

NAVARRI
OPERA
OMNIA
TOM. II.

D. MARTINI AZPILCVETAE

NAVARRI

I. V. D. CELEBERRIMI

Sacri Apostoliciq; Ord. Canon. Reg. S. August.

Manuale, & de Horis Canonicis.

AVREA QUIDEM OPERA, OMNIBVSQVE
iuris vtriusque Professoribus, & in utroque foro
versantibus, apprime utilia, & necessaria.

Hac nostra Editione diligenter ab erroribus expurgata.

Tomus Secundus.

CVM INDICE RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMO.

Quae in hoc Tomo continentur, tertia pagina indicat.

17.303

VENETIIS, M D C.

Apud Ioannem Guerilium.

MARTINI AZPILCVETA

NAVARRVS

MARTINI

2. Aug. 1585

AVREA QUIDEM QVIA OMNIVS QVE

in vniuersa Hispania

in vniuersa Hispania

in vniuersa Hispania

Tomus Secundus

in vniuersa Hispania

in vniuersa Hispania

UNIVERSIDAD DE DEUSTO

DE DEUSTO

609.71

S. D. N. GREGORIO XIII.

PONT. OPT. MAX.

MARTINVS AB AZPILCVETA

DOCTOR NAVARRVS.

In ista mira gubernandi vigilantia perpetuam
perseuerantiam.

V o d Enchiridion, siue Manuale Confessoriorum, & penitentium ante annos viginti, sermone vulgari edideram, nunc latinitate donatum editurus, tuę, quę secundum diuinam prima est, Maiestati, audeo nuncupare, B. Pater; non quidem quod humilitatem Auctoris, & operis non agnoscam; neque quod istam tuam, Sacrosanctęque Sedis, cui præsides, sublimitatem post Dei maximam, cui nil nisi altum offerri decuit, exploratam non habeam: sed quod in id me moueat primū vehemens illud desiderium signo aliquo testandi meam erga te obseruantiam, & pietatem, conceptum iam inde, a quo tempore missus in Hispaniam à latere Legatus, admirabilis prudentię, iustitię, constantięque specimen toti ei edidisti Illustris. Deinde quod visum est nonnullis, esse muneris, ætatis, & officij mei, vt qui iunior in alijs Regnis multis Regibus, & Principibus officinę meę pauperis munuscula obtulerim, iam senio multis annis in tuis moratus, & facerrimo tuę Penitentiarie Prætorio adscriptus, offeram istud humile quidem, sed ad id, ni fallor, perutile, & longe alijs præstantius Sanctitati tuę, è qua & scilicet record. Pio V. quem tu tanti facis, tantoque opere præter aliorum consuetudinem, quibus Præcessorum facta displicere solent, imitaris, & qua licet exuperas, maiora beneficia, quàm vnquam ab alijs accepi. Accedit quod eisdem ipsis visum est, vt opus in Hispania Hispano sermone ab homine Hispano compositum Hispaniarum summę eidemque incomparabili proteginę Domine Ioannę Austriacę Lusitanie Principi dicatur: idem in Latio ab homine iam quadantenus Latino factum Latinum Latinorum Regi, totiusque Christiani populi summo Patri dicetur, quo vt illud fuit ab omni-

hunc illius subditis maximo cum plausu susceptum, ob Maiestatem tantę Pat-
tionis, quę tot Augustorum, & Augustarum, tot Regum, & Reginarum
uxor mater, filia, nurus, soror, amita, & matertera, extitit, & extatque; om-
nium virtutum heroscarum radijs, cęu sydus irradians, earum se toti orbi
pręstat exemplar: ita hoc à toto orbe Christiano tibi subdito pari plausu,
& eo maiori, quo materies illius spirituum patri magis, quàm corporum
dominis conveniat, suscipiatur, te patrono velut Deo quodam tutelari: qui
non solum dignitate, quę prodeus es, sed etiã meritis longo intervallo
domnes superas: qui per ingenitas, & inditas animi, corporisque divini, ha-
manique iuris pręstantissimarumque omnium artium exactam cognicio-
nem tibi comparasti; quique ab ineunte etate conrescentem prudentiam,
iustitiam, fortitudinem, constantiam, modestiam, omneque virtutis decus
coluisti, ita ut existimeris alius Fabius Maximus temperantia, Curius fru-
gilitate, Xenocrates constantia, Fabricius magnanimitate, Scipio pruden-
tia, Marcellus animo, iustitia Cato, Iulius dictator clementia, nisi qua
parte ea fide, spe, ac charitate exornando eos superas, per quas ab imo in
summa per omnes munerum gradus progressus, & non per flexanimas, ac
potentes Cęsarum, Regumque commendationes, non per eblandita suf-
fragia viam tibi ad hanc monarchiam munivisti, aut certe Deus ipse muni-
vit, & ita quidem, ut dignus fueris, qui prima collatione intra Sacrosan-
ctum Illustrissimorum Cardinalium conclave habita, Spiritu sancto afflan-
te, omnium unanimi consensu in Max. Pont. deligereris. cum vnquam for-
tassis in Summo illo Senatu Interregni antecessoris, tanto muneri subeundo
torpares fuerint. Quo euenit, ut si vllus vnquam huic cęli vicaria Vrbi,
adeoque toti imperio Christiano iucundissimus dies illuxit; si ex honore
cuiquam delato ad illos, qui cum decreuerunt immortalis gloria, & ad ho-
nos omnes incredibilis letitia redundauit, is certe III. Idus Maias M.
D. LXXII. concordibus cunctis omnium sacri Senatus Patrum suffra-
gijs, te Pont. Max. renunciato, obtigit. Quid enim factum est vnquam,
vel ad commendationem Patrum purpuratorum illustrius, vel ad recrean-
dam Rempublicam Christianam morte Pientissimi Pontificis Pij V. cuius
in locum successus es, summo męore confectam opportunius, aut sapien-
tius quam te Dei Vicarium delectum esse? Neque verò patres purpuratos
sua fefellit spes, nec orbem sua expectatio; quandoquidem cerneris tecum
te reputare, non tam Regem dominantem, quàm pastorem verè Gregorium
super gregetuo vigilare debentem, vocatumque a Deo tanquam Aaron,
non ad festum, non ad voluptates, aut otium, sed ad labores, curas, & vi-
gilias: quibus itate totum dedis, ut nihil à te inferius solum modeste recte
que moderante, nunc supremum moderans degeneres, & (ut Fabricij ver-
bo utar) difficilius a recto, quàm Sol a suo cursu, auertaris. Quamobrem
B. P. confidenter supplico S. T. ut hoc munus humile humillimi filij, &
serui, quod antea sereno animo suscepisses, nunc serenissimo suscipere di-
gneris: simul benedictionem tuam Apostolicam impartiri etiã octoge-
nario, quo te precat in cęlum, in aliquo eius recessu locandus, ex quo te
olim

olim post multos annos sanctissimę populo Christiano impensos, videre
liceat, maximo dracone victo, amplissima eius sede, vel alia cuiuspiam
eiusdem ordinis, donatum. Amen.

BEATISSIME PATER.

IN Enchiridion, siue Manuale Confessariorum, quod Sanctita-
ti tuę octogenarius ante circiter decem annos dedicaueram,
& postea ter in hoc decennio reuisum, & nunc iam quantò se-
rius, & accuratius, adeo pluribus in locis, quàm putabam
emendatum, auctum, ordinatum, (ut cuiuspiam videri possit
nouum) denique eidem nonogenarius confecto: supplicando quàm humil-
limę sublimitati tuę post diuinam primę, ut ex alto humilia respiciens, ani-
mo de more sereno, ac benigno suscipere digneris munus pauper in pau-
pere officina resectum, & ab Auctore paupere quidem, sed quàm dignissi-
mam pro sua tenuitate concipere potest, reuerentia oblatum; quo animo-
sus audeam eidem offerre alia omnia opuscula mea simili diligentia reco-
gnita, & lucidiora, vtilioraq; facta simul typis excusa: quod propediem me
facturus spero in gloriam D. N. Iesu Christi, qui te suum summum in terris
Vicarium Ecclesię suę sanctę quàm diutissime seruet incolumen. Amen.

ELENCHVS CAPITVM QVAE IN SECVNDO TOMO CONTINENTVR.

MANVALE, seu SUMMA
CONFESSARIORVM, cō-
tinet decē praeludia, & 27.
capita. capita vero & nu-
meri notantur secundū ue-
terem, & nouam editionem. in secun-
do tomo a fol. 1. vsque ad 344.
PRAELVDIVM 1. tractat de anima no-
strae essentia, & dignitate.
prael. 2. de anima potentijs, quatenus est
vegetatiua, & sentiens.
prael. 3. de potentijs, anima, quatenus est
rationalis siue intellectuā.
prael. 4. de fine ultimo, beatitudine, &
miseria aeterna.
prael. 5. de animae passionibus, & habi-
tibus.
prael. 6. de actibus animae humanis.
prael. 7. de meritis & demeritis.
prael. 8. de peccato originali & actuali.
prael. 9. de peccato mortali & veniali.
prael. 10. de penitentiae sacramento, &
eius partibus.
CAPVT 1. tractat de contritione, prima
parte sacramenti penitentiae.
cap. 2. de confessione secunda parte pe-
nitentiae.
cap. 3. de satisfactione, tertia parte pe-
nitentiae.
cap. 4. de potestate, scientia, & bonitate
confessarij.
cap. 5. de interrogationibus penitentis,
& qua prudentia faciendae.
cap. 6. de peccatorum circumstantijs.
cap. 7. de conservanda fama proximi in
confessione.
cap. 8. de sigillo confessionis.

cap. 9. In quibus casibus confessio ite-
randa.
cap. 10. quomodo confessarius excipiet
confitentem.
cap. 11. de primo praecepto decalogi de
colendo Deo.
cap. 12. De secundo praecepto de non va-
ne iurando.
cap. 13. de tertio praecepto seruandi festa.
cap. 14. de quarto praecepto honorandi pa-
trem, & matrem.
cap. 15. de quinto praecepto de non occi-
dendo.
cap. 16. de sexto praecepto de non mae-
chando.
cap. 17. de septimo praecepto de non fis-
rando.
cap. 18. de octauo praecepto de non falso
testando.
cap. 19. de nono praecepto de non concu-
piscendo uxorem proximi.
cap. 20. de decimo praecepto, & consilijs
Euangelicis.
cap. 21. de quinque praeceptis Ecclesiae.
cap. 22. de septem sacramentis Ecclesiae.
cap. 23. de superbia, & septem peccatis
capitalibus.
cap. 24. de operibus misericordiae, & sen-
sibus exterioribus.
cap. 25. de peccatis diuersorum statuum.
cap. 26. quomodo se gerere debeat con-
fessarius erga confessum.
cap. 27. de censuris Ecclesiasticis, irregu-
laritate polluta Ecclesia, casibus
reservatis, praesentatione
confessarij, regulis confessa-
riorum, conscientia, & scien-
tia, opinione deligenda.

ENCHI-

ENCHIRIDION DE ORATIONE, & horis canonicis continet capita 22. tomo secundo à fol. 1. vsque ad 163.

CAPVT I. de praeludijs attingens xxxiij.
conclusiones.
cap. 2. continet textum, & vi conclu-
siones.
cap. 3. de hora orandi tangit lxxviij.
conclusiones.
cap. 4. de gestu orandi tangit xvij. con-
clusiones.
cap. 5. super orandi loco tangit xli. con-
clusiones.
cap. 6. de mala, & bona oratione tan-
git xlix. conclusiones.
cap. 7. de obligatis ad recitandum tan-
git xxxv. conclusiones.
cap. 8. de bonitate orantium tangit vi.
conclusiones.
cap. 9. de oratione dormientis tangit ix.
conclusiones.
cap. 10. de integritate Horarum tangit
lxviij. conclusiones.
cap. 11. de causis excusandi ab horis tan-
git xlij. conclusiones.
cap. 12. super cogitatu extraneo tangit
vij. conclusiones.

cap. 13. de attentione orandi tangit li.
conclusiones.
cap. 14. de parando ad recitandum ani-
mo tangit v. conclusiones.
cap. 15. de re a recitatione aliena tangit
iij. conclusiones.
cap. 16. de impedimento attentionis tan-
git lxxxvi conclusiones.
cap. 17. de occasionibus bene recitandi
tangit 50. conclusiones.
cap. 18. circa nouē illationes tangit cvij.
conclusiones.
cap. 19. continet xvij. conclusiones, &
certas formulas orandi.
cap. 20. conciliat nonnulla Doctoris Me-
dinae, & Auctoris.
cap. 21. tractans lx. ij. concordias inter
Sotum, & Auctorem.
cap. 22. quaedam de oratione Miscellanea
complectitur.

MISCELLANEA de oratione, praeser-
tim de Psalterio, & Rosario Virginis
Matris, a fol. 164. usque ad finem.

DVO EPIGRAMMATA ALTERVM IACOBI
ILLORVM DVORVM
IN SIGNVM VIROKVM.

Quos regia maiestas ex Gallia Conybricam
regnis honoratq; duxit, primis Aethoris
operibus ante triginta annos
Conybrica adiecta.

Alterum illius eruditissimi, qui tunc insi-
gois Collegij bonarum artium Co-
nymbricensis professor erat
primarius.

AD AVCTOREM.

MENS, lingua, ingenium
nature dona paren-
tis
Sint licet, artificis mu-
nere cuncta nitent.
Pura quidem, & mini-
mis mens candida for-
dibus ut sit.
Natura, arte eadem purior esse potest.
Lingua itidem sonitum praebeat naturae suauem,
Siquis, ut fiat, postulat artis opem.
Quis neget ingenium nostra magis arte iuuari,
Vt solet assiduo pomere cultus ager?
Haec data diuino iria sunt tibi munere dona,
Mens pia, & ingenij lumen, & oris eper.
Purior illa tamen studij excolta nite sunt,
Et rudo si quid erat, sedulus arte dolat.
Syltera cen clauo debent sua lumina Phaeo;
Sic sua virtutum lumina terra tibi.
Sermo fluit facili, sapientia pectore manans.
In scne doctiloquo Nestore qualis erat.
Testis erit lingua, & mentis latissimus orbit;
At quale ingenium sit tibi scripta docent.

ADEVNDEM.

MACTE animi, nenerande se-
nex, qui pectore sancto,
Abdita secreti referat penetra-
lia iuris.
Et seras recludit operis vitij quo
robellit
Saepe renascentem refecit rationibus herbam.
Non in Dillao mendacia callidus antro,
Authoremque Iouem fingit, lucore Capeno
Auta nocturna simulat commercia nympha,
Nec tripodas Phaei mentita oracula fundit,
Sed liquidas ueri puri de fontibus vnda
Pectora nostrarumq; in morsq; in praua fluentes
Corrigis, & iustis legum compescis habent.
Spei nitent, animosq; seros moderamine stellas.
Pontifices tu per sacros, dominosque potentis
Ausonia, Regesque doces discernere certo
Nosse modum iuris, flexuque obliqua dolofo
Exigit ad Cananes interpret commodus agnos;
Ergo uelut dubijs Phaebea oracula rebuit,
Aut Libycae sortes, aut Dodonea petebant
Tepla inopes Seru, tripodaeque insulae tumultu;
Sic cum perplexis mentes ambagibus error
Implicat, & iuris sinuoso tramite fallit
Semita, tu dubios regis errantesque reducis,
Confirmas trepidos reuocisque in caecaruentes,
Et mala ne serpent rabiose semina lipis,
Ante caues, & iustitia praeceptor mermis
Autem compositis instaurat secula bellis.

INDEX
COPIOSISSIMVS
EORVM QVAE IN HOCCE
MANVALI CONTINENTVR.

ABORTIENS, vel abortiendi
periculum subiens, vel procu-
rans. nu. 14. cap. 15.
Absoluitur penitus ab omni ex-
communicatione maiori, & mi-
nori sic. nu. 10. cap. 26.
Absoluitur, quando quis, licet peccandi occa-
sionem non vitet. nu. 17. c. 3.
Absoluitur non est misceri se carui lasciuio.
nu. 24. cod.
Absoluitur non est, qui comedit ad mortale
peccatum incantans. nu. 25. cod.
Absoluitur qua familiares peccantes cum co-
gnatis & heri. nu. 25. cod.
Absoluitur qui aulici non sunt Reginarum men-
sis praesentes. nu. 23. cod.
Absoluitur potestas accusandi. & penitus non ex-
tenditur ad irregularitatem. nu. 250. c. 27.
Absoluitur omnes omnis sacerdos iure diuino po-
test. nu. 260. c. 27.
Absoluitur quis potest a suspensione lata a iure,
vel ab homine. nu. 163. c. 27.
Absoluitur ab omnibus etiam reseruatis in arti-
culo mortis quilibet prebiter potest. nu. 26.
sine penitentia exteriori consulendo hoc. nu-
me. 33. ad petenda alia sacramenta inducen-
do. nu. 34. cap. 26.
Absoluitur non potest laicus excommunicatum
etiam in morte. nu. 272. c. 27.
Absoluti vel communicari an debeant proximus
morti, vel alias loquela priuatus. nume. 27.
c. 26. & 268. c. 27.
Absoluti non debet sacramentaliter non confes-
sur etiam non valens. nu. 208. c. cod.
Absoluti qui potest ob impedimentum a reserua-
ti. Papa. nu. 82. c. 27.
Absoluti qui possunt ab Episcopo a cap. si quis
suadente 17. q. 4. ob enormem percussorem;
Et qui ob medicrem, & quod omnes possunt
ob leuem. nu. 87. & seq. cod.
Absoluti qui ab haeresi per commissionem Pa-
pa. nu. 275. c. cod.
Absolutio bulla Papa reseruata non continetur
etiam in sua generali. nu. 74. c. cod.
Op. Nauar. Tom. II.

Absolutio peccatorum datur in hac forma, qua-
vis ob substantiam eius minus sufficit. nu. 11.
capit. 26.
Absolutio conditionalis non datur. nu. 12. & da-
ta a peccatis, censuris, & irregularitatibus,
ab eo qui penitentem poterat ab oibus quas
incurrisset, etiam oblita includit, &c. nu. 13.
& cum datur ab eo, qui non poterat quid fiet,
& an absenti dari possit. nu. 14. c. 26.
Absolutio etiam iniusta valet, nisi adsit defe-
ctus substantialis. nu. 2. c. 9.
Absolutio a peccatis etiam iniusta excommuni-
cari communiter valet. nu. 4. & 5. cod.
Absolutio carentis iurisdictione non valet. nu. 6.
& 7. cap. 9.
Absolutio sacramentalis, quod sit actus iudicia-
lis, est de fide. nu. 16. c. 4.
Absolutio male absoluentis a censura bulla, cur
non reseruata. nu. 74. c. 27.
Absolutio per bullam, quam formam requirit;
& an extra confessionem datur. nu. 39. c. 26.
Absolutio censuris quid proferat mortuo. nu. 32. c. 10.
Absolutio excommunicationis praecedat pecca-
torum absolutionem, ante illam faciat hoc. &
hoc. nu. 7. 8. & 9. c. 26.
Absolutio excommunicationis a quo delegatur,
nume. 44. & 45. vide alia, verbo, excommu-
nicatio, cap. 27.
Absolutus penitens ab excommunicatione ma-
iore, & minore sic. nu. 10. c. 26.
Absolutus Episcopus non potestate a se data,
nu. 260. c. 27.
Absolutus ob impedimentum, vel a Papa, cum
onere praesentandi se, faciat hoc. nume. 46.
cap. 27.
Accidia quid, cur ita, & pigritia dilla, filias
quique parit. nu. 124. c. 23.
Accipiens rem notabilem ab usurario quando re-
stituit. nu. 266. c. 17.
Accusare qui, aut denunciare recusat, quando
debet, &c. nu. 25. c. 14.
Adio, & passio eiusdem rei dantur contraria
bona, & mala. nu. 247. c. 27.
Adioni mater obligatio. nu. 23. pral. 7.
Ahor,

Index.

Amor, aut accusator, vi peccat mortaliter mo-
rignis, aut prosequens litem iniustam, aut ob
malum finem, sententia iniusta viens, disce-
dens a iure, nu. 11. aut falso iurans, inducens
etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non
accusare, nu. 32. c. 25.
Alius manens idem in genere cuius nunc bonus,
nunc malus, nu. 16. pral. 7.
Alius nullus simul bonus, & malus, etiam di-
uersa ratione, nu. 17. pral. 7.
Alius bonus, & malus tripliciter, & quis bo-
nus sine ordinatus simpliciter, & quare nul-
lus in individuo indifferens, & quis ordina-
tus, nu. 7. c. 23.
Alius humanus malus, & peccatum mortale
idem, nu. 14. pralud. 7.
Alius humanus, & mortalis idem, & quid.
nu. 1. pralud. 6.
Adoratio imaginum, quae illicita, nu. 32. c. 11.
Adulter potest non credere esse filium suum.
nu. 49. c. 16.
Adultera de ecclesia non extrahitur sine debi-
ta cautione, nu. 91. c. 17.
Adulterans perdit ipsam iure iur exigendi debi-
tum, licet tamen petat, nu. 23. c. 22.
Adulterans perdit ius negandi debitum adul-
teranti, nu. 23. eod.
Adulteranti coniux quando religionem ingredi
potest, nu. 24. eod.
Aduocatus, vi mortaliter peccat, necessaria,
ignorans, aut scienter litem iniustam defen-
dens, nu. 28. Aut est in causa, quod aduersa-
rius suam iustam causam perdat, aut ob ni-
mias dilaciones, & illicitas subornationes, te-
stium notabiliter illi officiens, &c. aut aduer-
sario secreta sua partis pandens, aut pauperi
non subueniens, nu. 29. Aut stipendium im-
moderatum, aut ex eo, quod non debet, acci-
piens, aut aduersa parti fauens. Aut de suo
stipendio sic, aut sic conueniens, nu. 30. c. 15.
Acsumabile aurum etiam maximum, fama non
etiam minima, nu. 91. c. 17.
Affinitas quid, & quantum restricta per Conci-
lium Trid. nu. 42. c. 22.
Aliena res male retenta cui perit, nu. 26. c. 17.
Amandi proximi praeceptum in malo statu, vi
impletur, nu. 8. 9. & 10. c. 14.
Amas insequens amara, vi peccat, nu. 13. c. 16.
Amari se velle amore mortali mortale, num. 1.
capit. 19.
Amas qui firmius aliquid, quam Deum, peccat
non qui feruentius, nu. 19. c. 11.
Amas quisnam Deum ob alia, quam ob ipsum,
& quando amandus, nu. 20. eod.
Amas qui plus se, aut corpus quam animam
suam, nu. 23. c. 14.
Amas qui suspensum, vel proximum cum offensio
mortalis Dei, nu. 24. eod.
Ambitio quid, nune, 111 & quae mortalis, nu-
me. 15. cap. 23.
Amor proximi charitativus, & naturalis, qui
etiam est duplex, nu. 6. c. 14.
Amor honestus inter virum, & uxorem, per
quid conseruatur, nu. 10. eod.
Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui mor-
tifer, nu. 14. c. 23.
Amor Dei debet esse firmissimus, & vi non in-
tensissimus, nu. 3. c. 1.
Amor Dei super omnia, & obedientialis est, vir-
tu alius contritio, nu. 5. eod.
Ancilla, quae dominus abutitur, separetur ab eo,
nume. 22. c. 16.
Anima quid sit definitur, nu. 1. pral. 1.
Anima potentia quid, & quod duplex, nu. 1. pral. 2.
Anima rationalis quas potentias habeat, & an
sint ipsa, nu. 2. pral. 3.
Anima, & memoria non differunt re, nec intel-
lectus, & ratio, nu. 2. eod.
Anima plura non sunt vi rationali, quam sensibi-
li, nu. 14. eod.
Anima vi se, & Angelos, & utriusque alius no-
tu, nu. 14. eod.
Anima rationalis quem in finem creata, nu. 6.
pralud. 3.
Anima, & Angelus non cognoscunt per se ip-
sos, & Deus, nu. 15. pral. 3.
Anima cur appellatur intellectus, memoria, in-
tellectus agens, intellectus possibilis, & ratio,
tum superior, tum inferior, nu. 4. eod.
Anima ratione appetitus, & intellectus varie
appellatur, nu. 5. eod.
Anima tota in toto corpore, & tota in qualibet
eius parte, nu. 10. pral. 1.
Anima sola rationali habet liberum arbitrium,
nu. 9. pralud. 3.
Anima rationalis distinguitur a potentijs sen-
sitivis, nu. 6. pral. 2.
Anima rationalis habet vim appetitivam ani-
ma sensitiva, nu. 4. eod.
Anima sed esse cor, & illa in sanguine habitare,
& crescere, vi intelligendum, nu. 14. pral. 1.
Anima proximi salus praefenda corpori pro-
prio saluti, nu. 9. c. 24.
Animam, Deum, & Angelos putans corporeos
an peccet, & si haereticus, nu. 15. pral. 1.
Animam qui dicere corpoream, aut mortalem, haereticus, nume. 2. eod.
Animam quam tantum esse in homine, contra
glo, nu. 4. eod.
Animam rationalem veram formam substan-
tialem corporis esse, nu. 5. eod.
Animam humanam imaginari parvulus mem-
bris distinctam, error, nu. 10. pral. 1.
Animam rationalem non esse formam essentia-
lem hominis dicere, haereticum, nu. 12. eod.
Animal laqueo captum inuentum cuius sit.
nu. 176. c. 17.
Animalia aliena qui ferit, occidit, vel includit.
nu. 126. & 128. c. 17.
Antropophagi carne humana vescuntur, nume.
122. cap. 23.
Aper, & examina earum capies, nu. 129. c. 17.
Appellans ad futurum Concilium excommuni-
catus bulla Coena, nu. 58. c. 27.
Appellatio ab interlocutoria in quibus causis cri-
minalibus hodie sublatam, nu. 15. c. 25.
Appellatur ab excommunicatione durante con-
datione etiam post decedendum, nu. 273. c. 27.
Appetendi vi rationalis diuiditur, sicut sen-
sualis, nu. 8. pral. 3.
Appetendi, & cognoscendi vi intellectiva, vi
differt a sensitiua, nu. 6. pral. 3.
Aqua vi benedicenda, & vi adhibenda tem-
pore interdicti, nu. 174. c. 17.
Argumentum a contrario sensu quando vali-
dum, nu. 71. c. 17.
Arma bellica quae, & sunt offensiva, & defen-
siva, nu. 63. c. 27.
Ari magica vetita, nu. 18. c. 11.
Ari mechanica, licet sit occasio malorum vi bo-
na, nu. 43. c. 14.
Ari notoria illicita, & quae sit illa, nu. 38. c. 11.
Areticulus mortui qui dicitur, nu. 31. c. 26.
Articuli fidei qui sint explicite credendi, num.
20. cap. 11.
Assusinus quis sit proprie, & quis improprie.
nu. 135. c. 27.
Asscuratio licita, & villis, nu. 285. c. 17.
Asscuratur vi forti, & lucrum in societate, nu.
254. c. 17.
Asscuratur quomodo capitale cum lucro, num.
254. & 255. eod.
Astutia quid, & quod duobus modis vitatur.
nume. 77. c. 23.
Astutia ad horas sufficiens triplex, & sufficit
virtualis, nu. 105. c. 25.
Astutia duplex, & quae sufficit ad absolendum
penitentem, nu. 33. c. 1.
Astutia, quae agnoscitur non esse contritio, non
sufficit baptizando, nu. 37. eod.
Astutia, quae sufficit ad Eucharistiam non Ca-
lenti confiteri, & quae ad absolendum Ca-
lenti confiteri, nu. 24. eod.
Astutus, vi sit contritus, & non attritus contri-
tio, nu. 38. c. 1.
Auaritia quid, & quae contraria est iustitia, &
charitati, nu. 39. & 72. c. 23.
Auaritia capitale vitium habet septem habet fi-
lias, nu. 72. c. 23.
Auaritia in retinendo superflua, quae mortalis,
nu. 74. c. 23.
Augmentum, & auditum exequantur, num. 61.
capit. 27.
Augurijs non credendum, nu. 37. c. 11.
Author ob nullas occupationes, vel morbos omi-
sit horas, nisi bis, 70. annis, quibus recitat.
nu. 101. c. 25.
Authorum dicta de passionibus animae, ut inter-
pretanda, nu. 8. pralud. 5.

Index.

Baptismus quid, & quod duplex, & quae ille
substantialis, nu. 5. c. 22.
Baptismus a quocumque collatus valet, nu. 7. eod.
Baptismus sine concursu materiae, forma, & in-
tentionis non valet, nu. 7. eod.
Baptismi errores Tridentini damnati, nu. 6. eod.
Baptizans christum veteri, vel non subditum,
vi peccat, nu. 4. eod.
Barholomeus a Curia, & Doctor doctiss. Ar-
chiep. Tolet. nu. 111. c. 27.
Beatitudo quid, & quod duplex, nu. 6. pral. 4.
Beatitudo alius est non habitus, nec potentia.
nu. 8. pralud.
Beatitudo sine cognitione, & amore Dei esse
non potest, nu. 9. eod.
Beatitudo vera duplex, perfecta, & imperfecta.
nu. 10. eod.
Beatitudo ab omnibus intentis paucis est nota.
nu. 14. pralud. 4.
Beatitudo creaturae obiectiva increata, sed for-
malis creata, nu. 11. eod.
Beatitudo perfecta faciat animam cunctis cu-
piscis, & sunt hec, nu. 39. eod.
Beatitudo essentialis est actus intellectus S. Th.
Soluntatis Scoti, nu. 5. pral. 4.
Beatitudo perfecta et secura, & quid imperfe-
cta, nu. 12. pral. 4.
Beatitudo summa, & miseria ei contraria sunt
explicite credenda, nu. 25. pral. 4.
Beatitudinis, & miseriae perpetuae ratio ad pa-
nitentiam, nu. 2. eod.
Baptismus, quae agnoscitur non esse contritio, non
sufficit baptizando, nu. 37. eod.
Baptismus, quae sufficit ad Eucharistiam non Ca-
lenti confiteri, & quae ad absolendum Ca-
lenti confiteri, nu. 24. eod.
Baptizans, vi sit contritus, & non attritus contri-
tio, nu. 38. c. 1.
Baptizans, quae contraria est iustitia, &
charitati, nu. 39. & 72. c. 23.
Baptizans capitale vitium habet septem habet fi-
lias, nu. 72. c. 23.
Baptizans in retinendo superflua, quae mortalis,
nu. 74. c. 23.
Baptizans, & auditum exequantur, num. 61.
capit. 27.
Baptizans, non credendum, nu. 37. c. 11.
Baptizans ob nullas occupationes, vel morbos omi-
sit horas, nisi bis, 70. annis, quibus recitat.
nu. 101. c. 25.
Baptizans dicta de passionibus animae, ut inter-
pretanda, nu. 8. pralud. 5.

Index.

nissentiam calcet. nu. 1. pralud. 4.
 Beatitude perfectam quibus natura quasi
 asserere ha. 15. nu. 16. cod.
 Beatitude perfectam non facit cognitio Dei
 confusa, neque demonstrata, neque fidei, sed
 intuitiva. nu. 11. cod.
 Beatitude humana duplex perfecta, & imper-
 fecta. nu. 17. cod.
 Beatitude imperfecta qua magis ad perfectam
 accedit. nu. 18. cod.
 Beatorum non videre Dei essentiam asserere here-
 ticum. nu. 11. cod.
 Bellum ad iniustum pergens, & in eo militans.
 nu. 13. c. 15.
 Benedicat qui vestes sacras, stola pro cingulo
 ferat. nu. 84. c. 25.
 Benedictio nubentium quibus danda, & an pra-
 mittenda copula. nu. 83. c. 22.
 Beneficiarius clericus ut mortaliter peccat per
 simoniam in beneficio propriam. nume. 112,
 vel aliena. 113. beneficia sine iusto titulo ha-
 bens, vexationem, vel pensionem male redi-
 menti. 114. per simoniam acceptum non re-
 stituent non relinquens incompatibile. 115.
 capiens beneficium curatum, aut dignitate
 ante 25. annum, non suscipiens presbyterium,
 intra annum post beneficium curatum obte-
 tum, aut sine proposito sumendi presbyterium,
 & quid de dubitante, & accipiente non cura-
 tum. nu. 116. & 118. uxore ducta beneficium
 retinet, sponsalia contrahens. 120. damni-
 ficans bona beneficii. 124. locans illa ultra
 triennium. nu. 130. c. 25.
 Beneficiarius quia profane impensa non resti-
 tuat. nu. 94. c. 17.
 Beneficiarius ut peccat, nesciens necessaria, &
 quia sunt illas, non iuvans peste infestum, ca-
 piens beneficium in excoicatione, & irregu-
 laritate, & mortali. nu. 132. non missans quo-
 tienti, ubi & quomodo tenetur. nu. 134. c. 25.
 Beneficiarius superflua retinens, vel profanis
 impendens, peccat mortaliter. nu. 75. c. 23.
 Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum
 regulariter, nisi quum est excoicatus, vel non
 recitat, & tunc cui restituet, & an sibi pau-
 per retinere possit. nu. 123. c. 25.
 Beneficiarius regularis, & secularis quia impen-
 sa restit. nu. 94. c. 17.
 Beneficiarius malus elector, vel collator, cui
 restituet. nu. 73. c. cod.
 Beneficium appetens quomodo quis peccat.
 nu. 15. c. 23.
 Beneficium spirituale in quem sensum est uen-
 dibile a Papa. nu. 108. cod.
 Beneficium vendi quo ad partem temporalem,
 ut calix, & sacra. nu. 108. cod.
 Beneficium quodlibet residendum requirit, &
 qua ab ea excusent. nu. 121. c. 25.
 Beneficium unicum sufficiens habendum, &
 quia ex causa, plura. nu. 125. & seq. cod.
 Beneficium ad retinendum, tam prodest con-
 suetudo, quam dispensatio. nu. 128. cod.
 Beneficium ad nullum datur accessus, regres-
 sus, mandatum, coadiutoria. nu. 139. c. 25.
 Beneficij collatio excoimunicatio etiam igno-
 ranti facta nulla. nu. 271. c. 27.
 Beneficij habendi ritus, curatus praeclaret, & pro-
 ficatur fidem, quod requirit gradum & or-
 dinem sacrum. nu. 135. & 136. c. 25.
 Beneficij collatio, vel procuratio non est debij
 resistentia. nu. 81. c. 17.
 Beneficia incompatible, vel plura quorum unus
 sufficit, non licent. nu. 15. c. 23.
 Ergania quid, est triplex, & qualibet iuris hu-
 mani, delectabilis a Papa, & similitudinaria
 etiam ab Episcopis, qua non contrahitur a
 laico contrahente nulliter cum vidua. nume.
 195. & 2. seq. c. 27.
 Blasphemus quid? & est duplex, mentalis, & vo-
 calis. nu. 81. c. 12.
 Blasphemia est contraria confessioni fidei. nu.
 82. & 2. praecepto. nu. 84. c. 12.
 Blasphemus an sit, qui cantilenas personas di-
 vinitus admittit. nu. 87. c. 12.
 Blasphemus qui iocando, aut iurpiter nominan-
 do ut peccat. nu. 85. c. 12.
 Blasphemus absolutio ut facienda. nu. 83. c. 12.
 & nu. 252. c. 27.
 Bona qua non omittenda ob scandalum. nu. 44. c. 14.
 Bona qua nullius, & quia derelicta. nu. 170. &
 171. cap. 17.
 Bona facta in peccato mortali ad hac multa pro-
 sunt. nu. 267. c. 27.
 Bona vita, salutis, libertatis, & fama inestima-
 bilia, qua non est necesse reddere pro aestima-
 bilibus, licet sit interdum utile. nu. 87. c. 17.
 Bona incerta qua. nu. 92. c. 17.
 Bona in peccato mortali facta quantum profunt,
 nu. 3. pralud. 7.
 Bona in malo statu facta profunt etiam ad pra-
 uia gratia. nu. 8. c. 3.
 Bona honoraria quor, & quia, & appetere illa de
 se non malum. nu. 9. c. 23.
 Bona trium ordinum, vita, fama, & pecunia
 multum differre. nu. 8. c. 17.
 Bonis in agendis ne sint mala, magna cura, ad-
 hibenda. nume. 18. pralud. 7.

Index.

Bonorum incertarum restitutio ut fieri potest a
 tenente ea, neque id episcopus vetare potest,
 nisi quatuor casibus. nu. 92. c. 17.
 Bonis in quinque honorariis nocenti ut peccat.
 nu. 17. cap. 8.
 Bonum absolute consideratum obiectum poten-
 tia concupisibile, & consideratum, & ar-
 dum, potentia transibile. nu. 4. pral. 5.
 Bonum speciem mali habens omittendum, aut
 excusandum. nu. 44. c. 14.
 Bonorum, qui Ducem urbem vastantem inuit,
 quantum restituit. nu. 20. c. 27.
 Bulla p. q. v. de Cambijs. nume. 300. & quia post
 eam non sint licita. nu. 231. c. 17.
 Bulla indulgentiarum, per incuriam quibusdam
 in morte non profunt. nu. 29. c. 26.
 Bulla qua primo usu exprimitur. nu. 31. c. 26.
 Bulla p. q. v. de confidentia cum 12. adnotatio-
 nibus. nu. 110. c. 23.
 Bulla cena Domini qua, & iterata non multi-
 plicat censuras. nu. 12. & seq. c. 27.
 Bulla Gregorij XIII. redhibitionis licentiarum p. q.
 v. pro mendicantibus &c. ad terminos iuris
 communis, &c. nu. 171. c. 27.
 Charitate nonna gaudens an peccet. nume. 22.
 capit. 20.
 Charitatis lege violans non resistit. nu. 29. c. 14.
 Carne humana pesci non licet. nu. 122. c. 23.
 Canonici regulares arma gestant an excom-
 municantur. nu. 139. c. 27.
 Castitas quibus modis servatur. nu. 113. c. 23.
 Castitas servanda hac vera remedia. nu. 195. c. 17.
 Casus reservatus quid, & quod duplex. nume. 239.
 capit. 27.
 Casus reservatus dicitur, quia tollitur, non quia
 non datur. nu. 259. cod.
 Casus nullus reservatus Papa sine censura, qua
 sublata cessat reservatio, secus in episcopali.
 nu. 267. cod.
 Casus quor, & qui reservantur episcopis. nu-
 me. 262. cod.
 Casus fortuitus, quid, & idem unus casus, alteri
 non. 178. de quo nemo, nisi in tribus casibus
 tenetur. nu. 179. c. 17.
 Causa etiam remota qua obligat restituere, nu.
 40. cap. 16.
 Causa propinqua deformationis quid, & quom-
 plex, & multa illata. nu. 111. & seq. c. 27.
 Causa limitata limitatum producit effectum.
 nu. 62. c. 17.
 Causa qua iusta excusat, circa legem humanam,
 nu. 16. pralud. 9.
 Causa propinqua deformationis nona definita.
 nu. 219. & seq. c. 27.
 Causa non omnis, sine qua non fieret actus, est
 principalis. nu. 101. c. 23.
 Causa sunt quatuor, efficiens, formalis, mate-
 rialis, & finalis. nu. 219. c. 27.
 Censura quid, & est triplex. nu. 1. c. 27.
 Censura non incurritur per solum consensum.
 nume. 15. c. 11.
 Censura ut restituendus. nu. 134. c. 17.
 Cessatio a divinis quid, & est duplex, & in his
 differt ab interdictione. nu. 188. c. 27.
 Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictionem,
 nu. 189. & 190. cod.
 Cessio qualis bonorum excusat restituendo. nu-
 me. 86. cap. 17.
 Christi anima quo tempore iusta, & beata esse-
 ra. nu. 3. pralud. 1.
 Christi corpus totum in tota hostia, & totum in
 qualibet eius parte. nu. 11. pralud. 1.
 Chirurgus monachus. nu. 228. c. 17.
 Circumstantia aliquot necessaria consistenda, qua
 casu taxenda. nu. 1. c. 7.
 Circumstantia quid, nu. 1. & quia sint eius spe-
 cies. nu. 2. c. 6.
 Op. Navar. Tom. II.

Index.

Circumstantia mutans speciem necessario confitenda, nu. 3. ibid.
Circumstantia prohibita alia lege, quam ipsum peccatum, et confitenda, nu. 4. ibid.
Circumstantia extenuans peccatum, quando confitenda, nu. 5. ibid.
Circumstantia persona, et religionis quando confitenda, nu. 13. eod.
Circumstantia consentia contraria quando confitenda, nu. 14. eod.
Circumstantia numeri non est proprie circumstantia, nu. 15. eod.
Circumstantia obliu. potest confiteri peccato non confesso, nu. 20. e. 6.
Circumstantia, cuius defectu omnis actus sit malus, nu. 24. pralud. 7.
Circumstantia qua necessario confitenda, nu. 6. 7. et seq. e. 6.
Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, et an coniugati, nu. 174. e. 27.
Clerici percussio qua excommunicatur, nu. 77. et qua non a nune. 80. et quis clericus quo ad hoc, nu. 79. e. 27.
Clerici quibus quaesita sint quasi castrensis, nu. 142. e. 17.
Clericos qui grauantur gabellis excommunicantur, nu. 101. e. 17.
Clericus ut peccat ducens uxorem, cohabitans famula, et inuiscens, nu. 109. Monasteria frequentans, habitum, et tonsuram non deferens, arma gestans, ludens, medians, lanis, tabernarius, mercator, aut mensam non benedicens, aut faciens, qua antiquo, et nouo iure hic relatio velantur, in quibus sunt omnia officia secularia, cum arte medica, nu. 110. capit. 25.
Clericus ut peccat alios clericos ad diuina officia admittens, nu. 94. interdicta non seruans, excommunicatos sepeliens, absoluens indebitum confessum, et non monens eum, nu. 95. male vota commutans, nu. 96. omittens aut nolens omittere horum canonicas, aut partem earum, male eas recitans, non attendens ad eas, et a nu. 99. usque ad 103. Hostias multas consecrans, nu. 91. e. 25.
Clericus, ut peccat sacramenta in mortali ministrans, sacra tangens, aut post uxorium peccatum, etiam alta penitencia missans, nu. 73. et 74. e. 25.
Clystere qui fundens non absolueudus, nu. 26. capit. 3.
Cacra, precipitatio, inconsideratio, et inconstancia que mortifera, nu. 114. e. 23.
Cognatio spiritualis non nascitur ex solemnitate suppleto baptismo, nu. 39. et 40. e. 22.
Cognatio spiritualis quid, nu. 36. et ad quos Tridenti restricta, nu. 37. e. 22.
Cognatio legalis quid, quod duplex, et quousque impedit, et dirimit, nu. 44. et 45. e. 22.
Cognatio ex catechismo non dirimit, et an restricta Tridenti, nu. 72. e. 22.
Cognatio spiritualis spontanea ut maior coacte contralla, nu. 34. e. 16.
Collatio beneficij puta, quod non possit pendere, fallit hic, nu. 104. e. 23.
Collatio beneficij facta irregulari nulla, numero. 125. capit. 27.
Collatio beneficij facta excommunicato que valida, nu. 233. e. 27.
Columbarium quod licitum, nu. 126. et 127. e. 17.
Comedens, et propinans notabiliter noxia, nu. 13. 13. e. 15.
Comedit qui in finem ut magis luxuria delectetur, nu. 14. e. 16.
Commissio, sicut mandatum expirat morte committentis, nu. 253. e. 27.
Commisum capitur in fine in conscientia, et etiam tacetur, nu. 64. e. 23.
Commodans ut peccat ante tempus repetens, nu. 182. e. 17.
Commodatarius, ut peccat non reddens, aut utens, et. nu. 183.
Commodatarius repitens per nuntium non reddentem, nu. 185. eod.
Commodatum a mutuo in eius redditione longe differt, nu. 186. et seq. eod.
Commune fieri, et communicandum longe differt, nu. 71. e. 17.
Communicari potest absque confessione, inopia confessarii, nu. 5. e. 7.
Communicandum in Pascha, aut ante, uel post octo dies, nisi et. nu. 45. e. 21.
Communicet quam citius poterit non communicans in Paschate, nu. 40. eod.
Communicans alienum parochianum peccat, nisi et. nu. 52. e. 21.
Communicans uel celebrans pluries quam semel in die peccat, nu. 54. eod.
Communicare bene quis censura ligatus potest, nu. 48. e. 21.
Communicare non licet paruulis, nec alijs sub utraque specie, nisi celebrando, nu. 58. eod.
Communicare qui tenetur pluries in anno, et quoties expediat, et debeat, nu. 59. eod.
Communicat quis scienter in mortali, et ob id peccat, nu. 48. e. 21.

Com.

Index.

Communio confessionem adualem mortalium praequirat, nisi et. nu. 49. eod.
Communio quo esu, uel potu eodem die presumpto, impeditur, nu. 53. eod.
Communio quando ob peccatum occultum male, et ob publicum recte denegetur, nu. 55. 56. eod.
Communio Christianorum triplex, quam non tollit principaliter coactio, nu. 28. e. 27.
Communio, quod non requirit confessionem, disputare malum, nu. 10. e. 22.
Communione omisso ob odium, et. qua mortali, nune. 50. e. 21.
Communione qua copula, et pollutio licita, uel illicita impeditur, nu. 51. eod.
Communione non procurans ut, quorum curam gerit, quando peccet, nu. 57. eod.
Communiatio omnis aequalem ualorem communiatorum requirit, nu. 287. e. 17.
Compositio de incertis, qua iusta, nu. 193. e. 17.
Compensatio qua fit pro uita, et fama non facit eas estimabiles, nu. 90. e. 17.
Concilio non derogatur, nisi expresse, nu. 265. e. 27.
Concubinarius clericus penam innotat Concilium Trid. addent nouam, nu. 109. e. 25.
Concubinarius, ut plurimum excommunicatur, nu. 12. e. 16.
Concubinarius uerus, aut pro tali habitus, qui non debet absolui, nu. 20. et 21. eod.
Concubinarius, qui non possunt absolui, et qui sic, nune. 19. e. 3.
Concubinarius clericus, et fornicarius uagus, pauper, non humatur in sacro, nu. 77. et 78. e. 25.
Concubinarius uotatus quis euitandus, nu. 80. capit. 25.
Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est, nu. 1. e. 20.
Conditio non omnis, impleta quo ad Ecclesiam impletur, nu. 66. e. 22.
Conditio qua matrimonium purum reddit, nune. 67. capit. 22.
Conditio quid, et quod duplex in matrimonio, qua suspendit, qua annihilat, qua reijctur, et quo differt a causa, modo, et demonstratione, nu. 61. et 62. e. 22.
Conditio si N. uoluerit, an eo semel renuente, uel tacente impleatur, nu. 63. eod.
Conductor paritarius non paritens domino locanti arborer, nu. 199. e. 17.
Conductor non soluens, uel damnificans, et. nu. 168. e. 17.
Confessarii cur sari non iubent soluere impenfas istas, nu. 140. e. 17.
Confessarii dictum qui reuelat, peccat mortaliter, nu. 44. e. 21.
Confessarii caueant, ne uros animas, uel uitas perdere faciant, nu. 37. e. 25.
Confessarius confitentem passionem, quid monabit, nu. 11. pralud. 5.
Confessarius qui perfectus, et qui sufficiens, nu. 8. capit. 4.
Confessarius debet habere potestatem, scientiam, et bonitatem, nu. 1. e. 4.
Confessarius doceat confessum hoc, et hoc, alium ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nihil dicat, nu. 1. hoc praestari faciat quinque casibus, nu. 1. facile non iudicet esse mortale, quod est controuersum quid tunc faciet. Non absoluat nolentem facere necessaria. 3. Quid faciet quando penitens contrarium sua opinionis habet, quid, quando, uterque 4. Quid dicet ei, qui restituere debet, quid ei qui alia uice restituere se promittit, et non praestitit, 5. quid faciet in absolutione peccatorum reuocatorum cum breui resolutione, nu. 6. e. 26.
Confessarius audiens ex praecepto minori scientia indiget quam audies spote, nu. 9. et 10. e. 4.
Confessarius potest esse quis idoneus ubi loco, et non alij, nu. 11. eod.
Confessarius non est sufficiens absque iusta scientia, et soluendi potestate, nu. 12. eod.
Confessarius imperitus qui excusatur a culpa, nu. 13. eod.
Confessarius audiens multos pueros simul, ut peccat, nu. 13. e. 8.
Confessarius an absoluet eum, qui semel iussus non restituit, nu. 59. e. 17.
Confessarius quando iussu differt debitori solutionem, nu. 65. e. 17.
Confessarius deponens de sibi confessis, qui frangit sigillum, nu. 15. e. 8.
Confessarius dicens in tali loco committuntur graua peccata, male agit, nu. 16. eod.
Confessarius quas penitentias imponit prudenter, nu. 17. eod.
Confessarius sic recipiat penitentem, et hac interroget, nu. 1. et 2. e. 10.
Confessarius qua dicit in principio, medio, et fine, nu. 3. e. 10.
Confessarius quid admonet confessum non satis contritum, nu. 4. eod.
Confessarius quis per bullam electus tollit irregularitatem, nu. 254. e. 27.
Confessarius qua debet interrogare sub poena culpe mortali, nu. 1. et 2. e. 5.
Confessarius interrogando hac tria seruet, nu. 3. et circa peccata carnis hac, nu. 4. eod.
Confessarius non potens confiteri peccatum, nisi

4 reue-

Index

revelando confessionem, taceat illud, nu. 6. c. 8.
Confessorius absolvens in peccato peccat, sed ab-
solvens valet, nu. 1. c. 4.
Confessorius quid de impensis beneficii iudica-
bit, nu. 94. c. 17.
Confessorius penitenti absoluto hac consulat,
nu. 25. c. 26.
Confessorius sic admoneat penitentem, qui vo-
tum violavit, nu. 33. c. 12.
Confessorius quantum debeat interrogare circa
peccata luxuria, nu. 4. c. 16.
Confessorius ut sapit confessionem detegit, nu-
me. 9. c. 10. c. 8.
Confessorius antequam penitentiam iniungat,
dicitur hac, nu. 10. c. 26.
Confessorius quis produsse possit, et non obesse,
num. 7. cap. 7.
Confessorius dubius an confessus sint mortalia,
quid faciat, nu. 21. c. 15.
Confessorius quos rursus, et confortes revelare
noluit, nu. 68. c. 18.
Confessorius ut scandalizari potest ratione cir-
cunstancia, nu. 4. c. 7.
Confessor ut in se negat, adulteram esse sibi con-
fessam adulterium, nu. 10. c. 8.
Confessor non ostendat pauperem, nec sinat no-
minare complices, nu. 6. c. 10.
Confessor penitentem volentem palliare pec-
cata quid respondeat, nu. 7. c. 10.
Confessor interrogando penitentem vnde inci-
peret, nu. 8. cap. 10.
Confessor potest dicere heredi restituenda mor-
talia, nu. 23. c. 17.
Confessio similitudinaria non inducit sigillum,
nu. 18. cap. 8.
Confessio qua multis videtur, et non est sacra-
mentaliter, nu. 55. c. 13.
Confessio facta vni non sufficit, ut alter absol-
uat, nu. 164. cap. 27.
Confessio sacramentalis qua lege debet esse in-
tegra, nu. 1. cap. 7.
Confessio omnium mortalium intra annum per
se ipsam necessaria, et interdum ante Qua-
dragesimam, uenialium vera vult tantum,
nisi, nu. 33. c. 17. c. 21.
Confessio talis, qualis eius finis, et quis princi-
palis, nu. 40. c. 1.
Confessio facta excommunicato, suspensio, vel in-
terdicto, qua valet, nu. 8. c. 9. c. 10. c. 9.
Confessio facta Curato carens omni titulo non
valet, nu. 11. c. 9.
Confessio facta mescenti, aut nolenti absolvere,
ut teneat nulla, nu. 12. c. 1.
Confessio sine proposito vivendi futura, vel non
integra, nu. 13. c. 1.
Confessio omniteris aliquid confiteri iusta de
causa valet, nu. 14. c. 1.
Confessio sine debita cura remittendi qua non
valet, nu. 16. c. 1.
Confessio non est iteranda ob penitentiam non
impletam, neque, nu. 17. c. 18. c. 1.
Confessio sacramentalis quid, nu. 1. c. 1.
Confessio non fuit induitature natura, sed di-
vina lesu Christi D. N. nu. 3. c. 1.
Confessio facta laico, non est sacramentalis, nu-
me. 4. c. 1.
Confessio sacramentalis expit multa, in quibus
multi errant, nu. 1. c. 1. c. 2. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. c. 7. c. 8. c. 9. c. 10. c. 11. c. 12. c. 13. c. 14. c. 15. c. 16. c. 17. c. 18. c. 19. c. 20. c. 21. c. 22. c. 23. c. 24. c. 25. c. 26. c. 27. c. 28. c. 29. c. 30. c. 31. c. 32. c. 33. c. 34. c. 35. c. 36. c. 37. c. 38. c. 39. c. 40. c. 41. c. 42. c. 43. c. 44. c. 45. c. 46. c. 47. c. 48. c. 49. c. 50. c. 51. c. 52. c. 53. c. 54. c. 55. c. 56. c. 57. c. 58. c. 59. c. 60. c. 61. c. 62. c. 63. c. 64. c. 65. c. 66. c. 67. c. 68. c. 69. c. 70. c. 71. c. 72. c. 73. c. 74. c. 75. c. 76. c. 77. c. 78. c. 79. c. 80. c. 81. c. 82. c. 83. c. 84. c. 85. c. 86. c. 87. c. 88. c. 89. c. 90. c. 91. c. 92. c. 93. c. 94. c. 95. c. 96. c. 97. c. 98. c. 99. c. 100. c. 101. c. 102. c. 103. c. 104. c. 105. c. 106. c. 107. c. 108. c. 109. c. 110. c. 111. c. 112. c. 113. c. 114. c. 115. c. 116. c. 117. c. 118. c. 119. c. 120. c. 121. c. 122. c. 123. c. 124. c. 125. c. 126. c. 127. c. 128. c. 129. c. 130. c. 131. c. 132. c. 133. c. 134. c. 135. c. 136. c. 137. c. 138. c. 139. c. 140. c. 141. c. 142. c. 143. c. 144. c. 145. c. 146. c. 147. c. 148. c. 149. c. 150. c. 151. c. 152. c. 153. c. 154. c. 155. c. 156. c. 157. c. 158. c. 159. c. 160. c. 161. c. 162. c. 163. c. 164. c. 165. c. 166. c. 167. c. 168. c. 169. c. 170. c. 171. c. 172. c. 173. c. 174. c. 175. c. 176. c. 177. c. 178. c. 179. c. 180. c. 181. c. 182. c. 183. c. 184. c. 185. c. 186. c. 187. c. 188. c. 189. c. 190. c. 191. c. 192. c. 193. c. 194. c. 195. c. 196. c. 197. c. 198. c. 199. c. 200. c. 201. c. 202. c. 203. c. 204. c. 205. c. 206. c. 207. c. 208. c. 209. c. 210. c. 211. c. 212. c. 213. c. 214. c. 215. c. 216. c. 217. c. 218. c. 219. c. 220. c. 221. c. 222. c. 223. c. 224. c. 225. c. 226. c. 227. c. 228. c. 229. c. 230. c. 231. c. 232. c. 233. c. 234. c. 235. c. 236. c. 237. c. 238. c. 239. c. 240. c. 241. c. 242. c. 243. c. 244. c. 245. c. 246. c. 247. c. 248. c. 249. c. 250. c. 251. c. 252. c. 253. c. 254. c. 255. c. 256. c. 257. c. 258. c. 259. c. 260. c. 261. c. 262. c. 263. c. 264. c. 265. c. 266. c. 267. c. 268. c. 269. c. 270. c. 271. c. 272. c. 273. c. 274. c. 275. c. 276. c. 277. c. 278. c. 279. c. 280. c. 281. c. 282. c. 283. c. 284. c. 285. c. 286. c. 287. c. 288. c. 289. c. 290. c. 291. c. 292. c. 293. c. 294. c. 295. c. 296. c. 297. c. 298. c. 299. c. 300. c. 301. c. 302. c. 303. c. 304. c. 305. c. 306. c. 307. c. 308. c. 309. c. 310. c. 311. c. 312. c. 313. c. 314. c. 315. c. 316. c. 317. c. 318. c. 319. c. 320. c. 321. c. 322. c. 323. c. 324. c. 325. c. 326. c. 327. c. 328. c. 329. c. 330. c. 331. c. 332. c. 333. c. 334. c. 335. c. 336. c. 337. c. 338. c. 339. c. 340. c. 341. c. 342. c. 343. c. 344. c. 345. c. 346. c. 347. c. 348. c. 349. c. 350. c. 351. c. 352. c. 353. c. 354. c. 355. c. 356. c. 357. c. 358. c. 359. c. 360. c. 361. c. 362. c. 363. c. 364. c. 365. c. 366. c. 367. c. 368. c. 369. c. 370. c. 371. c. 372. c. 373. c. 374. c. 375. c. 376. c. 377. c. 378. c. 379. c. 380. c. 381. c. 382. c. 383. c. 384. c. 385. c. 386. c. 387. c. 388. c. 389. c. 390. c. 391. c. 392. c. 393. c. 394. c. 395. c. 396. c. 397. c. 398. c. 399. c. 400. c. 401. c. 402. c. 403. c. 404. c. 405. c. 406. c. 407. c. 408. c. 409. c. 410. c. 411. c. 412. c. 413. c. 414. c. 415. c. 416. c. 417. c. 418. c. 419. c. 420. c. 421. c. 422. c. 423. c. 424. c. 425. c. 426. c. 427. c. 428. c. 429. c. 430. c. 431. c. 432. c. 433. c. 434. c. 435. c. 436. c. 437. c. 438. c. 439. c. 440. c. 441. c. 442. c. 443. c. 444. c. 445. c. 446. c. 447. c. 448. c. 449. c. 450. c. 451. c. 452. c. 453. c. 454. c. 455. c. 456. c. 457. c. 458. c. 459. c. 460. c. 461. c. 462. c. 463. c. 464. c. 465. c. 466. c. 467. c. 468. c. 469. c. 470. c. 471. c. 472. c. 473. c. 474. c. 475. c. 476. c. 477. c. 478. c. 479. c. 480. c. 481. c. 482. c. 483. c. 484. c. 485. c. 486. c. 487. c. 488. c. 489. c. 490. c. 491. c. 492. c. 493. c. 494. c. 495. c. 496. c. 497. c. 498. c. 499. c. 500. c. 501. c. 502. c. 503. c. 504. c. 505. c. 506. c. 507. c. 508. c. 509. c. 510. c. 511. c. 512. c. 513. c. 514. c. 515. c. 516. c. 517. c. 518. c. 519. c. 520. c. 521. c. 522. c. 523. c. 524. c. 525. c. 526. c. 527. c. 528. c. 529. c. 530. c. 531. c. 532. c. 533. c. 534. c. 535. c. 536. c. 537. c. 538. c. 539. c. 540. c. 541. c. 542. c. 543. c. 544. c. 545. c. 546. c. 547. c. 548. c. 549. c. 550. c. 551. c. 552. c. 553. c. 554. c. 555. c. 556. c. 557. c. 558. c. 559. c. 560. c. 561. c. 562. c. 563. c. 564. c. 565. c. 566. c. 567. c. 568. c. 569. c. 570. c. 571. c. 572. c. 573. c. 574. c. 575. c. 576. c. 577. c. 578. c. 579. c. 580. c. 581. c. 582. c. 583. c. 584. c. 585. c. 586. c. 587. c. 588. c. 589. c. 590. c. 591. c. 592. c. 593. c. 594. c. 595. c. 596. c. 597. c. 598. c. 599. c. 600. c. 601. c. 602. c. 603. c. 604. c. 605. c. 606. c. 607. c. 608. c. 609. c. 610. c. 611. c. 612. c. 613. c. 614. c. 615. c. 616. c. 617. c. 618. c. 619. c. 620. c. 621. c. 622. c. 623. c. 624. c. 625. c. 626. c. 627. c. 628. c. 629. c. 630. c. 631. c. 632. c. 633. c. 634. c. 635. c. 636. c. 637. c. 638. c. 639. c. 640. c. 641. c. 642. c. 643. c. 644. c. 645. c. 646. c. 647. c. 648. c. 649. c. 650. c. 651. c. 652. c. 653. c. 654. c. 655. c. 656. c. 657. c. 658. c. 659. c. 660. c. 661. c. 662. c. 663. c. 664. c. 665. c. 666. c. 667. c. 668. c. 669. c. 670. c. 671. c. 672. c. 673. c. 674. c. 675. c. 676. c. 677. c. 678. c. 679. c. 680. c. 681. c. 682. c. 683. c. 684. c. 685. c. 686. c. 687. c. 688. c. 689. c. 690. c. 691. c. 692. c. 693. c. 694. c. 695. c. 696. c. 697. c. 698. c. 699. c. 700. c. 701. c. 702. c. 703. c. 704. c. 705. c. 706. c. 707. c. 708. c. 709. c. 710. c. 711. c. 712. c. 713. c. 714. c. 715. c. 716. c. 717. c. 718. c. 719. c. 720. c. 721. c. 722. c. 723. c. 724. c. 725. c. 726. c. 727. c. 728. c. 729. c. 730. c. 731. c. 732. c. 733. c. 734. c. 735. c. 736. c. 737. c. 738. c. 739. c. 740. c. 741. c. 742. c. 743. c. 744. c. 745. c. 746. c. 747. c. 748. c. 749. c. 750. c. 751. c. 752. c. 753. c. 754. c. 755. c. 756. c. 757. c. 758. c. 759. c. 760. c. 761. c. 762. c. 763. c. 764. c. 765. c. 766. c. 767. c. 768. c. 769. c. 770. c. 771. c. 772. c. 773. c. 774. c. 775. c. 776. c. 777. c. 778. c. 779. c. 780. c. 781. c. 782. c. 783. c. 784. c. 785. c. 786. c. 787. c. 788. c. 789. c. 790. c. 791. c. 792. c. 793. c. 794. c. 795. c. 796. c. 797. c. 798. c. 799. c. 800. c. 801. c. 802. c. 803. c. 804. c. 805. c. 806. c. 807. c. 808. c. 809. c. 810. c. 811. c. 812. c. 813. c. 814. c. 815. c. 816. c. 817. c. 818. c. 819. c. 820. c. 821. c. 822. c. 823. c. 824. c. 825. c. 826. c. 827. c. 828. c. 829. c. 830. c. 831. c. 832. c. 833. c. 834. c. 835. c. 836. c. 837. c. 838. c. 839. c. 840. c. 841. c. 842. c. 843. c. 844. c. 845. c. 846. c. 847. c. 848. c. 849. c. 850. c. 851. c. 852. c. 853. c. 854. c. 855. c. 856. c. 857. c. 858. c. 859. c. 860. c. 861. c. 862. c. 863. c. 864. c. 865. c. 866. c. 867. c. 868. c. 869. c. 870. c. 871. c. 872. c. 873. c. 874. c. 875. c. 876. c. 877. c. 878. c. 879. c. 880. c. 881. c. 882. c. 883. c. 884. c. 885. c. 886. c. 887. c. 888. c. 889. c. 890. c. 891. c. 892. c. 893. c. 894. c. 895. c. 896. c. 897. c. 898. c. 899. c. 900. c. 901. c. 902. c. 903. c. 904. c. 905. c. 906. c. 907. c. 908. c. 909. c. 910. c. 911. c. 912. c. 913. c. 914. c. 915. c. 916. c. 917. c. 918. c. 919. c. 920. c. 921. c. 922. c. 923. c. 924. c. 925. c. 926. c. 927. c. 928. c. 929. c. 930. c. 931. c. 932. c. 933. c. 934. c. 935. c. 936. c. 937. c. 938. c. 939. c. 940. c. 941. c. 942. c. 943. c. 944. c. 945. c. 946. c. 947. c. 948. c. 949. c. 950. c. 951. c. 952. c. 953. c. 954. c. 955. c. 956. c. 957. c. 958. c. 959. c. 960. c. 961. c. 962. c. 963. c. 964. c. 965. c. 966. c. 967. c. 968. c. 969. c. 970. c. 971. c. 972. c. 973. c. 974. c. 975. c. 976. c. 977. c. 978. c. 979. c. 980. c. 981. c. 982. c. 983. c. 984. c. 985. c. 986. c. 987. c. 988. c. 989. c. 990. c. 991. c. 992. c. 993. c. 994. c. 995. c. 996. c. 997. c. 998. c. 999. c. 1000. c. 1001. c. 1002. c. 1003. c. 1004. c. 1005. c. 1006. c. 1007. c. 1008. c. 1009. c. 1010. c. 1011. c. 1012. c. 1013. c. 1014. c. 1015. c. 1016. c. 1017. c. 1018. c. 1019. c. 1020. c. 1021. c. 1022. c. 1023. c. 1024. c. 1025. c. 1026. c. 1027. c. 1028. c. 1029. c. 1030. c. 1031. c. 1032. c. 1033. c. 1034. c. 1035. c. 1036. c. 1037. c. 1038. c. 1039. c. 1040. c. 1041. c. 1042. c. 1043. c. 1044. c. 1045. c. 1046. c. 1047. c. 1048. c. 1049. c. 1050. c. 1051. c. 1052. c. 1053. c. 1054. c. 1055. c. 1056. c. 1057. c. 1058. c. 1059. c. 1060. c. 1061. c. 1062. c. 1063. c. 1064. c. 1065. c. 1066. c. 1067. c. 1068. c. 1069. c. 1070. c. 1071. c. 1072. c. 1073. c. 1074. c. 1075. c. 1076. c. 1077. c. 1078. c. 1079. c. 1080. c. 1081. c. 1082. c. 1083. c. 1084. c. 1085. c. 1086. c. 1087. c. 1088. c. 1089. c. 1090. c. 1091. c. 1092. c. 1093. c. 1094. c. 1095. c. 1096. c. 1097. c. 1098. c. 1099. c. 1100. c. 1101. c. 1102. c. 1103. c. 1104. c. 1105. c. 1106. c. 1107. c. 1108. c. 1109. c. 1110. c. 1111. c. 1112. c. 1113. c. 1114. c. 1115. c. 1116. c. 1117. c. 1118. c. 1119. c. 1120. c. 1121. c. 1122. c. 1123. c. 1124. c. 1125. c. 1126. c. 1127. c. 1128. c. 1129. c. 1130. c. 1131. c. 1132. c. 1133. c. 1134. c. 1135. c. 1136. c. 1137. c. 1138. c. 1139. c. 1140. c. 1141. c. 1142. c. 1143. c. 1144. c. 1145. c. 1146. c. 1147. c. 1148. c. 1149. c. 1150. c. 1151. c. 1152. c. 1153. c. 1154. c. 1155. c. 1156. c. 1157. c. 1158. c. 1159. c. 1160. c. 1161. c. 1162. c. 1163. c. 1164. c. 1165. c. 1166. c. 1167. c. 1168. c. 1169. c. 1170. c. 1171. c. 1172. c. 1173. c. 1174. c. 1175. c. 1176. c. 1177. c. 1178. c. 1179. c. 1180. c. 1181. c. 1182. c. 1183. c. 1184. c. 1185. c. 1186. c. 1187. c. 1188. c. 1189. c. 1190. c. 1191. c. 1192. c. 1193. c. 1194. c. 1195. c. 1196. c. 1197. c. 1198. c. 1199. c. 1200. c. 1201. c. 1202. c. 1203. c. 1204. c. 1205. c. 1206. c. 1207. c. 1208. c. 1209. c. 1210. c. 1211. c. 1212. c. 1213. c. 1214. c. 1215. c. 1216. c. 1217. c. 1218. c. 1219. c. 1220. c. 1221. c. 1222. c. 1223. c. 1224. c. 1225. c. 1226. c. 1227. c. 1228. c. 1229. c. 1230. c. 1231. c. 1232. c. 1233. c. 1234. c. 1235. c. 1236. c. 1237. c. 1238. c. 1239. c. 1240. c. 1241. c. 1242. c. 1243. c. 1244. c. 1245. c. 1246. c. 1247. c. 1248. c. 1249. c. 1250. c. 1251. c. 1252. c. 1253. c. 1254. c. 1255. c. 1256. c. 1257. c. 1258. c. 1259. c. 1260. c. 1261. c. 1262. c. 1263. c. 1264. c. 1265. c. 1266. c. 1267. c. 1268. c. 1269. c. 1270. c. 1271. c. 1272. c. 1273. c. 1274. c. 1275. c. 1276. c. 1277. c. 1278. c. 1279. c. 1280. c. 1281. c. 1282. c. 1283. c. 1284. c. 1285. c. 1286. c. 1287. c. 1288. c. 1289. c. 1290. c. 1291. c. 1292. c. 1293. c. 1294. c. 1295. c. 1296. c. 1297. c. 1298. c. 1299. c. 1300. c. 1301. c. 1302. c. 1303. c. 1304. c. 1305. c. 1306. c. 1307. c. 1308. c. 1309. c. 1310. c. 1311. c. 1312. c. 1313. c. 1314. c. 1315. c. 1316. c. 1317. c. 1318. c. 1319. c. 1320. c. 1321. c. 1322. c. 1323. c. 1324. c. 1325. c. 1326. c. 1327. c. 1328. c. 1329. c. 1330. c. 1331. c. 1332. c. 1333. c. 1334. c. 1335. c. 1336. c. 1337. c. 1338. c. 1339. c. 1340. c. 1341. c. 1342. c. 1343. c. 1344. c. 1345. c. 1346. c. 1347. c. 1348. c. 1349. c. 1350. c. 1351. c. 1352. c. 1353. c. 1354. c. 1355. c. 1356. c. 1357. c. 1358. c. 1359. c. 1360. c. 1361. c. 1362. c. 1363. c. 1364. c. 1365. c. 1366. c. 1367. c. 1368. c. 1369. c. 1370. c. 1371. c. 1372. c. 1373. c. 1374. c. 1375. c. 1376. c. 1377. c. 1378. c. 1379. c. 1380. c. 1381. c. 1382. c. 1383. c. 1384. c. 1385. c. 1386. c. 1387. c. 1388. c. 1389. c. 1390. c. 1391. c. 1392. c. 1393. c. 1394. c. 1395. c. 1396. c. 1397. c. 1398. c. 1399. c. 1400. c. 1401. c. 1402. c. 1403. c. 1404. c. 1405. c. 1406. c. 1407. c. 1408. c. 1409. c. 1410. c. 1411. c. 1412. c. 1413. c. 1414. c. 1415. c. 1416. c. 1417. c. 1418. c. 1419. c. 1420. c. 1421. c. 1422. c. 1423. c. 1424. c. 1425. c. 1426. c. 1427. c. 1428. c. 1429. c. 1430. c. 1431. c. 1432. c. 1433. c. 1434. c. 1435. c. 1436. c. 1437. c. 1438. c. 1439. c. 1440. c. 1441. c. 1442. c. 1443. c. 1444. c. 1445. c. 1446. c. 1447. c. 1448. c. 1449. c. 1450. c. 1451. c. 1452. c. 1453. c. 1454. c. 1455. c. 1456. c. 1457. c. 1458. c. 1459. c. 1460. c. 1461. c. 1462. c. 1463. c. 1464. c. 1465. c. 1466. c. 1467. c. 1468. c. 1469. c. 1470. c. 1471. c. 1472. c. 1473. c. 1474. c. 1475. c. 1476. c. 1477. c. 1478. c. 1479. c. 1480. c. 1481. c. 1482. c. 1483. c. 1484. c. 1485. c. 1486. c. 1487. c. 1488. c. 1489. c. 1490. c. 1491. c. 1492. c. 1493. c. 1494. c. 1495. c. 1496. c. 1497. c. 1498. c. 1499. c. 1500. c. 1501. c. 1502. c. 1503. c. 1504. c. 1505. c. 1506. c. 1507. c. 1508. c. 1509. c. 1510. c. 1511. c. 1512. c. 1513. c. 1514. c. 1515. c. 1516. c. 1517. c. 1518. c. 1519. c. 1520. c. 1521. c. 1522. c. 1523. c. 1524. c. 1525. c. 1526. c. 1527. c. 1528. c. 152

Index.

Correptio frateris ordo, & quando non servanda, nu. 14. c. 24.
Corrigens intentione mortali, uel cum damno notabili, ut peccat, nu. 15. eod.
Credens quemlibet saluari in sua lege, ut peccat, nu. 22. c. 11.
Credens patrem in diuinis maiorem esse filio, ut peccat, nu. 22.
Culpa quid, & quatuorplex, nu. 177. c. 17.
Curiositas quid, & quod semper est peccatum, & quando mortale, nu. 24. c. 23.
Custos, apparitor, & metuit, ut mortaliter peccet, non accusando inuentum, aut damnum non intimando, aut non restituendo hoc, & huic, nu. 34. c. 25.
Custos piscium, venatur, et piscatus, &c. nu. 122. & seq. c. 17.
Custos ex officio ut plus tenetur quam alius, nu. 136. ibid.
Dammum datum a multis diuisis, vel unius sub duce, uel sine illo, nu. 130. c. 17.
Dammum impedire cum periculo, qui etiam iudex non tenetur, nu. 11. c. 17.
Dammum proximo, etiam mediocriter quando impediendum, nu. 22. c. 24.
Dammum proprii boni, & lucri non est restituere alienum, nu. 59. c. 17.
Dammum debitoris, & creditoris, quod differt restitutionem, nu. 63. c. 17.
Dammum quod formidatur recipi, excusat a restitutione, nu. 63. c. 17.
Dammum danti aliquod laudando, aut alias animam, nu. 132. ibid.
Dammum qui dat ministrans aliena hac faciat, nu. 132. ibid.
Dammum datum cum impensis, & interesse est restituendum, nu. 140. ibid.
Dammum dandum qui impedit valentem illud impedire, & qui mittit ad terrendum loco, si per incuriam damnum datur, nu. 140. ibid.
Dammum quod debitoris eum restituendo excuset, nu. 59. ibid.
Demoni bisariam inuocantur, expresse, & tace, nu. 25. c. 11.
Demoni herbam, & musicam nil resistere, nu. 38. ibid.
Datum ob maleficium, quo titulo retineri potest, nu. 32. c. 17.
Debitor creditori posteriori prius petenti cur prius soluit, nu. 53. c. 17.
Debitor quoties noue peccat non restituendo, nu. 55. c. 17.
Debitor sciens se talem antequam damnetur restituatur, nu. 24. c. 17.
Debitor differre non potest soluendo paulatim, nu. 66. c. 17.
Debitor non liberatur specie perempta, nu. 80. cap. 27.
Debitor non omnis securus per condonationem quo ad peccatum, nu. 78. c. 17.
Debitor non excusatur licet debitum non petatur, nu. 79. ibid.
Debiti remissio solutio quadam est, nume. 45. & 46. cap. 17.
Debitum facilius remittitur, dum res soluenda praesens non est, nu. 46. eod.
Debitum ex contractu, uel quasi soluatur ubi dictum est, uel petatur, nu. 42. c. 17.
Debitum ex delicto, aut quasi soluatur ubi damnum passio fiat satis, nu. 43. eod.
Debitum tantum legale recuperationem occultam iustificat, nu. 114. c. 17.
Debitum in foro animae, non debetur adulteranti, nu. 23. c. 22.
Debitum condonatum, cui principaliter debetur, nu. 46. c. 18.
Debitum ut negatur ob mensurum, aut locum sacrum, nu. 32. c. 16.
Debitum negandi contingi qua iusta causa, nu. 27. eod.
Debitum in India petium alibi an cambiis minucendum, nu. 43. c. 17.
Debitum omne soluendum si potest, si minus, prius certum, quam incertum, nu. 47. & 48. & prius res sua domino, nu. 49. quam illud, & illud, 50. & 57. & prius talium, & talium contractuum, quam usurarum, nu. 53. c. 17.
Debitum ex delicto, & contractu quoad quod paria, nu. 58. c. 17.
Debitum granum, qui non petit, donec pluri valeat, nu. 225. c. 17.
Decalogus continet summam eorum, quae agere, & vitare tenemur, nu. 3. c. 11.
Decalogus etiam nunc durat, & est speculum baptizati, nu. 2. eod.
Decimas ab retentis qui religiosus incurrat ex communicatione, nu. 38. c. 27.
Decime quo ad quotam iuris humani, quoad sustentationem diuinis, nume. 28. & ita quoad illam tollitur consuetudine, & quo ad hanc, nu. 30. c. 11.
Decima implex, praedialis, personalis, & mista, nu. 29. eod.

Deci.

Index.

Decima insoluita non imperat Papa, nu. me. 30. eod.
Decima personalis in quo a praediali differt, & non soluatur, nu. 31. eod.
Decima soluenda non deducta impensa, nec semine, nu. 31. eod.
Decimas debent, uel impediens, ante restitutionem non absoluitur, nu. 32. eod.
Defendere omittens peccat, si consentit, & etiam, dissentiens, si tenetur, etiam cum incommodo, nu. 17. c. 24.
Defendere vitam & bona proximi, & impedire damna, ut tenemur, nu. 17. eod.
Defendere omittens, non omnis consentit, & quis presumitur consentire, nu. 18. eod.
Defendere omittens opitulando, peior simpliciter omittens, nu. 29. c. 24.
Defendere qui omittit consentit, ut verum triplici opinione consultata, nu. 20. c. 24.
Defendere omittens quis presumitur consentire, & opulari, nu. 19. eod.
Defendere proximum a damno magis preceptum, quam subuenire ad lucrum, num. 22. c. 24.
Defensio iusta inculpate tutelae, nu. 3. c. 15.
Defensionis ex charitate omisso cur impunitus in foro exteriori, nu. 11. c. 24.
Defensionis que omisso irregularitatem, & censuram inducit, nu. 22. eod.
Defensionis omisso etiam sine consensu cur peccatum, nu. 20. eod.
Definitio genere, & differentia constare debet, nu. 2. prel. 1.
Definitio huius peccati cur eligitur, nu. 8. prel. 7.
Deformare hic capitur pro occidere, uel mutilare circa irregularem ex homicidio, nu. 205. & seq. c. 27.
Delectari qui potest bono nascente de alterius morte, nu. 10. c. 15.
Delectatio praesens de copula praeterita, uel futura, quando peccatum, nu. 10. c. 16.
Delectatio qua morose, & concurrentibus quatuor mortali, nu. 13. c. 11.
Delectationi mala resistere uirtus, consentit peccatum, nu. 14. eod.
Delectatione, quam cogitando percipit, si latetur, nu. 10. c. 16.
Deliberatio qua ad obligationem sufficit, nume. 7. cap. 18.
Delinquens non excusatur eo, quod alius id fecisset, nu. 20. c. 17.
Demoni herbam & musicam nil resistere, nu. me. 38. c. 11.
Demoni bisariam inuocantur expresse & tacite, nu. 25. c. 11.
Denunciator, ut mortaliter peccat denunciando quod, aut quo sine, uel modo non debet, aut non denunciando quod debet, cum exemplis, nu. 33. c. 25.
Denunciator secum, & cum alio teste probat, nu. 33. eod.
Deponens pecuniam cum pacto, aut intentione lucrandi, nu. 24. c. 17.
Deponens pecuniam in scriptura mutui uel depositi, ut peccat, nu. 19. c. 17.
Deponens qui apud campforem gratis custodit rem usurarium, nu. 293. eod.
Deponens mutabilem cum facultate utendi, &c. num. 18. c. 17.
Depositarius ne de dolo teneatur, pactum non valet, nu. 181. eod.
Depositarius ut peccat non reddendo, uel utendo, nu. 181. c. 17.
Depositarius se offerens, non ad plus tenetur, nisi, &c. nu. 181. eod.
Deceptio quid, & qua blasphemia, & qua mortali, nu. 15. c. 18.
Desperatio filia accidia, qua mortalis, num. 125. cap. 23.
Detrahitio quid, & quatuorplex, & qua mortalis, nu. 17. & 18. c. 8.
Detraitor, qui suum crimen detegit etiam totum, nu. 29. c. 18.
Detraitor non est accusator, aut alias iuste crimen detegens, nu. 30. & 31. eod.
Detraitor qui inuenit libelli famosi illum legem, nu. 34. & seq. eod.
Detraitor quis audiens uel referens mala, uel bona tacens, nu. 36. 37. & 38. eod.
Detraitor quis index inquirens, nu. 38. interrogans, uel inbet denunciari, nu. 39. uel uisitat, aut procurant occulta scire, nu. 40. & 41. eod.
Detraitor qui falsum imponens peccat mortaliter, nu. 24. & 25. c. 18.
Detraitor qui secretum detegit peccat mortaliter, nu. 26. & 27. eod.
Deus totus in toto orbe, & totus in qualibet eius parte, nu. 11. prel. 1.
Deus ut Deus, nullius figura, quatenus homo, gratiosissima, & benignissima, nu. 291. c. 27.
Dei usus inuisibilis inseparabilis a gaudio, & delectatione, nu. 13. prel. 4.
Deus est, quicquid in eo est, nu. 7. prel. 4.
Dij, deabusque gentilium, aut planetis aliquid tribuere diuinitatis impium, nu. 41. c. 11.
Discordia quid, nu. 11. & qua mortalis, nu. 33. cap. 23.

Dispen.

Index.

Dispensare & commutari soli prelati, sed qui-
dam irritant, si d. non aq. nu. 64. c. 12.
Dispensat. Papa aliter quam inferior, etiam in
quo uterque potest. nu. 74. c. 25.
Dispensatio danda gratis cum aliqua trium-
phorum, alias non, nec cum ea in secundo
nisi. &c. nu. 87. cap. 22.
Dispensat. soli Prelati Ecclesiastici circa vota,
nu. 75. c. 12.
Dispensare potest, sed non solet Papa in irregu-
laritate homicidij voluntarij. nu. 239. c. 27.
Dispensare, commutare, & irritare votum dis-
ferunt. nu. 63. c. 12.
Dispensari potest super voto, cur non potest su-
per iuramento. nu. 275. c. 27.
Dispensare nequit Episcopus cum irregulari ex
homicidio infuso. nu. 217. & cum male ordina-
to sic. nu. 245. c. 27.
Dispensat. Papa aliter quam inferior, etiam in
quo uterque potest. nu. 74. c. 25.
Dispensat. vi Episcopus in irregularitate pecca-
ti notorij. nu. 77. cod.
Dispensatio qua excusatur a mortali, nume. 13.
prelud. 9.
Dispensat. a via iusta, alia iniusta, alia nulla,
nu. 14. cod.
Dispensatio sine causa, qua non est mortalis.
nume. 14. cod.
Dispensatio inferioris circa legem superioris, qua
valet. nu. 15. cod.
Dispensat. vi Episcopus in irregularitate notorij
excommunicatus & in nulla confessionis. nu. 25. c. 27.
Dispensat. & dispensatus super voto absque in-
fusa causa, ut peccant. nu. 76. c. 12.
Dispensandi una causa in voto, est leuitas vo-
uendi. nu. 77. cod.
Dispensatus super voto per falsam aut iniustam
causam. nu. 57. c. 12.
Dispensat. quis ad ordines, & cum male ordina-
to. nu. 69. c. 25.
Dispensatio difficilior datur in contracto scien-
ter, quam ad contrahendum. nu. 86. c. 22.
Dispensans super voto, vel commutans illud,
quam peccat. nu. 71. c. 12.
Dispensare de fide laico illicitum. nu. 27. c. 11.
Dimittere ob qua potest, & debet coniux, a con-
iuge. nu. 22. c. 22.
Dilectus vel Magister ut peccat mortaliter, lau-
reum immeritum, vel principaliter cum ob ho-
rorem prius, vel suscipiens, docens Theolo-
giam in peccato mortali notorio.
Admittit excommunicatos, vel malos schola-
sticos. nu. 55.
Aut admittens religiosos, & presbyteros, nu-
mer. 56.
Approbat. ad lauream indignum, falsa docet
vel inutilia, aut malo fine mortali praefer-
unt volumina.
Subornans auditores, procurans, ut indignus
ad munera studij delegatur. nu. 57.
Pralegens die festo, servans novum festum, si-
pendium privatum accipiens, vel beneficium
cum pacto legendi.
Castigans discipulos, aut contemnens simplices,
nu. 58. & seq. c. 25.
Doli actio non datur ob omnem quantitatem,
qua mortalem culpam facit. nu. 3. c. 17.
Dolus, & alia falsa vitiosa sciens & videntis, aut
lo. aut. nu. 196. c. 17.
Dolor penitentis ut non debet esse nimis, nu.
20. & 21. c. 1.
Dolus quid, & quadruplex. nu. 177. c. 17.
Dolus & fraudis quid, & sunt genus, & species,
nu. 77. c. 23.
Dominus ut violatur 4. praeceptum erga subditos
suis. nu. 21. c. 14.
Dominus, cui restituenda sua res est, quis dica-
tur. nu. 28. c. 17.
Dominus consumens suam rem interdum resti-
tuere tenetur. nu. 62. c. 17.
Dominus non sit rei, qua usu consumitur, eo
quod iure eam consumatur. nu. 62. c. 17.
Dominus terrarum a Sarracenis cultarum eis de
cimanibus hoc agant. nu. 27. c. 25.
Domino restituendum, quando custodis est su-
spectus. nu. 28. c. 17.
Domino suo restituenda res regulariter, sed fal-
lit hic. nu. 29. cod.
Dominum directum, & stile definitur. nu. 274.
cap. 17.
Dominum rei quaesita per usuram quavis usura-
rius. nu. 265. c. 9.
Dominum rei empti ab usurario quavis emptor.
nume. 165. cod.
Dominum translatio per simoniam solo iure diu-
no non impeditur. nu. 104. c. 23.
Donatio a patre filio facta quatenus renovan-
da. nu. 147. c. 17.
Donatio facta a patre qua valet. nume. 144. &
seq. cap. 17.
Donare licet ut reddat duplum, si moriatur in-
tra tale tempus. nu. 222. cod.
Donatio coniugi facta coniugi, qua valet. nu-
me. 149. c. 17.
Dot tota uxori reddenda, licet ornatus eius fue-
rit nimis. nu. 155. c. 17.
Dotem

Index.

Dotem ab usurario datam retinendi remedium,
num. 272. cod.
Dotis absolutionem dilatare, quid lucri capere li-
ceat. nu. 213. c. 18.
Dubij & non in claris esse locum coniecturis,
nu. 9. prel. 5.
Dubium de fide non facit scrupulus nec sabre-
pio. nu. 21. c. 11.
Dubij in rebus paritatur an necessario eligen-
da. nu. 28. c. 27.
Dubius, credens, & sciens, in hoc parat. nu. 55.
cap. 22.
Dubius deponat dubium antequam iudicet, con-
sulat, aut operetur. nu. 288. cod.
Duella mala, vel torquemeta iniens, vel eis ad-
sistent, nu. 9. c. 5.
Duella qua inter particulares milites exercituum
licent, nu. 27. cod.
Duella illicita exceptis duobus, & qua prohibita
per Conc. Trid. nu. 69. c. 11.
Duritia cordis qua mortalis, & ut consistenda,
nu. 67. c. 23.
El-emofyna cur necessario fiat, etiam in suis non
egenti illa extreme. nu. 23. c. 14.
Emendatur e, non inferenda 23. q. 3. nume. 15.
cap. 24.
Emens rem ab eo, quem suspicari debet furem
caueat sibi, nu. 64. c. 17.
Emens triticum, vinum, aut oleum quod elege-
rit, nu. 227. c. 17.
Emens rem ab eo, quem credit eam non habere,
& statim locant, nu. 280. c. 17.
Emens vel vendens aliud pro alio, vel vilius
pro pretiosiore ut peccat. nu. 89. c. 22.
Emens triticum, vel vinum tempore messis, vel
Sindemia ut excusatur. nu. 91. c. 23.
Emens vel vendens maximo, vel solus privile-
gio, ut peccat. nu. 92. cod.
Emi, obligari, stipulari possunt futura, nume.
104. cap. 23.
Emphyteusis, qua perditur biennio non soluenda.
nu. 191. c. 7.
Emphyteusis amissio pendet a voluntate Domi-
ni, cui amittitur. nu. 104. c. 23.
Emptio liberi hominis alioqui perituri, licita, nu-
me. 96. cod.
Emptio Aethiopum liberorum pro servis usurata
peccatum. nu. 95. c. 23.
Empio, & venditio proprie, & improprie su-
manitur. nu. 100. cod.
Episcopalem iurisdictionem habens, an in hoc
aquetur Episcopo. nu. 75. c. 12.
Episcopi absolutionem eius, qui bona incerta ha-
bet, ut reservare possunt. nu. 23. c. 17.
Episcopi inquirant, an clerici gabellis graventur.
num. 202. cod.
Episcopus ut dispensat in voto continentia perpe-
tuo. nu. 36. c. 12.
Episcopus ordinans alienum, aut suum sine ti-
tulo, ut peccat. nu. 18. c. 22.
Episcopus intra quot menses sub duplici pena co-
secrandus. nu. 117. c. 25.
Epistola clausa qua aperiunt mortalis, num. 53.
cap. 18.
Error multiplex persona, conditionis, fortuna, &
aliarum qualitatum. nu. 52. & 33. c. 22.
Error persona, & conditionis dirimunt, sed non
alij. nu. 34. c. 22.
Error persona, vel conditionis servilis annihilat
matrimonium. nu. 33. c. 22.
Euagatio mentis qua mortalis. nu. 125. c. 23.
Eucharistia Sacramentum polynomium, et quid,
num. 20. cap. 22.
Eucharistia circa Sacramentum error. nu. 10. cod.
Excommunicatio conditione non trahitur retro,
& ap-

Index.

- Ex* appellatur ab ea durante conditione etiam post decedendum. nu. 273. c. 25.
Excommunicatio quid diuiditur in maiorem. &c. & minorem, qua sint illa, & quod in dubio significatur maior. Diuiditur etiam in generalem, & specialem, & generalem in latam a iure, & latam ab homine, nu. 1. quo differant. Diuiditur etiam in iustam, & in iniustam, & quid, & iusta quid efficiat, nu. 2. c. 27.
Excommunicatio iniusta, qua diuiditur in iniustam validam, & in iniustam nullam, iniusta valida in duas, qua differunt iniusta, nulla quid operatur, nu. 1. eod.
Excommunicatio iniusta est nulla in his quinq; casibus, nu. 4. c. 27.
Excommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum, &c. nu. 9. c. 27.
Excommunicatio que sine monitione, sententia, & clausula iustificatiua est, nulla, nume. 20. & 11. cap. 27.
Excommunicatio de rebus perditis a solo Episcopo danda, & alia non, nisi in subsidium, nume. 19. eod.
Excommunicatio annualis suspectum harescos facit, nu. 10. eod.
Excommunicatio quibus uerbis fit, nume. 12. & conditionalis nel sine intentione legendi, an liget, nu. 11. c. 17.
Excommunicatio, ut tollat communionem interiore, & exteriori, & missam, nu. 17. & priuat a sacramentis, & suffragiis, nu. 18. diuini officij, nu. 19. & omni contento hoc uer siculo, orare, &c. facit & alia undecim. nu. me. 20. & 3. seq. c. 27.
Excommunicatio, et absolutio conueniunt in his. nu. 37. & differunt in his. nu. 38. eod.
Excommunicatio sine causa parum nocet absolutio multum prodest an falsa utraque annullat, nu. 38. eod.
Excommunicatio minor solam participationem passionum sacramentorum tollit, non missa an ditionem &c. nume. 24. & 25. sic incurritur, non aquatur mortali, tollitur a quouis presbytero, nume. 26. non incurritur in his casibus. nu. 26. & 27. c. 27.
Excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neque cum qui sci, &c. nec etiam specialis termino prorogato, nec tunc, &c. nu. 14. & 15. c. 27.
Excommunicatio ut interpretanda, & latam in facientem, non includit regulariter consentientem, nu. 5. c. 27.
Excommunicatio non obligat eum, qui clam suam recuperat, nu. 114. c. 17.
Excommunicatio pura, quod non possit pendere, fallit his. nu. 104. c. 23.
Excommunicatio lata a iudice in participantes excommunicatio a se, sine ista monitione nulla, nu. 36. cap. 27.
Excommunicatio prima reservata Papa extra bullam Cane, in canonicum transgressores, nu. 75. secunda in percussore clerici, nu. 76. c. 27.
Excommunicatio prima bulla Cane in hereticos, nume. 56.
Secunda, in schismaticos, nu. 57.
Tertia in appellantes ad futurum Conci. nu. 58.
Quarta in pyratas, nu. 59.
Quinta in accipientes naufragorum bona, nu. 60.
Sexta in imponentes noua pedagoga, nu. 61.
Septima in falsarios, nu. 62.
Ostaua, in deferentes arma Turcis, nu. 63.
Nona in impediennes necessaria Romam adducentes, nu. 64.
Decima in male tractantes uenientes, & recedentes a curia, nu. 65.
Undecima in male tractantes Rompetas, nume. 66.
Duodecima, in iniurios Cardinalibus, nu. 67.
Decimatercia in impediennes cursum causarum Curie, nu. 67. & seq.
Decimaseptima in usurpantes fructus, &c. nume. 71.
Decimanona, in laicos cognoscentes de criminibus clericorum, nu. 72.
Vigesima, in occupantes bona Sed. Apost. nume. 73.
Vltima, in male absoluentes a censuris bulla, qua tamen non est reservata, nu. 74. c. 27.
Excommunicationes alia Papa reservata extra bullam Cane a nu. 93. vsq; ad 111. c. 27.
Excommunicatio prima nemini reser. in seculari non reddentes ius ecclesiasticis.
Secunda, in consentientes electioni de se in Papam male facta.
Tertia, in eum qui sic suscipit munus administrandi partem talis episcopatus.
Quarta, in scholasticos Bononia, qui sic domos conducunt, nu. 114.
Quinta, in imponentes tributa, &c. ecclesiasticis, nu. 115.
Sexta, in certos qui audiunt leges, aut medicinam, nume. 116.
Septima, in clericos suscipientes praefecturas seculares.
Ostaua, in schismaticos.

Nona,

Index.

- Nona, in capientes bona naufragorum, nu. 117.
Decima, in seruantes si atuta libertatem Ecclesiastica, nu. 118.
Excommunicatio undecima, nulli reservata, & prima Sixti in eos quo secreto mittunt, &c. Cardinalis quando sunt in Conclauis ad eligendum.
Duodecima, in dominos, &c. qui in electione Pa pe non faciunt obseruari, &c. nu. 121.
Decimatercia, in eos qui molestia afficiunt electiones, eo quod non elegerint optatum ab eis, nume. 122.
Decimaquarta, in noue usurpantes ius custodiendi aliquam ecclesiam sede vacante, &c. nume. 123.
Decimaquinta, in directorem electionis monialium, qui hoc, uel illud facit, nu. 124.
Decimaseptima, in eum, qui procurat suum consensuorem, &c.
Decimaseptima, in facientes se metu absolui a censuris.
Decimaoctaua, in fingentem aliquid quo index vadat ad mulierem, nu. 125.
Decimanona, in compellentes submittere bona ecclesiastica, nu. 126.
Vigesima, in inuicentes nouarum religionum, nume. 127.
Vigesima prima, in exigentes ab ecclesiasticis portoria, nu. 128.
Vigesimasecunda, in sic impediennes iurisdictionem ecclesiasticam, nu. 129.
Vigesimatercia, in dominos qui prohibent subditis ne vendant, neque emant a clericis, &c. nume. 130.
Vigesimaquarta, in religiosos temere habitum deferentes, nu. 131.
Vigesimaquinta in religioso ad studia sine licentia euntes, &c. nu. 132.
Vigesimaseptima in Doctores docentes leges religiosos, nu. 133.
Vigesimaseptima in sepelientes hereticos, nu. 134.
Vigesimaoctaua, in iudices non auxiliantes contra hereticos, &c. nu. 135.
Vigesimanona, in interficientes per assassinos, nume. 136.
Trigesima, in permittentes fornicatores, nu. 136.
Trigesima prima, in dantes represalias contra ecclesiasticos, nu. 136.
Trigesimasecunda, in negligentes persequi iniurias Card. nu. 136. eod.
Excommunicatio non ligat extra Episcopatum etiam ipso uolente, nu. 273. c. 27.
*Excommunicatio trigessimatercia non reserua*ta, & prima elem. in frangentes sequestrum, vel impediennes, &c. nu. 137.
Trigesimaquarta, in sepelientes in loco interdicto, nu. 137.
Trigesimaquinta, in religiosos qui sibi appropriant decimas, nu. 138.
Trigesimaseptima, in religiosos aduocantes Aulas ad nocendum, nu. 138.
Trigesimaseptima, in monachos habentes arma in monasterio, nu. 139.
Trigesimaoctaua in impediennes uisitationem monialium, nu. 140.
Trigesimanona, in imitantes statum beguinarum, nu. 140.
Quadragesima, in contrahentes matrimonium in sex casibus, nu. 141.
Quadragesima prima, in Inquisitores pecuniam accipientes, &c. nu. 142.
Quadragesimasecunda, in facientes statuta ad soluendum usus, nu. 143.
Quadragesimatercia, in mendicantes, accipientes domos, nu. 144.
Quadragesimaquarta, in religiosos dissuadentes decimas, nu. 145.
Quadragesimaquinta, in negligentes suadere decimas, &c. nu. 145.
Quadragesimaseptima, in religiosos non seruantes interdictum, nu. 146.
Quadragesimaseptima, in impugnantes literas Papae electi, nu. 147.
Quadragesimaoctaua, interpretantem clementinam Exim, nu. 147.
Quadragesimanona, in Bizachos, aut Beguinos, nume. 148.
Quinquagesima, in imprimentes libros sine exa mine, nume. 148.
Quinquagesima prima, in impediennes Nunciaram receptionem, nu. 149.
Quinquagesimasecunda, in alienantes vel locantes bona ecclesiastica, nu. 149.
Quinquagesimatercia, in mulierum raptos, &c.
Quinquagesimaquarta, in cogentes ad matrimonium minus libera.
Quinquagesimaquinta, in cogentes uirginem, &c. ingredi monasterium, &c.
Quinquagesimaseptima, in impediennes uirginum sanctam uel accipiendi uoluntatem, &c.
Quinquagesimaseptima, in concedentes locum ad duellum, &c.
Quinquagesimaoctaua, in committentes duellum, &c.
Quinquagesimanona, in dantes consilium in causa duelli, & illius spectatores.

Sexa-

Index.

Sexagesima, in non habentes pro authenticis libris sacrorum biblicorum, &c.
Sexagesima prima, in mulieres ingrediētes claustra monasteriorum.
Sexagesima secunda, in male tractantes ministros inquisitionis.
Sexagesima tertia, in scientes, & non reuelantes iniurios Cardinalibus.
Sexagesima quarta, in capientes fructus beneficiorum primi anni, &c.
Sexagesima quinta, in moniales excentes monasteria, &c.
Sexagesima sexta, in capientes Christianos in servos.
Sexagesima septima, in non parentes inquisitionis generalis, nu. 150. c. 27.
Excommunicationis absolutionem huiusmodi satisfactio precedat, nu. 47. & seq. c. 27.
Excommunicationem qui procurat in finem, ut proximus damnetur, nu. 24. c. 14.
Excommunicatione a minore, & maiore lata a iure, vel ab homine hic absoluit, nume. 39. & 40. etiam sola tonsura iniunctus, licet non soleat fieri cum magno interdum incommodo. nu. 41. & seq. c. 27.
Excommunicationes iuris antiqui pauca, noui multa, nouissimi quamplurima, nume. 49. & 50. cap. cod.
Excommunicationes Episcopo reservata sunt tres, & alia due aliquando, nu. 112. & seq. cod.
Excommunicatus sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat, nu. 8. c. cod.
Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam ordinariam, vel delegatam in foro exteriori, nu. 5. c. cod.
Excommunicare nequit Episcopus extra suum episcopatum, nec laici, nec mulieres, neque quis se ipsum, nu. 6. c. cod.
Excommunicare an possit consuetudo, ut excommunicatus, suspensus, aut interdictus, nume. 7. cap. cod.
Excommunicato specialiter non denunciato praesente qua missa continuanda, nume. 33. & seq. cap. cod.
Excommunicato ob iniuriam iniuriam participari potest sic, & non sic, nu. 36. cod.
Excoecato pro denunciato orari potest oratione priuata, non publicata, &c. nu. 39. cod.
Excommunicato participare veniale, nu. 29. nisi sex casibus, nu. 30. & seq. cod.
Excommunicati mortui cuius absolutio non petenda, nu. 171. c. cod.
Excommunicari solum potest homo baptizatus & mortalis habet superiorem proinde nec diabolus, nec Paps, nec locusta, licet possit adiurari, nu. 13. c. 17.
Excommunicatus est iumentum diaboli prater illum, & illum, nu. 18. & 19. c. 27.
Excommunicatus ut infamis, nu. 21. & vi perdat debita seruicia, nu. 22. & 23. c. 27.
Excommunicatus, qui dicto uel scripto affirmat contrarium fidei, nu. 22. c. 11.
Excommunicatus communicat cum uxore, filiis, & famulis non est uitandus, donec denuncietur, nu. 27. c. 27.
Excommunicatum etiam non confessum absoluit sacerdos etiam excommunicatus in morte, nu. 272. c. 27.
Excommunicatus qui clericus seipsum percussit, nu. 11. c. 15.
Excommunicatus an sit exterius faciens opus infidelitatis, nu. 27. c. 11.
Excommunicatus contrahere, & testari potest, ut ceteri, nu. 36. c. 27.
Exempla non restringunt legem, nu. 33. c. 17.
Exemptus hodie multo plus subiaceat ordinario quam olim, nu. 13. c. 25.
Exequuntur testamenti, ut mortaliter peccat, non soluens legata, & debita, vel nimis tarde, qui ob hoc excommunicatus, nume. 65. non seruans rem pupilli, nume. 66. eius pecuniam luero iniusto deputans, transiens ad secundam uxorē, nu. 67. cap. 25.
Extravaganti Pij V. adita super censibus tenor, nu. 234. & seq. c. 17.
Extravaganti ad euitanda, uerus tenor, nume. 35. cap. 27.
Extrema unctio quid, & nullio cum verbis concurrat, nu. 12. c. 22.
Extrema unctio quai partes tanget, & quibus sit Verbu, nu. 13. & quare morbo, & non uolenter moriturus datur, nu. 14. cod.
Extrema unctio de sacramentis multa ueritates Tridentina, nu. 15. cod.
Extrema unctio contemptus, uel in mortali susceptio mortalis, nu. 16. cod.
Extremis patienti satisfactio, etiam non donando, nume. 61. cap. 27.

36 F 36

Fallacia species doli, nu. 177. c. 17.
Falsarius cui restituit, qui nummos in sublatina falsauit, nu. 167. Qui circūcidit, aut atroxuat nummos. Qui scripturam pondera mensurat, aut sigillum, nu. 107. c. 17.

Falsarij

Index.

Falsarij bullarum qui excommunicati, nume. 169. cod.
Fama quid, ut hic accipitur, & quodplex, nume. 19. cap. 18.
Fama proximi seruanda, quando aliter ipse potest seruari, nu. 56. cod.
Fama bonitatis sola inasimabilis non alia, nu. 19. cap. 17.
Fama per aequalem nequit restitui secundum S. Th. nu. 91. cod.
Fama, uita, & libertas, & conuaniunt, & asseruari non possunt, nu. 89. c. cod.
Fama non affirmatur plus quam uita, licet sic, ut illa compensetur, nu. 99. cod.
Famam mulier proba pluri, quam libertatem asseruat, nu. 90. cod.
Famam qualis relator mali non restituit, nume. 50. cap. 18.
Famam non laesam tentant eam ledere, non restituit etiam si, &c. nu. 44. c. 28.
Fama laesa mendacio, aliter, quam laesa uero restituit, nu. 45. cod.
Fama restitutio condonari etiam iuste potest, nisi, &c. nu. 46. cod.
Fama illam non habile quid, nu. 20. 22. & 23. cod.
Fama ablatis an compensetur ablatis reciproca, nu. 46. cod.
Fama restitutio excusat Sire, vel salutis periculo, nu. 47. & obliuione, nume. 48. & seq. cod.
Famam quis manuducere non absoluit, nu. 27. cap. 3.
Fertilitas quando angeat, vel minuat pensionem, nu. 191. c. 17.
Festa sanctorum non thauri, sed his celebranda, nu. 20. c. 25.
Festa ut prius relaxantur ob necessitatem, quā ob pietatem, nu. 4. c. 13.
Festa inducunt, tollunt, & moderantur lex, & consuetudo, nu. 5. cod.
Festa sua omni regio, & morantes in ea debet obseruare, nu. 5. cod.
Festa dies, quos uisari seruare teneatur, n. 5. cod.
Festa dies omnes Christianarum sunt lege humana introducti, nu. 1. cod.
Festa obseruatio nunc non tam stricta, ac olim, nu. 2. cod.
Festa diebus precipitur audire missam, & uocantur opus feruile facere, nu. 2. cod.
Festa, quod licet grauius ob mercedem, nume. 5. cap. 17.
Festa S. Crucis, Michaelis, Innocentium, & Syluestri, dicitur qui laborat, nu. 15. cod.
Festa Christi una, sed non necessaria, nu. 17. cod.
Festa die violato, quadam accusandi consuetudo mala, nu. 16. cod.
Festa an violet multis, qui in eius vigilia mittunt iumenta operatura, nu. 12. c. 13.
Festa an violet, ob pietatem, vel necessitatem, vel sine illa transcribens librum, pulsans lyram, canent, &c. nu. 13. & 14. cod.
Festa an violet, ob necessitatem laborans qui ludit, saltat, uenatur, & omnia tota die vagatur, nu. 15. cod.
Festa an violet qui omittit in eo opera praecipua, nu. 17. c. 13.
Festa qui violet P. M. nisi aliquod horum excuset, nu. 6. cod.
Festa qui violet, ut metu, praecipio, vel coactione, ut peccat, nu. 7. c. 13.
Festa qui violet iter agendo, deferendo onera, &c. nu. 7. cod.
Festa qui violet, qui uendit, emit, commutat &c. nu. 8. cod.
Festa an violet, tonsor, piscator, molitor, nume. 9. cod.
Festa an violet, laborans pro pauperibus, nu. 10. ponitur, & vii. nu. 31. cod.
Festa articulus expressus, & in particulari non credens quando peccat, nu. 22. c. 11.
Festa renuntiatio cum enormi laesione ut ualet, nu. 152. c. 17.
Festa, qui patri non obedit quoad regimen, & bonos mores, nu. 12. c. 14.
Festa qui parentibus in magna necessitate constituto non succurrit, nu. 93. c. 60.
Festa, qui ob parentum subuentionem, non egratitur religionem, nu. 14. cod.
Festa, qui non ducit uxorem, quam pater uult, nu. 18. cod.
Festa qui parentum in dē parte non restituit, neque legata adimplet, nu. 16. cod.
Festa ut peccat, qui de bonis patris eo nolente aliquid accipit, vel eo solento, vel donante uel tra legitimum, nu. 156. & seq. c. 17.
Festa fructus fructibus, vel pecunia patris claim fratribus, nu. 148. cod.
Festa ut peccat mortaliter odiendo parentes, aut eis malum cupiendo, aut eis amoris signa non monstrando, nu. 11. c. 14.
Festa parente feriente, ad iram provocans eos accusans, execrans, contemnens, mortem exoptans, uel non liberans carcere, nu. 12. cod.
Festa, qua alimenta studiū computat in legitimum, nu. 160. c. 17.
Festa donatum patri intuitu nolens conferre, nec fructus impensas studiū soluere, nec perdat.

Op. Nauar. Tom. II.

6 16

Index.

in ludo, vel panem delicti non computat in legitimum. nu. 101. c. 17.
Filius matrimonij putatus qui legitimus. num. 53. cap. 22.
Filius patri seruens quale mistum peculium habeat. nu. 144. c. 17.
Filius qui plus alij patri seruit, quid plus habeat. nu. 148. eod.
Filius studiorum impensam a patre factam an constituat. nu. 159. eod.
Filius legitimus non minuit ornatu sibi a patre datus. nu. 160. eod.
Filius lucra de patris pecunia facta. num. 161. c. seq. eod.
Filius proprius susceptio qua impedit matrimonium. nu. 74. c. 22.
Finitis vitas anime, & bonis domini excusat a furto. nu. 5. c. 17.
Finitis malus, & bonum ex malo natum differunt. nu. 32. c. 12.
Finitis precepti alius ab eo non est in precepto. nu. 2. c. 13.
Finitis principalis operis boni, licet non possit esse bonum eo minus, potest tamen esse minus principalis, modo non sit malum culpa. nu. 13. cap. 14.
Finitis quid, ultimus, & medius, & quid uterque. nu. 2. pral. 4.
Finitis multiplex, verus, falsus, cuius, & quo, & quid sint. nu. 3. eod.
Finitis vltimus, & beatitudo idem. nu. 4. eod.
Finitis apud spiritualium nil temporale est. nu. 14. c. 15. c. 23.
Finitis vltimum non ponit in creatura quis mortaliter peccat. nu. 19. pral. 8.
Fornicandi desiderium, & delectatio morosa quando peccatum. nu. 9. c. 16.
D. Franciscus Toletus societatis Iesu insigniter laudatus. nu. 239. c. 27.
Franciscus Azpilcueta Xauier societatis Iesu, laudatur. nu. 10. c. 24.
Frans speciei dolus. nu. 177. c. 17.
Fructus pignoris quando bene capiuntur. num. 217. c. seq. eod.
Fugere quis an taceatur. nu. 4. c. 15.
Fruendi pignori fructus qui bene capiuntur. nu. 217. cap. 17.
Fur, & alij rei, etiam pueri publica pæn a restituuntur damna. nu. 25. c. 15.
Furtum non impediens quis restituit, & quis non. nu. 21. c. 17.
Furi cui non restituenda furina. nu. 29. c. d.
Furarius qui aliquid ab eo, qui illud petunt dicit

disset, aut multa parua. nu. 139. c. 17.
Furtum quid, & diuiditur in mentale, & reale. nu. 1. c. 17.
Furtum genere suo mortale, sed excusant ab eo paruitas, & alia. nu. 2. eod.
Furtum ad cansandum mortale, quanta quantitas requiratur. nu. 2. eod.
Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt. nu. 2. eod.
Furtum pauperi & diuiti factum, qualiter mendum. nu. 2. eod.
Furtum propter omne mortale non fertur excommunicatio vbiq. nu. 3. eod.
Furtum a mortali culpa septem excusant. num. 4. seq. eod.

Gabellæ rerum quas homines ad suam necessitatem ferunt. nu. 202. c. 17.
Gabellæ ob merces debent, sic verum pandat. nu. 202. eod.
Generatio, & processio in diuinis spiritualissimæ. nu. 19. pral. 3.
Generationem matrimonialis copula, qui impedit. nu. 9. c. 16.
Gloria vana quid. nu. 10. quot, & qua filia eius. nu. 11. c. 12. c. 13.
Glossare Clementinam Exiit. de verb. signific. an prohibitum. nu. 137. c. 27.
Gratia gratum faciens quid, & quantum Saloris. nu. 2. pral. 7.
Gratia in diuina se esse nemo scit, & quis pie credit esse in ea. nu. 47. c. 21.
Gratia & operibus, & non sola fide saluari homines. nu. 5. pral. 1.
Gratiam vel gloriam aternam arbitrio posse querere presumptio. nu. 14. c. 23.
Gratiam qua taciturnitas annihilat, & qua expressio. nu. 86. c. 22.
Gratiam gratum facientem primam nemo de condigno meretur. nu. 11. pral. 3.
Gratia Dei qua sita sine dono perseverantia non perdurat. nu. 12. eod.
Gratiam primam nemo de condigno meretur. nu. 7. pral. 7.
Grati qui debet facere, turpiter pro illo accipit. nu. 34. c. 17.
Gregor. XIII. saliciter caput, saliciter prosequitur, salicissime perfecturus. num. 34. cap. 27.
Gula quid, & habet quinque species, & filias quinque. nu. 119. c. 23.

Gula

Index.

Gula non est edere carnes in terra aliena, ubi id licet. nu. 120. eod.

Habitus quid, & quos duplex. num. 12. pralud. 5.
Hares cuius excommunicati absolutionem quare non debet. nu. 272. c. 27.
Haresis & hereticus quid, & ut excommunicatus. nu. 22. c. 11.
Haretici credentes, fautores, & receptatores, qui. nu. 59. c. 27.
Hebetudo mentis qua mortalis. num. 123. cap. 23.
Homicida liberi, vel serui quid restituere habeat. nu. 22. c. 15.
Homicida an teneatur se carceri offerre. num. 23. eod.
Homicida qui teneatur solvere cognatus. num. 24. eod.
Homicida quas impensas tenetur restituere. nu. 23. eod.
Homicidam voluntarium ex alio definitum. num. 239. c. cum qua dispensat episcopus. nu. 240. c. 27.
Homini liberi emptio regulariter illicita. num. 65. cap. 23.
Homo imago Dei, quo ad naturam potentias, & actus. nu. 18. pral. 3.
Homo qua via Deum vnum, & trinum melius cognoscit. nu. 19. eod.
Homo est imago Dei quo ad mentem, & non quo ad corpus. nu. 16. eod.
Honor quid, & qua in honorem mortalis. num. 11. cap. 18.
Honorem ob inendum, ut licet, alium percutere. nu. 4. c. 15.
Horaria preces ob quas causas in ille omittuntur. nu. 101. c. seq. c. 25.
Horas ad quas tenentur clerici sacri, & ad quas minores. nu. 108. eod.
Horas non recitantes etiam pensionarij, cui recitat, & per extraneam. P. Quinti. num. 122. eod.
Hospitalis solens pollui cum hospite, quomodo potest absolui. nu. 20. c. 3.
Hospitalarius vi mortaliter peccat. num. 67. cap. 25.
Humilitas ad sui essentiam, non requirit expressam ad Deum subiectionem. nu. 6. c. 23.

Iacobus Sabellus Card. multis nominibus suspiciendus. nu. 82. c. 25.
Iactantia filia prima Vanagloria quid, & qua mortalis. nu. 16. c. 23.
Ieiunij die quis ministrans cibos peccat. nu. 26. cap. 21.
Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur. nu. 27. c. Ieiunium frangit praueiens horam, sed non se sperat, aut nonam. nu. 27. eod.
Iunet famulus, sed nemo die Dominica. num. 27. eod.
Ieiunia determinantia ius natura omnia iuris humani. nu. 11. c. 12. c. 21.
Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec prugustatio. nu. 13. eod.
Ieiunium bina comestio, & collatio matutina frangit. nu. 14. eod.
Ieiunij qui cibi vultu. nu. 15. eod.
Ieiunio a seruando triplex causa quos excuset. nu. 16. eod.
Ieiunio liberat bonum, etiam mercede sic exercitum. nu. 17. eod.
Ieiunium, qua peregrinatio, & cum vxore discordia tollit. nu. 18. c. 19. eod.
Ieiunia non omnis saluari potest edere carnes. nu. 23. c. 21.
Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat. nu. 24. c. 25. eod.
Ieiunium, qua causa tantum putatur, & dubia tollit. nu. 20. c. 21.
Ieiunia circa, etiam Episcopus, & alij pralati sic dispensant. nu. 21. c. 22. eod.
Ignorantia qua facit actum non esse humanum. nu. 8. pral. 6.
Ignorantia qua excusat. nu. 10. pral. 9.
Ignorantia cur non incurrit panam extraordinariam. nu. 274. c. 27.
Ignorantia triplex, & quod vnaquaque illarum. nu. 45. c. 46. c. 23.
Ignorantia interdum excusat a pœna legis, & ab ea. nu. 47. eod.
Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, vel pensionem. nu. 117. c. 25.
Imago Dei ut est mulier, sicut Sen. nu. 17. pral. 3.
Impedimentum ob quod absoluit quis a censura reservata. nu. 89. c. 27.
Impedimentum impotentia quid, & dirimit, quid facit sic impediri. nu. 59. c. 60. c. 22.
Impedimentum publica honestatis quid, & qua reseruitur Trident. nu. 57. c. 22.
Impedimenta diuinitia an tollat consuetudo. nu. 85. c. 22.

b 2 Impe-

Index.

Impedienti malo animo cui non restituit, & im-
pediens metu, sic. nu. 73. c. 17.
Impedienti a consequendo aliquo bono, qui im-
pediens causum causarum curia, vt excom-
municatus. nu. 68. c. 27.
Inopem omnia inordinata peccatum, sed ma-
gis clerici, quam laici. nu. 24. c. 17.
Impensa qua, & quomodo commodatario sol-
uenda. nu. 186. c. 17.
Impressio, & editio librorum vt prohibita, nu.
148. cap. 27.
Incantatio prohibita, & fide indigna. nu. 31. c. 11.
Incessus graduum cui necessario a confesso ex-
primendum. nu. 3. c. 16.
Incestus tam cum cognata, quam affine impedit
matrimonium, sed episcopus dispensat. num.
74. & 75. c. 22.
Indignatio qua christiano mala, & qua mortali-
tis. nu. 116. c. 13.
Infante cum tenore in eodem lecto dormiens,
nu. 13. c. 15.
Infantis hospitali expensis quis soluet,
nu. 48. c. 16.
Infidelis duplex possit, & negativè, hic non
peccat, illa sic. nu. 21. c. 11.
Inimico an quis debeat amorem signa ostendere,
nu. 25. c. 14.
Iniuria non omni affectus eam remittere potest.
nu. 25. c. 14.
Iniuriam inferre imbecillitas, propellere virtus.
nu. 16. c. 24.
Iniuria veniam vter offensorem petere debeat.
nu. 25. c. 14.
Iniustitia ois genere suo mortalis. nu. 72. c. 23.
Inobedientia qua mortalis. nu. 35. & 36. c. 23.
Inquisitori ob acceptam pecuniâ quomodo ex-
communicat. nu. 143. c. 27.
Instrumenta ad vincendum necessaria quando
non restituenda. nu. 39. c. 17.
Intellectus cap. de hoc, de simon. nu. 32. c. 17.
Intellectus, & inductio c. officij. de puenit. & re-
miss. nu. 90. c. 17.
Intellectus dicti Pauli de interiore, & exteriori
homine. nu. 13. pral. 1.
Intellectus novus cap. quanta. de sent. excomm.
nu. 21. c. 24.
Intellectus. l. 1. §. denique. ff. de aqua pluui. ar-
cem. nu. 71. c. 7.
Intellectus an potius voluntate, vel voluntas in-
tellectu. nu. 7. pral. 3.
Intellectus novus cap. per vestras. de donat. pro
bat. lucrum sine periculo. nu. 256. c. 17.
Intellectus illius dicti, bona mentis est innere
culpam, vbi non est. nu. 284. c. 27.
Intellectus. l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de
condict. ob tur. cau. nu. 33. c. 17.
Intentio virtualis specialior necessaria ad irregu-
laritatem iussu, quam iniustam. nu. 213. c. 27.
Intentio secundaria nec vsuram, nec simoniam
facit. nu. 209. c. 17.
Interdictum ingressu ecclesie, rebus prius christi-
anæ veteri surgens, post cibum celebrans
nu. 75. non confessus, concubinaris notorijs.
nu. 76. c. 25.
Interdictum in loco, & etiam in ecclesia clerici re-
tinentur. nu. 175. & 176. & vt campana
pulsatur, Episcopi benedictio, & sacramenta
suum vsus liceant, confesso item, & alia plu-
rima. nu. 177. & 178. c. 27.
Interdictorum multorum privilegia an profint.
nu. 186. c. 27.
Interdictum iure suspenditur quatuor scilicet, &
an privilegio. nu. 182. c. 27.
Interdictum non denunciatum non obligat neque
nullum, & quando tale, & validum violan-
do qui laici, & moniales peccant. n. 167. cod.
Interdictum hoc non generaliter, sed specialiter
sumitur quo conveniat, & differat ab exco-
municacione, & suspensione. num. 164. &
165. cap. 27.
Interdictum triplex, & quid unumquodque in-
cludat. nu. 166. & 167. cod.
Interdictum ciuitatis includit suburbia, & ec-
clesias, sacella, & cetera conigua. nu-
mc. 167. cap. 27.
Interdicit communiter qui excommunicat, &
suspendit, & contra. nu. 168. c. 27.
Interdictum feritur ob culpam alienam, sed non
ob culpam debiti. nu. 168.
Et ponitur ipso facto a iure his casibus. n. 169.
Et qua opera prohibeat. nu. 170. c. 27.
Interdicta qua privilegia particularia relaxat.
nu. 179. & duob. seq. c. 27.
Interdicta Sciantur omnia diuina, sacramenta
& sepultura præter expressa. nu. 171. c. 27.
Interesse quid, quod duplex, & quod peti potest.
nu. 211. c. 17.
Interesse lucri cessantis petitur sine his condi-
tionibus. nu. 212. cod.
Interrogatus quod scit, qui ut iuste negat. nu.
88. cap. 12.
Inuentio nouitatum secunda filia vanagloria,
quid. nu. 13. & qua mortalis. nu. 18. c. 23.
Inuentio aliquid vi fluminis in summa fundum
tractum. nu. 176. c. 17.
Inuentio aliquid vi peccat, si non restituit, aut

Index.

Tridua quid, & genera stio mortalis. n. 118. c. 23.
 Inuocans Diemonum tacita sit quinque modis.
 nu. 25. c. 11.
 Ira sapius pignus, & vitium capitale. nume. 115.
 cap. 23.
 Irregularitas quid humanum inmensum est sol-
 lunt manente peccato. nu. 191. & est quintu-
 plex. nulla mentalis. tantum. nu. 192. c. 27.
 Irregularitas ex quali defectu membri, vel in-
 fimi nascitur. num. 198. & qua quo ad unum
 officium, & nō qua ad aliud. in qua solus Pa-
 pa dispensat. nu. 106. c. 199.
 Irregularitas illegitimitatis quos notat, & a quo
 tollitur. num. 201. c. 27.
 Irregularitas non tollitur absque commissione
 specialis. nu. 195. c. 17.
 Irregularitas pena maior, quam excommunicatio
 minor. nu. 252. c. 27.
 Irregularitas non duplicat celebratio. nec tol-
 litur bulla communis. nu. 144. c. 27.
 Irregularitas quia confessor per bullā electus
 tollit. nu. 250. c. 27.
 Irregularis an omni in capax beneficii. nu. 251.
 cap. 27.
 Irregularis per deformationem illicitam est om-
 ni. & solus ille. & nu. 248. c. 27.
 Irregularis sit qui propter abortum procuratur.
 num. 13. cap. 15.
 Irregularis ut sit ordinatus, aut ordine utens in
 censuris aut ab episcopo censuratus, aut extra
 tempora, aut viens ordine non habito. nume.
 241. & seq. c. 27.
 Irregularitatem facit omnis deformatio illicita me-
 re inuenta, & nulla mera casualis, nulla ne-
 ce facti contentum in hac regula 28. Corol-
 laryj ornata. n. 220. de monachi clurur-
 go, abortiente, vulnere, & non de formante,
 minitante, arma iniunante, & horante, accu-
 sante sine professione, deinceps furem, alen-
 te ferum, medico, dormiente, ebrio, non caute
 dicente, consulente, &c. denunciante, magi-
 stro castigante, iudicente illicito clerico uenan-
 te, & ordigero equitante, & de adulterante, n.
 nu. 221. usque ad nu. 239. c. 27.
 Irregularis episcopus ex defectu personae lenitatis om-
 nis, & solus qui, etc. nu. 206. & 207. & natus
 de accusator, testis &c. qui fuerint causa
 deformationis sequente. 209. & seq. c. 27.
 Irregularis non est sic datus arma, hostiam, pu-
 gnam, &c. contra Aluam Pelag. nu. 215.
 Et qui serens ligna, parans funes, & alia ad
 destruendum. nu. 216. c. 27.
 Irregularis deformans aut infirmitatem paren-
 tum, & patria &c. non autē denunciandi, etc.
 nu. 213. & 214. & quid adiuuant chirurgi.
 num. 118. cap. 27.
 Irregularis, qui minor. num. 202. ager, obfessus,
 lunaticus, furiosus, hermaphroditus, nu. 203.
 seruus, infans, & absconditus. nu. 204. c. 27.
 Irregularis episcopus baptizans, aut bis baptizans.
 nu. 206. & 207. c. 27.
 Irregularis non est simpliciter consentiens homi-
 cidio facto, vel faciundo. nu. 192. c. 24.
 Irregularis quia labora, Neophytus, & infidelis.
 & qui dispensat. nu. 204. c. 27.
 Irregularis ut sit censuratus celebrando, aut
 adum ordinem proprium agendo. nu. 244. c. 27.
 Irregularis est occidens maritum alium suum
 non ob sui defensionem. nu. 7. c. 15.
 Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro
 exteriori, sed sic in interiori. nu. 193. c. 27.
 Irregularitatem sola innotuit peccati non facit.
 nume. 245. quid aliud requiritur. num. 249.
 capit. 27.
 Index non cogens restituere reip. aut priuato.
 nu. 136. c. 17.
 Index qui reum de se, & consortibus interrogat
 de & torquendo peccat. nu. 59. c. 18.
 Index secularis eiciens episcopum a suo episco-
 patu, &c. excommunicatus. nu. 67. c. 27.
 Index non auxiliari contra haereticos ut excom-
 municatus. nu. 135. c. 27.
 Index & peccat mortaliter suscipiendo officium
 cui est impar. 12. c. 25.
 Index iudicari iuriste, aut accipiens precium
 pro sententia citam in sua. 12. cod.
 Index & superius in suspitionem, non seruans or-
 dinem iudicarium. nu. 12. cod.
 Index male capti, & sententiam non condennans
 in expensis peccat. nu. 13. cod.
 Index non solum iudicari, nec consilium, assensum
 condennans & miseri nam deserens ut pec-
 cat. nu. 13. cod.
 Index appellatori non deservens, vel eam non
 admittens, & peccat. nu. 14. cod.
 Index panem legem argenti, vel dimittens, ut
 peccat. nu. 14. cod.
 Index sententiam nullam superioris exequens,
 ut peccat. nu. 5. cod.
 Index non obediens ecclesiae, non seruans inter-
 dicta, prehendem iudicem ecclesiasticum qui
 eum excommunicauit contra abso. aera, liber-
 tatem Ecclesiae minuent, ut intra ecclesiam
 capiens, ut peccat. nu. 16. cod.
 Index extraneus quem ab ecclesia approbati
 sustentem officium, negans damnari iussu-
 sionem

Index.

tionem vt peccat. nume. 17. & seq. eod.
Iudex partibus aequales aduocatos non assignat non sistant capere, excommunicatum admittens, clericum suo iudici non reddens, iudicant die festo, iura nimia exigens, fingens, quo faminam adeat, procedens sine accusatore, vt peccat. nu. 24. & seq. eod.
Iudex non inquirens generaliter, interrogans, & inquirens specialiter. nu. 25. eod.
Iudicium temerarium quid, & crebro parit mendacium. nu. 9. c. 18.
Iulius Anton, Sanctissimus Card. S. Severina laudatus. nu. 83. c. 22.
Iuramentum sine tribus comitibus peccatum, & est duplex. nu. 3. c. 12.
Iuramentum rei parua an obliget ad mortale, nu. 10. eod.
Iuramentum conditionale quod ligat. nu. 11. & 12. & quod factum sine animo adimplendi. nu. 13. & quod factum contra consilia. num. 15. & 16. & quod dolosum. nume. 13. 14. & quod factum de re vana. nu. 17. eod.
Iuramentum de redeundo in carcerem, quod ligat. nume. 18. & quod factum secundum intentionem remotam eius cui iuratur. num. 19. cap. 13.
Iuramentum de secreta seruando quod ligat. nu. 22. & 23. eod.
Iuramentum quod ligat possit, ad quod non ligat cum sit. nu. 89. c. 12.
Iurans falsa vt peccat. nu. 8. & seq. eod.
Iurans soluere ludo perditu, quid faciat. nu. 17. cap. 20.
Iurare quid sit. nu. 1. & est actus latrice, & religionis. nu. 2. c. 12.
Iurare nunquam licere dicere haereticum. nume. 3. eod.
Iurare per creaturas quando blasphemia. nume. 5. eod.
Iurare secundum suam intentionem, & non illius cui iuratur, vt peccat. nu. 8. & seq. eod.
Iuret vt per falsum Deum ethioci velle malum, sed non vt iuret, licet sciat iuraturam per falsum Deum. nu. 39. c. 14.
Iurum illicitu impositorum exactor, vt peccat. nu. 201. c. 17.
Iurisditionem alienam vsurpare mortale. nu. 14. cap. 23.
Iustitia distribuendi beneficia, & officia publica multum differt a iustitia distribuendi communes pecunias communiter singularibus eius. nu. 72. c. 17.
Iustitiam originalem sibi, & posteris perdidit

Adam. nu. 5. pralud. 8.
Iustus fit nullus, nisi per merita Christi, nec per illa lege primata, nisi, sic & sic communicata. pralud. 1. nu. 7.

L

Latro diurnus, & nocturnus in quo differant. nu. 6. c. 19.
Laude falsa vel alia inordinata gaudere non semper malum. nu. 13. c. 23.
Laudentium soluere non tenetur donatus, sed sit vendenti. nu. 65. eod.
Laudis honor, fama, & gloria, & reuerentia, quid. nu. 9. c. 23.
Legare nummos, vt de redditu missae dicantur, an liceat. nu. 257. c. 17.
Legatum a patre relicto filia, cui illos debetur, an compensatur. nu. 150. c. 17.
Legatum pium qui male soluit. nu. 117. c. 17.
Legati qui impediunt receptionem excommunicati. nu. 149. c. 7.
Legitima filiorum varia in varijs Regnis. nume. 50. c. 16. & 158. c. 17.
Latitudo nimia qua mortalis. nu. 123. c. 23.
Leges Nauariorum & Aragonum pater filium sine causa cur exheredare queat. nu. 38. c. 26.
Legem non arguit malum malus eius vsus, nu. 43. cap. 14.
Legum duarum contrariarum, vtra potior. nu. 1. cap. 7.
Leges multa naturales ad solum veniale obligant. nu. 51. c. 23.
Legis nullum vnicum verbum originario significatur signat mortale. nu. 50. eod.
Legis rigor temperatur per aequitatem quinque modis. nu. 283. c. 27.
Legis obligantis ad mortale etiam recepta transgressorem qua excusant. nu. 43. & 44. c. 23.
Lex aeterna quid, & quid est contrarium. nu. 6. pralud. 7.
Lex non cessat cessante fine, sed sic cessante in conueniente legi. nu. 27. c. 16.
Lex super metiente trahitur ad mensum, si est eadem ratio. nu. 72. c. 22.
Lex an vlla iuris communis ludi obliget ad mortale. nu. 6. c. 20.
Lex qua humana obligat ad mortale. nume. 48. cap. 23.
Lex concepta verbo constitutiuo, & non preceptiuo, quid faciat. nu. 49. c. 23.
Lex in parte recepta ad eam tantum ligat. nu. me. 63. cap. 23.

Lex

Index.

Lex ecclesiastica verbis preceptiuis, maxime istis viciis, ad mortale obligat, secus de seculari, qua tamen non tollit poenam per altam si autam. nu. 59. & seq. eod.
Lex pure poenalis, & mista, si differunt. nu. 56.
Lex quod nemo pendat pradium nisi tributario valida. nu. 130. c. 27.
Lex qua amissum in mari tribuit &c. N. miufla. nu. 117. eod.
Liberalitas virtus inter qua vitia media. num. 69. & 70. c. 23.
Liber homo qui vendi possit a se, licet non possit ab alio. nu. 88. c. 17.
Libertas ecclesiastica qua, quis cum violat. nu. 119. & 120. c. 27.
Libertas animi non tam minuitur blanditijs, ac metu. nu. 16. c. 17.
Liberum arbitrium dicere homini non inesse habet. nu. 10. pral. 3.
Liberum arbitrium vt sufficit ad cadendum. nu. 11. pralud. 3.
Libri qui purgandi, & qui prelegendi pueris. nu. 30. c. 23.
Littera Apostolica an dicatur signatura, & aliquid falsare, aliud falsu. nu. 62. c. 27.
Locant diuini meretrici vt peccat. nu. 15. c. 16.
Locans domum in malos vsus. nu. 195. vel doctum vinosum. nu. 196. c. 17.
Locat qui bona ecclesiastica ultra tres annos an excommunicatus. nu. 147. c. 17.
Locare domum meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat. nu. 192. c. 15.
Locator non reddens pensionem pro re locata, perditu. nu. 187. & seq. c. 17.
Locator quatuor casibus potest auferre locatum. nu. 193. eod.
Ludens ludo vetito sibi lege ad mortale obligante & etiam licito, ab impotente donare, vel ex alio, vel dolo, mortaliter peccat. nume. 5. & 12. cap. 20.
Ludens dissimulans peritiam, fallens, & non moriens, vt peccat. nu. 17. c. 20.
Ludens creditori iuret, non soluat, & tunc, &c. nu. 17. cap. 20.
Ludentium susceptores &c. vt peccant. nume. 15. cap. 20.
Ludere quis dicatur coactus. nu. 13. c. 20.
Ludi spectatori clericus magis peccat, quam laici. nu. 14. c. 20.
Ludo quassata non restituenda, nisi &c. nu. 17. & 19. cap. 20.
Ludus quid, & duplex est, & quis venialis, & quis mortalis. nu. 2. c. 20.

Ludus causa principali lucrandi, negotiatio, & communiter mala. nu. 3. eod.
Ludus omnis alea, & principaliter ob lucrum, prohibitus. nu. 7. c. 20.
Ludus omnis etiam industria principaliter ob lucrum, saltem venialis. nu. 7. & 8. eod.
Ludus alea rei notabilis clerico sacra, & monacho mortalis. nu. 9. & 10. eod.
Ludus de se nullus laico mortalis, & quis ei gloriosus. nu. 11. c. 20.
Luxuriam an ignorantia, metus, aut uiti excusent. nu. 1. c. 16.
Luxuria omnis reducit ad has sex species, & an sint plures, & admissa cum mortali vt est varia ob varias causas. nu. 3. eod.
Luxuria loci & persona sacra est sacrilegium, num. 3. c. 16.
Luxuria quid in genere, & quid in specie. nu. 112. cap. 23.
Luxuria vitium capitale gignit has octo filias. nu. 113. eod.
Luxuria quibus modis maxime resistitur. nu. 112. cap. 23.

M

Magister poetas gentiles prelegens ut peccat. nu. 41. c. 11.
Maledicens creaturas qui blasphemus. nu. 86. cap. 12.
Maledictio sui, vel Dialoli, vel irrationalis creatura, qua mortalis. nu. 117. c. 23.
Maledicere an maleficia tolli possit. nu. 29. c. 11.
Mandans, uel consulens hoc differunt, nec referunt an cito, an tarde executio fiat. nu. 233. & seq. cap. 27.
Manifestare aliena peccata, qua lege prohibita. nu. 1. c. 7.
Marta, Ioannis, & Ieremia anima quando iussa facta. nu. 9. pral. 1.
Marta a Mendoza laudata. nu. 39. c. 16. maritus cur non nocet uxori in parapherniis, ut in lucris. nu. 155. c. 17.
Martius vt peccat si accipit ex bonis uxoris parapherniis. nu. 153. c. 17.
Martius uxorem adulteram in quibus casibus accusare potest. nu. 29. c. 16.
Martius sine uxore quid potest, ubi omnia bona communicantur. nu. 155. c. 17.
Martius se ob tadum vicia offerens, aut optans se non fuisse natum. nu. 12. cap. 15.
Martium pati quando crimen mortale. num. 40. cap. 11.

b 4 Mater

Index.

Mater qua filium parvulum secum admittit in
lecto. nu. 13. c. 15.
Mater qua filios non lactat proprijs uberibus vt
peccat. nu. 17. c. 14.
Matrimonium conditionale solus per purum an
te conditionem impletum. nu. 64. c. 22.
Matrimonium nolle publicare cur peccatum. nu.
me. 38. c. 16.
Matrimonium cum duobus contrahens quid fac
iat. nu. 39. cod.
Matrimonio ab erroneo qua auctoritate recedi
tur. nu. 33. c. 27.
Matrimonium servorum consentiens dominus li
beret eos. Et an vendere possit eos. Et arcere
a debito reddendo. nu. 34. c. 22.
Matrimonio sufficit consensus diversis tempore
sic datus. nu. 80. cod.
Matrimonio invalido committit. vt possunt licite
cohabitare. nu. 16. c. 3.
Matrimonio quis occulte ante benedictionem vi
tur. nu. 38. c. 16.
Matrimonium qua occiso. Et quod adulterium
impedit. Et dirimit. nu. 96. Et 47. c. 22.
Matrimonium contra simplex castitatis votum
contrahens. vel consummatus. nu. 10. c. 16.
Matrimonium fidei contractum nullum coram
Deo. Et quo valatur. Et quo creditur dece
ptio. nu. 76. c. 22.
Matrimonium secundum contrahens. decepta
quid agere debeat. nu. 77. cod.
Matrimonium vel sponsalia a parentibus con
tracta que valent. nu. 58. cod.
Matrimonium inter nullo contractum. imo Et
consummationem nullam. nu. 50. cod.
Matrimonium impediunt. sed non dirimunt se
ptem delicta. Et que sint illa. nu. 74. c. cod.
Matrimonium clandestinum contrahens sine in
sta causa. Et que sit illa. nu. 36. Et 37. c. 16.
Matrimonium qui cum duobus contrahit. quid
faciat. nu. 39. cod.
Matrimonium contrahens ante scitam coniugis
mortem quid faciat. nu. 40. Et 41. cod.
Matrimonium omne fere impeditur humanum.
Et cur Papa semper non tollit. nume.
58. cod.
Matrimonium omnia impedimenta non dirimen
tia 1911 Episcopi. nu. 81. cod.
Matrimonium clandestinum de licentia Episco
pi hodie contrahitur. nu. 85. cod.
Matrimonium impedimento sublato deus con
trahendum. nu. 86. cod.
Matrimonium quatenus sacramentum quid Et
quale est apud infideles. nu. 19. c. 10.
Matrimonij sacramentum conferre gratiam est
de fide. nu. 20. cod.
Matrimonij materia. Et forma que cum exem
plis. nu. 20. cod.
Matrimonium in illo solubile regulariter sic in co
tum. sic in partem soluitur. nu. 21. cod.
Matrimonium etiam. Sed contra interdictum su
periori contrahens. vt peccat. nu. 68. c. 22.
Matrimonia clandestina. que habere nulla cum
alij. Et idem. Et idem. nu. 69. cod.
Matrimonium Et sponsalia contrahendi que etas
legitima. nu. 29. cod.
Matrimonium regulariter omnis iuste auius Et
iudicij contrahere potest. nu. 29. cod.
Matrimonij impedimenta quot. Et qua dirimunt
Et que non. nu. 30. cod.
Matrimonium qua infidelitas impedit. quousq;
dirimit. nu. 48. cod.
Matrimonium quod inter infideles nullum. Et
quod annullandum. nu. 49. cod.
Matrimonium contrahens cum secunda uten
te prima clā dūta ut peccat. Et quid agere fa
ma mortis prioris audita. nu. 73. Et seq. cod.
Matrimonium contrahi ut secundo putant mor
tuam primam. quid agere pulchre. nu. 54. cod.
Matrimonium presumptum cessat. Et corā quo
paracho contrahendum. sine cuius presentia
contractum nullum. nu. 144. c. 25.
Matrimonium contrahens religiosus. vel cognat
us ut excommunicatus. nu. 141. c. 27.
Matrimonium contractum a credente illud non
valere an valeat. nu. 16. c. 22.
Matrimonium contrahens servus. an dominum
uxori praestet. nu. 34. cod.
Matrimonij contractus. qui ob finē malum mor
tali vel veniali. nu. 79. cod.
Matrimonij vsus impedit scientia nullitatis eius
superueniens. nu. 82. cod.
Matrimonij impedimenta non denunciant. vt
peccat. Et sed facere debeat. nu. 83. cod.
Matrimonij contractus in excommunicatione. vel
mortali. est peccatum. sed valet. nu. 81. cod.
Mediator simonia. Et capiens sibi vt roget. simo
niacus. nu. 106. c. 23.
Medico mutare. ut medeatur gratis an liceat.
nu. 213. c. 17.
Medicus. Et chirurgus. vt mortuū ob ignoran
tiam peccat. nu. 60. c. 25.
Medicus non curans secundum praecepta. Et na
gligens visitare. Sed fundere. cod.
Medicus praebens medicinam dubiam. Et dese
rens aegrotum. vt peccat. cod.
Medicus abscondens membrum. minuens san
guinem

Index.

guinem. Et non admonens confessionem vt
peccat. nu. 61. cod.
Medicus medicinas non eligens. aut curatione
differens. nu. 61. cod.
Medicus consulens. Sed concedens anima noxia
praesentia corporis. nu. 62. cod.
Medicus non admonens mortem vicinā. Et tali
casu nimiam stipendium petens. nu. 63. cod.
Medicus nimia medicinas ordinans pauperi
non medens. aut diuini nolenti soluere. vt
peccat. nu. 64. cod.
Medicus derahet alij medicis. vt peccat. nu. 64. c.
Membra pudenda nuda ostendens. vel videns.
nu. 26. c. 14.
Mendacium quod. quousq; Et quod mortale.
etiam in iudicio. nu. 3. c. 18.
Mercator quis. qualis nō est monasterium affor
tans terram. Et. nu. 128. c. 17.
Meretrix Et famulo male soluens. num. 108.
Vsq; ad nu. 114. c. 17.
Meretrix neque alia mulieres soluta coniugata.
Sed sacra tenetur de praecepto ad restitu
tionem. nu. 31. Et 34. c. 17.
Meretrix opera an aliquid valeat in genere en
tū. licet non in genere mori. nu. 35. c. 17.
Meretrix permissa vt licet. Et domus ei. vt
locanda. Et an illi expediat. nu. 195. cod.
Meretrix peccat accipiendo. sed non tenetur
restituere. nu. 38. cod.
Meretrix Et impudica confessarij consulat cir
ca eis promissa. nu. 41. cod.
Meritum quid. Et quousq; nu. 1. pral. 7.
Merx penes vnum cur. plaris valet. quam penes
alium. nu. 79. c. 23.
Metus numer in isto attenditur. in foro consien
tia. nu. 5. c. 17.
Metus minor in isto cogit restituere in foro ani
ma. nu. 15. cod.
Metus infamia. vt excusat adulteram. vel sup
ponentem parum. nu. 90. cod.
Metus iustus a testificando. denunciando. vt
excusa. nu. 134. cod.
Metus iustus regulariter valere. sed rescindi pos
se. Et. nu. 4. pral. 6.
Metus qui iustus noue desinit. Et declara
tus. nu. 11. c. 22.
Metus qualis excusat quo ad forum consien
tia. nu. 30. c. 17.
Metus factum rescinditur. nō autem blanditq;
extortum. nu. 7. pral. 6.
Miles. volens redire. ad bellum. quod credit in
iustum non absoluitur. nu. 78. c. 2.
Miles. Et mercator non tenentur abstinerere ab
arte sua. nume. 11. cap. 3.
Ministrum a vestimendo non excusat iussus do
mini. nu. 19. c. 17.
Miracula falsa. Et vitam Sanctorum fictam.
praedicant. nu. 5. c. 18.
Misericordia opera spiritalia septem. corpora
lia totidem. nu. 4. c. 24.
Misericordia quid. Et si virtus moralis maxi
ma. nu. 2. c. 14.
Misericordia. qua est virtus continet charita
ti non est pietas. nu. 1. c. 14.
Misericordis amicum etiam pauperim com
muni. nu. 270. c. 17.
Misericordia quid. Et quousq; Et eius parium de
sinis. nu. 10. pral. 4.
Misericordiam inferni interminabilem esse. de fide
est. nu. 27. cod.
Misericordia summa quatuor gradus. nu. 27. cod.
Missam extra locum sacrum celebrandi facul
tas non datur. nume. 81. Et si peccat si cele
brat intra illum. nume. 82. Et si in eccle
sia interdicta. si super aram fradam. si an
te praeter matutina. nume. 83. sine alij ne
cessarij. etiam timore mori. nume. 84. si si
ue lumina. aut aqua. si in pane. Et vino cor
ruptis. si in amphiteatro. si noctu. si post meri
dium. nume. 85. Et 86. si plures. quam si mel
eodem die. nisi his septem casibus. nume. 87.
si non hic aut ter in anno. si effundis sangui
nem. si reliquias corporis post ablutionem su
am. nu. 89. c. 25.
Missam quid. non est dictio noue ficta. Sēdo dedu
ta. nu. 111. c. 25.
Missam vna singulis hebdomadis licita in inter
dicto speciali. nu. 173. c. 27.
Missam pro noua nil detur. nec merces pro ali
i. ignotis non iussit. nec qui extra sacrum.
nu. 68. c. 25.
Missam cui. Et quomodo applicanda. nu. 92. Non
dicenda a ligato censuris. nu. 93. nec coram
interdictis. nu. 94. cod.
Missam pro dicenda non potest statui quid certū.
nu. 106. c. 23.
Missam tripliciter facienda die Natiuitatis quis
optimus modus. nu. 87. c. 25.
Missam quotidie audiat Episcopus. nemo eā nisi
semel in die faciat. nisi hic sibi praesentibus. nec
in his vniquam ter. nu. 87. nec semel in die
Pascae. Et sabbata sancto. nu. 88. cod.
Missam audire sine attentione debita non suf
ficiat. nu. 6. Et 8. c. 21.
Missam ab audiendo excusatur an tenetur sup
plere. Et. nu. 7. cod.

Missam

Index.

Missa ab audienda qua familia, vel mensruo-
sa excusatur, nu. 9. eod.
Missa tangendum plurimi errores, nu. 10. eod.
Missa, & diuinorum cantui nulla las. ua, et pro
fana miscenda, nu. 16. eod.
Missa unam totam non audiens sine uesperis,
ut peccat, nu. 1. c. 21.
Missa quas pars notabilis, & tantum festo au-
dienda necessario, nu. 2. eod.
Missa omittenda qua causa iuste, & an interdi-
ctum, nu. 3. eod.
Missa ab audienda qua vidua excusatur, uel lan-
datur, nu. 4. & 5. eod.
Missa an audienda in parochia, nu. 5. eod.
Missa concubinarij audire ut mortale, & cur
melior boni quam mali, nu. 78. & 79. c. 25.
Missa triplex ualor, quis cui applicandus, quid
de una dicta pro multis, nu. 121. c. 25.
Missa constituitur Episcopatus, Generalis, &
Abbas minuire possunt, nu. 38. eod.
Missa pro duobus pirantijs non alendus ob
missam, nu. 111. c. 25.
Missa cui sanguis effunditur quid aget, nu-
me. 89. eod.
Missa qui irregulari iuste dicat, num. 239.
cap. 25.
Missa post cibum ut peccat, nu. 25. 75.
Missa sic sumat reliquias calici patena, &
orti, num. 90. & suppleat defectum Sini, nu-
me. 91. cap. 12.
Missa precepta tempore canens, salians, &c. nu-
me. 36. cap. 14.
Mobilia, qua res credito emittuntur, ut ex reuen-
dione pecunia cogantur, nu. 91. c. 23.
Moniales an incurant simoniam ob passa in-
gredientium, nu. 206. c. 27.
Monito extraiudicialis non debet esse necessario
tina, nu. 5. 6. c. 27.
Mortui sub excommunicatione denunciare, uel
reuelare, quid faciat, nu. 134. c. 17.
Monitus reuelare ad plus tenetur, quam moni-
tus denunciare, nu. 135. eod.
Montes pietatis liciti contra Caieta, & Satum,
nu. 217. c. 17.
Moribus qui non spoliandus, nume. 15. quid ad
modum, ad quid inducitur, nume. 38. 34.
35. cap. 26.
Moribus sine loquela cur non absoluitur sacra-
mentali, nu. 268. c. 27.
Mortui excommunicationi heret, ut debet uel possit
petere absolutionem, nu. 272. eod.
Mort triplex signata per tres suscitatos, num. 3.
pral. 9.

Mors aliena pro medio defensionis propria, an
sit licita, nu. 3. c. 15.
Mortem alienam desiderans, uel ea se delectat,
nu. 10. cap. 15.
Mortem propriam tratus exoptans, aut uitam
abbrevians, nu. 11. eod.
Mortem ad iniustam pergens, uel ab eo non li-
berans, nu. 16. & 17. eod.
Mortuus absolutus, & excommunicatus an possit,
nu. 272. c. 27.
Mulier fingens se pregnantem, ut absoluitur,
nu. 43. c. 16.
Mulier testans ut potest iuste spiritum filium ap-
pellare, nu. 48. eod.
Muliloquium quod mortale, nu. 123. c. 23.
Mutuant pecuniam argenteam pro aurea, uel e
contrario, nu. 226. c. 17.
Mutuant mutuo accepta pro usura ob illa pro-
missa, nu. 133. eod.
Mutuant sub usura pro re pauperi danda, uel
pro iniuria remittenda, nu. 238. c. 17.
Mutuant pecuniam alicubi, quando plus recipe-
re possit alibi, nu. 295. c. 17.
Mutuare rebus sub usura ut licitum - numero
302. cap. 17.
Mutuare Regi, ut officium conferat, peccatu m.
nu. 223. c. 17.
Mutuare aut uendere granum pro grano, si li-
ceat, nu. 224. c. 17.
Mutuum qui non soluit aget bonum, & flato
die, ut peccat, nu. 214. c. 17.
Mutuum duplex verum, & palliatum, & dif-
fert a commodato, nu. 206. c. 17.
Mutuum, quod ut cum pacto, ut mutuant asse-
curet, usura, nu. 284. c. 17.
Mutuum pecunia ab uno numerata assecuran-
do cum absque pacto, nu. 285. c. 17.

N

Naufragorum bona accipientes excommu-
nicati, nu. 60. etiam ante monitionem re-
stituendi, nu. 118. c. 27.
Necessitas extrema, qua sit, nu. 5. c. 24.
Necessitas extrema excusat a peccato, sed non
a restitutione, nu. 118. & 116. c. 17.
Necessitas differt, sed non tollit restitutionem.
nu. 60. c. 17.
Necessitas extrema non tollit restitutionem,
etiam eius, quod in ea capitur, & ea maior mi-
nus, nu. 61. c. 17.
Necessitas decenter statuit differt restitutionem,
num. 62. eod.

Nemesis

Index.

Nemo sit quid, & qua mortalis, nu. 118. c. 13.
Notarius si peccat, nu. 53. faciens instrumentum
falsum, rescindens uel delens verum, male
componens, non tradens illud, non informans
suum renunciantem, transcribens die festo, non
seruans pauperi si debet, nu. 53. c. 25.
Notarius cum sit quid, & quos capitula iurat,
nu. 52. c. 25.
Notarius conficiens instrumentum de re illicita,
scribens statuta ysararia, non retinens pro
tocollo sine regestum, faciens testamentum in-
fano, stipendium nimium capiens, literas or-
dinum carnis tradens, nu. 54. c. 25.
Notorium quid dicatur, nu. 73. c. 25.
Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampli-
tum, nu. 71. c. 22.
Nuptias prima benedicenda, secundae non item,
num. 83. c. 22.

Obedientia, & inobedientia spectralis, & ge-
neralis quid, nu. 35. c. 23.
Obediendum in quo non est superiori, nu. 37. &
4. 7. eod.
Oblatio in Missa quando necessaria, nu. 19. c. 11.
Obligatio qua lapsus termini implendi preceptum
finiatur, nu. 45. c. 11.
Obseruantia uirtutis continentia iustitia, nume. 2.
cap. 14.
Obstetrix ignorans formam baptizandi, peccat.
nu. 6. cap. 22.
Ocasio, qua necessario uitanda penitenti ut
absolui possit, nu. 32. c. 12.
Ocasio qua est propinqua peccandi uni, non
semper est alteri, nu. 12. c. 5.
Ocasio peccandi propinqua, cauenda, non remo-
ta, nu. 20. eod.
Ocasio propinqua studiose definita, nu. 14. eod.
Ocasione de qua credendum, quod raro indu-
cet ad mortale, nu. 15. eod.
Ocasione dare ad uentiale, ueniale tantum
est, nu. 34. c. 14.
Ocasio peccandi per actum de se bonos qua ci-
tanda, nu. 25. c. 14.
Ocidenti, ferienti, procuranti, & eo gaudenti, nisi
ut faciat se, uel alium, uel sua bona defenden-
do, uel si latro, nu. 5. c. 15.
Ocidenti casu, & exponens se periculo mortis cor-
poralis, nu. 6. eod.
Ocidenti, aut ferienti ministro iustitia, etiam
se defendendo, nu. 8. eod.
Ocidenti defendendo se sine moderata tutela

punitur mitius, quam aggreddens, sed resti-
tuit quantum ille, nu. 26. eod.
Ocidenti iuste bellanti iuste, & se uel alium de-
fendens, nu. 2. c. 15.
Oculum & pene occultum quid, & quotuplex
nu. 255. cap. 27.
Odiu Dei ut genere suo maximum peccatorum,
num. 17. cap. 11.
Odiu, & rancor duplex, nu. 25. c. 14.
Odiu, aut rancorem malum quis dicitur habe-
re, nu. 25. eod.
Officium per profanum quando sit restitutio, nu-
me. 81. c. 17.
Officium, uel artem sine peritia, & scientia exer-
cens qui peccat, nu. 97. c. 23.
Officia diuina qua, nu. 172. & permissa ut in in-
terdicto generali, nu. 174. c. 27.
Omissio pura quid, nu. 3. pral. 6.
Omissio pura cur dicitur falsum negativum, nu-
me. 6. pral. 7.
Opera meretricijs, & aliorum delinquentium in
foro Dei aequali, num. 38. & 39. & permissa
in foro exteriori tantum quo ad hoc aequan-
tur, nu. 31. c. 17.
Operarius, qui non laborat iuste conditori, nu-
me. 196. cap. 17.
Opinio communis qua, & quando alteri praei-
dicat, nu. 285. c. 27.
Opinio deponat dubium antequam indicet con-
sulat, operetur, 288. eod.
Opinio qua diligenda laice & resolute, nu. 288.
& 30. c. 27.
Opitulanti damnum damni, qui partem, qui nihil
restituatur, nu. 10. c. 17.
Oratio Dominica continet summam petendorum
a Deo, nu. 1. c. 11.
Ordinatio prima tonsura hac sunt necessaria,
& hac ordinando minoribus sacris, nume. 68.
cap. 25.
Ordinatio cui capitulum, uel alius sede uacan-
te, non potest dare licentiam, nu. 68. eod.
Ordinatio facultas Papa qua legitima, & qua
liter intelligenda, nu. 68. eod.
Ordinatio aetatis mutata, & multa noua ab ordi-
natio, & ordinandi facienda, nu. 68. eod.
Ordinatus ab episcopo titulari, uel contra Prae-
la uoluntatem ut peccat, nu. 18. c. 22.
Ordinatus non renunciet, nec alienet titulum
nisi sic, &c. nu. 18. eod.
Ordo in genere quid, & qui ecclesiasticus, &
quid ordo sacramentum, nu. 17. c. 22.
Ordo Theologi septemplex, canonis nouem-
plex, nobis octuplex, nu. 18. eod.

Ordinis

Index.

Ordinis circa sacramentum errores Tridenti dā
nati, nu. 14. cod.
Ordo sacer cur impedit, & dirimit matrimo-
nium, &c. nu. 52. c. 22.
Ordinem sumens ut peccat, si est indignus, si
per simoniam, nu. 69. si ab Episcopo excom-
municatus, si existens illegitimus etiam ocul-
tus, nu. 70. Si extra tempora legitima, si ante
iustam aetatem, si sine iussu licentia, si furivus,
aut per salum, nu. 71. si non supplet supple-
da, si eodem die multos ordines sumit, nume.
71. de formis, si energumenus, epilepticus, aut
insanus, excommunicatus, aut mortali infe-
ctus, nu. 72. c. 25.
Ordinem & eius usum, quod peccatum noto-
rium impedit, nu. 73. cod.
Ornari se, & infideli sine iure cantant, audiat
aut videns qui peccat, nu. 13. c. 16.
Ornari se, ut in coniugem appetatur, nesciens
uicem incongrua servit qui peccat, nume. 22.
cap. 22.
Ornari se ornatu ad peccandum praeuocant,
num. 34. cap. 14.
Ornatus, fucus, sordio, & auditio pulchritudinis
quare mortalia, nu. 20. c. 23.
Oscula qua peccata, nu. 11. & 22. c. 16.
Ostium omne malum, nu. 24. pral. 7.

P
Pallum ne depositarius de dolo teneatur, nō
nāleat, nu. 18. c. 17.
Passum de retrovendendo quid. Quid in sum,
& quod usurarium, & minus de precio,
sed fructus non aditū ement, nume. 258. &
si q. 12. 17.
Papa, & alij Pralati, ut possunt spiritualia pro-
fana, nu. 108. c. 23.
Papa & Episcopus ut possunt rem spirituales
integram uendere, nu. 107. cod.
Papa beneplacito reservatio nil prae desit, antequā
et alateat, nu. 107. cod.
Papa iurisdictionem immediate sumit a Deo in
omnes, nu. 273. c. 27.
Papa absolut ab omnibus sibi, & alij reserua-
ti, nu. 263. cod.
Papa a quo & qua potestate absoluitur, nu. 260.
cap. 27.
Papa solus dispensat super uoto solemnī, & alij
quingue, nu. 75. c. 12.
Papa simul ac electus est, est confirmatus a Deo,
nu. 47. c. 17.
Paraphernalia bona qua sunt, nu. 153. c. 17.
Parochus non ministrans sacramenta subdito
qd ea non obligata remittit, nu. 131. c. 25.
Parochialis ecclesia, etiam reservata, per concu-
sum conferatur, nu. 130. c. 25.
Paruitas rei ut excuset, & qua sit illa remittit
nu. 12. pral. 9.
Passio animi quid, & nulla est proprie in appe-
tita intellectu, nu. 1. pral. 5.
Passiones principales quatuor, & alia quot, &
qua, nu. 2. cod.
Passiones sex in appetitu in concupiscibili sensi-
tuo, & quinque intractabili, & carum subordi-
natio, nu. 3. cod.
Passiones animi omnes esse morbos, falsum, nu-
me. 7. cod.
Passionum confessio sacra qualis esse debeat, nu
me. 10. cod.
Passionum alia bona, alia mala suapte natura,
num. 5. cod.
Pater minuire non potest legitimam vere do-
nando, sed remunerando, & faciendo pia sic,
nu. 39. c. 16.
Patri an solus succedat filius, nu. 147. c. 17.
Pater cur non tenetur prae eligere filium digni-
orem, & gubernator publicus, nu. 37. c. 26.
Pater circa bona filiorum peccat his modis mor-
taliter, nu. 151. c. 17.
Pater, & mater peccant non succurrendo filiis,
num. 17. c. 14.
Patres in tribus honorandi sunt, sed minus quā
Dei, nu. 4. c. 14.
Patres, qui exponunt filios ad ianuam aliorum,
vel xenodochiorum, nu. 17. c. 14.
Patres qui irritant vota filiorum in qua iam co-
nfecerant, nu. 17. cod.
Patres, qui dolo, aut timore filios inducunt, aut
extrahunt a religione, nu. 17. cod.
Patres, qui cogunt filios ad matrimonium con-
tra eorum vota, nu.
Patres, qui sinunt filias suas amare, vel amari
ab malum sineca, uel iam desponsatas habere
tallus impudici, nu. 18. cod.
Patres, qui ducantur in hoc quatuor praecepta,
nu. 13. c. 14.
Patri heredes quod damnum datum filio resti-
tuent, nu. 151. c. 17.
Patrum sunt solum hodie designati, & quot de-
signandi, nu. 36. c. 22.
Patrum an fiat omnis iangens cum nemo desi-
gnatur, nu. 39. c. 22.
Paulum, & Moysen non fecit beatos nisi a Deo
transiit, nu. 21. pral.
Pauper pauperi restituendum, an possit sibi re-
stituere,

Index.

fluere, nume. 171. cap. 17.
Pauperem dici omnia pia opera, & pro suo sta-
tu egentem, nu. 43. c. 17.
Pauperibus restituendum, ut potest tenenti resti-
tuit, nu. 93. c. 17.
Peccare faciens qui, & quid restitueret, num. 14.
cap. 17.
Peccata omnia esse mala, quia prohibita, ut de-
fendatur, nu. 12. pral. 7.
Peccata futura includit potestas absolueri, nu.
me. 30. c. 12.
Peccat an sint urbane dicta in peccata mouen-
da, nu. 42. c. 14.
Peccata ad plangenda praecepta qua moueant,
nu. 26. pral. 4.
Peccata tria, cordis, & operis eiusdem speciei, nu
me. 9. cap. 16.
Peccata in Spiritu sancto sunt desperatio, pra-
sumptio, impenitentia, obitatio, impugnatio
agnita heretici, & inuidia fraterna grata,
& cur remissibilia, nu. 126. c. 23.
Peccata quibus modis circa peccati cognitione,
nu. 25. pral. 7.
Peccata quibus modis circa credenda de ani-
ma, nu. 16. pral. 1.
Peccatum quoddam simplex, quoddam multi-
plex, nu. 20. pral. 9.
Peccatum ut aliud in genere entis, & aliud in
genere moris, nu. 15. pral. 7.
Peccatum originale quomodo uoluntarium nu-
me. 10. pral. 7.
Peccatum originale non esse reatum, & cum eo
nasci omnes, nu. 6. pral. 8.
Peccatum originale non est ea multa quorum
nomine appellatur, nu. 7. cod.
Peccatum originale excludit omnes a vita aet-
na, nu. 8. cod.
Peccatum mortale, & veniale specie differunt,
nu. 7. pral. 9.
Peccatum veniale quatuor ratione vere peccatum,
nu. 11. pral. 7.
Peccatum ad mortale possunt obligare leges hu-
mana, nu. 8. pral. 9.
Peccatum veniale peius omni malo pena, & di-
spont ad mortale, nu. 37. c. 14.
Peccatum mortale est contemptus consilij aet-
ni, nu. 17. & saluti proximi, nu. 18. pral. 9.
Peccatum in Spiritu sancto quid, et est septu-
plex, et cur dicatur remissibile, nu. 126. c. 23.
Peccatum duplex originale, & actuale, & quid
originale, nu. 1. pral. 8.
Peccatum apertius genus ad originale, quam ca-
rentia iustitia originalis, nu. 2. cod.
Peccatum originale tollitur per baptismum, sed
non carentia &c. nu. 3. cod.
Peccatum quod primi parentis, & transfertur
in descendentes, nu. 4. pral. 8.
Peccatum actuale quid, & qua eius speciei no-
scendy confessaris, nu. 1. pral. 9.
Peccatum dividitur septem modis, in cordis, oris,
& operis, nu. 2. cordis facti, & consuetudinis,
nu. 3. & in septem capitalia, nu. 4. In Deum
proximum, & seipsum, nu. 5. in peccatum per
excessum, & defectum, nu. 6. in peccatum mor-
tale & veniale, nu. 7. cod.
Peccatum licet contritum, est tamen consien-
dum, nu. 10. c. 1.
Peccatum recte confessum semel, non est necess-
se iterum confiteri, nu. 1. 9.
Peccati numerus ut augetur iterando, continuo,
sed interruptendo, nu. 15. 17. & 18. c. 6.
Peccati diuisiones in quod prosunt confessariis,
nu. 2. pral. 9.
Peccati causa, qui dat arma, vel alia commodā-
da, nu. 38. c. 14.
Peccatum, et delictum, in proposito idē, nu. 9. pral. 7.
Peccatum usure duplex, sed uicium, usura me-
talit, nu. 208. c. 17.
Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cū
possit absque suo nocumento, nu. 27. c. 14.
Peccatum porcinus arcere a maiori, ut bonum,
nu. 40. c. 14.
Peccatum non est ad minus peccatum induce-
re, nu. 263. c. 17.
Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris
unum tantum esse, nu. 19. pral. 7. peccatum ver-
borum septuplex, & praeceptum ex intentione
indicandum, nu. 3. & 4. c. 18.
Peccatum quod non est omne in Deum potest
referri, nu. 23. c. 20.
Peccatum quando non est imitare ad actum,
qui peccatum est, nu. 25. c. 21.
Peccatum mortale, ut solum repugnant charita-
ti, nu. 13. pral. 5.
Peccatum non esse reatum, licet aliquando sic
vocetur, nu. 15. & 21. pral. 7.
Peccatum non est uitium, & quibus constat, nu
me. 13. cod.
Peccatum mortale quid latet, nu. 5. pral. 7.
Peccatum circa originale qui sic, & sic erant he-
retici, nu. 10. pral. 8.
Peccatum reservatum cui, & quomodo consien-
dum, & soluendum, nu. 6. c. 25.
Peccati alterius, qui est causa nisi, etc. nu. 17. c. 14.
Peccati originalis, ut caruit Christus, & mater
eius, nu. 9. pral. 8.

Index.

Peccat qui talem ad iurandum inducit, & qui sic famul. nu. 20. & 21. c. 12.
Peccat qui mortaliter, & speciem eius rei praestat, ut alius ita peccet. nu. 23. c. 14.
Peccat qui venialiter, ut alius sic peccare faciat. nu. 29. eod.
Peccat suadens alij peccatum, licet noli si faciat illud. nu. 58. c. 14.
Peccat quando petens bona ab eo, qui dando peccabit. nu. 40. c. 14.
Peccat mortaliter, qui proximo mortale non implet. nu. 23. c. 24.
Peccat petens quod peccatum est, etiam ad id parato, & aliquando bonum. nu. 39. & 40. c. 14.
Peccantium ministri quando peccant. nume. 6. cap. 10.
Peculium filiorum quadruplex, nume. 141. & seq. cap. 17.
Pecunia praesens tanto plus valet absente, quanto distansior. nu. 294. & 296. c. 17.
Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea est estimabile. nu. 17. c. 23.
Pecunia eadem numerata plus alij valet. num. 287. cap. 17.
Pecunia ut merx est vendibilis, sed non ut est pretium. nu. 191. c. 17.
Pecunia cur maiori pretio praefixo exponi potest. num. 280. c. 17.
Pecunia una odo de causis plus valet, quam alia. num. 294. eod.
Pecunia pretium auctoritate priuata, ut mutari potest. nu. 259. eod.
Pecunia finis peculiaris quis, & qui alij septem in quor locari potest pretio, licet non mutuari vel commendari. nu. 187. c. 17.
Pecunia publica cuius ea emendo & utendo, ut peccat. nu. 94. c. 23.
Pedagoga noua quis potest imponere, vel augere. num. 61. c. 27.
Pensio cui quis per se consentit, statim tenet. nu. 274. c. 27.
Pensio quanta poni possit super episcopatu, & patriarchatu. nu. 137. c. 25.
Pensio a Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare. nu. 110. eod.
Pensio emphiteusis duplex, & quae minuitur. num. 190. c. 17.
Pensio beneficiis non potest emi, nec redimi, sed reuerti se, quia est spirituale dependet. num. 111. c. 23.
Pensionarius solo lapsa termini non excommunicatur. nu. 104. c. 25.
Pensionis emptio si simoniaca est non ualet, sed non excommunicat. num. 111. eod.
Percussio enormis, mediocri, & levis, qua dicatur. nu. 91. & 92. c. 27.
Periculo peccandi se exponens, uel agens contra conscientiam. nu. 26. c. 14.
Permissio peccati nulla cum participatione lucrilicita. nu. 295. c. 17.
Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia. nu. 287. c. 17.
Permutatur id quod est pro eo, quod nondum est. nu. 287. c. 17.
Permutatio quid. num. 11. quando mortalis. nu. 31. cap. 23.
Pertinax quisnam sit. nu. 22. c. 11.
Philtra qua illicita. nu. 32. c. 11.
Pietas, quae est virtus annexa iustitia, non est misericordia. nu. 1. c. 14.
Pignorans ornamenta ecclesiae ut peccat. nume. 205. cap. 17.
Pignoris qualis usus peccatum. nu. 103. c. 17.
Pignoris fructus quando bene capiuntur. nume. 217. cap. 17.
Pignoris fructus capere quando usura. nu. 203. cap. 17.
Pignus cum pacto commissorio capere an liceat. nu. 204. c. 17.
Pignus uendere an liceat, & quo ordine. nume. 204. cap. 17.
Pignus ab usurario emptum restituendum. nu. 265. cap. 17.
Pignoris sedulo minoris, uel maioris debito, &c. nu. 205. eod.
Pignoris industrius culti fructum retinere an usura. nu. 216. c. 17.
Piscatorum, ac diurnum eiusmodi societas & suaria. nu. 282. & 283. c. 17.
Poenae peccati temporaria in quam aeterna mutatur, an per bona opera in malo si autem facta tollatur. nu. 7. c. 3.
Poenae unius correlatiui extenditur ad alterum, si eadem est ratio. nu. 74. c. 22.
Poenae summe miserorum supremi gradu septuplex. nu. 24. pral. 4.
Poenae ipso iure incursum quando soluenda in foro conscientiae. nu. 118. c. 25.
Poenae exclusionis a collegio ipso iure incursum non tenetur qui in conscientia. nu. 63. c. 23.
Poenae etiam ipso iure impositae non debentur in conscientia foro nisi &c. nu. 66. eod.
Poenae magna ut potest esse iniusta sine culpa. nu. 17. & 58. cap. 23.
Poenam qualem ignorans non incurrit. nu. 274. cap. 27.

Pau-

Index.

Penitent, quod officium relinquit. nu. 24. c. 26.
Penitens non tenetur credere se non peccaturum in arte sua. nu. 13. c. 3.
Penitens quomodo confessionem inchoabit. nu. 5. cap. 10.
Penitens quis debet petere facultatem confitendi alteri. nu. 5. c. 7.
Penitens quando mutato habitu confitebitur. num. 5. eod.
Penitens non debet nominare personam, cum qua peccauit. nu. 2. eod.
Penitens uolens peccare data certa occasione non absoluitur. nu. 19. c. 1.
Penitens potest unico verbo mille peccata confiteri. nu. 19. c. 6.
Penitens non tenetur credere se mortaliter non peccaturum. nu. 9. c. 1.
Penitentia quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum eo. nu. 1. pral. 10.
Penitentia uerbum laetum, quid proprie, & quid improprie significat. nu. 2. eod.
Penitentia alia mala, alia bona. nu. 3. eod.
Penitenti pro se, & contra se in foro conscientiae creditur. nu. 350. c. 17.
Penitentia solennis ut impedit matrimonium. num. 74. c. 22.
Penitentia satisfactoria alia necessaria culpa delenda, & quae eorum acceptanda. nume. 20. cap. 26.
Penitentia, ex causa diminui & mutari potest. nu. 21. & 22. eod.
Penitentiam per opera alias debita fieri. nu. 23. & 24. cap. 26.
Penitentia iniusta est imponenda, alia cur falsa dicta, omnibus eadem leuis necessaria, et alia grauius indifferet ponitur. nu. 15.
Penitentia iniusta quid ea Deus solus nouit. nu. 16. & septennis unicuique peccato mortali non debetur in foro interiori. nu. 17. eod.
Penitentia arbitrio confessarii relinquitur, non ad hunc effectum, sed ad iussum & imponenda sit conueniens, quales non sunt haec. nu. 18. eod. eod.
Penitentia quid, & quot, & quae partes eius. nume. 11. c. 22.
Penitentia circa sacramentum multa definita. Trid. nu. 11. eod.
Penitentiam in mortali sumens, uel ab eo, qui est in illo, ut peccat. nu. 11. eod.
Penitentium inmundum, qui non implent peccat mortaliter. nu. 43. c. 21.
Penitentia sacramenti a Christo instituti tres actus de fide est. nu. 4. pral. 10.
Penitentia minor sufficit baptizando, quam absolueno. nu. 36. c. 1.
Penitudo peccati est nolle illud admisisse. nu. 2. cap. 1.
Penitudo maior de maiori peccato bona, sed non necessaria. nu. 31. c. 1.
Polluta ecclesia pollutum est camerium contiguum, sed non contra. nu. 257. c. 27.
Pollutio, uel copula carnalis, qua communione impedit. nu. 51. c. 21.
Pollutio uoluntaria, & inuoluntaria uariorum casuum. nu. 6. & 7. c. 16.
Pollutionis incurrere periculo consentiens. nume. 6. eod.
Pollutio dormienti adueniens, & an possit placere ob finem bonum. nu. 7. 3. eod.
Pollutio praeterita, & futura in quo differant. num. 3. eod.
Potentia sentiendi, exteriores quinque, interiores quatuor. num. 2. & 3. pral. 2.
Praecepta de diligendo Deum, & proximum maiora omnibus praeceptis Decalogi, & quando adimplenda. nu. 6. & seq. c. 11.
Praecepta Dei non impleri posse in statu malo, in quo sensu est de fide. nu. 17. c. 11.
Praecepta affirmatiua, & negatiua non aequeligan. nu. 54. c. 17.
Praecepti transgressio omnis mortalis, nisi &c. num. 4. cap. 11.
Praecepti transgressio etiam mentalis tantum, qua mortalis. nu. 11. & 12. eod.
Praeceptum de diligendo Deum super omnia, proximum sicut seipsum, cur non sit de decem Decalogi. nu. 5. c. 11.
Praeceptum diligendi Deum quis frangit. nume. 18. eod.
Praeceptum sextum de non fornicando, uel decimum quis frangit. nu. 5. c. 16.
Praeceptum de colendo Deum frangitur. 38. modis praeter participantes, a nume. 26. & siue in finem c. 22.
Praeceptum de diligendo proximo ad quid pro se tenet per obligat. num. 7. c. 14.
Praeceptum colendi Deum, ut differt a praecepto diligendi, & credendi. nu. 2. c. 11.
Praeceptum credendi, & praeceptum diligendi differunt, ut fides, & charitas. nu. 21. c. 11.
Praeceptum credendi frangit, qui credit non esse catholicum, quod credere tenetur esse tale. num. 22. c. 11.
Praeceptum diligendi proximum non est ex decem, & ut ex eo septem nascuntur. nu. 5. c. 14.
Praeceptum Ecclesiae totum an pro parte, qua potest,

Index.

est, seruandus, nu. 22. c. 21.
Preceptum non furandi, quod quod prohibet, nu. 1. c. 17.
Preceptum octauum quid principaliter, et quid secundario prohibeat, nu. 1. c. 18.
Preceptum quintum vetat mortem corporis, et non animae, nu. 1. c. 19.
Preceptum de non fructuando, et 10. de non coepiscendo qua uentur, nu. 1. c. 16.
Preceptum secundum Decalogi quid per nomē Dei comprehendat, nu. 1. c. 12.
Preceptum contra 7. peccat mortaliter, qui accipit alienum, nu. 93. et seq. c. 17.
Preceptorum multorum transgressio, qua cuncta peccatum, nu. 4. c. 11.
Prædicant ut peccat, si id faciunt sine facultate quam ut dare possit, et aduertenti se esse in mortali mentem, nu. 141. c. 25.
Prædicant ut peccat nisi sententia, detrahens prælatum, deinde dissuadent, nu. 142. si religiosus sine consensu Episcopi, nu. 143. c. 25.
Prædicandum quid quoties, quibus, et a quibus, nu. 143. eod.
Prælati discipuli quæ res ecclesiastica restituerent, nu. 29. c. 17.
Prælati præcipiunt audire confessiones quis subditi non parat, nu. 14. c. 4.
Præscriptio qua a restitutione excusatur, nu. 85. cap. 17.
Præsentatio fratrum ad audiendas confessiones, et c. nu. 263. c. 27.
Præsentatus semel, et admissus noua præsentatione indiget, nu. 267. c. 27.
Præsumptio quid, nu. 11. qua mortalis, nu. 14. cap. 23.
Pregulator est aduocatus, qui parti aduersa fauet, nu. 20. c. 25.
Prehypercridium, ut impedit matrimonium, nu. 74. cap. 22.
Precium non auget, nec minuit dilata solutio, nu. 82. c. 23.
Precium non augetur periculo recipientis rem creditam, nu. 31. eod.
Precium auget utilitas uenditoris, sed non utilitas, nec necessitas euentus, nu. 83. eod.
Precium rerum iustum quid, et est triplex, nu. 78. c. 23.
Preteritum minus cepit uenditorum, et auget pretium eorum, nu. 34. eod.
Precium quando taxandum, et taxatum, ut seruandum, nu. 88. eod.
Precium iustum triplex, minus, medium, summum, nu. 228. c. 17.
Precio maiore, vel minore dimidio, ut peccatur, nu. 85. cap. 25.
Precio minore iusto ementi, quis non peccat, nu. 87. eod.
Primitia, vi decima soluenda, nu. 32. c. 21.
Priuatio præsupponit habitum, nu. 69. c. 17.
Priuslegium remuneratorium, et per contradiu iusta de causa tollitur, nu. 74. c. 27.
Prodigalitas quid, et qua mortalis, nu. 70. cap. 23.
Prodigalitas etiam fama regulariter non est mortalis, nu. 28. c. 18.
Promissio qua obligat ad mortale latet, nu. 6. cap. 18.
Promissio reciproca, siue scommessa, uel apuella qualicunque, nu. 18. c. 20.
Propositum virtuale uiuendi futura, quando sit pœnitenti, et quod satis est orationis, sacrificii, et bona in Deum referenti, numero 13. cap. 1.
Protestatio contraria facto inuolida, et qua nocet matrimonio, nu. 78. c. 22.
Proximitas usurarium qui peccat, nu. 267. c. 17.
Proximitas uendens pluri quam sit mandatum, quando illud restituet, nu. 97. et 98. c. 23.
Proximus, qui desiderat, ut aliquis mortaliter peccet, uel condemnetur, nu. 24. c. 14.
Proximus quoniam pacto comprehendatur, nu. quarto præcepto, nu. 3. eod.
Proximus, qui non diligit se, aut proximum cui tenetur, nu. 13. eod.
Proximus, qui alium excipit a suis orationibus generalibus, nu. 22. eod.
Proximus, qui non diligit proximum cum tenetur, nu. 23. eod.
Proximus, qui facit aliquid, ob quod credit aliquem mortaliter peccaturum, nu. 30. eod.
Proximus familiaris, alienus cum scandalo alterius, nu. 30. eod.
Proximus, qui rancorem, aut odium non remittit, ne sibi detrahatur, nu. 31. eod.
Proximus, qui scandalum præbet edendo carnes, vel non infirmos, nu. 31. eod.
Proximum non honorant, qui uolunt hoc quartum præceptum, nu. 25. c. 14.
Prudentia uera carnis, seu mundi quid, et quo differant, nu. 77. c. 23.
Publici commentus in bonum finem iusti et boni, nu. 44. c. 14.
Publicum quid, et quod triplex, nu. 255. c. 27.
Pulsillanimitas filia accidia qua mortalis, nu. 125. cap. 23.
Pyra que excutitur in bulla Cœna, 59. c. 27.
Qualitas

Index.

Qualitas multa uerbo iuxta eius tempus intelligitur, nu. 255. c. 27.
Quæstus turpis, reliquiarum quis est, nu. 169. c. 17.

Rancor, et odium duplex, nu. 2. cap. 14.
Rancor filia accidia, qui mortalis, nu. 225. cap. 23.
Raptus vi impedit matrimonium, nu. 74. c. 22.
Ratum habens damnum suo nomine datum, nu. 133.
Ratificans suo nomine factum delictum semper puniunt, nu. 133. c. 17.
Reatus quid proprie, et ad qua transfertur, nu. 21. præl. 7.
Reatum pro obligatione ad penam esse filium peccati, et replicem, nu. 22. eod.
Refertur potest in Deum quidquid non est peccatum, nu. 7. c. 16.
Religio est uirtus annexa iustitie, nu. 1. c. 14.
Religio aliquando uocatur pietas, immo et obseruantia, nu. 2. eod.
Religionis de ingressu an consulendum, nu. 49. cap. 12.
Religionis habitum qui relinquit quando peccat mortaliter, et est excommunicatus, nu. 43. c. 27.
Religionem spectant tria præcepta, quatuor pietatem, et obseruantiam, nu. 2. c. 14.
Religionem relaxatam ingrediens, nu. 50. uel in eam alio intrudens, nu. 51. c. 12.
Regularis beneficiarius impeditur qua iusta, et qua non, nu. 94. c. 17.
Religiosus etiam Canonici testari nequit, sed tale memoriale facere sic, nu. 272. c. 27.
Religiosus ut peccat contra uotum paupertatis remissionem, nu. 140. c. 25.
Religiosus qui testatur non absoluitur, nu. 270. cap. 27.
Religiosus dispensatus per hanc subreptionem, nu. 72. c. 12.
Religiosi Doctores quis excommunicatus, nu. 134. c. 27.
Religiosus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus, nu. 144. c. 27.
Religiosus quis dissuadens, uel non suadens de emat est excommunicatus, nu. 145. c. 27.
Religiosi non seruantes interdictum ecclesiæ mactant excommunicati, nu. 146. eod.
Religiosus, adiens Regem ad nuncandum prælatum, uel monasterio, nu. 139. c. 27.
Reliquiae, nomina, et breuia, ut gestanda, nu. 34 et 35. c. 11.

Reliquiae uel miraculis falsis, uel ueris in malum finem ueniens, nu. 169. c. 17.
Remissio sine rei soluenda præsentia sufficit ad restitutionem, nu. 44. eod.
Renunciare beneficio intentione ut detur N. licet, eo non expresso, nu. 107. c. 23.
Renunciatio per simoniam realem facta non ualeat, nu. 105. c. 23.
Represaliis qui concedat contra clericos, et c. nu. 136. c. 27.
Reservatio censura hæreseos, in quo maior alius, nu. 275. c. 27.
Reservari non posse casum contra ius diuinum est, nu. 254. eod.
Residentia episcopo et curato iuris diuini, et qua excusant ab ea, nu. 121. c. 25.
Restituenda rei, si ualor incertus est, quid fiet, nu. 27. c. 27.
Restitutio quid, cum diffinitionis declaratione, nu. 6. cap. 17.
Restitutio duplex, formalis, et virtualis, qualis est remissio, nu. 11. eod.
Restitutio est actus iustitie uera, nu. 6. et 7. co.
Restituenda rei aliena, etiam non restituitur pretio, nu. 78. et 9. eod.
Restituenda ipsamet rei aliena si recepta, nu. 10. cap. 17.
Restituendi necessitas ex qua lege nascitur, nu. 11. cap. 17.
Restitutio statim facienda nisi hac excuset, nu. 54. cap. 17.
Restitutio qualis facienda patri ab eo, qui eius filium deplorauit, nu. 19. c. 16.
Restitutio bonorum incertorum, ut reseruata episcopo, nu. 92. c. 17.
Restitutio bonorum incertorum cui, et a quo facienda, nu. 92. et 93. eod.
Restitutio pauperibus debita, an ecclesiæ fieri possit, nu. 28. c. 26.
Restitutionem excusatur metus probabili peccatorum, nu. 63. c. 17.
Restitutio facienda eo modo, quem causa cur debetur postulat, nu. 44. eod.
Restitutionem debiti qui fauore uel consilio impedit, nu. 131. eod.
Restitutio a debita excusatur hac nouem, nu. 75. eod.
Restitutio ob qualem ignorantiam quis excusatur, nu. 82. et 83. eod.
Restitutio pauperibus facienda quando de præcepto, nu. 30. eod.
Restitutio rei aliena fiat ubi sita est, si bona si de possidetur, nu. 42. eod.

Index.

Restitutio rei lucrifacta in bello iniusta . nume.
15. cap. 15.
Restitutio praesupponit debitum legale . num. 69.
cap. 17.
Restituere non obligant opera sola intentione
interiore mala . nu. 103. c. 23.
Restituere famam . vel alias compensare laesam
et hares tenentur . nu. 42. et seq. c. 18.
Restituere testis . aut index acceptum . pro testi-
monio aut sententia . nu. 34. c. 17.
Restituere plus tenetur delinquens . quam con-
trahens . et consensuens . nu. 17. et 18. c. 17.
Restituere quis non potest commodum dicitur . nu.
m. 56. cap. 17.
Restituet quis confessor negligent . num. 22.
et 23. cap. 17.
Restituere qui damini iubent inutiliter . nume.
121. eod.
Restituatur alicuius . idem ipsum et fructus . et
interesse . nu. 24. et 25. c. eod.
Restitui non debent bona minoris ordinis cum
damno maiori . nu. 57. c. eod.
Restitui cur non debeat damnum ob elemosy-
nam denegatam consecutum . nu. 7. c. 24.
Restituenda omnia quod accipitur pro eo quod
gratis tenetur dari . vel fieri . nu. 33. c. 17.
Restituendum quod male accipitur . sed non ma-
le datur . nu. 32. et 33. c. 17.
Restitui non debet rei familiaris cum fama pro-
pria iactura . nu. 44. c. 16.
Restituatur quantum aestimatur damnum certum .
aut arbitrium . nu. 27. c. 17.
Restituat damnum . qui tradit filium suum ad
parium supponendum . nu. 48. c. 16.
Restituet quis per alium quando . et per quem
faciet . nu. 67. c. 17.
Restituere cur magis tenetur qui accipit . pro eo
quod tenetur facere . quam quod accipit pro
eo quod tenetur non facere . nu. 31. c. eod.
Restituunt qui suffraganeis sine votantes . nu.
m. 74. cap. eod.
Restituere quis teneatur late . nume. 12. 13. et
14. cap. eod.
Restituere contra ordinem praedictum non suf-
ficiat . nu. 52. eod.
Restituendi obligatio non contrahitur solo con-
sensu . nu. 16. c. 11.
Restituenda an regulariter male datum . et
male acceptum . nu. 30. c. 17.
Restituet quis pactum . qui proximum damnifica-
uit in bonis animae . nu. 43. c. 14.
Restituat fur . et malefactor impensus factas ob-
blatas . et interesse . nu. 140. c. 17.

Restituetur quantum filio laeso ob spurium igno-
rum . nu. 50. c. 6.
Reuelatio mali proprii . et neglectus fama qua
mortalis . nu. 61. c. 18.
Retrouendendi pactum minuit precium . nu. 86. c. 23.
Reus negans quis non infamat accusantem . nu.
m. 49. cap. 18.
Reus qui crimen confitendo non peccat . nume.
57. cap. 18.
Reus qui consortes tegere . aut detegere debet .
nume. 58. eod.
Reus accusatus . et in carcere contentus . ut mor-
talius peccat causam iniuste defendens . nu.
35. et qui interrogatus negat veritatem . nu.
36. et non detegens tales . et tales socios . aut
non parens literis excommunicationis solius .
nu. 37. et 38. aut se mendaciter defendens . aut
a iusta sententia appellans . nu. 39. c. 25.
Rex ut peccat aliena capiens . capta non resti-
tuent . male . vel ob malum finem gubernans .
nu. 1. c. 25.
Rex seditiones excitans . vel subditos non exer-
cens peccat . nu. 1. eod.
Rex arces non muniens . vel armamentis carens ut
peccat . nu. 2. et 3. eod.
Rex legem penalem ferens . vel vias . et lites
negligens . ut peccat . nu. 4. eod.
Rex disponens circa legem naturalem . vel suam
ut peccat . nu. 5. eod.
Rex tollens subditos bona . et libertates . ut pec-
cat . nu. 6. eod.
Rex bellum iniuste . vel malo fine ut peccat .
nu. 6. eod.
Rex iura noua indicens . et visitantes impediens
ut peccat . nu. 6. eod.
Rex cogens operari subditos . et eorum delicta
non puniens ut peccat . nu. 7. et 8. eod.
Rex officia sua vendens . et indignis conferens
peccat . nu. 8. eod.
Rex matrimonium contrahere cogens . ut pec-
cat . nu. 8. eod.
Rex beneficia indignis conferens . et malam co-
suetudinem seruans ut peccat . nu. 9. eod.
Rex damnans inauditum . vel auditum male
peccat . nu. 10. et 11. eod.
Regis operibus praefecti saepe hoc modo peccant .
nu. 163. c. 27.
Roma . et fides Apostolica . vel eius Curia diuer-
sa . nu. 65. c. 27.

Sacerdos in articulo mortis ab omnibus absol-
uit . et a nullis laicis . nu. 272. c. 27.
Sacerdos non potest audire confessione . nu. 1. c. 4.
Sacerdos

Index.

Sacerdos non omnis habet iurisdictionem actua-
lem . nu. 3. eod.
Sacerdos in articulo mortis quolibet absoluit .
nu. 4. et quem extra illum . nu. 5. et 6. eod.
Sacerdoti mali ad missam inducio qua pec-
catum . nu. 41. c. 14.
Sacramentum quid . et ut gratiam ex opere ope-
rato confert . nu. 1. c. 22.
Sacramenta septem . tria non iterabilia . qua-
tuor autem sic . nu. 2. eod.
Sacramenta collata excommunicato regulari-
ter valent . nu. 3. c. 9.
Sacramenta circa septem undecim errores Tri-
dentini damnata . nu. 2. c. 22.
Sacramenti alia sunt de essentia eorum . alia
de praecipio . nu. 2. eod.
Sacramenta non credens ut debet . ea dant . aut
sumunt in mortali peccato . nu. 3. eod.
Sacramenta sumunt ab excommunicato . et
dant vel sumunt in mortali . et multum ma-
lum ad dandum . et in honorans ea verbo . aut
facto . ut peccat . nu. 4. c. 22.
Sacramentum baptismi per se tendit in peccatum
Eucharistia per accidens . nu. 43. c. 1.
Sacramenta quae metu facta valent . nu. 5. pral. 6.
Sacrilegium cur non sit violatio dormitorij . et
ecclesia sic . nu. 3. c. 16.
Satisfactio quid sit . nu. 1. et est necessaria etiam
post restitutionem . nu. 2. c. 3.
Satisfactio fit etiam opere alias debito . et cur
melius imposita . nu. 4. et 5. eod.
Satisfactio sacramentalis in mortali facta quid
prodest . nu. 6. eod.
Satisfactio una pensat offensam fallam . alie-
ra cauet faciendam . num. 9. eod.
Satisfactio triplex non est necessaria ob triplex
genus peccati . nu. 3. c. 3.
Scandalum ob quod non omittenda praecipia .
vel consilia . nu. 44. c. 14.
Schisma quid . quo differt ab heresi . et excom-
municatur in bulla Cetera . nu. 57. c. 27.
Scientia hac ante alias discenda . pral. 1. nu. 15.
Scientia sola apparatur delicti . cur interdum
morte plebitur . nu. 81. c. 14.
Scientia . fides . opinio . dubium . et scrupulus quid .
ut differt . et conueniunt . nu. 279. et seq. c. 27.
Scientia licet ob eam dentur gradus et cathedra
licita . nu. 13. c. 14.
Scia malus usus non efficitur mala . nu. 43. c. 20.
Scholarum gradus . et pramia Minervalia cur
licita . nu. 43. c. eod.
Scholasticus ut mortaliter peccat . ob finem mor-
talem studentem . non seruans praecipia singula .

discens vetita . aut eam auditores concurren-
ti . negligenter student . male insumens viti-
um . non soluens salarium . arrogans . falsum
gradum . nu. 59. c. 25.
Scrupulus mitigat sibi parum . et multum . Christo
fidere . et eum talem imaginari . nu. 290. c. 27.
Scurra . vel alius peccans causa nimis videndi .
bibendi . ete . nu. 37. c. 14.
Scurrilitas qua mortalis . nu. 123. c. 23.
Secretum confessionis non reuelandum . etiam
metu mortis . nisi uno casu . nu. 51. c. 18.
Secretum quid . et quatuorplex . et cuius detectio
mortalis . nu. 52. eod.
Secretum nulli noxium . etiam iudici iubenti non
reuelandum . nu. 60. eod.
Secreti promissi detectio peior quam non promif-
si . nu. 62. eod.
Secreta perniciosa reuelanda . non autem alia .
etiam metu . nu. 54. eod.
Sensualitas vocatur ut appetens sensibilis . et
irascibilis . nu. 5. pral. 2.
Sensus exteriores quinque . et quis eorum usus
malus . et mortalis . nu. 1. c. 24.
Sepeliens excommunicatum . vel notorie malum .
vel ad sepulturam adigens . ete . nu. 132. c. 25.
Sequestra infringens cur hodie excommunica-
tus . nu. 137. c. 27.
Seruilia opera quae sint . nu. 3. c. 13.
Seruilia septem opera permittuntur . quinque
non seruilia prohibentur . nu. 3. eod.
Sigillum confessionis etiam post mortem durat .
nu. 7. cap. 8.
Sigillum confessionis quando non violatur . nu-
me. 11. 12. et 14. eod.
Sigillum confessionis quid sit . et quare ita vo-
cetur . nu. 1. eod.
Sigillum secreti duobus modis sumitur . et quid
sit . nu. 2. eod.
Sigillum confessionis qua includat . nume. 3. et
quos obligat . nu. 4. et 7. eod.
Sigillum omne confessionis est sigillum secreti
non contrario . nu. 5. eod.
Simonia omnis datus spiritalis . pro precio . nu.
100. cap. 23.
Simonia non est dare pecuniam pro alimento .
pana vexationis redemptione . missa . preci-
bus . vel laude . nu. 102. eod.
Simonia triplex mentalis . conuentionalis . et rea-
lis . nu. 103. eod.
Simonia mentalis duplex . et utraque mortalis .
nu. 103. eod.
Simonia mentalis non obligat ad restitutionem .
etiam si sit diminutus prohibita . nu. 103. eod.

Index.

*Simonia absque re temporali formaliter inueni-
tur. nu. 100. eod.*
*Simonia non est emptio, vel venditio artis, vel
consilij. nu. 100. eod.*
*Simonia realis quid, & in quo peior mentalis.
nu. 105. eod.*
*Simonia realis omnem dispositionem beneficia-
lem annihilet. nu. 105. eod.*
*Simonia conventionalis non fit realis, nisi sit
utrinque completa. nu. 104. eod.*
*Si simonia conventionalis est promissio sine anti-
mo solvendi, & quando realis. nu. 100. eod.*
Simonia defunctis declarata. nu. 100. eod.
*Simonia quadam visitata memoria inter presen-
tes, & absentes. nu. 107. eod.*
*Simoniam nullam mentalem obligare restituere
defensum. nu. 103. eod.*
*Simoniam ut non faciat causa minus principa-
lis. nu. 101. eod.*
*Simoniam an faciat obligationis antidotalis re-
missio. nu. 106. eod.*
*Simonia conventionalis quid, & peior mentali
tantum. nu. 104. eod.*
*Simoniace non est confectio ob consanguinitate ami-
citiae, vel preces ei indigno, nisi, etc. nu. 107. eo.*
*Simoniace ante completam utrinque celebrari,
an irregulariter. nu. 104.*
*Simoniace quis ipso iure suspensus, vel excom-
municatus. nu. 111. e. 23.*
*Simonia omnis mortalis, qua excommunicat,
qua dimittere obligat. nu. 111. eod.*
*Simoniam committit emens carius ob spirituale
annexum, sed non excoletur. nu. 111. eod.*
*Simoniace interdum Papa incurrit, pena eius
nunquam. nu. 108. eod.*
Simoniam quam Papa incurrit. nu. 108. e. 23.
*Simoniace an sit qui constituit certum sala-
rium, donec conferat ei aliquod beneficium.
nu. 113. e. 25.*
*Simulatio, & hypocrisis mendacia fallorum, &
qua mortales. nu. 8. e. 18.*
*Sodomita non est irregulariter, sed hodie graui-
me puniunt. nu. 249. e. 27.*
Somni, quibus non credendum. nu. 33. e. 11.
*Socius industriae alibi, quid de suo impen-
dere debeat. nu. 283. e. 17.*
*Societas in animalibus, & locatio eorum qua li-
cita. nu. 260. & 261. eod.*
*Societas quid, & qua licita. nu. 251. & ut inueni-
da. nu. 152. & seq. eod.*
*Sorte salua qui lucratur in Gallia, & Italia.
nu. 256. eod.*
Societas qua prohibetur, & qua licita. nu. 30. e. 11.

*Spirituale etiam ut hic sumitur multiplex. nu.
me. 99. cap. 23.*
*Spirituale alterum a Deo solo, alterum ab eo, &
homine, sed utrinque iure diuino uenit ueta-
tur. 99. eod.*
*Spirituale humanum antecedens, & consequens,
num. 99. eod.*
*Spirituale purum, & mixtum, & hoc ut uendi
potest. nu. 99. eod.*
*Spirituale pro praestito dari consuetum potest, &
capit. nu. 106. eod.*
*Sponsa Dei est anima uiri, sicut & femina. nu.
me. 3. cap. 16.*
*Sponsalia habet faciem licita, qua alias non sunt,
nu. 12. cap. 16.*
*Sponsalia quid, & quibus modis soluntur. nu.
25. & seq. e. 22.*
*Sponsalia omnia ipso iure soluntur per causam
notoriam. nu. 28. eod.*
*Sponsalia duobus modis transeunt in matrimo-
nium. nu. 28. eod.*
*Sponsalia clandestina post Conc. Trid. completi,
& ueni matrimonij praesumptio, & ut pec-
cat. nu. 144. e. 25.*
*Sponsae inuita etiam publica, non impediunt
matrimonium ullum. nu. 58. e. 12.*
*Stimulus Hosijs Cardinalis, summus peni-
tentiarius, laudatus. nu. 276. e. 27.*
*Status decet conseruandus, vel mutandus. nu.
7. capit. 24.*
*Sterilitas, & sterilitas qua, & quando minuit
pensionem. nu. 188. & seq. e. 17.*
*Sterilitas non dat remissionem huius casibus. nu.
189. cap. 19.*
*Stipendium aduocati quando in pacem deduci
potest. nu. 30. e. 25.*
Striges, & sagae reprobatas. nu. 38. e. 11.
*Subditus ut uiolat quartum praeceptum erga supe-
riorem. nu. 22. e. 24.*
*Subditus an excommunicetur extra episcopatum,
& alia de excommunicatione condicionali.
nu. 6. & 272. e. 27.*
Subreptio qua excusat. nu. 11. prol. 9.
*Superbia quid, & quod duplex, & eius etymol. nu.
5. cap. 23.*
*Superbia sola de se mortalis contemptum subie-
ctum Dei actu requirit. nu. 6. eod.*
*Superbia quatuor species, qua potius sunt eius
effectus, & interdum haereses. nu. 7. e. 23.*
*Superfluum duplex natura tantum, & natura
et statum. nu. 6. e. 24.*
*Superstitio est maximum uitiorum moralium.
num. 23. e. 11.*

Super

Index.

*Superstitio quadruplex, & qualibet lethalis pra-
ter primam. nu. 24. eod.*
*Suspectio ab uno non est ab alio, & sic a iurisdic-
tione non est ab ordine, nec contra, & a beneficio
non est ab ordinibus, vel iurisdictione, nec qua
ab officio est a beneficio. nu. 160. et 161. e. 27.*
*Suspectio quid, an peccata excommunicatio, irre-
gularitas, vel dispositio. nu. 151. et 152. e. 27.*
*Suspectio transgressoris qui irregularis, & ut
peccat participans. nu. 162. eod.*
*Suspectio uera non tollitur sola penitentia, nu.
153. & est triplex 154. e. 37.*
*Suspensio, & suspensio quis potest, requiritur
monitio scripta, & peccatum, non certa uer-
ba. nu. 159. generalis non incurritur ab Epi-
scopo, qua forma tollitur. nu. 161. e. 27.*
*Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicari-
us, eligens talem in Episcopum, ordinatus sine
licentia, vel extra tempora, vel sine legitima
aetate. nu. 155. & 156. An in duello pugnat,
excoletur sine monitione, vel sine scripto, ca-
piendi fructus vacantis ecclesiae. nu. 156. Con-
seruatur excoletur, Index ecclesiasticus male
iudicans concurrentibus quatuor admittens ad
sacramenta tempore interdicti, monitionum
Praeterea admittens ad professionem ante an-
num Clericus uel sem Versicolorem deserens.
Religiosus sic alienatus. nu. 157. ordinatus cu
pacto non petendi alimentum. nu. 158. e. 27.*
*Susurratio quid, qua mortalis, & differt a detra-
ctione, & contumelia. nu. 13. e. 18.*
*Symbolum Apostolicum est summa Christianae
credendorum. nu. 1. e. 11.*
*Synagoga, Mexchita, & idola, qui facit, aut re-
ficiunt. nu. 26. e. 14.*

T
Tallus qua peccata. nu. 13. e. 16.
*Tallus mammillarum, & quid alij qua-
li occasio peccandi. nu. 42. e. 14.*
*Taurorum agitatio Gallis, & olim Nauarum in-
confusa. nu. 18. e. 15.*
*Taurorum agitatio quando Auctori uisa Galile-
crudelis. nu. 18. eod.*
*Taurorum agitatio per Pium V. prohibita ut
intelligenda. nu. 19. eod.*
*Taurorum agitati duellus aquata, qui prohi-
bentur interesse. nu. 19. eod.*
*Taurorum agitatio torquemus a quota, ut mo-
derata licet. nu. 20. eod.*
*Tempus decem annorum est longum tempus,
nu. 126. e. 17.*
*Tentare Deum illicitum, etiam per martyrium,
nu. 40. & 41. e. 11.*

*Testamentum cur a sano, vel initio morbi, & sta-
tu gratia facendum. nu. 36. e. 26.*
*Testamentum vel legatum qui facit mutari te-
netur restituere. nu. 70. e. 17.*
Testamentum equum esse uerum ut peccat. nu. 3. e. 18.
*Testanti, qui potest statim restituere, non suffi-
cit legare. nu. 68. e. 17.*
*Testari impediunt ut peccat, & quibus cognatis
parcebitur in statum. nu. 36. e. 26.*
*Testis uocatus alij tacendo iterum ut peccat. nu.
me. 134. e. 17.*
*Testis maritaliter peccat asserens falsum, tacens
uerum, dubitans, non renouans suum dictum,
nu. 40. uocatus quod putat falsum testans, iu-
rans se testem non fore, excusans se illicitum,
absentis se. nu. 41. detegens quod non debet,
nu. 42. morcedum accipiens. nu. 45. non parens
edulo rubens testari sine aliqua oculo excusa-
tionum, quibus non se excusari inabilis. num.
41. & 46. e. 25.*
*Testis quid faciat interrogatus de eo, quod tace-
re debet. nu. 43. eod.*
*Testis qui tenetur se offerre, & qui non, & quis
potest, & non tenetur. nu. 49. seq. eod.*
*Testes quando dicuntur deesse, ut admittantur
inhabiles, & cogantur privilegiari. nu. 49.*
*Testis falsus testans non restituit sisco bona, qua
renda et, si verum testatus fuisset. nu. 51. eo.*
*Testem ad condemnandum nemo tenetur se of-
ferre. nu. 17. e. 15.*
*Thesaurus quid, & inuentus cuius sit. nu. 172.
& seq. cap. 17.*
*Thesaurus non est pecunia omnis abscondita.
nu. 175. eod.*
*Thesaurus praedij empti non reddit emptor ena-
sciens. nu. 175. e. 17.*
*Thesauri restitutio, etiam ante sententiam facio-
da. nu. 175. eod.*
Torneamenta quadam sunt licita. nu. 1. e. 15.
*Tributa, & iura Regia, qui non soluit, ut peccat.
nu. 200. e. 17.*
*Tributa sine auctoritate imponunt, aut exigunt,
et peccat. nu. 201. eod.*
*Tributum Meretricum tanquam sedum ab Ana-
stasio sublatum. nu. 195. e. 17.*
*Tyrannum rogare pro iustitia, vel gratia non est
peccatum. nu. 41. e. 14.*

V
*Alor restituitur, quo praesenti pecunia
uendi potest. nu. 80. e. 23.*
Venator qui uiolat festum. nu. 11. e. 15.
*Venator, & piscator prohibetur, & an restitutio
excuset. nu. 120. & 125. e. 17.*

Vendens

Index.

Vendens alicui, quod remendendum est, & emens illud. nu. 241. c. 17.
Vendens equum maioris, quam ualeat, licet possit tantum ualeat. nu. 243. c. 17.
Vendens uetula infidelibus, ut peccat, & est excommunicatus. nu. 93. c. 23.
Vendens arma iniuste bellaturo, uel alia nocua ut peccat. nu. 96. c. 23.
Vendere pluri ob dilationem, aut minus ob anticipationem. nu. 212. c. 228. c. 17.
Vendere quis tenetur minus quam emit. num. 229. c. 17.
Vendere ut plus. Maior ualebit, sit contentus medio eius, quod toto ualebit. nu. 239. c. 17.
Vendibile per se, ut sit inuendibile ratione adiuncti. nu. 40. c. 17.
Verecundia non est iusta causa adeundi extraneum confessarium. nu. 8. c. 7.
Verba illa, dictum, factum, & concupitum quomodo accipienda. nu. 7. pral. 7.
Vestitus qui licitus, qui uenialis, & qui mortalis. nu. 18. c. 19. c. 23.
Vestitus se habitu religioso quis mortaliter peccat. nu. 22. c. 23. cod.
Vicaria spiritualis uenditio simoniaca, sed non excommunicat. nu. 111. c. 23.
Vicaria alius iurisdictionis secularis emptio ualeat. nu. 111. c. 23.
Vidua fornicata peccat fruendo re a marito relicta, ut caste uiuat. nu. 13.
Viduit, aut uidua, cui aliquid relinquitur quoad caste uixerit. nu. 65. c. 25.
Vindictam non uentari, consentiens illi, uel morti aliquo ex nouem modis. nu. 17. c. 15.
Violentum quid, & in quo a metu differt. nu. 3. pral. 6.
Violentus nullus est alius elicitus, siue interior. nu. 6. pral. 6.
Viuentem qui desorat quid restituet, si dolo, aut importunitate. nu. 16. c. 17. c. 16.
Virgini qui promittit se cum ducitur in uxorem. nu. 18. cod.
Virgini corrupta, quae putatur uirgo, & aque bene nubit, ut restituitur. nu. 19. cod.
Virtuti quid, & quomodo non repugnans peccato. nu. 14. pral. 5.
Virtus, uirtutum, & habitus, quid, & quatuorplex. nu. 1. cap. 23.
Virtutes in medio uirtutum, ideoque illis duplo pauciores. nu. 2. c. 23.
Visitacionem mortalium impediens est excommunicatus. nu. 140. c. 27.
Vita proximi quando plus estimanda, quam res propria. nu. 15.
Vita non est amittenda propter famam illustri familia. nu. 91. c. 17.
Vita capitalis, & quibus non est superbia, septem hoc uerbo signata. nu. 3. c. 33.
Vitium quid, ut non repugnat merito. num. 14. pral. 5.
Voluntas, & intellectus uario modo animam mouent. nu. 7. pral. 3.
Viuere qui uult semper hanc uitam peccat. num. 20. cap. 11.
Voluntarium sic pariter, secundum quid. num. 2. pral. 6.
Voluntas etiam a Deo non cogitur uolenter. num. 6. cod.
Voluntas non fertur in incognitum. nu. 269. c. 27.
Vota secularia per professionem tolluntur. num. 65. cap. 12.
Vota religiosorum, quae a nutu pendent superiorum. nu. 65. cod.
Vota religiosorum, & minorum quomodo differant, & conueniant. nu. 69. cod.
Vota inualida ratificantur, nisi &c. nu. 72. cod.
Vota nouitij non irritantur superiorum. nu. 65. cod.
Vota defuncti qui non adimplet adiunctis exempli. nu. 56. cod.
Vota futura includit potestas dispensandi. num. 80. cod.
Voto res oblata, cui debetur, facta dispensatione. nu. 78. cap. 12.
Votum qui commutare potest, an possit dispensare. nu. 79. c. 12.
Voti commutatio nisi Cruciatu facienda est in eius scilicet. nu. 80. c. 12.
Voti quem penitet, & dubitando de uoto an ualeat, ipsum uiolat. nu. 54. c. 12.
Votum qui non adimplet per alium, quod per se ipsum non ualeat. nu. 55. c. 12.
Votum ab alio factum, & a se ratum non implet. nu. 74. c. 12.
Votum de non nubendo minus est uoto continentiae. nu. 76. c. 12.
Votum irritatum non resurgit per mortem irritanti. nu. 66. c. 12.
Votum potentium ad matrimonium quae irritare possunt. nu. 70. cod.
Votum castitatis bis frangit, quae nubit, & consummat. nu. 89. cod.
Voto castitatis de consensu coniugis astricto coniux qui petiit, uel reddidit debitum peccat: scilicet si absque coniugis consensu nouit. nu. 21. c. 16.
Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quatenus seruandum. nu. 73. c. 22.
Votum

Index.

Votum religionis impediens, uel ab illa abstrahens, ad quid tenetur. nu. 44. c. 12.
Votum religiosi suadens, & ingressum ordinis dissoluit. &c. nu. 46. co.
Votum mariti & uxoris sine licentia, quando ualeat. nu. 60. c. 12.
Votum proprie non est malorum renunctio, quae sit in baptismo. nu. 32. c. 12.
Votum est duplex, nempe silemne & simplex. nu. 32. cod.
Votum plus obligat quam iuramentum, cum concordia contradicentium. nu. 32. cod.
Votum opus melius est, quam uoluntarium, quod sic est limitandum. nu. 32. cod.
Votum solene castitatis impedit, & dirimit matrimonium. nu. 35. c. 22.
Votum post solemnem contrahens nulliter contrahit, & excommunicatur. nu. 35. cod.
Votum quid sit de re mala non ualeat, sed de precepta sic. nu. 24. c. 12.
Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpa. nu. 26. c. 12.
Votum non facit propositum solum. nu. 26. c. 12.
Votum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat. nu. 26. c. 12.
Votum coniugum de abstinentia, & pactum an paria. nu. 59. c. 60. c. 12.
Votum de ingressu religionis generale an tollat refutatio unius superioris. nu. 62. c. 12.
Votum de nunquam peccando uenialiter non. & c. nu. 65. c. 12.
Votum de nunquam peccando mortaliter, ualeat sed facile soluitur. nu. 65. cod.
Votum de non peccando hoc, uel illud ueniale ut ualeat. nu. 65. cod.
Votum religiosi de non peccando irritat superior. nu. 65. cod.
Votum qui superior post approbatum irritat. nu. me. 73. cod.
Votum uel partem eius, qui recte frangit ob causam. nu. 39. c. 40. cod.
Votum absque animo adimplendi quomodo obligat ad sui complementum. nu. 26. cod.
Voti de re necessario futura, & de re illicita, et de indifferenti, ut indifferens est, & de eo, quod est contra consilium Christi, non ualeat. nu. 28. c. 29. cod.
Votum in finem malum non ualeat, sed sic in bonum ex illo exortum. nu. 30. c. 31. cod.
Voti omne tollit professio religionis. nu. 38. cod.
Vouens ingredi religionem, & quia non recipitur ut ipse uult. &c. nu. 46. c. 12.
Vouens intrare religionem, an teneatur extra

provinciam. nu. 276. c. 27.
Vouens ingredi & profiteri, & postea exire. num. 47. cod.
Vouens religionem strictiorem, & laxiorem intrat. nu. 48. cod.
Vouens rem mortalem, uel uenientem, ut peccat. nu. 34. cap. 12.
Vouens item id quod est preceptum, uel contra consilium. nu. 34. 35. c. 36. cod.
Vouens stulta uota, ut non petendi se, non laudandi. nu. 37. cod.
Vouens, quod sciebat se non posse praestare. num. 38. cod.
Vouens praeterea mortis spiritualis, aut corporalis, uel alterius mali. nu. 52. cod.
Vouens rem dignam uoto, quae tamen maior bonum excludit. nu. 53. cod.
Vouens non bibere uinum, & crebro id uiolat, uel facere aliquid in tempore certo, quo transacto id non adimplet. nu. 54. c. 55. cod.
Vouens qui tenetur statim implere, uel ad certum tempus. nu. 41. cod.
Vouens sub conditione, & satagans ne adimpleatur illa. nu. 42. cod.
Vouens si perpetraverit illud, aut illud crimen. nu. 42. c. 43. cod.
Vouens ob malum finem, uel ob bonum, quod natus situr ex malo. nu. 43. cod.
Vouens uirginitatem, & eam postquam uiolauit non obseruat. nu. 43. cod.
Vouens se uxorem duciturum, & postea non ducit. num. 43. cod.
Vouens qui ligatus est matrimonio, absque coniugii prauidio. nu. 61. cod.
Vouens cum licentia coniugis, uel sine illa Terra sancta auxilium praeberet. nu. 62. cod.
Vouens religionem an statim liget onera eius. num. 46. cod.
Vouere qui perimaciter tenet esse malum. num. 58. cod.
Vouere potest qui potest peccare, uel mereri. n. 68. co.
Vsura quid, duplex, uera, et palliata. n. 106. c. 17.
Vsura utraque pagina speciatim uenita, eam probans habet. nu. 207. cod.
Vsura emere a non habente, & eidem locare. num. 229. cod.
Vsura quando emere uel locare rem minoris quam ualeat. &c. nu. 230. c. 231. cod.
Vsura est lucrum ob dilationem solutionis. num. 210. cod.
Vsura mutuae pro re pauperi danda, non pro iniuria remittenda. &c. nu. 237. cod.
Vsura dare ad lucrum salua sorte, uel non negotiaturo.

Index.

- Violatio. num. 258. eodem.*
*Vsura non est mariti usus pignoris pro dote da-
 ri. C. nu. 273. Et 274. eod.*
Vsura centesima quæ C. nu. 208. eod.
*Vsura circumspecte definita, Et declarata. nu-
 me. 214. eod.*
*Vsura qui index iubet solui aut restitui, Et ad-
 vocatus, procurator, Et testis, qui ad id auxi-
 lium præbent, restituere tenentur. nu. 175.*
Vsuriarius confiscatur quoties voluit siveari.
num. 214. eod.
Vsuriarium instrumentum faciens, ut peccat.
num. 276. eod.
Vsuriarius usuras Et fructus pignoris restituat,
nu. 278. eod.
*Vsuriarius qui manifestus, Et a quo absoluen-
 dus. nu. 289. eod.*
*Vsuriarj testamentum nullum, nisi hac præce-
 dant. nu. 279. eod.*
*Vsura an sit mutuariæ rem, ut reddatur eû plu-
 ri ualebit. nu. 219. eod.*
Vsuriario manifesto nullum detur sacramentum
nisi C. nu. 279. eod.
*Vsura ut sit mutuariæ, ut molatur in suo molen-
 dino. C. nu. 220. Et seq. eod.*
Vsura minoris emere ob solutionem anticipatâ,
vel pluri ob dilatatam. nu. 228. eod.
Vsuram qui non credit esse peccatum mortale,
hæreticus. nu. 214. eod.
Vsuriarius confiscatur quoties voluit siveari,
num. 214. eod.
Vsura quando mutuariæ, proposita panna. C. nu.
me. 215. eod.
Vsura non est mutuariæ ob interesse damni, aut
lucri. nu. 239. eod.
Vsura quando non est uendere carius propter
impensar. nu. 239. Et 240. eod.
Vsura quando non est uendere uno tempore, quo
*solutur alio. nu. 241. Et 242. aut precio maio-
 re quam presenti ob dilationem. nu. 242. eod.*
*Vsura in deponendo Et a depositario accipien-
 do. num. 242. Et seq. eod.*
*Vsura soluere famulus alicuius, ut post aulla-
 rum capiat. nu. 244. eod.*
Vsura soluere ante diem statutum ob lucrum.
num. 245. eod.
Vsuram iuratum non soluere quâdo peccatum.
num. 246. eod.
*Vsura lege civili uerita, sed ualde clam exerci-
 ta, qua. nu. 208. eod.*
Vsura qua intentio sine facto faciat. nu. 208. e.
Vsuras nauticas esse nunc uentis quo sensu, nu
me. 285. eod.
Vsura non est aliquid pro fiducione accipere.
num. 286. eod.
Vsuram qui suadet, aut sub ea petit, ut peccat.
num. 262. Et 263. eod.
*Vsurario a non uolente restituere, qui accipit so-
 lutionem crediti in malos fines, uel impedit,*
ne gratis mutetur. nu. 262. Et 264. eod.
Vsurario rem ut uendat, qui dedit. nu. 265. e.
*Vsurarij bona non sunt obligata, Et sunt emen-
 tis. nu. 265. eod.*
*Vsuras pro alio exercent, etiam famulus obliga-
 tur. nu. 266. Et 267. eod.*
Vsurarij uxor qua peccat uiuendo de bonis suis
mariti. nu. 268. Et 271. eod.
*Vsurariorum filij, Et famuli qui peccant de bo-
 nis eorum uiuendo. nu. 270. eod.*
*Vsurariorum numerum legatur, Et ut sit perpe-
 tuus. nu. 257. c. 17.*
Vsurarij gener recipientes ab eo dotem, ut peccat.
nu. 271. eod.
Vsurario carenti pecunia commendans illam, ut
peccat. nu. 40. c. 14.
Vxor tollens obedientiam marito, nolens ire, quo
illo uult. nu. 20. c. 14.
*Vxor quid faciet ut non se infamet, Et infra fi-
 lio non noceat. nu. 44. c. 16.*
Vxor etiam ualde dotata non potest donare 40.
scuta. nu. 155. c. 17.
Vxor quorum uicinium domina, Et queru Vsura-
ria. nu. 165. Et seq. eod.
Vxor ut peccat, si accipit ex bonis mariti etiam
ad pia, nisi octo casibus. nu. 153. Et seq.
Vxor, idem, Et mariticiu impedienti matri-
monium. nu. 74. c. 22.

FINIS.

INDEX

INDEX LIBRI DE ORATIONE, ET HORIS CANONICIS.

- ABRAHAM** de filio sacrificando
 obedientia mafios ob mortuos so-
 latur. cap. 19. nu. 33.
 Absentanti se principaliter ab ho-
 ris hac non obstat. c. 21. 64.
 Accitit Gracis a Latino multu differt. c. 16. 10.
 Accitit nouus aptus admittendus. c. 16. 13.
 Accitit qualis uerbis extraneis propriis. ca-
 pit. 16. 11.
 Acti eodem, quia nequit esse bonus et malus, non
 potest qui bene Et male mereri. c. 2. 8.
 Acti non est uirtuosus si deest illi illa circum-
 stantia. c. 13. 39.
 Acti nullus, etiam uenialiter tantum malus, est
 bonus. c. 8. 3.
 Acti qui continuus esse debet. c. 10. 38.
 Acti simplex non sufficit, ubi requiritur qualifi-
 catus. c. 19. 16.
 Acti sine qualitate requisita non sufficit. ca-
 pit. 21. 41.
 Adorantes res Dinorum ut ipsi Diui. c. 18. 28.
 Adorare calecor sanctoru, cur non malu. c. 18. 27.
 Adorator rusticus male uisus ab eruditu. c. 18. 32.
 Adrianus quos Hispanos uocabat Principes tene-
 brarum. c. 18. 42.
 Adueniat regnum tuu quid significet. c. 19. 103.
 Adpa insitit a Damone Christiano. c. 4. 8.
 Altari oblationes non t. canda laquei. c. 18. 71.
 Altaribus nemo incumbat. c. 18. 70.
 Amare amicum maioris meriti, quam amare ini-
 micum. c. 19. 99.
 Amare amicu de se melius quâ inimicu. 20. 48.
 Anacreon mortuus grato uia, Et Fabius pilo la-
 tur. c. 19. 117.
 Angeli assistunt orantibus. c. 9. 3.
 Anima desideria sunt eius uerba. 13. 2.
 Animas Purgatori pro uiuis orare cui utile cre-
 dere. c. 20. 11.
 Anticipare uersum, quando indecens. c. 16. 25.
 Antonius Nebrjensis uir doctissimus hac fecit.
 cap. 19. 173.
 Aqua benedicta cur in introitu Ecclesie ponatur.
 cap. 17. 5.
 Attendendi propositum oportet continuare, inter-
 rumptur autem bisariam. c. 13. 15.
 Attendendi terius modus sit in proposito. c. 13. 33.
 Op. Nauar. Tom. II.
 Attendendo non tam errat plebs ut putat Sotus.
 cap. 21. 36.
 Attendere bene non est cogitare an attendatur.
 cap. 13. 31.
 Attendere humanitatâ Redemptoris an satis. 13. 35.
 Attendere melius potest intelligens recitata. c. 13. 6.
 Attendere multi admonent parum ipsi attenden-
 tes. c. 13. 3.
 Attendere non est uelle attendere. c. 14. 5.
 Attendit quâdo melius t. doria, quâ doctus. c. 13. 5.
 Attentio cur magis quam bonitas orationis exigi-
 tur. c. 21. 40.
 Attentio Et deuotio proprie dicta, ut differunt.
 cap. 21. 33.
 Attentio in finem orationis quando non sufficit.
 cap. 20. 28.
 Attentio ueranda necessaria. c. 13. 1.
 Attentio qualis in qualem effectum necessaria.
 cap. 21. 38.
 Attentio per qua opera externa tollitur. 13. 49.
 Attentio triplex ad uerba, ad significata, ad Deu.
 Et diuina. c. 14. 5.
 Attentio triplex, Et optima conuenit etiam t. doria.
 nu. c. 18. 102.
 Attentio triplex, Et qua prastantissima. c. 13. 4.
 Attentio triplex secundum omnes. Prima uerba
 omnibus communis. Secunda solis doctis, sed
 etiam non Theologi, contra Sotum. c. 21. 34.
 Attentione necessaria non debemus esse contenti.
 cap. 21. 43.
 Attentionis tertia (qua optima est) materia pro-
 pria Deu, adeo quod etiam in humanitate Chri-
 sti non est omnino sistendum. c. 21. 35.
 Attentionem inuat prausio recitandorum, Et ca-
 nendorum. c. 17. 2.
 Aue Maria oratio omnium ei dicataru acceptissi-
 ma Maria. c. 19. 125.
 Aue Maria non patur hac audaria. c. 19. 129.
 Aue Maria qui composuit. c. 19. 130.
 Aue Maria qua parte proprie oratio. c. 19. 151.
 Aue, quid significet. c. 19. 131.
 Author nulla se occupatione ab horis excusant.
 cap. 11. 35.
 Author multa diebus, Et locis Maria caput, Et su-
 perat. c. 19. 126.
 Authorem sua repida orationis pudet. c. 3. 4.
 d. Barba-

Index.

B Arabica nouitas explosa. cap. 19. 193.
Beatitudo patrie indicibilis, ut superius bona
uia. c. 19. 91.
Benedicunt omnes mensam, sed ex precepto pres-
byteri. c. 18. 43.
Beneficiarius ipso iure priuatus, non potest spoliari.
cap. 21. 51.
Beneficium an detur carense qualitate requisita.
cap. 3. 73.
Beneficiarius accepturus praelat. horas. c. 11. 22.
Beneficium capiens ut fiat presbyter, in quo dis-
simili capienti pecuniam, ut aliquid faciat.
cap. 21. 56.
Beneficiarius capiens nesciens horas, ut peccat. 11. 20.
Beneficium ei exigimus ad horas obligat. c. 7. 27.
Beneficium etiam fructu reservato obligat ad ho-
ras. c. 21. 12.
Beneficium paruus cur pro nihilo non habendus.
cap. 21. 11.
Beneficiarius paruale capientis poena, non exten-
ditur ad capientes alios, qui tamen peccant si
non capiant ordines ei annexos, vel laicaliter
uiuunt. c. 21. 51.
Beneficiarius reuocans nolendo sacrari an peccet.
cap. 21. 52.
Beneficiarius & religiosus, qua lege ad horas tenen-
tur. c. 7. 3.
Beneficiarius non deferat iboraces, vel crepidas sa-
ctas. &c. cap. 18. 78.
Beneficiarius qua deambulatio prohibita. c. 4. 5.
Beneficiarius male uiuens an restituat fructus.
cap. 21. 65.
Beneficiarius non recitans restituat fructus. ca-
pit. 7. 31.
Bona hominum dona Dei, qui ea iure repetit. 19. 19
Bona opera mortua ad quid. & quanta profunt.
cap. 20. 33.
Bona quibus sunt mala. c. 16. 114.
Boni mortem consequentium contemplatio plus
delectat, quam ipsa conuiscat. 19. 43.
Bonitas actus exterior ab interiori fluit. c. 7. 10.
Donorum huius seculi, & futuri quantia dispari-
tat. c. 19. 4.
Breviarij S. Crucis forma orandi non est canoni-
ca. 19. 105.
Breviarij de solis ut excusatur ab horis. 21. 13.
Breviario S. Crucis utitur quid, & quando plus re-
citabit. 19. 210.
Breviario trium lectionum Card. S. Crucis ut li-
cet uti. 11. 30.
Breviarium Romanum S. Crucis an bonum inue-
nitur. 19. 201.
Breviarium Romanum nouum S. Crucis in quo

ad mirum emendandum. c. 19. 203.
Breniarium per quodlibet recitare an sufficiat.
cap. 19. 211.
Breniarium Pij V. multis quæ optabantur satisfecit. 19. 210.
Breniarium pro libris nemo iuste mutat. 21. 23.
Breniarium Card. S. Crucis cui author colorat.
cap. 21. 24.
Breniarium Card. S. Crucis quæ parte incantatum. c. 10. 60.
C
Cantent quis, aut recitans, aut lucrans non canit. 13. 19.
Canens vel recitans reputat qui aut eum operatur, quæ & quæ uadit. 18. 3.
Canere debent Primores in choro. 11. 42.
Canere in diuinis tumultu bellicu peccatu. 16. 43.
Canere profana, & benedicere scommatis in diuinis malum. 16. 42.
Canon Missæ quis, et ceptus oïmo finiedus. 16. 60.
Canonica seruare cur apparet laboriosum. 13. 11.
Canonici quæ maioris dignitatis, eo magis choro intersint. c. 17. 25.
Canonista audiat Theologiam ab illius perito.
cap. 18. 57.
Cantandi artem nouerint beneficiarij. 18. 72.
Cantandi ceremonias, aut illas sic facientes peccant. c. 16. 26.
Cantando, & audiendo cantantes uarie peccant. c. 16. 38.
Cantare artem nouerint beneficiarij. c. 18. 72.
Cantores cantu organi diuini cantentes, ni plurimum peccant. c. 16. 32.
Cantores & notatores chori errant in hoc. c. 18. 83.
Cantores musici in diuinis quomodo peccant. cap. 16. nu. 37.
Cantores quæ rone possint effici deuoti. c. 16. 41.
Cantores monachorum Conynbricensium imitanda. c. 16. 39.
Cantus qui plus, quam re cantata mouetur, ut peccat. c. 16. 34.
Cantus contrapunctu magis licet, quam organi.
cap. 16. 35.
Cantus non debet præferri concioni. c. 16. 34.
Cantus Ecclesia male ab hæreticis sublatu. cap. 16. nu. 40.
Cantus qui prodest, & cur in diuinis admissus.
cap. 17. 30.
Cantus varij sunt uni sono attentioni commodior.
cap. 17. 42.
Cantini qui contrapunctum ignorantes illum peccant. c. 16. 3.
Capitula recitare ante horas quando damnosum,
cap. 12. 5.

Cappæ

Index.

Cuppa sumi precipiantur, & ut nō, &c. c. 18. 89.
Cappas non sumat ignorans cantum. c. 18. 90.
Cappas non sumunt dignitates, nisi talibus die-
bus. c. 18. 91.
Capellanus, & Succēor nemo sit simul. c. 18. 95.
Capellanus, quā ad horas canonicas obligant.
cap. 20. 17.
Causa quā gratus agere debet ne cadat. cap.
19. nume. 6.
Causa gloriā contemnebat. c. 20. 36.
Causa deplorationis mortis Principis donna Ma-
ria. c. 19. 16.
Chori errata male emendans ut peccat. c. 10. 15.
Chori praeses corrigit in eo peccantes. c. 16. 80.
Choro prodest praesentia viri magnā auctoritatis.
cap. 17. 26.
Chorum nemo post primum psalmum ingredia-
tur. c. 10. 44.
Chorus non tolerat, nec excommunicat laycos.
cap. 18. 73.
Christi animus morti se deditis quem non sole-
tur. c. 19. 35.
Christi humanitas in celos sublata, nos affigit
eius. cap. 19. 43.
Christi humanitas ut est gradus in amorem dei
innat. c. 13. 35.
Christi incarnatus, & passio pie mēsis magnum
solatium. c. 19. 22.
Christiani cor modestum prosperi, & forte aduer-
si parandum. c. 19. 37.
Christiani sunt membra, & serui unius corporis,
& domini. c. 19. 95.
Christiani ut plus tendunt rei spirituali, quam
iudici. c. 19. 113.
Christus non timet sua gloria ob gloriam sancto-
rum. c. 18. 20.
Christus quis, & quantus, quantaque illi data.
cap. 19. 36.
Christus conceptus tanti iudicij, quā postea fuit.
cap. 19. 147.
Christus caput Ecclesiae. c. 20. 53.
Circumstantia multiplicans peccata conficienda.
cap. 7. 8.
Civile est quandoque incivile esse. c. 12. 6.
Clericali indigne legere nesciens. c. 11. 24.
Clerici minorum ordinum ad quas horas tenen-
tur. c. 7. 12.
Clerici iubentur horas dicere, laici audire. c. 11. 8.
Clerici et monachi quā expedit laicitas. 13. 9.
Clerici ut pro clericis habeantur opient. c. 13. 37.
Clerici pro se & populo pugnant. c. 18. 2.
Clerici non sunt quoad hoc coniugati. c. 18. 74.
Clerici Conyumbrentibus quadam peculiariter
praecepta. cap. 18. 77.
Clerici conyumbra his vicibus surgunt, & nudat
caput. c. 18. 15.
Clericos a laycis superari posse meritis. &c. ca-
pit. 17. nu. 63.
Clericus cur oportuit insitui. c. 21. 2.
Clericus ordinatus ad utulum patrimonij ut reci-
tabit. c. 19. 214.
Clerus credat horarum onus esse sibi primum ca-
pit. 21. nu. 29.
Coadiutor an teneatur ad horas & ad quas. c. 20.
num. 18.
Coadiutoria non est beneficium, sed sufficit ad or-
dinandum. c. 20. 18.
Caecus qui excusatur ab horis. c. 11. 14.
Caecus potius partem proprii officij dicat quā, &c.
cap. 11. 23.
Caecus non excusatur a choro. c. 19. 81.
Caecus & caligās ut teneatur ad horas. c. 21. 14.
Caeconomia superflua, & curiositas mala. c. 4. 17.
Cereemonia debent esse breviores uno tempore quā
alio. c. 16. 22.
Cereconomia in choro una ab omnib. fiat. c. 17. 14.
Cereconomia publica quando possunt quantum pre-
uata. c. 17. 27.
Cereconomia christiana in quas mutata sunt paga-
na ut profuit. c. 18. 29.
Commenda ut est titulus, ita obligat ad horas.
cap. 20. 16.
Communio bonorum fidelium qua ratione nititur.
cap. 20. 53.
Compaternitas, & patria qua Christianorum opti-
ma. c. 20. 56.
Conciliatio dislorum auctorit, cum his qua alij
post eū de oratione scripserunt remissive. 1. 33.
Concilium Basiliense peperit basilicum. c. 18. 84.
Concilium Lateranense iudicare fuisse circa ho-
ras partim nimis laxum, partim nimis strictū,
nimium liberum. c. 21. 59.
Concilij Lateranensis lex de omnis horis servan-
da. cap. 21. 64.
Concilium Lateranense suspiciendum non despi-
ciendum. c. 21.
Conciones offendantur audire quando peccatum ca-
pit. 13. nu. 49.
Concordiam ad hunc statum, quos litigantes Iudex
cogere potest. c. 19. 93.
Conditio & modus valde diversus. c. 22. 48.
Conditione deficiente de fieri dispositio. c. 21. 46.
Confessarius penitentiam quantum imponit. ca-
pit. 10. nu. 54.
Confessarius sic commutet horas commutandas.
cap. 11. 40.
Confessarium, vel iudicem perfectum multa scire
oportet. c. 18. 55.

d 2 Conf-

Index.

Consilium nō nimis seculi Principibus. c. 19. 29.
 Consilium sic omittens horis die vel anno. c. 7. 7.
 Consilium propositum malum, licet non exequatur. c. 7. 11.
 Confratres multarum fratrum honorificatum infirmitas, si fratria Christiana sunt expertes. cap. 20. 57.
 Consolando Christiano missa ab mortuum cur exempla etibit non nimis apta. c. 19. 32.
 Consuetudo optima interpret, et in hoc. c. 10. 17.
 Constitutio cap. commissio de elect. lib. 6. non incit ad Episcopum. cap. 21. 44.
 Constitutiones conybrica quae iuuant Dei cultum. c. 18. 65.
 Conuersatio cali vi superat conuersationem terrae. cap. 19. 41.
 Corda in Deum esse lenata dupliciter dicitur. cap. 15. 2.
 Corona D. N. Iesu Christi qua. c. 10. 30.
 Corona Sanctae Mariae diuersis horis dicta an. c. cap. 10. 37.
 Corona alternatim dictio ad quid utilis. c. 10. 31.
 Credo tam latine, quam vulgari idiomate docere utile. c. 19. 195.
 Credo venissis qua meditatione nouatur. 19. 197.
 Crispe dicere insignis error est. c. 16. 16.
 Crucis signum vi faciendum cum concordia opinionum. c. 16. 200.
 Culpa caret interdum, qui in culpa fuit. c. 11. 21.
 Cultus Dei principalis non in cantu, nec ornatu precioso. c. 17. 35.
 Cultus Dei principalis et verus in quo consistit. cap. 17. 26.
 D
 Damasi lex de alternatim canendo non inuenitur. c. 10. 24.
 Damasi in suis psalmos alternatim canit. c. 10. 18.
 Damasi non inuenit, sed in suis cantum alternatum. c. 20. 17.
 Deambulatores horae missae Terria sic puniuntur Conybrica. c. 18. 79.
 Deferre tenetur quis Rempub. et Ecclesiam mari, quam priuatum. c. 19. 92.
 Dei magnitudo vi suspiranda. cap. 18. 19.
 Dei castra quis pro diaboli desert. et Deum quatenus tenetur. c. 20. 65.
 Deo sine auctore salus male queritur. c. 11. 5.
 Deo quilibet esse aperta, ab omnibus ei, et nulli ab eo seclenda ratio. c. 19. 25.
 Deum non tacer multitudinis precum. c. 19. 58.
 Deum in calis qui male contemplantur. c. 19. 104.
 Deus a Deo cum pulchra discepta Boetij. c. 1. 20.
 Deus in adiutoria, est clypeus ad omnia paratus. cap. 19. 22.
 Deus in adiutorium illis, et illis eduenit. c. 19. 4.
 Deus in adiutorium frequenter qua utile. c. 19. 44.
 Deus in adiutorium mentis pluribus, quam vocali conuenit. c. 19. 46.
 Deus in adiutorium horarum initio apertissimo qui adiutor. 19. 47.
 Deus in adiutorium proferens hac cogitet. 19. 48.
 Deus in adiutorium cur adiutoria Gloria. 19. 49.
 Deus plane immutabilis. c. 19. 52.
 Deus praesens ubique, licet non eius humanitas, nisi. c. 19. 105.
 Deus qua ratione diu obligatus. c. 20. 46.
 Deuota cultus hoc agat. c. 19. 124.
 Deuota quid, quod, et qua eius causa. 20. 58.
 Deuota improprie dicta et differt a proprie dicta. cap. 21. 33.
 Deuotionem qua Dei beneficia, et qui nostri deus fecit suggerent. c. 20. 63.
 Deuotionis impedimenta occasio cur interdum. c. 20. 60.
 Deuotiores cur summa, agros, et affluuii quam alij. 20. 59.
 Deuotionis nos Deo causat qua sunt tres, hac tria nominata suggerent. c. 20. 62.
 Dies varie sumitur, et ut quo ad horas. 3. 34.
 Dies et non artificiali xij. horas in xij. partes aquales diuisas habent. c. 3. 38.
 Dies ad horas decimas quando incipit, et desinit. c. 3. 69.
 Dispersare contra Concilium Legatus nō pot. 11. 14.
 Dispensare nequit Episcopus super atate. 11. 25.
 Dispensat ut Episcopus in formula horarum. 11. 26.
 Dispensat Episcopus in hac cum parochia tantum causa studij. 2. 51.
 Dispensatio sine causa, nec petatur, ne docetur etiam a Papa. 19. 204.
 Dispensatio recitandi Romane an contingat breuiarium nouum. 19. 206.
 Dispensatio a ieiunio an possit edere carnes. 11. 11.
 Distributio amissa non excusatur a peccato. 5. 18.
 Distributio non solua quae sano non quatuor agros. 11. 10.
 Distributio nō lucrisit sine auctore. 13. 17.
 Distributio quodidianarum inuentu bonum licet. c. 18. 10.
 Doctor Medina laudatus. 20. 1.
 Doctores Theologi Sorbona discipuli Canones Theologia. 18. 56.
 Doctores qui parum callent ecclesiastica. 19. 176.
 Daemon qui legebat syllabas in choro. 10. 10.
 Daemon merat ad consilia, ut abducatur a preceptis. 10. 66.
 Dames prope orare possunt, sed non bene. cap. 20. 13.
 Dominicus solus laudatus, qui et auctor Doctorum et cathedrarij prima functionis Salmatenses fuere. 21. 1.
 Dona septem Spiritus sancti, et Beatitudines septem continent septem petitiones. 16. 215.
 Dormiendo nemo meretur aut demeretur. 9. 4.
 Dormiendo oratio, vel recitatio facta inutilis. 9. 5.
 Dormire notabile Missa tempore quāda mortale. 9. 8.

Domini

Index.

Excommunicato non prodest Missa, sed mortali peccato infecto sic. c. 19. 74.
 Excommunicatus magis debet uitare, quam uitari. c. 21. 18.
 Excommunicatus alior, (quod male seruatur) uitet. c. 21. 18.
 Excommunicatus quod maximum damnum incurrit. c. 20. 55.
 Exeritium spirituale in statu malo factum, quod mortale. c. 6. 43.
 Exhortatio ad bene orandū et recitandū. c. 8. 6.
 Exhortatio ut bene attendamus ad horas. c. 13. 37.
 Exhortatio ut oratio precepta praferatur consilia. c. 10. 67.
 Exhortatio ad modestiam in diuinis seruandam, cap. 16. 78.
 Exhortatio ad bene canendum, et audiendum cantum. c. 17. 31.
 Exhortatio ad recitandum cum dilectione Salue. cap. 19. 181.
 Exhortatio ad recitandum Pater noster, cum deuotione. c. 19. 185.
 Exhortatio ad elenandum mentes recitantium. cap. 18. 16.
 F
 Facetus fuit quidam rusticus. c. 19. 66.
 Falsum non est, quod in sensu, in quo fit, est verum. c. 15. 1.
 Famam et gloriam, quam oporteat cupere malū. cap. 6. 35.
 Fata vel Parcas nullas esse, aut esse diuinum ordinem. c. 19. 23.
 Ferdinandus Numex, de Guzman laudatus. cap. 19. 177.
 Fiat voluntas tua quid importet. c. 19. 109.
 Finis principalis accurate definitus. c. 6. 13.
 Finis quis dicitur, ob quem aequae, uel magis fit actus. c. 6. 17.
 Finis definit esse principalis ob reuelationem in aliud. c. 6. 23.
 Finis precepti non praecipitur. c. 20. 19.
 Form orandi praecellens Pater noster, Aue Maria, Salue. c. 19. 180.
 Forma qua orandi statim certus horis diei. c. 19. 199.
 Fortis an possit esse debilis. c. 20. 6.
 Fratres nos omnes esse credimus, sed incogitant. c. 19. 103.
 G
 Geniculandum quando ad, Et homo factus est. c. 4. 27.
 Geniculandum Deo utroque genu. c. 4. 7.
 Geniculare semper licet ad Aue Maria. c. 4. 11.
 Genus stulticiae car bonum. c. 4. 3.
 Georgius Almeida in primis illustris. c. 18. 66.

Op. Na nar. Tom. II.

d 3 Gloria

Index.

Gloria scilicet nascens ex tempore aliorum pericu-
losa. c. 19. 7.
Gloria euntis de siderij Sires qui mouit. c. 6. 30.
Gloria vana desiderium, quod mortale remissi-
ne. c. 6. 11.
Gratia, & charitas non sunt idem, sed semper con-
eunt. c. 20. 34.
Gratiam Dei seruaturus imploret auxilium Dei.
cap. 19. 9.
Gratias Deo cur plus pro mortuis agere oportet,
quam eos lugere. c. 19. 39.
Gregor. XIII. in statuendo grauius. c. 10. 12.
Habitui repetendi necessaria ut malus. cap.
13. nu. 32.
Hebdomadarius sic incipit horat peccat. c. 2. 4.
Hebdomadarius practicus agat hoc, & hoc. cap.
18. nu. 26.
Hieronymus Oserius Presul laudatur. c. 21. 28.
Homo bulla, & miferi plenit. c. 19. 153.
Homo quod miserij subiectus nascitur. c. 19. 154.
Homo natus vi superbire potest. 155.
Homo quam facile moritur. c. 19. 156.
Honor in sex finis bene desideratur. c. 6. 36.
Honor an debeat ob opera de restituendis fa-
ci. c. 18. 9.
Hora nocturnarum a laudibus distincta. c. 3. 30.
Hora Prima, Tertia &c. ut incipiunt. c. 3. 38.
Hora etiam priuatum, stata hora dicenda. c. 3. 45.
Hora priuatum an publice dicatur, vi hic differt.
cap. 3. 71.
Hora de una hora in alia quando mutanda. c. 3. 72.
Hora mutata non semper quoad omnia mutatur.
cap. 3. nu. 74.
Hora publica publice dicenda, sacrum locū qua-
rit regulariter. c. 3. 11.
Hora unius diei omnia eiusdem solius. c. 10. 53.
Hora minor de causa, quam Missa relinquatur
cap. 11. 16. 61.
Hora si statim horis dicenda. c. 3. 22.
Hora qua, quod, & cur sic dicta. c. 3. 26.
Hora quater nectū, & ter diei salua. c. 3. 30.
Hora stata horis dicendis quae. c. 3. 39.
Hora praesentia qua praudentia. c. 3. 46.
Hora ob ludos qua in se mutantur. c. 3. 50.
Hora dicenda horis statim, licet nullus externus sit
ei interfuturus. c. 3. 53.
Hora stata sine debita recitanda, aliqua latitudo
moit. c. 3. 76.
Hora debita lapsus non nocet quantum lapsus
dei. cap. 3. 78.
Hora canonica qua, & qui ad eas obligantur. 7. 1.
Hora integra sunt dicende, & non interponen-
da. cap. 10. 1.
Hora de fundarum quando oblietoria. c. 10. 4.
Hora dondum dicere quo iure sufficit. c. 10. 16.
Horam quam partem amittens peccat mortali-
ter. cap. 10. 43.
Hora pars notabilis que. c. 10. 44.
Hora clare, & non submisit ad hoc dicende. c. 10. 47.
Hora omittit ob ignorantiam, mentiam, obliuionē,
ignatiam, & contemptum, ut alia ab alia dis-
fert. c. 10. 48.
Hora unius omittit an, & quomodo supplenda.
cap. 10. 52.
Hora chori integre dicende, licet alia dicat. 10. 59.
Hora chori ut supplentur per aliud Breuiarium.
cap. 10. 59.
Hora partem dicende, impotentia que excusat.
cap. 11. 15.
Hora initium requirit propositum. c. 13. 13.
Hora sine proposita complenda cur non complen-
tur. c. 13. 27.
Hora Canonice de se sunt optima oratio. c. 18. 46.
Hora aliquae ordinari debent pro oib. c. 19. 208.
Hora que sine attentione, & deuotione dicunt
vande. c. 20. 31.
Hora preuenisse ut molliter dormiat, & aliter, ut
peccatum. c. 3. 54.
Hora de iuramentis a laudibus diuidi posse. c. 3. 64.
Hora corruptum re perueniente ad ea, non pec-
cat. c. 10. 70.
Horam captam non finire absque causa, uentale.
cap. 16. 61.
Horarum a parte dicenda paucos omnino excusa-
ri. c. 11. 37.
Horarum formam, an Episcopus mutare possit.
cap. 11. 27.
Horarum a parte excusant ad ea pertinentia.
cap. 11. 36.
Horarum partem ut debet non preuidens quid
faciet. c. 11. 37.
Horarum interruptio non omni mala. c. 11. 38.
Horarum dicendarum munus precipuum, de quo
grauius reddenda ratio. c. 13. 9.
Horarum pars a ministro omittit, an supplenda.
cap. 22. 15.
Horarum propter rationem non esse mortiferā.
cap. 21. 30.
Horas comites timeri ut libenter audiat. c. 3. 49.
Horas non licet mutare ob interdictum. c. 3. 51.
Horas extra horas statas iusta de causa bene di-
ci. cap. 3. 55.
Horas cum parua temporis ad studendum dama-
no, sic dicet si iustis. c. 3. 56.
Horas dicendi vespere priuilegium, ad quid pro-
dest. cap. 3. 57.
Horas dicere extra statas peccatū uentale. c. 3. 58.

Horas

Index.

Horas vespere & ad Primā tantū diei. c. 3. 61.
Horas qui Pralatus non curat dici horis statim le-
thaliter peccat. c. 3. 63.
Horas propter rationem ex causa nullum peccatum.
cap. 3. 65.
Horas dicere pro quaestu aque, ac pro Deo ma-
lum. c. 6. 16.
Horas ob omittas quoties quis peccat. c. 6. 5.
Horas recitare nolens peccat, licet post recitet.
cap. 7. 9.
Horas recitet excommunicatus immo & degrada-
tus. c. 7. 17.
Horas debet monachus priuatus monachismo.
cap. 7. 20.
Horas recitent monachi, & monacha ad chorum
professa etiam extra monasterium manentes
sed non canueri, nec pensionarij, nec magistri
prabendarij, nec fidelis, & clauigeri. 7. 21.
Horas dicere quis non recipiens fructus teneatur.
cap. 6. 28.
Horas dicere talis pensionarius tenetur. 7. 30.
Horas B. virginis quis praecepit recitare. 10. 3.
Horas dicenti extra chorum, ad qua responsa tene-
tur. 10. 6.
Horas anticipari, & syncopari non satisfaciunt.
cap. 10. 9.
Horas canonice recitantes alias nō dicat. 10. 13.
Horas omittas supplens quis excusatur. 10. 49.
Horas omnes usque ad mediam noctem dici pos-
se. 10. 50.
Horas omittas a choro an suppleat dictio priuata.
cap. 10. 58.
Horas publicas non expedit dicere secreto. 10. 45.
Horas unius diei dicent breuiario diuerso. 10. 60.
Horas inchoant male nonnulli hebdomadarij.
cap. 10. 64.
Horas ex diuersis breuiarij dicere an sat sit. ca-
pit. 10. 69.
Horas dicat domi licet non possit in choro. 12. 2.
Horas dicere excusatur excusatur audire. 11. 6.
Horas qui non potest totas, vel solas ad quid te-
netur. c. 11. 9.
Horas dicere quis nequius tenetur quare so-
cium. 13. 23.
Horas dicere excusatur ad quid aliud tenetur.
cap. 11. 39.
Horas breuiarij des. An iuste omittit. 11. 39.
Horas iuste commutari in quatuor sic dicenda.
cap. 11. 39.
Horas ad bene recitandas praecllem doctrina.
cap. 12. 10.
Horas non intelligens cogitet ista. c. 13. 22.
Horas recitando scribere, legere, &c. vi mortale.
cap. 13. 22.
Horas recitans immemor an hoc, vel illud omi-
serit. c. 13. 29.
Horas iam recitatas denuo recitare, ut peccatum.
cap. 13. 32.
Horas colloquendo audire multis ciuile. c. 13. 44.
Horas ad dicendas in choro, qui ducit puerum ut
peccat. c. 16. 8.
Horas canonicas melius cum alijs, quam a solo di-
ci. cap. 17. 24.
Horas cum alijs attentius hoc respectu recitari.
cap. 17. 29.
Horas dicat sic, qui distributiones quat. 18. 12.
Horas canonicas fere ois dicere possunt. c. 18. 51.
Horas canonicas recitare si quis bonum. c. 18. 52.
Horas recitans cum alijs, & supplere debet par-
ticulas omittas. c. 19. 83.
Horas canonicas debent ad cōsulta sic se habeat.
cap. 19. 187.
Horas non esse necessariam tam clare dicendas, ut
alijs eas audiant. c. 20. 14.
Horas qui consensit reservationi fructuum dice-
re teneatur. c. 20. 15.
Horas dicent sine animo satisfaciendi satisfaciunt.
cap. 20. 30.
Horas Canonice esse ois graues doctores tradit.
cap. 21. 5.
Horas aliqua de causa iusta interpolari & omit-
ti. cap. 21. 7.
Horas dicat excommunicatus, irregularis, & de-
gradatus. c. 21. 17.
Horas etiam priuatum dicendas in loco sacro.
cap. 21. 32.
Horas nocturnis qua hora debita. c. 3. 31.
Horas a dicendis quis excusatur remittit. c. 7. 35.
Horas non satisfaciunt tarde ueniens, & cito abiit.
cap. 10. 11.
Horas scribendo, loquendo, &c. qui satisfaciunt.
cap. 10. 12.
Horas a dicendis qua infirmitas excusat. cap. 11.
1. & 3.
Horas a dicendis nō ois excusatur. c. 11. 14.
Horas a dicendis quosdā in parte excusatur. c. 11. 18.
Horas dicendis qua dissensio excusat. c. 11. 23.
Horas a dicendis nō excusatur peregrinatio. c. 11. 33.
Horas a dicendis non excusatur ignorantia canonicus.
cap. 11. 41.
Horas a dicendis qua occupatio excusat. c. 11. 34.
Horas breuiarij S. Crucis quid addendum pro non
occupatis. c. 16. 208.
Horas dicendis, & Deo laudando, debuisse consti-
tuit tempora, horas, templa, hymnos, & psal-
mos. c. 21. 3.
Horas a dicendis, qua impotentia excusat. ca-
pit. 21. nu. 13.

d 4 Horas

Index.

- Hicis ab intercedendo an excuset dies concessi.* cap. 5. 50.
- Hicis obligatus tenetur dicere officium S. Mariae, & quicquid breuiarium suum omnibus prae-
pit.* c. 21. 22.
- Horologia Romana vt ab exteris differunt.* c. 3. 37.
- Humilitas ut est ascensus, & descensus.* c. 18. 4.
- Hymni Prima, Tertia, Sexta, & Nona, noui licet
antiqui.* c. 19. 191.
- Hymni laudati, a quibus compositi & declarati.*
cap. 19. 173.
- Hymni Matrimonia potest dici vespere, & contra.*
cap. 10. 50.
- I**acobus quasi accensu proferendum. c. 16. 12.
- Iesu nomen sic venerandum.* c. 5. 23.
- Ignorantia sua, qui in choromouet risum peccat,*
cap. 16. 30.
- Indulgentiis maximis a Papa concessis ut uten-
dam.* c. 19. 163.
- Infirmus sufficiens ad excusandum ab horis, nō
est furatus, vel caritatis.* c. 19. 32.
- Infirmus qua sine Pralato excuset ab horis,*
cap. 21. 16.
- Ingenio qui acuto pollent non otientur.* c. 16. 33.
- Inimicum qua, endi cognitio defellus.* c. 19. 151.
- Inimicum saluati cogitatio infirmitatis.* c. 19. 152.
- Intellectus c. Scire 76. dist. cum concor.* c. 4. 9.
- Intellectus dicti cuiusdam Redemptoris nostri.*
cap. 17. 28.
- Intellectus cuiusdam elapji S. Gregorij.* c. 19. 69.
- Intellectus S. Iulianus Concilij Lateranensis sessi-
9.* cap. 21. 61.
- Intellectus dicti Paludani de se absentante se ab
horis.* c. 21. 63.
- Intellectus illius, Non est inuentus similis illi.*
cap. 21. 68.
- Intentio Virtualis quid cum exemplis.* c. 6. 14.
- Inigo in actualis, quā virtualis sufficit.* c. 13. 17.
- Interdictum Sbi tollendum die conceptionis Ma-
riae.* c. 19. 88.
- Inuocantur Sancti sic per Pater noster, & Aue
Maria.* c. 18. 31.
- Inuocationem circa sanctorum, quinque Tridenti
definita.* c. 1. 21.
- Inuocatio Apollinis, & Aesculapij vt mutata in
S. Antonij, & S. Rochi.* c. 18. 30.
- Ioannes a Medina laudatus.* c. 21. 1.
- Ira Dei punit populum, quoniam non punit eius Re-
bor.* c. 16. 79.
- Irregularis qui ob orationem factam tempore in-
terdicti.* c. 6. 41.
- Index inter recitandum ordinare aliquid potest.*
cap. 16. 71.
- Iudices quidam se sua laude vituperant.* c. 18. 59.
- Iulius Caesar in scribendo, & dictando mirabi-
lis.* cap. 13. 23.
- K**ytie elyson, quid significet. c. 16. 17.
- L**atina vt intelligunt Hispani, Galli, &
Itali. c. 13. 38.
- Latina suo religio quid.* c. 1. 20.
- Legem etiam penalem extendit ratio eadem.*
cap. 10. 35.
- Legem transgredi non licet etiam cum iusta cau-
sa, extra superioris dispensationem, saltem quā-
do non est manifesta & differri potest.* c. 16. 219.
- Leges Quisita breuiariorum, & elegantiores alijs.*
cap. 18. 50.
- Lex nō aptatur ei, cui verba nō aptatur.* c. 10. 26.
- Lex de alternatiui pfallendo, vt est extesa.* c. 10. 33.
- Lex penalis in vilitatem publicam, vel anima
lata extenditur.* c. 20. 32.
- Lex non omni praeceptum etiam natura morise
valet.* c. 21. 42.
- Lex interpretata terminis interpretata continetur.*
c. 21. 44.
- Lucia, & Mattheus quo accensu proferenda.* c. 16. 12.
- Lucrum temporale in spirituale intentum desinit
esse finis.* c. 18. 17.
- Ludouicus a Granata ordinis Predicatorū lau-
datus.* c. 1. 33.
- Lumen accensum semper teneatur ante sacra-
mentum.* c. 18. 67.
- Luxuria fugiendi, accidia resistendi vitandae.* c. 19. 5.
- M**aiorem saepe a minore in hoc praecepi. ca-
pit. 13. 5.
- Maiores chori cantare debere.* c. 10. 47.
- Mandatum vniuersitati non obligat singulas.*
cap. 10. 6.
- Mare surgere ad tria utile.* c. 18. 41.
- Maria virgo mater sic, & sic pie vocatur a pjs.*
cap. 18. 23.
- Maria virgo mater multis titulis a quibusdam
male intellecti locupletata.* c. 18. 22.
- Maria virgo & mater orabat mentaliter.* cap. 18.
nume. 108.
- Maria infans Castella, & Princeps Portugalliae
deplorata.* c. 19. 14.
- Maria mater volens, id a quo abhorrebat, quem
non soletur.* c. 19. 34.
- Maria Taurora cum suo monasterio laudata.*
cap. 19. 128.
- Mariam saluando non nominat Angelus.* c. 19.
nume. 132.
- Maria quid significet.* c. 17. 133.

Maria

Index.

- Maria cur stella, & mar.* c. 19. 134.
- Maria semper, & vbiq; inuocanda, & imitan-
da.* c. 19. 135.
- Maria ut, & quam plena gratia.* c. 19. 138.
- Maria habuit omnes virtutes, & gratias gratis
datae.* c. 19. 138.
- Maria omnibus largitur.* c. 19. 137.
- Maria multum priuilegiata.* c. 19. 139.
- Maria ut cum ipsa Dominus.* c. 19. 140.
- Maria operibus Eua contraria operatur.* c. 19. 142.
- Maria se in flumina variis.* c. 19. 143.
- Maria benedicta, sed magis eius fructus.* c. 19. 144.
- Maria impeccabilis gratia, Christus natura.*
cap. 19. 145.
- Maria tam cito sancta, quam concepta, sed postea
sauior facta.* c. 19. 146.
- Maria stella maris, ardon, & acus vanigandi.*
cap. 19. 149.
- Maria nemini deest.* c. 19. 158.
- Maria nomen sic venerandum.* c. 5. 24.
- Maria benedictiones nemo explicare valet.* c. 19.
nume. 141.
- Maria matri defuncta statim dicatum templum.*
cap. 21. 27.
- Maria nondum nata a paganis dicatum sacel-
lum.* c. 21. 28.
- Maria fructus benedictus colore, odore, & sapore.*
cap. 19. 148.
- Mariam in matrem deuotio antiquissima.* cap. 21.
nume. 29.
- Martino pro requie, & incude fuit oratio.* ca-
pit. 3. 11. 3.
- Martinus Arlas Archidiaconus laudatus.* ca-
pit. 6. 11. 46.
- Martinus de Rada doctor Abbas laudatus.* ca-
pit. 11. 31.
- Matrimonia debent, male gaudet hora debita lap-
su.* c. 10. 51.
- Medici faciles ad excusandum ab horis.* c. 11. 4.
- Mendicatio qua, & quando praecepta.* c. 3. 10.
- Missae Sabbathi Sancti quando olim, & quando
nunc dicenda.* c. 34.
- Missae maior sub interdicto sic dicenda.* c. 3. 52.
- Missae deputata uni loco ibidem dicatur.* c. 5. 12.
- Missae quam attentionem requirit.* c. 13. 8.
- Missae nec nimis solemne, nec nimis tarde dicen-
da.* c. 16. 29.
- Missae, & alia diuina officia non debent relinqui
incapta.* c. 16. 55.
- Missae tam capta quibus de cunctis imperfecta re-
linquuntur.* c. 16. 56.
- Missae est officium publice dicendum.* c. 17. 39.
- Missae oratio pro defunctis omnium securissima.*
cap. 19. 62.
- Missae cur non applicetur excoicatio.* c. 19. 68.
- Missae semper publice dicenda.* c. 20. 14.
- Missae ut tunc communi dici potest post meridiem.*
cap. 21. 31.
- Missae magis quam hora attendendum.* c. 2. 5.
- Missae dictio ob solam pietatē qua mala.* c. 6. 15.
- Missae pars notabilis qua.* c. 10. 43.
- Missae non intellecta, ut potest bene attendere Idio-
ta.* c. 13. 7.
- Missae defunctorum aliquot ita festinanter dicen-
tur, ut audire piget.* c. 19. 22.
- Missae qua pars submissa, & qua elare dicenda.*
cap. 16. 54.
- Missae in memento quid memorandum remissine.*
cap. 20. 52.
- Missam omnis Christianus omni festo audire de-
bet.* c. 3. 18.
- Missam ante Primam dicere an mortale.* c. 3. 70.
- Missam audire dormiendo non sufficit.* c. 9. 6.
- Missam audire sine animo satisfaciendi, & c. ut
peccat.* c. 13. 28.
- Missam maior docet preparatio quam alias pre-
cat.* c. 14. 4.
- Missam audire quid maxime attendere debeat.*
cap. 16. 50.
- Missam ob quam excommunicatus non sit irregu-
laris.* c. 16. 57.
- Missam qui dicit, nō misceat illi extranea.* c. 16. 76.
- Missam sic prauidens benedictus.* c. 17. 3.
- Missam celebra unde uerbum uidetur.* c. 17. 7.
- Missam nō celebret pater ministrare filio.* c. 18. 75.
- Missam applicare aliud, quam applicare eius ora-
tiones.* c. 19. 73.
- Missam ante matutinum minime dicendam.*
cap. 21. 50.
- Missam ignoras an hec, uel illa dixeris.* c. 13. 30.
- Missas alternatim dicere non satis.* c. 10. 20.
- Monacha ad chorum professae tenentur ad horas.*
cap. 21. 19.
- Monachorum Aegypti silentium imitatione di-
gnum.* c. 16. 3.
- Monachi ad chorum professae quia potest face-
re conuersos, qui, nec Nouitij tenentur ad ho-
ras.* c. 21. 20.
- Monasterij S. Cruc. laudati, & excusati.* c. 39.
- Mortuuri multi lucentes boni, ne fiant mali.*
cap. 19. 26.
- Mori Christiani somnus, quantumque de illa do-
lendum.* c. 19. 38.
- Multandus adiacens, & ante loquens.* c. 18. 92.
- Multandus, qui non ingreditur protinus cha-
rum.* c. 18. 94.
- Multandus qui surgit a sede, ut recitet antipho-
nam.* c. 18. 98.

Murmu

Index.

Murmurationi contra Reges obuiandū . c. 19. 94.
Musica instrumenta scientia quærenda parum
prodesse . cap. 16.
Necessitas qua facit, ne fallam in Sacro sit
malum . c. 5. nu. 41.
Nobilis doctus, & dicitur forte in hoc pharisaus .
cap. 17. 6.
Non entis non sunt qualitates . c. 21. 42.
Novitates auditas non tollat gustum antiquita-
tis . c. 19. 192.
Observantia vana & superflua qua . ca-
pit. 6. 45.
Obstetrici Aegyptia non inuenerunt mendacijs,
cap. 20. 36.
Obstinatus non est omnis, quem non satis pœni-
tet . c. 20. 12.
Occasionem peccati dant dispositio qua valida .
cap. 12. 11.
Officia diuina non sint nimis longa, nec nimis bre-
uia . c. 16. 13.
Officijs ignarus illud capiens ut peccat . c. 11. 20.
Officium diuinum capium perscrutandū . c. 10. 38.
Officijs diuinis seruendum molestie . c. 16. 77.
Officium diuinum in legendo non seruans, &c.
cap. 18. 23.
Opera multa, qua uidentur bona, sunt mala . c. 8. 1.
Opera omnia peccatorum, etiam in fidelium non
sunt mala . c. 10. 12.
Operum bonorum hæc applicatio uidetur . c. 10. 8.
Oremus semper præcedit collectas, sed non &c.
cap. 19. 170.
Oratio pro me Martine tam bene dicitur mortuo,
quam dicebatur uiuo . c. 18. 19.
Orabant laborantes manebat Aegyptijs . c. 13. 46.
Orabit bene utens antiqui formis . c. 16. 189.
Orandi tempus certum, nullo iure diuino præsi-
sum . c. 5. 5.
Orandi consuetudo, cum aliqui si se excipiunt opti-
ma . c. 18. 34.
Orare sancto, multi sapiunt errant . c. 18. 21.
Orare cum supore, quando, & quantum peccetur .
cap. 9. 9.
Orando qua bona pure peti possunt . c. 20. 6.
Orandum quo sine non est existente in purgato-
rio . c. 1. 27.
Orandum aliquo tempore, & quo olim, & quo
nunc . c. 3. 1.
Orandum attente, & modesto . c. 2. 2.
Orandum uoce, & corpore modestis uerecun-
de . c. 2. 3.
Orandum semper in quo sensu . c. 3. 6.
Orandum quo gestu sit no si autem lex diuina . 4. 2.
Orandum esse uario gestu probari lege . 4. 6.
Orandum uigilando & non dormiendo . 9. 1.
Orandum tali, & tali tempore sine obligatione .
cap. 18. 40.
Orandū, sed nō pro sancto, uel dñato &c. 19. 64.
Orandum semper intelligendum . c. 20. 12.
Orandus non est Deus, ut noue uelis, quod antea
noluerit . c. 19. 51.
Orare absolute melius, quam studere, sed non ta-
li, & tali . c. 18. 47.
Orare aliqua debent interdum aliqui laici, qua
non debent aliqui clerici . 3. 29.
Orare bene difficile in loci ualde spicidit . 18. 5.
Orare calculi peccatorij boni, & ut melius fieri
potest . 19. 123.
Orare non obligatus, si oret tenetur bene orare .
cap. 13. 41.
Orare an tenemur pro egēte nostra orō . c. 20. 21.
Orare deambulando, quomodo, & quo tempore
uide . 4. 13.
Orare discant pueri ob Deum, & non ob gloriam .
cap. 6. 33.
Orare & orari sanctos Tridenti definitum . 1. 21.
Orare in Ecclesia melius quam ex tra . 5. 4.
Orare licet alijs uerbis, quam Dominicis, sed
non, &c. 19. 121.
Orare in dñm malis, ne in de agant licet . 19. 77.
Orare melius, quam studere . c. 11. 32.
Orare ne licet, ut fiat miraculo, quod sine illo fieri
potest . 20. 24.
Orare nominatum in collectis ut licet . 19. 100.
Orare non tenetur quis eo solo, quod sit in statu
peccati mortalis . 3. 11.
Orare ob Deum, & ob quæsum quomodo non pec-
catum . 6. 18.
Orare porta clausa quod Abbati Isaac . 18. 103.
Orare potest male dantem, & cur non orant qui
sunt in purgatorio . c. 1. 25.
Orare pro alijs & iniurias remittere debemus .
cap. 19. 118.
Orare pro infante mortuo an liceat . 19. 65.
Orare pro infidelibus, & excommunicatis an li-
ceat . 19. 67.
Orare pro inimici sanctum, quin & interdum ne-
cessarium . 19. 76.
Orare pro multis ut melius, quā pro paucis . 19. 98.
Orare proprium Angelorum, & hominum . 1. 23.
Orare pro proximo quando necessarium . 3. 13.
Orare pro Rege suo iniustum, & an iniusti quam
pro omnibus . 19. 97.
Orare qui iugiter uolet utatur hñi uerba . 19. 1.
Orare sine attentione malum . c. 13. 40.
Orare tenemur omnes, et petere ut saluemur . 3. 8.
Orare pro alijs bonis, & malis licet . c. 19. 117.
Orare

Index.

Orare ubi & an ubique liceat . c. 3. 1. & 2.
Orare uno gestu alijs, & alio alijs melius . c. 4. 16.
Orare ut liceat, saltem priuatum pro eo, qui credi-
tur beatus . c. 19. 69.
Orari an in se possit pro anima infantis mortui in
baptismo . c. 20. 37.
Orari cur non debet uiuus, nec existens in purga-
torio . c. 1. 21.
Orari potest omne factibile, sed non fieri omne ora-
bile . c. 19. 78.
Orari potest omne quod fieri potest, non contra fie-
ri omne quod orari . c. 20. 7.
Orari an licite temporalia pura petat . c. 10. 5.
Orari corpore frallo, & incompotito an, & quomo-
do peccet . c. 2. 7.
Orat cur peccat signans litteras in choro . c. 13. 24.
Orans loquendo, rixando, &c. in choro ut peccat .
cap. 13. 25.
Orans precipitando festino ut peccat . c. 13. 26.
Orans pro alijs agit hoc . c. 19. 63.
Orans pro Francorum Rege hanc querit indulgen-
tiam . c. 19. 60.
Orat bene priuatum publica pedes, eques &c. ca-
pit. 4. nu. 14.
Orat Christus quatenus homo, nō quatenus Deus .
cap. 1. 24.
Orat melius qui ex forma præscripta . c. 19. 179.
Orat purius qui externis minus intendit . c. 13. 51.
Orat semper qui bene semper agit, ut semper petat
qui bene semper seruit . c. 3. 7.
Orat ut Ecclesia expressa pro hæreticis . c. 19. 70.
Orat semper qui bene semper agit . c. 19. 9.
Orant communiter Christiani sibi mutuo obuian-
tes . c. 18. 35.
Orantem inuadit credere, quod diu inuadit . c. 18. 18.
Orantes bene saltem in doctrina imitandi . c. 3. 32.
Orantes multis absunt a termino, quem putant at-
tigisse . c. 13. 36.
Oranti priuatum nullus gestus præscribitur . c. 4. 4.
Orantium intentio in applicando ut exprimenda .
cap. 20. 52.
Oranti ut male multi pro se, & alijs . c. 19. 55.
Oratio absque cogitatu carnali, uel seculari fiat . ca-
pit. 12. nu. 1.
Oratio altius eminet, & omnium uirtutum colo-
phon . cap. 1. 1.
Oratio altius latra sine religione . c. 1. 2.
Oratio an ad sanctos, & uos dirigi potest . c. 20. 10.
Oratio ad supplicandum defunctis horarum . c. 19. 89.
Oratio aliqua peccatoris ob sinuati bona . c. 20. 25.
Oratio aliter in iustitia, aliter in liberalitatem
prodesse . c. 20. 46.
Oratio uerbum generalissime, generaliter, & spe-
cialiter sumi . c. 1. 8.
Oratio est petitio, & alius intellectus . c. 1. 13.
Oratio sine causa non interruptenda . c. 16. 64.
Oratio ob quid iuste interruptatur . c. 16. 68.
Oratio magnarum uirum ad impetrandum . c. 1. 5.
Oratio bona & mala, & quid earū utraque . c. 6. 1.
Oratio bene fit pro temporalibus saltem tacita cū
condicione . c. 19. 161.
Oratio collecta ad omnes, & singulas personas di-
uinas fieri potest . c. 19. 263.
Oratio collecta, qua per dominum, qua per eundē
dominum, terminetur . c. 19. 168.
Oratio collecta ut, & quando in fine breuianda .
cap. 19. 171.
Oratio consilia quando non est addenda præce-
pta . c. 16. 72.
Oratio cuius finis principalis est lucrum distribu-
tionis quotidiana . c. 6. 12.
Oratio cur dilla desiderii . c. 1. 14. & cur affectus
putat . 15. & cur non ascensum in Deum & de-
notis . 16. nec creditio mentis in Deum . 17. sed sit
petitio mala . 18. & cur altius latra . nu. 19.
Oratio aliena pro uiuis an sit utilis illis . c. 20. 41.
& in quid . nu. 42.
Oratio bene fit pro temporalibus, saltem tacite, cum
condicione . c. 19. 161.
Oratio debita an dici queat in missa debita . c. 19.
nu. 173.
Oratio defessa aliqua bona circumstantia mala
est . cap. 6. 2.
Oratio dominica cur sit in fine, & ut faciunda .
cap. 10. 63.
Oratio dominica docet ordinē opī adōrū . c. 19. 106.
Oratio dominica, & Angelica omnibus ediscen-
da . c. 3. 20.
Oratio dominica multis respectibus deuote dicen-
da . c. 19. 102.
Oratio dominica quomodo ducenda . c. 10. 61.
Oratio magis memoria quo pro pluribus fit . c. 19.
nu. 120.
Oratio in melior, quo purior ab honore desiderio .
cap. 6. 31.
Oratio etiam uoluntaria, & non debita, non debet
relinqui imperfecta . c. 16. 63.
Oratio etiam uoluntaria sine attentione mala . c.
13. 39. 154. c. 20. 27.
Oratio, & omne aliud opus meritorium triplicem
ualorem triplici hominum spectui applicandum
haberi, & ut sic faciendum . c. 10. 51.
Oratio est petitio, & alius intellectus . c. 1. 13.
Oratio facta Deo, ut differt a precibus homini por-
rectis . c. 19. 57.
Oratio facta pro alijs quid illis, & quid faciens
prosit . c. 20. 49.
Oratio fieri iussa certo loco ibidem fiat . c. 5. 4.
Oratio

Index.

- Oratio generalis pro multis an prodest ut singularis.** c. 20. 48.
Oratio impotentis quid prodest. c. 6. 27.
Oratio incantatrix qua mala. c. 6. 48.
Oratio in mortali facta an quicquam valeat. c. 8. 1.
Oratio iussa fieri certo loco ibidem fiat. c. 5. 3.
Oratio indevota terro fructu caret. c. 13. 11.
Oratio in honorem & gloria vanam mala. c. 6. 10.
Oratio indeliberata nil prodest, nec deliberata satisfaciunt sine proposito satisfaciendi. c. 13. 15.
Oratio in quid prodest anima purgatorij, & in quid non. c. 20. 43.
Oratio interdum mala ex sola circumspecta persona. c. 20. 13.
Oratio interrupta animo iterandi eam, iteranda est. c. 16. 73.
Oratio male interrupta ut satisfaciatur. c. 16. 75.
Oratio matris Iacobi & Ioannis cur mala. c. 6. 8.
Oratio mentalis brevis excellens. c. 18. 102.
Oratio momento fit mentalis vel missa. c. 18. 105.
Oratio mentalis, quous loco etiam turpi beneficit. cap. 5. 6. & vocalis ex causa. 8. etiam debita, a nuntio. 9.
Oratio mentalis & vocalis, & quid ex prodest. cap. 17. 37.
Oratio mentalis pura non intelligitur a diabolo. cap. 18. 107.
Oratio mentalis voluntaria sine prauidicio precepta faciendae. c. 20. 61.
Oratio ministri Ecclesiae facta in mortali qua mortalis. c. 6. 40.
Oratio missa vana observantia mala cum exemplis. c. 6. 45.
Oratio mortifera nil prodest, etiam de congruo, & de bonitate missam, & de mandato bono Ecclesiae, vel alterius facta, nisi ad summum, quo ad effectum ex opere nascentem. c. 20. 36.
Oratio mortua sed bona qua via prodest ad hac, & ad alia multa. c. 20. 35.
Oratio non potest simul esse bona & mala. c. 6. 33.
Oratio nulla anima hominis prodest, purgatorij vero sic fere omni. c. 20. 39.
Oratio nulla, excepta Christi prodest de iustitia alij quoad gratiam. c. 20. 45.
Oratio nulla in charitate facta est mortua. c. 20. 34.
Oratio ob famam an finem debitum relatum bona. c. 6. 34.
Oratio ob temporale non relata i aliud mala. c. 6. 19.
Oratio ois et laet sine attentione mala. c. 21. 39.
Oratio operatur vna, quantum hac oratio peccatoris. cap. 8. 2.
Oratio precepta vel vna, qua recitatur in lecto. cap. 9. 7.
Oratio precepta deuotius fiat, qua consilia. c. 10. 65.
Oratio priuata quo gestu fiat decentius. c. 4. 12.
Oratio pro capiti, & contra exosa, qua mala. c. 6. a nuntio. 24.
Oratio pro morte alicuius, & Episcopatu qua mala. c. 6. 6.
Oratio pro multis diebus vota qua uno dici potest. cap. 3. 24.
Oratio propter qua defunctu difficilis. c. 1. 7.
Oratio peccatoris qua mortui prodest. c. 19. 59.
Oratio pro amico melior, quam pro inimico ceteris paribus. c. 20. 48.
Oratio pro damnatis non prodest eis, & nocet oranti. c. 29. 38.
Oratio pro defunctis omnium securissima missa. cap. 19. 62.
Oratio pro multis ceteris paribus praestat orationi pro paucis. cap. 20. 45.
Oratio ut est actus intellectus, & ut voluntatis, & si duarum virtutum. c. 26. 2.
Oratio vna auget gratiam, satisfaciunt, & impetrat tribus adiectis. c. 20. 33.
Oratio pro se orante solo facta prodest alij. c. 20. 50.
Oratio pro temporalibus qua bona, qua melior, qua optima. c. 6. 26.
Oratio pro ualitudine prospera, qua bona. c. 6. 49.
Oratio pro Victoria Regis, vel luero qua mala. cap. 6. 3.
Oratio publica a priuata in quo differt. c. 17. 38.
Oratio publica cui ea facienti periculosa. c. 6. 21.
Oratio publica eget noce etiam si mentali noceat. cap. 17. 41.
Oratio publica non semper publice dicenda. cap. 20. nuntio. 14.
Oratio publica praestantior priuata. c. 10. 46.
Oratio publica ut magis persicienda quam priuata. c. 10. 42.
Oratio quoad tentus vincit & cogit Deum. c. 1. 6.
Oratio quoad bona, que non est meritoria. c. 6. 42.
Oratio qua Ecclesia fiat pro excelsis. c. 19. 72.
Oratio que ex opere operato prodest, & que tantum ex opere operantis. c. 20. 40.
Oratio qualis ad Spiritum sanctum dirigatur. cap. 20. nuntio. 8.
Oratio quid prodest, si Deum non mutas. c. 19. 54.
Oratio quinque producit effectus. c. 13. 3.
Oratio quinque psalmorum que melior toto psalterio. c. 10. 55.
Oratio quo iure mortui, & vna prodest, etiam via iustitiae. c. 20. 44.
Oratio rei necessaria, impiger, nuntio. c. 1. 3.
Oratio ut hic sumitur, & ut definitur. c. 1. 10.
Oratio S. Trinitatis egregie contenta. c. 1. 32.
Oratio semper postulata impetrat quatuor concurrentibus. c. 19. 162.

Index.

- Oratio sine quali deuotione mala, cum discordia concordia.** c. 20. 26.
Oratio strille, large, & largissime sumitur. c. 21. 69.
Oratio ut ex quatuor partibus integralibus consistet. cap. 1. 3.
Oratio uenialiter mala parum utilis. c. 3. 49.
Oratio tempore interdicti ubi alia fiat. c. 3. 13.
Oratio iuris alia super vna terra fundata. c. 12. 2.
Oratio uel alij multorum psalmorum, ut bona. cap. 18. nuntio. 106.
Oratio uenusta per ista ora sancta dicta redolet. cap. 19. nuntio. 194.
Oratio, triplex, mentalis, uerbalis, & missa. c. 1. 28. 11. & c. 18. 104.
Oratio triplex, vna, mortua, mortifera. c. 20. 33.
Orationem misse rumpi ob causam ei pertinentem. cap. 16. 66.
Orationem per malam ut satisfat precepto. cap. 20. nuntio. 29.
Orationem qua precedere debeant, & qua non. cap. 11. 4.
Orationes collectae, & hymni praegregati in scholis, ut alij. c. 19. 172.
Orationes collectae ueteres pulchra arte factae. cap. 19. 174.
Orationes dei. 2. Ioannis qua mala. c. 6. 47.
Orationes obligatoria sunt pauca collata deceptibus. c. 18. 33.
Orationes publicae dicunt quid iurare debeat. c. 6. 29.
Orationes que vulgo intellecta profunt & quare. cap. 19. 195.
Orationis attentio debet esse intentio. c. 13. 14.
Orationis dicenda obligatio non tollitur dicendo illam absque animo eam tollendi. c. 16. 74.
Orationis formam & non uerba Christus ipse dedit. cap. 1. 5.
Orationis & mutuum in materia quantum quid sit. cap. 1. 1.
Orationis Christianae componenda ratio. c. 1. 3.
Oratio qua omisso iure animo mortifera. c. 3. 9.
Orationis quinque effectus diuersi. c. 13. 37.
Orationis ualor triplex. c. 20. 33.
Orationis tributorum multa elogia moderanda. cap. 21. 66.
Orationis priuata non nocet sed utilis non. c. 17. 40.
Oratione unius datur de liberalitate alij gratia maior merita. c. 10. 47.
Orationum alia bona alia mala. c. 1. 16.
Orationum alia publica alia priuata. c. 1. 30.
Orationum quos clerici prodito deserta. c. 20. 36.
Oratio recte pro temporali sperato sed non tanquam de fide credito. c. 19. 161.
Oratur solus Deus non respectu, & sancti alio. cap. 11. nuntio. 21.
Oraturus pro mortuo, quem putat saluum hanc agat. cap. 19. 75.
Oraturus recte expresse, uel tacite id faciet. cap. 19. nuntio. 56.
Oraturus occasiones bene attendendi quarat. c. 17. 1.
Oraturus perfecte in principio opat hanc sex. c. 12. 3.
Oraturus Deus dat quidam tractu, qua negat propositum. cap. 8. 4.
Oraturus Deum reputet quantum cura Regem rogaret. c. 2. 6.
Oraturus quid misse pro sancto, & an illi prodest. cap. 20. nuntio. 37.
Oraturus minoribus an teneatur ad certas precepta lege humana, uel consuetudine sicut diuina ad incertam. c. 21. 8.
Ordines minores denegare quo iuratus. c. 7. 16.
Ordinis abbatem nunquam amittitur. c. 7. 19.
Ordo prima tonsura, & minores multis absunt. cap. 7. 15.
Organa Ecclesiae non tam Deo grata, ut Gulgar putat. c. 16. 45.
Organa non pulsanda principaliter ad recreandum. c. 17. 33.
Organi & non alij instrumentis uis licere. cap. 17. 34.
Organi sonus in diuinis non fit nimis. c. 16. 92.
Organi misere profana diuini peccati. c. 16. 48.
Organi sonus prolixus hoc modo deuotius audientur. cap. 16. 31.
Organo cantatum quomodo suppletur melius. cap. 21. nuntio. 15.
Organo psallentes in quo peccant. c. 16. 46.
Organorum usus cur receptus, et quid prodest. c. 17. 32.
Ornamenta sacra non applicanda uisibus profana. c. 18. 68.
Osculum manuum uerbali orationi succedit. c. 18. 36.
P **Ante nostrum quotidianum quid significat.** c. 19. 110.
Papa plurimum potest subsistente causa indulgere. c. 19. 165.
Papa potest dispensare super horis, sed uix id facit. c. 11. 31.
Paschalis ex purgatorio, ut fecit miracula. c. 2. 26.
Pastori doceant Pater noster, Ave Maria, Credo & c. c. 18. 69.
Pater noster ante laudes quo dicendum. c. 3. 64.
Pater noster, Ave Maria, Credo qui iure tenentur memoriter scire. c. 20. 10.
Pater noster, Ave Maria, Salue, & Credo semper & ubique congrua. c. 19. 198.
Pater noster, Ave Maria, & Salue sufficientes forma orandi. c. 19. 183.
Pater noster, & Ave Maria, non finiuntur, ut collecta. c. 19. 166.

Index.

- Pater noster**, & **Aue Maria**, non habent hanc virtutem. c. 19. 16.
Pater noster dicens ut se reputat peccatorem. cap. 19. 165.
Pater noster orationum prima apprimenda. cap. 19. 101.
Pater noster quibus punctis distinguendum. cap. 16. 18.
Pater noster qui dicens non remittendo iniurias non peccat. c. 19. 119.
Pater noster dicitur nobilis, uel militis. c. 23. 43.
Pater noster ut camentum, recollectio, & paries orationis. c. 19. 186.
Pater verbum duobus modis sumitur. c. 19. 167.
Patrim & patres male negligat dicere istud. 3. 21.
Pauones in quo ecclesiastici bene, vel male mutantur. c. 18. 1.
Pauper an possit esse liberalis, & magnificus. cap. 20. 6.
Pausa in versiculis, si nimia non sit, bona. c. 17. 43.
Pausandum in medio, & in fine versut. c. 16. 26.
Peccatores orando quid impetrant. c. 19. 116.
Peccator qualis auditur a Deo, & quia pia opera operatur. c. 20. 12.
Peccatum, & meritum simul nihil esse potest. c. 3. 49.
Peccatum mortale an contra legem, & veniale. preter. c. 3. 62.
Peccatum non excusatur multis. c. 18. 82.
Pensio ad horas minores S. Maria obligat. c. 21. 10.
Pensio pecti matrimonio, sed non Sita layca. cap. 21. 53.
Peregrinus presbyter non misset absque habitu de decent. c. 18. 96.
Petitio duplex aperta & operata. c. 1. 12.
Plinius impie dixit Deum homini vitruum. cap. 19. 24.
Pena regulariter non debetur ante sententiam. cap. 21. 47.
Pena que in foro Dei debita. c. 21. 49.
Pena quid sit definitur. c. 21. 47.
Penitentia iniuncta ut ante Missam dicatur quia post eam dici potest. c. 3. 25.
Penitendum non est quous quis in statu peccati mortalis est. c. 3. 12.
Penitere ut oportet non recitantem secundum regulam. c. 19. 215.
Penitens an debeat subire penitentiam debitam. cap. 10. 56.
Precentor non incipiat priusquam omnia sint preparata. c. 18. 88.
Preceptum quod non obligat ad totum, an obliget ad partem. c. 11. 11.
Prædicatio processionis solemnæ importuna. c. 5. 29.
Prædicator non dissuadat alijs, quia sunt sui officij. cap. 18. 54.
Præfatio Missæ inuentum antiquum, & quosumplex. c. 2. 1.
Præfatio præfationis festis solemnioribus, & duplicibus. c. 18. 37.
Preparatio que necessaria ad implendum preceptum recitandi. c. 14. 3.
Prescriptio non extenditur ad similia. c. 3. 75.
Præmonium ad nil aliud quam in horas obligat. c. 21. 9.
Privilegia que recitandi, etiam si nil noui concedunt, prosunt. c. 19. 86.
Privilegia que recitandi, non sunt vera privilegia. cap. 19. 84.
Privilegiorum compendium utile, sed cum originali conferendum. c. 19. 87.
Processio Corporis Christi alicubi male sublata, & ut facienda. c. 5. 26.
Prudentia diuina omnia gubernat. c. 19. 27.
Prudentia Romanorum omnium maxima. cap. 19. 209.
Psalterij artificium a Caietano apte exortum. cap. 10. 68.
Purgatori animas pro uisus minime orare. 20. 10.
Purgatori animas non esse a diuis orandi. c. 20. 9.
Purgatori pænes maiores sunt quam huius seculi. cap. 20. 9.

R

Recitandi quinquies **Pater noster**, & **Aue Maria**, modus nouus. c. 10. 36.
Recitando peccant multi qui non recitantes non peccarent. c. 13. 42.
Recitare alta voce, Missam audiendo malum. cap. 16. 27.
Recitare consilia, & precepta non attente differre. cap. 13. 46.
Recitare cum superpellico tali, & tali indecorum. cap. 16. 24.
Recitare debet omnia sic tarde ueniens, cito recedens. c. 16. 6.
Recitare in portis Ecclesie indecent. c. 16. 23.
Recitare licet et sedendo iure communi. c. 19. 85.
Recitare obligatur dicere debet regulas in id necessarias. c. 19. 212.
Recitare per unum breuiarium legit chorū attentem alio. c. 19. 207.
Recitare quibus non obligatis expediat. c. 18. 60.
Recitare secundum alium breuiarium quomodo non est peccatum. c. 19. 217.
Recitare solum an melius quam cum alijs. 17. 21.
Recitare uel orare iubet ius diuinum, licet non quid, aut quomodo. c. 19. 213.
Recitare vestiendo, exuendo, &c. quis peccat. cap. 13. 47.

Recitans

Index.

- Recitans** agendo impauibile non satisfaci. c. 13. 49.
Recitans exiens cito vel tarde ueniens ut peccat. cap. 16. 65.
Recitans excusatus ab horis an semper excusetur a peccato. c. 18. 13.
Recitans horas sic ad id se preparat. c. 14. 1.
Recitans in statu malo implet preceptum sed gratiam non meretur. c. 14. 2.
Recitans ita male ut teneatur iterare perdit fructum. c. 20. 32.
Recitans leuiter errando nonnullum peccat. c. 16. 14.
Recitans negligenter cum alijs hoc peccat. c. 16. 4.
Recitans non taceat diu in terra prostratus. c. 17. 13.
Recitans peccat, si monitus non seruat accentus. cap. 16. 9.
Recitans priuatum in choro aliud ab eo quod canitur ut peccat. c. 16. 5.
Recitans putet se a Deo, & Angelo bono, & malo uideri. c. 17. 11.
Recitans sic oculis utatur, & nuncium vitet. cap. 17. 8.
Recitans stando, quod debet recitare sedendo, vel contra, ut peccat. c. 16. 7.
Recitans qui corripit uerba peccat. c. 16. 15.
Recitat familiaris Cardinalis, & Episcopi ut ipse. c. 19. 216.
Recitanti proponens repugnātia ut peccat. 10. 14.
Recitantur alternatim etiam alia, quam psalmi. cap. 10. 19. & 32.
Recitatio breuis, & frequens bona nihil debet praetermissio. c. 17. 20.
Recitatio idiotarū non stipendenda. c. 18. 100.
Recitatio publica alijs commoda, alijs incommoda. c. 17. 12.
Recitator uicet occasiones euagationis propriae, uel aliena. c. 16. 1.
Recita ubi inter te & Deum nemo transeat. cap. 17. 20. 6.
Reditus Ecclesia differit in hoc a patrimonio. cap. 11. 14.
Reges an excusentur a negotijs dum recitant. cap. 17. 10.
Reges an quidam Christiani teneantur in foro Dei iure fidei. c. 19. 92.
Reges choreis, & ludis dediti periculose viuunt. cap. 18. 53.
Reges discant prius suas leges, quam politicas. cap. 18. 48.
Reges, & laycos an deceant hora Canonica. c. 18. 44.
Reges Lusitani & Franci non pertrahunt manum præbyteris, Castellani olim sic. c. 18. 39.
Reges ob regna, non regna ob Reges constituta. cap. 19. 17.
Reges orant saltem quantum ceteri alijs. c. 18. 45.
Regibus alienis, & suis uasallis detrahentes ut peccant. c. 19. 93.
Regibus pro duobus Christianis quid orandum. cap. 19. 91.
Regibus quid possint, quam Sictoria optare debeant. c. 19. 96.
Regi casti pareat rex terra plusquam illi subditus sum. c. 19. 20.
Regina Catholica dōna Isabella Maxima. 19. 15.
Regna, & diuitias ex se non honesta, & assimilata malis quam bonis. c. 19. 18.
Regnum de regibus ne iniuste quaritur, nec rex iniuste illud exeat. c. 19. 30.
Regularis omnis ad chorū professus teneatur ad horas Canonicas. c. 20. 19.
Religio fouenda & augenda. c. 10. 29.
Religiosus cur non suo nomine indignus, eo quod orationem mentalem voluntariam quondam non agit. c. 20. 61.
Religiosus uocari se, & non agricolam Dei seruū an recte agit. c. 18. 64.
Responsa chori non debet seruans aliam regulam. cap. 10. 7.
Restituetur cui distributio hora amissa. c. 7. 35.
Restituere debet fructus non promissus, etiam ante sententiam. c. 21. 47.
Restituito ob horas ommissas iuris humani est. cap. 21. 58.
Restituito ob horas ommissas cui facienda. c. 7. 33.
Restituito Deo facienda a Papa minuitur. c. 10. 54.
Restituito ob horas ommissas & postea dictas. cap. 10. 57.
Restituitur pauperibus quis sibi retineat. 7. 34.
Rex caveat ne fiat Tyrannus, & pauper ne fiat in puer. c. 19. 27.
Rex Ioannes III. & Regina Catharina cur recurrant ad hunc versum. c. 19. 13.
Rex Ioannes III. ob legum suarum notitiam laudatus. c. 18. 49.
Rex uult, quod Deus, aut ille quod uult cum uelle. c. 19. 31.
Rogatus cur rogatum dicitur honorare. c. 20. 4.
Romani quibus alidibus meruere imperiū. c. 20. 36.
Roncavallis laudata. c. 19. 127.
Rosarii dicere alternatim an satis. c. 10. 21. & 25.
Rosarium Virginis maris per partes dici solitum. cap. 10. 39.
Rutilius Benzanus Doctor laudatus. c. 10. 23.

S

Sacerdos in Ecclesia sileat & a risu abstinere. cap. 17. 16.
Sacerdos non ferat Virgilium pro Euangelio. cap. 19. 175.

Sacerdos

Index.

Sacerdos simul egrediatur cum diacono, & sub-
diacono. c. 18. 99.
Sacramentum quo regeneramur, quo conseruamur,
& quo resistimus. c. 20. 64.
Sacrificia in tota sileatur, cum paratur ad Mis-
sam. c. 16. 28.
Salus caritatum ab Angelis ubi. c. 19. 184.
Salus qui bene, & qui male pronuntiant. c. 16. 17.
Salutem in choro obiter ut liceat. c. 16. 67.
Sanctificetur nomen tuum quid sibi velit. c. 19. 177.
Sancti minores impetrant quaptam qua non ma-
iores. c. 18. 25.
Sancti volunt honorari cum prauis aliorum.
cap. 18. 26.
Sanctos non esse superstitiose inuocandos. c. 18. 24.
Sedere alie in ecclesia quando non malum. c. 18. 8.
Sed libera nos a malo quid significet. c. 19. 112.
Sellas quas ferre ad conciones, & missas quando
malum. c. 18. 7.
Septuaginta honoratur, quo sine bene optatur. cap.
18. num. 8.
Silentium colloquio in debito impeditur. c. 17. 19.
Silentium in diuinis laudabile. c. 17. 15.
Silentium monasterij S. Crucis Cerymbria lau-
datum. 17. 18.
Silentium robur ad spiritualia praeferat. c. 17. 17.
Stare diuersa significat. c. 4. 1.
Student an ob contemplatiuam debeat mutari
uitam. c. 18. 62.
Studenti uni facultati non facere transitum ad
aliam. cap. 19. num. 12.
Studenti qui finit, qua tentatio vincenda, &
qui locus optandus. c. 19. 10.
Studere rebus Christi, & Maria quomodo conue-
nit. 18. 61.
Studium male dictum, ob quod emittitur effectum.
cap. 11. num. 32.
Studium non excusat ab horis. c. 11. 32.
Suppletio horarum omissarum ut excuset. 10. 47.
Surdus horas non recitet cum alio. 19. 89.
Symbolum Apostolicum cur non proprie oratio. 4. 10.
Symbolum Apostolicum in Missa ineptum sibi
debet. c. 16. 44.
Symbolum quibus punctis, & quomodo distingue-
dum. c. 16. 19.

Tardare nimium in consecratione, & Mem-
to. c. malum. c. 17. 44.
Te Deum, matutina, & non laudum esse partem.
cap. 3. 64.
Te Deum Matutina, Gloria, & Ite Missa est,
Missa comites. c. 19. 202.
Tertius praeferra temporale spirituali quid aget.
cap. 18. 14.
Testamentum condendi voluntas, & facultas
Dri donum. 19. 28.
Textus huius c. restitutus. c. 2. 1.
Thomas Aquinas anno 1274. c. 16. 46.
Theologus, & Canonista puri regendo Rempubl.
errare solent. c. 18. 56.
Thesaurarius castiget in sacrificia alie loquen-
tem. c. 18. 97.
Totum, & parum quod quid paria. c. 5. 12.
Trinitas trium horarum oratione suis praeigna-
ta. cap. 3. 2.
Tyrannus occidi nequit a quouis priuato. c. 19. 79.
Valor orationis propria, & aliena tractatur.
cap. 20. 33.
Vallu quid, & qualis hac quam inhabitamus. ca-
pit. 19. num. 182.
Venio exultemus antiquum, & nouum. c. 19. 190.
Verbis Orationis praefertim sacramentalibus nil
miscendum. c. 19. 45.
Vespere Quadragesima qua ante cenam dicen-
da. cap. 3. 41.
Victoria contra superbiam habita ut roborat eam.
cap. 19. num. 8.
Vigiliae plebs sunt clerici. c. 19. 8.
Virtuti actus solus praecipitur, sed non ut virtus
se fiat. 28. 29.
Visitatio quadam male intellecta. 18. 80.
Visitatio Ecclesiarum diuersis sit horis. c. 10. 40.
Vmbertus qui datus & humani doctor praecellens.
cap. 11. num. 25.
Voluntas, & scientia Dei ut immutabilis. caput.
19. num. 13.
Vota plura sunt tempore necessitatis quam pro-
spectu. c. 20. 60.

FINIS.

D. MARTINI AB AZPILCVETA

NAVARRI I. V. D. PRAECLARISSIMI AC CELEBERRIMI,

ENCHIRIDION, SIVE MANVALE CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM.

Complectens resolutionem omnium penè dubiorum, quae in sacris confessionibus
occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones,
censuras, & irregularitates.

QVONIAM totus hic Liber de peccatoris anima per
penitentiam a peccato liberanda tractat, praeludemus
paucis, quae considerata, & perpensa, facile possunt nos
peccatores urgere ad agnoscendam aliquorum nostro-
rum erga Deum Optimum Maximam ingratitudinem,
imprudenciam, & impudentiam, qua maiora minori-
bus, immo & mala bonis, & pessima optimis prae-
ponimus. Ea verò duximus contrahenda in decem Praeludia, nihil plane,
quod non sit vtile, & necessariam ferè omnibus, etiam utrumque ius val-
lentibus, continentia.

Secunda pars Deret.

- Primum, ob oculos proponet nobis peccantibus animæ nostræ dignitatem.
Secundum, eius vires, & potentias sensitivas.
Tertium, eius vires, & potentias intellectivas.
Quartum, finem ultimum, & beatitudinem, in quam creati, & redempti sumus, & miseriam æternam, quam cauere debemus.
Quintum, animæ passiones, & habitus, quibus in merita, vel demerita mouemur.
Sextum, animæ altus humanos, quibus in æternam beatitudinem, vel miseriam itur.
Septimum, quæ sint merita, & demerita.
Octauum membra demeriti in peccatum originale, & actuale.
Nonum, peccati actualis varia genera, & quid sit peccatum mortale, & quid veniale, & quibus notis peccatum mortale à veniali discernatur.
Decimum, penitentia sacramentum, & eius partes.

De essentia animæ rationalis.

Prælud. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Anima quid sit, definitur.
- 2 Definitio ex genere, & differentia consistere debet.
- 3 Animam aut dixere corpoream, aut mortalem, hæretici.
- 4 Animam vnam tantum esse in homine contra glossam.
- 5 Animam rationalem veram formam substantialem corporis esse.
- 6 Anima rationalis quem in finem creata.
- 7 Gratia, & operibus & non sola fide hominem saluari.
- 8 Iustus sit nullus, nisi per merita Christi, nec per illa lege priuata, nisi sic, & sic commutata.
- 9 Gratiam primam nemo de condigno meretur.
- 10 Christi anima quo tempore iusta, & beata esset.
- 11 Anima humanam imaginari parvulis membris distinctam error.
- 12 Deus totus in toto orbe, & totus in qualibet parte.
- 13 Animam asserere non esse formam substantialem hominis hæreticum.
- 14 Intellectus dicitur Pauli de interiore, & exteriore homine.
- 15 Anima sedem esse cor, & illam in sanguine habitare, & crescere, ut intelligendum.

- 15 Animam, Deum, & Angelos putans corporeos, an peccet, & sit hæreticus.
- 16 Peccatum quibus modis circa credenda de anima, & nu. 17.

DE præfata essentia animæ rationalis dicimus sequentia. Primo, quod multi, qui corpori magis, quam animæ indulgemus, parum auscultamus illud Ps. 65. *Venite, audite, & narrabo omnes, qui timebant Deum, quanta fecit anima mea: quande quidem nimium occupati in curando corpore parum de beneficiis illi a Deo collatis curamus.* Ob quod ait B. Ber. in princ. Meditationum: *Multi multa sciunt, & seipsos nesciunt; alios inspicunt, & seipsos deserunt; Deum quærunt per ista exteriora, deserentes sua interiora, quibus interior est Deus.* Et illud: *O anima Dei insignita imagine, decorata similitudine, desponsata à fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum angelis, capax beatitudinis, habes unitatis, rationis capax; quid tibi cum carne, unde tanta mala patieris?*

- 1 Secundo, quod animæ nostræ rationalis perfecta cognitio nulli unquam sine sacrarum literarum, aut fidei Orthodoxæ cognitio ne plene paruit. Quapropter omnia definitione animæ, quæ tradit Arist. lib. 3. de anima, tex. 4. & 5. quamque explicat Angelicus, & omniscius ille Thom. 1. par. q. 76. artic. 4. scilicet. *Animæ rationalis est actus corporis, physici, organici, potentia vitam habentis,*

De essentia animæ rationalis. Prælud. I. 2

benies, definitur eam nostræ proposito sic aptius: *Animæ rationalis est substantia, per se subsistens, incorporea, immortalis, creata a Deo ex nihilo, ubi, & quando infunditur corpori, sit forma substantialis, eius, per se, ad beatitudinem per gratiam, & bona opera consequendam apta.*

Dixi. Substantia, ne definitio careat genere, quo & differentia debet constare omnis optima definitio, quod docuit per theoriam Arist. lib. 6. Topi. c. 1. & 2. & per praxim, & vsum Iurisc. Vlpia. in l. 1. ff. de dolo malo. & l. 1. ff. de test. ubi Bart. & alij hoc explicant. & constat verbum Substantia, esse genus ad animam humanam, omnis etenim anima humana est substantia. ut probat D. Thom. 2. lib. sent. dist. 3. q. 1. art. 6. non tamen e contrario omnis substantia est anima humana.

Dixi. Per se subsistens, ut differat ab anima vegetatiua plantarum, & à sensitiva ceterorum animalium, quæ non possunt per se subsistere, ut probat idem S. Th. 1. par. q. 75. art. 3. & 6. & q. 76. art. 3.

Dixi. Incorporea, ad differentiam substantiæ corporeæ, & ad damnationem Digenis, & aliorum ethnicorum philosophorum, qui dixerunt animam esse ventum, vel aerem, ut refert B. Id. lib. 1. originum, siue etymologiarum, c. 1. de homine, & partibus eius, & S. Ant. par. 1. tit. 1. cap. 4. in princip. quos appellat hæreticos Tertullianus Isido. ubi supra lib. 8. c. 5. relatus in cap. pen. 24. q. 3.

Dixi. Immortalis, tum ad retundendam hæresim, quæ, ut ait Isid. in eo. c. 5. Arabiorum est, dicentium, animam simul cum corpore interire, quod hæreticum esse declarauit Conc. Lateran. sess. 8. c. 1. in princ. & antea probauit S. Th. 1. par. q. 63. art. 2. ad 3. & 2. q. 164. art. 1. ad 1. tum ad differentiam aliarum animarum, quæ est suis corporibus moriuntur, ut ait ibidem S. Tho. & gl. cle. 1. §. porro. verb. intellectus. de sum. Trini. & fid. cath. quæ tamen in nouit vnum falsum (quod etiam male affirmat Io. Brunus de spons. conclu. 14. num. 4.) quatenus loquimur de anima vegetatiua, quæ viuimus, & sensitiva, quæ sentimus, significat etenim in nobis esse tres animas, videlicet vegetatiuam, sensitivam, & rationalem, & morientibus nobis mori duas, quæ utique falsum est, quia nulla est in hoie

alia anima præter rationalem, ut habetur in lib. de eccl. dogmat. c. 15. in princ. 3. inter opera Aug. & late probat Tho. in 1. par. q. 76. ar. 3. & lib. 2. cont. Gent. c. 58. & de anima art. 11. & quolibet. 1. q. 4. art. 1. Et ita ipsamet est vegetatrix, siue vegetatiua, & sentiens, siue sensitiva, & intelligens, siue intellectiva.

Dixi. Creata à Deo, ad damnandam hæresim Tertulliani, asserentis animas ab Angelis creari, ut tradit B. Aug. in lib. de hæresib. ad Quotuldeum, c. 86. contra Symbolum Arianis, & cap. firmiter, de sum. Trinit. & fide cath. quibus docemur, Deum esse creatorem omnium, visibilium & invisibilium.

Dixi. Ex nihilo, ad fugiendam hæresim Gnosticorum, qui, ut ait Isidorus in d. c. 5. & refert Aug. ubi supra c. 6. ob altitudinem scientiæ, quam sibi arrogabāt, se ita appellare uoluerunt, & dixerunt ex natura Dei creatas animas, & non ex nihilo. quæ hæresis fuit etiam Manichæorum, damnata per primum Concilium Bracharen. c. 5. in hæc uerba, si quas animas humanas, uel Angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manichæi, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Dixi. Vbi & quando infunditur corpori, ad fugiendum errorem Origenianorum, asserentium animas hominum iam inde a principio mundi fuisse simul cum Angelis creatas in celo, & inde postea mitti in corpora, ut ait Isidorus ubi supra, & refert S. Th. in 1. par. q. 118. art. 4. Contra item illos, qui asserunt, prius creari animas, quàm in corpora mittantur, quod ut sensitio gl. c. si quis obiecerit. 1. q. 3. dum ait, animam prius uiuere, quam sit in corpore, quod tñ hæreticum esse dicit glo. Io. in r. quod uero non formatum. 32. q. 2. in hæc uerba memoratu dignissima, quæ decerpere potuit ex Magistro sentent. lib. 2. dist. 17. Fides nostra est, quod quotidie Deus bonas creat animas, & infundit nouis corporibus, & infundendo creat, & creando infundit. Cui consonat S. Tho. communiter receptus in dicto lib. 2. sentent. dist. 3. q. 1. art. 4. ad 1. dist. 17. q. 2. art. 2. & 1. par. q. 90. art. 4. Itaque, quod anima non creatur in celo, sed intra corpus, & non antequam infundatur, sed cum infunditur, ut infra eodem nu. 11. dicetur.

A 2 Dixi:

I. hula Secunda pars Decret.

Dixi: Ve sit forma substantialis eius per se. Primum ad declinandam haresim eorum, qui dixerunt animam non esse formam substantialem corporis. Deinde contra eos, qui dixerunt, non esse talem formam, saltem in quantum est rationalis; quod damnauit consilium Viennense in cle. 1. §. porro. de sum. Trin. & bñ. cath. in hac verba: Potrò doctrinam omnem, seu positionem, temere asserentem, iut veritatem in dubitum, quod substantia animæ rationalis, seu intellectus vere, ac per se humani corporis non sit forma velut erronea, ac veritati catholice inimica fidei, prædicto sacro approbante concilio reprobamus, & tradit S. Tho. Opusc. 24.

6 Dixi: Ad obtinendum beatitudinem, quod monstramus finem illum ultimū, & felicissimum, ad quem habendum creatae sunt animæ nostræ, ac subinde nos ipsi, iuxta illud B. Augustini in Enchiridion, c. 9. citatum a Magistro in 2. lib. sent. dist. 1. Pecio Deus rationalem creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur.

7 Dixi: Per gratiam, ad excludendū errorem Pelagianorum, tradentium (vt refert B. Augustinus in præcitato lib. de haresibus ad Quodvultdeum, c. 88.) posse nos per solam potestatem naturalem cum consensu generali Dei, sine vlla ope speciali gratiæ, iustificari, & glorificari (quos appellat hæreticos Isidorus in c. penult. 2. §. 27.) qui damnati fuerunt olim in Concilio Milenitano, cap. 7. & Concil. Africano, cap. 80. relatis in tribus capitulis vltimis, de consecrat. distinctio. 4. & nouissime in Concilio Trident. sess. 6. capitulo 1. & 3. vt dicemus infra in prælud. tertio, num. 11. & 12.

8 Dixi: Et per bona opera, ad significandum, quod licet primam gratiā, qua per baptismum, vel poenitentiam iustificamur, nemo suis meritis de condigno mereri possit, vt definit præfatum Concilium Tridentinum, vbi supra cap. 4. cano. 1. & 3. & docet S. Thom. 1. 2. quæstio. 112. art. 1. & 2. 1. 4. art. 2. nullum tamen adultum iudicio rationis fungens lege communi iustificatur, nisi præiusto aliquo actu moraliter bono, libera arbitrio suo producto, etiam si fide perpolleat, iuxta illud Augustin. cap.

omnis, de consecr. dist. 4. Omnis, qui iam suæ vitæ arbitrio constitutus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi enim poeniteat veteris vitæ, nonam non poterit inchoare. ab hac poenitentia, cum baptizantur soli parvuli immunes sunt: nondum enim vti possunt libero arbitrio; quod ipsum ait in c. hñmissime. 15. q. 1. & iuxta ea, quæ tradit S. Tho. 1. 2. q. 113. per totā. Adultus, in quā iudicio rationis fungens, quia infans, puer, & adultus, carentes iam a naturæ ratione, ob merita Iesu Christi domini nostri per baptismum communicata eam nunc sub lege gratiæ consequuntur, c. maiores. de baptis. & olim sub lege naturalis, & scripta ob eodem merita applicata per circuncisionem, & alia sacramenta, & oblationes, in id instituta, cōsequebantur, non tamen ex opere operato, sicuti nunc per sacramenta, cap. quod autem. & c. ex quo. de consecr. dist. 4. Domini autem nostri Iesu Christi anima illa gloriofissima, & semper benedicta, lege priuata, sine vlla priuata actu, & merito præcedere, in primo suæ conceptionis instanti, nō solum fuit iustificata, sed etiam beatificata, quoad beatitudinem animæ propriam, vt ante, & post alios declarat S. Tho. 3. par. q. 19. art. 3. & 3. lib. sent. dist. 38. art. 2. 4. & seq. & opus. 3. c. 238. Eadem itē lege priuata beata, & immaculata virgo Maria, Dei mater in primo suæ conceptionis instanti, Beatus item Io. Bapt. & Ieremias antequam nascerentur, sine vlla sacramento, & specifice fuerunt iustificati, iuxta ea, quæ leguntur, & notantur, Luc. 1. & Ier. 1. & tradit S. Tho. in d. 3. p. q. 17. art. 2. & 6. & q. 27. per tot. & 3. lib. sent. dist. 3. q. 1. art. 1. & 2.

10 Tercio dicimus, quod ex hac definitione sic explicata inferitur primo, errare illos, qui imaginantur animas humanas esse diuisibiles, quales sunt animæ aliorū animalium, habereq; capitula, seu parua capita, brachiola, manusculas, & alia membra, quæ respondent corporis partibus, quas animant, & informant. Quoniam anima rationalis est res incorporea, & in diuisibilis, neque habet vlla talia membra, immo tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte quo ad ipsam animæ substantiam, & essentiam, quod docet Sanctus Thom. ab omnibus receptus

De essentia animæ rationalis. Prælud. I. 3

ptus in 1. par. q. 8. art. 2. ad 3. & in 3. par. q. 46. art. 7. & in 1. lib. sent. dist. 8. q. 5. art. 3. post B. Augustinum lib. 6. de Trin. cap. 11. 6. quemadmodum Deus optimus maximus est totus in toto mundo, & totus in qualibet eius parte, quia est ubiq; secundum Magistrum, & alios in dicto primo lib. sententiarum, dist. 37. & sanctum Thom. in præcitata 1. par. q. 8. art. 2. & 3. lib. contra gent. capitulo 68. & sicut sanctissimum Christi corpus in almo, & admirabili Eucharistiæ sacramento totum, atque integrum est sub tota panis, & vini specie, & totum sub altera eorum ac qualibet eius parte, c. singuli, & cap. vbi pars. de consecr. dist. 2. & definitur nuptissime sacrum sanctum Conc. Trid. sess. 13. c. 3. declarando in can. 3. hæreticum eum, qui negat totum Christi corpus contineri sub unaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta.

12 Secundo inferitur, animam non esse hominem, tum quia anima, vt diximus supra, nu. 2. & 3. est substantia incorporea, & immortalis, capitulo. firmiter de sum. Trin. & fide cathol. & tradit sanctus Thom. opus. 23. tum, quia homo duabus partibus constat, anima nempe rationali, & corpore. Id quod tradit grauissimus auctor Innocent. Tertius in cap. in quadam. §. sed aduersus. de celebrat. missi. in hac verba: Ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione verus homo subsistit, quod ipsum antea docuit sanctissimus ille pater noster August. in lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 3. per totum, & in cap. Moyses. 32. quæst. 2. & latius expressit Diuus Thom. 1. part. quæstio. 75. articulo. 4. & quæstio. 79. art. 1. post Arist. 2. lib. de anima, text. 3.

Tercio inferitur, canendum esse, ne quis ex illis verbis eiusdem Augustini in præcitato cap. Moyses, Oportet primum domum compaginari, & sic habitatorem induci, colligat id, quod utinam nemo colligerit, nempe perinde animam rationalem esse in corpore, ac motor nauis est in navi, & habitator domus in domo; quod non sit vera, & essentialis forma humani corporis, quoniam hoc est hæreticum, & damnatum per clem. 1. §. porro. de sum. Op. Nauar. Tom. II.

Trinita. & fide cathol. vt prædiximus supra. num. 5.

13 Quarto inferitur, quod Paulus cum in epist. 2. ad Cor. c. 4. appellat hominē interiorem partem intellectiuam, & hominē exteriorē partē sensitiuā, noluit dicere, quod aliqua illarū pars separata sit homo, ut quidam hæreticus Tertullianus nomine inde collegit, auctore Sanct. Thom. ibid. lect. 5. sed quod secundum rei veritatem pars intellectiua est principalior pars hominis, & secundū aliquorum falsam estimationem pars sensitiua est pars principalior eius, & totū solet interdum notari à parte principaliori, vt declarat idem S. Th. 1. par. q. 75. art. 4. ad 1. & latius in d. lect. 5. super præfatum c. epist. secunda, ad Corinth.

14 Quinto inferitur, glo. illam in cap. 1. de sacra unctio. in prin. quæ inquit, cor esse animæ sedem, non esse ita intelligendam, quod anima soli cordi insideat, indeque reliquum corpus gubernet, sed quod liceat per se totā immediatē oēs eius partes animæ, & informet, in corde tñ operatur quamplurimā eorum, quæ ad uitam pertinent, quæ nō operatur in alijs partibus, iuxta illud Parthenices Marianæ.

Cor prius ex illo, quanta descendit in artus
Vitalis calor à pleno ceu flumina fonte
Illic prima domus vitæ, postrema per illud
Discedens terris animas vestigia ponit.
Neq; tamen ex hoc eleganti elogio colligas prius tpe cor ipsum animari, quam cetera alia corporis membra, nec posterius tempore, quàm illa destitui ab anima. Quoniam vno, & eodem tempore creatura Deo ex nihilo intra corpusculum iam ad id organice fabricatū, & paratum, & simul ei toti, & cuilibet parti coniungitur tanquam forma eius substantialis, & essentialis, ex qua, & illo corpusculo constituitur verus homo, vt colligitur ex S. Tho. communiter recepto 1. par. q. 90. art. 1. 3. & 4. & q. 119. art. 2. & ex Magistro Scotto, & alijs in 2. lib. sentent. dist. 17.

Sexto inferitur ad eundem item modū intelligendum esse illud B. Aug. in præcitato c. Moyses. 32. q. 1. anima, quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare. Inferitur item, quod in illo dicto B. Hiero. in c.

Secunda pars Decreti.

nec tales de consec. dist. 5. nec potest vi-
uere anima, nisi crescendi capax sit, per
uerbum, anima, intelligendum esse homi-
nem animatum, ut ibi d. gl. intellexit per
figuram Synecdochē, capiēdo partem pro
toto (quāvis recentior editio aptius pro
aīa habeat animal.) anima n. humana,
nec augere, nec minui potest: sed semper
manet eadē & incorruptibilis, ut supra
dictum est, & probat S. Tho. 1. par. q. 75.
art. 6. & Scotus, Bonaventura, & alij in
2. lib. sent. dist. 17.

Septimo inferi, illud Vergilij, igneus
est ollis vigor, & celestis origo, quod glo.
in 5. si. insit. de iur. na. gen. & civ. intelli-
git de hominibus, esse quidem verum in
eo sensu, q. origo hominum quoad ani-
mam sit immediate à Deo per creatio-
nem ex nihilo intra corpusculum, quod
embrio dicitur, non autem in illo, quod
de aliqua parte coelesti sit illa facta. hoc
enim est, ut diximus, erroneum.

15 Octauo inferitur, lōgē magis e re nostra
esse per se simpliciter scire prädica, eadēq;
ruminare, quā alias scientias (et
iuris) cognitione fidei catholice minime
necessarias, tum per illud dictum Bernar-
di relatum supra initio huius præludij,
tum quia hæc pertinent ad cognitionem
fidei Orthodoxæ, cuius studium esse vri-
lius, & melius, quā aliarum scientiarū,
(etiam iuris, etiam laicis) singulariter de-
finit Inn. receptus in c. firmiter. nu. 6.
de sum. Trid. & si. cath. tū, quia oportet,
omnes credere, saltem implicite, omnia,
quæ sunt catholice fidei. hoc est credere
in genere esse vera omnia, quæ credit sa-
cro sancta catholica Romana Ecclesia, &
etiam explicite articulos fidei secundum
S. Th. 2. 2. q. 2. art. 5. & 6. saltem eos quos
illa solemnizat, secundum eundem, quo
ad hoc ab omnibus receptum ibid. art. 7.

Nono inferitur, quæstionis esse quoti-
dianæ, an & quantum peccent circa prædi-
cta errantes, immo an sint hæretici, adeo
ut incurrant censuras contra eos latas?

Ad quæ quidem quæstionem dicendum
videatur primo, qd peccant, nisi simplici-
tas, vel ignorantia iusta eos excuset, & q.
sunt hæretici, si pertinaciter id teneant,
arg. clem. 1. de sum. Trin. & fid. cath. §.
porro iuncta gl. in versic. pertinaciter de
hare. & clem. 1. §. penult. iuncta gloss.

eo. ver. de vsur. & tradit S. Tho. ubi supra.

Secundo, quod nō sint hæretici, si per-
tinaciter non errant, hoc est, si habet præ-
parationem animi actualem, vel virtuale
resipiscendi, & credendi contrariū, cum
primū nouerint, id teneri pro fide ab Ec-
clesia Romana, quales arbitror innume-
ros, qui simpliciter, & bona fide sine per-
tinacia i imaginatur animas humanas, ex-
tas corpore paruulas, quasi infantas, eo q.
frequenter audiunt, vel legunt, animam
sancti Pauli primi eremitæ visam fuisse
in huiusmodi figura à sancto Antonio p.
Angelos in celum deferri, ut in eius uita
describit Diuus Hieronymus: & animam
sanctæ Scholasticæ à beato Benedicto eius
fratre, ut in 2. lib. Dialogorum, capit. 33.
scribit Beatus Gregorius, & alias ab alijs.
Sicut & imaginatur Angelos infantu-
los, & (quod peius est) imaginantur
etiam ipsum Deum patrem omnipoten-
tem figuræ cuiusdam viri grauis, & se-
nescētis: & Spiritum sanctum colum-
bam, eo quod passim vident angelos pi-
ctos puerili figura in tabulis repræsen-
tationis Natiuitatis, & Ascensionis Do-
mini nostri Iesu Christi, & Assumptio-
nis Deiparæ Virginis, & alibi sæpe. &
eo, quod vident Deum patrem repræsen-
tatum in figura grauis, seniorisq; homi-
nis: & Spiritum sanctum in specie colum-
bæ: quas imaginationes falsas concipiūt,
eo quod non satis docentur a patribus,
& concionatoribus, animas, & angelos
non esse corporeos, & longe minus infi-
nite Deum ipsum optimum maximum, li-
cet per species corporeas repræsententur.
& qd huiusmodi repræsentatio ideo sit,
quia spiritalia, & incorporea nequeunt
oculis corporeis repræsentari talia, qua-
lia vere sunt: & ita repræsentantur in fi-
guris, quo significetur nobis, nō quidē ea
esse talis figuræ: sed aliquas eorum virtu-
tes, & proprietates habere. Figura etenim
infantis aīæ, quæ in colum deferretur, si-
gnificat eius innocentiam, & quod eius-
modi figura angeli ornantis Christi Na-
tiuitatem, & Ascensionem, & eius Mariæ
matris Assumptionē, significat simpliciē,
& promptā deuotionē ad eis ministran-
dā. Senilis vero ætas in Deo patre sum-
mam eius auctoritatem, & prouiden-
tiā designat. Columbæ vero, quæ simplex

&

De essentia animæ rationalis. Prælud. I. 4

& amās est figurā, summam simplicitatē,
& amorē Spiritus sancti, qui est summus,
& simplex amor Patris, & Filij eis cōsub-
stantialis. Nam si satis hæc docentur, li-
benter deponerent huiusmodi falsas ima-
ginationes; crederentque firmiter, quod
anima, nec angelus, & longe minus Deus
ipse pater, nec filius, quā parte est Deus,
nec Spiritus sanctus ullatenus visu corpo-
reo cerni possunt.

16 Tercio, quod cū, ut plurimum, nulli or-
thodoxorum concipiant prædictas imagi-
nationes cum credulitate pertinaci, quod
Deus, Angeli, & animæ habeat corpora, si
ue quod sint corporea, non solū non sunt
censendi hæretici, immo nec regulariter
peccare, saltē mortaliter, si simpliciter, &
bona fide id faciant, per id quod in simili
singulariter dixit Innoc. in præcitato capi-
tulo firmite, de summa Trinit. & fide ca-
tholica nu. 7. cui nemo hucusque quem
viderim, contradixit, & adfuit Panormi-
tanus in eadem rubrica numero 4. & seq.
cōmuniter receptus, videlicet, nō esse hæ-
reticum, immo neq; peccare eum, qui na-
turali ratione motus falso opinaretur, pa-
trem in diuinis seniores, & antiquiores
esse filio, & Filium Spiritu sancto, modo
paratus sit corrigi ab ecclesia, iuxta Aug.
in c. dixit apostolus 2. 4. q. 3. quod ipsam te-
ner Cast. lib. 1. aduersus omnes hæreses,
c. 9. de omni alia hæresi, quam quis sine
pertinacia credit, vel asserit, nesciens con-
trarium teneri, a sancta catholica Roma-
na Ecclesia.

17 Quarto, quod hoc limitandum est. Pri-
mo, ne procedat quoad forū exterius, in
quo presumuntur hæretici, licet vere ta-
les non sint. & ideo, ut plerumque, aliqua
pœna maiore pro qualitate personarum
plectuntur qui probantur, vel confitentur
asseruisse talia, arg. o. accusatus, in prin. &
§. 1. & 3. de hæretic. lib. 6. Secundo ne pro-
cedat quoad forum conscientie quoad
peccatum in ijs, qui tenentur scire, illa esse
de fide, licet id sua culpa ignorent, vel nō
animaduertant, nec considerent. Tales
enim etsi coram Deo, & in foro conscien-
tiæ non sint censendi hæretici, ut præcita-
ti asserunt, nec consequenter in illo foro
incurrant censuras, & alias penas contra
hæreticos statutas, censendi sunt tamen
grauiter peccare, cum ignorantia iuris,

quod quis tenetur scire, non excuset. §.
notandum, posito sub c. si quem penitue-
rit, 1. q. 4. cum gl. & omnibus alijs scriben-
tibus, & ignorantia, cum gl. & ei adnota-
tis, de reg. in lib. 6. & tradit S. Tho. in 1. 2.
q. 76. art. 2. & 4. & q. 90. art. 4. & 2. 2. q. 53.
art. 2. quod satis sentit Innoc. in d. c. firmi-
ter, de summa Trinit. & fide cathol. nu. 2.
dum sentit differre clericos a laicis in ma-
teria credendi fidei articulos, & clarius.
Panorm. ubi supra, quāuis nec ipsi, nec
alij quod sciam, hoc satis declarant. Sed
probatur ratione illa irresistibili, quod
paria sunt scire, vel scire debere, l. quod
te mihi dare oportet, ff. de reb. cred. cum
multis ibi à recentioribus allatis. & con-
stat grauissime peccare illos, qui sciētes,
contrariū esse de fide, affirmant talia. ergo
et qui nesciunt, si scire deberēt, grauiter
peccāt, licet illa qualis qualis ignorantia
& incogitantia cum fide implicita, &
proposito saltem virtuali, credendi quid-
quid nouerint, & aduerterint esse de fide,
a pertinacia, censura, & alijs pœnis excu-
set. In quod faciunt cap. hæc est fides, 2. 4.
q. 1. & cap. dixit apostolus, ead. caus. q. 3.
& quæ latius tradit beatus Antoninus 2.
parte, tit. 12. c. 5. §. 1.

Quinto, quod nullus prædictorum er-
rorum, nec alius, si tantum mentalis fue-
rit, inducit excommunicationē, nec alias
pœnas a iure statutas, licet vere sit hære-
sis, & peccatum mortale grauissimum, ut
dicitur infra, cap. 11. nu. 17.

Circa.

Prædicta ergo; alij peccāt mortaliter,
& sunt hæretici; alij peccant mortaliter,
& non sunt hæretici; alij non peccant, vel
solum venialiter.

Primi ordinis est primo, qui sciens, &
aduertens contrarium teneri a sancta ca-
tholica Romana Ecclesia, credit animam
non esse substantiam, quæ per se subsiste-
re possit, differentem a corpore, quod in-
format, supra nu. 2. 3. & 10.

Secundo, qui cum eadem scientia cre-
dit, eam esse corpoream, vel habere for-
mam humanam in parua membra dige-
stam, nu. 3. & 10.

Tercio, qui cum eadem scientia cre-
dit, eam simul cū corpore interire. nu. 3.

Quarto, qui cum eadem scientia credit

Secunda pars Decret.

animas creari ab angelis, vel esse desubstantia, vel p. arte Dei. nu. 4.

Quinto, qui cum eadem scientia credit, omnes animas creari antequam infundantur corpusculis. num. 4.

Sexto qui cum eadem scientia credit, animam non esse formam substantialem humani corporis. num. 5.

Septimo qui cum eadem scientia credit, posse nos saluari solis viribus naturalibus, & nostro libero arbitrio sine gratia speciali supernaturali. num. 7.

Secundi ordinis sunt, qui prædicta credunt ignorantes, vel non aduerentes, contrarium tenent a sancta Ecclesia catholica Romana, quod si scirent, & adverterent, non crederent illa, sed sunt personæ, quæ id scire, & advertere debent. num. 16. & 17.

Tertij ordinis sunt, qui credunt prædicta nescientes, nec nescire debentes contrarium tenent ab Ecclesia. ibid.

De anime potentijs, quatenus est vegetatrix, & sentiens.
Prælu. II.

SUMMARY.

- 1 Anima potentia quid, & quot potentie sentiendi exteriores quinque, interiores quatuor. nu. 2, 3.
- 2 Anima rationalis habet vim appetitivam animæ sensitiuæ.
- 3 Sensualitas appellatur vis appetens, sensibilis, irascibilis, & concupiscibilis.
- 4 Anima rationalis distinguitur a potentijs sensitiuis.

DE potentijs animæ, quatenus est vegetatrix, & sentiens, dicimus pauca. Primo, quod potentia, seu virtus, siue vis animæ, de qua hic agimus, est proximum principium operationis eius, ut satis colligitur ex S. Tho. 1. par. q. 78. art. 1. & 4. & q. 79. per totam.

Secundo dicimus, quod diuina bonitas est ornauit omnibus potētīs virtutibus, & viribus, quas hēt anima vegetas, siue vegetatiua, quæ plantæ viuunt, adeo quidē, qd merito anima rationalis posset appellari vegetatiua, siue vegetatiua, ut resolu-

te ait Ioan. Maior. in 2. lib. sent. d. 16. q. 2. Siquidem cum in homine, ut dictū est supra, prælu. 1. nu. 4. una sola sit anima, & videamus cum nutrirī, angerī, & perficī, & nutritum, auctum, & perfectum simile sibi generare, consequens plane est, eius animam habere omnes vegetatiuæ animæ potētias, vires, & facultates, quæ sunt tres. Nutritiua, quæ conseruat corpus. Augmentatiua, quæ auget, & perficit, illud & Generatiua, quæ sibi simile producit, iuxta illud Arif. 2. lib. de anima, tex. 13. *Opera autem vegetatiua sunt tria generare, alimētum vi, & augmentum facere*, ut declarat S. Th. 1. par. q. 78. art. 1. & de anima art. 13.

Tertio dicimus, quod eadem illa bonitas ornauit eam etiam potētīs, viribus, & facultatibus omnibus animæ sensitiuæ, adeo quidem, ut merito anima rationalis appellari possit sentiens, siue sensitiua, ut recte dicit Io. Maior in d. 2. lib. sent. d. 16. q. 2. Cum n. videamus hominem mouere sese efficitur eum habere potentiam motiuam animæ sensitiuæ. Cui item perspicimus, eum sentire, & cognoscere, consequitur, eum habere potentiam animæ sensitiuæ cognoscitiuam, quæ diuiditur in interiorem, & exteriorem. Exteriorē exercet per potētias exteriores, quæ sunt quinque, Vires videlicet, Auditus, Odo-ratus, Gustus, & Tactus, quos recensuit et gl. l. qd meo. ff. de acq. poss. Interiorē autē cognitionē sensitiuā exercet per potētias sensitiuas interiores, quæ sunt quatuor. Prima est Sēsus cōis, cuius munus, & officium est recipere interius cognitiones oīum, quæ prædicti quinque sensus exteriū cognoscunt, & de illis iudicare. Secūda est Imaginatiua, seu Cogitatiua, cuius munus est seruire omnia, quæ recipit Sēsus cōis. Tertiā Aestimatiua, ad quam spectat recipere intentiones, quas animal natura-liter percipit, sed aliter, quam per sensus exteriores, et est illa, quæ omnia estimat lupum esse suum inimicum. Quarta est Memoratiua, cuius officium est conseruare tanquam in thesauro intentiones, quas aestimatiua recipit, secundum sanctū Th. 1. par. q. 79. art. 6. in corpore q. qui in q. 78. articulo quarto, ait Auicennam addidisse his quintā, videlicet phantasiā, sed superuacaneē, cum eius officium est faciat Imaginatiua.

Quarto

De poten. ani. quat. est ratio. Prælu. III.

4 Quarto dicimus, quod hæc eadem anima nostra habet potentiam appetendi, quæ pollet anima sensitiua, quia potest appetere ac renuere, quæ per sensus prædictos cognoscit. Quæ quidem potentia appetitiua sensualitas vocatur a S. Tho. 1. par. q. 8. art. 1. & a Io. X. XII. in præmio clement. & ab Innoc. I. I. in cap. 1. §. in vertice de sacra vnctione, quæ vox, quamuis non videatur latina, ea tamen vultur etiā Magister in 2. lib. sentent. dist. 24. ubi eam definit.

5 Quinto dicimus, quod hæc sensualitas, siue potentia, siue vis appetitiua sensitiua diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem. Concupiscibilis est illa, per quā anima humana, quatenus conuenit cum sensitiua, potest appetere, siue velle, vel renuere, siue nolle illa, quæ apprehendit conuenire, vel non conuenire per prædictos sensus, ea ratione, quod conueniant, vel non conueniant. Irascibilis vero est illa, per quā audet resistere illis, per quæ impugnantur, vel per quæ impediuntur illa ea, quæ sibi conuenire videntur. Itaque quæ potentia irascibilis propugnatrix est potētis concupiscibilis, ut dixit sanctus Thomas in dicta q. 82. art. 2. qui in seq. art. probat, prædictas duas potētias subditi-tioni, eique obedire, licet quoad aliquid ei repugnent, & submurmurent. Quoniam diuina ratione, non esse experendum, vel cupiendum, aut renuendum illud, aut illud, aut non esse resistendum illi, aut illi, aut omnino obedire, aut certe refrenantur. Quod experientia palam docet, quoties ira, timore, audacia, amore, vel odio percipiunt, aut omnino, aut ex parte sedamur, considerando aliqua a nobis, vel ab alijs propōita rationi consentanea, sicuti 1. Reg. cap. 25. Dauidis ardens ira extincta fuit per rationes, & precēs Abigail iustissimas. Amor item effrenatus, & furens Mariæ Magdalene, repressus, & extinctus fuit per predicationem Domini nostri Iesu Christi, diuinæ, & humanæ rationi consentaneam, Luc. cap. 7.

6 Sexto, quod satis grauis quæstionis est: An qualibet prædictarum potētiarum vegetatiuæ, ac sensitiuæ sit re ipsa idem quod anima? In qua quidem quæstione illa videtur verior, facilior, & commodior sententia quæ habet, nullam harum po-

tentiarum, quas habet anima rationalis humana quatenus est vegetatiua, vel sensitiua, cognoscitiua, aut appetitiua, esse idem quod ipsamet anima, eo quod omnes prædictæ potētis constant, & sunt compositæ ex aliqua parte corporis, & ipsamet anima, sicut totus homo constat ex anima, & corpore. Et ita sicut totus homo non est sola anima ipsius, ut prædictū est prælu. 1. nu. 11. ita partes ille hominis, quæ sunt potētis, sensitiuæ, & organa sensuum ipsius non sunt sola anima, ex qua, & aliquibus partibus corporis constant, quia eadem ratio, quæ est de toto ad totum, est de parte ad partem, quæ de rota, ff. de rei uend. & c. pastoralis. Si item cum totum, de officio deleg. quod longe dilucidius, quam alij omnes tradit Io. Maior in 2. lib. sentent. dist. 16. q. 2.

Circa.

Potentias sensitiuas animæ humanæ nullus ferè peccat, credendo illud, aut illud, nisi qui scit, vel scire debet, vnam tantum animam (rationalem scilicet) esse in homine, iuxta dicta supra in prælu. 1. nu. 4. & nihilominus credit, animam rationalem non sentire, sed solum intelligere, quia consequenter videtur confiteri plures animas esse in homine, quod est erroneum. An autem id sentiens sit hæreticus, vel peccet mortaliter, facile colligitur ex prælu. 1. nu. 16. & 17.

De potentijs animæ, quatenus est rationalis, siue intellectiua.
Prælu. III.

SUMMARY.

- 1 Anima rationalis quas potētias habet, & an sint ipsæ.
- 2 Anima, & memoria non differunt, sicut nec intellectus, & ratio. nu. 3.
- 3 Anima, cui appellatur intellectus, memoria, intellectus agens, intellectus possibilis, & ratio, tum superior, tum inferior.
- 4 Anima appetens, et intellectus Sæcie appellatur.
- 5 Appetendi, & nesciendi vis intellectiua, & differunt.
- 6 Intellectus an possit voluntate.
- 7 Volūtas, & intellectus Sæcie modo animam mouent.

Appe-

III. b. Secunda pars Decreti.

- 8 Appetendi vis diuiditur, ut sensualitas.
- 9 Anima sola rationali habet liberū arbitriū.
- 10 Liberum arbitrium, non est homini heresi.
- 11 Liberum arbitrium, ut sufficit ad cadendum, et non ad surgendum.
- 11 Gratiam gratum facientem primum nemo de condignā meretur.
- 12 Gratia Dei quasi sine dono perseverantia non perditur.
- 13 Anima plura nescit vi rationali, quam sensitiua.
- 14 Anima, ut nescit se, et angelos, et spiritusque actus.
- 15 Anima, et angelus non cognoscunt per suas essentias, ut Deus per suam.
- 16 Homo imago Dei est quoad mentem, non quoad corpus.
- 17 Imago Dei, ut est mulier sicut vir.
- 18 Homo imago Dei quoad naturam, potentiam, et actus.
- 19 Homo qua sua Deum unum et trinum melius cognoscit.
- 20 Generatio, et processio in diuinis spiritualissima.

DE potentia animæ, quatenus est rationalis, siue intellectiua dicimus sequentia. Primo, q. Deus Opt. Max. donauit animam rationalem humanam nō solum prætatis potentijs, quibus decorauit animam vegetatiuam, & sensitiuam, sed etiam alijs duab. lōge nobilioribus, videlicet potentia intelligendi, & potentia appetitiua, suæ appetendi, quæ eandē voluntatem nominant.

Secundo dicimus, quod S. Th. cum suis asseclis 1. par. q. 77. art. 1. & lib. 1. sen. d. 3. q. 4. art. 2. & de anima. ar. 12. & alibi sæpe ait, illas non esse animā, sed ab ea, & inter se re ipsa differētes, ita ut anima sit substantia, intellectus vero, & voluntas duo accidentia diuersa inseparabiliter ab ea emanantia. Scotus autem contra tenet in 2. lib. sent. dist. 16. cū suis sequacibus, & omnibus Parisiensibus, exceptis Dominicanis, ut testatur ibidem Io. Maior q. 1. qui eā per multas propositiones dilucidius; quam alij oēs ibi explicat, sicut e contra-rio Gabriel diffusius alijs obumbrasse uideri potest. Equidem Scoto magis accedo, tum ob eius rationes, tum quia cum parum, immo nihil referat quoad salutē animæ, de qua tractamus, utram harū te-

neamus, per hanc uitamus multas difficultates, quæ multum laboris, & parum utilitatis ingerunt, tum quia ipsemet S. Th. in d. par. q. 79. ar. 7. ait, memoriam non esse potentiam separatam ab intellectu, & ante in ead. q. art. 1. 3. & 4. affirmat, intellectum possibilem non separari ab intellectu agente, nec speculatiuum a practico ibid. ar. 11. nec rationē ab intellectu, nec rationem superiorem ab inferiori, art. 8. & 9. Ad quæ omnia dicenda vir sanctissimus, itidemq; doctissimus eo mouetur, quod absq; necessitate non sunt res multiplicandæ iuxta illud Arist. 1. Physic. c. 5. Frustra sit per plura, quod fieri potest per pauciora. Id quod nō latuit glossam in princ. & in fide. 1. de summa Trin. & fide cath. & æque ferē facile sustineri potest, q. hæc dicitur potentia, intellectus. i. & voluntas sint una, & eadem res inter se, & cū anima ipsa, & quod memoria & intellectus sint una, & eadem potentia, tum denique, quod clarissimus ille iuxta ac sanctissimus rerum utilium doctor Isidorus, quē nemo eorū citat, in hac fuit opinione, 1. li. originum, siue etymologiarum c. 1. eāq; declarauit quam breuissime per hæc uerba. Hæc (videlicet potentia) ita adiuncta sunt animæ, ut una rei sit, pro efficiēti enim causarum diuersa nomina sortita est, anima, nam & memoria mens est, unde et immemores dicuntur amittere, dum ergo uiuificat corpus, anima est, dum uult animus est, dum sentit, mens est, dum recollit, memoria est, dum rectum iudicat, ratio est, dum spirat, spiritus est. Quæ quidem uerba aperte sonant, animam pro uarietate officiorum varijs appellari nominibus non quidem eo, quod illæ uires potentie sint ab ea, vel inter se re distinctæ, sed eo, quod diuersos, & distinctos effectus operatur per illas. quæ admodum Deus ipse, cum sit una res simplicissima, tamen quia infinitas uires habet, & infinita operatur, infinita sortitur nomina, cum tamen nihil sit in eo, quod non sit ipsiusmet substantia, iuxta c. firmi ter. de summa Trin. & fide cath. adiuncta gl. in verb. simplex oīno, & tradit Aquinas 1. par. q. 3. & q. 9. art. 1. & sicut unus, & idem homo propter varia officia, varia sortitur nomina, dicitur enim Pater, quia filium habet. Rex, quia regnum, & Comes, quia comitatum.

Tertio

De poten. ani. quat. est rationalis. Prælu. III. 6

Tertio dicimus, quod anima humana, quatenus habet vim intelligendi, varie appellatur. Nam appellatur intellectus, quia ratione intelligere potest; & intellectus agens, quia ratione agnoscit, & agit cognitiones, & notitias: intellectus uero passibilis, quatenus recipit eas: memoria uero, quatenus eas recollit, secundum Arist. lib. 3. de anima. ratio autem dicitur secundum Aug. lib. 3. super Genes. ad litteram, c. 20. quatenus aliud ex alio deducit, quod pulchre declarat S. Th. in 1. par. q. 79. art. 3. pars uero superior rationis, secundum eundem Aug. ibid. c. 13. eo quod intendit æternis concupiscendis, & considerandis, pars uero inferior rationis, quatenus intendit temporalibus gubernandis, quod latius declarat idem Thom. in d. q. 79. art. 9. & Magister, & alij in 2. lib. sententiar. dist. 24. intellectus uero speculatiuus quatenus id, quod intelligit, non ordinat ad opes practicas autem, quatenus id, quod intelligit, ordinat ad opus, ut idem declarat in præcitata q. 79. art. 11. iuxta illud Aristotel. 3. lib. de anima, tex. 49. intellectus speculatiuus per extensionem sit practicus.

Quarto dicimus, quod eadem anima uarie appellatur, quatenus habet vim uolendi, vel nolendi rationalem, appellatur enim proprie animus, ut Isidorus ait ubi supra, appellatur item a uulgo uoluntas, quāuis a nullo auctore lingua Latine idoneo, quem legerim, sic appelletur. Nam ille actus uolendi, vel nolendi, qui barbare dicitur uolito, vel nolito, est Latine uoluntas, ut docet Marcus Tullius 4. lib. Tusculanar. ibi: Appetitionem, quam Greci *βούλην* appellant, nos uoluntatem uocamus. Quod ipsum sentit Aug. 5. de ciuit. d. 1. q. 5. ibi: Voluntas est animi motus ad aliquid imitandum, vel nō imitandū. Appellatur et spiritus a Paulo ad Galat. 5. ibi: Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autē aduersus carnem, ubi spiritus significat concupiscētiā spiritualium, ut colligitur ex sancto Tho. ibidem, lect. 4. & 1. 2. q. 79. ar. 4. in corpor. q. Appellatur item appetitus intellectiuis uulgariter. Verūtanem, quia loquēdum est, ut plures, vim, seu potentiam intelligendi appellabimus intellectum, vim uero, seu potentiam uolendi, aut nolendi uoluntatem, ut uter-

que, tam Scotus, quam S. Tho. appellat.

Quinto dicimus, quod ex ijs inferitur, quod uoluntas, quæ est uis, & potentia uolendi, & appetendi intellectiua, longe differt a ui, seu potentia uolendi, seu appetendi sensitiua, tum quod illa, ut infra in 8. dicto, num. 13. dicitur, ad plura extenditur, tum quod hæc appellatur sensualitas, ut in proxime præcedenti prælu. diximus, iuxta illa, quæ tradit Aristot. 3. de anima. quæ subtiliter tractat uterque Thom. in prima par. quæst. 80. art. 2. illa uero a uulgo appellatur uoluntas, seu potentia, vel uis appetitiua, siue rationalis, tō ob illud Pauli ad Gala. 5. supra relatum: Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autē aduersus carnē, ubi per carnem, significatur sensualitas, per spiritum autē uoluntas superior, tum quia experimur, nos uelle ali quæ per sensualitatem, a quib. abhorremus, per vim appetitiuam intellectiua, iuxta illud eiusdem Pauli ad Rom. 7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, tum quia potentia appetitiua sensitiua, siue sensualitas, non est ipsa anima, sed pars quædam hominis composita ex anima, & materia, siue corpore, in qua est uis appetitiua sensitiua. Voluntas autem est, secundum opinionem, quæ sequimur, ipsa anima pura, secundum uero sanctum Tho. est accidens quoddam inseparabiliter ab essentia anime fluens, ut dictum est. Quibus quidem omnibus addo asseri ab omnibus, quod alia ratione uoluntas, siue anima uelle potens mouet intellectum, siue seipsam intelligere potest, & alia anima, quatenus est intellectus, uoluntatem, uoluntas enim mouet intellectum ueluti uolendo, & imperando, ne agat illud, aut illud: intellectus autem mouet uoluntatem præsentando, & obiectū, & rationem quæ illud uelle, aut nolle debeat, ut declarat S. Tho. 1. 2. q. 9. art. 1.

Sexto dicimus, quod sicut sensualitas, & potentia appetitiua animæ humanæ sensitiuæ comprehendit nūm irascibilem, & concupiscibilem, quæ nō re, sed tantum ratione differunt: sic potentia, & uis appetitiua animæ intellectiue continet sub se irascibilem, & concupiscibilem, eiusdem partis intellectiue, per quas nō solum potest facere id, quod faciunt concupiscibilis, & irascibilis sensualitas, circa senti-

Secunda pars Decret.

sensibilia, sed etiam circa ea quae tantum sunt intelligibilia, & potest concupiscere ea omnia, quae cognovit per sensum, vel rationem convenire, & renuere contraria quod est officium partis concupiscibilis. Potest item renuendo resistere omnibus impugnantibus, vel conveniētia impediētibz, quae cognoscit esse talia, siue per sensum, siue per intellectum: quod est officium irascibilis, ut colligitur ex S. Th. in d. q. 82. art. 3.

9. Septimo dicimus, q. licet anima humana ea ratione, qua est sensitiua, nō habeat liberum arbitrium: habet tamen illud, qua ratione est intellectiua. tum per illud Eccles. 5. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, id est, libertate arbitrij sui. secundū gl. eiusdem. & S. Th. 1. par. q. 21. art. 2. & 2. 2. q. 104. art. 1. tum quia libere eligit, & refutat per potentiam, siue vim appetendi ea, quae sibi representantur a potētia, siue vi intelligendi, & iudicandi, ratiocinando, quod fulissime docet Magister. 2. lib. sententiar. distin. 24. cum alijs in eum commentantibus, & S. Thom. in d. 1. par. q. 83. per quatuor articulos, tum quia hoc distat inter inanimata, & animata sola anima vegetatiua tantum ex vna parte, & animalia bruta ex altera, & hominem ex tertia, quod prima agunt sine iudicio proprio: alia cum iudicio proprio, sed naturali, non libero: homo vero ex iudicio proprio libero, potēti diuersa eligere. Nec ideo putet, quis liberum arbitrium esse actum, vel habitum naturalem infusum, vel acquisitum alicuius potētiā: quia immo est ipsa potētia animi, ut cōcludit S. Th. 1. par. q. 83. art. 2. post Magistrum in 2. lib. sentent. distin. 24. vbi idem S. Th. & alij idem affirmant, & cum per supradicta nō. 8. potētiā non distinguantur re ab anima, secundum eos, quos in hoc sequimur, sed solum ratione: consequitur, liberum arbitrium esse ipsammet animam ea ratione, quod cognoscendo aliquid, per vim intelligendi potest libere illud velle vel nolle, per vim appetendi. & ideo nō abs re definitur a praedictis esse facultas voluntatis, & rationis, quia teius exercitio oportet interuenire actū cognoscendi, & ratiocinandi, seu consulti, qui pertinet ad intellectum, seu vim

intelligendi: & actum eligendi, qui pertinet ad voluntatē, seu vim appetendi. Itaque anima est, & dicitur liberum arbitrium ratione praefata.

10. Ceterum circa liberum hominis arbitrium dux sunt haereses. Altera est Lutherianorum, vel potius antiqua Albanensium per impium Lutherū renouata, quae omnino negat inesse homini liberum arbitrium. Altera est Pelagianorum, quae habet (ut testatur beatus August. in lib. de haeresi. ad Quod vult Deum, c. 28.) tantum esse illi liberi arbitrij, ut per illud solum sine speciali gratia possit iustificatio nem mereri. Quarum prior reprobatur non solum a sancto Tho. vbi supra, & latissime a Castrensi in lib. 9. aduersus omnes haereses, verbo libertas, in princ. & a quam plurimis alijs alibi: sed etiam a sacrosancto Concilio Trid. sess. 6. de iustific. cano. 4. 5. & 6. quorum quartus sic habet: Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam se disponat, ac praearet: neque possit dissentire, sed sceler, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, necque passim se habere anathema sit. Quintus vero sic inquit. Si quis liberum hominis arbitrium post Ada peccatū amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum, siue, si quidem tum denique a Saubana in ecclesiā; anathema sit. Sextus demum sic: Si quis dixerit, nō esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera ita, ut bona Deum operari, non permittit solum, sed etiam proprie, & per se, adeo, ut sit proprium eius opus, non minus proditio Iudae, quam vocatio Pauli, anathema sit. Cuius rei consideratio valde nobis profuerit, multum etenim nos ad eius gratiam petendam, & flagitandam submittit reputare nobiscū, posse quidem nos mala facere per solum nostrum liberum arbitrium: bona vero, quae sufficiant ad vitam aeternam consequendam nequaquam. Posterior vero haeresis praedicta Pelagianorum, damnata olim in Concilio Meletiano, canone tertio, & c. 4. & 5. relatis in tribus c. vltimis, de consecrat. distin. 4. nuper iterum damnata fuit a sacro Concilio Tridentino praedicta sess. 6. de iustific. per tres canones

De poten. ani. quat. est ratio. Praelud. III. 7

1. 2. & 3. Primus sic habet: Si quis dixerit, hominē suis operibus, quae vel per legem doctrinam, sicut alij, diuina per Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo; anathema sit. Secundus vero sic, Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, ut facilius homo iuste uiuere, ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia Struque, sed ex se, tamen, & difficulter possit, anathema sit. Canon vero tertius sic ait, Si quis dixerit, siue praenitente Spiritu sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pati potest, sicut oportet, ut ei iustificatio, aut gratia conferatur, anathema sit. Qui bus addendum, quod etiam ad persistendum in gratia iam quaesita, & perseverandum in ea ad finem vsque, eodem auxilio Dei speciali, ut probat Aquinas communiter receptus 1. 2. quae. 109. & quae. 104. art. 2. & in secundo lib. sentent. quae. 38. art. 4. Immo & Concilium Tridentinum declarauit in dicta sess. 6. cap. 13. & canon. 22. contrarium esse haeresim. Quare summo studio nitamur eam querere, & quaesitam conseruare, ne Deus nos sicut non minus iustos, quam misericordes, vident nostram in ea quaerenda oscitantiam, & in eadem conseruanda negligentia obijciat nobis illud Deuter. 32. Abscondam faciem meā a vobis generatio enim peruersa estis, & infideles filij, a qua nos indignatione misericordia eius infinita liberet. Amen.

Qua autem gratia requiratur ad merendum de condigno, & si qua, & quae etiam bene operandum quo ad moraliter tantū dicemus infra cap. 27.

13. Octauo, quod longe plura potest anima nostra cognoscere, & appetere, quatenus est rationalis, quam quatenus est sensitiua. Nam quatenus est sensitiua nihil aliud cognoscere, vel appetere potest (ut praediximus) quam corporea, & sensibilia, quatenus vero est rationalis potest cognoscere, ac appetere primū omnia sensibilia: etenim ad ea omnia quamlibet materialia, corporalia, & singularia praedictae illius potētiē se extendunt per notitias, & appetitus immateriales, secundum omnes: licet de modo, qui parum facit ad cōscientias, inter eos omnes nō conueniat, ut videre est per utrumque Thom. prima

14 p. q. 89. art. j. Deinde potest etiam cognoscere, & appetere omnia uniuersalia insensibilia, incorporea, & spiritalia: puta se ipsam, & suos actus interiores; angelos item, & eorum actus, immo & Deum ipsū aliquo modo, & in eius simplicissima indiuiduaque substantia. Trinitatem personarum (licet nō naturali lumine iuxta illud collectae eius dici festi. Qui dedisti famulis tuis in confessione uerā fidei, & eternae Trinitatis gloriam agnoscere, & in potētia maiestatis adorare unitatem. Nō tamē dicimus, Deum esse primum, quod cognoscimus, cum communiter per cognitionem creaturarū (quae sunt eius uestigia) in illius, qui est causa earum, agnitionem ueniamus iuxta illud Pauli, ad Ro. 1. Inuisibilia Dei, per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, vel per doctrinā seu praedicationem magistrorum ad Rom. 10. & cap. cum ex inuicō. de haeresi. quae omnia latius fundari possunt per ea, quae tradit Angelicus Doctor. 1. par. quae. 88. artic. 2. & 3.

Nōno dicimus, quod anima nostra cognoscit se per intellectus sui actum, suā naturam considerando, quae consideratio tam utilis erit ea utentibus, quam eius negligentia nocens ea non utentibus, iuxta S. Thom. in d. 1. par. q. 87. artic. 1. qui in art. 3. & 4. concludit animam nostram per uim intellectus cognoscere proprium actum intelligendi, iuxta illud Beati August. 6. de Trin. cap. 3. Intellego me intellegere. Immo & proprium actum uolendi, iuxta illud eiusdem ibidem; Intellego me uelle, per quemmodum, etiam in statu praesenti, possumus intelligere angelos saltem imperfecte, & per similitudinem, etiam affirmatiue, aliquid cognoscere de illis, ut declarat D. Thom. 1. p. q. 84. art. 1.

15. Decimo dicimus, quod inter cognitionem Dei & cognitionem angeli, & animae nostrae plurimū interest. Deus enim sua simplicissima essentia, sine ulla alia qualitate, uel accide, & sine ulla disēsu se cunctaque alia simul intelligit: angelus uero, & anima nostra nihil cognoscit per suas ipsorum essentias, sed per qualitates sibi inherentes. Si quidem omnis tā angeli, quam animae nostrae intelligentia notitia, & cognitio est quaedam qualitas, & accidens reale distinctum ab eis, & eorum

Secunda pars Decret.

rum potentijs, inhaerens illis, quae colligitur ex S. Tho. vbi sup. art. 2. & 4. & de anima art. 16. Inter angelum autem, & animam nostram hoc interest, quod haec intelligit componendo, & diuidendo ea, quae actu simplici apprehendit, & ratio cinando, seu aliud ex alio ex eis deducendo, angelus vero sine ullo discursu, simulac quidditatem rei cognoscit, omnia, quae illam consequuntur apprehendit.

16 Undecimo dicimus, debere nos quam maximas gratias Deo agere, eo quod non solum dederit nobis esse, ut alijs creaturis suis inanimis, & inerte, ut plantis, & sentire, ut bestijs: sed etiam sapere, & intelligere, ut angelis, & ita effecerit nos imagines sui ipsius, iuxta illud Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. quae imago Dei non consistit in naturali figura, neque in esse, vel sentire, sed in esse intellectualem, quo praestat ceteris animantibus, secundum diuina Aug. in lib. 8. de ciuitate Dei. quod n. 9. & in sapere, & intelligere, & aptitudine ad cognoscendum, & amandis eis, ut inquit S. Th. 1. par. q. 93. art. 2. & 4. quod quidem beneficium nullis alijs creaturis concessit, praeterquam angelis, qui eo maiorem eius imaginem, quam homo, gerit, quo magis intellectualem naturam habet. Vnde neque homo, quoad alias partes, quam quo ad mentem gerit praedicta Dei imaginem, sed solum uestigium sicut & aliae creaturae, ut declarat idem S. Th. vbi sup. Nec obstat l. si quis in metallum. C. de pen. quatenus habet, faciem hominis non esse maculandam aliqua nota peccata, eo quod ad imaginem pulchritudinis coelestis est figurata. Quia non significat, ut alii qui putant, imaginem Dei quae est in homine, esse secundum faciem corporalem, & ideo non esse maculandam: sed solum insinuat, corpus hominis erecta facie longe aptius esse ad contemplandum caelum, & ad significandum imaginem Dei eius in mente reconditam, quam ceterorum animalium, & propterea maius uestigium relucere in eius corpore (praeterquam facie) quam in alijs, ut ait Aug. in psalmo li. 82. q. 1. & declarat S. Th. d. q. 93. art. 6. ad 3. & ideo non esse maculandam.

17 Duodecimo dicimus, quod haec imago Dei ita est in muliere, ac in uiro, ut post,

& ante alios excludit S. Th. vbi sup. art. 4. quia uterque habet animam rationalem, & intellectualem naturam. Nec obstat illud 1. Corin. 11. Vir est imago Dei, mulier uero imago (alias gloria) viri. Nec illud Aug. lib. questionum ueteris testamenti. q. 45. relatum in eadem imago. 33. q. 5. Mulier ad imaginem Dei non est facta. Non inquam hoc obstat, quia non agitur de imagine Dei principali, quae consistit in essentia hominis: sed de alia minus principali, quae consistit in productione, & processione. Nam quo ad hanc ut dicitur similis Deo, eo quod sicut ille a nullo alio est, ita uir ex nullo alio homine processit, mulier autem processit a Deo assumens illam ex homine, ut sentit S. Th. vbi sup.

18 Decimotertio dicimus, quod anima nostra non solum est imago Dei secundum suam naturam intellectualem, sed etiam secundum suas potentias, & actus, quia non solum quatenus est apta ad cognoscendum, & amandum Deum, est illi similis, sed et quatenus habet vim memorandi, intelligendi, & uolendi. Primo, quia sicut Deus ille summus, habens in se simplicissimam substantiam potest meminisse, intelligere, ac uelle sine ulla materiali qualitate, ita & anima nostra habens immaterialem substantiam, potest meminisse, intelligere, ac uelle sine aliqua materiali qualitate, licet non sine immateriali, uti Deus. Secundo, quod sicut in illa summa, una, diuina, & indiuidua essentia sunt tres personae, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, ita & in anima nostra, & indiuidua sunt tres potentiae, memoria, intellectus, & uoluntas. Tercio, quod sicut in illa summa, & indiuidua substantia est Pater, qui cognoscendo se generat notitiam, & imaginem sui, quae est Verbum, & Filius eius est consubstantialis, & uerus Pater, & notitia illa, & Verbum supremum, quod est Filius, amando sese producit summum illum mutuum amorem sui consubstantialem, qui est Spiritus sanctus, ita in essentia animae nostrae ipsa sese intelligendo per suum intellectum generat notitiam sui, quae est eius imago, & per illam notitiam, quae est imago, & uoluntatem generat sui amorem. Quarto, quod sicut Filius genitus a Patre non est pater, neque Spiritus sanctus, nec Spiritus sanctus productus a Patre, & filio est, pater

De poten. ani. quat. est rationalis. Praelu. III. 8

pater aut filius, aut uterque, ita neque imago illa quae est filia quaedam animae est ipsa anima, siue intellectus, nec amor sui productus ab ea, & a notitia sui, qui est quidam filius eius, est ipsa, nec intellectus, nec uoluntas. Est tamen immensa differentia, quia notitia illa, imago, & uerbum a patre productum est substantia, & consubstantialis eius imago coeterna: amor uero ille summus a patre, & filio productus est substantia, & consubstantialis coeterna utriusque: ac uerbum, & imago, & notitia nostra anima, intelligendo se genita est accidens, & accidentaria forma: similiter, & amor a notitia, & uoluntate productus est accidens, & non substantia, & recentior ea, quae oia sunt ex mente oium in 1. li. sent. d. 2. & S. Th. 1. par. q. 93. art. 7. & eiusdem in 1. li. sent. dist. 3. q. 4. art. 1. & q. 5.

19 Decimoquarto dicimus, semper memorandum esse id, quod sentiunt B. Aug. in c. 11. Soliloquiorum, & Ber. in c. 1. Meditationum: optimam nempe viam perueniendi in Dei cognitionem esse per cognitionem exterioris uagantem introire in cognitionem nostrae animae stabili: & per ea satis ruginata ascendere ad cognitionem eius diuine maiestatis. Quibus addo, pro omnium excellentissima via perueniendi ad qualem qualem illius summi summae Trinitatis mysterij, & personarum diuinarum emanationis cognitionem est consideratio eorum, quae proxime superiori Corollario continentur, per quam stolidi illi, & pudenda imaginatio eorum, qui generationem filij Dei, & processionem Spiritus sancti imaginantur ueluti corporalem exploditur, & longe abigitur, quae in re, multos multum errare, notimus, & in ipsa quendam gente Iudeum, & professione Christianum, qui ab hinc triginta plus minus annis plurimum in hac alma urbe ualuit, & maximis luctationibus, & astutijs Officio S. Inquisitionis in Lusitaniae regna introducere frustra obstitit. Is enim omnes leges, & sectas expertus ad spurcissimam Mahometis sectam tandem transfugit, eam, quae iudeorum est, eo excessus, quod diceret, nullum Iudeum qui sibi uir bonus uideretur, unquam inuenisse: Christianam uero, quam dicebat sibi ex omni alia parte placere, eo respiciens, quod si limiter doceret, & crederet, Deum habere filium:

quod ei videbatur impossibile, qual e profecto, immo impossibile impossibile uideri debet stolidi, nefande, ac haereticae imaginanti (ut ille imaginabatur) generationem filij Dei esse corporalem: possibile uero, immo & infinita Dei omnipotentia dignissimum contemplanti, generationem illam esse ter spiritualissimam, ut sancta mater catholica Ecclesia Romana sancte contemplatur. contemplanti, inquam, & quam submississime suscipienti, & adoranti. Scio item, multos multum se profuturos, si tamen memoria uoluerint generationem illam filij Dei, quae pater aeternus, uel memoria secunda, generat filium, qui est summa notitia, & imago eius, & productionem illam, quae Pater, & Filius producant Spiritum sanctum, summum utriusque, amorem esse spirituales, & quadantenus similes generationi spirituali, quae in essentia animae nostrae memoria secunda generat ipsius notitiam, & imaginem, & uersus illa, & uoluntas eiusdem amorem producant.

Contra dicta errat.

Primo, qui credit non esse homini liberum arbitrium, nu. 10.

Secundo, qui credit liberum arbitrium sufficere ad benemerendum gratiam de condigno, nu. 11.

Tercio, qui credit angelos, uel animas se solis sine accidentibus cognoscere nu. 15.

Quarto, qui credit hominem esse imaginem Dei quoad corpus, num. 16.

Quinto, qui credit generationem in diuinis esse corporalem, nu. 19.

Quis autem horum

Peccet mortaliter, & sit haereticus, & excommunicatus, & quis tantum peccet mortaliter, & non sit haereticus, & quis non peccet saltem mortaliter, colligitur ex praedictis 1. nu. 26. & 17.

De summa beatitudine, & summa miseria. Praelu. IV.

SUMMARIVM.

- 1 Beatitudinis & miseria aeterna notio magna ad penitentiam calcas.
- 2 Finit quid, duplex, uolunt, & medius, & quid uterque, & num. 3.

Fine

Secunda pars Decret.

2. Finis multiplex, verus, falsus, cuius, & quo, & quid sit, & num. 3.
4. Finis ultimus, & beatitudo idem.
5. Beatitudo essentialis est actus intellectus S. Thoma, voluntatis Scoti.
6. Beatitudo quid sit, & quatuorplex.
7. Deus est quidquid in eo est.
8. Beatitudo est actus, & non habitus, neque potentia.
9. Beatitudo sine cognitione, & amore Dei esse non potest.
10. Beatitudo vera duplex, perfecta, & imperfecta.
11. Beatos non uidere Dei essentiam asserere hereticum.
12. Beatitudinem perfectam non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata, neque si dei, sed intuitiva.
13. Beatitudo perfecta, & securus, & quid imperfecta.
14. Paulum, & Moysen non fecit beatos visio Dei transitoria.
15. Deus visio intuitiva inseparabilis a gaudio, & dilectione.
16. Beatitudo ab omnibus inter paucos est nota.
17. Beatitudo creatura obiectiva increata, sed formalis creata.
18. Beatitudinem perfectam viribus naturalibus quaerere hereticum.
19. Beatitudo humana duplex, perfecta, & imperfecta.
20. Beatitudo imperfecta, qua magis ad perfectam accedat.
21. Beatitudo perfecta satiat animum cunctis cupis, quae sunt haec.
22. Miseria quid, & quatuorplex, & eius partium definitio, num. 21.
23. Miseriam inferni esse interminabilem, est de fide.
24. Miseria summa quatuor gradus.
25. Pona summam miserationum supremi gradus septuplex.
26. Beatitudo summa, & miseria ei contraria sunt explicite credenda, nu. 26.

DE summa beatitudine, & summa miseria dicimus sequentia. Primo, quia vis aliqua aliud magis nos ad verum ponendum mouere potest, quam earum frequens consideratio, ideo expedit eas ob oculos hoc in loco proponere, praesertim cum etiam Euhodius Perlius carpserit illum, qui ultimum finem, in quem

est creatus, non sibi proponit, ut scopum, in quem suas actiones dirigat, per illa verba:

Est ne aliquid quo tendis, & in quo dirigis arcum?
An passim sequeris cornos, testaque, lutoque.

Securus quo pes ferat, & ex tempore uiuis? Cuius quidem finis & scopi definitio, & inquisitio quamplurimorum philosophorum ingenta frustra exerceuit. Nec enim plene satisfacit operosa illa haec de re Aristotelis inquisitio in lib. 1. & 10. Ethic. & longe minus verbosa illa Marci Tullij in quinque lib. de finibus bonorum, & malorum, quae profecto non sunt tanti facienda, quanti ego ea olim adolescens faciebam, imitatus gloriopetas illos, qui malae ueritatem discere per ambages ex Ethnicorum philosophia obscura & nubila, quam recta ex Euangelio claro & sereno a sacris doctoribus exposito.

Secundo, quod nuper in Commentario de finibus humanorum actuum super cap. cum minister. 2. q. 5. definiuimus ex mente Arist. 2. Physic. cap. 3. & S. Tho. & aliorum in 2. lib. sent. dist. 38. finem esse bonum, vel appetitum, quod propter se appetitum facit, ut aliquid propter ipsum appetatur. Cuius definitionis declaratione breuitatis studio hic non repetita, ad memoriam renouemus, quod ibi, nu. 4. definiuimus finem in ultimum, & medium. Ultimus est, qui propter se ipsum solum amatur, & hic est duplex. Alter est vere ultimus, & omnium creatorum scopus, qui propter se tantum, & non propter aliud est amabilis, qualis est solus Deus, ut probat S. Th. 1. 2. q. 1. ar. 2. & q. 127. ar. 1. quippe qui super omnia est diligendus, Deuter. 6. Matt. 22. Marc. 12. & Luc. 10. Alter est falsus, quae falsi homines pro sua falsa imaginatione imprudenter, & solidissimeque tacite vel expresse fingunt, & adotant, iuxta illud Apostoli ad Philip. 3. *Quorum Deus uenter est*, qualis erat voluptas Epicureo, in quem Marcus Tullius duos libros praedictorum quing. de finibus bonorum & malorum ferè prodegit. Finis medijs est, qui propter se, & propter aliud amatur, qui est duplex. Alter vere medijs, ille, qui uere est propter se, ac propter aliud amabilis, quales sunt virtutes, & honesta omnia, secundum.

De summa beatitudine, &c. Prælud. IV.

9

Secundum Ambrosium lib. 1. officior. Alter false medijs ille scilicet, qui non potest esse amabilis propter se, qualis est pecunia, vel non est amabilis propter aliud qualis est Deus.

Tertio dicimus, quod etiam ibidem, num. 6. diuisimus finem, in finem cuius, & in finem quo (licet haec nomina Ciceronianis parum probentur.) Finis cuius est id, in quo est ratio boni, finis autem quo adeptio & possessio, siue usus, vel fructus eius. ut auari finis cuius est pecunia, in qua est ratio boni, finis vero quo est adeptio, possessio, & usus eius, ut declarat S. Th. 1. 2. q. 1. ar. 8. & q. 2. ar. 7. & ita finis, & scopus cuius totius humanae uitae est ipse Deus optimus maximus, semperque benedictus, in quo est summa & infinita ratio boni, finis vero quo eius adeptio, & possessio, siue fructus. Et consequenter alius est finis ultimus noster cuius, & alius finis ultimus noster quo. & quia ultimus finis noster cuius, & obiectum beatitudinis nostrae siue beatitudo obiectiva, idem sit, & finis ultimus noster quo, & adeptio finis cuius, siue beatitudo essentialis nostra, & idem sunt, consequitur aliud esse beatitudinem nostram essentialem, & aliud eiusdem obiectum, secundum omnes Catholicos in locis praedictis, praesertim S. Th. in d. 1. 2. q. 3. ar. 1. ubi definit beatitudinem essentialem esse rem creatam, & factam, obiectum autem eius esse Deum ipsum increatum, & rerum omnium creatorem.

Quarto dicimus, quod (ut aliorum opinionones praetermittam) sanctus Th. cum suis auctis, & Scotus cum suis diuersimode definiunt beatitudinem, siue finem ultimum verum quo nostrum. quoniam sanctus Th. censet eam essentialiter esse actum intellectus speculatiui. Scotus autem esse actum uoluntatis. Vterque nanque ait, eam esse actum potentiae maximae intellectiuarum, & sanctus Th. eam putat esse intellectum. Scotus autem uoluntatem, de qua tamè differentia, quae solam theoriam respicit, & non praxim, quo nos animum in hoc opere intendimus, cuiusque nihil refert, an hoc, vel illud teneamus, parum curandum censentes sequimur in definienda beatitudine opinionem sancti Thomae quae receptior uidetur. Quibus addimus, quod beatitudo, & beatitas tem Op. Nanae. Tom. II.

pore Marci Tulli Ciceronis uidebantur nomina duriuscula, sed ea usus emollit & generaliter sumpta uidentur significare omnem rei uoluntatis possessionem, iuxta illud uulgo iactatum: *Beatus qui possidet*. Et quia non solum res uere bonas, sed et malas, quae aliqua ratione apparent bonae, uelle solemus, beatitudo diuidi potest in ueram, quae defini potest esse possessio ueri boni, & in falsam, quae communiter definitur esse possessio boni tantum apparentis, iuxta illud Regij Prophetae, Psal. 134. *Beatum dixerunt populum, cui hoc sunt: beatus populus cuius dominus Deus eius* quorum quidem prius ad falsam, posterius uero ad ueram pertinere ait sanctus Antoninus in 4. par. 1. 7. c. 4. §. 1.

Quinto dicimus, quod beatitudo uera diuidi potest in summam, quae est summum bonum, siue ultimus finis uerus, vel possessio eius, & in non summam, quae est possessio boni non summi. Beatitudo enim summa in increata, & creatam. Beatitudo increata est ipsemet Deus optimus maximus, quae ratione est infinita sui ipsius cognitio, & fructio. Cum omnis operatio Dei, & quidquid est in Deo, sit ipsemet Deus, qui se ipso solo simplicissimo cognoscit & amat se, & omnia alia, ut probat sanctus Thom. communiter receptus 1. parte. questio. 3. per totam, & de simplicitate Dei, articulo quinto, & 6. & questio. 14. de scientia Dei, articulo 4. questio. 20. de amore Dei, articulo 1. Beatitudo uera summa creata generaliter sumpta defini potest iuxta mentem praedicti sancti Tho. esse cognitio intellectiua Dei cum fructione eiusdem.

Dixi: Cognitio, pro genere, ad insinuandum, quod beatitudo essentialis creata est operatio, siue actio, vel actus, & non potentia, non habitus, neque alia uilla uirtus animae partis intellectiuae, vel sensitiuae, ut probat S. Th. 1. 2. q. 1. ar. 2. asserente philosopho. 1. & 7. Ethic. sollicitatem, siue beatitudinem esse operationem secundum uirtutem perfectam.

Dixi, intellectiua, ad insinuandum, quod beatitudo est operatio praestantissima potentiarum animae, quae est intellectus, secundum sanctum Thom. quem sequimur, & ad significandum, quod beatitudo non potest esse in parte sensitiua, ut loculen-

B ter

Secunda pars Decret.

ter demonstrat ibidē lib. 3. contra gent. c. 33. Contrarium enim est hæresis, de qua Alfonso Castrensis lib. 3. aduersus omnes hæreses verbo, beatitudo.

Dixi: Dei, ad excludendas omnes cognitiones aliarum rerum, etiam eas, quibus diriguntur actus omnium uirtutum moralium, actus item, & cognitiones pertinentes ad prudentiam, & ad cognitionem omnium aliarum artium, in quibus non consistit beatitudinem non solum probat, sed et demonstrat Angelicus Doct. ubi sup. c. 34. 35. & 36. Immo neque in vlla cognitione, quamlibet ampla, omnium substantiarum separatarum, seu angelorum, siue quia illa non potest haberi sine Dei cognitione, ut idē Angelicus Doct. ubi sup. c. 41. 42. & 43. demonstrat, siue quia etiam si absque illa haberi posset, tamen sine illa non sufficeret ad hoc, ut esset beatitudo, per ea, quæ idē auctor ibidem cap. 44. adducit.

10 Dixi: Cum fructione eiusdem, quia cognitio, quæ Dei fructione caret, non potest esse beatitudo, quæ utranque comprehendit, ut inf. patebit, quare cognitiones illæ, quas multi theoricæ (siue ullo amoris affectu) differentes edocipiunt de Deo non sunt beatitudo, quippe quibus nō inest fructio, quæ est in hæsiō rei per amorē propter ipsam solam conceptum, ut tradit S. Thom. communiter receptus 1. 2. q. 11. art. 1. & 3. & quest. 13. art. 2.

11 Sexto dicimus, quod beatitudo summa creata est duplex, altera perfecta, imperfecta altera. Perfecta est cognitio Dei in se, intuitiva, perpetua cum fructione eiusdem, producere summum gaudium ac delectationem, & facietatem omnium desiderabilium.

Dixi: Cognitio Dei intellectiua, eadē, ratione, qua in definitione beatitudinis in genere.

12 Dixi: Intuitiua, siue uisua, tum ad confutandum errorem Armeniorum, asserentium beatos non intueri Dei essentiam. quod hæreticum est per ea, quæ tradit Alfonso Cast. lib. 3. aduersus omnes hæreses, verbo beatitudo. in princ. tum ad confutandum errorem Peguinorum, dicentium posse quem in hac uita esse perfecte beatum, & ab exercitio uirtutum absolutum. qui damnatur in cle. ad nostrum.

de hæretum quia nulla cognitio citior illa potest dici beatitudo perfecta essentialis. Non quidem illa confusa, & communis, quæ ferè cōter omnibus hominibus inest, siue quia Deum esse sit per se notū, siue alia demonstrationis principia, siue quod uerius existimat S. Tho. 1. par. quest. 1. art. 1. & 2. & 1. lib. sent. d. 3. q. 1. art. 2. quia euidenti rōne demonstratur, præsertim illa, qua homo uident res naturales certum ordinē seruare (cum ordo absq; ordinato re non consistat) percipit aliquem esse ordinatorem earum, ut pulchre deducit S. Thom. ubi supra, & lib. 1. cont. gent. cap. 12. 13. & 14. Non etiam illa, quæ per demonstrationem habetur, licet altior sit prædicta communi, tum quia licet per eā ostendatur Deus esse immortalis, æternus, incorporeus, omnino simplex, unicus, & alia huiusmodi, ut præfatus auctor in prædicto lib. contra gent. multis capp. dilucide ostendit, per eam tamen non peruenitur ad cognoscendum, Deum esse commune bonum, possibile communi catu omnibus hominibus, quibus inlitum est beatitudinis desiderium, neq; ad cognoscendum multa alia prædicata de Deo, tum quia perfecta beatitudo omnem miseriam excludit, & cognitioni prædictæ multiplex uisoria, & error adiungi potest, ut palā est. tū per alia, quæ profunde tradit S. Tho. ubi sup. c. 37. Non item sufficit illa cognitio, quæ per fidem habetur, licet sit longe certior, purior, & amplior, quam prædicta, quæ per demonstrationē contingit, tum quia beatitudo est perfecta humani intellectus cognitio, & cognitio fidei ex parte intellectus est imperfecta, quia per eā non capit perfecte id, cui credendo assentitur, tum quia beatitudo (cum sit ultimus finis) tranquillat, siue quietat naturale desiderium, & cognitio si dei non tranquillat, imò accendit, & inflammatur eam habentem ad uidendum illud, quod credit, & amat. cum quisque, quod credit & optat, desideret uidere. tū per alia, quibus idem auctor id concludit ubi supra cap. 44.

Dixi: Perpetua, quia transitoria, de qua qui eam habet, non est certus perpetuo esse duraturam, non sufficit, qualis fuit illa Pauli, quæ in rapto uidit Deum. 2. Cor. cap. 12. ubi hoc lect. 2. declarat S. Tho. & qua

De summa beatitudine, &c. Prælud. IV. 10

qua etiam Moyses uidit eum, secundum Aug. cap. 12. super Gen. ad litteram. quæ non fecerunt eos beatos: immo remanserunt viatores, ut Ioan. Maior post alios dixit in proo. 1. lib. sent. q. 1. Est enim de necessitate beatitudinis certitudo perpetuitatis eius, ut late probat S. Thom. 1. 2. q. 5. art. 4. & lib. 3. contra Gentiles, c. 61. & 62. & 4. & cont. gent. cap. 92.

13 Dixi: Producere summū gaudiū, & delectationē, ad significandū, hoc esse inseparabile ab illa cognitione, siue intuitiōne Dei beatifica. Nemo enim potest habere summum bonū, qd est intuitio Dei, absq; summa delectatione, ut tradit idē S. Tho. 1. 2. q. 4. art. 1. & 2. ex uisione enim Dei causatur tanta delectatio, ut qui Deum uidet, nulla delectatione indigere possit, ut ipse ait ubi supra. art. 1.

Dixi: Satiētiā omnium desiderabilium, ad maiorem declarationem præfati gaudiū, & delectationis, & ad significandū, quod nulli beatorum deest aliquod bonum desiderandum, cum habeat ipsum bonum infinitum, quod est bonum omnium boni, secundum Aug. epist. 16. & 13. de Trin. c. 7. relatum ubi supra a sancto Thom. quest. 5. art. 2.

Beatitudo uero imperfecta est cognitio Dei intellectiua, non intuitiua, perpetua, cum fructione eiusdem.

Dixi: Non intuitiua perpetua, ad differentia perfectæ beatitudinis, quæ requirit, ut proxime dictū fuit, illud utrumque; & quia donec ad illam perueniat, semper crescere potest, contra alium errorem, damnatum in elem. ad nostram. de hære.

14 Septimo dicimus, quod iure quis mirari potest, ut inquit B. August. in lib. 13. de Trinitate, c. 4. quod cum omnes homines naturaliter desideremus cōsequi beatitudinem illam, & sollicitatem æternam; cumque omnes ob oculos eam habere debeamus, ut scopum, in quem nostras actiones tanquam sagittantes sagittas in metam dirigamus, ut ait philosophus a Catholicis receptus, in 1. Ethic. pauci tamen collatione aliorum satis eā explicite nonerunt, & noscunt. Siquidem cum illa (præsertim perfecta) nequeat satis cognosci, nec percipi absque catholice fidei lumine, paucissimi gentium, & philosophorum, ad iustam, & perfectam

cognitionem perueniunt, & perueniunt, pauci quoque Christianorum collatione aliorum eam, saltem satis explicite noscunt, & pauciores iustam nauant operā ad eam cognoscendam, & ob oculos habendam perfectam, & exercendam imperfectam, per quam tandem perueniamus ad perfectam illam omnibus uotis semper desiderandam.

15 Octauo dicimus, quod, licet obiectum beatitudinis, siue beatitudo obiectiua, & ultimus finis. cuiusuis beatitudinis, qui ipsemet Deus est, sit res increata, iuxta illud Symboli Athanasij, *Inuentus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus*, beatitudo tamen ipsa, qua quis formaliter est beatus, res creata est, ut post, & ante alios concludit S. Th. 1. 2. q. 3. art. 1. & quest. 26. art. 3. est enim qualitas quædam creata in potentia intellectiua, qua Deus clare, & facie ad faciem cognoscitur, si est perfecta, per speculum uero in ænigmate, si est imperfecta, ut ait Paulus 1. ad Cor. 13.

Nono dicimus, quod neque beatitudo formalis perfecta, neque imperfecta est ipsa anima, neque ulla eius potentia, neque ullus habitus, vel uirtus eius, etiam charitas, etiam cōsummata in patria, sed neq; est gratia ipsa gratum faciens, (siue teneamus eum sancto Thom. esse aliam a charitate, quod significat clem. 1. §. si. de sum. Trin. & fide cath. siue cum Seco esse eadē) sed neque est aliquod aliud bonum, vel opus operatum, manens extra operantem, sed est operatio, non qui dem transiens in exteriorem materiam, qualis est sectio, & uisio, quæ non perficit agentem, ut ait philosoph. 9. Metaph. sed manens intra ipsum, qualis est intellectio, & (ut ita dicam) uolūtiō, seu uolūtas, quæ perficit agentem, fm eundem.

16 Decimo dicimus, quod inter productionem beatitudinis perfectæ, & imperfectæ plurimum interest. Perfecta enim nullatenus potest produci ab intellectu creato uirtutibus eius naturalibus, neque gratuitis, quamlibet magnis, sine illo ad mirabili gloriæ lumine, iuxta illud Psal. 35. *In lumine tuo uidebimus lumen*. quod Deus ipse sua infinita bonitate indit intellectui beati, quo elenatur, & augetur uirtute ad illam admirandam operationem

Secunda pars Decret.

clare videndi Deum, immenso lumine re splendentem, ut probat S. Thom. sup. cap. 55. cum Magistro & omnibus alijs in 4. lib. sentent. distinct. 49. quin & in dicta clem. ad nostrum, de hæret. declaratum est, hæreticum esse dicere contrarium, ubi gloss. in verb. non indiget, assignat rationem desumptam ad litteram ex S. Thom. ubi supra. Imperfecta uero potest produci absque illo gloriæ lumine in gradu qui dem infimo virib. naturalibus anime, qui bus peruenit ad cognitionem, & fruitionem Dei confusam, vel claram per demonstra tionem eius existentie, & bonitatis, in al tiore uero gradu addito dono fidei, & spei informis: in maximo autem addito dono mirabili charitatis & gratiæ super na bonitate insusæ, qua aia sit Deo grata, & ad perfectam beatitudinem accepta. & de hac quidem imperfecta beatitudine, quæ est principium, vel via, vel participatio aliqua beatitudinis perfectæ, intelli gende sunt omnes scripturæ utriusque te stamenti, appellantur aliquos uiatores beatorum secundum mentem omnium ca tholicorum in locis præcitatis. Cuius mo di sunt, Psalm. 1. *Beatus uir qui non abiit in consilio impiorum.* 31. *Beati quorum remissa sunt iniquitates.* 40. *Beati qui intelligunt super egenum & pauperem.* 118. *Beati immaculati in uia, qui ambulat in lege domini.* 127. *Beati omnes qui timeant dominum, qui ambulant in uia eius.* & octo beatitudines euangelicæ Matth. 5. & Luc. 6. & alix innumere.

Vndecimo dicimus, quod Euangelia, & Epistolæ catholicæ, & Symbola appel lantia beatitudinem uitam æternam, non significant, illam esse substantiam, & esse uiuentis, sed prædictam beatificam, & æter nam operationem uiuentis, sola. n. beati tudo Dei est ipsius esse. Boetius item di cēs, li. 3. de consol. Philo. profa 2. in princ. quod beatitudo est status omnium bono rum aggregatione perfectus, non definit beatitudinem per genus, sed per effectum, scilicet quod beatitudo perfecta causat statum nullius boni egentem, ut sentit S. Tho. 1. par. q. 26. art. 1. & 1.3. q. 3. art. & 3. in dicta dist. 49. q. 2.

minu est operatio ab eorū substantijs, & esse distincta, contra hæresim, de qua Al fonsius Castr. ubi supra verbo, beatitudo. in prin. non tamen est interrupta, sed sem piterna, qua semper, & æternum uniētur ei, ut supra nu. 11. est declaratum, quo con futatur hæresis Origeniana, de qua Alfon sus ubi supra post Aug. in lib. de hæresi bus ad Quodautidem, cap. 42. 43. & 52. de ciuit. Dei, cap. 20.

18 Decimotertio, quod humana beatitu do est duplex, perfectæ, & imperfectæ. Per fecta est, quæ supra eodem nu. 11. defini tur: quæque nulli potest contingere in hac uita, ut declaratum est per conciliū Viennē. clemen. ad nostrum, versiculo quarto, de hæretic. Qm, ut ait Aristot. 10. Ethicor. & ultimo Metaphysicor. non potest esse per petuus, & sine interruptione, tñ esus & po tus, tñ somni, & aliarū actionum necessa riarum. Imperfecta uero est, qua homo in hac uita per cognitionem, & contemplatio nem Dei, adiecto amore, coniungitur eidē, q̄ tñ magis ad perfectam accedit, quanto minus interrumpitur, quo nomine uita con tēplatiua plurimū superat actiua, q̄ mul to magis interrumpitur, iuxta illud testi monium Christi Luc. 10. *Maria optinam partem elegit, nulla tñ cognitio Dei, quan tumlibet intensa, & quatalibet fide, spe, & charitate comitata, & cōtinuata, in hac uita potest dici perfecta, ut prædictum est. Cui cōsonat illud Phæchenices Mariana.* Felices quicunque isti a Syriabus altam Visuri pacem sunt in loca tuta recep. Nam neque mens ullam secus est habitu ra quietem, Neglectos sensura dies, nec dulcia sacra.

Et illud Ioh. cap. 13. *Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs*, at nemo potest esse simul miser, & beatus, ut supra dictum est.

19 Decimoquarto, quod hæc beatitudo summa & perfecta, quæ est intuitio, & ui sio Dei, implet cumulatiuissimē, etiam an te iudicium finale, (ut definit concil. Flor. sub Eugenio Quarto, de quo per Al fonsium ubi supra) omne desiderium cuius libet generis omnium bonorum homini a natura insitum, iuxta illud psalm. 102. *Qui replet bonis desiderium meum.* Et illud psalm. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Oia. n. quæ homo naturaliter desiderat, redu

De sum. beat. & sum. miseria. Prælu. IV. 11

reducuntur ad scientiam, aut ad uitæ re ctitudinem, aut ad honoris sublimitatē, aut ad famæ celebritatem, aut ad sui con seruationem. at omnia prædicta cumula tiuissimē, affluentissimeque confert prædi cta, quæ credimus & speramus, uisio bea tificæ. Siquidem, ut egregie deducit san ctissimus, qui ea nunc fruitur Aquinas, in præallato lib. 3. contra Gentiles, c. 63. confert primo omnium generum, & specierum, & uirtutum, & totius ordinis uniuersi, & omnium, quæ sunt in cetera na tura scientiarum. Secundo, ut in omni bus, & per omnia uoluntas sit recta, & per omnia pars hominis inferior, parti supe riori subiiciatur, & omnia ratio guber net. Tertio, honoris sublimitatem, quate nus beatus, Deo seculorum summo regi unitus, ipse quoque merito rex dicitur, iuxta illud Apoc. 20. *Regnabunt cum Chri sto.* Quarto nominis, & famæ celebra tem non solum apud homines, quorum opinio falli potest: sed etiam apud ipsum met Deum, angelos, & sanctos eius, ita ut in sacra scriptura merito dicatur glo ria, iuxta illud psalm. 83. *Gratiam & gloriam da bi dominus.* Quinto, diuitias, iuxta illud psalm. 111. *Gloria & diuitijs in domo eius.* Sexto summam uoluptatē, iuxta illud psalm. 10. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & de torrente uoluptatis tuæ potabis eos.* Septimo sui conseruationem, iuxta illud Isa. 25. *Non esuriēte, neq; sitiēt, & nō percutiet eos æstus, nec sol.* & illud Apoc. 22. *Absterget Deus oēm lachrymā ab oculis eorū, & mors ultra nō erit, neq; luctus, neq; clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt.* quæ quidem oia confirmantur, eo quod (ut Isa. c. 64. & Paulus 1. Corin. cap. 2. inquit) *Nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor homi nis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Qd paulo magis explicans B. Aug. in ult. lib. de ciu. Dei c. ult. i. prin. relatus a S. Ant. in 4. par. sum. tit. 7. c. 7. §. 10. sic ait: *Quanta illa salutaris, ubi nullū erit ma lū, nullū luctus bonū: uacabitur Dei laudi bus, qui erit omnia in omni.* & paulo post: *Quid est in aliud quod per Prophetā dixit: Ego ero illorū Deus, & ipsi erūt mihi plebs, nisi ego ero unde satiētur, ego ero quacunq; ab oibus honeste desideratur, et uita, et salus, & iustus, et copia, et gloria, et honor, et pax, et oia bona: & paulo inferius in fine. Ibi us-*

Op. Nauar. Tom. II.

cuimus, et uidebimus, uidebimus, et amabimus, amabimus, & laudabimus, iuxta illud (addit B. Anton.) Ps. 83. Beati qui habitant in domo tua, in sacula seculorum laudabunt te. Et quamquam non oēs erunt pares in gloria, sicut nec fuerunt pares in merito: quia alius alio clarius Deum uidebit, & Deo copiosius fruetur, iuxta illud Io. 14. *In domo patris mei mansiones multe sunt: & illud Pauli: Sicut stella a stella in claritate differt.* quo cōfutatur error Ioviniani cō trarius, ut tradit Alphonsus Castr. præci tato lib. 3. aduersus omnes hæreses, uerbo Beatitudo, hæresi 7. post Conc. Florē. supra citatum, ante quod clarius S. Tho. receptus. 1.2. q. 5. artic. 2. omnes tamen omnino omnibus cōcupitis replebuntur, satiabuntur, & tranquillabuntur.

20 Decimoquinto dicimus, q̄, sicut malū est duplex, uerum, & apparens: ita miseria est duplex, uera, & apparens. Vera est passio ueri mali: apparens uero passio mali apparentis tantum: qualis est passio uin culorum phrenetico, & fames esuriētis otioso, quæ ipsum ad bene operandum incitat, c. non omnis. 5. q. 5.

21 Decimosexto dicimus, quod miseria est passio carentiæ uisionis, & fruitionis Dei, quæ diuiditur in perfecte summam, & imperfecte summam: sicut & beati tudo summa, ut supra diximus. Miseria perfecte summa est miseria carentiæ ui sionis, & fruitionis diuinæ, comitata æterno sensus cruciatu, & omnium ma lorum genere.

Dixi Miseria pro genere. Dixi: Caren tiæ uisionis, ac fruitionis ad differentiam aliarum mille miserationum, quæ in hac misera uita patimur. Dixi. Cum crucia tu, ad excludendam carentiam uisionis Dei, quam sepe patimur in hac uita sine cruciatu, immo aliquando cum uoluptate, iuxta illud Prou. 2. *Latantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis.* rela tiō e. quam sit graue de excessu prælat.

Dixi: Aeterno, ad excludendam miseria existentiā in Purgatorio, quorū cruciatus est temporarius. c. cū Marthæ. §. tertio loco. de celeb. miss. & c. animæ. & c. pro obeuntibus 13. q. 2. & ad dam nandum errorem Origenianorum, & alio rum, asserentium, præfatam miseriam aliquando terminandam, de quo post

B 3 Aug.

Secunda pars Decret.

Aug. in lib. de hæresibus ad Quod uult deum c. 43. Alph. 5. Cast. lib. aduersus oēs hæreses, uerb. Beatitude, hæresi 3. & lib. 8. uerbo, Infernus, hæresi 2.

Dixi, sensus, ad excludendam miseriam decedentium cum solo peccato originali, qui poenam quidem patiuntur damni, hoc est carentia uisionis Dei, sine tamen aliquo cruciatu. c. maiores. S. uerum quidem de baptismo. & c. firmissime. de consecrat. dist. 4. & tradit sanctus Tho. in 3. lib. sentent. dist. 23. q. 2. art. 1. quæstionemcula 2. & in 4. dist. 45. quæst. 1. art. 3.

Dixi: Omai omnium malorum, ad explicandam illam ter horridam poenam, quam patiuntur decedentes in peccato mortali, qui perfecte summam miseriam patiuntur, & ad confutandam hæresim. quæ habet, uerâ infernum esse in hac uita, & nō in alia. de qua per Alonsum ubi supra, uerbo, infernus, nullus. n. cruciatus in hac uita est eiusmodi, ut palam est.

23. Miseria imperfecte summa est miseria carentia uisionis, & fruitionis Dei, siue cruciatu, saltem sensus, qualis est miseria decedentium cum solo peccato originali. qualis est item existitium in Purgatorio, immo & illa uiuentium, qui nullam cognitionem Dei coniunctam cum fruitione eiusdem habent, qui ore, uel opere sunt de numero insipientium, qui dicunt, in corde suo (ut inquit Regius Prophetæ Psal. 52.) non est Deus.

Decimoquinto dicimus, quod ex prædictis inferitur, eos solos, qui locati sunt in inferno illo loco, in quo, testante Iob capitu. 10. nulla est redemptio, esse in supremo gradu miserie perfecte summe, qui uerō in loco, quem Limbum puero rum uocant, in gradu eis proximo, qui autem in Purgatorio, in tertio, qui autem adhuc uiuentes nullam Dei optimi maximi cognitionem & fruitionem habent, in quarto. Porro miser & infelix quiuis supremi gradus ire dicere potuit, cū infectus mortifero peccato decederet, iuxta illud Iob 10. *Vadam, & nō reuertar ad terram tenebrarum, & operta mortis caligine, terram miseris; & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

24. Ex quo elogio prolixè colligit beatus Antoninus in 2. par. tit. 5. c. 3. sextuplicè

poenam, quarum summa, paucis additis, & multis detractis est, quod prima est carcer æternus, siue in loco infimo turpissimo, & obsecratissimo, in quem omnis sex elementorum effunderetur, quem nō potest non summe horrere anima nobilissima, ad altissimum, idemque nitidissimum & splendidissimum, celi empyrei palatium creata, ac Rex delicatissimus carcerem squalore, & pudore for dentem non potest nō maxime horrere. Secunda est priuatio uisionis intuiti uæ Dei parentis omnigenam letitiam, quam S. Chrysost. tanti faciebat, ut dice ret, malle se mille alias penas inferna les pati, quam ex æternum priuari.

Tertia, ignis ille ardentissimus, quo adeo infelices ardébunt, ut illi soli pœnz nulla martyrum tormēta equari possint, teste Aug. in 5. fin. de poen. dist. 7.

Quarta, desperatio, nulla unquam, dum Deus erit Deus, consolatione, refrigerio, nec redemptione leuanda. Si cut enim summè perfecta beatitudo om nem excludit miseriam, sic summè per fecta miseria nullam consolationem ad mittere. Quia, quod operatur opposi tum in opposito, operatur propositum in proposito. capit. sciendum. 8. q. 1. & leg. si contra tabulas. ff. de uulg. & pup. & tradit S. Thom. de malo. q. 70. art. 6. & q. 13. art. 4.

Quinta, tenebræ, tum exteriores den sissimæ, quæ nullo solis radio, nulloque splendore ignis, qui licet, ibi plurimus sit, est tamen obscurissimus, attenuatur; tum interiores, quibus adeo circantur, ut Deum putent inuisum: & sciētia licet q̄ sita, & p. mortē plurimum aucta, quæ beatis est solatio, eis sit maiori supplicio, dum per eam clarius cognoscunt, quantā bea titudinis damnum sua culpa patiuntur, un de uermis ille sēuē corda eorum corro dens, & lanians numquam inter mortu rus oritur. Ita. 66.

Sexta, societas cæcæ demonum, & con tinua cum eis conuersatio, quorum aspe ctus adeo est terribilis, ut quidam uir san ctus, testante beato Antonino, ubi supra, unius solius aspectu fere exanimatus pos se in se reuerſus testaretur, nulle se fornacem ignis ardentem ingredi, quam iterum cum uidere.

Septima,

De passio. habit. virtut. & vitijs. Prælud. V. 12

Septima confessio, vi. n. habet prædictū elogiū, ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. horror, inquit, clamorū blasphemiarū, lamentorum, ciulatum, Deo sibi ipsi, & socijs, tam cæcæ demoni bus, q̄ alijs infelicibus maledicentijs, ma leq; precantijs, quibus confunditur illud innumeris uerbis lamentabile regnum. 25. Decimo sexto dicimus, quod omnes ob thodoxi debemus sub pena peccati mot rieri credere nō solum impliciter, sed ex explicite vitam æternā, & mortem æter nam. Qm̄ omnes sub prædicta pena tene mur explicite credere articulos fidei, ut ait S. Th. 2. 2. q. 1. art. 5. & 6. quem oēs pro bant, ut minimum eos, quos sancta catho lica Romana Ecclesia solēniter celebrat, sū eundem ubi sup. ar. 7. & hunc articulu de uita æterna, & morte æterna illi con traria non solum celebrat per finem sym boli Apostolorum, quo illa uirtur, & Ni ceni & Athanasij, sed & per festum parti culare omnium defunctorum, posttridie festi omnīū Sanctorum, & per uillas de functorum, & alia multa diuina officia.

26. Decimo septimo dicimus, expertos as ferere, nihil ferē magis mouere hoīes ad peccata præterita plāgenda, & alia in po sterū non cōmittenda, q̄ frequens, & intē sa beatitudinis, & miserie prædictari, earūq; æternitatis meditatio. quod satis probat illud Eccl. 7. *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Dum nūllę sunt bona pars illorū nouissimorū, & earū dē eiusmodi meditatio pars nō mini ma exercitij cuiusdā illustri. Religio nis, quo breuit eius non itij perducunt ad iustū voluptatū, uanitatū, & cupiditatū cōceptū, & ad pium amorē & cultum Dei, angelorū sanctorum, & sanctorum, præsertim principis omnium illorū glo riosissimæ uirginis matris Mariæ, q̄ nobis ea impetret, temperq; conseruet. Amen.

De passionibus, habitibus, virtuti bus, & vitijs animæ ratio nalis. Prælud. V.

S V M M A R I U M.

1. Passio animæ quid, & nulla proprie in appeti tu intellectus.

2. Passiones principales quatuor, & alia quorū, & quæ.
3. Passiones sex in appetitu concupiscibilis sensiti uo; & quinque in irascibili. & earum subordinatio, nu. 4.
4. Bonum absolute consideratum obiectum po tentia concupiscibilis, & consideratum ut arduum potentia irascibilis.
5. Passionum alia bona, alia mala suapte na turalia.
6. Et quæ bona, & quæ mala in se, & suo ge nere, & 7.
7. Passiones animæ oēs esse morbos, falsum.
8. Auctorum dicta de passionibus animæ ut in terpretanda.
9. Dubij, & non clari esse locum coniecturis.
10. Passionum sacra confessio qualis esse de beat.
11. Confessarius confitentem passionem quid mo nobis.
12. Habitus quid, & quadruplex, nu. 13.
14. Virtus quid, & vi non repugnat peccato.
14. Virtus quid, & vi non repugnat merito.
15. Peccatum mortale ut solum charitati repu gnat.

DE passionibus, habitibus, virtutibus & vitijs animæ rationalis dicimus sequentia. Primo, quod passio animæ est motus appetitus uirtutis sensibilis, in imaginatione boni, uel mali, sū Dama scenum lib. 2. c. 2. circa princ. relatum a S. Th. 1. 2. q. 22. art. 3. Ex quo inferitur, qđ passiones proprie nō sunt in appetitu in tellectu, & uoluntate superiori, quate nus distinguitur ab appetitu sensitiuo, & inferiori eiusdē, licet inueniantur in eo motus præuenientes deliberationē cōfor mes motibus appetitus uirtutis sensibili lis, iuxta mentē S. Th. in d. 1. q. 17. ar. 7.

2. Secundo dicimus, quod passiones prin cipales sunt quatuor, duæ potentia concu piscibilis, scilicet gaudium, & tristitia, & duæ potentia irascibilis, spes scilicet & ti mor, iuxta illud Seuerini Boetij 1. de con solat. Philosoph. metro vltimo.

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Speramus fugato,
Nec dolor ad sit,
Nihil a mens est,
Virtutis, & fientis,
Hæc ubi regnant.

B 4 Et

V. Secunda pars Decret.

Et iuxta illud Parthenices Mariana, li. 4.
*Quattuor aduersa miscentur ut aquora
ventis.*

Hoo, Zephyro, Libyco, gelidoque Aquilone.

*Sic totidem nostras ingenti turbine metes
Subuertit furis, pectusq; in praelia mitti.
Spes lenat arceles, metus alto à vertice
fluit.*

*Deiuit, hinc animum pulsant furibunda
voluptas.*

*Inde dolor, fluctus ceu fractus fluctibus al-
tum.*

*Clamore ingeminat, pectus abscondita nim-
bis.*

*Nec radios fundit ratio, nec vela gube-
nat.*

3 Tercio dicimus, q. gaudium est de bono
presenti, tristitia de malo presenti, spes de
bono futuro arduo, timor de futuro malo
arduo, ut exprimit S. Th. 1. 2. q. 23. ar. 4. Est
autem una passio, q. non habet contrarium,
nisi priuatiue, vel per cessationem ab ea,
puta ira, irascibilis non est aliud contrarium
proprie, q. miterescere, & ab ira cessare, fm
philosophum, 2. Rhetor. c. 3. declaratum a
S. Th. ubi supra q. 23. art. 4. in cor. q.

Dixi autem quattuor esse principales pas-
siones significando, esse alias minus princi-
pales. sunt enim oēs vnde dicimus, vt tradit S. An-
ton. 2. par. tit. 6. c. 2. in princ. Sex quidē in
potentia concupiscibili, amor, f. & odium,
desiderium, seu concupiscentia, & fuga,
sive reclusio renatus, aut refutatio, & gau-
dium, sive delectatio, & tristitia, sive dolor.
In irascibili autem quinquē spes, f. & despera-
tio, timor, & audacia, & ira, cui vt paullo
superius diximus, nulla alia passio oppo-
nitur. Illa vero supradicta quattuor ca-
rōne dicuntur principales, quia sunt fines &
scopi aliarū passionū. quod cū ordine, &
sufficiētia illorū colligitur: pr. supposito,
quod obiectū potentia appetitiue concu-
piscibilis est bonū, vel malū absolute con-
sideratū, obiectū vero irascibilis bonū,
vel malum arduum, sive difficile, conside-
ratum sub ratione arduitatis, vel difficul-
tatis, vt tradit S. Th. 1. 2. q. 23. art. quem
subtiliter defendit ibi Caiet. contra subti-
lem Scotum, quāuis quoad animae salutē
parum referat, ytrū illorū sequamur.

4 Quarto dicimus, q. ex praedictis colli-
gitur praefata vnde dicimus passionū ordo,

& q. quattuor praedictae sunt principalio-
res sic: Bonum absolute consideratū cau-
sat in potentia appetitiua quādam com-
placētiam ob cōformitatem & aptitudi-
nem, quā habet ad illam, quae est amor,
sive prima passio amoris, bonū autem, ama-
tum, & nondū habitum causat desiderium
adipiscendi illud, quod est secunda passio
desiderij, seu concupiscentia: bonū vero
desideratum iam adeptū, sive obreptū pa-
rit in appetitu quietem, quādam ex ipso
bono adeptū, q. est tertia passio, videlicet
delectatio. Contrario autem malum cogni-
tum causat displicentiam ob ineptitudi-
nē, vel contrarietatem, quā habet ad ap-
petitum, q. est passio quarta odij cōtraria
passioni amoris, malum vero cognitum,
& exosum, nondū acceptum, vel (vt ita
dicam) nondū ventū, generat fugā, uel
(vt clarius loquar) respiciōnem, uel latius
renutium, ne eueniat, quae est quinta
passio contraria desiderio, malū autem iam
acceptum, sive ventū causat tristitiā, uel
dolorē, quae est sexta passio, contraria
gaudio, & letitiae. quae sunt sex passiones
potentia appetitiue concupiscibilis. In po-
tentia uero irascibili sunt quinque: nam
bonū apprehensum, vt arduum & diffi-
cile pp bonitatem, quae habet aptitudinē
& cōformitatem ad appetitum, generat
spem, quae est prima passio irascibilis. Idē
autem speratum ut quālibet nondū ade-
ptum generat fiduciam, uel audaciā, quā
est secunda passio irascibilis, & cōtrario
malum apprehensum, ut inuitabile gene-
rat desperationē, quae est tertia passio po-
tentia irascibilis, cōtraria spei, fm S. Th.
1. 2. q. 23. art. 2. in cor. q. & q. 40. art. 4. Ma-
lum autem futurum apprehensum, ut euita-
tu difficile generat timorē, quartā ira-
scibilis potentia passionē, contraria fidu-
ciae, & audaciae fm eundem S. Th. d. q. 35.
art. 1. Quinta uero passio potentia irasci-
bilis est ira, quae generatur frequenter ex
malo iam accepto, q. non habet contra-
rium, fm Aquinatem, praegitata 1. 2. q. 23.
art. 3. Quia bonū arduum, iam adeptum
non parit passionē vllam in irascibili, sed
gaudium in potentia concupiscibili, quia
desinit habere rationem ardui. Dixi autem,
frequenter iam nasci ex malo accepto,
qm frequenter nascitur tristitia sola, quae
pertinet ad potentiam concupiscibilem.

Quarto

De passio. habit. virtut. & vitiis. Prælud. V. 13

5 Quarto dicimus, q. praefata passionū ali-
quot ē per se in genere considerate dictū
tur bonae & aliquot malae. Bonae quidē,
ut B. Aug. in lib. 9. de ciui. Dei, c. 5. ait, mi-
sericordia ad virtutē pertinet, & miseri-
cordia, quatenus est dolor, sive tristitia de
aliena miseria, ē passio, vt declarat S. Th.
1. 2. q. 30. ar. Arist. itē in 2. Eth. ait, verecū-
diā esse passionē laudabilē, q. spēs qdā ti-
moris ē, vt belle declarat Angelicus doct.
1. 2. q. 42. ar. 4. quia sicut quidā actus exte-
riores considerati in suo genere, sive ex
obiecto suo dicuntur boni, vt dare elemo-
synā, & subuenire proximo, c. venerabili-
bus. §. si. de sent. exco. & tradit latē idem
Angelicus doct. in praecit. 1. 2. q. 18. art. 2. ita
passiones qdā, q. sunt de obiecto suo gene-
re bono, quales sunt misericordia, q. est
qdā tristitia de malo proximi, & verecun-
diā, q. retrahit a turpitudine, merito i se,
& suo genere sunt bonae. Malae autem sunt i
se, & suo genere quaedā passiones, illae f.
quae sunt de obiecto suo genere malo, cu-
iusmodi est gaudium de malo alieno, & tri-
stitia de bono alieno. Sicut ē quidā actus
exteriores in se, & suo obiecto sunt mali,
ut capere alienū, & percutere proximū,
iuxta doctrinā S. Th. in d. q. 18. ar. 8. Quae
autem sunt bonae, & malae, mox dicet. Neq;
obstat opinio Stoicorū, q. hēt, oēs passio-
nes esse malas, & aīe morbos, & perturba-
tiones. Qm illa opinio est falsa, aut certe
intelligēda de passionibus recte rōni dis-
sonantibus, aut eā p̄uenientibus, ut de-
clarat S. Th. in d. q. 24. ar. 2. in corpo. q.

7 Quinto dicimus, q. ex ijs inferitur. Pri-
mo, nō oēs passiones esse bonas, neq; oēs
malas, ut Stoici docuerant, sed alias esse
bonas, illas f. quae recte rationi consonāt,
& alias malas, illas f. quae illi dissonāt. De
amore bono est illud Prover. 29. Qui amat
sapientiā, laetificat patre suū. De malo autem
illud Eccl. 10. Nihil est antiquius, quā ama-
re pecuniam. De desiderio bono est illud.
Psal. 118. Concupiuit aīa mea desiderare in-
fificationes tuas in omni tēpore. De malo
autem illud Psal. 111. Desideriū peccatorū pe-
ribit. De bono gaudio, sive letitia illud
Matth. 23. Intrate in gaudia domini Dei tui.
De malo autem illud Iob 20. Gaudia hypo-
crita est instar pūci. De bono odio est il-
lud Psal. 118. Iniquos odio habui. De malo
illud Psal. 108. Odium pro dilectione mea. De

desperatione boni est illud 1. Reg. 23. De-
sperauit David posse euadere. De mala autem
illud Eccl. 27. Donudare amici mysteria de-
speratio est aīa infidelis. De tristitia boni
est illud Mar. 14. Tristis est aīa mea usque
ad mortē. De mala autem illud Eccl. 14.
Felix vir, qui nō habuit animi tristitiā. De
bona spe, sive fiducia est illud Psal. 13. Quo-
niā dominus spes eius est. Et illud Prover. 3.
Habe fiduciam in domino. De mala autem il-
lud Prover. 15. Spes impiorū peribit. De ti-
more bono est illud Eccl. 1. Intimum sapien-
tia timor domini. De malo illud Psal. 13.
Illuc trepidauerunt timore, vbi non erat timor.
De ira boni illud Psal. 4. Irascimini, & nō
lite peccare. De mala autem est illud Psal. 36.
Desino ab ira, & derelinquo furorē. Quia
has addo, quod malari aliae sunt morta-
liter malae, illae f. quibus frangitur lex, cu-
ius fractio est mortalis, & aliae venialiter
tantum, illae scilicet, quibus frangitur lex,
cuius fractio est venialis tantum.

8 Secundo inferitur, oēs textus, tam Bi-
blicorum, q. canonum, & legum, oīa itē
dicta factorum doctorū, & ē Ethnicorū
generatim significantium, nō esse aman-
da, neque desideranda temporalia, neque
de illis adeptis gaudendum intelligi debe-
re de amore, desiderio, & gaudio inordi-
natis, seu recte rationi dissonis. Illa autem,
q. hnt non esse odio habendum proximū,
nec fugiendū, nec de morte, alijsve malis
acceptis contristandum, nūq; irascendū,
intelligenda sunt de odio, fuga, & tristitia
inordinatis, seu recte rationi dissonis.

Ex quo inferitur, proculdubio excusari
posse à nota haereseos eos, q. generaliter
asserunt, non esse timendum, aut non esse
sperandum in homine sine timore seu uē
do dño Deo nostro, non esse timendū dia-
bolum, procurandam esse mentis securita-
tem, & id genus alia, qm haec omnia pnt
esse aliquo respectu ordinata, sive recte
rationi consona, & consequenter bona, &
catholica. & in dubio generale uerbum,
quod ad bonum sensum, & malum trahi
potest, interpretandum est in bonū, l. in
ambigua. ff. de legib. c. 2. de reg. iur. c. 1. de
iure iur. li. 6. l. merito. ff. p. soc. & l. si pecu-
rator. ff. de cond. indeb. Dixi supra gērali-
ter, nullatenus declarādo se loq. de inor-
dinato: nam, si id faciat, in illo sensu malo
sunt accipiēda, quia in claris nō est locus
conie.

Secunda pars Decret. d. 102. q. 1.

comesturis, l. continuis. §. cum ira. ff. de verbor. obligat.

10 Tercio inferitur quiddam confessarij quotidianum, videlicet, quod penitentes multi confitentur, se habuisse p̄tatas passionēs, amoris, odij, sp̄ci, desperationis, gaudij, tristitiæ, timoris, & iræ, &c. & non declarāt satis, an habuerint eas bene, vel male ordinatas, neq; qui declarāt habuisse illas inordinatas, satis declarāt quanta fuerit earū inordinatio, vt iudicari possit an peruenerint ad culpam mortiferā, & consequenter admoneri possint, & debeat, vt de illis tanquam de mortalibus doleant. i. vt ita doleant, quod proponāt firmiter nunquam se admissuros similes, iuxta ea, quæ infra c. 1. nu. 2. & c. 2. nu. 5. notantur. Quare penitens, qui sic generatim & confute cōfiteatur h̄mōi passionēs, interrogandus est, nūc̄ oēs illæ, vel q̄ illarū fuerint tātæ, vt mouissent eū, ad uolendū potius transgredi legē ad peccati mortiferi p̄nā, obligantē, q̄ desistere a prosecutione h̄mōi passionis, amoris, odij, gaudij, letitiæ, tristitiæ, vel sp̄ci, & fiduciæ, timoris, & iræ, nisi cōfessarij ex qualitate p̄sonæ, vel modo confitendi tacite cōijciat paruitatem, vel magnitudinem malitiæ, vel vanitatis earum, vt frequenter conijciunt.

12 Sexto dicimus, quod habitus anime est qualitas stabilis, inherens essentia ipsius, vel alicui potētiæ eius, inclinans eā ad ali quid agendum. Dixi, qualitas, pro genere, quia omnis habitus est qualitas, non tñ econtrario omnis qualitas habitus, vt docet Arist. in prædicamento qualitatū.

Dixi, stabilis, ad differētiā actus, qui est transitorius, vt infra præl. 6. nu. 1. dicitur. Dixi, inherens, ad significandū, quod non est anima, neque aliqua substantia per se subsistens, sed quoddam accidēs, quod potest subiecto adesse, & abesse, sine illius corruptione, secundū Porphyriū in prædicabilibus. Per quod reprobatur opi. Magistri dicentis in 1. lib. sen. d. 17. & lib. 2. d. 26. gratiam esse ipsummet Spiritum sanctum, & hæresis Lutherana, quæ habet gratiam non esse inherētem, contra cle. 1. §. fin. de sum. tri. & fin. cat. & tradita per S. Th. communiter receptum in 1. q. 119. articulo 1. & eundem & Scotum, & alios omnes in d. 17. & 26. & contra Concilium Trid. sess. 6. can. 11.

Dixi, essentia ipsius, ad includendum gratiam gratum facientem, quæ secundū opinionem S. Th. inheret essentia anime, qua regeneratur, & sic confors diuinæ nature iuxta illud 2. Petr. 1. 1. *vt simus confortes diuinæ nature.* declaratur per eundem S. Th. 1. 2. q. 50. art. 2.

Dixi, Vel alicui potētiæ, inclinans eā ad aliquid agendum ad includendum omnes habitus alios a prædicta gratia, qui secundum eundem non inherēt essentia anime, sed potētijs eius, quas disponūt, inclināt, & impellūt ad aliquid bene vel male agendum, quod colligitur ex eodem S. Thom. in 1. 2. quæst. 49. articulo 2. & ex Arist. 2. Ethic.

An autē habitus gratia, & habitus charitatis distinguantur re, vt ait S. Th. cum suis affectis in dicta 1. 2. q. 110. art. 3. in 3. p. q. 7. art. 1. an vero ratione tantum, vt sentit Magister, & affirmat Scotus cū suis in 2. lib. senten. distin. 26. & an charitas inheret plus anime potētiæ differenti re ab ea, sed inseparabili, vt ait Sanctus Th. an ipsi anime, vt alij, de quibus est Io. 3. Maior. 3. lib. sent. d. 1. q. 1. non tracto, quoniam, quoad animæ salutem, nihil refert, an hoc, vel illud teneamus.

13 Septimo dicimus, quod habitus est duplex infusus, & acquisitus. Infusus est, quē benignissimus Deus solus infundit, vt probatur in cle. 1. §. si. & in c. maiores in fin. princ. de baptisim. & tradit S. Th. communiter receptus 1. 2. q. 5. art. 4. Acquisitus autem est, qui producit ab actibus frequentatis. ita quod actus est causa partialis habitus acquisiti, vel aucti, & cōtrario, habitus est causa partialis producendi nouos actus similes illis, per quos est genitus, vel auctus, vt colligitur ex S. Th. 1. 2. q. 5. art. 4. & q. 49. art. 2. & 3. qui in art. 4. probat necessitatem habituum.

Octauo, quod duplex est habitus acquisitus bonus, & malus. Bonus est, qui producit ab actibus bonis, malus autē, qui ab actibus malis.

14 Nono dicimus, quod virtus est habitus anime bonus, uirtutem autem habitus anime malus tñ per illud Aug. li. de perf. iust. circa fin. 4. ratiocinationis. relatum a S. Thom. 1. 2. q. 71. art. 1. *Virtus est qualitas, qua facit bonum habentem, uirtutem autē qualitas, secundum quam malus est animus.*

De actu hum. siue mor. ani. hu. Prælud. VI. 14

mus, tum quia uirtutem est contra naturam hominis quatenus hō est, vt probat Angelicus doctor in prædicta q. 71. art. 2. qui in art. 3. concludit, actum malum priorē esse simpliciter habitu malo, quamuis secundum quid (eo quod uirtutem est diuturnius) sit peius actus malo, & uirtuoso, & in art. 4. concludit, actum malum, qui est peccatū comparari sibi uirtutē, sicut & actus bonus comparatur sibi uirtutem, quamquam peccatum mortale nō potest esse simul cū charitate regina uirtutū, quæ est gratia gratū faciens, vel ab ea inseparabilis, quæq; est habitus oīum longe nobilissimus a Deo supernaturaliter infusus, licet possit esse cum fide, & ipse informibus, ut ibidem S. Thom. tradit, & Conc. Trident. nuper definit, sess. 6. cap. 14. & num. 28.

De actu humano, siue morali anime humane. Prælud. VI.

SUMMARIUM.

- 1 Actus humanus, & moralis idē, et quid sint.
- 2 Voluntarius simpliciter, & secundum quid.
- 3 Omissio pure quid.
- 4 Volentium quid, & in quo a metu differat.
- 5 Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse, nisi etc. num. 5.
- 6 Sacramenta, quæ metu facta ualeant.
- 7 Volentis nullus est actus elictus, siue interior.
- 8 Voluntarius, etiam a Deo, non cogitur molēter.
- 9 Metu factum rescinditur, non autem blanditijs extortum.
- 10 Ignorantia, quæ facit actum non esse humanum.

1 DE actu humano, siue morali dicimus sequentia. Primo, quod ea, quibus in beatam vitam, vel mortem æternā ab adultis mentis compositibus itur, sunt actus humani, siue morales, secundum S. Thom. receptum in 1. 2. quæst. 6. art. 1. & alios in 2. lib. sent. distin. 25. & 26. Definientem actus humanus, siue moralis esse actus hominis transitorios, & uoluntarios perfecte, ac simpliciter, vel omissio eius.

2 Dixi, Transitorios, ad differētiā habitū qui sunt qualitates stabiles, & permanentes, iuxta Arist. in præd. qual. Dixi, uoluntarius, ad excludendū actus hominis

omnino uolētos, qui sunt illi, quorū principium est ab extrinseco, passio non consentiente vim, id est, eo qui patitur, non opitulante neq; iuuante, qualis est is, quo homo per vim absolutā facit, vt oblatio iheris, quæ per manum uolēter ab alio ad id adaptam idolo fit, c. presbyteros. 50. dist. Dixi, Perfecit, ad excludendum actus puerorū, amentium, & subitō ex sola imaginatione absq; deliberatione, more brutorū, agentū, quorum actus, & si ea parte sint uoluntarij, quia propter finem (salte imperfecte cognitum) aguntur, non tamē sunt perfecte uoluntarij, quia non agitur propter finem satis perfecte cognitū, eo qd nō aguntur ob finem cognitum p̄p̄ rationem, & proportionē, quam habet finis ad id, quod propter illū agitur, qd solius iudicio, & rōne uertens est, vt pulchre de more docet Angelicus doctor in 1. 2. q. ar. 2.

Dixi, Simpliciter, ad includēdos actus factos metu, qui licet non sint fm̄ quid uoluntarij, sunt tamen simpliciter tales fm̄ eandem S. Th. in eadem q. 6. art. 6. Dixi, Vel omissio, ad cōprehendēdam omissionē, per quam id, quod quis potest, & debet agere, agit iuxta eundē ubi supra, art. 3. ex quo, & altero Th. ibidē colligas, tria requiri ad hoc, vt omissio cuiuspiā sit pure uoluntaria, videlicet, quod possit, & debeat facere, & non uelit, negatiue tantū, id est quod neq; uelit, neq; nolit. Nam si nollet agere, id est, haberet nolitionem, siue uoluntatem non agendi, non esset tam actus omissionis, quam commissionis.

Secundo dicimus, quod ex ijs inferitur. Primo rō decidendi principij, 2. q. 5. quatenus habet, nihil peccare illam cuius oī no renitentijs uirginitas uolatur, quia imo, vt beata Lucia, relata ibi a Gratiano, dixit eam duplicant ad coronam.

4 Inferitur secundo, quod actus (etiam metu factus) est actus humanus, quia est uoluntarius simpliciter, licet sit inuoluntarius, secundum quid, ut ait Aquinas in 1. 2. q. 6. & probatur in c. merito. 15. q. 1. quatenus habet, cum qui metu alicuius mali facit aliquid, uelle illud, licet non propter se, sed propter aliud. In qua re insignis quidam Theologus in quadam epistola ad me scripta, & insignissimus Decius in l. uelle, ff. de regulis iuris, lapsi fuerunt, quatenus dixerunt, metu facta non esse

Secunda pars Decret.

esse simpliciter voluntaria, sed secundum quid tantum. Ratio siquidem diuersitatis inter violentem, & metu factum, illa est, quod violentem dicitur, cuius principium est ab extrinseco, passio non conferente vim, siue non adiuuante. l. 1. ff. quod met. cau. quæ habet, vim esse rei maioris impetui, cui resisti non potest, ut tradit Angelicus doctor 2. 2. q. 175. ar. 1. ad 1. qualis est thurificatio supradicta, quod autem metu fit, licet ab extrinseco impulsione habeat, passum tñ, id est qui cōpellitur, confert vim, & adiuuat, quia cōsentit, d. c. merito. & l. 2. ff. quod met. cau. Et ita factum per vim purā, nec meritū, nec peccatū est, neq; prodest, neq; nocet quoad vllum forum, quia non est actus humanus, factum autem metu, quia est actus humanus, pōt aliquando esse meritorium, & (ut plurimū) prodest, & nocet quoad utrumq; forum, quamuis regulariter rescindi possit, ut resoluit gl. recepta in c. abbas. de his, quæ vi met. nisi quoad sacramēta charācterem imprimētia, quoad quæ non potest rescindi, c. maiore. §. item quæritur. de baptis. & eius eff. & nisi quo ad ea, quæ liberam, & spontaneam voluntatē requirūt, ut matrimonium, c. cum locum. de spons. & votum. c. 1. de ijs, quæ vi met. quia illa metu facta nihil valent, & sine vlla rescissione sunt inualida, siue nulla.

6 Inferitur tertio, qd nullus actus voluntarius elicitus, siue interior, pōt esse violentus, nā nullus talis fit, passio non conferente vim. Voluntas enim, siue anima velle potens, non potest absolute cogi, siue per vim præcisam ad actū à seipsa eliciendū, id est, ad volendum, aut nolendum, ut pulchre probat S. Th. 1. 2. q. 6. art. 4. Na, ut ibi ad 4. ait, etiā si mouētur, & cogatur à Deo ad volendum, non patitur violentiam, quia ipsa confert vim, & adiuuat, dū vult, & ita non fit, passio nō conferente vim. & consequenter non est violentū per supradicta.

7 Inferitur quarto, quod nullus actus, neq; interior, neq; exterior definit esse inuoluntarius, eo quod producat per concupiscentiā plurimū impellentem animū ad volendum, immo est magis voluntarius, secundū S. Th. in d. q. 6. art. 7. Quæ pōt esse recta & bona rō, quare blanditiæ faciunt, ut actus peccati rescindi possit, sicut meus, & quod licet rectū metu factū non

valeat. l. si. ff. si quis aliquē testamentū uxoris blando sermone mariti procuratū, valet. l. si. C. cod. & d. l. si. ff. si quis aliqu. Inferitur quinto, qd actus factus p ignorātiā aliquē est actus humanus, & aliquē nō, & quidē est actus humanus, regulariter, non est autem humanus, qñ tria concurrunt. Quorum primum est ignorantia illius rei, quam quis non tenetur scire. Secundum, quod nō sit affectata, seu desiderata, vel procurata. Tertium, quod sit talis, sine qua nō fieret actus, quia hæc tria efficiunt inuoluntariū. Quæ pulchre determinat Angel. Doct. in 6. q. 6. art. 1. & probatur in c. 2. de constit. & c. ignorantia, de reg. iur. lib. 6. & c. si. 37. dist. & melius §. notandum. 1. q. 4. sub cap. turbati. cum eis ad notatis per gl. & doct.

Inferitur deniq; sexto, actū humanum non esse habitum, quia hic est stabilis, ille autem, ut dictum est, transitorius. hic impellit eum, cui hæret, ad actus sibi conuenientes, ille vero nō, ut satis colligitur ex cle. 1. §. fin. de sum. Trin. & fil. catho. & Card. Imolen. ibidem.

De actu humano, siue morali bono, qui est meritū, & malo, qui est peccatum. Prælu. VII.

S V M M A R I V M.

- 1 Meritum quid, & quod duplex.
- 2 Gratia gratum faciens quid, & quanti ualoris, num. 3.
- 3 Bona in peccato mortali facta quantum prosunt.
- 4 Actus humanus malus, & peccatum morale idem.
- 5 Peccatum morale quid, late.
- 6 Lex æterna quid, & quid ei contrarium.
- 6 Omisio pura cur dicitur factum negativè.
- 7 Verba illa, dictum, factum, & concupitum, quomodo accipiuntur.
- 8 Desinitio huius peccati cur eligitur.
- 9 Peccatum, & delictum in proposito idem.
- 10 Peccatum originale, quomodo voluntarium.
- 11 Peccatum ueniale quia ratione uere peccatū.
- 12 Peccata omnia esse mala, quia prohibita ne defenduntur.
- 13 Peccatum non est vitium, & quibus constat, num. 14.

Pecca-

De actu huma. siue mora. Prælu. VII. 15

- 15 Peccatum ut aliud est in genere entis, & aliud in genere moris.
- 16 Actus manens idem in genere entis nunc bonus, nunc malus.
- 17 Actus nullus simul bonus, & malus, etiam diuersa ratione.
- 18 Bonus in agendis ne sint mala, magna cura adhibenda.
- 19 Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vniuersum tantum esse.
- 20 Conscieri peccatum mentis sine operibus nō sufficit, sed contra sic.
- 21 Peccatum non esse reatum. licet aliquando sic vocetur.
- 21 Reatus quid proprius, & ad quid transferatur.
- 22 Reatum pro obligatione ad penam esse finem peccati, & triplicem, nu. 23.
- 23 Aliquis mater obligatio.
- 24 Circumstantia cuius defecta omnis actus fit malus.
- 25 Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem.

De præfatis moris actus moralis dicimus multa. Primo, qd actus humanus, siue moralis diuiditur in bonū, & malū, & quod bonus est, qui nulla lege obesse, neque ob suas circumstantias prohibetur & appellatur meritum secundū mentem sancti Thom. communiter recepti 1. 2. q. 14. art. 6.

Secundo, quod meritum est duplex. Alterum simpliciter, seu de condigno. Alterum secundum quid, seu de congruo. Meritum simplex, siue de condigno est, quod meretur gratiam, & gloriam, & vitam æternam. Quod definitur potest esse actus humanus, bonus, factus ab eo, qui habet gratia Dei gratum facientē. Cuius meminit gl. in §. h. cle. 2. de sum. tri. & fil. cath. verbo, omnibus. Quæ gratia gratum faciens definitur potest, esse donum Dei supernaturalē, infusum a Deo creaturæ rationali, quo est illi ad vitam æternā accepta, ex mente S. Tho. 1. 2. q. 110. & 111. & Sco. & aliorū in 2. lib. sent. dist. 26. & 27.

Meritum autē de congruo, ut S. Th. in d. q. 14. art. 6. & alij multi loquuntur, siue meritum secundū quid, ut ipsemet S. Th. ibidē nominat, est actus humanus bonus, factus ab aliquo extra gratiam Dei exi-

stente, cui de quadam congruitate, & fm quid debetur aliqua merces spiritualis, vel temporalis, ut sentit gl. c. quidam. de pen. & remis. q. ponit illos duos senarios. Quæ cum mortali bona fiunt, dant bona terra.

Cor faciunt humile, minuant tormenta, gehenna.

Cui est alias similis in c. quærat. §. quod autem de pen. dist. 3. ubi nuper, nu. 2. addidimus aliquos fructus ultra eos, quos scripsimus infra, in c. 27. nu. 270. qui fructus licet magnæ sint in se utilitatis, collati tamen cum gratia gratum faciente, & gloria æterna, ei respondente, adeo parui sunt, ut in c. nihil. de consec. dist. 5. dicantur, nihil prodesse, cum tamen de fide sit, prodesse ad multa, ut dictum est, & satis definit Conc. Trid. sess. 6. c. 7. & c. 20. 7.

4 Tertio dicimus, quod licet verbi, peccatum, generaliter acceptum, ut docet S. Thom. 1. par. q. 63. ar. 1. significet oēm deuiationē, vel declinationē a rectitudine operi debita, siue in naturalibus, siue moralibus. Arist. 2. Phys. ubi monstrata natura vocat peccata, in proposito tñ solum accipitur pro deuiatione in moralibus, qualis est oīs actus moralis malus, siue peccatū morale. Definitur autē peccatum morale aliter a varijs, ex oībus autē definitionib. quas post veteres auctores tradit Magi. cum S. Th. & alijs recentioribus in 2. lib. sent. d. 35. & in 1. 2. q. 7. art. 6. & alij alibi, illā eligimus, quā magnus ille Aug. tradit in 2. lib. contra Faustū, c. 27. quæ non latuit gl. in c. ille Rex. de pen. dist. 3. Videlicet peccatum est dictum, factū, aut concupitum contra legem Dei æternam, tum quia clarior, & uisitatior est, tū quia conuertitur cū suo definito. Nam cuiusque que conuenit definitum, peccatum, conuenit et definitio, & cōtrario. ut per infra dicenda patebit. Nā lex æterna, ut idē Aug. ait in lib. 7. de libero arbitrio c. 6. & post eum Angel. doct. 2. 2. q. 91. art. 1. est summa ratio Dei, quæ iam inde ab æterno cuncta ordinauit, & post mundū creatum omnia gubernat, iuxta illud Poetæ.

Quidquid habet Phlegeton, quidquid caua viscera terra.

Quidquid habet pelagus, quidquid fecit ætra penitus.

Fecisti solus, totumq; opus ipse gubernas. Et

Secunda pars Decret.

Et ita, quidquid est contra legem, & rationem naturalem, est contra legem eternam licet non e contrario, quidquid est contra legem eternam, sit contra legem, & rationem naturalem, qualia sunt, quae super naturalibus obuiant, & fere omnis heresis, blasphemia, & similia, quod docet Angelicus Doctor in d. q. 91. ar. 6. & late iuxta, ac subtiliter enunciat alter Tho. ibid.

Nō obstat primo, quod praedicta peccati definitio non uidetur conuenire purae omissioni, quae, ut praedictum est supra prael. 6. in 3. salte tribus concurrentibus. est actus humanus malus, & peccatum, & tamen nō est dictum, factum, aut concupitum. Nā licet illa ommissio non sit dictum factum, aut concupitum affirmatiuum, est tamen negatiuum, est namque nō dictum, quod debet dici, non factum, quod debebat fieri, vel non concupitum, quod debebat concupisci. Quoniam affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus, ut in hac specie tradit Aquinas in 1. 2. q. 7. ar. 6. & probatur per ista mora. ff. solu. mat. quae nō factum, quod debebat fieri, uocat factum, ut ibi adnotauit gl. Ibi enim Iuriscōsultus appellat factum omissionem traditionis dotis faciem de muliere. Et gl. recepta ibi per Bar. Alex. & alios in l. 2. ff. de verb. obl. aut, diuisionem illam Iuriscōsulti, quae diuidit stipulationem de faciendo, & dando, comprehendere etiam stipulationem de non faciendo, & non dando.

Nō item obstat secundo, quod res dictae actus, aut concupitae nō sunt peccata, quia illa uerba definitionis, dictum, factum, & concupitum, non accipiuntur pro illis rebus, sed pro ipsis actibus dicendi, faciendi, & concupiscendi, seu uolendi eas, hoc est pro ipsa dictione, factione, & ut ita dixerim, concupitione, seu uolitione, uel latius uoluntate, quod post alios Gabriel recte intellexit in d. q. 35. q. 1.

Nō obstat tertio, quod ista definitio Angelica a Gratiano 1. 15. q. 1. uidelicet, peccatum est uoluntas retinendi, uel consequendi, quod iustitia uetat, nullam facit mentionem de dicto, uel facto, cum enim mentio nem fecerit de concupito, & uoluntate, quae radix est malitiae dictae, seu dictionis, facti, seu factionis, uel actionis, adeo quidem, ut unum, tantum peccatum constituitur ex illis, ut in praelud. seq. dicemus, faciēdo mē-

tionem de uoluntate, satis uideri potest fecisse mentionem de illis, quorum malitia pendet ab ea.

Non obstat quarto quod secundum hanc definitionem delictum esset peccatum, & tamen Aug. in questionibus Leuit. significat, quod peccatum est perpetratio mali, & ita commissio. delictum autē descriptio boni, & ita ommissio, quod adnotauit gl. i. reg. peccatū. & reg. delictum de reg. iur. lib. 6. & ante illam Magist. in 4. lib. sentent. dist. 42. quia ibidem ipsemet Magist. dixit, indifferenter apud auctores, omne peccatum nōmine delicti intelligi, & e contrario omne delictum nomine peccati, per cap. ille Rex. de poenit. dist. 3. & c. li. peccatū. de poenit. dist. 1.

Non obstat quinto, quod peccatum originale infantis, immo & nodum nati est peccatum, & tamen non uidetur esse dictum, factum, aut concupitum, quia licet nō sit factum, aut concupitum personale ipsius actuale, est tamen suae naturae humanae, iuxta dicenda in princ. prael. seq.

Quarto diximus, quod ex praedictis inferatur primo, quod ueniales peccata esse peccatum, quia ei praefata definitio conuenit, tum quia illud appellat peccatum Aug. in c. unum. §. si. dist. 25. & Ioā. Chrysost. in c. de quotidianis. de poenit. dist. 3. tum, quia S. Tho. 1. 2. q. 6. ar. 1. omnem actum inordinatum, & uitiosum appellat peccatum, ut inter omnes conuenit, omne peccatum ueniale esse actum inordinatum. tum, quia Mag. cum eo S. Th. & alij in 3. lib. sentent. dist. 35. & 42. praesupponit ueniale peccatum comprehendit sub uerbo, peccatum, quod ab Aug. ubi sup. definitur esse dictum, factum, & c. Contrarium uero ait S. Bonauentura cum alij quot alij in d. dist. 42. uidelicet peccatum ueniale nō esse contra legem, sed praeter legem. Cui consonat etiam Angelicus Doctor ibi. q. 1. ar. 4. & 1. 2. q. 78. ar. 1. & contra gēt. c. 49. dicēs, quod diuisio peccati in mortale, & ueniale, nō est diuisio generis in species, quae equaliter participat ratione generis, sed est diuisio analogi in ea, de quibus praedicatur semel prius, & posterius, non enim, inquit, est contra legem, sed praeter legem, ubi Caiet. nihil nō facit, quo illum a telis Durand. lib. 2. sentent. dist. 43. ubi nostram illationem tenet, defendat. Quin & ipse Caiet. 1. 2. q. 72. ar. 5. carpit Scotū, eo quod in

De actu huma. siue mora. Praelud. VII. 16

in dist. 22. eiusdem 2. libri sentent. dixisset, peccatum ueniale non esse contra legem eternam, & uirtutis. Quae quidem contentio dirimi posse uidetur, dicendo, quod altera opinio procedit de contrarietate legis, sufficienti ad executionem aeternae uitae impediendam: altera uero de contrarietate secundum quid, quae solum sufficit ad eam differendam.

Inferatur secundo, illud celebre plogium, quo nō omne peccatum ideo est malum, quia prohibitum, iuxta glo. celeberrimam, c. ex parte 1. de offic. de leg. intelligendum esse de prohibitione humana, non autem de prohibitione legis aeternae, per quam omne peccatum prohibetur, ut ex hac de finitione colligitur, & adnotauit S. Tho. in d. art. 6. ad 4.

Inferatur tertio, peccatum non esse uitium, quoniam peccatum est, dictum factum, aut concupitum, & ita actus, ut supra dictum est: uitium autem est habitus, secundum Marcum Tull. in 4. lib. Tuscul. relatum a S. Tho. in 1. 2. q. 71. ar. 1. ad 3. q. etiam colligitur ex Amb. in c. ille Rex. de poenit. dist. 3. ubi gl. Io. singularis.

Inferatur quarto, peccatum constare ex duobus, uidelicet ex ipso actu, qui est quidam res naturalis, & ex tortuositate, & (ut ita dixerim) defectu rectitudinis, quae caret, ex eo, quod deniat, & est contra legem, & regulam aeternam, quae carentia appellatur priuatio, inordinatio, tortuositas, & deformitas. & quod, quatenus est actus, & res, merito dicitur quoddam bonum naturale, iuxta illud Gen. 1. Omnia, quae fecerat, erant valde bona. Sed quatenus est defectus, & priuatio boni dicitur malum, & nihil ab Aug. super Io. qui uerbum, nihil, positum in illo celebri dicto Io. 1. *Sine ipso factum est nihil*, ex ponit de peccato, quod non est intelligendum de peccato quoad ipsum actum, quatenus est quidam res, sed de peccato, quatenus est inordinatio, & defectus ei rectitudinis, aut post, & ante alios declarat S. Tho. in 2. lib. sentent. dist. 37. q. 1. ar. 3. ubi concludit, non debere dici peccatum esse a Deo, nisi cum illa additione, in quantum est actus & in quantum est quidam res.

Inferatur quinto, aliud esse peccatum in genere naturae, & prout est quoddam ens naturale, & aliud in genere moris, &

prout est quoddam ens morale. Nam, ut in illatione praecedenti est dictum, peccatum est aliquid, & bonum, prout est ens naturale, & prout est ens morale dicitur nihil, & malum. Ex quo subinfertur fieri posse, quod actus, qui sit unus, & idem numero in genere entis, uel naturae, nunc sit bonus, & paulo post malus in genere moris, quatenus est ens morale. Nā ambulatio, quae quis uadit ad Ecclesiam, est una, & eadem res in genere naturae. at, si eam cupit facere ob inanem gloriam, erit mala toto tempore, quo ob eam ambulauerit, & si mutata uoluntate continuat eam ad Dei obsequium, erit bona, dum ei de alijs rebus nihil desit, ut tradit Aquinas 1. 2. q. 20. ar. 6.

Ex quo subinfertur, quod unus actus, qui est simplex, & idem numero secundum genus entis, & naturae, potest esse duplex, & diuersus in genere moris, puta bonus, & malus, peccatum, & meritum, id quod idem Aquinas probat ubi supra. Et quamuis ille de actu solo exteriori formet, & prosequatur quaestionem, non tamen ob id intelligas, contrarium sensisse de actu interiore, quod ibidem adnotauit Caietan. cuius quotidianum exemplum accipe in actu uolendi comedere carnes, continuatio ab hora, qua licet eas comedere uisue ad horam, qua non licet, quod non raro contingit apud infirmos in carnis priuio, & apud summates passim in noctibus quae praecedunt dies, quibus esus carnis ueratur, qualis est dies Iouis, & quicunque praecedat quattuor tempora, & Festorum uigilias.

Animaduertendum tamen est, quod nullus actus pro eodem tempore aequato potest esse bonus simul, & malus: peccatum, & meritum, etiam diuersa ratione, quia implicat contradictionem. nam si est malus, aliqua rectitudo ad bonitatem necessaria ei deest, & si est bonus, nulla. Quia bonum constat ex integra causa, secundum Dionysium, c. 4. de diu. nom. id quod affirmat S. Th. 1. 2. q. 2. ar. 6. & clarus in 2. lib. sentent. dist. 40. q. 1. ar. 4. & Ioā. Major ibid. q. 7. & Caiet. super Matth. c. 6. Quibus (proh dolor) consequens est, bonum operum aliquorum nostrorum partem esse malam, minor. n. pars est eorum, quibus nulla deest rectitudo, uel obiecti, uel

Secunda pars Decret.

vel finis, vel alicuius circumstantia. Quā obrem magna cura, & studio est opus, ut quæcunque agimus, circumspecte agamus, ne bona, quæ labore magno ad bene merendum perficimus, parua incuria perdamus, vel quod peius est, fiant nobis mala, ob quæ puniamur.

19 Inferitur sexto, quod peccatū interius, quo quis peccat, volendo aliquid dicere, aut facere, & dictum, & factum ipsum exterius sunt quidem plura entia, & plures res, quo ad essentiam rei naturalis. Siquidem alia res est exterior actus, & alia interior, sunt tamen vnum peccatum in genere moris, quidquid voluit, & reuoluit satis leuiter, & inutiliter Ioan Maior in d. dist. 42. q. 2. Quoniam, ut eleganter de more ait Aquinas 1. 2. q. 20. art. 3. actus interior & exterior, ei respondens, licet sint duo in genere, & esse naturæ in genere & esse

20 morali sunt vnum. Neque tamen ex hoc inferas sufficere penitenti confiteri peccatū interius solum sine exteriori. Quia oportet confiteri oia peccata mortifera, c. ois. de pen. & remissi. & clarius in c. 5. & can. 6. sess. 15. Cōcil. Trid. & constat, peccatū exterius esse peccatū mortiferū, quā interius est huiusmodi, & licet peccatū interius & exterius sint vnum peccatū in genere moris, sunt tamen duo in genere nature, ut predictum est.

20 Neque obstat, quod sufficit confiteri exterius, quia, quod confitetur exterius, implicite confitetur interius, ar. l. Labco. §. Tabero. ff. de suppellectile leg. arg. ite c. pterea, de off. deleg. cū sine illo non esset peccatū. Nō autem contra, qui confitetur interius, ut confiteri exterius, cum interius passim inueniantur sine exteriori, & non concludit hoc adesse, quod contingit abesse. l. neque natales. C. de proba. & c. in presentia. eo. ti.

21 Inferitur sexto, peccatum esse aliud a reatu peccati. tum quia peccatū per prædicta est dictum, factum, & reatus aut peccati est obligatio nata ex peccato ad penam subeundam, tum quia Magist. in 2. li. sent. dist. 42. ait, quod licet aliquando in scripturis auctorum verbum, reatus, significet culpam, & aliquando penam, id tamen nō cōtingit ex originaria verbi significatione, sed quia, cum reatus sit quoddam medium inter illa, nomē eius transferi ad significationem extrema tum quod verbum, reatus, est verbum nouum & incognitum

Marci Tullij citati, & a Messala sub Augusto Cæsare usurpatū, ut docet Quintilianus li. 8. Institutionū, c. 3. Usurpatū, inquit, p statu rei criminis, quod colligit ex l. si qd diutino. ff. de pen. qd d ibi reuoluit Accur. Vbi adnotauit Budrus, errore nimio apud Iuriscōsultos ætatis nræ p crimine reatu accipi. Et quis, iuxta sententiam Budgii, est obligatio ad penam nō dicat proprie reatu, sed ipse status rei, quod accusatus est, & inter reos receptus: Gregorius tamē in c. si peccatū, de pe. dist. 1. & Magister cū Aquinate, & alijs vbi supra pro illa obligatione accipiunt. At quia duplex est peccatū: alterū mortale, alterū veniale, c. vni. §. criminis. 2. dist. sic duplex est reatus. Alter, quo quis obligat ad penam æternam. Alter, quo quis obligat ad penam temporalem. Itaque peccatū est mater reatus, reatus vero filius peccati, sicut obligatio est mater actionis. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procu. & actio filia eius gl. in rub. de actio. in fi. Reatus autem, siue obligatio ad

22 penam est triplex, quia peccatum eo quod tripliciter ordinem offendit, ad triplicem penam obligat. Quatenus n. offendit ordinem propriæ rationis obligat ad penam remorsus cōscientiæ, iuxta illud Aug. lib. 1. Confess. c. 12. Ois inuermatus animus sibi ipsi est pena. quā cōscientiæ remorsum esse dixit S. Th. 1. 2. q. 87. art. 2. Quatenus autem offendit ordinem Dei, obligat ad penam æternam, vel temporariam ab eo infligendam. Quatenus vero offendit legem humanam, obligat ad penam illius legis per hominem statutam. Quo fit, ut, qui peccamus, cōsiderare debemus, quod licet possimus effugere frequenter hominis legislatoris penam, errata nostra ignoratis, nequaquā tamen possumus vitare penam Dei, oia cernētis, nec cōscientiæ nostræ, oia nostra vidētis, nisi p penitentiam legitimā, & peccato accommodatā.

24 Inferitur septimo, quod actus deliberatus, qui nō est bonus, est peccatum. Quoniam multi sunt actus, qui iuxta suum genus, vel suam speciem, id est, ex obiecto suo neque boni sunt, neque mali, qualis est deambulatio in campum & leuatio se flucæ, ut S. Th. communiter receptus habet 1. 2. q. 16. art. 8. nullus tamen inuenitur in individuo, qui non sit malus, si non est bonus, quoniam nullus talis inuenitur, cui non desit bonitas, vel obiecti, vel finis

De peccato originali. Prælud. VIII.

17

finis, vel alicuius circumstantia, & quauis olim contrarium visum fuerit mihi, verius sequuto Scotum in 2. lib. sent. dist. 7. & 41. & quolib. 18. eo quod videbatur dari posse actus indifferens sine ulla circumstantia in nullum finem bonū, vel malum ordinatus: postquam tamen legi Caiet. super S. Th. in d. ar. 8. sequutus sum hoc. Quia ois actus deliberatus otiosus est malus, iuxta illud Matt. Omne Verbum otiosum, &c. Sed redij postea ad eā illam firmam rationem, quod ois actio, quæ non fit ad aliquem finem est otiosa: & ita deest ei circumstantia finis, siue ordinatio ad bonum finem: & consequenter est contra legem æternam, quæ ad bonitatem actus exigit omnium circumstantiarum cōcursum rationabile, quæque habet hominem agere propter finem, iuxta Arist. in 2. Phys. c. 3. relatum a S. Th. 1. 2. q. 1. art. 1. & 2.

25 Inferitur octauo, quānam vane, & stulte errauerint multi super peccato actuali. Alij quidem, ut Valerius, quod peccatum nō est a libero arbitrio, sed a demone tantū. Alij, ut Lutherus, quod omne opus, quālibet recte factum, est peccatum. Alij, ut Aetius, & Armenius, quod aliqua sunt peccata omnino irremissibilia: Alij, ut Vvaldenses, quod nullum peccatum mortale est tolerandum, etiam ad vitandum maius malum. Alij, ut Ioninianus, quod semel inlicitus non potest amplius peccare, de quibus late Cast. lib. 1. aduersus oēs hereses, verb. peccatum, hæresi. 3. & seq. Alij, ut Vvaldenses, quod per peccatum mortale perditur omnis potestas, tam laica, quā ecclesiastica, ut per eundem Alphonsium vbi supra verb. potestas, hæresi. 1.

De peccati vna specie, quæ est peccatum originale. Prælud. VIII.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Peccatum duplex, originale, & actuale: & quid originale.
- 2 Peccatum aptius genus ad originale, quā actuale, iuxta illud originale.
- 3 Peccatum originale tollitur per baptismum, sed non carentia.
- 4 Peccatum quod primi parentis, & ut transferretur in descendentes.
- 5 Iustitiam originalem sibi, & omnibus perdidit Adam.

Op. Nauar. Tom. II.

- 6 Peccatum originale non est reatus, & cum eo omnes nascimur.
- 7 Peccatum originale nō est ea multa, quorum nomine appellatur.
- 8 Peccatum originale excludit omnes a vita æterna.
- 9 Peccatum originale, ut caruit Christus, & mater eius.
- 10 Peccatum circa originale quid sit, & sic errant hæretici.

DE præfata peccati originalis specie dicimus. Præmo, quod peccatum dicitur in peccatum originale, & peccatum actuale. & quod peccatum originale, attendit magis mente, quā verbis Anselm de conceptu virginis, cap. 2. & 3. & Magistri, & aliorum in 2. lib. sent. dist. 30. & S. Th. 1. 2. q. 81. & 82. & 4. par. q. 77. art. 1. & melius ad Ro. 5. lec. 2. col. 3. & 2. aliorum catholicorum alibi, præcipue trium SS. 1. 2. & 3. Decreti de peccato originali. sess. 5. Concil. Triden. potest definiti esse peccatum primum primi parentis, quatenus fuit nature, transfusum per virtutem seminale in omnes, immediate, vel mediate ab eo genitos, quo sibi, & illis perdidit iustitiam originalem, quoad hoc seculum, & beatitudinem æternam quoad alterum. Dixi: Peccatum, pro genere: quia licet Anselmus, frequenter receptus ponat vbi supra pro eo, carentia iustitiæ originalis, & alij concupiscentia, vel habitus improprius, vel fomes, vel lex membrorum, vel tyrannus, & alij reatus, vel pena: aptius tamen ponitur peccatum. Tum per hæc verba circumspectissima S. Thom. ad Roman. 5. lect. 3. colum. secunda. Sicut peccatum originale est peccatum per se, quia per voluntatem personæ peccatum committitur, ita peccatum originale est peccatum naturæ, eo quod per voluntatem principij humana nature commissum est. Et sicut peccatum actuale, quod est peccatum personæ, trahitur ad singula membra per aliquem actum personalem: ita peccatum originale, trahitur ad singula huius personæ per actum naturæ, qui est generatio. Tum per præfatum Cōcil. Trid. quatenus vbi supra S. 2. declaratur, quod est, qui dixerit, Adam per iniquitatem per inobedientiam peccatum, mortalem, & penas corporis, nō in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ. Et quatenus

C. §. 5.

Secunda pars Decret.

§. 4. definit, hereticum esse negare, quod per baptismum remittatur ois reatus originalis peccati: aut asserere non tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet. At per baptismum non tollitur carentia originalis iustitiae, nec concupiscentia, nec habitus ille improprius, neque fomes, neque lex membrorum, neque tyrannus, licet aliquantum refrenetur, secundum omnes. Ergo nullum illorum est de vera, & propria ratione peccati originalis: ac consequenter, neque verum genus definiti, quod est de quidditate, & ratione speciei, iuxta Porphyrium in praedicabilibus. Et quamvis reatus omnis tollatur per baptismum, tamen secundum Magistrum sententiarum receptum, peccatum originale non est reatus, neque poena, sed culpa, ut infra dicemus. Ergo aptius genus est peccatum, quam aliquod illorum.

4 Dixi: Primum primi parentis, quoniam alia peccata, quae ipse fecit, vel posterius faciunt, non sunt peccata originalia, neque transferunt, neque transeunt in posterum, ut probat S. Th. receptus in hoc ab alijs. 1. 2. q. 82. art. 2. & melius in praegallegata lect. 3. cap. 5. ad Rom.

Dixi: Quatenus fuit natura: quia quatenus personale, ac sola personali voluntate commissum fuit, non fuit, neque est originale, neque transfusum, sed quatenus fuit peccatum naturae, & voluntate posterorum eius commissum, ea ratione, & modo, qui ex praedictis verbis S. Tho. colligitur.

Dixi: Per virtutem seminalem, ad significandum quomodo, & a quo, & in quos derivatur. Nam homo, qui in puris naturalibus crearetur miraculose alia de materia, quam humana carne, non haberet hoc peccatum originale: quia ille non esset ex Adami posteris. Immo nec si crearetur de carne humana ratione alia, quam per virtutem seminalem, iuxta sententiam eiusdem S. Tho. 1. 2. q. 81. art. 4. & 2. lib. sententiarum dist. 31. q. 1. art. 2. & aliorum, praesertim Durandi in d. dist. 30. q. 2. & tamen caret iustitia originali, & fomitem ac concupiscentiam, quam baptizati habent, haberet, ut satis colligitur ex eodem S. Th. quaest. 82. art. 4.

5 Dixi: Quo sibi & posteris perdidit iustitiam originalem quoad hoc saeculum, ad inveniendum illud grande, irreparabileque

damnum, quod sibi, & nobis intulit prothoplastus. Illa, n. iustitia erat quoddam donum supernaturale, inditum a Deo Adamo pro ipso, & pro posteris eius, quo vires inferiores subiebat superioribus, & superiores Deo, armonia quanda miranda constituta, cui per peccatum amissa successit discordia, & rebellio deploranda, & potentia concupiscendi, tam sensualitatis, quam voluntatis superioris effrenata, secundum omnes. De qua Poeta quidam celebris, postquam graphice conscripsit mortem, & alia, quae perditio hae iustitiae attulit, concludit.

Hae fuga iustitiae nostrae mala cuncta ducunt intulit, &c.

Dixi: Et beatitudinem, quoad alterum saeculum, ad ostendendum terribilem effectum, quem hoc peccatum operatur, scilicet quod facit aeternum, via carere beatitudine cap. firmissime de consecr. dist. 4.

6 Secundo, dicimus, quod ex praefata definitione infertur primo, peccatum originale non esse reatum, ut probat Magister sententiarum dist. 30. quia, ut supra in praelud. praeced. numero vigesimo secundo, diximus, peccatum non est reatus.

Infertur secundo, hereticos esse, qui dicunt, non nasci homines cum vero peccato, quia est contra praedicta, fundata in illo Apostoli, Ro. 5. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* & in illo eiusdem, ad Ephe. 2. *Omnes filij irae nascimur.* Et in definitione e. firmissime crede, &c. de consecr. dist. 4. & Conc. Trid. ubi supra, §. 1.

7 Tertiò, dicimus, quod peccatum originale non est actus personalis, neque potentia, ut palam est, neque habitus, ut distinguitur ab actu, quia est peccatum, & nulla peccata sunt habitus, ut dictum est supra praeced. nu. 14. quamvis late accepto vocabulo metaphoricis dici queat, habitus, eo quod, ut ille inclinatur ad suos actus, ita originalis peccati fomes inclinatur ad suos, iuxta S. Tho. 1. 2. q. 82. art. 1. ad 1. & Durandum & alios in 2. lib. sententiarum dist. 30. q. 2. Neque est vere concupiscentia, seu, ut Magister in d. dist. 30. declarando ait, concupiscentia. Neque fomes peccati, licet materia eius aliquo modo dici queat, iuxta S. Tho. in d. q. 82. art. 3. & licet quique cetur peccatum, nominando effectum per

De peccato actuali, &c. Praelud. IX. 18

per causam, iuxta illud Apostoli, Ro. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* adiuncta expositione S. Tho. ibid. lect. 3. dum ait, non iubere Apostolum, ne peccatum, hoc est fomes peccati, sit in nobis, sed quod non regnet in nobis, qui debemus, & possumus cum gratia Christi ei resistere. Quia, ut supra, nu. 2. dictum est, per baptismum tollitur totum id, quod est de vera ratione peccati originalis, ut determinat Conc. Trid. ubi supra; & tamen experimur baptizati post baptismum motus irae, amoris, & voluptatis, praevinentes rationem, qui ex fomite illo manant. Eadem est dicendum de carentia iustitiae originalis, quae per baptismum non restituitur.

Quarto, quod peccatum originale proprie est peccatum, seu culpa, siue deformitas, & defectus rectitudinis, quia caruit ille actus primi peccati primi parentis, quatenus fuit actus voluntarius totius naturae, omniumque ab illo derivandorum per virtutem seminalem, eo modo, quo initio huius praeludij monstratum est.

8 Quinto, quod in uno homine non est nisi unum peccatum originale, ut idem S. Th. receptus in 1. 2. q. 82. ar. 2. docet, qui in 3. & 4. concludit inesse id omnibus hominibus, & aequaliter. Cui consequens est, omnes homines mundi, natos iam, & nondum natos, mares, & feminas, adultos, & parvos, discretos, & fatuos, qui manentes in originali peccato moriuntur, & morientur, damnari, saltem poena damni, per quam excluduntur a vita aeterna beata aeternum, per finem praedictae definitionis, & e. firmissime de consecr. dist. 4. quod Gratianus attribuit Aug. licet bonam eius partem tribuat Mag. sententiarum in 2. lib. dist. 30. lib. de Dogmatis ecclesiasticis.

9 Sexto, quod hoc peccato originali caruerunt D. N. Iesus Christus, secundum Aquinatem 1. 2. q. 81. art. 3. & 3. par. q. 27. artic. 2. quia non descendit ab Adamo per virtutem seminalem, & gloriosissima Virgo eius mater, secundum plerumque catholicos. eo quod fuit praeservata privilegio particulari: quamvis plerique grauiissimi & sanctissimi viri contra sentiant. Unde neutra opinio est damnanda. iuxta iussa Papae Sixti in extraneo. 1. de reliq. & vener. sacrae renouata nuperrime per Concilium Tridentinum ubi supra, §. ultimo.

10 Septimo, quod contra praedicta errat, & est haeticus, qui non confitetur, Adamum, statim ac peccavit, sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque iram, & indignationem Dei, atque mortem sibi comminatum, totumque Adamum per illam offensam secundum corpus, & animam in deterius commutatum fuisse, ut habet Concilium Tridentinum sess. 5. c. 1.

De peccati altera specie, quae est peccatum actuale, & de speciebus eius, praesertim mortali.
Praelud. IX.

SUMMARIUM.

- 1 Peccatum actuale quid, & quae eius species noscenda confessario.
- 2 Peccatum dividitur septem modis, in cordis, oris, & operis, nu. 2.
- 3 Et in facti cordis, & consuetudinis.
- 4 Et in septem capitalibus.
- 5 Et in Deum, proximum, & seipsum.
- 6 Et in peccatum per excessum, & defectum.
- 7 Et in peccatum mortale, & veniale.
- 8 Peccati divisiones in quatuor profunt confessari.
- 9 Mortis animae triplex, signata per tres suscitatos.
- 10 Peccatum mortale, & veniale specie differunt.
- 11 Peccatum ad mortale possunt obligare leges humanae.
- 12 Conscientia contra legem qui dicitur peccare.
- 13 Ignorantia qua excusat.
- 14 Subreptio qua excusat.
- 15 Paritas rei ut excusat, & quid sit illa remissio.
- 16 Dispensatio qua excusat a mortali.
- 17 Dispensatio alia iusta, alia iniusta, alia nulla.
- 18 Dispensatio sine causa qua non mortalis.
- 19 Dispensatio inferioris circa legem superioris qua valet.
- 20 Causa qua iusta excusat circa legem humanam.
- 21 Peccatum mortale est contemptus consilij diuini, & salutis proximi.
- 22 Finem ultimum non ponit in creatura quisquis mortaliter peccat.
- 23 Peccatum quoddam duplex, quoddam simplex, quoddam multiplex.

DE hac re dicimus primo, quod peccatum actuale definitur potest, esse peccatum, quod non est originale. Dixi, peccatum pro genere, & reliquum pro differentia.

Secundo, quod quia erronei, & heretici est illud paradoxum M. Tullij:

Omnia peccata sunt equalia, ut tradit S. Tho. receptus ab omnibus catholicis 1.2. q. 72. art. 2. & q. 2. articulo de Malo. & non sufficit penitenti confiteri peccata sua in genere, neque confessio ea sic audirent oportet confiteri, & audire illa in specie, ut infra c. 2. latius tradetur, ideo peccati actualis divisiones sunt considerandae.

Prima est Anselmi in lib. de similit. c. 24. relati ab eodem S. Tho. 1.2. q. 162. art. 4. & in c. super tribus, de pen. dist. 2. in peccatum cordis, oris, & operis quae per tria verba praedictae definitionis clare probantur. Quae tamen divisio non est generis in suas species, sed eiusdem peccati in diversos gradus, ut supra praelud. 7. nu. 11. diximus, admonendo confessarium quidam quotidianum.

Secunda divisio est Aug. in lib. de sermone domini in monte, relat. in c. sicut tribus, de pen. dist. 2. in peccatum cordis, facti, & consuetudinis, quae etiam non est divisio peccati in membra diversae speciei: sed in tria membra diversorum graduum eiusdem peccati. Quod eleganter de more ait ibi Aug. significari per tria genera mortuorum, quos dominus resuscitasse ait Evangelium, Mate. 9. Luc. 7. Io. 11. cui c. sicut tribus adtexnit Gl. eo. illa carmina, magna pietate, parique arte composita:

Mens mala, mors intus, malus adus, mors foris, & sic,

Tumba, puella, puer, Lazarus, ista notant.

Hunc verbo, hunc motu, lacrymando suscitavit illum.

Christus, & in medico nascitur ager homo.

Tertia divisio est S. Greg. in li. 33. Moralium, c. 31. relata a Magistro in 2. li. sentent. dist. 42. in septem capp. Et rursus septem capitula in quinque spiritualia, videlicet Inane gloria, Inimicitia, Avaritia, & Accidia, & in duo capitalia Luxuriam, & Gloriam. Quae est divisio peccati

in membra specierum diversarum, sed diversorum generum subalternorum, quia singula illorum septem a se invicem differunt specie, eum eorum omnia obiecta specie differat, ut erudite declarat S. Th. in d. q. 72. art. 2. Id autem, quod in alia editione hoc in loco subiecit de differentia confitendi aliquam circumstantiam necessario confitenda non confesso ipso peccato, omittimus, quia satis exprimitur in c. 6. sub dñem, infra c. 1. nu. 10.

Quarta divisio est Isidori in lib. de sum. ho. in peccatum in Deum, & proximum, & seipsum, quam refert S. Th. ubi supra, art. 4. quae tamen divisio parum est confessariis necessaria, ut in q. 1. nu. 11.

Quinta divisio colligitur ex S. Thom. ubi supra, art. 8. in peccatum per excessum, & in peccatum per defectum, de quodam dicendum est, quod de duabus proximae praecedentibus.

Sexta divisio peccati est in peccatum lethale, seu mortale, siue mortiferum, & in peccatum veniale, quae divisio an sit generis in suas species, nec ne, satis colligitur ex praelud. 7. nu. 11.

Tertio, dicimus, quod lege valissimum fuerit penitenti, confessarioque, posse notitas, quibus veniale a mortali discernatur, quod non satis discernitur dicendo, quod mortale sit contra legem, veniale vero praeter eam. Quia supra praelud. 7. nu. 11. probatum est, etiam peccatum veniale esse contra legem, & per infra scripta patebit, non omnia contra legem facta esse mortalia, Notae autem praefatae satis colliguntur ex definitione infra scripta peccati mortalis, & sua declaratione.

Quarto, quod peccatum mortale est peccatum contra preceptum divinum, vel humanum, promulgatum, receptum, & non derogatum, aeterna pena minitum, vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale sit dubitatum, quod ignorantia, subreptio, vel parvas rei, aut dispensatio iusta, vel causa iusta, quo ad legem humanam ab ea non excusat, vel contra divinum consilium contemptum, vel contra salutem animae proximi spretam, vel ob finem malum, vel in quo finis ultimus ponitur.

Dixi, peccatum, pro genere, quia omnino peccatum mortale est peccatum, non

non tamen contra omne peccatum est mortale, quandoquidem innumera sunt venialia, c. de quotidianis, de pen. dist. 3.

Dixi, contra preceptum, quia factum contra consilium, etiam divinum, regula riter non est peccatum, etiam veniale. §. fin. 4. dist. & cap. pen. 14. quae 1.

Dixi, Contra preceptum divinum, vel humanum, ut comprehenderet precepta naturalia divina, divina positiva, & humana, quae tria possunt obligare ad mortale. Divina quidem, siue naturalia, siue positiva, iuxta illud psal. 118. Oclonario. 2. ver. 5. *Maledicti, qui declinant a mandatis tuis.* Et illud Psal. 88. ver. 31. *Si iniquitatem meam profecerint, & mandata mea non considerent.* Lex vero humana iuxta c. 2. de malo, & obio. si modo sit promulgata, recepta, & non derogata in totum, vel pro parte, contra quam agitur, §. legibus. 4. d. ut late trademus in Commentario praedicti cap. fraternitas. 12. q. 2.

Dixi, Aeterna pena minitum, ad excludendum peccata, quae sunt contra precepta legum, quae non infligunt poenam aeternam. Qualia sunt et aliquot divini, puta de non iocose, nec officiose metiendo, c. 1. 22. q. 2. & latius tradimus infra c. 23. num. 47. post Caie. Tomo 1. Opusculor. Opusc. 25. q. 1. & 1.2. q. 7. art. 5. Qualia sunt etiam illa, quorum auctor non habuit animum obligandi ad illam poenam, ut sunt statuta Dominicanorum, secundum S. Th. 1.2. q. 106. art. 9. ad 1. quem sequuntur Io. And. & alij in c. relatum, de cle. vel mo. Qualia item sunt statuta complurium aliorum ordinum, & collegiorum, facta instar Divicorum. Qualia ite sunt, quae non continent verba praecipientia, sed tamen ordinantia, vel statuentia, ut sunt multae leges seculares, ut latius traditur infra d. c. 13. nu. 43. & seq. & in praeludato Commentario, c. fraternitas. 13. q. 3.

Dixi, Vel contra aliquid pro tali habitu ad comprehendendum peccata facta contra conscientias dictantes, vel dubitantes ea esse mortalia, quamvis non vere sint talia, per c. per tuas. 2. de simo. Quibus addo, quod ad hoc, quod peccatum sit mortale, non sufficit, quod fiat contra conscientiam, quae dicat, id esse peccatum simpliciter, sed oportet, (ut dictum est) esse peccatum mortale. Vnde peccata, quae sunt contra

Op. Nauar. Tom. II.

conscientiam dictante illa esse venialia, vel esse simpliciter peccata, solum erunt venialia, si ex se alioqui non sunt mortalia. Quia, ut ait Bal. l. 1. ff. de leg. in causato non potest esse plus virtutis, quam in id potentia causae infundat. Pro qua facit c. licet ex quadam, de test. & c. 1. §. hoc notandum, qui sen. da. poss. Et conscientia, quod aliquid sit veniale, vel simpliciter peccatum, non infundit in id gravitatem letalem, quam non habet. Addo ite, quod non sufficit, nec requiritur ad hoc conscientia, vel dubietas gratialis, sed requiritur, & sufficit spialis, ut post Tho. a Vio d. 1. to. Opusc. Opus. 5. r. hio. ne 13. ver. 7. dubium tradidimus in c. si quis autem. nu. 6. 1. & seq. de pen. dist. 7. verbi gratia: Si iurisperitus dubitaret in genere, an iurisperitus liceat die festo consuleri, nulla tamen eum teneret dubitatio, an hoc die festo hoc consilium huic a se dari liceat, nullum admittitur ex parte dubitationis conscientiae peccatum. e contrario autem, si quis arbitreretur licere generaliter iurisperitis, diebus festis consuleri, dubitet autem, an nunc, & huic, & hoc consilium sibi liceat dare, peccatum esset ex capite dubitationis. Addo denique, quod non sufficit ad hoc scrupulus in genere, nec in particulari. Nam, si quis facit opus licitum, quod credit ei licere, non peccat, licet angatur scrupulo generali, vel particulari in contrarium, ut late probamus in praecitato c. si quis autem. nu. 63.

Dixi: Quod ignorantia non excusat, quoniam illa, quando est facti, immo & frequenter, quando est iuris, excusat eo modo, quo reddit actum involuntarium, ut supra praelud. 6. nu. 9. declaratum fuit.

Dixi: Subreptio non excusat, ea enim in omni materia excusat a peccato mortali, ut dicimus infra c. 11. nu. 4. & tradidimus in c. inter verba 1. q. 3. post alios ibi citatos, praesertim S. Tho. q. 88. artic. 5. & 2. 2. quae 1. 33. art. 5. & quae 1. 7. art. 3. Qualis frequenter invenitur in Accidia materia, dum quis habet displicentias quasdam bonorum divinarum non satis deliberatas. Cui addi potest parvas iudicij, qualem habent semidormientes, vel semibebrii, vel adeo turbati, quod licet sufficiat ad veniale, non tamen ad mortale, ut pulchre determinat Ioann. Maior in 3. lib. sent. dist. 37. q. 14.

C 3 Dixi

Secunda pars Decret.

12. Dixi: Vel paruitas rei, quia etiam hæc in omni materia excusat, secundum S. Th. in locis proxime citatis. Quæ autem quæritas dicatur magna & notabilis ad efficiendum furtum mortale, latius, quam alij, tractauimus in Comment. capitulo fin. 14. q. 6. cuius summa inferitur infra c. 17. post princ.

13. Dixi: Vel dispensatio iusta, quia hæc quoque semper excusat. Per iustam autem intelligo eam, quæ ualeat ipso iure, licet non fuerit iuste facta, quales multæ sunt circa leges humanas, quamuis nulla earum, quæ circa legem diuinam, & naturalem sine iusta causa sunt, inuenitur talis, nulla. n. earum ualeat ipso iure. Quia nullus Princeps id faciendi facultatem habet, iuxta gl. solennem c. nō est, de voto. q. agit de dispensatione super voto, & gl. e. quanto, de iureiur. quæ agit de dispensatione super info. Arbitror autem, quod licet dispensator peccet, tñ dispensatus, si bona fide, nixus superioris auctoritate putat, eam sibi iusta de causa esse datam excusatur, donec satis noverit, eam non fuisse sic datam, argu. c. quid culpatur. 23. q. 5. Tales etiam sunt, quæ sunt circa legem diuinam, & naturalem iusta de eā ab eis qui præter habent, sicut prædictas gl. Tales ite sunt, q. sunt à Principibus, qui non recognoscunt superiores, circa suas leges, et sine iusta causa, modo sine subreptione fiant. Nam iustæ dicuntur quoad hoc, et si dispensans, & dispensatus ambo sciāt, nō inesse iustam causam. Quia licet Princeps dispensans circa suam legem sine causa peccet, iuxta mentem vtriusq. Th. 1. 2. q. 96. art. 5. quam latius explicauimus in prædicto c. si quando, de rescript. excep. 8. num. 12. & licet dispensatus peccet, volendo si ne eā se conformare moribus honestis illorum, quibus conuulit contra eam, quæ contra, dist. 8. non tñ peccat ob transgressionem legis per dispensationem ei relaxatam. Quia illa dispensatio, & relaxatio (licet iniusta) valida est ipso iure, ut absolutio excommunicationis iniusta, & venerabilis. §. sane, de sent. excō. lib. 6. Aduertendum autem, q. peccatum, quod admittit superior in relaxando sine iusta causa suam legem erga aliquem, per e. iustum est. 9. dist. & peccatū quod dispensatus committit, petendo eam sine iusta causa, solum sunt venialia, si scandalum & damnum notabile alterius

cessant, secundum Caiet. 1. 2. quæst. 96. articulo quinto.

15. Magna tamen q. est, an dispensatio inferioris circa legem superioris, etiam in casu, in quo ei conceditur potestas dispensandi, sine iusta causa facta, valeat? Et verius puto non valere tñ quia dispensatio definitur esse relaxatio legis, cā cognita, iuxta gl. solennem. §. nisi rigor. 1. q. 7. quia sic se habet inferior ad legem sui superioris principis, sicut ille ad legem Dei, cap. cum inferior, de maior. & obediē. & cap. inferior. 21. dist. Et dispensatio principis superioris circa legem Dei sine iusta causa nihil ualeat, nec excusat, ut prædictū est, tum quod Innoc. singulariter dicit, in cap. dndum. 2. de elec. q. dispensatio à Legato facta, etiam auctoritate Papæ sibi commissæ, sine iusta causa non ualeat.

Quibus omnibus addo primo, inferiorem non censeri dispensare circa legem superioris, nisi id exprimat, etiam si iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod sine ipsius dispensatione iuste fieri nequirit, iuxta duo dicta Innoc. relata, & concordata ab Hostiæ. & Pan. in cap. diuersis fallacijs, de cler. coniug.

Addo secundo, quod non creditur ei dicenti, se facere illam aliqua iusta causa, nisi illa probetur, si non est facta cum causæ cognitione, per ea, quæ latius adduximus in Comment. capit. non liceat. §. 4. 12. quæst. 2. Immo neque si fiat cum illa, si sciretur, causam esse falsam quoad forum conscientie: quamquam dispensatus credens bona fide secū dispensatum, excusari posset ob superioris auctoritatem.

Addo tertio, quod dispensatio ab inferiore circa suam, vel prædecessoris, vel inferioris sui legem facta ualeat in utroque foro, etiam si pro solo voluntatis libito eam fecerit. Immo etiam arbitror, eum tacite dispensare circa illam, quoties prudens, & sciens inbet, aut concedit fieri aliquid contra eam, nulla de dispensatione mentione facta, quæ breuitatis causa latius in præsentia non conscribo.

16. Dixi: Vel iusta causa, quia (ut dicemus in cap. 23. infra, numero 42.) causa rationabilis semper excusat, saltem a mortali, transgressionem legis humanæ, secundū mentem sancti Thomæ. 1. 2. quæstio. 96. artic.

De peccato actuali, &c. Prælud. I X. 20

articulo. 6. & aliorum in dicto numero 42. ci tatorum. Eam nero causam equidem dixerim iustam, ob quam legislator, si adesset, eum pro excusato haberet, argumen. gloss. singularis, & communiter receptæ in tale pactum. §. qui prouocauit, ff. de pactis. Quin & causa, quam quis bona fide putat iustam, etiam si oīno iusta non sit, excusat a mortali, licet a non veniali, ut eleganter dixit Caiet. in 2. 2. q. 143. art. 3. post alios non citatos ab eo, quos ibidem citauimus.

17. Dixi: Aut contra diuinum consilium contemptum. nam, licet consilia diuina non obligent, etiam ad ueniale, ut prædictum est, tamen, qui ea per contemptum transgrediuntur, uel non implent, mortaliter peccant: iuxta gloss. singularem, & receptam in capitulo. quis autem. 10. distinctio.

18. Dixi: Vel contra salutem animæ proximi foretam. nam, qui facit aliquid, quod ex se nō est mortale, nec forte illicitum, qualis est exornatio mulieris, uel uiri per contemptum salutis animæ proximi, quæ credit spiritualiter per eam periculum, mortaliter peccat, quamuis non ita peccaret, si huiusmodi contemptus abesset, ut late dicitur infra capitulo 13. numero vigesimotertio.

Dixi: Vel ob finem mortalem, quia omnis actus in finem mortalem relatus, est mortalis, etiam si suo genere mortalis non sit, cap. cum minister. 23. q. 5. ubi post sanctum Thom. 1. 2. q. 18. artic. 4. id late tractauimus, num. 23.

19. Dixi: Vel in quo finis ultimus constituitur, quia per hoc efficitur mortale, ut tradit uterque Thom. in d. 1. 2. quæstio. 88. art. 4. Constituitur autem uideri potest quis alicui ultimus finem in aliquo, quando sic afficitur ei, ut malit auerti a Deo, sine mortaliter peccare, quod continet auersionem ab eo, quam omittit illud, per dicta utriusque Thom. in d. art. 4. & artic. sequen. Sed contrarium esse uerius diximus in Commentario prædicti capituli cum minister, numero 21. tum, quia hoc non exprimitur a præfatis, tum quia aliqui bis peccarent omnes, qui semel scienter peccarent mortaliter, quia transgredierentur legem, quod est unum peccatum, & poneret finem ultimum in eo,

quod est alterum, tñ quod multi peccant mortaliter, cognoscetes se minime in eo finem ultimum constituit.

Quinto, dicimus, quod peccatum veniale potest definiri esse peccatum actuale, quod non est mortale.

20. Sexto, quod potest addi alia diuisio peccati in simplex, & multiplex. Peccatū simplex est, quod una sola ratione est peccatum, ut furari, & fornicari sine alio malo sine, uel alia mala circumstantia. Multiplex autem est, quod multiplici ratione est tale, ut furari ad merchandandum, & percutere religiosum. Vnde oportet confessarium, & penitentem circumspicere nō solum, an actus sit peccatum ratione sui obiecti tantum, sed etiam, an sit tale ratione alterius mali finis, uel male circumstantie. Totuplex est enim peccatum, & totuplex speciei, quotuplex ratione diuersa est tale. Furtum enim factum ad merchandum est peccatum in ultimā ratione obiecti, quatenus est contrafectio rei alienæ, & peccatum luxuriæ ratio obiecti finis, quatenus ad merchandum, & si fieret in loco sacro, esset sacrilegiū, & si ad emendum gladium ad occidendū hominem, diceretur homicidium.

Dixi: mali finis, & mala circumstantie: quia non omnes circumstantie multiplicat peccatum, uel speciem peccati.

Septimo, dicimus, quod hæc diuisio confirmatur eo, quod etiam bonus actus, qui est contrarius peccato est multiplex. Simplex, qui una sola ratione est bonus. Multiplex autem, qui multiplici ratione est talis. Verbi gratia, ieiunium passum ea sola ratione, quod est præceptum est actus bonus simplex, & aptus ad solam uirtutem obedientie, & eius præmium, quærenda: passum autem ad castigandū corpus est duplex, & aptum ad quærendum etiam uirtutem castitatis, & præmium eius: passum uero ad placendum Deo est triplex. & aptum etiam ad quærendum charitatem, & eius præmium: passum autem ad sacrificandum carnem suam Deo quadruplex, & aptum etiam ad quærendum latræ, siue religionis uirtutem, & præmium eius, & sic de singulis.

Secunda pars Decr. De poen. &c. Prælu. X.

De poenitentia, & eius partibus.
Prælu. X.

SUMMARIUM.

- 1 Poenitentia, quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum dolore.
- 2 Poenitentia verbum latinum, quid proprie, & quid improprie significat.
- 3 Poenitentia alia bona, & alia mala.
- 4 Poenitentia Sacramenti a Christo instituta tres actus de fide est.

DE poenitentia, & eius partibus dicimus pauca. Primo, quod poenitere dicitur generaliter, qui nollet fecisse aliquid iam a se factum. Quod dupliciter contingit. Vel sine dolore, ut in beatis, quos sine dolore suorum errorum poenit, & ut tradit Angelicus doctor in 4. li. sent. dist. 14. q. 1. art. 3. quest. 1. & 4. Vel cum dolore, ut in viatoribus, qui non solum nolunt, sed etiam dolent peccasse, iuxta illud Aug. in c. poenitentia. 2. de poenit. dist. 3. Poenitere est poenam tenere.

Secundo, quod verbum, poenitentia, minime latinum esse, & utendam esse loco eius verbo Græco *μετάνοια* plerisque visum est, sed eo utitur Plinius iunior in illo Epist. 130. Superest, ut agat poenitentiam poenitentia sua. Et senior lib. 17. c. 12. Nihil est facilius agricolis, quam gesta rei poenitentia. Et quod verbo, Poenitudo, utitur sacra Scriptura in eadem significatione, Deut. 30. & 1. Reg. & utrumque proprie significat actum poenitendi, hoc est nolendi fecisse aliquid a se factum. Transfertur tamen ad significandum Sacramentum poenitentiae, ut in cap. in quod in te. de poenit. & remiss. & etiam ad significandum poenam a sacerdote in satisfactionem impositam. c. fallas. de poenit. d. 5. & proprius ad significandum habitum, qui est virtus inclinans ad prædictum poenitendi actum immediate, vel mediate, iuxta S. Tho. & præfatos, diuidentes poenitentiam in poenitentiam Virtutem, & poenitentiam Sa-

cramentum. In hoc autem libro, ut plurimum, utemur eo ad significandum habitum poenitendi, quæ est poenitentia virtus, vel eius actum, vel Sacramentum poenitentiae, vel poenam, quæ a Confessario iniungitur confesso.

Tertio dicimus, quod verbum Poenitentia generaliter acceptum includit malam, qualis est, quæ de opere bono habetur, & bonam, qualis est, quæ de opere malo concipitur, de qua in proposito agendum. Porro poenitentia bona priori modo accepta, uidelicet pro actu, siue habitu bene dolendi iam inde ab Adamo protoplasto incepit, fuisseque semper ad salutem necessariam, qui peccatum mortale incurrerunt, ut declarauit nuper sacrosanctum Concil. Trid. sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 1. Poenitentia vero, prout est Sacramentum, incepit a passio Christo, qui omnia Sacramenta nouæ legis, & in iis poenitentia instituit, ut nouissime clarius, quam unquam declarauit prædictum Concil. sess. 7. can. 1. quod in dicta sess. 14. c. 3. ait, quod, licet uis præcipua Sacramenti poenitentiae sit forma, & illa ponatur in illis ministris uerbis. Ego te absoluo, &c. tamen quasi materia eius sunt illi tres poenitentiae actus, Contritio, Confessio, & Satisfactio. Et adeo quidem, quod in can. 4. eiusdem sessio. declarauit hereticum, qui contradixit per ista uerba. Si quis negauerit, ad integrum, & perfectum peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente, quasi materiam Sacramenti poenitentiae, uidelicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem; quæ tres poenitentia partes dicuntur, anathema sit. Et quia in iis tribus actibus recte proponendis, iustificatio eius, qui gratiam baptismalem perdidit, præcipue consistit, ut declarauit idem Concil. Trid. sess. 6. cap. 14. ideo ab istis incipimus, fauore diuino tamen iterum prius implorato, submittendo quæcunque dixit Sanctis. Domini nostri, eiusque, Sacrosanctæ, & Catholice Ecclesiæ Romanæ iudicio (exoptata cuiusvis alterius melius me sentientis censura.)

Finis Præludiorum.

D. MARTINI AB AZPILCVETA

NAVARRI I. V. D.

PRÆCLARISSIMI
AC CELEBERRIMI,

ENCHIRIDION,
SIVE MANUALE
CONFESSARIORVM
ET POENITENTIVM.

Complectens resolutionem omnium penè dubiorum, quæ in sacris confessionibus
occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones,
censuras, & irregularitates.

De Contritione prima parte Sa-
cramenti Poenitentiae.
Cap. I.

SUMMARIUM.

- 1 Contritio quid, & ut non est essentialiter dolor, nu. 3. & nu. 4.
- 2 Poenitudo peccati est, nolle illud admisisse.
- 3 Amor Dei debet esse firmissimus, & ut non intensissimus, nu. 4.
- 4 Amor Dei super omnia, obediencialis, & virtualis est contritio.
- 5 Contritio quem, de quo, & quantum dolorem requirit, & nu. 7. & 8.
- 6 Contritio non necessaria de futuro, sed propositum ea cauendi.
- 7 Poenitent non tenetur credere, se mortaliter non peccaturum.

- 10 Peccatum, licet contritum, est tamen consistendum.
- 11 Propositum virtuale vitandi futura quando sit poenitenti.
- 12 Contritus virtute ut tenetur contineri actu.
- 13 Et quod satis est oranti, sacrificanti, & bona in Deum referenti.
- 15 Contritio sine fide dilata quo ad qua dubia.
- 16 Contritus non est, qui non odit peccatum, plusquam alia mala, nu. 17.
- 18 Contritus, ut est, qui conatur esse contritus, & non est.
- 19 Poenitent volens peccare data certa occasione non absoluitur.
- 20 Dolor poenitentis, ut non debet esse nimis, & nu. 23.
- 22 Contritio, quam singularis requiritur de singulis peccatis, & nu. 23.
- 24 Contritio singularis non necessaria de generalibus.

Anti-

Secunda pars Decret.

Nequorum, & recentiorum quos in c. perfecta, de pen. d. 1. citauimus, secuti sententiam, definimus, q. contritio est penitudo voluntaria, cum dolore maximo actuali, vel virtuali, peccati proprii, i. commissi, quatenus est offensa Dei, super oia dilecti, cu spe veniz, & proposito nō peccandi amplius (saltem mortaliter) & cōfiteādi, & satisfaciendi, vt minimū virtuali.

Dixi: Penitudo, tum pro genere. quia ois contritio est penitudo, sumpto verb. penitudo, pro actu penitendi, vt sup. pralud. 10. nu. 2. & 3. diximus, non tū contra, omnis penitudo est contritio, tum quia licet alij asserāt, contritionē esse dolorem, alij pudorem, alij aliud, ipsa tñ quoad suā essentiam proprie est penitencia, seu penitudo, & actus penitendi, seu nolendi peccasse, vt clarius alij exprimit Card. ille doctissimos Caie. in 1. Tomo Opusc. Opusc. 4. q. 1. quod antea fenserat Palu. in 4. lib. sent. d. 19. q. 1. & subtilis doctor, quē ipsi tacent in eo. 4. lib. sent. d. 14. in fin. qui admodū subtiliter ait, quod hæc quatuor inter se distinguuntur. Penitencia virtus, quæ est habitus, inclinans nos ad nolendum ultionem nostri peccati. Volūtas puniēdi, seu velle punire, quod ex ea oritur. Penitudo peccati, seu non velle peccasse, quæ est pars punitionis. Et susceptio, ac toleratio punitionis, quæ est satisfactio, vel pars eius. Quorū discrimen ex eo constat, quod singula illorū sine tribus reperiuntur, quamuis tertium sub quarto quā dantenus continetur, q. breuitatis gratia, quia parū praxi snnt vilia, non explicamus, quod tñ ipse Scotus vbi supra facit. Tertiu autē horū, scilicet nolle peccasse, est essentialiter, vt ita dixerim, contritio.

Dixi: Voluntaria, tum quia penitencia violenta, qualis est damnatorum, fm Scotum in 4. lib. sent. d. 17. art. 2. non sufficit, neq; illa, quæ repente, ac naturaliter sine vlla deliberatione provenit, quia non est voluntaria, per ea, quæ sup. pralud. 6. nu. 2. & seq. post Th. 1. 2. q. 6. art. 1. posuimus. Dixi: Cum dolore, ad differēciam penitētiæ dolore carēti, qualis est illa beatorū qui sine vilo dolore meminerunt peccatorum olim admissorum, & nolent illa admisisse, vt tradit S. Th. in 4. lib. sent. d. 14.

q. 1. art. 3. quæstio 3. qualis itē reperitur in eo uiatore, qui nollet peccasse sine actuali cōsideratione, qd ipse id perpetravit, sine qua non nascitur dolor, fm Scotū in 4. lib. sent. d. 14. art. 3. quod et Adriānus in 4. de pe. q. 1. col. 4. affirmat. Non cu ro hic tractare illam opinionem subtilē doctoris subtilis in prædicta d. 14. art. 3. quem late sequitur Andreas a Vega in li. 14. c. 5. & c. 18. de iustifi. videlicet, quod penitencia ornata ipe, quæ in propoſita nostra definitione cōtinetur: sufficit ad delēda peccata, et si absq; dolore cōiungat, vt hic dicitur contingere posse, quia id de rarissime contingentibus est, de quibus lex parum curat, l. nā ad ea. ff. de legibus.

Dixi: Maximo, non quidem ideo, quod dolor ille debeat esse summe intensus, tñ rus. n. aut nullus dolor est, qui non possit magis intēdi, vt omnes sentiunt, & expēriētia (quæ reum est magistra, cap. quam sit. de elect. lib. 6.) docet. Neq; ideo, quod oēs alios dolores superare debeat, non. n. opus est, vt damnatorum dolorem excedat, qui oēs huius sæculi dolores facile vincit, c. fi. de pen. d. 7. Neque, quod equari debeat illi acerbissimo, quem Saluator noster Iesus Christus pro nobis miseris patiens sustinuit, qui fuit maior omni alio huius sæculi dolore, fm S. Th. 3. par. q. 46. art. 6. ad 4. & q. 48. art. 2. in cor. q. Imo nec debet esse intensior quolibet alio dolore cuiusvis mali, sed debet esse maximus, quoad attimationem, id est, quod malit perpeti, perpeſsumq; fuisse omnia mala, quam mortifere peccasse fm eundem S. Th. in 4. lib. sent. d. 15. q. 2. art. 3. quæstio 3. & quolib. 1. q. 5. art. 9. Sicut etiam dicimus, timorem Dei maximum esse debere, non quidem necessario quoad intentionē, sed quoad firmitatē, hoc est, quod dilectio eius præferenda est omni dilectioni cuiuscunq; creaturæ, nec propter vllam aliam deferenda, non tamen est necessum, ut intensior sit ea, quæ parentes nostros, vel filios diligimus, vt diximus, sequuti S. Th. 1. 2. q. 109. art. 3. in add. c. quando, de consec. dist. 1. nu. 10.

Dixi: Actuali, vel virtuali, quia sufficit actus, qui licet nō sit penitencia talis formaliter, est tñ virtualiter, secundum Scotum, communiter receptum in 4. lib. sent. d. 14. q. 1. ar. 10. Qualis est actus peccatoris,

De Contritione. Cap. I.

22

ris, quo amore Dei vult subire martyriū si bi oblatū repere, sine peccatoris memoria. Immo quilibet amor Dei, quo plus, quā omnia alia diligitur, videtur virtualis peccatorum penitencia, secundum communē, cui assentit Gabriel i præcitato 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. concl. 12. & 13. & in 3. dist. 27. q. 1. quā sequitur ille doctissimus, & perspicacis ingenij uir Io. Medina in Cod. de pe. q. 2. Et merito, cum ille hoc intelligēdum esse existimet de amore, quē obedientiale vocauit, qui virtualiter continet voluntatem efficacem adimplēdi quicquid Dens præcipit. Veruntamen eruditissimus iuxta, ac pius frater Dominicus Sotus, soli martyrio hoc tribuēdū esse existimant, lib. 1. cap. 18. de nat. & grat. Sed prior sententia confirmatur primo, eo q. in hoc plus operatur amor, quo quis martyrium patitur, quā pena eius subita, art. 1. ad Corin. c. 13. Secundo, q. fieri potest, vt quis plus amet desideret ve martyriū, nō patiēdo illud, quam alius patiēdo, præsertim mortuā nec. Posset item cōtingere, vt ex duobus, qui sese martyrio obtulerūt, alter, q. plus diligit, & desiderat, nō patiatur, alter vero sic. Tertio quod eiusmodi amor extēditur ad recipiēdum martyrium debitum, immo & ad volēdam concipiēdamque formalem cōtritionē tempore, & loco debito, sicuti recte vbi supra probat Medina. quāobrem aperte constat, quātū hæc sententia a Lutherana diffideat: est enim limitanda procedere tantum, quando defectus tēporis, aut inculcata in cōsideratio peccatorū fuit in causa, quo minus formaliter peniteret, cum tamē Lutherus, nec actualē, nec virtuale propositū huiusmodi requirat, dicens sufficere resipiscētiā, & nouam vitam, quod damnatum est a sacro Concilio Tridēntino, sessio. 14. capitulo 4. & cano 5.

Interrogatus autē An id, quod fertur dixisse quidam insignis doctor Academiæ Complutēsis, assumptus postea in Episcopum Legionis, meritisimū, videat ut tōnēdū nempe contritionē suapte natura requirere formale propositū de non vltius peccando, sed per accidens, temporis, vel cōsiderationis defectu, sufficere virtuale: re spōdi affirmatiue, modo ita eum peccatorum peniteat, quod si aduerteret ad futura, proponeret de nūquam iterādo ea, nec

admittendo futura. Et ad hunc modum in telligenda videntur ea, quæ de sufficiētia propositi virtualis erudite ac magnifice nuper scripsit prædictus Andreas a Vega lib. 13. c. 21. de iustifi. Et hinc cōfirmari videtur illud Siluestri, verb. Contritio. q. 1. Qui mauult mori, quā peccare, contritus est. Et illud Paludani in 4. li. sent. dist. 16. q. 1. concl. 5. Cui displicet. q. huiusmodi formale cōtritionem sibi comparare non potest, contritus est. de quo mox plura.

Dixi: Propriam commissi, ad differētiā de penitente de peccato alieno, & ad significandū, qd nō est opus, vt sit de peccato futuro, licet, vt statim subiiciā, intentio, seu propositum nō peccandi amplius, vtrumque debeat completi. Præteritum quidem adhuc, quod non repetat illud de nouo. Futurum vero adhuc, vt illud non admittat.

Dixi: Quatenus est offensa Dei, quia ob id principaliter debet penitere. Nam quæ alio respectu (puta metū pœnæ, infamiz, aut alio simili) principaliter penitet vt proditorum Iudam, & Antiochum penituit, non cōcipit eam, de qua loquimur, penitudinem & cōtritionem. c. Iudas. cap. Sceleration. de penit. dist. 3. & tradit S. Th. in 3. par. q. 86. art. 1. & alij i 4. lib. sent. dist. 14. & 16. & Adriā. de penit. q. 2. col. 4. Plus enim penitere ac dolere oportet de peccato, eo quod sit offensa Dei, quam quod incommodet sibi, vt aperuit Angelicus doctor in dicto 4. libro sentent. dist. 17. quæst. 2. art. 3. q. 1. ad 4.

Addo, quod ex ijs, quæ in hoc nū. 7. diximus, & inf. num. 3. dicimus. inferitur non esse veram illam opinionem, quā nuper vidimus defendi in selectis quibusdā comitijs. Videlicet, sufficere ad cōdonationem peccati per sacramentum penitentiæ attritionē, quā penitens dolet de peccato etiam si sciat, eam non esse contritionem, nec doleat ppter Deum, vel quia eum offendit, sed propter infamitā, vel alia mala tēporalia. Oportet enim in primis, vt peniteat ob amorē Dei, vel eo quod est eius offensa, saltē virtualiter, & quod videatur ei sufficere illa penitencia, aut saltē quod non videatur ei non sufficere ad petendā absolutionē, arg. c. firmissime. 15. q. 1. & eorū, quæ supra allata sunt. Quāquā penitere minus principaliter de peccato ob pēdā

Secunda pars Decret.

stos respectus non obuiat contritioni, modo principalis id fiat, eo quod est Dei offensa, sicut & amare Deum minus principali ter ob eius in nos collata, vel consideranda beneficencia non obuiat merito diligendi eum principaliter ob semetipsum, iuxta illud ps. 118. Inclinaui cor meum ad facienda iustificationes tuas in eternum propter retributionem. id est propter repositam mercedem, quam promissisti his, qui tibi placuerint. quinimmo minime malum est penitere solum metu penę infamie, vel alterius mali, modo voluntatem peccandi excludat, ut luculenter declarat Conc. Trid. sess. 14. c. 4. §. illa vero. Cuius illa verba. Si voluntatem peccandi excludat, perinde significant, ac illa. Modo non ea mente peniteat, & eis respectibus, quod si illi non intercederent, non penitere, immo peccare pergeret.

Dixi: Super omnia dilecti, quoniam amor Dei, nisi maior sit, quam cuius alius cuiusque rei (saltem quoad firmitatem) non sufficit, immo est peccatum, si magis aliud, quam Deus, vel equè ac ille diligitur, ut post Angelicum doct. 1. 2. q. 109. art. 3. iam dudum in additione c. quando, de consecr. dist. 1. dicebamus. Quod intelligendum est de amore, quo diligitur Deus comparative, minus quam aliud, vel æque ac ille, non autem de amore, quo simpliciter diligitur Deus sine comparatione ad aliud minus, licet amor ille vere non sit amor super omnia, ut facile colligat quis ex dicto Conc. Trid. præcitato c. 4. sess. 14. Dixi, Cum spe veniat, quia sine illa saltem virtuali non contingit venia, c. scelerator, de pen. dist. 3.

Dixi, Cum proposito non peccandi amplius (saltem mortaliter) quia sine eo non sufficit, ut sentit Ambrosius in c. penitentia 1. de poen. dist. 4. & Conc. Flo. coactum sub Eugenio Quarto exponit. Licet enim penititudo non se extendat ad peccata nondum perpetrata, non tamen fiet contritio, nisi ea comiteatur propositum vitandi in posterum omnia, & singula peccata mortifera, tamen præterita, & præsentia quoad effectum non committendi ea denuo, quam futura, teste Adriano, de penitentia. q. 1. col. 3. post Palod. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. col. 3. Non tamen est necessarium, ut credat penitens se amplius non peccaturum mortifere, quinimmo id quidam superbia saperet, ut oppositum humilitatē. quod testatur Innocen-

ceptus in c. omnis, de poen. & remiss. quia satis est, ut nolit amplius peccare, & proponat id efficere ope diuina.

Dixi: Cum proposito confitendi, quia licet contritio dimittat peccata quoad culpam non tamen tollit obligationem confitendi ea proprio sacerdoti, iuxta illud Saluatoris nostri Iesu Christi Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, hoc est, non sunt remissa quo ad obligationem confitendi ea ecclesie, ut innuit Adrianus in 4. de conse. q. 1. & tradit S. Th. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. ar. 1. questiuicula 1. in cor. q. & innuit Conc. Trid. sess. 14. c. 1. Neque cum ratione pugnat eum, qui restituitur in Dei gratiam per contritionem, teneri ad confitendum offensam, cum & is, cui crimē in foro laico ea lege condonatur, ut vnum annum in bello militet, a die quidem condonationis in gratiam Regis redit, tenetur tamē militare illum annum. Dixi: Saltem mortaliter, quia non est necessarium habere propositum nunquam peccandi venialiter, arg. c. forties. de pen. dist. 3.

Dixi: Et satisfaciendi, propter ea, quæ inferius cap. 3. dicuntur. Et adieci: Ut minimū virtuali, eo quod sicut actus, qui est penitentia virtualis sufficit, ita eadē ratione sufficere videtur, quod eā comiteatur id, quod est propositum virtuale confitendi, satisfaciendi, & amplius non peccandi. quod Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. affirmat. Et licet Caic. in li. 1. Opusc. Opusc. 4. q. 1. sentiat tale propositum debere esse expellum, in summa tamē verb. confessionis conditio 12. & verbo confessionis iteratio, idē sentit. & merito, cum nihil referat, quod ex quo pollētibus fiat, l. si. ff. mand. & c. licet ex quadā de testib. Et tacitū, & expressum, sine virtuale, & formale exequantur, l. cum quid. ff. de reb. credit. Quod tamen intelligo, procedere, quoniam defectus temporis, vel quidam inculpabilis inconsideratio penitentis fuit in ea, quominus haberet formale propositum.

Neque obstat, quod quidā dicitur tenuisse mordicus contritum, si semper requirit propositum formale mutandæ vitæ, & non peccandi de cetero. Tū per rationes hic a nobis innuatas, quod si satis explicetur probat, sufficere propositum virtuale, quoniam (vel limitamus) defectus ipsius, vel inculpabilis inconsideratio penitentis est causa non habendi formale. Tū, quod

De Contritione. Cap. I.

23

quod contritio virtualis sufficit, quod est plus, ut sup. in 3. d. ximus. Tum, quod Concil. Trid. sess. 14. c. 1. requirit quidē propositum non peccandi de cetero, in genere, & non in specie formale, & ita satisfit ei per virtuale, quod est una species propositi generatim concepti, ut nuper scripsimus in gloss. sum. num. 6. & cap. ecce. num. 1. de penit. dist. 1. Tum, quod etiam ad horas tantum eas recte pronuntiandas requiritur propositum intendendi, & attendendi, sufficit virtuale, ut probauimus in Enchirid. de orator. & horis cano. cap. 13. num. 16. Tum, quod ad conficienda sacramenta, præsertim Eucharistia, maximum propositum, & maximum intentio, & attentio conficiendi ea requiritur, ut sufficiunt propositum, intentio, & attentio virtualia. Ita quod licet quis cōfiteretur, ungir, & absoluit, & cōsecrat, nullum propositum actuale, siue formale, neque vlla intentionem, neque attentionem actuale, siue formalem habeat, quando id facit, cōfiteretur verum sacramentum, modo ea virtualiter habeat, secundum 1084. Tum denique, quod, ut opera sint bona, debent in aliquem bonum finem referri, atque sufficere, ut virtualiter referantur. Quia, & ut sit merito riu, oportet ea referri in Deū, ac sufficere ratio virtualis, etiam illa, quæ sit tacite per gratiam habitualem, ut post S. Thom. 2. lib. sent. dist. 4. quest. 1. art. 4. & 5. & alios alibi diximus in cap. charitas. 2. de penit. dist. 2. num. 22.

COROLLARIA.

Ex hac definitione sic explicata multa inferuntur. Primo, quod communis modus loquendi probatus a concil. Florent. & Trident. sess. 14. cap. 14. per quem contritio definitur esse animi dolor, & detestatio de peccato commissis, intelligendus est causatiue, hoc est, quod est causa doloris, & detestationis, cum per supradicta hoc eodem cap. num. 2. constet, non esse dolorem essentialiter, sed causam, ex qua, & alij ad id necessarij, nascitur dolor, si aliunde non impediatur, secundum Scot. in 4. lib. dist. 14. & 16.

Secundo inferitur, quod plurimum decipiunt quidam putantes, quemlibet dolorem, & quamlibet peccatoris contritionem, & quamlibet probationem Milerere mei, esse contritionem, & sufficere ad lethaliū peccatorum condonationem impetrandam,

cū ad id sit necessaria talis paenitentia, quā se superius depinximus, nobili & generoso animo digna. Neque obstat, quod quilibet peccator, quamlibet magnus, præsumitur mori contritus, si quæ contritionis signa ostenderit, ea a nobis de seant. exco. puta si perierit confessionē, si iurauerit parere mandatis Ecclesie, si eū loqui non possit, subleuat oculos, aut palmas in celū, aut tundit pectus, ut exprimit Hostiensis receptus in d. c. a nobis. Non inquam, hoc obstat quoniam ad solum procedit quo ad effectum, ut ecclesia presumat eum habere paenitentiam, prædictis qualitatibus ornata ad effectum non denegandi ei ecclesiasticam sepulturam, non autem ad effectū adhibendi quod per id impetret a Deo veniam peccatorum mortiferorum, nisi veram contritionem penitentiam, quā cōcepisse presumitur.

Tertio inferitur, quod merito B. Aug. dubitabat in cap. si quis autē. & cap. fin. de penit. dist. 7. de salute illorum, quos non ante, sed post egritudinem penitebat peccasse. Nam, ut eius dictum ibi declarat diximus, per pressus a gradine, metu mortis, & alij curis, vix erigit animū ad deserendam contritionem cōcipiendam. & ita ibi Aug. dubitabat de vera salute, non autem de præsumpta ad concedendam absolutionem, & ecclesiasticam sepulturā, quod omnes debemus animaduertere, & cōfionato res frequenter prædicare.

Quarto inferitur, quod ut penitendo peccati perueniat ad gradū contritioni necessarium, oportet, penitentē plus odisse peccatum, quam quodvis aliud malum penę, odio dignum, simul & velle vitare idē plus, quam quodlibet aliud malū vitatu dignū, ut sentit S. Th. quolib. 1. art. 9. & omnes in lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 4. questiuicula 1. ad 4. & in dist. 14. & 17. & recte declarat Th. a Vio. To. 1. Opuscul. Opuscul. 4. q. 1. & Opuscul. 17. q. unica.

Quinto inferitur non esse contritum eū, qui actu, aut virtute non est eo animo, ut malit perieratim pati quālibet penam, quā mortifere peccare, aut peccasse, quidquid Innoc. in cap. omnis, de penit. & remiss. sentit. Quoniam, ut sanctus Th. dicto quolib. 1. art. 9. sentit, omnis, qui est contritus, habet charitatem, & omnis, qui charitatem habet, Deum plus quam se amat, & omnis, qui Deum ita amat, manuit perdere se, &

sup.

Secunda pars Decret.

sua, quam Deum: & cum per peccatū mortiferum perdat sibi Deum, cōsequens est ut malit (saltem generatim) omnia mala pati, quā sic peccare. Dixi autē, generatim, quia nemo, ut idē S. Tho. in d. Opusc. 1. ar. 9. ait, & ante illū censuit Innoc. in præcatoro c. omnis, de penit. & remiss. tenetur ad conferendum, speciatim, reputādo secum, quod malit illud, & illud mortis genus, & penarū pati, quā peccare, peccasse. Immo id esset imprudentia, sicut & imprudēs foret confessarius, qui interrogat penitentē, mallet ne potius filios suos vel se mortem obijssē, q̄ peccasse? aut sit ne paratus potius mori, perdere filios, quam mortiferū peccatum admittē? quoniam nimia est huiusmodi tētatio, & ut penite ait idem Angelicus doctor d. art. 9. sicut delectabilia plux mouent animum ad delectandum, si speciatim recogitentur, quā si generatim: ita terribilia multo terrēt, si speciatim cogitentur, quā si generatim. & fieri potest, ut, qui generaliter malit omnia mala pati, q̄ mortifera peccata, nolit hoc aut illud malum speciatim consideratum, quo circa satis est confessario, ut videatur ei penitēs

18 sufficiētem peccatorum penitudinem habere. Si vero intellexerit, eum minime eā habere, laboret quātum poterit addere ei animum ad eam habēdam, & ad malendū p̄dere in genere alia omnia sua bona, quā Deum, quēst sumum bonum eius, & omnium, sine quo nihil est bonū. Quod si forte nō possit eius animum ad tā excelsū cōtritionis gradū at tollere, contendat eū eleuare saltē ad hoc, q̄ vere ipsum peniteat, q̄ talē non habeat, per ea q̄ breuiter infra c. 10. nu. 4. agunt, & hoc sufficit, ut sit cōtritus, vel saltē ita attritus, ut possit absolui, iuxta Paludanū in li. 4. sen. dist. 17. q. 1. ar. 5. Quā conclusio non parum consolatoris secum adiūct, & est communis apud S. Bonauen. & omnes Theologos. Diximus: Saltē ita attritus, ut possit absolui, quo tolamus scrupulum, quem vir quidam valde doctus, & pius sanctissimæ Societatis Iesu nobis cōtra hoc insinuat. Eo quod penitere, ac dolere, quod aliquid nō habeam, nō est illud habere, sicut nec dolere eo, qd nō communicauerim, est communicare, neq; penitēde valet, ut probamus in c. vt quid parat, de consec. dist. 2. post Ioan. Turrecrem. contra glosibid. Neque animo discredari

eo, qd non sum confessus, est cōfiteri, sicut nec velle arborem conscendere, est ipsam conscendere, ut ait glo. in l. vendentis C. de contrahē. emp. Dicimus itaque re vera penitere quē, eo quod non habeat contritionem, non esse illam habere, (saltem formaliter) neque penitere, quod non valeo penitere, quantum mihi expedit ad cōtritionem habendam; sufficit ad ipsam habendam: nisi aliās iam ipsam habē, sufficere tamen ad credendum, me habere iustam attritionem, quo possum a confessario absolui, & a Deo veniam obtinere, media sacramentali absolutione. Quin & dici posset, esto talis dolor non sit contritio formalis, desiderū tamen habēdi eam, adiuncto iusto dolore, quo dolet se non posse peruenire ad cōtritionis perfectionem (saltem virtualiter) esse ipsam cōtritionē in volūtatē partis intellectus sita, fomento Dei auxiliij bona desideria fouētis, etiam si pars sensitua recaletraret. Vtilis, & desiderata breuitas, quam liber exposulnat, negat locum alijs replicationibus, & triplicationibus, potius subtilibus, quā fructuosis, quod etenim hucusque dictum est, nobis videtur sufficere ad scopum, quem proposuimus.

19 Porro bonam signū est, quod penitens sua sponte affirmet, se malle mortuū esse, aut quid aliud simile pati, quam peccatū, iuxta sententiam doctis. Car. Io. a Turrec. in summ. de pen. dist. 3. qui secutus S. Bonauen. tenet, peccatorem, qui secum statuit, potius peccare mortaliter, quam mori, non esse absoluendum, illi vere, qui nihil circa hoc secum deliberauit, etiam si dubitet, quod faceret, dum se in tali articulo cōstitutum adspiceret, non esse denegandam absolutionē, dummodo habeat propositū non peccādi, & nolle offendere Deum, etiā si talis illi occurreret occasio. Quocirca valde deplorādi sunt, qui ad confessionē, & cōmunionem accedunt cum proposito vindicādi se auctoritate sua propria de illis, qui eos a lapis, aut plagis cederent, aut fustibus percuterent, vel proditores, latrones, Mercetrices, Iudeos, Sarracenos, Hæreticos, vel alijs huiusmodi nominibus compellarent, aliave simili iniuria afficerēt. Eodē itē modo deplorandi sunt illi, qui ad p̄dicta sacramenta accedunt antequam exuāt suam deprauatam voluntatem v̄tēdi hac, vel illa illicita voluptate, si ea, vel illa occasio eam

perci-

De Contritione. Cap. I.

24

perciendi cum aliqua muliere, vel uiro eis occurreret. Illi etiam, qui antequā ab animo depellant propositum perpetrandi quicquid rex, pater, dominus, amicus, aut socius ipsis præciperet, aut rogaret, etiam si letale crimen illud esset, præfata sacramenta sumunt. Horum profectō misereri debemus, ipsosque cum lacrymis compassionis rogare, ut attendāt, se in quodam diabolico statu, quæ damnatio æterna est delitescere, qui tali confessione, & cōmunionem magis, ac magis excrescit, arg. c. si propterea, & cap. si cui, de pen. dist. 1.

20 Sexto infertur, dolorem sensus, singulatus, plāctus, lacrymas, & id generalia non esse ad cōtritionem necessaria, quoniam sufficit dolor voluntatis rationalis ex penitudine manans, tum per supra dicta, tum quia ut S. Tho. in 4. lib. senten. dist. 15. q. 2. art. 1. q. 1. & art. 2. q. 1. & 2. art. hic dolor non est in manu nostra, licet utile sit illum habere, & desiderare, siueque largius eo, quod peccauerit, siueque quod alia damna ei acciderint, secundum omnium mentem. Cui consequens est illud Paludani in d. 4. lib. sen. dist. 19. q. 1. art. 5. approbatum a recentioribus, si penitentem debere hoc desiderare, non esse intelligendum de debito obligationis, sed decentia tantum & utilitatis. Pariq; ratione non inconueniens fuerit, ut penitens maiore dolore sensus efficiatur ob mortem patris, aut alterius cognati, uel plagam propriam, quā ob peccatum admissum, quod passum contingit: Immo neque oportet, ut is dolor voluntatis rationalis sit intensior alio quouis dolore rationalis voluntatis ob alia multa cōcepto, per dicta supra hoc c. nu. 4. Sufficit enim, ut plaris faciat malum peccati, quā quoduis aliud malum generatim ad finem euitandi illud, dolendūq; non euitasse, iuxta Maior. in 4. lib. sent. dist. 13. q. 2. Quinimmo satis est, ut nelit, coneturq; ita dolere, & non possit, doleatq; ex animo se non posse id facere per dicta supra nu. 18. & nu. 19. & subinde quamuis intensius præsentiat, & desolat mortem patris, quā peccatū admissum, satisficit tamen, si modo malit Deū nō offendere, uel offendisse, q̄ patrē suum uiuere.

21 Septimo infertur, quod dolor sensibilis ex penitētia nascens, & alia corpus affligentia, qualia sunt ieiunare, cilicia uetire, humi accubare, & alia similes austeritates non debent adeo modum excedere, ut humani corporis habitudinem corrumpant, efficiantque penitentem inhabilem ad faciendum ea, quæ secundum suum statū facere tenetur. Dolor enim ille nititur amore Dei super omnia dilecti, qui huiusmodi nimietatem reiicit, & non mediocriter de consec. dist. 5. & tradit S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 3. & Opusc. cap. 1. art. 9.

22 Octauo, quod licet aliqui sentire, uideri possint, videlicet Ray. in summa & Aug. verb. contritio. 9. 3. Ludolph. 1. par. vitæ Christi, cap. 20. de singulis peccatis mortalibus singulas penitēdines esse habendas, contrarium tamen est tenendum cum Ioan. Maior. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 5. & Card. S. Sixti etuditissimo. Tom. 1. Opusc. Opusc. 4. q. 2. & super S. Tho. q. 87. art. 1. scilicet sufficere, quod peccatorum penitudo adeo sit extēsa, ut saltem virtualiter prætendatur ad vniuersa mortifera, tam ea, quæ meminit, quam quæ non meminit. Non enim est necesse, ut penitens recogitans, consistens sua peccata de vnoquoque peccato mortifero specialem, & singularem eius penitēdinem concipiat, sed satis est, ut concipiat generalē eiusmodi penitēdinem, quæ virtute se extendat ad omnia mortifera, siue id faciat ab initio, cum incipit reuocare in memoriam peccata confitenda, siue inter reuocandum: siue quouis alio tempore, vel temporis momento, qualis est penitudo, quæ peniteat Deum tam mortifere offendisse quouis modo cum proposito, saltem virtuali, confitendi, & satisfaciendi qd, & ut necessum fuerit, & nunquam amplius se offendendi, eo quod cum super omnia diligit, capitalemque eiusdem offensam plus, quā quicquid aliud odio dignum odit, ut supra hoc eodem c. nu. 19. tradidimus. De hoc intelligitur illud Ezec. c. 33. relatum in c. ponderet. 57. d. In quacunque hora conuersus fuerit, & ingemuerit peccator, &c. Nam, ut alia omittā, si de singulis peccatis singulæ penitēdines concipiendæ essent, contingeret casus, in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia cōse-

Secunda pars Decret. C

consequendi salutem eternam, contra expressa canonum sacrorum testimonia in c. 3. de pen. d. 7. & c. ponderet. 59. d. & contra predictum Ezechielis locū. Nam qui mille peccata letalia commisit, & sola quarta horæ partem victurus agrotaret, aut ad suspendium duceretur, non posset viuens concipere de illis mille peccatis mille penitendias ad id necessarias, quin saluaretur. Nolumus tamē dicere, q. sicut eiusmodi penitentia generalis sufficit ad remissionem omnium peccatorum, obviendam ita etiam sufficit ad eximendum penitentem ab obligatione repocandi in memoriam, & detestandi tempore debito omnia genera, & species illorum, quæ peccauit; enumerando illa numero certo, vel verisimili confessorio.

Dixi. Genera, & species, quia non tenetur singulorum criminum cuiuscunq. speciei in particulari reminisci: neque etiam in individuo singula detestari. id quod etiam sentit Medina, ubi supra.

24. Nonno, non esse necessariam penitentiam super definitam ad condonationem venialium consequendam; neque consequenter oportet, ut penitendo unius venialis ad aliud extendatur, cum quia sufficit ad remissionem venialis quicunq. dolor, siue actualis, siue virtualis; quāvis non sit tam magnum, quāvis exigatur ad delenda peccata mortalia, iuxta S. Thomæ acceptum in 3. par. q. 87. art. 1. ad 1. & in 4. lib. sen. d. 16. quæstioncula 2. cum quia unum veniale potest remitti sine alio, ut idē ubi supra tradit. Quia illa venialia tantummodo remittuntur, ad quæ dolor ille, siue actualis, siue virtualis extenditur, iuxta eundē S. Th. in d. 3. par. q. 87. art. 4. Ceterum qui dubitat, an peccatum sit mortale, vel veniale, debet ita illius penitere, ac si esset mortale, vel saltem cum conditione, Si, & Quatenus esset mortale, secundum illud Aug. c. si quis autem, de pen. d. 7. Tene certum, & relinque incertum.

S V M M A R I V M.

24. Contritio delet omne peccatum, etiam ante confessionem.
25. Quia semper sunt necessaria, sed non statim post peccatum, & num. 26.
27. Contritio quando, & quibus casibus necess-

- ario habenda, & num. 28.
29. Contritio vi habetur sine memoria peccati nondum remissi, & num. 30.
31. Penitendo maior de maiori peccato bona, sed non necessaria.
32. Contritio carnis debet circumstantiæ non est contritio.
33. Contritio duplex, & quæ non sufficit ad absolendum confitentem, & 34. & 35.
36. Penitentia minor sufficit baptizando, quæ absoluit.
37. Contritio, quæ cognoscitur non esse contritio, non sufficit baptizando.
38. Contritio vi sit contritio, et non contritio carnis.
39. Contritio perficitur gratia: & ad eam mouent sex.
40. Contritionis effectus qui sunt.
41. Contritio quod non sit pars penitentia, & contritio sit mala, heresit.
42. Contritio quæ sufficit, & quæ non ad absolendum, & num. 43.
43. Sacramentum baptismi per se tendit in peccatum Eucharistia per accidens.
44. Contritio quæ sufficit ad Eucharistiam non ualentem confiteri, & quæ ad absolendum ualentem confiteri.

24. Decimo inferitur, verū esse id, quod fecerē oēs asserunt, nempe frequentes per solam contritionem, etiam ante confessionem, & penitentia sacramentali actu susceptum, condonari mortifera peccata, iuxta cap. dixi. & cap. magna, de pen. dist. 1. & S. Th. 3. par. q. 86. art. 2. & in 2. lib. sent. dist. 17. art. 9. quæstioncula 2. a Palud. & alijs receptum, & a Panorm. in cap. Deus, qui. de pen. & remiss. quod & nos in glo. summa, & in c. ecce, de penit. dist. 1. latius nuper tradidimus, licet Magister Gratianus in c. pen. §. quibus, præfata dist. cum aliquot antiquioribus dubitasset, de quo tamen hodie non licet dubitare post declarationem Concil. Trid. sess. 14. c. 4. qd tamen addit huiusmodi condonationem, & reconciliationem non esse adscribendam contritioni sine sacramentali, id est, confessionis, uoto, quod in illa includitur. Quia talis condonatio non est credenda fieri per solam penitentiam, & dolorē inde natū, sed potius per gratiam, quam ita penitenti donat Deus, quæque illa penitendo sit contritio, iuxta gloss. receptam in c. conuertimini, de penit. d. 1. Gratia

De Contritione. Cap. I.

Gratia enim causa est formalis condonationis peccatorum, secundum S. Th. 1. 2. quæst. 113. art. 8. & in 3. sentent. dist. 1. art. 9. quæstioncula 1. & tradidimus latius in cap. conuertimini, num. 5. & in dicto cap. ecce. numero quarto & quinto, de penit. dist. 1.

25. Undecimo inferitur, quod sicut nunc in lege gratiæ contingit, sola penitentia peccata dimitti, sic etiam ante eam in lege naturæ scripta, vera penitentia remittebantur. id, quod euidentiore ratione dicendum est, certum etenim est, quod tunc nondum erat sacramentum penitentia institutum, nec sacramentalis confessio. Certum item, quod etiam tunc erat remissio peccatorum, etiam mortalium. & ita nisi per penitentiam, virtutis actū, & contritionem illa contingeret, nullatenus alia contingere poterat. Facit, quod licet, ut prædictum est, sine sacramento penitentia, actu suscepto, contingat aliquando remissio peccatorum, nunquam tamen contingit sine penitentia. Hæc enim penitentia semper fuit, est, & erit iure naturæ ad salutem necessaria, securitate in glo. cum. de pen. dist. 1. & distinct. 5. probauimus, nullaq. necessitas excusat ab ea. Etenim, qui post letale crimen admissum ante mortem non est vere contritus, licet non detur ei spaciū ad recolendum, & detestandum peccata sua, ob id potissimum, quod in ipsa peccati perpeccatione moritur, vel subitanea morte corripitur, absque dubio damnabitur, licet ille, qui confiteri ea non potuit, si contritionem habuit, excusetur ab obligatione confitendi, ut post, & ante alios exprimit S. Antonius in 3. par. tit. 14. c. 18. §. 2. Dixi, penitentia vera, non autem penitentia qualificata, modo supradicto: nam hæc est una ex tribus sacramenti penitentia partibus, & includit in se propositum confitendi, ut inquit S. Th. in 4. lib. sen. d. 17. q. 1. artic. 1. quæstioncula 1. quod nunquam fuit necessarium ante legē gratiæ, nec lege naturali præcipitur plus, quam ipsa confessio, sicut postea dicemus in c. seq. nu. 2. neque plusquam sacramentum penitentia, quod est legis nouæ tantum, secundum omnes.

26. Duodecimo inferitur, quæstionis non mediocriter esse: An possit inueniri penitentia Op. Nauar. Tom. II.

tudo, cui tota hæc nostra definitio conueniat, per quam peccata mortalia non condonentur. Scetus enim in 4. lib. sent. dist. 14. q. 2. art. 1. & Card. S. Sixti, & Caietanus Tomo 1. Opusculi. Opusculi. 5. q. 4. & q. 4. aiunt posse. Tum quia iuxta eos penitendo prædicta diuiditur in eam, quæ appellatur formata, hoc est, quam gratia Dei iustificans, & condonans peccata format, & ornat, & in eam, quæ informis dicitur, hoc est, quam prædicta gratia non ornat. Tum quia peccator non potest sibi suo solo libero arbitrio, sine gratia gratum faciente, quærere veniam, iuxta tria postrema cap. de conse. dist. 4. & Conc. Trid. cap. 1. & can. 2. & gloss. in cap. magna, & c. conuertimini, de penit. d. 1. & secundum prædictos potest præfata penitentiam concipere viribus suis naturalibus, quib. Deum super omnia diligere possumus, iuxta Scotum in 2. lib. sent. dist. 28. & in 3. dist. 37. quæst. 1. Tum quia eiusmodi penitendo non est ultima, & immediata dispositio ad gratiam. Quoniam alioquin scire posset, quis, se esse in statu gratiæ sine ulla reuelatione, quippe qui scire posset, se habere eiusmodi penitentiam, & est contra expressa Sacra Scriptura, & iuris testimonia; uidelicet Eccl. 3. & cap. fin. de purgat. cano. & Conc. Trid. sess. 6. cap. 9. contra inanem hæreticorum fiduciam, & canon. 12.

Contrarium tamen nobis uidetur uerius, quod etiam concedit eruditissimus Catharinus lib. 5. adnotationū in Caiet. adnotat. de sacramento penitentia, quia eiusmodi penitendo non potest haberi sine amore Dei super omnia, quia solis viribus naturalibus sine gratia haberi nequit post Adami peccatum, ut docet sanctus Thom. declaratus ibidem à Caiet. 1. 2. q. 109. art. 3. tum quia licet Scotus ubi supra & Gabriel, qui eum sequitur, in dicto 3. lib. sent. dist. 17. q. 1. teneat, posse nos post Adami peccatum nostris proprijs uiribus diligere Deum super omnia, addnat tamen, neminem ad eum gradum peruenire, qui gratiam Dei, non assequatur. Quinimo subiiciunt, non solum prædictam actualem penitentiam, sed et virtualem, quæ ex amore Dei super omnia resultat, sufficere, esseque ultimam, & immediatā dispositionem ad gratiam Dei.

Secunda pars Decret.

Dei gratum facientem querendam, ita ut nemo ad ea perueniat, quæ misericordiosissimus Deus sua gratia nos donet.

Neque obstat fundamentum alterius opinionis; videlicet, quod hanc opinionem sequitur, posse nos scire Deo esse gratos sine reuelatione speciali: quia negamus, nos posse scire, quod penitentiam omnibus prædictis qualitatibus ornatam habeamus: tamen frequenter iuste id credere possumus.

27 Decimo tertio inferitur, quod licet sic toto tempore, quo quis se agnoscit letali peccato mortuum, de bono consilio debeat curare, ut à tam graui morbo resurgat, periculumque mortis subitæ, ac æternæ effugiat, iuxta illud Eccl. 7. *Ne tardet conuertere ad Dominum, & ne differat de die in diem.* & iuxta S. Th. & communem in 4. lib. sent. dist. 17. & Caiet. Quolibet 7. non tamen ad id tenetur præcepto ad nouum peccatum mortiferum obligante: nisi ea temporis parte, qua memoriæ occurrit quoad vsum, id est, cupiendum, vel remendum; committendum, vel omittendum, secundum communem opinionem. Immo neque tunc ob ea, per quæ id affirmant Adrianus in 4. de Confess. q. 3. & Card. sancti Sixti Quolibet 7. & ob ea, quæ nos addimus in 3. par. glo. Sum. de pen. dist. 5. nu. 10. & seq. quidquid Catharinus ubi supra dicat de Caietano, qui secum pugnat in eo, quod facile potuit eum excusare, si voluisset. Et hoc est tenendum, quoniam, sicut alia præcepta affirmatiua de baptismo suscipiendo, & confessione facienda non obligant sub pena noui peccati, nisi pro tempore necessitatis, ita per consequentiam præceptum affirmatiuum de se conuertendo non obligat sub pena noui peccati letalis, nisi in articulo necessitatis, in illo uero sic. Quamobrem ad prædictam penitentiam concipiendam tenebimur imminente articulo mortis naturalis, vel violentæ, vel administrandi, suscipiendive aliquod sacramentum, secundum omnes. Immo etiam instante populi necessitate aliqua grâdi, cui abq; orationis fernore prouideri non posset, secundum Adrianum ubi supra.

28 Decimo quarto inferitur, quod, licet salutare ac frugiferum consilium sit, ut toties concipiamus penitentiam omnium

peccatorum mortalium, tam iam alias cōtritorum, quam aliorum, quoties ea nobis memoriæ occurrerint, non tamen est præceptum, quod nos obliget ad eam habendam bis speciatim de eodem. Quia Deus non iudicat bis in idipsum. Naum 1. & c. at si clerici. §. de adulterijs verò, de iud. tamen si teneamur, ne vnquam illud nobis placeat actu, vel uirtute. Quoniam licet illa noua (ut ita dicam) complacentia non susceperit illam priorem culpā, quæ iam extincta fuit, producit tamen nouam ei similem, arg. c. notum. 2. q. 1. & c. 1. de off. dele. c. sicut tribus. de pen. dist. 1. & cap. sed pensandum 6. dist. Vnde licet illud aliquorum consilium, ut peccata præterita, etiam bene confessa, frequenter ad memoriā renouemus, quo melius illa iterum atq; iterum detestemur, & veluti quædam myrrha manipulum, id est, sanctæ tristitiæ de illis faciamus, vehementer probent quo ad peccata, quæ suapte natura tristitiam, metum, aut terrorem incutiunt, non tamen crediderim, eos in tellexisse de illis, quorum refrecta memoria ad illicitam delectationem instigat. Cuiusmodi sunt peccata carnis, magni cuiusdam honoris, & lucri temporalis, quin immo consultius existimarem, eorum nunquam amplius in particulari meminisse, nisi quando opus est semel illa confiteri cum debita contritione, ut recte insinuat Frater Ludonicus a Granata Dominicanus, vir vita, & doctrina concionator omnibus numeris absolutus, in eo libro admodum sancto & celebri, quem de oratione composuit, vel quando appetitus carnis sunt probe mortificati per uehementem aliquam contemplationem, aut orationem, siue per eximiam quandam abstinenciam, siue per morbos, aut dolores. Quoniam omne delectabile in particulari consideratum ad sui desiderium allicit, iuxta Aristot. 3. Ethic. & sanctum Tho. quolibet 1. q. 5. art. 9. & dicemus infra c. 9. & hoc in specie sensu idem S. Th. in Opus. 6.

29 Decimo quinto inferitur, magna prudentiæ, sanctique consilij esse curare, ut post peccatum admissum, quam citissime nos eius peniteat, cum per id, etiam ante confessionem in Dei gratiam redeamus, adeo quidem ut fieri possit, ut qui centies

De Contritione. Cap. I.

26

ties mortaliter peccauit per totum anni ab vltima confessione spacium, non manserit quatuor horis sine Dei gratia, eo quod statim ac peccauit, singulorum peccatorum legitime penituerit. Quo circa multi simplices sunt merito instituendi, existimantes eos, qui mortaliter deliquerunt, semper esse in crimine quousq; confiteantur. Nam, ut supra declarauimus, ad hoc, ut a peccatis resiliant, satis est eis habere excellentem illum dolorem, supra definitum, quāuis remaneant obligati adhuc ad confessionem. ceterum, cum huiusmodi homines raro, ut pote rudiores, doceant, ut dolere conuenit, nisi quando confessarium adeunt, uti nos in repet. §. in Luitico. de peniten. distinct. 1. notab. 18. nu. 5. diximus, ideo consilium optimum, & sanctissimum esset eos inducere ad frequenter confitendum. & saltem in trib. festis Paschalibus, & in festo Assumptionis Deiparæ virginis. Eo item respectu conducit maxime subito post peccatum contritionem habere, ne videlicet bonorum operum, quæ ante confessionem sunt, iacturam faciamus: quæ quidem perirent, nisi adesset confessio. Nam opera quantumcunque moraliter bona, si sunt extra charitatem in statu peccati mortiferi, abq; dubio pereunt, & mortua reputantur, quantum attinent ad gratiam & gloriam promerendam, 1. ad Cor. 13. & c. nihil. de consec. dist. 5. licet quoad alia proficiat, iuxta glo. c. quod quidam de pen. & remiss. in quibus tribus locis alias late id tradidimus, & in c. quando de consec. dist. 1. cum in multis locis, tum in additione. Tradit etiam post alios Ioan. Maior. in 4. lib. senten. dist. 14. q. 2. ut inferius c. 27. nu. 269. explicatur.

30 Decimo sexto inferitur, quod (quidquid dicat beatus Antonius in 3. par. titu. 14. cap. 18. in princ.) tenendum est, quod peccator, licet neque speciatim, neq; particularim meminisset alicuius peccati mortalis nondum condonati, posset tamen de illo contritionem habere, concipiendo penitentiam modo supradicto qualificali. Alio enim sequeretur, eum, qui alicuius peccati mortalis nondum remissi recordari non posset, esse extra statum salutis, contra cap. 1. de pen. dist. 7. & c. p. deret 30. dist. & quamuis responderi pos-

set in tali casu, amorem, quo diligitur Deus super omnia, sufficere, ut Gabriel insinuat in 3. lib. sent. dist. 27. q. 1. replicari tamen posset, quod iam supra, nu. 5. dictum est, eiusmodi amorem esse contritionem virtutalem.

31 Decimo septimo inferitur, quod, licet de grauiori peccato grauior requiratur penitentia, siue penitudo, hoc tamen est intelligendum de consilio, & honestate, arg. c. tempora. 26. q. 7. secundum S. Th. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. art. 1. & 2. non autem de necessitate, arg. c. talis. de pen. dist. 3. Quoniam definitio supra tradita nihil tale requirit. Et quia secundum meum communem doctorum, quam explicat Ioann. Maior in præcitato 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. & dist. 17. q. 1. penitudo circum amicta debitis circumstantijs, & supradictis, quantumcunque sit remissa, & breuissimo tempore, etiam in instanti cōcepta, satis est ad crimina diluenda quantum ad culpam, & ad commutandum penam æternā Inferni in temporalem Purgatorij, contra sententiam Scoti in d. dist. 14. q. 2. artic. 2. quæ hodie communiter non probatur.

32 Dixi: Debitis circumstantijs, quoniam, si ego alienum retineo, & potens restituere non restituo, vel habeo odium mortale, quod ab animo non expello, vel non relinquo sodalitiis, & occasiones valde propinquas peccandi mortaliter, vel non peruenio ad concipiendum propositum actuale, quo mallem potius mori, quam mortificare peccare, non habeo veram talem penitentiam, neque proinde consequor remissionem.

33 Decimo octauo inferitur, quod penitentia de peccatis imperfecta, quam neque debitis circumstantijs, neque qualitatibus prædictis ornant, poterit nuncupari attritio, non autem contritio, quæ, secundum Caiet. 20. 1. Opus. Opus. 4. q. 1. & Opus. 5. q. 5. est duplex: Altera eorum, quos penitet mortaliter peccasse, velletque non peccasse, sed non omnino statuunt a peccatis suis abstinere. Altera eorum, quos penitet quidē peccasse, & statuunt amplius non peccare non concipiendo peccatum, ut & supra oia detestabilia detestandam, neq; reputando ipsum vitandum supra oia vitabile. Quin immo, et penitudo illa, a nobis

Secunda pars Decret.

bis supra definita, quam habent illi, qui detestantur peccatum supra omne detestabile, ipsumque vitare proponunt supra omne aliud merito vitandum, est attritio, ut ipse arbitror, quoadusque Deus propter suam misericordiam, gratia sua impartitus fuerit, sed est alterius speciei, secundum eundem, appellaturque contritio informis. Ad secundam opinionem communem, quam supra sequi sumus, cuiusque habenti eiusmodi poenitentiam Deus pro sua misericordia statim largitur gratiam, & subinde non inuenitur sine gratia.

- 34 Prima species praedictarum attritionum non sufficit, ut per eam solum remittatur peccatum: immo neque per eam, & absolutionem Sacramentalem simul, quinimo peccat, qui eam ea petit, aut accipit absolutionem. Id quod etiam est dicendum de illa poenitudine, quam quis concipit ob id solum, aut saltem principaliter propter detrimentum honoris, quietis, aut utilitatis temporalis, aut propter metum infamiae, laborum, aut poenae temporalis, vel aeternae: quamvis talis poenitudo non sit peccatum, neque malum opus, (ut quidam dixerunt) immo potius est laudanda, nisi quando eo animo concipitur, quod peccaret, vel a peccato non cessaret, nisi eiusmodi malum, vel metus intercederet. Quoniam hoc iam esset novum peccatum adiungere, si propterea, &c. si cui, de peccato, dist. 1. ut supra diximus.

Secunda item species attritionis non sufficit, secundum eundem, ut propter illam remittantur peccata, etiam absolutione Sacramentali adiuncta, licet sufficiat ad ipsam absolutionem licite petendam, ac recipiendam absque vlla culpa, & ad hoc, ut illa sit valida, ut non teneatur reiterare confessionem, immo etiam ad obtinendum effectum Sacramenti, quando poenitens praedictam poenitudinem suae sit consequutus.

- 35 Ab hac opinione, propter summam eius auctoritatem, & quia ei a nemine contradicitur, hucusque nunquam fui ausus discedere, sed nunc, sub debita censura, videtur, eum, quem iure, & ex animo poenitet, mortaliter peccasse, & statui in posterum nunquam amplius peccare, ob id principaliter, quod peccatum est offensa

Dei, & credens sine crassa ignorantia, sui dolorem esse in id sufficientem, confitetur sacerdoti, recipitque Sacramentalem absolutionem, non solum satisfacere praeccepto confessionis, sicut ille dicit, sed et consequi gratiam, & misericordiam a patre gratiarum, & misericordiarum. Quoniam nulla Scripturae sacrae loca habent expresse, necessarium esse concipere peccatum tanquam quid maxime omnium vitabile, & detestabile, solum, n. habent: *Poenitentiam agito*. Marc. 1. & act. 3. *Facite fructus dignos poenitentiae*. Luc. 3. &c. consideret. 8. fin. de poenit. dist. 5. *In quacunque hora conversus fuerit peccator, iniquitatum suarum amplius non recordabor*. Ezech. 33. & c. ponderet. 30. d. *Convertimini ad me*. Iohel. 2. & c. convertimini. de poenit. dist. 1. *Scindite corda vestra*. Iohel. 2. & caput. scindite de poenitent. dist. 1. *Dixi confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei*. Psal. 31. & c. 1. de poenit. dist. 1. Nullum praeterea concilium, neque summus Pontifex, neque quisquam ex tot sacris Doctoribus, in Decreto citatis, eo modo interpretatus est, quod iam dicit Concil. Floren. sub Eugenio Quarto, in decreto de Sacramentis, & de novo Tridentinum in sess. 14. c. 5. clarius, & explicatius dixerunt. Nempe, necessarium esse dolere de peccatis, est firmo proposito non peccandi de cetero, & cum spe veniae, neque requiritur huiusmodi reflexio, comparationesque, difficiles, paucissimis cognitae, & paucioribus usitatas. Quinimo B. Aug. in c. nullus. §. quod quamvis, de poenit. dist. 7. constituit differentiam inter convertum, & uersum, dicit, uersum esse, qui timore poenae compulsus abstinere a peccato, convertum vero, qui solum modo, vel saltem principaliter propter Dei amore a peccato supercedet, & quia ipsum poenitet offendisse Deum. Et accedit ad hoc, quod pauci (collatione aliorum) contentes ab institutione confessionis in nostra tempora secesserunt, & faciunt hoc, quod ille requirit, & pauciores confessorij id suaserunt, & suadent. Immo nostro iudicio Conc. Trid. praecitata sess. 14. c. 4. satis aperte hoc, quod dicimus, intelligit. Quo circa reuertat nos audiuisse, fratrem Franciscum a Victoria,

De Contritione. Cap. I.

ita, viam profecto piissimum, clarissimumque doctorem, qui Hispanias rara illa sua Theologica eruditione (Sacramentali praesertim, & morali) praesuis antecessoribus illustravit, id ipsum asseruisse. Quin etiam, quantum intelligo, idem tenuit Dominicus Sotus lib. 2. de nat. & gra. c. 15. asserens illud, quod in sequenti corollario continetur, quod hoc confirmat: Ex quibus omnibus constat, quam utilis, & secuta sit homini poenitenti confessio.

- 36 Decimonono inferitur, ad illam magnam differentiam, quam idem Magister Sotus ponit inter poenitentiam peccatorum ad suscipiendam baptismum necessariam, & inter eam, quae necessaria est ad Sacramentum poenitentiae: videlicet, quod ad suscipiendum baptismum sufficit, quaecumque poenitudo, & detestatio peccati cum cessatione a peccando, ita quod sit extra propositum peccandi, & quod non placeat ei peccasse, id quod aut sentire Conc. Trid. sess. 6. c. 6. Quinimo addit ubi supra volenti baptizari sufficere quantumvisque attritionem, ut baptismi Sacramentum illi possit conferri, quamvis manifestum sit, illam non esse contritionem, ad Sacramentum tamen poenitentiae requiri poenitentiam de peccatis propter amorem Dei, & eo quod peccatum est eius offensa, & quod a poenitente putetur esse contritio, vel saltem non credatur non esse contritio, atque sibi videri Conc. Trid. praecitata sess. 14. c. 4. & sess. 6. c. 24. id tenuisse, per quod plurimum praecedens corollarium corroboratur.

Hae tamen doctrinae, licet satis bona videatur, quantum pertinet ad Sacramentum poenitentiae, quantum tamen pertinet ad Sacramentum baptismi admodum nova mihi visa est, quatenus habet, qualem conque poenitudinem, etiam si agnoscat non esse contritio, adiuncta cessatione a peccatis, satis esse ad baptismi Sacramentum suscipiendum. Quoniam beatus Augustinus, relatus in aliquot decretis expresse ait hominem peccati mortalis reatu implicatum nunquam Dei gratiam assequiturum, nisi eum veteris vitae poeniteat. Nam in caput. si misim. 14. quaestione prima, ait, nullum hominem vitam aeternam accipiturum, qui non fuerit hic a malo per poenitentiam, fidemque conversus, & per Op. Nauar. Tom. II.

Sacramentum fidei, & poenitentiae, id est per baptismum liberatus, & paulo inferius: *Maiores opus, est igitur, de malis suis poenitentiam agere*, & loquitur de poenitentia ante Baptismum, & ea omnis, de coelected, dist. 4. ibi. *Nisi enim poeniteat veteris vita nostra non poterit nichilare, ab hac poenitentia cum baptismo autur, sibi parvuli immunes sunt*, & in cap. seq. ibi. *Agant homines ante baptismum poenitentiam*. Ene. Id ipsum eisdem pene verbis affirmat Ambrosius in c. 1. & 2. de poen. dist. 3. Quin & alij omnes in alijs locis asserere solent, his, qui post baptismum in peccatum prolapsi sunt, necessarium esse poenitentiam. Divinus etiam Petrus Apostolus, ait. sic ait. *Agite poenitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum*. Vbi non videtur de quacumque poenitudine intellexisse, sed de illa, quae concipitur propter Dei amorem, & eo quod peccatum est eius offensa, & quamvis alium Concilium Tridentinum praecitata sess. sexta, capitulo 6. & cap. 14. dicat sufficere aliquid odium, & detestationem: addit tamen esse necessarium, ut talis sit poenitentia, qualis ante baptismum exigitur: non tamen explicat qualis illa sit, & consequenter id reliquit antiquae interpretationi.

Quapropter equidem sub debita correctione semper consulere illis, qui infideles adultos aliquos baptizant, sine apud nos, siue apud Indos, ut prius illos inducant ad poenitudinem peccatorum mortiferorum, eo quod illis offenderint Deum, quem super omnia amant, & honorare debuerunt. Nec audere asserere, eis licere baptizare illos, quamvis videat, non poenitere eos ob amorem Dei, sed ob alias causas. Quin affirmo, perperam agere illos, qui, ut fama est, baptizant Indos antequam videant eos habere poenitudinem, quae videatur contritio, eo quod petunt baptismum, eo respectu principali, quod pileus vel alia ludra illis donatur, licet aliquam poenitudinem suae male vitae leuem, & imbecillam conceperint ob aliquas causas, quae amore Dei nequaquam nesciunt. Videtur tamen nobis posse aliam assignari differentiam inter poenitentiam ad baptismum suscipiendum necessariam, & illam, quae ad Sacramentum poenitentiae necessario requiritur, videlicet quod ad baptismum sufficit poenitentia, seu poenitudo generalis omnium peccatorum mortali

Secunda pars Decret.

lunm totiusque vite male transacta, adducendo ad summum aliqua in memoriam, non descendendo particulariter ad omnes eorum species, qua praxi uideretur visus fuisse diuinus Petrus in baptizando eos, quos primos in festo sancto Pentecostes, Act. 2. legimus baptizasse: ad recipiendum vero Sacramentalem absolutionem ultra hoc etiam opus est recollere omnes species peccatorum. & de illis omnibus speciatim poenitere, licet in indiuiduo non teneatur sigillatim, siue particulariter de singulis cuiuslibet speciei poenitere, dolereque, ut supra numero 20. dictum est.

38. Vigesimo inferitur, quod quamuis uirtute Sacramenti attritus fiat contritus, ipsa tamen attritio non efficitur contritio, secundum S. Thom. in 4. lib. sentent. dist. 17. q. 2. artic. 2. licet iuxta Scot. in eod. 4. q. 2. art. 1. quem ex parte sequitur Caiet. To. 1. Opus. Opus. 4. q. 1. superueniente Dei gratia fiat contritio. Possunt tamen ecclesiarii, intelligendo S. Thom. de attritione, qua non est contritio propter defectum intrinsecum ex parte subiecti, & scopi, qui esse debet Deus ipse, vel amor eiusdem, quia uidelicet ille dolor non concipitur solum, nec principaliter propter amorem Dei, eo quod peccatum est eius offensum, vel iniuria, sed solum, vel tantum, aut principaliter propter damnum, quod ipsi ex eo contingit, vel timet sibi hac in vita, vel in futura euenturum, huiusmodi enim attritio nunquam efficitur contritio, licet ad eam ducatur, Scotum uero, eiusque sequaces, qui contrarium opinantur, de illa poenitudine, qua est attritio, & non contritio, non ob defectum istum intrinsecum ex parte obiecti, sed ob aliam causam extrinsecam, qualis est defectus gratiae, vel propositi de abstinendo.

Vigesimoprimum inferitur, non esse nimis firmum illud Io. Maior. in praefato 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. uidelicet neminem esse adeo imprudentem, qui tempore, quo peccata sua confessorio confitetur, non illa detestetur formaliter, aut uirtualliter. Non esse inquam, nimis firmum, quia inde sequeretur, quemlibet confitentem habere instanti contritionem, quod est contra duo praecedentia corollaria, & dicta

in principio huius capituli. Scotus autem in dicto 4. lib. sentent. dist. 14. q. 2. artic. 3. non ita late loquitur circa hoc, ac quidam aiunt, immo secundum eum, nulla poenitendo momentanea sufficit ad remissionem peccati, quamuis iuxta communem, quae sequuti sumus supra, sufficiat.

39. Vigesimo secundo inferitur, quod causa contritionis ex parte Dei est eius gratia, & misericordia, ex parte uero nostra sunt sex, quae secundum Raymundum, relatum a S. Antonino in 3. par. tit. 14. c. 18. §. 5. disponunt ad gratiam obtinendam. Memoria, si peccati. Pudor ex peccato proueniens. Utilitas eius. Timor iudicii diuini. Meditatio, quod per illud celestem gloriam amittimus, nostrumque Creatorem offendimus. Spes ueniam consequendi, & gratiam amissam recuperandi, perueniendi ad sollicitatem aeternam. Conducit etiam maxime ad hoc considerare, (ut in c. fratres de poen. dist. 5. nu. 96. diximus,) quod qui mortaliter delinquit, in effectum Deum, se se proicit, siquidem trahatur, ac si non esset ultimus finis, & subinde ac si non esset summus Deus: reputareque, fecit, & ruminare, quidnam faceret, ut a Rege ueniam impetraret, si eum negasset esse suum Regem, & quod, si semel Rex illi ueniam concederet, quantum sibi cauere in posterum, ne iterum in eandem rebellionem prolaberetur, certo scies a Regis uoluntate, & nutu pendere uitam suam, sicuti nostra pendet a Deo?

40. Vigesimo tertio inferitur, quod effectus contritionis est, non solum dolere peccatum quantum ad totam culpam, ut ex supra dictis, numero 24. & numero 31. constat, per capitulum dixi. & capitulum magna. de poen. dist. verum etiam extenditur ad remittendam aliquam poenam temporalis portione, in quam aeterna commutatur, secundum S. Thom. in 3. par. q. 76. art. 4. & in 4. sen. dist. 17. q. 3. art. 1. non tamen abolet, ut plurimum, totam poenam, quod nos in extravagante unigenitus, de poenit. & remis. in tract. de indulgentiis super §. in Luitrico de poen. dist. 1. notab. 12. ab uno de satis superque collegimus, ubi de culpa, & poena disputamus.

Dixi. Ut plurimum, quia non omnem tantam est contritio, ut delet omnem culpam, & remittat omnem poenam, iuxta glossam.

De Contritione. Cap. I.

28

glossa, mensuram de poenit. dist. 1. glo. in c. Deus, qui de poenit. & remis. & gl. extra reg. 1. de poenit. & remis. & tradit sanctus Thom. in 3. lib. sentent. dist. 19. art. 3. q. 2. & in 4. dist. 14. q. 2. art. 2. q. 3. & 17. q. 2. art. 1. q. 1. nunquam tamen ob id tollitur obligatio contritionis peccatum, secundum omnium sententiam.

41. Vigesimo quarto inferitur, quod sanctissimi a sacrosancto Concilio Tridentino sess. 14. c. 3. & 4. definitum est, haeresim esse dicere, poenitudinem, siue poenitentiam, non fuisse quousque tempore necessariam ad impetrandam culpae mortalis condonationem. Dicere item contritionem non esse unam ex tribus partibus, quas sibi tanquam materia substituit poenitentia Sacramentum. Dicere item esse malum examinare conscientiam ad faciendum peccatorum memoriam, & ipsorum detestationem, & emendationis propositum, quamuis ad gradum integritatis contritionis non perueniat. Dicere item non esse de fide, contritionem non solum includere in se cessationem a peccato, & uitae nouae propositum, & inchoationem, sed ueteris etiam odium continere, & propositum illud cōstendi tempore debito cum spe obtinendi ueniam, & misericordiam, licet, ut supra numero 11. & 12. diximus, sufficiat propositum uirtuale, quando defectus temporis, vel inculcata consideratio poenitentis fuit in causa, ut non habeatur formale. Dicere item, contritionem instanti non esse necessariam nunc in lege gratiae ad culpam mortalem post baptismum admitti deletionem.

42. Vigesimo quinto inferitur, quod euidens erudito uisum est dixisse nos supra numero 36. attritionem cognitam, id est quae cognoscitur non esse contritio, non sufficere ad absolutionem. Contra, quod opponit multa, quae alias hic scripsimus, cui nunc breuiter respondemus. Primo nos id non dixisse ibi, licet ex eo tacite colligatur, multas esse attritiones, quae non sufficiunt ad instanti absolutionem. Qualis est poenitudo praeteriti sine proposito actuali, vel uirtuali uitae futurae, vel restituendi male parta, per cap. poenitentia, de poenit. dist. 3. & c. fallas, de poenit. dist. 5. cum multis quae ibi adduximus. Fateor tamen, me secutum fuisse Sotum, quatenus ait in libro secundo de nat. & grat. quod ad suscipiendum

Sacramentum poenitentiae requiritur attritio, quam putet poenitens esse contritionem, uel non putet non esse contritionem.

Secundo, quod, licet ex praefato Soti dicto videatur inferri, non sufficere ad absolutionem attritionem illam, quae cognoscitur non esse contritio, intelligendum tamen est illud necessario de attritione, qua putatur non esse contritio, nec futura talis, etiam munita calore absolutionis sacramentalis. Cum Sotus sequatur opinionem S. Thomae, communiter receptam, aientis, sufficere ad deletionem peccati attritionem illam, quae accedente Sacramento fit contritio.

43. Tertio, quod eius tria priora argumenta videntur quidem contra sententiam Gratiani in capitulo conuertimini, versiculo leprosi, & c. omnis de poenit. d. 1. & Ioan. Maioris, & eorum, quos ipse sequitur in 4. lib. sent. dist. 14. q. 2. quae habet, per sacramentum poenitentiae non remitti culpam culpam, quia remittitur per contritionem praecedentem, a qua quidem sententia nos semper discessimus secuti S. Thom. communiter receptum in eodem quarto libro sententiae distinctio. 17. quae dist. secundum art. 1. ut est videre supra eod. capitulo numero 36. & in Summa de poenit. dist. 1. num. 4. & 5. & latius & neruosi in c. conuertimini, numero 5. ead. dist. Virget, inquam, eius argumenta contra praefatam opinionem, nihil tamen faciunt contra Sotum, neque contra nos, qui fateamur, quamplurimos cōfiteri cum attritione, quae sola non facit eos contritos, sed accessione sacramenti sunt contriti, quorum de numero maiorem partem plebis esse putauimus in dicto capitulo conuertimini; nu. 5.

44. Quarto, quod differentia inter sacramentum poenitentiae, & Eucharistiae quoad hoc propositum non consistit in hoc, quod illud (ut ipse ait) solis infirmis, & mortuis datur, hoc autem solis sanis: sed quod illud per se ordinatur ad sanandum, & per accidens ad sanitatem conseruandam, & augendam, & contra hoc principaliter ad sanitatem conseruandam, & augendam, & per accidens ad sanandum. Si qui dem sacramentum poenitentiae iuste datur secundum omnes eas, qui sola peccata ve-

malis, vel sola mortalia tampridem confessa, & remissa continentur, qui creduntur esse sanctorum neque venialia, neque mortalia iam confessa & condonata reputantur charitati, ut tradit S. Tho. in 4. lib. sentent. dist. 22. q. 1. art. 3. q. 1. ad 1. & frequentissima praxis selectorum presbyterorum, praesertim monachorum, habet confiteri, quoties celebrant: quos tamen certum est non semper confiteri mortalia noua: sed venialia, vel mortalia antiqua iam confessa. Cuius rei ratio est, quia oia sacramenta nouae legis conferunt gratiam, ut post receptam sententiam dist. 1. lib. 1. seu definitura Concil. Trid. sess. 7. de sacramentis in genere. can. 6. 7. & 8. ita frequenter auget charitatem, & non sanat: & contra sacramentum poenitentiae frequenter per accidens sanat: cum scilicet quis credens probabiliter, se esse in statu gratiae, in quo tamen non est, sumit illud, ut docet S. Tho. communiter receptus in 3. par. q. 79. art. 7. Quinto negamus, ex praedicto Soti dicto, sequi, quod tanta dispositio requiratur ad suscipiendum sacramentum poenitentiae, quanta requiritur ad sacramentum Eucharistiae. Tum quia ad sacramentum Eucharistiae non solum requiritur contritio, sed etiam confessio, secundum gloss. receptam in c. de homine. de celeb. miss. approbatam a Concil. Triden. sess. 13. can. 16. Tum quia ad Eucharistiam oportet putare se esse in statu gratiae: ad absolutionem autem sufficit putare, se ita esse aturum, quod mediante illa, fiet contritus.

Sexto negamus sufficere ad absolutionem sacramentalem attritionem, siue poenitentiam, qua peccator cesset a peccato propter solam poenam inferni, quatenus pena est, si nullus actualis, vel uirtutis Dei amor, vel odium peccati, quatenus est ipsius offensa cum comiteretur, per dicta supra, praesertim, nu. 34. & 35.

De Confessione, secunda parte Sacramenti poenitentiae. Cap. 11.

SUMMARIUM.

- 1 Confessio sacramentalis, quid.
- 2 Confessio non fuit inductura natura

- 3 Sed diuino Iesu Christi Domini nostri.
- 4 Confessio facta laico non est sacramentalis.
- 5 Confessio sacramentalis exigit multa, & 6. 7. & 8.
- 6 In quibus multi errant.
- 7 Confessio, quo tempore facienda, lege diuina.
- 8 Quo humana, & quo extra illa, & nu. 10.
- 11 Confessio sacramentalis fuit instituta a Christo, de omni mortali, & eius circumstantiis, nu. 11.

Secunda pars Sacramenti poenitentiae est Confessio sacramentalis, (qualem uocalem, & auricularem appellamus, eo quod uoce, & in aurem secreto fiat) quam addentes aliquid recentiorum definitionum, praesertim Gabrielis in 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. in hunc modum possumus definire: Confessio sacramentalis est peccatoris accusatio secreta, de suis peccatis, coram proprio sacerdote, ut ab illis sacramentaliter absoluantur.

Dixi: Accusatio, pro genere, quo & differentia debet constare omnis definitio, ut dictum est, supra praedict. 1. num. 2. & ad differentiam accusationum, & confessionum iudicialium, vel quae accidunt extra iudicium: quae quidem non a gratia seipsos accusandi, sed propter alios fines fieri solent, ut toto tit. de Confessione, Digestis, Codice, Decretalibus, & libro sexto.

Dixi, Secreta: tum ad excludendum generalem illam, publicamque confessionem, quae fit in principio, aut Medio Missae, uel alias saepissime; tum ad insinuandum non esse necessarium, ut fiat publice, uel aliquo tertio audiente: quamuis etiam, alijs audientibus facta, ualere possit, ut infra eo. nu. 6. & 7. tradimus.

Dixi: De suis peccatis, ad reiiciendum illam, qua quidam se de uirtutibus, quidam uero de peccatis alienis accusant, cap. omnis. de poenitent. & remissio. ibi: Peccatis, & ibi: Suis.

Dixi: Coram sacerdote: ad excludendum illam, quae fit alijs: quoniam illa non est sacramentalis, dicto cap. omnis. ibi: Sacerdoti, & clarius in Concil. Trident. sess. 14. cap. 6.

Dixi: Proprio, id est habenti iurisdictionem in foro conscientiae supra illum, qui seipsum accusat, dicto capitulo omnis.

nis, ibi: Proprio. Nam illa, quae fit alijs, quam proprio sacerdoti, non est sacramentalis: siquidem absolutio facta ab illo, qui non est sacerdos, uel a sacerdote, qui non est proprius, non est sacramentalis, ut infra cap. 22. nu. 11. tradimus.

Dixi: Ut ab illis absoluantur, quoniam, quae fit propter alium finem, non est sacramentalis, cum essentia Sacramenti poenitentiae in absolutione consistat, ut diximus in cap. sacrificium. de consecratio. dist. 2.

Ex qua definitione inferitur primo, illam confessionem Domini nostri Iesu Christi, Matth. 11. Confitebor tibi, pater Caeli, & terra, & alias multas huiusmodi confessiones, quarum in multis psalmis mentio, non fuisse sacramentales, sed potius Dei laudes.

Interitur secundo, hanc confessionem sacramentalem non fuisse iure naturali inductam, cum post aduentum Redemptoris nostri omnia sacramenta nouae legis initium habuerint, iuxta sententiam omnium in 4. lib. sent. dist. 1. & nuper expressit Conc. Trid. sess. 7. can. 1. de Sacramentis in genere, & ita consequenter post Christi Domini aduentum incipit sacramentalis confessio, quae est una pars Sacramenti poenitentiae, ut praedictum est sup. cap. 1. nu. 5. & praedict. 10. nu. 4.

Interitur tertio, quod sacramentalis confessio, ut in gloss. Summae de poenitent. dist. 5. num. 2. diximus, non fuit inuenta, neque instituta in Paradiso Terrestri, ut quidam relati ab eadem gloss. dixerunt: neque a Iesu, ut alij, quos eadem gloss. refert, asseruerunt, neque a Iacobo Apostolo, ut alij ibidem relati affirmarunt, neque ab Ecclesia consuetudine, ut ipsa met gloss. a Canonistis, ibi, & in cap. omnis. de poenitent. & remissio. communiter recepta uideatur innuere, sed immediate a Christo domino nostro, ut tradit Aquinas in 4. lib. sent. dist. 16. & dist. 17. etenim ex praefata definitione colligitur, hanc confessionem sacramentalem esse partem substantialem eius, iuxta S. Thom. in 3. par. q. 60. art. 2. & in 4. lib. sent. dist. 2. q. 1. art. 1. & dist. 5. q. 1. art. 1. & communem opinionem in eodem 4. lib. sentent. dist. 17. uelut diximus in 1. par. gloss. Summae, de poenitent. dist. 5. num. 14. Id quod

etiam explicuit Conc. Trid. ubi supra. & in sess. 14. cap. 5. & canon. 3. declarans id fundari irrefragabiliter in illo Ioannis 10. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.

Interitur quarto, confessionem factam homini laico, non esse sacramentalem, ob idque suo loco, & tempore repetenda esse, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 17. & capitulo quem poenitet. de poenitent. d. 1. ubi nuperime multa de confessione scripsimus.

Interitur quinto, huiusmodi confessionem sacramentalem, & auricularem, ut legitima sit, requirere sexdecim conditiones, quae ijs uersibus continentur.

Sit simplex, humilis Confessio, pura, fidelis, Atque frequens, nuda, & discreta, libens, uerecunda, Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata, Torus, & accusans, & sit parere parata.

Quae quidem sexdecim conditiones explicantur a San. Thom. in 4. lib. sentent. dist. 17. questio. 3. art. 3. & a S. Antonino in 3. par. tit. 14. cap. 1. & 2. nosque etiam in cap. fratres. de poenitent. dist. 5. num. 2. & seqq. copiosius & utilius explicauimus, dicentes in Summa, quod Simplex insinuat, quod sit sine plica generalitatis, uel distinctionis uerborum, sic, ut confessarius peccatum ita intelligat, ut possit discernere, an sit mortale, vel veniale.

Circa quod multi grauiter errant, qui mortaliter peccarunt nimis comedendo, nimis bibendo, loquendo, ridendo, murmurando, irridendo, iocando, & alia similia faciendo, quae cum possint esse, immo frequenter sint venialia, confessarios intelligit, illa esse venialia. Quare oportet diligenter explicare circumstantias, per quas facta fuerunt mortalia, puta, quod fuerunt facta cum notabili Dei, uel Sanctorum, uel Ecclesiae, uel Sacramentorum, aut religionum irreuerentia, aut cum notabili aliquo nocumeto salutis spiritualis, aut corporalis honoris, famae, uel alterius rei, siue ad proximum pertinentis, ut ita constet, an grauitas culpae peruenierit ad mortalem, necne.

Secunda pars Decret.

neque nisi ex qualitate personae, vel modo confitendi confessorius talem coniciat paruitatem, vel gravitatem malitiae, ut diximus supra praelud. 5. num. 11. per ea quae infra super unoquoque precepto ab 11. c. v. q. ad 21. & super utroque vicio. c. 23. traduntur.

7 Humilis, id est, cum signis animi submissi, modestique. Pura, id est, sine mixtione rerum impertinentium. Fidelis, id est, sine mendacio maxime in his, quorum veritate confessio necessario requiritur. Frequens, id est, quae fiat saepe. quae conditio apponitur propter illum, qui saepe cadit, quae quidem est secundum consilium, praeterquam in illis tantum casibus, & temporibus, quibus ea precipitur fieri a iure, vel statuto. Nuda, quae locis, aut alia re peccati gravitas non occultetur. Discreta, quod fiat verbis honestis, sitque debitis circumstantiis explicata. Libens, hoc est, voluntaria nempe, ut fiat (saltem principaliter) propter Deum, licet alioquin minus principaliter ex verecundia, vel quacunque alia humana causa, qui confitetur, moveatur. Verecunda, videlicet ne sicuti fabula, vel historia impudenter narretur, sed cum pudore cordis, quae facies ipsa praefereat. Integra, quod nullum crimen (saltem letale) cuius adhibita debita diligentia recordatur taceat. Secreta, quod significatur primo, quod ab eodem poenitente, non autem per alium facienda sit. deinde, quod nullus teneatur confiteri tertio alio audiente, immo neque licet regulariter, saltem de peccatis occultis.

8 Ceterum, quia ex praedicto verbo, Regulariter, intulerunt aliqui viri pii, me sensisse hoc loco licere aliquando publice confiteri, quod videbatur esse contra hanc conditionem secreti, omnibus probata, & quod ipse post sanctum Antonium 1. par. titu. 8. capit. 4. §. 1. & post Caiet. 2. 2. q. 73. ar. 3. & in cap. inter verba, 11. q. 3. dixi, esse peccatum infamare seipsum constituendum est, quod confiteri publice non est illicitum, eo quod speciatim id prohibuerit dominus noster Jesus Christus, sed quia regulariter non licet publicare propria peccata, verumtamen, quia non nunquam licet publicare illa in aliquo fine bono, prout in d. c. inter verba, rationibus, & exemplis sanctorum Ambrosij, & Anselmi probavimus, ideo etiam licet aliquando facere dictam confessionem, audientibus alijs, ut scite declaravit sanctum Concilium Tridentinum sessio. 14. capit. 5. subdens, quod Christus non precepit, quod peccator confiteatur publice, sed quod non veruit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humilitatem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiae officinae edificationem, delicta sua publice confiteri possit. Propter quod tollitur scrupulus de valore, ac iustitia illarum confessionum, quae fiunt in mari a periclitantibus, & a peste infectis, remotis a confessorio, & a vulneratis in praelijs inter medicum, audientibus chirurgis, & alijs opitulantibus. Illarum item, quae fiunt per interpretem ab ignorante idioma confessarij, quia non delinunt valere, & esse legitime, eo quod alij eas audiant.

Lacrymabilis id est, quae secum gerat contritionem, sup. c. 1. nu. 1. & seq. definitam, vel saltem attritionem illam secundam, quae sup. c. 1. nu. 34. & seq. memoravimus. Accelerata, id est, ut simul a quo peccatum commissum est, fiat, quod quidem est consilium, ut dicetur infra, nu. 11. Fortis, ut praetimo re, aut pudore, vel verecundia, vel necessario dicendis omitteretur. Acculans seipsum, non autem carnem, mundum aut demonem, vel saltem non aequum, aut ita principaliter, sicut seipsum. Patere demum parata, nempe confessario, ita ut poenitens habeat in animo exsequi, quod confessorius ei preceperit, quod quidem partim est de consilio, partim vero de precepto, ut inferius c. sequenti explicabitur.

9 Inferitur sextò, per solam legem divinam non esse definitum tempus, quo homo confiteri teneatur, esse autem definitum iure canonico humano, omnes peccatores semel in anno obligari ad confitendum. c. omnis. de poen. & remis. Religiosus autem S. Benedictus, & alij saltem de honesta. duodecies in anno, semel, scilicet singulis mensibus, ad confessionem adstringuntur, clem. ne in agro. §. sancte, iuncta gl. de sta. mo. omnes item sanctimoniales, c. 10. sess. 25. de regu. & monialibus Concil. Trid. Unde, secundum communem opinionem, non tenetur peccator simul ac mortificare peccata, statim confiteri, etiam si fuerit sacerdos, aut monachus, vel peccatum sit notorium, secundum Pan. in praedicto cap. omnis. de poen. & remis. nu. 20. & S. Thom. communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. ar. 1. id quod nos est in c. fratres. de poen. dist. 5. a nu. 9. copiosius disputum.

De Confessione Sacramenti Cap. II. 30

disputavimus, quidquid dicat Inno. in d. c. omnis, & gl. in summa de poen. ea. d. 5. in cuius tertia parte, nu. 27. & seqq. id diximus, praeterquam quando vult sacram communem accipere, aut sacram facere, & habet copiam confessarij, iuxta gl. singularem in c. de homine. de celebr. miss. per argumentum a contrario sensu omnium calculis approbatam, & tunc denuo a sancto Concil. Trid. sess. 13. c. 7. confirmata, contra novam Caietani opinionem, in 3. par. q. 80. ar. 4. & in c. 11. epist. 1. ad Cor. & in summa, verbo; communio. ut inferius, c. 21. nu. 49. dicemus. Quocirca, qui accedit ad quemcunque ordinem sacrum recipiendum, quoniam sacram Eucharistiam accipere debet, uti communis opinio recepitum est, debet confessus accedere, sicut B. Thomam quolibet. 1. art. vel etiam quando instat verisimilis mortis articulus, quae definit esse Panor. in c. pastoralis. §. primo, nu. 5. de offic. ordin. in quo homines communiter moriuntur, qualem facit probabile naufragium, imminens praedium, & gravis, & acuta febris, c. cum infirmitas. de poen. & remis. tempus item patiendi, arg. l. 2. §. si non propter. ff. si quis cautio. ut post Host. Panor. ubi supra conclusit, saltem quo ad mulierem, quae nunquam peperit, vel experta est partus difficilis.

10 Debet item cum probabiliter credit, se per totum annum non habiturum opportunitatem confitendi, vel etiam quando conscientia dicitur, illum ad confessionem teneri, arg. c. si de praesent. quamvis ad hoc satis esset, illam deponere, si fuerit erronea, arg. c. inquisitioni. de sent. excom. vel quando vouisset pluries confiteri, arg. c. magna. de voto, vel etiam, secundum aliquos, quando statim post confessionem, & communione in Paschate recordaretur, se fuisse oblitum alicuius culpe mortiferae in confessione, quod tamen nullus rex. nec ratio concludit necessario faciendum, & ita non est asserendum, arg. c. legatur. 24. q. 2. nisi forte in illo, qui iam ad sacram Eucharistiam perceptionem accinctus, antequam ea summat, recordatur alicuius mortalis culpe nondum confessae, & ne alijs sit scandalum, aut impedimento, aut quia eius confessarius non est praesens, communicat, proponens eam statim a communione confiteri, nolens in sequentem annum confessionem

illius peccati differre, quod licet sibi in rigoris iuris antiqui non possit probari esse necessarium, si propositum illud non pervenit ad notum, si quidem cum eo non pervenerit, non habuit vim obligandi, secundum Arch. in c. 1. 57. q. 1. & ea, quae tradimus in c. fratres. nu. 19. de poen. dist. 7. videtur tamen probari de iure novo Concil. Trid. sess. 13. c. 7. quatenus praecipit, ut, qui necessitate urgente absque praevia confessione celebraverit, quam citissime postea confiteatur. & videtur, quod si Concilium interrogatum fuisset de laicis, qui licet interdum communicant absque praevia confessione, veluti in praedicto casu, vel alijs huiusmodi, in quibus deest copia confessarij, idem & de illis de finisset, & ita videtur definitum, iuxta glo. singularem, in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. An autem propter oblivionis periculum quis ante tempus statutum confiteri teneatur, dicemus in fr. c. 21. nu. 35.

11 Sexto dicimus, quod post primam huius libri editionem sanctum Concilium Tridentinum, sess. 14. c. 5. & can. 6. excommunicavit eum, qui dixerit, confessionem sacramentalem non esse vel institutam, vel ad salutem necessariam iure divino ei, qui post baptismum in culpam letalem incidit, aut non fuisse a Christo domino institutam, & praeparam. Eam item qui dixerit, non obligari iure divino ad confitendum omnia, & singula peccata mortalia, quorum memoriam cum debita & diligenti praemeditatione habemus, etiam occulta, & interna, solo voluntatis consensu absque verbis, & operibus consummata, & circumstantias, quae specie peccati ex una specie in aliam mutant. Eam item, qui asseruerit, hanc confessionem omnium peccatorum, quam Ecclesia servat, esse impossibile, vel illam habuisse originem a consuetudine, vel ordinatione Ecclesiastica, vel ad eam non teneri omnes, & singulos utriusque sexus Christi fideles, & ob id suadendum esse eis, ut non confiteantur tempore Quadrage. Vel quod non est bonum confiteri peccata venialia. Quo fit, ut temerarius sit aliquorum laicorum indicium, qui iudicant, clericos, & religiosos toties peccasse mortaliter, quoties vident eos confiteri, quod saepe predicari deberet ad servandum famam illorum,

Secunda pars Decret.

illorum, qui frequentant confessionem, etiam cum eis non est necessaria, & ad eos in id animandum, ne tam piū, & salutare opus omittant, quod vidi omitti ab aliquibus, ne dicerentur, vel crederentur ab eis, qui viderent, eos tam frequenter confiteri, peccata mortalia confessos fuisse, & consequenter tam frequenter peccasse mortaliter. Quando autem, aut in quibus casibus confessio, quæ nulla est, debeat iterari, dicitur infra, c. 9. nu. 3. & seq.

De satisfactione, tertia parte sacramenti penitentiae. Cap. III.

SUMMARIVM.

- 1 Satisfactio quid.
- 2 Et est necessaria etiam post restitutionem.
- 3 Satisfactio triplex non est necessaria ob triplex genus peccati.
- 4 Satisfactio fit opere aliis debito.
- 5 Et cur imposita.
- 6 Satisfactio sacramentalis in mortali facta, quid prodest.
- 7 Poena peccati temporaria, in quam aeterna mutatur, an per bona opera in malo statu facta tollatur.
- 8 Bona in malo statu facta profunt etiam ad praeuiam gratiam.
- 9 Satisfactio una pensat offensam factam, altera cauet futuram.
- 10 Occasio peccandi propinqua cauenda, non remota.
- 11 Miles, & mercator non tenentur necessario abstinere ab arte sua.
- 12 Occasio, quæ est propinqua peccandi uni, non semper est alteri.
- 13 Penitens non tenetur credere, se non peccaturum in arte sua.
- 14 Occasio propinqua studiis desinit.
- 15 Occasione, de qua credendum, quod raro inducet ad mortale.
- 16 Matrimonio inualido coniuncti, ut possunt licite cohabitare.
- 17 Absolvendus quando quis, licet peccandi occasionem non vitet.
- 18 Miles volens redire ad bellum, quod credit minus non absolvendus.
- 19 Concubini, qui non possunt absolui, & qui possunt.

- 20 Hospita soluta possit cum hospite quomodo potest absolui.
- 21 Absolvenda, quæ familiares peccantes cum cognatis, & heris, & nu. 22.
- 22 Absolvenda, qui aulici non sunt reginarum mensis praesentes, & nu. 24.
- 23 Absolvendus non est miscens se catu lasciuo, & nu. 26.
- 24 Absolvendus non est, qui comedit ad mortale instantia.
- 25 Clystere quis fundens non absolvendus.
- 26 Fœminam quis manuducens non absolvendus.

DE satisfactione dicimus multa. Primum, quod satisfactio secundum Scotum in 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. art. 1. bifariam sumitur, large videlicet, siue in genere, ut in l. 1. ff. qui satisd. cogant. & in l. si rem §. omnis. ff. de pig. actio. & strictè, siue in specie, ut in c. perfecta. de pen. d. 1. & in c. satisfactio. de pen. d. 3. Et large quidem accepta comprehendit restitutionem, quippe quæ est genus ad illam, ut innuit gl. c. peccati venia. de reg. iur. lib. 6. & diximus in rub. de restitut. spol. Accepta verò strictè differt ab illa, quia restitutio est redemptio rei acceptæ, vel damni illati compensatione, secundum oēs in 4. lib. sent. dist. 15. & toto tit. de restit. spol. vel restitutio rei in eum statum, quem habuit, l. restituere. ff. de ver. sig. & c. si quis. §. 2. q. 3. & diximus latius in d. rub. Neg. enim est solutio ratione culpæ contra Deum commissæ, immo potius est à peccato cessatio, iuxta communem sententiam in d. dist. 15. quæ probat c. sepe. de restit. spol. Satisfactio verò in specie accepta, nempe pro tertia parte sacramenti penitentiae definitur potest, ut non perimere definitum in c. satisfactio. de pen. d. 3. nu. 2. passio voluntaria poenæ pro peccato, ad placandum Deum, cum proposito non offendendi eum amplius.

Dixi. Passio, pro genere, & non, ut in alia editione, Compensatio, quia compensatio proprie non est simplex solutio, sed debiti, & crediti inuicem inter se contributio, l. 1. ff. de compens. qualis non videtur proprie omnis, de qua loquimur, satisfactio.

Dixi. Voluntaria, quia debet esse actus virtutis, ut probat S. Tho. communiter receptus in 4. sent. dist. 15. q. 1. art. & omnis actus virtutis debet esse voluntarius, iuxta

De Satisfactione. Cap. III.

31

iuxta illud psal. 118. Voluntas mea beneplacita fac domine.

Ex qua definitione inferitur id, quod catholica doctrina contra excedenda Lutheranorum temeritatem non docet, videlicet, eum, qui peccauit, non solum teneri ad restituendam damnum illatum alteri, si quod intulit, cap. si res. 14. q. 6. & reg. peccati. de reg. iur. lib. 6. verum etiam ad satisfaciendum Deo pro offensa, & iniuria ei per rebellè transgressionem eius præceptorum facta, siue alteri noceat, huc non, sicut resolute diximus in c. ponit se. de pen. dist. 5. & in d. c. satisfactio. de pen. dist. 3. & dicemus infra, c. 26. nempe fore necessarium penitentiam propositum satisfaciendi Deo in hac vita per penitentiam, aut indulgentiam, vel in Purgatorio per poenam. An vero teneatur sub poenâ peccati acceptare penitentiam a sacerdote iniunctam, & ad habendum propositum satisfaciendi in hac vita dicemus infra, in d. c. 26. nu. 1. & 30. ubi contrarias opiniones referemus.

Secundo dicimus, satisfactionem tripliciter fieri, videlicet ieiuniis, orationibus, & elemosynis, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 16. & facit canoniz. 13. q. ad quas, omnes alie satisfactiones reducuntur, quoniam vigiliæ, peregrinationes, & alia huiusmodi, quæ carnem affligunt, ieiunio adnumerantur, opera vero misericordie corporalia elemosynis, spiritualia vero orationi secundum Scotum in præcitato 4. lib. sent. dist. 15. q. 1.

Tertio dicimus, non esse satis limitatū illud quod multi dicunt, scilicet quod, sicut tribus modis contingit peccare, corde videlicet, ore, & opere, ita tribus modis oportet satisfacere, nempe corde per contritionem, ore per confessionem, & opere per satisfactionem, quoniam hic non agimus de contritione, & confessione, quæ sunt alie partes sacramenti penitentiae, sed solum de satisfactione, quæ est tertia pars ab illis distincta. Et si responderis, contritionem, & confessionem, quatenus sunt duo opera per se posita posse nuncupari species huius tertiae partis, licet alioquin sint duæ partes eiusdem sacramenti propter diuersas rationes replicabo esse multa peccata, quæ non perueniunt ad os, & plurima, quæ non perueniunt ad opus, pro quibus tamē omnibus est satisfaciendum.

Quarto dicimus, quod satisfactio fieri potest per bona opera aliis dubitatur ut copiose deducit Caiet. To. 1. Opusc. Opusc. 6. q. 1. dum tamen illa fiant non solum ad debitum persolvendum, verum etiam ad satisfaciendum pro peccato, quin etiam potest fieri per ærumnas, tribulationes, & flagella a Deo nobis inflicta, & patienter tolerata, offerendo ea in recompensationem nostrarum offensionum, iuxta S. Thom. in 4. libro sen. dist. 15. q. 1. art. 3. quod postea Conc. Trident. redegit in articulum fidei, sess. 14. c. 8. & 9. & can. 13.

Quinto dicimus, quod satisfactio a confessario iniuncta, & a prædictis accepta duplici ex causa est præstantior illa, quæ quisque sponte sua suscipit. Primo, quia est illa magis satisfactoria, nam ex definitione colligitur esse quid sacramentale, quod ceteris paribus ob sacramenti fomentum maiorem habet effectum, iuxta ea, quæ diximus in c. 1. in princ. de pen. dist. 6. num. 36. Deinde quia, secundum omnes, satisfactio est, licet fiat in peccato mortali, saltim pro tempore, quo peccator ab eo surrexerit, altera vero minime, iuxta S. Tho. & alios in 4. lib. sent. dist. 16. q. 1. art. 1. licet nos in præcitato c. 1. in princ. no. 36. opinionem magis communem Scoti, & Io. Maior in d. 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. tenuerimus, dicentes, eam non solum valere quoad militiam ecclesiam, sed etiam quoad triumphantem, contra distinctionem Cardinalis Caietani in d. To. 1. Opusc. Opusc. 6. q. 1.

Neque obstat, quod quidam dicitur oportere, quod secundum S. Tho. & quosdam alios, nullū opus in statu peccati mortalia factum est satisfactorium pro poenâ peccato debita, ea ratione, quod opera nostra bona non sunt satisfactoria, nisi virtute passionis domini nostri Iesu Christi, & quod illa non comunicatur, nisi eius amicis, ubique gratis, non, inquam, hoc obstat. Tum quia etiam ipse asseruit in c. primo in princ. nu. 46. de pen. dist. 6. id tenere S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. art. 3. Bonauenturam, Ricardum, & Durandum in eo. 4. lib. sent. dist. 15. & Caiet. i præcitato Tomo primo Opusc. Opusc. 6. q. 1. quorū sententiam appello communem ibi & in eo. cap. primo. §. sacerdos, nu. 27. & seq. Tum quod non est pro communi opinione auctoritas aliqua cui necessario sit standū necratio, quæ necessario est

caui

eam euincat. Tum quod omnes sentiunt, penitentiam a sacerdote iniunctam, & in peccato mortali adimpletam prodesse pro tempore, quo peccator ad gratiam surrexerit. Tum quod etiam idem S. Thom. post Magistrum in 4. lib. sent. dist. 4. 5. tenet in 2. lib. senten. dist. 4. 1. q. 1. artic. 4. q. 4. ad 5. suffragia facta pro defunctis ab existente in peccato mortali prodesse illis, qui sunt in Purgatorio, quod etiam Augustinus Triumphus Anconitanus asseruit in summa de potestate Papae, 1. par. q. 3. 2. art. 2. quem retulimus in tract. de Iobaeo, notabili 23. nu. 3. & in c. fin. num. 5. de poen. dist. 4. Tum quod multi tenent, peccatum veniale posse remitti absque mortali, quorum sententiam validis argumentis munimus in praecitato §. sacerdos, num. 14. & c. de quotidianis, nu. 1. de poen. dist. 3. Tum quod ipsemet Christus, & Apostoli eius ad preces aliquorum peccatorum sanarunt multos aegrotos, etiam antequam iustificarentur. Tum quod rationi eorum non respondere potest, concedendo quidem opera nostra non esse satisfactoria pro poena peccato debita, nisi per virtutem, quam accipiunt ex passione Christi, ut declarat sacrum Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 9. & 9. & cano. 13. & 14. & quod illa non communicat nisi suis amicis, sibi que gratis quoad gratiam, & gloriam aeternam, nec consequenter quoad remissionem aeternae poenae, ut sensit idem Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 8. negando tamen quod non communicetur bene operantibus, quoad poenam temporalem, in quam remissa culpa, commutatur aeterna, ut satis sentit idem Conc. quatenus habet, eam communicari quoad preparationem necessariam ad consequendam gratiam iustificanti, quod est maius, quam remissio poenae temporalis, in quam iam commutata est per remissionem culpae. Tum quod bona in statu peccati mortiferi facta pro sunt ad multa, iuxta glo. cap. quod quidam de poen. & remis. & cap. quareat. §. quod autem, de poen. dist. 3. & nos quoque post alios utrobique tradidimus, & in hoc Enchirid. supra praesud. 7. numer. 3. & latius infra, cap. 27. num. 270. etiam tangunt iustificationem, qualis est preparatio ad gratiam, auxilium item speciale ad illam

faciendam, ut praedictum Concilium satis probat in dicta sess. 6. cap. 7. Tum, quod maior ratio suadet, ut communicetur quoad poenam temporariam, quam quoad poenam aeternam, quae commutata est in temporalem, & communicatum principali, videtur communicatum accessorio, argum. 1. cum principali. & 1. nihil. §. cum principali. ff. de regu. iur. & cap. accessorium. de regu. iur. lib. 6. Tū denique quod communis opinio non facit ius, immo vniuersa sententia meliore ratione fundata debet ei praferri. 1. 2. §. sed nec. C. de iure iur. enuclea. unde hoc Panor. receptus colligit. Quare non damnantes communem credimus, hanc esse veriore, & eam cupimus esse omnibus persuasam ad effectum implendi poenitentiam, & faciendi multa bona opera in malo statu peccati. Cupimus autem alteram credi ad effectum magis abominandi peccata mortifera, ut horrenda monstra, eo quod secundum illam, non solum auferant gratiam, sed etiam facultatem satisfaciendi pro poena temporaria peccatis iam condonatis, & venialibus debita, quod etiam insinuamus sub finem praecitati §. sacerdos.

9 Sexto dicimus, quod post primam editionem huius libri Conc. Trid. sess. 14. c. 8. & 9. can. 13. excommunicauit eum, qui dixerit totam poenam simul cum culpa remitti semper a Deo, ita ut non sit opus amplius, quam credere Christum dominum pro omnibus satisfecisse. Excommunicat item affirmantem, non satisfacere nos Deo pro peccatis per poenam temporalem, in quam commutatur aeterna, nec per veniam culpae, meritis Domini nostri Iesu Christi, nec sufferendo mala poenae nobis a Deo iniuncta, uel a confessario iniuncta, uel a nobis sponte suscepta. Excommunicat item asserentem, satisfactiones, quibus penitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse veros Dei cultus, sed traditiones hominum, & doctrinam humanitus adinuentum, gratisque confectam. Est tamen notandum, quod ut dictum Concilium in praedicto cap. 8. definit, nostrae satisfactiones non habent vim, neque efficaciam, nisi nitantur meritis Domini nostri Iesu Christi, qui eam eis tribuit.

Septimo

10 Septimo dicimus, quod cum in exordio huius capituli dicitur, quod satisfactio haec, quae est tertia pars sacramenti poenitentiae, habet duas partes, quarum una est passio voluntaria poenae pro peccato, seu offensa facta, & altera abstinentia facienda, & quod haec secunda pars requirit, ut B. Augustinus ait in c. satisfactio. de poen. dist. 3. ut excusantur causa peccandi, quae sunt nonnulli grauissimi, & peritissimi confessarii grauissimi, & quotidianae quæstiones, quarum decisio pendet ex duabus generalibus. Altera est; An ad absolendum poenitentem sit necessarium, ut ille statuat, se non visurum amplius occasione aliqua, quae illum ad peccandum impulerit? Altera: An sit opus, ut statuat, nunquam se praebiturum alteri occasionem peccandi, quam antea praeberit.

Ad quarum priorem respondebimus in hac additione: ad posteriorem vero in ea, quam faciemus infra, ad cap. 4. nu. 30. Respondemus itaque primo, non teneri statueri nunquam se visurum occasionibus remotis. Nam alioquin, sicut ad aliud propositum inquit Paulus 1. ad Corinth. 5. esset necesse migrare ab hoc mundo: siquidem quidquid terere in eo est potest esse occasio peccandi, quia potest esse talis occasio bona valetudo, & morbus, ainitia, & paupertas habere, & non habere uxorem, parentes, liberos, consanguineos, amicos, pariter item, & bellum: prospera, & aduersa: & quid non iuxta c. de occidend. sub li. 23. q. 1. & ea, quae notantur a S. Thom. 1. 2. q. 43. art. 1. Nec etiam tenetur statueri, se perpetuo abstenturum ab occasionebus propinquis peccati venialis, quia, cum ad sui absolutionem non sit necessarium propositum nunquam venialiter peccandi: ita neque erit necessarium propositum nunquam vrendi occasionebus sic peccandi, argumento a maiori, iuxta clementinam primam, de reliq. & venerat. sanctior. & capitulo cum in cunctis. de electio.

Respondemus secundo, necessarium esse abstinere a propinquis, sed quales dicuntur huiusmodi? Respon. quod male audire alium optime respondentem, quam respondere. quia nemo, quem viderim, id pro dignitate definit, & suffi-

ciens eius determinatio est difficilis.

11 Primo quidem, quia non videtur satis facere illa Gregorii in cap. negotium, de poen. dist. 1. licet sit omnium optima; scilicet quod est illa, quae non possumus, aut non sine magna difficultate vti sine peccato: quoniam S. Leo in c. qualitas. in c. contrarium de poen. dist. 5. dicit difficile esse milia, & negotiatori abstinere se a peccato suam artem exercendo. & certum est, quod licet sit bonum consilium poenitentium militum, aut negotiatorum, ne ad artem suam reuertatur, cap. consideret. §. in his omnibus de poen. dist. 5. non tamen est necesse, ut probauimus in praecitato cap. qualitas. & c. contrarium de poen. dist. 5. quod illius dicta continet. Deinde, quia id, quod vni est occasio propinqua huiusmodi, non est alteri: nam adolescenti & puella est occasio propinqua huiusmodi degere solus in eadem domo, arg. gloss. c. abbat. 21. q. 3. qualis tamen non est seni, & puella, neque vetula, & adolescenti. Praeterea non est, ut plurimum, talis occasio cohabitatio cum matre sua, filia, neptis, aut sorore, c. volumus. & cap. cum omnibus. 8. 1. dist. 5. quandoque tamen sic, c. 1. de cohabit. cleric. & mulie. Adire item conspectum tyranni principis Turcarum est occasio propinqua huiusmodi deficiendi a fide homini pusillanimo, & inconstanti: non tamen forti, & constanti, immo est occasio martyrii, cap. presbyteros. 50. dist. 5. Denique nulla occasio est, quae non possit cogere ad peccandum: quia, ut inquit Aug. in §. 1. 15. q. 1. peccatum adeo est voluntarium, ut nullo modo peccatum sit, si non sit voluntarium, faciunt et tolerabilius, & citra ne. 32. q. 5. & tradit Aquinas 1. 2. q. 71. art. 5. & q. 73. art. 6. & alibi sepe. & nulla occasio est, quae aliquando non faciat peccare aliquem: & quod peius est, nullum est officium, in quo qui in eo versantur, interdum non peccent, iuxta illud cap. de occidendis. 23. q. 5. Quid est in hominum usu bono, ac licito, unde non possint permittes irrogari?

13 Respondemus tertio, quod, ut aliqua occasio sit huiusmodi, non satis est, ut poenitens & confessarius credant, quod nisi poenitens se abstinere ab ea, nonnunquam ob eam peccaturus est, etiam mortificare in suis officiis, neque oportet id credere,

re, ut poenitens absoluitur, iuxta Innoc. receptum in c. omnis. de poenit. & remiss. quamquam teneatur proponere nunquam sciamplius ope divina mortaliter peccaturum, & paucorum militum & negotiatorum confessorij credunt, illos in posterum non peccaturos mortaliter in illis suae vitae artibus: at tamen, ut dictum est, non debet eis precipere, ne ad eas redeant. cum neque beatus Ioannes Baptista praeceperit, Luc. 3. militibus ab eo querentibus, quid facto opus esset, ut salui fierent, deferere militiam, neque ecclesia praecipit militi, aut negotiatori, ne perseverent in suis officijs: quamvis id consulat, iuxta c. consideret. §. in ijs. de poen. dist. 5. immo numerat illa inter licita, tametsi periculosa, cap. noli. cap. militare. 23. q. 1. cap. quoniam. 38. dist. & tradit sanctus Thom. in 4. lib. sent. dist. 16. q. 4. art. 2. q. 3.

14. Quarto respondimus, quod occasio propinqua huiusmodi, a qua poenitens necessario debet abstinere, atque statuere, se nunquam ea usurum, ut a confessario absolui possit, est omnis illa, & sola, quae est peccatum mortale, aut talis occasio peculiaris, qua credit, uel debet credere confessarius, uel poenitens, nunquam, uel raro, se usurum ea sine peccato mortali, bene perpenis eius circumstantijs.

Dixi: Quod in se est peccatum mortale, ut includerem officium, & artem Necromantiae, & fœnerandi, & alias artes, & officia, quae non possunt exerceri sine peccato mortali.

Dixi: Peculiaris, ad excludendam occasionem generalem, quam praebet officium, ars, aut exercitium, quo possumus uti licite. credimus tamen nos aliquando in eo peccaturos mortaliter. hæc etenim non est talis occasio: siquidem illum, qui dixerit, eam esse talem, oportet dicere, deferenda esse a poenitente omnia officia, & omnes artes, in quibus aliquando peccavit, ut possit absolui, quia oia praebent occasionem generalem peccandi, de qua credendum est, quod nonnunquam in peccatum mortale nos inducet, per proximum superius dictum: cuius contrarium ibi probatum est.

Dixi: Confessarius, aut poenitens, quia

satis est, ut alter eorum credat, aut debeat credere.

Dixi: Nunquam, aut raro, ut excluderem eas, quibus frequentes utimur sine peccato mortali, & includerem eas, quibus rarissime utimur sine illo.

Dixi: Perpenis circumstantijs, ut significare, quod hæc possunt esse causa, ut eadem occasio sit talis uni poenitenti, & non alteri: quia possunt facere, ut confessorius, uel poenitens credat, quod nunquam, aut raro per eam est peccaturus.

Huius autem definitionis probatio nititur eo, quod nemo potest absolui, nisi statuat (saltem virtualiter) nunquam se in posterum mortaliter peccaturum, & consequenter euitaturum occasionem, quae ex se sit mortifera, aut peculiaris huiusmodi, quam probabiliter credit peccati mortalis causam sibi fore, iuxta illud Eccl. 3. Qui amat periculum, peribit in illo. de quo late diximus in c. si quis autem. nu. 4. & 5. de pe. dist. 7. quippe non utare huiusmodi occasione est peccatum mortale: at talis est occasio, qua credit, se fere semper ad sic peccandum impulsus iri.

Ex qua definitione colligitur peculiaris responsio ad gravissimas, & quotidianas quaestiones nobis propositas. Prima est, quod confessarius non debet regulariter absolvere poenitentem, qui non vult relinquere occasionem, quae fere omnes, qui sunt ei similes, facit quasi semper mortaliter peccare. Quoniam confessarius & poenitens debent credere, quod id, quod efficit aliqua causa in uno subiecto, efficiet alia ei similis in alio subiecto simili, a pari enim causa in pari subiecto producit effectus, secundum doctrinam Aristotelicam lib. 3. Physic.

15. Dixi: Regulariter: quia bene poterit, quando tales occurrunt circumstantiae, quae persuadent, quod nunquam, aut raro peccabit propter eam, quavis non se abstinere ab ea, & re multum ruminata, Spirituiq: sancto commedata, uidetur quod tunc possunt hoc credere confessarius, & poenitens, quando quatuor concurrunt. Primum, uera poenitudo praetoriorum. Secundum, uerum propositum non peccandi, cum se inuenerit in ea. Tertiū, credulitas, quod Deo iuvante, non peccabit, cum in ea se innenerit. Quartū, quod substat illi

qua rationalis causa non se separandi ab ea.

16. Ad quod me monet. Primo, quod occurrit mihi casus, in quo duo, quorum matrimonium ob certum occultum impedimentum, erat inualidum, post susceptos liberos quattuor annis simul cohabitauerunt in eadem domo expectantes dispensationem separati tantum a toro, continentibus se a ueneris, non secus ac frater, & soror. Deinde quod Papa Lucius Tertius in capitulo consultationi, de frigi. & malef. definit, posse duos matrimonio iunctos vivere coniunctim, & frater & soror: licet non valeat eorum matrimonium ob eoendi impotentiam. Cuius argumenti uim non tollit, qui responderit, quod ea impotentia eos a peccato praeservabat, tum quia poterat alter esse potens, tum quod experientia constat, multa, &que turpissima esse peccata inter multos, qui tamen non sint ad copulam apti, sunt tñ ad se pollendum, & sordide ac fœde delectationi indulgendum, & de ijs, quidem loquitur praedictus Papa, si satis eius uerba expendantur. Tertiū, quod non expediret nimis adstringere poenitentem, quia, qui nimis emungit, elicit sanguinem, Prou. cap. 30. & c. denique, 4. dist. Quarto, quod multum interest inter peccatum, & occasionem peccandi, quippe non licet unquam ad peccatum redire, ad occasionem autem licet ob multis causis, quattuor praedictis concurrentibus. Quinto, quod non est opus credere, nunquam in posterum se mortaliter peccaturos, per dictum lmo. approbatū, & superius adductum, in c. omnis de poen. & remiss.

17. Secunda responsio, quae ex praedicta definitione colligitur, est, quod recte faciūt confessarij, absolviendo multos adolecentes, qui uersantur inter mulieres, emendando, uendendo, laborando, & conuersando absque cohabitatione illarum in eadem domo, licet non proponant, perpetuo abstinere ab occasione peccandi, quam id illis praebet, quamvis saepius peccent uoluntate, uerbis, aut tactibus impudicis, & etiā copula. Quia occasio, quae ex hoc praebet ad peccandum, non est ex se peccatum mortiferum, neq: huiusmodi, ut se semper faciat mortaliter peccare eos,

Op. Nauar. Tom. II.

qui ea utuntur, & consequenter proposita definitio occasionis propinqua non conuenit illi.

18. Tertia, quod non potest absolui miles, qui uult redire ad bellum, quod credit esse iniustum, neque qui uult redire ad suam Necromantiam, uel Superstitionē, aut exercitium usurarum, aut cambiorū usurariorum, aut contractuum iniustorum, & alia similia, quae exerceri sine peccato mortali non possunt, iuxta mentem S. Th. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 4. & 4. lib. sent. dist. 16. q. 4. art. 2. q. 3. in corpore q.

19. Quarta responsio, quod non possunt absolui concubinarij publici, iuxta Ang. in verbo, concubinitus, neque etiam hi, de quibus dicitur ab aliquibus, iuxta Syluest. eo. ver. quia est occasio, quae in se est peccatum mortale ob scandalum, quod scientibus praebet, unde conuenit ei prima pars propositae definitionis.

Quinta, quod regulariter non possunt absolui concubinarij, quantumuis occultati, ut dicemus infra cap. 16. nu. 20. & sequ. quia confessarius, uel poenitens debet credere, quod nunquam, aut raro, si simul uiuant, omittent peccare mortaliter uoluntate, uerbis, uel opere.

Dixi: Regulariter, quia recte poterunt absolui concurrentibus quattuor praedictis, quae sufficiunt, & sunt necessaria, ut confessarius, & poenitens credant nunquam, aut raro futurum relapsum per rationes in secunda responsione adductas.

Sexta, quod non potuit absolui quidam concubina, nolens omittere occasionem & uoluntatem uitandi suum concubinum egrotantem, & tenendi, aut porrigendi ei candelam in agone mortis, si sciebatur eius esse concubina, quia est occasio, quae in se est peccatum ob scandalum, quod datur in eo neq: si nesciebatur, nisi concuerent illa quattuor, quae diximus debere concurrere, supra nu. 15. quae concursus equidem non crederem interuenire, nisi illa conciperet propositum adhortandi eum, saltem generatim & sincere ad poenitentiam peccatorum praetoriorum, ut eorum memoria per praesentiam renouata sit potius theriaca, quam aconitum. Nam tunc quia cessaret ratio prohibitionis, cessaret quoque prohibitio, cum cessante, de appell.

E Se-

20. Septima, quod confessorius potest iuste absolvere illam hospitam, quae hospites excipiens, quoties quendam certum excipit, habet rem occulte cum illo, modo statuat, & polliceatur nunquam in posterum se recepturam eum, etiam non data alia cautione, quia nullus est text. neque ratio, quae probet, aliam cautionem esse praestandam. Immo, concurrentibus praedictis quatuor, posset eam absolvere sine huiusmodi proposito, & promissione, quando absque magno detrimento, & scandalo non posset eum ab hospitio suo prohibere, modo proponeret, ac promitteret, nunquam se solam cum eo solo in aliquo cubiculo separato versaturam, & dicturam, se praeteriti ex animo poenitere, & iam confessam fuisse, proposuisseque nunquam se amplius cum eo peccaturam.

21. Octava responsio, quod possunt absolvi, sine separatione, cognata, ancilla, ac famulae, quae rem habuerunt cum suis consanguineis, dominis, vel heris, in quorum domo degunt, concurrentibus quatuor praedictis, quorum quartum, scilicet causa notabilis, est, quod non possunt sine magno incommodo, & detrimento separari.

Est tamen questio notabilis. An possint absolvi praedictae iterum absque separatione, si reciderint, & videtur nobis posse, concurrentibus praedictis quatuor. Et idem dicendum arbitror de tertia, & quarta vice. quia non solum semel, aut bis, vel septies, sed etiam septuagies, septies est parcendum, Matt. 18. & Luc. 17. & cap. septies de poen. distinct. 3. & quia quotidie absolvimus multos, qui quotannis recidunt, & quia recidere non est necessarium argumentum ad iudicandum poenitentiam praesentem, vel praeteritam non fuisse, aut non esse veram, quod probat Gratianus, dist. 3. de poen. per totam. Verum tamen ipsi essent confessarii, non absoluerem eos, si viderem, quod vicibus praeteritis nulla emendatio, neque inchoatio eius extitisset, neque si circumstantiae infirmitatis, pusillitatis, & magna propensio eorum ad peccandum, & diffidentia, quae habent illae de poenitudine alterius partis mihi persuaderent, quod nisi separarentur, nulla consequeretur emendatio. Et facilius

negarem absolutionem famulae, quam cognatae, & cognatae, quae non esset in primo gradu, quae ancilla, quia facilius possunt separari alia, quam alia. Ea ante absolutionem praecipere eis, ut foris, & Christiano animo dicerent personis, quibus cum degunt, & peccant, negari si hi absolutionem, nisi separantur, obsecrareque vehementer per Deum, ut in eant rationem, quae honesta ab illis separantur, alioqui se confessorio obditeras, quo pacto absoluerem eas: quia mihi viderentur satis quatuor praedicta concurrere, & postea, quamvis non sequeretur separatio, si tamen consequeretur notabilis emendatio, eas iterum absoluerem spe maioris correctionis futurae, commendata rei Iesu Christo domino nostro, & utendo prudentia, & varia circumspectione, quae ob varietatem circumstantiarum adhiberi deberet, proposito ante oculos primum remedio spirituali animarum: deinde etiam honoris, & bonorum temporalium, quantum fieri possit, & non nunquam uteretur, erga ancillam eo remedio nouo, quod ponimus infra, cap. 16. nunc. 22.

22. Nona responsio, quod idem dicendum est de illo, qui occulte rem aut impudicos tactus habet cum aliqua consanguinea, aut alia sibi amica in alia domo degente, scilicet, eum absolvi posse sine proposito nunquam ingrediendi eam, quantum ego adigerem eum, ut proponeret, se nunquam solum cum illa sola sine maxima causa in eadem camera versaturum, & ut admoneret eam, se poenitere peccati cuius commisit, & confessum esse, rogaretque eam, ut idem faceret, & persuaderet sibi habere, frustra eam cogitaturam, se amplius rediturum ad illud peccatum, vel se soluturum eam in aliqua secrete parte conuersaturum.

23. Decima, inle fuisse responsum cuidam abbas, qui adiens de more curiae Reginae mentis adeo blande cum quadam nobili eadem mensa assistenti colloquebatur, ut non solum se oblectaret sermone, & conversatione, sed etiam turpi se polatione interduci sedaret. Fuit enim responsum, ipsum non posse absolvi, nisi statueret, nunquam se in posterum sic conuersaturum cum ea, etiam

si versaretur animo ducendi eam in nuptias, & pares ad id essent. Quonia illa occasio est in se peccatum mortale, & consequenter propinqua, quae necessario evitari debet per primam definitionis partem.

24. Quinimo addo, non satis esse, ut proponat, se cum illa in posterum non sic versaturum, quia necesse est, ut proponat, se non versaturum, & alio modo ex se licito, de quo tamen crederet, suam imbecillitatem, & amorem erga illam eiusmodi esse, qui quasi semper eam induceret ad peccandum, quoties cum ea sic versaretur. Id quod etiam est dicendum de puellis nobilibus adstantibus Reginarum mensis, & de adolescentibus, & adolescentulis nobilibus, & rusticorum, qui in aliquibus partibus continentur, & mutuo sese nesciunt, & contingunt: & dum choros ducunt, & alia spectacula fiunt, illi in illarum gremijs recumbunt, singentes id facere quo illae capita eorum vermiculis purgant, interdum impudice sese tangentes, & amplectentes, & facientes id genus alia, dignissima, quae a concionatoribus publice reprehenderentur.

Vndecima, quod possint absolvi, concurrentibus praedictis quatuor, qui sunt in facie ecclesiae coniugati, & propter legitimum aliquod occultum impedimentum non valet eorum matrimonium, ex peccantque dispensationem, ut de novo contrahant, & ex separatione sequeretur notabile incommodum per supradicta, numero 16.

25. Duodecima, quod etiam absolvi potest ille, qui ob esum rerum calidarum incidit in adeo graves carnis tentationes, ut eum aliquando impulerint ad consentiendum pollutioni, vel fornicationi, sine proposito nunquam in posterum se edendi, concurrentibus quatuor praedictis. Immo credo, quod in hoc casu sufficerent concursus trium priorum, quia occasio non est propinqua: quippe quae non est in se peccatum mortale, neque facit quasi semper mortaliter peccare illos, qui ea utuntur, quod si intelligendum est de illo, qui non comedit sic in hunc malum finem, nam si comederet in eum, illud esset in se peccatum mortale: & consequenter esset necesse statuere, nunquam se illa usurum.

26. Decimatertia, quod etiam potest absolvi, concurrentibus praedictis quatuor, qui ob sermonem, vel confabulationem, choream, vel amplexum alterius iuxta honestam patris consuetudinem, saepe per delectationem morosam, & depravatam voluntatem peccavit, absque proposito nunquam ea occasione utendi: quo etiam in casu credo sufficere consensum trium priorum. Quoniam haec occasio non est ex ijs, quae sunt in se mortificae, neque ex ijs, quae fere semper ad mortificare peccandum nos inducunt.

Decimaquarta, quod idem est dicendum de viro fundente clysteres mulieribus, & de foemina eosdem fundente viris, & de chirurgo, & medico, qui medendis pulchris foeminis in locis secretioribus saepe peccant, saltem morosis delectationibus, & libidinosis ac depravatis voluptatibus.

Decimaquinta, quod idem item est dicendum de confessorio, qui, quoties audit confessionem certae cuiusdam personae, peccat, & de poenitente, qui idem facit, quoties confiteretur certo cuidam confessorio consueto, & non possunt commutare sine aliqua magna nota: poterunt etenim absolvi sine mutatione, concurrentibus quatuor praedictis.

27. Decimasexta, quod idem est dicendum de persona, quae ex eo, quod ducat aliam manam, aut ducatur ab alia, vel quia videt lavantes foeminas in flumine, aut viros natanantes, aut ex adpectu pedum, crucium, pectorum, cinctuum, brachiarum, perizoniarum, aut aliorum eiusdem generis saepe peccavit. Quamquam optimum esset cauere ab ijs omnibus, quando ex eo non sequeretur notabile damnum.

De potestate, sapientia, & bonitate confessorij. Cap. IV.

SUMMARIUM.

1. Confessorius debet habere potestatem, scientiam, & bonitatem.
2. Sacerdos non omnis potest audire confessiones.
3. Sacerdos non omnis habet iurisdictionem ultra deum.
4. Sacerdos in articulo mortis quilibet absoluit.

- 7 Et quem extra illum, nu. 6. & 7.
8 Confessarius quis perfectus, & quis sufficiens.
9 Confessarius audiens ex precepto minori sci-
ntia indiget, quam audiens sponte, & nu-
me. 10.
11 Confessarius potest esse, quis idoneus uni lo-
co, & non alijs.
12 Confessarius non est sufficiens absque iusta
scientia, & soluendi potestate.
13 Confessarius imperitus qui excusetur à cul-
pa.
14 Prædicto præcipienti audire confessiones quis
subditus non pareat.
15 Confessarius absolvens in peccato peccat, sed
valet absolutio.
16 Absolutio sacramentalis quod sit actus iudi-
cialis est de fide.

Circa hoc caput de potestate, sapien-
tia, & bonitate confessarii dicimus.
Primo, confessarium debere polle-
re potestate, c. 1. in princ. de pen. d. 6. & quæ ibi
diximus. Item scientia, d. c. 1. §. caueat. &
quæ ibi tradidimus. Item bonitate, ut ro-
cte suo munere perfungatur, d. c. 1. §. la-
boret. & §. sacerdos. & quæ ibi scripsimus.
Et potestas quidem consistit in hoc, q. sit
presbyter habes iurisdictionem actualem,
ordinariam, vel delegatam, quæ ad pec-
cata sibi confessa extendatur, c. adiciamus.
§. ecce. & cap. generaliter. §. ecce. 16. q. 1.
& Conc. Triden. sess. 14. c. 6. & 7. tradit S.
Thom. in 4. lib. sent. d. 17. q. 3. art. 3. q. 4. &
Quolib. 12. & 31. Opusc. 19. cap. 4.

Quo efficitur, ut non omnis sacerdos
eo ipso, quod sacerdos est, ad id idoneus
sit. Quia, licet per sacerdotalem chara-
cterem accipiat potestatem, & iurisdic-
tionem habitualement ad absoluendum,
(quidquid aliqui Neoterici contra præ-
dicta iura perperam dixerint,) actualem
tamen, quæ ad id necessaria est, non reci-
pit, puta ordinariâ, vel delegatâ a sum-
mo Pontifice, seu Vicario, vel à Parocho,
vel saltem ut ratione bullarum, vel pro-
pter alias concessiones possit à penitente
eligi tanquam proprius sacerdos. Nam
aliter neque in Quadragesima, neque
alio tempore potest ualide, & efficaciter
absolvere, iuxta Panorm. communiter
receptum in c. omnis. de penit. & remiss.
nu. 7. & Adrian. de confess. dub. 8. & nos
latius in c. placuit. nu. 8. de penit. d. 6. tra-

didimus: (circa quod aliqui, etiam docti,
decipiuntur.) præterquam in mortis ar-
ticulo, in quo quilibet simplex sacerdos
potest audire confessiones, & à quacun-
que censura, & quibuscunque casibus ab-
solvere, arg. c. quod de ijs. de se. ent. exco.
c. pastoralis. §. præterea. de off. ordin. & c.
si quis suadente. 17. q. 4. & ea, quæ latius
scripsimus in c. 1. nu. 73. de pen. dist. 6. &
tradit S. Th. vbi supra, & nuper declaratum
est, & optime à Conc. Triden. sess. 14. c. 7.
adiecta tamen modificatione, inferius ap-
posita in princ. cap. 26. nu. 4.

Ab hac etiam regula excipiuntur illi,
qui non habent nisi venialia, aut morta-
lia, aliâ rite ac legitime confessa, quos
quilibet sacerdos audire potest, em. Caieta.
in summa, verb. absolutio. quod quidem
nō ea de causa licet, quod ad id non opus
sit iurisdictione ordinaria, vel delegata,
ut ille ait, sed propter aliam rationem,
quam nos, illius confutata, dedimus in c.
placuit. nu. 22. de pen. dist. 5.

Porro in primo horum duorum casuum,
quos excipimus, puta in articulo mortis
poterit etiam religiosus sine licentia sui
superioris ualide, & licite absolvere: quo-
niam tunc ab ipso Papa habet eam, saltem
tacitam. At in secundo casu, nempe quan-
do non sunt, nisi venialia, aut mortalia iâ
rite & legitime confessa, non potest licite
absolvere, quamvis ualeat absolutio,
secundum doctrinam Paludani in 4. lib. sen-
ten. dist. 17. q. 3. à S. Antonino, 3. par. titu.
17. cap. 7. Angel. in verbo, concessio, §. 4.
& alijs receptam, nempe religiosum non
posse audire confessionem aliquam, nisi
ad hoc a præfato suo fuerit tanquam ido-
neus expositus: etiam si penitens alias ex
privilegio summi Pontificis possit quem-
cunque sacerdotem, siue sacularem, siue
regularem eligere, eo quod religio-
sus non habet velle, neque nolle, c. nul-
lus, cap. quorundam de elec. lib. 6. Quod
sane, iudicio meo, debet intelligi de il-
lo religioso, cui aliquo statuto sue reli-
gionis, vel mandato sui superioris est ne-
gata facultas audiendi confessiones: non
autem de alijs. Tum quia nullus textus,
neque ratio efficax reperitur, quæ opi-
nionem Paludani contra illos fundare va-
leat. Tum quia religiosus in multis ha-
bet uelle, & nolle iuxta Sanctum Tho-
com.

communiter receptum 2. a. quæstio. 104.
articulo quinto, & Domin. in prædicto
capitulo quorundam. Tum etiam, quia
audire confessiones est opus charitatis,
& quemadmodum religiosus absque alia
superioris sui licentia, dummodo sibi præ-
ceptis non desit, neque prohibita trans-
grediatur, potest pacem componere inter
duos inimicos, & bonum consilium dare
consulenti ipsi, ita etiam poterit, & for-
tiori ratione, componere pacem inter
Deum, & proximum, ut saluetur. Tum
denique, quia hō obsequantur communi-
ter regulares, aliquæ plurimi religiosi,
quibus nullum est statutum, aut præce-
ptum contrarium.

Secundo dicimus, quod quamvis clerici
saculares non possint alij aliorum audi-
re confessiones post Conc. Trid. sess. 23. c.
13. sicut poterant antea, possunt tamen
alij religiosi, qui ante illud poterant vir-
tute suarum bullarum confiteri clericis
secularibus idoneis. De quo tamen du-
bitat quidam vir doctissimus. Cuius du-
bium auferri potest ea consideratione,
quod per dictum Concilium, ut ex eim
contextu facile apparet, nihil mutatur
quo ad illos. Sic enim habet: *Quamvis
presbyteri in sua ordinatione à peccatis absol-
uendi potestatem accipiant, & decernit tamen
Sancta Synodus, nullum, et regularem, posse
confessiones secularium, etiam sacerdotem, au-
dire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut pa-
triale beneficium, ab Episcopo per examē,
si illi videbitur esse necessarium, aut alias ido-
neus indicetur, & approbationem, qui gratis
decur obineat, privilegij, & consuetudine qua-
cunque, etiam non memorabili, non obstantibus.*
Per quæ verba non prohibentur regula-
res audire confessiones: & a iure antiquo
non est recedendum, nisi quatenus inue-
niatur expressum, l. præcipimus. C. de ap-
pellat. & cap. 2. de transla. Illa item con-
sideratione, quod ratio, quæ mouit mu-
tare illud in regularibus, qui regula-
riter sunt in hoc distractiores, & ne-
gligentiores, non habet locum in re-
ligiosis, qui regulariter sunt in eo cir-
cumspēctiores, & diligentiores, & ita
cessant verba, & ratio, quæ sola cessan-
te, lex quoque cessat. l. adigere. §.
quamvis. ff. de patro. & capitulo cum
cessante. de appellat. etiam si verba non
Op. Nauar. Tom. II.

cessarent: quæ tamen in hoc casu cessant.
Tertio dicimus, quod confessarius, ut
sit perfectus, & ut solus possit de omnibus
discernere, debet probe tenere atq; calle-
re sacramentalem, & moralem Theolo-
giam, utriusque iuris peritiam, & consti-
tutiones synodales illius regionis, in
quæ audit confessiones, uti nos probau-
imus in d. §. caueat. nu. 9. verumtamen, ut
sit sufficiens numeri suo obeundo, satis, &
necessarium est, ut libros, siue Græcos, siue
Latinos, siue vulgares relegens, diligenter
quæ secū considerans intelligat, quæ pecca-
ta ex ijs, quæ illi quos audit cōter pepe-
trāt, sint mortalia, quæ venialia, & quæ
circumstantiæ sint necessario confitendæ,
quibusq; criminibus annexa sit exco-
municatio, quæ sint peccata reuerata, quæq;
restitutionem expostulant, uel saltem sciat
dubitare in ijs, quæ alij medio crite etu-
dit intelligunt, ut nouerit consulere peri-
tiores quomodo, & quando agendum sit
id, de quo dubitat. Quod si auditurus
sit clericos, debet etiam scire illos casus,
in quibus irregulariter incurritur, aut sal-
tem posse dubitare circa illos, ut nos pro-
bauimus in d. §. caueat. numero 27. Quæ
quidem resolutio fundatur partim in di-
ctis S. Thom. lib. 4. sen. d. 17. in expositio-
ne textus sine litteræ, & in c. omnis. verbi
sacerdos. de penit. & remiss. & Caiet. in
summa. verb. confessarii necessaria, & alio-
rum doctorem. Partim in eo, quod unus-
quisque nosse debet id, quod illi necessa-
rium est ad suum munus, & officium re-
cte exercendum, cap. non est sine culpa.
de regulis iuris lib. 6. & l. illicitas. §. pen-
ff. de offi. præsid. cum eis adnotatis, etiā
lege naturali, iuxta illud Persij.

*Publica lex hominum, naturaque continet
hoc fas.*

Ut teneat penitus infamia debilis adus.

Partim, eo quod scientia eminens non
est necessaria, quoniam satis est illa, quæ di-
citur sufficiens, iuxta Innoc. receptum in
c. cum in cunctis. de elect. Partim, quod
ecclesie primarie presbyteri nihil am-
plius, quā quod dictū est, sciebāt. Partim,
quod satis est in iudicio exteriori medio-
crem quandam causarum peritiā habere,
vel saltem aliquē affessorum, ut sit index,
lege si certi. C. de iud. & c. statum. §. af-
fessorum. de rescript. lib. 9. Partim, quod

mille ab hinc annis in tota ecclesia Christiana ita communiter obseruatum esse videtur.

- 9 Ex qua resolutione sequitur primum, non esse valde iuri consonam illam differentiationem Durandi receptam a S. Anto. in 3. par. tit. 17. capitulisque doctoribus, & a nobis etiam in præcæto. S. caueat. quam constituit inter confessarios, qui ex obedientia, & charitate onus confitendi assumunt, & inter eos, qui sua sponte ad id faciendum sese offerunt. Videlicet, quod ij, iuxta illos, tenentur de omnibus sibi a penitente propositis iudicare, An illud sit mortale, nec ne? An habeat restitutionem, aut excommunicationem annexam? An contractus sit licitus, vel illicitus? An impediat communionem nec ne? Ille autem, qui ex obedientia, & charitate id oneris suis humeris imponit, non obligatur ad amplius quam ad id, quod dictum est. Quoniam hæc differentia nullo canone comprobatur: & quoniam si vera esset, pauci, aut nulli ex confessariis secularibus salui fierent: & quia obedientia non liberat a peccato illum confessarium, qui cognoscens se non intelligere, quod opus est ad audiendum confessiones, eas audit sicut asserit idem dñs Anton. ubi supra. Solum enim excusat illum, qui dubitat, an ipse sciat, quod sufficit, an non? arg. cap. quid culpatur. 23. q. 1. Tum quia §. si sepe l. 1. ff. de positi ad hanc sententiam allegatus a remotis agit, & nihil concludit. Primum, quia agit de illo, qui se gratis offert ad depositum custodiendum. Deinde, quia, quantum dicat, huiusmodi depositarium teneri ad resarciendum damnum, quod sua culpa contigit, ad quod alias nullatenus teneretur, c. 1. de deposit. non tamen dicit (ut quidam illi falso imponunt) teneri ad illud damnum, quod culpa sua leuissima acciderit: & consequenter debet intelligi de leui culpa, ut recte annotauit Dec. in l. contractus. col. 1. ff. de reg. iur. Quibus accedit, quod qui gratis se offert ad custodiam depositi, non debet ad amplius obligari, quam ille, qui propter stipendium idem facit, ut sentit Gregorius Nonus in præcæto c. 1. de deposit. Eum autem, qui ratione stipendii aliquid custodiendum recipit, non obligat

culpa leuissima, licet obliget leuis. d. c. 1. & qui tunc huic oneri sponte sua offert (ut plurimum) propter aliquod stipendium quo uitam suam sustentare valeat, facit Deniq; quod Pan. & Imolen. qui tenent cum communi sententia depositarium sponte se offerentem obligari ad culpam leuissimam, fundantur in eo, quod huiusmodi depositarius presumitur accipere depositum propter tantum utilitatem intuitu: & consequenter videtur sentire, quod si constaret, illum sese huic labori obtrahisse intuitu illius, qui deponit, non esset tunc obligatus, nisi ex dolo, vel lata culpa: quod si intuitu utriusque id fecerit, tunc teneretur ex lata culpa, & leui. Manifestum est autem, confessarium onus audiendæ confessionis assumere principalem, aut æque principaliter propter penitentem, & in eius gratiam, quam propter se: & consequenter non tenetur, eo quod se obtulit ad amplius, quam ad vitandam culpam latam, aut leuem: & id, quod communiter eidem officio operam nauantes euitare solent, & sibi canore ab eo, quod iuxta talis muneris naturam videntur obligari. Et hoc in toto orbe videmus communiter obseruari.

Secundo sequitur, quod non quicumque est idoneus ad audiendam confessionem alicuius certæ personæ, vel in aliquo certo loco, est idoneus ad audiendam confessionem quorumvis aliorum; & in quocunque loco. Pro quo facit illud Pragmaticæ sanctionis Gallicanæ, titu. de collationibus, §. in ecclesijs. adiuncta gloss. in verbo mutatis. quatenus sentit, in opidis muto cinctis habiliores rectores, seu parochos poni debere id, quod multis errandi occasionem tollit.

11 Tercio sequitur, quod qui audit confessionem in aliquo vico, aut pago rustico, & simplicium hominum non tanta eget scientia; quanta ille, qui audit in ciuitate; neque qui audit in ciuitate mediterranea tanta, quanta qui in ciuitate maritima nec qui in maritima tanta, quanta qui in vniuerso, quodam Regno, vel Italia: nec qui audit ubi sunt multi litterati, quos possit consulere, ut ubi nullus est talis.

12 Quarto sequitur, quod confessarius, qui nescit discernere, in quibus casibus

possit, aut non possit absolueret, neque differentiationem inter maiorem & minorem ex communicationem, vel ignorantiam peccata mortalia communia, aut simplicem fornicationem, aut voluntatem deliberatam ad peccandum mortaliter esse peccatum mortale, vel quancunque superbiam, iram, inuidiam, aut gulam existimat esse mortale, vel circa dubios contractus, saltem dubitare, minime nouit, non excusatur a culpa, quantalibet bona vita, conscientia, subtilitate, & ingenio naturali præfulgeat ad alia munera obeunda, arg. cap. non est putanda. 1. quæst. 1. Et quod ille, qui eiusmodi confessarios ad audiendum confessiones præfecit, vel præfectos tolerat, multo grauius peccat argum. notatorum in gloss. capit. 1. de offic. delegat. & affirmant Albericus Magister S. Thomæ, Bonauen. & alij in 4. lib. sentent. dist. 17. & dist. 18. B. Antonin. 3. par. tit. 17. cap. 6. §. 1.

13 Quinto dicimus, veram esse illam sententiam S. Ant. ubi supra, uidelicet huiusmodi confessarium imperitum in tribus casibus excusari posse. primus est, quando is, qui confitetur, est valde sibi ipsi sufficiens ad suorum peccatorum grauitatem confessario exponendam, & reputatur habere rectam conscientiam. Secundus casus est, quando confitentes sunt persone spirituales solitæ sepe confiteri, & perinde communiter non alij, quam peccatis venialibus tenentur. Tercius est, quando penitens est in articulo mortis, & non adest alius, qui possit eum audire præter illum. Quæ eadem ratione idem videtur dicendum de confessario, qui est apud infideles, Saracenos, vel Gentiles, penes quos sunt Christiani liberi, vel serui contentis uincti, vel soluti, quibus non est copia confessarij peritioris, argum. cap. 1. §. fin. ne sed. vacan. lib. 6. leg. generaliter. §. si prius. ff. de Decurionibus.

14 Sexto dicimus, quod etiam qui obediunt præcepto confessiones audit, iudicando se ad id non esse idoneum, peccat. Namque prælati id ei debet præcipere, arg. 1. ad Timoth. c. 1. & c. nihil de elec. & c. fin. eod. titu. lib. 6. neque subditus, si non est idoneus, debet id acceptare, cap. non est putanda. 2. quæst. 1. At si dubitat de sua sufficientia, poterit prælati sese præcepto

conformare, argum. capit. quid culpatur. 23. quæst. 1. & eorum, quæ tradit diuinus Thom. 2. 2. 2. q. 104. art. 5. & 1. lib. sent. d. 29. art. ult. id 3. saltem si non erit, prælati id muneris ei non iniunxisse ira, odio, amore, vel cupiditate permotum. Superior autem cum secus conscientia poterit hoc illi præcipere, si iudicat illum idoneum audiendis confessionibus, quibus eum præficit, iuxta id, quod dictum est, arg. apostolicæ de cleric. excom. ministr. & cap. innotuit. de elect.

15 Septimo dicimus, quod bonitas confessarij ad minus debet esse tanta, ut sit, vel probabiliter credat, se esse extra statum letificæ culpæ, c. 1. §. laborer. de pen. d. 6. Nam si in eo statu audiret confessiones, & absolveret, mortalis culpa reatum incurreret. Quia omnis, qui recipit, vel administrat sacramentum in peccato mortali, mortaliter peccat, capit. illud. 21. dist. & capitulo per Isaiam. 1. quæst. 1. & tradidimus nos post sanctum Thom. 3. par. q. 64. artic. 6. & 4. lib. sentent. dist. 18. quæst. 2. art. 2. quæstio. 1. in cap. quando de consecr. dist. 1. capit. 6. numero 43. & sequ. licet eius absolutio communiter valeat, argum. cap. maledicam. & dicti capit. per Isaiam. 1. quæst. 1.

16 Octauo dicimus, quod postquam hæc fuerint typis excusa, declarauit sanctum Concil. Trident. sess. 14. can. 9. & 10. hæreticum enim, qui dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum iudicalem, sed solum ministerium pronuntiandi, & declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat, se esse absolutum, aut sacerdos non serio, sed ioco absoluat. Eum item, qui dixerit, non requiri confessionem penitentis ut sacerdos eum absolvere possit. Eum item qui dixerit, sacerdotem, qui in peccato mortali est, potestatem ligandi, & solvendi non habere, & ita absolutionem

ab eo impetratam non esse validam, vel eum, qui non est presbyter, posse sacramentum absolutionis conferre.

De his que confessorius debet penitentem interrogare, & qua prudentia id facere debet.

Cap. V.

S V M M A R I V M.

- 1 Confessorius, quæ debet interrogare sub pena culpa mortalis, num. 2.
- 3 Confessorius interrogando servet hoc tria.
- 4 Et circa peccata carnis hoc.

Dicturi de ijs, quæ confessorius tenetur penitentem interrogare, & qua prudentia id agere debet, præsupponimus. Primo, quod is, cui iniunctum est aliquod onus, debet illud recte subire, & non est putanda. 1. q. 1. & c. indicantem, 37. questione quinta.

Secundo præsupponimus, hoc esse præceptum confessorij manus, ideoque prudenter exercendum, ac subinde interrogandum penitentem id, quod expedit, & non amplius, iuxta illud Augustini relatum à Gratiano in c. 1. de pen. d. 6. §. diligens, confessorius sapienter interroget peccatorem, quod forsitan ignorat, vel vercundia vult occultare, quibus verbis B. Tho. in 4. dist. 19. in expositione litterarum, confessorium teneri scrutari conscientiam peccatoris, sicut solet medicus agri tudinē agrosi, & index causam litigantis.

Ex quibus inferitur, Primo, verum esse illud Angeli in summa verbis interrogatio nes, in princ. quod nos latius tractavimus in d. §. diligens, nempe, confessorium teneri sub pena peccati mortiferi ad inter rogandum omnia, quæ ipse videt, animad vertit, & credit esse necessaria ad hoc veco fessio sit integra, & fructuosa, cuiusmodi est quod ipse existimat, penitentem uel lo silere ob ignorantiam, inconsideratio nem, aut obligationē, arg. et sic rector. 43. d. Nam hoc ad summum munus pertinet, cap. omnis, de pen. & remis. sed non est eius modi, quod (suo iudicio) penitens, aut intelligit, aut advertit, neque præ obliuio ne vercundia prætermittit, tunc enim potest sibi persuadere, penitentem id nō perpetrasse, vel iam alias fuisse confessum, quoniam omittit aliquam interrogatio nem per inadvertentiam, aut obliuionē

non videatur esse mortiferum, argum. d. cap. sit rector, & eorum, quæ in præ lud. 7. repe. cap. inter verba, 1. r. q. 3. diximus Equidem ex confessionibus, quas audiri intelligo, duas interrogationes esse maxi me necessarias. Alteram de numero pec catorum, cuius expressio est necessaria, ut dicitur infra in c. 6. quia video paucos ex primere. Toties peccanti in hoc & toties in illo, in d. sibi satis fecisse videntur dicē do. Sæpe sapienter, aut. In finis nichil, quod non sufficit. Alteram de specie par ticulari eius, quod generaliter confiten tur, quæ adeo generaliter confitentur nō possunt nequeat satis intelligere confes sarius, an sit peccatum veniale, an morta le, ut declaratur supra, cap. 2. num. 6.

Infertur secundo, quod confessorius debet observare illa tria, quæ nos in d. §. diligens, num. 2. & seq. comprobavimus. Primum est, ut non interroget oia, quæ penitens poterat commisisse, sed in illa, quæ homines eiusdem qualitatis efficere solent, arg. c. de testibus, de testibus cum his, quæ in d. §. diligens, citamus. Unde nec nobilem laicum debet interrogare ibi, quæ communiter soli ecclesiastici so lent facere. Secundum est, ut solum inter roget continua peccata, quæ sere omnes noverunt, qualia sunt transgressiones viti atiores præceptorum Decalogi, & septē crimina capitalia, omissiones circa qua tuordecim articulos fidei, & circa septem Ecclesiæ sacramenta, & opera misericor dia, & circa custodiam quinque sensuum, & alia huiusmodi. Non autem interroget peccata occultiora, quæ perditissimi homines in venerunt, vel si forsitan de his verbum fecerit, ita cante, & dissimuliter faciat, ta libusque circumloquijs utatur, ut si pen itens illa commiserit, proferat, sin minus, ea nō ediscat. Tertium, ut in peccatis car nalibus non descendat nimium ad pec ciliares circumstantias singulas quasque mi nutatim interrogando, ne seipsum, aut pe nitentem ad aliquam delectationem allici at, etenim quemadmodum debet Philo soph. 5. Ethic. & Thom. lib. 1. quæst. art. 9. doleat abili tanto magis morient, quan to particularius considerantur. Quod circa cum de pollutione voluntaria, & extraor dinaria, vel de fornicatione interroget, nihil de modo perpetrandi disquirat, & satis

latis est enim dicere, quoties id commiserit modo id explicet, quod necessarium est ad ipsius peccati naturam, & speciem dignoscen dam, circa descensum ad aliquas turpes cir cumstantias peccati. Quod adeo verum est, ut nullatenus penitenti permittere debeat, nimis distincte illas exprimere, ut post alios in d. §. diligens diximus, & consequen ter summam tantum debet interrogare de oculis, amplexibus, alijsque tactibus impudicis eos, qui nō sunt obstricti matri monio, illos autem, qui obstricti sunt, ma gis perscrutatorie, vel nihil prorsus, vel so lum ad intelligendum, an aliqua extraor dinaria pollutio fuerit subsequuta, vel an illa actus fuerint cum probabilis pollutio nis periculo. Quoniam alia, aut non sunt peccata, aut non sunt nisi venialia, ut re cte Caiet. 2. 2. q. 54. art. 1. explicuit, & infe rius dicitur. Immo, & cum circa hoc ali quid confessorius interrogaverit, hone stis vocabulis uti debet, neque turpiter no minet, quod est turpe auditu, argumento principij proximi Decretalium.

De circumstantijs peccati.
Cap. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 Circumstantia quid, & quæ sint eius species, num. 2.
- 3 Circumstantia mutans speciem necessario con sistenda.
- 4 Circumstantia prohibita alia lege, quam ip sum peccatum, ut consistenda.
- 5 Circumstantia extenuans peccatum quando consistenda.
- 6 Circumstantia, quæ necessario consistenda, nu. 7. & seq.
- 13 Circumstantia persona, & religionis quando consistenda.
- 14 Circumstantia conscientia contraria quando consistenda.
- 15 Circumstantia numeri non est proprie circun stantia.
- 16 Peccati numerus ut augetur iterando, con tinuando, & interrompendo, numero 17. & 18.
- 19 Penitens potest rino verbo mille peccata con fiteri.

20 Circumstantia obligata potest confiteri, pen cato non confesso.

DE peccati circumstantijs dicimus. Primo, quod peccati circumstan tiam iuxta mentem iuris, c. consideret. de pen. dist. 5. l. aut facta, si de pen. c. licet dignum, de homie. Panor. & aliorum inter pretum ibidem S. Tho. 1. 2. q. 8. & in 4. lib. sent. dist. 16. & omnium aliorum ibidem, & Ant. 3. par. tit. 17. c. 18. §. 4. Gerson. 2. par. fol. 17. quos retulimus in principio dicti cap. consideret. & alibi, est quoddam accidens actus humani, qui peccatum est. Dixi. Acci dens, quoniam nulla circumstantia actus est eiusdem substantia. Dixi. Actus humani, qui peccatum est, quoniam sæpe fit, ut actus, qui secundum se non est peccatum, sit tale ob adiunctam circumstantiam. Cum enim tunc ipsamet circumstantia sit illud, in quo peccatum consistit, non est accidens peccati, sed illius rei, quæ peccatum est sicut nos in d. c. consideret. numero 3. elucidavimus, sequentes Alex. Halensem, in 4. par. q. 77. artic. 2. colum. 2.

Secundo dicimus, quod circumstantia actus moralis sunt septē, quæ continentur in illo versiculo. *Qui quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando, velato a S. Th. in d. q. 7. art. 3. in corpore quæst. qui magis nobis placet, quam illud Palud. in 4. dist. 16. q. 3. art. 1. uti nos diximus in princ. d. c. consideret. nume. 2.* Quoniam in illo Pa lud. ponitur verbum, Quoties, quod nume rum denotat, loco, Quibus auxilijs, & nu merus nō est circumstantia, sed potius pec cati multiplicatio, ut ibidem tradidimus.

Tercio dicimus, quod hæc circumstan tiarum omnes illæ, & solæ in sacramentali confessione necessario exponi debent, quæ efficiunt opera, quorum sunt circūstantie peccata mortalia, vel quod illa, quæ sunt mortalia unius speciei, hant etiā, ut sint al terius, vel quod est mortale ob unā cau sam sit etiā propter aliā, siue mutet opera ipsa ex una in alterā specie, siue secus, iux ta communem opinionē, quam copiose ibi dem, numero 5. pertractavimus. & solē il lā, & omnes sunt huius generis, quæ secun dū S. Tho. in d. dist. 16. q. 6. art. 2. q. 3. ultra malitia eiusdem operis habent specialem repugnātiā cum ratione. Secundum Seco tum vero illæ sunt in confessione aperien dæ,

Secunda pars Decret.

de, quæ diuersis, specialibusque præceptis prohibentur.

Diximus: *Specialibus*, quoniam nō sufficit esse talia, quod vñ in altero includatur, qualia sunt lex prohibens omne malū, & prohibens homicidium, quod etiam in dicto principio, nū 74. præbuius, & in corollariis sequentibus speciatim explicauimus. Ante quorū explicationem admonemus, quod postquam hæc fuerunt Hispanæ excusa, Cone. Trid. sess. 14. cap. 5. & can. 7. definiuit, hæreticū esse, qui dixerit, nos non teneri ad constituendum circumstantias, quæ peccati speciem mutant, quod qui dem est intelligendum de circumstantia, quæ speciem peccati uenialis mutat in mortale, vel speciem unius mortalis in aliud mortale, non autem de illa, quæ mutat speciem unius uenialis in aliud ueniale, qđ non est necessarium constituendum iuxta gl. cap. omnis de pœn. & remiss. receptam ibi, & in 4. lib. sent. dist. 17. & quamvis prædictum Cōc. non loquatur expresse, nisi de illa circumstantia, quæ mutat speciem peccati, intelligendum tamē est etiam de illa, quæ opus alioquin ex se bonum, vel saltem non malum, facit mortiferum, immo etiā de illa, quæ facit, vt opus, quod ob vñ respectū est mortiferum, sit tale ob alterū, quāuis speciem operis, quantum ad suā essentiam minime mutetur, quoniam circumstantia, qđ facit de bono malū, vel de ueniali mortale, vel de mortali vno respectu, vt sit tale altero dici pōt mutare speciem, vt neque ita multo post dicitur infra, in illat. 4. nū. 5. & seq. Ratio enim, quæ ad hoc definiendū Concilium mouit, est, quod cōfessarius est index, qui in causa penitentis non possit æquam ferre sententiam absque manifestatione circumstantiæ, quæ mutat speciem peccati, quæ quidem ratio mutat etiam in tribus prædictis circumstantijs, quare idem iuris debet esse de omnibus, leg. illud. ff. ad leg. Aquil.

Ex prædictis inferitur. Primo, nō esse cōstituendas illas circumstantias, scilicet esse peccatum commissum in secūda, uel tertia feria, aut in prato, vel vinea, manu dextra, vel sinistra, quoniam per has nullum prædictorum trium fit, si quidem non sit mortale, quod sine illis nō esset tale, neque etiā sit letale alterius speciei, neq; alio respectu. Inferitur secundo, quod peccatū ob fidu-

ciam, quod postea per confessionē ueniat obtinebit, non tenet de necessitate id cōfiteri, quia non est circumstantia adeo peccatum aggravans, immo potius minuit, vt inquit Caiet. 2. 2. q. 121. art. 2. quidquid Bonauent. in Apol. g. insinauerit.

Inferitur tertio, quod is, qui furatus est aliquid factum, vel ex loco sacro, nō satisfacit dicendo, se id furtū fecisse, sed oportet exprimere, esse rem sacrā, vel de loco sacro surreptam. Nam hæc circumstantia efficit, ut quod ē mortale vnius speciei, aut vno respectu, fiat ēr alterius, vel altero respectu, eo quod spālitur prohibet lege particulari alia distincta ab illa, quæ furtum prohibet, quæ quidē præcipit, ne quid sacrum aut de loco sacro surripiatur, c. qui quis. 17. q. 4. Id quod enim est dicendum de homicidio, & fornicatione in loco sacro perpetratur, per hanc enim circumstantiam sunt mortalia alterius speciei, eo quod ob alium respectum, quam legis diuinæ, lege scilicet humana speciali prohibentur, c. proposuisti. de consec. dist. 1.

Inferitur quarto, eum, qui cū coniugata, vel religiosa, vel cognata rē habuit, nō satisfacere cōfiteōdo, se cum femina concubuisse, quoniam debet exprimere, fuisse coniugata, religiosam, vel consanguineā. Nā in primo casu est propriū adulterium, in secundo vero sacrilegium: in tertio autē incestus, & cōsequenter, quod erat mortale vnius generis, efficitur alterius. Is item, qui deliberauit furari, ut possit rē habere eum religiosa, & coniugata, tenebitur cōfiteri furtū, sacrilegium, & adulterium. Nam & si tria hæc sint vnus interior actus voluntatis, ille tamen ex triplici causa, eaque diuersa, est crimen mortale. Si quidem trifariam rationi repugnat, & tribus etiā distinctis, & specialibus legibus prohibetur.

Ex quibus facile colligas responsū ad questionem, nuper nobis propositam; An scilicet coniugatus, qui rem habuit cum uxore aliena, teneatur declarare non solum se esse coniugatum, sed etiam illam, cum qua rē habuit? Resoluenda est enim affirmatiue, quia est circumstantia, quæ per se sola mutat speciem peccati, & ita est constituenda per prædicta.

Inferitur quinto, quod omnis circumstantia finis, prohibita per aliā legē specialem, versam

De circumstantijs peccati. Cap. VI. 38

versam ab illa, qua principalis actus prohibetur, debet in confessione explicari, cuiusmodi est circumstantia furantis ad fornicandum, occidendū, vel percutiendum alterum.

Inferitur sexto, eum, qui mentitur, vt alios delectet sine alterius detrimento, (quod est mendacium iocosum, & ueniale tantum) hac intentione, vt edam si intelligeret esse mortale, nihilominus mentiretur, teneri illam circumstantiam cōfiteri, quoniam per illam efficitur mortale, quod sine illa non esset tale.

Septimo, quod nō tenetur illas circumstantias cōfiteri, quare peccatū extenuat. Vnde qui peccauit cum muliere quadam ab ea prouocatus, non tenetur cōfiteri se se esse prouocatum ab illa. Siquidē id peccatū extenuat, per c. significauit. de pœn. & remiss. qđ in hoc dixit singulariter Fel. in c. dilecti. de excep. & per l. si adulteriū cū inessu. §. Imperatores. ff. ad l. Iuliam. de adul. quē ad hoc aiebat singulariter Ias. in l. vt vim. ff. de iustitia. & iure, apertissimē tamē ad hoc propositū textum in d. c. cōfiteret verb. cōfessionem. de pœn. d. 1. Immo opinio cōmunis, quæ sequebatur in d. c. cōfiteret, nū. 5. videlicet, quod penitēs illam circumstantiam subicere debet, quia in cōfessione se ipsum excusare non debet, nūc displicet: tum quia nulla lege, aut ratione fulcitur, quā id possit efficaciter cōprobatur, tum quia, quocumque modo illā exprimat, se ipsum sufficenter accusat, imputando sibi culpam, quā habet nihil illi detracheat, neque adiciat. Tum quia secundum Bonauenturam, in 4. lib. sent. dist. 16. & communem, quā ubi supra sequimur, tenetur manifestare illas circumstantias extenuantes, quæ ita extenuant, vt efficiat non esse peccatum, vel ad finem ueniale tantum, quod alias fuerat mortale, qualis est circumstantia grauis morbi, quæ nullum vel ueniale tantum peccatum facit esum carniū in Quadagesima, & etiam quando eam cōfessarius penitentem interrogat, vel quando ex eorum occultatione occasionem alicuius mali, idem cōfessarius apprehendere, arg. c. nihil. de prese.

Inferitur octauo, quod, quāuis sit laudabile cōfiteri circumstantias, quæ ita peccatum adauget, vt illud ex paruo magnum, vel ex magno maius efficiat, opinio tamē

communior, & probabilior habet, hoc nō esse necessarium, quādo augmentum illud nō est in causa, vt ueniale mortale fiat, vel alterius speciei mortalis, vel alio respectu qđ nos ubi supra copiose cōfirmauimus, & satis declaratū est nunc per Con. Trid. sess. 14. c. 4. & 5. & can. 7. a cōtrario sensu, licet Marsilius in lib. 4. sent. q. 12. ar. 1. cōmunē istam sententiam restituat, ne sit ei locus in circumstantia, quæ clare, & manifeste peccatum adauget, a quo ibi discessimus ob multas variāsq; cōsiderationes. Et quāuis post hæc Dominicus Sotus aliter idem, quod Marsilius cōtra communem, non tamen debemus ab ea discedere. Tū quia cōfessarij tam magnam inueniunt difficultatem in perquirēdis omnibus circumstantijs mutātibz speciem, etiam sine perquisitione nō mutantium, sed notabiliter aggravantium, ut putent quasi impossibile perquirere has, & illas, & Deus nō obligat ad impossibile, neq; ad nimis difficile, iuxta mentem S. Tho. in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 1. art. 2. Tum quia multi penitentes remanēt eam magnis sirapulis, an cōfessi fuerint bene, aut male, vidētes pauca peccata esse vnius speciei, quæ nō sint maiora, vel minora notabiliter, quā alia eiūsdē rōne personæ, loci, moris, modi, præludiorum, aut cōsequentium, & ita sunt importunissimi cōfessarijs, redeūtes ad se recōciliandū, & dicentes, cōfessi sumus. Peie nouimus, Percussimus, Fornicati sumus, sed non diximus tempus, quod in eo cōsumpsimus, neque qđ paulo ante, aut post dicimus, aut fecimus hoc, vel illud, quod augebat peccatū. Et vix est vlla vix alia se dādi, & tranquillādi eos, quā docēdo illas circumstantias nō esse necessario cōfiteandas, quia nō mutant speciem saltē in genere moris. Itē, qui peccator nō tenetur, vt alierit cōmunis, & idem Sotus in 4. dist. 18. q. 2. ar. 4. cōfiteri mala verba, signa, & gestus, quæ antecēdūt homicidium, aut percutiōnem, sufficit enim dicere: Interfeci: Percussi, neq; oscula, & ita alia multa turpia, quæ præcedunt fornicationē, sufficit enim dicere: Fornicatus sum Neq; cogitationes, & volūtates apparatū ad furādum, vel cōmittēdū alia delicta, immo satis facit vltimū actū cōfiteōdo, vt dixit Sotus post alios in d. ar. 2. dicēdo: Percussi. Interfeci, decies, Fornicatus, Furatus fui toties, &c. Tum

Tum quia sanctum Concil. Triden. præci-
rata sess. 14. capit. 5. & can. 7. cui inter-
fuerunt viri doctissimi, & sanctissimi, qui
de his opinionibus in scholis disernerunt,
declaraunt circumstantias, quæ mutant
speciem, esse confitendas arguunt. 1. ff. de
offic. eius cui. & c. cum apostolica de his,
quæ sunt a prela. Tum denique, quod in-
terest plurimè ad salutem animarum, ut ame-
mus, & non horreamus confessionem in quod
iuuabit alleviatio eius ab omnibus illis
oneribus, & difficultatibus, a quibus po-
test leuari, iuxta eius institutionem diuinam,
& declarationem sapientis Matris Ecclesie In-
genui. Domini suauis est, & onus eius leue,
Matth. 11. Neque obstat, quod quidam dicitur
dubitare de hac nostra sententia, quam
nobiscum fertur esse communem, allegans
pro ea multos, quos nos non citamus, eo
quod legit aliquos graues auctores contra-
rium tenentes, quos nos etiam legimus, sed
intrepide hæc partem elegimus. Tum per fun-
dameta, quæ hic, & in alijs locis a nobis ci-
tatis traduntur. Tum quia puto eos, qui
dubitāt, cauere sibi debere, ne sepe semper
eos post auditas, vel factas confessiones con-
scientia mordeat, dicās, se non satis inquisi-
sisse vel expressisse grauitatem peccato-
rum, quæ circumstantia intentionis, & exten-
sionis actus, aut irreuerentia, contemp-
tus temporis, loci, personæ, & aliæ inducunt.

8 Quibus addo, quod quauis hæc nostra
quæ, vt diximus, communis est opinio, vi-
deatur facere pro alia conclusionem prædicti
Soti in dicta dist. 18. q. 2. art. 4. de qua nu-
per interrogati fuimus, non tamen videtur
nobis vera. Illa enim conclusio habet, non esse
necesse confiteri virginitatis circumstan-
tiam, i. quod is, qui confitetur, est virgo, si vo-
luntas fornicandi non peruenit ad actum,
quamuis secus sit, quando peruenit. Non in-
quam, videtur vera. Tum quia peccata volun-
tatis, oris, & operis sunt eiusdem speciei, &
non differunt, nisi quia alia sunt magis per-
fecta, quam alia, vt dicemus infra. c. 16. nu.
6. post S. Tho. 1. 2. q. 52. art. 7. & consequen-
ter stuprum mentale, quod est voluntas ha-
bendi copulam cum virgine, aut cum sit Vir-
go, vel eiusdem speciei, cuius suprà reale
quod est ipsa copula, & si quis eam habuit
debet confiteri illam circumstantiam, vt ip-
somet ait etiam debet confiteri, qui eam vo-
luit habere, licet non habuerit. Cum alia spe-

cies luxurie velle fornicari cum virgine,
vel cum sit Virgo, & alia velle fornicari cum
corrupto, vel corrupta, vel cum sit corruptus,
vel corrupta. Tum quia Concil. Trid. sess.
14. c. 5. can. 7. declaraunt circumstantiam, quæ
mutat peccati speciem ex vna in aliam, ne-
cessario esse confitendam, qualis est hæc, de
qua loquimur, ut prædictum est. Tum deni-
que, quia non facit pro eo prædicta opinio
communis, quia loquitur de circumstantia
non mutante speciem peccati, conclusio ve-
ro eius de circumstantia illam mutante.

Videtur tamen nobis hæc communis
opinio restringenda.
Primo, ne procedat in circumstantia, quæ
sic augeat peccatum, vt ratione ipsius fiat re-
seruatum, saltem ex vi constitutionis syno-
dalis, quæ solent aliquando fieri aliqua,
& damna certa cuiusdam quantitatis Episcopio
seopo referuare, vel addere, quod absolu-
tio, siue restitutio fiat certo quodam modo.

Secundo posset etiam restringi, ne proce-
dat in ea circumstantia, quæ habet annexam
excommunicationem, & efficit, vt ea sit Pa-
palis, quemadmodum leuis percussio cleri-
ci est Episcopalis, cap. peruenit. de senten.
excommunic. vbi text. singularis, gravis
vero est Papalis, cap. si suadente. 17. q. 4.

Tertio limitatur in ea circumstantia,
quam confessarius interrogat: & non po-
test siliari absque periculo alienius spiri-
tualis incommodi, vt recte asseruit Sili-
in summa. verb. confessio. prima quæstio.
9. Quamuis Ioannes de Eriburgo, qui fuit
auctor summæ confessorum, id non dicat
in loco citato ab eo, libro 3. tit. 33. q. 11.
neque etiam vbi de hac materia tractat,
lib. 2. tit. 34. q. 81.

10 Quarto dicimus, quod circumstantia diei
festi non est necessaria confitenda, quoniam
non facit esse letale, quod sine illa non esset
tale, neque alterius speciei talis, neque alio
respectu, nisi esset opus seruile in festis
prohibiti, quale non est peccatum iuxta san-
ctum Thom. in 3. lib. sent. dist. art. 5. q. 2.
Quam asseritionem confirmamus in dicto
c. consideret. nu. 17. & seq. multis fundamē-
tis, respondendo totidem alijs oppositis. se-
quenti in eo Cardinale Caietanum. 1. 2. q.
7. & 1. 2. q. 122. art. 4. & in Quolibet 10. &
in summa. verb. dies festos, resolutio. Sil-
uestrum, verb. circumstantia. q. 3. & verb. dies
Dominica, q. 6. & Aurea rosacea. 63. vbi
testatur

testatur, doctissimos quosque ordinis Do-
minicani conuenisse, & hanc opinionem su-
secepisse, & Iacobum Almaynum, in 4. lib.
sent. dist. 17. col. 24. Quamuis eois opinio
posset in duobus casibus obseruari, sicut
diximus ibidem. nu. 40. nempe quod eo sine
peccatum committitur, ut in eo fiat ali-
quod opus manuale prohibitum in illo
die, & quando intentione, & proposito
violandi festum, letale crimē admittitur.

11 Quinto dicimus, quod circumstantia diei
ieiunio, vel orationi consecrati, licet uidea-
tur aliquatulum augere peccatum, non est
de necessitate confitenda, nisi peccatum
perpetretur cum proposito violandi per
illud homini die. Quia non efficit mortale,
quod alias non esset tale, nec mutat in specie
mortale, nec facit, ut nouo respectu sit ta-
le, quorum aliquod requiritur ad hoc, vt
circumstantia confessio sit necessaria, vt su-
pra dictum est, & probauimus in princ. d.
c. consideret. nu. 32. versic. ad primum.

12 Sexto dicimus, quod quamuis circumstan-
tia loci sacri omne peccatum grauius red-
dat secundum accidens, non est necessario con-
fitenda, nisi quod ipsum opus peccati sancti-
tati, vel immunitati eiusdem loci directè
contrariaretur, qualis est humani sangui-
nis, vel seminis effusio, vel violenta abstra-
ctio eorum, qui ad loca sacra confugiunt.
Quia in his, quod erat mortale propter
vnam causam, sit et mortale per alteram,
arg. c. Ecclesijs, de consec. d. 1. & c. propo-
sisti. de consec. eccl. & c. 1. eo. tit. li. 6. vel
quod peccatum non erat, aut solum uenia-
le ex genere suo ratione talis circumstantiæ
sit mortale, vt est actus coniugalis inter vi-
rum & uxorem ibidem sine causa iusta exer-
citus, qui quidem in alijs locis peccatum
non esset.

13 Septimo, quod qui in ecclesia committit pec-
catum aliquod superbiæ, peruij, aut gu-
læ, & c. non tenetur necessario confiteri circums-
tantiam loci sacri, neque qui existens in eo
de loco desiderat occidere, ferire, vel for-
nicari extra illud, dummodo non cupiat id
committere in eodem. Nam qui tale desi-
derium conciperet, etiam si extra locum sa-
crum existeret, circumstantiam sacrilegij,
quod i eo admittit, confiteri teneretur, vt
in princ. d. cap. consideret. nu. 22. diximus.

14 Octauo dicimus, quod quamuis circumstan-
tia propriæ personæ aliquod peccatum au-

geat, quia ceteris paribus, plus peccat di-
ginitate aliqua prædictus, quam priuatus
homo. 40. d. & prælatus plus, quam subdi-
tus. c. præcipue. 1. 1. q. 3. & sapiens pus, q.
ignoras, c. sicut dignus, de homicid. & mul-
to plus ille, qui affectat ignorantiam, vt li-
berius peccet, quam peccaret sciens, c. pe-
37. dist. & bonus plus, q. malus, & melior,
quam minus bonus, & licet propterea uti-
le sit, homini circumstantiam confiteri, non
tamen cōiter necessarium est. Quia illa, vt plu-
rimum, neque ex veniali facit mortale, ne-
que ex mortali unius speciei mortale al-
terius, neque ex mortali vno respectu, mor-
tale alio, propter alium finem. At uero quod
hoc fieret, puta cum agitur contra uotum,
vel contra statum voto firmatum, vt cum reli-
giosus fornicatur, circumstantia personæ
confitenda est, quia tunc aliquod ex illis tri-
bus prædictis efficitur. Quod quidem non
ita sit, quod religiosus blasphematur, vel quod
uis aliud crimen, quod non est contra sua
vota, vel regulam, quæ est professus, admit-
tit, vt post Caiet. 1. 2. q. 7. art. 1. diximus in
d. princ. c. consideret. nu. 50. Circumstan-
tia enim religionis cōiter non facit esse mor-
tale, quod suapte natura non erat tale, ne-
que etiam facit esse alterius speciei, quod
se erat alterius. Et ita patet responsio ad
id, quod nuper quæsitum fuit. An scilicet
religiosus, qui fornicatus est, teneatur
confiteri, se esse religiosum. nam per præ-
dicta est palam, eum ad id teneri.

15 Nono dicimus, quod tunc demum, &
non alias, est necessarium confiteri cir-
cumstantiam, quod peccauerit contra con-
scientiam, quando opus effectum ob nul-
lam aliam legem, sed solum propter con-
scientiam erroneam tantum sit peccatum,
tunc enim solummodo unam ex tribus il-
lis prædictis, & non aliam efficere manife-
stum est, sicut nos vbi supra, nu. 58. & 65.
noue declarauimus.

Decimo, quod numerus peccatorum non est
circumstantia, sed additio peccati ad pec-
catum. Quia frequentatio peccati non cir-
cunstat prius peccatum, sed constituit no-
uum, & separat a priori. Circa quod quat-
tuor diximus in d. cap. consideret. nu. 41.
Quorum primum est non esse satis dice-
re. Peccati sepe in hoc genere peccati,
quoniam verbum illud, sepe ita uerificat
in numero denario, imò & in binario, fa-
cit

ent in ceterario, iuxta glo. i. e. monasteria, de vita, & honest. cler. late Geor. in princ. Clem. sepe. de verborū signifi. quāvis Arch. in c. imitare. 6. q. 1. & in prin. d. c. consideret partē affirmatiuam, defendat quē licet Ang. verbo confessio. 1. §. 3. voluerit reprobare, merito in eū reprobauit Cardinalis Alexandrinus in d. c. imitare.

15 Secundum, peccatorē teneri ad dicendum certum numerū peccatorū, si eum nouerit exprimere, dicendo. Hoc peccatū commisi toties, quod si certum numerum minime nouit, debet secum rationē ponere, quoties in die, vel hebdomada, aut mēse, plus minusve illud peccatum admiserit, & exponere numerū verisimiliorem. Peccat. n. mortaliter, qui prae pudore, vel hypocrisi, aliquid ex numero, cuius meminit, subijceret. immo etiam si per culpam suam latam fiat, quo minus recorde tur, eo quod ea de re nihil antea secum praecogitaret, cum tamen id facere potuisset, & proinde confessio nihil valet.

Tertium, satis esse absque aliquo numero suū statū sufficienter manifestare, veluti si qua publica meretrix per decennium parata, & exposita ad fornicandū, tū cum clericis, religiosis, & laicis, & coniugatis, aut solutis, & post cōuersionē confiteretur exprimereque se toto illo tēporis spatio in eo statu fuisse. hoc, in quā, satis esset, vt post Cardinalem Caiet. To. 1. Opusculo rū, Opusc. 18. q. 3. concludimus in dicto c. consideret, pōderantes illa verba. Quāntū perseuerauerit, & desistat, qd perseuerando peccauit. Per quē praedicta sententiā singulariter probauimus, vt ibi diximus, & addidimus, eū, qui annū integrum omisit dicere horas canonicas, satisfacere dicendo: Anno integro omisi diuinū officium.

16 Quartum, quod toties peccatū peccatorū augetur, quoties peccatū ipsum, vel voluntas peccandi, quae fuerat interdicta, renouatur secundū Io. And. in reg. delictū, col. pen. de regu. iur. lib. 6. in Mercurial. quod planē verū est in peccatis internis, quae solo animo consummantur, vt odiū, & haereticis, nō autem idē est in illis, quae opere exteriori consummantur. Nā illa voluntas nō dicitur iterari, donec opere exteriori perficiatur, vel interrumpat, vt eueneri solet, quando quis vadit in lōginquum ad homicidiū perpetrādū, & in ipso itinere,

re, qvno die cōfiteat, nunc de illo, nūc de alijs meditat, hic enim non peccat in hoc amplius, quā vnum peccatū, licet multo grauius iuxta Caiet. in d. primo Tomo Opusculorū, Opuscu. 17. q. 3. quē in dicto principio. num. 48. sequimur ponderantes textum ad hoc singularem in cap. cum pro causa. de senten. excomm.

Ex quo inferitur primū, peccatū nō iterari, aut multiplicari etiam si durāte opere exteriori multoties voluntas interior interrumpatur, & renouetur, neq; etiam e contrario, si manente eadem voluntate opus multiplicetur exterius, anteaquam delictum finiatur, vt copiosius in dicto princ. num. 48. comprobauimus.

Inferitur secundū, quod omnes actus, interiores, & exteriores, qui tantummodo sunt veluti quiddā via ad vnicū peccatum perpetrādum, vnicū tātum efficiunt peccatum, etiā si illi actus fuerint interrupti, quales sunt passus itineris, praeparatio equi, lanceae, aliorūque armorum vna cum desiderijs, varijs, vicibus interruptis, verbo, esu, & somno renouatis, eius, qui vadit ad occidendū aliū, triginta, vel quadraginta miliaribus distantem. Nā licet illi actus in genere entis cōsiderati, singulatim sint multi, & variae res, tamē considerati tanquam via & partes ipsius peccati, quibus totū peccatū est consummandū, nō amplius, quā vnum peccatū efficiunt, sicut lapides columnae, ligna, reliquaq; materia vnius domus multa sunt secundū se sumpta, ceterū omnia simul cōsiderata tanquā partes vnius domus, non amplius, q̄ vnicā domū cōficiunt, leum. qui. ff. de vluc. & l. qui vniuersa. ff. de acq. poss.

17 Nunc autē ad soluēdas sex quaestiones ab hinc aliquibus mēsis nobis propositas addimus primo, quod non solū plures actus exteriores, redētes in vnum peccatum principale, qui diuersi sunt in genere entis, cōsentur cōstituerē vnum peccatum in genere moris, saltem quoad effectum cōfiterendi numerum peccatorum, quando vnus est in aliū via, sed etiā quando quis vno impetu fert in illos omnes. Tum argum. praefati c. cum pro causa. de sent. exco. quatenus probat, eum, qui vno impetu plures percutit clericū, semel vni excoicari. Tum argo aliorum iurium per quē Io. And. in dicto Mercur. c. delictū. de

de regu. iur. lib. 6. concludit, quendam Anglicū, qui tres iētus vno impetu in tulit clerico, semel tātum excommunicatum fuisse. Tum, quod ille vnus impetus videtur includere quādam vnitatē in genere moris, & efficere, ut quādam vnus eorum sit ad alium via, vel consequens: licet si apte natura in genere entis per se subsistat. Tum, quod, qui vnico impetu bis, vel ter appellat, semel tantum appellasse dicitur, c. Lotharius, additā glossa verb. appellauit. 3. r. q. 1. & qui bis, vel ter eandem rem in testamento, vel codicillis legauit, videtur semel legasse leum. qui. ff. de legat.

Addimus secundū, quod, si actus praambuli ad actum principale peccati non augent numerum peccatorum necessario cōfiterendum, ita eadem ratione nec consequētes, nec subsequētes actum principale peccati, quales videntur esse actus, quibus quis fecit aliquod peccatum principale, & post ea inordinate gaudet, letatur, tristet, dolet, vel loquitur de illo, vel accessorijs eius. Tum quod eadem ratio videtur, & sic idem est de utrifque indicandum, illud. ff. ad legē Aquil. cap. dudum. 2. de elect. Tum, quod, qui furatus est infantem, qui apud eum adoleuit, vnum furtum fecisse dicitur. l. inficiando. §. infans. ff. de furtis. Tum, quod paucicollatione aliorum, inueniuntur, qui post iudicatum iniuriā, post fornicationem in domo sua secure habitam, post furtum, & dolum admissum, non velint, dicant, vel faciant aliqua inordinata, gaudendo, comedendo, bibendo, & ridendo, iuxta illud Proverb. 2. Lixantur tam male leccant: attamē nemo dicit eorum omnium numerum nominatim esse cōfiterendum. Tum, quia totus Ecclesiasticus Christiane vsus videtur habere, quod sicut sufficit homicidiū cōfiteri, se occidisse talem hominē, non cōfiterendo numerum voluntatum, & aliorum actuum inordinatorum praambulatorum illius homicidij, ita sufficit cōfiteri illud, non cōfiterendo numerum actuum consequētiū, quibz id ei placuit, & monstrare alijs verbis, vel factis placuisse sibi. Et quod sicut fornicanti sufficit cōfiteri principale actum, nō cōfiterendo numerum voluntatū diectorum, & factorū praambulatorū inor-

inatorum, ita sufficit cōfiteri principalem actum, non cōfiterendo numerum voluntatum diectorum, & factorū inordinatorum consequētiū. Tum, quia hic et singuli praefatorum actuum sint per se ipsos peccata mortifera quoad iudicium Dei exactum, & licet oporteat, vt contritio, per quam sunt remittēda, formaliter, vel virtualiter perueniat ad omnia illa, quoad tamen iudicium salutare penitētia, & huius vitae, quod facere debet confessarius, satis est, vt numerus eorum sic pateat ei, vt status penitētia satis pateat cōfessario ad indicandū qualem ei debeat exhibere medicinam, vt pulchrē declarauit Caiet. in Tomo 1. Opusculorū, Opusculo. 4. q. 3. Cum ergo communiter possit, & ante actum principale multa cogitata, dicta, & facta inordinata soleant haberi, satis constat cōfessario quoad iudicium suum salutare ferēdum status penitētia quoad illam spēciem peccati. Arbitramur autē, quod, licet, qui rem habuit eum aliqua, non teneatur cōfiteri colloquia, oscula, & alios huiusmodi actus antecedentes, & consequentes propinquos ad coitum: teneatur tamen, qui bis coituit, etiam si vnus actus sit propinquus alteri, dicere se bis couisse, illa ratione diuersitatis, quod vnus coitus istorum non est communiter via, neque praebulum ordinatum ad alterum, neque consequens illum, neque quis vno impetu fertur in vtrumque: colloquia vero, oscula, & amplexus sunt communiter praebula, & consequentia coitum, quem praecedunt, vel consequuntur. Non autem sine causa adiecit supra: Tendentes ad vnum peccatum principale, quoniam si actus illi sunt peccata separata secundū se, vel ordinantur ad alia peccata, tot peccata committuntur, quot sunt illi ex natura sua, vel quot sunt fines deprauati, ad quos diriguntur. Nam qui pergit ad homicidiū perpetrādum, & in via furatur, rapit, peierat, blasphemiat, vel suum elum, potum, iter, & colloquia non solum dirigit in homicidiū conceptum, verum etiam in adulterium, infamiam, & sacrilegia perpetranda, tot peccata diuersa committit, quot sunt ibi actus in se mali, & quot fines diuersi mali, in quos diriguntur

guntur, quod ipsum est dicendum de actibus consequentibus, & de illis, in quos vno impetu fertur.

Ex quibus infertur primò, quòd licet quando inter præambula, & consequentia, & actum principalem sit aliqua notabilis interruptio, illa sint peccata diuersa, etiam in genere mortis, etiam ad effectum, ut contritio formaliter, vel virtualiter debeat peruenire ad illa, non tamè videtur diuersa quoad effectum necessario confitendi numerum eorum, eo quod sine illa specificatione satis videtur constare status confitentis quoad iudicium salutare sacerdotis.

18 Infertur secundo decisio primæ prædictarum sex questionum .i. quod qui eodem impetu dicit alteri quattuor, vel quinque iniuriosa verba significantia diuersas iniurias, puta quòd sit fur, falsarius, hæreticus, celsendus è peccare diuersa peccata. Tum quia nò sunt antecedentia, neque consequentia ad unum principale peccatum, neque sunt vnum, neque vnius speciei. Tum, quia licet qui vno impetu infert clerico tres istus nò sit nisi semel excommunicatus: si autem vno impetu, etiam vnico istu tres ferit clericos, ter est excommunicatus, secundum Io. And. in dicto Mercur. c. delictum. de regu. iur. lib. 6. Tum quia eadem ratione, qui ferit, & blasphemat, & hæresim asserit, tria peccata committit cum numero necessario confitenda, argum. prætor. §. fin. ff. de iniur. qui vero dicit totidem verba iniuriosa, significantia tantum vnā iniuriam, ut quia appellat aliquē quater, vel quinquies furem, hæreticum, vel latronem, vnum tantum peccatum admittit quoad necessitatem confitendi numerum instar bis, vel ter vnico contextu appellantis, d. cap. Lotharius, adiuncta glo. verb. appellauit 31. q. 2.

Infertur tertio decisio secundæ questionis, .i. quod qui dicit alicui vnum verbum iniuriosum, & ille respondet, unde provocator replicat, eidem dicens tria verba iniuriosa, peccat tria peccata, si tres diuersas iniurias significat, unum autè solum, si tantum vnā.

Infertur quarto decisio tertiæ questionis, .i. quòd qui imprecatur mortē alicui, & toti familiæ eius, duo tantum peccata

committit, non tot, quot sunt persone famulæ. Tum, quod tota familia pro vna persona facta accipitur. l. i. ff. si fam. furt. sec. dica. Tum, quod familia, licet significet multos, eos tamen collectivè tantum vnū corpus fictum significat. Tū quod, qui vnā domum vult inflammare, vel exurere, non vñ peccare tot peccata, quot partes habet, sed vnum, quia vnū corpus compositum ex multis vult inflammare, vel exurere, ar. l. eum qui. ff. de vfu. cap. Et qui vult furari vnā myriadem ducatorum, vel vnum acervum tritici, vnum solum peccatum videtur peccare, arg. l. vulgaris. ff. de furt. & cap. vulgaris. de pen. dist. 1.

Infertur quinto decisio quartæ questionis, scilicet quod qui blasphemando maledicet diuo Petro, & undecim Apostolis, duo tantum peccata videtur admittit, eidem rationibus.

Infertur sexto decisio quintæ questionis scilicet, quod sex peccata peccat, qui peccans mollitè peccatum inducit sibi successivè in memoriam, ut magis declaratur, virginem, viduam, nuptam, cognatam, & monialem, quia sunt quinque peccata diuersarum specierum, cum virtualiter prædictæ quinque commisceatur, vel eis mortifere delectetur, & nulla illorum sint antecedentia, vel consequentia alterum.

Infertur septimo decisio sextæ questionis, scilicet, quod semel tantum videtur peccare quoad necessitatem confitendi numerum, qui post vnā fornicationem cum amica habitam, eam vigesies osculatur non ad iterandam fornicationem, sed ad maiorem delectationem, quia illa omnia oscula videntur consequentia fornicationis, & rei iam habitæ.

Infertur octavo solutio illius questionis, quod nempe peccata committeret ille, qui longo tempore illicitis amoribus itretitus, mulierem persequitur, sed non potitur eam dicimus enim, ut minimum toties illum peccare, quoties interrupt malā illam voluntatem peccandi conceptam cessando ab impendenda opera exteriori pro illo tempore, & iterum postea illā continuat. Ita quòd si diem integrum vel noctem, aut partem eorum insumptis mistic cantilenis, quo mulierem alliceret,

alliceret, vel opportunitati captāda, quā ipsam alloqueretur, vel alijs officijs, quibus in illum finem pessimum eam flecteret, quamdiu talis voluntas & opera exterior non interruptitur, vnū tantum peccatum erit, licet tanto grauius, quanto diuturnius. At vero, si opera illa exteriore, quam tunc adhibet, finita, uacat alijs negocijs, quæ non sunt nia, neq; præiudicia ad prædictum opus, & iterum redit ad eandem illam malā voluntatem solam, vel ad aliam faciendi aliud opus exteriore simile, vel dissimile præcedentibus, ad præuū illum finem consequendū, peccatum aliud committet, & tot subinde peccata tenebitur confiteri, quot interruptiones, aut renouationes huiusmodi interueniant, præter multas alias uoluntates, seu uolitiones absolutas, quas habuit absque operis consummatione, & confitendo numerum uerisimilem eorum satisfaciens.

19 Decimo dicimus, q. prænitens potest vnico uerbo mille peccata mortalia confiteri: veluti dicendo: Millies blasphemauit: Millies peccauit: Millies fornicatus sum: Millies occidere statui: Millies feci contra meum uotum, vel iuramentum: Decies consului alicui, ut in peccato mortali persequeretur: Illud, aut illud toties feci ad finem fornicandi. Quoniam huiusmodi confessioni nihil deest ad ipsius integritatem, etiam si tot peccata paucis, sed clarijs uerbis expresserit, ut nos in principio dicti cap. consideret. num. 110. post Caiet. diximus.

Vndecimo, q. circumstantia scandali in duobus casibus est necessario confitenda, secundum omnes, uti nos in c. 1. §. animaduertito. nu. 7. de pen. dist. 1. diximus. Quoniam in his vnum ex tribus illis supradictis efficitur. Prior casus est quando scandalum est formale, hoc est quando aliquid dictum, aut factum fuit, animo prouocandi alium ad peccatum mortale, & non solum tenetur confiteri id, quod prædicto animo dixit, aut fecit: sed etiam tenetur explicare illam peccati speciem, ad quam prouocare intendebat, per dicta supra in capitulo præcedenti, numero secundo. Posterior casus est, cum per opus suo genere bonum aut iudiciale, secundum speciem tamen, & appareantiam malā præbetur occasio peccandi mortifere.

Op. Nauar. Tom. II.

Super alio uero tertio casu diuersa est auctorū sententia: uidelicet cum quis mortifere coram alijs peccat absque proposito prouocandi eos ad mortifere peccandum. Nam Adrian. in 4. de sacram. confess. quest. 4. Ioan. Maior. in 2. dist. 38. quest. 2. & Syluest. in summa verb. scandalum. q. 3. sentiunt partem affirmatiuam: beatus autem Tho. 2. 2. quest. 43. artic. 3. negatiuam, quatenus ait, quòd, licet grauius peccet, qui peccat publice, quā qui peccat occulte: non tamen ob hoc dicitur communiter peccatum scandali speciale. quòd ipsum affirmat Caiet. in summa, verb. scandalum. Nobis idem non uidetur, quòd ubi supra, §. animaduertere, visum fuit: nempe quòd priori opinioni sit locus, quando eiusmodi peccatum, per cuiusmodi personam, vel in conspectu eiusmodi hominum admittitur, quòd uerisimiliter id videntes, peccati occasione accipient, opinioni uero posteriori sancti Thomæ sit locus, quando non sit per talem personam, nec coram talibus, ut ibidem latius extendimus.

20 Duodecimo dicimus, notandum esse, eum, qui obliuiscitur confiteri circumstantiam necessario confitendā, non obligari ad iterum confitendum peccatum, quòd iam est confessus, sed satis est ei, ut solam circumstantiam confiteatur: uerbi gratia. Iurauit quis se non iniecturum manus violentas in clericum, non firaturum, non blasphematurum: deinde percussit clericum, furatus est, blasphemauit: post quod confessus est, se illa fecisse, oblitus dicere, quòd antea iurauerat, se illa non commissurum, non teneretur ad iterum confitendum illa: sed satis est confiteri, quòd semel, bis, ter, vel toties, licita iuramenta fuit transgressus, vel confiteri se fecisse aliqua opera in se mala, quæ se non facturum iurauerat: quòd in dicto capitulo consideret. numero ducentesimo quarto, latius tradidimus.

Neque obstat, quòd, ut quidam opponit, si ut nos approbamus, non est necessesse confiteri illas circumstantias, quæ notabiliter aggrauant non mutando speciem, sequetur, q. sufficeret fornicari corde & opere confiteri peccasse corde non exprimendo quòd opere complerit. Et quòd

Secunda pars Decret.

quod quiter sola mente peccauit, & bis mente & opere, satisfaceret confitendo se quinquies decreuisse fornicari. Seque retur item posse confitentem responde re confessorio interroganti, an opere pec cauerit, quod non, quia potest negare, il la, quæ non tenetur necessario confiteri, quia sunt venialia, & etiam mortalia iam legitime confessa. Ad quæ respondetur negando eiusmodi consequentias, quia conclusio nostra, quam ipse quoque pro bat, loquitur de circumstantia peccati, & non de peccato, neq; de ipsius perfectione, ad quæ sunt consequentia. Nam pec catum operis non est circumstantia pecca ti mentis, sed peccatum & perfectio pec cati cordis, & a diuersis non fit illatio. I. Papinianus. ff. de mino. & c. ad audientia. de decim. & peccata operis oportet confi teri, quia tenemur confiteri omnia pecca ta, c. omnis. de pe. & remis. vt sup. in præ lud. 7. nu. 19. & 20. post S. Tho. ibi citatum declarauimus, addentes rationem, quare sufficiat confiteri peccatū operis sine cō fessione peccati cordis, & nō e contrario, peccatum cordis sine peccato operis.

Quod penitens debeat famam proxi mi conseruare, non manifestan do complices delicti.
Cap. VII.

S V M M A R I V M.

- 1 Manifestare aliena peccata qua lege prohi bitum.
- 1 Confessio sacramentalis qua lege debet esse integra.
- 1 Legum duarum contrariarum utra potior.
- 2 Penitens non debet nominare personā, cum qua peccauit.
- 3 Circumstantia aliquis necessario confitenda quo casu tacenda.
- 4 Confessor vi scandalizari potest ratione cir cumstantie.
- 5 Penitens quis debet potest facultatem con fiteendi alteri.
- 5 Penitens quando mutato habitu cōfitebitur.
- 6 Communicari potest absq; confessione inopia confessarij.
- 7 Confessorius quis prodesse possit, & non obesse.

8 *Verecundia non est iusta causa ad eundem ex traneum confessarium.*

Pro fundamento dicendorum in hoc præsupponimus primo infamare alte rum iniuste, & reuelare aliena peccata ignoranti esse peccatum, lege diuina na turali prohibendum, ut diximus in capitu lo inter verba. 11. q. 3. in cuius repetitio ne id pro sexta conclusione collegimus, eamque 71. corollarij ornatimus, & in fra capitulo 18. in breue compendium contraximus.

Secundo præsupponimus, q. lex præci piens, ut confessio sacramentalis sit inte gra, est lex diuina positua a Christo do mino nostro instituta, ut in glo. summa, de pren. dist. 5. & supra c. 2. docuimus.

Tertio præsupponimus, quod quando dux leges contrariæ in aliquo casu cocur runt, in quo alterius obseruatio est omit tenda, tunc temporis illa, quæ maior est, minori debet anteferri, & hæc illi cede re, arg. cap. Iulianus, & capit. si dominus. 11. q. 3. & cap. sicut. adiuncta glo. verbo, necessitate. de consecr. dist. 1. ubi late di ximus, & aliquid in cap. sacerdos. nu. 45. de pren. dist. 6.

Ex quibus inferitur primo, penitentem non debere nominare personam, cū qua peccauit, quoniam supradicta lex natura lis diuina hoc prohibet.

Secundo inferitur, q. confessorius præ uidens penitentem velle nominare perso nas delicti cōsortes, vel per quas ipse induxit, vel a quibus fuit ad peccandū indu ctus, debet statim ei occurrere, ipsumque admonere, ne illas nominet, ne ipse con fessorius pariter peccet, infamix peccato consentiendo, ut ait S. Bonauent. in quar to lib. sentent. dist. 2. art. 1. quæst. 3. & facit capitulo notum. secunda q. 1. & c. 1. de offic. deleg.

Tertio inferitur, quod quamuis opinio communior, in 4. lib. sen. dist. 16. affirmet, quod quando circumstantia necessario cō fitenda non potest manifestari absq; reue latione tertix personæ, tūc pōt licite illa reuelari, opposita nihilominus est uerior, quā tenet Inn. in c. ois. de poe. & remis. & Oñien. ibi: & nos latius asseruimus in d. e. sacerdos. nume. 95. & 97. nempe quod po tius debet circumstantiam tacere, quam pro-

Quod poe. deb. fam. prox. conf. Cap. VII. 42

proximum diffamare, quando alterum de duobus necessariis fieri oportet. Exem plum de penitente, qui commisit ince stum cum propria matre, vel filia, vel ex titit mediator, vt ab alio committeretur: sed quia penitens, vel mater, vel filia con fessorio sunt noti, non potest cognationis gradum exprimere absque mulieris infamia: in hoc enim casu tenetur circumstan tiam tacere, & eam non infamare. Primum quia lex de non infamando proximo, di uina naturalis est: Lex autem, quæ iubet confessionis integritatem, est diuina po situa, & ita hæc debet illi cedere per di ctam in §. hinc. sexta distinctio. cum non sit locus utrique. Deinde quia secundum opinionem communem, penitens debet tacere peccatum, quod in confessione do tetur, sibi, vel confessorio probabile damnum animæ, vel corporis, vel famæ adferret. Veluti si penitens confessorij fratrem occidisset, & si confiteretur se aliquem occidisse, statim sacerdos puta ret suum fratrem ab illo occisum: aut si cognatam suam, quæ filia esset confessa rij, carnaliter cognouisset, & circumstan tiam cognationis exprimeret, cōfessorius suam esse filiam suspicaretur, quibus casibus penitens debet curare concedi sibi facultatem confitendi alteri: & si impetra re non potest, tunc omnia alia peccata de ber exponere, & unum illud tacere, cum proposito illud eidem confitendi, quan do prædictum cessauerit impedimentum, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 4. artic. 4. & Alex. probatum a Ioan. Maiore in 4. li. sentent. dist. 17. quæst. 5. Denique quo niam communis habet opinio, q. si peni tens ob id quod sermone est, velat sui pec cati enormitatem, vel propter alias cau sas probabiliter credit, si suum peccatum, vel eius circumstantiam proderet in con fessione, scandalum magnum, vel grandē occasionem peccandi mortaliter confessa rio præberet, tunc nullo modo debet illā confessorio detegere, secundum Adrian. in 4. de confell. quæst. 4. vers. ad argumen ta quæ contra hoc: eo quod lex, quæ scan dalum prohibet, est diuina & naturalis, Matth. 18. & Mar. 9. & c. 2. de oper. non. nunc. Quæ autē obligat ad confitendum omnia peccata, & omnes eorum circum stantias, est quidem diuina, sed positua,

vt supra diximus: & consequenter patet, illam esse fortio rem ista: & quando con currunt simul, hæc illi cedere debet, per prædicta, nu. 1. Quod quidem est verum, saltem quando scandalum illud passiuū, quod ex tali confessione inferretur, ex ignorantia vel infirmitate, non autem ex malicia proueniret, vt sentit Ioā. Maior, in 4. lib. sent. dist. 17. q. 5.

Neque obstat, q. quidam contrariā te neant sententiam. Tum quia fundamen ta nostra longe fortiora sunt, quā fun damenta contrariæ: Tum, quia funda mentum principale contrariæ est, q. com muni tenet oppositum, quod ipsum etiā nos asserimus. Sed non obstat, quia a cō muni recedendum est, quando pro con traria est textus, vel ratio, cui non potest satis bene responderi, ut diximus infra c. 17. nu. 286. per textum, cum gl. & com muni in cap. epellanus. de feriis. & l. 1. §. sed neque. C. de vere. iur. encl. & ratio nibus prædictis non potest bene respon deri a communi, neq; ille ibi eis respon det. Tum quia præsupponunt, me esse au ctorem huius opinionis, quod demiratus sum, cum citaretur duos grauissimos au ctiores illius, scilicet Innocen. & Hostien. Tum quia prædictum dictum S. Th. quod in hoc allegauit, est communiter receptū, nec illi illud negabunt, cum sit eiusdem ordinis, & ex eo efficaciter inferitur opi nio nostra, a qua non est discedendum, quamuis etiam Sotus, immemor nostrarum rationum, sequatur communem in 4. lib. sent. dist. 18. quæst. 2. art. 5. Tum denique quia omnium fere sententia, ut in c. seq. nu. 6. dicemus, habet, quod con fessorius, qui non potest confiteri pecca tum aliquod sine reuelatione confessio nis, debet tacere illud, & reliqua confite ri. Quæsitum est autem nuper a nobis: An qui commisit incestum, teneatur cō fiteri circumstantiam gradum cognatio nis & affinitatis. Cui respondimus tene ri, quoniam aggrauat peccatum mutando speciem. Alia enim species incestus ex copula cum cognata in primo gradu, & alia cum cognata in secundo, & alia cum cognata in tertio, & alia cum cognata in quarto, & circumstantia, quæ mutat spe ciem, confitenda est per Concil. Triden. sess. 14. nu. 5. & can. 7.

Quarto inferitur, quod penitens in casibus in quibus non potest confiteri circumstantiam necessario confitendam sine alterius infamia, debet secundum omnes doctores in 4. lib. senten. dist. 17. q. 3. procurare facultatem confitendi alteri, qui eum minime noceat: & si talem non inueniat, debet mutato habitu confiteri illi, qui alias ipsum agnosceret, ita, ut neque ex voce, aut alio signo deprehendatur, & nomen proprium, patriam, & professionem taceat, quod licite facere potest: quia hec non tenetur manifestare, nisi quando ex illis oritur aliqua circumstantia necessario confitenda: qualis est esse coniugatum, quoad illam culpam, qua matrimonium leditur, vel esse religiosum, quoad culpam, qua votum religionis infringitur. Confessario autem satis est, ut penitens eum certius faciat, se posse ab illo audiri & absolui. Nolumus tamen dicere, hanc solam causam sufficere, ut penitens possit extraneo confessario, non habenti in hoc privilegium, confiteri, absque sui parochi, vel alterius superioris licentia: hoc enim non est verum, secundum Palud. receptum in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3. quod & nos, in cap. sacerdos, & in c. si de penit. dist. 6. tradidimus.

Quinto inferitur, quod quamvis aliqui sentire videantur, quod, quando nullum ex praedictis remedium inuenitur, huiusmodi penitentem videri non habere copiam confessarii, & subinde posse sine praui confessione communicare, argu. gl. si. excepte. de homine. de celeb. missi. nihilominus tamen verius arbitramur in tali casu debere reliqua omnia peccata confiteri, omisso illo, aut eius circumstantia, quae non potest absque dicto periculo exprimi, cum proposito tamen id confitendi, cum primum occurrerit confessarius, cui absque tali periculo possit illud manifestare per praedicta supra, eod. num. 3. ut Maior sentit in 4. dist. 17. q. 5.

Sexto inferitur, quod, quando proprius confessarius huiusmodi est, ut probabile sit, confessionem talis peccati, & circumstantiae illi factam, profuturam, & nullatenus obfuturam, potest & debet penitens illam ei confiteri, arg. c. hoc uidetur. 22. q. 5. hoc enim non est infamare, quia nihil contra ius reuelatur. Nam iure fieri potest

reuelatio criminis alterius ei, quae scilicet profuturum & non obfuturum, fm S. Aug. in d. c. hoc vi. dummodo prius eum per se corripiat, vel nulla sit ei spes correctionis, per suam correptionem, per ea, quae in repe. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. dicebamus. Septimo inferitur, non esse iusta causam adeundi extraneum confessarium, non habita facultate proprii, timore, quod post confessionem parochus magis sollicitus & accurate illius curam sit habiturus, nec adeo bene, ut primum de ipso opinaturus, fm Siluest. verb. confessio. 1. §. 6. tum quia nulla est lex, neque ratio, quae id contineatur, quia pudor solus ad hoc non est legitima causa, nisi quando adeo magnus foret, ut penitentiam constitueret in periculo taceendi aliquod peccatum, vel circumstantiam necessario confitendam, ut in c. placuit, nu. 150. de pen. dist. 6. diximus.

De sigillo confessionis.
Cap. VIII.

SUMMARY.

1. Sigillum confessionis quid, & quare sic vocetur.
2. Sigillum secreti duobus modis sumitur, & quid sit.
3. Sigillum confessionis qua includat.
4. Et quos obliget. Et 7.
5. Sigillum omne confessionis est sigillum secreti, non e contrario.
6. Confessor non potens confiteri suum peccatum, nisi reuelando confessum, taceat illud.
7. Sigillum confessionis etiam post mortem durat.
8. Confessarius ut saepe confessionem detegit.
11. Sigillum confessionis quando non violatur.
13. Confessor audiens multos pueros ut peccat.
15. Confessor deponens de sibi confessis qui fuerint sigillum.
16. Confessor, si dicent in tali loco admittuntur grauius peccata, male facit.
17. Confessor quae penitentiae imponit prudenter.
18. Confessio similitudinaria non inducit sigillum.
19. Confessor ut iuste negat, adulterium non esse sibi confessum adulterium.

Pro

Pro fundamento dicendorum decernentes ea, quae tradidimus in cap. sacerdos, de penit. dist. 6. nu. 36. post S. Th. in 4. lib. sen. dist. 2. r. q. 3. art. 1. q. 3. ad 3. & communem opinionem, vel dicimus primo, sigillum nihil aliud esse, quam obligationem, vel debitum occultandi aliquid: dicitur sigillum per metaphoram: nam sicut sigillum continet occultam rem ob signatam in charta, vel tabula, l. r. §. fin. & l. cum ab initio. & l. si quis signatoribus. si quemadmodum test. aper. ita obligatio seruandi aliquid secretum efficit, ne illud fiat inuisibile.

Secundo dicimus, quod sigillum secreti dicitur in sigillum legis diuinae naturalis, quod est obligatio a iure ipso naturali inducitur ad occultandum aliquid, & in sigillum confessionis, quod nihil aliud est, quam obligatio a lege diuina positum per Redemptorem nostrum inducitur, ad occultandum, quod in sacramentali confessione reuelatur. qui quidem, propter multas causas, quas in dicto cap. sacerdos, nu. 33. adduximus, voluit, ut, quamuis alia secreta regulariter obseruanda, & qui ambulat. §. q. 5. quod cum alijs citauimus in dicto c. sacerdos, in prin. nu. 3. cum seqq. saepe possint, & debeant reuelari, uidelicet quando iubet superior, cap. intimamur. de testib. cum ei annotatis per Pan. & Fel. & per Innoc. & Panor. in c. omnia. de pen. & remiss. & Panor. in c. qualiter. r. §. si uero, sub finem. de accusat. vel quando occultatio talis secreti nocet animae, corpori, honori, aut rei familiari alterius, ut diximus in rep. cap. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. tamen confessionis sigillum nunquam est referendum, praeterquam in uno casu; nempe quando, qui confessus est, ad id facultatem dederit quibusdam conditionibus affectam, ut infra, num. 10. & seq. dicitur: quinimmo confessarius, qui directe vel indirecte confessionem detegit, siue absoluat penitentem, siue non, semper peccat mortaliter, siue id faciat praeter timorem, etiam ipsius mortis, siue gratia vitandi scandalum, aut commodum aliquod reportandi, vel propter quemcunque alium finem rectum, aut prauum. c. sacerdos, de pen. dist. 6.

Tertio dicimus, quod idem Redemptor noster Iesus Christus voluit ut sub illa

Op. Nauar. Tom. II.

obligatione non solum includerentur peccata mortalia & venialia: verum etiam eorum circumstantiae necessario, vel voluntarie confessae, & quaecunque alia, quae licet peccata non sint, sunt tamen talia, per quae detecta, detegi potest, directe vel indirecte, in genere, vel in specie, cum qui confessus est, confessum fuisse, se admisisse aliquid mortale, vel aliquod particulare veniale, etiam si leuissimum foret, ut diximus in c. sacerdos, nu. 63. per dictum c. omnia. de pen. & remiss. in illis verbis: *caueat sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo aliquatenus prodatur peccatum.*

Quarto dicimus, quod hoc sigillo & obligatione secreti confessionis non solum ipse confessarius remanet obligatus: verum etiam, ut diximus in c. 1. in prin. nu. 77. de pen. dist. 6. omnes illi, qui confessionem sacramentalem audierunt, vel intellexerunt licite, vel illicite, mediate, vel immediate, siue sint clerici, siue laici, siue viri, siue feminae, iuxta S. Thom. Palud. & omnes alios in 4. dist. 21.

Ex quibus inferitur. Primo, quod omne sigillum confessionis est etiam secreti naturalis; non autem e contrario: omne sigillum secreti naturalis est sigillum confessionis.

Secundo inferitur, quod sigillum confessionis est fortius altero; quam alterum solum introductum est a lege diuina naturali; hoc autem, de quo in praesenti agimus, a lege diuina naturali, & positum.

Tertio inferitur, quod quamuis quis aliquod horum sigillorum infregerit, peccet mortaliter: grauius tamen peccat, qui fragit confessionis sigillum, quam qui alterius secreti naturalis: quoniam ille peccat contra duas diuinas leges: hic autem contra legem naturae tantum. Sicut etiam grauius offendit, qui referat secretum, quod iurauit seruare, quam ille qui solum id promissit. c. 1. 22. q. 1. & gl. in c. iuramenti. ead. caus. q. 5. ut copiosius in d. cap. sacerdos, nu. 36. & seqq. diximus.

Quarto inferitur, quod confessarius, qui commisit aliquod mortale, quod non potest confiteri absque confessionis sibi factae reuelatione, tenetur illud tacere, & reliqua confiteri cum proposito illud et confitendi quando absque praedicti sigilli praesidio facere poterit, secundum omnes in 4. senten. distinct. 2. r. quatenus te-

F 3 nent,

Secunda pars Decret.

nent, quod, ut dictum est, non est nisi unus casus, in quo illud liceat reuelare, qui qui dem non est hic.

7 Quinto infertur, quod sicut in dicto c. sacerdos, diximus, non solum sacerdos, & laicus cui propter aliquam necessitatē sit confessio, iuxta c. 1. in principio. de pē. d. 6. & etiam interpret, qui partes pēnitentis, qui linguam ignorat, agit, hoc secretum obseruare tenetur, verum et qui casu uel dolo, licite, vel illicitē alicuius confessionem audit: immo & is, cui causa consilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur. Quoniam res cum onere suo transeunt. c. ex litteris. de pig. c. pastoralis. de decim. l. 1. & 3. C. quib. cau. pign. rati. contrahen. & trad. S. Thom. receptus à Palud. & alij in 4. lib. sent. dist. 21. q. 3. ar. 1. & 2. & confessio simul ac fit in forma sacramentali, annexum habet obligationem secreti: adeo quidem, quod iudex nihil deberet agere, aut aggredi ob famam, vel indicium, quod inde oriretur.

Sexto infertur, quod hoc sigillum, & obligatio durat etiam post mortem, quoniam nascitur ex precepto negatiuo, cuius uis quoad semper, & pro semper obligat, ut ait S. Th. 2. 2. q. 33. ar. 2. in corpore q. Panor. & alij in cap. nouit. de iudic. Archid. in princ. de pēn. dist. 5. & in cap. si peccauerit. 2. q. 1. & c. precepta. de consec. dist. 1.

8 Septimo infertur, quod hoc sigillum uolauit ueluti in dicto c. sacerdos, nu. 3. diximus, quidam parochus, qui suo parochiano publice cōquerenti, quod sibi Eucharistie sacramentum denegabat, publice etiam in hunc modum respondit. Nequeraris, amice, quod tibi denegem sacramentum, quia habes calum reservatum, a quo ego non possum te absoluerē. Nam perinde est ac si diceret, ille confessus est mihi aliquod mortale: si quidem uenialia reservari non solent, arg. gloss. c. 2. de pēn. & remis. lib. 6.

9 Octauo infertur, quod confessarius in hunc modum loquens: Ille mihi confessus est multa, & ualde grauia peccata, confessionem detegit, ut nos post Palud. in 4. lib. sent. d. 21. q. 3. in d. c. sacerdos. nu. 54. diximus: & etiam ille, qui duarum, aut trium personarum confessionibus auditis, de una illarū sic loquitur: Hic nullū pec-

catum mortale habuit, quoniam indirectē uidetur significare, alios duos mortalia fuisse confessos; sicut in dicto c. sacerdos. nu. 57. & 49. diximus, adiciens idē facere illum, qui confessione pēnitentis audita, statim consulit uirum doctū pēnitentem, a quo quid agendum sit in aliquo casu confessionis quærit, & accepto consilio illico redit, ut eum absoluat.

Nono infertur, quod hoc etiam sigillum infringit sacerdos, qui cum ipse alteri confitetur, accusat se absoluisse aliquem a peccato simoniac eo modo, ut alter sciret a quo fuisset in confessariū electus, facile poterat conijcere, quisquā fuisset absolutus, ut in d. c. sacerdos. numero 58. diximus.

10 Decimo infertur, quod grauiter errabant quidam confessarij, quos Hostiensis in summa, de pēn. & remis. 5. in quo tenetur. narrat, se uidisse ridentes, & iocantes, qui sibi inuicem confessiones auditas referebant, dicentes in hunc modū. Quidam miles, vel quædam mulier uenit ad me hodie, & illud, aut illud mihi confessi sunt, qui quidem quamuis illorū nomina non exprimerent, per coniecturas tamen facile fuerat deprehendere. quo in loco etiam reprehēdit eos, qui dicunt: Ille confessus est admodum bene: Confessio illius non mihi satisfecit, ut in c. sacerdos. de pēn. dist. 6. nu. 59. diximus.

Neque obstat, q. Conc. Trid. sess. 24. c. 8. de reforma. iussit, ut confessarij imponant pēnitentias publicas ijs, qui publice peccarunt cum scandalo aliorum manifesto, ut, quos ad malum inuitarunt, eosdem ad bonum incitent, tum quia noluit statuere, ut confessarij hoc facerent eo modo quo sciatur eas ab illis fuisse impositas; tum quia non loquitur de confessarijs, tum quia illud esset rumpere in directē sigillum illud, tum quia etiā erat sancitum antea in c. 1. de pēn. & remis. ut peccatis publicis imponatur publica pēnitentia: sed illud, ut in c. sacerdos. de pēn. dist. 6. num. 87. & seqq. probauimus, intelligitur in foro mixto exteriori, in quo posset intelligi hoc dictum Concilij, & non in mero interiori, quod significat dictum Concilium in tribuendo potestatem episcopis mutandi pēnitentiam publicam: de qua loquitur, tum quia

De sigillo confessionis. Cap. VIII. 44

quia non est recedendum a antiquo iure, quando nouum ad id nos non compellit. Itaq; credo, confessarium non debere palam facere indirectē, quod pēnitens sibi confessus fuit aliquod peccatū publicum scandalosum, imponendo ei pēnitentiam publicā sic ut credatur ab illo fuisse data, quamquam bene pōt imponere ita, ut crederetur, pēnitentē a se illud facere ad edificationem eorum, quos scandalizauit, & et posset ei suadere, ut hoc significaret illis quos scandalizauit, dicendo se id facere, quo sciant se ex animo pēnitere, percupereque nequis exemplo peccet.

Vndecimo infertur, q. contra hoc sigillum et facit, qui de concubinarijs, vel alijs publicis peccatorib. asseuerat, illos peccata illa publica fuisse sibi confessos. Quamuis. n. non reuelat peccata, siquidem iam publica erant, ea tñ ratione uisus est reuelare, quia dicit illos talia peccata in confessione explicuisse, ut in d. c. sacerdos. nu. 61. comprobauimus. Ille item reuelat confessionem, qui dicit. Ille confessus est mihi, sed ego eum non absolui, constat enim eum qui huiusmodi uerba audierit, coniecturā pēnitentem confessionem esse aliquod peccatum mortale, quamuis Caiet. cuius argumentis ibid. nu. 64. respondimus, oppositum teneat. Præterea em omnes ille et in fringit sigillum, qui dicit. Ego illum non absolui, quia non uult restituere, vel relinquere concubinam, aut alia peccata.

11 Duodecimo infertur, q. non frangit hoc sigillū parochus ille, qui accersitus ad sacram Eucharistia ministrandā publicis usu rarijs, vel alijs similibus peccatorib. quorū confessionem vel ipse, vel alius audierat, cum illis ita se gerit, ac si nihil per confessionē accepisset, & in hunc modū loquitur. Hi homines quantū apparet hucusq; in peccato publico permanserunt, & permanent, & publico peccatori, quousq; et publice constet, quod desijt esse talis, non det Eucharistie sacramentū publice ministrari. Nā istius modi uerbis nō reuelatur confessio, neq; quidquā falsē dicitur, sicuti post Pal. in 4. d. 9. q. 4. col. 2. diximus in princ. c. 1. nu. 91. & 92. & in c. sacerdos. nu. 65. de pē. d. 6. At uero si diceret. Ego non possum, vel nō potui illos absoluerē, quia publicam illorum pēnitentiam nō uideo, tam tunc uoluit sigillū, quod nos multis

rōnibus cōtra Caiet. in prin. d. c. sacerdos. nu. 65. confirmauimus. Ille aut qui dicit: Ego audiui confessionē Petri vel: Audiui peccata Petri, vel Petri a suis peccatis absolui, nō est sigilli uolator. tum quia per hoc nō asserit aliqua mortalia peccata generatim, vel speciatim sibi fuisse cōfessa, nec aliqua uenialia in specie. tum quia in summa nihil amplius dicit, quam si dixisset. Confessus est mihi, & ego ipsum absolui, quibus uerbis nullus confessionem reuelare uult, ut in d. c. sacerdos. nu. 68. diximus, nisi quando aliquis adeo clam est confessus, ut nolit alium scire se tali sacerdoti fuisse confessum, quod quidem contingit, quando uxor fratris ipsius confessarij contra maritum peccauit, confiteturq; alteri oīa sua peccata, ut postea reliqua præter illud unū, mariti fratri, vel cōsanguinei confiteatur, qui quidem si nosset, illā alteri fuisse cōfessam, aliquid mali suspicaret.

12 Decimotertio infertur, quod non rumpit sigillum, qui dicit. Eo ad audiendā reconciliationē Petri, qui suis minutissimis peccatis, ut solet caput mihi obrundet, nā hic solum in genere peccata uenialia alterius manifestat. Nō est itē uolator sigilli, qui siue expressione causæ denegat alicui suffragiū in electione prælati, eo qd eius peccata per confessionem cognouerit. Neque ille, qui dicit: Tale peccatū mortale in confessione audiui, dummodo adeo circumspecte, & caute hoc dixerit. Ut nullo modo possit cognoscei persona, quæ tale peccatum fuerat cōfessa, em Pal. & eōem opinionem in 4. lib. sent. d. 21. & Adr. in d. dub. 10. quamuis Panor. in c. omnis. nu. 8. de pēn. & remis. oppositum sentiat. cuius argumenta satis aperte, & sufficienter in d. c. sacerdos. nu. 78. dissoluimus, ibi tamen nu. 81. adieciimus, satis esse talia uerba nūquam proferre, nisi propter magnā proximi utilitatem, & quod uri grauissimi raro ita loqui deberent, & rariis minus graues, & rarissime leues, quoniam hi facilius, quam illi incedunt in suspicionē criminis de uiolator sigillo confessionis.

13 Decimoquarto infertur, quod sacrilega est illa parochorū quorundam consuetudo audiendi simul multos pueros in unū congregatos, iam rationis usum habētes si ne ulla necessitate. tum quia pēnitentiæ sacramento iniuriā faciunt, ipso ad usum,

Secunda pars Decret.

& locum abutentes, arg. g. l. Minx. C. de episc. aud. §. si. auth. de sanct. episc. & glo. c. cum decorem de vita, & hone. cleri. Tum etiam quia ipsi pueri postea suorum sodalium confessiones, alijs pueris manifestant, in quo contra multa precepta delinquit, quæ in communis. de penite. & remissio. in quarta dist. 21. habentur, ut in d. cap. sacerdos. nu. 19. diximus.

14 Decimo quinto infertur, q. confessarius interrogatus quid egerit circa penitentem, quem non absoluit, respondere debet se suo munere fuisse perfunctum, at vero si diceret se non absoluisse, iam sigillum perfringeret. nam tunc probabilem ingerit suspicionem, aliquod peccatum graue confessum esse penitentem, vel aliquam excommunicationem incurrisse, vel nolle emendari, quantumvis Caieta. hoc defendere contendat, ut in præallegato cap. sacerdos. nu. 23. diximus.

Decimo sexto infertur, quod non rumpit sigillum illud confessarius, qui circa peccatum, quod audiuit in confessione, consilio alterius indigens, eo modo postulat illud sibi dari, ut ex eius verbis nullo modo possit intelligi, quis fuerit actus sceleris, cap. officij. de peniten. & remis. & diximus supra, eod. cap. illat. 11.

15 Decimo septimo infertur, quod confessarius, qui vocatus in testem ante iudicem ex ponit, q. in confessione acceperat, quia alio modo id ipsum intellexerat, non dicitur sigillum confessionis dissolvere, dummodo ita prudenter deponat, ac si nunquam quidpiam tale in confessione percepisset, secundum S. Th. in 4. lib. sen. d. 21. q. 3. ar. 2. ab omnibus receptum, ut nos id etiam in d. cap. sacerdos. nu. 61. diximus. Nam si aliquid aliud adderet ex his, quæ nouit in confessione supra id, quod ante cognouerat, siue rem ipsam, siue rei certitudinem augendo, iam sit sigilli violator, secundum mentem omnium doctorum, quam Siluest. ver. confessio. 3. quaest. 5. expressit.

Decimo octauo infertur, qd nec ille in frangit hoc sigillum, qui ex licentia penitentis libere, & sponte, & ex iusta causa sibi concessa confessionem detegit fm San. Tho. in 4. lib. sen. d. 21. q. 4. art. 2. & multos alios, quorum opinionem multis testibus, & rationibus comprobauimus in d. cap. sacerdos. nu. 251. & seq. nonnam aliam ra-

tionem antiquæ definitioni reddentes, 16 Decimo nono infertur, q. male fecit confessarius, licet non dicatur confessionis reuelator, ita loquendo in tali loco (expresso nomine loci, in quo audit confessiones) graui crimina perpetratur. Nam simplices scandalizantur, exilimantes his, & alijs similibus verbis confessiones reuelari, atque subinde speciem mali praefecerunt, & ideo ab illis abstinere debemus, sicut diximus in cap. sacerdos. nu. 54. iuxta illud Apost. 1. ad Thes. reuelatum in cap. cum ab omni de vita, & honesta. cleri. Ab omni specie mali abstinete uos.

17 Vigesimo infertur, q. non est prudentis confessarii coniungere penitenti multa ieiunia, & graues alias penitencias, quas ille teneatur statim a confessione, vel paulo post ea perficere, q. penitentia fuerint hmoi, ut comode, & secreto fieri non possint, absq. eo, qd ab aliquibus uideantur, qui subinde suspicentur pp grauiam aliquam crimina illas fuisse iniunctas a confessario, sicut in præcitato cap. sacerdos. nu. 103. diximus, quamuis aliqui affirmant, pp grauiam peccata graues quoq. imponi posse penitencias, dummodo ex eo nulla specialis suspicio exoriri possit pp ista, vel alia crimina confessi fuisse impositas. ceterum, quia confessarius nullo modo, nec in genere, nec in specie potest reuelare aliqua peccata mortalia sibi esse confessa, hoc non esse securum arbitramur, nisi consensus penitentis iusta de causa datus id iussit.

Vigesimo primo infertur, q. non facit contra sigillum confessarius, qui ex Petri confessione intelligens, Ioannem fuisse illius complicem in delicto, postea Ioannem de illo crimine interrogat, dummodo non exprimat, quod rem a Petro acceperit, fm Angelum. verb. confessio. 3. q. 16. imò nec in particulari interrogando sigillum aperit, quando Ioannem uerisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua confessione, quia nimirum peccatum eiusmodi erat, ut circa illud confessarij soleant interrogare. Caueat tamen, ne tunc quidquam de Petro sciscitetur, iuxta Siluest. dicta q. 16.

18 Vigesimo secundo infertur, q. qui reuelat secretum reuelatum sibi sub sigillo confessionis, ut vulgo fit, sine sacramentali peccatorum suorum confessione, non frangit

In quib. casib. Confes. deb. itera. Cap. IX. 45

frangit sigillum confessionis, secundum Innocen. Panormit. & communem in c. omnis. de peni. & remis. quos reuelimus. in c. sacerdos. nu. 39. de pen. dist. 1. etiam si genuflexo, & prout signo crucis in fronte reuelauit, ut diximus in repe. capituli inter uerba. 11. q. 3. citantes in hoc Sotum, & Caietanum, quem ille non citat.

29 Ad illud uero dubium, quid faciat confessarius alicuius mulieris ductus in aliquod desertum a marito eius nobili, vel a tyranno, & interrogante, an sua uxor confessa fuerit ei, se adulteratam esse, intendendo ei mortem, si ueritatem non dixerit, respondeo, quod potest absolute dicere, & si opus est, iurare, eam sibi non esse confessam ullum adulterium, adiciendo mente, eo modo quo dicere obligetur.

In quibus casibus confessio debeat iterari. Cap. IX.

SUMMARY.

- 1 Peccatum recte confessum semel non est necesse iterum confiteri.
- 2 Absoluto etiam iniusta ualeat, nisi desit defectus substantialis.
- 3 Sacramenta collata excommunicato regulariter ualent.
- 4 Absoluto a peccatu etiam iniusta excommunicati communiter ualent, nu. 5.
- 6 Absoluto carentis iurisdictione non ualeat. numero 7.
- 8 Confessio facta excommunicato, suspensio, uel interdicto, qua ualeat. numero 9. & 10.
- 12 Confessio facta curato carenti omni titulo in ualida.
- 13 Confessio facta ne scienti, aut nolenti absolueretur, ut conuenit, nulla.
- 13 Confessio sine proposito uitandi futura, uel non integra nulla.
- 14 Confessio omittenti aliquid confiteri iusta de causa ualeat. nu. 15.
- 16 Confessio sine debita cura remissenda qua non ualeat.
- 17 Confessio non iteranda ob penitentiam non impletam, neque, &c. nu. 18.

19 Confessio ei, cui male confessus est, non tenetur confessi reconfiteri.

1 Circa hoc dicimus primo, conclusio- nem esse ab omnibus Catholicis receptam in 4. dist. 17. peccatum semel rite ac legitime confessum non esse necessario iterum confitendum, attenda sola lege diuina, & canonica. Immo neque lex uilla humana sanciri potest, quæ ad id faciendum obliget absque penitentis consensu, iuxta uerorem sententiam S. Tho. Quolib. 1. artic. 11. & aliorum complurium, scilicet Gersonis, in lectio. 2. super Marc. Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 5. & Lac. Almaini ibi & Dionys. quem Ioan. Maior, & Iacob. 1. sequuntur, & Adrian. in 4. de sacramen. confess. q. 5. quos in c. fratres. numero 30. de pen. dist. 5. & in capit. fin. nume. 112. & seqq. de pen. dist. 6. sequuti sumus.

2 Secundo dicimus, quod sicut alix iudicum sententia communiter ualent, etiam si sint iniusta. c. 1. 11. quaest. 3. cap. cum inter. de re iudic. nisi quando defectus est substantialis. cap. 1. eo. & l. 1. & tot. tit. C. quando prouoc. non est necesse. ita eadem omnino ratione absolutio sacerdotis regulariter ualeat, etiam si fuerit iniusta, quando ei nihil ex substantialibus deest, secundum mentem omnium in dicto 4. lib. senten. dist. 17. argument. leg. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translat. prelato.

3 Tertio dicimus, quod quamuis peccatum sit excommunicato ministrare sacramenta, si tamē illi conferantur, uera sunt & ualida. ut in c. 1. §. cautus. numero 27. & seqq. de pen. dist. 5. affirmamus. si quidem confessio facta ab excommunicato, ualeat. cap. cum illorum. de sentent. excommunic. Matrimonium item ab illo contractum, capit. significasti. de eo, qui dux. in matrimonium. Sacramenta item Eucharistia, Confirmationis, & Ordinis ab eo administrata, uel suscepta ualent propter rationes ubi supra adductas.

Quarto dicimus, quod ex præmissis deducitur, primo absolutionem a peccatis, quæ confertur, maiore aut minore excommunicatione ligata, communiter ualere, quia excommunicatio non inducit defe-

Secunda pars Decret.

defectum substantialē absolutionis a peccatis, quamvis excommunicatus, qui dat & accipit eam scienter, sacrilegium committit. arg. c. si celebrat. de cleric. excom. ministr. & c. sacris. de his quæ vi. mer. caus. si. vt in c. fratres. nu. 40. de pen. dist. 5. cōtra Angelum in verb. confessio. 1. §. 4. & verb. confessio. 1. §. 10. probauimus. qui quidē in caure pro se adduxit Ricard. in 4. lib. sent. dist. 28. art. 9. q. 2. quē cōstat nobiscum sentire, & consequenter illi ad iterandam confessionē non teneri. vt in præcitato c. fratres. num. 45. probauimus, post Caiet. verb. absolutionis impedimēta. & ver. cōfessionis iteratio, & Caiet. Tom. 1. Opusc. Opusc. 5. q. 2. & facit c. apostolice, de cleric. excom. ministr. & c. quæ ait Card. cōf. 40. & Fely. in c. sicut tuis. colum. 1. de sim. & maxime prædicta absolutio valet, quādo excommunicatus nesciebat, vel non aduertebat, se esse excommunicatum, siue ignorātia, aut inconsideratio fuerit iusta, siue secus, dūmodo, quādo absoluebatur, neq; crederet, neq; aduerteret, se peccaret recipiendo absolutionē, ut cū aliquis est excommunicatus, & nesciens id, vel non aduertens, se excommunicatum esse bona fide peccata sua confitetur, & petit absolutionē, sicut solēt multi facere, qui ignorāt se propter percussione clericī in minoribus constituti prima tonsura initiati excommunicationem incurrere, aut etiam ignorāt, vel non aduertunt sententiam excommunicationis generalem esse promulgatam contra eos, qui fructus arborū, vel quid aliud surripuerint, hi etenim, quamvis remanent obligati ad impetrandam absolutionem ab excommunicatione, non tamen tenentur iterare confessionem.

4 Et si excommunicatio esset iniusta, multo potiori iure valeret absolutio. Quemadmodum. n. qui excommunicatur excommunicatione inualida, siue nulla, potest iuste absolui, secundū omnes, arg. cap. soler, de senten. excom. lib. 6. & per multa. nobis citata, in prælect. cap. cū contingat de rescrip. sic etiam excommunicatus per excommunicationē inualidā, sed iniustam in foro conscientie, & corā Deo potest a suis peccatis absolui. Quoniam in illo foro non est excommunicatus, vt sentit Richar. in 4. dist. 18. art. 3. q. 4. Adrian. in 4. de cōfess. q. 4. cō. 10. expressit, & ex Fely. &

alijs ab eodē in cap. fin. de testib. cog. colligitur. Non obstat, quod Siluest. in verb. confess. 1. q. 5. sequutus Palud. tenuit contra prædicta, s. absolutionem impensam excommunicato nō valere, quia in c. fratres. de pen. dist. 5. nu. 50. admonui tenendū esse circa hoc in multis cōtra Palud. ibi relatum per multas rationes efficaces Caietani, quam in cap. fratres. de pen. dist. 5. nu. 50. contra Palud. ibi cito, & sequor. Et si quod Manuale alicuius episcopiatus generaliter habet, confessionē excommunicati maiori excommunicatione rei terandā esse, limitandū est ad casus ibi expressos & infra insinuos. Neque etiam obstat, collationē beneficij excommunicato factam nihil valere, cap. postulastis. de cler. excom. ministran. quia ius humanū circa ea, quæ sunt iuris humani, sancire potuit, quod non fecit, nec potuit facere circa substantialia sacramentorum, quæ sunt iuris diuini, ab ipso Iesu Christo domino nostro instituta, ut apertius quam unquam Conc. Trid. sess. 7. can. 1. dixit.

5 Secundū, deducitur, inane esse absolutionem concessam illi excommunicato, qui non solum intelligit se esse excommunicatum, sed etiam nouit esse letale culpam, vel recipere, vel procurare sibi dari absolutionē a peccatis antequā ab excommunicatione absoluitur. Quoniam huiusmodi defectus est substantialis, nō quia absolutio excommunicato impeditur scienti letale esse, sed potius quia integrā cōfessionē non facit: siquidem nō confitetur peccatum illud, quod perpetrat, petēdo sibi absolutionem conferri, sciens se peccare petendo & accipiendo eam, & sacerdotem impendendo. Et quāuis integra fuisset cōfessio puta si ipse cōfiteretur illud peccatum, quod in expetenda absolutione committit, tamē ad huc nihil valeret, quia defieit contritio, vel attritio debita, quæ confessionem comitari debuisset, ut constat ex supradictis, in c. 1. nu. 37. & seqq.

6 Tertiū deducitur, q. absolutio confessarij nō habentis iurisdictionem ordinariam, vel delegatā, nulla est, & debet iterari. Quoniam defectus potestatis est essentialis non solum quoad hoc, sed etia quoad alia omnia, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 18. & tractum fuit supra, in cap. 4. facit. 1. fin. ff. de iurisd. om. iud. & capit. 2. de consue.

In quib. casib. Confes. deb. iterari. Cap. IX. 46

cōfess. lib. 6. & est expressum in Cōc. Trid. sess. 14. cap. 6. & 7. Nec sufficit ratificatio facta a proprio ordinario cōfessario, quāuis penitens hac fiducia fretus confitetur, quod id gratum & ratum ille habiturus esset. Quoniam nulla ratificatio efficere potest, ut sit sacramentum, quod ab initio non fuit tale, secundum Palud. in 4. lib. senten. dist. 17. q. 3.

Nec hoc est contrariū sententiæ Osti. in summa. de penit. & remiss. §. cui cōfitebimur. nu. 14. vers. octauo. dicētis sufficere ratificationem, non n. dicere voluit, confessionem extraneo cōfessario factā cum spe futuræ ratificationis a proprio facienda per eā fieri validā, sed quod confessio facta extraneo credēti probabiliter, quod id est gratū de præsentī proprio, valet, vt recte docuit Siluest. in verb. confessor. 1. §. 6. vers. octauo si sacerdos. Cuius rei exemplū ut in cap. placuit. de pen. dist. 6. nu. 105. diximus, inuenitur in parochianis duorum parochorum, seu curatorum, qui adeo sunt familiares, & amici, quod uterque illorum tam vult, vt alteri confiteatur ac sibi. Nam eo casu confessio & absolutio impense parochianis vnius, qui alteri paracho confitetur, absque alia licētia ualide reputantur, non quidem ut ratificationis futura, sed cuiusdam præsentis ratificationis, & licentiæ tacite.

7 Quarto deducitur, quod, sicut absolutio confessarij potestate carētis ad absolueūdū penitentē nihil valet, ita absolutio illius, qui eā habet ad absolueūdū de aliquib. peccatis, & nō de alijs, eo qd alia sunt reseruata, alia vero nō, vel ob aliam rōnem valet quo ad illa, quo ad quæ non est defectus potestatis, qui est substantialis, quoad alia vero, quo ad quæ est talis defectus, minime. Quamobrē penitēs, cū ei confiterit, non tenebitur omnia peccata iterū confiteri, sed solum illa, a quibus eum confessarius non valuit absolue- re, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 17.

8 Quinto deducitur, quod cōfessio eius, qui confitetur excommunicato, suspēso, vel interdicto, publice denūciato, & declarato, nihil valet, & est iteranda. Quoniam eiusmodi excommunicatus nō habet potestatem sufficientem ad sententiā ualidam proferendam, cap. ad probandum de re iudic. & c. ueritas. de dolo & contu. id quod

item est asserendū de illo, qui ita publice manus violentas in clericū iniecit, vt nulla possit tergiversatione celari, etiā si denunciatus non fuerit, ut patet ex sine extrauag. ad euitādā scādala, Martini Quinti, cuius verū tenorē transferibimus inf. c. 27. nu. 35. & prius in c. 1. §. labore. nu. 10. de pen. dist. 6. deceptū ex statutis ecclesię Gallicanæ, quē S. Ant. 2. par. tit. 9. c. 10. §. 1. ver. sextū. & Fel. in c. Rodolphus. de rescrip. & aliquot alij nō fuerūt allequenti quæ que innouata fuit per Concil. Lateran. sub Leone X. vt infra dicitur. Quamuis maior dubiū sit de illo, qui est notorie suspēsus, vel interdictus, vel excommunicatus pp aliā causā, quā propter notoriā clericī percussione: sed idē omnino iudicandū esse de illo, sicut de notorie excoicato pp clericī percussione iā in d. §. labore. a nu. 14. multis fundamentis, & contrariorū argumentorum aprijs solutionibus asseruimus, quāuis contrariū passim seruari audiamus in Germania, Gallia, & aliquot alijs Regnis, vbi catholici non vitāt eos, qui notorie sunt heretici, ac consequenter excoicati, c. excoicamus. de her. & p bullā Cænæ dñi, quæ quotannis in urbe fertur, & cōsuetudo dicitur optima legū interpret. c. cum dilectus, de cōsuetu. & l. minime. ff. de leg. quæ cōsuetudo quoniam scitur, & toleratur a summis Pōtificibus, qui eā nequeunt de facto extirpare, satis potest dici excusare catholicos ea vtētes, quod etiā tūgitur infra c. 17. nu. 35. & post illa latius resoluimus in Euchir. de orat. cap. 22. Miscel. 2. num. 5. quod heretico notorio, si non est denunciatus excommunicatus, licite cōmunicatur. & ita recedimus a purificatione denunciati, & notorie excoicati, suspēsi, vel interdicti, quā hic antea fecimus per illa multa, quibus idē fecimus in præcitato §. labore.

9 Sexto deducitur, quod valida est cōfessio, & absolutio illa penitēti cōcessa, qui præ ignorantia cōfessus est sacerdoti, vinculo excommunicationis, vel interdicti, vel suspensionis irretito, qui quidē nō est publice denunciatus, sed solum est excoicatus, vel suspēsus per sententiā a iure vel ab homine, vel statuto latam, vt patet ex dicta extrauagante Martini Quinti. Quoniam cēsure occultæ in præterito tēpore, & etiā aliæ in præsentī nūc fuerint, in

in publico denunciatur, non impediunt valore actus, qui ratione publici officij exercetur, ead probandum, de re iudi. ubi Pan. & Feli. cum communi sic resoluunt. Facit l. Barbarius, ff. de off. prat. & cap. 13. q. 7. §. verum.

10 Est tamen dubium, an idē sit dicendum de confessione facta alicui excommunicato, qui quamvis non sit notorie talis, neq; de nunciatus ut talis, tamē hoc ipse penitēs non ignorat. Et quamvis aliqui partē negatiuam amplecterētur, quia Calderinus affirmat in dicto ead probandum, de re iudi. receptus per Panor. & communem ibi dem, & alios, quos ibi col. pe. Fely. refert, omnes actus ab excommunicato, etiā oculto, rōne publici officij exercitos in fauorem illius, qui eiusdem excommunicati operā exposcit, esse inanes, & nullius effectus verū tamen opposita est tenenda sententia. Quoniam licet opinio Calderini eius aetate ante dictam extrauagan. Martini Quinti tāquam vera defenderetur, erat enim talis, post tñ amplius nō est tenēda, ut in c. dilectus. 2. de prat. diximus, antequā legeremus Fel. in dicto ead probandum. qui & si subdubitas tener illā definitio nē nō habere locū post illius extrauagantis editionē, quoniam fundabatur in eo, quod, qui non ita aliquē ministrū publicū esse excommunicatum, peccat participādo cū eo, & post illā extrauagantem nō peccat, nisi denunciatus, vel sit notorie excommunicatus, quāuis excommunicatio sit specialis sicut nos post Cosmā in gl. statutorij ecclesie Gallicanæ. ut. de excommunica. nō vican. verb. generaliter, defendimus in §. labore. nu. 25. de penit. dist. 6. Verū tamē est, q. si confitēs peccaret mortaliter inducēdo hunc confessariū excommunicatum ad audiendā suam confessionem, sciens, illum tali vinculo detineri, se non posse illi confiteri absq; reatu letalis culpæ, idq; aduertēs tale peccatū non confiteretur, huiusmodi confessio & absolutio nullius essent momenti. non eo, quod confessio fieret excommunicato, vel quia absolutio impēderetur a tali, sed quia confessio non esset integra: quippe, quod in ea non exprimeretur peccatū in confitendo ei, & ab eo sacramentalē absolutionē accipiendo admissum. Vñ inferitur idē oīno dicendū esse de illo, qui confitetur sacerdoti

mortali peccato irretrito etiā non excommunicato, quādo ob id, quod illum ad se audiendū, & absolvendū inducit, peccat mortaliter, & aduertens se in hoc peccare, illud tamē peccatum non confitetur. Huiusmodi autem inductio siue persuasio tunc est peccatū mortale, quādo absq; vlla necessitate, vel debito quo alius teneretur, illū induxit ad faciendū sacram, vel ministrandū aliquod sacramentum, quem scit mortali crimine infectū. Quia non solum qui faciunt, sed etiā qui consentiunt facientibus, & cap. ad Roma. 1. & c. notum. 2. quæstio. 1.

11 Septimo deducitur, quod confessio facta parochio, qui nullum titulum bonum, aut malum habuit a superiori, & absolutio ab eodem impensa nil valent, & ideo sunt reiteranda secundum Panor. in c. nihil. de delect. col. 6. & in c. dudum. 2. eodē tit. & summa Rosella, verb. confessor. 1. §. 41. & Siluest. eo. quæstio. 72. vers. ex his concluditur, & Careta. verb. absolutionis impedimēta, vers. 1. & propterea, verb. confessionis iteratio vers. 1. memēto tamē, propter potestatis defectū, qui est essentialis. Non diximus frustra. Titulū bonum, aut malum, quoniam absolutio data ab eo, qui titulum habet, licet malum, a superiori, & virtute eius possessionē accepit, nō est irrita secundum Innocē. in dicto ead dudum. 2. argumen. cap. nonne 8. quæstio. 4. quem Panor. & communis ibi sequuntur, & idem dico de absolutione data ab eo, qui aliqua de causa bonum titulum, quo fruebatur amisit, dummodo amissio illa non esset notoria. Cui quidem casui quadrare potest quoddam dictum Gregorij IX. cū sua gl. in dicto ead dudum. adiuncta gl. verb. decepta. secundum Pan. ibidem, col. 7. Immo & ille, qui bona fide confitetur ei, qui nullum titulum, neq; bonū, neq; malum habuit, uel illi, qui notorie amisit eū, quādiu in sua bona fide perseverat, saluabitur. Si tamen postea eam amisit, confessio iteranda erit, secundum Pano. in dicto c. nihil. & dicto ead dudum. 2. & supradictos.

12 Octauo deducitur, quod confessio facta sacerdoti, qui uel nesciunt, uel noluit uti circa absolutionē forma eius substantiali ad id necessaria, nihil prorsus valet quoniam habet defectū essentialē, argu. cap. de homine, de celebr. Miss. quāuis crediderim,

derim, raro aut nunquā hac sola de causa confessionem inanem fieri. Quoniam fere omnes nouerunt formam substantialē absolucendi, de qua cū suis antecedentibus, & consequentibus postea summam infra cap. 26. agemus. & expressimus copiosius in prio. capit. penit. dist. 6. a. nume. 7. & seqq. & communiter loquēdo nemini deest intentio, & animus absolucendi. illud ē addiderim, duobus modis posse prudentē confessarium dignoscere, quādo penitentis confessio ob id, quod imperito confessio facta fuerit, debeat iterari, videlicet, qñ ipsū, ipsiusq; omnimodā ignorantia nouit. & qñ ex dictu confessionis sibi factæ id colligit, eo quod in rebus grauib., quas minime ignorare debuisset, nullū remorsum conscientie, aut scrupulū iniecit ipsi penitenti. Veluti si simplicem fornicationē, vel omissionem sacre Communionis in Pasceat, vel semel in anno, esse peccata mortalia diiudicare non nouit, ex supradictis, in c. 5. nu. 2.

13 Nono, ut attingamus defectus, qui ex parte contritionis contingunt, deducitur q. confessio siue proposito uitadi peccata mortalia in posterū, quāuis secum gerat quale quale desiderij uitadi, nihil ualet, & iteranda est: qualis est confessio illius, quē penitet alicui v'surpasse, & nō habet restituendi animū: qualis itē est confessio eius, qui dolet se fornicatum fuisse, sed nō statuit relinquere concubinam. Nā penitēs, qui non confitetur propositum nō uitandi illud, quo mortaliter offendit, nō integre confitetur, & si illud simul cū alijs peccatis confiteatur, seipsum inhabile, & in eapacē absolutionis efficit, arg. c. peccati venia. de reg. iur. lib. 6. c. legator. 24. q. 2. & c. illud. 95. dist. 6. c. per Eusebium. 1. q. 1. At vero, si de peccatis preteritis dolet, proponitq; futura vitare, quis nō adeo doleat, neque ita perfecte illa vitare proponat, ut perueniat ad sufficientē contritionem neq; ad eā attritionē, quæ adiuncta Sacramento in contritionē trāseot, non tamē tenebitur iterare confessionē, ut in capit. fratres. nu. 33. de penit. dist. 5. probauimus. Nā alioqui nemo sciret se rectē fuisse confessum, siquidem nulli constare potest, an sit i statu gratiæ, iuxta illud Eccle. 9. Nemo scit, an sit odio, uel amore dignus: c. fin. de purg. cano. & ex cōsequenti, nemo

scit, an fuerit cōtritus, nā si hoc scire posset, posset ē illud, arg. c. dixi. c. magna, de pen. dist. 7. & quia confessio iterari non debet eo solo, qd sit informis, qualis est illa per quam grauior, & charitas nō obtinetur, secundū S. Th. in 4. dist. 17. q. 3. art. 4. & late tradit alter. Tho. q. 5. in materia confessionis, quāuis Gratianus in c. si. de pen. dist. 3. cū suo magno interprete, in gloss. fin. eiusdē c. si. & alijs auctoribus oppositam sententiam tueantur. Sed quod prædiximus, haud dubie tenendum est, ut in d. c. fratres. num. 30. tradidimus.

14 Decimo deducitur, q. quoad effectū ex parte confessionis nihil ualet confessio, quæ non est integra, eo quod penitēs prudēs, & sciēs præ pudore, aut hypocrisi, vel alia iniusta causa omiserit confiteri aliquod peccatū mortale, vel qd probabiliter ipse dubitabat, an esset tale, vel aliquā circumstantiam necessario confitendam, vel ēt eo, quod data opera, & studiose confessus est letalē culpā alicui sacerdoti, a quo nō bene intelligebatur, uel confessio nō fuit aperta, & clara ob uerba obscura, uel quia confessarius dormitabat, uel quia confessio nē diuisa, dum uni sacerdoti partē vnam peccatorij suorum, alteri uero partem alteram cōfiteretur. cum omnia peccata sine cordis, siue linguæ, siue operis, siue occultæ, siue manifestæ, uni eidemq; sacerdoti dicenda, & confitenda sint, quāuis ille nō possit ab omnibus absolvere, & propterea necessarium sit ad superiorem recurrere, secundum S. Th. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. art. 4. quē Scotus, & communis sequitur, & est textus in c. omnis. de pc. & remis. & in c. 1. §. cautus. de penit. dist. 5. in Conc. Florent. in decret. Eugen. §. quartum.

15 Vndecimo, q. non tenetur penitēs iterare confessionem, in qua aliquid ex his omiserit cōfiteri propter aliquā causam, quæ iusta sit, qualis est uerisimiliter credere, quod confessio peccati ipsius confessionem ad peccandum alliceret, uel induceret in noticiam alicuius peccati, & peccantis, quorum noticiam ipse habuit per confessionem propter illa, quæ supra in capit. 8. nume. 6. diximus. Neque etiam tenebitur confessionem iterare, si omittit aliquid confiteri, nesciens illud esse letale. Nam quamuis ignorantia legis diuinæ aliquando non excuset a peccato, excu-

excusat tamen ne peccet id nō cōfiteudo sicut post Io. Gersonum, Adrianū, & Sylue. definiuimus in c. fratres. de penit. dist. 4. num. 82. nonam huius rei rationem asserentes. Et consequenter pueri, vel puellæ, qui grandiores facti noue agnoscunt esse peccatum mortale, quod alias omiserunt cōfiteri, ignorantes illud esse tale, nō tenentur iterare confessionem eorum, quæ confessi fuerunt, ut etiam tenet Syluest. verb. confessio. 1. questio. 3. versic. qui ex nescientia.

16 Duodecimo deducitur, quod qui confessus est non adhibita debita diligentia, qua peccata commissa in memoria reuocaret, & ob id aliquod peccatum omisit, debet confessionē repetere, quoniam patitur defectum essentialē ex parte confessionis, siquidem culpa sua non exitit integra. Quarta uero debeat esse huiusmodi diligentia, nos i. d. c. fratres. nu. 66. & seqq. radicitus pertractauimus, ubi in summa diximus, tantā debere esse ad sufficere, quāta viro prudenti, & altimatori humano videtur necessaria hominibus eiusdē qualitatis, & conditionis, cuius est penitēs ille, atque saltem ipsius nolitatem, qua cupit interrogari a confessario, & de interrogatis respondere, quæ, sicut ibidē, n. 80. diximus, magnam partem diligentia requisitæ supplet. Confessarius autem, qui defectū notabile circa hanc debitā diligentiam agnoscat in penitente, debet illi imperare, ut eam adhibeat, & postea redeat, nisi articulus mortis, vel belli, vel scandali, vel alia similis causa persuasit contrarium, ut et ait Adr. in 4. de Sacram. Confessionis.

17 Decimotercio deducitur confessionem quoad defectum ex parte satisfactionis nō esse necessario iterandam, ob id quod penitens penitentia sibi iniunctam adimpleuerit exera statum gratia, immo neque ob id, quod eam nullatenus impleuerit, neque in bono, neque in malo statu, siue id per oblivionem, siue per negligentiam, uel contemptum contigerit, ut in c. contrarium, nu. 20. & seqq. de penit. dist. 5. absque scrupulo asseuerauimus post S. Tho. qui hoc sentit Quolib. 1. arti. 12. de quo nihil dubitat Caieta. in summa verb. confessio nis iteratio. versic. ex satisfactionis autem. neque Ioannes Maior in 4. lib. sen. dist. 17. q. 3. neque etiam Palud. in eod. 4. dist.

17. quest. 3. oppositū dicit, si satis eius verba expendantur, quamuis aliquam errandam anam beato Antonino præbuerit, qui Angelū, & Syluest. labi fecit. Cumque id sæpe consuluissimus, & affirmaremus nunquam Paludanū id tenuisse, valde gratū fuit postea uidisse Adrianū in 4. de cōfess. colum. penult. in fine. de conclusione nostra, & de mente Paludani idem quod nos sensisse. quæ quidā sententia proculdubio tenenda est, quidquid aliquot Confessionalia contineant, nisi quando penitenti ante absolutionem iniungitur penitentia: & ille cū imponitur sibi cōtemnit aut iustam curam nō adhibet, quo postea iniunctæ penitentia recorderetur, ut eam possit adimplere. quod optime tetigit Caietan. ubi supra. Tunc. n. nihil ualeret, et si postea eam iniunctam exequeretur, non quia illam non adimplet, sed quia quando illa iniungebatur, peccauit, & de illo peccato non accusauit, atque ideo non fuit integra confessio.

18 Decimoquarto deducitur, quod confessio illius, qui credit, se nō habere tantam uirtutem, qua de cetero a peccatis abstineat ualida est, immo et si credat se ante mortem peccaturum mortaliter, quā hic defectus non est essentialis, neque accidentarius, ut supra in cap. 1. num. 9. post Inn. in c. omnis. de penit. & remiss. communiter receptum affirmamus. Non ualere tamen confessio illius, qui crederet se nō posse a Deo sufficiens auxilium ad non peccandum mortaliter impetrare. Significat hic non solum nō doleret de omnibus peccatis præteritis, uerum etiam peccatū infidelitatis committeret, nō credēs, Deum cuiusque facienti quod in se est, gratiam concedere, ut recte dixit Adrian. in 4. de sacram. confess. q. 4. col. pen.

19 Decimoquinto deducitur, quod quando penitens propter iterandam confessionem adit eundem sacerdotem, qui memorat peccatorum, uel saltem penitentia, quā iniunxerat, non tenetur iterū cōfiteri in particulari peccata iam semel cōfessa, sed satis erit illi dicere in genere in hunc modum. De omnibus peccatis, quæ tibi pater alias fui confessus, dico Deo meam culpā & tibi &c. & deinde declarare peccatum quod scilicet omisit, cum simulatione, fictione, & mala intentione, qua id fecit. Si vero

vero eidem sacerdoti non confiteretur, uel confessarius neque peccatorum, neque penitentia, quam ratione eorum iniunxerat, recordatur, debet tunc penitens repetere confessionem, perinde ac si antea non fuisset confessus, iuxta opinionem communem sancti Antonini 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 4. & Syluest. verb. confessio. 1. q. 3. versic. si tamen confiteretur, qui alios citant.

Diximus, Neque recordatur penitentia, nam si memoria illius haberet, satis esset, immo etiam meo iudicio si recorderetur status, quem habebat penitens, saltem in confuso, quo casu opinio Medina in Codice de confessione, fol. 73. obseruari posset, qui quidem aliorum uestigis adherens absolute tenet, prædictam memoriam necessariam non esse. At uero quando nihil ex hisce tribus concurreret, esset confessio noua, & subinde oportet eam esse integram.

De modo quo confessarius erga penitentem se gerere debet.
Cap. X.

S V M M A R I U M.

- 1 Confessarius si recipiat penitentem.
- 2 Et hoc interroget.
- 3 Confessor qui dicit in principio, medio, et fine.
- 4 Confessor quid admonebit confessum non solum contritum.
- 5 Penitens quomodo confessionem inchoabit.
- 6 Confessor non ostendat pauorem.
- 7 Confessor penitentem uolentem palliare peccata quid monabit.
- 8 Confessor interrogando penitentem unde incipiet.

1 **C**irca hoc dicimus primo, quod confessarius rogatus audire confessionem, primum (saltem de consilio) quatenus accauerit, debet mentem suam ad Deum eleuare, & formaliter, uel virtualiter, saltem corde, dicere illud psal. 30. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum in noua in uisceribus meis. Id est, infunde mihi mentem puram, & intentionem rectam, ut ad hoc tam sanctum nego-

tium non me moueat, saltem principali ter, cupiditas gloriæ, uel lucri aut uoluptatis, uel studium placendi hominibus, aut res nouas discendi, & pro tua infinita bonitate fac, ut uterque nostrum, ego quidem audiendo, hic uero dicendo, tua maiestati placeamus. Amen.

Secundo debet penitentem suscipiendo exhibere se talem, qualem eum esse debere significant illi uersus, quos retulimus in c. 1. §. quibus cognitis num. 1. de pen. dist. 6. relatos a sancto Th. in 4. lib. sent. dist. 17. in expositione text. in fine.

Confessor dulcis, affabilis, atque suauis. Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.

Ipsamque animare ad sua uulnera detegenda, & ad speciem ipsorum uulnerum sanitate concipiendam.

Tertio debet inducere penitentem, si nouit, ad faciendum actus exteriores confessioni conuenientes, qui sunt genua flectere, signo crucis se præmunire, & cetera. & si ignorat, eum eos doceat, admonendo ipsum ut intelligat se potius Deo quam homini confiteri, ideoque cum maxima reuerentia id facere debere: inbeat que ei utrumque genu in terram de flectere, & faciem ad unum latus inclinare. quod si eum non satis agnouit, de eius statu & conditione interroget, ut quod expedit possit illum rectius interrogare. Si autem ipsum satis nouit, ab his supersedeat ut diximus in cap. confideret. in principio, numero 60. de penit. dist. 5. argu. l. 2. ff. de actio. emptio. cap. eum qui. de reg. iur. lib. 6.

Quarto interroget eum, an aliquo detineatur impedimento, ob quod non debeat eum absolueret, quale est habere concubinam, quam nolit domo eicere, quale est esse usurarium, & nolit desistere, quale odium capitale contra aliquem conceptum quod nolit ab animo expellere, ne postea de illo queratur dicendo. Voluisti primum mea audire peccata, & postea mihi absolutionem denegas? Eodem modo se gerat erga ecclesiasticum multis incomparabilibus beneficiis sine ulla dispensatione oneratum, ipsumque ad moneat, ut ante omnia sibi consulat, quo pacto habeat securā conscientia, & deinde eius audiet confessionē. Caiet. in summa verb.

verb. interrogationes confessionis. §. scito secundo. ver. secunda si est impeditus. argum. cap. nihil. de prae. scrip. & cap. 2. de oper. nou. nunciat. Quod quidem confessum licet huiusque nobis placuerit, tunc tamen ualde damnosum uidetur. Tum quia hoc est pertrahere poenitentem ad suos defectus manifestandos extra confessionem. tum quia fieri potest, ut, postquam fuerit confessus, pariterque admonitus a confessario, nouum animu induat exendi a peccato, in quo prius residere destitabat. Non est etiam necessarium interrogare, an sit excommunicatus in hunc finem, ut confessarius uiter excommunicationem minorem, quam in current qui excommunicato communicant, quia non incurrunt illam communicando in his, quae ad eius animae salutem conducunt. cap. cum voluntate. de sent. excom. talis autem est confessarius cum poenitente colloquio, & communicatio circa peccatorum confessionem. Neque ele. 1. de priuile. neque Innoc. post quem facta fuit illa, citatus male a summa Rossella, verb. confessus, 1. §. 10. aliud senserunt. Quoniam satis est, ut absolutam confessionem prius poenitens ab excommunicatione, quam a peccatis absoluitur, ut in e. precedenti. nu. 4. dictum est.

3 Quinto, consideret attente a principio usque ad medium, & a medio usque ad finem confessionis, an propter aliquam causam ex supradictis in cap. precedenti. nu. 4. teneatur poenitens iterare confessionem, vel confessiones alias praecedentes, & si inuenerit ipsum teneri ad eas repetendas, & quod id poenitens non aduertat, debet ipsum admonere, ut iterum conscientiam examinet, si per tempus licuerit, maxime si multorum retro annorum confessiones repetere debeat. Si autem nulla ad sit causa iterandi confessionem, roget, an debitam adhibuerit diligentiam ad recolenda sua peccata, per quam excusatur a confessione obliuionis. quo casu satisfacit confitendo ea, quae occurrerint cum proposito confitendi, alia, cum ea in memoriam uenerint. Vtileque fuerit acerbare se ad cautelam de negligentia, si & quatenus eam admiserit.

4 Sexto prudenter etiam consideret, an poenitens debitam contritionem gerat,

caueat tamen ne ipsum in tentationes, damnosas & superuacaneas coniciat, ut in e. 1. num. 17. dictum est. & si videtur ei non habere sufficientem contritionem, cohortetur eum ad maiorem concipiendam illis considerationibus in eo. cap. 1. num. 39. ta. tis, quae sunt priuatio gratiae, mors animae, amissio felicitatis aeternae, recessus a patrocinio diuino, & accessus ad subiectionem diaboli. Deinde inducat illum ad Dei amorem, propter quem, dolorem, & detestationem de peccatis praeteritis, & propositum firmum cauendi sibi in futurum concipere debet. Quod si adhuc his omnibus ad dolorem non sufficienter eum moueri consideret, ininterroget, an doleat, quod non doleat tantum, quantum deberet, & an uellet huiusmodi dolorem sufficientem concipere. Quod si annuat, satis erit per supradicta in dicto e. 1. nu. 18. At uero si eius dolor non eo usque perueniat, vel quia non proponit in posterum se a peccatis abstinere, licet id quatenus desiderat, vel nolit restituere, vel concubinam relinquere, uel odium a se repellere, uel dicit, se non posse, uel nolle caste uiuere, uel officio, quod sine peccato mortali exercere non potest, renuinciare, uel alia huiusmodi, nullo modo eum debet absolvere per e. quod quidam de poen. & remis. Poterit tamen sacerdos aliquam iniungere poenitentiam, iuxta idem e. eum tamē admonendo non remanere absolutum, neque satisfacisse Ecclesiae praecepto de confessione semel in anno ad minus peragenda, quidquid dicat Sylue. verb. confessor. 4. q. 2. ver. & hoc quidem, ut sentit Adrianus in 4. de conse. q. 4. §. sed quid si crassa ignorantia. & late probat Medina in Codice de confessio. de confessio. poenitentia. Nihil enim ualeat talis confessio, tum propter essentialem defectum ex parte contritionis, ut supra in e. praecedenti. num. 13. dictum est. tum quia Concilium generale Romanum in c. omnis, ut inq. de poen. & remis. & Florentinum in decreto Eugenij Quarti aperte oppositam sententiam expellerunt. Præterea debet illum admonere, ut, quotcumque bona opera possit facere, non omitat, quo Deus cor eius illuminare, & emollire ad agendum poenitentiam dignetur, iuxta dictum. cap. quod

quod quidam. & c. falsis. de poenit. distin. 1. sed non debet illi absolutionem impendere, etiam si eam importune fatagat ex torquere, aliquod scandalum aut desperationem praefereat. Quoniam absque dubio sacrilegij peccatum committeret absolendo, neque talis scandalum aliquam rationem habere debet, quoniam ipse si bi illud accipit, nemine ei dante, ideoque scandalum pharisaicum est, & subinde negligendum, argum. Matth. 15. iuxta S. Tho. 2. 2. q. 53. art. 7. ad 2. & in 3. par. quest. 43. art. 2. in cor. q. 5. §. 1. & eundem in 4. lib. sent. ad 38. q. 2. ar. 3. q. 2. ad 1. & omnes alios dicta dist. 38. Au uero, qui tacet aliquod peccatum in confessione, incurrat excommunicationem synodali constitutionum, inferius in cap. 25. numero 16. dicitur.

5 Septimo, uile est, quamuis non necessarium, ut poenitens iubeatur a confessario hoc modo suam confessionem exordiri: Confiteor Deo omnipotenti, beatae Mariae semper Virgini & sanctis Apostolis Petro, & Paulo, & omnibus Sanctis coelestis curiae, & tibi pater, quia peccauimus nimis cogitatione, verbo, opere, &c. Deinde uero si poenitens non statim id facere inceperit, ipsum admoneat ut omnia peccata, quorum memoriam habet, & de quibus conscientia magis stimuletur, statim exponat, imputando culpam sibi soli, uel potius principaliter, quam coelo, demoni, mundo, carni, sodalibus, uel corporis constitutioni, seu complexionem, & circumstantias necessarias declarando.

6 Cum uero aliquod graue, uel turpe peccatum ab ipso audierit, nulla signa admirationis, abominationis, aut pauoris ostendat, ueluti spuendo, uel se cruce signando, uel seipsum commonendo, quin potius ac si nihil audiret, usque ad finem confessionis dissimulet, & tunc cum iam uelit poenitentiam imponere, peccatorum grauitatem & deformitatem exponat, secundum oēs. arg. c. 1. §. cautus. §. diligens & §. quibus. de poenit. dist. 6. Porro si uiderit poenitentem uelle aliquam personam nominare, etiam propter aliquam circumstantiam necessario explicandam, nullatenus id pariat, iuxta supradicta in cap. 7. num. 2. Et si uiderit se ipsam excusantem in hunc modum: Ego non occido.

Op. Nauar. Tom. II.

Alienum non rapio, Nulli mole uolo, mansuete & benigne reprehendat, insinuans locum illum non esse excusationis, sed accusationis potius, subindeque uerbis suauibus eum animet ad accusandum se, timore prorsus relegato. Et si poenitens per seipsum peccata recenscat, patiat pro libito suo ipsum dicere quantumcunque rudi & crassa, ut dicunt, Minerva, & sine ordine rem exponat, sic enim agnoscat quibus peccatis magis implicatus existerit, & de quibus debeat eum amplius interrogare, ut diximus in dicto §. diligens. nu. 6. At qui se maluerit de illis interrogari, quam solus eadem referre, dummodo propositum habeat ad omnia mortalia crimina referendum, (etiam si de illis non interrogaretur) non esset ea de causa condemnandus, sed potius adiuuandus. Si tamen deliberaret ali quod mortale non confiteri, nisi de illo confessarius interrogaret, peccaret mortaliter, & tunc confessarius, si forsitan hoc intelligeret, ad detestandum hoc peccatum, ipsum instigare deberet.

7 Octauo, si confessarius uiderit poenitentem peccata sua occultare uelle, uel probabiliter credit ea obliuisci, uel putare non esse peccata mortalia, debet caute & prudenter illum pertrahere ad dicendum ea, ipsumque docere illa esse leuissima, persuadendo ut ea de quibus dubitat, an commiserit nec ne, confiteatur tamquam dubia, & non tanquam certa, & in dubitanter commissa referantur, neque etiam tamquam non admissa relinquantur, & denique talem se ore & lingua, manifestet exterius, qualē se in corde agnoscat interior, in hunc modum se ipsum incusans: Videor mihi in hoc, uel illud peccatum consensisse, at qui non sum omnino certus. Id quod etiam facere debet, si dubitat circa aliquod peccatum, an sit mortale uel ueniale. Cæterum si ambo dubitauerint, tunc poenitens sub conditione, peccatum in hunc modum detestetur: Si hoc est mortale, me poenitet de illo tamquam de mortali. Similiter si de aliquo actu dubitaret, an bonus esset, aut malus, sub eadē conditione ipsum detestetur, si & quatenus est malus, quoniam si bonus est, nullo pacto eum detestari debet. Ioan. Maior in 4. lib. sen. d. 17. q. 3. Si

G vero

Secunda pars Decret.

uero recordatur se letale crimen admisit, non tamen occurrit in specie, quod fuerit, tunc fateatur se deliquisse mortaliter, etiam si de eo in specie memoriam non habet. Idem Maior ubi supra.

8 Nono, postquam poenitens explicauit quidquid circa sua peccata dicendum recordatur, si sacerdoti visum fuerit, illum non absolute & perfecte illa manifestasse, ut non raro contingit, debet tunc sacerdos ipsum interrogare circa id, quod sibi necessarium uidebitur, a decem preceptis Decalogi initium faciendo.

Circa quod raro, ut puto, mortaliter peccat confessarius, nisi cum principaliter acceptat officium audiendi confessiones ob lucrum, fauorem, curiositatem, uel carnalem uoluptatem. Dixi, Principaliter, quia, qui minus principaliter tria praedicta horum quereret, non peccaret, etiam si non acceptaret illud officium nisi aliquod eorum respiceret tamquam causam, siue id non faceret, per ea quae latius tradidimus in commentar. capitul. cum minister. 23. questione quinta.

De primo precepto Decalogi, nempe de colendo Deo, & alijs duobus preceptis, scilicet de diligendo Deum, & credendo in eum. Cap. XI.

S V M M A R I V M.

- 1 Symbolum Apostolorum est summa Christianis credendorum.
- 1 Oratio Dominica continet summam a Deo petendorum.
- 2 Decalogus etiam nunc durat, & est speculum baptizatis.
- 3 Decalogus continet summam eorum, quae agere & uitare tenemur.
- 4 Praecepta transgressio omnis mortalis, nisi, &c.
- 4 Praeceptorum multorum transgressio quae unum peccatum.
- 5 Praeceptum de diligendo Deum super omnia, proximum sicut seipsum, cur non sit de decem Decalogi.

1 Circa hoc dicimus primo cum Sane, Tho. in princ. Opusc. 4. & 2. 1. qu. 1. 83. artic. 9. & Concil. Colonien. in En-

chirid. Christianae institutionis in princ. quod quemadmodum summa omnium, quae quilibet Christianus tenetur credere in Symbolo Apostolorum comprehenditur, & in oratione Dominica oium, quae a Deo petenda sunt, ita in Decalogo, quae Deus per manus magni illius serui sui Moysi electae plebi suae tradidit Exodo 20. summa omnium, quae facienda sunt, exprimitur. Noluerunt tamen hi patres innuere, nihil, quod non continetur in Symbolo, esse necessario credendum, neque quidquam, quod non comprehendatur in Decalogo, esse faciendum. si quidem omnes tenemur credere mysterium sanctissimae Eucharistiae, c. 1. §. si de sum. Trinit. & fide catho. & elem. si dominum. de reliq. & uener. sane, quod tamen non continetur in Symbolo. Omnes item obligamur Deum diligere super omne aliud quod tamen in Decalogo non habetur, ut dicitur infra eod. cap. nu. 6.

2 Secundo dicimus, quod Decalogus, siue decem precepta legis antiquae adhuc in noua & Evangelica perseverant. Quia licet uetus illa lex quantum ad caeremonialia & iudicialia, expirauerit, §. fin. 6. dist. & de purific. post par. non tamen quoad moralia, quae pertinent ad legem naturae, cuiusmodi sunt decem precepta, excepto tertio, quantum ad Sabbathi observationem, secundum Gratian. in dicto §. si. & S. Tho. 1. 2. q. 100. artic. 4. & omnes alios in 3. lib. sent. dist. 17.

3 Tercio dicimus, quod haec decem precepta, ut recte dicitur in dicto Colonien. si Concilio, sunt ueluti quoddam speculum, quod traditur baptizato, ut intueatur, quantum per fide acceptam uitam suam renouauerit, & ordinauerit, uel quantum a via illa declinauerit, per quam Spiritus sanctus in baptismo acceptus ipsum deducebat, & qua in re, uel quantum candidam illam uestem, quam ibi induerat, transgrediendo quod ibi promiserat, maculauerit, & ut postquam maculas, & uulnera prole conspexerit, de illis doleat, & cum integra fiducia redeat ad medicum, qui nullum egrotum (etiam in eundem morbum sepius relapsum) a se repellit, & reijcit, Matth. 9. & 11.

4 Quarto dicimus, quod quidquid est contra aliquod ex decem preceptis, regulariter

De primo precepto Decalogi. Cap. XI. 50

ter est mortale, nisi una ex tribus causis ipsum excusetur. Prima est defectus de liberationis, ut contingit in accidia, siue tardio circa spiritualia, subito nos surripiente. Secunda est paruitas, siue exiguitas rei in his, quae sunt contra ipsa precepta, cuiusmodi est paruum & exiguum furtum, iuxta S. Tho. 1. 2. q. 88. artic. 5. & 6. & 2. 2. q. 1. artic. 5. & q. 59. artic. 4. & nos latius tradidimus in repet. c. inter uerba. 11. q. 3. post S. Antonin. 2. part. tit. 4. c. 5. §. 7. & 8. & Adrian. quolib. 8. communiter receptos, & ut colligitur ex quadam Augustini sententia a Gratiano relata in §. si na. cap. unum. 25. dist. 1. ibi, Ebricitas assidue sit. & ibi: Si plus proximum exasperauerit. Tertia est defectus iudicii, siue infirmitas, qui contingit in semidormientibus, aut semiebris, uel adeo perturbatis, quod, quamuis tale iudicium ad peccatum ueniale sufficiat, tamen ad completam rationem mortalis non sufficit, iuxta Ioan. Maiorem in 3. lib. sent. dist. 37. q. 14.

Quinto dicimus, quod peccatum commissum contra plura precepta, quorum unum est generale, alterum speciale in generali comprehensum, non est nisi unum, exempli causa. Homicidium est contra preceptum speciale de non occidendo, & contra generale de obsequendo & obediendo Deo in omnibus, quae praecipit, & contra preceptum de gratia & amore diuino seruando, non est tamen nisi unum peccatum, sicut tactum est in dist. 6. nume. 3. cum de circumstantijs necessario consistendis ageremus.

Ex quo colligitur responsio illius questionis, nuper nobis propositae: An qui non ieiunat uigiliam sancti Matthaei, quando in quattuor tempora incidit, aut missam in die Dominico, eum quo concurrit aliud festum obseruandum, non audit, aut monachus Franciscanus, qui non ieiunat die Veneris, in quo aliqua uigilia incidit, satisfaciatur confitendo, se non ieiunasse, aut non audisse missam in uno die, in quo ad id preceptum tenebatur? Respondendum enim est, quod non, quia dicere debet se eo die ad id duobus diuersis preceptis specialibus obligatum fuisse per dicta supra in preclud. 9. nu. 20. Quamquam qui unum peccatum ex quo alia sequuntur committit, ut qui aliquem indignum

eligit, ex quo male gubernationes oriuntur, non nisi unum peccat secundum Alex. Halensem 2. par. de accep. person. & sentit S. Bonanen. in 4. lib. sent. dist. 38. super littera Magistris, q. 2. Quod autem non solum peccet mortaliter qui facit opus, sed etiam qui uult deliberare id facere, aut delectatur eo, & qui consensit aliquo nouo modorum, qui explicantur infra, nu. 11. traditur infra nu. 12. & 15.

5 Sexto dicimus, quod precepta de diligendo Deum super omnia, & proximum sicut seipsum, non numerantur inter illa decem, quod docuit S. Tho. 1. 2. q. 100. quoniam in Decalogo non fuerunt hominibus tradita prima principia, quae unusquisque per seipsum, natura magistra, uel per fidem intelligit, qualia sunt haec, quae sunt & origo Decalogi, & decem preceptorum in eo contentorum exstant, neque etiam in eodem Decalogo traduntur ea precepta, quae difficile, uel per maximam industriam ingenij ex his decerpuntur, sed tantum illa, quae ab omnibus possunt facile deduci. Unde inseritur, precepta de fide & charitate non contineri in Decalogo, sed praesupponi ad illum, quod multi graues doctores adnotarunt: & praesertim S. Thom. 1. 2. qu. 110. 100. artic. 4. & 2. 2. q. 41. artic. 4. & q. 79. artic. 2. Caier. 2. 2. q. 64. artic. 8. & Anton. 4. part. tit. 4. c. 1. §. 1. & consequenter errant qui dicunt primum Decalogi preceptum esse de diligendo Deo. Est enim contra praedicta, & contra textum ipsius Decalogi. Exod. 20. Cuius primum preceptum est illud, Non habebis Deos alienos coram me. quibus uerbis solum peccatum Superstitionis & Idololatriae, quae sunt contraria uirtuti Religionis & Latrrix, prohibentur. Quae quidem uirtus non est theologica, sed moralis secundum sanctum Tho. receptum 2. 2. q. 81. artic. 5. & nulla ibi fit mentio de dilectione Dei & proximi, quae pertinet ad uirtutem charitatis, 2. 2. q. 27. artic. 1. quae theologica est, 1. 2. q. 22. & 2. 2. q. 23. artic. 6. Errant etiam qui putant preceptum de credendo in Deum esse primum Decalogi eadem ratione, cum fides sit uirtus theologica, & non moralis.

Secunda pars Decret.

De praecepto de diligendo Deum, quod non est Decalogi.

SUMMARIVM.

- 6 Præcepta de diligendo Deum, & proximum maiora omnibus præceptis Decalogi, & quando adimplenda, nu. 7. 8. 9. 10.
- 11 Præcepti transgressio, etiam mentalis tantum, quæ mortalis, & nu. 12.
- 12 Delectatio quæ mortalis, & concurrentibus quatuor mortalis.
- 14 Delectationi mala resistere virtus, consentire peccatum, nu. 13. & 14.
- 15 Censura non incurritur per solū cōsensum.
- 16 Resistendi obligatio non contrahitur solo consensu.
- 17 Præcepta Dei non impleri posse in statu malo, in quo sensus est de fide.

Sextimo, quod necessarium videtur hic tractare de præcepto amandi Deū & credendi in eum, quæ duo, hoc præceptum primum, & omnia alia Decalogi præsupponunt, ut satisfaciatur his, qui peccata, quæ sunt contra hæc duo præcepta, reducunt ad primum Decalogi. Et ita primo ponemus ea, quæ pertinent ad præceptum de amando Deum. Secundo, ea quæ pertinent ad præceptum de credendo in eum. Tertio, ea quæ pertinent ad præceptum de colendo illum, quod vere & proprie est primum præceptum Decalogi.

Circa quod dicimus primo, quod hoc præceptum de amando Deū non est quidem primum Decalogi: sed maximum omnium præceptorum tam Decalogi, quæ aliorum, iuxta domini nostri Iesu Christi doctrinam, Matt. 22. quæ diuersis verbis habetur in scriptura. Nam in Deuteronomio capit. 6. sic habetur: *Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota fortitudine tua: Et in Euang. Matth. c. 22. sic: Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & ex tota mente tua, & apud Marc. c. 12. sic: Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua. Apud Luc. vero. c. 10. Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus*

tuis, & ex omni mente tua. Oēs tñ in sensu conueniunt, & in summa hoc sibi volunt, Deum præcipere, ut eum plene & integre diligamus, non quidem quoad hanc vitam, eo modo, ut omnibus horis, & momentis id actu faciamus, hoc. n. fieri non potest in ea, in qua cibo, somno, labore, & negotijs necessarijs id interrumpitur: sed ut explicat S. Thom. 2. 2. q. 44. art. 3. uel scilicet in omnibus totam intentionem nostram quæ per eor ex primum, in eius amorem & obsequium dirigamus, totumque nostrum intellectum, qui per mentem significatur illi subieciamus: omnesq; appetitus (qui per animam notantur) ad normam suæ sanctissimæ legis conponamus: & denique omnia nostra opera exteriora: quæ nomine fortitudinis, uirtutis, & uirium significantur, eidem conformemus. In summa uero hoc totum nihil aliud significat, quod Deum nobis præcipere, ut se propter se ipsum, & magis quæ cetera omnia diligamus, eidemq; inferuiamus tam interiori, quam exteriori obsequio. magis, inquam, non quoad intentionem & seruitutem: sed quoad estimationem & appreciationem: ut explicuimus in additione c. q. de conse. dist. 1. & supra c. 1. nu. 2. post S. Thom. 2. 2. q. 109. art. 3. & 2. 2. q. 184. art. 3. & alios Neotericos, inter quos est Ioan. Maior. in 1. dist. 1. q. 2. & in 4. dist. 14. q. 1. Caietan. 2. 2. q. 49. art. 4. Hoc est, ut eum, eiusque amorem plurius, quam aliquam creaturam, imo & quam uniuersas estimemus & faciamus: & propter amorem eius potius eligamus mortem oppetere, quam ipsum vel corde, vel verbo, vel opere mortaliter peccando negare.

Secundo dicimus, quod hoc magnum præceptum de diligendo Deo super alia omnia post peccatum Adæ non potest, nisi in statu gratiæ adimpleri, secundum aliquos, inter quos uidetur esse S. Thom. 2. 2. 100. art. 10. & 2. 2. q. 40. art. 1. & 6. melius q. 109. art. 3. Contra quod tamen facit, quod homo sola uirtute naturali, etiam existens in peccato mortali potest concipere, imò concipit partim Deum esse super omnia diligibilem, & finem omnium ultimum, & consequenter eum, ut talem diligere potest. Deinde quod datur dilectio Dei super omnia sine gratia,

De præcepto de diligendo Deum, &c. Cap. XI. 51

tia, ut probat Caiet. 1. Tomo Opusculo. Opuscul. 4. q. 1. Præterea, quod ipsemet Tho. in 2. lib. sentent. dist. 28. q. 1. art. 3. affirmat, posse quem sine gratia implere præceptum diligendi Deum, quoad substantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis, quoad quod potest intelligi prædicta prior eius opinio, quod satis sentit concordia S. Thomæ 1. 2. q. 48. quæ distinctio facit etiam in alijs præceptis infra hoc mod. cap.

Tertio dicimus, quod est quæstio difficultas non tam bene tractata, quam necessaria, & quotidie occurrens, uidelicet, quando tenemur ad hoc præceptum actu adimplendum sub pena noui peccati mortalis, eo modo, quo in hac misera uita expleri potest: nam perfecte non nisi in alia adimpletur, secundum August. in lib. de perfectis in lib. in responsione rationum. 16. & Thom. 2. 2. q. 44. art. 6. & in 3. lib. sentent. dist. 27. q. 1. art. 4. Difficultatem enim ingerit, primum, quod sit affirmatiuum præceptum, & consequenter non obligat pro quocunq; tempore. Sanctus Thom. 2. 2. questione 33. art. 2. & Archid. in c. si peccauerit. 2. q. 1. & in summa de penitent. distinct. 5. ab omnibus receptis: & non uidetur præfixum tempus, quo id fieri debeat. Deinde quod dura uidetur Scoti sententia dicto lib. 3. sentent. dist. 27. q. 1. a quo recedit Ad. ian. q. 4. de conse. nempe, nos omnibus festiuis diebus teneri ad illud: quia nullus est textus, nec illa ratio, quæ id necessario concludat, & ita non uidetur asserendum, cap. in consilii. 2. q. 1. 5. consideremus, Auth. de trient. & semil. colla. 3. Nam missa, quæ illis diebus præcipitur audire, per capit. missas, de consecr. distinct. 1. recte audiri potest sine tali amore actu concepto, uoluntari, uel nulli se huius omissionis accensant. Præterea quod nimis laxa uidetur opinio dicentium, non obligari nos ad implendum illud præceptum amplius, quam semel in uita. quod meo iudicio Sotus lib. 2. de iust. & iure q. 13. art. 10. & lib. de natur. & grat. cap. 19. recte confutat. Denique, quod dicta Soti non uidentur satisfacere, tum quia dicit aliquando non obligari nos amplius, quam ad opus exterius, quocunq; statu exhibe-

bitum, puta ad increpandum blasphemum, & Sanctus Thom. ubi supra, dicit hoc præceptum non impleri nisi in statu gratiæ. tum quod idem Sotus ubi supra tenet obligare pro tempore baptismi, & idem lib. 2. de nat. & grat. capitulo 15. docuit, ad recipiendum baptismum non esse necessarium tantum efficere, quantum requiritur ad recipiendum poenitentiae sacramentum: quoniam ad hoc non sufficit attritio, quæ noscitur non esse contritio: ad baptismum autem sic, secundum ipsum, tum etiam, quia idem affirmat, vnumquemque, quoties insigne aliquod beneficium à Deo consequitur, teneri ad illud explendum, quod tamen nulla lege, neque ratione efficaci euinci posse uidetur: & ita non est asserendum, iuxta dictum cap. consilii.

Quarto dicimus (saluo tamen meliori iudicio) sanctissimum quidem consilium esse, ut non solum diebus festiuis, verum etiam quotiescunq; commode poterimus, nitamur implere predictum mandatum, præmissa (si opus fuerit) debita nostrorum criminum detestatione, sed non præceptum, quod nos sub reatu nouæ culpæ mortalis obliget: nisi, Primo cum ad usum rationis peruenimus, & iam habemus, vel habere debemus cognitionem, referendi & dirigendi nos ipsos, nostraque omnia opera in Deum ipsum, tanquam in nostram ultimum finem, saltem in consilio, & eo modo, quo id pueni præstare possunt, ut sensu subtiliter S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 6. quem (licet in alio finem) regulamus in Enchirid. de Oratione. cap. 2. nu. 15.

Secundo, cum tenemur ad habendam contritionem de peccatis mortalibus, iuxta dicta in cap. 1. num. 31. ut explicuit Caiet. in dicto art. 6. quoniam contritio sine hoc amore haberi non potest, ut ibi dictum est. Non tamen ad id tenemur, quoties ministramus, vel accipimus sacramenta: quoniam sufficit nobis habere tunc gratiam, uel charitatem habitualem, quamuis non habeamus amorē præfatum actualem, quia tenemur tunc habere contritionem, quia sufficit habuisse antea, & non perdidisse gratiam habitualement. Ex quo sequitur, non esse necessarium hunc amorē actualem, quæ baptismus est

Secunda pars Decret.

ab adulto recipiendus, licet illud dicat Sotus præcitato lib. 1. de natura & grat. capitu. 32.

9 Contra quem facit, quod ipsemet d. lib. 2. de natura & grat. cap. 15. asseruit ad baptismum non esse necessariam contritionem, sed satis esse attritionem etiam illam, quæ scitur, non esse contritio, licet id nobis non uideatur verum, per ea quæ in d. c. 5. an. 37. diximus. Facit etiam contra eundem, quod eadem ratione teneremur implere hoc mandatum, quotiescumque aliquod sacramentum recipimus, & consequenter cum contrahimus matrimonium, quod salum est. Satis enim est, ut non simus in peccato mortali, aut probabiliter id credamus: quamvis huiusmodi adeo excellum amorem actualē animo non concipimus. Facit etiam, quod nullus peccati mortalis reum diceret esse illum, qui octo dies ante baptismum rectam contritionem de peccatis concipiens, & se ipsum probabiliter constituens in statu gratiæ, postea ante noni peccati mortalis admissionem sine hoc amore actuali baptismum susceperet. Quare hic tertius casus est restringendus ad eos, qui ante baptismum non habuerunt contritionem.

Tertio quotiescumque tenemur proximum ex charitate diligere, nam tunc pariter eodem amore Deum diligere tenemur: siquidē hi duo amores sunt eiusdem generis & naturæ, & in amore proximi amor Dei tanquam finis includitur, ut colligitur ex utroque Thom. 2. 2. q. 44. art. 2. & 2. 2. q. 26. art. ut inf. cap. 14. num. 4. dicemus.

10 Quibus addo primo, eum, qui diligit Deum, probabiliter credens se esse in statu gratiæ, subindeque suum amorem esse amorem Dei super omne aliud, quamvis in rei ueritate non sit huiusmodi, neque sit in eodem statu, nihilominus tamen adimplere hoc præceptum, quoad effectum evitandi novum peccatum, quod admittitur ob omissionem implementi eius, quoniam sine speciali revelatione scire non potest quis, quando est in statu gratiæ, Eccles. 9. & Ioh. 9. relati in c. fi. de purga. canon. & tradit S. Thom. 1. 2. q. 112. art. 5. & definit Concil. Trident. sess. 6. c. 9. & can. 12. & 13. & 15. Et ita nisi hoc teneamus,

nequiremus scire, quando hoc præceptum implemus.

Addo secundo, quod posset (nostro iudicio) affirmari, quod hoc supremum mandatum licet præcipue & principaliter excelsum illi amorem à charitate profectum nobis præcipiat, minus principaliter tamen etiam obligat quoniam ad diligendum Deum hoc eodem amore, vel alio bono & naturali, non obligando nos ad præfatū sublimem charitatis, vel saltem quavis hoc præceptum ad id non obliget, obligat tamen nos naturæ, quæ habetur in luctu, ibi: *Pro patre, parentibusque parcamus.* ff. de iust. & iur. quæ satis iubet amare patriam, reges, parentes, & dominos, quin et omnes proximos, in quibusdam casibus, & etiam Deum ipsum, tanquam Regem, patrem, dominum, gubernatorem, & protectorem, saltem aliquo bono amore naturali. & propterea, ut docuit bene prædictus Sotus ubi supra, quando Deum audimus blasphemari, aut inhonorari, tunc tenemur ad actum diuinum timoris, saltem naturalis boni, quo impulsus, eum, qui in Deum blasphemus, vel contumeliosus extiterit, increpamus. Quod quidem ita faciendum esse Conc. Lateranen. sess. 9. §. ad abolendam in specie præcepit. Nec obstat his dicere, quod amor Dei debet esse talis, quod ille super omnia diligatur, & quod, nisi talis sit, non est bonus, ut uidetur sentire S. Thom. 1. 2. q. 109. art. 3. respondetur etenim, quod licet diligere Deum comparative minus quam illum, vel æque ac illum sit malum, diligere tamen eum absolute æque, vel minus absque ulla comparatione, non est malum, ut alij dicunt. quæ quidem omnia tanquam quotidiana & parum specificata debent correctioni subiicimus.

11 Quinto dicimus, quod non solum est peccatum mortale transgressio præcepti sub eius pena obligantis, sed etiam propositum transgrediendi, immo & desiderium deliberatum id faciendi, immo & (quod maius est) ipse consensus, ipsa uoluntas uera, & expressa delectandi se illa transgressione, cogitata, licet nec faciat, nec proponat, nec desideret facere. Qualis est consensus illius, qui de aliquo peccato mortali cogitat absque proposito & desiderio id faciendi, eo tamen animo

ut

De præcep. de dilig. Deum, &c. Cap. XI. 52

ut ex eo nascatur & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Quinimo (quod maius est) consensus, & uoluntas interpretata uel tacita illius est culpa letalis. Quæ plane omnia consonant eoi opinioni, quæ colligitur ex B. Ang. lib. 10. de Trinit. & Magist. sent. in 2. dist. 24. cum suis commentatoribus, & ex S. Th. 1. 2. q. 4. & B. Anto. 3. par. tit. 5. c. 1. §. 5. & Io. Maiore in 2. d. 24. q. 18. & Caieta. in summa verb. delectatio morosa. in prin. & To. 1. Opuscul. Opusc. 14. q. 1. & ex eis, quæ nos clarius & copiosius, quam alij resoluimus in c. cognitionis. de pe. dist. 1. & in c. sed pensandum. d. 6. ubi in summa diximus, consensum uerum & expressum, quæ Caietanus positum vocat, ipsius delectationis esse illam, quem supra docuimus. At uero tacitus consensus, quem alij interpretantur, alij morosam delectationem dicere, Caietanus autem negatiuum non positum appellauit, tunc demum est peccatum mortale, quando quattuor concurrunt. Primum ut id, de quo sumitur delectatio sit letalis culpa, ut ait S. Th. 2. 2. q. 74. art. 8.

Secundum, ut qui delectatur aduertat se delectari, nam si circa id non aduertat, quamvis diem integrum delectatio perduraret, non peccaret mortaliter, iuxta textum mihi singularem, in c. sed pensandum. dist. 6. ubi. Ex deliberatione consentit. Neque satis est aduertere, nisi integre aduertat secundum Caiet. ubi supra.

Tertium, ut non obstat delectationi, eam a se depellere contendendo, quoniam si id conaretur, tam potius uirtuti, quam uicio esset tribuendum, quamuis eam a se non omnino repelleret, d. c. sed pensandum.

Quartum, ut absque rationali causa omitteret eam a se rejicere, etenim si omitteret eam depellere, quia non se ea ui, & uirtute animi polleat, ut certus sit, se non ita uictum, vel flexum iri ab ea, ut actum, de quo est, uelit, neque ita ut uoluntas eius superior, seu rationalis, uelit ea sensuali delectatione frui, non esset culpa, saltem letalis, dummodo expresse non eo sentiret in illam. Id quod item dicendum est, si ideo delectationi non resisteret, eamque a se non repelleret, eo quod crederet quo magis uelit tentationi obistere, & contra ipsam pugnaret eo, illa magis angeretur, quam minueretur, sicut erga carnem ille-

cebras contingere solet, quæ quidem fugiendo potius, quam resistendo superantur, sicut S. Th. 2. 2. q. 35. art. 1. & Io. Gersonum de pollutione, not. 7. & alios alibi. Idem esset, si delectationem illam omisisset expellere, ne suam occupationem honestam, & necessariam, aut utilem, derelinqueret, quale est studium, & lectio rerum impudicarum, ad huiusmodi delectationes prouocantium, necessaria ad prælegendum scholasticis uel concionandum populo. Quale item audire confessiones de rebus impudicis, & alia huiusmodi argumenta eorum quæ singulariter scripsit Caiet. in d. Opusc. 14. q. 1. 2. & 3. & consequenter, ut hoc sit mortale, oportet illam, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talē, ut suæ imbecillitatis & consuetudinis præterita ratione habita merito credere teneatur, se, nisi illam reprimeret, in ipsum opus malum, unde nascitur delectatio, vel saltem in delectationem eiusdem operis, uere & realiter consenturum.

Ex qua quidem resolutione intulimus in cap. cogitationis. de pen. dist. 1. decisionem multorum casuum, qui quotidie contingunt, quos hic breuitatis gratia tacemus.

13 Inferitur item ex eadem resolutione, delectationem, quæ morosa nuncupatur, (a mora uidelicet deducto uocabulo) non esse ita nominatam ratione temporaneæ durationis, sed propter moram, quam facit ipsa ratio in ea non expellenda. Quia nimirum eam non repellit quæ eiusdem potius, & debet, uel (quod deterius est) quia eam deliberare acceptat, quod quidem uel in instanti fieri potest, sicut omnes. In his autem duobus casibus peccatum mortale committitur, licet opus exterius nonquā fiat, neque adsit propositum faciendi. Quod quidem uerissimum est, non solum in peccatis carnalibus, uerum etiam in reliquis, iuxta mentem omnium, quod expresse S. Bonauent. in 2. lib. sent. dist. 24. in expositione litteræ annotauit.

Itaque resistere delectationi, quæ nascitur ex cogitatione alienius peccati mortalis, uirtus est: adistere autem & assentiri expresse, letalis est, culpa, non resistere uero neque adistere, aliquando est peccatum ueniale, & aliquando mortale, scilicet quod quattuor illa supradicta concurrunt.

Secunda pars Decret.

Quoniam omnis uoluntas deliberata de peccato mortali, uel (proprie loquendo) omnis uoluntas deliberata se delectandi de actu, qui est peccatum mortale, est mortifera, c. 1. §. ponderosus. 42. dist. 1. & S. Th. 1. 2. q. 74. ar. 8.

14 At quoniam in huiusmodi delectationibus, maxime si carnales sunt, semper inest aliquid periculi ratione naturae humanae corruptae, expedit, ut qui huiusmodi delectationes habuit, & non est certus, an ipsis consenserit, neque an sufficenter restituit, de illis in confessione se ipsum inuenerit, dicens se dubitare, an quantum debuit illis resistere contenderit. Nam si credit se consensisse, uel non restitisse, ut eis frueretur, uel admodum negligenter se gessit in eis depellendis, cum probabili consensu periculo in easdem delectationes, uel in opera, ex quorum cogitatione illae nascuntur, tunc necessarium esset confiteri, quod circa hoc credit & sentit.

15 Sexto dicimus, quod non solum peccat, qui aliquod peccatum committit, & in eo perpetrando est praecipuus exequutor, uerum etiam omnes alij, qui eidem culpa consentiunt, iuxta illud ad Rom. 1. Non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. capitulo 1. de officio deleg. ubi gl. & omnes canonum. 2. q. 1. capit. sicut dignum, per totum de homic. consentiunt, inquam aliquo nouem modorum contentorum in duobus senariis, quos posuit sanctus Th. 2. 2. q. 62. art. 7. in corp. q. & in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 1. art. 5. quæst. 3. scilicet:

Institio, consilium, consensus, palpo, recursus,

Participans, motus, non obstant, non manifestans.

16 Quibus significatur illum consentire delicto, qui iubet, consulit, consentit, laudat, recipit principalem delinquentem, uel adiuuat, uel non impedit uerbo, aut opere, uel non manifestat, cum teneatur & possit. quorum modorum interpretatio, inferius c. 17. num. 17. & numer. 230. & seqq. fiet. Interim autem dicimus, peccare mortaliter eum, qui aliquo istorum nouem modorum, principali auctori delicti consentit: quamuis non semper incurrat eandem censuram & irregularitatem, neque eandem restituendi obligationem,

quas ille, cum quis, de sen. excommunic. lib. 6. & c. 1. c. 1. §. illud, de pen. co. lib. Hosti. in summa de pe. §. quibus, & Caiet. in summa uerb. restitutio. §. consensus. & Felyn. in tract. Quando conatus, & alij alibi.

Diximus autem in tribus ultimis modis: Cui teneatur & possit, non enim potestas sine obligatione satis est, secundum sanctum Th. 2. 2. q. 44. art. 4. & quæst. 72. arti. 9. & melius. 1. 2. quæst. 3. artic. 3. & utrobique Caietan. & melius in 2. 2. q. 64. artic. 7. & diximus supra Prælu. 6. numero 3.

Vnde inferitur, quod cuilibet modorum peccandi, faciendo uel uolendo facere aliquod peccatum, possunt adungi alij nouem, iuxta nouem modos illi consentiendi, quos & si non semper infra expresserimus aliquando tamen insinabimus. Illud tamen nunc admonentes, tunc aliquem consilio suo, uerbis, aut operibus teneat impedire, quando ex officio, quod habet, uel alio titulo ad id faciendum obligatur. Tunc etiam, quando proximus circa id extremam patitur indigentiam, & ipse potest id ipsum praestare, non se in consilium necessitatem coniiciendo, etiam si ob id rei familiaris, aut honoris iacturam aliquam faciat: immo etiam cum proximus re illa maxime indiget, & ipse sine uitæ suæ, salutis, honoris, & rei familiaris detrimento potest commodè id facere, per id, quod in capit. 1. de restitutio. spoliat. & capit. 24. & 25. infra, & c. inter uerba. 1. 1. quæst. 3. & profundius in Comment. cap. non in inferenda. 24. quæst. 3. diximus.

17 Septimo diximus, q. uniuersa ista decem præcepta, & alia omnia possunt impleri ab illo, qui est in peccato mortali, quoad substantiam actus & præcepti, & effectum euitandi nouum peccatum, quod incurreret, si non adimpleret illud, iuxta definitionem Aquinatis in 1. 2. q. 100. art. 10. & 2. 2. quæst. 44. art. 1. in fin. communiter receptis, quod Concil. Trident. sess. 6. cap. 6. sentit, declarans hæreticum esse illum, qui dixerit, opera nostra ob id sola, quod sunt extra statum gratiae, esse peccata, quidquid dixerit Dion. Carthusianus, lib. 2. sent. dist. 17. quem aliquot alij sequuti fuerunt. Est enim hoc unum inter alia

De præce. de dilig. Deum &c. Cap. XI. 53

alia commoda, quæ opera facta etiam in peccato mortali secum afferunt (de quibus gl. in c. quod quidam, de pe. & remiss. licet ad promerendam gratiam in hac uita, & gloriam in futura nihil ualeant) implemunt præceptum in illo statu. capitulo. nihil. de consecrat. distinctione quinta ubi laus diximus, & in §. fin. de pen. dist. 4. sub qua regula includitur etiam præceptum de diligendo Deo iuxta declarationem nunc additam supra, num. 6. Per quod tollitur ratio, quia insanus Lutherus insane docuit, Deum dedisse nobis duo præcepta, quæ in hac uita non possumus implere, nempe præceptum de diligendo Deo, & de non concupiscendo, quod efficacissime post alios conlucet Castrensis in lib. aduersus omnes hæreses, uerb. præceptum, in princip. & damnauit Conc. Trident. sess. 6. cap. 1. & can. 18.

Contra præceptum maximum de diligendo Deum, quod non est Decalogi, ut peccatur.

SUMMARIUM.

13 Odium Dei, ut genere suo maximum peccatorum.

18 Præceptum diligendi Deum quis frangit.

19 Amat qui firmius aliquid, quam Deum, peccat, non qui seruientius.

20 Amat qui suam Deum ob alia, quam ob ipsum, & quando amandus.

20 Vnere qui uult semper hanc uitam, peccat.

18 Contra hoc præceptum de bene diligendo Deo peccat mortaliter primo qui deliberate odit Deum, quod quidem ex genere suo est maximum omnium peccatorum, ut probat S. Thomas 2. 2. quæst. 34. artic. 2. & quæst. 39. artic. 2. & 1. 2. quæst. 73. art. 4. Tum quia actus, qui opponitur actui lumen boni summe malus est, secundum Arist. Ethic. 8. Actus autem maxime bonus est Dei amor, cap. charitas. 2. de penit. dist. 2. cui odium Dei est contrarium. Tum quia maximo præcepto omnium contrarium est, Mart. 21. Tu quia directe separat a Deo quod alia peccata communiter non faciunt, sicut explicuit S. Th. 1. 2. q. 34. art. 2. Di-

xi, Deliberate, quoniam subreptio iudicium preueniens in quacunque materia, excusat a mortali, ut diximus supra Prælu. 9. nu. 11. & eod. cap. num. 41.

Secundo peccat mortaliter, qui omittit amare Deum super omne aliud amabile, quo tempore id teneatur facere, de quo supra num. 6. & seqq.

Tercio peccat mortaliter, qui omittit referre ac dirigere se, suamque omnia in Deum tanquam in primum principium, & ultimum finem suum, tpe quo ad id teneatur. Quod autem ad id teneatur, etiam ibid. dictum est.

Quarto peccat mortaliter, qui amat Deum, sed minus, uel non plus, quam alia comparatiue, hoc est actu, uel uirtute, expresse aut tacite gerens in animo, quod tantum uel æque æstimat, uel amat alium ac ipsum Deum, secus autem si absolute sine comparatione id faceret, iuxta declarationem superius positam.

19 Quinto peccat, qui se ipsum, uel suam uxorem, filium, aut Regem suum, & dominum, uel quamecunque aliam creaturam firmitus diligit, quam ipsum Deum. Dixi, Firmius, quia non debet peccato imputari diligere seipsum, uel alium intensius, aut seruientius, quam Deum, dummodo Deus firmitus & fortius diligatur, ut in additione. c. qn. de consec. dist. 1. enucleauimus, & sup. eo. c. nu. 6. & seqq. etiam tetigimus.

Admonemus item indirecte diligere creaturam amplius quam Deum, non esse contra hoc præceptum. Quoniam quicumque peccat mortaliter, indirecte plus diligit aliud, quam Deum, in quantum aliquid uult contra eius præcepta, attamen homo delinquens non ideo peccat contra istud præceptum, quoniam directe non facit contra ipsum, neque aliquid operatur, quod secundum se, & suam naturam separat a Deo, sed secundum accedens, iuxta S. Th. 2. 2. q. 34. art. 2. & Secutum in 1. lib. sentent. dist. 1. quæst. 5. sub fi.

20 Sexto peccat mortaliter, qui diligit Deum eo solo, uel præcipue, & principaliter, quod ab eo accipit, aut sperat accipere spiritualia, uel temporalia bona, iuxta Franciscum Mayronem in 1. lib. sent. d. 1. & Siluest. uerb. charitas. q. 7. ubi in dicta additione post Th. 2. q. 199. art. 3. sub fine diximus. Vnde inferitur, Conc. Trident. sess. 6. can. 26. & 31. quatenus declarat esse hæreticum asse-

Secunda pars Decret.

asserentem, esse peccatū operari bene ob remunerationem obtinendam, esse intelligendū de eo, qui tacite vel expresse minoris estimat primum, quod sperat, quā ipsum largitorem, vel saltem absque consideratione aliqua vnius, vel alterius, & absque eo, quod finem vltimum & principalem constituat, recte operatur.

Septimo peccat mortaliter, qui eo tempore Deum amare negligit, quo sub peccati mortalis reatu tenetur, veluti quando mortis periculum, vel necessitas recipiendi, vel administrandi, aliquod sacramentum sese obtulit, verb. charitas. §. 30. iuxta Ioānem Tabiensem, & senserat antea Maior, in 3. lib. sent. dist. 37. q. 13. nisi probabiliter crederet se gratiam, vel charitatem habere.

Octavo peccat mortaliter qui deliberate vult in hoc misero saeculo perpetuo vivere, quia bonis eiusdem, nepe divitijs, gaudijs, etiam licitis, scientia, & alijs humodi delectatur, vel propter alias causas, secundum Adrian. in 3. de confess. q. 4. sub fin. quamvis peccatum non sit longam vitam exoptare, etiam advertendo, quod ob id aeterna gaudia differuntur, secundum eundem.

Nono peccat qui festinis diebus omisit producere actum de diligendo Deo super omnia alia, secundum Ioā. Tab. verb. charitas §. 20. sed oppositum cum Adriano, in 4. de confess. q. 3. col. 2. sub si. verius supra, nu. 7. exillimamus.

De praecepto de credendo in Deum quod non est Decalogi.

SUMMARY.

- 21 Præceptum credendi, & præceptum diligendi differunt, ut fides, & charitas.
21 Infidelis duplex, positivus, & negativus: hic non peccat, ille vero sic.

21 Circa hoc præsupponimus primò, quod præceptum de recte credendo in Deum, quod pertinet ad virtutem fidei, tam differt a præcepto de diligendo, quod pertinet ad virtutem charitatis, quam virtus fidei, quæ inclinatur ad credendum a virtute charitatis, quæ inclinatur ad dili-

gendum, quæ longe alia & maior est, quā illa, 1. Corinth. 13. & cap. charitas. in 2. de poenit. distin. 2. & monstrat S. Thom. 1. 2. q. 23. art. 6.

Secundo præsupponimus, quod licet sanctus Thom. 2. 2. q. 16. artic. 1. a Caietano declaratus, dicat, quod licet in multis locis veteris & novi Testamenti, (supra nume. 6. citatis fuerint data præcepta de diligendo Deo, in veteri tamen non fuerint data de fide, quoniam certum est, neminem unquam solum factum esse, neque placuisse Deo, sine fide. Hebr. 11. cui consonat principium symboli Athanasij. Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem, quā nisi quisque integram, inviolatamque servaverit, absque dubio in æternum peribit. & c. hinc de summa Trinitate, & fide catho. Nam infidelis positivus, qui est omnis, qui non vult credere post fidem sibi satis notificatam, peccat peccatum infidelitatis, per quod damnatur, & infidelis negativus, qualis est omnis, qui credit, eo quod non est sibi satis notificata fides, licet non peccet non credendo, nec ob hoc damnatur, damnabitur tamen propter alia peccata, ut eleganter declarat uterque S. Th. 2. 2. quæst. 10. art. 1.

Contra præceptum de recte credendo in Deum, quod non est Decalogi, ut peccatur.

SUMMARY.

- 22 Præceptum credendi frangit, qui credit non esse catholicam quod tenetur credere esse tale.
22 Excommunicatur qui dicto, vel scripto asserit contrarium fidei.
22 Hæresis & hæreticus quid, & ut excommunicatur.
22 Pertinax quisquam sit.
22 Dubium de fide non facit scrupulum, neque subreptio.
22 Credens quemlibet salvum in sua lege sit peccat.
22 Fidei articulus expresse, & in particulari non credens quando peccat.
22 Articuli fidei sunt expresse credendi.
22 Credens Patrem in divinis maiorem esse Filio, ut peccat.

Contra

De præcepto de recte credendo &c. Cap. XI. 54

22 Contra hoc præceptum peccat mortaliter. Primo omnes infideles, quibus satis notificatum est Christi Evangelium, & non credunt ei, & omnes fideles, qui credunt quidem ei, sed perversè intelligunt illud, vel alia loca sacre scripture contra sensum ab Ecclesia catholica definitum, vel ignorant aliquod tale, quod expresse scire tenentur.

Secundo, qui pertinaciter credit aliquā hæresim, qualis est, quidquid sanctæ fidei catholica contrarium est, ea recta, & c. hæc est fides, 2. 4. q. 1. & est hæreticus & communem, in rubr. de hæret. & trad. Alphonsus Castrensis libro primo aduersus omnes hæreses, cap. 9. & nos in capite. novit. de iudic. notab. 3. numero 4. & subinde sunt excommunicati, cap. excommunicamus, de hære. & cap. audiuimus, 2. 4. q. 1. per bullam Cœnæ Domini, ut in ea videre est. Anton. 3. par. tit. 23. cap. 17. & latius infra capit. 27. nume. 55. dummodo erit illud, verbo, vel scripto, vel opere (etiam sibi soli) expresse, alioquin vere non est excommunicatus. Quoniam ob solum actum interiore non incurrit excommunicatio, ut post Caiet. in summa verb. hæresis, diximus in cap. in ter verba 12. q. 3. & nuper latius in cap. cogitationis, de poenit. distin. prima. Audimus autem, Pertinaciter, quoniam si præ simplicitate vel ignorantia id credit, quia sibi videtur ecclesia ita tenere, & est paratus errorem deponere, quandoquæ veritatem fuerit edoctus, ille non est hæreticus, neque excommunicatus, ut etiam post Innocent. in cap. firmiter. de summa Trinitate, & fide catholica communiter receptum, nos in addit. capit. quando. de consecr. distin. 1. nume. 72. & supra Prælu. 1. numero 15. & seqq. diximus, addendo, quod non peccat mortaliter quidem regulariter. Ille autem dicitur pertinax, qui credit animo non discedendi a sua persuasione, etiam monitus, contrarium ab ecclesia teneri, argumen. gloss. fin. Clemen. prima. Porro, de summa Trinitate, & fide catho. Inmo, & qui credit aliquid quod sit esse contra fidem vel contra catholicæ Ecclesiæ definitionem, licet assermet, se esse paratum ad corrigendum seipsum, ut post Caiet. 2. 4. q. 1. art. 4. diximus

in repet. c. novit. c. de iudic. no. 3. nu. 41. & in dicto prælu. 1. num. 15. repetimus. Porro, verum est, quod quamvis Ecclesia iudicaret esse hæreticum illum, qui aliquid credit, quod manifeste fidei catholice, & articulis eiusdem est contrarium (etiam quod assereret se esse paratum ad correctionem suscipiendam) coram Deo tamen, neque hæreticus, neque excommunicatus est, si vere ignoranter id facit: & quidquid sancta mater Ecclesia docet, & vere & implicite credit, iuxta tradita in prædicto Prælu. 1. dicto numero 1. & seqq.

Tertio peccat mortaliter, qui de rebus fidei pertinaciter dubitat, cap. dubius, de hæret. At vero subrepticia dubietas, & non deliberata, maxime illa, quæ resistente voluntate euenire solet, & contra voluntatem habentis illam perdurat, vel non est peccatum, aut solum veniale, Io. Andr. receptus in dicto capitulo dubius. & multo minus scrupulis, qui contra fidem exoriri solent, & contra voluntatem habiti moleste perdurant, ut post Ioannem Maiorem in 3. lib. sent. dist. 25. quæst. 4. nos in repet. c. inter verba. 1. 1. q. 3. concl. 6. diximus.

22 Quarto peccat mortaliter, qui deliberate credit, quemcumque infidelem, si bene moraliter vixerit, posse in sua secta salvum, capitulo 1. §. fin. de summa Trinitate, & fide catho. & prin. & fin. Symboli Athanasij.

Quinto peccat mortaliter, qui iam discessionis pollens negligit scire explicite, & in particulari esse unum Deum solum, qui mundum uniuersum creauit, iussissime regit, ipsumque esse unicum solum in essentia, & trium in personis, scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum in quo inessabile sanctissimæ Trinitatis mysterium continetur, iuxta mentem S. Tho. 1. 2. q. 3. art. 8. communiter recepti. Nam licet ante aduentum Christi redemptoris nostri satis esset credere unum Deum, qui remunerat bonos, & malos puniit, iuxta Apost. Heb. 11. post sancti tamen sui Evangelij promulgationem, non satis est illud credere: quamvis in genere, vel implicite credat quidquid sancta mater ecclesia tenet, & credit, secundum eundem & communem.

Sexto

Sexto peccat mortaliter, qui prædictam discretionem habens, negligit scire explicitè, & in particulari secundam personam Trinitatis, scilicet filium Dei patris, qui est idem Deus, qui pater, propter nostram salutem factum esse hominem, natum & mortuum, iuxta mentem eiusdem, ibidem ar. 7. quidquid Rosella dicat, quem iuste Sylvest. confutat. Immo & qui ignorat illos alios articulos prædicti Symboli, saltem quos ecclesia solemnizat, ut prædictos, secundum eundem S. Thom. ibidem, & diximus, super prælu. 4. nume. 25. Quocirca omnes parochos, paternos, parentes, & confessorios, (præsertim plebeiorum) & etiam concionatores obsecramus, ut fidem istam articulo explicationem, & in particulari, ceterorumque, qui in Symbolo Apostolorum, quo sancta Romana Ecclesia vitatur, continentur, sapissime commendare & inculcare non desinant. Quoniam in universa Christiana republica circa hæc tanta est socordia, ut multos passim invenias nihil magis in particulari & explicitè de hisce rebus credere, quàm ethnicum quandam philosophum, sola vnius veri Dei naturali cognitione præditum, quamvis modo non audeam ceterorum articulo, quos non adeo solemnizat Ecclesia, ignorantiam, tamquam letalem & mortiferam condemnare, dummodo saltem implicitè & in genere credatur, quidquid sancta mater Ecclesia Romana credendum præcipit.

Septimo peccat, qui non ediscit, & memoriam mandat Symbolum Apostolicum, & Orationem dominicam, latinam, vel alia lingua, quod saltem est veniale grave, per cap. vos. de consecr. dist. 4. & diximus in repet. capit. quando de consecr. dist. 1. post Palud. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 5. eol. 2. ut etiam inferius in c. 13. num. 137. dicemus.

Octavo peccat, qui circa Trinitatis misterium credit, Patrem Filio, aut Filium Spiritu sancto antiquiorem, vel Patrem aut Spiritum sanctum humanam, vel aliam corpoream formam habere, ut Filius in quantum est homo habet, vel divinam generationem, aut processionem Spiritus sancti esse instar generationis humanæ, vel alterius corporeæ, ut dixi

mus supra prælu. 3. nume. 19. & seqq. nisi ignorantia, aut rudis simplicitas ipsum excuset, quæ quidem ipsum excusare possunt, immo & quasi semper excusant ad hoc ut non sit hæreticus, nec excommunicatus, licet non semper excusant a peccato, ut supra prælu. 1. nume. 17. post Inn. & alios ibi citatos, tradidimus. Et in dicto prælu. 3. nu. 18. explicavimus, generationem Filii in divinis esse instar productionis notitæ ab intellectu, emanationem autem Spiritus sancti esse similem processionem amoris ab intellectu & voluntate, nullo autem modo per modum corporeæ generationis, id quod aliqui temere ac stulte comminiscuntur, ut ibi admonuimus.

Nono peccat mortaliter, qui contra scriptum Concil. Trid. sess. 4. in decreto de editione, & usu sacrorum librorum asserit veterem, & vulgatam editionem sacræ scripturæ non esse pro authentica habendam, vel qui eam contra universalem Ecclesiæ Dei declarationem, & contra concordiam sanctorum patrum sensum interpretatur, quamvis eius interpretatio nunquam sit cedenda.

De præcepto de colendo, siue honorando Deum, quod est primum Decalogi.

SUMMARY.

- 22 y Præceptum colendi Deum, ut differt a præcepto diligendi, & credendi.
- 23 y Superstitio est maximum vitiorum mortalium.
- 24 y Superstitio quadruplex, et qualibet præter primam letalis.
- 25 y Dæmones bisariam invocantur, expresse, & tacite.
- 25 y Invocatio Dæmonum tacita, sit quinque modis.

De præcepto de colendo, siue honorando Deum, quod est primum Decalogi, dicimus primo, quod hoc præceptum tam differt a prædictis duobus præceptis de diligendo Deum & credendo in eum, quam differt virtus religionis quæ

quæ est moralis, licet omnium suprema, secundum S. Thom. receptum, 2. 2. q. 81. art. 2. & 6. a virtutibus fidei & charitatis, quæ sunt theologice, & longe omnibus moralibus maioribus secundum eundem receptum 1. 2. q. 62.

Secundo dicimus, quod nemini debet videri præceptum hoc non fuisse convenienter datum, Exod. 20. eo quod datum fuit negativè, & non affirmativè, sicut præceptum quantum de honorando parentibus. Tum quia id factum fuit ea ratione, quam ille declarat S. Thom. 2. 2. q. 122. ar. 2. Tum quia, dum ibi veteratur cultus falsorum deorum, præcipitur cultus veri Dei, argumento a contrario sensu, quod est fortissimum. leg. 1. ff. de offic. eius, cui mand. est iur. & cap. cum Apostolica de his, quæ sunt a prælat. sine consens. capituli, præterquam quod in secundo præcepto directe iubentur sabbatha sanctificare.

Tertio dicimus, quod sicut virtus latræ, seu vere religionis, ad quam pertinet hoc præceptum, est maxima inter omnes morales virtutes, ut probat S. Thom. 2. 2. questio. 81. artic. 2. receptus, ita vitium superstitionis, & falsæ religionis, quod quidem hoc primo mandato prohibetur, ex genere suo est maximum omnium peccatorum, quæ actibus virtutis moralium opponuntur. Quod S. Thom. 2. 2. questio. 92. artic. 1. adiunctis, quæ ait questio. 94. artic. 3. sensu, & nititur ea ratione, quod contraria de contrariis dicuntur, cap. sciendum. 8. quest. 1. & 1. si contra tabulas, ff. de vulga. & pupill. Vnde quemadmodum virtus religionis & latræ inclinatur & ordinatur nos ad Deum ipsum debito modo colendum & honorandum, tamquam primum principium, supremumque gubernatorem nostrum, qui nos creavit, & regit. 2. 2. quest. 81. artic. 2. & 3. sic etiam e contrario vitium hoc superstitionis & falsæ religionis inclinatur ad reddendum Deo cultum perniciosum aut superfluum, vel etiam ipsi creaturæ tacite, vel expresse, 2. 2. questio. 92. artic. 1. & 2.

Quarto dicimus, quod quattuor sunt falsæ religionis, vel superstitionis species, ut ex beato Augustino in lib. 2. de doctr. Christiana, relato in capit. illud:

26. quest. 2. & ab utroque Tho. 2. 2. q. 92. artic. 2. colligitur. Prima est, quæ perniciosus vel superfluous cultus exhibetur Deo. Est autem perniciosus cultus, qui ceremonijs mendacibus, falsitate ali-quam præferentibus, redditur, quales sunt Iudaicæ ceremoniæ, significant enim Messiam esse venturum; secundum S. Thom. 2. 2. q. 93. artic. 1. Superfluous vero cultus est, qui illis ceremonijs exhibetur, quæ neque ad Dei gloriam, neque ad subiiciendam carnem spiritui, & spiritum Deo ipsi quidquid conferunt, iuxta S. Thom. dicta q. 92. artic. 2. & facit cap. quisquis. 41. dist. 1. qualis est ceremonia quædam brandi ante solis ortum, vel audiendum sacrum a sacerdote, qui vocatur Ioannes, vel dicendi bis halleluia, vel Pater noster &c. quando semel tantum est dicendum. Secunda species est, quæ cultus divinus alicui creaturæ redditur, gratia ipsam honorandi, & hæc dicitur Idololatria. Tertia species est, quæ cultus divinus redditur creaturæ ad aliquid, quendam aliquam scientiam vel instructionem, & hæc dicitur Divinatio. Quarta species est, quæ idem cultus tribuitur creaturæ, ut ab ipsa opera nostra dirigantur.

Quinto dicimus, omnes istas superstitiones ex genere suo esse letalia crimina valde gravia, excepta prima specie, quæ parte continet cultum superfluum, sed non contrarium divinæ, aut humanæ legi, sicut ieiunare in die dominica, vel dicere Pater noster adeo prius, & sibi soli, ac si non esset pars & membrum ecclesiæ, secundum Caiet. 2. 2. q. 92. artic. 1. Quarta etiam species non est peccatum mortale, quando bona fide, vel præ ignorantia ea aliquis vitatur antequam veritatem edoceatur, ut ex mente sancti Thomæ, ubi supra, & S. Anto. 2. parte, tit. 12. cap. 1. §. 7. & Caiet. 2. 2. quest. 95. artic. 2. colligitur, secundum quos in istis duobus casibus non est communiter amplius, quam veniale peccatum, ut inferius explicabimus.

Sexto dicimus, quod duplex est modus invocandi dæmonem. Vnus est expressus, alter vero tacitus. Expressus est, quo aperte vocatur, vel invocatur dæmon, vel sit aliquid, quod creditur opes

Secunda pars Decret.

ra ipsius demonis fore perficiendum, secundum mentem Sancti Thomae, quam Caietan. 2. 2. quæstio. 95. articulo tertio, expressit. Nam priore modo, verbo: posteriore autem invocatio demonis toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec virtute sua naturali, neque ex divina, aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, vel quando huiusmodi causa tanquam necessaria adiunguntur alijs, quæ possunt talem effectum producere, iuxta mentem Sancti Thomae. 2. 2. quæstio. 96. articulo primo, & in multis articulis quæstio. 95. eiusdem 2. 2. cuius definitionis exempla possunt esse quidam rami ab ista radice procedentes, quos posuit Caiet. in summa verb. incantatio. Quorum primus est uti verbis sacris hac conditione ut sint scripta in illa, vel illa materia, vel tali tempore, aut hora, & alijs huiusmodi, quæ neque ad divinum cultum, neque eius honorem, neque ad rectam rationem pertinent. Secundus est, adiungere causas naturalibus aliquos characteres vim significandi habentes, qui quidem ad demones illos probe intelligentes referuntur, vel sunt nomina ignota, quæ ipso quod sunt talia tacite ad eos referuntur. Tertius est, uti causis naturalibus ad effectum supernaturalem, veluti ad agnoscendas hominum arcanas cogitationes, vel ad subito medendum. Quartus est, uti verbis sacris ad inane effectum, sicut ad movendum anulum supra flum, vel ad voluendum cribrum, quæ quidem non verba sacra, sed ipse diabolus monet, ut illis verbis honorem sibi faciat exhiberi. Quintus est, miscere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febre. Quæ quidem in re iure quis miretur illorum hominum imprudentiam, qui his & alijs similibus superstitionibus credunt, quod Deus tam frequenter impatiens fuerit nebulis quibusdam deliris, & hominibus ignorantibus, & (ut plurimum) corruptis moribus, vitæque reprehensibili, ea, quæ non est elargitus Sanctis, quibus in gradu adeo alto profuunda suæ divinæ sapientiæ arcana, virtutemque suæ infinitæ potentie, quæ tot miracula fecerunt, communicavit, quamvis malis interdum concedat,

quod aliquor bonis non concedit, ut infra num. 36. tangitur.

Septimo dicimus, quod Concil. Trident. sessio. 23. in decreto de invocatione Sanctorum declarat hæreticum eum, qui dixerit a nobis Sanctos invocandos non esse, aut eorum preces nobis apud Deum non prodesse, aut eorum reliquias & imagines non esse nobis venerandas. simul declarando, quod, ut sanctissimum est, imagines honestas Sanctorum, maxime domini nostri Iesu Christi, & eius matris habere & colere, sic peccatum est imagines ornare & habere, quæ sua venustate, nuditate, forma, aut habitu, ad libidinem & alia vitia alliciunt. In quo multos (etiam religiosos) errare video, vestientes dominam nostram, & beatam Mariam Magdalenam & alias Sanctas ornamentis profanis, & vanis, quibus etiam honestæ formæ sese vellere verentur. Item declaravit ubi supra, esse Idololatram credere illis aliquam divinitatem, aut virtutem inesse, præterquam ad ea, quorum sunt imagines, representanda. Item declaravit ibidem, neminem debere in ecclesia collocare, nec domi habere imagines insolitas, & inusitatas sine approbatione episcopii.

Contra præceptum maximum de colendo Deum, quod est Decalogi, ut peccatur.

S V M M A R I U M.

- 26 Præceptum de colendo Deum frangitur in multis modis præter participantes a num. 26. usque in finem cap.
- 26 Excommunicatus, an sit exterius faciens opus infidelitatis.
- 27 Disputare de fide laico illicitum.
- 28 Ari Magica vetita.
- 29 Maleficium an maleficio tolli possit.
- 30 Sortes quæ prohibita, & quæ licita.
- 31 Incantatio prohibita, & fide indigna.
- 31 Philtra quæ illicita.
- 32 Adoratio imaginum quæ illicita.
- 33 Somnijs quibus non credendum.
- 34 Reliquia, nomina, & brevia ut gestanda. & num. 35. & 36.
- 37 Auguria non credendum.

Demoni

Circa præ. max. de colen. &c. Cap. XI. 56

- 38 Demonis herbam et muscam nihil resistere.
- 38 Ari notoria illicita, et quæ sit illa.
- 38 Striges, et Sazai reprobata.
- 39 Duella illicita, exceptis duobus, & quæ probata per Concil. Trident.
- 40 Tentare Deum illicitum, etiam per martyrium. & 41.
- 40 Martyrium pati quando crimen mortale.
- 40 Dni Deusve gentilium, aut planetis aliquid dimittere tribuere, impium.
- 40 Magister Poetæ gentiles prælegere ut peccat.

Contra hoc præceptum de colendo Deum peccat mortaliter, primo qui seipsum, vel alium circumcidit vel utitur aliqua caeremonia Iudaica, vel Magicæ, quæ aliquam falsitatem nostræ sanctæ Catholicæque fidei contrariam significat, etiam si minime veram esse credit, per supradicta, num. 22. & seqq.

26 Secundo peccat mortaliter, qui expresse demonem, Solem, Lunam, Idolum, vel creaturam aliquam, tamquam Deum adorat, etiam solo cultu exteriori, supra num. 19. Vel habuit demonem, seu spiritum, quem vocant familiarem, ut ipsum admoneret, vel ei ostenderet, renunciaretve, quæ in locis remotis, aut secretis geruntur, sicut copiose probavimus in cap. nono. de iudic. not. 1. Circa quod nullatenus excusamus Reges, qui non puniunt eos, qui huiusmodi demonibus familiatibus utuntur, sed potius expectant ab eis certiores fieri, de his, quæ in hostili castris geruntur, aut quæ adversarij moluntur.

27 Tertio peccat mortaliter, qui ex metu, vel aliam ob causam dicit ex animo aliquid contra fidem, vel consensit in aliquod opus infidelitatis, exterius, etiam si intra se, & in corde suo oppositum crederet, sicut Marcellino Papæ legimus contigisse cunctis autem. 21. dist. qui non solum est excommunicatus in foro exteriori, sed etiam in foro conscientie, secundum Caiet. 2. 2. q. 64. art. 1. Sed huius oppositam sententiam olim pro responso dedimus interrogari de certis casib. qui cuiusdam religioso Societatis Iesu apud Sarracenos a genti occurrerunt, circa Christianos quosdam, qui timore percussis, & propter alias causas, se esse Sarracenos finxerunt, & sequuti sumus eum, qui Repertorium Inquisitorum compo-

suit, in verb. hæreticus, quod nunc quoque verius arbitramur, quam quod Caiet. asseruit. sic enim Sylvest. verb. hæreticus. q. 9. & Io. Tabien. verb. hæreticus. num. 2. & verb. Apostasia. nu. 3. visum est. & profecto etiam hoc nullus assereret, nos eadem sententiam teneremus, quoniam huiusmodi homo non est vere hæreticus, quamvis gravissime peccet, secundum Alex. Halensem. 2. par. tit. 53. memb. 2. id quod ex hæretici, hæresisque definitione, quam in repet. cap. novit. de iudic. not. tab. 3. nu. 41. adduximus, comprobatur. Et excommunicatio illa iuris, quæ continetur in bulla Cæne Domini, solum fertur contra hereticos credentes, vel contra fautores, & receptatores hæreticos, quorum de numero non est censendus is, de quo modo loquimur, nisi quando aliquod opus exterius hæreticum commiserit alicui hæresi, vel hæretico auxiliium prestando, in quo casu, excommunicatus remaneret, non quia hæreticus, sed quia fautor hæreticorum est.

Quarto peccat mortaliter, qui aliquem habitum, vel signum Iudæi, vel Sarraceni desert in loco ubi in ueste, vel quovis alio caractere unusquisque suæ legis professionem indicat, ita Angel. verb. infidelitas. §. 9. Sylvest. eod. verb. & Caiet. in summa verb. habitus omisso. Id enim facere perinde est, ac præ timore se Iudæum esse, aut Sarracenum confiteri. Non autem peccaret propter solam omissionem signi vel habitus Christiani: dummodo signa Iudæorum, aut Sarracenorum non acciperet, sicut recte docuit idem Caiet. 2. 2. q. art. 2.

Quinto peccat mortaliter, qui disputat de fide, cum sit laicus, sciens laicis esse prohibitum sub excommunicationis pena de illa disputare, c. quicumque. de hæret. lib. 6. & l. penul. C. de summa Trinit. & Caiet. in summa verb. disputatio.

Sexto peccat mortaliter, qui aliquas reliquias falsas, tamquam si vere Sanctorum essent, adorandas proponit, vel votivas imagines pro miraculis falsis obtulit imagini Crucifixi, vel beatissimæ Virginis, aut aliorum Sanctorum, ut alij simili exemplo provocati aliquid templo offerant, vel alia similia ad offerendum comparent, ut inde aliquid accedat lucrui, quo-

quoniam magna diuino cultui infertur irreuerentia, mendacia circa res sacras, persuadendo, Caiet. ubi supra in verb. superstitutionis, & quia est prima species superstitutionis per dicta supra, nu. 23.

28 Septimo peccat mortaliter, qui demonem expelle, corde, vel verbo inuocat, quo sibi sit auxilio, consilio, vel fauori. Quia est tertia species superstitutionis, de qua supra, dicto nu. 23.

Octauo peccat mortaliter, qui demonem per modum obsecrationis adiurat, ut ab eo aliquid discat, vel ut auxilium ab eo accipiat, e. illud, 26. q. 3. & supra eodem dicto nu. 23. Quamquam licitum sit demonem adiuuare per modum exactionis, obstringendo eos ecclesiasticis exorcismis, vel quando sine inuocatione ipsi adfuerint, ut solent in arreptiis adesse. Nā licet tunc eos interrogare, sine peccato ratiōis, & sine aliquo societatis pacto ad aliorum utilitatem, secundum B. Ant. 2. par. 12. c. 1. §. 4. Quin etiam colloqui cum ipsis demonibus corpora hominum obfidentibus, ob curiositatem uel uanitatem tantum, non est plusquam veniale, quoniam nullo pacto illis contri licet, nisi tanquam inimicis, Caiet. verb. interrogatio primi precepti.

Nono peccat mortaliter, qui Necromantiam, vel aliquam aliam magicam artem, discit vel ea utitur, vel deliberato animo eam vult edicere, vel ea uti. Quoniam iuxta Ricard. in 2. lib. sent. dist. 17. non est scientia, sed potius superstitio, culpa. C. de malef. & mat. Quod si libros huiusce facultatis habet, & nolit eos conburi, non est absolueendus, secundum Angel. verb. curiositas. §. Nam tertia species est superstitutionis, de qua supra eodem numero 23. & 24.

Decimo peccat mortaliter, qui vult demonis opera, vel alijs illicitis modis thesaurum inuestigare, arg. e. illud, 29. q. 2. uel si consiliat aut consili suadet maleficos, aut eos in domum suā accersit causa percontandi aliquid, Levit. 20. *Anima, que declinat ad magos & ariolos &c.* & l. nemo. C. de malef. & mat. Vel ueneficia aliqua composuit, ut incantationibus, aut inuocationibus demonum tacitis vel expressis noceret alieni, Exod. 22. *Maleficus non patietur uiuere.* l. multi. C. de mal. & ma.

Undecimo peccat mortaliter, qui aliquid maleficium, aut incantationem alio maleficio, aut incantatione dissoluit, aut precatur alium, ut dissoluat, quamuis ille esset ad id agendum paratus, secundum S. Tho. in 4. d. 34. q. 1. ar. 3. & Io. Maiorē, ibidem, q. 2. communiter receptos. Id quod etiam Syluest. uerb. maleficium, q. 8. arg. l. nullus. & l. nemo. C. de malef. & mat. & e. non obseruetis. 26. q. 7. comprobatur, quidquid dicat Ang. uerb. superstitio. §. 17. nunquam enim est licitum aliud ad peccandum inducere, quamuis ille sit ad id paratus. Quia non licet consentire peccanti, arg. e. 1. ad Ro. & cap. notum, 3. q. 1. quamuis liceat alieno peccato uti, dummodo res ipsa, quae petitur, non sit peccatum. e. moner. 22. q. 1. Quod latius tradidimus in Repet. c. inter uerba. 11. q. 3. Atque sius est maleficium licitis modis dissolvere, puta exorcismis approbatis, aqua benedicta, Sanctorum precibus, uera poenitentia, deuota Eucharistiae perceptione, secundum omnium doctorum sententiam, praecipue Io. Maioris, in 4. lib. sent. dist. 35. q. 2. & etiam sine ulla inuocatione soluendo nuncula capillorum: vel alia rerum, quibus incantatio continetur.

Duodecimo peccat mortaliter, qui interrogat, uel multum interrogat diuinos, siue diuinatores, circa aliquod futurum, vel quidem aliquid secretum, vel id ipsum sortibus, alciis, chartis, libris, cetero, astrologio tentat aliquid cognoscere. Deut. cap. 17. *Non inueniatur in te qui Pythone, ac diuinos consulat,* dicta leg. nemo. C. de malef. & mat.

Decimotertio peccat mortaliter, qui adhibuit incantationes ad animalia seruanda, uel inuenienda, &c. utendo uerbis sacris, aut profanis, uel aliqua alia uana obseruatione, S. Tho. 2. 2. q. 97. art. 4. ad 3.

Decimoquarto, qui credit effectum illum, qui ex operibus magorum diuinantium & incantatorum procedit, etiam si ad sanitatem perueniatur, uirtute uerborum, uel rerum, quas applicat, effici, cum huiusmodi res iuxta naturam suam ad similem effectum producendum tali uirtute careant, quoniam talem effectum demon efficit per alias causas naturales, quas ad id ob pactum expellit, vel

vel tacite cum incantatore conuentum. applicat, secundum S. Tho. q. 96. art. 2. & S. Ant. 2. par. tit. 12. cap. 1. & reliquos omnes in 2. lib. sent. dist. 7.

Decimoquinto, qui aliquem peregrinum, quem Hispani Gitanum, Itali uero Cingarum, & Galli Aegyptium uulgo uocant, de fortuna sua percontatur, animo credendi, id quod ille responderit, quamuis si ex curiositate, uel ridendi gratia id faceret, non esset letalis culpa, nisi persona talis esset conditionis, ut ex illa interrogatione alij grauius offenderentur, tunc enim ratione scandalii grauius peccatum esset. cap. 2. de non. oper. nunciat.

Decimosexto peccat mortaliter, qui alicui philtrem, siue poculum amatoriū propinat, ut ab ipso ametur, Angel. uerb. interrogatio primi precepti.

Decimoseptimo, qui rebus sacris & ecclesiasticis aliquam incantationem, aut maleficium facit, aut fieri procurat, uel ut aqua baptismali, oleo sancto, ara consecrata, uerbis consecrationis, &c. uel aliquid horum secum ob malum finem gestat. Anton. par. 2. tit. 12. c. 1. §. 12. Cuius in plurimis diuinitatibus excommunicatio synodalis annexa esse solet.

Decimooctauo, qui ob sanitatem alicui restituendum aliquid applicat, quod nulla uirtute pollebat ad sanandum, ueluti cingulo metiri, uimen findere, aperire arborem, urinam supra certam herbam emittere, lienis morbos secare, nisi propter ignorantiam excusetur.

Decimonono peccat mortaliter, qui Sanctorum imagines solum propter ipsammet adorat, sine ulla in ipsos Sanctos tacita, uel expressa relatione, & sine respectu, q. repraesentent ipsos Sanctos in celo degentes, aut ipsum Deum, de consecr. dist. 3. c. praelatum, & c. venerabile.

Item qui fingit, parat, aut habet fictas aliquas imagines Sanctorum, uel alias ita nudas, lasciuas, & honestas, ut probabiliter credi possit, motum iri aliquos per eas ad concipiendum, & uolendum turpia, ut supra. nu. 23. diximus.

Item qui fingit, parat, aut habet imagines aliquas probrosas Virgini mari, Sanctis, summo Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, alijsue Praeatis ecclesiasticis, aut Op. Nauar. Tom. II.

iniurias orthodoxae, catholicaeque fidei.

33 Vigesimo peccat mortaliter, qui aliquid futurum vel arcanum credit ob id maxime, quia aliquid somniauit propter expressam, aut tacitam demonis inuocationem, uidelicet, quia propter insomnium credidit illud, ad quod uis somnij extendi non potest, ueluti se nunquam fore interficiendum, uel quod thesaurum inueniet, uel scire quam sit uxorem ducturus, secundum S. Tho. 2. 2. q. 92. art. 6. Dentes, 18. c. sciendum. 26. q. 4. Quamuis credere aliquid, quod in somniis accepit, dum existimat esse reuelationem diuinam, uel causam, aut signum naturale sufficiens ad significandum, quod portendit, non est peccatum, iuxta eundem S. Tho. in d. art. 6. & Caiet. in summa uerb. somniorum obseruatio.

Vigesimo primo peccat mortaliter, qui propter ea, quae somniauit, omittit facere aliquid ad salutem animae necessarium, uel operatur aliquid eiusdem saluti conuerarium, licet, si non est tale, solum uenialiter peccet, ut Caiet. ibidem tradit.

34 Vigesimo secundo peccat mortaliter, qui certam spem constituit in deferendis aliquot nominibus scriptis, firmiter credens propterea fore, ut nunquam in bello vulneraretur, feriretur, uel repentina morte raperetur, aut quod neque aqua, neque igne periret, uel quod erga principes omnia sint illi prospere cellura. Quoniam huiusmodi nomina neque uirtute naturali, neque ordinatione diuina, uel ecclesiastica ullam uim habent ad tales effectus producendos, & consequenter uana est eorum obseruatio, per dicta supra, num. 22. Quo circa talia breuia, uel nomina sunt reprobata, & peccat mortaliter, qui ea conlingunt, uel qui illis utuntur, uel qui consulunt, ut alij eisdem utantur, iuxta beatum Anton. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 13. nisi adeo ignorantes & rudes fuerint, ut eos ignorantia excuset.

35 Vigesimo tertio peccat, qui breuia aliqua (ut uulgo uocant,) uel confutationes, uel nomina, collo appensa gestant, nisi haec quattuor condiciones concurrant. Prima est, quod sint nomina cognita, & intellecta, & sancta, ueluti ex euangelio, & scriptura sacra, aut aliquo uiro sancto desumpta. Secunda, quod in eis nullus

nullos alios characteres, aut signum præter Christi crucem, aut aliud sacrum continetur. Tertia, q. in eis nihil sit falsi, aut uani, aut ad inuocationem demonum pertinens. Quarta, quod nullam constituat spem in modo scribendi, vel ligandi, neq. in eo quod in membrana, ut vocant virgines, aut cum sol oritur, uel quando legitur euangelium, conferbatur, vel quod debeant tot sigillis ligari, & a puella virgine, aut quod a nemine uideatur, & alia similia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, uel institutum deseruiunt, secundum Ant. 2. par. ti. 12. c. 1. §. 13. arg. e. non licet. 26. q. 6. & Martinum ab Arles, conterraneum nostrum, de superstitionibus. nume. 4. uol. decem Tractatum, & satis colligitur ex Tho. 2. 2. quæst. 96. artic. 4.

35 Vigesimoquarto, qui facit, aut deservit aliquos versus scriptos in die Ascensionis, credens minorem virtutem habituros, si ante Euangelium decantatum, uel post sacra peracta, uel in alio die, in quo talia verba Euangelij in eiusmodi schedulis contenta decantari non solent, fuissent descripti. Rosell. verb. fortilegium. §. 2.

Vigesimo quinto, qui deservit aliquas reliquias superstitionis quadam & uana observatione ductus, ueluti, si uas ubi sunt gestanda, sit trigonum, uel rotundum, &c. quæ nimirum & alia huiusmodi ad diuinum cultum nihil attinent. Tho. 2. 2. q. 96. art. 4. neq. ad alium effectum naturalem, uel aliud institutum deseruiunt. Verumtamen religiosum est cum decenti ueneratione reliquias portare, absque aliarum uanitatum interpositione, iuxta eundem sanctum Thomam, ubi supra.

36 Vigesimo sexto, qui in die beati Io. Baptiste herbas colligit, credens in tali die collectas maiori uirtute pollere, quam si in alio die, uel post ortum solis colligerentur, uel in die S. Petri, uel alterius Sancti, iumentis uenam pertundit, id uelutis forte credens, nam id illicitum est, iuxta Martinum de Arles in d. tract. de superstitionibus, nu. 8. Quoniam quamuis peccatum non sit herbam medicinale colligere simul cum oratione dominica, uel symbolo, si ex deuotione fiat, & absque superstitione, uel etiam eadem herba uti, arg. e. non licet. 26. q. 5. attamen si

aliqua uanitatis species inseritur, peccati rationem habet; licet aliquando propter ignorantiam aut simplicitatem, letale non sit, per dicta supra, nu. 22. & seqq.

Quibus addo, quod mulieres uidentes quibusdam signis & benedictionibus sine superstitione, & uanitate licitis orationibus, & exorcismis, obrestantes passionem Christi, & alia huiusmodi, non peccant mortaliter. Verumtamen, horum usus habet illis merito interdici, quoniam sapissime multa uana, & superstitiosa intermiscunt, nisi alias sint personarum honestæ, & prudentes, de quarum uita bona habeatur in populo existimatio, nisi ex hoc alie simplices personarum ansam arriperent ad quidpiam simile faciendum. si enim ea illis præberetur occasio, deberent huiusmodi personarum honestas ab his protinus abstinere, iuxta uerbum Apostoli, ad Thesi. 5. *Ab omni specie mali (alias mala) abstinete uos.* e. cum ab omni. de vi. & honest. cleric. ut sensit beatus Ant. 2. par. ti. 12. c. 1. §. 11. Porro, illi, qui uulgo salutatores vocantur (quantumcumque alias sint perditissimi homines) licite possunt suo munere perfungi, quoniam gratia illa gratis data, huiusmodi hominibus a Deo solo conceditur in utilitatem aliorum. Margarita confess.

37 Vigesimo septimo peccat mortaliter, qui eo quod audit aues garrere, uolitare lupos, mugire boues, & rugire leones, & alia animalia &c. uel quia obuiatur lepori, aut mulieri grauidæ, certo credit sibi malum quiddam imminere, c. illos. 26. q. 3. & seqq.

Vigesimo octavo, qui certo credit aliquem, quia sub tali sidere uel constellatione natus fuerit, uel propter complexionem, aut phisognomiam, cogi ad bene uel male operandum, cap. illud. 26. quæst. 2.

38 Vigesimo nono, qui obseruat illud diem potius quam illum ad exeundum domo, uel ad iter agendum, uel quo pede statim a somno terram contingat, uel quem pedem primum calcet, uel quod domo egrediens in limine impingat, & ob id retrocedit, uel quia simulatque excitatur a somno, statim sternuntur, & ob id in lectum reuertitur, qui has & similes uanitates obseruant, ut plurimum uenialiter peccant, antequam a suis curatis, uel confessoribus, uel cōfessarijs admonerentur. Post

Post admonitionem autem, secundum B. Ant. 2. par. ti. 12. & citata sup. eo. c. num. 24. iam mortalia crimina iudicantur.

Trigesimo, qui discit uel vult discere artem, quam notoriam nocent, quæ certis ieiunijs, & uarijs quibusdam observationibus, sapientiam insulam pollicetur. S. Tho. 2. 2. quæst. 96. art. 1.

Trigesimo primo, qui credit herbas, uel musicam contra demones quid possent, quamuis uerum sit contra passionem & humores corporeos uim habere, quæ si ad quandam temperiem reducuntur, non adeo potest vexare demon, Ang. verb. supersticio. §. 6.

Trigesimo secundo, peccat mortaliter qui credit ueneficos, aut ueneficas, uel striges corporaliter per aera ueluti ad diuersa loca (ut illi existimant) c. episcopi. 22. q. 5. Quamuis credere quod aliquando, licet raro, demon aliquos de loco in locum Deo permittente transporter, non est peccatum, Caiet. 2. 2. q. 95. art. 3. & experientia iudicium cōperitum est in Germania, uti traditur in Malles maleficarum, 2. par. c. 3. & probatur rationibus late deductis in 1. par. q. 1. eiusdem libri.

Trigesimo tertio, qui uult sortes experiri, aut expertus est, ut per eas demon, uel cæli constellatio ipsum admoneret, quid facto opus esset, uel aliquid arcani, aut futuri reuelaret, uel sortes iacit ad electionem ecclesiastici beneficii, nullo prius facto bonorum & idoneorum delectu. Tho. 2. 2. q. 95. art. 8. c. 1. 2. & 3. de sortileg. quauis sortes mittere ad rei alicuius partitionem, uel ad capiendum consilium, ingruente necessitate, submitiendo se fortibus, quatenus diuina providentia est, non est illicitum. Verbi gratia tempore pestis, aut belli quinam clerici, aut monachi etiam cum periculo uitæ remansuri sint ad ministerium ecclesiæ, & quinam distellari, ne omnes periclitentur, neque ecclesiæ deserta relinquatur, secundum eundem auctorem.

39 Trigesimo quarto, peccat mortaliter, qui alium pronocat ad duellum, uel pronocatus acceptat, quod inter sortium species potest numerari, secundum utrumque Tho. 2. 2. q. 75. art. 6. c. 2. de purg. vulg. c. Monomachiam. 2. q. 5. de obus duntaxat casibus exceptis. Primus est, quan-

do Rex quispiam iniuste impugnatus uideret se uiribus inferiorem alio ad descendendum in prælium. Secundus est, quando aliquis falso accusatus, se interendum præuidet, uel iniuste sibi membrum aliquod amputandum, nisi duellum acceptauerit, secundum Caiet. ibidem, quamuis Lyranus 1. Reg. 17. laxius de hoc loquatur quod idem est dicendum de eo, qui uult, consulit, delectatur, copiamve ad id peragendum alijs concedit, ut in adit. c. quando. de consecr. dist. 1. diximus. Et quamuis ex urgete aliqua causa rex ipse tolerare possit, nullatenus tamen id concedere ualet, secundum eundem Caietan. ubi supra. Nunc autem sacrosanctum Concil. Trident. sess. 25. c. 19. excommunicat eos, qui in terris suis permittunt duellum, siue singulare certamen aliquod quamuis sit Imperator, & primat iurisdictione territorij, in quo id permittit si illud obtinet ab ecclesiâ, & etiam dominio directo, si est feudum, & facientes, & eos quos uocat patrones, excommunicat, notat infamia, bonis priuat, & reputat homicidas morientem in eo priuat sacra sepultura, & eum, qui consuluerit, aut spectauerit illud, excommunicat.

Trigesimo quinto, peccat mortaliter, qui sumit, uel cogit, aut uult sumere, uel cogere ad sumendum feruentem aquam, ferrum candens, uel prunas ignitas, uel in fornacem ardentem ingredi, uel quid aliud simile tentat, ut a suspitione criminis, quod sibi imponitur, seipsum expurget, c. si. de purg. vulg. & c. consuluisti. 2. q. 5. Th. 2. 2. q. 95. art. 8. ad 3.

40 Trigesimo sexto peccat mortaliter, qui Deum tætat, se martyrio temere offerens, ipsoque infideles irritans, & occasionem illis suggerens ad eum occidendum sine aliqua causa, quæ vi præcepti, aut consilij ad id ipsum obliget, & dirigat, arg. c. si. de iniuri. Th. 2. 2. q. 124. art. 1. ad 3. Est autem martyrium in præcepto primo quantum ad animi præparationem, tenemur enim potius uelle mori, quam fidem deserere, aut peccare mortaliter, secundum S. Th. communiter receptum in Quolib. 4. art. 20. Deinde quantum ad effectum, id est, ad ipsum actualiter perferendum, quando subire ipsum est necessarium ad fidem, aut bonitatem multorum conservandam, uel ad

Secunda pars Decret.

vitandas blasphemias. Est autem solum in consilio, quando ex eo nihil amplius, quam Dei gloria, vel fidei exaltatio consequitur, secundum mentem eiusdem doctoris. 2.2. q. 126. artic. 3. ad 1. Neque ad perferendum martyrium est necessaria perfecta charitas, quamvis huiusmodi charitas exigatur, quo cum voluptate, & gaudio toleretur, secundum eundem S. Tho. in d. Quodlib. 4. art. 19. Quoniam etiam in statu peccati mortalis potest subiri iuxta Apost. 1. Corint. 13. & San. Tho. sententiam in dicto Quodlib.

41 Trigesimo septimo peccat mortaliter, qui Deum tentat, dicendo aliquid, aut faciendo intentione expressa experiendi diuinam potentiam, sapientiam, vel pietatem, tacite faciendo aliquid, quod tantum ad hanc experientiam faciendam conducit. Verbi gratia, concionari nulla praeuia meditatione (cum eam posset adhibere) secum reputans per interioris inspirationem a Deo sibi necessaria subsidia praestitum in secundum Landolphum. 4. par. vitæ Christi, cap. 32.

Trigesimo octavo peccat mortaliter, qui se probabili periculo mortis, aut mutilationis obicit sine necessitate, aut utilitate, veluti agrotus qui respuens humanum remedium, quod facile haberi potest, soli se diuine providentiae committit. S. Thom. 2.2. q. 97. art. 1. Quamvis nolle uti medicina tempore martyrii, vel alio propter commodum spirituale, puta propter carnem demandam, passionemque effervescentes comprimendas, vel ut melius Christi passionem sentiret perferendo vulnera, vel cantheria, morbi ilyacum, aliasque huiusmodi corporum aggritudines, quæ mortis periculum secum non adferunt, nullum esset peccatum, sed potius meritum, ut recte docuit Caiet. in d. art. 1.

42 Trigesimo nono peccat mortaliter, qui credit habere aliquid diuinitatis coeli planetas, Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem, & Lunam. Qui item credit, calicolas homines illos idololatrias, & facinorosos Hercule, Bacchum, Iouem, & id genus alios, vel sceminas inhonestas, ut Venerem, Iunonem, & id genus alias, quos, & quos Gentiles suis in lib. celebrant, & stolidissime extollunt.

Quadragesimo peccant magistri, qui prælegentes libros & fabulas gentilium poetarum; & aduertentes, vel aduertere debentes, quod discipuli incipiunt credere, illos, vel illas habuisse, habereve aliquam diuinitatem, non monentes eos veritatem catholicam, ut scilicet firmiter sibi persuaideant, illos fuisse homines puros, & uitis magis, quam uirtutibus de-ditos, cruciatumque in inferno, cruciatumque iri æternum. Quia nisi hoc fecerint, videntur eorum erroris consentire, & quos possunt ab eo non reuocare, contra c. 1. Pauli ad Rom. & c. 1. de off. deleg. & capit. notum. 2. quest. 1. & c. qui potest, & multa alia, 2. quest. 3. In quo, ut scio, magistros meos olim peccasse, ita credo, plurimos nunc quoque peccare, quos a concionatoribus frequenter moneri esse Christiana ar. bitror.

Quadragesimo primo peccat mortaliter, qui consentit supradictis aliquo ex illis nouem modis, eo. cap. nu. 16. relatis.

De secundo præcepto Decalogi, de non assumendo nomen Dei in uanum. Cap. XII.

S V M M A R I V M.

- 1 Præceptum secundum Decalogi quid per nomen Dei comprehendat.
- 1 Iurare quid sit nu. 1. Et est actus latria, & religionis nu. 2.
- 3 Iuramentum sine tribus comitibus peccatum, & est duplex.
- 4 Iurans falsa ut peccat, & 4. nu. seqq.
- 4 Iurare nunquam licere dicere est hæreticum.
- 4 Iurare per creaturas quando blasphemia.
- 8 Iurare secundum suam intentionem, & non illius cui iuratur ut peccatum, num. 9. & seqq.
- 10 Iuramentum rei parua an obliget ad mortale. Iuramentum conditionale, quod ligat, num. 11. & 13. & quod factum sine animo adimplendi, num. 12. & quod factum contra consilia, num. 15. & 16. & quod dolum, num. 13. 14. & quod factum de re uana, nu. 17.
- 18 Iuramentum de redeundo in carcerem quod ligat, & quando factum secundum intentionem remotam eius, cui iuratur, nu. 19.

Iura-

De II. præc. Decal. de non va. & c. Cap. XII.

59

22 Iuramentum de secreto seruando quando ligat. & nu. 23.

2 Pro fundamento dicendorum, præsupponimus primo, non solum illum assumere nomen Dei in uanum, qui per eum male iurat, vel bene iuratum male adimplet, iuxta glossas, & opinionem communem, Exo. 20. sed etiam eum, qui male uouet, vel male adimplet, quod bene nouit, uel qui efficit blasphemias, aut iniuriola uerba contra Deum & Sanctos. quod recte sentit Conc. Colonien. in explicatione secundi præcepti, & alij, in quibus est Angelus, in uerb. interrogatio secundi præcepti. Dicimus autem primo de hoc præcepto, quatenus agit de iuramento, & mox de eodem, quatenus comprehendit uotum. Denique de eodem, quatenus uetat blasphemiam.

Secundo præsupponimus, quod iurare est affirmare, vel negare aliquid adducendo expresse vel tacite Deum in testem, tamquam infallibilem ueritatem, iuxta eas quæ in rubr. de iur. iur. diximus, sequentes sensum glo. in summa 2.1. q. 1. & mentem S. Tho. 2.2. q. 79. art. 2. & in 3. d. 39. q. 1. & aliorum ibi. & Goff. & aliorum in rub. de iur. iur. & S. Antoninum secundum da par. tit. 30. cap. 3.

Dixi: Expresse, ad includendum iuramenta, quæ sunt huiusmodi uerbis: Allego, vel facio Deum testem huiusce rei, tacite autem cum dicimus: Vivit Deus, per Deum, &c. Vel nominando aliquam creaturam, in quantum in ea respicitur diuina ueritas, ut quæ quis iurat per euangelia, per Sanctos, per celum, vel per salutem domini sui, quod perinde est, ac si iuraret per Deum, cui ueritas est in Euangelio, vel per ueritatem, quam Sancti ei ediderunt, vel per Deum, a quo pender salus Dñi sui, ar. Iacob. c. 5. & c. & si Christus, de iure iur. & gl. sing. c. quoties. q. 7. & c. Idem facit, qui nominat creaturam aliquam a se dilectam, ut in ea diuina exerceatur iustitia, si uerum non sit, quod iurat. Et qui iurat per uiam suam, aut patris, aut filiorum, vel iurat adiuncta executione, nisi quod iurauerit uerum fuerit, quod appellatur iuramentum per executionem ut sentit S. Th. in d. q. 80. ar. 1. & Caiet. declarauit, singulariter interim Op. Nauar. Tom. II.

adnotans, non committere duplex peccatum, nempe execrationis & periurij, qui asserens aliquid falsi, insuper adiungit: Hec mihi faciat Deus, & hæc addat nisi uerum sit, quod affirmo. Cum ea execratio prolata sit sola causa aduocandi Deum in testem, non erit amplius quam periurium. nam actus agentium non extenduntur ultra intentionem eorum, l. non omnis. ff. de reb. cred. & c. ad audientiam. de deci.

Ex quibus inferitur primo, iurare esse actum suapte natura bonum, quia est actus latriæ, siue religionis, quo diuinum honorem illi, per quem iuratur, exhibemus, allegatur enim tanquam infallibilis testis, & prima ueritas, quæ Deus est, etia nobis, 2. de sen. exc. l. m. S. Th. 2.2. q. 87. art. 4. & probat dictum c. & si Christus.

Inferitur secundo, eum, qui aliquid affirmat, vel negat, dicendo: Per fidem meam, vel: In fide mea, vel in ueritate, nihil iurare, si nomine fidei, aut ueritatis nihil amplius, quam fidem, & humanam ueritatem intelligat, iuxta illa loquendi normam, quæ principes & nobiles communiter uti solent, dicentes: Per fidem meam regalem, vel: Per fidem gentilis, siue nobilis hominis. Neque etiam iurat, qui dicit: Deus scit, an ego uerum dicam. Neque qui dicit: Hoc dixerim coram Domino si careat intentione iurandi, non enim innovat Deum, tanquam testem eorum quæ dicit, sed tanquam spectatorem, secundum Caiet. 2.2. q. 89. ar. 2. quem tamen non sequimur in eo quod asserit, non iurare illum, qui dixerit. Deus scit, me uerum dicere, qui enim huiusmodi uerbis utitur, Deum ut testem adducit l. m. sanum & communem intellectum.

Inferitur tertio, quod omne iuramentum ad hoc ut licitum sit requirit tres comites, nempe ueritatem, iudicium, & iustitiam: hoc est, quod uerum sit quod iuratur, & quod sit iustum, & quod cum reuerentia debita Deo fiat. Et si aliquod ex his tribus ei desit, peccatum est, per illud Ier. 4. Et iurabunt in ueritate, & iudicio, & iustitia, re latum in c. & iurabunt, 2.2. q. 1. & dicto c. & si Christus, & S. Tho. 2.2. q. 79. art. 2. & 3. Peccatum, inquam, mortale regulariter, cum ei ueritas desit, vel tanta iustitia ut sit mortale, id quod iuramento confirmatur. Veniale uero, cum non desit iudicium, siue reuerentia, vel iustitia leuis, ut est iurat-

H 3 quis,

quis, se facturum aliquid, quod solum est illicitum uenialiter, non enim erit tunc amplius, quam ueniale, secundum communem sententiam, a Caetano ibidem optime, & a nobis in dicto cap. & si Christus, explicitam.

Infertur quarto, quod duo sunt genera iuramenti. Alterum assertorium, quo vel praeterita vel praesentia asseruntur. Alterum uero promissorium, quo futura promittuntur, secundum Glossam in summa de iureiur. ab omnibus receptum, & ideo duobus etiam modis peccari potest ratio ne iuramenti, scilicet, aut perperam iurando, vel male adimplendo, quod recte iuratum est.

4 Infertur quinto, quod peccat mortaliter contra hoc praecceptum, quatenus agit de iuramento. Primo, qui credit iurare suapte natura esse malum, & nunquam licitum, & non solum mortaliter peccat, sed etiam est haereticus, si pertinaciter id facit, quia id est contrarium contextui cap. 6. Deut. & c. & si Christus, de iureiur. S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 1. & in 3. lib. sentent. dist. 39. art. 2. Castren. lib. 1. contra omnes haereticos. verb. iuramentum. Est enim ex se, ut supra dictum est, num. 2. actus laetrix, & religionis, qui inter uirtutes morales, supremum obtinet principatum, secundum eundem S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 4. adiunctis quae ait, quod est. 71. art. 2.

Secundo, qui iurat per demonem, vel Mahometum, uel per Idolum aliquod, aut Deum falsum, c. mouet. 2. q. 1. simul que blasphematur. Quoniam id, quod Dei proprium est, scilicet, esse infallibilem ueritatem, tribuit creaturae, quod est blasphemia, iuxta notata a S. Tho. 2. 2. q. 13. art. 1. & in 4. lib. sent. d. 14. in expol. littere.

Tertio qui iurat per aliquam creaturam, nulla habita Dei ratione, aut respectu tacito vel expresse, eam adducens tanquam testem infallibilem suae sententiae, subindeque diuinum honorem, & reuerentiam ei tribuens, secundum omnium mentem, & ea quae diximus supra eo. nu. 2. & per cap. clericum 22. q. 1. & S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 6. & dicto 3. lib. sent. dist. 36. in expol. litterae.

5 Diximus: Eam adducens ueluti testem, &c. Qui iurare per creaturam absque respectu tacito vel expresse bonitatis di-

uinæ in ea resplendens, & sine tacita vel expressa intentione adducendi eam in testem infallibilem, sed in talem, qualis ipsa est in se, & non designando ipsam tamquam obiectum, in quo diuina iustitia exerceatur, non esset, meo quidem iudicio, iuramentum: non enim tunc adducitur Deus tanquam testis. neque etiam esse peccatum existimarem, quoniam non exhibetur diuinus honor creaturae coram Deo, ut patet ex supradictis, numero 1. & 2. & ex mente S. Thom. d. dist. 39. q. 1. artic. 1. ad 4. & ad ultim. communiter receptum. Verum est tamen, quod Christiani, quando iurant per creaturam aliquam sacram, uel in qua ualde notabiliter relucet bonitas diuina, qualia sunt, Caelum, Sol, Luna, Stellae, Lumen, & alia id genus, per Deum ipsum, qui eorum est Dominus, communiter iurare uidentur, & saltem in foro exteriori excusabuntur a peccato grauissimo deferendi honorem diuinum creaturae, sed iudicabuntur obstricti uinculo iuramenti, in foro autem interiori & coram Deo peccatum grauissimae superstitionis admittunt, si praedictas creaturas tanquam testes infallibiles infallibilis ueritatis alligarent, & si per Deiparam Virginem iurarent, attamen nullo iuramenti uinculo obligarentur, si neque actu, siue actualiter, neque uirtute, seu uirtutaliter Deum in testem, sed potius ipsam creaturam, ut talis est, aduocare uellent, arg. c. & si Christus, in principio. de iureiur. c. consideret. c. clericum. c. si quis per caput. 22. q. 1. & S. Thom. ubi sup. Quod quidem facere uidentur, qui iurant per suam ueritatem, aut fidem, uel per fidem, quam suo generi, uel dignitati debent. Per has barbas, per has uestes, per hos capillos, per has paleas, & per alia uilia, in quibus nihil diuinae bonitatis speciatim relucet quos arbitror non iurare bene, neque male, neque intentionem id faciendi habere, per supradicta.

6 Quarto peccat mortaliter, qui iurat falsum ferens aut existimans esse falsum, & aduertens se iurare, quod quidam docti appellare solent, aduertere de dicto, & iuramento, cap. animaduertendum. 22. q. 2. siue fuerit maior natus, siue puer, dum modo annos discretionis attigerit, c. 1. de del. pueros. siue ob uilitate suam, siue alie-

nam, siue ex leuitate, siue iocandi, uel ex eufandi, & se purgandi gratia, siue ob timorem mortis, siue ob alias quasunque causas iurauerit, quamuis id ira furore, percitus faceret, iurando non solum per sancta euangelia, per beatam Virginem, per Sanctos, sed etiam per uitam propriam, & per conscientiam, vel dicendo: Ita Deus me adiunget. S. Bonavent. in 3. tit. sent. dist. 39. q. 3. & Gabr. ead. dist. Neque obstat solemnitas glo. c. ueniens, de iureiur. quae dixit, non esse amplius quam ueniale iurare falsum iocandi gratia, nam communiter & merito reprobat, ut & nos eam praelegentes reprobauius.

Quinto peccat mortaliter, qui iurat falsum, non aduertens esse tale, uerum tamen ita dispositus iurat, ut, etiam si aduerteret esse falsum, nihilominus iuraret propter peruersam consuetudinem, quia tertio quoque uerbo tam falsa, quam uera iuramento confirmat, quod etiam tenuit Caiet. 2. 2. q. 89. art. 3. quoniam inconsideratio illa non fuit causa, sed potius comes iuramenti. Quamquam communiter iurare falsum, obliuiscendo, an illud sit falsum, uel an iuret, non est amplius quam ueniale secundum S. Tho. d. art. 2. & eodem opinionem. *Idem adducit infra post. c. 27.*

7 Sexto, qui per ignorantiam, quam crassam, uel supinam uocant, iurat falsum, credens se iurare uerum. Io. Andr. in c. tua, de iureiur. Angel. & Siluest. verb. periurium. quamuis si debetiam adhibere diligentiam, nihil peccat. c. homines. 22. q. 1. si tamen aliquam adhibet, sed non quantam debet, non amplius, quam uenialiter delinquit, secundum eundem.

Septimo peccat, qui iurat ueritatem, credens esse falsum quod iurat, & considerans id quod iuramento firmat, & aduertens se iurare, quamuis iocandi gratia id faciat, dicto c. homines. secundum oēs. Ceterum si, quod iurat, aduertit, non aduertendo se iurare illud, uel contra, aduertit, se iurare non aduertendo quid iurat, non peccat mortaliter, licet graue ueniale peccet. Si autem neque hoc, neque illud aduertit, immo utrunque sine deliberatione & consideratione facit, peccat quidem, sed tantum ueniale leue S. Bonavent. in 3. dist. 39. q. 3. art. 1. nisi forsitan ipsa inconsideratio ex uoluntate deli-

berata, & ex contempta oriretur, tunc esset mortale ratione contemptus. Ang. periurium, ante §. 1.

Octauo peccat, qui iurat aliquid, affirmans illud esse uerum, nesciens an ita sit, Aureol. in 3. d. 39. Ang. verb. periurium. §. 4. nisi asserat eo solum modo, quo illud nouit, ad normam uidelicet illa, qua Archidiaconus responderet Epo super eo, qui sacros ordines suscipit, responderet. n. cum esse bonum & dignum, cum tamen id non recte percallet, sed hoc interim adiciens. Quantum humana fragilitas nosse permittit. 1. de serut. in ord. sacri. & omnes ibi, & Ang. verb. periurium. §. 3.

8 Nono, qui iurat id, quod est uerum, secundum mentem suam, non autem secundum intentionem illius, cui iurat, cum esset iustus iurare a iudice competente seruato ordine iuris, uel se offerendo sponte ad iurandum, c. quacumque. arte. 22. q. 5. S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4. Dixi, iudice competente, &c. Quoniam si iudex iuramentum exigens talis non fuerit, uel esto, qui sit competens, interrogat tamen contra iuris ordinem, uel est alius homo priuatus, qui per metum, aut importunitatem iuramentum extorquet, tunc iurare poterit id quod secundum suam mentem est uerum, falsum autem secundum mentem alterius, cui exhibet iuramentum. c. humanae aures. 22. q. 5. in cuius Commem. late de hoc differimus. Sicut beatum Franciscum fecisse ferunt qui rogatus, quia petere uideret quidam homicida, qui iuxta eum transierat, manus per manicas immittens respondit, non transisse illac, intelligens non transisse per illas manicas, ut referunt Ang. de Perusio in l. idem. §. si tibi. ff. de condic. ob turp. causam. & Io. de Ana. in c. qui cum furo. colum. ff. de fur. Quamuis idem Angel. dicat in l. quibus. §. qui ex uoluntate. ff. de fur. eum manu aurem retigisse, de quo nos in c. inter uerba. 11. q. 3. conel. 6. mentionem fecimus, addentes illud cum Adr. in 4. de conf. dub. 10. col. 3. & in quolib. 11. littera C. quod qui sic inique interrogatur, potest optime respondere, quod nescit, intelligendo, non eo modo se scire, quo illud dicere reneatur. Unde inferatur, quod quando iudex interrogat de aliquo delicto, quod notorium non est, ne-

neque de eo habetur semiplena probatio, neque eius infamia præcessit, neque indicia approbata intercedunt, neque ex eius occultatione alteri evenit notabile præiudicium, quamvis indirecte in damnum accusatoris redundet, non tenetur ille iudici respondere secundum eius intentionem, rei veritatem manifestando, satis enim est, eum, qui iurat, dicere veritatem, iuxta intentionem suam, uti diximus in dicto c. inter verba. 11. q. 3. conclus. 7. post S. Th. 2. 2. q. 70. ar. 1. ubi Caiet. & Maior. in 4. dist. 25. q. 18. Et consequenter mulier, quæ secretum habet impedimentum, ratione cuius neque velit, neque possit habitare cum viro, & propterea excommunicationis sententiam patiatur, cum postea eam in articulo mortis constitutam oporteat iurare, se cum marito vitam facturam, ut possit absolui, tunc temporis potest, & debet iurare se id facturam, concipiendo intra se conditionem illam, si id sine peccato fieri possit, & ob hoc si postea conualnerit ex infirmitate, & ad maritum nequaquam redierit, periurij rea nullatenus erit. arg. eorum quæ notat Panor. post Othien. & communem in c. litteras. nu. 20. de test. spoliantes dicto c. humane aures.

- 10 Decimo peccat, qui iurat se aliquid licitum effecturum, quod postea non facit, secundum omnes in 3. lib. sent. dist. 39. & cap. si vero. de iureiur. quamvis ira percutus iurer, modo non esset tanta, quæ iuranti iudicium ad mortalem culpam sufficiens adimeret, iuxta no. in simili de voto per Io. Andr. & communem in cap. dudum. de conuers. coniug. de quo infra eo. nume. 34. An autem idem sit de illo, qui iurat rem leuē licitam, est dubium. Nam Caiet. 2. 2. q. 86. art. 7. tenet, quod sic. Cuius sententia alias magis placuit, quam contraria, quam tenuerūt B. Ant. 2. par. cit. 10. cap. 4. §. 1. col. 4. & Syluest. iuramentum. 1. & post eos Sotus li. 7. q. 2. art. 1. & li. 8. q. 1. art. 6. & q. 2. art. 3. de iust. & iur. Nunc autem magis placet prædicta opinio Sancti Antonini. Tum quia videtur esse receptor, a quo non soleo recedere sine textu, vel efficaci ratione ad id cogente, per c. de quibus. 20. dist. & doctrinam Io. Andr. receptam in c. 1. de consil. Tum quia paruitas rei in

omnium præceptorum materia excusatur a culpa mortali, per S. nūc autem sub h. 25. dist. & alia late citata supra c. 11. nu. 4. ergo et in materia præcepti de implendo iuramentū paruitas & leuitas rei excusabit a culpa mortali. Tum quia lex Dei, de non furando, vel non iniuriando, non minus ligat, quam lex iuramenti, at paruitas furti, & iniuriæ excusat a mortali secundum omnes, ut in dicto nu. 4. diximus. Tum quia qui præcepto ecclesiæ vel iuramento tenetur recitare diuinum officium, & qui sine contemptu unum vel alterum versiculum omittit, non peccat mortaliter, secundum omnes. Tum quia non obstat consideratio illa Caietani, qui me alias in eius opinionem flexit, videlicet, quod versiculus vnius psalmi relatus ad totum officium, quod est quid magnum, quia est pars eius exigua, & reputatur pro modico, & nihil idem tamen versiculus, per se ab aliquo omisus, non est pars alterius magni, sed est quoddam totum per se. Non, inquam, obstat illa consideratio, eo quod non omne totum est quid magnum, immo paruum, & cuius furtum non inducit culpam mortalem, nec actionem de dolo secundum eundem & alios omnes, quamuis ad actionem furti pro eo dandum de rigore iuris sufficere, iuxta glo. receptam in §. gallinarum. Instit. de rerum diuis. verb. animo. Tum quia ipsemet fatetur iuramenta matrum de dando filiis plorantibus poma, vel castigando eos, non impleta, non facere eas reas culpæ mortalis, secundum communem. & difficile est excusare illas alia ratione, quam paruitatis, quamvis alias fatemur eas fortiore ratione excusare, quam ipse Caiet. Tum quia iuramentum de faciundo peccato veniale non est plusquam peccatum veniale, ut supra dictum est, & fractio iuramenti de faciundo re leui & parua, non videtur esse peior fractio iuramenti de faciundo aliquid quod est peccatum veniale. Tum denique, quod par est credere Christum misericordissimum non condemnaturum morte æternæ illi, qui iurauit vni, vel alteri se saluturum salute parui momenti nomine illius vni, vel alterum, vel dicturum aliquid minimi momenti. Quare tenendum videtur cum communi, peccare qui deum

veniale

venialiter qui iuramentum de re parua & leui non implet, non autem mortaliter, quod ipsum de voto rei leuis dicimus, infra num. 40.

- 11 Ex quibus inferitur responsio ad illam questionem, nuper nobis propositā; An qui dixit: Deus male mihi vertat, & me non adiuuet si amplius lusero, ab hoc iuramento absolui possit nulla alia de causa, quam quod ipse magnum ludendi desiderium & tentationem patitur? Responsum enim debet, quod non, quia est verum iuramentum per id quod supra, nu. 1. & 4. dicitur, & de gravi facta, & sine iusta causa a iuramento iusto de re gravi absolui nemo potest, gloss. solennis. & recepta, c. quando. de iureiuran. quamuis in rem meliorem, aut æque bonam, aut alia iuramenta commutari posset, quod tamen interroganti, ne faceret consilium & persuasi. Quia illud iuramentum de ludo illicito in magna quantitate intelligebatur, quod e. re publica est etiam e. castis militum exalare, & non de ludo licito in parua quantitate, qui animi causa etiam rogatus heet, & ita nuper sanctissimus D. N. Pius V. renuit in simili casu dispensare.

- Vndecimo, qui iurat aliquid facere, & postea id non facit, eo quod aliquid euenit, quod si euenisset a principio, nullatenus se id facturum iurasset, aliquando peccat mortaliter, aliquando vero minime, sicut inferius. c. 18. nu. 19. dicemus.
- 12 Duo decimo, qui iurat se non iturum, aut non transiturum per illum, aut illum locum, ne libidinis aut illiciti ludi occasione teneatur, & post, eadem occasione permittente, pertransit: quamuis qui hoc iuraret absque alicuius finis boni, & honesti aut vilis intuitu, non peccaret mortaliter contrafaciendo: quia iuramentum esset vanum, iuxta Caietan. in summa verb. periurium, & mentem Sancti Antonii ubi supra.

- 13 Decimotercio, qui iurat deliberare se aliquid facturum sine animo adimplendi, cap. 1. & 2. 2. q. 2. Quoniam qui iurat aliquid, tenetur habere animū id adimplendi sub poena letalis culpæ. Vnde qui iurat aliquid illicitum facere cum animo faciendi, bis peccat, scilicet volendo illicitum admittere: deinde iurando se id

facturum: quoniam contra iustitiam iurauit. Qui vero iurat se aliquid illicitum perpetraturum sine animo adimplendi, vno tantum modo peccat secundum mentem Caiet. 2. 2. q. 89. artic. 6. iuxta quem etiam rationalis timor mortis in casu simili nullatenus excusat.

Decimoquarto peccat, qui sophisticæ, & dolose aliquid iurat, aliter intelligentem quam ille cui iurat intelligit, nulla intercedente causa, aut iusta ratione vtendi tali duplicitate, non solum peccat mortaliter, (ut dictum est) verum etiam postea non adimplens illud, secundum sanam & communem intellectū illius cui præstitit iuramentum. Quoniam quando iurans utitur dolo, alter vero minime, iuramentum adimpleri debet secundum sanam & communem intentionem illius, cui iuratum est, e. quacunque arte. 22. q. 1. & omnes ibidem, Innoc. & communis in c. veniens. de iureiuran. quāvis quando qui iurat est in bona fide, alter vero utitur dolo, debet tunc promissum adimpleri secundum intentionem iurantis. c. humane aures. 22. q. 5. Innoc. cum communi in dicto cap. veniens. Thom. 2. 2. q. 89. artic. 7. ad 4. Quare non peccat non adimplendo, quod iurauit, qui dolo aliquo circumuentus iurauit, si dolus est eiusmodi, ut si a principio rem præiudicaret, nullatenus iurasset: quoniam iuramentum non obligat extra intentionem illius, qui bona fide iurat, siue in genere, siue in particulari iurauerit se hoc vel illud facturum, quod sibi ab alio fuerat iniunctum, c. Quintanallis, cap. veniens. de iureiuran. Neque Deus tale iuramentum bona fide emissum alio modo acceptat, quam illo secundum quem ex corde processit, c. humane aures. 22. q. 5.

- 14 Decimoquinto peccat, qui ob metum iurat aliquid licitum facere absque intentione obligandi se ad implendum illud, vel cum intentione adimplendi, quod tamen minime facit S. Thom. 2. 2. q. 89. artic. 7. ad 3. & Anto. 2. parte titu. 10. c. 9. §. quintus casus. Quoniam redimere propriam vel alienam vexationem virtutis opus est, nec timorem. §. si. & listi quidem. §. quod met. cau. & c. dilectus. 1. de simo. Et omne opus virtutis iuramento promissum est faciendum, c. si vero. de iur. reu.

reueran. & cap. quamuis pactum. de pact. lib. 6. ut nos in e. verum, de iureiuran. respondendo cum communi illi textui, post Caietan. in dicto artic. 7. diffuse probauimus. Verum est tamen secundum predictos, quod si quando iurauit ob meritum, habuit intentionem perficiendi quod iurauit in aliquo sensu uero, licet diuerso ab illius mente, qui ipsum iurare compulit, tunc neque peccaret iurando, neque etiam non adimplendo amplius quam ipse intellexerit. Quoniam non tenetur aliquis iurare secundum intentionem illius qui perperam ipsum ad iurandum cogit, iuxta ea, quae dicta sunt supra. un. 13. Quia propter qui iurat latroni, se centum aureos illi daturum sua conditione intra se concepta, si forsan illi debet, non tenetur illos persolvere, si alias non debet, secundum Syluest. verb. iuramentum. 4. q. 7. versic. secundum. Et quamuis hoc exemplum non placeat Caietano in dicto artic. 7. ad 3. recte tamen potest defendi, quoniam nihil falsi in eo iurari liquido constat.

15 Decimosexto, qui iurat aliquid facere contra diuinum aliquod praeceptum, puta furari aliquid notabile, aut non depone re odium, uel alteri auxilio esse in opere peccati mortalis, ueluti si cum alijs coniurauit ad defendendum uel perpetrandum aliquod scelus, uel agendum aliquid contra obedientiam. c. in malis. cap. qui sacramento. & c. necesse. 2. q. 4. Diximus, in opere peccati mortalis, quoniam qui iurat aliquid facere, quod non est amplius quam veniale, solum uenialiter peccat iurando & adimplendo, secundum sanctum Anto. 2. par. titu. 3. cap. 4. §. 1. colum. 4. quamuis ea potissimum ratione compleret, quia uidelicet iuramentum apposuit, sicut recte insinuat Syluest. verb. iuramentum. 4. q. 1. Etiam si oppositum Angelus verb. iuramentum. 3. §. 2. asseueret. Quoniam circumstantia illa committendi veniale ob id, quod iurauerat, potius extenuat, quam exaggerat culpam, quia in eo aliqua reuerentia ergo Deum habetur.

16 Decimosextimo peccat, qui iurat se non facturum aliquid, ad quod non tenetur, est tamen secundum se melius id facere, quam non facere si forsan erat ali-

quid ad consilia euangelica pertinens, ueluti si iuraret, se non mutuo daturum, aut non crediturum rem suam, uel collaturum elemosynam ei, qui grauem non pateretur indigentiam, uel non ingressurum religionem, uel non accepturum sacros ordines, uel episcopatum, & alia similia secundum Ang. verb. iuramentum. 3. §. 3. & Syluest. verb. iuramentum. 2. §. 7. Sed nobis oppositum magis placeat, quoniam neque S. Thom. 2. 2. q. 89. artic. 7. ad 1. neque S. Ant. 2. par. titu. 10. cap. 6. §. tertius casus, dicunt hoc esse mortale, ut aliqui existimauerunt. Caietan. etiam in dicto artic. 7. ad 6. & Io. Tabien. verb. iurare. §. 10. & glo. communiter recepta. in c. 1. §. 5. dist. sed a nemine in hoc adducta, tenent non esse letale. Et ratio est, quoniam deterius videtur iurare se aliquid facturum, uel facere omittendum, quod quidem factum uel omittum est ueniale, quam iurare se facturum aut omittendum, quod ex genere suo non est peccatum, licet contrarium eius sit melius eo. Iuramentum autem peccandi uenialiter, non est amplius quam ueniale, ut supra dictum est. quod quidem intelligendum est, quando non iurauit animo non adimplendi etiam in casu, in quo id non faciendo peccaret mortaliter. Quoniam hoc perinde iam esset ac iurare se scelus letale commissurum, quod quidem semper esset mortale, ut in praecedentibus dictum est. Et quamuis huiusmodi iuramenta sine peccato obseruari possunt, nihilo magis tamen ad sui obseruationem obligant, quoniam, ut docuit S. Thom. dicto artic. 7. ad 3. huiusmodi iuramentis Spiritui sancto apponitur obstaculum, cuius est proprium sancta desideria animis insillare. Quo circa talia iuramenta propria etiam auctoritate iurantem possunt infringi, iuxta dictum Antoninum 2. par. titu. 10. c. 6. §. tertius casus, per cap. si aliquid. 1. & 2. q. 4. quidquid Arch. in d. c. si aliquid. Ioan. Andr. & Panor. in c. si nero. de iureiur. dixerint. Quin etiam addimus fore melius frangere, quam seruare iuramentum de re, quae suapte natura sit otiosa, uel ad malum & bonum pariter indifferens, ut uerbi gratia, qui iuraret se non habiturum in suum ministerium illum, aut illum, uel se non allo-

quum.

quum aliquem de hac vel illa re: uel non aditurum alterius domum, uel non missurum panem coquendos ad furnum illius, uel eius apothecam non adire, ut aliquid emat, &c. nisi huiusmodi iuramenta proximo fierent ex aliquo pacto, Ang. verb. iuramentum. 4. §. 5. uel soli Deo propter uitandam aliquam occasionem peccandi, quae inde sibi subministratur, sicut supra, numero 12. dictum est.

18 Decimooctauo, qui iurat se in carcerem rediturum, & non reuertitur, quamuis sciat se ob id mortem obiturum, eamque sibi inferendam iniuste, secundum Caietan. 2. 2. q. 89. artic. 7. ad 4. licet Ioan. Tabien. in uerb. iurare. §. 10. nitatur Caietano respondere, uerum non satis sufficienter id facit. Hoc tamen est intelligendum, dum modo carcer non sit iniuriolosus, qualis esset, si foret priuatus alicuius latronis, uel tyranni, Pan. in dicto c. si uero. glo. communiter recepta. clem. pastoralis. de sent. & re iud. verb. per violentiam. & Io. Andr. in specie, in rub. de iureiur. uel iudicis non competentis, siue etiam competentis, absque tamen iuris ordine procedentis, & quamuis cum iurat se rediturum, non habeat animum reuertendi, secundum Angelum, verb. iuramentum. §. 37.

Decimonono peccat uxor, quae marito iurat se adulterij crimine carere, hac ratione persuasa, quia uidelicet poterat id iuramento confirmare, quoniam egerat poenitentiam, fueratque iam adulterium sacerdoti confessa, arg. c. fin. de purg. canon. Syluest. verb. iuramentum. 2. §. 8. quamuis si maritus eam circa hoc ad iurandum compellit, tunc, quia id iniuste agit, potest illa iurare, quod secundum suam intentionem uerum est, falsum autem iuxta mariti mentem, ut constat ex supradictis. num. 8. Ang. uerb. iuramentum. 4. §. 1. quod nos latius & profundius confirmamus in Commentario praedicti c. humanae aures. 22. q. 6.

Ex quo inferitur responsio ad interrogationem nuper factam; An qui iurat se non habere rem aliquam ab alio petita, ut ab ea danda, uel commodanda se excuset, peccet? Respondei enim debet, peccare, si mens eius uerbis consonat. sed non, si non tenetur ad dandam vel

commodandam, neque respondendum iuxta mentem petentis, & ea mente iuret, quod non habeat illam ad eam illi dandam, aut commodandam, per praedicta.

19 Vigesimo peccat, qui tempore pestis iurat uerum ad portas ciuitatis, sed dolo se contra intentionem interrogantium. Syluest. verb. iuramentum. 3. q. 2. Quoniam ad ingrediendum ciuitatem suam sponte se offert, nisi forte custodes ciuitatis crederent aliquam urbem esse infectam a peste, quae re uera non erat, uel ingressus rationabiliter credit, neque, neque aliquid suum esse peste contaminatum, & subinde uerum iurat, se non transisse per talem locum secundum praecipuam intentionem, licet remotam ipsorum custodum. eadem est ratio de scholasticis uiuersitatibus, qui cathedrarum candidatos sine oppositores (ut uocant) extra scholas alloquuntur de illis rebus, quae ad subornandum minime faciunt. quod tamen si postea cum suffragaturis sunt confiterentur, exinde redderentur inhabiles ad suum suffragium conferendum, & ea de causa iurati respondent, se nulli candidatorum quidquam fuisse loquutos, intra se intelligentes nihil esse de illis rebus, quae contra statutorum mentem fuisse uidebantur.

Vigesimo primo, qui iurat se rationem habiturum boni, uel utilitatis ad aliquam communitatem pertinentis, uel ad munus, quo fungitur, quam tamen postea non habet, arg. c. si uero. c. ego. & c. ueritatis, de iureiur.

20 Vigesimo secundo peccat mortaliter, qui inducit ad iurandum eum, quem falso iuraturum arbitrat, cap. ille. 22. q. 3. nisi cum inducit iuris ordinem sequutus, sicut iudex ad alterius partis instantiam, secundum Richardum in 3. dist. 38. Quocirca rationi consonum uidetur non esse deferendum iuramentum illi, de quo magna habetur praesumptio, quod illud non obseruabit. quod sentit Alexander Quartus in c. clericus, de cohabit. cleri. & mulier. quatenus asserit ob hoc non esse recipiendum iuramentum a clericis se non redituros ad suas concubinas, ubi Pan. inquit, recte fuisse consultum, si scholastici uiuersitatum non obstringerentur iuramento se Rectori parituros; esset enim

tim præstantius, ut alijs poenis ad id agendum stimulentur. Vnde inferitur perperam agere confessarios cum pertrahunt poenitentes ad vouendum, vel ad iurandum se ab aliquo carnali peccato, vel aliquod, perinde ac illud illicit, abstinentes, Ange. verb. iuramentum. 3. §. 1. & Sylvest. eod. verb. quest. 9. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. col. 3.

Diximus, inducit, quia textus de tali loquitur. Vnde videtur inferri, quod si alter sponte se offert ad iurandum, aditque rationabilis causa ad recipiendum iuramentum, non peccat ille qui recipit, secundum Sylvest. ubi supra.

21 Vigesimo tertio, qui expostulat, iuramentum a famulis, vel servis suis, vel quibuscumque alijs, ut declarent auctorem alicuius furti ei facti, ea intentione, ut furem in omnibus casibus prodant: quoniam id licite fieri nequit, nisi in illis, quibus alij exteri possent furtum reuelare: ipse autem vult obligare suos ad id faciendum in omnibus casibus: quod minime fas est, ut latius inferius in c. 18. dicemus. Petere tamen ab eis iuramentum, quo adstringerentur vera dicere in illis casibus, in quibus exteri etiam veritatem detegere licite possent, non esse peccatum, iuxta mentem B. Anto. 2. parte titu. 10. c. 5. §. 6. & etiam Ang. Sylvest. & Tabienf. verb. familia. licet paulo aliter loquantur, & diximus in c. inter verba. 1. 1. q. 3. conclu. 6. Neque etiam liceret simpliciter expostulare iuramentum, ut verum exprimerent, etiam si non addatur, ut in quo libet casu id faciant, ut patet ex eis, quæ nos in dicta conclu. 6. diximus.

22 Vigesimo quarto, qui iurat facere, vel implere aliquid, credens se non posse illud præstare, veluti si iurat se ad certum tempus persolutorum debita, probabiliter credens non futuram ei facultatem id eo tempore faciendi, Sylvest. verb. iuramentum. 3. q. 25. Ceterum si iurat credens se posse persolvere, & facit quod in se est ut soluat, quamvis non satisfaciatur, non peccat, e. querelam. de iurcirran. Si tamen transacto tempore ad id defuero, quam cuiusque poterit non persolverit, peccabit, ar. c. cum dilecti. de dolo, & contum. l. Cellus. ff. de recept. arbit.

23 Vigesimo quinto peccat, qui iurat sub

sigillo secreti, se aliquid habiturum, quod in Concilio, Senatuve pertractatum est, vel suæ fideicommissum fuit, & non occultat, & manifestat casibus, in quibus non debet argum. cap. qui ambulat. 5. quest. 5. idem est de illo, qui alterum inducit ad violandum eiusmodi decretum, secundum Sanctum Antoninum 2. par. tit. 10. cap. 8. §. 3.

De precepto secundo, quatenus continet, non male vouendum, & votum bene adimplendum.

SUMMARIUM.

- 24 Votum quod de re mala non valet, sed de precepta sic, & nu. 25.
- 26 Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpa.
- 26 Votum non fit per propositum solum.
- 26 Votum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat.
- 26 Votum absque animo adimplendi quomodo obligat ad sui complementum.
- 27 Votum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti, ut indifferens est.
- 28 & de eo, quod est contra consilium Christi, non valet, nu. 29.
- 30 Votum in finem malum non valet, sed si in bonum ex illa exortum, & nu. 31.
- 32 Finis malus, & bonum ex malo natum differunt.
- 32 Votum proprie non est malorum renuntiatio, quia fit in baptismo.
- 32 Votum est duplex, nempe solemne & simplex.
- 32 Votum plus obligat, quam iuramentum cum concordia contradicentium.
- 32 Votum opus melius, quam voluntarium quod sit est limandum.
- 33 Confessarius sic admonet poenitentem, qui votum violat, &c.

24 Declarato iam hoc præcepto, quatenus habet non male iurandum, declaramus nunc idem, quatenus includit non male vouendum. Pro quo præsupponimus primo, quod secundum mentem magistri S. Thomæ & aliorum in 4. lib.

lib. senten. distin. 48. & Thom. 2. 2. q. 88. art. 1. & 2. & aliorum alibi, Beati Anton. 2. par. titu. 1. cap. 2. in prin. Archid. in c. qui bona 17. q. 2. & Panor. & aliorum in cap. litteraturam de voto, & communem opinionem, Votum est promissio deliberata Deo facta, de aliquo bono maiori, a superiori non irritata.

Dixi, Promissio pro genere, & ad inveniendum, quod non sufficit desiderium, neque propositum etiam valde deliberatum faciendi, nisi simul adsit animus se ipsum obligandi, secundum eandem communem ubi supra.

Dixi, Promissio in genere, ad significandum, quod, ut aliqua promissio sit votum, sufficit ut solum sit mentalis etiam si nihil dicatur aut scribatur, modo fiat animo, vel mente obligandi, secundum communem ubi supra.

Diximus, Deliberate: quoniam promissio subita, & absque consideratione facta non sufficeret. Sufficit autem tanta deliberatio & consideratio, quanta ad peccandum mortaliter, vel merendum sufficeret, secundum Palud. in 4. lib. senten. dist. 38. num. 1. col. 2. communiter receptum. Nam, ut ait gloss. singularis in c. mulier. 2. 2. q. 2. quæ habet similem 20. q. in summa iudicium, quod sufficit ad obligandum diabolo, sufficit ad obligandum Deo. Vnde inferitur votum factum ex iracundia, quæ iudicium & rationem uolentis non absorbet adeo, ut tunc posset mortaliter delinquere, ualidum esse, ut ex Io. And. & ex communi opinione in cap. dudum. de conuers. conu. colligitur, etiam si multi graues auctores, Ludouicus Rom. sing. 408. & Iason in l. si filiam. C. de inoffic. testam. oppositum senserint, quod ipsum est dicendum de iuramento, ut tacitum est supra eodem. nu. 10.

25 Dixi, facta Deo, quoniam omne votum tacite, uel expresse, mediate, uel immediate fit Deo, secundum S. Thom. in dicta q. 88. artic. 5. ad 3. Ex quo colligitur responsio ad questionem nuper nobis propositam: An uoueat qui dicit alteri, Ego promitto tibi, me cum illo, aut illo amplius non iururum? responderi debet, quod non, quia non est promissio facta Deo, & ita illa definitio voti supra posita non conuenit.

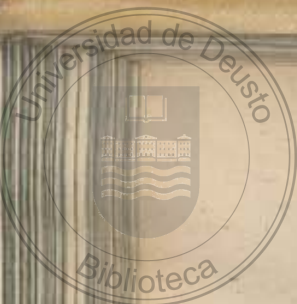
Dixi, de aliquo bono, ad significandum, quod promissio de re illicita, quæ vel ueniale, vel mortale peccatum est, non est uotum. cap. si aliquid. & cap. in malis. 25. questio. 4. Dixi, Maiori bono, non quidem, ut Richar. Maior, & aliquot alij in 4. lib. senten. dist. 38. dicunt, quia uotum necessario fieri debeat de his, quæ sunt de consilio, non autem de præcepto: satis enim est, ut sit maius bonum, siue sit de consilio, siue de præcepto, secundum eundem S. Thom. in 2. 2. questio. 88. artic. 2. Quamobrem, qui uouit non fornicari, neque adulterari, & non furari, per huiusmodi notum ita obligatur, ut, si fregerit illud, non solum censetur transgredi præceptum de non fornicando, vel non adulterando, aut non furando: sed etiam præceptum hoc de adimplendo voto, & subinde non sufficeret tali transgressori culpam sine huiusmodi circumstantia conseruari, ut bene adnotauit S. Anton. 2. par. titu. 1. cap. 2. §. 1. & melius Caiet. in dicta questio. 88. artic. 1. licet oppositum, sed male teneat Ioan. Tabien. uerb. uotum. 1. §. 2.

Dixi etiam, De bono maiori, ad significandum, quod uotum faciendi, vel omitendi aliquid facere, cuius contrarium secundum se melius est, nihil ualet: cuiusmodi esset uotum non ingrediendi religionem, non mutuandi pecuniam, & alia huiusmodi, secundum Sanctum Anton. in dicto cap. 2. §. 1.

Dixi, A superiori non irritata, quoniam nota filiorum familiarum, religiosorum, & aliorum, qui alterius potestati subduntur, legitime a suis parentibus, prælati, alijsque superioribus irritata non obligant, cap. puella. & c. si 20. q. 2. secundum S. Th. in d. q. 88. art. 2. & omnes alios.

26 Secundo præsupponimus, quod ex hac definitione inferitur. Primo omne votum ad sui obseruantiam obligare sub pena peccati mortalis, Eccles. 5. & c. licet. c. magna. de uoto. S. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 3. & omnes in dicta dist. 38. lib. 4.

Secundo inferitur, solum propositum faciendi aliquid boni, absque promissione, & animo se ipsum obligandi, non obligare communiter sub reatu mortalis culpa, neque uenialis: quia non obligat secundum S. Tho. receptum 2. 2. questio. 88. art. 1.

Secunda pars Decret.

ar. 1. quem sequimur. Arch. in c. qui bona. 17. q. 1. & Pano. in c. litteraturam. de voto. quidquid uideatur asserere gl. celebris. c. qui bona. 17. q. 2.

Tertio inferitur, uotū fieri posse absq; uerbis expressis, c. cum apud, de spons.

Quarto, q. deliberatio, quæ satis est ad obligandū nos diabolo per peccatum mortiferum, eadem sufficit ad obligandū nos Deo per uotum ad uitam æternam conducentem, ut supra dictum est, per gl. sing. in c. mulier. 32. q. 2. quæ id ante Palu. & Caie. ubi supra, & alios dixit.

Quinto inferitur, quod huiusmodi deliberatio in momento temporis fieri potest, & satis est, qd actu uel niteat fiat. Quapropter illud Panor. in d. c. litteraturam. de voto. col. 2. quod deliberatio, & propositum debent promissionem præcedere, intelligendum est, de præcedentia, ut philosophi aiunt, naturæ, seu causæ, & non temporis; id est q. non est opus, ut per aliquod spatium temporis deliberatio præcedat uotum, sed ut ad merendum, uel peccandum mortaliter, sufficit facta in eodē momento temporis, in quo bonum opus aut peccatum admittitur, sic etiam ut uotum sit ualidum, satis est, ut in eodem momento temporis fiat deliberatio: quo fit uotum ipsum. Nam quā uis, utrumque simul in eodem tempore efficiatur, tamen deliberatio præcedit uotum natura, quemadmodum substantia solis præcedit suam lucē, & ignis calorem suum. Est tamen ualde magna differentia inter uotū, quod magna præcedente deliberatione fit, & illud, quod subitaneo & repentino motu, uel passione aliqua intercedente, cuiusmodi sunt illa, quæ passim a quibusdā, & ex quacunque leni cupiditate fiunt: quæ huiusmodi uota facile dispensantur, commutantur, uel redimuntur. c. 1. de voto. alia uero nō sic, quod etiā Caie. ubi sup. ar. 1. probat.

Sexto inferitur, quod solū propositum ingrediendi religionem sine promissione tacita, uel expressa, etiā si induat quis habitum religionis, non efficit uotum, quamuis Palu. in d. q. 1. ar. 1. & Ant. in d. c. 2. §. 1. & aliquot alij per c. consulti. de reg. oppositum tueantur. Quoniam in casu illius capituli fuerat promissio saltem implicita, aut uirtualis, ut declarat opti-

me Pan. in c. litteraturam. & Caie. in d. q. 88. ar. 2. & alij etiam alibi.

27 Septimo inferitur, quod, qui Deo aliquid promittit, quāuis sine animo adimplendi promittat, re uera uouet, & tenetur adimplere. secus autē esset, si uerborum absque animo se obligandi promitteret, ut eleganter prædictus Card. in d. ar. 1. confirmat, ubi subdit, quod quemadmodum Ecclesia, ei qui uouit, si postea dicat non habuisse intentionem seipsum obligandi, non credit, sic etiam perperam agunt religiosorum prælati, qui sine alijs coniecturis suis subditis intrinsecus se non habuisse intentionem profitendi, cum professi sunt, facile credunt.

28 Octauo inferitur, q. non est uotum promissio, quæ de rebus necessario euenturis fit, quale est uotum de moriendo, arg. l. 1. ff. de cond. & demonstr. neq; etiam uotum de re, quæ in se sit culpa letalis, aut uenialis. Quoniam illud non est bonum, & multo minus erit maius bonum. Immo promissio facta de faciēdo aliquid quod est peccatū mortale, est mortalis, & promissio de faciēdo ueniale, est uenialis, ut supra nu. 15. dictū est de iurō.

Nono inferitur, quod promissio de re indifferenti, quatenus indifferens est uotum, quoniam res indifferens non est quid bonum secundum se, nisi aliqua circumstantia apponatur, quæ re alioqui indifferenter bonam efficiat. exempli causa. Uotum de non nendo, uel non silendo in die Sabbathi, etiam in honorem Beatissimæ Virginis matris, uel uotum enndi in ciuitatem Genuensem, uel non adeundi talem domum, absolute & simpliciter emissum, non est dicendum uotum, quoniam nihil horum secundum se est malum, aut bonum. Neque enim in die Sabbathi nere, uel silare ex natura sua deputari potest inter obsequia Beatæ Virginis. Licet uotū de non nēdo die Sabbathi, ut aliquoties Virginis Rosarium recitetur, uel de ciuitate Genuensi adeunda ob uidentiam, adorandamque Christi imaginem, quam Veroniam appellant, uel non ingrediendo talem domum, nequā personā impudicā inspicere, quæ se ad libidinē, uel ad ludos illicitos prouocaret, sint ualida. Quoniam per has circūstantias, quæ alioquin erat indifferētia, fiunt bonæ,

De II. præc. Decal. quatenus &c. Cap. XII. 64

bona, arg. c. paratus. 23. q. 1. c. disciplina. & c. qui emēdat. 45. dist. Quamobrem, circūstantiis istis deficientibus, uoti vinculum cessaret, ut Caiet. in d. q. 88. art. 2. singulariter definiuit.

29 Decimo inferitur, quod uota de non faciēdo aliqua, quæ Redemptor noster consulit, ut uouere non seruare castitatem, paupertatem, & alia huiusmodi, quāuis licite valeant obseruari, minime tamen obligant, c. si. §. si. 22. q. 4. & Paludan. cum communi in 4. lib. sent. dist. 38. q. 1. col. 4. quin potius ita uouens peccat, licet ut plurimum non grauius, quam uenialiter quod satis diffuse idem Caiet. in d. q. 88. art. 2. confirmat, præterquam si huiusmodi uota fierent gratia displicendi talium consiliorū diuino auctori, uel animo non adimplendi ista consilia, quāuis occurreret casus, in quo vim præcepti obtineret.

30 Undecimo inferitur, quod uotum maioris boni ob maiorem finem emissum non obligat, siue finis ille malus sit finis illius boni quod uouetur, quale uotum faciēdi elemosynam ob inanem gloriam aucupandam, uel ob aliquam uoluptatem illicitam, siue sit finis ipsiusmet uoti, quale est uotum, quo dux ad bellum iniussu proficiscens, promittit se alicui operi pro mille ducatos oblaturum, ut uictoriam, licet iniquam, consequatur, ea intentione, ut illud uotum sit medium ad talem uictoriam assequendam, uel in gratiarum actionem uictoriæ iniquæ, Quoniam omne opus, cuius finis est malus, ipsum quoque malum est, c. cum minister. 24. q. 5. in cuius Commentario latius hoc diximus, & c. non est putanda. 1. q. 1. Et consequenter quāuis id, quod uouetur, bonum sit, uotum tamen de illo, propter malum finem, malum est, & ita nō est conueniens materia uoti.

31 Dixi, inique, quoniam si quis uoueret aliquod bonum in gratiarum actionem euentus uictoriæ absolute sine iniquitate & iniustitia consideratæ, quatenus est quoddam donum Dei, ualeret uotum, si cut ualeat uotum de faciēdo aliquid pī in gratiarum actionem pro filio, quē dederit Deus ex concubina, attempta illa datione filij absolute sine iniustitia fornicationis, tanquā quoddam Dei dono, ut mox dicitur. At uero, si neque finis boni

quod uouet, neque eiusdē uoti esset malus, licet causa, quæ impellit ad uotandū mala esset, non ideo uotum deficeret esse bonum. Exemplum de eo, qui aliquam religionem proficitur, non collimando, neque dirigendo suam professionem, & sua uota in finem luxuriandi, licet ad id impellatur spei ubi reperiedi occasionem luxuriandi. Idem est omnino dicendum de eo, qui aliquid uouet anteaquam in duellum, siue singulare certamen descendat, hac intentione, ut a morte, uel uulnere liber à certamine egrediatur. Idē quoque de eo, qui uouet aliquid, si Deus illi concedat filium generare ex muliere, quæ sua non est. Etenim quāuis uelle uincere, uulnerare, occidere in duello iniustum malum sit, uelle tamen sine uulnere sanum & incolumem euadere, non est tale. Et quāuis rem habere cum illa, quæ non est propria uxor, scelus sit, suscipere tamen filium ex illa dono Dei, nō est tale. Idem dicendum de illo, qui huiusmodi uotum fecerit, Si a Deo illa, aut illa temporalia bona per fas, aut nefas cōsequar, illud aut illud opus bonum faciam, quoniam huiusmodi uotum non adhibetur tanquam medium ad peccatum, neq; gratiarum actio pro peccato, sed ut gratiarū actio pro re in se bona, & dono Dei data. & a fortiori ualidius erit uotum, quod sit in ultionem proprii peccati, uerbi gratia. Aliquis uouet, illam aut illam penitentiam uel pœnam subire, uel petere Hierosolymam, uel summam aliquam pecuniā erogare pijs operibus, si tale uel tale scelus admiserit, ut subtiliter & late post alios Card. Caiet. in d. q. 88. art. 2. confirmat.

Duodecimo inferitur, q. abrenunciatio illa malorum, quæ fit in baptismo, nō est proprie uotum ut dixit Palu. in 4. d. 38. q. 2. & uerose probat Caiet. in d. q. 88. art. 2. quāuis Magist. & alij multi oppositi docuerint. quorum opinio uera est intellecta de uoto improprio.

32 Decimotertio inferitur, q. duplex est uoti genus. Alterum solemne. Alterum simplex. Uotum solemne est, quod professione tacita, uel expressa religionis approbat, uel ex sacrorum ordinum susceptione celebratur, c. 1. de uoto. lib. 6. Simplex autem est quocumq; aliud, siue oc-

Secunda pars Decret.

culum sine publicum fuerit, Palud. com-
muniter receptus in d. 4. dist. 38. q. 2. &
B. Anto. 2. par. tit. in c. 2. §. 1. Et quamvis
mortale peccatum admittat qui violauit
votum simplex, & nonnunquam etiam
scandalum prae se ferat, maius tamen cri-
men est, graviorque scandalum commu-
niter sequitur ex voti solemnibus transgres-
sione, argum. cap. homo. 40. dist. & cap.
praecepte. 11. q. 3.

Tertio praesupponimus, votum maio-
rem vim obligandi habere quam iura-
mentum, secundum S. Th. 2. 2. q. 89. art. 8.
quamvis Io. Maior in praedicto 4. dist. 38.
q. 5. oppositum teneatur. Cuius quidem opi-
nio vera est, quando utrumque principaliter
fit in honorem Dei, vel utrumque
principaliter in utilitatem proximi. Opi-
nio autem S. Th. cum votum principaliter
fit in honorem Dei, iuramentum autem
principaliter fit in utilitatem proximi, ut
communiter fieri solet, quod nos in cap.
quanto. de iureiur. utranque opinionem
conciliantes, definiuimus, & postea Mi-
chael a Medina lib. 7. c. 22. & 23. de conti-
nentia egregie probat, quod obligatio iura-
menti est hemior, quam voti, licet haec
sanctior sit illa, cum per illam promittamur
proximo, & per hanc Deo.

Quarto praesupponimus, bonum opus
ex voto plus meriti habere, quam aliud
non ex vi voti factum, secundum S. Tho.
2. 2. q. 88. art. 6. & Opusc. 17. c. 12. & Opusc.
18. c. 3. & Richar. & alios omnes in 4. dist.
38. & glo. singularem in cle. 1. de reliq. &
venerat. sancti. qui quidem oēs sequentes
B. Anselmum in lib. de similit. asseuerant,
eum, qui aliquod bonum facit ex vi voti,
similem esse illi, qui arborem cum fructu
suo donat, cum uero, qui facit opus sine
voto, offerenti fructum sine arbore, quā-
uis opus consilij plus meriti habeat cate-
ris paribus, quam opus praecepti, c. cum
in officiis. de testa. iuxta communem opi-
nionem, quam declarat praecitatus Medi-
na in Codice de pen. q. 43.

33 Quinto praesupponimus, confessarium
teneri ad monere poenitentem, qui non
adimpleuit votum tempore, quo debe-
bat, non liberari ab obligatione postea
adimplendi illud propter poenitentiam
quam iniungit, eo quod votum non adim-
pleuit tempore debito, nisi aliqua impos-

sibilitas iuris, vel facti supervenerit, vel
eiusmodi erat, quod debito tempore tra-
sente eiusdem obligatio transibat, iuxta
mentem omnium, quam explicat Caiet.
in summa de materia voti.

Modi visitationes, quibus peccatur ma-
le vouendo, vel male vo-
tum implendo.

S V M M A R I U M.

- 33 Vovens rem mortalem, vel uenientem ut pec-
cat.
- 34 Vovens item id quod est praeceptum, vel con-
tra consilium, & nu. 35. & 36.
- 37 Vovens multa vota. ut non petendi se, non
lauandi.
- 38 Vovens illud, quod sciebat, se non posse pro-
stare.
- 39 Votum vel partem eius recte frangit ob cau-
sam, & 40.
- 41 Vovens qui tenetur statim implere, vel ad
certum tempus, &c.
- 42 Vovens sub conditione, & fatagens ne adim-
pleatur illa.
- 42 Vovens si perpetraverit illud aut illud cri-
men, & 43.
- 43 Vovens ob malum finem, vel ob bonum, qui
nascentur ex malo.
- 43 Vovens virginiam, & eam postquam uis-
lauit, non observat.
- 43 Vovens se uxorem ducturum, & postea non
ducit.
- 44 Votum religionis impediens, vel ab illa ab-
strahens, ad quid tenetur.
- 45 Votum religionis suadens, vel ingressum or-
dinis dissolvit, &c.
- 46 Vovens religionem, & quia non recipitur ut
ipse vult, &c.
- 46 Voventem religionem an statim ligent ante-
ra eius.
- 47 Vovens ingredi & proficisci, & postea exit.
- 48 Vovens religionem strictiorem, & intrat la-
xiorum, &c.
- 49 Religionis de ingressu ad consulendum.
- 50 Religionem relaxatam ingrediens, vel in ea
sibi intrudens, nu. 51.
- 52 Vovens pro timore mortis spiritualis, aut cor-
poralis vel alterius mali, &c.
- 53 Vovens rem dignam voto, quae tamen maius
bonum excludit.

Vovens

De II. prae. Decal. quatenus &c. Cap. XII. 65

- 33 Vovens non bibere vinum, & crebro id vo-
lat, vel facere aliquid in tempore certo, quo
transacto illud non adimplet, nu. 54.
- 34 Voti quem poenitent, vel dubitando de voto
an valeat ipsum violat.
- 35 Votum qui non adimplet per alium, quod
per se ipsum non potest.
- 36 Vota defuncti qui non adimplet, adiungit
exemptis, & 57.
- 37 Dispensatus super voto per falsam, aut iniu-
stam causam.
- 38 Vovens qui pertinaciter tenet esse malum.
- 38 Votum coniugum de abstinentia, & pallium,
an paria, & 60.
- 66 Votum mariti, & uxoris sine licentia quod
valeat, & 61.
- 68 Votum de ingressu religionis generale an tol-
lat refutatio unius superioris.

33 EX praemissis inferitur, multos pecca-
re contra hoc secundum praeceptum
quatenus praecipit non male vouendum,
& bene votum recte adimplendum. Et pri-
mo peccat, qui vouet aliquod peccatum
mortale, ut occidere, & odire, seu uici-
habere, &c. per praedicta, nu. 28.
Dixi Mortale, quoniam votum de re,
quod in se solum est peccatum veniale, non
erit plusquam veniale, nisi vouens ca-
mente votum emitteret, ut etiam si etiam
peccatum mortale, nihilominus id se fa-
ciendum voueret.

34 Secundo, qui vouet se facturum id, ad
quod sub poena mortalis culpa tenetur,
ut non fornicari, vel non confiteri in Qua-
dragesima, & non implet, peccat non so-
lum quia fornicatur, vel non confitetur,
sed et quia transgreditur votum, quo fit, ut
huius peccatum cum hac circumstantia
confiteri teneatur, per praedicta c. 6. nu.
3. & 4. quidquid dixerit Io. Tabi. in ver-
votum. §. 2. cuius opinio non habet locum
etiam in illo, qui vouet in genere se non
amplius peccaturum, quidquid Io. Maior
in 4. lib. sent. dist. 30. q. 1. insinuat.

35 Tertio peccat, qui id, ad quod solum
de consilio tenebatur, vouet se non fac-
tum etiam si occurrerent casus, ad quos
ex vi praecepti obligaretur, ut qui vouet
non mutare, aut non facere eleemosy-
nam, etiam in casu extremae necessitatis,
non solum quia huiusmodi voluntas se-
cundum se talis erat, verum etiam quia
Op. Navar. Tom. II.

eam voto firmat. Idem dicendum est, de
illo qui vouet se non facturum id, quod
est de consilio, eo animo, ut displiceat Deo
tantum, quantum mortalia crimina ei di-
splicere solent. secus tamen esset, si voue-
ret Deo, ut displiceret ei eo gradu, quo
venialia ipsi displicent, tunc enim non
amplius quam venialiter delinqueret,
quod ipsum leuius esset, quando quis vo-
tum emitteret, non aduertens, se in eo di-
uinae bonitati rem ingratam admittere,
ut Card. Caieta. egregie docet, 2. 2. q. 88.
art. 2. & tractum est sup. nu. 3.

36 Quarto, qui vouet aliquid, quod suapte
quidem natura est contra consilium euan-
gelicum, aut malum, vel non ita bonum si-
cut oppositum, vel indifferens, sed id fa-
cit cum aliqua circumstantia, vel respectu,
quo sit bonum & honestum, & postea non
adimplet, ut si vouet ingredi aliquod mo-
nasterium quandiu in eo regularis obser-
uatio non niget, vel vouet non facere elec-
mosynam, vel non fide iudicare, aut non mu-
tuare aliquid illi vel illi extra tempus cu-
iusdam eximiae aut extremae necessitatis,
ne aliquam exinde occasionem peccandi
capere. nam, sicut multa sunt ex genere
suo mala, vel non a deo bona, sicut eorum
opposita, vel indifferentia, qua ratione
alicuius circumstantiae redduntur bona, vel
meliora, quam eorum opposita, argu. tex.
sing. c. venerabilibus, §. potest. defen. ex-
communicationis. lib. 5. c. ne quis, 12. q. 2.
c. noli, 23. q. 1. & c. cum minister, 23. q. 1.

37 Quinto, qui emittit aliqua vota multa
vel temeraria, qualia sunt non peccare ca-
pillis in die Sabbathi, non filare, non la-
nare caput, non edere animalium capita in
honore B. Io. Bapt. non immittere ossa in
ignem in honore S. Laurentij, & alia hu-
iusmodi, quae neque ad honorem Dei, aut
sui, proximive utilitatem vident spectare,
& ea absque ulla dispensatione & licentia
sui confessorij transgreditur, secundum Sil-
uest. uer. votum. 1. q. 3. Quod uerum est intel-
ligendo de illo nouente, qui credit eius-
modi vota ualere, vel dubitat de eorum ua-
lore, & ante depositionem conscientiae erro-
nez illa transgreditur non autem de eo, qui
scit, vel credit ea non ualere, quāuis pos-
sent licite observari, ut Gratianus in c. fi.
22. q. 4. docuit, quoniam propria uoluntate an-
teoritate possunt dissolui, quippe quae sunt
I S. Th.

S. Tho. 2. q. 88. art. 2. ridicula sunt, & magnam superstitionis speciem præse ferunt, secundum Raymundum, in summa huius tituli, & Albertum in 4. dist. 38. quod ipsum fere dici potest de illo, qui uouet se nudum peregrinaturum, quoniam id inhonestum est, & posset ualitudini corporis maxime officere, præsertim in hyeme, quamuis sancto Anton. 2. par. tit. 1. c. 1. §. 3. uideatur huiusmodi uotum in aliud fore commutandum.

38 Sexto peccat, qui uouet aliquid sciens & animaduertens, se non posse illud adimplere. Ang. verb. uotum. 2. §. 9. Dixi, Animaduertens, quia secus esset, si non aduerteret illam impotentiam. Nam *nam ream linguam non facit nisi rea mens.* c. hoies. 2. q. 2. Septimo, qui uouet se animo obligandi & non adimplendi, secundum Caieta. 2. 2. q. 88. art. 1. & recte quidem, quia habet animu non soluendi Deo, quod ei debet.

Dixi, animo se obligandi, quia qui uouet animo non se obligandi, non tenetur uoto in foro conscientie. Nam id non est vere uotum per supradicta, num. 26. ita quod ille teneatur uoto, qui uouet animo se obligandi, & adimplendi, vel saltem animo obligandi: non autem qui uouet sine animo saltem se obligandi per prædicta ibidem, & quia actus agentium non operantur ultra intentiones eorum. Quare apte responsum fuit nuper, bis peccasse illum non implendo suum uotum factum animo uouendi, & non implendi, primo uouendo, secundo non implendo.

39 Octauo peccat, qui uouet uotum licitum, ipsumque postea uiolat, peccat, inquam, mortaliter toties, quoties ipsum uiolat. c. licet. & c. magnæ. de uot. secundum oēs: nisi id fecerit per obliuionem tolerabilem, vel aegritudinem, vel ob aliam iustam impotentiam, ut qui uouet templum aliquod, siue pauperum xenodochium ædificare, vel certam elemosinam facere, & postea sit inops, aut uouet ieiunare, & postea agrotat. Ang. verb. uotum. 3. q. 1. Porro si postea redit ad pinguiorem fortunam, vel sanitati restituitur, totum vel partem, quam possit, tenebitur adimplere, sicut illa, quæ uouet castitatem, & postea nupsit, cõsummauitque matrimonium, non tenetur ad plene, perfecteque castitatem seruandam, quoniam debitu

coniuale uiro suo tenetur persoluere, cum ille ab ipsa exsoluitur, tenentur tamen obseruare secundam partem sibi possibilem, scilicet ad non exigendum debitum. Quinimmo debet etiam uoluntatem habere seruandi castitatem perfecte & integre quando sibi fuerit licitum & possibile, puta marito uita iam defuncto, Caiet. in summa. de materia uoti. Unde inferitur, quod non liberatur quis a uoti obligatione propter omnia illa, quæ uoto iam emissio superueniunt, quæ si principio acciderent, ille qui uouit, a uouendo desisteret, ut inferius in cap. 13. num. 9. apertius dicemus.

40 Nono, qui uouet aliquid etiam minimum, puta dicere unum tantum Pater noster, vel Ave Maria, postea uero non dicit, vel dare poculum aquæ frigidæ amore Christi, & non dat, secundum Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. Cuius opinio licet aliis placeat, nunc tamen contraria, quæ tenet Sotus lib. 7. q. 2. ar. 1. de iust. & iur. magis placet, per ea, quæ sup. nu. 10. de iuramento rei leuis & parue diximus.

41 Decimo peccat, qui uouet aliquid se statim facturum, vel intra certum tempus siue uotum esset tacitum, siue expressum, quod tamen non statim, vel intra tempus præfixum implet, secundum S. Th. communiter receptum. 2. 2. q. 88. art. 9. ad 3. & in 4. lib. sent. d. 38. q. 1. art. 1. per textum Deu. c. 23. Quod si certo nouit, se non uoluisse animo statim adimplendi, neque tempori terminum præfixisse tacite uel expresse, intra quod uotum adimplere tenetur, non peccat mortaliter non adimplendo quandiu conscientia non remordet, se esse in mora circa eius implementum. Hoc enim est signum, quod non est transactum tempus, intra quod teneatur implere illud, iuxta mentem prædicti Cardinalis 2. 2. q. 88. art. 2. & in summa de materia uoti. Et si culpa sua factum esset, ut iam non posset implere, iam peccauit, eo quod uoti ex quoque non se ipsum reddidit impotentem, ut quæ uouit uirginitatem, si se corrumpi pateretur, non solum teneretur obseruare, quod supererat adimplendum, uerum etiam digna agere penam, quia culpa sua effecta sit impotens ad integre uirginitatem obseruandam, arg. l. in toto iur. ff. de re. iur. & c. commissæ de el. lib. 6. Vn-

42 Undecimo, qui facit uotum adiecta tamen aliqua conditione, cuius implementum ipse impedit, & postea non implet uotum, secundum Rich. in 4. lib. sent. dist. 38. art. 3. q. 1. Unde inferitur, non esse liberu ab obligatione uoti, eum, qui uouit Deo aliquid cum conditione, si Deus ipsum ab aliquo peccato præseuaret, postea uero non facit id quod fecisset, aut deliberabat facere ad se præseuandum ab illo peccato, quando promissit, si non promississet, uel se in illud peccatum præcipitem dedit, ne ad implendum remaneret adstrictus, quamuis Ang. verb. uotum. 1. §. 10. & alij non adeo bene sententiam Richardi referre uideantur.

43 Duodecimo peccat mortaliter, qui uouet ingredi religionem, si fornicationem, vel adulterium, aliudue scelus admittat, hac intentione, ut huiusmodi peccata vitaret, vel gratia imponendi sibi aliquam penitentiam, vel absolute se obligat, si hoc vel illud sibi accideret, quod quidem postea etiam completa conditione non implet. Quamuis huiusmodi uota conditionalia sunt, & ideo conditione adimplenda obligant, arg. l. cedere diem. ff. de verb. signifi. c. si pro rei. de rescrip. lib. 6. Quamuis si contentum in conditione poneretur pro fine, non valeret, ut dictum est supra nu. 30. nec facta sub conditione obligaret ante adimpletam conditionem, nisi uouens ipse esset in causa, quo minus adimpleretur, ut mater, quæ uouet reuocare, si filius recuperet sanitatem, non tenebitur ad ieiunium, si filius moriatur, Ang. verb. uotum.

Præsupposito igitur, quod uota huiusmodi conditionalia, etiam poenalia, quibus quis uouet ingressum monasterij, vel peregrinationem in terram sanctam, vel Urbem, &c. Si illud, aut illud euenierit, aut illud peccatum admiserit, quæ situm est nuper, quis in eiusmodi dispensetur? Ad quod Sotus respondet lib. 7. q. 4. art. 3. de iust. & iur. an equum peccetur, episcopu posse, & postea non nisi Papam. Sed nobis uidetur discrimen esse inter casum, quo quis uouet ingredi religionem, vel peregrinari in terram sanctam, vel urbem, &c. Si tale, uel tale peccatum commiserit, & inter casum, quo quis uouet non admittere tale peccatu sub poena eundi Hiero-

solymam, aut ingrediendi religionem, &c. quia in priori casu solum est unum uotu conditionale religionis, in quo neque ante, neque post adimpletam conditionem episcopus dispensare potest, ut dicitur, in fin. nu. 75. in secundo uero duo uota sunt. Alteru absolutu tale peccatu non committendi, alteru conditionale & poenale ingrediendi religionem, &c. Si peccauerit, &c. quoru prius est principale, & posterius accessoriu, & certu est in priori uotu principali episcopum dispensare posse, per notata in præfatio nu. 75. cum non sit uotum perpetue castitatis, neque religionis, neque aliud ex quinq; Papæ reseruat, & ita uidetur an tequa prius absolutum noletur, & per illius violationem posterius conditionale purificetur episcopum in utroque dispensare posse, tñ quia accessoriu sequitur principale, c. accessorium, de reg. iur. lib. 6. l. cum principalis. ff. eo. tum quia, sublato priori principali per episcopum dispensationem, tollitur secundum conditionale, quum per uiolationem prioris, quod non est, non possit purificari.

Ex quibus inferitur solutio quæstionis nuper propositæ. An valeat iuramentum, aut uotum non ludendi, aut non ingrediendi talem domum, quæ illi occasionem peccandi præbet, sub pena eundi genibus Hierosolymam ore businem ferendo? Responderi enim debet, valere quidem quoad ipsam professionem, sed non quoad circumstantiam ferendi businem, quia id inhonestum est, & nullius erga Deum reuerentiæ. Neque quoad circumstantiam eundi genibus, quia est impossibile, saltem moraliter, quod sub uotum non cadit, arg. l. Nepos Proculo. ff. de ver. signifi. & cap. facit, 2. 2. q. 3. Professio uero ipsa est honesta & possibilis, & ita merito quoad ipsam ualeat, licet non quoad circumstantias, argum. c. uile per inutile non uiratur. de reg. iur. lib. 6. quando sunt separabilia, ut hæc.

Decimotertio peccat mortaliter, qui uouet aliquid propter malum finem, ueluti ieiunare, vel elemosynam facere, ut consequatur iniustam uindictam, vel uoluptatem illicitam, Rich. in 4. dist. 37. q. 1. & late Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. & dictum est supra eodem nu. 30. & seqq. Vbi tamē diximus, quod qui concubinam habens,

Secunda pars Decret.

promittit Deo aliqua pia, si dederit ipsi filium ex ea, non venire propter malum finem, & ideo tenetur ad implendum illud adimpleta conditione per rationem ibidem allatam.

Decimoquarto peccat mortaliter, qui uouet virginitatem animo perpetuo eam seruandi, & post uotum semel uel pluries uolatum proponit non continere, secundum S. Thom. 2. q. 88. art. 3. ad 2. communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 38. Secus autem esset, si eo animo eam uoueret, ut ad eam semel amissam seruandam non tenetur, quia actus agentium non operantur ultra fines eorum, l. non omnis ff. si cer. per. cap. ad audientiam de decim. Porro, qui uouet non ducere uxorem, non censetur uouere continentiam, & ideo fornicando non peccaret plus, quam si illud non uouisset. Rosel. verb. impedimentum. 4. c. 12. licet qui uouet continentiam, ducendo postea uxorem peccet mortaliter, secundum omnes. Verum est item, quod uotum absolute ducendi uxorem non valet: siquidem uxorem ducere est a statu perfectiori ad minus perfectum descendere, scilicet a statu continentium, ad statum coniugatorum, arg. cap. nup. 32. q. 1.

Dixi: Absolute, quoniam si uoueret ea de causa, quod se imbecillum, & uix sufficientem ad resistendum peccato fornicationis agnosceret, & quod nisi uxorem duceret carni succumberet, obligaretur, ut recte adnotauit Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. Quoniam illa circumstantia de adhibendo remedio propria carnis imbecillitati facit, ut, quod alioquin erat minus bonum efficiatur maius bonum. Per quod antea tres annos respondimus teneri ad ducendam uxorem quendam, qui uouit uxorem ducere, dum periculum mortis nauigando incurrisset, ut uirgo carnis, quo maxime laborabat, commodius resisteret.

44 Decimoquinto peccat mortaliter, qui aliquem retrahit a proposito religionis, quod uolebat exequi oblata iam opportunitate, & alijs circumstantijs ad id necessarijs, secundum Palud. in 4. dist. 15. q. 2. art. 2. & S. Anton. 1. par. tit. 2. c. 1. §. 1. Ang. Silu. Tabien. & communem, verb. resiste. Grauius tamen peccaret, si post ingressum religionis, in qua animo stabili, perseverabat, egressum ei persuasit,

grauissime uero, si post professionem, sine iusta dispensatione fecit eum apostatare, iuxta mentem predictorum. Quinimmo in tertio casu tenetur eundem ipsum restituere religioni, si potest, uel si non potest, alium similem uel se ipsum religioni tradere, secundum Scotum in 4. dist. 15. q. 3. in respon. c. 2. q. quod etiam in precedentibus duobus casibus esse faciendum tradunt B. Anton. ubi supra, & Adrian. in 4. de resti. quas. 3. nobis tamen post Caiet. uidetur sufficere in illis casibus suadere alteri, & quod bono, ut ingrediatur religionem, et si hoc illi omnino non persuadeat, quod etiam idem Scotus ubi supra uidetur sentire, & ex viroque Th. 2. 2. q. 62. art. 2. potest facile deduci. Quinimmo credimus in nullo casu 45 nec se ipsum religioni tradere, quod Ioan. Maior. in 4. dist. 35. q. 17. non exigujs argumentis persuasus, & horum contraria dissolvens tenet, & Sotus lib. 4. q. 8. art. 3. de iust. & iure. Illud uero cum opinione communis persuasum habemus, illum qui retrahit alium ab ingrediendi, uel proficendi religionem, proposito aliqua bona intentione iustique de causis non peccare, neque incidere in canonem, c. 19. de reg. iell. 2. Concil. Trident. cuius tenor refertur infra cap. 14. nu. 17. in quibus iustis causis sunt, quod uolens ingredi est coniugatus, & sine consensu coniugis uult id facere, uel quia credit ipsum nullatenus religioni conuenire, ipsique fore utilem, uel propter suum spirituale commodum, quod ex ipsius ingressu eo filijs percipit, sibi ad honeste uiuendum conducens. praesertim ea de causa, quod in monasterio, in quod ingredi destinatus male contra disciplinam regularem uiuitur. Nam inducere ad talem religionem & eadem ingredi, & in ea recipi, peccatum est, siue sit uirorum, siue seminarum, non obstantibus, quod ab ecclesia toleretur secundum opinionem communem, quod recte explicat Caiet. 2. 2. q. 189. art. 9. Per terea in ea sumus sententia, quod etiam si laude dignum sit, aliquem ad religionem inducere, secundum S. Thom. ex c. 2. 2. q. 189. art. 9. non est tamen ualde laudandus ille, qui persuadet alteri uouere religionis ingressum, quoniam, ut recte tenet Caiet. ubi supra, artic. 9. &

De II. prac. Decal. quatenus &c. Cap. XII. 67

& idem experientia ipsa nos docet, minus alacri animo perferunt onera religionis, minusque perseuerant, qui uotis ipsis quasi coacti ingrediuntur, quam qui libera, spontanea; uoluntate id faciunt, etiam si utrumque ex genere suo rectum & licitum sit, secundum S. Thom. 2. 2. q. 189. art. 2. Praeterea hoc etiam addimus, quod sicut qui inducit alium ad religionem, ubi perfecta regula obseruatur, laudabiliter facit, iuxta eundem sanct. Thom. ubi supra art. 9. sic e contrario qui alteri suadet ingredi religionem adeo laxatam, qualem modo dicemus, & ubi regula perperam obseruatur, peccat. Adiciamus etiam, eum qui uouet ingredi religionem, non satis facere ingrediendo, ubi regula non seruatur, & ubi cum dissolutione uiuitur, & si quando uouet, non intendit ingredi aliam religionem praeter illam, & nulla sit spes breui postmodum tempore, illam suae pristinae sinceritati restitutum iri, non tenebitur ingredi illam, neque aliam, quoniam eius uotum quodammodo ratione euentus iam factum est illicitum, ut subtiliter adnotauit Ioannes Maior in 4. lib. sen. d. 28. q. 2. Quod idem dicimus de illo, qui monasterium reformatum ubi recipiatur non inuenit, quamuis inueniat aliquod quod uocatur reformatum, sed re uera constat non esse tale, quoniam ibi unusquisque pro sua uoluntate uitam agit, & fere omnes putantur esse male conscientia, ac uero contrarium esse dicendum de illo, qui inueniret monasterium quod non diceretur reformatum, nihilominus tamen re uera in timore domini, & uotorum essentialium obseruantia, & sub regimine, obedientiaque sui praetati ibi coheret uiuitur, etiam si non adeo stricte sicut regularis disciplina exigit quoad ea, quae accidentaria sunt ibidem uiueretur. Caiet. 2. 2. quas. 189. art. 3.

Decimo sexto peccat, qui uouet religionem in genere & absolute, neque saltem animo suo uotum restringit ad hanc uel illam religionem, hoc uel illud monasterium, & quia cum nolunt recipere ubi ipse uellet, non uult intrare aliam, & quae ipsum reciperet, arg. c. non est. & cap. magis. de uot.

Dixi: Non restringit, quia, si restringeret, saltem animo, ad certam aliquam religionem.

ligionem, uel certum monasterium, & ibi nolunt ipsum recipere, non tenetur aliam ingredi, etiam si eum ibi libenter reciperent, quia limitata causa, limitatum producit effectum, l. non omnis. ff. si cert. pe. ta. c. super litteris, de refer. quamuis praefatus Sotus lib. 8. de iust. & iur. q. 2. art. 1. absque sufficiente fundamento dicat, de bere eum prius curare ingressum in illam, & si eum illa non receperit, teneri intrare aliam, quod tamen nullo iure, nullaque efficaci ratione probatur, & ita non est tenendum, cap. consulti. 2. q. 4. §. consideremus. auth. de trien. & semis. collat. 7. sicut statim inf. nu. 84. dicemus.

47 Decimo septimo peccat, qui uouet ingredi certum aliquod monasterium, uel certam religionem intentione se ipsum obligandi ad obseruandam continentiam, etiam si non admittatur neque ad professionem, & non uult eam, dum uixerit, seruare, eo quod non fuit admissus.

Dixi: Uouet intentione se ipsum obligandi, &c. quoniam, si ea caruit intentione, sed absolute uouet tale monasterium, uel religionem intrare, quin etiam (quod amplius est) perseuerare, uel professionem emittere, ad nihil eorum erit obligatus, & poterit uxorem ducere, si non admittatur. Immo etiam si fuerit admissus ad habitum, si postea contraxit matrimonium, licet peccet contrahendo, non tamen obligatur ad continentiam obseruandam, & quandiu matrimonij vinculum durat, poterit coniugale debitum postulare. Nam quemadmodum, qui promissit Deo intra annum sacros ordines suscipere, si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed non erit ad strictius ad diuinum officium recitandum, ad quod ordo facit, si ipsum suscepisset, obligabat, iuxta late tradita per nos in cap. quando. de consec. d. 1. d. 7. nu. 2. neque si in peccatum fornicationis prolapsus faciet contra uotum, uel continentiam quam ordo facit sibi habet annexam, sic etiam qui uouet ingredi religionem, & in ea permanere, si postea duxit uxorem, tenebitur quidem ratione peccati non exiguum agere poenitentiam, & etiam retinere uoluntatem adimplendi uotum, si aliquando potuerit, ac quandiu matrimonij uinculum durat, non tenebitur.

ad continentiam observandam, ut copiose & subtiliter Card. Caiet. 2.2. q. 189. art. 4. comprobatur. Caterum ei Sotus lib. 8. q. 2. art. 1. de iustit. & iur. contradicit circa differentiam, quam assignat inter illum, qui voto simplici se obligavit ad religionem, & inter eum, qui vovet ingredi, & profiteri. Sed nobis opinio predicti Cardin. magis arridet. Primum quia sicut longe distat inter se votum de ingrediendo religionem ad eam probandam, & de ingrediendo eam ad eam profitendam, eamque perpetuo retinendam, & ad apostolicam, de reg. c. 1. & canon. 10. eod. tit. lib. 6. sic etiam votum obligandi se ad unum ex his duobus erit valde diversum a voto, quo se quis obstringit ad alterum.

Secundo, quia nullus iuris peritus (meo quidem iudicio) innoveretur, qui non iudicaret, dispensationem illam esse subrepticam, quam qui vovet ingredi simul & profiteri impetraret, exprimens tantum, quod vovet ingredi, & tacendo, quod novit etiam profiteri. arg. c. pollulasti. de rescriptis.

Tertio, quod qui vovet tantum ingredi religionem, eamque ingreditur, & post ingressum vovet profiteri, multo amplius obligabitur ad professionem faciendam, quam alter, qui postquam ingreditur, non emisit votum de profitendo in ea, arg. c. 1. de treug. & pac. & auth. itaque. C. communia. de success.

Quarto, quod iuxta commune non adeo obligat ad perseverandum eum, qui novit ingredi ad probandum, sicut obligat votum, quod quis facit perseverandi & profitendi, sine id ante ingressum, sine post faciat, quoniam iuri communi satis facit ingrediendo bona fide & sine dolo, ut probet, viresque suas experiat, quamvis si talis vita ratio displiceat, poterit, si libeat, exire, dicto cap. ad Apostolicam, & idem non solum, ibi *Pro voluntate*, & c. 1. ibi. *Libere*. At vero si emisit votum profitendi, nihil tale efficere licebit, nisi in ista causa in id eum iuvet, arg. c. non est. & c. magna. de voto. Quocirca mihi persissimum habeo, eum, qui prius horum votorum emisit, posse intra annum probationis religionem, quam elegit, relinquere eo solo, quod modus ille vivendi

displiceat, non autem ille, qui postea emisit, nisi post dispensationem impetratam est causa, quae iure prudenti videatur iusta, arg. dicti cap. non est. in nota glo. qui autem vovet fieri religiosus nihil alio expresso, solum ingressum videtur vovere, secundum verumque Thom. 2.2. q. 189. artic. 4.

48. Decimo octavo peccat, qui vovet strictiorem ingredi religionem, & postea ingreditur laxiorem, secundum S. Tho. 2.2. q. 1. art. penult. sed iam tam non tenebitur illam strictiorem intrare, si professionem emisit in ea, ubi laxius vivitur, c. qui post votum de reg. lib. 6. alias vero sic, secundum Archid. communiter ibi receptum. Adijcimus etiam, eum, qui vovet religionem, si nulla eum velit admittere, & posse in seculo remanere, & uxorem ducere, secundum Ang. verb. votum. 3. art. 1. & Card. Caiet. 2.2. q. 189. art. 3. quamvis Innoc. IV. in cap. porrectum. de reg. oppositum sentire videatur. At vero qui vovet aliquam intrare religionem, sine expressa tamen vel tacita limitatione huius, aut illius monasterii, si in finitimis & propinquis cenobijs non admittatur, tenebitur ad remota, externaque proficienda, ubi sit aliqua spes, quod eum recipiant, at vero si saltem tacite secum intellexit de monasterio tantum, suae religionis, aut regni, vel linguae, si in his non inveniatur receptores, non tenebitur ad alia monasteria tendenda, quod etiam placuit praedicto Cardinali in dicta q. 88.

49. art. 3. Dicimus tamen, quod quamvis S. Tho. 2.2. q. 189. art. 1. affirmet, non esse opus nimio consilio, longaque deliberatione ad statuendum propositum ingrediendi religionem propter rationes, & auctoritates quas ibidem adducit, & propter alias, quas nos etiam in additione e. 1. adducimus, de consecr. d. 1. scripsimus, nihilominus tamen hoc esse intelligendum de illo, cui specialis non obstant impendenda, puta morbus, debitas, ceteraque huiusmodi, sicut in eodem loco exprimitur, & de illo, qui adeo bene sit ad ingressum religionis dispositus, ita ut in Deo totam suam collocaret fiduciam, quod eius auxilio quodeunque onus religionis valebit sustinere secundum praedictum Cardinalem, qui ait hoc adeo esse necessarium, quod,

quod, qui huiusmodi fiduciam non habet, eam debet procurare multa oratione, sacra confessione, sacra Eucharistia assidua perceptione, & sacra scriptura lectione: neque prius ingrediatur, quam saltem speret huiusmodi voluntatem, fiduciamque post ingressum sibi a Deo praestitum iri, quae quidem conclusio singularis, & quotidiana est. Gerson vero in regul. moral. & Io. Maior in 4. d. 38. q. 1. sub finem aliquod amplius videntur exigere, quibus omnibus adde quae hac de re diximus in Comment. cap. non dicatur. 1.2. q. 1. tit. 2. & quod S. Tho. in dicta q. 1. art. 4. concludit quod vovens ingredi religionem non teneatur ad perpetuo perseverandum in ea, nisi specialiter id intenderit, cui addit singulariter Caiet. quod vovens ingredi, & fieri religiosus sunt paria, si expresse non intendatur fieri religiosus irreversibiliter, & in esse perfectio.

50. Decimo nono, qui ingreditur & proficitur religionem aliquam, & quia ibi regularis observantia nequaquam viget, non observat illa religionis praeccepta, quae sub reatu culpe mortalis obligant: neque excusabitur, eo quod non intendat obligare se ad vivendum arctius, quam in tali monasterio vivitur eadem ratione, qua non excusatur a continentia observanda, qui sacros ordines suscepit absque intentione obligandi se ad eam servandam. Quocirca, qui huiusmodi religionem, vel monasterium ingreditur, & proficitur, si tunc non omnia, quae ibi sub reatu mortalis delicti obligant, praemeditatur, vel si ea praemeditatus non intendit se ad illa obligare, tenetur huiusmodi intentione mutare in illam, qua intendat talia religionis praeccepta in posterum observare, vel eam nonne profiteri, ut recte adnotavit Maior in 4. distincti. 38. q. 10. Quod quidem verum est quoad essentialia vota, non autem quoad alias accidentarias observationes, quae sunt iam sublata, vel mitigata Apostolicis privilegiis, vel ex licentia, vel temporali praescriptis, vel ex licentia, vel ex expressa proprii praetati ad hoc facultatem habentis, vel ex consuetudine, quae licet non sit immemorialis, est tamen adeo rationabilis, & tot antiorum, adeoque veteris, & antiquae, quae ad

ita emolliendas praedictas observationes sufficeret. Quoad quas observationes recte poterit defendi opinio Panor. in c. super eo. de regularib. & cap. Deus qui. de vita & honesta. clericor. quem praedictus Io. Maior licentiosius, libenterque, quam pariter, carpit, cum collat etiam Cardin. Florent. in cap. cum ad monasterium. de statu monacho. & post eum multos alios (in quibus sunt Fely. in c. nam concupiscentium. de consuet. & Austrius de c. 1. Tholosa. 448.) immo & S. Anton. 3. part. tit. 16. c. 1. §. 11. & 12. idem tenuisse. Cumque coplet totius orbis Christiani maximam partem idem observare ipso Summo Pontifice sciente & tolerante, & consequenter ipsum aliquatenus dispensante iuxta gl. singularem. c. qui circa. de consuet. quamvis capitulum illud, cuius est illa gl. non probat id quod illa dicit, sed aliud singularius, ut in cap. si quis auctem. nu. 67. de pen. dist. 7. diximus.

51. Vigesimo peccat, qui filios, vel filias offert monasterijs religionis, ubi nimia est libertas, & licentia vivitur, & promissa secundum regulam suam & religionem non observantur, iuxta mentem Cardin. Caiet. 2.2. q. 189. art. 3. Quod tamen limitandum est procedere, quando filiae, vel filij traduntur monasterijs in eisdem educandi, instituendi, quo in eis sunt monachi, vel monachae, & ibi tam licentiose vivitur, ac supra eodem c. nu. 46. dictum est, alias non esset peccatum, saltem mortale, ut patet ex his, quae ibi, & in praecedenti casu diximus.

52. Vigesimo primo, qui vovet praetimore mortis animae, vel corporalis naturalis, vel casualis concepto in periculo infirmitatis, maris, partus, naufragij, belli, hostium, alijve similibus, & non implet, etiam conditione, sub qua forte vovit, completam. Quoniam timor, quo mors animae timetur, qui a Deo proficitur, neque ille, quo timetur mors corporis naturalis, casualis, vel accidentaria, immo neque timor mortis violentae, qui non inferatur ad extorquendum votum, infirmat illud c. Gonsalvus. 17. q. 2. §. 10. secunda, capitulo sicut nobis. de regul. nisi tantum sit, ut hominem ab usu rationis alienet, capitulo sicut tenor. eodem titulo impedit autem timor mortis violentae,

lent, quæ dicitur iustus, vel alterius mali ad id sufficientis ordinati ad extorquendum votum. capit. i. de his, quæ vi. per quod id tradunt Panormita. & alij ibi, & in dicto cap. sicut nobis, adiunctis quæ aiunt gloss. idem Panorm. & communis. in cap. Abbas. de his, quæ vi. & Fortun. de ultimo sine illat. 21. nu. 42. & nos etiam in c. vtrum, de iurciuran. diximus. quidquid dixerit Syluest. verb. metus. q. 8. post Cardin. in dicto cap. Abbas: dum loco eius vitio librarij, vel impressoris Panormitanum allegat.

53 Vigesimo secundo peccat, qui vouet aliquid dignum, quod vouetur, sed est huiusmodi naturæ, quod de se aliud maius bonum excludit: ut qui vouet perseuerare in religione aliqua de laxioribus, quod de se excludit aliam arctiorem, & neque hoc, neque illud adimplet: quoniam illud votum ad alterum ex duobus supradictis obligat: non autem ad perseuerandum in minus bono, si ad alterum perfectius transire voluerit, iuxta sententiam omnium, quam Ioan. Tabien. in verb. voti. 1. §. si. explicuit.

Vigesimo tertio peccat, qui vouet se nunquam, dum viuet, vinum, vel quid aliud simile bibiturum: postea tamen bibit, quotiescunque id facit: etiam si in eadem die multoties biberet. quin etiam quamuis non promittat se non bibiturum, nisi quodam die certo; puta die Veneris, aut Sabbati. nam licet Paludan. in 4. distinct. 15. questione quarta, innuere videatur, quod tunc tantum prima vice est peccatum mortale, non autem secunda, vel vltiori, nisi id ex contemptu faceret: oppositum tamen, scilicet quod quilibet vice mortale peccatum admittatur, verius apparet. in quod etiam tandem ipse Paul. ibi, & in alio loco magis perpendit, & Ioan. Maior in eadem dist. q. 6. id asseuerat.

54 Vigesimo quarto, qui vouet aliquid facere aliquo certo tempore; veluti orare, ieiunare aliquo certo die, & non facit illud præscripto tempore, immo & si post illud non fecerit, quantocius commode poterit. Quoniam qui tenetur debitum aliquod persolvere suo creditori ad præstitutum diem, si eo non soluerit, tenetur postea solvere, l. Celsus.

ff. de recept. arbit. capitulo cum dilecti. dolo & contumacia. Quod tamen limitandum est procedere, quando qui vouet non respexit principaliter diem vel tempus, quo promisit explere votum, ut communiter non respiciunt confessorij in diebus, quos imponunt ieiunandos penitentibus, iubentes, ut diebus Veneris & Sabbati unius mensis, vel anni ieiunent, penitens enim qui aliquo illorum dierum non ieiunaret, teneretur alio postea ieiunare. Quo quidem casu, sententia Syluestri in verb. votum. 2. q. 4. poterit defendi: secus esset tamen, quando principaliter respexit tempus, rem autem, quam vouit, veluti onus, aut quid adiacens ipsius temporis sibi præfixit, qualis est mens & intentio sanctæ matris ecclesiæ circa ieiunia, quæ in honorem huius vel illius Sancti, vel alij statuti diebus anni fidelibus proponit observanda: ex quibus, si aliqua omittimus, quamuis in eo peccemus, & ob id penitentiam agere teneamur, nihilominus tamen nulla deinde remanet obligatio ad totidem alijs diebus, quot omisimus, ieiunandum, ut laconice Cardinal. q. 88. art. 12. sub finem explicuit: sicut neque qui diuinum officium vno die dicere omittit, illud idem alio die tenetur persolvere, sed solum ad penitentiam agendam pro delicto tenetur, sicut diffusius in repet. c. quando. de consec. dist. 1. cap. 10. nu. 53. diximus.

Vigesimo quinto, qui vouet, & prænitudine ductus, non vult illud adimplere, arg. c. vouentibus, 17. q. 2. Non tamen peccaret, saltem mortaliter, ob hoc tantum, quod prænituerit nouisse, modo postea adimpleat, & propositum non adimpleat, di non concipiat, Ang. verb. votum 3. §. 13. Syluest. verb. votum. 2. questione 20. licet additio ad prædictum Ang. propositum teneat, præsupponens, paria esse, quem prænitere se vouisse, & nolle adimplere votum, quod saltem est.

Vigesimo sexto, qui vouet aliquam abstinentiam, aut quid aliud simile, & dubitans postea an debeat implere, nec ne absque superioris dispensatione, quem facile poterat adire, votum violat. Rosel. verb. votum. 5. §. 7.

55 Vigesimo septimo, qui vouet aliquid, quod per se ipsum adimplere non ualet, nec

nec per alium curat adimpleri, illis casibus, in quibus id agere tenetur, secundum mentem Innoc. in cap. scriptura, de uoto. & Panorm. in cap. licet. eodem titu. S. Anton. 2. par. tit. 17. c. 2. §. Angel. verb. votum. 3. §. 7. & Syluest. verb. votum. 2. q. 12. Casus autem, in quibus aliquis tenetur alium sibi substituere ad complendum votum, quando per se ipsum id minime ualet, sunt qui sequuntur. Primus, quando notum ipsum, saltem tacite, ad id uideatur extendi, ut votum opitulandi his, qui in terra Sancta pugnant, extenditur ad opem per alium ferendam. Secundus, quando aliquis vouet id, quod nullatenus per se ipsum poterit executioni mandare, secundum eosdem auctores, ubi supra. Tertius, quando sua culpa effectus est impotens ad votum implendum, secundum maiorem prædictorum doctorum parrem. id quod sine solido fundamento dicitur. quocirca oppositum cum Syluest. ubi superius arbitramur.

56 Vigesimo octauo peccat hæres, qui vota reuera defuncti non adimplet, sunt autem illa, quæ ad rem familiarem illius pertinere videntur: ut potest si nouisset templum struere, vel pro amore Dei eleemosynam aliquam elargiri. Quoniam ita tenetur eiusmodi votis satisfacere, ac alia debita persolvere, l. 2. ff. de pollicit. notat Panorm. & alij, in c. licet. de uoto. de nota tamē est de personalibus, cuiusmodi sunt vota ieiunandi, macerandi corpus, continendi, & alia similia, gloss. in dicta l. 2. ff. de pollicit. Quæ procedunt siue hæres sit filius, siue extraneus quispiam alius, nisi sponte sua se ad id uoluit obligare, secundum Palud. communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 38. q. 3. ar. 3. qui addit, quod quando ille, qui defunctus est, emisserat votum, partim reale, partim vero personale, & expressit utrumque; puta uoluit pergere ad Diuum Iacobum, ibique calicem aureum offerre, uel monasterium ædificare, & ipsum ingredi, hæres non tenebitur ad id quatenus est personale, sed sic quatenus est reale, & ita in duobus exemplis modo positis non tenebitur adire Diuum Iacobum, neque monasterium intrare: tenebitur tamen ipsum ædificare, & calicem offerre. At uero, quando expressit solum notum personale, non autē rea-

le, quod erat accessorium, ad nihil tenebitur: uerbi gratia. Hæres illius, qui uoluit adire Diuum Iacobum, non tenebitur ipse illuc pergere, neque tenebitur illud persolvere, quæ defunctus eo accedens expendisset. Item hæres illius, qui uoluit religionem, non tenetur in demortui locum se ipsum religioni dicere, neque monasterio cōferre illa bona, quæ mortuus secum adportasset, si eam ingressus fuisset, arg. l. cum principalis. ff. de reg. iur. & cap. accessorium. de reg. iur. lib. 6.

57 Vigesimo nono peccat, qui ob falsam, uel iniustam causam uoti dispensationem impetrat, uel dispensat in ipso, glo. sing. in c. non est, communiter recepta, de uoto. & S. Thom. 2. 3. q. 89. ar. 13. quoniam dispensatio, quæ falsa causæ immititur, subreptitia est, & inanis, c. super litteris, & c. ad audientiam. de rescrip. & l. & si legib. C. si contra ius uel utilit. quæ autem siue causa iusta sit, non tollit diuinæ legis obligationem, iuxta glo. communiter receptas, in cap. non est. de uoto. & c. quando. de iurciuran. argumen. cap. sunt qui dam, 25. q. 1. Et quamuis Adrianus. in 4. de resti. teneat, quod ille, cui conceditur dispensatio sine causa, & contra legem penitus humanam, nihil peccet, licet dispensator sit, oppositum tamen, quod tenuit Caiet. 2. 2. q. 96. art. 5. nobis uerius esse uidetur, uidelicet utrumque peccare, propter rationes, quas ille ibi adfert, & quas nos in cap. quæ contra mores. 8. distinct. adiecimus. Occurrit tamen nunc concordia prædictorum auctorum, uidelicet ponendo differentiam inter actum dispensandi, & inter actum utendi dispensatione iam impetrata sine subreptione, & dicendo, quod opinio Caietani procedat in priori: & opinio Adriani in posteriori, quo multa dubia quotidiana solui possunt. Addo tamen, illum, qui dispensat, grauius peccare, quam eum, qui petit & impetrat: nihilominus tamen neutrum eorum mortaliter: nisi quando ex tali dispensatione notabile aliquod scandalum exoritur. Addo item, quod multo minor causa sufficit ad dispensandum siue peccato circa legem omnino humanam, quam circa legem naturalem & diuinam.

58 Trigesimo peccat, qui credit pertinaciter esse malum uouere, etiam cum debitis

Secunda pars Decret.

bitis circumstantiis, sicut aliqui hæretici tenent, secundum mentem S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 4. & lib. 2. contra Gent. capitu. 238. quod esse hæreticum latè probat Castren. lib. aduersus omnes hæreses. uerbo, votum.

59 Trigesimo primo peccat, qui, vel quæ ex consensu coniugis emittit votum continentia: postea vero debitum coniugale poscit, secundum omnes. Id etiam est dicendum si debitum soluit ei, qui de ipsius consensu votum emisit, secundum S. Thom. in 4. distinct. 38. quoniam consentit peccato mortali, quod alter admittit coniugale debitum exigendo, & subinde peccat. Ad Rom. 1. & c. 1. de offic. deleg. Attamen non peccaret, si peteret, secundum Innocen. a Panorm. & alij in c. 1. de conuer. coniu. & Syluest. verb. votum. §. 2. receptum.

Trigesimo secundo peccat, qui, vel quæ coniux postquam ambo uotum simplex continentia fecerunt, alter illorum debitum ab altero petit. cap. quod Deo. 33. q. 1. quamvis alter illorum votum suum violauerit fornicando, secundum omnes; quoniam non debet frangere suum votum ob id, quod alter suum violauerit. Verum est tamen, quod, si timeant sibi incontinentiam, deberent a summo Pontifice dispensationem obtinere: quoniam episcopus id facere nequit, nisi forsitan quando illud ex aliquo magno timore originem duceret, qui tamen non erat satis ad voti obligationem impediendam, secundum communem opinionem in c. veniens. qui clerici vel uenient ubi text. singularis, quid quid dixerit Ioan. Maior. in 4. dist. 32. q. 2. Cuius opinio posset habere locum, qñ ad sedem Apostolicam non pateret recursus, uti Syluest. verb. matrimonium. 7. §. 5. & uerb. dispensatio. §. 9. insinuat. Cuius rei radicem nos in cap. at si clerici. §. de adulterijis uero. de iudi. expressimus, ut inferius, nu. 76. dicemus.

Dixi. Postquam uotum fecerunt; quoniam si tantummodo pepigerunt inter se ad certum usque tempus abstinere, ueluti usque ad Pascha, bene possunt ambo postea mutare sententiam, argum. c. præterea. de spons. Iam o etiam si alterum illorum solum pœnituit pacti, & alter intelligit eum, quem pœnitenter pepigisse pro-

pensum esse ad incontinentiam; & facile in eam lapsurum, tunc deberet ei debitum coniugale persolvere, secundum Hugonem Cardin. 1. ad Corinth. 6. Nam, quamuis pactum præcesserit inter eos, non tamen uouerunt, & ita sibi inuicem possant remittere pactum.

60 Est tamen notandum, quod uotum alterius coniugum sine alterius consensu de non soluendo debitum, immo etiam de non petendo, est illicitum, secundum S. Thom. in 4. lib. senten. distinct. 32. q. 2. & Palu. ibidem, quæstione secunda, quoniam est graue onus alteri; eo quod in eam necessitatem adigitur, ut pudorem petendi debitum semper subire cogatur. Quocirca non solum Episcopus huiusmodi uotum potest dissolvere, immo & alter coniugum potest omnino illud irritare; quippe quod in suum præiudicium uergat. Neque duo capita, uidelicet. cap. quidam. & cap. placet. de conuer. coniugat. quæ contrarium significare uidentur, aliquid obstant: non enim innuunt, eum, qui professus est religionem absque coniugis consensu, non posse petere debitum, sed potius non posse exigere, hoc est, ad ipsam persoluentem compellere, l. exigere. ff. de iudi. & l. si constante. ff. sol. matrimo. cum eis adnot. At uero uotum non habendi copulam, nisi quando mos gerendus sit alteri coniugum, licitum est, uimque habet obligandi. Quoniam, qui tale uouet, sibi soli, & non alteri præiudicium facit, Syluest. verb. uotum. §. 2. & quia qui proficitur religionem, uouet non habere copulam carnalem, alter coniugum, qui sine alterius consensu proficitur, non solum uouet non exigere debitum, sed etiam neque petere, neque soluere, ideo eius uotum, quamuis nihil ualeat quoad non soluendum & non petendum debitum coniugale, quatenus alteri coniugi præiudicat, ualeat tamen quoad non exigendum & non petendum quatenus sibi tantum præiudicat. Quo fit, ut altero mortuo, huiusmodi coniux ad castitatem seruandam teneatur: quamuis, si postea uxorem duxerit, matrimonium sit ualidum, ut probe docuit Syluest. uerb. uotum. §. 4. q. 2.

61 Trigesimo tertio peccat, qui, uel quæ, coniux uouet rem, quæ non tendit in præiudi-

De II. præc. Decal. quatenus &c. Cap. XII. 70

præiudicium alterius, ueluti ieiunare, vel facere aliquid, ad quod etiam vi legis dinix, aut humanæ tenebatur, uel dare eleemosynam ex his, quæ ultra dotē possidet, postea autem illud non adimplet, secundum mentem omnium doctorum, quam Ang. verb. uotum. 2. §. 8. & Syluest. verb. uotum. §. 5. 1. expressit.

Dixi. Quod non uergit in præiudicium alterius, quoniam si aliquo modo præiudicat, nullam vim habet obligandi. Unde mulier, quæ uouet abstinere, uel peregrinationem sine maris licentia, non tenetur eas adimplere, cap. manifestum. & cap. noluit. 33. q. 5. si maritus repugnauerit. Iam o etiam si, ipso consentiente, talia emiserit uota, & postea illa contra dixerit, uxor non adimplens votum non peccabit: maritus uero peccat, quando sine causa, quod primum concesserat, postea reuocat, Richar. in 4. dist. 32. q. 2. ar. 2. quamuis consensus, quem adhibuit in votum continentia, reuocare non ualeat, Syluest. ubi supra. Neque maritus in iniuriam, præiudicium uel uxoris, quantum attinet ad coniugale debitum, quidquam uouere potest. Nam quoad hoc æqualis conditionis esse iudicantur, c. gaudent. de diuort. & cap. si quis uxorem. 32. q. 1. Mulier uero, quæ antequam nubere, aliqua uota uouit, & postquam nupsit non potest absque maris præiudicio ea implere, excusabitur ab eorum executione, si maritus nunquam præbeat assensum, quo tamen mortuo tenebitur eadem implere. cap. manifestum. 33. q. 4. Ros. verb. uotum. 2. §. 3.

62 Trigesimo quarto, qui uouet terræ sanctæ succurrere ex licentia uxoris suæ, uel etiam absque licentia, & postea non implet, cap. ex multa. de voto, quamuis consiliarius esset nihil tale uouere, si uxor non potest uirum comitari, neque etiam absque periculo incontinentie remanere, secundum S. Thom. in 4. lib. sent. dist. 23. q. 2. ar. 4. Uxor etiam, secundum Offic. Pan. & communem in dicto cap. ex multa, potest huiusmodi votum sine licentia mariti facere, & tenebitur illud adimplere, quando sine periculo incontinentie id posset efficere, & habere talem facultatem, quæ posset milites secum ducere, qui auxilio esse possent, quamuis S. Tho.

in dicto ar. 4. & Syluest. verb. uotum. §. 4. 1. oppositum teneatur. Sed primum uerius apparet, etiam si nullus ipsorum absque alterius licentia possit habitum suum in habitum religiosorum, quos tertij ordinis uocant, uel cuiuscumque alterius religionis mutare, quoniam id præiudicium, ac non nihil horrois ac fastidij affert. Adde hic dictis supra num. 48. quod uouens generaliter ingredi religionem, uel specialiter aliquam religionem, non restringens se, saltem tacite, ad certum monasterium, non censetur satisfacere voto, eo quod refutetur ab uno, uel altero Præfato illius religionis, licet sit Prouincialis uel Generalis, nisi causa cognita indicaret, illum esse ineptum religioni, ut nuper latius probauimus.

De irritatione, & ratificatione uotorum.

SUMMARIUM.

- 63 Dispensare, & commutare, & irritare uotum differunt.
- 64 Dispensare & commutare solum Prælatus, sed quidquam irritare, sed non æque.
- 65 Votum de nunquam peccando uenialiter non ualeat.
- 66 Votum de non peccando mortaliter ualeat, sed facile soluitur.
- 67 Votum de non peccando hoc, uel illud ueniale, non ualeat.
- 68 Votum religiosi de non peccando irritat superior.
- 69 Vota nouitij non irritat superior.
- 70 Vota seculari per professionem tolluntur.
- 71 Votum irritatum non resurgit per mortem irritantis.
- 72 Vota religiosorum, quæ ualida, & quæ a nutu pendunt superioris.
- 73 Votum potest qui potest peccare uel mereri.
- 74 Vota religiosorum, & minorum quomodo dispensant, & commutant.
- 75 Votum potest ad matrimonium qua irritari possunt.
- 76 Vota inualida ratificantur, nisi &c.
- 77 Dispensatur super voto, uel commutatur illud qui peccat.
- 78 Religiosi dispensantur per hanc subreptionem.
- 79 Votum quæ superior post approbationem irritat.

Votum

Secunda pars Decret.

74 *Votum ab alio factum, & a se ratum non implet, &c.*

Pro luce dicendorum præsupponimus primo, dispensationem, commutationem, & irrationem, inter se differre. Nā irritatio non aliā causam expostulat, quā voluntatem illius, qui ad irritandum habet, facultatem. c. puella. 20. q. 2. c. manifestum. 33. q. 5. tradit Palu. in 4. dist. 38. q. 4. & S. Ant. 2. par. tit. 11. c. 2. §. 6. Dispensatio vero causam iustam & rationabilem requirit, quia, qui habet auctoritatem dispensandi, poterit omnino votum relaxare absq; eo, q. loco voti aliquid iungat uenti, & tunc tam uolens, quā qui dispensat manent in conscientia securi. Commutatio autem, vel redemptio voti exigat, ut id, in quod uotum est commutandum, redimendumve, eque bonum sit aut melius, quam id quod uouit, tunc autem æque bonum exigitur, quando ex aliqua causa rationabili commutatur. tunc vero melius requiritur, quādo sine aliqua causa, sed solū ex mera voluntate est facienda commutatio, iuxta mentem omnium, quam optime Card. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. explicuit. Unde inferitur id, quod nos eundem Card. ubi sup. sequenti in gl. 2. c. quanto. de iureiur. diximus, nempe, cum, qui habet potestatem ad dispensandum & commutandum, possit partim dispensando, partim vero commutando relaxare uotum sine causa omnino iusta ad uotū ipsum omnino relaxandum, imponendo aliquid loco eiusdem nouentis, licet minus sit eo, quod uouit.

64 Secundo præsupponimus, prælatos tantum ecclesiasticos habere potestatem dispensandi, uel commutandi uota, fm S. Th. 2. 2. q. 88. art. 12. & alios in 4. lib. sent. dist. 38. & omnium sententiam. Multi aut alij habent potestatem irritandi uota, puta pater, & eo deficiente, mater quæ tutelam filiorum suscepit, & ipsi tutores, uel curatores pupillorum, uel minorem. Maritus etiam potest uxoris uota, & dñs uota seruorum, & Abbas, uel alius prælatus uota religiosorum irrita facere, c. illud. 20. q. 1. c. mulier. 32. q. 2. & c. puella. 20. q. 2. & c. manifesta. & c. nolunt. 33. q. 5. cum suis gl. Nam, ut recte definit S. Th. 2. 2. q. 88. art. 8. Nullus, qui alterius subditur po-

testati, potest emitteere uotum quod uolūtidum sit in eis, in quibus ille subijcitur, absque eius consensu.

Tertio præsupponimus, non præfatos aequalem irritandi potestatem fortiri. Quoniam pater, & mater, quæ deficiente patre illi succedit, uel tutor possunt omnia uota irritare, tam realia, quæ ad rem familiarem pertinent, quā personalia, quæ sunt ab illis, qui pro ætatis defectu non possunt matrimonium contrahere adeo, ut qui uouerunt, nūquam amplius illa uota implere teneantur, etiam ipsimet, qui ea irritarunt in ea denuo cōsentient, nisi uouens eadem uota iterum ratificaret. Idem omnino dicendum est de prælati, quoad uota religiosorum, at uero neque pater, neque mater, neque curator ullo modo possunt irritare uota illius, qui ad iustam peruenit ætatem, in qua matrimonium possit contrahere, si uota sint personalia, & iuri illorum non præiudicant, qualia sunt uota religionis, & uotum castitatis, argum. cap. annum. de iud. lib. 6. Possent tamen irritare uota realia ad rem familiarem pertinentia, & etiam personalia, quæ illis præiudicant. Neque quidquam ad rem facit, ut uota illa sint pure personalia, uel principaliter personalia, & accessorie realia, quale est uotum ingrediendi religionem. cap. in præsentia. de proba. auth. ingressi. C. de sacrosan. eccle. cum ei adnot. Quoniam de his omnibus perinde iudicandum est, ac si pure personalia essent. argum. cap. accessorium. de regul. iur. lib. 6. cum suis concord.

Maritus autem nullo modo potest, uxoris uota irritare & nulla facere, neque rursus uxor uota mariti, nisi in quantum alter alteri præiudicium facit, quidquid dicat, & asserat Panor. in c. scripturæ. de uoto. secundum Ang. & Syluest. uerb. uotum. 5. q. 1. propter rationem S. Th. 2. 2. q. 88. art. 8. quam adduximus supra, præterquam in casu quando alter coniugum notoriam fornicationem, siue carnalem, siue spiritualem admitteret, cap. Agathosola. 27. q. 2. secundum Panor. in c. fi. de conuer. coniug. quæ de causa alter illorum poterit nullum reddere uotum alterius, quo se obstrinxerat ad nunquam coniugale debitum expostulandum, ut constat

cx

De II. præc. Decal. quatenus &c. Cap. XII. 71

ex supradictis. Dominus item potest serui sui uota, quæ in suum præiudicium uerunt, omnino abolere, reliqua uero nequaquam, secundum omnes.

65 Pro solutione autem questionū, quæ mihi de hac re proponuntur, dico, quod uotum nunquam uenialiter peccandi, & nunquam peccandi, non ualeat: quia sunt de re homini in hac uita impossibili, iuxta illud Io. 1. c. 1. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Item uotum nunquam mortaliter peccandi, uideatur esse de re tam difficili, quamuis non impossibili, ut non obliget, aut certe facile per ordinarium relaxari debeat. Item uotum non committendi tale, uel tale peccatum ueniale, ualeat. Credo tamen eius transgressionem non esse, nisi ueniale committeret, sicut nec alia transgressio uoti de re leui esse uideatur, quia uotum, quod est quedam lex, quā sibi uouens tulit, non magis eum obligare uidetur, quā lex à Deo, & Ecclesia ei lata, cuius leuis transgressio non est mortifera. canon. 8. §. 2. dist. 8. S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 1. & alij citatis in c. 11. nu. 4. diximus. Et uotum non committendi tale, uel tale peccatum mortale, ualidum est, eiusq; transgressio duplex peccatum est, & transgressor circumstantiam uoti considerat. Quoniam pro certa habeo opinionem, quæ asserit materiam esse satis conuenientem ad uouendum ea, quæ præcepta est, uel dictum est supra num. 45. quamuis quæ solum cōsiliū est, magis propria sit. Item quæ uerior mihi uidetur Soti opinio, in lib. 2. q. 3. art. 3. de iust. & iur. quam Caiet. 2. 2. q. 88. scilicet, quod superior religiosus, omnia eius uota, quamuis sint de non peccando tali uel tali ueniali peccato, aut tali uel tali mortali, irritare potest: quia quāuis prælatus tollere non possit obligationem, quæ subditus ad illa peccata non committenda alijs legibus tenetur, nouam tamen obligationem quam sibi sufficientem ad id libertatem non habens imposuit, tollere potest. Item quod superior non potest irritare uota nouitiorum sicut professorum, quia illorum uoluntas adhuc à superioris uoluntate non pendet, arg. c. 1. beneficium. de reg. lib. 6. Itē quod religiosus, cum esset secularis fecit, ipso facto commuta-

tur in uotum solemne religionis, c. scripturæ. de uot. cum ei adnotat. Interrogatus autē: An maritus uota, quæ sua uxor antequam nubere fecit, irrita & nulla facere possit? Respondi posse, si marito præiudicant, prout est textus singul. in c. noluit. 33. q. 5. quem ad hoc à paucis citari credo, in quo S. August. ait: *Se si adhuc in nuptia concesserat pater uota persolvere ante quā persoluerit nupsit.* & Sero. eius non placuit, non persoluat. Interrogatus item: An maritus omnia uota, quæ uxor sub eius potestate facit, irritare possit? & qualia possit? & qualia non? Respondi non posse, nisi ea, quæ sibi præiudicant, ut supra dictum est.

66 Quarto supponimus, fuisse opinionem Innocentij in c. scripturæ, de uot. quod uota eius, qui habet ætatem nubendi, aut ducendi uxorem, a maritis, uel uxoris, dominis, parentibus curatoribus irritata, sicut obligant quoad ea, quæ non sunt in præiudicium irritantium, iuxta communem opinionem, ita quoque incipiunt obligare, simulatque ipsi uouentes liberantur a subiectione irritantium. Sed profecto contrarium uerius, & rationi conformius nobis apparet, per cap. quidam. & c. placet. de conuers. coniugatorum, ut tenent Panor. in d. c. scripturæ. Angel. Sil. uerb. uotum. 4. q. 2. & Caiet. 2. 2. q. 88. art. 8. nisi quando expresse se aliquid facturos uouerunt, postea quam ab alterius subiectione se liberos inuenirent, secundum omnes.

67 Quinto, supponimus uota religiosorum, quorum materia neque in genere, neque in specie est eis prohibita, & proinde secundum se sunt ualida, non ideo nullius uigoris existimari, quia sunt irritabilia, quoniam ad sui obseruantiam obligant, quousque ab illis, qui id possunt facere, irritentur, etiam si prius ea nunquam approbassent, quoniam sub ea conditione semper fieri uidentur, si superior non contradixerit, quæ quidem conditio semper impleta manet, donec superior contradixerit. At uero uota, quæ sunt in rebus prohibitis a suo superiori, alioquin tamen licitis, non obligant, donec prælatus ea probauerit, quoniam sub hac conditione semper fieri creduntur, si uidelicet superior annuerit, ut

Car.

Secunda pars Decret.

Cardin. Caiet. ubi supra recte definiuit. Et hoc modo debet limitari & interpretari quoddam dictum Concilii Agathensis. cap. monacho. 20. q. 4. f. monacho non esse licitum vovere.

68 Sexto, supponimus, quod licet qui erant etate sufficienti ad contrahendum matrimonium, si eo iudicio polleant, ut possint iam & mereri, & peccare, quæcumque nota, siue personalia, siue realia, regulariter emittere possunt, quibus obligentur iuxta glossam insignem, ab omnibus receptam. in c. mulier. 32. q. 2. Pan. cum communi in c. 2. de voto. nihilominus parentes illorum vel tutores oia illa recte possunt irritare. c. puella. 20. q. 2. & c. mulier. 32. q. 2. de sumptibus ex c. 30. Numeror.

Dixi: Regulariter, quoniam voto solemni religionis se non possunt obstringere, et cum consensu patris, aut tutoris, c. 1. de Regul. lib. 6. bene tamen voto simpliciter, quicquid aliud insinuent Angelus, & Rosella, male percipientes, quid sibi voluerit S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 9. ut optime declarat Syluest. verb. votum. 3. q. 5.

69 Septimo, supponimus illud, quod definitum est de pueris, qui nondum gratiam nubendi, vel ducendi uxores attigerunt, illud statuendum esse de religiosis, quantum attinet ad votorum irrotationem, quam ipso forum superiores facere possunt. c. eorum vota, quæ de rebus bonis, honestisque sunt, quæ neque suæ regula, neque præceptis diuinis, neque superiorum statutis repugnant, ualida esse, quædam sibi a suis superioribus non obstitit. Veruntamen illi pro mera voluntate sua, sine alia ratione & cā possunt illa irritare, & nulla reddere, sicut sensit Inn. communiter receptus, in c. scriptura de vot. & S. Th. iuxta Cardin. Caiet. interpretationem. 2. 2. q. 88. art. 8. & Palud. in 4. dist. 38. q. 2. & S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 2. §. 6. & sic veniunt intelligendū præallegatū illud Concilii Agathensis in c. monacho. 20. q. 4. Est tamen circa hoc adnotandum, quod licet recte possimus affirmare quoad effectū, ne monachus teneatur adimplere votum, factū esse quod superior inbeat ei, ne faciat id, quod uouit, vel nolit ad id agendum facultatem concedere, esto prius non sit effectus certior de voto, quoad effectum tamen, ut votum irritum, & inane fiat,

non satis est hoc, sed præterea necessariū est, ut prælatus de voto ipso, iam præmonitus, uoluntate & auctoritate sua illud omnino irritet, & nullū faciat, quod optime docuit Caietan. in dicto artic. 2.

70 Octauo dicimus, quod illi quibus satis ætatis est, ut possint contrahere matrimonium, possunt etiam quæcumque vota personalia facere, eademque adimplere tenentur, etiam renitensibus patribus, aut eorum curam gerentibus cuiusmodi sunt vota continentie, religionis, dicendi aliquas orationes, & alia similia, dummodo regimini & gubernationi domus paternæ, aut parentum potestati, siue rei familiaris, nihil nocuerit, aut iniuriæ inferant. Talia enim vota, nihil ualerent, nisi essent in subsidium terræ sanctæ, uel fierent ex reb. castrensibus, hoc est in bello quasi in bello partis, de quibus infra cap. 17. agemus, uel cum expressio, tacitore consensu parentis, ut optime collegit Syluest. verb. votum. 3. q. 6. At uero vota realia, quæ principaliter ad rem familiarem pertinent, si ab illis fiant, qui possunt nubere, uel uxorem ducere, licet ualida sint, possunt tamen penitus aboleri, aut irritari a parentibus uel tutoribus, donec ad uiginti quintum annum, & puellarum quæ ad duodecimum non peruenierunt, secundum B. Antonium 2.

Dixi: Principaliter, quæ ad rem familiarem pertinent, quoniam vota, quæ accessorie illam tangunt, non possunt irritare, quando adiunguntur personalibus quæ ab eis irritari non possunt cuiusmodi est votum professionis, quod quidem ex consequenti bona proficientis trāfert in monasterium cum ipsa persona cap. in præsentia de probat.

71 Nono supponimus, patrem & tutorem posse votum solemne renouare, si factum fuerit ab eo, qui non habet ætatem, ut possit contrahere matrimonium. Irritandum est autem antea, quam ad prædictam ætatem perueniret, quoniam post eam irritare non potest, cap. puella. & ibi Cardin. S. Xilli. 20. q. 5. Cuius contrarium accidit circa votum simplex, quod et postquam ad legitimam ætatem peruenierit, poterunt irritare: dum tamen filius adhuc in illa ætate ratum non fecerit votum, quod egregie Caiet. 2. 2. q. 89. art. 5. adnotauit.

Decimo

De II. præc. Decal. quatenus & c. Cap. XII. 72

Decimo supponimus, quod, ut aliquis votum suum in ualidum ratificasse censetur, non satis est credere votū, quod emisit, ualidū fuisse, & ideo proponere illud adimplere, vel ratione illius in monasterio permanere, putans professionem esse ualidam, sed oportet, ut resciat illius nullitatem, & uelit illud noue ualidare, ut singulariter tradit Caietan. ubi sup. quem sequimur, tum per rationem eius, tum quia errans non consentit, si per errorem. ff. de iurisd. om. iud. tum quia etiam nouo consensu opus est ad ualidandum matrimonium nulliter contractum, ut dicimus inf. c. 2. nu. 69. & 86. quin potius necessariū est ut ita gratum habeat, ut uelit, quod uotum antea factum ab ipsa ratificatione sit ualidum, etiam si prius non ualuerit, quod præclare etiam idem Cardinalis ubi supra explicuit.

Vndecimo, quod hæc consequitur ut peccare primo, qui carens potestate ad dispensandum, commutandum, redimendum, uel irritandum uotum, aliquid horum fecit. Secundo, qui habens, tantum potestatem ad redimendum, uel commutandum, qualem habent multi confessorij uirtute bullarum, aut lulligorum electi, dispensat super voto, uel ipsum irritat, & nullū facit, arg. c. 2. de cons. lib. 6. & l. fin. ff. de iurisd. om. iud. quatenus habent male facere eum, qui extra territorium suum, uel potestatem sibi concessam aliquid faciat. Immo & actus ab eo factus non ualeat, ut sensit Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. quod etiam in cap. quando de iur. iud. diximus, præsertim quod ubi iurisdictione, quam quis non habet, peccatum essetiale, secundum S. Th. receptum, 2. 2. q. 60. art. 6.

72 Tertio peccat, qui ex ordine Mendicantiū ad Canonicos regulares uult transire ex dispensatione Papæ, & quia intellexit illam obtinere non posse, nisi prius habitum dimittat, ob id eum dimisit, & aliquando seculari nescit in duras incessit, & postea eam dispensationem impetrans huiusmodi diabolicā astutiam subicit, ut in prælect. c. si quando, de rescrip. exceptio. 6. nu. 4. comprobauimus. Quocirca huiusmodi religioso consulendum est id, quod sepe complures admonuimus, ut uidelicet ad pristinam illam suam religionem reuertatur, uel iterū supplice sum-

mo Pontifici, ut, ea taciturnitate non obstante, dispensationem ratam & ualidam esse uelit.

73 Quarto, qui cum esset superior, potestatemque haberet irritandi, uel obliterandi aliquod uotū, in ipsam cōsensit, postea uero sine rationabili causa, ipsum ex mera malitia, uel proprio impulsu affectu, uel fingens illud uotum in maximum uergeret præiudicium, irritat, & annullat, cū parum, aut nihil inde emanaret nocumēti, sicut prædictum Card. Caietan. 2. 2. q. 83. art. 8. Qui tamen adiecit, subditos non peccare, si non adimpleant uotum, quod fuit ita perperam irritatum, sicut etiam superiores nihil peccant, dum legitime irritant subditorum uota solū pro libera uoluntate sua, sine causa aliqua & malitia, & antequā illa approbentur, quoniam in hoc suo iure utitur, c. puella, c. illud, 20. q. 2. c. noluit, & c. manifestum. 33. q. 5.

74 Quinto, qui uotum a parentibus suis, uel alijs ab eo factum, & a se ratificatum, non implet: non autem si non ratificauit, nisi atque se ipsum obligandi ad nihil aliud amplius, quam ipse uoluerit, cap. licet cum ei adnotat. per omnes, de vot.

Qui super voto dispensare, aut illud commutare valeat.

S V M M A R I V M.

75 Dispensare soli prælati Ecclesiastici circa uota.

76 Papa solus dispensat super voto solemni, & alij quinque.

Episcopus cum iurisdictionem habens an in hoc auctor Episcopo.

77 Dispensandi una causa super voto est lenitas uouendi.

78 Votum oblatum cui debeat, facta dispensatione.

79 Votum ante tollit professio religionis.

80 Votum qui commutare potest an possit dispensare.

81 Votum commutato in Cruciatu faciendum est in eum utilitatem.

82 Votum castitatis bis frangit, quæ nubis, & consummat.

83 Vota futura includit potestas dispensandi.

84 Peccata futura includit potestas absoluedi.

Circa

Secunda pars Decret.

75 **C**irca hoc dicimus primo, quod soli praelati ecclesiastici habent potestatem dispensandi & commutandi vota propter rationem, quam S. Thom. communiter receptus reddit. 2. 2. quæst. 88. art. 12. per illud 2. ad Corinth. 2. *Nam ego quod donavi &c.*

Dixi, Et commutandi, quia non potest quis auctoritate propria commutare votum, etiam in melius, nisi manifestum sit, illud esse gratius Deo; ut pulchre declarat Caiet. in præfato art. 12. neque consequenter confessarius, neque alius, cui non sit data facultas commutandi vota.

Secundo dicimus, quod solus Papa, vel qui potestatem ab ipso peculiare habet, potest super quinq; votis dispensare, scilicet super voto perpetue continentie, religionis peregrinationis in Hierusalem vel Romam, vel ad sanctum Iocabum Cōpostellæ. Etenim, quamvis nullus textus reperitur, qui oia ista vota soli Papæ referret, præter votum in Hierusalem, per c. ex multa. de voto. adiuncta gloss. sing. verb. incumbit. Quinimmo neque hoc quādo ex deuotione, & non in subsidium terræ sanctæ sit, secundum Pan. in d. c. ex multa. quem ibi sequitur Rauennas, iuxta tamen Romanæ curiæ stilum, qui satis colligitur ex extrauaganti Xilli Quarti, c. & si domini. de pen. & remiss. omnia hæc sunt summo Pontifici reservata. Vnde secundum aliquos, quicumque inferior ab aliquo istorum quinque tentaret absolueret, præterquā quod peccat mortaliter, poenam etiam excommunicationis incurreret, per dictam extrau. quod tamen non est verum nisi de illo, qui ex facultate, vel concessione eiusdem Papæ Xilli Quarti absolueret, qm̄ de tali tantum ipsa loquitur, uti post Syluest. verb. excommunicatio. 7. casu 32. & Ang. verb. excommunicatio. 6. §. 31. nos super eandem extrauagantem expressimus. In ceteris autem votis alij praelati inferiores poterunt dispensare, ut episcopi, vel qui iurisdictionem episcopalem sortiti sunt. quamvis Panor. c. proposuit. de concess. præb. solam commutandi potestatem illis concedat, sed non est verum propter ea, quæ ipse in c. 1. de voto docuit.

Tertio, quod praelati inferiores episcopis, non habentes iurisdictionem quasi

episcopalem, nihil tale possunt, secundum Innoc. in d. c. 1. de voto. ab Ostien. reliquisque omnibus communiter receptis, & a Panor. in dicto c. 1. explicatum, nisi ad hoc præscriptione, vel privilegio peculiari munitur. Verum est tamen, prælatos regulares posse religiosorum suorum vota irritare, sicut dictum est supra. nu. 63. id quod etiam Syluest. verb. votu. 4. q. 3. aduertit immo & dispensare si sunt excepti. Quoniam eorum iurisdicctio quasi episcopalis reputatur, iuxta gloss. sing. & receptam, Clemen. 1. de rebus eccles. non alienan. alias vero minime, quidquid alij qui sensibile uideantur.

Quarto dicimus, quod nullus præter summum Pontificem potest dispensare super voto continentie solemniter emissio per sacri ordinis susceptionem, iuxta cōmunem omnium doctorum sententiam affirmantem, illum posse dispensare in voto solemniter per professionem facto, si grauius aliqua ad sit necessitas, secundum Innoc. & gloss. communiter receptam in c. cum ad monasterium, de stat. monach. quam nos in c. literas. de relit. spol. copiose roborauimus.

76 Quinto dicimus, quod communis doctorum consensus habet, quod quamvis episcopi non possint dispensare in voto etiam simpliciter perpetue continentie, nisi sit magnum periculum incontinentie, & non possit adiri Papa, iuxta Syluest. verb. votum. 4. q. 4. ut inferius dicemus, possent tamen dispensare in voto continentie non perpetuo, sed ad tempus seruandæ, ueluti per annum, secundum Palud. in 4. dist. 38. q. 4. Immo, & secundum Ant. & alios, idem facere possent circa uotum de nunquam contrahendo matrimonio, Ang. verb. votum. 4. §. 6. & Syluest. quæst. 4. in hoc ultimo tamen cōtrarium tenet Caiet. Tom. 2. Opusculorum Opuscul. 11. quæst. 1. Cuius opinio licet alias mihi placuerit, nunc tamen magis placeat opinio Angeli & Syluestri. Tum quia illa seruatur in sacro Penitentiariæ pretorio. Tum quia præsupposita opinione communi, quam ipse quoque Caietanus tenet, scilicet, materiam uoti sufficientem esse opus, quod non est supererogationis, sed præceptum, non potest uere dici equiuale re uotum de non nubendo,

De III. præc. Dec. Sabbathæ &c. Cap. XIII. 73

bendo, & uotum castitatis, per quod corruit eius fundamentum, una cum responsionibus ad duo argumenta neruosa, quæ ipse contra se proponit, quæ nimia subtilitate potius, quam æquitate niti uidetur.

Sexto dicimus, neminem sibi persuadere debere, summum Pontificem pro mera uoluntate sua sine iusta causa posse dispensare, aut commutare uota, neque omnem dispensatum sine iusta causa posse esse securum, per gloss. sing. cap. non est, de uot. Neque obstat c. ueniens, de iureiur. quatenus habet, in quocumque iuramento esse superioris ius exceptum, quod est in uotis asserendum est: quoniam illa uerba non significant excepti uoluntatem Papæ, ut recte ponderauit Sane. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 12. sed nullo iuramento aut uoto & iuri & auctoritati Summi Pontificis derogari aut detrahi posse, quominus cum rationabili causa in illis possit sancte dispensare. Quamuis in religiosorum uotis & iuramentis intelligendum sit (salua sui superioris uoluntate) & ex consequenti, salua uoluntate summi Pontificis, qui est supremus omnium Antistes. Non enim est quod hoc Papa tantæ potestas super alios omnes Christianos, quanta eidem, & alijs religiosorum praelatis super religiosis, ut explicuit optime doctissimus Caietanus in d. ar. 12. Est tamen notandum, quod quæuis causa rediens complementum ipsius uoti malum vel inutile, vel maioris boni impeditiuū, est satis iusta & rationabilis ad dispensandum, secundum omnes post S. Thom. 2. 2. quæst. 88. artic. 10. Immo etiam ad hoc, ut sine dispensatione implementum eius omittatur, si manifestum sit uotum ex tribus supra explicatis efficere, ut patet ex hi quæ in superioribus, num. 24. & seqq. post Sanctum Thom. 1. 2. quæst. ar. 20. & 12. diximus.

77 Septimo dicimus, quod una ex iustis causis ad dispensandum est leuitas, uel facilitas in uouendo, secundum Panor. in c. 1. de uoto. per illum textum, & S. Anr. 2. par. dist. 1. c. 1. in principio. Imbecillitas item eius, qui uouit ad exequendum, quod uouit, scilicet, ad ieiunandum, vel peregrinandum. Habere item numerosam familiam, quæ absque notabili nocumento patroni absentiam, tolerare non potest, Op. Nauar. Tom. II.

& alia similia, de quibus certa omnino regula afferri non potest, & subinde arbitrio superioris definiri debent. iuxta Panorm. in c. 1. de uot. iuxta quem, per finem c. ex multa, de uot. sufficit necessitas, vel utilitas publica, quæ tamen non requiritur si cut quidam senserunt, satis est enim ut sit utilitas priuata, arg. c. 1. & 2. de uoto.

Ostendit quod superior, qui uotum commutat, debet perpendere nouentis qualitatem, & expensas, quas facturus esset in explendo uoto peregrinationis, vel aliorum similium ultra illas, quas domus facturus esset, illasque omnes in alia pia opera conuertere, laborem autem iuneris in ieiunia & orationes imutare, secundum Ang. verb. votum. 4. §. 12. iuxta quem uotum ieiunandi a paupere emissum minoris redimi potest, quam uotum diuitis si impedimentum sit temporarium, tunc solum dilationem aliquam temporis concedere potest.

78 Nono, quod, quamuis aliqui crediderint, munus uoto promissum dandum esse illi, cui promissum est, etiam consequenti uoti dispensatione, aut commutatione, oppositum tamen uerius arbitramur, iuxta mentem S. Thom. in 4. lib. sent. dist. 38. q. 1. art. 3. & 2. 2. q. ultima, art. 3. Angel. verb. votum. 3. §. 26. & Syluest. verb. votum. 4. q. 1. Id quod Caietanus efficaciter probat Tomo 2. Opuscul. 11. q. 1. de uoto non nubendi, & nos efficacius in Apolog. de rebus ecclesiasticis. q. 1. mon. 71. num. 1. Potest enim dispensari in uoto sine cōsensu eius, cui uouetur, ut ibi efficaciter probamus. Porro quemadmodum una ex legitimis causis ad uotum castitatis commutandum est magna fragilitas, quam uouens in se ipso experitur ad obseruandum uotum, & ob quam se credit non adimplendum, quod uouit, Ang. verb. votum 4. §. 6. ita etiam certissimum est, quodcumque aliud uotum posse in religionis uoti permutari, Caietanus in summa, ver. uoti commutatio. etiam si sit Hierosolymitanum, cap. scripturæ, de uoto.

79 Decimo, dicimus, quod, licet quislibet simplex sacerdos possit a quocumque peccato, & quacumque excommunicatione & fractione uoti in articulo mortis absolueret, non tamen potest aut in uotis dispensare, aut aliquod illorum commutare. Etc.

Secunda pars Decret.

Etenim sola peccatorum absolutio, non autem uotorum dispensatio, vel commutatio illis conceditur, secundum mentem omnium doctorum, quod etiam explicuit Syluest. verb. votum. 4. §. 13. Quod quidem etiam in multis libellis uideamus accidere, nosque etiam in §. Leuitico. not. 27. nu. 1. & seqq. comprobauimus eum, qui non habet ampliorem auctoritatem, quam commutandi, non posse dispensare, & qui non habet potestatem nisi ad dispensandum, non posse commutare, cum ista inter se sint valde diuersa, & potestas & priuilegium dispensandi possit aliquid operari, absque eo, quod ad commutationem extendatur.

Illud aut, quod Sotus lib. 7. q. 4. art. 3. de iust. & iur. aduenit, forte rem non adeo perpendens scilicet, eum, qui habet potestatem ad dispensandum, quod amplius est, habere etiam ad commutandum, quod minus est, forsitan uerum est in illis, qui sunt huiusmodi auctoritatem sortiti iure communi, & tanquam ordinarii, non autem in his, qui priuilegiorum vi, & tanquam delegati eandem adepti sunt, arg. cap. priuilegi. 3. d. & c. sane. & c. porro. de priuilegiis. & notatur in cap. 1. de re. sci. ip. ubi post alios resoluit Decius, priuilegium ita interpretandum, ut aliquid operetur contra ius, sed dato aliquo tali, in reliquis est restringendum, quia priuilegia sunt restringenda, capit. porro. de priuilegiis.

Vndecimo, dicimus, q. Papa Innocentius Septimus concessit confessoribus rite praesentatis ex Ordine fratrum Minorum ut possint in omnibus uotis dispensare, in quibus possunt Episcopi, praeterquam in uoto peregrinationis ultra duas dietas, in concessione 115. quod etiam commemorat Compendium priuileg. relig. Idem et possunt confessorij Ordinis Dominici, & aliorum, qui priuilegiorum Ordinis S. Francisci sunt participes.

Duodecimo, dicimus, quod aliqui simplices in eo sunt errore, ut, simul atque diploma siue bullam acceperunt, in qua Papa concedit, ut confessorius possit certa illorum uota uel commutare, uel dispensare, credant se statim a suis uotis liberari. Etenim aliud est committere potestatem dispensandi, uel commutandi, aliud

vero dispensare & commutare e. gratum. & c. relatum. de off. deleg. adiuncto c. si cui nulla. de praeb. lib. 6. & c. si super gratiam. de offic. deleg. eodem lib. Quocirca ab ipso confessorio petere debent, ut sua debita in alia opera pietatis commutet, aut dispense. Etenim uero nisi confessorius fuerit requiritur, imo etiam si fuerit nisi dispensauerit, aut commutauerit, licet alias ab omnibus peccatis absoluat, & plenariam indulgentiam illis concedat, uota adhuc sicut antea in suo uigore perueuerant.

Decimotertio, q. etiam si uotum neminem alium etiam si sit heres, quam ipsum uocatum obliget quoad obligationem personalem, sicut dictum est, neq. quoad realem ex vi uoti, obligat tamen eum ex vi pacti, contractus, & promissionis eo modo, quo obligaret eum iuramentum alterius, c. ex parte. de censib. & notat in c. 2. de pac. lib. 6. & in c. cum C. laicus de foro comp. & Fely. in c. cum C. laicus de foro tit. Quamobrem populus, qui nunc est, tenetur ad implenda uota de obseruatione festorum, aut aliarum rerum eiusdem populi, qui centum ab hinc annis praecessit, quandoquidem est vnus, idemque populus. cap. denique. 7. quass. 1. ubi glo. & le. proponebatur. ff. de iudic. ant. ex vi uoti, quia est idem populus, aut saltem ex vi contractus, & promissionis, quae in successorem uniuersalem pertransit, l. 1. & 2. C. de de heredit. action.

Admonemus insuper confessarios, qui uota per bullas Cruciarum commutant, q. commutatio in utilitatem ipsius Cruciarum fieri debet in quo multi errant, commutantes ea in ieiunia, orationes, peregrinationes, missas, elemosynas pauperum, quia tenor bullae habet, ut huiusmodi commutatio fiat in utilitatem Cruciarum, & idē dicendum est de his, qui commutant uirtute Iubileorum, aut aliarum gratiarum quae praecipunt hoc facere in utilitatem aliquorum locorum particularium. arg. l. illud. ad l. Aquil.

Decimoquarto, quod quz situm est non per a nobis. An qui contra simplex castitatis uotum contraxit matrimonium, teneatur ingredi religionem antequam illud consummet? cum illo modo iuramentum persolvere possit, & non alio. Et Syluest. verb. matrimonium. 7. q. 5. uisum fuit, quod

De III. prae. Dec. Sabbathae &c. Cap. XIII. 74

quod sic: & Soto quod non, in 4. lib. sentent. d. 38. q. 2. art. 1. & nobis prima fronte opinio Soti uerior uisa fuit, quia uotum ingrediendi religionem non fecit, & quia uidetur sufficere, ut sum uotum non petendo debitum impleat, quoniam reddendo petunt, matrimonium consummat. Sed postea, omnibus satis perpenfis, Syluestri uerior uisa est: tum propter eius rationem: tum quia omne uotum oblatum opportunitate persoluendum est, & opportunitatem in id adesse, negari non potest, antequam matrimonium consummetur, c. commissum. de sponsalibus tum quia S. Tho. & Rich. in 4. dist. 18. tenent, quod qui contra uotum castitatis matrimonium contraxit, consummando illud peccat, quod uerum non esset, si post contractum & non consummatum ad seruandum uotum castitatis non teneretur, quod seruari sine ingressu religionis nequit. Neq. obstat, q. ingressum religionis formalem non uouit, quia sufficit aliud illi propinquum fecisse, ex quo & eius transgressio ne una uirtutis ad illud obligatio nascitur. Tum quia idem Sotus fatetur, quod uotum religionis post contractum, & non dum consummatum, ad sui ingressum obligat, & non alia ratione, quam quod adhuc persolui potest, & eadem ratio uoto castitatis conuenire uidetur.

Ex quo sequitur, quod uotum religionis quoad hoc non est firmitus, quam simplex castitatis, & quoad alios effectus infirmius est, quia qui religionis ingressum uouit, fornicando nec ante, nec post matrimonium contra illud peccat, & qui castitatem uouit, sic, quia uotum religionis ante professionem non magis ad seruandam castitatem, quam ad ieiunium, & alias caeremonias, & statuta religionis seruanda obligat. Vnde sequitur, q. qui contraxit matrimonium, & consummauit contra solum simplex religionis, uotum, postea reddere & petere debitum sine alia dispensatione potest, quamuis qui contraxit contra uotum castitatis, iusta dispensatio ne ad id indiget, quae est quotidiana & singularis conclusio. Quibus omnibus est consequens, quod qui castitatem uouit, & matrimonium contraxit, & postea consummauit, duo peccata commisit. Vnum in contrahendo, alterum in consumman-

do, quamquam Sotus tenet non nisi unum committere, & uerum esset, si uera esset eius altera opinio superius refutata. Quibus uolens adde quod Sotus lib. 7. q. 4. art. 3. de iust. & iure tenet, quod per Cruciatam potest quis absolui a peccatis postquam concessam commissi non tamen dispensari in uoto post eam facto, sed non recte. Tum quia uotes rationes quae adducuntur ad probandum Iubileum, & alia indulta ad absolvendam a peccatis concessa, includere peccata futura, nisi excipiantur, concludunt etiam uera futura, quorum relaxandi potestas in eis sit ut uideri potest per rationes, quas nos in tractatu de indulgentiis super §. in Leuit. de pen. dist. 1. not. 34. nu. 4. asseruimus contra gl. extrau. 1. de pen. dist. si remis. quae tenuit includere futura peccata. Tum quia facultas, quam Sancta Sedes Apostolica facit suis Legatis ad dispensandum super uotis, extenditur ab eis ad futura. Tum quia Commissarij Cruciarum passim relaxant, uel commutant uota facta post illas concessas.

De praecepto secundo quoad blasphemiam.

SUMMARIUM.

- 81 Blasphemia quid sit & duplex. mentalis, & uocalis.
- 82 Blasphemia est contraria confessioni fidei. nu. 32. & 83.
- 84 Et secundo praecepto. &c.
- 85 Blasphemus qui iocando, aut turpiter narrantando, &c. peccat.
- 86 Maledicens creaturas quis blasphemus.
- 87 Blasphemus an sit, qui cantilenas profanas diuinis admiscet.
- 88 Interrogatus quod scit qui &c. ut iuste negat.
- 89 Iuramentum quod ligat post, ad quod non ligat cum sit.

DE blasphemia, quae etiam per hoc est praeceptum uetatur dicimus primo, quod fin Ambr. in lib. de Paradiso, Ale. Halensem par. 3. summae, q. 148. & S. Tho. 2. 2. q. 13. communiter receptos. Blasphemia est dicere taci, uel expresse, uerbo, uel scripto contra Deum, aut eius Sanctos quidpiam contumeliosum, quod quid sit uel

Secunda pars Decret.

tribuendo Deo quod illi non conuenit, vel auferendo quod conuenit, vel tribuendo creaturae, quod solius Dei proprium est, quod si sola mente dicitur, est blasphemiam mentalis, si uerbo, uocalis, si autem scripto, scripta.

82. Secundò diximus, quod blasphemiam est confessioni fidei, & charitati diuine contraria, & diuino honori uidetur derogare; & propterea peccatum est mortale grauissimum, secundum S. Th. communiter receptum. 2. 2. q. 13. art. 1. 2. & 4. Quamuis neque blasphemiam exterior, neque interior secundum se tantum sit dicenda hæresis, aliud est enim credere, aliud dicere, etiam si sola mente dicatur, & blasphemiam in dicendo, hæresis autem in credendo consistit secundum utrumque S. Th. dicta q. 13. ubi adiecit iunior tribus modis contingere aliquid dicere, scilicet desiderando, precipiendo, affirmando.

83. Tertio dicimus, quod nullus blasphemus debet absolui, etiam in foro conscientie absque eo, quod arbitrio seueri cuiusdam confessarii grauissima illa penitentia imponatur, quod statuit Concilium Lateranense ultimum, sess. 9. ad abolendam, sub Leo X. quod nos in c. inter. verb. 11. q. 3. conclus. 6. transtulimus, & elucidauimus.

Quartò, quod interrogatus. An teneatur quis corrigere alterum, quem blasphemantem audiuit, quamuis emendatio non speretur? respondi, quod id acriter facere tenetur, si sine suo periculo facere potest, ut sancitum est a prædicto Concilio Later.

84. Quintò, quod contra hoc secundum præceptum, quatenus blasphemiam verat, peccat mortaliter, primo. qui blasphemat contra Deum, vel Sanctos, his utens loquendi modis. Pigeat Deum, vel, Doleat Deus. Non credo in Deum, vel Denego, aut maledico Deum, &c. vel dicens, Deum non esse misericordem, non seruare iustitiam, esse acceperatorem personarum, non videre quæ agantur, in mundo, aut non curare humana, aut illum iniuste punire, vel hoc aut illud non posse efficere: vel tribuit homini, quod soli Deo conuenit, quale est, hominem beatum facere, vel posse venturam prænosceri, secundum prædicta, quamuis iocose ista diceret, si attēdit quid uerba significat, & cum deliberatio-

ne illa protulit, secundum Bernard. de Busto 1. par. sermone 17. Is enim si tantum ira furore correptus, & passione excrucatus in similia uerba prorupit, ut quid diceret, quidve uerba significarent minime adueteret, tantum uenialiter peccat, S. Th. 2. 2. q. 13. art. 2. Si vero attendit esse uerba blasphemiam, mortaliter delinquit, etiam si repentina correptus ira, uerba protulerit, ipsumque statim penituerit illa dixisse, secundum eundem ubi supra. Neque quidquid ad se facit, an subitanea illa ira ex iniusta causa originem habeat, vel ex ludio, ebrietate, vel aliqua occupatione circa rem illicitam, secundum Angelum uerb. blasphemiam. §. 6. etiam si contrarium teneat Panor. in c. statumimus. de maledictis dictum est uerum, quantum attinet ad forum exterius. Neque satis est ad peccandum mortaliter, quod talis inconsideratio ex deprauata quadam consuetudine cum propria salutis contemptu coniuncta, vel ex culpa lata procedat, iuxta Syluest. uerb. blasphemiam. q. 4. dummodo illa inconsideratio prolationi talis blasphemie causam dederit, hoc est, quod si animaduertet id, quod pronunciat, non pronunciat illud, secundum Caiet. in summa uerb. blasphemiam.

85. Secundo peccat mortaliter, qui Deum vel Sanctos iniuriōse nominat, pudenda ipsorum membra proprijs nominibus explicans, & aduersens quod dicit, etiam si iocandi gratia id faceret, Ang. interrogatione 1. præcepti. quamuis uti istis modis loquendi, puta. Per corpus domini, Per sanguinem eius, siue iurando, siue cum alio contendendo, non est blasphemiam, Caiet. ubi supra. Quoniam post Christum incarnationem Deus dicitur habere corpus & sanguinem, in quantum homo non autem in quantum Deus, de quo in additione, c. quando, de consecra. dist. 1. copiosius diximus.

86. Tertio, qui maledicit alicui creaturæ ratione carenti, in quantum est creatura Dei, est. n. blasphemiam perinde ac maledicere Deum, si tamen simpliciter maledicit non intendendo aliquid amplius, tunc solum erit uerbum otiosum & uanum, & consequenter ueniale tantum, quod etiam placuit Caietano. 2. 2. q. 13. art. 1.

87. Quartò, qui diuino cultui canilenas

De III. præc. Dec. Sabbathæ &c. Cap. XIII. 75

secularēs, profanas, & turpes admiscet, siue illa uoce humana, siue alio organo proferantur, vel patitur, aut procurat, ut miscetur, quoniam in hoc cultui ecclesiastico, & Deo ipsi interrogatur iniuria, iuxta Caiet. 2. 2. q. 91. & in summa uerb. organum uisus, quem nos etiam in Enchirid. de Orat. c. 16. num. 42. & 48. sequuti sumus (quod ipsam decreuit nunc Concil. Trident. sess. 22. in decreto de obseruandis & euandis in celebratione missæ.) ubi etiam cum eodem Caietano adiecit, quod, si aliqui præ rustica simplicitate existimarent ista licere recreandi animi gratia, quoniam uident communiter in his uisum, & consuetudinem inualuisse, si tamen intelligerent id esse illicitum, & scelus esse mortale, nullatenus id facerent, execrarentur quidem a tanto, sed non a toto.

Nunc autem dicimus nobis non uideri letale crimen, nisi cum canilena turpis, & lasciuia, uana, & profana cantatur durante diuino officio ab his, qui in sunt præmoniti id non licere. Idem asserimus de his qui in nocte Natalis Domini turpes rhythmos, uel seomata sibi iniungunt, uel execrationes quasdam interferunt, tempore quo dicturi lectiones petunt benedictiones, ut diximus in d. c. 16. num. 42.

88. Rogatus autem. An ille, qui furatus aliquid interrogatur a iudice incompetente, vel alio sine iura ordine legitimo, utrum tale quid sit furatus, possit secuta conscientia respondere uerbo absolute, & simpliciter, se id non esse furatum, intelligendo intra mentem & tacite penes se, quod non est furatus illo die, mense, vel anno, puta anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo, vel secundo &c. respondi affirmative per fundamenta solita, & irrefragabilia qua pro Palo. Gabriele, & Adrian. & alijs plerique contrarium tenentibus, & affirmantibus præfato modo respondentem non memini, adduximus infra c. 25. nu. 43.

89. Rogatus item: An iuramentum deactum, qui tempore iuramenti est illicitum, liget iurantem pro tempore, in quo fuerit illicitum; puta iuranti nunquam ingredi talem domum radio matris mee, qua ea inhabitat, qua mortua, incipit habitari Op. Nauar. Tom. I. l.

ab alia, quæ potest esse mihi occasio peccati? Respondi partem affirmantem esse ueram in iuramento generali & apto comprehendere eundem actum, tam tempore, quo est illicitus, quam quo est licitus: partem uero negantem in iuramento speciali, vel restricto ex natura uerborum, vel ex causa, ob quam sit, vel alijs circumstantijs, ad actum illicitum pro tempore quo est illicitus. Exemplum primi. Iurauit quis generaliter seruare omnia statuta ecclesiæ N. Inter quæ tempore iuramenti inuenitur unum factum contra canones ab episcopo & capitulo, cuius obseruantia est illicita, arg. c. quod super ijs, & eorum, quæ ibi citat Fely. de maioribus. & obediens. postea uero confirmatur illud ex certa scientia a S. Sede Apostolica, quo eius obseruantia sit licita, is tenebitur seruare illud statutum post confirmationem Papæ vi iuramenti, cum comprehendatur sub illo, & possit seruari sine interitu, vel dispendio salutis eterne. cap. si uero, de iureiurand. & c. quamuis. de pact. cod. lib. Item iurauit quis generaliter, nunquam intrare talem domum nulla adiecta causa speciali. quod per prædicta supra, num. 19. & seqq. temerarium, siue uanum est, si tamē postea incipit inhabitari ab aliqua, cuius confortium teneatur ille vitare, pro tempore inhabitationis illius ligabit eum iuramentum, quia nec ex natura uerborum, nec ex causa, vel alia circumstantia restringitur ad solum tempus, quo illicitum, vel temerarium, aut uanum est. Exemplum secundum iurauit quis nunquam intrare talem domum, donec mater eius eam inhabitauerit, vel ob causam finalem eundem eius bonam conuersationem, quod illicitum est, si postea alio migrauerit mater, & eam inhabitare coeperit alia. cuius conuersatio esset magna peccandi occasio tali iuranti, poterit quidem intrare illam sine violatione iuramenti, quamquam alia de causa deberet id evitare; quia iuramentum illud fuit restrictum ex natura uerborum, vel ex causa finali ad tempus, quo erat temerarium, vel illicitum, & actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, l. non omnis. si certum per. & c. si de præben.

Secunda pars Decret.

De observatione festorum, quod pertinet
ad tertium praeceptum Decalogi Sab-
batha sanctifices. Cap. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Festi dies omnes Christianorum sunt lege hu-
mana indulti.
- 2 Festi observatio nunc non est tam stricta ac
olim.
- 2 Festi diebus precipimur audire missam, &
vetamur opus servile facere.
- 2 Finis praecepti alius ab eo non est in prae-
cepto.
- 2 Servilia opera qua sunt.
- 3 Servilia septem opera permittuntur, quinque
non servilia prohibentur.
- 4 Festa ut potius relaxantur ob necessitatem,
quam ob pietatem.
- 5 Festi quod licet gratis, licet & ob mercedem.
- 5 Festa inducunt, tollunt, & moderantur lex
& consuetudo.
- 5 Festa sua omnis regio & morantes in ea de-
bent observare.
- 5 Festos dies quos viator servare tenetur.

Circa hoc dicimus primo, omnia Christianorum festa, etiam dies dominicos, solo humano iure, nullo vero iure divino naturali, aut supernaturali esse in ecclesiam introducta, ut in cap. licet, de feriis, & in cap. 1. de consecr. distin. 4. comprobamus. Id quod etiam sentit Ioannes Turrecrem. in dicto cap. 1. & clarius Archidiaconus in capitu. ieiunia. ead. distin. 3. & S. Tho. 2. 2. q. 122. art. 4. & 5. Anton. 1. par. titu. 9. capitu. 7. §. antepen. & Ioan. Maior in 3. lib. sent. distin. 27. q. 23. supra omnes tamen Th. Vvalden sis, de sacramental. capitu. 14. ubi ad hoc adducit beatum Hieronymum, & Remigium, quamvis Panorm. c. licet de feriis, cum multis alijs, & Ang. teneant, saltem dies dominicos iure divino festivos esse, quam sententiam Sylvest. in verb. dominica. quaest. 1. veris. communem esse asseruit. Veruntamen quod modo definiimus est tenendum. Etenim quamvis ius naturale, & divinum praecipiant nobis, Deum ipsum honorare & revere, non tamen definiunt tempus, quo in nouo te-

stamento id facere teneamur, solum autem ius humanum decernit, statuitque certos dies, in quibus ab operibus servilibus cessare oportet, ut id faciamus. Nec obstat c. licet, de feriis, quo ipsi nituntur, quatenus habet, q. tam veteris, quam novi testamenti pagina septimum diem humane quieti deputaverit. Qm potest no-
ne, & singulari modo responderi ad sum-
mum probare, q. in utroque tam novo, quam veteri testamento invenitur, q. unus de septem diebus debet observari, non tamen q. hoc Deus praeceperit in utroque; nam licet id praeceperit in veteri testa-
mento praecepto ceremoniali, in novo tamen testamento, in quo illud cessavit, a principio Apostoli auctoritate sua, & non lege divina coeperunt diem Domini cum observare, idemque facere fidelibus praeceperunt. Unde interitur, quanta sit co-
suetudinis vis circa custodiam & observa-
tionem festorum, arg. c. si de consuet. & l. 2. quae sit longa consuetudo.

Secundo dicimus, quod ius humanum Christianorum non adeo stricte praecepit, suos dies festos observari, ac ius di-
vinum antiquum suum illud Sabbathum tradidit observandum, secundum S. Th. in dicta q. 122. art. 4. ad 4. communiter re-
ceptum. Quapropter multa nobis in die-
bus dominicis fieri permittuntur, ut praeparare cibos, & alia huiusmodi, quae nul-
latenus in sabbathis veteris legis fieri po-
terant. Unde etiam consequitur, ut cir-
ca prohibita in nostris festis nobis sit fa-
cilior dispensatio, quam in rebus prohibi-
tis in sabbatho illo antiquo, secundum eum-
dem S. Th. in d. art. 4.

Tertio dicimus, quod hoc praecepto de-
colendis festis non praecipitur cultus di-
vinus interior, qui in meditando & co-
lendo Deo consistit, sed tantum exterior
qui consistit in audienda missa, c. missas.
de consecr. distin. 1. & in abstinendo ab
operibus servilibus exterioribus. c. ieiunia, cum glo. & Archid. de consecr. distin.
3. quae ministerio corporis sunt exercen-
da, sicut eleganter docuit Caieta. 2. 2. q.
122. art. 4. in princ. Quoniam quamvis hi-
is huius praecepti sit, ut homo Deo vacet, ipsoque fruatur, & in eo quiescat, ut
docuit S. Th. ibidem, quando tamen fi-
nis praecepti est aliud a re praecepta, tunc
non

De III. praec. Dec. Sabbathi &c. Cap. XIII. 76

non cadit sub praeceptum, sicut idem S. Thom. communiter receptus. 12. q. 100. art. 9. asseruit. Verum est tamen, quod sunt necessaria propositum & attentio inter-
iora ad recte audiendum sacrum, quod est religionis opus.

Quarto dicimus, in diebus festis non omnia opera prohiberi, sed tantum servi-
lia, quae sunt illa, quae proprie servien-
tibus conveniunt, iuxta text. Levit. 23. c. Omne opus servile non faciat in eo. Non autem illa, quae communia sunt tam ijs, qui ser-
viant, quam illis, quibus servitur, secun-
dum eundem S. Th. in d. q. 122. art. 4. ad 3.

Quinto dicimus, quod ex supradictis inferitur septem generum opera notata a S. Th. in d. art. in diebus festis licite exer-
ceri. Prima illa, quibus in divino cultu Deo servimus. Ioan. capit. 3. Secunda, qui-
bus spiritualia exercemus, quale est do-
cere verbo, vel scripto, iuxta glo. mirabili-
lem. c. 28. Numerorum. Tertia quae sunt
ad salutem propriam necessaria. t. Mach.
4. & cap. discipulos de consecr. distin. 5.

Quarta, quae ad salutem corporalem pro-
ximi sunt necessaria. Proverb. 4. Erue illos
qui ducuntur ad mortem. c. non in inferen-
da. 23. q. 3. Quinta, quae sunt necessaria
ad vitandum damnum sibi, vel proximo
imminens. Deuter. 22. Non videbis bovem
fratris tui, &c. Sexta quibus parantur cibi
per consuetudinem ecclesiae. Septima, pi-
scari quandoq; per consuetudinem eius-
dem ecclesiae, cap. licet de feriis.

Sexto dicimus, quod quinq; sunt ope-
ra non servilia, quae prohibentur in festis
iure canonico. Nam in c. 1. de feriis: pro-
hibentur mercatus, indicium civile, vel
criminale, & iuramentum: nisi pro pace,
vel alia necessitate praestetur, & in capitu.
final. de feriis. omnis processus, & stre-
pitus iudicialis, nisi pietas suadeat, & ne-
cessitas urgeat.

Septimo, quod non omnia, quae pos-
sunt fieri gratia necessitatis, possunt fieri
ratione pietatis. Nam propter necessita-
tem omnia opera tam servilia, quam non
servilia, exerceri possunt: sed non omnia
permittuntur causa pietatis, si per pieta-
tem intelligamus virtutem illam, qua pa-
triam & parentes veneramus, sicut acce-
pit Marcus Tullius 3. Rhetor. ad Heren.
& August. c. 1. 22. q. 2. Neque si pietatem

pro misericordia accipiamus. Etenim, quamvis opera, quae ex natura sua ad mi-
sericordiam pertinent (ut vestire nudum, alere pauperem, cap. tria. 45. d.) in omni-
bus diebus festis possint licite fieri, iuxta
gloss. cap. fin. de feriis. immo & opera iu-
dicialia, dicto cap. si alia tamen opera ser-
vilia, quae ex sola intentione operantis
ad misericordiam diriguntur, fieri ne-
queunt. Quamobrem qui sub misericor-
dia & pietatis praetextu, absque alia ur-
gente necessitate in diebus festis aedifi-
cant, vel reficiunt pontes, sternunt vias,
tota errant via, iuxta Caieta. 2. 2. q. 122. ar-
tic. 4. At vero si per pietatem cultum Dei
intelligamus, tunc dicimus, omnia illa
opera, quae suapte natura, & immediate
tendunt in honorem Dei, veluti porta-
re crucem, & reliquias Sanctorum, licite
fieri posse. Immo & alia, quae sunt veluti
praetambula & praeparatoria horum, quae
simul vel paulo ante solent fieri: veluti
pulsare cymbala ante missam, vel vespe-
ras. Diversa tamen ratio est de alijs ope-
ribus, quae licet sint praeparatoria in su-
pra dicta, ante tamen festum ipsum com-
mode possunt fieri, qualia sunt formas
(quas hostias vocamus) consecrandas ef-
fingere, verrere ecclesiam, tapetibus or-
nare: & multo minus illa opera, quae se-
cundum se non deseruiunt divino cultui,
neque sunt praeparatoria in illum, qualia
sunt arare, serere, & metere ad aliquod
subsidium ecclesiae praestandum, quo di-
vinus cultus ibi fiat; nam ista non sunt li-
cita, nisi iusta intercedat necessitas: ut si
ecclesia adeo esset tenuis & pauper, q. ne-
cessarijs ad cultum careret.

Octavo dicimus, q. tam licite ac prin-
cipaliter pot fieri in diebus festis ob pe-
cuniam, quod gratis licite fieri pot in eis,
quam licite & principaliter ob eam quo
vis alio tempore id fieri potest; & quod
propositum & intentio lucrandi non facit,
vel opus quod alijs ex suo genere non est
servile, ob hoc fiat tale formaliter vel
materialiter. Quod post Card. Caieta. 2. 2.
q. 122. art. 4. & in summa, verb. festos, pagi-
na penultima, validissimis rationibus in
c. ieiunia. de consecr. distin. 3. comprobavi-
mus, quamvis Richar. lib. 3. d. 37. & Ang.
verb. feriis. §. 9. Io. Tabien. verb. feriis. nu.
17. & Sylvest. verb. dominica. q. 4. non fa-

tis rem perpendentes, contrarium teneat. Quibus addo, quod nouissime Cone. Tri-
dent. sess. 23. cap. 12. declarauit, dies festos
in suo episcopatu seruari ab episcopo pre-
cepto a religiosis quamuis exemptis ser-
uandos esse.

Nono dicimus, q. quamuis festa, quæ
iure communi sunt omnibus obseruanda,
sint iam expressa & determinata in c. pro
nunciandum. de consec. dist. 3. & c. con-
questus. de feriis & alibi, multa tamen ex
eis abstulit consuetudo, & alia induxit.
Quapropter in singulis regionibus illa
festa obseruanda sunt, quæ lex, aut con-
stitutio synodalis recepit, & non abroga-
ta, vel consuetudo præscripta, ibi præce-
pit obseruari, per prædicta capitula, &
c. si. de consuetud. quandoquidem, vt di-
ctum est supra, eod. c. n. t. omnia ex lege
humana inducta sunt.

Ex quo inferitur primo, quod si consue-
tudo præscripta præcipit id, quod pas-
sim fieri uidemus, ut a media nocte vs-
que ad mediam noctem festa seruentur,
neutiquam seruanda sunt a primis uespe-
ris vsque ad secundas uesperas, quam-
uis ipsi commune id præcipere ui-
deatur. capitulo primo de feriis, & quod
si usus haberet, vt solum seruentur vs-
que ad meridiem, vel vsque ad solennia
missarum peracta, postea possent opera
seculia fieri.

Inferitur secundo, quod unaquæque
provincia, aut ciuitas obseruare tenetur
illa, eo modo, & tantum, quæ, quomo-
do, & quantum consuetudo ipsius præ-
cipit obseruari.

Inferitur tertio, q. qui degit in aliquo
loco, tenetur obseruare festa illius loci
ubi tunc degit, non autem illa festa, quæ
in eius propria patria obseruantur. arg. c.
illa. adiuncta gloss. 12. dist. ibi. Dum fueris
Roma, Romano prout more, Dum fueris ali-
bi, vniuersi sicut ibi. Vt de ieiunijs, & de sacra-
tate non edendi, vel edendi oua, lactici-
nia, aut animalium intestina in diebus
veneris, sabbathi, & alijs diebus vigilia-
rum, ieiuniorum, & abstinentiarum dice-
tur inferius, c. 23. num. 128. post Card. &
Panor. ibi citatos.

Inferitur quarto, quod operarij, qui ad
iocandas operas suas uadunt in alias re-
giones, non tenentur obseruare dies fe-

stos suorum locorum, sed illorum, ubi
id tempus commorantur.

Inferitur quinto, quod perperam agunt
parochi suis parochianis penitentia, aut
publicas penas imponentes, eo quod in
festis illis, quæ in propria sua parochia
obseruantur, in alijs ubi illa non con-
seruabantur, operas suas conducti præ-
stiterunt.

Inferitur sexto, posse rationabiliter te-
neri eos qui in festis vigilia, & etiam ipso
die festo, a suo proprio loco in alium la-
borandi gratia commeant ubi festum
illud non obseruatur, iuxta rigorem ius-
tis nullatenus peccare. Siquidem non
violant festa, ubi obseruari debent, dum
tamen, si eodem die egrediantur, missam
audiant. Quoniam dies festus ubi ipsum
deprehendit, ad id ipsum obligauit, ut
ego, iter faciens, non semel putam me ad
audiendam missam, uel faciendam obli-
gatum, eo quod ante meridiem transibam
egrediebatur & ingrediebatur aliquem locum
ubi obseruabatur aliquod festum, quod
alijs in locis non erat obseruandum, quam-
uis crediderim solum transicum non adeo
obligare.

Modi peccandi mortaliter usitatores
contra hoc tertium præceptum
de colendis festis.

S V M M A R I V M.

- 6 Festum, qui violat, peccat mortaliter, nisi ali-
quod horum excuset.
- Festum, qui violat vi, motu, præcepto, vel co-
actione, ut peccat.
- 7 Festum, qui violat iter agendo, deferendo ob-
ra. c. 2.
- 8 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.
- 9 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.
- 10 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.
- 11 Venator, qui violat festum.
- 12 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.
- 13 Consilium pro lucro an liceat festis.
- 14 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.

Festum

15 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.

16 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.

17 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.

18 Festum, qui violat, qui vendit, emit, permutat, &c.

19 Oblatus in Missa quando necessarius.

6 **C**irca hæc peccat primo, qui diebus
dominicalibus, vel alijs festis sub præce-
pto obseruandis, aliquod opus seculare,
vel ex alijs quinque prohibitis facit, nisi
excuset exiguitas, vel licita consuetudo,
vel necessitas aliqua spiritualis, vel cor-
poralis salutis sue, vel proximi, vel de-
trimentum imminens rebus suis, uel pro-
ximi, quod non potest differri, neque
præueniri, ut patet ex prædictis, nume-
ro 3. & ex Ollien. in sum. de fer. §. 4. Ob-
quam necessitatem, aut consuetudinem
excusantur, qui frumentum ex area de-
seruat in horreo, vel uvas ex vinea, quan-
do imbres, & pluuie timeantur, & qui-
cunque alij, qui similia faciunt. Sic etiam
fabriferarum, qui equos iter agentium
ferant, & macellarum, qui vendunt car-
nes in festis, & qui præparant ad venden-
dum, quando antea non potuerunt para-
re, & tabernarum, hospitumque suscepto-
res, qui in suis tabernis aut hospitibus pro-
pter euentum necessitatem cibos & ne-
cessaria vendunt, non autem, qui vt lu-
dant, aut inebriantur, id faciunt. Ang. ubi
supra, §. 12. Cuius tamen opinio durissi-
ma nobis videtur, nec tenenda, ubi con-
suetudo contrarium præscripsit. Excusan-
tur etiam, qui cibos & edulia, & alia ne-
cessaria vendunt, puta panem, vinum, fru-
ctus, herbas, & cetera, quæ die festo con-
ducunt. Caiet. ubi supra. Excusantur etiam
Agasones, qui iumentis oneratis diebus
festis suum iter non intermittunt, non
autem qui de domibus suis proficiscun-
tur diebus festis, cum se eo tenere potuis-
sent, iuxta Caietanum ubi supra, aut in
aliud tempus differre, nisi ante, aut post
audiendam missam.

Diximus, Oneratis, quia conducere
de onerata non est aliud, quam iter face-

re, & iter facientes excusantur, quamuis
conducant mulos onulos suis lectis, ve-
stibus, & viaticis, modo missam audiant,
licet longius & toto die iter faciant. Nam
aliquantulum itineris facere, non est opus
seculare, neque prohibitum in festis, & si-
ne ulla excusatione consuetudinis, aut
necessitatis fas, est secundum omnes. Et
idem dicendum videtur de longiori, &
totius diei itinere. & licet secundum alij
quos hoc sub genere operis seculis ponatur,
consuetudo tamen effecit, vt lice-
ret, modo missa audiat.

7 Similiter excusantur, qui diebus festis
excoquant vitrum, ollas, tegulas, calcem,
quorum decoctio intermittere in alium
diem non potest. Ang. verb. fer. §. 19.
Caiet. ubi supra, & tonfores, qui diebus
festis infirmis venas aperiunt, & subditi
& feni iussi, & compulsi a suis heris ad
opus agendum festis diebus non ob con-
temptum festorum, sed alterius rei gra-
tia, qui nisi morem gererent, in magnum
aliquod damnum personale, vel reale in-
ciderent, maxime si ob id missa præter-
missa non fuit. Idem dicendum est de uxori-
bus & liberis, qui in potestate sunt ma-
ritorum, & fratrum, & de agricolis ad id
insto metu compulsi, qui laboris sui mer-
cedem accipere possunt. Rosel. ubi supra
casu 23. & 24. Syluest. ubi supra, q. 5. ubi
id quod supra diximus eo. c. num. 5. Et si
sunt famuli stipendiarij finito tempore
in quod se astrinxerunt, discedant ab eis,
nec intra tempus debent parere suis he-
ris, nisi aliqua de causa iusta. Si quis ta-
men iuberetur vt operaretur in contem-
ptum festorum & ecclesie, quæ ea sanxit,
non debet obedire, etiã si ob oculos cer-
tam ab eis propositam mortem uideat,
ar. c. si. de his quæ ui. & c. ita ne. 32. q. 5.
Hoc enim iam non solum esset contra ius
humanum, in quo necessitatis excusatio
communiter locum habet, sed etiam con-
tra diuinum & naturale, quo superiorum
obseruatio imperatur, l. velui. ff. de iust.
& iur. & Luc. c. 10.

8 Secundo peccat, qui uendit, aut emit
die festo, multum temporis in eo consu-
mendo. cap. 1. de feriis. non tamen si pa-
rum, ut fieri solet in emendis aut venden-
dis candelis, & alijs similibus, in quibus de
precio non est conueniendum, quia iam
asti-

Secunda pars Decret.

estimata sunt, aut cito fit, iuxta omnium sententiam, & praesertim Syluest. verb. Dominica. q. 3. quod temperandum videtur iuxta sequens.

Tertio peccant, qui nundinas adit, aut in eis negotiatur, non audita missa, cum possit, aut id facit contra iussum episcopi, nisi exiguitas excuset, aut in eiusmodi negotio magnum suscipere damnum nisi eo die tractaretur, aut alia iusta causa excusaret, Syluest. ubi supra. Nec refert an nundinae agantur die Dominico, aut festo maiori, aut minori, quia si consuetudine praescriptum est, & nulla est prohibitio noua eius, qui prohibere potest, licet, audita missa, negotiari eo die. Cum enim omnes die festi lege humana constituti sint, ut dictum est supra eod. nume. 1. consuetudo poterit moderari festum die nundinarum, quia etiam omnino tollere posset, ar. cap. h. de consuetud. Quemadmodum iam modificati sunt, quantum ad res, quae in auctione venduntur, auctoritate iudicis, vel alia secundum Caietanum, in summa, verb. in festo licita. & etiam vigiliae solemnium festorum, quantum ad tonsuram, quam tonsores exercere possunt ad duas horas post noctis ingressum, secundum dispensationem Eugenij Papae I V. Quod intelligi debet in his regionibus, in quibus cultus fit a vespere in vespere, ut iure communi fieri debet, c. 1. de feriis. Nam ubi cultus festi incipit a media nocte, & ad mediam noctem perdurat, ut apud nos vsu receptum est, hoc privilegium non est in vsu, quandoquidem absque privilegio tondere potest usque ad mediam noctem. arg. l. more Romano. ff. de feriis.

9 Addimus item cum Caiet. 2. q. 122. ar. 4. quod neque tondere barbam: neque in id consentire uno, aut alio die festo, est peccatum mortale, ob paruitatem operis, neque etiam veniale, si aliqua in id adfit causa, licet contrarium senserit Archid. in c. peruenit, de consecr. dist. 3. cuius sententia locum habet in rōre, qui multis barbam detōdet, vel aliter parat. Neque peccant, qui piscantur die festo certum piscium genus, quod tantum certis diebus aduenit, vel conspiciatur. & illi eo discedit, nisi tunc capiatur. Cuius generis sunt Thunni, Halecia, & Sardae, ali-

quam tamen eleemosynam debent erogare in ecclesias viciniores, aut in pauperes, iuxta cap. licet, de feriis. cum et adnotat. per Panor. & alios, & per Angelum, verb. fer. §. 34. & 35. Caieta. ubi supra. Quia licet c. licet, non loquatur nisi de Haleciis, siue Aringuis: eadem tamen ratio idem suadet in reliquos nominatos pisces. Licet etiam videtur molere molendinis fluminum, vel ventorum, quae sine magna occupatione molunt, maxime si adfit consuetudo, & a praetatis non prohibeatur. Contrarium tamen dicendum est de molitura pistrinorum, quae magnam occupationem, & laborem requirunt, excepta magna necessitate. secundum Rosell. verb. fer. §. 9.

10 Quarto, qui laborat etiam pro pauperibus diebus festis, etiam audita missa, principaliter propter aliquod commodum, vel amicitiam, aut cognationem, quam ob eleemosynam, aut etiam principaliter propter paupertatem, necnon non usque adeo magnam, aut usque ad ultimam eius potentiam laborat, secundum mentem Monaldi in summa verb. fer. Neque discrimen statuendum est inter dominicos, aut alios dies festos maiores, aut minores, secundum eundem, nisi quod maius festum maiorem causam requirit, quod ipsa vulgi consuetudo seruat.

11 Quinto qui laborat diebus festis in extruendis, aut reliciendis potibus, aut viis: quamquam sit pietas & misericordia erga uiatores, tamen absque magna, quae urgeat necessitate id facit, secundum Caiet. 1. 2. q. 122. art. 4. & in summa verb. festos dies. contra alios plerosque ob dicta supra eodem cap. nu. 4. secundum quem & omnes licet facere opus diebus festis ijs, qui aliter se sustentare nequeunt, modo id oculte faciant, ut uideatur scandalum, & audiatur missa.

Sexto peccat mortaliter, qui uenatur festis diebus non audita missa, secundum omnes, non tamen si eam audiret, etiam si uenaturur quatuor causa, per superius dicta, nu. 8. ex Caiet. in summa in verb. festos. quia non est seruile opus, neque de numero quinque non seruiliu prohibitorum, neque lucrandi finis efficit, ut tale sit, quidquid dicant Rosella verb. fer. §. 11. & Syluest. verb. Dominica. q. 5.

Septimo

De III. praec. Dec. Sabbatha &c. Cap. XIII. 78

12 Septimo peccat, qui iumenta sua festo die, aut eius uespere mittit aliquo, ut alterius diei festi utilitatem, in quo essent impedita, lucratur, secundum Rosellam, ubi supra. §. 32. Nisi mittat propter res necessarias eiusdem diei, uel sequentis, quae antea deuehi non potuerunt, & nisi qui conducit, missam audiat, ac breui itinere uratur, aut consuetudine excusetur, per superius dicta eod. cap. nu. 8. quod tamen intelligendum est de iumentis oneratis, nam uacua mittere potest, ob superius dicta eod. c. nu. 6.

Octauo peccat mortaliter doctor, aut litteratus, qui dat consilium principaliter ob quatuor, etiam illi, qui e longinquo uenit, secundum Syluest. ubi supra. q. 5. con. 3. & communem sententiam. Cuius tamen contraria est longe uerior, tum quia consilium non est opus seruile, neque aliquod ex alijs quinque prohibitis, tum quia quod licitum est facere diebus festis, permixtum fieri potest ob lucrum, ac in profectis. ut supra. eo. c. nu. 5. diximus. Quare non est peccatum instruere, siue informare iudicem, etiam cum procuratore & aduocato, uerbo, aut scripto, etiam ob pecuniam, & minus praeter legere aliquam facultatem honestam, quia est exercitatio operis spiritualis, ut late probatur a Caiet. in dicta q. 122. art. 4. & in summa, uer. festos dies.

13 Nono peccat mortaliter index, qui audit litigatores diebus festis, c. fin. de feriis, quamuis non sit opus seruile, est tamen unum de quinque non seruilibus prohibitis, nisi ob pietatem, & misericordiam id faciat. Quia quae non sunt seruilia, licet sint prohibita, conceduntur fieri ob solam misericordiam absque alia necessitate, & ob hanc rationem licent multo magis, quam seruilia, ut supra eodem c. nu. 3. & 4. Diximus. Satisque iusta necessitas uidetur, si alio tempore, aut ad iudicem accedi non potest, aut testes haberi nequeat. Caietanus ubi supra. Quamobrem excusantur indices rusticorum, qui diebus festis, secundum consuetudinem aliquarum regionum, ius dicant rusticis eo quod alijs diebus neque iudices, neque testes suppetunt, aut ne pauperes amittant suos dies operarios, quibus ad uitam sustentandam, maxime indigent.

14 Decimo, qui transcribit librum, aut instrumentum ob quatuor, secundum Rosellam, uerb. fer. §. 12. & Angel. eo uerb. §. 31. non tamen propter rationem ab eis allatam, sed quia quamuis scribere de se non sit opus seruile, etiam si ob lucrum fiat, sed seruile, est transcribere & transcribendo componere libros, ut lucratur. quia hoc mechanicum, & corporale est.

Ex quo sequitur, non esse peccatum scribere literas, consilia, neque instrumenta, de ijs rebus, quae licite sunt diebus festis, etiam si ob lucrum fiant, per supradicta, eo. c. nu. 5. quod idem est iudicium de eo, qui pulsat organa, uel alia instrumenta, aut cantat die festo, siue principaliter id faciat ob diuinum cultum, siue ob honestam animi recreationem, siue ob aliquem alium finem pium & necessarium. siue ob quatuor, quidquid dicant Angel. & Syluest. quia non sunt opera seruilia, neque talia ex fine lucrandi efficiuntur, ut supra eo. c. nu. 5. dictum est.

15 Admonemus autem hoc loco quatuor. Primum, quod licet episcopus sub poena excommunicationis iuberet, ut nemo diebus festis operaretur, qui tamen ex necessitate id faceret, eiusmodi poena non esset reus. Quia sententia eius generalis, iuridice interpretanda est, nempe quod nemo efficiat opus, nisi lege concessum, argum. l. si procurator. ff. de cond. indeb. cap. Quintanallis. de iurciu. ut in cap. inter uerba. 15. quae 3. conclud. 6. diximus. At cuilibet conceditur opus uitae necessarium, cap. discipulos. de consecrat. dist. 5. ut supra dictum est. Et si in excommunicatione iuberetur, quod neque necessitatis causa, neque pietatis laboretur, contineret errorem intolerabilem contra legem, cap. fin. de feriis. & consequenter irritum esset, argum. cap. 1. de re iud. & cap. per tuas. de sen. ex. commun. Rosell. ubi supra. §. 27. & Syluest. ubi supra, q. 7.

Secundum, quod Papa Eugenius Quartus, ut habetur in Compendio Privilegiarum, fol. 69. constituit, ut laici, qui operarentur in festis Sanctae Crucis, & Sancti Michaelis mensis Septembris, & in festis Innocentium, & Sancti Syluestri. non peccet mortaliter, nisi huiusmodi dies dominicis

Secunda pars Decret.

niciis incidant. Item qui audita missa, reliquum tempus dici festi consumunt in nenationibus in bellorum simulachris, siue iostis, & torneamentis, in lufibus, in choreis, aut otiose vagantur, non peccat mortaliter, quia non faciunt opus seruile, licet sic grauer, secundum Caietanum in summa, verb. in festo licita. quia tempus diuino cultui consecratum Deo non tribuunt, & quia in huiusmodi occupationibus multa occurrunt peccata mortalia, secundum Sanctum Ant. 2. par. tit. 9. c. 9. §. 5. ubi ait omnium lacrymis deflendam esse Christianorum cecitatem, qui grauius Deum offendunt diebus festis eiusdem diuino cultui dedicatis, quam tota hebdomada ad uitam paradisi instituta.

6 Ex quibus inferitur responsio ad interrogacionem nuper factam: An necessitas sola sine licentia superioris excuset a peccato festo die operantem? Respondeo, quod sic, si necessitas est in dubio, adeo, ut quauis episcopus praeceperet, ne operaretur, posset operari, ut supra dicitur, cessante tamen scandalo, quoniam cum eo nihil agi debet, cap. nihil cum scandalo, de praescript. quemadmodum etiam qui iustam causam & elaram non ieiunandi habet, sine tali facultate excusatur, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 147.

Tertium, quod reprehensione dignissima est multorum parochorum consuetudo, qui suos parochianos, qui festum violauerunt, aut die quo praecipitur ieiunium non ieiunauerunt, cogunt ad petendum publice veniam, die sequenti inter missarum solemnitas cum eorum infamia, praesertim si huiusmodi transgressiones sunt occultae, & non nisi ex confessione cognoscuntur, amentiaque maxima est credere illum qui se publice confessus est, liberum esse a secreta confessione eiusdem peccati, quam confessario teneretur facere ut probauimus in cap. sacerdos, num. 107. de poenit. dist. 6.

17 Quartum, quod quamuis contritio, aut compunctio peccatorum optima sit in diebus festis, praesertim his, qui intelligunt se peccato mortali teneri, non tamen praecipitur est sub pena peccati, secundum Rose, ver. fer. §. 2. Cai. in summa ver. contr. & 2. 2. q. 142. art. 4. & Sylue. ver. dominica, q. 6. nu. 4. quos in hoc sequimur.

Vndecimo peccat mortaliter, qui diebus festis missam non audit distrahendo se sponte ad cogitationem rerum, attentionis missae debite impatibilium. Quia audire missam diebus festis cum medio-cri attentione est praecipuum, in e. missas, de consecr. dist. 1. secundum Ang. verb. fer. §. 4. & Caietanum in summa ver. violatio festorum, & nos late diximus in repet. quando de consecr. dist. 1. c. 3. num. 17. & cap. 2. num. 10.

18 Duodecimo peccat mortaliter, qui alijs temporibus non uacat orationi, ad quam tenebatur ex priuata obligatione, quales sunt preces canonice horariae, & quas sacerdos imposuit pro poenitentia, & a proprio praetato spiritali est iussa, ex communi omnium sententia. Et idem est dicendum de illo, qui preces ad Deum facere praetermisit eo tempore, in quo nullum aliud remedium suae salutis, aut proximi esse videbatur. Tunc enim lex diuina naturalis ad id nos obligat, ut probauimus in d. c. quando, cap. 3. num. 13. se quiti mentem Palud. in 4. dist. 15. q. 1. & Sylue. ver. oratio, §. 8. ubi posuimus exemplum de illo, qui in grauissimam tentationem impatientiae, aut libidinis iniectus, iudicat nullum aliud remedium ad uictoriam superesse, praeterquam speciale auxilium Dei, oratione impetrandum, & de illo, qui eminus intuens duos in duello confecturos manus, existimat nullum aliud esse remedium, nisi speciale auxilium Dei oratione impetrandum, ad dirimendum illud duellum iniustum. In his enim casibus id a Deo petere tenetur de quo in seqq.

Contra hoc opponit quidam quod, ex hoc sequeretur teneri quem de praecipio ad orandum pro ijs, qui auctoritate iudicum comburantur, vel suspenduntur, quod est falsum. Cui respondemus negando illationem, quoniam ij iuste occiduntur, illi iniuste se occidere conantur, & ita in ijs non licet ponere obicem contra iustitiam, iuxta notata in l. vii ff. de iust. & iur. & latius traditur a nobis in comment. cap. non in inferenda. 23. q. 3. in illis autem sic, iuxta praedictum cap. non in inferenda. cum suis concordantibus.

19 Decimotertio peccat, qui nil inter missarum

De IV. praec. Dec. Honora &c. Cap. XIV. 79

ut impletur num. 9. & 10.

10 Consuetudo dicendi, Daemon te arripas diabolica.

10 Amor honestus inter virum & uxorem per quid conseruatur.

rum solemnitas offert die festo, cum haberet vnde posset, & cum eo ex antiqua consuetudine offerendum esset, cum notabili scandalo, aut praebendo occasionem, ne maior pars populi offerret, arg. e. omnis. de consecr. dist. 1. quia licet communi lege nemo ad offerendum diebus festis obligetur, secundum S. Thom. 2. 2. q. 86. art. 1. & Io. Turrecrem. in d. c. omnis. & S. Anton. 3. par. tit. 2. & Ioan. Andr. Panormit. commun. in rub. de parochis. tenetur tamen consuetudine, ubi a decem annis recepta est, secundum Panor. in c. suam. de simon. cui satis sic communiter, quando maior pars populi, capituli, aut collegij offert. Neque eam infringit, qui eo quod tunc non habeat non offert, satisque est offerre quod libitum cuique fuerit. secundum Sylue. ver. decima, §. 1. nisi praecipuum sit, ut offeratur certa, & definita quantitas, iuxta sententiam praeciatoris, & Sylue. ver. dominica, §. 1.

De quarto praecipio honorandi patrem, & matrem, & amandi proximum. Cap. XIV.

S V M M A R I V M.

- 1 Religio est virtus annexa iustitia.
- 1 Pietas, quae est virtus annexa iustitia, non est misericordia.
- 1 Misericordia, quae est virtus coniuncta charitati, non est pietas.
- 2 Observantia virtus coniuncta iustitia.
- 2 Religio quando vocatur pietas, immo & observantia.
- 2 Religionem spectant tria praecipia, quatuor pietatem, & observantiam.
- 3 Patres, qui dicuntur in hoc quarto praecipio.
- 3 Proximi quoniam patre comprehenduntur in quarto praecipio.
- 4 Patres in tribus honorantur, sed minus quam Deus.
- 5 Praecipium diligendi proximum non est ex decem, & ut ex eo septem nascuntur.
- 6 Amor proximi charitativus, & naturalis, qui etiam est duplex.
- 7 Praecipium de diligendo proximo ad quid pro semper obligat.
- 8 Amandi proximi praecipium in malo statu,

1 Pro fundamento dicendorum praesupponimus primum, quod inter virtutes iustitiae annexas, quemadmodum est una, quae nuncupatur religio, quae iuxta Marcum Tullium in 3. Rhetoric. ad Herennium, & S. Thom. 2. 2. quae est. 82. est virtus, impellens hominem ad honorandum, colendumque Deum, tanquam primum principium nostrum, a quo sumus, & in quo vivimus, ita est alia quae dicitur pietas, quae secundum eundem Tullium ubi supra, & sanctum Tho. 2. 2. q. 102. est virtus, quae impellit homines ad colendum patres, cognatos, patriam, & amicos tanquam principia quaedam secundaria, quibus subsistimus, & obseruamur. Et quamuis vulgus in communi usu loquendi pietatem & misericordiam pro eadem re accipiat, tamen re vera diuersa sunt. tum quia misericordia est virtus annexa charitati, secundum sanctum Tho. receptum 2. 2. q. 30. art. 1. pietas autem annexa iustitiae, secundum eundem, 2. 2. quae est. 101. art. 1. tum quod pietas impellit ad reuerentiam praestandam personis praedictis, misericordia autem, ut aliorum necessitatibus opiculemur, ut docuit Card. Caietan. in dicta q. 101. art. 1. frequenter tamen a viris doctis alter alterius nomine nuncupatur. Quibus addimus, quod licet praedicta virtus pietatis praecipue animi inclinaret ad honorem exhibendum praedictis personis, tanquam principijs nostris secundarijs, a quibus nostrum esse accipimus, & in eo obseruamur, tamen inuitat parentes ad honorandum proprios filios, & maritum, & uxorem ad mutuo se honorandum.

2 Secundo praesupponimus, quod est alia tertia virtus, adiuncta etiam iustitiae, quae dicitur observantia, quae secundum Marcum Tullium 3. Rhetor. & sanctum Tho. receptum. 2. 2. q. 102. art. 1. est, qua viros in dignitate constitutos veneramus tanquam principia, non equidem existentiae nostrae, sed gubernationis, & ut religio ante-

antecellit pietatem, ita pietas obseruanti-
am, & quemadmodum religio sepiissi-
me pietatis nomine significatur, iuxta
beatum August. lib. 10. de ciuitate Dei,
& Sanctum Thom. 2. 2. q. 101. artic. 3. sic
etiam obseruantia sepiissime nomine pie-
tatis exprimitur, secundum eundem in
d. q. 101. artic. 1. Item quemadmodum tria
præcepta prima primæ tabulæ, quæ su-
pra memorauimus, pertinent ad religio-
nem, quæ est annexa iustitiæ, sic etiam
hoc, quod est quartum, secundum ordi-
nem Decalogi, & primum inter præce-
pta secundæ tabulæ datur præcipue de
operibus spectantibus ad pietatem, se-
cundario uero de operibus obseruantia.
Immo, iudicio meo, ad omnia opera cha-
ritatis, quæ proximo debentur, potest fa-
cile extendi, iuxta dictum quoddam S.
Bonauentura in 3. distinctio. 37. in expo-
sitione litteræ, quod statim in medium
proferemus.

Tertio præsupponimus, quod pater po-
test præcepto suo filium obligare ad pec-
catum mortale, immo & reuera obligat,
quoties rem alicuius magni momenti,
quæ sub eius potestate posita est, ipsi præ-
cipit, ut post Alexandr. de Ales. 3. par.
super 4. præcepto colligunt Angel. verb.
filius. 5. 30. & Siluest. eod. verb. quæ filio.
22. pro quibus est text. Deuter. cap. 21.
& ad Ephes. cap. 6.

Quarto præsupponimus, quod in hoc
præcepto sub nomine parentum, iuxta
Concilium C. loniense, quo loco de hoc
agit, præcipue intelligimus eos, qui nos
genuerunt, cognatos item, patriam, &
amicos eius, quæ nos conseruat. Eccle-
siast. 3. secundario autem intelligimus gu-
bernatores ecclesiasticos. 1. ad Corint. 4.
& seculares. 4. Regum 5. & qui nostri cu-
ram gerunt, quales sunt tutores & cura-
tores. ff. de auctorit. tuto. & curat. per to-
tum titulum, magistri, pedagogi: immo
& omnes proximi, iuxta beatum Bona-
uenturam in 3. distinctio. 37. in expositione
litteræ: nam quodammodo cognati no-
stri sunt, l. ut vim. ff. de iust. & iure, quan-
do quidem omnes ab eodem pariete Ada-
m originem ducimus, iuxta glossam di-
ctæ l. ut vim. Quæ licet uera sint, quate-
nus hoc præceptum extenditur ad actus
virtutis, pietatis, & obseruantia, & chari-

tatis erga proximos. Non tamen quoad
effectum confitendi necessariam ei con-
stantia personæ offensa: quo ad id enim
non uidentur intelligi omnes proximi,
nec cognati: sed solum ueri parentes, &
superiores quoad ea, in quibus illi habet
potestatem super nos.

Quinto præsupponimus, quod honor,
de quo præceptum hoc loquitur, in tri-
bus consistit, uidelicet in amando, obe-
diendo, & honorando, tam corde, quam
verbo & opere. Neque est contrarium il-
lud Euangelij, Luc. 14. *Qui non amat patrem
suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fra-
tres, & sorores, &c. non potest meus esse disci-
pulus*; nihil enim aliud sibi uult, quam
quod idem dominus dixit, Matth. 10. *Qui
amat patrem, aut matrem plus quam me, non
est me dignus*: id est, quod Deus uult, ut di-
ligamus quidem, amemus, audiamus, &
honoremus parentes, non tamen plus, ne-
que tantum, sicut enim, & q. quando ille
præceperit aliquid, quod parentum impe-
rio repugnet, tunc ipse præferatur.

Sexto, quod præceptum illud de dili-
gendo proximo, sicut se ipsum, Matt. 22.
non numeratur inter præcepta Decalo-
gi, sicut nec etiam præceptum de diligen-
do Deo super omnia inter illa numerari
diximus, supra eodem cap. 11. numc. 5. &
6. post Sanctum Thom. Quemadmodum
enim præceptum dilectionis Dei super
omnia est origo, unde immediate deriuat
tria prima præcepta Decalogi: sic etiam
hoc de diligendo proximo est principiu,
unde quartum præceptu, & sex alia, quæ
sequuntur, originem ducunt, quæ quidem
præcepta secundæ tabulæ nuncupantur,
sicut tria prima præcepta dicuntur primæ
tabulæ, Exod. 20. de quibus pulchre San-
ctus Tho. 1. 2. q. 122. artic. 4. ad 6. & gloss.
singula. cap. quid in omnibus. 32. q. 7. Di-
ximus, Immediate, quoniam mediate,
vel immediate, omnia præcepta ab illo
primo de diligendo Deo super omnia, tra-
hantur a principio deducuntur: ab ipso enim
statim pullulat præceptum de diligendo
proximo sicut se ipsum, iuxta declaratio-
nem Sancti Tho. 2. 2. q. 44. artic. 2. ab omni-
bus receptam.

Septimo præsupponimus, quod dux
sunt speciei honesti amoris proximi, qd
facile colligas ex utroque Th. præcitata
2. 2. q.

2. 2. q. 23. artic. 1. & 24. artic. 1. & 1. 2. q. 26. artic. 1.
ad 6. Alter naturalis & humanus. Alter
super naturalis & diuinus, qui charitas,
vel charitativus appellatur. Amor natu-
ralis, siue humanus ille est, quo Deum,
vel proximu diligimus ea ratione, quod
est homo, cognatus, vicinus, vel quocun-
que alio respectu, qui neque Deum ip-
sum supra omnia dilectum, neque ater-
nam felicitatem, neque capacitatem ad il-
lam in se continet. Amor autem huma-
nus in duos alios amores subdiuiditur,
iuxta eundem S. Tho. 1. 2. q. 26. artic. 4. non
obstante illa subtilitate, quam ibi Caieta-
nus tetigit. Alterum uocant amorē con-
cupiscentia, quo proximum ipsum prin-
cipaliter ad aliquod bonum nostrum vo-
luptarium, commodum, vel uile amamus,
Alterum uocant amicitia, quo principa-
liter proximum ad bonum eius volupta-
rium, commodum, vel uile amamus. Et
utrumque eorum potest esse bonus, & hone-
stus, si fuerit bene ordinatus: & utrumque
malus & inhonestus, si fuerit male ordina-
tus. Alter autem est amor supernaturalis &
diuinus, seu charitativus, vel charitas in-
fusa qua proximu amamus, & est eiusdem
generis, & nature, cuius est amor Dei cha-
ritativus, seu charitas, secundum S. Th. 2.
2. q. 23. artic. 5. Nam licet obiectum mate-
riale amoris charitatiui proximi sit idem
proximus, obiectu tamē formale, siue ra-
tio, vel causa amoris, est ipsa diuina & in-
fusa bonitas, quæ nihil aliud est quā ip-
se Deus super omnia benedictus. Idē S.
Tho. explicatus ibi a Caietano. 2. 2. q. 23.
artic. 1. Etenim neque amor ille concu-
piscencie, quo proximum ad nostram vo-
luptatem, aut utilitatem amamus, neque
etiam amor amicitia naturalis, quo ip-
sum diligimus ad bonum illius, eo quod
sit cognatus, socius, vicinus, vel amicus,
vel propter quancunq; aliam communi-
cationem temporalem est charitas, seu
charitativus, saltem in quantum talis est,
iuxta mentem eorundem, quod in dicta
additione, cap. quando. de consecr. dist. 1.
latius dicebamus, quod parum a multis
adueritur. Solus enim ille amor proxi-
mi est charitas, seu charitativus, quo ip-
sum diligimus, eo quod est capax, & ap-
tus, sicut nos, ad participandum nobiscū
illam æternam beatitudinem, quam di-

uina bonitas nobis dare, & communica-
re dignatur, gratissima sui uisione & gau-
dio æterno, & inexplicabili, & optate il-
lam ei tanquam illius capaci. Sic etiā ad
hoc, ut amor quo nosmetipsos diligimus,
sit charitativus, seu charitas, oportet ut
ea nos ratione diligamus, quod Deus pro-
pter suam infinitam bonitatem nos fecit
capaces æternæ felicitatis, quæ in intue-
do eo semper pariter & amando, & fruen-
do consistit, ut supra in prælud. 4. late di-
ximus. Verum est tamen, quod quemad-
modum omnis actus cuiuscunq; virtutis
potest fieri actus charitatis imperatus,
quando sit intuitu charitatis: sic etiam
amor concupiscentia vel amicitia hone-
stus sit actus charitatis imperatus, si ob
eam habeatur. Sicut. n. soluere debitum,
eo solo, quod iustum est, est actus virtu-
tis infusa, & actus charitatis imperatus,
si fiat etiam ob finem Deo placendi: sic
actus amandi patrem eo solo, quod pater
est, est actus virtutis pietatis, & non cha-
ritatis, sit tamen actus charitatis impe-
ratus, si habetur etiam ob finem Deo pla-
cendi. Unde facile inferitur, quam rarus,
& parcus huius amoris charitatis usus sit
inter Christianos vulgares: cum licet om-
nes aliquos ament, eo quod sint cognati
vicini, conterranei, placidi, iucundi, aut
uiles: rari tamen sunt, qui (nisi raro) a-
ment alios ea ratione, quod sunt ei p-
ces beatitudinis æternæ, & quod nisi culpa
mortalis obfistat, ea simul fruentur, viden-
do & diligendo cum ineffabili gaudio Deū
infinite bonū, & quē misit filium suū do-
minum nostrū Iesum Christum, ut expe-
rientia, quæ reū magistra est, e. quam sit.
de elec. li. 6. plusquā oportet, attestatur,
eū raro hoc ueniat in mentem altioris or-
dinis hominibus erga minoris ordinis
proximos: adeo quidem quod vix repu-
tent infirmos, sordidos, & squalidos tan-
ta rei fore secū participes, & satis super-
que putent facere, si eos aliquo amore di-
gentur, si eos non contemnant, vel saltē
si amore aliquo naturali dignentur, pa-
rum considerantes quod de hoc supremo
amore præcepit Christus in illis uerbis.
Ioa. 15. *Hoc est præceptum meum, ut diliga-
ti inuicem, & Paul. ad Colos. 3. in illis uer-
bis. Super omnia tamen mutuum charitatem
habere, quæ est vinculum perfectionis.*

8 Octauo præsupponimus, q. circa hanc materiam est dubium, a nemine (quod sciam) pro dignitate resolutum, quo videlicet temporis teneamus ad præceptum de diligendo proximum, sicut nos ipsos; sub pena noui peccati mortalis, non adimplendo tunc illud? Ad quod breuiter (salua debita censura) respondeo primo, q. nos obligat semper, & pro semper, ne unquam ab amore & dilectione; quæ Deum, & proximum in genere ex charitate diligimus, vllum etiam inimicum nostrum, vel Dei excludamus, nisi iam æter nis fuerit supplicij in inferno condemnatus. iuxta mentem viriusq; Th. 2.2. q. 25. art. 6. & 9. & q. 83. art. 8. iuxta quæ quod de damnatis dixi, intelligo.

9 Respondeo secundo, q. nos obligat, vt quotiescunque inimicus, qui nos offendit, ueniam a nobis postulat, ipsum diligamus, & specialia amoris signa illi ostendamus, iuxta mentem eorundem, in dicta q. 83. art. 8. Sed crediderim, satis esse ipsum diligere amore aliquo naturali, & huius amoris aliqua signa exhibere, etiam si amorem illum excellentem, & sublimem charitatis, seu caritativum, minime corde concipiamus, ad hoc ne in nonam aliquam culpam mortalem propterea incidamus, tum quia contrarium nullo iure. nec ulla efficaci ratione concluditur, tum quia licet hoc primo aspectu contrarium uideatur ei, quod ipsi dicunt in dicta q. 83. art. 8. inspecto tamen forte hoc sentiunt.

Respondeo tertio, quod nos obligat etiam hoc præceptum, quando proximus est constitutus in extrema necessitate nostri auxilij ad salutem animæ suæ, qualis esset infans aliquis, aut mente captus, aut etiam cordatus, qui sine baptismi sacramento iam iam esset moriturus, qualis esset etiam, qui deposceret aliquod consilium, vel solamen, vel auxilium aliquod spirituale a nobis, sine quo verisimile esset eum condemnatum iri.

Dixi: Quando ad salutem animæ nostro indiget auxilio, quoniam putamus non peccatum eum, qui hunc amorem caritativum non conciperet erga eum, qui eam patere extremam necessitatem vitæ corporis, si modo alio amore naturali inferiore diuino, quo cognatum

amicum, socium, vel vicinum diligere solet, ipsum prosequendo, ei opitularetur, arg. notato in cap. pasc. 86. dist. 8. & in l. necare. ff. de liber. agnoscend. & eorum, quæ Caiet. 2.2. q. 25. art. 1. tradidit. Nec quidquam obstat dicere, eandem esse rationem illius, qui absque amore charitatis, solo amore naturali impulsus, subuenit proximo in periculo spirituali constituto, quoniam rarissime poterit euenire, vt huiusmodi necessitati spirituali occurrat absque desiderio spiritualis salutis, quod formaliter, aut virtualiter amorem charitatis includit.

Quarto, quod ut supra, c. 2.1. num. diximus, videtur nobis peccare noue illum, qui bona fide credens se esse in statu gratiæ, cum tamen non sit, adimplet præceptum, de diligendo Deum ex charitate, quando ad id est obligatus, ita a fortiori satisfacere videtur præcepto de diligendo ex charitate, qui extra statum gratiæ illum implet, putans verisimiliter se in eo esse.

Quinto, q. posset etiam defendi, numquam obligari ad implendum hoc præceptum de dilectione proximi in statu gratiæ ex speciali amore charitatis, nisi cum necessitas administrandi sacramenta ei, qui extrema necessitate spirituali laborat, vel alia similis causa ad id compellit, & obligat, quæ omnia tamquam quotidiana commendamus.

10 Sexto, q. ex his inferitur, quam diabolica sit illa consuetudo male dicendi proximo, dicendo. Diabolus arripit. Commendo te demoni. & contrario, quam angelica, quam vtilis, & consolans illi corde ac voce dicendi: Dominus te sanctum faciat. Deus te perducatur ad Paradisum, &c. Vtinam illic nos aliquando conueniamus, & alii similes, præsertim viri fornicis, & fornicæ viris. Ecce tale desiderium verè in animo conceptum valde refrenat, et inhibet, ne amor humanus, & honestus degeneret in libidinem, quod frequens ait esse Hieronymus.

Septimo, quod obseruanda est regula quam in Commentario e. non in inferenda. 23. q. 3. nu. 25. a nemine alio traditam ex eis, quæ ibi præmissa fuerunt, intulimus, & postea transulimus infra cap. 24. nu. 17. nempe, quod quoties quis videt proxi-

proximum in periculo patendi aliquod notabile damnum, a quo non potest, vel creditur non posse liberari, nisi ipse illi subueniat, toties obligatur ad eum liberandum sub pena noui peccati, modo id præstare possit absque damno, quod ut prudens iudicaret sufficere ad excusandum.

De peccatis filiorum contra parentes circa hoc præceptum.

SUMMARIUM.

- 11 Filius, si peccat mortaliter edocendo parentes, aut eis malum cupiendo, aut eis amoris signa non monstrando.
- 12 Filius, qui non obedit patri quoad regimen, & bonos mores.
- 13 Filius, parentes feriens, ad iram prouocans, eos accusans, execrans, contemnens, mortem exoptans, vel non liberans a carcere.
- 14 Filius, qui parentibus in magna necessitate constitutis non succurrit.
- 15 Filius, qui ob parentum subuentionem non egreditur religionem.
- 16 Filius, qui non inducit uxorem, quam pater vult.
- 17 Filius, qui parentum male paria non restituit, neque legata implet.

11 EX prædictis inferitur, quod peccat contra hoc præceptum de honorando parentes primo filius, qui graniter odit, vel aliquod grane damnum desiderat parentibus, si enim graue & iniustum odium & desiderium deliberatum inferendi cuiquam, etiam extraneo, aliquod damnum notabile, est peccatum mortale, multo magis odium in parentes naturales grauius erit, gerereque secum circumstantiam necessario confitendam, per prædicta. cap. 6. nu. 3. & seqq.

Secundo filius, qui, esto, quod non odit parentes (immo potius diligit) nunquam tamen, vel raro signa amoris illis ostendit, quin potius semper illos toruo intueatur aspectu, & ita asperè alloquitur, ac si eos odio haberet, secundum Ang. verb. si lius. §. 30. & Syluest. verb. filius. q. 22. Tabien. verb. filij. §. 16. Quoniam tenemur eos diligere, reuereri, ipsiq; obedire tam corde, quam uerbis, & operibus, ut ex Op. Nauar. Tom. II.

positum est numero quarto, supra eod. 12 Tertio peccat filius, qui in rebus pertinentibus ad regimen & gubernationem domus, & rei familiaris non vult parere parentibus, Ang. Syluest. & Ioan. Tabien. vbi supra, nisi quando ex incogitantia, siue aduertentia, absque contemptu, & oblatione omittit obedire, tunc enim venialiter tantum delinquit. Si uero in alijs, quæ non pertinent ad ipsorum parentum gubernationem & curam obedire noluerit, non peccat mortaliter. Ang. & Syluest. vbi supra.

Quarto, filius, qui non obedit in his, quæ pertinent ad bonos mores, & ad salutem animæ, ut potè fugere noxia sodalium contubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque huiusmodi vitia, quibus tempus infeliciter absumitur secundum auctores supra allegatos.

Quinto peccat filius, qui parentes etiam leuiter percutit, fm Richar. in 3. dist. 37. vel contumeliosis uerbis ipsos cum animi deliberatione incescit, ut merito illos ad iracundiam notabilè prouocet, Alex. in 3. par. de 4. præcepto, & Richar. vbi supra.

Sexto, filius, qui ex animo ipsis male dicit, siue viuis, siue iam sæculo defunctis. Exod. 21. & Alex. vbi supra. si tamen ore tenus tantum maledixit, non amplius, quam venialiter offendit.

Septimo, filius, qui alicuius criminis eos accusat secundum Richar. ubi supra nisi esset proditoris crimen in Regem, vel in Rempublicam. Nam in hoc casu quamuis non obligetur, ut Decius in cap. 1. num. 7. de offic. dele. asseruit, nihilominus liceret, arg. l. minime. ff. de relig. & sumpt. funer. immo sæpissime obligatur, vt nos in repet. c. inter verba. 1. q. 3. conclus. 6. diximus.

Octauo filius, qui ita parentes contemnit, ut sibi dedecori & contumeliæ futurum esse existimaret se pro filio illorum haberi, Alex. vbi supra. Diximus: Contemnit. nam si absque contemptu id facit ob vitandum aliquod incommodum finitæ opinionis, vel ob aliam huiusmodi causam, non peccaret mortaliter, maxime si parentes tacite, vel expresse in eo consentirent, ad fugiendum suum incommodum, quod ex incommodo filij eis proveniret. Contra tamen hæc opponit quidam, L. quod

quod licet quis potest se inhonoratum iudicare, eo quod pater Iudeo, vel heretico, vel perduellione sit natus, arg. l. quisquis. C. ad leg. Iuliam maiesta. & cap. 2. & cap. statutum. & cap. cum secundum, de hare. lib. 6. Cui responderetur, non dicere nos hic peccare illum, qui se abiectum, vel infamem putat, eo quod sit talibus parentibus natus, sed longe aliud, scilicet peccare illum, qui adeo despiciat parentes suos, ut se putet, &c. Ita quod ratio peccati non est sita in eo, q. se vile putet, sed in eo quod despiciat indebite parentes inculpato, quos etiam si sint pauperes, & abiecti, & ipse dives, & sublimis tenetur honorare per hoc quartum preceptum.

Nono peccat mortaliter filius, qui parentibus mortem desiderat, quo citius ipso bonum ad se perveniat, vel non dat operam, quo ipso a captivitate liberet, vel ab infano furore, quo sunt mentecapiti & iudicii expertes, arg. cap. 2. de concel. praben. & l. final. C. de pact. hac enim de causa potest exheredari, autem, ut cum de appellat. cog. §. causas. vel si forsitan prohibuit, ne testarentur, vel a restituendis alienis bonis ipsorum animos auerit, arg. l. 1. C. de testam. & l. 2. C. si quis aliqui testari prohib.

- 13 Decimo peccat filius, qui parentibus magna necessitate oppressis non subvenit, maxime circa victum & uestitum, vel gravibus morbis derentis, cum id commode facere potest, arg. cap. inter cetera. 22. q. 4. c. non satis. 86. dist. & Angel. verb. filius. §. 30. nisi sciat, pacem ex proprijs bonis, vel officio, quo fungitur, sibi posse consulere, tunc enim non tenetur ex bonis suis quidquam cōferre, nisi munus illud aut ars, quam pater callebat, suo statui esset de decori, arg. l. si quis a liberis. §. idē rescriptum. de lib. agnosce. adiuncta gl.
- 14 Undecimo, qui filius parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusque auxilio & ope indigentibus, ingreditur religionem, vel ab ea non egreditur, etiam si sit professus, quando verisimile est egrediendo, ipsis posse subvenire, aliter vero minime, arg. c. pasc. 86. dist. vel quando parentes ita gravis premit necessitas, quæ licet non sit extrema, est tamen talis, quæ filium obligat ex precepto ad

eorum inopiam sublevandam, alias vero minime, & eo non obstante ingreditur religionem, S. Thom. 2. 2. quæst. 101. art. 4. quamvis in hoc casu, si iam est professus, non teneatur exire, debet tamen pro viribus in statu suo perseverando eis subvenire, secundum Caietanum in d. art. 4. Per quam resolutionem duæ opiniones contraria sentientes, videlicet S. Thom. in d. art. 4. Nicolai Lyran. Matthæi 15. & Ioan. Maioris in 4. lib. sentent. dist. 38. q. 16. possunt ad concordiam reduci. Illud autem addimus, quod ille non tenetur, nempe, q. si parentes sunt in tali necessitate constituti, quando filius ingreditur religionem, tunc tenetur egredi, quando non egrediendo tali necessitati subvenire non posset, egrediendo vero posset. quoniam huiusmodi debitum præcessit ipsum religionis ingressum, id quod optime Ioan. Maior ubi supra videtur intellexisse, quæ quidem omnia post hæc scripsimus in tract. de pauper. super cap. nullam. 18. quæst. 1. nu. 8.

- 15 Duodecimo peccat filius, qui ducturus uxorem, non vult ducere in uxorem, quæ pater præcepit, ut illo matrimonio inimicitia periculose sopiantur, vel contra preceptum paternum se minime dignam uxorem ducat, arg. cap. aliter. 20. q. 5. & c. honorantur. 32. q. 1. & cap. 1. de despon. impub. secundum S. Bonavent. licet enim iuxta insignes glossas c. de raptorib. 36. q. 2. & auth. sed si post. C. de inor. testam. pater non possit filiam exheredare eo quod contra ipsius voluntatem maritum eligat non indignum se, immo neq. etiam si indignum, iuxta communem opinionem, quam sequuntur Felyn. & Decius in c. ecclesia. de constit. & Ioan. Lupus in repet. c. per nostras. de do. in. §. 2. Nihilominus tamen filia male facit, & patri iniuriam irrogat, & ex consequenti peccat mortaliter, quando saltem contravenit voluntati patris sine rationabili causa, vel tali, quæ coram Deo iusta ei videatur, & iuxta hunc modum limitandum est, quod in huius casu initio dicitur. Ex quo potest colligi novus & singularis intellectus capit. primo, de despon. impub. circa id, quatenus habet filium teneri ducere uxorem illam, de qua assumenda patre pater, videlicet, quod non solum debet

debet de honestate, sed de necessitate, quo ad effectum non peccandi, licet non quo ad effectum, ut ad id cogi possit.

26 Decimotertio, qui filius cui ex hereditate paterna aliqua bona obveniunt, quæ scit iniuste, ut per usus, parta fuisse, & ea, ut par est, non restituit, c. Michael. de usur. cum gl. & notandis per omnes.

Decimoquarto, qui filius ex negligentia, vel avaritia diu differt debita patris defuncti persolvere, vel legata testamenti adimplere, maxime illa, quæ ad pia opera pertinent, iuxta B. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 3. & cap. 8. Diximus diu differt, quoniam exigui temporis procrastinatio circa hæc non videtur crimen letale, arguunt. l. si debitori. ff. de iudic. Timone nec veniale, si ea de causa potissimum rem produxit, ut bona defuncti melius venderentur, ad copiosiores elemosynas erogandas, quamvis huiusmodi intentio non sufficeret ad diutius differendam secundum Sanctum Thom. quolib. sexto artic. 14.

De peccatis parentum erga filios contra hoc preceptum.

S V M M A R I V M.

- 17 Pater & mater peccant non succurrendo filiis.
- 17 Mater, quæ filium non lactat proprijs uberibus, vel peccat.
- 17 Patres, qui exponunt filios ad ianuam aliorum, vel Xenodochiorum.
- 17 Patres, qui irritant vota filiorum, in qua iam consenserant.
- 17 Patres, qui dolo, aut timore filios inducunt, aut extrahunt a religione.
- 17 Patres, qui cogunt filios ad matrimonium, contra eorum vota.
- 18 Patres, qui sinat filias suas amare, vel amari ob malum finem, vel iam desponsatas habere tactus impudicos.

Decimoquinto contra hoc præceptum peccant pater & mater, qui notabiliter negligunt exhibere illa quæ ad filij necessitatem spiritualem, aut corporalem pertinent, si nulla est eis excusatio paupertatis, vel alterius rationalis causæ,

cap. duo ista. & cap. non putet. 23. quæst. 4. 1. ad Timot. 3. tex. singul. in cap. si quis reliquerent. 30. dist.

Decimosexto peccat mater, quæ filium proprio lacte non nutrit, vel negligit notabiliter deligere nutricem bonam, vel gerere curam circa bonam pueri educationem, vel usque ad triennium ei non ministravit necessaria per ea, quæ diximus in cap. ad eius. 5. dist. & arg. cap. si de conuers. infidel. & l. nec filium. C. de patr. pot. quamvis nolle filium proprijs uberibus lactare sine causa iusta, non sit amplius, quam veniale, & cum causa neque veniale.

Diximus. Usque ad triennium, quoniam deinceps pater ipse tenetur omnia necessaria filio exhibere, nisi sit pauper, & filio nulla sint bona, neque ars, aut officium decens, quo possit se ipsum alere, neque sit alias adeo ingratus & criminossus, ut secundum iura exheredari mereatur, arguunt. l. necare, & l. si quis a liberis. ff. de lib. agnosce. quod recte notavit Sylvest. verb. filij. §. 21.

Decimosextimo peccat mortaliter pater, qui ob avaritiis exponit filios ad hospitalia pauperum, vel ad ianuam ciuitatis, aut ad alia loca publica, vel priuata. l. necare. ff. de lib. agnosce. & cap. 1. & 2. de infant. exposi. cum gl. & ibi adnotatur, vel non vult filias, etiam spurias, dotare, cum possit. c. cum haberet. de eo, qui duxit in matrimon. secundum Pan. ibidem & Vvalden. de success. ab intest. & Dec. in c. cler. de iudic.

Decimo octavo peccant parentes, qui absque causa votum aliquod, siue peregrinationis, siue abstinentiæ, quod filij cum eorum bona venia fecerant, reuocant iuxta prædicta in c. 14. nu. 61. & 62.

Decimonono parentes, qui filium ab aliqua religione, quam fuerat ingressus, cum iam esset in ætate ad ingrediendum sufficiente, vi, vel dolo reuocant, c. puella. 20. q. 2. vel si filio, vel filia, qui vel quæ votum continentia, aut religionis emiserat, postquam ad ætatem deliberandi pervenerant, consulunt, vel cogunt ad coniugium eligendum, arg. cap. 1. & ei adnotatorum. de offic. deleg.

Vigesimo, qui parentes, doli, aut minis, alijsque huiusmodi medijs filiam cogunt.

cogunt religionē intrare, arg. c. 1. de his que vi. & c. requisivit. de sponsal. quod est quidam magnus etatis nostre abusus, & causa ruinæ religionibus, & ut in illis maledicantur perpetuo, qui eas in id compulerunt. Ob quod nuper S. Concil. Trident. sess. 24. c. 18. de regu. in hxc verba statuit. *Anathemati sancta Synodus subijci omnes & singulas personas cuiuscunque qualitatis vel conditionis fuerint, tam clericos quam laicos, seculares, vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocumque coegerint aliquam virginē, vel viduam, aut aliam quancunque mulierem inuitam, praterquam in casibus in iure expressis, ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscunque religionis, vel ad omittendam professionem, quique consilium, auxilium, vel fauorem dederint, quique scientes eam non sponte ingredi monasteriū, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quomodocumque eidem alius vel presentia, vel consensus, vel auctoritatem interposuerunt. Simile quoque anathemati subijci eos, qui sanctam virginem vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel voti emittendi, quomodocumque sine iusta causa impediunt.*

18 Vigesimo primo, qui parentes patiuntur filias suas habere amatores ob malū finem, vel eas a suspectis sodalitijs non separant, qualia sunt aliquarum feminarum confortia, quas verisimile est ipsas ad peccandum impulsuras.

Vigesimo secundo peccant mortaliter parentes, qui noscunt filiam turpem vitam agere, vel uti fucis & irritamentis ad inducendum aliquem in peccatū mortale, & ipsam neque reprehendunt, neque corrigunt, arg. c. dno ista nomina. 23. q. 4. Viginti tamen illa eo solo, quod se ornet cultius, quam statui suo conveniat absque fine malo, saltem mortali, non peccat amplius quam venialiter, nec consequenter parentes amplius, quam venialiter, peccarent, non reprehendendo eam. Si quidem, qui consentit in crimen alterius, non gravius peccat communiter, quam auctor illius. c. 1. de offic. deleg.

Vigesimo tertio peccant parentes, qui consentiunt, ut cum filia sua sponsa utatur sponsus tactibus impudicis, & enormibus, ut sentit S. Tho. 2. 2. q. 154. art. 4. id quod eiusdem commentator ampli-

cat ibidem. Quamvis oscula & amplexus videntur licita talibus sponsis, etiam ob solam delectationem inde percipiendam, tanquam principium nuptiarum promissarum, quæ alijs essent illicitæ, & multo magis quando absque fine delectationis sed honesti amoris & benevolentiae, & necessitudinis intuitu id faciunt, ita & parentes licite eis possunt ea permittere, sed quia communiter sponsi cum soli absque arbitris conuersantur, huiusmodi tactibus impudicis uti solent, non deberet eis permitti, ut soli secreto conuersentur.

De peccatis coniugum contra hoc præceptum.

S V M M A R I V M.

- 19 Coniux ut peccat, detraendo coniugi missam, & ieiunium.
- 19 Coniux percutiens, vel verbis infamans coniugem.
- 20 Vxor notabiliter tollens obedientiam mariti, &c.
- 20 Vxor nolens migrare cum marito.
- 20 Coniux provocans coniugem ad magnam iram, vel ad blasphemandum.
- 20 Coniux notabiliter contemnens coniugem.

19 Vigesimo quarto peccat hoc quartū præceptū coniux, qui, vel quæ absque causa prohibet coniugi, ne diebus festis audiat missam, aut cogit violare aliquod præceptum divinum, aut ecclesiasticum, obligans sub pena peccati mortalis, puta ne ieiunet ieiunia præcepta iuxta mentem B. Anr. 2. par. tit. 6. c. 10. §. 2.

Vigesimo quinto peccat, qui vel quæ coniux immoderate percutit, aut verberat coniugem, siquidem neque servum ita exedere debet, l. 1. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iur. §. si. Instit. eod. tit.

Vigesimo sexto, qui causa coniugandi, vel infamandi notabiliter deliberare aliquod verbum, licet ex suapte natura minime iniurium, in coniugem profert, vel e contrario sine animo diffamandi, iniuriamve arrogandi, aliquid dicit, quod suapte natura est aptum ad infamandum, & inde infamia subsequitur, vel saltem

ideest periculum eius infamæ probabile, iuxta sententiam S. Tho. 2. 2. q. 73. art. 2. Quod nos etiam in c. inter verba. 12. q. 3. conclus. 3. comprobavimus.

Vigesimo septimo, peccat mortaliter vxor, quæ marito est notabiliter inobediens in his, quæ ad regimen domus, & familiæ, bonosque mores pertinent, cap. est ordo, & c. hxc imago. 33. q. 5. Richar. vbi supra, dist. 37.

20 Vigesimo nono peccat vxor, quæ non vult sequi maritum alio migrantem, etenim sub reatu culpæ mortalis, cum tenetur comitari, cap. vnaqueque. 13. q. 1. nisi pactum præcesserit inter eos, ne maritus alio migraret, tunc enim minime teneretur, nisi viro aliqua iusta necessitas illinc discedendi superveniret, ut morbus vel capitalis inimicitia. Neque etiam teneretur sequi maritum vagabundum, si eo tempore, quo matrimonium contraxerunt, ille non solebat vagari, vel vxor eiusmodi mariti morem non intellexerat, glo. in d. c. vnaqueque, & c. si quis necessitate. 34. q. 1. Etenim si id præquisset a principio, teneretur eum sequi, quando ex honesta causa ille vagaretur, non tamen si ob turpem causam id faceret, vel circumduceret, exponendo peccati, vel mortis periculo, quia tunc nullatenus ipsum sequeretur. Qui enim ita vagatur, absque dubio peccat, & proinde non est illi consentiendum, arg. cap. non semper. 11. q. 1. & Syluest. vxor. quest. 8.

Vigesimo octavo, qui, vel quæ coniux per iram, & rixam ad blasphemiam provocat coniugem, & sciens, aut scire debens, illum, vel illam ad blasphemiam, vel ad aliam mortalem culpam provocatum iri, non se reprimit, arg. cap. fin. de iniur.

Vigesimo nono peccat mortaliter vxor, quæ contemnit marito debitam subiectionem præstare, vel illi aliquid notabile imperat, aut eius iustum præceptum non implet, quale est præceptum, ut superflua & vana, moresque incompósitos exuat, arg. cap. cum caput. 33. q. 5.

Dixi, Contemnit, quoniam, cum præceptum mariti non sit maius, quam ecclesiæ, arg. eorum, quæ supra eodem cap. no. 12. diximus, & illud non obliget semper sub mortali, si desit contemptus, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 9. & late per nos in Op. Navar. Tom. II.

rub. de pe. & communem opinionem, non etiam eius præceptum semper obligat, si contemptus absit, licet aliquando sic.

De peccatis dominorum, & superiorum erga servos, & famulos, & subditos, & e contrario.

S V M M A R I V M.

- 21 Dominus ut violat quartum præceptum erga subditos suos.
- 21 Subditus ut violat quartum præceptum erga superiorem.

21 Vigesimo peccat dominus, vel herus, qui notabiliter negligit ea, quæ pertinent ad servorum, famulorumve suorum conscientiam, non curando ne alluescant male iurare, vel præcepta Dei, aut ecclesiæ violare, aut non monent eos confiteri & communicare, & missam audire diebus ad id statutis, vel negligit notabiliter procurare illis sacramenta Confirmationis, & Vnctionis extremæ suo tempore, & alia christianæ vitæ, arg. cap. duo sunt. 23. quest. 4. & 1. ad Timo. cap. 5.

Vigesimo primo dominus, vel herus, qui habet servum neophytum, seu novum ad fidem conversum, & non curat per se neque per alium Christianam doctrinam ipsum docere, & quid sit esse Christianum, & subinde qualem vitam agere teneatur.

Vigesimo secundo herus, vel dominus qui notabiliter negligit nosse peccata manifesta servorum & famulorum suorum, ut possit eos corrigere, secundum S. Anr. 2. par. tit. 5. c. 9. §. 2. & eum, qui ex familia sua neque verbis, neque alia iusta pena emendatur, debet ab ea ejicere, vel ei necessaria denegare, si verisimiliter credit hac ratione ad bonam mentem illum revocatum iri, arg. reg. S. August. c. 3. At si verisimile est, eum a domo expulsam deteriore fore, melius erit eum domi retinere, adhibendo ei remedia, quæ commode poterit, arg. cap. quantumlibet. 38. dist.

Vigesimo tertio peccat dominus, vel herus qui prohibuit servis suis, maxime quos sciebat concubinis alligatos, ne uxores ducerent, c. 1. & per totum titulum de coniug. servorum. Dixi, Prohibuit:

Secunda pars Decret.

- quoniam non tenetur præbere consensum, facultatemque illis facere ad contrahendum matrimonium, sed tamen ad non prohibendum, & non impediendum, eo quod ualde distat præbere consensum, & non impedire, ut inferius, capitu. 22. de matrim. nu. 24. dicemus, quamuis neutro casu libertatem assequamur, iuxta mentem gloss. Pan. & commun. in c. 1. de coniug. seru.
- 22 Trigesimoquarto peccat subditus, qui notabiliter continet superiores, vel illis honorem notabilem & debitum denegat, etiam si sint discipuli & mali, 1. Petri cap. 2. & ad Rom. 13. c. solit. de maiorit. cap. omnis. de censib.
- Trigesimoquinto peccat subditus, qui leges & præcepta iusta superiorum violat, eo quod putat, in hac vita neminem in alium potestatem habere, & non solum peccat mortaliter, contra c. ad huc 89. d. sed etiam est hæreticus. Extrauag. unam sanctam. de maiorit. & obedi. & gl. sing. recepta in capit. generali. de elect. lib. 6.
- Trigesimosexto peccat subditus, qui iuste superiorum præcepta, aut leges omittit obseruare, eo quod non uult se illis submittere, quamuis credat illos esse uere suos superiores, quod est proprie peccatum inobedientie, iuxta Sanc. Tho. quæstio. 103. articulo primo. Etenim si alijs de causis id omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando uenialiter, aliquando nullo modo, iuxta causarum varietatem. qua de re latius in cap. 26. numero. 36. tractabimus.
- 23 Amat qui plus se, aut corpus, quam animam suam.
- 24 Amat qui se ipsum vel proximum cum offensa mortali Dei.
- 24 Proximus, qui desiderat, vel alius mortaliter peccet, vel condemnatur.
- 24 Excommunicationem qui procurat in finem, ut proximus condemnetur.
- 25 Accusare qui aut denunciare recusat, quando debet, &c.
- 25 Odium, & rancor duplex.
- 25 Odium aut rancorem malum quis dicitur habere.
- 25 Inimico an quis debeat amoris signa ostendere.
- 25 Inimicam non omnis affectus ea remittere potest.
- 25 Inimica ueniam uter offensorum petere debeat.
- 26 Periculo peccandi se exponens, uel agens contra conscientiam.
- 27 Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cum possit absque suo nocimento.
- 27 Peccat alterius qui est causa, nisi, &c.
- 28 Peccat qui mortaliter, uel speciem eius rei præstat, ut alius ita peccet.
- 29 Peccat qui uenialiter, ut alium sit peccato faciat, solum uenialiter peccat.
- 30 Proximus, qui facit aliquid, ob quod credit alium mortaliter peccaturum.
- 30 Proximus famulari alienius cum scandalo alterius.
- 31 Proximus, qui rancorem, aut odium non deponit, ne sibi detrahatur.
- 31 Proximus, qui scandalum præbet edenda carnes uel non ieiunans.
- 32 Occasio qua necessario uitanda penitenti, ut absolui possit.
- 33 Finis principalis operis boni licet non possit esse bonum minus illo, potest tamen esse minus principalis, modo non sit malum culpa, seu peccatum.
- 34 Occasionem dare ad ueniale, ueniale tantum est.
- 35 Occasio peccandi per actus de se bonos, qua uitanda.
- 36 Synagoga, Mezchitas, & Idola, qui faciunt aut reficiunt.
- 36 Missa præcepta tempore canens, saltans, &c.
- 36 Membra pudenda nuda ostendens, uel uidentem.
- 37 Ornans se ornatum ad peccandum pronocite.
- 37 Scurra, uel alius peccans causa nimis ridendi, bibendi, &c.

Qui peccant contra quartum præceptum, quatenus extenditur ad honorandum proximum.

SUMMARIVM.

- 23 Proximum non honorans qui uiolat hoc quartum præceptum.
- 23 Proximus qui non diligit se, aut proximum charitate, cum tenetur.
- 23 Proximus, qui alium excipit a suis orationibus generalibus.
- 23 Proximus, qui non diligit proximum, cum tenetur.

Pecca-

De IV. præc. Dec. Honora &c. Cap. XIV. 84

- 37 Peccatum ueniale prius omni malo parat, & disponit ad mortale.
- 38 Peccati causam qui dat arma, uel alia commendando.
- 38 Peccat suadens alij peccatum, licet nolit, ut faciat illud, & 42.
- 39 Peccat petens, quod peccatum est, etiam ad id parato, & alioqui bonum nu. 40.
- 39 Iuret ut per falsum Deum ethnicus pelle, malum, sed non ut iuret, licet sciat iuratum per falsum Deum.
- 40 Vfurario carenti pecunia commendans illam ut peccet.
- 40 Peccatum per minus arcere a maiori ut bonum.
- 40 Peccat quando petens bonum ab eo, qui dand. peccabit.
- 41 Sacerdoti mali ad peccandum inducio qua peccatum.
- 41 Tyrannum rogare pro iniuria, aut gratia, non est peccatum.
- 42 Peccata an sint urbane dicta, in peccata mouentia.
- 42 Tactus mammillarum, & quidam alij qualis occasio peccandi.
- 43 Scholarum gradus, & præmia Minervalia cur licita.
- 43 Arti mechanica, licet sit occasio malorum, ut licita.
- 43 Scientia licet ob eas dentur gradus, & cathe dra licita.
- 43 Scientia malus usus, non efficit eam malam.
- 43 Legem non arguit malam malus eius usus.
- 44 Publici conuentus in bonum finem iusti, & boni.
- 44 Scandalum, ob quod non omittenda præcepta uel consilia.
- 44 Vana quæ non omittenda ob scandalum.
- 44 Bonum spiritum mali habens omittendum, aut excusandum.

Trigesimo septimo peccat, qui quando tenetur, non amat se, vel proximum charitate, siue amore charitativo, id est, propter Deum, & quia sunt capaces eternæ beatitudinis, exoptando eam sibi ipsis, ut in addit. cap. quando. de consecr. dist. 1. latius diximus, & supra eod. cap. 7. & 9. breuiter repetimus, uel amore naturali tempore, quo id facere tenetur sub pena mortalis peccati, & quod tempus sit, supra eodem c. num. 8. in breuiamus.

Trigesimo octauo, qui aliquos a participatione, & communione generalium orationum, in quibus pro alijs orare solet, excludit, quales sunt illæ petitiones orationis Dominicæ: Panem nostrum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra, &c. iuxta mentem S. Thom. 2. 2. quæst. 25. artic. 4. 6. 8. & 9.

Trigesimo nono, qui habuit animi non diligendi, vel non subueniendi culpam proximo, eo quod ille sit peccator, vel eum offenderit, uel ob aliam causam, casu quo illud esset ei ad salutem necessarium, sciendum utrumque Tho. in d. art. 8. & 9.

Quadragesimo peccat, qui amat aliquam creaturam firmitus, quam animam suam, uel corpus suum firmitus, quam animam proximi, uel honorem, aut fortunas suas, quam corpus proprium, aut proximi, adeo quod omittit, vel statuit non optulari extremæ necessitati illius cui tunc plus deberet, ut non desit ei cui minus deberet. Sanctus Bonaventura & Richard. 3. d. 29. Etenim non satis est diligere, quod oportet, nisi etiam debitas diligendi ordo seruetur, puta primo firmitus Deum, quam alia omnia. Secundo, nos ipsos quo ad animas nostras. Tertio, animam proximi. Quarto, proprium corpus, iuxta Aug. lib. 1. de doct. Christiana, & S. Thom. receptum. 2. 2. q. 26. per totam. Dixi, Firmitus, non autem intensius, aut feruentius, quoniam non tenemur ad id, ut in dicta additione, & supra c. 1. nu. 4. declarauimus, ubi probauimus, satis esse, quod firmitus diligamus, hoc est, ut pluri facimus & estimamus id, quod magis amare debemus, & eius amorem, quam id, quod minus debemus, & eius amorem.

Quadragesimo primo, qui tantum amat seipsum, uel filium, uel amicum, uel delicias, diuitias, honores, aut dominium suum temporalem, ut sit paratus pro his animo, uel opere Deum mortaliter offendere, secundum Scorum & Franciscum, Mayronem. in lib. 2. sent. dist.

Quadragesimo secundo peccat, qui desiderat, ut aliquis mortaliter delinquat, uel damnationem eternam incurrat, uel (quod grauius est) Deum oratit, ut aliquid horum proximo eueniat, uel ex animo maledixit, ut ille, aut ille perpetuus Inferni flammis crucietur, uel sententiam

L 4 excom-

Secunda pars Decret.

excommunicationis contra proximum facit pronunciarum hoc animo, ut, qui rem ipsi ablatam non restituit, animam suam in eternam faciat, vel alia huiusmodi admittat, ut in dicta additione diximus.

Quadragesimotertio, qui non reprehendit proximum, aut non denunciat, cum debet, vel reprehendit, aut denunciat aliter quam debet, &c. inferius c. 24. a nu. 17. & seqq. dicitur.

25 Quadragesimoquarto peccat, qui eo quod est iniuria affectus, vel alia de causa aliquem odio, & rancore persequitur, c. si quis contristatus. 20. dist. cap. fin. de poen. dist. 5. Etenim quilibet offensus tenetur remittere ex animo odium & rancorem malum: immo & ad non concipiendum illum contra suum offensorem, quia talibet fuerit iniuria, iuxta sententiam diuini Gregorii d. c. si.

Dixi: Odium & rancorem malum, qui est una ex filiabus acidie; non enim obligatur ad ei sciendum illum rancorem bonum, qui nascitur ex ira, qua quis appetit, ut per iudicem castigetur delictum: immo aliquando tenetur illum concipere, conservare, & ostendere, cap. si is qui. capitulo est iniusta misericordia, cap. displicet. 24. q. 4. Syluest. verb. charitas, q. 4. puta quando ad salutem spiritualem offensoris, vel ad Dei obsequium, aut ad Reipublice utilitatem conducit, sicut in dicta additione diximus. Non tenetur etiam eum alloqui, neque ei signa amoris ostendere, nisi tempore necessitatis: satis est enim habere animum ad talia signa ostenda in predicto tempore, iuxta S. Th. receptum, 2. 2. q. 15. art. 2. maxime quando offensus satisfacere renuit, aut non vult sufficienter id facere. Immo nec tunc tenebitur sub reatu peccati illum in sua conuersationem, & amicitiam peculiariter admittere; quamuis aliquod signum speciale amicitiae teneatur ostendere, ut talem est supra cod. nu. 9. Quocirca confessarii advertere debent, quando & quomodo ob hoc offensus absolutionem negent, vel concedant, ut docuit Caieta. in dicta q. 25. art. 2. Multo minus, item tenetur condonare satisfactionem iniuriae, quae in iudicio peti potest, iuxta gl. sing. in d. c. si quis contristatus. Immo aliqui sunt, qui, etiam si velint, non possunt id facere; quia

les sunt uxor, filius familias nondum emancipatus, seruus, & religiosus, iuxta gl. receptam in c. parochianos. de sent. excom. Quoniam actio contra iniuriantem ad superiores pertinet, scilicet ad maritum, patrem, dominum, & praelatum, secundum glossam praelegatam; Addimusque, quod quando duo se mutuo offendunt, & amborum offensio est aequae grauis, qui prius offendit, debet prius reconciliationem petere: at vero, si posterior iniuria sit maior, posterior debet prius eam petere, Syluest. in rosa aurea casu 56.

26 Quadragesimoquinto, qui periculo peccandi mortaliter se exponit, ut qui dubitans de aliquo, an sit mortale nec ne, facit illud: aut omittit confiteri, arg. cap. si quis autem. de poen. dist. 7. ut ibi nu. 57. & 81. copiosius diximus, & S. Bonavent. in 4. distinct. 7. & Caiet. in summa verb. periculo peccandi se exponere, tenent: & fortiori ratione letale crimen incurrit, qui agit contra conscientiam, dum facit aliquid, aut omittit facere, quod illa in particulari, & in indiuiduo dicitur esse peccatum mortale: Tenetur enim eam depone, aut quod illa dicitur facere, cap. per tuas. 2. de simon. ut in d. c. si quis autem. nu. 120. copiosius diximus. Dixi. In particulari: quoniam quando conscientia generaliter dubitat, aut dicitur contrarium illius, quod in particulari, & in indiuiduo rectum indicat, non est mortale, ut in n. praelegat. cap. si quis autem. num. 61. diximus.

27 Quadragesimosexto peccat mortaliter, qui, potens impedire, ne alius mortale crimen admittat, non impedit. cap. qui alios de haeret. cap. error. 8. dist. c. negligere. 2. q. 7. & alia in glossis eorum citata. Hanc conclusionem, quam significant multi textus, nos in alia huius operis editione limitauimus, solum procedere in eo, qui sine verecundia, incommodo, & dedecore id poterat impedire, secundum Fel. in d. c. qui alios, ut in repet. c. si peccauerit. 2. questione prima, latius diximus, & in repet. c. inter verba, & infra c. 24. num. 29. Neque obstat id, quod numero sequenti dicitur, videlicet, quod non peccat mortaliter is, qui ab usurario mutuo pecunias exposcit, quem credit sine usura & peccato non mutuo datum. Nec

De IV. praec. Dec. Honora &c. Cap. XIV. 85

Nec etiam qui petit a curato suo, ut baptizet filium, credens eum esse in peccato mortali, & quod absque contritione illius peccati baptizabit, & videtur utrumque horum posse ab huiusmodi petitione abstinere absque incommodo, verecundia, & dedecore, saltem in casu, quo qui petit ad usuram non graui premeretur necessitate, & inuenirentur sacerdotes, qui cum licentia proprii curati, quae facile solet concedi, id baptismi ministrare vellent, & certum est, quod illa peccata mortalia, quae creduntur consequutura praefatas petitiones, illis omittis, impediuntur. Accedit etiam, quod non peccat mortaliter ob hoc solum mulier, quae glorizans, & venialis desiderio tacta, absque alio fine mortali se fucat, & ornat, licet credat aliquos, qui ipsam sic fucata & ornata videbunt, in eius concupiscentiam mortalem exarsuros, ut infra c. 23. nu. 23. dicitur. attamen certum est, eam absque incommodo verecundiae, & dedecore suo posse ab huiusmodi ornatu temperare. Adde his fundamentis, quod etiam inferius, c. 27. nu. 78. opponitur, eum qui omittit clericum defendere, ne ab alio percutiatur, cum possit sine suo detrimento auxiliari, non incurrere excommunicationem, de qua in c. quant. de senten. excom. saltem in foro conscientiae, si absque dolo malo & consensu omiserit defendere. Item, quod inferius, c. 24. nu. 11. & sequens etiam definiuimus, neminem teneri aliter spiritualem elemosynam largiri sub reatu mortalis culpae, nisi ei, qui eius extremam patitur indigentiam: & manifestum est, eum, qui uoluntarie crimen letale committit, sciens & aduersus illud esse tale, potensque per se illud excusare, non esse in extrema necessitate spiritali, ut ei ab alio ad id auxilium praestetur. Sed horum (quae sunt egregia) dubiorum exactam solutionem ponemus, infra c. 21. nu. 15. & in c. 24. nu. 16. quoniam id illi loco est apertius.

28 Quadragesimosextimo peccat, qui eo filio suo, fauore, vel ope alij est causa peccandi mortaliter, cap. noli. de poen. dist. 1. Nolumus autem dicere, quod quicumque ab alio aliquid petit, credens, petitionem illam futuram esse alteri occasionem peccandi mortaliter, est causa illis peccati,

non enim est quum cum iusta causa id petit, est autem quum sine illa id facit. Nam qui necessitate oppressus mutuum poscit ab usurario: sciens illum sine usura nulla tenus mutuo daturum; non peccat, quauis peccet qui dat. Peccaret autem qui absque necessitate id peteret, ut etiam in c. 1. §. sacerdos. nu. 6. de poen. dist. 6. declarauimus; iuxta Io. Maioris definitionem, in 4. lib. sen. dist. 15. q. 1. qua definit eum, qui curatum scelere aliquo mortali irretitum obsecrat, ut filium suum baptizet, non propterea peccare, etiam si sciat illum non penitus poenitentia peccati baptismatis sacramentum puero administraturum, & per consequens ea de causa reatum mortalis culpae incursum, c. praeter. adiuncta gl. verb. agentibus. & verb. communio. 32. dist. quae quidem doctrina tunc procedit, quando id quod petitur, ex se non est peccatum, ut in exemplo praedicto de administratione baptismatis, & in petitione mutui. Nam si tale esset, numquam liceret, ut si peteret dari sibi baptismum absque contritione, vel mutuo dari sibi sub usura, ut optime tradit Caietan. 2. 2. questione 78. art. 4. & par. 3. q. 64. artic. 6.

Quadragesimosextimo peccat, qui facit aut dicit aliquid, quod de se non est mortale, cum intentione tamen alterum ad illud inducendi, vel absque tali intentione, facit aliquid, quod praeter se fert speciem peccati mortalis, & factum in tali loco, & coram talibus est sufficiens impulsus ad peccandum mortaliter arbitrio boni viri, & prudentis, secundum S. Thom. 2. 2. quest. 43. artic. 3. & 4. & S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 4. ante §. quod etiam post ipsam nos, in capitulo 6. supra eodem & in c. 1. §. animaduertere, num. 6. de poen. dist. 5. tradidimus.

Dixi: Quod de se non est mortale, quoniam si esset tale de se, essent duo peccata effectum, vel vnum cum circumstantia scandalum necessario confitenda ob ea, quae in duobus locis praedictis tradidimus.

29 Dixi etiam. Et quia fit in tali loco, & coram talibus, quoniam quod ex se non est peccatum mortale, licet habeat speciem eius, factum coram alio sine intentione inducendi ad peccatum non est mortale, immo etiam quod de se est mortale.

le commissum coram alijs absque tali intentione, & absque periculo probabili impellendi alios in peccatum, non adfert se cum circumstantiam necessariam confitendam, ut in dicto §. animaduertere. nu. 8. & c. consideret. in principio. num. 115. no-ua quadam distinctione duas oppositas opiniones ad concordiam redigimus. Ite neque veniale peccatum, sit amplius quam veniale, eo quod fiat animo alligandi alterum ad peccandum venialiter secundum omnes.

30 Quadragesimonono, qui tam parui affi-
mat salutem spiritualem proximi, ut abs-
que necessitate, vel utilitate, sed ex mera
libertate suae voluntatis aliquid agit, quod
credit proximum ad mortaliter peccan-
dum illecturum: est exemplum in femi-
na, quae sine causa exhibet se conspicien-
dam illi, quem credit simulque perspo-
xerit, peruersum aliquod desiderium pec-
candi mortaliter concepturum, etiam si
illa non intendat ad huiusmodi deside-
rium allicere, ut in d. §. animaduertere.
num. 6. post B. Anto. 2. par. tit. 7. c. 4. de-
fendimus. facit c. nihil. de preser. & cap. 2.
de oper. no. nuncia.

Dixi: Absque necessitate, vel utilita-
te, sed ex mera voluntate: quoniam si alio-
quin non potest congruo quodam modo
talita loca non adire, aut tunc temporis il-
lis non adesse, ubi ab alio solet videri,
quia verbi gratia. eundem est illi ad ec-
clesiam, vel alio, vel sedere oportet ad
ianuam cum vicinis & affinis, ne inur-
banitatis possit argui, nullatenus peccat
secundum eundem. Hic occurrit scrupu-
lus non contemnendus, qui ex alio nota-
bili postea dicendo nascitur, circa mulie-
rem, quae propter appetitum inanis glo-
riae (in quo solum venialiter delinquit)
fuso faciem depingit, an peccet in hoc
mortaliter? sed inferius. in c. 16. num. 23.
ad hoc dubium respondimus. illi enim
loco melius quadrabit.

31 Quinquagesimo, qui absque causa ne-
cessaria, vel utili, alicuius mulieris suspi-
cet consuetudine familia utitur, & ad-
uertens se scandalum praebere alijs, qui
de illa iudicant, tamen ab ea non disce-
dit, eo quod nihil facit scandalum alio-
rum. Eodem modo peccat, qui frequen-
ter moniales, debitam clausuram non ob-

seruantes inuisit, & inde populus occasio-
nem accipit detrahendi & murmurandi
etiam si alioquin caste viuat, & recta in-
tentione loca illa frequenter. Ille ite, qui
sine habet aliquam mulierem, de qua po-
pulus sinistra aliquid suspicatur, siue sit
cognata, siue extranea, quam diu eam a
se non reiecit. Io. Maior, in 4. lib. sentent.
dist. 1. q. 30. Idem dico de eo, qui habitat
cum femina, cum qua eum rem habere
populus suspicatur, etiam si alioquin, ne-
que opere, neque cogitatione eum ea pec-
cet, ut in c. inter verba. 11. q. 3. conclus. 5.
etiam diximus.

32 Altera duarum questionum supra c.
3. num. 6. propositarum, quam remisimus
huc terminandam, est, An qui occasio-
nem peccandi alteri praebet sine propo-
sito numquam amplius eam praebendi, ab-
soluti possit? Ad quam respondi, quod oc-
casio faciens alterum peccare, a qua pos-
sit abstinere, & numquam amplius
se eam daturum statuere debet, quo ab-
soluti possit, definiri potest esse omnis &
sola illa, quae est scandalum actuum mor-
tiferum. hoc est, quod qui eam dat, mor-
taliter dando peccat. Et si roges, quae est
illa, quam qui dat mortaliter peccat? Re-
spondeo, quod omnis, & sola illa quae datur
per peccatum mortale, aut intentione
principali, vel minus principali inducen-
di ad illud, aut ad id iuuando, aut con-
temnendo salutem spirituales proximi,
aut in id, saltem interpretatiue, con-
sentiendo.

Dixi. Per peccatum mortale, ut om-
nis illa occasio, quae per opera mortali-
ter mala datur, includatur in praedicta de-
finitione. De qua occasione agit S. Tho.
2. 2. q. 43. art. 4. quoniam licet omne pec-
catum mortale, quo scandalizamus, non
habeat circumstantiam necessario confi-
tendam, ut supra in c. 6. num. 19. dictum
est, cum tamen numquam liceat peccare
mortaliter, clarum est, quod non est ab-
solutendum, qui non proponit se num-
quam daturum occasionem peccandi per
peccatum mortale, quia qui tenetur ad
aliquid, tenetur ad consequens necessa-
rium, arg. l. illud. de acq. hered. & cap. prae-
terea. de offi. deleg.

33 Dixi. Aut intentione principali, vel
minus principali inducendi ad peccatum mor-

mortale, ad includendum omnes occa-
siones, quae cum hac intentione dantur,
siue opera ex se bona sint, siue mala, siue
ad malum, siue ad bonum inuident. Quia
simul ac cum huiusmodi intentione dan-
tur, tales sunt, iuxta Sanctum Thomam 2. 2. q.
43. artic. 2. ad 4. Nec huic obstat, quod in
c. inter verba. 51. quest. 3. & in cap. quan-
do. de consecr. distinct. 1. & in additione
eius, & latius nuper in commentario c.
cum minister. 23. quest. 5. num. 39. dixi,
scilicet, quod opus non desinit esse bo-
num, si principaliter propter Deum fiat,
aut quia est bonum, quamuis minus prin-
cipaliter, ob aliquod bonum temporale
fiat, propter quod si principaliter fieret,
malum esset. Non inquam, hoc obstat:
quia intelligendum est, quando quod
minus principaliter intenditur, non est
malum culpa, seu peccatum, sed res be-
ne appetibilis, quamuis non possit esse
finis principalis virtutis, quae praestantior
ea est. Id autem, quod in hac definitio-
ne dixi intelligendum est de eo, quod est
malum culpa, seu peccatum, quod nulla-
tenus desiderare, nec velle, nec nobis fi-
nem principalem, nec minus principalem
proponere possumus. Cuius. n. finis ma-
lus est, ipsum quoque malum est, d. c. cum mi-
nister. 23. q. 5. ubi num. 36. diximus, hoc
distare inter finem malum, quia est malum
culpa, & inter finem malum, quia est in-
eptus, eo quod sit medio minus bonus, quod
hic potest esse finis minus principalis bo-
ni operis. Ille vero non.

Dixi. Aut ad id iuuando, ad includen-
dum eas, quibus quis dat opem ad pec-
candum, opem enim ferens peccat, ca-
pitulo sicut dignum. §. illi autem. & §.
hi quoque. de homicidio qualis est, quae
praebet is, qui aliquam synagogam Iudaeo-
rum aedificat, aut reficit, quamuis sine
aliqua intentione mouendi ad peccan-
dum id faciat.

Dixi: Aut contemnendum salutem
spiritualem proximi, ad includendum
eas, quae dantur ob proximi salutis con-
temptum, qualis est, quam dat is, qui
ideo transiit per ianuam domus alterius,
quem ob illum transitum mortaliter ira,
aut amore inordinato peccatum crea-
dit, quod nihil pendat, aut parui faciat,
quod alter ad id moueatur, contemptus

enim huiusmodi efficit, ut mortale sit,
quod alias non esset, Sancti Thomae 2. 2.
questio. 186. art. 9. & ante illum glossa. c.
quis autem. 10. distinctio. putata singu-
laris a nostris.

Dixi. Aut consentiendo, quia consen-
tiens peccat, sicut principalis, ad Rom. 1.
capitu. notum. 2. quest. 1. capitu. de offi.
delegat.

Dixi, aut saltem interpretatiue, ad in-
cludendum eas, quae dantur per eum, qui
aliquid facit, quod ex sua natura & circu-
stantijs, cum quibus facit, adeo ad pecca-
tum mortale ineitat, ut maiorem parte
eorum, qui sunt eiusdem qualitatis, cu-
ius sunt hi, quibus datur illa occasio, in
peccatum mortale deiecere soleat, aut fa-
ciat aliquid, quod quamuis ex sua natura
& circumstantijs tale non sit, tamen cre-
dit & aduertit, ob illud certam aliquam
personam ex sua infirmitate, aut ignoran-
tia mortaliter peccaturam, & antequam
huic rei provideat, id facit, aut credit, &
aduertit ex malitia peccaturam, sine ta-
men vlla causa, & sine utilitate sua, nec
aliena illud facit, aut praetermittit ali-
quid facere contra legem iustitiae aut chari-
tatis praecipit, ob quod alius mortaliter
peccat. Addidi tamen. Certam aliquam
personam, quia non sufficit credere ali-
quam generaliter peccaturam, ut qui ad
animi recreationem aliquem ludum in-
struit, non peccat, eo quod aliquem in
eo peccaturum credat, sicut nec ille, qui
credit, aliquem malum esse in aliquo op-
pido, aut in aliquo magno conuentu, pec-
cat, ut colligitur ex textu singulari capi-
tulo Offi. de electio. Quamuis ea de
re nulla sit praesumptio particularis, li-
cet peccaret, si crederet illum aut il-
lum illius oppidi, vel conuentus, esse
malum.

34 Dixi: Faciendi mortaliter peccare, quia
non sufficit illa, quae venialiter
peccare facit, cum, ut absoluitur, non
sit opus proposito, numquam amplius
ad veniale redeundi, quod confessus
est, iuxta Sanctum Thomam tertia par-
te. questione 87. articulo primo supra
capitulo primo dictum fuit, & occasio-
nem venialiter peccandi per opus, quod
non est mortale, dare, ad summum est,
peccatum veniale, & nihil amplius, iux-

Secunda pars Decret.

ra eundem Sanctum Thomam 2. 2. quæstio. 43. artic. 4.

Ex qua generali, & resoluta definitione, multorum dubiorum, quæ à nobis, postquam ad sexagesimum annum pervenimus, quæsitæ sapienter fuerunt, peculiaris responsio colligitur. Primo quidem, quod talem occasionem dat, quisquis coram alio mortaliter peccat, per primam partem dictæ definitionis, licet cum tali modo non dederit, ut circumstantiæ necessario consensenda causa esset, quod quædo contingat, in cap. 6. nume. 9. & sequens dictum fuit.

35 Secundo, quod talis est occasio, quam dat quilibet persona, quæ cum intentione principali inducendi ad amorem inhonestum & mortiferum aliquam elemosinam præbet, aut alloquitur, inuisit, docet, consulit, & a fortiori erit talis ea, quæ datur visui, nutui, blanda & amatoria loquutione, aut blandimentis, tactibus, numeribus, aut obsequiis in hunc finem directis, quia harum cuilibet secunda pars dictæ definitionis conveniat. Nec obstat dicere, quod fortassis ex ea finis mortifer, qui prætendebatur, non sequitur, cum omnis voluntas, ut alius mortaliter peccet, mortifera sit, ut supra c. 11. nu. 12. & num. 15. & 16. post S. Tho. 1. 2. q. 74. & S. Anto. 1. par. tit. 5. c. 1. §. 5. & Magistrum in 2. dist. 24. & 10. Maiorem dicta dist. 24. q. 18. dicitur, & sic qui aliquam harum occasionem dedit, nisi statuat nunquam amplius eam se taliter daturum, absolui non debet.

36 Tertio, quod est talis, quam dat, qui etiam sine alia prava intentione facit aut reficit Idola apud Indos, aut Synagogas apud Indæos, aut Mezchitas apud Mahumetanos, aut Pagana templa apud Paganos, aut Hæretica apud Hæreticos, aut facit aliquid aliud, cuius principalis usus est peccatum mortale, quia occasionem ad illud dat eum auxilio, & sic in tertia parte dictæ definitionis comprehenditur.

Quarto, quod etiam talis est, quæ aliqui diebus scilicet, missa ab ipsis audita alijs, qui eam non audierunt, præbent, canendo, pulsando, choreas ducendo, saltando, ludendo, aut faciendo alias res, quibus præsentibus tempore quo audire missam ex præcepto tenentur, detinent, eo

solo, quod eorum salutem spirituales parvipendunt, respondentes dicentibus eos occasionem peccandi præbere, nihil sua referte, cum ipsi eam audierint, quia eis quarta particula dictæ definitionis convenit. Quapropter gubernatores, qui hæc fieri publice tempore divinatorum, officiorum, saltem præceptorum, prohibent, laude digni sunt.

Quinto, quod est talis illa occasio lasciva & incivilis, quam præbent, qui pudenda ostendunt, aut vident nuda, aut operata vestibus tenuissimis, sine circumstantia iustificante, quamvis id sine intentione inducendi ad culpam mortiferam facient, per primam definitionis partem. Quia talis occasio est peccatum mortale cum ex sua natura communiter ad culpam mortiferam, saltem voluntatis aut delectationis mortiferæ morosæ inducit. Unde legitur, Barnabam maledixisse nudis viris & mulieribus nudis. & sine proposito nunquam amplius se nudaturos non sunt absolvendi. Dixi. Sine circumstantia iustificante, ad excludendum ex hoc numero adfectus, & tactus, quos infirmi talium membrorum medicis, chirurgis, & clysteriferis permittunt.

37 Sexto, quod etiam est talis, quam dat, qui credat aliam certam personam obuiam sibi factam in concupiscentiam, aut iram mortiferam ex sua infirmitate, aut ignorantia casuram, & hoc aduerrens obuiam illi sit, non providendo eius infirmitati, aut ignorantie, quamvis sine intentione ut illa peccet, id faciat. Quia illi convenit sexta prædictæ definitionis particula, videlicet, Consensus interpretatini.

Septimo, quod talem occasionem non dat, qui sine intentione, & contemptu mortifero ita se ornat, ut credat quidem se ab aliqua persona totius populi, aut circi, vel ecclesiæ odio, vel concupiscentia mortifera habendum, si illo ferit, neferit tamen a quo aut id non advenit, nec etiam si sciat quis, si intelligat quod ex malicia, prava consuetudine, & habitu quem habet, peccabit, quales sunt hi, qui non solum tales occasiones faciunt, sed etiam aucupantur, immo se de eo iactant. Quia eiusmodi occasioni nec dicta sexta particula, nec dictæ definitioni convenit,

De IV. præc. Dec. Honora &c. Cap. XIV. 87

venit, & per hanc & præcedentē decisionē, id quod Caiet. dicit. 2. 2. q. 186. art. 9. vers. ad 4. & id quod Sylv. verb. ornatus, q. 4. & alij affirmant, conciliari possunt.

Octavo, quod nec etiam est talis occasio illa, quam dant seuri, & alij, qui præbent occasionem nimiam ridendi, comedendi, bibendi, vestiendi, aut loquendi, modo nimietas illa non perveniat ad culpam mortalem excessum. Per septimam enim dictæ definitionis partem, ex numero dictarum occasionum excluditur, quia solum venialiter peccare facit, quamquam magnopere illis est consulendum, ut ab eo abstineant. Tum quia ob nullam omnino rem peccatum veniale committendum est, ut sentit gloss. in cap. si aliquid. 23. quæst. 4. & probat cap. 1. cum seq. 22. quæst. 2. quanto minus tot sunt committenda. Tum quia etiam unum tantum peccatum veniale disponit ad mortale, iuxta S. Thom. 1. 2. q. 38. art. 3. Idem dicitur de eo, qui dicit aliquid, aut facit, ut ad amorem vanum, aut uociale tantum malum alliciat, qualis illa, quæ, qui videt, alloquitur, vel obsequio aliquam seminam prosequitur, non quidem quo moneat eam in copulam carnalem, neque in tactus inhonestos, neque delectationem morosam, sed quo illa delectetur eius aspectu, alloquio, pulchritudine, ac ornatu, & eam benevole iocuetur, complacentiam de bene constituta, & culta persona significando, sine alia delectatione, aut sine mortiferis malis, quamquam magna circumspectione opus est, ne hoc aliqua mortali culpa inficiatur.

38 Nono, quod interdum absolui potest, qui occasionem interficiendi dedit ob commodatam balistam absque malo fine, licet nunquam se amplius sic commodaturum non statuat, & interdum nō. Quia commodare ex sua natura, talem occasionem non efficit, circumstantiæ tamen eam efficere possent. Proinde, si quis alieni, qui cum alio rixatus est, irato animo balistam petenti commodaverit eam, talem præbet occasionem, quia intervenit auxilium, aut contemptus salutis spiritualis, aut consensus saltem interpretatius quod per quantum & sextam dictæ definitionis partem sufficit ad efficiendum, ut aliquid sit eiusmodi occasio. Idem dicitur

cendum de eo, qui commodat, aut nendit lanceam, sclopetum, ensen, aut alia, arma, aut pigmenta, aut chartas luforias, talos, orbiculos, aut aliquid aliud, quod bene & male alteri tradi potest.

Decimo, quod talis est illa occasio quotidiana, quam dat, qui imperat, consulit, aut rogat alium ut falso iuret, iniuriam inferat, percutiat, fornicetur, aut aliud opus manifeste malum faciat, ad tentandam virtutem eius tantum, licet non intendat eum ad id inducere, immo introrsum desideret, ne illud faciat, quia est peccatum mortale. Nam est actus suapte natura ad culpam mortiferam inducens si ne circumstantia iustificante, & sic illi prima dictæ definitionis pars convenit.

39 Undecimo, quod talem occasionem non præbet, qui ab eo, qui ex sua malitia est ad peccandum paratus, petit aliquam rem ex se bonam, quæ tamen est materia exercendi peccatum ab ipso conceptum, quamvis talis sit ea, quam dat ille, qui petit aliquod, quod est peccatum ab eo, qui ad id accinctus, siue paratus est. Ex quo colligitur ratio, quam qui dam perdoctus quærebat. Cur qui mutuatur ab usurario ad dandum sub usuris parato, ob necessitatem petit, non peccat: qui vero petit ab eodem ad usuram peccat? Est enim ratio, quod qui primum petit non ab eo rem malam, quamvis materiam peccandi offerat, qui autem petit posterius, sic, ut recte declaravit & probavit Caiet. ubi supra, cui concordat Dominicus Sotus, tacito eo, de iust. & iur. lib. 6. quæst. 1. artic. 3. Pro quo facit decretum S. August. c. mouet. 22. q. 1. quo probatur, non esse peccatum petere ab infideli, ut se promissis statutum iuret, licet illum per suum falsum Deum iuraturum sciat, quamquam petere ut per illum suum falsum Deum iuraret, peccatum esset. Facit etiam ratio superius tacta, scilicet non esse peccatum occasionem peccandi sine mala intentione cum necessitate, aut utilitate præbere ei, qui ex sua malitia peccat, quamquam petere ut peccet, aut ut re, quæ peccatum est, faciat, sic. Facit etiam, quod sicut illud decretum cap. mouet. 22. quæst. 1. probat, & S. Th. dixit 2. 2. q. 78. articulo quarto, alieno peccato sine consensu in illud uti licitum est, quemadmodum ipse.

Secunda pars Decret. cap. VI. 39

ne, quamvis quidā scripsit, quod animæ peribant ob sacram Theologiam ad earum salutem inuenta, & corpora ob Medicinam ad eorum ualitudinem inuentam, & bona per Leges ad eorum conseruationem latas, quia culpa non est earum, nec suorū auctorum, sed eorum, qui eis abutuntur. Idem item dicendum de alijs scientijs & artibus, quas infamia notare infamis Cornelius Agrippa, & damnare damnatus Lutherus voluerunt, quos eorū de bellator Castrensis refert in libro sexto aduersus omnes hæreses, ver. scientia.

Vigesimo secundo, quod nec etiam talem occasionem dant, qui illas artes mechanicas exercent, quarum operum vsus bonus, & malus esse potest, quamquam plures illis male venialiter vtantur, ut in c. negotium. de pen. dist. 5. nu. 5. & 19. & 27. probauimus, quia per septimam particulam dictæ resolutionis excipiuntur. Quandoquidem peccatum veniale non admittit gratiam diuinam, nec illius admissio ad illam consequendam est necessaria, secundum Sanctum Thom. 2. par. 9. 87. artic. primo. & dictum fuit supra cap. 1. nu. 16. Ob quod mihi uidetur, absolutionem non esse denegandam personis, quæ componunt pigmenta, indusia, collaria, sudaria, mammillaria, & alia valde operosa, quibus communiter homines male venialiter vtuntur, licet confessorij ab hoc eas adducere deberent, præsertim moniales, quæ cum sint professæ statum perfectionis illustrem, a dandis & accipiendis vanitatum occasionibus multum cauere debent, licet non sint nisi veniales. Quia, quamuis maculam non inspergant, tollunt tamen decoris lucem, & obscurant, vt declarauit S. Tho. 2. 2. q. 87. ar. 1. post S. August. qui in lib. de penit. dixit: *Peccata venialia, si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, ut a cælestis sponsi amplexibus nos separent.*

Vigesimo tertio, quod nec etiam dat talem occasionem, qui habet artem faciendi opera, quæ ex se sunt talia, vt illis homines bene, & male uti possint, quauis maior pars male etiam mortaliter vtatur, ut efficaciter in præcitato c. negotium. nu. 8. de penit. dist. 5. probauimus, sequenti mentem diui Thom. & Caietani, 2. 2. q. 66. art. 2. & præcipue per istam rationem

quod aliqua ars, aut alia res non est mala, eo quod plures male etiam mortaliter ea vtantur. Bona enim est lex illa naturalis & diuina, de vno solo Deo recte colendo, quamuis maior hominū pars, immo & nouem ex decem, qui sunt Pagani, Iudæi, Mantri, Hæretici, & multi Catholici, male etiam mortaliter ea vtantur. Bona etiam est lex de nõ iurando irreligiose, sed maxima hominum pars recensendo in ea Gentiles, Iudæos, Mauros, & Hæreticos, & Catholicos, quos omnes illæ obligant, iurant, aut habent voluntatem iurandi per falsos Deos, aut irreligiose per verum. Sancta est item lex sexti, & noni præcepti Decalogi, de non fornicando, nec concupiscendo: maior tamen pars in illam mortaliter peccat, opere, ore voluntate deliberata, aut morosa delectatione carnali contra naturam, aut præter illam.

44 Vigesimo quarto, quod nec etiam talem occasionem peccandi dat, qui ad bonum finem permittit, aut instituit eum moderatione debita, supplicationes, congregationes publicas, & solemnes orationes, mercatus, nuptias, primas missas, belli simulachra, publica conuiuia, & exercitationes currendi, aut choreas, & tripudia faciendi. Quia prædicta resolutio eam non comprehendit, & quia sunt opera suapte natura talia, quibus homines, bene, & male uti possunt. Et quamuis multi ex illis occasionem peccandi capiant, multi tamen illis bene vtuntur, & ex his qui male vtuntur, quauis aliqui mortaliter peccent, maior tamen pars sine cõparatione non peccat, amplius q̃ venialiter.

Vigesimo quinto, an occasio peccandi quæ ex agitatione taurorum datur, sit talis, vel non infra in c. seq. num. 9. dicetur.

Vigesimo sexto, an sit talis occasio, q̃ ex permissione lupanariū publicorū dat, infra in c. decimo septimo, nu. 195. dicetur.

Vigesimo septimo, quod talis est occasio, quam dat ille, qui ne scandalizet aliū, qui iniuste offenditur, omisit aliquid facere, quod sub reatu mortalis culpæ efficere tenebatur, puta rancorem inimicum conceptum deponere, vel opitulari proximo extrema necessitate laboranti, secundum S. Tho. 2. 2. q. 43. art. 7. Richard. in 4. lib. sentent. dist. 38. & text. in cap. vtilius. de

De V. præc. Dec. Non occides. Cap. XV. 89

de reg. iur. S. Ant. 3. p. tit. 2. c. 4. §. 5. Neque opera, quæ non sunt præcepti, sed consilij, puta dare elemosynam, ieiunare, & id genus alia, omittenda sunt ob malitiam, inuidiam, vel male dispositam voluntatem illorum, qui propterea scandalizantur. Est. n. scandalum Phariseorum Mat. 23. & cap. inter verba. 17. q. 3. Imò nec quod scandalum ex ignorantia, vel infirmitate animi oritur, quod pusillorum, aut ignorantium, seu imbecillium nuncupatur, de bent bona opera in totum relinquere, seu occultari, aut differri, quousq; moneatur proximus, bonitatem eius, quod facit. Quod si post huiusmodi admonitionem adhuc scandalizatur, nihil est habendum tale scandalum, tunc enim iam fit pharisaicum iuxta prælegatos doctores, & B. Gregoriū in dicto c. inter verba. Nisi quando illi admoniti non intelligunt rationem, quæ illis redditur, aut antiqua consuetudo, vel alia ratio, quæ ipsi nituntur, persuaderet eis non esse iustam illam rationem, quæ ipsis redditur. Tunc enim, quia scandalum non ex malitia, sed ex ignorantia oritur, talia opera etiam secundum se bona, cum non sint de necessitate salutis spiritualis, dimittenda sunt, ut Card. Caiet. 2. 2. q. 34. art. 6. docuit. Nemo tamen subinde cogit, in gratiam proximi, aut propter vitandum scandalum, licere alicui nec nimicum peccatum veniale committere, secundum S. Tho. in 3. dist. 43. art. 7. ad 5. Immo neque propter impedendam mortem alterius, mentiri ullo modo licet, ea. super eo, de vsur. & c. primum 22. q. 2. facit glo. singularis c. si aliquid. 21. q. 4.

Vigesimo octauo, quod talis est occasio, quam dat is, qui ex aliqua causa occulte nescitur carnibus in diebus ab ecclesia prohibitis, vel qui ieiunij præceptis non ieiunat, & eos, qui propter ignorantiam scandalizari videntur, certiores non facit, ut patet ex prædictis.

Quid restituet animæ proximi bona ledens.

S V M M A R I V M.

45 Restituet quo pacto, qui proximum damni-
fi cauit in bonis animæ.

Op. Nauar. Tom. II.

45 Circa hoc dicimus quod qui proximo nocuit in bonis animæ, eo quod ad peccandum mortaliter ipsum induxit, tenetur iuxta vires eniti, vt bonum, quod sua opera amisit, ipsi restituatur. Nam si rerum corporalium restitutio est necessaria, multo certe amplius spiritualium, quæ ad animam pertinet, arg. cap. cum in cunctis. de elec. & auth. multo magis. C. de sacros. eccles. Siquidem hæc nobiliora bona sunt illis. c. deteriores. 6. q. 1. Proinde modo, quo nocuit, restituere debet. inducendo eum, quem decepit ad peccandum, ad penitentiam, & opera meritoria consulendo, exhortando, & pro eo Deum precibus tum proprijs, tū alienis, si opus est, interpellando, eiusq; conuersionem impetrando, reuocare contendat, absq; tñ peccati occulti manifestatione. Vnde constat, quantum oneris contrahat, qui alium ad peccandum inducit, quoniam uix dignam restitutionem facere potest, siquidem voluntas, quæ semel corruit in peccatum, uix multis est admonitionibus, consilijsque ad uirtutem resurgit, secundum Scot. in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3. in hoc communiter ibi receptum, & Adrian. in 4. de restit. q. 31. & alios alibi. Sed hæc omnia uidentur intelligenda de illo, qui ui-
dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit, vt si pater, dominus, aut pater fami-
lias auctoritate sua induceret filium suū, aut clientem, vt cum alio inimicitias exer-
ceret, aut litteris præditus, aut hæreticus quispiam, alteri persuaderet, illum, aut il-
lum contractum non esse usurarium, uel illam, aut illam doctrinam esse veram, cum contrarium esset verum, vel qui susurrando & falsa renunciando inter duos inimi-
citas disseminat. Non est autem intelli-
gendum hoc de illo, qui ad peccandum im-
pulsit alium, qui scit illud esse peccatum, & potest liberare & absque ullo timore, aut erubescencia illius, qui induxit illum ad peccandum, abstinere ab illo peccato, & ab illo resiliere. Nam hic ad nullam tenetur restitutionem a iustitia præcep-
tam, de qua hic loquimur, siquidem nihil commisit contra iustitiam, quam-
quam debet illa ex charitate, sicut alios peccatores, & aliquando plus corrigere, ad quod erudite insinuauit, & meo iudi-
cio, efficaciter probauit Sotus lib. 4. q. 4. art. 3.

artic. 3. de iust. & iure. & laus nos nuper tradidimus in cap. noli. de pgnit. dist. 1.

De quinto precepto Decalogi. Non occides. Cap. XV.

SUMMARIUM.

- 1 Præceptum quintum necat mortem corporis, non animæ.
- 2 Occidunt iusto, bellant iuste, & si uel alium defendens.
- 3 Mors aliena pro medio defensionis propria an sit licita.
- 3 Vita proximi quando plus estimanda, quam res propria.
- 4 Defensio iusta inculpata tuenda.
- 3 Fugere quis an teneatur.
- 4 Honorem ob tuendam ut licet alium percutere.

PRO fundamento dicendorum dicimus primo, sequentes Conc. Coloniensem in declaratione huius præcepti, hoc præceptum fuisse interpretatum ab eodẽ, qui illud tradidit, ut patet Matth. 5. scilicet, quod per illud non solum prohibetur homicidium, aut quævis percussio, uel etiam uoluntas id faciendi. Etenim, ut docuit Sanctus Thom. receptus 1. 2. q. 82. art. 7. quem nos sequimur in additione. c. quando. de consec. dist. 1. & supra in prælud. 9. nu. 2. nu. 2. peccata cordis, oris, & operis eiusdem sunt speciei.

Secundo dicimus, hoc præceptum tanto melius custodiri debere, quanto potiores ob fines latum fuit, quos in dicta additione conguessimus, & quod ille infringit illud, qui ob uindictam, uel aliquẽ alium respectum publicum, uel priuatam iniuriam, uult, procurat, aut operatur, aut aliquod detrimentum personale, aut corporale notabile proximi, non autẽ qui uult, procurat, aut operatur detrimentum animæ, ut ipsummet Concilium sentit.

Tertio, quod sæpe quis licet alterum occidit. Primo, ut index publica auctoritate, c. ille. 23. q. 4. Exod. 22. Maleficus non patietur uiuere super terram, secundum Sanctum Thom. 2. 2. q. 64. art. 2. etiam ob furtum, iuxta alterum Thom. in dicto artic. 2. quæ est communis opinio in 4. lib. sent. distin. 15. contra Scotum. Secundo in bello iu-

sto, quod utiam auctoritate publicæ geritur, c. nisi. c. noli. c. quid culpatur, & c. militare. 23. q. 1. Tertio ob uitam propriam defensionem, post Caiet. in dicta q. 64. art. 7. & Anton. 3. par. tit. 4. cap. 7. sub finem, & Syluest. verb. bellum. q. 2. art. 2. probamus in c. olim. 1. de restit. spõs. quod oportune pro hoc facit, ubi respondimus ad cap. 2. de homicid. quod secundum Patrum. ibidem contrarium probatur in illis verbis: Te, tuaque liberando. Respondimus etiam ad rationem, quæ pro illo facit, uidelicet quod ut supra cap. præcedenti dictum est, tenemur ad magis diligendum uitam proximi, quam nostras fortunas. Respondimus, inquam, quod illud est uerum in casu necessitatis, extra tamẽ illum maiorem curam habere quis debet rerum suarum ad suam, suorumque uitam tuendam, & ad uirtutem exercendam, quam uitæ alienæ, iuxta Sanctum Thomam receptum in dicto articulo septimo. Pro quo facit, l. ut uim. ff. de iust. & iur. At, qui capit aliena titulo alio, quam necessitatis, non est propositus in illa.

Quinto, propter defensionem proximi, gloss. penultim. Clem. 1. de homicid. & in summa. 15. q. 8. Innoc. Panor. & Commun. in cap. si uero. 1. de senten. excom. Panor. in cap. penult. de cler. percuss. quidquid dicat Fortun. prædicata l. ut uim. ff. de iur. iur. num. 24. Omnes autem hi casus una in re continentur, scilicet, quod in omnibus eis peccat occisor, qui ob odium, aut uindictam priuatam occidit, c. cum ministris. 23. q. 3. differunt autem in aliis. Etenim in tertio casu, qui hominem necat, neque peccat, neque est irregularis, in ceteris autem licet non peccet, sit irregularis, iuxta glo. sing. ab omnibus fere receptam, quæ est penult. Clem. 1. de homicid. qui in duobus primis casibus, scilicet, iudicis auctoritate, aut in bello iusto occidit, aut iubet occidere, potest quidem habere propositum, & animum occidendi propter bonum pacis & tranquillitatem reipub. at qui in alijs casibus occidit, non potest iuste habere animum occidendi, nec apprehendere mortem alterius tanquam medium ad se defendendum, solum enim debet intendere defensionem sui, rerum suarum, aut proximi, licet exinde mors aggressoris fuerit subsequens.

quinta, ut uideretur sentire S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 3. & expressit late ibi Caiet. & Car. S. Xist. in c. de occidendis. 23. q. 5. & Abulen. super Matth. cap. 5. quæst. 46.

3 Pro quibus faciunt aliqua dicta S. Augustini, quorum præcipuum est in dicto cap. de occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publicæ functione fungatur. Contrarium tamen tenuimus nos in d. cap. olim. quod etiam postea late asseruit Sotus in lib. 6. q. 1. art. 8. de iust. & iur. Primum, quod hæc subtilis limitatio uidetur noua, & nouitates, quæ parte fieri potest, sunt fugienda, cap. ex parte. de consue. tum quia nimis repellere licet, omnia iura clamant, ut habet prædictum cap. olim. & h. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil. & l. 1. ff. de ui. & vi arma. & l. 1. C. unde vi. & ibi citata in eis per glossas. Tum quia licet cui uis ferro se petentem occidere, l. sed et si quemque. ff. ad leg. Aquil. Tum quia, nisi Sanctus Tho. ubi supra hoc insinuas- set, nullus præfatorum id tenuisset, & Sanctum Thomam id noluisse dicere, satis probat Sotus ubi supra. Tum quia prædictum Augustini dictum intelligendum est de uolente occidere alium, quam aggressorem, uel aggressorem sine præcisa necessitate, ut iura iuribus concordet. quod expedit, c. cum expediat. de elect. lib. 6. & lib. 1. C. de inoff. donat. Tum quod aliqui uix ullum unquam occideret aggressorem sine peccato, quamquam omnis inuasus, ut plurimum, concipit uoluntatem occidendi, si alius, se suaque ueri nequeat. Tum quod metus mortis, quæ est secundum Philosophum, omnium terribilium maximum, non permittit, ut fragilis humana tam æquo animo sit, ut percutiendo aggressorem. solum uelit se defendere, & non occidere, & ita qui se defendit, etiam uibrando ensẽ, non peccat, secundum glo. Clem. 1. de homicid. etiam si spiculi dirigat in guttur aggressoris, ut recte explicat Sotus. Quare non licet occidere alium antequam aggrediatur, ne occidatur ab eo habita opportunitate id faciendi, licet sciat id eum uelle facere, quia nulla iura naturalia, nec humana hoc permittunt in alium, quam aggressorem, ut præfatus Augustinus vi-

detur innuere. Credimus autem dici potest, quoad hoc illum tantum aggressorem, qui decessit occidere alium, nulla mora interposita, qua illo modo possit effingere mortem, nisi præueniat eum antequam aggrediatur, qualis uidetur esse uxor, quæ certo nouit se occidendam a marito pugione. quem supposuit cernicalia ad occidendam eam dormientem, & non potest fugere conclusa clauis ianua. Non tamen uidetur talis, qui occidit insidiato rem suam, nondum aggredientem, a quo tandem certo credit se occidendum, nisi præueniat, de quo me quidam eruditus interrogauit, quia hoc casu interponitur magna mora diei, mensis, uel anni, quæ se posset liberare abscondendo, continendo se domi, uel aliquo tuto loco, morte morbo, aut penitentia insidiantis. quod ut puto, esse uerum quoad fori interius, ita uidetur in foro exteriori excusatum iri, si occisus minatus fuit mortem occidendi, & erat consuetus suas minas exequi, quod Castrensis annotauit in l. 1. C. quando liceat unienique sine iud. se uendica. Item, ut quis in tribus ultimis casibus iuste occidat, oportet, ut circa defensionem obseruet moderamen inculpate tutelæ, ut id solum faciat, sine quo iniuria non posset vitari, ut in glo. si dicti. cap. olim. plusquam alij declarauimus. Proinde non liceret, se defendere maiori ui, quam sit ad propulsandam iniuriam necessariam, per dictum c. olim. & per dictam l. 1. C. unde vi, & per tradita a S. Ant. 2. par. tit. 7. c. 8. §. 1. nec consequenter armis ab eo, qui sine illis innaditur, iuxta prædictam glossam: nisi quando pugio inuasoris est ita, aut paulo minus fortis, quam ensis inuasus, iuxta eandem glossam singul. communiter receptam, dicta l. 1. Idem nobis uidetur, quando, nisi se armis defenderet, iniuriam maximam honoris, aut personæ pateretur, siquidem iuxta prædictam in 4. casu supra eodem cap. num. 2. recte quis potest ob suarum rerum custodiam alterum occidere, at honor pluris ualeat, quam alia bona fortuna, c. iust. iuncta glo. uerb. modestia, de pgnit. Pro. 22. Arist. 2. Ethic. & glo. extranag. ad conditorẽ. §. uersus uerb. honori. de uerb. signific. & iniuria personæ maior est, quam fortunarum. l. in seruorum. ff. de pgnit.

Secunda pars Decret. De V. præc. Dec. Non occides. Cap. XV. 91

4 Ex quo, in dicto cap. olim, extra gl. cum Panor. inferebamus, q. si ille, quem alius aggreditur, non potest absq. suo dedecore fugere, non tenetur id facere, & si non potest vitare vulnus, aut alapa, quam sibi alter molitur impingere, nisi ipsum occidendo, poterit occidere. Bal. in repet. l. 1. C. unde vi. Contra verò, qui iam est vulneratus, uel quem aggressor iam reliquit & fugit, non potest absque peccato illum occidere, quoniam iam illud est vindictam sumere, & limites defensionis transgredi, secundum Richar. in 3. lib. sent. distin. 37. Quod limitandum existimo, quando affectus iniuria vulneris, aut alapa, uel alia, magnam sui honoris iacturam faceret, si fugientem non persequeretur. Nam talis posset eum persequi, & percutere tantu, quantum ad sui honoris defensionem opus esset. Nam licet illud non esset defendere personam, neque fortunas, esset tamen defendere honorem, quem licet, ut prædictum est defendere, etiam occidendo, si eo ad id opus esset. Addimus item, quia multis uidetur id expedire, licet res manifesta sit, scilicet, maritum occidentem, aut cupientem occidere uxorem in adulterio deprehensam, peccare mortaliter, capit. inter hæc. 33. quæstio. vbi glos. sing. & celebr. quamvis in foro exteriori minime puniatur.

Peccat mortaliter quis contra hoc quintum præceptum.

S V M M A R I V M.

- 4 Occidit, feriens, procurans, & eo gaudens, nisi id faciat se, vel alium,
- 5 vel sua bona defendendi, vel sui larro.
- 5 Larro diurnus et nocturnus in quo differunt.
- 6 Occidens casu, & exponens se periculo mortis corporalis.
- 7 Irregularis est occidens maritum alicuius summa ob sui defensionem.
- 8 Occidens, aut feriens ministros iustitiae, etiam se defendendo.
- 9 Duella mala, & torneamenta iniens, vel eis assilens.
- 9 Torneamenta quadam sunt licita.
- 10 Mortem alienam desiderans, & ea de se delectans.

- 10 Delectari potest quis bono nascente de alterius morte.
- 10 Mortem propriam tratus exoptans, aut vitam abbrevians. nu. 12.
- 11 Excommunicatus qui clericus se ipsum percutiens.
- 12 Martyr se ob tadum vita se offerens, aut optans se non fuisse natum.
- 13 Comedens, vel propinans notabiliter noxia.
- 13 Infante cum tenero in eodem lecto dormiens.
- 13 Mater quæ filium suum tenerum admittit in lecto.
- 14 Abortiens, vel abortiendi periculum subiens, & procurans.
- 14 Irregularis fit quis propter abortum procuratum.
- 15 Bellum ad iniustum pergens, vel in eo militans.
- 15 Restitutio rei lucrifactæ in bello iniusto.
- 16 Mortem ad iniustam pergens, vel ab ea non liberans. nu. 17.
- 17 Vindictam non retians, consensuens illi, vel morti aliquo ex nouem modis.
- 17 Testem ad condemnandum nemo tenetur se offerre.
- 18 Taurorum agitatio quando auctori visa vale de crudelit.
- 18 Taurorum agitatio Gallis, & olim Nauarri in consuetudine.
- 19 Taurorum agitatio per Pium V. prohibita, ut intelligenda. nu. 20.
- 19 Taurorum agitationis duellis aquata qui prohibentur interesse.
- 20 Festa Sanctorum non tauris, sed hi ex hilaranda.
- 20 Taurorum agitatio torneamentis aquata, ut moderata licet.

1 **E**X præfatis inferitur peccare mortaliter contra hoc quintum præceptum. Primo, qui iniuste occidit, aut mutilat, aut fustit, uel aliter notabiliter ferit aliud, aut quidpiam horum vult procurat, aut delectatur ea fecisse. 23. quæstio. 4. in fine summa. Id autem quod Ioan. Maior in 4. lib. sentent. distin. 17. q. 4. admonet, ut confessorius interroget homicidam, quid impulerit ipsum ad occidendum, & quantum temporis in proposito perseuerauerit, & quoties decreuerit id facere, & postquam perfecit, quoties meminuit & factum placuit. illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorum circumstantiam, quam numeri uocant, & non pertinet plus ad hoc peccatum, quàm ad alia.

Et

De V. præc. Dec. Non occides. Cap. XV. 91

Et quod dicit, toties hominem illu peccare mortaliter, quoties id uoluit, debet limitari iuxta illa, quæ in c. 1. de pœn. distin. 5. nu. 48. & supra c. 6. nu. 14. & seqq. definita sunt, scilicet, ut non procedat quando absque interruptione operis exterioris, actus interior continuatur, vel absque interruptione actus interioris ap paratus exteriores, & præludia maleficij multiplicentur.

Dixi supra: Iniuste: quoniam, qui iuste occidit propter iustam defensionem proximi, vel sui honoris, & rei familiaris, etiam si aliter propter vitam defendere posset, non peccat; licet irregularitas cōtrahat, iuxta glossam singularem, quæ penultima est, Clem. 1. de homicidio, receptam per omnes ibi, & Syluest. verb. homicida. q. 2. Quamuis postquam hæc feri pmissimus, contrarium tenuerit ibide Reuerendissimus Segobienfis Didacus a Leyua, sequutus Fortunium, in l. vi. vim. ff. de iust. & in eo quod eiusmodi defensor non peccat, quæ ratio fragilis est, cum indices, aduocati, & testes, & alij sine peccato cooperantes ad iuste damnum morte delinquentem, nō peccent, immo mereantur attamen irregulares sunt, secundum omnes, ut dicemus infra c. 27. nu. 209. & seruat Curia Rom. stilus, qui ius facit, & quam graui. de crimin. falsi, & c. ex litteris. de constit. Quare a comuni non est recedendum.

5 Secundo, peccat mortaliter, qui noctu, aut diu turem interimit, cum posset illum apprehendere, & se suæque defendere, nō occidendo eum, per resolutionem communem, in c. li. perfodiens. de homicid. & enim quamuis magna intercedat dissensio, quantum attinet ad forum exterius, inter latronem diurnum & nocturnum, quod hic præsumitur occidere uelle, non autem ille: quod ad forum tamen consensu nihil est discriminis; quia occisor scit veritatem, cui in hoc foro credit præsumptio, argu. c. 1. u. & cap. is qui cum eis. adnot. de spon. Tercio, qui occidit aliquem, etiam propter tenendam suam castitatem, quam adhuc saluo omni honore suo poterat bene defendere, fugiendo, vociferando, uel alio modo, iuxta communem opinionem, quam S. Anton. secunda par. titu. 4. cap. 8. §. 2. optime de Op. Nauar. Tom. II.

clarauit. Nec interest, an sit vir, aut femina sic se defendens.

6 Quarto, qui casu occidit, percutitve aliquem præter intentionem: sed in culpa fuit in non aduertendo, vel non adhibendo eam diligentiam, quam homines mediocriter prudentes in similibus actibus adhibere solent; ne mors aliqua, vel nota personalis consequatur; ut si deiiciens regulas ex aliquo recto, antequam deorsum eas mitteret, non præmonuit transeuntes, nec ullum eius rei signu posuit: aut castigaturus aliquem puerum, non abstulit gladium a cingulo, quo erat castigaturus, per quæ postea è vagina elapsum, illum occidit, aut lædit, c. ad audiendum. c. lator. c. presbyterum. de homicid. si putator. ff. ad l. Aquil. Et addimus, quod ad hoc, ut homicidium casuale sit peccatum mortale, nec ne, parum facit, ad re, an opus, unde mors consequitur, licitum sit, vel illicitum: nam in viroque casu crimen erit letale, si præcessit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad periculum mortis vitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita: quamuis quantum ad irregularitatem plurimum referat, ut Caietan. 2. 2. quæst. 64. art. 8. sufficiens probauit.

7 Vnde inferitur, illud S. Antonini. 3. par. titu. 3. cap. 8. §. 1. qui illicite aliquid aggreditur, quod est causa, ut alium occideret propter sui necessariam defensionem, non solum peccat id aggrediendo, sed etiam est homicida: quod est intelligendum, quando opus illud illicitum erat quædam via ad homicidium perpetrandum, iuxta mentem Caietani in dicto artic. 8. Vt si intendens tantum percutere hominem, interimit, & probatur efficaciter per c. si. de homic. li. 6. Per quod defendi potest aliud eiusdem S. Antonini dictu, in dicto §. 1. scilicet, q. qui ad mulierem alienam ingreditur, eiusque maritum interficit, ut se defenderet ab eo, qui eum inuentum cum illa volebat occidere, est homicida quoad irregularitatem. Talis. n. ingressus iure dici potest esse via ad tale homicidium, & subinde præuide ri debuisse ab eo illius consecutionem. de quo latius infra c. 27. nu. 238.

8 Sexto peccat, qui damnatus ad mortem, occidit, aut percutit ministru iustitiæ, quo

Secunda pars Decret.

quo se eripiat, quoniam, quoties vis est iusta, resistentia est iniusta, iuxta gl. ut vim. ff. de iust. & iur. & Secum communi ter receptum in 3. lib. sententiar. dist. 15. q. 3.

Septimo, qui, ne timidus, pusillanimis aut ignavus habeatur, vel per audaciam nimiam decernit deliberare amittere, aut amittendi periculo exponere vitam, aut membrum aliquod, vel partem eius notabilem, aut inferendi notabile damnum in proximi personam, loco, tempore, vel modo indebito, iuxta mentem S. Thomae 2. 2. q. 126. ar. 1. receptam, & per Caiet. in summa verb. timidas. Dixi. Deliberare, quia subreptio & inconsideratio eius, quod aggrediebatur, ipsum excusare posset a mortali, Caiet. ibidem, & probatur per dicta in cap. 11. supra eodem num. 4.

Neque obstat, quod ex hoc videtur inferri unum fallum, scilicet latronem, qui foretur peccare bis, videlicet furando, & se exponendo periculo suspensionis, quia hic agitur de illo, qui per intimiditatem, ne habeatur timidus, stulte & directe per se, se exponit periculo perdendi vitam, & latro autem non se exponit per se, & directe, nec per intimiditatem eiusmodi periculo, sed per accidens, & per quamdam consequentiam, quod non diversificat, nec multiplicat speciem peccati. arg. a. si quis ne causam, ff. de rebus cred. cum multis ibi citatis per recentiores, & S. Thom. 2. 2. q. 18. ar. 1. Et ideo concedo, quod latro, qui furaretur, ne a socijs indicaretur timidus mortis, quam propter furtum incurrere posset, bis peccaret.

Octavo peccat, qui aliquo loco vitur cum periculo suae vitae probabili, puta funambulus super funes in altissimis locis corpus volutans, iuxta Sylvest. verb. ars. q. 8. quod meo iudicio, non procedit quando prudentis arbitrio ille funambulus ei viribus & velocitate pollebat, locusque sic erat appositus, ut sine periculo verisimilitate locum exercere posset, arg. extratrag. 2. Ioan. de torneamen.

Ex quo inferitur responsio ad quaestionem: An qui hauriunt, vel dant venenum ad experiendam theriacam mortaliter peccent? Et alij quidem videntur non peccare, concurrentibus his, scilicet, quod qui composuit illam, pro homine lega-

li habeatur, & quod eam de consilio insignium medicorum solito de more iuxta praecpta medicinae composuerit, & quod, iam facto in aliquo bruto animali periculo, virtus eius comprobata sit, quodque tam qui dat, quam qui sumit lucrum credit, theriacam esse talem, qualis esse debet praedicto modo composita, & nullum subesse mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculum. Alijs tamen aliud visum est, quibus libenter accedo ante periculum, vel experimentum factum, eo quod satis experimentum potest accipi in brutis, post tamen factum, non auderem damnare aliorum opinione usum.

Nono peccat mortaliter, qui aliquod duellum, sine singulare certamen illicitum aggreditur, vel procedit ad torneamenta, aliave huiusmodi exercitia prohibita, unde plurimum exdes, vel gravia vulnera reportantur, vel ad id alium induxit, vel non impediit, cum posset, cap. monomachiam. 2. q. 5. c. 1. & 2. de cleric. pugn. in duello, capit. primo, de torneamen.

Dixi: Ut plerumque, unde exdes, vel gravia vulnera reportantur, quoniam multa torneamenta, hastiludia, ludus Troianus, sine cannarum, vel virgarum, quibus equites testis elypeis ludere solent, alijs huiusmodi, quae exercentur, eo adhibito moderamine, quo exdes & alia pericula caveantur, non sint illicita, sed potius permittuntur, per extratrag. 1. de torneamen. quod probat Ioannes Maior, in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 5. licet quandoque, sed raro, mors & vulnera notabilia consequantur. Dixi. Duellum illicitum, quod qui iustum duellum ingreditur, non peccat, quale est illud eius, cui per sententiam iustitiam, vita vel membrum eripiendum est, nisi cum accusatore in arenam, & illud duellum descendat, quale est et illud Regis, vel Ducis, qui videns se fovere iustitiam, & ab adversario multo maiori potentia precelli, quo credit se in universali praelio ab eo superandum, & ideo eligit duellum & singulare certamen iuxta sententiam Caietani 2. 2. q. 95. ar. 8. Nuper autem Cone. Trid. sess. 25. c. 9. de reformat. addit multa quoad duelli materiam, quae sup. c. 11. num. 3. posita fuerunt.

Decimo, peccat, qui interfuit huiusmodi

De V. praec. Dec. Non occides. Cap. XV. 92

modi torneamentis, aut duellis illicitis cum magna sui animi voluptate, consensuque deliberato, quod fierent, vel tali intentione spectat eos, ut licet foret sibi interdictum spectare illos sub reatu mortalis culpa, nihilominus sub reatu ariet eos, vel eius praesentia fuisse in causa, ut tales ludi fierent, Sylvest. verb. duellum. 3. Quamvis extra hos tres casus non erit amplius, quam veniale, nisi ratione scandalum fiat mortale, eo quod spectator sit sacerdos, aut monachus, Aug. in interrog. 5. praec. Dubio autem quotidiano, quod circa haec movet quidam, respondetur infra in fine nu. 27.

Undecimo peccat, qui deliberate alius mortem optat, ut in eius manus, aut officium succedat, vel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo secundum omnes, vel etiam si quamvis mortem ne mini desideret, neque ex alterius exdes voluptatem capiat, sed animadvertens de liberate delectatur, cogitatione, perversi operis homicidii, quia inde sibi aliquid bonum vel utilitas provenire posset, vel sentiunt S. Bonaventura in secund. dist. 24. in exposit. litterae post quaestionem 4. Alexan. Alen. 2. par. tractatu de peccato veniali, & Caietan. in summa, verb. delectatio morosa, quamvis delectari propter bonum, vel utilitatem, quae ex illa morte sibi orientur, non autem propter ipsam mortem non esset peccatum, propter ea, quae in rep. cap. inter verba. 1. q. 3. & in addit. cap. quando. de consecr. dist. 1. diximus. Qui etiam optare licet alterius mortem, aut morbum, aut rei familiares in curam, in finem, ut convertatur ad dominum, vel ne tot tantaque facinora perpetraret, vel in alio finem honestum & sanctum, iuxta Alex. in tract. de maledic. & S. Thom. 2. 2. q. 36. ar. 1. ut multi sancti desiderant mortem Turcarum Principi, si non se convertat, ut Deus Christianismum liberet ab eius tyrannide. Immo & inimici Christianis iniuste non sequentibus, quando aliud non adesset commodius remedium, possemus ob hunc finem desiderare, eam, ut spectatam tradidit Sotus lib. 5. quaest. 12. artic. 3. de iust. & iur.

Duo decimo, peccat mortaliter, qui de liberato animo sibi mortem, aut membri

mutationem praeparat, impatientia, dedecore, paupertate, aut pro quovis alio infortunio exoptat, cap. si non licet. 2. q. 5. iuxta beatorum Aug. lib. 1. de civi. Dei, & Sanctum Thom. receptum. 2. 2. q. 64. ar. 1. & Oliverium Malhart. de triplici tedio. in sermone 8. adventus. Quoniam nemo est dominus, saltem quo ad hoc, suae vitae, aut suorum membrorum, i. liber homo. ff. ad l. Aquil. cap. contingit. 1. de sent. excomm. & ob alias rationes, quas beatus Tho. in dicto art. 5. adducit. Proinde si ea de causa, cum esset clericus, aut monachus sibi ipsi manus iniecit, excommunicationem incurrit, iuxta Io. And. Panor. Fely. & alios omnes d. c. contingit. 1. de sent. excomm. Non autem illam incurrit, qui zelo devotionis pectus pugno, faciem palma, vel corpus ut cohiberet disciplina percussit. Neque etiam, iudicio nostro, si talis est percussio, ut sibi licite posset inferre, licet non consentire, ut sibi ab alio inferretur, qualis est capillos, aut barbâ uellere, se alapis exdere ob mortem parentum, aut amicorum, iuxta mentem omnium doctorum in dicto cap. contingit, quamvis nullus eorum hoc expresserit.

Decimo tertio peccat, qui seipsum offert, vel habet animu offerendi se ad martyrium principaliter ob vitam suam tegdium, vel alium finem indebitum, quam ob sanctae fidei catholicæ amorem, Sylvest. ver. martyrium.

Decimo quarto, qui vult vitam decurtare, aut decurtat per abstinentias, quas seipsum, & advertit esse indiscretas, etiam si absque intentione abbreviandi eam, id faciat, sed advertit, quod eam decurtat, iuxta sententiam B. Hieronymi in c. non mediocriter de consecr. dist. 5. & utrumque Tho. 2. 2. quaest. 147. ar. 3. quamvis id velit, aut faciat, quo melius Deo pro peccatis suis satisfaciatur.

Dixi. Quas seipsum, & advertit esse indiscretas, quia non videtur esse mortale, si se bonum opus facere existimat, immo neque veniale, si faciat id existimans probabiliter eas non esse indiscretas, secundum Iuniorum ibidem 2. 2. quaestio. 147. artic. 2. Id quod etiam Gerson in 4. pan. in serm. Dominica 2. Quadragesimae, videtur sentire.

Decimo quinto, qui propter aliquod,

Secunda pars Decret.

infortunium cupit deliberare se nunquam fuisse. Alex. tir. de Accidia.

Decimosexto, qui coniecit, aut fuit causa conijciendi aliquem in carcerem iniuste, siue sit iudex, siue non, c. non sane 14. q. 5. verbi. fin. l. 1. C. de priu. care. & insuper tenetur totum damnum, & iniuriam, quam intulit, compensare.

13 Decimosextimo peccat, qui agrotans, aut sanus concedit, aut bibit aliquid, aut dedit alteri sano vel agrotato comedendum, aut bibendum, prope intelligens, vel intelligere debens, sibi uel alteri inde graue aliquod nocuenti salutis euenturum, Innoc. recep. in capit. tua. de homic. arg. c. fin. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad l. Aquil. maxime si illa medicus interdixerit, atqui, si damnum sit exiguum, non erit amplius, quam veniale, secundum eundem.

Decimononauo mater vel nutrix, quæ tenellum infantem, ne cinlet, aut ne ipsa surgens e lectulo frigoris intemperiem, pariat, in suo lecto noctu ita collocat, ut periculum imminet inter dormiendum puerum suffocandi, siue suffocet eum siue non arg. cap. consilium. 2. q. 5. & c. si de his, qui fil. occid. Atqui non peccat, saltem mortaliter, si non est tale periculum verisimile, etiam si casu eum suffocet: puta, quia cubile est amplum, & puerum a se longe posuit, neque dormiens subinde locum solet mutare, immo ubi semel se collocat, ibidem solet se persistere, iuxta mentem Pan. in d. cap. fin. & 2. 2. quest. 64. artic. 8.

14 Decimonono peccat, qui mulierem grauidam, cum nosset illam utero gestare, ita grauius afficit, siue sit matritus, siue alius, ut in probabile periculum abortus, ipsam conijciat, etiam si postea non abortiatur, sicut e contrario, si in tale periculum probabile illam non impulsit, et si postea abortiatur, non ideo peccat mortaliter, argum. capit. sicut ex litterarum. de homicid. adiunctis, quæ ibi ait Panor. nu. 6. & Anton. 2. par. tit. 7. c. 8. §. 1. quam nit non fiat irregularis, si fetus caret anima rationali, cap. aliquando. cum sequen. 32. q. 2. neque ex de re dubitatur, glossa in cap. si aliquis de homi. Fetus autem, si masculinus sit, ad diem 40. infunditur anima, si vero femininus ad diem 80. iuxta

ta glossa receptam in summa. §. dist. per illum text.

Vigesimo peccat mulier grauida, quæ procurat abortum, sumendo pharmacum in eum finem confecta, vel nimio labore corpus defatigando, vel quocunque alio modo, etiam si effectus non sequatur. Nam ut quis letaliter delinquit, factus est malum animum habere, vel culpam, quam latam admittit, c. 1. de præsumptio. c. si quis per negligentiam. de consecr. dist. 2. Imò etiam si absque proposito abortiendi facit aliquid, quod tali periculo probabiliter se exponit, ut cum graui oneri humeros supponit, vel immoderatis laboribus corpus vexat, vel tripudij, aut choreis nimis exultat: iuxta mentem beati Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. Atqui, si iocus est levis, & moderatus, & periculo carens, non peccat mortaliter, etiam si postea eam consequatur abortus. iuxta Panor. in cap. sicut.

15 Vigesimo primo peccat, qui proficiscitur, aut vult in bellum proficisci, sciens illud esse iniustum, talem ex parte illius, cui vult opem ferre, 23. q. 1. in principio. Immo etiam si eo pergit stipendij solius intuitu, nihil attendens, an iustum sit uel iniustum, siue sit subditus, siue non, Caiet. in summa. verb. duellum. par. 2. Quin etiam si scit, bellum esse iustum, vadit tamen cum intentione deprauata principaliter inimicos occidendi, aut predia, & rem omnem deuastandi, quamuis in hoc casu non obligetur restitutioni, iuxta sententiam Caiet. 2. 2. q. 46. art. 1. Neque etiam in 2. casu, si bellum est uere iustum, propter eandem rationem. Verum est tamen, subditum posse iuste ad bellum proficisci (si imperio domini sui admonitus pergit) etiam si non secum præmedietur, an sit iustum, dum tamen credat esse tale, cap. quid culpatur. 13. quest. 1. Neque ulla est differentia inter subditum & externum, qui ante belli exordium eidem Principi inserviebat, secundum Caiet. in summa. verb. bellum. par. 2.

16 Vigesimo secundo, qui fert, aut vult ferre iniuste mortis sententiam, aut alterius nocuenti corporis contra aliquem, cap. omnis. 45. dist. cap. 2. de re iud. libro sexto. Vel si iniuste morti damnatum non liberat, cum id facere possit. Pro. 24.

Erue

De V. præc. Dec. Non occides. Cap. XV. 93

Erue eos, qui ducuntur ad mortem, vel inuaso ab inimicis suis, cum possit, non subuenit secundum beatum Ambr. in c. non in inferenda. 23. q. 3. Si tamen commode uerbis, aut opere, absque suo periculo potest supplicias ferre, alioqui minime tenetur, nisi esset officarius publicus, qui etiam armata manu debet defendere eum, quem sibi videtur defendere posse, secundum Sanctum Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 2.

17 Vigesimo tertio, qui suo testimonio aliquem ab iniusta morte, pena damni, vel infamia potest liberare, & non vult testificari id, quod nouit, etiam si non iubeatur id facere, neque saltem facit, quod in se est, denunciando ueritatem ei, cui potest prodesse, arg. c. 1. de crim. fal. Sanctus Tho. 2. 2. q. 70. art. 2. Gabr. in 4. lib. sen. dist. 25. q. 6. art. 2. conclus. 7. nisi per confessionem sacramentalem tantum id nosset, tunc enim tenetur tacere, & non intromittere se ad liberandum eum, etiam si statim esset suspendendus, ac si nihil penitus audiret, non enim nouit, an reus data opera delictum illud in ea confessione subtraheret. Io. Maior. in 4. lib. sent. dist. 31. q. 1. Nullus tamen se tenetur offerre ad testimonium ferendum, quo aliquis condemnatur, nisi quando iuxta iuris formam esset a iudice constitutus, etiam si seculari exinde periculum immineret. Quia ille sponte sua se in id periculum ingessit, reus autem inuitus, secundum eundem Sanctum Tho. dicta quæst. 70. art. 1. nisi quando accusator, qui obligatur ad id in conscientia, accusat, ut in c. inter uerba. 11. quest. 3. copiosius diximus. Qui vero contra aliquem falsum protulit testimonium, ob quod ille est in periculo perdende uitæ, debet suum testimonium reuocare, & omnem suam operam adhibere, ut illum eripiat, etiam si ob id oporteat eum perdere uitam. Quia uis qui alium occidit, ob quod alius eum periculo uitæ suæ est in carcere, non uidetur obligatus se ipsum prodere, seque periculo propriam uitam amittendi exponere. quod Scotus uidetur innuere libro quarto, quest. 6. art. 3. de iust. & iur. cuius sententia iuri conforrior uidetur illa, quam habuit Medina. in Codice de poenitentia, oppositam præ-

cedenti, fundans se magis in charitate, quam in iustitia.

Vigesimo quarto, qui, cum aliqua affectus esset iniuria, sciretque cognatos suos, uel amicos uindictam facere uelle, non uenit eis id expresse. capitu. Petrus. de homicid.

Vigesimo quinto, qui, esto quod nihil facit, nec vult facere ex supradictis, tamen consentit in eo aliquo modo ex nouem illis supra a nobis in c. 11. nu. 12. expositis, puta imperando, consulendo, præbendo consensum, laudando, malefactorem recipiendo, uel ipsum adiuuando, vel non impediendo uerbis, operibus, aut monuit, cum id posset & teneatur facere, ut ibidem dictum est.

18 Vigesimo sexto peccat, qui agitat, vel facit agitare tauros. Circa quod interrogatus Madritij, ubi Curia Regia residet. An ludus agitationis taurorum sit peccatum mortale? Respondi sequentia. Primum ante septuaginta annos me coram confessario Compluti accusasse, quod cum essem adhuc puer, illius academice scholasticus, taurorum agitationis spectaculo inter fuisset. Secundum, quod quia tunc uidi duos, aut tres homines, a quodam tauro feroci immaniter dilaniari, statui nunquam amplius eorum agitationis spectaculo interesse, & ita nunquam amplius interfui, nisi semel Salamanca ad id coactus ui muneris decanatus & patronatus, quo in quodam uiro doctissimo ad doctoratum prouehendo de amore fangebar, ubi Dei gratia nulum detrimentum acceptum fuit.

Tertium, quod ab hinc 20. & 30. annis libenter subscripsissem, prædictam agitationem esse peccatum mortale. Tum quia sic audiueram a præceptoribus meis Parisiensibus, qui celeberrime illius academice Complutensis fundamenta iecerunt. Tum, quod in Gallia non solent sic agitari, cuius rei causa non est, quam aliqui existimant, scilicet, quod sint ciuitates & mansueti, nostra enim grate, Tholosæ quadam Vacca, quam prædine quidam Borgenis Hispanico more in amolo suæ domus panimento agitare fecit, ipsum met, ascensis aliquot scalarum gradibus, interfecit. Tum, quod eiusmodi agitationis spectaculum multorum peccatorum Super-

Superbix, Vanxglorix, Luxuriæ, Gula, Iræ, & aliarum specierum occasionem præbet. Tum, quod, ut antea in hoc ipso loco diximus, illiciti sunt ludi, in quibus ut plurimum occisiones & magna vulnera contingunt, qualia in hac agitatione contingere videntur. Tū, quia ut ille Capitaneus Ioannes ab Azpilcuera, & Xabier (qui fuit frater illius celeberrimi Francisci a Xabier, vnius & tredecim, qui ordini Societatis Iesu longe illustri & fragifero initium fecerunt, tam fortis gladio corporali, quam ille spirituali) dicere solebat, in his taurorum agitationis ludis, viros magis ad fugiendum hostem, quam ad spectandum sese aduacere, ob idque nunquam huiusmodi ludis intererat. Tum quod torneamenta iure canonico prohibentur, cap. 1. & 2. de torneamentis. adeo ut, qui in illis moritur, quamvis confessus, & sacra communione munitus decedat, non sit in sacro loco sepeliendus, & agitato taurorum torneamentis similis videtur. Ergo de ea idem erit ius illud. scilicet ad l. Aquil.

Sed post ab hinc decē annis & citra, nō sum ausus id asserere. imō ut id facerem a multis seruis selectis opportunē & importunē rogatus, respondi, quod agitatio taurorum cum moderamine & debita cautela de se nō est peccatum, sanctissimam tamen fore legem, quæ illam prohiberet, quoniam raro debita cautela, & moderamine exerceatur: quam legem, nunc postea quam ego in Urbem appuli, scilicet. Pius V. Pont. Max. mira pietate, prudentia, & in viam Domini ones suas dirigendi desiderio ardens, tulit, & promulgauit, Kalen. Nouembris anni 1567. in hæc verba.

Pius Episcopus Seruus seruorum
Dei, Ad perpetuam rei
memoriam.

DE salute gregis Domini nostri cura diuina dispensatione crediti, prout ex debito pastoralis officij adstringimur, solliciti cogitantes, fideles cuncti gregis eiusdem ab imminentibus corporum periculis etiam animarum periculo, perpetuo arcere studemus. Sane licet attestabili duellorum & fur a dia-

bolo introductus, ut eruenta corporum morte, animarum etiam periret, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit, nihilominus adhuc in plerisque ciuitatibus, & alijs locis nunquam ad ostentationem virtutis suarum, & audacia in publicis praprisque spectaculis cum tauris, & alijs feris be- sijs congregari non cessant, unde et hominum mores, membrorum mutilationes, animarumque pericula frequenter oriuntur, &c.

Nos igitur considerantes hæc spectacula, ubi tauri, & fera in circo, vel foris agitantur a pietate & charitate Christiana aliena esse, ac volentes hac cruenta, turpiaque damonij, & non hominum spectacula abolere, & animarum salutem, quantum cum Deo possumus providere, omnibus & singulis Principibus Christianis, quacunque tam ecclesiastica, quam mundana, etiam Imperialis, Regia, vel quauis alia dignitate fulgentibus, quous nomine nuncupentur, vel quibusvis Communitatibus, & Rebus publicis hac perpetua nostra constitutione vultura sub excommunicationis & anathematis pœni ipsos facti incurrendis prohibemus, & interdiciamus, ne in suis prouincijs, ciuitatibus, terris, oppidis, & locis huiusmodi spectacula, ubi taurorum ferarumve agitationes exercentur, fieri permittant.

Milibus quoque, ceterisque alijs personis, ne cum tauris, & alijs bestijs in prædictis spectaculis ipsi tam pedestres, quam eque- stres congregari audeant, interdiciamus, quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura.

Clerici quoque tam regularibus, quam secularibus beneficia ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis, sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis intersint, similiter prohibemus. Omnesque obligationes, iuramenta & vota a quibusvis personis, vniuersitate, vel collegio de huiusmodi taurorum agitatione, etiam si ipsi falso arbitrantur, in honorem Sanctorum, seu quarumvis ecclesiasticarum solemnitatibus, & festiuitatibus, qua diuinitus laudibus, spiritualibus gaudijs, pijsque operibus, non huiusmodi laudibus celebrari, & honorari debent, hactenus saluas, & saluas in futurum fendas, qua & quas omnino prohibemus, cassamus, & annullamus, ac pro eâ, nullis, & irritis haberi perpetuo decernimus, atque declaramus.

Manda-

Mandamus autem omnibus Principibus, Comitibus, & Baronibus S. R. E. feudatarijs sub pœna priuationis feudorum, qua ab ipsa Romana Ecclesia obtinent, & reliquis vero principibus Christianis, & terrarum dominis prædictis habitantibus in domino, & in virtute sanctæ obediencie mandamus, ut pro diuina namini reuerentia & honore præmissa omnia in suis dominij ac terris huiusmodi exactissime scruari faciant, & eueritatem ab ipso Deo mercedem boni operis recepturi. Ac cunctis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis, alijsque locorum ordinarijs in virtute sanctæ obediencie, sub obediencie diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ præcipimus, quatenus in ciuitatibus & diocesis, prædictis præsentem nostram litteram sufficienter publicari faciant, & præmissa etiam sub pœnis & censuris ecclesiasticis obseruari procurent. Non obstantibus constitutionibus, & Statutis Romæ apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Domini 1567. Kalen. Nouembris. Pontificatus nostri anno secundo.

Huius extraneæ gentis definitionem limitarem, salua sanctæ Sedis Apostolicæ censura, ne procederet in agitatione taurorum, vel aliarum ferarum ita moderata, ut probabiliter credi possit, eam non consequutura notabilia nocumenta personalia, puta mortes, vulnera, ossium rupturas, & id genus alia. Tū quia ratio & lūis, quæ mouerunt eius latorem ad eam edendam, fuit, quia frequenter ex huiusmodi agitatione consequantur tali, ut colligitur ex promissio eius, unde solet causa finalis legis consilij, l. fina. ff. de hereditib. instit. & capit. quia propter de electum eis adnotat, quæ cessant in agitatione, ut in prædicto est, sic moderata, & ita cessare debet etiam eius dispositio, ea, & iuxta limites rationis legis debet restringi, vel extendi. arg. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de legat. 2. & l. adigere. §. quoniam. ff. de iure patro. cap. suggestum. capitulo meminimus cum adnotatis eis a Panorm. ab alijs recepto. de appella. & capit. quoniam contra falsam. de probat. Tum quia, licet prohibita sibi absolute torneamenta per capitulum primum de torneamentis permittuntur tamen illa, quæ cum moderatione prædicta sunt, quia in eis cessat ratio illius prohibitionis absolute,

ut supra numero nono, dictum est, & probatur in extranea. t. de torneamentis. & usus totius Christiani orbis obseruat. Tū quia videmus ubique, etiam in Vrbe, passim agitari tauros, boues, & bufalos chordis longis pedes vel cornua ligatos, etiā per medios calles transitu hominum frequentes, quod tamen nemo, etiam post prædictam extraneam, damnat, quamvis aliquando contingat aliquod notabile nocumentum. Immo quotannis in carnispruiuo solemnibus cursibus equorum, bufalorum, equarum, & asinorum, brauijs præuerti propositis in Vrbe celebratur, quamvis casu insidentium, & occursum eorundem nonnunquam prædicta mala contingant. Tum quia multi uiri, eruditione, pietate, & religione clari, qui damabant agitationes taurorum, eo modo, quo communiter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maxima illa domina Iſa bella huius nominis Prima, Regina Catholica permittebat, cornuum cuspidibus præcis, & nimia agitantium temeritate coercita tutisque refugijs opportune constitutis.

Ex quo inferitur, quod etiam ante hanc constitutionem dammandum erat studiū illud, quo multi magnates Hispani, querebant, & conseruabant ferocissimos taurorum, qui ante in circo agitati aliquos occiderent, & iudicij illud crudele, quo iidem & alij fere omnes iudicabant spectacula taurorum prædicta, in quibus nulli occiderentur, vel vulnerarentur, esse frigida, & insipida, & uicuperio digna, quauis agitationes, ut præfertur, moderatas non auderem dampnare, etiam post hanc extraneam. longe tamen melius arbitrarer, loco illarum ut alijs ludis quibus Gallia, quæ hilarior uidetur utraque Hesperia, ad hilarandum populum, & publicam læticiam significandam, tempore meo uti solebat, puta supplicationibus publicis, baliludijs, equitum, vel peditum pugnis vmbatilibus aduersus dracones fictos, vel effigies hominum armatas, quæ se percutientes in vno brachio repercutiunt altero, exercitijs arcuum, balistarum, scloporum, pilæ, luctæ, cursus, globorum ligneorum cum manu, tum claua, vel malleo impulsorum, chorearum honestarum cum vulgarium, tum

tum noue inuentarum, & pelis & folijs Lusitanis, & alijs id genus exercitijs, qui bus homines non solum recreantur, sed etiam ad bella, & alia artes honestas habiliores redduntur. Sunt aut pelis puella parua dirisimè ornata, quæ virorum agiliū & saltantium humeris insidentes, manuum, & brachiorum ac toti corporis gestulatione plurimum ac honeste spectantes delectant. Folij verò sunt manus iuuenum circa grāde tympanum saltantium, canentium, & fistrarum sonorum agitatione mirè populum exhilarantium sine vlla vilius iactura.

Ad qui teneatur qui alium occidit aut percutit.

SUMMARIUM.

- 22 Homicida liberi, vel serui quid restituere debent.
- 23 Homicida quas impensas restituere tenetur.
- 24 Homicida an teneatur se carceri offerre.
- 24 Homicida quid teneatur soluere cognatus.
- 25 Fur & alij rei etiam puniti publica pena restituant damna.
- 26 Occidens defendendo se sine moderata tutela punitur mitius, quam aggreddiens, sed restituit quantum ille.
- 27 Duelli, quæ inter particulares milites exercituum licent.

Vigesimo septimo peccat mortaliter qui alium iniuste occidit, & non vult satisfacere. Circa quod dicimus primo, quod Scotus in 4. lib. senten. dist. 15. q. 3. cui satis consonat Adrian. in 4. de re lit. q. fin. & Io. Maior. in eod. 4. dist. 15. quæst. 14. ait primo, esse stultum putare eum, qui bonem proximi necat, teneri ad restitutionem, non autem, qui proximi ipsum occidit. Contra quos tamen faciunt multæ leges, videlicet l. liber homo. ff. ad l. Aquil. quæ habet, hominem liberum nullo precio æstimari posse, & l. fin. de his, qui deiecit. vel effudit. quæ sic habet. Illi homini libero, qui præteriens per viam publicam percutitur, re aliqua protecta, aut cadente ex aliqua fenestra, debet medicamentum impensam, & stipendia, quæ sanus lucrificasset, non autem quidquam pro deformi-

tate, aut cicatrice inde relicta, corpus enim liberum nullam recipit æstimationem. & l. ex hac. ff. si quadrup. pauper. fec. dic. quæ statuit, quod quamvis contra dominum alicuius animalis, quod occidit alicquem seruum, vel aliud animal, eius dominus habet actionem, & ius petendi medicationis impensas & stipendia, quæ alioqui lucrificasset. nil tamen potest petere pro cicatrice & deformitate, neque etiam si occidatur, iuxta gloss. dictæ l. ex hac, & leg. quæ actione. §. si quis. ff. ad l. Aquil. quod etiam dixit Azo in summa ad l. Aquil. & clarius asseruit Ostien. in summa de iniur. Itaque sit resolutio, eum, qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum proximi, vel seruum, teneri illi restituere tantum, quantum valet id, quod occidit. Immo & quanto minoris valet ob deformitatem ex vulnere relicta, & quod etiam, qui percutit hominem liberum, tenetur ei restituere medicationis impensas, & stipendia, quæ sanus lucrificasset tempore medicationis, & tempore tonus vitæ, quatenus ob illam percussione ad illa lucrificanda inhabilis esset effectus, deformitatem autem ex vulnere relicta nullatenus tenebitur compensare. Qui vero liberum hominem occidit, non tenetur ad soluendum quidquam pro vita, quam abstulit, quamvis sic pro eo, quod in se medicando impendit antequam obiret, & pro damno, quod filij & heredes eius perperissi sunt, ut statim dicemus. Immo etiam id, quod in eius funere moderato, iuxta consuetudinem personarum eiusmodi conditionis expensum est, quia causa fuerit eiusmodi sumptus, argum. capitu. fin. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. quamquam hoc vltimum nemo vique ad nos expressit.

Secundo dicimus, quod idem Scotus ait, huiusmodi hominem debere patienter perferre mortis pœnam sibi iuxta legem inflictam, etiam si suis proprijs manibus non teneatur sibi illam confiscare, quod quidem recte dictum est arg. gloss. singul. cap. fraternitas. 12. q. 2. & eorum, quæ diximus in rubr. de pœnis. Neque etiam, iudicio meo, tenetur vinculis & carceribus, aut morti inferendæ se ipsum offerre, etiam si hoc facere salutis

sue animæ valde conducere.

Tertio, quod idem ait, quod si pœnam mortis non subeat, saltem expediret reliquum vitæ tempus contra infideles transigere, quod sit hoc non placet, debet aliqua restitutione ad iudicium boni viri homicidium compensare satisfaciendo operibus spiritualibus, quæ tanti esse videantur, quanti vita hominis interfecti æstimanda erat, secundum æquipollentiam, seu æqualitatem, quæ in hac re inueniri potest. veruntamen hoc non arbitramur esse necessarium per supradicta.

Quarto, quod ipsemet dicit, quod ultra hæc tenetur resarcire parentibus, filiis, aut cognatis occisi, quancunque iacturam, quam illi ratione necis perperissi sunt, quod quidem iustum est. Vnde Pan. in c. 1. de iniur. post Spec. titu. de iniur. §. sequitur numero 26. apertius rem totam explicans dicit, tantum heredibus defuncti restituendum esse, quantum ille viues suo labore, aut arte lucrari poterat, quod quidem videtur iure quinquaginta aureis æstimatum esse, l. 2. §. 1. ff. de ijs, qui deiecit. vel effudit. ut intellexit singulariter Ostien. vbi supra.

Quinto dicimus, quod ex his inferitur id, quod Ioan. Maior. in 4. dist. 15. quæst. decimanona, in fine asseruit, nempe eum vinculo maioris restitutionis astringi, qui futorem, aut quemvis alium artificem mechanicum, quam qui nobilem aliquem occidit, etiam si grauius crimen admittat, qui hunc occidit, quam qui illum, arg. l. aut facta. ff. de pœnis & cap. aut facta. de pœnis distinct. 1.

Interrogatus; An homicida, latro, aut aliquis alius reus, quem iudex punit, ad soluendum damnum, quod parti intulit teneatur? Respondeo, quod est quæstio quotidiana, & a paucis declarata, quam ter, cum tres glossas solemnes, scilicet regul. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & capitu. sicut dignum. §. eos. de homic. & capitu. si res aliena. 14. quæst. 6. prælegeremus, tetigimus, & posse obsequentes voluntati Reuerendi admodum domini, simul & amici mei P. Pradani Illustrissimi ordinis Societatis Iesu, determinauimus, concludentes, quod sic. Quia lex naturalis & diuina obligat eos ad restituendum damnum parti, antequam

a iudice puniantur, & illa punitio, quæ in vindictâ publicam irrogatum, est compensatio iniuriæ Reipublicæ illatæ, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & c. ut famæ. de sent. excomm. quæ non liberat a debito, quo parti tenetur. Cum qui duobus diuersas res debet, non liberatur soluendo vni, quod ei debet, nec soluendo uni, quod alteri debet. capitulo ea te. de iureiur. capitulo sicut dignum. §. eos. de homicidijs: & consequenter, qui publicam pœnam passus, habuerit quo priuato damno id satisfaciatur, soluere debet, & hoc sentit Innocen. si bene ponderetur in c. Odoardus. de solut. Nec obstat quod Felyn. in cap. ad liberandam. de iudic. & alij multi ex glossis prædictis colligunt, scilicet, eum, qui ob delictum luit corpore, eo quod non habet in ære; ad pœnam pecuniariam non teneri, quamuis postea satis bonorum ad soluendam eam acquirat, quia aliud est dicere, quem propter pœnam corporalem a pecuniaria excusari, quod illæ glossæ probant, & aliud dicere, quem propter pœnam corporalem a soluendo interesse parti excusari, quod illæ non dicunt, & nos asseruimus id quod etiam sentit Iason. in §. penul. nu. 45. de act. quod tamen nobis limitandum videtur, quando pars læsa vellet, ut delinquens per pœnam corporalem, non solû Reip. sed etiam sibi satisfacere, arg. l. 1. ff. qui satisd. cog. & l. si rem. §. omnis. ff. de pig. act. Ex quo sequitur, quod heredes eius qui decollatus, vel suspensus est per sententiam obligantur ad resarciendum damnum, quod attulerat parti, sicut ad soluendum alia debita, l. 1. C. de delict. defun. immo & Fiscus, si eius bona confiscata fuerint, l. non possunt. & l. in summa. ff. de iure Fisci.

Sexto dicimus, inter Scotum & Communem ubi supra convenire, quod non solum homicida, sed etiam percussor tenetur omnes expensas restituere, quas percussus in se medicando fecit, & insuper quidquid lucrificasset ex arte uel officio suo, quamdiu male habuit, immo & quid quid magis in reliquo vitæ tempore suo labore ob id lucrificare poterat. Vnde confessarius non debet eum, qui occidit, aut qui percussit, absolueri, nisi prius illatum damnum compenset, aut re uera pro-

Secunda pars Decret. l. c. 17. v. 1

proponat restituere, iuxta omnium sententiam, quod quidem totum intelligendum est de eo, qui iniuste percussit, aut occidit. Nam qui secundum ius simile aliquid facit, nulli restitutioni tenetur obnoxius. Clement. 1. de homicid. capitu. olim. de restitutio. spoliator. cum eis denotat.

27 Non est tamen connumerandus inter eos, qui iniuste hominem occidunt, ille, qui debitum modum defensionis excedit, qui nimmo (nostro iudicio, quidquid alij opinentur) quamvis multo minus peccet, & subinde minorem poenitentiam in foro interiori, & leuiorem poenam in foro exteriori mereatur, quam ille, qui voluntarie alterum occidit, per textus valde singulares, in c. significavit. de poenit. & remiss. & l. adulterium. §. Imperatores. ff. de adul. nihilominus tamen tantæ restitutioni, ac alter tenetur obnoxius, saltem si culpa letalis existat, iuxta l. si ex plagis. §. final. ff. ad l. Aquil. Siquidem huiusmodi mors non solum iniuste est ex mala intentione, sed ex ipsomet opere exteriori. Quod addimus ad excludendum responsum, quod nostro argumento dari poterat, desumptum ex illo dicto Caietani 2.2. quæstio. 44. artic. 1. scilicet, eum, qui alterum occidit in bello iusto, vel ex iusto precepto, in quo animo & intentione, licet propter intentionem iniquam peccet, non tamen teneri ad ullam restitutionem.

Neque obstat, quod quidam dicunt, tenere me hic homicidam aggressoris, qui per inadvertentiam non servavit modum inculpatæ tueles, & eo accessit, ut peccaret mortaliter, ad tantam teneri restitutionem, ad quantam homicida voluntarius. Contra quod ait tenere Sylvestrum in verbo restitutio. 3. q. 2. & pro eo facere, quod minor culpa, minorem inducit restitutionem. Non inquam, hoc obstat. Primo, quia Sylvestrus agit de solutione poenæ, & non de restitutione damni, & interesse, de quo nos loquimur. Ait enim occidentem ob inevitabilem necessitatem ad nullam poenam teneri, nisi det causam aggressoræ, quo casu tenetur ad restitutionem arbitrio boni viri, nos vero loquimur de restitutione damni dati, vel interesse ob illud contingens. Secundo

per incogitantiam videtur ab eo dici, quod minor culpa minorem restitutionem mereatur. Videtur enim dixisse hoc. Minor culpa minorem poenam meretur. Tum quia quodlibet furtum notabile obligat ad restitutionem, non autem odium Dei, quod est suo genere maximum. Tum quia culpa seiuncta a dolo obligat ad tantam restitutionem, ad quantam ei coniuncta est. Tum quia etiam sine culpa interdum quis tenetur restituere, ut cum animal alicuius non assuetum nocere, nocet alicui sine ulla culpa domini, d. c. si. de iniurijs.

28 Dubium remissum huc supra nu. 9. est, An videatur nobis vera sententia Caietani sum. verb. duellum. §. quædam milites, qui tempore belli acceptant singularem certamina unius contra unum, duorum contra duos, 10. contra 10. &c. ad quæ provocantur ab hostibus, quæ dubium proponenti displicet, eo quod exercitus provocantium animosior fieret, si provocati ea non acceptarent. Pro quo ipse cito, quod primi Reg. cap. 27. Goliath provocatio a Davide fuit accepta, & quod milites debent honori suo consulere, iuxta ea, quæ Pano. & alij tradunt in c. olim. de restit. spoliator. quæ supra eo. c. num. 4. extendimus ad eum honorem, quem reनुendo talia perderent. Sed arbitror utriusque sententiam teneri posse. Caietani quidem in certaminibus, quæ offeruntur & acceptantur causa ostentandorum virium, & artis pugnandi, & gloriæ vanæ querendæ sine respectu, saltem principali belli victoriæ commodandi, quod ipsius verba significant, proponentis aut sententia, cum acceptantur principaliter ad commodandum belli victoriæ & honoris, ac reputationis fortitudinis, sine exercitus, (quæ plurimum ad victoriæ conducunt) servatis servandis, quod eius ratio significat.

De sexto precepto, Non machaberis, vel non fornicaberis.
Cap. XVI.

SUMMARY.

1 Preceptum 6. de non fornicando, & 10. de non concupiscendo quæ videntur. 2. & 3. Luxu-

De VI. præc. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 91

- 2 Luxuriam an ignorantia, aut metus excuset.
- 3 Luxuria omnis reducitur ad has sex species.
- 4 Si sint plura & admissa cum mortali aut est varia ob varias causas.
- 5 Sponsa Dei est anima iusti sicut & famina.
- 3 Luxuria loci & personæ sacre est sacrilegium.
- 3 Sacrilegium cur non sit violatio dormitorij, & ecclesiæ sic.
- 3 Consecrari quæ monacha non potest.
- 3 Incessus gradum cur necessarius a confesso exprimendum.
- 4 Confessorius quantum debet interrogare circa peccatum luxuriæ.

1 Pro fundamento dignoscendi, qui peccant mortaliter contra hoc sextum, & decimum præceptum præsupponimus primo id, quod iam in additione c. quando. de consecr. dist. 1. diximus, hoc præceptum nobis esse a domino interdictam quæcumque carnalem copulam extra legitimum matrimonium. Proinde quæcumque talis copula est peccatum mortale, quamvis sit solari cum soluta, quæ simplex fornicatio appellatur, adeo quidem ut contrarium asserere sit hæresis, ut de terminavit Concilium Vienionense, clem. ad nostrum. de hæres. Neque ignorantia ab hoc excusat, neque etiam existimare non esse peccatum rem habere cum publica meretrice. Est enim hæc ignorantia iuris naturalis, & diuini adeo manifesti, quæ nullatenus excusant. 2. quæst. 4. §. notandum, & cap. ignorantia, de reg. iur. lib. 6. Neque merus, aut minor mortis, vel infamie, neque pudor vociferandi, neque timor infamie, quæ vociferatione confiteretur, ab hac culpa excusant. Sufficit involuntas, aut consensus esse coactus, ut culpa mortalis macula contrahatur, cap. merito. 1. §. q. 1. Nam potius debet quis vitia mundi mala perferri, quam illi consentire. c. ita nu. 32. q. 5. c. facris. de his quæ vi. & Ant. 5. par. tit. 5. c. 6. sub finem. Excusaret tamen absoluta, quæ sine ulla consensu egeretur adulterari, aut fornicari, adeo quod si uirgo existeret, quæ semper animo huiusmodi obsecræ voluptati contradiceret, non perderet virginitatem, saltem quo ad Deum, ut gloriosissima Lucia uirgo & martyr. relata a Gratiano. 32. q. 5. in summa, & a

Santo Thom. 2.2. quæstio. 65. artic. 3. ad 4. respondit Paschasius in hæc verba: Si me feceris inuita uolari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Quod procedit etiam de actu ipso delectationem aliquam perciperet, modo neque in ipsum actum, neque delectationem voluntate deliberata consentiret. Nam talis delectatio non esset voluntaria, sed naturalis, & est esse in medio ignis, & non ardere, ut dixit S. Gregorius in c. vir cum propria. 33. q. 4. neque tenetur manus iratas iniicere in eum, qui uim inferre nititur, neque clamore se defendere. Satis enim non consentire ad hoc, ut non peccet coram Deo mortaliter, ut singulariter dixi Sorus lib. 5. quæstio. 1. artic. 5. de iust. & iur. quamvis quoad forum exterius præsumeretur consentire (si contingeret id ei intra ciuitatem) quæ neque clamauit, neque petiit opem ad sui defensionem, cum posset, ut habetur Deutero. c. 2. illud vero, quod idem Sorus addit, non teneri scilicet huiusmodi facinoram, etiam suis proprijs membris resistere, & quod satis sit non se imponere, aut preparare ad obsecræ illum actum, dummodo animo non consentiret, difficile profecto poterit contingere. Quare credo paucas honestas reperiuntur, quæ aliquo modo non resistant, saltem sine clamore, & sine manu iniectione in eos, qui eas tanta iniuria afficere nituntur, quæ opinio Soti sic limitata magis placet, quam opinio Caietani infra nu. 15. tacta, dicentis debere clamare non obstante infamia, quæ inde sequi posset. Interrogatus autem, An sentiam peccare mortaliter, quæ saltem suis membris sine clamore, & percussione non resistit, & quid si ob metum aptat in id sua membra, vel tibias aperit, vel vestem eleuat? Respondi me sensisse non peccare solū non resistendo, sed sic alia in gōne contra faciendo, quæ ea facies licet non consentiret ipsimet actui obsecræ, participat tamen cooperando ad illum quod sufficit, ut peccet iuxta tradita sup. c. 2. nu. 12. & si in c. 17. nu. 20. quæ aut solū non resistit non cooperatur, sed solū patitur, quæ est sententia Soti ubi sup. licet ratione non reddat. Secundo præsupponimus quod simul ac uetatur aliquid, censetur uetum desiderium, & propositū faciendi illud, immo &

Secunda pars Decret.

& consensus deliberatus delectandi se in eo uisus, tactu, aut cogitatu, etiam sine opere, alio, tactu non proposito, aut desiderio committendi illud, ut colligitur ex S. Thom. in hoc probato, 1. 2. q. 274. ar. 3. & 2. 2. q. 45. artic. 1. & 5. At consequenter quamvis decimum praeceptum, quo vetatur desiderium copulae illicitae, non fuisset datum, per hoc tamen sextum fuisset necitum, quod in addi. c. quando. de consec. dif. 1. diximus, & probatur efficaciter per c. 5. Marth. & c. meretrices. 3. 2. q. 5. & c. nec solo & c. qui uiderit. 3. 2. q. 5. At dominus noster in hac & furti materia speciatim per nonum & decimum praeceptum vetuit desideria & proposita, eo quod in eis delectatio, quae ex cogitatione sola nascitur, est quoddam bonum apparens, ad sui desiderium inuitans, secundum Sanctum Thom. 1. 2. q. 100. ar. 5.

3 Tertio praesupponimus, quod omnia luxuriae peccata tam cogitationum & delectationum, quam uerborum & operum, ut plurimum, sunt ex una sex specierum aut generum, ut ait Gratia. in c. 2. §. cum ergo. 16. q. 1. adiuncto c. mulier. 16. q. 1. & c. extraordinaria. 3. 5. q. 2. & S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 1. id quod recte defendit & declarat Caie. 2. 2. q. 154. ar. 7. Quarum prima est fornicatio simplex, quae est inter solutos; solutos, inquam, non solum a vinculo matrimoniali, sed etiam a cognatione & affinitate ordine sacro, religione, uoto, & infidelitate. Si enim alter esset uinctus aliquo praedictorum vinculorum non esset simplex fornicatio. Tho. 2. 2. q. 154. ar. 1. & 2. Secunda species est adulterium, scilicet, cum alter, uel uterque est coniugatus. Tertia est incestus, quando scilicet, ambo sunt consanguinei, uel affines, ad quam reduci potest sacrilegium, quod admittitur quando alter uel est persona religiosa, professa, aut ordine sacro insignita, aut cognatione spirituali coniuncta, cap. si. 30. q. 1. aut admissa in loco sacro. Quarta stuprum, quando scilicet femina est uirgo, est enim peccatum specialis ratione fractionis sigilli uirginalis, ut docet S. Tho. 2. 2. q. 154. ar. 6. Non sufficit autem quo ad hoc, ut uir sit uirgo, quod notauit Caietanus in dicto ar. Quinta est raptus, quando scilicet uiolenter aliqua contra voluntatem ipsius, uel pa-

tris eius extrahitur a domo sua, quamuis id fiat ad ducendam eam in uxorem post habitam copulam, & etiam quando uiolenter extorquetur copula, siue sit uirgo, siue non. raptos. 36. quae. 1. licet illa vim passa, si nullatenus consentit, non peccet, ut dictum est. Sexta est contra naturam, quando non solum peccatur contra rationem naturalem, ut in speciebus sit praedictis, sed etiam contra ordinem quem natura ad habendam copulam naturalem ordinauit. iuxta utrumque Tho. 2. 2. q. 154. art. 1. ut contingit cum peccat uir cum uiro, femina cum femina, aut uir cum femina extra uas naturale, quod grauissimum, & abominabile, & indignum quod nominetur, peccatum est, quamuis contingat inter maritum & uxorem. Eiusdem speciei est etiam cum peccatur cum animali bruti, quod bestiale dicitur, & est omnium, quae sunt contra naturam, maximus, iuxta S. Th. 2. 2. quae. 154. artic. 12.

Aduertendum tamen non ideo nos dixisse supra, quod omnia luxuriae peccata sunt praedictarum sex specierum, quod non sint plures species, sed quia haec sunt celeberrimae, seu quia directe, uel indirecte omnes reducantur ad eas. Nam & luxuria, quae admittitur cum religiosa, uocari potest adulterium, uel incestus, iuxta glo. c. uirginibus. 27. q. 1. Quia illa est sponsa spiritualis Dei, qui est omni pater, & consequenter, qui uiolat eam, uiolat sponsam alienam. affinemque suam, quam uis etiam eadem gl. uocat eam sacrilegium licet in eadem q. art. 1. solas praedictas sex species posuisset, quod Caie. super dicta q. 154. art. 1. defendit per quosdam respectus, quos cum alijs quaestionibus, quae non sunt tantae utilitatis, quam sublimitatis, prudens omitto. Nec refert, an peccans sit religiosa, uel religiosus, si quidem Deus tam uerus sponsus est animarum uirorum, qui suam castitatem diuino cultui dedicant, quam seminarum, quae idem faciunt. Et tam sacrilega est, ceteris paribus, secularis, cum qua rem habet religiosus, quam sacrilega secularis, qui rem habet cum religiosa, & sacrilegiore ille & illa, qui cum sint ambo religiosi, se sibi mutuo committent. Sacrilega quoque dici potest omnis copula etiam ipsorum coniugum, quando rationi loci facti est illicita.

De VI. praec. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 97

licita. Quae omnia hinc satis perpendenda, & illinc audacia illa impudens, temeraria, & infernalis, qua quidam cum irreuerentia effrenata & diabolica audent monachas uiolare, immo etiam de eo gloriari, quin & habere eas in suis concubinis, mouerunt admodum reuerendum, pium iuxta, ac doctum uirum, Priorem Ecclesiae S. Mariae del Pilar Cesarugustanae, ad exhortandum nos, ut hoc loco id execraberemur, quod adeo de se sedum est, adeo abominabile, & execrandum coram Deo Opt. Max. & Angelis eius, adeoque iram Dei pronocans, quod utinam bonitas illa, quae immensa est diuina, ob hoc, & ob diluuium tam affrenatae luxuriae, etiam inter cognatos adeo propinquos & affines, ut non audeamus exprimere, & inter coniugatos, & uirgines tam sacratas, quae non sacratas, ut non immittat in hoc horrendum diluuium aliquod tribulationis, non solum corporalium quibus corpora, honores, & fortunae pereant, sed etiam spiritualium, quibus animae nostrae periclitentur. Amen.

Interrogatus autem. An monasterium & dormitorium religiosorum sint eiusmodi loca sacra, quae peccatum carnis ibi commissum faciant esse sacrilegium? Respondi, non esse, quoniam sunt quarta species rerum sacrarum, secundum Sanctum Thom. 2. 2. q. 99. art. 3. etsi ad sacrilegium satis esset eiusmodi peccatum committi in loco sacro, quarta species sacrilegium esset quodcumque in quibuslibet agris, praedijs, aut domibus ecclesiae committeretur, quippe quae omnia sunt sacra eiusdem speciei, cap. sacrilegium, capitu. qui rapit, cap. quisquis. 17. quae. 4. iuxta Sanctum Thomam ubi supra. Non obstat, quod ecclesia, & cetera sunt loca sacra, quae faciunt, carnis peccatum esse sacrilegium, quia illa sunt tertiae speciei rerum sacrarum, iuxta eundem Sanctum Thom.

Interrogatus item. An sanctimonialis quae cum esset secularis, aut antequam professionem faceret, occulte fornicata esset, suae congregationis uelum suscipiens peccet? Respondi, peccare, nisi cum dispensatione, saltem episcopi, aut cum alia honesta cautela suscipiat, ut Syluest. ver. confectatio uirg. q. 1. per belle declarat. Quod ipsum arbitror etiam de illa, quae Op. Nauar. Tom. II.

voluntarie sese polluit, ut colligitur ex Sancto Tho. communiter recepto. 2. 2. q. 152. art. 1. ad 4. ob quod forsitan paucae grandiorum, sine cautela licite consecrari possunt. Aduertendum item, quod non dixi, praedictas sex species luxuriae esse species specialissimas, sed potius genera subalterna continentia sub se alias species. Nam sub specie incestus continetur incestus cognatorum diuersorum graduum, quae sunt diuersae speciei specialissimae, & ita non sufficit confiteri habuisse rem cum cognata, si habuit cum cognata 1. 2. uel 3. gradus sed oportet exprimere gradum, quia circumstantia illa, licet non mutet speciem generalem, siue genus incestus, mutat tamen speciem specialissimam, quod sufficit ad hoc, ut sit necessario confitenda, iuxta tradita in c. 7. supra nu. 4. & seqq.

4 Quarto principaliter praesupponimus, periculosum esse, tam confessario, quam penitenti immorari nimis in huius materiae interrogationibus, proinde debet se quam citissime ab eis expedire, interrogando sola necessaria, non descendendo nimis ad particularia & minutiora, per dicta supra in c. 6. & tradita a Caie.

Quinto, quod, quicquid Ang. & alij contra suam met rationem dicant, satius est, ut confessarius circa hoc praecceptum percunctetur coniunctim omnia, quae pertinent ad ipsum, una cum eis, quae pertinent ad decimum, quam diuissim alia circa illud.

Praeceptum de non moechando quis frangit.

SUMMARIUM.

1. Praeceptum sextum de non fornicando, uel de omni qui frangit.
2. Pollutio uoluntaria, & inuoluntaria uariarum casuum.
3. Pollutio incurrere periculis consentiens.
4. Pollutio dormienti adueniens &c. an possit placere ob finem bonum.
5. Reserri potest in Deum quidquid non est peccatum.
6. Pollutio praeterita, et futura in quo differat.
7. Generationem matrimonialis copulae qua impletur.

Secunda pars Decret.

- 9 Fornicandi desiderium, & delectatio morosa quando peccatum.
- 9 Peccata cordis, & operis eiusdem speciei.
- 10 Delectatione, quam cogitando percipit, si latatur.
- 10 Delectatio præsens de copula præterita, vel futura quando peccatum.
- 11 Oscula qua peccata. & 12.
- 13 Tactus qui peccat.
- 14 Ornans se, & insidens fenestris, cantans, aut diens, aut videns qui peccat.
- 15 Comedit, qui in finem &c.
- 15 Amans insequens amatam, ut peccat.

Hoc præceptum de non mechando, vel non fornicando frangit. Primo qui habet copulam carnalem extra legitimum matrimonium, & tenetur dicere, quoties illam habuit, & cum qualibet personis, quo sciat confessarius cuius speciei est, puta si est simplex fornicatio, vel adulterium, incestus, stuprum, sacrilegium, raptus, aut contra naturam, iuxta dicta supra hoc c. nu. 3. Et advertendum, quod tantum quis peccat per copulam cum una, eademque persona decies habita, quantum peccaret, si eam cum diversis decem eiusdem qualitatis, haberet, quod Io. Maior in 4. dist. 17. q. 4. expressit.

Secundo frangit præceptum qui procurat, ut contingat ei pollutio, aut placuit sibi deliberare contingentia illius non procurata, aut cum possit, & debeat eam impedire, non impedit, aut probabili periculo, ut eveniat, se exponit, voluendo intellectu turpes cogitatus, & afficiendo voluntatem carnali delectatione, aut immiscendo se conversationibus vel tactibus turpibus, quæ ad eam provocant, a quibus potest, & debet se auertere, aut in finem, ut sibi eveniret pollutio, comedit aliquid, aut bibit, quantum ad exonerandum naturam id faciat. Quod genus peccati vocatur mollicies. estque de genere peccatorum contra naturam, de quo Apostolus 2. ad Cor. 5. ait: *Molles non possident regnum Dei*. quod licet maius sit, quàm cum alterius opera contingit, propter participationem in alterius peccato, non tamen ob id sit alterius speciei, nisi copula sodomica accederet, iuxta sententiam Caietan. 2. 2. quæst. 154. artic. 11. & nisi interueniret aliud, quo ea mutatio fieret

proinde si præter id intercederet personæ alicuius memoria, & voluntas, siue desiderium eam libidinem explendi cum illa, non solum esset mollicies, sed etiam alia luxuriæ species, cuius est copula re habita cum illa persona puta adulterium, si esset nupta, incestus, si cognata: sodomia, si alterius sexus, secundum eundem Card. ubi supra.

Dixi: Qui procurat &c. Quoniam pollutio, quæ inuito contra voluntatem evenit, non est peccatum, qualis est, quæ evenit dormienti, & seminis fluxum patienti, & violento alterius tactu ei, qui non consentit in eo. Dixi: Cum possit, & debeat impedire, & non impedit. Quoniam non sufficit potentia impellendi, nisi ad sit obligatio id faciendi. Nam qui operi alicui incumbens potest eiusmodi pollutionis eventum impedire, cessando ab opere illo, & se in alia diuertendo, sed quia non tenetur opus illud intermittere, non cessat ab eo, & ob id polluitur, non peccat, si nullatenus pollutioni aduenienti consentit. Exemplum proponi potest in eis, qui ad prædicandum, docendum, disputandum, audiendum confessiones, aut alloquendum feminas ex causa honesta cum sint ipsi viri, vel contra viros, cum sint ipsæ feminæ, vident, legunt, audiunt, aut dicunt aliqua turpia, aut talia quæ illam provocant. Ipsi enim quamvis possunt, non sunt tamen obligati ad omittendum id, quod faciunt, quo pollutionis eventum impediunt. Quare si ea illis eveniat, non peccant, modo nullatenus, ut supra dictum est, ei aduenienti consentiant. Quæ omnia colliguntur ex his, quæ sentit S. Tho. 3. par. q. 80. & expresse S. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 5. & Card. Ioan. de Turrecrem. in c. testamentum. & cap. sed peccandum. dist. 6. & Card. Caiet. Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 14. quæst. 1. & 3. quæst. 16. & in summa verb. pollutio. Quod ipsum respondimus & nos euidam veredarro, seu cursori venturi diplomate, qui non poterat aliter impedire, quam ab equo descendendo & pedibus incedendo. Quæ tamen omnia intelligenda sunt, de illis solis, qui probabiliter credunt, voluntatem eorum superiorem sine intellectu in huiusmodi pollutione non consenturam. Alij enim qui credunt

De VI. præc. Dec. Non mechaberis. Cap. XVI. 98

Sunt contrarium, potius debent omittere confessiones, prædicationes, cursum veredariorum festinat, & quidvis aliud ob ea, quæ Caiet. ubi supra dicit, & nos in c. si quis autem, de pen. dist. 7. tractantes illud Ecclesiastici. c. 3. *Qui amat periculum peribit in illo*, tradidimus. Non est item peccatum mortale, cupere ut sibi dormienti contingat pollutio (quo letetur natura) per solam vitam naturalem, nullam ad id causam præbendo. Quod ne cui videatur durius, addimus nos in hac parte sequi Caiet. 2. 2. q. 154. ar. 5. & Sylve. ver. pollutio. & alios præsertim gloriosum illum Anto. 2. par. tit. 6. cap. 5. non tantum ob eius auctoritatem, (quamquam mihi semper maxima est) sed etiam ob has rationes. Prima est, quod hæc, de qua loquimur, pollutio non est in se peccatum, secundum omnes, & quidquid non est peccatum in obsequium Dei est referibile, iuxta omnium sententiam, quam sentit Caiet. 1. 2. q. 8. artic. 3. & exprimit q. 100. ar. 10.

Secunda, quod sermo est de desiderio siue cupiditate, quæ nullatenus est pollutionis causa, quale est desiderium eius qui cupit, ne ea pollutio ei eveniat quandoque in somnijs eo modo, quo solet evenire sudor in levamentum naturæ.

Tertia, quod eiusmodi pollutio non adæquatur peccato quoad hoc. Nam etiam S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 9. q. 1. Palud. in eadem dist. q. 3. & communis asserit, non esse peccatum, complacere sibi de præterita pollutione ob sanctum finem, & purum, & ab omni malo defecatum, cum tamen peccatum propter nullum finem, eventum, vel effectum quamlibet sanctum, possit ulli iuste placere, ut in c. inter verba. 1. q. 1. & supra in cap. 13. nu. 10. & in addit. cap. quando. de consecra. dist. 1. probavimus.

Quarta, quod inter complacentiam de futura pollutione, & de præterita nulla est, quantum ad hoc, alia differentia, quam quod complacentia de futura posset esse causa illius. At nos expressim agimus de complacentia, quæ nullatenus sit causa illius, ut etiam hi, quos sequimur, loquuntur.

Quinta, quod docentes, qui contrariis affirmant, intelligendi sunt de desiderio

& cupiditate, quæ aliqua via est pollutionis, vel aliquid prouocationis eius, licet in bonum finem, & non de illa, de qua nos agimus, quæ nullatenus est causa, nec quid prouocatum eius, neque ad malum, neque ad bonum finem.

Sexta, quod falsum est dicere, quod omnes, qui desiderant aliquid, procurant illud habere, & quod quidquid licet desiderare, licet & procurare. possum enim desiderare mortem propriam meam, immo & alienam in multis casibus, immo eam rogare Deum, ut non est mihi licitum procurare illam opere, quod recte elucidat Sotus lib. 5. q. 12. artic. 1. de iust. & iure, doctæ, ac erudite docuit Caietan. 2. 2. quæst. 154. artic. 5. per illa verba; *Aliud est volutum, aliud voluntarium, illud respicit obiectum, hoc voluntatem. Et potest quis nonnunquam recta desiderare, ut eveniat ei mors iussu Regis, aut Reipub. contra suam voluntatem, facienti quidquid potest, ne illa eveniat ei, & se defendat ab ea.*

Septima, quod medicus potest desiderare, ut ei, cui medetur contra ipsius voluntatem, eveniat pollutio (quam credit saluti eius plurimum conductum iri) si ne ulla culpa ægrotantis. & sine ulla illicita prouocatione. Quas ob rationes, quibus in præsentia respondere, nesciremus, & ob prædictorum, quos sequimur, auctoritatem, hanc partem sine ulla contentione periculi, & præiudicio eius qui contra contenderit, sub correctione debita tenemus.

Addimus, non esse peccatum mortale comedere nimis, aut calida edulia, ob quod pollutio evenit, dummodo non comedat ea eo fine, ut ei eveniat, sed solum, ut satietate sati faciat. Ex quibus infertur, pollutionem, quæ dormienti accidit, non esse in se peccatum, licet, esset in causa, iuxta gloss. receptam verb. rei. dicti capituli testamentum, & S. Thom. 2. 2. quæst. 154. ar. 5. & Io. Maiorem in 4. lib. sent. dist. 9. q. 2. quia non est voluntaria, & quia ut in additione c. quando. de consecra. dist. 2. diximus, nemo, dum dormit, potest bene mereri, neque peccare, etiam venialiter nisi exequendo peccatum, ut si somnum accideret pro instrumento peccandi. S. Tho. in dicto artic. 5. & Caiet. Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 14. quæst. 1. ut

Secunda pars Decret. De VI. præc. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 99

acciperet, qui se somno dederit, eo modo, vel ea corporis parte, ut ei pollutio eueniat, tunc enim esset peccatum, vel saltem executio eius eo modo, quo percussio facta sagitta in peccatum, seu executio peccati quod perpetrat is, qui eam ad percipiendum emittit. Non est item peccatum, saltem mortale pollutio illa, quæ incipit euenire alicui, dum dormit, & finitur postquam est experrectus, si voluntas superior siue rationalis deliberata in illam non consentiat, quamuis sensualitas ea delectetur, iuxta communem sententiam in 4. libro sent. dist. 9. & 10a. Turrec. in cap. sed pensandum. ar. 5. dist. 6. Immo neque si incipiat, postea quam est semixcitatus, siue experrectus, antequam plene expergiscatur, modo absque ea patientis consensu deliberato voluntatis rationalis perficiatur posteaquam esset plane experrectus, iuxta mentem Cardin. a Turrecrem. ubi supra. quia ad constituendum peccatum mortale iudicium integrum requiritur. c. omnis. de pæn. & remiss. & c. 1. de delict. peccatorum. & c. inebriauerunt. 15. q. 1.

Tertio frangit hoc præceptum is, cui pollutio dormienti eueniens posteaquam plene expergiscatur, placet deliberare ob delectationem, quam inde cepit, præsertim si desiderat, ut iterum ei ad se delectandum eueniat Sylue. verb. pollutio. Dixit Ob delectationem, & c. quoniam si placuit præterita, vel cupit futuram ad tentationes carnis sedandas, non procurando, ut eueniat, non est peccatum, Caiet. 2. 2. q. 154. ar. 5. & Ant. 2. par. tit. 6. c. 3. Sylue. verb. pollutio, etiam si comedat aliquid, unde putat eam euenturam, modo hoc in hunc finem non faciat, licet ad satisfactionem gula id comedat. Anton. & Sylue. ubi supra. Facit c. de occidendis. 24. q. 5. & l. si quis nec causam. ff. de rebus credit.

Quarto peccat, qui habens rem cum aliqua dat operam, ut illa concipiat, procurando, ut tali modo coet, ut inde nequeat fieri conceptio, quod peccatum est contra naturam, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 11. & Caietan. in commen. quo ad ambos quidem, siambo consentiant, sin autem, quo ad consentientem tantum, qui est reus culpa.

Quinto peccat, qui habet propositum,

vel desiderium deliberatum copulae carnalis extra legitimum matrimonium, vel delectatur de illa morose expressim, vel tacite. Expressim quidem fruendo, vel consentiendo expresse, & deliberate in delectationem, quæ ex turpi cogitatu illius nascitur in sensualitate, siue appetitu sensiuo. Tacite vero, si aduertens se illa teneri, & duci in periculum consentiendi, non expellit, nec nititur expellere sine iusta causa, quæ ab expellendo excusat. Quod probatur per regulam superius, c. 11. nu. 13. positam. Toties autem peccat, quoties habuit eiusmodi propositum, aut delectationem morosam, siue circa unam interrompendo sapius, siue circa multas simul, aut separatim, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 6. & omnes alios, secundum superius dicta. in cap. 11. sup. nu. 13. & 14. Quia peccata cordis, & operis eiusdem sunt speciei, & solum differunt secundum maiorem, vel minorem perfectionem secundum S. Thom. 1. 2. q. 52. ar. 8. Proinde iuxta varias circumstantias variarum personarum, quas hoc concupiscit, sunt etiam variae species horum malorum propositorum, & desideriorum, & peccati speciem mutat. Nam quæ sunt erga coniugatas, sunt adulteria, quæ erga cognatas, incestus, quæ erga virgines, stupra, de quibus supra dictum est. Et ideo circumstantia necessaria sunt constitutæ cum numero illorum propositorum & desideriorum, siue concupiscentiarum. Sylue. ver. luxuria. §. 3. & dicta in c. 6. sup. co.

Sexto peccat is, cui deliberare placet delectatio, quæ sibi nascitur ex cogitatione copulae carnalis, quam habiurus est cum illa, quando sibi facta fuerit uxor, aut si alioquin liceret, iuxta sententiam Caiet. dicto 1. Tomo Opusculorum. Opusculo 14. q. 2. Quoniam quamuis licita sit voluntas conditionalis habendi copulam cum illa, vel illa, si, uel quando sua uxor fuerit, quamuis item liceat ei gaudere de spe, quam concipit habendi aliam, quando illa, non est tamen licitum ei admittere deliberatam delectationem carnalem quæ inde nasceretur. Nam quævis voluntas conditionalis copulae futurae, nil ponit in esse, illa tamen delectatio, quæ inde nascitur, non est conditionalis, nec futura, immo præsens, & absoluta, quæ est contra elusio

De VI. præc. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 99

clusio singularis ratione singulari fulta, de qua latius scripsimus nuper in c. is cui nu. 1. & seq. de pæn. dist. 1.

Septimo, qui, vel quæ coniux mortua vel mortuo coniuge meminit copulam carnalem in matrimonio tempore præterito habitam, & delectationem carnalem ex eius memoria ortam admittit, & ea de liberate gaudet, uel aduertens sensualitatem suam inesse, ac exponi se periculo pollutionis incurrendæ, vel consentiendi in eam, non expellit, nec nititur expellere, cogitatum suum in aliud per disciplinam, vel alio modo diuertendo per regulam superius c. 11. nu. 14. ad dirigendum, quæ morosa delectatio sit peccatum mortale, traditam. Verum tamen est, uiduum, & uiduam licite posse meminisse copularum carnalium temporis præteriti, & gaudere, quod ex habuerint, & quod in eis delectati fuerint, immo & uelle illas habere, si qua ratione fieri possent. Non tamen est licitum illis habere non actum, & in præsentia delectationem, quæ ex illa recordatione, seu memoria nasceretur, iuxta omnium doctrinam, & mentem, quam dilucidius ceteris omnibus declarauit Caiet. in præallegato Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 14. q. 1. & 2. Quod ipsum per easdem rationes uidetur etiam nobis de illa coniuge, cui ex recordatione copulae licite præteritæ, aut futurae coniugis absentis nascitur, atque exercebit delectatio in sua sensualitate, quantumuis nemo, quod sciam illud exprimat, argum. l. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translatione prælat. de quo latius nuper diximus in præallegato c. cogitationis, & c. si forte. de pæn. dist. 1.

Octavo peccat, qui deliberat, & stabilis animo uult amplecti, exosculari, aut tangere, aut amplectitur, exosculatur, aut tangit feminam, cum sit mas, vel marem cum sit femina, animo fruendi delectatione carnali, quæ ex huiusmodi actu nascitur (est quod tactus ille non sit de se impudicus, esto etiam quod tangeret personam, quam desiderabat, atque sperabat in coniugem accipere, si nondum accepisset) iuxta sententiam utriusque Tho. 2. 2. q. 154. art. 4. & S. Anton. 4. par. tit. 5. cap. 1. §. 7. & 9.

Dixi. Deliberato animo, quoniam ap. Op. Nauar. Tom. II.

petitur ille, qui in sensualitate nascitur, aut ex uoluntate anteaquam intellectus id animaduertat, & uoluntas ei deliberare consentiat, aut etiam omittat eum expellere cum periculo consentiendi, saltim in illam delectationem, non est peccatum mortiferum, per regulam supradictam, in cap. 11. nu. 13. & in hoc ipso c. nu. 9. Dixi: Ad fruendum delectationem carnalem, quoniam facere, vel uelle facere, illa ad se delectandum honeste, ut faciunt multi, qui tangunt, osculantur & amplectuntur pueros, puellas, cognatos, uel cognatas, nihil peccant, ut diximus nuper in c. si cui. de pæn. dist. 1. nu. 11. & seq.

Dixi item Osculari, tangere, & amplecti, non autem dixi uidere, & alloqui, quia hæc cum sunt honeste in finem honestum, puta ad urbanitatem debitam, ad se recognoscendum postea cum iterum conuenerint, uel ad reprehendendam illius uanitatem, uel ad de rebus honestis admonendum, uel ad laudandum Deum, quæ adeo pulchra opera efficiat, aut ob honestum amorem, immo & ad se delectandum caste, honesteque amando, non est peccatum, imò est uirtutis actus, modo non faciat ea tali loco, tempore, & modo, quo se periculo concipiendi mali propositi operis, vel delectationis luxuriose se exponat. Nec est plusquam veniale facere prædicta ob solam curiositatem cognoscendi, quæ pulchritudine, aut quo incestu, aut gestu sit. Imò nec oblectare se etiam deliberate, uiuendo, & alloquendo eiusmodi creaturam formosam, & perspicuam res eius nouas, & pomposas, modo nulla intentio mala illam comitetur, nec alia delectatio carnalis, suapte natura ordinata in aliquem luxuriam actum, ut subtiliter Caiet. in Tomo 2. Opusculorum, Opusculo 14. q. 3. probat, ponendo magnum discrimen inter uisum & alloquium ex una parte, & tactum ex altera. Nec obstat his, quod Hier. in epist. ad Eustoch. de uirginitate scribit paulo ante, & post illa uerba: *Clau de ostium tuum, abscondere. Foris uagentur uirgines stultas, &c.* Nam ille hortatur ad optimam, & ad fugiendam etiam minus bonam, quæ ipsis possunt esse impedimenta, qualia sunt illa: nos uero dehortamur a malis discernendo illa a bonis, quo grauius sint talia.

Secunda pars Decret.

12 Dixi etiam. Nec desponsati, quia illi quamvis sponsalia tantum de futuro contraxerint, licet non liceat eis copula, sine proposito saltem antea in matrimonium consentiendi, neque hodie post Concil. Trident. sess. 24. in Decreto de matrimonio, cum tali proposito, licet tamen possunt non solum se cernere, & alloqui, & frui gaudio, & voluptate, quæ inde nascitur, sed etiam osculari se mutuo, amplecti, & tangere se tactibus, qui de se non sunt impudici, & frui voluptate, quæ oritur ex eis, sine voluntate tamen ampliori. Sponsalia enim, quæ initium matrimonij sunt, faciunt facultatem fruendi voluptate præambula voluptati matrimoniali, quæ singularis est eiusdem Caietan. determinatio, in 2.2. q. 154. art. 4. Quæ tamen intelligenda venit, quando id fit cum cautela, ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrere, aut consentiendi in eam, vel in copulam matrimonialem, antequam expresse, vel tacite matrimonium contrahant, licet post Concil. Trident. ubi supra, non sufficiat tacitus contractus. Quod, quia raro contingit, cum soli secreto sese osculantur, amplectuntur, & tangunt, plurimum expediret, ne opportunitates eiusmodi, donec coniuges fierent, eis consentirentur.

13 Diximus item: Tactibus, qui suapte natura non sunt impudici, nisi si tales essent, quales sunt tactus uerendorum, nullatenus debent consentire, immo si ad evitandum eos esset necessarium, petendum esset cum clamore auxilium, non obstante infamia, quæ alteri partium, vel utrique inde nasceretur, secundum Caietan. in 2.2. questio. 154. articulo 4. sub fin. cui hæc in re contrarius est Sotus, relat. supra eod. num. 1. & ei accedimus cum moderatone, de qua ibidem.

Notio peccat, qui tradit ad aliquem locum, præsertim ecclesiam, quo uideat, & concupiscat inordinate, letaliterque feminas, iuxta glo. eod. 24. q. 2. ob intentionem mortiferam. quod idem dicendum de illo, qui mittit, aut tradit, recipit, vel promittit epistolam, aut aliqua dona. quælibet parua eiusmodi cum intentione, Syl. uell. verb. donatio. §. 2.

Decimo peccat, qui querit mediatrices, aut maleficas, ad consequendum suæ

concupiscentiæ effectum. Alexan. Halen. tract. de luxuria.

Vndecimo peccat, qui, vel quæ se in se nescit, vel alio loco exhibet, animo ut cerneretur ab aliquo, vel aliqua, a quo, vel a qua scit se carnaliter amari, & eo conspectu mortaliter peccatum iri, licet in opus peccati non consentiat, in quo toties letaliter peccat, quoties id facit, secundum S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 7.

14 Duodecimo, qui se uestit, vel ornat eo animo: ut videatur alicui eius pulchritudo, ob quam carnaliter, & mortaliter ametur, non autem si facit illud, ut ametur honeste, licet carnaliter in finem contrahendi matrimonium, vel alium honestum: immo neque si id facit, quod ametur inhoneste, sed non mortaliter, ad luxuriam uidelicet tantum uenientem.

Decimotertio peccat, qui animo delibato delectatur, loquendo, canendo, vel audiendo uerba luxuriæ turpia, etiam si ne male operandi proposito, per superius dicta in c. 1. nu. 8. & per alios alibi, & omnibus, qui uerbo, tactu, vel scripto, dat causam alteri peccandi, licet ipse nolit peccare, neque ut alter peccet. argum. capit. fin. de iniur.

Decimoquarto, qui nutu oculorum, uerbis, musico cantu, aut alijs similibus nititur prouocare ad consentiendum huic luxuriæ peccato, aut curauit, ut se comitarentur aliqui in aliquem actum mortiferum, qualis est cantus musicus, qualia hastiludia, & alia similia ad prouocandum aliquam in eiusmodi peccatum mortale collimata, & directæ. Alex. Halen. tract. de Luxuria.

Decimoquinto peccat, qui falso gloriatur, se cum illo, vel illa rem habuisse, qui non solum peccat, sed & tenetur restituere famam, quam per id aufert. arg. reg. peccatum, de reg. iur. lib. 6.

15 Decimosexto, qui comedit, aut bibit plusquam oportet, aut querit aromata, vel aliqua calida, quo magis hoc luxuriæ peccato delectetur, nisi sit coniux, qui si faciat id ad debitum matrimoniale commode soluendum, nihil peccat, & si faciat quo magis in eo soluendo delectetur, tantum ueniale admittit. Angel. in interrogat. circa gulam. §. 17.

Decimosextimo peccat is, quem piget impo-

De VI. præc. Dec. Non mœchaberis. Cap. XVI. 100

impotentie, coeundi luxuriose, quamuis pigere impotentie ad copulam matrimonialem non sit peccatum, secundum omnes:

Decimooctauo, qui aliquam mulierem mala cum intentione insequitur, quod peccatum eo grauius est, quo maior mora sit in ea insequenda: Imò si mulier est honesta, obligatur ad ei faciendam iniuriam, contumeliam, aut infamiam, quæ ob hoc eam consequitur. Item apud Labconem, §. appellare. ff. de iniur. modo honesto habitu ipsa incedat, alioqui uero minime, ut in ead. l. §. si quis virginem. An autem si eam ad peccandum inducit, obligetur ad fundendam ei penitentiam, dictum est supra in cap. 15. nu. 45. & latius nuper in cap. noli, de pœnit. dist. 1.

Decimonono peccat, qui locat domum vel aliquam eius partem alicui meretrici, quam scit uel probabiliter credit in ea meretricuram, seu suo corpore turpem quæstum facturam, is enim uidetur peccato consentire, & ad id admittendum iurare, consequenter peccat, arg. cap. 1. de offi. deleg. cum similib.

Quid restituere oporteat, qui rem habet cum uirgine.

S V M M A R I V M.

16 Virginem qui deflorat, quid restituat, si dolo, aut importunitate. &c. & 17.

18 Virgini qui promittit se eam duciturum in uxorem.

19 Virgini corrupta, qua putata uirgo æque bene nubat, ut restituatur, & nu. 20.

20 Restitutio qualis facienda patri ab eo, qui eius filiam deflorauit.

16 Vigesimo peccat, qui rem habet cum ea, quæ putatur esse uirgo, & non est, & non uult facere illa, quæ debet. Circa quod dicendum primo, quod, qui rem habet cum ea, quæ putatur uirgo, sine dolo, & deceptione ipsius, quia illa se ad id offert, uel leuiter rogata consentit, nil tenetur restituere in conscientia foro, etiam si uere uirgo esset. tam quia scienti, & sponte consentienti non fit iniuria, nec dolo, c. scienti, de reg. iur. lib. 6. tum quia lex, quæ obligat ad solu-

dum aliquid ei, quam deflorauit, agit de decipiente, capit. 1. de adult. Exod. 22. Diximus, Leuiter, nam, si grauius & importune fuit rogata, satis dicitur coacta, quod ad hunc effectum, arg. l. 1. C. de rap. uirg. & gloss. d. cap. scienti.

Secundo dicendum, quod in foro exteriori huiusmodi deflorator iubebitur eam dotare, in uxoremque sibi ducere, d. cap. 1. de adulter. aut dotare, & fustibus eam, cap. 2. eod. tit. quamuis eam incorruptam non inuenisset, & neget eam fuisse talem, nec ipsa se uirginem probet. satis enim est ei, quod ipse non probet contrarium, iura namque præsumunt illam fuisse tunc uirginem, & deceptam, ut asserunt Anton. Panor. & communis in d. c. 1. & 2. de adult. & S. Anton. receptas 2. par. tit. 5. capit. 6. §. 1.

17 Neque obstat hoc, quod hic dicimus (nempe illum, qui uirginem deflorauit, si ea tam bene nupsit, ac si uirgo esset, marito corruptionem minime percipiente, ad nullam restitutionem teneri) non placere cuidam religioso, eo quod contrarium asseruit Victoria. Quia respondetur primo laudare me supra multum præfatam Victoriam, defendereque eius dictum, quod ille contra me citat. Secundo, quod Victoria loquitur de satisfactione, ego autem de restitutione, quas differre ut genus, & species diximus in princip. capit. 3. supra eod. Et ita certum est, corruptorem uirginis, etiam si nihil damni restituibilis per hoc ei ueniat, teneri actione iniuriarum ad satisfaciendum pro illa per penam impositam, vel imponendam, licet æque bene nubat, ut recte ait Victoria per l. apud Labconem. §. si quis uirginem. ff. de iniur. & per c. si quis tam. de pœnit. dist. 1. sed non ad restitutionem, ut ego dico, quia pœna pro iniuria imponenda, uel etiam ipso iure imposita non debetur in foro conscientie, per c. in hac, 33. q. 2. Restitutio enim respicit damnum precio æstimabile ablatum, uel impeditum, reddendum, etiam in foro conscientie, per definitionem eius, quam tradimus infra capitu. decimosextimo, nu. 6. Tertio respondetur, quod ad saluandum dictum præfati Victorie, quod alias certe de rigore iuris saluari non potest adieciimus, intelligendum esse illud quoad

Secunda pars Decret.

restitutionem in foro conscientie facien-
dam, quando virgo corrupta, licet bene
nubat, ac si fuisset incorrupta, tamen post
nuptias, & noticiam corruptionis a mari-
to habitam tractatur male signis, verbis,
absentia, & alijs factis. quod est magnum
damnum, aut interesse ex illa corruptio-
ne consequutum, & restituibile.

Tertio dicendum, quod qui importu-
nis precibus, & appellationibus, aut fal-
sis promissionibus sine pollicitatione eam
ducendi decepit, in utroque foro tene-
tur. In exteriori quidem ad id, quod su-
pra dictum est, in interiori vero ad du-
cendam, uel ad faciendum id, quod illa
maneant contenta, uel ad refarciendum ei
damnum omne, quod inde illi euenerit,
scilicet, quanto maioris eger, quo talem
adipiscatur maritum, qualem manens uir-
go adipisceretur, iuxta boni uiri arbi-
trium, quod sensit S. Anton. ubi supra, &
aliquid amplius, ob nerecundiam, quam
tota uita sua passura est, & ob contume-
lias, quas ob id a suo marito est acceptu-
ra, ut nos in d. c. 1. diximus, addentes non
obligari ad eam omnino dotandam, quo-
niam id poena est, quae in foro interiore
omnino non debetur, donec a iudice im-
ponatur. §. in hoc. 33. q. 2. & gloss. singula-
ris, cap. fraternitas. 12. q. 2. in cuius Com-
ment. id late tractamus.

18 Quarto dicendum, quod, si promittit
se ducendum eam, siue promittat ex ani-
mo vero, siue ad decipiendam eam facto,
obligatur ad implenda promissa tam in
interiori, quam exteriori foro, & multo
magis si iuramento id firmauit, cap. 1. &
cap. qualiter. de pactis. adiuncto c. qua-
cunque arte. 12. quast. 5. Nisi essent val-
de inaequales genere, potentia, uel diui-
tijs, puta si ille esset nobilis, & illa agri-
cola cuiuspiam, uel artificis mechanici
filia, eo enim casu praesumi potest, illam
singere se deceptam, sed non esse. Vel
quia huic rationi praesumptionis, non est
locus in foro conscientie, ratio aptior sue-
rit, quod illa non potest allegare iuste se
deceptam esse, quia non est decepta, uel
non debuit decipi, quia paria sunt, scire,
uel debere scire. l. quod re. ff. de reb. cre-
dit. & Sanct. Anton. ubi supra, & Syluest.
uerb. luxuria. quastio. 5. ob quod iudicio
nostro non obligatur ad amplius, quam

ad dandum ei tantum, quantum magis
opus habet ad tale adipiscendum maritum,
qualis si non esset infamata adipisceretur
uel ad reponendam eam in aliquo statu
honesto, in quo Dei obsequio uiuat, se-
cundum S. Anton. ubi supra ab alijs pro-
batum, ad alterum tamen horum tene-
tur, quia, licet non praesumatur decepta
ad effectum ducendi eam, tamen tenebitur
ad refarciendum damnum, eo quod
promissio ducendi vim habet saltem pre-
cum importunarum. Idem dicendum in
eo casu, quo promissio fuit vera, & ex an-
mo facta, sed esset probabile, quod ex ma-
trimonio eam consequuturo, grande ali-
quod scandalum nasceretur, & in eo, qui
promittit, & est sacris initiatus, aut aliam
habuit uxorem, aut pater renuit omnino
illam ei tradere.

Quinto dicendum, quod ultra praedi-
cta obligatur ad placandum illius patrem,
& ad satisfaciendum ei pro iniuria illa-
ta, secundum S. Thom. 2. 2. quastio. 154.
artic. 6. & Caieta. ibidem, & S. Anto. ubi
supra, & alios.

19 Sexto dicendum, quod iustum, & ra-
tioni consonum videtur nobis id, quod
dicitur asseuerasse ille celeberrimus iux-
ta, ac doctissimus, piensissimisque doctor
P. Frater Franciscus a Victoria Gymna-
sta primae functionis in sacra Theologia
resolutissimus, Academiæ Salmanticensis
cum nos etiam in eadem functionis
eiusdem essemus in sacris canonibus, ne-
pe illum, qui virginem dolo, aut importu-
nis precibus corrumpit, obligari ad satis-
faciendum ei detrimentum ex sigilli vir-
ginitatis fractione illarum, etiam si illa e-
que bene nuberet, ac si praefatum sigillum
non amisisset, quod facile infertur ex di-
cto tertio supra posito, & rationib. in eo
allegatis ad eos saltem casus, in quib. nos
ibidem respondimus, scilicet, quando de-
fectum huiusmodi deprehendit illius ma-
ritus, & propter hoc eam relinquens, ab-
eat, discedens, peregre proficiscitur, aut
eam asperere, nimiumque seuerè tractat, quia
uis (iudicio nostro) illa determinatio, seu
resolutio limitari debet, ne procedat, lo-
cumve habeat, quando maritus eiusmodi
defectum non deprehendit, immo existi-
mat se illam inuenisse virginem, quales
permultos esse plurimis locis audimus.

Septimo

De VI. præc. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 101

Septimo dicendum, quod is, qui dolo,
fraude, aut precibus importunis habuit
rem cum aliqua iam ab alio corrupta, sed
pro virgine reputata, ac habita, & per
hoc eam infamauit, licet in nihilum in fo-
ro conscientie ob virginitatem ereptam
teneatur, ob famam tamen ereptam tene-
tur, secundum Io. Maiorem in 3. lib. sen-
tentiarum distinc. 73. quast. 33. quæ om-
nia sunt intelligenda de illo, qui perue-
nit ad copulam carnalem.

Concubinarius quis non debet
absolui.

SUMMARIUM.

- 22 Concubinarius uerit, aut pro tali habetur
quis non debet absolui. Et nu. 21.
- 22 Ancilla, quæ dominus abutitur, ut est ab eo
separanda. nu. 22.
- 23 Concubinarii ut plurimum excommunicati.

20 Circa hoc dicimus primo, quod con-
cubinarius cohabitans concubinæ
ad eo peccat, ut non debeat absolui ante-
quam ab ea separetur cum proposito nu-
quam amplius ad eam redeundi. tñ quia
non potest vere poenitere, non absconden-
do occasionem, & opportunitatem pec-
candi, adeo propinquam, ac est hæc coha-
bitatio, ut latius diximus in cap. satisfac-
tio. de poeniten. distinc. 1. quæ tertia, post
S. Thom. in quarto distinc. 10. decima.
quinta quæstione prima, articulo primo,
quæstione tertia, a Paludano, & ab alijs
ibi receptum, & a S. Antonio. par. tit. 14.
cap. 26. & Syluest. verb. confessio. quæstio
ne 25. & ab alijs Summistis. tum ob ea,
quæ supra capitulo primo diximus, esse
ad ueram poenitentiam necessaria. tum
per ea, quæ profunde dicta fuerunt de
peccandi occasione, supra cap. 14. nu-
me. 32. cum non possint sine grandi peri-
culo habitare in simul, qui alteruter,
uel uterque ipsorum opere, verbis, volun-
tate, aut delectatione peccet. Nil tamen
aliud dicimus, quid faciendum sit eo ca-
su, quo possint ipsi absque peccandi peri-
culo cohabitare, quam q. rarissime id co-
tinget, & q. non debent absolui absque
proposito deliberato nunquam conuer-

sandi opere, animo, aut uoluntate. Idem
quod dicimus de concubinarijs, dicen-
dum credimus de his, quos populus cre-
dit esse tales, licet non sint, donec ueritas
publicetur. Quoniam non solum ab om-
ni malo, sed etiam ab omni specie cau-
dum est, iuxta Apostol. 1. ad Thessaloni-
cen. 5. & cap. enim ab omni. de uita, & ho-
nesta. clericor.

21 Secundo peccat, quod idem quod di-
ximus de concubinario, dicendum est de
illa persona, quæ cuida alteri cohabitando,
non potest ob suam fragilitatem uita-
re, ac (ut rectius dicamus) uidetur ei, q.
non vitabit peccatum mortale, nisi sepa-
retur ab ea: debet enim separare se ab ea;
quamuis sit pater, mater, filius, filia, ma-
ritus, aut uxor, ob eandem rationem; etiã
si sit ancilla, quæ dominus eius luxuriose
abutitur, si nequaquam potest ei resiste-
re, aut putat, quod ob suam fragilitatem
ei non resisteret, nisi fugiendo, quod iuste
posset fugere; quemadmodum uxor po-
test discedere a marito, qui eam ad pec-
candum attrahit, cap. si infidelis. & c. Ido-
latria. & c. sequen. 28. quæstione prima.
Immo, iudicio nostro, posset dominum
compellere, quod eam uendat alteri, qui
ea non sic abutatur: tamen hoc nemo a-
lius exprimat: siquidem ob asperum, &
crudelem corporis cruciatum, qui longe
minor est animæ cruciatu, l. iustissime. ff.
de x. dili. edict. & c. præcipimus. 12. q. 1. po-
test ad illud compellere. §. sed maior. In-
stit. de his qui sunt sui, uel alie. iur. cuius
rei rationem, quæ fundatur in occasione
peccandi, alius, quam alij tractamus in
hac postrema editione, supra. cap. 14. nu-
me. 32. & seqq.

Tertio dicimus, quod concubinarii nõ
solum peccant, sed etiam communiter
excommunicantur per constitutiones syno-
dales, ut in episcopatu Conymbriensi, &
hodie ubique gentium legitime prius mo-
niti, sunt excommunicandi, & concubine
in exilium mittendæ, iuxta id, quod statuit
Concil. Trid. sess. 24. cap. 8. de forma ma-
trimonii in hæc uerba. Statuit huiusmo-
di concubinarios tam solutos, quam uxora-
tos cuiuscunque status, dignitatis, & condi-
tionis existant, si postquam ab ordinario etiã
ex officio ter admoniti ea de re fuerint, con-
cubinas non eiecerint, seque ab earum consue-
tudine

Secunda pars Decret. C. LXV. De VI. prae. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 102

audine non se iunxerit, excommunicatione se-
viendos esse; a qua non absoluantur, donec
reipsa admonitioni facta paruerint. Quod si
si in concubinato per annum censuris negle-
ctis permanserint, contra eos ab Ordinario se-
neca pro qualitate criminis procedatur. Mu-
lieres sine coniugata, sine soluta, qua cum
aliteris, seu concubinarijs publice vivunt,
si ter admonita non paruerint, ab Ordinario
locorum nullo etiam requirente, ex officio gra-
uiter pro modo culpe puniantur, et circa op-
pidum, vel diocesim, si id esse in ordinarijs
videbitur, inuocato, si opus fuerit, brachio
sacrali, eiciantur, alij pariter contra adul-
teros, et concubinariorum insidias in suo robore
permanentibus.

De coniugum luxurie peccatis.

SUMMARIVM.

- 23 Coniux cognoscens suam, vt non suam, vt
peccat, et 24.
- 25 Coniux negans sine iusta causa coniugi de-
bitum petunt, et 26.
- 27 Debitum negandi coniugi quae iusta causa.
- 28 Coniux non discedens a coniuge adulteran-
te, vt peccat.
- 29 Maritus uxorem adulteram quibus casibus
accusare non potest.
- 30 Matrimonium contra simplex votum casti-
tatis contrahens, vel consumans.
- 31 Voto castitatis de consensu coniugis adstri-
ctus coniux qui petit, vel reddidit debitum;
secus si absque coniugis consensu vovit.
- 32 Debitum, vt negatur ob menstruum, aut lo-
cum sacram.
- 33 Coniux conceptionem impediens, et ob id
semen extra vas fundens.
- 34 Coniux qui sit patris filij per ignorantiam,
vel malitiam.
- 34 Coniux recte reddit debitum male petenti,
interdum non.
- 34 Cognatio spiritualis spontanea, vt maior eam
de contrahat.
- 35 Coniux cognatus natus, vel coniugi adul-
terandi licentiam datus.
- 36 Matrimonium elat de finem contrahens si-
ne iusta causa, et quae sit illa et 37.
- 36 Lex non cessat cessante fine, sed sic cessante
in continentie legi.
- 38 Matrimonium nolle publicare cur peccat.

- 38 Matrimonium qui occulte ante benedictio-
nem contrahit.
- 39 Matrimonium qui cum duabus contrahit,
quid faciet.
- 40 Matrimonium contrahens ante scitum con-
iugis mortem, quid faciet, nu. 41.
- 42 Coniuges se impudice tangentes, et extra
ordinem polluentes.

Circa hoc dicimus multa. Primo,
quod quauis peccatum mariti adul-
terantis, ceteris paribus, sit maius, quam
uxoris adulterae, secundum Augusti, capit-
indignantur, 32. q. 6. quia maioris vigoris
ratione viuit, et melius potest resistere,
debetque uxorem suam virtute vincere,
et suo exemplo regere: attamen maius
est peccatum uxoris, argum. gloss. l. illud.
C. ad l. Iuliam de adult. et trad. Caieta. 2.
2. quae. 10. art. 8. et ratione, quod fa-
cit prolem de suo patre incertam, et ma-
ius scandalum generat.

Secundo dicimus, quod peccat con-
iux, qui, vel quae cum coniuge eo animo
rem habet, quod haberet, vel vellet ha-
bere illam, etiam si non esset sibi coniux:
aut qui, vel quae tam velit habere cum
alio, vel alia ac coniuge, cap. origo. ad iun-
cta glo. verb. amator. 32. quae. 1. secundum
Palud. in 4. dist. 32. q. 3. Anto. 3. par. titu.
1. cap. 20. §. 1.

Tertio, qui, vel quae coniux sine causa
legitima, negat coniugi debitum loco &
tempore idoneis petunt, secundum om-
nes in 4. lib. sent. dist. 32. nisi petenti pre-
cisibus contrarium suadeat; quae tamen
non debent esse nimium importunae. Nec
ab eo excusat Quadragesima, nec alius
dies quamlibet festus, etiam Paschalis,
neque voluntas se a pluribus liberis ha-
bendis excusandi, argum. cap. 7. ad Co-
rinth. c. 1. & c. 2. de coniug. leprosi. Multo-
que plus peccat, quando ira, odio, aut ma-
lo aliquo sine id negat.

Dixi: Tempore & loco idoneis: quia
non tenetur reddere in locis publicis,
aut sacris, nec quando probabiliter time-
ret incurrere ob id mortem, aut grauem
infirmiorem, aut abortiendi periculum,
qua cum moderatione sunt intelligendi,
cap. 1. & 2. de coniug. leprosi. quae iubent,
vt leprosi coniuges coniuncti uiuant, ut
colligitur ex Palud. in dist. 32. lib. 4. quae.
fio.

De VI. prae. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 102

fio. 1. & Caiet. in summa uerb. matrimo-
nium. par. 2. & alijs. & sancto Ant. 3. par.
tit. 1. c. 10. §. 6. & alijs Rapsodis in verb.
debitum.

Dixi. Petent, quia non obligatur of-
ferre, nisi petatur. verum sufficit q. petat-
ur uerbis, nutibus, uel operibus, arg. de
quibus. ff. de leg. & c. dilecti. 3. de appel-
lat. Proinde Augustinus de Ancona re-
latus a S. Antonio in dicto §. 6. ait, q.
tribus modis debitum coniugale petit
uxor, scilicet, uerbis, signis, & suo inge-
nio, siue condicione, per quam maritus
conscit eam id desiderare, sed praere-
cundia dissimulare, eo quod femina na-
turaliter sunt in hac re veracundiores vi-
ris. Id ipsum tamen dicendum est de ma-
rito illo, qui ob pusillanimitatem suam,
vel ob uxoris duram conditionem, aut
insignem auctoritatem, non audet expre-
sse sine metu aliquo petere ob eademmet
rationem quamuis nemo id exprimat.

Quarto dicimus, quod iustum etiam
causam denegandi debitum habet con-
iux ante consummatum matrimonium, si
vult intrare in religionem, ad quod, & ad
professionem debet dari ei tempus bime-
stre, vel quod vir bonus arbitrabitur, in-
tra Pan. in c. ex publico, de conuers. con-
iuga. & communem. Non est tamen talis
causa stultitia, vel furor petentis, si ei red-
di potest absque periculo notabili dani
personae a qua petitur. Richar. in 4. lib.
sent. dist. 32. Et quamuis ad copulam car-
nalem maritus, & uxor sint omnino pa-
res, differunt tamen in eo, q. illa non sit
bigama, uel irregularis ob copulam car-
nalem, etiam si sciat eam adulteratum
fuisse, ille uero sic ob copulam habitam
cum ea, etiam ignorans eam adulteratam
fuisse, c. si cuius. 34. dist. etiam si iudice iu-
bente id sub censuris, faceret nec refert,
an possit probare nec ne, quoad fori con-
scientiae, quo ad quod loquimur, quid-
quid aliqui absque ratione, ac lege di-
cant, contra c. consuluiste. 2. q. 1.

Quinto peccat, qui maritus scies suam
uxorem adulterari, non se separat ab ea,
immo petit, & soluit ei debitum coniugale,
c. 1. & c. si quis. 32. q. 1. secundum
omnes, nisi quando adulterium est oc-
cultum, aut illa se iam emendauit, aut
eo sine debitum petit, quo ipsemet non

incadat in adulterium, nec alijs occasio-
nem credendi se uxoris esse lenonem, 3.
secundum Paludanum ubi supra in 4. lib.
sentent. dist. in 32. & S. Anton. 3. par.
tit. 1. cap. 20. §. Quamobrem vxor com-
muniter non peccat, non reddendo ei de-
bitum, esto sit publicus adulter. Tu quia
non est eius corrigere maritum, ut est
mariti corrigere illam, cap. duo ista. 2.
quae. 4. Tum quia numquam, aut raro
putabitur a populo in mariti adulterium
consentire, ut tener S. Anton. 3. par. tit.
1. cap. 20. §. 9. expressit, post Palud.
in dicto lib. sentent. dist. in 32. & probat
Caietanum Tomo 1. Opusculorum, Opuscul.
12. quae. 13. & Opuscul. 3. 1.
respon. 14.

Aduertendum tamen non posse ma-
ritum accusare adulterij uxorem, si etiam
ipse adulteratus est, c. nihil iniquius. 32.
q. 6. neque quando uxor fuit uim passa,
cap. Ita ne. ead. caus. q. 5. neque quando
probabiliter credebatur suum maritum mo-
tem obijisse, cap. cum per bellicum. 34.
q. 1. neque si quis cum ea sub mariti spe-
cie rem habuisset, cap. in lectum, ea. cau.
& q. neque si maritus adulterandi occa-
sionem ei praebet, cap. discretionem, de
eo. qui arguit, consang. neque si maritus
tolerat, & passus est eam, posteaquam sci-
uit eam adulteratam fuisse, c. si quis uxorem,
32. q. 1. neque si ante baptismum id
fecit, gaudeamus de diuor.

Sexto peccat qui, vel quae coniux uo-
uet continentiam, aut numquam con-
trahere matrimonium, & postea contra-
hit, etiam si non consummet: & iterum
si postea consummat prima uice & suam
petitionem, secundum omnes, immo
& quoties id petit secundum fere om-
nes gloss. cap. quodam cap. placet. cum
quibus Panoim. transit. de conuer. con-
iug. & Ioan. And. & communis in capit.
rursus qui cler. vel uonen. & Palud. com-
munis, & Ioan. Maior in 4. lib. sentent.
dist. in 31. Angel. verb. matrimonium.
3. impedimentum. 5. §. 3. & melius Ro-
sel. verb. impedimentum. 4. §. 7. quam-
uis aliqui contradicant, & minus bene,
quidquid Angelus dicat, ubi supra. Ve-
rum tamen est, quod quia secundum om-
nes, qui eiusmodi uotum amittit, po-
test habere copulam, quando eius coniux
id

Secunda pars Decret.

id petierit expresse, poterit etiam habere quories petierit tacite, aut signis, aut ingenio, & conditione, ut supra dictum est eo. c. num. 3. potest etiam qui sic vult, obtinere ab episcopo dispensationem ad debitum petendum ob grāde peccandi periculum, & difficultatem continendi, quæ est similis ei, quam habet sitiens a potu aquæ præsentis oblata se abstinendi, iuxta Angel. Rosel. & Maior.

Quæsiuit quidam doctissimus confessorius, cur hoc loco diximus omnes affirmare eum, qui post votum simplex castitatis factum, uxorem ducit, peccare, cum Calderinus in cap. rursus. qui cleric. vel vouen. & Ang. verb. matrimonium. 3. §. 1. in contraria sint sententia?

Respondi, me hic loquutum de illo, qui ducit uxorem animo consummandi matrimonij, ut communiter matrimonium contrahi solet. in quo omnes consentiunt, prædicti autem duo auctores, de illo qui animo suscipiendæ religionis ante matrimonij consummationem loquuntur, de quo ego hic nil fui loquutus. Nunc autem de illo dico, eum peccare non tantum, eo quod frangit votum, quæ eo quod spem decipit, ut Sotus in 4. dist. 38. q. 1. art. 1. recte dixit, & ante ipsum Syl. verb. matrimonium. 7. q. 5. & quia magnum damnum infert ei, quippe quæ non ita facile alij nubet, ob suspicionem copulæ cum illo habitæ. credo tamen quod si aliqua causa vrgeret eum ad matrimonium contrahendum cum ea simulato eiusmodi proposito, qualis esset notabilis mortis, aut infamie metus, quamvis non esset satis iusta ad matrimonium impediendum, & dirimendum, non peccaret, modo daret operam, ne quid detrimenti sua culpa ei eveniret, quo casu opinio Calderini, & Angeli intelligi posset.

31 Septimo peccat, qui, vel quæ coniux cum alterius consensu vouet castitatem, & post debitum petit, secundum omnes, & etiam qui, vel quæ consentit voto, et si non uouit, reddit debitum ad petitionem eius, qui uouit, quia in eius peccatum consentit. Non tamen est idem dicendum, si ipsemet, qui non uouit, sed consentit alterius voto, id petit, quia nec ipse peccat, contraveniendo voto, quod non emisit, nec alter reddendo debitum, a

quo uotum quod fecit non absoluit. Quandoquidem coniux faciens alteri facultatem vouendi, non uidetur renūciare ius, quod habet petendi secundum Inn. in c. 1. de conuers. coniug. communiter per Pan. & alios merito receptum. Quod si ambo peccant mortaliter, cap. quod Deo patri. 33. q. 5. ut supra. c. 12. nu. 60. dictum est, una cum alijs. quibusdam ad coniugum uota pertinentibus. quauis si ambo pacti essent, ne a se mutuo debitum peteret, & ambo cognoscentes, quod uterque id peteret, si posset, haberent copulam non peccarent, secundum Angel. verb. matrimonium 3. impedimentum 5. §. 1. quod melius docet Rosel. verb. impedimentum 4. §. 7.

Neque obstat, quod quidam ait, me asserere hic, uxorem si reddat debitum marito uoto castitatis adstricto, peccare mortaliter, etiam si matrimonium sit consummatum, quod ei non placet, cum eis contrarium probabiliter teneat. Couarru. 2. parte. de sponsalibus ca. 3. §. primo, numero 6.

Cui respondeo primo, me non dicere, quod ille imponit, quia loquor de uxore, quæ reddit debitum marito adstricto uoto de consensu eius, & ipse opponit de marito adstricto uoto sine ipsius consensu, de quo etiam Couarru. loquitur.

Secundo, quod pro nostra parte uidetur esse Augustinus in cap. quod Deo patri. 33. q. 5. in illis uerbis. *Quod te non exhorter, nisi quia tibi ad hoc ipse consensit*, per quæ significat coniugem, de cuius consensu maritus uouit castitatem, non posse iuste reddere illi debitum.

Tertio, quod ratio cur uxor non debet reddere debitum marito sine ipsius consensu voto adstricto, est, quia sine ipsius consensu uouit, quæ cessat, cum illa consentiente maritus id facit, & merito, quia quæ adiunat ad uouendum, non debet inuare ad contrarium, & ad uotum infringendum, arg. l. rem legatam, ff. de adimen. lega. & c. de verb. signifi.

32 Octauo peccat, qui uel quæ coniux debitum petit, aut reddit tempore menstrui, secundum S. Th. in 4. lib. sent. dist. 32. & aliquot alios, pro quibus uidetur e. ad eius, 5. dist. contrarium tamē asserendum est cum Palud. in 4. dist. 32. q. 1. nempe, quod

De VI. præc. Dec. Non mœchaberis. Cap. XVI. 103

quod non peccat (etiam venialiter) si eo sine peti, aut reddi, ne consorti sit odio, vel ut fornicationem eius, vel propriam euit: mortaliter autem nunquam, etiā si credat ex huiusmodi complexu monstrum aliquod conceptum iri, ut asserit Palud. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 5. & ante multos annos tradidimus in d. c. ad eius. & ante paucos, asseruit vir doctissimus Alfonso Castrensis de lege pœnali lib. 1. cap. 52.

Nono peccat, qui, vel quæ coniux in loco sacro, siue consecrato, siue tantum benedicto cum coniuge rem habuit, secundum Palud. in dicta distinctio. 32. & Sancti. Anton. tertia parte, titulo primo, cap. 20. §. 2. & alios, Caietan. verb. matrimonialis usus. Ioan. Turcremata. in §. sed cum naturale. articu. 4. distinct. 5. siue eam habeat, ut uoluptate fruatur, siue ut fornicationem vitet, & siue ad modicum tempus existat in ecclesia, siue ad multum, ut tempore belli, quidquid alij dicant. Ang. verb. debitum. §. 32. & relati per eum.

Nec obstat quod quidam dicit, contrarium esse probabilius, quia id tenet Sotus in 4. lib. senten. distin. 32. quæst. 1. art. 3. post Angelum a Clauasio. Non, inquam, obstat. Primo, quia S. Antoninus, Paludanus, & Caietanus, quos hic cito, & Cardinalis Turcremata, quem etiam cum illis cito, maioris sunt auctoritatis, quam Angelus, & Sotus, quos ipse citat, licet ego nullius essem, & ideo non deberet præfaram meam opinionem damnare, sola eorum auctoritate, nulla alia ratione id muniendo.

Secundo, quod Sotus non est contrarius huic meæ opinioni, immo consentit ei per omnia, nisi quæ parte dubitando per distinctionem. Forte, limitat in copula occulta: quam tamen ait non esse occultam, si eam habeant iacentes in eodem lecto, & ideo non debere id eis permitti.

Tertio, quod ut ait Caietanus, non inconuenit, ut ob reuerentiam Dei, & loci sacri teneantur multo tempore abstinere; cum id teneantur frequenter facere, etiam ob reuerentiam Regis, cum maritus occupatur in rebus militaribus. Cui addo idem esse, cum occupatur in alijs

negotijs ipsi regi, uel reipublicæ, uel sui priuatis necessarijs.

Quarto, quia talis copula est illicita, eo quod per eam polluitur ecclesia. c. fin. de consecr. eccl. & c. 1. eod. tit. lib. 6. etiam si haberetur post multam temporis in eis mansionem, secundum omnes. & etiā Sotum, qui addit eam haberi posse in campanili, aut in aliquo alio loco ecclesiæ contiguo. Addo, quod etiam dubitatio illa Soti de copula occulta non potest sustineri, quia licet per talem copulam non polluitur ecclesia, ut ipse ait, & est uerum, dum manet occulta: incipit tamen censer polluta simul ac sit nota, quod fieri potest per confessionem coniugum, vel per famam, & alia iudicia postea oborta, ut ante circiter quinquaginta annos diximus Salmantica prælegendo dictum c. 1. de consecr. eccl. vel altaris. lib. 6.

33 Decimo peccat, qui, uel quæ coniux portionem, uel quid eis aliud assumpsit, uel præbet consorti, quo prolis conceptio impediatur, uel ne sibi fiant plures liberi, quam quos educare potest, uel ob alium finem quamlibet bonum. Quod si ob hoc semen extra uas effundatur, grauius peccatum, & alterius speciei, nempe contraturam erit, fin eundem S. Ant. 3. par. §. 20. c. 6. Sed quia coniuges non obligantur ad petendum a se mutuo debitum, secundum omnes, & licitum est eis desiderare, ne sint sibi plures filij, quam quos alere possunt, ut asserit S. Ant. ubi supra, iuste possunt de communi consensu abstinere se a copula carnali, secundum eundem ab omnibus receptum: nisi quando alteri esset probabile consortem fornicatum, iri, nisi debitum petierit, secundum Angel. cuius determinatio tantum procedere videtur, quando alter uidet consortem ob uerecundiam non petere uerbo: sed tacite facti opere petere.

34 Undecimo peccat, qui, uel quæ coniux fuit patrinus filij sui, cum baptizaretur, uel confirmaretur, malitiose, quo coniugem debito coniugali fraudaret, & ideo non reddit illud, eo enim casu non potest potest, sed tenetur reddere. Quod si ambo malitiose fiant huiusmodi patrinus, non possunt a se mutuo debitum absque peccato petere; quamuis alteri petenti alter reddere teneatur. Si autem errore,

Secunda pars Decret. De VI. prae. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 104

errore; necessitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat huiusmodi patris ius pendendi debitum nullatenus perdit, quae omnia satis colliguntur ex quodam Alexand. II. I. responso in c. si uir. de cognat. spirit. & eius glossis simul adiuncta, quam super eo addidimus iampridem opinionum concordia, ob ea, quae Palud. in 4. distin. 32. q. 2. art. 3. concl. 7. scribit. cui concordant Vuendelinus ibi, & Syluest. verb. matrimonium. 8. quæst. 7.

Interrogatus autem a quodam solutio nem argumenti, quod fieri potest ex eo, quod diximus sup. cap. 12. nu. 59. scilicet, coniugem, qui reddit debitum coniugi, qui, uel quæ de consensu eius uouit continentiam, peccare ea ratione, quod consentit peccato? Respondi argumentum quidem esse ueruosum, & torfisse ingenia Ostien. Ioan. And. Ant. Card. Panor. & aliorum in d. c. si uir. alijs alia, docentibus. Nec video unum, qui omnino soluerit: sed puto solui posse negando, quod eadem ratio consensu inueniatur in utroque casu; quoniam in d. cap. si uir. agitur de impedimento, quod canon inducit contra consensum coniugis reddere debitum debentis: in illo autem nostro dicto de impedimento, quod nascitur de consensu coniugis debitum reddere debentis, sine quo non poterat nasci; & ita minus tenetur impedimento, quod sola lege sine illius consensu inducitur, quam impedimento, quod lege, & consensu suo inducitur, argument. capitulo primo. de trenga. & pa. Ceterum sanum consilium est, quod siambo, uel aliter nequeunt se abstinere, petant dispensationem ab episcopo. quem in hoc dispensare posse, S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 15. §. 3. sub finem. & Syluest. ubi supra aiunt arg. eorum, quæ adnotant Panorm. & alij, in c. 1. de eo, qui cognoscat uxoris suæ, Rosella uerb. impedimentum 6.

Interrogatus Romæ, an qui infantem semestrem filium suum, quem abortiuit amica eius, baptizauit iamiam moriturus absente clerico, posset ducere in uxorem sine dispensatione illam amicam? Respondi, non posse. Quia licet nec fiat efficax, ut possit compater cum uxore sua iam nupta, eademque commatrem licite rem habere, ut hic dicitur, non tamen efficit ne-

nascatur compaternitas, quæ antequam matrimonium nata illud impediat, & dirimat, per c. ad limina. iuncta gl. ult. 30. quæst. 1. Duodecimo peccat, qui uel quæ coniux habuit rem cum coniugis cognata, uel cognato; & postea debitum peti, capitu. qui dormierit. 27. quæstion. 2. quamuis ad reddendum teneatur; & an impediat a periculo debitum post copulam cum cognata, uel cognato suo proprio habitam, colligendum est ex his, quæ dicuntur infra cap. 22. num. 5.

Decimotertio peccat, quæ coniux facit marito peregre proficiscenti facultatem habendi rem cum alijs mulieribus, uel consentit, ut se cum alijs domi manentibus misceat, aut cum commodè posset non impedit eiusmodi commissionem, secundum B. Anton. 3. parte titu. 14. cap. 9. §. 1. sub finem.

Decimoquarto peccat, qui, uel quæ coniux clandestine matrimonium sine iusta causa contrahit, c. cum inhibito, de clandest. despon. etiam si contrahat coram parcho, & testibus; quia licet id sufficiat ad hoc ut matrimonium ualeat, iuxta c. 1. de refor. sess. 24. Conc. Trident. non tamen ad hoc, ut desinat esse clandestinum per alia iura, quibus præfatum Concilium non derogat. Iusta autem causa id faciendi uisa est Caietano Tom. 1. Opusculorum, Opusculo 12. quæst. 2. quando cessant omnia inconuenientia, ad quæ uitanda iure uetantur contrahi clandestina matrimonia. Contra quem facit doctrina eiusdem. 2. 2. quæst. 120. & 186. art. 5. nempe, quod lex non definit obligare subditos ad id, quod præcepit, etiam si absque illo habeat is finis, in quem id præcipit: esto, quod responderi posset, aliud esse dicere, quod lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenientia, illis cessantibus, non obligat, quod dicit Caietan. ubi supra, & antea dixit Panor. in c. quoniam contra. de proba. & aliud dicere id, quod in aliquem bonum finem præcipitur, cessare, si finis ille alia via habeatur, quod ipsemet in d. q. 120. & in dicto art. 3. ait, & nos etiam in cap. ad hæc. de preben. addidimus. Iusta proculdubio tamen esset causa, quam ipse ibidem exprimit; scilicet, contraxisse antea matrimonium publicè, sed inualide ob aliquod impedi-

ment-

De VI. prae. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 104

mentum, habita enim dispensatione ad id conuenienti possunt clandestine contrahere, neque ob id in aliquas penas incurrunt. quæ res quotidiana est, & in sacro penitentiariæ pratorio probata, quatenus etiam post Conc. Trid. qui publice se mel contraxerunt, tenentur denuo contrahere, ob dispensationem non obientam, quoad forum conscientie tantum, iuxta ea, quæ habentur infra cap. 22. num. 70. Iusta item est causa minoris nubendi clandestine alicui sibi multum conuenienti, quando prospicit se a suo curatore traditum nuptui alicui parum conuenienti. Nos quoque respondimus in nullas censuras, nec alias penas incidisse confessarium, & testem, qui contraxerunt, ut quidam gladio grauerentur, & iamiam morituri, duceret in uxorem concubinam suam, ex qua liberos susceperat, quo illos faceret legitimos, & quo ad transeundum ex hoc seculo, iter melius adornaret.

Decimoquarto peccat, qui uel quæ coniux matrimonio clandestine sine testibus contracto, utitur, quia eiusmodi usus, non solum est uetus per capit. aliter. 30. q. 5. sed etiam malus, secundum Card. Caiet. d. d. q. 2. quod palam uerum est post præfatum Concil. Trident. post quod nihil ualeret matrimonium sine parcho, & testibus contractum, sed quod etiam hodie id sit uerum, uidetur probare id, quod supra diximus, nempe matrimonium dici clandestinum etiam si contrahatur coram parcho, & testibus, extra facies ecclesiæ: Porro præfatus Caietan. dicto Opusculo. 12. q. 3. ait, matrimonij usum nunquam esse mortiferum, eo quod benedictione nuptialem antecedit, id quod antea dixit Angel. uerb. debitum. §. 1. & Syluest. eod. uerb. quæst. 9. Caiet. in summa uerb. matrimonij peccata. Non quia non inueniatur textus, qui hoc significare uidentur, ut quidam neotericus dixit, si quidem in cap. aliter. 30. q. 5. inuenitur, neque ob rationes, quas prædicti formant, sed quia nulla fere transgressio eorum, quæ dicto capitulo aliter, prohibentur, est mortifera, iuxta omnium sententiam, nisi ex contemptu, uel magno cum scandalo ea fieret. Quamuis Ioan. Tabien. uerb. matrimonij. §. 3. (pulehre monstrans, S.

Thomæ non sentire id, quod Ange. & Syluest. aiunt) absque iusta ratione affirmet prima uice peccare, quod ipsum ante illum prædixerat S. Anton. 3. par. tit. c. 22. quod tamen non uidetur tenendum, quia nullo iure, uel ratione talis differentia inter primam uicem, & alias probatur. Et adde quod pro Caietano uidetur hodie textus in dicto cap. 1. de reformatio. sess. 24. Concil. Trident. uerb. præterea, quatenus hortatur, & non præcipit, ut contrahentes non cohabitent in eadem domo donec benedictionem sacerdotalem in templo accipiant.

Interrogatus autem. An qui matrimonium clandestinum contrahit eo solo, quod non uult illud publicare, mortaliter peccet, quamuis matrimonio non utatur? Respondi peccare, si altera pars poscit, ut publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet, & uilla est iusta causa, qua differatur, quia officio suo non satisfacit. Immo etiam, licet uterque consentiat, & nullum sit incontinentiæ periculum, si ex eo, quod non publicatur, ea damna & pericula timentur, quæ ex eius usu clandestino orientur. argu. leg. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronat. alias uero non, argumen. capitulo cum cessante appellat.

Decimosexto peccat, qui, uel quæ coniux primum clandestine contrahit cum priore, & postea publice cum posteriore, & habet rem cum posteriore, etiam si iussu ecclesiæ sub excommunicatione præcipientis eam haberet, iuxta sententiam communem, quidquid Magister sententia. communiter refutatus in quarto distinctione 38. dixit. Peccat etiam si habet rem cum priore, offendendo eos, qui putant, eam non esse ipsius coniugem, per dicta in §. præcedenti. Non tamen peccaret, si absque scandalo eam haberet, teneretur autem posteriori conuiuere, ecclesia id iubente, si absque periculo habendi rem cum ea, uel eo, id tacere potest, alioquin minime, etiam si ob id excommunicaretur, argumento, capitulo inquisitioni. de sententia. excommunic. Syluest. uerb. debitum coniugale. quæstio. 6. quod tamen hodie post cap. primo de reformat. matrimo. sessio. 24. Concil. Trident. non procedit, nisi in terris, in quibus illud non est receptum.

Secunda pars Decret. IV. d.

receptum. Vel nisi quando matrimonii fuisset coram parochio & testibus, clam tamen alias contractum, si per mortem parochi & testium, vel alia de causa probatio prioris matrimonij deesset.

40 Decimo septimo peccat, qui, vel quæ coniux antequam satis certior fiat de prioris coniugis morte, matrimonium contrahit iterum, c. dominus. de secund. nupt. & etiam si post contractum habet rem cum posteriori subsistente causa probabili ad dubitandum de morte prioris (esto non sit evidens, & manifesta) debitum petit, dicto c. dominus. & d. c. inquisitioni. Immo & si reddit petitum, etiam iubere superiorem deponat, ad effectum saltem reddendi illud. Probauimus enim in c. si quis autem. num. 81. de penit. dist. 7. non solum peccare mortaliter eum, qui facit aliquid quod credit esse mortale; sed etiam eum qui facit aliud, de quo dubitat, an sit mortale nec ne. Proinde coniux probabiliter de prioris coniugis morte dubitans, antequam rem habeat cum posteriore, debet expellere ab animo suo illam dubietatem, & credere mortem prioris, ad effectum saltem reddendi debitum, quamuis non credat, neque credere possit, nec debeat ad effectum illud petendi. quod latissime in d. c. si quis autem. a. nu. 87. usque ad 118. monstrauimus, aperientes iustum intellectum, & veram concordiam inter dicta duo celebria capit. dominus. & cap. inquisitioni.

41 Et quod differentia inter scientem ex vna parte, & credentem aut probabiliter dubitantem ex altera, & inter eum, qui ex leui causa credit, aut dubitat ex 3. nō est fita in eo, quod una peccat reddendo debitum: & alius non. Quia omnes peccant tam reddendo, quam petendo (si illa scientia, credulitate, vel dubietate durante petant vel reddant) sed consistit in eo, quod primus horum non potest illam scientiam iuste deponere, neque ad petendum debitum, neque ad reddendum. Secundus autem potest deponere suam credulitatem, vel dubietatem, precipiente saltem iudice ad effectum soluendi. Tertius vero potest ad utrumque effectum, quæ est singularis resolutio a nobis in d. cap. si quis autem, scripta.

Decimo octauo peccat, qui vel quæ cō iux impudicis tactibus se polluit, aut habet tactum huiusmodi, intendens habere pollutionem; vel cum periculo probabili habendi, iuxta sententiam Car. Cai. ver. matrimonialis usus. pag. pen. matrimonij enim eiusmodi tactus non efficit licitos.

42 Decimo nono peccat, qui, vel quæ coniux habet copulam cum coniuge alia via quam naturali extra vas naturale, vel tali modo, quo uxor non potest suscipere semen, aut retinere, s. m. omnes. Qui autem habet copulam intra vas naturale, ita ut uxor possit suscipere semen, & retinere, non peccat mortaliter, quamuis sedus sit modus eam habendi, quamquam graue peccatum ueniale admittit, & dignus est, qui eo modo utitur, magna reprehensione, peiorque animali bruto, quod in eiusmodi actu modum naturalem seruat.

Vigesimo peccat qui, vel, quæ coniux nullum prædictorum facit, nec vult facere, sed consentit in eo aliquo modo ex illis nouem, quos supra, c. 11. num. 16. & in c. præcedenti. nu. 17. declarauimus; s. mandando, consulendo, consentiendo, laudando, tacendo, auctorem receptando, participando, vel opitulando, aut non impediendo uerbis, opere, aut admonitione, cum possit, & deberet id facere, ut ibi diximus. Quædam alia traduntur infra cap. 25. num. 144.

De muliere fingente se habere filium.

S V M M A R I V M.

- 43 Mulier fingens se pregnantem, ut absoluitur.
- 44 Vxor quid faciat, ut non se infamet, & in isto filio non noceat.
- 45 Restitui non debet res familiaris cum fama propria iactura. & seqq.
- 46 Restitui d. an qui tradidit filium suum ad partum supponendum.
- 47 Infantis hospitalis expensis impensas quis soluet.
- 48 Mulier testans, ut iuste potest spurium filium appellare.
- 49 Adulter potest nō credere esse filium suum.
- 49 Causa etiam remota qua obligat restituere.

De VI. præc. Dec. Non moechaberis. Cap. XVI. 105

30 Restituere quantum in isto filio laeso ob spurium ignotum.

31 Legitima filiorum uaria in uarijs regnis.

43 Vigesimo primo dicimus peccare. Primo mulier coniugata, quæ supponit sibi partum fingendo se pregnantem, & parere filium alienum, quem secreto accepit ab illo: illam, quæ suscipit filium ex adulterio.

Secundo, quod absolui potest id non reuelando; quamuis per id noceat patri putatiuo, efficiendo ut filium alienum pro suo enutriet, etiam hæredi eius, quatenus filius putatiuus, & spurius habitus pro vero & legitimo, adiuit hereditatem patris putatiui, aut partem eius, ut respondit Innocentius. II. in cap. officij, de pen. & remiss.

44 Tertio dicimus id, quod supra dictum est, proculdubio procedere quando maritus indubie credit esse suum filium, & ipsa timet mortem sibi ab eo inferendam, vel mortali odio peccaturum, si resciret, ut habet tex. illius c. & Panor. & communis ibi declarat. Immo sufficit timor propriam famam perdendi secundum Caiet. Tom. 1. Opusculorum, Opusculo 32. respons. 14. ante quem id dixit subtilissimus doctor Scotus; in 4. dist. 15. q. 2. post ar. 4. in responsione articuli, & S. Anto. 2. part. 1. c. 18. q. 8. in fine, & melius tit. 2. c. 7. §. 4. quia ut præfatus Card. 2. q. 62. art. 6. & in dicta responsione 14. ait, non tenetur restituere boni ordinis inferioris cui iactura honorum ordinis altioris, saltem cōiter, & ut diximus in rep. ca. inter verb. 11. q. 3. Bona famæ, altioris ordinis sunt, quam bona rei familiaris; quia melius est bonum nomen, &c. Prouerb. c. 22. ut et bona vita ac salutis, sunt altioris; quàm bona famæ, & in seruatorum. si de pen. Nec obstat dicere, quod Panor. in d. c. officij, & cōis videntur præsupponere, quod si reuelare potest absque animæ, & corporis periculo, & putaret sibi fidem habendam, debet reuelare. Quia Inno. cuius mentem ibi omnes sequuntur, ait eam ad id non teneri, si quod grande malum consequeretur. Et quamuis postea ponat exemplum in malo corporis & animæ: non tamen negat, illud esse dicendum de malo famæ, in illud prædictum Prouer. Melius est bonum Op. Nauar. Tom. II.

nim nomen quàm diuina multa. quod constat esse grande malum, ut ratio prædicti Caiet. probat. Nec obstat quod Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 17. affirmet contrarium; quia id fecit sine iusta supradictorum perpenditione.

45 Quarto dicimus; quod si mulier illa iam erat de adulterio infamata, & credit probabiliter ab eo; periculo corporis & animæ possit id reuelare, & quod sibi adhibebitur fides tam a patre, quam a filio, debet reuelare, quæ communis est conclusio Innocentij, in d. c. officij, & aliorum.

Quinto, quod si crederet ipsa, filium suum spurium, & fictum esse tanto uirtutis studio, adeoque matri credentem, quod reuelando ei casum secreti crederet, & totam hereditatem alijs fratribus vterinis relinquere, teneretur ei reuelare.

46 Sexto dicimus, quod quando eiusmodi mulier nō est ad reuelandum huiusmodi casum obligata, aut quando per suam reuelationem non potest consulere damno, quod suo marito, vel eius hæredibus iam euenit, aut est euenturum, obligatur ad competerentem satisfactionem eis confessorij deferendi arbitrio, ut contextus ipse præfati c. officij. in fine habet. Qui confessorius tali mulieri suadere debet, secundum Scotum ubi supra, ut satagat inducere filium illum ad intrandam religionem, vel ut faciat initium, & accipiat beneficium aliquod ecclesiasticum, quo contentus, hereditatem alijs renunciet. Quod si hoc ei non potest persuadere, debet tam marito, quam eius hæredibus refarcire datum ex bonis parafarnalibus, id est, quæ ultra dotem habeat; qualia si non habeat, non obligatur amplius, quam ad sui peccati poenitentiam, & ad concipiendam voluntatem satisfaciendi quando poterit, secundum Scotum ubi supra. Cui duo addimus. Alterum, quod religio, cuius ingressus est ei persuadendus, debet esse hereditatis in capax (qualia nulla est hodie post Concil. Trid. sess. 25. c. de Regul. præter Franciscanā, Capucinorū, & eorum, qui Minorū de obseruantia vocantur) aut quod ante ingressum, & professionem renunciet hereditatē patris putatiui; alioquin, n. nil prodesset huic putatiuo ingressus ille; cū monasteriū posset hereditatem illi obuenientē adire, arg. c.

Secunda pars Decret.

in presentia cum ei adnot. de prob. Alterum, quod, quando non poterit ei prae-
dictum ingressum persuadere, nec satisfacere
pro bonis in quibus filius est successurus,
debet bona mariti augere, tanto plus la-
borando, ultra quam per matrimonium
obligatur, & tanto minus expendendo in
vestitum & victum de his, quae honeste
impendere potest, quod per hanc parsi-
moniam residuum fecerit, adhaeretur dam-
no per filium illato, vel inferendo. At si
nec hoc ad id fuerit satis; debet donare
in vita, vel relinquere in morte tantum,
quantum in id opus fuerit, filijs legitimis
ex parte illa bonorum suorum, quae libe-
re, in animae suae, vel extraneorum gra-
tiam relinquere potest, iuxta authen. no-
tissima. & authentici. Inde si parens. C. de
inoff. test. Demumque quando haec om-
nia non fuerit satis, sufficere ei co-
nstitutio, & voluntas illa, quas Scorus dixit sufficere.

47 Septimo dicimus, quod etiam obliga-
tur ad resarciendum damnum praedictum
is, qui tradidit ei filium suum ad suppo-
nendum partum, & fingendum eiusmodi
figmentum. Adulter item, ex quo illud
concepit, si credit, aut credere debet esse
filium suum, quia illius damni causam de-
dit, & qui causam damni dat, damnum de-
disse videtur. I. qui occidit. ff. ad l. Aquil.
& ut alterius eorum restitutio, & resar-
tio utrumque liberat, sic altero non po-
tente, aut nolente resarcire alter obliga-
tur, per ea, quae in c. seq. scribentur: Quin-
etiam infans fuit expositus hospitali alicui,
ut ibi nutriretur, obligati sunt ad soluen-
das impensas, quas in eo nutriendo fecit,
si eos paupertas non excusaret, ob id quod
hospitalia in pauperes subueniendos insti-
tuuntur, c. de xenodochijs, & per ea, quae
ibi late trad. Lupus in repe. de rel. domi.

48 Interrogatus. An mulier quae de adul-
terio filium suscepit, testari possit, cum
id tacere posse non videatur, nisi affirman-
do eos legitimos esse, quod est menda-
cium propter nullam rem dicendum? ca.
primum 2. 2. q. 2. cap. super eo. de usu.
Respondi posse, tum quia potest eos ap-
pellare filios absque aliqua legitimi in-
tentione, tum quia sine mendacio potest
legitimos appellare, intelligendo apud
se, tales esse communi estimatione, iux-
ta late per nos adnotata in c. humanae au-

res. 22. q. 5. tum quia plurimum interest
legitimorum, eam testari quo exoneret
conscientiam, quantum plus poterit eis
relinquendo, iuxta supra dicta.

49 Octavo dicimus, quod confessarius non de-
bet huiusmodi refartionem imperare, ad-
ultero non credenti nec debenti crede-
re, eiusmodi filium esse suum, siue quod
mater est lenis, & solita cum alijs adulte-
rari, siue quod ipsa quoque, dubitat an
sit filius adulteri vel mariti sui, siue quod
reputat eam ad se obligandum, mentiri
secundum S. Anto. in 2. par. tit. 2. c. 7. sub
fine. Nec ipse adulter facile debet crede-
re se ad id obligatum, arg. c. dominus. de se-
cun. nup. Si autem adulter credit, eum esse suum
filium; restituere debet patri putativo im-
pensas, quas in eo nutriendo fecit & etiam
hospitali, si apud illud expositus fuit. In
super & praefato patri restituere debet do-
tem, aut sponsaliciam largitatam, si qua de-
dit ei, immo, & filius eius id, quod de pa-
tris hereditate habuit, ut S. Anto. ubi su-
pra ait, quae Sylue. & communis probant.
Quamquam Scorus lib. 3. q. 8. ar. 2. de iust. &
iur. contrarium teneat, motus eo, quod non
videtur ei causa propinqua illius damni.
At communis opinio videtur nobis lon-
ge verior. Primum, quod est communis, de
inde, quod ipsemet fateatur adulteriam ad
id teneri, quae tamen non est propinqua
eius damni, quia adulter, quandoquidem non
consequitur illud immediate ex adu-
lterio, neque ex partu, sed ex vita eius quem
peperit. Tertio quod adulter est causa sa-
tis propinqua, licet non proxima, & non
oportet, esse proximam, quo de damno teneat-
ur, iuxta notata in c. si egressus. & c. si de
injur. Quarto, quod adulterium suapte nar-
tura ordinatur ad generandum, & est via
& mediū in illud damnum, quod genitus
eo ipso, quod genitus est, interit, & cum sic
sequitur, tamquam effectus eius, quo casu
etiam causa remota nocet, c. si de ho. li. 6.

Nono dicimus, quod addit idem Sco-
rus ubi supra, quod filijs patris putativi
hereditas non debet restitui, tantum, quae
ti valet hereditas, nec quantum restitu-
endum esset, si post acquisitionem illa eis
colleretur, sed multo minus, iuxta pruden-
tis boni viri arbitrium, quae singularis
conclusio est, confirmarique potest per id
quod

De VII. praec. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 106

quod uterque Tho. ait, 2. 2. q. 62. art. 2. Id
tamen, nostra sententia, limitandum est,
tunc tantum procedere, quando restitu-
tio facienda est filijs successuris, antequam
succedant, i. quando pater, cui successuri
sunt, vivit, & dubitatur, an filius putativus
victurus sit eo tempore, quo de diuidenda
hereditate paterna tractabitur. Nam post
patris putativi mortem, & aditam eius her-
editatem, videtur iam tractari de bonis
quæstis, & ita restituendum est illis in
tantum, quantum valet id, quod filio pu-
tativo obuenit, arg. l. cum haeredes. ff. de
acq. poss. quamvis Scot. (nostro iudicio)
in utroque casu loquatur.

Itaque omnia resoluendo dicendum,
quod si persona obligata ad hoc restitu-
endum, accesserit ad confessarium prius;
quam pater putativus moriatur, debet
se informare quantum expenderit in fi-
lio putativo educando, vel forsan dotem,
aut sponsaliciam largitatam ei tradendo,
vel in litterarum studijs sustentando; &
sic quum, & quantum mercedem merue-
rit filius putativus a suo patre putativo,
& habita horum ratione, praecipiat illi per-
sonae, ut id residuum, quod patri debetur,
ei restituat, persuadentque illi, ut concipiat
propositum restituendi, cui oportuerit,
quod praefatus filius putativus de bonis
patris putativi acquisiturus est, si superui-
xerit illi. Quod si persona praefata pœni-
tens est mortis periculo propinqua, re-
linquat alijs filijs, ut dixit Scot. non tam
quantum deberetur eis, si iam heredita-
tem acquisivissent, via cum illis filius pu-
tativus, sed tanto minus, quanto mino-
ris estimari debent bona post patris puta-
tivi mortem, illi quærenda, ob illam dubie-
tatem, an acquisiturus sit, nec ne. Idque po-
terit facere meliorando, ut iuriconsulto
vulgus loquitur, alios filios de illa
bonorum parte, quam, emicunq; volet, li-
bere potest relinquere, iuxta varias vario-
rum Regnorum leges. In his quidem Ca-
stellæ de tertia, & quinta, l. 7. & 8. adiun-
cta l. 15. Taurini Regno vero Portuga-
lia de tertia, lib. 4. Ordinatur. tit. 70. In il-
la vero Navarra de omnibus, excepta mi-
nima re. In illis vero terris, in quibus ius
coe servatur, de semisse, aut triente, in au-
th. novissima, & auth. unde si parens. C. de
inoff. test. Si autem praefata persona pœni-

tens accesserit ad confessarium priusquam pa-
tri putativo successerit, & fratribus suis
damnum intulerit, praecipiat ei confessa-
rius, ut restituat fratribus, quos filius pu-
tativus laesit, oē damnum, quod eis intulit,
& optimo modo poterit; quidquid &
Scorus, & qui eum sequuntur, dixerint.

De septimo precepto Decalogi. Non
furtum facies. Cap. XVII.

SUMMARY.

- 1 Furtum quid, & diuiditur in mentale, & reale.
- 1 Preceptum non furandi, quia & quot pro-
hibet.
- 2 Furtum genere suo mortales, sed excusat ab eo
paruitas, & alia.
- 2 Furtum ad causandum mortale, quantum qua-
ritas requiratur.
- 2 Furtum notabile, & furtum notabiliter no-
cens differunt.
- 2 Furtum pauperi, & diuini factum qualiter
metiendum.
- 3 Furtum propter omne mortale non fertur ex
communicatio ubique.
- 3 Doli actio non datur ob omnem quantitatem,
qua mortalem culpam facit.
- 4 Furtum mortale hac quantitas facit.
- 4 Furtum a mortali culpa septem excusant.
- 5 Metus minor iusto attenditur in foro conscia.
- 6 Fumus utilis anima, & bonus domini excusant
a furto.

1 Via hic locus est opportunus, in
quo ponatur summa Commentarij
nostri c. li. 14. q. 6. iuxta iam alias
promissa, ideo coniungendo ea, quae hoc
loco tradita fuerunt in Hispano, cum il-
lis, ad quae fiebat remissio, dicimus, Pri-
mo, quod furtum definitur a iuriconsul-
to in l. 1. ff. de furt. esse dolosa contrafactio rei
alienae, inuito domino suo, ad proprietatem
eius, aut possessionem, aut usum acquiren-
dum, quae repetitur in §. 1. in l. de oblig.
quae ex delicto nascuntur.

Dixi, Contrafactio, per quod intelli-
mus etiam voluntatem contrafaciendi, quae
est mentale furtum. Dixi, Alienae; quia
sua contrafactio, quatenus est, aut meri-
to creditur suam esse, non est furtum, l.
inter omnes. §. restit. ff. de furt.

Secunda pars Decret.

Dixit, *Inuita domino suo*, quia, quod eo uolente fit, non est furtum, in cod. §. re. &c. Dixit, *Dolese*, quoniam iocoso, & officiosa ad reddendum cautiorem dominum, non est furtum, ut recte ait Maior, in 4. sentent. dist. 15. q. 18. Dixit, *Ad adquirendum proprietatem, aut possessionem*, &c. quia ad hoc, ut sit furtum, sufficit ut contrectans uelit aliquod horum acquirere, secundum omnes. Ex quibus sequitur furtum esse duplex, reale, quod est contrectatio realis, & mentale, quod est uoluntas sic contrectandi, quae est definitio iurisperitorum usui loquendi proximior, quam illa Io. Maior. ubi supra.

Secundo dicimus, quod hoc praecepto, ut diximus in addit. ca. quando de consecr. dist. 1. non solum prohibetur contrectatio occulta, vel uoluntas eam faciendi, quae proprie furtum dicitur, sed etiam omnis illa, qua aliquid ab aliquo iniuste accipitur, & iniuste retinetur, & omnia iniusta damni illatio, & per consequens uolentia, & denique omnium rerum alienarum usurpatio illicita, cap. penale. 14. q. 1. & consequenter omnis uoluntas de liberata faciendi aliquod praedictorum. Quoniam ut supra diximus in Prelu. 7. m. 19. & c. 11. nu. 11. post S. Thom. 1. 2. q. 72. art. 7. peccata uoluntatis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, immo unum, quamquam quae sunt solius uoluntatis, ad restitutionem non obligant, ut in dicto ca. 11. nu. 16. est dictum.

Tertio, quod omne furtum ex suo genere est mortale secundum Tho. 2. 2. q. 66. artic. 6. & probatur in dicto c. fin. 14. q. 6. & c. iures. cum tribus seqq. de furt. Excusat autem furtum a culpa mortali, primo quidem paruiter rei, quia in omni materia peccati, & illa & alia duo excusant a peccato mortali, ut dicimus supra in cap. 11. nu. 4. post S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 5. & 6. & 2. 2. q. 1. art. 3. & q. 19. art. 4. S. Ant. 2. par. tit. 4. c. 15. §. 7. & 8. & Adria. Quo. lib. 8. Ex quo sequitur, quod saltem in genere moris furtum paruum, quod non attingit culpam mortalem, differt specie a furto magno, quod attingit illam, quia supra c. 6. num. 3. & seqq. diximus, circumstantiam, quae facit actum esse mortalem, sine qua ille non esset talis, mutare speciem in genere moris.

Quarto dicimus, quod magna questio nis est, quae paruitas excuset a mortali, quia id a iure naturali diuinitus, aut humano definitum est, communiter tamen tenetur, & quidem recte, id boni iuri arbitrio relinqui, quoniam, quae indefinita relinquuntur a lege, arbitrio boni iuri sunt definienda, l. 1. ff. de iure delib. & c. de causis de officio deleg.

Quinto dicimus, quod sepe confessarii nos molestantur, interrogantes, quae quantitas sit ad hoc notabilis, aut quam notalem arbitramur? quibus conati fuimus satisfacere per sequentia posita in praefato Commentario, c. fin. 14. q. 6. Primum, quod qui parum furatur, uolens multum furari, mortaliter peccat, ut Sanct. Hier. in d. cap. fin. 14. q. 6. clare sentit. Nam uoluntas faciendi, & ipsum factum eiusdem sunt malitiae, iuxta Sanct. Tho. receptum, 1. 2. q. 30. ar. 3. Qui autem rem paruulam furatur sine animo aliam maiorem furandi, & maius damnum proximo faciendi, quam paruula illa res ualet, furtum mortale non committit, etiam si sciat dominum id moleste laturum, si ei denuncietur, neque eam a se peritam, datum fuisse, secum dum Caietan. 2. 2. q. 66. art. 6. quamuis S. Th. ibi de hac re aliquantum obscure loquatur.

Secundum, quod qui furatur aliquam paruulam rem, ueluti subulam a furore, aut acum a sartore, ob quod, & quia aliam subulam, uel acum non habet, a labore cessat, non furatur rem notabilem, quamuis ex eo notabile damnum in dominum redundet, licet contrarium sentiat Syluest. verb. furtum. cui consentit Soto lib. 5. q. 2. artic. 3. de iust. & iur. Quia, qui paruam illam rem furatur, quamuis ob ea damnum decem ducatorum inferret, non tri-duplo, aut quaduplo illius damni condemnaretur, sed duplo, aut quaduplo rei illius paruulae furto subtrahere, quatenus esset furtum manifestum, aut non manifestum, §. in duplo, & §. quaduplo. Insuper de actio. Illa tamen paruula rei subreptio esset mortalis, si qui surripit, scit, aut scire, aut credere debet, ex furto illo paruulo eiusmodi damnum notabile domino euenturum, non quia res illa subrepta notabilis sit, vel quod uoluntas illam surripienti sit uoluntas surripienti rem nota-

De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 107

notabilem, sed quia damni notabilis causam dat, & consequenter id dare uidetur. cap. fin. de iniur. l. qui occidit. ff. ad l. Aquil. quae sunt diuersa, ut ex diuersitate titulorum, de furtis, & de iniurijs: facile colligitur. Quod ipsum est dicendum de eo, qui paruulam rem furatur, credens ex eo dominum magna molestia, & perturbatione afficiendum, quale fecit quidam famulus suo hero diuiti nobis noto, surripiendo magnum quoddam malum cydonium, quod in horto suo ille habebat, & magni aestimabat, ad ostendendum amicis, & mouerat suos famulos, notabili se molestia afficiendum, si illud furarentur. Is enim famulus non admisit furtum notabile, quamuis ob molestiam notabilem, quam attulit mortaliter peccare potuisset, si quidem credebatur, aut credere debebat, illa molestia dominum afficiendum esse.

Ex quibus inferitur, quod aliquando qui rem paruam pauperi aufert, mortaliter peccat, non autem qui opulento similem aufert, & aliquando e contrario, qui aliquam rem paruam aufert diuiti, peccat mortaliter, & non qui similem aufert pauperi. Nam qui surripit subulam sutoris, uel acumi sartori credens uel debens credere, eos non habere alias, quibus operentur, & ideo damnum notabile eis enaturum, peccat mortaliter, non autem qui diuitibus eandem auferret, & e contrario qui diuiti surripit rem paruam ob ipsam magis estimatam, quale erat pomum, de quo supra diximus, credens uel credere debens, cum ob id notabili molestia affectum iri, mortaliter peccaret, non autem qui idem faceret pauperi rem illam non maioris, quam ualet facienti, quia illud dat causam notabilis molestiae, hic uero minime.

Tertium, quod licet in aliquibus episcopatibus per constitutiones Synodales declaratum sit, ne quis excommunicetur pro re, quae minoris centum dionis ualeat, & in alijs ne pro ea quae minoris duobus regalibus, seu Iulij ualeat, non tamen idcirco censetur definitum illam esse quantitatem necessariam, ut sit mortale, siquidem quamuis non debeat, nisi pro peccato mortali excommunicatio ferri, c. nemo. & c. nullus. 11. q. 3. Op. Nauar. Tom. II.

ut latius tradimus infra c. 27. m. 9. non tamen pro quolibet mortali fertur ipso iure, & sic praefatae constitutiones interpretandae sunt, quod, quamuis propter quantitatem minorem, quam duorum regalium aut pondiorum, mortaliter peccetur, nemo tamen pro minori excommunicandus.

Quartum, quod aliqui collegerunt ex Soto lib. 5. q. 2. art. 3. de iust. & iur. summam duorum, aut trium ducatorum non esse notabilem quantitatem, sine consideratione personae, cui furtum fit, sed nobis, neque uidetur praedictum Sotum id sensisse, neque esse uerum, tum quia S. Tho. 2. 2. q. 76. art. 6. ad 3. a culpa mortali non eximit furtum, nisi quando est de re minima, nemini autem uidetur esse talis in hac regione ducatus in se consideratus, tum quia idem S. Th. sentit, ideo furtum de re minima non esse mortale, quia praesumi potest id non displiciturum domino, significans secus esse, si putaretur domino id displiciturum. Et quauis Caietan. magno conatu & recte, nostro iudicio, eius sententiam extendat ad furtum minimae rei, etiam si domino displiceat, nullatenus tamen extendisset ad furtum duorum ducatorum, quippe quod longe alienum fuisset a mente S. Thomae, tum quia in aliquibus episcopatibus, ex consilio uirorum doctorum, & prudentum statuitur, ut excommunicatio pro furto centum dioniorum, & duorum regalium, siue iuliorum concedatur, ut praedictum est, & ut infra c. 26. nu. 9. dicemus. Et excommunicatio maior non nisi ob peccatum mortale ferri debet, dicto cap. nemo. & c. nullus. 11. q. 3.

Non obstant in contrarium citata. Non primum, quia aliud est denegare actionem doli contra eum, qui citra quantitatem duorum ducatorum decipit, & aliud dicere, non peccare mortaliter, qui in minori decipit, quia lex actionem denegat contra emptorem & venditorem, qui in minus quam dimidio iusti precij decipit l. 2. C. de rescind. uendi. & cap. cum dilecti, de empt. & uend. tamen ille mortaliter peccat, si notabiliter decipit, iuxta doctrinam S. Thomae, receptam 2. 2. q. 77. art. 7.

Quinto, quod consulerem confitenti
O 3 mihi,

mibi, vel me consensenti, ut reputaret pro notabili quantitate, quo ad effectum constituendi culpam mortalem. Primo, summam duorum regalium, vel iuliorum, immo & unius, etiam dimidij, & quod non haberet pro tali minore quarta parte regalis, uel iulij in hac regione, nec in alia, quæ pecunia æque, atq; hæc abundaret. Nec damnare eum, qui teneret mediam inter quartam, & dimidiam, non esse notabilem, sed neque nunc quando pecunia numerata minoris pretij est quàm nunquam fuit, dissimilem ei, qui assereret, non esse notabilem ad hoc quantitatem, qui unum iulium, siue regale, aut tres partes eius non contineret, se quæntus in hoc mentem cuiusdam statuti illi iustissimi Ordinis Carthusiani.

Secundo consulere, quod pro tali haberet unum hedum, caponem, & etiam unam gallinam mediocrem; etiam in regione ubi illa solum dimidio regali, uel iulio non ualeret, etiam duodecim ouium ablatione, & idem dicerem de quarta rubij tritici, & quarta uini, tum quia una quæque istarum rerum communiter pro re maiori minima habetur, tum quia licet olim in publica disputatione, quam super dicto c. fin. 25. q. 7. nihil horum attingentes habuimus, defendimus non esse concedendam actionem furri, nec aliam propter ablationem, aut retentionem tam exiguae rei, quæ non pertingeret ad culpam mortalem, asserimus tamen propter acceptionem, aut retentionem unius gallinæ dari posse, quod nobis irrefragabilis probat. §. gallinarum. Instit. de rerum diuis.

Tertio, quod furtum minoris quantitatæ dimidio regali, est peccatum mortale, illi qui credit, vel credere debet datum iuri per illud damnum maius dimidio regali, quale est furtum unius acus, aut fibule, aut alterius instrumenti facti ab eo, qui credit, uel credere debet, quod ob defectum eius is, a quo subtracta est, damnum maius dimidio regali patietur ex diaria mercede. Notandum tamen est, quod, si daretur excommunicatio propter solum furtum, quæ alia damna non comprehenderet, qui eiusmodi furtum commisisset, excommunicatus non esset, quia, ut supra diximus, aliud est furtum

instrumenti tam parui precij, & aliud damnum, quod eius ablatione, aut retentione fit, quia, si duplo, aut quadruplo furti condemnaretur, prout manifestum, aut non manifestum esset, non damnum, sed solum pretium surrepti instrumenti duplicaretur, vel quadruplicaretur, iuxta omnium sententiam, in dicto §. in duplum. & §. quadrupli. Instit. de actio. ut supra dictum est.

Quarto, quod excommunicatio generalis contra eos, qui furantur, aut male ablaturum non restitunt, omnes iniuste auferentes, aut retinentes tantam quantitatem quanta ad peccandum mortaliter satis est, comprehendit, quia comprehenduntur sub proferentis verbis, & mentio, quæ est animas a peccato mortali abducere, & ne in illud prolabantur cauere, arg. c. 1. de sent. excommu. lib. 6. de cap. 2. de constit. eod. lib. nisi per constitutionem episcopi, uel intentionem excoicantis, aut aliam viam excipiantur, qui ad aliam certam usque quantitatem maiorem non auferunt: qui enim exciperentur, non comprehenderentur, quia excommunicatio non ligat, nisi quos, & quot qui excoicant, aut qui eam petiunt, ut infra c. 27. nu. 1. diximus. Quinto, quod de illo, qui multa minima sæpe suo hero, aut alij, aut multis aufert, teneret id, quod infra eodem cap. nu. 139. & 140. dicitur.

Secundo, & tertio principaliter excusant furtum a mortali in delibetatio, seu surrepto, & defectus iudicij idonei ad culpam naturalem, quæ duo, sicut patuit rei in omni materia peccati, excusant ab illa, per supradicta cap. 11. nu. 4.

Quarto excusat etiam ueniali ignorantia probabilis, quæ res esset aliena, & extrema necessitas, uel adeo grauis, quæ iudicio boni viri ad id sufficiat, c. si quis propter necessitatem, de furt. ubi Pan. & alij, & etiam præsumptio probabilis dominij rei æquo animo id laturum, inter oēs. §. recte. ff. de fur. non autem dabitatio, aut temeraria præsumptio, dicto §. recte. quamuis uere dominus æquo animo ferret. Nam qui facit id, de quo dubitat, an sit mortale, uel credit esse tale, mortaliter peccat, per ea, quæ diximus in cap. si quis autem, nu. 37. & seqq. de pœnit. dist. 7. quamquam in hoc casu possit remanere ad

ad restitutionem non tenetur, dicto §. recte. & Syluest. verb. furtum. quæst. 7. Neg. excusaret præsentia, & patientia domini patientis id præ timore, aut pudore, secundum Syluest. ubi supra, & probatur per illam conclusionem. Adria. in 4. de restit. q. 2. uerb. ex quibus, uidelicet, quod in foro conscientie transactio & donatio non ualent, quoties non sunt animo libero, etiam si non intercedat tantus merus, quantum forum exterius ad inuolandum illas requirit, iuxta ea, quæ leguntur & notantur in linterpositis. C. de transact. & lmetum 1. & 2. ff. quod metus causa. Excusatur etiam a culpa mortali conditio iustificans, ut cū quis uult surripere, si Deus id non uideret, arg. c. si pro re de rescript. lib. 6. l. cedere diem. ff. de uer. sign. Caieta. ver. cogitatio.

Sexto excusat impotentia recuperandi suum sine scandalo, quia tunc clam capere potest, per glo. memorabilem. c. ius gentium. 1. dist. & dictum singulare Inn. cap. olim. 1. de rest. spol.

Septimo excusat propositum restituendi, quod accipit dominus proprio, ut qui a fure, aut latrone uilissimi emit, quod ille furatus est, aut rapuit, ut dominio suo restituat.

Octauo excusat iusta uoluntas proficiendi domino spiritualiter uel temporaliter, ut cum quis occulte furatur pigmenta, aut fucos alicui mulieri eis male uentis, & alios ad peccandum prouocant, aut gladium furioso, ne se, uel alium occidat, aut pecuniam, aut folia lutoria, uel oleas lauari ne ludat, modo ex hoc magnum scandalum non sequatur, iuxta S. Anton. in 2. par. tit. 1. c. 14. §. quia nulla harum est contreditio, aut acceptio fraudulenta, quæ ad furtum requiritur per prædicta supra eodem cap. num. 1.

Restitutio quid.

SUMMARIUM.

- 6 Restitutio quid cum definitionis declaratio.
- 6 Restitutio est actus iustitie uera. nu. 7.
- 7 Restituenda res aliena etiam non restituitur precio. 8. & 9.

- 10 Restituenda ipsamet res aliena surrepta.
- 11 Restitutio duplex formalis, & virtualis, quæ est remissio.
- 11 Restituendi necessitas ex qualege nascitur.

Quoniam autem non solum acceptio alieni, sed etiam restituendi retentio est contra hoc septimum præceptum, c. saepe. de restit. spol. & c. si res. 14. q. 6. necessarium fuerit dicere de restit. Primo quid sit. Secundo, quis ad eam teneatur. Tertio, quid sit restituendum. Quarto, quantum. Quinto, cui. Sexto, ubi. Septimo, quomodo. Octauo, quo ordine. Nono, quando.

Restitutio igitur, ut ad primum ueniamus apertius, & breuius, quam hactenus definiti potest esse actus iustitie specialis commutatiue, quo redditur alteri, quod suum est, uel quod ei debetur lege uera iustitie, formaliter, uel virtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, uel pecunie.

Dixi: Iustitie, quo differat ab actibus uirtutum Theologarum, Fidei, Spei, & Charitatis, quibus redditur Deo cultus debitus interior: & ab actibus Prudentiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, & aliarum uirtutum eis attributarum, seu potentiarum, quibus animis nostris, potius, siue principaliter, quam nostris rebus exterioribus medemur, & proficimus, ut post S. Thom. diximus latius, & uilius, infra eodem num. 11.

Dixi: Specialis, quo differat ab actibus iustitie generalis, quæ uersatur in referendo omnium uirtutum moralium actus ad bonum cõe humanum, sicut charitas, in referendo eisdem ad bonum cõe diuinum, quod est Deus, ut post S. Tho. in 2. 2. q. 25. art. 4. diximus in Apologia lib. de relictis. ecclesiast. quæst. 2. monito 1.

Dixi: Commutatiue: quia ut S. Tho. 2. 2. q. 61. art. 1. & q. 62. artic. 1. receptus, ait, requiritur æqualitas inter id, quod restituitur ex una parte, & inter id, quod debet restitui ex altera: & quia non est actus iustitie distributiue, quæ commune privatis diuidit.

Dixi: Quod suum est: ad significandum, quod per cap. si res. 14. q. 6. & cap. saepe. de restit. spolia. & mentem omnium doctorum in illa comminiscetium, & Caieta.

in utroque loco supra citato, quisquis re alienam contra voluntatem dñi habet. tene- tur restituere illam, quamquam alio mo- do si eam bona fide habuit, & retinet, & alio si mala. Quia si bona fide accepit & retinet, si eam amittit, aut absque ipsius culpa perijt, satisfacti restituendo id, quo factus est locupletior, l. sed et si. §. 1. & l. item veniunt. §. 1. ff. de peti. her. Itaque qui bona fide emit aliquid a non domi- no, tenetur suo domino illud restituere, simul ac eius esse scierit, etiam non red- dito precio pro eo dato. l. mater. & l. man- cipium. C. de rei vendic. & si iam illud non habet, tenebitur ad id, in quo factus est locupletior, puta precium, quod pro illo habuit, per d. l. sed si possessor. §. 1. Quod si in nihilo factus est locupletior, ad nihil tenetur domino, neque alteri, cui bona fide venderet illud eodem, vel minori precio, quo emerat, l. in credito- re. & l. cum ea. ff. de emic. quia nihil am- plius, quam suum habet, licet si plus ven- deret, quam emisset, illud plus restituere teneretur, quia quo ad illud alienum reti- net, aut aliud pro eo, ut recte dixit Ca- ter. 2. q. 62. art. 6. & in summa ner. resti- tutio. §. 2. radix. pro quo sunt dicta l. sed & si. & l. item veniunt.

Contra quæ facit primo, quod is bona fidei venditor tenet emptori de cuius- que. c. si de emp. l. 1. & toto tit. ff. de emic. Sed responderetur, quod liberabitur ceden- do actionem de cuiusque, quam contra eum, a quo bona fide emit, habet, l. in ere- ditore. ff. de emic. quia ea factus est lo- cupletior, ad quod etiam in consen- tia tenebitur.

Secundo facit contra hæc argumentum cuiusdam eruditi, fundantis se primo, q. infra eodem c. nu. 167. diximus, eum, qui pecuniam adulterinam ab alio bona fi- de receptam tertio tradit, postea quam id rescierit, tenet ei restituere legitimam. Secundo, quod qui bona fide vendit au- richalum pro auro; postquam rescie- rit, tenetur tantundem veri auri resti- tuere. Tertio, quod precium datum a se bona fide, recuperare potest per cui- clonem, & non potest iuste utrumque retinere.

Sed responderi potest ad duo prima, quod non est eadem ratio de tradente

pecuniam adulterinam, vel aurichalum pro auro, & de tradente rem alienam, sed veram, quia ille tradit rem intrinsecus defectuosam, & ita falsam, & communi- ter est in aliqua culpa accipiendo, vel dan- do, hic autem rem intrinsecus veram ius- si ualoris, & ita communiter non est in culpa accipiendo, neque dando. Et urgen- ti, quid si uterque esset in culpa, vel neuter in ea? concedi posset idem de utro- que indicando, argum. cap. dudum, in se- cundo. de elect.

Ad tertium uero, quod solum conclu- dit bonæ fidei venditor tenet ad ced- dum actionem de cuiusque, quod non negamus, & proxime concessimus, supra dicta ratione, qui ad eam inuitatus ex uitulo alieno edit, quamvis restituere teneatur id, quod mala fide comedit, si tamen id bona fide fecit, solum tenetur ad il- lud, quod ob illi cenam domestico sum- ptui subtraxit, & si nihil subtraxit, ad ni- hil tenetur, quia solum quod subtraxit est apud eum ex illo uitulo alieno. Idem dicendum est de usu alienæ vestis, quam quis suam esse arbitratur, si enim ob id, quod eam gestauit, suam seruauit, tene- tur soluere usum, aut quantum ob il- lum propriæ pepercit. Tertio facit, quod iure dubitari potest, an qui emit bona fi- de rem alienam a non domino, de hoc cer- tius factus, illam reddere venditori pos- sit, & suam pecuniam recuperare? Ad quod responderetur posse, ut responderet Alex. Halen. doctor inrefragabilis 4. par. q. 86. memb. 3. quoniam Gabriel in 4. lib. sen- ten. dist. 15. & alij sequuntur.

Quarto, quod uidetur cooperari ven- ditor ad peccandum in retinendo alieno quod Medina contra tenet in eo, qui ere- dit uenditorem nunquam restitutum a eam Domino.

Ad quorum prius respondetur, negan- do, quod qui rem empram a non domi- no, reddit ei, ut precium datum pro eo re- cuperet, eo peretur ad peccandum, tum quia actus ille non domini recipiendi re- alienam a se uenditam non est de se pec- catum, quia id non est de se accipere alie- num dolose, quia potest facere san- te ad finem restituendi eam domino, tum quia ille tenetur restituere illam domino, & ita qui emptor eam restituit illi, uidetur iuuare

iuuare est ad excludendum a peccato, & non ad peccandum. Ad posterius autem, ne- gando illud Medina dictum, tum quia id non satis probat, tum quia emptor plus tenetur sibi providere, quia domino rei. argum. si præter. C. de leu. & q. & cap. non licet 23. q. 5. Et reddendo rem non domino recuperato precio sibi proidet faciendo actum iustum, & si ob id per ac- cidens culpa non domino, & non sua, con- tingat damnum domino, non est impurum dum ei, qui reponit rem penes est, a quo accepit, quum nulla lege iustitiae obligetur ad aliud, & quod per accidens contin- git, non est adeo attendendum, l. si quis nec causam. ff. de reb. credit.

Qui autem mala fide recipit, aut reti- net rem alienam, tenetur restituere ean- dem rem, si potest, si minus, tantum, quan- to plus ualuit a tempore iniuste acce- ptionis, vel retentionis, quamuis sine sua culpa perierit. Quia qui mala fide contre- stat, & retinet rem alienam, semper est in mora, & suo damno periclitando furti- uis. ff. de eod. in cap. mora. cum ei adno- ta. de reg. iur. lib. 6. & ille dicitur habere bonam fidem in hac materia, qui proba- biliter credit rem suam esse, aut eius, qui sibi eam dedit, aut illum qui sibi dedit, ius habuisse ad eam dandam, cap. si uirgo 34. quæstio. 2. gloss. in cap. si diligenter de rescriptis.

Dixi, Vel quod ei debetur, ad includen- dum redditionem qualiscunque debiti, siue id oriatur ex contractu, uel quasi co- tractu, delicto, uel quasi delicto, uel le- ge, statuto, uel sententia obligante ad id conscientia, uel testamento, aut alia uli- ma uoluntate, iuxta varias leges uario- rum titulorum. ff. & C.

Dixi, Lege ueræ iustitiæ, ad excluden- dos actus religionis & aliarum uirtutum attributarum uel potentialium iustitiæ, quibus redditur quidem debitum, sed non lege ueræ iustitiæ, quæ versatur in red- dendo debitum rei exterioris secundum æqualitatem, cum tamen religio, & alie virtutes iustitiæ potentiales versentur in reddendo debitum honestatis tantum, ut liberalitas, uel non secundum æquali- tatem, ut religio, pietas, &c. Non obst. quod actus restituendi debitum propter transgressionem legis iustitiæ distributi-

us est restitutio uera, & debita, ut dicitur infra eodem capitulo numero 96. quia ius- titia distributiva uera iustitia est, & non similitudinaria, est enim altera species ius- titiæ, iuxta S. Thom. 1. 2. q. 2. quæstio. 61. artic. 1.

Dixi, Formaliter, uel virtualiter, ad in- cludendas condonationes, & alias satisfac- tiones, quæ uirtualiter sunt restitutiones, & solutiones, l. si rem. §. omnis. ff. de pign. actio. & l. 1. ff. qui satisfaci. cogant. & gl. in uerb. restituitur, cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6.

Dixi, De bonis animi, &c. ad signifi- candum, quod non solum ad restitutio- nem tenetur, qui debet pecuniam, sed etiam alia tria genera bonorum animæ, & cor- poris, & honoris, iuxta dicta in ca. 14. nu. 26. & cap. 15. nume. 16. cum seq. & infra cap. 18. nu. 33.

Necessitas autem restituendi nascitur ex omni transgressionem legum ueræ, & specialis iustitiæ, per quam aliquod dam- num alteri cuiuspiam inferitur prout statim dicitur, non autem inducitur ex trans- gressionem legum charitatis, & misericor- diæ etiam illa, qua alius damnificatur, ut affirmant Alex. Halen. 5. par. q. 87. & Al- tistod. in 4. par. quos sequitur Adrian. in 4. de resti. q. 1. §. de currentibus cum su- re, quem pridem secuti fuimus in repe- e. inter uerba 11. q. 3. conclus. 6. & infra c. 24. nu. 5. & nuper in apolog. de rebus q. 2. monit. 2. & 7. quod etiam affirmat So- tus tanquam communiter receptum lib. 5. q. 3. ar. 4. & lib. 4. q. 7. art. 3. col. 4. & alibi sepe, de iur. & iure. Quod latius alijs fun- dat, & propugnat prædictus Adrian. qui tamen non uidetur reddere rationem di- uersitatis, quam noue putamus esse, quod transgressio legum charitatis, & miseri- cordiæ, immo, & exterarum uirtutum alia- rum a uera, & speciali iustitia, non ordi- natur per se, & directe ad ablationem ali- cuius rei exterioris alterius, sed solum per accidens, & indirecte, quia immédia- te, & principaliter uersantur circa actus interiores, secundum S. Th. 2. 2. q. 58. art. 8. ad 1. & art. 8. Transgressio autem legum iustitiæ, quæ principaliter uersatur circa actus exteriores secundum eundem, per se & directe ordinatur ad auferendum, aliquid ab alio, quod causat restituendi obli-

111. HVX. q. Secunda pars Decret. c. 11. q. 1. IV. 31

Ad famulus non dedisset, alius eam dedisset, sicut nec excusatur percussor, quod si ipse illum non percussisset, alius percussisset, quia si aliquis dominus suis famulis diceret, ut occiderent N. & cum quisque eorum uellet, & posset illum occidere, unus ante iret, non excusaretur a restitutione, nec etiam ab extremo supplicio per ipsum iudicem intelligendo, ob id, quod uel dominus id fieri praeceperit, uel quod etiam si homicidium illud ipse non perpetrasset, aliud iussu eiusdem, uel omnes simul illud erat perpetraturi.

Secundo infertur, q. iuuans facientem delictum cooperando, qui includitur sub verb. Participans, ex mente S. Thom. ubi supra, & communis, aliquando tenetur ad restitutionem totius damni per facientem illati, puta, quia fuit causa, sine qua nihil damni fuisset illatum, aliquando uero non, nisi ad restitutionem partis, eius scilicet cuius est causa, sine qua non fuisset illa pars damni illata, licet reliquum sic, & aliquando non tenebitur, nisi ad restituendum illud, quod ad ipsum peruenit, puta, cum non fuit causa, sine qua non fuisset totum damnum illatum, & aliquando ad nihil, puta, quando sine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eum perueniret.

Tertio infertur, iussu nos nuper consiluisse eum, qui ita iuuerat Brbonium Duces in capienda, & diripienda Vrbe, anno 1527. quod sine eius ope id non fecisset, teneri ad restitutionem omnium damnorum, cum uero sine cuius ope id factum fuisset, non teneri nisi ad id, quod ad se peruenisset, uel eius partis, quae sine ipso non fuisset illata, & ad nihil, si nihil ad eum peruenit, nec fuit causa, sine qua non totius, uel partis illius. Concludimus, inquam, secuti sententiam Innoc. in capitulo sicut dignum, de homic. quam probat ibi Otho. & nemo contradicit, quamq. Richar. in 4. lib. sent. dist. 15. & Syluest. verb. restitutio. 3. q. 6. cum citatis ab eo sequuntur, immo & Adria. grauius auctor in 4. de restit. §. de currentibus cum iure, tenet, auxiliatorem, & ope maleficio, & damno praestantem, solum teneri ad restituendum id, quod ad eum peruenit, & non plus, si delictum factum fuisset, uel damnum datum, etiam si ille

eam opem non tulisset, quamque septem argumentis ualidis munimus, respondendo totidem, quae pro Caietan. & Soto contrarium tenentibus adduximus.

21. Quarto infertur, quod, si aliquis inueniret furem, qui a suo uicino furaretur, acciperetque aliquid, quo taceret, non teneretur restituere quod alius furatus fuisset, neque quod accepit, si fur is erat, dummodo esset persona, quae ex officio ad clamandum, aut manifestandum non teneretur, qui idem addit, quod restituere non tenebitur, quamuis eidem uicino, cui res subrepta fuit, se interroganti, num aliquid uidisset? responderet, se non uidisse. Secus autem, si ex suo officio ad hoc teneretur, ut iudices, & domini, qui ob id stipendia capiunt, ut iustitiam custodiri faciant, & etiam, nostro iudicio, patres, tutores, & curatores, quo ad bona filiorum suorum, pupillorum, aut minorum, argum. l. cum non solum. §. ubi autem. & alijs sequentibus. C. de bonis quae lib. & cap. duo. 23. q. 4. Nolumus eam dicere, quod iudex semper teneatur, non obstante quolibet periculo mortis aut uulnerum, impedire quodlibet damnum, sed solum quando id sine temeritate facere potest, ut (nostro iudicio) sentit S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 6. ad 3. per illa uerba: *Non multum immunit periculum.* Quia, ut recte Syluest. ait in Rosa aurea, casu 50. non tenetur officialis eum periculo probabili (ut uita, & status seruare personam, aut statum alterius particularis, quamuis sic (nostra sententia) Rempub. quando ratio postularer, arg. l. minime. ff. de relig. & sumpt. fun. & l. ut patris. ff. de iust. & iur.

Ex quibus sequitur, quod in Capitulo, Consistorio, aut alia Vniuersitate, ubi maiori parti statuitur, iuxta l. quod maior. ff. ad municip. cap. 1. de his, quae sunt a maiori parte cap. & ubi publice suffragia feruntur, & pauciores maiori partis sententiam sequuntur, quamuis peccet consentiens in delicto, secundum Innoc. in d. cap. tamen non tenetur ad restitutionem damni, quo illam malam sententiam consequitur, quia eius causa non fuit, cum & si contradixisset ipse, id consequeretur, ut Caiet. verb. restitutio. c. 1. par. 5. dixit, & recte id procedere, quando

De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 111

do qui suffragantur non data suffragia reuocarent, & quando qui suffragantur, crederent propter suum suffragium maiorem partem non mutarent, quod suffragijs conclusit. Nam, si crederet quod propter suam contradictionem alij suam sententiam mutarent, & non contradicerent, cum id facere deberent, diceretur consentire, & eius consensu causa illius partialis diceretur, & ita teneretur cum ex suo officio ad id obligaretur per praedicta.

22. Decimo infertur, quod confessorius, qui per ignorantiam errantem, aut affectu tam absolutam ante restitutionem, uel antequam praecipiat eam consenti ad id parato, remanet obligatus ad restituendum, quia fuit in causa, ne damnificatus, quod suum erat, uel ei debebatur, recipere. Rosell. uerb. restitutio. 2. §. 5. Ang. uerb. restitutio. ult. §. 5. Quod procedit in confessario uidente, aut credente, quod nisi restitutionem praeciperet confesso, non restitueret, & si praeciperet, sic. Non autem in eo, qui solum credit confessum esse obligatum ad restituendum, & id non praecipit ob incognitum, aut quia existimat, id ipsi confesso cura fore, nam is non est causa non restituendi.

Nec obstat, quod quidam contradicant. Primo, quia nullo auctore, nec ulla ratione probabili contradicunt, ego autem hic cito graues auctores, scilicet Angelum, & Rosellam. Secundo, quod ratione friuola nititur, scilicet confessorium non teneri ex officio procurare utilitatem creditoris, sed solum consulere penitentes, quod uidetur dixisse pro consulere penitenti, per id quod subdit. Et inuare animam eius, quae ratio facit contra ipsum, cum praecipere penitenti restitutionem, ad quam tenetur, sit consulere illi, & inuare animam eius. Tertio, quod ego non affirmo dictum praefatorum auctorum esse uniuersaliter verum, sed restinxi illud ad casum, in quo negligentia praeccepti de restitutione est causa, cur confessor non restituat, quo casu palam est eum peccare cum obligatio ne restituendi, quia quiescentiam damni dat, damnum dedisse uidetur, c. in de iniur. 23. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. Adde etiam quod Ioan. Maior in 4. lib. senten.

dist. 21. q. 3. difficile esse censet, quod confessorius iussu dicere possit heredibus eius, cuius ipse confessionem audiuit, si-bique mandauit, ut post eius obitum diceret eis, ut restituerent illud, ad quod obligatus remanebat, quia per hoc uideretur reuelare confessionem sibi factam. Nec mirum est, eum id tenere, quia ipse sequitur opinionem Scoti, tenentis in ead. dist. 21. quod confessorius non potest reuelare confessionem confessi, etiam de ipsius licentia & facultate, etiam iussu de causa data. Nobis tamen, qui sequimur & probamus opinionem contrariam Sancti Thome, & communem in c. sacerdos. de penit. dist. 6. num. 116. usque ad 120. & supra eod. cap. 8. non uidetur difficile, cum per tale mandatum, expressa, aut tacita, facultas ad reuelandum iussu de causa concedatur, arg. l. 3. ff. de iurisd. omnium iud. c. praeterea. de offic. deleg.

Queritur hic, quid debeat confessorius iubere penitenti, qui ex India dicitur redire? Respond. id ipsum quod alijs, qui similia in bellis iustis, uel iniustis, in pace tyrannice, uel fortiter commiserunt, iuxta ius naturale, & diuinum, quod nulla recta Monarchia, nec ulla tortuosa Tyrannis euertere potest. Super quo quidam Nostrates pii, & eruditi ediderunt aliqua, quae timorem quendam futurorum malorum praesentis, & futurae uitae incutiant, digna decisione summae Potestatis Apostolicae, audita summae Laicae.

Quid restituendum.

S V M M A R I V M.

- 24 Restituatur alienum, idem ipsum, & fructus vel interesse. num. 25.
26 Aliena res male retenta cui perit.

27 Restituendum autem est regulariter id ipsum, quod acceptum est, uel debetur, si fieri potest, nisi creditor sit alia re contentus, l. cum a quo. & l. manifesti. C. de sol. si autem non potest, eius aestimatio auctoritate iudicis, tit. si est aestimabile, qualia tamen non sunt uita, salus, libertas, honor,

Secunda pars Decret.

nor, & fama. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. cap. contingit. de sent. excommuni. l. ser-
norum. ff. de pen. & ideo pro eis restitu-
endum est quod uir bonus arbitrabitur, ar-
gum. capit. de causis. de off. deleg. l. i. ff.
de iure liberan.

25 Dixi: Regulariter, quia fallit, quan-
do per restitutionem eiusdem rei, pecca-
tor occultus manifestaretur, aut aliquod
aliud magnum incommodum sequeretur
per infra dicenda. Et si res retenta
in iure est fructifera, restituendi sunt do-
mino omnes fructus, & emolumentum cap.
gravi. cum ei adnotat. de restitu. spol. l.
cum prator. ff. de verbo. signific. & 3. q.
1. per totam. quæ sunt ea, quæ deductis
necessariis impensis in illis acquirendis,
colligendis, & conseruandis factis super
sunt. l. fructus. ff. sol. mat. l. si a domino.
§. fructus. & l. plane. in fi. ff. de peti. hæ-
red. habita tamen ratione bonæ, vel ma-
læ fidei, iuxta supra dicta num. 7. & 8. Sed
si res non est fructifera, non est restitu-
endum quod ex eius usu, & industria eius,
qui occupatam eam tenet, lucrifactu est.

Per quod soluitur dubium de illo, qui
torquem aureum a non domino emptum
sapius locauit, an precium locationis
restituere teneatur? Respondendum
enim est negative. Nam & usurarius, &
latro non tenentur restituere quod lu-
crati sunt pecunia ad usuram accepta, aut
furtiua, negotiationi eam applicantes, im-
mo qui illud accipere uellet, usuram com-
mittet, capit. plerique. & capit. fin. 14.
quæst. 3. secundum Scotum in 4. lib. sent.
dist. 15. quæst. 2. nisi quando acciperet
pro suo iusto interesse, aut acciperet is,
cui furtipitur pecunia, quam collectam
habebat ad soluendum suo creditori, &
ob eius fortum cogitur ad usuram acci-
pere, aut uendere solum prædium minoris,

26 quo ei debitum soluat. Quia talis acci-
pere posset a latrone, & etiam hic debe-
ret restituere omne illud, quod is ami-
sit cum omnibus impensis, & damnis ob
id acceptis. Et qui aliquam mulam, aut
equum meritorium seu locari solitum,
furatur, & retinet aliquanto tempore,
quod in causa fuit ne dominus solita mer-
cedem lucraretur, non satisfacit, etiam
in foro conscientie, restituendo solum
equum, aut mulam sine ulla mercede,

deductis impensis debitis, & deduci solit-
is, ut ait Io. Maior. in 4. lib. sent. dist. 15.
q. 27. & 28. Quin etiam, si fuit uir raptus,
furto sublati, aut retentus, & perijt in
potestate eius, qui rapuit, sustulit, aut re-
tinuit, tenetur soluere quanto maioris
valuit a tempore, quo male accepit, do-
nec illum domino, loco, & tempore ad re-
cipiendum conuenientibus obtulit, & si
dominus legitime oblatum noluit acci-
pere, satisfacit, restituendo tantum, quanti
valuit tempore quo accepit.

Quantum restituatur.

SUMMARIUM.

- 27 Restituatur quanti estimatur damnum cer-
tum, aut arbitrium.
27 Restituenda rei, si valor incertus est, quid
fiet.

27 **R**estituendum uero est tantum, quan-
tum satis est ad equalitatem debiti,
aut damni illati, ita ut, si quantitas debi-
ti, aut damni est certa, necesse est, ut tan-
tundem restituatur, sed, si quantitas est
incerta, cuiusmodi est damni honoris, fa-
mæ, vulnerum, fructuum speratorum, se-
minum factorum, damni emergentis, aut
lucris cessantis, & aliorum similium, resti-
tuendum est, quantum bonus uir conside-
ratis omnibus rei, temporis, loci, & perso-
næ, &c. circumstantiis arbitrabitur. l. cer-
ti conditio. ff. de reb. cred. & in princ. In-
sist. de verbo. obliga. & l. 1. C. de sen. quæ
pro eo, quod interest. Et uir bonus tantum
arbitrari debet, quantum ad equalitatem
requiritur, si poterit, sin minus, quod
propius ad eam accedat, argu. l. fideicom-
missa. §. quamquam. ff. de legat. 3. & cap.
Quintanallis, & cap. veniens. de iure iur.
habita ratione bonæ, vel malæ fidei, iux-
ta posita supra, nu. 7.

Cui restituendum.

SUMMARIUM.

- 28 Dominus, cui sua rei est restituenda, quis
dicatur.

Domino

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 112

- 28 Domino restituendum quando custos est fu-
speratus.
29 Domino suo restituenda res regulariter, sed
fallit.
29 Prælati dissipanti qua res ecclesiastica resti-
tuenda.
29 Furi cui non restituenda res furtiua.
29 Metus qualis excuset quo ad forum conscien-
tie. nu. 29.
30 Restituendum an regulariter male datum,
& male acceptum.
30 Restitutio pauperibus facienda quando de
precepto.
31 Meretrices, nec alia mulieres solute, coniuga-
te, vel sacre tenentur de precepto ad re-
stitutionem pro maleficio aliquo, quod li-
mitatur. nu. 41.
31 Restituere cur magis tenetur qui accipit pro
eo, quod tenetur facere, quam quod accipit
pro eo, quod tenetur non facere.
32 Datum quo titulo retineri potest.
32 Intellectus c. de hoc, de simon.
32 Restituendum quod male accipitur, sed non
quod male datur. & 34.
33 Restituendum omne, quod accipitur pro eo,
quod gratis tenetur dari. vel debet fieri.
num. 33.
33 Exempla non restringunt legem.
34 Restituant testis, aut iudex acceptum pro te-
stimonio aut sententia.
34 Gratis qui debet facere, turpiter pro illo ac-
cipit.
34 Intellectus l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de
cond. ob. turp. cau.
35 Meretricis opera an aliquid valeat in gene-
re entis, sed non mori.
36 Opera meretricis, & aliorum delinquentium
in foro Dei aequalis & 39.
37 & permissa in foro exteriori tantum quoad
hoc aquantur.
38 Meretrices peccant accipiendo, sed non te-
nentur restituere. nu. 38.
40 Vendibile per se ut sit inuendibile ratione
admixti.
41 Meretrici & impudicæ confessarij consulant
circa eis promissa.

Hoc in loco, Christiane Lector, in
editione vulgari consideravi quin-
que. Iuxta occurrentes in hoc articulo, quo
quæritur, Cui est restituendum? in quibus
non sine cura & studio vigili discessimus a
communi sententia quo ad quædam, quæ

etiam nunc perplacent, licet nonnulla, q
sequuntur communem tenni displiceant.
Alia igitur methodo, & clariore, ac utilio-
re, omnia resoluturus simul ac digestu-
rus, ea quæ Didacus a Leyua & Couarru-
uias, mens olim in Academia Salmantici-
censi seruicissimus auditor, ac pro doctis-
simo filio habitus, & postea eruditissimus
doctor, & Gymnasta, ac celeberrimus
scriptor, ac demum insignis episcopus Se-
gobienfis, dignitate perillustris, & Reue-
rendissimus, scripsit in §. 2. par. 2. c. pecca-
tum. de reg. iur. lib. 6. quod a nobis ieu-
nius eidem prælectum, erudite, curiose,
ac copiose ditauit. Protellatus igitur nul-
lum unquam scriptorem, nec ipsum, qui
oës alios in hac re superauit, nec me hi-
ctenus penitus in ea mihi satisfecisse, &
sperans nunc omnibus & mihi satisfacere,
precibus gloriosissimæ Mariæ Magdale-
næ, cui dies hic sacer est, fretus, dico pri-
mo, distinguendum esse, an agatur de re-
stitutione rei alienæ, male acceptæ, vel
male retentæ, eo tñ, quod est aliena, aut
de restitutione damni dati, intelligendo
per damnum tam iniustam acceptionem,
quam iniusti detrimenti illationem, ac in
priori quidem membro definiendum, qd
res aliena regulariter domino est restitu-
da, siue sit absolutus dominus, siue dispen-
sator duntaxat, quales sunt prælati eccle-
siarum, c. fi. 16. q. 1. & c. pastoralis de don.
ut olim copiose probauimus. in c. 1. & c.
cum secundum. de præ. & nuper in lib. de
red. eccl. super d. c. fi. 16. q. 1. & in Apolog.
eius, & in Cōmen. c. non liceat Papæ. 12.
q. 2. Per dominum aut intelligimus etiā
illum, cuius custodiæ est commissa res ac-
cepta, aut damnificata, quamuis ea sit do-
mini alterius. & consequenter quo ad hoc
censetur dñs pignoris creditor, & deposi-
ti depositarius, in cuius potestate, aut cu-
stodia est illud, & uestis fignendæ sartor,
& uestimenti lauandæ fullo, seu lotor, &
rei comodatæ comodatarius, nam eis re-
stituendum est, quod ab eis acceptum fue-
rit, & non ipsi, quorum sunt, arg. l. cuius,
& l. sui & litæque fullo. in prin. §. sed et si
res pignori. ff. de fur. Verum est tamen, q
in foro conscientie ueris dominis resti-
tui possunt, argu. dictæ l. bona fides, & no.
in c. 1. in litteris. de rest. spol. adhibita ne-
cessaria cautione, ne prædicti custodes da-
no

no denuo restituendi afficiantur, aut alia molestia, neve incurrant in iacturam estimationis fidelitatis, diligentie, aut probitatis, & modo illud sine scandalo, & sine alterius iniuria fiat, maxime autem hoc fieri potest, quando aliquis praedictorum habetur suspectus, quod non restitueret domino, aut non sine magna difficultate, aut damno, quia est fur, aut versutus, aut opulentus, aut prodigus, aut alia simili prava qualitate affectus, iuxta omnium sententiam. Immo in illis casibus, domino, restituendum esse videtur, nisi timeatur aliquod damnum personae, honoris, aut alia molestia, ut recte sentit Sotus. l. 4. q. 7. ar. 1. de iur. & iur. Dixi. Regulariter, quia nonnunquam alteri est faciendum.

29. Primo, cum dominus est furiosus, prodigus, aut habet tutorem, aut curatorem. l. pupillo. ff. de solu. s. furiosos. s. pupillos. l. inter. de iur. l. obligari. ff. de aucto. tuto.

Secundo, quando praelatus est dissipator, qui disperdit bona ecclesiae secundum Ciceronem in summa verb. restitutio. c. 4. & alios recentiores, iuxta quos non est ei restituendum, sed in utilitatem ecclesiae convertendum. Nobis tamen videtur, quod si praelatus non est suspensus, nec ei coadiutor datus, & quod restituendum est, sunt fructus & proventus, quorum ille est legitimus dispensator, illi esse restituendum, arg. notat in c. veritatis. de dolo. & cont. & in c. venerabili. de off. dele. & c. si. de accus. & c. peruenit. de si de iur. Quia nullibi contrarium statuitur, & etiam quando id, quod est restituendum ad ipsa bona ecclesiae pertinet, quia ipse non potest, nec debet sine causa alienare, quia non est rector, qui ad aliud obliget, quamvis hoc casu melius esset ex eorum sententia facere, adhibita tamen cautela, ne alia inconvenientia consequerentur.

Tertio, quando ignoratur dominus rei restituenda, adhibita debita diligentia, de qua infra eo. c. nu. 170.

Quarto, quando est longinquus, aut in tali loco, ut ad eum venire non possit, aut non sine magno periculo, aut scandalo, tunc restituendum est Iesu Christo Domino nostro, heredi omnium incertorum universali, e. i. ad Hebraeos, c. quo iure. 8. dist. ut diximus in c. novit. de iud.

nu. 3. & 8. disperiendo illud pauperibus eius, aut alijs pijs operibus, quia hoc consentaneum legi naturali videtur, & significat, cap. cum tu. de iur. cap. qui habetis. 14. q. 5. cuius autem impensis mittendum sit quando poterit, ex dictis infra, numero 43. colligitur.

Quinto acceptum a fure, quamvis ipsius non sit, restitui potest & debet eidem quo ipse possit, ut debet, restituere illa domino cui furatus fuit, nisi cessantibus alijs incommodis, praestaret domino, aut cui fur tenebitur restituere, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 1. §. 4. pro quo l. bona fides. ff. de pos. & Sylvest. verb. restitutio. 4. q. 2. ut proxime diximus.

Per quod responderetur affirmative ad questum. An satisfiat reddendo acceptum a fure ei cui ipse mandavit? quia paria sunt reddere alicui, vel de eius mandato alteri, arg. l. 1. & l. inter causas. ff. manda.

30. Haecenus de priori membro, id est, quo ad obligationem restituendi rem alienam. Quo ad posterius vero membrum, id est obligationem restituendi damnum, id est dico quatuor. Primum, quod damnum datum alicui contra suam voluntatem, ut datum per furtum, rapinam, vim, aut metum saltem reverentialem ad id sufficientem per assensum dolum, vel accipiendo, ne faceret aliquod datum ingratum, restitui debet damificato per tales malos actus, secundum Inn. Pan. & commun. in c. quia plerique. de immunit. eccl. Per metum autem intelligo, quo ad forum conscientiae, non solum illum, quem iurisperiti appellant iustum, & eadem in viri constantem, in l. metum. ff. quod met. caus. sed etiam minorem, talem tamen, qui sic fuit causa dandi vel accipiendi, quod nisi intervenisset, non fuisset datum vel acceptum. Quoniam tam canones, quam leges requirentes praedictum iustum metum, respiciunt forum exterius, in quo si daretur rescissio actuum ob leuem metum, omnium fere peteretur rescissio, & ita respublicis redundaret, contra intentionem iuris in l. properandum. C. de iud. & c. si in libris. de dolo. & cont. Quae desumuntur ex mente Offic. & Io. And. ex cap. verbi. de iur. ei. & ex verbis Adeia. in 4. de res. c. aggredior. verba quibus omnibus. & ex Soti. q. 7. de iur. & in l. 4. Addidi

Addidi tamen ultra alios. Talem tamen &c. quia: ceterus tantum erit inualidus actus per metum leuem factus in foro conscientiae, quatenus ille fuit causa, saltem sine qua non illius actus, arg. c. si. & ibi no. de ini. & in c. felicit. §. illud. de po. nis lib. 6. & per gl. in ver. simplici favore.

Secundo dico, quod acceptum iniuste de voluntate dantis, ita quod turpitudine veretur ex utraque parte, non est restituendum, saltem regulariter illi de praecipto, quod etiam in editione vulgari affirmamus contra communem, quae videtur ad illam nobis semper placuit, sed tunc re alius perperam, sequenti fuimus S. Anto. par. 2. c. 5. in princ. Monald. verb. restitutio. 2. Ang. ver. restitutio. ver. turpe. & Sylvest. ver. restitutio. 2. & ver. elemosyna. q. 4. Pro qua facit. Primo, quod nulla est lex divina, nec humana secularis, neque canonica, qua hoc iubeatur, & ita non est dicendum. l. illam. C. de colla. c. legatur. 14. q. 2. ff. 2.

Secundo, quod l. ubi cu. l. seq. ff. de condic. ob turp. cau. c. in pari delicto. de reg. iur. lib. 6. l. iuris gentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. & canones huius materiam statuunt quidem id, quod propter delictum datur, expeti non posse, neque quod ob delictum promittitur, peti, sed non praecipitur acceptum ob delictum esse alicui reddendum.

Tertio, quod est regula Verucci, recepta a Sancto Antonio. ubi supra, Ang. ver. restitutio. 1. ver. turpe. & Sylvest. restitutio. 2. quest. 2. Et ab alijs quamplurimis, quod restitutio, quae non est facienda alicui certe personae, sed pauperibus, non debetur ex praecipto, sed solum ex consilio, quod recte limitat Sylvest. supra, ut procedat in eo, quod nunquam alicui personae, nec alicui collegio debitum fuit, cuius defectu pauperibus erogari praecipitur, nec his relictum, nec donatum fuit, nec per legem praecipiente, nec per sententiam specialem adiudicatum. Cum igitur iuxta communem in hoc casu restitutio pauperibus, & non parti facienda sit, consequens est, quod non est de praecipto.

Quarto quod, quando malum, ob quod datum fuit, non consequitur, ut si datum est iudici, quo inique indicaret, & recte iudicet.

Op. Navar. Tom. II.

dicavit, & episcopo quo ordinaret, aut beneficium conferret, & nec ordinavit, nec beneficium contulit, datori & non pauperibus restituendum est, ut doctissimus Medina in Codice. de res. efficaciter probat.

31. Quinto, quod, ut mox dicemus, meretrix non tenetur de praecipto restituere id, quod pro mercede prostibuli accepit, & neque aliae mulieres solutae, coniugatae, vel sacrae, & tamen saltem quo ad forum conscientiae, in omnibus eis turpitudine versatur ex utraque parte, ut statim efficaciter probabimus, ergo &c.

Non obstat primo argu. Adriani, quo sic in effectu argumentatur. Qui accipit aliquid ut faciat bonum, quod praecipitur facere, tenetur ad restitutionem, ut index qui accipit aliquid, ut recte indicet, & fur ne furetur amplius, & depositarius, ut reddat depositum, l. 2. §. 4. & v. ff. de condit. ob tur. cau. Ergo a fortiori qui accipit aliquid, ut faciat malum, quod tenetur non facere, argum. auct. multo magis. C. de sacrosan. ecclesie capit. cum in cunctis. de elect. Non, inquam, hoc argumentum obstat; quia solui potest negando, maiorem esse necessitatem restituendi acceptum ob malum patrandum, quam acceptum ob bonum debitum faciendum; quia non est etiam tanta. Tum quia, qui dat alteri, ut bene suo officio fungatur, non peccat, & dat quasi coactus; quia videt, aut timet, quod nisi dederit, accipiens non est bene officio suo functurus. At qui ob maleficium patrandum dat, peccat, & sine simili timore dat, & ideo non est ei restituendum. Tum quia qui accipit, ut quod debet, faciat, accipit aliam mercedem ultra illam, quam habet ad officio suo fungendum, & ideo non debet illud retinere tanquam indebitum datum, in quo restitutio sit danti per praedictas leges, & l. 1. & totum tit. ff. de cond. indeb. Tum quia, qui accipit, ut quod debet faciat, non remanet in conscientia obligatus ad aliud: qui autem accipit ob maleficium, eo sequuto, communiter tenetur ad resarciendum damnum per illud datum. Tum quia cibus fatetur, est, qui ob maleficium accipit, non teneri ad restituendum dati, sed pauperibus, & alijs pijs operibus, & ita debet fateri, quod haec obligatio restituendi degeneret a propria restituendi

tuendi ratione, quare in primo statu reponitur, & consequenter debet fateri, non reperiri in hoc casu tantam rationem restituendi, quantum in altero, in quo restitutio fit ipsi danti per predictas leges. Tum quia idem Adrianus, ubi supra q. 19. sub fine post Ang. verb. restitutio. 2. §. 4. fatetur, q. ex mente S. Aug. in c. non sane. 14. q. 5. 15. qui ob maleficium accipit, satisfacit restituendo pauperibus, aut ei, qui dedit, aut maluerit, saltem antequam qui male dedit, facultate recipiendi in sui peccati penam, priuatur; qui tamen asserit id, quod accipit, ut fiat quod debetur, soli danti esse restituendum, & per consequens debet fateri strictiorem esse obligationem restituendi acceptum ob bonum, quod debet facere, quam obligationem restituendi acceptum ob maleficium patrandum. Per quare omnia & singula argumentum Adriani clare dissolvitur.

52 Non obstat secundo illud, quod plurimum urgere videtur, nempe quod titulus, quo aliud ob maleficium datur, est ipso iure, nullus, iuris gentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. l. generaliter. ff. de verb. oblig. cum utrobique per gl. & doc. citatis, in c. si de pact. ergo qui accipit ob maleficium, sine ullo iure tenet, & consequenter iniuste, & tenetur restituere, ut fur vel raptor, qui tenet alienum iniuste domino. arg. c. saepe. de restit. spol. & c. si res. 14. q. 6. Non, inquam, hoc obstat; tum quia licet pactum, vel conventio, qua quid ob maleficium datur, non valeat in illa forma, quam partes solae pretendunt facere; vallet tamen, ut donatio quidam virtualis, vel ut quidam actus habendi pro derelicto, quod lex in penam male dantis interpretatur taliter male dantem habere id pro derelicto, vel pro donato ad hoc, ut ei non debeat necessario reddi, ut alia mente dixit Ant. relatus ibi a Panor. in eiqua plerique de immu. eccl. & probatur per l. 2. §. 4. ff. de cond. ob turp. cau. Ex quibus colligitur non esse paria, quod huiusmodi accipiens, nullo penitus titulo precedente accipiat, & quod accipiat predicto quali quali, & turpi titulo precedente. Nam in priori daretur conditio sine causa, vel indebiti, vel rei uendicatio, iuxta titulos de condit. sine causa, & cond. indebiti, & de rei uendic. In secundo autem

nulla conditio habet locum per prefatas leges, & per leges tit. ff. pro derelicto.

Non obstat tertio, quod acceptum per simoniam non potest iuste retineri. cap. de hoc de simo. cum tamen ex utraque parte versetur turpitudine, iuxta Extravag. 2. de simo. responderi non potest. Primo secundum aliquos, quod illud c. non agit de vera restitutione rei accepte, quia non iubet restitui danti, sed ecclesie iniuriam passae, ut Fely. post alios ibi tradit. Nec uidetur necessarium restituendum esse ecclesie. Nam S. Tho. quem ibi alij non citant, ubi supra determinat, satis esse quod restituatur pauperibus. Sed contra solutionem hanc faciunt verba illius c. quibus adstruitur, non posse illud sine gravi salutis periculo retineri, & ita concludit necessarium esse restituendum proprie, vel improprie aliquibus. Alij respondent, q. dispositio illius c. continet penam, qua non debetur in foro conscientie ante iudicis condemnationem, iuxta gl. solemnis in c. fraternitatis. 12. q. 2. Sed & hoc responso eodem modo refellitur quo prior. Quare respondendum est, c. illud continere quiddam speciale in illo crimine propter ea, quare ibi notatur, & melius colligi possunt ex utroque Thom. 12. q. 32. art. 7. & Medina. C. de restit. q. 20. & Soto lib. 4. q. 7. art. 1. de iust. & iur. scilicet, quod ibi acceptum fuit pro spiritualibus, quare nullam estimationem habent, ut ait Medina; aut quia necessarii gratis dari debent, ut ait Soto. Nam etiam continet speciale in eo, quod magis restitui ecclesie iniuriam passae, quamvis dicant aliter, S. Tho. & Soto ubi supra, quod an fecerint per inadvertentiam, dicam infra cap. 23. nu. 111.

33 Tercio principaliter dico, q. damnum iniuste datum per acceptionem iniustam ab eo, qui iniuste dedit, ita ut turpitudine sit ex parte accipientis tunc restituendum est danti, siue damnificato, c. non sane. 14. q. 5. Adrian. ubi supra. quast. 15. col. 4. copiose probat. De hoc numero sunt iudex, hector, notarius, milites, & eorum duces, & alij, qui ratione sui muneris publici plus suis stipendijs decretis accipiunt, & omnes alij, qui ad faciendum id, quod debent, aliquid accipiunt, puta, qui accipiunt quod non faretur, iniuriam non inferat quod re de indicet, aut recta restitueretur, aut suum domino

domino suo reddat, aut quo faciat, vel facere pratermittat alia similia, ad quare tenetur per l. 6. ff. de cond. ob turp. cau. & alia, quare asserit Adria. ubi supra. Hoc tamen moderatur Soto. lib. 4. q. 7. art. 1. de iust. & iur. ut solum procedat in his, qui accipiunt ad faciendum illa, ad quare iustitiae legibus obligantur, non autem in accipientibus ea, ad quare legibus aliarum virtutum tenentur, qualis est, qui aliquid accipit quo non fornicetur, quo missam audiat, quando tenetur.

Sed contra moderationem hanc facit. Primo, quod videtur esse nona, & quod textu iuris, neque ulla efficaci ratione necessario probatur. Deinde quod l. 2. de condit. ob turp. cau. habet, repeti posse id quod datur alicui, ne sacrilegium faciat, & constat legem, quare verat sacrilegium esse legem pertinentem ad religionem, ut Sanctus Thom. receptus docet in 2. 2. q. 99. art. 1. & 3. secundum quem eundem ubi supra, q. 81. art. 4. religio est diuersa virtus a virtute iustitiae. Tercio, quod gl. cum qua transeunt omnes in l. 4. eiusdem tit. ait, repeti posse id, quod datur alicui ne fiat meretrix, & constat meretricium esse contra legem Castitatis & Temperantiae, & non contra leges Iustitiae. Quarto quod eadem lege si cauetur repeti posse id, quod datur furi, ut indicet socium furem, ad quod potius videtur teneri lege Charitatis, quam Iustitiae. Quinto, quod datur ab eo, qui est ineptus militis deligenti militibus, ut cum exensaret a tyrocinio, repeti potest, l. quod euitandi. C. de condit. ob turp. cau. & tamen delecturus milites tenetur ad bene deligendum legibus militariibus, quare potius pertinent ad Fortitudinem, quam ad Iustitiam specialem, saltem commutativam.

Sexto, quod eadem ratio turpitudinis videtur militare in eo, qui capit aliquid, ut faciat quod tenetur facere legibus aliarum virtutum, sicut in eo, qui accipit, ut faciat quod tenetur facere lege Iustitiae. Turpitudine enim consistit in eo quod accipit mercedem pro eo, quod sine mercede tenetur facere, quare ratio perque militat in omnibus qui debito legali tenentur.

34 Septimo, quod qua ratione repeti potest datum alicui, ne sacrilegium faciat, eadem videtur repeti posse datum alicui,

ne parentes despiciat, ne impediatur, siue rebellet magistratibus, & superioribus, & ne sit mendax, & ne vindicet se indebitum, aut ne alia id genus delicta perpetret, cum omnia hæc sint debita proximo legibus virtutum potentialium Iustitiae, sicut sacrilegium per leges Religionis. Quare moderationem Soti arbitror solum tenendam in his, qui accipiunt ut faciant id, ad quare tenentur solo debito honestatis morali, & non debito legali, quale est debitum virtutis Liberalitatis, & virtutis Gratiæ ut plurimum. Arbitror autem esse verum quod predictus Soto ait ubi supra, videlicet, cum qui accipit aliquid, ne male faciat, siue ut faciat quod tenetur facere, non teneri ad restituendum in foro conscientie, donec qui dedit repetat illud, quia potest tenere illud ex quodam dantis consensu, donec repetierit saltem extra iudicium. Pro quo facit, q. lex non prohibet translationem domini rei date, ne maleficium fiat, sed tantum ecedit conditionem, quare est actio personalis, quales sunt omnes conditiones, ut notatur in rub. de cond. indebiti. & alibi saepe. Per quam rationem facile responderi potest et eis, quibus contrarium tenet Fortunius in Iurisglossis. §. si ob maleficium. ff. de pact. quem sequitur predictus Didacus ubi supra. Ex quibus inferitur, quod testis restituere tenetur acceptum ob testimonium, quod ferre tenebatur, sicut & iudex, qui capit, ut ferat sententiam, ut diximus in rep. c. inter verba. 1. q. 3. concl. 6.

Secundo inferitur, q. hæc consequentia regulariter valetis tenetur aliquid gratis facere. Ergo turpiter accipit aliquid quod faciat illud, iuxta gl. l. 4. §. si. ff. de cond. ob turp. cau. putata sing. ibi a Iac. cui similis gl. in c. qui cum fure. de fur. ubi late Ana. Eadem ratione valebit illa argumentatio. Is potest accipere pecuniam quo hoc agat in mercedem illius actionis. Ergo non tenetur id gratis facere.

Dico quarto principaliter, quod acceptum a meretrice ob turpem causam fornicationis, non est necessario restituendum etiam in foro conscientie. In qua conclusione fere omnes tam Theologi quam Canonistæ & Legistæ conveniunt, ut videre est apud scribentes in l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de cond. ob turp. cau.

Secunda pars Decret.

& Sanctum Tho. 2. 2. q. 32. art. 7. Paluda. & alios in 4. lib. sent. dist. 15. & super gloss. communiter receptam in summa, 14. q. 6. & eos, quos latius citat prædictus Reuerendissimus Segobienensis in d. cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. par. 2. §. 2. sed ratio nulla redditarum a prædictis satisfacta. Non quidem prima iurisc. in l. 3. §. sed & quod meretrici, ff. de cond. ob turp. cau. quam etiam ad litteram sequitur S. Tho. ubi supra. & omnes alij post eum, videlicet, quod meretrix, licet turpiter faciat, eo, quod sit meretrix, non tamen turpiter accipit, cum sit meretrix. Non, inquam, satisfacta illa ratio. Tum quia uidetur sibi repugnare, cum præsupponat turpe esse meretricari, & non esse turpe mercedem pro meretricio capere. Cum l. 2. eiusdem tit. probet ideo turpiter accipere quem aliquid, ut hominem occidat, quia turpe est hominem occidere, & turpe esse accipere, ut sacrilegium faciat, quia turpe est sacrilegium facere. Et l. 3. tert. a. habet turpiter accipere iudicem, ut inique iudicet, quia turpe est inique iudicare. Et l. 4. turpe accipere, ut stuprum faciat, quia turpe est stuprum facere. Cum igitur dicat esse turpe meretricari, cogetur etiam dicere, esse turpe propter meretricium accipere. Nec credo in recond. posse defendi, nisi per æquiuocationem, dicendo quod cum sentit turpe esse meretricari, intelligit de turpitudine uera iuris naturalis, quod ipse nouit, licet diuinum, contra quod etiam est, ignorauerit, secundum communem doctrinam gloss. in clem. ad nollr. 1. de heretic. & S. Tho. 2. 2. q. 194. art. 4. & Io. Maior in 3. lib. sent. dist. 26. q. 29. Dum autem ait non turpiter accipere, sentit de turpitudine iuris humani, quod permittit meretricari. Quod si quis ita defenderit iurisc. ut defendendus est, cogetur dicere, quod iure uero naturali & diuino, sicut, turpe est meretricari, ita etiam erit turpe pro meretricio aliquid accipere. Et cum in foro conscientie ius naturale, & diuinum sint necessario seruanda, cap. seruandam. 2. q. 1. cogetur consequenter fateri, quod in illo foro utrumque est turpe, & meretricari, & ob meretricium aliquid capere & ita ratio illa non satisfacta quo ad forum conscientie, licet satisfacta quo ad

forum exterius, in quo impune licet meretricari.

Secundo ideo non satisfacta præfata ratio, quia concludit necessario unum falsum, scilicet esse ueram opinionem Cyni; & Ang. in l. 2. C. de cond. ob turp. cau. Anton. Pan. & communis in cap. qui a plebique. de immu. eccle. Videlicet, quod acceptum ob fornicationem a mulieribus solutis etiam fornicantibus, est necessario restituendum, & magis id, quod accipitur a coniugatis, & monachis ob eandem causam, non minus, quod accipiunt mares, præsertim clerici: & religiosi a foeminis eo quod libidini earum inserviunt. Quia ratio prædicta, quæ nititur permissione legis humanæ, cessat in illis omnibus, præsertim coniugatis, monachis utriusque sexus, & clericis. Quoniam etiam in exteriori foro hi omnes puniuntur per leges titu. ad l. Iul. de adul. ff. & C. & cap. 1. & 2. de adul. & Lunica. C. de raptu. vir. & 27. q. 2. per totam. Cuius tamen contrarium est uerum, ut tenet Henricus Boic. in c. peruenit. de adul. Cui consonat usus confessoriorum, ut in edicatione vulgari tenuimus hic. & in d. c. peccatum. & in c. 1. & 2. de adul. quibus in locis nunquam fuerunt mihi copie sufficientes ad respondendum huic argumento, & ita nec proposui illud, nec respondi, & miror, quod cum illud grauius proposuissent Cy. Anton. Pan. & qui sequuntur eos, nemo tamen nostrum, qui contrarium tenemus, ei iuste satisfecit, nec certe satisfieri potest, nisi alia ratio addatur rationi prædictæ iurisc.

Non etiam satisfacta ratio Adriani, uidelicet, quod meretrix nil accipit alienum inuito domino. Tum quia illi tam est locus in omnibus alijs delictis, in quib. aliquid datur sponte aliquid, ut delinquant, quam in meretricio. Cuius tamen contrarium tenet ipsemet Adrianus, & communis, quæ contrarium nostri prædicti tertij dicti tenet. Tum quia iurisc. significat hoc esse speciale in meretricio, per illa uerba: *Non ratione*. Ratio item Caietan. in 2. 2. q. 32. art. 7. uidelicet, quod usus meretricis est materia uendibilis, & non rei sacre, quam Sotus, & recentiores magni facere uidentur, licet aliqui ex parte satisfaciatur, quo ad ponendū differentiam inter

De VII. præc. Dec. Non furt. faci. Cap. XVII. 115

ter acceptum ratione criminis simoniz, & acceptum ratione meretricij, quo ad quam instruendam, eam ille reddit, non tamen satisfacta, quo ad alia. Nam æque, imò magis uendibilis est opera eius, qui se locat ad militandum in bello iniusto, ad duellum committendum, & ad fustitendendum, vel occidendum alium, quam opera meretricis ad explendum libidine uolentis cum ea rem habere. Nam palam, & possim conducuntur, vel emuntur operæ licitorum, quos vulgus Hispanum boreros, vel verdugos, & Italum, boia, siue manigoldo appellant. & l. 1. §. remouet. ff. de postula. edicit de locantibus operas ad pugnandum cum bestiis, & idem facit l. in arenam. C. de inoff. testa. At ipsemet Caiet. & prædicti, qui eum sequuntur, negant idem esse in alijs delictis, in quibus ex utraque parte uersatur turpitudine, ergo illa non satisfaciunt.

Ratio uero quam prædictus Segobien. sequitur aliquot hos sentit, uidelicet, quod lex permittit, & facit iustam operam meretricis, non tamen alias prædictorum operas, non potest defendi, tum quia ipsemet affirmat acceptum a mulieribus quæ non sunt meretrices, licet sint coniugata, & monachæ non esse restituendum, & constat, nulla lege etiam humana, earum in hac re operas iustas fieri, tū quia lex naturalis, & diuina, quæ necessario est seruanda in foro conscientie, damnat illam, nec ulla lex humana eam potest ad illud forum iustificare, argu. c. erit autem lex. 4. dist. & c. de præse. tū quia sequeretur, quod acceptum ob operam pugnandi aduersus feras, eum probabili uita periculo, non diceretur turpiter acceptum, secundum leges humanas, & alias aliorum gentium, quæ id probant, aut certe permittunt, iuxta prædicta in l. 1. §. remouet. ff. de postul. & l. in arenam. cum ei adnotat. C. de inoff. testa. quod tamen uidetur esse contra mentem eorumdem, quod idem esset dicendum de opera conducto rum ad duellum, ubi permittatur, & ad furtum, ubi ea non puniuntur, quod tamen est contra l. 2. & 3. ff. de cond. ob turp. cau.

Quare omnibus omnium dictis rumi natis, allerenda arbitror tria. Primum, quod nulla est differentia quo ad forum conscientie, in quo lex naturalis & diuina neces-

sario seruanda est, inter acceptum ob operam meretriciam ab una parte, & ob operas ad alia maleficia, in quibus utrinque turpitudine uersatur ab altera. Quia in omnibus datur, & accipitur, contemplatione maleficii damna & punibilis in illo foro, & in omnibus æque uoluntarie datur, & in omnibus æque admittitur turpitudine ab utraque parte, quo ad illud forum.

Secundum, quod ratio solida & uera, quare acceptum ob operam meretriciam non est restituendum, est, quod acceptum uoluntarie ab alio, ita ut ab utraque parte admittatur turpitudine, nulli est de præcepto restituendum, iuxta conclusa sup. in 2. dicto contra Pal. Adr. & alios multos p. D. Anto. Mona. Ang. & Sylue. ibi citatis.

Tertium, quod uerus intellectus, §. supra citati, sed & quod meretrici, colligitur ex supradictis in confutatione primæ rationis, uidelicet, turpe esse meretricari iure naturæ, non tamen iure humano, ideo licet meretrix turpiter faciat, attento iure naturali, quod est meretrix, non tamen turpiter accipit mercedem, attento iure humano, quod permittit, eam esse meretricem, & ita ille §. solum habet locum quo ad forum, & territorium, in quibus opera meretricis est permittita, & non quo ad forum & territorium, in quo illa est damnata, & puniuntur, quale est forum conscientie, & consequenter meretrix quo ad forum conscientie, in quo eius status damnatur, non minus peccat accipiendo mercedem pro illa opera sorda, quam præstat, quam qui accipiunt mercedem pro operis locatis ad occidendum, ad (ut ita dicam) duellandum, & iniuste bellandum, ac alia huiusmodi, nec consequenter in illo foro tenetur minus ad restituendum, quam illi. Sed, quia illi per conclusa in præfato dicto secundo non tenentur de præcepto, sed de consilio tantum restituere, quæ est conclusio communis & antiqua speciali & noua ratione efficaciter fundata.

Ex quibus tribus dictis, ac eorum fundamentis inferitur primo, quod prædictus §. sed & quod meretrici, habet locum non solum in meretrice, sed etiam in omnibus alijs, qui operas suas locant, aut accommodant eis rebus, quæ permittuntur in

foro exteriori, licet damnetur in interiori, qualia sunt multa, quae permittuntur iuxta e. denique. 4. dist. in spectaculis carnispruij, & aliorum festorum, & in hastiludij, torneamentis, choreis, &c. Quales item erant pugnae, quas Romani permittabant cum feris, ad quas qui locabatur operas, licet fierent infames, ut sunt meretrices, tamen permittabantur, & non puniebantur plus quam illae, & accipiebant suarum operarum precium, non secus, quam illae, iuxta praedictam l. 1. §. remouet. cum seq. ff. de postul. & l. in arcnam. C. de inof. testa. quae est conclusio quotidiana, comprehendens innumeros, qui conducunt operas ad multa ludicia, quae sunt saltem peccata venialia, & ita damnata in foro interiori, sed quia non sunt damnata in exteriori; quo ad mercedem accipiendam, & retinendam, equantur meretricum operis.

38 Secundo infertur, opinionem doctissimi Ioan. a Medina in Codice de rest. q. 20. quam praedicti Didacus & Sotus penitus carpunt, esse ueram, qua parte ait peccare meretrices accipiendo mercedem tanquam debitum operae suae fornicarij, tum quia accipere mercedem pro opera occidendi aliquem iniuste, vel furandi, vel infamandi, vel aliquod aliud delictum faciendi, est peccatum, secundum omnes, & non alia ratione, quam quia occidere, & alia praedicta facere, est peccatum. Ergo & accipere mercedem pro fornicandi opera est peccatum, cum illa opera sit talis in foro conscientiae, tum quia in confesso est, quod assassinus & quicunque alius locans operas suas ad committendum peccata, & accipiens mercedem ob eas, peccat, tum quia licet non concludat, quod opera meretricis sit inuendibile, eo quod est peccatum, & peccata nullius precij sint, imò nihil, iuxta illud Ioan. 1. expositum ab Augustino: *Sine ipso factum est inuendibile, peccatum, eo quod, ut respondet Sotus, licet opera illa foeda meretricis, quatenus est peccatum, nullius sit precij, quatenus tamen est res quaedam humano usus accommodata, precio aestimari potest. Licet, inquam, argumentum Medine non concludat, operam illam de se & in genere entis esse inuendibilem, concludit tamen esse inuendibilem in genere mo-*

ris, & actus intrinsece mali, pro quo nihil iuste posse promitti, dari, uel accipi, sancitum est ab omnibus iuris uiribus, autoribus, ut uidere est in l. iurifigentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. l. 1. 2. & 3. & per totum ff. de condi. ob tur. c. & l. generaliter. ff. de uerb. oblig. & l. 1. ff. de receptat. & C. de condi. ob tur. cau. per totum tit. & c. 1. de homicid. lib. 6. & in alijs innumeris locis. Nec usquam inuenies textum, qui significet licere accipere precij pro opera peccandi, vel peccato cooperandi, excepta una meretricia, quoad forum exterius, quia quoad illud non peccat, nec

39 punitur, & eius opera pro impunita reputatur, tum quia non est bona consequentia, qua Sotus utitur; scilicet opera meretricis, quatenus est opera, & quidam actus usus humano accommodatus, est alicuius precij & aestimabilis, ergo pro ea aliquid accipi potest. Quoniam omnis opera exterior, quae peccator operatur peccatum, ut plurimum est talis, & tamen nullus unquam Catholicorum, quod sciam, dixit licite posse pro ea, saltem quando est intrinsece mala, qualis est opera meretricis, capi aliquam mercedem.

40 Non obstat, quod actus peccati consideratus in genere entis est quoddam ens, & consequenter quiddam bonum a Deo, ut diximus, in prael. 7. nu. 17. & 18. licet idem consideratus in genere moris sit nihil, & nullius precij; quia omnia iura diuina & humana respiciunt in eo magis id, quod est in genere moris, quam quod est de genere entis, quae sunt inseparabilia, & ita uetant absolute, ne pro tali actu accipiat, detur, uel promittatur aliquid, excepta, ut dixi, una fornicatione, & alijs similibus actibus, qui, licet sint peccata in foro interiori, permittuntur tamen in exteriori, ut praedictum est. sic in simili Caie. ait, in 2. 2. q. 100. art. 2. ad secundum dubium, quod licet actus conficiendi sacramenta, & ministrandi illa sit res temporalis, non tamen potest uendi, quia magis attenditur spirituale, quod sine illo non potest esse, quam substantia illius. Per quod ipsum dictum Caietani ab omnibus receptum probatur licet aliquid sit in se uendibile, non tamen potest licite uendi, cum miscetur inuendibili. Sic ergo actus delinquendi, licet sit in se uendibilis,

dibilis, coniunctus tamen peccato, quod est inuendibile inuendibiliter, non potest licite uendi.

Tertio infertur, opinionem praedicti Medinae non esse ueram, qua parte ait, acceptum a meretrice in opere suae foedae mercedem, esse in foro conscientiae restituendum, quia per conclusa efficaciter supra in dicto secundo, non est restituendum de praepcepto id, quod turpiter acceptum est a turpiter dante; ac per praedicta, quo ad forum conscientiae, non solum datur meretrici turpiter, sed etiam turpiter accipitur pro opera, & actu qui est peccatum, & non qualequale, sed mortale secundum fidem catholicam, ut praedictum est. Ergo non est necessario restituendum, sed retineri potest tanquam donatum, uel derelictum ab eo, qui dat, ut dixit Anton. in c. quia plerique de immuni. eccles. supra in dicto secundo relatus, & declaratur.

Quarto infertur, necessario idem dicendum esse, quo ad forum conscientiae, de alijs feminis, & maribus, cuiuscunque ordinis, qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, quod dictum est de meretricibus, & contrario. Quia sicut illarum fornicatio est uetita, & peccatum mortiferum, ut plurimum in utroque foro, sic harum fornicatio est uetita, & peccatum mortale in altero; scilicet conscientiae, secundum fidem catholicam, iuxta praedictam elem. ad nostrum. de haeret. & eo magis, quod meretrix non solum peccat infringendo non solum praepceptum sextum, & nonum; sed etiam ut plurimum infringendo octauum, quatenus uetat iactantiam, & actum gloriandi, & laudandi se de uita, de statu, uellitu, & auribus ad allicendum alios in malum turpibus, quod graue crimen esse pronuntiatur, in c. quam graue. de excess. praelat.

Quinto infertur, partim uerum & partim falsum esse, quod communiter aunt glossae a multis receptae, in l. 4. C. de condi. ob turp. cau. & in l. 2. C. cod. & in l. 1. afectionis. ff. de donat. quatenus tenent, promissionem de dando meretrici operam meretriciam non ualere, nec ex ea posse agi. Per praedicta enim constat id esse uerum quo ad forum conscientiae; falsum autem quo ad forum exterius: &

contrario partim esse uerum, & partim falsum, quod ait Barto. in d. l. 4. ff. de condi. ob turp. cau. a multis receptus, scilicet promissionem praedictam ualere; quia uerum est quo ad forum exterius; falsum autem quo ad forum interius.

Neque obstat illa tria, quae quidam hic opponit. Primum tenuisse me in Enchiridio Hispano, foeminas coniugatas, & Deo sacratas peccare accipiendo turpe lucrum pro causa turpis concubitus. Secundum, quod nunc omnia priore opinione teneo, posse quidem illas petere, & sibi retinere, sed non tanquam debitum legale, sed tanquam debitum ex animo grato. Tertium contrarium tenuisse Sotum, Caietanum, & Couar.

Quia respondetur primo: superfluum fuisse notare primum, & tertium; enim ipsemet asseuerem ore pleno praefatam mutationem fecisse; & discedere ab opinione praefati Soti, Caietani, & Couarunt.

Secundo, quod ipse non uidetur satis intellexisse mea diligenter scripta, nec ego sua negligenter notata. Quoniam confundit petitionem, & restitutionem; promissum, & acceptum; forum interius, & exterius; ius naturale male cognitum ab ethnicis, & idem bene cognitum a catholicis; & obseurat debitum legale, & morale; & causam finalem, & impulsuam, quae omnia ego distingo, & dilucido, & fortasse (absque iactantia) altius, & resolutius, quam alius unquam, distinximus declarauimus, ut ex eorum contextu omnium aliorum temporum collato, facile diligens, & eruditus quisque lector colligat.

41 Sexto infertur, confessarios praedictarum mulierum, & uirorum impudicorum, quibus ob impudicitiam aliquid promissum est, & nondum traditum, debere illis consulere, quod nos consulimus cuidam, qui praepcepto cuiusdam Magnatis, magnis promissis eius illectus, accepta parte eorum, occidit quendam, & ob id uertit solum in aliud Regnum, & querebatur, quod ille Magnas non soluit omnia promissa, & petebat illa. Consulimus enim cauere ne peteret illa tanquam sibi debita iustitia legali; quia non erant talia propter promissionis nullitatem; & quia per talem petitionem approbaret peccatum, quod

ante fecerat, & ita noue peccaret mortaliter, sed quod in litteris, quas ei scriberet, & mandatis, quas ad eum daret, confiteretur primum, agnoscere se nihil sibi propter illam operam illicitam præter ipsum infernum, de iustitia debere, & ita nil se petere ob eam, tanquam debitum legale, sed supplicare illi, ut miseretur eius necessitatis & indigentia, & dignaretur mittere illi promissa, in elemosynam, non quidem propter eius factum, quod erat abominandum, sed propter affectum illum magnum obsequendi ei, qui fuit potens, ut præceptis Dei præferret eius præcepta. Ita, quod nullatenus placeret ei summi factum illicitum, nec approbaret illud dicendo, ob id esse ipsi aliquid debitum, sed solum probaret affectum magnum, atque desiderium obsequendi, quo in ipsum fuit, cum eius iussa compleret, & erat obsequendi ei in licitis & honestis, quando ea scriberet, & mandaret. Ita quod delictum non sit causa principalis petendi promissa, sed causa impulsiva & occasio, sine qua non peteret. Quod ipsam mutatis mutandis debet consilium confessarius ei, qui promissum dare aliquid ob delictum, post quod perpetratum vult dare, quod ob id promissum, nempe, quod perpetratio delicti non sit causa finalis, sed solum causa, sine qua non daret, & quod det principaliter, ut necessitati eius subueniat, vel honori suo satisfaciatur. Quod uoluit dixit Caieta. 2. 2. quaest. 62. artic. 3. Sic igitur præfata impudice utriusque sexus personæ debent coram Deo & confessario agnoscere, nil sibi debere in foro conscientie ob illam turpia facta dampnata in illo foro, & ita nihil uelle, nec desiderare, ut quidquam ob ea promissum eis tanquam debitum solvatur, ne noue peccent ea non approbando, sed cupere & rogare, ut sibi subueniatur soluendo promissa tanquam moraliter debita magno illi amoris, quo fuerunt in promissionem extra operam illam illicitam, & quo sunt quando hæc petunt, ad inseruiendum tantum in licitis, & honestis, quod ipsum seruare debent in dando eis promissa, qui promiserunt. Et arbitror, quod, ut prædictus homicida per uiam iustam plura obtinuit, quæ obtinisset per iniustam, ita hæc quo-

que personæ impudice plura consequitur per hanc uiam Deo placidam, quam per contrariam.

Septimo inferitur, omnia supradicta intelligenda esse de his, siue feminis, siue maribus, qui sine fraudibus notabilibus a suis amicis aliquid extorquent, sed non de his, quæ cum fraudibus notabilibus id faciunt. Verbigraria, dicendo se esse virgines, cum non essent, aut non fuisset cognitas, nisi a magnatibus N. N. longe maiora extorserunt: Quia eiusmodi, si aut alij fraudatores, ff. & C. de dolo. restituere tenentur, iuxta ea, quæ dicemus infra, num. 63. post Getard. & Adr. Non sunt etiam intelligenda de his, qui accipiunt quidem sine dolo, sed ab his, qui non possunt dare, l. 2. & 3. C. de auct. præstan. & leg. 1. & 2. C. de præd. min. capitul. si quis presbyterorum, de rebus eccle. non alienam.

Vbi restitutio facienda.

SUMMARIUM.

- 42 Restitutio rei aliena siue ubi sita est, si bona fide possidetur.
- 43 Debitum ex contractu, uel quasi soluatur ubi delictum est, uel petitur.
- 43 Debitum ex delicto, aut quasi soluatur ubi delictum non est, sed petitur.
- 43 Debitum in India petitur an cambijs minuen-

Restitutio autem facienda est, ubi solutio fieri debet, & ita, ubi est sita res, quando restitutio est facienda eo solo quod est res aliena, cum qui bona fide, & sine sua culpa possidet, nihil perdere debeat, capitul. 2. de constitut. & l. si possessor. ff. de petit. hered. Si tamen restitutio ex contractu, aut quasi debetur, fieri debet in loco expressæ, uel tacite solutioni destinato, aut ubi petitur, hæc lege, ut extra locum præstitum solutio nec creditori, nec debitori dampno sit, l. 1. ff. de eo quod certo loco. capit. P. & G. de offic. deleg. & capit. dilecti. de foro comper. §. præterea. In iure. de actio. & si locus præstitutus non fuit, restituendum.

43 notat in iuribus prædictis. Sed, si restitutio ob delictum, aut quasi delictum debetur, facienda est in loco in quo ipsa facta nullum damnum, cui fieri debet, accipiat, siue restituitur ubi acceptum fuit, siue ubi est dominus, siue in alio loco, ad quem dominus transfuisset, ita ut damnum nullum impensa, uel alio onere grauetur, quam si damnum datum non fuisset, quia restituere est in primo statu reponere, & reddere rem integre in statu eo, in quo dominus seruasset, si ab eo ablata non fuisset, l. restituere. 1. & 2. ff. de verb. signifi. & l. 1. C. de sentent. pass. & restit. & 2. q. 3. ff. sentit D. Thom. & explicat Caiet. 2. 2. q. 62. artic. 3. quamuis semper sufficit restituere ubi creditori placet, l. 1. ff. qui satid. cogant. & per dicta supra eod. cap. num. 11. Ex quo colligitur cuius impensis suo domino sit summi mendum.

Questionis magnæ fuit nuper in Vrbe, An is, qui mutuo dedit mille in India, ea lege & conditione, ut, certo tempore lapsa, posset ea petere a mutuuario ubique terrarum inueniretur, an postea inuentus in Vrbe, teneatur soluere integra illa mille, an vero possit deducere cambia, quibus constat traductio illorum ab India in Urbem? Hæc quidem videtur liberandus soluendo illa integra mille in India, aut etiam in Vrbe deducere cambia, quoniam l. 1. & totus titulus ff. de eo quod certo loco, non solum habet locum in debitis aliarum specierum, sed etiam in pecunia numerata, textus est in l. 4. ff. de eo quod certo loco.

Quomodo restituendum.

SUMMARIUM.

- 44 Restitutio facienda est eo modo, quem causa ex debetur postulat.
- 44 Remissio siue rei soluenda præsentia sufficit ad restitutionem.
- 45 Debiti remissio solutio quadam est & 46.
- 46 Debitum facilius remittitur, dum rei soluenda præsentia non est.

Restituendum autem est eo modo, quem natura contractus, delicti, aut ultimæ voluntatis requirit, & sufficit, quod obligatus per se, uel per alium restituat, Argum. capit. qui per alium. de reg. iur. lib. 6. Et si delictum occultum est, etiam restitutio occulta debet esse, argum. capit. si peccauerit. 2. q. 1. §. non tibi dico. de peniten. dist. 1. Sed cauendum est, ne, quando per alium occulte sit, interueniat, quod restituendum est, retineat, & restituere debeat in sua obligatione permaneat, ut dicitur in eod. cap. nu. 67. Et quidquid S. Anto. 2. par. titu. 3. cap. 4. & Dionys. in regula peccatum de reg. iur. lib. 6. & alij alibi dicant, sufficit etiam quo ad forum conscientie, ut is, cui restitui debet, liberaliter & uoluntarie remittat, & condonet, iuxta glo. in d. ca. peccatum. uerb. restituatur. & Host. in summa de usur. §. que pena, ver. quid si, siue realiter ei offeratur, & coram constituitur, quo accipiat, aut condonet, siue solum uerbo offeratur, siue absque ulla reali, uel uerba oblatione, creditor precibus partis aut alterius alicuius interuenientis, confessarij, aut alterius remittat & condonet, modo siere & ex animo remittat, & ea sit talis, quæ donari possit, ut recte Caietan. in summa uerb. restitutio. resoluit, & Adria. in 4. de restit. q. 2. col. 4. sentit. Et credendum est, cum ex animo remittere, si ipse id affirmat, cum ut asserit Caietan. ubi supra aduertit, nemo alius sit iuxta uoluntatis se aptior testis. Quod uerum est, si contrarium non arguant coniecturæ, quales respondimus in teruenisse in quodam casu, in quo austerus quidam dominus, qui suos subditos precibus suis non obtemperantes, per se, aut alios vexabat, a quibus certam conditionem petiit, argum. l. 1. §. quæ oneranda. ff. quarum rer. actio non det. & gl. l. 1. ff. quod in flu. Et uidetur nobis cautum, quod Caietan. singulariter addidit, si quod pauper diuini debent non ferat ad eum, aut ostendat id, quod est soluendum, sed deprecetur per se uel alium, quo ipsi condonetur, ne rei debite præsentia difficilior efficiatur, ad condonandum. Cum multo facilius, quod habemus, quam quod possidemus, remittamus, & condonemus. l. cum hi. ff. de transact. facit l. sed & si ego. ff. ad Vellian.

Secunda pars Decret.

Velleian. Neque id obstat condonandi liberalitati, sed ad illiberalitatis tentationem reprimendam valet.

Quis ordo in restitutione servandus.

S V M M A R I V M.

47 *Debitum omne soluendum si potest, sin minus, prius certum quam incertum* & 48. *Et prius rei sua domino, nu. 49. quā illud, & illud, nu. 50. & 51. Et prius talium, & talium contractuum, quam usuratum, nume. 51.*

52 *Restituere contra ordinem praedictum non sufficit, & 53.*

53 *Debitor creditori posteriori prius petenti cur prius soluit.*

47 **I**N restituendo servetur ordo, quem ius divinum, & humanum praescribunt, sci licet quod nullus ordo servetur quando suppetit unde omnibus quod debetur sit soluendum, iuxta illud S. Paul. ad Ro. 13. *Cui honorem, honorē, cui debitum, debitum, & cui tributum, tributum, & §. 1. Insti. de in sti. & iur. & qñ non suppetit omnia soluēda prius debita certa, quorum creditores sciuntur, solvantur, quam incerta, quorū creditores ignorantur, pp quattuor rationes S. Ant. 2. par. tit. 2. c. 7. Unde sequitur, ut bene adnotarunt Sylvest. verb. restitutio 6. q. 5. & Caiet. verb. restitutio, cap. 8. multos errare, qui cum non possunt omne debitum restituere, componunt se super incertis cum praetatis ecclesiae, ut id quod eis remittitur tanquam proprium possideant, certos creditores defraudando. verum est tamen, quod si res incerta adhuc in eadē specie permanet, puta quidam calix consecratus, repositus, aut ablatus, & adhuc integer & non pōt haberi eius dñs, nec inveniunt, pōt dari prius Christo, erogando in eius pauperes & pia opera, quia per id nulli creditori praedudicā. Siquidem debitor non tenetur ex alieno creditori satisfacere, & constat, quod ille nunquam eius fuit, imō semper alienus. §. sacra. insti. de rerum divisione.*

49 *In debitis certis servandus est ordo Baldi communiter recepti in l. pro debito,*

C. de bon. au. iud. poss. l. quod primum suo domino suum restituatur, ut commo datum, depositum, furto subtrahit, aut raptum, quod adhuc in sua forma, & specie reperitur. Quia hoc in eius, qui restituere debet, bonis non numeratur, cum eius dominium nunquam ad illum translatum sit, imō semper penes eum, cuius erat, remansit. Et ideo ante omnia alia illi restituendum est, l. si ventri, ver. si tñ. ff. de priui. credi. Secundo loco venditori soluendū est precium eius, quod vēdidit emptori, penes quem res emptā est. Quia quāvis illius dominium in emptorem transierit l. traditionib. C. de pact. illud tñ remā sit obligatum solutioni quādiu in sua forma, & specie penes emptorē invenit, iuxta dictū Bal. & eos qui cum reservat ubi supra. Pro quibus facit primo, l. 2. ff. quib. cau. pig. vel hypoth. ac. cont. per argm. a fortiori. Deinde, quod hoc videtur valde æquum, & rationi consentaneum, saltem ad hunc effectum, quo in hoc exteris creditoribus praefertur, quando omniū solutioni debitoris bona non sufficiunt.

50 **E**t idem eadē ratione videtur de omni eo, quod titulo oneroso datum fuit, verū est tñ, quod, si res emptā pluris valeat, q̄ precium pro ea promissum, eo soluto, residuum cedit alijs debitis soluendis. Verum est item, quod venditor non habet hoc privilegium in pecunia habita ex re vendita, nec emptor in pecunia habita ex nova eiusdem rei venditione, nec in eo, qđ permutatione illius habuit, quia nec precium, nec habitum per permutationē in singularibus actionibus in eius locum succedit, iuxta gl. Bar. & communem in l. Labeo. ff. de verb. sign.

Tertio loco servanda sunt statuta regionis, si qua inveniuntur specialia, super ordine restituendi, ut dicuntur esse in ali quibus regionibus, de nummularijs fraudatoribus, & si nō sunt, servetur ius cōe, iuxta quod ij, quibus bona fuerit expresse obligata, alijs praefertuntur, & postea in sua dote vxor, & fiscus alijs creditoribus, quibus non sunt bona prius expresse hypothecata, quamvis tacite sint. l. assiduis. C. qui potio. in pig. hab. & l. quamvis. de priui. l. fise.

51 **Q**uarto loco sequunt ij, quib. sunt tacite hypothecata suo ordine, postea depositarij,

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 118

tarij, nisi quādo deposita fuit pecunia ad negotiandum, & vt soluerentur vsure, aut interesse, l. si hominem. §. fin. ff. deposit. & l. si ventri. ff. de priui. cred. quia tale depositum vim mutui habet. l. certi conditio. §. si ff. de reb. cred.

Quinto loco subsequuntur, qui habēt privilegiū personale, quo praefertunt alijs sine obligatione reali. Postremum locū tenent alijs creditores, qui non habent hypothecam, nec obligationem bonorum expressam, nec tacitam, nec privilegium personale, sine consideratione, quis eorū sit prior, aut posterior, ita ut, quod praedictis satisfactis supererit, pro rata parte nominum inter hos dividetur, recipiendo, & admitrendo solidum pro libra, vt dici solet, deductis tamen ante omnia impensis necessarijs, sed non pomposis, ac superfluis funeris, & exequiarum debitoris mortui, & publicationis, & copiae testamenti, & alijs ad aditionem hæreditatis necessarijs, iuxta Palud. communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 15. q. 3. & S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 7. §. 3.

52 **A**duertendum tamen, q. qui alteri mutuum dedit pro reicienda domo, navi, aut alia re simili, praefertur omnibus, qui habent hypothecam bonorum domini illius in solutione ex precio eius consequenda, l. 2. ff. qui potio. in pig. hab. Adde praeterea, quod qui debitor soluendo hunc ordinem non servat, suæ conscientiae nō satisfacit, iuxta Ostien. Monal. & Sylvest. verb. restitutio. 6. q. 7. si ignorantia iuris aut facti eum non excusat, arg. c. ea te. de iureiur. nisi quando creditor aliquis in petendis suis creditis in iudicio, aut extra illud, fuit alijs diligentior. Quia tunc non solum potest, sed etiam debet prius illi, quam alijs solvere. l. pupillus. ff. quæ in fraud. cred. Sylvest. vbi supra, q. 8. modo alijs non sint magis privilegiati. Et idem, quod hic diximus de debitore solvente, est dicendum de creditore petente, nempe q. non peccat accipiendo suum debitum, quod diligentius petijt, si alijs non sunt magis privilegiati, alioqui sic, violando iustitiam, quæ habet, vt illis prius quā ipsi satisfaciat per praedicta. Unde infertur peccare generos, & nurus recipientes, aut retinentes de bonis socerorum, quod eis debetur, scientes eorum bona alijs

magis privilegiatis deberi. Aequum etiā nobis videtur, quod Caiet. verb. restitutio c. 8. dicit, quod usurarius prius debet solvere, quod debet per contractus licitos, quibus non est pauperior factus, quales sunt emptionis, & mutui, quam usuras inique extortas, etiam si ante illos contractus fuissent extortæ. Per quod hic non ne quærebatur. Debet tamen prius eas solvere, quā quod debet per contractus gratuitos, quibus pauperior est factus. Non obstat, quod Medina teneat oppositum dicens vitas esse magis iniustas magisque prohibitas a iure diuino, naturali, & humano, quam sit retentio debitorum ex alijs contractibus, quia id non est verum. magis enim indubie debeo tibi, quod mihi mutuaſti, quam quod per usuram tibi ademi. Cū in mutuo nemo unquam dubitavit, & in vsuris multi, quamvis male vt colligitur ex cap. quoniam in omnibus. de vsur. & ele. 1. eodē. tit. Tum ob alia, quæ breuitatis gratia omitto.

Neque obstant illa tria, quæ quidam hic notat. Primum me dicere, quod quando bona, quæ sunt restituenda, non sufficiunt omnibus creditoribus persolvendis, & creditores sunt æquales, restitutio est facienda pro rata. Secundum teneri debitorem ad restituendum, quando posterior creditor debitum suum exigit. Tertium vtriusque dicti contrarium esse probabilius, quia, qui prior est tempore, potior est iure.

53 **C**ui respondetur primo, me nō dicere praedicta verba, quæ ipse dicit, sed hæc. Si praedictis scilicet privilegiatis satisfactis, aliquod supererit, pro rata parte nominum inter hos, scilicet, nullatenus privilegiatos, dividetur: nisi aliqua statuta sint contraria, vt dicit S. Anton. & est verissimum, & quotidiana praxi receptum.

Secundo, quod ego expresse assentior dicentibus quod debitor potest, & debet solvere prius creditori posteriori prius petenti, & exigenti debitum in iudicio, vel extra illud, quam priori nullatenus privilegiato propter diligentiam, quam in petendo adhibet, scilicet pupillus. ff. quæ in fraud. ere. Et ita falsum est, quod ille ait in secunda nota me dicere, debitorem teneri ad restitutionem priori creditore, quando posterius prius suū debitū exigit,

Secunda pars Decret. De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 119

exigit. quoniam expresse contrarium assero, quia ut ait lex praedicta diligentia posterioris in petendo suum debitum fecit eum potior, sicut hypotheca, & aliud privilegium.

Tertium verum esse non, quod ille, ait, me dicere, sed debitorem, qui sciens me debere nullis creditoribus chirographariis nullatenus privilegiatis, & sua sponte non coactus, neque exactus, neque requisitus soluit posteriori fraudans priorem ea parte, quae illum contingeret, si bona venirent, secundum communem sententiam peccare graviter, & teneri ad restitutionem, eo quod soluit, quod alteri debetur, iuxta c. ea de iureiuran. Per quod damnantur multi, qui volentes gratificari quibusdam, & videntes sua bona esse dividenda per iudicem ob suam mortem, vel ob fugam, vel aliam absentiam inter creditores non privilegiatos, diminuenda credita pro rata, solvenda vult eis integra, quorum de numero ne sit, caueat praefatus religiosus, si consulerit hoc talibus debitoribus.

Quarto, quod incogitanter videtur allegare pro suo proposito c. praefatus, qui prior est tempore, potior est iure. Quia magis probat antiquiorem creditorem debere praferri posteriori, quam suum propositum, cum palam sit creditorem maius ius quærere sibi credendo, quam petendo, cum ex illo, & non ex hoc nascatur obligatio contra debitorem. Nec potest huic inductioni responderi a deficiente, quod posteriori diligentius petenti possit iuste solui, nisi id, quod Iuris consultus in praecitata lege pupillus, sentit, nempe non esse cetera paria, cum posterior creditor est diligentior petendo. Et praefata regula, qui prior, intelligitur quando cetera sunt paria, ut super ea adnotavit glossa per l. quoties. utriusque est par causa, unde sumpta fuit illa regula. ff. de reg. iur.

Quando est restituendum.

S Y M M A R I U M.

54 Restitutio statim facienda.

54 Praecepta affirmativa, & negativa non aequale.

55 Debitor quoties novae peccat non restituendo.

56 Restituere quis non posse commode dicitur.

57 Restitui non debent bona minori ordini cum damno maiori.

58 Debitum ex delicto, & contractu quo ad quae paria.

59 Damnum proprii boni, & lucri non restituere alienum.

59 Instrumenta ad vivendum necessaria quando non restituenda.

59 Confessarius an absoluit eum, qui semel confessus non restituit.

60 Necessitas extrema differt, sed non tollit restitutionem. c. 61.

60 Necessitas extrema non tollit restitutionem etiam eius, quod in ea capitur, & ea minor minuat.

61 Commune fieri, & communicandum longe differt.

61 Extrema patienti satisfacti etiam non donanda.

62 Dominus non sit rei, aut a re consumitur, eo quod iure illam consumat.

62 Dominus consumens suam rem interdum restituere tenetur.

62 Causa limitata limitat producit effectum.

62 Necessitas decentis status differt restitutionem.

62 Damnum debitoris, & creditoris quod differt restitutionem.

63 Damnum quod formidatum reipublica excuset a restitutione.

63 Restitutionem excusat metus probabilis peccatorum.

64 Debitor sciens se talem, antequam damnatur, restituat.

65 Confessarius quando iuste differt debitori solutionem.

66 Debitor differre non potest solvendo paulatim.

67 Restitui quis per alium quando, & per quem facit.

68 Testanti qui potest statim restituere non sufficit legare.

Restitutio autem facienda est, statim iuxta S. Thom. 1. 2. quaestio. 62. art. 1. hinc ab omnibus receptum. Pro quo est cap. saepe. de restitu. spoliat. quatenus habet, tantum fere peccare, qui alienum retinet, quam qui accipit. Et quod praecipuum restituendi, quamvis sit affirmativum, quatenus expresse iubet restituere,

De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 119

re, est tamen negativum, quatenus tacite praecipit non retinere alienum iniusto suo domino. Et praeccepta negativa semper, & ad semper obligant, quamvis affirmativa non nisi semper, & ad certum tempus, iuxta eundem S. Thom. 1. 2. quaestio. 33. art. 2. & Arch. cap. si peccaverit. 2. q. 1. & in summa de pen. dist. 5. Pan. & omnes in c. nonit. de iudic.

Ex quo inferitur. Primo, decisio dubij quando, & quoties quis ob retentionem alieni novae peccet. Nam omnes tenent, quod non peccat novae singulis momentis, & quod pluries quam semel peccat communitur, qui illud multo tempore retinet, & quod peccat, quoties proponit non restituere illud. Et etiam credo, quotiescunque utitur alieno, quod restituere tenetur, quamvis de restitutione non cogitaret, Caic. 2. 2. q. 66. art. 3. & secundum aliquos, quoties commode restituere valeat, non restituat, quod tamen intelligendum est, si id animadvertit, quamvis non statuat illud non restituere, non autem alias, siquidem illud potius est statum peccati, quam peccare.

Secundo inferitur, quod quamvis, qui non sit in lecto, aut in ecclesia recordatur, se alienum habere, & posse commode restituere, statim debeat proponere actualiter, vel virtualiter, non tamen statim a lecto surgere, aut ecclesiam egredi, quo id restituat, quia id non potest commode, & satis est id facere, quam commode poterit, boni viri arbitrio. Ad id autem, quod hic quaeritur, An hic commoditas arbitraria referatur ad tempus, vel ad facultatem restituendi? Respondetur, quod ad utrumque ad tempus quidem, per praedicta, ad facultatem, per statim dicenda, servando ea.

Tertio inferitur, quod sicut ignorantia probabilis iuris, aut facti quandiu durat a restitutione excusat, quod te. ff. de reb. cre. cum ei adno. sic etiam multo magis ad statim restituendo excusabit. Et ut condonatio creditoris pro semper a restitutione excuset, sic ab statim restituendo eius voluntaria dilatio excusabit. Siquidem permanente hac iniusto domino alienum non retinet, & ut perpetua restituendi impotentia perpetuo excuset, sic impotentia restituendi statim ab statim restituendo excusat.

Et dicitur non posse, non solum qui est in extrema necessitate, aut nullo modo potest, sed etiam qui commode non potest. l. Nemo Proculo. ff. de verb. sign. c. facit. 23. q. 2. Ille autem dicitur commode non posse, qui non potest sine damno suorum bonorum altioris ordinis, qualia sunt vita, & salutis, respectu fama, & rei familiaris, & qualia fama respectu rei familiaris, ut supra dictum est, aut non sine magno damno eorum, quae sunt eiusdem ordinis, quod aliqua dilatio parum creditori nocens excusare potest, ut accurate S. Anton. 2. par.

tit. 2. c. 8. prosequitur. Et ita, qui statim aliena bona fortunae restituere sine amissione propriorum, suae vitae, salutis, aut famae non potest, ad statim restituendum non tenetur. Nam quemadmodum iuxta praedicta, in c. 16. num. 44. nemo tenetur regulariter ad bona aliena inferioris ordinis restituenda, cum damno suorum altioris ordinis, sic & multo minus tenetur ad aliena inferioris ordinis, & qualitatis, cum amissione priorum altioris ordinis statim restituenda, argu. cap. cum in cunctis. de elect. & auth. multo magis. C. de sacros. eccl. Sic eadem ratione qui debet centum aureos statim solvendo, si non potest statim solvere sine magno damno suae rei familiaris, puta non nisi domum suam, aut aliquod praedium multo minoris uelut, quam valeat, ad statim restituendum non tenetur. Quod (nostro iudicio) non solum locum habeat in debito, quod ex contractu, aut ultima voluntate, sed etiam in eo, quod ex furto, aut alio delicto nascitur, ut sentis B. Ant. ubi supra, quidquid Caietan. ubi supra dicat.

Quia quamvis haec duo debita quo ad suam originem differant (quia in unius origine peccatum est, & in alterius non) quo ad hunc effectum tamen, saltem in foro conscientiae, similia sunt, siquidem utrumque restituere tenetur, & in utroque totalis impotentia omnino excusat, & sic in utroque medioeris impotentia medioeriter excusare debet, arg. de toto ad partem. l. quae de tota. ff. de rei vendi. & capitu. pastoralis. §. item si totum. de offic. deleg.

Nec obstat, quod quidam religiosus hic ait, asserere me excusari a restitutione cum

eum, qui si statim restituat, amittit bonum, vel statum acquisitum per usuram, vel latrocinium, vel etiam iniustitiam. Cuius contrarium ait esse tenendum.

Cui respondeo primo, mirari me, quod vir aliqui pius, & religiosus imponat mihi, etiam religioso, quamvis indigno, quod ego, nec hic, nec alibi dixi, scilicet excusari quem a restitutione ob cōseruandum statum acquisitum per usuram, vel latrocinium, vel aliam iniustitiam. Immo in hoc ipso loco num. 49. dico non posse quidem excusari a restituendo aliena, eo quod per illud sibi uideretur enervare sibi magnum damnum. Ea ratione quod restitutio alienorum non est damnum restituentis, cum per id nihil proprium pereat. Et quod paulo post dico num. 62. eum, scilicet, qui non potest deceteri uiuere secundum statum suum, si totum, quod debet, statim restitueret, intelligitur de statu nobilitatis, vel alio iuste quæsito.

Secundo, quod quidquid dicat Sotus, & teneat Covarruias, ut puto pro grandi obseruantia, qua erat in Sotum multis & irrefragabilibus argumentis probamus nos contra Sotum, & quasdam suas novas imaginati ones, infra nu. 89. esse. Et illam præcellentem doctrinam, quam explicat alijs tradit eruditissimus Caiet. in locis ibi citatis, quem etiam satis tacite uidetur sequi Covarruias in reg. pec. earum de reg. iur. lib. 6. par. 1. col. antep. nempe regulariter non esse faciendam restitutionem bonorum inferioris ordinis cum iactura bonorum superioris, quam præfatus religiosus mordere velle videtur, licet aperte id non faciat.

Tertio, quod ego in nihilo recedo a Covarruias, nec Covarruias a me quo ad propositum, si serena mente omnia dicta perpendantur, quod facile, si uacaret, & breuitas in hoc libro affectata id permetteret, monstrarem. Nam & ipse Covarruias, licet me tacito, tenet ubi supra col. 4. idem esse iudicandum de dilatione danda debitori ex delicto, & debitor ex contractu, quod ipse dico, nu. 58.

Aduertendum tamen, quod non dicitur magnum damnum propriorum bonorum, eo quod fiat magna res alienæ restituendæ. Quia, ut recte Cai. verb. resti-

tutio, dixit, illud non est suorum bonorum iacturam facere, sed aliena relinquere. Nec etiam dicitur magnum damnum propriorum bonorum, non lucrari, eo quod restitutus est, quia ut idem dicit ubi supra illud non est amittere suum, vel alieno non uti. Quod (mea sententia) non habet locum in instrumentis artis, quibus uictum sibi parat, qui restituere tenetur, iuxta S. Anton. nec etiam damnum propriorum bonorum ab statim restituendo excusat, quando restitutionis dilatio est magnum damnum, cui est restituendum infer, iuxta omnes.

Quarto inferitur, quod quævis æquum nobis uideatur dictum Caiet. verb. restitutio. c. 6. quod ante ipsum S. Anton. par. 1. cap. 1. sensu, scilicet quod confessarius non debet absolueri eum, qui statim restituere tenetur, nisi prius actualiter restitueret, si antea a confessario iussus, restituere præsumpsit. Quia quamuis fides penitenti in his quæ pro se, & contra se dicit, habenda sit, providei tamen etiam debet, ne, qui semel defecit, iterum deficiat, licet inquam, hoc dictum uideatur æquum, talis tamen penitens occurrere posset, & tales circumstantiæ temporis, loci, & causæ, ut confessarius solo restituendi proposito contentus esse debeat. Cum etiam Deus tunc eo (sua benignitate) contentus sit, arg. cap. dixi. & c. magna. de peniten. distinct. 1. Quia non est ad amplius faciendum opportunitas, argum. cap. si quid inuenisti. 14. q. 5. per quæ respondetur affirmative, ad noue quæ situm; An qui subtrahit decimas, aut impedit solutionem earum, possit absolui ante realem restitutionem, si ab ea aliquo supradictorum modorum excusatur legitime, non obstante Concil. Trident. quod sessio. 25. c. 12. prohibet absolui ante satisfactionem eiusmodi subtrahentem, vel impedientem.

Quinto inferitur, quod in necessitate extrema constitutus, non habens aliud, quam quod ad suam, suorumque uitæ necessarium, restituere non tenetur, nisi creditore eadē necessitate prematur, immo neque si eadem prematur, argum. cap. si non licet. 23. q. 5. & l. si præses, C. de aqua quot. nisi dominum eius, quod restituendum est, semper penes creditorem remanet,

remanet, qui liquid Ioan. Tabien. uerb. restitutio. §. 4. dicit.

Magna tamen circa hoc quæstio incidit: An sit vera communis opinio in 4. lib. sent. d. 15. quam recentiores sequuntur in Armilla aurea, uidelicet, eum, qui in extrema necessitate quo eam liberet, aliquid accipit, ad restituendum illud non teneri, licet ad pinguiorem fortunam eua dat. Ad quam breuiter respondeo, oppositum eius, quod rectissime Adri. ubi supra q. 33. defendit, verius & iustius esse. Nam efficaciter probamus in Apolog. libri de re. eccl. quæst. 2. monit. 4. quod nemo sit uerus dominus rei quæ eget ad liberandum se ab extrema necessitate, licet possit iuste eam accipere etiam auctoritate propria, & ea uti, quatenus esset ad id necessaria. Tum quia contraria sententia non uidetur probari ulla lege, vel efficaci ratione, sine quibus non est affirmandum aliquid contra ius regulare, cap. legatur. 24. q. 2. §. consideremus. in arch. de trien. & semil. col. 3. c. consilium. 2. q. 4. & cap. 2. de transla. prælat. & ius regulare habet, id, quod est uetus, sine consensu eius non effici alterius, l. id quod nostrum est. ff. de regulis iuris. Tum quia lex illa celebris, quæ est secunda in §. cum in eadem, ff. ad l. Rhod. de iact. non habet, res fieri communes per necessitatem, sed esse communicandas. Tum, quia non patiuntur iura, ut eiusdem rei dominium sit penes plures in solidum. l. 3. §. ex paribus, ff. de aeq. poss. Tum quia legi charitatis, misericordiae, ad pietatis, & cuiuscunque alterius uirtutis satisfic, succurrendo necessitatem extremam patienti sufficienter ad hoc, ut ab ea liberetur, ut palam est, ac frequentis si me succurrere potest, & abunde quidem extrema patienti, commodando, uel locando ei rem illam, quæ eget, non tradendo ei dominium illius, uel bi gratia: Aliquis, aliqui saltem alibi dices, in montibus Alpidibus, uel Pyrenæis nunc canis, necessitate extrema alicuius uestis patitur, & aliquis aliqui pauper, deferens uestes preciosissimas, holosericas, pellibus Herminorum carissimis duplicatas, sine suffultas, obuiat illi, tenetur quidem ei unam, uel duas, uel plures, & quotquot ille ad illam necessitatem subleuandam eget, commodare, uel locare,

sed non dare, & transferre in illum illarum dominium. Immo, cum se in aliquo locum, ubi necessitas illa cessaret, reciperent, posset illam, uel illas, quas commodauit, repetere, quod nemo negabit, tum quia nemo diceret, quod, si quis aliqui diues aliquo in loco fame moriens obuiaret alicui pistori, viginti mulos panibus coctis onustos aliquo agenti, fieret dominus omnium illorum panum, cum tamē qua ratione fieret dominus unius, eadem quoque fieret omnium, antequā ullo illorum ad sedandam famem ueretur. Neque quiquam diceret, pistorem obligatum esse ad dandum dominium omnium illorum illi, neque illum auctoritate propria posse omnes eos sibi occupare. Immo quilibet eruditus dicit satisficere pistorem communicando illi esurienti panes necessarios ad illam esuriam sedandam, tum quia ridiculum uidetur, & gravitati legum contrarium dicere, extremam famem patienti quæri dominium omnium panum, qui in foro ueneunt, & illud sedata per unum panem fame, illud ei perdi, & rursus iterata fame fieri eius, & propulsata ea, definire esse illius, tum quia glossæ receptæ in d. §. cum in eadem. & d. c. si quis h. 47. dist. allerunt, uerbum Communia in loco dicto, Necessitas omnia facit communia, exponendum esse, per Communica. Concludo igitur, per extremam necessitatem proximi obligari quidem proximos eius ad subueniendum ei tantum, quanto est opus ad liberandum eum ab ea, facereque sibi ius capiendi illud, etiam propria auctoritate, non tamen efficere eum ipso iure dominum illius necessarij, & consequenter teneri regulariter ad restituendum eum ad pinguiorem fortunam perueniet.

Dixi regulariter, quoniam nonnumquam, ut infra, nu. 118. dicemus, ex paritate rei, & alijs coniecturis, iuste credi potest, eum ad id teneri.

Non obstat, quod Sotus lib. 4. q. 7. ar. 1. de iust. & iur. non distinguit inter eum, qui non habet bona aliqua, ubi extrema necessitate urgetur, nec alibi, & inter eum qui alibi ea habet, & inter illud, quod tempore talis necessitatis insumpsiuit, quales sunt res ad esum pertinentes & inter illud,

Illud, quod insumptum non fuit, qualis est uestis, aut equus quo usus est, & concludit, quod qui alibi bona habet, ad restitutionem expensi tenetur, & etiam qui non habet ad restituendum id, quod insumptum in illa necessitate non fuit, sed non ad id, quod in ea impensum, & consumptum fuit. Non, inquam, obstat, tum quia ipse fatetur, q. qui bona alibi habet, restituere tenetur etiam insumptum, & cum unius regionis bona non adimant necessitatem extremam, in quam in alia incidit, fateri debet, q. extrema necessitas sola non facit dominium rei alienae, ut ea utatur sine obligatione restituendi. Tum quod praesupponit falsum, significans, q. omnis, qui licite uti potest eo, quod usu consumitur, illius dominus efficitur, quia ipsemet lib. 4. q. 1. de iust. & iur. loquens de extraneis ad conditorem de verb. sign. tenet, quod Franciscanus eius, quod licite comedit, & consumit, dominus non est, iuxta c. exijt. de verb. sig. lib. 6. quod nos latius confirmavimus in Apolog. praedicta. q. 1. Mon. 14. nume. 1. Tum quod etiam praesupponit falsum, quatenus significat, quod nemo qui consumit aliquid tanquam illius dominus, si est verus dominus illius, ad illud restituendum tenetur. Nam qui consumit panem, & vinum mutuo acceptum, tanquam dominus, & existens verus illius dominus consumit, l. 2. §. appellata. ff. de reb. cre. tamen solvere illud & restituere tenetur. Et ita quamvis extrema necessitas aliquem dominum faceret, quo ad effectum illum ab ea liberandi, non ob id eundem ab obligatione restituendi liberaret. arg. c. cum cessante. cum ei adnot. de appel. Siquidem ad se liberandum ab ea, sufficit dominium, quod per mutuum, vel alium iustum contractum, absque donatione acquiritur. Tum quod necessitas solum tribuit ius ad accipiendum, & cogendum, ut illi detur, quod sufficit, ut liberetur ab ea, & non amplius, & ad hoc sufficit mutuo, vel composito, vel alio contractu iuste accipere, aut illi dare, quia limitata causa limitata producit effectum. l. non omnis. ff. de reb. cred. Concludo igitur, q. qui aliquid in extrema necessitate accipit, post modum cum poterit ad restituendum tenetur, sine alibi bona habeat, sine non,

sine illud totum consumat, sine non, nisi per coniecturas probabiles iuste praesumeretur donatio, ut supra tactum est, & latius dicitur infra, nu. 118. & 119. Quoniam ultra praedicta sequeretur ex contraria opinione, quod si aliquis, mille milium dux, in extrema necessitate mille ducatorum aureorum alimenta alicuius privati hominis, vel uillae comederent, solvere ei tenerentur, quamvis altero die direptione aliqua licite divites eaderent, quod est absurdum, & ita non dicendum. leg. nam quod absurdum. ff. de bonis liber.

63. Inferitur sextò, eum, qui totum statim restituendo, non posset decenter pro dignitate sui status vivere, ad illud non teneri, quamvis id facere, perfectionis esset, ut ait S. Ant. 2. par. tit. 21. cap. 8. col. 7. modo ei sit animus restituendi illud, quia primum poterit, & modo curet, ne quid in alios usus, quam necessarios, & decentes impendat, quo reliquere aliquid, & paulatim restituere possit.

Inferitur septimò, quod quando ex restitutione statim facte redundaret damnum corporis, aut animae eius, cui debetur non est statim faciendum. Quia nec furioso, nec irato ensis depositus, quo creditur, se aut alium percussurum, reddendus est, c. ne quis. 22. q. 2. Neque eadem ratione volenti bellum facere, aut litigare iniuste, sua pecunia, qua id faciat, & fortiori ratione, si ex ea magnum damnum reipub. obveniret, siquidem eius bonum privato praeponeatur, c. licet, de regul. & auct. de resit. & ea quae par. §. licet. colla. 5. Et consequenter nemo debet facile condemnare Reges, aliosve Principes, qui aliqua iudicio eius, aliena retinent, credentes probabiliter ex eorum restitutione, sua regna passura magna incommoda, & bella iniusta, argu. l. si quis summo. ff. ad leg. Aquil. Quae tamen non procedunt, quando aequalia, vel multo maiora mala retentione, quam ex restitutione. Depositarius. n. qui sicut putat ex red ditione gladij furentis, vel alius penes se depositi securitatem percussorem alienus iniustus, ita credit ex retentione securitatem esse maiora mala, puta, furentis, vel alium cum cognatorum, & amicorum turba.

turba. se & suam domum cum eis, quae in ea sunt, incensurum, restituere tenetur, arg. a cessante ratione iniuriam praedictorum, quae illa fundant, quod aliquando seimus evenisse. Et idem dicendum videtur q. probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta, sequerentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quae indigentia restituendi, aut eius filijs, aut filiabus suaderet. Quia, ut dicit S. Ant. ubi supra, haec mala sine comparatione sunt maiora, quam damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patitur, immo sunt bona altioris ordinis, quam fortuna, quae creditori debentur.

64. Inferitur octavò, q. multi damnantur ob non solutionem debitorum, nullum sibi de ea scrupulum conscientiae incurriendo, credentes se antequam per sententiam condemnentur, non teneri. Quia quoties qui alienum iniuste retinet, & considerat, aut considerare debet, se illud debere, & proponit formaliter, vel virtualiter non restituere sine ulla iusta causa, quae eum exoneret, toties mortaliter peccat, iuxta Ioan. Maior. in 4. dist. 16. q. 26. ut supra cod. c. nu. 5. declaravimus. Nam quemadmodum qui concubinam retinet. non est poenitens sed poenitentiae illud, & confitendo peccatum peccato apponit, sic qui opere, & voluntate, sine iusta causa alienum retinet, non est vere poenitens, iuxta Scotum in d. lib. sent. dist. 15. q. 2.

65. Inferitur nonò, q. confessarius non potest poenitenti dilationem concedere, quando certo scit, eum solvere posse, nisi concurrat aliqua causa praedictarum supra cod. num. 62. & seq. quae ab statim restituendo excuset. Quibus adnumerarem casum, in quo videret confessarius, debitorem nolle se resolvere ad totum debitum statim restituendum, ob aliquod emolumentum inde sibi proveniens, & creditorem nolle concedere dilationem, parum sibi nocuam, & numquam, aut non tam cito, nec tam utiliter, atq. dilatione concedendo, suum recuperaturum, & ea concessa debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. His enim concurrentibus, confessarius dilationem, & absolutionem concedere posset iuxta mentem Ang. in verb. restitutio. ult. §. 5. post Directorium. Tunc cum confessarius uq. Op. Nauar. Tom. II.

risimiliter credere potest, quod credere illo contentus foret, si sciret, ut ipse secrete intimum conscientiae debitoris.

Inferitur decimò, quod qui debet, & statim totum restituere potest, & non vult nisi certam partem in singulos menses, vel annos, quousque solutionem finierit, non est absolvendus, quidquid dicant Oslieh. & alij Summistae, iuxta Adr. in 4. de res. col. 16. dicentem, quod confessarius, qui talem absoluit, eum magnopere decipit, quia qui debet, & potest commodè restituere, & non restituit, est in peccato mortali, per praedicta, quod Ioannes Maior. in 4. dist. 15. q. 18. ait non solum procedere in debitis ex delicto, & furto, sed etiam in alij mutuo, aut alio iusto modo contractis.

67. Vade decimò, quod, qui non potest furum, aut aliud damnum datum restituere per se, sine sui manifestatione, non debet per se, sed per aliam personam secretam, & fidelem id facere, ad quod confessarius, cui referatum est peccatum, aptior alij videtur modo pro fidei habeatur. Caveat tamen, quia, si persona media non restituere, non liberaretur debitor ab obligatione, ut exprimit S. Anto. par. 2. c. 4. q. 2. etiam quando pro fidei haberetur, si dominium rei restituenda in eum, qui restituit, translatus fuit, quamvis non, quando translatus non fuit, & iuste acceptum fuit, iuxta notata in c. significante. de pig. Et idem S. Ant. addit, ne mul-tum fidant praedicatoribus, & confessarijs pecuniam potius, quam salutem animarum quarentibus, & consultum fuerit syngrapham, a creditore accipere, in qua constetatur se accepisse tantam summam, per N. pro resolutione eius, quod alius sibi debebat, sine nominis expressione, & eam poenitenti tradere. Et in hoc casu restitutio differri potest quousque inveniatur persona, per quam fideliter, & secreto fieri possit.

Inferitur duodecimò, q. qui statim restituere potest, & non restituit, quavis testamento relinquit, ut restituatur, securus non discedit si aliquid ex praedictis eum non excusat nisi q. id fecit, quia probabiliter credit, q. suis haeres melius praestabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret. Ang. verb. restitut.

Secunda pars Decret.

3. §. 2. Addo tamen, q. qui non potest statim restituere, debet remissionis schemam, aut dilationem a suo creditore petere, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 8. ad 2. receptum, nisi tali petitione peccatum manifestaretur per supradicta eodem c. num. 31. aut aliquod scandalum sequeretur, arg. cap. nihil. de præscrip.

68. Quæritur est autem a multis. An defunctus detineatur in Purgatorio donec eius debita solvantur? Resoluo negative, iuxta S. Thom. in Quodlibet. 6. art. 13. & Adria. in Quodlibet. 8. quia fieri potest, ut moriatur martyr, vel statim post baptismum, quem recta ire in celum, docet fides catholica, c. baptismi nicen. de consec. dist. 4. c. cum Matthe. de celebra. miss. & c. debitum. de baptis. uel cum contritione ad omnem penam delendam sufficiens, iuxta c. mensuram. adiuncta gl. de pen. d. t. uel absolutus uirtute Iubilei ad id efficiatis, extrauag. 1. de pen. & rem. Nō obli. q. Ang. dixit contrarium per c. in litteris. de rap. in illis verbis. *Ne a peccatis suis ualeat liberari*, quia, ut olim prælegendo illud Salmanticæ, diximus, loco verbi: *Ualeat*, quod refertur ad defunctum, debet legi, *Ualeant*, quod refertur ad heredes, ita quod significet per restitutionem debitorum defuncti heredes liberari a peccato suo negligentie, aut per manum, quod intelligatur de ope tribuenda mortuo, accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene satisfactorum. nam ut ait S. Thom. ubi supra, solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidentaliter, modo prædicto. Quare risu, aut potius commiseratione digni sunt filii, & alij heredes, qui miserescentes plurimum defunctis, quod propter debita teneantur in purgatorio, non miserescentur sibi, quod tenentur in statu infernali notabiliter eorum solutionem negligentes, aut differentes, quod plus satis frequenter contingit.

De impediēte bonum alienum.

SUMMARIVM.

- 69 Impediens a consuetudo aliquo bono quis tenetur restituere. 70. & 73.
69 Restitutio præsupponit debitum legale.
69 Priuatio præsupponit habitum.

- 70 Testamentum, uel legatum qui facit mutari, tenetur restituere.
71 Intellectus l. 1. §. denique. ff. de aqua plu. arcen.
71 Argumentum a contrario quando ualidum.
72 Iustitia distribuendi beneficia, & officia publica multum differt a iustitia distribuendi communes pecunias communitatis singularibus eius.
73 Beneficiorum malus elector, uel collator, cui restituit.
73 Impediens malo animo cur non restituit, & impediens meru sic.
74 Restituent qui suffragantes siue uotantes.

69 **D**ubitat hic, An qui alium a consuetudine officij, beneficii, aut alterius boni impedit, restituere teneatur? In quo quamuis multum dissentiant doctores, ut patet per Adria. in 4. de rest. q. 10. & questio sit difficilis, eamq. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2. ad nubes efferat, oibus tñ perpenis, uobis placet, quod Adriano nō displicuit, quamuis illud non asseruerit, si quod ois, & solus ille impediens regulariter restituere impedito, & damni passio tenetur, qui impedit alium a consequendo officio, aut beneficio, aut alio bono, ita ei debita, ut haberet iam in eo ius perfectum, quod appellat ius in re acquisitum per dispositionem inter uiuos, aut ultimam uoluntatem, collationem, confirmationem, aut alium modum legitimum, aut erat ei de iustitia debitum. ita quod habebat acquisitum aliquod ius imperfectum, quod appellat ad rem per iustam promissionem, emptionem, stipulationem, electionem, presentationem, oppositionem, sine concursu, expectatiuam, regressum, accessum, coadiutoriam, primogenium, legitimam, aut alium titulum, qui non datus perfectum, per quod acquiritur bonum, sed quoddam imperfectum, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua, uel officium iudicis ad iure petendum, nisi impediatur per modos iustitiae contrarios, uidelicet vim, metum, dolum, mendacium, aut alia fraudem, etiam si alias odio, uel mala intentione impediatur.

Mouet nos ad id primum, quia ex definitione restitutionis posita, supra num. 6. colligitur, quod, ubi non est debitum legale, non est quod restituatur, quod etiam affirmat

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 122

affirmat Caiet. in d. q. 62. art. 2. & etiam Sotus ubi supra. At nemini, cui nō est ius in re, uel ad rem, uel officium iudicis ad petendum, est debitum legale, licet forte sit debitum morale, & antidorale, ut colligitur ex glo. & alijs Inst. de actio. in princ. & in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Ergo non debetur eius restitutio.

Secundò, quod restitutio, siue redditio præsupponit ablationem, secundum mentem omnium, quam Sotus ubi supra exprimit. At cui nihil iuris est, nihil iuris aufertur, quia priuatio præsupponit habitum, l. decem. ff. de uerbo. obligatio. cap. ad dissoluendum. de despons. impub. Ergo &c.

70 Tertiò, quod qui blanditijs, sine vi, metu, mendacijs, & dolo, facit testamentum mutari, aut legatum in alium transferri, restituere non tenetur, l. si quis aliqu. test. proh. Ergo neque qui impedit, ne collator, præsentator, aut elector conferat, præsentet, aut eligat illud, aut illum, uel Rex, uel alius, qui potest conferre aliquod officium, uel aliud ius illi, uel illi, tenebitur illi, aut illi restituere, arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

Dixi. Qui mala intentione, &c. quia intentio nocendi, aut malum iniustum inferendi, necessitatem restituendi non inducit, quamuis in foro conscientie peccatum inducat, nisi adiciatur ei opus aliquod exterius iniurium & contrarium legibus iustitiæ, ut licet mala intentione suspensius iuste damnatum, licet peccet, non tamen tenetur restituere quidquam, & miles in bello iusto occidens hostem, uel diripiens ciuitatem malo animo, & sine peccato quidem, sed non tenetur restituere, quia licet transgrediatur leges charitatis, uel aliarum uirtutum, non tamen transgreditur legis iustitiæ specialis, quarum transgressio sola est iniuria, & obligat ad restituendum, ut probamus cum communiter, in Apolog. prædicta quæst. 2. monit. 4. Quia ratione etiam Sotus, quem post hæc scripta legimus, discedit a Scoto, Paul. & communi in 4. q. 6. art. 3. a col. 17. quatenus aiunt, intentionem malam sine opere iniurioso inducere obligationem restituendi.

Per quæ resolutur negative illud nouè quæritur. An qui odio alicuius famu-

lum prosequitur, & efficit, ut herus eius dimittat eum, qui non potest inuenire aliū, qui tantum salarij ei soluat, quantum dimittens, teneatur restituere? Respondendum enim est, quod non nisi efficeret, ut herus contra iustitiæ legem ante lapsum temporis conueneret, eum dimitteret. Nō obli. l. Proculus. ff. de dam. insec. quam Caiet. ubi supra citat, quia illa, & l. fluminum. §. si eo. tit. pro nobis faciunt, habent enim eum, qui fodit puteum in suo, non teneri uicino, licet inciderit uenas, per 71. quæ fluebat aqua in eius puteum. Neq. obli. l. 1. ff. de noui oper. nunc. quam citat Sotus, quia uitiola est allegatio, & uideatur uoluisse citare l. 1. §. denique. 1. ff. de aq. plu. arc. quatenus significare uidetur, eum, qui puteum effodit, aut aliud opus in suo facit unde damnum uicinus accipit, non teneri de damno, si non facit animo nocendi significans a contrario sensu, quod tenetur si eo animo faceret. Responderi enim potest primo, q. argumentum a contrario sensu, licet alioqui sit validissimum in iure. l. 1. ff. de offi. eius cui mād. est iur. & c. Apostolica. de his quæ sunt præla. sine consen. c. nil tamen ualeat, quo ad ea, quibus contrarium exprimitur in iure, iuxta gl. celeb. & receptam, ut tradit ibi late Fel. in c. significasti. de foro compe. pro qua textus optimus in c. a nobis 2. de sent. excommu. & secundum omnes communiter intentio mala sine opere iniurioso non obligat ad restituendum damnum, ut prædictum est.

Quæ solutio roboratur ex eo, quod Vlpianus ibi noluit innuere obligationem restituendi propter malum animum induci, sed ut clarius confirmaret dictū Marcelli, negantis eo casu actionem de dolo dari, dixit, non esse locum actioni de dolo sine malo animo, sine quo dolus non datur. l. dolum. C. de dolo. facit pro hoc, quod prædictæ leges fluminis, & Proculus. quæ sunt ipsiusmet Vlpiani, neq. alia lex ponderat bonū, uel malū, animū, sed solū an quis iure, uel iniuria i suo faciat opus, quo nocetur proximo. Non obli. quod etiam S. Tho. in d. q. 62. artic. 2. significat actum, malo animo factum inducere restitutionem aliquo casu, quo bono animo factus non induceret, tum quia S. Thom. non loquitur de actu solo animo

malo facto, sed malo animo iniuste facto, & ita intelligendus est de actu iniurioso alteri, vel modo iniurioso facto, puta per vim, metum, dolum, uel fraudem, de quo statim dicemus. tum quia etiam idē S. Thom. uidetur legisse prædictum s. denique, & quia non occurrit sufficiens responsio, tentauit aliqua parū firma. De quibus vnum est, quod ait teneri quem aliquo casu ad restitutionem, sed non secundum æqualitatem, cum restitutio sit actus iustitiæ commutatiuæ, quæ obligat ad æquale, secundum eundem ibidem artic. 1. Alterum, quod æquiparat in hoc collationem beneficii cum proposito firmo conferendi, quod nullo iure, vel ratione necessario probari potest, & reprobat ea manifesta, quod qui proposuit firmiter conferre alicui beneficium, si mutata voluntate alteri contulerit, ualeat collatio, & non tenetur restituere, nec peccat si æque dignus est. At qui iam contulit uni, si mutata uoluntate confert alteri, peccaret, & non ualeret collatio, & teneretur restituere, etiam si secundus esset longe dignior. Tercio quod odium, uel malus animus sine opere iniurioso obligat ad restitutionem, quod cum saluare nititur Sotus, parum sibi constat, ut uidere est ubi supra. Quare dicta sancti Thomæ in illa responsione ad 4. re ducenda uidentur ad ea, quæ firma ratione probantur, & tribuenda obseruantia, qua solet esse in sacros canones, & sacras leges adeo magna, ut nec latum unguem ab eorū uerbis recedere sit solitus, quod quia non aduerterunt Scotus, Paludan, Caietan. & alij, putauerunt Thomam, sensisse contrarium, in quo etiam Sotus se satis inuoluit.

72 Non obstat etiam ratio Caiet. ubi supra, scilicet, quod officia, & beneficia sunt bona communia quæ sunt singularibus diuidenda, & ideo, qui ea male distribuit, male impedit, contra iustitiam distributionem facit, ut qui male distribuit, vel impedit bene distribuere centum aureos. communes singularibus plebis, & consequenter quemadmodum hic restituere tenetur, iuxta omnes, ita & ille tenebit. Non, inquam, hæc ratio obstat, tum quia illa solum militat in beneficijs, & officijs publicis, & ita quo ad alia nihil probat:

tum quia non est eadem ratio de distributione centum aureorum communium faciendi alicuius communitatis in singulos eius, & de distributione beneficiorum & publicorum officiorum communium ecclesiæ, uel reipublice in singulis eius. Nam ut perspicaciter ait Sotus ubi supra, non sunt beneficia munera publica communitatis ita debita ijs, inter quos sunt diuidenda, ut centum aurei communitatis diuidendi singulis eius sunt debiti eis, eo quod beneficia, & officia publica sunt instituta principaliter propter seruitium ecclesiæ, uel reipub. & non propter eos, qui seruituri sunt. Et collatores eorū non distribuunt, tanquam debita eis, quibus distribuuntur, sed tanquam debita seruitio ecclesiæ, & tanquam electores ministrorum earum, ita quod per bonam uel malam electionem eorum, non fit principaliter commodum, uel damnum eligendis, sed ecclesijs uel rebus pub. quibus sunt eligendi, sicut præfatus ab aliquo domino edificatio alicui construendo, deligendo artifices idoneos, uel minus idoneos, non facit commodum uel damnum principaliter idoneis, uel magis idoneis, quos ad illud opus deligere omittit, sed domino, & si quid damni dat, non tenetur restituere illis, quos omittit deligere, sed ipsi domino, cuius edificium est male, uel non adeo bene constructum.

Confirmatur hæc, eo quod licet iustitia distributiva illud, aut illud officium, uel beneficium, aliquibus dare obliget, regulariter tamen nemini ius perfectum, quod appellant in re, quo suum fiat, conceditur nec imperfectum, quod appellant ad rem, quo debitum illi sit, & possit illud iure petere, quamuis sit dignior, nec unquam talis usus in ecclesia, aut reipublica Christiana fuit, et si sæpe septus diuisor non dādo digniori, aut dādo indigno peccet. Sed quia centum aurei communes sunt particularibus plebis distribuendi, unusquisque eorum ius aliquod habet, ob quod illis debetur, & suam partem, aut saltem quantum debetur ex ea, petere potest. Dixi supra in conclusione non esse restitutionem faciendam impedito, quia reipub. uel alij iniuste læso, facienda esset, ut ex proxime dictis colligitur.

73 Dixi. Nisi impediatur per modos iustitiae cor.

contrarios, uidelicet vim, metum, dolum, mendacium, &c. quia si per hos modos impeditur, tenetur. Unde si mentiens me esse mortuum, aut non esse eius consanguineum, aut esse spurium, aut ignarum, aut malum, aut per alias fraudes, aut per vim faceret mutari testamentum, aut legatum, aut collationem, aut presentationem beneficii, officij, aut alterius boni, & commodi factam, aut iam decretam, restituere mihi tenetur, iuxta omnes per l. r. & 2. C. si quis aliquid test. prob. & l. si. ff. de her. instit. iuxta Gerardum, relatum per Adria. ubi supra, licet ipse plus ceteris in hoc se extendat. Ratio uero, cur mala intentio damnificandi hanc necessitatem restituendi non inducit, mendacium autem, fraus, aut comminatio, & alij modi iniusti sic, est quod intentio sola damnificandi est contra charitatem, sed non contra iustitiam commutatiuam, cuius actus est restitutio, & mendacium, fraus, & comminatio sunt contra iustitiam, quia per hæc iniustus modus acquirendi, qui impedito competit, impeditur. Non tamen tenetur restituere, quantum impedit, nec quantum soluere deberet, si eripisset iam penitus acquisitum, aut debitum, sed quantum consideratis circumstantijs, iudicio boni uiri, uidebitur, ut communis dicit in alijs casibus, saltem iuxta æquitatem, & consuetudinem in his semper seruati solitam.

74 Ex quo sequitur, quod quando beneficia, officia, & cathedra dantur per oppositionem, seu concursum digniori, extante statuto, quod necessario debeant conferri candidatis tempore præstituto concurrētib. & competentibus, si satis sunt in id qualificari, & aliquis impeditur, ne darentur legicimis oppositoribus, seu concurrētib. candidatis, sed alij, restituere tenetur, quia illi iam ius quoddam perfectum acquisierant, ad petendum, ut alicui ex ipsis darentur. Quemadmodum etiam, qui iniuste ab opere agricolam, a scribendo scribam, &c. impedit, tenetur restituere, quia impedit ab eo, quod ipsi conuenit, scilicet, laborare, aut scribere.

Nec obstat, quod Sotus ubi sup. col. penult. significare uidetur, quia non loquitur de scholasticis suffragariis alijs, quam candidatis, sed de suffragariis minus dignis candidatorum, de quibus Op. Nauar. Tom. II.

etiam nos in hoc loco, antequam eum uideremus, diximus eos ad restitutionem non teneri, quamuis peccent eo modo, quo collatores & electores beneficiorum, per supradicta. Sequitur etiam, quod non tenebitur restituere, qui sine vi, mendacio, aut fraude, mihi prohibuit professionem ad episcopum, cui erat propositum beneficium alicui digno conferendi, ne me cognosceret, qui si me cognouisset, mihi illud contulisset, quia illud beneficium adhuc non erat meum, nec mihi debebatur, ab eo per modos iustitiæ contrarios prohibitus fui.

Quot causa non restituentem a peccato excusant.

SUMMARIUM.

- 75 Restitutio a debita excusant hac nouem, & sequentib.
- 76 Debitor non omnis securus per remissionem quo ad peccatum.
- 77 Debitor non excusatur donec debitum petatur.
- 78 Debitor non liberatur specie perempta.
- 79 Beneficij collatio uel procuratio non est debita restitutio.
- 80 Restitutio ob qualem ignorantiam quis excusatur. Et 83.
- 81 Ement rem ab eo, quem suspicari debet suam, caueat sibi.
- 82 Prescriptio qua a restitutione excusatur.
- 83 Cessio qualis bonorum excusat a restitutione.
- 84 Bona uita, salutis, libertatis, & fama esse aestimabilia.
- 85 Quæ non est necesse reddere pro aestimabilibus licet sit interdum utile.
- 86 Liber homo quis possit uendi a se, licet non possit ab alio.
- 87 Bona trium ordinum uita, fama, & pecunia multum differre.
- 88 Fama, & uita, & libertas, & conueniunt, & aestimari non possunt.
- 89 Compensatio, qua fit pro uita, & fama, non facit eas aestimabiles.
- 90 Fama non aestimatur plus quam uita, licet sic, ut illa compensetur.
- 91 Famam mulier proba pluri, quam libertatem aestimat.

Secunda pars Decret. De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 124

- 90 Metus infamia, ut excuset adulteram, vel partum supponentem.
90 Intellectus & adductio cap. officij de punit. & remiss.
91 Vita non est amittenda propter famam illius, nisi familia.
91 Aestimabile aurum etiam maximum fama non est minima.
91 Adultera de ecclesia non extrahitur sine debita cautione.
91 Fama per aquivalens nequit restitui secundum S. Thom.
91 Fama bonitatis sola inestimabilis, non alia.

75 **P**orro multa a restituendi obligatio-
ne excusant. Primum, necessitas, de
qua sup. eo. num. 60. Secundum, remis-
sio, condonatio, aut alia satisfactio, qua
creditor fiat contentus, quae si est perpetua,
perpetuo excusat, & si temporalis,
pro tempore quo duraverit, & peccatum,
adiuncta glossa. recepta, verb. restituitur,
de reg. iur. lib. 6. & l. 1. ff. qui satisd. eo-
gan. concurrentibus duobus. Prius est,
quod fiat per eum, qui donare potest, & li-
beram suorum bonorum administratio-
nem habeat, argum. cap. ueniens. de resti-
tutione, in d. art. 8. & antea Sylvest. verb.
45. diximus. Posterius, quod scienter, &
sponte fiat sine vi, metu, dolo, aut fraude
aliqua.

Ex quibus inferitur primo, quod non
prodest illa quotidiana satisfactio, qua
creditor fit contentus parte debiti propter
diffidentiam recuperandi debitum, nam
ex eo, quod ei debitor minatur, quod, si
pro centum, quae debet, nolit esse con-
tentus quinquaginta pro integra solutio-
ne, nihil unquam habiturus sit, secundum
Caietan. in d. art. 8. & antea Sylvest. verb.
restitutio. 7. quaest. 1. & 2. quia deest ei se-
cunda conditio. Secus tamen est de dif-
fidentia recuperandi, quam concipit ob
alias causas, ut recte Sylvest. ubi supra
insinuat.

76 Secundo inferitur non esse opus tertia
conditione, quam aliqui desiderant in di-
cta reg. peccati. lib. 6. si quod sit parata so-
lutio, nec illa quam quidam theologi re-
lati ab Anton. 2. par. 2. c. 6. si quod pecu-
nia ponatur realiter coram creditore, sed
neque ut uerbis offeratur, quod requirit
alij relati per Perusinum in dicta regula

peccatum. & Anton. ubi sup. quia satis est,
ut creditor scienter, & sponte id faciat,
ut sentit glossa in d. reg. peccatum. immo, ut
bene insinuat Case. 2. 2. q. 62. art. 6. qua-
do restitutioni obnoxius est pauper, &
creditor ita diues, ut remissio, vel dilatio
debiti foret opus misericordiae, consulen-
dum illi est, ut antequam pecunia reali-
77 ter, vel uerbaliter presentetur, remissio
petatur. Quia quemadmodum actus car-
nitatis libere in absentia feminarum, &
obscenorum uenerorum excusatur, &
abstinere in absentia suauum epularum,
sic etiam libertatis condonandi, & remit-
tendi debita, libere in absentia solutio-
nis, & ante oblatam, presentatam, & rece-
ptam pecuniam, quam post excusatur.

78 Tercio inferitur, quod non est necesse,
quod debitor habeat propositum debitum
soluendi si eo non remittatur, ad hoc, ut
remissio, & condonatio creditoris va-
leat, quamuis sic ad hoc, ut peccatum
dimittatur.

Quarto inferitur, quod debitor, qui di-
cit creditori, se ad soluendum quantum
sua facultas fert, paratum esse, & simul
rogat, ut erga se utatur misericordia, &
liberalitate, consequuta totius, vel partis
remissione, fiet liber a peccato, & resti-
tuendi necessitate, si soluendi voluntate
habeat. Et quod non fieret remissio,
si uero talem voluntatem non habebat,
liberatur quidem a restituendi necessita-
te, non autem a peccato, quod peccator
nolendo soluere, etiam non sequuta re-
missione, quod etiam insinuat Sylvest.
restitutio. 7. q. 2. Nam debitor, qui etiam
post condonatum debitum, eo animo es-
set, quod nollet soluere, etiam si posset,
licet non esset ei condonatum, manifeste
peccat voluntate inordinata interiori co-
tra septimum praeceptum, arg. c. si res. 14.
q. 6. & c. si pe. de rest. spolia. in quod ui-
nam multi, qui compositiones quaerunt,
non inciderent.

Quinto inferitur, quod si aliqua perso-
na probata tractat cum editore, & dicit,
Ego curabo, ut N. soluat tibi tantum, si-
tu liberali uoluntate reliqua remiseris, id-
que faciat sine fraude, nullo iniecto me-
tu, aut diffidentia nunquam debiti recupera-
di, & debitor paratus sit facere quidquid
potest, si creditor illi remittit, immo
est

De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 124

est a peccato, & restituendi necessitate. Si
autem non habet uoluntatem soluendi
quantum posset, manet quidem a resti-
tutione immunis, sed non a peccato.

Sexto inferitur, quod si persona inter-
nuncia dicit remissionem libere esse fa-
ctam, & non ita res se habet, a restitutio-
ne debitor immunis non fit, immo si de
eo dubitet, de ueritate certior fieri, debet
quamquam si internuncius est satis ad id
fide dignus, eius dicto excusatur, quoad
contrarium reuerent. Quod cum rescue-
rit, soluere tenebitur, aut soluendi uolun-
tate proposita, remissionem petere, arg.
c. cum cessante. de appell. adiuncto c. signi-
ficante. de pign. ribus.

79 Septimo inferitur, quod non excusatur
debitor a peccato, eo quod creditor non
petat ab eo debitum, ob timorem etiam
reuerentialem, aut ob ignorantiam debi-
ti si iudicio boni viri soluendo erat. Quia
eo casu si creditor scienter & sponte non re-
mitte, aut dat dilationem, quamuis excu-
saretur, si creditor scit sibi deberi, & non
petit sine aliquo metu, aut sine alio re-
spectu, qui cum inuoluntarium faciat,
quia probabiliter credere potest, sibi ab
eo dilationem dari, ut uiliter adnotat
Angel. verb. mora. §. 1. & Sylvest. co. ver.
quaestione prima.

80 Octavo inferitur, quod qui aliquid de
bet in genere, puta hominem, bonum, aut
equum, aut tot modios frumenti, aut am-
phoram uini, a solutione, aut restitutio-
ne non excusaretur, quamuis species, quas
ad soluendum destinatas haberet in cen-
dio, aut alio quouis casu fortuito periret,
immo neque si omnia eius bona disper-
rent, quia debitor in genere non libera-
tur speciei peremptione. l. incendium.
C. si cer. pet. no. in l. quod re. mibi. ff. de
rebus. cred. quamquam debitor speciei,
puta illius, vel illius hominis, bonis, equi,
vestis &c. regulariter excusatur illius spe-
ciei peremptione, si absque dolo, frau-
de, & culpa, & ante moram perierit. Nec
etiam post moram, saltem in foro consien-
tiae, si sciretur, quod perinde peritura erat
apud creditorem, ac apud eum, l. final. §.
si. ff. ad Rhod. de iact. siue ex contractu, si-
ue ex delicto deberetur. l. si. ex legati cau-
sa. ff. de uerb. obl. cum ei adnot. Sylvest. ver.
restitutio. 7. q. 3. Secus tamen si constaret,

aut dubitaretur, quod antequam res pe-
riisset, dominus vendidisset, aut ea usus
fuisset. l. cum res. §. si. ff. de leg. 1. & decla-
rat Sylvest. verb. restitutio. 7. q. 3. Ille au-
tem dicitur esse in mora restituendi, qui
tenetur ex delicto. l. 1. ff. de cond. furt. &
etiam, qui ex contractu: & non restituit
ad diem praefixum, vel non statim atque
scit, vel scire debet, rem esse alienam. l.
quod te. & arg. c. si. de praescrip. idque fa-
cit sine iusta causa eam retinendi. Nam si
eam retineret ratione aliquarum impen-
sarum, quas bona fide circa eam fecisset,
aut credendo iusto errore suum esse, non
censeretur in mora. Illud. ff. de pet. har.
& l. is qui rem commodasset. ff. de fur.

81 Tercio causa principalis a restitutione
excusans secundum aliquos iurisperitos
est dedisse, aut procurasse creditori ali-
quod beneficium ecclesiasticum, quod
falsum est, quia per spirituale non potest
solui temporale, e. quam. P. 1. q. 2. ut pro-
bamus in cap. cum secundum, de praeb. Et
ideo neque a soluendo eo, quod propter
obsequia debetur, id excusat, quamuis si
post datum, aut procuratum beneficium
gratis, creditor ille causa gratitudinis de-
bitum remiserit, debitor a restitutione
liber erit. Et idem per eandem rationem
dicendum est de officiis, quae sine simonia
aut peccato emi & vendi non possunt,
quamuis non de alijs, quae licite uendun-
tur, & emuntur, quia horum datio, aut pro-
curatio impensa debitoris sacra, idonea
solutio est, arg. cap. totum. 1. quaest. 3.

Quartum autem hic, An sit locus pra-
dictis in officijs secularibus, quae sine pecca-
to uendi non possunt? Respon. non esse,
quum titulus est validus, licet in eo pec-
cetur, quales sunt multae uenditiones fa-
ctae a regibus, vel alijs facultate ob id re-
gia munus, in quibus faciendis, solet no-
nunquam intervenire peccatum, saltem
veniale. Esse vero, quando in eo non so-
lum peccat, sed etiam titulus est nullus,
eadem ratione.

82 Quarta causa principalis est probabi-
lis ignorantia facti, qui credit id, quod
restituendum erat, suum esse, quia forte
hereditate obuenerat, aut illud non de-
bere, quia erat debitum a patre contra-
ctum. Et si ignorantia iuris obfuerit iuxta
glin. c. 1. de postul. praes. lib. 6. verb. de ex-

Secunda pars Decret.

tero, præsertim quando iuri scientia, & conscientia prædicti consulunt ei, quod ad restituendum non teneretur, arg. gl. fin. & receptæ in c. capellanus. de feriis. Secus tamē esset de eo, qui consuluit eos quos credit sibi placita responsuros, & nisi hoc crederet, eos non consuleret. Et minus qui consuluit multos qui dicant illi, ipsum ad restituendum teneri: & ab alijs consulendis non desistit, donec aliquem reperiat, qui respondeat, ipsum non teneri, & huic potius, quam reliquis fidem adhibet, iuxta Adria. in 4. de restit. quæst. 83.

84 Dixi supra: Ignorantia probabilis, quia non excusat crassa, & supina, qualis est illa, qua quis emit a milite Missale, aut Calicem, aut a famulo orbem, aut salinum argenteum, aut ab aliquo iuvene pannum sericum, aut alterius generis pannum, quem credere, aut certe dubitare debebat habuisse illum per furtum, rapinam, aut bellum iniustum, non adhibita diligentia debita ad veritatem sciendam. Nec etiam excusat ignorantia iuris clari, qualis est ea, qua ignorat iniustum esse, rem furto ablatam emere, ut ea sibi reuincat, arg. c. Apostolicæ. de cler. excom. minit. & cap. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. Sylue. de restitutio. 3. q. 7. Quamquā quia quisque sibi artius esse obligatus, quam alteri, potest illud tale uenditori reddere, aut permutatori, & precium recuperare, aut quod pro illo dedit, deprecatus cum qui male accepit, & male dederat, ut illud suo domino restituat, per dicta supra eod. cap. nu. 5.

85 Quinta causa est canonica prescriptio aut usucapio, qui est unus modus acquirendi dominium utile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem ad retinendum eum, quæ competit ex eo, quod eam legitimo tempore, modo ad id legitimo, bona fide possederit, l. ff. de usuc. & toto tit. de præscr. l. 1. C. de usucap. transfor. gl. 16. q. 3. in summa. Et ut nemini videatur per incuriam, prescriptionem immobilium bonorum usucapionem appellasse, monemus, quod quamuis modum acquirendi rem mobilem per possessionem appellatur usucapio, & modus acquirendi rem immobilem prescriptio iuxta vulgarem opinionem commentatorum

utriusque iuris, verius tamen uidetur, quod omnis talis modus appelletur usucapio, & exceptio, quæ ex ea nascitur prescriptio, ut colligit ex multis legibus. ff. de usuc. doctissimus, ac omni iura disciplinarum omnium encyclopædia toti orbi usque ad miraculum illustris Andreas Alciatus in l. ut sunt. ff. de verb. sign. & alijs recentiores in alijs locis monstrati.

Nec sine causa diximus, quod prescriptio canonica excusat, quia legalis iuris ciuilibus, quæ sacris canonibus non consentit, non excusat. Et ideo nulla prescriptio quæ inchoata fuit & continuata mala fide, seu a sciente rem esse alienam, excusat, nec etiam, quæ cepta bona fide, si postea, antequam finiretur, mala successit, & vigilanti, c. fin. de præsc. c. possessor, de reg. iur. lib. 6. Vnde nec leges particulares Regnorum, vel statuta ciuitatum, quibus statuitur, ne post aliquot annorum lapsum debitum peti possit, debitorem scientem se debere, & non soluentem in foro conscientie excusat, iuxta communem, quam tenet Ancharan. in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6.

86 Sexta causa, quæ excusat, est cessio bonorum qua debitor ea relinquit creditoribus. ff. de cess. bono. & C. de his, qui bonis cedunt in foro exteriori excusat quoad ex contractibus orta, quatenus lex ciuilibus statuit, ne debitor cedens in plus teneatur, quam commode soluere possit de ijs, quæ postea quæsierit. Quod ipsum est dicendum de debitis, quæ ex delicto nascuntur, quo ad interesse priuatum partis, non autem quo ad interesse publicum, nam quo ad illud, qui non habet in re, debet luere corpore. l. 1. §. & generaliter ff. de pœn. & gl. cap. non satis. 87. dist. & c. si rex. 14. q. 6. Dixi. In foro exteriori, nam in foro conscientie non excusat, nisi quatenus necessitas eum sine cessione excusaret, de qua supra eod. c. nu. 60. eam sequi diximus. Hoc est, ita quod ei suæ artis instrumenta, & ad uitum necessaria indicio boni iuri duntaxat relinquuntur.

87 Septima causa impotentia restituendi sine uitæ & salutis periculo, per cap. officij. de pœn. & remissum declarationem quam super illam lano. l. V. communiter receptus fecit. Cuius ratio videtur esse, quod uita & salus sunt bona altioris ordinis,

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 125

ordinis, quam bona fortunæ, & pecunia æstimari non possunt, arg. l. feneratorum. §. fin. ff. de pœn. Et ideo restitutio, quæ est actus iustitiæ commutatus, ut dictum est supra eodem cap. num. 6. quæ ad æqualitatem partes reducit, non obligat ad danda bona altioris ordinis, & inestimabilia pro bonis fortunæ, quæ inferioris sunt ordinis. Qui autem bona proximo debita cum periculo uitæ & salutis restitueret, non male faceret si magna essent, quin laudem promeretur, ob rationes, & auctoritates, quibus pulchre Sorus, li. 5. q. 1. art. 6. de iust. & iur. probat, licitum est uitam cordatè, & prudenter pro defensione sui amici, & proximi, & etiam suæ rei familiaris, & pro quolibet actu virtutis effundere. Vnde inferius, veram rationem huius septimæ causæ, & excusationis non esse, quod homo suæ uitæ, & salutis dominus non sit, l. liber homo. ff. ad legem Aquil. & c. contingit 2. de sente. excom. cum saltem eius cultus sit, cum potestate ponendi eam pro Deo, pro re publica, pro amico, pro suis bonis, etiam pro quolibet actu uirtutis.

88 Octaua causa est impotentia restituendi sine amissione libertatis, & sui ipsius venditione. Quia, quamuis lex vetus, Exo. 22. statueret, ut, qui furto sublatum reddere non posset, venderetur, & etiam, ut debitor seipsum, aut suos filios pro debito ciuili traderet, Leu. 25. & 4. Reg. 4. & quamuis idem nunc sanciri possit: tamen quam Christiana effecta est, decretum fuit, ut aliquis pro debito ciuili seruus efficeretur, immo in l. ob as alienum. & auth. sed hodie. C. de actio. & oblig. & in c. 2. & ibi glo. de pign. sancitum est, ne quisquā ad id compellatur. Ratio huius octauæ causæ uidetur esse eadem, quæ septimæ, uidelicet, quod libertas sit altioris ordinis bonum, quam bona fortunæ, & sua natura inestimabile, sicut uita, & salus, l. libertas. ff. de reg. iur. & ideo non est danda pro bonis fortunæ, quæ sunt inferioris ordinis, & sui natura æstimabilia. Quamquam non male faceret, qui pro facienda restitutione, se quasi seruū creditori traderet, aut se alteri venderet: nulla enim lex diuina uetus, uel noua id uetat, immo neque ulla Romana, immo statuit ne

quis ad id compellatur, & quamuis l. & liberi hominis cum 2. seq. ff. de contrah. empt. probet emptionem liberi hominis scienter factam non valere, non tamen probat uendentem se ob grandem necessitatem peccare. Et l. 2. C. de patr. qui fil. distr. habet, posse patrem uendere filium etiam inuitum propter necessitatem, & hodie passim Christiani in Aethiopia, multos emunt, qui se ipsos uendant, aut se uendi consentiunt. Quod licitum, permissumque esse etiam prædictus Sotus lib. 4. q. 2. art. 2. de iustitia & iur. scripsit. Vnde sequitur, quod ratio huius octauæ causæ excusandi, non est, quod homo liber suæ libertatis dominus nequaquam sit, sed prædicta.

89 Nona causa est impotentia restituendi bona sine famæ amissione, secundum doctissimum Card. Caiet. 2. 2. 61. art. 2. dicentem, quod quemadmodum bona uitæ, & salutis sunt altioris ordinis, quam famæ: sic bona famæ altioris ordinis sunt, quam pecuniaria: & quod nemo ad restitutionem bonorum inferioris ordinis teneatur, cum iactura bonorum altioris.

Contra tamen hoc tenet Io. Maior. in 4. lib. sent. distin. 15. q. 17. & Adrian. in 4. de restit. & postea prædictus Sotus resolutionem prædictam Caietani refutat, lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. & q. 7. art. 2. sentit non esse horum ordinum rationem habendam, sed potius æstimationem famæ cum æstimatione debiti esse conferendam: & quod æstimatio famæ tantum posset æstimationem debiti superare, quod non teneatur restituere: & è contrario si debitum superaret æstimationem famæ, teneretur restituere cum illius iactura.

Monetur ad id primo, quod doctrina Caietani uidetur ei magis Metaphysicæ, quam Philosophiæ morali nit. Secundo, quamuis fama ex se maioris sit æstimationis, quam aliqua res pecuniaria: magna tamen pecuniaria, pluris quam exigua fama æstimatur: sicut quamuis preciosus ex se sit aurum, quam plumbum, capicu, duo sunt. 96. distinctio. tamen plumbum viginti pondo pluris æstimatur, quam unum granum auri. Tertio, quod, qui lex maiestatis diuinæ, uel humanæ illatrem aliquam familiam infamauit, restituere suo iudicio teneretur ei famam, etiam

etiam si ipsi ob id mors subeunda foret.

Hic tamen non obstantibus, Caietano eruditissimo harendum censo. Primo, quia eius doctrina non tam Metaphysica nititur, quam Philosophia moralis, que neminem compellit ad dandam suam vitam pro debito civili, & non alia ratione, quam quia hæc est inestimabilis, & altioris ordinis debitum, ut dictum est, quæ eadem ratio militat in fama respectu boni pecuniarii. Siquidem etiam fama sua natura bonum est inestimabile sicut salus & uita, & superat bonum pecuniarium, iuxta illud Eccl. 4.1. *Curam habere boni nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri prepositi, & magni.* & Prover. 22. *Melior est boni nomen, quam diuitia multa.* & Aris. 4. Ethico. ait, Honor est maximum bonorum exteriorum, quem probat Sanctus Thom. 2. 2. q. 129. art. 1. Cui & alter Thom. ibi consentit, & in q. 131. art. 1. ad 2. & q. 103. artic. 2. ad 1. & glo. cap. suam. de penis. & in Extr. nag. ad conditorem. Io. 22. §. rursus. verb. honori. de verb. signifi.

Nec obstat, quod, quando fama restitui non potest, aliqua pecunia est compensanda. Tum quia id non fit, eo quod fama suapte natura inestimabilis sit, sed quia per aliam compensationem fieri nequit. Tum, quia etiam pro vita, & salute idem fieri iubetur. in l. 1. §. 1. & l. 1. ff. de his qui deie, vel effud. & l. hæc. ff. si quadr. paup. quæ tamen ob hoc non dicuntur aestimabilia. Tum quia id non datur pro precio fame, quæ nullum habet, sed pro compensatione damni, quod ob eius iacturam obuenit, sicut etiam mutilato aliquo membro datur aliquid non pro precio deperditæ integritatis, quæ nullum habet, sed pro damno, quod ex eius defectu evenit, per leges prædictas, & ea, quæ supra cap. 15. num. 19. citata fuerunt, quorum consideratio ad hæc maxime facit.

Quarto, quod Sanctus Tho. 2. 2. q. 62. artic. 2. ad 1. & 2. eodem modo loquitur de restitutione fame, quo de restitutione uitæ, aut membri, quæ restitui nequeunt: nam in utroque dicit par rependendum esse, & in utroque dicit compensandum esse. Et in respon. ad 2. ubi de compensatione fame loquitur, se remittit ad prædictum ver. ad 1. ubi loquitur de co-

mpensatione uitæ, aut membri abscissi, dicēs in fame restitutione idem esse faciendum, quod de uita ablata, & membro abscisso dixerat, per quod aperte significat famam aestimari non posse. Et quod, id quod pro ea rependitur, non datur magis pro solutione, quam quod redditur pro uita erepta, aut membro abscisso. Et quod altioris ordinis sunt bona fama, quam pecuniaria, & quod non potest conferri precium boni pecuniarii cum precio fame, quod nullum est, sed cum damno ex eius iactura sequuto.

Quinto, quod libertas, fama, & honor, eiusdem ordinis esse videntur, & ut dictum est, nemo pro solutione debiti se vendere tenetur. Ergo nec pari ratione se infamare, arg. l. illud, ad l. Aquil.

Sexto, quod mulier, quæ pro honesta habetur, potius seruitutem cum bona fama, quam libertatem cum infamia eligere debet, arg. l. illi quidem. §. fin. ff. quod metus causa. At pro restituendis bonis se in seruitutem tradere non tenetur. Ergo minus tenebitur, quando ob id pro honesta haberetur.

Septimo, quod restitutio, ut dictum est supra co. c. nune. 6. est actus iustitiæ commutatiuæ, quæ æqualitatem inter accipientem, & eum, a quo accipitur, constituit, & restituere debitum cum iactura fame, esset reddere debitum, & perdere famam pro solo debito, quæ magna inæqualitas foret.

Octauo, quod Innoc. II l. in cap. officij. de peniten. & remiss. aperte dicit, quod metus indicandi suum adulterium marito, uxorem a restituenda hereditate excusat, non distinguendo inter hereditatem magnam, vel parvam, & inter famam magnam, & infamam. Nec vniquam S. Thom. neque aliquis alius classicus auctor istas distinctiones parum iudicio nostro fundatas induxit. Ergo neque nos eas facimus, arg. l. de precio. ff. de publ. in rem act. cap. solite. de maio. & obediens.

Nono, quod non potest dici, quod Innoc. II l. in dicto capit. officij. non sensit aperte, quod metus amittendi bona altioris ordinis excuset a restitutione bonorum inferioris ordinis, quia clare dicit, quod metus mali maioris consequendi

ex

ex indicatione adulterij marito facta excuset uxorem a restitutione hereditatis, quam spurium pro legitimo habitus obtineret. & cum textus de metu generaliter loquatur, de quolibet iusto intelligendum est, cumq; metus infamæ talis sit, d. l. illi quidem. cum glo. etiam de infamæ metu intelligitur.

Decimo, quod durum & nouum videtur id quod prædictus Sorus sine aliquo auctore asserit, scilicet eum qui illustrem aliquam familiam infamauit, ad restitutionem fame cum iactura uitæ teneri.

Vndecimo, quod similitudo auri, & plumbi non concludit, quia utrunque sua natura pecunia est aestimabile, & ideo maior quantitas vnius potest precio superare minorem alterius, sed fama non est res pecunia aestimabilis, sicut nec etiam vita, salus, & libertas.

Duodecimo, quod rarissime contingit casus, in quo cito, aut tarde restitui non possint sine iactura fame, faciliori ratione, quam in casu prædicti c. officij. in quo mulier supposuit sibi partum, aut ex adulterio occulto filium suscepit, in qua tamen habetur, quod non tenetur id reuelare marito, si timer eum, cum tamen sine metu amissionis uitæ se in monasterium tuti recipiens reuelare posset, quandoquidem ecclesia eam suo marito restitui absque idonea cautione non permitteret, arg. c. litteras sub fin. de restit. spol. & cap. inter alia. de immun. eccles.

Denique facit, quod si contraria opinio vera esset, sequeretur, nullum inter restitutionem debiti fame, & pecuniæ discrimen fore, cum iuxta illam in utraque magnum damnum eius, qui restituere tenetur, excuset, & in nulla parum, & in utraque precium pecuniarium magnum, vel parum reperitur. Sequeretur etiam, quod semper fama per æquivalentem restitutionem posset, contra sententiam S. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 2. ad 2. communiter receptam. Concludimus ergo, quod restitutio debiti bonorum omni via possibili procuranda est, sed si non inueniatur ad id idonea, sine amissione uitæ, aut libertatis, aut fame, non est necessario faciendum. Moderamur tamen opinionem prædicti Caietan. ut solum procedat in fama bonitatis virtutem theologam, & mora-

lem consequente, & non infama ex alijs rebus præclaris parta, qualis est fama ingenij, scientiæ, virium solertiæ, artium, diuitiarum, & aliarum rerum si milium. In qua opinioni contraria sit locus, quia fama harum non videtur inestimabilis, ut est fama bonitatis, iuxta ea, quæ ex Eccl. & Proverb. supra citauimus, quas duas species fame, & infamæ esse, & in utriq; locum esse detractioni, probabimus infra cap. 18. nu. 20.

De restitutione bonorum incertorum.

S V M M A R I V M.

- 92 Bona incerta qua?
- 92 Restitutio bonorum incertorum, ut reseruata episcopo.
- 92 Bonorum incertorum restitutio, ut fieri potest a tenente ea.
- 92 Neque id episcopus retinere potest, nisi in quatuor casibus.
- 92 Episcopus absoluitur etiam, qui bona incerta habet, ut reseruare potest.
- 93 Pauperibus restituendum, ut potest tenentia restitui.
- 93 Pauperem dici omnia pia opera, & pro suo statu egentem.
- 93 Compositio de incerti qua inflat.

Bona incerta, sunt bona debita alicui homini, qui, vel quorum quantitas ignoratur, etiam post inquisitionem debitam, iuxta communem sententiam in cap. cum sit. de iudicis. quam ibi explicauimus. Dixi, bona, pro genere. Dixi, alicui debita, ad excludendum ea, quæ in nullius bonis sunt, & habita pro derelictis, quæ occupantis sunt, l. 1. ff. de acq. rerum do. & §. nullius. Instit. de rer. diui. Dixi, homini, ad excludenda sacra & religiosa, quæ licet nullius in bonis hominis sint, sunt tamen Dei, non solum illo titulo generali quo omnia sunt eius, psal. 13. & c. quo iure. 8. dist. sed etiam alio speciali humano, iuxta gl. in d. l. 1. & d. §. nullius. Dixi, qui ignoratur, ad differentiationem aliorum, quorum domini sciuntur, vel in ista inquisitione sciri possunt. Dixi, vel quantitas ignoratur, ad significandum dupliciter

Secunda pars Decret.

placiter aliqui dici incerta, quamvis gl. e. 2. de pen. & remiss. lib. 6. sola illa, quorum quantitas ignoratur, appellet incerta.

Dixi. Etiam post inquisitionem debitam quia ante illam non contingit ista ignorantia, c. innotuit. iuncta gloss. de elec. si per eam saltem heredes cognosci possent. S. Tho. recep. 2. q. 62. artic. 5. Quorum restitutio pauperibus est facienda, cap. cum tut. de usur. Et secundum multos episcopos est reservata, & per eos tantum facienda, secundum Oskien. in dicto c. cum tut. & in summa de pan. §. final. sed communis contra, cuius veritatem copiose in Commen. dist. cap. cum sit probauimus. ubi conclusimus eum, qui restitutioni est obligatus, per se ipsum sine episcopo & etiam sine confessario restituere posse. Immo, quod episcopus contrarium iubere non potest, nec regulariter in eo contra voluntatem debitoris se interponere secundum Angel. verb. restitutio. 2. §. 14. Rosel. eo ver. §. 2. Pisan. restitutio 6. Gabriel in 4. distin. 15. q. 1. col. 18. & Ioan. de Lign. & Cald. in d. c. cum sit. de iudic. & alios quos refert Syluest. verb. restitutio. 8. q. 5. Quod adeo quidem verum videtur, quod consuetudo contraria non valeret, siue quia contra legem naturalem esset, siue quia irrationalis, eo quod episcopis communiter non magna cura sunt pauperes, iuxta Syluest. ubi supra. Quanquam consuetudo episcoporum, qui sibi ipsi restitutionem horum bonorum reservant, de qua gloss. c. 2. de pen. & remiss. lib. 6. mentionem fecit, defendi posset, intelligendo de absolutione peccati commissi ab illorum non restitutionem & de restitutione, & ordine confessariorum, hoc est prohibere confessariis, ne absque consilio episcopi absoluant, aut distribuunt, sed non prohibere parti, ut, si per se velit non restituat, nec suam conscientiam prout debet exoneret. Et hae nona distinctione aduersae opiniones omnes inter se conciliari possunt, simul constitutiones synodales multorum episcoporum defendi. Dixi supra. Regulariter quia episcopus interponere se potest quatuor casibus. Primus. cum restitutioni obligatus moritur absque herede & exsequitore. Secundus, cum qui restituere tenetur, non vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur. Tertius, cum, qui restituere debet, non recte distribuit. Quartus, cum huiusmodi res ab eo, qui est, aut fuit manifestus usurarius, possidentur, secundum communem ubi supra.

23 Addimus tamen, quod propter omnes rationes, ob quas confessarius debitorem rerum certarum non statim restituente, aut ad certum tempus absolueret potest, a fortiori debitorem incertum poterit. Et quod, si restitutioni obnoxius est pauper, potest sibi totum, aut aliquam partem capere, maxime de consilio episcopi, aut confessarii, tanquam unus ex pauperibus, per ea, quae infra eod. c. nu. 18. dicemus. Neque est, necesse iniungere ei onus orandi, uel alia pia faciendi pro animabus eorum, quibus restitutio debebatur, quae necesse non esset alijs pauperibus iniungere, ut late diximus Apolog. lib. de reddit. eccl. mon. 34. q. 1. Quia non est textus, nec ratio, quae id probet, quam ad ea, quibus alij obligarentur, arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil. & cap. inter ceteras. de re script.

Addimus etiam, quod, licet pietius esset, pauperiores eligere, & ex his ceteris paribus meliores, c. est probanda, & c. non satis. 86. distin. non tamen est necesse, quia nulla lege, aut ratione id conuincitur, ut in eadem Apolog. quest. 1. mon. 77. nu. 1. concludimus. Per pauperes vero intelligimus non solum personas pauperes, sed etiam ecclesias, xenodochia, & monasteria, ornamentis, luminaribus, edificijs, & alijs similibus indigentia, secundum Io. And. communiter receptum, in cap. 1. de test. lib. 6. aut alia opera pia. Quia redditus ecclesiastici, & quae aut magis quam hae incerta pauperibus debentur, c. aurum. 12. q. 2. & c. h. 1. Et euerit est illos in alia opera pia infundi posse, quod latius probamus in d. Apolo. q. 1. mo. 28. num. 1. quidquid dicat Petrus Perusinus in tract. de cano. por. episcop. c. 7. Cuius opinioni in legatis pauperibus factis, locus esse posset. Immo & pauperes intelliguntur non solum mendicantes, sed et alij egentes ijs, quae sunt eis ad decentiam necessaria ut diximus in d. Apolog. q. 1. mon. 77. num. 4. & subtiliter Caiet. 2. q. 100. art. 1. ad 7.

Per quae resolutio affirmatiue illud noue quae

De VII. praec. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 127

quaeritur; An in se retineat quis illud, quod per compositionem factam cum Camera Apostolica super incertis retinet; modo vere sint incerta, iuxta definitionem datam supra eo. nu. 92. & modo compositio non sit indiscreta, ut quia 20. milia pro 3. vel 4. millibus remittuntur, ut dicit Caiet. ibidem, quia Papa habet administrationem generalem omnium, quae debentur pauperibus, per ea, quae tradimus in Comment. c. non liceat Papa. 12. q. 2. nume. 2. Et ita potest iusta de causa applicare in alia pia, ar. Clem. quia contingit. de relig. domi. & condonare aliqua iusta de causa, qualis est recuperandi pro illis, quod alias non recuperandi pro tale. Aduertant tamen procurantes huiusmodi compositiones, quod sunt in peccato, donec eas adipiscantur, si cum possint, non restituant ea pauperibus. Immo & post compositionem, si est eis animus non restituendi sibi condonata, etiam si non fuissent condonata, sicut fur, cui remissum est furtum, peccaret, si esset animus non restituendi illud, etiam si non esset remissum, argumen. distorum supra, nume. 78.

De fructibus beneficiorum male impensis.

SUMMARIUM.

- 24 Confessarius quid de impensis beneficiarj iudicabit resolute.
- 24 Impensa omnis inordinata peccatum, sed magis clerici, quam laici.
- 24 Regularis beneficiarj impensa, qua iusta, & qua non.
- 24 Beneficiarj regularis, & secularis, qua impensa recta.
- 24 Beneficiarius, qua profana impensa non retinet.

24 Communis, & vera opinio habet, Beneficiarios impendentes fructus suorum beneficiorum in pranos, vanos, vel profanos vsus, & ab eisdem accipientes, non solum peccare, sed etiam ad restituendum teneri, ut late probamus, declaramus, & limitamus in Comment. capit. fin. 16. quaestione prima, & latius in

eius Apolog. quaestione prima, secunda, & tertia. Summam quorum huc spectantium in monito ultimo dictae quaestio. 3. quamplurima continentem pro paucis, quae hoc in loco in vulgari posueramus, in gratiam confessariorum de uerbo ad verbum reponimus. Nempe quod admonendi sunt confessarii, & consultores beneficiorum, ne facile peccati mortalis, & restitutionis damnetur, vel absoluant beneficium consentientem malam bonorum suorum impensam, immo mature considerent.

Primum, omnem impensam quorumcunque bonorum a quibuscunque, quocunque modo factam, si est inordinata, hoc est contra rectam rationem naturalem, diuinam, vel humanam, omnem ite retentionem inordinatam esse peccatum saltem veniale; quia illa est prodigalitas, hae auaritia; hae est contra uirtute liberalitatis per defectum, illa contra eandem per excessum; & ita utraque mala, & peccatum saltem veniale, quod probat S. Thom. 2. 2. quaest. 118. artic. 1. & 119. artic. 2. Inter impensam autem prodigam, & retentionem auaram beneficiorum de redditibus ecclesiasticis ex una parte, & similem de redditibus laicis ex altera, hoc distare, quod hec regulariter est venialis, illa vero mortifera, ut diximus in Apol. praedicta q. 1. monito 39. post S. Tho. in dicta q. 119. art. 2.

Deinde animaduertant; An sit regularis, vel secularis. Et si est regularis, eadem censura censeant impensam factam ex alijs bonis, quoquomodo quaesitis ante vel post professionem, ac de redditibus ecclesiasticis, quia illa omnia sunt ecclesiastica, eo quod quidquid habebat ante professionem, sit per eam monasterij, vel ordinis authenticum ingressi. C. de sacros. eccl. c. in praesentia. de prob. & quidquid post eam quaerit, acquirit eisdem, cap. cum olim. 2. de priuil. & dictum est in dicta Apolog. q. 1. monito 10. & tribus sequentibus, & 56. & 62. & modum restituendi male impensa pono ibidem, q. 2. monito 20. Si autem est secularis, consideret cuius speciei sint bona illa, quae impendit, & non censeat eum mortaliter peccare magis quam laicum, si bona illa erant patrimonialia, per posita in monito 22. Quorum

Secunda pars Decret.

in numero sunt etiam ea, quae ratione dignitatis clericalis, missando, praedicando, confessiones audiendo, & alia sacra ministrando, quae fuerit, ut ibidem, & in monito 72. probatur. Idem si erant ecclesiastica, sed reliquata ex illa eorum parte, quae illi ad decentem vitam erat conueniens per monitum 30. & duo sequentia q. 1. & monitum 77. eadem q. etiam si auare fuerint reliquata, suis residua facta, praedicto mon. 30. & seq. Idem si ea beneficii iure ipse sit commertus ex obsequiis ecclesiae praestitis ultra ea, quae tenebatur praestare in seruando mediocriter suo beneficio, per posita in q. 1. mon. 78. vel si tantundem dederit ecclesiae suae uel pauperibus ex bonis patrimonialibus, uel quasi patrimonialibus, quantum de redditibus ecclesiasticis impenderit monito 77. Ita quod tantundem potest pro patrimonialibus habere de redditibus beneficii, quantum in elemosynas, & alia opera pia impenderit, postquam beneficium fuit adeptus, per idem monitum, quod est maxime notandum. Iudicet etiam bene impensum, quod datum fuit pauperibus qui buccunne etiam alienigenis & loci pijs extra suam parochiam, uel episcopatum suis, per dictum mo. 77. etiam si non fuerint data in necessitatem naturae, sed tantum decentiae personae per mon. 77. Idem faciat si fuerit impensum in decentiam, aut utilitatem ecclesiae immediatam, uel mediatam, hospicio suscipiendo regem, proceres, & iudices eius: literatos item, & alios amicos, & etiam aliquando inimicos, ut loco, & tempore opportunis profint, uel non noceant ecclesiae, uel iuribus eius, uel litigando pro iuribus ecclesiae, uel pro sua electione, uel pronisone, per mo. 77. & 78. q. 1. Idem si fuerit impensum in remunerationem obsequiorum a cognatis, amicis, uel famulis ei praestitorum, per mon. 81. ead. q. Idem iudicet de vere, irreuocabiliterq; donatis ad quouis opera pia, etiam in articulo mortis, per d. mon. 81. & seq. dist. q. 1. Idem etiam de illo superfluo beneficiarij, quod seruat in pia opera etiam futura, modo probabiliter speretur, per mo. 77. Nec putet male impensum, eo quod beneficiarius male uinat, & ob id perdat fructus modo alias canonice possideat per mon. 79. Idem item

iudicet, de quaevis per distributiones quotidianas, quod de alijs redditibus, per mon. 79. & de quaevis per pensiones, per mo. 80. Pro male uero impensum iudicet retentionem superfluum sine iusta causa, & sine proposito impendendi pijs operibus, saltem futuris probabiliter speratis, per mon. 75. Beneficiarium autem, qui fuerit confessus se impendisse notabilem quantitatem de redditibus ecclesiasticis male, uane, aut profane extra casus, & modos sub praedictis comprehensos, peccasse mortaliter, tenerique ad restituendum, quae parte poterit illam, pijs operibus. Iudicet item diuitem, qui gratuito contractu recipit a beneficiario aliqua, sciens non esse patrimonialia, uel quasi patrimonialia, neque ob causas praedictas largita, peccare mortaliter, tenerique ad procurandum, quod donans restituat, & restituere, si ille id non fecerit, iuxta mon. 81. q. 1. De restitutione autem lucris, quod in ludis sit, dicitur in cap. 19. & de restitutione famae in cap. 18.

Praeceptum contra septimum peccant hi.

SUMMARIUM.

- 95 Praeceptum contra septimum peccat mortaliter qui accipit alienum. & seqq.
- 103 Mercenario, & famulo male soluens. & seqq. ad nu. 112.
- 114 Excommunicatio non obligat eum qui clam sua recuperat.
- 114 Debitum tantum legale recuperationem occultam iustificat.
- 117 Legatum pium male soluit.
- 118 Necessitas extrema excusat a peccato, sed non a restitutione. & nu. 119.
- 120 Venatus, & piscatus prohibitus, & an restitui excuset. 125.
- 121 Restituere qui domini iubent inutiliter.
- 122 Custos pascui, venatus, & piscatus, &c. 123. & 124.
- 126 Columbarium, quod licitum. 127.
- 127 Animalia aliena qui ferit, occidit, uel includit. & nu. 128.
- 128 Apes & examina earum capiens.

Peccat

De VII. praec. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 128

95 Peccat primo contra septimum praecceptum, qui rem alienam notabilem furatur, uel uult furari, ut sup. nu. 1. Secundo, qui rem suam propriam, credens esse alienam, accipit, quamuis quo ad forum exterius poenam non incurrit, si per id nemini nocet, argumen. l. inter. S. penult. ff. de furt. nequo ad forum interius ad restitutionem obligatur ut ibi nu. 2.

Tertio, qui rem suam, in qua aliquod ius alijs habebat, contra eius voluntatem contrectat, ut pignus traditum, aut equum locatum, uel commodatum supra nume. 26.

Quarto, qui accipit, aut uult accipere aliquid, quod peius est, quam furari, est. n. rapina. c. penale. 14. q. 5. & est alterius, & prioris speciei secundum sanctum Th. 2. 2. q. 66. ar. 9. ideoque habet circumstantiam necessariam confutandam, per praedicta supra, c. 6. nu. 3. & non solum de accepto, sed etiam de honore, quem per iniustitiam uim abstulit, satisfacere tenetur, ut alij, qui sine rei ablatione iniuriam faciunt, iuxta sententiam eiusdem S. Th. ubi supra & aliorum, & ead. videntur dicenda de illo, qui cogit, uel cogere uult ad dandum, uel faciendum aliquid argumento totius tit. ff. quod metus ea. & de his, quae ui, in vol. Gregoriano, & lib. 6.

Quinto, qui rem sacram ex loco sacro, aut non sacro, aut rem non sacra ex loco sacro furatus est. quin & plus peccat, quam fur simplex, & alterius speciei peccatum, nempe sacrilegium admittit, c. quisquis. 17. q. 4. Et si id commisit effringendo fores, fenestras, seras, tectum, aut parietem ecclesiae, est excommunicatus ipso iure, c. conuicti. de sent. excommu. de quo infra c. 27. nu. 97. quamuis non ob solam effractionem, quam furtum non sequitur, nec non solum furtum sine effractione, licet utrumque sit peccatum graue, & propter iniuriam, quae per utrumque inferatur ecclesiae puniri debeat, ut post Pan. Fel. & communem in d. cap. conuicti. diximus. Cui consequens est id, quod Io. Maior in 4. dist. 15. dixit, si quod qui effractione sacrorum sanctissimum Eucharistiae sacramentum furaretur, excommunicatus esset. Locus autem sacer, quoad hoc dicitur quilibet Ecclesia, xenodo-

chium, basilica, eremitorium auctoritate Papae, aut episcopi aedificata, cap. constitutum. de relig. domi. aut coemeterium per illos sacratum, capitul. 1. de consecr. eccles. lib. 6.

96 Sexto peccat, qui recipit aliquid notabile ut faceret quod facere tenebatur, ut iudex, pro ferenda iusta sententia, aut testis pro dicenda veritate, aut accusator pro accusatione iusta, ad quam tenebatur, aut ut desisteret ab ea iniuste, c. non sane. 14. q. 5. c. militare. 23. q. 1. l. 1. & 2. ff. de condit. ob turp. cau. & obligatur restituere, quod accepit ei, qui dedit, ut dictum est sup. eo. c. nu. 37. Et quamuis grauius peccet, qui caput ut faciat quod facere non debet, aut omittat quod facere debet, non tamen tenetur ex praeccepto restituere, quod accepit, quamuis ad damnum, quod fecit tenetur, per dicta supra eod. cap. num. 33.

Septimo, qui alterius iussu aliquid emit, & dixit plurius emisse, quo sibi illud plus retineret, iuxta S. Ant. nisi pro impensis necessarijs acceperit, aut uenditor donauit ipsi, & non pro quo emit, ar. c. requisisti, de testa.

Octauo peccat, qui distributor oneris & commodorum alienius communitatis uel alius, non distribuit iuste, alijs plus oneris, quam debet imponendo, & alijs minus commodi, quam par est tribuendo, secundum Ant. & omnes, quamuis nec odio, nec alio malo id faciat, nisi ignorantia probabilis iuris, aut facti eum excuset, quia iustitiam distributiuam violat, & restituere tenetur grauato id, in quo graua uult, secundum omnes, praesertim Caiet. 2. 2. quaest. 62. art. 2.

Nono peccat, qui praelatus, aut dominus, cui est ius conferendi beneficium ecclesiasticum, aut officium publicum, confert illud indigno, secundum omnes, ut c. graue. de praeben. diximus, & restituere tenetur etiam si sit Papa, secundum omnes non quidem digno, uel digniori, ut aliqui dicunt, sed reipso uel ecclesiae cui damnum intulit, per supra dicta eo. nu. 72.

97 Decimo, qui impedit aliquem etiam sine malo animo, a consequutione aliquis boni officij, aut beneficii, in quo erat ei quaesitum ius in re, uel ad rem, uel malo animo a consequutione alius, in quo non-

Secunda pars Decret.

nondum erat tale ius quassum. Sed in priore illo casu tenetur ad restitutionem. In hoc vero non nisi, ut metu, mendacio, aut minis id faceret, per dicta supra cod. cap. num. 27.

Vndecimo, qui penam uel multam iniustam imponit, uel est causa, ut alius id faciat, aut ne suum ius consequatur, cum restituendi obligatione iuxta omnes, argum. cap. fin. de iniur. & l. qui occidit, ff. ad leg. Aquil.

98 Duodecimo peccat, qui sibi capit aliqua eorum, quae in mari amittuntur, neque sunt piratarum, nec infidelium, sine ex mari, sine ex littore accipiat, cum restituendi obligatione, cap. excommunicationi. de raptorib. l. si quis. ff. de incend. rui. & nau. & l. de precatio. ff. ad l. Rhod. quamuis ea perirent nisi ille occuparet, qualia sunt farina, faccarum, papyrus, cum ex charitate opem suis proximis ferre te neatur, d. c. excommunicationi. & si fuerit in mora restituendi, etiam ante monitionem ipso facto est excommunicatus quoad Deum, licet quo ad ecclesiam debeat praecedere monito, ut ibi declarat Panorm. Quod locum habet, nisi periculo mortis etiam non adeo probabili se obijciat, quo ea seruaret, quia tunc sibi retinere posset, eo quod ad opem ferendam cum tali periculo non teneatur. Quamuis etiam tunc si dominus iuste sperat se recuperaturum suum per aliud medium scilicet, quia mare ad litus eieceret, aut inueniret alios, qui mercede illud periculum subirent, restituere tenetur, soluta sui laboris mercede, iudicio boni uiri iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 2. Angel. verb. naufragium. §. 3. & Syluest. eod.

99 verb. q. 2. Quamquam simplex, qui crederet illud accipere sibi licitum esse per statuta regionis, aut per aliquam aliam rationem, mortaliter non peccaret, nec ipso iure excommunicatus esset, licet respondere teneretur, si iudex sub excommunicationis poena moneret scientes ad manifestandum. Inter omnes autem conuenit, capta omnino derelicta, vel pro derelictis habita, non esse restituenda, per ea, quae infra eo. nu. 170. de rebus inuentis dicuntur. Non tamen putatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellam ad nauim onere leuanda iacitur, secundum

gl. Pan. & communem in c. cum dilecti, de accus. quamuis sic illud, quod dominus deserit, eo quod existimat, quod licet recuperari sine probabili periculo uitae posset, neminem tamen illud subitum, l. si quis merces. ff. pro dereli. Idem dicendum de accipientibus ab ijs, quorum domus, & bona igni desolantur, qui grauius peccant, quam qui simpliciter furant. Gab. in 4. d. 15. q. 3.

Necque obstat, quod quidam ait me affirmare hic posse quemquam capere, & seruare sibi bona Christianorum piraticam exercitum per naufragium amissa. Non, inquam, obstat, quia respondetur primo me neque affirmare, neque dicere illud, sed longe aliud, scilicet quod peccat, qui capit aliqua eorum, quae in mari amittuntur, neque sunt piratarum, nec infidelium, & c. quod est aliud ab eo, quod ipse imponit. Item quod in meo dicto nulla mentio sit de Christiano exercente piraticam. Tum quod solum dano capientis bona in mari amissa si non sunt piratarum, & infidelium, & hoc est verissimum. Quod autem idem sit de bonis piratarum, & infidelium, omitto dicere, & casus omisus habetur pro omisso, & relinquatur iuri communi, scilicet l. commodissime. ff. de lib. & posthu.

Secundo, quod non debuit per subauditionem & per argumentum a contrario sensu corrigere meum dictum, cum huiusmodi argumenta non debeant sumi ad probandum id, quod est contrarium iuri, c. a nobis. 2. de sent. excom. & traditur in alijs mille locis, quorum aliqua referunt Pan. & Fel. in c. cum Apostolica de ijs, quae sunt a p. 1. & Fel. in c. significasti. de foro comp. Et consequenter, si est uerum iure communi, ut ipse colligit contra me, male profecto colligit per subauditionem, & a contrario sensu.

Tertio, quod asserit esse uerum etiam id, quod colligitur a contrario de infidelibus, cum quibus est nobis bellum iustum, & quilibet pius debuit credere, non intellexisse me de alijs c. estote misericordes. de regul. iur.

Quarto, quod nec per somnium unquam intellexi res a piratis raptas, non debere dominis eorum restitui, si cognoscantur, quamuis de receptis ab hostibus iustis, & postea recuperatis distinguatur. in l. 2. & aliquot alijs, ff. de captiuis, & post. reuer.

Quinto,

De VII. praec. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 129

Quinto, quod non tam facile debuit dammare sine ullo auctore id quod ego sequutus S. Antoninum, Ang. & Syluest. & que uideo mihi dixisse, nempe quod, qui cepit aliquid amissum in mari, potest sibi retinere, tribus concurrentibus.

Primum quod illud omnino erat perditum, si non saluasset ipse. Secundum, quod perdidit spem recuperandi. Tertiū, quod saluans illud maximo uitae periculo ob id se obijceret.

Nec obstat ratio illa generalis, quod res aliena, ubicunque reperitur, est domino restituenda, quoniam id non est perpetuo uerum. fallit enim cum iusta causa contrarium suadet, ut in c. ne quis. 22. q. 2. Et in re usucapta. tot. tit. ff. de usue. Et in re pro derelicto habita. tot. tit. ff. ne pro derelicto. Et in clam accepta pro legali debito iuxta supradicta, c. eo. num. 1. 15. & in ea, quam Princeps iusta de causa militi concedit. l. item si uerberatum. ff. de rei uend. & l. Lucius. ff. de eiusd. & in casu proposito uidetur interuenire iusta causa costata ex eo, quod dominus satis praesumi potest habuisse pro derelicto, & quod capiens non tenebatur tam grande periculum subire, quod alioquin illud dominus perisset. Et quod sicut usucapio iustificat acquisitionem rei alienae, neque incerta sine resti dominia, l. 1. ff. de usuc. a fortiori uidetur eam retinendi huiusmodi acceptum, ne omnino perierit, cum longe petius sit rem omnino perire, qui eius dominum, penes quem incertum esse adiuncta praesata spei reuocandi omissione, & praesumptione derelictis, & quod fortunae, quae est ipsi providentia diuina, insperatam rei recuperationem ei concessit.

100 Decimotertio peccat, qui non casu, sed de industria in aliquam domum, aut locum aut segetes ignem immittit, cum restituendi obligatione, pessima. 23. q. ult. & c. si quis. de ini. Et si locus erat sacer puta ecclesia, aut ex metris, aut xenodochium, & c. ipso facto est excommunicatus, & quamuis ante quod denunciatur, ab episcopo absolui possit, non tamen postea Pan. & communis in c. conuelli & c. tua. de sen. excō. Sed si locus non est sacer, non est ipse facto excommunicatus quamquam excommunicari debeat. Et tales quando dicantur denunciari, aut non, dicitur in c. 27. nu. 24.

Op. Nauar. Tom. II.

Auctor uero incendij, aut alterius delicti manifesti, occultus, non potest pena excōmunicationis compelli ad se manifestandum, sed ad restitutionem debitam facendam sic, c. quidam. 7. q. 1. & Cai. in Opusc. lib. 17. Respon. 14. responsione.

101 Decimoquarto peccat, qui soluit, aut solui facit iniuste, ob debita in carcerem iuste coniectum, cum obligatione restituendi debitum creditum creditori, quamuis misericordia motus id faciat, l. 10. de Platea in l. quoties. de exat. lib. 10. nisi sit adeo pauper, ut neque per se, neque per alium probabiliter soluere possit, quia tunc, quemadmodum ipse se soluendo, & fugiendo, non peccat, ita nec alius, qui fugit auctor esset, nec restituere creditori tenetur, secundum communem, quamuis secundum aliquos cap. ad compensandum damnum, quod inde carceris custodi eueniet. Contra quos tenet Cai. quam sequitur, 2. 2. q. 66. art. 4. eo quod qui in carcere licite fugit, ad damna custodis non teneatur, quia illud damnum per accidens sine intentione eius, qui se carcere liberat, contingit.

102 Dixi: coniectum in carcere ob debita, carceratus. non ob delictum, morte, aut abscissione membri dignum, licite fugere potest, iuxta S. Th. 2. 2. q. 69. ar. 4. ad 2. siue peccatum occultum sit, siue publicum, siue condēnatus sit, siue non, Syl. uer. fugere. quidquid dicat Card. in clem. pastoralis. de re iudi. et effringendo, aut limando compedes, & et carcerem rumpendo, non nimis carceris custodi non inferat, aut alteri iustitiae ministro, quidquid dicat Hér. Quol. 9. ar. 25. & Syl. ubi supra, ut optime Caiet. in d. ar. 4. defendit, & a fortiori ratione, fugere potest is qui quiritur, ut capiatur iuste aut iniuste cum uoluntate satisfaciendi tantum quantum conscientia recta dicat. Quia eadem ratio potest qui alterius suum sine peccato iurare, ut antequam capiat, a iustitiae ministris, liberetur, quoniam nec ex obligatione sui officij, nec ex mandato Regis, nec alterius superioris, nec ex qualitate delicti, nec ex alia re particulari prohibetur, & credit, quod suo iudicio, sine carcere, & sine pena temporaria respiciet a peccato, ut in c. inter. uerb. 11. q. 3. conclud. 6. diximus, & infra c. 27. nu. 38. repetemus, addendo quendam Caiet. in d. ar. 4.

R Deci-

Secunda pars Decret.

103. Decimoquinto peccat, qui captivus fugit, aut fuit causa, ut alius captivus a suo domino fugeret, cum obligatione restituendi eandem captivum, si potest, fin minus a quo bonum, aut precium, & preterea oia, quae ille fugiens furatus est, quia quemadmodum fuit causa fugae, ita & omnium, quae fugam adornans surripuit. ar. c. si. de iur. fm. dicta supra in c. 17. m. 12. quamquam Christianus captivus apud Infideles, fugiendo non peccet, nec qui ei auxiliatur. arg. l. 4. C. ne Christiani. mancipium, si tempore pacis, aut iniusti belli ex parte infidelium captus fuit, ar. c. dominus. 23. q. 2. & q. 8. c. vi. pridem. Idem est si Christianus iniuste ab alio Christiano detinetur: sed si captus fuit in bello iusto ex parte Infidelium, quale esset, si Christiani ipe induerantur, aut pace cum illis constituta, Infideles adorirentur, restituere honestam redemptionis mercedem teneatur. ar. c. nolit. 23. q. 1. quamvis non personam pro animae periculo. Ad nullam est restitutionem teneretur in casu aliquo, si Infidelis ad circumcisionem, aut idololatriam Christianum compelleret, quia ipso facto omnino liberatur. c. nulla. 54. dist. & ita, qui liberavit, non peccat, quin bene meretur. Sylvest. ver. furtum. q. 6.

104. Neque obstat, quod quidam ait, me dicere hic, captivum in bello captum non posse fugere, & ad suos redire, quod ea ratione damnat, quod non distinguit inter servum emptum, & bello captum, ut Sotus distinguit lib. 4. q. 2. art. 2. de iur. iu. Nō, inquam, hoc obstat, quia responderetur primo, non dicere me id, quod mihi imponit, quia non loquor in specie de capriuo fugiente ab hostibus ad suos, sed in genere de captivo fugiente a domino suo.

Secundo, quod citat glo. c. iur. gentium 1. dist. quae sine ulla distinctione definit, servum in bello iusto captum peccare fugiendo a suo domino.

Tertio, quod Sotus non firme assuevit distinctionem inter servum emptum & bello captum, sed eam sine ullo auctore allegato facit per verbum, reor, & paulo post deferit iudicium iurisperitis miscendo aliqua, quae iusta dolabra indiget. In quibus est, quod c. si quis servum. 27. q. 4. non probat conclusionem praefatae glo. in quam ipsam citat. & quod non

loquitur de servo fugiente, sed de sollicitante eum ad fugiendum. & quod potest intelligi de emptorio, quae responsio confutatur. Tum eo quod si peccatum est sollicitare servum ad fugiendum, a fortiori peccatum erit servo fugere, cum plus delinquat regulariter faciens actum, quam consulens illum per c. 1. cum rei adno. de offic. deleg. & per dicta supra eo. c. m. 14. Tum quod ex nulla parte illius c. nec cap. praecedentis, quod ei concordat, potest colligi Concilium Gangrense, unde fuerunt illa excepta, agere de servo emptorio magis, quam de bello capto. Tū quod nullum iuriconsultorum responsum in si. nec ulla Imperatorum constitutio in C. nec ullus Commentator eorum classis eius novam distinctionem, quod meminimus, facit. Tum quod ius gentium publicam tantam, vel maiorem auctoritatem potuit dare dominis super captos in bello, quam consensus privatus, cui auctoritas publica praefertur omnium gentium maiorem potestatem habeat in personas hominum, quam ullus privatus, ar. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & cap. contingit. de sent. excom. cum adnotatis eis. & alibi saepe. Praefertur quod causa publica inducendi servitutem bello captorum multo iustior fuit, quam causa privata, ob quam se quis vendit, quia fuit conservatio publica vitae innumerorum bello captorum, & causa servitutis per emptiōnem fuit privata. Tum quod Contrarius in locis per oppositum citatis, scilicet cap. peccatum. 2. par. §. 1. m. 6. & lib. 1. variat. resol. c. 2. nu. 10. lib. 1. variat. resol. nihil de hac dist. meminit. & expresse in d. e. nu. 10. approbando praefatam glo. affirmat, peccare servum fugientem a domino, si fugeret extra limites hostium redeundo ad suos, etiam si sit Christianus ab Infidelibus in isto bello captus.

Quarto, quod praxis totius fere ecclesiae Christianae cogit servos redire ad dominos suos, nisi sint Christiani, & invocantur in regnis, quae de more antiquissimo non ferunt, ut in illis ullus Christianus sit servus, qualia sunt regna Francorum, & patria communis Roma, quae donat libertate Christianos servos sese certo modo sibi subdentes. A quibus ta-

men

De VII. prac. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 130

men absolventis. sine concepto proposito redeundi ad dominos suos, audiri abstinuisse multos eruditos confessarios.

105. Decimosexto, qui recipit aliquid gratuum ab eo, qui donare non poterat, nisi ignorantia probabilis excuset, & ad restitutionem teneatur. Mona. in summa. Donare autem non possunt Abbates, religiosi, moniales, cap. non dicatis. 12. q. 1. serui, & alii, qui non habeant aliquid suū proprium, & filii qui sunt in potestate patris. l. filius. ff. de don. Licet hi cognatis donare bene possint, si liberam administrationem habent, & etiam alijs, ex suis bonis castrensibus, aut quasi castrensibus. d. l. filius cum gl. communi. Possunt etiam illi omnes, cum expressa vel tacita facultate superioris donare. Quam habere creduntur, qui cum eorum facultate student, peregrinantur, ad largiendas elemosynas pauperibus, iuxta id quod alij scholastici suae conditionis irregulariter faciunt, arg. l. si longius. ff. de iud. gl. di. si c. non dicatis. & l. 2. ff. de iur. omni. iu. Et etiam in casu extremae necessitatis, & etiam magna, si ad superiorem non pateat confugium, iuxta Panormitanum receptum, in c. si quis. de iur. & gl. d. c. non dicatis. Neque etiam uxor, quae praeterdotem non habet alia bona, quae paraphernalia vocantur, donare regulariter potest, sine expresso, aut tacito consensu mariti, nisi quando ipse ad id teneatur, iuxta gloss. c. quod Deo parti 23. q. 5. Sub qua limitatione includi possunt octo casus, quibus uxori donare est licitum, quos post alios in 4. dist. 15. Sylvest. ver. elemosyna. q. 5. scripsit. Neque turtus, qui non habet certa intervalla, in quibus ad mentem redire solet. l. iul. ff. de minor. Neque pupillus ab ique tutoris sui auctoritate. l. pupillus. ff. de acq. rer. dom. Neque prodigus, qui habet curatorem, aut est ex bonis interdictum, l. si cui. ff. de ver. obli. cum notat. per Bar. & alios. Neque minor 25. annis, quamvis eius donatio valeat, si post illos eam ratam habuerit, l. si non. C. si maior factus. Neque personae ecclesiasticae de redditibus ecclesiasticis, nisi ad piam vel modicam summa supra eo. num. 95. Neque haeretici, nec rebelles, nec alij similes, quos lex ob suam dolam suam bonis ipsi factis priuat, cap. urgentis de haeret. capitu.

cum secundum, eo tit. li. 6. l. quisquis. C. ad leg. Iuliam maieft. Quamquam illi, quibus donata ab illis sunt, usque ad sententiam declaratoriam retinere possunt. Ang. ver. donatio. 1. §. 4. Silue. eo. q. 1. §. 8.

Decimosextimo, qui recipit aliquid notabile pro se, sciens non esse illius a quo accipit per contractum, sine onerosum, sine gratuitum, Alex. 4. par. q. 86. cū restituendi obligatione, ut dictum est supra eo. cap. nu. 10.

7. Decimo octavo, qui se sanctum, devotum, pauperem, infirmum, aut religiosum, cum non esset, simulavit, ut huc simulatione elemosynā ab eo, qui patet facta sihi veritate non dedisset, obtrineret, cum obligatione restituendi quod datum ei fuit, non illis a quibus accepit, quia iam apud Deum mercedem suam consequuti sunt, sed pauperibus, iuxta Scotum communiter receptum in 4. li. sen. dist. 15. q. 2. & copiosius Adr. in 4. de res. q. 15. Sotus tamen postea. li. 6. q. 8. ar. de iust. & in. tenuit, quod huiusmodi pypocrita ad restitutionem non teneatur, nisi elemosyna magna esset, sed communis videtur verior, quia quod elemosyna sit magna vel parva, non refert quo ad forum interius, de quo agimus, quia non refert nisi quo ad praesumendum, an erogans habuerit, aut non habuerit animum absolute erogandi, arg. c. & si filiones. de simon. & praesumptio cessat in foro interiori, ubi sola veritas valet, c. tua & c. is qui de spon. Quam tamen communem limitamus, ne procedat, quando simulatio non est causa finalis, sed tantum impulsiva, argumen. tex. optimi in l. 2. §. si de dona. qualis videtur esse simulatio, qua parva elemosyna acquiritur. Et quoties sic quatuor fuerit, restituendum non est ei, qui dedit, ut videtur significare Sotus, sed pauperibus, ut ait communis, per quos omnia opera pia intelliguntur iuxta ea, quae citavimus supra eodem, nu. 93. Quia causa finalis illius elemosynae dicitur fuisse videtur, scilicet amor Dei, & necessitas proximi habiti pro sermo Dei, & ideo quavis hac secunda cesset, & ita quo ad pauperem simulantem, erogatio non valet quo ad Deum tamen valet, quia cessante una ex duabus causis finalibus, non cessat dispositio §. affinitatis Inst. de nupt.

R 2 &

Secunda pars Decret.

Et in ipsum Deum dominum transijt, eo modo, quo eius, quod diuinae suae maiestati donetur, transit, arg. l. si quis ad declinandum iuncta gl. uerb. minni. C. de epis. & cler. & §. si quis in nomine, auth. de eccle. tit. colla. 9. & not. per Inn. in c. cum tu per. de cau. posses. & ideo impendendum est in ea, quae ad ipsum Deum specialiter pertinent, sed non necessario in solas pauperum personas.

Nec obstat, quod quidam domnet hanc meam sententiam, qua teneo elemosynam factam simulanti se pauperem, cum non esset, non esse restituendam facienti eam, etiam si esset magna: quia Sotus contrarium tenet. Non, inquam, obstat, quia respondetur primo, me allegato Soto. & perpena eius ratione tenuisse, quod non teneo. Tum quia ipse fundatur in praesumptione, quae non habet locum in foro conscientiae, de quo loquimur, contra veritatem, quae in eo responderet. Tum, quod datum principaliter amore Dei, licet non acquiratur ei, cui datur, acquiratur tamen Deo, & operibus pijs, quae sunt ipsius, ut antea respondi. Tum quod causa principalis elemosynae, quae legitime datur, principalior est Deus ipse, quam illi, cui ob eius amorem datur. Et quod causa finalis est potius attendenda, quam impulsiva. Et quod cum sunt duae causae finales alicuius actus, cessante altera, non cessat ille, sed conseruatur ab altera, ut proba in contextu. Et quod opinio Soti procedit non solum in elemosyna magna: sed etiam in parua, quando constat largitorem eius noluisse dare Deo, nec operibus pijs alijs, si non esset querenda ei, cui datur per multa, quae breuitas Eucharistiae, & occupationes maxima non pariuntur scribere.

108 Decimonono, qui mercenario diarium suum statim non soluit, contra c. 19. Leuit. Non morabitur opus mercenarii, &c. Vel soluit quidem, sed non in ea res, quam debet, sed alia, puta panno, aut eleulento contra eius uoluntatem, cum possit soluere in re conuenta, & si in ea non poterit soluere, id in quo soluet restituendum erit iuxta precium commune. Et si mercenarius eo non indigens illud uendit, & non inuenit precium, quod accepit, ad damnum tenetur, iuxta S. Anton. 2. par.

tit. l. c. 17. §. 8. & communem. Quod melius debent confessarij, & admonere concionatores in eis terris, in quibus duces & alij ministri Regum solunt stipendia militibus in pannis, quibus illi non indigent, quousque longe uiliori precio statim vendere coguntur. Ad soluendum tamen diarium temporis, quo seruus agrotauit, non tenetur herus, gl. in fin. vno. §. cum quidam. ff. locat. Et si mercenarium, vel quemlibet alium famulum, qui suas operas locare consuevit, nullo precio statuto suscepit, tenetur ei soluere tantum, quanti alium similem condiceret. Et si precium statuendum est arbitrio heri, taxandum est boni uiri arbitrio. Fede. consil. 18. Angel. & Syluest. uerb. familia.

Huius loco congruit quaestio illa iam pridem nobis proposita; An qui donauit sua, aut renouauit beneficio suo, ut posset iuste cooptari in aliquod collegium, in quod soli pauperes cooptantur, sit habilis ad illud? Ad quam nunquam antea fuisset respondere, licet saepe rogatus, praesertim Salmantiae. Tunc autem adduxi multa pro utraque parte, quorum summa omittis allegationibus breuitatis gratia, est. Pro parte negativa uigere, quod paupertas praedicta uidetur culpabilis, procurata, & affectata, quae non debet prodere. Pro parte uero affirmatiua, quod is est uere pauper tempore cooptationis, quod solum statuta requirunt, & quod non est factus talis culpa sua. & quod nemo diceret eum inhabilem, si id propter amorem Dei fecisset; & quod studiose, siue uirtuose & meritorie, ac satis propter Deum relinquit bona, qui ea relinquit eo fine, ut adipiscatur locum opportunum studijs, & uirtutibus, quo aptius maiorem auctoritate Deo, ecclesiae, & reipublicae inseruiat; quoque muniat qualitatibus, & opinione necessarijs ad consequenda loca, in quibus id praestare ualeat. Per quae renouimus hanc partem, modo donatio esset irrenouabilis siue nullo pacto de retro donando, & renouatio beneficii siue nullo pacto, & confidentia illicita de retrocedendo, quoniam aliqui cessio esset fraudulenta, & ipso iure nulla, per quam non uacaret beneficium, secundum Innoc. in cap. cum uiueretorum. de rerum permuta. & Rot. in antiq. 7. de renoua. & pro.

De VII. praec. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 131

& probat extrauag. 1. de simon. Pij IV. & melius nona extrauag. Pij V. de confidentia. relata infr. cap. 23. nu. 110.

Vigesimo, qui non uult soluere famulis debitum tacite, aut expresse conuentum illis, cui obligatione restituendi per proximam dicta, vel soluere, quidem uult precium conuentum, sed illud est longe minus iusto.

109 Vnde sequitur primo, quod maior pars magistrorum artium mechanicarum, quales sunt sartores, futores, carpentarii, &c. qui accipiunt famulos, quos tyrones uocant, ut eos doceant suas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuunt, aut exigunt, & interdum etiam pro victu, quem illis praebent, aliquid accipiunt. Et scholastici Salmantenses, qui accipiunt famulos ex conuentione expressa uel tacita, se illis certum tempus ad studendum concessuros, & panem & duos denarios pro obsequio, & singulis in singulos menses, singula paria calceorum, & postea occupant eos in alijs rebus contra ipsorum uoluntatem, adeo, ut non possint discere illas artes, aut studere, peccant cum magna obligatione restituendi damnum, quod illi accipiunt propter tempus discendi, & studendi illis ereptum. Et si eos uolentes occupant, tenentur illis dare quantum dedissent alijs, qui absque tempore studendi & discendi ipsis seruissent.

Sequitur secundo, peccare cum obligatione restitutionis eos, qui accipiunt famulos conuentione facta, quod non vacabit litteris, & illis amplius stipendium non tribuunt, quia alijs, quibus facultate studendi faciunt, quia notabiliter est minus ea mercede, quam eorum obsequia merentur.

Sequitur tertio, quod nobiles, qui absque conuentione expressa pueros precibus parentum accipiunt, & praebent illis victum & vestitum, quale gestabant, quando eos elegancia morum, & artibus honestorum hominum instituunt quo ad uiri sunt, & tandem eos honeste cultos dimittunt, obligationi iustitiae, qua erga eos tenentur, satisfaciunt. Quia illis ex conuentione expressa, aut tacita plus non debetur, nec plus illa aetas, nec illud obsequij genus meretur, nisi intercederet lex, promissio, aut consuetudo particularis ad plura obligans.

Op. Nauar. Tom. II.

110 Sequitur quarto, quod, qui accipiunt oconomos, emptores, a secretis, architriflinos, pueros, satellites, a pedibus, & alios similes famulos cum obligatione, ut sine parati ad illis omnibus diebus, & horis, quibus eis placuerit, seruiendum; & non praebent illis victum nec vestitum, sed certam pecuniam, quae ipsorum uictui non sufficit, tenentur soluere reliquum, quod ad eorum uictum & uestitum honestum, necessarium fuerit, & praeterea honestam aliquam mercedem, pro merito obsequiorum.

Dixi: Cum obligatione, ut sint parati ad seruiendum illis omnibus diebus, & horis, quia si non accipiunt nisi ut tres, aut quattuor menses illis seruiant, non tenebuntur ad aliud, quam quod obsequia illorum mensium merentur, nec si eos accipit ad aliquas horas diei, quoadmodum aliqui doctores Salmantenses aliquos accipiunt in comites, qui eos comitentur euntes ad praeledendum, & inde redeuntes, & diebus festis quando proficiscuntur ad rem sacram, aut ab eadem reuertuntur ipsi, aut ipsorum coniuges, non tenebuntur ad soluendum plus quam obsequium illarum horarum cum obligatione paratos se praestandi ad seruiendum illis horis, meretur.

111 Sequitur quinto, quod magnates, qui suis famulis dant certam portionem ad victum & vestitum moderatum non sufficientem, non obligando tamen eos ad continuum obsequium, sed solum, ut habitent, aut resideant certum tempus, ubi resederint ipsi, & compareant coram eis saltem singulo quindecimo quoque die semel, non tenentur ad soluendum plus, quam illam pecuniam, si illis plus, quam dictum est, non seruiant, quia nec conuentione expressa, nec obsequia facta eos ad amplius obligant. Sed si pluribus quam conuentis eorum opera utantur, tanto plus tenebuntur, quanto plus eos sibi seruando occupauerint, & minus temporis ad agenda sua negotia eis relinquent. Quia illorum meritorum iustitia eos ad id obligat per ius naturale, & diuinum. Dignus est enim, mercenarius mercede sua. Luc. 10. cap. 1. §. 9.

Vigesimo primo peccat, qui clam recipit, quod sibi debetur praetendit pro usuris
R 3 dolo,

dolo, aut alio delicto a se admisso. Licet .n. sponte data propter delictum regulariter retineri possint, non tamen iuste peti, & minus tanquam debita legalia recipi.
112 Vigesimo secundo, qui occulte recipit, quod suum est, vel sibi iuste debetur cum commode iure recuperare possit, aut qui (et si commode iure recuperare non possit) se ob id periculo mortis, aut amissionis alienius membri, qua iudex propter furtum condemnare posset, obijcit, & qui id facit contra conscientiam sibi dictantem, q. ita recuperare peccatum est mortale, & qui aduertit, vel aduertere debet, q. ex tali occulte recuperatione redundaret magnum scandalum, aut damnum ei, qui habebat eam rem, quam sic ille recuperavit penes se depositam, aut pius oratam, aut commodatam, licet ad restitutionem non teneatur. Gab. in 4. dist. 17. q. 3. Non est tñ peccatum occulte recipere, quod sibi iure debetur, quando alias illud recuperare non posset propter defectum iniustitiam, ignorantiam, vel affectum indicis alteri parti fauoris. Et qui, quamuis recuperare possit, non tamen commode propter rei paritatem, & magnitudinem sumptus in recuperatione faciendi, aut quia ex tali lite similitates oriuntur, aut licite sine lite recuperare possit, non tamen sine amissione gratie, & amicitie illius, qui debet, iuxta glo. sing. in c. iuxta gentium. 2. dist. modo in tali recuperatione ex conditione concurrant.
113 Prima, ne aliquod ex praedictis inconuenientibus sequatur. Secunda, ne plus debito suo accipiat. Tertia, ut restituat damnum corporale, aut spirituale, quod ex eo in aliquem redundaret, Gab. ubi supra Syl. in Rōsa aurea casu 37. Quarta, ut res, quam accipit, nō sit aliena, nec furto, nec latrocinio ablata, nec inualida ab eo, qui debet acquisita. Quinta, ut caueat, ne iterum tale debitū sibi solvatur, eo quod debitor recordatus illius debiti, vel penitens uoluntatis non solvendi illud ei satisfacere uelit. Cauebit autē fidei, si quo modo honesto debitori, aut eius heredibus significet, nihil eos illo nomine ulli debere, secundum Sanctum Ant. 2. par. tit. c. 1. §. 1. Sexta, ut illud vere, & de iustitia sit ei debitum. Multi autem decipiuntur, nostro iudicio, usurpan-

tes ex bonis suorum dominorū pro suorum obsequiorum satisfactione, quibus quāuis aliqua compensatio remuneratoria debeat debito gratitudinis, & antidotalis, non tamen debetur de iustitia vera, & legali. Obligatio .n. gratitudinis quā antidotalis appellatur, non parit actionem neque ius petendi, sicut obligatio legalis, per notata a S. Th. 2. 2. q. 18. & 106. & ab alijs in lex hoc iure ff. de iust. & iur. & l. sed & si §. consilium ff. de per. har.
114 Ad nouē autem quæstiones hic respondetur affirmatiue, q. Martinus, qui rem depositā apud Ioannem clam accipit pro debito, quod Ioannes ei debet, teneatur reddere, uel manifestare oblatam excommunicationem contra illi accipientem, uel scientem, quia nullo iure conceditur ut creditor accipiat in compensationem rem a debitore detentam, si non est sua, & ita est prohibitum per hoc septimum præceptum. Credimus etiam decipi, eos qui putant sibi licere auctoritate propria ulcisci iniurias, quas per iniuriam ministrorum non possunt, quamuis gl. laullus. C. de iudic. (quam Paulus Castren. consulendo sequitur fuit in consilio, mihi 203. in impressione antiqua, quod non licuit mihi nunc inuenire.) dixit posse. Et etiam qui accipiunt aliquid occulte ob penam, iuxta illis non debetur ante condemnationem, per glo. fraternitatis. 12. q. 2. & alia, quæ in eius commento dicimus. Notanda tamen sunt sequentia. Primum, q. excommunicatio generalis episcopi, qua monitione præmissa excommunicaretur scientes, & nō reuelantes res sub tractas alieni nescienti, quis eas subtrahit, non obligaret eam, qui sic recuperauerit, neq. et id sciens, modo pro cōpōto haberent, eas pro debito legali iussu subtrahit, sciens tamen si dubitaret, licet recuperans eis dicat, quod ad recuperandum suum, tantum quod iustum erat accepit, nisi tanta fide & uirtute apud eos esset, ut merito propter eius dictum dubietatem ab animis suis depellere deberent, arg. glo. sing. in l. Titio fundus. ff. de cond. & dem. & eorum, quæ addit ei Feli. in c. cum contingat. de rescri. Quæ procedunt etiam si episcopus iuberet reuelari eos, qui rem illam pro recuperatione ne rerum illarum acceperint, ut recte probat

probat Syl. verb. furtum. 1. q. 5. quidquid Rosel. dicat, quod ipsum nobis uideatur, qñ datur excoicatio specialis ob illam rem, quidquid dicat Syl. ubi supra. Tum quia quamuis specialis sit quo ad rem, tamen quoad personas generalis est. Tum excoicatio maior generalis non ligat eū, qui mortaliter non peccat, cap. nullus. c. nemo. 11. q. 4. ut in c. inter uerb. concl. 6. 11. q. 1. dicimus. Tum quia nemo se, nec alium Innocentē teneatur prodere, præsertim ad damnum, & præiudicium, c. quis aliquando. vers. non tibi dico. de pen. d. 1. Tum quia, ut idem Syl. ait, si intentio iudicis est ut manifestaretur, quamuis acciperit iniustam compensationem, intoleraibilem errorem contineret, & ita non ualeat. cap. 1. de re iudic. Tum quia clausula huiusmodi poni solita in litteris Apostolicis sub forma, Significauit, intelligenda est, quādo scitur non fuisse acceptum pro iusta compensatione, aut dubitatur, per dicta in c. inter uerba. cone. 6. arg. l. si procurator. ff. de condic. indeb. Nec refert an res sit deposita, uel non, quā ad forum conscientie, quidquid aliqui dicunt, arg. lillud. ad l. Aquil. & c. 2. de transla. pra. la. Secundo, notandum, quod si is, qui bene accepit, iurare cogeretur, an sciret quis accepisset, posset respondere, se nescire, subintelligendo intra se aliquem, qui male accepit, arg. cap. humanæ aures 22. q. 5. & eorum, quæ in eius Comment. dixi, & etiam supra, 12. nu. 8. Tertio, q. in dubium est id, quod dixit doctissimus Medina in C. de rest. quest. 1. scilicet, quod modo supra dicto recuperans contra uoluntatem debitoris parati ad soluendum illi peccaret, licet non teneretur restituere per dicta supra cod. num. 112. Quarto, quod licet tertius aliquis nō debeat regulariter accipere et occulte, quod est eius, qui restituere tenetur, & nō uult nec comode compelli potest, ut suo creditori satisfaciatur, arg. c. forte. & c. denique 14. q. 1. Vnde tñ pōt de bonis mariti, qui debet & non uult soluere et cōtra eius expressam uoluntatē, quia est socia adiutrix. Gen. 1. Et hoc faciendo adiuvat eū ad seruandā animā, modo sine scandalo id faciat, Gab. in 4. li. sen. d. 16. q. 1. & prouideat quo martius intelligat se illi non debere, recuperata scheda remissionis ab eo, cui soluet,

aut alio modo, per prædicta sup. nu. 122.
116 Vigesimo tertio, qui occulte accipit, quod dubitat, an suum sit, ad illius tamen restitutionem non tenetur, secundū Me. in Cod. de rest. fol. 66. quādiu probabiliter, an suum sit dubitat, an eius qui accipit, quo ad proprietatem, certum tamen est, possessionem eius fuisse illius, qui eā antea habebat, & sic iniuste illam teneri ab eo, qui accipit, donec restituat, aut certo suum esse sciat, & sic tenetur ad restituendum, arg. c. sape de rest. spol. & l. 1. ff. de fur. quæ habet furtum fieri quo ad possessionem.

Vigesimo quarto, qui non soluit legata pia tempore & modo debitis, cap. quia oblationes. 15. qua. 1. 2. ad cuius peccati remissionem non sufficit propositum in possem solvendi, si tunc soluere sine magno sui detrimento potest, per supradicta, eo. c. nu. 67. & 68. quod locum habet, quamuis talia legata hant tantum coram duobus testibus. Quia iuxta canonica in ea ualent, c. relatum. 1. de rel. non obstante contrario statuto, quod tamquam præiudicans libertati ecclesie, non ualere. Immo, qui scriberent illud, & iudicaret secundum illud, excommunicati essent, cap. grane. de sen. excomm. Rosel. verb. excomm. 1. 18. excomm. & infra traditur. c. 27. num. 32.

118 Vigesimo quinto, qui absque necessitate extrema aliquid ad edendum, aut vestiendum accipit, cum restituendi obligatione, quia illa, licet exoneret a tanto, non tamen a toto, cap. si quis. de fur. licet eum extrema quisque possit sine aliquo peccato accipere, non pro se solum, sed etiam pro alio, qui est in eadem, si de suo non habet, nec aliter ei subuenire pōt. c. sicut hi. 47. dist. & c. discipulos, de consec. dist. 1. Remanet tamen obligatus ad restituendum regulariter, exceptis certis casibus, ut dictum est supra eo. c. nu. 61. quāuis oppositum communis dicat. Quæ pro cedere potest in re adeo parua, ut probabiliter credi possit, dominum eam gratis concessurum, & etiam in magna, quando extreme egenti constaret eum, a quo accipit nō solum eam ipsi mutaturum, sed etiam gratis, concessurum, si præsens esset, quando eam accipit. Quæ ratio probabiliter credendi ex rei accepta, &

eius domini circumstantijs colligi potest, scilicet, num sit diues, num liberalis, 119 num cognatus & amicus eius, qui accipit, num elemosynas elargiri solitus, ut recte prædictus Medina notauit in Cod. de rest. quest. 3. Inter omnes autem conuenit, peccare eos, qui extra necessitatem extremam occulte res alterius etiam illi superfluas ad sibi, aut alteri subueniendum accipiunt, capit. forte. & capit. denique. 14. q. 5. Tum quia erogatio superfluum non semper est debita pauperibus. Tum quia etiam quando est debita eis per dominos eorum est facienda, & ad eos pertinet pauperum, & piorum electio, ut in Apolog. prædicta. quest. 1. mon. 77. probauimus, & consequenter alius, nec pro se, nec pro alio accipere potest, nisi ut prædictum est, & tradit San. & Tho. Quodlib. 8. artic. 12. communiter receptus. Necessitas autem extrema, quæ sit, infra cap. 24. num. 6. dicitur.

120 Vigesimo sexto, qui aliquod animal domesticum in suo prædio damnum inferens occidit, aut grauitur percutit, quia non est ei ius id faciendi, sed solum expellendi ab eo, & includendi, donec de damno dato dominus eius monitus satisfaciatur. Exterum. Instit. de leg. Aquili. & l. Quintus Murius. ff. eo. & gl. iuncto textu in cap. si læserit. de iniur. & damno dat. nisi consuetudo, privilegium, vel aliquod statutum contra disponderet, argum. cap. fin. de consuet. capit. privilegia. 3. dist. & l. omnes populi. ff. de iust. & iur. & trad. Ang. verb. furtum. §. 31.

Vigesimo septimo, qui uenatum, aut piscatum, cum iuste non posset, prohibuit eum obligatione restituendi emolumentum, quod verisimiliter impediuit. Gab. in 4. d. 15. q. 5. arg. 2. concl. 5. corol. 1. in laqueum. ff. de acqui. rer. do. Et non potest iuste prohibere, nisi concurrentibus quinque. Primum est auctoritas regia iusta, aut consensus populi liber a metu, aut præscriptio canonica sine vi, & metu introducta. Secundum, ut ob occasionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, cui non procurant dolis eas e prohibito loco extrahi, ut extra illum eas capiat, alias non punire posset, ut ex tenore de reser. lita que fullo. ff. de fur. Tertium, ut prohibeat in suis proprijs prædijs, quamuis nostro

iudicio, sufficere ut domini aliorum sua sponte in id consentiant, arg. c. scienti. de reg. iur. lib. 6. Quartum, ut restituatur omne damnum, quod illa fera alienis prædijs faciunt, quorum domini in damnum, eorum non consentiunt, quamuis in aliorum damnum consentiant. Parum tamen prodest quibusdam magnatibus dicere sepius se restituros eiusmodi damna, & nunquam restituunt. Quintum ut caneat prohibens ne subditi timentes eum & ministros eius, & fugientes odium, & indignationem, & minas eorum, quia eis sæpe opus habent, ea petere non audeat, quæ peterent ab alijs sibi paribus, quia eiusmodi metus, etiam si aliqui non esset omnino iustus, inducit restituendi necessitatem, ut dictum est supra eodem. Quod etiam Margarita confessorum probat, scilicet ne uenantes in locis prohibitis occidant, uel iniuriant, saltem pro prima uice, quamuis id sancitum sit, quia eiusmodi feritas non est exercenda nisi in consuetos id facere, & contumaces. Et consuetudo sic puniendi etiam prima uice, iniusta uidetur, quam qui seruaret, peccaret mortaliter, quod aduertit Syluest. verb. restit. 3. questio. 5. §. 4. & uerb. uenatio. sub fin.

121 Vigesimo octauo, qui sunt iusti custodes uenatus, aut piscatus prohibiti, ut ceruorum, cuniculorum, auium, & filiarum cæduarum, aut pascuorum constituti ab ijs quorum sunt illa iura. Custodes inquam, iurati, aut sola fide adstricti fideliter ea seruare. & non seruare, arg. c. 1. & c. qualiter de pact. & cap. si uero de iurei. nisi scirent eos, quos contra facientes inuenissent, fecisse id necessitate, quæ eos a peccato excusabat, & non permittebat eis plura, quam talis necessitas exigit. Dixi, Nisi scirent, &c. quia dubitatio non excusaret in dubio. enim tutiora sunt eligenda. c. ad audientiam. de homic. & c. si quis autem. de pæn. dist. 7. ubi late hoc diximus. Excusarentur etiam, si sciretur eos, quos in eiusmodi locis inueniunt, esse consanguineos, aut adeo domini prædictorum iurium amicos, ut probabiliter credant illi eorum uenatum placitum. Nō tamen sufficit inuentos tales esse, qui si facultatem a domino peterent, obirent, sed eam petere nolunt. Ex hoc sequi-

sequitur, peccare cum obligatione restituendi damnum custodes, qui dissimulant se uidere prædicta loca prohibita ingredientes, quo cædant, uenentur, aut piscentur in eis propter aliqua dona, aut quia sunt sui amici, aut consanguinei, quia tenentur præseruare a damno domini ob iuramentum præstitum, & ob fidem datam Med. de rest. questio. 12. col. 2. quamuis non tenerentur per prædicta eodem cap. num. 33. & seq. restituere ea, quæ ob id acciperent.

122 Vigesimo nono peccat custos, qui se abscondit, ne uideatur ab alijs, qui talia loca prohibita ingredi uolunt, ut ingressos interceptat, aut puniri faciat secundum aliquos, quorum opinio dura nobis uidetur, saltem quo ad eos, qui permittunt ingredi, quo semel deprehensi iterum ingredi caueant, nec sinunt eos inferre damnum notabile in locis eiusmodi prohibitis. Tum per ea, quæ diximus in cap. inter uerba. 1. q. 3. Tum quia oppositum omnes fere custodes faciunt, idq. ab omnibus scitur, & ita nemo se deceptum dicere potest, arg. c. scienti. de reg. iur. lib. 6. Dixi supra. Custodes, id est, constituti ab his, qui iuste prohibent, & possident, quia constituti ab ijs, qui iniuste, & tyrannice prohibent, ad nil tenentur, licet iurauerint se capturos, aut denunciaturus, quos inuenerint, arg. cap. In malis promissis rescinde fidem. 22. q. 4. & c. non est obligatorium. de reg. iur. lib. 6. Notandum tamen est iuste prohiberi uenationem certarum ferarum certis temporibus, scilicet, quando pariuunt, aut oua faciunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut ne illis, uel illis instrumentis uenatus fiat, aut ne talibus artibus uenandi quis utatur, quia eiusmodi prohibitiones in populi utilitatem redundant. Sed qui talium prohibitionum tempore uenatur, restituere, quod uenati sunt, non tenentur, nisi post iudicis condemnationem, Med. ubi supra, & probatur per gl. receptam. c. fraternitas. 22. questio. 12.

Nec obstat quod quidam ait, me dicere hic custodes, qui abscondunt se, & uenatores, uel prohibita transportantes libere peccent, & comprehensi multentur, peccare, & teneri ad restitutionem. Non, inquam, obstat; quia responderetur

primò, mirari me, quod uir religiosus imponat mihi etiam religioso, licet se imperfectiori falsum, cum omnino contrarium asseram, & rationibus muniam, ut patet ex contextu.

Secundò, quod tacite insinuat, me opinari peccare omnes, qui uetita uenantur, & pascua prohibita pascunt, & uetita extrahi extrahunt, per illa uerba, aut libere peccent, quod ego nunc ex primo, nec insinuo, immo arbitror multos nihil peccare per ea, quæ scripsi infra cap. 23. nume. 52.

Trigesimo, qui prohibet suis subditis ne eiciant, aut ne occidant feras, in suis prædijs damnum inferentes, cum intentione non restituendi integre damnum, aut postea cum esset notabile, non restituit, Gabr. in 4. lib. sent. dist. 15. questio. 5. artic. 2. conclus. 5.

125 Trigesimo primo peccat, qui ad uenandum profectus permittit, ut canes sui noceant alienis auibus domesticis, puta gallinis, anatis, anseribus, & id genus alijs, aut quod sui equi, aut famuli notabile damnum inferant prædijs, aut satis per quæ transeunt, aut eorum fructibus & non uult restituere. Ostendit in summa de pœnit. & remiss. Omnibus de uenatione prædictis addo id, quod nemo hactenus attigit, & pauci confessorij (meo iudicio) aduertunt, uidelicet, quod Reges, & magnates prohibentes, ne feras palantes, quæ non sunt inclusa, occidantur a dominis prædiorum, quibus noceant, non excusantur a peccato per propositum restituendi damna etiam consequuta restitutione, magis quam excusatur fur, aut raptor per propositum restituendi, quod furatus fuerit, aut rapuerit, etiam sequuta restitutione. Quia licet per eiusmodi propositum, & restitutionem consecutam excusetur a peccato, quod admitteret non restituendo, nō tamen excusatur a peccato, quod admittit damnicando, aut capiendū aliena inuito domino. Aliud enim peccatum est damificare, furari, uel rapere, & aliud damnum illatum furto subtractum, uel raptum non restituere, & ita excusatus ab hoc, non excusatur ab illo, quia a diuersis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minoribus capit. ad audientiam. de eccl. Quare

Secunda pars Decret.

Quare qui p. feras, vel a. alia domestica, nocet pradiis proximi eo iniur, peccat mortaliter, etiam si postea cumularissime damnum restituat, & consequenter non solum oportet eum poenitere, & confiteri quod non sufficienter, uel non debito tempore restituerit damnum illarum, sed etiam quod intulerit illud iniur domino, quod concionatores predicare, & confessarii meminisse deberent.

126 Trigesimo secundo peccat, qui habet columbarium illicitum cum notabili aliorum pradiis, arg. c. si hos, de iniur. & l. si quadru. paup. fec. die. Dixi, Illicitum, quale est, si opportunis temporibus alimentum non prabeat, nec circum illud habet agros suos, in quibus sufficienter, saltem pro maiori parte columbarum alantur; nec qui tenet illud est paratus ad restituendum quodlibet damnum notabile, quod ille fecerint quando ei constituerit, nec unum damnum alio compensatur; puta, quia uicinus eius, cui suae columbarum nocent, non habet totidem, quae tantundem ei noceant. Quia concurrentibus aliquot horum tolerari potest, iuxta Paludan. in 4. lib. sentent. distinct. 15. questio. 2. Sanc. Anton. secunda parte tit. 2. capitul. 1. & com. non autem quando ex illis damnum notabile proximi nascitur, sicut nascitur ex columbariis aliquorum pradiis, qui nec serunt agros, nec vineas colunt, & habent columbaria columbis conferta, quae ex satis subditorum, vel uicinorum suorum uiuunt, qui contradicere ob metum maioris damni non audent, secundum Ioan. Maior. in praecitato 4. lib. sentent. dist. 15. q. 29. Quamquam (nostro iudicio) regulariter non peccant, qui columbaria habent, ubi non est lex, quae ibi prohibeat, & est consuetudo, quae id permittat, & populus non queritur, nec damnum notabile apparet attento, quod ad populi uitium pertinent, & aequae fere profunt stercoreando, quam noceant pascendo, & eas Reges tolerant, & si non essent columbae domesticae, essent palumbae siluaticae, ut sunt cornices, & aliae aues, quod optime Syluest. verb. restitutio 2. quaest. 4. insinuat.

127 Trigesimo tertio peccat, qui in suo columbario certa semina spargit, aut aliqua arte usus est, quae columbas ab alijs co-

lumbarijs ad suum pertraheret, cum obligatione restituendi, si paruitas eum non excusat, Med. in Cod. de restit. q. 3. Quod tamen limitandum uidetur, ut procedat tantum in eo, cuius principalis finis est alienas inescare, non autem in eo, qui principaliter intendit suas pascere, & retinere, ne alio euocentur, argum. l. si quis nec causam. ff. de reb. cred.

128 Trigesimo quarto peccat, qui sibi accipit, aut includit animalia aliena domestica etiam fugitiua, ut eorum lanam, plumas, aut oua in utilitatem suam conuertat, aut eis utatur, secundum Ioan. Maior. in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 5. Quia ob suam non desinunt esse, cuius erant. Galinarum. Insuper de rer. diuis. Idem dicendum est de accipiente animalia domania redire solita, ut sunt sues, apes, pauones, columbae, corui qui abeunt, & redeunt. Ecce de illo, qui accipit, aut occidit ea priusquam illam consuetudinem reuertendi amiserint. §. pauonum. & §. apium. Insuper de rer. diuis. l. naturalem. §. 1. & 2. ff. de acquir. rer. domin. Quae amissae uidentur, cum ad horas, & dies consuetas his redire desinunt, post quae accepta capientium sunt, iuxta gloss. l. de quibus. ff. de leg. Apes tamen, aut examina antequam in aluearijs includantur, & aliae aues ex alienis arboribus acceptae sunt accipientis, 129 qui per hoc furtum non committit etiam eas in alieno pradio accipiendo, priusquam ab ingressu eius, aut ab ascensu arboris a domino prohibeatur, immo nec si postea, licet tunc iniuriarum teneretur, l. naturalem. §. pauonum. & §. ceruos. ff. de acquir. rer. dom. Prohibitus autem uidetur tacite, si pradium est muro, aut sepe cinctum.

De participantibus in damno dato.

SUMMARIUM.

- 130 Damnum datum a multis diuisis, uel vni sub duce, uel sine illo.
131 Restitutionem debet, qui fauore, uel consilio impedit.
132 Consulens sua scientia ob hoc non multum confidat.

Dam-

De VII. praec. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 134

- 132 Damnum ad aliquid laudando, aut alias animat.
133 Ratum habens damnum suo nomine datum.
134 Ratificans suo nomine factum delicti semper poenitet.
Quia fingitur esse persona delinquens.
135 Testis nocens alij tacendo peruenit ad peccatum.
136 Metus instans a testificatione, & denunciantio ut excusat.
137 Monitus sub excommunicatione denunciantis, uel reuelare quid faciet.
138 Monitus reuelare ad plus tenetur, quam monitus denunciantis.
139 Custos ex officio ut plus tenetur, quam alius.
140 Index non cogitur restituere responsa priuato.
141 Damnum qui dat ministrans aliena facit, non. 138.
142 Furtum qui aliquid ab eo, qui illud dedisset, aut multa parat.
143 Damnum datum cum impensis, & interesse restituendum.
144 Confessarius cur furti non inuenit soluere impensas istas.
145 Damnum datum qui impedit Solentis illud impedire. Et qui inuit ad terrendum loca, si per inuicem damnum datur.

130 Trigesimo quinto peccat, qui cum multis adunatis sub uno Duce, sine, ut vulgus ait, Caporali, uel sine illo ad furandum aut damnificandum vadit, l. r. ff. si simil. fur. fecit. die. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.
Restituere autem non tenetur, nisi id, quod ad eum peruenit, & id cuius talis est furtum, quod sine ipso illud non fuisset illatum, ita quod si fuit causa totius, tenetur restituere totum alijs non restituentibus, & si partis partem, sicut posita sup. nu. 17. Unde si multi singularem uineam aliquam ingrediantur, alij aliorum ignari, & unusquisque suum racemum capiat, etiam quoad usque nullus in ea relinquitur, nullus eorum mortaliter peccat, nec restituere tenetur & multo minus tota multitudo, quia nullus eorum danum notabile facit, nec est causa, quo fieret, nec in id consentit.
131 Trigesimo sexto peccat, qui procurat, ut rex, aut magnas, aut iudex suum cuiquam tollat, uel ne cui quod sibi debetur restituatur, neue ad id debitor cogatur, quod multi magnates & familiares eorum, aduocati & procuratores sepe faciunt,

qui non solum mortaliter peccat, sed etiam restituere tenentur.

132 Trigesimo septimo, qui male consulit scienter & dolose, immo & si bona fide, sed non adhibitis studio & diligentia debitis, ad ueritatem assequendam. Quare, qui consulunt, caueant ne nimium suae scientiae uel prudentiae fidant.

Trigesimo octauo, qui alicuius acumen aut fortitudinem laudat, aut ignauiam & demissionem uituperat, quo eum ad damnum proximo inferendum mouet, & totum damnum restituere tenetur, quia ad id exhortari uidetur.

133 Trigesimo nono peccat, qui audiens aliquem alteri suo nomine nocuisse illud ratum & gratum habet, quia mandare uidetur, c. ratihabitione. de reg. iur. Quod solum intelligitur iuxta Angel. verb. furtum. §. 20. quando, qui nocuit, non nocuisse, nisi existimans eum, cuius nomine nocuit, illud ratum habiturum. Sed huic moderationi raro (nostro iudicio) locus erit. Quia raro, aut nunquam continget aliquem nomine alicuius nocere alteri, nisi existimantem illud gratum illi fore. Quamquam, si eius nomine factum non fuit, aut gratum illi non fuit, quatenus suo nomine factum est, licet opus in se illi placeat, ad nullam restitutionem tenetur quantum peccat, per cap. cum quis. de sent. excomm. lib. 6. & cap. ratihabitionem. c. ratam. de reg. iur. lib. 6.

Nec obstat, quod quidam ait, me dicere hic teneri ad restitutionem, qui nec tacite, nec expresse iussit occidi hominem, sed pro rato habuit, quia ratihabitione equi pollet mandato. Cuius contrarium aliter tenendum. Non, inquam obstat, quia respondetur primo, me non loqui de homicidio in specie, ut ipse imponit, quamuis in genere loquar de nocente, cuius species est homicidium.

Secundo, quod meum dictum est firmiter. Tum per illam regulam iuris lib. 6. Ratihabitionem retrahit, & mandato comparari, & regulam, hoc iure, §. Deceit, qui mandant, uel ratum habuit. ff. eo. Et palam mandantem delictum teneri ad restitutionem, ut dictum est sup. eo. c. nu. 14. Tum quod praefata regula non solum habent locum in contractibus & in iudicijs, sed & in maleficijs, & delictis, ut huius glo. recepta per oes in.

Secunda pars Decret.

in d. c. rati habilem saltem illis, qui alium fieri possunt, ut Dynus receptus ait in dicta regu. rati habilem, immo. & in alijs, nisi quoniam ad effectum fruendi libidine, ut pulchre de iure probat Conarruuias in Cle. 1. 3. par. 5. i. nume. 5. de homic. Tum quod rati habitio non solum habet vim augendi peccatum, ut ait is, qui contra nos opponit, sed etiam faciem di incidere quem in penam. Casus est in cap. cum quis de sent. excommu. lib. 6. quod determinat, cum qui ratificat percussione clericum nomine suo factam incidere in penam excommunicationis ipso iure. Tum quia facilius & fortius obligatur quis ad restituendum damnum, quam ad subeundum penam. Hanc enim non tenetur regulariter subire in foro conscientie, nec in exteriori antequam condemnatur, restituere autem sic, ut supra dictum est. Tum quod omnis ratificans delictum suo nomine factum, est puniendus pena, licet non semper, ordinaria, ut late probat prefatus Conarruuias ubi supra. Tum quod ratificans rem suo nomine acceptam, vel iniustam acceptionem, fingitur accepisse propter suam ratificationem, & ita non solum peccat, quia placet peccatum, sed quia sit persona peccantis, & accipientis, secundum totam utriusque iuris prudentiam, quod non aduertit prefatus religiosus, qui contra nos opponit. Per quod tollitur eius ratio, & consequenter ille qui ratificat incendium domus alienius, nomine suo factum, magis tenetur ad restitutionem domus incense, quam ad subeundam penam a iure, vel iudice infligendam.

134. Quadragesimo, qui testis a iudice legitime interrogatus, non sciret tale furtum, sciens tacet, & ob illud damnificatus suum non recuperat, & restituere tenetur, c. 1. de crimi. fal. Si non tacet propter metum alienius periculi sui statum, aut personam, aut bonorum, iuxta S. Anto. 2. par. titu. 1. c. 19. §. 7. & arg. cap. quisquis. 11. q. 2. Syluell. uerb. restitutio. 2. q. 6. Notandum tamen est, quod si episcopus monuerit sub excommunicatione, ut denuncient qui nonerint illud, is, qui metu tacuit, tenetur parere, sed non quoad ultimum iuxta ordinem correctionis euan-

gelice moneat, & inducere debet, ut parati lesse satisfaciatur, & si fur satisfecerit, eum denunciare non debet, nec etiam si non satisfaceret, si illud probare non potest, quia quando precipitur, ut, qui talem rem scit, eam per denunciationem manifestet, intelligitur de eo, quod scit, & probare potest, ut diximus copiosius, quam alij in rep. c. inter uerba. 11. q. 3. concl. 6. Sed si admonitus, satisfacere nolle, & admonitor probare potest, denunciare debet, quia alias peccaret, & excommunicationem incurreret, & teneretur restituere damnificato, de suo, quod ob suum silentium recuperare omisit, lo. de Ana. in c. qui cum fure de fur. nisi ob istum metum taceat, ut proxime dictum est. Per quod respondetur ad noue questionem, si An uxor, filius aut cognatus alienius delinquentis, abscondens aliqua eius bona in aliquo monasterio, aut alio loco, ne a iudicibus sequantur, teneatur ipsi, uel alij eius rei conscij, manifestare illa propter excommunicationem, aut iuramentum, quibus iubentur id facere. Respondetur. n. potest, quod non, si omnia abscondita pertineant ad compensandum debitum dotis, uel aliud, aliqui autem sic. Oportet autem cauere, ne iterum peti possit id ad quod abscondita sufficiunt, instar illius, qui clam accipit aliquid de bonis creditoris, in sui debiti compensationem, de quo supra. nu. 113. Aduertendum tamen supradicta procedere in monito denunciare, & non in monito testificari, uel reuelare. is. n. tenetur id facere iuxta cap. ad nostram. 2. cum ei adnotat, per Pan. & alios de iureiur. prefertim si index post semiplenam probationem coram ipso factam, eam supplendam precipit, ut qui illud scit ad testificandum ueniat, iuxta c. fin. de iureiur. quia illi non precipitur, ut denunciet, sed ut testificetur. Ang. uerb. denunciatio. §. 3. nisi sit persona a testificando eo casu excusata ob cognationem, uel aliam causam, de quo infra ca. 25. nu. 47. & sequenti dicitur.

136. Quadragesimo septimo peccat, qui constitutus, custos ciuitatis, aut agri non obstat damno notabili, quod fieri uidebat saltem clamando cum obligatione restituendi in solidum, per dicta supra eo. nu. 122. Quamvis qui ad id ex officio non tene-

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 135

tur, licet peccet malitiose tacendo: restituere tamen non tenetur, per dicta ibidem. Immo nec peccaret, si absque malitia per negligentiam, aut modestiam non se ingerendi negotijs alienis, id facere omittit. Sed, si ex officio, aut dignitate tenetur impedire, & administrare iustitiam, quia est princeps, aut iudex, peccat, & restituere tenetur, iuxta mentem sancti Thome. 2. 2. q. 62. art. 7. & supra eodem nume. 18. adiunctis etiam ijs, quæ S. Anto. & Ang. dicunt, & quæ nostri scribunt in c. quantu. de sent. excomm. & nox in c. inter uerba. 11. q. 3. conclus. 6. diximus.

Quadragesimo secundo peccat, qui iudex non facit parti damnum restitui, cum possit, siue sit reipub. siue personæ particularis, cum obligatione restituendi, iuxta Secutum communiter receptum in 4. lib. fem. dist. 15. q. 2.

137. Quadragesimo tertio peccat, qui curator, procurator, & alienorum negotiorum gestor, administrator bonorum alienorum, & filius, qui res sui patris tractat, qui nomine sui principalis, & ob eius utilitatem alicui damnum notabile infert, & ad restitutionem in solidum tenetur, si principales non restituant, & ex eorum bonis restituere potest, si adhuc eorundem administrationem retinet, & prudenter faciet restituendo, ita ut ab ipso postea domini reposcere non possint. Et si iam dictam administrationem non habet, & est adeo inops, ut satisfacere non possit, debet dicere principalibus, si ignorant, & satisfaciunt. Et si illi restituere noluerint, tenetur restituere, si potest: occulte tamen poterit accipere de eorum bonis tantumdem quo satisfaciatur, obseruatis conditionibus seruandis ab ijs, qui occulte sua debita recuperant, quæ postea fuerunt supra eod. cap. titu. 13.

138. Quadragesimo quarto peccat, qui occulte aliquid accipit ab eo, cui non displiceret acceptio sibi nota, sed occulta sit. is. licet peccet venialiter, non tamen mortaliter. Quia eius acceptio, aut retentio non est contra uoluntatem domini, sed modus solum accipiendi, quod ad peccandum mortaliter non sufficit, ut definitur bene in Adr. in 4. de restit. & Caiet. in summa uerb. furtum. Id quod sæpe filij ob uerecundiam parentum faciunt. Sci-

uietiam, & famuli accipientes a suis dominis panem & fructus, quibus vescantur, credentes dominum illa concessurum esse, si ab illo peterent, aut si illic inuenirentur, quamuis nollet, ut se in seio acciperet.

139. Dixi. Quibus vescantur. Nam qui caperent ad donandum uel uendendum alteri, ut solent aliqui panem coctum, uinum, aut triticum, aut alia similia, mortaliter peccarent, & tenerentur restituere, quia non solum modus, sed ipsum factum inuito domino fit. Qui tamen minutatim uno die quid exiguum, puta quadrante, seu quattrinum, & alijs multis diebus singulis tantundem caperent, nulla uice peccarent, nisi uenialiter, etiam si totaliter accepta ad notabilem quantitatem crescerent: modo iam inde a principio, uel postea non habuissent animu furandi notabilem quantitatem per illa parua furta. siue tamen cum hoc animo, siue sine illo perueniatur ad quantitatem notabilem, restituenda uidetur illa. Quo fit, ut inueniri possint furta solū uenialia, quæ obligent ad restitutionem sub pena peccati mortalis. Quæ limbo procedere in eo, qui continuatione tempore sine magnis interuallis illam notabilem quantitatem conflaret, non enim dicerem teneri ad restituendum sub pena peccati mortalis illos famulos, qui aliquot diebus mensis aliquot eiusmodi facerent, & post alium, uel duos menses totidem, & post aliquot alios totidem &c. ita quod in fine trium uel quattuor annorum conflarent summam etiam duplo maiorem, quam sit illa, quæ semel accepta peccatum, & restituendi necessitatem induceret sub pena peccati mortalis, etiam postquam perueniret ad notabilem quantitatem, si non quam percipiendo illa parua intendit peruenire ad illam, ratione illa firma, quod ceteris paribus magis peccat, qui capit, quam qui retinet c. i. p. de restit. spolia. & quod qui capit illa parua sine intentione perueniendi ad quantitatem notabilem non peccat plasmquam uenialiter. Ergo nec retinendo illa.

140. Ad dubium autem a quodam hic nobis propositum, scilicet. An fur teneatur restituere impensas, quas furtum passus fecit in querenda re sibi furto subtracta? Respon.

Secunda pars Decret.

Respondeo, quod sic eas, quas vir prudens, & bonus facere debuisset; quia earum causa fuit, & non solum fur, sed etiam quilibet alius malefactor teneretur ad interesse damni, etiam extrinsecum, l. qui tabulas. & l. i. c. si. ff. de furt. & gl. recepta in l. i. verb. casibus, & verb. consequenter. C. de sent. quæ pro eo, quod int. prof. Roganti autem, cur confessarij non obligant eos ad illud restituendum, responderi potest, quia forte non est confessum eis tale damnum consequutum, aut probabiliter credidit damnum passos contentos fore restituto principali quod sufficeret, ut censetur restitutum, arg. l. i. ff. qui satisd. cogant.

Quadragesimo quinto peccat, qui impedit aliquem euntem ad impediendum damnum, quod tertius inferre volebat quarto, & ad restitutionem teneretur, licet aliter non iunaret tertium; quia impediendo opiculaturum, indirecte videtur iunare nociturum, ut recte innuit Medina in Cod. de restit. sol. 39. Peccaret etiam cum obligatione restituendi, qui aliquos amicos, aut famulos mitteret ensibus districtis ad terrefaciendum, aut ad alium iocum, aut ludum, si ex eo damnum sequeretur, nisi adhibeat diligentiam debitam, ne damnum notabile fieret, arg. e. presbyterum, & cap. lator. & ap. continebatur, de homic.

De peccatis patrum circa bona filiorum.

SUMMARIUM.

- 141 Peculium filiorum quadruplex. & seqq.
- 142 Clerici quibus quasita sint quasi castrensis.
- 143 Pater an solus filij succedat.
- 144 Donatio facta a patre, quæ valet. & in duobus sequentibus.
- 145 Filius seruens patri quale mixtum peculium habeat.
- 146 Donatio a patre filio facta quatenus reuocanda.
- 147 Filius, qui plus alijs patri seruit, quid plus habeat.
- 148 Donatio coniugii facta coniugi, quæ valet.
- 149 Legatum a patre relictum filio, cui deest illi.

betur, ut compensatur.

151 Patri heredes quod damnum datum filio restituent.

152 Filia renuntiatio cum enormi laesione, & valet.

141 **Q**uadragesimo sexto peccat mortali ter, qui pater tractat, aut dat bona filiorum suorum aliquo modo indebito infrascripto, nu. 151. cū obligatione restituendi, de qua ibi. Pro quorum intellectu, octo præsuppono.

Primum, quod quattuor bonorum genera, aut peculiorum filij viuentibus parentibus habere possunt; scilicet castrensis, quasi castrensis, aduentitia, & profectitia.

Secundum, quod castrense est, quod filius in bello acquirit, l. castrense. ff. de castrensi pec. cum ei adnota. & in rubri. C. eod. & hæc bona solius filij sunt, tam quoad vsumfructum, quam dominium, & in eis pater nihil habet, secundum omnes. l. si. C. de inoff. test. l. i. §. si ad Maced. Barto. in l. si forte. ff. de castren. pecu. in trac. de duob. fratrib.

142 Tertium, quod quasi castrense est, quod filius familias acquirit per officium aliquod publicum; puta Medici, Advocati, Scribæ, aut Magistri in aliqua septem artium liberalium, aut quouis alio publico, propter quod stipendium publicum accipit, per beneficium Regis, vel Regine, l. cum multa. C. de bonis, quæ libe. & quod clerici suo officio clericali, aut suis beneficijs curam animarum habentibus, aut non habentibus cum administratione, aut sine ea acquirunt; quoniam etiam qualibet alia bona clericorum, saltem quæ acquirunt post clericatum, iure communi sunt quasi castrensis, auth. presbyteros. C. de episc. & cler. secundum Host. Panor. & commu. in c. quia nov. de testa. & c. constitutus. de restit. in inte. In quibus nil plus habet iuris pater, quam in castrensis, l. non solum. C. de bon. quæ libe. quod an de consuetudine seruetur, infra dicetur.

143 Quartum, quod peculium aduentitiū est peculium filij familias non castrense, nec quasi castrense, aliunde quam a patre, & ex bonis eius, & ob gratiam illius principaliter habitum; qualia sunt bona illi

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 136

illi hereditario iure a matre, aut a suis cognatis aut amicis, & suo labore, industria aut fauente fortuna patris, per notata, ubi sup. In his bonis, aut pecunijs propecta est filij, & vsumfructus patris, quam alia vult regulariter, d. l. & non solum. l. cum oportet. C. de bon. quæ lib. nisi, cum qui donauit, aut reliquit filio, netuit, ne patri quæreretur vsumfructus, auth. excipitur, eo. tit. & in casu auth. idem, eo. tit. & cum in bonis filij sui cum fratre succedat finis communis, auth. item. C. eo.

Dixi, iure communem, nam secundum leges Regni Castellæ solus pater filio succedit per l. 6. & 7. Tauri, & etiam secundum leges Lusitanie tit. 25. lib. 4. ordin. quamvis fratres habeat, nec ad diuidendum inter reliquos fratres teneretur, secundum omnes. l. fin. C. de colla. & l. cum antiquis. C. de inoff. test.

144 Peculium vero profectitiū est peculium filij familias habitum a patre, aut eius causa, & de eius bonis, nec ad bellum, nec ad officia publica pertinent. & in his tam proprietas, quam vsumfructus est patris. Nobis tamen videtur esse aliquod mixtum, partim aduentitiū, partim profectitiū, scilicet, quod filius suo labore & industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit, quidquid dicat Sylu. Nam quamvis recte dicatur quod quidquid filius ex illis bonis acquirit, aut patri, acquirit, aut furatur, quod tamen filius ob suum laborem, & industriam promeretur, eius est, & tanto plus, quam ceteri fratres debet habere de bonis paternis, quanto plus, quam illi, in eis quærendis laborauit, aut certe tantum quantum mercedis solui debet alij extraneo, qui tantundem laboraret, aut potius dimidium eorum, quæ de bonis, & pecunia etiam clandestine accepta per suam industriam lucratur, per singularem doctrinam Bar. in l. i. §. nec castrense. ff. de colla. bon. quam plurimorum auctoritate folcit Decius in l. illud. C. de colla. a nu. 10. quod intelligendum est concurrentibus duobus. Alterum est, quod filius patrem sustentare non teneatur, quia habet unde alatur, l. si quis a liberis, §. idem. ff. de lib. agnos. & l. Nescimus. ff. de nego. gest. & l. alimentum. C. eo. cum eis adno. per glo. & doct. Alterum, quod expresse, aut tacite protelle-

tur se eo animo seruire, ut pater ob suam operam, & laborem det ei tantum, quantum alteri extraneo dare deberet, si ipse ei non seruiret. Meritum etiam filij prædictum attendi potest ad esse æqui, quod pater donare, aut relinquere poterit tantum plus ei quam eius fratribus, quantum alicui extraneo ob similia merita dare deberet, ita quod id non computetur in sua legitima, iuxta mentem Bar. in l. i. §. castrensis. ff. de castren. pec. & l. si donatio. C. de colla. Et quamquam hæc duo dicta colligantur ex eo, quod statim in eo. c. nu. seq. & nu. 143. dicitur, usum tamen est hic declarare, quia res quotidiana, & parum ab alijs resoluta.

145 Quintum, donationem a patre factam filio qui est sub ipsius potestate, non ualere, nec ab illo factam patri, quia pro una & eadem persona reputantur. l. fin. C. de impub. nisi. Primo, facta a patre in dotem, aut matrimonium l. Pomponius. ff. famil. ereis. & ff. de colla. dor. per totum. Secundum, mobiliū facta pro bello. C. fam. ereis. l. 4. Tertio, usufructus quem in bonis filij aduentitijs habet pater, ut in l. cum oportet, & l. non solum. §. si autem. C. de bon. quæ lib. Quarto, facta pro meritis & seruitijs in tantum, quantum pater dare alicui extraneo ob similia merita teneretur, iuxta Bar. communiter receptum. l. 2. §. castrensis. ff. de castren. pecu. & l. si donatio. C. de colla. & l. frater a fratre. ff. de eod. indeb. Et in foro conscientie sufficit ea esse uera, arg. not. in c. iura. & cap. is qui. de spons. Sed in foro exteriori probari debet, nec sufficit patrem dicere ea vera esse, iuxta eundem in l. si forte. de ca. pec.

146 Quia fides non habetur dicenti de se alium benemeritum esse, quod id requiritur ad hoc, ut iure aliquid facere possit, qualis est hæc donatio, iuxta eundem & communem. Et cum dubitatur, an pater filio donet ob merita, uel ob meram liberalitatem, præsumendum est dare ob merita si antecesserunt, & alias ob liberalitatem, iuxta gl. cōiter receptam in d. l. si donatio. C. de colla. Quinto, facta in omnibus casibus, i quibus donatio a marito facta uxori suæ, aut ab uxore facta marito ualeat, 147 qui referunt int. nu. 150. Quia iuxta doctissimū Azonē i summa de don. donatio inter maritum, & uxore, & donatio inter patrem

Secunda pars Decret.

paterem, & filium communiter equiparantur. Notandum tamen est, quod donatio patris, & matris facta filio, quæ non est remuneratoria, quamlibet valeat, aut eorum morte confirmetur, quia in uita non reuocantur, si tamen excedat quantitatem de qua partes libere disponere possunt, iuxta varias leges diversorum regnorum, quas statim citabimus, & legitimæ reliquorum filiorum præiudicat, reuocanda est, quantum opus fuerit ad præiudici eorum excusandum. l. i. C. de inoff. don.

148 Sextum, quod si unus filius patri suo seruit, & alij non, quamuis pater pro remuneratione eius meritorum dare possit, quanti illa merita ualent, & quantum extraneo alicui dedisset, si tamen non daretur filius in uita cum patre conuenit, ut merita remunerarentur, saltem ut extraneo, nec protestatur se ab eo, aut eo mortuo, ab eius heredibus petiturum, a suis fratribus heredibus remunerationem aliquam ratione suorum meritorum poscere non potest, quia illud amore filiali facere censetur, ar. l. Nescennium. ff. de neg. gest. l. i. & l. alimenta. C. eq.

149 Septimum, quod donatio a marito facta uxori, aut ab uxore marito post contractum matrimonium de presenti, aut ante, pro tempore, quo contractum iam fuerit, non valet, & donator antequam moriatur cum liberet reuocare potest. l. i. de do. inter vir. & uxo. quamuis sit per tertiam personam, per modum remissionis debiti. l. si sponsus. ff. eo. excepto quando Imperator, aut Rex donat Imperatrici, aut Regine, aut illa illi. C. eod. l. pen. Et quando donatur pecunia pro restaurandis rebus igne absumptis. ff. eo. l. quod si vir. Et quando donator pauperior ob talem donationem non efficitur, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non sit ditior, quamuis donator pauperior fiat. Et quando donatur pro tempore, in quo matrimonium perficitur, si ut res fiat mariti, aut uxoris, quando alter eorum morietur, l. sed interim. ff. eo. Et quando donatio sit mortis causa, ut donatarius post mortem donatoris id habeat, ut in d. l. sed interim. modo se in uita reuocandi facultate non priuet, secundum gl. d. l. sed interim. Et quando uxor marito donat ad aliquem honorem, aut

dignitatem consequendam. l. quod adipsam. ff. eod. Et quando maritus extante matrimonio, uxori omnem dotem promissam, aut aliquam eius partem remittit. gl. sing. & ibi Cyn. & Bal. in l. si constante. de dona. ante nup. remissio tamen alterius debiti non valet. Et quando maritus uxori suæ in mensem, aut annum, aut quamdiu superstes fuerit, pro victu suo, & suorum certum quid pro aestimatione fructuum dotis, & non amplius deputat, ut tenet glossa in l. ex animo. ff. de dona. inter uirum & uxo. per illum text.

Octauum, quod pater, qui legatū aliquod filij, cui debebat dotem, relinquit, uidetur relinquere in solutione, aut in partem solutionis illius, ea, qui abstulerit. 12. q. 2. quia est debitum, quod lege debetur.

151 Quadragesimo septimo infertur peccare mortifere patrem, accipiendo sibi uel alteri aliquod notabile a suo filio fam. ex bonis castrensibus, aut fructibus eorum cum obligatione restituendi. arg. e. quia abstulerit. 12. q. 2.

Quadragesimo octauo peccat pater accipiendo sibi, uel alteri aliquid notabile quo ad proprietatem de bonis aduentitijs sui filij familias, uel administrando eam male, ut notabiliter latur, siue usufructum habeat, siue non, quo casu alij fratres heredes post obitum patris damnum illud, cum bona inter se diuiserint, restitue tenebuntur. Sed si pater usufructum eiusmodi bonorum habebat, & non damificauit proprietatem, sed solum fructus illorum, nec fratres ob illud ad aliquam restitutionem tenentur. Ang. verb. peculium. §. 24. Syluest. eo. verb. quæst. 15.

152 Quadragesimo nono peccat pater, qui inducit per metum saltem reuerentiale, aut dolum, & fraudem suum filium, uel filiam, ut suæ legitimæ, uel patrimonij renunciet cum iuramento se contentam fore dote minore legitima, obligatione restituendi. arg. a contrario, e. quamuis ubi Dominic. & alij de pact. lib. 6.

Dixi. Per metum, aut fraudem, quia si sponte id faceret, teneretur ad seruandum iuramentum etiam si enormiter, ne etiam enormissime laderetur in foro conscientie, quamuis non in exteriori, quia ex tali damno dolus, aut fraus præsumitur, secundum Petrum de Anch. in consil. 38. &

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 137

38. & in reg. accessorium. de reg. iur. lib. 6. & late Dec. consil. 180. quæ tamen præsumptio in foro conscientie cessat. iuxta notationem in eis qui, & e. tua. de spons. Quæ distinctione contrariæ opiniones relatæ p. Dec. in d. consil. 180. & 192. componi possent.

De peccatis mariti, & uxoris contra septimum præceptum.

SUMMARIUM.

- 153 Maritus, ut peccat accipiendo ex bonis uxoris sua parapherna.
- 153 Uxor, ut peccat capiens ex bonis mariti etiam ad pia nisi octo casibus, & seq.
- 153 Paraphernalia bona, quæ sunt.
- 153 Eleemosynam octo casibus uxor largiri potest & seq.
- 155 Dote tota uxori reddenda, licet ornatus eius fuerit nimis.
- 155 Maritus cur non noceat uxori in paraphernis, ut in lucris.
- 155 Uxor etiam ualde dotata non potest donare qd. scuta.
- 155 Maritus sine uxore quid potest, ubi omnia bona communicantur.

153 **Q**uinquagesimo peccat mortaliter maritus, qui sibi, aut alteri accipit aliquid notabile ex bonis, quæ præter dotem uxor habet, quæ Græco uocabulo parapherna appellat lex ult. C. de pact. conuen. nam alieno contra ius usurpat. Bona parapherna sunt: quæ uxor sibi reueruat præter dotem, quam marito pro oneribus matrimonij dedit. l. si ergo §. dotis. ff. de iur. dot.

Quinquagesimo primo, quæ uxor sibi aut alteri accipit ex bonis mariti aliquid notabile contra eius uoluntatem pro cognatis, ludis, pigmentis, & id genus alijs cum obligatione restituendi. S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 1. quia nec eleemosynam ex bonis mariti, aut communibus absque eius licentia dare potest, nisi primo extreme egenti, cauendo tamen, ne ob id maritus egeat extreme. e. pasc. 86. dist. Secundo, ubi consuetudo regionis haberet, quæ uxor eleemosynam panis, aut uini largiantur. ibi. n. credere potest, id placitum marito, quamuis expresse id prohibeat, quia Op. Nauar. Tom. II.

verisimile est id maritum facere, nec eleemosynas extra modum consuetum tribuat. Si autem crederet eum uere nolle ut etiam consuetam, & moderatam faciat, debet se ab ea facienda abstinere, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 19. §. 1. arg. cap. per tuas. 3. de simon. Tertio, cum facit ad euitandum aliquod damnum mariti temerarium, ut Abigail. 1. Reg. 22. fecit. Et eadem ratione immo fortiori, si eam facit ad ipsius damnum spirituale euitandum, ut cum maritus est malignus, & illa moderate largitur, ut Deus eum illuminet, & ad penitentiam conuertat, modo sine eius scandalo faciat. argum. cap. nihil. de præf. Quarto, si maritus est amens. Quinto, si maritus est absens, quia tunc administratio domus ad eam spectat, nisi per illum, aut superiorem aliter statuatur. Palin 4. li. sent. d. 15. q. 3. art. 6. cõcl. 2. Sed quia nec eius dicta, nec ratio iure firmo nituntur, uerius est eam in his duobus casibus non posse dare ad summum plus, quam eius maritus mentis compos, & preles largiri solebat. Sexto, cum maritus pro eius victu certum quid illi deputat, & ex eo parcus uiuendo relinquat aliqua in pauperes eroganda, iuxta eundem ubi sup. Septimo, si habet bona parapherna, de quibus ad uoluntatem uxor statuere potest, nisi ubi consuetudo & statuta prouincie aliter decernerent. Octauo, si dedit marito dotem ad sustentandum sufficientem, & nihilominus nouit aliquam artem texendi, aut suendi, aut acu pingendi, vendendi, emendi, aut aliam similem, qua non deferendo debitam domus administrationem lucratur. Quo possent conciliari opiniones contrariæ gl. l. licet. ff. de oper. lib. & Theologorum S. Th. Richa. & Palu. ubi sup. Siquidem ex ita lucratu libere impedire potest, ut sentit Bar. in l. Caio. ff. de alim. & cib. l. modo (ut sancte dixit Alesius) sua familia eo non indigeat, quia de præcepto charitatis primum domesticis subueniendum est, caput. non satis. 86. dist. si præses. C. de ser. & aqua. & modo lucra non sint communia inter maritum & uxorem, & administratio sit marito reueruata, ut communiter sunt in omnibus Hispaniæ Regnis.

Adnotandum tamen, quod, si maritus est prodigus, uel decoctor, potest licite

Secunda pars Decret.

uxor accipere etiam aliqua, ut necessitatibus tempore, domui suae provideat, adeo quod marito etiam id imperanti, non teneatur omnia, quae habet, illi tradere, Ang. verb. furtum.

155 Ad noue autem hic quaesitum, respondimus affirmative, quod etiam in foro conscientiae potest uxor totam dotem repetere mortuo marito, esto, quod ille multa superflua impendisset in eam alendo, & ornando, quia iura cum onere conseruandi eam uxori faciunt eum dominum eius, l. doce ancillam. C. de rei vend. & l. in reb. C. de int. dot. & c. per ueltras. de do. int. vir. & vx. & alia, quae tunc attulimus.

Ad alterum hic noue quaesitum, respondimus, quod maritus tenetur restituere uxori, non solum dotem integram, sed etiam ea, quae bene, vel male impendit de eius bonis paraphernis, non tamen, quae de lucris communibus, quoniam illa sola, quae tempore diuortij inueniuntur lucrifacta, censentur lucra, reliqua enim licet pro dimidio lucrificerent uxori, lucrifiant tamen reuocabiliter, ita quod maritus, ad quem spectabat libera illorum administratio, potuit bene, vel male administrando illa, sibi & uxori reuocare, ut tradit Io. Lup. in rub. de don. inter vir. & uxo.

Ad tertium noue quaesitum respondimus, quod, uxor, etiam si maximam dotem dederit marito, non potest absque eius licentia dare de illa 40. aureos etiam ei, qui eam lactauit. Nec obstant citata in contrarium de pupillo, quem uiuit non teneri ad restituendum ea, quae de suis bonis clam tutore impendit. nec deponentem, qui de rebus a se depositis clam depositario idem facit, quia uterque horum tenetur ad imputandum illud sibi in redditione rationum, quod effectus est restituere, arg. c. veniens. 2. cum similibus, de testib. Nec refert, an minutatim iteratis uicibus una eos dederit, et ab initio 40. dare statuerit, per dicta sup. eo. nu. 140.

Ad alia quattuor noue hic quaesita, sic in summa respondimus. Primo, quod etiam in Portugallia, ubi ipso iure omnia bona mariti, & uxoris communicantur, donatio mariti de mobilibus, etiam sine uxoris consensu ualeat, quoniam apud maritum est tota administratio bonorum, & potest solus regulariter alienare mobilia, licet

non immobilia, iuxta tit. 6. lib. 4. ad fin. & tit. 8. lib. 4. ord. Lusitaniae. Secundo, quod tenetur tamen computare illa in parte in suam, immo, & facere, quod uxori suae id innotescat, ut in partitione tantundem plus sibi cedat, per predicta. Tertio, quod donatarius qui credit, maritum non manifestaturum id uxori, nec in sua parte clam illa donatum computaturum, tenetur ea eius rei admonere. Quarto, quod idem est dicendum de marito, qui in terris ubi lucra sunt communia, donat aliqua clam uxori suae, quia, licet impensa eius prouida, vel prodiga, diminuat lucra, non tamen id facit donatio, quae illi non permittitur sicut illa.

De peccatis filiorum circa bona paterna.

S V M M A R I V M.

- 156 Filius, qui de bonis paternis, patre nolente aliquid accipit.
- 157 Vel ea nolente, vel donante ultra legitimam.
- 158 Filius fructus fructibus, vel pecunia patris, clam fratribus, & seq.
- 158 Legitimam filiorum uaria in Sordis regit.
- 159 Filius studiorum impensam a patre factam an & seq.
- 159 Filius legitimam non minuit ornatus sibi patre datus.
- 159 Filius quae alimenta studij computat in legitimam.
- 162 Filius donatum patris intuitu nolentem conferre, nec fratris impensas studij soluere, nec perditam ludo, vel in penam delicti computat in legitimam, & seq.
- 171 Filius lucra de patris pecunia facta, & seq.
- 175 Uxor quorum uocalium dominas quorum & seq.

156 **Q**uinquagesimo secundo. peccat filius, qui aliquid notabile ex bonis patris contra eius voluntatem accipit. Quia filius nullum ius in bonis patris uiuentis habet, quam quod debet uti ex eis, si suis non potest. l. si quis a liberis. §. idem. ff. de lib. agnoscent. Et ita quod ex eis acceperit, patri, aut saltem eius heredibus, singulis pro rata restituere debet.

De VII. praec. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 138

debet, nisi pater uiuens illud ei condonarit, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 1. etiam si bona, ex quibus id accipit foret sua aduentitia, aut profectitia, per supra dicta cod. c. nu. 153. Et etiam si accipiat ad eleemosynam dandam non egenti ex reme, immo & si ad dandam egenti extreme, si eius necessitati mutuo subuenire potuisset per supra dicta eod. cap. num. 90. Potest etiam licite accipere quando probabilius conijcit patrem suum eo contentum fore, ut cum de eius licentia peregrinatur, aut in peregrinis gymnasijs uersatur, tunc enim probabiliter credere potest, etiam habitum patrem eleemosynas illas, quas instar sui similia facit, arg. l. si longius. ff. de iudic. cum ei adnotat. Potest etiam cum bona ipsius aduentitia ad eum spectant, etiam quo ad usum fructum, cuiusmodi sunt in casibus relatis supra eo. c. nu. 143.

158 Quinquagesimo tertio, qui filius accipit sibi uel alteri ex bonis patris datis sibi in peculium profectitum, uel ex fructibus eorum, uel ex fructibus aduentitiorum pertinentibus ad patrem, immo uel ex ipsius bonis cum praedictio usufructus patris contra eius uoluntatem, uel cum eius uoluntate plus, quam pater donare potest, eo quod excederet suam legitimam, & quantitatem, quam pater eulibet extraneo relinquere potest, quod interdum iure communi sunt duae tertiae partes, & interdum dimidia, auth. de tri. & semil. colla. 3. & auth. nonnullima. C. de inoffi. test. & iuxta leges Regnorum Lusitaniae, tertia, lib. 4. ordina. tit. 70. & Regnorum Castellae quinta, lib. 8. adiuncta l. 15. Taur., & etiam tertia ad donandum ea, quibus alijs uolet. Et si mortuo patre illud plus non uult in diuisione conferre cum suis fratribus, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi per supra dicta iura. Idem est si ultra legitimam per donationem patris inuoluntariam aliquid accipit.

Quinquagesimo quarto, qui filius accipit fructus ex aliquibus bonis sui patris uiuentis de consensu eius, & post mortem eius non uult in diuisionem cum ceteris fratribus illos conferre, nisi pater permittat, & consentiat eos accipi ab eo animo remunerandi eius merita, intra tamen quantitatem quam ei donare pot. Bart.

in tras. de duob. fratrib. num. 1. & 2. quod ipsum etiam est dicendum de pecunia, quam in peculium profectitum a patre accipit, secundum mentem Bar. ubi supra. Idem quoque dicendum de eo, quod pater nomine filij emerat, cum id labore, atque industria sua alius promeritus esset, l. filij. ff. famil. hercil.

159 Quinquagesimo quinto, qui filius non uult conferre ea, quae pater ipsi emit, sed uiuens non tradidit, quamuis sint libri, arma, aut alia, quae si traderetur uiuente patre, bona castrensia, aut quasi castrensia fierent, quo ad proprietatem & usufructum, quia omnino patris remanent, & sic inter fratres diuidentur, licet tempore, quo talia pater emit, filius iam esset doctor, aut miles, nam quo illa fierent bona castrensia, aut quasi castrensia, necesse est ut in uita patris ea tradantur, l. 1. C. de castren. pecu. Bar. in d. tract. nu. 16. Et idem dicendum est de libris, quos pater emit, & tradidit filio, qui uersabatur in litterarum studijs, si doctor effectus, aut iam emancipatus non erat, quia non fuerunt facta bona quasi castrensia. Verum est tamen, non teneri accipere illa, secundum estimationem, qua empti fuerunt, si nunc minoris aestimantur iuxta gl. in l. illud. C. de colla. ab omnibus recepta nec etiam pluribus, si eorum aestimatio creuit, iuxta Raphaellem, cuius contrarium tenet Ludo. Roma. quod uerius nobis uidetur, arg. l. secundum naturam. ff. de re. iur. cap. qui sentit. eo. tit. lib. 6.

160 Ad noue hic quaesitum respondimus, quod filius non tenetur conferre illa, quae cum eo prae ceteris pater impendit in uestitu, cibo, & equitatu, quia id non est donatio, saltem talis, quae in legitima computari debeat, nisi cum pater donauit ei aliquam summam, ut per ea pro libito disponeret, ipse suo arbitrio in praedictis impedit, quia conferret eam ut alias donationes iuxta l. 17. & 18. Tauri.

Adde, quod si pater filij nulla bona habebat, & aluit eum in studijs litterarum, non tenetur in parte suae legitimae computare alimenta, quae ibi accepit. Sed sic, si pater penes se peculium castrense, aut quasi castrense filij habebat, quia putatur eum aluisse tanquam administrator bonorum eius iuxta Bar. ubi sup. art. d. l. C. de

dot. promiss. Quinquagimo sexto peccat, qui filius, id quod de patris pecunia lucratu est, eo mortuo non vult conferre, cum obligatione restituendi prater partem lucri, quam suo labore, & industria meruit, ut quilibet extraneus meruisset precedente protestatione expressa, vel tacita, per predicta eo. c. nu. 144. & seq. & num. 148. & 158. facit h. fin. C. de colla. & Bart. in d. tract. nu. 23. Quia eam conferre non tenetur per predicta, quia pars regulariter est dimidium eius, quod lucra fecit, secundum Bart. in l. 1. §. nec caste esse. ff. de col. bon. quem plurimorum auctoritate fulcit Dec. in l. illud. C. de coll. ut diximus supra. nu. 161.

161 Quinquagesimo sexto peccat, qui filius, id quod de patris pecunia lucratu est, eo mortuo non vult conferre, cum obligatione restituendi prater partem lucri, quam suo labore, & industria meruit, ut quilibet extraneus meruisset precedente protestatione expressa, vel tacita, per predicta eo. c. nu. 144. & seq. & num. 148. & 158. facit h. fin. C. de colla. & Bart. in d. tract. nu. 23. Quia eam conferre non tenetur per predicta, quia pars regulariter est dimidium eius, quod lucra fecit, secundum Bart. in l. 1. §. nec caste esse. ff. de col. bon. quem plurimorum auctoritate fulcit Dec. in l. illud. C. de coll. ut diximus supra. nu. 161.

162 Idem de filio qui vivente patre datum, aut relictum aliquid ab aliquo extraneo solius patris, & non sui contemplatione, mortuo patre non vult conferre. Quia illud est peculium profectum, per supradicta in eo. c. nu. 144. secus tamen esset, si ei datum, aut relictum ipsiusmet contemplatione fuit, aut tpe, quo iam emancipatus erat, l. sed si quid. ff. de usufr. Bart. vbi sup. nu. 7. Quod si non constat utrius contemplatione fuerit datum, id coniciendum est ex qualitate personarum, & modo relinquendi, & alijs similibus iuxta boni viri arbitrium, arg. l. 1. ff. de iure delibe. & c. de causis. de off. deleg. Idem de filio, qui non vult pro sua parte solvere debita honesta, quae suus frater in litterarum studiis vivente patre, qui eum ad ea miserat, contraxit, cum obligatione restituendi. l. sed Iulianus. §. penult. ff. ad Macedon. & Bart. in dicto tract. nu. 16. & Bald. additio. eiusdem, quamvis conferre in impensas studij, in quo perseverare intendit, non teneatur, iuxta Bart. & Bal. supra. nu. 17. Idem dicendum de filio, qui non vult computare in suam legitimam, mortuo patre, sumptus, quos ille in sua bona adventitia necessarios fecit, aut qui in eorum perpetuum emolumentum redundabant, cum pater eos animo recuperandi fecisset, cum obligatione restituendi

Secus tamen esset, si eos animo non recuperandi, cum eo vero, si sunt adeo magni fructuum estimationem excedant. Bart. vbi supra. nu. 22. Illud constat, quod si sumptus non erant ad eadem bona necessarii, nec in perpetuam utilitatem eorum, sed solum in fructuum, quos pater in vita percipiebat, redundabant, filius mortuo patre illos in legitima sua computare non tenetur, quia omnia onera, & sumptus in fructuum utilitatem redundantes ad patrem, qui usum fructuum habet, pertinent, iuxta Bart. reced. d. nu. 22. Idem

164 dicendum de filio, qui mortuo patre non vult computare in sua legitima bona patris, quae insumpsi in ludos, & usus malos, & vanos, in quos frequenter filij scholastici pecunias a patre ad emendum libros acceptas infumunt, cum obligatione restituendi, secundum mentem gl. l. illud. C. de col. & communem super ea scriptum. Idem de filio committente aliquod delictum, ob quod pater poenam solvit compellente ad id statuto regionis, secus tamen esset, si pater sponte nullo cogente ad id statuto ex pietate illam solvit, arg. l. liber captus. C. de capit. Bart. in d. tract. nu. 31. Idem etiam de filio, qui in sua legitima computare non vult sumptus, quos pater animo in ea computandi in eius nuptijs fecit, secus tamen si absque tali animo id fecit, quod in dubio praesumitur, l. 3. §. si. ff. de mun. & hono. Bart. vbi supra. nu. 30. facit. l. ex parte. §. filius. cum glo. ff. fam. herede.

166 Quinquagesimo septimo, qui gener vestes preciosas & ad festa celebranda, & alia ornamenta ut margaritas, annulos, lapides preciosos data suae uxori a socio etiam num extantia, mortuo socero in uxoris legitima computare non vult, cum obligatione restituendi, si aliud in ultima voluntate non declaravit. d. l. ex parte. cum gl. Bal. in add. Bart. in d. tract. de duobus fratribus. Non enim potest dici eorum donatio morte soceri confirmata, cum non constet, nec praesumatur donatio, sed concessio usus eorum. arg. l. id vestimentum. ff. de pec. & l. mortui. in fin. ff. de dona. inter virum, & vxor. & Bart. vbi supra. nu. 21. sed necessaria in usum quotidianum non tenetur computare, nec preciosa eo precio quo constiterunt, sed quod valeat tempore

re collationis, neque in hoc si opes, aut dignitas personarum adeo sunt magnae, ut illarum donatio praesumatur, l. filius. ff. de dona. Ang. verb. peculium. §. 24. Sylue. verb. 12. Nec uestes lugubres, quia uxoris sunt, gl. in l. ex re domini. ff. de stip. seru. & Ang. verb. peculium. §. 12. Idem de genero, qui donata uxori suae a consanguineis eius sibi retinet, quia, quod consanguinei mariti ipsi offerunt, pertinet ad eum, & ad uxorem quod consanguinei uxoris eidem dant Bart. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vul. & pupil.

De peccatis falsariorum.

S V M M A R I V M.

167 Falsarius, qui nummos in substantia falsat, ut cui restituit.

167 qui circumcidit, aut attenuat nummos.

168 qui scripturam, pondera, mensuras, aut sigillum.

169 Falsarij bullarum, qui excommunicati.

169 Reliqui, vel miracula falsi, vel veris in malum finem utens.

169 Quasi turpis reliquiarum quis est.

167 Quinquagesimo octavo peccat, qui nummos in substantia, pondere aut forma falsificavit, aut falsificans tales esse vius est, iuxta mentem omnium in e. quanto de iureiur. cum obligatione restituendi damnum, quod contingit, quando falsitas fit circa substantiam scilicet substituendo, aut permiscendo unum metallum pro altero l. Paulus. ff. de sol. aut circa pondus minorem pro maiori cudendo. l. 1. ff. de contrah. empt. non autem ita contingit damnum, cum solum falsificat formam cudendo sine potestate id faciendi, aut imprimendo characterem, & formam alienam absque consensu eius, cuius erat, l. sine nomine, & l. qui nomine. ff. ad leg. Cor. de fal. Quia primis duobus modis proximum dampnificavit, & non tertio, restitutio autem fiet damnum falso, si scitur, sin autem pauperibus, arg. cap. cum tu. de usur. & dictorum supra eo. nu. 92. & 93. Neque excusatur, quod talem ab alio accepit, quia eius error alteri nocere non debet. Si tamen ignorabat falsi-

sum esse, durante ignorantia excusatur, sed postea ea excussa dampnificatio satisfacta tenere tenetur, & saltem si ipse fuit in culpa accipiendo falsum pro vero. Et non cui dedit si ipse pro vero impenderit, & damnum erat notabile, alias non, per supradicta eod. cap. num. 3.

168 Quinquagesimo nono peccat, qui auctoritate priuata, forficibus, aut alijs instrumentis circumcidit, aut aquis acerbis attenuat nummos, cum obligatione restituendi, iuxta glo. recep. in d. e. quanto. Dixi. Priuata, quia secus est, si hoc fecit publica eius, qui eos cudi iussit, ut iusto maiores ad aequalitatem precij aliorum redigerentur. Dixi. Publica, quia priuata non liceret reducere ad illam aequalitatem. immo qui id faceret teneretur restituere id, quod corradere ei, qui cudi iussit, aut monetario, qui eos cudit, si illud plus perit ipsi monetario, & non iubenti cudere.

169 Sexagesimo, qui aliquam scripturam in damnum alterius falsat, aut ea sciens falsam esse utitur, aut maliciose abscondit, aut pecuniam dedit, aut rogavit scribam, ut sibi testamentum, aut alia quamlibet scripturam falsam faceret, tot. ri. ff. & C. ad l. Cor. de fals. cum obligatione restituendi damnum, quod inde sequetur. Et si sunt litterae Papae est excoicans excoicacione Papae reservata, iuxta ead. falsariorum. de crimine falsi. licet solum unum apicem, qui non mutaret illarum sententiam, demeret, iuxta eodem in e. dura. de eri. fal. Quod non credimus esse verum, saltem quo ad forum conscientiae, ut post. Io. Gerson, tradidimus in e. ad audientiam. de resc. & tradimus in e. 27. nu. 62. Ut et non incurrit qui hoc fecit in litteris, quae iam non valent, quaeque iam evanuerunt secundum Rich. in 4. lib. sen. d. 18. ar. 12. q. 3.

Sexagesimo primo, qui falsat pondera stateras, mensuras, aut illis falsis scienter utitur, cum obligatione restituendi. c. 1. de emptio. & venditio. Idem de illo, qui falsat subscriptionem, vel inscriptionem aut sigillum praelati, aut aliorum quorumlibet, cum obligatione restituendi damnum, si quod sequatur, secundum Sanctum Antoninum secunda parte tituli. 2. capitulo 18. §. 7.

Sexagesimo secundo qui utitur falsis reliquijs,

liquis, aut ueris causa turpis questus, uel ebrietatum, & comestationum mortaliū, aut miraculis, & reliquis nouis ab episcopo non approbatis, c. 2. de reliq. & l. nemo. C. de sacros. eccl. & clarius Concil. Trid. sess. 25. de inuoc. &c. Turpis autē questus dicitur, qui queritur ex uenditione, locatione, & traditione, uel ostensione reliquiarum, & aliorum sacrorum, cum pacto, uel sine principali ob id aliquid recipiendi, non tamen, qui minus principaliter intenditur, ut cum sit principaliter ob honorem, & reuerentiam eorum, sicut, ut plurimum fieri solet, per eos, quæ late tradidimus in repet. c. inter uerba. l. 1. q. 3. concl. 4. & in Enchir. de Orat. cap. 6. nu. 15. & seq. & nuper in Commen. cap. cum minister. 23. q. 5.

De peccatis circa inuenta.

S V M M A R I V M.

- 170 Inueniens aurum, & peccat, si non restituit, aut non querit.
- 170 Bona qua nullius, & qua derelicta, n. 176.
- 171 Pauper pauperi restituendum, an possit sibi restituere.
- 172 Thesaurus quid, & inuentus cuius sit. & n. 173.
- 174 Dominium directum, & utile deserviuntur.
- 175 Thesauri restitutio etiam ante sententiam faciendā.
- 175 Thesaurus nō est omnis pecunia abscondita.
- 175 Thesaurum pradij empti nō reddit emptor etiam sciens.
- 176 Inueniens aliquid in flumine in suum suum dū tractum.
- 176 Animal laqueo captum inuentū cuius sit.

Sexagesimotertio peccat, qui aliquid notabile alienum inuenit, & sibi retinet, uel quam cito, & commode potest nō reddit perienti, si eum cognoscit, aut si non fecit, quæ oportet, ut eum noscat, iuxta Scutum receptum in quarto libro sent. dist. 15.

Diximus. Notabile, quia minus eo nō inducit mortale, per supradicta in c. 11. n. 4. & specialius supra eo. c. n. 3. Dixi. Alienum, quia non est peccatum etiam uentale accipere sibi, quod nul-

lius est, cuiusmodi sunt. Aues, & feræ, & lapides preciosi litonis maris, quæ inueniuntur, & capientium sunt. Item lapilli. Insti. de rer. diuis. qualia sunt etiam quæ aliquando fuerunt aliquorum, sed desierunt esse illorum, quorum fuerunt, nec sunt effecta aliorum, ut thesauri, de quib. plura statim. Quæ item, quæ a suis dominis pro derelictis habentur, l. falsos. §. si factum. ff. de fur. & hinc. dum. ff. de acquir. posses. & §. fin. Insti. de rer. diuisio. Pro derelictis autem quis habere suam rem perditam presumitur ex coniecturis. de quib. est, q. tacet & non querit per se, uel per alium, in quod allegatur Fede. de Sen. in cons. 107. sed ipse ibi aliquid ultra, mea sententia, requirit, q. infra. num. 176. ponitur. Aut iacet librum apertum in mare, uel flumini, glo. in dicto §. si iactu. quamuis id faciat tempore tempestatis. Non tamen idem esset, si iaceret eum clausum, saltem illo tempore. Iqui leuandæ s. d. legem Rhod. de

171 iactu. & minus id quod in fluminis fertur, arg. l. nauigia. C. de fur. c. excommunicationis, de rapto. Quod si per debitam inquisitionem non apparet, quis perdidit uel cuius est, pauperibus restituendum est, arg. cap. tu. & ei adnot. de usur. Et si inuentor est pauper, potest sibi totam, aut partem illius retinere tanquam unus ex eis saltem ex consilio confessarij, per ea, quæ diximus in Enchirid. de Orat. c. 7. num. 34. & supra eodem cap. num. 93. & in Apolog. de rebus, questio. 1. num. 77. Caueat tamen, ne a sua ipsius cupiditate falsus debitam inquisitionem omitat, & pauperiorem, quam sit se sibi persuadeat, arg. cap. quattuor. 4. q. 3. Io. Maior. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 8.

172 Sexagesimoquarto peccat, qui casu thesaurum aliquem occultum in loco alieno inuenit, & dimidium domino non reddit, aut si data opera absque facultate domini effodiens inuenit, & totum non reddidit, saltem sui laboris mercede deducta, iuxta mentem glossæ dicti capituli. si quid. 14. q. 5. Pro cuius declaratione dicimus, quod thesaurus est pecunia sub terram, uel alibi abscondita uetustiore tempore, cuius dominus ignoratur, & de eius occultatione nulla est memoria l. antiquam. §. thesaurus. ff.

de acquir. rerum dominio, & melius in §. thesauros. Insti. de rerum diui. & melius in l. 1. C. de thesau. lib. 10. Qui secundum ius commune totus est eius, qui inuenit illum in eo, quod plene suum est, quo ad dominium directum, & utile, & si casu inuenit in alieno, dimidium est eius, & dimidium domini loci, ubi est inuentus. Sed si data opera inueniat in alieno, distinguendum uidetur, an de consensu domini loci fuerit questus, an sine illo, & priore casu totus cedit inuentori, posteriore uero totus domino loci, ut probat prædicta l. 1. & recte resoluit Silu. in aurea Rosa cas. 19.

173 Ex quo sequitur. Primo, quod creditor, qui thesaurum in domo, quam pignori habet, inuenit, & maritus, qui inuenit in terra dotali uxoris, diuidere debet eum cum debitore, aut cum uxore, & etiam, qui in agro, aut domo ad modicum tempus conductis, immo & ad longum, nempe ad uitam, aut uitas, aut in emphyteusim perpetuam, uel ad decem annos, qui etiam longum tempus constituant, ut mox dicitur. Quia nullus hominum est integer dominus, leg. 2. ff. de ager. uel. uel emphyt. petat. & sic dimidium directo domino dare debet. Et contra-rio, si inuentor habet dominium directum, dimidium dare debet habenti utile, ut colligitur ex Barto. in leg. si is, §. si. ff. de acquir. rerum dominio, & in causæ. ff. de procu. & §. thesauros, insti. de rer. diuis.

174 Dominium autem directum tantum dicitur habere is, qui proprietatem rei sine usufructu habet, ut qui in emphyteusim perpetuam, aut ad uitam dedit, aut ad decem annos locauit. Dominium uero utile tantum dicitur habere, qui sine proprietate habet ius fruendi perpetuo, uel pro sua uita, aut plus, aut saltem pro decem annis, iuxta gloss. Clementina prima, de rebus eccl. nō alienan. & allata per Decium cons. 204. & alios alibi.

175 Sequitur secundo, cum, qui thesaurum in loco publico, aut sacro, siue religioso inuenit, parti debere cum fisco, aut ciuitate, aut prelato eccl. cuius est ille locus, ubi est inuentus. Dixi supra; Secundum ius commune, quoniam

ubi alia sunt de hoc leges, aut de alijs rebus inuentis, illæ seruandæ sunt, sed non est expectanda sententia iudicis, ut recte monuit Caietanus secunda secundæ q. 66. ar. 3. Quia, licet ille non dicat, hæc restitutio non sit in penam, cuius soluentis obligatio exigat sententiam, iuxta gl. illam singula. capitulo fraternitas. duodecima questione secunda.

Sequitur tertio, quod aliquam pecuniam dispersam per agrum, aut in sacculo retro aliquem parietem, aut in aliquo eius foramine inueniens, restituere tenetur, quia non est thesaurus, per supradicta, & trad. Bal. in rubri. de rerum diuisio. Idem est de illo, qui aliquam pecuniam metu belli occultat, aut quo melius seruaretur, repositam inuenit, quia proprie non est thesaurus, de quo loquimur. Quare nullus ius sibi acquirit, qui eam inuenit, immo tenetur restituere illi, qui abscondit, aut eius heredibus, l. auctore. ff. de rei uendic. aut pauperibus, quod si non facit, mortifere peccat, ut sentit gloss. dicti §. thesauros. Insti. de rerum diuis. si ex coniecturis apparet non multum temporis fluxisse, ex quo posita fuit. Qui uero emit aliquod prædium, siue urbanum siue rusticum, in quo postea thesaurum inuenit, nil tenetur restituere uentori, d. l. auctore, ubi supra, quamuis sciens in eis thesaurum esse emerit ab eo, qui id ignorabat, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 5. quidquid Ang. dicat.

Sexagesimoquarto peccat, qui thesaurum arte magica, aut alijs diuinationibus, & modis illicitis querit, quamuis id efficiat in suo, & quod inuenit, sit fisci. l. unica C. de thesa. lib. 10. Videtur tamen, eum retinere posse illum, quousque condemnatur, quia pœna est, argum. gl. sing. cap. fraternitas. 12. q. 1.

176 Sexagesimoquinto qui trabem aut aliquid aliud fluminis uel delatum inuenit, & sibi accipit, nisi esset tale, ut iure præsumeretur pro derelicto esse habitum, argum. l. qui leuandæ. ff. ad legem Rhodiam de iact. Gab. in 4. lib. sententia. distinctio. 17. questio. 3. sub finem, & si in suo id inueniens, dominum requireret, ut illud inde auferret, aut pro derelicto haberet, aut peteret a iudice, ut constitueret ei terminum, intra quem illud faciat,

Secunda pars Decret. De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 141

De dominis nil horum curet, satis prae-
sumi potest, cum id pro derelicto habere,
quo sibi retinendo non peccet, arg. d. l. qui
lenandus, cum ei adnot.

Avis autem, & fers in laqueo etiam
alieno inuenta, accipientis fit, in laqueo
ff. de acquiren. rerum dominio. §. illud
quasi situm. Institut. de rerum diuis. nisi
ubi contraria consuetudo ei, qui laqueum
parauit, adiudicet, Ioan. Major. in 4. lib.
sent. dist. 15. q. 10.

De peccatis circa contractus, & pri-
mo circa depositum.

SUMMARIVM.

- 177 Fraus species doli.
- 177 Culpa quid, & quomplex.
- 177 Dolo quid, & quomplex.
- 177 Fallacia species doli.
- 178 Casus fortuitus quid, & idem vni casus,
aliter non.
- 179 De quo nemo nisi in tribus casibus tene-
tur.
- 179 Contractus magis obligat eum, cuius gra-
tia fit.
- 180 Contractus per quosdam transit dominium,
& per quosdam non.
- 180 Depositor mutabile cum facultate ven-
di, &c.
- 181 Depositarius, ut peccat non reddendo, vel
utendo.
- 181 Depositarius se offerens non ad plus tene-
tur nisi, &c.
- 181 Depositarius ne de dolo teneatur pactum
non ualet.

AD cognoscendum peccata, quae cir-
ca deposita, commodata, mutuata,
pignorat, & locata committuntur, prae-
supponimus primò, quod plurimum in-
terest, an quid dolo, an culpa, an casu pe-
reat, uel peius fiat, & an culpa lata, leui,
uel leuissima, ideoque definiendum esse,
quid sit unumquodque illorum. Defini-
untur autem a Panormit. in capit. 1. de
commod. & capit. fin. de po. post Bart. in l.
quod Nerua, ff. de po. cum notat. ibi, &
alibi saepe per nostros Doct. S. Thom. 1.
par. q. 48. artic. 5. & 6. & 1. 2. q. 31. art. 2. &
2. 2. q. 118. art. 8.

Secundo, quod ex mente omnium prae-
dictorum dici potest breuiter, quod culpa
generaliter sumpta est uoluntaria inor-
dinatio actus, ut loquitur S. Tho. aut de-
uatiatio a bono, ut Bar. Et quia inordinatio,
siue deuatiatio uoluntaria, aliquando
fit studiose, siue de industria, & aliquando
inconsiderate, ideo culpa diuiditur in do-
lum, & culpam simplicem. Dolus autem
est machinatio, seu circumuentio, ad de-
cipiendum, seu fallendum alium adhiben-
da, l. 1. ff. de dolo. glo. in reg. scienti. lib. 6.
Dolus autem est duplex. Alter qui fit
verbis, & uocatur fallacia. Alter, qui fa-
ctis tantum, & uocatur fraus, ut ait Sancti
Thom. in d. art. 8. Iterum dolus diuidi-
tur in uerum, & praesumptum, ut aiunt
Bar. & Panor. Nam licet dolus non pos-
sit probari, nisi per confessionem partis,
uel coniecturas, quod ad forum exterius,
iuxta glo. c. 2. de renunc. lib. 6. & in l. do-
lum. C. de dolo, tamen quando signa sunt
manifesta, dicimus dolum uerum, quan-
do secus, dicimus dolum praesumptum.
Verbi gratia, librum commodatum reli-
quisti noctu in platea furibus frequen-
ta, & est perditus, diceris apud homines
uero dolo, eo fine, ut perderetur ibi po-
tuisse, si autem eundem librum reliqui-
sti in platea interdum, diceris dolo prae-
sumpto reliquisse apud eosdem, licet fieri pos-
sit, ut nentio casu coram Deo dolo tace-
ris, uel quod in posteriore casu dolo se-
ceris, & non in priore. Et dolum uerum
appellauit Bar. latissimam culpam dolum
praesumptum latiore culpam.

178 Ex quibus infertur. Primò, frequen-
tissime fieri, quod qui uere coram Deo non
est in dolo, praesumatur esse in eo coram
hominibus arg. c. tua. de spons. cum ei ad-
notat. Secundo fraudem esse speciem do-
li generaliter sumpti, iuxta l. ius gentium.
§. sed si fraudandi, adiuncta glo. ff. de
pact. Tertio quod omnis dolus est culpa,
& ita quod promittens indemnitate
alicui de culpa commissa per famulum,
teneatur de furto ab eo dolo admissio,
ut aiunt Barto. & Panormit. communiter
recepti, ubi supra. Culpa uero sim-
plex differt a dolo, quod ille scienter,
& studiose fit, haec uero ignoranter, uel
negligenter, & ita est triplex, lata, leui,
& leuissima. Lata est, quam regulariter,
omnes

De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 141

omnes communiter uitant, qualis est eius,
qui extra domum, aut in scamno librum
sibi commodatum relinquit. Leuius uero,
quam regulariter omnes diligentes suae
professionis euitant, qualis est eius, qui
librum aliquem in suo cubiculo, ostio ta-
men aperto, relinquit. Leuissima, quam
homines diligentissimi vitare solent, qua-
lis est eius, qui librum commodatum in-
tra cubiculum relinquit, quod clauis ob-
serauit, non tamen manu, an bene obse-
rationem esset tentauit, iuxta communem opi-
nionem in praedicto ca. & casus fortuitus
est inopinatus rei euentus, qui prauideri
non potest, etiam per diligentissimum.
Casus autem fortuitus fit, quod sine illo
dolo, & culpa eius, de quo agitur, contin-
git, qualia sunt, quae contingant per bel-
lum inopinatum, furtum latronum, ter-
ram motum, gelu, grandines, fulmina, &
alia similia, l. quae fortuitis. C. de pig. act.
Monemus autem, quod alij non monent,
quod aliquis euentus dici potest casus for-
tuitus respectu unius, & non respectu al-
terius, ut incendium domus respectu eius,
qui incendit, dolo, aut culpa dicatur fa-
ctum, ac respectu passi damnum suorum bo-
norum, aut aliorum per illud, qui nullate-
nus fuit eius conscius, casus fortuitus.

179 Tertio, quod regulariter nemo tene-
tur de damno, quod casu fortuito contin-
git, nisi in tribus casibus. Primus, quando
culpa praecedat, ut qui equum sibi usque
ad Bononiam commodatum, duxit ad Me-
diolanum, & post Bononiam transitum, in-
cidit in latrones qui ei rapiunt illum.
Secundus, cum mora praecedat, & sit de-
terior, aut perit aliter, quam perisset a-
pud commodantem per supradicta a nu.
44. Tertius cum sit pactum, quod, quan-
uis casu fortuito amitteretur, ei, qui rece-
pit, pereat, d. c. 1. & l. in rebus. ff. cod. & l.
1. C. eo. & l. 1. §. 1. ff. de act. oblig.

Quarto praesupponimus, quod quidam
aliquis contractus in fauorem, & utilita-
tem solum alterius contrahentium fit, il-
le regulariter tenetur de dolo, & lata le-
ui, & leuissima, alter autem non nisi de
dolo, & lata culpa. Et si in fauorem, &
utilitatem utriusque sit, uterque tenetur
de dolo, lata, & leui culpa, & non de le-
uissima, nec de casu fortuito, l. contra-
ctus. ff. de regulis iuris, cum lato adno-

tar. ibi per Decium.

180 Quinto praesupponimus, quod aliqui
sunt contractus, per quos dominium rei
de uno in alium non transferitur, & aliqui
per quos transferitur. De numero non
transferentium est contractus depositi,
per quem sola custodia rei alteri commit-
titur, l. 1. & l. licet. ff. de po. & regulariter
fit in fauorem eius, qui deponit, & com-
modat. Et contractus commodati, per
quem conceditur usus alicuius rei, quae
usu non consumitur, c. 1. cum ei adno. de
commod. & tot. tit. ff. commodat. ut com-
modatio gratuita mulae, libri, uellis, &
id genus aliorum, & regulariter fit in fa-
uorem accipientis, & contractus locati &
conducti per quem usus alicuius rei, quae
usu consumitur, precio conceditur, toto
tit. ff. & C. locat. & in Decreta. eo. tit. qua-
lis est concessio non gratuita usus domus
praedij, muli, equi & id genus aliorum.
Et contractus pignoris, per quem debi-
tor creditori aliquid in cautionem pi-
gnorat, l. 1. ff. & C. de pigno. & eo. tit. in
Decre. De numero uero transferentium
dominium sunt emptio, & uenditio. ff. &
C. de contrahen. empt. permutatio dona-
tio, & mutuum, per quod gratis credun-
tur res, quae in numero, pondere, & men-
sura consistunt, & usu consumuntur. l. 2.
§. appellata ff. de rebus credito. qua-
lia sunt pecunia numerata, panis, uinum,
& oleum.

Sexto, quod depositum praedictarum
rerum in numero, pondere, & mensura
consistentium, facta facultate deposita-
rio, ut eis utatur, incipit esse mutuum, si-
mul ac depositarius incipit eis uti. l. Quin-
tus. ff. de po. & clarius in l. certi conditio.
§. si cum l. seq. ff. de reb. cred.

181 Septuagesimo septimo peccat, qui de-
ponit re in numero, pondere, uel mensu-
ra consistentem, cum facultate, ut ea utatur,
pacto facto, aut intentione principa-
li, ut aliquid lucri inde ei redeat, quia
per proxime dicta in effectu mutuat, &
sperans inde principaliter lucrum, quod
esse peccatum infra, nume. 207. patebit.
Idem de depositario, qui depositum de-
ponenti petenti reddere non uult. cap. bo-
na fides. de depof. nisi cum deponens in
suum damnum, aut alienum repeteret, ut
quum furens deponens arma, ea ad se,
vel

vel alium reddendum repetit. c. ne quis. 12. q. 2. Et nisi quando bona deponentis publicata, sine confiscata sunt; quia tunc de positum fisco reddendum est. d. l. bona fides. Et nisi quando latro, apud eum, a quo furatus erat, deponeret. per eandem l.

Sexagesimo octavo, qui depositarius depositum amissum dolo, vel lata culpa eius, de quibus supra eod. ca. nu. 177. reddere non vult. l. §. vult. ff. de pos. quamvis non, si culpa leui sit amissum. Quia regulariter depositum gratia solius deponentis fit, & per contractum alterius tantum partis gratia factum, altera pars de culpa leui non tenetur, per supradicta eod. cap. nume. preced. Vnde si ob custodiam aliquam mercedem accipit, tenebitur si sua culpa, quamvis leui amittatur: non autem si leuissima, vel casu fortuito; nisi praecesserit mora in restituendo, vel pactum ne depositarius de dolo teneatur, quia id materiam, & occasionem peccandi praebere, quod non licet, ex parte de consue. & l. conuenire. ff. de pact. dot. Etiam quando gratia depositarii depositum factum est, tenetur de culpa leui. Et etiam quando ipse se obtulit custodem, ob quod qui deposuit alteri diligentiori committere omisit, iuxta commu. Cuius contrarium tenuimus supra cap. 4. nu. 9. & seq. sequenti Decium in d. reg. contractus. nisi quando se ob suam utilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam suam ei nauaret.

Sexagesimonono, qui depositarius depositum contra uoluntatem deponentis utitur, ut de utente pignore. infra eod. cap. nu. 23. dicemus.

De peccatis circa commodatum.

SUMMARIUM.

- 182 Commodans, ut peccat ante tempus repetens.
182 Commodatarius, ut peccat non reddens, aut viciis. c. & nu. 184.
183 Commodatarius remittens per nuncium non reddentem. c. 186.
186 Commodatum a mutuo in eius redditione longe differt. c. seq.

186 Impensa, qua, & quomodo commodatario soluenda.

182 Septuagesimo peccat, qui commodatum a commodatario ante tempus constitutum a commodatario, contra eius uoluntatem, & cum eius damno notabili repetit, cum obligatione restituendi. l. in commodato. §. sicut. ff. commod. & c. 1. de commod. nisi commodans tantundem damni pateretur, si non repeteret, secundum Ang. verb. commodatum. §. 4. quod saluat quo ad forum conscientiae Sylu. quando commodatario alio remedio sibi, quo illud damnum uitaret, prospicere potuisset, quamuis illud commodatum sibi non fuisset, sed nostro iudicio in utroque foro peccat, qui commodat, & ante tempus reuocat; quia textus indistincte loquuntur, in d. c. 1. de comod. & in d. l. in rebus. Nec ulla ratio in uno foro potius, quam in alio concludit. Et quia licet quis (ceteris paribus) sibi magis, quam alteri obligetur, c. si non licet. 23. q. 5. & l. praes. C. de seruit. in proposito tamen cetera non sunt paria. Quia commodans sua uoluntate propria rei usum alteri concedit, & suam fidem seruare tenetur, l. 1. ff. de pact. e. qualiter. eo. tit. Sed si res ad certum usum, & ad certum tempus commodata non fuit, sed quousque commodanti placuerit, (quod precarium uocatur) cum libuerit, repetere potest, nisi quando absque causa, & cum damno alterius repeteret: quia tunc dolo id facere uideretur, Sylu. verb. precarium. q. 1.

183 Septuagesimo primo peccat, qui commodatarius ad praefinitum tempus non reddit, aut deterius factum sua culpa, etiam leuissima reddit, quo commodans non fuit contentus, arg. c. 1. de commod. cum ei adnot. Idem si commodatarius in alium usum, quam concessum, commodato utitur; aut diutius, quam conuenissent, cum damno notabili commodantis, & est obligatus ad restituendum illud, & re; quamuis deterius fieret casu fortuito; quia factum committit, l. qui inuenta. ff. de furt. & §. placuit. Insti. de oblig. quae ex delicto. l. si ut certo. ff. commod. & omnis fur est in mora. l. in re furtiua. ff. de cond. furt. & casus fortuitus ei, qui est in mora, nocet, ut supra eo. c. num. 179. dictum est. Non est tamen

tamen fur, nec peccat, si probabiliter credi, eum, qui commodauit, contentum fore eo, quod ipse fecisset, & ideo illud fecit. l. qui rem. ff. de furt. Nec tenetur de damno commodatarius, sine cuius culpa res commodata perijt, aut deterius est effecta solo usu, ad quem commodata fuit. l. si commodauero. ff. commod. Inimmo saltem in foro conscientiae, restituere non tenetur commodatum, quod perijt, aut deterius effectum est alio usu, si certum est eodem modo peritum, aut deterius effectum iri, si tempore competentis commodanti restitutum fuisset, nisi id, quod commodantis ob moram interfuit. Ang. verb. commodatum. §. 14.

184 Septuagesimo secundo, ex hoc etiam sequitur, peccare commodatarium, qui rem sibi commodatam, cum domini damno notabili alteri commodat, l. qui uas. §. si ergo. ff. de furt. Et qui commodatum sui tantum gratia accipit, ut regulariter accipi solet, & sua culpa etiam leuissima amittatur, restituere tenetur. Sed si accipit ob causam, & utilitatem eius, qui commodat, quemadmodum uxor ornamenta, & uellex, quas maritus, aut amicus commodat, recipit, quo ornatio ad eum accedit, non nisi ad damnum, dolo, aut culpa lata datum tenetur. Et si uirulq; gratia commodatur, ut commodantur uasa argentea, & alia similia ad splendide aliquem dominum, vel amicam communem excipiendum, tenetur ad damnum dolo aut lata, & leui culpa datum, sed non ad id, quod leuissima datum est, l. contractus. de regul. iur. cap. 1. cum ei adnot. per Pan. & alios de commo. Quamquam Sotus lib. 5. quae. 7. art. 3. de iust. & iur. recen ter contra omnes dicit, se credere commodatarium non teneri de damno dato culpa eius leui, quae ad mortalem in foro conscientiae non peruenit. Sed communis tenenda est, quia haec obligatio non tam descendit ex peccato, quam ex natura contractus.

185 Septuagesimo tertio, qui misit commodatum, pignus, depositum, aut locatum per nuncium non habitum pro fidei, & amittitur dolo, aut culpa eius, & non uult soluere, arg. cap. significante. de pigno. Bar. in leum, qui. ff. commod. Sed non, si misit per nuncium communiter

pro fidei habitum, l. qui argentum. ff. commo. & Bart. ubi supra. Quia ea, quae pereunt, regulariter suo domino pereunt, & quae commodantur, pignorantur, deponuntur, locantur, ut sunt domus, bestiae, & similia, quorum dominum non transiit in accipientem, manent, & sunt eorum, qui commodant, pignorant, deponunt, aut locant, & ita quomodocunque pereant, eisdem pereunt, nisi dolo, pactum, culpa, aut mora praecedat, quorum nihil interuenit in missione rei commodatae per nuncium communiter ad il-

186 lam ferendam pro fidei habitum. Quia uis contrarium sit dicendum de reb. mutuat, puta pecunia numerata, pane, uino, oleo, & id genus alijs, quae usu consumuntur, quia dominum eorum transiit in accipientem, & ideo licet per nuncium fidelem, & diligentem mittantur, si actu non perueniant ad eos, quibus mittuntur, & nuncius non fuit electus per eos, non liberatur mittens, iuxta communem in l. incendium. C. si cer. pet. & l. quod re. ff. eo. & d. cap. significante.

Septuagesimo quarto, qui commodatarius rem sibi commodatam non uult restituere, nisi solutis prius impensis, quas ipse iure facere tenetur, quales sunt uictus, & curationes exigui precij. l. in rebus. §. possunt. ff. commod. Bar. in l. diuortia. §. impedia. ff. sol. matrim. quamuis pro compensatione alterius debiti liquidi retinere posset, iuxta comm. arg. a contrario. l. h. C. de compensat. & c. 2. de depoli. & etiam in pignus magnatum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inuestigationem, aut alia similia factarum. d. §. possunt. & Bar. ubi supra.

De peccatis circa locata & conducta.

SUMMARIUM.

- 187 Locator non reddit pensionem pro re locata perdit. c. seq.
188 Sterilitas, quae, & quando minuit pensionem. c. 189.
190 Sterilitas non dat remissionem his casibus.
191 Fertilitas, quando augeat, uel minuat pensionem.

Empha.

- 192 *Emphyteusis, quæ perditur biennio non soluendo.*
 193 *Locator quatuor casibus potest auferre rem locatam.* & 194.
 195 *Locant domum in malos usus, vel dolum vitiosum.* & 196.
 195 *Constituta seruanda hæc remedia.*
 195 *Meretricum permissio vs licita, & domus eis, & locanda, & an id expediat.*
 195 *Permissio peccati nulla cum participatione lucri licita.*
 195 *Locare domum meretrici, aut alijs peccatoribus in ea, ut liceat.*
 195 *Tributum meretricum tanquam sedum ab Anastasio sublatum.*
 196 *Dolia & alia vasa vitiosa, sciens, & vendens, aut locans.*
 197 *Operarius, qui non laborat iuste conductori.*
 198 *Conductor non solvens, vel damniificans.* & 199.
 200 *Conductor partiaris, non partiens domino locanti.*

187 **S**extuagesimo quinto, qui locat aliquid, & pensione accepta ob crimen commissum sua bona perdit, & non vult reddere pensionem saltem pro rata temporis conductori, qui eo non potuit, ut conuenit uti, leg. si fundus. ff. loca. quæ vna cum gl. & communi sententia probat locatorem teneri ad reddendam conductori totam pensionem, uel pro rata temporis, siue fundus publicetur ob malefictum, siue detur militibus, licet, non teneatur soluere illi interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, eo quod non fuit usus toto illo tempore, ad quod conduxit. Idem de locatore, qui compellitur ad soluendam integram pensionem domus locatæ conductorem eam relinquere coacti ob pestem, & aliam iustam causam suam peruenientem ante definitum tempus. Quia solum pro tempore, quo ea uti potuit, soluere tenetur, c. propter sterilitatem. cum ei adnota. de loca. Idem de locatore, qui non vult deducere partem agricolæ debitam propter sterilitatem fortuitam, quæ nec fertilitas anni præcedentis, nec sequentis compensare potest, d. c. propter. de loca. lex conductor. §. si uis. ff. loca. quævis ad id non teneatur eo solo, quod fructus iam percepti damniificentur, surripiantur, aut pereant, quia id sterilitas dici non po-

test, l. damnum. C. de loca. Idem, de quo libet locatore, & conductore, qui non seruauit, uel non uult seruare leges locationis, & conductionis expressas uel tacitas, quæ colliguntur ex infrascriptis sex notabilibus.

188 Primo, quod iuxta leges Lusitanæ Catholicæ fidei propagatrici consultiſſimas, præfata remissioni locus non est, quia per illas ad tollendas mille difficultates circa hoc occurrentes sapienter statutum est, lib. 5. ordin. tit. 6. 1. quod agricolæ nullam pensionem soluat, quando nulli fructus extiterint, & quando aliqui fuerint, quæuis pauci sint, integram soluat, aut omnes fructus domino relinquat, de illis se mente deducta, si est prædium ab eodem satum, alias nihil. Diximus remissioni, quia compensationi anni fertilis cum sterili ibi etiâ, ut in alijs Regnis iure communi locus est, ut eod. tit. 6. 1. cauetur.

Secundo, quod sterilitas fortuita est, quæ contigit ex insolito calore, frigore, tempestate, terramotu, magna alluione, locustis, brucis, & id genus alijs, quæ absque aliqua culpa agricolæ eueniunt, prædicto §. si uis.

Et quamquam multe sunt opiniones circa definitionem sterilitatis prædictæ, omnibus tamen perpenſis, ea uero prior uidetur, quæ definit esse illam, quæ conuentio partium, aut consuetudo, uel communis opinio regionis probat, & cessantibus his eligatur illa Bartoli, q. d. §. si uis. & Ioan. Andr. f. quæ est tanta, ut ex tribus partibus, quæ in cap. propter, communiter colligi solent, uix dux tantum colligantur, ut si solent colligi quindecim modij frumenti, & non colliguntur nisi decem. quo casu si prædium erat conductum tribus scutis, duo soluantur. Quamquam item aliqui dicant, quod tunc sterilitas unius anni compensanda est cum sterilitate alterius, cum in præcedenti anno, aut sequenti duplo plus solito colligatur. Verius tamen uidetur sufficere, ut colligatur tantum, quantum pacto, aut consuetudine ad id constitutum est, aut plus solito tertia parte, quia ad sterilitatem sufficit, ut tertia parte minus solito colligatur. Et in hoc nulla est diſſenſio, an pensio sit soluenda in pecunia numerata, an alia quatuor re, ar. l. illud. ff. ad l. Aq. & c. 2. de traslat. fil.

Tertio,

196 Tertio, quod hæc remissio locum non habet, cum locator & conductor sunt socij partiarj tam lucri, quam damni, iuxta glossam receptam in d. capit. propter. Nec quando sterilitas ex uitio, aut tenuitate agris, in quo multa herba, uel zizania sementem infocant, quia hoc negligentia agricolæ imputatur, qui eas non extirpat. Quod etiam Sylu. uerb. locatio. q. 12. recte adnotat. Neque in pensionibus rerum, quæ in longum tempus, scilicet in decem uel plures annos, aut in unam uel plures uitas, aut in perpetuum conducuntur, & locantur, etiam si maior pars rei sit ad longum tempus locata, pereat etiam casu fortuito, modo non tota, l. 1. C. de iure emphit. quod uerum est, quando exigua pensio exsoluitur potius ad recognitionem domini directi, quam ad solutionem fructum, secus autem, quando ita fructibus responderet quod tantum, aut parum minus soluitur, quam si ad modicum tempus conducere, tunc enim prædicta remissio facienda est, quia emphyteuta, siue conductor non soluit pensionem, tam ad recognitionem domini directi, quam in fructuum compensationem quæ communis opinio est, quam referi & sequitur Laſ. in l. 1. De iure emphit. nu. 20.

191 Quarto, quod pensio prouentus, aut merces locationis non sunt augenda propter fertilitatem, quæ euenit ex eo, quod fructus per conductoris industriam excreuerint, quia sua industria eidem non debet esse damno, nec etiam quando ex fortuitate prædij euenit. Sed sic quando casu fortuito contingit, ut si res locata fuit molendinum, ex quo conductor communiter percipere quinquaginta sollet, & quia reliqua molendina uicina destructa sunt, hoc anno certum percipit, pro rata pensio augeri debet, licet ob sterilitatem casu fortuito euenientem dimini solet. Pan. in d. c. propter. & Silue. uerb. locatio. q. 14. quia contrarium eadem est disciplina, ea. hospitium. 32. dist. 1. 1. ff. de his qui sunt sui uel alie. iur.

192 Quinto, quod qui aliquam rem propriam ecclesiæ in emphyteosim temporariam, aut perpetuam habet, & per duos annos pensionem soluere cessat, ipso facto eam perdit, cap. potuit. de locat. nu.

celeritate solutionis mora purgetur, quæ purgatur, si ante citationem, uel statim post eam sine alia dilatione soluit, iuxta Innoc. & Ioan. Andr. in d. capit. potuit. & Bald. & Specu. titu. de locat. quamuis glo. & Cardinalis in d. ca. potuit, arbitrio iudicis relinquunt, quod uerius uidetur. Sed si prædium est alterius personæ priuæ, non amittitur ob non solutionem ante trium annorum lapsum, sed moram purgare non potest propter maius temporis spatium, quod ad eam faciendam datur, l. fin. C. de iure emphit. Sed si dominus prædij debet emphyteutæ ratum, quantum sibi debetur, non perdit propter compensationem, quæ solutionis uim habet, argum. c. fin. de depol. ubi Panorm. & alij.

193 Sexto, quod qui domum suam in certum tempus locauit, ante præfixit tempus ab ea colonum, uel inquilinum amovere potest in quatuor casibus, ea. propter. §. 1. cum glo. de locat. Primus quando in longum tempus scilicet, in decem, aut ad minimum in quinque annos locatum fuit, & in duobus primis annis pensionem non soluit, aut quando in minus tempus locauit, nec celeriter satisfecit, l. ad d. C. de loca. & d. c. propter. §. Secundus, cum ad suam habitationem propter aliquam necessitatem superuenientem ea opus habet, d. l. ad d. & d. capit. propter. §. 1. si tamen commode aliter sibi providere potest, non dicitur necessitatem habere. Quæ tamen superuenire potest locanti, quia aliam domum non habet, quando locat, quidquid dicat Sylu. uerb. locatio. q. 9. ut si tunc cum alio degebat, & postea uxorem duxit, & cum ea separatim ipsi uiuendum est. Tertiū quando domus indiget refectione, quæ tempore locationis non indigebat, d. capit. propter. Sed in hoc & præcedenti casu pensionem pro rata temporis, pro qua aufertur, deducere debet, d. c. propter. §. 1. Quartus, quando conductor abutitur ea, etiam absque damno illi, recipiendo meretrices, deſides quosque, & lenones, & id genus hominum, & tunc nihil ei de pensione remittere tenetur, aut male ea utitur, & cum damno illius, in cubicula suæ introducendo, arbores ex dædendo, agrum idoneo tempore non colendo, quo casu de pensione

sione remittere pro rata debet, & potest in iudicio damna petere. Pan. & Ioan. de Imol. in d. cap. propter.

195. Septuagesimo quinto peccat, qui suam domum, aut aliam rem locavit ei, quem putabat ex ad. peccatum mortale abusu- rum, ut qui arma locat ei, quem putat interficere, aut iniuste alium percutere vel- le, aut locat domum suam ad usuras in ea exercendas, quia auxilium ad peccandum mortaliter praeber, arg. cap. fin. de iniur. & cap. 1. de offic. deleg.

Ad nunc hoc in loco quaesita, respon- dimus multa, quarum summa est primo, quod licet potestati publicae permittitur, ut in aliqua civitatis parte sint meretri- ces, secundum August. in lib. de ordine, relatum a sancto Thom. communiter re- cepto 2. 2. q. 10. artic. 1. dicente, quod ut Deus permittit aliqua mala, quo ma- iora vitentur, vel maiora bona sequan- tur, ita potestas humana imitans eum id facere potest.

Respondimus secundo, quod non li- cet permittitur lupanaria eo modo quo alicubi permittuntur, videlicet consili- tuendo eis patronos, & locando domos carius, quā locarentur honestis, eo quod magis lucrantur, quam illae, & recipien- do aliquam turpis lucris partem, quia hic modus continet participationem lucris ob- venientem ex peccato, & ut erudit dixit Caietan. supradicto argum. 11. nulla per- missio peccati est licita, cum participatio ne lucris precedentia.

Tertio, quod non licet locare mere- tricibus domos in ea parte civitatis, in qua illa non permittit eas habitare, quia legem & consuetudinem iustam transgre- ditur contra capitulum, quod contra mores 8. distinction.

Respondimus quarto, difficile defen- di posse, quod non peccet mortaliter, qui facit vel locat domum meretrici ad meretricandum, etiam in ea parte civi- tatis, in qua permittitur habitare. Tum quia non licet locare domum usurario ad exercendum fenus, c. 1. de usur. lib. 6. Tum quia nullatenus licet dare occasio- nem peccandi iniuncto, per solutionem positam supra eod. c. 14. num. 3. Tum quia quamvis possit potestas publica permit- tere meretrices, consultores, & adiuto-

res earum, & accedentes ad eas, non ta- men potest efficere, quod ille, & hi non peccent, & negari non potest, cum, qui facit vel locat domum meretrici ad me- tricandum, iniuncto, ipsam ad illud. Tum quia fundamenta, quibus contrarium in d. c. 28. defendimus, solvantur, conceden- do primo, quod licet cuique vi iure rem suam locandi licito, non tamen illicitum. Secundo, quod quamvis liceat locare do- mum ei, quem credit aliquo modo in ea peccaturum ad alium finem, quā pec- candi, & ad exercendam artem, cuius exer- cium non habet peccatum inseparabili- ter admixtum, non tamen ad finem pec- candi, nec consequenter ad exercendam artem, cuius exercitium habet in se pec- catum admixtum, & ita quamvis liceat locare domum peccatoribus, puta concu- binario, aleatori, pejeranti, & id genus alijs non excommunicatis, ad vivendum honeste etiam si credantur peccaturi, non tamen ex eo consequitur, quod liceat lo- care meretricando, & exercendo artem, cuius exercitium inseparabiliter habet peccatum admixtum. Quia id nulla hu- mana potestate potest fieri licitum, cum sit contra legem naturalem, & divinam capitulum. sunt quidam 25. q. 1. licet iusta de causa permitti possit. Contrarium tamen sine scrupulo affirmat Ioan. Maior. in 4. sent. dist. 15. q. 57. Pro quo facit, quod id servat consuetudo totius fere orbis Chri- stiani. Et quod praedictum dictum Augu- stini, ab omnibus receptum, vix potest exequi sine domus locatione. Et quod in hac urbe, sciente & patiente Papa, lo- cantur, & semper consueverunt locari domus meretricibus. Et confessarij ab- solvunt, & semper absoluerunt locato- res earum sine proposito abstinendi a ta- li locatione. Et quo ad contraria, quae videntur summa sunt, responderi potest pro- cedere in eis, qui locant eo sine princi- pali, vel minus principali, ut meretricen- tur, non autem in eis, qui locant illis ad vivendum tantum, cum displicentia co- ram Deo vera meretricij, & artis mere- tricandi. Et quod hoc significare vide- tur d. cap. 1. de usur. quatenus vetat loca- ri domos usurariis ad fenus exercendum, & quatenus non vetat locari indigenis, sed tantum alienigenis, quamvis repli- cari

ari possit, probari quidem ibi, quod per- mittitur locatio usurariis indigenis ad fe- nus exercendum, hoc exteriori, non tamen quod liceat in interiori, de quo agimus.

Quinto, quod magis expediret non per- mittere. Primo, quidem quod difficile est defendere, quod liceat eis facere, vel lo- care domos, in quibus meretricentur, ut dictum est, & quod raro locantur ad tam potum suum vivendi, quod non miscetur aliquis finis, saltem minus principalis me- tricandi, vel de lucro participandi. Se- cundo, quod multi peccata incipiunt hac oc- casione prius peccare, quam alioquin in- ciperent. Tertio, quod libido non extin- guitur, nec refrenatur, immo accenditur eius vii secundum Magistrum lib. 2. dist. 24. addito male inclinationis sensualitatis malo habitu, quia duo vincula fortiora sunt uno, cap. 1. de tren. & pac. Quarto, quod castitatis habitu resistendi illi ma- le inclinationi refrenatur illa, & non lu- panari resistunt illi resistenti. Quinto, quod si quis per eam praetensus, putane ho- neste sollicitentur, non attingunt, vii. n. prudentes sunt eos, qui ad eas sollicitan- da sunt apti, non adire meretrices, imo postquam male sunt eis assueti, tanto ma- gis honestas sollicitant, quo maiore impe- tu naturae & vii. feruntur. Sexto, quod ip- semet non pueros castissimos venientes ad academias ex tertia, ubi non est cuius- modi occasio fornicandi; ob eam, quae in illis se offerebat, animas, studia, & corpora ipsa contagio infecta perdere. Septimo, quod meretrices ipsae, posteaquam de hunc et- se ad illud turpe lucrum aptae, mille malo- rum instrumenta sunt. Octavo, quod ma- iores maiore vigore sunt ad resistendum li- bidini, quam feminae, & indignatur. 23. q. 6. & feminis nullquam hac permissione succurritur. Nono, quod verum remedium contra libidinem est ardens amor castita- tis, vitatio eius perdenda occasio, vi- gilantia ad resistendum coniuncta cu ab- stinentia, sobrietate, & labore assiduo, & super omnia gratia Divina, quorum om- nium contraria lupanaria requirunt.

Ex his sequitur primo, pessimum es- se permissionem, qua caupones intra do- mos suas, vel in tuguriolis contiguas, permittunt meretrices, quo plures en- duerant, quia non sit auctoritate pu-

blica, & est ei mixta participatio.

Secundo, esse peccatum mortale qua- rere lucrum, vel tributum ex meretricio, & fordis meretricum opera & lucro, qua- re non immerito Nicephorus, libro 16. capitulo 20. Histor. eccles. huiusmodi lu- crum, & tributum appellat vestigial, & portorium impurum, detestabile, abstin- dum, Deoque iniustum, feris quibusque barbaris indignum, & execrandum pia- culum: summisque laudibus effert Ana- stasium, quod imperiali magnificentia il- lud omnino sustulit. Cuius rei meminit re- cognoscentem, admonuit praecellens Doctor Caesar Costa, non solum utrius- que iuris peritia, sed & historiae atque po- litioris litteraturae cognitione pracla- rus, nuper a Sanctissimo Domino nostro Gregorio XIII. in Referendariorum nu- merum cooptatus, cum antea fuisset Sa- pientiae Romanae Gymnasiae percelebris, & post haec scripta, fereque dimidium huius operis typis excusum, antequam hic locus exenderetur, ad amplissimum amplissimae Caput, Urbis olim amulae, ab eodem Gregorio, ut eruditissimo, ita in eruditissimos quosque propensissi- mo, Archiepiscopatum euectus, quam- vis id quod Nicephorus tribuit Anastasio, Platina in vita Pontiani tribuat Ale- xandro.

196. Septuagesimo sexto peccat, qui dolla vel alia mala vitiosa scienter non patefa- cto vitio, locat, aut ignorant eorum vi- tium, pro integris vendit, ob quod vitium effusum est, aut damnificatum, & datum viti, & interesse solvere non vult, si sed adde. 5. si quis. ff. de loc. Quamvis secus sit, saltem quo ad forum conscientiae, si igno- rans vitium, simpliciter locavit, dicens co- ductori, nescire se illa esse vitiosa, & ideo displiceret, si essent talia. Ang. verb. loca- tio. 5. 24. & Sylvestr. eodem verb. quest. 18. Quod ipsum est dicendum de omni- bus alijs vitiosis, ex quibus damnum se- qui potest, qualis est equus, qui aquam ingressus in eam procidit, & uestium ia- cturam adfert. Sylvestr. ubi supra.

197. Septuagesimo septimo peccat opera- rius, qui conductus salario diario, fideli- ter non laborat, ob quod conductor no- tabiliter damnificatur, cum obligatione damni ad arbitrium boni viri satisfaciendi.

l. r. ff. locat. Idem si promisi, se diario, pro altero laboraturum, & dolo aut sua culpa id non vult conductori damnum ob id acceptum satisfacere, cum obligatione restituendi argumen. l. fin. ff. ad l. Rhod. de iact. & d. l. sed res. §. cum quidam. secus tamen si eum casus fortuitus impedit. l. si uno. §. cum quidam. ff. locat. & si est paratus ad praestandum, sed culpa conductoris non praestat, diarium ei persolue dum est, & etiam si praestare omisit ob casum fortuitum ex persona conductoris contingentem, quando conductus diarium alio loco, si ille non conduxisset, reperisset, Sylvestr. verb. locatio. questio. 12. alias non in foro conscientiae, quia tamen limitatio nobis non videtur iure probari.

198. Septuagesimo octavo peccat, qui pensionem rei conductae eius dño non soluit, eo quod ea non utitur, quia non vult, aut quia ob aliquem casum fortuitum ex parte ipsius contingentem non potest, cum obligatione restituendi gloss. in d. leg. si uno. §. item cum quidam. quod limitant Ang. verb. locat. §. 15. & Sylvestr. ubi supra, procedere quando dominus, eo quod ea illi locavit, alteri locare omisit, alias nō, saltem in foro conscientiae. Sed nec hanc limitatio, nostro iudicio, iure probatur, & advertendum, quod in illa questione. An merces locationis, & quilibet alia pensio sit solvenda in principio, vel fine anni, resolutio glossarum in §. penult. Inst. de inutil. stipul. & in leg. 1. C. quando dies leg. ced. ponitur in illis duobus seruarijs.

Annua si debet, tunc sufficit caput anni. Anno si debet, in fine tenebitur anni.

Circa quod varij varie loquuntur, sed tenendum est, quod in prima conventio partium est attendenda, & ea deficiente, consuetudo regionis, & eis deficientibus regulariter solvenda est in fine anni, quando unica solutio est facienda, & tempus ponitur causa differendae solutionis, ut resoluta l. f. post alios in l. qui hoc anno. ff. de verb. oblig.

Dixi Regulariter, quia aliud est faciendum, quando ex causa, propter quam datur, & ex persona, cui datur, & alijs circumstantijs aliud conijcitur, ut Panormit. cum communi tenet in dict. cap. propter

de locat. & satis in capitulo peruenit. de arbitris.

199. Septuagesimonono, qui dolo, lata culpa, vel levi, sua, vel suorum, infert notabile damnum rei conductae, & non vult illud satisfacere, glo. in l. si quis fundus. §. Celsus. & l. si merces. §. qui colonum. ff. locat. secus tamen est, si infertur ab alio, cui ipse resistere non potest, aut non tenetur, aut casu fortuito, quem nec culpa, nec mora eius praecessit, per dicta supra eodē cap. num. 179.

200. Octuagesimo peccat, qui colonus partiaris locavit alicui praedium rusticum, aut certam eius partem, nulla arborum mentione facta, & omnes fructus earum percipit, aut eas egredit, aut alius odio exort ipsius dolo, vel culpa, eas egredit, aut earum fructus dissipat, & non vult restituere domino suam partem, vel damnum, iuxta l. fructus. ff. de usufructu. d. l. si merces. §. culpa. ff. locat.

De peccatis circa iura & tributa Regia & publica.

S V M M A R I U M.

201 Tributa de iura regia qui non soluit, ut peccat.

202 Tributa sine auctoritate imponenti, aut exigenti ut peccat.

203 Iurium illicite impositorum exactor ut peccat.

203 Clerici qui gravantes gabellis excommunicantur.

203 Episcopi inquirant an clerici gabellis graventur.

203 Gabella rerum quas homines ad suam necessitatem ferunt.

203 Gabellas ob merces debent sic verū pādāt.

201. **O**ctuagesimoprimo peccat, qui tributa & iura iuste auctoritate Pontificia, Regia, aut alia publica consuetudine immemorabili imposita, non solvit, cum obligatione restituendi, iuxta Hostiē. In summa de poenitent. & remiss. & communem, quod plane procedit iuribus debitis ob praedia, aut alia ad eorum statum pertinentia, aut alia iura iusta impositis, cum intentione obligare ad mortale, aut per

per iustos contractus locationis aut alios cum illis initos. Et etiam quando per aliam legem vel iustitiam iustam imponuntur, nisi habuerint intentionem tacitam, vel expressam impediendi obligationem ad poenam aeternam per impositionem alterius temporalis, ut infra c. 23. a numero 36. dicetur, & in rub. de poenit. olim diximus, & nuper latius in commen. c. fraternitas. 12. q. 2.

202. Octuagesimosecundo peccat, qui absq; auctoritate Pontificia aut Regia aliquod tributū subditis imponit, eū obligatione restituendi: quādam enim rapina est, Pino. in c. super quibusdam, de verb. sign. & excommunicatur per bullam coenae, cuius tenor ponetur infra c. 27. a nu. 48. Idem de illo, qui exigit tributa aliqua aperte illicita, aut sciens talia esse, cum obligatione restituendi, arg. c. 1. ad Rom. & c. 1. de offic. delegat. & per dicta supra c. 11. nu. 12. & etiam si dubitat, an sint licita vel non, & sua sponte iniustus ad id se offert secus tamen si iussu superioris facit, quia obedientia in dubio excusat, capitu. quia culpatur, 23. q. 1. modo virtute obedientiae prius dubietatem illam ex animo pellat, & licitum esse credat; eo quod pro tali a superiore habetur, ut in cap. si quis autem, de poenit. distin. 7. num. 114. noue declaramus.

203. Octuagesimotertio, peccat qui gabellas, & vectigalia licite laicis imposita, quae nec ecclesias, nec ecclesiasticas personas debet, exigit ab eis, & est excommunicatus ipso facto, ea, quamquam de censib. lib. 6. non obstante contraria consuetudine, nisi quando inuenerent, aut emerent ad negotiandum, & mercatorem exercendam, aut haberent facultatem a Papa ad illa ab eis exigendum. Gab. in 4. lib. sent. distin. 15.

Rogatus a multis, ut hanc decisionem amplificem, facta mentione Gubernatorum laicorum, qui frequentissime imponunt super iudicia, extraordinaria super pane, vino, carnibus, panno, & alijs id genus ad victum, & vestitum spectantibus; quae Itali uocant Gabellas, Hispani Sillas, Galli Tallias, & Gabellas: & ea perinde petunt, aut peti iubent, vel permittunt ab ecclesiasticis personis, quae ad ea solvenda non obligantur, ac a laicis. Eorum Op. Nauar. Tom. II.

item qui vectigalia, & gabellas imponunt pro facultate vehendi, exportandi, & importandi currus, mulos, & alia iumenta, vacua, vel onusta, & perinde petunt, iubent, aut permittunt peti ab ecclesiasticis, atque a laicis, quamuis id, quod vehunt, important, vel asportant, sit de eorum patrimonijs, aut proventibus ecclesiasticis, & in suos vius conuertendum. Rogatus, inquam, hoc, plurima possem hic addere, quae gratia breuitatis omitto, contentus admonere. Primo, eos grauissime in his peccare, Deum, immunitatemque ecclesiasticam offendere, censurasque horrendas etiam Bullae coenae Domini incurrere, multos canones famulos infringendo, in quibus sunt, cap. bene quidem. 96. distin. c. ecclesia, de constit. c. aduersus, de immu. ecclesi. cap. nouerint. de sent. excom. c. quamquam. de cens. lib. 6. Secundo, quod glo. sing. elem. presenti. de cens. dixit, quod iudicio sui auctoris, tota Italia ob hanc est interdicta, & quod de alijs provincijs, qui earum facta norunt, testificentur, quod profecto auditu horrendum est. Tercio, quod attestamur sepius a nobis, & nostris famulis, satis multa huiusmodi vectigalia in multis Regnis exacta fuisse. Ideoque iure uereri, ne Deus omnipotens in dies magis, & magis iratus, consultores Principum, & Rumpub. de praedictis canonibus parum curantes, & Principes, ac respub. nimium illis credentes, & exactores soli auaritia inhiantes grauissime tandem castiget. Quarto, demerari me, quod cum tot has censuras incurrant, tam pauci tamen confessionum locorum, ubi haec aguntur, eas pro dignitate assument, & eas incurrentibus absolutionem denegent, & tam pauci episcopi, qui excommunicatas, & interdictas personas, & terras, ubi haec sunt, iubentur, & permittuntur, denuncient, cum praecipuum eis sit a concil. Viennensi, d. clement. presenti. ut sub poena peccati mortalis id faciant, postquam de eo ipsis constiterit, quod tamen facile constare potest, quamuis parte uocata, & audita, id fieri debeat, per gloss. memorabilem eiusdem elem. verb. constiterit. Quamquam etiam testor, multos populos Italiae & gubernatores, & exactores eorum annis, quibus ego Sacrae Penitentiariae seruo a

Secunda pars Decret.

Summo Penitentiario Sanctissimi D. N. petijse absolutionem a censuris ob hæc incurfis, restitutione promissa, parata, vel facta, quos utinam aliorum Regnorum populi, & rectores imitarentur. Amen.

An autem iura illa, quæ Hispani vocant cochlearia, & sedilia, quæ solvuntur ex gravis in forum importatis, & in aliqua eius parte ad uendendum depositis, & alia id genus Gabella, quæ in multis Regni Castellæ locis tam a clericis, q̄ laicis, ut audio, persolvunt, licite a clericis exigantur, ijs qui earum conditiones melius, quam nos norunt, delegamus. Addo, quod portoria, & alia tributa regia & publica non sunt soluenda de ijs, quæ qui ad suam, & suæ familiæ necessitati secum portat, iuxta ius eorū. Nec consuetudo contraria valet, sicut Ang. verb. pedagogium. §. 3. Sed contra tenet S. Anton. in 2. par. c. 14. quod verius est, & quotidianus usus comprobatur, & bene, quia consuetudo potest inducere id omne, quod lex, c. si de consue. & l. 2. C. quæ sit longa consue. & certum est, hoc lege statui posse, ut etiam idem S. Anton. ait.

Octuagesimoquarto peccat, qui debitor Gabellæ, cui publicanus, siue conductor gabellarum defert iuramentum, aut remittit eius conscientiam, ut veritatem precij, aut quantitatis mercium, quas deferat dicat, & acceptat, & non plene eam manifestat, cum obligatione restituendi, Medin. de rest. q. 23. sub fin. quod est verum. Et retenta opinione, de qua infra c. 23. a num. 6. quæ habet, quod regulariter, qui fraudat legem temporali pena munitam, non incidit in spirituales aternam. Non tenetur autem id iurare, & in onus sue conscientie recipere, quia satisfacit dicendo, se paratum solvere, quæcumque se debeat publicanus monstrabit.

De peccatis circa pignora.

S V M M A R I V M.

- 204 Pignoris qualis usus peccatum.
204 Pignoris fructus capere quando usura.
204 Pignori in pacto commissario capere an liceat.
205 Pignori vendere an liceat, & quo ordine.
205 Pignori vendendo minori, vel minori debitori, &c.

204 **O**ctuagesimoquinto, qui creditor utitur pignore cum notabili damno debitoris absque eius voluntate expressa, vel tacita, & nulla habens causam verisimiliter credendi dominum, id est quo animo laturum, & est furtum. l. si pignore. ff. de fur. Panorm. in cap. 1. de depol. & si cum eius voluntate expressa, aut tacita utatur, usuram admittit, de quo infra, num. 217. nisi sit usus, qui gratis inter amicos concedi solet, qualis est libri, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. ad 6. Idem de creditore, qui dolo, aut lata culpa, aut levi pignus perire, aut notabiliter damificare contentit, vel non vult refarcire damnum gloss. in l. si creditor. C. de pign. act. secus autem, si culpa levissima id contigit, & secus si casu fortuito modo mora non præcedat. Nec pactum, quo pignus quocunque modo periret, debitori periret, §. si. In l. quib. mod. re. contrah. oblig. & l. quæ fortuitis. C. de pign. act. Idem de creditore pacifcente cum debitor, quod non solvente ad certum tempus, pignus sibi cedat, aut ne post certum diem redimi possit. l. fin. C. de pact. pign. & cap. significante de pigno. nisi quando non in lucrum creditoris, sed in penam debitoris fit pactum. ut pro vendito iusto precio habeatur, quod sentit Panorm. in d. c. significante. & S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. & Sylva aurea Rosa, cas. 28. Idem de creditore, qui expresse pacifcitur, ut pignus venderetur, non soluto intra certum tempus debito, & priusquam venderet debitori non notificat, l. si conuenerit. ff. de pign. act. Aug. verb. pignus. §. 7. nisi etiam conuenerit, ne notificatio esset necessaria, gl. in ead. l. si conuenerit. Et licet de pignore non vendendo pactum sit, tria tamen monitiones facta, ut iuxta illud, uedi potest, modo inter monitiones, seu denunciationes ipsas, triduum intericiatur. Si autem nulla facta fuit mencio de vendendo, vel non vendendo, unica denunciatio sufficit, quod transactis duobus annis, propria auctoritate vendere possit. l. fin. C. de iure dom. impetrat. & Aug. ubi supra. Sylvest. verb. pignus. quæstio. 10. non autem prius sine auctoritate iudicis. Et si creditor bona fide pignus minoris, quam sibi deberetur, uendit, reliquum a debitore petere potest, quemadmodum etiam si

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 146

etiam si pluri vendit, restituere tenetur. Angel. ubi supra. §. 4. Et quandiu debitor aliquid etiam solum quadrantem debet, creditor totum pignus retinere potest, quoad ille solutus fuerit. l. quandiu. C. de distract. pignor.

Potest etiam creditor pignus a debitore ad tempus præstitum non solvente alteri pignori. l. 1. & 2. C. si pigno. det. Potest etiam impensas iustas bona fide in pignus factas repetere, ut si erat ager, in eius cultum, si erat animal, in pastum factas. l. seruos. ff. de pignor. actio. tenetur tamen ad computandum in sortem fructus ex pignore perceptos, deductis impensis, quas in eorum collectionem, aut conseruationem fecit S. Anton. secunda par. tit. 1. cap. 15. §. 3.

Octuagesimo sexto, qui uasa sacra, libros, vestimenta, & ornamenta ecclesiastica pignorat. l. sancimus. C. de sacrosan. eccl. c. 1. de pign. nisi fecerit id ex magna necessitate, puta redemptionis captiuorum, subuentiois pauperum, & aliorum operum ecclesiæ multum necessariorum. arg. d. cap. 1. de pign. & cap. aurum. 12. q. 2.

De peccato usura circa mutua.

S V M M A R I V M.

- 206 Usura quid, duplex, uera, & palliata.
206 Mutuum duplex, uerum, & palliatum, & differt a commodato.
207 Usura utraque pagina specialiter uenta, & tam probantur haritici.
208 Peccatum usura duplex, sed neutrum usura mentalis.
208 Usura lege civili uenta, sed ualde clamorosa.
208 Usura centesima quæ, &c.
208 Usuram qua intentio sine fallo faciat.
209 Intentio secundaria, nec usuram, nec simoniam facit.
210 Vendere pluri ob delationem, aut minoris ob anticipationem.
211 Interesse quid, quod duplex, & quod potest.
212 Interesse lucri cessantis petitur sine his conditionibus.
213 Montes Pietatis liciti.
213 Donum ob solutionem delatam quid lucri capere liceat.

Dicturus de peccato usura circa mutua, huic loco ad id opportuno, iuxta promissionem in præfatione factam, inseram summam eorum, quæ in Comment. de usur. capit. 1. 14. quæst. 3. scripseram, ad scrutandum fundamenta, quibus soluerentur dubia quædam, quæ anno 1554. soluere iusserant mihi Vlyssipone Serenissimus ille maximus Cardinalis tituli Sanctorum quattuor Coronatorum omnium uirtutum heroicarum panagyræ rerum diuinarum, & humanarum eximia cognitione comitata, & inclutus Infans Portugallie, Henricus, tunc frater gloriosæ memoriæ Regis Ioannis eius nominis III. & postmodum Regni Lusitani moderator grauissimus patris obseruantissimus, & obseruantissimus Regis Don Sebastiani huius nominis primi iuuenis quidam, sed pacis, & belli gestis pro ætate Christianissimi, gloriosissimi, & gerendorum spe admirabilis. De quibus nunc lacrymis obortis nihil aliud dicere licet, quam quod ipse rex dicitur cecidisse furiosissime pugnans contra Sarracenos in Africa, quamuis sint, qui dicant adhuc esse in uitis, quia corpus eius omnium, qui prelio aderant, magnitudine insignissimum, nunquam inuentum est. Et quod Cardinalis præfatus eius patris in regē assumptus, & Regia, Cardinalitiaeque dignitate gloriosissimus pro regno terreno, & temporali, quod non dimittebat omnino peccatum, susceptus fuit in regnum pacatissimum, æternumque calorum.

206 Summa ergo illius Commentarii est, quod continet vigintiduo notabilia. In quorum quattuor primis habetur, quod quamuis hoc uerbum, usura, prima sui significatione significet usum cuiuslibet rei, iuxta illud Marci Tullij pro Rabirio. Usuram huius lucis, &c. tamen iuxta significationem, quam in hac materia communiter habet, significat lucrum pro ueniens ex contractu mutui, & Graecis dicitur Τόκος, id est, partus, quasi a mutuo partum, & Hebræis appellatur, 722 id est mortuus, quo mutua mutuata. 722 rium mordet ut quidam recetiores scripserunt. Et quod contractus mutui differt a contractu commodati, quia per hunc non transfertur dominium rei commodata, per illum autem sic rei mutuo data,

Secunda pars Decret.

ut dictum est supra. nu. 280. Licet conveniant in hoc, quod uterque debet esse gratuitus, iuxta gl. recept. in c. 1. de commod. & quod mutuum verum reperitur in solis rebus, quæ usu consumuntur, & in pondere, numero, & mensura consistunt, puta, pecunia numerata, vinum, oleum, panem, tritico, & id genus alijs, quæ usu consumuntur. Insistit quibus mod. re contr. obl. in princ.

Dixi. Verum mutuum, quia velatum, siue palliatum, etiam in alijs rebus, & contractibus invenitur. Mutuum enim palliatum est, quod secundum suam formam apertam, & verba contrahentium est alicuius contractus, quam mutui, secundum vero formam latentem, & mentem contrahentium veram, vel præsumptam, est mutuum, quale est omnis contractus alius a mutuo, in quo quis minoris iusto precio infimo, siue medio, quærit aliquid propter anticipatam solutionem, & contra, quo quis vendit alij precio maiore iusto supremo propter dilatatam solutionem, cap. in ciuitate. de usur. & cap. ad audientiam. de empt. & cap. illo vos de pigno. cum eis adnot. qui. n. emit. 10. rem ad minus precio infimo valentem. 12. ob anticipatam solutionem, in effectu uidetur mutuare precium, quod dat, & illud minus precio, quod dare deberet, accipere pro usura, qui vero contra uendit rem valentem ad summum, & precio rigoroso 10. pro 12. ob dilatatam solutionem, uidetur mutuare precium rei, quam vendit accipiendo illud plus iusto precio, quo res uendita ualet pro usuris, ut prædictis iuribus probatur. Quod autem precium sit infimum, quod medium, & quod supremum, traditur infra, c. 23. num. 78. Vnde licet omnis usura in solo contractu mutui versetur, quia tamen contractus mutui est duplex, uerus, & palliatum, ita duplex est usura, uera, quæ in vero mutuo, & uelata, seu palliata, quæ in palliato uersatur.

In quinto, & sexto notab. habetur. Primo, quod aliud est peccatum usuræ, & aliud usura, quia peccatum usuræ est accipere, vel uelle lucrum usurarium. Usura uero est lucrum pecunia æstimabile suapte natura, quod principaliter vi mutui ueri, vel palliati quæritur. Dixi. Lucrum: pro

genere, & Pecunia æstimabile, ad differentiam lucri non æstimabilis pecunia, quale est, spirituale meriti, & gratiæ, quod sit, quando, & quomodo, & eum oportet apud Deum, iuxta illud Psalm. 3. *Beatus uir qui misereatur, & commodat, siue mutuat, & illud Euangelij Matth. 19. Centuplum accipietis, &c.* Quod proprie non est usura, licet aliquando metaphoricè sic dicatur, Luc. 19. *Sanctus Thos. 2. 2. quæll. 78. artic. 1. Et ita mutare quem, ut præstentur, vel eligatur ad beneficium, uel ut illud sibi conferatur, non est proprie peccatum usuræ, licet sit peccatum simonia, quæ est gravior. Dixi. Suapte natura, ad differentiam lucri quasi spiritualis uirtutis, & amicitie, quod mutuando quæritur, & non est usura, quia suapte natura non est pecunia æstimabile, licet multi pluris æstimarent amicitiam, quam mutuando aliquibus quærent quam pecuniam, quæ ex eo ab usurario quæritur. Dixi: Principaliter: quia licet sit intentio minus principalis quærendi aliquid pecunia æstimabile, ut infra dicitur; Dixi: Vi mutui, ad differentiam eius, quod ratione ueri interesse lucri cessantis, vel damni emergentis accipitur, quia illud non est usura, iuxta glo. sing. & receptam c. conquestus. de usur. facit c. 2. & salubriter eo. cit. Dixi. Verum palliatum, ad includendum lucrum, quod quæritur ex mutuo palliato, de quo supra, numero proximo.*

207. Habetur secundo, quod usura est licitum lucrum, & uelle, vel accipere illam peccatum mortale, adeo, quidem ut contrarium asserere sit hæresis. clement. 1. de usur. & non solum iure humano, sed etiam naturali & diuino ueteris & noui testamenti. c. quia & c. super eo. de usur. Nam prohibetur hoc septimo præcepto Decalogi; *Non furtum facies*. Exod. 20. quo omnis rei illicita usurpatio, qualis est usura, prohibetur. cap. penale. 14. q. 1. quod est præceptum utriusque testamenti, & quod specialiter prohibetur in nouo, per illud Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes*. contra impium Molinæum, & pium Sorum ex Urbano in c. consolin. en. titu. & Conc. Lateran. sub Leon. X. & ex alijs per quæ etiam ratio eorum confutatur. Et quod ius Diuinum noui testamenti specialiter prohibet non solum mutuationem

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 147

nem cum pacto expresse, aut tacito reddendi plus aliquid mutuo, sed etiam mutuationem sine pacto aliquo cum intentione principali, ut plus aliquid re mutua restitatur, per cap. 1. 14. q. 6. & alia in dicto Notab. 6. adducta.

208. In septimo notabili, & duob. sequentibus habetur, quod, sicut omne peccatum aliud ab usuræ peccato est duplex, mentale, tantum, quod est uoluntas peccandi absque uerbo, uel opere, & mentale & reale, quod est uoluntas peccandi uerbo, uel opere sequuto: ita peccatum usuræ est duplex, mentale tantum, quod est uoluntas usuræ, & reale, quod est uoluntas eam lucrandi opere sequuto. Et quod usura mentalis differt a peccato mentali usuræ, quia non est uoluntas quærendi lucrum ipsum ex mutuo dato intentione principali quærendi illud sine illo pacto expresse uel tacito, de qua intelligendi sunt disputantes; An usura mentalis obliget ad restitutionem? Nam de peccato usuræ mentalis tantum nulla est dubitatio, quia sicut nullum aliud peccatum mortale tantum obligat ad restitutionem, ita nec peccatum usuræ mentale tantum, sed disputant. An lucrum quæritum ex mutuo intentione principali ob illud dato obliget ad illam, ita quod præter peccatum usuræ mentale rñ, & usuræ mentale & reale, est usura mentalis definita si præ esse lucrum, & c. quæ non dicitur mentalis, quia lucrum non sit sequutum, sed quia sola intentio mentalis huius causa principalis quærendi illud, quæ hactenus (quæram) nullibi sunt ita declarata. Et quod nunc etiam legibus secularibus Regum Christianorum est expresse prohibita. usura, & implicite a tempore Iustiniani Imperatoris, secundum communem, de qua Ioan. And. in Mercur. reg. peccatum. de regim. lib. 6. Et ita nullus Christianus ei clare exerceat, sed uerendum, ne aliqui uelate, siue palliate maiorem, quam uoluntatem exerceant. Nam maxima, quæ olim permittitur, erat centesima, quæ centum mensib. ipsam sortem exquat, ita ut quoquo mense fors unum pariat, & duodecim in anno, ut copiose ostendit Bart. Soci. in l. si hæres. l. item. ff. ad le. falcid. cui concordant Budrus, & Alciatus in Op. Nauar. Tom. II.

locis ibi citatis, & alij alibi, & ea tantum in pecunia traiectitia sortis periculum in se suscipiente, in alia uero mercatoribus dux partes centesimæ, hoc est, octo pro centum in anno, & alijs non negociantibus dimidia centesimæ, hoc est, sex pro centum in anno, & nobilibus tertia pars, id est, quattuor in anno pro centum. Et nunc aliqui uelate, siue palliate accipiunt tam grandes, ut interdum fors pariat decem, & amplius pro centum ab tñis nudinis in alias, quæ tamen tres, aut quattuor in anno occurrunt, & ita triginta, & amplius in anno pro centum. Item antea ex usuris, usura non capiebatur, licet nullo. C. de usur. & l. placuit. ff. eo. at nunc cambiorum cambia corraduntur.

209. In decimo, & undecimo notabilibus habetur, quod intentio principalis lucrandi ex mutuo sufficit ad constituendam usuram et sine pacto expresse, uel tacito, contra impium Molinæum, non autem minus principalis contra Sorum lib. 5. q. 1. art. 2. de inst. & iur. Tum quia id tenent glossæ & lano. in d. c. consolin. de usur. a plerisque omnibus Theologis, & canonistis receptum. Tum quia c. officia. 19. dist. 8. ca. quid proderit. 6. dist. cum suis glo. probant, licetum esse ecclesiæ, & prelato seruare cum spe secundaria, licet non principali, aliud quod beneficium obtinendi. Tum quia, quamplurima sunt, in quæ quamuis non liceat intendere principaliter, licet tamen minus principaliter. Verbi gratia, non licet dicere missas, & diuina officia, audire principaliter propter distributiones quotidianas, minus principaliter tamen sic, iuxta glo. sing. & recep. in c. 1. de ele. n. resid. lib. 6. Non licet etiam principaliter seruare Deo intuitu remuneratio non terrenæ, sed minus principaliter sic, iuxta illud Psalm. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributiones*. Adeo quod Concil. Trident. sess. 6. cano. 31. definit contrarium esse hæreticum. Tum per alia ibi latius adducta, ita quod licet nullum, neque principale, neque minus principale lucrum tanquam iure debitum ex mutuo expectari possit, potest tamen tanquam antidorale, & remuneratorium de gratia, & non de iustitia debitum. Ibi etiam cum communij asserimus, quod tñ principaliter,

quam secundo possumus spectare lucrum amicitia, & gratitudinis ex mortuo & tam principaliter, quam secundo lucrum pecuniarium ex illa amicitia, & gratitudine, sed non nisi minus principaliter, & secundo lucrum pecunie ratione mutui. Et consequenter, qui postquam principaliter propter lucrum mutuauit suum peccatum agnosceat, illam intentionem mutat in intentionem minus principaliter accipiendi, si postea gratis datum accipiat, non est usurarius, ut recte dicit Ang. verb. usura. Et ita non sunt usurarii omnes, qui cum spe lucri mutuauit, sine qua non mutuarent, quia potest esse finis eorum principalis amicitia, vel amor Dei, & virtutis, & lucrum minus principalis. Nam, ut aliquis finis eorum principalis alicuius actus, non sufficit, quod ille non fieret sine illo, sed oportet, quod plurius uel tantum estimetur, ac alius finis propter quem ille fit, ut late probamus in d. c. cum minister. a nu. 37. & supra proximo tetigimus. Neque etiam peccat, qui non mutat principaliter ob lucrum, bona fide aliquid accipiendo a mutuario, estimans id sibi amantem, & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne pecunia a se reperatur, vel sibi alia uice mutuum denegetur, quamuis si postea id intelligeret, teneretur ad restitutionem illius, secundum sanctum Anton. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 7. & Caiet. 2. q. 78. art. 1. Contra vero, si dum sibi datur, estimabat non dari sibi libera uoluntate, sed coacta, accipiendo quidem peccat, etiam si a principio sola charitate mutuasset. Laut. in c. sa lubriter de usur. & sanctus Antonius ubi supra.

Addidimus & ibidem, quod ex qualitate rei data ex lucro, vel iactura dantis, & ex eo, quod in tali casu uirtus gratitudinis possit, probus poenitens, & prudens confidarius coniecere possunt, an datum ultra sortem dicatur datum libera, an coacta uoluntate. Diximus etiam illam, qui eo quod a suo debitore debitum recuperare comode non potest, mutat illi pecuniam, ut sibi hac uia alterum tantum, quantum sibi debetur, recipiat, non peccare, quia nihil ab eo accipit nisi mutui. Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 29. in princ.

Adieciimus tamen, hoc casu cauendum esse debitori per chirographi debiti redditionem; vel per schedula solutionis eius, ne postea ipse, vel eius heres iterum illud petant, vel accipiant sponte solum, per ea quae dicta sunt in simili sup. eo. c. num. 113. Non peccat etiam, qui accipit aliquid ob iustam mercedem laboris sui, vel famuli numerandi magnam pecuniam summam, quia non ut mutui, sed laboris numerandi accipit, neque qui capit aliquid pro sumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatam longe absentis. Idem Ioan. Maior ubi supra.

110 In duodecimo notab. & duobus seq. ob tinetur, quod qui uendit, permutat, aut locat minoris iusto precio ob anticipatam solutionem, est usurarius. Et contrario omnis, qui uendit, permutat, aut locat maioris iusto precio maximo, siue rigoro so ob dilationem solutionis, per rationem supra positam, num. 206. Et quod in hoc sepe uidentur peccare, qui emunt, vel locant reditus episcopatum, & beneficiorum, Magistratum, Prouinciarum, Dominiorum, oppidorum, tributorum, uendibilium exactiones, & alios census Regum, episcoporum, beneficiorum, & aliorum priuatorum necessitate prebitorum, multo minori iusto precio infimo ob solutionem anticipatam uisus anni, & minoris ob duorum, & multo minori ob trium. Et contra, qui uendunt, aut locant aromata, cinnamomum, piper, &c. pannum sericum, lanam, aulam, libros, dypyrum, & alia similia, boues, vaccae, equas, oues, & alia pecora ipsi, qui eorum indigent, ad se sustentandum vel quarendum presentem pecuniam ex eis protinus reuendendis minoris iusto precio, Vendunt, inquam, vel locant minoris iusto precio rigido, & summo propter dilationem solutionis & tanto plus addunt precio, quanto solutionis dies longior fuerit. Monemus item ibidem canere sibi debere ecclesiasticos & seculares praedictos, qui agros suos colonis suis plurius iusto precio rigido locant propter dilationem solutionis suorum debitorum, aut propter mutationem tritici ad serendum, & uictus, aut pecuniae ad alia necessaria cum longa, solutionis dilatione, quibus rebus fatigant, eos supra modum adigentes ad uiuen-

uiendum miserius, quam si eorum essent mancipia, & eos etiam, qui reditus suos quam maximo possunt precio locant in auctionibus publicis, allicientes ad augenda precia pollicitationibus, & donarijs incrementorum, quae Hispani vocant Pujas, & dilationibus solutionum cogentes illos facere renunciations ab omni iure alienas, quales ante nostram aetatem paucissimas Hispania uidit, nulla habita ratione, quod per huiusmodi submissiones, & ad casus fortuitos obligationes minuitur iustum aliqui pretium conductiois, nec habita ratione, quo locantes tam excessiuo precio sunt in causa, ut conductores utantur mendacijs, & malis artibus in uendendis eis, ut precium, quod solunt, ex eis corradat, quibus, in utantur impossibile est illud corradere.

21 In decimo quinto habetur, quod inter esse generaliter dicitur esse damnum emergens, & lucrum cessans, eo quod aliquid fieri cessatur, secundum gl. in verb. potabile. C. de sent. qua pro eo quod inter profin qua definitione, coniunctio, Et, accipitur pro, Vel, & verbum, Fieri, pro ut comprehendit, Non fieri, eo quod non facere, l. si facere sit mora. ff. solu. matr. & gloss. l. 2. recepta in princip. ff. de verb. oblig. Et quod est duplex, scilicet damni emergentis, & lucri cessantis, secundum eandem gl. d. l. 1. Exemplum damni emergentis. Habeo pecuniam ad reficiendum domum, uel emendum astate triticum, aut serenum, & ex mutuo tibi, quas quia ad praestitum diem non soluisi, domus eo truit, triticum duplo carius emi, pecora fame interire, aut aliquod simile damnum accepi. Exemplum interelle lucri cessantis. Sum mercator, habeo pecuniam, quibus merces emere uolo ad negotiandum, eas tibi mutuo, & die praefixo non restituis, lucrum, quod ob id facere cessat, est meum interelle lucri cessantis.

Et quod inter omnes conuenit, ut iustque horum contingens ob mutuum peti possit tribus casibus. Primo, quando, mora in soluendo praecessit, glo. celebris, in capit. conuersus de usur. & alia multa ibi citata. Secundo, cum id ante, aut post moram contingit, mutuum tamen datum fuit per aliquam uim Regis, Cui-

tatis, aut cuiusvis alius. De quo tamen acius tractatur infra eod. num. 302. Tercio cum a principio conuenit de soluendo damno, quibus tribus casibus non solum licet accipere, & exigere, sed etiam a principio conuenire de summa, quae ultra sortem sibi rependenda est ex uerisimili illo interesse damni, aut lucri, ut late praedictus Sorus scripsit lib. 6. quael. 1. artic. 3. de iust. & iur. quamuis magis, quam alij, hanc materiam restringere sit conatus, quod postremum hodie non procedit in materia cambiorum, per extraneum. Pij. V. transcriptam infra eod. cap. num. 299. ut ibi dicam. Et quod tota difficultas sita est in casu, quo quis sponte, sine uimmutat pecunias expostas negotiationi, aut rerum fragilium emptioni, ob quarum mutationem cessat a negotiatione & fragiliorum emptione, possit capere licite interelle lucri cessantis contingentis ante moram, & culpam. Nam Innocent. tenet, quod non, in capitul. final. de usur. quem praedictus Sorus laudat, & sequitur, procellatus tamen, quod contrariam, quae communis est, opinionem non damnat, quam etiam laudandam esse, & si miter tenendam in praedicto not. 15. probauimus 14. rationibus refellendo, quas ipse pro sua adduxit. Quae tamen conclusio intelligenda est, dummodo omnis dolus, & fraus palliandi usuras absit, & non tanquam res acquisita, sed tanquam res in spe posita, & quae impediri multis modis potest, estimetur, etiam in contradiis, in quibus etiam hodie licet a principio conuenire. In cambijs enim hodie, ut proxime dixi, non licet, maxime si mutuetur res cum pacto de resarciendo illo, quoniam interelle lucri cessantis non debetur magis, quam interelle extra rem damni emergentes, secundum Bar. & commun. in dicta l. 1. At hoc regulariter non debetur, nisi pacto praecedente, l. si fieri. l. 5. cum per uenditorem. ff. de actio. empti. Ergo neque illud, argu. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

Et quod pecunia mercatoris negotiationi exposta, uel alterius emptioni frangere rei destinata, plurius ualeat, quam altera tanta aliorum, & etiam ipsius illi non ita exposta, argu. leg. 3. sub fin. ff. de

Secunda pars Decret.

eo, quod certo loco. & trad. Caiet. 2. 7. q. 78. artic. 2. quod antea sentit Seo. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 6. Et ita etiam criticum sitū vel sationi destinatum, valet pluris, quam alterum tantum absolute consideratum. Et quod quamvis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum inest, absolute considerata eius precium non plus augeat, quam sine illa, considerata tamen in eo, qui scit & vult ut ea ad iuste lucrandum, facit ut plus valeat, sicut facultas generandi, quæ est in tritico, absolute considerata, non efficit ut plus valeat, considerata tamen in eo, qui illud iam satum habet, aut sationi præparatum, aliud simile ad seminandum non habens facit ut plus æstimateur ad effectum, ut vendere, & etiam mutare carius possit, & qui furto illud sustulerit, plus quam alteri restituere tenetur.

Et quod, qui habet aliquid, quod communiter nec sibi, nec alijs pluris, quā 10. valet, pluris illud alteri vendere non potest, quamvis illi multo plus valeat, tamen si sibi pluris valet, recte id vendere potest eo precio, quo sibi valet, accipiendo pro eo tanto plus, quanto sibi plus valet; iuxta S. Tho. 2. 2. q. 77. artic. 2. & Scot. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. receptos. Et quod, si cut operarius potest accipere precium operarii suarum, quas omisit ad preces alterius, qui eas solvere promisit, sic & mercator lucrum, quod ad preces mutuatarij omisit propter promissionem de refarcendo interesse.

212 In decimosexto notabili, & tribus seq. continetur, quod non sunt necessariae tot conditiones ad iuste capiendum interesse lucri cessantis, ex mutuo, quod Conrad. in q. 4. de contract. & quidam alij alibi requirunt, licet aliquot earum sit. Prima enim est, ut hic lucrandi modus non tantum sibi placeat, quantum negotiatio nis, quod tenet etiam Syluest. verb. usura. q. 19. quæ tamen non est necessaria. Nam iustum, & iniustum non in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum, sed in rerum, & operum exteriorum æqualitate, & inæqualitate consistit. Arist. 2. & 5. Ethic. N. Dimus Tho. 2. 2. q. 38. artic. 10. & q. 39. artic. 2. Unde & recte ait idem Sotus lib. 6. q. 1. artic. 2. de iust. & iur. nihil referre, an mutuans sit rogatus; & qua sit a mu-

tuatario, an vltro mutuet, modo, quod ad iustitiam commutativam pertinet, sententur. Secunda, quod interesse sit verū, quæ necessaria est iuxta mentem glossæ, & omnium dicti cap. conquestus. Tertia, quæ mutatio vel non solutio sit causa amissionis lucri, secundum omnes, qualis non est secundum Caiet. & Medinam, ubi supra, quando mutuans pecuniam habet aliam, qua negotietur. Quæ tñ limitatio nō procedit, si aliam pecuniam ad illos fines, veluti ad fortuitas necessitates destinasset, neque negotiationi committere vellet, quod prudenti est. Quarta, ut dan- dis usuris non sit alienus, quia ex tali consuetudine præsumeretur voluntas exercendi usuram, quæ tamen conditio non procedit in foro conscientie, in quo veritas prævaleret præsumptioni. c. tna. de spo. & fieri potest, ut quis in alijs usurarius sit, & in hoc non. Quinta, ut non recipiat interesse, priusquam confiteri, quod iustitiam inierat fuisse. Quod in materia cambiorum, videtur hodie statutum per extrauag. Pij V. transcriptam in fin. num. 290. Sexta, ut mutuarius non egeat extreme, quæ non videtur necessaria, quia non tenetur ex præcepto subuenire illi gratis, immo satisfacit mutuando, ut cum poterit soluat, per dicta supra eo. c. nu. 60. & mutare sine interesse, esset donare. Septima, ut mutuans ob hoc non incurrat infamiam usurarij apud simplices, & si mantens illud interesse esse usuram ob similitudinem, cum omnis species mali fugienda sit, 1. ad Thell. 3. & cap. cum ab omni. de vita. & hone. ele. quæ conditio, quænis ad evitandum peccatum scandali necessaria sit, non tamen ad evitandum usuram, & obligationem restituendi, quæ ex sola iniustitia nascitur, per dicta supra eo dem numero sexto, quæ non est peccatū scandali, quod est contra charitatem. San. Thom. 2. 2. q. 43. in princip. Octava, quod causa principalis mutuandi sit subsidium necessitatis vite, salutis, honoris, aut bonorum proximi, quæ tamen non est magis necessaria, quam prima per dicta in eo, licet sit honestissima. Non, ut non capiat, neque paciscatur totum interesse, quod iustitiam exspectatur, sed solum tantum, quantum valet illa iustitiam exspectatio, immo, quod nec hoc nunc in cambijs

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 149

bij fieri possit, videtur probari per prædictam extrau. ut ibi dicam. Et quod consequenter, qui cogit soluere penam, vel interesse creditori suo eo, quod mutuatarius sum, non soluit ei mutuum statim die, licet eo pot ab eo recipere illud, quod se soluit, & etiam compensationem damni accepti ob venditionem rerum suarum minoris, quam valeret, aut emptionem vitiæ, & vini cariori precio, eo quod statim die delictum ei non soluit. Quia non accipit ratione mutui, sed ratione interesse damni emergentis, sui omnes, eius si promissio de soluendo eiusmodi damno non præciserit, arg. l. numm. ff. de in lit. iur. & l. Julianus. in princ. ff. de act. emp. Ibidem etiam continetur, quod non possint quidquam capere iusto ratione interesse lucri cessantis ij, qui nolunt, vel nō possunt negotiari, nec res frugiteras emere, & mutuant ad interesse, neq; illi mercatores, qui certa pecuniæ summa negociantur, & non maiori, & aliam quam habent ad interesse mutuant, neque qui multas pecunias in nundinis important, & emptus mercibus suis propositis sufficientibus reliquis pro interesse mutuant, quia nullū interesse verum præstendere possunt per prædicta. An autem qui suas, vel aliorū grandæ pecuniarum summas alijs atque alijs tradunt in vniuersis nundinis sollicitas in alijs eum aliquo lucro, aliqua ratione defendi possint, dicitur infra, nu. 299.

213 In notabili vigesimo, & duobus seq. continetur, quod montes pietatis erecti modo infrascripti sunt liciti, quod contra Caietannum Tom. 2. Opusculorum, Tractatu 6. de monte pietatis. & Sotum li. 6. de iust. & iur. q. 1. artic. 6. probatur efficacissimis argumentis; diluitur eorum rationibus. Modus vero est hic, Aliquis opulentus deputat aliquam quantitatem tritici, vel pecuniarum ad mutuandum quotannis pauperibus pignori. ab eis acceptis, quo pro quantitate accepta, & pro tempore, quo eam non soluerint, exigunt aliquod singulis mensibus soluant pro victu & salario eorum, qui habebunt curam dictum triticum, aut pecuniam custodiendi, mutuandi, recuperandi, & restituendi pignora tempore opportuno. Et quod generi licite recipi fructus pignoris fructus, si traditi sibi a focero in securitate sol-

uenda dotis, per c. salubriter. de rurs. & l. pater. ff. de dol. mal. quia non capit eos vi mutui veri, vel palliati: sed alia ratione, quæ a varijs uaria redditur, ut monstrat prædictus Couarruias in c. 1. li. Variarum Resolut. sed nulla satisfaci per ea quibus breuissime confutamus ibidem communem, & aliam Medinæ, & aliam Soti, & aliam Fortunij, olim a nobis probatā, subdentes aliam genuinam fundatam in donatione tacita dotantis, & tradentis pignus, quæ colligitur ex multis in donatione concurrentibus, quæ ibi insinuantur.

Ex qua intulimus quattuor. Primum, quemlibet maritum, quauis non sit gener eius, qui tale pignus dedit, posse fructus eius percipere non cōputando eos in dotem promissam, nisi contrarium exprima- tur, quamlibet longum tempus solutioni dotis præfigatur modo obligatio dotem soluendi esset ad præsens tempus, licet solutio differretur accepto pignore. Secundum posse maritum pacisci cū eo qui dotem promissit, & non soluit, & quo ad soluat in singulos annos pro subsidio onerum matrimonij pendat tñ, quantum aliquis medio criter indultius ex illa dote, ipsa salua, capere possit. Quod Panorm. d. cap. salubriter, & alij multi relati per Couarru. ubi supra, & etiam Sotus tenet, quidquid Ioa. Lupus in repet. cap. per ne- stras. not. 6. de dona. inter uir. & uxo. dicit. Tertium, verū esse, quod insinauit Sot. lib. 6. q. 1. artic. 1. de iust. & iur. maritum, sci licet, qui dotem recipit, & heredes eius in casu diuortij teneri uxori viduæ, aut se parata ad alimenta præbenda, quæ salua manente dote, dari possunt, quoad illi ea persoluantur. Quartum, quod iuste obseruari possunt statuta terrarum, ut, qui dotem promittit, quoad soluat, & maritus, & ipsi heredes quoad dotem viduæ, aut separatæ reddant, certum quid ex ceterum in singulos annos pendant.

Qui peccant peccatum usurae,
circa mutua.

S V M M A R I V M.

214 Mutuum qui non soluit aque bonum. Et
statim die si peccat.

Usuram

- 214 *Vsuram qui credit non esse peccatum mortale, hereticus.*
214 *Vsuram circumspicere desinita, & declarata.*
214 *Vsurarius, consueatur quousque voluit facere.*
215 *Vsuram quāda mutare, proposita ppa, & c.*
216 *Pignori indifferens, cuius fructum retinere.*
217 *Pignori fructus quando bene capiuntur.*
218 *Fundi pignori fructus qui bene capiuntur.*
219 *Vsuram an sit mutare rem, ut reddatur ea plura valeat.*
220 *Vsuram ut sit mutare, ut malat in sua molendino.*
221 *Donare licet, ut reddat duplum, si moria.*
222 *Medico mutare, ut medetur gratis, an liceat.*
223 *Mutare, aut vendere granum pro grano, an liceat.*
224 *Debitum granum qui non petit, donec plura valeat.*
225 *Mutare pecuniam augentem pro aurea.*
226 *Exmensuratum, vinum, aut oleum, quod elegerit.*
227 *Præsumptum triplex, imum, medium, summum.*
228 *Vendere qui tenetur minus quam emit.*
229 *Exmensuratum, debita lege post solvenda.*
230 *Mutare mutuo accepto pro vsura ob illa.*
231 *Consus, ut restituatur.*
232 *Exmensuratum, Py. edita super censibus tenor.*
233 *Mutare sub vsura pro re pauperi danda.*
234 *Vendere ut plus Mauro valeat, si contineat modum eius, quod toto valebit.*
235 *Depositi pecuniam cum pacto, aut intentione lucrandi.*
236 *Vsuram deponeudo, & de deposito accipiendo.*
237 *Vendere equum maiorem, quam valet, licet post taxam valeat.*
238 *Vsuram esse solvere famulus alicuius, ut post auxilium capiat.*
239 *Vsuram esse solvere, an te diem statutum oblatum.*
240 *Vsuram utratā nō solvere quando peccatū.*
241 *Ad alia ex pacto censuere dantur contraria, bona, & mala.*

Octingentesimo sexto peccat mortaliter, qui res mutatas non soluit statim die in, ebus eiusdem generis, & bonitatis, nisi impotentia, vel consensu expressus, vel tacitus creditoris excuset, aut alia supradicta, nū. 14. Peccat praterquam qui mutuat aliquid ob lucrum notabile pecunia æstimabile, conventum expresse, aut tacite, aut principaliter speratum, & obligatione restituendi, nisi antequam recipiat pœnitent, per dicta supra eodem. nū. 210. Et notandum, usurario non sufficere, ut confiteatur, quoties ad usuram dederit, quia oportet ut dicat, si scit, quoties fecit animo deliberato dare constituit. Et si distincte ignorat numerum verum, dicat verisimilem, plus, minusve, ut fieri debet in omnibus peccatis mortalibus, quorum numerum certus ignoratur, ut dictum est in c. 6. nū. 15. sup. eod. & in specie Ioannes Maior in 4. lib. sent. d. 15. q. 26. Idem si a principio sine spe principalitatis mutuat ex sola charitate, & postea illam coarctat, & propositum illud, peribidem dicta. Idem de illo, qui non valet proferre diem solutionis debiti absque aliquo lucro, nisi pro suo vero interesse accipiat, per prædicta.

Octingentesimo septimo peccat, qui mutuat appositam pœnam, nisi intra diem statim soluerit, quem iam a principio credebat ad eandem diem solvere non posse, cum obligatione restituendi, secundum Secutum, & communem in 4. lib. sent. dist. 15. Idem si pœnam exigit ab eo, qui sine sua culpa per impotentiam eam non soluit, quia regulariter, ubi non est culpa, pœna esse non debet. c. 2. de constit. Idem si soluta parte debiti totam pœnam exigit, saltem quando obligatio est divisibilis, cap. suam. cul. glo. & communi de pœnis. Sed non si pœnam posuit, ut timore eam incurrerent soluat, præsertim optando potius solutionem, quam pœnam incurrerent, dicto cap. suam. l. si pacto, quo pœna. C. de pact.

Octingentesimo octavo, qui creditor utitur fructu, vel usui pignoris sibi traditi cum pacto non computandi illum in fortem, in quam est computanda omnis commoditas, quam ex eo percipit, deducit impensis legitimis ut supra eo. c. 2. nū. 25. & 26. dictum est, Quod deductio est in cau-

sa, quod usuram non committat, qui tantum in pignore impedit, quantum utilitatis ex eo percipit. Nec consequenter, qui equum parum utilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum. Neque qui domum egentem tanta, vel maiori impensa refectionis, quam pensio eius valeat. Non tamen putamus esse ratum Soci lib. 5. q. 1. art. 2. de iust. & iur. quod non teneatur in partem solutionis accipere fructus, tolles ex pignore, quos debitor non colligebat, nec colligere cogitabat. Tum quia sufficit esse fructus bonorum debitoris, & eos nullo iusto titulo a creditore retineri posse. Tum quia alioqui dicendum esset, creditorem, qui sine solerti industria, res tantos fructus colligeret quam debitor cogitabat, eum ad restituendum quod amplius collegisset, non teneri, quod palam est absurdum.

Octingentesimo nono, qui mutuator accipit pignus cum pacto legis commissoriae scilicet, ut, nisi ad præfixum diem redimatur, sit venditum, addendo quod omnes fructus, aut pars eorum, qui usque ad eundem diem caperentur, essent sui, & significantes, cum ei adnotat de pigno. Secus tamen si prædicti fructus manerent debitoris, vel in fortem, vel interesse computarentur, quia pactum legis commissoriae appositum in pœnam sine fraude usurarium valet, & etiam appositum, ut lapsa die locandi pignus esset venditum iusto precio, l. si fundus. §. si de pigno. quæ sunt de mente Pauli in d. cap. significante, & Sancti An. titu. l. c. 7. & Sylu. in rosa aurea, cas. 28. Secus item est, si dominus directus in pignus accipiat prædium feudale, cap. con questus. c. 1. de usur. adnotata gl. si. Quod ipsum dixit de domino directo accipiente in pignus prædium emphyteuticum, Imo in c. 1. de feud. quem sequitur, quam nō dubitet, Io. Anan. in cap. 1. de usur. & eisdem Barba. in dicto cap. 1. de feud. con tradicte, modo tria concurrant, quæ etiā in feudo concurrere debent.

Primum, quod nihil aliud debitum ex contractu emphyteutico præter fructus accipiat. Secundum, ut illud prædium non sit effectum melius, seu melioratum ab emphyteuta, iuxta Sylu. verb. feudum. quæ l. 10. Quod verum est quoad partem fructuum, qui ex melioratione

capiuntur, & non quoad alios, qui sine illa perciperentur. Tertium, quod emphyteuta dominium utile emphyteutis gratis, aut fere gratis obtinuerit, ut communiter feudatarius solet obtinere. Nam, siue ille, siue feudatarius ad obtinenda sua utilia dominia magnam summam pecunie soluit, non potest capere fructus sibi, saltem quando pensio, siue responsio pro eis soluenda longe minor est fructuum valore iuxta communem, quam sequuntur Ang. verb. feudatarius. §. 33. Sylu. estr. eod. §. 10. Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 3. Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quanto minus precium iusto dominus utilis directo dedit, ar. 1. quæ de tota. ff. de rei vendic. c. pastoralis. §. itē enim totum. de offi. deleg.

Nonagesimo peccat, qui mutuat triticum, aut aliquid mutabile, eo pacto, ut sibi reddatur tempore, quo verisimiliter creditur eius precium auctum iri, & ipse usque ad illud non erat servaturus, cum obligatione restituendi, c. in ciuitate. c. nauig. m. de usuris. quia lucratur aliquid ex mutuo, secus si verisimiliter dubitabat, an tunc pluri, aut minoris esset valiturum. Secus item si ad illud usque tempus servaturus erat, & libertatem solvendi intra illud tempus debitori nō adimit, Ang. verb. vsura. l. §. 36.

Nonagesimo primo, qui mutuat aliquid mutabile cum pacto, vel intentione principali, ut in suo molendino molat, aut in sua taberna emat, aut ad suam scholā ueniat, in suo prædio laborat, iuxta mentem. Pa. in c. si de usur. & debet eā ab illa obligatione liberare, & pro illa iudicio boni iuri satisfacere, Caie. in summa, verb. usura exterior, cas. 8. quamvis Sylu. verb. usura. l. q. 7. dicat, ut pauperibus tribuat. Quod procedit, etiam si mutuator, nil aliud ob hoc perdat, nec mutatori aliud commodum acquiratur, quā quod ille sit obligatus in suo molendino molere, aut in sua taberna emere, &c. quid quid dicant Ang. Rose. & Adr. in 4. de resti. Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 11. art. 3. in princ. Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 25. Quia illa obligatio molendi, aut laborandi in tali loco est lucrum pecunie æstimabile, & ideo, quamuis non teneatur quidquam ex precio, aut utilitate iusta, quam

ob illud cepit restituere, tenetur tamen cum ab illa obligatione in futurum liberare, & pro precio, iudicio boni viri, satisficere. Idem dicendum est de mutante cum pacto, ut sibi vendat suum triticum, aut lanam etiam iusto precio. Dixi. Cum pacto, vel intentione principali, quia mutare cum pacto, cum intentione minus principali, quod mutuatarius illa ex gratitudine faciet, non est usura, per dicta supr. eod. nu. 206. & in specie dixit Sylus, verba supra 1. q. 7.

Nonagesimo secundo, qui mutuat in Flandriam, aut in aliam regionem proficiscenti, cum pacto, ut sic dixerim, ut assecuraret illud per ipsum, dato ei assecurationis precio, etiam iusto, cap. naviganti. de usur. quia ex mutuo lucratur obligationem securandi eam ab ipso, secundum communem in d. cap. naviganti. Secus si libere mutauit, & postea convenirent, ut mutuator securaret certo aliquo precio, quia id non ex mutuo, sed ex assecuratione lucratur. Cetera. In summa. 1. verb. usura exterior, cap. 12. & 102. Major in d. lib. sent. dist. 15. q. 24. argum. 3. Sanctus Anso. 2. par. tit. 1. cap. 6. §. 46. qui contractus securitatis est licitus, & recipi. nihil, secundum sanctum Ant. receptum, ut dicitur infra eod. e. nu. 282.

Nonagesimo tertio, qui mutuat aliquid cum pacto, ut, si mutuarius intra certum tempus moreretur, liber esset, & si viveret duplum redderet. Quia ex mutuo lucratur illam obligationem solvendi duplum, quamvis dubiam Sylus. verb. usura, prima questio. 36. secus si donaret gratis absque fraude, quo donatarius, si usque ad tale tempus vixerit duplum reddat, quia nullum ibi mutuum intervenit, sed est contractus innominatus, do, ut mihi dies, le. naturalis, ff. de prescrip. verbis.

Nonagesimo quarto peccat, qui Regi, vel magnati mutuat cum pacto, vel intentione principali, ut sibi conferat aliquod officium pecunia estimabile, licet id, quod tali officio lucratus est, restituere non teneatur, secus si principaliter mutuat, ut eius amicitiam sibi compareret cum spe secundaria & minus principali, quod sibi illud officium cogeret, per dicta supra eodem a. nu. 215. Idem de eo

qui alicui mutuat, cum pacto, ut eum inveniat, pro se deprecetur, ut doceat, ut scribat, aut aliud quid simile pecunia estimabile faciat. Idem de eo, qui medico mutuat cum pacto, ut sibi medeatur, siue sit alius medicus, qui sibi possit mederi, siue non, quiddam distinguat Med. in Cod. de restit. Idem de illo, qui mutuat alteri, cum pacto, ut ille sibi mutuet alia vice alterum tantum, secundum gloss. sing. quae est secunda cap. 1. 14. q. 3. quid quid dicat Adria. in 4. de restit. nisi quando solum obligat per pactum ad id, ad quod iure naturali gratitudinis obligatur, secundum aliam gloss. quae est 1. eiusdem capitu.

Nonagesimo quinto peccat, qui mutuat alicui triticum nec cum pacto, ut alterum tantum recens sibi restituat, scilicet recens melius & maioris precij fore, quam suum tempore mutui & solutionis, per supradicta, & per dict. Sylus. verb. usura. 1. q. 17. maxime si libertatem solvendi, quando liberuit, admittit, & obligationem restituendi recens imponit. Secus tamen si principaliter mutuat, ne suum corrum patur, & valet, aut valebit tantum, vel plurius tempore mutui, vel solutionis, quam recens sibi solvendo, siue quia est maior penuria eiusmodi tritici, quando mutuo datur, siue quia facilius est recenti, & ideo ex hoc plus, quam ex altero capite mentis, siue, quia eius substantia est melior. Immo non peccaret, qui faceret pactum, ut plus tritici recentis, quam datum est, reddatur, modo verisimiliter non valeat plurius illud plus recens restituendum, quam verus, cum mutuat, vel cum mutuant illud est venditurus, quia in hoc nihil lucratur ex mutuo, qui mutuat, nec qui accipit, perdit quidquam, iuxta communem, in d. capitu. naviganti, & e. in civitate. de usur. quamvis mutuator niteret damnum, quod ei ex corruptione tritici evenire posset, quod iuste velle potest absque damno mutuatarii, ut recte Sylus. verb. usura. 1. q. 15. infir-

nuat. Quia non etiam est usura tpe charitatis annona triticum estimatum precio, quo tunc venditur mutuatore est pacto, ut tpe solutionis reddatur triticum precio, quo tunc valebit, quia in effectu est vendere triticum, & dilatione solutionis concedere, iuxta omnium mentem, in d. e. in civitate.

re. de usu. sanctus Ant. 2. par. c. 7. §. 13. nisi per leges iustas esset prohibita eiusmodi tritici anticipata emptio, ut est prohibita per leges Castellae tritici anticipata emptio ad revendendum, & etiam pro sua domo nisi precio, quo viginti dies ante, viginti post sacrum diem Sanctae Mariae Septembris valebit in Metropoli loci, ubi emit, l. 13. & l. 14. legum Madritij anno 1528. editarum.

Nonagesimo sexto, qui quod sibi debetur non vult recipere usque ad tempus, quo eius precium creseat, cum debitor illud tempus expectare non teneatur, quia vult lucrari impensam, quam in custodiendo faceret, & periculum amissionis vitare. Idem de illo, qui alteri mutuat cum pacto, ut tali tempore, & non antea restituat, aut in alio loco extra illum, in quo iure tenetur, reddat. Ant. vbi supra, quia illam obligationem, quae pecunia estimabilis est, ultra sortem lucratur. Non tamen peccat, qui non petit triticum, quod sibi debetur usque ad annum, aut tempus, in quo carius erit, nisi directe, aut indirecte debitoris solutionem impediat, ut (nostro iudicio) impedit dices, qui nolens ut pauper Augusto anni fertilis soluat, praedicat ei, ut illo tritico ad suam utilitatem utatur, & nullo pudore afficiatur, eo quod non soluit. Ad quas fraudes vitandas prudenter statutum est in Lusitania, ut qui triticum mutuum datum ante diem Sanctae Mariae Augusti non petierit, non possit petere usque ad sequentem annum.

Nonagesimo septimo peccat, qui pecuniam argenteam mutuat, ut aurea ei solvatur, si ideo hoc faciat, ut in aestimatione lucratur. Hostie. in summa de usur. §. an aliquo. sub fin. quamvis bene possit pecuniam argenteam aurea, & auream argentea emere & vendere, & etiam lucrum aliquod moderatum accipere. Cai. in summa, ver. usura. notab. c. 12. quia non lucratur in summa, sed ex permutatione, emptio, vel venditione, sicut etiam commodatione pecuniae, ut pignori detur, aut ad ostensionem divitiarum quo aptius uxorem ducat, aut ob alium similem finem, quia ob huiusmodi fines etiam pecunia numerata commodari potest, l. 3. §. si na. & l. sequen. ff. commod. & trad.

Scotus receptus in quarto libro sentent. distinctione 15.

Nonagesimo octavo, qui triticum, vinum, aut oleum alicuius praedij ante metesem, vel vindemiam minoris ob anticipata solutionem emit, quam collecta sunt valitura. Pano. in cap. naviganti. nu. 6. per illum text. de usur. secus tamen si equo precio, licet minori ob periculum, si cui subijciuntur, emeret, l. si fistulas. §. frumeta. ff. de contrahen. empt. Nec interest, an ematur definite triticum talis agri, aut vinum talis vineae, aut cum facultate deligendi triticum talis agri, aut vinum talis vineae, ut libuerit modo quod equum fuerit plus ob illam optionem solvat, & sic intelligendum est, quod Gabr. in 4. libro sentent. distinctio. 15. q. 11. artic. 7. & alij scribunt.

Idem de eo, qui aliquid minoris iusto precio ob anticipatam solutionem emit, aut carius iusto precio ob eandem dilatare vendit, ut dictum est supra, nu. 20. Iusto precium intelligo, siue sit infimum siue medium, siue supremum, quia non constat in indivisibile, habet enim latitudinem, ut traditur infra c. 23. a. num. 78. Vnde quis iuste pannum, cuius precium infimum est decem, & medium decem cum medio, & supremum undecim, emit decem, ob anticipatam, vel praesentem solutionem, qui non venderetur ei, nisi unde cum dilata solutione, & contra iuste vendit quis eundem undecim dilata solutione, quem libenter venderet decem praesentibus. Qui vero emeret minoris anticipata solutione, vel maioris venderet dilata, peccaret cum vinculo restituendi per supradicta, num. 206. per quae conciliandi sunt doctores, qui sibi contrarij videntur.

Notandum tamen vnum, non solum decipi existimantem, se iusto precio suas merces vendere, quoties non pluri, quam emit sumptibus moderato lucro numeratis vendit, ut recte Scotus insinuat libro 6. q. 3. de iust. & iur. Quia fieri potest, ut sumptus eius sit immoderatus, aut quod deceptus fuerit carius emendo, aut quia abundantia eiusmodi mercurii, quae confluxerint, illarum precium diminuerit. Quare aliquando vendere debet minoris, quam emit, quamvis dilata solutione vendat.

Secunda pars Decret.

vendat, si tunc vendere voluerit, & aliquando cum maiori lucro, quam solet etiam presentem pecunia vendere poterit, quia parum impendit, aut quia contingit emere minori precio eiusmodi merces, ubi emit, quam quo detulit, imò ob inopiam augetur, argum. not. in leg. precia rerum. ff. ad leg. Falcid. & per Cai. 2. 2. q. 77. ar. 1.

Nonagesimonono peccat is, qui pecora, uel pradia emit ab eo, quem credit ea non habere, & statim certa pensione ea eidem locat, cum obligatione restituendi pensionem, quam ex re, quæ non erat, ceperit, arg. l. 1. & totius tit. ff. de cond. sine cau. Secus si probabiliter credebat illa cum habere, & bona fide emit, nec tenetur restituere, etiam post cognitam ueritatem id quod ex ea insumpsit bona fide, immo neque id, quod non insumpsit & quo factus est ditior, si quid ea emit, uolebat emere talia & emit ab illo, eo quod ea obtulit uendenda, & ideo non emit alia ab alio, & ita pro suo interesse potest retinere, iuxta dicta supra eo. cap. nume. 217. Angel. uerb. usura. 1. §. 71. Syluest. usura 2. questio. 6. Ioan. Maior in 4. lib. sentent. distinctio. 15. q. 46.

230 Centesimo peccat, qui centum soluenda a se, uel ab alio alteri in fine anni emit, uel redimit, soluendo in principio eius aliquid minus, puta 20. uel 30. ob anticipatam solutionem & tenetur restituere, Gabr. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 11. arti. 3. dub. 4. Caietan. summa, uerb. usura nota. 2. & latius Ant. 2. par. tit. 1. c. 8. §. 3. & 4. nisi id faceret, eo quod debitum non est liquidum, aut quia labor impense, aut periculum subeunda sunt in eis recuperandis, uel illa, quibus emit, habet destinata negotiationi, aut frugiferorum emptioni, ex qua uerisimiliter illud minus, quod alteri soluit, lucraretur, præsertim si id facit rogatu venditoris, Med. in C. de ref. questio. 38. in fin.

231 Nobis tamen uidetur verum id, quod Caietan. dixit uerb. usura. sub li. & ante illum, & alios Inno. cui nemo ibi contradicit, in c. in ciuitate de usur. uidelicet in ille minoris emi posse debita, quæ non sunt soluenda usque ad annum secundum, uel tertium, uel decennium, &c. quam si presentis die soluenda forent. Tunc quia minus est habere actionem, quam rem, l. minus.

ff. de reg. iur. & alia, quæ congerit Dec. in reg. quæ actionem. ff. eod. Tum quia hoc non est mutare, sed emere, & non emere nummos sibi soluendos, sed ius, eos ab hinc ad aliquod tempus recuperandi. Tunc quia hoc ius, quod uao anno est inutile, minoris ualeat, quam si esset statim utile. Per quod periclitatur id, quod ipsemet Caiet. dixit in d. notab. 2. scilicet, enim, qui debet ceterum autem in fine anni, non posse eorundem remissionem in principio anni minoris centum emere. Nam qua ratione potest tertius illam actionem emere, eadem poterit ipsemet, contra quem datur redimere, quidquid in hoc Sotus dicat. Cuius tamen, & Caietani opinio saluari potest, intelligendo de redemptione facta minoris ob solam solutionis anticipationem, ut in principio huius casus insinuauimus, & supradicta procedunt quando ob alios præcedentes respectus minoris emuntur, cessante omni fraude usurarum. Et ad hanc concordiam reduci debet S. Tho. ad lectorem Florentinum, relatus, & probatus a sancto Anto. 2. par. tit. 1. c. 8. §. 4. & late Ang. uerb. usura. 1. §. 64. & latius Syluest. usura 2. q. 14. qui idem quod Caietan. & Sotus sentire uidentur, quæ tanquam quotidiana, & iuridica notanda sunt.

Non obstat, quod hæc consequeretur, diuitem posse dare alteri centum soluenda post annum cum aliquanto auxilio, quia responderetur negando sequelam. Tunc quia, ut dictum est, hæc intelligitur cessante fraude usuraria, quæ in eo non cessat. Tum quia actio, de qua loquimur, iuste uenditur, l. 2. cum seq. ff. de hæred. uel actio. uenditio. qualem non habet vendidam is, cui dies dat illa.

232 Centesimo primo peccat, qui centum mutuo ab aliquo pro lucro decem accipit, & eadem alteri precanti pro lucro aliorum decem ratione mutui soluendorum mutuat, Ioannes Maior in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 9. ar. 7. Secus tamen, si illa decem accipit ratione interesse danti, quod alias pateretur, per supradicta, nu. 211.

233 Centesimo secundo, qui emit censum perpetuum, uel temporarium, redimibilem, uel irredimibilem sine conditionibus ad id requisitis, super quarum numero, & ueritate remisimus lectorem in Hispano

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 152

ad Not. 22. Commentarij. c. 1. 14. q. 3. Cuius summam supra, nu. 214. retulimus in hoc latino, excepto illo notabili, cuius summa hic ex parte relata fuit, quorum loco subiicimus extranea. quæ ille nunquam satis laudatus Pius V. post nostrum in urbem appulsum, in hæc uerba promulgauit.

Pius Episcopus Seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

Cum omni Apostolica seruitutis obtemperantes cognouerimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contrahere, qui ne dum non continentur intra limites a nostris antecessoribus eisdem contrahitis statutos, uerum etiam, quod deterius est, contrarij omnino pactionibus, propter ardentem auaritia stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præstiterunt, non potuimus, animarum, prout tenemur, salutem consulentes, & perarum mentium petitionibus etiam satisfaciunt, tam graui morbo deri. Hæc igitur nostra constitutione statutum censum, seu annuum redditum creari, constituit nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, & de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit.

Rursus, nisi uere in pecunia numerata, presentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoque precio.

Solutiones, quas uulgo anticipatas appellant fieri, aut in pactum deductas prohibemus. Conuentiones directæ, aut indirecte obligantes ad casus fortuitos cum, qui alias ex natura contractus non teneatur, nullo modo ualere volumus. Quomodo admodum, nec pactum auferent, aut restringent facultatem alienandi rem censu suppositam, quia volumus rem ipsam semper, & libere, ac sine solutione laudemus, seu quinquagesima, aut aliter quantitate, uel rei, tam inter Senos, quam in ultima uoluntate alienari.

Ubi autem vendenda sit, volumus dominum censui alij omnibus præferri, eiusque denuncianti conditiones quibus vendenda sit, etiam per mensem expectari.

236 Pacta continentia morosum censum debi-

tozem teneri ad interesse lucri cessantis, sed ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas, media iuramento creditorum liquidandas, aut re censui subiectam seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliqua partem cadere ex tota irrita sint, & nulla. Imò & censum augeri, & nouum creari super eadem, uel alia re in fauore eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis, uel præteriti, uel futuri omnino prohibemus. Sicuti etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quæ alias de iure, & ex natura contractus non spectarent.

Postremo, censui omnes in futurum creati non solu re in totum, uel pro parte percepta, aut infructuosa in totum, sed pro parte effecta, volumus ad uitam perire, sed etiam posse pro eodem precio extinguere, non obli ante longissimi etiam temporis, ac immemorabilis, immo centum, & plurimum annorum præscriptione, non obli antibus aliquibus pactis directæ, aut indirecte tale facultate infirmitatibus, quibuscunque uerbis, aut clausulis capta sint.

Cum uero tradidimus precij redditum extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari cui precium dandum erit, & post denunciam intra annum tamen etiam ab initio precium repeti posse, & ubi precium, nec uolens intra bimestre soluatur, nec ab initio intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandoque redditum extinguere posse, præuia tamen semper denuncia, de qua supra, & non obli antibus his, de quibus supra, idque obseruari mandamus etiam quod pluries, ac pluries denunciatum fuisset, nec unquam effectus sequutus fuisset.

Pacta etiam continentia precij census extra censum prædictum, ab initio aut ob panam, aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus, contractusque sub alia forma post hæc celebrandos sanerarios indicamus. Et ita (illis propterea non obli antibus) quidquid uel expresse, uel tacite contra hæc nostra mandata dari, remitti aut dimitti contingat, a seisco volumus posse vindicari.

237 Hanc autem salutiferam sanctionem nondum in censu nouiter creando, uerum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo post publicationem constitutionis creatus sit, perpetuo, & in omnibus seruari volumus. Declarantes precium semel censui constitutum

iniquam posse ob temporum, aut contrahen-
tium qualitatem, seu aliud accidens, ne quo-
ad ultimo contrahentes minus, vel augeri. Et
licet legem ipsam ad contractus, tam celebra-
tos non extendamus, illos tamen oēs in quos
sub alia forma pervenerunt census hortamur
in domino, ut singulos contractus, censura bo-
norum religiosorum subiciant, & animarum
saluti consulant. Non obstantibus, Epe. Dat.
Romae anno 1568. 14. Kal. Febr.

Cui adnotamus aliqua in predicto Co-
men. c. 1. q. 3. noue recognito, quā, ne
Manuale nimis crescat, praeuertimus.

238 Centesimo tertio, qui mutuatur cum pa-
cto, ut mutuarius ultra sortē sibi reddē
dā det aliquid notabile alicui tertio, vel
pauperibus. Quia non licet usurā lucrari
et ad redimendos captiuos, c. super eod. de
usur. Secus tñ de mutuo, ut ei remit-
tatur iniuria, non quidem per rationem,
quā S. Ant. & Sylue. verb. usura. q. 11. red-
dunt, si unicuique licet suam vexationem
redimere, c. dilectus. 2. de simo. Quia illud
de vexatione iniusta intelligitur, & vexa-
tio, qua iniuria affectus iniuriantem in iu-
dicio vexat, non est iniusta, iuxta gl. sing.
receptam, c. si quis contristatus. 90. distin.
Quare nos hic nouam addimus. i. quod
pena iniuriae non debetur in foro con-
scientiae, iuxta gl. sing. c. fraternitas. 12. q. 2.
Et quod speciale est, ut pacto undo tollat-
ur ipso iure actio iniuriarum, l. si unus.
§. pactus ne peteret. ff. de pact. & quod nō
vī tam querere, quod requirit c. qm. 14.
q. 4. quam a damno poenae, quae nō est an-
te finem, alteri in conscientia debita, libe-
rari. Quo fit, quod mutuari cum pacto,
ut non solum iniuria remittatur, sed etiā
damnum, quod affectus iniuria passus est:
quodq; sibi in conscientia debetur, est pec-
catum usury. Non peccat et, qui pecuniā,
qua vult emere aliquid frugiferū mutuat
alteri, cū pacto, ut soluat tñ quotannis,
quantum fructus rei frugiferae, quā emis-
set deductis impensis quotannis ualeret,
per dicta supra, nu. 211. Non obstat quod
quidam dicitur dixisse, quod illud poenae
debitum est legale, quia non est tale ante
sententiam, & ante sit mutuum.

239 Centesimo quarto, qui vendit triticū,
vel aliquid aliud uno mense pro precio
maiore, quo ualiturum est alio, ad quem
usque nō est seruaturus, tenetur ad resti-

tutionem eius, quod ultra premium tēpo-
ris uenditionis acceperit. c. fin. de usur. &
vbi per oēs. Ang. verb. usur. §. 34. quāuis
posset illud mutuari uno mense usque ad
aliud, in quo uerisimiliter plus ualebit, ut
reddatur eque bonum in illo, uel ante il-
lum, ut recte Sotus adnotat. Dixi. Nō est
seruaturus, &c. alioqui. n. secus, tribus co-
currentibus. Primum, ne summum quo il-
lo mense ualiturū est premium accipiat,
sed mediū. Ita quod si in una parte eius
ualuit decē, & in alia quindecim, & in alia
viginti, non nisi quindecim capiat, iuxta
Alex. in l. quod testis. ff. de cer. pet. Secundū,
ut de precio deducat tñ, quantum ser-
uandum diminutū fuisset, iuxta experto-
rum iudiciū. Tertiū, ut deducat impētas,
quas in seruando in illud usq; tempus fa-
cturus erat. Maior vbi supra q. 32. Nec
obstat distinctio Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. ma-
gis difficilis, quam animabus uicilis, quia,
quidquid ille dicat, equius est dicere, qd
capitulum finale de usu moderatur. cap.
in ciuitate, quam quod ille asserit.

Male autem ex hoc loco infert quidā
dicere me nō posse quem uendere rigo-
roso precio iusto, soluendo tempore ad
quod usq; seruaturus erat, sed tñ mode-
rato, quod ipse nullatenus sentio, sed lon-
ge aliud, si quod qui uendit tē precio quo
ualitura est aliquo tēpore, ad quod usq;
seruaturus erat, puta mense Maio nō pōt
iuste accipere premium maximum rigoro-
sum, quo ualebit aliquo die illius mensis,
sed medio illius, quod ualebit toto men-
se, collatis precijs, quibus ualeat diuersis
diebus illius. Ita quod, si aliquo die ualuit
decem, alio 15. alio 20. debet esse conten-
tus 15. Et si seruaturus erat usque ad cer-
tam hebdomadam, & in eius diebus ua-
luit multis precijs, accipiet medium illo-
rū. Et si uendidit precio, quo ualeret cer-
to die usque ad quem seruaturus erat, &
in eius uariis horis ualuit uarijs precijs,
accipiet medium eorum.

240 Centesimo quinto, qui uendit aliquid
dilata solutione in aliud tempus precio
maximo, quo ualebit usq; ad illud Hosti-
in summa de usur. §. an aliquo. uerf. quid
si uendat. & nos copiose super c. in ciuita-
te. de usur. diximus. Vbi tamen concludi-
mus non esse usurarium pactum, ut sibi
soluatur premium mediū, minimū, & 203-

xiii,

zini, quo ab emptionis tempore, usq; ad
ipsū, in quod ille seruaturus erat, ualeret,
sive eius pretiū crederet, sive decrederet.
341 Centesimo sexto, qui aliquid ei, qui pe-
cunia indigebat, uendit cum pacto, aut
uoluntate principali, ut statim sibi minoris
iusto precio reuendat iuxta tit. 43. Ordina-
nat. Florentissimi Regis Lusitaniae, secus
si simpliciter uendidit precio iusto, quam-
uis summo, & postea, quia emptor uult il-
lud reuendere, & non inuenit alium, qui
emat, idem uenditor iterum precio iusto,
quamuis infimo, & pio accipit. Ang. verb.
usura. §. 60. De qua diuisione prectorum,
& aliquot alij huc pertinentibus infra c.
23. nu. 78. & seq. dicitur. Vtas tamen ha-
nus determinationis licet iuste legere pōt
famā mercatoris, nisi fuerit cautus, & san-
diderit ualde mercatorē quid faceret, qd
nideret neminem alium uelle dare precij
iustum et iustum, maxime si daret me-
diocriter. Notandum et, qd usuram admittit,
qui suam merces, quo lucraturum se spera-
bat, deponat, & dilata solutione plus in
suo precio etiam summo uendit, eo quod
alium aduentu, adeo premium decreuit,
q non solum non lucraretur, sed etiam
perderet, si praesenti pecunia etiam sum-
mo precio uenderet, per supra dicta.

241 Centesimo septimo, qui uel deponit
pecuniam apud aliquem mercatorē, aut
nummularium, cum intentione principa-
li, ut aliquid lucrum mensurum, uel an-
num ei soluat, salua sortē, tenetur ac-
ceptum restituere, quamuis non interue-
niat pactum, & quamuis appelletur depo-
situm. c. consuluit. cum ei adnot. de usur.
Nec ignorantia excusat. gl. in d. pletique.
14. q. 3. Nec periculum perdendi illam, eo
quod mercator, aut fagere, aut decoquere
pōt. Tum quia illud lucrum nō ob pericu-
lum, sed ob mutuum depositum palliatum
accipitur. Tñ quia illud periculum nō est
considerabile per notata in d. nauigan-
ti & c. si generaueris. 14. q. 3. Secus tamen
est, si absque pacto, & intentione principa-
li praedictis praefatum depositum faceret,
& acciperet a depositario gratis donante
aliquid ob gratitudinem, eo quod ex pe-
cunia deposita fuerit lucratus. Et si libenti-
us suā pecuniā penes hunc gratum, quā
penes alium depositum habuit. Et et depo-
sitarius illud desponsas quod obligabitur
Op. Nauar. Tom. II.

gitionem ab ipso pecuniam suam non an-
teret. quia oīa hxc sunt gratuita. Caiet. 2.
2. q. 78. art. 2. Usura tñ elicit, si mercator il-
lud daret, tanquā ad id ob precij, & vsum
illius pecuniae obligatur, & dominus ob
hanc eandē rōnem acciperet, aut speraret,
& et si principaliter ob hac deponeret.

242 Centesimo octauo, qui equum, aut
aliam rem omnium iudicio non maioris
precij, quam quindecim aureorum ob di-
latam solutionem viginti aureis uendit
cum obligatione restituendi quinque, li-
cet postea propter mortuos alios equos
20. estimatur, lo. Maior in 4. lib. sen. d. 15.

243 quallio. 32. Idem de eo, qui cum Rege,
vel alio, qui suis militibus aut famulis
mercedes, & stipendia persolvere intra
certum tempus tenetur, intra quod ob-
nummorum inopiam, illis soluere non
potest, paciscitur se illis soluturum, si a
domino sibi plus aliquid, eo quod soluere
nō potest, detur, ut decem pro centum, arg. c. in
ciuitate. de usur. nisi ratione veri interesse
excusaretur. Quamuis Rex, uel ille alius
in suis litteris dicat, se gratuitam dona-
tionem illius plus facere. Tñ quia hoc
in effectu est mutuari pecuniam, ut ad
certum tempus eadem cum aliquo auda-
cio soluat. Tum quia illa donatio non
est uera, cum non ex liberalitate, sed ex
necessitate querendi pecuniam mutuat
fiat. Med. de restitutione. in quibus cas-
bus licitum mutuant ultra sortem reci-
pere, cal. 3. Idē etiam de Praefecto ratio-
norum, Quastore arario, aut solvendis
stipendijs, & mercedibus, &c. obligato, si
aliquid ab his, quibus soluere debebat, ac-
cepit, ut anticipet solutionem, per praedi-
cta in §. praecedenti, nisi uerum esset inte-
resse, aut iusta adionis emptio excuset.

244 Centesimo nono, qui mutui accepti
usuras soluere iurauit, & intra diem sta-
tutum non soluit, nec impetravit absolu-
tionem a iudice, uel a parte. Nam licet
promissio soluendi usuras non ualeat, iu-
rumentum tamen soluendi illas obligat
& debitores. de iur. iur. quamuis a iudi-
ce potest absolui, cap. 1. eod. tit. & solutas
repetere d. cap. debitores.

245 Non obstat qd soluens usuras uidetur
peccare consentiendo peccato usurarij,
quia non iurat, nec promittit soluere il-
las, quatenus earum acceptio est pecca-
tum,

V

Secunda pars Decret.

tum, sed quatenus est actus de se iniustus, qui bono fine fieri potest iustus, iuxta doctrinam S. Th. 1. 2. q. 18. art. 7. 8. & 9. qua eadē ratione acceptio sub usuris a nolente mutare, est licita, nam actio eiusdem rei potest esse bona, & passio mala, & contra passio bona, & actio mala, iuxta illud gl. ca. de consec. vel alt. lib. 6. verbo sanguinis de Christi passione; Actio dissoluta, passio grata fuit.

De usuris in pactis de retro-
uendendo.

SUMMARIUM.

- 247 Pactum de retrouendendo quid, quod iniustum, & quod usurarium, & minus de pretio, sed fructus non admittit ementi. & 248. & 249.
250 Penitentia pro se, & contra se in foro conscientie creditur.

247 **C**entesimo decimo peccat mortaliter qui emit aliquid cum pacto de retrouendendo simulate animo magis mutandi, quam emendi, & usuram committit. Qui aut minoris iusto pretio, et dempta parte, qua illud pactum praestatum dimittit, peccat quidem peccatum iniustitiae, sed non usurae coram Deo, licet aliqui coram hominibus presumant usura, & oēs. Pro quo notandum primo, quod pactum de retrouendendo est pactum, quo emptor promittit renouere rem emptam venditori, quicunque voluerit, vel intra certum tempus, quod licitum est, & dimittit de pretio, cum Ioannes de fide instr. & l. fundi partē. ff. de contrah. empt. & l. si fundum. l. si a te. C. de pact. inter empt. & vend. & l. euit. 27. fm Inn. Hosti. Io. And. Pan. & cōm Canonistarū in ca. ad nostrā. de empt. & legistarū in d. l. si fundum. & Capol. de simul. cōtr. ca. 1. & oēs Theologos in 4. lib. sent. dist. 15. Secundo, quod emptor non tenetur restituere fructus interim perceptos, nisi a tempore morae, quā committit simul, ac precium illius loco, & tpe congruis oblatum non accipit, l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. & glo. recept. & cap. illo vos. ver. pcepti. de pign. Tertio, quod iuste potest etiam statim locare venditori honesta pensione

d. l. fundi partem. ff. de contrah. empt. & d. c. cum Ioannes. de fide instr. Quarto, quod ad iustitiam huius pacti concurrere debent aliqua. Primum, ut simulatio, saltem ex parte emptoris, absit, ita ut emptor vere principaliter intendat emere. Secundum, ne fiat pactum, ut redemptio fiat maior pretio, quo emptio facta est, c. illo. vos. de pigno. Tertium, quod emptor faciat illud eo solo, ut placeat venditori, & quod malit, ne redimatur, & quod non emeret, nisi putaret esse redimendum, quod tamen non est iuridicum, quia nullo iure, vel ratione probatur, cum quia saepe contingit, aliquem posse vere rem aliquā emere cū pacto retrouendendi, quod minuit pretium eius, & non absque illo. Quia non habet satis pecuniae ad eā iusto pretio emendam sine illo pacto, sine quo plures nalet, d. l. fundi partē. ff. de contrah. empt. & d. c. cum Ioannes. cum eis adnotat. Tū quia multi nollent res aliquas emere, quas tamen rogati amicorum, quos oportet eas vendere, emunt quidem vere cum praedicto pacto, sed sperantes eas redimendas, quas alioqui non emerent.

249 Nec etiam est necesse regulariter, quod alij dicunt, ne pactum fiat, quod ultra certum tempus id redimi non possit. Quia perspicuum est posse fieri pactum de retrouendo intra solum unum annum, duos, tres, aut plures, quod in effectu est pactum, ne ultra illa tempora praefinita redimatur.

Dixi Regulariter, quia post extraneum Pij V. super censibus relatum sup. nu. 234. in emptione census non liceret illud, quod est nonnum, & singulariter notandum. Non est necesse, quod alij dicunt, emptor usurae dare solitus sit, eo quod praesumeretur solitū facere, arg. l. quod si noluit. §. qui alidua. ff. de edil. edi. Quia licet ad hoc praesumendum in foro exteriori innuere possit, non tamen in foro conscientiae, in quo cessat ois praesumptio. c. tua. de sponsal. nec est necesse, ne fiat pactum, ut ante duos, vel tres annos uenditor redimere non possit, & postea sic, quia huiusmodi pactum est licitum, licet plures valeat quod uenditur cū hoc pacto, quod cum pacto quod libuerit redimendi, quod non quanti si absque aliquo pacto venderetur. Nec uerū illud Io. Maior. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 43. quod venditor grauat emptorē pacto quod libuerit redimendi, nisi consentiat, ut emptor aliquid capiat

De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 152

capiat ratione sui interesse, quia, qui suo iure utitur, nemini iniuriam facit, c. cum ecclesia. de elect. & l. iniuriarum. §. 1. ff. de iniur. Quamuis contra fraudatores, qui vendunt praedia non facta, & vineas vindemias cum pacto redimendi intra annum, solent redimere paulo ante metsem, vel vindemiam, solutis impenis, lege Naurra cautum est, ut qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi post metsem, vel vindemiam. Quinto, quod hic non agimus de coniecturis ad praesumendum, in foro contentioso eiusmodi emptorem habuisse intentionem magis mutandi, quam emendi, & eiusmodi venditorem magis pigrius, quam vendendi, siquidem de solo foro conscientiae tractamus, in quo penitenti pro se, & contra se creditur.

De usura in societate.

SUMMARIUM.

- 251 Societas quid, & qua licita, & ut inueniatur. 252. & nu. 253.
254 Assuratur ut foro, & inueniatur in societate.
255 Assuratur ut capitale cum lucro.
256 Intellectus nouus ea, per ne strax. de donat. probant lucrum sine periculo.
257 Sorte salua qui lucratur in Gallia, & Italia.
258 Legare nummos, ut de reditu missa dicantur, an liceat.
259 Usus fructus nummorum legatur, & ut sit perpetuus.
258 Usura est dare ad lucrum salua sorte, vel non negotiatur.
259 Deponens pecuniam in scriptura mutui, vel depositi peccat.
260 Societas in animalibus, & locatio eorum, qua licita, & 261.

251 **C**entesimo undecimo peccat mortaliter, contra hoc septimum praeceptum, qui accipit notabile lucrum, ex pecunia in societatem iniustam collata, vel maius, quā debet ex collata in eam, quā iusta est, fm oēs. Societas autem est conuentio plurium suam pecuniam, industriam, vel laborem conferentium ad lucrandum, d. l. 1. & toto tit. ff. pro socio. & Inst. & C. eo. tit. c. per ne strax. de don. Et ratio, quā lucrum ex pecunia ex societate collata acci-

pi potest, & non ex mutuata, est fm S. Th. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad 4. q. dominium rei mutuae cū periculo in mutuatariū transfertur, non aut rei in societatem collatae, immo manet periculo conferentis, sicut industria, & labor periculo ea conferentium, l. si tibi aret mea. ff. de praeser. verb.

Ad hoc autem, ut societas iusta sit, tria requiruntur. Primum, ut negotiatio licita sit, c. per vestras. de don. inter vir. & vxor. Secundum, ut pecunia subiaceat periculo ea conferentis, hoc est, ut si pereat, tota illi pereat, gl. c. plerique. 14. q. 3. Tertiū ut in omnibus iudicio prudentis aequalitas seruetur. & pro quantitate partium collatarum lucrum dinidatur, l. si non fuerit. ff. pro socio. & post alios Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. hoc exēplo declarauit, Vnus confert mille aureos, alius laborem suae personae eisdem aestimatus, alius suam industriam quingentis aestimatus, ut haec societas licita, & sancta sit, ex his oibus una summa faciendū est, & ex lucro, & iactura pro rata eius. quod confert, quisque capere debet, ut, si isti tres quingentos aureos lucrarentur, duo singulos ducentos aureos caperent, & tertius centū. Sotus th. lib. 6. q. 6. ar. 1. de iust. & iur. dixit, non esse habendam rationem quantitatis pecuniae, quā quis in societatem cōfert, sed periculi, cui exponitur. Insistit tamen vbi contrarium. Tum quia id habetur in l. si non fuerit. ff. pro socio. & §. de illa. Inst. de loc. Tum quia hoc est nouum inuentum, quo adhuc nulli negotiatores vsi sunt. Tū quia longe clarius, & securius est dicere, societate exaequantem esse iudicio peritorum, qui aestiment precium pecuniae collatae cū conditione expressa aut tacita, ut in primis cōferenti restituatur, si nulla eius iactura facta fuerit, & precia industriae, & labores ea cōferentiū absque aliqua spe quidquam pro illis referendi, nisi lucrum adsit, quicquid simul considerent, nullā usurae, nec iniustitiae suspicionē esse ex eo, quod ei, qui pecuniā confert de consensu eius, minus lucrum, quā par sit, detur, si est persona, quod donare potest. Per quod multae societates iustificatur, quas aliquos p̄diores cum suis famulis, amicis, aut cognatis exiguae industriae contrahunt, quoniam eis fides, honor, & diuitias cōciliant, & conferendo in societate magnas summas pecuniae, solū ad dimidia, aut tertia,

ant quareni lucri partem eis obligant, quamvis et defendi possent, dicendo, potius esse locationes cum salario incerto quam societates. At si unus pecuniam, & alius pecuniam & operam conferat, alterque pecuniam, quam contulit, accipiet, & ex lucro, qui pecuniam, & operam contulit, plura alius arbitrio mercatorum percipiet, Ang. & Syl. ver. societas. Qñ aut alius pecuniam, alius operam, aut industriam in societate confert, tota factura pecunie erit eam conferentis, & tota laboris eius, qui est subijx & industrie eius, qui eam adhibuit, siue factura in principio, siue in medio, siue in fine negotiationis fiat, iuxta Bar. & Bald. in l. 1. C. pro societ. & S. Tho. 2. 2. q. 78. ar. 3. ad 5. quæ vera opinio est, maxime in foro conscientie, iuxta Ang. & Syl. ver. societas. Tum quia alioquin pars pecunie, ad quam solvenda alius teneretur, a periculo libera esset, quo ad eum, qui contulit, & consequenter, quo ad illam partem esset
253 mutuum, & non societas. Tñ quia si in fine societatis lucrum esset, antequam divi datur, qui pecuniam contulit, eam in primis accipere deberet. Tum quia non licet pacisci, ut dimidiam, aut tertiam, aut quartam partem pecunie perdat alius, qui laborem aut industriam posuit, per soluat, quia nullam ex illa partem sumit, si nullum inveniat lucrum, si sola societate, immo tota eam conferenti restitutum. Tum quia, ut pecuniam contulit, eam perdit, sic qui laborem aut industriam adhibuit, ea perdit, quæ interdum tanti, & pluris æstimantur, quam pecunia collata. Nā tantus potest esse labor, & tanta industria, ut licitum sit pacisci, ut qui ea confert, duas partes ex lucro, & dominus pecunie una solam accipiat. Verum tamen est, quod si pecunia conferretur cum pacto, ut cõis esset, & cõiter inter illos, sicut lucrum divi deretur, insum esset, ut pecunia perdit; oibus periret, sicut oēs ubi sup. Notandum aut, quod periculum pecunie collate vitare potest eam conferens, facta cum socio conventionione, ut se faciat securum siue (ut aiunt) assecurat suscipiendo in se periculum eius constituto ei precio illo securitatis, quo cum tertius assecuraret, aut ut tanto minus de lucro eum accipiat. Nam quia ratione tertius potest eum assecurare, eadem potest & socius, ut recte Syl. ver. societas 1. q. 2.

dixit. Quæ confirmantur ex eis, quæ prædem vidimus Vlyssipone, contra quandam maximi ponderis societatem iniquam, oblata alia iusta, quæ colligi poterat ex Maiore in 4. lib. sen. d. 15. q. 49. & Galo. in To. 1. Opus. Tract. 3. responsione 11. & Syl. ver. societas 1. q. 1. videlicet, quod fierent tres contractus. Primus societatis, in qua alius pecuniam, alius operam, & industriam conferat. Secundus, quo, qui operam confert, assecurat alterum sortem iusto precio accepto, aut altero tanto ex lucro remisso. Tertius, ut ad tollendas suspiciones, & molestias rationum, qui operam præstat, lucrum incertum lucro aliquo certo redimat, aut ex lucro verisimili, sed in
254 certo, tantundem certi retineat. Pro quo facit efficaciter, quod nemo negat, eum, qui confert aliquam pecuniam in societatem, posse assecurari de sorte, & de aliqua certa parte lucri, in eundo sua contractus assecuracionis sortis, & lucri cum tertio, & quarta ratione potest habere cum tertio, eadem etiam cum socio potest, cessante omni fraude, & simulatione.

Addo, quod possunt fieri eodem tempore, ut monstrat præcatus Io. Maior. disto 4. lib. sent. dist. 15. q. 46. & non solum formaliter, & explicitè, sed etiam æquivalenter, & implicite. Vt si quis negociator publice protestaretur, se paratum ad accipiendam pecuniam a quocunque volente illi conferre illam in societatem, cum pacto de assecuracione sortis ad rationem 4. pro centum, & lucri certi 4. pro duodecim incerti lucri. Ita quod incerto verisimili, 12. ex centum accipiat quatuor pro assecuracione sortis, & quatuor pro certificando lucro duodecim, & consequenter non teneatur reddere, nisi quatuor. Et posset alius, sciens hanc protestationem confert ei centum, dicens. Ego confert tibi centum, in societatem negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationem tuam.

256 Pro quo, præter prædicta urget exp. per vestras. de donat. inter vir. & ux. sic noue inducitur. Ibi Papa iubet, ut maritus vorgeat ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti, onera matrimonij sustentet. & ita intentio eius fuit, ut dos salva ferretur, siquidem ob hoc iubebat illam marito,

marito asserui, & ita videtur voluisse, ut ad lucrum, & damnum mercatori tradere tur, quod erat eam periculo obijcere, voluit item certum aliquod lucrum inde provenire, ad matrimonij opera sustinenda. At hæc duo fieri non possunt sine assecuracione, & lucri incerti pro certa redemptione. Ergo Papa tacite voluit illa fieri. 257 Facit etiam, quod in multis Gallia locis, quando in ea prælegebamus, audiimus, & nunc audimus in aliquot Italie partibus & montibus idem servari, quod Ecclesie, & viduae, & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor secuta pro centum in suam sustentationem lucrarentur, quæ consuetudo defendi nullo modo potest, per intellectum, quem Io. And. & nonnulli alij d. c. per vestras, assignant, scilicet quod in fauorem ecclesiarum, viduarum, & pupillorum, cum illo lucro mutuari poterat, quia esset usura, quæ neque etiam ad redimendos captivos admitti potest, c. si per eos, de usur. Nec vlllo alio modo defendi potest, quam dicendo, quod exordium cepit ab hoc societatis modo quo fit cum securitate & redemptione prædictis, & continuata fuit usque ad illud tempus. Ad quod coniciendum facit, quod vix tertiam partem lucri dubij verisimili, quod sibi pro sua rata regulariter obtinere posset, accipiebant. Nam verisimile lucrum centum ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant, nisi quatuor pro centum, quod significat, illos reliquas duas partes pro fecunditate eiusmodi, & redemptione dubij pro certo relinquere. Pro quo facit etiam quod Caler. scripsit in dicto To. 1. Opus. Tract. 3. respons. 11. Inrelligimus tamen hoc, cessante omni fraude & simulatione, & ut coram Deo formaliter, aut æquivalenter prædicti tres contractus veri fiant. De quibus omnibus copiosius scripsimus in prædicto Comentario. c. 1. 14. q. 3. respondendo ad quædam Soti argumenta. Equidem optarem, ut episcopi, vel saltem Pontifex Max. declararet, prædictam consuetudinem esse iustam, eo quod presumendum sit, quod in terris, in quibus a tempore immemoriali illa inoleuit, habuit originem huiusmodi licitam, & ita bona conscientia feruari posse, monitis præsertim deponentibus, Op. Nauar. Tom. II.

& depositariis, ut tres prædictos contractus faciant, vel habeant pro factis. Pro quo facit, quod consuetudo immemorialis facit præsumi titulum requisitum ad eius ualorem, c. super quibusdam, de ver. sign. & l. hoc iur. §. ductus aq. ff. de aqua quot. & rñ. Licetum est etiam pactum, in quo qui pecunia aliena negotiatur, quod omne lucrum domino illius tradat, & ei a domino certum quid, & ab omni periculo liberum pro labore, & industria solvatur. Quia huiusmodi contractus non est societatis, sed locationis, & ideo, si factura, eius dolo vel culpa, aut illius ministrorum, contingeret, satis facere, domino teneretur, quia gratia utriusque fit, per dicta sup. eo. c. 11. 179. Ang. & Syl. ubi sup.

Ad quæ sita hic de pecunia legata parochi, & beneficiario alicuius ecclesie, ut perpetuo singulis mensibus, tot missæ pro legante dicantur, quod ex lucro illius, ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. Respondeo, legatum esse licitum, quia licet legare usufructum pecunie l. 1. & 4. ff. de usufr. ear. rer. quæ vñ consum. & quia tale onus licite adijcitur arg. c. significatum. cum eis, quæ illi adijcimus, de præben. Et quod expediret, ut legatarij emerent ea censum perpetuum irredimibilem ad rationem unius pro viginti, si inuenirent, & si irredimibilem non inuenirent, aliqua prædia redditus annui quinque, vel plurium pro centum, & si nec ea, censum redimibilem, & si neque illum conferant illam alicui mercatori in iustam societatem, & querant aliquem opulentum, qui sortem & aliquod lucrum certum quanto maius poterint, assecurat eis pro parte lucri verisimilis, & incerti ad eos ex illa societate pronenturos, & non si inuenerint tertium, qui hoc faciat, eurent id fieri ab eodem socio, cui illam in societatem contulerunt, per tres contractus in istos modo prædictos, qu. 256. & dicat tot missas annuas, quot dicendis illud sufficiat arbitrio episcopi arg. c. nos quidem, de testat. & l. legatum, ff. de adm. rer. ad ciu. per tin. & l. legatum, ff. de usufr. leg.

258 Centesimo duodecimo peccat, qui dat pecuniam in societatem ei, quem scit eam non esse negociaturum, ut milini, vel clerico indigentibus in certum lucrum, quāvis tres prædicti contractus societatis, V 3 securi.

secundis, & redemptionis, concurreret. Quia non est veritas simulata societatis, quae mutuum velat, siue palliat. 259 Centesimodecimo tertio, qui vere coram Deo pecuniam in societatem contulit in lucrum, & damnum, sed a socio publicam mutui, aut depositi scripturam accepit, quia mentis est in periculum notabile suae famae, & honorum proximi, quoniam posset voluntate mutata suam pecuniam depositam, vel mutuam repossidere quamvis periret. Quare eiusmodi scripturam, si lucrum participare vult rescindere debet, quamquam respondimus, hoc locum non habere in eo negotiatio, qui contra intentionem pecuniam conferentis pro honore suo scripturam mutui, aut depositi loco societatis concessit, modo illam conferens scripturam praedictam, quam cito commode potest, rescindi faceret, & aliam societatis, si vellet, capere potest, & etiam pignora accipere pro securitate restituenda sibi suae pecuniae, nisi amittatur, & etiam pacifet, ne tali, aut tali mercimonio, nec in tali, aut tali loco, aut tempore, cum tali, aut tali homine negotietur, & si mercator rebus, aut loco, aut tempore, aut persona pacto exclusus negotiatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactum fecit, iuxta S. Anton. 2. partit. 1. cap. 7. §. 38. Idem de eo, qui confert pecuniam in piscatu nauticum, modo posito, infra eod. c. nu. 282. & 283.

260 Centesimodecimo quarto peccat, qui locat boues, mulas, aut alia animalia pensionem iustam notabiliter, aut cogit agricolam ad solvendam iustam pro tpe, quo de finit laborare sine culpa sua ob culpa domini, vel casum fortuitum contingentem circa eum, vel animalia, iuxta ea, quae sup. nu. 199. diximus, & gl. l. si uno. §. item cum quidam ff. loca. aut cogit ad estimationem eorum post mortem, aut damnum naturale, vel fortuitum sine dolo, aut culpa leui eius eveniens, quia hae domini periculo subsunt, Gab. in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 11. art. 3. dub. 2. & Rosel. verb. usuraria 3. §. 13. nisi agricola pacifcatur, ut periculum quocumque modo eveniret, esset commune utrique, dato ei ob hoc iusto precio vel facta debita diminutione pensionis quae sine hoc pacto esset iusta. Quin

& absque intentione petendi aliquid ultra debitum ab agricola, si absque eius culpa damnum contingeret, ne durius boues exerceat, pacifcatur, ut dimidium damni quoquo modo contingentis spectet, non facta ob id aliqua pensionis diminutione, mortaliter peccat. Tum quia, qui eius iustitiam nesciunt, scandalizant, ut inquit S. Bernar. in suis contract. Tum quia mori potest sine illius intentionis declaratione, aut mutare intentionem, & postea ipse, aut ipsius heredes miserum agricolam vexare. Licet item est tradere animalia in societatem alteri, ea lege, ut lucrum sit commune, sed, qui ea recipit, nil ex eo capiat, donec precium eorum domino persolvatur, & postea sint communia, modo ea, quae ante sortem recuperatam interierint, domino intereant, & non recipienti iuxta S. Anton. 2. partit. 1. cap. 7. §. 39. qui alios contraria tenentes conciliat. Circa quae in fine illius §. ponit regulam, per quam omnes casus decidantur, scilicet, quod omnis societas circa animalia, in qua ponuntur pacta, quibus alicui sociorum, indicio boni viri, notabile damnum inferatur, est illicita, & recte quidem, quia etiam omnis alia, in qua commoditatum partes non respondent ex aequo partibus in societatem collatis, est illicita, per dicta sup. cod. cap. num. 252.

De usura participantibus, & eam non restituentibus.

S V M M A R I V M.

- 262 Usuram qui suadet, aut sub ea petit, ut peccat. & 263.
- 264 Usurario non volente restituere, qui accipit solutionem crediti in malos fines, vel impedit, ne gratis mutuetur. & nu. 264.
- 265 Peccatum non est ad minus peccandum inducere.
- 265 Pignus ab usurario emptum restituendum.
- 265 Usurarii bona non sunt obligata, & sunt eorum.
- 265 Dominium rei quae sita per usuras quare usurarius.
- 265 Dominium rei emptum ab usurario quare emptor.
- 265 Usurario rem datam, ut iudicat qui dedit. Usurarius

- 266 Usurarius pro alia exercens, etiam famulus obligatur.
- 267 Proxenus usurarium qui peccat.
- 268 Usurarii uxor quae peccat uiuendo de bonis sui mariti, & 269.
- 270 Usurarium filium, & famulum, qui peccant de bonis eorum uiuendo.
- 271 Usurarii generem recipiens ab eo dotem, ut peccat.
- 272 Dotem ab usurario datam retinendi remedium.
- 273 Usura non est maritus usus pignoris pro dote datus. & 274.
- 275 Usurarius qui iudex subter solui, aut non restituit, & advocatus, procurator, & testis, qui ad id auxilium praebet, restituere tenetur.
- 276 Usurarium instrumentum faciens, ut peccat. & nu. 277.
- 278 Usurarius usurarius, & fructus pignoris restituit.
- 279 Usurario manifestum nullum detur sacramentum.
- 279 Usurarii testimonium nullum, nisi hac praecedant.
- 280 Usurarius qui manifestus, & a quo absoluitur, & nu. 281.
- 281 Piscatorum, ac diuitum eiusmodi societates usurariae. & 282.
- 283 Socius industriae adhibens, quid de suo impendere debeat.

262 Centesimodecimo quarto peccat mortaliter, qui inducit aliquem, ut sibi, aut alteri tertio det ad usuram, quia peccato mortali consentire peccatum mortale est, caput. 1. ad Rom. cap. notum. 2. quod si. 1. quanto magis ad illud inducere. Qui autem accipit ad usuram ab eo, qui ad id est paratus, aut petit ab aliquo mutuum simpliciter, & quia alius non vult gratis mutuae, accipit sub usuris, non peccat mortaliter, nisi ob finem mortale accipiat, nec etiam venialiter, si ob causam iustam accipit, sed sic si absque ea accipit, aut ob finem venialem, scilicet ob uanitatem, & ludos veniales, aut ut eius negotiatione diuitias accumulet, cum alius habeat unde honeste viuat, iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 78. ar. 4. & nostrorum doctorum in e. super eo. de usuris. quos Caie. in summa verb. usura & 2. 2. q. 78. art. 3. explicat. Quamvis igitur accipere ad usuram licitum sit, non tamen petere, ut sibi ad usuram detur, quia est petere aliquid, quod

alius sine peccato facere non potest, quod nunquam licitum fuit, iuxta S. Ant. 2. partit. 1. c. 9. §. 14. & Caie. 2. 2. q. 78. artic. 4. & 10. 1. Opus. Trac. 31. resp. 13. sed sic ab eo mutuum petere. At si rogatus petat usuras sibi promittit, nec vellet sine illis mutuae, potest sub ijs licite accipere. Constitutus tamen in extrema necessitate non peccat inducendo ad mutuum sibi sub usuris eum, qui sine illis mutuae non vult, iuxta Inno. recept. in d. e. super eo. Quia hoc non est proximum ad peccandum inducere, sed consulere, ut minus peccet; hoc est, potius peccatum usurae, quam homicidij committat, quod licitum est, c. si. quod verius. 33. q. 2. Ang. verb. usura 2. §. 2. Sylu. eo. ver. usura. 2. q. 1. & Caie. 2. 2. q. 78. art. 4. in d. respon. 13. Verum etiam uidetur S. Ant. ubi supra, non peccaturum, qui mutuum ad usuram ob ignorantiam, aut inconsiderationem petet, aut quia scit frustra se rogaturum eum, ut gratis mutuet, quod tamen nobis securum non videtur propter rationes, quas modo tetigimus.

264 Centesimodecimo sexto peccat, qui ad usuram capit aliquas merces ad res uenas, graue & alienum contrahendo, & uxorem, & liberos notabiliter damnificando ut insinuat Sotus lib. 6. q. 1. ar. 5. de iustit. & iur. quamvis non loquatur ille de capiente ad interelle, nec de emente (habita fide de precio) merces, quas praesenti pecunia vendit, quod Hispani Moharam uocant, idem tamen est dicendum de illo arg. l. illud. ff. ad l. Aquil. & e. dudum. 2. de elect. Et notandum, quod, qui mutuat ei, quem scit usurarium, in fines malos, aut vanos, non potest licite capere ab eo solutionem, si, facta ea, usuras restituere non possit; quia, qui mutuat in malos fines, non habet unde sua debita soluat, dignus est cui non solvatur, si alijs debitoribus non potest soluere, Gab. in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 11. Sylu. verb. usura. 3. q. 7. quod ad forum conscientiae uidetur restringendum, vel ad casum, quod debita essent aequae privilegia, per dicta supra eodem caput. 2. nume. 12.

265 Centesimodecimo septimo, peccat qui suadet uolenti mutuae gratis, ut non mutuet, nisi ad usuram, aut uolenti contrahere, ut contractum usurarium faciat, cum obligatione restituendi in solidum.

Syl. verb. usura. 7. q. 2. De emente autem pignus ab usurario amissum ob non solutionem usurarum, perinde iudicandum, ac de emente rem alienam, secundam mentem Secoti in 4. lib. sent. dist. 15. Quia nec usurarius uidetur querere dominum, nec dominus pignoris perdere illud, iuxta dicta supra eod. cap. a nu. 203.

Alia uero qua hoc in loco in Hispano scriptum, declarando, dico primo uerius esse, quod bona usurarii non sunt obligata pro usuris extortis, quia nullo iure probatur huiusmodi obligatio, & ita tenent Io. And. Panor. & communis in c. cum tu. & in c. tua per illum textu in ductum ibi a Pan. de usur. contra glos. in utroque c. & in c. 2. eo. tit. lib. 6. quam et ibi Domin. & Franc. reprobant.

Secundo, quod dominium rei per usuram lucratae transiit in usurarium, secundum glo. c. si quis usuram 14. q. 4. respondendo illi c. contrarium significanti, quod communiter ibi recipitur.

Tertio, quod dominium rei uendit per usurarium transiit in emptorem ita, quod non potest auferri ab eo, qui soluit usuram pro earum restitutione, ut Panor. mit. cum communi Modernorum tenet in d. cap. cum tu.

Quarto, quod debitor potest recuperare rem, quam pro usuris soluit usurario, si penes eum est, imo & si penes alium titulo gratuito, saltem, quum defuit usuratio bona ad restituendum, per l. si & me, & Titium. ff. de reb. cred.

Ex quo inferitur, quod qui aliquid notabile accipit gratis ab usurario, in eadem specie, qua fuit datum illi, nec etiam in alia, si sciebat eius bona non sufficere ad usuram restituendas, aut probabiliter dubitabat, peccat mortaliter, si non uult restituere eis, quibus usurarius tenebatur, iuxta S. Bernar. in suis contractibus.

266 Centesimodecimo octauo peccat, qui infistor, negotiorum gestor, tutor, aut curator, habens potestatem ad negociandum, & dandum sub usuris, & recuperandum eas, & etiam si nomine suorum principalium dedit ad usuram, vel recuperauit eas, cum obligatione restituendi, eis non restituentibus arg. cap. sicut non suo. 46. distinction. & cap. fin. de iur. Syl. qui alios refert, verb. usura. 7. q. 4. etiam si merus

exequutor illius fuit, aut famulus, qui solum pecuniam dedit, & pignora, aut solutionem usurarum accepit, quamuis nulla utilitas ex eo ipsi obueniret, per supradicta eo. cap. num. 18. & per determinata Caiet. in summa, & 2. 2. questio. 62. artic. 7. quidquid alij dicant, & etiam Syl. in d. q. 4. Quod tamen est restringendum ad famulos, qui sciunt pecuniam, quam ferunt mutuari ad usuram mitti, & quam recipiunt pro solutione usurae recipi, & non extendendum ad alios, qui id ignoranter faciunt, quamuis sciunt suos principales aliquando usura dare solitos, argum. cap. quid culpatur. 24. questio. 5. & cap. 2. de const.

267 Quibus addo, quod nunc interrogatus, An praedicti ministri teneantur restituere ante executionem principalium? Respondi, quod sic, quia non consentunt accessorii, ut fideiussores, sed ut principales delinquentes, & ita magis obligati, quam iubentes, per dicta supra eod. c. num. 17. Idem de eo, qui est internuncius usurae ex parte usurarii principaliter, ut lucrum illi, & sibi utilitatem comparat, quales sunt communiter proxenetae, quos Itali Senfales, Hispani Corredores uocant. Quod est restringendum ad eos, qui rogantur, ut daretur mutuum. B. Antioch. 1. par. tit. 7. cap. 2. §. 1. Dixi principaliter, ex parte usurarii, quia, si principaliter intercessit ex parte indigentis rogans usurarium parati ex se ad mutuum ad usuram, ut illi mutuares, non peccaret.

268 Centesimodecimonono peccat uxor usurarii, quae sciens maritum non habere amplius, quam ad restituendas usuram extortas, uiuit ex eius bonis, cum ex suis, aut consanguineorum bonis, aut ex suo labore honeste uiuere possit, iuxta Card. in clement. 1. questio. 8. de usur. & Imol. in c. clem. num. 55. quod, nostro iudicio, restringendum est ad eam, quae uiuit de eisdem bonis usura acquisitis, quorum dominium in usurarium non transiit, qualia sunt pignora frugifera, & ad eam, quae sumptuosius, quam eius status deceat, uiuit, non tamen ad eam, quae solum impendit ea, quae in eam, eo quod uxor eius est, & ob dotem aliam impendere tenetur maritus, quia tanto, & plus obli-

obligatur maritus ad eam sustentandam, quam ad usuras restituendam, arg. l. as. fidei. qui poss. in pigno. hab. quidquid Syl. verb. usura. 8. questio. 2. & alij dicant. Neque ad hoc necessarium est, quamuis sanctum, eam maritum tempore opportuno ad eas restituendum inducere, & Deum, ut eum conuertat, precari. Neque amplius, quam alia uxor tenetur in praedictorum honorum custodiam conferuentionem, & amplificationem incumbere.

269 Neque, ut usurarius res incertas restitutioni obnoxias retineat, & episcopus eum ea, ut de illis tanquam pauper uiuere possit dispenset, neque ut sit in extrema necessitate, quidquid Syl. verb. ubi supra, & alij dicant, quia nullo iure, neque villa ratione, ea esse de necessitate iustitiae probari potest, quod ipsum fere dicendum est de uxore alterius cuiuslibet non habentis ultra ea, quae tenetur soluere, vel restituere, arg. l. illud. ff. ad l. Aquil. c. dndom. 2. de elec. Idem quoque de liberis, qui aliter uiuere non possunt, sed non de illis, qui alijs inferuendo victum

270 querere possunt, nisi seruitia patri facta id merentur, quia ad hos sustentandos pater non tenetur, l. si quis a liberis. §. sed si filius. ff. de lib. agno. Idem etiam de famulis, qui sui uictus impensam laerantur, & de filijs, & famulis ignorantibus bona, quibus sustentantur, usura parata fuisse. Et de merentibus tanta, quanta expendunt, & iustum stipendium adferendo militate rei familiari, laborando effodiendo, aut aliquid domi efficiendo, aut eam administrando, modo ne eandem rem pro usura solutam in stipendium accipiant, Gab. in 4. lib. sent. dist. 1. q. 3. Sed non est idem de his, quae famulis, quorum opera, quamuis sit licita, non tamen adfert tantum utilitatis rei familiari, quantum impense. Qualis est eorum, qui non nisi ad comitatum, aut mensam, aut alias res similes seruiunt, iuxta S. Bernardinum. Et multo minus si ad res inutiles, Et ad alendos canes, accipitres &c. Ang. verb. restitutio 1. §. 21.

271 Centesimogesimo peccat, qui capit dotem a socero usurario, cuius bona soluendis usuris, quas debet, non sufficiunt, sciens id, aut debens scire, quod nostra sententia, intelligitur non solum quan-

do res ipsa usura acquisita in dotem datur, & quando dos est extra modum, sed etiam quando in pecunia, aut in alijs rebus, quarum dominium ad usurarium transfertur, moderata, & necessaria datur, quia capit ab eo, qui nec donare, nec dotare sine peccato potest, & quia uxor sine marito illam dotem restituere non potest, si illa uult & maritus repugnat, maritus peccat, & non illa, modo statuatur mortuo marito, aut quam citius poterit restituere. Et si maritus uult, & illa non, uxor peccat & non maritus, qui tamen de tali dote participare non debet. Et si inter utrumque conuenit de non restituendo, 272 uterque, in statu damnationis versatur, peccatum de reg. iur. lib. 6. Hoc tamen remedio uti possunt, si socer satis habet ad restituendum res certas, & multas incertas debet. Possunt enim petere ab episcopo, ut a iudice de his non habentibus, quo se sustentent, illa bona dotalia, quae pauperibus essent restituenda, iuxta dicta supra eod. nu. 92. Ange. verb. restitutio. 1. §. 20. & Syl. verb. usura 8. q. 5. Quod autem diximus, uxorem absque consensu, & licentia mariti sui usuras restituere non posse, intelligitur quando ex illarum restitutione scandalum sequitur, & non quando secreto absque eiusmodi scandalo id faceret, per supradicta eod. cap. nu. 218.

273 Centesimogesimo primo peccat socer, qui genero suo, cui dederat praedium frugiferum in pignus soluenda dotis, mutuat tantum, quantum debet ei pro dote, ut ei relinquat illud ad percipiendum ex eo fructus, quos ille potest percipere.

274 Quia ratio, qua cap. salubriter. de usur. quo hoc conceditur genero, aut alteri matrimonio coniuncto, non habet locum in eo, qui tantundem mutuat ei, eo praedio in pignus accepto, quamuis gener bene potest socero, uel alij, qui liberaliter mutauit, omne ius, quod in pignus habet, liberaliter concedere, modo non faciat id principaliter ratione mutui, sed alia iusta, per dicta supra eod. capitu. nu. 203. & quia id nullo iure prohibetur, quod etiam Syl. air. verb. usura 3. questio. 4. Quae autem sit illa ratio, & ad quas personas extendatur, tradimus noue supra eod. c. nu. 213.

Secunda pars Decret.

275 Centesimouigesimosécundo peccat in
dex, qui usurario usuras adiudicat, aut
eum ad eas restituendas non cogit, arg.
c. post miserabilem, & c. Michael. de usu.
Idem de procuratore, & aduocato, qui
iurant in hoc usurarium, aut obuiant re-
stitutionem earum perenti, cum obliga-
tione restituendi in solidum, per dicta su-
pra eod. c. numer. 17. Neque excusantur,
quod scripturæ in superficie iusta nide-
rentur, si conscientia dictabat, esse factas
pro usuris, iuxta Hostien. in d. c. Michael.
276 ubi hoc non ait Innoc. licet eum ad id
citet Sylu. Idem de notario publico fa-
ciente instrumentum simulatum, quod
licet formaliter licitum contractum con-
tineat, vere tamen continet usurarium;
ut cum uero res pignoretur, scribit quod
nenditur, vel pro centum decem datis,
scripsit centum, vel è contrario, ita ut
pro contractu iniusto, iustum describat,
cum obligatione restituendi; nisi prin-
cipali restituat, per supra dicta eod. capit.
nu. 11. & 12. cum efficaciter socius dam-
ni inferendi fuerit. Quamuis si hoc in fa-
uorem eius, qui mutuum accepit, facit;
quia indigebat, & usurarius gratis mutua-
re nolebat, neque sub usura cum scriptura
continente aperte illam, restituere nõ
teneretur, licet mortaliter peccaret, &
esset excommunicatus, ubi excommuni-
cantur tales contractus simulatos facien-
tes. Sicut nec esset ob scripturam apertam
usuram continentem, quia per eam nec dam-
num intulit, nec eius causa sufficiens fuit,
cum ea, & qui accipit, & qui mutuum de-
dit æque uti possint, nisi eam faciat in lo-
cis, ubi ex statuto iniusto, aut iniqua con-
suetudine, qui mutuum ad usuram acci-
piunt, ad eam soluendam compelluntur;
quia tunc restituere tenetur per dicta su-
pra, & Sylu. uerb. usura 7. quæ sit. 7. Ceterum
est etiam, notarium ad mercedem quam
pro labore scripturæ contractuum usura-
riorum accipit, restituendam non teneri
quamuis in eo peccet: qui suam mercedem
accipiendo non peccat contra iustitiam,
quæ solum imponit necessitatem
restituendi, per dicta supra eod. num. 12.
Idem de testibus eiusmodi instrumentorum
usurariorum, quia eiusmodi contra-
ctus absque testibus, non ualent, Sylu. ubi
277 supra. q. 9. Quæ procedunt non solum

in teste, & notario sciente contractum ef-
se usurarium, sed etiam in dubitante, qui
antequam dubitatem exuerit, testifica-
tur; uel facit instrumentum usurarium,
arg. c. 3. eccl. & cap. dubius. de hæret. &
cap. si quis autem. de pen. dist. 7. cum la-
te ibi à nobis traditis; quamuis aliquando
minus peccaret, per ea, quæ ibidem num.
86. scripsimus. Dixi: Antequam dubita-
tem exuerit, quia si per opinionem alicuius
doctoris solemnem fuisse ratione, il-
lam exuerit, posset id bona conscientia
facere, per dicta ibidem nu. 85.

278 Centesimouigesimotertio peccat, qui
usurarius non restituit, quod ultra sortem
accipit, vel fructus pignoris ei dati perce-
ptos, vel quos percipere potuit. Nec ex-
cusat eum, quod mutuiarius multum eius
pecunia lucrificat, contra impium Mo-
linæum; quia non ratione lucri mutua-
tarij, sed mutui recipit, quod si ipse
non restituerit, hæres eius tenebitur re-
stituere, & si fuerint multi, quisque pro
sua parte tenebitur. Et si quis eorum non
habet unde restituat, alius ad id pro sue
hæreditatis parte, quantum seret, obliga-
bitur, etiam nos. de usur. Immo & legata-
rij, & qui gratuito acceperunt aliqua ab
usurario, tenebuntur restituere, si quæ
obueniunt ad hæredes non sufficiant,
quatenus facti sunt locupletiores, per su-
pradicta. Ad restituendum tamen quod
suo nomine pecunia usuraria emit, non
tenetur, iuxta Ioan. Maior. in 4. libro sen-
ten. distin. 15. q. 38. & comm. in capit. cum
tu. de usur.

279 Centesimouigesimoquarto peccat sa-
cerdos, qui usurarij manifesti confessionem
audire, uel eum absoluit, uel aliquod
aliud sacramentum ei ministrat, antequam
usuras quoad poterit restituat, aut præ-
stet cautionem de restituendo cum pigno-
ribus vel fideiussoribus, ijs, a quibus cas
extorsit, si presentes sunt, alioqui ijs, qui
eas acquirere possunt. Et, si non sint ta-
les, Episcopo, aut eius Vicario, aut ipsius
proprio parochio, coram personis fide di-
gnis, aut aliquo notario ex ordinarij mæ-
dato, ita, ut in cautione exprimat veram
summam debiti, si scitur; sin autem, arbi-
trio recipientis moderando. Qui si scien-
ter obligationem minorem debito rece-
perit, ad restituendum residuum tenebitur.
Et

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 158

Et usurario nolenti hoc facere, nemo de-
bet esse testis in testamento, nec confes-
sionem eius audire, nec ipse debet in lo-
co sacro sepeliri, & eius testamentum ip-
so iure est nullum. Si vero pignora, uel fi-
deiussores dare non potest, tunc se dare
non posse, quæ omnia continet cap. quan-
tum. de usur. lib. 6. quia etiam is, qui cõ-
in loco sacro sepeliret, nisi prius prædi-
ctis præstitis, excommunicatur per cl. 1.
de sepul. ut infra dicitur. Quod si usura-
rius in periculo mortis est, & uult prædi-
cta præstare, sed non potest, a quolibet sa-
cerdote eius confessio audiri potest, & ab-
soluti, & obtemperantia ab eo facultate episcopo
eius promissionem declarabit, ut si con-
ualuerit, ipsum, & si moriatur, eius hære-
des ad restitutionem compellat, arg. c. si
quis suadente. 17. q. 4. & asserit Syluest.
verb. restitu. 6. q. 1. Porro usurarius mani-
festus dicitur, qui palam & notorie ad usu-
ram mutuat, aut suas res ob dilatare solu-
tionem carius iusto rigido manifeste ven-
dit. Et non est necesse, ut quibusvis potes-
tibus tribuat, sicut aliqui dicunt, sed quod
eius mutuatio quando sit, sit manifesta.
Pan. & Ant. Burgos in c. ad nostram. de em-
pt. & vend. Neque hoc requiritur, sed sa-
tis est, ut postea per sententiam, aut alias
illud palam & notorium fiat, secundum
280 prædictum Ant. & citatos ab eo, quod ius-
tus videtur. Per sacerdotem uero in hoc
casu intelligimus non solum parochum,
sed etiam quemlibet confessorium pote-
statem audiendi speram confessionem eius
legitimam habentem, arg. ele. dudum.
de sepul. Ceterum, qui alij acquirit,
sunt liberi in patris potestate constituti,
& serui proprij, aut bona fide possessi. §.
1. & 2. Inst. per quas perso. nobis acquir.
Notarius autem in hoc casu extraneo nõ
acquirat, nisi illud mandato ordinarij fa-
ciat, secundum glo. d. cap. quanquam. ver.
mandatum. quod intellige, quo ad esse-
ctum satis faciendi præcepto ecclesie in
hoc casu. Na quo ad alios acquireret ijs,
quibus stipulatur, et Pernu. in dicto capit.
quanquam, recte declarat.

281 Centesimouigesimoquinto peccat, qui
confert aliquam pecuniam in societatem
nautarum uolentium ire piscatam in mare
longinquum, & nõ habentium commea-
tum, & alia in id necessaria, eo pacto ut

tantam sibi lucri pars obueniret quanta cui-
vis alij nautarum, & ut euentus nauiga-
tionis sit illorum periculo, & quod ex lu-
cro futuro primam prædicta pecunia ei
soluatur, & si nullum fieret, uel adeo exi-
guum, ut non sufficeret ei soluenda, quis-
que pro sua rata illam soluat, nautæ ve-
ro uacui maneat. arg. glo. memorabilis.
& quæ latius ibi Bal. in l. 1. C. pro socio.
nu. 6. quem sequitur Ias. in §. sequen. Inst.
de act. nu. 46. & eorum, quæ ait uterque
Tho. 2. 2. q. 78. ar. 4. ad 5. Tum quia, ut ait
Bald. in d. nu. 6. socius, qui non est partici-
peus pecuniæ in societate collatæ, nõ de-
bet soluere aliquam partem eius in nego-
ciatione perditæ. Et is nõ communicauit
suam pecuniam nautis, cuius iacturæ par-
ticipes esse uoluit. Tum quia uult esse so-
cius omnium lucri euentuum, at iacturæ
nõ nisi uicini. Tum quia uult, ut tota sua
fors principalis sit sibi salua, contra gl. re-
ceptam in l. si fuerit, pro socio.

282 Credimus tamen, eum hanc conditio-
nem adijcere posse, ut casu, quo tota pec-
unia, siue fors ab eo collata, aut eius
pars amitteretur, nautæ soluerent eam par-
tem, quæ de ea impenderent in impensas,
quas domi facerent. Quia, quum alius in
societatem suam pecuniam, alius suam in-
dustriam, & laborem confert, qui laborẽ,
& industriam confert, non debet de lucro
deducere totam sui uictus impensas, sed
eas solas, quas ultra domesticas faceret,
iuxta Bald. in d. l. 1. nume. 9. & licet con-
trarium videatur uerius Saliceto, in d. l.
1. & esset uerum quædo tale pactum non
interueniret, non tamen esset, quando in-
terueniret, quia pactum illud non est in-
iustum, est illi non obligentur ad sortem sol-
uendam, nisi pro ea parte quæ impendit
sest in impensas, quas domi fecissent, in
quo nulla inæqualitas in hac materia re-
probata inuenitur, arg. l. sed & si §. quod
autem 2. ff. de pet. hære. & l. cum duob.
§. quidam Sagariam. ff. pro socio.

De usura circa cambia.

S V M M A R I V M.

284 Mutuum quoduis cum pacto, ut mutuant
assuetet usura.

Mutuum

Secunda pars Decret.

- 285 Mutuum pecunia ab uno numerata affec-
tando eum absque pacto.
285 Assuratio licita, & utilis.
285 Vsuras nauticas esse nunc scitis quo sen-
su.
286 Vsuras non est aliquid pro fiduciione acci-
pere.
286 Cambium quid, & quid sit sicum, est se-
plex.
286 Pecunia eadem numerata plus alijs valet.
287 Permutatio antiquior emptione, & licita
etiam in pecunia.
287 Pecunia finis peculiaris quis, & qui alijs
septem, in quos locari potest precio, licet
non mutuari vel commodari.
287 Commutatio omnis aequalem valorem com-
mutatorum requirit.
287 Cambium etiam pecunia pro pecunia, &
utrisque vaorem aequalem requirit.
287 Permutatur id, quod est, pro eo, quod non
dum est.
288 Cambium primum per officium mutuari
licet, sed non est in usu.
288 Cambium secundum per mutuum licet etiam
primum, etiam in Hispania.
288 Pecunia cur maiore precio praefixo exponi
potest.
289 Cambium tertium per litteras licet, quat-
tuor servatis, & quod merces cambientis
incerta.
290 Cambium tertium de quo loco ad alium va-
let, sed non de tempore ad tempus.
291 Cambium quartum translationis realis licet.
291 Pecunia ut merx est vendibilis, sed non
est precium.
292 Cambium quintum ratione interesse veri,
sed non falsi licet.
293 Cambium sextum per custodiam pecuniarum
licet.
293 Campsor capit, & reddit pecuniam dupli-
citer re, & chirographo.
293 Deponeus qui apud campsores gratis cu-
stodientis usurarius.
294 Cambium septimum praesenti pecunia pro
absente licet, hoc servata.
294 Contractus nominati, & innominati in hoc
pari.
294 Pecunia una octo de causis plus valet, quam
alia.
295 Pecunia precium auctoritate privata, ut
mutari potest.
295 Mutuum pecuniam alicubi, quando plus
recipere potest alibi.

- 295 Pecunia praesenti tanto plus valet absente,
quanto distantior. & nu. 296.
297 Cambia sistata pecunia minoris pro mai-
ore, ut licent. nu. 298. & 299.
300 Bulla Pij V. de Cambijs. & 301.
302 Mutuare Regibus sub usuris, ut licitum.

Centesimovigesimo sexto peccat mor-
taliter contra hoc septimum praece-
ptum, qui quare lucrum notabile ex ca-
bijs sicis vel realibus contra iura natu-
ralia, divina, vel humana iusta, exercitis.
Pro cuius, & aliorum intellectu, inferemus
huic ad id opportuno loco summam Co-
mentarij ca. si. de vsur. quod est vnum de
quinq; praedicto Manuali adiunctis, quo-
rum summam hic pertinentiū huius La-
tini opportunis locis inferere in eius prae-
fatione promissimus.

Summa igitur praedicti Commentarij
huic loco opportuno inferenda est, quod
in primis quinq; numeris habetur, quod
principium illius capituli aliter intelligi-
tur a gl. Hostien. Ioan. Andr. & alijs in il-
lud Commentantibus aliter a Ioan. Ma-
ior. Caiet. Syluest. Medin. & Soto in locis
ibi citatis, quos ipsemet olim sequutus
fueram, & quod eorum intellectus nul-
latenus quadret contextui eius, multis
rationibus perspicuo monstratur, licet sit
verus in se, videlicet, quod mutare ali-
cui pecuniam traiciendam per loca peri-
culosa, eo pacto, ut mutuatarius faciat ea
284 asscurare a mutuantem, accepto in id ali-
quo precio, est precium usurae, quia usura
forte quaretur mutuantem obligatio, ut
asscuraretur ab eo precio aliquo accepto.
Et quod secundus intellectus est, quod
mutuans pecuniam traiciendam per lo-
ca periculosa, suscipiendo periculum in
se ob aliquod precium, est censendus usu-
rarius. Cuius statuerendi ratio noua, & ger-
mana redditur, per quam monstratur, non
fuisse Gregorio animum reprehendendi
asscuraciones, quas quotidie in magnam
Reipub. utilitatem fieri videmus, sed ne-
que declarare, quod mutare est pacto,
ut mutuatarius teneatur facere asscurati-
onem per mutuantem, sit usura, quia hoc in-
dubium erat, & indignum, ut tanta opera
declararetur, neque fuisse animum docenden-
di esse vere peccatum usurae, mutare susci-
piendo periculum in se, & asscurando precio
iusto

De VII. prae. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 157

iusto est, qui vere vult pecuniam per loca po-
riculosa traicere, & vere vult ea sibi ad-
curari iusto precio. Quia hoc coram Deo,
& in foro conscientiae licitum est, ut ibidem
monstratur, sed fuit animus obviandi
quamplymimis usuris palliatis, quae fie-
bant mutuando cum asscuracione, sit-
cepto pro ea precio, quamplymimis, qui
volentes sibi mutuarent, fingebant se vel-
le traicere pecuniam in alias terras, &
velle sibi eam asscurari, addito precio
iusto, quo inueniunt mutuatorem. Obuia-
uit autem inducendo praesumptionem in
ris, & de iure, quia qui hoc faceret, praesum-
meretur usurarius, & ita non dixit eum,
qui hoc faceret, esse usurarium, sed cen-
sendum, hoc est, praesumendum esse usu-
rarium. Que praesumptio digna sit sanctita-
te, & eruditione Gregorij Noni. & fir-
mitur ratione praedicta, per quam solum
argumenta, per quae praedicti, & etiam
nos. olim intellectum communem reli-
quimus.

285 In numero sexto, septimo & octavo,
habetur, quod consenti se mutuas-
se pecunias alteri, etiam securitatem depo-
scendi, qui eas mutui, aut alii periculo
locis transferret, & sine fraude ipse eadem
securitatem praestitit precio, quo ab alio
eum accepturus erat, nulla resitutio est
praecipienda a consensu. Et quod prin-
cipio illius capituli solum est locus in mu-
tuante pecuniam numeratam, quod nul-
tis fundamentis probatur. Et quod illud
communiter receptum usuras nauticas
esse prohibitas per hoc Pontificianum prae-
dicti capituli intelligendum esse illas noti-
tas quo ad forum exterius, si ob mutuum
pecuniae numeratae accipiuntur, & etiam
quo ad interius, si propter pecuniam, aut
alterius rei mutationem sumuntur, sed
non si, & quatenus ob solam securitatem
praestitam recipiuntur, (nulla ratione ha-
bita saltem principali mutationis cer-
tae quantitatis) modo non accipiuntur
maiores, quam ab alio tercio pro eadem
securitate recipiuntur, quae est noua, &
singularis resolutio. Et quod errat im-
pius Molinans in locis ibi citatis, asse-
rens licere mutuantem accipere usuras a di-
uite. Quia praedictum capitulum nauticanti,
habet, non licere usuras accipere ab his,

qui traiciunt pecunias in partes ultra
marinas causa negotiandi. quod palam
est non fieri a pauperibus. Et quod, quid-
quid Laurentius dubitat in loco ibi cita-
to, fideiussor potest accipere aliquid pro
fideiussione, hoc inue. §. 1. si de dona.
ubi hoc notat Bart. receptus, quum per
supradicta asscurans possit pro securita-
te aliquid accipere, & fideiussor sit in ef-
fectu asscurator, & non capit ut mutui,
sed ut fideiussionis, modo cesset fraus,
qualis esset, si nollem tibi mutuare, nisi
mibi fideiussorem N. praestes, quo cum
conueni, ut pro eo certum quid accipiat
inter nos partendum, aut quod libera-
tus a mea fideiussione, illud mihi tra-
dat, aut nolens sine lucro mutuare, mitto
te ad fratrem meum, aut alium, cui pecu-
nias misi, qui tibi eas mutuet cum pa-
cto, ut ego pro te fideiussor, & postea
nolo fideiussore, nisi certa aliqua remi-
hi ab te data, quamvis teneri etiam pos-
set his casibus, non inesse usurae, cum ni-
hil ut mutui taceat, vel expressi accipiat
sed solum ut alterius contractus longe
differentis ab illo fuisse illi appositum.

286 In p. & to. continetur, quod cambium
proprie est commutatio unius rei pro
alia, & quod diuiditur in cambium pecu-
niae numeratae, & cambium aliarum re-
rum, quia multis de causis infra expres-
sis, alia pecunia, plus valet uni, quam alia
alteri, & e contrario. Et quod cambium,
ut a vulgo usurpatur, est omnis contra-
ctus pecuniae pro pecunia non gratuitus
sine sit permutatio, sine emtio, sine depo-
situm, sine quibus alijs. Et diuiditur in
reale, & sicum. Et quod cambium sic-
cum, iuxta S. Anton. & alios Theologos,
ibi citatos est cambium fictum, & non ve-
rum, & sic accipiunt in Extraneis. Pij V.
infra ad verbum, nume. 299. relata. Sed
Laurentius in Commentar. citatus, qui
ante omnes de hoc meminit, dicit, cam-
bium sicum esse, quo campsor prius dat
quam accipiat, quod ipsum etiam Syluest.
sic in verb. usura 4. Et quia dat antequam
accipiat, dicitur sicum. Reale vero con-
tra, quo campsor prius accipit pecuniam
quam det. Et quod alia diuisiones Ca-
ietan. Medin. Soti, & aliorum non videntur
utiles. Et quod ex mente omnium po-
telt

Secunda pars Decret.

test vtiliter dici, septem esse genera cambiorum. Primum ratione officij mutandi, quod non est in usu. Secundum, per minutum, quo præsens pecunia pro præsenti commutatur. Tertium, per litteras. Quartum per translationem. Quintum, ob interesse. Sextum, pro custodia. Septimum, per commutationem pecuniarum præsens pro absente.

287 In num. 11. & tribus seq. continetur, quod permutatio est antiquior emptione, quæ cepit post inuentam pecuniam numeratam, & quod pecunia fuit inuenta, ut esset precium, quo necessaria vitæ emerentur, & ut rerum venalium esset mensura quædam publica. Et quod postea sequuta est permutatio pecuniarum pro pecunia, & ars cambiandi, quæ est ars negociandi pecunijs vltro citroque dandis, & accipiendis, & quod licet Aristoteli non sit visa licita, tamen ordinata ad quærendam sustentationem, vel alium finem honestum, etiam Christianis, licet ex mente sancti Thomæ ibi citati, & recepti. Et quod licet primus finis pecuniarum sit emptio, & venditio, sunt tamen alij septem secundarij in quos ea licite utimur, cambiando, permutando, opes ostentando, ornando, aspectu eius delectando, & iure, siue succo eius medicando. Et quod excepto mutuo, & commodato licite præbens eam potest capere precium pro eius usu, qui autem mutuat, & fingit se locare in aliquem usum prædictorum, in quo pro usu eius aliquid accipiat, peccat contra Deum eorum scrutatore. Et quod in omnibus commercijs, & contractibus iustitiae commutativæ est servanda æqualitas, ita quod tanti valeat acceptum, quanti datum, & e contrario, secundum omnes ibi citatos, præsertim Scotum in 4. li. sent. dist. 15. q. 2. artic. 2. Et ita sicut in emptione iusta tanti debet valere merx, quanti precium pro ea datum, & tanti usus rei locatæ, quanti pensio pro ea solvenda, & tanti equus dandus pro multa, quanti multa pro equo danda. Et consequenter in commutatione, & cambio pecuniarum, tanti debet valere danda, quanti accipienda, & quod huic consequens est, quod nullo cambio, in quo pecunia pro pecunia datur, potest accipi aliquid ultra iustum valorem pecuniarum, quam dat

ratione cambij, quatenus est permutatio, nisi adiungatur alia iusta ratio accipiendi. Quia si cambium aliarum rerum, quod est naturalius, antiquius, & magis necessarium, non est iustum, nisi servata æqualitate valoris utriusque rei cambij, a fortiori cambium pecuniarum pro pecunia non erit iustum, non servata æqualitate valoris utriusque pecuniarum. Et quod qui dat nunc pecuniam pro alia ratione post unum, vel duos, vel plures menses reddenda, iniuste facit per prædicta, quia vult accipere rem maioris valoris pro re minoris, via permutationis. Immo secundum Hostien. ibi citatum admittit usuram pessimam, & quod non est necesse ad iustitiam permutationis, quod Sylvest. & Sorus ibi citati aiunt, quod res accipienda per permutationem, iam sit in rerum natura, & in dominio eius, cum quo res alia permutatur, quia nullo iure id cavetur, neque ulla ratione probatur, immo contrarium ostenditur, eo quod res nondum nata, emi, vendi, & promitti potest, per ibi citata.

288 In 16. numer. & tribus sequentibus continetur, quod prædictum primum cambium per officium licitum est, nam, quid quid aliqui ibi citati dicant, postea confutari a repub. officium mutuarii egenibus cum salario de publico constituto, immo & præstituto aliquo parvo lucro reddendo a mutuarijs ultra sortem pro labore officarij instar montium pietatis quod ibi copiose probatur.

In 19. & 20. num. continetur, quod iustum est secundum cambium, vocatum vulgo per minutum, quo quis cambit præsentem pecuniam pro præsentem, puta, nummos minoris valoris pro nummis minoris, vel contra, puta quadrantes pro Julijs, vel Julios pro scutis, aut contra, modo fiat ex eo officio a Repub. in hoc cum moderato lucro instituto secundum plerumque omnes. Et quod credimus etiam privatis licere accipere aliquid exiguum, minus, quam quod campfori assignatur, non sola ratione cambij, sed alienius interesse singularis, laboris, tædij, impedimenti, & aliarum incommoditatum. Et quod licet legibus Hispaniarum verum sit, ne quis officium campfori sibi auctoritate propria sumat, non est

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 158

est tamen species veritatis privatis, ne cambiant privatum, occurrente occasione, siue officij campforis specie, licet iuste verari possit ex causis ibi expressis. Et quod habens aliquam monetam, quæ ratione materiae, vel alicuius singularis interesse pluris saltem sibi valeat, quam publica lege æstimetur, potest illam permutare pro alia, recepto illo pluri, præsertim in foro conscientiarum. Quia, quidquid dicitur sic a Republica certa precio, ad usum suum principalem, qui est esse precium, & licet nemo cogi possit ad dandum pro illa maius precium, quam constitutum, propter tamen alium secundarium usum, & singulare interesse, iuste potest aliquid amplius accipere, quod etiam Sorus affirmat. Et quod hoc cambium est iniustum, quoties campfor plus lucri, quam sit lege vel consuetudine statutum, recipit, & quoties pecuniam adulterinam, pravam, fractam, aut usum non receptam compertumanti tradit, aut eum in precio decipit.

289 In num. 21. & alijs decem sequentibus continetur, quod tertium cambium, vocatum per litteras est iustum, & Reipublice necessarium: quia per illud virtualiter transferretur pecunia de uno loco in alium, quamlibet remotum, virtute litterarum, quibus efficit campfor, ut tradatur tanta pecunia in alio loco, quantum datur, in quo ipse dat litteras, & aliquid amplius pro iusta mercede. Et quod dicitur cambium per litteras, quia communiter fit per eas, quamvis etiam fieri possit per nuncium, vel per ipsum campforem. Et quod ad iustitiam requiritur. Primo, ut servetur æqualitas valoris inter pecuniam datam, & accipiendam. Quia in omnibus contractibus tam nominatis, quam innominatis, servanda est æqualitas rerum commutatarum, iuxta prædictam omnium, præsertim Sorij, sententiam.

Secundo, quod campfor non accipiat plus iusta mercede, & quod illa non crescat ex eo solo, quod tardius sit accipienda pecunia virtute litterarum, vel eo quod a principio non traditur ei pecunia, vel parcius, sed expectat solutionem usque ad tempus, quo certum fiat litteris satisfac-

factum esse neque decrescat ex eo, quod tota pecunia statim solvatur, vel intra brevius tempus solito, quia per dicta supra eodem. c. nu. 228. propter anticipationem, vel dilationem solutionis, iustum rei precium, nec augetur, nec minuitur.

Quare, qui minoris cambiatur, accepta præsentem pecuniam per litteras, quas vocant cambij, quam dilata solutione per litteras, quas vocant crediti, non possunt excusari, si iustum summum precium mercedis excedant, quamvis intra latitudinem iusti precij pluri cambire possint, dilata solutione, quam statim facta, per d. eodem numero 239. & infra capitu. 22. numero 78. Excusari, inquam, non possunt ratione mercedis huiusmodi cambij, licet ratione interesse veri aliquando forte excusari possint, iuxta infra dicenda. Et quod tertio requiritur, quod campfor, qui dat pecunias solvendas in alijs quamlibet remotis locis, sciat, vel probabiliter credat, quod persona, cui eas dat habeat pecunias, vel fidem, & voluntatem satisfaciendi litteris, quas de solvendis illis sibi tradit, quod satis probat prædicta Extravag. relata infra numero 299. Et quod aliqui usuram iniquam admittit, & iniquiorem si eas tradit cum pacto, quod si non solvantur intra tres menses ibi campfori ab eis, ad quos remittatur solutio, solvantur intra sex menses Romæ cum lucro cambij, quo ibi erat solvendo, & lucro recambij Romæ solvendo. Adde nunc quarto esse necessarium ut locus, in quo est solvenda pecunia, longe distet a loco, in quo dantur litteræ. Alioquin enim esset cambium de tempore ad tempus, quod non licet, & non de loco ad locum, quod licet, ut ex eodem Com. nu. 67. colligitur, & satis probatur prædicta Extravag.

290 Et quod arrento solo iure naturali, & divino requiescere potest fieri hoc cambium per litteras de civitate unius Regni ad aliam eiusdem, sicut ad aliam alterius Regni, quod & Sorus sibi contrarius in locis ibi citatis tenet, quamvis in aliquot Regnis iure humano id prohibeatur ad tollendas palliatas usuras, inducenda præsumptionem earum, quod tamen cessante fraude, & fictione non ligaret in foro conscientiarum. arg. c. tua. & c. is quibus de spons. & ibi notat. modo tanto minus lucri

Secunda pars Decret.

lucrum acciperet campfor, quanto minus in
ternallum inter utranq; civitatem inter-
iaceret, quod multis rationibus ibi proba-
tur. Immo, & concluditur, quod iura il-
la particularia humana, quantum profunt
vno respectu, tantum obstant altero. Et
quod predicta iura particularia deberent
restringi ad cambia, in quibus campfor dat
pecuniam in vno loco, & accipit litteras
de soluendo ei illam in alio, & non ex-
tendi ad illa, in quibus campfor prius re-
cipit, quia per illa solet frequenter usura
pallari. per hanc autem non, immo
multum commodari habentibus necessi-
tatem transferendi pecuniam suam secu-
te in alium locum. Et quod laudanda fuit
lex bon. mem. Caroli V. qui prescrip-
sit precium moderatum, quo campfo-
res suorum Regnorum cambirent: que
tamen, iuxta id, quod ibi presagimus,
non fuit usque recepta; quamquam nihil
aliud per eam fiebat, quam reductio mer-
cedis cambientium ad quantitatem, in-
qua nos eam cognovimus, cum post an-
num 1530. quando translatio vnius duca-
ti Salmanticensis Romam fiebat minoris gros-
so sine dimidiato Regali, que tamen nunc
constat tribus fere Julijs, siue Regalibus,
& contra, Roma Salmanticam fiebat uno
Carolino, siue tribus quartis Julij, siue
Regalis, & nunc constat fere quatuor Ju-
lijs, que carillia nescio qua iustitia coram
Deo defendi possit.

291 In num. 31. & duobus seqq. continetur,
quod licitum est quartum cambium, per
translationem reale, quod sit prius emen-
do, vendendo, permutando, aut per alium
contractum in nominatum, quarendo pe-
cuniam valentem minoris in aliqua pro-
vincia, quam in alia, eo quod ibi non re-
cipitur, vel eius materia non tati ibi, qua-
ti alibi aestimatur, aut quia est deformata
fracta, resecta, aut iniusta ponderis, & po-
stea realiter transferendo in aliam, ubi ali-
quo respectu plus valet. Et quod pecu-
nia emi, & vendi potest, quidquid aliqui
dicant cum Soto, qui licet neget, eam
emi posse, concedit tamen posse permuta-
ri, non solum tanquam simplex metallum,
sed etiam tanquam monetam, que octo
rationibus, plus, vel minoris iusto pre-
cio lege, & statuto valere potest. Quare, con-
siderata, ut quodam merx, est res vendibi-

lis, & ut Soto ait, campforilis, licet non
considerata, ut precium.

292 In num. 34. & seq. continetur, quod
licitum est quintum cambium, quo cam-
pfor recipit aliquid ultra sortem veri inter-
esse domini emergentis, vel lucrum cessan-
tis, quod incurrit campfor cessando ob id
ab alio iusto cambio, vel mercimonio, ut
proximi necessitati cambiando succurrat
cum pacto soluendi ei tantum, quantum
fuisse aliter lucraturus, quia & mutare
sic licet per dicta supra eodem cap. nu.
239. Dixi: Cessando, quia secus esset, si non
cessaret, ut mercator, qui quavis mutua-
verit unam pecuniam, mercatur alia tan-
tum, quantum mercaretur, si non mutua-
set illam. Quibus addo nunc Plurimum V. per
extrajug. infra transcriptam statuisse, ne
a principio certum interesse præfixi pos-
sit in cambijs.

293 In num. 36. & quatuor sequen. conti-
netur, quod licitum est etiam sextum cam-
bium, quo quis lucratur ob custodia pec-
cuniarum, ut lucrantur argentarii, siue ban-
charii auctoritate publica constituti ad cu-
stodiendas pecunias, quas iudices iussent
apud eos deponi, quasque alij singuli de-
ponunt, ea lege, ut habeant eas paratas
ad reddendum, simul ac petitis fuerint,
habeantque librum rationum deposita-
rum, & reddituum, salua iusta mercede
pro tempore, quo penes eos fuerint, quia
huiusmodi officium est utile Reipub. &
dignum salarii publico, vel privato. Et
quod etiam auctoritate privata fieri po-
test, ut aliquis habeat custodiam pecuniarum
talium, vel personarum volentium
predicta lege, siue pacto apud eos suas
pecunias deponere, quia id in essetum est
contractus locationis ex parte campforis,
vel depositarii, & conductionis ex parte
deponentium, que iustum esse clamant
omnes tituli, de loca. & conduci. Et quod
duobus modis sit depositio pecuniarum apud
campforem, scilicet numeratione, & tra-
ditione chirographorum acceptatorum
ab eis pro pecunia numerata. Et quod
duobus etiam modis sit redditus, scilicet
numerando, & tradendo chirogra-
phos, quibus rogat alium campforem,
ut pro eo numeret. Et quod non est ut-
rum id quod Soto, & alij mercatores
dicunt, in Hispania campfori debent
quinque

De VII. præc. Dec. Non furt. fac. Cap. XVII. 161

quinque de mille cum redditur in nume-
ro, cuiusque reddatur, & cum per chiro-
graphum nihil. Tum quia nulla talis lex
est. Tum quia contra omnia iura est, quod
alio deponente ei teneatur solvere præ-
fixa quinque, que deponent debet ob cu-
stodiam, & predictas rationes campfo-
rum. Que quidem allegatio licet esset in-
finita, mihi tamen aliquando capienti
pecuniam virtute chirographi e longin-
quo remissam parum profuit. Et quod
nulla certa merces videatur esse præstitu-
ta predictis campforibus pro predicta cu-
stodia, & opera iure communi, neque
particulari saltem Hispano, & ideo ces-
sante conventionem, definienda est boni vi-
ri arbitrio pensatis pensandis. Quamquam
video, quod in urbe non solum non solui-
tur propter hoc bancharij, sed etiam
habetur, & agitur ab eis gratia deponen-
tibus eo quod lucrantur utendo pecunia
deposita in cambiando, & negociando.
Imò in aliquibus partibus Hispaniarum,
& Galliarum, etiam gratia refertur red-
dendo 6. vel 7. pro centum in anno. Licet
certum sit, hos postremos usuram com-
mittere, si ex pacto expresse, vel tacito ea
accipiunt, & illos primos, si ex pacto cu-
stodiunt gratis pecunias depositas, & fa-
cultatem utendi pecunia, accipiunt pro
salario custodiarum sibi alias debito, ea lege,
ut parati sint eas reddere simul, ac petun-
tur, & utroque obligatos esse solvere ius-
tam mercedem, nisi post custoditam pecu-
niam gratis ea condonetur. Quia, ut di-
xi, est supra eo. cap. nu. 180. pecu-
nia deposita facta facultate depositario il-
la utendi, mutata censetur. Et ideo quid
quid ob eius usum ultra sortem ex pacto
expresse, vel tacito accipitur, usura est.
Dixi. Post custodiam, quia donatio an-
tea facta vim pacti usurarii haberet, ut ex
se patet.

294 In num. 37. & 38. seq. continetur, quod
etiam est licitum septimum cambium,
quod sit per commutationem presentis
pecunie pro absente, & quod nil referat
quo ad hoc, an commutatio fiat per em-
ptionem, que est contractus nominatus,
aut per permutacionem, vel per contra-
ctum, do, ut des, vel facio, ut des, &c. qui
sunt innominati, quia licet contractus no-
minati ab innominatis differant quo ad
Op. Navar. Tom. II.

aliqua, quo ad hoc tamen non differunt,
ut dictum est supra eo. num. 27. Quia si-
ent emptio, & venditio redduntur iniu-
stæ ex inæqualitate valoris mercis, & pro-
cij, & ex augmento precij ob dilationem
solutionis, & diminutionem eiusdem pro-
pter anticipationem solutionis, ita etiam
permutatio, & contractus do, ut des, &
alij innominati. Et quod ex hoc inferatur
nil referre an contractus quo campfor
dat, vel accipit pecuniam in vno loco, ut
des, vel accipiat eandem cum lucro in
alio, appelletur emptio, vel venditio, ut
Caietan. ait, aut, permutatio, ut Soto. &
aliquot alij, aut do, ut des, aut do, ut fa-
cias dare, vel facio dare, ut des &c. quod
intri proprius videtur. eandem enim men-
suram iustitia eius, quocunque nomine
appelletur, merienda est. Et quod, ut di-
ctum est, secundum Sanctum Thomam,
& receptam sententiam, pecunia, etiam
quatenus pecunia est, commutari potest,
& ex eius commutatione negociando lu-
crum quæri. Et quod octo possunt esse in
causa, quare una moneta potest valere plu-
ris, vel minoris, quam alia. Primum di-
versitas metalli. Secundum, diversitas so-
nitatis eiusdem metalli. Tertium, diversi-
tas formæ, & ponderis. Quartum, diver-
sitas locorum. Quintum, reprobatio tota-
lis, vel partialis. Sextum, temporis diver-
sitas. Septimum, copia, vel defectus. Octa-
vum, absentia, vel presentia. Et quod una
pecunia nunquam valet plus, vel mi-
noris ex eo, quod citius, vel tardius dan-
da, vel accipienda sit, in quo graviter mul-
ti mercatores, & mutantes errasse viden-
tur. Et quod qui centum ducatos mutat
ad annum, si intra illud crescat eorum va-
lor auctoritate publica, debent solvi ci-
dem totidem in fine anni, si eos eo usque
erat servaturus, vel mutuavit cum pacto,
ut redderentur ei centum alij, eiusdem me-
talli, & formæ, siue maioris in fine anni
valerent, quidquid Soto, cui respondo.
tur ibi, scribat. Imò, & si non erat servaturus
eos, neque fecit predictum pactum,
sed simpliciter mutuavit illos aureos in
auro, secundum Bartol. communiter re-
ceptum. Et quod sicut quilibet alia merx
plus valet, ubi est magna inopia auri, &
argenteus ubi est magna inopia argenti,
quia pecunia, ut prædiximus, quædam

merx est. Pro quo ultra alia citamus legem in hoc singularem, quæ 4. ff. de eo, quod certo loco.

295 In nu. 63. & 14. seq. continetur, quod non obstat prædictis quod auctoritate publica constitutum est prædicti monetæ publicæ, quod non potest mutari priuata, neque quod aurei non valeant plures Iulios, vel Regales tempore inopie eorum, quæ copiar, quia ad est uerum eo respectu, quo est precium, & quo ad effectum cogendi quem ad accipiendum eos pro pluri, non tamen eo respectu, quo sunt merx, & cæpibiles, siue commutabiles, & quo ad effectum vendendi volenti eos querere, præsertim data eorum penuria, quod in urbe passim facit. Nam, ut audio a fide dignis, licet precium sicuti aurei statum exoritur. Principe sint undecim Iulij, & tacite per consuetudinem ascenderit ad undecim cum dimidiato, tamen propter penuriam solet commutari cum querente scuta aurea in auro, additis uno duobus, uel tribus obolis, siue baiochis, licet nemo cogatur illo precio accipere. Et quod pecuniæ in undecim augentur ob multitudinem uolentium accipere per niam cæbilis, & ob paucitatem uolentium cambire, & e contrario, minuitur ob paucitatem uolentium capere, & multitudinem uolentium dare. Idem tamen limitandum esse ad multitudinem uolentium dare, uel accipere per viam cambij liciti, sicuti aliarum mercium ualor crescit per multitudinem uolentium eas iuste emere, non autem per multitudinem uolentium eas rapere, uel furari. Et quod ducatus pluri ualeat in Lusitania, quam in Castella, & quod Maraphorini Castella æquantur Realis Lusitania, Et consequenter, quod mutans centum ducatos in Lusitania iusto capere potest aliquid ultra centum in Castella, & e contrario mutans centum in Castella, iniuste accipit centum integros in Lusitania, si alia ratio accipiendi, quam mutui non interueniat. Et idem dicendum de alijs locis, in quorum altero minoris, uel pluri ualeat, quam in altero. Et sic qui mutuat centum ducatos in Hispania noua, non potest capere totidem integros in ueteri, nec in Italia, & minus in Gallia, & Flandria, & quod pecunia præsens pluri ualeat ex se, quam absens præsentis cæ-

teris paribus, eo quod ex se requirit laborem, impensam, & periculum in traducendo, secundum Calder. quod doctore Caieta. Syluester. & Med. & rationibus firmis contra Sotum probamus, licet per accidens contingat, ut sine labore, & impensa emētis possit deferri absens, qui scit est quod ex se sine illis fieri non possit. Et consequenter, quod recte cōsultit Calderi. in cons. 11. de usur. iustam fuisse emptionem, qua quidam Genue centum ducatis præsentibus emit centum, & sex existentes in Alexandria. Et quod eadem ratione sola lege naturali, & diuina attendita, posset quis iuste emere centum ducatis præsentibus Medinæ, centum & unum existentes Hispaniæ, quammis sint ciuitates eiusdem Regni Castella. Et quod tanto minoris potest emi absens, quanto maior est distantia. Et consequenter, quod aliquando absentia efficit, quod ducatus absens ualeat pluri in loco suo, æqualis præcij sit in loco præsentis minoris ualoris, & aliquando minoris, & aliquando maioris, iuxta distantiam locorum maiorem uel minorem utriusque. & iuxta differentiam maiorem ualoris uini, & ualoris alterius, cuius exempla ibi ponuntur. An autem sicut absentia pecunie minuit eius ualorem, ita & præstatio eius absens & futura post annum, uel aliud tempus maius uel minus futura minuat ualorem eius ita quod præstatio eius præscos ualeat pluri quam illa, magna quæstionis uidetur. Ad quam faciunt adducta supra ad probandum, quod debitum post aliquod tempus potest emi iusto precio minore præsentis supra eo. c. nu. 230.

296 In nu. 68. & seqq. & in principalibus emporijs Hispaniæ, Castella, & Belgij habentur tres uel quattuor nundinae certis temporibus interuallis distinctæ. Et quod sunt aliqui, qui habent magnam quantitatem pecuniarum, quibus nullas merces emunt, sed in fine prædictarum nundinarum tradunt eas eisdem quibus antea, uel alijs uolentibus eas accipere soluenda, in nundinis in alijs ciuitatibus eiusdem, uel aliorum Regnorum proxime futuris, cum aliquo certo, uel incerto lucro, & in fine aliarum nundinarum recipiunt illam quantitatem cum illo lucro per se, uel per suos inuitores, siue actores, & statim

statim tradunt eas alijs, uel eisdem soluendas in nundinis, uel alijs terminis statis alterius ciuitatis, & in fine illorum faciunt, quod in proxime præteritis. Et ita non solum conseruant suam pecuniam, sed etiam eius lucro uiuunt, & ditantur. Et quod non abs re dubitatur, an hoc genus cæbij liceat. Quibus nunc addo, esse huic dubio simile illud, in cuius solutione substatim ante aliquot menses D. Emanuel a Sa. Doctor doctissimus iuxta, ac piissimus, magnam Illustrissimi ordinis Societatis Iesu ornamentum, & ego, interrogati a quodam Reuerendissimo animarum salutaris sue gentis sitienti episcopo: An sit licitum illud genus cambiondi, quo tota Italia hodie formaliter, & retuliquum orbis uirtualiter utitur, uti dicitur? Nempe, quod multi habentes pecuniam numeratam, & nolentes, uel non potentes uti arte mercandi, nec emere prædicta, quorum reditu se sustentent, utuntur arte campforia in hunc modum. Quod Genue, uel alio in loco Italiae dant pro secuto Marche, quod ualeat Lugduni 6. ... soluendo ibi in proximis nundinis 65. uel 66. plus, uel minus prout fuerit prolixius uel breuius tempus inter dationem, & solutionem: nunquam tamen dant 67. quia tunc nihil lucrarentur, & accipiunt ab his, quibus dant pecuniam, litteras, ad quosdam tertios qui illa scuta in illis soluunt sibi, uel actoribus suis, qui rursus dant illa scuta sibi soluta eisdem, uel alijs, soluenda Genue, uel alijs in terminis ad id solitis, cum auctario certo, uel incerto determinando a deputatis in id, & mox illa scuta soluta cum auctario prædicto, dant eisdem, uel alijs soluenda in alijs nundinis proximis Lugduni, dando, ut prædictum 65. uel 66. &c. pro secuto Marche, & ita continuo suo cambio renouantes suas pecunias augent. Vtriusque dubij similitudo colligitur ex eo: quod in utroque genere cambij campfor dat pecuniam alibi, & alio tempore soluendum cum aliquo auctario certo, uel incerto. Et quia utriusque resolutio est pernecessaria omnibus omnium fere negotiatorum totius orbis Christi confessorijs eam facili diuina ope, quam breuissimam.

Pro parte negativa fuerit, quod hi uideant effectum mutare, & accipere aliquid

ultra sortem propter dilationem temporis, quod est usura. c. in ciuitate. de usuris, cum citatis supra eod. nu. 210.

Pro affirmatiua uero facit, quod infinitus est numerus Christianorum honestorum, qui hac arte uiuunt. Nam non solum mercatores, & campfores, qui eam palam exercent, sed quamplurimi alij diuites, infimates, mediocres, & summates, etiam ecclesiastici, utuntur ea, deponendo, seu commendando suas pecunias campforibus, uel mercatoribus prædicto modo negotiantibus, cum pacto, uel intentione principali, ut eis cedat partes incertæ, uel certæ lucri incerti, pro quantitatibus a se commendatis, qui omnes contententur, ab soluuntur, & communicant quotannis, & temerarium uidetur, eos omnes, & eorum confessorios damnare. Facit item, quod ut ait Calder. in dicto consilio sine huiusmodi cambijs omnia commercia cum extraneis Regnis cessaret, & propria pau-

297 Pro resolutione igitur eorum dico. Primo, non posse illa defendi, nisi per reductionem ad aliquam septem specierum cambij supra dictarum, & quod non possunt reduci ad primam, neque ad secundam, neque ad quartam, neque ad sextam, ut palam est id perpendere uolenti. Secundo, quod nullatenus possunt illa defendi, quatenus eo maius auctarium accipiunt, quo plus temporis interiacet inter dationem, & solutionem, nisi ratione ueri interesse, quia id licet ratione dilationis temporis ad soluendum, quod nullatenus licet, ut prædictum est, supra eodem capitulo, numero 210. Tercio, dico quod possunt saluari reducendo ad tertium, & quintum, modo pecunia, quæ datur in cambijs, & alibi soluenda sit destinata mercaturæ, uel rebus frugiferis emendis, ita quod causa principalis, quare cessatur ab illis, sit illius datio ad cambium: modo item sequuntur illa, quæ in illis seruanda esse supra diximus, & prædicta Extraneas requirit. Quarto, dico, quod etiam defendi possunt, quatenus reduci possunt ad septimum, quo pecunia absens maior emitur, uel conmutatur præsentis minoris, uel datur pro ea. Quia, ut supra numero 292. dictum est, pecunia absens suo apto natura minus ualeat, quam

quam in presentem eam vendenti, commutanti, vel alias danti. Oportet autem, quod in eis serventur illa, quae in illa specie cambij servanda esse diximus, & consequenter advertant, an eadem pecunia in eo loco distanti valeat pluris, quam in presenti, & collato illo pluri cum minori quo propter absentiam valet, reducant ad aequalitatem, quae, ut praedictum est supra eodem, numero 277. in omni commutatione, quocumque nomine censetur, lege ipsa naturali, & divina requiritur. Quare, si eadem pecunia pluris valet Lugduni, quam Metinae, carius debet emi Metinae, quam eadem pecunia existeret Metinae emenda esset Lugduni, & e contrario. Quo forte iustificatur cambium illa, quae passim sunt a Metina Vlyssipponem, & Vlyssipponem Metinam: licet enim tam distet Vlyssippo a Metina, quam Metina ab Vlyssipponem, longe tamen minoris emitur Metinae ducatus existens Vlyssipponem, quam ducatus existens Metinae ematur Vlyssipponem, quia idem ducatus pluris valet Vlyssipponem, quam Metinae.

298. Advertant item, quod, sicut necessarium est ad iustificandam emptionem, commutationem, vel dationem, ut sit actualiter, vel virtualiter vera merx venditoris, quae ematur, vel commutetur, ut praesupponunt leg. prima, & secunda, ff. de contrahen. emptio. & §. precium, cum sequen. inst. eod. ita etiam oportet ad iustificationem huiusmodi cambij per reductionem ad septimum, ut accipiens pecuniam presentem, & vendens, vel commutans pro illa absentem, habeat illam in loco solutionis saltem virtualiter, & quod datus presentem, vere velit illam absentem emere vel cum illa commutare, alioquin esset ficta emptio, & mutuum palliatum, & consequenter usurarium, & illicitum per dicta supra eod. c. nu. 229.

299. Dixi: saltem virtualiter, quia sufficit, quod habeat eam sub credito, ita quod certo sciat, vel saltem probabiliter credat, quod traderet eam is, ad quem destinatur litterae. Advertant etiam, quod sicut emens rem aliam absentem minoris, quam valet communi estimatione notabiliter, etiam detracto eo quo minus valet propter absentiam, peccat mortaliter, & te-

netur ad restitutionem in foro conscientiae illius partis notabilis, quae ad iustum precium requiritur. Ita etiam campfor, qui presentem pecuniam emit absentem, notabiliter minoris, quam valet communi estimatione propter illam absentiam, etiam detracto quo minoris valet propter absentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem illius partis notabilis, quae ad iustum precium requiritur. Et consequenter, qui cambium dat pecuniam minoris valoris, pro pecunia maioris valoris soluendo alio loco ei, qui nec realiter, nec credito eam ibi habet, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, quia virtualiter usurat committit. Nec ad excusationem sufficit, quod ignoret, cum illam habere, vel non habere: sed oportet, ut sciat, vel probabiliter credat eam habere, quia ignorantia etiam facti eius, quod oportet scire non excusat. primo, quia questione quarta. §. notandum qualis est ille. argumento capiti. innotuit. cum gloss. de electio.

Quinto, quod tam in his duobus generibus cambiendis, quam in alijs, debeat servari contenta in Extravagante Pij V. quae sic habet.

Pius Episcopus Servus servorum
Dei, Ad perpetuam rei
memoriam.

300. **I**n eam pro nostro pastoralis officio curam diligenter incumbimus. Et infra. Permutum igitur damnamus ex omni cambio, quae sicca nominantur, & ita consinguntur, ut contrahentes ad certam mundinam, seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quae loca, si qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambij tradunt, sed non mittunt, vel mittunt, ut transito tempore, unde processerant, quatenus referatur, aut etiam nulli huiusmodi litteras tradunt pecuniam ibi denique, cui interesse repofatur, ubi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & recipientes, quod a principio ita convenerat, vel certe talis intentio erat, neque quisquam est, qui in mundinis, aut locis supradictis huiusmodi litteras receptis solutionem faciat. Cui malo simile

simile etiam illud est, cum pecunia, sine deposito, sine alio nomine ficti cambij traduntur, ut postea eadem in loco, vel alibi cum lucro resiliantur, sed & in ipsi cambij, quae realia appellantur, interdum (ut ad nos perferuntur) campfori praestitutum solutionis terminum lucro ex tacta, vel expressa conditione recepti, seu etiam tantummodo promisso, differunt. Quia omnia non usuraria esse declaramus, & ne fiant districtius prohibemus.

Porro, ad tollendas quoque in cambij, quantum cum Deo possumus occasiones peccandi, fraudesque, & venustates, statimur, ne deinceps quisquam audeat, sine a principio, sine alio, certum, & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis pacisci, neque realia cambia, aliter quam pro primis mundinis, ubi illa celebrantur. Vbi vero non celebrantur, pro primis terminis iuxta receptum locorum usum exercere, abusu illa praesens reversio, cambia pro secundis, & deinceps mundinis, sine terminis exercendi. Curandum autem erit, in terminis, ut ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur, ne dum longiores praesiguntur, quam loca destinata solutionis desiderant, favorandi deus occasio. Datum Roma, apud sanctum Petrum anno incarnationis. Dominica millesimo quingentesimo septuagesimo primo, Kalend. Febr. Pont. nostrae anno sexto.

301. Nota primo ex hac Extravagante, quod dixi supra nu. 286. scilicet, sola & omnia cambia ficta, & simulata hic appellari ficta, & omnia, & sola vera realia, quod colligitur ex verb. ficta, adiuncto verbo, & ita singuntur, & verba realia, & toto orationis contextu, & ita non damnat omnia cambia, in quibus campfor dat prius, quam accipiat, licet omnia illa appellentur ficta, secundum Laurentium supra relatum in numero 294.

Nota secundo ex versiculo, ut contrahentes, &c. ad iustitiam cambij per litteras requiri illud tertius, & quartum, quae supra, nu. 287. & 297. diximus esse necessaria, videlicet, quod campfor sciat, vel probabiliter credat, eum, cui dat pecuniam, posse solvere ubi promittit, & quod litterae dentur ad alium locum distansem.

Nota tertio, quod usura nomine cambij personata est illud lucrum, quod capiat campfor nomine cambij, vel recambij a debitoribus propter dilationem, quam

Op. Navar. Tom. II.

concedunt eis usque ad proximas mundinas, quod etiam probat cap. consiluit. de usur. Sed non adeo clare, quod est limitandum saltem quo ad forum conscientiae, quando pro vero interesse id caperet, per proxime dicta, nume. 297. & prius supra eod. cap. nu. 239.

Nota quarto, quod, licet iure communi licuisset ante hanc Extravag. convenire a principio, vel postea ante terminum solutionis super interesse verisimili, ut certum quid solveretur, adeo quod dixit Med. in Cade restitutio. fol. 132. solvendum esse interesse verisimile, conventum a principio, licet in fine appareat nullum futurum fuisse. Cui consentit Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iust. & iur. Post eam tamen non licet in hac materia cambiolorum, licet in alijs sic, quum a iure antiquo non recedatur plusquam exprimitur l. praecipimus. C. de appellat. quod tamen limitandum est, quoad forum conscientiae, quando certificatio esset aequa coram Deo, quia hae lex, ut ex ea patet, fundatur quo ad hoc in praesumptione, cui non est locus in illa foro. c. tunc. & cap. is qui de spons. cum eis adnotat. An autem idem sit in mutuo, & in cambijs, dubitari posset, & disputando utraque pars defendi. Sed quia hae lex in hoc est exorbitans a iure communi, iustior videtur pars negativa.

Nota quinto, quod non possunt exerceri cambia, nisi quoad proximas mundinas, vel proximos terminos ad soluendum cambia praesigi consuetos, quod tamen arbitror limitandum esse, quoad effectum carius cambiendi, ad secundas, vel tertias mundinas, quam ad proximas. Non enim videtur Pius prohibere, ne maior dilatio detur debitori sine ullo maiori campforis lucro, arg. l. quod favore. c. de leg. & c. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6.

Nota sexto, quod per hanc solvi potest quaestio quotidiana, quam saepe in verbe sumus interrogati, An liceat vni Hispano dare alteri Romae centum suta pro centum soluendis ab eo in Hispania cum aliquo augmento? Ad quam brevisiter respondemus. Primo, quod non per viam interesse lucri cessantis, si non habebat illa destinata ad mercandum, vel ad emendum aliquid, frugiferum. quia nullum verum tale interesse praetendere potest.

per pro ximo di. f. p. m. 1. 6. Secundo, quod
mutatio est per viam emptionis, &
commutationis rei praesentis, cuius eade
sententia, si ille nec formaliter nec virtualiter
habet illam in Hispania, per supradicta
e. o. m. 1. 7. Tercio, quod potest per viam em
ptionis vel commutationis rei praesentis
cum absente, si alter expe habet illa fu
turo, quod dicitur in Hispania, ubi litera vel
virtute litera in redituus beneficii vel alio
rum honorum, vel in tali credito, quod
probabiliter ereditur per litteras eius do
natas ad aliquem cognatum, vel amicum
tradenda esse, unde, per supradicta, v. d. l. 1. 1. 2. 7. Idque duplici ratione. Prima, quia
non est absentia, ob quam valet iudicium. Sec
unda ratione maioris, quia plus valet
litera, quam ibi coram. Quarto, quod si
licet etiam per viam mutui, praesup
ponitur, quod eadem pecunia valet hic
plus, quam ibi, inimo & si non valet plus,
f. c. facultate mutuatatis solvendi in ve
bo, aut si mali in partibus cum cambio
quo traditio illorum in verbum constabit,
qui hoc casu nil videtur capere, nisi
ad summum interesse domini emergentis
praesertim, si, qui dat, eget illis, vel puta
tur et opus habiturus in urbe. 5.
2. Non obstat decisio illa S. An. 2. par. tit.
1. 6. 7. 5. 30. quod usuram committit, qui
compso Romae dat alteri centum ad agē
dam sua negotia solvenda. Parisiis intra
octo, quem sequitur Sylvest. verb. usur. 4.
q. 1. 3. & Gergorius Lopez. 1. 3. 1. 5. par. titu.
1. 6. Tum quia loquitur de mutante, vel
de illo, qui sola ratione dilationis datur
ad solvendum accipit aliquid ultra sortē,
quod colligitur ex dilatione octo men
sum, & ex eo, quod eadem pecunia plus
valet Parisiis, quam Romae, quod num
quam licet per eam emere de usur. & ca.
ad nostram audientiam de empr. Supradi
cta vero procedunt in illis, qui alia ratio
ne, quam muni, vel dilationis accipiunt
plus, puta ratione emptionis rei, quae mi
nus valet ob absentiam, vel ob locum: in
quo est, vel ratione interesse lucris cessan
tis, vel damni emergentis. 1. 3. 1. 5. par. titu.
1. 6. Nota, octavo, quod id, quod vulgo dici
tur, scilicet, & ducato, quibus utuntur mer
catores, & campsores in nundinis cabien
do, esse maiore precij, & minoris ab illis
quibus utuntur in emendis rebus, necessa
rium.

302. Defendere autem illos qui mutuane
sub usuris Regibus, & c. aliquo modo eo
cogentibus non videtur facile. Tum quia
id iure naturali est peccatum, ut dictum est
supra, in 2. 1. 1. quod ob nulla mala vitan
da admittendum est, cap. itane. & c. totora
bilis. 3. 2. q. 5. Tum quia pro nulla toli
cer mentiri, glossa in d. 1. 1. textu recepto in
cap. si aliquid. 2. 2. q. 4. & mentiri, & ad usu
ram dare parificari videntur in cap. super
eod. de usur. Tum quia saltem multi eor
um ratione interesse non possunt illa fac
cipere, qui pecuniam, quam mutant,
non habent paratam ad exercendam mer
catariam, nec ad predia, & census emen
dos, ut satis definit Sotus lib. 6. q. 1. artic.
3. de iust. & iure. Tum quia ratione cam
bii non videntur posse accipere, quia non
est licitum cambire cum lucra in loco ad
eundem, neque in nundinas secundas, vel
tertias per praedicta, & Reges capiunt mu
tum non solvendum vero in locis extra
fina dominia suis, licet singat illud in suis
litteris, & omnia cambia ista reproban
tur. Tum quia, ut audio, capiunt illa per
ennas cum promissione solvendi, quae
rium ad rationem 1. 8. aut 10. pro 100. in
anno, quod ad nullum genus cambi li
citi reducitur. Tum denique quis diffi
le est reducere huiusmodi lucrum ad lu
crum cambi septima speciei, & ad nul
lum.

lum aliud iustum potest reduci. Quare
consulendum videtur viris pecuniis non
exercentibus mercuriam, neque inten
dentibus emere praedia, vel census etiam,
si non mutarent, ut sine ullo temporali
auctario gratis principaliter mutet suas
pecunias praedictis Regibus pro spiritua
li virtute, & meriti, sperantes minus prin
cipaliter aliquam remunerationem anti
dotalem, aut certe emanant ab eis census
iusto precio cum pacto redimendi consti
tutos super redditibus publicis illarum, vel
illarum civitatum, vel statuum, habenti
bus vero pecunias destinatas ad lucra, pre
dicta mutant sub interesse verisimili lu
cri cessantis.

De octavo precepto Decalogi,
Non sis falsus testis.
Cap. XVIII.

S V M M A R I U M.

1. Preceptum octavum quid principaliter, &
quid secundario prohibeat.
2. Testis ignotus esse verum, ut peccat.
3. Mendacium quid, quod duplex, & quod morta
le, etiam in iudicio.
3. Peccatum verborum septiplex, & praecipue
ex intentione iudicandum, & nu. 4.
5. Miracula falsa, & vitium Sanctorum scilicet
praedictum.
6. Promissio, qua obligat ad mortale, late.
7. Deliberatio, qua ad obligationem sufficit.
8. Simulatio, & Hypocrisis mendacia factorum
& qua mortales.
9. Iudicium temerarium quid, & crebro parit
mendacium.
10. Contumelia, convicium, & improprium
quid.
11. Honor quid, & qua inhonoratio mortalis.
12. Correllio, iusta qua contumelia, carere de
bet.
13. Susurrexio quid, qua mortalis, & differt a
detractione, & contumelia, & nu. 24.
15. Derisio quid, & qua blasphemia, & qua mor
talis, & nu. 16.

1. Pro fundamento dicendorum in hoc
cap. praesupponimus. Primo, ex me
te S. Thomae recepta. 2. 2. q. 1. 2. art. 5. ad 2.
& laus Alexan. Alen. in tertia parte, q. 1.

quod hoc precepto principaliter probi
beatur latro falsi testimonij iudicialis, &
veri celatio, & secundario omnis signifi
catio inordinata verborum, signorum, & fa
ctorum, quae fit mentiendo, inhonorando,
susurrando, deridendo, maledicendo, de
trahendo. De quibus omnibus, quo ordi
ne proposita sunt, dicitur.

Secundo praesupponimus, quod omnis
significatio huiusmodi, est saltem pecca
tum veniale, per tradita supra Praelud. 7.
Tum quia est iniuria verborum, & quae
cunque talis est saltem venialis. Mortalis
autem est omnis, & sola illa, quae fit ani
mo notabiliter iniuste nocendi in bonis
spiritualibus, aut temporariis, quamvis
non noceat, & illa, quae fit nocendo no
tabiliter, aut dando causam, ita nocendi
sine tali animo, advertendo tamen, aut
advertere debendo per illam notabiliter
noceri, aut causam notabilis nocementi
dari, alias non, quamvis iniuria gravissi
ma sit, iuxta mentem S. Tho. & vbi supra,
& q. 75. art. 2. declaratum utrobique per
Caletanum.

Primo igitur peccat mortaliter contra
hoc preceptum testis, qui facit aliquid ex
septem positum infra, e. 25. nu. 39. Nam fal
sum testimonium ob tria est peccatum
mortale, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. quod
probat per e. 1. de crimi. fals. puta ob in
rameri violationem, quae sepe semper est
mortalis, per supra dicta in e. 1. 2. Ob ini
sticiam, quae etiam est mortalis, quum est
notabilis, alias non per supradicta in e. 11.
nu. 1. & ob perniciem mendacis.

Ad novae autem hic quaesitum. An tes
tis testatus aliquid esse verum, & nesciens
esse tale, sed credens cuipiam illud affir
manti, teneatur restituere illud, quod ob
id condemnatus solvit? Respondeo, non
teneri, licet peccet graviter, si affirmans
esset tantum probatus, ut ei confitenti,
communicanti, & Christiane viventi me
rito credi possit, quia nullo credere po
test se nemini iniusticiam fecisse, argumē
to gl. singularis. l. Titio fundus. ff. de cod.
& demon. ornate a Fely. in q. com contin
gat de rescrip. alioqui sic, & etiam contra
rium rescribit, quia contrarium erode
debet, quia in claris non est locus conie
cturis, leg. continuis. §. cum ita, ff. de 1.
verb. oblig.

Secunda pars Decret.

Secundo peccat, qui mentitur notabiliter dicendo, iuxta illud Sap. 5. *Qui mentitur, occidit animam.* Dixi: Notabiliter, quia aliqui solū venialiter peccaret per supradicta. Mendacium autem est significatio falsi, vel putati falsi pro vero, secundum Augustinum in e. homines. 22. q. 2. Nam illud, quod additur in §. ille, sub cap. beatus. ea. caus. & q. de animo fallendi, nō est necessarium ad essentiam mendacii, sed ad maiorem eius gravitatem secundum mentem eiusdem ibidem, & omnium, & ita est actus contrarius veritati, quæ appellatur veritas, quæ dirigit ita nos ad conformandum dicta, & facta nostra, ut vera dicamus, & fidei secumimus iuxta S. Thom. 2. 2. q. 110. ar. 3. ad 5. Narratio autem fabularum Aesopi, aut aliarum similium signifi-
3 cando expresse, aut tacite eas non esse veras, non est mendacium, ut recte Caietan. in dicta quest. 100. artic. 2. insinuat, quia non significatur per eam falsum pro vero.

Dividitur autem mendacium. Primo in formale tantum, quo significatur verū putatum falsum, materiale tantum, quo significatur falsum putatum verum, & mixtum, quo significatur falsum putatum falsum, ut declarat Sanctus Thomas, ubi supra articulo primo.

Secundo dividitur in iocosum, quo tñ delectatio queritur. Officiosum, quod nemini nocet, & alicui prodest, quæ duo non sunt mortalia, etiam si a religioso, aut ab alio cuiusvis status perfectionis dicantur, nisi iuramento firmentur, aut cum magno scandalo dicantur, aut animo non abstinendi ab eis, quamvis essent mortalia, aut contra conscientiam, quæ illa esse peccata mortalia dicitur secundum utronque Thom. in ead. 2. 2. q. 100. art. 3. & 4. Perniciosum, quod alicui in rebus spiri-
4 tualibus, corporalibus, aut temporariis nocet, & est mortale, quando dicitur cum intentione notabiliter nocendi, aut notabiliter nocet. Ad quas tres species reducuntur illæ octo, quas S. Augustinus posuit in e. primum. 2. 2. q. 2. quantum quælibet suo genere est mala, etiam secundum Aristotelem in 4. Ethic. quia est inordinatus actus, ut supra dictum est, & ita non potest dici absque peccato, saltem veniali, etiam pro vita, vel anima alicuius servanda: et

super eo, de usur. & in d. cap. primum. & 4. Thom. vii. sup. art. 3. qui in q. 69. art. 1. sentit omne mendacium iudiciale, etiam leve esse mortale, quod verum esse de mendacio rei ad iudicium pertinentis, & non alterius dixit ibi Caietan. & sentit in dicta q. 110. ar. 4. Nos tamen asserimus in cap. fratres. nu. 27. de pœn. dist. quod mendacium de re levi, etiam pertinente ad iudicium non est mortale, consentiente doctissimo, nec minus Christiano doctore Magistro Fratre Martino a Ledesina professore huius nostræ academice Conybricensis celeberrimo, qui gloria, & magnum decus est Illustrissimi Ordinis Dominici. quod ipsum fecimus in rep. cap. inter verba. 1. 1. q. 3. postquam legimus Solum de ratione regendi secreti, ubi membrum 2. q. 7. idem tenet, concludendo, nullum mendacium esse mortale eo solo, quod in iudicio exteriori vel interiori dicatur, quod extra illud dictum, tale non esset, nec per consequens quando non est notabiliter damnosum, nec iuratum, sed tantum esse veniale, ut etiam infra capit. 2. r. nu. 37. repetemus. Ita quod per solam circumstantiam iudicii, nisi alia concurrant, non sit mortale. Per quod cessat oppositio cuiusdam docti fundata in alio nostro dicto infra eodem nu. 57. scilicet reū mortaliter peccare, negando veritatem iudici competentis iuste interroganti, qui tamen non peccaret negando extra iudicium alteri. Quia ibi præter circumstantiam iudicii concurrunt saltem duæ alie. Scilicet iuramentum, sub quo respondet reus, & quod lex divina, & humana obligant dicere verum, quando iudex competens iuste interrogat, iuxta S. Thom. receptum in 2. 2. q. 69. articulo 1. & 70. articulo 1. & probatur titulo de interrogator. ad finem.

Tertio peccat qui mentitur in materia fidei, sacre scripture, vel morum, quia de sua natura est notabiliter perniciosum, iuxta S. Thom. in dicta quest. 110. artic. 4. quod ibi limitat Caietan. non procedere, quando id sit per solum multiloquium, vel alias sine animo & periculo nocendi notabiliter, & persuadendi aliquod falsum alicui. Unde inferitur, non esse mortale allegare falsæ, in pulpito, vel in cathedra, dicendo tale quid esse in illo, vel illo

De VIII. præc. Dec. Ne sis fal. te. Cap. XVIII. 165

illo capitul. vel lege, quod est in alio, aut tribuere Aug. Hiero. Bar. vel alii, quod alius dicit.

Quarto peccat, qui concionando, falsum miraculū, sciens tale esse, narreat, aut data opera vitam alicuius Sancti aliter quam sit fingit, iuxta Caietan. ubi supra quia est perniciosum notabiliter: quoniam ex parte dicentis fides & estimatio miraculis Christi, & eius Sanctorum adimitur.

Quinto peccat, qui promissionem obligantē ad mortale non adimplet eo modo, quo debet, cap. iuramēti. 22. quest. 5. & cap. 1. de pact. quia species mendacii notabiliter perniciosi est talem fidē, & promissionem non adimplere.

Porro promissio, quæ obligat ad mortale, est omnis vera, deliberata, & voluntaria, etiam nuda, rei licitæ, possibilis, & notabilis, quam mutatio rerum statim nō enervavit, Dixi: Omnis, ut non solū comprehendere promissionem factam Deo, quales est votum, de quo supra cap. 1. 2. nu. 2. q. 5. dicitur etiam homini, etiam hosti. capit. noli. 23. quest. 1. & non solum expressam, sed etiam tacitam, l. Labeo. & litem quia. Labeo. & litem quia. de pact. Dixi: Vera, ad excludendam fictam, quæ sit animo non obligandi, ut sentit Thom. 2. 2. q. 110. art. 3. ad 5. & facit capit. humanæ. 22. q. 5. & l. obligationum. 1. ff. de actio. Quia tunc peccet significando animum, se obligandi, quem non habet, etiam mortaliter, si alicui notabiliter noceat, vel intendat nocere per perdicta.

Ex quo inferitur, nō obligare promissionem, cuius causa principalis non est vera, si ei, qui promittit, non erat animus se obligandi absque ea, nec refert quo ad forum conscientie, ut cum causa exprimat aut taceatur. Quia opinio Collecti & Patrum in cap. 1. de donat. & in c. si cautio. de fide instr. qui expressionem cause requirunt, intelligitur in foro exteriori, in quo absque ea animus obligandi non præsumitur, ut recte insinuat Sylvest. verb. pactum. quest. 4. non autem in foro conscientie, in quo soli veritati standum est. cap. humanæ aures. 22. q. 5. & capit. tua. de spons. Dixi: Deliberata, quia facta absque deliberatione ad id necessaria nō obligat per ea, quæ supra c. 12. numero 24. & 26.

de voto dicta sunt. Ex quo colligi potest, quod illa deliberatio sufficit, & requiritur, quæ sufficit, & requiritur ad votum. Dixi: Voluntaria, quia metu, aut dolo extorta non sufficit in consecratione, nisi ad se iuramentum, iuxta S. Th. 2. 2. q. 89. art. 7. nec et in foro exteriori: quia quamvis regulariter actori actio detur, reo tñ exceptio conceditur. l. 2. C. de iuril. stipul. & l. ad invidiam. C. de his quæ iur. Dixi etiam: Nuda, quia iure naturali, divino & canonico etiam illa obligat c. 1. de pact. & l. 2. ff. eod. tradit Innoc. in c. novit, de iud. & Felix in proemio Gregoriano, num. 25. & in c. quæ in ecclesiis, de consil. nu. 55. post Barto. in extrauag. ad reprimendam verbo denunciationem. Dixi: Rei licitæ, quia illicita non obligat, ea. in malis. 1. 2. q. 4. Dixi: Possibilis, quia promissio rei impossibilis non obligat. l. impossibilem. ff. de regul. iur. cap. nemo ad impossibile. eodem titulo, libro 6. Dixi: Notabilis: quia cum furium rei non notabilis nō sit peccatum mortale, licet veniale sit, ut supra dictum est. c. 27. num. 3. a fortiori nec violatio promissi rei exigua erit mortalis, quamvis venialis sit: quæ autem res sit notabilis, supra dictum, est c. 17. nu. 4. Per quod a mortali excusantur, qui promittunt alicuius nomine salutem alicui se dicturos, aut alia mandata parvi momenti ad aliquem perlaturus, & postea non perferunt. Et qui precationem Angelicam, & alia similia parva pollicentur, etiam si iuramento, aut voto ad ipsum confirmassent, secundum eos, quos in hac translatione sequimur in dicto capit. 12. num. 10. & 40.

Dixi: Quam mutatio rerum statim nō enervavit: quia tali mutatione superueniente, non obligat, iuxta Senecam libro de benefice. approbatum per Sanctum Thom. secunda secunda quest. 110. artic. 3. ad 5. ut si iur. cui promissum est, infanuerit, ea ne quis. 22. questio. secunda. Vel si quam promissum ducere, fornicata fuerit, capitulo quemadmodum. de iure iur. ubi glossa notat. Vel si quod tempore promissionis erat licitum, fiat illicitum, argum. capit. Quintanalis de iure iur. Vel si altera pars eam remittat, vel pro sua parte non impleat id, cuius causa promissio facta est leg. cum proponas. 2. C. de pact. c. peruenit.

nit. 2. de iur. Dixi: Cuius causa &c. q. 1. si alicui absolute aliquid promissum sit, sine respectu rei ab eo promissa: contra, ille aliquid tibi promissum sine respectu rei a te illi promissum, non liberaberis ab obligatione ex eo, quod tibi non satisfactum: nec contra, ille ex eo, quod tu illi non satisfactum, iuxta notam in d. c. petue m. & dicta l. x. proponas. Quia non sunt intelligenda de qualibet mutatione, sed de illa, quam si promissum per cogitasset, non promissum, cui fides habenda est in foro conscientie, iuxta sing. c. significasti. 1. de homicid. & etiam exteriori, si iudicio prudentis viri consideratis negotij circumstantijs nequaquam promissum, si illud praegitasset, qua de re copiosius super gloss. dicto capitulo quemadmodum, scripsimus.

8. Sexto peccat mortaliter, qui factis re aliquam fallam pro vera in damnum notabile alterius significat: ut qui vult apparere bonum, aut facit quod appareat talis, nolens esse talis: quia est mendacium perniciosum. Nam mendacium dicitur etiam in factis: qualis est simulatio, qua significamus esse, quod non est, & hypocri sis, qua significatur bonus, qui non est talis, iuxta mentem S. August. & S. Isidori explicatam per S. Thom. 2. 2. q. 11. 1. afferentem, paria esse factis, aut verbis mentiri. Facere autem aliquid, quo quis appareat bonus, quum non sit sine notabili alterius damno, solum est veniale: sed facere opera, quibus bonus appareat, cum non sit, sine intentione offendendi se bonum, non est etiam veniale, iuxta mentem omnium, quam recte Caietanus explicat in Summa verb. Hypocri sis, nisi collimetur aliud in aliquem finem malum: puta, ut aliquas hereses doceat, aut aliqua dignitatem ecclesiasticam, aut temporariam, qua indignus est, consequatur, aut nisi in tali simulatione suum ultimum finem collocat, iuxta Alex. h. 2. par. de Hippocri. & Caiet. ubi supra. Peccat etiam, saltem venialiter, qui vult bonus videri, cum non sit, & si id ad edificationem proximi referat. Quia non sunt facienda mala, ne in de bona veniant, Rom. 3. cap. neque. cap. denique. 14. qualis. Ad noue hic quaestum, scilicet: An peccet qui fingit se saltem genere, conditione, gradu &c. qua-

lem requirit optio ad collegia, vel alia munera? Respondimus, quod sic, per dicta supra, c. 17. num. 107.

9. Septimo, qui per leuia, & minus idonea iudicia, aut signa, in iudicio, aut extra illud, firmiter iudicat de proximo aliquid mali in eius damnum notabile, vel quod peccat mortaliter, aut est in peccato mortali, quia est mendacium mentale perniciosum contra illos 1. ad Corin. 4. Noli ante tempus iudicare, secundum mentem S. Thom. 2. 2. q. 66. artic. 6. Qualis est, qui damnat peccati mortalis aliquem bonae existimationis, aut incogitatum, eo solo, quod videat eum cum muliere secreto loquentem, vel eo quod videt aliquem comedere mane, aut saepe in die ieiunij ex praeposito, quia forte causam non ieiunandi habet, aut eo quod vidit aliquem, non ita familiariter, atque solebat cum aliquo versari, aut leuem aliquam iram ostendere. Quia non omne odium, & omnis indignatio mortifera est, ut supra, cap. 24. nu. 19. diximus, & alij similes, qui firmiter facite iudicant alios occidisse, vel furatos fuisse.

10. Octavo peccat, qui alicuius honorem notabiliter intendit ledere, vel ledit, aut causam dat ledendi per contumeliā, contumeliam, vel improprium, secundum Sanctum Thom. 2. 2. q. 72. artic. 2. iuxta cuius mentem contumelia est significatio alicuius mali culpae factae praesentis, ut appellando furem, pro quo fecit l. 1. si de iniur. Contumeliam vero, significatio facta praesentis alicuius mali culpae, vel poenae, vel defectus naturae, ut appellando furem vel cecum. Si non conuicti. Cade iniur. Improprium autem est significatio beneficii tempore necessitatis ei collati, quomodo haec nomina frequenter confunduntur. Quarta.

11. Sunt contraria honori: quoniam honor est exhibitio reuerentiae in testimonium alicuius excellentiae, maxime virtutis, secundum S. Th. 1. 2. q. 2. artic. 2. & melius 2. 2. q. 63. artic. 3. de quo nos latius in d. repet. c. inter verba, 11. q. 3. conel. 3. & seq.

Dixi: Ledere intendit &c. quia si huiusmodi significatio fieret causa iustae castigationis, aut correctionis, non esset peccatum. Nam Christus appellauit discipulos stultos, Luc. vi. & Apostolus Galatas 12. insensatos, ad Galat. 3. Dixi: Iustit. & ita cum.

cum causa principalis eius est correctio, & non propter, quia si haec esset causa principalis, grave peccatum foret, & frequenter mortale, ut sic hyl. verb. contumelia. c. addo. Primo, Thomam dicere in eo. art. 2. quod quantu ad hoc absque peccato fieri possit, sit tamen rarissime, ubi ait: Quicquid nunquam id fieri posse, nisi quando specialiter sanctus inspirat, dicente Cicerone. 4. off. Omnis enim adulter, si castitatem contumelia uacans libet. Secundo, quod ut absque peccato fiat, etiam propter correctionem, oportet ut solus significet utrumque, eorum correctio praecedat, ut alioquin esset mendacium. Et sic peccatum est cap. 1. num. 22. q. 2. Tercio, idem, qui contumeliam alteri facit, animo humi infundit, praeter peccatum contumelie, etiam detractionis committit, & non sufficit confiteri, quod alteri dixerit contumeliā, sed oportet confiteri, quod eam dixit, & intentione eum infamandi, ut ubi supra num. 416. diximus.

13. Nono peccat, qui bonam amicitiam aliquem intendit notabiliter ledere, vel ledit, aut dat causam ledendi per suffragationem, animo doctorem, vel animaduertentem debens, sed facit, per dicta supra, num. 2. Suffragatio autem est significatio inordinata mali culpae, aut poenae, vel defectus naturae, alteri facta, per quam fertur discordia, vel causis discordandi iuribus, secundum sanctum Thom. 2. 2. q. 74. artic. 1. secundum quem ibidem, eo differt a contumelia, quia ledit honorem, & de detractione, quae tamam, quod hae ledit amicitiam. Et est grauissimum peccatum secundum eundem ibidem, & non debet absolui donec, quo ad eius fieri poterit, illos inter fore reconciliari, aut si id praestare non potest, damnis inde sequentis iudicii boni viri satisficiat, iuxta summam Rosel. ver. inuidia. §. 6. nostro tamen iudicio absolvendus est, modo firmiter hoc facere proponat, per dicta supra cap. proximo, num. 59.

14. Dixi. Bonam amicitiam, quia sanctum est, iuxta illud Matth. 5. Non nega mittere pacem, sed gladium tollere malum, qualis est concubinariorum, qualis erat Iudaeorum contra S. Paulum, Act. 23. Dixi. Notabiliter, quia exigua lesio non est mortalis per supradicta eod. num. 2. Dixi. Per

suffragationem, quia si fieret per ordinatam significationem, non esset peccatum, per ea, quae dicta sunt de bona amicitia, & de tali necessario est intelligendum, id quod ait S. Isidorus 4. q. 7. de diff. & iur. dicent. licitum esse uni minuire de amicitia duorum, quo cum eorum altero amicitiam contrahat cum quo absque illa diminutione non potest, & id quod subdit, non esse scilicet plusquam veniale minuire amicitiam aliquorum, nulla inter eos inimicitia indulta, necessarium etiam est intelligendum de diminutione quae non laedit notabiliter, quia neminem excusat a mortali ledentem alium notabiliter propter veritatem suam, vel alienam, cap. forte, & cap. denique. 1. q. 5. & cap. non est putanda. 1. q. 1. r.

15. Decimo peccat, qui notabilem erubesceniam, vel animi perturbationem, per derisionem intendit iniecere alicui, vel iniecit, aut dat causam illius, aduertens, vel aduertere debens se id facere, per praedicta num. 2. Derisio autem est significatio inordinata mali culpae, aut poenae, vel defectus naturae ad iniiciendam erubesceniam, secundum S. Tho. receptum 2. 2. q. 73. artic. 1. & 2. secundum quem eundem, eo maior derisio est, quo maior est, qui deridetur, & minus debet derideri. Quare maxima est Dei, Sanctorum, & rerum ei sacrarum. Ita, 2. sed haec etiam est blasphemia, ut ait Caiet. in d. art. 2. Proxima huius est derisio parentum. Proverb. 30. De huius proxima, honorum & iustorum, Iona. 12. Derisio etiam aliorum qualificata, ut supra, est

16. mortalis secundum omnes. In quam saepe Antici incidunt qui sine ulla miseratione eo magis aliquem derident, quo magis erubescit. Dixi. Inordinata, ut iocosa, exigua aliquo malo alterius, ut parua erubore suffundatur, est actus virtutis. Rurapelia, quem Thom. 2. 2. q. 168. artic. 2. in concubinatorem uertit, & inclinat ad recte utendum ludicris. Venialis autem, quando parum excedit modum. Mortalis vero, quando inducit magnam, & notabilem perturbationem, iuxta omnium sententiam. Differt autem ab alijs uerbis peccatis, quia eius finis est, ut quis turbetur & erubescat, secundum S. Thom. in d. quaest. 75. artic. 1.

Vnde decimo peccat, qui maledicit, &c. ut supra

Secunda pars Decret.

supra in secundo præcepto, ca. 12. nu. 86. & infra cap. 23. nu. 118. cum seqq. dictum est, hoc addito, quod maledictio non accipitur hic pro maledicto sed pro imprecatione mali, iuxta S. Thom. ubi supra, quæstio. 76.

De detractioe, siue mur-
muratione.

SUMMARIUM.

- 17 Bonu in quinque honorarij recenset. Et peccat.
- 17 Detractio quid, quatuorplex, & qua mortalis.
- 19 Fama quid, ut hic accipitur, & quatuorplex.
- 20 Fama damnum leue, & notabile, & quid vnum, & quæ, & nu. 22. & 23.
- 24 Detractor quod falsum imponit peccat mortaliter. & 25.
- 26 Detractor, qui secretum detegit, peccat mortaliter. & 27.
- 28 Prodigalitas etiam fama regulariter non est mortalis.
- 29 Detractor, qui suum crimine detegit etiam mortis.
- 30 Detractor non est accusator, aut alias iuste crimen detegens. & 31. & seqq.
- 32 Detrahit qui inuentor libelli famosi illum diuulgat. nu. 34. & 35.
- 36 Detractor qui audiens, vel refert mala, vel bona tacens. nu. 37.
- 38 Detractor qui iudex inquiri, interrogari, vel subter denūciari, vel visitari, aut procurari occulta fure. nu. 39. 40. & 41.
- 41 Restituere famam, vel alias compensare la-
sar & heres tenentur. & seqq.
- 44 Famam non lafam tentans eam ledere nau
restituatur, etiam si &c.
- 45 Fama lafa mendacio aliter quam lafa vera
restituenda.
- 46 Fama restitutio condanari etiam iuste po-
test, nisi &c.
- 46 Debitum condanari, cui principaliter debe-
tur.
- 47 Fama ablata an. compensetur ablatione va-
ciua.
- 47 Fama debitum non tam facile tollitur, ac
alia mutuarum.
- 47 Fama restitutio excusatur aita, & saluti
periculo, & obliuione, nu. 48. & seqq.

49 Reus negans qui non infamat accusantem.

50 Famam qualem relator mali non restituit.

Dodecimò, peccat mortaliter, qui alicuius aliquod quinque honorum honorabilium, scilicet laudis, honoris, fa-
mæ, gloriæ, & reuerentiæ, quæ infr. c. 23.
num. 9. definiuntur, notabiliter inro-
dit ledere, vel ledit, aut dat causam lade-
di, quod quia frequenter fit per detractio-
nem, secundum S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 2.
secundum quem ibidem, & latius tradit
per nos in repet. cap. inter verba. 11. q. 3.
conclus. 6. Detractio siue murmuratio,
vel infamatio, quæ pro eadem re hic su-
muntur, definitur, potest, esse significatio
alicuius mali cuiuspiam hominis non ex-
ponit inordinata, expressa, vel tacita,
qua leditur, vel periclitatur, eius fama,
vel gloria.

Dixi, significatio pro genere, in quo
conuenit cum mendacio, & cum omni-
bus alijs uerborum peccatis supradictis.
Dixi. Alicuius mali ad comprehendend-
um omne malum culpæ, pœnæ, & defe-
ctus naturæ, & etiam diminutionem bo-
ni. Dixi: Cuiuspiam, & non alterius, per
statim dicenda. Dixi: Hominis non cano-
nizati, quia infamatio famæ, & gloriæ
Dei, Angelorum, & Sanctorum, imò &
creaturæ irrationalis, quatenus est crea-
tura Dei natura, non est detractio, sed bla-
sphemia, siue id fiat ad inhonorandum,
siue infamandum, siue iocandum & deri-
dendum, secundum mentem S. Tho. 2. 2.
q. 73. art. 3. & q. 13. art. 1. licet Angeli & ca-
nonizati nostri proximi sint, iuxta S. Au-
gust. de Do & Christiana relatu 2 S. Tho.
2. 2. q. 25. art. 10.

Dixi: Inordinata, quia non est mala,
immo bona significatio iuridica, ut dicit
Sanctus Antonius secunda parte, tit. 8.
cap. 4. in prin. Dixi: Expressa uel tacita,
ad includendum significationem, qua ex-
presse significatur bonum, & tacite de-
notatur malum, qualis est illa, qua signi-
ficatur monachus esse robustus, rubicon-
dus, pinguis, artis uenandi, & equitandi
ualde peritus, perilla enim significatur
tacite, quod carni magis, quam spiritui
seruit. Dixi: Leditur, & non Tollitur,
ad includendum lationem partis famæ.
Dixi: Aut periclitatur, ad includendum
figuli-

De VIII. præc. Dec. Ne sis fal. te. Cap. XVIII. 167

significationem mali, qua non leditur fa-
ma, sed est causa sufficiens ledendi ex par-
te significantis, ut quum significatur ma-
lum alicui non credenti illud propter suam
virtutem, vel utilitatem dicentis, vel au-
thoritatem fide dignioris ei contradicen-
tis. Dixi. Fama, vel gloria, quia significa-
tio mali, quatenus tollit honorem, non
est detractio, sed contumelia, ut supra co-
nu. 1. Non addidi tamen, ut Sancti Tho-
mas & Antonius, & communis verbum,
Aliena, quia non solum est detractor, qui
alium, sed etiam qui se ipsum infamat, ut
idem Sanctus Antonius dixit 3. par. tit. 8. c.
4. §. 1. versic. primo modo, & sentit Caie-
2. 2. q. 73. art. 2. dicentes, peccare eos, qui
se ipsos infamant, quamuis metui tormen-
torum id faciant, quod tamen ubi supra,
& infra nu. 29. moderamur. Non etiã ad-
didi, Secreto, ut prædicti, quia quamuis
regulariter detractio in absentia fiat, po-
test tamen fieri in presentia, ut sæpe fit.
Nam qui alteri præfenti malum signifi-
cat, quo eum infamet, quamuis id (ut com-
munis dicit) sit contumelia, quatenus tol-
lit honorem, est tamen etiam detractio,
quatenus famam tollit, ut idem Sanctus
Ant. ubi supra explicauit, & probatur per
illud Ethic. 5. Qui furatur, ut adulteretur.
per se loquedo, magis adulter est, quæ fur.

Porro fama, ut hic accipitur pro bona
tantum est existimatio bona de aliquo,
qua putatur, bonus uel habilis in aliquem
bonum usum. Dixi: Existimatio pro gene-
re, ut non solum comprehendat opinio-
nem communem, sed etiam particularem,
& singularem vnius, vel alterius per infra
dicenda. Dixi, qua putatur, ad includen-
dam existimationem, qua quis putatur
habere aliquod bonum, quod habet, uel
non tantum, quantum putatur habere.
Dixi: Bonus, propter existimationem, qua
putatur habere virtutes Theologales, uel
Morales. Dixi. Vel habilis &c. ad inclu-
dendum existimationem, qua quis puta-
tur habere prudentiam, & alias virtutes
intellectuales, & literas, artes, sagacita-
tem, industriam, habitudinem, vires, uel
alias dotes animi, uel corporis inditas,
vel quæsitæ.

Vnde sequitur, quod fama est duplex.
Altera qua quis putatur esse bonus mo-
raliter. Altera, qua putatur utilis ad ali-

quæ finem. Licet aut. præfata quinque ho-
norabilia differant inter se, quoad alia,
ut traditur in dicto capitul. 23. numero 9.
quoad materiam tamen penitendi, & con-
sueti parum differunt, & ideo quidquid
hic de ledente famam dicitur, intelligi
potest de ledente alia. Famæ vero, & alio-
rum quatuor bonorum honorabilium, &
damnum est duplex. Leue, & Notabile.
Leue est, quod non est notabile. No-
tabile autem damnum, quod est causa, ut
infamato aliquod bonum notabile ani-
mæ, corporis, uel pecuniarum auferatur,
aut putetur tali bono indignus, qd aper-
te sentit Caietan. 2. 2. quæst. 73. artic. 2.
quamuis non ita explicet. Bonum autem
notabile animæ, corporis, honoris, aut pe-
cuniarum dicitur, quod uiro prudenti, &
bono tale uidebitur, consideratis circum-
stantijs personæ, loci, temporis, & alijs.
arg. l. 1. ff. de iure delib. & c. de causis. de
off. deleg. quamuis supra c. proximo, nu.
3. nisi fuerimus determinare quantitatem
damni notabilis pecuniarum.

Detractio porro diuiditur. Primò in
septem species secundum Alex. Alen. 2.
par. q. 1. 46. memb. 1. sub finem, & S. Th. 2.
2. quæst. 73. artic. 3. ad 3. Et tres secundum
Scotum in 4. lib. senten. distinct. 15. qua-
stione 4. Sed, ut ubi supra diximus, redu-
cuntur ad duas, quæ sunt significatio ma-
li falsi, & mali ueri secreti. Secundò di-
uiditur in formalem tantum, & materia-
lem tantum, & formalem, & materialem
simul, ut supra eodem numero secundò,
mendacium diuisimus. Formalis tantum
est, qua significatur bonum putatum ma-
lum. Materialis tantum est, qua significa-
tur malum putatum bonum. Formalis ve-
ro, & materialis simul est, qua significatur
malum putatum malum. Porro qualibet
detractio suo genere est peccatum morta-
le; quia longe maius bonum est talis fa-
ma, quam pecunia, Proverb. 22. & Eccles.
41. Et latio pecuniæ, qualis est furtum, est
suo genere mortale, ut dictum est supra co-
nu. 2. & seq. ergo & detractio. Dixi: Famæ
morum; quia secus est de detractioe fa-
mæ aliorum donorum, ut mox dicetur.

Est autem mortale, quoties fit animo fa-
mam proximi notabiliter ledendi; aut
absque tali animo, eam notabiliter ledit;
aut dat causam eiusmodi lationis; ad-
uer-

uertens, aut aduertere debens probabili-
ter, ex suo dicto, aut facto tale damnum
inferri. Veniale tantum est, quoties sit ani-
mo laedendi parum, aut sine malo animo
parum nocet, aut notabiliter. sed igno-
rante, vel sciens, sed inaduertente, qui
quum non teneretur aduertere, argum.
cap. 2. de consil. §. notandum. 1. quest. 4.
sub. cap. turbatur.

24 Decimo tertio peccat mortaliter, qui
peccatum falsum mortale alteri imponit:
quia per hoc bona fama morum alicuius
notabiliter laeditur, nisi per aliquam cir-
cunstanciam damnum fame notabile, &
periculum eius probabile excusetur. Dixi:
Peccatum, quia detegere falsos defe-
ctus naturales: puta, quod est luscus, clau-
dus, mancus, gibbosus, ignarus, & alia hu-
iusmodi, quae non pertinent ad bonam fa-
mam morum, non est suo genere, nec re-
gulariter mortale, ut praedictum est; quia
id de se non infert damnum notabile fa-
mae, nec dat illi causam, ut ubi supra pro-
bamus. Dixi: Mortale, quia imponere, vel
detegere veniale non est de se mortale:
quia de se non infert damnum fame no-
tabile, per proxime dicta. Dixi: De
se, quia per accidens potest esse mortale,
ut cum ex impositione, vel deteptione
venialium cuiuspiam fama notabiliter lae-
ditur. Unde, quidquid aliqui dicant, in-
ter impositionem, & deteptionem venia-
lium, & mortalium hoc interest, quod ho-
rum deteptione non infert de se damnum no-
tabile, illorum vero sic: & ita nonnunquam
haec est mortalis, & illa venialis. Et conse-
quenter non est usquequaque verum illud
S. Anto. in 2. par. tit. 8. cap. 4. in prin. & Syl-
uest. verb. detrahtio. §. 2. scilicet, detrahtio
nem, quae generalibus uerbis sua natura
tam mortalia, quam venialia comprehen-
dentibus sit, non esse mortalem: quia im-
mo est, quando cum damno notabili, aut
magno eius periculo sit, aut coram eiusmodi
personis, de quibus credi potest, eos tam
maculas mortales, quam veniales conce-
pturos esse: nisi expresse aut tacite non nisi
de solis venialibus uerbis fieri admonean-
tur. Dixi: Falsum, quia longe rarius ex-
cusatur a mortali, qui imponit falsum
mortale, quum qui detegit verum morta-
le, ut mox dicam. Per falsum autem intel-
ligo et verum, putatum falsum, quae est

detrahtio formalis tantum, quae quoad de-
regentem est perinde malum, ac si falsum
esset, arg. c. homines. 22. q. 2. Dixi, Alteri,
quia imponere sibi non est mortale regu-
lariter, & de se, ut infra, nu. 17. dicitur.

25 Decimo quarto peccat, qui imponit pec-
cata venialia falsa, aut defectus natura-
les, vel penes falsos cum talibus circumstan-
tijs, quod infertur damnum fame notabi-
le, ut ex proxime dictis colligitur. Noui
quendam uirum insigniter eruditum, &
probum, ab adipiscendo egregio quodam
munere impeditum, per culpas ueniales
vanitatis & iracundiae falsas: & quendam
alium per defectus generis, visus, & uisus
naturalium falsos, ab amicitia ualde uti-
li, & honorabili repulsum, per quod pro-
xime dicta consummantur.

26 Decimo quinto peccat, qui peccatum
verum mortale secretum alterius detegit
inordinate: nisi aliqua circumstantia excu-
set a mortali, quia licet longe grauius pec-
cetur ratione falsitatis, qui falsum imponit,
quam qui verum secretum detegit, ex
parte tamen nocimenti fame pares sunt,
quod sufficit ad hoc, ut detrahtio sit mor-
talis, per dicta supra eo. cap. num. 2. Dixi:
Secretum, quia detegere notoria facta,
vel iuris, vel famosa sine mala intentione
nocendi, non est peccatum saltem morta-
le, quous illi, quibus dereguntur, ea igno-
rent, nec in regione, ubi dereguntur, il-
lud, uel illum in Castella sustibus ictum
fuisse, etiam si ille sit in Lusitania praesens
& ab ijs, quibus dicitur cognoscatur, ut
copiose in d. repet. probauimus, quatuor
fundamentis, & trium contrariorum solu-
tionibus munimus, & sentit Caieta. to-
mo 2. Opus. Tract. 34. respon. 9. & ante il-
lum Io. Maior dist. 21. q. 2. Addidit No-
ria iuris, quia, quae contra ordinem iuris
dimulgata fuerint, propter infamiam di-
mugari non possunt in eo loco, ad quem
illa non peruenit. Sor. lib. 5. q. 10. art. 2. de
iust. & iur. Et idem dicendum de deteptione
illorum, quae cito diuulganda sunt, iuxta S.
Tho. in 4. lib. sentent. dist. 19. q. 2. art. 3. ad
27. 1. & 2. quem ibi retulimus. Dixi: Alteri-
us, quia detegere propria peccata uera,
& secreta, & imponere sibi falsa suo genere
& regulariter, non est nisi veniale, quia per
illud

illud notabiliter fama laeditur, aut omni-
no amittitur, ut magister Sorus lib. de ra-
tione regendi, vel detegendi, memb. 1. q.
3. explicuit, & multo ante Adr. in 4. dere-
lit. q. 3. & Quolib. 12. pag. 17. sentit, quae
28 illo non citat. Quia prodigalitas regula-
riter non est peccatum mortale, ut sentit
S. Thom. 2. 2. q. 120. art. 3. & 3. & deteptione
propria peccati, non est iniustitia, sed pro-
digalitas fame, iuxta glo. memorabile in
Proem. Gregoriano, verb. prodigal. & per
alia, quae adduximus ubi supra, ubi conci-
liando cum hac opinione contraria Caie-
tani diximus, illam defendi posse, quoniam ex
ipsius infamia damnum animae, aut uitae
propriae, aut alienae, aut honoris, aut bo-
norum alienorum sequitur. Animae pro-
priae, ut quando indiget notabiliter fama
ad se honeste commendandum eam prodigit.
Animae alienae, ut qui pro iusto habitus
hereser, aut alia turpissima sua delicta de-
tegit, quod probabile est fore causam, ut
alii in eadem incidant. Vitae propriae, ut
qui crime aliquod detegit, ob quod eius-
dem, aut alterius membri iacturam me-
reat. Infamiae alienae, ut qui monachus,
aut monialis, seipsum infamant peccatis,
quae ipsorum ordini, aut monasterio nota-
bilem infamiam inferunt. Bonorum alie-
norum, ut cum is, cuius opera ad sui gu-
bernationem Resp. indiget ob illam, se
facit ad id ineptum. In quibus quatuor
casibus nemo neget, esse peccatum morta-
le se ipsum infamare: quia praedicitur al-
teri, vel sibi in his, quae iure renunciare
non potest, qualis est salus animae, & ad il-
lam necessaria, cap. iurauit, cum ei adno-
tat. per alios, & etiam per eos, de probat.
cap. tenor. de re iud. Qualis est etiam vi-
tae & amissioni membri & corporis. non tan-
tum. ff. de appell. l. liber homo. ff. ad legem
Aquil. ea. contingit. 1. de sent. excom. gl.
sing. l. pactum inter haeredem. ff. de pact.
Aliorum vero praefatorum communis &
nostra opinio procedat regulariter extra
hos quatuor casus: quoniam haec con-
cessio omnino utrorumque mentibus
non cognuit, quae omnia limitantur pro-
cedere, cum non peccetur: quia omne pec-
catum suo genere est mortale, ut dictum
est supra, cap. 12.

29 Ex quibus sequitur a fortiori, regulari-
ter non esse mortale de se confiteri crimi-

na falsa, aut vero occulta ob metum tor-
mentorum, cum facere illud sponte non
sit tale. Est tamen mortale in quatuor ca-
sibus proxime dictis: nisi cum aliquod ta-
le detegit per suum torquendum esse, do-
nec confiteatur, aut vitam amittat, ut sin-
gulariter & noue dixit Sorus lib. de ratio-
ne reg. & deteg. memb. 3. questione finali.
Quia eo casu, ut ille ait, non tam mortis
sua dat causam, quam una morte multas
redimit, quem ubi supra sequuti fuimus,
quamuis nunc displiceat, nisi quando cer-
tus esset per alias coniecturas, quam pec-
minas iudicis, quod usque ad mortem tor-
quebitur, ut quis solitus est index seuire
ita torquendo. Tum quia negare non
possumus, hoc esse causam suae occisioni
praebere, quod nemini licet, cap. si non li-
cet. 2. quest. 5. Tum quia scire non po-
test veram iudicis voluntatem esse adeo
firmatam: quamuis eam uerbis iratis ex-
plicit. Intordum enim iudices fingere
solent.

30 Dixi: Inordinate, quia, qui iniudice id
facit, non peccat, ut qui iuste accusat, im-
mo meretur, alijs circumstantijs in id ne-
cessarijs concurrentibus, S. Ant. 2. par. tit.
8. c. 4. ante §. tenet, & nos ubi supra copio-
se probamus, quamuis priuata utilitatis
causa accuset, nec secreta monicio praece-
dat. ut ibidem probauimus post Adr. in 4.
da correct. frater. col. 17. ver. ad 2. & Sorus
in d. lib. de ratio. reg. memb. 2. q. 5. pag. 10.
quidquid Sylue. verb. accusatio. q. 3. & Ca-
ieta. 2. 2. q. 73. artic. 7. dicant, quia iuste de-
tegit: nisi odio, aut uisio dictae immodera-
tae appetitu id fiat. Idem dicendum de
eo, qui sine accusatione, absque tamen
mortifera intentione, detegit peccata ve-
ra aliorum secreta, quando, & quomodo
sui deteptione recipiatur contemnit, quo ea per-
nec, aut caueat, ne proximus damnum spi-
rituale, aut temporarium accipiat. Ut qui
denunciat haeticum, ne corrumptat,
proditorum, ne prodant, lepra, aut peste la-
borantem, aut alio morbo contagioso, ne
suo morbo alios inficiat, inhabilem, ne
ordinetur, aut beneficium conferatur,
aut ne indigne ad hereditatem admitta-
tur, latronem, ne furetur, peritum, ne
suo falso testimonio noceat, aut aduul-
terum, & homicidam, ut ab alijs caueantur
& alios similes alluctos, & ad nocendum
prepara-

preparatos. De quibus ubi supra a num. 854. usque ad num. 855. diximus. Quia hoc non fit inordinate, quoniam iure conceditur, si quidem. C. de iniur. l. si quis. & licet qui. ff. eod. cum additis ubi supra num. 848. & consequenter potest quis latronem, & furta eius occulta detegere ad evitanda damna reipub. & privatorum, etiam sine correctione fraterna, si per eam non speratur correctio: alias non, nisi per viam illam, si de illis specialiter, & iudice interrogatus non fuerit, iuxta Io. Maiorem in 4. lib. sent. dist. 2. r. q. 2.

32 Unde non peccat, qui causam vitandi damnum corporale, aut spirituale innocentis erimen alterius detegit. Nam Paulus sciens, Ioannem equum furatum fuisse, cuius Petrus falsum accusatur, & iniuste condemnabitur, nisi Paulus peccatum secretum Ioannis detegat, si ob id Petrus liberandus fuerit, detegere tenetur, S. Th. 2. 2. q. artic. 1. & latius tradimus ubi supra num. 702. per illud Prouer. Erue cor, qui ad mortem deducuntur, & alia, quod politica tenet Sor. lib. 5. q. 7. art. 1. de iust. & iur. Sic etiam non peccat, qui re testis coram suo iudice, & superiore delicta, & de factis proximi detegit: quia hoc non detegit inordinate, ut late ubi supra, nume. 698. probauimus. Nec qui sua delicta, culpam, & defectum suo iudici, & superiori confiteretur, quando, cur, & quomodo iure divino & humano potest, aut debet. Quia hoc non est detegere inordinate, ubi supra copiose probaui multa peculiariter de hac re attingendo.

33 Dixi: Nisi aliqua circumstantia excuset a mortalitate, n. non esset peccatum, aut non nisi veniale. Ut cum quis peccata mortalia eius, qui se de illis iactare solet absque intentione eum laedendi, detegit: quia eius fama saltem notabiliter non laeditur, ut ubi supra diximus: & qui absque intentione laedendi detegit personam, quae non obierit, & forte proderit, qualis est is, cui dicere perinde est, ac nulli dicere; quales etiam pariter, & alij, qui creduntur nullatenus nocituri, nec publicaturi, hoc videtur, 22. q. 5. Quare illud Caiet. 2. 2. q. 73. art. 2. de detectio mali parati facta non est peccatum, limirandum est, nisi huiusmodi peccatum esset, & eiusmodi patens, ut detectio facta ei plura, vel aequae noceret filio, quam facta alijs.

34 Decimosexto peccat qui inuenit scriptum, in quo aliquis sua peccata ad memoriam suam confessionis scripserat, & ea divulgat: nisi essent talia peccata, quorum euulgatio parum fame noceret. Idem de illo, qui legit, etiam si non divulgat schedulam, in cuius principio scriptum erat: Memoriale meorum peccatorum, aut aliud simile, quo scire teneretur, eius auctor non nolle ea ab alio legi, ut in eo. sacerdos de pen. dist. 7. num. 8. & 9. diximus. Quia licet forte non inueniat notabiliter laedentia: dat tamen iustam laedendi causam, quod sufficit per praedicta.

35 Decimosextimo peccat, qui libellum famosum componit, in illo peccata aliena falsa, aut vera occulta scribens, & in publicum proijcit, quod legatur, aut talem libellum inuenit, & non ruptis sed divulgauit. 5. q. 1. c. 1. & 2. l. 1. C. de libel. famos. 36 Decimosextimo, qui peccata aliena vera, vel falsa audita ab alijs aliter quam audiuit, augendo illa, vel certitudinem illorum notabiliter alijs refert: quia perinde facit, ac si tanquam a se uisa referreret: & ita idem est iudicandum de utroque, arg. eadem. 2. de elect. Dixi: Aliter, &c. quia alioqui non peccaret, siletem mortaliter, si alias non intendit famam eius notabiliter laedere, nec laedit, nec dat causam iustam laesioni, & non affirmat illud uerum esse, nec scire, sed solum audisse, nec aliquid aliud, quod esset iusta causa credendi interueniat, puta auctoritas personae cum additione aliquorum rem certiorum facientium, quibus probabilis causa credendi audientibus praebeatur, ut in d. repet. nu. 450. dictum est. Diximus: Absque animo notabiliter laedendi, quia ille non solum hoc, sed quodlibet aliud colloquii facit mortale per dicta supra eo. c. nume. 1. quamuis adderet se non credere.

37 Decimosono peccat, qui audit detrahentem mortaliter, assentiendo, vel non resistendo, quum id facere deberet. Nam qui audit detrahentem, plus, & minus eque atque ille peccare potest, & etiam mori. qui enim audit inuitando alium, & interrogando, quo diceret, potest plus, quam qui dicit peccare iuxta Adri. Quo lib. 1. r. q. 2. per decretum Urbani, cap. qui aliorum. 24. quest. 3. quod tamen non loquitur de eo, qui audit & est causa mali, sed

sed de eo, qui malum non esse defendit, & ob id melius probant duo capitula S. August. cap. ille. cap. qui exigit. 22. q. 5. ut ubi supra diximus, qui autem audit, nec praebendo ad id causam, nec impediendo eo se delectans, tantum, quantum qui dixit, ceteris paribus, peccat, iuxta S. Th. 2. 2. questio. 73. artic. 4. Qui tamen audit sine assensu, & delectatione, quod ita detrahatur, licet non contradicat ob veritatem, aut aliam non prauam rationem humanam, non peccat mortaliter, nisi tribus casibus iuxta S. Thom. in d. q. 75. artic. 4. Primus, si est superior, puta iudex, pater, aut magister, qui resistere tenetur. Secundus, si aduertit ex eo magnum damnum dicenti, vel alteri euentum uitare poterat. Tertius quando fama eius, cui detrachitur notabiliter laeditur, ubi supra, num. 548. & 549. post S. Anton. & Caiet. uerb. detractio, probauimus, qui uero resistit uerbis, aut gestu tristi, aut alijs signis ad illud idoneis, regulariter meretur, ut ibidem addimus.

Vigesimo peccat, qui interrogatus de uita, & moribus alienius, uel alias cum teneretur ad notificandas uirtutes illius, tacet eas cum eius notabili damno boni quaesiti, uel querendi per praedicta.

38 Vigesimo primo peccat, qui iudex inquiri specialiter, uel per uiam inquisitionis procedit contra aliquem, nulla praecedente infamia, quia intendit laedere famam illius, aut laedit, aut dat causam laesioni inordinatam contra iura, quae prohibent specialiter procedi per uiam inquisitionis contra aliquem, iusta infamia non praui, cap. super his, & cap. qualiter & quando. 2. de accusa. Nec sufficit, quod sciat esse duos, aut tres testes, quibus eius delictum probari possit per c. inquisitionis, eod. tit. & a fortiori minus, quod sint aliqua indicia, ut ubi supra euidenter probauimus, nume. 580. quod Sor. de ratio. reg. memb. 2. q. ver. si. at uero & clarius paulo post, uer. si. tertium dubium, & Caiet. 2. 2. quest. 69. art. 2. non satis diligenter hoc aduerterunt propter dictum quoddam San. Thom. non bene intellectum, ut ibi declaramus. Dixi. Specialiter, quia generaliter inquirere potest, nulla persona, nec ullo delicto expresso, l. congruit. ff. de off. praep. Op. Nauar. Tom. II.

sid. & capitu. 1. de offic. ordi. Dixi etiam. Per uiam inquisitionis, quia per uiam accusationis legitime potest, ut supra dictum est. Sufficit autem, quod delictum sit notorium, licet delinquens sit occultus, ad hoc, ut quari de eo possit generaliter, sed non ut queratur nominatim, an ille, aut ille id fecerit, ut ibi contra praedictos cum Innocent. communiter recepto diximus.

39 Vigesimo secundo, qui iudex interrogatus post confessum delictum de socio, aut auxilium praebet, si adhuc erat occultus extra casus infra scriptos, in quibus id facere licet eadem ratione, qua supra. Idem eadem ratione de reo, qui socios occultos indicat extra casus praedictos, ut ubi supra, nu. 585. diximus.

40 Vigesimo tertio peccat, qui Prouisor, Vicarius, aut Officialis generaliter omnibus subditis praecipit, ut qui uiderunt, aut audierunt talem delinquentem, denuncient, secundum Sotum ubi supra, pag. fin. ratione praedicta, quia id est contra ius, per quod subditi non tenentur denunciare delinquentem, ut cum puniat, sed ut damnum, quod fecit restituat, quod potest restitui absque eius denunciatione. Oppositum tamen melius uisum fuit in d. repet. conclus. 6. & idem nunc uidetur, tum quia talia mandata generalia intelligenda sunt secundum ius leg. si procurator. ff. de conditio. indeb. cap. causam que de rescript. & ita intelligenda sunt, salua fraterna correctione, & consequenter, quando ea est necessaria, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 1. ad 1. communiter receptum, hoc est, si fur, aut laesor secreto admonitus noluerit restituere. Tum quia usum ferendi eiusmodi mandata recepisse uidetur ecclesia. Tum quia Caiet. tom. 1. Opusculorum, Tra. de iur. 3. respons. 5. ad 1. dixit non peccare iudicem interrogando res, iam confessum suum delictum de socijs generaliter, quando sunt tales, de quorum alijs potest interrogare, de alijs non si eius intentio non sit interrogare, nisi de illis, de quibus iure potest, & debet. Tum, quia illic assum eius fundamentis respondimus, quamuis fateamur, melius fore, ut inbeant sola illa, quae sunt notoria, vel publica per famam, denunciari, iuxta capitulum qualiter, & quando.

Secunda pars Decret.

quando . primo, cum ei adnot. de accusa-
tionibus .

41 Vigesimoquarto peccat, qui Prælati,
Iudex, Visitator, aut quivis alius privatus
procurat, aut vult noscere peccata secre-
ta alicuius, a quo, quando, cur, & ubi non
debet, aut qui compellit carcere detentū
ad statim iurandum se dicturum verum
in omnibus, de quibus interrogatus fue-
rit, & interrogat particulariter de omni-
bus, & singulis casus partibus, ob quem
carcere detinetur ratione supradicta, & hi
plus peccant, quam qui audiunt simplici-
ter detractionem mortalem, cum assensu.
Quoniam illi sunt tanta, vel maior cau-
sa detractionis, quam qui cum simplici
assensu audiunt detractionem mortalem,
& supra dictum est, peccare mortaliter
eum, qui cum assensu detractionem mor-
talem audit.

*Fama quomodo restituatur,
aut condonetur.*

42 Vigesimoquinto peccat, qui nō vult
restituere damnum famæ notabile
datum iniuste a se, vel ab eo, cuius hæres
est, alteri illud non condonanti, si nulla
causa excuset. Quia damnum famæ ne-
cessario restituendum est, ut late in re-
pet. cap. inter verba. 1. q. 3. conclusio. 3.
probamus. Tum per textum memorab.
in cap. quisquis. q. 1. Tum quia bonum fa-
mæ maius est, quam bonū pecuniarium.
Prouer. 22. & Ecclesi. 41. cum alijs relatis
ubi supra, nume. 218. & damnum boni pe-
cuniarj necessario est restituendum cap.
peccatum. de reg. iur. lib. 6. c. si res aliena.
14. q. 6. Ergo & damnum famæ, ut tenent
S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. S. Anton. 2. par. tit.
2. c. 1. §. 3. & communis, S. Tho. Richar. &
alii in 4. lib. sent. dist. 15. & Hostien. in Sū-
ma de pœnit. vers. quid de accusatore. Vn-
de licet abundantia boni pecuniarj ei, cui
debetur, interdum debitorem a restitu-
endo, saltem statim, excuset, abundantia ta-
men bonæ famæ non item, immo ad resti-
tuendam eam magis obligat, ut recte Io.
Maior in d. distinct. 15. quæst. 16. probat.
Quin etiam sicut, qui notabiliter famam
lesit per unum peccatum habentem alia
notoria peccata mortaliter peccat, sic ad

restitutionem damni tenetur, ut recte
Adria. Quodlib. 1. 1. probat. & S. Thom. 2.
2. quæstio. 73. artic. 1. sentit, pendente
43 id Caiet. quidquid in hoc Palud. in 4. di-
stinct. 19. in fine senserit. Imò, & qui ob
vitæ periculum, aut alias rationes famam
restituere non potest, eam cōpensare te-
netur, ut qui alium percutit, aut manum
abscindit, quā restituere non potest, iux-
ta legem diuinam Exod. 21. renouatam
per cap. 1. de iniur. & declaratam ibi per
doctores, & lex hac. ff. si quad. paup. San-
Tho. 2. 2. q. 62. artic. 2. & in 4. receptus ab
alijs dist. 15. q. 1. art. 6. Nec infamans excu-
satur saltem quando mentiando infama-
uit, eo qd in alijs duplo, vel triplo magis
eiusdem famam augeat, iuxta eundem in
4. lib. senten. de rest. quæstio. 34. ubi supra
diximus. Nec etiam excusatur, eo quod in-
famatus se ab infamia liberauerit suis opti-
mis factis falsitatem eius, quod sibi impo-
situm fuit docēs, aut abolita eorum apud
quos infamatus fuit mala, quam ipsi con-
ceperunt opinione, eo quod vanitatem de-
trahentis intellexissent, iuxta Adria. in d.
q. 54. quod quamuis ubi supra sequuti sui-
mus, nunc tamen nō sequimur, quia eius
rationes solum probant teneri ad resti-
tuendum damnum, quod infamatus acce-
pit, quamdiu infamatus mansit, sed non
ad famæ iam recuperatæ restitutionem.

Porro addo primo, quod infamatus,
quando ex sua infamia res publica damna-
capit, tenetur ad procurandam restituo-
nem famæ suæ, quando est persona publi-
ca, iuxta S. Grego. Homil. 9. super Eze-
chiel. & S. Th. 2. 2. q. 72. ar. 4. & declaratio-
nem cuiusdam dicti S. Aug. in c. nolo. 12.
q. 1. & c. non sunt audiendi. 11. q. 3. posi-
tam ubi supra.

Addo secundo, quod damnum acceptū
a male infamato durante infamia non est
integre restituendum, sed tantum, quan-
tum prudenti & bono viro iustum fuerit,
secundum Sotum lib. 4. quæstio. 7. artic.
3. de iust. & iur. quod nostro iudicio intel-
legendum est de damno boni querendi, &
non de damno boni iam quæsti, arg. cap.
fin. de iniur.

44 Dixi, Damnum datum, quia uolunt,
& non datum, eo quod dari non potuit,
vel pœnituit, non est restituendum,
quia volens nocere, noxa non sequitur
peccat

De VIII. præc. Dec. Ne sis fal. te. Cap. XVIII. 170

peccat quidem, sed non tenetur restituere,
per sæpe dicta in cap. præced. & ubi su-
pra. Vñ qui detrahit alicui apud aliquos
animo infamandi eum, etiam per inuidiā,
odium, vindictam, questum, aut aliam ra-
tionem iniustā, si illi ob id malam opinio-
nem non conceperunt, nec bonam amise-
runt, non tenetur restituere famam, quia
eā nō abstulit, licet in eo peccet, vt Adria.
Quodlib. 1. 1. littera R. determinauit, quē
sequimur ubi supra.

Addo tertio, qd tenetur restituere, qui
immodice laudando aliū, alterius famā no-
tabiliter extenuat, fm eundē id. Quodli.
col. penul. quales multos in Curijs aulis,
scholis, immo & religionibus reperias.

45 Addo quarto, quod qui famam alienā
mentiando lesit, debet eā restituere, asse-
rendo se fuisse mentis, aut saltem dixisse
falsum. Immo & testes adducere, si opus
fuerit, quo eis disuadeat, quibus contra-
rium persuasit, secundum Sotum lib. 4. q.
6. artic. 3. de iust. & iur. Quorum postre-
mum durum videtur nobis putantibus sa-
tius esse iurare, si alias ei non crederetur.
Tum quia maiorem causam dat credendi
reuocationem iurando eam, quā dederat
credendi falsum, quod eis sine iuramento
dixerat. Tum quia nunquam suicia usu.
Tum quia testibus tunc demum ad som-
mum esset opus, cum esset suspicio illum
ad reuocationem precibus vel precio, &
non conscientia inductum.

Addo quinto, quod etiam infamās de-
regendo delictum verum occultum resti-
tuere tenetur, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 62.
art. 2. & in 4. lib. sent. dist. 15. quæstio. 2.
ar. 5. ad 2. communiter receptum, nō qui-
dem asserendo se falsum dixisse, sed male
loquutum fuisse, quod non sufficere, di-
xit Hostien. in dicto vers. quid de accu-
satione. Et ideo Ioannes Maior in dicta
dist. 15. quæstio. 17. asserit, oportere, &
satis esse ita dicere, quando tale delictum
de tali dixi, illud verum existimabam, sed
adhibita postea diligentia, inueni me pra-
ue loquutum. Qui modus licet aptior sit,
quia nullum mendacium continet, neque
ex eo tam facile atque ex communī col-
ligi potest verum esse, id quod male di-
ctum fuit, nō tamen videtur tūc quoad
uiros prudentes & doctos, apud quos præ-
staret restituere laudando sæpius virtutes

quas habet, eis persuadendo, ut pro tali
habeant, nulla mētionē factā mali antea
per eum detecti, licet vere, iuxta Caiet. 2.
2. q. 61. art. 3.

Addo sexto, dicere Sotum lib. 4. q. 7. ar-
tic. 3. de iust. & iur. cum, qui verum dicen-
do infamat, non teneri ad tantam resti-
tutionem, ad quātam, qui mentiando id fa-
cit. Quod non videtur nobis tutum, quia
licet plus peccet, tamen plus nocet. At re-
stitutio, cum actus sit iustitiae, vt super ca-
17. num. 6. dictum fuit, potius respicit no-
cumentum, quam modum nocēdi, Dixi:
Ab eo, cuius hæres est, quia hæres detra-
ctori nō solum iudicio exteriori, sed etiā
interiori tenetur restituere, secundum
Adria. Quodlib. 1. 1. id efficaciter probante
& asserente, ita mortaliter peccare hæ-
redem, qui prædictam compensationem
pro defuncto non facit, ac si non solueret
alia debita. Dixi: Condonandi, quia obli-

46 gatio restituendæ famæ ab infamato con-
donari potest, ut sentit S. Anton. 2. par. ti.
2. c. 1. §. 3. & cō nō ferens illud exprimit
Adria. in 4. de rest. quæstio. 33. Quodlib.
1. 1. & post hunc Sotus de ratione regen-
uel detegen. secret. memb. 1. q. 3. Tū quia
potest quis damnum suorum bonorū con-
donare regulariter, fm glo. receptā verb.
restituatur. capitul. peccatum. de regul.
iur. lib. 6. fama est de bonis nostris. Tum
quia potest quis remittere, quod sibi de-
betur in casibus a iure non prohibitis, ex
quibus hic non est, capitul. statutum. §. si
quid. adiuncta glossa de refer. lib. 6. capitul.
exigit. de cens. eo. lib. per locum ab specia-
li. Contrarium tamen tenet Caiet. 2. 2. q.
73. ar. 2. & in Summa verb. detraçtio Ioa.
Maior in dicta dist. 15. q. 16. Ad quorum
fundamenta responderi potest. Primò
concedendo peccatum esse, se ipsum si-
ne causa infamare, & etiam interdum in-
famiam condonare, sed negando ex hoc
casu sequi, eius remissionem non uale-
re, quia etiam interdum peccat qui amit-
tit sua bona, aut debitum remittit. ca-
pitulo quid dicam. 4. quæstio. 4. Archid.
in capitul. sicut hi. 47. distinctio. eius ta-
men remissio ualet, si aliud non obstat.
Secundò, quod damnum infamæ prin-
cipaliter tangit infamati, & minus prin-
cipaliter bonum publicum, & suffien cō-
donatio eius, ad quem damnum princi-

Secunda pars Decret.

paliter pertinet, cap. quamvis pactum iſta gloſſ. de pact. lib. 6. & glo. l. de uno. de re iudic. cum additis ibi late per Hippo. Nā ſi mille modij tritici mihi ab aliquo comburantur, non ſolum mihi, ſed etiam ciuitati damnum ſit, & pauperibus, qui ſi bi de eo providere emptione, aut eleemoſyna poruiſſent; ſed quia ad me ſolū principaliter pertinet, & ad ciuitatem & pauperes minus principaliter, mea ſola condonatio comburentem illos liberat, ut eo pio ſus ubi ſupra diximus. Opinio tamen Maioris & Caietani poſſet habere locum in illis quattuor caſibus, in quibus ſupra eo. nu. 28. dictum eſt, peccare mortaliter qui ſeſe infamat. Per quā reſpondetur ad noue quaſitum, quod non ſolum poteſt condonari aliquando ſamā reſtitutio, ad hoc ut condonatio ualeat, ſed et ad hoc ut condonatio ſit iuſta, & meritoria, quando ſcilicet ſit iuſta de cauſa, & alijs circumſtantijs concurrentibus, cum quibus etiam alterius debiti remiſſio eſt meritoria, iuxta glo. cap. peccatum. de regu. iur. lib. 7. Dixi: Alteri, quia nemo tenetur eam ſibi reſtituere, niſi in praedictis quattuor caſibus, in quibus remiſſio ſamē ualeat, & detractio eſt peccatum mortale.

47 Ad primum noue hic quaſitum; An qui ſe mutuo infamarunt, per compensationem a reſtitutione excuſentur? Reſpondeo negative. Tum quia non uidetur eſſe locus in hoc compensationi per dicta Pa. nor. poſt alios in cap. bona fides. de depo. Tum quia damnum illi illatum, per recipiam infamiam non tollitur, ſicut debitum unius per debitum reciprocum al. terius. l. 1. ff. de compensat. Ad ſecundum quod condonatio infamiae factae petenti generaliter ueniam omnium detractorū excuſat reſtitutionem earum, ad quas ne- riſſimilis intentio condonantis extenditur, & non aliarum, arg. l. cum Aquiliana ff. de tranſa. Ad tertium, quod infamatus conuerſando familiariter cum infamante uidetur quidem remittere iniuriam, leg. non ſolum. §. 1. ff. de iniur. non tamen obligationem reſtituendi ſibi ſamam quam abſtulit, ſicut nec alius creditor per conuerſationem cum debitore remittit debi- tum. l. cū de indebito. ff. de probat. Dixi. Ceſſante cauſa, quia ſunt aliquot cauſae ab hac reſtitutione excuſantes, & quibus

eſt iuſtus timor mortis, & ſalutis, quant- uis teneatur ad reſarciendum damnum alia uia. Quia quattuor ſunt honorum or- dines, uidelicet, animae, corporis, ſamae, aut honoris, & pecuniae, & bona primi or- dinis ſunt potiora bonis ſecundi, & ſecun- di potiora tertij, & tertij potiora quarti ut in d. repet. concl. 4. & ſeq. tractauimus, & nemo tenetur reſtituere bona inferioris ordinis cum iactura bonorum ſuperio- ris, quamuis ſic cum iactura honoris eius- dem, aut inferioris ordinis, ut ſingulariter Cai. 2. 2. q. 6. 1. artic. 6. ad 3. & in parui opusculis lib. 17. reſp. 14. reſponſ. determi- nauit. Cuius determinationem in hac tra- ductione ſupra c. proximo nu. 39. & ſeq. defendimus aduerſum Sorum lib. 4. q. 6. ar. 3. de iuſt. & iur.

Ad dubium autem, quod uidetur hoc conſequi eum, ſcilicet qui ſuo mendacio fuit cauſa, ut alius perderet maxima bo- na, excuſaretur a reſtituendo, ſi reſtitutus eiſi perderet locū honoris, quē habebat in populo ratione diuitiarū? rñ. cōcedendo ſequellā, quo ad talē reſtitutionē, quā nō poſſet fieri ſine ſamā falſitatis detectione, nō autē quo ad aliam, iuxta c. officiū. de pē. & remiſ. ſupra c. 16. nu. 43. declaratum.

Porro ex eiſdem cauſis eſt tanta obli- uio dictae infamationis, ut perinde ſit, ac ſi nunquam dictum fuiſſet, ſecundum S. Ant. 2. par. tit. ca. 1. §. 3. ne pro reſtitutio- ne ſamae, reuocatio infamiae fiat, quamuis mea ſententia, reſarcire deberet iudicio boni iuri, pecuniae, beneficijs, aut laudi- bus damnum, ſi quod a tempore illatæ in- famiae uſque ad eiſdem obliuionem ſue- rit paſſus. Dixi: Ac ſi nunquā dictum fuiſ- ſet, quia, ſi qua etiā memoria reſtat, reſti- tuti debet. Tum quia ſingulariter Cai. in 2. 2. q. 6. 1. arti. 2. ad 2. determinauit, eum, qui adoleſcens falſo apud reſtales iacta- uit, ſe cum tali puella rem habuiſſe, & po- ſtea ſenex illius peccati, & dāni, quod pro- ximo intulit recordatus eſt, apud eoſdem mendacium reuocare teneri. Tum quia difficile eſt certo ſcire id in perpetuā obli- uionem ueniſſe, cum quod quis uno die non meminit, altero die recordetur. Tum quia interdum tanto firmius credimus, quanto quis detractioē quam fecit poſt tot annos, & poſt tam frequentem con- feſſionem ac communionem non curat

De VIII. præc. Dec. Ne ſis fal. te. Cap. XVIII. 171

reuocare. Adde, quod Cai. ſentit huius- moderationi non eſſe locum, niſi in dete- ctore veri ſecreti. Nam ſecundum ipſum impoſitor falſi, tenetur ad reſtitutionem non obſtante obliuione. Quod durum nobis uidetur, deberet enim ſufficere ſal- tem quæſtere ab eo, apud quem id impo- ſuit, num alicuius delicti, quod de tali di- xiſſet, meminifſet? & ſi reſponderet ne- gatiue, eum rogare, ne ob aliquod ſuum delictum eum peiorē putaret, teſtans ſine aliqua expreſſione, falſum ſibi dixiſſe.

48 Ex eiſdem eſt etiam diuulgatio eius, quod male detectum fuit, facta alia uia, quamuis teneretur reſtituere damno in- terdicto tempore a tempore infamiae uſ- que ad diuulgationem acceptum, ut ſingu- lariter ſentit Adrian. in 4. de reſt. q. 33. & nos probauimus ubi ſupra a nu. 659. & a nu. 865. Dixi: Inſer: ad ſignificandum, quod ſicut nullus lædens iuſte ſamam alterius, vel ſuam peccatitā nec tenetur ad reſti- tutionem, non autem ad ſignificandum, quod omnis, qui detrahit iniuſte, ad id te- netur; excuſatur enim ob praedictas cau- ſas: & quoties non dedit iuſtam cauſam credendi, vel non fuit ei adhibita fides, vel laſio fuit parua.

49 Unde non obligatur accuſatus de vero crimine ſecreto ad reſtituendum ſamam, quam accuſator amiſit, eo quod illud nō probauerit, ſi illud conſiteri non teneba- tur: quamuis negando peccaret. Nec etiam ſi conſiteri tenebatur, ſi non reſpo- det accuſatorem calumniari, ſed decipi. Nec quamuis reſponderet calumniari, ſibi non credatur, eo quod iudices, & alij cre- dunt, accuſatorem (quis intentū probare non potuerit) contra ſuam conſcientiam non accuſaſſe, ut pulchre hac omnia Cai- etan. 2. 2. quaſtione 62. artic. 2. ad 2. pro- bauit. Et contraria communis Richardi Scoti, & aliorum, diſtinctione 15. art. 3. quaſtione prima, & Scoti, quaſtione qua- rta, artic. 3. & aliorum in alijs quaſtioni- bus ibidem; procedere potell in accuſa- to, qui ad conſtituendum crimen obliga- tur, non ſolum illud negat, ſed etiam af- firmat ſuam accuſationem calumnioſam eſſe, & id perſuadet, quidquid Caietan. ubi ſupra de hac re ſubtiliter arguit, quā ſecure diſputat. Ad noue hic quaſitum, reſpondeo, eum, qui ad penam debita Op. Natur. Tom. II.

minorem a iudice damnatur, eo quod negat ueritatem, quam tenebatur con- ſiteri, non obligari in conſcientiae foro ad ſubeundam eam, ad quam damnatus fuiſſet conſeſſa ueritate, quia in eo non tenetur ad penam donec a iudice dam- netur; iuxta gloſſ. receptam in capitulo fraternitas 12. quaſtione 2. & Sancti Tho. ſecunda ſecunda quaſtione 62. artic. quar- to, pro quibus rex. in §. in hac. Dixi: Ad penam, quia debitum, & intereſſe citra condemnationem, immo & poſt iniquam abſolutionem, debetur. Innocentius eum communi. in capitulo quia plerique, de immu. eccleſiaſt.

50 Nec item obligatur, qui delicta aliena a ſe audita oſenſe, abſque tamen affirmati- one ſolum reſert, quamuis audientes ea credant ſecundum Adria. ubi ſupra eod. tit. ſub ſi. & Sylue. ver. detractio, quaſt. 4. Quia non dat eiſi iuſtam cauſam creden- di, niſi circumſtantijs perſonae, vel alia eam iuſtam eſſiceret, & niſi reſerēs exiſtiter, aut exiſtimare debeat, quod audientes ea ita credent perinde, ac ſi affirmaret, per- rationes poſitas in dicta conſuſio. 4. Nec qui ſtulte reſert delictum ſcientibus il- lud, quamuis tunc de illo non cogitent. Nec quando, qui dicit, adeo leuis eſt, & qui audiunt adeo graues, ut eius dicto ni- hilo moueantur. Nec quando is, in quem dicitur, adeo uilis eſt, & abſque alia fama in illa materia, ut nullam notabilem iacturam faciat, iuxta Adria. in d. quoli. 11. Nec qui peccatum alienum cum tali ſui auctoris praſentia reſert, ut abſque ali- qua infamia eum honoret. Nec qui ſolā ocaſionem remotam infamiae praebet: ut qui ioco quandam monialem interro- gant, Cur filium ſuum ad fores eccleſiae, aut xenodochij exponi feciſſet? & illa, apud Deum, & homines ualde queritans, apud aliquos in prauam ſuſpicionem ue- nit. Nec etiam iuxta Sorum libro 4. qua- ſtione 6. artic. 3. de iuſt. & iur. detractor conſpicuus, & dignitate antecedens, re- ſtituere tenetur ſamam alicuius hominis infamiae ſortis: quia, ut ipſe ait, eum excu- ſat preſioſa ſamā amiſſio, quam in eiſ- modi reſtitutione faceret, ut a reſtituen- do aliquo. exiguo bono quis excuſatur ob magnam iacturam ſuorum, quam ob id faceret. Quod ut nouum, ita uidetur

Secunda pars Decret.

durum in praxim deducitur, nisi alia iusta compensatio fieret, aut obdiceretur condonatio.

De detractioe, siue reuelatione secreti.

SUMMARIUM.

- 51 Secretum confessionis non reuelandum, etiam metu mortis, nisi uno casu.
- 52 Secretum quid, & quod triplex, & cuius detectio mortalis.
- 53 Epistola clausa, quae aperta mortalis.
- 54 Secreta perniciose reuelanda, non autem alia.
- 55 Confessio, quae multis videtur, & non est sacramentalis.
- 56 Correctio fraternalis quando non necessaria.
- 57 Fama proximi seruanda quando aliter ipse non potest seruari.
- 58 Reus qui confitenda crimen non peccat.
- 59 Reus qui confiteri debet, aut detegere debet.
- 60 Confessarius quos reos se, & confiteri reuelare iubetur.
- 61 Iudex, qui reum de se, & confessoribus interrogaudo, & torquendo peccat.
- 62 Secretum nulli proximo etiam iudici iubenti non reuelandum.
- 63 Reuelatio mali proprii, & neglectus fama, quae mortali.
- 64 Secreti promissa detectio peior, quam non promissa.

Vigesimo sexto peccat confessarius, vel quis alius, qui detegit aliquod peccatum, quod iuste, aut iniuste medio confessionis sacramentalis didicit (quamvis sit veniale) absque facultate iusta de causa a poenitente facta. Et consequenter etiam interpretis confitentis lingua confessario ignota. Et laicus, cui aliquis in extrema necessitate confitetur, & doctor, a quo consilium de confessis petitur. Et, qui se confessarium finxit, quo aliquis peccata nosceret, etiam si tormentis adactus, & quamlibet maximo metu mortis id fecerit. Quia omnes isti obligantur ad subeundum potius mille mortes, quam id facere, ut praedictus Doctor lib. de oratione teger. memb. 3. q. ii. dixit, & nos ante ipsum copiose & sacerdos. de poenit.

dist. 6. a. nu. 116. usque ad nu. 165. & post ipsum in d. repet. concl. 6. scripsimus.

52 Pro cuius, & aliorum declaratione dico primo, quod secretum in genere definitur potest, esse id, quod a nemine, uel a tam paucis scitur, quod neque est famosum, neque notorium, ex mente S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 2. ad 2. & eiusdem, & Scoti in 4. lib. sen. dist. 21. ibi receptorum. & Caiet. 2. 2. quest. 11. art. 3.

Dico secundo, quod diuiditur in secretum, quod de se ab uno solo sciri potest, quales sunt soli, & omnes actus interiores animae hominis, & in secretum, quod de se a plurimis sciri potest, qualis est omnis actus exterior, qui non est famosus, nec notorius, quod rursus diuiditur in tres species. Prima, quae de se sine ulla promissione, scientem obligat ad se celandum regulariter, quale est omne occultum, cuius detectio noceret animae, corpori, honori, vel famae, vel fortunae alicuius. cap. si peccauerit. 2. q. 1. & notatur in c. qualiter & quando. 1. de accusa. Secunda est, cuius celatio a sciente expresse, uel tacite promissa est. Tacite promittitur, cum id colligitur ex modo dicendi secreto, nulla de celando expresse promissione facta, ut doctor Subtilis ubi supra sentit. Tertia, ad quam celandam lex diuina positua confessionis sacramentalis obligat, de qua supra c. 8. nu. 2. Tale est omne peccatum sacramentali confessione detectum.

Dico tertio, quod prima species secreti praecipitur illa lege naturali generali de non nocendo proximo animae, corpori, honori, uel famae, aut fortunae, quae decerpitur ex septem praeceptis secundae tabulae Decalogi, Exodi 20. quae probant non esse nocendum proximo aliquo modo. Secundo vero prohibetur lege naturali de praestanda promissione. 1. 1. ff. de pac. Tertia uero est per legem diuinam posituam de seruando secreto confessionis, & ideo tam obligat, quam alia dux, quia obligat quod illud directe, aut indirecte sciunt sub pena peccati mortalis in omnibus casibus, uno solo excepto, scilicet quando poenitens iussu de causa illius detegendi facultatem facit, ut in d. capitulo 8. diximus, & in d. capitulo sacerdos a nu. 30. late probauimus. Et secunda magis obligat, quam prima, quia obligat in omnibus casibus, in 2.

De VIII. praec. Dec. Ne sis fal. te. Cap. XVIII. 172

In quibus prima & aliquot alijs. Quia, qui promittit seruare secretum, ex quo seruato graue damnum alteri non inferret, non debet detegere illud, etiam praecipiente superiore. At prima species non aequae obligat, quod enim quis scit aliter, quam per secreti commissionem, tenetur reuelare superiore praecipiente, etiam si ex eo seruato nullus laederetur, secundum S. Tho. 2. 2. quest. 70. ad 2. Verum est tamen, quod promissio seruandi secreti parui momenti non obligat, nisi ad summum ad ueniale, ut recte Caiet. dixit in dicto articulo primo. Sicut nec secretum de occultis parui momenti, & uenialibus obligat ad maius. Non enim magis pecco detegendo risum tuum immoderatum, ueniale secretum mihi dictum, quam si eundem secreto a te fufum detegerem, secundum eundem.

Dico quarto, quod omnis detectio peccati confessione sacramentali detecti, aut per eius medium sciri, est peccatum mortale, excepto casu praedicto, sine illud secretum sit, siue publicum, siue graue, siue leue, secundum omnes. Quamuis interdum sit mortale triplici ratione, ut cum peccatum detectum est occultum, & graue, quia eius celatio, est tacite promissa. Interdum duplici, ut cum est publicum, & leue. Interdum uero una tantum, ut cum est leue per praedicta, ueluti quando peccatum confessum est parui momenti, aut publicum, tunc enim non est peccatum mortale, nisi per legem diuinam, & canonicam, quamuis sit ueniale ob eius secretum tacite a confessario promissum. Unde uidetur, quod confessarius, qui reuelaret peccatum graue, teneretur confiteri circumstantia praedicti duplicis, uel triplicis uinculi, si adesset, per praedicta sup. cap. 6.

Dico quinto, quod detectio secreti aliarum duarum specierum, est mortalis, nisi fiat in casu a iure permisso, aut res sit tam parui ponderis, quod eius detectio, nemini notabiliter noceat, & absque intentione notabiliter nocendi fiat, quia, quamuis id obuiet legi naturali praedictae de non nocendo, nec reuelando malo secreto vel secreto commissio, propter tamen paruam damni desinit esse mortalis, sicut mendacium etiam est contra illam, & non est mortale, nisi sit notabiliter no-

cens, ut dictum est supra eodem nu. 2. Et furtum parua rei contra legem quidem naturalem est l. 1. ff. de fur. non est tamen mortale per praedicta supra cap. proximo, num. 2. Ratio autem, quare detectio peccati etiam leuis confessi sit mortalis, est, quia, licet per eam parum laedatur proximus, plurimum tamen laeditur sacramentum confessionis, & publica utilitas, quatenus retrahit poenitentes a confitendo, ne confessi peccata publicentur, quae colligitur ex cap. si diligenti. & notatis ibi do foro compet. Oportet autem, ut sciatur secretum esse parui ponderis, ad hoc, ut eius detectio non sit mortalis, quia, si probabiliter dubitetur, an sit grauis ponderis, mortalis esset argumentum. capit. si quis autem. de pren. distinctio. 7. & eorum, quae ibi late tradimus.

13 Vigesimo septimo, peccat mortaliter, qui refert, aut legit litteras obferatas, aut scripturas alienas, quae in secreto obseruabantur, animo laedendi aliquem, notabiliter, uel laedendo, aut aduertens, uel aduertere debens, quod inde posset notabile damnum sequi, per praedicta sup. co. c. nu. 2. nisi ex consensu expresse, aut tacito eius, a quo, uel cui mittuntur, id faciat, aut de auctoritate legitima, arg. l. i. ff. de acqu. pos. ut tempore belli Praefecti finitum hostium locis eas referant. Praefatos, item, & prelata eas, quae suis monachis, aut ab eis mittuntur, c. no dica tis. 12. q. 1. Peccat autem, sed non nisi uenialiter, qui aperit sine consensu, imprudenter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatem, sine ulla intentione nocendi notabiliter, & sine ullo nocumento notabili, aut periculo probabili eius inferendi, sola causa sciendi noua, uel captandi risum ex barbara compositione, aut ex eleganti, uoluptate. Quia id non est contra charitatem Dei, & proximi necessario habendam, peccaret tamen mortaliter, si id fieret cum praedicta intentione, uel praedicto nocumento, aut periculo certo, uel probabiliter dubio nocendi, quia est falsarius, ut ait glo. approbata, c. cum olim, de off. dele. & quia uirius re aliena contra uoluntatem domini, & ita admittit furtum. l. 1. ff. de fur. §. placuit. Inst. de obl. quae ex delictis, & per alias rationes, quas scripsimus ind. c. sacerdos. Nec obli. quod hae ratio

videtur idem concludere in casu proxime
præmissis. quia in illo paritas, vel (ut ita
dixerim) nullitas damni excusat a mortali-
tate, ut in quacunque alterius præcepti mate-
ria, iuxta dicta in c. 17. num. 7. Adde his il-
lud quotidianum S. Aug. 2. par. tit. 1. c. 22.
§. 5. singulariter asserentis inimicum mur-
tentis, vel eius, cui mittitur, epistolam absque
aliquo peccato referare posse, si per illam
aliquod damnum sibi parari iussu timeret.
Quod vñ habere locum etiam quando pro-
babilius timetur datu iri per eam aliquod
damnum iniussu alteri, & quod illud im-
pediat si illa resignat, ac non inferat, &
eorum, quæ ibi congerimus. 23. q. 3. cau-
endo tamen quoad eius fieri poterit, ne cui
vllum damnum iniussu inferatur, arg. e.
cum cessante. de appel.

54 Vigesimo octavo, qui secreta in iniussu
aliorum perniciem non urgentia civita-
tis, concilij, aut exercitus ad eorum ma-
gnam damnum revelat, etiam si metu tor-
mentorū, aut amissionis vite id faciat, per
prædicta. Unde sequitur Hispanum a Gal-
lo in bello captum, quantalibet tormen-
torum vi torqueretur, non posse, salva con-
scientia, secreta iussu exercitus Hispani, ad
ipsius conservationem necessaria detege-
re, nec contra Gallū Hispanis secreta exer-
citus Gallicani. Nec illū, qui delictū alie-
nū secretum violenter scilicet, vñ idē prædi-
ctus Doctor singulariter affirmat. Quāvis
hoc, & quod de secretorum testium litiga-
tium detectione nullis tormentis faciēda
dixi, moderanda nobis videntur, vt solum
procedat, in damno irreparabile, ut quia
mors, vel mutilatio membri sequeretur,
non autē qñ sola pœna pecuniaria vel alia
ex illis, quæ facile a detegente reparari po-
tesset, timetur, ut ibidem innuimus.

Dixi. In iniussu aliorum perniciem
non urgentia, nam talia revelari possunt,
exemplo illius prudētissimi, & fidelissimi
Chusii, qui consilia Absalonis pessima.
Davidem admonuit. 2. Reg. cap. 17. & Eli-
sei, qui iniqua secreta Regis Syriæ Irae-
lis Regi denunciavit. 4. Reg. c. 16. Non. n.
peccat, immo bono fungitur officio, qui
denunciat, cui, quādo, & quomodo opor-
tet, peccatoris peccata, & stratagemata
damnosa reipub. aut proximo, quia hoc
iure potest, & debet fieri, ut latius in d. c.
sacerdos. nu. 14. & seq. probauimus per c.

non in inferenda. 23. q. 3. & §. 7. dist. 63. Co-
quant. de sent. excomm. & cap. ipsa ple-
tas. 23. q. 4. & alia, de quibus est cap. præte-
rea 2. de spons. quatenus habet, eum, qui
scit aliquem rem habuisse cum consanguī-
nea eius, quam vult deducere, teneri de-
nunciare, quo iniussu matrimonium, &
peccata, quæ ex eo oriuntur, impediuntur.
Quæ etiam procedunt in presbytero, po-
tesset enim etiam ille proditores, homici-
dia, & alia delicta parata denunciare abs-
que periculo irregularitatis ob id incur-
rendæ, modo protestetur, se id solum facere
ad cauenda mala, quæ imminēt, ut si-
ne sanguinis effusionis pena impediatur,
ut pulchre Caiet. 2. 2. q. 33. art. 7. Pro quo
sunt c. episcopus. ne cler. vel monach. lib.
6. & c. prælatus. de homi. eod. lib. licet. pro-
testatio solum videatur necessaria quoad
forum exterius, per dicenda infra cap. 27.
Presbytero, inquam, etiam iurato ser-
uare, & non detegere illa secreta secun-
dum Innocent. recep. in capitulo. qualiter. 1.
de accusa. Panor. in cap. dilecta. de excel.
præl. & alios alibi, modo illa aliter, quam
per confessionem sacramentalem nunciat.
Per eam enim solum cognita in nul-
lo mundi casu detegi possunt, iuxta com-
munem, & veram opinionem, quam co-
piose in d. c. sacerdos. a. num. 16. ad 151.
probauimus, excepto uno de quo ibi, &
supra proxime, num. 51. & c. 8. num. 17.
diximus.

55 Dixi. Sacramentalem, quia oportet ef-
fectum per quam penitens vere confi-
teatur peccata sua, non enim sufficit di-
cere, Hoc tibi dico in confessione, iuxta
Inno. Pan. & communem in c. omnis. de
pœn. & remis. etiam si genibus flexis, & si
igno crucis frōte signata id fiat, absque pro-
posito confitendi peccata, & absolutione
accipiendi, quia talis detectio non est sa-
cramentalis, nec maiori secreti vinculo ob-
ligat, quam aliud extra confessionem de-
tectum, ut recte determinat Sotus ubi su-
pra membr. 2. questione septima, art. 1. &
ante ipsum elarius, & firmius Caietan. 2.
2. quæst. 70. articulo primo, quem ille non
refert, cuius rei ignorātia multi grauiter
errant, & eis, quibus detegunt, ingerunt
scrupulos, an debeant illa detegere, dñi sit
per eis denunciandis fertur excoicatio, vel
vt testes corā iudice sussint, vel urgentur
necessi-

necessitate denunciandi eo quod sunt reip.
aut proximo pernicioſa.

56 Aduertendum tñ, quod detectio pecca-
ti oculi, & aliter pernicioſa, nō licet, nisi
fraterna correptione præmissa, iuxta il-
lud. 18. si peccauerit frater tuus. relatu
in casu peccauerit. 2. q. 1. & in c. nonit. de
ind. præsertim si ea scies probabiliter cre-
dit suis precib. & admonitione secretis, il-
la impeditum iri, secundum S. Th. 2. 2. q.
33. artic. 7. receptum cōiter. Diximus,
Probabiliter credere, alioquin, n. posset, &
deberet statim iudici denunciare. Ex quo
sequitur in prodicionibus cōtra reipub.
paratis, & hæresibus ad docendum alios
directis raro fraternā admonitionem se-
cretam necessariam esse: raro, n. quis pro-
babilius credere potest prodicionem & hæ-
resim sola monitione oīno cessaturas. Ad-
uertendum item, q. tñc demū oportet de-
nunciare personas, & delicta, qñ ad occur-
rendum imminentibus malis id esset ne-
cesse, quia si sufficeret gñalis admonitio,
q. aliqua mala parantur, non esset faciēda
declaratio specialis, & si sufficeret solā
specialis delictorū, non esset faciēda per-
sonarum, vt S. Th. Quol. 1. 1. arc. 12. deter-
minat, & nos latius in d. c. sacerdos. nu.
14. & seq. scripsimus, ubi multis rationib.
probauimus, seruandā esse famā proximi
quod sine illius detrimento, eius animæ
mederi possumus. Aduertendum item, q.
sicut beneficium, qui fraterna correptione
præmissa, bono animo criminē occultum
ecclesiæ denunciat (quia quamvis sit qui
detendat, correptionem fraternā non esse
lege diuina speciali præceptā, nemo tñ so-
re est qui neget, cñ lege generali charita-
tis præceptam, ita qui malo animo id fa-
cit, verus eorā Deo delictor est, secun-
dum S. Th. ubi supra art. 2.

57 Vigesimo nono peccat, qui reus secun-
dum iuris ordinem interrogatus sua deli-
cta secreta grauiora non confitetur, & con-
tra qui conbretur illa contra iuris ordinē
interrogatus em mentē omnium. Dicitur
autem interrogatus secundum iuris ordi-
nem semper, & solum, quando tria con-
currunt. Primum, quod index interrogis
sit competens. Secundum, quod delictum
sit probatum plene, vel satem semiple-
ne, hoc est saltem per vnum tellem omni
exceptione maiorem, vel per indicia illi

æquipollentia, vel per infamā plene pro-
batam. Tertium, quod sit notificata illi
huiusmodi probatio, ut sciat in quo statu
est ut colligitur ex S. Th. 2. 2. q. 99. ar. 1. &
2. & Caiet. ibidem eum pulchre declarare,
quos ubi supra etiam latius monuimus
per cap. quando. ver. non tibi dico, ut te
prodas. de penitent. dist. 1. & c. si om-
nia. 6. q. 1. & c. 2. de maio. & obe. & c. 2. de
confel. & alia, quibus probatur, neminem
se debere prodere, & quemlibet scientē
se iam proditum per semiplenam proba-
tionem debere iudici præcipienti, ut fa-
teatur, parere.

58 Trigesimo, qui reos consortes suos oc-
cultos non detegit casibus in quibus id fa-
cere debet, aut contra detegit, in quibus
non debet, sed solum in casibus expressis,
& notat in c. 1. de confel. l. 1. C. de custo.
& exhib. reo. l. si. ff. ad exhib. l. latrones. l.
diuus Adrianus. ff. de custod. & exhib. l.
provinciarum. C. de fer. & l. 4. §. manda-
tis. ff. ad l. iul. pecu. de quibus est crimen
falsæ monete. l. 1. C. de fal. monet. & ma-
leſio. l. si. C. de maleſ. & mathe. proditio-
nis, l. pen. & si. C. ad l. iul. maiest. & hære-
sis, cap. in fidei fauorem. de hæz. lib. 6.

Quibus addo, quod rei, qui contra se
confessi sunt, etiam non interrogati, de-
bent declarare socios, quos iuste credunt
præteritorum non penitere, immo para-
tos esse ad noua, cum magno damno pu-
blico, aut priuato committenda, nec per
euangelicā correptionem correctum iri,
quales sunt regulariter latrones, nummo-
rum falsarij, hæretici, stryges, Escinato-
res, & alij similes per dicta in d. repe. c. in
ter uerba. concl. 6. Quinimmo confessarij
eiusmodi reos monere debent, ut tales
socios denuncient, ut particulariter dixit
Sot. de ratio. regen. membr. 2. q. 6. pag. 17.
quod si non fecerint, nostra sententia, ita
peccant hi non admonendo, & absoluendo
ac illi nō denūciando, absoluant. n. im-
pedientes cōtra ius diuinū, & humanū c.
penitentia. 1. & 2. de pen. dist. 1. c. peccati
uentia. de reg. iur. lib. 6. & c. legatur. 2. 4. q. 3.

59 Trigesimo primo peccat index, qui in-
terrogat reum de se ipso, vel de consorti-
bus suis præter iuris ordinem, qui ini-
uste dat causam notabilis infamæ proxi-
mi, dum extra potestatem suam inquirat
contra l. si. ff. de iurisd. omni. iudl. & c. 2. de
confel.

Secunda pars Decret.

const. lib. 6. Idem si contra omittit interrogare, cum debet, secundum eundem iuris ordinem: quia praedicta notabiliter reipub. cuius interest delicta puniri. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & cap. ut famae: de senten. excom. Quis autem ille sit iuris ordo, secundum quem debet, vel non debet interrogare reum de se, in praecedenti modo peccandi dictum est. De consortibus autem non debet interrogare, nisi si in casibus a iure expressis: & in illis non nominatim, an sint illi, aut illi, sed generalitatem, an sint aliqui, & quod doceat, reu, si uidet eum nescire, aut faciat facultate ei consulendi confessorium, an teneatur, & quos, reuelare: alioquin enim non audeat excusare illum a peccato mortali, praesertim si id faciat persuasus, iussu esse per fas, aut nefas detegere crimina, & quocumque modo seueri iudicis atq. executoris famam sibi comparare, contra l. respiciendi. ff. de pœnis, cogendo reos ad bene, vel male detegendum omnes suos socios, etiam iam coram Deo emendatos, etiam si nulla fama, neque indicio sit contra illos. Et minus excusare audeat eum qui tormentis cogit reos, ad reuelandum socios, etiam in casibus, in quibus interrogare permittitur, quando nulla fama, neque indicium, nec praesumptio legitima distat, eos habere socios, ut recte Sal. in l. fin. q. 2. C. de accusa. concludit. Neque eos, qui in Castella, & Italia torquent reos de suis delictis convictos testibus, ut confiteatur, quod beneficium appellatio nis amittant, contra communem Theologorum, & Iurisperitorum sententiam: nisi eum adeo clare sunt convicti, quod in conscientia tenentur confiteri, & iuste in dex praesumit ob solam malitiam differendi iustitiam eos pernegare, ut late in d. repet. c. inter verba. conclu. 6. scripsimus, limitando communem in hoc casu.

60 Trigesimo secundo, peccat, qui peccatum sibi secreto communicatum, quod non vergit in graue damnum alterius, etiam indice competentis praecipienti, reuelat, secundum Sanctum Thom. secunda secundae quaestio. 69. artic. 2. Immo etiam quando vergit in damnum alterius, si alia uia potest illud excusari, quin, & quando alia uia excusari non potest, id solum est detegendum, quod remedium est necessarium.

Nam dictum S. Bonanien. qui contrarium uideri potest alicui sentire, reducendum est ad praedicta.

61 Trigesimo tertio, peccat episcopus, aut alius prelati, aut publica persona ad aliorum salutem providendum constituta, quae seipsum infamat, aut se notabiliter infamantibus non resistit, aut modestae suae famae restitutionem non petit, secundum S. Tho. Quolibet. 19. art. 13. Licet alij religiosi, quibus sola propriae salutis cura est, in se possint forte patiēter, quatenus eos tangit, nisi charitas Dei, aut proximi contrarium requirat. Magis enim quandoque prodest proximo alacris patientia saltem infamiae, quam eius contraditio. Nec ob id propriae famam negligunt, cum eam Deo offerant, ut sentit S. Thom. ubi supra, & explicat Caiet. in summa, verb. famam propriam. Dixi: Nisi charitas, &c. quia sicut quicunque religiosus licite curam de sua fama habere potest, & eam teneat, ita si degit inter personas ad se imitandum paratas, secus faciendo peccaret grauius, iuxta gloss. receptam, in cap. semel Christus, de consec. dist. 2. per dictum cap. nolite, & c. non sunt audiendi. 1. 1. quæst. 3. & a fortiori si se ipsum infamat, argum. cap. si non licet. 23. quæst. 5.

Trigesimo quarto, peccat, qui interrogatus iuridice in visitationibus de peccatis publicis, aut satis generaliter de peccatis nulla expressione facta de occultis, aut iniuste facta expressione de illis, reuelat occulta, siue ipsi fuerint secreto detecti, siue ipse uiderit ea in secreto fieri, si non erant preparationes ad alios nocendum, aut si denūciat, quae probare non potest, iuxta illud. Prou. 21. Qui ambulat fraudulenter reuelat amicos commissum, reuelatum in c. qui ambulat. 5. q. 5. sanctus Thom. 2. 2. q. 70. ar. 1. quod quattuor decretis, & alijs confirmamus in repe. c. inter verba, 1. 1. q. 3. concl. 6. Tum, quia quamuis inter se dicturum, quod scit, vere respondere potest se illa nescire absque periculi metu, intelligendo intra se illud se non ita scire, ut detegere teneatur, Henric. de Gandauo. Quolibet. 9. in prin. Adria. in 4. de correct. frater S. ostiensis. col. 9. quidquid dicat Genchius a Sepulveda, & Sotus: quod nervosius postea confirmamus in c. humanae aures. 22. quaestio. 5. Tum, quia qui iur-

De IX. præc. Dec. Non concu. vx &c. C. XIX. 174

rat dicere, quidquid scit, intelligitur iurare dicere, quod licite potest, & non amplius, argum. c. 1. de iureiur. lib. 6. & l. si procurator. ff. de condit. indeb.

62 Trigesimo quinto, peccat, qui secreto sibi commissum diuulget, aduertens, aut aduertere debens inde sequuturum alterius notabile damnum, aut notabilem discordiam, licet non sit expresse rogatus, nec promiserit secretum, etiam si erat tale, quod prima facie eius detectio non uideretur nocitura, rogatus tamen, eius secretum promissit, & poterat subesse aliqua ratio, ob quam illud roganti notabiliter conueniebat celari. Quamuis solum sit venialis detectio secreti, quam constat nemini notabiliter nocituram, ut recte Caiet. 2. 2. q. 70. art. 1. resoluit per supra dicta, & in cap. sacerdos, de poeniten. dist. 6. ad nu. 30.

De nono præcepto, Non concupiscas uxorem proximi tui. Cap. XIX.

SUMMARIUM.

1 Amari se velle amore mortali, mortale.

1 Contra hoc præceptum eisdem modis peccatur, quibus contra sextum, quia utraque eadem explicite, vel implicite prohibentur. Quare modis peccandi contra sextum, positis in cap. 16. solum addimus, quod peccat mortaliter, qui, vel quæ deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alio, vel alia quamuis non sic amet, quia consentit peccato mortali suo, vel alieno, iuxta dicta supra, cap. 11. nu. 11. ubi dictum est quando voluntas, vel consensus in proprium, vel alienum peccatum, & delectatio mortosa sint mortales.

De decimo præcepto, Non concupiscas rem proximi tui, & de consilijs euangelicis. Cap. XX.

SUMMARIUM.

1 Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est.

- 2 Ludus, quid, & duplex, & quis uenialis, & quis mortalis.
- 3 Ludus causa principalis lucrandi negotio, communis rerum mala, & nu. 4.
- 5 Ludens ludu vetito sibi lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotente donare, vel coatto, vel dolo, mortaliter peccat, & 12.
- 6 Lex an nullat iuris communis ludi obliget ad mortale.
- 7 Ludus omnis alius, & principaliter ob lucrum, prohibetur.
- 7 Ludus omnis etiam industria principaliter ob lucrum saltem uenialis, & 8.
- 9 Ludas alius, vel notabilis clerico fuerato, & monacho mortalis, & 10.
- 11 Ludus de se nullus laico mortalis, & qui ei gloriosus.
- 13 Ludere quis dicatur coactus.
- 14 Ludis spectator clericus magis peccat, quam lucens.
- 15 Ludensium susceptores, &c. ut peccant.
- 16 Peccantium ministri quando peccant.
- 17 Ludens dissimulans perniciem fallens, & non moriens, ut peccat.
- 17 Ludens creditio ni meret, non saluat, & tunc, &c.
- 17 Iurans saluare perdit, quid faciet.
- 18 Promissa reciproca, siue scommessa, vel apud stra qua licita.
- 18 Ludo quaesita non restituenda, nisi &c. & nume. 19.

1 Contra hoc decimum præceptum peccat mortaliter. Primum quicumque inordinate contra iustitiam concupiscit aliquid notabile. Dixi: Inordinate, quia qui concupiscit ordinate per emptionem, permutationem, hereditatem, aut alium iustum titulum, non peccat. Dixi: contra iustitiam, & notabile, quia qui concupiscit inordinate contra solam liberalitatem, vel parum contra iustitiam solum uenialiter peccat per citata in addit. cap. quando, de consec. dist. 1. & supra in cap. 11. nume. 4. & cap. 17. nume. 2. iuxta mentem S. Thom. 2. 2. quæst. 59. artic. 4. & quæst. 168. artic. 7. explicatam ibi per eius commentatorem. Et quia hic solum agimus de transgressione huius præcepti per ludum & iocum, quia de alijs supra caput. 17. actum est, pauca de illis praemittimus.

Primo

Secunda pars Decret.

5 Primo, quod ludus, & iocus est actus principaliter factus ad recreandum animam per voluptatem, secundum Arist. 2. Ethic. & S. Thom. 2. 2. q. 168. ar. 2. Dixi. Principaliter, quia qui magis fit ob lucrum vel alium finem, quam ob animi recreationem, non est proprie iocus, nec ludus, sed actus alterius virtutis, vel vitij, qui cum sit factus appelletur ludus, cum autem verbis, iocus. Et est duplex. bonus & malus. Bonus est, qui fit ad honestam animi recreationem sine ulla mala circumstantia, ex quo frequentato generatur habitus, & consuetudo honeste ludendi, & iocandi, qui est virtus, quam Arist. ubi supra Eutrapelia vocat. Et quia omnis virtus moralis inter duo vitia extrema excelsus, & defectus interiacet, iuxta eundem & gl. sing. in 5. l. x. q. 2. de pgn. dist. 2. sub c. charitas. 3. Ita hæc interiacet inter excelsum inordinatum ludendi, & inter defectum inordinatum ab eo abstinendi, ut in dist. 9. 168. ar. 2. & 3. probat S. Tho. longe tamē frequentius peccatur per excelsum, quam defectum, quia ludo & ioco æque parce condicienda est vita, ac sale cibi, iuxta Cice. 1. Offici. ceptum.

Secundo præmittimus, quod ludus, & iocus malus est, qui lege vetatur, vel circumstantia mala vestitur, ut plurimum autem, & suo genere est venialis. quis autem sit mortalis infra dicetur nu. 4.

3 Tercio præmittimus, quod ludus exercitus principaliter animo lucrando potius est negotiatio, quam ludus, ut ex supradicta definitione colligitur, quæ negotiatio fere semper mala est. Tum quia per eam auferuntur amicis, quibus erat dandum, ut ait Arist. Tum quia per eam quis abuefcit bonis alie subiiciendis, & multum temporis terere. Tum quia est occasio, ut coniuges, liberi, & famuli parui faciant dāna honorum, & custodiam eorū, cum maritum, fratrem, aut horum uno alie la-ctū, tantam bonorum iacturam facere videat. Tum quia paucissimi, aut nulli per eam discedunt, immo per eandem multa mala, & vitia imbibuntur, ut Olfien. admonet in summa de excels. pra. l. Dixi. Pe-re, quia sine providendi necessitati eum probabili credulitate lucrando a diuitie, vel preces, aut iussus amici, aut superioris diuitis, possent quandoque huiusmo-

di ludum, & negotiationem honestare, arg. eorum, quæ ait S. Tho. de mercatura 2. 2. q. 77. art. 4.

Quarto præmittimus, quod ludus nō sit mortalis ex sola circumstantia animi principaliter lucrando aliquid, etiam notabile, ab eo, qui donare potest, ut probat Caiet. 2. 2. q. 185. ar. 3. & in Summa, verb. ludus. Neque etiam ex nimio, & ardenti ludendi appetitu, nisi cum extenditur ad alicuius legis, quæ obligat ad mortale, violationem. Qualis est eorum, qui noctes in dies, & dies in noctes vertentes nullas præceptas omittunt, aut subeunt periculum amissionis bonorum, sine quibus nequeunt sustentare uxores, liberos, ac reliquam familiam sustentandam de præcepto, aut debita statuto tempore solu- uero, aut putantur inepti ad munera bel-lica, & ciuilia reipub. eis ad illa notabiliter egentis, & timentis, ne pecuniam ad ea necessariam ei datam ludo perdant, si- mul & deplorantis eorum uicem, quod cum sint alias rebus egregie agendis apti ob hanc vnam rem ad id reputantur inepti. Neque etiam ex circumstantia loci sacri, quia nullo id iure canetur, nisi cum specialiter talis in eo ludus prohibetur, qualis est comedia rerum profanarum, cap. cum decorem. de vita, & hon. aut nisi fiat cum notabili scandalo, uel irreue- rentia Dei, vel ecclesie, c. decet. 5. cessent de immu. eccles. lib. 6. Immo sine ullo pec- cato, & cum merito potest quis in eo ob honestam causam ludere, puta, quo infir- mus, qui illic est, recreetur, quo optum pellatur, aut solatiū capiant milites, qui cum tempore belli custodiunt, quamuis sine ulla iusta causa id ibi facere sit salte veniale, iuxta Caiet. in d. q. 258. art. 3. Ne- que ex circumstantia personæ. Nā sine ulla culpa, & veniali, clericus, & monachus interdum & talis, & charis lusorij, lode- re pōt ob honestā causam, puta ad exerci- tandum, vel recreandum sociū ægrotū ea- re indigentem, modo non frangat legem ullam ad mortale obligantem, de qua in- fra, num. 6. Neque ex circumstantia tem- poris, quia quāvis peccatum sit totū die- tellum in ludis præsertim operosis consu- mere, quale sunt ludus pileæ, prælij vir- bratilis, & similes, mortale tamen nō est, nisi missa, aut aliud diuinū officiū præceptū vel

De X. præc. Dec. Non concupisces. Cap. XX. 175

vel votum omittatur. Neque ex eo, quod potius fortuna, & euentus, quam industria nitatur, nisi alioqui lege prohibeatur, quæ immo ludus, qui in quantum talis ad re- laxationem animi fit, tāto aptior est, quā- to magis fortunæ, quam arti, & industrie nititur, quia intentionem animi magis remittit, & ita contra vulgi opinionem, omnium ineptissimus est ludus latruncu- lorum, quem Itali Scacchorum, Hispani vero Axedrez, & Galli Eschez vocant, quia is minus, quam alij, animū relaxat, quamuis magis liceat, quam aliquot alij, qui lege prohibentur, iuxta gl. receptam. in authen. interdicimus, de episc. & cler. & glo. cap. clerici. 2. ubi Panorm. & alij, de vita, & hone. cler.

4 Secundo peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui ludit cum irreuerentia notabili Dei, vel dictis, & factis in se mor- talibus, vel mortali circumstantia vestitis. Dixi. Irreuerentia Dei, ob c. cum decore de vita, & honest. cleric. & c. decet. 5. cessent. de immu. eccles. lib. 6. & Conc. Trid. sess. 4. §. fin. quod grauissime in hæc fere verba prohibuit. Mandat, & præcipit san-cta Synodus, ne de extero quicquā, nullis sacre scripturæ locis vtatur ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias, & diabolicas incan- tationes, diuinationes, sortes, libellos & fa- mosos. Dixi. Vel dictis, & c. ad includen- dos ludos impudicos, & alios de se mor- tiferos, arg. cap. nec solo. 33. quæst. 5. & trad. sanctus Th. 2. 2. quæst. 154. art. 4. Dixi. Vel mortali circumstantia vestitis ad includendos ludos, qui sunt cum notabi- li scandalo, aut cum notabili alterius no- cumento, vel periculo eius probabili, arg. cap. nihil. de præscript. & c. 1. de torneæ. & c. ad audientiam. de homic. & ad excluden- dos ludos, qui sunt cum circumstantiis ani- mi principaliter lucrando, nimirum ar- doris, & auiditatis ludendi, sacri, loci, tem- poris, vel personæ sine prædicto scandalo, & nocumento, & periculo, & transgres- sione alterius legis ad mortale obligan- tis: hi enim licet, ut plurimum, sint ma- li, non tamen sunt ob hoc mortales per proxime dicta.

5 Tercio peccat mortaliter quicumque ludit rem notabilem ludo prohibito sibi lege obligante ad mortale, uel ludo licito

to cum eo, qui donare non potest, uel a potente donare ad id metu coactio, uel per dolum, & fraudem deceptio. Dixi. No- tabilem: quia paruitas excusat a mortali, ut supra dictum est, capitu. 11. nume- 4. & alias sæpe. Dixi. Ludo prohibito si- bi, quia multis prohibetur aliquis ludus, qui non prohibetur alijs: nam multis in- terdicuntur voto, iuramento, aut sta- tutis Collegiorum, & Cœnobiorum ali- qua genera ludorum, quæ alijs non ita vetantur.

6 Dixi. Lege obligante, & c. qualis aut sit illa humana iuris communis, quæ i potest & respondet primò, lege obli- gante, saltem ad veniale, prohiberi com- munitè omnem ludum, qui magis niti- tur casu, & fortuna, quam industria, & ar- te, quo luditur ob lucrum principaliter, c. Episcopos. 35. dist. 1. ff. de alex. lusu. & aleat. & authen. alearum vsus. C. de re- lig. & sumpt. fune. & ca. clericus. 2. de vita, & honest. cler. Quibus omnibus tam laicis, quam clericis interdicuntur ludus alex in uniuersum, per quam significatur omnis ludus principaliter nitens sorte, aut casu, quam industria, & arte ex mente omnium, de quib. est ludus ad tabulas per d. auth. de episc. coll. 9. vnde illa sumitur, qui li- cet multum nitatur industria, magis ta- men fortuna, de quibus nidentur etiam esse ludi chartarum lusoriarum, quorum aliqui magna quidem industria nituntur, sed maiori fortuna. Dixi. Quo luditur ob lucrum principaliter & c. ad excludendū eum, quo potius causa honestæ recreatio- nis, quam lucri paruo tempore luditur, ut quo a prandio, uel cœna luditur causa solatiij nullius rei pecuniariæ lucro pro- posito, uel solum alicuius esculenti, uel poculenti, quod bis lucris factum semel soluatur, uel spirituali lucro precum ali- quarum pro uicente a uicto dicenda- rum. Tum, quia id permittitur per leg. quod in conuui. ff. de alex. lusu, & aleat. iuncta gloss. eius, & gloss. dicto capitulo primo. 35. distinct. & gloss. l. si tibi. §. 1. ff. quarum rerum actio non dat. Tum, quia ratio legis, quæ tales ludos uetat, est re- frenare auariciam, quæ cessat in prædictis, & consequenter ipsa lex, iuxta l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron. & capitulū suggestum. & capitulū meminimus. de ap- pel.

Secunda pars Decret.

pel. & theoriā Panorm. super eis posita receptam.

8 Secundo dico, quod simili lege prohibetur etiā ludus industria, & arte potius quam fortuna nitens, quo æque, uel principalius luditur causa lucrando, quam relaxandi animum. Tum, quia est inordinatus lucrando actus, cum rei in vñ finem ordinatæ sit usus in aliū. fere semper contrarium, quia ludus ad honestam animi recreationem inuentus, uertitur in negotiationem turpem, eandemque intendentem, & fatigantem ipsum contra c. fin. de uerborum sign. l. legata inutiliter. ff. de alim. lega. Tum, quia dicta auth. alea- rum, permittens quattuor genera ludorum industria, & arte magis, quam fortuna nitentium, uetat ne præmium maius, quam unius solidi proponatur uincenti, tacite prohibens, ne principaliter avaritiæ causa ludatur etiam ad mortale, tacite etiam limitans l. secunda. ff. de alog. lusu, quæ permittit ludi pecunia saliendo currendo, luctando, &c. qui sunt ludi magis industria, quam fortuna nitentes, ad pecuniam unius tantum solidi.

9 Tertiò dico, quod lege, etiam ad mortale obligante, prohibentur monachi, & clerici beneficiarij, uel in sacris ordinibus constituti ludere huiusmodi ludis alog, siue fortunæ illicitis, notabilem quantitatem, præsertim de fructibus beneficiorum ecclesiasticorum. Tum, quia prædictam iustam legem canonicam transgrediuntur. Tum, quia præfatum c. 1. 34. dist. & c. inter dilectos de excess. prælat. iubent clericum ob alog. lusu deponi ab officio, uel beneficio, quod mortalem culpam præsupponit, argumen. c. non asseramus. 24. q. 1. Et ita hoc Io. Maior. Adr. & Caiet. ubi supra significant. Tum, quia in profanum, & malum usum redditibus in pium dicatis utuntur, contra illa multa, quæ citauimus in Apo. log. lib. de re. eccl. q. 1. monit. 27. Tum quia Concil. Trid. sess. 25. c. 1. de re. præcipit seruari iura ante illud per Papas, & alia Concilia super ludo, & luxu clericorum statuta. Dixi: Præsertim de fructibus beneficiorum: quia idem puto quo ad peccatum, licet non quo ad restitutionem, de his, qui ludunt de bonis patrimonialibus. nam ratione solius ordinis, & professionis inter

dicuntur eis huiusmodi ludi. Canones. n. 10 prædicti sine ulla fructuum beneficiorum mentione prohibent eis huiusmodi lusus, ut uidere est in eis, fundatis in illo dicto Aposto. *Nemo militans Deo, &c.* Dixi: Beneficiarij, uel in sacris ordinibus constituti, ad significandum, quod de alijs idē quod de laicis est censendum, per doctrinam Pan. communiter receptam in c. clerici. 1. de uita, & hon. cler. & in c. 1. & 2. de postul.

11 Quartò dico, quod non audeo dicere tam graui lege humana prohiberi laicis lusu, & principaliter ob lucrum, etiam magnum. Tum, quia prodigalitas eorum de se non est mortalis, ut S. Tho. receptus ait. 2. 2. q. 183. art. 7. & supra eo. num. 1. significatum. Tum, quia non uidentur in hoc submitti prædictis canonibus. Tum, quia leges prædictæ seculares super hoc late non uidentur obligare ad mortale, siue quia intentio legislatorum non fuit illa, iuxta dicenda, infra cap. 23. siue quia quo ad hunc effectum non uidentur receptæ, cum in omni mundi partibus cuiusque ordinis laico uideamus magnam pecuniarum summam, & maximam eorum partem principaliter propter lucrum ludere, & a confessarijs sine proposito nisi quam ita ludendi absolui, quod facere nequirent, si in eo mortaliter peccarent, c. poenitentia. 1. & 2. de poen. dist. 3. siue quia leges illæ non tractant de materia iustitiæ, sed temperantiæ, uel modestiæ, quæ ut plurimum solum ad ueniale obligant. Dixi: Lege humana, quia secus esset, quoties ratione loci, temporis, personæ, uel modi ludendi prohiberetur eis lege naturali, uel diuina, de reuerendo Deum, & sacra, uel de curandis rebus publicis, uel priuatis sui proximi, uel soluendis debitis, ad quæ de præcepto tenentur. Equidem, licet non ausim dicere, eos tamen forti lege humana teneri, audeo tamen orare omnes, præsertim illustres, ut seculi reputet, se grauior, saltem uenialiter peccare, turpemque negotiationem exercere, per prædicta num. 2. & 3. Lucrumque, quod in eis fit, turpe ab omnibus appellari, & sæpissime esse restituendum, ut infra dicetur. Et eo maiorem apud uirtutis studiosos infamiam incurrere, quo cum sint maiores, maius scandalum præbent, cap. præci-

De X. præc. Dec. Non concupisces. Cap. XX. 176

præcipue. 11. q. 3. Ideoque sine proposito ab eis perpetuo abstinendi non posse sine graui pudore ad sanctissimum Euchari- sticæ Sacramentum accedere, eoque maiorem gloriam apud Deum, & homines adepturos, quo cum minore pecuniæ lucro, sola uel pene sola uiuendi gloria propo- sita pro palmario in signum uictoriæ ad iucundam pugnam pro magnitudine sua amicos allicerent.

Quinto dico, ad discernenda prædicta toties quem principaliter ob lucrum lude- re; quoties tanti, aut pluris lucrum facit quā animi recreationem. Dixi, tanti, aut pluris, quia sufficit, ut tanti faciat illud ac animi recreationem, per ea quæ pridem diximus in c. inter uerb. 11. q. 3. in Enchi- de orat. & hor. canonicis, c. 6. num. 14. & in addit. & nuper in Commen. capit. cum miniter. 23. q. 5. nu. 73. Non autem dixi, ut Sylu. uerb. ludus. q. 2. §. 5. Qui non laderet, nisi lucrum proponeretur, quia, ut aliquid sit finis principalis alicuius actus, non sufficit, ut sit causa, sine qua ille non fieret, ut ibi dixi, proposito euidenti exē- plo de clerico, qui ad preces matutinas non surgeret, nisi lucrificaret distributio- nes, neque missam faceret, nisi quam uo- cant pitiā speraret, tamen maioris facit illa, quam quod propter illa datur. Et ita potest quis ludere principaliter re- creationis causa, quamuis non luderet, ni- si lucrum expectaret. Suam ergo quisque in hoc cōscientiam cōsulet Dixi: Vel lu- do licito cum eo, qui donare non potest: quia, qui cum tali rem notabilem ludit, siue sit clericus, siue laicus, peccat mortali- ter, secundum omnes, eiusmodi est stul- tia pure, mancipium, filius, qui ad huc in patris potestate est, prodigus, conuix, mo- nialis, monachus, & similes secundum Io. Andr. Cald. & communem in d. c. clerici. 2. Iustum tamen uidetur id, quod Sot. lib. 4. q. 5. art. 1. de iustit. & iur. infirmat. scilicet, filium etiam sub patris potestate con- stitutum, qui de ipsius licentia in scholis studet, aut in curia versatur, licite posse suo comite quattuor, aut quinque de centum, quæ dantur ei, ludo impendere. Cui addo idem dicendum de religioso, qui studet, aut negotiatur impensis sui Ab- batis, modo id honestæ recreationis cau- sa faciat. Quia pater & prælati tacitam

eius rei facultatem facere uidentur, argu- gloss. cle. 2. de uita. & hon. uerb. conuertendi- dum, & eorum, quæ late scripsimus in cap. cum ad monasterium. de statut. monach. Non placet tamen id quod ille addit, ne- pe huiusmodi filium non posse a colluso- re plura lucrari, quam collusor ab ipso. Tum quia omnes cōmuniter contrarium præsupponunt. Tum quia non est textus, neque ratio, quæ concludat pauperem ali- quem honesto loco natum, & etiam ple- beium, & medicum non posse amplius lu- crari a diuitibus, quam diuites ab ipso. Tum quia c. si qua de rebus. 12. q. 2. & §. pupil- lus Inst. de inut. stipu. probant, cōtractum cum pupillo aut ecclesia factum ualere in alterius præiudicium, quamuis in eo- rum non ualeat. Tum quia iniuriam pati potest, qui eam facere nequit, l. illud. ff. de iniur. translata in cap. illud. 15. q. 1. Tum quia amissa facultate faciendi, & perden- di facultas patiendi & lucrandi non amit- titur, per d. l. illud. quamuis eius opinio procedere posset in eo qui falso dicendo se facultatem habere donandi, & perden- di, allicit alio ad lusu, ar. l. 2. C. si minor 13 mai. se esse dix. Dixi: Vel a coacto, &c. Tum quia metus, dolus, & fraus omnem contractum quamlibet alioqui licitum, ita inficiunt, ut sit irritus, uel irritandus, cap. abbas. cum gloss. de his quæ vi, & to- to tit. ff. quod met. cau. & de dolo, & trad. uterque Tho. 2. 2. q. 32. ar. 7. ad 2. Per co- actionem autem intelligo non lenem, & consuetam inuitationem, & inductionē, sed eam, quæ sit iusto metu, uel tam gran- di reuerentiali, uel cum eiusmodi expro- bratione, & inuitatus, & rogatus, si nō lu- deret, uel a ludo discederet, uilis & abie- ctus reputaretur, secundum mentem co- rundem, quos etiam Sotus lib. 4. quæst. 4. art. 2. de iust. & iur. sequitur, quod quoti- dianum est.

14 Quarto peccat clericus, uel monachus qui ludum mortaliter malum spectat. c. clerici. 1. de uita & honest. cleric. & auth. interdicimus. C. de episc. & cler. si multo tempore spectat, secus si paruo per dicta supra cap. 12. nu. 4. Idem si ludo delecta- tur uenialiter malo, ita quod, etiā si mor- talis esset, eo delectaretur. Ga. in 4. l. sen- dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 3. quia facientes, & cōsentientes. & cad. Ro. 1. & c. 1. de off. deli. Idem

Secunda pars Decret.

Idem si eius presentia est causa, quod ludo mortali ludatur, arg. gl. sing. clem. Archiepiscopo. de privileg. aut si ex officio debeat prohibere, & non prohibet. Ang. verb. ludus. §. 6. Dixi: Clericus, &c. quia laicus qui non est causa ludi mortalis: nec delectatur eo, quatenus talis est, sed solum industria & arte ludentium, non peccat secundum mentem omnium.

15 Quinto peccat, qui eiusmodi lusoribus subministrat domum, mensam, candelas, aut alia in ludum necessaria, arg. c. error. 83. dist. & dictorum in d. c. 11. ubi supra. & capit. 17. a nume. 17. per quod probatur peccare, qui consentit peccato, praesertim cooperando, iubendo, mandando, invitando, vel inducendo, quod expresse, vel tacite, directe, vel indirecte facit huiusmodi susceptor. Et quia graviter contra hoc urget quidam doctus dubitans an in cap. 18. idem tenuerim, addo, me idem etiam nunc tenere, idque confirmo per tres leges priores. ff. de alex. lusu & aleatoribus quibus graues pena statuitur contra eiusmodi susceptores. Et ad inconuenientia, quae ipse hinc infert, responderi potest per ea, quae supra cap. 17. numer. 195. respondi pro locantibus domos meretricibus in ea parte ciuitatis, ubi permittuntur habitare, & per ea quae Caiet. subtiliter distinguit. 2. 2. quæstio. 174. artic. 5. sub fin. pro dantibus cenam pro ieiunatoriis in die ieiunij, limitata infra capit. 22. numer. 25. per illa enim defendi potest non peccare famulum mensae concubinariorum ministrantem, neque iuuantem concubinam ad se ornandum, neque ministrantes mensis cibariis praelatorum, neque opifices, qui calceos, & sandalia, vel uestes uendunt meretricibus, & alios similes, modo id sine ullo consensu in peccatu faciant, quoniam non inducunt, neque iuuant directe ad illud, susceptores autem praedicti tacite, imò ut plurimum expresse inuuant, & iuuant directe, uel quasi ad huiusmodi ludos mortales, & consentiunt eis. Et id, quod insinuat, si non hunc, aliud suscepturum eos, respondeo per id, quod dixi supra, capit. 17. a numero 18. contra ministrum mixtum usurarij, & pro ministro nudo eiusdem, & contra seruum occidentem, quem alij conserui erant occisuri.

17 Sexto peccant, qui dissimulando peritiam magnam, quam habent in ludendo pila, uel alio eiusmodi ludo, attrahit aliud longe imperitiorum ad ludendum, aut falsis talis, uel chartis utitur, legesue ludi cum notabili damno collusoris transgreditur, quia utitur dolo, & fraude, de quibus supra. Idem de eo, qui ludit non appositam pecunia cum iuramento de soluendo, quod perdidit, & non soluit, argum. c. debitor. de iur. iur. ut Med. ubi supra late probat. Per quod respondeo ad nonne quæstia. Ad prima quidem tria, quod peccat mortaliter, qui sciens ait, se habere plura pila, quam habeat, qui lucratur, & qui aduerit collusorem errore calculi dicere se pauciora habere, quo perdit, & non monet, & qui accinit priorem locum, quem manu appellant, quia primus decipit, secundus accipit quod iam alter lucratus est, tertius, quia surripit ius apertius lucrandi collusori, quamuis non teneretur restituere quantum ob id lucraretur, sed quantum illud ius prioris loci ualeat, sicut qui ledit messem non tenetur restituere, quantum illa in area redderet, sed quantum a limaretur in herba, Sanctus Tho. 2. 2. quæstio. 62. artic. 4. & supra cap. 16. num. 27. quæ tria tunc, & tantum procedunt, cum damnum notabile infertur, per supra dicta.

18 Ad quantum respondeo, quod inspector ludi non peccat contra legem iustitiae, eo quod non admonet ludentem errare computando: uel non capiendū priorem locum, si id non promissit. Et ita quauis aliquando peccaret contra legem charitatis: non tamen teneretur restituere: ad id enim sola lex iustitiae obligat, per citata supra, capit. 17. nume. 20. & infra capitulo 24. nume. 5.

Ad quintum, quod ludens sub fide sua non iurata non peccat in Regnis Hispaniae non soluendo, quia diu memorie Carolus V. Comitij Mantuae Carpentrarum, siue Madritij anno 1518. uenit, ne luderetur sub fide soluendi, etiam ludis licitis, qualis est pila, simul irritas declarando quascunque promissiones, obligationes, & fideiussiones, quae ad id praestarentur. Quod ipsum esse seruandum etiam in alijs regnis iure communi obseruit Adri. in 4. de restitu. quæst. 12. quod efficaciter videtur

De X. prae. Non concupisces. Cap. XX. 177

videtur probare praefatus Didacus (qui, quum superiora excluderentur, solum qui dem erat Reuerendissimus Segobienensis, nunc autem est Concilij Hispaniarum Maximus Praeses) in cap. peccatum. de regul. iur. lib. 6. §. 4. nume. 8. licet contra tenuerit idem Adria. ubi supra quæst. 22. & Caiet. de lege poenali. lib. 2. cap. 2. corol. 3. Nihil tamen praedictus Praeses ait de iurante soluere, sicut nos hic egeramus de solo promittente. Nunc autem aimus, teneri ad soluendum iurantem, ut praedictum: posse tamen repetere soluta instar solum promittentis soluere usuras, qui eas non teneretur soluere, nisi iurauerit, & tunc solutas repetere potest. capit. debitor. de iur. iur. & quod ut iurans soluere usuras, potest petere absolutionem, antequam soluat, qua obienta non tenetur soluere, capit. primo, de iur. iur. ita iurans soluere in ludo perditam potest petere absolutionem, qua obienta non tenetur soluere.

19 Septimo peccat, qui facit rei notabilis sponsonem, quæ Italus Scommessa, Hispanus Apuesta, Gallus Gagement dicitur, per quam spondentes sibi aliquid mutuo promittunt in aliquem euentum incertum praeteritum, uel futurum, certo sciens, a se assertum esse uerum, & id dissimulat, ut alium ad sponsonem inducat, quia dolo, de quo supra, in damnum notabile proximi utitur: qui enim sine dolo eam facit, non peccat, quia talis sponso nulli legi iniuria est contraria: immo est consona, l. cum ad praesens. ff. de reber. ed. & l. a Titio. ff. de uerb. oblig. per quam hoc notat Paulus, & Alex. ibi approbati per Ias. & citati per eum ibi, & in d. l. cum ad praesens. licet ut plurimum obuiet liberalitati. Neque obstat quod Ioan. Maior. in 4. libro sentent. distinctio. 15. quæst. 5. & sequen. & Adrian. in 4. de restitu. q. de ludo, contrarium significare uideantur. Tum quia eorum ratio satis examinata idem concludit. Tum quia non dicunt eos, qui sic uolunt lucrari, mortaliter peccare: sed absolvere peccare: quod etiam nos enim Caiet. quasi fatemur, dicentes id fere semper esse liberalitatem contrarium, & ita lucrum sordidum.

20 Octauo peccat, qui lucratur aliquid notabile ludo etiam licito, ab eo, qui non potest Op. Nauar. Tom. II.

res donare, uel a coacto & grauiter attrahito, aut dolo uel fraudulentè, ut praedictum est, & non uult illud restituere secundum omnes. Dixi: Ab eo, &c. quia secundum uerorem opinionem, quidquid dicat Panorm. in d. cap. clerici. & in c. quia plerique. de immuni. ecclesiæ. & Gab. ubi supra, nemo lucrifacit in ludo, etiam illicito, ab eo, qui donare potest ea, quæ perdit absque metu, dolo, & fraude teneretur restituere de praeprio, etiam pauperibus, ut satis uterque sentit Thom. 2. 2. quæst. 33. artic. 7. ad 2. & explicat Ioan. Maior. Adrian. ubi supra, & Caiet. in Summa, uerb. ludus. Tum quia nihil accipit contra iustitiam, cum non accipiat inuito domino, qui sine ludo, & cum ludo donare ea poterat. Tum quia, neque quod sponsonibus sine fraude lucrifit, neque quod emptionibus & uenditionibus in diebus festis, aut locis sacris, quamuis in eo mortaliter delinquatur, est necessarium restituendum: quia non obstante illo peccato ualent, iuxta gloss. sing. in c. decet. §. cessent. de immu. ecclesiæ. lib. 6.

Adde, quod qui tenentur restituere lucrifacit in ludo ab uno, non potest compensare cum perditis cum alio, nec e contrariis cum perditis uero cum uno potest compensare lucrifacit ab eodem, non solum durante eodem ludo, ad cuius usque finem nihil censetur lucrifacitum, sed etiam in diuersis ludis, etiam si alij sint liciti, & alij illiciti, siue uterque sit habilis ad donandum, siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis: quamuis de rigore iuris in hoc ultimo contrarium dici possit, sed sequimur Syluest. uerb. ludus. q. 17. hoc tenentem ex æquitate, saltem quo ad forum conscientiae: licet arbitrer neminem, qui falsis talis, aut chartis, aut alijs dolo & fraude lucratur ab alio, compensare posse cum iuste lucrifacit ab eodem: non enim uidetur iustum, ut compensentur cum iniuste perditis, quo casu procedat opinio contraria. Addo item, quod etiam ministri & inspectores, quibus ludentes ex collatis in medium aliquid conferunt, tenentur restituere, quando lucrans ad id tenetur, alias non, Gabr. in 4. dist. 15. quæstione. 13. dub. 6. in fine.

Secunda pars Decret.

De consilijs Evangelicis.

S V M M A R I V M.

- 20 Consilia spernens, vel non implens quando peccat mortaliter.
- 21 Consilia Christi preparatione animi servanda.
- 21 Consilium a Christo statum non esse tam bonum an contrarium asserere, hæresis.
- 22 Consilium contra Christi an peccet monachus charitate annona gaudent.
- 23 Peccatum quod non est omne in Deum potest referri.

Contra consilia evangelica, aut cano- nica peccat mortaliter, qui ea per contemptum verum non implet, vel pro- ponit non implere, etiam tempore, quo fierent præcepta, vel ait, non esse de se & absolute meliora, quam contraria vel nõ licere illa vouere, vel uota seruare, iuxta gloss. singul. receptam in cap. quis autem, 10. distin. 2. declarant ibi per docto. & per Pelyn. ante & post alios late in cap. 1. de consilijs. Dixi: Per contemptum, quia regulariter omisio simplex implementi eorum alio tempore, quam prædicto, li- cet §. 6. 4. distin. 5. quod præcipitur, 24. q. 1. Contemnit aut vere non omnis, qui non implet, sed qui principaliter ideo nõ implet, quia ea parafacit: enim est ue- rus contemptus, iuxta Sanctum Thomam, 2. 2. q. 136. ar. 9. declaratum ibi bene per Ca- iet. & consule per Fely. in capitulo cum quidam de iurciur. & fere ad verbum per Archid. in c. quicunque. §. 1. dist. 8. et clarius per nos infra cap. 23. nume. 40. Dixi: Ve- rum, quia quæ ad forum conscientie non sufficit præsumptus, cap. 12. de sponsal. li- cet in multis casibus citatis ubi supra per

21 Fel. præsumatur, Dixi: Proponit, &c. quia consilia seruanda sunt preparatione ani- mi, secundum Aug. relat. a Gratiano in cap. paratus. 23. q. 1. & a Sancto Tho. 2. 2. q. 124. art. 3. ad 1. & alibi sæpe hoc est, pro- posito actuali, vel virtuali adimplendi ea, in quibus casibus de necessitate salutis existunt, ut ibidem de martyrio declarat. Dixi: Vel ait, &c. quia, qui affirmat, statim coniugale ex se esse & bonum, vel pre- stantioris exhibitu, aut secularem reli- gioso, nõ solum peccat, sed est hæreticus

per scripta Sancti Tho. 2. 2. quæstion. 152. ar. 4. & q. 184. quia aduertatur illi Marti. 19. *Si vis perfectus, etc.* Dixi: De se & ab- solute, quia dicere secundum quid, & ali- cui convenientiorem esse uitam coniuga- lem, quam eam libem, & laicam, quam cle- ricalem, non solum non est hæresis, sed ca- tholicum, & probatum a Paulo, ubi S. Tho. 1. ad Cor. 7.

22 Ad quæsitum hic, An religiosus, qui ad tria consilia Christi castitatis, paupertatis, & obedientie se astrinxit, possit iuste gau- dere, quod precium creuerit modiorum tritici, quorum certus numerus a suo Ab- bate pro suo annuo uictu, cum facultate uendendi eos, cum placuerit, conceditur propter sterilitatem anni vel aliam cau- sam? Respondetur posse. Tum quod pe- rinde potest ipse gaudere illo augmento, ac Abbas augmento ad suam, & fluo- rum sustentationem applicatorum, argu- cap. 12. de statu monach. Tum quia quoad administrationem honestam redditus eccle- siastici secularis, & regularis equiparatur, iuxta dictum sing. Card. in clem. 2. de uita & hon. cler. Tum quia de omni eo, quod nõ est malum culpa, potest quis bono ali- quo sine gaudere, quia omne tale potest in Deum referri, ut resoluit Caiet. 1. 2. q. 100. & q. 8. art. 3. ad 3. Et caritas tritici non est malum culpa, sed poenæ, cap. non omnis, §. quæstio. 5. & ita potest quis gau- dere caritate, quatenus per eam luxuriantes uictu, uelitu, & ueneris refrenantur, & focii dei recordantur, & omnes ad orationem refugiunt. Tum quia potest quis gaudere de augmento precij, non gaudento, immo dolendo de causa eius, ut gaudemus de passione Christi, quate- nus nos redemit, & dolemus, quatenus eam intulerunt Iudæi: & nepos benefi- ciarum de mortui gaudet de beneficio eius sibi collato, dolens de morte patris, & si- lius gaudet de bonis obuentibus ei per mortem patris, plorans illam plurimum. Tum quia licet potest quis etiam deside- rare malum poenæ alicui ob aliquem bo- num finem, ut mortem tyranni, quo res- publ. pace fruatur, Turcarum Principis, quo Christiani tranquillentur, ut supra 25. numero decimo, dictum fuit post Alo- xand. Sancti Tho. & clarius Sor. quamuis desiderare simpliciter caritatem tritici, uel

De V. præc. Eccles. princip. Cap. XXI. 178

nel gaudere, quod illa euenerit, principa- liter ut carius uendatur, peccatum est.

De quinque præceptis Ecclesie princi- cipalibus. Cap. XXI.

S V M M A R I V M.

- 1 Missam unam totam non audiens sine Vespere ut peccat.
- 2 Missa que pars notabilis, & tantum festo au- dienda necessaria.
- 3 Missa mittenda qua causa iusta, & an in- terdictum.
- 4 Missa ab audienda que quidam excusatur, vel laudatur.
- 5 Missa in audienda in parochia.
- 6 Missam audire sine attentione debita non- sufficit. §. 8.
- 7 Missa ab audienda excusatur an teneatur supplere, &c.
- 8 Missa ab audienda qua familia, vel mestrus- sa excusatur.
- 10 Missam tangentes plures errores.
- 10 Missa & dimorua cantus nulla lasciuia, & profana miscenda.
- 10 Ecclesiam non turbent strepitus, deambula- tio, & colloquia profana.

Præcepta principalia Ecclesie sunt quin- que. Primum, de missa audienda festis diebus. Secundum, de ieiunando certis diebus. Tertium de soluendis de- cimis. Quartum, de constituendo semel in anno. Quintum, de communicando saltem in Paschate.

1 Contra horum primum peccat morta- liter. Primo, quicunque discretus missam integram die festo sine iusta causa non au- dit, c. missas, & cap. omnes fideles, de con- secr. dist. 1. etiam si absq; uero contemptu per solam negligetiam id facere omittit quod recte Syll. verb. missa 3. quæstio. 2. probat, quidquid post Rich. in quolib. 1. q. 19. Angel. dicat uerb. ser. 2. §. 42. Dixi. Quicunque, quia quilibet cuiuscunque sit ætatis, sexus, uel conditionis, puer, uel senex, mar, uel femina, laicus, aut mona- chus, liber, aut seruus, eam audire tenetur secundum communem, quam tenent Ri- char. ubi supra, & Card. in d. cap. missas. Anton. 2. par. titu. 9. capit. 10. §. 2. Dixi:

Discretus, ad excludendum discretionem earentem, quales sunt infans, & stultus, argumen. cap. omnis, de poenit. & remis. & clem. 1. de homicid. Dixi. Missam, quia nemo iure communi regulariter tenetur audire de præcepto alia diuina officia, etiam uesperas, licet multi iure particula- ri uoti, iuramenti, statuti, beneficii, reli- gionis, uel consuetudinis præscriptæ ad id teneantur, qualis consuetudo uideri po- test introducta in tota fere Gallia, Nauar- ra, & aliquot oppidis Castellæ, & Lusita- niæ licet paucis, quod arbitror fuisse in causa, cur Palud. in 4. dist. 17. dixit teneri omnes ad audiendum uesperas die festo. Credo tamen, prædictas consuetudines non obligare ad mortalem culpam, sed solum ad uenientem. Tum quia longe la- tius audiuntur uesperæ, quàm missæ. Tum quia pauci se accusare uidentur de illarum audicionis omissione tanquam de mortali, & pauciores contentur eam.

Dixi etiam: Missam, & non Missas, quia nemo ad plures missas die festo audien- das obligatur, etiam in die Natiuitatis Do- mini (licet in eo ab eodem tres dici pos- sint) præter eos, qui uoto, poenitentia, aut statuto, aut pacto, ad plures audiendas te- nentur, quia id nulla lege cauetur, & ideo nulli est imponendum, leg. illam, C. de collat. cap. consulti. 2. quæstio. 4. Dixi. Integram, quia non sufficit audire defe- ctam aliqua parte notabili, per dictum ca- pitulum missas, ibi, Totas. Notabilis au- tem pars definienda uidetur arbitrio pru- dentis, cum a iure non definiatur, argum. l. 1. ff. de iure deliber. & apparet talis ea, quæ protenditur ab Introitu usq; ad Epi- stolum & Graduale inclusive, ut diximus in Eucharistia, de Oratio. cap. 10. nume. 43. simul addentes, q. ex una particula prin- cipij & finis potest constitui una notabilis pars. Et quod legendo per se post mis- sam partem omisam, saltem, quæ non es- set notabilis, uel audiendo lectam ab alio, satisfaceret, iuxta auctorem Marg. 2. Con- fess. ut etiam satisfacti, qui dimidium unius missæ, & alterum dimidium omisum al- terius audiat. Ioan. Maior in 4. lib. senten. dist. 45. q. 2. Et quod licet nonnullis ui- deatur nõ satisfacere huic præcepto eos, qui ante benedictionem exeunt, per præ- dictum ca. missas, quod antea exire uoluit:

Secunda pars Decret.

contra tamen putamus, quo ad affectum evitandi mortalem culpam, nisi cum par-tem notabilem omittunt: paritas in om-ni materia excusat a mortali, iuxta citata supra. capit. 1. t. num. 5. Dixi: Festo, quia nemo vlllo alio hoc præcepto tenetur, etiam clericus, vel monachus, immo ne-que episcopus: quia c. fin. de priuil. lib. 6. quod maxime ipsum obligare posset, non dicit, cum teneri, sed non decere, ut ullo die illam omittat. Nullo, inquam, alio etiam ieiunij & quadragesimæ, quoniam c. solent. de conf. dist. 1. quod maxime in contrarium vrget, sublatum est dis-suetudine, aut intelligendum est de consilio, ut etiam notant Rosel. verb. missa. §. 13. & Syl. ver. missa. 2. q. 5. dicitur tertio. quamvis plurimum deceat, ut audiat eam qui-cunque id commodè facere potest, tem-pore tam sancto, tamque sacris D. N. Iesu Christi qui in ea rea iter offertur, misse-rijs dedicato. Diximus: Sine causa: quia cum ea licite secundum omnes omittitur, qualis est illa, ob quam non potest audi-re absque gravi damno animæ, corporis, honoris, bonorum propriorum, vel pro-ximi. argumen. l. Nepos Proculo. ff. de verbor. signifi. qualem habent etiam excom-municati & interdicti, licet absolutionem procurare neglexerint, quamvis enim il-lam, quam consequi possunt, negligendo procurare, peccent: non tamen peccant non audiendo missam, quam iure neque-unt audire. arg. cap. quia diceretur. de concef. præben.

Nec obstat c. si. de elo. quatenus habet, non potenti bus eligere sine licentia, nec procurantibus eam, currere tempus ele-ctioni præfixum, quia est diuersa ratio, ut ibidem utrobique notatur. Talem habent etiam infirmus, & eius minister, qui si-ne salutis damno, eam audire nequeunt. Nutrices item, quæ sine periculo nō pos-sunt relinquere eos, quos lactant. Illi etiam, quibus est impedimento aliquod grane negotium: & qui ratione sui officij exire prohibentur, quales sunt aliqui ar-tium cultores, & domini, & eorum con-sultores, qui tempore missæ negotijs mo-ram non patiensibus impediuntur. Iter fa-cientes quoque, qui audiendo missam so-cios necessarios amitterent. Et pauperes, qui carerent uestibus, sine quibus absq; no-

tabili pudore eam audire non valent, se-cundum communem, quam Syl. ubi su-pra q. 2. explicat, quamvis non adeo aper-te. Interdictum autem generale non ex-cusat eum, qui iure communi, aut priuile-gio speciali causa illis tempore audire potest, de quibus sunt clerici etiam pri-mæ tonsuræ secundum opinionem Ioan. And. in cap. si. de sent. excomm. lib. 6. reco-ptam per totam Hispaniam, sed non per Galliam, quæ contrarium Archidiaconi tempore nostro seruabat. Vidua ite, quæ iuxta regionis consuetudinem post mor-tem mariti domi se continens eam non audit per dimidiatum, vel integrum men-sem, sed non, quæ per plures menses, vel annum nō audit, Syl. ubi supra. quod ipsum tenet San c. Anton. in 2. partitu. 9. capitu. 10. §. 2. Sed contra seruat insignis quædam Hispaniæ provincia, in qua no-biliores viduæ toto uno anno de con-suetudine domi se continent, & non au-diunt eam.

Rogatus autem dicere, An id liceat? Di-co primo difficile defendi posse eiuismo-di consuetudinem non valere, modo ad alia non egrediantur. Tum quia prædicti fatentur, valere consuetudinem continen-di se sic, quindecim, vel triginta diebus, & eadem ratione cogunt probare con-suetudinem cōtinendi se per 40. 50. 60. & 100. dies, & consequenter per sex menses & annum totum cum lex de audienda semel in anno missa, aut in duobus, aut sex men-sibus, non sit magis naturalis, vel diuina positiua, quam lex de audienda semel in-tra quindecim, vel triginta dies. Tū quia negari non potest, posse ferri legem, quæ aliqua iusta de causa præceptum hoc re-laxaret aliquibus ad temetipsum, vel annum, & consequenter concedendum est idem fieri posse consuetudine, cum quidquid induci potest humana lege possit & con-suetudine. l. de quibus. ff. de lega. & c. fin. de consuetud. l. venditor. §. si constat. ff. commu. prædi. & hæc causa videtur ius-ta in terris, in quibus facile de viduis ma-le præsumitur.

Secundo dico, laude dignam futuram viduam, quæ hac consuetudine possit habi-ta imitarietur nobiles illas, & gloriosas Marthā, & Magdalenam Lazari sancti so-rores in eo, q. ut ille non obstante luctu, quo

De V. præc. Eccles. princip. Cap. XXI. 179

quod fratrem recens mortuum lugebant, egressæ fuerunt ad excipiendum domi-num Iesum adhuc mortalem, ita ipsa exi-ret ad videndum eum iam immortalem, & gloriosissimū in sacramento extantem, & exorandum, ut, sicut Lazarum e sepul-chro eduxit, sic sui mariti animā a purga-torio (si est in illo) educat. Et dignior ha-bereretur illa, quæ imitaretur viduas illarū regionum, quæ nudent ad ecclesiā singu-lis totius primi anni viduitatis dieb. exo-raturæ Deū pro suis maritis, & in medio missæ panem, & ceram pro illis oblatu-ræ. Illa ite quæ imitaretur altissimos eosdē que potētissimos, & Christianissimos Lu-thanæ Reges nostros Ioannem huius no-minis Tertium, & Catherinam huius no-minis Primum, quos admirabilis cultus, & amoris erga Deū exemplo vidimus au-dire publice missam Pontificalem, & ue-speras cum cōcōne dei Ephiphaniæ anni 1554. qui erat tertius dies a lamentabilissi-mo illo funeris Principis, imō Principum floris, eorum unici filij, & omnium Re-gum, & Sacerdotum suorum unici here-dis, recentique matrimonio coniuncti in comparabili Principi Ioanne illius nun-quam satis laudati Caroli V. filij, & glo-riosis Philippi II. Regis Catholici so-rori, Ioannæ, inquam, illi Principi & Do-minæ nostræ, quæ in illo lamentabili ca-su, præsertim in dissimulanda morte, quam clandestine nouerat, quæ ei præ-gnati miris modis occultabatur, ne esset causa abortus, admirabilem & inauditam Regij animi erga Deum religionem, erga coniugē amorem, erga soceros pietatem, erga omnes magnanimitatem, prudentiā, & constantiam adhuc adulescent, totis vi-ginti diebus ab eius morte, ad suum us-que felicissimum partum monstrauit. Re-ligionem quidem, quod sola in cubiculo secretiori, diuinæ uoluntati suam omnino subiiciens, ne ab orando pro tanto con-iuge tanta perturbatio retraheret, præsen-tiæ diuinæ contemplatione illam mitiga-bat. Amorem vero erga coniugem, quod quocunque temporis momento vacabat, in profundissimas ac inexplēbiles soluēba-tur lacrymas. Pietatem erga soceros, quod ipsi uerbo, gestu, & habitu, sum-mum suum dolorem de tanti, & tam di-lecti filij morte concepit, pro maximo

Op. Nauar. Tom. II.

nepotis habendi desiderio dissimulantibus, se conformabat, dissimulando contra omnem conjugalem affectum summum il-lum, quo exercebatur, dolorem ex om-nium dilectissimi morte manantem, & re-dundantem, & nulli, vel charissimæ mini-stræ illum aperiendo, & soceros simul, uel singulatim ad se consolandum frequen-ter aduentantes, eisdem vultu, & ge-stibus, quos gerebant excipiendo, & ri-dentibus, festaque veste ornatis arrendo, sed nulla interdum de tanto Principi, tantoque coniuge apud eos, uel illos alios facta mentione, etiam intra suum secretissimum cubile, intra quod clausum nullis lacrymis, nullis ad Deum preci-bus parcebat, donec soceri monici, quod se sine ulla tamen voce querula, fere inte-rimebat, accederent cōsolaturi eam, quæ vultu spem simulans, altum premebat cor-de dolorem, quæ omnia nunquā nec uisa, nec lecta, nec audita fuisse arbitror ante il-lam, cui maximo, eodemq; diuino sapien-tiæ, consilij, fortitudinis, & pietatis dono donata fuerunt.

Tertio dico, quod episcopus regionis, ubi talis consuetudo seruatur, rem se di-gnam faciet, si suis, suorumq; parochorū cōcōnibus suaserit populo suo, ut illa pe-nitus aboleatur, aut saltem ad octo, uel quindecim dies restringatur, uel id de il-lius consensu in synodo statuatur. Non enim ausim asserere, quidquid alij dicant, posse ipsum ex abrupto suo præcepto eā iuste laicis iniuris tollere. Caueant autem prædictæ uiduæ, ne suam intra domum in-elusionem ob vanam mundi gloriam prin-cipaliter patiantur, cum eam in suorum, sui-que mariti peccatorum penitentiam offerre debeant non minus, immo plu-squam in ecclesia pro eis orando. Caueant item, ne illud extendant ultra suæ con-ditionis nudas, arg. cap. quæ contra mo-res. 8. dist. 1.

Excusatur etiam nupta, quæ sine ma-gno mariti scandalo missæ interesse non potest, arg. c. uoluit. 35. q. 5. Non dixi ta-men: In sua parochia, quia satisfacit audie-do extra illam, etiam in aliquo oratorio, vel sacello, modo id non faciat ob comē-ptum eius, vel parochi. capit. 2. de paroch. Ex quo ibi a contratio sensu Pan. ad colli-git, siue id faciat iusta de causa, puta quia

proprius parochus est concubinaris, excommunicatus, denunciatus, aut suspensus ab ordinibus, aut ut denotius ibi audiat, aut ut illic final audiat missam & concionem, aut utiliore concionem, siue sine illa, modo siue contemptu prædicto. Tum per prædictum c. 2. Tū quia consuetudo generalis tolerata id uidetur habere adeo quidem, quod secundum Sylu. ubi supra q. 5. Episcopus suis subditis contrarium præcipere non potest, quia consuetudo est generalis, & ut episcopus non potest tollere, nec restringere ius commune, argu. cap. inferior. 21. dist. sic nec generalem totius orbis consuetudinem, quæ uim eandem habet. l. de quibus. ff. de lega. & ita excommunicatio, quam contra eam ferret, esset nulla, argu. cap. 1. de sent. & re iudic. secundum S. Ant. & Sylu. ubi supra quæst. 5. Tum quia Leo Decimus in breui contento in supplemento priuilegii. conc. 90. præter alia sic statuit. *Auctoritate Apostolica tenore præsentium nos facimus, omnes Christi fideles utriusque sexus, qui non contempto proprio sacerdote parochiali, in ecclesijs fratrum ordinum Mendicantium dominicis, & alijs festiuis diebus missas audiant, satisfacere præcepto ecclesiæ de missa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis, puniuntur propter incurrit.*

Nec obstat Conc. Trid. sess. 24. cap. 4. de reformatione, quatenus habet, teneri quem ad audiendam concionem in parochia sua si commode potest, quia non agit de missa, sed concione. Non obstat etiam decretum de obseruandis, & euandis in celebra. miss. sess. 22. quatenus habet, ut episcopi moneant populum, ut frequenter, saltem Dominicis & solennioribus festis, ad suas parochias accedant, quia non ait, ut iubeant, neque eos teneri, sed solum ut moneant, quod non inducit necessitatem. §. fin. 4. dist. & §. quod præcipitur. 14. q. 1. Obstat tamen fortiter id, quod ibi subditur, posse scilicet episcopum auctoritate Apostolica iubere circa hoc opportuna, nisi respondeatur non uideri debere opportunum, ut scandalo tot laicorum, & monachorum tam generalis consuetudo, quam etiam in urbe seruati uidemus, tollatur. Præsertim, quod fel. rec. Pius V. in Bulla motus proprii lata mense Iulio 1567. declarauit, audientes missas festis

diebus in monasterijs Mendicantium satisfacere huic præcepto. Cuius Bullæ tenor cum moderatione, quam ipsemet dicitur concepisit, si publicetur interea, ponetur in §. c. 27.

Secundo peccat mortaliter, qui missam quidem die festo audit, sed intendit animum ijs, quæ attentioni necessario debita repugnant in aliqua eius parte notabili colloquendo, pingendo, scribendo, dormiendo, & alia huiusmodi faciendo, secundum mentem Angel. verb. ser. 42. Sylu. verb. missa. 2. q. 6. & Caiet. in Summa uerbo, festorum uiolatio. Non tamen est tenendum illud S. Ant. ubi supra, scilicet eum, qui ecclesiam adit principaliter ad uidendum, aut alloquendum fornicariam, aut ob aliud quoduis illicitum, non satisfacere huic præcepto. Tum quia potest quis malo sine ecclesiam adire, & bene in ea missam audire. Tum quia præsupponit opere malo præsertim mortali, non posse adimpleri præceptum, quod esse falsum late probamus in Ench. de Oratione. ca. 20. nu. 29. & tangimus supra. ca. 11. nu. 13. Et quamuis nonnulli dicant peccare mortaliter eum, qui iusta de causa die festo ab audienda missa excusatur, si nulla prece, saltem mentali, id supplet, qua Deum æquum dominum, & creatorem reueretur, & super omnia diligit, quod sentit Scot. in 3. lib. sent. dist. 9. & 17. q. unica, & Ang. verb. ser. 42. motio eo quod omnis Christianus iure diuino tempore aliquo ad orandum sub pena peccati mortalis tenetur, ut diximus, ubi supra, c. 3. nu. 5. & quod hoc ecclesia fieri de creuit dominicis, & festis diebus, quando missa audietur, non tamen uidetur hoc tenendum. Tum quia iustum impedimentum ab obligatione præcepti de missa audienda nos eximit. Tum per adducta ab Adriano in 4. de satis. quæst. 4. quæritur. sub si. & supra a nobis, cap. 13. nu. 2. Tum quia licet dilectio Dei supra omnia sit finis huiusmodi præcepti, ut ipsi dicunt, non tamen eo præcipitur, quia finis præcepti non est in præcepto, ut post Sanct. Th. 1. 2. q. 100. artic. 9. & 10. latius tradidimus in Apologia lib. de retribus ecclesiasticis, q. 1. monit. 73. nu. 2.

Tertio peccat, qui audiens missam ex præcepto priuatas, vel publicas preces ita recitat,

ut missa auditioni necessariam attentionem non adhibeat, secundum omnes. Nec quo ad hoc refert, an preces sint debite iure commodi, uero, penitentie, uel alias, an uero uoluntarie. Nam quidquid dicant Angel. verb. ser. 42. Gab. Major. Caiet. & alij multi quos in d. Enchirid. c. 19. num. 179. citauimus, uera resolutio est, quæ illi dedimus, scilicet, posse quem eodem tempore satisfacere præcepto de audienda missa, & de dicendis horis canonicis, aut alijs uotis, iuratis, uel in penitentiam iniunctis, modo non adeo uiri rei intendat, ut alteri necessariam attentionem adimat, quod fieri potest, cum nemo teneatur ex præcepto audire, & minus intelligere uerba sacerdotis, quia satis est, uel ex longinquo missam adesse, & surgendo, genua flectendo, uel alias actum liter, uel uirtutem loquatur, ut sacerdos, qui pro omnibus loquitur, orat, & sacrificat, a Deo exaudiatur, quod facile facere potest, etiam horis canonicis necessariam attentionem adhibendo, præsertim quando horas, & preces prædictas tunc temporis recitat, quo nec audire, nec intelligere sacerdotem potest, uel quia longius abest, uel quia submisit, & secreto sacerdos loquitur, uel audiens surdus est, uel ob alia similia. Quare contraria opinioni locus est, quo ad melius esse, uel quum alteri rei attentio necessario debita subtrahitur, adeo quod, si eam neutri rei adhiberet, neutri satisfacere, iuxta illud glo. l. nemo. C. de assensu.

Qui binos lepores una festabat hora, Vno quandoque, & quandoque carbit utroque.

Quarto peccat dominus, pater, uel herus, qui notabiliter negligendo, uel in operas, quæ differri poterant occupando seruum, filium, uel famulum, est causa, ne die festo missam audiat, argument. cap. 1. duo. 23. quæstione quarta, & cap. 1. de iniur. Nec ferenda uidetur consuetudo illa, qua nobiles puellæ nunquam ad missam, nec ad concionem antequam nubant egrediuntur, maxime si ad alia nuptiarum, uel ludorum festa ducantur, aut senes ex eis permittantur. Quam uia excusentur, si a paratibus prohibeantur. Angel. verb. ser. 42. & Sylu. verb. missa. q. 2. sed non illi, nisi saltem aliquot

solemnioribus festis missas eis domi, uel foris permittunt. Quando autem filia adulescens excusatur, mater etiam, quæ ad illam custodiendam domi remanet, excusabitur, argu. cap. 1. accessorium. de regul. iur. lib. 6. cum ibi citatis. Ad noue hic quæ situm. Respond. faminas non excusari ab audienda missa festo ob menstrua, quæ illis coniungunt, nisi debilitas alia in id sufficiens eis accedat, argumen. cap. 1. ad eius. 5. dist. & cap. 1. de puris. post partum.

Quinto peccat mortaliter, qui dicit non offerri in missa idem sacrificium incruentum, quod in cruce fuit oblatum cruentum, ut definit Conc. Trid. sess. 22. cap. 1. aut in missa non offerri uerum, & proprium sacrificium, aut quod offerri id sacrificium non est aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari. Ibidem, canon. 1. Aut Christi non fecisse sacerdotes Apostolos per illa uerba: *Hoc facite*. & canon. 2. Aut missa sacrificium tantum esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium. Vel solum prodesse sumenti. Neque pro uiuis, & defunctis, pro peccatis, penis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus offerri debere, canon. 3. Aut blasphemiam irrogari Christi sacrificio in cruce peracto per missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, canon. 4. Aut impossibile esse missas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, canon. 5. Aut canonem missæ errores continere, canon. 6. Aut caeremonias, & uelles missæ esse malas, canon. 7. Aut missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, canon. 8. Aut quod nihil sub missa uoce dicendum sit in missa. Aut lingua tantum vulgari eam celebrari debere. Aut aquam non miscendam esse uino in calice offerendo, canon. 9. Aut non esse optimum omnium pro animabus purgatorij suffragium, in eodem Concil. sess. 25. in princip.

Idem Concil. sess. 22. in Decr. de obser. & euitan celeb. miss. insit, ut iubeant episcopi, ne fiat uilla conuentio super dicendarum missarum mercede, neque in missis nouis offeratur quicquid magis coarctet, quam sponte. Et quæ nulla missa

dicatur extra ecclesiam, aut oratorium, quod non subiacerit visitationi ordinarij. Et quod nullus presbyter notorie criminofus eam dicat, nec diuinis officijs inter sit. Et quod nulla cantio lasciuia, vel profana misceatur cantui, etiam organico, nec in ea fiant caeremonie inusitatae. nec cu superfluo candelarum numero. Et quod non fiant in ecclesia actiones, & colloquia vana, vel profana, deambulationes, strepitus, clamores. Idem Concilium sess. 24. cap. 4. de reformatione ordinarij, vt mo neant tenei parochianos ire ad audien dam concionem in suis parochijs, quo ties commode potuerint.

De secundo precepto Ecclesie
de ieiunando.

SUMMARIUM.

- 11 Ieiunia determinata ius naturale omnia,
ius humani. & 12.
- 13 Ieiunium non frangit potus, nec medicina,
nec praeiustatio.
- 14 Ieiunia bina comestio, & collatio matutina
frangunt.
- 15 Ieiunij qui cibi vetiti.
- 16 Ieiunia a seruando triplex causa, quos excu
set.
- 17 Ieiunium liberat bonum etiam mercede sic
exercitum.
- 18 Ieiunium qua peregrinatio, & cum uxore
discordia tollit. & 19.
- 20 Ieiunium qua causa tantum putatur, & du
bia tollit.
- 21 Ieiunia circa, etiam episcopus, & alij prae
lati sic dispensant, & 22.
- 22 Praeceptum ecclesiae totum, aut pro parte, qua
potest seruandum.
- 23 Ieiunio non omnis solutus potest edere car
nes.
- 24 Ieiunium ad frangendum quis inuitans pec
cat. & 25.
- 25 Peccatum quando non est inuitare ad altum
qui peccatum est.
- 26 Ieiunij die qui ministrans cibos peccat.
- 27 Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur.
- 27 Ieiunium frangit praueiens horam, sed non
vesperas, aut nonam.
- 27 Ieiunet famulus, sed nemo die Dominica.

11 Contra hoc secundum preceptum Ec
clesiae de ieiunando peccat morta
liter. Primo, qui qualemque cibum,
quocumque tempore sumit, credens eius
esu, se deuictum iri carnis aliqua grandi
tentatione, quia frangit ius naturale, quo
quis tenetur tali casu a tali cibo abstinere,
huc ieiunare, ex mente S. Thomae recept.
2.2. questio. 147. artic. 3. Quod castitatis
cultores, & eius contemptores, alia men
te reponant. Dixi: Deuictum iri, quia
non sufficit credere se tatarum iri, etiam
grauiter, modo speret gratia Dei non se
consensurum illi, iuxta dicta, cap. 16. nu
me. 7. & 8.

Secundo peccat, qui die ieiunij prae
cepti ab ecclesia a media nocte in mediam
noctem vescitur pluries, quam semel tan
tum cibis vetitis, sine causa iusta, vera, vel
putatiua, aut dispensatione, quod asserit
Sanctus Thomas ubi supra, & Caieta. ibidem
efficaciter probat. & S. Thomas cum commu
ni in 4. lib. sent. dist. 15. & Inno. cum com
muni in rub. de obseruati.

Nec obstat, quod nulla lex pontificia,
vel conciliaris statuatur, ieiunia per verba
praecepta, quia tota ecclesia id pro prae
cepto accepit, vt significat S. Hieron. in c.
votiu. 76. dist. & S. Apollonius in c. ieiun
nia. de cons. dist. 2. Dixi: Die ieiunij prae
cepti. Tum ad excludendum tantum consul
tum. Tum ad significandum, esse aliquos
dies ad id designatos, scilicet totam. Quia
dragesimam, & quemlibet eius diem, &
Quattuor anni tempora, quae ex tota 76.
dist. colligitur esse Feriam Quartam, Sex
tam, & Sabbathum immediate sequentes
Pentecosten, Exaltationem Crucis, S. Lu
ciae, & diem Cinerum, iuxta illud vulgo
tum. Post Pen. Cru. Lu. Cr. (id est) post Pen
tecosten, post Crucem, post Luciam, & post
Cineres, & dies uigiliarum a iure com
muni, aut particulari praeceptorum.

Porro Leo Decimus in quodam Breui
misso ad Legatum Hispaniae statuit, ut an
no, quo Vigilia Sancti Ioannis incideret
in diem corporis Christi, pridie illius iei
unetur, scilicet feria quarta, & non quin
ta illi sacra. An vero vouens ieiunare om
ni feria sexta, vel sabbatho, possit uesci
carne, & non ieiunare die Natalis Domi
ni tali die incidente? Respon. quod non
per cap. fin. de obseruati.

Dixi

11 Dixi: Ab ecclesia, ad significandum, om
nia ieiunia Christianorum esse instituta
iure humano, & nulla diuino, nec natura
li, vel positio. Nam etsi Quadragesima
ieiunium antiquitate, & forte praefigura
tione praeter, arctiusque sit ob id seruan
dam, iuxta S. Thomae ubi supra, arti. fin. &
nonnullos, de quibus est ille Franciscan
us, vir plane pius & eloquens Tholosus,
qui eucumium Quadragesimae aduersus
Lutheranos scripsit, iuris diuini illud es
se asserant, uere tamen iuris humani est,
fm communem, quam confirmauimus in
c. Quadragesima. de consecra. dist. 1.

Dixi: A media nocte, &c. quia ieiun
ium ecclesiasticum a media nocte prio
ri in mediam sequentem durat, iuxta de
finitionem, I. more Romano. ff. de ferijs.
secundum omnium sententiam. Nam ca.
de esu carni. de consecra. dist. 3. quod
contrarium significare uideri alicui po
tesset, de consilio loquitur, iuxta glo. suam,
ut ibidem diximus.

13 Dixi: Vescitur, quia licet bibere sepius
uinum, aut aquam inter uescendum, &
mane, & uespere iuxta Sanctum Thomae. rece
ptum in d. q. 147. artic. 6. pulchra ratione
id asserentem, quamuis ad sustentandum
se & famem sedandam biberet, quidquid
aliqui sine textu & ratione ad id idonea
dicat. Esto, quod uenialiter peccaret, qui
ceptra, & nondum finita digestionem bibe
ret, non quidem quod ieiunium frangeret,
sed quia actum inordinatum agit, nisi ius
ta causa. puta charitatis, pacis, societatis,
fidei, aut alia similis eum excusaret, ut etiam
Caieta. ait in d. art. 6.

Dixi etiam: Vescitur, ad excludendos
eos, qui aliquid praesumunt causa medici
nae, aut causa praegustandi cibos domo
rum, uel infirmorum, quibus inferuunt,
etiam mane, & etiam si cibi praegustandi
sint oua uel carnes, etiam in Quadragesi
ma, quia non sumunt illud in cibum, sed
in medicinam, uel ut ex debito officio suis
dominis seruiant, propter quod nec sol
uunt ieiunium, nec excusantur ab eo.
Id quod item est dicendum de ijs, quos
inter comedendum legere oportet, quia
possunt praesumere aliquid, cena in fine
lectionis dilata, secundum omnes. Et idē
de ijs, qui uespertino symbolo, seu colla
tione die, qua ieiunant, utuntur comedē

do aliquid solius fructus, uel panis, uel
utriusque, iuxta morem regionis, modo ne
tantum sumatur, uel ieiunium defraude
tur, non tantum, ut ait Innocentius in d. ru
br. ne potus noceat, quod etiam nulla ex
tante consuetudine fieri potest, sed etiam
si ad sustentandam naturam edatur, &
quamuis non bibatur, iuxta mentem In
nocentii & Panor. & communis in d. rubri.
de obseruati. explicatam a Caieta. in Sum
ma, uerb. ieiunium, & melius 2.2. q. 147.
art. 6. & nos probauimus in d. c. solent. de
consecra. dist. 1. ea praesertim ratione, quod,
cum omnia ieiunia sint, ut praediximus,
iure humano inducta, possunt consuetu
dine rationabili praescripta duriora, vel
blandiora fieri, arg. c. si. de consuetu. quid
quid aliqui dicant. Non licet tamen uti
mane collatione usitata uespere, & pran
dium in uesperum differre, iuxta Caieta.
ubi supra. Et merito, quia illa non fit me
dicinae causa, nec fieri potest ratione il
lius, consuetudinis: quia nullibi est talis,
& consuetudo, quae contra ius est, non
est amplificanda. c. ad audientiam. de deci
mis. & c. odia. de regu. iur. lib. 5. quamuis
causa medicinae, debilitatis, complexio
nis, uel necessitatis aliqua necessaria agē
di, in se id fieri possit.

14 Dixi: Pluries quam semel, quia unica
comestio est de essentia ieiunij, nisi qua
tenus consuetudo aliqua paruam permit
tit. Quare, qui facta cena de mensa surre
xit, uoluntate amplius non comedendi,
& postea redit ad eam, & comedit, uide
tur frangere ieiunium, secundum Archi.
in cap. non licet. de consecra. dist. 1. Pro
cuius opinione faciunt ea, quae de itera
tione actus diximus late supra, ca. nu. 16.
Quod idem uidetur de illo, qui facta me
ridie cena, sub noctem symbolo, seu col
latione notabiliter immoderate utitur
(quod frequenter fit in Vigilia Natalis
Domini, praesertim in Lusitania, ubi mul
ta ex saccharo confecta, & condita propina
tur, quo reuera fraudatur ieiunium,) &
admittit ueram cenam nomine collatio
nis testam seu palliatam, argum. cap. 2.
iuncta glo. de consuet. lib. 6. Sola autem
secunda comestio peccatum est, non au
tem tertia, neque quarta, uel ulterior, quia
illa sola ieiunium frangit, secundum Du
rand. in 4. lib. sent. dist. 16. quem sequun
tur

Secunda pars Decret.

vur reſte Ang. vbi ſupra §. 22. & Sylveſt. verb. ieiunium. q. 8. dicto 4. quidquid diſputet Io. Maior in d. diſt. 15. q. 6. modo in tertia, vel vltiore, non edantur cibi vetiti, quia, quoties quis edit illos, toties mortaliter peccat, ſecundum omnes.

15 Dixi: Vel cibis vetitis, quia etiam vnicui illorum comestione frangitur ieiunium, ſecundum omnes. Sunt autem cibi vetiti carnes, quales non ſunt limaces. Maior vbi ſupra. Oua item, & lacticia in Quadrageſima, ca. denique 4. diſt. in alijs autem temporibus ſolum carnes iure communi, vt ſentit Sanctus Thom. vbi ſupra art. ſin. quamvis nemo id ſatis declare, quod in vrbe ſeruari videmus, tamen in Hiſpania, & bona parte Galliarum omnia exquantur. In omnibus tamen ieiunij ſeruanda eſt conſuetudo quadraginta annorum comedendi ova, & lacticia, ar. e. ſi. de conſuet. & l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo, licet in Orbe nouo, & terris noue repertis, & alijs, in quibus nondum eſt talis conſuetudo, ſeruandum ſit præſcriptum ius commune. Dixi: Sine cauſa iuſta

16 quia illa ſecundum omnes excuſat. Omnis autem iuſta reducitur ad vnam ex tribus ſcilicet impotentiam, neceſſitatem, & maius bonum, ſecundum S. Tho. vbi ſupra ar. 4. explicatum a Caieta. in Summa verb. ieiunium. cap. 3.

Prima, ſcilicet impotentia eximit ab hac leges pueros uſque ad 21. annum ſecundum eundem Sanctum Tho. ibidem. expedit tamen eis ieiunio aſſueſcere, & ob aliquam urgentem neceſſitatem ad id compelli poſſunt, arg. 5. 3. Ion. 2. Hæc eadem eximit ſenes ſexagenarios, ſecundum communem, licet Sanctus Thom. nihil de hoc dicat, merito, quia, vt ibi ait Caieta. alij alijs citius fiunt ad id impotentes, & ideo arbitrio prudentis, aut ſuperioris id reliquendum eſt, arg. l. 1. ff. de iure delib. c. de cauſis. de offi. deleg. Equidem gratia Deo, 80. annum agens perinde poſſum ieiunare, ac cum agerem ſexageſimum, immo & quinquageſimum. Eadem etiã mulieres gravidæ, & nutrices excuſat, quippe quas non ſolũ ſibi, ſed etiam filijs edere oportet, & ita una comestio eis non ſufficit, Gab. in 4. lib. ſent. diſt. 16. ar. 1. immo peccarent, niſi ita robuſta eſſent, ut vna comestione ſibi & infantibus ſuffice-

re poſſent, Caiet. in d. art. 4. Eadem etiam excuſat pauperes non ualentes quæſcere ſibi cibum ad unicam comestionem ſufficientem, non tamen alios. Palu. in 4. diſt. 15. quæſt. 4. art. 2. conſul. 3. Eadem excuſat infirmos, non ualentes, uel non debentes ſimul tantum comedere, quantum eorum ſaluti ſufficiat. Eos item, qui tam infirma ſunt complexionem, vt vacuo ſtomacho capitis dolorem, vel vertiginem patiantur, aut tota nocte calere, vel dormire nequeant. Caiet. vbi ſupra.

Secunda cauſa, ſcilicet neceſſitas, excuſat quem a ieiunando, quoties oportet facere ipſum aliquid imparabile illi ad vitam, aut ſui ſtatus decori conſervationem neceſſariam, aut ad uitandum damnum aliquid notabile, aut lucrandum aliquid quod raro lucriferi poſſet. Et omnis alia neceſſitas, quæ a feſto ſeruando excuſat, vt ubi ſupra addit Caiet. pro quo facit & licet, de ferijs. Non tamen illa ſola, noſtro iudicio, excuſat. Excusatur enim a ieiunio faber ferrarius, carpentarius, agricola, & quilibet alius operarius, qui aliter quam aſſiduo ſuo labore non poſſet ſe, aut ſuam familiam ſuſtentare, aut collocare ſuas filias, aut ſtudij filiorum neceſſaria ſuppeditare, nec ſibi, nec ſuis ad cultum decentem neceſſaria comparare, ut ait idem ubi ſupra, artic. 3. qui tamen ab obſeruandis feſtis non excuſantur.

Vnde ſequitur, illud Eugenij Quarti, non tam privilegium eſſe, quam iuris communis declarationem, opifices ſcilicet, ſuas artes exercentes, aut colonos, colendis, ſerendisque agris, aut alijs operam dantes, ſive ſint diuites, ſive pauperes, ad ieiunia ſub peccato mortali non teneri, & a confeſſarijs abſolui poſſe conſulendo illis, vt in elemoſynis, alijsque pijs operibus occupentur Roſel. verb. ieiunium. §. 29. Syl. eo. verb. q. 1. Quia nullus eorum qui operi laborioſo incumbunt, ut plurimum tam diuites eſt, qui ſuo labore ad aliquid ex prædictis non indigeat. Et a fortiiori excuſatur, qui ieiunando, non poſſet ad ſuam, aut aliorum ſalutem ſpiritualem, uel corporalem neceſſaria eſſicere, ueluti concionari ex officio, aut obediendijs, uerbo, aut ſcripto docere, aut confeſſiones audire, ſecundum Caieta. ubi ſupra artic. & in Summa, uerbo. ieiunium. cap.

De V. præc. Eccleſ. princip. Cap. XXI. 182

e. 3. Eadem cauſa excuſat eos, qui ieiunando, ſuo officio, ut par eſt, ſungi nequeunt, quia, ut ieiunium opera neceſſitatis non impedit, ſic nec obligationis, & conſequenter excuſatur magnum iter facturus, ſaltem pedes, & maritus, qui uxori ſuæ redere debitum aliter non pot, & uxor, quæ ieiunando marito ſatis placere nequit.

17 Tertia cauſa, ſcilicet maius bonum, excuſat eos, qui non poſſunt ieiunando ſanctioribus, & melioribus operibus vacare, quibus non ieiunando uacarent, arg. cap. non mediocriter, de conſec. diſt. 5. qualia ſunt opera miſericordie ſpiritualia & corporalia, quæ ſuæpæ natura ſunt actus miſericordie, quæ eſt uirtus præſtantior abſtinentia, cuius actus eſt ieiunium, iuxta Cai. vbi ſupra ar. 2. Qui tamen, & Sylu. imitant, hoc procedere in eis tñ, qui ſine aliqua mercede ob ſolâ charitatē faciunt, & non in alijs, qui ob mercedem faciunt abſq; alia ad id obligatione uoti, obediētiæ, aut beneficii, quod uerum eſt, cum id faciunt principaliter ut ſe a ieiunio excuſent, arg. l. & qui data opera. ff. ex quibus cau. maio. Nā ſi principaliter cauſa ſe ſuſtinet ad ieiunium, uel cultus Dei, & minus principaliter propter mercedē id facerent, ab eo excuſarentur. qm̄ id, quod principaliter intēditur, debet attendi, l. ſi quis nec cauſam. ff. de reb. cred. & alia, quæ ſupra, c. 17. nu. 208. adducuntur.

18 Vnde ſequitur, ſolam peregrinationē uoluntariam non eſſe iuſtam cauſam excuſandi, niſi cum propter perſonæ auctoritatem aliorum deputationem augeat peregrinando, & ieiunando peregrinari nequit, aut cum ardor deuotionis, ex quo procedit, efficit ut ſalubrior ſit animæ peregrinatio, quàm ieiunium, iuxta Caieta. ubi 2. 1. quæſt. 147. arti. 3. & in Summa uerb. ieiunium, caſ. 3.

Dixi: Voluntaria: quia ſecus eſſet, qñ eſt uota, præcepta, vel iniuncta in poenitentiam, & diſſerri commode non poſſet eo quod æmpus implendi accedit, & ſocij, qui tunc ad id ſe offerunt, neceſſarij, poſtea deerunt, iuxta Gabr. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 3. art. 1. Si autem utrumq; commode facere poſſet, non excuſatur, ut reſe adnotat Sylu. uerb. ieiunium. quæſt. 9. §. 2. Quod ſi quis dubitat, an opus pium, & uoluntariũ, quod intendit, excuſet ab

obligatione ieiunandi, conſular ſuperiorem, qui ſecularibus eſt episcopus, & monachis prælati, ſi facile poſſet adire, alio qui, pro episcopo, vel parochus, quorum dictis acquieſcat ſecundum Caieta. ubi ſupra.

19 Excusatur etiam vxor a ieiunij voluntarie uoti, ſi maritus repugnat, c. manifeſtum. & c. noluit 3. 3. q. 5. nō autem quo ad ieiunia eccleſiæ, niſi cum ex ipſius ieiunio inter ipſam, & maritum notabilis diſcordia, aut odium, aut ſcandalum, rixa, percuſſio, aut blaſphemia conſequeretur, iuxta Sylueſt. vbi ſupra: quia Deo gratus eſt conſeruare pacem, & impedire prædicta mala, quàm ieiunare, ſecundum eundem, dicentem in alia opera pia cuiusmodi debere, quod magis eſſe conſilij, quàm præcepti, nobis per prædicta uidetur.

20 Dixi: Sine cauſa uera, vel putatiua, quia, ſi quis bona fide credit ſibi iuſtam ad non ieiunandum cauſam eſſe, & ob id non ieiunat, non peccat, ſaltem mortaliter, ſecundum Palud. in 4. lib. ſenten. diſt. 15. q. 4. artic. 1. S. Anton. 2. par. tit. 6. c. 2. ante 6. Sylueſt. uerb. ieiunium. q. 8. & Caiet. in Summa. eo. uerb. & in 22. q. 141. artic. 3. Illi tamen, qui dubitat, an ſine notabili damno ſua ſalutis ieiunare poſſit, confeſſarius conſulere debet, ut experiatur: & ſi per id cognouerit eſſe ſibi notabiliter nocuum, iute a ieiunando cellare poterit: & ſi adhuc dubitauerit, ad ſuperiorem pro diſpenſatione conſugiat: qui uero hoc noluerit facere, non eſt abſoluendus, quia non eſt ſatis contritus, cum uideatur nolle parere eccleſiæ, iuxta S. Anton. in deciſ. quarundam quæſt. Pro quo facit cap. ad audientiam. de homie. & c. iuuenis de ſponſ. Qui autem non poſſet ieiunare totam Quadrageſimam, ſed poſſet bis, uel ter in hebdomada, teneretur id facere, eoq; ſatisfacit præcepto, ita Caiet. in Summa a ieiun. excuſ. & 2. 2. quæſt. 147. art. 6.

21 Dixi: Aut ſine diſpenſatione: quia illa excuſat ſecundum oēs ſolus aut Papa circa ieiunia generalia diſpenſat abſolute, ne quis ieiunij lege teneatur vel nō illis, aut illis diebus, arg. clem. ne Romani. de electio. c. ex inſinuatione. de appel. Singularet tñ cum illo, aut illo iuſta de cauſa, ne illo aut illo die ieiunet, etiam epi uide-

tur posse dispensare, immo & eo absente parochus, & quilibet praelatus cū suis religiosus iuxta S. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. art. 1. & in dicta q. 147. quem ibidem Caiet. sequitur. Tum quia licet hoc iure expresse probari nequiret, satis tamen necessitatibus quotidie occurrentibus persuaderetur. Tum quia tam frequenter Sedes Apostolica consuli non potest. Tum quia videtur receptū consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest, c. cum contingat. de foro cōp. & c. duo simul de of. or.

22 Ex quo infert Caietanus dicto artic. 4. non debere praelatos relinquere suæ conscientie subditos petentes ab ipsis dispensationem, ut liceat eis cōnare aliqua de causa in die ieiunij, aut ante horam comedere, quia potius debent eis compati, & benigne dispensando a suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare. Notandum tamen secundum eundem, quod dispensatus, ut comedat die ieiunij pluries, quam semel non videtur dispensatus, ut carnes comedat, neque dispensatus ut comedendo carnes possit ieiunare, videtur dispensatus ut possit bis eas comedere: nec dispensatus ut ante horam instam prandeat, videtur a ieiunando liberatus, nec necessitas, aut iusta causa, quæ excusat ab integro ieiunio videtur excusare ab omni parte illius, ieiunare enim, prout potest, tenetur quia, ut ille ait in d. q. 147. art. 7. præceptum ecclesiæ licet in totum servari non possit servandum tamen est quo ad illam partem, quo ad quamdam servari potest, pro quo aptus textus in c. cum dilecti. de do. lo. & contu. cum citatis a glo. & do. Floribus ibi. Notandum item, quod non excusatur quis a ieiunio propter eleemosynā, in quo multi absque textu, & ratione errant, quia debitor unius rei, soluendo aliam non liberatur Leum & L. manifesti. C. de solu.

23 Tertio peccat mortaliter, qui iusta de causa excusatus a ieiunando, cum sustentari possit esis ieiunio congruis, carne, aut lacticiis vescitur, iuxta S. Ant. receptū 2. par. tit. 7. c. 6. 7. & probatur ratione posita sub finem numero proximo.

24 Quarto peccat, qui ad cōnam inuitat eum quem nescit non esse a ieiunio exemptum, & probabiliter credit, aut du-

bitat ob illam inuitationem ieiunium fructurum, quod alias seruaturus esset, quia dat causam propinquam peccandi mortaliter secundum Caiet. 2. q. 147. art. 4. dicentem, hoc non procedere in eo qui scit inuicatum alibi esse cōnaturum, quam limitationem tenuimus primum hic, & postea contrarium in quadam additione vulgari lingua scripta per multas rationes. Nunc uero, alta mente re perspecta, credimus posse saluari eam secundum mentem eius in eo, qui ex causa iusta inuitat paratum cōnare, puta urbanitatis, vel amicæ hospitalitatis ad cōnandum secum, in quantum cōna est actus sustentandi naturam, & de se bonus vel indifferens, nullatenus consentiendo in eum, quatenus est fractio ieiunij. Cre-
dimus enim licere inuitare, & prouocare iusta de causa aliam, ad aliquem actum suo genere bonum, vel indifferentem, nullatenus consentiendo in eum, quatenus sit male, vel est malus. Tum quia Deus ipse inuitat, immo inuitat, ad agendum aliqua, quæ sunt peccata, quatenus sunt entia, quia, quatenus sunt talia, sunt ab eo, per quem omnia facta sunt, Ioan. ut dictum est supra Prælud. 7. Tum quia licet gaudere de eo, quod est peccatum, alia ratione, quam quia est tale. De occisione enim Christi gaudemus qua parte est nostra redemptio, & dolemus, qua parte fuit grauissimum peccatum, iuxta illud gloss. c. 1. de consecr. eccl. vel alta, lib. 6. Alio displicuit, passio grata fuit, & de occisione tyranni gaudemus qua parte est liberatio populi, licet alia ratione sit peccatum. Tum quia licet egenti mutuum petere simpliciter ab usurario, qui scitur non esse mutuaturus sine usuris, immo, & accipere sub eis non consentiendo in dationem, quatenus, est mala. Tum quia licet parochiano petere, & accipere a suo paracho Sacramenta, in quibus dandis ille peccat, & creditur peccare, ut dictum est supra, cap. 14. num. 17. Tum quia licet locare meretrici domum, in qua creditur meretricaturam, sitam in ea parte urbis in qua meretricari permittitur, ut dictum est supra cap. 15. num. 195. Tum quia licet uendere, aut dare peccatoribus non excommunicatis necessaria, & ut illa, ad sustentationem, licet illa directā ab

peccandum, ut ipsi dirigunt, sic peccatum e. audi denique. & c. mensam. 1. q. 3. immo, & oportere id facere, etiam excommunicatis extreme egentibus, immo & infidelibus volentibus infideliter uiuere secundum oēs, per c. pasc. 36. dist. 1. Tum quia licet petere a Gentili, Iudæo, uel Saraceno, ut confirmet iuramento cōtra eum, licet sciat, uel credatur superstitiose, & cum peccato iuraturus, c. mouet. 22. q. 1. Tum quia Beatus Laurentius dixit Decio Tyranno. *Assutum est iam uersus te manducet*, cum tamen illa uersio esset peccatum ex parte astantis. Et multi martyres prouocant tyrannos ad sui occisionem, quæ tamen ex parte eorum erat peccatum. Quin & S. Andreas Apostolus prouocauit ad sui crucifixionem, & eius protractionem, resistendo ne deponeretur, quum tamen utraque tam crucifixio, quam eius protractio esset grande peccatum. Et rationibus in contrarium adductis responderi potest, eas procedere in eo, qui sine iusta causa inuitat, vel consentit in actum cōnandi, vel cum causa, quatenus est peccatum, vel est causa, ob quam ieiunium illius dici frangitur. Per quæ omnia declarantur dicta in d. nu. 26. & 31. & supra, c. 19. nu. 16. quæ ad hanc resolutionem sunt reducenda.

26 Quarto peccat, qui pater familias, & eo nomus, tabernarius, hospes, aut caupo, mane aut uespere diebus ieiuniorum, suis filiis, famulis, aut alijs, quorum curā gerit, cibos ministrat, aut eis, qui suam tabernam aut cauponam ad eum, propinat eos cibos, quibus illos ieiunij soluturos sine causa credit, aut saltem dubitat, aut dubitare debet. Quia quauis fortassis non sit causa principij peccati, est tamen causa, per quæ peccatū exequitur secundum Caiet. in 2. q. 147. art. 4. aut continuationis illius, & ita peccato cōsentit & cooperatur, ut Io. Muor in 4. dist. 15. q. 5. tradit, nō aut si factis apparet eos non teneri ad ieiunandum, eo quod sunt iter facientes, adolescentes, senes, infirmi, grauidæ, aut nutrices, aut probabiliter credit habere aliquam causam occultam legitimam non ieiunandi, & illis occulte ministrat, aut saltem sine scandalo alicuius. Ad quæ reducenda sunt, quæ tanto apparatu ait Gab. in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3. art. 3. dub. 6. Resoluens tamen taberna-

rios, & caupones, qui parati sunt ministrare cibos in die ieiunij quibuscumque petentibus, nulla admonitione de ieiunio facta, nullaque ratione habita, an habeant iustam causam non ieiunandi, an peccet, aut non, mortaliter peccare, nō quod ex prædictis sequitur.

26 Quinto peccat mortaliter, qui in diebus ieiuniorum cibos uetitos ministrat sine dispensatione legitima, nec consuetudine id permittente, Gab. ubi supra.

Sexto peccat, qui mane comedit in die ieiunij per talem ignorantiam, uel incoGITANTIAM, quæ a uiolando ieiunio excusat, & ob id non ieiunat, quia non obstante tali esu, perinde poterat ieiunare, ac si nihil comedisset, & hora consueta uesci, Palud. in 4. dist. 15. q. 4. art. 5. Dixi. Talē, quia secus est, si est eiusmodi, quæ a uiolando non excusaret, eo quod iam fractū ieiunium reparare non potest illo die, & alio non tenetur secundum omnes, arg. cap. 2. de obserua. ieiun. quidquid dicat Palud. ubi supra, ut qui vno die preces horarias omittit, nō tenetur altero die recitare, ut late diximus in Enchirid. de Orat. cap. 10. nu. 32. & Ang. ubi supra. §. 3. & 4.

Septimo peccat, qui notabiliter absque iusta causa horam comedendi, in loco cōsuetam præuenit, iuxta glossam c. unum. §. alias. verb. ieiunantibus. 25. dist. & Palud. in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 4. quia ieiunium frangit, quod probat Caiet. 2. q. 147. art. 7. quidquid dicat Angel. verb. ieiunium. §. 2. Secus si iusta de causa id facit, ut quia non uacabit hora consueta comedere, siue ob iter arripiendum, siue ob hospites, siue ob aliam honestam causam, iuxta Innoc. in rub. de obserua. ieiun. & Syluest. ubi supra q. 1. dicto 3. & Gab. in 4. dist. 16. q. 3. articulo 9. & Ange. verb. ieiunium. §. 2. Licet autem prohibito proferre horam, modo sine superstitione fiat, iuxta S. Ant. 3. par. tit. 6. cap. 2. §. eod. ab omnibus receptum. Nec frangunt ieiunium, qui ante uesperas Quadragesimæ comedunt, uel alijs ieiuniorum diebus ante nonam recitatum, quamuis officijs diuinis additi id facere sine iusta causa non debent, iuxta S. Antonin. ubi supra, & Caiet. ubi supra dicto articulo 6.

Octauo peccat, qui compellit famulos ad ieiunandum obligatos in diebus ieiunij

Secunda pars Decret.

nij ad opera illi impatibilia, quæ commo-
de in alium diem differri possunt. Palud.
in 4. dist. 25. q. 4. art. 2. & Gab. ibidem q. 3.
art. 1. notab. q. id. quod item dicendum
est de eo, qui ieiunat diebus Dominicis,
quia superstitiose credit, in illis ieiunan-
dum esse contra consuetudinem Christiana-
nam. c. si quis presbyter. 30. dist. & iuxta
S. Th. in 4. dist. 15. q. 3. art. 3. secus si ieiun-
et ob salutem suam, studium, domandam
carnem, aut alios bonos fines, immo me-
retur, arg. cap. utinam. 76. dist. quod ibi,
& in cap. si quis presbyter. tradit uter-
que Cardin.

De tertio præcepto Ecclesie, De soluendis decimis.

SUMMARY.

- 28 Decima, quæ ad quotam iuris humani, quæ
ad sustentationem diuitum. & ita quæ ad illam
solvitur consuetudine, & non quæ ad hanc
num. 30.
- 29 Decima triplex, prædialis, personalis, & mis-
tila.
- 30 Decimam insolitam non imperat Papa.
- 31 Decima personalis, in quo a prædiali differt,
& non soluitur.
- 31 Decima soluenda non deducta impensa, nec
semine, &c.
- 32 Decimas debent, vel impediens ante restitu-
tionem non absoluantur.
- 32 Primitia, ut decima soluenda.

Contra hoc præceptum de soluendis
decimis, peccat mortaliter, primo,
qui decimam Ecclesiasticam iure debi-
tam non soluit integre, cui debet, secun-
dum omnes, per capitulum decimæ. capitulum.
revertimini. 16. quæst. 1. & illa multa, quæ
Innocent. communiter recepit. citat in 3.
rub. de deci. alias in capitulo. fin. de paro-
ch. illi proximo. pro quorum intellectu
dico, primo, quod lex illa netus Exod. 22.
repetita in multis locis ab Innocent. ubi
supra, quæ undecim tribus Israel inbebant
tur solvere duodecimæ Levitarum diui-
no cultui addita decimam omnium fru-
ctuum, erat lex iudicialis, quoad quo-
tam, quamvis quo ad congruam susten-
tationem, quæ debebatur ei, eo quod erat

dicata, & serviebat diuino cultui, erat
moralis, & naturalis deducta ex illa gene-
rali, *Dignus est mercenarius mercede sua.*
Luc. 10. secundum S. Th. quolib. 2. art. 8. &
quolib. 6. art. 10. & 22. q. 87. art. 1. de illi
pulsare per Caiet. & late probauimus in
rep. cap. ius natural. 1. dist. & in c. 1. de de-
ci. lib. 6. & in rep. cad. hæ. de præb. not.
1. 8. dicto, quamvis Inno. ubi supra, & glo.
c. 1. de deci. lib. 6. recepti ab omnibus fe-
re nostris, præsertim a Petro Rauener. in si-
ne compendij, teneant, decimas etiam quo
ad quotam iure diuino deberi per cap. in
aliquibus. §. ille de deci. & alia, quæ ibi al-
legat glo. Sed male, quia certum est, eam
non deberi lege naturali, cum illa nullum
ante Moysen, nec post eum ante Christi
alios, quæ Hebræos ligauerit, quod fecit-
set, si esset lex naturalis, arg. c. ius gentili-
1. dist. & principio 5. dist. & consequenter
erat iudicialis, uel ceremonialis, quas non
solum est verum, sed de fide, cessasse a pas-
so Christo. §. fin. 4. dist. & c. 1. de purif. post
part. Vnde Io. Maior in 3. lib. sent. dist. 37.
in q. 36. colum. 2. ait contrarium esse he-
resim, licet Canonistæ illud tenentes non
debeant censeri heretici, & col. antepen-
tæ seq. speciatim confutat prædictum Ra-
uennatem mordicus insequentem Inno-
centio quod eorum dicta consequuntur præ-
cepta iudicialia legis veteris non expirare,
quod est heresis. Nec obstat dictus §. ille,
quia intelligendus est, de lege, quæ diuina
esse solebat, aut de lege diuina veteri, quæ
nouæ humanæ exemplo fuit, sicut dixit
Caiet. in d. art. 1. & facit in simili c. cum el-
ses, de testa. & ad capitulo. Quadragesimæ,
de consecr. distinctio. 3. apte respondet in
colum. penult.

Secundo dico, triplicem esse decimam;
Prædialē, personalem, & mistā. Prædialis
est, quæ provenit ex fructibus prediorum;
tritici. s. vino, oleo, &c. personalis est de-
cima lucri ex sola industria, aut labore per-
sonæ, quæ sit, quale est lucrum mercedis
mercis, officij, uenationis, &c. capitulo
ad Apostolicæ. & capitulo pastoralis. cum
glossa, & eis adnot. mista est, quæ partim
ex prædij, & partim ex industria capitur,
qualis est fructuum pecudum, & pullorum
animum. Et ita hæc lex Ecclesiæ est genera-
lior, quam netus, quæ solam decimam præ-
dialē, aut mistā soluere inebat.

Dixi

De V. præc. Eccles. princip. Cap. XXI. 184

30 Dixi Ecclesiasticam, ad includendā tri-
plicem decimam prædictam. Dixi iure
debitam, ad excludendā eam, quæ con-
suetudine, uel cōtentione rationali nõ
debetur, quod fere tota Italia seruat, &
bene quidē, quia, quum, ut prædictū est,
decima non debeatur quo ad quotam iu-
re diuino, potest illam diminui, uel tolli,
modo congrua sustentatio iure naturali
debita relinquatur ministris ecclesiasti-
cis, argumento cap. si de consue. & l. 2. C.
quæ sit longa consuet.

Ex quibus sequitur. Primo, quod, qui
soluit minorem partem, quam decimam,
uel decimam de mis fructibus, & de alijs
non, modo soluat totam partem consue-
tam, & de omnibus fructibus decimarum cō-
suetis, satis facit, modo suam parochiam cō-
gruam sustentationē habeat, per prædicta
etiā in duobus casibus, de quibus Panor-
mitan. in capitulo a nobis, de deci. quem se-
quitur Angel. uerb. decima. §. 2. quorum
quidem prior est, quado Papa soluit in
heret. quia, recta opinione prædicta Theo-
logorum, supra efficitur ratione compro-
bata, eiusmodi iustus absque noua causa
nõ esset iustus, & ab eo supplicari posset,
iuxta c. si quando de rescrip. Posterior ve-
ro est, quado ministri ecclesiæ necessitate
prelli decimas peterent, nam & in hoc ca-
su non esset soluenda quota decima præ-
cise, sed plus, uel minus, uel tantum prout
congrua sustentatio, plus, minus, uel tan-
tum requireretur, quia hoc iure naturæ, cui
humana consuetudo derogare nequit, de-
rogat, capitulo si de consue. ut dictum
est supra, num. 28.

31 Sequitur secundo, idem dicendū de per-
sonalibus, quod de alijs, uidelicet, quod
non debentur, ubi est cōsuetudo legitime
præscripta non soluendi eas, qualis est fe-
te nostra ætate in toto orbe Christiano,
exceptis salariorum famulorū, & famula-
rum aliquarum regionū Hispaniæ. Inter
has enim & alias hoc solū interest, quod
ex numquam fuerunt debita iure diuino,
etiam veteri, ille uero sic ab Hebræis tan-
tum, & quod in his deducuntur impense,
& solum lucrum decimatur, in alijs non
item per notat. in ead. Apostolicæ capitu-
lo non est. cap. ex transmissa. cap. pasto-
ralis. de deci. Id tamē est certum de lu-

cro illicito, quod est restituendū, non esse
soluendam decimam personalem, de alio
uero sic, modo non sit per notorium pec-
catum quæsum, ex tali enim lucro non
est accipiendā, ne illud approbari videat-
ur, iuxta glo. communiter recepit. in dicto
c. ex transmissa.

Secundo peccat, qui soluit quidem de-
cimam iure debitam, sed deducit prius im-
pensas rationis, aut collectionis fructuum.
aut semen situm, aut pensionem, quæ do-
mino prædij soluit. contra cap. tua nobis.
& c. nõ est. de deci. aut decimarum partem
peiores, quia, licet non debeat opti-
ma, debetur tamen mediocris, Ioan. Ma-
ior ubi supra.

Tercio peccat, qui soluit quidem om-
nes decimas debitas, sed non ubi, quado,
uel quibus iure, uel cōsuetudine legitima
debet. arg. cap. certificari. de sepul. & ca-
pitulo ea te. de iur. iur. Nisi legitimo pa-
ctio inter ecclesiasticos, & laicos excuse-
tur, cap. statuimus, & c. veniens. de tran-
sact. cum eis adnot.

32 Quibus addo, quod Conc. Trid. in sess.
25. capitulo. 12. de reform. sic præcipit. *Quæ
decimæ aut subtrahunt, aut impediunt, excen-
municentur, nec ab hoc crimine, nisi plena re-
stitutione secuta absoluantur.* quod intelli-
gimus de ijs, qui restituere possent anteq̃
sacrosanctum corpus domini lumere de-
beant, aut moriantur, arg. eorum, quæ di-
cta sunt supra, cap. 17. nu. 42. & nu. 156.
Cōdonatio uero facta ab eo, cui debetur
sufficere ex mente gl. solemn. cap. pecca-
tum de re. iuran. lib. 6. uerbo, restituatur.
Nec refert, an diues sit, qui debet, an pau-
per, ut recte significat Ioan. Maior, ubi su-
pra, quidquid sentiat S. Anton. 2. parti-
cu. 4. capitulo 3. §. 7. nisi quod beneficia-
rijs condonando diuiti, quod pauperibus
est erogandum, & diues accipiendo, quod
illis erat dandum, peccare possent, & te-
neri ad restituendum, iuxta ea, quæ di-
ximus in Apologia de redditibus eccle-
siasticis, quæstion. 1. monito. 73. nume-
ro 2. cit. supra. capitulo. 17. num. 94. & spe-
cialius in cap. non liceat. 12. quæst. 2. §.
15. num. 5.

Quarto peccat, qui primitias iure, uel
consuetudine legitime debitas nõ soluit,
ubi, quando, & quibus debet, iuxta ca-
pitulum 1. & ibi notata, de deci. & tradit
Sanctus

Secunda pars Decret.

Sanctus Tho. 2. 2. q. 86. & concionator re-
ligiosus, vel confessorius, qui dehortatur,
aut avertit a solutione decimarum, est
etiam excommunicatus, iuxta dicta infra
cap. 27. nu. 145.

De quarto precepto Ecclesie, de
semel in anno confutendo.

SUMMARIUM.

- 33 Confessio omnium mortalium intra annum
per seipsum necessaria, & interdum ante
Quadragesimam, venialium vero vult
tantum nisi. &c. & segg.
- 37 Confutendo qui mentitur, vel nolens integre
fateri peccat mortaliter, & sequenti.
- 40 Confessio talis, qualis eius finis, & quis prin-
cipalis.
- 41 Confutens qui laico, & qui confessionem ite-
ram peccat mortaliter, & a. 2.
- 43 Penitentiam minuentem qui non implent,
peccat mortaliter.
- 44 Confessarii dictum qui revelant, peccat mor-
taliter.

Contra hoc preceptum de semel in
anno confutendo, peccat mortaliter.
Primo, qui non confutetur iam habens di-
cretionem, & potest, omnia sua peccata
mortalia semel in anno, cui debet, caput.
omnis utriusque sexus, de pen. & remiss. Et
quamvis omittit vno anno confessionem
non sit, nisi vnum peccatum mortale, ut
significat glossa singul. in Summa de pen.
dist. 5. tamen, quoties quis proponit non
confuteri, toto anno, toties peccat, iuxta
omnium sententiam. Quid autem sit con-
fessio (de qua loquimur) sacramentalis,
& quae sexdecim conditiones, quas requi-
rit, cum quatuor notabilibus, dictum est
supra caput. 2.

Dixi, habens discretionem, ad exclu-
dendos eos, qui ea carent, dicto c. omnis.
eam autem videtur habere puer, qui ob
malefactum verecundatur, & bonum di-
scernit a malo, & interrogatus, An liceat
innocentem interficere? aliena invade-
re? superiori maledicere? & alia huius-
modi, negativae respondet. Et interroga-
tus: An bonum sit esurienti panem por-
rigere? adire ecclesias? affirmativae re-

spondet. Sed non omnes eodem tempo-
re eam consequuntur, quod diligenter
considerare debent ij, quibus illi subdun-
tur, argum. cap. duo ista nomina. 23. que-
stio. 4. Perro decens est consuetudo, ut
vno, aut altero anno prius incipiant con-
fiteri, quam communicent. quo maiori
cum reverentia id faciant. Maior in 4. lib.
sent. dist. 18. q. 2.

34 Dixi. Potest, quia, si copiam confessa-
rii non habet, aut est excommunicatus,
& non negligit procurare absolutionem
aut ex consilio confessorii in longius tem-
pus confessionem differt, aut alias impe-
ditur, non peccat, arg. cap. quia diversitas
tem. de concess. praeb. & tradit S. Anto. 2.
par. tit. 9. cap. 8.

Dixi, Peccata mortalia, quia hoc pre-
ceptum non includit venialia, etiam si
mixta sint mortalibus, iuxta glo. in c. om-
nis. receptam ibi, & in 4. lib. sent. dist. 16.
per omnes, & probatam per Concil. Trid.
sess. 14. cano. 5. nisi quando dubitatur, an
sint mortalia, arg. c. si quis autem, de pen-
nit. dist. 7. aut tanto affectu est in illa, quod
timet se per ea in mortale inducendum,
nisi fortiter frenet illa confutendo, iuxta
S. Bonavent. in dicto 4. lib. senten. dist. 16.
sub fin. Quibus consequens est, posse que-
re si velit, confessio uno veniali peccato, al-
teri tacere, Ioan. Maior, & alij, ubi supra.
Vtile tamen est carenti mortali, scilicet
venialia confiteri, quia per id augetur
gratia, poena purgatorii minuitur, & pro-
positum nunquam peccandi mortaliter
renonatur, & habitus venialiter peccan-
di diminuitur. Sylvest. verbo, confessio. 1.
quest. 4. §. 3. Dixi, Semel in anno, & om-
nia, propter ea, quae in dicto caput. 2. dicta
suerunt.

35 Secundo peccat mortaliter, qui non
confutetur, etiam extra Quadragesimam,
occurrente casu, in quo ad id obligatur.
Quinque autem casus in dicto capitulo
secundo numero sexto, & duobus sequen-
tibus, quibus praedictus Ioan. Maior
addit alium, in quo quis novit, se
memoriam omnium totius anni pecca-
torum, in Quadragesima minime habi-
turum, quod videtur mile, sed non ne-
cessarium. Tum quia fere omnes in anni
decursu toties peccamus, ut vult nume-
ri in Quadragesima non meminimus.
Tum

De V. praec. Eccles. princip. Cap. XXI. 185

Tum quia nulla lege ad id obligatur, & si
ne lege non est asserenda obligatio. §. co-
sideremus authen. de trien. & semill. col.
3. & cap. consilium. 2. quest. 5. Tum quia
Concil. Florent. citatum a nobis in capi-
tulo fratres, de penit. dist. 5. nume. 66. cui
Trid. consentit ubi supra, caput. 5. tantum
obligat ad confutenda peccata, quorum me-
minimus, in quod tamen adhibenda est me-
diocritas diligentia, quam ibi determinavi-
mus, sed non illa nova, quam Maior, sine
textu, & ratione necessaria excogitavit, qua-
que scriptulis onerari possent penitentes.

Tertio peccat, qui non iterat confessio-
nem, in quibus casibus iteranda est, su-
pra capitulo 2. posita, sciens, aut scire
debens se ad illud teneri, iuxta mentem
omnium.

36 Quarto, qui confutitur potest ore proprio
per semetipsum, & non vult id facere, nisi
tantum per scriptum, vel nuncium ob se
guirum, aut pudorem caput. quem penit-
ter. de penit. dist. 1. Dixi. Potest, quia, qui
per seipsum confutitur nequit, non tenetur
ad confutendum per alium, nec per scriptum,
nec etiam per intermedium. Si tamen id fa-
ceret, valeret confessio, & absolutio, quae
scripta mitteretur, secundum Palud. in 4.
lib. sent. dist. 17. quest. 2. artic. 1. & clarus
Adrian. in 4. de confess. questio. 1. quos se-
quuti sumus in capitulo, quem penitet.
& nunc etiam sequimur, quamvis aliqui
contradicant. Tum quia illa, quae per inter-
medium fit, semper valet, & est in usu eccle-
siae, & eam, quae per scriptum a praesente
penitente fit probat glossa caput. qualis, 30.
questio. 5. Tum quia salum est de ratio-
ne intrinsecae confessionis esse, ut sit secre-
ta. Concil. enim Trident. in dicta sess. 14.
cano. 1. exprimit, posse etiam fieri eam
publice, licet nemo ad id teneatur. Et si
id esset verum, confessio, quae tertius, in idio
se audiret, nil valeret. Tum quia dictum ca-
pitulum quem penitet, habens non esse fa-
gendam per scriptum, intelligi debet,
quando verbo commode fieri potest, ne
contradicat praedicto capitulo qualis, quod
secundum unum intellectum gl. habet ea
per scripturam fieri posse. Tum quia hanc
opinio. misericordiam Dei, virtutem sa-
cramenti penitentiae, & deuotionem pe-
nitentium auget, & opposita retrahit a
confutendo alienae linguae homines, & mu-
Op. Nauar. Tom. II.

ros scientes scribere, & agrotos in domo
parochi agrotantis migrare nequiores.
quod tetigimus in d. ca. quem penitet. do
penit. dist. 1. nu. 4.

37 Quinto peccat mortaliter, qui menti-
tur in confessione, asserendo, aut negan-
do aliquid mortale, nisi assereret absque
animo sacerdotis decipiendi putans se san-
cte posse nimis accusare, ut diximus in d.
capitulo fratres, nume. 37. Dixi. Mortale,
quia, si solum assereret, vel negaret falsie
tantum veniale, non peccaret mortaliter,
sine proposuisset illud confiteri, siue non,
quidquid dicat Cate. 2. 2. q. 69. ar. 1. Quia
mendacium solo eo, quod in iudicio inte-
riori confessionis, aut exteriori dicatur,
non est mortale, quamvis sit de re, quae
ad iudicium, in quo illud pertineat, nisi
sit iuratum, aut notabiliter perniciosum,
ut diximus in caput. fratres, de penit. dist.
5. nume. 18. & in caput. inter verba, nume.
735. & supra, caput. 48. nu. 7. Dixi. eo solo,
quia, ut scripsimus in dicto capitulo, fratres,
nu. 2. potest esse peccatum, quando quis
nullum aliud verum confutetur, quo qui-
dem, quia est mendacium, sed quia irreue-
rentiam sacramento facit, non subicien-
do materiam ad illius exercitium sufficien-
tem, qualis non est peccatum falsum; li-
cet veniale verum sit. Et quod dictum
est de veniali, est dicendum de mortali,
alias legitime confessor cum neutro co-
fessio sit necessaria, & utriusque sit suffi-
ciens materia sacramento, secundum
communem Catholicorum. Vnde sequi-
tur non peccare mortaliter, ut in d. capi-
tulo. 2. nume. 4. diximus, confutentem ne-
gantem se admississe peccatum mortale,
alias legitime confessum.

38 Sexto peccat, qui inter confutendum pro-
ponit non confuteri aliquid peccatum mor-
tale, si confessorius non interroget, quod
agnoscens confessorius procurare debet, ut
cum peniteat peccati nolendi confuteri
integre contra praedictum caput. omnis.
& Concil. Florent. & Trident. sessio. 14.
capitulo 5.

40 Septimo peccat, qui confutetur ob finem
mortaliter malum, puta, ad consequen-
dum aditum faciendi aliquid, quod esset
mortale, aut ob vanam mortalem glo-
riam, quia omnis actus, cuius finis morta-
lis est, ipse quoque talis est, capitulo cum
A a minister.

minister. 23. q. 7. cum ijs, quæ late adieci-
mus ei. Dixi. Mortaliter malum, quia con-
fiteri ob finem veniale, non est morta-
le, quamvis enim eximus vir ille Ang.
verb. vanagloria. §. 1. teneat, concionari,
missam celebrare, & alia principaliter di-
vino cultui dedicata facere propter hono-
rem, aut inanem gloriam, esse mortale;
contrariū tamen tenendum est, ut latif.
sine in reper. c. inter verb. 11. q. 3. concl.
4. demonstravimus. Addimus autem,
quod, ut aliquis dicatur confiteri princi-
paliter, ne notetur, aut infamet in po-
pulo, aut ob metum apparitoris, sine Me-
riti, aut penæ, non satis est, quod alias
nō confiteretur, sed oportet, ut id eque,
aut plurius quam confessionem, & absolu-
tionem faciat, quod pauci faciunt, quam-
vis multi non confiterentur, nisi aliquo
respectu prædictorum, aut alio simili tem-
porario in id moverentur, per ea, quæ in
locis supradictis diximus, præsertim in 2.
d. c. cum minister. num. 43. disputando de
causa principali, & minus principali. tus
humani. Vnde sequitur non peccare mor-
taliter eos, qui ne suam exultationem
honestam amittat, confessario euidam fa-
miliari suo confitentur omnia sua pecca-
ta, etiam obscena, & postea alteri probo,
& gravi solum leuora, quod de se non
est malum, & si finis venialis fuerit, pecca-
tum veniale erit, & si mortalis, mortale,
& si bonus, qualis frequenter est, san-
ctus, & probus imō interdū necessarius,
quidquid dicat Sylvest. verb. confessio. 1.
q. 6. & alij, quorum dictum ad distinctio-
nem dicti nostri reduci potest.

41. Octavo peccat, qui confitetur laico,
vel clerico nō presbytero absque neces-
sitate, cum possit confiteri presbytero, aut
cum necessitate, animo accipiendi ab eo
absolutionem sacramentalem, aut dete-
gendo peccata mortaliter secreta impru-
denter, iuxta Scotum, & communem in 2.
4. lib. sent. distin. 17. q. 1. & Card. Turre. in
e. quem poenitet. de poenit. distin. 1. quod
sicut in cap. 1. de poenit. dist. 6. a num. 72.
usque ad 83. & in repetit. d. cap. inter ver-
ba, concl. 4. diximus, intelligendum est
solum de eo, qui confitetur peccata, qui-
bus absque peccato mortali se infamare
non potest, & de eo, qui scit absolu-
tionem sacramentalem, datam a laico etiam

in ultima necessitate, esse sacrilegium,
& esse grave peccatum interdum scrip-
tum infamare, etiam ad veniam a Deo
obtinendam, non autem de eo, qui bona
fide credens (licet per ignorantiam iuris)
licitam esse, hoc fecit, eo quod comuni-
ter id inter peccata licitum existimatur,
quod tamen falsum est, iuxta omnes in d.
4. lib. sent. dist. 17.

Nono peccat, qui confessus laico tem-
pore necessitatis peccata mortalia, non
confitetur eadem postea cui debet tempo-
re, quo confiteri tenetur, iuxta omnes in
5. dist. 17. & ea. omnis. de poenit. & remiss.
quia ad confitendum ea non secus tenetur,
quā si nullatenus confessus ea fuisset,
ut diximus in d. c. 1. de poen. dist. 6. nu. 83.
42. Decimo peccat, qui peccatorum semel
bene factam confessionem iterat secun-
do, tertio, & sæpius propter scrupulos, cū
periculo desipiendi ob nimiam de re tri-
bli cogitationem, aut cum scandalo nota-
bili confessarij, aut notabili infamia ter-
tij, ut diximus in d. c. inter verba. 11. q. 3.
nu. 726. & in cap. fin. de poenit. dist. 5. num.
30. & aliquid in cap. 1. num. 98. & 99. de
poenit. dist. 1. Dixi. Cum periculo & scan-
dalo, quia non videtur plusquam veniale
id facere sine illis, licet sit veniale, quia
procuranda est tranquillitas animæ, & cō-
scientiæ, quam eiusmodi scrupulosa repe-
titio diminuit. Et ideo semel confessus,
& absolutus convenienter iuxta iudiciū
docti confessarij, quiescere debet, immo
& credere, se confessum fuisse illa, quæ
postea occurrent, quæ nescit an fuerit cō-
fessus, vel non, sed habet probabilē cau-
sam credendi se illa confessum, quia ob
hoc nullo se periculo subijcit, eo qd cer-
to nesciat, se illa confessum non fuisse,
morbus enim, quo laborat, excusat eum,
& facit, ut pro certo habere debeat, quod
alius recte compositus pro dubio reputa-
re deberet, eo quod passio inordinata ti-
moris iudicii constantiam ei adimit, &
tot dubia in phantasia excitat, ut ad timē-
dum nunquam se bene confessum inda-
cat, & non sine magna molestia phanta-
siae morus sedare possit, per quod multa
pericula tam corporis, quam animæ in-
curruntur, & multa utriusque opera bo-
na impediuntur, ut recte post alios cōsi-
derat Caieta. in summa verb. confessio nis
con-

conditiones, addens, idem dicendum de
ijs, qui iterant confessiones, non quia
sunt scrupulosi, sed quia nunquam pro-
ponunt omnino integre confiteri, ut de-
bent, quia mortaliter peccant, non quia
iterant, (cum ad id teneantur) sed quia
non bene iterant, & magnam irreveren-
tiam tanto sacramento faciunt, cōtra ea,
quæ ait S. Tho. 2. 2. q. 99. artic. 3. Verum
est etiam, quod, quamvis nemo ad con-
fessionem peccatorum, semel benefactā,
iterandam teneatur, sanctum tamen est
iterum ea confiteri, si devotionis causa,
cum quiete conscientia, & sine radio con-
fessatorum, & aliorum bonorum ope-
rum impedimento fiat. Quia quamvis
per primam contritionem, & confessio-
nem remissa fuerit eorum culpa, frequen-
ter tamen non remittitur tota pena tē-
poraria hic, vel in purgatorio subeunda
in quam æterna mutata fuit, quæ per se-
cundam, tertiam, & quartam confessio-
nem tollitur, aut diminuitur, tam ratio-
ne verecundie, quæ poenitens in confes-
sione afficitur, quam ratione virtutis sa-
cramentalis absolutionis, quæ non solum
largitur, aut auget gratiam, sed etiam di-
minuit, & tollit penam supradictam, iux-
ta illud S. August. in cap. quem poenitet.
de poenit. dist. 1. Quamvis pluribus confite-
retur in spe venie turpitudinem criminis, tanto
facilius consequitur gratiam remissionis, quā
ita ibi intelligimus, & sic intelligendus
est iuxta Panormitan. ead. si. §. de adulte-
rijs vero. de iud.

43. Undecimo peccat, qui poenitentiam
sibi a confessario impositam, & a se acce-
ptam in satisfactionem specialem suo-
rum peccatorum mortalium, nō implet,
eum illius meminit, & eam implere pos-
sit. Dixi: Acceptam, quia non cogitur
poenitens eam acceptare, nisi ut intra c.
26. num. 20. dicatur, sed acceptam im-
plere tenetur, ut laius alijs in c. 1. §. po-
nat seq. de poenit. dist. 5. nu. 13. diximus.
Tum quia quidquid dicat Caieta. 2. q. de
satisfactione, maiorem vim habet senten-
tia confessarij in foro ipsius, quam alte-
rius iudicis in foro exteriori, quæ tamen
acceptata ad implementū sui obligat sub
pena mortalis, cap. 2. de maiori. & obe-
dient. Tum quia in dubio hæc est com-
munis intentio confessarij, & poeni-

tentium, & innititur illo Euāgelij: *Duo-
rum retinueritis, &c.* Ioan. 20. Dixi, Præce-
ptam, quia consulta tantum nec ad mor-
tale, nec ad veniale obligat. §. fin. 4. dist.
& cap. 14. q. 1. Dixi. In satisfactione, quia
quæ imponitur in monitionem eius, ad
quod tenetur; puta, ut singulis annis cō-
fiteatur, & communicetur, & quod debet
restituatur, ad novum peccatum non obli-
gat, quia regulariter expressio eius, quod
tacite inest, nihil operatur c. significasti.
de elect. & late Fely. in cap. ad audientia;
2. de rescript. vbi glo. nec qui declarat sta-
tutū, l. hæredes palam. §. sed & si notam.
ff. de testam. Dixi: Mortalium, quia, quæ
ob veniale imponitur, non obligat ad
mortale communiter, nisi contemptus
intervenierit.

44. Duodecimo peccat, qui post confessio-
nem reuelat aliquid a confessario sibi di-
ctum, consultum, vel præceptum in detri-
mentum notabile uitæ, salutis, famæ, aut
honorum eius probabiliter redundans,
iuxta Palu. in 4. lib. sent. dist. 11. q. 3. art. 2.
column. 6. & latius Adria. in 4. de confess.
dub. 10. column. 11.

De quinto præcepto Ecclesie, De com-
municando in Paschate.

SUMMARIVM.

45. Communicandum in Pascha, aut ante, vel
post octavo dies, nisi etc.
45. Communicet quam citius poterit non com-
municans in Paschate.
45. Obligatio qua lapsus termini implendi præce-
ptum finatur.
46. Communicat qui sciens in mortali, & ob
id peccat.
47. Gratia in divina se esse nemo scit, & qui pie
credit esse in ea.
48. Communicare bene qui censura ligatus po-
test.
49. Communio confessionem aſſualem mortaliū
prærequirit, nisi etc.
49. Communio omnia ob culam quæ morta-
lis.
50. Communio qua copula, vel pollutio, lei-
ta, vel illicita impedit.
51. Pollutio, vel copula carnalis, quæ communio-
nem impedit.

- 52 Communicans alienum parochianum peccat nisi hoc.
53 Communicatio quæ est, uel post eadem die præsumptio impeditur.
54 Communicans, uel celebrans pluries quam semel in die peccat.
55 Communicatio quando ob peccatum ueritum male, & ob publicum recte denegatur. Et 56.
57 Communione non procurans eis, quorum curam gerit, quam peccat.
57 Communicatio non licet paruulis, nec alijs sub utraque specie, nisi celebrando.
57 Communicare qui tenentur pluries in anno, & quæ expedit, & debeat.

Contra hoc præceptum quintum peccat mortaliter primo, qui non communicat in Pascha, e. omnis, de poenitentia & remissio. nec ante, uel post octo dies, iuxta declarationem Eugenij Quarti, quam ignorauerunt Panor. & alij in d. capitulo omnis. Sanctus Anton. in 2. par. tit. 9. cap. 9. Sed eam inter alios citant Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 2. ubi de licentia proprii sacerdotis in aliquot plures dies differat, d. cap. omnis. & nisi sit excommunicatus, interdictus, aut suspensus a communione, & noqueat absolui per impotentiam facti, aut iuris, aut ob aliud impedimentum, quale est illud occultum, quo impeditur a faciendo, quod requirit absolutio, ut in eadem capitulo inquisitioni. cum ei adnotat. de sent. excom. quo casu patienter perferendo censuram, & penam ecclesie, potius meretur, modo pro uiribus procuret habilitatem ad absolutionem censuræ, & peccatorum; factamque communionem secundum omnes, quod recte explicat Gab. ser. 22. de Eucharistia. Vbi autem est consuetudo legitima, & præscripta satisfaciendi huic præcepto, communicando quolibet Quadragesimæ die, quæ est in nostra Communionis, & multis alijs locis sufficere cõformare se illi, ut diximus in capitulo cõsideret. de poenit. dist. 1. §. caueat. numero 1. Hortamur tamen, ne quis statim a prima confessione in annum integrum dilata communiceet, sed expectet aliquam diem, & postea denuo confellus ea, quæ in memoriam redierint, & interea peccauerit, minus ad illam purissimam, sanctissimamque mensam accedat. Et quamuis D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 9. §. 3. quem Syl-

uest. verb. Eucharistia. 3. quæstion. 14. sequitur, & etiam Medin. in Cod. de poenitentia de confessione tractat, teneat, eum, qui in Pascha Resurrectionis non communicauit, non teneri sub pena noni peccati ad edicandum usque ad alterum Pascha, quod ipsum dicunt Sanctus Anton. ubi supra, & Sylue. de confessione; contradicente in hoc Medin. ubi supra; nobis tamen contrarium uidetur in utroque uerborum. Tum quia, si, ut Medin. dicit, qui intra unum annum non confitetur, ante finem alterius anni confiteri tenetur, eo quod prædictum capitulum omnis confessionem semel in anno præcipit, eadem ratione, qui non communicauit in Pascha tenetur ad communicandum ante finem alterius anni, cum idem capitulum communione semel in anno præcipiat. Nam prædictum capitulum præcipiendo communicare in Pascha, duo in effectu præcipit, scilicet, communicare semel in anno, & edicare in Pascha, & licet lapsa Pascha non possit impleri alterum de communicando in ipso, potest tamen alterum de communicando, semel in anno, ut in simili dicitur in capitulo cum dilecti. de dolo, & contum. de citato ad comparandum certo die Romæ, qui si non potest comparere illo die, tenetur comparere quanto citius post illum poterit. Cuiusmodi leg. Celsus. ff. de recep. arbit. cum citatis uerbis. Tum quia licet quando tempus ad finiendam obligationem præfinitur, eo lapsa, ea finiatur, capitulo sicut. de sponsal. quando tamen præfinitur ad dilandam solutionem, non finitur per lapsum ipsius, immo uegetior effectus per dictum capitulum cum dilecti. ubi hoc adnotat Panor. numero 12. communiter receptas, ut terminus Pasche in prædicto capitulo præfinitus, non præfinitur ad finiendam obligationem, sed ad dilandam debiti solutionem, & declarandum eam fieri posse intra annum circa culpam, & penam. Tum quia non obstat eorum fundamentum, quod præceptum de ieiunando illo, uel illo die, & de singulis quod die recitandis horis canonicis, elapso die, non obligat ad ieiunandum, aut recitandum alio die, quia ut singulariter melius, quam alij dixit Petrus de Anchar. in capitulo primo de celebrat. Missæ.

numero 29. relatus per nos in Enchirid. de Orat. & hor. canonic. capitulo 10. nu. 53. illa ieiunia, & illas horas præcipit ecclesia tanquam onus illis diebus annexum, quod in istis duobus præceptis Confessio nis, & Communionis non facit, quibus determinat tempus confitendi, & communicandi, a iure diuino indeterminatum, intra quod ei satisfaciamus. Et sic quamuis obligatio illo die communicandi, eodem elapso, cesset, obligatio tamen communicandi intra annum non cessat, quin manet, ut quantocius potuerit, satisfiat, cum annus tacite præfixus fuerit pro dilatione pura satisfactionis, & communicando in die Pasche pro onere illius diei.

Secundo, peccat mortaliter qui communicat credens, aut credere debens, se mortalis culpæ reus. 1. ad Cor. 11. Idem de eo qui communicat cum proposito non seruandi legem aliquam ad mortale obligantem, aut redeundi ad concubinam relictam, aut ad aliud quodpiam mortale in confessionem, post Pascha, aut non restituendi alienum, aut non deponendi odium, vel rancorem mortiferum, &c. Item de illo, qui de peccato præterito mortali obvilicari inde acceptam delectatur, quamuis ad illud redire amplius nolit, qualis est, qui delectatur usura, mendacio, fraude, vel furto, eo quod per ea, bona sibi quaesuit, aut fornicatione, aut adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos impensè amat. Quia quoties hoc animo deliberato facit, mortaliter peccat, quævis proponat nunquam ad ea redire, licet sine peccato posset gaudere de iis, & alijs per quodcumque peccat quævis restitutioni non subiectis, modo cum poeniteat peccatorum, aut saltem non placeant illa sibi, neque quod per ea quaesita, sic quaesita fuerint, ut in d. capitulo inter uerba. 11. quæst. 3. concl. 4. & in addit. capitulo quando. diximus, citando alios, quod elare soluit Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 17. quæstio. 2. artic. 1. Licet enim cuius delectari de quibusque bonis effectis materialium causarum, modo eis qua parte male sunt non delectetur. Ille etiam credit, aut credere debet, se mortalis culpæ reus qui ex ignorantia affectata, siue procurata id ignorat, quia delectatur se nescire illa esse peccata, vel ea non meminisse, ne

ad confitendum illa teneatur. Immo & qui id facit ex ignorantia crassa, qua laborat qui ad id sciendum, an sit peccatum, uel recordandum an fuerit, non uicetur diligentia, qua communiter suæ conditionis homines utuntur, iuxta Scotum, & communem in 4. libr. sentent. dist. 9. & in capitulo quotidie de consecr. dist. 2. Ille tamen non credit, nec credere tenetur, se esse mortalis culpæ reum, ad communicandum absque nouo peccato, qui debet diligentia in recordando, & consulendo doctos adhibita, nullius mortalis culpæ conscius est, siue quia talem non meminit, siue quia ignorat esse mortalem, aut se non satis contritum esse. Is enim deuote ac reuerenter communicans non peccat noue, etiam si uere sit culpæ mortalis reus, quin interdum uirtute tantis sacramenti ueniam consequitur, dum eius calore sit de attrito contritus, secundum S. Thomam communiter receptum 3. par. quæstion. 79. artic. 3. Non enim est necesse ad recte communicandum scire, se in gratia Dei esse. Tum quia hoc nisi reuelatione speciali diuina sciri potest, capitulum final. de purg. can. Tum quia sufficit probabiliter credere se in illa esse, quod facere potest, qui se contritum esse probabiliter credit, & ille se contritum esse probabiliter credere potest, qui uere Deus dicere potest tria, quæ ponit Ioan. Gers. in suo opere tripartito. Quorum primum est. Domine omnium peccatorum meorum, saltem mortalium, ex animo me poenitet, & propono ad ea nunquam amplius redire, & ab alijs in posterum cauere. Secundum: Propono ea omnia, domine, tempore congruo confiteri. Tertium. Hæc principaliter facio, & faciam tui amore, & quia tuam immensam maiestatem, & bonitatem offendi, debens eam honorare super omnia, & amare.

Tertio peccat mortaliter, qui communicat contra prohibitionem ecclesie, eo quod est excommunicatus, interdictus, aut suspensus a communione, per proxime dicta, nisi quando huiusmodi censura in se nullo essent, per ea, quæ diximus in rep. capitulo cum contingat. de rescrip. in 2. remedio contra executores Apostolicum, numero 4. aut iniuste coram Deo, & secreto

communicaret, aut in terris ubi id ignoratur, iuxta ea, quæ in capit. pen. de sent. excom. post Feli. & alios in cap. fin. de testib. eogen. scripsimus.

49. Quartò peccat, qui habet copiam confitendi communicat ante confessionem actualem omnium peccatorum mortalium, nunquam antea legitime confessorum; & ante eorum absolutionem: quâvis veram de eis contritionem habeat, iuxta sanctam Tho. 3. par. quest. 80. art. 4. & in 4. dist. 17. quest. 3. ar. 1. questio. 4. Scot. & alios in 4. dist. 9. & gloss. singul. ab omnibus nostris receptam in cap. de homine, de celebr. miss. quamvis Caiet. in Summa verb. communio, & 1. ad Corint. 11. & in 4. art. 4. quem sequitur Armilla. oppositum teneat. Cuius opinionem & fundamenta euidenter refutauimus in gl. Summa de pen. dist. 5. nu. 3. 1. & seq. quâque Trid. Concil. reiecit in sess. 13. ca. 7. & can. 11. Dixi. Habens copiam, quia secus, si eam non haberet, ut illa glo. sing. dixit, quam non habet; quia sine scandalo confiteri nequit, ut qui in altari inchoata iam missa, alicuius peccati non confessi recordatur cui sufficit contritio de illo est proposito confitendi ad missam proseguendam. Idem de illo, qui iam uenit cum alijs ad communionem suscipiendam, & peccati alicuius non confessi recordatur, & non potest illud decenter ante illam confiteri, nec à communicando absque sui nota abstinere, potest enim communicare cum proposito illud confitendi, secundum Sco. in 4. distinct. 9. & Syluest. verb. Eucharistia. 2. q. 7.

50. Quintò peccat, qui omittit communionem, ad quâ tenetur, propter odium, uel voluntatem non parcendi, aut non restituendi, aut non faciendi aliud, ad quod sub mortali reatu tenetur: is enim nouè peccat; quia nemini malitia sua debet prodesse, c. 1. uer. nos igitur. de postu. prelat. & litæque fullo. ff. de furt.

51. Sextò peccat, qui intra unum diem naturalem post habitam copulam carnalem, aut pollutionem illicitam, etiam contritus & confessus communicat, quod in ca. 1. de penit. dist. 6. late olim suauimus, protellati nulli esse textum, vel ratione necessarii id probantem, & multis prudentibus confessarijs visum fuit durū. Quare præ-

termisus quibusdam, quæ hic super hoc addidimus, affirmamus idem, quod in postrema editione affirmauimus, nempe hoc de rigore iuris non procedere, quamuis multa pro eo faciant, immo quod vera contritione, puraq; confessione præcedente, & nullo contemptu, nec districtione notabili, nec alio quod obstat interueniente, potest celebrare & communicare humiliter, secundum Pal. in 4. dist. 9. Syl. verb. Eucharistia 3. questio. 10. Minus autem procedere in eo, qui pollutionem inter dormiendum absque peccato mortali habitam (quamvis ex causa mortali contingeret) communicaret aut celebraret, confessus illam causam, iuxta ea, quæ ibi post alios multos diximus. Et minus in eo, qui ex necessitate, aut ex officio proprio, aut alterius, necessariò ab ipso præstando celebrat, aut ducitur magnâ deuotione, iuxta sanctum Thom. & communem in 4. lib. sent. dist. 9. & in 3. par. q. 80. art. 7. & nos diximus in dicto. capit. 1. Et licet coniugati intra diem, quo debito coniugali satisfecerint, communicare de honestate non deberent, non tamen peccant plus quam uenialiter, communicando, iuxta communem, quam tenet Caiet. in Summa, verb. Communio sacramentalis. Nec etiam si intra diem, quo communicauerunt, debitum coniugale reddunt, secundum Alber. Mag. arg. cap. uir cum propria. 33. q. 4.

52. Septimo peccat, qui hanc sanctam communionem percipit ab eo, qui non erat proprius parochus, nec superior absque eiusdem licentia expressa, vel tacita, aut privilegio, etiam extra Quadragesimam, aut Pascha, et in articulo mortis, iuxta Car. in clemen. 1. de privileg. q. 11. etiam si sit religiosus, per dictum Syl. verb. excommunicatio 6. excom. 15. q. 3. contra alios, nisi ignorantia excusetur. & qui absque tali licentia ministrat, si est religiosus excommunicatus est, clem. 1. de priuilegiis qua infra. capit. 27. num. 201. Verumtamen Leo Decimus concessit cuilibet sacerdoti Ordinis Minorum, ut quouis anni die sanctissimum Domini corpus secularibus ministrare possit, excepto solo die Paschatis, ut habetur in Supple. privileg. Apost. concess. 100. & consequenter Dominicis, & reliquis omnibus qui

eius privilegij utuntur. Quod etiam sci mus, concessum esse particulariter & merito Patribus Illustriss. Societatis Iesu, in audiendis confessionibus, & communicandis confessis exercitissimis. Et quamuis ob aliqua quibusdam uideri possit, hanc exceptionem diei Paschatis Resurrectionis, intelligendam esse de omni communione, quia huic præcepto satisficit, nobis tamen intelligenda uidetur de sola communionem diei Pasche, siue fiat ad satisfaciendum præcepto, siue non, quia prædictus Leo Papa satis id declarat in prædicta confessione, attentis uerbis, quæ addit simili Nicolai V. concessioni 149. in monumentis Ordin. Minorum secundo impressis. Nec condemnaremus eum, qui acciperet, aut qui sanctissimum sacramentum ministraret, quando eiusmodi essent personæ, tempus, & causa, ut iudicio boni uiri credi possit parochum eo contentum fore, si intelligeret, propter tacitam quandam facultatem, quæ exoriri uidetur, per ea, quæ in simili casu dicta sunt in cap. 9. nu. 5.

53. Octauo peccat, qui communicat, aut celebrat post cibi, aut potus ex proposito sumptionem eodem die, elapsa iam media nocte, cum ualeat, aut ita xgrotat, ut commode possit differre in sequentem diem, quamuis per modum medicinæ, aut ipsam medicinam sumeret, cap. liquido, & cap. sacramenta. cum eis adnotat, de consec. dist. 2. Dixi, Ex proposito, quia deglutire reliquias cibi diei præcedentis dentibus insertas, aut aliquam aquam guttam, aut partem alterius rei, lauando os, aut gustando ius, uinum, aut aliud simile, absque proposito edendi, tanquam saluam, non impedit communionem, nec celebrationem, quia non est proprie sumere cibum, vel potum. Dixi etiam: Eodem die elapsa media nocte, quia prius sumptum non impedit, quamuis prope mediam noctem cænet, & postea non dormiat, nec digerat, iuxta communem, quâ in d. capitulo liquido, confirmauimus, licet aliqui contradicant, per cap. si consisterit. de accusat. quod tamen non probat, ut ibi alias diximus. Licet qui ex cæna noctis præcedentis mentem conturbatam sentiat, communicare ex consilio non debeat, iuxta S. Thomam 3. par. q. 8. artic. 6.

ad 5. quamuis communicando non peccet mortaliter. Dixi, Cum ualeat, quia infirmus, sequentem diem expectare commode non ualeat, communicare potest, sed non celebrare, etiam ad ministrandum infirmo, nec ad uitandum scandalum, etiam iussu prælati inferioris Papa, iuxta communem.

54. Nonò peccat, qui pluries eodem die communicat, uel celebrat, cap. sufficit. de consec. dist. 1. cap. consulisti. de celebr. miss. nisi in certis casibus. Non peccat tamen sacerdos, qui ob infirmitatem, uel alias non celebrando communicat sine Rola & superpellicio, quamuis cap. ecclesia. 23. d. hoc significet, secundum Ang. uer. sacerdos. §. 4. Vere enim id non intendit, ut recte inquit Syluest. uer. sacerdos. q. 4. quia solum loquitur de sacerdote communicante celebrando, loquitur enim de sumente corpus, & sanguinem, & qui non celebrando communicant, non percipiunt sanguinem sub specie uini, ut sentit gloss. recepta in capitulo comperimus. de consec. dist. 2. & definit Concil. Trid. sess. 21. capit. 2.

55. Decimo peccat parochus, qui communionem subdito, siue secreto, siue publice petenti, tempore, quo iure communicare tenetur, denegat propter peccatum mortale occultum, quod in confessione audit, a quo illum non absoluit, eo quod non satis eius peniteret. Tunc, quia id est detractio, & detectio peccati occulti. Tunc quia est reuelatio peccati sibi confessi, ut in c. sacerdos. de penit. dist. 6. num. 84. & supra c. 8. diximus. Dixi, Occultum, quia ob publicum & notorium potest, & debet negare. Nam meretricibus, & usurarijs, & quibuslibet alijs peccatoribus notorijs quantumlibet suorum peccatorum eos peniteat, & sanctissime consecrantur, non est publice communicatio ministranda, (quâuis sic in secreto) donec publice penitentiam agant, aut parochus ab ipsis facta sibi facultate publice denunciaret iam eos penitere, & confessos esse, aut ex ipsorum bona conuersatione, aut alio legitimo modo de uitæ emendatione constet, ut qui ipsorum prauis exemplis offensi fuere, eorundem emendatione adhibentur, iuxta sanctum Bonaventuram, & Palud. in 4. dist. 9. quaest. 4. col. 3. & 4. &

Secunda pars Decret.

hos in cap. 1. in princ. nu. 2. & seqq. & in c. sacerdos. num. 3. & 10. de pen. distin. 6. Notorium appellamus, quod est manifestum per sententiam, uel per confessionem in iure, uel euidentiam rei, quæ nulla tergiversatione celari potest. capit. si de coh. cler. & mul. ca. si iuncta gloss. de temp. ord. & non aliud, licet duobus, tribus, aut pluribus testibus probari possit, ut in capit. nostra, de coh. cler. late trad. Anto. recept. a Panor. & alijs. Dixi.

56 Quod in confessione audiuit, quia si alio modo extra eam intellexit, licet denegare publice non possit illa tali tempore petenti, potest tamen eam secretè denegare secretè petenti, quamvis debito tempore petat, quia nec detrahit, nec detegit peccatum occultum, nec reuelat confessionem sibi factam. Dixi tempore quo iure, & quia in alio non solum non potest denegare, sed etiam debet, cum nec ipse ad præbendum, nec ille ad petendum tenetur, iuxta sententiam prædictorum ubi supra, quæ supra diximus.

57 Undecimò peccat, qui pater, tutor, curator, aut herus, negligit notabiliter procurare, ut sui, pupilli, minores, aut famuli domi sue uiuentes, & ad communionem obligari communiter tempore debito, maxime si sciat, aut scire debeat illos non communicaturos, nisi a se moneantur, argum. e. duo. 23. q. 4. Diximus. Ad id obligati, qui secus est de alijs, quales sunt pueri, qui secundum honestam consuetudinem aliquanto tardius communicant, quam confiteantur, ob reuerentiam tanti sacramenti, illa enim consuetudo præceptum prædicti c. omnis. de peniten. & remiss. quo ad hoc limitat, aut certe declarat. Quin dici etiam potest eandem etiam declarasse præceptum diuinum, de communicando, iuxta illud Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis uitam in uobis, &c. ut nec in articulo mortis teneatur communicare usque ad ætatem, in qua sani tenerentur, quamquam meo consilio tunc communicaret, nisi ualde puerili iudicio essent. Quin etiam cum prædicto Card. addimus prædictos, qui aliena cura gubernantur, & eorum monitionem expectant, non peccare, donec moneantur, quamvis eorum curam gerentes tardius æquo monendo

peccent, qui si dubitauerint, consulere debent eorum confessorios, & eorum consilium sequi.

58 Duodecimo peccat, qui laicus, uel clericus non celebrando, communicat sub utraque specie, ut sentit glo. 2. c. compertimus. de consec. distin. 2. & melius Concil. Trid. sess. 21. quod in c. 1. & in can. 1. damnat eum, qui dixerit Christi fideles præcepto diuino teneri ad sanctissimum Eucharistia sacramentum sub utraque specie panis, & uini sumendum. Et cap. 2. & cap. 1. hæreticum esse, qui dixerit, ecclesiam errasse statuendo, ut laici, nec clerici non conficientes sacramentum sub specie tantum panis communicent. Et in ca. 3. & cano. 3. definit, hæreticum esse, qui dixerit totum & integrum Christum sub una tantum specie non sumi. Et in ca. 4. & cano. 4. damnat eos, qui asserunt paruulos usu rationis carentes ad hanc sanctam communionem obligari.

59 Decimo tertio peccat monachus sancti Benedicti, qui non communicat semel in mense, e. de. ne in agro. §. sane. de stat. monach. & monialis cuiusvis ordinis, quæ idem non fecerit. Concil. Trid. sess. 25. c. 10. de reg. Quotidie autem communicare, uel celebrare proculdubio de se licitum est, & melius est quam contrarium, quamuis aliqua circumstantia fieri possit, ut hoc sit melius illa per accidens, iuxta mentem S. Aug. in c. quotidie. de consec. distin. 2. & affirmat S. Thom. in 3. par. q. 85. art. 10. & in 4. distin. 12. Quare, qui expetit per quotidianam celebrationem, aut communionem, deuotionis seruiorem in se erga Deum augeri, & reuerentiā erga sanctum Sacramentum non minui, faciat hoc quotidie, si minus, abstinere aliquo, quo deuotius, atque religiosius id faciat, iuxta eundem S. Thom. in 4. lib. sent. distin. 1. Adde, quod olim oēs, qui intererant missæ, communicabant, e. peracta. de consec. d. 5. & postea etiam laici saltem ter, scilicet in Pascha, Pêtecolste, Natalique domini, & si non frequenter, e. d. distin. 1. Et diuus Aug. oēs ad communicandum saltem singulis dominicis cohortatur, in d. c. Et certe honorabiliore uiri, & femina, saltem quater, tribus prædictis diebus, & in festo oim Satorū, id facere de honestate deberent, & horū religiosiores singulis mensibus

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 189

bus instar monachorum, & monialium prædictatum, quamquam ad satisfaciendum huic præcepto, sufficit regulariter semel in tempore Paschali communicare, per dictum cap. omnis. An autem sacramentum Eucharistia sit dandum damno nato ad mortem? dicitur infra capit. 23. numero 23.

De septem Sacramentis Ecclesie in genere. Cap. XXII.

SUMMARIUM.

- 1 Sacramentum quid, & ut gratiam ex opere operato conferat.
- 2 Sacramenta septem, tria non iterabilia, quatuor autem sic.
- 3 Sacramenta circa septem undecim errores Tridenti damnati.
- 4 Sacramentis alia sunt de essentia eorum, alia de præcepto.
- 5 Sacramenta non exedenti, ut debet, ea dant, aut sumunt in mortali peccato.
- 6 Sacramenta sumunt ab excommunicato, &c. & dant, uel sumunt in mortali, & mutant malum ad dandum, & inuenerunt ea uerbo, aut facto, ut peccat.

Dicturus de sacramentis sola confessarijs, & penitentibus necessaria, præmitto primo, quod uerbum, Sacramentum, primo significat secretum iuxta illud Thob. 14. Sacramentum regis abscondere bonum est. Secundo, iuramentum, aut then. sacramenta pueri. C. si aduer. vendit. Tercio, signum rei sacre, ut accipitur in hac materia. Sed quia duplex est signum. Unum quod tantum significat cap. signum. de consecrat. distin. 2. Alterum uero, quod significat, & facit rem significatam. quo modo acceptum, uarie definitur a Magist. & alijs in 4. lib. senten. distin. prima. & a Ioan. Andr. & alijs in rubr. de sacramen. non iteran. Breuissime uero definitur potest ex mente August. in capitulo in sacrificium. de consecratio. distin. 10. secunda. ut ibi diximus. quod est signum sacre rei. Dixi, Signum pro genere, quia omne sacramentum est signum, non contra omne signum sacramentum. Dixi iterum, Signum, intelligendo de sensibili, quia

quodlibet uerum sacramentum est aliquo quinque sensuum sensibile ex mente August. in cap. detrahe. 1. quæst. 1. & melius in dicto cap. sacrificium. ibi: Visibilis forma, intelligendo item de signo efficaci, seu effectiuo, quia quodlibet illorum efficit, saltem instrumentaliter, gratiam, quam significat secundum Sanctum Thom. 3. par. quæstio. 62. artic. 1. licet Scotus, & alij sequaces aliter dicant, pro Sancto Thom. tamen uiget Concil. Trident. cano. 8. sessio. 7. Dixi, Rei sacre, ad differentiam aliorum signorum alia significantium, & operantium, qualia sunt signa Zodiaci. Intelligendo item, per rem sacram, gratiam Dei sacram & sanctificantem, quam quodlibet sacramentum significat, & producit. Cui definitioni consonat illa Augustini. Inuisibilis gratia uisibilis forma, relata in dicto cap. sacrificium, cum illa additione Magist. in 4. lib. senten. distin. 10. prima. Cuius similitudinem gerit, & causa existit, quia perinde est, ac si dixisset. Signum inuisibile, siue sensibile effectuum rei sacre quæ est gratia inuisibilis. Nam dicere, quod sacramentum est inuisibilis forma, est dicere, quod est signum inuisibile, seu sensibile, & dicere, quod gerit similitudinem gratiæ, est dicere, quod per quandam similitudinem significat illam, & dicere cuius causa existit, est dicere, quod efficit eam. Itaque interrogatus, quid est Sacram? breuiter, & secure respondere, potest, quod est rei sacre signum, intelligendo per rem sacram gratiam, & per signum, signum sensibile aliquo quinque sensuum, efficiens instrumentaliter gratiam, quæ significat. Dixi, Instrumentaliter, quia solus Deus potest creare principaliter gratiam, iuxta Sanctum Thom. per omnes receptum. 2. 2. quæstio. 1. artic. octauo, & ideo ipse solus potest instituere sacramentum, ut definit Concil. Triden. mox referendum. Itaque sacramenta ab alijs operibus differunt in eo, quod ipsa conferunt gratiam ex opere operato, ut habet prædictum Concil. can. 8. alia uero tantum ex opere operantis, hoc est, unumquodque sacramentum per uirtutem, & institutionem diuinam, aliquam determinatam a Deo gratiam in anima suscipientis, etiam indicij expertis, & nec mereri, nec peccare ualentis instrumentaliter producit, modo

Secunda pars Decret.

do mortalis peccati obicem non ponat. & ita omnibus parē gratiam sacramentalem conferunt, quamvis præter illam Deus illud suscipienti aliam maiorem, vel minorem gratiam pro maiori, vel minori merito, & affectu, suscipientis conferat.

2. Secundo præsupponimus, quod septē sunt sacramenta nouæ legis, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, extrema Unctio, Matrimonium, & Ordo iuxta glo. singul. cap. veniens. de transact. & doctrinam communem in 4. distinctio. 1. & in d. rub. de sacrament. non iterum. probatam pridem per Concil. Flor. & nuper per Trid. sess. 7. cano. 1. Quorum tria iterari nequeunt, id est, nec dari, neque prodesse possunt, nisi semel, scilicet, Baptismus, Confirmatio, Ordo, alia vero quattuor sic.

Tertio præsupponimus, quod Concil. Trid. sess. 7. cano. 1. declarauit hæreticum dicere esse plura aut pauciora, quam septem nouæ legis Sacramenta, aut aliquod eorum non esse proprie Sacramentum, ibidem. Aut a sacramentis antiquæ legis non nisi cœremoniis differre, cano. 2. Aut nullum eorum aliqua ratione esse alio dignius, canon. 3. Aut non esse omnia necessaria, sed aliquod eorum superfluum, quamuis omnia singulis necessaria non sint, canon. 4. Aut solum significare, & non continere gratiam, aut eam rite accipientibus non semper ab opere operato conferre, canon. 5. 6. 7. 8. Aut quod horum tria, scilicet, Baptismus, Confirmatio, & Ordo non imprimant characterem in anima, & signum quoddam indelebile propter quod ea iterari non possunt, canon. 6. Aut ab omnibus christianis administrari omnibus posse, canon. 10. Aut non requiri in conficiendis sacramentis intentionem, saltem faciendi, quod facit ecclesia, cano. 11. Aut quod peccato mortali ministri Sacramenti confectio, aut collatio fiat nulla, canon. 12. Aut ritus Ecclesiæ omitti, aut mutari per quemlibet prælatum posse, can. 13.

Quarto præsupponimus, quod quodlibet sacramentum constet duobus. Quorum alterum est velut materia substantialis. Alterum vero velut forma substantialis, quæ sunt de essentia, & necessitate sa-

crati, sine quibus omnino est nullum. Requirit etiam alia, quæ sunt de necessitate præcepti, non autem de necessitate sacramenti, id est, quod peccatur conficiendo sine illis, sed sacramentum est validum, ut in Baptismo: aqua est materia substantialis, & inuocatio Trinitatis forma substantialis, sine quibus nil valet, verba vero illa Ego. & Amen in forma posita, sunt tantum de necessitate præcepti, id est, peccatur baptizando sine illis, sed baptismus valet, capitulo primo, cum ei adnotat. de baptism.

3. Circa vero præfata sacramenta in genere peccat mortaliter primo, qui credit aliquid ex damnatis per prædictum Concil. Triden. sciens, vel debens scire id esse damnatum, & est hæreticus per c. ad abolendam. de hæret. & per prædictos 13. canones, & excommunicatus, si verbo, vel scripto id expressit, per bullam cœnæ domini, de qua infra cap. 27.

Secundo peccat, qui credens, vel credere debens se reum mortalis culpæ ministrat, saltem solemniter, aliquod sacramentum, vel suscipit, nisi ita se credat attritum, quod adiuncto calore sacramenti, fiat contritus, ut diximus latius in glo. Summæ de pœnit. dist. 5. nu. 33. per cap. illud. 65. distinctio. cap. per Esaiam. 1. q. 1. ibi, Tale, & ibi, Omnia sacramenta. quamuis Baptismus minorem attritionem, quam alia requirat, per dicta supra cap. 1. num. 36. Nec excusatur, ut quidam putant, subita ministrandi aut accipiendi sacramenti necessitate, veluti si mortifero vulnere ictus baptismum a sacerdote imparato deposcit. Quia, quamuis hoc aliquem prætextum habere possit iuxta opinionem eorum, qui dicunt cuique peccato mortali proprium dolorem esse adhibendum, quod vno momento fieri non potest, nullo tamen prætextu nititur, veram sequendo opinionem, quam tenuimus supra cap. primo, num. 24. scilicet, sufficere generalem quandam, qui omnia comprehendat, quod puncto temporis præstari potest. Quare sacerdos ministraturus sacramentum aliquod, quantumlibet imparatus inueniatur, debitam de omnibus suis peccatis mortalibus contritionem habere potest vel attritionem, qua se probabiliter, contritum esse credat. Et, quam-

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 190

nis ad alia sacramenta hoc satis sit, ad celebrationem tamen, aut communionem præter contritionem confessio actualis peccati requiritur, ut supra dictum est, cap. 21. num. 49.

4. Tertio peccat, qui suscipit aliquod sacramentum a sacerdote excommunicato interdicto, aut ab eius administratione suspensio, & denunciato pro tali, uel a notorio concubinario, excepto baptismo & communionem tempore necessitatis. Quis autem sit cœnabinarius notorius dictum est supra cap. 21. nu. 55.

Quarto peccat, qui citra necessitatem inuitat ad sacrificandum, aut ad dandum alteri sacramentum, quem probabiliter credit existere in peccato mortali occulto, aut publico, & sine debita de eo poenitentia illud facturum, ita, ut sit causa, cur id faciat, alias non facturum, ut supra dictum est, cap. 11. nu. 12.

Quinto, qui uerbo, aut facto notabilem irreuerentiam alicui sacramento facit, secundum Sanctum Thomam, 2. 2. q. 99. artic. 3.

De Sacramento Baptismi.

S V M M A R I V M.

1. Baptismus quid, quoniam, & quæ illi substantialia.
2. Baptismi errores Tridenti damnati.
3. Baptismus ministrans, vel suscipiens in mortali peccato.
4. Oblitus ignorans formam baptizandi peccat.
5. Baptismus à quocunque collatus ualet.
6. Baptismus sine concursu materia, forma, & intentionis non ualet.
7. Baptizans chrismate ueteri, uel non subditum, ut peccat.

1. Sacramentum Baptismi est sacramentum aquæ naturalis, quæ unus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti cum debita intentione abluatur. Dixi. Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. & Aquæ naturalis, ad significandum, quod hæc est eius essentialis materia, nec sufficit alia aqua artificialis, ut rosacea, secundum omnes in 4. lib. sent.

distinctio. 3. quod definiuit Concil. Trident. sess. 7. canon. 2. Dixi. Quæ unus ab alio abluatur, quia nemo a seipso baptizari potest, cap. de debito. de baptism. Dixi. In nomine Patris, &c. quia inuocatio expressa totius Trinitatis est de necessitate huius sacramenti cap. multi. de consecr. distinctio. 4. Vnde forma baptismi in ecclesia Romana est hæc. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. cap. 1. de baptism. quamquam illa uerba, Ego, & Amen, non sunt de essentia sacramenti, sed de necessitate præcepti, ut declaratur supra, nu. 2. An autem contraueniat substantiæ, uel tantum præcepto, qui baptizat solum dicens in nomine Trinitatis, aut Christi, tangit glo. in dicto cap. multi, & late tractamus in repet. c. 3. quodam, ead. distinctio. Quo fit, ut solus baptismus aquæ, sit proprie baptismus, sanguinis autem, qui sit, per martyrium, & flammis, qui per poenitentiam sine copia baptizandi solum metaphoricis iuxta cap. baptismi. de consecr. distinctio. 4. & cap. de debito. de baptis. & Sanctum Th. 3. par. q. 66. art. 11.

6. Porro Concil. Trid. in dicta sess. 7. per 14. can. super baptismum confectos damnauit eum, qui dixerit, baptismum Ioannis fuisse tantæ uirtutis, quantæ Christi, canon. primo. Aut aquam naturalem non esse necessariam, canon. 2. Aut quod ecclesia Romana non doceat veram Baptismi doctrinam, canon. tertio. Aut non ualere qui ministratur per infidelem, etiam cum intentione faciendi, quod præterit ecclesia, canon. 4. Aut non esse ad salutem necessarium, canon. 5. Aut non posse baptizatum amittere gratiam, si uult credere, canon. 6. Aut non obligari ad ullam aliam legem, quam credendi, canon. 7. & 8. Aut quod per eum tollantur nota post ipsum emissam, canon. 9. Aut per memoriam eius cōdonari, uel uenialia fieri peccata post eū admittam, canon. 10. Aut esse rebaptizandum apostatam ad fidē reuersum, canon. 11. Aut neminem baptizandum ante ætatem, quæ Christus fuit baptizatus. Aut paruulos non esse baptizandos, uel, postquam, adoleuerint, esse rebaptizandos, ca. 13. & 14.

Interrogatus autem Romæ de ultimis finibus Hispaniæ, An infans, qui baptizatus sine solemnitate moritur antequam, illa

Secunda pars Decret.

Ita suppleatur, possit in loco sacro sepeliri? Respondi, non solum posse, sed debere. Tum quia Ostien. in summa de consecr. ecclesi. §. & an sit, asseruit puerum extractum de ventre matris sepeliendum esse in loco sacro. Tum quia standum est regula, nisi probetur exceptio. l. i. ff. de reg. iur. & gloss. in l. omnis definitio. eod. titul. & in rubr. eodem tit. lib. 6. & regula est, quod omnis Christianus debet in loco sacro sepeliri, & constat huiusmodi puerum esse Christianum caractere Christianismi insignitum, per cap. quemadmodum. 23. questio. 7. & nullo iure speciali prohibetur.

Ad aliam item questionem, An debeat sepeliri cum solemnitate crucis, & luminarium instar aliorum infantum baptizatorum solemniter? Respondeo affirmative ea ratione insolubili, quod is tam Christianus est, quam illi, & tantum gratia sacramentalis habet ac illi, per dicta sup. eo. nu. 2. quia exorcismus & alia, quae sunt in baptismo solemniter, non sunt de necessitate sacramenti, sed solum praecepti secundum omnes.

Circa baptismi peccat mortaliter primo, qui credit aliquid de praedictis 14. di. natis per praedictum Conc. Trid. credere, vel credere debere, ea esse damnata, & est haereticus, immo & excommunicatus, si verbo, vel scripto id expressit per praedictam bullam coram Domini.

Secundo, qui baptizat, aut permittit se baptizari bis, & est irregularis, capitulo qui bis, & capitulo eos, de consecratione distinctio. 4. de quo latius infra capitulo 37.

Tertio, qui est in causa, aut in notabili culpa, ut aliquis sine baptismo moriatur, aut renuit dare baptismum petenti in articulo mortis, cum nullus eo aptior ipsum baptizare velit, dicto capitulo qui eumque, & argument. capitulo pasce. 86. distinctione.

Quarto, qui baptizat in peccato mortali, aut baptizatur impenitens, per dicta supra eod. cap. nu. 2.

Quinto, quae obstericis officio fungens debitam baptizandi formam ignorat. Palud. in 4. lib. sent. dist. 5. q. 2. & Anton. 3. par. tit. 14. cap. 13.

7 Sexto peccat, qui, cum non sit presbyter

baptizat absque necessitate, dicto c. constat. immo & presbyter, qui baptizat absque necessitate, dicto cap. constat, immo & presbyter, qui baptizat, circa necessitatem sine exorcismo, & alijs solemnitatibus debitis, vel cum illis extra ecclesiam, praeterquam principum filios, clem. 1. de baptis. Et clericus, qui coram presbytero baptizat solenniter, est irregularis, cap. 1. de cleric. non ord. minist. Non est autem iusta necessitas recens in sacris paritibus, ut nonnulli male putant, qui infantes recens natos sine solemnitate baptizari faciunt graviter peccantes. Vel est tamen, quod baptismus collatus a quo etiamque, sine mare, sine femina, sine fidelis, siue infidelis cum intentione faciendi, quod facit ecclesia, valet, cap. quicumque. cap. a quodam. cap. constat. cap. mulier. de consecrat. distinctio. 4. etiam si baptizans eum pro ludicio habeat, iuxta Innoc. in dicto c. debitum. Peccat autem laicus, qui (etiam in necessitate) baptizat, praesente clerico, & clericus minor, praesente presbytero, & mulier praesente viro, & infidelis praesente fideli, nisi aptior excommunicatus, aut alio modo impeditus, iuxta communem in dictis capis.

Septimo peccat, qui baptizat sine forma, & materia essentiali baptismi suppositis, aut sine intentione actuali, aut virtuali faciendi, quod ecclesia praecedit, nec quidquam talis baptismus valet, & iterandus est, iuxta notat. per Innoc. & omnes. in dicto cap. primo. de baptis. Et idem de eo, qui durante prolatione verborum substantialium baptismi, non tingit aqua, sed solum ante, vel post illam, cap. de trah. 1. q. 1. ubi hoc sentiat Card. S. Xist. & S. Thom. 3. par. quest. 60. artic. 1. & q. 66. artic. 8. ubi id satis exprimit Caietan. & magis Ioann. Maior in 4. distin. secunda, quest. 2. argum. 4. quin & gl. dicto c. de trah. dixit, oportere ablationem concurrere cum verbis, aut ultimo instanti prolationis eorum, quod tamen non est verum, per rationes Caiet. Tomo 1. Opusculorum Trac. 18. quest. de collatione ordinum.

Octavo peccat, qui ungit baptizatum chrismate praecedentis anni circa casum necessitatis, cap. si quis de oleo. de consecrat. distinctio. cap. quoniam. de sentent. excom-

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII.

191

excom. lib. 6. Idem de eo qui baptizat alterius parochianum, sine facultate sui parochi, vel Episcopi, aut eius Vicarij. cap. interdicimus. 16. questio. prima. Non tamen ipso facto est excommunicatus, quamvis sit religiosus, sicut foret ob administrationem aliquorum aliorum sacramentorum, Clement. 1. de priuil. de quo infra cap. 27. nume. 10. 1. & sequen. Adde quod ad hoc, ut aliquis sit vere baptizatus, sufficit, quod quantulumcumque pars eius tangatur aqua quamlibet modica, argum. cap. ne quemquam. de consecrat. distinctio. 4. cuius ratio palestre redditur a Sancto Thoma 3. par. q. 66. artic. 7. & 68. artic. 1. distinctio. 6. artic. 1. quest. 1. Et diximus nos in cap. vulgaris. nume. 3. de penit. distin. 1. Quo fit, ut recte faciant illi, qui, cum difficile mulier parit infantem, & timetur de eius morte, antequam totus exeat, procurant baptizare illum fundendo aquam in partem, quam iam peperit, & apparet foris.

De Sacramento Confirmationis.

S Y M M A R I U M.

- 1 Confirmatio quid, & quod est verum, & proprie sacramentum.
- 2 Confirmationis minister ordinarius Episcopus, & quando presbyter.
- 3 Confirmatio sic, vel sic, peccat Episcopus.
- 4 Confirmans existens in mortali peccato, vel omittens ob contemptum, ut peccat.
- 5 Confirmatio Patrum requirit, & ordinem praecedit.

Confirmatio, alias vocatur manus impositio. cap. 1. §. per se totis. de sacrament. Vñtio. & ex mente Magistrj, & omnium in 4. libr. sentent. distinctio. 7. & vtriusque Thom. 3. par. questio. 72. & notandum in rub. de sacram. non iterum de finiri potest, esse sacramentum Vñtionis chrismatis consecrati, quo Episcopus si otem baptizati inungit, sub certa verborum forma.

Dixi, Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. Dixi, Chrismatis, ad designandum materiam eius, quae est chrism.

ma, quod conficitur ex oleo & balsamo, dicto cap. 1. de sacrament. Vñtio. Balsamum autem non est de necessitate sacramenti, quod efficaciter probat Caietan. super Sanctum Thom. in dicta questio. 72. per cap. primum. de sacra. non iterum. est tamen de necessitate praecepti. cap. 1. de sacrament. Vñtio. Dixi, Consecrati, quia licet benedictio, vel consecratio aquae non sit de necessitate sacramenti baptismi, consecratio tamen chrismatis, vel olei est de necessitate sacramenti confirmationis, per rationem Sancti Thom. recepti ubi supra, artic. 3. Dixi, Episcopus, ad designandum ministrum, qui necessario debet esse Episcopus, cap. Quanto, de Consuetu. & communis ubi supra quamvis ex dispensatione Apostolica possit esse presbyter, de qua intelligendum est cap. peruenit. 95. distinctio. ut paucis multa resoluens definiuit Caietan. ubi supra articulo octavo. Dixi, Frontem, ad differentiam baptismi, in quo vertex capitis inungitur, dicto capitulo primo. de sacrament. Vñtio. Cuius diversitatis ratio redditur a Sancto Thom. ubi supra articulo nono. Dixi, Baptizati, quia character Confirmationis de necessitate praesupponit characterem baptismi, capitulo novissime. de consecratione. distinctio. ne quinta. Ille enim est ianua omnium sacramentorum, capitulo veniens. de presbyter. non bapt. Sanct. Thom. receptus ubi supra articulo sexto. Dixi, Certa &c. ad designandum formam eius, quae est, Configno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti. Amen. Cum cuius formae prolatione debet concurrere vñtio, ut supra eod. nume. 7. est dictum de baptismo, Cuius convenientiam assignat S. Thom. ibidem, artic. 4. Hoc enim sacramentum baptizatus fit miles Christi ad constanter conficendum eum, & fortiter pugnandum contra eius inimicos, cap. 1. de consecrat. distinctio. 1. & ita signatur cruce quae est signum sui Ducis. Quorum omnium bona pars confirmatur a Concilio Tridentino. quod sessio. 7. de confirmatione. tribus canonibus declarat, haereticis, qui dixerit, Confirmationem non esse verum sacramentum, aut nullam ei virtutem inesse, aut eius ordinarium ministrum.

Secunda pars Decret.

Arum non esse solum Episcopum, ubi pōderandum est, quod ait ordinatum significans posse esse delegatum dispensatione Apostolica, ut predictum est.

2 Circa hoc sacramentū peccat mortaliter. Primò, qui non existens Episcopus, ministrat illud, vel existens episcopus vngit oleo non consecrato, vel non confecto ex balsamo, vel non seruata prædicta forma per supradicta.

Secundò, qui suscipit illud credens, vel credere debens, se mortalis culpæ rerum esse, per dicta supra eod. nu. 6.

Tertio, qui per contemptum non curat se suamque familiam confirmari. arg. c. 1. de consec. dist. 5. Dixi, Per contemptum, quia sola negligentia tantum esset venialis, cum non uideatur ulli præcepto contraria, ut ait Scot. in d. dist. 7. Contemneretur autem uideretur, qui potens sumere, & commodè, omittit, secundum Paludan. in d. dist. 7. quod uerum est quo ad præsumptionem fori exterioris, quæ in interiori cessat. c. 2. de spon. in quo ille uere contemnit, qui ideo principaliter omittit, quod paruifacit per ea, quæ dicit Sanctus Tho. secunda secunda, q. 186. artic. 2. ubi id pulchre explicat Caieta. & Archid. in cap. quicumque. 71. dist. quoniam sequitur Domin. in cap. nullus. 55. dist.

Quarto peccat, qui patitur se sine patris confirmari, credens, aut credere debens, quod licet hoc non sit de substantia sacramenti, est tamen de præcepto.

Quinto peccat, qui non se fecit confirmari ante omnem ordinationem ca. 4. sess. 13. Conc. Trid. de reform. nullam tamen per hoc censuram incurri, aliquoties respondi. Tum quia eius omissionis negligentia non est mortalis, ut dictum est. Tum quia nullo iure id caveatur, nam nec prædictum Concilium addit aliam penam, quam quod non admittatur quis, etiam ad primam tonsuram ante Confirmationem. Tum quia, licet character ordinis de necessitate sacramenti requirit characterem baptismi, non tamen requirit characterem confirmationis. Quia opinamur cum Soto in dicta distinctione 24. questione prima, articulo quarto, sub fine, peccare quidem, sed non mortaliter, susipientem, vel ministrantem, etiam scienter ordinem

ante confirmationem, modo id sine contemptu fiat.

De Sacramento Eucharistie.

S V M M A R I V M.

10 Eucharistia sacramentum polynomum, & quid.

10 Eucharistia circa sacramentum errores.

10 Communio, quod non requirat confessionem, disputare malum.

10 Sacramentum hoc Eucharistie polynomum, siue multinomium est. Vocatur enim Græce Eucharistia, hoc est, bona gratia, quia, ut Magister ait in 4. lib. sentent. dist. 8. Iesum Christum, qui est omnis gratiæ fons, & origo, continet. Hostia item, Sacrificium, Communio, Sacramentum altaris, & Viaticum, ob eorum rationes, quas reddit Sanctus Thom. in 3. par. q. 73. art. 4. & paulo latius nos reddimus in addit. c. quando, de consec. dist. 1. nume. 13. cum seq. Definiri autem potest ex mente Magistri, & Sancti Thomæ, & aliorum omnium ubi supra, esse sacramentum, quod sub specie panis, & uini, uel alterius eorum, uerum corpus & sanguinem Iesu Christi continet. Dixi, Sacramentum pro genere, reliqua pro differentia. In quibus aduertendum, quod uno, eodemque modo existunt corpus, & sanguis sub utraque specie, sanguis enim utrobique existit intra eius gloriosi corporis uenas, & utrobique corpus sic continens eum, quamuis sub specie panis continetur corpus uirtute uerborum sacramenti, & sanguis per concomitantiam eius, & contra, sub specie uini continetur sanguis uirtute uerborum sacramenti, & corpus per concomitantiam, secundum S. Thom. receptum in 3. par. questio. 76. artic. 1. & 2.

Circa materiam huius sacramenti peccat mortaliter. Primò, qui non credit de finita Tridenti undecim canonibus a Concilio. sess. 13. credens, aut credere debens, ea esse definita ab ecclesia, & prædicto Concilio, & si uerbo, uel scripto id exprimit, est excommunicatus per prædictam bullam Conz. Definit autem Concilium

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII.

192

lunt, hæreticū esse dicere uerum Christi corpus, & sanguinē eius nō contineri realliter in hoc sacramento, unita eius diuinitati, sed solum in signo, & figura, can. 1. Aut aliquid substantiæ panis, aut uini, remanere in eo post consecrationem, licet eorum accidentia maneant. can. 2. Aut sub qualibet specie, tam uini, quam panis, & qualibet parte separata ab alia, non contineri totum corpus Christi can. 3. Aut licet qñ ministratur, aut sumitur, sit in eo, non tñ esse ibi pōt, nec ante summptionem, nec in reliquijs eius, can. 4. Aut principalem eius fructum esse peccatorū cōdonationem, can. 5. Aut non esse adorandū Latrā, siue debita Deo adoratione, dñ est in sacramento, can. 6. Aut nō esse faciendum peculiare illius festum, neque deferendū in supplicationibus, siue processionibus, neq; populo proponendum adorandum, can. 7. Aut in communione non sumi realliter Christi totum, can. 8. Aut Christianos etiam discretos, non teneri communicare semel in anno, can. 9. Aut presbyterum non posse seipsum communicare, can. 10. Aut solam fidem sufficere ad bene communicandum, can. 11.

Secundò peccat, & est excommunicatus, qui etiam disputando defendit opinionem habentem licere cōtrito ante actualem confessionem mortalis culpæ communicare, præfato can. 11.

De Sacramento penitentiae.

S V M M A R I V M.

11 Penitentia, quid, & quæ, & quæ parte eius.

11 Penitentia circa sacramentum multa definita Tridenti.

11 Penitentiam in mortali sument, vel ab eo, qui est in illo, ut peccat.

11 Penitere quid sit, & an vox penitentia sit latina, & quod penitentia est duplex, uirtus, & sacramentum, & alia ijs annexa, præmissa sunt supra in præf. 10. & lex mente ibi citatorum, Sacramentum penitentiae est sacramentum, absolutionis, quo sacerdos sibi additum, & consentient legitime sua peccata, cum iusto dolore, & proposito satisfaciendi

absoluit ab eis. Dixi, Sacramentum, pro genere, reliqua uero pro differentia, quæ tangunt tres partes integrales eius, scilicet Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ sunt quædam eius materis, de quibus est dictum in dicto præf. ind. generationi, & in tribus capit. primis singulatim.

Circa hoc sacramentum peccat, primo qui credit, non esse uera definita a Tridentin. Concilio session. 15. Aut dubitat de ueritate eorum, credens, aut credere debens, ea esse ab Ecclesia, & Concilio definita, & si uerbo, aut scripto id exprimit, est excommunicatus per Bullam conz. prædictā. Definita uero ubi supra sunt hæc. Quod Penitentia semper fuit necessaria ad ueniam peccati mortalis. Quod sacramentum Penitentiae nunquam fuit ante aduentum Christi, nec ante mortem, & resurrectionem eius. Quod postea nil prodest nondum baptizato. Quod Christus principaliter instituit illud per illa uerba: Quorum remisistis, &c. per quæ eadem fuit data potestas reconciliandi Deo eos, qui post baptismum mortaliter peccant. Definit item, esse hæreticum dicere Sacramentum penitentiae non esse uere, ac propriè sacramentum, institutum ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter post baptismum, can. primo. Aut unum, & idem esse sacramentum Baptismi, & Penitentiae, & ideo penitentiam non rectè appellari secundam post naufragium tabulam, cap. 2. & canon. 2. Quia, ut idem Concilium subiicit, materia, & forma eorum est diuersa, & non oportet, ut minister Baptismi sit iudex, sicut minister Penitentiae. Et quia sacramentum Penitentiae nil prodest non baptizato, nec baptismus relapso post eum in mortale. Et contra Baptismus prodest non baptizato, & Penitentia lapsa post baptismum in mortale, &c. Aut uerba illa: Quorum remisistis, &c. non esse intelligenda de potestate remittendi peccata, canon. tertio. Aut ad perfectam penitentiam non requiri Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quasi materiam, & partes eius, canon. 4. Aut dicere, alium, quam episcopum, uel presbyterum absoluedi potestatem habere, cap. 5. & cano. 10. Aut eisdem si mali sunt,

Secunda pars Decret.

si sunt, eam deperdere. Aut non esse iudices ad absolendum confessum, sed ad declarandum eum absolutum, cap. 6. & can. 9. Admoneo lectorem non excerpere me omnia contenta in canonibus prædictæ sessionis, quia ea, quæ pertinent peculiari ter ad Contritionem, excepta fuerunt in cap. 1. & quæ ad Confessionem, cap. 2. & quæ ad Satisfactionem, cap. 3.

Secundo peccat, qui absque Contritione, uel iusta Attritione peccatorum suorum, aut absque proposito ab eis abstinenti, aut restituendi debita, aut existens excommunicatus ante absolutionem ab excommunicatione, absolutionem sacramentalem procurat, aut uult absolui ab aliquo non presbytero, aut ab excommunicato denunciato, aut suspensio, aut si citra necessitatem a parcho alieno, vel a suo, notorio peccatore, vel quum scit esse in mortali, & Penitentiam non acturum ante absolutionem per supradicta in dictis tribus capp. & in cap. 9. nume. 5. cum seq. & in cap. 11. num. 12.

De Sacramento extreme
Vnctionis.

S Y M M A R I U M.

- 12 Extrema Vnctio quid, & vnctio cum uerbis concurrat.
- 13 Extrema Vnctio quas partes tangit, & quibus sit uerbu, & quare morbo, & non uolenter moriturus datur, nu. 14.
- 14 Extrema Vnctionis de sacramento multa ne uarietates Tridentina.
- 16 Extrema Vnctionis contemptus, uel in mortali susceptio mortalis.

Sacramentum extreme Vnctionis est sacramentum, quo presbyter ungit oleo consecrato certas corporis partes infirmi probabiliter periclitatis oleo consecrato, certa uerba cum debita intentione proferendo, cap. 1. de sacra. Vnctio. adiunctis notatis ibi, & in quarto lib. senten. distinctio. 23.

Dixi: Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. Dixi, Presbyter, ad designandum neminem alium posse illud

ministrare, ut desinuit Conc. infra citandum. Dixi, Vngit, ad designandum actum ministrandi, qui consistit in unguendo, & fieri debet durante prolatione uerborum necessarium, non enim sufficit ungere si nita uerborum prolatione, aut ante prolationis principium, ut in simili dictum est supra eod. de baptizante, nu. 7. & de confirmante, nu. 8. & de ordine dicitur infra, nu. 17. Dixi, Certas partes; Vnctio enim debet fieri i oculis, naribus, auribus, ore, manibus, pedibus, & renibus. Dixi, Infirmi, & ad designandum cui sit ministrandum hoc sacramentum, non enim sufficit, ut sit in quouis probabili mortis periculo, in quali est morte damnatus, prælium ingressus, mari, & tempestate iactatus, neque qualibet infirmitas sufficit, sed oportet, ut sit talis, quæ probabile mortis periculum minetur, secundum omnes, cuius tamen eiusmodi infirmo est ministrandum, etiam si iam sit ament, & freneticus, si absque irreuerentia sacramenti id fieri possit, & potuerit ante peccare, & at tequam insaniret expresse, aut tacite perierit illud, aut si meminisset, petierit fuisse, nec in peccato mortali notorio in sanierit, quamuis sint, qui ætatem pubertatis requirant, immo, & si dubitatur, an si mortuus, administrari potest sub conditione si non est mortuus: non tamen iam aperte mortuo, nec incepta ministratio perficienda est, si antea moriatur. Dixi, Oleo sacro, ad designandum materiam, quæ est oleum oliuarum, per Episcopum consecratum. Dixi, certa &c. ad designandum eius formam, quæ iuxta Concilium Flor. est hæc, quando oculi infirmo unguuntur: Per istam sacram Vnctionem, & per suam piissimam misericordiam indulgeat tibi dominus quicquid de liquisti per uisum. Quando aures, dendum est, per auditum: quando nares, per odoratum: quando os, per oris utitum: quando manus, per tactum: quando pedes, per incessum. quando renes, per ardorem libidinis: quamuis multæ ecclesiæ uariantur istis uerbis: Et per sanctissimam benedictionem, loco horum, Per suam piissimam misericordiam. Nec nocet, per mox dicenda, diuicias uerborum, in eundem scopum tendentium. Quæ scilicet omnia probantur per illa Iacob.

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 193

Eob. 5. Infirmus, qui in nobis, unducat prebyter ecclesiæ. & orēs super eum, unget ei oleo in nomine Domini. & oratio fides saluabit infirmum, & alleluia ei dominus. & si in peccatis sit, dimittuntur ei. Nā per uerbum, infirmatur, probantur dicta de infirmo unguendo, & per uerbum, Presbyteros, dicta de ministro, & per uerba, Vngēt. & Oleo, dicta de usu, & materia, & præterea per uerbum, Alleluia, probatur hoc sacramentum conferre salutem corporis, quando spiritali infirmo expedit: & per illa uerba, Et si in peccatis sit &c. per hoc sacramentum peccata remitti. Et quia non exprimuntur mortalia nec uenialia, intelligenda sunt de omnibus, si reliqua ad id necessaria concurrant, argumen. capit. solit. de maiori. & obed. & cap. si Romanorum. 19. distin. Vnde licet secundum communem principaliter institutum fuerit contra uenialia, tamen etiam mortalia remitti. Quo fieri potest, ut aliquis moriens absque hoc sacramento damnetur, & unctus eo saluaretur, fieri enim potest, ut aliquis sua peccata confiteri non possit, aut quamuis posset, non censet illud necessarium ei, qui iam est confessus, sine tamen Contritione uel Attritione ad remissionem sufficienti, & postea tanta attritio ei superueniat, quæ licet de se non sufficiat ad remissionem sacramenti tamen calore adiuncto sufficeret iuxta opinionem Thom. 3. par. quæstio. 79. ar. 1. communiter receptam scilicet, per uisum sacramenti aliquem ex attrito contritum fieri, iuxta dicta supra cap. 1. num. 40. & 41. Quare magnæ curæ nobis huius sacramenti susceptio esse debet, ut morientes beati semper uiuamus. Amen.

Porro ratio, cur morbo, uel senio, & non alio morbo morienti administratur, est, quia sic morienti administratur, & constātia ualde turbatur corporis, & sensuum omnium imbecillitate, capit. nullus cum his, quæ ibi scripsimus, de pen. distinctio. 7. Quin, & demō acrius eū illa hora, quam quauis alia omnium peccatorum representatione, & spectris horrendis affligit. Quod usu uenire ijs non solet, quibus uia uolenter eripitur, quia moriuntur integro iudicio, & summo, neque eiusmodi representationibus affliguntur, ideo

Op. Nauar. Tom. II.

non ita necessaria est illis, ac huic, ista unctio.

15 Circa hoc sacramentum peccat mortali ter. Primo, qui credit non esse uera definita super eo a sacro Concil. Trid. sess. 14. aut dubitat de eorum ueritate, credens aut credere debens ea esse ab ecclesia, & Concilio definita, & si uerbo, uel scripto id exprimit, est excommunicatus, per sepe dictam bullam Cœnz. Definitū uero est ibi, hæreticum esse dicere extremam Vnctionem non esse uere, & proprie sacramentum institutum ab ipsomet Domino nostro Iesu Christo, & promulgatum a Diuo Iacobo, can. 1. Aut non conferre gratiam, sicut alia. Aut nō remittere peccata, nec allenare infirmū. Aut iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, cano. 2. Aut ritum eius, quem obseruat Ecclesia Romana, repugnare sententiæ beati Iacobi, ideoque eum posse iuste mutari, & contemni, can. 3. Aut D. Iacobum per presbyteros intellexisse seniores populi, & nō tantum sacerdotes, ideoque posse per alios, quam Episcopos, & sacerdotes ministrari, can. 4. Nemo tamē in seruat ex his, non posse alias ecclesias alia uerborum æquipollentium forma. Quia licet ipsemet Dominus illud instituerit, uerba tamē formaliter, quibus est ministrandum, non præscripsit. Adeo quod D. Ambr. uerbo indicatio, Vngo te &c. ueretur, quæ cōmunis est sententia profunde fundata a Paludan. in d. distinctio. 23. per quod tollitur dubium è lōginquo nobis propositum.

16 Secundo peccat, qui ægrotus, uel senex constitutus in articulo mortis non petit hoc sacramentum per contemptum, iuxta omnes in 4. dist. 23. Idem si non petit si lio, seruo, famulo, pupillo, aut alij suæ curæ commisso, per supradicta in simili can. nigesimo primo, nume. 57. argum. ca. duo. 23. quæst. 4.

Tertio peccat, qui accipit, credens aut credere debens se mortalis culpæ reum sine confessione, uel contritione, uel tali attritione, quæ calore huius sacramenti uim contritionis attingeret, per supra dicta, eod. c. nume. 1.

Secunda pars Decret.

De Sacramento Ordinis.

S V M M A R I V M.

- 17 Ordo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo sacramentum.
- 18 Ordo Theologicus septemplex, Canonistis non uemplex, nobis octuplex.
- 18 Ordinis circa sacramentum errores Tridentini damnaui.
- 18 Ordinatus sub Episcopo titulari, vel contra Prælati voluntatem, ut peccat.
- 18 Episcopus ordinari alienum, aut suum sine titulo ut peccat.
- 18 Ordinatus non renunciet nec alienet titulum nisi sic. &c.

17 **O** Rdo generaliter, & proprie sumptus, auctore Augustino libr. 19. de Ciuit. Dei, cap. decimotertio, est parium, dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio, quomodo capitur in cap. ad hoc. 89. distin. & in rub. de ord. cogni. & ff. de decret. ab ordin. f. c. & quia personæ præstant rebus, ideo hominum ordo præstantior est ordine rerum, l. 2. ff. de statu homin. Et quia inter homines, Deo sacri, siue spirituales præstant alijs, cap. solite. de maior. & obedient. ideo per Antonomasiâ appellatione ordinis simpliciter prolatus, intelligitur ecclesiasticus sicut appellatione iuris Ciuilibus, Romanum, & Apostoli, Paulus, s. ius ciuile. iuncta glo. in d. de iure natur. & definitur a Tho. Vvaldensi, libro secundo. de Sacramento. cap. 116. esse sacramenta ministrantium habitudo legitima, cuique ratione ministerij sui conueniens. Hinc dicitur ordo Prædicatorum, & Minorum. In hac tamen materia accipitur pro sacra Ordinatione, & actu, quo homines in ecclesia sticum ordinem cooptantur, ut colligitur ex Concil. Trident. sess. vigesimatercia. cano. 3. & potius secundum mentem, quam verba Magistri, & aliorum in quarto lib. senten. distin. 24. & glo. in Summa 32. distin. potest definiri, esse sacramentum, quo traditur character, & potestas consecrandi Eucharistiam, vel in id administrandi. Dixi, Sacramentum pro genere, reliqua pro differentia. Porro materia ordinis est traditio rei sensibilis, ut libri, vel

calicis, quæ & acceptio, seu tactus earum debent concurrere cum prolatione verborum formæ, ita ut durante ea fiat, quoniam, si ante, vel post fieret, ordinatio esset nulla, ut late demonstrat Caietan. in tract. 29. de Collat. ordin. & supra dictum est in simili de Baptismo nu. 7. & de Confirmatione. nume. 8. & de extrema Vnctione, nume. 12. Quod fundatur multis, in quibus est cap. in de Sacramen. non iterandum, quod ipsum tamen in contrarium fortiter retorqueri potest, quatenus habet splendendum, & non iterandum, sed reponendum esse referendum ad manus impositionem, & non ad tactum, quorum duorum prius meminimus, illa. n. non est de substantia sacramenti, ut tactus, seu acceptio quod recte post alios declarat Sco. in d. distin. 24. q. 1. art. 4. Forma vero est prolatio uerborum, quæ pro uarietate ordinum sunt varia, sicut & res traditæ sunt diuersæ. Conueniunt tamen in significando traditionem, & acceptionem sacramento substantialem.

Dixi, Character, ad designandum quod character & potestas, quæ traditur, non sunt sacramentum, sed effectus eius. Vnde definitiones eorum, quæ habent hoc sacramentum esse characterem, siue signaculum, & potestatem, debent censeretur datæ per effectum, & non per genus, & differentiam, ut illa Augusti. *Fides est, credere quod non uideret.* Et illa Azon. in Rub. de appell. *Appellatio est respectu sententia &c.*

18 Dixi, Consecrandi, &c. ad distinguendum ordinem presbyterij ab alijs. Ordines autem sunt nouem, secundum Canonistas in e. cum contingat. de rit. & qual. lit. per illum tex. & per c. clericos. 2. distin. 6. per lectis. 25. distin. quib. constituntur Tôsuratus, Ostiarius, Exorcista, Lector, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter & Episcopus. Quamuis secundum communem Theologorum in d. distin. 24. solum sint septem dicendum, Primam totam suram, & Episcopatum non esse ordines, sed officia. Quorum quattuor maiores dicuntur sacri, non quidem, quod omnes non sint sacri, sed quia eis est annexum votum solenne castitatis, non ut essenziale, sed accidentarium ex statuto ecclesiæ, c. nullum. 38. distin. cap. decernimus. 23. distin. & cap. 1. de voto, lib. 6.

Circa hoc sacramentum peccat mortaliter

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 194

liter primò, qui credit non esse uera definita super eo a dicto Conc. Trid. sess. 23. aut de eorum ueritate dubitat, & si hoc uerbo, vel scripto exprimat, est excommunicatus per bullam cænæ supra sæpe citatam. Desinuit autem Concilium, hæreticum esse eum, qui dixerit, non esse in nouo testamento Sacerdotium visibile, vel eternum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi uerum corpus, & sanguinem Domini, & peccata remittendi, & retinendi, sed officium tantum, & nudum ministerium prædicandi euangelium, vel eos, qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes, can. 1. Aut præter Sacerdotium non esse in ecclesia catholica alios ordines, & maiores, & minores, per quos uelut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur, can. 2. Aut Ordinem, siue sacrum sacramentum a Christo Domino nostro institutum, vel esse signum quoddam humanum excogitatum a uiris rerum ecclesiasticarum imperitiis. Aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros uerbi Dei, & sacramentorum, can. 3. Aut per sacram Ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere. Accipe Spiritum sanctum. Aut per eam non imprimi characterem, vel qui sacerdos semel fuit laicum rursus fieri posse, can. 4. Aut sacram Vnctionem, qua Ecclesia in sacra Ordinatione utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam, & perniciosam esse, similiter, & alias Ordinis ceremonias, cano. 5. Aut in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuinam ordinatione insistentem, quæ constat Episcopis, Presbyteris, & Ministris, cano. 6. Aut Episcopos non esse presbyteris superiores, uel non habere potestatem confirmandi, & ordinandi, uel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem, uel ordines ab ipsis collatos, sine populi, uel potestatis secularis consensu, aut uocatione irritos esse. Aut eos, qui nec ab ecclesiastica potestate rite ordinati, missi sunt, sed aliunde ueniunt, legitimos esse uerbi, & sacramenti ministros, can. 7. Aut Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos, ac ueros Episcopos, sed signum humanum, can. 8.

Porro aduertendum est, quod prædictum Concilium non definit utraque opinio Theologorum, uel Canonistarum de Ordinum numero sit tenenda, quod sperabamus, quando hæc scripsimus, Licet, ca. 2. 3. 4. & 7. Canonistis uideantur aliqua ex parte fauere.

Quare probabilis uidetur utraque. Mox tamen sanior est, quattuor Ordines, siue Ordinationes, scilicet tres maiores, & Episcopatum, esse uere, & proprie sacramentum, cui prædicta definitio conuenit, alios autem potius esse sacramentalia, Et ita quo ad Episcopatum recedo a communi Theologorum per c. i. iuncta gloss. 32. distinctione, & allegata in ea, quæ expresse ponunt quattuor sacros Ordines, & per prædictum 7. can. quibus ego bona fide nescirem respondere. Quo ad quattuor uero minores, & primam tonsuram recedo a canonistis. Tum per rationes Caietan. in tract. de modo, & tit. ord. susce. Tum quia non est eis adiunctum uotum castitatis solenne. Tum, quia durum uidetur dare omnes, qui accipiunt eos, non præmissa confessione, uel saltem contritione sufficienti, quorum infinitus uidetur esse numerus, quod tamen necesse esset facere, si essent sacramenta ueræ gratiæ conferentia ex opere operato, per dicta supra eodem ca. nu. 2. Tum, quia conferunt eos etiam Abbates, & quoniam 69. distin. c. cum contingat. cum ei adnot. per Innoc. Host. Ant. & alios, de ætate, & qualitate.

Secundo peccat, qui credens, uel credere debens se mortalis culpæ reum, Episcopatum, uel alium ordinem sacrum suscipit secundum omnes, non autem qui alios secundum eos, qui negant uera esse sacramenta, quos sequimur.

Tertio, qui contrauenit nouis statutis Concil. Trident. quod in sess. 14. capitul. 2. de reformatione statuit, ut qui se procurat ordinari ab Episcopo titulari absque licentia sui Episcopi, etiam si sit illius familiaris, & continuus commensalis, & in loco nullius diocesis, uel exopto, suspensus sit ab executione ordinum, quosque suo Prælati usum fuerit. Episcopus uero titularis ab exercitio Pontificalium per annum. Et sessio. 23. cap. 9. de reformatione, quod Episcopus ordinare potest eum, qui fuit familiaris eius per triennium, si beneficium

Secunda pars Decret.

statim re ipsa, & sine fraude illi conferat. Et sessio. 14. cap. 1. de reforma. quod nemo promouetur ad ordines contra voluntatem sui Prælati, etiam si prohibetur promoueri, ob occultum crimen, & extrajudicialiter, & quod ei, qui a suis ordinibus, gradibus, aut dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, non suffragetur vlla licentia de promouendo, aut ad priores ordines, gradus, aut dignitates antea consequutas restitutio contra proprii Prælati voluntatem. Et ibidem cap. 3. Quod episcopus potest suspendere ad tempus sibi visum suum subditum ordinatum quacunque auctoritate, absque suo præcedenti examine, etiam si eum inueniat habilem. Et sessio. 21. cap. 1. de reformat. Quod Episcopus, aut alij sui ministri pro collatione quorumcunque ordinum, aut pro litteris dimissorijs, aut pro sigillo, nil quidquam etiam sponte oblatum accipiant. Et notarij pro scriptura, si eis nullum salarium pro officio exercendo sit constitutum, decimam tantum vnius aurei partem accipere possint. Et sessio. 23. cap. 3. de reformatio. quod non concedatur dimissoria, nisi prius examinatis, & approbatis. Et sessio. 21. c. 2. de reformatio. quod nemo ordinetur, nisi prius legitime constet eum beneficium ecclesiasticum, ad uictum sufficiens, pacifice possidere. Et quod illud beneficium resignare nequeat, nisi facta mentione, quod ad illius beneficii titulum sit promotus, eaq; resignatio non admittatur, nisi constet aliunde posse commodè viuere, & aliter facta sit nulla. Et quod patrimonium, vel pensionem obtinentes promoueri posthac nequeant, nisi quos Episcopus iudicari necessarios, vel utiles, constituto prius, quod patrimonium illud, vel pensio satis sunt eis ad vitam honeste sustentandam, & illa sine licentia Episcopi alienare nequeat, donec beneficium sufficiens adipiscantur, aut aliunde habeant, unde honeste viuere valeant.

Quare peccat, qui contrahit illis præceptis, vel prohibitis, vel, quæ continentur infra capitulo 25. numero 64. & sequent.

Alij modi peccandi ratione Ordinis colligi possunt ex his, quæ de matrimonio, infra eodem cap. nu. 2. dicuntur, &

de indigna perceptione, & administratione, ex cap. 25. nu. 70.

De Sacramento Matrimonij.

S V M M A R I V M.

- 19 Matrimonium quatenus sacramentum quid, & quale est apud infideles.
- 20 Matrimonij sacramentum confert gratiam est de fide.
- 20 Matrimonij materia, & forma, quæ eorum exemplar.
- 21 Matrimonium indissolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur.
- 22 Dimittere ob quæ potest, vel debet coniux a coniuge.
- 23 Adulterans perdit ipso iure ius exigendi debitum, licet tamen petat.
- 23 Adulterans perdit ius negandi debitum adulteranti.
- 23 Debitum in foro animæ non debetur adulteranti.
- 24 Adulterantis coniux, quando religionem ingredi potest.
- 25 Sponsalia quid, & quibus modis solvuntur, & numero. seq. 26. & 27.
- 26 Sponsalia omnia ipso iure solvuntur per causam notoriam.
- 26 Sponsalia duobus modis transiunt in matrimonium.
- 29 Matrimonij, & sponsalia contrahendi, quæ atque legitima.
- 29 Matrimonium regulariter omni iussu astat, & iudicij contrahere potest.
- 29 Matrimonij impedimenta quot, & quæ dirimunt, & quæ non. & nu. 30.
- 31 Matrimonium circa sacramentum erroris Tridenti damnatum. nu. 30.
- 31 Error persona, vel conditionis seruilis annullat matrimonium. & 32.
- 32 Matrimonium contrahens peccat ob statum defectum.

Presupponimus primò, quod sacramentum, quo fit maris, & foeminae coniunctio, indiuiduam uitæ consuetudinem retinens, ut colligitur ex leg. 1. ff. de ritu nupt. & princip. Institut. de potestate, & ex Mag. & alijs in 4. libr. sentent. distinctione 26. & in rubr. de sponsalib. & matrimon. Dixi, Sacramentum pro

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII.

195

pro genere. Nec obstat, quod matrimonium est inter infideles non baptizatos, qui non sunt capaces sacramentorum, quorum ianua est Baptismus, capitulo ueniens. de presbyt. non bapti. quia apud eos non est matrimonium quatenus est sacramentum, sed tantum quatenus est contractus, & prædicta definitione definitur solum sacramentum matrimonij, siue matrimonium, quatenus est sacramentum. Dixi: Maris & foeminae, ad differentiam sacramenti Baptismi, & Pœnitentiæ, quibus fit quædam coniunctio inter Deum, & animam metaphorice, iuxta capit. debitum. & ei adnot. de biga. Dixi, Coniunctio, intelligendo potius unionem animarum, quam corporum, ut gloss. declarans in iuribus supra dictis, & est textus in leg. nuptias. ff. de regul. iur. & in capitulo sufficit. 27. quæst. secunda. Dixi, indiuiduam, quia est insolubile, hoc est non potest, nisi morte naturali, regulariter solui, nec sic coniuncti possunt alijs altero uiuente coniungi, & uterque alteri debet fidem seruare, & debitum coniugale reddere, & se mutuo administranda familiariter iuuare, & neuter eorum sine alterius consensu continentiam promittere potest.

Ex quo inferitur, Matrimonium Christianorum gratiam conferre ex opere operato, nisi obex ponatur, iuxta communem. in rubr. de sponsa. & in 4. libr. sentent. dist. 26. contra gl. cap. quicquid. 1. q. 1. & nonnullos eam male approbantes, quia ex prædicta definitione patet illud esse sacramentum, cuius proprium est ex opere operato gratiam conferre, ut supra eodem, nu. 1. dictum est, quod approbavit Conc. Trident. sess. 7. can. 6. mox citatum post quod non solum pro falso, id quod ait illa glossa, sed etiam pro hæretico habendum est. Quare cauenda, aut certe caute legenda sunt ea, quæ scribit Magi. Cano. libr. 8. de locis Theologicis. capitulo 5. Adde hic omnia, quæ dicuntur in hac materia de uiris, intelligenda esse de foeminis, & e contrario, nisi quatenus aliquid expressum fuerit.

Secundo præsuppono, quod quamuis diuersi diuersa de materia & forma huius sacramenti sentiant, præsertim Adr. in 4. de Matrim. quæst. 1. planius tamè videtur, quod consensus expressus, & legitimus

personarum ad contrahendum idoneus sit, siue expressus consensus ad coniungendū sit materia, & uerba, aut alia signa, & etiā interdum taciturnitas, quibus ille exprimitur, sint forma quatenus exprimitur consensum, ut materia stipulationis, quæ in interrogatione & responsione conueniente fit, est consensus, & uerba sunt forma, leg. 1. in prin. & §. 1. ff. de verb. oblig. cum ei annot. quamuis ad stipulationem necessaria sunt uerba & non sufficiunt nutus, aut signa, neque scriptura per d. l. 3. ad matrimonium autem sic. capitu. cum apud. & cap. tuæ. de sponsa. immo interdum auditio, & taciturnitas sine contradictione, ut quando pater contrahit pro filia præsentem, & audiente, tacente, & non contradicente, iuxta glo. communiter receptam in e. honoratur. 32. q. 2. pro quo aptus tex. ibi, & in c. 1. §. porro. de desponsa. impu. libr. 6. Illa uero uerba, & signa sufficiunt, & requiruntur, quibus significatur statim una cum dicto, vel signo alteri alteri sui corporis potestatem tradere, iuxta omnium sententiam. Qualia sunt illa. Ego te in meam uxorem accepto. Et ego te in maritum meum accipio. c. si inter. de spōsa. & alia eis æquipollentia, ut consensio in te tanquam in meum, uel meam coniugē, & ab hoc tempore, pro mea uxore, uel marito habebō, aut volo, ut sis mea vxor, uel maritus. cap. ex parte. de sponsal. nil enim refert, quid de æquipollentibus fiat, l. 6. ff. mand. c. licet. de testa.

Tertio præsuppono, quod matrimonium interdum diuiditur in totum etiam quo ad vinculi, & interdum quo ad thorum, & habitationem tantum, & interdum quo ad thorum tantum. Nam diuiditur in totum antequam sit consummatum copula carnali per professionem solemnem religionis approbata capitul. ex publico. de conuers. coniuga. cap. commissum. de spōsa. quod esse de fide definiuit Concil. Trident. sessio. 24. can. 6. Diuiditur etiam ante consummationem per dispensationē Papæ iuxta de causa lictam, secundum gl. singul. in dicto capitulo ex publico receptam ab omnibus puris Canonistis, & a Theologis canonum peritis contra puras Theologos, excepto Caiet. in Tomo primo Opusculorum, tracta. 28. Quorum opinio adeo seruatur quod etiam tet. vel

quater ad petitiones consilio meo, antequam in urbe venissem oblatas sel. re. Paulus I. & Pius I. V. per suas dispensationes dissoluerunt quædam matrimonia, omnino clandestine contracta, nondum consummata, in remedia animarum alioquin probabiliter pericurarum. Quod attestor, ne qui sequutus Sotum lib. 7. de iust. & iur. contra Caiet. illum scrupulum ingerat ijs, qui eiusmodi sanctissima gratia fruuntur, vel post hæc fruuntur. Nam & post eum Michael a Medina lib. 4. de for. nom. continentia, Caieta. & communem est sequutus.

22. Diuiditur etiam matrimonium contractum inter in fideles, etiam post consummationem, si altera pars eorum ad fidem catholicam conuertatur, & altera uoluerit ei cohabitare sine eorum macia Creatoris, & sine nisu ad pervertendam, vel inducendam eam in mortale. c. gaudeamus. de diuor. quia, ut dictum est, non est inter eos sacramentum, sed contractus tantum. Diuiditur autem quo ad thorum, & cohabitationem, & non quo ad vinculum, propter fornicationem, iudicis auctoritate, iuxta illud Luc. 16. *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, &c.* relatum in cap. dixit dominus. 32. q. 1. & cap. dominus. eadem caus. quæstio. 7. & etiam propter sententiam eorum, & ob aliquas alias causas, notatas super tex. singula, capitul. litteras. 6. fin. de restitu. spoliar. Diuiditur autem quo ad thorum tantum ob fornicationem per solam euangelij auctoritatem, sine alia iudicis sententia, secundum communem, & glo. cap. nolle. 32. quæstio. 2.

Circa quæ alias hæc addidi. Primò, posse coniugem catholicum, vel catholicam discedere a cohabitatione coniugis Lutherani, vel Lutherane ad suam heresim inducendis in c. 2. de diuor. non tamen nouè contrahere.

Secundo, idem esse dicendum de coniuge, qui vel quæ a suo, vel sua coniuge inducitur ad aliud peccatum mortale, & non potest ab inducendo detrahi. Palud. in 4. lib. senten. dist. 39. q. 1. colum. fin.

Tertiò, respondisse nos cuidam nuptæ post aliam recedere a suo marito adeo laxo animo, & omnium fidenti, quod inducebat in domum suam quosdam amicos

parum pudicos, quibus, vel aliquo eorum cum ea relicta exibat domo, & illi modo directe, modo indirecte, modo uerbis, modo tactu, inducebant eam in aliquod peccatum cordis, & in grande periculum operis, & rogatus ab eo, ne id faceret, negligebat. Tum quia eiusmodi maritus saltem indirecte inducebat eam ad peccandum. Tum, quia non tenebatur ei coniugere cum periculo mortis corporalis uolenti eam occidere, vel uenenare, siue intoxicare. d. c. litteras. sub fin. quod reducendum est cap. 1. de diuor. a fortiori non tenebatur coniungere illi sub tanto periculo mortis spiritualis, quæ tanto grauior est corporali, quanto anima præstat corpori. cap. alle. 22. q. 1. & c. precipimus. 12. q. 1. Tum quia uxor potest discedere a marito iure, nolente a iurando cessare. Palud. ubi supra. Tum quia non obstat, non minem posse cogi ad peccandum. §. 1. 15. q. 1. quia non potest etiam cogi ad apostatandum, potest tamen discedere a consorte in apostatam inducente, per d. c. 2. de diuor. Tū quia fere casus est in hoc in l. si leones. C. de episcopo audien. & in c. discretionem. iuncta gloss. de eo, qui cogn. con. san. uxo. suæ.

Quartò, coniugem a coniuge recedere non posse propter morbum, quem alij Gallicum, alij appellant Neapolitanum, arg. c. si uxorem. & c. horrendus. 32. q. 1. & Alex. in leum dorem. 1. si maritus. ff. de iur. matr. quia non potest etiam ob morbum lepræ, qui est æque contagiosus. c. 1. & 2. de coniug. leproso.

Quintò, quod coniux a coniuge non potest ob amentiam discedere, nisi probabile mortis periculum induceret, per prædicta, quod dolens respondi cuidam amico religionem intrare uolenti, eo quod uxor furere experat, quia commode poterat eam a se offendendo arcere.

Sextò, non peccare uxorem eo, quod discedit a marito adultero, etiam in adulterio perseverante, neque eos quod ei reddat, vel petat debitum, etiā si publice adulteretur, modo id ei non placeat. (q. fere semper contingit) & probabiliter arbitretur, cum non destitutum ab eo, licet ipsa ei debitum neget. Immo nec maritus peccaret, idem faciendo cum uxore adultera, si displiceret ei adulterium, & pensat.

penfatis personarum loci, & temporis, alijs que circumstantijs, fieret probabile, eam non posse ab adulterando arceri sine maximo scandalo, & damno publico, vel privato. Per quod limitanda sunt, c. si uir. de adu. & c. 1. 32. q. 1.

23. Septimò, quod coniux adulterans non potest exigere debitum a consorte innocente tamquam iure debitum, sed potest petere tamquam licitum, siue publicum, siue occultum sit adulterium, & siue coniux innocens sciat, siue nesciat illud. Quia licet adulterans ipso iure perdat ius exigendi, non tamen perdit ius rogandi, ut concedat illud si uoluerit, eo quod vinculum matrimonij durat non obstante adulterio, quod esse de fide prædictum Concilium ubi supra declarauit, & facit illud licitum, cum nullo iure naturali, diuino, uel humano prohibeatur. Nam, licet dominus in euan. Matth. 5. & Luc. 16. concedat innocenti facultatem negandi debitum, non tamen negat potestatem reddendi illud si uoluerit, nec adultero facultatem petendi tamquam rem licitam, licet non debitam. Quibus est consequens, posse coniugem innocentem adulteranti denegare debitum sine ulla iudicis auctoritate, iuxta illud, *Frangenti fidem si des frangatur eidem*, licum proponas. C. de pact. cap. petuenit, de iur. iur. quæ breuiter declaratio est mentis Caiet. in Tomo 2. Opusculorum, Tractatu 31. respon. 4.

Octauò, quod coniux innocens, etiam si cepit negare debitum adulteranti, & postea adulteretur, teneatur ei reddere, quia per compellationem tollitur, quo ad potestatem negandi hoc crimen, cap. intelleximus. de adul. quod confessarij magno opere aduertere debent ad præcipiendum multis maritis, qui recedunt a thoris uxorum propter præsumptum, uel uerum adulterium, & sese copulant alijs, ut ipse redeant ad eos, hi enim nullatenus sunt absoluenti, nisi prius incipiant reddere debitum uxoribus, aut certe concipiant propositum efficax reddendi illud, arg. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. cum similibus.

Nondò, quod non obstat prædictis, ea significasti. & cap. porro. de diuor. quatenus habent, non posse coniugem innocentem discedere ab adulterante sine iudicis auctoritate, nisi adulterium sit. noto-

rium, quia illa intelligenda sunt quo ad forum exterius, non autem quo ad interius, de quo agimus. Per quæ declaranda est glo. c. 1. 32. q. 1.

24. Decimò, quod interrogatus, An qui ante Conc. Trid. clam contraxit, & consummauit matrimonium, & postea petitus in maritum coram iudice, a quo, quia negauit contractum, & deerant testes, fuit absolutus, & coniux nupsit alteri, possit ingredi religionem? Respondi, non posse. Tum quia nulla religionum, quæ non sit militaris, admittet eum, si uerum fateatur, sine licentia debita uxoris, quam in hoc casu illa dare nequit remanens in seculo, præsertim in illo malo statu, ea cum sis, capit. sane, cap. coniugatus. de conuer. coniug. Nec obstat cap. Agathosa. 7. q. 2. quatenus habet, maritum, cuius uxor fornicata est, posse religionem ingredi, quia id intelligendum est de illo, qui non deduxit uxorem causam saltem propinquam adulterandi, ut declarat Pan. communiter receptum in dicto c. discretionem. num. 8. qualem uidetur dedisse consulens. Tum quia, si moreretur is, cui illa nupsit, teneretur eam accipere, etiam si professionem fecisset, iuxta prædictum c. Agathosa.

25. Quarto principaliter præsuppono, quod sponsalia non sunt matrimonium, sed promissio eius. l. 1. ff. de spons. S. Tho. & omnes in 4. dist. 28. quod intelligendum est de promissione mutua, siue reciproca, quia, licet alterius tantum sufficiat ad se obligandum, non tamen sufficit ad sponsalia efficienda, nisi altera quoque partem tacite, aut expresse id alteri promittat se eundem oēs. Atque autem, & iuramentum non sunt necessaria, licet illis firmiora fiat.

Porro sponsalia non sunt ut matrimonium insolubilia, nam multis modis dissoluntur. Primo, per partium remissionem, etiam si sint iurata, secundum communem. cap. præterea. 1. de spons. etiam si principaliter etiā iurata sint propter Deum ut cum quis iurat se matrimonium contrahiturum cum aliqua paupere ob amorem Dei, & eleemosynam, iuxta Carib. Tum quia Deus recipit illud in utilitatem partem, & ideo ipsa potest ei renunciare, arg. c. quamuis pactum. de pact. lib. 6. Tū quia alioqui iuramentum in fauorē eius factum, posset ei ob uarios respectus præiudicare

contra l. quod favore, C. de leg. & c. quod ob gratiam, de reg. iur. lib. 6. licet oppositum teneant Inno. & Panor. in d. c. preterea, & Sylu. ver. sponsalia. q. 9. Quorum opinionis color per prædicta tollitur. Secundo, per alterius in religionem ingressum, in dicto cap. ex publico. & c. ueniens. qui cler. uel uouen. & c. alia potest alter sponsalia contrahere, etiam antequam professionem emittat. Syluestr. verb. sponsalia. q. 10. Cuius opinio probabilior est contraria, quam quidam tenent ea ratione, quod Nouitatus est iusta causa discedendi ab sponsalibus, eo quod dedit causam, ut ioco & serio, aio irato, & pacato possit impropere ei, quod fuit religiosus, & inconstans, & alia, quæ materiam possunt præstare ringendi coniunctis inter se & cum alijs exteris. Et quod contrarium tenentes concedunt sufficere Nouitatum aliquorum mensum absque professione. Tertio, per alterius matrimonij uerbis de præfenti contractum, etiam copula nõ dum sequuta. Per sponsalia item de futuro, copula cũ affectu maritali sequuta, ea sicut ex litteris, de spõs. Dixi, Affectu maritali, quia sine hoc prima sponsalia quoad Deum non dirimuntur, quamuis sic quoad ecclesiam, secundum iura antiqua, secundum quæ sponsalia transibant in matrimonium per solam copulam carnalem. Quod sublatum est per Concil. Trident. ut dicitur in fra eodem, nu. 28. & c. 75. num. 144. Concurrente autem hoc prima sponsalia non dirimuntur, nisi secunda esset cognata, uel affinis primæ ex coitu licito intra gradum prohibitum. Dixi, nisi secunda esset cognata, uel affinis ex coitu licito intra gradum prohibitum. Nam, si talis esset, neutram in uxorem ducere posset secundum dicta iura antiqua. Non quidem primam, propter impedimentum affinitatis ex illa copula ortum. Non secundam, propter impedimentum publicæ honestatis ex primis sponsalibus quoad ipsum natum, iuxta notata in cap. is qui, de sponsalib. Dixi, Copula sequuta, quia præcedens, etiam secundum iura antiqua nõ sufficeret. c. ueniens, de sponsalibus. ubi Panor. Præposit. & communis, quidquid quidam recedentes, leniter dixerint. Quarto, per alterutrum ad aliam regionem migrationem absque causa probabili,

li, aut cum illa, sed iudex certum tempus redeundi præfinit, & intra illud non redijt, quæ præfinitio est necessaria, iuxta ius canonicum, cui est in hac re standum, quod tempus non præfinit, cap. de illis de spons. non tamen iuxta civile, licet illud, cui non est standum, tempus præfinit in c. sepe. ff. de spons. l. 2. C. de repud. præscribit, quod absens in eadem provincia expectetur duobus annis, & si in alia tribus, ut trad. S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 18. §. 1. & Syluestr. ubi supra q. 1. §. 4. Quod procedit etiam in sponsalibus iuratis, secundum Panor. d. c. de illis. Quinto, per superuenientem affinitatem ex eo, quod altera pars rem habuit cum cognato, uel cognata intra gradum prohibitum alterius partis, prius quàm copula maritalis cũ sua sponsa, uel sponso haberet, c. ueniens, de eo, qui cogn. conf. vx. sua. Sexto, per abolitionem factam a iudice, eo quod contraxit illa intra pubertatis annos, & perueniens ad illos anteq. eis cõsentiat expresse, uel tacite petat ab eis absolui. ea nobis, & c. de illis. 1. de despons. impub. Si tamen ambo, uel alter eorum esset minor septem annis, sponsalia essent adeo nulla, ut ex illis nulla impedimentum publicæ honestatis oriretur, & ita alteruter eorum cum cognato, uel cognato alterius matrimonium contrahere posset, c. litteras, de despons. impub. & cap. 1. eod. tit. lib. 6. Septimo, per lapsum temporis præfinitum ad matrimonium de præfenti contrahendum. Nam per illum is, per quem non fletur, quomodo fieret, liberatur, & alteri penitentia irroganda est, propter fidem uiolatam, c. sicut ex litteris, de sponsa. cum ei adnot. Octauo, per superuenientiam lepræ, paralytis, aut alius morbi contagiosi, aut amissionis oculi, nasi, aut notabilis deformitatis, cap. litteras, de coniug. lepræ & c. quemadmodum, de iure iur. Nono, per superuenientem fornicationem alterius, dict. c. quemadmodum, siue uoluntariam, siue coactam, iuxta gl. receptam ibidem uerbis oculis. Alterius, inquam, nam per suam nolentem parte, quæ innocens est, non sunt dissoluenda. arg. c. 2. de trãlat. præla. Dixi. Superuenientem, quia per præcedentem non sunt dissoluenda, nisi tempore contractus ignoraretur, & ante matrimonium contractum nosceretur, im-

omnes, quæ proxime procedunt in fornicatione spirituali, quæ fit per heresim, aut apostasiam. c. non solum. 28. q. 1. Decimo, per votum castitatis præcedens illa. c. rufus, qui clerici, uel uoue. quamuis sequens nõ dissoluatur, quia alter in alterius præiudicium nouere nequit, excepto notorio religionis, quod etiam post contractum matrimonium facere, & implere potest, ut supra dictum est, quo casu tenebitur religionem intrare, iuxta Palud. recep. in 4. dist. 27. q. 1. ar. 1. qui autem promisit ali cui non ducere aliam, quam illam, non tenetur ducere illam, licet alia licite ducere nequeat, secundum eundem Palud. ubi supra, & Ad. in 4. de matrimonio. q. 2. dicentem neque communem opinionem esse contra hoc, neque sequendam, si esset, quamuis eam sequatur (sed male, nostra sententia) Syluestr. verb. matrimonium. 2. q. 10. Undecimo, per superuenientem inimicitiam capitalem, ob quam dissolui possunt iuxta Host. in summa. de spons. §. si ob rationem, in c. 2. & c. requisitum, de spõs. Duo decimo, per omissionem implendi eius, quod promissum est, siue uoluntariam, siue inuoluntariam, ut quum dos promissa non præstatur, secundum Io. And. in c. de illis, de cond. apposi. & cum sponsa certam dotem sponso nõ promittit, uidetur omnia sua bona promittere, secundum gl. in l. mulier bona. ff. de iur. dot. recepta per citatos a Couarrubia 1. par. c. 5. num. 4. in Epito. adeo quod, si post sponsalia pauperior fiat ita ut non possit omnia, quæ tunc habebat, tradere, non tenetur eam spõsus ducere. Decimotertio, per famam impediti ad contrahendum inter eos canonice, c. e. in tua, de spons. Decimoquarto, per susceptionem ordinis sacri, arg. ex extra. mag. antiquæ, de voto iuxta Anto. in Rub. de spons. quem sequitur Præposit. in c. de illis, de spons. quatenus per eum matrimonium de præfenti non dissoluatur d. extra. uag. antiquæ. Decimoquinto, per superuenientem cognationem legalem, de qua infra eod. cap. numero 44. Decimosexto, per mortem alterutrius contrahentium asperitatem, secundum Pan. in c. ueniens, qui cle. uel uou. Decimosextimo, per aliquid noue superueniens, quod si præcederet non fuisset contracta, secundum mētem S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 27. ad quem

alij quinque casus, quos Præposit. in d. c. de illis, ponit, redigi possunt. 28. Notandum tamen est secundum Host. in d. §. si. & Ioan. And. receptos in d. c. de illis, sponsalia in casibus prædictis regulariter ipso iure non dirimi, & ideo auctoritate iudicis ecclesiastici dirimenda esse. Et ita, qui abq. tali auctoritate cum alia contraheret, grauer peccare uideretur, cap. si duo pueri, de despons. impub. & cap. secularis, 33. q. 2. & quamuis non mortaliter, iuxta Syluestr. verb. sponsalia. q. 11. §. ultimo, sicut nec uenialiter in casibus ipso iure dissoluantur, scilicet, quando alter eorum religionem ingreditur, aut ipso facto cum alia uerbis de præfenti contrahit, aut notorie fornicatus est, & alijs casibus, quos præsupponit in d. c. de illis, colum. fia. Quin, & generaliter dici potest, quod in nullo casu, in quo causa dissoluendi sponsalia est manifesta, tam quo ad ueritatem, quam quo ad iustitiam, prædicta Ecclesiæ auctoritas non requiritur, quia tales ab ipso iure absoluntur. Syluestr. verb. sponsalia. q. 11. Et idē quando sponsalia sunt calandestina, quia tunc scandalum cessat. E contrario uero sponsalia duobus modis in matrimonium de præfenti transeunt. Primo, per copulam carnalem subsequutam vxorio affectu, id est, cum intentione matrimonij consummandi, nam si habeatur fornicatio affectu, id est, sine intentione se cognoscendi tanquam maritus, & vxor, sed tanquam soluti matrimonij vinculo, non est matrimonium coram Deo, sed coram Ecclesia sic, iuxta communem in cap. is qui, de sponsa. quidquid dicat Hostiens. ibidem, secundum antiqua iura, quæ quomodo post Concilium Tridentinum cessent, ponitur infra, c. 25. num. 144. Secundo per declarationem cõsensu de præfenti uerbis aliquo aperto signo factam, & non alias quantumlibet simul habent, aut sponso eam in domum traduat, & oscula, & amplexus interueniat, & quamuis copula tentetur, cap. fin. de sponsalib. & Aretin. in consil. 144. ex facto. 29. Quinto præsuppono, quod aras legitima contrahendi matrimonium in masculis est. 24. annorum completorum, & in feminis duodecim, etiam completo-

Secunda pars Decret.

rum, & ad sponsalia contrahenda septem in vtrisque, quamvis, si potentia supplet aetatem, contrahere prius possunt, quæ tamen usque ad illam aetatem non presumitur. cap. puberes. de despons. impub. & cap. 1. §. idem quoque. eodem titulo, libro sexto, adiunctis glossis, & communi doctorum.

Sexto, quod omnis utriusque sexus ætate legitima, & iusto iudicio præditus, potest matrimonium contrahere, nisi specialiter prohibeatur, vel aliquod impedimentum interueniat inter contrahere volentes. capitulo cum apud. de sponsalibus. Dixi, iusto iudicio, quia apertis tempore amentie non potest. capit. dilectus. de spons.

De impedimentis matrimonij in genere.

30. Impedimentum matrimonij secundum Sanctum Thomam & communem in 4. lib. sent. dist. 34. est duplex. Alterum impediens, & dirimens. Alterum impediens tantum. Dicitur autem impediens, & dirimens, eo quod facit, ut impediri non solum contrahendo peccent, sed etiam, ut ipsum matrimonium contractum non valeat, non autem eo, quod dissolvat matrimonium legitime contractum ante illius impedimentum, quia nullum tale est. Impedimenta vero huius generis sunt duodecim, contenta his verbis.

Error, conditio, Sæcra, cognatio, crimen.

Culpa d. sparsitas, vitio, ordo, ligamen, honestas.

Si sit affinitas, si forte coram nequibus.

31. Impedimentum vero impediens tantum dicitur, quod impedit, & non dirimit, id est, facit quod peccent, qui ita impediri contrahunt, sed matrimonium contractum valet. Impedimenta vero huius generis sunt duo.

Ecclesia vetum, nec non tempus, seriatum.

Impediunt fieri, permittunt, iuvant, tenent.

Ad quæ quidem duo reducuntur alia omnia, licet specialiter dictis verbis.

bus non contineantur. quæ infra tanguntur.

De impedimentis dirimentibus, erroris personæ, & conditionis.

SUMMARIUM.

32. Error multiplex, persona, conditionis, fortuna, & aliarum qualitatum. & 33.

33. Matrimonium ab errore, quæ auctoritate receditur.

34. Matrimonio servorum consentiens dominus liberat eos.

34. Et an vendere possit eos, & arcere a debito reddendo.

34. Matrimonium contrahens servus, an dominam uxorem præferat.

34. Error personæ, & conditionis dirimunt, sed non alij.

32. Primum impedimentum dirimens matrimonium est error personæ. Est autem error personæ credere de una persona, quod sit alia, ut quod sit libera cum sit serva, vel quod sit filius talis Regis, Ducis, Comitis, aut alterius, cuius non est. Dixi: Talis, quia, si credatur indeterminate, quod est filius Regis, aut Ducis, Nobilis, aut Divitis, non est error personæ, sed fortunæ, aut qualitatis. Nec etiam, si credatur filius talis Regis, aut Ducis, si talis Regis, & talis filij cognitio non habeatur. Ros. verb. impedimentum 2. & Sylvest. verb. matrimonium. §. q. 1. §. 5. Error etiam personæ est credere, quod sit primogenitus alicuius, cum non sit, & propter spem, quæ habet illum in paternis bonis successurum, & ut hic tanquam primogenito, iuxta Caldia cap. 2. de coniug. servor. & Host. in summa. Aug. verb. Matrimonium. impedimentum 4. §. 3. nisi absolute consentiret in eam præsentem, quia tunc matrimonium azeleat, quamvis crederet alium esse, iuxta mentem S. Thomæ & communis in 4. lib. sentent. dist. 30.

Itaque primo ob hoc impedimentum peccat, qui procurat, ut matrimonium, vel

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 198

vel sponsalia a se, vel ab alio per errorem contrahantur, quæ alias non contraherentur, Angel. verb. matrimonium. 3. impedimentum. §. 16. & probatur per dicta S. Thomæ de dolo. 2. 2. q. 57. art. 4. & matrimonium sic contractum, nihil valet, si fuerit error personæ, vel conditionis servilis, secus si solum fortunæ, aut alius qualitatis, cap. 1. 2. q. 1. qualis est credere de paupere, quod est dives, de plebeio, quod est nobilis, de infami, quod est bonæ famæ, de corrupta, quod est virgo. cap. 1. §. error. ea, quæst. 1.

33. Secundum impedimentum dirimens matrimonium est error conditionis servilis, quo quis credit servum esse liberum. Nam matrimonium contractum a libero cum serva, quam putabat esse liberam, vel e contrario contractum a libera cum servo, quem putabat esse liberum, nihil valet, licet contractum cum libero, vel libera ab eo, vel ab ea, qui vel quæ credit esse servum, vel ancillam valeat. 2. 2. quæst. 2. §. 3. ita. sub c. si quis liber. & tradit S. Thomæ & communis in 4. lib. sent. dist. 36. art. 1. & Ang. verb. matrimonium. impedimentum 4. §. 16. & communis in cap. proposit. de coniug. servor. & si matrimonium erroneum fuerit clandestinum propter auctoritatem se separare potest, quo ad thorum, & cohabitationem, sed si est in facie ecclesiæ contractum, quo ad thorum se separare potest, sed non quoad cohabitationem, nisi per sententiam ecclesiæ. arg. e. parvo. & cap. significasti. de divor. quod procedit etiam si dominus post matrimonium eam manumiserit ipso inscio, & cum ea libera facta copulam conjugalem habuerit, quia talis copula habitata est virtute primi consensus, qui nullus fuit. Ros. verb. Impedimentum 3. §. 2. Si tamen postquam rescivit esse servam, consensit in eam saltem per copulam uxorio affectu, matrimonium fiet validum secundum iura antiqua, licet non post Concil. Trid. ut dictum est supra eodem numero 25. & 28. cap. ad nostram. de coniug. servor. c. famina. & c. si quis ingenuus 2. 9. 1. Si autem liber matrimonium ignoranter contrahit cum serva, & nihilominus eam vult pro uxore habere, & illa non vult, non est matrimonium, sed coget illam ecclesiæ, ut consentiat in illud, iuxta

glo. cap. 6. de coniug. servor. quod est verum, si illa nondum legitime alteri nupsit. quæ glo. addit, quod dominus tradens suam ancillam tanquam liberam libero credenti eam esse talem, manumittere illam videtur. Quæ omnia sunt intelligenda, etiam de libera contrahente cum servo. Et dominus, qui consentit matrimonio sui servi, aut servæ consentit, & loquendo ad reddendum debiti non concedit, quia, quamvis servus contrahens matrimonium in domino, ad ei obsequendum magis, quam ad debitum reddendum, teneatur, si tamen, eo consentiente contrahit, ad illud magis, quam ad hoc, teneatur. Et, quamvis dominus post matrimonium, etiam suo consensu contractum, eum vendere possit, non tamen in tam remotas regiones, ut usus matrimonij ei impediat, iuxta communem in cap. 1. de coniug. servor. & S. Thomæ in 4. d. 36. Licet honestum esset, ne ad tam remotas venderet, etiam dum contra voluntatem eius contraheret, quamvis ad id sub pena mortalis peccati non teneatur, iuxta communem in d. c. 1. saltem quando commode in vicinas vendere non posset.

Errores autem aliarum qualitatum, ut pote fortunarum, nobilitatis, virginis fortunæ, & reliqui, non dirimunt, quia id nullo iure cauetur, immo contrarium, c. 1. 2. 9. q. 1. & §. 3. ita. sub c. si quis liber. ea, q. & diximus supra.

De impedimentis dirimentibus voti, & cognationis spiritualis.

SUMMARIUM.

35. Votum solenne castitatis impedit, & dirimit matrimonium.

35. Votum post solenne contrahens nulliter contrahit, & excommunicatur.

36. Cognatio spiritualis tam Baptismi, quam Confirmationis quid, & ad quos Tridenti revo. nulla. num. 37.

37. Patrimi sunt solum hodie, qui designantur, & quo designandi, nu. 38.

39. Cognatio spiritualis non nascitur ex solemnitate supplente baptismum. & 40.

40. Patrimus, an fiat omnis tangens, cum nemo designatur.

Ter-

Secunda pars Decret.

35 **T**ertium impedimentum, dirimens matrimonium, est votum solenne castitatis, quod celebratur professione expressa, vel tacita religionis approbata, vel sacri ordinis susceptione, ut dictum est supra, cap. 12. num. 32. Post quod qui contrahit, peccat mortaliter, cap. 1. de voto, lib. 6. Extraug. 1. de voto, Ioan. 22. & est excommunicatus. Clem. 1. de consanguin. & affin. de voto autem simplici dicitur infra eod. c. nu. 37.

36 Quartum impedimentum, dirimens matrimonium est impedimentum cognationis, quæ est triplex, Carnalis, Spiritualis, & Legalis. Cognatio spiritualis, quæ matrimonium impedit, & dirimit, (nam de non dirimente eadem, nu. 72. agemus) est attinentia duarum personarum, quæ ex statuto Ecclesiæ oritur per Baptismi, Confirmationis administrationem, vel susceptionem baptizati, vel confirmati, iuxta mentem omnium, in rub. de cogn. spirit. S. Th. & communis in 4. lib. sent. dist. 40. & gl. ac communis in d. c. 1. eo. tit. li. 6. Quæ olim, secundum iura antiqua, erat triplex, paternitas, compaternitas, & fraternitas, fm dictam gl. recep. Paternitas, quæ est, quæ contrahitur inter baptizantem, (qui locum patris tenet, siue sit clericus, siue laicus, vir, aut femina,) & baptizatum, & inter baptizatum, & patrimum, qui locum matris tenet, siue sit unus, siue plures, siue vir, siue femina, c. quamvis. de cogn. spirit. lib. 6. Compaternitas est, quæ contrahitur inter patrem, & matrem baptizati ex una parte, & ex altera inter baptizantem, & patrimum, vel patrinos, qui ex sacro fonte suscipiunt, si sunt baptizati, quâvis sint schismatici, aut heretici, & alias non, quia non sunt eius capaces, iuxta S. Tho. & Richar. in 4. lib. sent. dist. 42. art. 1. q. 3. quidquid alij dicant, neque etiam inter baptizantem, & patrinos baptizati. Fraternitas est cognatio inter baptizatum, & filios naturales baptizantis, & patrinos, etiam nō legitimos, & etiam habitos post baptismum. Dixi. Olim fm iura, quia hodie cessat fraternitas, & aliqua ex parte compaternitas, per Concil. Trid. sess. 24. c. 2. de reformat. matr. Quare loco multorum, quæ hic in vulgari dixi, & nunc cessant, subiecio renore illius cap. quod sic habet, Sancta Synodus statuit, ut unus tantum sine

Sir, siue mulier, iuxta sacrorum canonum institutionem, vel ad summum unus, & una, baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos, de baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, nec inter baptizantem, & baptizatum, baptizatumque patrem, matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab his, ad quos spectabit, suscipietur, quem, vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, & cum, vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorū nomina describat, doceatque eos, quomodo cognationem contraxerint, ne ignorantia illa excusari valeant. Quod si alij ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spirituales nullam patto contrahant. Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem, & matrem, nec inter non egrediatur omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimenti omnino sublatis.

38 Per hoc novum statutum cessat questio, an multi, & quot possint esse patrini, & an inter fratres baptizati, & omnes filios, vel quos patrino, vel baptizantis si hoc impedimentum, & an inter baptizatum, & filios adoptivos patrino, & baptizantis, & an inter baptizatum, & uxorem, vel concubinam, vel maritū patrini, vel matrinæ, vel baptizantis, & an cognatio transeat per actionem, vel passionem, in coniugem, vel concubinam, ante, vel post cognitam, & an omnes suscipientes, respondentes, vel tangentes baptizatum, vel qui eorum sint patrini, vel matrinæ, quoniam tota cognatio spiritualis redacta est ad solam eā, quæ est inter patrimum, & baptizatum, patrem, & matrem baptizati, & inter baptizantem, & baptizatum, & patrem, & matrem baptizati, ita quod nulla est hodie fraternitas, aut confraternitas, nulla item compaternitas inter baptizantem, & patrinos, nulla item inter baptizatum, & coniuges, & concubinos, vel concubinas prædictorum, & minus, inter ipsosmet patrinos. Et ideo siue peccato possunt esse patrini maritus, & uxor. Nulla item inter respondentes, tangentes, & alios, nisi sint ad id designati, quâvis videatur relinqui dubium. An qñ nulli designantur in patrinos per culpam Parochi vel alterius, necesse

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII.

199

necessitate baptizantis, soli & omnes tangetes baptizatum fiant cognati, iuxta ius antiquum, quod uerius uidetur, quam a iure antiquo nō sit recedendum, nisi quo ad excepta in nouo, l. precipimus. C. de appellat. & Concilium videtur loqui, quādo designantur aliqui patrini.

40 Notanda tamen sunt tria. Primum, errare illos, qui cum puer in domo baptizatur propter necessitatem sine sollemnitate, & postea cum ea in ecclesia exorcizatur, & ungitur chrismate, credunt ex hoc posteriori actu oriri cognationem, & non ex priori, cum contra se res habeat, quia posterior actus non est sacramentum, sed sacramentale per quod nec character imprimitur, nec confertur gratia ex opere operato, licet sit actus catechismi, & exorcismi, ex quo alia cognatio minor impediens, & non dirimens nascitur, cap. per catechismum. de cognat. spiritual. lib. 6. de qua infra eo. c. nu. 72. Ob quod multū expediret, ut parochus non solum faceret ea, quæ Concilium prædictum iussit, sed etiam in tali supplemento scriberet illum actum supplendi non fuisse baptismum, sed tantum catechismum cum exorcismo.

Secundum cognationem spirituales matrimonio iam contracto superuenientem non dissolvere illud, sed tantum exactionem debiti conjugalis impedire, ut supra cap. 16. nu. 34. dictum est.

Tertium, quod eodem modo est restricta cognatio, quæ nascitur ex Confirmatione, quæ quæ nascitur ex Baptismo, per prædictam Concil. supra relatum, & ita totum cap. de cognat. spirit. lib. 6. limitatur per illud.

Interrogatur autem dudum: An pater baptizans in necessitate filium suum susceptum ex fornicatione, possit contrahere matrimonium cum illius matre? respondendi non posse, quia regula iuris habet, cognationem spirituales impediens, & dirimentem contrahi inter baptizantem, & parentes baptizati, c. 1. de cognat. spirit. lib. 6. a qua non excipitur, nisi baptizans filium suum, & coniugis sue, vel sui, cum qua, vel quo iam contraxit matrimonium per capitul. ad limina. 32. questione prima ea ratione, quod per actum bonum non debet præiudicari matrimonio

nio sancto antea contracto, quæ cessat in contrahendo, de quali quærebatur. Per quod uidentur solui argumenta quæ in contrarium adducit Sotus in 4. distinctione articulo primo, qui tamen non fuit ausus tenere contrarium, nec etiam Paludan.

De impedimento cognationis carnalis, & legalis.

S V M M A R I V M.

- 41 Consanguinitas quid, & impedit, & dirimit intra quartum gradum.
- 42 Affinitas quid, & quatum restricta per Concil. Triden.
- 43 Copula carnalis perfecta quid, & quæ gignit affinitatem.
- 43 Cognatio legalis quid, quatuorplex, & quomodo impedit, & dirimit.
- 41 **C**ognatio autem carnalis seu consanguinitas est propinquitatis duarum personarum, eo quod una ex altera, uel ambe ex eadem descendunt, secundum glo. receptam in arbore consanguinitatis, lib. 6. Pater enim, & filius sunt consanguinei, quia unus ab alio descendit, duo ite fratres, qui ambo a tertio descendunt. Affinitas uero est propinquitatis duarum personarum, quarum una cum consanguinea alterius copulam habuit secundum gloss. receptam in arbore affinitatis, in qua re copula illicita, & licita sunt patres, c. discretionem de eo, qui cogn. conf. vxor. suæ. modo sit perfecta, quæ est illa, per quam semen uiri in uas femine natum tale ad generandum mittitur. c. extraordinaria. 35. q. 3. & non sufficit saltem coram Deo uolatio uirginitatis, nec qualibet alia turpitudine, iuxta gl. recep. in d. c. extraordinaria. & ita non sufficit actus sodomiticus, iuxta mentem S. Tho. communem in 4. lib. senten. dist. 41. quam Palud. & S. Ant. 3. par. tit. 1. cap. 12. explicant.
- Ex quibus sequitur primo consanguineos, vel affines intra quartum gradum non posse matrimonium licite contrahere, nec contractum ualere, c. non debet. de consang. & affinit. sed prædictum Concilium sess. 24. c. 4. de reformat. matr. limitauit

Secunda pars Decret.

De impedimento cognationis legalis.

SUMMARIUM.

44 Cognatio legalis quid, quomodo, & quomodo impedit, & dirimit. nu. 44. & 45.

ut impedimentum affinitatis ex illicita copula natum, ad primum, & secundum gradum tantum, statuens in ulterioribus gradibus matrimonium post eam contractum non dirimi. Et licet contextus illius non addat illud non impedire, sed tantum non dirimere, & ideo potuisset aliquis dicere, quod licet matrimonium contractum per affines ex copula illicita 3. & 4. gradus valeat, peccare tamen contrahens sine dispensatione, quia a lege veteri non discendimus, nisi quatenus per nouam exprimitur, l. precipimus, C. de appellatio. tamen Pius Quintus, Motu proprio super hoc edito contrarium declarauit in extrauagan. ad Romanum, lata anno 1566. scilicet dictam affinitatem nec dirimere, nec impedire.

Sequitur secundum, huiusmodi contrahentes non solum peccare, sed etiam excommunicatos esse sicut sunt consanguinei, Clem. 1. de consan. & affini. nisi excolet ignorantia, de quo infra, cap. 27. nu. 141. Qui uero contrahunt tantum sponsalia intra quartum gradum peccant quidem, se non sunt excommunicati, nisi copula sequatur, & ea sequuta sic, iuxta communem, secundum iura antiqua, per que sponsalia transibant in matrimonium per copulam carnalem sequutam, non tamen hoc die post Concil. Trid. ut dictum est supra nu. 25. & 28. quae tamen secundum iura antiqua non procedebant quoad fori conscientiam, nisi in eo, qui uxorio affectu copulam habuerat. alias enim in illo foro non esset uerum matrimonium, iuxta omnes in c. is qui, de spons. Ex quibus inferitur, quod huiusmodi impediti contrahentes ante legitimam aetatem, non sunt excommunicati, quia in effectu sponsalia tantum de futuro contrahunt. cap. 1. §. 1. de spons. lib. 6. Idem de contrahentibus credentibus se cognatos, si uere non sunt, non peccant mortaliter, & non ualeat matrimonium, si credebant illud non ualere, alias sic, ut re. Syluest. resoluit in uerb. matrimonium. 7. quæstio. 113. §. 5. quod autem dictum est de uiro contrahente cum muliere, idem censetur dictum de illa contrahente cum illo.

44 **C**ognatio uero legalis est propinquitas ex adoptione alicuius in filium proueniens, secundum mentem prædictorum post gloss. cap. 1. de cogn. legal. & est triplex. Prima est ascendens, aut descendens, scilicet adoptantis, & adoptati, & descendens eius, quæ nec dissolutione adoptionis, nec emancipatione tollitur, cap. ita diligere, 30. quæstio. 3. & §. ergo. Instit. de adopt. Secunda quasi transuersalis, scilicet inter adoptatum, & filio naturali existente in potestate patris, & non alias. c. 1. de cog. legal. l. qui per adoptionem. ff. de adop. Tertia est, quando legalis affinitas, scilicet inter uxorem adoptantis, & inter adoptatum, & adoptantis uxorem, quæ durat perpetuo, sicut prima. l. adoptiui. ff. de rit. nupt. Porro, quælibet harum cognationum impedit, & dirimit matrimonium, iuxta gloss. & communem, in d. c. 1. & in 4. lib. sent. dist. 42. licet aliqui contradicant, quod ad cognationem transuersalem.

45 Ex quibus sequitur, inter adoptantem, & adoptiuum matrem hanc cognationem non contrahi, & quod adoptans aliquam in filiam suam non potest cum illa, nec aliqua eius descendente intra quartum gradum matrimonium contrahere, quia sunt tanquam ascendentes, & descendentes. Item, quod non potest contrahere cum uxore filii adoptiui, eo mortuo, nec filius adoptiui cum uxore adoptantis, eo mortuo, quia est cognatio tertie speciei, quæ uis sic cum eius matre, etiam filio uiuente, quia inter illos nulla cognatio intercedit. Sequitur item, quod adoptiui cum filia naturali adoptantis hoc uiuere, & illa in eius potestate manente, matrimonium contrahere non potest, sed sic patre mortuo, aut filia emancipata, aut si est illegitima, aut ipse est iam emancipatus, quia hæc cognatio his modis soluitur, secundum omnes, ubi supra.

Inter

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 200

Inter prædictas uero tres cognationes hoc interest, quod consanguinei, si contrahant inter se matrimonium intra quartum gradum, non solum peccant, cap. non debet. de consan. & affinit. sed etiam sunt excommunicati, Clem. 1. de consanguini. & affinit. sicut, & de affinit. intra dicemus. Cognati autem spiritualiter, vel legaliter, licet peccent, non tamen sunt excommunicati: sicut nec consanguinei sola sponsalia de futuro contrahentes, iuxta gloss. receptam in d. Clem. 1.

De impedimento criminis, aut delicti.

SUMMARIUM.

46 Matrimonium qua occiso, & quod adulterium impedit, & dirimit. & 47.

46 **Q**uod impedimentum est crimen. Pro cuius noticia notandum, duo esse crimina, quæ matrimonium impediunt, & dirimunt, ad quæ reducuntur illa tria S. Thom. communiter recepti ubi supra, & dist. 39. Alterum est occisio coniugis alicuius causa contrahendi cum eius coniuge, quæ facta utroque machinante perpetuo impedit, etiam si alter infidelis esset, & ad eius conversionem procurandam patrata fuisset, cap. laudabili. de conuer. infid. Facta uero, altero tantum machinante, non sufficit, nisi adulterium interueniat. c. super eo. de eo, qui dux in matrimonium. Io. And. per Pano. & communem receptum ibidem. Dixi, causa contrahendi: quia occisio alio sine facta non sufficit, dicto cap. laudabile. neque ratihabitio occisionis suo nomine facta: quamuis sic iussio, aut consilium, iuxta gloss. receptas in c. si quis uiuente. 32. q. 1. & in cap. 1. de conuer. infid.

Alterum crimen est adulterari scilicet cum coniuge alterius, & contrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo. Dixi, Adulterari: quia, si non erat uere coniug, licet putaretur talis, non impedit c. significauit. de eo, qui dux in matrimonium. tamen si sit uerum, quamuis non sit consummatum: & quamuis sit solum quo ad thorum, vel cohabitationem, cap.

significasti. & cap. ex litteris. eod. tit. Dixi etiam, Adulterari: quia nec datio fidei de contrahendo, nec contractus sine adulterio sufficit. d. c. significauit. & c. 1. 31. q. 1. Dixi, Scilicet: quia, si uterque probabiliter ignorat, possunt matrimonium contrahere, simulque mortuus fuerit, qui impediebat: & si alter tantum ignorat, in eius arbitrio est, sublato impedimento de nouo matrimonium contrahere, uel non, c. 1. eod. tit. donec sciens cum tertia contraxerit, & modo ignorans non rescuerit ante mortem impediens, aut postquam rescierit, non habuerit copulam. Notandum item, quod, ut matrimonium inter ignorantem impedimentum, & facientem ualere incipiat, non sufficit cessatio impedimenti, & consensus nouus scientis: quia oportet, ut etiam ignorans de nouo in illi consentiat, postquam ei notum fuerit interuenisse impedimentum, per quod illud matrimonium non ualuit, & fiat ei iusta libertas ad renuendum, si noluerit, secundum Innoc. in fi. cap. 1. de eo, qui dux in matrimonium. & Scot. in 4. lib. sent. distin. 35. Satis tamē uidentur hæc ei notificari, & dari libertas, quando certior sit matrimonium nil ualuisse, ob aliquod impedimentum in genere, & quod non cogatur ad de nouo contrahendum, quauis non exprimat speciatim impedimentum, ob quod primum matrimonium non ualuerit, neque a domo sui mariti in maiorem libertatem deducatur, quin & præstat id facere, quoties non conuenit, ut illud speciatim noverit, satis enim esset tunc dicere gratiose, suspicor te non esse maritum meum, aut uxorem meam aliquam de causa, ideo rogo te plurimum causa tranquillitatis meæ conscientie, & consolationis, ut si & quatenus opus fuerit de nouo uos pro coniugibus habemus, secundum mentem Caic. 1. Tomo Opusculorum Tract. 12. q. 2. & in summa, uerb. matrimonium. pag. 9.

De impedimento dirimente infidelitatis.

SUMMARIUM.

48 Matrimonium, qua infidelitas impedit, quousque dirimit.

Matr-

Secunda pars Decret.

49 Matrimonium, quod inter infideles nullum
est, quod annullandum.

49 **S**extum impedimentum dirimens matrimonium est infidelitas. Matrimonium etenim contractum a fidei cum infidei nondum baptizato nullum est, etiam si sit catechumenus: hoc est in fide Christiana instructus, & velit baptizari, c. caue. ubi gl. vigesimo octava, quaff. secunda. Nam licet, ut supra dictum est, matrimonium inter infideles esse possit, quatenus est contractus, c. gaudemus. de diuort. & c. de inde. 26. dist. non tamen, quatenus est sacramentum. arg. c. ueniens. de presb. nō hap. Nec etiam ut contractus valeat, si contra leges eorum fiat. arg. cap. fin. de diuor. & c. de infidelibus. de consang. & affinit. & multo minus quando contra leges naturales, ut sit, quoties cum pluribus, quam cum vna, contrahitur, d. c. gaudemus. Notandum tamen, quod matrimonium infidelium non diuiditur, eo quod alter eorum ad fidem conuertatur, licet conuersus licite se separare possit quo ad cohabitationem a non conuerso, nolente conuerti: quous melius faceret continendo ei, quousque spes aliqua conuersionis esset: tamen, cum alia matrimonium contrahere uiuente infidei nō potest, nisi cum ipse noller habitare cum ea absq. contumelia creatoris, & sine studio peruertendi eam, aut in peccatum mortale inducendi. Quod procedit etiam in infidelibus, qui contraxerūt in gradibus lege canonica prohibitis, modo secundum leges eorum essent valida, per c. gaudemus. de diuor. imō, & si infidelis, antequam matrimonium contrahat, conuertatur, illum recipere tenetur dicto c. quando, & dicto cap. gaudemus, siue dicamus per conuersionem matrimonium dirimi, sicut sentit Panorm. dicto capitu. quanto, siue per secundum, ad quod contrahendum prædicta faciunt facultatem, ut melius dixit S. Thom. in 4. lib. sentent. dist. 39. Dixi supra, cum infidei nondum baptizata; quia contractum cum infidei hæretica, vel schismatica ualeat, licet contrahendo peccet, iuxta gloss. recept. in c. non oportet. 28. q. 1. & S. Tho. & alios in d. dist. 39. quamuis iam sit catechumenus, ut dictum est supra.

De impedimento dirimente violentia,
vel metus.

S V M M A R I V M.

50 Matrimonium metu iusto contractum, immo
et consummatum, nullum.

51 Metus, qui iustus nunc definitur, & declaratur.

50 **S**eptimum impedimentum dirimens matrimonium est uolentia, vel metus. Pro cuius declaratione præmitto primo, quod quamuis omnes contractus, facti per metum regulariter valeant, secundū gloss. & communem in cap. abbas. de his, quæ ui. licet noster Fortunius Garcia oppositum tenuerit de ult. sine. Illat. 21. & quamuis sacramenta, in quibus character imprimitur, sicut in baptismo, c. maiores. §. item queritur, de bapt. etiam ualeant, contractus tamen, & sacramentum matrimonij per metum contracti nil ualeant. cap. ueniens. 1. c. cum locum. de spons. & text. irrefragabilis in c. significauit de eo, qui dux. in matri. quia ita ecclesia decreuit, ob multa, quæ Pan. & alij tradunt in d. c. cum locum. quæ tamen sola sine statuto ecclesiæ, uix sufficerent.

51 Præmitto secundo, quod non quilibet metus ad hoc sufficit, sed requirit iustus, qui cadat in virum constantem. I. metum. ff. quod met. cau. qui definitur a S. Thom. cōster recepto, etiam a Soto ibidem in 4. lib. sent. dist. 29. art. 2. esse ille, quo minus malum maioris uitandæ causæ, eligitur ut olim diximus in d. c. cum locum. & late trad. Couarr. in c. 4. 1. parte. c. 4. §. 1. a nu. 10. & in 2. parte. c. 3. §. 4. Cōtra quam definitionem occurrerit hoc in loco in Manuali sermone Hispano scripto quædam. Primum, quod minor timor est iniustus mulieri, quam uiro, iuxta glo. fi. & a plurimis laudatā in d. c. cum locum, quæ nō esset vera, si hac definitione perpenderesur.

Secundum, quod uera, & communis sententia habet, iustum metum, iudicis vel prædictis arbitrio esse definiendum, secundum gloss. in c. cum dilectus, de his, quæ ui. & prædicta definitio satis concludit esse a iure definitum.

Tertium, quod communis, Pan. Prepo.

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 201

& aliorum multorum habet contra Hostien. in c. consultationi. de spons. quod, qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque mortis consummat, non uidetur matrimonium validum facere, & quidem ratione irrefragabili, scilicet quod essentia matrimonij est, ut consensus sit liber. per dictū capitu. cum locum. secundum omnes; & cum consensus directus in matrimonium, metu mortis extortus, non sit satis liber, a fortiori consensus indirectus, & per quandam consequentiam resultans ex copula eodem mortis metu extorta, non erit satis liber, qui tamen secundum definitionem prædictam non potest dici iustus, quippe, quo non eligitur minus malum ad uitandum maius, immo maius malum, scilicet peccatum mortale ad uitandam mortem corporalem, quæ est malum minus eo, iuxta capitulum ita ne. cum citatis in eo. 32. quæstion. 5.

Quartum, quod nihil male uenialiter factum posset dici iusto metu factum, quod omnis culpa, etiam uenialis, sit maius malum omni alio malo, quod non est peccatum, secundum Pan. in cap. sacris. quod met. caus. & omnes Theologos, & Canonistas, & sentit glo. in cap. si aliquid. 22. q. 4. quod tamen etiam Soto, qui definitionem prædictam sequitur in d. quæst. 29. artic. 3. satis negat.

Quintum, quod omnis rectus iudex iudicabit metum iustum mortis, & mutilationis esse iustum absolute sine consideratione, an per illū liberetur a maiore malo, vel minore, l. 1. & 2. ff. quod met. caus. & etiam metum ablationis omnium bonorum, uel maioris partis eorum, saltem si magna sunt, cap. 1. de restit. spol. lib. 8. & merito, quia uita quædam sunt, iuxta gloss. receptam, iuncto textu in l. aduocati. C. de aduoc. diuers. iud. & probatur per l. illi quidem. cum suis concord. ff. quod met. caus. & cap. cum dilectus. adiuncta. glo. de his, quæ ui.

Sextum, quod etiam omnis rectus iudex considerabit in alio alius generis metu, non solum malum ipsum obiectum, sed etiam circumstantias fortitudinis, uel fragilitatis, non solum sexus, ut dixit prædicta gloss. sed etiam ætatis, ignata magnitudinis, uel paruitatis animi, aliorumque Op. Nauar. Tom. II.

accidentium metu passi. Ita, quod eiusdem mali obiecti metu in alio iudicabit iustum, in alio uanum, non considerando an metum passus liberetur a maiori malo, an a minori.

Septimum, quod ad reddendum actum inefficacem coram Deo sufficit quilibet timor, etiam minor iusto, modo sit causa, sine qua non saltem principalis eius, ut dictum est sup. cap. 17. nu. 29. post Adri. & alios ibi citatos, & probatur efficaciter, quia leges constituentes discrimen inter alium metum, se fundant super præsumptione, quia præsumunt aliū esse causam actus, aliū uero non, & lex fundata in præsumptione, non habet locum coram Deo, si ueritas ei non responderet. cap. is qui. & cap. tua. de spons. cum eis adnot.

Octauum, quod quoad hunc effectum necessario recedendum est a definitione S. Tho. communiter recepta, licet obseruanda sit plurimum quoad effectum excusandi a culpa: facit item gloss. sing. cap. 1. p. g. sens. 20. q. 3. quatenus notat ex illo c. metum reuerentialem annullare uotum pueri nouentis religionem, etiam quo ad forum exterius, cui tamen non cōuenit prædicta definitio.

Nonum, quod licet suscipiens ordinem sacrum metu iusto, uerum characterem ordinis suscipiat, arg. c. maiores. §. ite quæritur. de baptismo, non autem obligatur uoto continentie illi annexo, arg. c. 1. de his quæ, ut tradit S. Thom. 2. 2. quæst. 18. & ita timor, qui non est iustus ad annullandum sacramentum, est iustus ad annullandum uotum. Per quæ nuper respondimus, nō obligari ad preces horarias, & a bellis iustis abstinentiam, quæ illi sunt annexa, filium cuiusdam maximi Principis, qui maximo reuerentiali metu patris Infantis, & patris Regis diaconatum accipit, iunctis quæ concurrebant circumstantijs. Per quæ omnia dicendum est, de definitionem præstatam iusti timoris a nemine quod sciam, improbatam, nec limitatam esse necessario limitandam. Quibus est consequens, quod, licet metus mortis, quo testis falsum deponit, non dicatur iustus, secundum definitionem Sancti Thomæ, nec consequenter excuset a peccato, erit tamen iustus quo ad infirmandum eius testimonium, & quoad

ad excusandum eum a pena saltem ordinaria, secundum definitionem præd. glo. communiter recep. idque ipsum omnino dicendum de scriba, qui metu mortis fecit instrumentum, vel testamentum, id est peccare quidem, sed instrumentum, vel testamentum esse rescindendum. Idem etiam ipsum omnino dicendum est de eo, qui matrimonium, metu mortis contractum, metu quoque consummat, scilicet peccare quidem, sed non præstat e consensum satis liberum, quo matrimonium valeat. Porro iustus metus non solum annihilat matrimonium eius, qui ob illum finit se consentire, sed & eius, qui vere consentit, secundum Sanctum Thomam, & communem in d. dist. 29. & d. cap. cum locum, & in cap. abbas, de his quæ vi, quidquid Cardinalis incaute ibi dicat. secundum quos omnes si pars coacta postea libere consentiat, saltem tacite, altera in sua voluntate perseverante firmatur matrimonium, quin & ad id cogi potest volente parte coacta, per cap. ad id, & ibi notata de sponsal. & si sponte habeat copulam, videtur tacite consentire quoad foris exterior, non tamen quoad interior, nisi vere consentiat, argumen. capit. tua de sponsal.

De impedimento dirimente ordinis.

S V M M A R I V M.

52 Orda sacer cur impedit, & dirimit matrimonium &c.

Ordinum impedimentum dirimens matrimonium est ordo sacer. Nullus enim sponte initiatus aliquo ex prædictis quattuor sacris ordinibus potest contrahere matrimonium, & si contrahit, non valet, quia eis est annexum votum sollemne castitatis, quod impedit matrimonium, & dirimit. capit. 1. de cler. coniug. & cap. 1. & cap. si quis eorum, & cap. erubescant. 32. distinct. ad quod votum eis suscipiens obligatur, quamvis eius propositum non sit illud servare, nec ad id se obligare. Nec obstat, quod nemo cogitur votare. cap. integritas. 32. quæstio. 1.

Quia ecclesia neminem ad ordines sacros cogit, sed solum statuit, ut, qui eos suscipit, sit ad matrimonium inhabilis. Et sic, qui voluntarie ordinatur, voluntarie illam inhabilitatem incurrit, iuxta Scot. in 4. dist. 37. q. 1. & si contrahat illud est excommunicatus. clem. 1. de consan. & ass. de qua infra t. 27. & an sit irregularis dicitur ibidem. Dixi, Sponte, quia secus, si iusto metu initiaretur, iuxta dicta supra eodem nume. 31.

Porro conjugatus, qui ordinem sacrum suscipit in scia, aut inuita sua uxore, non solum peccat cum contrahit, sed etiam postea cum debitum coniugale exigit, & idem si reddidit illud, susceptis ordinibus, ex illius consensu legitimo, Paludan. in quarto distinctio. 37. quæstio. 1. colum. 2. non est tamen legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi sit senex, & castitatem uoveat. ca. Agathosa. 27. q. 2. S. Th. receptus in 4. dist. 37. art. 2.

De impedimento dirimente secundarum nuptiarum.

S V M M A R I V M.

53 Matrimonium contrahens cum secunda, vincit prima etiam ducta, ut peccat, & quid agat fama mortis prioris audita, &c. seq.

54 Matrimonium contrahens secundo, putant mortuum primum, quid agat pulchre.

54 Filius matrimonij putatur qui legitimus.

55 Dubius, credens, & sciens, in hoc parat.

56 Matrimonium contractum a credente illud non valere, an valeat.

Nonum impedimentum dirimens matrimonium, est matrimonium præcedens, quod dirimit sequens. Nullus enim potest contrahere cum alia vivente prima, etiam nondum cognita, & clandestine ducta, ita tamen, quod ualuisse matrimonium, & etiam si iam prima alteri nupsit, & liberos ex eo suscepit (quod pro dolor, frequenter contingebat, ante Conc. Trid.) & peccat, nec absolui potest, saltem sine firmo proposito non cognoscendi secundam, tot. tit. de spons. duobus, nec ulla regionis absentia, nec temporis longinquitas in hoc prodest, nisi denuo contra-

contrahat cum illa, post habitam de morte illius notitiam; ad quam habenda suscipiet fama, si in longinquum profectus fuit, secundum Anton. in capitulo in præsentia. de spons. cui contradicit Pan. ibidem. sed recte defendit eum Sylue. verb. matrimonium. 8. quæstio. 13. ver. 4. Aut si erat senex, aut prælium ingressus, non apparuit: de qua re literas accepit ab his, quod eadem interfuerunt, iuxta gl. receptam in e quoniam frequenter, ut lite non cõtest. Quonia si fama orta ex horum aliquo ad eum perveniret, posset denuo contrahere cum secunda, & sine peccato cum ea rem habere. Porro filij ex ea ignorante primo matrimonium suscepti, legitimi forent, per c. ex tenore. iuncta gloss. communiter recepta, qui filij sint legit.

54 Illa ite peccat, nec absolui potest, quæ contrahit cum secundo, credens probabilitate suum primum maritum mortuum esse, & postea ob nuntium de eius vita acceptum credens, vel debens credere illum vivere, peccat debitum coniugale, aut reddit secundo, si tamen dubitat, potest & debet reddere, sed non petere, iuxta communionem probatam per cap. dominus. de secund. nup. Contra quod tamen graniter urget, quod sicut, qui facit aliquid, quod credit esse mortale, mortaliter peccat. capitulo per tuas. 2. de simon. capitu. fin. de præscript. ita, qui facit aliquid, quod dubitat esse mortale, mortaliter peccat, argumen. cap. dubius. de heret. ut late probamus in cap. si quis autem, de penit. dist. 7. nu. 85. cum seq. & inf. nu. 81. super quo multa dicit Adr. in quolibet. 2. sed non satis facit, ut ibidem demonstramus, ubi divina ope nove respondimus id, quod eruditus in Hispania placuit, concedendo scilicet, quod non debet reddere dubitando, sed credendo; & quod potest credere mortuum quoad effectum reddendi, & non quoad effectum petendi, eo quod, ut ibi copiose demonstramus, potest quis uno tempore ob quendam motum credere aliquid ad unum effectum, & alia ob aliud contrarium, vel de eo dubitare ad alium effectum. Et ita quando rationes dubitandi, adeo graves sunt, ut iudicio prudentis neutram partem credere debeat, nec petere, nec reddere debitum debet: & quando adeo leves, ut utranque partem credere possit,

& reddere, & petere, dubitare sublata, potest: & quando sunt mediocres, & tales, ut ob eas in præiudicium alterius non sit credendum, sed in suum sic, reddet credendo ad hunc effectum mortuum esse, & non petet dubitando de illo, quo ad hunc effectum: & si certo intellexerit eum vivere, relinquere debet secundum, & redire ad primum, alias enim adulteraretur dicto capit. dominus. adiuncto capit. inquisitioni. de sentent. excommunicat. & primus eam accipere debet, nisi de eius vita certior facta, cum secundo rem habuerit, cap. cum per bellicam, 34. quæst. 2. Hæc, quæ dicta sunt de uxore nubente secundo, censeantur dicta de marito ducente secundam.

56 Peccat ite ille, ac illa, qui, vel quæ credens suam uxorem, vel suum maritum vivere, cum re vera mortua, vel mortuus esset, matrimonium cum alia, vel alio contrahit: nec valet matrimonium, si, dum contrahit, credit illud non fore validum, quia non consentit legitime in matrimonium: secus si credit matrimonium valere, licet credat contrahendo peccare mortaliter, ut recte Syluest. verb. matrimonium. 6. quæstio. 13. S. 5. explicuit declarando conformes esse opiniones, quæ contrariæ videbantur.

De impedimento iustitiæ publicæ honestatis.

S V M M A R I V M.

57 Impedimentum publicæ honestatis quid, & quam rescriptum Tridenti.

58 Matrimonium, vel sponsalia à parentibus contracta quæ valent.

58 Sponsalia invalida etiam publica, non impediunt matrimonium nullum.

Decimum impedimentum dirimens matrimonium est iustitiæ publicæ honestatis, quod definitur esse impedimentum ab ecclesia inductum dirimens matrimonium contractum inter sponsum, aut maritum, & omnes cognatos sponse sue, aut mariti intra gradum prohibitum, iuxta mentem nostrorum in d. cap. ad audientiam. & cap. sponsam. & S. Th. & alios

in 4. lib. sent. dist. 41. Sciendum est tamē, quod copula carnalis ad hoc impedimentum non est necessaria, licet illa interveniente aliud impedimentū affinitatis nascatur, de quo infra. Nec erat necesse iure antiquo, ut sponsalia aut matrimonium iure valeret: quia sufficiebat pure fuisse contracta sine defectu consensus, cap. 1. de spons. lib. 6. vel sub conditione, sequantur illius purificatione, & impediatur vique ad quartum gradum. Nunc autem iure novo Concil. Triden. sess. 24. cap. 3. de reforma. matrimo. nulla sponsalia invalida producant hoc impedimentum, neque valida ultra primum gradum. Matrimonium autem etiam invalidum per verba de presenti contractum producere hoc impedimentum, & consequenter differre in hoc a sponsalibus per verba de futuro contractis, declaravit Pius V. in Extrag. ad Romanum. lata anno 1566. Quis etiam hodie, quod de sponsalibus dicitur, dici potest de matrimonio contracto per verba de presenti inter impuberes: quia illud resolvitur in sponsalia de futuro per cap. 1. §. 2. de despons. impuber. lib. 6. Ex quibus sequitur primo, quod, qui primū contrahit sponsalia cum aliqua, & deinde matrimonium cum cognata eius, priorē debet accipere: quia matrimonium cum secunda propter impedimentum iustitiae publicae honestatis nullum fuit. Et si cum secunda rem habuit, neutram habere potest; non secundam, propter hoc impedimentum; non priorem, propter affinitatis impedimentum; secundum omnes in capit. literas de despons. impub. & cap. ex litteris, de eo, qui cogn. consang. uxor.

58 Sequitur secundo, quod hoc impedimentum hodie non nascatur ex sponsalibus, vel matrimonij contractis inter consanguineos, aut affines inter gradum prohibitum, aut cum ordine sacro initiato, aut religioso: quia sunt invalida, licet olim nascerentur: quia non erant invalida ex defectu consensus. Sed nec olim, nec hodie nascitur ex sponsalibus a parentibus factis, siue filij legitimæ ætatis sint, siue nominis expresse, aut tacite consentiant, aut nisi sint presentes sine contradictione, vel nisi absentes in id postquam eis innotuit, consenserint, c. 1. §. porro. de spons. impub. lib. 6. Sequitur tertio, quod illud

Palud. in 4. dist. 27. q. 1. ar. 5. commendatum a nobis hic in Mann. Hispano. scilicet ex sponsalibus, & matrimonij inuoluntate, & clandestine contractis, non nascitur hoc impedimentum quo ad forum conscientie, per cap. tua despons. & cap. 1. eo. tit. lib. 6. cum ibi adnot. non esse adeo commendandum: Quoniam hodie, etiam ex publice contractis, si sunt invalida, non nascitur: sed quoad matrimonium sic, per dictam Extrag. Pij Quinti. Et etiam quoad spiritualia, quæ Concil. præcellerunt; argum. cap. fin. de consil. Quoniam hodie, etiam ex publice contractis, si sunt invalida, non nascitur: quamvis quo ad ea, quæ præcellerunt Concilium, prodesse possit.

*De impedimento dirimente
impotentia.*

S V M M A R I V M.

59 Impedimentum impotentia quid, & dirimit, quid faciat sic impeditur, & 60.

59 **D**odecimum impedimentum dirimens matrimonium est impotentia coeundi. Est autem impotentia impediens matrimonium, impedimentum perpetuum naturale, aut accidentale ad copulam naturalem perfectam, iuxta mentem S. Thom. in 4. lib. sent. dist. 34. & S. Anto. 3. par. tit. 1. c. 12. Dixi, Perpetuum, quia temporariū non sufficit c. fraternitatis, de frig. & malef. Illud autem est perpetuum, quod sine miraculo, aut sine probabili periculo animæ, aut corporis tolli non potest d. c. fraternitatis. Dixi, Naturale, aut accidentale, ad significandū ex duabus causis hoc oriri, scilicet naturali, quæ significatur, per verbū frigiditatis in Robr. de frig. & malef. & accidentali, quæ per verbū maleficiatis, quoniam ad impedimentum frigiditatis reducitur omnis alius naturæ defectus, aut excessus, & artificio mēbri, quæ copulam impediunt, & ad maleficiū, siue fascinationem, quodlibet accidentale, quod ex abscissione, castratione, vel alio artificio nascitur. Dixi, Ad copulam naturalem perfectam, quia non sufficit impotentia generandi, quæ in senibus,

bus, aut alijs sua natura, aut arte sterilibus inuenitur, iuxta glo. receptam c. quod sedem. de frig. & malef. Porro hoc impedimentum est impediens, & dirimens, c. 1. & 3. de frig. & malef.

60 **V**nde sequitur, non esse uerum illud, quod dicunt Paludan. in distinction. 34. quæstio. 2. & Sanct. Antonin. tertia parte, tit. 1. capit. 12. §. 3. quod qui potens matrimonium contrahit cum impotente, sciens impotentem esse, non potest se separare ab illo contra eius voluntatem, eo quod est uerum matrimonium, & sibi debet imputare contrahens cum impotente, quia fundamentum eorum falsum est, cum inter eos nullum verū matrimonium sit, annihilante illud hoc impedimento, quod est impediens, & dirimens, quod est innuatur Syluest. verb. matrimonium. 2. q. 16. sub li. quamvis idem in ead. quæst. §. 2. contrarium dicat. Ex quo subinfertur, eū scientem non posse uel tali matrimonio ad delectationem carnalem, quamvis illi tanquam frater & soror conuivere possint, ut sentit Celestinus, & eius glos. in c. laudabilem. de frig. & malef. licet, qui uere maritus est, & non potest habere copulam carnalem perfectam, ut quia non potest fundere semen, licite potest niti, & uel uxore, ad habendam eam, secundum Caiet. 2. 1. quæst. 154. ar. 1. col. 6. & diximus in cap. consideret, de pignit. dist. 5. num. 48.

*De impedimentis impediens, &
non dirimentibus matrimonium in
specie, & primum de impedimento
conditionis.*

S V M M A R I V M.

61 Condicio, quid, & quod simplex in matrimonio, quæ suspendit, quæ annulat, quæ reuertitur, & quæ differt a causa, modo, & demonstratione, & 62.

62 Condicio si non uoluerit, an eo semel reuente uel tacente, impletur?

64 Matrimonium conditionale soluitur purum, ante conditionem impletam, & 65.

66 Condicio non omnis impletur, quæ ad ecclesiā impletur.

Op. Nannar. Tom. II.

61 **P**rimum impedimentum impediens, & non dirimens est conditio. Est autem conditio ut hic sumitur suspensio alius dispositionis, quousque aliquid futurum fiat, ex mente gloss. in rub. ff. de condit. & demonstr. quidquid verba eius & verba Bartol. in l. 1. eiusdem tit. sonent, & denotatur per hanc coniunctionem (si) vel aliud ei equipollens ex mente eorundem, veluti: Duce te, uel ducam te in uxorem, si illud, aut illud euenierit.

62 **C**onditionum autem in matrimonijs tria sunt genera, iuxta gloss. recep. in cap. fin. de cond. appol. Primum est earū, quæ sunt turpes, & contra substantiam, aut bonum matrimonij, qualis est illa: Si curaueris non concipere, quæ est contra bonum generationis: & illa, Si aliam ditiorē, aut nobiliores non inuenero, quæ est contra bonum indiduitatis: & illa, Si uisū ex adulterio quæsieris, quæ est contra bonum fidei. Quæ omnes annihilant matrimonium cap. aliquando, & cap. solet. 30. quæst. 2. d. cap. fin.

Secundum earum, quæ sunt turpes, aut facto impossibiles, sed non contra substantiam, aut bonum matrimonij, qualis est illa: Si furatus fueris: Si occideris: Si celum digito tetigeris, quæ non annihilant, sed pro non appositis in fauorem matrimoniorum habentur, & matrimonia, in quibus illa ponitur, censentur absque aliqua conditione contracta. Tertium earum, quæ sunt honestæ, qualis est illa: Si pater meus uoluerit: Si tanta dōs detur, quæ si sunt veræ conditiones, matrimonium suspendunt, quousque impleatur. capitulo de illis. capitulo super eo. & capitu. per tuas. de cond. appol. modo ponantur a principio, & suspensiuæ, secus enim si a principio resolutive, uel post contractum suspensiuæ, capitu. 1. de cond. appol. iuxta intellectum Vincen. quem Pano. & communis probant, & modo ambæ partes illis expresse consentiant, aut tacite, altera eas exprimente, & altera tacente, secundum Adrian. in 4. matr. q. 4. col. 13. & 14. quam uis Inno. in dicto c. fin. requirat expellum utriusque partis consensum, absque tamen sufficienti fundamento.

63 **D**ixi: Si sunt ueræ conditiones: quales nō sunt de re præterita, aut presenti, ueluti illa. Si N. mortuus est, aut si nūit, non

Cc 3 suspensio

Secunda pars Decret.

suspendit, quia non est uera conditio, imò statim, si est falsa, matrimonium nullum est: si uera statim ualeat, illa institutio. si de cond. institui. cum ad presens, cum seq. ff. si cert. pet. & §. conditiones. institui. de verb. oblig. & eadem ratione causa in illo posita non suspendit, secundum glo. in rub. & Bart. in l. i. ff. de cond. & demò. ut cum dicitur. Matrimonium tecum cōtraho, quia talem rem fecisti: nec modus, ut cum dicitur: **Contraho tecum matrimonium**, ut talem rem facias: nec demòstratio, ueluti, **Matrimonium tecum contraho** mercatore, aut domino talis rei. Et quamuis hæc tria; scilicet causa, modus, & demonstratio nunquam suspendant, nihilant tamen quando sunt contra substantiam, aut bonum matrimonij, dicto capit. fin. de cond. appof. aut personæ errorem inducunt, de quo supra eodem capit. num. 71. & seq.

63 Ex quibus sequitur primò, quod, qui matrimonium contrahit cum conditione: Si pater meus uoluerit, non esse matrimonium antequam pater cōsentiat; & quod simulatque consentit, matrimonium esse incipit, si contrahentes ad eius usque consensum in illa uoluntate permaneant, cap. super eo. & cap. per tuas, de cond. appof. & patre remente, omnino esse definit. Magnæ tamen quæstionis est: An confirmetur per consensum eius, postquàm semel contradixerit prælitum? pro negativa enim parte facit, quod primus eius actus uideatur attendendus, argumen. l. bouis. §. hoc sermone. ff. de uerbor. significat. uerius tamen uidetur confirmari, si quousque ille consentiat, contrahentium consensus duret, alias non, iuxta Cardin. in dicto c. super eo. Sylue. verb. Matrimonium. 3. quæst. 4. Non minoris autem quæstionis est, quando pater tacer, non cōtra dicendo, nec consentiendo expresse. Nobis placet opinio Sylui supra quatenus ait, confirmari si per signa colligitur illi taceret: eo quod ei placeat: & infirmari si colligitur tacere, eo quod displiceat, non autem quatenus aut censendum ideo in dubio tacere, quod placeat; quia id uidetur esse contra regulam. Is qui tacet non fatetur, nec negare uidetur, lib. 6. & contra aliam, quæ habet, facta non præsumi nisi probentur, cap. cum iure. de offic.

deleg. quas non video quo ad hunc casum iure limitatas. Sequitur secundo, quod si tempore quo apponitur conditio pater est mortuus & filius ignorat, statim non ualeat matrimonium, quia conditio non potest impleri, cum mortuus, nec consentire, nec dissentire possit, capitu. si gratiosè. de rescrip. libro 6. Si autem seipsum patrem esse mortuū pro non apposita (quia impossibilis) habenda est, & consequenter censendum matrimonium ualere, Ros. uerb. Matrimonium. 5. §. 8. & Sylue. uerb. matrimonium 4. Tercio sequitur, quod si ante conditionem impletam altera partium uoluntate mutata contrahit cum alia absolute, illud matrimonium ualebit, licet post illud contrahit cum conditione impleatur, argumen. dicto capit. super eo, & cap. si pro te, de rescrip. libro sexto. quia in his, quæ ex uoluntate solius disponendis pendunt, implementum conditionis non retrahitur ad tempus dispositionis, iuxta gl. recep. in dicto capit. si pro te, sed impleta conditione, antequam contrahat cum secunda, perfectum est matrimonium, & ideo eogi potest ab ecclesia recipere primam, dicto c. super eo, in textu, & in gl. Quarto sequitur, referre multum an quis dicat, **contraho tecum matrimonium**, si permiseris eam, An contraham tecum matrimonium si permiseris eam, ut insinuat Sylu. post alios ubi supra, quia in priori casu statim fit matrimonium, si intelligit de fornicario coitu, quia conditio est turpis, & habetur pro non apposita; & si intelligat de uxorio, simul, ac coierit, est perfectum matrimonium quo ad Deum, & Ecclesiam, quia impleta est conditio, sub qua fuit contractum. In posteriori autem si intelligit de coitu fornicario, conditio habetur pro non apposita, & sic manent sponsalia pura, & consequenter copula carnali subsequuta fit matrimonium præsumptum quoad Ecclesiam, si iura antiqua, ut mox dicitur; quoad Deum autem non, nisi copula esset uxoria: si autem intelligit de coitu licito, sunt sponsalia conditionalia, quæ sequuta copula purificantur, quo ad Deum & Ecclesiam, & transeunt in matrimonium præsumptum quo ad ecclesiam; quo ad Deum autem sunt de conditionalibus absoluti, & purificati per conditionis implementum, sed

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 204

De impedimento interdicti, & feriarum.

SUMMARIUM.

- 68 Matrimonium elam, uel contra interdictum superioris contrahens, ut peccat.
69 Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cum alijs Tridenti statutis.
70 Ecclesia facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eam, & cum causa non contrahitur.
71 Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum.

sed non matrimonium nisi consensus matrimonialis suspendens actum, ut dictum est, ab utraque parte addatur, ut est addendus post sponsalia pura, per quæ mēs obscura Sylue. declaratur, sed, quum prædicta sponsalia non possint purificari, nisi per licitum coitum, & ille non possit haberi nisi sit matrimonialis, necesse est consequenter dicere, illa non purificari per illam copulam, aut certe per eam transire illa in uerum matrimonium coram Deo, quod nobis uidetur uerum, & firmum secundum iura antiqua, licet non secundum nouum Tridentinum, secundum quod non potest fieri matrimonium nisi præsentem parochum, & duobus uel tribus testibus, ut dicitur infra eod. cap. nu. 69. & tactum est sup. eod. cap. nu. 28. & dicitur infra. cap. 3. nu. 144. Quinto sequitur, quod per hæc uerba (tecum contraham, si te uirginem inuenero) intelligendo per inspectionem honestarum feminarum, est matrimonium conditionale, quia est uera conditio, quippe quæ est de re futura, & honesta, & intelligendo de intentione per copulam carnalem, est purum matrimonium quo ad Ecclesiam, quia talis conditio eo quod sit turpis, habenda est pro non apposita. Et eadem ratione, per illa uerba, (contraham tecum, si te per copulam uirginem inuenero) contrahuntur pura sponsalia. Et per illa, contraham tecum, si te uirginem per honestas feminas inuenero, contrahuntur sponsalia conditionalia, quoad Ecclesiam, quamquam quoad Deum in nullo casu matrimonium contrahitur, aut sponsalia ante adimpletam conditionem, si uere eorum eo fuit animus suspendendi usque ad implementum illius, arg. cap. tua, & c. Is qui cum eis adnot. de sponsal. Sexto sequitur demum, quod matrimonium contractum per illa uerba: **Duco te in uxorem**, si cras sol orietur, uel per alia, quæ conditionem necessario euenturam importent, esse purum, & non conditionale apud Ecclesiam, secundum S. Tho. & Bonauent. 4. dist. 24. q. 3. Hostie. Card. & Pan. in c. Per tuas. de conditio. appof. contra glossam, & alios illam male approbantes, quibus quoad Deum, & in foro conscientie, non sit tale, si uere fuit animus suspendendi actum, usque ad solis ortum.

68 Secundum impedimentum impediens, sed non dirimens matrimonium est interdicti, & feriarum, ut cum alicui ne contrahat matrimonium cum aliqua ob aliquod impedimentum Episcopus, Index, aut Parochus interdicat donec constet non subesse illud impedimentum, quod opponitur, per tit. de matrimo. contract. contra Interdict. secundum Palud. in quarto distinct. 28. q. 2. colum. 2. quidquid dicat Ang. ut recte defendit Sylue. uerb. Matrimonium, 7. quæst. 1. Valet tamen matrimonium sic contractum, si uere non suberat impedimentum, licet peccet contrahendo, sicut & peccat, qui contrahit matrimonium per uerba de presenti clandestine sine iusta causa, aut publice sine trina denunciatione prius in ecclesia facta, quo qui impedimentum inter eos esse sciunt, inducent illud. c. cum inhibito. de clandest. despons. & per omnes in 4. d. 28. q. 1. col. 1. & 4. & est excommunicatus, non quidem iure communi, sed Episcopali, quale in plerisque omnibus Episcopatus Hispaniæ est, & quia multa circa hoc statuit Concil. Trid. sess. 1. de Reform. matrimo. subditam hic aliquam eius quibusdam sublatam, quæ in uulgari huic loco inseruimus.

Primū, est errare dicentes, quod matrimonia clandestina contracta ante illud Concilium, non ualent, uel quod filius non potest contrahere matrimonium sine consensu parentum, uel quod pariter per illud irritare.

Secundum, quod matrimonia clandestina, etsi contracta ualeant, contrahere tamen illa detestabile est.

Tertium, quod ob causas ibi expressas

Secunda pars Decret.

Statuit in hęc verba, Sancta Synodus præcipit, Et in posterum antequam matrimonium contrahatur, a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festiuis in ecclesia inter missarum solennia publice denuncietur inter quos matrimonium sit contrahendum: quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie ecclesiæ procedatur, ubi parochus viro & muliere interrogat, Et eorum mutua consensu intellectus, vel dicat, Ego & tu in matrimonium coniungo, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vel alij. Siatur verbis iuxta receptum vniuersæ provincie ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonij in alio modo impediri posse, si tunc præcesserint denunciationes, tunc vel una tantum denunciatio fiat, vel saltem parochus, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant, ut, si aliqua subsint impedimenta, factus derogantur, nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, ut prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentia, & iudicio Sancta Synodus reliquit. Qui aliter quam præsentibus Parocho, vel alio sacerdote, de ipsius Parocho, seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attulerint, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsentis Decreto irritos facit, & annullat.

Quartum, quod, Quicumque sacerdos sine licentia Parocho coniuxerit matrimonio aliquot, etiam prætextu immemorialis consuetudinis, maneat suspensus, donec ab ordinario eius, qui coniungere debebat, absolatur.

Quintum, quod, Parochus habeat librum in quo coniugum, & testium nomina, dicque, & loci contractus matrimonij adscribat, quem diligenter apud se custodiat.

Sextum, quod, Prædicta Synodus hortatur coniuges, Et antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonij consummationem sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistia sacramentum præparentur.

Septimum, quod, Si qua provincia alijs ritibus prædictis laudabilibus consuetudinibus, & caeremonijs hac in re utantur, eas omnino retinere Sancta Synodus vehementer optat.

Octauum, quod, Hoc decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat a die prima publicationis in eadem parochia facta numerandis. Aduertendum circa hæc prædicta, quod Concilium non annullat omnia matrimonia clandestina, sed solum illa, quæ sunt sine præsentia parochi, vel alius sacerdotis facultatem in id ab eo, vel ordinario habentis, & sine duobus, vel tribus testibus. Præterea, quod nil expresse decernit de matrimonio, contracto in facie ecclesiæ, sine sacerdotis proprii vel alius præsentia. Et quod non valeat, verget vericulus. Qui aliter. Et contra, quod valeat facit quod videtur intelligendus de contrahentibus clandestinis. Aduertendum secundo quod facies Ecclesiæ ibi dicitur inuicem Ecclesiæ, ut in Lusitania, alibi ipsa Ecclesia, ut in Belgio, alibi præsentia multorum secundum Maior. in 4. dist. 27. q. 1. ut in bona parte Hispaniæ, & ubi est talis consuetudo ad hoc ut dicatur contrahi in facie Ecclesiæ, sufficit præsentia cognatorum, & vicinorum, & idoneus testium numerus iuxta Panor. communiter receptum in d. c. cum inhibitis. Nunc autem per prædictum Concilium supra proxime restitutum videtur contrahi satis in facie Ecclesiæ, si trina denunciatio præmissa, contrahatur coram Parocho, vel eius Locumtenente, & duobus vel tribus testibus. Tertio aduertendum, quod, si contraheretur coram Parocho, & testibus non præmissa trina denunciatio, vel non omnia legitime, valeret quidem matrimonium, sed diceretur clandestinum, quo ad alios effectus, quæ annulationis matrimonij, quia quoad alios non videtur derogari iuri antiquo a quo non est recedendum, ultra quod recedit novum. Præcipimus. C. de appellat. Aduertendum quarto quod hodie etiam cum iusta causa non valebit clam sine Parocho & testibus contrahi, licet antea iuste potuisse contrahi dixerimus hic, sequenti Caie. in opusculum. 1. tract. 12. q. 2. Id enim videtur sentire Concilium, quia parte facit facultatem Episcopo relaxandi prædictas denunciationes, quando ei videbitur conueniens non tamen facit ei facultatem remittendi præsentiam Parocho & testium. Sed (quod valde notandum est) sex. re. Pius V. declarauit non esse illos necessarios, in.

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 205

in contrahendo denno matrimonio, ab ijs, qui illud publice cum denunciatione sufficiente contraxerunt, sed propter aliquod impedimentum occultum, est nullum, quo sublato oportet, ut de quo contrahatur, quod fieri possit, sine illa Parocho, & testium præsentia, antequam ad Verbum veniatur, respondimus. Quia declaratione sacrum Penitentiarie Prætorij frequenter videtur. Aduertendum quinto, quod licet sufficiens causa relaxandi denunciationes sit, quod nobilis cum ignobilibus, diues cum pauperibus, senex cum adulescentula matrimonium contrahere velit, aut quod timeat contagiosos, iuxta Paul. in 4. dist. 28. q. 2. col. 4. S. Anto. 3. partit. 1. c. 16. §. 1. non tamen sufficiunt ad hoc ut Episcopus relaxet solemnitate adhibendi Parochum & testes, ut satis colligitur ex tenore Concilij. Aduertendum sexto, expresse determinari a prædicto Concilio, Episcopum posse dispensare circa prædictas denunciationes, quod antea non solum ausu confiteri, nisi in terris, ubi id fieri consuevit.

71 Vigesimo tertio, Peccat M. qui temporibus ab Ecclesia prohibitis benedictionem nuptiarum accipit, aut in domum suam solenniter sponsam traducit. c. capellanus de scrijs, & cap. cum oportet cum tribus seq. 33. quæstio. 4. sed non, si solum sponsa, vel matrimonium de presenti contrahit, iuxta glo. recep. in d. cap. capellanus, per illum tex. quia sola benedictio, & traditio solennis prohibetur, iuxta mentem S. Tho. & Paul. in 4. dist. 32. Caie. in summa verb. Nuptiarum peccata. Sylu. verb. Matrimonium 7. q. 1.

Tempora prohibita iure antiquo sunt ab Adventu usque ad Epiphaniam, a Septuagesima ad Pascha, & eius octauam, & a tribus Litanarum, sine Rogationum diebus ad septimum diem Pentecostes, d. ca. capellanus. Concilium autem Trid. sess. 24. c. 10. de refor. matr. restinxit hæc tempora, in hæc verba. Ab Adventu D. N. Jesu Christi, usque in diem Epiphaniæ, & a feria quarta cinerum usque in octauam Paschæ huiusmodi solennium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari debent, & Synodus præcipit, In alijs vero temporibus nuptias sollemniter celebrare permittit. Consummate autem matrimonium per

copulam absque solemnitate nuptiarum, & absque traditione solenni in domum, nullo tempore prohibetur, iuxta Caie. in summa. ver. Matrimonium, quem sequimur, quamvis Palu. in 4. dist. 32. & Rosel. verb. Impedimentum, 13. §. 3. & S. Anto. 3. partit. 2. cap. 17. & quidam alij sine ratione necessaria teneant peccare, sed solum prima vice.

De impedimento sponsalium, & Catechismi.

S V M M A R I V M.

72 Cognatio ex Catechismo non dirimit, & ad rescripta Trid.

73 Lex super merente trahitur ad mensum, si est eadem ratio.

74 Tertium impedimentum impediens, sed non dirimens matrimonium, est quod nascitur ex sponsalibus antea contractis. Omnis enim, qui post contracta sponsalia cum una, sine iusta causa contrahit cum alia matrimonio, aut sponsalia peccat mort. secundum oēs, & venialiter, sed grauius, si cum iusta causa id facit ante facultatem ei a iudice concessam, ut supra eo. c. nu. 27. diximus. Matrimonium tamen contractum valet, quia hoc impedimentum solum est impediens, & non dirimens, ut dictum est supra.

Quartum impedimentum est cognatio spiritualis, nata ex Catechismo, c. per catechismum. de cogn. spirit. lib. 6. Catechismus autem est instructio baptizandi solenniter a sacerdote facta antequam baptizetur, de articulis nostræ sanctæ fidei catholicæ Romanæ credentis. c. ante baptismum, de consecr. distinctio. 4. Ex qua instructione nascitur cognatio spiritualis inter easdem personas, inter quas ex baptismo de qua supra eodem capitulo numero 36. sed non est tanti effectus, quia hæc impedit matrimonium, & non dirimit. d. capitulo per catechismum, illa vero utrunque facit.

Ad questionem autem, An hæc cognatio censetur restricta per prædictum Concilium, sicut illa, quæ nascitur ex baptismo, & con.

Secunda pars Decret.

& confirmatione? Respondeo, affirmatiue arg. glo. solen. in c. non debet. de consan. & affin. quatenus habet per illud cap. fuisse sublata quædam genera publicæ honestatis, eo quod fuerunt sublata similia genera affinitatis. Ex qua colligit ibi Præp. vnum, quod mea sententia, ut ibi alias dixi, non colligitur, sed sic aliud nostro proposito convenientes, quod colligit Domin. cap. 1. de tempor. lib. 6. col. 3. vers. sed fallit quinto, & Francus col. 3. vers. 4. Nempe, quod cum duo sic se habent, quod alterum est meriens, alterum mensum, lex corrigens, vel limitans meriens, censetur corrigere, vel limitare mensum, si eadem ratio militat in utroque. At constat, quod cognatio spiritualis, quæ ex baptismo oritur, meretur eam quæ ex confirmatione, & catechismo nascitur, & ita Concilium limitans illam, videtur hanc quoque limitasse.

De impedimento voti simplicis, iuramenti, & consuetudinis.

SUMMARY.

73 *Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quatenus seruandum.*

73 **Q** Vintum impedimentum impediens tantum, est votum simplex castitatis. Omnis enim, qui post votum simplex castitatis emillum, matrimonium, aut sponsalia contrahit, peccat, & si votum esset limitatum ad tempus nondum lapsum matrimonium tamen valet. ca. 2. 27. dist. etiam si uterque uouisset, secundum communem, & etiam gloss. in cap. si quis notum. 27. quæstio. 1. quidquid ei imponatur, & etiam si contraheret animo ingrediendi religionem post contractum, secundum Richard. in 4. dist. 38. Rosel. uerb. uotum. §. 9. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 16. & Syluest. uerb. Matrimonium. 7. q. 5. §. 2. Debet tamen seruare uotum, quia parte potest sine præiudicio alterius, & ita petere non potest debitum post consummatum matrimonium, nisi ut dicatur supra cap. 16. nume. 30. nec reddere priusquam consummet, quia ante religionem intra-

re potest cap. ex publico. de conuers. coniug. nec matrimonium mortua prima uxore denuo contrahere potest, iuxta S. Thom. & communem in 4. dist. 38. & Archid. in cap. de eo. 30. quæst. 1. etiam si iurasset contrahere, quia tale iuramentum non liberat a voto, immo per illud redditur illicitum, & non seruandum. cap. non est obligatorium. de reg. iur. lib. 6.

Peccat item, qui matrimonium cum ea quam castitatem uouisse sciebat, contrahit, iuxta glo. sing. in c. non nouimus. 17. q. 2. matrimonium tamen valet.

An autem peccet, qui interrogatus ab eo, qui votum simplex castitatis emisit, an valeret matrimonium si contraheret illud? respondit valere, dubium est, nam Hostiens. tenet quod sic, & aliqui alij non, sed conciliari possunt, dicendo opinionem Hostiens. intelligi, quando tali personæ, & tali tempore, loco, & modo respondetur, ut voti violandi occasio detur, & contrariam, quando tali, & tali modo respondetur, quod nulla talis occasio datur, quamuis eam ille ex bono responso arripiat, ut recte sentit Syluest. uerb. Matrimonium. 7. quæst. 5. §. 9. Idem, quod dictum est de uoto, uidetur dicendum de iuramento, arg. c. debitores. de iureiur. & de consuetudine, quæ induceret simile impedimentum, ex mente gloss. cap. super eo de cognitio. spirit. Cuius exemplum de filijs duorum comparatum antea hic positum omitto, quia sublatum est hodie per Concilium Tridentinum relatum supra eodem.

De reliquis impedimentis non dirimentibus.

SUMMARY.

74 *Matrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & quæ sint illa.*

74 *Uxoridicium, & maritidicium impediunt matrimonium.*

74 *Pœna uetus correlatiui extenditur ad aliud, si eadem est ratio.*

74 *Raptus, ut impedit matrimonium.*

74 *Filij proprii susceptio, quæ impedit matrimonium.*

preby-

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 206

74 *Presbyteridicium, ut impedit matrimonium.*

74 *Incestus tam cum cognata, quam affini impedit matrimonium, sed Episcopus dispensat. & 75.*

76 *Matrimonium fide contractum, nullum coram Deo, & quo validatur, & quo creditur decepto.*

77 *Matrimonium secundum contrahent, decepta quid agere debeat.*

78 *Protestatio contraria facta inualida, & quæ nocet matrimonio.*

79 *Matrimonij contractus, qui ob finem malum mortalis, vel spiritualis.*

80 *Matrimonio sufficit consensus diuerso tempore sit datus.*

81 *Matrimonij contractus in excommunicatione, vel mortali, est peccatum, sed valet.*

82 *Matrimonij usus impedit scientia nullitatis eius superuenienti.*

83 *Matrimonij impedimentum non denunciat, si peccat, & ut id facere debeat.*

83 *Consuetudo etiam circa sacramentalia induci potest.*

83 *Iulius Anton. Sanctissimi Cardinalis S. Seruati laudatus.*

83 *Benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copula.*

83 *Nuptia prima benedicenda secunda non item.*

74 *Extum impedimentum non dirimens est incestus, cap. 1. & 2. & ca. transmissæ, de eo, qui cogn. consangu. ux. suæ, de quo latius dicitur infra nume. 75. Septimum uxoridicium, cap. ad monere. 33. q. 2. & quamuis Syluest. dicat nullo iure prohiberi idem esse de (ut dicam) maritidicium, sequimur tamen Paludæ, qui oppositum affirmat, dicta dist. 34.*

Non obstat, quod pœna non debet extendi ultra suum casum, c. pœnæ. de pœn. dist. 2. quoniam fallit in correlatiuis, in quibus eadē ratio idem suadet, secundum Pan. proœm. Greg. & alios citatos ibi per Felyn. ita hoc resoluente eadem, immo maior ratio suadet idem in uxore, quod in marito, quod etiā Sotus in dist. 37. tenet, licet huic argumento non respondeat. Octauum impedimentum est, raptus spō. & alterius, c. statutum. 27. q. 2. quod tamē per Concilium Trid. sess. 24. c. 6. factū est

dirimens, quandiu rapta in potestate raptoris manserit, in hæc uerba. Decernit sancta Synodus, inter raptorem, & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta a raptoe separata, & in loco tuto, & liberè constituta, illum in nuptum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxiliū & fauorem præbentes, sint ipso iure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces, etsi clerici fuerint, proprio gradu decedant. Teneatur præterea raptor mulierē raptam, siue eam uxorem duxerit, siue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare. Num proprij filij de fonte susceptio, animo ne uxor debitum exigere a se possit. cap. eod. 30. quæst. 1. Decimum est Presbyteridicium d. cap. qui presbyterum, de pœn. & remis. Quamuis Panorm. ubi supra dicat, id locum nō habere, quousque in iudicio conuincatur. Undecimum impedimentū est penitentia solemnis iniuncta, & facta c. de his, c. antiq. 32. q. 2. Duodecimum matrimonij scienter cum moniali contractū c. si ergo, qui. 27. q. 1. Quoniam uerò super impedimento incestus magna fuit disputatio in sacro penitent. Prætorio, quum ei summa prudentia, miraque dexteritate tanquam summus Penitentiarum præsidebat Cardinalis Aleius Illustrissimus, idemque omniūga disciplinarum encyclopædia clarissimus; An omnis incestus hoc impedimentum pareret. Hic, quæ alias hic dixi, substituo primum. Plerosque omnes iuris diuini, & humani peritos stricte, ac proprie, appellare incestum solum coitum cum consanguineis, uel affini in gradu prohibito, ut in Rub. C. de incest. nupt. & alijs locis infra citandis. Secundum inter omnes conuenire, ex omni incestu oriri impedimentum affinitatis impediens, & dirimens. Tertium inter omnes etiam conuenire ex incestu cum affino, durante matrimonio, admisso oriri impedimentum impediens matrimonium contrahendum eū quacumque alia, per c. 1. & 2. & c. transmissæ. de eo, qui cogn. consangu. ux. suæ. Quartum plerosque omnes Theologos tenere ex incestu cum consanguinea oriri quidem

Secunda pars Decret.

quidem impedimentum affinitatis, nullum tamen aliud sine ante, siue post matrimonium contractum admittatur, in quibus est S. Thomas in 4. dist. 37. ar. 2. sub fin. S. Ant. 3. par. c. 26. §. 4. tit. 1. Sylu. verb. Matrimonium 7. Impedimento ult. quos etiam sequitur Con. in epi. 4. c. 6. in prin. nu. 4. Tum quia videtur eis nullo iure id caneri, cum prædicta tria capitula solum agant de incestu cum affine. Tum quia, ut ait Richard. non videtur hoc inductum ob gravitatem criminis, sed ob iniuriam, quæ fit matrimonio per coitum cum cognata coniugis.

75 Contrarium vero tenent plerique oēs Canonistæ cum Pan. & Præp. in d. c. 1. & 2. de eo, qui cogn. consan. uxore. quos hic ego sequutus sum cum Ang. verb. Incestu. §. 5. Tum, quia, ut ibi dixi, id sylu. curiæ servat, dum dispensando, ut consanguinei, qui se incestu polluerunt, contrahant inter se matrimonium, apponit clausulam, ut superstes sine spe coniugij maneat. Tū quod cap. si duo, 35. q. 6. habet consanguineos matrimonio iunctos separari debere, & posito cum alijs contrahere, si iuniores sunt, significando, ut ait glo. indigere dispensatione, si scienter se coniunxerūt, quæ tamen propter iuventutem dari potest. Tum quod, cap. fina. 35. q. 8. de consanguineis concubinarijs, aut, si alter eorum morte præventus fuerit, alter, quā diu vivit, graviter peniteat, & sine spe coniugij maneat. Tum per cap. de incestu. 35. q. 8. ibi incestuosos nullo nomini coniugij deputandos. Tum, quia ratio, quæ ex contextu multorum. cap. 35. cause, colligitur, quare multo plus insistitur in eis ad declarandum incestuosum cum affine non debere contrahere, quam incestuosum cum consanguinea, videtur esse, quia de illo plus poterat dubitari, quam de hoc. Tum quia ratio prædicta Richard. est infirma, cum incestus cum affine, nullo præcedente matrimonio, idem faciat, Nam capit. si quis cum duabus, 33. q. 8. ar. 2. habet, quod cum duabus sororibus fornicatus non debet contrahere etiam cum alia, nisi quedam concurrant, ob quæ dispensetur, ut ibi ait gloss. Tum per cap. si quis cum matre, & filia. 35. q. 3. Tum per eo, qui propinquus, ead. cau. & quaestio. quo Papa Fabianus ait, Qui

propinquam sanguinis uxorem ducunt, & se parantur, non licebit eis quā diu vivunt aliat uxores sibi in coniugio sociare.

Super hoc autē impedimento dispensare potest, & debet Episcopus, si timeatur incontinentia: cap. antiqui. c. in adolo. scentia 33. q. 2. & cap. ex literis. 1. de eo. qui cogn. cons. vxor. & iuxta Palud. in 4. dist. 34. quaestio. 1. colum. 3. & S. Ant. 3. part. tit. 1. c. 15. §. 4. quos sequimur contra Panor. & Præp. tenentes in d. c. 1. Episcopum non dispensare in incestu cum consanguinea, sed cum affine. Tum quia plurimi tenent, ut diximus proxime, incestum cum cognata nullū inducere impedimentum. Tum quia iuribus prædictis permittitur dispensatio simpliciter. Quam addimus quod ante hanc consuetudine, quod ob nullum incestum dispensatio petatur, quando incontinentia timeatur, etiam Episcopi dispensationem non esse necessariam, secundum Palud. S. Anton. & communem ubi supra, quid quid alij dicant. Immo addit Palud. ubi supra colum. 4. hoc consuetudine servari, cui credimus, ideo quod nunquam vidimus, neque audimus ullum incestuosum petere dispensationem a Papa, vel Episcopo, nisi ad contrahendum cum ea, cum qua incestum commisit, vel eius consanguinea ob affinitatem inde orta, quam si S. D. N. sciret iuberet forte, ne in dispensationibus cum incestuosos apponeretur prædicta clausula, ut superstes, &c. An autem idem possit facere Episcopus in impedimento ex alijs delictis orto, dicitur infra nn. 85.

76 De contrahente autem animo ficto, vel inordinato, vel contra censuras, & irreverentiam sacramenti, dicendum primo peccare illum, qui contrahit matrimonium, aut sponsalia fide sine animo verè contrahendi, & non efficere quo ad Deum, & forum conscientie matrimonium, quamvis copula sequatur, si posita vere in eam non consensit, licet quo ad Ecclesiam sit præsumptum secundum iura antiqua, cap. is qui, cap. 1. de sponsa. & communis ibi, quam Sylvest. verb. matrimonium. 4. quaestio. 8. declarat, sed non secundum ius novum Concilij Trident. ex quo colligitur sponsalia non transire in matrimonium per solam copu-

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII.

207

copulam, ut dictum est supra eo. c. nune. 25. & 28. Secundo dico, quod ad validandum tale matrimonium fictum non sufficeret cohabitatio cum ea tanquam propria vxore, etiā si crederet sufficere propter cohabitatio, vel alterius auctoritatem, nisi coiret, aut cohabitaret animo de novo contrahendi eā illa, ut recte probat Syl. ubi supra q. 10. Quia per talem cohabitationem, & copulam non vult de novo matrimonium contrahere, sed vii ante contracto. Quæ limitatio Sylvestri, licet iuridica sit secundum antiqua iura prædicta, non tamen secundum ius novum. C6 77 cilijs Trident. proxime dictum est. Tercio quod ex hoc sequitur, quod valeret matrimonium cum alia secundo contractum, antequam primum nouo consensu utriusque confirmaretur, & consequenter cum secunda cohabitare deberet, si absq; scandaloposset, Ang. ubi sup. §. 15. & Sylu. ubi supra, q. 3. tamen obligatur sub pena mortalis confirmare primum, antequam cum secunda contrahat. Maior in 4. dist. 27. q. 1. quia tenetur verificare verba, quibus eā decepit, nisi tanta sit inæqualitas, ut illa presumere debeat, causa decipiendi eam, nullum verba contractus dixisse. Quo casu tamen tenetur restituere damnum fidei, honoris, vel rei familiaris, si quod illa ex talibus verbis pateretur, secundum S. Th. in 4. dist. 38. ubi Palud. q. 1. Pro quibus faciunt c. 1. & 2. de adult. cum eis annota. Porro, ita decepta alteri nubere nō potest, nisi quando probabiliter iudicio prudentis, & boni viri crederet, eum, qui decepit, verum dicere, asserendo se nō habuisse animum contrahendi eam illa, sed tantum decipiendi. Vir bonus autem, & prudens id arbitrabitur, si statim post contractum id ei declaravit, & cum alia contraxit, aut religionē professus est. Et idē, si non statim id declarasset, postea tamen iuramento id firmat, & est alioqui fide dignus, & sæpe, vel saltem semel in anno confitetur, communicat, & bonorum consuetudine vivit, aut, si sint adeo dispares non sit verisimile illum matrimonium, cum illa vere contrahere voluisse, aut si sint alia eiusmodi indicia, & ille duxerit aliam, vel profiteatur religionem, alioqui enim non est tutum ei alteri nubere, quoniam sæpe diuites, & nobiles ob egregiā

formam, & honestatem, & alios fines matrimonium cum feminis plebeis, & tenuis conditionis vere contrahunt. Quæ colliguntur ex Ros. verb. matrimonium. 4. §. 3. & Sylvest. verbo matrimonium. 4. q. 9. Quibus addimus ordinis sacri suspensionem pariter esse coniecturæ, quo ad hoc, cuius est matrimonium secundum, aut religionis professio, argument. cap. 1. de vot. libr. 6. & tradit Adr. in 4. q. 4. col. 5. de matri.

77 Sexto, dicemus, quod si illa cum secundo contraxerit, ante ullam rationem credendi se fuisse deceptam, non debet, nec potest secundo debitum reddere, aut petere, si autem rationem iudicio viri boni, & prudentis satis probabilem ad id credendum habuerit, poterit petere, & reddere. At, si cuiusmodi rationem credendi nasci fuerit, quæ non sufficiat ad credendum in favorem suum, sed ad evitandum præiudicium mariti sic, reddere debet, & non exigere, argum. c. inquisitioni. de sent. excom. & c. dominus. de secum. nupt. cum e6 cordia illorum nostra relata supra eod. c. num. 74. & 55.

78 Septimo, quod peccat, qui fiste contrahit matrimonium cum aliqua legitimis verbis, protestatus prius, sine iusta causa per nulla verba, quæ diceret esse sibi animum contrahendi cum ea, quamvis eam carnaliter cognosceret, & in foro exteriori pro matrimonio iudicaretur, iuxta gl. recep. c. tua. de sponsa. Quia illa protestatio, quæ facta contraria est, nihil prodest c. cum M. & ei annot. per omnes, de cons. lib. 1. Dixi, sine iusta causa, quia, si facit iusta de causa puta ad scādalum aliquod notabile vitandum non peccat, neque indicaretur matrimonium in foro exteriori propter defectum consensus, secundum omnes argument. capituli 1. de his, quæ vi, metusve caus.

79 Octavo dico peccare, qui matrimonium ob finem mortaliter malum contrahit, puta ad liberius adulterandum, occidendum, &c. secundum omnes, quia, quā malus est finis actus, tam malus est ille, cap. cum minister. 23. q. 5. ubi late nuper hoc tractauimus. Et ideo nō est plusquam veniale contrahere matrimonium ob finem solum venialiter malum. Nec contrahere principaliter propter carnis delectationē

aut

aut pulchritudinem, aut diuitias, aut ob alium finem, qui de se non est mortalis, est mortale, est tamen veniale, quia illa non possunt esse finis aptus matrimonij, & omnis actus directus in finem malum, vel principaliter in finem ineptum, est saltem venialis, ut in d.c. cum minister, nu. 30. probauimus. Nec contra sensu Palud. in 3. dist. 3. q. 3. quidquid dicat Angel. ut recte ait Sylue. verb. matrimonium. 4. q. 4. Contrahere vero minus principaliter ob aliquod trium predictorum, vel ob aliud temporale, modo principaliter contrahatur propter Deum, vel quia est licitum, & honestum, nullum est peccatum, per ibidem scripta.

Nono dicendum, quod quando de voluntate contrahentium constat, non refert quo ad Deum, & forum conscientie, quibus verbis contrahentes utantur, quia si fuerit verusque voluntas contrahendi de presenti, fit matrimonium, si vero de futuro, sponsalia tantum, arg. c. intelligit. de verb. sign. c. tua. de spons. & c. humanæ aures. 22. q. 5.

Decimo, quod quamuis conueniret, ut amborum consensus simul eodem loco, & tempore concurreret, non est tamen necessarium, quidquid dicat Panor. in ca. dilectus. de spons. sufficit enim, ut altera pars prius, & alio loco consentiat, & postea quouis temporis intervallo inter se, altera alibi assensuat, modo prior in suo consensu perduret, iuxta Host. & Io. And. cap. ex literis. de spons. Quo fit, ut, si altera ante falsè, quæ post 10. 20. vel plures dies, & menses verè assensuerit per manente altera in suo consensu, verum matrimonium fieret. Consensus autem prior tam diu dicitur durare, quamdiu non recedit ab eo, Maior in 4. dist. 27. q. 1. Dixi, *leptime*, quia si aliquod impedimentum subesset, quo consensus præstitus redderetur illegitimus, oporteret, ut impedimentum sublato, denuo ambo consentirent, perinde ac si nullo unquam tempore contraxissent, per dicta supra eodem capitulo numero 47.

Vndecimo dicendum peccare illum, qui excommunicatus excommunicatione maiori, aut minori, vel infectus peccato mortali, ante illius decessum matrimonium contrahit, quia omnis excommuni-

catus etiam minori excommunicatione, a percipiendo sacramento prohibetur, & si celebrat, de cler. excomm. minist. & c. mortali peccato infectus, ante penitentiam ca. illud 95. dist. ut supra eodem cap. nume. 2. dictum est, Ang. verb. matrimonium. 2. §. 7. Valet tamen matrimonium, c. significasti. de eo, qui dux in mat. Quare, qui credit, aut probabiliter dubitat de excommunicatione, priusquam contrahat, querat absolutionem. Caiet. in summa verb. matrimonium.

Duodecimo dicendum peccare illum, qui post contractum matrimonium, sciens illud non ualuisse, habet rem cum coniuge, arg. c. per tuas. 2. de sym. & eorum, quæ latius diximus in ca. si quis autem, de pen. dist. 7. nu. 89. cum seq. Si autem dubitat, perpendendæ sunt rationes dubitandi, nam possunt esse tantæ, ut credere teneatur, & perinde se debeat habere, ac si ret. & tam parum, ut ad nullum effectum credere debeat, & tam mediocres, ut credere debeat ad effectum non exigendi, & non ad effectum non reddendi, iuxta dicta in dicto cap. si quis autem, & supra eo. c. nu. 54. & sequen.

Decimotertio, quod non tenetur ad credendum subesse impedimentum, eo quod vnus testis etiam fide dignus, & iuratus, & amicus, & proprius parochus id ei assereret, quia licet dictum vnus fide dignus sufficiat, ut iuste credere possit, secundum glo. sing. in l. Titio fundus. ff. de condit. & demonstr. non tamen sufficit ad inducendum necessitatem credendi, ad id enim oportet esse duos, iuxta c. cum a nobis, de testibus. Minus tenetur credere coniugi etiam cum iuramento affirmanti, se nunquam illa consensisse, arg. cap. per tuas, de probat. quando cum illa contraxit, & presumere potest mentiri nunc cum, qui se tunc mentitum foretur. Si tamen leuiter credit, nec petere, nec reddere debitum potest, durante illa credulitate, quam tamen leuiter conceptam, leuiter deponere potest, reuocante coniuge in dictum, vel habito illo pro mendacio, pro quali haberet ecclesia, vel ob alia iudicia, iuxta mentem Richardi in quarto distinctio. 27. art. 1. quæstio. 4. Ange. verb. matrimonium. 2. §. 14. Syluestr. verb. matrimonium. 4. quæstio. 2.

De

Decimoquarto, qui iussus sub pena excommunicationis, non denunciat impedimentum, quod scit subesse inter volentes contrahere, argumentum capitulo. 2. de maiorita. & obedientia. Modus autem denunciandi impedimentum saltem occultum, quod ex peccato nascitur, est, ut prius de illo secreto impedimento moneatur, ut ab illo matrimonio desistat, & si noluerit desistere, denunciet superiori, aut alteri, qui impedire potest quamvis probare non possit. Quia ad impedendum matrimonium nondum contractum testimonium vnus solius sufficit. capitul. præterea. 2. de spons. ut diximus in capitulo. sacerdos. nume. 17. de pen. distinctio. 6. contra Maio. in 4. distinctio. 2. sed si satis intelligit ex sua denunciatione magnum scandalum sequuturum, quamuis probare possit, ad denunciandum non tenetur, iuxta Adrian. in 1. de confes. q. 5. dub. 7. ut latius diximus in repe. capitul. inter verba. 11. quæstio. 3.

Decimoquinto, quod quando vnus solus siue sit proprius sacerdos, siue alius quilibet, scit aliquos iuste ob iusta ignorantiam impedimenti coniugatos, neutri parti dicere debet, etiam si ei fides sit habenda. Tum quia ex eo nullam commodum sequitur, & magnum incommodum sequi potest, cum illi non peccent, & fortassis alteruter eorum hoc rescito, vellet se cum scdalo alterius separare. Tum quia nemo tenetur alium suum errorem admonere, quando est error facti, vel iuris humani, quod regulariter a vulgo ignoratur, & nullum terti præiudicium redundat, argum. not. in §. notandum. 1. q. 4. & in cap. Ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & eorum quæ trad. Adrian. in 4. de confes. quæstio. 5. dub. 7. col. 3. & nos in d. capitul. Si quis, de pen. dist. 7. a nu. 66. monstrando veritatem intellectus Inno. contra communem cap. quia circa. de consang. & affinit.

De Benedictione nuptiarum.

De benedictione nuptiarum dicendum primo, peccare illum, qui benedicit secundas nuptias solenni benedictione sacerdotali, quæ intra missam fit, vel qui incipit illam credens, vel credere debens, non debere benedici, per c. primū

& ult. de secund. nupt. Secundo dico decessisse me quædam de hac re ex parergo notabili, quod communicauit mihi Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Iulius Antonius Sanctorius, tit. S. Bartholomæi in Insula, sanctæ Seuerinæ vulgo nuncupatus, libertate animi, eruditione, omnigenaque uirtute, præsertim iustitia, constantia, zelo fidei, & sanctæ Sed. Apostoli. omnibus clarissimus, mihi uero cum multis alijs nominibus, tum etiam quod magna pars fuerit, ut huius Enchiridij, siue Manualis translationem ipse facerem, qua ignominia, (quam alij nomini meo inuississent,) obuiare, obseruandis. Quorum primum est, nuptias benedicendas. capitul. sponsus. 30. quæstio. 5. unde Concil. Trident. sess. 24. capitul. 1. de refor. matrim. hortatur contrahentes matrimonium, ad benedictionem suscipiendam ante summationem eius, ubi ponderandum est, quod hortatur, & non præcipit, per quod significat id esse de consilio, & ita non esse peccatum ante illam consummare etiam prima uice, nec exigendo, nec reddendo, nec ubi est consuetudo benedicendi, nec ubi non est. Tum per rationes Caiet. 1. Th. tract. 13. Tum per §. si prædicti c. nostra res, qui expresse habet id non esse peccatum, significans nec veniale quidem esse, quidquid Caietan. absque necessaria ratione ibi dicat, modo id fiat sine contemptu. Omissio enim cum illo etiam mortalis esset, qualis est omissio cuiuslibet consilij euangelici, iuxta gl. sing. c. quis autem, 10. dist. Secundum, iure communi nullas secundas nuptias esse benedicendas. c. 1. & c. vir, de secund. nupt. cuius ratio non est illa, quam dat gl. illius scilicet quod sacramentum non debet iterari. Tum quia hæc benedictio est quid sacramentale, & non sacramentum per dicta supra eo. nu. 1. & 2. Tum quia sacramenta non imprimuntur characteribus iterabilia sunt, ut ibidem dicitur, nam & matrimonium quod uere sacramentum est, iteratur, c. aperiant. 3. 1. q. 1. & etiam extrema unctio, quam uerum sacramentum definit Cōc. Trid. relatū sup. eod. nu. 15. in quo gl. c. quidquid. 1. q. 1. relatū sup. eo. nu. 20. & per Pan. in rub. de spons. & ubiq; damnata errant, quatenus dixit in matrimonio non conferri gratiam. Est autem ratio solida, quam sensit Mag. post Ambrosiū.

Secunda pars Decret.

in d. dist. 42. §. si. quod ecclesia veruit benedictionem hanc super vllam personam reiterari, & quamvis alij alias rationes, que id veruerit, tradant, nobis solidior videtur esse illa, quod dedecere videtur, ut benedictiones solemnes rerum & personarum, quales sunt consecratio Ecclesiarum, altaris, virginum, catechismus, exorcismus ordinum, & alia similes iterentur, ne vilipendantur. Ex quo inferitur, quod, quid inuoluant aliqui, nunquam iure communi scripto, secunda nuptiarum contractus ab utraque parte, vel altera prius benedicta, sunt benedicenda per tex. irrefragabiliter in d. ca. vir. Tum quia si benedicerentur secunda, reiteraretur benedictio super utranque, vel super alteram. Non obstat opinio S. Th. in 4. dist. 42. recepta per eius scholam viros doctissimos ibi, & alibi, excepto tñ Soto, qui forte ne contradiceret S. Thomae, id ibi non tetigit, qui debet reduci ad terminos glo. prædictæ, id est, quod habeat locum, ubi est consuetudo. Per eam enim induci potest, ut non solum cum uirgo nubat viduo, quo casu ille loquitur, sed etiam cum uirgo ducit viduam, vel cum vidua nubat viduo benedicatur, vel reiteretur benedictio, licet rationabilior sit consuetudo in primo membro, quam in secundo, & in secundo quā in tertio, quia hæc prohibitio iuris humani est, & sicut per legem, ita per consuetudinem contrarium tolli potest. l. de quibus, ff. de leg. c. si. de consuetu. Nec obstat dicere, quod consuetudo in sacramentalibus non valet, quia quidquid dubitet Roc. cum citatis ab eo in c. si. de consue. contrarium est verum, & probatur irrefragabiliter per c. de trina. iuncta gl. de cons. dist. 4. imò & c. 2. de temp. or. ibi, nisi consuetudo antiqua, & gl. eiusdem, licet aliqui, tam illud, quam illam incaute pro contraria parte citent, & supra eo. c. nu. 15. dictum est consuetudinem, qua alijs verbis alibi extrema unctio ministratur, esse seruandam, sicut & alijs verbis a Græcis, & alijs a Latinis baptismus ministratur, & alibi alijs verbis matrimonium per sacerdotes celebratur, & in ordinibus conferendis aliud alibi habet consuetudo extra substantialia. Inferitur etiam, quod contrahentes primas nuptias, & ante benedictionem susceptam iterum contrahentes de-

bent benedici, quia ratio iterationis in eis cessat.

Dispensare super impedimentis matrimonij quis possit.

S V M M A R I V M.

- 84 Matrimonij omne fere impedimentum legit humana, & cur Papa semper non tollit.
- 85 Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Episcopus.
- 85 Impedimenta dirimentia an tollat consuetudo.
- 85 Matrimonium clandestinum de licentia Episcopi hodie contrahitur.
- 86 Matrimonium impedimento sublato denovo contrahendum.
- 86 Dispensatio difficilior datur in contracta solemniter, quam ad contrahendum.
- 86 Gratiam, qua taciturnitas annuat, & qua expressio.
- 87 Dispensatio danda gratis cum aliqua trium causarum, alias non, nec cum ea in 2. nisi cum Principibus.

Primo dicendum, quod Papa in omnibus impedimentis matrimonij iure humano inductis dispensare potest arg. c. cuncta per mundum, 2. q. 3. & c. proposuit. de concess. præb. qualia sunt omnia prædicta impedimenta, tñ dirimentia, q̄ non dirimentia, excepto impedimento consanguinitatis inter ascendentes, & descendentes impedimento erroris, & iudicij, quod defectum consensus legitimi inducit, quem supplet Papa non potest, quippe qui est iure naturalis, & diuini, ut resoluimus in c. literas de rest. spol. post illud gloriosum Martyrem, & Ep̄m Io. Rossensem in consilio pro Regina Angliæ, quo defendit illam religionem Christianam gloriosissimam Angliæ Regnam D. Catherinam incomparabilem incomparabilis Caroli V. amitam, & post alios antiquos, & recentiores, quos ad hoc ille copiose adducit. Tum, quia licet locuti 18. aliquot impedimenta lege diuina iudiciali, aut ceremoniali introducta fuerint, quia tamen illa non erat naturalis, cessauit a Christo passo, ad quem usque durabat. 6. dist. 5. §. si. & c. 1. de purit. post part. & ita sub lege gratiæ non ligat, ut diuina, sed ut humana renouata per sacros

De VII. Sacram. Eccle. in gene. Cap. XXII. 209

eros canones. Tum quia ratio naturalis, quæ inerat, ei, ob quam conueniebat eam statui, non erat tanta, quæ sola sine ulla constitutione positiua diuina, vel humana obligaret, & ita non constituebatur ius naturale, ut fufus declarauimus in rep. c. ad hæc. not. 1. de præb. in quam conclusio nem oēs fere orbis Christiani Academia conuenerunt, in casu prædictæ Regiæ.

Verum tamen est, quod Papa non solet dispensare in gradibus prohibitis. d. c. 18. Leu. nisi grauissima de causa, nō quia non potest, sed quia non expedit. In quā conclusionem constandum est, quidquid quamplurimi in plurimis locis ordinarijs & extraordinarijs, scripserunt, ut in d. c. literas demonstrauimus. licet enim Papa dispensare possit super prædictis omnibus impedimentis, super matrimonio tamen legitime contracto, & consummato non potest, iuxta illud Matth. 19. Quis Deus coniungit, homo non separet, relatum in c. gaudemus. de diuor. Contractum autem, & consummatum inter infideles quomodo diuidatur, vel diuidi possit, dictum est supra eo. c. nu. 21. & 49. Non autem dicitur consummatum per copulam præcedentē illud, sed per subsequentem, & idcirco antequam sequatur, religionem ingredi potest, cap. verum. de conuer. coniug. De

85 matrimonio autē, quod præsumebatur olim per copulam consequentem sponsalia, nihil dicimus, hic, quia iure noue Concilij Trid. sess. 24. c. 1. de reform. per solam copulam non transeunt sponsalia in matrimonium, ut sape dictum est, præsertim supra eo. c. nu. 25. & 38. & infra dicitur ea. 3. nu. 144. Secundo dicendum, quod Episcopus dispensare potest in impedimento a se, aut ab inferiori suo inducto, si quod tale inueniretur, immo etiam in impedimento incestus, ut supra eo. nu. 75. diximus. Immo & in omnibus alijs impedimentis, quæ impediunt, & non dirimunt, iuxta mentem Palud. in 4. dist. 28. q. 2. & S. Ant. 3. par. tit. 1. c. 16. §. 4. exceptis votis castitatis & religionis, in quibus etiam ipse Papa non sine magna difficultate, & causa dispensat. Et licet, stricto iure communi, contrarium defendi posset, eo quo inferior legem superioris nec tollere, nec moderari potest. c. inferior. 2. t. dist. clem. de Romani. de electio. & non uidetur id Op. Nauar. Tom. II.

concessum, nisi quo ad impedimentum incestus, sequor tamen eos. Tum quia, ex quadam æquitate, & rationis paritate hæc concessio extendi potest ad illa. Tum quia uidetur, quod consuetudo non tantum id habeat, sed quod etiam nec a Papa nec ab Episcopo peratur dispensatio, quando cum illo impedimento aliud dirimens non concurrat, nondū enim adhuc in tanta ætate uidi, vel audiri id fieri. Votum de nubendo non censetur votum castitatis, ut tenuimus supra ca. 12. nu. 56. & ita seruat sacra Penitentiaria Prætorij, quidquid dicat Cetera. ibi citat. & ita in eo potest Episcopus dispensare, ut in prædicto Prætorio aliquando responsum est.

Dubium autem, an Episcopus possit dispensare super matrimonio clandestine contrahendo, quod consuetudo fere ubique habebat, sublatus est per prædictum Concilium supra relatum, quod expresse id concedit. Tertio dicendum, quod Episcopus non potest dispensare in aliquo impedimento, quod impedit, & dirimit secundum omnes, nisi quando impedimentū occultum est, & matrimonium publicum, & separatio magno scandalo foret, & ad Papam, aut eius Nuncium potestatem ad id habentem confugi non potest propter magnam paupertatem aut alia legitima impedimenta, ut affirmant Ang. & Syl. Quorum dictum primi euangelimus Salmanticæ, & propter quorum sententiam demonstratam sed non approbatam, neque reprobata a nobis nonnulli Episcopi aliquoties dispensarunt, quam tamen tandem approbauimus per argumenta nerosa in c. at si. §. de adul. de iur.

86 dic. sequenti Io. de Lig. & Pan. ibidē, Quarto dicendum, quod matrimonium, quod est ob aliquod impedimentū nullum non incipit ualere propter dispensationem, Papæ superuenientem, etiam cohabitatione, & copula subsequente quia Papa non potest supplere consensum iure naturali requisitum ut tradit Pan. post Io. And. per c. ex nouo. qui filij sint leg. & ideo necessum est, ut denovo contrahatur, quod tamen clam contrahi potest modo tradito. sup. eo. nu. 47. Quinto dicendum est, quod licet olim facilius dispensabatur cum impeditis, qui iam etiam scienter contraxerunt, & consummarunt matrimonium:

Secunda pars Decret.

die tamen iure Concil. Trid. sess. 24. c. 5. de reformat. matrimo. diffinitur dispensatur: Cuius ea de re verba sunt. Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere praesumpserit, separatur, & spe dispensationis consequenda careat. Idque in eo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subijciatur poenis. & intra; si vero solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, & gratis dispensari poterit. Ex quibus colligitur, quod consummatio illiciti matrimonij, quae olim inclinabat Papam ad dispensandum, hodie retrahit, quia omnis expressio falsi momenti iurisperiti ad gratiam concedendam, nocet; non autem, quolibet taciturnitas veri idem facientis, sed solum ea, quae tacet verum, quod iura iubent exprimi, secundum Rot. in nou. decis. 32. de reser. nu. 5. & Bellam. decis. 698. & Fel. ubi supra, pro quo facit optime lex 2. C. de episc. audien. cui adde idem videri dicendum de tacente ita verum, quod aequipollenter exprimit falsum, quia de aequipollentibus idem est iudicium l. si. ff. mand. Qua de re posuimus exemplum in praef. c. si quando, de reserip. excep. 4. de Monacho monito a Bachario, quod Papa non concedet ei gratiam transeundi ad regulam laxiorem, nisi nouerit eum habitum omisso apostatate; qui dimisso eo, vno, vel altero die, se praesentat Bachario, quo informet Papam de eius apostasia, ut moueatur ad concedendam ei illam gratiam. Is enim, licet expresse non exprimat falsum tacite tamen sic, subindicando, quod non dimisit habitum, ut impetraret illam, sed ob alias causas, quibus multi temere dimittunt. Et qui impetrat dispensationem contrahendi cum cognata, cum qua rem habuit tacito incestu, uidetur aequipollenter tacite dicere, quod non commisit illud, & ita aequipollenter exprimit falsum, & consequenter gratia efficitur nulla.

87 Sexto dicendum, quod praedictum Concilium, ubi supra praeter praedicta statuit alia, in haec verba, in contrahendis matrimo-

nij, vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam.

Septimo dicendum, quod solas tres causas habet curia pro iustis, ad dispensandum et in quarto gradu, quae sunt defectus dotis competentis; extinctio magnae litae; & quod maior pars sibi parium suae ciuitatis, vel loci insignis, quae inhabitat, sunt ei consanguinei, vel affines intra quartum gradum, vel si est alius locus minor, si ipsa non habeat sufficientem dotem ad nubendum extra illum. Dubium tamen est, an sufficiat defectus dotis competentis ad contrahendum cum illo, qui eam poscit; an vero requiratur defectus ad contrahendum cum quolibet sibi pari, & ut sufficere. Tum quia beneficium de incompetens uni, licet aliis multis sit competens, cum adeo, iuncta gl. de reserip. Et non omnis dignus beneficio in genere, est dignus hoc, vel illo, ut sentit uterque Thom. 2. 2. quae. 63. articulo secundo. Et precium, quod communiter est iustum in una provincia, vel uno anno unius rei, non est iustum eiusdem in aliquo particulari loco, vel mense, eiusdem provinciae, vel anni, ut dicitur infra cap. seq. nu. 78.

De Superbia, & septem peccatis capitalibus. Cap. XXIII.

SUMMARIUM.

- 1 Virtus, vitium, & habitus, quid, & quomplex.
- 1 Alius bonus, & malus tripliciter, & quid bonus, siue ordinatus simpliciter, & quare nullus in indiuiduo indifferens, & quid ordinatus.
- 2 Virtutes in medio vitiorum, ideoque illis duplo pauciores.
- 3 Vicia capitalia, & quibus non est superbia, secundum hoc serbo signata. nu. 4.

TRactaturi de septem capitalibus vitiis, & actibus eorum, meminimus primo, ut supra in praedictum quinto dictum est, quod aliud est habitus, aliud actus, siue actio, & operatio, & quod habitus

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 210

habitus est qualitas mentis, mouens eam ad actus similes illis, ex quibus productus est: & quod est duplex, bonus, qui est virtus, & mouet ad bonos actus: & malus, qui est vitium, & mouet ad malos. Et ex praedictis sex, quod actus est duplex, unus indeliberatus, & inuoluntarius, qui neque est bonus, neque malus: alius voluntarius, & deliberatus, qui est triplex, bonus, malus, & indifferens. Et quod bonus est triplex, ex obiecto tantum, ut ieiunare; & circumstantia tantum, ut loqui ad utilitatem proximi; & ex utroque, ut ieiunare ad obediendum praepcepto. Malus item triplex, ex obiecto tantum, ut mentiri ad utilitatem proximi; ex circumstantia tantum, ut ieiunare ob vanam gloriam; ex utroque simul, ut mentiri ad perniciem proximi. Indifferens autem, quales sunt innumerari, puta tacere, loqui, comedere, bibere, & similia, quae de se nec sunt bona, nec mala, sed bene, & male fieri possunt, & tale indifferens non reperitur in indiuiduo, iuxta doctrinam Sancti Thomae. quam in dicto praedictum defendimus ea efficaci ratione, quod, si quis daretur, maxime esset, qui in nullum finem bonum, neque malum ordinaretur: sed is non est talis, quia esset otiosus, & consequenter malus, ex defectu circumstantiae finis, licet ex obiecto esset indifferens; Et quod iuxta doctrinam Dionysij quarto capitulum de diuinis nominibus, quam potuit excerpte ex Aristotele, bonum, siue actus simpliciter bonus, & ordinatus, siue meritum constat ex integra causa, id est ex concursu bonitatis obiecti saltem iustificati, & circumstantiarum tam finis, quam aliarum, personae, loci, temporis, & cetera. Malum autem, siue malus actus simpliciter, & peccatum ex quocunque defectu, siue obiecti non iustificabilis, vel non iustificati, siue finis, siue alicuius circumstantiae. Dixi, Non iustificabilis, quia sunt fornicari & mentiri; quae nulla circumstantia possunt fieri iusta. Dixi, Non iustificati, quia frequenter obiectum actus boni simpliciter est obiectum de se malum; sed iustificatur per circumstantiam, qualis est occisio hominis, quae cum sit de se mala, iustificatur tamen per culpam occidendi, & legem id praecipientem. Itaque in toto hoc capitulo per actum

bonum utroque modo, tam ex obiecto, quam ex circumstantiis; qui est meritum de congruo, vel de condigno, & per inordinatum, omnem actum ordinato contrarium, qui est peccatum saltem ueniale. Ita per vitium, habitum malum, & per virtutem habitum bonum.

2 Secundum, quod duplo plura sunt vitia, quam virtutes; quia cuique virtuti duo vitia opponuntur, alterum per excessum, alterum per defectum, in quorum medio virtus consistit, iuxta illud Horat. desumptum ex Aristotele. secundo Ethicorum. *Virtus medium vitiorum utrumque redadum*, relatum a glossa. capitulum. charitas. §. fin. de penit. distinctio. 2.

3 Tercio, quod septem vitia, quae vulgus septem peccata mortalia appellat, sunt septem vitia principalia, quae Sancti Gregorius. 37. Moral. & alij apte docentes, capitalia appellant, non quia sunt peiora, neque etiam quia semper, aut saepius mortalia, quia aliqua regulariter sunt uenialia, sicut infra diceretur, sed quia sunt fontes particulares, ex quibus alia multa dimanant, ex quorum numero non est superbia, iuxta Sancti Gregorius. ubi supra, & Sancti Thomae. secunda secunda quaestio. 162. articulo. 8. & quaestio. 132. articulo. 1. Quinimo est horum septem, & aliorum omnium regina, secundum eundem (quamuis vulgus contra existimet) pro eorum faciliore memoria retinenda hac voce (Saligia) nens, intelligendo per litteram S, Superbiam, per A, Avaritiam, per L, Luxuriam, per I, primum, Itam, per G, Gulam, per I, secundum, Inuidiam, per A, secundum, Acediam. Ad quod aptior esset vox Sualigia, octosyllabon; per quarum primam videlicet, S, intelligitur, Superbia omnium vitiorum Regina, & per V, Vanagloria, quae est vnum ex septem vitiis capitalibus, & per alias sex, praedicta alia sex, de quibus omnibus, & eorum execrandis filiabus, ordine quo propo-

Secunda pars Decret.

De Superbia regina omnium
vitiiorum.

SUMMARIUM.

- 5 Superbia quid, quatuorplex, & eius etymol.
- 6 Superbia sola de se mortalis contemptum subiectionis Dei actu requirit.
- 6 Humilitas ad sui essentiam, non requirit expressum ad Deum subiectionem.
- 7 Superbia quatuor species, quae potius sunt eius effectus, & interdum haerese, nu. 8.

Superbia est plurimum vitata, & parum nota, nam multi putant, eam esse omne vitium, quia illa est supergressio legis, quae per omne vitium fit. Et alij ignorarunt discrimen inter eam ex una parte, & ambitionem, praesumptionem, & vanagloriam ex altera, adeo quod Maior in 2. distinct. 42. q. 16. putavit, has esse species illius, quod est contra Angu. lib. de nat. & gratia, communiter receptum. Alij, in quibus videtur esse uterque Tho. communiter recept. 2. 2. quaelio. 162. artic. 5. quos in Manuali Hispano sequuti sumus, requirunt ad eius essentiam actuale contemptum subiectionis se Deo, & legi eius: quod in praesentia non possum mihi persuadere, cum id (gratia Deo) pauci Christiani faciant, & fere omnes aliquo modo superbiamus. Quare dicendum primo, verbum, *Superbia*, descendere a verb. super eo interposito, b. causa euphonia, unde superbia est quedam (ut ita dicam) superitio, & actus, quo quis superit, seu supergreditur aliqua: & ita superbia in genere significat omne, quod superit, seu superat, seu excelsit alia, secundum glo. Isaia. capitu. 60. ubi Superbia pro dono superante, & eccellente alia ponitur. Unde licet verbum superbus, saepius pro elato & fastoso, & insolenti accipiat, ut in illo Maronis.

Stirpis Achillae factus, iuvenemque superbum;

Saepe tamen pro nobili, excellenti, vel sublimi capitur, iuxta illud eiusdem:

Hinc populus late Regem, bellumq; superbū,

Et illud;

Ceciditque superbum Nlon.

Secundo dicendum, quod superbia gene-

raliter sumpta dividitur in bonam, & malam, quod adnotavit S. Thom. ubi supra art. 1. Superbia vero mala in habitum superbiae, & actum eius, Superbia habitus definitur potest esse vitium inordinatum, suae inclinans ad appetitum inordinatum excellentiae propriae, quatenus est excellentia. Dixi, *Vitium*, pro genere, quia omnis superbia habitus est vitium, non contra omne vitium est superbia habitus. Est enim speciale distinctum ab alijs, ut probe docet Sanct. Tho. ubi supra art. 2. Dixi, *Appetitus*, includendo amorem, & desiderium excellentiae, vel gaudium, sine complacentiam de ea, ad notandum quod est vitium voluntatis, & non rationis, ut monstrat idem S. Tho. ibidem art. 3. Dixi, *Inordinatum*, ad includendum omne, quo appetitur excellentia de re falsa, vel vera, sed mala, vel bona in nullum finem, vel malum, aut vanum relata, vel maior merita, & ad excludendum ordinatum, qualis est solus ille, quo appetitur excellentia de re vera, & bona, & in finem bonum directam, & non maior merita illa. non est actus superbiae, sed modellae, qualis est appetitus excellentiae merita, suae debita scientiae, virtutis, viribus, & artibus, quibus quis secundum rectam rationem alteri, vult praestare, iuxta S. Tho. ubi supra art. 6. Dixi, *Excellentia propria*, quia illa est obiectum actus eius, & non addidi, *ad superandum alium*, quia id non est necessarium: sufficit enim velle excellentiam propriam immeritam, vel meritam modo immerito sine actuali relatione, praefertendi se proximo. Dixi, *Quatenus est excellentia*, quia appetitus eius, quod reuera est excellentia quedam, sed non appetitur eo respectu, quo est talis, sed alio, non est superbia, sed aliud vitium. Circa quidem honores, ambitio, circa potestates, praesumptio: circa gloriam, vanagloria, & circa alia aliud. Hae enim, & id genus alia possunt considerari alio respectu, quam excellentiae, licet in se sint verae excellentiae. Et ita ad essentiam superbiae non requiritur actualis contemptus Dei, nec legis eius, nec renutus se subiectionis ei, nec defectus proximi, magis quam in alijs vitijs, quae non inclinant immediate ad illa.

Nec obstat praedicta doctrina S. Tho. quia

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 211

quia probe salvari potest in superbia, quae de se est peccatum mortale, non autem generaliter in omni superbia. Sic nec videtur verum illud Caic. cum, qui propriam excellentiam inordinate amat, sine actuali contemptu divinae subiectionis, non esse formaliter, & directe superbum, esse formaliter superbum, sed non illa superbia quae de se sit mortalis, & ita non omnis superbia directe avertit a Deo, sed sola praedicta, quam diximus, esse de se mortalem, de qua intelligitur etiam glo. psal. 118. allegata per S. Thom. quatenus habet, superbia ex se maius peccatum esse omnibus alijs. Quae omnia ideo tam accurate dixi, ne plurimi continua superbia laborantes nos excusent ab hoc vicio, dicentes, nos nullam excellentiam cupere cum actuali contemptu subiectionis Dei, & eius legis, cum quo, certe paucissimi Christiani eam capiunt, & ne plurimos humiles suae laude privemus, qui frequentissime actum humilitatis faciunt, non se subijciendo expresse Deo, vel legi eius qualis tamen non esset ille, quia, cum sit contrarius superbiae, oportet eum circumstari subiectione actuali superbiae ei contraria requireret expressum contemptum, & renutum huiusmodi subiectionis. Quare sicut humilitatis actus est subijcere sua bona naturalia minora bonis naturalibus maioribus, & sua dona minora divina maioribus donis divinis alterius, & sua bona omnia naturalia divinae gratiae alterius, non se subijciendo expresse Deo, vel legi eius, immo sine ulla eorum memoria expressa, ut satis colligitur ex Sanct. Thom. secunda secunda quaelio. 162. artic. 1. licet in art. 2. aliud videatur sentire, ita superbia actus est praepondere quem sua naturalia bona minora maioribus naturae bonis alterius, & sua minora dona divina maioribus divinis alterius, & sua etiam bona naturae gratiae divinae alterius, licet non faciat id cum expresso contemptu Dei, vel legis eius. Et sicut tenere excellentiam, quia recta ratio id dicit, sine ulla actuali memoria Dei, est actus humilitatis, ita appetere excellentiam immeritam, sine ulla actuali memoria Dei, est actus superbiae.

Tertio dicendum, quod species superbiae Op. Navar. Tom. II.

sunt quattuor, secundum S. Greg. in libr. 23. Moral. declaratum a S. Tho. ubi supra artic. 4. Prima est putare habere a seipso sola bona naturae, qualia sunt ingenium, intellectus memoria, vires, pulchritudo, &c. Aut bona fortunae, qualia sunt divitiae, honor, potentia, &c. Aut bona spiritualia; qualia sunt gratia, scientia, prophetia, facundia ad praedicandum, & legendum &c. quorum nulla habet a seipso, sed omnia sunt ei data a Deo. Secunda agnoscere quidem illa a Deo sibi data, non tamen gratias: sed ex iustitia, scientiorum, precum, elemosynarum, & id genus aliorum. Tertia, arrogare sibi bona, quae non habet, cuiuscunque ordinis illa sint. Quarta, contemnere alios inordinate, aut velle, ut sibi submittantur, quamvis eum precedant. Aduertendum tamen huiusmodi falsa iudicia non esse immediata species superbiae: sed illius affectus; quia vero in voluntate, quae illis infecta iudicium corrumpit, efficitque, ut falsum iudicet verum. Corruptum, inquam, eo quod ipsius excellentia maior esset, si se res haberet, maius enim est ex se habere, quam ab alio, vel suis meritis, quam dono, vel magna quam parva, vel maiora, quam alij, ut probe declaravit S. Tho. ubi supra art. 4.

Circa quae peccat mortaliter primo, qui appetit propriam excellentiam cum actuali contemptu divinae subiectionis, vel legis eius, aut cum voluntate se Deo praepondere, per dicta nu. 6.

Secundo, qui adeo amat propriam excellentiam, ut iudicet esse vera quattuor praedicta, quae sunt falsa, vel aliquod illorum deliberate, aduenter, & in specie, quia quadam tenus, licet non actualiter, videtur contemnere subiectionem Dei, & legis eius. Dixi, *Deliberate*, & *aduenter*, quia secus si id primo motu passionis, vel per incogitantiam ita iudicaret, fm S. Tho. ubi supra coeter receptu. Dixi, *in specie*, quia credere id in genere deliberate, & aduenter, non est actus superbiae, sed infidelitatis, secundum S. Tho. in d. art. 4.

Tertio peccat, qui appetit inordinate excellentiam, vel de illa inordinate gaudere, aut letatur, sine actuali quidem contemptu subiectionis Dei, & eius legis: sed cum notabili irreuerentia eius, vel

Da 3 dam-

Secunda pars Decret.

damno proximi ex eo resultante, quia hoc mortale est per supra sepius dicta.

De Vanagloria.

SUMMARIUM.

- 9 Bona honoraria, quot, & qua, & appetere illa de se non malum.
- 9 Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, quid.
- 10 Gloria uana quid, quot, & qua filia eius, & 11. & 12.
- 11 Praesumptio quid, & qua mortalis, & 14.
- 11 Ambitio quid, & qua mortalis, & 15.
- 11 Peritiamia quid, & qua mortalis, & 31.
- 11 Discordia quid, & qua mortalis, & 33.
- 12 Contentio quid, & qua mortalis, & 34.
- 13 Laudo falsa, uel alias inordinata gaudere, non semper malum.
- 13 Finis aptus spiritualium nil temporale est, & 15.
- 14 Infraditionem alienam usurpare mortale, Gratiam, uel gloriam aternam, suo arbitrio posse quari, praesumptio.
- 15 Beneficia incompatibilia, uel plura, quarum unum sufficit, non licent.
- 15 Beneficium appetendo quomodo qui peccat.
- 11 Instantia filia prima uanagloria, quid, & qua mortalis, & 16.
- 11 Inuentio nouitatum secunda filia uanagloria quid, & quando mortalis, & 18.
- 18 Vestitus qui licitus, qui uenialis, & qui mortalis, & 19.
- 20 Ornatus, fucus, filia & aulio pulchritudinis qua mortalis.
- 21 Confessarius dubius, an confessio sint mortalia, quid faciet.
- 21 Ornans se, ut in conjugem appetatur, vestitus ueste incongrua sexui qui peccat.
- 23 Vestitus se habitu religioso, qui mortali peccat, & 23.
- 24 Curiositas, quid, & quod semper est peccatum, & quando mortale.
- 30 Libri qui purgandi, & qui praelegendi pueris.

Primò praesuppono summam quædam, quæ late tractauimus in e. inter uerba. 11. quæst. 3. conclus. 6. & nuper in cap. cum minister. 23. quæst. 5. num. 47. Quod bona honoraria sunt quinque, scilicet Laus, ho-

nor, fama, gloria, & reuerentia, & quod Laus est sermo elucidans magnitudinem alicuius uirtutis. num. 47. Et quod honor est exhibitio reuerentiae in testimonium alicuius excellentiae absolutae. num. 48. Et quod fama est attestatio popularis de re aliqua. Et num. 49. q. gloria est clara cū laude notitia. Et q. reuerentia est animi reuerentia, qua bonitas alterius magnificatur. Et num. 50. & 51. quod haec quinque, conueniunt, primò, quod frequenter alia pro alijs accipiuntur. Secundo, q. nullū eorum est uirtus intellectualis, uel moralis. Tertio, q. sunt maiora bonis pecuniarijs. Quarto, q. appetitus, uel contemptus horum quinque suapte natura, neque est bonus, neque uirtuosus, sed indifferens, bonus quidem, quum est ordinatus, malus, quū est inordinatus. Quintò, quod appetitus eorum, & inordinatus, regulariter est uenialis, in quinque uero casibus mortalis, secundū communem, quos ibi num. 36. reduxi ad tres, scilicet cum habetur de malo mortifero, uel de alio, in quo finis ultimus constituitur, saltem ad effectum frangendi legem ad mortale obligantem, uel in finem aliquem mortalem referendo. Et quod contemptus eorum inordinatus regulariter est uenialis, mortalis autem, cum contemnitur laus de gratia Dei gratum faciente manans, uel in eo finis ultimus constituitur, quod nonnulli philosophi fecerunt, uel in finem mortaliter malum referunt.

Secundò praesuppono, quod appetitus & contemptus horum quinque ordinatus est, quo appetitur aliquod horum de re uera, & de se bona, uel indifferenti in finem bonum directam, non nimium nec maius, quam eius bonitati debetur, nec tam quā testimoniū certum, & diuinum, sed tāquam humanum incertum. Et contra appetitus eorum inordinatus est ille, quo appetitur aliquod horum de re falsa, uel mala, uel indifferenti, in uanum, malum, aut nullū finem relata, uel de bona maius quā eius bonitati debetur, uel tanquam testimoniū ueritatis certum, ut diuini, & plusquam humanum, ut ibid. num. 357. diximus ex mente S. Th. 2. 2. q. 141. art. 1. & de malo. q. 6. & Abulen. super Mattheum. c. 6. q. 3. adiungis eis, quæ idem S. Thome dixit. 1. 2. quæst. 18. art. 2. 4. & 9.

Tertio

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 212

Tertio, praesuppono, quod uanagloria pro habitu malo, est uirtus inclinans ad inordinatum appetitum gloriae, secundū mentem S. Th. communiter recep. 2. 2. q. 242. art. 4. Dixi, Appetitum, ea ratione, quia in definitione superbiae, supra num. 5. Dixi, Inordinatum, quia ordinatus ad uirtutem pertinet, Dixi, Gloriam, ad differentiam superbiae, ambitionis, praesumptionis, & aliorum uirtutum, quæ licet inclinent ad appetitum inordinatum aliquorum, quæ pariunt gloriam, non tamē immediate inclinant ad eius appetitum, nec ad alia, eo respectu, quo pariunt gloriam sed alijs, ut supra dixi de superbia, & mox dixi de ambitione, & praesumptione. Vanagloria uero, pactu est appetitus inordinatus gloriae, per quem gloriamur, & augeatur uanagloriae habitus, ex quo uicissim generatur actus similes illis, ex quibus illa est nata.

Quarto, quod uanagloria est uirtus capitale, & parens aliorum uirtutum, quæ eius filiae nuncupantur, quia illa uirtus dicuntur esse filiae alterius, quæ se ad finem illius principalem dirigunt, & septem alia uirtutes sunt, quæ ex se tendunt in manifestationem gloriae, quæ est finis illius, scilicet instantia, quæ inclinat ad declarandam inordinate uerbo propria excellentiam. Inuentio nouitatum, inclinans ad ostendendam inordinate eandem ueris factis laude uera, uel dignis. Hypocrisis, quæ ad idem, falsa factis inclinat. Pertinacia, ad inordinate ostendendum iudicium inclinans. Discordia inclinans ad inordinate ostendendum nostram uoluntatem, uoluntati alterius prestare. Contentio inclinans ad inordinate altercandum. Inobedientia inclinans ad inordinate iussa, saltem quatenus iubentur.

Quinto, quod praesumptio & ambitio a uanagloria differunt, & non sunt eius filiae, sed sociæ magnanimitati contrariae, secundum S. Th. ubi supra. Praesumptio enim est uirtus inclinans ad appetitum inordinatum eorum, quæ uires, uel merita excedant. Ambitio uero uirtus inclinans ad inordinatum honoris appetitum.

Ex quibus inferitur, quod peccat mortaliter primo, qui gloriam laudem, aut famam appetit de re aliqua q. est peccatum

mortale, puta ex duello, occisione, mutilatione, uel percussione iniustus in finem mortaliter malum directus; aut constituit ultimum finem in aliqua gloria fama, uel laude, uel pro ea adipiscenda, uel nō amittenda proponit frangere aliquam legem ad peccatum mortale obligantem, ut faciunt mulier, quæ ne inflametur, stupro consentit, & iudex, qui ne officium perdat, uel ut aliud consequatur, iniuste indicat, & concionator, qui ne pulpitem amittat, tacet uera, de praecepto dicēda, secundum omnes, ut ubi supra num. 341. & seq. late dixi. Appetere autem gloriam inordinate de alijs, quæ non sunt peccata, aut non nisi uenialia, nec directa in finem mortalem, aut non est peccatum, aut solum ueniale.

Secundo peccat, qui se, uel alium laudat de aliqua re, mortaliter mala, uel falsa, aut uera, & non mortaliter mala; causam tamen praebens probabilem & uerisimilem damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, asserendo se, uel alium, bonū sacerdotem, bonū confessorium, bonum iudicem, bonum medicum, bonum praecceptorem cum esset malus, aut certe non tā bonus, cum obligatione restituendi damni, si quod intulit, arg. e. si de iniurijs. & l. qui occidit. ff. ad l. Aquili. Dixi, Damni notabilis, quia alias tantum uenialiter peccaret, ut dixi supra num. 138.

Tertio peccat, qui falsè laudatus, sciens & aduertens inde aliquod damnum notabile insequenturum, non contradicit, saltem quantum oportet, ad illi obuiandum, quamuis regulariter neque approbatio explicita, neque tacita falsæ laudis erit plusquam uenialis, si fuerit de re bona, aut saltem non, nisi uenialiter mala. Immo non est peccatum, sed uirtus audire sine contradictione falsam laudem, modo ea non delectetur eo respectu, quo est falsa, uel laus, mendacium, aut adulationis alioquin esset saltem ueniale, e. primum. 2. 2. q. 2. & capitulo super eodem. de usur. Vnde, qui de aliqua uirtute, ad suum statum necessaria falsè laudatur, ut cum uxor occulte adultera, de fidelitate laudatur, eam neque approbare, neque reijcere debet, immo neque peccat falsè laudatur, eo quod, gaudeat laudari non ob falsam laudem, sed, quia per opinionem,

D d 4 quam

Secunda pars Decret.

quam habet alij de iure sui statui necessaria, euitatur scandalum, ut ubi supra nu. 137, diximus.

Quarto peccat, qui res principaliter in finem ob honorem Dei, & cultum eius & salutem animarum, principaliter, vel æque principaliter ob uanam gloriam facit, quia le est concionari, missam celebrare, precari, & id genus alia, secundum Abul. super Matth. cap. 6. quæst. 3. & Angel. verb. uanagloria: quod post alios ubi supra nu. 347. relatos effecit consilium, & in dicto cap. cum minister. nu. 30. diceres solum esse ueniale. Nullum autem peccatum, imò meritum est facere illa principaliter propter Deum, uel quia sunt honesta, & sancta, & secundario propter gloriam uel laudem humanam in finem aptum relatum, per illi dicta post S. Tho. 2.2. quæst. 132.

14 Quinto, qui presumit cum notabili irreuerentia Dei, uel damno notabili proximi spirituali, uel corporali, honoratio, uel pecuniario, exercere officium, nesciens illud exercere, ut potest concionando, consulendo, medicando, ut nos post S. Tho. 2.2. q. 117. in d.c. inter uerba. num. 100. cum seq. latius tractauimus, quamuis non sit nisi ueniale illud exercere absque irreuerentia, & damno notabili proximi.

Sexto peccat, qui aliena iurisdictione utitur, aut sua extra suum territorium. S. Tho. 2.2. q. 60. art. 6. uel absoluit a peccatis, a quibus non potest, aut dispensat, uel commutat vota sine autoritate ad id sufficienti, secundum San. Anton. in secunda parte titulo tertio capitulo. sexto. §. quarto.

Septimo, qui confidit se gloriam æternam sine meritis consequuturum, aut meritis sui liberi arbitrii, absque gratia Dei e. placuit. cum duobus seq. de consec. d. 4. quamuis sperare, se etiam de condigno gloriam æternam cum auxilio diuine gratie adepturum, est meritum, & actus spei virtutis theologicæ, secundum S. Tho. recept. 2. 1. quæst. 17. art. 1.

Octauo peccat, qui confidit gratia Dei se priuatum non iri, nec punitum, quantumque peccator sit, asserens paradisum hominum causa paratum, & uob bestiarum iuxta Richard. in 3. dist. 37.

Nonno peccat, qui non abstinere ab occa-

sione, qua semel peccauit mortaliter, asserendo, uidendo, uel alloquendo aliquem, & postea non abstinere ab ea, secundum S. Anton. ubi supra. Quod est verum, si propter suam inconstantiam, uel fragilitatem probabiliter putat se succubiturum, alioquin non, nisi ut plurimum uenialiter, si aliqua de causa id redeat, ut diximus ubi supra. num. 433. cum seq. & latius super cap. 3. a num. 5.

15 Decimo peccat, qui ambit honorem de re, quæ est peccatum mortale, aut ad committendum mortale, aut in eo ultimum finem ponit, aut ita appetit, ut malit mortale aliquod committere; quia est amittere, uel non adipisci. Quod est frequens in ambientibus, præsertim per concursum, & oppositionem, cathedras, beneficia, officia, collegia, collationes, præstationes, nominationes ad illa, fm oēs, quamuis alias, regulariter, appetitus mortuatus honoris non excedat metas culpæ uenialis, ut latius dixi ubi supra. nu. 340.

Vndecimo peccat, qui appetit, uel accipit plura beneficia incompatibilia, sine iusta dispensatione, e. de multa, de præbenda, aut plura compatibilia, quam quæ ad suam honestam sustentationem sufficiunt, iuxta glo. sing. receptam. in cap. dudum. 2. de elect. quæ in ins. redacta uidetur per sanctum Concil. Trid. sess. 24. cap. 17. de reformatione. Per quod uidetur sublata moderatio Cardinalis in clem. gratia. de rescriptis. quatenus inquit, illam glo. procedere solum in eo, qui capit plura beneficia (quorum unum ei sufficit) ad uiuendum saluosius, uel ad thesaurizandum, & non in eo, qui querit illa ad faciendam largiores, elemosinas, & alia opera pia largiora, quem sequuti fuimus in repet. c. ad hæc. de præben. Sed postea in Enchirid. de Orat. c. 22. Miscell. 13. nu. 61. & 76. nonne concludi, quod prædicta opinio Canonem habet locum quoad hoc, ut quis plura beneficia (quorum unum sufficit) possit obtinere sine dispensatione, sed sic quoad hoc, ut possit dispensari iuste cum eo, qui non, ut saluosius uiuat, uult illa, sed solum ad faciendum plura opera pia in quæ sola impendit redditus eorum, uiuendo ex solo redditu beneficii sufficienti.

Duodecimo peccat, qui accipit beneficium ecclesiasticum spirituale principaliter pro-

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 213

propter honorem, aut utilitatem temporariam, secundum Sanct. Anton. 2. par. tit. 3. cap. 1. §. 4. Quod limito procedere in eo, qui est ea indiguus ob ignorantiam, uel alium defectum, nam supra eo. ca. nu. 13. diximus, quod falsum est esse mortale facere ordinata ad cultum diuinum, principaliter ob bona temporalia.

Decimo tertio peccat, qui querit officium aliquod, nesciens exercere illud, secundum S. Anton. ubi supra. §. 5. & probat lidem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & cap. non est putanda. 1. quæst. 1. Quod non procedit in eo, qui querit illud fide bona, & animo utendi consilio peritorum, quando fuerit ei necesse, & credit se habiturum opportunitatem utendi illo, argum. leg. elari iuris. C. de iud. & c. statutum. §. alioforem. iuncto principio, de rescriptis. lib. 6. quod frequens est omnibus oppidis, & pagis, quibus iudices ignari iuris præficiuntur.

16 Decimo quarto peccat, qui per iactantiam, quæ illa primogenita uanæ gloriæ est, se, aut suos laudat, cum irreuerentia notabili Dei, aut cum iniuria, uel scandalo proximi notabili, ut Pharisæus, qui dixit, non sum sicut ceteri homines, nec sicut iste Publicanus, aut cum notabili damno proximi, puta asserendo falso se, uel aliquem suorum esse magnum aduocatam, magne sanctitatis, & c. alias enim solum est ueniale, iuxta S. Thome. ubi supra, Alex. Alef. 2. par. tit. de iactantia.

17 Decimo quinto peccat, qui per inuentionem nouitatum, illam secundam uanæ gloriæ adiuuentis nouas epulas, nouas vestes, noua exercitia, & ludos, aut alia noua de se mortalia, aut in finem mortalem directæ, aut in iacturam notabilis cultus Dei, aut boni alieni publici. uel priuati, iuxta mentem omnium. Idem de illo, qui utitur uestitu, aut ornatu, animo pelliciendi aliquem ad sui concupiscentiam mortalem, licet ea non sequatur, iuxta S. Thome. secunda secundæ quæstion. 299. artic. secundo. Quia finis mortalis est, & ad minimum tam malus est actus, quam eius finis. c. cum minister. 13. q. 2. & quæ ibi late dixi post eundem S. Thome. recept. 1. 2. q. 10. artic. 4. & 8. Idem item de illo, qui ea se mente quouis ornatu ornatur, ut non desisteret ab eo, etiam si uera-

retur aliqua lege ad mortale obligatam, ob uanum, quam de eo capite delectationem. Tum quia contra charitatem Deo debitam facit, & consequenter peccat mortaliter, S. Thome. 2.2. quæst. 24. art. 10. & 11. Tum quia omne peccatum per eiusmodi complacentiam fit mortale, de tali enim complacentia, & non de qualibet alia debet intelligi illud B. Aug. relatum in c. vnum. §. criminis. 25. dist. Nullum peccatum, inquit, uentale est, quod non fiat mortale, dum placeat. Idem de illo qui ob ornatum omittit adimplere præceptum, ut qui ob eum omittit missam die festo. c. missas. de consec. dist. 1.

18 Nemo tamen peccat ornando se etiam splendide pro sui status decetia, & more regionis, modo id honore sine faciat, imò meretur, licet alius, uel alia ad eius concupiscentiam per accidens alliciat, arg. e. quisquis. 41. dist. c. quæ contra mores. 8. dist. solumque uenialiter peccat, qui etiam si sit religiosus, uel religiosa, se moderate ornatur, ob solam uanam leuitatem, ostentando suam pulchritudinem, & elegantem corporis habitudinem, & compositionem absque alio fine, uel circumstantia mortali, imò etiam si notabiliter modum excedendo id faceret, ut egregie adnotauit Caiet. 1. 2. q. 169. art. 1. Et merito, quia, licet id sit contra uirtutem, non est tamen magis contra charitatem Dei, proximi, uel propriam, quam prodigalitas, quæ de se non est mortalis, ut infra dicitur, licet sit contra uirtutem liberalitatis. Nec mortaliter peccat, quamuis si uenialiter, qui contra morem se ornatur, modo id non ueteretur lege aliqua ad mortale obligatæ, nec consuetudine illi æquipollente. Nec qui se ornat splendidius, quam status suus requirit, nisi id esset in causa non soluendi debita, uel non præbendi alimenta, cui præbere obligatur, & si ob id alius ad mortaliter peccandum moueatur, quia eiusmodi actus super na turam, ut plurimum ad solum ueniale mouet, & ita, qui ob id mortaliter peccat, sua prauitate motus sic peccat, ex mente Caiet. in d. q. 169. art. 2. quem sequimur. Quamuis in hoc, & nonnullis alijs, de quibus statim dicetur, Sylus. verb. ornatus, & nonnulli alij contradicant, quia non satis, ut dixit Caiet. naturam peccati mortalis.

Secunda pars Decret.

mortalis perpendunt. Neq; etiam femina mortaliter peccant ostentantes pectora nuda, quo pluchiores uideantur absque alia mala intentione mortali, secundum eundem, quia id nullo iure naturale diuino, aut humano, saltem ad mortale obligante, netatur. Nihil enim aliud est hoc, quam pulchritudinem ostendere, quæ, quamuis summa esset, non tamen adeo incendit, ut ea, cui inest, dicatur peccare, eo quod alius per eam mortaliter peccet, quod ille ibidem nemo se probat, & deduci potest ex his, quæ de occasione uitanda dicta sunt in cap. 3. supra eodem. Quamquam consuetudo hæc digna sit, ut a locis, in quibus est, paulatim extirpetur. Vestire se tamen adeo tenui ueste, ut pudenda traluceant, est mortale tam uiro, quam femina. Quia eiusmodi nuditas per se ad luxuriam mortalem prouocat, quod non facit pectorum nuditas, quæ per se solam pulchritudinis ostensionem respicit.

20 Non est tamen de se mortale, augere, fingere pulchritudinem maiorem, quam inest, ornato, & fucato, licet sit quædam species mendacii operis, nisi ob luxuriam, vel alium finem mortalem id fiat, secundum S. Thom. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 3. quam uis sit graue ueniale, sicut diximus in cap. fucare. de conf. dist. 5. nisi fiat ad deformitatem aliquam obtegendam, iuxta eundem S. Th. Nullum item est peccatum criminibus, siue capillis alienis uti, ad commodum ornatum, sicut nec lana aliena, aut imo terra uti ad se commodè vestiendū, quia de similibus idem iudicandum. cap. dudum. 2. de ele. & l. illud. ff. ad l. Aquil. Quamuis esset peccatum ueniale uti eis fingendo esse proprios, quippe quod esset mendacium operis, iuxta dicta in cap. 18. supra nume. 8. & ut confessorius absolueret debet, quem uidet, non nisi uenialiter in hoc peccare: sic etiam absolutionem negare non debet ei, de quo intelligere nequit, an uenialiter, an mortaliter peccet, quamuis persuadere illi non possit, ut

21 ab eo temperet, quia se mortaliter peccare non credit, nec persuadent ei esse mortale, quod forte tale non est, ne postea id faciens, quamuis non sit mortale, peccet mortaliter, iuxta S. Anton. secunda parte tituli 4. capitula tertio. Rol. verb. ornatus. §. 7. Syluest. eo. uerb. quæstion. 9.

Nostro tamen iudicio, cautius ageret resoluendo se prius per se, vel alios, an sit mortale, necne, & postea impartiretur, aut negaret absolutionem, per ea, quæ in c. si quis autem. de penit. dist. 7. nu. 230. diximus peccare iudicem, qui iudicat, an tequam dubietatem animi deponat, aut certe ei persuadent, antequam cum absoluat, ut proponat ab illo abstinere, si per uiros idonea scientia, & conscientia præditos, mortale iudicetur: alioqui enim (nisi esset ualde doctus) non haberet sufficientem contritionem, aut attritionem.

22 Decimosexto: peccat monialis, quæ vel inhabilis ad contrahendum cum aliquibus id scientibus, se illis conspiciendâ offert, quo ab illis in uxorem sine iusta dispensatione expectatur, quia peccato mortali alieno consentit. Sed quæ ad nubendum est idonea, licet nubere nolit, immo castitatem, aut religionis ingressum secreto nonerit, licet sui conspectum facere potest, & se ornare, & uelle, ut ab aliis quibus in uxorem appetatur, quo in alijs rebus sibi, uel suis faueant, aut ob alium bonum finem. Quia id nullo iure diuino nec humano prohibetur, & consequenter non damnandum, cap. consulisti. 2. q. 4. Nullatenus etiam peccat femina, quæ uel se uirili se uestit, nec uir, qui femineam, iuxta de causa, ueluti ne ab inimicis agnoscat, aut quia alia ueste caret, uel ob honestam sui, aut alterius oblectationem, secundum S. Thom. 2. 2. quæstio. artic. 2. ad 3. neque plusquam uenialiter, si ob leuitatem id faciat, absque alio finem & circumstantia mortali, iuxta Caietan. ibide m.

23 Decimosextimo peccat, qui uestit se habitu religionis in opprobrium illius, aut ut eo ad turpia personatus, siue laratus, aut sine larua utatur, arg. c. cum decorem de uit. & hon. cler. & arch. de sanct. Episc. §. si. coll. 9. fecus tamen si ad solam leuitatem, aut ad oblectationem, absque malo fine utatur, modo nullum inde opprobrium notabile religioni, uel alicui proximo contingat.

24 Porro curiositas, quæ satis cognata uideatur huic secundæ filie Vanæ gloriæ, est uisum mouens ad nimis, uel immoderate sciendum, ex mente S. Th. 2. 2. q. 167. &

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 214

& S. Anton. 2. par. tit. 7. c. 7. §. 2. & semper est peccatum, saltem ueniale. c. nonne. 37. dist. siue quis ita scire uelit, per aliquem quique sensum exteriorum; siue interiorum, siue per intellectum, quia contra uia uirtutis studiositati, de qua S. Th. 2. 2. q. 166. & rationi repugnat. Mortale uero tantum, quum aliqua circumstantia mortalis ei adiungitur, secundum eundem, d. q. 167. art. 1. & Caiet. in summa uerb. curiositas, ut quum quis scire cupit aliquid, transgrediendo aliquam legem ad mortale obligantem, aut ob finem mortaliter malum, se, uel alium obijciendo periculo probabili perdendæ salutis animæ, uel corporis, uel proximum notabili damno honoris, uel fortunarum, per supradicta, & per dicenda c. seq. de quinque sensibus. Exempla quædam utilia, & quotidiana sunt de uirgine, uolente curiosè nosse, quanta sit copulæ carnalis delectatio, quamuis eam experiri nolit, nā, si eam experiri uellet, aliud peccatum Luxuriæ, præter curiositatem committeret. Caiet. 2. 2. q. 67. art. 2. De illo item, qui uult scire alienum peccatum consultando confessionem sacramentalem alteri factam, arg. c. omnis. de penit. & remiss. Et de illo, qui, ut discat aliquid, missam præceptam omittit, aut maleficium aliquod conficit, aut diabolo se commendat, aut eum in magistrum ad discendum suscipit per multa, quæ diximus in c. nouit. de iud. no. 1. nu. 12. & seq. Et de illo, qui cognitionem rerum officio suo necessarium negligit, quo non necessarias cognoscat, ut Parochus, qui ob studiū poësis, uel officij mechanici, ignorat rex audiendis confessionibus, uel alijs agendis officio suo necessariis. cap. sacer dotes. 37. dist. ut diximus in Enchiridio de Orat. cap. 17. nu. 175. & in c. nouit. not. 2. nu. 14. & 15. de illo, qui uitia alterius inquiri animo cum notabiliter infamandi facere enim id bono animo, quo præclara imitemur, aut praua ex charitatis regula corrigamus, sine alia mala circumstantia, uirtutis actus est. S. Thom. 2. 2. q. 167. art. 2. ad 4. quia id non est appetitus inordinatus. Exemplum item est de illo, qui appetit scire aliqua secreta ab eo, qui absque peccato mortali non uiolando mortaliter legem naturalem, uel iuramentum, uel promissionem, de secreto sequi-

do, non potest ea illi reuelare, per dicta supra cap. 12. num. 22. & cap. 18. num. 62.

28 Et de uiro uolente uidere forminam nudam uel eius pudenda, & de femina uolente uidere uirum nudum, uel eius pudenda, credens, aut credere debens, ex illo aspectu tali loco & tempore habito consensum iri actui, aut delectationi mortali, aut pollutionem sequuturam. Et de illo, qui ut sciat quantam in castitate constantiam ipse, & alij habeant, loquitur solus cum sola tempore & loco secreto, credens aut credere debens, se causam fore, ut alteruter eorum alicui mortali saltem delectationi morose consentiat. Et de illo, qui legit, uel audit libros amorum, & geftorum lasciuorum, & luxuriosorum, credens, aut credere debens, se uel alium consensurum saltem alicui delectationi morose, iuxta mentem S. Isidori cap. ideo. 37. dist. & S. Anton. 2. par. tit. 3. cap. 7. §. 2. & certe è Republ. Christiana foret, ne libri Ouidij amatorij in scholis legerentur, nec Martialis, Iuuenalis, Catulli, Tibulli, Propertij, Plauti, Terentij, & alij eius generis, nisi purgati a locis libidinis incontinens.

31 uis. Et consequenter etiam Coelestina liber vulgo adeo plausibilis, nisi magna ex parte purgatus, quin & reuocarentur in scholas Grammaticas hymni, & orationes quas collectas uocant, Homilix, auctores Christiani egregie Latini, qui sepe soli olim in eis prælegebantur, ut late diximus in Enchiridio de Orat. c. 19. nu. 172. & seqq. quo pueri simul cum literis pietatem imbiberent.

32 Decimosextimo peccat, qui per Hypocritism tertiam filiam uanæ gloriæ modo dicto supra, cap. 18. nu. 8. uel pertinaciam quartam filiam, inordinate suam opinionem defendit in ijs, quæ ad fidem Catholicam, & mores pertinent, contra communem sensum doctorum ecclesiæ, aut in dānum iniustum proximi notabile, alias enim pertinacia est uenialis, præsertim quando se continet intra metas intellectus, credendo, & operando secundum communem Ecclesiæ doctrinā: iuxta Caietanum in summa uerbo pertinacia.

33 Decimonono peccat, qui per discordiā inordinatam, quintam filiam Vanæ gloriæ, uoluntati alterius non uult suam conformare circa doctrinam boni diuini, aut

Secunda pars Decret.

Aut humani necessarij ad salutem propriam, aut alienam, animæ, vel corporis, aut honoris, vel alterius boni proximi, secundum mentem S. Thom. 2. sec. questio. 37. artic. 1. & Caiet. in summa, verb. discordia. Nam solum veniale est discorsare sic in alijs, etiam sub pena venialis tantum præcepti, neque etiam veniale in eis, in quibus etiam sub pena venialis concordare non tenentur, ut non concordare roganti ut ambo religionem ingrediantur, aut ieiunent, &c. secundum eosdem vbi supra.

34 Vigesimo, qui per contentionem, sextam filiam Vanagloriæ, contra perspicuam veritatem alteratur circa pertinetia ad Sanctam fidem Catholicam, aut ad salutem animæ, aut corporis necessarijs, alias enim non peccat nisi venialiter, iuxta Caiet. in summa, verb. contentio.

De inobedientia septima filia vanagloriæ.

SUMMARIVM.

- 35 Obedientia, & inobedientia specialis, & generalis quid.
- 36 Inobedientia qua mortalis, & 36.
- 37 Obediendum in quo non est superiori. & 4. seq.
- 42 Contemptus legis verus quid, & quis presumpt.
- 43 Legis obligantis ad mortale etiam recepta transgressionem qua excusant. & 42.
- 45 Ignorantia quadruplex, & quid vnaquaque illarum & 46.
- 47 Ignorantia interdum excusat a pena legis, & ab ea.
- 48 Offitium, vel artem sine peritia, & scientia exercens quis peccat.
- 49 Lex concepta verbo constituitur, & non præceptis, quid faciat.
- 50 Lex nullum unicum verbum originario significatum signat mortale.
- 51 Leges multæ naturales ad solum veniale obligant.
- 52 Lex ecclesiastica verbis præcipit, maxime istius verbi ad mortale obligat, secus de seculari, quæ tamen non tollit penam per aliam statutam, & seqq.
- 56 Lex pœna panalis, & mixta, ut differunt.

- 57 Pœna magna si potest esse iusta sine culpa. & 57.
- 59 Lex in parte recepta, ad eam legat.
- 62 Vidua fornicata peccat, fruendo re a marito relicta, ut caste vivat.
- 63 Pœna exclusionis a collegio ipso iure incurra non tenetur quis in conscientia.
- 64 Commissum capitur in se in conscientia, & etiam tenetur.
- 65 Laudemum saluere non tenetur donans, sed sic vendens.
- 66 Pœna etiam ipso iure imposita non debetur in conscientia foris, nisi &c. & duob. seqq.
- 69 Consuetudo optima legis interpret.

DE inobedientia septima filia Vanagloriæ dicendum primo, quod obedientia prout est specialis virtus, est virtus inclinans ad faciendum quod iubetur eo principaliter, quod iubetur. Et contra inobedientia, prout est speciale vitium inclinans ad non faciendum, quod iubetur, eo principaliter quod iubetur, ut singulariter tradit Sanctus Thom. recept. 2. 2. questio. 104. artic. 2. ita quod ex duobus conficitur inobedientia specialis, scilicet ex non faciendo iustum, & ex animo non faciente illud, id eo principaliter quod iubetur. Et e contrario obedientia prout est virtus generalis, comprehendit omnes virtutum omnium actus, quibus fit, quod iubetur, siue faciendo, siue omitendo: & inobedientia, prout est generale vitium omnes actus omnium vitiorum, quibus non fit, quod iubetur siue faciendo, siue omitendo, secundum eundem ubi supra recept. Et ita non est inobedientia non facere consultum: sed sic non facere iustum, etiam si non obliget ad plura quam veniale, ut probat Caiet. in d. artic. 2.

36 Est tamen hoc discrimen, quod non facere iustum obligans ad mortale, est mortale, quamvis non omitatur, eo quod iubetur. Non facere autem quod ad solum veniale obligat, non nisi quando omititur eo principaliter quod iubetur, quæ est inobedientia specialis, ut idem ibidem subtiliter declarat. Dixi, Deliberat, quia primus motus, quo tenetur iustus, solum est venialis, secundum eundem S. Thom. 2. 2. q. 105. artic. 1. ad 2. Dixi, Quod sibi iubetur, quia omittere consultum, non est de se vitium peccatum, s. fin. 3. dist. in d. & Caiet.

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 215

Caiet. in d. q. 104. artic. 4. Dixi, Animo eum 37 ad mortale obligandi, quia alijs non peccaret mortaliter. Dixi, Nescienti id sibi ab eo iuberi non posse. Tñ quia non oportet quod sciat, id ab eo iuberi posse: satis est, ut dubitet de illo, cap. quid culpatur. 23. quest. 1. quamvis talem dubietatem deponere debet priusquam faciat, credendo id posse sibi iuberi propter auctoritatem eius ne faciendo contra conscientiam dubiam, peccet, per ea quæ dixi in cap. si quis autem. de pœn. dist. 7. nu. 81. cum seq. & supra cap. 16. nume. 40. & seq. Si tamen crederet probabiliter superiorem per errorem iussisse, aut non iussurum fuisse, si ueritatem nollit, non peccaret, non parendo, cap. si quando. & cap. pastoralis. de rescrip. Tum quia multa sunt, ad quæ superior subditum obligare non potest, secundum Sanctum Thomam recept. in dicta questio. 104. artic. 5. & in capit. 13. ad Rom. quale est contrarium præceptis superioris iubentis, scilicet Dei, Papæ, Ecclesiæ, aut alterius, cap. si dominus. cap. qui resistit. 1. 1. quest. 3. Quale illud, ad quod iubentis potestas non se extendit: ut sunt actus omnino interiores, quibus non est opus præceptis exterioribus implendis, ut post eundem ibidem dixi in cap. cogitationis. de penitent. distinctio. prima, ut etiam sunt actus spirituales respectu superioris secularis. capitul. final. de rebus eccles. capitul. ecclesia, de constit. & ut actus gubernandi civitatem respectu ducis exercitus. l. magisterij. C. de iurisd. omni. iudic. Revelatio item peccat omnino occulte. cap. erubescant. 3. distinctio. & iteratio confessionis legitimæ respectu omnium, ut dictum est supra & proximo 39 & cap. 9. nume. 14. & seqq. Qualis etiam iustus, ne iubentis superiorem alloquatur, quales asperitates religionis, ad quas nec expresse nec tacite regula extenditur cap. gesta. 74. distinctio. nisi in penam contumacie, vel alius delicti imponentur, cap. dilectus. 2. cap. quoniam de simon. Qualia item alia impertinentia ordini, & regulæ ut sublatio paleæ a terra, aut intuitio uolatus autum diu continuatus. Sylu. verb. religio. 6. q. Non est tamen tale id, quod est contra regulam suam, & ordinem, aut legem, ad quod Prælati dispensare pœt, q. si iusta de causa id ei iuberet, parere

deberet, ut si præciperet subdito, ne ieiunaret tali die præcepto, per legem, aut regulam, eo quod credit probabiliter, esse ad id impotentem, quamvis, si sciret superiorem falli, non teneretur per supra dicta, Syluest. ubi supra, quicquid dicat Rosin. inobedientia. §. 10. Quia magis oportet obedire Deo, quam hominibus, Act. 5. & dicto cap. si dominus. 1. 1. quest. 3. Dixi, Satis aperis, quia sufficit, ut iubeatur verbis clatis, satis id significantibus. Sufficit enim, ut intentio iubentis, quod ita uoluit iuberi, intelligatur. cap. intelligentia. de verb. signifi. c. rogo. 1. 1. de questio. 3. c. dilectissimis. 12. q. 1. Clem. 1. de testa. adiunctis glo. & anno. per Fel. in c. nam. de constit.

40 Dicendum secundò, peccare, primo qui transgreditur legem humanam iustam, promulgatam, & receptam, & non abrogatam, obligantem ad mortale sine iusta ignorantia id causante, aut alia iusta causa, aut dispensatione ualida, elapso tempore, quod ad obligandum requiritur, cap. 2. de maiori. & obedi. c. 1. 1. 4. questio. 1. Dixi, Legem humanam, & non canonicam, quia etiam contra secularem potest mortaliter peccare, iuxta glo. recept. in cap. quæ in ecclesiis. de constit. quamvis illa mihi hoc non dicat. Dixi, Iustam, quia iniusta non obligat, qualis est facta a non habente potestatem, argum. cap. 2. de constit. lib. 4. & l. si. ff. de iurisd. omni. iud. aut principaliter ob utilitatem priuam, non autem publicam, secundum S. Thom. 1. 2. quest. 90. artic. 3. aut contra diuinam naturalem, aut supernaturalem, c. erit aut lex, 4. dist. & quæ subditis est inæqualis, c. est oēs. de constit. & Pano. recept. in c. 1. eodem tit. Dixi, Promulgatam, quoniam lex ante promulgationem non obligat, cap. in illis. §. leges. 4. distinctio. quod rectè defendit Deo. eius in c. 2. de constit. Dixi, Receptam, quia, antequam recipiatur, saltem per maiorem partem universitatis, cuius pars est transgressor, non ligat, quoniam promulgari videtur eâ conditione, si recipiatur, saltem per maiorem partem, ut singulariter dixit Dom. in d. cap. leges, per recentiores recept. ibi & in cap. 2. de constit. & profundius Fel. in cap. 2. de treug. & pac. a num. 13. Dixi, Non abrogatam, quoniam abrogata per aliam legem contrariam, aut

Secunda pars Decret.

ant per consuetudinem, non obligat, cap. 1. de constitu. lib. 6. & glo. & omnes in c. 1. cod. tit. Dixi, *Quæ ad mortale obligat*, quia transgrediens eam, quæ solum ad peccatum ueniale obligat, uenialiter tantum peccat, cap. unum. §. criminis 25. dist. qui autem solum consultoriam, uel exhortatoriam, nec etiam uenialiter peccat. §. si. 4. dist. & cap. si. 14. q. 1. nisi faciat id ex contemptu, iuxta gloss. sing. ea. quis autem, 10. dist. ut dictum est supra. ca. 20. nume. 1.

42 Dicitur autem transgredi legem ex contemptu quisquis principaliter mouetur ad id, eo quod illam, uel illius auctorem paruifaciat, non autem qui mouetur, & inducitur ad id principaliter per iram, auaritiam, aut aliam causam, etiam iniustam, secundum utrunque Tho. 2. 2. q. 189. art. 9. & Archid. in cap. quicumque, 81. dist. & Dominic. in c. nullus, 75. dist. quantumlibet illud inuoluat Felin. in cap. cum quidam de iureiuran. colu. 3. & 4. Nec etiam ad id satis est consuetudo peccandi, iuxta S. Tho. mentem. 2. 2. q. 186. articulo. 9. quam optime, & dilucide declarat Caieta. quidquid dicat Richard. in quodlib. 1. q. 19. quem sequitur Ang. uerb. inobedientia. §. 1. & uerb. ferit. §. 42. & alibi sæpe, quia, quamuis consuetudo multum faciat, ad præsumendum prædictum contemptum in foro exteriori, nil tamen facit quo ad interius, ubi sola ueritas consideratur, cap. tua de sponsi. capit. humanæ. 22. q. 5. ut etiam illa glo. celebris, in c. metropolitani. 2. q. 7. quæ dicit, eum, qui sine iusta causa transgreditur, uideri contemnere, intelligenda est in foro exteriori, non in interiori, per prædicta. Verum tamen est, consuetudinem transgrediendi, aliquam legem, multum incitare ad contemnendam illam, ideoque ab ea canen-

43 dum est. Dixi, *Sine iusta causa*, quia hæc semper a mortali excusat, iuxta mentem S. Tho. 1. 2. q. 96. art. 6. & 2. 2. q. 147. art. 3. & Archid. in c. ueniam. 76. dist. & Pano. in rubr. de obserua. ieiun. Illa uero causa uidetur iusta, propter quam legislator, si præfens foret, eum excusaret per gloss. sing. & receptam in l. tale pactu. §. qui prouocauit. ff. de pact. & etiam causa, quæ bona fide pro iusta habetur, & ob quam, nisi tale eam iudicaret, contra legem non fa-

ceret, a peccato mortali excusat, quamuis non a ueniali iuxta mentem Palud. in 4. dist. 15. q. 4. & Syluest. uerb. ieiunium. q. 8. quod singulariter explicat Caieta. 2. 2. q. 147. art. 3. Dixi, *Sine iusta dispensatione*, quia si est iusta, omnino excusat, ca. 1. de uot. & c. de multa. de præb. Immo & si est iniusta, eo solo, quod sit data sine iusta causa, modo detur absque surreptione per eum, qui sine causa iniusta ualida potest dispensare, licet sic dispensando peccet, excusat saltem a mortali, secundum omnes, licet quandoque non a ueniali, iuxta ea quæ nuper scripsimus in com. cap. non liceat Papæ. 22. q. 2. §. 4. Dixi, *Elapsi tempore*, quia constitutiones Pontificiæ, uel Imperatoriæ non obligant, nisi post tempus in ipsis præfixum, si quod præfigatur, alias post duos menses ab ipsarum promulgatione facta in Prouincia, aut. ut factæ non uel constitutiones, colla. 5. iuxta opinionem communem, & ueram Anton. quam tenuimus in capitu. 2. de constit. Quamuis lex inferiorum, quæ non præfigit tempus, simulaturque promulgatur, & sciatur, liget, iuxta communem, & etiam Pontificiam, & Imperatoriam, si in illa dicatur, ut iam inde a principio obliget, quo ad penam intrinsecam irrationis actus per eam prohiberi. Nam quo ad penam extrinsecam, semper iusta ignorantia excusat, etiam post quemcunque temporis lapsum, licet postea non ita præsumatur, sicut antea, cap. præsumitur. de regul. iur. lib. 6. Dixi,

44 *Sine ignorantia iusta causante illud*, quia, ut excuset, oportet quod sit iusta, & causa actus. Est enim triplex, præfat. ignorantia nēpe, Affectata, crassa, siue supina, & iusta. Affectata siue optata est, quæ quis ignorat, quod scire tenetur, quia non uult scire, quo liberior absque suæ conscientie contradictione, uel alia de causa iniusta peccet, iuxta illud psal. rel. in cap. ideo. 37. dist. & noluit intelligere ut bene ageret, quæ adeo non excusat, aut minuit peccatum, ut etiam augeat ob circumstantiam mali desiderij. Crassa uero, siue supina est, quæ quis ignorat id, quod communiter omnes sui ordinis sciunt, quod contingit per culpam latam, de qua sup. cap. 17. nu. 177. quæ excusat a tanto, sed non a toto. Iusta uero (quæ a Theologis inuincibilis, & a nostris probabilis appellatur) est quæ

quis

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 216

Quæ lex humana obligat ad mortale.

Et tamen questio, quam hoc in loco optaueramus, ut de hinc ueretur a sacrosancto Concilio Tridentino, quod & optauerunt alij, in quibus fuerunt Caieta. 2. 2. q. 186. articulo. 9. colum. 4. Henr. de synod. 3. par. art. 1. nume. 270. Quæ lex humana obligat ad mortale.

Pro cuius aliquali explicatione, dico 48 primo iuxta doctrinam S. Tho. 1. 2. q. 69. art. 5. communiter per Theologos, & Canonistas approbatam in c. 1. de constit. non solum leges diuinas, sed etiam humanas iustas, etiam quatenus sunt humanæ, tam seculares quam ecclesiasticas, posse obligare, etiam in foro conscientie, ad peccatum ueniale, immo & mortale per ca. 13. ad Roma. & alia multa, quæ nuper adduximus in commen. cap. fraternitas. 12. q. 2. addendo, mutando, & detrahendo multa ijs, quæ Castr. copiose scripsit in duobus lib. de leg. poen. in quorum prioris capitulo. 4. latè hoc deducit. Quod ipsum etiam facere possunt statuta ciuitatum, iuxta gloss. sing. cap. quæ in ecclesiis. de constit. receptam quo ad hoc, quamuis illa id mihi non satis dicat. Imò & de facto obligant ad mortale illæ leges, & statuta, quorum auctores intendunt per illas ad mortale obligare, iuxta communem, saltem si ut tales receptæ sunt, quod addo, propter decimum dictum infra positum.

49 Secundo, quod nullæ leges, quarum lattores id non intenderunt, obligant ad mortale. Tum quia nec ullæ diuinæ consultoriar, etiam ad ueniale, obligant, iuxta S. Aug. c. ult. 14. q. 1. receptum, & aliquot eorum præceptuarum tantum ad ueniale obligant, secundum Caieta. tom. 1. tract. 25. questio. 1. Tum quia, ut dixit Sanctus Thom. 2. 2. questio. 186. articulo. 9. ad 1. receptus a Ioan. Andr. & alijs in capit. relationum. ne cler. uel mona. statuta Dominicanorum non obligant ad mortale, nec ueniale, sed solum ad penam exteriorem, quia eorum auctores hanc uim illis tribuere noluerunt. Tum quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum. Non omnis. ff. si cer. pet. leg. in agris. ff. de acq. rer. dom.

Tertio,

46 quis ignorat, quod non oportet eum sci re. 1. questio. 4. §. notandum, & quæ communiter homines eiusdem ordinis adhibita debita diligentia laborant, iuxta S. Tho. ubi supra questio. 79. articulo. 3. qualis est eius, qui petit consilium a iuris habitis pro prædictis scientia, & conscientia in id sufficere, qui false illi consulunt, arg. cap. capellanus. iuncta gloss. 2. de fer. & eord. quæ tradit Alex. consil. 1. col. 4. vol. 2. & S. Anto. 1. par. tit. 3. ca. 10. §. 10. & hæc omnino excusat, quando est causa actus, ignorantia enim interdum est peccati causa, interdum non, sed eius comes. Est causa, quando actus non fieret, nisi ignoraretur. Est solum comes quando peccaretur, etiam si sciretur, & hæc nunquam a culpa excusat, illa uero interdum omnino, interdum ex parte, ut prædictum est.

47 Ex quo sequitur, quod non excusantur omnino prælati, medici, aduocati, & alij officiales, qui suas artes exercent sine iusta scientia, & notitia eorum, quæ sua officia, & munera prærequirunt, cum inde notabile damnum spirituale, aut corporale proximis euenturum probabiliter credi possit, quia eorum ignorantia non est iusta, cum sit eorum, quæ sui ordinis homines communiter scire solent, & debent, per l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & cap. non est putanda. 1. q. 1.

Addo his, quod licet ignorantia communiter nequeat esse iusta circa legem naturalem, uel diuinam, quo ad eius dispositionem, & quatenus est talis: potest tamen esse iusta quo ad penam humanam statutam, si illa est excommunicationis, secundum Anto. in cap. a nobis. 1. de sentent. excommunicat. libro sexto. Immo etiam si sit alia quælibet communiter non statuta eadem ratione, ut efficaciter defendimus in cap. 2. de constitut. post S. Anton. 5. par. tit. 14. capitu. 33. sub final. cui consentit Ang. uerb. ignorantia. §. 4. & Syluest. uerb. ignorantia. questio. 8. & Caieta. 2. 2. questio. 76. articulo. 3. col. 2. Quod maxime procedit in foro conscientie, quo ad quod multos pios quis consolari potest, maxime in materia censurarum, & irregularitatum.

Secunda pars Decret. 217

Tertio, quod non obligant ad mortale leges etiam canonice, quæ non habent verba præceptiva, vel prohibitiva, sed solum ordinativa, vel constitutiva, etiam si sint imperativi modi, qualia sunt illa, facite, dicite, faciant. elem. exiui. §. & quia, de verb. sig. & alia similia, quæ iuxta communem intelligentiam non significant præceptum, nec prohibitionem, iuxta S. Tho. communiter recep. in d. art. 9. probatum a Fan. & commun. in cap. nam. de const. licet Fel. ibi contra senserit, col. 3. cuius opinio procedat in illis, quæ ponuntur in materia, quæ de se ad mortale obligat, quia fundamenta eius ad illa sola extendi videntur, & id sentit glo. recep. in clem. 1. de testibus verb. exhortamur. Quamvis tunc non tam obligat illa lex, quam alia, quæ eiusmodi materiam talem fecit. Exemplum in capitu. statuimus. de transact. in quo verbum, statuere, importat præceptum, eo quod ponitur in materia alius præcepta, scilicet transactionis iustæ, quæ precipitur servari, per e. qualiter. de pact. & l. 1. ff. eod. Ratio huius tertij dicta est, quia illa verba videntur significare, quod quavis author eiusmodi legis habeat animum, ut actus transgrediendi illam legem sit vitiosus, licet ante illam fuisset indifferens, & consequenter voluerit obligare ad veniale, quia ut minimum tale est quilibet actus vitiosus, quia tamen non precipit, nec prohibet, videtur noluisse obligare ad mortale, iuxta sing. declarationem Caiet. 1. 2. q. 69. articu. 4. & d. opusc. 25. quæstio. 1.

Quarto, quod nullum est verbum latinum, quod solum in aliqua lege positum sufficienter significet suo significatu originarij, metem illius latoris fuisse transgressorem obligare ad mortale, nec consequenter illa verba, *Teneatur, Debeat, Obligeatur, Præcipimus, Obligamus, Vetamus, Inhibemus, Mandamus, Prohibemus.* Tū quia sunt generalia, & non tam apta ad inducendam obligationem ad culpam venialem, quam ad mortales, argumen. cap. 1. de despons. imp. & prin. regula S. Aug. & eorum, quæ habentur. 6. Ethic. de præcepto, quod sit actus prudentiæ. Atque ideo in dubio intelligenda potius de culpa & pœna veniali, quam de mortali, cum lex, quæ recte possunt intelligi de pœna maiori, & mino-

ri, in dubio de minori intelligenda sint. leg. interpretatione. & leg. si præses. ff. de penis. & capitu. in penis. de reg. iur. lib. 5. 6. Tum quia multæ leges, etiam diviniæ, & naturales præceptivæ ad solum veniale obligant, ut probat Caietan. ubi supra, qualis est lex de non mentiendo iocose, aut officiose sine damno alterius, qualis item lex de non furando minima, de non ridendo immoderate, omnes enim hæ leges sunt præceptivæ, earum tamen transgressio est solum venialis, secundum omnes catholicos. Tum quia S. Thom. agens de præceptis charitatis. 2. 2. q. 44. & prudentiæ. q. 56. & iustitiæ. q. 122. & fortitudinis. q. 146. & temperantiæ. q. 170. ita comprehendit ea, quæ obligant ad veniale, sicut quæ ad mortale, quod speciatim tradit Caiet. 2. 2. quæst. 186. artic. 9. & Cast. tacito eo lib. 1. de leg. pœn. cap. 5. & non nuper in cap. fraternitas. 12. quæst. 2. Dixi. De se. & suo originario significatu. Nā de accidentalibus, quem usus ecclesiasticus, & communis interpretatio Consiliorum, Pontificum, & aliorum Prælatorum, & Doctorum illis tribuit, omnia & singula verba præceptiva, & prohibitiva posita in l. ecclesiastica, significant in dubio conditionem eius habere animum obligandi ad mortale, nisi aliud in ea positum contrarij indicet per d. elem. exiui. §. cum autem. de verb. sig. quæ habet, S. Franciscum voluisse obligare omnes suos religiosos æqualem ad omnia, quæ sua regula continet, eo, quod ad aliqua ex regula addidit verbum, *præcipimus*, quod ex vi sua ad mortale obligat, & ad aliqua non. Et quamvis responderi posset, esse ibi speciale in hoc verbo, *Præcipio*, posito in ore tam magni Sancti, & authoris tam sanctæ, & archæ regule, & ad subditos tantæ perfectionis, & asperitatis, quāvis item forte expediret, ita respondere, quo obligatio multarum legum ecclesiasticarum antiquarum suopristino statui obligandi restitueretur, quia 53 tamen illa elem. dicit, quod ex significatione, & vi verbi præceptivi nascitur eiusmodi obligatio, utius esse cenfeo, quousque aliter interpretet sancta Sedes Apostolica, sequi prædictos patres clarissimos & consequenter cōcedendum est unum, quod est satis durum populo Christiano, quod intentio cuiuslibet legislatoris, ecclesi-

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 217

clastici, utentis in sua lege verbo, præceptivo, aut prohibitivo, est obligare ad mortale, ut tenet communis in d. c. nam. nisi per aliquod aliud verbum, aut signū exprimat contrarium, aut significetur. Et a fortiori si ita dicat, *Arde præcipimus*, ut in elem. dudum. de sepul. in princip. & adhuc a fortiori si ita, *in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus*, glo. clem. si dominum. §. Ideoque. de reliq. & vener. aut, *Sub obestione iudicij divini*, clem. 1. de immu. eccl. Cum per huiusmodi additiones obligationis incrementum significetur. Propter quod iustius nobis videtur, quod doctissimus Medina dicit in Codice de pen. tract. de Ieiunio, colu. 35. quam dictum, Cast. in d. c. 5. scilicet hoc verbum (*opertet*) in lege canonica positum tantum obligare, quam illud (*debet*) aut (*obligatur*) quia usus sacrorum canonum, & ipsorum interpretum ita communiter interpretatur, iuxta gl. c. 1. de præscrip. lib. 6. & Fort. in l. 1. ff. de iust. & iur. a fortiori lex, quæ continet pœnam præsupponentem peccatum mortale ad hoc obligat: quamvis verba præceptiva, & prohibitiva non continentur cum illa magis, quā prædicta verba animum ad mortale obligandi significet: nam qui vult aliquid, videtur velle illud, hinc quo id esse non potest l. illud. ff. de acqui. hære. c. præterea. de offi. deleg. Atque ideo ad mortale obligat lex, quæ præcipit, aut utat aliquid sub pœna excommunicationis maioris, aut simpliciter sub pœna excommunicationis, quia de maiori intelligitur c. pen. de sent. exco. siue addat, ipso iure, siue nō, Caiet. in d. art. 9. quia exco. maior præsupponit peccatum mortale, & nemo, c. nullus. 1. 1. q. 1. nisi prærequirit mortificationem, iuxta Caiet. in d. art. 9. & Cast. ubi supra c. 5. Non est tamen idem de pœna suspensionis, interdicii, aut irregularitatis, quæ aliquando sine culpa adhibetur. c. si civitas. & cap. si sententia. de senten. excom. lib. 6. & c. si quis viduam, cum glo. 55. dist. Sed sic de æternæ indignationis Dei, & S. Petri & Pauli, aut alia simili, quæ solum in statu infelici peccati mortalis locum habet. Et idem dicendum est de lege, quæ continet has, & alias coniunctim pœnas temporarias.

Quinto, ex hoc quarto dicto sequitur, quod leges seculares ad mortale non obligant. Op. Nanar. Tom. II.

ligant eo solo, quod verba præceptiva, & prohibitiva contineant. Tum quia nec significatio, & vis eorum originaria, nec accidentaria inducitur per usum secularem, talem obligationem indicant, Cum manifestum sit reges, & indices seculares nunquam regulariter interpretatos fuisse ita, ut in eiusmodi legibus talis obligatio contineretur: quia principaliter pœnas temporarias (quas infligere, & tollere transgressoribus possunt) respiciunt. c. facta. 4. dist. 8. & l. 1. ff. de iust. & iur. & non spirituales, quas nec infligere, nec tollere possunt, etiam ministerialiter, ut ecclesiastici. c. ipsi sacerdotes. 1. quæst. 1. c. quem ponit. de pœn. dist. 1. verbi. ipsi enim, & c. quodcunque. 24. quæst. 1. Tum quia eadem in ratione, neque etiam leges diviniæ obligationem ad mortale inducunt eo solo, quod per verba præceptiva ferantur, ut recte notavit Cast. in d. art. 5. cum usus iuris canonici, sicut robur divinum non admittit. cap. sunt quidam. 25. quæst. 2. clem. ne Romani. de elect. ita etiam non addit, ut quatenus est divinum, obliget magis, quā ante illum obligaret, arg. c. cum inferior. de maio. & obed. cap. inferior. 21. dist. atque ideo voluntas Dei, an fuerit obligandi nos ad mortale, vel non per suam legem, in qua ponitur verbum præcipiens, & mandans, colligenda est ex declaratione Prophetarum, Apostolorum, summorum Pontificum, Conciliorum, aut Doctorum sanctorum, & sapientum: quia sua auctoritate, aut rationibus efficacibus illa eiusmodi esse persuadent. c. secundum. 19. dist. c. de libellis. 20. dist. cle. ad nostrum. de hæret. cum eis annot. & eorum, quæ notat S. Tho. quolib. 6. art. 14.

Sexto, quod quousque contrarium a Sancta Sede Apostolica declaretur, probabilius nobis videtur, leges humanas et præcipientes (præsertim seculares, quæ pœnam temporariam constituunt) in dubio ad æternam non obligare, quatenus sunt leges eius, qui eam pœnam statuit. Tum quia si hoc defendi iuste posset, defendi deberet, quia conveniret, ut leges humanæ, quæ ad mortale obligaret, pauciores essent. Tum quia multi catholici, in quibus sunt. Imo. in repet. c. cum contingat. de iureiur. col. 17. & Fel. in cap. 1. nu. 18. de spons. Caiet. in summa verb. clericus. E e §. verum,

§. verū, & uerb. Ieiunium. §. quo ad quar-
tam. teneuerunt nullas leges. quamuis pœ-
nas temporarias non statuunt, quatenus
sunt humane, ad mortale transgressorem
sine contemptu, & scandalo obligare, licet
nobis oppositum uideatur, si cōstat legem
esse iustam, & uoluntatem legislatoris
fuisse, eius simplicem transgressorem ad
mortale obligare. Tum quia in dubio iu-
dicare debemus legem esse minus pena-
lem, cap. in penis. de reg. iur. li. 6. & li. 1. pœ-
ses, & leg. interpretatione. ff. de pœn. Tum
quia qui de duobus propositis alterum af-
firmat, alterum negare uidetur. I. cum pœ-
tor. ff. de iud. & cap. nonne. de pœsumpt.
Et ita legislator, qui ad pœnam æternam,
& temporariam potest obligare, hanc irro-
gando illam excludere uidetur, ut dixit
Matthæus. Math. doctor doctissimus no-
tab. 78. Tum quia consuetudo antiqua ita
uidetur interpretata, pœsertim leges se-
culares, de quarum transgressione nō con-
suevit fieri scriptulus conscientie, neq; do-
ctis, nec indoctis, neque alijs cuiusvis con-
ditionis, ordinis, uel sexus hominibus, nisi
cum per eas etiam lex diuina naturalis,
aut reuelata, aut canonica infringatur.
Tum quia gentiles legumlatores de pœna
æterna nil curarunt, & paucissimi secula-
res ex Christianis reperientur, qui dicant
56 suam intentionem, quando eas ferunt, al-
iam pœnam temporariam imponendo, ef-
se ad æternam obligare, ad quam diuina,
uel naturalis non obligat. Tum quia satis
superque probat Cast. lib. 1. cap. 9. de leg.
pœn. legem pure pœnalem, hoc est legem,
que constituit pœnam absque aliqua pro-
hibitione, ad aliquam culpam non obliga-
re, quatenus est talis, ut dixerunt Henr. qd
lib. 3. q. 22. & Ang. in summa uerb. Inobe-
dientia. §. 1. & non est magna differentia
realis inter hanc, & illam, quam idem mix-
tam appellat, que prohibet, & pœnam de-
cernit, ut sentit Henr. & affirmat, Sylu. eo-
dem uerb. Inobedientia. §. si qui profecto
non erat dignus tāta reprehensione, quan-
ta pœnam Alfonso Cast. eum reprehē-
dit, eo qd hanc distinctionem uerbalem,
& uerilem appellat, quia quilibet, sicut
eiuscuique ille probat, pœna non semper
pœsumponat culpam, c. 1. de bigam. lib. 6.
c. 2. §. heretici, de heret. eod. lib. & l. quis-
quis. §. filij. C. ad legem Iuliam maiest. &

ideo licet qui constituit pœnam, non sem-
per ad culpam obligare uelle, nec pœsup-
ponere obligationem ad illam uideatur;
communiter tamen sic, ut probauimus in
capit. ita quorundam. de iuda. notabit.
per illum textum, adiuncto capitu. quod
olim. eodem titulo. Regulariter enim ob-
culpam statuitur, quamuis interdū ob
tam causam, & sine culpa, de reg. iur. li. 9. &
c. 2. cum glo. de constitu. & pœdicti Henr.
Ang. & Sylu. loquuntur de pœna constituta
ob male commissum, uel male omisum.
Et sicut ex hac nostra consideratione col-
ligit Sylu. ubi supra, utramque legem ad cul-
pam obligare, quia cum altera obliget, &
neutra ab altera in hoc differat, etiam al-
tera dicitur obligare, ita nos contra colli-
gimus, quod, cum altera non obliget, &
neutra in hoc ab altera differat, etiam al-
tera non dicitur obligare, quæ nostra col-
lectio eo magis est recipienda, quam su-
perior, quo minor est, & magis pœnam minuit.
arg. d. l. si pœses. ff. de pœn. & c. pœna. de
pœn. diuinit. 1. Dixi in hoc sexto dicto,
*Pœnam temporariam, quæ nō pœsupponit æter-
nam, ad excludendam eam, quæ imponit
excommunicationem, aut aliam pœdicta-
rum, quas in 4. dicto diximus pœsupponere
culpa mortalem.* Dixi, etiam, *in dubio
ad excludendas illas, in quibus utraque pœ-
na exprimitur, & eas, de quarum authoris
intentione constat, eum ad utramque obli-
gare uoluisse per aliam aliquam legem aut
consuetudinem, aut per alium modum le-
gitimum.* Dixi, *Quatenus sunt leges eius, quæ
solum temporariam possunt, quia, si sunt etiam
leges aliorum, qui ad mortale obligare
uoluerunt, ad illud obligabunt quatenus
sunt tales, per quod responderetur ad capi-
tu. perpetuo. & c. commissa. de elec. lib. 6.
quæ pro singularibus citantur ad proban-
dum oppositum pœdictorum, i. quod illa
exprimunt utramque pœnam; & quod lo-
quuntur de legibus pœnalibus, quæ pœ-
nam temporariam imponunt ei, qui per
transgressionem aliarum, æternam incur-
rit, ut pridem post Dec. in cap. nam. in 2.
lectura de consili. respondimus in d. capitu.
perpetuo. non enim intendimus dicere,
unam legem, quæ pœnam temporariam im-
ponit, tollere æternam per aliam statutam,
pœsertim quando sunt diuersorum Le-
gumlatorum.*

Septi-

57 Septimo, quod sextum dictum pœce-
dens locum habet etiam in legibus, quæ
statuunt pœnam amissionis magnorū bo-
norum, & etiam famæ, & alius mem-
bri, & uiræ, quia eadem ratio in illis, quæ
in illis militat. Nec obstat, quod aliqui di-
cunt, eum qui periculum magne iacturæ
bonorum, aut famæ subit, mortaliter pec-
care, id eum non est uerum, ut diximus
in rep. c. inter uerba. 12. quæst. 3. cum non
adeat alia circumstantia, quæ mortale fa-
ciat. Nec etiā obstat, quod saltem est mor-
tale, se periculo probabili amissionis ui-
tæ aut membri obicere, & qui contra han-
legem facit, huius periculo se obicit, quia
aliud est dicere aliquem peccare eo, quod
temere se tali periculo obicit, quod est
quantum Decalogi pœceptum uiolare,
& aliud dicere, eum peccare eo, quod fa-
ciat contra legem, quæ talē pœnam statuit,
nam tanta cautione quis hanc legem ui-
olare potest, ut probabile pœna ab ea cōsti-
tuta periculum non incurrat. Nec obstat
dicere, quod ex hoc sequeretur, legem,
quæ talem pœnam statueret, iniustam fore,
eo quod adeo magnam pœnam statuit
ob actum, qui non est peccatum mortale.
58 Tum quia ad legis iustitiam satis est, ut
pœsumatur mortale in foro exteriori,
quamuis tale non sit in interiori. Et legis-
lator pœsumere potest, imo re uera pœ-
sumit, eum, qui sine iusta causa legem suā
iustam, uiolat, per contemptum legis, aut
ipsius authoris uiolare iuxta glo. quæ ita
intellecta est uera, e. metropolitanum 2.
q. 7. & concordat communis, q. certū est
peccatum mortale esse, per glo. sing. cap.
quis aut. 10. dist. arg. a fortiori. Tum quia
non esset iniusta lex, in qua eius lator ex-
primeret, se nolle, ut illa sui transgresso-
rem ad mortale sine dicto contemptu, &
scandalo obliget, sed nolle, ut, qui sine iu-
sta causa eam transgreditur, pœsumat-
ur per contemptum id facere, & ob id
pœnam illam incurtere, per dicta S. Tho.
& Caiet. 2. 2. q. 186. art. 9. & nostrorum in
c. relatum, ne ele. uel mon. & consequen-
ter etiam iusta erit lex, quæ tacite hoc cō-
tineat, quod hoc nostrum septimum di-
ctum intendit, eū solum intendat, quod
legislator, qui talē pœnam temporariam
ob contemptum pœsumptum exprimit,
uideatur tacite æternam excludere ab eo,

qui sine contemptu eam uiolat. quod ē
satis aperte sentit Io. Imol. in c. cum con-
tingat. col. 17. de iur. iur. respondens ad
multa argumenta, quæ aptius per hoc,
quā per eius responsiones solui possunt.
Per quod etiam soluntur argumenta que
pro contraria parte, maiore uerborum
apparatu, quam neruorum robore addu-
xit ubi supra Cast. ut olim explicuimus
in rubr. de penit. & nuper in Verbe in di-
cto capitulo fraternitas. Ad quæ facit,
quod aliquot exercituum ductores no-
stra ætate laudati sunt, eo quod ob mini-
ma furta, quæ de le non erant mortalia,
aliquot milites ad disciplinam militariē
conseruandam morte affecerunt.

Octauo, quod seruandum est id, quod
antiqua consuetudo declarauit de inten-
tione legum humanarum, quousque a Se-
de Apostolica aliter declaratur, quia op-
tima est earum interpretatio, minime ff. de
leg. & c. cum dilectus de consue. Et credi-
mus, quod consuetudo communis non
solum plebeiorum, & indoctorum, sed ē
nobilium, & doctorum habet, non repu-
tari peccata mortalia in foro interiori
transgressiones legum pure humanarum
aliquam pœnam temporariam continen-
tium in foro exteriori, nisi tales, quæ pro-
supponant peccatum mortale, uel trans-
gressiones aliarum legum diuinarum na-
turalium, aut supernaturalium. Nec trans-
gressiones aliarum legum pœcipientium
non pœnalium, factas per ignorantiam non
crallam nec affectatam, aut optatam, sed
per incuriam, aut obliuionem leuis col-
pæ, aut eum causa probabili uera, aut pro-
tali habita, bona fide sine dolo, aut cre-
dendo intentionem legislatoris nō fuisse,
ita obligare in tali casu, quod iuri
consonare uidetur, iuxta mentem Sancti.
Thom. in quarta distinctio. 15. quæstio. 3.
& 2. q. 147. artic. 3. ad 2. Colle. in cap. 1.
de consili. Card. in c. si. de obser. ieiuna.
Caiet. 2. 3. q. 147. artic. 3. quod non uide-
tur contra mentem Arch. in cap. utinam.
76. dist. nec Panorm. in rub. de obser. iei-
iun. column. fina. & aliorum a Fel. relato-
rum in c. 1. de consili. si bene pōderentur,
quia per hoc oēs fortasse conciliari pōt.
60 Nono, quod ex pœdictis elicienda est
determinatio plurimarū, & perplexarum
quæstionum, quas passim interrogantur
Ecce docti

Secunda pars Decret.

docti ab iis, qui importat in regna, vel ut
bes, vel exportat ab eis prohibita infer-
ri, vel extrahi, vel permitti, non solum
vesigali, & portorio, quæ Hispani *Alea-*
nal, & *Portaz*, & *Sisa*, Itali & Galli, *Ga-*
belli, vel *dogana*, & *Datto* vocant. Qui
item piscantur in fluminibus, netitis, aut
montes, vel prata prohibita depascunt,
aut egdunt ligna in sylvis eis vetitis, &
de alijs rebus similibus, qui solum legem
humanam ecclesiasticam, vel secularem
penalem, vel non penalem violant. Per
61 quæ respondetur ad primum hic noue
quæsitum, quod præsupposita opinione,
quod non peccat importas verita, peccat
tamen uolendo ea defendere ui & armis,
ne custodes ei auferant illa, quia, qui resi-
stunt iuste aggredienti, peccat, iuxta doctri-
nam Bar. receptam in l. ut vim. ff. de iust.
& iur. Dixi, *Uel armis*, quia secus, si fu-
ga, vel blandis uerbis, aut alio modo lici-
to, & honesto id faceret. Ad secundum
autem noue quæsitum, quod Prælati im-
ponens aliquam penam temporariam ip-
so iure incurrendam facienti aliquid, præ-
sumitur excludere spirituale per dictam
6. etiam si iuberet, ne confessarius absol-
ueret eum, nisi præiusta solutione, quia il-
le iustus potest operari effectus alios ab
illo, & sic non erit inutilis, arg. l. si quan-
do C. de inoff. test. immo etiam potest ab-
soluti autoritate bullarum Papæ ante so-
lutionem, arg. gl. sing. ad iuncto text. clem.
2. uerb. officij, de hæret. Ad tertium de-
mum, quod uidua realiter fornicata, non
potest sana conscientia retinere bona reli-
ctia sibi a marito ea conditione, ut caste ui-
ueret, p. supradicta. Dixi, *Realiter*, quia so-
lus, si tantum mente, verbo, vel alio actu
citra copulam lasciuio, quia non uidetur
hoc intendisse testator, cuius uoluntas
est primum attendenda, l. in conditioni-
bus. ff. de condit. & demonstr.

Decimo, quod, sicut lex in nihilo rece-
pta ad nihilum obligat, ut paulo ante di-
ctum est nu. 40. ita lex in una sola parte
recepta quo ad illam solum obligat, arg.
l. quæ deuota. ff. de rei uendit. quo fit, ut
aliquot leges obligent, quo ad suam di-
spositionem principalem, & non quo ad
penam, quia quo ad illam sunt receptæ,
& non quo ad hæc, & aliquot quo ad vnā
partem penæ, & non quo ad aliam. Exe-

plum de extrauag. 2. de rebus ecclesiæ, quæ
definitione pronunciamus olim Salma-
ricæ in illius diocesi receptam esse quo
ad suam dispositionem, & penam intrin-
secam annulationis locationis factæ ul-
tra triennium, non autem quo ad extrin-
secam excommunicationis, & consequen-
ter fieri posset, quod aliqua lex humana,
etiam ecclesiastica, ligaret quo ad penam
exteriolem, & non quoad interiorem, li-
cet eius later utranque imponere inten-
disset, si quo ad hanc non esset recepta, &
quo ad illam sic, sicut & qualibet funda-
62 ta in præsumptione, ligat in foro exte-
rio, & non interiori, quoties ueritas præ-
sumptioni est contraria, iuxta c. is qui. &
c. uia de spons. Equidem optarem, multas
leges pure humanas, siue penales, siue no-
penales esse hoc modo, uel alio consue-
tudinis, uel declarationis, saltem menta-
lis earum latorum, quo ad penas spiritua-
les, & forum conscientie derogatas: quin
etiam cuperem, ut omnes legislatores in
condendis legibus imitarentur auctores
instituti illustrissimi ordinis Prædicatorum,
quos alij multi clarissimi ordines
imitati sunt, quatenus earum auctores
ad nullam penam, etiam minimam ani-
mæ interiori, & ad grauem corporis
subditos obligant, modo etiam imitaren-
tur eorundem in puniendis eis seueritate
& diligentiam in foro exteriori pena cor-
porali, uel alia.

63 Porro ad primum hic noue quæsitum,
respondeo, quod collega, uel municipis
transgrediens statutum imponens penā
exclusionis a collegio, uel municipio; ip-
so iure, non tenetur in foro conscientie
relinquere collegium, uel municipium,
antequam iubeatur id facere, per prædi-
64 ctā. Ad secundum, quod penam commisit-
si, siue que ipso iure committitur, iuste ca-
pere potestis, in cuius fauorem committi-
tur, si iuste fuit imposita, c. portus. de loc.
l. 1. & 2. C. de iur. emph. secus, si iniuste,
qualia sunt, quæ in emptione censuum sit
per immobilibus imponitur sub pena co-
missi, siue rei, super qua imponitur in ca-
sum non solutionis per biennium dilata-
quod iniuste solebat olim poni, & nunc per
multa, quæ non oportet afferre, quia sc. re-
Pius V. & aliquot alia, quæ in eiusmodi co-
tractibus fiebant, prohibuit per extran-
cum

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 219

Cum ante latam anno 1568. & relatum ad
uerbum supra c. 17. nu. 234. & in commen-
tario de Viuis, nu. 84. Ad tertium, quod
non tenetur quis in foro conscientie ma-
nifestare rem in commissum cecidisse, ar-
65 prædictorum. Ad quartum, quod uere do-
nans emphyteusim, non tenetur soluere
in foro conscientie laudemum. Immo
nec in foro exteriori, per allata late a l. si.
in l. 2. C. de iur. emphyt. Vendens autem
uidetur teneri ad soluendum illud in utro-
que foro, quippe quod uidetur esse pars
pretij, ob quod emphyteusis fuit minori
pretio concessa, qd non uidetur esse tam
pena, quam interesse, quod in utroque fo-
ro debetur, per l. 3. ff. de eo quod cer. lo. &
l. 1. C. de sent. quæ pro eo, quod int. prof.
& gl. c. conuictus. de usur.

66 Vigesimo tertio peccat, qui iussus a iudi-
ce soluere notabilem penam ob legem
violatam, non soluit, secundum S. Tho. 2.
2. q. 62. art. 3. recept. Dixi, *iussus a iudice*,
quia non soluendo priusquam iubeatur,
non peccat, iuxta gl. sing. in c. fraternitas.
12. q. 2. arg. c. 5. in hoc. 33. q. 2. & Com-
mun. in cap. 1. de const. etiam si pena ipso
iure, & ipso facto incurritur, iuxta com-
munem recentiorum, quod tentauit tene-
re Felin. in c. audiuimus. de sim. & sensu
Ancha. in c. sollicit. col. 3. de pen. lib. 6. & af-
ferit Sil. uer. pena. q. 25. & uer. heresis. q.
8. Mai. in 3. dist. 25. quæst. 5. in fin. & Caiet.
in d. quart. 1. in fin. Tabien. verbo excom-
municatio. 5. casu. 2. §. 1. quam semper se-
quuti sumus, & etiam probauimus olim
copiose in rub. de penis. & nuper in d. c.
fraternitas. ueram esse, quando pena est
talis, quæ aliquam executionem requirit,
qualis est amissionis honorum ob hære-
sim, aut prodicionem, cap. cum secundum
de hæret. lib. 6. & l. quisquis. C. ad l. in ma-
iell. qualis est de soluenda tali, uel tali
summa, & regulariter alia quauis. Tum
quia regulariter lex humana secularis pe-
nalis ad penam peccati mortalis non obli-
gat, ut dictum est supra proxime, & cap.
17. num. 202. Et sub lege gratie omnis lex
penalis continens penam temporariam
determinatam, est pure humana quoad il-
lum, quamuis sit quo ad alia diuina, aut
naturalia. Tum quia non est credendum
legislatorem, (qui præ oculis semper ex-
quitarum habere debet, l. quod si Ephesi.
Op. Nauar. Tom. II.

ff. quod cer. loc.) uelle facere partem ip-
sam contra se executricem, arg. l. inimis
grauis. C. de test. & l. humanitaris. C. de ex-
cul. tur. præsertim quando pena est gra-
uis corpori, honori, aut fortunis. Tum
quia Clem. 2. uerb. officij, de hære. adiun-
cta eius gl. quam didicimus ex solo Fran-
ci. Arctin. in l. 4. §. Caro. ff. de uer. obli. cu-
ius nemo ex tot commentantibus memi-
nerat, probat transgressorem legis non so-
lum a peccato, sed etiam ab excommuni-
catione ob illud incuria absolui possit, an-
te solutionem penæ ob eam debitæ. Tum
quia consuetudo, quæ est optima legis hu-
manæ interpret, c. cum dilectus. de consue-
id habet.

67 Dixi, *Regulariter*, quia id fallit in pena
excommunicationis, suspensionis, interdi-
cti, irregularitatis, amissionis beneficii ip-
so facto, & aliorum similium, quæ execu-
tionem iudicis non requirunt, considera-
ta mente, saltem tacita, legislatoris, qui
uoluit, ut pars ipsa contra se foret execu-
trix. Quod quamuis in aliquibus penis
spiritualibus, & alijs paruis temporarijs
iuste uelle possit, in alijs tamen grauib.
(ut credimus) non posset, quia præberet
magnam subditis peccandi occasionem,
qui naturaliter recusant fieri penarum
contra se ipsos impositarum executores,
contra c. ex parte, de const. & l. conueni-
ri. ff. de pact. dot. ut sensu Ancha. in c. pos-
sessor. nu. 21. de reg. iur. lib. 6. ut ubi supra
dicimus respondendo ad fundamenta Ca-
strin. in lib. 2. de leg. pen. & communis no-
storum in d. c. 1. de const. quorum opinio
locum habet in pena imposita a testato-
re, iuxta glo. in c. Raynaldus. a Pan. & com-
muni ibi recept. de testam. non eo solo,
quod ipso iure, & facto incurritur, sed quia
potius est legatum conditionale, quam pe-
na, iuxta Caiet. summa uerb. pena, & ante
ipsum Pan. ubi supra sensu. Est etiam ei-
dem locus in pena conuentionali, quam
partes in suis contractibus adhibent, se-
cundum Felin. in c. 1. de const. num. 43. &
Deci. idem, nu. 2. Quorum opinio, quam-
uis hactenus placuerit, nunc tamen pluri-
mum displicet. Tum quia Ancha. in d. ca.
possessor. cuius illos ad id autoritas mo-
uit, non id affirmat. Tum quia nemo quæ-
libet iustus, & religiosus eam nisi coa-
ctus soluit. Tum quia, cum in omnibus
Ec 3 ferè

ferre instrumentis contractuum apponantur poenae, & frequentissime incurrantur, maxima mundi pars ad magnam restitutionem teneretur, durumque; confessarij esset, negare absolutionem ijs, qui restituendi firmum propositum non haberet, quales essent fere omnes, qui huiusmodi poenas incurrissent. Tum quia viros honestos dedecet poenam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, e. suam. de poen. & d. fraternitas. 22. q. 2. quamvis de rigore iuris exigi posset. Tum quia videtur non esse partibus eiusmodi poenas in suis contractibus constituentibus intentio, ut qui eas incurrerit, ultro solutione earum offerat, ut solutionem debiti principalis offerre debet, sed ut per eas ad observationem contractuum cogantur, ut per poenas ad legum observationem. Tum denique, quod non solum communiter tam boni, quam mali ita concipiunt, sed etiam consuetudo ita interpretatur. Quare limitanda est eorum opinio, ut procedat in illis poenis, quae in satisfactionem interesse debentur, iuxta Anchar. recept. e. peccatum. de reg. iur. lib. 8. nu. 10. Hec enim poena, licet sit poena ex parte solutis, non tamen est ex parte recipientis, secundum omnes, & hoc sentit glo. recept. quae ultima est d. c. peccatum. Itaque, qui eam incurrat, ad eius solutionem in conscientia tenetur, aut saltem ad tantam eius partem, quantum est verum interese eius, cui debetur, iuxta late tradita per textum gl. & docto. in l. 1. C. de sent. quae pro eo, quod inter. prof.

De Avaritia secundo vitio capitali,
& filiabus eius.

SUMMARIUM.

- 69 Avaritia quid, & quae contraria est iustitia, & charitati. & 72.
69 Liberalitas quid, inter quae vitia media, & 70.
70 Prodigalitas quid, & quae mortalis.
71 Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea est estimabile.
72 In iustitia omnis genere suo mortalis.
73 Avaritia in retinendo superflua quae mortalis, & 74.

- 75 Beneficentia superflua retinens, vel profanus impendens, peccat mortaliter.
72 Avaritia capitale vitium has septem habet filias.
76 Dura est cordis quae mortalis, & ut consistat, & quo differunt.
77 Prudentia vera, & carnis, seu mundi quid, & quo differunt.
77 Avaritia quid, & quod duabus ministrat vitium.
77 Dolus, & fraudis quid, & sunt generis, & species.
78 Pretium rerum iustum quid, & est triplex, & 79.
79 Merx penes unum, eor. pluris valet, quam penes alium.
80 Valor rei iustus est, quo praesens pecunia vendi potest.
81 Pretium non augetur periculo recipientis rem creditam.
82 Pretium auget, nec minuit dilata solutio.
83 Pretium auget utilitas vendentis, non utilitas vel necessitas ementis.
84 Pretium minuit copia uxultorum, & auget praestantiam eorum.
84 Pretio maiore, vel minore dimidio, ut peccatur, & seq.
86 Retinendum pactum diminuit pretium.
87 Pretio minore iusto emere quis non peccat.
88 Pretium quando taxandum, & taxatum ut servandum.
89 Emens, vel vendens aliquid pro alio, vel simili peccat, & peccat.
90 Vendens armam iuste bellaturae, vel alia necessaria, ut peccat.
91 Emens retinens, vel simile tempore iusto vel iudicium, ut excusetur.
92 Emens vel vendens monopolio, vel solus privilegio, ut peccat.
93 Vendens vitia infidelibus ut peccat, & est excommunicatus.
94 Pecunia publica custos, ea & utendo, & emendo ut peccat.
95 Homini liberi emptio regulat, vitio illicita.
96 Emptio liberi hominis alioque permissa, licita.
96 Emptio Aethiopum liberorum pro servitiis, vitiosa, peccatum.
97 Proximitas vendens pluris, quam sit mandatum, qui restituit, & 98.

69 Praenotandum primo, quod, Liberalitas, est una virtutum attributarum iustitiae, quae dicitur pars eius potentialis, de qua S. Tho. 2. 2. q. 6. 117. Quae ex eius mente,

mente, & Arist. 4 Eth. definitur potest, esse virtus inclinans ad appetitum dandi ordinatam pecuniam. Datur autem inordinate, cum datur, quid, cui, ubi quomodo, & propter quod oportet.

Secundo, quod, quia quilibet virtus consistit in medio duorum vitiorum extremorum, quorum alterum opponitur per defectum, & alterum per excessum, ut dictum est supra eod. e. nu. 2. Ita Liberalitas consistit inter vitium avaritiae, quod opponitur ei per defectum appetitus dandi, & vitium prodigalitatis, quod opponitur eidem per excessum appetitus dandi. Et consequenter Avaritia definitur esse vitium inclinans ad inordinatam appetitum pecuniae ex mente eiusdem S. Tho. q. 118. art. 1. & 2. Prodigalitas est vitium inclinans ad appetitum inordinatum effusionis pecuniae, de qua S. Tho. ibidem q. 119. Ille vero appetitus querendi, vel effundendi pecuniam dicitur inordinatus, cui deest aliqua praedictarum circumstantiarum.

70 Tercio notandum, quod quia praedicta inordinatio potest contingere in damnum alterius, & sine illo, sit, ut avaritia, quae habetur sine damno alterius, opponatur tamen liberalitati, & de se sit venialis tantum, & quae sit cum alterius damno opponatur etiam iustitiae, & de se sit mortalis. Et eadem ratione prodigalitas, quae sit sine damno alterius, opponatur tantum liberalitati, & de se sit venialis tantum. Prodigalitas vero, quae sit in damnum alterius, opponatur etiam iustitiae, & de se sit mortalis secundum mentem S. Thom. recept. in praedictis duabus quae.

71 Quarto, quod per pecuniam intelligimus hic pecuniam numeratam, & quid quid est ea estimabile, iuxta ea. totum 1. q. 3. & consequenter, quod appetitus dandi vel retinendi pecuniam per se nec est bonus, nec malus, sed indifferens. Ita quod recte ordinatus est bonus, & praeordinatus est malus, ut supra eod. cap. nu. 9. diximus de appetitu gloriae, honoris, & fame.

72 Quinto praenotandum, quod Avaritia est vitium capitale, siue cardinale, iuxta S. Greg. libr. 31. Moral. & S. Tho. 2. 2. q. 118. art. 7. quia est fons septem aliorum vitiorum, quae supra natura tendunt in finem, quem avaritia praecedit. Primum est duritia cordis, quod est vitium a compassio-

ne pauperum avertens, & saepe ad nimiam servandum pecuniam tendit. Secundum inquietudinis mentis, quod est vitium animi ab ordinata quiete avertens, & frequenter nascitur ex nimio acquirendi studio. Tercium violentiae, quod est vitium ad vim inferendam inclinans & frequenter in eundem tendit finem. Quartum, fallacia, quod inclinans ad decipiendum verbis, & saepe in eundem fit finem. Quintum periurii, quod est vitium inclinans ad decipiendum verbis iuratis, quod in eundem finem saepe fit. Sextum, fraudis, quod est vitium inclinans ad decipiendum factis, quo ad personas, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 118. art. 8. Et quia supra dictum est de periurio in secundo praeccepto, in c. 12. & de violentia in cap. 15. de violentia in 17. Et de fallacia, in 18. de reliquis tribus hic agendum est.

73 Circa avaritiam igitur peccat mortifere primo, qui deliberare, & inordinate appetit querere, vel retinere pecuniam in damnum notabile alterius, e. poenale. 1. 1. q. 3. adiuncto cap. saepe de restitut. spolia. Dixi, Deliberare, quia ordinate appetere est virtus. Dixi, Pecuniam, quia appetitus aliarum rerum non est vere avaritia. Dixi, In damnum alterius notabile, quia sine illo solus est venialis, praedicta in d. c. 1. 1. nu. 4.

Secundo peccat mortifere, qui inordinate retinet, aut prodigit pecuniam in alterius damnum, quia horum prius est actus avaritiae, non solum qua parte opponitur liberalitati, sed etiam, qua opponitur iustitiae, & posterius est etiam actus prodigalitatis utriusque contrariae, & constat omnino in iustitia suo genere esse mortalem, ut docet S. Tho. recept. 2. 2. q. 56. art. 4. & idem de illo, qui periculo probabili mortis corporalis, aut spiritualis propter appetitum pecuniae querenda, vel effundenda se obijcit, secundum mentem utriusque Thom. in d. quae. 118. art. 4. ad 3. & 119. art. 3.

74 Tercio peccat, qui pecuniam superfluum hoc est, maiorem, quam necessitas vel decentia status requirat, servat, cupiditate inordinata delectandi se, illa, in dies eam augendo, & non subueniendo pauperibus, secundum Caiet. in d. quae. 118. art. 4. sub h. Quod est certum, si id faciat negando opem extreme egentis, vel transgre-

Secunda pars Decret.

diendo aliquam aliam legem ad mortale obligantem, per supradicta, & etiam secundum cum si id faciat ad solum se delectandum eius possessione, non erogando pauperibus occurrentibus, quia transgreditur legem, qua diues tenetur superflua illis erogare: licet enim nullis eorum teneatur illa singulis erogare, tenetur tamen erogare aliquibus, quos elegerit, ea sicut hi. 47. dist. cum concord. Adeo quidem, ut ad id cogi posset, secundum gl. communiter recept. & putatam fin. in d. ca. sicut hi. quae tamen habet duas similes. Ampliatio autem hae non videtur tenenda. Tum quia equiparat laicos beneficiariis, quo ad necessitatem faciendi elemosynam, contra S. Tho. & communem, ut infra insinuat. Tum quia ut noua, & nullibi gentium recepta. Tum quia consequeretur eam quod quolibet tempore etiam assuetudine, posset Index cogere laicos diuites ad dandum superflua pauperibus, quod videtur durum & contra praefatas gl. quae significant id solum fieri posse tempore gradis necessitatis, in quo solo posset procedere hae opinio. Dixi, *Inordinata*, quia coarctare ad providendum futurae necessitati suae, vel suorum, maxime filiorum collocandorum matrimonio, vel munere aliquo, aut gradu honestatorum, vel Reip. cuius est Princeps, ab inimicis defendendae, non est actus vitiosus, sed prudentiae, imo nec si id faciat ad augendum suum statum, & se in altiore ordine promouendum, quo altioribus virtutibus seruiat Deo, & Reip. iuxta sapientiam, vel prudentiam a Deo immediate, vel mediate acceptam, ex mente Caietan. ubi sup. art. 1. alioquin nullus plebeius iuste suum statum mutare posset, aut nobilis suum augere, quod est absurdum, & ideo non dicendum, l. n. quod absurdum. ff. de bonis libe. nec ob id dicitur habere tale superfluum, quod de praefato pauperibus teneatur erogare, iuxta dicenda in c. seq.

75 Quarto peccat beneficiarius ecclesiasticus, qui non erogat superflua, quaerita ex redditibus ecclesiasticis pauperibus, vel pijs operibus, siue id faciat anare retinendo, siue prodige impendendo, iuxta mentem S. Tho. quod lib. 6. art. 12. quia ut recte insinuat Caiet. 2. 2. q. 118. art. 4. est contrarium iustitiae, non solum legum cano-

nizarum, sed etiam naturalium, quod notatius olim probauimus in c. 1. & c. cum secundum. de praeb. & nuper latissime in Apologia lib. de red. quaest. 1. monit. 27. & 28.

De siliabus auaritia, diuitia cordis, & inquietudine mentis.

76 Per duritiam cordis, & inquietudinem mentis peccant, qui non subueniunt pauperi quoties tenentur ex praefato obligante ad mortale, quod quando contingat, dicitur in cap. seq. alias enim haec venialia tantum sunt. Imo, & quia haec fere nunquam sunt mortalia, nisi coniungantur alijs actibus mortalibus, non sunt necessarii conficienda: quia satis est conficere illa mortalia, quae per praedictam duritiam, & inquietudinem admittuntur, ut recte adnotauit Caietan.

De emptione, & uenditione, dolo, & fraude, silijs auaritia factis.

77 Per astutiam uero, dolum, vel fraudem peccant primo, qui contrahendo, vel qua si contrahendo afficiunt alium dano notabili per commutationem rei minoris valoris, uel precij minoris, pro alia maioris, uel precij maioris, quia id est contra septimum praefatum, & contra illud ad Theol. cap. 4. *Ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum.* cap. 1. de emptio.

Pro quibus facit primo, quod prudentiae verae duo vitia sunt contraria per similitudinem, prudentia carnis, vel mundi, & astutia in mala parte accepta. Nam vera prudentia est uirtus, quae inclinatur ad querendum uera bona per uera bona media, iuxta Arist. 4. Eth. & S. Tho. 2. 2. q. 47. art. 1. Prudentia uero carnis, uel mundi est uirtutum inclinans ad querendum boni apparens, & non exilis per bona, uel mala media. Astutia uero est uirtutum inclinans ad querendum uera bona per media mala, iuxta eundem recept. 2. 2. q. 55. art. 1. & 3. Cuius astutiae ministri sunt duo, dolas, qui est circumuentio mala ad decipiendum adhibita l. 1. ff. de dol. & comprehendit tam ea, quae fit

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 221

uerbo tm, quam quae factio tam, uel utroque modo. Fraus autem quae tantum factio fit, ita quod faus est species doli, quod eleganter insinuat Iurisc. in l. iuriscientum. §. sed fraudandi. ff. de pact. dicens, fraudem inesse dolo, quod tolerat exponit Accens. de illa in hacione, quia species inest generi, & clarius Sanct. Tho. ubi supra.

78 Secundum, quod precium iustum rei (cuius notitia maxime necessaria est plurimis uiribusque iuris, & aliquot Theologice locis intelligendis) est precium pecuniarium, quo communiter aestimatur res ualere tunc attenta illius intrinseca bonitate, & uenditoris utilitate, loco, tempore, & copia, uel defectu rerum illius generis, & emptorum, & uenditorum earum, & modo uendendi eam, statum a gubernatore loci, uel domino rei. Dixi, *Precium*, pro genere, & *Pecuniarium*, ad excludendum precium affectionis, de quo l. si emptione, ff. de minor. Dixi, *Communiter*, ad excludendum precium priuati affectus, quo unus, uel alter rem suam aestimat. l. precia rerum. ff. ad l. Falcid. Dixi, *Tunc*, quia praefens tantum aestimatio, & quam haberet uendita praefenti pecunia, est attendenda, l. in leg. Falcid. §. si. ff. ad legem Falcid. Dixi, *Attenta bonitate intrinseca*, quia ob eam una res plura ualet, quam altera eiusdem speciei, & quantitat. l. ubi autem non apparet. ff. de uerb. oblig. Dixi, *Utilitate uenditoris*, quia uenditor tanto plura uendere potest rem aliquam unius generis, quam alij similes, quanto utilior est illa ei, quam alia illis, secundum S. Thom. 2. 2. q. 77. artic. 1. & Scotum in 4. dist. 15. quaest. 2. communiter receptos, secundum quos utilitas emptori prouentura, uel necessitas habendi ea, nil precium augeat. Dixi, *Loco*, quia eadem res plura ualet in uno loco, quam alio. l. 1. & toto tit. ff. de eo quod cert. loco. Dixi, *Tempore*, eadem ratione. l. uinum. ff. de reb. cred. Dixi, *Copia, uel defectu*, quia hic augeat illa minuit, secundum omnes. Dixi, *Emptorum uel uenditorum*, quia copia horum minuit, & defectus minuit etiam secundum oes. Dixi, *Modo uendendi*, quia minoris ualet merx, quam rogatur emptor, quam quum rogatur uenditor, iuxta illud uulgatum, *Utrumque merces uilescit*, &

quo fit ut idem pannus, & idem liber maioris valeant in taberna mercatoris, quam in manu proxenetae querentis emptorem, & longe minoris valeant spolia, quae victor exercitus vendit statim a directis hostium castris, quam alia eiusdem generis, quae etiam a proxeneta deferuntur, vendenda urbibus pacatis. Dixi, *A Gubernatore*, quia illius est illud statuere. l. 1. §. cura carnis. ff. de off. Praef. Urb. Dixi, *A Domino*, quia deficiente aestimatione communis, & Gubernatoris, potest ipse dominus illud statuere, consideratis industria, impensa, & labore, quem illis deportandis de uno ad alium locum suscepit, & periculo, quod transferendis mercibus subijcti solitudine item, & impensa illas conseruandi, Gabr. in 4. dist. 15. q. 10.

79 Tertio, quod, ut cum primis dixit Scotus in 4. dist. 15. quaest. 2. precium iustum non consistit in indiuisibili, immo habet latitudinem, cuius extremum inferius appellatur pium, & superius rigorosum, & quod inter illa duo interiacet medium, uel moderatum. Verbi gratia, unius ulnae panni iustum precium dicuntur decem Iulij, uno plus, uel minus, ita quod undecim erunt rigorosum, nouem pium & decem, & quodlibet aliud interiacens, medium, uel moderatum. Ex quibus inferitur primum, non solum precium alicuius rei iustum esse illud, quo communiter in aliqua regione uenditur: sed etiam illud, quod in hoc loco, tempore, & modo uendendi, communiter haberi potest. Secundum, quod non est peccatum expectare tempus, locum, & casum, in quo res uilius uendatur, ut aliqui expectant fines nundinarum, in quibus, ut plurimum, ob copiam uenditorum, & defectum emptorum, merces minoris valent: & alij auctiones publicas bonorum uiuorum, uel defunctorum, & alij delationes mercium proxenetae: nam necessitas uenditoris non facit emptionem iniustam, ut probat Caietan. in dicto articulo primo, & in summa uerb. emere.

80 Quarto, quod dictum illud commune, *Tanti ualere rem, quanti uendi potest*. l. 2. §. si haeres. ff. ad Trebel. l. quarebatur. ff. ad l. Falcid. l. si quis uxori. §. ult. ff. de furt. intelligendum est de precio, quo uendi potest in illo loco, tempore, & modo communi

Secunda pars Decret.

munī vendendi vēditoris, præsente pecunia, arg. l. precia rerum. ff. ad le. Falc. iuxta Alex. ibi modo cesset omne monopolium, fructus, & dolus, iuxta S. Ant. 2. par. tit. r. c. 16. §. 2. per l. r. C. de monopolis quibus est astutia illa depromendi in forum multa uenalia, quo precium decreseat, & emēdi deprompta, quo precium augeatur.

81 Contra prædicta facit opinio Medin. in C. de rebus rest. quæst. 30. tenentis res carius vendi posse credito, quam præsenti pecunia, & utilius emi ea anticipata, quia modus vendendi uidetur augere, vel minuire precium propter periculum quod contingere potest, eo quod debitor fieri potest inops, & impotens ad soluendum precium, vel tradendam mercem, uel ingratus, & malignus, qui nolit id facere, sed eam nemo est confutatur Sotus lib. 6. quæst. 4. art. 1. de iust. & iur. & nemo est confutari potest eo, quod est noua, & contra omnes alios Theologos, & Canonistas, & quod Ecclesia declarauit id esse illicitum, per capit. in ciuitate. de usur. per quod soluuntur omnia eius argumenta, cum ex illo inferatur, Ecclesiam Catholicam determinare pericula illa non esse, magis considerabilia ad augendum precium, quam ad aliquid dandum ultra forte mutuant, & lege ipsa naturali, & diuina, qua notantur usura, concluditur illa non esse considerabilia in mutuo ad augendam precium.

82 Facit secundo, quod præfatus Sotus tenet licitam esse emptionem lanarum, anticipata solutione minoris iusto precio, modo illa fiat ante annum, & quod etiam mercator deferens per mare magnam mercem quantitatem, potest credito vendere maioris iusto precio, quo uenderet pecunia præsenti, quæ tamē opinio non est tenenda. Tum quia noua est, & rationes eius infirmæ, & æque fere concludentes opinionem Med. quam reprobatur, ac suā. Tum quia iustius potuit concedere mercatoribus aliarum mercium facultatem carius uendendi propter uerum interesse lucri cessantis, (quam tamen eis præfatus Sotus negat) quam mercatoribus lanarum, & mercium nauticarum propter respectus, quos tangit. Nam, quidquid ille dicat, certum est nobis cum communi, licere in foro conscientie mercatori ca-

rius uendere propter uerum interesse lucri cessantis, monito emptore, quod uere coram Deo cessat lucrari propter dilata solutionem, tantum quanti maiori iusto uendit ei merces ob dilationem, & quod si nolit emere ea conditione, non emat. Quæ sola ratione possent etiam defendi supradicti emptores lanarum, & uenditores nauticarum mercium, si uere coram Deo interueniret tantum de interesse lucri cessantis, quanti ob dilata solutionem uenditur. Dixi, *Foro conscientie*, quia in exteriori difficile excusaretur, attenta præsertim extranag. Pij V. relata capit. 17. nu. 23. Quare eadem leges seruandæ sunt in lanis, & nauticis mercibus uendis, quæ in alijs.

83 Ex quibus omnibus sequitur primo, quod non peccat, qui rem, quæ magnopere opus habet, importunitate alterius ei uendit tanto pluri iusto precio, quanto damno (saltem affectionis) eius uenditione afficitur. Secundo, quod peccaret, qui hoc faceret ob magnam necessitatem emptoris, uel magnam utilitatem, quæ inde illi proueniret, iuxta S. Thom. & Scot. supra citatos, licet honestum esset, ut emptor, qui ea multum lucraretur, aut se iunaret plus aliquid iusto precio uenditori daret secundum eosdem. Tercio, quod licet minoris iusto precio aliquid emere, quædo plurimi refert uenditoris eam uendere, & emptoris parui eam emere, & pietate motus emit, ut cum quis emit a paupere suam operam solo uictu, quem ei præbet, ne fame pereat, Sylu. verb. empt. q. 7. Quarto, quod etiam licet emere minoris prædium aliquid cum pacto, ut uenditor, quamdiu uixerit, fructus eius percipiat, aut in tot annos, quam si fructus statim percepturus esset. Maior in q. dist. 15. q. 40. Pro quo est textus in c. cum Ioānes. de fid. instr. Quinto, quod etiam licet uenditori uendere dilata solutione, tanto plus addendo precio iusto, postea soluendo, quantum credit se in eo recuperando insimpturum, modo proponat id remittere debitori, absque impensis si statim die soluerit, Maior ubi supra. Quod non uidetur tutum, Sylu. in Rosa Aurea casu. 6. Quia uenditor potest mutare uoluntatem, aut eius obliuisci, aut mori, & ita emptor cogitur totum soluere, sed occurrit

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 222

cui potest omni periculo, tradente uenditori schedam subscriptam, quæ promittat se tantum de precio remissurum, si statim die soluat, quantum iusto precio adiecit, sine causa remissionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur usurarius. Per quæ omnia clarent uerba posita supra in prædicto 6. peccandi modo. Cui addo, quod si deceptio fuit ultra dimidium iusti precij, & deberet rescindi contractus, uel precium suppleri, uel diminui in utroque foro, l. 2. C. de resc. uend. & c. cum dilecti. de empt. & uend. cum ann. eis. Inmo. & si deceptio fuit ultra quartam partem iusti precij cum pacto de retrouendendo in regnis Lusitanie per statuta regia lib. 4. Ordina. tit. 14. §. 5. & se posse. titu. 28. §. 1. & 2. Et si deceptio esset in parte minore dimidio, & etiam quarta parte iusti precij, modo esset notabilis, peccaretur cum obligatione restituendi in foro interiori iuxta S. Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. & etiam in exteriori canonico per uiam denunciationis, ut efficaciter probauimus in c. nouit. de iud. notab. 6. nu. 114.

85 Admonemus tamen hoc loco id, quod ibi non fecimus, nempe quod ad rescindendum hac ratione contractum, non solum oportet probare rem emptæ, uel alias commutatam, tempore contractus tanto pluri, aut minoris ualuisse in illa regione, iuxta communem estimationem, sed et, tanto pluri, aut minoris ualuisse in loco, & tempore, & modo uendendi, quando, ubi, & quo modo uendita fuit. Et quod etiam emptor, qui prætenderet rem non esse emptam precio minore iusto, probare poterit anno illo, tempore, & loco homines laborasse caritate annonæ, bello, uel peste, aut alia simili calamitate, ob quæ fuit tunc abundantia uendentium res uenales eiusdem qualitatis, cuius erat emptæ, & penuria pecuniarum, & emptorū, ob quod uenditores rogabant emptores, qui agere emebant. Quo probato, probaretur res emptæ multo minoris ualuisse, quam alio tempore, uel loco, per dicta. supra eodem, c. a. nu. 78. Et si uenditor, qui prætenderet rem non esse uenditæ precio maiore iusto, posset probare prædictam contrariam modo se habuisse. Et ideo non sunt facile consulenda huiusmodi lites. Tum quia sunt periculosæ, tum quia nemo facile

cōdemnare debet in iudicio uel extra eos contra quos intenduntur, præsertim si dānum passus sciebat se illud pati, & erat talis persona, quæ illam, uel eius partem donare poterat, & sponte absque ui. metu, & graui necessitate id passus est. Quia potest indicari uoluisse illud dānum donare, secundum Petr. ab Anch. in c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. nu. 22. arg. l. quisquis C. de resc. uendit. adiuncta. l. quod quis sciens. ff. de condit. indeb. quem post Sally. in auth. sed hæc C. de usur. q. 1. defendimus in c. nouit. de iudic. not. 6. nu. 61. Tum quia uia denunciationis euangelicæ est fragilis contra negantem deceptionem, per notata in d. c. nouit. & iudices sacrales iam non permittunt alia uia tractari huiusmodi lites apud iudices ecclesiæ.

86 Admonemus item dicta supra c. 27. a. nu. 547. pactum de retrouendendo multum diminuit de precio, & consequenter leges, quæ loquuntur de deceptione ultra dimidium, uel quartam partem precij debere intelligi de dimidia, uel quarta. precij per tale pactum diminuti, frequenter enim tale pactum quartam partem, uel ampliore partem precij diminuit, arg. extr. 1. & 2. de empt. quatenus probant, annum censum duodecim emi posse iusto precio 100. cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo ualeret 200. & amplius.

87 Secundo mortaliter peccat, qui uult deliberate emere, aut per alium contractum obtinere aliquid minoris iusto precio pio, aut uendere, uel dare per alium contractum carius iusto precio rigorofo notabiliter, secundum omnes. Dixi, *Deliberate*, ad excusandos innumeros, qui sensuualitate ad id pronocante, sine iusta deliberatione eiusmodi desideria concipiunt. Sylu. in Aur. Ros. cas. 15. Excusatur etiam a mortali, qui non uult emere rem minoris iusto precio, quod ualeat in loco, tempore, & modo, quo emit, sed sic minoris precio pio, quo uenditur in officina, aut ubi emptores rogant. Ob quod a mortali excusantur scholastici malentes emere libros aliorum discedentium, aut uita fūctorum, minoris iusto precio pio, quam in officina bibliopolarū ualent apud uēditorem, eo modo, quo eos uendit. Et qui obseruant occasionē emendi pannū, res aut alia in auctiōibus uel a proxenecis quærenti-

tentibus emptores mercium sibi ad uendendum traditarum, quia minoris aestimantur, emuntur. Qui uero per ignorantiam probabilem emit, aut uendit notabiliter iniuste, non peccat, donec id rescierit, & satisfacere uoluerit, iuxta S. Th. 2. 2. q. 77. art. 2. & S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 16. §. 3. & alios quos adducimus in repet. c. nouit de iud. notab. 6. nu. 66.

88. Tertio peccat mortaliter, qui uendit triticum, aut aliquid aestimatum certo precio iusto a Repub. maiore notabiliter illo cum obligatione restituendi illum excessum, secundum Med. C. de resit. q. 36. & Cast. leg. pen. lib. 2. cap. 12. nec a peccato excusat poena in edicto aestimatorio statuta, secundum eosdem, nec donatio emptoris facta in emptione, quia praesumenda est non esse facta uoluntate libera, sed necessitate coacta. Dixi. In emptione, quia facta postea, cessante necessitate, excusaret, per dicta supra capit. 17. num. 81. Qua in re quod dicitur de laicis, dicendum uidetur de clericis, quia, quamuis hi legi seculari non subiciantur, subiecti tamen sunt legi naturali, & diuinae, quae praecipit, ne quis sua ultra iustum precium uendat. Iustum autem precium est, quod ab habente in id potestatem praestituitur secundum omnes, quod etiam tenendum est in terris, ubi limitatur precium rei in eis collectae, & non aliunde importat, & si res clericorum aequae bonae sunt, ac importat. Quia licet ipsi ita sint exempti a iurisdictione edicentis, ac exteri, cap. decernimus, de iudic. & cap. si diligenti. de for. comp. & etiam sua quo ad aliqua cap. bene quidem. 96. distin. & cap. ecclesia Sanctae Mariae de constit. confitendum tamen est, illa quo ad aliqua alia magis subiecti illi quam extera, & quod causa prouidendi necessitati suae Reipub. iuste potest dari privilegium bonis externis, ut tam subditi quam exteri possint importare illa uendenda in suis terris, excludendo ab eo bona suae terrae, quae sunt exemptorum ab eo. Quamuis charitatis Christianae foret, ut Principes ecclesiae, qui maiore misericordia resplendere debent, taxas & poenas secularium, quas ob misericordiam faciunt suis edictis inuarent. Dixi, iusto aestimatum, quia aestimatio iniusta non obligat, saltem in foro conscientiae, secun-

dum omnes; Arbitror autem rarissime prouidendam esse hanc taxam. Tum quia dat occasionem uendendi corrupta, & fere inutilia eodem precio, quo sincera, & utilissima. Tum quia, superueniente maxima necessitate, tollitur omnino taxa, & illa non occurrente, parum est necessaria. Tum quia nemo diuitum uult mutare, nec uendere credito res taxatas, nisi precio taxae etiam tempore abundantiae. Tum quia praebet occasionem innumerorum peccatorum mortalium, mille modis taxam fraudantibus, quorum unus est nolle uendere rem taxatam, puta triticum, nisi ematur etiam non taxata, puta uinum duplo, & quadruplo maiore precio, quam ualeat, quem speciatim reprobatur Med. ubi supra.

89. Quarto, qui sciens emit uili rem preciosam ab id ignorante, puta aurum, uel equum sanum, a putante esse aurum chalcid, aut contra, uendit uile pro precioso, puta plumbum pro stanno, stannum pro argento, aurum alchimisticum pro naturali, &c. cum obligatione restituendi damnum, secundum mentem Sancti Thomae recept. 2. 2. quaest. 78. art. 2. adiuncto Caieta. in summa uerb. alchimia. Idem de uenditione, qui sciens rem uiciosam sine declaratione uitij uendit nescienti, & ea de re non monito, secundum eundem S. Th. ubi supra. Nec satis facit, dicendo se nolle teneri de aliquo eius defectu, & quod uendit cum omnibus suis defectibus, exprimendo mendaciter longe plures, quam habeat, etiam si occultum inter illos talis exprimat, ita ut emptor moueatur ad credendum non inesse illi occultum uerum, cum iudicat eum mentiri in patentibus. Ut cum ait, Vendo hunc equum tibi pro claudo, ceco, mico, mutilo, & quouis defectu laborante, metiendo circa patentes defectus, secundum Specul. recep. de rescin. uend. §. 1. num. 7. Maior in 4. distin. 15. q. 40. col. 4. Tum quia tenetur speciatim declarare defectum, quem ipse scit, & emptor ignorat. Tum quia moneri emptorem ad credendum ipsum mentiri in occultis, cum in patentibus patenter mentiatur, argum. capit. semel maluit de reg. iur. lib. 5. Dixi, sciens, quia nesciens celando non peccat, licet cum rescinerit, tenebitur ad resarciendum damnum.

num emptori. Dixi, occultum, quia manifestum non tenetur declarare, ueluti si equus patenter est coecus, uel claudus &c. modo non faciat, aut dicat, quod id non appareat. Nec etiam occultum, quod emptori non erit notabiliter damnosum, nec tale, propter quod desineret emere, licet agrius esset empturus, modo tantum de precio detrahat, quantum ob illud uere minoris ualeat, iuxta eundem Med. ubi supra. Post uenditionem tamen admonere debet emptorem illius uitij, & quod ob id minoris ei uendidit, ne si emptor alteri pluris uenderet, esset causa damni illius tertij, ut recte annotauit Caiet. 2. 2. q. 77. art. 3. pro quo est cap. si. de iusu. Idem de uendente rem, quam sciebat cito, corrumpendam ementi ad diu seruandam. l. 2. C. de peri. & com. rei ven. Queritur hic nonne, an peccet mortaliter, qui uendit aliquid amissum ipso iure ob haerese, crimine laeae Maiestat. aut aliam similem causam, emptori id ignoranti, eaque de re admonito. Respond. quod sic, quia per supradicta uendens aliquid non manifestando uitium occultum, illud ignoranti, peccat, & satis superque uiciosum quod ad hoc uidetur, rem uendenda non esse uidentis, postea ab emptore iure auferri, etiam non reddito ei precio, quo emit. eiusmodi sunt praedicta ipso iure amissa, secundum Ioan. Andr. communiter recept. in capit. cum secundum. de haeret. lib. 6. nisi tam occulto modo fuisset amissum, quod probabiliter credit uendens illud nemini defectum iri, nec consequenter re uenditam ab emptore euictum iri. Tunc enim cessante causa, ob quam peccaret, cessat peccatum, arg. capit. cum cessante. de appell. & leg. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patron.

90. Quinto peccat mortaliter, qui uendit arma ei, quem scit emere ad nocendum iniusto, aut ad bellum, quod scit esse iniustum, ut tenet S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 24. §. 1. argum. cap. notum. 2. q. 1. uel dubitat, non est subditus Principis, cui uult militare. Subditus enim potest dubitare deponere, arg. cap. quid culpat. 23. q. 1. Quid autem sit dicendum de illo, qui uendit illa sine ullo malo fine ob iniustum lucrum, licet credat ementem iturum ad bellum iniustum, colligendum ex resolu-

tione posita supra c. 19. nu. 16. Ex quo loco colligitur item quid sit dicendum de uendente, uel habente uenalia toxica, acconita, inutelia, chartas lusorias, taxillos, saccos, & pigmenta, & id genus alia.

91. Sexto peccat mortaliter, qui tempore messis, aut uindemia emit tam immoderate oleum, triticum, aut uinum, quo postea carius uendat, ut charitatem inducat, c. quicumque. 14. q. 4. Dixi, Vt charitatem inducat, alias enim secus, praesertim ad prouidendum suae domui alendae, etiam paulo plus quam egeat, & postea, quod super fuerit precio corrente uendat, uel si emit ad prouidendum Reip. ut Ioseph Gene. 41. aut pauperibus egentibus, aut ne exportetur, uel dissipetur, aut ob alio sine honesto, secundum mentem Innocen. in c. 1. ne cler. vel mon. & S. Anton. 2. parte tit. 1. cap. 24. §. 16.

Ad nouem autem quaestiones super eo, quod Hispani *Mobarram* uocant, nimirum quum quis non inueniens pecuniam mutuum, emit credito argentum factum, uel pannum, aut alias merces, quo statim eas minoris uendendo pecuniam cogat. Respon. deo primo, quod uendens illa ei precio iusto, etiam rigoroso, non peccat, alioquin sic, per dicta supra c. 17. nu. 228. Secundo, quod non decet eum denuo emere a se uendita, etiam iusto precio minore illo, quo uendidit, ne pro iniquo mercatore, uel usurario palliato habeatur, cuius iusta mixtione periculo probabili se exponendo peccaret, argum. cap. non sunt audiendi. 1. 1. quaestio. 3. Tertio, quod de rigore iuris ei liceret denuo emere illa iusto precio medio, uel pro minore rigoroso, quo uendidit, quia nulli legi iustitiae uidetur contrariare, & si alicui legi charitatis scandalizando alios contraret, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, ad quam solius legis iustitiae transgressio obligat iuxta dicta cap. 17. nu. 11. Ad aliud etiam nouem quaestum super uenditione census respondeo, quod, quidquid alias hoc in loco dixerim non licet hodie post praefatam extrauagantem Pij V. emere, uel uendere censum noue imponendum, uel iam impositum pluris, uel minoris, quam in prima impositione fuit empti, uel uenditi propter uitiam fraudem, qua quis posset simulare se emere censum pro

Secunda pars Decret.

pro se magno precio ad reuendendum illum postea tercio minore precio.
 92 Septimo peccat mortaliter, qui facit monopolium cum alijs mercatoribus, ne illas, aut illas merces minore precio, quam illo vel illo uendant, arg. l. r. C. de monopol. aut a principe priuilegiu impetrat, ne certi generis merces ab alio, quam ipso uendantur in populi damnum notabile, ex mente Ros. verb. emptio. §. 23. quia uis liceat Principi, aut Gubernatori in bonum publicum, obligando ad id aliquos, statuere, ut soli ab eis talia, aut talia precio tolerabili minutione uendant, puta uinum, oleum, &c. iuxta Ros. ubi supra.
 Octauo peccat mortaliter, qui emit, vel vendit frangendo fella, ut supra. c. 13. nu. 8. uel peierando, ut supra. c. 12. uel mentiendo, ut supra. cap. 18.
 93 Nono peccat mortaliter, qui ad terras infidelium res ueritas exportat, ueluti arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia, & est excommunicatus per e. ita quorundam de Iuda. & bullam eorum Domini, quod late declarauimus in rep. per d. c. Theaurarius item, aut receptor alicuius ciuitatis, communitatis, aut domini, qui emit, aut negociatur pecunia publica in custodiam recepta, per tres leges. C. de ijs que ex pub. colla. lib. 10. adiuncto cap. penale. 14. q. 3. Quod limitandum est procedere solum in eo, qui id facit sine superioris consensu, uel non soluendo, quibus debet statim temporibus absque consensu eorum expresso, vel tacito, vel soluit, sed cum dano notabili, quod restituere tenetur, ex mente S. Anton. secunda parte tit. 1. cap. 15. §. 5.
 Item, qui societatem habet cum alio, nolens discedere ab eo non respiciente, per d. cap. 17. a nu. 251.
 94 Decimo peccat mortaliter, qui emit hominem liberum non constitutum in extrema necessitate se uendendi, vel possessum pro seruo, quem credit, aut credere debet illum non fuisse captum in bello iusto, nec ob crimen libertatem amisisse, sed surreptum, aut captum a latronibus quales, ut fertur, sunt multi Aethiopes, & Indi capti a Piratis Christianis, uel latronibus sine religionis, & postea uenditi exteris pro seruis, & obligatur restituere illum suae antiquae libertati, arg. l. & liber homo, & l.

liberi hominis. ff. de contrah. empr. Dixi. Non constitutum, propter eos, qui emunt captos male per Paganos, destinantes eos in cibum, ob idque eos impinguentes, quod passim contingit Brasilia, ac alijs terris, quas incolunt Anthropophagi, licet enim eos emere, & illis emptio suae consentire. Tum quia uita preciosior est libertate, l. seruitute, ibi, Fere, adiuncta glossa & l. quod attinet. ff. de reg. iur. Tum quia pater tempore famis extremae filium vendere potest. l. 2. C. de pat. qui fil. distrah. Tum quia id potius est eripere illos a morte iniusta, ad quod tenemur, iuxta illud Prouerb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem, relatum in e. non in inferenda. 23. q. 3. quam emere. Tum per ea, quae tradit Imo. in l. 2. ff. de pub. iud. & Saly. in d. l. 2. C. de patr. qui fil. distrah. Tum quia nemo tenetur ad gratis subueniendum egenis, eum extreme, modo commodando, uel mutuando satis ei succurrat, per dicta supra. c. 17. a nu. 60. Tum quia emptio illa est peratur, eo quod huiusmodi emptis per se, uel per alium se redimere, licet, reddito precio, quo constituerunt, uel saltem eo, quod ualerent tempore redemptionis, si uere serui essent, etiam inuito possessore, & quod redempti sunt liberi, & non liberi, perinde ac si nunquam fuissent, capti in filiorum a patre ob famem venditorum, iuxta praedicta l. 2. de sumpto arg. ab equiparatis ex gl. 2. solenni e. miramur. de seru. non ord. & glo. fin. l. si quis seruo. C. de furt. Ex quo fit, ut moneri debeat secundus emptor modum, quo ille fuit antea emptus, ut secundus emptor filij a patre ob necessitatem uenditi est monendus, minoris enim ualet ob priuilegium redimendi se inuito possessore, ut minoris ualet pretium cum patre de reuendendo emptum, iuxta praedicta, c. 17. nu. 149. Non obstat, quod melius faceret, qui gratis illum ab extrema illa necessitate liberaret. Tum quia id non arguit, hoc esse malum, quia bono melius datur. l. ubi agit. ff. de verb. oblig. Tum quia uilius est dicere hoc, quam contrarium, ne bona opera impediatur, quum illud nemo, uel rarus facturus sit hoc uero multum facient, & faciunt, quos arbitror iuste posse capere, etiam interesse illam precij pro eis dati, argumen. l. 1. cum ei annotat.

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 224

notat. C. de sen. quae pro eo, & inter. & alijs sup. sepe citatis.
 Quae erit autem hic noue, An peccet, cui obligatione restituendi, emens Aethiopes, Indos, uel alios delatos e suis terris in alias? Respon. quod non si sciunt, aut probabiliter credunt eos fuisse a se, uel ab alijs cum consensu eorum uenditos, uel in bello iusto captos, alias secus. Is autem mala fide credit eos esse seruos, qui scit, aut credit esse famam publicam ex fide dignorum relatione ortam, quod dolo, uel vi extra bellum iustum faciunt capti, uel in nauis introduci, ac postea uolentes nolentes abducti, quod aiunt esse frequentissimum argument. gloss. singul. in l. Titio fundus. ff. de condi. & demon. & notat, per gloss. in cap. qualiter, & quando, 2. de accusat. & c. illud. de cler. excom. ni. quod singulariter probat sufficere iure antiquo ad aliquam uitandam famam, quod sit excommunicatus, & quamuis iure nouo nec fama, nec scientia excommunicationis ad id sufficiat, per extrauagan. ad euitanda Martini. V. rebus. infra cap. 27. sufficeret tamen fama, quod est denunciatus, ut ibi dicitur.
 97 Undecimo peccat mortaliter proxeneta, uel licitator, qui aliquid ad uendendum accipit, & sibi partem precij notabilem retinet, cum obligatione restituendi, iuxta Ang. verb. emptio. §. 23. nisi pro iusto sui laboris stipendio a domino non soluto, acciperet. Et etiam si pro stipendio acciperet, si gratis se uenditorem promissit, argumen. cap. non sane. 14. q. 1. quauis si accipit certo precio uendendum, retinere potest id, quod plus illud uendiderit, nisi excederit precium rigorosum, talis enim excessus emptori est restituendus, iuxta Ang. ubi supra. Quod limito procedere, quod expresse, aut tacite agitur, ut id sibi retineat. Vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dandum. Contrarium uero, quod tenent S. Anto. 3. par. tit. 8. cap. 2. §. 4. & Io. Tabien. & l. in §. actiones. Inst. de act. & etiam Maior in 4. distinct. 13. quaelio. 41. quando id non esset actum. Vt quum quis famulo suo stipendio conducto, uel amico gratis id facturo tradit aliquid uendendum certo precio, uel proxeneta conuenit stipendio, licet proxeneta, qui sua industria illud preciosius reddit, cum ad id

non teneatur, excessum sibi retinere possit, Gabr. in 4. dist. 10. quaelio. 10. art. 3. nume. 4.
 98 Duodecimo peccat mortaliter, qui suo stipendio iusto non contentus, rei domino dixit, neminem pro illa plusquam centum dare uelle, accepta potestate dandi illam eo precio, uendit centum & uiginti, sibi retinens 20. Caietan. in summa. verb. proxeneta. cum obligatione restituendi.

De simonia, quae per speciem emptio-
nis, & uenditionis auaritia
cognata est.

SUMMARIUM.

- 99 Spirituale, etiam ut hic sumitur multiplex.
- 99 Spirituale alterum a solo Deo, alterum ab eo, & homine, sed utrumque iure diuino uendi uetatur.
- 99 Spirituale humanum antecedens, & consequens.
- 99 Spirituale purum, & mixtum, & hoc, ut uendi potest.
- 99 Simoniacus ante completam utrinque simoniam celebrans, an irregularis.
- 99 Pensionarius celebrans lapsa termino, antequam impetratur, an irregularis.
- 99 Simonia rebus annuat adsum, etiam reuocationis, & excommunicationis.

Definitio rei spiritualis.

99 **O**mnis breuitatis causa inquisitione illa inuili, cur hoc vitium simoniae potius denominetur a Simone, qui uolendo emere spiritualia illud incurrit, quam a Giezi, uel Balaam, uel Iuda, qui uolendo ea uendere illud incurrerunt, cum per uenditionem ita committatur, sicut per emptio, dicendum primo, quod ut ait Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 24. q. 7. non est facilis definitio rei spiritualis. Cuius ratio, licet eam ille non assignet, potest esse, quod spirituale, siue spiritale dicatur omne, quod pertinet ad spiritum. Spiritus autem dicitur proprie halitus, iuxta illud Iob 17. Spiritus meus attenuabitur. Improprie uero per figuram metaphoram, siue translationem appellatur nunc anima, Io. 19.

Secunda pars Decret.

Io. 19. Tradidit spiritum, nunc uentus A. 7.
1. Tanquam adueniens spiritus uehement.
nunc omne incorporeū, iuxta illud Ioan.
4. Spiritus est Deus, nunc alia, ut ait Sanct.
Thom. 1. par. quæst. 4. art. 3. ad 4. Et ideo
necesse uidetur esse, ut spirituale quoque
multipliciter dicatur. Et ita in hoc propo-
sito nō capitur pro habitu, neque pro re
pertinente ad illum, neque pro uento, ne-
que generaliter pro re incorporea: sed
pro re pertinēte ad salutē animę, quę est
cuiusdam generis spiritus improprie ac-
cepti. Quare omisso stylo, quo in vulga-
ri hoc in loco vsi fuimus, sequenti Ioan.
And. Pan. & communem in d. c. consule-
re. de simon, adiunctis, quę S. Thom. &
communis ait in 4. dist. 25. Spirituale,
ut hinc pertinet, est donum supernaturale
a Deo datum ad animarum salutem, uel
aliquid aliud institutum supernaturaliter
ab eodem ad eam efficiendam: uel ab Ec-
clesia potestate supernaturali, & gratis li-
bi data ad consuecū illud, & gratis dan-
dum. Quę definitio satis colligi potest ex
cap. grata. & cap. qui studet. 1. q. 1. & cap.
quam pio quæst. 2. & Dur. dist. 25. q. 1. &
ex S. Thom. 2. 2. q. 100. artic. 1. 3. & 4. Di-
xi, *Quoniam* pro genere. Dixi, *supernatura-*
le, ad differentiam donorum naturalium,
quę naturaliter dantur. Dixi, *ad salutem*,
animarum, ad excludenda insignia, seu ar-
ma, dotes, & uictorias, & alias huiusmodi
Regibus, & Principibus aliquot, uel alijs
in alium finem, quam salutem animarū
supernaturaliter cōcessa. Dixi, *uel aliud*,
institutum supernaturaliter ab eodem ad eā
efficiendam, ad includendū spirituale per
eiusdem, qualia sunt sacramenta, quę ipse
solus instituit, & sola efficiunt instrumen-
taliter gratiam, ut dictum est supra capi-
tu. 22. nu. 1. & 2. Dixi, *uel ab ecclesia pote-*
state supernaturali sibi data, ad includēda
spiritualia, quę a Ioan. And. & Pan. in c.
consulere de simonia, uocantur spiritua-
lia statuta, qualia sunt sacramentalia, &
eis annexa ab eadem iustitia, quibus sa-
cramenta parantur, consuecuntur, & con-
feruntur, ut cōsecratio & benedictio Ec-
clesię, uel altaris, uasorū, ornamentorum
aquę baptismalis, uel benedicti, exorcis-
mus, catechismus, ius patronatus, benefi-
cia, collationes, presentationes, renūcia-
tiones, & id genus alia. Dixi, *Grati dan-*

dum, quia omni rei spirituali repugnatē
emptio, uenditio, & omnis non gratuita
donatio, triplici ratione secundum S. Th.
recep. 2. 2. q. 100. art. 1. in cor. quæst. scilicet,
quia non est pecunia æstimabilis, &
quia nemo alijs a Deo est uerus domi-
nus eius, & quia origo eius procedit ex
gratuita Dei uoluntate.

Ex qua definitione inferitur primo, quę-
dam esse spiritualia, ut hic accipiuntur, a
solo Deo immediate creata, uel instituta,
ut sunt gratia gratam faciens, septem do-
na Spiritus sancti, & septem sacramenta,
& gratiæ, quę gratis datas appellat, & iur-
isdicctio Ecclesiastica supernaturaliter pri-
mum a Christo domino nostra data, ut
diximus in capitu. nonit. de iud. notab. 3.
Alia uero ministerio Ecclesię instituta,
qualia sunt reliqua prædicta. Nō tamē ex
hoc inferas, quod solum priorum uendi-
tio est iure diuino prohibita, & cōsequen-
ter prohibita, quia simonica, quia etiam
uenditio posteriorum est eiusmodi, ut in-
fra tangetur nu. seq. Nō itē putes, quod
omne sacrum est spirituale, ut hic accipi-
tur. Bona enim mobilia, & immobilia
Ecclesiastica sunt sacra, iuxta S. Thom. re-
cep. 2. 2. quæst. 99. artic. 3. & probatur in
cap. nulli. & ca. prædica. 1. 2. q. 2. quę tamen
non sunt spiritualia, ut hic sumuntur, &
ita eorum emptio etiam iniusta non est si-
monica, licet sit sacrilega, per cap. prædi-
cta. quia definitio eis non cōuenit. Nam
licet dedicerentur ad sustentationem spiri-
tualium, ut ait Sanct. Thomas ubi supra,
non tamen per benedictionem sacri con-
stitutiui, quę de sola potestate superna-
turali, & spirituali fluere potest, ut noue
resoluimus nuper in c. non liceat. 1. 2. q. 2.
§. 17. a nume. 7.

Secundo, quod omnia spiritualia insti-
tuta ab Ecclesia, sunt instituta uirtute po-
testatis diuinitus acceptę; & ideo merito
uocantur annexa spiritualibus, quia sunt
superaddita humanitus spiritualibus da-
tis diuinitus. Quedam quidem antecede-
ter, puta quę non requirunt in habitu
illa, aliud spirituale, quam Christianis-
mum, ut ius patronatus, ius sepulture, ca-
lix, & similia. Alia dependent, siue con-
sequenter, quę requirunt aliquid spiritua-
le ultra Christianismum, qualia sunt be-
neficia, & officia ecclesię, quę est doct. San-
Thom.

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 227

Thom. communiter recep. 2. 2. quæstio.
100. artic. 4.

Tertio, quod quædam sunt spiritualia
para ab omni rei temporarię mixtione,
qualia sunt gratia, & dona Spiritus sancti.
Alia mixta ex spirituali, & temporario, &
horum quædam habent plus spiritualis,
quam temporarij, ut sacramenta, & actus
consuecendi ea, qui cōstant ex parte pure
spirituali, & labore temporali. Alia con-
tra, quorum maior est temporalis, & mi-
nor spiritualis, ut calix saceratus, & orna-
menta sacra, in quibus materia, quę est
maior pars, est res temporaria, & conse-
cratio & benedictio, quę est spiritualis
minor. Et quamuis neutra horum præ-
cio uendi possint, quo ad partem spiritua-
lem, neque eius ratione debeant maioris
æstimari: tamen ea, quę sunt generis po-
terioris uendi, & emi possunt ratione par-
tis temporarię. Eawero, quę sunt prio-
ris generis, non.

Definitio Simonie.

S V M M A R I V M.

- 100. Simonia definita declarata.
- 100. Empio, & uenditio proprie, & improprie
sumuntur.
- 100. Simonia absque temporali formaliter in-
uenitur.
- 100. Simonia non est emptio, uel uenditio artis,
uel consilij.
- 100. Simonia omnis datio spirituali pro precio.
- 101. Simoniā ut non facit causa minus prin-
cipalis.
- 101. Causa non omnis, ob quam nō fieret alius,
est principalis.
- 102. Simonia non est dare pecuniam pro alimen-
to, pena, sextatione redemptione, missa, pre-
buis, uel laud.

Secundo principaliter præmitto, quod
simonia est uoluntas studiosa emen-
di, uel uendendi spirituale, uel spirituali
annexum, secundum gl. solen. in summa.
1. q. 1. receptā ab omnibus Canonistis in
rub. de simo. & a Theologis in 4. dist. 25.
& a S. Th. 2. 2. q. 100. art. 1. Dixi, *uel uen-*
di, ad significandum, quod simonia mentalis,
quę quis uult committere simoniam con-
Op. Nauar. Tom. II.

uentionalem, uel realem, est uere pecca-
tum mortale simonia, etiam nō sequata
conventionali, nec reali, quia radix mali-
tię simonia, sicut & cuiuslibet alius pec-
cati, in actu interiori uoluntatis cōsistit,
Em S. Th. recep. 2. 2. q. 20. iuxta illud Mar-
thæ. 15. Non quod intrat per os. Tū quia
peccata cordis, oris, & operis eiusdē spe-
ciei & malitię sunt, S. Th. 2. 2. q. 72. art. 7.
& dictum est supra prælu. 9. & c. 16. nu. 1.
sub si. & constat admittere simoniam con-
uentionalem, uel realem esse peccatum
mortale. c. tanta. & tot. tit. de simon. Tum
quia talis uoluntas est peccatum mortale
secundum omnes, & non nisi peccatum mortale
simonia. Ergo est simonia. Propter quod
Maior in 4. dist. 25. q. 1. male deridet gl.
d. c. si. cui concordat gl. præfati c. consule-
re, putans eam dicere contrarium, quod
tamen non dicit, imō expresse aiunt am-
bæ gl. esse peccatum, sed nō facere quem
simoniacum, idest, de numero eorū, quos
iura uocant simoniacos, idest, punibiles
penis contra eos constitutis, quod quia
nō satis aduerterunt aliqui, grauer in
hinc lapsi sunt. Dixi, *studiosa*, ad excludē-
dam indeliberatam. Dixi, *Emendi, uel ven-*
uendi, ad includendum omnem uoluntatē
dandi, uel accipiendi aliquod pro spiritua-
li nō gratuito, sed in quoddam præcio,
uel interesse formaliter, uel æquipollēter
temporale iure id non permittere, uel
prohibente, per infra dicenda. Dixi, *Spiri-*
tuale, ad includendū omne diuinitus da-
tum, uel institutum ad salutem animarū,
iuxta dicta supra nu. 66. Dixi, *uel spiritua-*
li annexum, tum ad includendum omne
spirituale humanitus per potestatem diui-
nitus datam adhibitum ad consuecū,
& conseruandum spirituale diuinitus da-
tum, per ibidem dicta. Tum ad significan-
dum, quod in nullo alio, etiam sacro, cō-
mittitur simonia, per prædicta nu. 99.

Ex qua definitione, & eius declaratio-
ne inferitur primo, quod nunquam com-
mittitur simonia circa corporea, uel incor-
porea, q̄ sunt naturaliter quæstibilia, quia
non sunt spiritualia, ut spirituale sumitur
in hac definitione, & consequenter nec
circa scientiam iuris, uel aliam, & artem,
& consilium naturaliter quæstibilia, licet
contra senserit gl. uolans textum in ca-
pitulo non liceat. 1. quæstio. 3. quatenus
F f habet

Secunda pars Decret.

habet non licere Doctori vendere consilium, sine studij labore praestitum, innuens id esse simoniam. Cui consequens est, quod grauiter labuntur Hostien. Cardin. & Panorm. & aliquot alij in capitu. quia nonnulli de mag. sentientes committere simoniam illos, qui docent aliquam scientiam pecunia, si habent unde se aliunde sustentent, quia non vendunt quid spirituale, ut hic sumitur, & grauius Panorm. significans scientiam, vel laborem docendi esse tale spirituale, quod aliquo modo ad quandam permutationem cum beneficio spirituali accommodari possit, arg. cap. ad quæstiones. de rer. permut. male ad hoc applicati.

Secundò, quod duplex est simonia. Altera prohibita, quia simonia, id est iure diuino prohibita. Altera simonia, quia prohibita, non quidem, quod solo iure humano sit prohibita, ut sentit glo. ca. ex parte. de offic. deleg. communiter a Canonistis recepta, sed quia iure humano ab Ecclesia per potestatem supernaturaliter, & diuinitus ei traditam instituta, est prohibita. Prioris generis est voluntas emendi, vel vendendi vere spiritualia, siue a solo Deo sint data, vel instituta, siue ab ecclesiastica potestate diuinitus accepta, iuxta dicta nu. præced. Posterioris generis est voluntas faciendi collationes, renunciationes, vel recipiendi eas factas cum conditionibus, modis, vel pactis in alijs licitis, & etiam in his, nisi ab Ecclesia prohiberentur. & ita frequenter simonia committitur sine interuentu pecunie numeratæ, vel rei ea æstimabilis. Nam, cum quis renunciat beneficium suum in fauorẽ aliquis, ut ille, vel alius renunciet aliud in fauorẽ alicuius, vel alius suffragetur alij in aliqua electione, ut alius suffragetur alteri, vel renunciat beneficium suum simpliciter, ut alius impetret sibi aliud ab Epi scopo, vel alio collatore, & alijs similibus casibus, non datur formaliter pecunia, neque aliquid ea æstimabile, & tamen est simonia secundum Raim. quem sequuntur Ang. in sum. verb. simonia. 3. §. 3. & Sylu. verb. simonia. q. 1. 3. nu. 4. Tum quia id tanquam simoniam prohibet Ecclesia. Tum quia id merito prohibet. Nam in his omnibus datur, uel relinquatur ius spiritua-

le cum onere, ut fiat aliquid quasi pro precio rei spiritualis, vel causa principali in mediata eam habendi, quod prohibetur in cap. licet. 3. & cap. non satis. de simon. cap. quam pio. 1. q. 2. cap. si de pact. & includitur sub declaratione tertia definitionis, quæ tamen non procedunt in conditione, & modo, quæ iure insunt, cap. significasti. cum glo. de elec. & cap. ad audientiam. 2. cum glo. de reser. modo exprimitur eo solo modo, quo insunt, ut Felyn. & citati ab eo ibi declarant. arg. 1. 3. ff. de l. 1. Per quæ pridem defendimus collationem cuiusdam comendæ factam cuiusdam dicto modo, ut solueret quadraginta aureos annuos, quos ordinis statuto soluere tenebatur quisque eam haberet.

Tertio, quod permutatio beneficiorum, etiam quoad titulum, est simonia, si fiat absq; superioris auctoritate. c. quæ sumi. & cap. pen. de rerum permut. Quoniam per eam quis uult dare, vel facere aliquid pro quærendo aliquo spirituali in quoddam precium, vel causam principalem, & immediatam quærendi illud, licet non sit pecunia æstimabile, ut palam est, quamuis si cita sit, si fiat auctoritate superioris, quia id iure permittente sit, cap. cum olim. ca. cum uniuersorũ. de rer. permut. & elarius in cap. 1. eo. tit. lib. 6. & clem. 1. eo. d. tit. Et quia iura solum permittunt permutationem beneficiorum, quæ sunt permutationem, ideo simoniaci est permutatio, quæ quis ins ad re, quod habet per regrellum, accessum, electionem, presentationem, optionem, vel alia nominationem, permutat cum alio simili iure, vel beneficio alteri iam quæsito, vel vacanti per d. c. 1. cum ei annot. præsertim per Io. And. & Fræ. Et idem de permutatione qua renunciat beneficium minoris valoris reddit pecuniam, vel constituit pensionem annuam alteri permutanti maius ad a quandũ illa, quia id nullo iure permittitur, quamuis quum ecclesiæ bona in æqualia habentes permutantur, quo ad proprietatẽ, refundi possit separatim pecunia, qua bona illa æquantur, cap. ad quæstiones. de rerum permut. per quod idem fieri posse auctoritate superioris in permutatione titularum, dicit Anch. in consil. 180. quod commendat Felyn. in cap. quia uerisimile. de præsumpt. nu. 1.

Quarto,

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 226

Quarto, quod non est simonia dare, vel accipere alia ratione, quam pro precio quærendi spirituale, puta pro sustentatione ministrorum, vel pro liberalitate uel elemosyna, vel pro solutione obligationis legis, vel consuetudinis, ut sentit S. Thom. & exprimit Cafet. ubi supra art. 3. & melius in summa uerb. simonia. Nam præpositio (pro) aliquando significat precium, vel causam principalem immediatam in qua significatione accipiendo uerba literaliter est verum, nil pro spirituali posse accipi, ut probat prædictũ capitulum, sicut. & capitul. non satis. de simon. & declarat Arch. in c. ordinationes. & c. indices. 1. dist. 1. q. 1. Nil inquam, etiam paruum, uel minimum secundũ S. Tho. in d. q. 100. art. 3. Aliquando significat causam impulsuam, uel remotam, vel sustentationem, vel aliam ex prædictis, & in hac significatione uerũ est posse accipi aliquid pro spirituali, iuxta glo. in dicto tex. in d. c. indices. & c. Agatho. 63. dist. ubi etiam Arch. & communis in cap. ad spolliticam. de simon.

Quinto, quod licet dare, vel accipere aliquid temporale minus principaliter, & tanquam pro causa impulsuam, & excitatiua pro spiritualibus. Tum per proximè dicta. Tum per glo. c. cum esset. de simon. & cap. cum ad nostram. de elect. quæ aiunt, si moniam quidẽ admittere illum, qui prælati inferuit principaliter ob beneficium ecclesiasticum, præsertim interueniente pacto, non autem, qui principaliter ob aliũ iustum respectum inferuit, licet secundario & minus principaliter ob illam spem inferuiat, quod pulchre de more declarat Adria. quod lib. 9. articulo. 2. sub littera L. M. N. O. Tum quia glo. illa celeberrima in c. 1. de cler. non resid. lib. 6. ait peccare quidem eum, qui surgit ad matutinas preces principaliter propter distributiones quotidianas: non autem illum, qui surgit principaliter, ut Deo inferuiat, & minus principaliter, & secundario, ut eas lucretur. Tum quia Urbanus Papa in cap. si officia. 32. dist. & Colect. in c. quid proderit. 61. dist. determinant licere clericis seruire Deo in ecclesijs ob spem ascendendi ad dignitates illarum. Immo Gelasius in capitu. consiluit 74. dist. dixit eos ad hunc ascensum spe maioris comodi compellendos. Tũ quia gl. recep. in d. c. quid prode-

rit. dicit expresse per illum tex. licere clerico seruire in ecclesia ad quærendam aliquam dignitatem, modo principaliter ob id non seruiat, cui similis est glo. cap. hoc ad nos. 59. dist. Tum denique, quod glo. cap. consiluit. de usur. recepta communiter, confirmata multis contra Sotum supra c. 16. nu. 209. habet, quod licet peccet, qui mutuat principaliter ob lucrum, non tamen qui principaliter id facit, ut inueniat proximum, quamuis minus principaliter & secundario id speret. Causam autem impulsuam, & excitatiuam uoco etiam illam, siue qua non fieret actus; modo ille fiat principalis ob aliam, quam illam, ut in hac specie dixit Maior in 4. dist. 25. q. 1. & ante illam sensu S. Tho. quod lib. 8. articulo. 2. loquens de clerico surgente ad maturitatem ob distributiones, alias non surrecturo. Tum quia, ut in comm. capitu. cum minister. 23. quæst. 5. nu. 27. probauimus, nõ est bona definitio illa Bar. in leg. 2. §. si. ff. de dona. qua definit causam principalem esse causam, qua cessante, cessat effectus: tum quia multis causis minus principalibus, siue quibus actus non fieret, conuenit tum quia secundum eam omnis causa, siue qua nõ esset principalis, quod est falsum, secundum omnes, & per prædictos text. & gloss. quæ habent locum etiam in his, qui non seruirent ecclesijs, uel prælati, nisi sperarent beneficia, & quia actus uirtutum licet fiant uirtuosi ob finem principalem temporarium, non tamen fiunt tales ob minus principalem, per adducta in d. c. cum minister. post Adria. ibi citatum. Alioqui enim omnes fere actus nostri essent uirtuosi, quia paucissimi sunt pure propter solum Deum, & solam uirtutem sine aliquo respectu retributionis, quæ etiam David habebat in seruendo Deo, Psalm. 118. ibi, Inclinaui cor meum Dñe. propter retributionem, & ut quidam dixit, Qui uirtutem amplectitur ipsam, premia si tollat? Itaq; uere coram Deo incurrit simoniam quicunque dat, vel facit aliquid temporarium etiam minimum, uel spirituale pro spirituali tanquam precium eius, uel causam principalem, & immediatam eius habendi; & econtrario nemo, qui alia ratione, & minus principaliter dat, uel accipit etiam temporale pro spirituali uerè coram Deo, & in foro conscientie simoniam commit-

Et a tit,

ut, quamvis in foro exteriori interdum presumatur committere. Quæ resolutio ex prædictis, & ex Arch. & Caieta. ubi supra irrefragabiliter colligitur. Per quæ pridem respondi, non commississe simoniam qui mutuavit Episcopo novæ provisionis, bonam pecunie summam principaliter, & immediate, ut ei beneficiet, & ad incundam amicitiam, sperans secundario sibi, vel alij gratiam alicuius beneficii: quia non mutuavit pro pretio, neq; pro causa principalis, nec immediata, rei spiritualis, saltem hic accipitur.

102. Sexto, quod non est simonia dare, vel accipere aliquid pro sustentatione ministri. Quod proculdubio procedit in sustentatione necessaria quo ad utrumq; forum, & etiam in non necessaria quo ad forum conscientie. Quoniam licet divites accipientes pro illa ex facto præsumi possint eam admittere, vere tamen non admittunt, si non accipiunt pro pretio, vel causa principali, & immediata iuxta actionis spiritualis per prædicta, & pauperibus licet i viro que foro, etiam ex pacto, accipere, ut dixit Caiet. ubi supra. Quæ differentia non potest defendi, nisi ratione diversitatis inter utrumque forum, & inter veritatem, & præsumptionem.

Septimo, quod dare, vel accipere pecuniam pro impensis, vel pena excommunicationis, vel absolutionis per iurisdictionem spirituales imposita, non est simonia, ar. cap. venerabilibus. §. porro. de sentent. ex com. lib. 6. etiam si pena non erogetur pauperibus, arg. c. dilectus. de pœ. licet id esset melius. Ad quod reducendum est, quod ait S. Thom. nume. 4. dist. 25. cum alijs quibusdam.

Octavo, quod neque datio pecunie ob vexationis redemptionem est vere simonia, per text. sing. in cap. dilectus. 2. de sim. modo qui dat iam habeat ius acquisitum, etiam in possessione, iuxta communem ibidem. Quæ ampliatio per prædicta procedit quidem quo ad forum exterius, & præsumptionem simoniam, nisi aliquid aliud eam tollat, sed non quo ad interior, quo ad quod non est vere simonia, si datur nil iuris intendit emere, neque eius dationis causa principalis, & immediata est iuris possessionis acquisitio, licet illa sit causa principalis, & immediata est iuris possessionis

acquisitio, licet illa sit causa, sine qua non daretur, sed alia, vel amicitia concilianda, vel licium, vel aliorum scandalorum, & damnoſum vitatio, ut respondi de datione cuiusdam habentis ius firmum impediti accipere possessionem per arma cuiusdam nobilis, nil aliud iuris pretendens, quam potentiam, vel indignationis, & ita duratur, donec aliquid temporale ei daretur. Dixi, *modo habeat ius acquisitum*, quia antea non licet dare aduersariis, etiam malitiose impediens eius promotionem secundum S. Thom. 2. 2. quæstio. 100. artic. 6. pro quo casus in e. Math. de simon. nisi impediens tum inferendo, vel procurando pro indigno, vel solus ipse occurreret dignus, qui eligeretur ut recte animaduertit Soc. lib. 9. q. 6. de i. sit. & iur.

Nono, quod largiri elemosynam pauperi, vel sacris pro missa, vel orationibus, non est simonia, nisi pro pretio, & animo illa emendi daretur, quo animo daretur etiam pro vita æterna, esset actus simoniam, quidquid aliqui dicant citantes pro se S. Thom. 2. 2. q. 100. artic. 1. ad 3. qui hoc non dicunt. Nam & illud Danielis. 4. *Peccata tua elemosinis redde*. relatum in c. me dicina. de pen. dist. 1. non est intelligentum de uenditione, & redemptione propria, sed de impropria, & metaphorica, ut idem S. Thom. ibidem & in 4. lib. sentent. dist. 25. q. 3. intelligit. Idem de dante alij, ut excubias in domo defuncti agat, quæ accessorie intelligatur illam psalterium recitare debere. Host. in sum. de simo. §. qualiter neri. si clericus.

Decimo, quod est simonia dare, vel accipere aliquod munus a manu, lingua, vel obsequio, de quibus in cap. sunt nonnulli. 1. quæstio. prima, quando obsequia, vel laudes, vel preces, q. sunt munera lingue dantur, vel accipiuntur pro pretio, & causa principali, & immediata rei spiritualis, vel ei annexæ. Ut dū conuenit inter duos, alter alterum laudet apud illum, vel illi, illo, vel illo loco, vel tempore, aut inferuat sic in illo, vel illo negotio, ut sic, vel sic roget aliquem pro aliquo, & alter dabit ei aliquod beneficium, vel ordinem, secus autem si non daretur, vel acciperetur in pretium, vel in causam principalem, & immediatam, ut dantur, & accipiuntur cum

eum non exeunt sine suæ naturæ, quævis laudes essent falsæ, & preces malæ, & obsequia peruersa, iuxta mentem S. Th. 2. 2. q. 100. artic. 5. explicatam a Caiet. ibi, & in sum. verb. simonia. Quamvis glo. in cap. tuam. de etat. & quali. cui satis concordat Ant. Card. & communis, contradicat quo ad preces carnales, & pro se, vel pro indigno oblatis, quod tamen singulariter resellit ibidem Innoc. dicens, per eas quidem peccari, sed non peccatum simoniam. Ad quod reducendum est etiam id, quod idem S. Thom. ait e. q. artic. 5. ad 3. de rogante pro se indigno beneficium. Idem dicendum de dante aliquid causa dicendi missam, vel faciendi alia similia, quæ componuntur principaliter ex spirituali, quod est ipse actus, qui sit potestate spirituali ad id concessa, & minus principaliter ex temporalibus, quæ est labor, qui in eis agendis suscipitur. Distinguendum enim est, an det in pretium, vel causam principalem, an ob minus principalem, vel alias rationes supradictas. post utrumque Thom. 2. 2. q. 100. artic. 3. Quæ ratione Episcopi, clerici, monachi, & monachæ, siue sint pauperes, siue diuites, siue proprii, siue alieni, siue peccato accipere possunt portiones, elemosynas, & stipendia, quæ pia consuetudine, aut lege naturali diuina, aut humana iusta iis, qui tale, vel tale opus spirituale faciunt, debentur, non quidem pro pretio, & causa principali immediata eorum, nec laboris, qui in opere suscipitur, sed tamquam pium debitum, vel causam excitatiua & minus principali, per supradicta & per cap. significatum. de præben. ubi latius diximus.

Quibus addo, quod etiam pro pretio, & causa principali immediata potest dare quis aliquod temporale pro obligatione excedendi munus natiui Episcopi, vel capellani, vel concionatoris unum annum, mensem, aut hebdomadam, secundum Inno. recep. in cap. quoniam. ne præl. vic. su. vel subeundi laborem ad eundem aliquem locum longinquum, ubi rogatur missam dicere, aut aliquem alium actum spirituale agere: Quia huiusmodi obligatio, vel labor non sunt de se accessoria illis actibus, ut recte declarat Caiet. & ante illum sensu Innoc. ubi supra.

Vndecimo, quod non committit neram Op. Nauar. Tom. II.

in foro interiori simoniam, qui notario Episcopi pro instrumento ordinis dat aliquid, etiam, amplius quam debet, vel etiam ipsi Episcopo pro pastellis, præsertim post susceptum ordinem sine ullo pacto, modo non dederit pro pretio formali, vel æquipollenti ordinis, quamvis in foro exteriori possit præsumi contrarium, per c. 7. de simon. Idem arbitror de beneficiario, qui soluit aliquid in possessionis adeptione alijs beneficiarijs, ad quod non potest cogi, c. Iacohus. eodem. tit. & c. ex multis. 1. q. 3. etiam stante consuetudine, si dandum vertitur in priuatum commodum, quale est prandium, vel symposium, aut pretium eorum, secus si pro fabrica, pauperibus, vel alio pio opere, ut per Panormit. communiter recept. in d. c. Iacob. Quod confirmant Conc. Trid. sess. 24. ca. 14. de reform. quod tamen videtur in hoc æquare statutum, & consuetudinem. & ita corrigere Panormit. & communem ubi sup. quem sequitur Alex. in d. c. ex multis. quatenus contra eorum sententiam exarguit in hoc constitutionem consuetudini, quod ipsam videtur statuere de marcha argenti, vel alia summa, quæ alicubi datur pro titulo beneficii, ne pro commodo dato possit accipi, etiam stante consuetudine.

Quin etiam puto non posse nunc capi pro rebus pijs, quod consuevit capi pro commodo proprio, quia non erat consuetudo ut pro illis caperetur, & ea, quæ pro commodo proprie accipiebatur sublata est, & iure communi, etiam pro illis non debet c. d. c. ex multis. Notarium autem, qui magis accipit pro instrumento, quo de ordine maiori datur fides, & Prælatum, qui eo plus exigit pro titulo, quo maius est beneficium, arbitror esse plane simoniacos, quia vendunt temporale mixtum spirituali maiore quam venderent purum, per prædicta num. 99. præterquam, quod contraveniunt prædicto Concilio. Idem arbitror de dante aliquid presbytero, vel alteri, ut baptizet aliquem in necessitate constitutum, iuxta Panormit. communiter recept. in c. cum ecclesia. de simo. quid quid dicat glo. secum pugnant in c. baptizandis. 1. q. 1. Nam & in necessitate licite accipitur ab hæretico, iuxta glo. in c. præter. §. hæc. 32. dist.

Secunda pars Decret.

Divisio Simonie, & quid mentalis.

S V M M A R I V M.

- 103 Simonia triplex, mentalis, conventionalis, realis.
103 Simonia mentalis duplex, & utraque mentalis.
103 Simonia mentalis non obligat ad restitutionem, etiam si sit diuinitus prohibita.
103 Simoniam nullam mentalem obligare restituere defensum.
103 Restituere non obligant opera sola intentione interiori mala.
103 Ecclesia non punit interiora, nec exteriora sola intentione mala.

Tertio principaliter præmitto, quod simonia est triplex, mentalis tantum, conventionalis tantum, & realis. Simonia mentalis tantum est simonia mente tantum concepta, citra omnem conventionem expressam, vel tacitam, siue retradatur, siue non. Et est duplex. Altera, quæ neque peruenit ad dationem. Altera, quæ peruenit ad dationem citra omnem conventionem, quarum utramque esse peccatum mortale simonie supra probatum est, & in prædicto commentar. capit. fin. ubi nu. 12. proba neutram harum simoniarum mentalium tantum obligare ad restituendum per eam acceptum, siue id sit spirituale, siue temporarium. Et quidem quo ad priorem, in qua realiter nil datur nec accipitur, omnes conveniunt, sed quo ad posteriorem, quæ aliquid datur, vel accipitur etiam sine ulla conventionem expressa, vel tacita contrarium tenet Io. Maior in 4. dist. 25. q. 1. & Adr. in quod lib. 9. & Sot. li. 9. quæstio. 8. artic. 1. de iustit. & iur. eo quod usura mentalis tantum obligat ad restitutionem, c. consilium, de usu. & dictum est supra, cap. 17. & latius in cap. 1. 14. quæstio. 3. Et quod eadem ratio idem debet suadere in simonia mentali, ut in c. mandato, de simo. Sed nobis semper placuit communis opinio, quam inrefragabiliter probamus in dicto commentario, a numero duodecimo.

Primo, quia illud in secunda parte tã

manifeste id dicit, ut nimirum cuiusdam dationis fuerit illud inficiari, adijciendo ei glossas omnino dissensas.

Secundo, quod ita in hodiernum diem intellexerunt illud glossæ, & fere omnes doctores Theologi, & Canonistæ, in quibus est Innocent. Quartus ibi, quidquid illi imponat Sylu. tenens tamen communem uerb. simonia q. 20. Exponit enim uerbum *Vtrunque*, in eo positum sic, *Id est ex parte dantis, & accipientis beneficii, qui ideo seruit ut bene ficiam acciperet, & ille qui dedit beneficiu, ideo dedit, quia sibi seruauit, & ita intelligit illud de secunda simonia mentali, in qua datur, uel accipitur aliquid. In ijs etiam est S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 6. quidquid dicat Sot. ubi supra, quod in prædicto commentario efficaciter monstramus, sibi etiam idem probamus de Hostien. Ioan. And. & Caietan. quos alii qui suspicantur fuisse in contraria sententia, nam alij omnes sunt in nostra cõi.*

Tertio, quod illud cap. non potest intelligi, quomodo illud intelligit Maior in 4. dist. 25. quæstio. 1. ut clare ibidem monstramus per multa, quæ breuitatis gratia prætermittimus.

Quarto, quod illud capit. non potest intelligi, sicut Adrian. quodlib. 9. sentit quem Sotus ubi supra sequitur. Tum quia, ut contextum in soam trahant sententiam, iubent demum notam inbeam (quæ paragraphum, & diuisionem significat) positam ante illa uerba, Et ad &c. & ita tacite, & manifestum sententijs, & periodis aptum, quod semper in prædicta connectione adhibuitur est in dicto c. mandato de simo. in e, paruum mutari iubent, contra perpetuam consuetudinem a Gregorio Nono hucusque seruata, nullo ad id producto exemplari, sicuti uidemus mutatum esse dudum in quadam Parisiorum impressione. Tum per alia omni responsione maiora, quæ in d. Comment. asserimus, præsertim quod impossibile est secundum eorum intelligendi modum aptare constructionem aliquam tolerabilem illi uersis. *Ergo*, ut eum continere uolenti palam erit.

Quinto, quod non obstat fundamentum aduersarium, uidelicet, quod non potest dari ratio apta diuersitatis, cur usura mentalis obliget ad restituendum, & non simonia men-

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 228

mentalis, eo quod Pan. in d. c. fin. probat non esse idoneas ante ipsum redditas, nec approbat quas ipsa reddit, & merito, quia postrema, quæ uidetur ei alij præstare, præsupponit falsum, nempe quod illud loquitur de illo, qui non dat, vel facit temporarium principaliter pro spirituali, sed minus principaliter, & secundo, quod est falsum, quia illud cap. agit de simonia quæ est peccatum mortale, ut supra probatum est, quale non est facere aliquid minus principale, & secundo pro spirituali, ut supra, num. 101. ostenditur. Nihil, inquam obstat prædictæ eorum ratio. Tum quia debemus assentiri humiliter declarationi Papæ, licet rationem, quæ ille motus fuit, non attingamus argum. c. ego solus. 9. dist. credentes non defuisse illi rationem ita declarandi. Unde dixit Ioan. Ant. ibi, quod ratio iusta illius decisionis ab authore petenda erat. Tum, quia satis apta est, quam reddit Caietan. scilicet, quod id, quod pro usura datur, coacte datur, quod autem pro simonia, sponte, ut quod datur pro emptione, aut venditione. Nec obstat replicatio Sot. ubi supra, uidelicet, quod pares sunt in hoc soluens usuram, & dantis aliquid pro beneficio, quia uterque mallet habere gratis, & uterque ideo danti, quia non potest, quod desiderat, habere gratis. Non, inquam, obstat hæc replicatio contra Caietan. quia ad hoc, ut consensus dantis impediat restitutionem, non sufficit, quod mallet habere gratis, quam pretio, quoniam alioqui etiam omnis venditor teneretur restituere pretium ementi, sed sufficit consensus præstatur via contractus apti probati, & quod datur per viam simonie datur per viam commutationis, quæ de se iure probatur, non autem quod datur per uitam uitæ. Et ideo consensus datum per uitam simonie reputauit Grego. in d. c. fin. insufficientem ad impedendam restitutionem. consensus autem dantis per viam usuræ reputauit ad id insufficientem Urbanus in dicto c. consilium. Tum, quia etiam alia ratio diuersitatis efficacior prædicta non reatdi potest, scilicet, quod usura bene soluatur, & male recipitur. Nam usuram soluere, non est peccatum, cap. debitorum, de iur. iuran. recipere autem sic cap. quoniam, de usur. & qui

male recipit ab eo qui bene dat, tenetur id restituere danti, cap. non sane, cum gl. 14. quæstio. 5. At qui per simoniam mentalem accipit ab eo, qui male dat, bene suscipit ob ignorantiam malæ intentionis, aut saltem accipit a male dante, & consequenter nemini tenetur illud restituere saltem si præstet id, propter quod datum est, per regulam supra, cap. 17. num. 32. positam, scilicet eum, qui bene, aut male aliquid accipit ab eo, qui male dat ad illud restituendum ex præcepto non teneri, saltem si illud cuius causa datum est fecit, & nulla speciali lege id iubeatur. Et quamuis de accepto per simoniam realem sit lex specialis, quæ id iubet, cap. de hoc, de simon. nulla tamen talis est de accepto per simoniam mentalem, immo contraria expresse ponitur in dicto c. fin. Concludo igitur proculdubio, quod simonia mentalis non obligat ad restituendum quæstum per eam, siue illud sit spirituale, siue temporarium, quod procedit etiam in simonia iure naturali, uel diuino prohibita. Tum, quia illud cap. generaliter est intelligendum. I. de pretio. ff. de publico rem act. c. si Romanorum. 19. dist. Tum quia speciatim agit de simonia, quæ temporarium fuit datum pro statu spirituali religionis, quæ iure diuino prohibetur, per dicta supra, num. 100. Procedit etiam quo ad utrumque forum quidquid dicat Med. in eo, de restit. quæstio. 1. de usu. rest. fol. 140. qui nescio cur illa uerba, *In quo casu delinquentibus sufficit per solam penitentiam suo satisfacere Creatori*, non ponderarit. Procedit etiam, non solum quando altera pars simoniam tantum mentalem committit, sed etiam quando utraque, quidquid aliqui dicant. Tum, quia aperte agit tex. de quæstio ab utraq; parte in illis uerbis, *Vtrunque taliter acquiruntur*, & nihil tacenda est declaratio, Maior. ubi supra. Tum, quia Innocent. III. ponit exemplum text. in duobus quorum alter seruauit pro beneficio, & alter dedit illud ei pro seruitio. Procedit etiam non solum in eo, qui querit aliquid temporale, non dato spirituali, sed etiam qui querit alterum eorum, altero dato, quia uerba, & ratio textus, & que hunc casum, ac illos, comprehendunt, per prædicta, quidquid. dist.

Secunda pars Decret.

cat Sor. Procedit etiam in datione cuius-
cunque rei temporaria a manu, siue lin-
gua, siue ab obsequio, de quibus supra,
eadem ratione.

Simonia conuentionalis quid.

S V M M A R I V M.

- 104 Simonia conuentionalis quid, & per men-
tali tantum.
- 104 Simonia conuentionalis non fit realis, nisi
sit utriusque completa.
- 104 Eius obligari, stipulari possunt futura.
- 104 Dominij translatio per simoniam solo iure
diuino non impeditur.
- 104 Collatio beneficij pura, quod non possit pen-
dere, fallit hic.
- 104 Excommunicatio pura, quod non possit pen-
dere, fallit hic.
- 104 Emphyteusis amissio pendet a voluntate
domini, cui acquiritur.
- 104 Simoniacus celebrans ante completam
utriusque, an irregularis.
- 104 Pensionarius solo lapsu terminis non excom-
municatur.

104 **S**imonia vero conuentionalis tantum,
est simonia conuenta expresse, vel ta-
cite, nondum tamen ab utraque parte
executa. Et est duplex. Altera ex neu-
tra parte executi. Altera ex una tantum,
& utraque est peior mentali tantum: quia
etiam prior est mentalis, uel illa, quo ad
forum interius, & etiam punibilis quo ad
exterius cum sit peccatum mortale gra-
ue. c. cum pridem. de pact. & cap. cum ef-
fec. de simo. & probabile: quia est exte-
rior actus. Posterior uero adeo quidem,
quod (ut audio) grauissimum Rotæ præ-
torium propter eam commissam super be-
neficio soleat priuare eo illam commit-
tentem: licet, quia non peruenit ad rea-
lem, non declarat eum ipso iure illo esse
priuatum. Quod satis mirum est, quoniam etiam
ab officio deponere posset de rigore ius-
tis: quia pro crimine graui id potest, iux-
ta resolutionem Pan. & Decij in cap. at si
clericus. nu. 25. de iud. Tū quia obligat ad
restituendum acceptum ei, qui dedit, &
ante iudicis sententiam, ut Caiet. adnota-
uit. Quod verum est, si acceptum est tē-

porale: fallum autem si acceptum sit tale
spirituale, quod accipiens non potest red-
dere danti sine renunciatione præiud. &
collatione superioris subsecuta, quale est
beneficium ecclesiasticum: quauis pri-
uare posset eo propter illud delictum, ut
prædictum est: & falsius si acceptum est ta-
le quod nullatenus auferri potest, quale
est character impressus per sacramentum
ordinis, qui nulla potestate humana est
delebilis. ca. ostenditur. c. qñ. de consec-
diti. 4. & notat glo. ult. in c. degradatio. de
preiud. lib. 6. Dixi, Ab utraque parte, quia
implementum ex parte promittentis tē-
porale non efficit, ut simonia desinat esse
conuentionalis tantum, & fiat realis. quod
etiam concedit Caiet. 2. a. q. 100. art. 6. ad
6. & in synon. verb. simonia. quem sequi-
tur Sor. lib. 9. q. 9. ar. 1. de iust. & iur. quo-
rum tamen uterque negat idem esse de im-
plemento ex parte promittentis spiritua-
le: quia secundum eos sufficit illud ad cō-
stituendum simoniam realem. Primum quia
idem, quia S. Tho. ait, simoniam esse, con-
ferre beneficiū ob obsequia futura. De-
inde q. credito uendere, est uendere. Sed
contrarium est tenendum, donec aliud sta-
tuatur, cum Cast. in d. c. 5. de const. & Go-
mez. in reg. Cancell. de trien. q. 12. quos il-
le non citat, dicentibus collationem bene-
ficij per simoniam conuentionalem factā
valere. Tum quia, ut illi testantur, id ob-
seruat antiquus Stylus Curie Romæ, qui
facit ius. c. ex literis, de const. c. quam gra-
ui. de crim. fal. cuius in hac re notitiam
per eos habitam magnificimus olim, ut
scripsimus in c. si quando, de rescript. in ex-
ceptione 4. nu. 5. Tum quia non est suffi-
ciens ratio qua monetur Sor. dicent, q.
conferre, & tradere statim beneficium di-
lato precio, est simonia mentalis, & con-
uentionalis ab una parte perfecta. Nam
etiam teneretur confiteri, quod dare, & tra-
dere pecunias statim pro beneficio pro-
misso, & conferendo tempore, quo uaca-
bit, est simonia mentalis, & conuentiona-
lis ab una parte perfecta, & ita confiteri
debet incurrere penas per utramque, uel neu-
tram, & cum secundum eum non incurra-
tur per utramque, per neutram debet in-
currere. Non item sufficit dicere, quod S.
Thom. ait, quod est simonia conferre be-
neficiū ob futura obsequia, sicut etiam
est

De Superbia, & 7. pecca capital. Cap. XXIII. 229

est venditio vendere aliquid dilato pro-
cio. Quonia etiam dixisset esse simoniam
dare statim pecuniam pro beneficio po-
stea conferendo, sicut dixisset, quod est
emptio dare pecuniam presentem pro
mercedē postea tradenda. In consilio est
enim emi posse merces futuras, etiam non-
dum natas, imo & species earundem nec em-
ptio. ff. de contrah. empt. sicut & obliga-
tio, quæ nondum fit de pigno. & promit-
ti. Interdum ff. de uerbo obligatio. & le-
gari. §. ea quæ insinu. de lega. Tum quia
idem Sor. fatetur, & recte, ubi supra, quod
translatio dominij beneficij per simoniam
collati impeditur non iure naturali, nec
diuino, sed humano tantum ecclesiastico.
Quod ipsum est dicendum ex translatio-
ne precij per simoniam dati, quicquid il-
le dicat, secundum Panorm. in d. cap. si-
monia. & cap. de hoc. de simon. Ceterum in
simonia uerb. simonia. q. 20. & con-
munem. Et idem a fortiori de alijs pœnis
contra simoniacos statutis, ergo cautius
est dicendum eas incurrere, quatenus iure
humano id exprimitur, & nullo tali est
expressum, quod magis incuratur per si-
moniam conuentionalem completam ex
parte dantis spirituale tantum, quam con-
pletam ex parte dantis temporale tan-
tum. Tum denique quod extrauagā. se-
cundo de simonia, quæ has pœnas indu-
xit, non induxit eas contra omnes simo-
niacos, sed tantum contra eos, qui simo-
niam in ordines uel beneficio commit-
tunt. Nec etiam contra hos omnes, sed
solum contra eos, qui committunt dando,
aut accipiendo, ita quod non habet locū
nisi in simonia, quæ ad opus dandi, aut
accipiendi peruenit. At Caietan. & Sotus
non possunt dicere dationē unius eorum
quæ sunt danda, sufficere, quia uterque
fatetur non sufficere donationem precij,
nisi ad dationem beneficij perueniatur.
Et quoniam extrauagāns non magis de da-
tione unius, quā alterius loquitur, intel-
ligenda est de utraque. Multo fortiora
sunt argumenta, quæ quendam magnum
Aduocatū consistoriale proposuisse
in huius grauissimo Rotæ Auditor, re-
fere prædictus Cassador, qui ea ubi supra
soluit, & multo magis quam illa obstat
unum, quod nos pridē proposuimus Au-

ditorio nostro Conimbricæ, quo se in in-
uestiganda solutione exerceret, quā nun-
quam inuenit, scilicet, quod nulla colla-
tio beneficij pure facta conditione potest
esse pendens, sed statim aut ualeat, aut est
nulla. arg. c. 1. de electio. lib. 5. & late tra-
ditorum per Fel. in cap. constitutus. de
rescript. At secundū eorum opinionem
collatio pure facta cum pacto dandi cen-
tum ad finem anni pender. si enim non
soluantur, ualeat, si soluantur, non ualeat
iam inde a principio. Item excommuni-
catio pure lata, non potest esse pendens.
capitulum ad hoc quoniam. de appellatio. At
secundum eorum opinionem, excommu-
nicatio lata per prædictam extrauagā. ef-
fet pendens, quia si soluantur illa centū,
erunt excommunicati iam inde a princi-
pio, & si non soluantur, nunquam. Post
autem naturā considerationem animad-
uerteret, quod hæc omnia æquē obstant Ca-
ietan. & Sor. ac Calla. & Gomez. & quod
ad defendendum omnes eos nouissime re-
sponderi posset, concedendo quidē quod
iure canonico antiquo nec collatio, nec
excommunicatio potest esse pendens, sed
quod illud ius est humanum & non natu-
rale, neque diuinum, & consequenter tol-
li potest alio iure scripto, uel non scripto
nouo, c. si ne consuetu. & quod ius, quod
colligitur ex prædicta Extrauagā. indu-
cta modo supradicta, stylo curiæ adiun-
cto, est nouum, contrarium in hoc prædi-
cto antiquo, & ita tollit illud tūquam po-
sterius. cap. 1. de constitut. lib. 6. Pro qua
solutione urget, quod amissio emphyteu-
sis ipso iure incurta per cap. potuit de lo-
ca. & l. 2. C. de iur. emphyt. est ita in pen-
denti, quod, si dominus proprietarius, an-
tequam illam petat, uel declarat se uelle
petere, moriatur, non censetur amissa, &
si petatur, sic. Et idem si ipse emphyteuta
moriatur antequā ab eo illa petatur, per
ea multa, quæ dictus Callan. adducit in
decis. 2. & 3. de locat. Facit etiam, & pro-
prius, quod excommunicatio lata ipso
iure contra pensionarium in casu non so-
lutionis faciendæ in certo termino, eo
lapso non censetur incurta, donec is, cui
illa debetur, declarat, se uelle illam esse
incurtam, & illo etiam post mensem, &
annum declarante habetur pro excommu-
nicato iam inde a termino lapso, & si an-
tequam

tequam declarat moriatur, uel soluat
pēho, uel fiat concordia, uel pensionarius
moriatur, censetur nunquam incurſa, ut
stylus habet, & prædictus Caſſa affirmat in
d. de ciſſ. 2. & 3. de loca. Itaque dici poſſe,
quod illa extraneꝝ interpretata per
fylum Curie antiquum Papa ſciente, &
tolerante ſeruatum, probat ſingulariter,
quod nullitas tituli, & excommunicationis
inducta per illam ſint ita in pendentem, quæ
non ligent, donec ab utraque parte com-
pleteur ſimoniam, impleta uero ab utraque
parte, etiam ſi longe poſtea impleatur ab
altera, cenſeri eaſ inductas iam inde a cō-
tracta ſimoniam. Non ignoro facilius re-
ſponderi poſſe, dicendo, nullitatem tituli,
& excommunicationem non inde ab
ipſo tempore datæ tituli incurri, ſed a tē-
pore ſimoniz ab utraque parte perfectę,
niſi contrarium ſeruaret ſtylus antiquus,
cui ſtandum eſt. Succedit tamen quaſtio
non minus quotidiana, quam grauis : An
incurrat irregularitatē, qui celebrat poſt
completam ab altera parte ſimoniam, &
ante completam ab altera ? in qua idem
uidetur reſpondendum, quod de penſio-
nario celebrante poſt lapſum termini ad
ſoluendam penſionem ſub pœna excom-
municationis late ſententiæ præſtituti.
Equidem arbitror eam non incurrare, ſal-
tem quo ad forum conſcientię. Tū quia
appellans a declaratione excommunica-
tionis, de cuius ualore dubitatur, non in-
currit irregularitatem, ut pulchre declarat
Felynus in capitulo Rodolphus. num-
mero 43. de reſcrip. Tum quia appellans
ante excommunicationem, & ſicntis ap-
pellationi celebrando non incurrit irre-
gularitatem, etiam ſi declaratur male ap-
pellaffe, iuxta glo. penult. communiter re-
cep. in c. ſolet. de ſent. excommun. lib. 6.
Tum quia, ut ait Pan. in c. paſtoralis. §. ve-
rum. de app. & Domin. in d. cap. ſolet. &
Fel. in d. cap. Rodolphus, pœna irregulari-
tatis ponitur ob contemptum, quem præ-
dicti nere non habent, nec præſumunt
habere, attento, quod in caſu ſimoniz nõ
complete non eſt incurſa excommunica-
tio, & in caſu non ſolutæ penſionis cre-
dere poſſet penſionarius ſe excuſatum iri
per impotentiam, uel concordiam, uel
bonitatem eius, cui debet, quod non ualet
eum declarare, &c. Facit, quod Ro-

ta non indicat irregularem eum, qui cele-
brat post intimationem, executionem, an-
tequam declararetur, ut sentit Fely. in ca.
ad probandum. nume. 6. de re iud. quare
nus ait, Rotam suo tempore iudicasse us-
lidam collationem factam ab episcopo,
excommunicato eo, quod non paruerit
excoecutorialibus intimatis ante declara-
tionem, quæ fieri non potest nisi seruatis
quattuor terminis, de quib. ibi per eum.
Quare hoc ut proculdubio tenendum do-
nec aliud statuatur, excepta simonia con-
fidentiali, per quam ipso iure annullari ti-
tulum, & incurrit excommunicationem
& alias penas probant duæ nouæ extra-
uag. Pij IV. & Pij V. ut infra, numero
100. notatur. An autem eorum exem-
plo statuere ideam in alijs sit è re Chri-
stiana, scribetur in commen. prædicti ca-
pituli finalis.

Simon: a realis quid.

S V M M A R I V M.

- 105 *Simonia realis quid, & in quo peior mensu-*
tali.
105 *Simonia realis omnem dispositionem bene-*
ficiali annulat.
105 *Renunciatio per simoniam realem facta*
non valet.

105 **S**imonia realis est simonia contenta
 Expressæ, uel tacite ex utraque
 parte completa, saltem quo ad aliquam par-
 tem promissorum utriusque partis. Di-
 xi, uel tacite, quia interdum fit illa sine
 uerbis, solis nudiis, quibus unus etiam
 in momento, ut ait Caieta, significat se fa-
 cere, uel dare aliquid pro spirituali, & al-
 ter uelle accipere aliquid pro illo, uel fa-
 ctis tantum, puta spondendo, uel facien-
 do Scommellam, ut Itali dicunt, uel (ut
 Hispani) Apuestam, 100, uel 10000 cum
 episcopo, quod non confert beneficium
 tale uicarius suo filio, uel nepoti, & episco-
 pus ut lucretur illa, confert illud ei. Vel
 ut, quod quidam magnæ facti, dicendo re-
 gi percipienti, ut successor cuiusdam epi-
 scopi mortui solueret uiginti millia scuto-
 rum, quæ illi debebat, si placet sua ma-
 iestati.

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 230

leſſati, ego ſolum illa omnia ex legitima parte, quæ debetur ex bonis materni filio meo &c. qui erat dignus episcopatu, nihilo expreſſo de episcopatus præſentatione, pro qua tacite promittebat, nam ſi rex nihil alias reſpondendo præſentaret illum eius filium, & magnas fuisset illud debitum, cõſenda fuisset ſimonia realis, quippe, quæ eſſet tacite congenita, & ab utraque parte completa. Dixi, ab utraque parte, quia non ſufficit, quod impleatur ab una parte tantum per ſupra late adducta. Dixi, nonne ſaltem quo ad aliquam partem promiſſorum utriuſque partis, ad includendum ſimoniam, cuius conuentionem non implent partes in totum, ſed in partem ſic, ut, cum quis promittit 200. pro renunciatione duorum beneficiõrum, & renunciatur vnum tantum, & ſoluuntur 100. tantum.

Porro hinc simonia realis, ut minimū,
est æque mala, ac mentalis, & conventio-
nalis, quia nō solum est mortalis in foro
interiori, ut mentalis, & punibilis in exte-
riori, ut conventionalis, sed etiam puni-
tur annihilatione, siue nullitate, & ex-
communicatione, restituendique obliga-
tione. Ita quod beneficiarii per eam pro-
pulsī, non quærunt uere beneficia, nec fa-
ciunt fructus eorum suos, & tenentur re-
linquere illa, & restituere fructus ex illis
perceptos, & ipso iure excommunicantur
& nihil valet presentatio, electio, confir-
matio, & quilibet alia dispositio, & pro-
missio extraneæ. x. de simon. quæ etiam sa-
tis ponderata probat, nec renunciationē
valere, quod probatur in c. cum uniuersorū
de rer. permitt. secundum unum in-
tellectum, & ibi Inno. per Panor. & alios
cōmuniter receptos, & Rot. 7. de renunc.
in antiq. & licet ita renunciatio castigari
possit, & primari beneficio, non tamen
perdit ipso iure illud, quia renunciatio est
nulla, ut prædictum est.

S V M M A R I V M.

- 106 Missa pro dicenda non debet statui quid
certum.
106 Spiritualis pro praesentis dandi consuetudinem po-
test capi.
106 Simonia conventionalis est promissio sine
animo solvendi, & quando realis.

- 106 *Simoniam, an faciat obligationis antidota-*
las remissio.
- 106 *Mediator simoniae, & capienti sibi ut roget,*
simoniacus.
- 107 *Simoniacus non est conferens ob consanguini-*
ritatem, amicitiam, vel preces, etiam in-
digno, nisi &c.
- 107 *Simonia quodam visitata in Curia inter*
praesentes, & absentes.
- 107 *Renunciare beneficia intentione, vt detur*
N. licet, eo non expresso.
- 108 *Simoniam interdum Papa incurrit, penam*
eius nunquam.
- 108 *Beneficium spirituale in quem sensum est*
vendibile a Papa.
- 108 *Simoniam, quam Papa incurrit.*
- 108 *Papa, & alij Praelati, vt possunt spiritualia*
prophanare.
- 108 *Papa, & Episcopus, vt possunt rem spiritualia*
integram vendere.
- 108 *Beneficium vendi, quo ad partem tempore-*
alem, vt calix, & sacra.
- 108 *Papa beneplaciti reservatio nihil prodest,*
antequam ei placeat.
- 109 *Confidentia quid, & quomplex.*
- 109 *Confidentia plus nocet, quam simonia, etiam*
reali.
- 109 *Confidentia induci nonam reservatione.*
- 109 *Confidentia huius mediator excommuni-*
catur sic, vt simonia.
- 109 *Confidentiam hanc non facit promissio con-*
ferendi.
- 110 *Bulla ppi V. de confidentia cum 12. adno-*
tationibus.
- 111 *Pensio Beneficialis non potest emi, nec redi-*
mi, sed sic gratis remitti, quia est spiritua-
le dependenter.
- 111 *Pensionis emptio, si simoniaca est, non va-*
let, sed non excommunicat.
- 111 *Vicaria spiritualis vendendo simoniaca, sed*
non excommunicat.
- 111 *Vicaria alius iurisdictionis secularis em-*
pta valet.
- 111 *Simoniacus, qui ipso iure suspensus, vel ex-*
communicatus.
- 111 *Simonia omni mortalis, qua excommuni-*
catur, qua dimittere obligat.
- 111 *Simonia commissa emens caritur ob spi-*
rituale annexum, sed non excommuni-
catur.

Ceterum ultra quesita decisa circa si-
moniam in ordine infra capit. 25. an. 68.
& in

& in beneficiis ibidem, nume. 115. & in presentatione ibidem num. 8. quærentur multa noua.

106 Ad quorum primum respondeo, quod non licet Episcopo iubere, ut certa pecunia quantitas detur pro missa dicenda, & nemo minorem accipiat. Tum quia missa non est pecunia æstimabilis. cap. qui studet. 1. q. 1. Tum per alia ponenda in cap. si præterit illud S. Thom. 2. 2. quæstio. 100. artic. 3. recep. quod, quamuis constitui possit in aliqua ecclesia, ut fiat supplicatio in funere eius, qui tantum dederit, non tamen ne fiat pro eo, qui tantum non dederit.

Ad secundum, quod consuevit dari pro actibus spiritualibus iam præstitis licite possunt accipi, antequam præstentur, immo & interdum peti ad impediendas contumelias, & molestias, quæ aliqui probabiliter putantur futurae, quod determinat Caiet. in sum. verb. simonia, & supradicta probantur.

Ad tertium, quod est simonia conuentionalis tantum promittere in instrumento publico. 100. senta alteri, ut conferat sibi beneficium sine ullo animo emendi illud, nec soluendi illa, licet Caiet. in 2. Tom. Opuscul. Opuscul. 9. q. 2. de simo. & Sotus, qui eum sequitur lib. 9. quæstione quinta, articulo primo, de iust. & iur. contradicant, dicentes eum quidem peccare communicando simoniam mortali alterius, mentiendo item, & scandalizando, non tamen simoniam committendo, & ex eo inferentes non teneri relinquere beneficium eiusmodi dolo acquisitum, quia ad essentiam simoniam non est necessaria uera uoluntas emendi, quod ipsi præsupponunt, sed sufficit uoluntas faciendi, & dandi aliquid, quod formaliter, vel virtualiter est temporale pro spirituali consequendo, per dicta supra nume. 10. quod in hoc casu fit, cum unus eorum uelit dare spirituale, & alius promittere in instrumento publico quocunque animo id faciat. Verum autem est, quod inferunt nempe illud non teneri ad relinquendum beneficium ratione talis simoniam, non quidem eorum argumento, scilicet quod non committit simoniam, sed quia illa non est realis, sed conuentionalis tantum, quæ, ut prædictum est, nec excommunicat, ne-

que annihilat actum, neque ad restituendum obligat, ut dictum est. Quamuis possit dici simonia realis conuentionio, qua conueniunt duo unus ad dandum spirituale, alter ad dandum instrumentum autem spirituale promissum, & alter tradere instrumentum eiusmodi promissum, etiam si nunquam solueret, quia ex bona parte impletur promissum tradendo illud, quod promissum fuit, & ut prædictum est sufficit eam impleri ex utraque parte, quo ad partem promissorum. Non tamen arbitror esse realem illam, quæ quis promitteret temporale, etiam instrumentum publico, quod traderet, quum hoc casu talis traditio instrumenti non sit pars rei promissæ, ut in superiori casu, sed solum probatio promissionis, quod est quotidianum, & ideo notandum. l. legauit. ff. de liber. leg.

Ad quartum, quod conferens beneficium ei, cui est obligatus tantum ad antidota, animo se ab illa obligatione liberandi, simoniam committit, secundum Innocent. in capitul. tuam. de reate, & qualitate, quod non est uerum, nisi conferat pro precio formaliter, vel virtualiter temporali per supradicta nume. 10. Nec tunc esset plusquam simonia mentalis secunda, de qua num. 10. si non dederetur in pactum illa remissio, quæ in effectu est donatio cap. ueniens. de test. in quo sensu uidetur intellexisse Innocent. ubi sup. Fely. in cap. ad audientiam. 2. de rescrip. nume. 10. Sed si res satis perpenderit, nec tunc est simonia, quia nullum debetur legale, sed solum antidotalis remittitur, quod non habet uim precij, ut S. Thom. clarius aperit. 2. 2. quæst. 78. artic. 2. & probat consuetudo S. Sedis Apostolicæ, & omnium prælatorum, qui conferunt beneficia his, qui bene meriti sunt de se, uel suis ecclesijs, uel rebus publicis, quibus sunt obligati sola antidotali obligatione.

Ad quintum, quod mediator simoniam committit eam, & excommunicatur per extranag. 2. de simon. Immo & dans mediatori, seu intercessori, uel procuratori sibi collationem beneficii secundum Innocent. in dicto cap. tuam de reate, & qual. quem ibi Anto. Panorm. & Bellam. sequuntur, & idem Inno. in c. tanta. de simon. quem ibi

ibi Fely. sequitur, quia, ut ille ait, paria sunt dare collatori, & dare tertio, ut moneretur collator ad conferendum, nisi daretur illi, quod daretur pro labore, quem suscipit in semel, uel frequenter adeundo collatorem, & rediendo ab eo, uel in compensationem alicuius interesse considerabilis damni, uel lucri cessantis ipsius mediatoris, uel nisi daret principaliter ad in eundam amicitiam, & secundario, ut postea per illa moneretur ad monendum collatorem, ut conferat ei beneficium per prædicta. Per quæ, & hoc proximum dictum, uidetur saluari, qui dat munera, a manu, a lingua, uel obsequio familiari Papæ principaliter ad in eundam amicitiam cum illo, & secundario ut impetret ei a Papæ aliquod beneficium, eum scadid occasione obtulerit, & postea occasione oblata sine alia illicita conuentione impetrat illud ei. Secus autem esset si principaliter daret ei, ut rogaret Papam pro eo, uel ut obtineret ei beneficium, quo casu intelligendus est Sot. lib. 6. q. 7. articulo tertio eolum. secunda de iust. & iur. & Syluest. verb. simonia. quæstio. sexta contrarium significantes.

107 Ad sextum, quod non est simonia conferre propter consanguinitatem secundum S. Thom. 2. 2. q. 100. artic. 5. ad 2. quidquid aliquid parum caute dicant, quia illa nec emittitur, nec venditur, nec ullo contractu non gratuito quæritur, quod ad simoniam requiritur, per eius definitionem, quod & Sot. ubi supra probat, quamuis conferes ob illam principaliter peccat secundum Innocent. in d. c. tuam, non tamen incurrit censuram, quia simoniacus inuoluitur. Idem eadem ratione dicendum de conferente ob amicitiam, licet ob eam indigno conferret. Idem puto de illo, qui pro se indigno precat collatorem, obtinet beneficium, nisi preces pro precio fiant, & accipiantur, quo casu intelligendus est S. Th. 2. 2. q. 100. artic. 5. ad 3. Idem de hypocrita, qui ob laudem humanam spiritualia facit, sed alia ratione, scilicet quia non dat quidquam spirituale propter laudem, secundum eundem S. Th. ubi supra ad quartum. nam si daret, uel faceret in precium laudis, simoniacus esset per prædicta.

Ad septimum respondeo, quod simonia realis committitur ab eo, qui habito

ab Hispania nuncio de aliquo beneficio uacanti, conuenit cum aliquo Papæ familiari, ut impetret illud ab eo pro se, & quod ipse consentiat certe pensioni a Papæ constitutenda. Et postea familiaris impetrat illud pro eodem monitore, qui consentit prædictæ pensioni constitutioni, & expedit litteras nulla mentione facta Papæ de conuentione pensioni constitutenda, quia est conuentionio simoniaca, ab utraque parte executata, ut patet. Idem & fortius est dicendum de illis, qui habito ex Hispania nuncio de duobus beneficijs uacantibus, conueniunt, ut utrumque illorum in caput unius eorum impetretur, & inter ambos diuidatur ex equo utilitas eorum & impensa faciendi in soluendis pensionibus eis, qui ex sibi impetrant. Et postea is, in cuius caput impetrata fuerunt, nulla de huiusmodi conuentione facta mentione, renouat alterum in fauorem alterius, qui contribuit dimidium impensarum, quoniam est simonia ab utraque parte completa.

Ad octauum, quod simonia realis admittitur a duobus Hispanijs, inter quos conuenit, ut alter existens in Hispania moneret de uacantibus alterum residentem in curia, & is impetraret a Papæ illa, & diuideretur ex æquo utilitas, & impense per renunciationes, permutationes, uel pensionum constitutiones ad id necessarias. Contra tamen puto de his, inter quos conuenit, ut alter moneret, & alter impetraret utrique, uel utriusque uellet, sine ulla obligatione cuiuslibet alia ab antidotali, quæ naturali iuri inest, ut beneficii tibi beneficiamus, iuxta l. si non sortem. §. liberus adiuncte glo. singula. ff. de cond. indebita. & postea libere ipse impetrat, & resignat, uel consentit pensioni pro sua libera uoluntate, quia expressio eorum, quæ tacite insunt, non inducit simoniam, ut prædictum est post Fel. in capitulo ad audiendam. de rescrip. numer. 10. in specie hoc dicentem.

Ad nonum, quod admittit simoniam, qui habito nuncio de uacante beneficio in Hispania notum facit illud alicui familiari Papæ, qui obtinet ab eo gratiam conferendi illud cuiuslibet Hispano quem ipse nominabit, & postea nominat illum monentem facto pacto, quod illi, uel illi pen-

pensionem annuente Papa consentiet, & ad securitatem eius necessaria faciet, & postea nominat illum, & ille consentit pensioni predictae, nulla de pacto predicto facta mentione Papa: quia est conventio simoniaca, completa ab utraque parte, & non purgata auctoritate eius, qui de illa nil nouit. Secus autem si nullo pacto praecedenti nominaret eum, & ille consentiret: quia nulla conventio illicita interueniret.

Ad decimum, dico primo, quod renunciatio facta in fauorem alterius, id est adiecto modo, ut conferatur illi, vel illi, est simonia, iuxta gl. capitulum ex parte 1. de officio delegati & cap. cum pridem de pacto. Nisi fieret in manibus Papae secundum stylum Curiae a multis seculis seruatum: a quo tamen cepit recedere, S. D. N. Gregorio XIII. quamuis permittit, ut una cum renuntiatione unius, praesentetur petitio alterius, cui renunciatus vellet conferri. Quibus consequens est conventionem, quae alias esset simoniaca, desinere esse talem per clausulam adiectam, si, & quatenus S. Sedi Apostolicae placuerit, & non aliter, nec alio modo. Quod receptissimum est, sed male intellectum, & peius seruatum ab his, qui prius quam Sedis Apostolicae beneplacitum accedat eam, saltem ex parte exequantur. E quibus sunt renunciatarij, qui promittunt renunciatoribus pensionem, vel aliud temporale, si Papae placuerit. Et qui faciunt concordiam de dando, vel faciendo aliquid temporarium pro quaerendo iure aduersarij: & postea prius praestant promissa, vel partem eorum, quam Sedis Apostolicae beneplacitum accedat, ut sentit Gomez. in reg. Cancel. de Trien. qu. 12.

Secundo, quod renunciatio beneficii facta, etiam in manibus inferioris ea intentione, ut conferatur alicui cognato renunciantis, vel alij, nulla conditione, modo, vel pacto expressis, valet, & renunciatus non admittit simoniam etiam mentalem secundum glo. solemnem. cap. ordinationes. 1. qu. 1. verbo precio, communiter receptam, & expressam sententiam grauisimam hac in re auctoris S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 4. §. 11. quamvis Panor. & Dec. & citati per eos incaute teneant eum admittente mentalem, quod palam est falsum: quia

nullatenus conuenit ei definitio simoniae supra posita, num. 100. Cum emptio, vel venditio actualis, vel virtualis, nec ullus contractus non gratuitus, nec vlla voluntas faciendi aliquid horum tale, quale in proximo quaesito diximus, interueniat, ut palam est: & cautius loquitur idem Dec. cons. 141. ad secundum. quamuis si uellet renunciare principaliter ob cognationem, uel ut conferatur indigno eo, peccaret, non tamen peccatum simoniae, sed aliud iniustitiae, vel acceptionis personae inordinate conceptae, vel procuratae. Pro quo facit, quod mandatum datum ad renunciandum beneficium in manibus ordinarij libere, & ad petendum ab eo post renuntiationem liberam ut promittat illi, vel illi, non est simoniacum, immo ualet, & renuntiatione uirtute illius facta, & collatio ad petitionem mandatarij consecuta sunt ualida, ut Rota declarauit testante Cass. in decis. 2. de simon. Et negari non potest ex illo mandato colligi intentionem renunciantis fuisse, ut conferretur nominato per eum, sed quia non fuit id positum sub pacto, modo, vel conditione, cessabit simonia. Et quod his non obstat extraneum. Pij V. de confidentia, annotabitur infra super ea. Quamuis certum, sit quod uelle renunciare cu pacto, vel modo, ut detur illi, vel illi, est simonia mortalis, etiam si nulla subsequatur renunciatio cum pacto, uel sine pacto per dicta supra num. 100.

108. Ad undecimum de committente simonia cum Papa, dico primo, quidquid alias hoc in loco scripserim, alios in alijs sequutus, Papam peccare posse peccatum simoniae in emptione, & venditione cuiuslibet rei spiritualis, sicut quilibet alius homo, quae sunt uerba S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 1. ad 7. Ex quo inferitur primo non posse ipsum liberare a peccato simoniae alium dependentem, uel euentem ab ipso rem spirituales, qua parte est spiritualis: nec se ipsum potest ab eo excusare.

Secundo, quod Papa non potest efficere, ut actus, qui est simoniacus iure naturali, uel diuino absque adminiculo iuris humani, desinat esse simoniacus: quia sua sanctitas subest illis legibus, saltem quoad uiam directam, secundum eundem S. Tho. recept. 1. 2. q. 96. art. 5.

Tertio,

Tertio, quod Papa potest rem, cuius spiritualitas iure tantum humano inducta est, frangendo, vel mutando efficere profanam, ut diximus in ca. non liceat. Papae. §. 1. nu. 10. Immo & alij Praelati ex iusta causa idem facere possunt, arg. c. aurum. 22. qu. 1.

Quarto, quod Papa potest rem spirituales, quae constent ex spirituali, & temporalis, ut calix, & uestes sacrae, emere, & uendere quoad partem temporalem, etiam integram, & sanam absque praua executione, uel contractione, qua mutatur forma, ut colligitur ex S. Th. 2. 2. q. 106. art. 4. Immo & alij Praelati ad usum ecclesiasticum nihil plus accipiendo ratione spiritualitatis, ut satis colligitur, ex eod. S. Thom. lib. 4. sent. dist. 25. q. 3. artic. 1. & 2. Quamuis non ad usus profanos per reg. semel Deo de reg. iur. lib. 6. & cap. compertimus. de consecr. dist. 1.

Quinto, inferitur, quod Papa, nullam penam temporalem statutam contra simoniacos, etiam qui sunt tales in rebus spiritualibus, etiam a Deo solo institutis, incurrit, & quod potest facere ne alius ea incurrat, quia omnis talis pena est inducta iure humano, cui non subest ipse, & potest alios eximere per praedicta.

Sexto, quod auctoritas eius de facto eximit a penis simoniae omnes, qui cum eo, uel cum consensu eius faciunt actum, qui alias esset simoniacus, est quod expresse eos non liberet, non facta differentia inter praedictas simonias, quia quo ad penas eadem ratio militat in utraque. Et ideo quidquid dicat Pan. in rep. §. qui uero. cap. extirpanda. de praeb. sub fin. & Fel. eum limitans in capitulo de extirpanda. sub fin. de re iud. in reb. spiritualibus a solo Deo institutis commissa, ueritas habet, quod non eximit a culpa, sed tantum a pena simoniae, iure tantum humano prohibita, tum per praedicta, tum per l. quidam consulebat. ff. de re iud. & l. idem Ulpianus. ff. de excus. tur. & eorum, quae de certa scientia Principis varius, & communis dicuntur ab ijs, quos late citat Fel. in c. cum inter. de excep. Tum per stylum Curiae, qui hoc seruatur, ut satis testantur Cassador. de c. 1. de simo.

Septimo, quod ex his est haurienda de c. 1. q. 1. An Papa vendens beneficium

& emens illud committat simoniam? Et quidam aiunt absolute quod nunquam. Alij quod semper. Alij quod non, si beneficium est simplex, si autem est curatum, sic. Et quibus est Pan. in c. 1. de simo. & in c. extirpanda. §. qui uero. de praeb. nu. 83. Quorum primorum opinionem sequuntur communiter Theologi, quos sequitur Cane. 3. tom. tract. 9. q. 1. nosque soliti sumus sequi, hoc syllogismo firmo in Barbara. Omne spirituale, ut hic sumitur, est inuendibile iure naturali, & diuino, cap. qui fundet. 1. q. 1. c. quam pio. ead. caus. q. 2. non solum datum vel institutum immediate a solo Deo, sed etiam ab ecclesiastica potestate supernaturaliter diuinitus ei data, per dicta supra eo. num. 99. & adducta per Caiet. ubi supra. At omne beneficium est ius spirituale, ut hic sumitur, c. dilecto. de praeb. & tradit S. Th. 2. 2. q. 100. artic. 4. a quo nullus etiam Canonista recedit. Ergo omne beneficium ecclesiasticum est inuendibile. Et confirmatur, ius spirituale clericale est a Deo solo institutum, cui omnia beneficia sunt annexa, & quidem adeo, quod vendito beneficium censetur uenditum ius clericale. c. si quis obiecerit. 1. q. 3. & ius clericale est inuendibile, per praedicta. Confirmatur etiam eo, quo ius patronatus est inuendibile, cap. de iure patro. & tenet S. Th. ubi supra ab omnibus etiam Canonistis recep. quod tamen est minus spirituale, quam beneficium, quippe quod cadit in laicum tanquam spirituale antecedenter, non praesupponens clericatum, nec aliud spirituale, praeter christianismum, tum tamen beneficium sit tale dependenter, & praesupponens clericatum, c. cum adeo. de re. & c. ex litteris. de trans. Confirmatur item eo, quod decimarum est inuendibile, quia de putatum ab ecclesia ministris eius, ut ipse met S. Th. ab omnibus recept. ibidem ait, & probatur in c. altare. 1. q. 3.

Octavo, inferitur, quod quidquid aliqui facile detrahant, non arbitror ullum Papam vlla beneficia unquam simpliciter uendidisse contra conclusionem praedictam: quauis ceperit aliqua non via uenditionis, nec permutationis, nec alius contractus non gratuiti, sed alijs vijs iustis. Quae colliguntur ex eo, quod potest beneficia extinguere, & alias alijs unire, diuidere, & redditus eorum augere, & diminueret, c. ex parte.

parte de consuetudine & cap. maioribus & ex
extirpanda in primis & §. qui veto. de pre
ben. c. sicut unire. de excessib. prela. cum
eis adnot. Potest etiam partem reddituum
eorum vacantium & non vacantium de
consensu beneficiariorum immo & sine
illo ex iusta causa applicare alicui bello
pio, vel alijs pijs operibus & necessitatib.
Sedis Apostolice vel alterius & in iusta pen
sione aliquibus ac consequenter annatas
vel compositiones necessitatib. Sedis Apo
stolice vel alijs pijs operibus applicare.

Nono, quod quamvis Theologorum
sententiam quam omnium profundissime
confirmat Caiet. ubi supra sequi soleam:
puto tamen nouissime tenendum, primo
Caiet dicere quodam quasi metaphysica
in illo tractatu, quod non satis probat. Se
cundo quod Papa sua potestate absoluta
& plena potest uendere absq. peccato ex
iusta causa beneficiaria, quoad partem qua
habent pecuniariam, & temporariam si
cut potest uendere alia spiritualia, quod co
stant partim ex spirituali, & partim ex re
pecuniaria: qualia sunt calix, uestis, & ua
sa consecrata. Tum quod eadem ratio est
in omnibus. Tum quia, id quod dicitur
uendentem absolute beneficiu, vel aliam
rem, quae constat ex re spirituali, & pecu
niaria praesumi, vel uideri uendere utrunq.
iuxta praedictum, c. si quis obiecit. est
verum quoad praesumptionem, & non quo
ad veritatem, quae tollit eam, si est ei con
traria, c. tua, de spons. & ita non include
ret illum qui uere solu temporale inten
deret uendere: & minus illum, qui expres
se protestaretur se solu intendere uende
re illam, quoad partem temporalem. Tu
quia, oēs consentient non solum Papam,
sed et oēs alios Praelatos posse uendere ca
licem, vel aliam rem consecratam, etiam in
tegram ecclesiam, vel clericis ad usum spi
ritualem, quod quotidie fit. Tum quia ne
mo negare potest, posse Papam ex causa ius
ta donare, & uendere, vel permutare ali
qua rem immobilem vnius ecclesiae pro
alia alterius ecclesiae, et profana: & aliqua
partem reddituum vnius ecclesiae pro aliqua
realterius ecclesiae, vel et laici, quod quid
quid dicat Caiet. efficaciter probat, c. ad
gones, & oēs tit. de rer. permut. Tum quia
sic uendendo, donando, vel permutando
nihil spirituale uendit, donat, vel permutat;

tat; sed solum temporale. Tum quia non
obstat illud arg. quod suum Achillem fa
cit Caiet. scilicet, quod omnia beneficia ec
clesiastica sunt annexa iuri clericali con
sequenter, quia non sunt ita annexa, ut ne
queant auctoritate Papae separari multis
modis, ut praedictum est. Tu quia et aurum,
argentum, & sericum calicis, & uestis conse
cratorum est annexum calici, & uesti conse
cratis, immo magis quam redditus benefi
ciariorum, tamen Papa potest ex iusta causa ven
dere illud aurum, argentum, & sericum alijs ec
clesiae, vel clerico, et non mutata forma,
ut supra dictum est. Ergo et ex iusta causa po
terit uendere redditus mille ducatorum
cuius episcopatus, vel archidiaconatus ha
bentis redditus decem millium, et non sepa
rando illos a redditibus episcopatus, vel
archidiaconatus: ea lege, ut archidiacon
us teneatur illa quotannis soluere. Red
ditus. n. beneficii non ita annexi sunt iuri
clericali, quod non possint auctoritate sal
tem apostolica diuidi, & uendi saluo exi
stente, & non uendito iure clericali: sicut
uenditur pars materis calicis, non uendi
ta eius tota materia, neque consecratione
eius. Et canonistae, qui tenuerunt contra
riam partem eorum Theologorum, noluer
unt dicere id, quod Caiet. imponit eis
nimium notans eos, & nec per somnium
imaginati sunt illa eius quasi metaphysi
ca, sed in nostrum hunc sensum uidentur
dixisse Papam posse uendere beneficia, si
cet Pan. distinguendo inter curata, & sim
plicia iure reprehendi possit. Quia uolue
runt dicere, quod plus rei spiritualis ven
dere possit uendendo curata q. simplicia,
sed qd. utrunq. uendere potest ex iusta causa,
quoad partem temporalem, & neutrum
quoad partem spiritalem quo ad ius exer
cendi curam, vel ius clericale ministran
di officia diuina, cui iure naturali, & diu
ino debetur stipendium. Sicut potest ven
dere calicem, & uestes sacras, quoad par
tem temporalem, & non quoad spiritua
lem, siue consecrationem. Adde ipsi illud,
i quo saepe grauiter erratur, scilicet, quod
concordia, & aliae dispositiones super
spiritualibus, quae sine Papae consensu fa
ciunt, essent simoniacae non sunt tales si sunt
cum ea usula, saluo vel reseruato benefi
cio Papae, siue S. Sedis Apostolice, quae in
hi exequuntur: antequam beneficiu eius
impe-

impetretur, sunt simoniacae, quia sunt sub
condicione, si Papa uoluerit, arg. la testa
tore. ff. de cond. & demon. & dispositio co
ditionalis nihil prodest, donec conditio
impleatur, c. si pro te. de rescrip. & §. om
nia, in fi. de verb. oblig. & ideo cauendum
a tali executione, quae inducit censuras, &
annihilat actum.

Ad duodecimum, quod ex responsione
3. praecedentium questionum sequitur non
esse simoniacam confidentiam illam, qua
quis confidit, quod collator conferet be
neficiu renunciatum illi, cui renuncians
uoluit, post renunciationem libere, & sine vl
lo pacto, & modo, aut quod patronus pra
sentabit ad illud ita renunciatum, quia
nullus in ea re contractus non praeuoluit
nec voluntas illum faciendi interuenit, ne
que vllo iure naturali vel diuino talis fi
ducia prohibetur, si aliud non obstat. Et
eadem ratione non est confidentia simo
niaca conferre beneficiu, vel procurare
ut conferatur alicui ex intentione, & spe,
quod aliquando cedit in fauorem alte
rius a se nominandi, vel sui ipsius conferen
tis, vel procurantis, dummodo nullum
pactum, nullus modus, & nulla conditio
adijciatur, quod certum est solo iure anti
quo attentio. Et quod idem sit attentio ex
trauagantibus fecit. rec. Pij Quarti, & Pij
Quinti super confidentia beneficiariorum edi
tis, probatur effic. etiam eo, quod illa ni
hil prohibeat, quod ante illas non fuisset
prohibitum, solum enim disponunt con
tra confidentiam illicitam beneficiale, &
non omnem, sed tantum simoniacam: qua
lis non erat omnis confidentia beneficia
lis. Tum quia confidentia in genere est cer
ta spes de re aliqua, quod ita fuit, est, vel
erit, & interdum sonat in bonam partem, ut
in illo Plal. 10. in Domino confido. & inter
dum in malam Plal. 113. Qui confidunt in
ei. & consequenter est confidentia licita,
& confidentia illicita, licita est, qua quis
ordinate sperat, illicita qua inordinate.
Tum quia hoc consequitur, quod confidentia
beneficialis est duplex, licita, & qualis est il
la, qua quis ordinate confidit, quod colla
tor conferet beneficiu fratri suo copri
mis eo digno, & illicita, qualis est ea, qua
quis inordinate confidit, quod collator con
feret beneficiu suo fratri eo indigno, ar.
c. c. in cunctis. §. si de elec. Tum quia co
-

fidetia illicita beneficialis est duplex. Al
tera simoniacae, qualis illa, qua quis confi
dit, quod collator conferet beneficiu me
diante pretio pacto, modo, vel conditio
ne expressa, vel tacita digno, vel indigno.
Alterae non simoniacae, qualis est illa, qua
quis confidit, quod collator conferens be
neficiu ob cognationem, uel amicitiam
indigno, sine tamen pretij, pacti, modi, uel
conditionis interuentu. Quod alia ex
trauagantes praedictae non sunt editae con
tra omnem confidentiam beneficiale, sed
tantum contra illicitam, nec contra om
nem illicitam, sed tamen contra illicitam
simoniacam, patet.

Primo, quod principium extranaga
tis Pij IV. sic habet. Sane licet dudum, cum
certa simoniacae prauitatis specie quam bene
ficiariorum confidentiam uocat &c. Et ex prin
cipio colligitur intentio disponentis. l. si
ff. de hered. in fi.

Secundo, quod mox declarat se loqui
de confidentia, qua quis accepit custodia
alieni beneficii cum pacto, ut postea ced
dat alteri.

Tertio, quod postea ter se restringit ad
eam, adiciens uerb. Confidentiam, uerbū,
Huiusmodi, quod restringit ad praedictam.
huiusmodi. ff. de l. 1.

Quarto, quod Pius V. de eisdem omni
no confidentia disponit, de qua Pius IV.
ut tam ex proemio, quam reliquo con
textu palam colligitur. Quinto, quod de
clarant praeteritas, de quibus agunt, con
fidentias fuisse illicitas, quod non potu
isset iulle fieri, nisi ante fuissent prohibita.
cum lex non extendatur ad praeterita. c. 2.
& c. fin. de cons. & ita quae confidentia an
te illas erat licita, etiam nunc est licita, &
e contrario, quae nunc est illicita, antea erat
illicita, & quae illicita nunc est simoniacae,
antea erat simoniacae. & q. antea non erat
simoniacae, nec nunc est simoniacae, licet in
ille praesumi possit in foro exteriori per
modos ad id inducos a Pio V. per extran.
cuius tenor sequitur Pius Episcopus &c.

Intolerabili, & infra. Bene quidem, & pro
uidenter sal. rec. Pius Papa. IV. praedecessor
noster ad tollendam fiduciarum mancipationem be
neficiariorum ecclesiasticorum corruptelam, sta
uit, & decreuit, ut ipsi iure uocaretur ecclesie,
monasteria, & quaeque beneficia ecclesiastica in
confidentia a quibusque et S. R. E. Cardinali

etiam S.R.E. Cardinalibus cuiusvis personae contemplatione, vel iuribus recepta, libera illorum dispositionem sibi, & Apostolica sedes reservando, nec valere ipsorum collationes, nec seu concessionem, nec fructuum, nec pensionum reservationes, nec facultates illas transferendi, nec regrediendi, seu accedendi, & ingrediendi ad ecclesias, monasteria, & beneficia supradicta, illaque recipientes fructus, pensiones, & alias res eorumdem inde perciperent. Prohibens quibusvisque etiam sub censura ecclesiastica, ne quid huiusmodi amplius auderent, de etiam decrevit omnes, & quascunque provisiones, praefactiones, collationes, commendas, & alias dispositiones de ecclesiis, monasteriis, & beneficiis, nec non reservationes fructuum, pensionum, rerum, & iurium, ac etiam transferendi, regrediendi, accedendi, & ingrediendi, aliasque facultates, siue per se, siue futuros Rom. Pont. etiam motu proprio, ac consistorialiter, siue et per ordinarios collatores, etiam ad patronatum praesentationem, cum intervenit confidentia huiusmodi, siue expresse, siue occulte ac de iure praesumpta, & alias contra praedicta pro tempore factas, nullas momenti fore, nec cuiquam suffragari, sed ecclesias, monasteria, et beneficia huiusmodi ipso iure vacare, ac praedictis dispositionibus frustrata esse, sique per quoscunque et per praesumptiones, & coniecturas legitimas, & alias eorum arbitria procedenda, & alii qui confidentiam huiusmodi in luce erant, et probari non possent, conlaretur iudicari, & desinere debere. Nec non irritum et inane quicquid secus contigerit attentari, quemadmodum consensit super his litteris plenius continetur, & infra. Multum ipsa beneficia iure retinere nequebant, alij ne cogantur ad sacros ordines, & residentiam, ad incedendum habitu clericali, ut ad bellum proficiscantur, ut inimicos occidant, alij ut alieno nomine lites agant, aut defendant, alij propter crimina incapaces, quidam ut purgato delicto, vel absolutione consecuta illa repetant, eadem in alios deponant, & in plerisque fructus ipsorum aut ex ministrantur, aut quibus ipsi statuunt, saepe laici, & inhabilibus. Plerique vel senes, vel infirmi, ut beneficia in domibus suis perpetuo, illa renunciant, & renunciant in alios, qui vel profanam familiam cedentibus de fructibus ecclesiasticis alias, vel illa etiam in infirmis, aut nascuntur, asserunt, facta interdum circumventu retrocessionis, cum reservatione fructuum, & aliarum rerum, aut accessus, pra-

sertim ab illis, qui praestandarum iurium Camera Apostolica sunt immunes. Alij aut in capaces, aut alij beneficiis ecclesiasticis anastis, aut ecclesiastica ordines, si se in capaces refugerint, aut meriti laici beneficia ecclesiastica alij conferenda promittant, ut de illis postmodum ad libitum sua disponant, fructus etiam percipientes illorum. Ad hoc plerique ordinarij, & alij collatores, ac etiam patroni laici erant deponenda beneficia, ut si illi sui pensiones capiant eorumdem, alij vel faciant ministrari. Alia item per modum translati admittuntur, quibus immacula rerum dimidia partitur tempore violatur, disciplina ecclesiastica peritus demittitur, & in omnia patitur exitum animarum. Quare, ut solida periculosa talium audacia non in subsidium cedere, praesentem auctoritate statuimus, ut, si quis quocunque auctoritate ecclesia, vel monasterium, aut aliud beneficium ecclesiasticum qualecunque ex reservatione, vel cessione cuiusvisque persona simpliciter, aut cum circumventu retrocessionis, cum regressu, vel accessu, & sola dimittenti intentione, receptum, ut illa, vel illud et in eadem regressu, vel accessu, & sola dimittenti, vel alteri postea conferatur, aut illius fructus, vel eorum pars alij, vel alij concedatur, vel pensiones solvantur ex eisdem, hac confidentia censetur. Item si ordinarius, vel alius collator contulerit antea, aut conferat in futurum beneficium ecclesiasticum quovis modo vacans conditione tacita, vel expressa, ut postea in alterum pro arbitrio collationis, seu alterius cuiusvisque contra iura communis ordinamentum disponatur, siue ut de eo promissus, siue illius vel partem ad utilitatem, vel libitum conferentis, vel cedentis, aut alterius, relinquat & remittat, seu pensionem illi vel illi, quem vel quos idem collator aut cedent, vel alter per se, vel alium scripto, aut verbo iussit, seu significaverit, persolvat, & partem si a patrono etiam laico, vel alteri praesentatori, seu electori contigerit, aut contingat fieri. Ad hac si clericus praedicta Camera, aut Cardinalis, aut alius a solutione iurium ipsius Camera, vel etiam Cancellaria Apostolica exemptus post resignationem, vel cessionem alicuius extranei de Ecclesia, monasterio, vel alio beneficio ecclesiastico in se Apostolica vel alia auctoritate factam, & admissionem, illam, vel illud etiam confectis litteris Apostolicis, & possessione apprehensa in eadem resignantem, vel cedentem modico si ipso

interdicto veluti duorum, aut trium mensium retrocesserit, aut retrocedat in futurum ex illa retrocessione fructus ecclesia, seu monasterium, aut beneficium, vel eorum pars, & possessio, seu quid aliud super illis reservatum, aut regressus, seu accessus, & ingressus ad illa, vel illud ipsi clerico, vel Cardinali, aut alio excepto sit, fuerit concessus. Postremo, si quis, crimine aliquo absolutus, aut cum quo super irregularitate dispensatum est, de novo receperit, quacunque auctoritate Ecclesiam, monasterium, vel aliud beneficium ecclesiasticum, quod ante, vel post commissum delictum, aut contrariam irregularitatem dimiserit, in quovis eorum casuum confidentia praesentis sit contra ea, casusque huiusmodi litteris praedictis comprehendantur, ac si illis speciatim expressis fuissent, licet ipsum confidentia crimen alterius tantum partis conscientia sit commissum. Ad prohibendum vero plene confidentiarum abusu, inter alias etiam haec praesumptiones, & coniecturas habeantur legitime, videlicet, si quis post cessam ab se ecclesiam, vel monasterium, aut beneficium, & publicationem resignationis, seu cessionem, captamque a successore possessionem, se in illa, vel illo, seu rebus, aliis per se, vel alium, seu alio de facto iniecit, aut fructus perciperit, aut quicunque successor illi, vel eius propinquis ipsi, aut partem aliquam remiserit eorumdem, si recipient beneficium conspicerit dimittentem, vel eius parentem, aut propinquum procuratores ad percipiendum, vel locandum fructus beneficij dimisit, & illi, vel illi de fructibus percipit, aut percipiendi donationem fecerit, si vel sola procuratoris depositione, vel libere rationalibus mensurorum ex parte dimittentis expeditio, qua personam recipientem, prosequenti expeditio, qua personam necessaria ab illo facta fuerit. Denique si quis pro cessione alicuius facta, quacunque auctoritate de beneficio ecclesiastico per se, vel alium, seu alios intercesserit, vel alias in negotio cessionis se se immiscuerit quocunque modo, deinde aliquid de fructibus talis beneficij de facto et per manus possessoris, ac et simpliciter donationis titulo perciperit, seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris suae vel ipsius quancunque. Testes autem de quacunque re singulares, singulas probare valent praesumptiones, & coniecturas, pluresque huiusmodi praesumptiones, & coniecturas plenam probationem faciunt in praedictis, & eorum, & in

casibus simonia testimonium recepti possunt, ad praedicta omnia admittantur. Sed, ne quisquam etiam tanta fiducia fretus non intendendi contra se iudicij in crimine perseveret, vique hoc malum grauiori censura stimulo, & quocunque prohibeatur, & omnes, & singuli, qui hucusque ecclesias, monasteria, beneficia, fructus, pensiones, aliasque res intercedentes hoc confidentia iuris receperunt, ac retinent, nisi statim ad se reuerfi, & respicientes celesti dimissione sibi prospexerint, & quicquid tale admiserint in futurum etiam omnibus, & singulis alijs monasterijs, dignitatibus, administrationibus, officijs, & beneficijs obtentis, quae pariter sub dicta reservatione comprehendimus, nec non fructibus, pensionibus, & alijs rebus ecclesiasticis, ac etiam Romana Curia, & alijs officijs temporalibus praesentium auctoritate privamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in iuri subsidium excommunicationis sententiam innotamus, a qua nullus in moris articulo constitutus, ab alio quam a Romano Pontifice absolutionis beneficium valeat obtinere, & cetera. Datum Roma apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicae Millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Kalend. Iunii, Pontificatus nostri anno quarto.

Ex qua nota primo, quod intentio praedictorum Piorum, non fuit, ut supra dictum est, inducere aliquam prohibitionem novam confidentiae beneficialis, sed Pius IV. intendit renovare antiquam, & Pius V. iuvare illam inducendo modos probandi eam, quae difficile probatur, ita quod non intendit asserere esse veram in foro interiori confidentiam illicitam simoniae in casibus, in quibus statuit pro tali esse habendam, sed quod in exteriori est praesumenda talis.

Secundo nota, quod simonia conventionalis confidentiae beneficialis est peior alia conventionali beneficiis, quae palam emittitur, vel venditur beneficium, quae per illam non annullatur a deo, nec inducitur censura, antequam ab utraque parte impleatur, ut dictum est supra num. 103. per hanc autem sic, quia, simul ac quis accipit beneficium in confidentiam praedictam, antequam impleat, quod promissit, ipso iure est excommunicatus, & ipso iure collatio ei facta est nulla, & tenetur

ad restitutionem omnium fructuum, quos perceperit a die acceptionis.

Tertio nota novam, & amplam reservationem, qua omnia beneficia collata, & accepta, in confidentiam illicitam, & simoniacam sunt reservata Sedis Apost. collationi, qua ratione peior est hanc simonia conventionalis etiam ex una tantum parte completa, quam alia realis ex utraque parte completa, quia non aufert ordinario potestatem conferendi, nec reservat illam Papæ; hæc autem utrumque facit. Quam ob rem caueant sibi qui eiusmodi beneficia accipiunt per ordinario collationem, vel per Papæ provisionem non facta mentione de huiusmodi reservatione, saltem per clausulas generales ad id sufficientes, quales tamen communiter in imperationibus Apostolicis inseruntur.

Quarto nota, quod non solum collationes per huiusmodi confidentiam factę sunt nullę, sed etiam omnes accessus, regressus, pensiones, & alia quęcunque etiā auctoritate Apostol. reservata fiducia-rijs, siue confidentiarijs huiusmodi, in cessionibus, vel retrocessionibus, quibus postea illa admittitur, quorum de numero arbitror esse plurimos, qui debent sibi cauere. Salva limitatione posita infr. eod. cap. num. 111.

Quinto nota casum novum, in quo fructus beneficiorum per huiusmodi confidentiam collatorum, & pensionum confidentiarij constitutarum, reservantur Camerę Papæ a die collationis. & constitutionis, quod est notandum ad consulendum eis, qui hac in re peccaverunt.

Sexto, quod hæc extrin. in illis verbis, *Sola admittenti intentione*, & illis, *Conscientia tantum unius partis*, videtur significare contrarium eius, quod supra responsum est ad quæsitum decimum, scilicet, quod sola intentio absque pacto renunciandi beneficium, ut detur alicui, non facit simoniam. Sed respondetur, quod non intendit asserere per illa verba, quod sola talis intentio constituat in foro interiori simoniam, sed quod probatio eius faciat in exteriori præsumi illam. Tum quia, ut supra probatum est, prædicti Pij nō novi prohibuerunt, & Quintus solum addidit quatuor modos præsumendi simoniam in exteriori foro. Tum quia non ait per hoc

fieri confidentiam, sed quod confessor, hoc est, præsumatur confidentia, ut in simili habet, c. si. de usufr. q. ibi pōderamus.

Septima nota, octo coniecturas ad præsumendam simoniacā confidentiam in foro exteriori. Prima probatio intentionis, etiam tantum unius partis, quę tangitur in ver. *Quare*. Secunda in ver. *Indem*, scilicet quod collator ita conferat, vel patronus præstet, ut postea de beneficio, vel fructibus eius sic, vel sic disponatur. Tertia, in ver. *Ad hæc*, scilicet, quod expius a solutione iurium Curie beneficii acceptum per resignationem alienius & post litteras expeditas, & possessionē acceptam retrocesserit in eundem, reservato sibi aliquo infra spatium duorum aut trium mensium. Quarta, in ver. *Postquam*, quod absolutus a delicto vel irregularitate denuo accepit beneficium, quod renūciavit, ante, vel post delictum, vel incursum irregularitatem. Quinta in versicu.

Ad probandum, quod quis post cessum beneficium, & publicatā cessione, & capta possessione a cessionario se in illud per se vel alium ingerit, & fructus, vel partem eorum accipit, aut successor ipsi, vel propinquus eius aliquos fructus remisit. Sexta in illo ver. *Si recipiens beneficium*, &c. Septima, in ver. *Vel sola probatio*, &c. Octava, in ver. *Denique quod intercesserit*, &c.

Nota octavo, quod ver. *Ad probandum*, & clarius verbe. *Testes*, significant, quod unaquęq. harum coniecturarum sola nō sufficit ad plenā probationem, quod equidem arbitror æquum. Nam durum videtur quod prima, & octava, & aliquot alię per se solę sufficiant. Quare videtur id arbitrio iudicis librandum. arg. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de causis. §. 1. de offi. deleg. Nota nono, casum, in quo testes singulares sufficiunt contra regulam c. bonę. 1. de elec. quod autem subdit, *et testes criminosi*, &c. admittantur, commune est omni simoniac. cap. per tuas. de simon.

Nota decimo ex ver. *Sed ne quisquam*, duos casus novos quibus duo genera beneficiorum ipso iure privantur beneficijs omnibus etiam iuste obtentis, & sunt inhabiles ad illa, vel alia obtinenda. Alter est eorum, qui ante hanc extravag. acceperunt beneficia per simoniam confidentialem, & statim habita notitia, de ea non resipue-

resipuerunt, & dimiserunt illa beneficia, & pensiones per eam obtentas. Alter est eorum, qui post eam acceperunt, vel acceperint aliqua beneficia, vel pensiones, per eiusmodi confidentias, quę est pena terribilis, ferenda tamen, quia statuta est. l. prospexit. ff. qui, & a quibus. & cap. in memoriam. 22. dist. quam tamen relaxare, vel saltem in ea dispensare iuxta misericordiam fuerit. Et an, vel quos ignorantes liget, dicemus in commen. cap. fraternitas. 12. quæst. 2.

Addo nove undecimo, quod mediator confidentiæ utitur a præfatis Pij ipso facto est excommunicatus, quia per præfata omnis confidentia, de qua ipsi agunt, est simonia beneficialis, & omnis mediator simonię in beneficio, vel ordine est excommunicatus ipso facto, per extra. 2. de simo.

Addo item nove duodecimo, quod promissio simplex conferendi, vel restituendi alicui beneficium, nihilo alio addito, non est confidentia in præfatis bullis damnata. Tum quia eorum verba non aptantur, & cui verba legis non aptantur, nec illa aptatur e. in demeritis. §. penult. de elec. l. lib. 6. & l. 4. toties. ff. de damno. in fec. vbi Bar. & Pan. Tum quia non erat simoniacæ ante illas bullas. Quoniam licet olim huiusmodi simplex c. accedens. de concess. præben. & licet postea in ca. 2. eo. tit. lib. 6. fuerit statutum, ne illa promissio obligaret, non tamē fuit statutum ea ratione, quod esset simoniacæ, quia si talis esset, non potuisset unquam valere, & præfata bullę non damnant confidentiam, quę ante illas non erat simoniacæ, per prædicta.

Ad duo decimum quæsitum respondeatur, quod pensio solita constitui super beneficio Ecclesiastico, non potest pecunia redimi, neque constitui, quod nuper nerveose probavi coram Illustrissimo, eodemque clarissimo Cardinali Alciato, in disputatione, quę inseretur prædicto. commen. c. fin. de simo. ubi breviter monstro, pensionem, ut in hac materia sumitur, a nemine ante nos iuste definitā. Et quod non est beneficium, nec portio fructuum eius, sed lux non temporarium, sed spirituale, aut illi annexum non antecedenter ut in patronatus, sed depēdenter, aut consequenter instar beneficij, & subinde non

potest magis, immo minus, emi, vel vendi, quam ius patronatus, & potest gratis remitti, etiā sine auctoritate constituentis, non tamen redimi anticipata solutio de sine auctoritate Papæ. Et quod redemptio sine illa precio facta nō valet, & non obstat illa, lapsis annis, pro quibus anticipata est solutio potest peti. Et denique, quod simonia committitur in emptione, & venditione illius, sed illa non inducit excommunicationē ipso iure, plusquam simonia, commissa super iure patronatus, quia extravagans 2. de simonia. solum excommunicat simoniacum in ordine. & beneficio, quorum neutrum est pēio, & ideo tanquam penalis, & restringenda, non extenditur ad simoniam super ea commissam.

Ad decimum tertium de eamente, conducente, vel per alium quemlibet contractum non gratuitum quærere Vicarium, & quamvis iurisdictionē, vel potestatem spirituales, etiam ad tempus Episcopi, vel parochi, vel cuiuslibet alius beneficiarij, respondeo in summa, quod latius dixi coram eodem Illustrissimo Cardinali Alciato, & inferetur prædicto comment. c. fin. de simon. primo quod committit simoniam, c. licet. de pēn. & c. ad nostram. de simo. Secundo, quod meretur privari, sed nō est ipso iure privatus officio clericali secundum Host. Pau. & communem, in c. 1. per illum tex. & sequen. de prælat. vice. suas. Tercio, quod ipso iure talis contractus est nullus, & consequenter non quærat talem vicariam, & ita tenetur eam relinquere, ut iuste peniteat, argum. cap. si res 14. q. 6. Quarto, quod non est ipso iure excommunicatus per extra. 2. de simo. quia non admittit simoniam in ordine, vel beneficio, quale non est talis vicaria per adducta a Fel. in c. postulasti. de resc. Quinto, quod non est ipso iure inhabilis ad illam, quia nullo iure id cauetur, & ita nō est dicendum gl. famosa in c. si. de iure patro. Sexto, quod prædicta nō procedunt in iurisdictione seculari secundum Pan. in cap. 1. ne præl. vi. quia circa eam non potest committi simonia, per dicta supra eo. nn. 100. Septimo, quod neque procedunt in vicaria perpetua, quę est beneficium ele. 1. de offi. vic. & consequenter in illa incurreretur simonia, & excommunicatio illi annexa.

Secunda pars Decret.

Ad decimumquartum, de pena simoniaci dico primo, omnem simoniacum pena eterna esse dignum, mentalem autem tantum nulla pena temporaria etiā restitutionis, conventionalem autē tantum, pena temporaria ordinaria restitutionis accepti, si est restituibile, alioquin, si nō est restituibile, extraordinaria arbitraria, per dicenda ibi, & supradicta. nu. 103. Secundo simoniacum realem in ordine tam occultum, quam publicum esse ipso iure suspensum quo ad se, & alios, per tex. in hoc omnium optimum in extranag. 2. de simo. & per c. tanta. eo. titu. ut hoc ibi dicit Innoc. communiter recept.

Tertio dico, quod simoniacus in beneficio non est ipso iure suspensus, ut ibidē dicit Innoc. quatenus ait simoniacum in beneficio, acta penitentia, & relicto illo posse celebrare, quā sequimur, quidquid uterque Tho. dicat. 2. 2. q. 100. artic. 6. & Sor. lib. 9. q. 8. artic. 1. de iust. & iure, quia nullo iure antiquo, nec nouo predictę extranagantis id cauetur.

Quarto, quod simoniacus realis, tam in beneficio, quam in ordine, est ipso iure excommunicatus, excommunicatione reservata Papę, per dictam extranagā tem nouam.

Quinto, quod hęc consequitur simoniacum reale in ordine egere absolutio- ne ab excommunicatione, & suspēione, simoniacum uero in beneficio, ab excom- municatione tantum.

Sexto dico, nullū alium simoniacum, præterquam in ordine, esse ipso iure sus- pensum, & excommunicatū, quia, si quis esset, maxime foret simoniacus in benefi- cio; qui tamen non est, per tertiū dictum.

Septimo, quod nullus simoniacus, præ- terquam in ordine, & beneficio, est ipso iure excommunicatus, quod recte afir- mat Syl. uerb. simonia. q. 19. & probatur, quia nullo iure antiquo ullus simonia- cus ipso iure est excommunicatus per præ- dicta, & ius nouum predictę extranagan- tis solum excommunicat ipso iure simo- niacum in ordine, & beneficio. Nam uer- ba illa ipsius. In officiis uel ecclesiasticis, in- telligenda sunt tantū de officiis, quę sunt beneficia, ut in c. de multa. de præb. & in c. cum accessissent. de const.

Octauo dico, quod simoniacus ordinā-

tus recipit quidem characterem, sed non executionem, per rationem S. Th. ubi su- pra, & quia character est indelebilis cap- quomodo. c. ostenditur. de consec. dist. 4. non potest illum relinquere.

Nōdō, quod omnis præsentatio, elo- gio, collatio, & quicquid alia dispositio be- neficiaria per realem simoniam est ipso iure nulla, & consequenter quicquid per il- lam debet relinqui etiam ante simoniam, quia iure naturali debet relin. qui aliena c. 6. res. 15. q. 6. & quidem cum fructibus, ut dictum est supra c. 17. nu. 25.

Decimo dico, quod committens cum Papa simoniam super re spiritali non est profana, incurrit quidem penam æter- nam, sed non temporariam, per supradic- ta nume. 109.

Vndecimo, quod simoniacus etiam tā- tum conuentionalis ob confidentiam, nil iuris quirit in beneficio per eam obten- to, & ipso iure excommunicatur, & perdit alia beneficia bene quęstia, & sit inhabilis ad omnia. An autē, & quorū excuset igno- rantia a predictis penis, præferim ab hac huius noui iuris, dicitur in commenta. c. fraternitas. 1. 2. q. 2. Et quidem non aude- rem earum damnare illos, qui ante præ- tos Pios confidentiā et realem admisis- sent tempore, quo confidentiā, et ex se illicita, adeo probabatur in Curia, quod redderetur ius contra non reddentes be- neficia in custodiam, & confidentiam ac- cepta. Tum, quia illa iure tantum huma- no est illicita, & ita permissione Papę ap- probatoria potuit fieri, & facta fuit licita arg. c. 1. de const. lib. 6. Tum quia licet ipsa iure diuino esset prohibita, penę tamen nullitatis titulos, & alię, iure humano sunt statutz, & sic quo ad illos dicta per- missione potuerit tolli. l. qui condemna- re. ff. de reg. iur. & ita iure stricto defendi posset, non fuisse per ipsos annihilatas re- nunciationes, collationes, & pensionum impositiones, factas antea predicto tem- pore, & consequenter non teneri ad relin- quenda beneficia, aut pensiones, neque ad restituendos fructus uel earum perce- ptos, quia legitime factum penam non meretur. leg. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adulter. Ex quo inferretur limitatio eius, quod supra dictum est, omnem confidentiā, quę post dictos Pios est illicita, ius- se

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 236

se talem etiam ante illos, ne procedat in ea, quam præfata permissio Papę appro- batoria fecit licitam.

Duodecimo dico, quod peccat, quia emit, aut uendit carius bona ratione iuris præ- sentandi ad aliquod beneficium illis an- nexum, aut aliquem calicē, aut corpora- lia, eo quod sunt consecrata, aut rosaria, aut alia eo, quod sunt benedicta per dicta su- pra nu. 99. licet non incurrat excommuni- cationem, quia non committit simoniam circa ordinem, vel beneficium, per dicta sup. nume. 100.

De Luxuria, tertio uitio capitali, & eius filiabus.

S V M M A R I V M.

- 112 Luxuria quid in genere, & quid in specie.
- 112 Luxuria quibus modis maxime resistitur.
- 112 Luxuria uitium capitale gignit has octo fi- lias.
- 113 Castitas quibus modis seruatur.
- 114 Cæcitas, præcipitatio, inconsideratio, & inco- stantia, quę moris fera.
- 114 Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui moris fer.

DE Luxuria dicendum primo, quod luxuria, & luxuriari generaliter sumpta significant omnem nimiam dissen- tiam tam, esus, potus, & vestitus, quam ve- nercorū, sed specialiter, ut hic sumitur Luxuria, est uitium inclinans ad inordinā- tum venereorum usum, & actus, ex quo illud gignitur, & augetur, est inordinatus usus venereorū, qualis est ois excepto usu matrimonij, quippe qui est prohibitus sexto præcepto Decalogi, de quo c. 16. su- pra, & c. nemo. & c. meretrices. 32 q. 4. Et quā omnis habitus, quale est uitium, auge- tor ex actibus, ex quibus gignitur, & ad eos inclinatur, ut dictū est supra præl. 7. cō- sequitur usu venereorū augeri luxuriā, & cōsequenter illo nō sedari, immo accēdi volentesq. eā sedare debere id facere, re- sistendo, vel fugiendo, & nullatenus eam experiendo: errareq. grauissime, qui secū constitunt, una vel altera nice experiri, & nunquam amplius. Tū per illud Apost.

ad Corio. 6. Fugite fornicationem. Tum per illud Cassiani de inst. monach. (quem S. Th. 2. 2. q. 35. art. 1. ad 4. & omnes alij se- quuntur.) Nullo facili modo luxuria, quā suarum occasiōū fuga nunci potest, illa enim experientia crescit habitus, qui quo auctior est, additū natura, corrupta, tanto est fortior ho- 113 stis, fortiusque impugnat. Quo fit, ut faci- lius seruari possit castitas uirginalis, q̄ ui- dualis, immo & uidualis, quā coniugalis absente diu coniuge. Quā magna con- solatio utentium coelibatu est, ut latius diximus in capitu. qui sanctus, de penit. distinct. 1.

Secundū dico, quod uitij præter sex, aut septē, aut plures species, quas habet, de quibus supra c. 16. nu. 3. dicitur uitium principale, & capitale, eo quod ex eo na- sciuntur octo filiz infernales, iuxta S. Gre- gor. lib. 3. 1. Moral. & S. Thom. recept. 2. 2. q. 153. art. 5. scilicet Cæcitas mētis. Præci- pitatio, Inconsideratio, Inconstantia, Amor sui, Amor huius mundi, Horror futuri, & Odium Dei. Quę licet etiam ex alijs na- scantur, ex hoc tamen frequentius. Hoc enim inclinando ad delectationem uene- reorum, quę est omnium uehementissi- ma, occupat partem animę inferiorē in appetenda, & procuranda illa; & rursus il- la adeo trahit ad idem superiorem sibi val- de cognatam, quasi uim inferendo, ut nō permittat illi circa ultimum, & alium de- bitum finem fati intrédere, nec media in illā deligere, & impellat ad se, mundūq. hunc nimis amandum, futurūq. horre- dum, tandemq. ad Deum ultorem odio habendum. Quo fit, ut eo longius ceteris abesse debeat ab hoc obsecante uitio cō- templationi addicti, literis dediti. Gubēr- natores, Duces, & Indices, quo lucidiori prudentia, sapientia, consilio, circumspe- ctione, & constantia indigent tam ad præ- figendos fines, & scopos, quam ad deli- gendum media, quibus eos assequantur.

Circa quod peccatum luxuria, & filiz eius peccat mortaliter primo, qui peccat contra 6. præceptum, de quo dictum est sup. cap. 16.

114 Secūdo peccat, qui per cæcitatem, vel socordiam mētis non proponit explicite pro ultimo fine Deum, & uitam æter- nam, per dicta in prælud. 4. nu. 11. aut per præcipitationem, & inconsiderationem,

non deligit media de precepto deligenda, aut per incōstantiā desistit ab eo, in quo de precepto tenetur prestare, aut ob amorē sui preceptum aliquod transgreditur. Raro autē per has Luxurię filias qui peccat mortaliter alio genere peccati, quam transgressionis preceptorum Decalogi, Ecclesię, uel aliorum peculiarium ipsius ad mortale obligantiū. Dixi, *Raro*, non ratione Caiet. parum tuta, sed quia interdum peccat exponendo se periculo transgrediendi precepta propter precipitationem, inconsiderationem, & alia predicta uitia, non perueniendo ad ipsam transgressionem, iuxta predicta, in prelud. 9.

Tertio peccat mortaliter, qui deliberatē uult semper, & perpetuo ninere in hoc mūdo, sine Dei uisione intuitiua, per dicta supra cap. 11. nu. 16. Aut deliberato Deū odio habet, quod est suo genere omnium peccatorum maximum, per ibidem dicta num. 14.

De Ira quarto uitio capitali, & eius filiabus.

S V M M A R I V M.

115. Ira sepius passio, & est uitium capitale.
116. Indignatio qua Christiano mala, 118. & qua mortalis.
117. Maledictio sui, uel Diaboli, uel irrationalis creatura, qua mortalis.

P Resupponendum primo, quod Ira primum accipitur pro passione animę sita in potentia irascibili, quę non habet contrariam, ut alię passiones eiusdem, quęque interdum est bona, & interdum mala ut dictum est in prelud. 5. Ira uero prout habitum uitiosum sonat, ut hic, est nim animę ad appetitū inordinatum uindictę inclinans, iuxta S. Tho. 2. 2. quęstio. 158. Peccatum autem irę est actus inordinatus uolendi uindictam. Quis autē actus dicatur inordinatus, dictum est sup. eo. c. nu. 1. Hoc autē uitium irę ea ratione est capitale, aut cardinale, quia ex eo nascuntur alia septem uitia,

scilicet Indignatio, Tumor, Clamor, Blasphemia, Cōtūmelia, Opprobrium, & Rixa, iuxta Sanct. Thom. in d. quęstio. 158. artic. 7. quem copiose defendit ibidem aliter Tho. Alij addunt istis alias quatuor, scilicet Maledictionem, Seditionem, Bellum, & Vindictam, sed maledictio ad cōtūmeliam, seditio, & bellum, ad rixam rediguntur: uindicta autem est proprius actus irę.

Peccat mortaliter circa iram, & filias eius primo, qui per eā transgreditur quintum preceptum, de quo supra, c. 15. & consequenter, qui deliberate uult uindictam notabilem inmeritam, uel maiorem merita, uel meritam auctoritate propria, uel contra iuris ordinem, uel principaliter in malum proximi, & non in bonum iustitię: quia hic est inordinatus actus irę per dicta, & remissa supra proxime.

116. Secundo peccat, qui committit prohibitum sub pena mortalis, uel iustum sub eadem per indignationem inordinatā, quę debita subtrahitur affabilitas, aut per tumorem inordinatum, quo quis nimis cogitationibus uindictę tumet, uel clamorem inordinatum. Dixi, *Inordinatā*, quia hęc tria inordinata, non uitia, sed uirtutes sunt, arg. notat. in d. cap. 11.

Tertio qui blasphematur eo modo, quo dictum est supra, c. 12. nu. 83. uel maledicit creaturę irrationali quatenus creatura est, iuxta dicta ibidem.

117. Quarto peccat, qui ex aīo deliberato maledicit imprecando sibi malū, cui non licet consentire, uel proximo malum notabile sub ratione mali, iuxta illud Apol. 1. ad Corinth. 6. Maledicti regnum Dei non possidebunt. & eo grauius, quo maiorem reuerentiam cui maledixit debet, iuxta illud Exo. 21. Qui maledixit patri, aut matri, morte moriatur, cap. plerumque. 2. quęstio. septima. & Ge. 9. Dixi, *Ex animo deliberato*, quia ineliberate, uel ore tantū maledicere, non est mortale, ut communiter maledicunt parietes filijs, & coloni, & muliones bobus, & mulis. Sufficit tamen id facere ex animo deliberato, etiā momentaneo, licet illico peniteat, sicut sufficit consensus deliberatus etiā momentaneus uoluntatis ad quodcūq; aliud peccatum mortale, ut recte declarat Caiet. 2. 2. quęstio. 96. art. 2. Dixi *sibi malum*, cui non

S V M M A R I V M.

non pot. consentire, quia imprecari sibi dānum boni, quod posset prodigere, non est peius, quam eius prodigitas, quę non est mortalis, per dicta supra eod. c. nu. 70. Dixi, *Notabile*, quia paruitas excusat, ut sepe dictum est. Dixi, *Sub ratione mali*, quia sub ratione boni non est peccatum, ut imprecari aliquod malū a uerso a Deo, ut ad eum conuertatur, iuxta dicta supra capitu. 15.

Quinto peccat, qui maledicit Diabolo ratione suę naturę: quia illa est bona, & a Deo facta, secus si ratione suę culpę. Iob. 3. & tradit S. Thom. ubi supra art. 1. ad 4. modo nec plus, nec aliter quam meretur, per proxime dicta nu. 116.

Qui autem maledicit ex animo, dicendo trado, uel committo te Diabolo, uel maledicit aliquam creaturam irrationalem, puta, equos, mulos, boues, & alia sensibilia, aut uentos, aquam, calorem, frigoris, lapidem, puluerem, aerem, & alia insensibilia, si id faciat, quia ratione sunt creaturę Dei, blasphematur: si uero quia ratione est res proximi, perinde est ac si primo malediceret: si autem neutra predictarum rationum id faciat, solum uenialiter peccat: quippe qui rem unam exoptat: cum neque bonum, neque malum conueniat rei rationes experti, per se considerat: quę resolutio est Sancti Thom. 1. 2. quęstio. 66. art. 5. Quare confessarius debet interrogare continentem si maledixit alicui rei, an id fecerit ore tantum, aut ore & animo, nulla ratione Dei, uel proximi habita, quibus casibus non est plusquam ueniale: aut ex animo, ea ratione, quia est creatura Dei, quo casu est blasphemia, aut qua ratione est res proximi, quo casu perinde peccat, uel non peccat, ac si malediceret proximo.

Quis uero, & quomodo peccet per rixam, uindictam, seditionem, & bellum, quę sunt quatuor filię irę, dixi supra capitulo decimoquinto, & quis per contumeliā, & opprobrium, & alias duas eius filias in cap. 18.

De Inuidia quinto uitio capitali, & eius filiabus.

118. Inuidia quid, & genere suo mortalis.

118. Nemesis quid, & qua mortalis.

Circa inuidiam est dicendum, quod est uitium inclinans ad inordinatē tristandum de bono alieno; eod quod suam excellentiam minuit, iuxta Aristotel. 2. Rhetor. & S. Thom. 2. 2. quęstio. 36. artic. 1. quem pulchre Caiet. ibi defendit. Dixi, *Inordinatē*: ad excludendam tristitiam, ordinatam, ad quam sepe charitas inclinatur, iuxta illud Matth. 5. *Beati qui lugent*. Dixi, *cetera*, ad excludendam tristitiam de bono alterius, eo, quod sit suum, quę pertinet ad odium; & eam, quę est de bono alieno, quatenus est damnosum sibi, uel alteri, quę potest esse bona, & mala; & eam, quę nascitur ex eo, quod ille indignus est eo, quę pertinet ad indignationem, quę est mala, iuxta legem Christianam; quamuis non secundum Arist. ut dicit S. Thom. ubi supra; & ad includendam eam, quę nascitur ex eo, quod minuit excellentiam suam: & hęc sola pertinet ad inuidiam, quę semper est peccatum, & suo genere mortale, secundum S. Tho. ubi supra art. 3. quia est contra charitatem inclinantem ad gaudendum de quolibet bono proximi, quatenus est bonum ei. Ratio uero, cur inuidia uitium dicitur capitale, est, quia parit alia quinque, scilicet Odium, Sufurationem, Detractionem, in aduersis aliorum letitiam, & in prosperis tristitiam, iuxta S. Grego. 31. Moral. declaratum per Sanct. Thom. ubi supra art. 4.

Peccat autē mortaliter circa inuidiam, & filias eius primo, qui deliberatē dolet de bono notabili proximi, scilicet scientia, honor e, fama, diuitijs, fauore, ueneratione, & id genus alijs, ea ratione, quod sua per illud excellentia diminuitur, per proxime dicta. Dixi, *Deliberatē*, & *nocibile*: quia surreptio, & paruitas semper a mortali excusant, ut sepe dictum est, praesertim in cap. 11. nu. 4.

Secundo peccat mortaliter, qui tristatur eo, quod non sunt ei tanta bona temporaria, quāta alijs, ob finem mortiferū: quia eiusmodi finis omnem actum efficit mortalem, iuxta dicta in prel. 9. num. 16.

Tristari

Secunda pars Decret.

Tristari autem de hoc ob finem veniale, est veniale tantum; & tristari ob bonum, virtus, si ceteræ circumstantiæ adfuerint, sicut & tristari eo, quod careat virtutibus, quas in alijs videt, ad finem eas querendi iuxta mentem S. Tho. vbi supra.

Tertio, peccat qui deliberato tristatur, eo quod Deus bona malis largitur. quod est verum, si id faciat, diuinam in diuendo bona providentiam inconsiderando, secundum omnes, quod explicat Caiet. late 2. 2. q. 46. art. 2. & in summa, verb. Nemesis definiens idem de illo, qui proponit imitari malos in actibus moralibus, ut fortunarum copia similis eis euadat, contra illud Psal. 36. *Noli amulari malignantibus*, quæ omnia tradimus in cap. si quis semel. de poenit. dist. 2.

De Gula sexto vitio capitali, & filiabus eius.

S V M M A R I V M.

- 119 Gula quid, & habet quinque species, & quinque filias.
120 Gula non est edere carnes in terra aliena, ubi id licet.
121 Ebrietatem scienter sibi, vel alij procurare, mortale.
122 Carne humana vesci non licet.
123 Antropophagi carnibus humanis vescuntur.

DE Gula dicimus primò, quòd illa ex mente vtriusq; Tho. 2. 2. q. 148. art. 1. & 150. art. 1. & eiusdem, & aliorum in 2. lib. sent. dist. 42. est vitium inclinans ad comedendū, & bibendum inordinatè: & actus eius est esus, & potus inordinatus, vel voluntas eum faciendi.

Secundò, quòd quinque sunt species gulæ, iuxta S. Gregor. 30. Moral. relatum in ea. quinque, de consec. dist. 4. contextæ in hoc versu.

Præpropere, laute, nimis, ardentè, humide.

Declaratæ per S. Th. in d. q. 148. idest, ante tempus, nimium, aut nimio ardore, nimia festinatione, nimio apparatu, & nimio sumptu, quæ vinam vtriusque gladij principes suis sanctis sanctionibus ar-

cerent ab occupandis provinciis, quæ nondum occuparunt, expellerentque ab eis, quas occupatas adeo in carnalia desideria dimittere, ut ad celestia mentes erigere non sinant.

Tertio dicimus, quòd gula dicitur vitium capitale, ea ratione, quia quinque scdæ filie ex eo nascuntur, puta, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

Quarto dicimus, quòd gula regulariter est venialis, etiam si abique vilitate usque ad vomitum etiam intentum se se quis cibo, & potu ingurgitet, ut sentit Caiet. in summa verb. gula. & quidquid dicant Ang. verb. Munditia. & Sylu. verb. gula. incaute dicentes S. Ant. 2. par. tit. 6. capit. 4. §. 6. affirmare hoc esse mortale, quod non affirmat. Dixi, (absque vilitate) quia ob illam licet sumere ad videntum amplius, quam par est de consilio medicorum.

Quinto dicimus, quòd est mortale, cum in ea vitium finis ponitur: cum per eam aliquod præceptum ad mortale obligans violatur, cum notabile damnum salutis propriæ, aut proximi interitur, aut procuratur, cum debita lege iustitiæ ob eam non solvantur.

Sextò peccat, qui vescitur carnibus, vel alio cibo venito, in aliqua regione etiam eo tempore, quo liceret ei vesci in sua, sicut e contrario non peccat vescendo eis in regione, qua transit, vel in qua moratur, licet in sua id ei non liceret. Narrus enim, & Lusitanus vescientes in Castella die Sabbato extremis vel interioribus partibus animalium, non peccat: licet in suis terris id eis non liceat. Castellanus autem idem faciens in Lusitania, vel Navarra peccaret, per cap. illa. 12. distinct. per quod eius glossa. probat illud vulgatum.

Si fueris Roma, Romano vivito more; Et si sis alibi vivito sicut ibi.

Quidquid dicat Alexandrinus ibi, & quidam alij alibi, ut sentit Panormitanus in capitulo consilium. de obser. ieiun. & Cardo. in Clement. 2. quæst. 5. de celebrat. miss. & ibi. Imol. & Bonif. & Porcius in §. sed & quod Principi. in situ. de iure nat. nu. 26. & alij alibi. quod communis consue-

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 238

consuetudo servat. Idemque servandum est circa festa, & ieiunia, & alia varia variorum terrarum præcepta.

121 Septimò peccat quis, cū se scienter inebriat, aut procurat alium inebriari secundum S. Tho. 2. 2. quæst. 150. art. 1. quia notabiliter vult nocere alteri, & sibi esse nocumento, cui renunciare non potest, volens se, vel alium rationis usu privare. Dixi, scienter: quia secus, si id fecit ignorantia qualitatis potus, vel inadvertentia ministerii eius; quia tunc, aut nihil, aut solum venialiter peccaret. Idem est de seire debet. quod te. ff. de cre. reb. ut quia consuetudo tali, vel tanto potu inebriari, & eum bibit, non credendo se inebrium iri: non quod iteratio actus ex veniali mortale faciat: sed quia consuetudo facit, ut ille seire debeat, se eiusmodi potu inebrium iri: quod satis est secundum Caiet. 2. quæst. 150. art. 2.

122 Octavo peccat, qui humanis carnibus vescitur, vel præbet eas alteri edendas citra maximam necessitatem: etiam si neminem ob id occidat, nec occidi procuret; quia, ut recte ait Caiet. ut sola foemina humana est ad copulam licitam apta, ita sola caro animalis irrationalis est licita, qua vescamur. Quare de more providende patres Illustrissimi Societatis Iesu renunt baptizare gentes Antropophagos cathecumenos, non proponentes abstinere perpetuo a carnibus humanis, et in bello iusto interfectorum quia non sunt contriti, nec fati attriti, & consequenter non baptizandi, c. si missime. 15. q. 1. & per dicta per nos sup. cap. 1. nu. 39.

S V M M A R I V M.

- 123 Hebetudo mentis, qua mortalis.
124 Latitia nimia, qua mortalis.
125 Multiloquium, quod mortale.
126 Scurrilitas, & Spurcitia, qua mortalis.

Circa vero præfatas quinque filias Gulæ peccat mortaliter primò, qui per mentis hebetudinem se terrenis miscens, & a celestibus avocans conscientiam suam non diseurit, quando, & quomodo præcepto tenetur. Ang. ver. hebetudo.

Secundò peccat mortaliter, qui ob im-

moderatam lætitiā, obsequiis cantilenis, verbis, aut gestibus vitur, intendens indacere, vel credens, aut credere debens, se, vel alium per eam inductum iri in cōsensum alicuius actus mortalis, cordis, oris, vel operis, ut recte declaravit Caiet. 2. 2. q. 184. artic. 6. & probatur per c. notum. 1. q. 1. & c. si de iniur. Idem de eo, qui saltat, choreas ducit, & irreverenter psallit, aut canit, & præsertim in ecclesijs, & cæmetherijs. arg. e. cum decorem. de vit. & honest. cler. & eorum, quæ diximus in rep. c. quādo. de consec. dist. 1. & supra c. 18. nu. 75. Maxime verò, si est sacerdos: nisi parum, & secreto id faceret, argum. c. clerici. de vit. & honest. cler.

Tertio peccat mortaliter, qui multo quio irreverentiam Dei notabilem utitur; aut adeo eo delectatur, ut paratus sit id præferre implemento alicuius præcepti, secundum S. Anton. 2. parte. tit. 6. cap. 4. §. 4.

Quarto, qui per scurrilitatē, vel spurcitiā vestes valde impudicas gestat, aut alias intentione expressa, vel tacita provocandi ad luxuriam, vel alium linē mortalem, per prædicta.

De Accidia, tertio vitio capitali, & eius filiabus.

S V M M A R I V M.

- 124 Accidia quid, curia, et pigritia dicta filiar quinque parit.
125 Desperatio filia accidia, qua mortalis.
126 Pusillanimitas filia accidia, qua mortalis.
127 Rancor filia accidia, qua mortalis.
128 Evagatio mentis qua mortalis.

DE Accidia dicendum primò, quòd illa generaliter sumpta continet omnem tristitiam de quocunque spiritu a li bono, secundum S. Thom. 2. 2. q. 3. art. 2. sed sumpta specialiter, ut hic sumitur, est contraria charitati, & definiri potest esse vitium inclinans ad tristandum de bono spiritali diuino, quatenus est diuinum in eo, qui tristatur, secundum mentem vtriusque Tho. vbi supra. Dixi, De spiritali, ad excludendum tristitiam de bono temporali. Dixi, Diuino, ad excluden-

Secunda pars Decret.

cludendum tristitiam de bonis spiritualibus virtutum moralium. Dixi, *Quatenus est diuini*, quia contristari de eo quatenus est laboriosum, uel aliorum operum impedimentum, non est accidia, ut aduertit interque Tho. ubi supra. Dixi *in eo qui tristatur*, quia tristari de eo quatenus est in ipso Deo, pertinet ad odium eius, & quatenus est bonum diuini in ipso pertinet ad accidiam, ut subtiliter, conciliando S. Thom. sibi ipsi, distinguit ibidem Caiet. Nam bonum spirituale diuini, ut est in homine, consistit in charitate, & amicitia inter ipsum & Deum, qua se conformat ei, uolendo ea, quae ipse uult. & gaudento colloquio & consuetudine eius tanquam uerissimi, & supremi amici, & patris, reuelando ei cum delectatione uiam suam, iuxta Pl. 108. *Proba me Deus, & si in cor meum, interroga me, & cognosce secretas meas, & uide si uia iniquitatis in me est, & deduc me in uia aeterna.* Cum ergo quis tristatur, & est rader eiusmodi colloquij sermonis, & gaudij, hoc peccatum committit, cognatum odio Dei, suo genere omnium peccatorum grauissimo, secundum S. Tho. 2. 2. q. 34. art. 2. & q. 39. art. 2. ad 3. & 1. 2. q. 37. art. 4. ad 3. ut supra. c. 11. nu. 14. dictum est. Quare etiam hoc peccatum est ualde graue, genereque suo mortale, cum deliberato, & aduertente animo admittitur, quod raro uidetur contingere. Ex quo inferitur, merito uicium hoc uocari accidiam, quia ut acidum frigefacit calorem, ita hoc amoris, & desiderij boni diuini spiritualis sui, in animo iam aliunde excitatum; & actus ille sic tristandi, siue tristitia inordinata, est actus, seu peccatum accidia.

Ex quibus inferitur; primo, quod, qui tristatur de bono spirituali aliarum virtutum moralium, ueluti de reddendo suum alteri, quod est bonum iustitiae, aut moderate usu, & potu, quod est bonum temperantiae, & cetera, non peccat hoc peccatum, sed uitij contrarij uirtuti, de cuius bono tractatur.

Secundo, quod ratio, cur hoc uicium dicatur capitale, seu principale, est, quia ex eo sex improbi filij nascuntur, iuxta S. Greg. 31. Moral. declaratum per S. Th. 2. 2. q. 35. art. 4. scilicet Desperatio, Pusillanimitas, Torpor animae, Râcor, & Eua-

gatio mentis. Ratio uero cur à vulgo uicium hoc appelletur pigritia, licet incanite, quia omnem ignauiam & tarditatem significat, uidetur esse, quod facit hominem pigrum ad bonum diuini prosequendum, ea ratione, quia, ut delectantia ad sui prosequendum mouent, ita contristantia remouent, iuxta illud Aristotel. 8. & 10. Ethic. *Delectatio tenet operantem in opere.*

Peccat autem mortaliter circa accidiam & filias eius primo, qui per eam omittit aliquid sub pœna mortali præceptum, ut communionem, missam, uel preces horarias, non tamen inducit circumstantiam necessario confitentiam, sufficit enim confiteri, qui omiserit, non exprimendo, & per accidiam id fecerit. Dixi, *Præceptum*, quia omittere aliud in summum, esset veniale, ex mente Arch. & Card. S. Xist. in cap. qui bona. 17. quæst. 1.

Secundo peccat mortaliter, qui per accidiam, uel pigritiam, uel aliam negligentiam uel non ediscit, uel non credit ea, quae de præcepto mortifero secundum suum statum tenetur. de quibus sup. c. 11. nu. 18. & prælud. 3. nu. 19.

Tertio, qui desperat peruenire in ultimum finem nempe beatitudinem, & uisionem intuitiuam Dei, & uitam aeternam iuxta dicta in prælud. 4.

Quarto peccat, qui transgreditur aliquod præceptum mortiferum per pusillanimitatem, qua fugimus ardua, uel per torporis, quo fugimus mediocritatem, uel per rancorem quo indignamur in bene morantes, uel per malitiam, qua nos bonorum spiritualium rader, uel per euagationem mentis, qua fingendo sancta diuertimus in illicita, quod tamen ut prædixi, non addit peccato circumstantiam necessario confitentiam, quod ob hoc fit transgressus.

De peccato in Spiritum sanctum.

S V M M A R I V M.

126 Peccata in Spiritum sanctum, sunt desperatio, presumptio, impietas, obstinatio, impugnatio agniti ueritatis, & inuidia fraternalis gratia, ut cur irreuersibilia.

Peccata

De 5 sensib. exteriorib. &c. Cap. XXIV. 239

Peccatum in Spiritum sanctum, aliquo nomine accidia cognatum, de finiri potest secundum montem Mag. & recentiorum communiter in secundo lib. sentent. distinctio. 42. & Sancti Thom. secunda secundae quaestione decimaquarta, articulo primo, & glossa spir. h. sacerdos. sub fin. de penitent. distinctione prima, & aliorum alibi. esse peccatum contra bonitatem Spiritus sancti attributam commissum. Sicut enim quod committitur ex infirmitate, dicitur contra patrem, cui attribuitur potentia, & commissum per ignorantiam contra filium, cui attribuitur sapientia, ita commissum per malitiam dicitur contra Spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas. Peccatum autem in Spiritum sanctum est sextuplex. Desperatio, qua tollitur spes uenire. Presumptio, qua impeditur bonae timor. Impenitentia, qua fugatur dolor prætorum. Obstinatio, qua omittitur cautio futurorum. Impugnatio agniti ueritatis. Inuidia fraternalis gratiae, qua de gratia proximi quis tristatur. Quodlibet enim horum sex peccatorum tollit medium uenire a bonitate Spiritus sancti consequendi, & dicuntur irreuersibilia Matth. 12. non quidem quia sic ullum peccatum, quod vere contrito non condonetur, cap. quia diuinitatis de penitent. distinctio. 1. & cap. nemo. de penitent. distinctio. septima, sed quod hæc secundum suam naturam repellunt media, & principia, quibus remittuntur peccata, uidelicet spem, timorem, dolorem, &c. ut tradit S. Thom. ubi supra, articulo 3. Quamobrem merito dicuntur grauissima, quoties pars animae superior cõsentit in eis, alias enim solum sunt uenialia, quia subreptio in materia excusat a mortali. cap. sed pensandum. distinctio. 6. & per sepe dicta, præsertim cap. 11. nu. 14.

De quinque sensibus exterioribus, & de operibus misericordiae. Cap. XXIV.

S V M M A R I V M.

127 Sensus exteriores quinque, & qui eorum usus malus, & mortalis.

- 1 Misericordia quid, & est uirtus moralis maxima.
- 2 Eleemosyna alius misericordia, cur dicatur charitatis.
- 3 Misericordia opera spiritualia septem, corporalia tandem.
- 4 Eleemosyna spiritualis præstat corporali, quæ de utraque præcepta. c. 8.
- 5 Necessitas extrema quæ sit.
- 6 Superfluum duplex, natura tantum, & natura, & status.
- 7 Status decenter conservandus, uel mutandus.
- 8 Restitui cur non debeat damnum ob eleemosynam denegatam consecutum.
- 9 Eleemosyna potius in uita, quam post eam agenda.
- 10 Eleemosyna spiritualis quando cum uita periculo præcepta. nu. 10. & 11.
- 11 Anima proximi salus præferenda corporis proprii saluti.
- 12 Franciscus Azpilcueta, & Xauierre Societatis Iesu laudatur.
- 13 Eleemosyna a danda egenti extreme nullum votum excusat.
- 14 Consilium dolesum, uel damnosum, quod mortale.

IN præludio secundo dictum est, quinque esse sensus exteriores, per quos ueluti per quasdam fenestellas omnium exteriorum species, siue similitudines in animos nostros intramittuntur, uidelicet uisum, auditum, tactum, gustum, & olfactum, cum multis alijs ad eos pertinentibus, de quibus dicendum primo, quod eorum usus suo genere indifferens est, ordinatus quidem bonus, inordinatus uero malus. Ordinatus est, quem omnes circumstantiae ad actum bonum necessitate circumstant. Inordinatus uero contra, cui aliqua deest, iuxta definitionem actus boni positam in prælud. 7. numero primo. Est autem mortalis, cum ei conuenit definitio peccati mortalis posita sup. prælud. 9. Venialis autem, cum non conuenit illa ei, & deest aliqua circumstantia ad bonitatem necessaria.

Quare per hos sensus ille solus, & ois peccat mortaliter, qui uidet, audit, olfactat, aut gustat aliquid, transgrediendo aliquod præceptum obligans ad mortale, aut, ut aliquod horum faciat se, aut alium periculo.

iculo probabili mortaliter peccandi obij-
cit, aut infert damnum notabile animæ,
saluti, honori, aut bonis proximi, aut ani-
mæ, aut saluti propriæ, per proximè dicta.
Et ideo non videtur necesse interrogare
aliter penitentem de peccatis per hos
sensus patris, nec ut ipse confiteatur, tã-
quam facta per eos, quia non inducunt
circumstantiam necessario confitendam,
ut dictum est cap. proximo de peccatis ac-
cidit, & filiarum eius.

2. Secundo dicendum, quod ex mente Au-
gu. de ciuit. Dei, & S. Tho. 2. 2. q. 30. artic.
1. 2. & 3. misericordia est virtus moralis in-
clinans ad miserendum ordinate patien-
tis aliquod malum, vel malum, vel defec-
tum, & ei subueniendum. Dixi, *virtus mo-
ralis*, quia non solum est talis, sed maxima
earum, quæ dirigunt ad proximum, ut idẽ
ibi probat. artic. 4. Dixi, *ordinate*, quia mise-
reri inordinate, etiam ad subueniendum,
vitijs est, cap. est iniusta misericordia. 23. q.
4. Dixi, *subueniendum*, quia misericordia ad
puniendum, etiam ordinate, pertinet ad iu-
sticiam. c. omnis & c. qui emendat. 41. dist.

3. Tercio dicendum, quod interdum actus
& opera misericordie vocantur etiam ope-
ra charitatis, cap. inter opera charitatis.
de spons. & cap. dux. 45. dist. Quia, licet
immediate procedant a misericordia, me-
diate tamen frequentissime procedunt a
charitate, quatenus amor proximi ex ea
immediate procedens, est causa misere-
diti, & volendi ei subuenire. Vocantur etiã
eleemosyna, nam verbum, eleemosyna, ut
in d. comment. interdum accipitur pro re
spirituali, vel temporali, qua necessitati
alicuius subuenitur, ut in e. dux. 45. dist. &
illo Matt. 6. Cum facies eleemosynam, &c. &
in Luc. 11. Date eleemosynam, &c. & interdum
accipitur pro actu virtutis, quo fit illa sub-
uentio, secundum mentem S. Tho. 2. 2. q.
32. artic. 1. & eiusdem, & S. Bonau. & alio-
rum in 4. lib. sent. dist. 15. & nostrorum in
d. cap. tria. & aliorum alibi. Nam verbum,
eleemosyna idem sonat quod miseria.
Sicut enim hoc verbum Latinum eleemo-
syna derivatur ab illo verbo Latino, mise-
reor; ita illud Græcè *ἐλεησύνη* ab *ἐλεεινός*
verbo Græco, quod sonat misereor.

4. Quarto dicendum, quod cum malorũ,
& defectuum alia sint corporis, alia spiri-
tus, duplicia sunt opera seu actus miseri-

cordiæ, siue eleemosynæ. Altera corpora-
lia, contenta in illo versu declarato per S.
Tho. 1. 2. q. 32. artic. 2. & per Archid. in d. c.
tria. scilicet.

*Visitatio, potio, cibatio, redemptio, tegum, colligatio,
condo.*

Id est, esurientem pascio, sitiëntem potio, et
peritum redimo, nudum operio, peregrin-
um hospitor, ægrotum visito, mortuum
sepelio. Altera spiritalia, contenta in illo
altero versu per eodẽ declarato scilicet.

*Consilio, castigo, remitto, solatio, ser-
uatio.*

Intelligendo per consilio, etiam doce, id est
indigentem consilio consilio, peccatorem do-
ce, tristem consolare, peccatorem corrige,
offensam remitte, onerosum porta, ora pro
alio. Et quamvis inueniantur alia mala, &
alij defectus ratione quorum miserendum
sit, ut frigus, & ællus, non tamen ideo hæc
diuisio antiqua omittenda est, quod qui-
dam nouatores faciunt. Tum quia alia pos-
sunt reduci ad hæc. Tum quia hæc sunt
communiora, & frequentiora.

Quinto dicendum, quod misericordia,
seu eleemosyna, siue sit spiritalis, quæ
melior est corporali, iuxta S. Aug. in d. c.
dux. & S. Thom. d. quæst. 32. artic. 1. siue sit
corporalis, est de consilio, vel saltem non
de præcepto obligante ad mortale, excep-
tis duobus casibus. Alter est, cū quis ha-
bet superflua natura, & occurrat, & petit
ab eo aliquis egens extreme e. pascio. 86. d.
solutio. 1. necare. ff. de liberis agnoscend.
Alter, cum quis habet superflua natura,
& status, & est alius egens necessarijs ad
suum statum, ut sentit S. August. in capit.
quod dicam. 14. q. 4. c. hospitales. 25. dist.
& S. Ambro. in cap. sicut hi. 4. (dist. 10.)
& S. Thom. 2. 2. q. 32. artic. 1. & quod
libet. 8. artic. 12. quod probatur per addu-
cta ab eo, Caietan. ibi, & nemo suus in-
2. & de præcepto eleemosynæ, quæst. 6. &
Maio. in 4. dist. 15. quæst. 5. quamvis Pa-
norm. communiter receptus in cap. si ve-
ro. de iur. iurand. Antonin. secunda par-
tis. 1. capitulo. 14. & summa Ros. verb. ele-
mosyna, oppositum teneant, non recte S.
Tho. in d. articulo quinto intelligen-
tes, quorum tamen opinio est vera, quo
ad hoc, ut non teneatur alicui occurrere
egenti, teneatur tamen illi, vel alij
quem elegerit, ut clare resoluit S. Thom.
in

in d. quo dicitur artic. 12. In quibus tamen
duobus non est præcepto subuenire do-
nando, sed satis est subuenire commodan-
do, vel mutando, ut diximus supra. c. 17.
num. 6. & in apolo. lib. de retribus Ec-
clesiæ. 1. q. 2. monit. 3. nu. 4.

Extreme autem egere dicitur, non so-
lum quia iam antea agit, vel spirat, sed
etiam cum indicia probabilia apparet eo
deuenturum, nisi ei subueniatur, & nõ se
offert, nec expectatur probabiliter alius,
qui ei subueniat, iuxta S. Thom. in 4. dist.
15. quæst. 2. artic. 4. quæst. 4. & declarat Cai-
etan. in d. tract. c. 2. Quo fit, ut ratione ne-
cessitatis existens non possit defendi opi-
nio Soti, dicentis lib. 5. q. 3. artic. 4. de iust.
& iur. ei, qui est in periculo amittendi suũ
honorem, de præcepto esse subueniendũ.
Tum quia ipsemet lib. 4. q. 6. artic. 3. ubi su-
pra dicit, & bene, hominem esse dominũ
sui honoris, & famæ, ad condonandum
communiter enim merito, ei qui ademe-
rit. Quamvis alia ratione iuxta eodẽ nu-
17. defendatur.

6. Sexto quod superfluum nature, de quo
supra dicitur omne id, quod alicui supe-
rest, de proprijs necessarijs ad vitam suam, &
suorum. Superfluum vero status est, quod
superest alicui deductis necessarijs ad vitam
suamque decentem suum & suorum, habi-
ta ratione casuum, non omnium, qui con-
tingere possunt, sed eorum, qui probabili-
ter timeri, vel expectari debent, secundum
omnes, quibus Caietan. addit, quod ad eun-
dem etiam statum pertinet ea, quæ neces-
saria sustentandis filiis, filiabus, mæcipijs,
famulis, hospitibus, conuiuijs, muneribus
honestis, & munificentijs moderatis, sed
& secus S. Thom. & exprimit Caietan.
ubi supra, & melius Sylu. verb. eleemosy-
na. quæst. 1. §. 3. in Rosa aur. cas. 13. quod
necessarium ad status decentiam non con-
sistit in puncto individuo, sed habet lati-
tudinem eo maiorem, quo maior est sta-
tus, quia in vno erit decem plus, aut de-
cem minus, in alio centum plus, centum
minus, & in alio mille plus, mille mi-
nus, &c. arg. l. 1. ff. de iur. delib. & c. de cau-
sis. de off. dele. & eorum, quæ de precio
iusto, pio, mediocri, & rigoroso dicta sunt
sup. c. 17. nu. 22.

7. Septimo dicendum, quod ex hoc sequi-
tur, facile iudicandum non esse, aliquem

secularem plura, quam quæ suo statui ne-
cessaria sunt, habere, cum etiam ille, qui
ad aliquod dominium emendum, & mu-
tandum suum statum in alium maiorem
ad quẽ idoneus est, pecunias congerit, nõ
habet plus, quam suum statum deceat, ut
dictum est cap. præced. nu. 73. Dixi, *secu-
larem*, quia ecclesiasticus nõ possunt in tot
finis, ac illi, pecunias conseruare, ut infra
seq. cap. attingetur. Sequitur item Rosel-
lam sine iusta ratione dixisse paucos diui-
tum confessorios saluatum iri, si eleemo-
syna in prædictis duobus casib. de præce-
pto foret, non enim tot sunt, quot putat
huiusmodi diuites, quib. sit superfluum sta-
tus, cum nec Reges, & magni principes,
qui habent thesauros ad bellas, quæ proba-
biliter contra suas respublicas timet, aut
quæ pro illis gerere debent, superflua ha-
bere censentur.

8. Octauo dicendum, quod nemo tenetur
ad dandam eleemosynam de suo statu de-
centi necessario, nisi egenti extreme, quia
quisq. debet decenter uiuere, aut statum
suum in alium mutare, ut singulariter S.
Tho. docuit in d. quæstion. 32. artic. 6.
pro quo est c. quorum. 24. q. 1. & prin. ca.
1. & 2. 41. dist.

Nono, quod quamvis non soluens de-
bitum, quando, ubi & quomodo debet, ad
restituendum damnum, quod ex illa mo-
ra creditor accepit, teneatur, iuxta supra-
dicta c. 17. nu. 15. qui tamen pauperi ele-
mosynam nõ dat, etiam sub peccato mor-
tali debitam, non tenetur ad restituendum
ei illam eleemosynam, nec damnum, quod
inde illi proneniet. Quia ut latius in rep.
cap. inter uerba. 11. quæst. 3. concl. 6. & in
Apol. lib. de retrib. ecclesiast. q. 2. Moni-
2. diximus, charitas non obligat ad resti-
tuendum illud, ad quod alicui dandum,
aut faciendum, sub pena peccati mortalis
obligat, iuxta Alexan. de Ales. 3. par. que-
stio. 87. & communem, quam pulchre de-
fendit Adr. in 4. de rest. quæst. 1. colum. 9.
concludendo ad restitutionem non tene-
ri eum, qui cum verbis, aut factis posset,
furtum, & damnum proximi nõ impedi-
nit, nisi ex officio, & iustitia ad id tenea-
tur. Omitimus autem hic gratia breuita-
tis encomion eleemosynæ, quam sibi gra-
tissimam esse Christus ipse testatur est
Luc. 14. & Matthe. 15. & per totam suam
sacram

facram scripturam, & suos sacros Doctores, quorum summus Augustinus in ferm. 46. ad fratres in Eremo, sic dixit: *Non memini me legisse, aliquem male mortuum, fuisse, qui vivens opera pietatis bene exercuerit.* Quibus adde si placet ea, quæ scriptum sunt in c. medicamentis. de pen. dist. 1. Quare, ut alieni est ab omni iusticia, per tas, & ne sis, quo iure quæve iniuria, rocernare diuitias, ita quoq; a prudentia Christiana servare illas, elemosynis dum vita manet parcendo, & ad heredes relegendo in ta illud Agonis gloriosissimæ, eiusdemq; patronæ nostræ Lucæ ad matrem.

Res servata perit, miseriis data porrigit alias

Ad superos, ala duplice, argentea lana, Aurea dextra, viamque datori ad sidera pandit.

Certa prius vincta pietas, incerta sepultos Consequitur, nam quod nostris est dum vita superstes,

Arbitrij mox est alieni, ut vita recessit.

Non est item benignitatis evangelicæ, imò neque humanitatis ethnicæ pauperem pecentem a se asperis verbis repellere, etiam cum ad largiendum ei elemosynam non tenemur, licet non sit mortale, iuxta S. August. cap. vnum. sub finem. 24. distinctio. quamvis enim non debeat elemosyna realis, debetur tamen benigna responsio, ut recte aduertit Maior. in 4. dist. 13. q. 7.

9 Circa vero prædicta opera misericordiarum, siue elemosynarum peccat mortaliter primo, qui habens superfluum, etiam tantum naturæ, non cibis, potat, uel uestit egentem extreme, & occurrentem. Dixi, *Occurrentem*, quia non tenetur quis querere alios, nisi id ei ex officio incumbat, per prædicta. Idem de non redimento, saltem mutando, caprum, quem credit alias iniuste occisum iri. Idem de non visitante, non hospitante, non sepeliente, cum extrema necessitas proximi ea exegerit, per prædicta. Per quod respondetur ad notitiam quæsitum, quod non tenetur sibi culpa mortali querere eiusmodi egentes in carceribus, hospitalibus, & alijs locis.

Secundo peccat mortaliter, qui grandi licet non extrema, necessitate prelo, non fert opem necessariam, quam commode ferre potest, & credit, neminem alium.

eam ei latrum, per dicenda infra.

Tertio peccat mortaliter, qui non facit aliquam de septem elemosynis spiritualibus prædictis eius extremam necessitatem, quo ad animæ salutem patienti, etiam si id non posset absque iactura vitæ corporalis facere, quia tenetur quis præferre animam proximi suo corpori, ut probat uterque Thom. 2. 2. quæstio. 39. articulo 5. ad 7. & quæstio. 32. articulo 5. & 6. Raro tamen cuiusmodi necessitate patitur Christianus, ut diximus in capitulo inter verba. 11. quæstio. 3. quum per contritionem absque alia ope saluari possit, capitulo dist. & capitulo magna. de pen. dist. 1. Patitur tamē illam, qui existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quum peccatorum attritione saluū fore, & ideo curat eam augere ad perfectionem necessariam, iuxta dicta capitulo. 1. numero primo. tunc enim videtur extreme indigere doctrina de vera contritione. Eandem etiam necessitatem patitur parvulus Christianorum morti proximus existens apud infideles, vel apud fideles, nescientes baptizare. Dixi, *Christianorum*, quia secundum sententiam S. Thom. receptiorem. 2. 2. q. 10. art. 12. & 3. parte. q. 8. art. 10. filij infidelium adhuc expertes rationis, sine parentum consensu non debent baptizari. Eandem etiam pati dici possunt multi Gentilium in Indijs, Brasiliæ, & Peru, morti propinqui, qui converterentur, si fide Catholica erudirentur. Qualem habuisse satis videtur arbitratus magnus ille Dei servus Magister Franciscus ab Azpilcueta & Xavier. unus ex primis vnde illi Illustrissimi, vtilissimique nostro seculo ordinis Societatis Iesu, cognatus noster, & amicissimus, Gentiles cuiusdam Insule, ad quibus prædicandum per varios casus, varique discrimina rerum, cum probabili periculo vitæ profectus fuit, ut copiosius in rep. capituli si peccauerit, secunda quæstione prima. explicamus, qui postea ibi, & alibi Evangelio magno cum fructu prædicato, anno 1532. traiecit in amplissima Chinæ Regna litterarum studiis, & seculari politia florantissima. Tertiarque, ut et dicitur, ceterminis, quamvis etiam licite, & heretice potuit ille eiusmodi pericula subire pro animarum illius gentis salute, licet

no

non iudicasset eam in extrema necessitate constitutam, nec se ad id de præcepto obligatum, ubi admirabili cum exemplo cruce nostras tollendi, & Christum Opt. Max. crucifixum sequendi, vitam Apostolicam mortalem, quæ illi quoddam martyrium iam inde ab initio prædictæ Societatis fuit, cum immortali commutavit. Cuius rei altissimus, cui tam feruenter inservivit, multa signa dedit, corpus eius in dura casa montis asperissimi solitarie mortui illæsum præservando. Lustuosque aliquot casu illuc appellentes nullo alio vinculo, quam charitatis coniunctos movendo, ut terras sibi veritas intrare ausi, quærent illud, quæsitumque ad Goam bis mille leucis, & a Lusitania quatuor millibus distantem transfuerent. Monēdo item innumeram multitudinem, primum Malacæ, deinde Gox, ad excipiendum eum de naui honorificentissime, & reponendum in ecclesia, simul magna devotione colendum, ut, & nunc colitur: exemplo suo adhortans nos omnes, ut Deum Opt. Max. ex animo oremus & flagitemus, quo multis tanto muneri aptos efficiat, eisque fortem animum inspiret commigrandi eo, ubi tanta messis, & tam pauci sunt operarii, ubi etiam ipse iam pridem vitam finissem, nisi ille quando Vlyssipone discessit, me iam senescentem, laboribus animo suo conceptis imparem iudicasset, scribens, ut absentiam patienter ferrem in terris præsentiam sperans in cælis. Amen. Quæ prædicta conscriptur primo, cum, qui non est parochus nec prælatus, non teneri cum probabili periculo vitæ suæ corporalis, ad inuisendum pestilentia, aut morbo contagioso infectum & in extrema necessitate vitæ corporalis constitutum, quamvis secus si in extrema spiritualis versaretur, in quod resoluendum est, quod dicit Gab. in quodam sermone.

11 Secundo, nullo statu, voto, aut præcepto, humano excusari quem, si alioqui potest, a subueniendo proximo in extrema necessitate constituto, adeo quidem, ut etiam clericus religiosus debeat detegere proditones, & coniurationes contra rem publicam, factas, & si opus fuerit in remedium etiam coniuratores ipsos, nec fieret irregularis, licet ob eas illi morte plectantur, Op. Nauar. Tom. II.

modo id faciat protestatus se id facere, ut periculo imminenti, citra sanguinis penam, obuietur, iuxta c. prælatis, de homicid. lib. 6. quod recte adnotavit Caic. 2. 2. q. 26. art. 5. relatus supra c. 18. nu. 54.

Tertio, sequitur, magna laude dignos esse, qui, fruente peste, ægrotantibus spiritualia ministrant, licet ad id non teneantur, per ibidem dicta.

Quarto peccat mortaliter, qui consuevit mortale aliquod proximo, aut dolo, uel culpa lata aliquid notabiliter noxiū, periprædicta c. 1. r. nu. 9. nisi id faceret, quo minus peccaret, iuxta S. Aug. relatum, in c. si quod verius. 33. q. 2. Quædam hic interea posita de non docente, de ignorantia consilio, rancore, tristitia, & oratione prætermittimus, ne supra opportunius dicta repetamus.

De correptione fraterna.

S Y M M A R I U M.

- 12 Correptio fraterna quid, & qui ad eam teneantur.
- 13 Correptio fraterna de solis mortalibus faciendæ.
- 14 Correptionis fraterna ordo, & quando non servandus.
- 15 Corrigeni intentione mortali, uel cum damno notabili, ut peccat.

12 Dicendum primò, quod fraterna correctio una de septem elemosynis spiritualibus, est monitio proximi secreta, aut coram testibus, ut se a peccato emendet, ar. c. novit. de iud. & c. si peccaverit. 2. quæstio. 1. ad quam præcepto naturali tenemur omnes, etiam infideles, & etiam evangelio Mat. 18. Omnes fideles, prælati, & subditi, iusti, & peccatores, quamvis magis prælati, quam alij, & qui maioris sunt autoritatis, quam qui minoris, modo quatuor concurrat. Primum, quod certum sit proximum peccare peccatum mortale, uel veniale peccatum. Secundum, quod speretur emendatio, aut saltem non timeatur deterioratio. Tertium, opportunitas non solum personæ, ita quod magis ipse, quam alij ad id teneatur, saltem considerata eorum,

H h ad

Secunda pars Decret.

ad quos id magis spectat, negligentia, sed etiam temporis, quia colliguntur ex utroque Thom. 22. q. 33. & S. Th. in 4. lib. sent. dist. 19. Ad. in 4. lib. sent. dist. 19. Ad. in 4. de correct. fraterna, Sot. lib. de rat. reg. memb. 2. q. 2. Innoc. Panor. & alij in e. no. ut. de iud. Arch. & alij praxerim Turrecrem. in e. si peccauerit. 2. quest. 1. quamvis de nonnullis horum inter illos sit controversia quam tollere in d. e. si peccauerit, nisi fuimus. Quartum, ut ea commode fieri possit, id est absque damno notabili salutis, honoris, fame, & fortunarum corrigentis, nisi emendandus sit in extrema eiusmodi correctionis necessitate, quod raro contingit per supradicta. nu. 13.

Nec (quidquid aliqui dicant) excusatur quis ab ea faciendā, eo quod sit in peccato mortali, cum nemini sua malitia prodesse, aut bonitas nocere debeat. c. 1. de post. pregl. itaque fuisset. de fur. Cumque qui liber possit ope divina (quae nunquam facienti, quod in se est, denegatur) suorum peccatorum poenitere, & eorum veniam consequi, cap. ponderet. 60. dist.

Secundo dicendum, quod ex his sequitur responsio ad nonne quaestio primo. q. non peccat quis peccato mortali omisso correctionis, eo quod non corrigat eum qui per ignorantiam probabilem dei ieiunij, vel festi non ieiunat, vel non audit missam, quia in eo non peccat ille mortaliter nec venialiter periculose, quo cessante, cessat praeceptum, de corrigendo, per praedicta.

Secundo, quod peccat: si non corrigit eum, qui peccat ex ignorantia non probabili, vel fragilitate, praesertim quia id commode facere potest, iuxta posita, & infra numero 23.

Tertio, quod non peccat negligentia corrigendi, qui transiens per terram haereticorum non reprehendit eos tractantes sacramenta, vel imagines irreverenter, vel docentes, aut praedicantes haereses, si nulla est ei spes emendationis, imo timor auctoris mali, quia deest secundum eorum quatuor, quae dicta sunt ad obligationem corrigendi requiri.

Ex quibus sequitur, quod quavis laudabile sit corrumpere proximum ne peccatis venialibus, puta risu inordinato, sermone otioso, nimia audiendi curiositate, non ta-

men est mortale id non facere, iuxta sententiam Anthon. secunda parte, titulo 16. capitulo 6. Confessarius autem nullatenus nec publice, nec secreto debet corrumpere quemquam de peccatis ab eo sibi confessis, ut recte monuit Sotus ubi supra membro secundo, quaestio prima, & probatur copiose per ea, quae dixi in cap. inter. verborum conclusio. 6. & in capitulo sacerdos de poenitentia, distinctione sexta, nisi poenitentia significaret, id esse sibi gratum, inducendo colloquia, vel consulendo super eis. Sequitur item, non esse interdum peccatum, immo meritum, differre correctionem cuiuspiam, quousque in maius delabatur, quo aptius correptus, emendetur ab utroque. Dixi, interdum, ut cum is, qui debet corrigere, probabiliter credit eum, qui peccavit per negationem peccati, vel aliquas alias circumstantias eius non emendatum iri, si tunc corrigatur, & si expectetur alius casus, in quo deprehensus corrigatur, sic, quia hoc est, est temporis opportunitatem expectare. Quia consideratione excusari videntur, qui pueris ad furtum, & alia vitia proclivibus permittunt occasionem in ea labendi, ut in eis comprehensio, si utilius castigari queant.

Quarto dicendum, quod ordo corrigendi est, ut primum secreto, & fraterne peccatis corripitur. Deinde, si se ab id non emendat, coram duobus testibus. Et postea iudici denunciatur, Matth. 18. & capitulo si peccaverit, secunda quaestione prima, nisi damni periculum esset in mora, & non esset ei certum sua monitione illum ab eo cessaturum. Si enim de hoc certus esset, non deberet, secundum Sancti Thomae, secunda secunda quaestio. 33. articulo septimo, ab omnibus receptum in e. novit. de iudic. & in 4. dist. 19. & ab Ad. in quarta de correct. frat. & a Soto de ratio. regend. membro. Secunda quaestio. quarta. Dixi, si certus esset, quia, si dubitaret, statim deberet iudici denunciare. Quod consequitur raro opus esse fraterna correctione secreta circa conditiones reipublicae, & haereses fidei catholicae, quia raro quis pro certo habere non potest talem prodicionem, aut haerese penitus cessaturam. Non est item opus secreta admonitione, quando peccatum publicum, non est, iuxta 2. a Sancti

De 9. sensibus exterioribus. Cap. XXIII. 242

Sancti Tho. receptum 2. 2. q. 33. art. 7. Est autem publicum (ut paulo clarius, quam Caie. & alij, diximus in d. c. inter verba.) ad hunc effectum, quod est notorium, iure, vel evidenter facti, vel saltem fama, argumens. cap. final. de cohab. cleric. cap. fin. de tempor. ordi. cap. si fama. & cap. si presbyter. 2. qu. 110. 5.

Quinto dicendum peccare mortaliter, eum, qui proximum de aliquo peccato cum intentione mortaliter mala corripit: aut de peccato occulto coram illius ignavis, non servando ordinem supradictum: cum damno notabili illius fame, aut illius probabilis periculo per dicta capit. 17. numero 16. Nam etiam peccat, qui reuelet illud superius, non servata forma praedicta, etiam in finem, ut provideat ne illud iteret, ut recte asserit Sot. ubi supra memb. 6. quaestio. secunda, pagina vnde decima, & ante illum Adrian. quem ille non citat, contra Richardum 4. lib. senten. dist. 19. art. 8. quaestio 1.

SUMMARY.

- 15 Emendatur e. non in inferenda. 23. q. 3.
- 16 Inimiam inferre, imbecillitas, propellere virtutis.
- 17 Desiderare omittens peccat, si consensit, & etiam dissensit, si tenetur etiam cum in commodo.
- 17 Desiderare vitam, & bona proximi, & impedire damna, ut tenetur.
- 18 Desiderare, cui lege iustitia tenetur.
- 18 Desiderare omittens, non omnis consensit, qui praesumitur consentire.
- 19 Desiderare omittens optulando peior simpliter omittente.
- 19 Desiderare omittens, qui praesumitur consentire, & optulanti.
- 19 Irregulari non est simpliciter consentiens homicidio facto, vel faciendo.
- 20 Desiderare amissionem, etiam, sine consensu, eum peccatum.
- 20 Desiderare qui omittit, consentit, ut utrum, triplici opinione confutata.
- 21 Intellectus novus capituli quarta. de sent. excomm.
- 21 Scientia sola apparatus delicti, cur interdum morte plebitur.
- 21 Desiderare ex charitate omisso, cur impunit in foro exteriori.

- 22 Desiderare, qua omisso irregularitatem, & censuram inducit.
- 22 Desiderare proximum a damno magis praecipuum, quam subuenire ei ad lucrum.
- 22 Damnum proximi etiam mediocre quando impediendum.
- 23 Peccat mortaliter, qui proximo mortale peccatum non impedit.
- 23 Eleemosyna cur necessario fiat etiam inuito, non exenti illa extreme.

Hic loco ad id opportuno, pie lector, inferam summam eorum, quae huc pertinentia continent comment. cap. non in inferenda. 23. q. 3. qui est quintus eorum, qui Manuali Hispano adiungebantur. Ea igitur est, quod ibi nu. 1. ad monui e. illud esse excerptum ex c. 36. lib. 1. de officio S. Ambrosij, sed utiote, quatenus habet. ferenda, pro, inferenda, & imbecillitas, sine nobilitate pro bellica, & post verbum, fortitudinis, verbum, repellere, superfluum: ita quod est sic legendum:

Non in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a sociis iniuriam, si potest, tam est inuito, quam ille, qui facit. Unde S. Moyses, hinc prius orsus est tentamenta bellica fortitudinis. Nam cum vidisset Hebraeorum ab Aegyptiis iniuriam accipientem, defendit, ita ut Aegyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait, Eripe eum, qui ducitur ad mortem. In nu. autem 2. & 3. colligimus ex eo, quomodo Principem magnanimumque, virum debere sibi persuadere imbecillitatem esse, & non fortitudinem iniuriam inferre, indignamque eis esse persuasionem illam, qua quidam putans se, vel suos amicos nil posse, aut nil facere, nisi possint, aut faciat impune ea, ob quae alij puniuntur, per multa ibi adducta. Verbum enim virtutis in illo cap. positum more castius loquentium, fortitudinem significat, ut in illo Cicer. ad Plan. Omnia summa consequuntur ei virtute duce, comite fortuna.

In nu. 4. & 5. quod peccat, qui proximum non defendit, quod ipse S. Ambr. ibidem comprobatur exemplo Moysi Exo. 2. & auctoritate Solom. Proverbi. 24. & idem ait in c. pasc. 85. dist. cui concordat Aug. in c. si ead. cau. & q. & Symmachus. 83. dist. in princ. & granit. Innoc. III. c. quarta. de sent. excom.

27. In nu. 6. 7. & 8. multa dubia contra conclusionem hanc adduximus. Pro quorum resolutione in num. 9. posuimus primam sex declarationum, scilicet ea planè procedere in eo, qui non defendit consentiendo: quia siue defendere possit, siue non: siue sit præsens, siue absens, consentiendo iniuriæ peccat, & tale peccatum, quale qui iniuriatur, iuxta illud Apost. ad Rom. 1. relatum in c. 1. de offic. deleg. *Digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt.* & tradit Sanc. Thom. speciatim. 1. 2. quæstio. 60. artic. 3. & 2. 1. quæstio. 154. art. 4.

In num. 10. & 11. continetur secunda declaratio, scilicet, quod non procedat prædicta conclusio in eo, qui ad defendendum non tenetur, secundum utrumque Thom. 2. 2. q. 62. artic. 7. Non tenetur autem ad defendendum, qui sine damno honoris, existimationis, aut pudoris, id facere non potest, secundum Fely. in c. 2. de hære. & in dicto c. 3. quantæ. relatum a nobis supra, cap. 14. num. 6. cui nemo contradicit, nec nos unquam in cathedra contradiximus ante prædictum commentarium: in quo tamen id facimus ob multa, quorum summam ex præmissis, & subiectionibus declarationibus colliges. E quibus est, quod in extrema necessitate nostræ defensionis constituto, subuenire tenemur, etiam cum damno omnium eorum, quæ ad conservandam vitam nostram non sunt necessaria, & consequenter honoris, pudoris, existimationis, & fortunarum sustentandæ vitæ non necessaria, inata illud Sancti Ambrosii relatum in capitulo. non satis. 86. distin. Si, *quum rapitur quis ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri, non est leue peccatum.*

In nu. 12. & 13. resoluiimus, quod charitatis lege tenemur ad defendendam proximi vitam, ne iniuste ei adimatur, etiam cum incommodo omnium prædictorum, sine tamen uitæ periculo. Dixi, *Ne iniuste ei adimatur*, quia non tenemur ad redimendam vitam iniuste condemnati, etiam si rex, uel lex, statutum, aut sententia, pecunia redimendi facultatem facerent, & ita limitandum est prædictum capit. non satis. Tum quia sanctum, & utile est eius animæ, ut ea sic ei adimatur, per doctrinam Scoti in quarto distin. 15. quæst. 3.

§. de secundo. relatum supra capitulo. 15. numero 21. Tum quia aliqui rex ipse, uel iudex damnatus eum, in primis peccaret, non redimendo, quod est absurdum. Posset autem eiusmodi damnatus uendere se in seruum redimenti precio redemptionis, per ea, quæ dicta sunt supra capitulo. 3. numero 96. Et quod eadem lege charitatis tenemur etiam ad deferenda illa eius bona, sine quibus uita eius seruari nequit argument. 1. 2. ff. de iurisd. omni. iudic. capit. præterea. de offic. deleg. & etiam ad impedienda eius damna externa, etiam cum incommodo nostro pecuniario; si probabiliter credimus, nullum alium id faciendum, argument. Exod. 23. & Deute. vigesimo secundo, nisi damnum proximi esset tam paruum, ut arbitrio boni uiri, non debeamus nobis incommodare tantum, quantum opus est ad illa impedienda, argument. l. præses. C. de seruit. capit. si non licet. 13. quæstio quinta, uel nisi scandalum, uel maius damnum inde sequeretur, Dixi, *Nullum alium id faciendum.* Tum quia id si significat prædicta capitula, quatenus loquuntur de boue errante, & de asino iacente in via, ad quem reducendum, uel locuandum frequenter alij non inueniuntur. Tum quia tollitur necessitas, si est alius, qui occurrat ei Dixi, *Pecuniario*: quia non tenemur ad id cum damno honorario: nisi quando damnum magnitudo, & honoris paruitas aliud suaderent, quia, ut dictum est, cap. 18. num. 47. maioris sit honoris quam pecunia. Per quod excusantur multi uiri graues a defensione puerorum, & lenium hominum, quos alij pugnis cedunt, nisi ipsi citato gradu, & cum notabili honoris, & existimationis iactura, eis succurrant. Dixi, *Vel nisi scandalum, uel damnum inde sequeretur*: quo excusatur qui clara uoce non contradicit concionatori alicui ex pulpito grauer detrahenti, & qui non liberat iniusta morte damnatum, & ad supplicium tractum, ne ex eo tanta sedicio inter exequutores, & alios excitetur, & probabiliter mortis, & vulnera innocentium timeantur, ut recte tetigit Adria. in 4. de correct. frat. addēs, non teneri quem ad detinendum hædum aliquorum, ne se de rupe præcipitet, si credit se interfecitum iri ab eis suam intentionem bonam ignorantibus,

28. In num. 14. quod aliqui tenentur defendere se, & alios non solum lege charitatis, sed etiam iustitiæ. Reges enim, & alij superiores lege iustitiæ tenentur defendere se, & suos subditos, & contra, subditi suis superiores, ar. c. reg. c. administratores. 28. q. 5. & c. ego. de iureiur. præsertim feud. 2. c. 1. & eorum domini. capit. de forma. 22. q. 3. & c. 1. de for. fidelita. in uisibus sendo. Patres item, tutores, curatores, heri, pedagogi, parochi, custodes, & alij similes, & e contrario, eos filij, pupilli, minores, famuli, mancipia, parochiani, & custodij, per notata a Panor. in c. 1. de rest. spo. nu. 9. ar. l. ut parentibus. ff. de iust. & iur. c. duo ista nomina. 23. q. 4. l. 1. C. de emendatione propinq. & præcep. 4. Decalogi, quod ad eos extendi dictum est supra c. 23. nu. 3.

In nu. 15. est tertia declaratio conclusionis prædictæ, uidelicet, quod multi ab iniuria non defendentes, ei uere non consentiunt. Unde text. pro conclusione citatus habentes, quod qui non defendit cum possit, consentit, non sunt intelligendi de uero consensu, sed de præsumpto, & tum demum etiam de præsumpto, quum tenetur defendere, & commode potest. Quamuis, n. quis teneatur ad defendendum aliquem cum damno omnium suarum facultatum, præsumi tamen non debet consentire, si illud non nisi cum tali damno facere potest. Tum quia in dubio non est præsumendum delictum. 1. de reg. iur. & l. merito. ff. pro soc. & dubium est, an qui omittit defendere cum tanto damno omittat defendere ob complacitiam iniuriæ, uel ob dampnitatem, & hoc posterius præsumendo uisatur præsumptio delicti. Tum quia experientia, quæ est rerum magistra. capit. quam sit. de electio. lib. 6. docet, multos principum, & aliorum familiares minime impedire innumeras iniurias, ad quas impediendas etiam cum damno facultatum tenentur, non quidem quod illæ eis placeant, sed ne gratiam eorum, & spem donorum amittant. Ex quibus inferitur, frequentissime quem præsumi consentire iniuriæ, qui uere non consentit, & contra non consentire, qui uere consentit.

29. In nu. 16. est quarta declaratio, scilicet quod multum interest inter, non defendere

re solum, & non defendere & consentire ex una parte, & inter consentire, & auxiliium præbere ex altera. Tum quia prius tantum est peccatum contra charitatem aut misericordiam, & contra præceptum de diligendo proximo, ut recte sensit Sor. lib. 4. q. 7. art. 3. de iust. & iur. Posterius uero, uidelicet, consentire & auxiliium inferenti, est contra iustitiam, ut ibi latè probatur. Tum quia prius non obligat ad restituendum, posterius uero sic, quia ut supra cap. 17. nu. 20. & in d. Apolo. lib. de re iudic. eccl. q. 2. mon. 2. & in locis ibi allegatis diximus, qui solum contra præcepta charitatis, & misericordiæ peccat, damnum inde sequentium restituere non tenetur, qui uero contra iustitiam peccat, sic.

In num. 17. est quinta declaratio, scilicet, quod non omnis, qui iniuriæ consentit, re præsumitur, iniuriam inferenti auxiliari, præsumitur, saltem auxilio, quod delicti participet cum directè faciat. Tum quia dux præsumptiones speciales non debent circa id concurrere, præsertim ad augendum delictum l. 1. C. de dot. promiss. & no. per Cat. in c. quia circa. de consang. quod fieret, si non solum consensus, sed etiam auxilium præsumeretur. Tum quia communis opinio, quam tenet Panor. in c. 1. de rest. spo. quamque ait communem Dec. in c. 1. de offic. deleg. & in leg. culpa caret. ff. de reg. iur. & l. in l. ut vim. ff. de iust. & iur. tenet, non delinquere communitate iure ciuili, qui solum non defendit, & quamuis iure canonico regulariter delinquant, non tamen est puniendus in foro exteriori, & si præsumeretur auxiliari, contra dicendum esset, cum utroque iure opem ferentes delinquenti puniendi sint secundum omnes in capitulo. 1. de offic. delegat. cum ei annot. Tum quia ut sentit gloss. in capitulo si quis uiduam. 51. distin. & clarus l. onoc. communiter recept. in capitulo. Petrus. de homicid. qui non impedit homicidium, quod nouit tractari, non sit irregularis eo sequuto, & præsumeretur opem tulisse, censeretur talis. Tum quia ut quis incurrat excommunicationem c. si quis suadente. 17. quæst. 4. non sufficit, ut consentiat, etiam maliciöse clerici percussioni, si eius nomine non fiat, nec aliquo modo inuict, per capitulo. cum quis.

Secunda pars Decret.

de sent. excomm. lib. 6. & si presumetur iuuare, censeretur excommunicatus, per t. sicut dignum. §. eos. de homic.

In nume. 18. est declaratio sexta, qd precedens declaratio fallit, cum quatuor concurrunt, scilicet, potestas impedendi, obligatio id faciendi, commoditas eiusdem, & notorietas delicti, hoc est, ut manifestum sit illud esse delictum, & manifestum fiat: ijs enim concurrentibus, nō solum præsuntur cōsensus, sed etiam auxilium per capitu. quantæ, de sent. excomm. per quod ibi late ostendimus, non solum probari hanc fallentiam, sed etiam precedentem declarationem regulariter esse ueram, quod ad interpretandum plurimos canones, & leges, memoriæ mandandum est.

20 In nume. 20. Ex prædictis inferri, quod ratio, quia non defendens proximum peccat, nō est, quia consentit offensionem, siue defendat, siue non, nam consentiendo peccat, & non peccat, si nō consentit, siue defendat, siue non, si alia lege ad id nō tenetur. Ratio autem vera cur peccat, est, quia omittit facere, quod ei lege charitatis, vel iustitiæ præcipitur, ut faciat interdū cum damno suarum facultatum, & honoris, interdum sine eo, ut prædictū est, quamuis ceteris paribus consentiendo magis peccet. Et ita iura dicentia, eum, qui non defendit consentire, non significant, non cōsentiendo non peccare sed potius nō defendentē præsumi cōsentire, quod est uerum de illo, qui debet, & potest cōmode, immo, & præsumi auxiliari, si cum his tribus concurrat euidentia iniuriæ, ut prædictum est.

In nu. 26. dicitur, quod ex prædictis inferuntur decem, & octo, quorum aliqua subiicimus. Primum, nullam trium opinionum celebrium exponentium prædicta iura, esse omnino uerā. Non opinionē Ioannis, quam Bernardus refert in dicto capitu. quantæ, qui nimis ea extendit ad omnes, qui quomodolibet possunt, nō defendūt. Non etiam opinionem Bernardi, qui nimis ea restringit ad solos habentes publicā potestatem. nam ex multis eorum constat loqui etiam de priuatis. Non itē Innoc. & Panor. & communem, qui partim ampliant, & partim restringūt plusquam prædicti, dicētes, ea loqui de omni-

bus personis, eā publicis, quā priuatis, sed de solis dolo id facere omittentibus. Veritas enim habet, quoad effectum peccandi loquuntur de omnibus personis tam priuatis, quā publicis, & tam de omittentibus dolo, quam negligentia & deferendo, vel non deferendo opem, modo lege iustitiæ, vel charitatis ad id teneantur. Dixi ad effectum incurrendi censuras, & restituendi damnum solum comprehendūt obligatos ad illud non solū lege charitatis, sed etiā iustitiæ, quia hi soli incurrunt censuras per adducta latius ibi, & tacta supra, cap. 17. nu. 25. & in prædicta Apol. q. 2. mon. 3.

In 28. nume. & duobus sequentibus ponitur, qd nec gl. nec Doctores attigerunt uerum sensum prædicti capituli quantæ, de sent. excomm. quam tamen nos ibi damnamus nu. 30. §. quod quicumque potest commode, & non defendit clericum ab iniuria manifesta, quæ manifeste inferatur, est excommunicatus, vel cōsensus talis, ratio eius noua est, quia opitulari, aut præsuntur aliquo modo ei opitulari, & ita legē iustitiæ violare. Dixi, *Est excommunicatus*, ad includendum eum, qui uere omittit defensionem ad opitulandum, Dixi, *Vel cōsensus*, ad includendum eum qui non uere omittit ad opitulandum, sed ob timorem, pudorem, negligentiam. At quia non obuiat manifesto delicto, manifeste facto, cum commode possit, præsuntur uelle opem ferre, ut ibi latius deducitur.

In num. 22. quod ratio a nemine reddita, quia niri potest rigida illa, sed iusta, de ciso Bart. in l. utrū. ff. ad l. Pomp. de par. scilicet, quod quamuis regulariter nemo puniri debeat, eo qd sciat parari delictum, & non indicet: fallit tamen in filio, seruo, & subdito sciēte parari illud in patrē, dominū, aut alium superiorem præsertim supremū. Est, inquam, ratio, quod alij solum regulariter delinquant contra præcepta charitatis, hi uero cōtra præcepta iustitiæ, quæ iubet, ut superiores defendāt inferiores, & contra, inferiores superiores, ut supra tactum est, quam rationem Bald. si considerasset, & qui eum sequuntur relati a Fely. in d. capitu. quantæ, non tam acerbē in Bar. inuectus esset. Quia ratione merito acius animaduertit

ia

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 244

in eos, qui magistratus vel ministros eorum non defendunt, quā qui aliquos priuatos non tuerentur.

21 In nume. 33. dicitur ex eisdem colligi rationem nouā, cur regulariter, qui aliū non defendit quamuis in eo peccet, non punitur in foro exteriori, neque canonico iuxta communē supra relatā, & in foro cōscientiæ sic, quod scilicet omisso defensionis regulariter non est contra iustitiæ leges, quamuis sit frequenter contra leges charitatis, & idē legum iustitiæ pēnis puniri non debet.

22 In 34. & sequen. dicitur, neminem incurrere censuras, uel irregularitates non defendendo alium, nisi lege iustitiæ ad id teneatur, idēq; recte nos respōdisse clerico cuidam insulano, non incurrisse irregularitatem propter homicidium sequutū, eo quod ipse sciens illud tractari non monuit occisum, argumen. gl. cap. si quis uiduam. §. dist. & doctrinā Inno. in c. Petrus. de homicid. & Sanct. Anto. 1. parti. tu. 28. cap. 2.

In nu. 39. & 40. dicitur, quod recognoscens Manuale Hispanum antea compositum die gloriosissimæ Magdalene sacro, anno 1556. eius, ut puto, beneficio inueni solutionē cuiusdam antimonij, quæ media, multumque torserat inter conclusiōnem communiter receptam, & supra nu. 3. positā, quod nemo regulariter tenetur ad præstata opera misericordie corporalia sub culpa mortali, nisi egenti eis extreme, & inter illam certam, quod quilibet tenetur bonum proximi etiam inimici erantem reducere, si potest, ad illū: asinum item sub onere facientem subleuare, uel ad subleuandū iuuare, si credit probabiliter alium id non facturum, iuxta d. cap. Exod. 23. & Deuter. 22. quod probat id ipsum faciendum esse de ueste, & de qualibet alia re proximi amissa. Quæ proculdubio locū habent, etiam cum proximus non eget eis extreme. Solutio autem uera & noua est, quod illa procedit quo ad opē dandam egenti, & de lucro tractanti, hæc quo ad opem dandam, de damno uitando tractatū. Pro quo discrimine facit, quod & plus fauent iura agenti de damno uitando, quam agenti de lucro captādo, l. 1. §. portio. ff. de legē Rho. de iactu. & dicta l. ff. de pericu. & commatei ued.

l. si is cui. §. fin. ff. de fur. & l. si sterilis. §. ed per nenditorem. ff. de act. emp. Ex quo, & positis supra nume. 17. inferitur ad iter facientem, qui offendit mulionem egentē ope alterius, ad eleuandum mulum luto hærentem. nā si est iter a multis frequentatum, quos credit probabiliter ei auxilia tuos, non peccat mortaliter non opitulādo ei alioqui sic, ut peccaret, si iter esset a paucis frequentatum, & ad inuenientem iumenta proximi segetes depascentia, & ad uidentem ædes, segetes, aut supellectilem proximi ardere, & non extinguit cū posset, ignem, & ad audientem famē proximi grauitate detrahentem, qui licet ei non credat, putat tamē alios credituros, si ipse non resistit, & alios id genus innumeros, uidētes notabiliter lēdi proximi salutem mentis, vel corporis, & honorē vel rem, familiarem, nam, si credunt alios non impedituros illa mala, & ipsi non impediunt, peccant mortaliter. E quibus esse uidetur, qui uidet alium ementē animalia, pānos, prædia, uel alia uitiosa, uel lōge minora, uel peiora, quam putat ipse & non monet illum.

23 In numero 41. & septem sequen. probatur, & defenditur cōclusio huc pertinens posita supra in capitu. decimoquarto, nume. 36. scilicet, peccare mortaliter eum, qui cū possit non impedire peccatum proximi. Quæ quidem conclusio probatur primo, quod per dictum cap. non in inferenda, & alia multa conclusum est supra lege charitatis obligari non omnes ad impedienda mala uitam corporalem proximo adimētia. At uita animæ pretiosior est, & magis diligenda, quam corporis, secundum S. Thomam receptum 2. 2. quæstio. 26. articu. 5. & probatur in capitu. si habes. 24. q. 3. Ergo magis tenemur ad impedienda mala, quæ ei uitam animæ adimunt, sed peccatum mortale ei adimit uitam animæ, c. resuscitamus. & c. omnis, de penit. dist. 1. ergo, & c.

Tertiō, quod mortaliter peccat, qui proximum uolentem se præcipitare non retinet, eum possit, capitulo nimum. 23. quæstione quarta, & qui non extrahit, etiam inuitum ē domo iam ruitura, dicto cap. ipsa pietas.

Quartō, qd peccat mortaliter, qui, ut supra proxime dictum fuit, pōt impedire

H h 4 damnum

Secunda pars Decret.

damnum proximi, quod credit ab alio non impediri, & non impedit. Exod. 23. & Deuteronom. 22. At nullam damnum est maius proximo, quam mors animae, quam peccatum mortale inferit. Ergo, &c.

Quinto, quod magis tenemur ad impedienda futura peccata, quam ad punienda praeterita, arg. c. praeter. 2. de spons. & eorum, quae late citamus in c. inter verba. 1. q. 3. At constat, ad corrigenda praeterita proximi peccata nos teneri, Mat. 18. & c. si peccauerit. 2. q. 1. A fortiori ergo tenebimur ad peccatum nondum commissum impediendum. Vnde ad impedienda peccata futura in omni casu inquit potest, iuxta quoddam dictum sing. Inn. 4. in c. 1. de postu. praelat. communiter receptum non tamen ad punienda praeterita, nisi certis casibus, ut dictum est in c. 18. & dicitur infra c. seq. & a laico capi potest, ne committat, non tamen pro commissis iuxta Pan. in c. 3. & c. ut fam. de sent. exco. & c. cum non ab homine de iudi. communiter receptum.

Sexto, quod ad evitandum scandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, apte omittimus omnia etiam in Evangelio consulta, quae sine peccato possumus, cap. 2. de noui oper. n. de. ut sunt aliquot elemosinae. Ergo, &c.

Quae conclusio procedit primo, non solum quando sine damno, pudore, & de decore id facere possumus, ut dixit Fel. re latus, & confutatus supra nu. 18. sed etiam si oporteat ob id amittere facultates, & honorem, imo & vitam, quando eius anima in extrema nostrae opis necessitate constituta est. Procedit etiam, quando non est in extrema nostrae opis necessitate, ob suam tamen imbecillitatem, vel ignorantiam crassam, aut affectatam, aut ob alias causas, & occasiones peccandi in ea est necessitate, ut, nisi nos ei opitulemur, peccatum mortale commissurus sit, & spiritaliter moriturus, & si opitulemur, non quae est singularis doctrina pientissimi, eiusdem quae doctissimi Adri. in 4. de correct. frat. col. 12. quae praedicto die Magdalene facta, casu reperta, magna me liberauit animi angustia, simul affectu, quod nulla ratione fulciat, solum inferens ex ea elemosinam spirituales arctius praecipere, quam

corporalem. Pro quo tamen adduximus rationem, quam nunquam alibi audire, vel legere meminimus, videlicet, consentire nos teneri ad impedienda mala proximi, etiam quae ille vitare potest, si valeat modo sine eiusmodi, quibus iuste non potest consentire, qualia sunt praecipitium, suspendium, domus ruentis oppressio, de quibus praedictum est. nimum. & d. c. ipsa pietas. Quales ite cibi, vel potus, rei medicinae ad vitam necessarias renuntius, iuxta gl. solen. in §. 1. 83. dist. mors item, & mutilatio membri. Liber homo. ff. ad l. Aquil. c. contingit. de sent. exco. At mors animae, quam peccatum inferit, est eiusmodi, ergo tenemur ad impediendam eam, etiam illi, qui non est in extrema nostrae opis necessitate constitutus. Itaque inter elemosinam spirituales, & corporalem in hoc non est discrimen ut per suam illationem significavit Adri. quoniam sit discriminem in eo, quod elemosinam spirituales tenemur largiri constituto in extrema illius necessitate, etiam cum periculo vitae corporalem autem non, nisi citra illud, per quod eius illatio verificatur.

Procedit 2. praefata conclusio etiam si ad impediendum mortale proximi oporteat, nos non uti iure nostro spiritali, vel temporali, quo absque peccato possumus non uti, arg. illius Mat. 18. Qui scandalum avertit unum de pusillis istius. & cap. 2. de ope. nou. nuncia. Sanct. Thom. 2. 2. quae. 43. art. 7. & 8.

Non autem procedit praedicta conclusio, nisi concurrentibus tribus, quae requiruntur, ut nos praecipitum fraternae correctionis obliget, videlicet certitudo quod peccatum est mortale, spes effectus impeditio, & opportunitas tam personae scilicet quod sit, quae magis ad id teneatur, saltem ob negligentiam magis obligatorum, quam etiam temporis, ut colligitur ex rationibus S. Thom. & aliorum ubi praecitatorum, quibus praedicta esse necessaria, quo praecipitum fraternae correctionis obliget monstrauimus.

Non item procedit, quando proximus non est peccaturus ex ignorantia vel ingratitudine, sed ex malitia, & ad impediendum oportet, ut quis desinat uti iure, vel bono suo spiritali, vel temporali, iuxta illud Mat. 15. Sinite illos, caeci sunt. & allata

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 245

& allata per San. Thom. vii supra, & nota per nostros in cap. qui scandalizauerit. de reg. iur. & d. capit. 3. de ope. nou. nuncia. Quod confirmatur eo, quod diximus supra, scilicet non teneri quem ad donandum centum (etiam si possit) ei, qui se se furca suspensurum affirmat, nisi ea donentur.

Per quas declarationes facile soluitur quattuor argumenta contraria. Primum, quod non peccat mortaliter, qui petit mutuum ab usurario, quem credit non nisi ad usuram daturum. Secundum, quod nec qui a parcho petit, ut suum filium baptizet, credens eum peccaturum mortaliter quia credit esse in mortali, & antea non contritum iri. Tertium, quod neque mulier, quae ob uanam gloriam uenialiter sine alio fine mortali se comit, quauis credit, aliquem ob id concupiscentiam mortalem concepturum. Quartum, quod nemo tenetur ad elemosinam impartendam sub poena peccati mortalis, nisi in extrema illius necessitate constituto, ut dictum est supra. 1. 1. Et qui uult mortaliter peccare sciens id esse tale, non est in extrema necessitate opis alienae, cum uoluntarie id faciat. 17. q. 1. §. 1. Possunt etiam solui duo prima per duas declarationes postremas. Tertium vero de muliere se comente per adducta supra cap. nu. 5. & cap. 22. nune. 19. Quartum autem soluitur per primam, & secundam declarationem, quatenus habent, teneri nos ad impedienda mala proximi, quibus ille iuste consentire non potest, quamuis non sit in extrema nostrae opis necessitate constitutus.

De peccatis diuersorum statuum, & primum Regum. Cap. XXV.

SUMMARIUM.

1. Rex ut peccat aliena capiens, & capta non restituens, male, uel ob malum finem gubernans.
2. Rex seditiones excitans, uel subditos non exercens peccat.
3. Rex arcem non muniens, uel armentis carens ut peccat. 3.

4. Rex legem penalem ferens, uel uiuas, & lites negligens, ut peccat.
5. Rex disponens circa legem naturalem, uel suam ut peccat.
6. Rex tollens subditis bona sua, & libertates, ut peccat.
6. Rex bellans iniuste, uel malo fine, ut peccat.
6. Rex iura non indicens, & iustitias impediens, ut peccat.
7. Rex cogens operari subditos, & eorum delicta non puniens, ut peccat. & 3.
7. Rex officia sua uendens, & indignis conferens peccat. & 8.
8. Rex matrimonium contrahere cogens, ut peccat.
8. Rex beneficia indignis conferens, & quamquam consuetudinem seruans, ut peccat. & 9.
10. Rex damnans inauditus, uel auditis male, ut peccat. & 11.

Dicendum, quod peccat mortaliter primo Rex, vel monarcha, qui aliena regna, & dominia iniuste quaerit, uel iniuste quaerita non restituit, nulla iusta causa ab hoc excusante capit. quid culpatur. 23. quaestione prima, capit. si res. 14. quaestione sexta, adiuncto capitul. saepe de rest. spol. uenialiter autem periculosae quae ea, etiam iuste quaerita gubernat principaliter ob uanitates, uel diuitias, aut gloriam, & honorem, per supradicta cap. 73. nu. 73. Nam ut sancte resoluit S. Th. de regim. prin. lib. 1. c. 7. & 8. finis primatus laborum eius uix tolerabilium debet esse ipse Deus, cuius vices in terra gerit, & vera beatitudo, de qua supra, praeludio quarto.

Secundo peccat, qui iuste possessa iniuste gubernat non reddendo suum cuique ius, uel excitando factiones, uel non sedando eas, non providendo annonae, uel aliarum rerum caritati, aut praeficiendo rectores indignos, aut non ferendo leges necessarias, vel constitutas non exequendo, aut non communiendo armis, artibus, & exercitijs ad se, & illa ruenda necessarijs, adeo ut iudicio prudentis, ea vel partem eorum probabili amissionis periculo subiiciat, iuxta mentem eiusdem Sanct. Th. vii supra. cap. 15. & probatur per cap. administratores. 23. quaestione quinta, & c. alius

Secunda pars Decret.

alius. decimāquinta quæstione sexta.

2 Tertio peccat, qui per incuriam non habet propria armenta bouum, & greges ouium, arietum, porcorum, & mares selectos, quo habeat carnes in obsoniū suum, & suorum, aut non colit agros proprios, quo triticum, hordeum, & alia frumenta sibi, suisque necessaria colligat, aut nō habet equitā pro ducendis equis ad bella necessarijs. Hæc enim sunt mortalia, aut certe venialia periculosa, secundum Sanctum Thomam. ubi supra lib. 2. capit. 5. & 6. Dixi, *per incuriam*: quia iudicio nostro nō sunt peccata omilla ad uitādos sumptus, & ad querendum plus ex prædijs locatis, quā per se cultis, & de suis herbis locatis, quā per armenta sua, & greges depastis, aut ad melioribus curis occupandum tempus, quod his impendendum est. argum. cap. non medio critter. de consecra. distinct. 5. quod miror, nec Sanctum Thomam, nec alios animaduerrere, quum fere omnes reges ea facere omittant.

Quarto peccat, qui a deo negligit cernere diuitias artificiales, auri, argenti, pecuniarum, & aliorum similium, ut se, suumque regnum exponat probabili periculo pereundi fame, bello, & alijs malis, quæ probabiliter defectu pecuniarum euenire possunt. E quibus est mutuari a subditis cum pudore, & periculo deferendi iustitiam in eorum fauorem, vel a nūmularijs sub usuris, aut interesse, ad quæ postea soluenda nimium sit grauaturus populum, ex mente eiusdem ubi supra capitulo septimo.

3 Quinto peccat, qui pecunias congerit grauando notabiliter subditos ob auaritiā, nullo iusto fine proposito, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 2. quia id est contra uenire præcepto de dando superflua pauperibus, iux. dicta supra, capit. 23. nu. 73.

Sexto peccat, qui prodigis largitionibus ita indulget, ut se exponat probabili periculo usurpadi aliena, uel tributa maiora, quam par est, exigendi, aut debita statis diebus non soluendi, aut onere grauissimo interesse, ac cambiiorum se, suumque regnum in maximam paupertatem inducendi propter rationes Aristot. in epist. ad Alex. & per 1. part. Castellæ tit. 142. par. tit. 5. & mentem S. Tho. ubi supra.

Septimo peccat, qui adeo negligit mu-

nire suas arces, ut occasione populo præbeat irreuerentiæ, uel rebellionis, aut alijs inimicis occupandi regni, aut partē illius, iuxta mentem eiusdem S. Thom. ubi supra lib. 2. cap. 11.

4 Octauo peccat, qui negligit per incuriam imperare refectiōem, & custodiā viarum publicarum sui regni, ita ut viatores notabilia ob id damna incurant, aut de suis publicis redditibus, pauperibus extreme egentibus, a se petentibus; non subuenit, iuxta eundem Sanctum Thom. ubi supra, c. 12. & 15. Dixi, *negligit*, quia secus si per ignorantiam, aut impotēciam id omittit arg. l. impossibile ff. de reg. iur. & cap. ignorantia. eodem tit. lib. 2. quamuis hoc alij non animaduerrant.

Nono peccat, qui habet cum alio Rege Christiano super aliquo regno, vel dominio aliquam dubiam, & antiquam controuersiam, quæ de iure non potest extingui, quia non habent superiore, neque bello, quippe quorum arma adeo creuerunt, ut neuter ab altero omnino superari possit, nisi facta per strages copia Turcis inuadendi quod reliquū est Christiani orbis, uel bonam partem eius, & non uult in arbitros suspitione carentes conuenire, nec petere, vel accipere cōditiones honestas, quibus pax firma fiat. quod probauimus in repe. c. quando. de consec. distinct. 1. cap. 2. num. 90.

Decimo peccat, qui aliquam legem pernāle constituit principaliter propter suā utilitatem priuatam, quo eius transgressione, aut dispensatione multas pecunias cogat. cap. erit autem lex. 4. dist. & communis in cap. 1. de const.

5 Undecimo peccat, qui dispensat in legibus diuinis, aut naturalibus, absque iusta causa, & qui in proprijs cum notabili damno, aut scandalo publico vel priuato, & qui delicta diuina lege aut naturali dānata, sine iusta causa cōdonat, videns, aut uidere debens, se ad alia similia occasione præbere, aut lites, uel solutiones debitorum sine iusta causa suspendit. Tum per gloss. sing. capitulo non est de uot. capit. ex parte. de consu. cap. ex iure. de iure. capitulo si ecclesia. 23. q. 4. capitulo regum. 23. quæst. 5. Tum quia omnis iniustitia rei notabilis est mortalis, iuxta S. Thom. 2. 2. quæstio. 59. articulo. 4. Dixi, *sine iusta causa*.

De Superbia, & 7. pecca. capital. Cap. XXIII. 246

causa, quia cum causa, & sine scandalo notabili, illa licite facere potest, l. 1. c. 1.

6 Duodecimo peccat, qui non permittit populo suo tueri suas libertates, sibi ex iure diuino, aut humano iurato debitas, aut bona populi usurpat, & restituere obligatur, arg. capitu. reges. & cap. principes. 23. q. 5. & l. 1. c. si quacunq; præd. pot. & cap. si res. 12. quæst. 6.

Decimotercio peccat, qui minis, aut precibus importunis adigit aliquē ad donandum sibi sua bona, absque iusta causa, cum obligatione restituendi, arg. c. cōuenior. 23. q. 8. 2. Reg. c. 21. & totius tit. ff. & C. quod met. cau. & Bar. in trac. de tyrannum. 20.

Decimoquarto peccat, qui gerit bellū iniustum defectu auctoritatis, aut iustæ causæ cum obligatione restituendi, aut iustum ex se, sed animo, & sine iniusto sine obligatione restituendi, iuxta utrumque Tho. 2. 2. quæst. 40. art. 1.

Decimoquinto peccat, qui impedit uisitacionem monialium iuridicam, ele. attendentes. de stat. monach. & est excommunicatus, si admonitus non desinit, ead. elem. §. fin.

Decimosexto peccat, qui exigit a suis subditis aliqua tributa noua, absque necessitate publica cum obligatione restituendi, quamuis in bonum finem ea exigit. c. militare. sub finē. 23. quæst. Et multo magis si ad superfluum usum, uel nectum, pompas, cōuiuia, prodigalitates, quas vulgus liberalitates appellat. Summ. confes. lib. 2. tit. 5. q. 35. num. 32. Dixi, *noua*, quia si antiqua bene statuta ita prodigit, nō tenetur restituere, nec mortaliter peccat, nisi aliqua circumstantia finis, formæ, materiæ, aut alia mortalis interueniat, per supradicta. capitu. 23. num. 75. Dixi etiam, *absque necessitate publica*, quia cū hac exigere, & accipere posset, si ad eam sui redditus non sufficerent, arg. c. cum secundum. de præb. & c. 1. 13. q. 2. & eorum, quæ ibi citantur.

Decimoseptimo peccat, qui adigit subditos suos, ad id nō obligatos, sibi domos edificare, agros colere, vineas fodere, aut alia similia facere sine integra sui laboris compensatione, Sanc. Ant. par. 3. tit. 3. c. 4. §. subdens, bis eum peccare, qui diebus festis ad hoc eos adigit.

7 Decimooctauo peccat, qui officia sui regni uendit tam care, & talibus personis, ut pbabiliter credat, aut credere debeat eas male illis usuras, ut subditos oppressuras, per rationes Auth. ut iudi. sine quo. & Auth. de mand. princ. §. 2. alias secus, iuxta Sanctum Thom. ad Ducillam Brabantiam in opusc. 2. q. 1. quamuis præstaret nō vendere, Quo fit, ut dictum Pan. communiter recepti in c. 1. & 2. ne præl. uic. su. (scilicet, id. qd. domini pro officijs secularibus suæ iurisdictionis accipiunt, lucrum sordidum esse, & accipiendo mortaliter peccare, restringendum sit ad personam, quæ superiore agnoscit, & locum, ubi uetitum est lege obligado ad mortale, cui consuetudo præscripta non derogauit sine licentia eius, qui eā dare potest ad uendendum honesto precio personis idoneis. Et consequenter non sunt damnandi reges, & principes, qui ea dant pro pecunia in dotem, uel mercedem obsequiorum, neque etiam ipsi officarij illas uendentes tam honesto precio talibus personis, ut probabiliter credatur, eas illis non male usuras, quo premium male datum peius extorqueant. Quare ob ea, quæ in curijs monarcharum fieri uidimus eorum confessarios, consiliarios, & regni procuratores admonemus, uideri e republica, & animarum salute fore, lege aliqua circumspēcte statuere cuique officio, uel muneris certum premium, ultra quod nil dari, vel accipi posset, declarando eum, qui plus acciperet, plus iusto precio accipere, & addendo, ne remissioni locus esset, & tempore quo titulus cōfertur, cogentur partes iurare de non plus dando, vel accipiendo cum in dies adeo eorum premia crescant, ut ementes honeste uiuere nequeant, nisi magno reip. malo, illa, quæ forte mutuo & sub usuris, uel interesse acceperunt, recuperent.

Admonemus uero hic, fidel. rec. Piū V. tulisse legem an. 1571. mense Decembri. cōtra ambientes officia iurisdictionis ad ministracionem habentia, in hæc uerba. *Nemini de cetero liceat, mediante pecunia, uel solutione, & traditione, ac promissione aliarum rerum, & per interpositas personas, aut alias quouis modo facienda, aliquas dignitates, & officia, exercituum, & administracionem iurisdictionis habentia procurare, asssequi, uel*

Secunda pars Decret.

nel obtinere, ac si quis his praeiudiciis contra
uissis quoquomodo dicit, aut ex se potuerit,
ipsum contrahentem eo ipso cōfiscationis om-
nium bonorum, degradationis, & amissionis,
tam privilegii honoratus, quam quorumcum-
que per eum obtentorum officiorum tam sacra-
larium, quam ecclesiasticorum, ac demum soli
mi supplicii pena irremissibiliter incurrere vo-
luimus, & infra. Et quod ubicunque, & quan-
doque compertum fuerit per interpositam
personam, aliquas pecunias, seu alias res tradi-
tas, seu promissas fuisse aliqui curiali, & sa-
militari, vel cuiumque alteri persona pro offi-
ciji, & dignitatus iurisdictionis administra-
tionem habentibus, in qui officium huiusmodi
obtinuerit, se a praeiudiciis attentis interpositio-
ne persona huiusmodi nullatenus excusare
nequeat quinimo nulla admissa ignorantia ex-
cusatione ipso iure praesumatur solutio, &
promissionem huiusmodi de coram, qui officia
& dignitates similia obtinuerit consensu, &
mandato penitus esse facta eisdemque propte-
rea penitus subiacere omnino intelligatur.

Decimonono peccat mortaliter, qui
cogit aliquē ad certū matrimonium con-
trahendum, vel a contrahendo impedit,
S. Anto. 3. par. tit. 3. c. 4. §. 5. quod Conc.
Trid. sess. 24. cap. 9. de reformat. matr. in
hæc verba confirmavit. *Præcipit S. Syn-
odus omnibus cuiuscunque gradus, dignitatis
conditionis existant, sub anathematis pena,
quam ipso facto incurrant, ne quovis modo
directo, vel indirecto subditos suos, vel quo-
scunque alios cogat quo minus libere matri-
monia contrahant.*

Vigesimo peccat, qui præficit officia-
rios indignos, imperitos, aut male con-
scientia, credens, aut credere debens eos
tales esse, aut per iustam ignorantia præ-
fectos, postquam id rescuerit, non depo-
nit, cum possit absque suæ uitæ periculo,
& damno reipub. cum obligatione resti-
tuendi damna, quæ fecerunt Scor. in lib.
4. sent. dist. 15. q. 2. art. 4. per ea, quæ copio-
se diximus in prælect. c. si quando, de re-
se. exco. 16. nu. 3. & 4.

Vigesimo primo peccat, qui ad sacerdo-
tia, vel beneficia ecclesiastica, quorum est
patronus præsentat personas non idoneas,
etate, scientia, vel moribus, aut inducit le-
gatos, episcopos, & alios prælatos ad con-
ferendum talibus, aut patronos ad tales
præsentandum contra ea, cum in cunctis,

de elect. & c. grave, de præben. & alia late
dicta exceptione 16.

Ad novē autem quæstionum respondeo,
non peccare possidentem uirtute bullæ
Iulij Secundi aliqua bona tanquā profana,
quibus pater eius imposuit onus ali-
quarum milliarum, constituens eū patro-
num eorum, & eorum, quia etiam absque
tali bulla poterat ea iuste possidere, ut ta-
lia, quippe quæ nullius speciei sacrorum
sunt, ut colligitur ex S. Tho. recep. 1.2. q.
99. art. 6. non enim sunt bona ecclesiasti-
ca, licet oneri ecclesiastico sint subiecta,
arg. c. ex parte, de censibus.

Vigesimo secundo peccat, qui non co-
hibet suos subditos ab usurpando alieno,
per furtum, rapinam, munera, aut per
alium quemcumque modum illicitum, cum obli-
gatione restituendi, Rich. in 4. lib. senten-
dist. 15. art. 9. 5.

Vigesimo tertio peccat, qui negligit
abolere prava sua terræ consuetudines,
veluti usuram, ludorum periculosorum
animæ & corpori, cum sine scandalo id
possit, aut permittit falsas mensuras, aut
precia iniusta rerum venalium, cum obli-
gatione restituendi, Rich. ubi supra arg. c.
error, 82. dist.

Vigesimo quarto peccat, qui per se vel
alium condemnat aliquē. Præsertim ob
crimen indicta causa, aut non concessa se
defendendi facultate, aut sine scientia pu-
blica per publicam probationem habita-
ductus scientia priuata per priuatam pro-
bationem quæ sita, secundum mentem
Sancti Tho. 2.2. quæst. 67. art. 2. & clarius
Caieta. ibid. & summ. verb. homicidium.
Tum quia sententia, qui actus publicus
est, auctoritate & scientia publica, & non
priuata ferenda est. Tum quia iuris natu-
ralis est, ne quis inauditus, & indefensus
damnetur, clem. pastoralis. §. ceterum, de
re iud. glo. memorabilis in extranag. 1. de
dol. & contr. Quo fit secundum eos, gra-
uissime peccare reges, & principes, & esse
homicidas, qui aliquem etiam subditum
inauditus, & indefensum veneno, aut
alio mortis genere interfici iubent, vel
beneficijs, officijs, honoribus, aut alijs bo-
nis ad nutum non admonibilibus priuat,
sola scientia priuata ducti. Eodem item
modo peccare exequutores talium man-
datorum, neque excusari obedientia,
quam

De peccatis diuerforum statuum. Cap. XXV. 247

quam suis regibus id præcipientibus de-
bent, quoniam contra ius naturale, vel di-
vinum non est eis obediendum, cap. si do-
minus, cap. qui resistit, 11. quæst. 3. & Cai-
et. in dicto verb. homicidium. Contra
vero non peccare eum, qui secundum al-
legata, & probata iudicat, quāvis ut pri-
uatus oppositum iustum esse sciat, adeo
quod eum, quem priuatus scit innocentē,
iuste condemnari possit probatum volen-
tem, saltem quando quo ad eum fieri po-
tuit, omnia fecit, ut veritatem cognosce-
ret, & ne de illo casu iudicaret, iuxta S.
Thom. in dicta quæstio. 67. art. 2. & alios
præces auctores, quos Caiet. ibi adducit.
Pro quibus est tex. in l. illicitas. §. veritas,
ff. de offic. præsid. & in cap. pastoralis. §.
quia vero, de offic. deleg. & utrobique co-
munis. Dixi, *ad nutum non admonibilibus*,
quia alij secus est, arg. l. qui potest inui-
ta. ff. de regul. iur. qualia sunt officia Ca-
stellæ regia, lib. 1. ordin. tit. 76. Idem, quā-
res notoria est, vel ex natura rei, vel actis
constat, nullam condemnatio defensionē
competere, c. boni. 1. de elect. ubi Panor.
adiuncto ea, cum olim de re iud. ubi post
alios Fely. col. 5. quia scientia reipublicæ
notoria publica est, & non priuata, ut sen-
tit Sancti Tho. 2.2. quæstio. 67. art. 2. & fa-
cit caput ad nostram, de iureiuran. Idem
quum aliqua magna, & iusta de causa non
recognoscens superiorem omittit audi-
re, & uocare eum, ut probauimus in ca-
pitu. 1. de caus. poss. per gloss. singul. in l.
ante penult. ff. in quibus cau. maio. lauda-
tam per Rauen. in d. capitu. & Decium in
capitu. ex parte. 2. de offic. deleg. colum.
3. & capitu. quæ in ecclesiasticum, de consti-
tut. colum. 9. modo curet allegari, & pro-
bati pro parte absente, quæcumque pos-
sunt. Per quod excusauimus magnum
quendam Monarcham, qui uirtute pro-
cessus in absentia facti, & sententiæ sine
citatione latæ, fecit capite plecti quen-
dam suorum militum ducem, sibi in alio
regno militantem: quia nec capi, nec sine
metu rebellionis illius, & magnæ partis
exercitus, audiri poterat. Non autem om-
nino placet consilium Raymūdi probati
a S. Anto. 2. par. tit. 2. c. 7. §. quod rex, aut
dominus, qui suis subditis aliqua de supe-
rioribus causis restituere tenetur, & non
potest, aut certe difficile id facere, cōdo-

net eis aliquas operas, vel iura sibi debi-
ta in perpetuum eis, ne annuam pensio-
nem perpetuam, aut temporariam in id
sufficientem super bonis regni cōstituatur,
aut aliquod Xenodochium, aliudve opus
pium de illorum consensu, si haberi pos-
sit, instituat, nō, inquam, omnino placet.
Tum quia impotentia eū excusat per di-
cta supra in c. 17. nu. 60. Tum quia potest
iura regni diminueri, nec onera augere,
c. intellecto, cum ei annot. de iur. iur. Tum
quia non sufficit dare pijs, quod debetur
alijs, ar. c. ea 10. de iur. & c. cum tu, de usu.
Tum quia consensus subditorum in ciui-
modi raro est spontaneus, iuxta illud,
preces Principis iussa sunt, gl. in l. 1. si quod
iusu. Quare securius consilium esset, ut,
superflua sui statum rescando, & parcius
uiuendo, & a donis gratuitis abstinendo,
quantum posset de redditu suo decenter
relinqueret, quo debita solueret, & resti-
tueret, iuxta mentem Aristotelis, 4. Ethic.
& S. Thom. 2.2. q. 118. artic. 1. & melius
q. 58. art. 1. ad 1.

Vigesimo quinto peccat mortaliter
Rex, qui ut Iudex facit aliquid quod iudi-
ci esset mortale. §. seq. dicitur.

De peccatis iudicis superiorem agnoscentis.

S V M M A R I V M.

- 12 Iudex ut peccat mortaliter suscipiendo offi-
cium, cui est impar.
- 12 Iudex iudicans iniuste, aut accipiens præciū
pro sententia etiam iusta, ut peccat.
- 13 Exemplum hodie multo plus subiacet ordina-
rio, quam olim.
- 13 Iudex usurpans iurisdictionem, nō seruans
ordinem iudicium, ut peccat.
- 13 Iudex male capiens, & vultum non condem-
nans in expensis peccat.
- 13 Iudex non satis studens, nec consulens, as-
sensu condemnans, & miseri non dese-
rent, ut peccat.
- 14 Iudex appellationem non deferens, vel eā non
admittens, ut peccat.
- 14 Iudex penam legis augens, vel diminuens,
ut peccat.
- 15 Appellatio ab interlocutoria in quibus cau-
sis criminalibus hodie sublata.

Iudex

- 16 Index nō obediens ecclesie, nō seruans inter dicta, prehensibilis Iudicem Ecclesiasticum, qui eum excommunicauit, cogens absolue- re, libertatem ecclesie minuit, et intra ec- clesiam capiens ut peccat.
- 17 Ecclesia immunitate qui gaudent, & seqq.
- 17 Index extrahens quem ab ecclesia approbat fulsatū officium, negans damnata cōfessionem, ut peccat & seqq.
- 19 Ecclesia immunitate gaudet regulariter om- nis Christianus rāum, & nō alij & seqq.
- 24 Index partibus aequalis aduocatus non a- gnas, non iustas carcerem, excommunica- tum admittit, clericum suo iudici nō red- dens iudicat die festo, iura nimia exigit, singulis quo seminam adeat, procedat sine accusatore, ut peccat, & sequentibus.
- 25 Index non inquiret generaliter, interrogat & inquiret specialiter ut peccat.
- 27 Domini terrarum cultorum a Sarracenis eis decimantibus hoc agant.

Dicendum, quod peccat mortaliter primò Index petens, aut suscipiens manus gubernandi, aut iudicandi, quo ita est indignus, ut sit verisimile inde no- tabile aliquod damnum proximo euen- turum per e. non est putanda. i. q. 1. & ea, que late adduximus, in prele. c. si quan- do, excepti. 12. cum trib. seqq. & capit. in- ter, verba. conel. 1. ponendo exemplū de eo, qui non nōscens se contra potentes sententiam ferre non ausum, iudex ef- ficitor, contra e. eccles.

Secundo peccat, qui sciens, aut scire de- bens sententiam iniustam ferre, aut iustā ferre negligit amore, odio, precibus, me- tu vel alia de causa, c. si quis dixerit, cap. quatuor. i. q. 3. est obligatione restituē- di non solū principale, sed omnes impen- sas, damnum, & interesse, que ex eo con- sequuta fuerint, c. fin. de in iur. huc appel- let, siue non glo. c. pastoralis. 3. quia uero de offic. deleg. communiter recepta, nisi constet in sententia animo remitten- di debitum, de quo intelligi potest Medi. in C. de restit. q. 3. can. 7. in fi. Et si eccle- siasticus, & talis etia contra conscientiam ipso facto est suspensus, & irregularis, si antequam absoluitur ab exco. c. 1. de re iud. lib. 6.

Tertiò peccat, qui pecuniam accipit ut bene, vel male iudicet, aut ut iudicare

omittat, c. iubemus, eum 4. seqq. i. q. 1. est eodē obligatione restituendi (ut dictum est in c. 17. num. 28. cum seqq. Jea. de qui- bus in §. precedenti. & etiam quod acce- pit, si pro bene iudicando accepit, in x. distinctionem positam supra c. 17. nu. 33. Adde extranag. quæ incipit Ab ipso Gre- gorij XIII. quæ innouat extranag. i. de leot. excom. inter communes, in quam la- te nuper commentari fuimus.

Quartò peccat, qui iudicat aliquid ef- fectum, vel iniustum, etiā si re vera sit tale, sed non habet in id iurisdictionem, eo quod reus est exemptus, licet aliquan- do contra eum ordinario concedatur ca. 1. priuileg. lib. 6. quod Conc. Trid. sess. 7. c. 14. de refor. innouauit, & ampliavit in hac verba. In crinibus causis mercedum, et miserabilium personarum clericis secularibus aut regularibus extra monasterium de gentes, quomodolibet exemptis, etiam si certum iudicem a Sede apostolica deputatum in partibus habeant, ut alij uero si ipsum iudicem non ha- buerint, corā locorum ordinarijs tanquam in hoc ab ipsa Sede delegatis conueniunt. Et iure medio ad soluendū debitum cogi & compelli possint, priuilegijs, exemptionibus, consuetudi- num deputacionibus, & eorum inhibitionibus aduersus premissa nequaquam ualuerunt.

Quinto peccat, qui iudicat et recte, si- ne tamē probatione sufficienti, siue quia teste sunt suspecti, vel iniuste torti: aut nō uidit saltem medio critere processum, aut probationem legitimam non admittit, S. Thom. 2. 2. q. 60. artic. 3. & 6. addens pec- care quoque eum, qui probationem maiore necessariā exigit. Pro quibus om- nibus sunt c. i. r. i. q. 3. & c. 2. de proba. & c. ad nostram. 3. in c. 1. gl. antepen. de iure iuran. Et qui ordinem iuris non seruat, procedendo sine libello, aut sine contesta- tione litis, ubi sunt necessaria, aut sine dis- tinctionibus necessarijs, aut superflua cōce- dendo, non admittendo iustas exemptio- nes, aut iniustas admittendo, cle. sepe. de verb. sign. interrogando eam quæ pars re- spondere non tenetur, glo. magna. c. 2. de cōfess. lib. 6. Et qui in sententia aliqua elan- sula obliuiscitur, quæ condemnatos ali- quo tempore se contra iniustitiam defende- re possit. Et qui appellationē, aut recusa- tionem, quæ non debet, admittit, vel con- tra quam debet, non admittit, præsertim pro-

propter preces, aut munera, quod est pec- catum quotidianum. S. Ant. 3. par. tit. 9. c. 14. §. 1. aut differt sine iusta causa expedi- tiones iudiciorum petitorum. Et qui pro- pter pietatis famam penam absque facili- tate id faciendi remittit totā, aut partē, aut eādem auget, ut seuerum se osten- dat, S. Th. 2. 2. q. 67. artic. 4. Ale. 3. par. de leg. iudic. quantum ad personam iudicis. 1. q. 4. art. 4. S. Ant. 3. par. tit. 29. c. 1. §. 7. nō faciendo ea in ipsa sententia, vel faciēdo in ea, sed sine iusta causa, & probatur per l. respiciendum. ff. de pen. & l. quid ergo. §. pena grauior. ff. de ijs, qui notati in sa. Deci. post alios in ead. si. §. de adulterijs. de iudic. ubi latius diximus: & quauis qui superiorem non habet totam penam aut illius partem remittere possit, aut mu- tare corporalem in pecuniariam, si uidet illud in honorem Dei, aut in utilitatem reip. cessurum: ut cum reus utilis est po- pulo, l. ad bestias. ff. de pen. & Alex. ubi supra: & etiam si uidet nullum inde dam- num publicum emergere, de cōsensu par- tis aduersæ, si tamen prouider, vel proui- dere dēt, occasionē delinquēdi per illud præberi, q. ut plurimū præbetur ignoscen- do homicidis, latronibus, iniquis iudici- bus, & id genus alijs, grauius peccat: quauis pars aduersa in id cōsentiat. Ca- reas. in sum. verb. Iudicis peccata. Et qui sententiam superioris exequitur, sciens eam nullam esse, & irritam: siue quia errorem contineat intolerabile, siue mani- festam iniustitiam, gl. rocep. cap. pastoralis. §. quia uero. de offic. deleg. Alex. 30. Alen. 3. par. tract. de quinto precepto. memb. 1. art. 4. circa fi. Dixi, sciens nullam esse: quia ualidam (licet iniusta sit) exequi potest, postquam procurauerit ne exequutioni mandetur, per dictum §. quia uero. & su- pradicta. Et qui iubet aliquem sine iusta causa comprehendere, sicuti supra dictum est ca. 1. §. num. 14. Et qui sine iusta causa omittit cōdemnare uictū in impēis, peti- tis a uictore, ca. calumniam. de pen. l. pro- perandum. §. si autem alterutra. C. de iud. Et qui ignorans ea, quæ ad iudicandū sunt necessaria, quem debet, non consu- lit. Qui autem assessorem habet, & quem debet consulit, & eius consiliū sequitur male iudicat, non peccat: assessor aut & consultor, sic, cū obligatione restituendi,

c. statuti. §. assessorē. de rescrip. lib. 6. Pan. & Ant. in c. tua nos. de homi. & Dec. post, & ante alios in l. consilij. ff. de reg. iur. Et qui mortali odio, in amore animo, aut si- ne (licet alioqui iuste) aliquē dānat mor- te, mutilatione, vel alia pēna, per capitū. minister. 2. x. quæst. 5. & multa ibi per nos nuper adducta quauis non teneatur re- sistere secundum mentem utriusque Th. 2. 2. q. 40. art. 1.

Adde, quod Conc. Trid. sess. 12. c. 1. de refor. sic circa hæc statuit, in causis iustitia- rium, & correctionis siue habitatus, & inha- bitatus, nec non criminalibus ab episcopo, seu illius in spiritualibus Vicario generali aut de- finitiua sententia ab interloquutoria, uel alio quocunque grauius non appelletur. Circa quod nota primò, conionare illud iuri an- tiquo quoad causas uisitationis, correctio- nis, habitatus, & inhabitationis, per cap. li- cet. de offic. ordina. ca. reprehensibilis, de appellatio. cum eis annot.

Nota 2. quod dissonat illi, quo ad cau- sas criminales, & uidetur solum esse locus ei in criminalibus quæ tractantur corā epi- scopo, & vicario generali eius, & non in eis, quæ tractantur corā inferioribus, uel delegatis a Papa, legato, uel episcopo. Tū quia progrium illius habet ad statui in auctoritatē episcoporum, quo libentius residet in suis episcopatibus. Tum quia uerba sepius repetita solum loquuntur de episcopis, & vicarijs eorum, & non qui- buslibet, sed cū generaliter. Tum quia est ius correctorium, & nouum, per quod non recedimus ab antiquo, nisi quatenus i eo exprimitur. l. præcipimus. C. de app.

Nota 3. quod iura remouentia appella- tionem in aliquot casibus, & admittentia regulariter in omnibus, iuxta glo. sing. in l. qui restituere. ff. de rei uend. solum pro- cedunt in foro exteriori, quia in interio- ri index, qui grauat, peccat nō admitten- do appellationem, uel alia via grauiamen non remouendo, siue sit casus, quo liceat appellare, siue non argumen. l. §. ff. de ap- pellatio. & capit. ad nostram. eodem ti- tulo. Quæ in re quamplurimi litigan- tes, & aduocati, ac procuratores eorum passim grauius peccant cum obligatio- ne restituendi.

Nota 4. quod hoc ut index peccet, non admittendo appellationem, & pars ap- pel-

Secunda pars Decret.

appellando, non requiritur, quod sententia sit iniusta, secundum actum sed sufficit, quod credatur esse ipsa re iniusta, & per agenda de nouo possit monstrari esse talis, argumen. cap. per tuas de senten. excom. & cap. solet. eod. tit. lib. 6.

Sexto peccat mortaliter, qui peregrinos, viduas, pupillos, & alias miseras personas negligit notabiliter praeferre alijs in iure sibi reddendo, c. regum. 23. q. 5. Richard. in distin. 3. art. 15. q. 5. Et qui iudex secularis mandatis Papae aut aliorum praetorum non parat, aut eorum excommunicationes, aut interdicta, ut debet, non seruat. c. 2. de maio. & obe. & c. 111. q. 3.

16. Septimo peccat, qui cogit aut precipit tempore interdicti celebrare, aut ne denuntiati excommunicati & diuinis officijs egrediantur, & est excommunicatus. cle. grauis. de senten. excom. Et qui vi, metuue absolutionem exorquet, aut excommunicationem, aut interdictum reuocari facit. ca. 1. de his que vi, mei. libr. 6. Et qui facultate facit comprehendendi, aut uexandi iudices ecclesiasticos in personis, aut bonis; eo quod contra ipsum censuras tulerunt, vel suo iussu non paruerunt, cap. quicunque de senten. excom. lib. 6. de qua infra cap. 27. nu. 99.

Octauo peccat, qui prohibet subiectis ne vendant, vel emant ab ecclesiasticis, & est ipso facto excommunicatus, c. eos. de immuni. eccle. lib. 6. Et qui compellit, ut bona immobilia, aut iura ecclesiae subiciantur, laicis, aut ad eosdem transferantur. c. 2. de reb. eccle. non alie. lib. 6. Et qui iubet capi cruce, ornamenta, libros, aut alia ecclesiae bona, c. indigoe. 12. q. 1.

17. Nono peccat, qui extrahit, aut vult vel iubet extrahi per vim ex loco sacro eos, qui ad illu confugerunt, per c. definit. c. si quis contumax. & c. reuui. 17. q. 4. & multas leges regias citatas a Do Remigio a Gogni Pampilonen. libr. de immuni. eccle. & per leges Luthanix circumspectissimas. Pro cuius rei notitia dico quatuor.

Primum, quod per locum sacrum hoc in loco intelligitur quilibet ecclesia, capella, basilica, cremitorium, & quodlibet aliud sacellum, pro missa dicenda, episcopali autoritate constructum; sine qua destrui non potest, iuxta mentem Card.

consil. 11. & dictum Remig. ubi sup. ampliat. 1. 2. & 3. Cremitorium item, quod est locus per episcopum sepeliendis mortuis sacratum siue sit continuum, siue contiguum ecclesiae, siue ab ea separatum, ca. quisquis. 17. q. 4. Dormitorium item commune clericorum, & religiosorum, argu. cap. cum pro causa. de senten. excom. Et ianua, & porticus ecclesiae, aut cimiterio adnexa d. ca. si quis contumax. Panor. in cap. penul. de immuni. eccle. Claustrum item, & pauimentum, licet spatium plusquam 30. passuum contineat, ex Remig. ubi supra ab ampliat. 5. usque ad 15. Domus item episcopalis, quamuis ab ecclesia se iuncta sit, ca. id construimus. 17. q. 3. In hoc & communis, in d. c. inter alia, de immuni. eccle. Domus etiam ecclesiae ad habitationem clericorum intra 40. aut 30. passus constructa, alias non, nisi alieni capellae adnexae essent, d. c. quisquis. Spatium item 40. passuum in circuitu ecclesiae minoris, & 30. in circuitu ecclesiarum minorum, cap. sicut antiquitus, & d. c. quisquis. 17. q. 4. ut affirmat Oldr. consil. 35. & Fely. in d. c. cum pro causa. Admonemus tamen nullo in loco hoc seruari, nisi quod ad fines cimiterij, forum, claustrorum, graduum: & sic videmus plus obseruari opinationem, quam ridet ibi Oldr. quam suam. Hospitale item episcopali aut hospitalitate constitutum, Panor. in cap. pen. col. 5. de immuni. eccle. Et presbyter qui deest sanctum Sacramentum extra ecclesiam, Host. & communis in c. sane de cele. mil. & Remig. ubi supra ampliat. 18. Cardinales etiam hoc privilegio utuntur: quod tamen nullo iure scripto probatur, quauis fortassis sic non scripto consuetudinis, Andr. Siculus de praef. Card. q. 9. par. 1. & a fortiori eo utuntur Imperatores, Reges, & ipsorum Regis; quamuis non ipsorum statum, neque domus aliorum magnatum, nisi privilegio donatorum, Remig. ubi supra ampl. 21. In urbe tamen nulla ecclesia videtur hac immunitate aduersus iudices etiam seculares Papae; licet domus Cardinalium cum certo ambitu, & legatorum regum, & rerum publicarum ea gaudere videamus.

19. Secundum, quod hac immunitate gaudent omnes, & soli Christiani liberi, qui ad praedictum locum sacrum, siue ob delicta.

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 249

delicta, siue ob debita confugiunt. d. c. inter alia Panor. num. 5. & Remig. ubi supra. Et etiam serui ob delicta, quae grauissime a iure puniri possunt, confugiunt, aut ob sanctitatem dominorum, alias non: & ideo suis dominis reddi debet, praestita tamen cautione saltem iuratoria, de non seuiendo in eos, iuxta Panor. & communem in d. c. inter alia.

Tertio, quod ex hoc inferitur, hac immunitate gaudere excommunicatos, interdictos, & suspensos, iuxta Imo. Bonif. & communem in clem. 1. de pen. & remiss. quia non excipiuntur a regula praedicta. Et eadem ratione, qui de licetia custodis carceris, vel sine illa, etiam uiolato iuramento de non egrediendo a carcere, confugiunt: quia licet teneamus eum gl. sing. elem. pastoralis, uerb. per uolentiam, de re iudic. quod iussu in carcerem coactus exiens a carcere, praestito iuramento de reditu teneatur redire, per uim tamen educi non potest, Steph. decis. capell. Thol. 42. Et etiam qui uiolato carcere confugit. Et qui eo prehensus per locum sacrum ducitur, Nico. Boer. decis. 100. col. 2. & communis contra Archi. in c. sicut. 1. 16. q. 4. etiam si iam damnatus ad supplicium ducatur, quia iam est intra eam receptus, & a fortiori, qui a iustitia ministris fugiens in eam est ingressus, Remig. ubi supra fall. 31. Gaudet etiam percutiens clericum, aut occidens, & consequenter omnis sacrilegus, qui in loco sacro non committit, quicquid relati per Remig. fall. 32. & 34. dicant sine textu, & iusta ratione cum a regula praedicta non inueniantur excepti. Exules item, siue banniti, etiam intra, ut impune occidi possint, & obligatus ad reddendas rationes, & mercator, qui decoxit, aut fidei fecit, & qui transfugit ad hostes, quicquid dicant relati a Remigio, & quos ipse sequitur fall. 37. & duab. seq. modo non delinquant in ecclesia, neque alia delicta excepta committant, quia non est textus, nec ulla ratio firma, quae eos a praedicta regula excludat.

20. Quartum, quod non gaudent hac immunitate iudei, mauri, pagani, haeretici, & alij infideles, nisi quando confugiunt, ut uere fideles efficiantur. l. 1. cum gl. C. de his, qui ad eccles. confug. Nicol. Boer. decis. 100. neque blasphemus, iuxta Nicolaum Op. Nauar. Tom. II.

Boerium in d. decis. 100. & alios quos refert & sequitur Remig. ubi supra fall. 34. Quod nostro iudicio non probatur, per rationes dicti Nicolai male digestas, cum quid ille dicat iecurum si blasphemum, quatenus in talis est, non esse haereticum, iuxta utrumque Th. rece. 2. 2. q. 23. art. 1. & si una est blasphemia haereticus tenetur, non quidem qua parte est blasphemus, sed qua parte est haereticus, & infidelis, desinit gaudere hac immunitate. Non item gaudet uirum grauior, neque nocturnus segetum, & aliorum fructuum uastator, c. inter alia. de immuni. eccle. Neque qui occidit, mutilat, vel aliud graue crimen in loco sacro committit, c. h. de immu. eccle. iuxta communem quam copiose tractat praedictus Remig. quia a praedicta regula excluduntur per iura praecitata. Nec refert, an delinquant cum spe immunitatis, an sine illa, secundum Panor. in d. c. si. Quod quamuis sit contra eodem in theoria, est tamen in praxi recepta, secundum Steph. in decis. 42. capell. Tholof. quod Luthania non seruat, cuius

21. leges ita distinguere uidetur lib. 2. ord. tit. 4. Neque qui insidiose occidit, aut animo occidendi percutit, iuxta communem d. ca. 1. de homic. contra Panor. quam praedictus Remig. copiose refert. ubi supra fall. 1. & duabus seq. quamuis sic, qui absque tali animo percutit, secundum ius commune. Sed iuxta leges Luthanix usque receptas, nemo qui alio de proposito, uel in duello occidit, aut percutit, hac immunitate gaudet lib. 2. ordin. tit. 4. & §. 3. Nemo ite ea gaudet, qui ex ecclesia alterum extra ecclesiam existentem percutit. neque contra, qui existens extra illam, existentem in illa percutit, iuxta Panor. & communem, in d. c. si. quia in ecclesia dicitur delinquere. Neque qui existens intra ecclesiam iussu extra ecclesiam delictum fieri, quo ad delictum, quod iubendo committit, quia in ecclesia patratum facit, quamuis sic quo ad delictum patratum ex iussu suo. Remig. ubi supra fall. 5. Neque qui cum, qui in ecclesia erat, per uim extrahit, saltem per uelles trahendo, quia in ecclesia delinquit. Neque qui extrahi cum iussu, quo ad delictum, quod in hoc committit quamuis sic quo ad delictum, quod interficiendo aut percutiendo post eum extractum committeret. Remig. ubi supra a fall. 4. usque ad 11. quia hoc

Secunda pars Decret.

hoc extra, & illud intra commissum est. Neq; qui sponte egreditur iuxta Host. & communem in d. c. si. Neque is, quem Pa-
22 pa educi iubet, c. vxor felix, 16. q. 4. Ne-
que personæ ecclesiasticæ iuxta Pan. in d.
c. si. usu receptum. Quod videtur limitan-
dum quo ad iudicem ecclesiasticum, non
autem quo ad iudicem secularem, quem
arbitror non posse extrahere ab ecclesia
clericum in minoribus constitutum, etiā
ob delictum, licet quo ad illud post Cde.
Trid. sess. 23. cap. 6. habeat in eum iurisdic-
tionem. Neq; qui ex ecclesia iniuste de-
fendens, pugnat, quia intra ecclesiam delin-
quit. Neque qui prope ecclesiam delin-
quit, animo ad eam confugiendi, iuxta
Hostien. in sum. de immu. §. in quantum.
num. 8. & alios, quos refert, & sequitur
Remig. ubi supra fall. 2. quāvis quo ad Lu-
sitaniā, nihil refert prope ecclesiam, aut
longè delinquat, sed an casu, aut data ope-
ra id faciat. lib. 2. de ordi. tit. 4. §. 3. neque
est secundum ius commune, nostro iudi-
cio. Tum quia nō est textus, quia distin-
guat. Tum quia, supra proxime sequenti-
sumus opinionem Panorm. dicentis, nil
referre, an, qui in ecclesia delinquit, id
faciat cum spe immunitatis eius, vel sine
illa. Neque etiam gaudet, qui ab ecclesia
sponte egreditur, licet subdolis aliquorū
verbis deceptus, quamvis qui promittit
reddere ecclesiæ, aut eiusmodi dolis uti-
tur, (sive sit iudex, sive alia persona par-
ticularis) ad fidem seruandam tenetur, ut
videtur, æquius iuxta relata per prædictū
Remig. ubi supra fall. 2. Neque, qui com-
burit, aut deijcit ecclesiam: quia in ea
delinquit. capitulo final. de immunita-
eccles. quicquid dicant relati a Remig.
ubi sup.

31 Decimo peccat mortaliter, qui cōsen-
tit suis officiarijs aliquo dolo, vel falsita-
te in notabile partii damnum ycentibus
quia facientes, & consentientes & c. 1.
ad Rom. cap. 1. de offic. deleg. & Cle. 2. §.
notarij, de here. aut non seruat consuetu-
dines, & statuta, quæ se seruaturum iura-
uit, si sint licita, possibilia, & non deroga-
ta saltem per consuetudinem contraria
c. 1. de iur. lib. 6.

Vadecimo peccat, qui dāto ad mor-
tem non permittit locū suscipiendi sacra-
mentum penitentis ab eo petitum, nec

contraria eum consuetudo excusat, Cle.
1. de pœn. & rem. idem esse de sacra com-
munionē tenet ibi gl. communiter recep-
tam latē Ranennas defendit in tract. in
ci. Valere, in fine alphabeti aurei, quæ ta-
men in Gallia non obseruatur, secundū
Steph. de potesta. eccles. cas. 118. & Rober-
tum Gaguinū in vita Ludouici XI. di-
centes negatam fuisse Conestabili Gal-
liæ Ludouico Luxemburgensi, quādo an-
no 1475. iugulatus fuit. Neque etiam in
Hispania, & quidem non male nostro iudi-
cio, quamvis prædictus Rane- cum com-
muni oppositum teneat, ut in d. Cle. pri-
dem defendimus, eo quod ita fieri espe-
dit ob multa, ne exequutio sententiæ cri-
minalis differatur plusquam differri oportet;
si ea condēnato tribueretur. Tū quia
irreuerentia esset sumere supplicium de
aliquo eo ipso die, quo communicauit,
cum non constet species sacramenti esse
digestas. Tū quia non est tanta ratio con-
cedendi hoc sacramentum, quanta peni-
tentis, cui suscipiendū prædicta Cle. præci-
pi dari locum. Est tamen consuetudo ur-
bis (ut diximus in Enchirid. de orat. c. 22.
nu. 11.) digna maxima Maximorum Pon-
tificum, quam orbis imitari deberet, ut
damnato ad mortem denuncietur senten-
tia post mediam noctem, ut liceat ei cōfi-
teri, & cōmunicare ante quatuor horas,
quæ ducatur ad mortem, & (si libuerit) et
testari, ut iam corrupta tanto tēporis spa-
cio pontis specie, sine ulla irreuerentia Sa-
cramenti cum magno eius fructus moria-
tur semper victurus. Amen.

24 Duodecimo peccat, qui corā se litigan-
tibus æquales aduocatos, & procurato-
res ex eis, qui coram se aduocati, aut pro-
curatoris munere utuntur, non conce-
dit, cum damno notabili alterius par-
tis. leg. providendum. C. de postula. præ-
sertim personis miserabilibus, quibus sa-
terdum etiam non pœnitibus providere
debet. leg. nec quidquam. §. final. ff. de offic.
procurat. Imo & interdum sine stipen-
dio, scilicet, quando soluere nequeunt, &
aduocati sine tali stipendio illis patroci-
nari possunt. Sylu. uerb. aduocatus. qua-
stion. 18.

Decimotertio peccat mortaliter, qui
non visitat carceres, aut non procurat, ut
in eos coniectis necessaria vitæ suppedi-
tentur,

De peccatis diuerforam statuum. Cap. XXV. 250

tentur, cum illorum damno notabili,
arg. l. iudices. C. de episc. aud. & ca. pasce.
86. distinct. aut in suo iudicio excommu-
nicatum denunciatum admittit in acto-
rem, aduocatum, aut testem, contra supe-
rioris iussum, aut iussam partis requisitio-
nem. c. decernimus. de sentent. excom.
lib. 6. & Innoc. in c. 1. de offic. ordin. Dixi,
contra & c. alias enim nō uideretur nobis
plusquam ueniale, si ex eo damnum no-
tabile alteri non sequatur.

Decimoquarto peccat iudex laicus, qui
non restituit statim ecclesiastico captum
dicentem se esse clericum, si cum in habi-
tu clericali inuenit, aut manifesto constar
eū clericum esse, & est excommunicatus.
cap. si iudex de sentent. excom. lib. 6. Di-
xi, in habitu clericali, alioqui enim non
tenetur reddere ecclesiastico, donec ei
de clericatu constet, d. cap. si iudex, & ibi
omnes, nec tunc si est clericus coniuga-
tus, nisi probet, quod unam solam, & uir-
ginem uxorem duxerit, & habitum, & to-
suram clericalem gestauerit, c. 1. de cler.
coniug. lib. 6.

Ad nouē autem quæsitum respondeo,
peccare iudicem laicum capientem cleri-
cum, qui vi abstulit ab eo processum, & re-
tinentem donec illum restituat, si post fa-
ctum delictum, vel in flagranti eū capiat,
& non remittat ad iudicem ecclesiasticū
infra tempus debitum, per notata in cap.
cum non ab homine. de iud. Panormita.
Aret. Fel. & Dec. qui a nu. 10. dilucidius
alijs hoc resoluit.

25 Decimoquinto peccat, qui die in Dei
honorem feriato testem iurare facit aut
aliquem alium actum iurisdictionis, qui
non esset mere exequutionis, capitul.
1. & final. de ferijs. nisi necessitate excuse-
tur per eadem capitula, & ibi annotata.
Et qui accipit plusquam ualet cera, &
labor sigilli signandi, secundum Gabr.
in 4. libr. 16. quæstion. 6. articulo. 5. dub. 5.
lit. R. S. quod non seruatur, nec est ue-
rum, ubi est lex, aut consuetudo, quæ
contrarium induxit, quidquid ille sentit,
argument. cap. final. de consuet. & capit.
ad apostolicam, de regula. quidquid il-
le respondet.

Decimosexto peccat, qui fingit aliquid,
quo eat, aut mittat ad accipiendum testi-
monium alienius formæ, & est excom-

municatus, c. mulieres. de iudi. lib. 6. Aut
ex officio suo procedit sine petitione par-
tis, ad utilitatem priuatam, aut etiam pu-
blicam, in delictis sine accusatore, excep-
tis casibus, in quibus id ius permittit,
qui sunt multi secundum multos, quos nos
quali ad unum reduximus in d. capitulo
inter uerba. concl. 6. scilicet quando prin-
cipaliter intenditur cohibitio malorum
futurorum, & materiæ illorum genera-
liter.

26 Decimoseptimo peccat, qui cessante
iusto impedimento omittit uisitare, aut in-
quirere ad noscendum delinquentes, &
delicta sui territorij, & illud eis expurgan-
di, arg. l. congruit. ff. de offic. præsid. & c. 1.
de offi. ord. cum anno. Et qui in huiusmo-
di uisitatione, & inquisitione generali in-
terrogat, quæquam speciatim an ille, vel
ille, illud, aut illud delictum fecerit. Et
qui generaliter edicit, aut speciatim adiu-
rat quenquam, ut notum faciat sibi quid-
quid scit, siue sit occultum, siue publicum,
quia non debet uelle, ut quidquid scitur,
sibi dicatur, sed solum illud quod est no-
torium, uel famosum, per dicta supra ca-
pitu. 18. nu. 59. Et qui procedit per uiam
inquisitionis contra aliquem particulari-
ter, uel interrogat de socijs, contra supra
dicta, c. 18. nu. 58. Aut facit, uel consulit
aliquid eorum in quibus supra eodē, re-
ges, & monarchas mortaliter peccare di-
ctum est.

27 Ad nouē autem quæsitum respondeo,
Dominos terrarū, in quibus prognati a
Saracenis degūt, & omnes redditus eccle-
siasticos capiunt, teneri ad dandam con-
gruam sustentationem parochis ecclesia-
rum, arg. c. de monachis. de præben. & ad
denunciandum sacrosanctæ Inquisitionis
officio eos, quos neuerint excommunicationis
mahometicis nisi, per mandata Inquisi-
tionis, in hoc sæpe fiunt.

De peccatis Aduocatorum, & Procuratorum.

S V M M A R I V M.

28 Aduocatus, ut mortaliter peccat, necessaria
ignorantia, aut fœuens litē iniustam. Aut est
in causa, quo aduersarius suū iussam cau-
sam

Secunda pars Decret.

- iam perdat: Aut ob nimias dilationes, & illicitas subornationes testium notabiliter illi officit.*
- 26 *Aut aduersario secreta sua patris pādit, aut pauperi non subuenit.*
- 26 *Aut dispendium immoderatum, aut ex eo, quod non debet accipi, aduersa parti fauet, aut de suo stipendio sic aut sic concutit.*
- 29 *Præuicator est aduocatus, qui parti aduersa fauet.*
- 30 *Stipendium aduocati, quale iustum, quando in pactum deduci potest.*

28 **D**icendum primo, quod mortaliter peccat aduocatus, qui non existens ad id idoneus patrocinatur, l. nemini. C. de aduoc. diuer. Pan. in rub. de post. Barr. in l. i. ff. eo. S. Tho. 2. 2. quæst. 71. artic. 2. & ita peccat qui sine iuris peritia id facit, nisi ob defectum iurisperitorum id faciat ad tribunal, in quo patrocinatur mediocriter instructus ex libris sermone vulgari scriptis, arg. l. certi. C. de iudic. & gl. c. ad audientiam, de consuetud.

Secundo peccat, qui defendit causam, quam scit esse iniustam, cum obligatione restituendi damna parti aduersa, & etiam suæ, si eam id non admonuit, arg. c. i. ad Rom. & c. de offic. deleg. Et qui licet nesciat eam omnino esse iniustam, quam iustam. Anton. Barr. in c. breui. de iureiur. Et qui a principio credit iustam, & non desinit, postquam nouit non esse talem, quia quamuis aduersario id indicare non debeat, neque secretum detegere, a patrocinio tamen suæ partis desistere debet ei suam sententiam declarare, immo & inducere eum ad concordiam honestam, S. Tho. 2. 2. q. 72. artic. 3. Quamuis si causa est dubia ob ueritatem opinionum magnorum uirosum, aut ob diuersos intellectus legis, quia est decidenda, poterit ad finem ulque sine peccato prosequi, si pars suæ id admonita noluerit. Syl. uerb. aduocatus, quæst. 10.

29 Tertio peccat, qui notabili sua negligētia, aut ignorātia, partis suæ causam iustā perdit, cum obligatione ad damna, & interesse. l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & Host. in cap. calumniam, de pen. si pro dolo se gerit, & pars eius ignorantiam ignorat, alia secus nisi sit in dolo, uel lata culpa, iuxta mentem Inno. in cap. sicut

dignum, de homic. quem ad hoc applicat Syl. uerb. aduocatus, quæst. 24.

Quarto peccat, qui facit aliquid quo causam iustam aduersarius amittat, aut infert ei aliquod damnum notabile, petendo superfluas dilationes, dando, aut subornando partem, aut testes ne uerum fateatur, aut id genus alijs modis, cum obligatione restituendi omnia dāna, & interest. Host. in d. c. calumniam. communiter recep. Et qui facit presentari instrumentum, aut testes falsos, allegat iura falsa, aut asserit aliqua quæ scit esse falsa, summa confess. lib. 2. tit. 5. quamuis possit prudenter occultare, & tacere id, quod ius suæ partis impedire potest. glo. c. ne quis. 2. q. 2. & honeste simulando suum aduersarium fallere, gl. c. dominus. 23. quæst. 2. absque tamen mendacijs, argument. dicti capituli ne quis.

Quinto peccat, qui aduersario indicauit secreta notabilis momenti suæ partis. l. 1. §. si quis, quæst. ad leg. Corn. de falsi. cum obligatione restituendi damna. Et qui non subuenit pauperi in extrema necessitate sui auxilij constituto, eo quod ex defensione illius causæ, nita ipse, aut suorum pendet, c. pascet. 86. distin. & alias non, peccat supra c. preced. & tenet S. Th. & declarat Caiet. 2. 2. q. 71. artic. 1. Quia non tenetur magis ad faciendam eleemosynam de sua arte, quā dines de suis bonis, quid quid dicat Host. de pe. & remiss. §. quibus uerb. quid de aduocatis. Ang. Ros. & Syl. uerb. aduocatus. q. 16. in suis summis.

30 Sexto peccat, qui stipendium exigit de eo, propter quod non debetur, uel notabiliter maius debito pro patrocinio, c. non sane. 14. q. 5. Peccat etiā, qui parti aduersæ publice, aut secreto fauet, qd est præuicator agere, l. 1. ff. de præuic. aduoc. & doctrina Bar. ibidem. Stipendium uero sine honorarium moderandum est, iuxta magnitudinem, causæ, & laboris, & scientiæ, & consuetudinis regionis. leg. 1. §. in honorarijs. ff. de uar. & extraordin. gloss. capitulo non liceat. 11. quæstione 3. Conuentio autem non est facienda in medio litis, sed in principio, uel fine. capitulo infames. §. præterea. 3. quæstione 7. quamuis uere iusta sine ui, & scandalo facta, non uidetur peccatum, saltem in foro conscientiæ, quia in ea cessat

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 251

cessat præsumptio, qua in hoc casu nititur forum exterius, arg. notat. in c. i. qui & cap. tua de spons.

Septimo peccat, qui conuenit, de quata parte litis, puta dimidia, aut tertia, aut quinta, aut decima, contra l. sumptus. ff. de pact. litem. C. de procur. & §. accētur. 3. q. quibus id ueratur ne præbeatur occasio, uolendi per fas, & nefas vincere. Idem si paciscitur ut dicta ea tantum sibi soluantur, gl. l. sumptus. ff. de pact. quamuis sine peccato conuenire potest, ut sibi certa quantitas iusta pro suo labore soluantur, siue vincat, siue non iuxta communem in dictis legibus, immo & de certo aliquo palmario sibi dando, præter stipendium, si uicerit, iuxta Alex. in d. l. 1. ff. de uar. & extraord. modo sit moderatum, iuxta Sal. iudi. litem.

De peccatis Accusatoris, Denunciatoris, & Custodis.

SUMMARIUM.

- 31 *Altor aut accusator, ut peccat mortaliter, mouens, aut prosequens litem iniustam, aut ob malum sine sententia iniusta utens, discedens a lite, aut falso iurans, mentiens etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non accusare, nu. 32.*
- 32 *Denunciator, ut mortaliter peccat denunciando, quod, aut quo sine, vel modo non debet, aut non denunciando quod debet, cum exemplis.*
- 33 *Denunciator secum, & cum alio teste probat.*
- 34 *Custos apparitor, & Merinus, ut mortaliter peccat, non accusando inuentum, aut dānum non intimando, aut non restituendo hoc, & hoc.*

31 **D**e ijs dicimus primo, quod peccat mortaliter, qui accusat aliquem in iudicio criminis falsi, vel petit debitum falsum cum obligatione restituendi omnia damna inde sequuta. cap. calumniator. 2. quæst. 3. cap. calumniam, de penit. c. fin. de dol. & contum. aut ignorantē, sed simul ac nouit illud esse falsum, non desinit, arg. c. si quem. 2. q. 3. & qui etiam post definitiuam sententiam pro ipso la. Op. Nauar. Tom. II.

tam nouit suam causam iniustam fuisse, & non restituit, quod per illa accepit, Innoc. in c. quia plerique, de immun. eccles. communiter recept.

Secundo peccat, qui accensat aliquem veri criminis, vel petit verum debitum, animo tamen vel sine malo mortaliter, sed non obligatur ad restituendum, cap. cum minister. 23. quæst. 5. cum ibi a nobis late notatis. Dixi, mortaliter, alias enim tantum uenialiter peccaret, Angel. uerb. accusatio. §. 4.

Tertio peccat, qui post citatā partem non renunciata lite procurat eam suspendi contra uoluntatem aduersarij, ar. c. pro ut de dol. & contum. ar. h. qui semel. C. quo mo. & quando. Aut deserit causam spiritualem contra ius, argu. c. super eo, cum gl. de cogn. spirit.

32 Quarto peccat, qui paciscitur, aut transigit in causa criminali, adulterij, vel alius criminis, in qua pena sanguinis non est imponenda, l. transigere. C. de transact. iuxta communem intellectum, quamuis nostro iudicio, si ex eo damnum reipub. aut proximi non sequeretur, in foro conscientiæ non esset mortale, quia causa principalis, quare id ueratur, uidetur esse damnum vel scandalum publicum, quod inde nascitur, & ita cessante illa, ut cessare prohibito. c. cum cessante, de appel. In omnibus autem casibus esset mortale, si transactio fieret interueniente perituro, uel mendacio pernicioso. S. Tho. ubi supra q. 68. artic. 3. & etiam si ob discessionem a lite iniusta quidquam accipit cum obligatione restituendi, iuxta notata, in cap. dilectus. 1. de simon.

Quinto peccat, qui ad obtinendum in causa iusta iuramentis, instrumentis, vel testimonijs falsis utitur, sine obligatione restituendi, S. Tho. 2. 2. q. 71. artic. 3. ad 3.

33 Sexto peccat, qui omittit accusare aliquem, cuius delictum in magnū damnum spirituale, aut temporarium reipub. redundat, & alias id impediri non potest. S. Tho. 2. 2. quæst. 61. artic. 1. quod plurimum commendat ibidem Caiet. Idem de eo, qui iurat, aut promittit non accusare de peccato mortali nondum patrato, aut cum iniuste accusare. l. si unus. §. pacta, & §. illud. ff. de pact. Dixi, Nondum patrato, quidē secus de patrato, dicto §. pacta, gl. cap. quæ-

Secunda pars Decret.

admodum . de iureiur. Sylu. uerb. accusatio. quæstio. 6.

Septimo peccat, qui denunciat, quod non dēt notabiliter nocendo, vel quando dābet intentione mortali. S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 2. aut omittit denunciare tractatum criminis committendi in damnum spirituale, aut corporale, publicum aut priuatum, ut prodicionis, coniurationis, hæresis, aut aliorum similium, quamuis esset secretus, & intrasset se non denunciaturum. Inno. in cap. qualiter. 1. de accus. & Panorm. in cap. dilectus. de excess. pregl. per adducta in d. cap. inter uerba. conclus. 6. Idem si non denunciatur alia delicta perniciose soli auctori, a quibus per correctionem fraternam non respicit, modo ea probare possit, ut in eadem conclus. 6. dicitur autem posse probare, si habet unū testem integrum, quia denunciator in hoc iudicio locum alterius testis tenet. cap. in omni. de testibus.

- 34 Octauo peccat præfectus custodiæ urbis, qui iurans se accusaturum, quos post sonum campanæ inuenerit, non accusat, quia frangit iuramentum iustum, c. si uero. de iureiura. quamuis sine obligatione restituendi pœnas, quas accusati incurrissent, iuxta S. Bernardinum, quem citauit Syluest. uerb. restitutio. 3. quæstio. 5. versicu. 7. & ex dictis in cap. 23. nunc. 40. & 62. deduci potest, neque etiam quod recepit, ne accusaret, tenetur ad necessariū restituendum, iuxta opinionem, quam sequuti sumus supra cap. 17. nu. 32. & seq. quamuis si uider aliquem aliquod damnum facientem, & ei, qui damnum accepit non indicat, contra id, quod iurauit, aut promisit ratione sui officij, non solum peccat mortaliter, sed etiam ad faciendum damnum tenetur, Sylubi supra. Idē uidetur dici posse de custodibus, & de præfectis circa importandas, & exportandas merces in continibus regnorum, prouinciarum, & ciuitatum, qui permittunt exportari, vel importari ueritas, scilicet peccare mortaliter, & esse periuros, nec absolui posse, sine firmo proposito nunquam id amplius permittendi, sed non tenentur ad restituendum pœnas, quas soluiscent transgressores, si denunciati fuissent, neque bona, quibus ob id priuarentur, quamuis tenerentur ad restituenda ve-

ligalia, quæ importatores, uel exportatores deberēt, quia hoc non est pœna, sed interest, faciunt infra dicenda, de teste falso, numero 40.

De peccatis Rei accusati, & inquisiti.

S V M M A R I V M.

- 35 Reus carceratus per iniustam causam se defendens, ut peccat.
35 Reus iudice interrogatus ueritatem, c. negans, ut peccat. nu. 36.
36 Confessarij caueant ne reos uitam, aut animam perdere faciant.
37 Reus non detegens socios, aut non parentes excommunicanti, ut peccat. nu. 38.
38 Confiteri an debeat, qui negauit, & damnatur.
39 Reus defendens se mendacijs, aut a iustis sententia appellans, ut peccat.

35 **D**icendum, quod peccat mortaliter primò reus, qui scienter suscipit defendendam aliquam litem iniustam, aut non desistit ab eius defensione, postquam sciuerit eam iniustam, cum damno notabili aduersarij, arg. cap. sepe. de test. spol. adiuncto cap. po. nale. 14. quæstio. 5.

Secundo peccat mortaliter, qui interrogatus a suo iudice, seruat iuris ordine, non fatetur verum, etiam si sit crimine morte plestendum, secundum S. Tho. recept. 2. 2. quæstio. 69. artic. 1. Gab. in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 6. art. 2. ut latius tradimus in c. 36 inter uerba. conclus. 6. Dixi, seruat iuris ordine, secundum quem tria in hoc requiruntur. Primum, ut delictum sit notoriū, famosum, aut semiprobatum, quod contingit, quando est unus testis oculatus, & omni exceptione maior, aut unum iudicium, uel plura illi a quipollētia, ut sentit Barr. in l. 6. nu. 7. ff. de quæst. Secundum, ut sit reo notificata, quo uideat se ad obediendum mandato iudicis teneri, secundum utrunque Tho. 2. 2. q. 69. art. 1. & 2. tunc autem adeo obligatur, ut a confessario non sit absolueendus, nisi proponat illud cōfiteri. Nam, ut recte ait Sor. lib. de ratione regen. in eb. 2. q. 7. talis reus in nō confitendo peccat, neq; eum peccati pœ-

nitur 3

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 252

nitur; imò in eo persenerat: & consequenter veniam non meretur, nec absolutionem. c. peccati uenia. de reg. iur. lib. 6. quæ est singularis, & quotidiana conclusio. Quare diligenter confessarius consideret, ne precipiendo confiteri inducat reum in iacturam corporis, & in non precipiendo, in iacturam animæ, ut ubi supra, & cap. 18. supra eodem nu. 58. monuimus addendo, quid dicendum de illo, qui confessus suum delictū socios occultos, etiam iussu iudicis detegit; & de illo cui a Prælo pręcipitur, ut sub pœna excommunicationis aliqua occulta intra certum tempus reuelat. De fugiente autem ē carcerē, & non implente iuramentum de redeundo ad illum, dictum est supra cap. 12. nu. 13.

Ad nouē autem quæsitum respondeo; eum, qui rite interrogatus, negauit delictum, quod confiteri tenebatur, & nihilo minus damnatus ducitur ad supplicium, non teneri ad confitendum illud, nisi notabile aliquod damnum inde alioqui probabiliter sequeretur: quia nullo iure contrarium euinci potest, quum ad eius animæ salutem sufficiat iusta confessio cum absolutione sacramentali, cap. quem penitet. de penit. dist. 1.

39 Tercio peccat, qui sciens se iuste condemnatum ad differendum executionē appellat, argum. l. 1. ff. de appel. & c. ad nostram. eod. tit. cum obligatione restituendi omnia damna, & interesse, S. Tho. ubi supra art. 4. & probat cap. omnino. & cap. quicumque. 2. q. 6.

De peccatis testium.

S V M M A R I V M.

- 40 Testis ut mortaliter peccat asserens falsum, & tacens uerum.
40 Testis dubitans, & non renocans suum dictum uerum, quod putat falsum.
41 Testis iurans se testem non fore, excusans se allicite absentans se, ut peccat.
42 Testis detegens, quod non debet, mercedem accipiens. nu. 43. non parentes edicto inobtemperans, sine aliqua oīto excusationum, qui bus non se excusat inhabilis, ut peccat. nu. 44. & 46.

43 Testis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet.

48 Testis, qui tenetur se offerre, & qui non, & qui potest, & non tenetur, nu. 49. & 50.

49 Testes quando dicuntur deesse, ut admittantur inhabiles, & cogantur priuilegiari.

51 Testis falsus testans, ut non restituit fisco bona quærenda ei, si uerum testaretur.

40 **D**icendum, quod peccat mortaliter primò testis, qui iuratus, aut iniuratus uerū esse in iudicio affirmat, quod scit esse uerum, aut dubitat esse uerum, aut tacet uerum, in notabile alterius partis damnum, Proverb. 12. & capitu. 1. de crim. falsi. cum obligatione restituendi, iuxta mentem S. Thom. recept. 2. 2. quæstio. 79. artic. 4. qui Deum, indicem, & proximum offendit, cap. 1. de crim. falsi. & quāuis timor iustus a non testificando excusare possit, non tamen a testificando false. argum. c. ne quis. 2. 1. q. 2. Dixi, Quod scit: quia si mediocri diligentia in reuocanda ad memoriam ueritate adhibita errat, nō peccat saltem mortaliter, iuxta mentem eiusdem optime per Caie. declaratam in d. art. 4. Sed si nouerit errasse, debet suum dictum reuocare, si reuocatio prodesse possit. potest autē prodesse si statim post attestationem, se corrigat cap. præterea. de testib. cogen. & etiam ex intervallo, antequam sententia feratur, saltem ad debilitandum suum primum dictum, iuxta Innocen. recept. ab omnibus, in dicto cap. præterea. adeo quod desinet esse testis integer, id est, omni exceptione maior, iuxta Cardin. in cap. ueniens. 2. de testib. Quin interdum secundo testimonio, & non primo credetur, scilicet, quando consideratis circumstantijs personarum, causæ, & temporis, iudici uideretur non reuocare suum dictum, per subornationem, sed stimulo conscientie, iuxta Hostien. recept. per Anton. & Panormita. in dicto capitu. præterea. argum. l. 3. ff. de testib. capitu. si testes. §. testium. & §. sepe. quarta quæstione tertia, ut quum (quod est exemplum Panor. in d. cap. præterea.) episcopus probus, & diues diceret aliquid in alienius plebei lite, & post aliquod tempus elapsum iuratus diceret se per errorem, uel obliuionem, ita dixisse: sed si per magnam negligētiā, uel defectū saltem

Secunda pars Decret.

mediocri considerationis dicat falsum, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi, iuxta S. Tho. ubi supra, & S. Ant. 2. par. tit. 2. c. 19. §. 7.

41 Secundo peccat mortaliter, qui testatur verum, quod credit esse falsum, vel solo timore perituri testatur, per dicta in d. ca. inter verba. 1. q. 3. concl. 6. nu. 700. sed sine obligatione restituendi, quia quāvis nocere velit, non tamen nocet, & qui iurat non testificari etiam iubente superiore in casu, quo tenetur.

Tertio peccat, qui casu, in quo ad testificandum tenetur, quo se ab eo excuset, falso dixit partē aduersam sibi inimicam esse sciens, aut scire debens, suum testimonium ad seruandā iustitiam necessarium esse, cum obligatione restituendi. Angel. verb. testis. §. 17. Idem de latente, uel absente, se, ne testificetur, ut post Sotum lib. de ratio. reg. mem. 2. q. 7. diximus ubi sup. num. 74. aut se non offert in testem, sciens id esse necessarium ad impediendum aliquod notabile damnum publicum, vel priuatum, per dicta ubi sup. nu. 702. post S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. etiam si promississet, uel iurasset seruare secretum. Et qui

42 alienū peccatum secretum detegit, cuius cognitio non est necessaria ad mala, & dāna impediēda, quamuis particulariter, de eo interrogetur, iuxta eundem Sanctum Thomam secunda, secunda quæstio. 90. art. 1. maxime, si illud per solam confessionem sacramentalem, consultationem didicit, iuxta dicta in cap. 18. nu. 51. Quo fit aduocatus, cōfessores, medicos, & alios similes, quibus detegitur secreta litium dubiorum, & morborū, peccare testificando de secretis communicatis secreto cum eis, nisi aliunde illa nouerint, uel nisi sint

43 talia, quæ non detecta in alio dāniū redundarent, nec tunc est detegendum ali quod ultra necessarium, neque quantum est necessarium, si manus ex eo damnum famæ, in eum, qui detegitur, quam in damnum bonorum redundat, per multa tradita ibi supra nu. 9. & breuius supra cap. 18. num. 60. donec concurrat tria supradicta.

Porro, qui non tenetur ad testificandum debet dicere indigi se ad respondendum interrogatis nō teneri, quamuis sciret, & si illum cogere uelit, appellare debet, si

non timet iudicem in eum seuiturum, & si hoc timet, respondere potest, se nihil scire, intra se intelligendo, quod dicere teneatur, ut dictū est supra c. 18. nu. 61. discedendo in hoc ab eloquentissimo, & doctissimo doctore Genesio Sepulveda li. de ratio. reddend. test. c. 13. olim cōsi seipulo nostro, in artibus liberalibus, quæ credo non meminisse legere Palud. quia dicit, usque ad Gab. neminem hoc dixisse, quum tamē antea ille dixisset, quod quidam esse probauimus in c. 2. de confess. in c. humanæ. 2. 2. q. 5.

44 Quinto peccat mortaliter, qui sciens alium esse in extrema, sui testimonij necessitate, quia sine illo vitā amissurus est, uel ea, sine quibus uita eius, uel suorum probabiliter peribit, nisi se ad id in testē offerat, & non se offert, per dicta in dicto c. inter verba, concl. 6. Dixi, in extrema necessitate. quia ob aliā, quamuis magnā sit sub pēna mortalis nō tenetur, nisi eo modo, quo offendens bonum proximi errantem tenetur restituere, eo quod iniustus non se offert, quia lex charitatis qua se tenetur offerre, non obligat restituere, ut dictum est supra cap. 15. nu. 25. & in Apolo. libri de rebus. q. 2. monit. 2. & in locis ibi citatis. Secus autem si iustus non testificatur, & ob id aliquis suum ius amittat, nisi timor periculi in quod incurrere posset, cum excusaret, ut supra tactū est, lex enim iustitiae, qua iustus iustus tenetur testificari, obligat restituere, ut saepe dictum est.

45 Sexto peccat, qui mercedem accipit, ut uerum testetur, cum obligatione restituendi ei, qui dedit, cap. non sane, 1. q. 5. & qui accipit, ut falsum testetur, sine tamē necessitate restituendi, nisi de consilio pauperibus, per dicta supra cap. 17. num. 32. & seq. Omne tamen, quod per suum falsum testimonij alterutra partem amiserit, restituere debet. d. ca. non sane. Accipere tamen potest impensas itineris faciendi ad ferendum testimonium, & mercedē operariam dierum, quibus se occupauit in eo, vna causa interesse dāni emergentis, & lucrī cessantis. cap. si testes. §. v. turis. 4. q. 3.

46 Septimo peccat, qui absque causa non paret iudici præcipienti, ut denuncieta lia, & talia crimina, uel debita, & est ex-

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 253

excommunicatus si mandatum fuit sub pena excommunicationis lata sententia, teneaturque damna restituere. Dixi, Absque causa, quia multa excusare possunt, ut copiosius alij dixi in d. c. inter uerba. cōcl. 7. tractando de magna prudentia, qua est opus ad recte parendam eiusmodi mandatis. Quorum primū est, quod peccatum est occultum, & peccator iam emendatus, aut sola fraternā correctione probabiliter emendabilis, tunc enim non est parendum ante fraternā correctionem etiam si præciperet, ut fieret denunciatio, nō habita ratione fraternæ correctionis, secundum S. Tho. secunda secunda quæstione 33. articulo 7. ad 3. & B. Anton. secunda par. tit. 9. cap. 6. §. 4. Secundum, defectus probationis peccati denunciandi, ut dictū est supra c. 10. nu. 61. Tertium, quod a talibus, & taliter audiuit, ut ob id moueri non debeat, præsertim si denunciatio notaretur, aut cuius testimonium iudicem magis, quam conueniret, moueret, ut ibidem dictum est. Quartum, denuntiatio eius, a quo audiuit. Quintum, nolle eum, qui furatus est, uel tenet, retinere in compensationem alterius tanti, vel plurius, quod sibi debetur. Sextum, quod per solam sacramentalem confessionem nouit. Septimum, quod per sacramentalem confessionem nouit. Septimum, quod per solam consultationem secretam, pro consilio habendo nouit.

Ad nouē autem quæsitum respondens, eum, qui non denunciavit delicta intra tempus in edicto contentum, teneri ad denunciandum post illud, quam cito commode potest, argu. cap. cum dilectus, de dolo, & contumacia cum citatis a glossa & doctoribus ibi.

47 Octavo peccat, qui non se offert in testem, cum ad id tenetur, uel se offert, cum non deberet. Est enim qui se tenetur offerre, & qui potest se offerre, & non tenetur, ut copiose, & utiliter tractamus ubi supra, & contractus hic in Manuali Hisp. quorū aliqua quæ parum inferniunt confessionis omittendo dico primū, quod offerre se tenetur, sciens præparari aliqua mala notabilia, quæ sine suo testimonio probabiliter euenirent, sciens iam crimē de quo aliquis accusauit, aut denunciavit alium, ob solā conscientie obligationem

iuxta Caiet. per nos relaxum in d. c. inter uerba conclus. 6. Secundo quod regulariter non debent se offerre, nec oblari admitti ascendentes contra descendentes, nec e contrario, & idem fere de uxore pro, uel contra maritum, & e contrario, & de liberto contra patronum, iuxta de 48 c. 10. §. 3. Capell. Tholos. tertio, quod regulariter nemo tenetur ad se offerendum in testem, argu. eorum, quæ de operibus misericordie supra c. præceden. diximus, & quilibet iustus testificari tenetur id facere, exceptis priuilegiatis. Quarto, quod regulariter priuilegiati possunt cogi ad testificandum, in defectum aliorum testium, etiam maritus contra uxorem, & e contrario, iuxta decisio. 4. Capell. Tholos. quia

49 iura statuunt, ut aliqui non admittantur, quia sunt inhabiles, & alij ut non cogantur ad testificandum, quia sunt honorati, aut coniuncti, intelliguntur, quando alij non desunt, iuxta glo. cap. quanquam 1. q. 2. per illud cap. glo. receptam ab Archid. & Alexand. ibi & communiter alibi in c. statuendum secunda quæstione sexta & alia ubi supra adducta per Fel. in rubr. & capitulo dilectorū de test. cog. Quinto quod excusatur, qui probabiliter timescit sibi ex quo testimonio aliquod magnum damnum spirituale, aut temporariū, persona, honoris, aut bonorum euenturum, secundum Bal. recep. in capitulo cum nū eius de testibus. & eundem. & Fel. in d. c. dilectorum. & nos ubi supra aut ex eo scādalum oritur, ut ait Syl. uerb. denuncia- tio, quæstione prima. & uerb. correctio. q. 7. sub si. citatus a nobis ubi supra. Sexto, quod quamuis ad effectum admittendi testes inhabiles ob defectum aliorum, nō sufficiat nō esse alios idoneos, quia opus est, quod neque sint, nec soleant, nec possint intervenire cōmuniter in eiusmodi factis nisi tales personæ priuilegiatæ, aut in id idoneæ, ut sensu gl. 2. cōmuniter recept. cap. tertio loco de probat. ut ibi supra diximus, ad effectum tamen compellendi priuilegiatos, satis esset iuramentū partis dicentis non adfuisse alios, quam priuilegiatos, & eos sic, nulla interueniente in contrarium coniectura, arg. c. 2. §. si. de iuramen. calum. lib. 6. & per ea quæ ibi & in alijs locis doctores docent, nisi ex eo aliquod damnum timeatur, ut ubi supra dictum

Secunda pars Decret.

dictum est, addendo, quod quamvis teneatur filius a denuncianda hæresi patris, & ad testificandum de illa, si alij desint, nisi sciat, eum iam penituisse, aut certo credat, quod monitus ab ipso, aut ab alio vere respiciet. Inquisitor tamē debet ei providere adhibendo magnum secretum, ne id se at pater, & ne illi aliquod magnum damnum ex eo eveniat. Septimo probare nos ibi, quod inhabilitas nō excusat a parendo eiusmodi mandatis, licet aliquādo excuset privilegium.

51 Ad quæsitum autem e longiquo a viro undeque doctissimo respondeo, quod testis qui in iudicio legitime interrogatus super crimine ob quod bona publicantur, negat veritatem, propter quod reus absoluitur, non tenetur ad restituendum fisco id, quod ad eum perveniret, si damnaretur. Tum per dictum S. Bernard. relatum a Sylu. verb. restitutio 5. vers. 7. quem sequimur supra eodem nu. 34. Tū quia pœna nō debetur in foro animæ ante condemnationem, gl. c. fraternitas, 12. q. 2. Tum quia etiam interesse remotum, & extra non rem debentur l. si sterilis. §. cū per venditorem. ff. de actio. empt. Tum quia leges humane præsertim penales, nō ligant potissimū in foro animæ, nisi quatenus sunt receptæ, ut traditur supra ca. 23. a nu. 49. & seq. Et nullibi ulla lex damari iubens aliquem publicatione bonorum est ita recepta, ut ante damnationē bona ad fiscum deferantur. Tum denique quod aliqui sequeretur omnes custodes confinium regnorum deputatos ad custodiendum, ne quis aliqua exportet ex illis, vel importet in illa, vel non saltem, nisi soluto vectigali, vel portorio, siue gabela sub pœna privationis bonorum, teneretur restituere, non solum iura, siue vectigalia debita, sed etiam bona, quæ ob id debent fisco applicari, quod nullus, ut arbitror, hæcenus dixit.

De peccatis Notariorum, & Tabellionum.

S V M M A R I V M.

52 Notarius cum sit, quæ, & quot capitula iurat.

53 Notarius ut peccat faciens instrumentum falsum, & rescindens, vel delens verum.
53 Notarius ut peccat male componens, & non tradens illud.
53 Notarius non informans satis venientem, aut transcribens die festo peccat.
53 Notarius nō serviens pauperi, ut debet peccat.
54 Notarius cōficiens instrumentum de re illi cta, & scribens statuta usuraria peccat.
54 Notarius non retinens prothocollum, & faciens testamentum in sano peccat.
54 Notarius stipendium nimium capiens, litteras ordinum carius tradens, peccat.

52 **D**icendum, quod peccat mortaliter primo notarius, qui non servat aliquid capitulorum a se iuratorum, cum creatus sit notarius, Host. in capit. licet. ne ele. vel monachi. recep. per Ioan. And. Pan. & Cōm. ibidem & S. Ant. 3. par. tit. 6. c. 3. §. 1. Quorum primum est, quod cōficiet instrumenta de quibus fuerit rogatus nil veritatis tacendo, nec falsitatis miscendo. Secundum, quod non revelabit, quod secreto ipsi commissum fuerit, nisi iusta de causa, secundum Panor. in d. c. si cur. nu. 19. Tertium quod non cōficiet aliquod instrumentum sciēter de aliquo cōtractu usurario, nec de alio quovis illicito. Panorm. ubi supra Quartum, quod retinebit de omnibus instrumentis quæ dederit, prothocollum, aut regestū. Quintum, quod erit fidelis ei, a quo est creatus notarius, & admonēbit eum ea, quæ sciēter in eius damnum vergere, Sextū, quod nullo amore, odio, spe, vel timore officio suo abutetur.

53 Secundo peccat, qui instrumentum cōficiet falsum, aut verum, utile, & parti necessarium, occultat, aut rumpit, vel delet. Et qui per malitiam, aut ignorantiam notabilem male aliquod testamentum, aut instrumentum cōficiet, addendo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias omittēdo, propter quod aliquis suum legatum, aut debitum perdit. Et qui solemnitates necessarias dolo, aut lata culpa omittit, puta suum nomen, signum, testes, diem, mensem, aut annum.

Tertio peccat, qui rogatus ab aliquo, ut sibi det aliquod instrumentum quod dare tenetur, non dat, ne adversario, aut amicis

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 254

amicis eius displiceat. Et qui non informat partem ignorantem, quæ renneciatur est alicui iuri, quale est illud secundum S. Anto. 3. par. tit. 6. c. 3. §. 6. Et qui die festo, absque necessitate ob avaritiam instrumenta cōficiet, cum in alium diem commode differre possit. Et qui rogatus a pauperibus non valentibus solvere iura, non vult ipsorum instrumenta scribere, aut iam scripta in publica forma tradere, secundum eundem ubi supra, quæ tamen non tenetur dare gratis, per dicta supra eod. cap. nu. 29. & 44. & capitulo 24. num. 3. & 4.

54 Quarto peccat, qui excipit, aut in publici forma scribit statutum, ut solvantur vlturæ, aut non repetantur solutæ, & est excommunicatus, cle. 1. de usur. Et qui excipit, aut in publicam formam statuta cōtra libertatem ecclesiæ redigit, cap. grante. de sent. excom.

Quinto peccat, qui cōficiet testamentum carentis iudicio, & ratione non utentis, cum obligatione restituendi ei, qui ab intestato successurus erat, ar. eorum, quæ ait Bal. in l. 1. C. de sacerof. eccles. nu. 71. Et qui stipendium notabiliter maius debito accipit, etiam sponte datum, si publicum stipendium constitutum illi erat, Ba. in auth. sed hodie. C. de epis. & cleri. Et qui aliquid accipit pro literis ordinatorū iuxta Anton. Barr. in cap. 1. not. 3. de simon. quamvis, si non datur ei ob id aliquid ex publico, licet potest aliquid pro suo labore considerata illius qualitate, & non ordinis, accipere, hoc cit. ut non accipiat plus eo, quod de maiori ordine fidem faciat, per supradicta capitulo. 23. numero 111.

De peccatis Magistrorum, & Doctorum.

S V M M A R I V M.

55 Doctor, vel Magister, ut peccat mortaliter lauream immortuam, vel principaliter ob honorem petens, vel suscipiens.
56 Doctor docens Theologiam in peccato mortali notorio, admittens excommunicatos, & malos scholasticos, aut admittens religiosos, vel presbiteros. nu. 56.

57 Doctor approbans ad lauream indignum, falsum docens, vel inutilia, aut malo fine mortali præsertim ultimo, subornans auditores procurantes ut indigni ad munera studij delegetur.

57 Doctor perlegens die festo, & servans novum festum ut peccat.

58 Doctor, ut peccat stipendium privatum accipiens, vel beneficium cum pacto legendi, castigans discipulos, aut contemnens simplices.

55 **D**icendum quod peccat mortaliter primo, qui errat aliquo ex quindecim modis relatis ab Alua. Pelag. de planct. eccles. lib. 2. quorum unus est, petere, aut accipere lauream theologicæ, aut canonum, quam non meretur, S. Anton. 3. par. tit. 5. c. 2. §. 10. & 2. & part. tit. 3. c. 5. §. 6. Idem de accipiente lauream aliam facultatum per dicta in d. c. inter verba. nu. 27. post gl. sing. cle. 2. de mag. & per rationem S. Anton. in d. §. Et qui licet sit idoneus, tamen principaliter petit illam propter honorem, & utilitatem propriam, secundum S. Ant. ubi supra §. 6. Quod nō esse tenendum probamus post Sylu. verb. doctor. quæstio. 4. ubi supra. Et qui prælegit in scholis peccato mortali notorio infectus, iuxta S. Ant. ubi supra dicto §. 10. quod limitandum est, ad prælegentem sacram scripturam, ut ait S. Tho. 4. dist. 19. q. 2. art. 2. ad 4. quod non aduertit S. Ant. Ratio autem cur magis peccet legēs prædictam scripturam, redditur a S. Thom. ubi supra. Peccat item qui ad scholas suas admittit excommunicatos, aut pravis moribus utentes, iuxta mentem S. Ant. in dicto §. 10. quod non videtur verum, quo ad excommunicatos, nisi essent excommunicati cum participantibus expresso doctore, iuxta cap. statum. c. constitutionem, c. præfenti. de sent. excomm. lib. 6. nec quo ad pravis exercentes, si doctor non habet iurisdictionem ad eiciendos eos e scholis, quam communiter hodie doctores in magnis universitatibus non habent, quidquid in auth. habita. C. non habent, quidquid in auth. habita. C. ne fil. pro patr. statuatur, licet præcepto correctionis ad id procurandum plusquā alij teneri possit, iuxta dicta in capitul. præceden.

Secundo peccat, qui professor legū, aut

Secunda pars Decret.

medicinæ, ad suam prælectionem religiosum, presbyterus, aut clericum, aliqua dignitate ecclesiastica præditum ad se audiendum admittit, & est excommunicatus. c. 2. ne cle. vel monac. lib. 6. adiuncta gl. e. non magnopere. & cap. super specula cod. tit. Et qui professor cuiusvis facultatis etiam theologiæ, admittit aliquem religiosum in suo habitu sine licentia superioris, aut cum licentia, sed sine habitu, & est excommunicatus per rationem participationis in crimine, iuxta S. Anton. 3. par. tit. 23. & 38. ut infra c. 27. nu. 134. dicitur. Et qui prælegit, aut docet principaliter ad humanam gloriam, quod principaliter ad gloriam diuinam institutum est, iuxta Ang. verb. honor. §. 7. cuius oppositum, scilicet non esse plusquam veniale per multa, & firma tenuimus, in d. c. inter verba. conclu. 6. & breuiter repetimus supra, cap. 23. nu. 13.

57 Tertio peccat, qui statuta a se iurata non seruat, S. Anton. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 11. Et qui existens examinatus indignum laurea, ad eam probat, vel contra dignum reprobatur, idem ubi supra. §. 10. aut alio modo illicito quempiam a consequenda laurea impedit, & cum obligatione restituendi.

Quarto peccat, qui sciens aut scire debens, falsam in alienius notabile damnum spiritali, vel temporale docet, vel subtilia magis, quam utilia docendo auditorio notabiliter nocet. Et qui docet malo fine mortali, per sepe dicta, vel ponendo ultimum finem in docendo, quia si uiuit utendis contra doctrinam B. August. relatum a Mag. lib. 2. sent. dist. 1.

Quinto peccat, qui per se, aut alios inducit auditores alterius doctoris, ut eum non audiant, cum notabili damno profectus eorum, vel honoris doctoris cum obligatione restituendi, S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 2. §. 1. Et qui per factiones, aut subordinationes, aut alias malas artes procurat, ut aliquis indignus creetur Rector, aut prælector alienius cathedræ, iuxta mentem Aluari, ubi supra, & S. Anton. d. 3. parte tit. 5. cap. 2. §. 11. sentientes idem de procurantibus, ut creetur notabiliter minus dignus. Quod est verum saltem, quando & ubi electores, aut promouitores iuramento, statuto, aut alio mandato ad dignifi-

cum eligendum sub pena peccati mortalis tenentur, & etiam in alijs, exceptis ad summum sex casibus, quos nuper scripsimus in miscellaneis de orat. nu. 76. in miscellan. 43. Et qui prælegit die festo, illis horis, aut tandiu, ut probabiliter credat auditores ob id omitturos missam. Et qui facit seruari festum non seruandū cum damno notabili auditorij non contentientis, argument. cap. fina. de iniur. l. 2. ff. de furt. Dixi, Non contentient, alias enim secus, capitul. scienti. de regul. iur. lib. 6.

58 Sexto peccat mortaliter, qui habens stipendium publicum, vel beneficium in id ei collatum, exigit aliquid ab auditoribus, argum. cap. penale. 144. quæst. 5. Dixi, Habent alias enim etiam a pauperibus non egentibus extreme, exigere potest. l. 2. §. fin. ff. de orig. iur. iuxta prædicta supra eodem num. 29. & cap. præced. nu. 3. & 4. quidquid dicant Host. Raym. & alij ibi citat. Et qui canonicatum, aut præbendam aut aliud beneficium cum pacto docendi in scholis suscipit, & est simoniacus, per dicta. c. 23. nu. 100. Dixi, Cum pacto. quia secus si cum onere tali beneficio vacanti imposito. c. significatum. de præb. & nota in cap. 1. ut ecclesi. benef.

Septimo peccat mortaliter, qui scholasticum crudeliter castigat, quia solum leuis castigatio est ei permessa, cap. presbyterum. de homi. & l. præceptoris. ff. ad l. Aquil. Et si castigatus est clericus, est excommunicatus, nisi excusetur per infra dicenda, cap. 27. a num. 80. & seq. Et qui simplices contemnit, S. Anton. d. 5. 10. quod uidetur restringendum ad contemptum, per quem notabile damnum honoris, aut bonorum illis ex iustitia legali debitorum inferitur, per dicta supra. c. 23.

Qua quidem in re Conc. Trid. sess. 5. c. 1. de refor. statuit, primo, quod habens beneficium cui est annexum onus prælegendi sacram scripturam, cogatur prælegere per se, si est idoneus, alioqui per alium eligendum a nominatis ibi, & quod post hoc non conferatur, nisi idoneo ad per se id faciendum.

Secundo quod in omnibus ecclesijs cathedralibus, & collegiatis ex illentibus in aliquo insigni oppido, in monasterijs quoque monachorum, & conuentibus mendicantium

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 255

tium sacre scripturæ lectio habeatur, in ecclesijs vero tenuioris prouentus sit saltem magister, qui gratis grammaticam doceat.

Tertio, quod docentes sacram theologiam, dum publice in scholis docuerit, & in scholis eam discerentes priuilegijs omnibus de quinquennali perceptione fructus in absentia a iure communi concessis gaudeant. Quod ipsum dicendum est de discerente, aut prelegente canones, ut probat Felyn. in cap. fin. de magist. Cuius rationi hanc unam addo, quod nulli scientiæ capellondæ tanto tempore est opus, ac canonicæ, ut enim quis perfectus canonicus euadat, opus est, ut canonicæ prudentiæ non mediocre legum, & theologiæ adiungat eruditionem. Rara itaque aui est perfectus canonicus, etsi utrique foro per necessarium, ut qui multo tempore prædictas tres disciplinas professus esse debeat, arg. cap. ponderet. 50. dist.

Quarto, quod nemo ad huiusmodi lectionis officium admittatur, qui non prius ab episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus, approbatus fuerit.

De peccatis Scholasticorum.

S V M M A R I V M.

59 Scholasticus, ut mortaliter peccat ob finem mortalem studentem, non seruans præcepta studij discens uetula, auocans auditores eam currenti, negligentem studentem, male insuauens matricum, non soluens salarium, arrogans sibi gradum, quem non habet.

60 Dicendum, quod peccat mortaliter primò scholasticus, qui ob finem mortalem studet, arg. cap. cum minister. 23. quæst. 5. cum ei nuper a nobis adnot. Et qui statuta præcepta academice iusta, & ad mortale obligantia, non seruatur, iuxta mentem S. Anton. in d. §. 11. nisi iusta de causa id fecerit, quam quo ad mortalem excusationem, in proposito putamus esse illam, quæ pro tali communiter in academia habetur, argum. eorum, quæ de causa non reiuuandis diximus, supra. capit. 21. num. 14.

Secundo peccat, qui suffragatur, aut cu-

rat alium suffragari alicui indigno, ut fiat prælector, rector, beneficiarius, immo, & si sit dignus, si tamen competitor esset dignior, præsertim si inuauit suffragari digniori, iuxta proxime dicta in simili.

Tertio peccat, qui scientias veritas, aut superfluitas discit, argument. capit. non magnopere. & cap. super specula. ne cler. vel monach. Et qui alicui lectioni admittit scholasticos, aut adiecit, ut proxime de doctoribus dictum est. Et qui in studendo notabiliter negligens fuit, iuxta mentem S. Anton. in d. §. 11. & aliorum, quod restringendum uidetur ad eum, qui impensis alienis vel reddituum suorum ecclesiasticorum, & non proprijs studet, per supra dicta de prodigalitate, capit. 23. numero 71. & multo magis, si prædicta bona in computationibus ueneris, vel lufibus, & id genus alijs impedit, quia fratribus partem sibi a patre datam restituere tenetur, iuxta communem quam bene las. defendit, in auth. quod locum. columna secundum, C. de collat.

Quarto peccat, qui contra ueritatem, quam scit, altercatur modo prædicto supra, c. 23. nu. 34. Et qui stipendium debitum præceptoris, cum possit, non soluit, arg. cap. sape. de restit. spol. & tradit S. Anton. ubi supra. Aut qui dicit habere se gradum, quo caret. l. reddatur. C. de protesti. & med. lib. 10.

De peccatis Medici, & Chirurghi.

S V M M A R I V M.

60 Medicus, & Chirurgus, ut mortaliter per ignorantiam peccant.

60 Medicus non curans secundum præcepta, & negligent uisitare, uel studere peccat.

60 Medicus præbens medicinam dubiam, & de serens agrotum, ut peccat.

61 Medicus abscondens membrum, manu, sanguinem, & non admonens confessionem, ut peccat.

61 Medicus medicinas non eligens, & curationem differens, ut peccat.

62 Medicus consulens, uel concedens animam uix pro salute corporis, ut peccat.

63 Medicus non admonens mortem uicinam, & talis

Secunda pars Decret.

Et tali casu nihilum stipendium petens.
64 *Medicus nimias medicinas ordinans, paupere non medent, uel diuiti nolentis saluare, peccat.*
64 *Medicus detrahens alijs Medicis, ut peccat.*

Dicendum, quod peccat primo medicus, uel chirurgus, qui absque sufficienti scientia medicatur, etiam si sit laica donatus. Et qui artem satis caller, sed eius precepta non sequitur. Et qui notabiliter negligit studere, aut infirmos uisitare. cap. tua. de homi. & ibi Innocen. & omnes quauis agrotus sanetur, iuxta S. Ant. 3. par. tit. 7. c. 2. §. 1. cum obligatione restituendi, iuxta mentem Panorm. & omnium in d. c. tua. Et qui adhibet medicamenta morbo, antequam eum cognoscat. Caieta. in sum. verbo medicus. licet qui per diuturnam experientiam didicit curare aliquos morbos, puta scabiē, ossum fracturam, nubeculam ocularem, fistulas, dolorem dentium, & molarum, aurium, & aliorum similium possit licite curare, quamuis regulas medicinarum ignoret, modo absque aliquo incantamento, aut fascino id faciat, l. 2. §. medicus. ff. de uar. & extraord. & modo superueniente febre infirmo medicum adhibeat peritum, & modo ne quid, quod ignoret, intenter, argument. capitulo non est sine culpa, de reg. iur. lib. 6.

Secundo peccat, qui dubitans de aliquo medicamento, an esset mortaliter noxium, an non, praebeat illud ut experiretur, aut lucraretur, aut non haberetur ignarus, & c. Anton. But. in d. cap. tua nos. nume. 14. & magis, qui praebeat rem quam scit notabiliter nocuam, etiam si ob misericordiam, aut ut agrotus placeret, praebeat. Pan. in d. c. tua. Et qui agrotum derelinquit antequam debeat, ob quod mors aut prolongatio morbi euenit, cum obligatione restituendi damnum. Asten. lib. 6. tit. decimo quarto, articulo octauo, q. 14. Et qui cum membrum aliquod necessarium est abscindendum, non querit quē crederet bene abscissurum, aut dubitans de necessitate abscindendi, iussit abscindi. Et qui nesciens minuere sanguinē, vel abscindere membrum, alterum eorum, vel utronque facit, idem in c. tu. 20. & Asten. ubi supra. Et qui sciens pharmaco-

polā medicamentis corruptis usurum, nō eligit incorrupta. Inno. in d. c. tua. Et qui quo plus stipendij accipiat morbi curam differt, Anto. ubi supra.

Tertio peccat, qui non persuadet infirmo confessionem, antequam medicinam ei applicet, cap. cum infirmitas. de pen. & remiss. cui non est locus, quando manifestum est morbum nō esse periculosum, iuxta Ang. uer. medicus. §. 6. & Rosel. ibi dem. §. 3. quidquid dicat Sylu. uer. medicus. quālibet. nec etiam, quando credit esse periculosum, & lethiferū, si iuxta consuetudinem honorum, & honoratorum medicorum monet eius parochum, aut qui eius curam gerunt, ut illi sacramenta praebeant, & ipsi omittunt dicere id per se nō quia nolunt id facere, sed quia putant id infirmo nociturum, iuxta Caiet. uer. medicus. Nam ut ipse ait, & nos in d. cap. cum infirmitas, illa constitutio hoc modo recepta est, & obseruata, & quamuis infirmus confiteri nolit, non ideo a medico relinquendus est iuxta omnes. Et qui propter salutem corporalem, contra salutem animae consulit, ut illicite coeat, aut se inebriet, aut abortiat. d. cap. cum infirmitas, etiam si per ignorantiam id consulat, immo & si non consulat, sed dicit, ego nō tibi consulo, sed si tale quid faceres, sana reris. Ioann. Andr. d. c. cum infirmitas.

Quarto peccat, qui praegnantem praebet aliquid, quo abortiat, etiam si praebeat, ut eam a morte seruet, si credit, uel dubitat scire esse animatum, Ioan. de Neap. in 10. quodlibet. probatus a S. Anto. 3. par. tit. 7. capitulo. 2. §. 2. & a Syluestro uerbo medicus. q. 4. & communiter. Sed si probabiliter credit, non esse animam rationalem, in quo inuestigando debet diligentiam maximam adhibere, licite poterit illud praebeere, quo vitam matris seruet, cum non sit culpa mortis alienae, nec corporalis, nec spiritualis iuxta eosdem.

Quinto peccat, qui sine iusta causa cōcedit debilibus facultatem frangendi ieiunium, aut uescendi carnibus diebus uetitis, & qui affirmat ieiunia precepta corpora destruere & c. argum. cap. fin. de iur. & cap. consilium. de obseru. ieiun. cum obligatione contrarium persuadendi, si potest, quamuis infirmus ueniens facultate, quam putat sibi iuste datam, non peccat.

De peccatis diuerforum statuum. Cap. XXV. 256

car, secundum S. Anto. ubi sup. §. 1. Et qui credens infirmum morituum, & quod eius admonitio est multū illi profutura ad exuendum peccatum mortale, & ad restandum, quo rixae grandes inter heredes impediuntur, & neque per se, neque per alium admonet ut peccatum exuat, & testetur. Io. Neap. quodlibet. 11. & B. Anto. ubi sup. §. 8. Dixi, *credens*, quia secus si iuste putat suam admonitionem parum profuturam, quia credit eum in bono esse statum, & de suis bonis testamentum fuisse secundum eosdem, ubi supra.

Sexto peccat, qui petit stipendium notabiliter nimium publico carens, aut accipit mediocre habens publicum, cum pacto nihil praeter id accipiendi plaiquam praescriptum, etiam si ultro sibi datum, cum obligatione restituendi, nisi per alia obsequia, & uisitationes tempore ualeat diuis id compenset, S. Anto. ubi supra §. 3. probatus ab Ang. uer. medicus, §. 6. Sylu. eo. q. 1. Et qui exigit stipendium nimium, quod agrotus propter mortis metum promittit, si aliunde habet uitae necessaria, l. 64. medicus. ff. de uar. & extra. cogn. Et qui facit, ut infirmus plura, quā opus est, medicamenta emat, ob conuentionem inter eum, & pharmacopolam, uel aliam causam iniustam, cum obligatione restituendi, Asten. lib. 6. tit. 4.

Septimo peccat, qui nō uult gratis mederi pauperi agroti, iuxta gl. celebrem, & recep. in sum. 8. dist. & S. Ant. ubi sup. & alios, uer. medicus. Quod nostra sententia restringendum est ad eum, qui credit illum probabiliter moriturum, nisi ei medeatur, & non est alius qui id faciat nec qui soluat salarium, & non uult mederi salario credito, nam neque constituto in extrema necessitate tenetur quis subuenire gratis, modo cum eximat ab ea mutuando, commodando, vel operas credendo per supradicta, cap. 17. numero 118. & cap. praeced. num. 57. & supra eod. cap. nume. 12. Et qui non uult mederi diuini solvere nolenti, iuxta eandem gloss. in §. 1. 83. dist. & c. pasc. 86. dist. quod intelligendum est de eo, qui uellet quidem ab eo curari, sed ob auaritiam non querit medicum existens in magna eius necessitate, & si medeatur illi, post eius mortem, uel curationem exigere potest suū stipen-

dium, iuxta praedictam gl. & mentem omnium. Et qui detrahit alijs medicis idoneis, ne ad curationes, se omisso, accersantur, per d. cap. 18.

De peccatis Exequutoris testamenti, Tutoris, Curatoris, & Hospitalarij.

S V M M A R I V M.

- 65 *Exequutor testamenti, ut peccat mortaliter non soluens legata, & debita.*
- 65 *Exequutor testamenti nimis tardans ut peccat, & qui excommunicatus.*
- 66 *Rem pupilli non seruans, eius pecuniam suacro inuoluo deputans, ut peccat.*
- 66 *Viduit, aut uidua, cui aliquid relinquitur quoad caste uixerit.*
- 67 *Vxor transiens ad secunda uota peccat tutela fungens.*
- 67 *Hospitalarius, ut mortaliter peccat.*

De ijs dicendum, quod peccat primo exequutor, qui non soluit debita, aut legata praesertim pia defuncti qui reliquit bona ad utraque sufficientia. Et qui, ut soluat legata, non soluit debita, credens bona non sufficere utrisque soluendis, argum. l. sciunt. §. & si praesatam. adiuncta gloss. C. de iur. deli. l. 1. §. penultim. ff. ad trebell. Sancti Anton. tertia parte tituli. 10. capitulo. 3. §. 11. Debita autem sunt etiam uota realia defuncti per supradict. cap. 12. nu. 56. & 57.

Secundo, quae uidua cui maritus reliquit usufructum suorum bonorum quo ad caste uiueret, stuprum committit, & perinde bonis utitur, ac si id non commisset, cum obligatione restituendi, iuxta Caietan. in sum. uer. poena. & ea quae diximus in capitulo. 23. nume. 62. secus tamen, nostro iudicio, si usufructum reliquit quo ad nuberet. Et idem eadem ratione videtur de marito, qui relinquitur ab vxore usufructuarius.

Tertio, qui soluit quidem, sed post mortem notabilem, ar. e. nos quidem. c. tua. & c. lo. de testam. & est excommunicatus, si qua constitutio synodialis excoicans non exequentem intra certum tempus eum comprehendat. arg. c. praeterea. 2. de appell.

Quar-

Secunda pars Decret.

66 Quarto peccat, qui tutor, aut curator non conseruat, nec defendit bona pupilli vel minoris: & qui sine utilitate, vel necessitate alienat: & qui est in culpa, ut actionem, vel aliud ius perdat: & qui non vendit res mobiles, quæ obseruata nullâ utilitatem pariant, & precium non conuertit in bona immobilia, quæ utilitati parerent, si inueniretur emptor, cū obligatione damna restituendi. In tutor, qui repositorem §. 1. 2. & 3. ff. de adm. tuto. Bar. ibi, & alij. Tutor aut dicitur, qui præficitur pupillo, hoc est minori 12. annorum, si est femina, aut 14. si est masculus ad protegendum personam, & bona eius, in illi de tut. §. 1. Curator vero, qui maior 12. vel 14. & minori 25. præficitur, aut furioso, aut prodigo administrandis eius bonis, in illi de curat. in princ. & vterque iurat se officio suo recte vsurū, glo. celeb. clem. quia contingit. §. ut autem, de relig. domib. quæ glossa omnia hæc ponit, post Spec. tit. de tut. & tit. de curat. & ante Pan. in c. ex parte, de appella.

Quinto qui tutor notabiliter est negligens in pupillo bonis moribus imbuendo, & a vitijs, & peccatis seruando, argu. c. 12. q. 2. & 2. duo ista. 23. q. 4.

Sexto, qui dedit ad lucrum pupilli, vel minoris pecunia salua forte, nisi per tres contractus, de quibus supra. c. 17. nu. 112. & tenetur restituere, si pupillus, vel minor non restituit. sed potest secreto de rebus eius accipere, quod huic rei satisfuerit, siue eorum administrationem habeat, siue non, seruatis supradictis in cap. 17. nu. 112. cum seq.

67 Septimo peccat mulier, quæ officio tutela fungitur post secundas nuptias. In C. qñ mul. off. tutel. fung. potest. vel post stuprum commissum per eandem legem, quam in hoc ponderat Salyc. & glo. memo. authen. sacramenta. eod. tit.

Octauo hospitalarius, qui redditus hospitalis non infundit in ea, in quæ sunt destinati. Et qui sine eos perdidit in alia dispendio, Clem. quia contingit. de relig. domib. ex mente S. Ant. 7. par. tit. 1. c. §. 1. Et qui nimis tarde recuperat bona eius alienata. cap. quicunque. 12. q. 2. Et qui adeo negligit relicto ædificia, quod ob id cadant, cum obligatione restituendi. gl. d. cle. quia contingit.

Porro Conc. Trid. sess. 25. c. 8. de reformatione plurimum clericis hospitalium onera compleant, quæ si commode non possint, fructus illorum in aliū pium vsum conuertant, prout ordinario cum duobus peritioribus de capitulo videbitur. Et quod omnes hospitalarii etiam si sint laici, non tamen regularibus subiecti ubi uiget regularis obseruatiō ad prædicta ab episcopis compelli possunt, & præterea in foro cōscientiæ teneantur ad restitutionem fructuum, quos contra hospitalium institutionem perceperint, nulla eis remissione prolutura. Et quod administratio huiusmodi vni, & eidem personæ ultra triennium non committatur, non obstantibus etiam priuilegijs, & inmemorabili consuetudine, &c.

De peccatis Clericorum quo ad ordines.

S V M M A R I V M.

- 68 Ordinanda prima tonsura hæc sunt necessaria, & hæc minoribus facit.
- 68 Ordinando cui Capitulum, vel alius sedes vacante non potest dare licentiam.
- 68 Ordinandi facultas Papa quæ legitima, & qualiter intelligenda.
- 68 Ordinandi aras mutari, & multa noua ab ordinantibus, & ordinandis faciendā.
- 68 Missa pro noua nil datur, nec merces pro alijs. Ignominia non missæ, nec quis extra sacrum.
- 68 Dispensat quis ad ordines, & cum male ordinatio.
- 68 Ordinem sumens ut peccat si est indignus, si per simoniam.
- 69 Si ab episcopo excommunicatus, si existens illegitimus etiam occultus.
- 70 Si extra tempora legitima, si ante iustam aetatem, si sine iusta licentia, si per furtum, aut per suum.
- 71 Si non supplet supplenda, si eodem die multos ordines sumit.
- 71 Si defarmis, si enervatus, epilepticus, aut infans, excommunicatus, aut mortali infestus.
- 71 Clericus, ut peccat sacramenta in mortali ministrans, sacra tangens, aut uocatus peccatum.

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 257

- peccat, et alla penitentia missam, nu. 74.
- 73 Ordinem, & eius vsus, quod peccatum notorium impedit.
- 73 Notarium quid dicitur.
- 74 Dispensat Papa aliter quam inferior, etiam in quo sterque potest.
- 75 Interdictus ingressu ecclesiæ, rebaptizans, chrismate ueteri ungens, post cibum celebrans, nu. 75. non confessus, concubinaris notarius, nu. 76.
- 77 Dispensat ut episcopus in irregularitate peccat notarius.
- 77 Concubinaris clericus et fornicarius vagus, parat, non humanatur in sacro. & 78.
- 78 Missam concubinari audire ut mortale, & cur melius boni quam mali, nu. 79.
- 80 Concubinaris notarius qui euitandus.
- 82 Lachryz Sabetti Cardinalis multis nominibus suspiciendus.
- 82 Missam extra locum sacrum celebrandi facultas non datur, & ut peccat si celebrat intra illum.
- 83 Et ut si in ecclesiâ interdicta, si super aram fructum, si ante preces maturum.
- 84 Si sine alijs necessarijs, etiam timore mortis.
- 85 Si sine lumine, aut aqua, si in pane, & uino corruptis, si in amphictio, si nocte, si post meridiem, nu. 86.
- 87 Si pluries quam semel eodem die, nisi hic septem casibus.
- 87 Si non bis, aut ter in anno, si effundit sanguinem, si reliquias corporis post ablutionem sumit.
- 87 Benedicat qui desit sacras, stola pro cingulo fruat.
- 87 Missa triplici faciendâ die Natiuitatis, quis optimus modus.
- 87 Missam quotidie audiat Episcopus, nemo eam nisi semel in die faciat, nisi quæ septem casibus, nec in his unquam ter.
- 88 Nec semel die Parasceues, & Sabbatho Sancto.
- 92 Missa cui, & quomodo applicanda, non dicenda a ligato censuris, nu. 93. nec coram interdictis, nu. 94.
- 94 Clericus, ut peccat alios clericos ad diuina officia admittens.
- 95 Interdicta non seruans, excommunicatos sepeleus, ab soluendi indebite confessum, & non mouens eum.
- 96 Vita male commutans, amittens aut solens omittere horas canonicas, aut partem earum, male eas recitans, non attendens ad Op. Nauar. Tom. II.

- cas &c. a num. 96. & seq. Hostias multas consecrans, nu. 97.
- 96 Missam sic sumat reliquias, calicis, patenæ, & oris, & suppleat defectum vini, nu. 97.
- 97 Missa triplex ualor, qui cui applicandus, quid de Sna dicta pro multis.
- 97 Missam pro duobus priuilegijs non alendus ob missam.
- 101 Author ob nullas occupationes, uel morbos, omisit horas, nisi bis, 70. ann. quib. recitat.
- 101 Horaria preces ob quas causas iuste omittuntur, & seq.
- 105 Arcem ad horas sufficiens triplex, & sufficiens uirtutis, & seq.
- 96 Horas ad quas tenentur clerici sacri, & ad quas minorer, nu. 108.
- 108 Clericus ut peccat ducens uxorem; cohabitans femina, & eam muliens, nu. 109.
- Monasteria frequentans, habitum contumeliosum non deferens, arma gestans, ludens, mendicans, laicus, tabernus, mercator, aut mensam non benedicens, aut faciens, quæ antiquæ. & nouæ iure hic relatio uerantur, in quibus sunt omnia officia secularia, cū arte medica, nu. 110. & 111.
- 109 Concubinari clerici penam in nouas Concilium Trid. addens nouam.

De incendijs, quod peccat mortaliter primo, qui se facit ordine insigniri contra canones. Conc. Trid. quod in sess. 23. c. 4. de reformatione sic statuit. Nemo innotetur prima tonsura, qui confirmationis sacramentum non suscepit, & fidei rudimenta eductus non fuerit, quique legere, & scribere nesciat, de qua probabilis coniectura non sit eum non saculari tudine fugiendi fraude, sed ut Deo fideliter inserviat hoc uita genus elegisse. Et c. 5. sic. Ad minores promouendos ordines boni a Parocho magistro scholæ, in qua educatus est testimonium habeat. Assumendus uero ad singulos maiores uno mense ante ordinationem episcopi adest, qui parocho, aut alteri, cui magis expedire iudicauerit committat, ut nominibus, aut desiderio uolentium promoueri publice in ecclesiâ propositus, de eorum natalibus, atate, moribus, & uita a fide dignis diligenter inquirat, & testimonium quam primum ad ipsum episcopum transmittat. Et sess. 7. c. 10. Non licet ecclesiarum capitulis, sede vacante, infra annum a die uacationis ordinandi licentiam, aut literas dimissorias concedere alicui, qui beneficij obtenti, vel obtinendi occasione ar-

Secunda pars Decret.

status non fuerit. Et capitulum contraveniens ecclesiastico subiacet interdictis, sic vero ordinatus in minoribus constitutus, sic privilegium clericale non gaudet. In maioribus vero ab executione ordinis, ad beneplacitum futurum Prælati sit ipse iure suspensus, quod ipsum statuitur l. 23. c. 8. de refor. de impetrandi dimissorias ab alio, quam eo, qui loco capituli succedit in iurisdictione episcopalem. Et l. 7. c. 1. l. 1. c. 1. Facultates de promotione a quocunque non suffragentur, nisi habentibus iustam causam in litteris exprimentem, ob quam a propriis episcopis non ordinentur, et tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua diocesi residente, vel pro eo pontificalia exercente, idque prout diligenti examine. Et l. 23. c. 8. l. 1. c. 8. l. 1. c. 8. Nemo ordinetur prae-textu cuiusvis rescripti aut privilegii, nisi eius prohibita, et mores ordinarii testimonio commendentur. Et c. 1. l. 1. c. 1. Ordines minores per tempus interstitia conferantur, nisi episcopo aliud expedire videbitur, idque latinam linguam calantibus. Ordinandus vero, non nisi post annum a suspensione postremi gradus minorum ordinum ad sacros promoveatur, nisi necessitas, aut ecclesia vitetur in iudicio episcopi aliud exigat. Et c. 1. l. 1. c. 1. Nullus ad subdiaconatum ante 22. ad diaconatum ante 23. ad presbyterium ante 25. atque annum promoveatur, et quod nulli et regulares, nisi prout episcopi examine, ordinentur. Et nota, quod huic non obstat bulla Pij V. quæ hoc onus, et aliquot alia prædicti Concilii abstulit mendicantibus ob reuocationem eius per S. D. N. Gregorium XIII. In hac verba. In tanta &c. Et a capite, et tota transiretur huc reuocatio prædicta re sine posita, et prætermittetur ibi, et postea sic. Sequitur in præfata Concil. mox sic. A capite, in minoribus constituti non promoveantur ad maiores, nisi bonum habentes testimonium in minoribus sint probati, et per annum in ijs sint versati, sperantes se Deo auspicio continere posse. Et mox sic. Deveret eos, saltem diebus dominicis, et solemnibus cum altari ministrant, communicare. Et mox sic. Deo sacri ordines eodem die, etiam religioso non consecrantur. Et c. 14. Assumendi ad presbyterium in minoribus probati sint, ac bonum habent testimonium, et anno integra diaconatum exerceant, populoque docendo, et administrando sacramenta necessaria fuerint, a quibus castitatis, et vita bona exempla expelluntur. Et quod cum promotus per sal-

tum, si non ministraverint, Episcopi ex causa dispensare possunt. Et c. 16. l. 1. c. 16. Nullus ordinatur, qui non ascribatur illi ecclesie, aut loco pio, prout necesse sit, vel utilitate ordinatur. Et si eum locum episcopo in consilio deservat ei sacrorum usus interdicatur. Et nullus clericus peregrinus, sine commendationis ordinarii suscipitur, et divina officia admittatur. Et c. 17. l. 1. c. 17. Episcopi in ecclesijs ad forte valentibus assignari stipendia minores ordinis, et ceteris proceribus. Et quod nulli exerceant officia minorum ordinum, quibus caveant, ut in ijs constituti se in illis exercent. Et l. 22. c. 2. de obsequio. Et c. 1. in celeb. missa l. 1. c. 1. Et episcopi annuo prohibent, ne quid pro missis novis celebrandis detur, et impetuntur, ac illibales elemosinarum exactiones. Et ne cui vago, ignoto sacerdoti missa celebrare liceat. Et nemo publice, ac notorie criminis sui sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittatur. Et ne sanctum hoc sacrificium extra ecclesiam, ac ad diuturnum tantum cultum dedicata oratoria a secularibus, aut regularibus quibuscunque peragatur.

Secundo peccat mortaliter, qui suscipit aliquem ordinem etiam minorem per simoniam propriam realem ante ordinationem commissam, quomodo occultam, quæ est causa ordinationis, et est excommunicatus extranagant. 1. de simon. de qua infra capitula 27. numero 106. etiam si committatur dando tertio, et non ordinatori, secundum Innocent. in capitulo tanta. de simon. numero secundo. Dixi, ante ordinationem, quia datio post eam non efficit simoniam, argum. gloss. capit. emendari, 1. q. 1. vel certe non talem, excommunicat. Dixi, propriam, quia si alius dat, aut promittit aliquid episcopo, aut alteri, ut eum ordinet ipso inscio, vel scio, sed contradicente, non peccat, et accipit, non solum characterem, sed etiam eius executionem, iuxta Bellam. quem sequitur Cardinalis Alex. in c. 1. de iur. iur. et in cap. si quis. 1. q. 1. quidquid gloss. in c. si quis. et alij dicant, maxime post extranag. ad curandam. Martini V. de qua infra c. 27. nec postea soluendo illud, quod se inscio datum fuit suspensionem, aut excommunicationem incurrat, secundum Sylvest. verb. simonia. questio. 8. §. 5. nec peccat saltem in foro conscientie, quidquid

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 258

quid ille sentiat, si non habet ratam, neque gratam illam dationem, quia nulla id lex vetat, quo ad illud fori. Dixi, Quæ est causa ordinationis, alias enim contra, per dictionem infra nu. 113. et d. sup. c. 23. nu. 100.

Tertio peccat mortaliter, qui scienter ab episcopo excommunicato denunciato ordinatur, immo et postea utens ordine illo absque dispensatione Papæ, quia licet characterem accipiat, non tamen illius executionem, quoad quam solus Papa dispensat. cap. si quis a simoniacis. 1. q. 1.

Quarto, qui non existens legitimus sine dispensatione ordinatur, capit. 1. de fil. presbyt. in antiq. et lib. 9. Ad minores autem episcopus dispensat, c. 2. cod. tit. lib. 6. Ad sacros vero ordines solus Papa, et cum intrante religionem ius commune ad omnes ordines etiam sacros dispensat, d. c. 1. de fil. presb. lib. 6. Et nil refert quo ad forum conscientie, an illegitimitas (ut ita dicam) sit secreta, vel publica, quidquid aliqui existimaverint absque textu, et iusta ratione. Idem de qualibet alia irregularitate, quo ad peccatum, licet non quoad dispensationem, de qua cum alijs pertinetibus ad irregularitatem, infra cap. 27. numero. 191. usque ad 250. dicimus.

Quinto peccat mortaliter, qui ordinatur ordine sacro extra tempora a iure statuta, aut ante legitimam ætatem, aut absque litteris dimissorijs, et est ipso iure suspensus, et si ordine illo utitur sit irregularis, in quo solus Papa dispensat, per extranag. Pij I. cum ex sacrorum, quæ nuper fuit impressa, de qua meminit Villa. de irregul. col. 9. quam nos declaramus in re. p. c. accepta. oppo. 8. nu. 34. de ref. spol.

Dixi, Ordine sacro: quia licet si minores capiendos peccet, non tamen est ipso iure suspensus, quia iuxta commune ius defectu ætatis suspensio ipso facto non incurritur, et vel non est compos. de tempor. ord. Per quod omnes, qui prædicti extranag. non noverant, contrarium dixerunt, putantes non suspendi quem ipso iure, propterea quod ante legitimam ætatem ordinem sacrum etiam presbyterij suscipiat, in quibus sunt Ant. 3. par. tit. 14. c. 16. & Maior in 4. dist. 24. q. 5. nec videtur prodesse in hoc fratibus observantiam suam privilegium, per supra d. nu. 98.

Sexto peccat mortaliter, qui fortim,

contra prohibitionem ordinantis ordinatur, et si prohibitio fiat sub pena excommunicationis lata sententia, est excommunicatus, et irregularis, in quo solus Papa dispensat, cap. innotuit. de eo, qui furt. ordin. suscep.

71 Septimo peccat mortaliter, qui scienter per saltum, id est, minore ordine, omisso maiore ordinatur, et est suspensus. Super facultate autem dispensandi super hoc se quævisimus hic opinione Hof. in summa de cler. per. sal. prom. §. 4. quam videtur etiam elegisse Conc. Trid. relatum supra nu. 68. scilicet, quod episcopus potest dispensare antequam ministret, quod tamen est intelligendum, modo antequam utatur dispensatione, omisso ordinem suscipiat, quod nos hic post Hostien. addidimus per capitulum ultimum de cleric. non ordin. ministr.

Octavo peccat mortaliter, qui ordinatur omisso aliquo necessario necessitate præcepti, licet non de necessitate sacramenti, et non suppleto defectu, eo utitur, non tamē sit irregularis, Syl. verb. irregularitas. q. 12. Et qui eodem die duos ordines sacros suscipit, non solum peccat, sed est etiam a posteriore suspensus, in quo solus Papa dispensat. c. litteras. c. dilectus. adiuncta glo. de tempor. ord. et d. c. innotuit. Et qui eodem die ordines minores, et subdiaconatum suscipit, c. 2. de eo, qui furt. or. et magis qui duos ordines sacros eodem die suscipit, etiam si sit religiosus per prædictum Conc. supra nu. 68. relatum, non tamen, qui quatuor minores eodem die suscipit, secundum gloss. c. de eo. de tempor. ord. et capitu. 2. de eo, qui furt. ordin. quod etiam post Concil. prædictum procedere potest in eo, cum quo Episcopus dispensaret, ut non servatis temporum interstinijs posset accipere. Quin videtur, posse accipere illos, et subdiaconatum eodem die, ubi est talis consuetudo, quæ valet, secundum S. Anto. 3. par. tit. 14. c. 16. Conc. enim eiusmodi consuetudinem non tollit.

72 Nono peccat mortaliter, qui ordinatur habens faciem, vel manus notabiliter deformes, ut si oculo caret, vel habet nasum & digitos abscissos, vel compactos, vel superfluos c. si evangelia. §. 5. distinct. non tamen sit irregularis, licet promotus celebret, Panorm. in c. si celebrat. de cler. ex-

commun. ministr. Et idem de eo, qui postquam semel a drimone oblectus, aut morbo caduco in terram elisus, ordinatur. c. maritum. & c. seq. 33. distin. adiuncta glo. Et qui antequam in hos morbos incidere ordinatus, postea frequenter eis correptus, celebrat, iuxta gloss. eodem ibid.

Admoneo te pie lector, quod in manuali Hispano nihil dixi de uerso in insaniam, uel furorē, licet prædictum cap. maritum, etiam de illo agat, ne iniicerem scrupulos ijs, qui ante, uel post ordinario nem alienantur a mente per ebrietatem, phrenesim, lethargia, aut aliū morbum, quibus admiendis non occurrebat tunc ratio sufficiens, quæ postea in casu cuiusdā nobilissimi uiri occurrit, uidelicet illud c. restringendum esse ad eos solos, qui alienantur mente directe, & immediate per inordinationem organi sensuum, non aut qui mediate, & indirecte ui morbi, vulneris, iræ uel alicuius passionis breuis. Quæ declaratio multis uiris prudentissimis illustissimi ordinis Dominicani placuit.

Decimo peccat mortaliter, qui excoīcatūs ordines quāuis minores suscipit. c. si celebrat. de cler. excom. in oī. & sic irregularis, si excommunicatio erat maior, cum quo solus Papa dispensat. Panor. & Commu. in cap. cum illorum. de sentent. excom. nec Sylu. uerb. dispensatio. q. 10. §. 10. contrarium sentit, quamuis non nullis ita uisum est. Et qui i peccato mortali existens suscipit, aut aliquid sacramentum ministrat. c. illud. 93. dist. Rich. in 4. dist. 24. art. 4. q. 1. & etiam si res sacras tangit, uel aliquid tanquam minister Ecclesie facit suo officio fingens, iuxta mentē S. Thom. in 4. distin. 5. & 24. & 3. parte q. 6. & Syl. uerb. ordo. 4. q. 2. sed non, si eas tangit, ita ut laicus non ordinatus posset, ut si tempore necessitatis baptizat, & terra sacramentum leuat, aut epistolam sine manipulo canat, iuxta S. Thom. 3. parte q. 64. artic. 6. per Syluest. uerb. baptismus. 3. quæst. 4. bene delectum.

73 Vnde decimo peccat mortaliter, qui notatus aliquo peccato notorio depositione digno suscipit ordines ante dispensationem, etiam post actam poenitentiam. cap. fin. de tempo. ordin. Dixi, Notorium, quia ad hunc effectum, non sufficit esse famosum, nec rebus probabile. Notorium a

parte in iudicio, uel super, quo est lata sententia, quæ transiit in rem iudicatam, aut est adeo manifestum, ut nulli tergiversatione celari possit, ut est peccatum eius, qui iam publicam habet concubinam, ac maritus habet uxorem, & publicē filios alit. capitul. uestra. de cohabit. cler. & mul. & cap. fin. de tempo. ordin. & etiam illud, quod scit euidenter maior pars populi uiciorum, aut collegij, modo in eo saltem sint decem. Itaque scientia pauciorum quam sex non facit re notoriam, neque sex, quando illi non sunt maior pars illius congregationis, cuius respectu illud dicitur notorium, quidquid dicat Syluest. uerb. notorium, neque sex, quando illi non sunt maior pars illius congregationis, cuius respectu illud dicitur notorium, quidquid dicat Sylu. uerb. notorium. q. 4. §. 4. & alij per ipsam citati contra communem. Anton. in d. c. uestra. nume. 31. quem Panor. ibidem, num. 16. & communis ibi, & in alijs locis sequuntur.

Neque obstat id, quo nitiur Sylu. scilicet, quod ex hoc sequeretur, nihil possē dici notorium in magna aliqua ciuitate, cum ferē nihil agatur, quod maior pars uideat. Tum quia multa sunt tota ciuitate euidenter uidentes, ut observatio festi, tormetorum explosio, in oratione publica, & id genus alia. Tum quia multa sunt in magna urbe, quæ licet non sint ei totæ notoria, sunt tamen talia religioni, uel nix, aut collegio, qd satis est, ut aliquid notoriū dicatur. Dixi, Depositione digno, quia ex alijs hic effectus non oritur, iuxta Card. in d. c. si per exempla illius textus sunt adulterium, peririum, homicidium, & falsum testimonium. Dixi etiam, Post actā poenitentiam, quia ad excusandū a peccato non sufficit illa sine dispensatione.

74 Sed dubium est, An episcopus, qui cū eo potest dispensare, censetur ipso facto ordinando eum, dispensare. Ad quod respondet Sylu. uerb. irregularitas. q. 28. affirmatiue, si talis est eius intentio, licet nullis uerbis mutetur. Et idem de prælato, qui suo subditum ad suscipiendos ordines mittit. Quod quāuis fortassis locum habeat in foro conscientie interiori, non tamen in exteriori, cum iuxta communem, & ueram opinionem, quæ cōciliis Innoc. in cap. ueniens. de sil. presb. scribitur in

in c. diuersis fallit. de cler. coning. te ner, quod inter Papā, & Episcopum hoc interest, quod Papa præbens aliquid ei, quem scit iure humano ad id inhabilem, ipso facto, sine dispensationis expressione censetur habilem facere, non autem Episcopus. Cuius diuersitatis ratio est, quod Episcopus non potest absque causa dispensare, Papa uero sic, ut copiose scripsimus multos referendo. in c. si quando. de rescrip. & in comm. cap. non liceat. 12. q. 1. §. 3. Nunc autem addimus ex prædicta ratione sequi, limitandū esse, quod dictum est de Episcopo, ut procedat, quando dispensat circa res communes, non autem quando id facit circa sua constitutionem synodalem, cum dispensatio eius circa eam sine causa facta, valeat.

75 Duodecimo peccat mortaliter, qui interdicius ingressus Ecclesie diuinis officiis interest, & si celebrat est irregularis, cap. is cui, de sentent. excom. lib. 6. cum annot. per Domin. ibi, sed nec est irregularis, nec peccat celebrando extra Ecclesiam, secundum gloss. 2. d. c. is cui, nec intras etiam peccandi causa tempore, quo diuina officia non peraguntur, iuxta Arch. & communem in d. c. is cui.

Decimotertio peccat mortaliter, qui baptizat, quæ certo scit esse baptizatum, & est irregularis, ut declaratur infra c. 27. nu. 246. Et qui in baptismate uigil. christum ueterem, qui erat extra mortis periculum. cap. si quis de oleo. de consec. dist. 4. quarta. Et qui celebrat aduertens sumpto aliquo cibo, uel potu post mediā noctem, cap. si quando. de consec. dist. secunda, etiam pro medicina, iuxta S. Thom. recep. 3. par. qua st. 80. ar. 8. Dixi, Aduertens, quia secus si non aduertet post eam missam inchoatam, licet aduertet post eam ceptam, etiam ante consecrationem, & eam sine scandalo non posset imperfectā relinquere. iuxta Ang. uerb. Eucharistia. 2. §. 6. & Sylu. uerb. Eucharistia. 2. quæstio. 7. dicentes idem esse de illo, qui post inchoatam missam meminit se suspensum, excommunicatum, uel irregularem esse, nec ob id nouam irregularitatem incurrit.

76 Decimoquarto peccat mortaliter, qui aduertens ante missam inchoatam, se esse in peccato mortali, eo que non prius con Op. Nauar. Tom. II.

fessio celebrat, per dicta supra c. 21. nu. 49. Dixi, Aduertens, &c. quia aduertens post inchoatam non debet a missa desistere, etiam si absque scandalo posset, debet tamen illud ante secretam confiteri, si sine scandalo facere potest, sin minus, contritus, missam perficiat, ut Syluest. resoluit. in d. quæst. 7.

Decimoquinto peccat mortaliter, notorius ebucubiniarius, aut fornicarius, qui ante poenitentiam celebrat, & sic irregularis, quia est suspensus ipso iure, c. præter. 31. distin. 8. saltem donec poenitentiam agat. c. si quis sunt. 81. distin. qui suspensus celebrat est irregularis, est de diaconis & subdiaconis. c. si quis 81. dist. & d. c. præter. & etiam de initiatis solis minoribus ordinibus, si aliquem actum sui ordinis proprium exercent, iuxta Arch. in d. c. præter. §. hæc de malis. & Card. Torrec. in d. §. uerum. in qua irregularitate solus Papa dispensat, secundum eisdem. Dixi, Notorius, quia non sufficit ad has penas incurrendas, quod sit infamatus, uel probari possit esse talis, quāuis mortaliter iuxta omnes peccet. Dixi, Ante actam poenitentiam, quia post actam celebrans, aut sui ordinis actum exercent, quāuis peccet mortaliter celebrando sine dispensatione c. si. de tempo. ordin. ut alij peccatores notorii peccatis depositione dignis notati, non iam tamē irregularitatem non incurrit, quam ante actam poenitentiam celebrando incurreret, super qua solus Papa dispensat, licet remaneat in antiqua, quam peccatum notorium inducit, super qua Episcopus dispensare potest, ut expressus alij resoluit Ioan. Imo. in c. 1. col. 4. de iudic. Dixi, Concubiniarius, aut fornicarius, quia quo ad effectum incurrendi suspensionem a sacramentis, & excludendi ab officiis diuinis idem est de fornicario vago, qui cum multis se permiscet, quod de eo, qui unam concubinam habet, Syl. uerb. concubiniarius. q. 1.

77 tentiam, quia post actam celebrans, aut sui ordinis actum exercent, quāuis peccet mortaliter celebrando sine dispensatione c. si. de tempo. ordin. ut alij peccatores notorii peccatis depositione dignis notati, non iam tamē irregularitatem non incurrit, quam ante actam poenitentiam celebrando incurreret, super qua solus Papa dispensat, licet remaneat in antiqua, quam peccatum notorium inducit, super qua Episcopus dispensare potest, ut expressus alij resoluit Ioan. Imo. in c. 1. col. 4. de iudic. Dixi, Concubiniarius, aut fornicarius, quia quo ad effectum incurrendi suspensionem a sacramentis, & excludendi ab officiis diuinis idem est de fornicario vago, qui cum multis se permiscet, quod de eo, qui unam concubinam habet, Syl. uerb. concubiniarius. q. 1.

78 Est autem non mediocre dubium inter recentiores, An qui audiunt missam publici concubiniarii mortaliter peccent. Ad quod resolutorie dico tria. Primum quod peccat illi, quorum auditio est causa, ut ille eam dicat, & sine iusta causa eam audiunt, quia mortale peccatum est præbere causam mortaliter peccandi,

Secunda pars Decret.

sine iusta causa, ut dictum est supra capit. precedent. num. 13. Quo fit, ut prudentia sit potius commendare missam sacerdoti bono, quam malo. Tum quia commendare illi est aliquale peccandi periculum: commendare autem huic, nullum. Tum quia licet quo ad essentialia missae, scilicet continentiam realem corporis, & sanguinis Domini, & quo ad effectum operis operati pares sint missa boni sacerdotis, & mali, cap. intra. 1. questio. quo ad tamen preces, & effectum operis operantis, multo melior, & efficacior est missa boni, quam mali, secundum omnes, ut diximus in Enchirid. de orat. & hor. cano. super capit. quando. de consecr. dist. 1. c. 12. nu. 59. & c. 20. nu. 67.

Secundum, quod qui probabiliter ignorat legem prohibentem, ne quis missam concubinarum notorij, aut fornicariorum audiat, non peccat: quia ignorantia probabilis iuris positiui excusatur, c. 2. de consil. 80. Neque confessarius tenetur ad docendum eam penitentem: immo imprudentia effectus id facere, ut ait Gab. in 4. dist. 3. q. 1. quest. 1. dub. 4. & Ros. verb. clericus. 3. §. 2. quod nostra sententia intelligendum est, quando considerata qualitate penitentis, & clerici illa admonitio, nihil prodesse crederetur.

Tertium, quod sciētes, aut scire debentes praedictam legem, peccant mortaliter audiendo eam. Tum per c. prater. c. nullus. 32. dist. & cap. si qui sunt. cum multis alijs. 81. dist. & c. vestra. de cohab. cler. & alia multa. Tum quia S. Tho. in quolib. 1. 2. ar. 8. cum omnib. fere antiquis hoc tenet, & Card. Turrecrem. in multis locis, praesertim in dictis ca. prater. & c. nullus. & si qui sunt. addens, se dignissimam sententiam in d. c. prater. scilicet quod mortui in eiusmodi peccato non sunt in loco sacro sepeliendi. Quod notandum est contra eos, quibus morientibus candelam in manu tenendam tradunt concubinae. Tū quia idem asserit Pan. cum communis, in d. c. vestra. & alibi saepe, & communis Theologorum in 4. dist. 9. quidquid dicat Gab. ubi sup. & Maior in dicta distinct. 9. & Andria in 4. de sacram. Euch. col. 3. cum alijs quibusdam. Nam Concil. Trident. canones antiquos super hoc latos approbat adijciendo poenas grauiiores, quam illi

adiecerunt in cap. 14. de reform. sess. 25. 81. Decimosexto peccat mortaliter, qui sacrificat extra locum, de consecr. dist. 1. c. missarum. & quauis ante Conc. Trid. de licentia episcopi, ut in Manuali Hispano diximus, celebrari poterat extra illum super ara sacra portatili alijs necessarijs interuenientibus, c. concedimus. de consecr. dist. 1. post illud tamen, non licet episcopis illud concedere per decretum eius supra nu. 68. descriptum. Nec ipse Papa ea concedit, saltem non episcopis, etiam in vebemorantibus, neque alijs quam Cardinalibus: licet nobis in singulare beneficium ea data sit, cuius concedendi pars magna fuit Illustrissimis, & Reuer. Carol. Iacobus Sabellus S. D. N. Vicarius generis Sabellorum antiquitate, recondita prudentia, & immota in recto constantia, alijsque nominibus Vrbis, & orbi gratissimus. Credimus autem, quod sicut de licentia d. c. concedimus, poterat ante praedictum Concilium celebrari, pro necessitate sine licentia episcopi, ita posset etiam hodie, quia non videtur, quo ad hoc esse illi derogatum per Concilium, & consequenter et adherendum, argum. l. praecipimus. C. de appel. Quod est notandum pro rebus, in quibus frequentissimae supplicationes sunt, ad aliqua parua excoimonia, praequorum foribus solet dici missa, ut ab omnibus audiat, & pro primitijs, seu primis missis sacerdotum, ad quas maxima multitudo, quam ecclesia capere non potest, solet conuenire. Multo minus autem posset dari licentia celebrandi in mari, vel flumine, ubi effusio sanguinis timeri posset, etiam urgente quavis necessitate, S. Anto. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 4. per quod ipsum decretum videtur sublatum privilegium Praedicatorum, & Minorum, in quouis loco honesto celebrandi, allegatum per Ang. verb. Missa. §. 3. cuius in Manuali Hispano meminimus.

82. Decimosextimo peccat mortaliter, qui in Ecclesia interdicta celebrat, & sic irregularis, & qui in polluta sanguine, vel semine, non tamen sic irregularis, c. is qui in prim. & §. 1. de sent. excom. lib. 6. Et qui scienter, aut per ignorantiam crassam celebrat super ara enormiter fracta, aut non consecrata, aut in consecrata, q. hostia & calicem, quo celebrat, non capit. cap. 1. cum

De peccatis diuerforum statuum. Cap. XXV. 260

enim ei annot. de consecr. eccl. Dixi, Enormiter, per c. quod in dubijs. eod. tit.

Decimosextimo peccat, qui ante recitatas horas matutinas celebrat, quia est contra consuetudinem generalem Ecclesiae, nisi incidente aliqua repentina necessitate ad vitandum graue aliquod damnum, aut scandalum id faciat, Syl. verb. missa. q. 6. Ante tamen recitatas primas celebrari potest, nisi esset consuetudo, vel constitutio contraria; quae & si esset, intelligenda foret, de missa maiore, & recitatione in choro, & non de alia, secundum Ang. ubi sup. §. 1. & Syl. ubi sup.

Nec quidquam obest cibis, & potus sumptus post matutinas preces, recitatas ante mediam noctem: modo post eam nihil sumatur, iuxta Adri. in 4. de Euchar. col. 27. & alios, quos retulimus in eliquido. de consecr. dist. 2.

84. Et qui sine omnibus vestib. sacris, aut sine corporalibus, aut sine libro, saltē continente canonem, scilicet, Te igitur, usque ad communionem, celebrat, iuxta S. Anto. 3. par. tit. 13. capit. 6. §. 6. & Direct. lib. 1. titu. 7. §. 5. etiam si festum vigeret, iuxta eundem ibidem; etiam si aliter mortem vitaret secundum Caie. 13. questio. 66. articu. 4. (quod nobis satis durum videtur) licet si celebrat, non fiat irregularis. Et potest loco cinguli stolam logam adhibere, & loco stola manipulum longum, iuxta Palud. in 4. distinction. 13. questio. 2. col. 5. Quinetiam cingulum non benedictum adhibere potest, iuxta Richar. in 4. distinct. 13. questio. 4. arti. 3. & Scot. in 4. distinct. 13. questio. 2. quia cingulum, & calcei, secundum ipsos, benedicti non solent contra quos facit, quod etiam pro eis benedictio in Pontificali nostro reperitur. Hae autem benedictio ad episcopum spectat iure comuni, privilegio autem Papae ministri, & provinciales fratrum Minorum possunt benedicere corporalia, & iidem, & custodes, & guardiani alia ornamenta pro suo ordine, & promonialibus S. Clarae, & tertij ordinis, & non pro alijs compend. priuileg. verb. benedicere.

85. Decimonono peccat mortaliter, qui sine aqua, aut lumine celebrat. cap. fina. de celeb. miss. Et qui consecrat in pane fermentato, aut corrupto, ita ut substantiam pa-

nis perdat, Richar. in 4. distinctio. 11. articu. 2. questio. 2. ad 1. & questio. 5. Ant in omphacio; aut in vino adeo acido, aut adeo lymphato, ut substantiam vini amittat, & consecratio nulla est. Dixi, Substantiam amittat, alias secus, idem Richardus in 4. dist. 10. Et qui solum vidu sine aqua consecrat, licet valeat consecratio, capit. 1. & 2. cum glo. Archid. Cardi. & commun. de consecr. distinct. 2. Et qui noctu ante lucem celebrat, iuxta omnes, excepto episcopo, secundum Palud. in 4. distinct. 13. questio. 2. conclus. 2. arti. 2. post glo. cap. fina. de priuileg. lib. 6. Quae quauis nulla ratione firma videatur nisi (ut alias hic, & in cap. nocte sancta, de consecr. distinctio. 1. dixi) quia tamen ut audio, vsu recepta est, defendi posse videtur ob episcopos praerogatiuas, quas gloss. praedicta refert, & quia etiam, ut nos vidimus Tholosa ab hinc sexaginta circiter annos in Gallia Aquitania, ubi omnes fere quotidie audiebant missam, quo operarij, & filij, & famuli eam audirent, longe ante lucem incipiebant fieri missa. Quod ipsum & in Gallia Belgica etiam nunc fieri audio. Quem vsu, difficile puto relictū iri, et post receptum Concil. Trid. iubens horis tantum debitis celebrari, nam & de episcopis, aut alterius superioris licentia, propter necessitatem communicandi infirmū morti proximum, & defectum Eucharistiae eam ante lucem dici posse, ait S. Anton. 3. par. titu. 13. cap. 6. §. 4. quem Angel. & Saly. & posteriores sequuntur, immo & nostra sententia in tali casu etiam sine licentia episcopi absentis, arg. capitu. quod non est, de reg. iur.

Est etiam communiter illicitum celebrare post preteritam notabiliter horam sextam, secundum Ioan. And. in cap. 1. de celeb. miss. communiter receptum, sed, nostro iudicio, minus bene. Tum quia non est textus, neque ratio, quae prohibeat ieiunio, ubi sine scandalo potest, facere eam ante nonam. Tum quia est oblatio, & sacrificium incrementum a sacerdote in persona Christi oblatum, & idem, quod ea hora ab ipso met Christo fuit oblatum incrementum, quod quaedam prima missa fuit, ut copiose probavi in capit. solent. de consecr. distinct. 1. & breuius in praefato Enchirid. de orat. cap. 3. nu. 44. & tre

quenter id feci, perferam diebus festis: ut ego, & mei iter facientes, & post meridiem pervenientes ad loca inventa, satista eorumus precepto. Cui consequens est privilegia de dicenda missa circa, vel post meridiem, continere in eodem, & tantum prodesse ad sedandos animos scrupulorum, qualia esse etiam alia multa diximus in dicto capit. quando. cap. 3. num. 17. c. 19. num. 14.

86 Nec videtur obviare predictum decretum festi. 2. quatenus prohibet, ne sacerdotes alijs horis, quam debitis celebrare: quia id intelligendum est de horis ante lucem, vel post nona, qua predicta oblatio Christi consummata fuit: nam & in quadagesima dici debet post nona, quam constat esse post meridiem, & horam eandem in die ieiunii, ut docet S. Tho. 2. 2. q. 147. art. 7. consequenter videtur sublata privilegia Sixti III. Innoc. V. & Leonis X. de dicenda missa ante horam legitimam, quorum tenores in Manuali Hispano hoc in loco relatorum pretermittimus.

Ad nonum autem quassum de presbytero non potente finire missam captam, resp. primo, quod potest relinqui imperfecta, si non erat facta consecratio: quia cap. nihil. 16. q. 1. quod habet officium divinum non debet relinqui imperfectum, intelligitur sine iusta in id causa. Nam in cap. 27. num. 34. dicitur missam captam relinquendam etiam superveniente excommunicato, qui nolit abesse.

Secundo, quod si facta sit consecratio, est perficienda per alium ieiunium, qui continuabit eam loco, in quo alter reliquit, d. cap. nihil. vel per non ieiunium, si deest ieiunium: quia maioris momenti est preceptum de missa post consecrationem per alium presbyterum perficienda, quod est divinum, aut divinum proximum, & commperimus. & cap. relatorum. de consec. dist. 2. quam de communicando ieiunium, quod est humanum. c. liquido. ead. dist.

Tertio, quod quamvis nec predictum canonicum nec ei concordantia preceptum, ut alius presbyter eiusmodi casui praesens teneatur illum perficere, arbitror tamen teneatur, etiam si non esset ieiunium, debere: quae se vestire sacras vestes, & concipere contritionem, & confiteri, si opus foret, & copia id faciendi adesset, tum ad eum, tan-

dum scandalum, quod ex ea imperfecta oriri possit, tum ad obsequium tanti sacramenti honorem, ad quod longe magis tenemur, quam ad servandas fortunas proximi, quas tamen, si sunt notabiles, precipimus servare, saltem quum commode possumus, per etiam in communi non in inferenda. 23. questio. tertia. & testata in summa capitulo preced. a numero 15.

Quarto, quod non est tamen perficienda per laicum, nec per clericum presbytero minore, quia non potest, arg. c. 1. §. si de sum. Trin.

87 Vigesimo peccat mortaliter, qui pluries quam semel eadem die celebrat, & consec. dist. 1. (per quod probatur recte dici facere missam, quod moneo, ne qui mali consulat ea phrasim, qua interdum vitor, & graviter vitur Illustrissimus Cardinalis Sabellus, in edic. ref. clericali) nisi in septem casibus, iuxta Palud. in 4. dist. 15. q. 2. & S. Ant. 3. par. 11. 13. c. 6. §. 4. Primum die Natiuitatis, in quo tres dici possunt, d. c. nocte sancta quarum dicendarum optimus modus videtur, ut prima media nocte, secunda, diluculo, tertia, hora tertia dicatur, quamvis etiam bene dicantur interdum omnes tres, sine intercapedine, aut cum ea, sed ante lucem non potest dici recte, nisi una, ut post Ang. verb. missa, §. 40. & Syl. verb. missa, 1. q. 6. & 7. & diximus in d. c. nocte. Secundus casus est quando supervenit dicta iam missa aliqua persona notabilis, veluti episcopus, quem singulis dieb. decet eam audire, vel dicere. d. c. si de privi. lib. 6. Et eadem, vel maiori ratione, cum superveniat peregrinus etiam si non sit tanti status, si precepto illo die ad audiendam missam teneantur. Tertius, cum repente post dictam missam corpus defuncti occurrat sepeliendum, & consuetudo habet, ne sepeliatur sine missa, quando ea celebrari potest. Quartus, quando aliquis ita aegrotat, ut communicare necessario debeat, & non est Eucharistia. Quintus, cum quis praestitit duobus ecclesijs unitis duabus missis indigentibus, & non est alius, qui alteram dicat. Sextus, ob nuptiarum benedictionem. Septimus, cum occurrat causa, qua iusta videatur ad hoc arbitrio boni viri per d. cap. consuluisse, quod habet, ieiunium est celebrare

celebrare pluries quam semel, urgente necessitate.

88 Notandum tamen, quod neque in praedictis casibus est licitum, si sacerdos, qui semel celebravit non est ieiunius, etiam si nihil praeter solam calicis purificationem, fumpserit, neque si iam eodem die duas dixit, excepto die Natiuitatis: neque si adsit alius sacerdos, qui possit, & velit illam missam necessariam dicere, iuxta communem praedictorum. Notandum est etiam omnibus diebus missam dici posse, cap. autum. de consec. dist. 1. exceptis feria sexta, & sabbatho hebdomadae sanctae, & sabbatho de consec. dist. 3. Nec obstat consuetudo, quam contrariam in sabbatho sancto videmus, quia missa, quae nunc in illo dicitur, non est eiusdem dici, sed novae resurrectionis, quamvis eam paulatim, imbecillitas humani tacti ieiunii impatiens ad horam reliquarum retraxerit, ut significat collecta, quae incipit. Deus qui has sacras actiones nossem, &c. & in praedicto Basilien. sine Manuali de orat. c. 3. num. 43. probavimus. In sexta vero feria sancta nec dicitur, nec dici debet, nec publice, nec secreto, sed solum suscipitur hostia, quae ex precedenti die consecrata remansit. At in die Iouis sancto, aut feria quinta eiusdem hebdomadae, & publice & secreto dici potest: quia id nullo iure prohibetur, imo dictum cap. sabbatho. bene ponderatum, permittit, licet illo die ferre omnes celebrando abstineant, alij ob defectum commoditatis, quia in illo die Sacrificia altaria denudant, alij quia falso putant, non licere, alij ob auditionem confessionum.

Vigesimo primo peccat presbyter, qui non celebrat sine iusta causa, saltem ter, aut quater in principalibus festis anni, in quibus laici religiosiores communicare solent. S. Th. 3. par. q. 83. art. 10. & Rich. in 4. dist. 13. artic. 2. ut latius tradimus in d. Enchirid. de orat. arg. c. dolentes. de celeb. miss. etiam si non habeat curam animarum, nec alia ratione, quam presbyterij sit obligatus. Quin Concilium praedictum festi. 23. c. 14. iubet Episcopis curare, ut presbyteri saltem dominicus, & festis solennibus sacrificent, & qui curam habent animarum tam crebro, ut muneris suo satisfaciunt. Per quod tamen ante preceptum episcoporum

non videretur presbyter teneatur pluries ad missandum, quia ante Concilium, quum id non praecipiat, sed tantum curam ad id cogendi episcopis committat.

89 Vigesimo secundo peccat is, cuius negligentia sanguis in terra, aut altari effunditur, & quid sit tunc faciendum statuitur in eadem per negligentiam, de consec. dist. 2. in hoc verba, si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillaverit in terram, lingua labetur, & tabula caditur. Si non fuerit tabula, qui non concutitur, locus corrigitur, & igne consumetur. & cum intra altare reconditur, & sacerdos, quadraginta diebus peniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stilla, & tribus diebus peniteat. Si super limen altaris, & aliud solum pervenerit, quatuor diebus peniteat. Si usque ad tertium, nonem diebus peniteat. Si usque ad quartum, viginti diebus peniteat. & limina, quae teneant stilla, tribus diebus minister abluat, calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Ex quo inferitur non debuisse tremare ob hoc quoddam corporalia preciosa amicum cuiusdam, qui e longinquo me super hoc consuluit.

Vigesimo tertio peccat mortaliter, qui reliquias sacramenti, quae in calice, aut in patena remanent, quamlibet exiguas, post ablutionem sumit, iuxta mentem Palud. in 4. dist. 9. q. 1. in fin. & Ros. verb. Eucharistia. 3. §. 13. quod est verum, si ex intervallo id faciat, scilicet si incontinenti, ut nervose probat Caie. 3. 10. de celeb. miss. q. 1. quia si incontinenti fiant, inesse videtur. l. lecta. ff. de reb. cred. Quare quas ex intervallo inegerit, custodire debet in alterum diem sumendas, aut certe ministrare eas alicui ad communicandum disposito, iuxta eod. Porro, humor in calice remanens post sumptionem sanguinis, quoad omnino exsiccat, magnae si reverentia tractandus est, quia ibi est sanguis D. N. Iesu Christi: & ideo prima ablutio facienda est vino, & summa cum reverentia sumenda. cap. ex parte. de celeb.

90 missa, & quamvis post sumptionem corporis, & sanguinis aliqua particula hostiae in ore remanserit, tunc potest sumi ablutio, licet ea prius deglutatur, quin & toties potest sumi, quoties opus fuerit ad hostiam deglutandam: quod decentius, si detur, quia ad id digitum ori inferere, secundum

cundum Rosel. verb. eucharistia. 3. §. 22. Syl. eo. q. 7. Et si sumpto sanguine, aliquid hostie in calice manserit, debet eam digito ori calicis admove, & ante missionem vini sumere, iuxta Scot. in 4. distin. 8. q. 3. Decentius tamen videtur, quod Ang. dicit verb. missa. §. 20. & Syl. verb. eucharistia. 2. quæst. 8. quodque ego soleo facere, scilicet ut vinum infundatur, & simul cum particula hostie sumatur, argum. d. l. lecta. si. si cert. pet. & l. continuus. ff. de verb. oblig.

91 Præterea notandum, quod cum post hostiam sumptam, volens sumere sanguinem adverterit, nihil, vel solam aquam esse in calice, debet secundum Scotum in 4. distin. 8. accedere ad cornu altaris, quasi ablutionem accepturus, & sumpto vino & aqua, vel solo vino, cum aqua, quæ remansit in calice, redire ad medium altaris, & ibi consecrare, incipiens ab illis verbis: *Simili modo* &c. prosequens usque ad illa: *Vnde & memores*, &c. alijs prætermisissis, ne populus propter moram errorem intelligat, sanguinem Domini cum reverentia percipere, & mox purificatione accepta, reliqua prosequi. Quæ praxis videtur præstare praxi S. Thomæ, qui in 3. par. quæstio. 83. artic. 6. censuit, quod deberet alteram hostiam non consecratam, cum novo vino aqua mixto sumere, & incipiens a verbis: *Qui pridie*, consecrare sub utraque specie, & missam in finem usque prosequi, perinde, ac si alteram hostiam non consecrasset, nec sumplisset, neque aquam calicis degustasset. At si is, cui hoc contingit, ignorat præceptum ecclesie, quo qui celebrat tenetur sub utraque specie consecrare, & sumere, c. relatum. de consec. distin. 2. aut inopinato casu perturbatus non suscipit, nec consecrat vinum, non peccat ob id mortaliter, iuxta Adri. in 4. de sacra. eucharistia. colum. 23. Subnotandum item, quod, qui multas hostias consecrandas accipit, & memor tantum illius quam manibus tenet, verba consecratoria profert, omnes consecrat. Quia quamvis non habeat intentionem actualem eas consecrandi, habet tamen virtutalem manentem ex actuali, quam habuit consecrandi, quando illas accepit consecrandas. Scot. in 4. distinctione 12. & Angel. verb. eucharistia. 1. §. 23. Panormitan. cum com-

muni in capitu. sacerdos. de offic. ord. Vigesimoquarto peccat mortaliter, qui aliquam pecuniam accipit ad per se, vel alium dicendas missas, & facit eas ab alijs dici, aliquid sibi retinendo de pithantijs pro eis tradendis, secundum Maior. in 4. distin. 45. quæst. 3. Contrarium tamen sentit Sor. lib. 5. artic. 1. de iust. & iur. nobis vero videtur, quod opinio Maioris præcedat, quando qui pecuniam accipit, non habet ullum officium, ob quod lex, aut consuetudo aliquod illi stipendium pro eiusmodi cura ex quoque pithantia missæ constituit, impenfis eorum, qui eas dicere debent, quia licet omnes sibi commissas dicere faciat, non tamen quantum debet eas dicentibus persolvit, & sic iniuriam committit. Soci vero, quando est persona, quæ officium præfato modo habet, & etiam quando qui dat pecuniam, dat plusquam ad salaria ordinaria sufficit, cum voluntate saltem tacita, quod superest retineat sibi pro cura, & industria, quam ei rei impedit, argum. capit. scienti, & consentienti non fit iniuria. de regu. iur. lib. 6. Cuiusmodi videntur esse aliquot parochi, & sacristæ, quibus consueverunt commendari missæ dicendæ, & tradi elemosinæ pro eis dictorum pithantijs.

92 Vigesimoquinto peccat mortaliter, qui obligatus ad dicendam missam pro aliquo, non applicat ei totam illam eius partem, quam tenetur ei applicare. Tū quia, ut dicimus in Enchirid. de orat. c. 20. num. 77. & in c. nulum. de consec. dist. 5. & infra medio cruce. de consec. distin. 3. & infra eod. num. 111. una missa pro multis dicta non tantum valet cuilibet eorum; quantum valeret dicta pro eo solo. Tum quia secundum Scot. pulchre quodlib. 20. hæc de re differentem, triplex est valor missæ, scilicet generalis, qui debetur toti ecclesie, iuxta intentionem illius, medijs, qui ei pro quo dicitur, & specialis, qui debetur toti ecclesie secundum ordinem eius, & qui non applicat totum medium ei pro quo dicit, peccat, quia iniuriam committit, quamvis valore speciale sibi debitum illis possit applicare sibi, vel alij cui voluerit, siue addat plures collectas, quam debet, siue non, iuxta Maio. in 4. distin. 45. q. 2. artic. 4. cui eon-

sentit ibidem Vvendi. in addit. ad Gabr. licet repugnare videatur i hoc ultimo Scot. ubi supra. Quæ tota est doctrina singularis, vsu ecclesie merito recepta, licet S. Thom. 3. par. q. 76. art. 5. & post ipsum Syl. verb. missa. 1. q. 2. & Caieta. in opuscul. tot. 2. tract. 3. de celeb. miss. & nonnulli alij aliud teneant. Tum quia qui tenetur ad dicendam unam missam alicui, siue quia liberaliter eam illi promittit, siue quia pro ea dicenda pithantiam accepit, non satisfacit illi, eam pro alio dicendo, nisi ille tacite, aut expresse consentiat, ut ubi supra cum communi diximus. Tum quia, paupertas dicentis non sufficit, ut pro una missa duas pithantijs capiantur, quamvis Sor. lib. 9. q. 3. art. 1. de iust. & iur. cetera minus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu, ratione, vel alio autore fuitur. Tum quod ipsemet ait in eod. art. quod qui habet unde sustentetur, duas pithantijs pro una missa accipere non potest, & paupertas dicentis non tollit iustitiam, nec debitum alteri, argu. capitulo ex tenore. de for. comp. & c. denique 14. q. 5. Tum quod ecclesia non instituit missas ad alendos pauperes clericos, immo sanxit, ut nullus pauper ordinaretur. ea non liceat. c. episcopus. c. tuis. & c. cum secundum. de preb. & qui ordinatus in paupertate incidit, aliqua arte, siue agricultura sibi victum querat. c. clericus victus. 61. dist. Tū quod non obstat illud 1. ad Cor. 9. *Qui altari servit, de altari vivat.* per ea, quæ ad intelligentiam illius diximus, in d. c. eundem, & quia quilibet sacerdos plus in alijs, quam in dicenda missa ecclesie servit, siquidem ut minimam horas canonicas recitat. c. i. cum ei adno. de celebra. miss. & ideo non tenetur ei victum præbere solus ille, pro quo celebrat. & quia quilibet pithantia dari solita communiter sufficit pani, & vino emendis, quibus solis, quimmo paucioribus multi laici & coniugati sustentantur tota die laborantes. Ex quibus inferitur responsio ad novæ quæstionem, scilicet, quod neque parochus, neque aliquis alius, qui tenetur dicere missam pro uno, satisfacit dicendo pro illo, & alio, nisi de consensu eius, pro quo tenet expresse, vel tacite, qualis colligitur, ex consuetudine servata in parochia, ut parochus dicat missam publicam

de defunctis pro parochiano defuncto sepeliendo, ut sentit Scot. in d. quodlib. art. 2. Vigesimo sexto peccat mortaliter excommunicatus, interdictus, aut suspensus suspensione maiore, qui aliquem actum particularem, & proprium, siue specialiter ad suum ordinem pertinentem exercet, & sit irregularis, in quo solus Papa dispensat. c. is cui. de sent. excommu. lib. 6. cum moderatione adhibenda infra c. 27. num. 241. & seq. Et qui missam, aut alia divina officia celebrat in loco non interdicto eorum personis interdictis, & est ab ingressu ecclesie suspensus. c. episcoporum. de privileg. lib. 6. & si stante illa suspensione celebrat, sit irregularis. d. cap. is cui. Quod quantum ad suspensionem, & irregularitatem intelligendum est de exempto a iurisdictione ordinaria, & non de non exempto, quia c. episcoporum. quod de hoc loquitur, non comprehendit non exemptos, iuxta opinionem Archi. ibidem receptam per Domin. Perus. & Io. Colon. & Villadiego de irregula. col. 7. & Cald. consi. 4. de sent. excommu. quo nonnullos consolati sumus, quamvis S. Anto. 3. par. tit. 15. c. 1. & aliqui Summissæ sequantur gl. eiusdem cap. quæ oppositum tenet non perpēdentes Io. Andr. eius auctorem super ead. gl. postea ob multas rationes tenuisse, quod a nobis dicitur.

95 Vigesimo septimo peccat mortaliter clericus unius ecclesie, qui clericos alterius ecclesie ad divina officia tempore interdicti generalis admittit, iuxta opinionem Archi. in cap. alma mater. de sent. excommu. lib. 6. quam observari in Gallia vidimus. Cuius tamen contrariam Io. Andr. quæ in tota Hispania observatur, veriorē iudicamus.

Vigesimo octavo peccat mortaliter, qui interdicta generalia, aut particularia (de quibus in c. 27. dicitur) non prout debet observat, & qui aliquem excommunicatum, aut nominatim interdictum, aut manifestum usurarium sepelit, & est excommunicatus. c. 1. de sepul. de quo cap. 27. nu. 168. & seq. dicemus.

96 Vigesimo nono peccat mortaliter, qui non habens ad id facultatem scienter, aut per ignorantiam crassam confessum a ca-

irregu-

Secunda pars Decret.

irregularitatem non incurrit, nec aliam censuram, tenetur tamen monere sic absolutum, si commode, & sine scandalo potest. Syl. verb. confessor 3. in princ. Et qui commutat vota, aut in eis absque auctoritate dispensat, ut dictum est supra cap. 12. num. 72.

97 Trigesimo peccat mortaliter clericus ordinis fieri, aut beneficiarius, monachus aut monachus, qui deputatus ad chorum omittit, uel uult omittit per totum diem horas canonicas, aut aliquam partem notabilem earum, aut notabiliter male eas recitet, sine proposito iterum recitandi, absque iusta causa, aut absque attentione necessaria, quia ut probamus in Enchirid. de orat. cap. 7. num. 2. & 5. h. r. c. tria hominum genera tenentur ad legitime recitandas omnes horas canonicas singulis diebus. argum. c. 1. de celeb. miss. & cap. fin. 92. distinct. adiuncta ratione fortis Anton. qua probat, ad id teneri monachos. Dixi, *ad chorum*, qui enim proficetur ad alia obsequia extra chorum, puta bella, vel ad alia opera familiaria, non tenentur ad illas, sed ad alias illarum loco eis ab ordine statutas. Dixi, *omittit uel Sult omittit*, quia toties peccat mortaliter, quoties id facit, vel deliberat id facere, argument. supradictorum in cap. 11. a num. 2. Dixi, *per totum diem*, quia licet peccet, quia eas non recitat, etiam priuatum extra, aut intra ecclesiam horis debitis si ne aliqua causa, (ut probamus in d. Enchir. cap. 3. num. 45. per elem. 1. de celebra. miss. & per cap. 1. end. tit. ubi Io. And. id sentit) non tamen peccat mortaliter, si ante mediam noctem eas dicat, ut post S. Ant. 2. par. tit. 9. c. 12. §. 3. & 5. probamus in d. Ench. nu. 97. addetes, primo, melius esse anticipare illas, quam postponere, quando per occupationem debitis horis dici nequeunt, quia illud providetur, hoc negligentia uideri potest. Secundo, non esse peccatum, immo meritum, propter honestas occupationes matutinas horas nespere precedenti recitare, & mane usque ad nonam inclusiue, & post meridiem reliquas simul, arg. c. 1. de celeb. miss. quia ut ipse S. Thom. Quod. 7. artic. 28. melius est anticipare laudes Dei, & postea alium actum studiosum agere, quam unum per alterum impedire, quamuis anticipans,

ut uoluptuosius mane dormiat, uenialiter peccet, arg. c. clericus. 1. 91. dist. Dixi, *partem notabilem*, quia omittit partem, puta, unam dictionem, aut partem versus, & sine uoluntate repetendi, non est plusquam ueniale, modo ne ob contemptum, aut cum notabili scandalo omittatur, per dicta in d. Ench. to. num. 18. in fi. & numero 13. & sup. cap. 11. a num. 2. quidquid sentiat S. Ant. 2. par. tit. 9. cap. 12. §. 13. Dixi, *sine proposito supplendi*, quia cum eo ne ueniale quidem est aliquam partem notabilem cum aliqua causa omittit, ueluti ob tussim, colloquutionem, aut responsionem ad aliquam rem necessariam recitandam cum alijs non expectantibus. Dixi, *aut notabiliter male recitat*, propter eos, qui toties contrahunt syllabas, dictiones deglutiunt, & suos uersus incipiunt, antequam ipsi quibuscumque recitant, suos absoluant, quod est grane peccatum, & omnis, quae in horis recitandis, & contradiis admitti uult, frequentissimum, & propter eos, qui recitant cum ijs, qui toties hoc faciunt, ut indicio boni uiri fiat notabilis confusio. Ij enim mortaliter peccant, quamuis qui parum, non nisi uenialiter, per dicta in d. Enchir. to. num. 11. per elem. 1. de celeb. miss. & c. dolentes. eodem tit. & in statutis Ecclesie Gallican. tit. Qualiter horae. Dixi, *sine proposito eas iterum recitandi*, quia qui eas eo recitat, & postea iterum eas repetit, non peccat mortaliter, ut faciebant quidam amici mei, qui moniti a nobis, quod non satisfaciebant recitando cum praelatis, & alijs balbutientibus, & uersus notabiliter anticipantibus, uerentes eos moneri, ne suos uersus anticiparent, excusabant se, dicentes se sic recitare cum proposito iterum bene recitandi. Non etiam peccat mortaliter, qui per obliuionem, aut inaduerentiam aliquam horam, aut eius partem notabilem omittit, aut horam, quam prius recitare debet, postorius recitat, ueluti uni prius tertiam, quam prius primam, aut prius aliquem psalmum, hymnum, aut lectionem postorius dicendam, immo nec tenetur ad iterum recitandas neque parte omitta suppleta ad prosequendum omnia, quae postea dixit: factis enim est supplere per obliuionem, aut inaduerentiam omissum. Palud. in 4. dist. 15. quæst. 5. artic. 2. Dixi, *sine causa*, quia

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 263

quia sunt etiam aliquot causae excusantes. 200 Prima infirmitas eiusmodi, ob quam directe, uel indirecte precum recitatio infirmo noceret, iuxta Iano. & Host. in c. 1. de celeb. miss. quod uidetur intelligendum de nouimento notabili, quod sequeretur non solum recitando horis debitis, sed et ante uel post illas, usque ad mediam noctem, & etiam recitando cum socio, si eum haberet, & alias non, ut diximus ubi sup. c. 1. num. 1. inferentes febrem, quæ statim horis recurret, non excusare illum ante, uel post illas commodè dicere, ualere, nec consequenter febrem quartanam, aut aliam leuem. Host. in d. c. 1. de celebrat. miss. nec aliam, quæ non impedit colloquia gratia, & negotiorum, ac rerum grauium ordinem, ut dixi in d. cap. 11. num. 4. & 5. Quo fit, ut arbitretur multo nimis facile se excusare. Equid non sum ausus excusare me ob egritudinem a pronunciandis horis, nisi uno, uel altero die spatio 70. circiter annorum, quibus recito, licet quinquies conclamatus fuerim. Porro, ut non est opus repetere post agitudinem horas in illa omittas, iuxta Iano. & Host. receptos. in d. cap. 1. ita non est opus eas ab alio recitante audire egritudine tempore, ut Palud. in 4. dist. 11. q. 5. art. 2. conel. 1. nec aliud sentiunt Iano. & Host. in d. cap. 1. quicquid dicat Gerard. de assiduitate orand. eolum. 4. & monstramus ubi supra cap. 11. nu. 3. Neque est necesse loco horarum mense Deo precari. quicquid dicat Maio. in 4. dist. 12. quæst. 6. post argum. 10. sine textu, aut ratione concludente.

201 Secunda causa a recitando excusans, ut ubi supra diximus, est occupatio repentina, aut quæ sine scandalo, aut peccato omitti non possit, iuxta Henr. de Gand. in Quod. 15. q. 12. cui satis consensit Maior in 4. dist. 11. q. 6. col. 4. & super Mant. c. 6. col. 12. & Silu. uerb. hora. quæ illio. fin. ut si necesse foret horas omittit ad sedam populi tumultus qui excitantur, aut ut ad concionem, quæ sine scandalo, aut magno damno omitti non potest, necessaria pararentur. Et idè quando occurrit necessitas habendi prælectionem in concursu publico, uel conclusionum defensione, quæ recte facere plurimum non reipublicæ, uel priuatae interesset, & eorum

studium & precum recitatio se non compararetur, ut præfati sentiunt, quamquam nos gratia Deo, ad hunc usque diem nunquam earum recitationem ante, uel post eiusmodi actus omittimus, & si frequenter nobis occurrerent, neque ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tholosæ, & Cathurci primum, deinde Salamanticiæ, & Conymbriæ habuimus: nec ob quaternas toto uno anno in Gallia singulis diebus etiam festis, exceptis Virginis Matris, Dominici, & Apostolorum habitas: nec facile consuleremus alteri, qui recitando partem ante signatum concionandi uel prælegendi pactum, & partem post concionem, uel lectionem, & partem inter studendum satisfacere potest attentione, quod sine ope diuina nihil, & cum ea omnia fieri possint, iuxta illud Pauli ad Philip. 4. *Omnia possum in eo, qui me confortat Christus*.

Tertia causa est defectus breuiarij, si id sua culpa, siue absque ea contingat, quia quamuis peccet breuiarium sibi non comparando: non tamen peccat non recitando, quum id præstare nequeat, modo in se paniteat illud non comparasse, argu. l. impossibilem. ff. de reg. iur. & c. nemo ad impossibile eo. tit. lib. 6.

202 Quarta causa est dispensatio Papæ, iuxta Card. Turreer in c. Eleutherius. 9. dist. neque aliud sensit Card. Flor. in clem. 2. de celeb. miss. quamuis illi ita uisum fuerit, ut ubi sup. nu. 9. diximus: admonendo, quod quamuis Papa in hoc dispensare possit, rarissime tamè solet, nec cuiquam ea (mea sententia) expedit, expertum enim est benignitate Dei fieri, ut nihilominus quis proficiat in sui munitis functione recitando eas horas animi causa consumendis, quam omittendo. Vbi et probamus neminem a recitando excusari, eo quod studeat, inferniat, uel peregrinetur, quicquid dicat Gerard. de assiduitate orand. q. 9. & Abb. antiquus, in c. 1. de celeb. miss. ut diximus in d. Enchir. copiosis, c. 7. nu. 18. quod neque excommunicatio etiam denunciata a recitando seorsum exulat, c. presbyterum. 28. dist. & c. 2. & c. illud. de cler. excomm. in 10. Et num. 27. quod neque tenuitas beneficij excusat per gloss. singul. in cap. clericus uictum. 9. dist. quidquid Sor. lib. 10. de iust.

ius. & iur. q. 6. art. 3. dicat: tum quia solo suo arbitrio nititur: tum quia tituli beneficiarii acceptatio, & non quantitas redditus, ad id obligaturum quia sibi debet imputare, quod accepit illud, praesertim si permittitur dimittere, & non desit, qui veli illud accipere.

103. Quinta est, quod non teneatur ad hoc nisi ratione beneficii, & quod eius nullos fructus, nec per se, nec per alium capiat, nec capere possit, nec in posterum capturus sit ob illud tempus, ut dixi in d. not. 7. nume. 28. Addo, *Nec per alium*, propter multos pueros, & alios familiares, vel amicos, quorum patres, heri, vel amici pro illis capiunt: quia isti non minus, quam si ipsi caperent tenentur, reg. qui per alium, lib. 6. Addo, *Nullus*: quia quamvis non nisi distributiones quotidianas caperet, ad illud tenetur iuxta eosdem. Addo, *Neque capere possit*: propter eos, per quos stat, quominus capiat, non accipiendo post-
104. sessionem, vel non residendo. Addo, *Neq; in posterum capturus sit*, &c. quia si litigaret, & habita sententia fructus sequestratos, aut ab adversario perceptos obtinere deberet, teneretur secundum omnes: quamvis possessionem non accepisset, nec accipere posset, quidquid Card. S. Xist. & Palud. tanquam magis Theologi, quam Canonistae in hoc senserint: quia fructus percepti saltem post litem contestatam, debentur vero beneficiario, si vicerit: quamvis contra possessorem de proprietate litiget, tam in rebus spiritualibus, quam profanis, dec. Rota 24. in novis, per notata in e. grauis. & per Innoc. in c. literis. de res. spol. Lectum. C. de rei vend. & Lex diuerso. ff. eo. Vnde inferitur, non excusari eum, qui in pensionem omnium fructuum consensit ei, qui in suum favorem beneficium renunciat, (quod quoridie fiebat olim: nunc autem sub S. D. N. Greg. XIII. nunquam, aut rarissime) quia verè beneficiarius est, & habet possessionem beneficii, aut per ipsum stat, quo minus eam habeat: & si vult, potest aliquos fructus capere: quia potest servire, & ad mercedem sui servitij cogere eum, cui omnes fructus reservati sunt: fructus enim illi solum intelliguntur, qui reliqui sunt deductis oneribus. Fructus ff. solu. mar. cum nota. ibi. & per Felyn. in capitu. ad nostram. de iureiur.

Oppositum tamen nobis ibi visum fuit: & hic videtur de eo, qui consensit, ut renuncianti omnes fructus, & omne servitium, & administratio beneficii reserventur: quia is nihil potest percipere, neque servare penes pensionario, quod est conclusio quotidiana, & singularis. Dixi in principali conclusione, sine necessitate attentione: quia eius defectus est mortalis, ut probavimus in dicto cap. 13. per illud cap. & per cap. dolentes. de celebr. miss. & alia multa.

Porro attentio necessaria consistit in habendo a principio horam propositam actualiter, aut virtualiter ad eas attendendi, & postea actualiter, aut virtualiter attendendo alia qua attentione sufficienti, quae est triplex. Prima, verborum, ne alia pro alijs, aut confuse, aut irreverenter dicantur. Secunda rerum significatarum per ea. Tertia personarum ad quas diriguntur, puta sanctissimae Trinitatis Angelorum, ac Sanctorum eius, & rerum petitarum ab eis, puta beatitudinis, gratiae, charitatis, fidei, spei, & aliarum virtutum, ut clarius alijs in cap. charitas. 2. not. 13. nu. diximus, ad-
105. dentes, quod harum trium attentionum secunda est melior prima, & tertia secunda. Item, tertiam omnibus esse communem, & etiam primam fere omnibus, sed secundam solum callentibus idiomata, quod horum solvantur. Non abs re autem addidi virtuali, quia ut in d. c. charitas, 2. not. 13. dicebamus, sufficit virtuale quale habet, qui petit, vel accipit breviarium animo huic obligationi satisfaciendi, aut eundi ob id ad ecclesiam, & alia similia, ita ut interrogatus, quare petis, aut facis haec? vere responderet, ad recitandi obligationi satisfaciendum, iuxta ea, quae post alios praesertim Maior. scripsimus in d. not. 13. & in c. inter verba. 11. q. 3. nume. 306. quod tamen propositum a virtuale, aut virtuale tollitur per propositum virtuale, aut virtuale non attendendi, quod se hunc expressim, qui non vult attendere, & tacite, qui aduertit se evitari cogitando res a sua preceptione alienas, & ad nullam distarum attentionum animum renovare nititur, iuxta communem, & etiam qui deliberat se occupat in rebus exterioribus omnibus tribus praedictis attentionibus impatibilibus, attenta saltem indu-

107. stria recitantis, & ita se occupantis. Vnde in d. not. 13. intulimus, eum qui scribit, aut legit aliena ab ipsis, qui recitat, communiter peccare, etiam mortaliter, si deliberat id faciat, recitando partem notabilem precum debitarum, saltem sine proposito iterandi, quia scribere, aut legere aliena ab eis, quae recitantur est opus exterius, quod omnibus tribus modis attentionis repugnare videtur. Addidi, communiter, quia necessitas, vel urbanitas respondendi alieni, vel subscribendi epistolae, vel aliud simile faciendi, excusaret eum, qui cum alijs recitaret, & proponeret supplere postea, quae socij dum ipse scribit recitat. Addidi, *deliberat*, & *recitando partem notabilem*, quia faciens illud non aduertendo esse ita contrarium recitationi, aut solum dum quid parum recitatur, non peccat saltem mortaliter, per suprad. Ad primum circa hanc nonne quaesitum resp. ita licere officium matutinum diei sequenti recitare, etiam ante solis occasum, sicut post illud toto horarum diei pectore perfulto, ut post Caiceta. dixi in d. c. quando.

Ad secundum, quod non satisfacit recitans per breviarium novum trium lectio num sine dispensatione, quia sine illa non est iustus modus recitandi horas canonicas, ut ex eius progno patet, & dixi, ubi sup. d. c. charitatis.

Ad tertium, quod non satisfacit quis recitando per breviarium cuiuscunque diocesis esset ordinatus ad solum titulum patrimonij, & caret beneficio secundum directo. lib. 1. c. 3.

108. Porro supradictis non est locus in clericis minarum ordinum tantum, si non sunt beneficiarii, vel monachi, vel pensionarii. Iure namque communi ad nihil de terminatu recitandum tenentur, nisi cum promittant, vel ordinatori praecipienti, consentiant dicere aliquid, ut fieri solebat ab hinc circiter septuaginta duobus annis in Celibetia, cum primum primam tonsuram accepi, promittebat enim, vel ordinatori praecipienti consentiebat iniunctas prima tonsura recitare quoridie M. serere me, & iniunctas alijs minoribus Canticum graduum, sine quindecim Psalmos graduales, quod tamen iam pridem non fieri audio. Dixi, *vel pensionarii*, quia licet ante extraneas Pij V. iura relata, ad nul-

las preces obligarentur, post eam tamen obligantur ad officium minus B. Mariae quoridie recitandum.

Ad nonne autem quaesitum resp. licere etiam hodie insigni i prima tonsura, sine intentione ascendendi ulterius. Tum quia id nullo iure diuino, aut humano prohibetur. Tum quod illegitimus episcopi dispensatione promouetur ad minores, & simplex beneficium, qui tamè postea non potest ascendere ultra. Tum quia Concilium Trid. sess. 23. c. 4. supra num. 63. relatum solum requirit quatuor, e quibus non est hoc. Idem eadem ratione videtur dicendum de quatuor minoribus.

109. Trigesimo primo peccat mortaliter, qui ordine sacro insignitus contrahit matrimonium & matrimonium non valet, & est excommunicatus, ut dictum est supra cap. 22. nume. 29. Et qui cohabitatur fornicaria, qualiscunque sit illa cognata, vel extranea, formosa, vel turpis, serua, vel libera, iuuenis, vel senex, credens, aut credere debet se voluntate, vel opere, vel utroque modo peccaturum, per illud Eccl. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*, & ea, quae super eo in c. si quis autem. de poenit. distinctio. 1. scripsimus, & per cap. primo de cohab. clerici. & mulie. & per adducta a Raph. Volterrano lib. 21. Antrop. Nec obstat cap. interdictum. 3. distinctio. capit. uolumus. & capitulo cum omnibus. 81. distinctio. quatenus habent licere clerico cohabitare filie, matri, sorori, amice, aut fratris aut extraneae seni, quia procedunt quo ad forum exterius, & quando non sunt alias suspectae, nec habent famulas iuuenes, & clericus est bonae famae, iuxta mentem iuris diuini, quod satis sentiant Io. And. Panormitanus & communis in cap. 1. de cohabit. clerico. & mul. non autem procedunt quo ad forum conscientiae, quando uere coram Deo imminet huiusmodi periculum, licet a multis hanc non satis intelligantur. Et qui solus domum solius de fornicatione suspectae adit cap. clericus. 81. distinctio. aut ita sibi periculose, ut credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, uel operis inducitur, etiam si esset religiosa, uel commater, argum. proxime citatorum. Porro Concilium Tridentinum sess. 23. capitu. 14. uetat clericis, ne concubinas domi, uel

vel foris habeant, alioquin poenis a sacris canonibus impositis puniantur, & si a superioribus moniti non respuerint, ipso facto sint privati tertia parte fructu beneficiorum, & pensionum fabrica ecclesie, aut alteri loco pio arbitrio episcopi applicanda. Si vero, nec secundo moniti respuerint, non solum eo ipso perdant omnes fructus, & pensiones, sed etiam a beneficiis ac ministracione arbitrio episcopi tanquam Sedis Apostolicæ delegati suspendantur, & si ita suspensi perseuerent, beneficiis, portionibus, officiis, & pensionibus quibuscumque perpetuo priuentur, & ad illa inhabiles reddantur, donec iustus de causis cum eo fuerit dispensatus. Si vero ad eas semel dimissas redierint, aliasve mulieres scandalosas sibi adiunxerint præter dictas poenas, omni appellatione remota, excommunicentur. Horum autem cognitio non ad Archidiaconos, aut Decanos, sed ad Episcopos pertineat, qui valde summarie procedant. Clerici vero beneficia ecclesiastica non habentes pro delicti modo castigetur poenis, carceris, suspensionis ordinis, ac inhabilitatis ad beneficia &c.

110 Trigesimosecundo peccat mortaliter, qui monasteria monialium sine iusta causa, & manifesta, post prohibitionem sibi factam frequentat, cap. monasteria, de vita, & honestate cleric. Dixi, qui sine iusta causa &c. quia sola frequentatio sine monitione, & mala mortaliter intentione prebendi mali mortalis occasionem, vel scandalum, & non videtur peccatum, saltem mortale.

Trigesimotertio peccat mortaliter clericus sacri ordinis, beneficiarius, vel monachus, qui habitum non gestat, & tonsuram, aut comam, vel barbam nudit, aut coronam non radit, aut vestes sibi incidentes induit, aut arma offensiva portat, secundum iura communiter recepta, capitulo si quis, & cap. clericus, de vita, & honestate cleric. & elem. 2. eodem tit. Dixi, sacri ordinis beneficiarius, &c. quia alius licet potest tonsuram, & habitum amputare, arma portare, & alia omnia, quæ laicus potest facere in civilibus, secundum Panormitam, vbi receptum, & in theorica communiter probatum, in cap. 1. & 2. de postul. & in prædictis, cap. si quis clericus.

de vita, & honestate cleric. & c. 1. ne cleric. vel monach. quod nullibi æque bene probatur, ac in cap. 6. de reformatione, sess. 14. Conc. Trident. quod etiam ad hoc notauimus in comment. c. statum, 14. q. 3. num. 27. imo in criminalibus eadem ratione. Nec obstat, quod irregularitatem contrahendi periculum subit, quia etiam illud subit laicus. Et cum non teneatur sacrum ordinem, vel beneficium suscipere, non videtur teneri prædictum periculum vitare, licet putem non licere id facere raturam in capite deferendo, sicut non licet cum ea vestem partitam deferre. Alioquin, nulli indices seculares, nec aduocati, vel procuratores coram eis causas criminales agentes prima tonsura insigniti possent absolui, nisi sine proponerent nunquam id facere, ut etiam tradimus in comment. cap. non dicaris, 1. q. 1. tit. 1. num. 66. dicentes in dolo nos non addidisse ista in hoc loco. Dixi, omnino ex vere: quia non licet tonsuram, & coronam deferre una cum veste virgata, vel partita, &c. per d. cle. 2. de vita, & honestate cleric. Dixi, secundum iura communiter recepta, nam secundum ius Concilii Carthage, unde prædictum clericus, 1. desumptum fuit, prohibetur radi barba, & consuetudo Virbis, & mulæ partis orbis eam permittit, modo labium superius radatur.

111 Trigesimoquarto peccat quidem clericus non seruans infra scripta decreta, sed non mortifere, nisi iuxta resolutionem subiectam in fine huiusmodi peccandi, nempe qui non seruat cap. nullus, vetans ingressum tabernæ, & cap. conuiuia, vetans conuiuia sine certis legibus, & capitulum quando, vetans pluries, quam ter bibere, & cap. non liceat, 44. distincti. iulius benedicere mensam a principio, & in fine gratis agere, & capitulo clericus, 2. de vita, & honestate clericorum, sic habens Clerici officia, vel commercia secularia non exerceant, maxime inhonestas. Minus, secularibus, & hispanibus non intendant, & tabernaculum prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. Ad alas, & taxillos non induant, nec huiusmodi ludis intersint. Coronam, & tonsuram habeant congruentem, & se in officiis ecclesiasticis, & alijs bonis studiis exerceant diligenter. Clausa deferant de super indumentis nimia breuitate, vel longitudine, non

notanda. Tamen videtur, aut viridibus, nec non manicis, aut solariis consutis, fractis, sellis, pectoralibus, calcibus decuratis, aut aliam superfluitatem gerentibus, non utantur. Cappas manicas ad diuinum officium non gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotibus, & personarum constituti, nisi causa immo exegerit habitum transformati. Fibulas vinctas non ferant, neque corripas auri, vel argenti ornatum habentes, sed neque annulas, nisi quibus competeret ex officio dignitatem. Pannosque autem in publico, & in ecclesia super indumentis licet omnes utantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem. Pallii dissolutis non utantur in publico, sed vel post collum, vel ante pectus hinc inde connexi.

Clericus vero tabernarius, & lanio, siue macellarius, ultra peccatum incurrit poenam cle. 1. de vita, & honestate cleric. & qui virgata, aut partita veste, vel epithopio seu tabardo, vel caligis scacatis viridibus vel rubeis utitur, aliam grauiorem poenam, elem. 2. eo. tit. quam imponendo C. C. Tri. sess. 14. c. 6. de reformatione, addidit, ut beneficia etiam exemptis ab episcopo suo monitis habitum clericalem non gestans ab ordinibus, & beneficiis suspendatur, & si id non suffecerit, ipsi priuetur. Et sess. 22. cap. 1. de reformatione, sic statuit. Obseruentur, quæ de clericorum vita, honestate, cultu, luxu, comestibus, choreis, lusibus, nec non secularibus negotijs fugiendis sancta sunt sub præmissis, vel maioribus arbitrio episcopi imponenda, & si qua in consuetudinem obierint episcopi ea in vsum reuocari debeant. Ex quo, & c. 1. ne cleric. vel monach. & c. clericus, 2. de vita, & honestate cleric. collige omnia secularia officia esse prohibita clericis, licet non per prædictam limitationem Pan. ad beneficiarios, & ordine sacro insignitos, & a fortiori monachos, & consequenter arte chirurgicam, & medicam, & ita licet nullo iure speciatim prohibeatur eis exercitium harum duarum artium, nisi quæ sit cum aduisione, vel incisione, iuxta consentiã, ne cleric. vel monach. quia tamen sunt secularia officia non possunt in se exerceri a prædictis, nisi causa pietatis erga miserabiles, & cognatas personas, arg. ca. 1. & 2. de postul. quibus sit eis facultas postulandi pro eiusmodi personis. Possent et causa necessitatis, vel recreationis animi operari.

Op. Nauar. Tom. II.

rari aliqua honesta, puta, ut ait B. Hier. relatus in e. nunquam, de consec. dist. 9. scribere libros, fscellam iunco texere, & holera & plantæ in areolis ferere, &c. & illa vendere. Non autem exercere mercaturam, & nilius emere, ut carius vendat, licet id, quod sibi superest de eo, quod vilius ad suam, & suorum sustentationem emunt, vendere possint pretio iusto tunc currenti, licet sit carius. Possunt etiam negotiari aliquo modo honesto ad suam, & suorum necessariam sustentationem, præsertim per alium, ut sentit gl. in c. peruenit, 86. dist. c. negotiatorem, 88. dist. & in Pan. in cap. 1. ne cleric. vel monach. & Ant. 3. par. tit. 1. c. 2. §. 2.

Addit, quod Caj. in summa verb. clericus peccata, ait, quod clericus non peccat mortaliter transgrediendo leges humanas, neque has, neque alias, nisi consequatur grave scandalum, aut aliquod peccatum quod iure diuino sit mortale, vel magna occasio eius, vel nisi irregularitas, vel excommunicatio maior incurrat. Immo subdit, neque propter illa quæquam excommunicandum esse ante iustam monitionem iudicis, licet transgressionem huiusmodi multa peccata venialia etiam graui contineant, quæ tamen doctrina nimis laxa videtur, tum per resolutionem supra positam c. 13. num. 51. scilicet canones, & constitutiones ecclesie, utentes verbo, præcepto, vel ei æquipollenti, ad mortale obligare, (etiam sine contemptu, & scandalo) transgredientes. Quod ipsum Cajet. ipse fateri, 2. 2. q. 189. art. 3. Videt tamen posse procedere, quo ad eas transgressionem earum legum, & quæ non utuntur verbo præcepto, & quæ communiter nec a prælati, nec a subditis inter magna peccata numerantur, qualis videtur, omisso benedictionis mense, & alix huiusmodi, siue quod consuetudo leges illas a principio obligantes ad mortale temperauerit, ne obligent plusquam ad veniale, siue, quod iam inde a principio ita receptæ sunt, arg. c. 1. & ibi late adductorum per Fel. de treng. & pac. & Dom. §. 1. leg. 4. dist.

Trigesimoquinto peccat mortaliter, qui obligatus ad dicendam missam pro aliquo, non applicat valorem eius cui, debet, ut dictum est supra eod. num. 62.

L1 Pro

Secunda pars Decret.

Pro cuius probatione, & multorum nunc in hic quaestorum solutione dico primū, quod missa est actio, qua ex institutione Christi in memoriam eius passionis panis & vinum in eiusdem corpus, & sanguinem transubstantiantur, & illa sub eorundem specie Deo patri offeruntur. Nec dictio (misa) est nouē, ut nonnulli aiunt, ficta, sed deducta olim a patribus ex Hebræo, & Chaldæo missach, Deut. 16. quod oblatio nem spontaneam significat, ut pie, ac eruditē tradit eruditissimus Demochares c. 1. de sacrif. missæ. Quare non improprie dixit Fely. in c. sufficit. de conse. dist. 1. & Gregor. VIII. in c. Salonitanæ. 63. dist. & Cone. Toletan. c. nihil. 7. q. 1. facere missā, pro dicere, vel legere missam, nam, & eius pars præcipua, etiam in ordinario missæ, actio appellatur, & etiam apud Inno. lib. 3. c. 4. ministerium missæ. Pro quo faciunt etiam ea, quæ subtiliter Caiet. tradit de illo Christi. *Hæc facite*, &c. in tract. de sacrificio missæ. licet ipse Innoc. li. 6. c. 12. immemor prædicti loci Deut. 16. originem uerbi (Misa) a mittendo deducat. Ob quæ omnia nos quoque interdum gratia breuitatis uirum uerbo missare, promissam facere, uel dicere.

Secundo, quod in illo articulo non minus obsequio, quā quotidiano valoris missæ, & eius applicationis post multa diu cogitata, in hæc infra scripta digero. Primū, missam qua parte est bonus actus ex opere operantis habere vim merēdi, & satisfaciendi sicut omnes alios actus bonos, non solum quatenus est actus missantis, sed etiam quatenus est actus ecclesiæ per illum eius nomine factus, & qua parte cōtinet orationem habere vim impetrandi, sicut alias omnes orationes bonas, tam quatenus sub nomine Ecclesiæ per eius ministrum, quā quatenus fit a missante. Qua parte uero continet sacramentum, operari ex opere operato gratiam soli sacrificio communicanti, & alijs circumstantibus communicantibus. Qua parte uero est oblatio, & sacrificiū incrementum corporis, & sanguinis Domini non solum representans illud cruentum eorundem factum in cruce, sed existens omnino idem prodest ex opere operato quo ad remissionem penæ offerenti, & facientibus offerri, & his pro quibus offertur. Quod sa-

tis sentit Sanctus Thom. in 4. dist. 45. quaest. 2. quatenus ait, missam etiam facere dicitur mali esse satisfactoriam penæ eius, pro quo fit, quod etiam exerte affirmat Sot. lib. 9. de iust. & iur. quaest. 2. artic. 2. & implicite Scot. quodlib. 20. & eius contreraneus Maior dist. 45. quaest. 2. & Vuendel. ibidem ad 4. Gabr. Et cōsequenter, quod ut gradus gratiæ, qui per sacramentum cōfertur, est limitatus, certus, folique Deo notus, nobis autem ignotus, ita & gradus remissionis penæ, quem operatur missa quatenus est sacrificium, est limitatus, certus, folique Deo notus, nobis autē ignotus, qui distribuitur offerenti, & facienti offerri, & pro quibus offertur, nec mirum, quia licet id quod offertur scilicet Christus totus, sit illimitatus, & infinitus, & passio, & uirtus eius illimitata, & infinita, limitato tamen, & finito modo applicatur, & ita limitatum & finitum effectum operatur, sicut & in alijs sacramentis eadem uirtus infinita, quia limitata, & finite applicatur, per ea finitum, & limitatum effectum gratiæ operatur, ut pulchre B. Tho. quo ad hoc ab omnibus recep. dixit in 3. par. q. 79. art. 5. Quanta uero pars eius tribuatur offerenti, & facienti offerri, & quanta ijs, pro quibus offertur, soli Deo est notum.

Arbitror autem, quod nō præstatuitur a Domino Deo quantitas diuēda equa liter inter omnes, qui participant de hoc fructu satisfactionis missæ, sed quod pro sua infinita benignitate quilibet orthodoxus, deputat certam particulā, quæ nec crescit eo, quod sint pauciores orthodoxi, nec decrescit eo quod sint plures. Et præter hanc deputat aliā cuiuslibet circumstantiæ, quæ nec crescit, nec decrescit ob maiorem, uel minorem numerum circumstantiū, & aliam toti ecclesiæ, & speciatim iussis nominari ab ea, scilicet Papæ, & Antistiti, & Regi, quæ etiam est stabilis, aliam facienti missam, & nominati ab eo priuatim, quæ crescit, aut decrescit pro numero maiore, uel minore a se uoluntarie nominatorum, aliam porrigenti pichantiam, uel facienti eam fieri, & ei, uel eis pro quo, uel quibus fit, quæ etiam crescit, uel decrescit pro numero facientium eam fieri, uel eorum, pro quibus fieri faciunt.

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 266

tiunt. Ratio autem diuersitatis inter tres priores, & duos posteriores sit, quod in illis datur pluribus, ut singulis, in his autem pluribus ut uniuerfis. Cuius rationis ratio desumitur ex quadam unitate, quā habent missans, & uoluntarie nominati ab eo, & ex alia quadam unitate, quā habent facientes eam fieri cum his pro quibus eam faciant fieri. Ex quibus inferitur posse quem quod duplicem partem quære re, vnam, quia orthodoxus, alteram, quia circumstanti, tertiam, quia nominatus ab ecclesiā, quartā, quia facit eam fieri. Missantem autem semper duas, vnam, quia orthodoxus, alteram, quia oblator, & interdum tres, quum scilicet absque nulla obligatione missat, quia tunc gerit personam facientis eam fieri, alios uero semper vnam, & interdum duas, vel tres, ut combinanti patet. Quæ omnia confirmantur e ratione, quod uinculū multiplex plus operatur, quam simplex, c. 1. de treug. & pace. Credimus autem autem partes facienti fieri, & missanti designatas, esse maiores, quam alias tres, quia plus impendunt in eā faciēdo, secundum quid tñ minores, quatenus possunt per communicationem cum alijs decretere, ut prædictum est.

Secundo sequitur, quod sacerdos tenetur ad applicandum valorem missæ satisfactorum ijs, & eo modo, quo dictum est, & ad hæc reducendum est, quod dicunt Scot. Mai. & Vuend. ubi sup. quatenus loquuntur de applicatione valoris missæ generali, speciali, & medio modo, & quod partem sibi obuenientem totam, uel partem eius potest applicare, cui, uel quibus uoluerit secundum Mai. & Vuend. ubi sup. quod ipse frequenter soles facere, licet Scot. aliter sine iusta ratione sentiat, contra rationem legis quod fauore. C. de leg. c. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6. Ex quo subintertur, eo sibi minus de sua parte obuentum iri, quo plures ad cōmunionem illius nominauerit.

Tertio sequitur eum, qui obligatur ad celebrandam unam missam pro aliquo, lege, statuto, promissione, uel pro poculento, siue pichantia, s. quod uerbum uidetur deductum per maiores nostros a uerbo *πίσι*, quod latinis significat bibe. iuxta illud uulgarum, *πίνε το αίνον*, id est, aut bibe, aut abi, nequaquam satisfacere di-

cendo illam pro illo, & alio, sine illius eod sensu. Tum quia iniuste partem satisfactionis uni debitam, alteri applicat, contra eam re. de iure iur. Tum quia, ut dictum est, missa non solum prodest ex opere operato, sed etiam ex opere operantis, & secundum omnes satisfactio, quæ sit ex opere operantis tñ minus prodest uni, quanto pro pluribus sit, ut patet de ieiunio, & elemosyna facta pro multis.

111. Quarto, quod paupertas dicentis non sufficit, ut pro una missa duæ pichantie capiantur, quamuis Sot. lib. 9. quaest. 3. artic. 1. de iust. & iur. contra minus bene teneat, per fundamenta supra eod. cap. nume. 91. formata.

Tertio principaliter dico, quod sacrificus tenetur orare nominatim pro Papæ, & Antistite suo, ut missale nouū Pij V. ex edito Trid. editum iubet, & etiam pro Rege suo. Tum quod Palud. 1. ad Timot. 2. quem in hoc allegat Innoc. III. ubi sup. id satis iubet. Tum quod in omnibus fere missalibus ante hoc non nouum id iubetur. Tum quia licet in hoc iubeatur expresse de rege, iubetur tamen tacite quatenus iubetur fieri pro Papæ, qui Romanus est Rex.

Quarto dico presbyterum Romanum satisfacere nominando Papam, nullo alio episcopo, uel rege nominato, quia ipse solus est Papæ, Rex, & Antistes, modo extra eius imperiū temporale, & episcopatum Romanum particulare, non habeat domicilium, uel beneficiū, saltem residentiam personalem requirēs. Qui uero subditur diuersis ratione domicilij, originis, uel beneficii iuxta c. cum nullus. de temp. or. li. 6. uidetur teneri orare pro episcopo, & rege domicilij, quia secundū gl. magnam receptā in c. statutu. §. uero. de reser. li. 6. subiecto rōne illius maior est, quā originis, & beneficii. Quod nō satis aduertit, qui natus in uno regno, & habēs domiciliū in alio, regē originis nominat, quāuis scholasticus, peregrinus, & alius nō habēs constitutū domiciliū contrasacere debeat nisi beneficiū requirat residentiam personalem, quod satis confert domicilium, iuxta doctrinam Bart. in l. 1. ff. ad munic. nume. 13. & seqq. origo enim præstat simplicem habitationem, argum. l. cinem. C. de incol. lib. 11.

Secunda pars Decret.

Quinto, posse quidem eum iuste, sed non teneri orare nominatim pro alio a praedictis, & illo, vel illis, pro quibus missam specialiter facit, vel pro illis, qui eam fieri faciunt, nam nec canon missae, nec e. uisum, & seq. de conf. dist. 1. nec alia id praecipunt, sed facultatem tantum faciunt nominandi alios, ut supra insinuaui, quo ad partem suam, quae ex opere operato ei obuenire debet.

Sexto, quod securus, & brevis modus applicandi missam alijs a praedictis ex mente Secor. in d. quodlibet 20. est hic. Memento Domine mei, & eorum uirorum, quibus possum sine praedictis praedictorum ualorem huius missae applicare, & humillime supplico tibi omnia facere, ut tua eum mihi, & illis, & eo ordine ferat applicatum, quo possum ego tuo consilio quam optime applicare.

Septimo, quod sacrificio uolenti meminisse illorum, quos in 2. parte canonis, siue primo memento, ubi licet ei nominare uiuos, & undecima parte, qui est locus nominandi mortuos, expedit uti pro locis imaginum sex casibus grammaticali- bus, ut post, & ante alios consilium pms, & eruditus Gabr. in can. missae, cuius con- silio iam inde a prima missa, quam feci, uti expi, qui tamen nec alius quem legerim satis aperit an expediat speciatim nomi- nare multos, nam a parte negativa stat, quod id mentem uagari facit, & partem satisfactoriam sibi debitam communican- do multis, minuit, & nescit cui quem preponere debeat. Pro parte uero affir- mativa stat, quod multi, pii, & eruditi id rogant, & rogantur, & quod ecclesia iu- bet prima parte canonis nominari Papam, Episcopum, & Regem. Equidem mihi iam pridem persuasi non esse concipien- da nimia propria nomina, siue imagines indiuiduae, ne mentem, quae tota deberet esse in actione illa divina, nimium distra- hant. Vile tamen esse concipere aliqua quae affectum magis excitet, nec nocet concipere quamplurimos generatim, & breuiter, quia id augeat reuerentiam erga Deum, & amorem erga proximum. Qua- re, ut arbitror non esse utendum prolixis memorijs compositis a pio, & erudito P. Ioan. Inno. Lantpergio Carthusiano, & ab alijs postea auctis, ita credo uti posse una mediocri, quae frequentissime utor

collocando in nominatio me, & eos qui sunt causa mea missae, in genitio genito- res, & genitos, in datino, datores, in accu- satino, accusatos, in uocatio vocatos si- ue inferentes, in ablatiuo, eos quibus ob- tuli preces meas, uel qui suas mihi obtule- runt. Interdum concipiendo propriam imaginem unius, uel alterius, per singulos casus, interdum per aliquos tantum, in- terdum per nullo, subiecta clausula iusti- ficatio in hanc quae sequitur sententiam, Memento Domine famulorum famularum- que tuorum, in primis mei miserum praedicti- ris, & N. qui est, uel qui sunt causa impulsio- nis principalis huius missae, & eorum qui me genuerunt spiritualiter sacramentis, uel do- ctina, & in his N. & N. & eorum qui mihi benefecerunt, & in his N. aut N. & eorum, quos offendi, & in his N. aut N. & eorum, qui mihi miserunt, & in his N. aut N. & eorum, quibus preces meas obtuli, & qui sua mihi obtulerunt, & in his N. aut N. quibus tamen hanc missam eo modo, & ordine solo applicatam esse, quo quam optime te Domine (qui omnia nosti) consulente, applicare debe- rem. Qui autem missae sine obligatione extranea, tollat illa uerba (& N. qui & c.) & loco illorum ponat haec (etiam quatenus sunt causa impulsio- nis missae). Qui autem habet parentes corporales uiuos, addat in secundo casu uerbum, (corporaliter) uer- bo (genuerunt) ibi posito. In secundo uero memento, tollat in primo casu uerbum, mei, quia in eo solum mortui nominantur uel concipiuntur, proseguendo reliqua ut in primo.

De peccatis clericorum quo ad beneficia.

SUMMARIUM.

- 112 Beneficiarius clericus, ut mortaliter peccat per simoniam in beneficio propriam.
- 113 Simoniacus an sit, qui constituit certum sa- larium alicui, donec conferat ei aliquod be- neficium.
- 113 Beneficiarius ut peccat per simoniam in be- neficio alienam.
- 114 Beneficium sine iusto titulo habens, vexatio- nem, uel pensionem male redimens, ut peccat.

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 267

- 115 Beneficiarius, ut peccat per simoniam acce- ptum non restituens, non relinquens in- compatibiles.
- 116 Beneficium curatum capiens, aut dignita- tem ante 25. annum, non suscipiens pro- fectum intra annum post beneficium eu- ratum obtentum, aut sine proposito sume- di presbyterium & quid de dubitante, & accipiente non curatum. nu. 118.
- 116 Beneficiarius M. peccat uxore ducta bene- ficiu retinens, spon. salia contrahens.
- 114 Damificans bona beneficii, locans illa ul- tra triennium, & peccat nu. 130.
- 117 Illegimus capiens beneficium sine dispen- satione, & pensionem.
- 118 Puna ipso iure incursa quando soluenda in foro conscientiae.
- 118 Episcopus intra quot menses sub duplici pa- na consecrandus.
- 119 Pensa a Papa ob paupertatem concessa lau- co luita, & quare.
- 121 Beneficium quodlibet residuum requirit, & qua ab ea excusant.
- 121 Residencia episcopo, & curato iuris diuini, & qua excusant ab ea.
- 122 Haras non recitant etiam pensionarij, cui restituit, & per extrauag. Pij 8.
- 123 Beneficiarius non perdit fructus ob pecca- tum regulariter, nisi quum est excommu- nicatus, uel recitatur, & tunc cui restituit, & an sibi pauperi retinere possit.
- 125 Beneficium anticum sufficiens habendum, & qua ex causa plura, & seq.
- 128 Beneficium ad retinendum tam prodest consuetudo quam dispensatio.
- 131 Parochus non ministrans sacramenta sub- ditae ad ea non obligato remissive.
- 132 Sepeliens excommunicatum, uel notorie male, uel ad sepulturam adigens, & c.
- 133 Beneficiarius ut peccat iustis necessitate, & qua sunt illa, non inuani peste infecta.
- 134 Beneficium capiens in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, non missans quandoque, & c. & quomodo tenetur.
- 137 Beneficij habendi a laicis, curatus praedict, & profectatur fidem, quod requirit gradum, & ordinem sacrum. nu. 136.
- 137 Pensa quanta poni possit super episcopatu, & par. hals.
- 138 Missas constitutus episcopus, generalis, & abbas mixtuere possunt.
- 138 Beneficium ad nullum detur accessus, re- gressus, mandatum, coadiutoria.

Op. Nauar. Tom. II.

139 Parochialis ecclesia, etiam reueruata, per concursum, conferatur.

140 Religiosus, ut peccat contra votum pauper- tatis remissive.

112 **P**rimo peccat mortaliter clericus quo ad beneficia, qui uult quare illa per simoniam, siue mentalem, siue con- uentionalem, siue realem, siue tamen ex- communicatione, & obligatione restitu- di si non querit, & etiam si querit, nisi si- monia sit realis. Quid autem sit simonia, & quod duplex, & quae excommunicat, di- ctum est late sup. c. 23. nu. 100.

113 Quibus addo non admittere simoniam episcopum, qui accipit aliquem in familia- rem suam, constituta certa mercede, an- nua, donec ei aliquod beneficium confe- rat, secundum Host. in cap. cum essent. de simo. receptum per Io. Andr. & Commu- nem, modo nullum pactum post illud col- latum de gratis seruando intercedat, & ita Maior in 4. dist. 2. cui consentit Host. existimans se contradicere illi.

Secundo peccat mortaliter, qui per si- moniam ab alio commissam in fauorem eius ipso ignorante, & non contradicen- te, querit beneficium, in quo, uel ad quod, nullum ius prius habebat, & rescindens id consentit, uel illico non renuncia illud. r. q. 5. per totam. & cap. nobis de simo. Di- xi, in fauorem eius, & eo non contradicente. quia secus si ad nocendum ei, uel ad com- modandum, sed eo contradicente com- mitteretur d. c. nobis. & c. sicut eod. tit. Di- xi, in quo, & c. ad quod, nullum ius habeat. alias enim secus, si ipse in eam non con- sentit, d. c. sicut. 2. eo. tit. & etiam si illa si- monia aliena non fuit causa querendi il- lud, siue quia commissam fuit cum uno ex multis electoribus, presentatoribus, aut a collatoribus, quorum maior pars, ea non interueniente, illum elegisset, presentas- set, aut ei contulisset, siue quia it, cu quo admissa fuit, non fuit ob eam principali- ter motus, quauis ob id data fuisset, ut re- soluimus in d. c. nobis. sequenti prima opi- nionem gloss. in uerb. interueniente, per S. h. r. q. & quae quamuis limitetur ab Ho- stiensis, & etiam a Pan. licet minus quam ab ipso, & recte quidem quo ad forum exte- rius, per rationem Io. And. tamen quo ad forum conscientiae, q. sola ueritate iuri-
11 3 tur.

Secunda pars Decret.

tur. c. tua. de spons. non nocet coram Deo symonia, quæ vere non fuit causa quærēdi beneficium, quod sine illa æque, atque enim illa quærere.

114. Tertium peccat mortaliter, qui sine titulo canonico sciēter accipit, vel tenet beneficium cum obligatione relinquendi, & fructus perceptos restituēdi. Et qui a principio putat titulum esse canonicū, sed sciens non esse talem retinet illud. c. 1. de reg. iur. lib. 6. & c. cum qui, de præb. & cap. 1. de eo qui miet. in poss. causa rei seruand. eod. lib. 6. & c. dilectus. 3. cum ei adnot. de præb.

Quarto peccat mortaliter, qui vexationem, vel pensionem redimit aliter, q̄ debet, iuxta dicta supra c. 23. nu. 103. Et qui precibus suis, vel alienis male quærīt beneficium, quod quando fiat, dictum est sup. eo. c. 23. nu. 101. Et qui permutat ius ad rem, cū iure in re, vt ibidem nu. 104.

Quinto peccat mortaliter, qui quæsitum per symoniam commissam in beneficio nō restituit ecclesie, cuius est illud, c. de hoc. de sym. debet tamen ita illi restituere quid quā cedat delinquenti, quod si sic fieri non potest, restituat cū auctoritate superioris alteri ecclesie, vel pauperibus, arg. c. de hoc. de simo. vbi omnes, & S. Th. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 4. eam tamen auctoritatem non arbitror in foro consuetudinis necessariam.

Sexto peccat mortaliter, qui post obtentum secundum beneficium curatum, dignitatem, aut personatum, & post habitam eius possessionem, vel postquam per eum, quo minus eam habeat, stat, non renunciat prius, vt debet, quia ipso iure perdit illud cap. de multa. de præb. immo, & postea, si pergat retinere utrumque, & sit incapax ad quodlibet aliud, & etiam ad ordines per extraneam. execrabilis. 1. §. qui vero. eo. tit.

115. Septimo peccat mortaliter, qui beneficium curatum capit sine dispensatione Papæ ante 25. annum ceptum, & collatio est nulla. c. cum in cunctis. §. inferiora. de elect. teneat relinquere illud cū fructibus, nisi remediū a Papa quærat. Et idē de eo qui accipit dignitatem, aut personatum non curatum, excepto, quod hoc cum dispensatione epi post viginti annos cōpletos obtinere potest. c. 1. de ætat. & qual.

lib. 6. quos tamen Conc. Trid. ad 12. produxit, sess. 14. c. 12. de refor. vt diximus in c. 6. quando. de rescrip. excep. 9.

116. Ad nouē autem quæsitum respōdetur quod in episcopatu Palentino, in quo per concursum dantur beneficia, potest esse competitor ad presbyterale, etiam post Concil. Trid. licet non adu. compleuerit 25. annos, & stat constitutio synodalis iubens, vt obtinens beneficium presbyterale intra annum fiat presbyter. Tum quia iure antiquo sufficit attingere 25. annum ad obtinendum illud, & quodlibet curatum, c. cū in cunctis. §. inferiora. de elect. & ei nulla parte derogat Conc. Trid. Nā qua parte habet, neminem ante 25. annū ordinandum presbyterio, intelligendum est de anno cepto, quia licet regulariter tempus positum in accusatio. intelligatur de perfecto, secundum communem, quā Bald. Alex. & Ias. sequuntur in l. cū ff. de l. 1. tñ cōtra tenet ibi Bar. cuius opinio sequenda est, secundum eosdem, quādo concurrūt aliqua alia coniectura intelligēdi de cepto, puta fauoris, qualis adest in proposito, & alia fortior, quod ius antiquum solum requirebat ceptū. ele. generalē. de ætat. & qualita. cui conciliandum est nouum, quum id fieri possit. c. cum expedit. de elect. lib. 6. & alia utraque fortior, quod idē Conc. sess. 24. c. 12. de refor. habet posse conferri beneficium curatum ei, qui attingit 25. annum, & eadem ætas ad illud, & ad presbyterium sufficit secundum oēs. Tum quia mens Concilij non fuit mutare annum ceptum in completum, sed numerū. Itaque quod vt antea sufficiebat, & requirebatur ad subdiaconatū 18. annus, & ad diaconatū 20. & ad presbyterium 25. nunc requiratur ad subdiaconatū 22. ad diaconatū 23. & ad presbyterium sicut olim, 25. & ita potest hodie quis fieri subdiaconus in 22. cepto, & diaconus in 23. cepto, & presbyter in 25. cepto. Tum quia non obstat dicta constitutio synodalis, quia etiam hodie potest fieri presbyter, si episcopo uideatur id cōuenire. sess. 23. cap. 1. de refor. Videri autem debet, vt is qui per concursum obtinuit presbyterale, ordinetur intra annū, qd si ep. noluerit assentiri, excusatur a pēna, qui obtinuit illud, quia iusto impedimento.

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 268

dimento sine sua culpa impeditur. arg. c. licet canon. & c. commissā. de elect. lib. 6. in d. gl. memorab. verb. iusto.

117. Octauo peccat mortaliter illegitimus, qui absq; dispensatione Papæ beneficium curatum accipit, aut simplex sine dispensatione Papæ, aut Episcopi. c. 1. & 2. de fil. presbyt. lib. 6. & acceptio est nulla, & tenetur relinquere, nisi dispensationem obtineat.

Quibus addo, quod Conc. Trid. sess. 25. c. 1. statuit, ne filij illegitimi clericorum habeat pensiones super beneficiis, quæ parentum obtinuerunt, neq; etiam vlla beneficia in ecclesijs vbi patres beneficium aliquod habent, aut habuerunt, quod que recipere resignationes, q̄ post hac a parentibus clericis in fauorem filiorū, aut alios fraudulenter sicut, ipso nequaquam suffragentur. Quin peccat mortaliter, & omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta, uel alia requirit. sess. 21. cap. 5. de refor.

118. Nono peccat mortaliter, qui post obtentam ecclesiam parochialem, & habitam illius pascificam possessionem, non promouetur ad presbyterium intra annum, & eo elapso illa retinet, & non relinquere illam, vel fructus post annum perceptos non restituit, qui eam ipso facto perdit. c. licet canon. de elect. lib. 6. Nec obstat, quod cōtinenter soleam tenere, & tenui in cōm. c. fraternitas. 12. q. 2. & in rub. de penit. & alias sepe, quod pēna temporalis etiam ipso iure incurra, nō debetur in foro conscientie, quia id non precedit cum contrarium constet de mente legislatoris, vel cum non imponitur proprie ut pēna, sed ut quædam conditio, uel modus rei traditæ, vt cum testator relinquit aliquid alicui vt quippiā faciat, alias perdat legatum, iuxta Panor. cōter recept. super gloss. verb. adiciens. in c. Raynaldus. de testam. & in proposito constat ex stylo, mētem Pontificum statuentium, ut illo uel illo casu uacet beneficium ipso iure, esse, ut peccet, qui illud ita perditum retineat, & fructus non restituerit. Et quod beneficia conferantur quodam modo sub illo modo, uel cōditione tacite vel expresse, ut retigi. in c. non liceat. 12. quæst. 2. & lotus trado in c. fraternitas. 12. quæst. 2. Potest autem episcopus ratione studij di-

spensare, ne intra septē annos ad presbyterium suscipiendum teneatur, modo intra annum, quo presbyter fieri debebat, subdiaconus fiat. c. cum ea eo. de elect. lib. 6. quæ tamen dispensatio nil prodest ei, qui ad studendum non proficiscitur, Syl. verb. beneficium. 3. quæst. 2. iuxta meam textus, uerb. insistentē, & quæ in eo dicunt Archid. & Ioan. Andr. Adde quod Concil. Trid. sess. 23. c. 3. de reformatione, iussit, vt promotus in ep̄m intra tres menses teneatur consecrari sub pēna perdendi fructus ipso iure, & intra alios tres, sub pēna ipso iure, perdendi episcopatum.

Decimo peccat mortaliter, qui ecclesiam parochialem accipit sine intentione presbyterium suscipiendi, ut eius fructus intra annum percipiat, & post eum illam dimittat, cum obligatione restituendi fructus, nisi uoluntate illa mutata presbyterium eo durante suscipiat, c. commissā. §. ceterum. de electio. lib. 6. quod habet, nil minus peccare, qui eam illi scienter confert, teneatq; ad seruandam in dēnem ecclesiam. Idemque dicendum esse de illo, qui sine animo ascendendi ad presbyterium quoduis aliud beneficium accipit, sensu. gl. in c. relatum. de cler. non resid. & clarius ibi Pan. Quod & si prima facie æquum uideri potest, contrarium tamen iure uerius est, quum d. c. commissā. pēna le, extra suum casum non debeat extendi, præsertim sine rationis (ut ita dicam) identitate, vel maioriāte, qualis hic non est, præses, ff. de pōn. & c. pēna. de pōn. distinct. 1. & quamuis alias idē usum sit de eo, qui a principio quidem uoluntatē habuit suscipiendi presbyterium, sed postea, ea mutata, beneficium retinuit. contra tamen uidetur de rigore iuris dicendum, quum longe magis peccet, qui ab initio eiusmodi contrariam intentionem habens accipit, quam qui bona accipiens, postea cum mala cōmutauit, ut patet ex se, & textus solum agit de accipiente malo animo. Quod ipsum maiore ratione uidetur de eo, qui non mutauit, sed de mutanda ea dubitare cepit, & etiam de eo, qui aliquod beneficium accipit animo illud relinquendi, si aliud pinguius sibi conferatur, modo suæ functioni satisfaciatur, quandiu primum obtinuerit, quidquid dicant Panor. in d. cap. relatum.

Sylu. verb. beneficium. 3. q. 5. Gabr. in 4. d. 13. q. 1. d. art. 3. sine textu, & ratione iusta obligantes homines ad insolita, & nullo iure precepta, contra cap. consilium. 2. quest. 1. anno, & de illo, qui accipit beneficium, cui non est annexus sacer ordo animo firmo satisfaciendi quid eius oneribus, sed non ascendendi ad presbyterium, nec aliam ordinem sacrum, quia id nullo iure prohibetur. Quia etiam puto quod consilium, posse quem iuste accipere beneficium animo, ut dictum est satisfaciendi, & cum proposito, quod si frater eius primogenitus obierit mortem sine liberis, aut ad componendam pacem, aut ad extinguendas lites, aut alia similia, aut ad augendum decus suum, vel suam familiam, vel patriam expediret ducere uxorem, id faceret. Videtur autem rectum, quod ait Sotus lib. 10. q. 5. art. 6. de iust. & iur. peccare mortaliter beneficiarios etiam simplicium beneficiorum, qui absque animo se initiandi sacris incedunt sine habitu clericali, non quidem eo quod non habeant eiusmodi animum, sed quia non deferunt habitum clericalem, quos tamen puto non obligari ad restituendos fructus

119 per prædicta. Nec tamen proba quod ait, peccare conjugales, accipiendo auctoritate Apostolica pensiones super beneficiis, modo eas accipiant in sustentationem suo statui necessariam, tum quia id non est contra ius diuinum, tum quia Papa potest applicare fructus beneficii de consensu beneficiarii illis pijs operibus, quibus potest ipse beneficiarius, & constat eum posse applicare illos conjugatis egentibus, quod tamen Papa raro, & nunquam sine magna causa videtur facere debere, ob scandalum, quod inde oriretur, arg. c. nihil. de præscript. Cui est consequens, posse quem iuste gaudere pensione a Papa sibi constituta non seruando ecclesie, licet contra tenuerit Sar. ubi sup.

120 Undecimo peccat mortaliter beneficiarius minorum ordinum tantum, qui post matrimonium contractum per verba de presenti, resinet beneficium, iuxta mentem glo. & communis, in c. de cler. coniug. quia ipso iure illud amittit, adeo ut non recipere illud, quamvis vxor ante consummatum matrimonium religionem ingrediatur, secundum omnes, quod est

verum etiam si matrimonium ob aliquem defectum extiterit, veluti consanguinitatis, aut affinitatis non valeat, modo consensus interueniat, ut declarat Pan. d. c. 3. Non tamen est idem de contrahentibus sponsalia de futuro, secundum omnes. Nec constituto in sacris contrahente matrimonio etiam per verba de presenti, quia is non perdit beneficium ipso facto, quamvis eo priuari possit, ut glossa in d. c. 1. communiter recepta contra Panormianum determinat.

121 Duodecimo peccat mortaliter, qui in suo beneficio non residet, nulla ipsi ab ea causa excusante, quia omne beneficium, quamlibet tenue, iure communiter requirit residentiam, e. conueniente. de cler. non resident. & ibi communis sententia, multis tamen causa excusat.

Prima auditio Theologie ad quinquaginta, prælectio eiusdem donec durauerit etiam sine licentia Prælati, quia eam ius concedit, e. si de magist. & id est de auditione, & prælectione iuris Pontificij, iuxta Archid. in cap. 2. de priuileg. lib. 6. & Panormianum in d. cap. si. quod per nouas rationes defendimus in c. licet. de præb. Ad alias autem scientias licentia requiritur, nisi ubi contraria consuetudo uiget, per notata in cap. tunc de cler. non resid.

Secunda causa est, obsequium episcopi quo ad duos canonicos, ac etiam alios, si occupentur ab eo in utilitatem ecclesie sue uel cathedralis, non autem si solum occupentur in seruicio suo personali, nisi ex urgente causa, & ecclesia non indigente seruicio, ead. audientiam. de cler. non resid. adiunctis que scribit ibi Panormianus. ad quod reducenda sunt, e. de cetero, & cap. cum dilectus. eod. tit.

Tertia causa eadem uel maiori ratione est obsequium Papæ, per eadem iura, modo id fiat principaliter ad inservendum, & non ad procurandum beneficia, secundum Angel. verb. clericus. 7. §. Dixi principaliter, quia minus principalis intentio nocet, per dicta supra cap. 2. numero 100.

Quarta, licentia legitima, glossa recepta cap. inter quatuor. de cler. non resid. Voco autem legitimam eam, quam dat is ad quem ea res pertinet, & ex causa boni iuris arbitrio probabilis, & in scriptis, quas

quando id ius requirit, de quo & infra. Quinta consuetudo honesta, iuxta Innocentium in ca. ius. de cler. non resid. recepta Panormianum in d. c. inter quatuor. & alios communiter, quamvis consuetudo absentandi se sine causa, nihil ualeat, iuxta eundem ibidem, & omnes, neque cum ea fraudando ecclesiam obsequio debito. In omni tamen casu obseruandum, ut beneficium debito non fraudetur obsequio, & subditi bene gubernentur, & quamuis qui abest sine causa probabilis cum licentia, aut sine illa peccet, non tamen uidetur teneri ad restituendos fructus quoad condemnationem, iuxta mentem Panormiani in c. de celebr. miss. quamvis Ang. teneat contra Ner. clericus. 7. §. 5. nisi quando iure exprimitur. Quæ omnia, & aliquid clarius quam unquam explicuit Conc. Trid. Primo in sess. 6. c. 1. de reform. præmittendo quales debeant in episcopum promoueri, mouendo promotos, ut suum officium implerent, inuouando omnes antiquos canones de resid. episcoporum, & noue statuendo, ne quicunque episcopus, uel eo superior sex menses a suo episcopatu, sine legitima causa abfuerit, perdat quartam partem omnium suorum reddituum, & si per alios sex alteram quartam, & si ultra denuncietur Sedi Apostolicæ per eos, qui hoc facere ibi præcipiuntur, quo gratus puniatur. Et mox in c. secundo iubet, ut omnes habentes inferiora beneficia requirentia residentiam personalem, cogantur facere illam, & quod priuilegium perpetuum de fructibus in absentia percipiendi nullis proficiat, nec temporale nisi ex causa rationabili per ordinarium approbata fuerit concessum, quo casu episcopi tanquam delegati Sed. Apost. provideant, ut per deputationem idoneorum Vicariorum, & congruæ portionis fructuum assignationem cura animarum nullatenus negligatur, nemine quo ad hoc priuilegio, seu exceptio ne quacunque suffragante.

Secundo prædictum Concilium sess. 23. c. 1. de reform. adiecit omnium prædictorum, & aliorum rationem, in hæc verba. Cum precepto diuino monitum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, eam suas agnoscere, pro his sacrificiis offerre, verisque diuina predicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exempla

pastore, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cetera omnia pastoralia incumbere, qua omnia ab eis nequaquam præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, neque assistunt, &c. ex quo obiter notandum, non solum episcopos, sed etiam parochos iure diuino teneri ad residendum in suis parochijs, & ad prædicandum populo, quæ alibi non uidentur ita expressa. Declarat item male colligere aliquos ex d. c. 1. sess. 6. licere episcopis abesse per quinque menses, & exprimit, quod quilibet episcopus, qualiscunque, & quauis, etiam si sit Cardinalis, obligatur ad prædictam residentiam personalem, subiiciens tamen, quod licet abesse, quum Christiana charitas, ugens necessitas, debita obedientia, ac euident ecclesie, uel reipublice utilitas id postulat. Decernit autem, quod causa huiusmodi approbanda est in scriptis a Romano Pontifice, aut a Metropolitano, uel eo absente, suffraganeo epi. antiquiori residente qui idem Metropolitanus absentiam probare debeat, nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus, & reipublice officium episcopatus adiunctum, cuius quoniam causa sunt notoria, & interdum repentina, ne eas quidem significari Metropolitanus necesse erit. Poterit uero abesse duos uel tres menses in anno ex causa, cuius iustitia soli ipsius conscientie relinquitur. Addit autem contrafacienti nouam penam ultra peccatum mortale, & penas illatas per canones antiquos. Ead. sess. 6. ut pro rata temporis absentie non faciat fructus suos, & eos perceptos non possit tutam conscientiam tenere, immo teneatur ecclesie, fabricæ, uel pauperibus erogare, non obstante ulla compositione. Ex quo obiter nota casum, in quo non prodest compositio. Addit item in hæc verba.

Eadem animo est quo ad culpam, amissionem fructuum, & penas de curatijs inferioribus, & in alijs quibuslibet, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habent obijciunt, sacrosancta synodus declarat, & decernit, ita tamen, ut, quandoque eor. causa prius per episcopum cognita, & probata, abesse cogerent, uicarij idonei, ab ipso ordinario approbandum, eam debita mercede assignatione, relinquunt. Discedendi autem licentia in scriptis, gratis, concedendam, ultra bimestre tempus

Secunda pars Decret.

pus, nisi ex gravi causa, non obtineant. Et quamvis hæc litera in utraque parte fleat possit, arbitror parochum posse abesse duos menses absque licentia scripta cum causa, quæ nideatur ei iusta. Tū quia ante Concilium id licebat, & a iure antiquo non est recedendum sine iure novo expresso. I. præcipimus. C. de appel. etiam per arg. contrario sensu. c. a nobis. 2. de sent. ex com. Tum quia verba Concilij habet eadem omnino servanda quo ad hoc in curatis inferioribus, quæ in episcopis. Tum quia est pars benignior.

Ad primum autem noue questum respond. capellanos regum perinde posse capere fructus in absentia, ac capellanos Papæ, si virisq; eiusdem generis privilegia sunt concessa, immo & magis, si forte plus sit eis favore Regum concessum. 2. arg. c. indultum. de reg. iur. lib. 6.

Ad secundum vero, quod Caiet. non dissentit ab his, quæ ante Conc. Tri. quod post eum habitum est, servanda fuisse supra diximus.

121 Decimotertio peccat mortaliter beneficiarius, qui horas canonicas non recitat, & fructus perceptos non restituit, iuxta Concil. Late. habitum sub Leone X. sess. 6. §. statuimus, cuius tenor est, Statuimus, ut nemo beneficiarius curatus, aut simplex habens, qui elapsis sex mensibus ab eius consecratione sine legitimo impedimento officium divinum recitare omiserit pro tempore, quo non recitavit, fructus suos faciat immo eos impendere tanquam rem iniuste captam in fabricam beneficii, aut elemosinas pauperum teneatur. Cui addo, quod toel. rec. Pius V. cui nostra de hac re opinio, quam hic tenueramus, placuit, declaravit hunc §. per extra uagan. seq.

Pius Episcopus servus servorum Dei, Ad perpetuam memoriam. Ex primo Lateranensi Concilio pia, & salubri sanctio innovavit, ut quicumque habens beneficium cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, divinum officium, legitimo etiam impedimento, non dixerit, beneficiarii suorum fructus pro rata omissionis, & officij, & temporis suos non faciat, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiariorum, vel pauperum elemosinas erogare teneatur. Veritatem multorum animi suspensione te-

netur, cuiusmodi rata prædicta ratio sit habenda. Nos hinc rei curam, atq; expressius providere volentes statuimus: ut qui horas omnes canonicas uno vel plurib. dieb. intermisit, omnes beneficii, seu beneficiariorum suorum fructus, qui illis dieb. responderet, si quotidie dividerentur, qui vero matutinum tantum, dimidiam, qui ceteras omnes horas alia dimidiam, qui horum singulas, sextam partem fructuum eiusdem dies amittat, tamen si aliquis chora adductus non recitavit omnib. horis canonicis, cum alijs presens ad sit, fructusq; & distributiones forte aliter assignatas sola presentia iuxta statuta, consuetudinem, & traditionem, alia sibi lucrificasse pretendat, etiam præter fructus, & distributionum amissionem. Item si ille primis sex mensib. officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, graue peccatum intelligat admississe. Declarantes præsumptas portiones, & quæ licetque alia beneficia, etiam nullum omnino fructum habentia, obinentes cum prædictis pariter contineri. At quicumque pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas, ut clericus percipit, eum modo prædicto ad dandum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuum, rerumque ipsorum, amissioni obnoxium.

Ex quibus nota primo reprobari opinionem Soti, & nonnullorum dicentium non obligare prædictum §. statuimus.

Nota secundo, verum esse, quod dixi declarando prædictum §. in d. c. quando, posito in Enchirid. de orat. c. 7. nu. 3. 2. uidelicet, quod prædicta restitutio non est necessario facienda fabricis ecclesiarum ubi sunt beneficia, sed satis est largiri eos pauperibus.

Nota tertio id, quod hinc ibi intulimus, & quo non semel consolati sumus aliquos scholasticos pauperes, q. ob hoc fructus suorum beneficiorum amiserant, scilicet, quod satisfaceret eiusmodi obligatus, capiendo, saltem de consilio confessorij, eos sibi tanquam vii de pauperibus. Tum quia qui ad dandum aliquid pauperibus tenetur, potest illud sibi accipere tanquam vnus ex eis, si vere talis est saltem de consilio confessorij, & quo ad forum conscientie, per tradita a Bald. in leg. id, quod pauperibus. quæst. 22. C. de epis. & cleric. Cardinal. consilio 30. de testamen. Ancharanus in consilio 74. Do-

mina

De peccatis diuersorum statum. Cap. XXV. 270

mina Apollonia: per ea, quæ latius scribitur in d. c. 7. nu. 25.

Nota quarto, q. non sufficit restitutio nem prædictam facere fabricæ, vel pauperibus, quando restituenda sunt lucrificata per distributiones quotidianas, quæ debentur illis, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerunt, quibus accrescunt, per cap. 1. de cler. non resid. lib. 6. cum ei adnot. & non sufficit dare pauperibus, quod debetur alteri, arg. cap. 1. de iureiuran. nisi, quando ignoratur quis sit, c. cum tu. de iur. vbi glo. cum communi.

Nota quinto, q. idem eadem ratione dicendum videtur de fructibus ecclesiarum, ubi est statutum, ut fructus male percepti restituantur certis operibus pijs: quia illis debetur fieri prædicta restitutio. Quod ipsum videtur de parte, quam corpus, seu grossam canonicatum uocant, quam canonici ita lucrantur ratione suorum canonicatum, ut pars non lucrificata ab uno accrescat alijs, & obueniens tempore vacationis non reueratur successor, qualem regulariter non habet canonicus, secundum gl. in c. quod sicut. de electio. verbo consenti. c. sed diuiditur inter superstites, iuxta notata in cap. relationum. 2. de test. Idem eadem ratione videtur de eo, quod canonicus perdit ob excommunicationem, suspensionem, aut aliam quancunque causam, sicut per hanc non recitandi: quia de similibus idem est iudicium. cap. dudum. 4. de electio. Non tamen tenetur ad restituendum fructus beneficii, eo quod in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia id nullo iure cauetur. Tum quia licet Aug. teneat quod sic. verb. clericus, §. 8. Rosell. tamē, & Siluest. verb. clericus, 4. q. 24. idem, quod nos, tenent. Tum per prædictum §. statuimus. quo id probatur irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui suas horas recitare omittit, non teneri ad restituendum, quod primis sex mensibus a consecratione beneficii accepit, & manifestum est illam in peccato mortali notorio fuisse, si notorie omisit, & occulte in occulto. De capiente autē paro chalem, & nolente ordinari presbyterio diximus in Enchirid. de orat. 2. a. num. 51. & seq.

124 Decimoquarto peccat mortaliter, qui

beneficij sui ædes, vineas, prædia, & alia bona dolo, vel negligentia destruit, vel damificat, cum obligatione restitendi, & restituendi, Hostian. sum. de pen. & remiss. §. quibus. ver. 1.

Decimoquinto peccat mortaliter, qui suspensus a beneficio, aut excommunicatus per eanem, aut per hominem recipit fructus, & impendit eos, perinde ac si non ita esset ligatus, quia suspensus a beneficio non potest de fructibus beneficii dispendere, nisi ad se, & suos modeste sustentandos, & hoc si bona non habet, unde uiuat, secundum glossas. cap. cum Vintoniensis. verba miserat. de elect. elem. ut hi qui de ætat. & qual. cap. pastoralis. §. fin. de appellat. receptas per Pan. & communem in locis ordinarijs. & in cap. apostolicæ. de except. sed excommunicatus nihil potest accipere, iuxta gl. receptam. in d. cap. pastoralis. in fine. At quia hoc intelligendum est de excommunicato, per quem stat, quominus absolatur, & illud de suspensio in præm. qui non potest facere ut absolatur, uidetur nihil differre in hoc excommunicationem a suspensione ob contumaciam, quæ tam facile ac excommunicato tollitur, ut recte sensu Dec. in d. §. si. Qualiter autem peccetur per dispensationem fructuum beneficiorum inter viuos, vel per ultimas voluntates, dictum est supra, cap. 17. nu. 94. Quibus addo Conc. Tri. quod sess. 25. c. 1. de reformatione interdicat, nedum episcopis, sed & ceteris beneficiarijs etiam Cardinalibus, ne consanguineos, familiaresve suos redditibus ecclesiasticis augeant, aut illos ipsi, nisi pauperes sint, distribuunt, eosque monet, ut omnem humanum erga consanguineos, & propinquos affectum, eorum maiorum seminarium, penitus exuant. De celebrante autem, & recitante horas principaliter propter pecuniam (quod simonia est) dictum est sup. ca. 23. nu. 101.

125 Decimosexto peccat mortaliter, q. habet multa beneficia diuisa in titulos, quorum vnū suo statui decenti sufficit, vel sine dispensatione, vel consuetudine, iuxta gl. sing. in capitulo dudum. 2. de elect. receptam a Panorm. & communibidem, & ab alijs, quos cito in repet. c. ad huc. de preb. & probatur p. c. conquerente. de cleric. n. 6. resid. & sentit S. Th. quod l. 8. ar. 13.

&c

& quodl. 9. ar. 15. Dixi, diuisa, quia secus si legitime unita, aut annexa. c. vno. 10. quist. 3. cap. cum uenissent. de rest. spol. cap. eam te. de atat. & qual. & c. ex repa. 126 d. 8. qui vero. de prab. Dixi, in titulum, quia licet habere unum in titulum, & aliud ad tempus commendatam, ad sex menses tantum, si est ecclesia parochialis. cap. nemo de elect. lib. 6. Dixi, ad tempus, nam de commendato in perpetuum idem dicendum est, quod de dato in titulum. iux. Card. Ale. in cap. cum autem. 44. dist. Gomef. in reg. de infirmis resig. q. 13. & citatos per eum. Malo in 4. dist. 24. q. 13. quod probauimus in cap. de multa. de prab. excepto qd vacans per mortem Commendatarij censetur vacare eo modo, quo vacabat tempore, quo fuit ei commendata. 127 quod stilus Rom. Cur. hodiernus palam seruat. Dixi, quorum unum sufficit, alioqui secus, nam quamuis Concilium Tridentinum sess. 24. ca. 17. de reform. quod approbat tacite predictam glossam, statuerit, ut unum tantum conferatur uni, qualis, & quantuscumque sit ille, adiecit tamen quod si illud ei non sufficeret, liceat ei aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requiratur habere. Ex quo duo collige, posse quod in te tenere duo beneficia simplicia non requirant residentiam personalem, quorum alterum non sufficiat, absque vlla dispensatione, quae ante hoc Concilium fuit communis opinio in e. cum iam dudum. & cap. extirpand. §. qui vero. de prab. Et quod Concilium non prohibet retentionem priorum etiam requiritum residentiam personalem, per illam dispensationem. Dixi, absque dispensatione, quia non sufficit habere iustam causam eam obediendi, attento solo iure naturae, & diuino. 128 no sine dispensatione iuris postulat id prohibentis, iuxta S. Tho. in dict. quodl. 9. ar. 15. Dixi, aut consuetudine iusta, quia tantum licet non plus, valeret illa, quoniam dispensatio, iuxta eundem ibidem, quia utraque potest iuri humano derogare, & neutra naturali, vel diuino. c. ti. cum ibi late notatis, de consuetud.

Porro iusta causa tenendi plura attento iure naturali, & consequenter dispensandi, & consuetudinem circa id inducendi, est secundum eundem circumstantia,

eiusmodi, quae sufficiat ad tollendam deformitatem, quam multitudo beneficiorum pra se fert. Plura siquidem beneficia tenere, ut ille, ait, nec adeo suapte natura est malum, ut per nullam circumstantiam iustificari possit, ut fornicatio, & alia id genus vitia, neque adeo indifferens, ut sine aliqua circumstantia iustificare liceat ut habere duo praedia, vel domos, ut sup. cap. 23. nu. 1. diximus. Talis est circumstantia, cui attenda sua persona qualitate non sufficit vnum beneficium ad honeste, decenterque viuendum. Talis item tanta prudentia, sagacitas, & industria alienum, ut speretur plus eis, quibus praest, profuturus, etiam absens, quam communitate alius plens, & potius accipit propter utilitatem beneficiorum, aut subditorum, quam propriam, iuxta Innoc. c. cum iam dudum, nu. 4. de praben. recept. Talis est etiam defectus aliorum idoneorum, iuxta Hostien. c. graue. col. 2. eod. tit. Talis insuper notabilis animi virtus, nobilitas, & scientia. d. c. de multa, quamuis haec causa uideatur includi in primo, quoniam ideo nobili, & graduato dispensari posse uidetur, per d. c. de multa, quia eius honesta sustentatio pluribus quam alterius indiget, ut ibi diximus. Talis etiam uita fuit Card. in Clem. gratia. de rescript. intentio tenentis plura beneficia, non ad splendidiorem victum, vestitum, & famulatum, & alia eiusmodi, sed ad largius erogandum in pauperes, & opera pia, retento sibi tantum ad vitam decentem necessario, & uera huius intentionis executione.

129 Quare confessarius non debet absolute re habentem plura beneficia, nisi saltem occurrat aliqua praedictarum, uel alia similis circumstantia, Maior ubi supra, argum. sexto Dico, Saltem, tum quia non sufficit qualibet illarum sine dispensatione iuris humani. Tum quia vltima Cardinalibus licet ante praedictum Concilium sustentari posset, post illud tamen non licet, cum absolute prohibeat habere plura beneficia etiam comparabilia, ut tra id. uel ex, quae sufficiunt honeste atque decenti sustentationi, iuxta praedictam gloss. dicto capitulo dudum, secunda de elect. Quoniam tamen Concilium non prohibet tenere beneficia illa, quae ante fuerint collata, sed ne de eis conferantur plura

plura uni, consueuimus eum, qui ante illud plura obtinuit, posse nunc retinere, limitando se iuxta d. opinionem Cardia. quam, licet sit contra Panorm. communem, semper putauimus vera ante illud. Quo fit, ut iure, qui miretur, et post praedictam Concil. a Pontificibus Max. conferri multa, quorum unum sufficit uni, & multa sibi collata retinere nequeunt, etiam cum dispensatione, nisi iustificetur per intentionem a Cardinale requisitam. Adde quod idem Concilium sess. 24. cap. 17. statuit, ut plures parochiales ecclesias, aut unam parochialem, & unam cathedralam obinentes, cogantur alteram infra sex menses dimittere. In quo ponderandum, cogantur, hoc per quod respondimus neutram ipso iure uacasse. Ponderari item id habere locum, etiam in his, qui per iustam dispensationem tenebant plures parochiales, quamuis audiam aliquos contra dicere, argum. cap. ordinarij. §. ceterum. de offic. ordi. lib. 6. quod aiunt esse inuocatum per idem Concilium sess. 6. ca. 1. de reforma. Quorum opinio licet disputando forte defendi posset, consili tamen non debet. Tum quia est contra mentem Concilij, ut ex eius contextu patet. Tum quia sic interpretatur Curia cogens ad dimittendam alteram ecclesiarum omnem, qui ante etiam cum legitima dispensatione tenebant duas. Tum quia licet principio d. c. ordinarij inuocetur vsq; ad §. extirpand. ille tamen tacetur. Hoc tamen ius nouum non extenditur ad alia incompatibilia legitime obenta, & ita, qui habet alia beneficia incompatibilia, puta plures personatus, vel unam parochialem, & aliam dignitatem, vel personatum, quae non sunt ecclesiae parochiales, non est cogendus relinquere vllum.

130 Decimosextimo peccat mortaliter, qui fructus sui beneficii in plures, quam tres annos locat, aut in emphyteusim dat elem. tale rebus eccle. non alienan. & est excommunicatus in terris, ubi est recepta extraneas Pauli I. de qua infra cap. 27. nu. 147.

131 Decimoseduo peccat, qui parochiano petenti sacramenta non ministrat, vel non dat licentiam alteri confitendi, vel interest matrimonio clandestino, ut supra c. 22. nu. 68. aut benedicit secundas nu-

ptias nume. 33. aut primas tempore debito, ibidem.

132 Decimonono peccat, qui includit aliquem ad promittendum, aut irandum se accepturum sepulturam in sua ecclesia, aut quam iam acceperit, non mutatam, c. 1. de sepult. lib. 6. & est excommunicatus excommunicatione Papae reuerentia, elem. cupientis, §. sane de pen. de quibus infra capitu. 27. nume. 137. diximus. Et qui aliquem in peccato mortali notorio mortuum in loco suo sepeliat, quibus. 13. quist. 1.

133 Vigesimo peccat mortaliter, qui non discit ea, quae necessario scire tenetur ratione beneficii, vel officij, neque vult illud renuociare. c. non est putanda. 1. q. 1. & l. idem inrix. §. 1. ff. ad l. Aquil. Porro sacerdos, quatenus est solum sacrificans, est obligatus scire legere, cantare, & colluere, glo. clem. 1. de concess. prabend. verb. reputamus, quam Card. Panor. & Imol. probant ibidem, & faciunt multa, quae ad duximus in praefat. c. si quando, excepti. 11. & 12. de rescript. Et quatenus sacramenti minister scire debet cuiuscunque sacramenti formam, materiam, & modum debitum administrandi. Et quatenus confessorius, & index fori conscientiae scire debet, quo supra c. 4. dictum est. Quo fit primo, ut religiosus, & quibus non est onus curae animarum, neque audiendi confessiones, satis sit scire, quae sunt necessaria presbytero, iuxta mentem Innocent. recept. in e. cum in cunctis. de elect. Secundo, quod qui habet praedictum onus, ignorans ad id necessaria, tenetur discere illa, aut relinquere onus, ut dictum est, & ita, quia licet sit idoneus ad aliquod beneficium, si tamen non idoneus ad id, quod obinet ratione loci, aut personarum subditarum, & non vult discere, quo fiat talis, non debet absolui, arg. d. e. cum in cunctis. & eorum, quae ibi Inno. recept. ait, & Pan. in cap. venerabilis. de prab.

Vigesimo primo peccat sacerdos, qui negligit, aut ob timorem omittit communiuicare proximum iam morientem, uel eius confessionem audire, quamuis pestilentia laboret, si est in extrema necessitate spiritali constitutus, iuxta dictu. ca. 24. num. 10.

Vigesimo secundo peccat mortaliter, qui

Secunda pars Decret.

qui beneficiū ecclesiasticum accipit sciēs, aut scire de hēns se irregularē suspensum, excommunicatum, aut interdictum esse: & titulus eius est nullus, c. inter. de elect. c. postulasti. & c. si celebrat. de cler. excom. minist. & qui in solo peccato mortali id facit, iuxta Panor. in d. c. si celebrat. quod non est uerum, ut probauimus ibidem post Fely. in c. dilecto. de except. col. 3. Ioan. Maior. in 2. dist. 44. quātil. fin. & in 4. dist. 18. quātil. 4.

134 Vigesimo tertio peccat mortaliter, qui nou dicit tot, & tales missas, quot & quales, & quo in loco tenetur, absque isto impedimento, aut quas omisit, ut debet, non complet, argu. c. 1. de pact. & proam. Greg. & c. significatum, de praben. Quot autem teneatur dicere parochus in quantum parochus, non videtur iure determinatum, nec sufficienti ratione probari: quia nulla ratio concludit oībus diebus eum missam dicere, neque e omnibus, quibus commode potest: quamuis sic omnibus festis de precepto colendis, quia in eis populus eam tenetur audire, c. missas, de consecr. dist. 1. Quare primò institutio, uel constitutio particularis seruanda est. Secundò quæ pro lege habetur, quando lex deest, c. consuetudo. x. dist. & ita ubi est consuetudo dicendæ missæ omnibus diebus per se, aut per alium non satisfaciendo diebus, quibus commode potest: quia tenetur per se, uel per alium quo libet die dicere: & ubi est consuetudo, ut solis dominicis, & festis, uel certis hebdomadæ diebus, tenetur dicere per se uel alium in illis: quamuis Sor. de iust. & iur. lib. 9. q. 3. art. 1. non satis caute indicet parochum teneri, & satisfacere celebrando quoties decet potest: sacellani autem, siue capellani, tenentur dicere, quas, ubi, & quomodo institutio sacellorum, uel eorum promissio habet, arg. dicti cap. cum dilectus, de consuetud. c. 1. & c. qualiter, de pact. Addo, quod onus annexum beneficio, ut illud obtinens quotidie celebret de sancta Maria, non obligat ad missam dicendam de illa omnibus, quibus missam tenetur: sed solum illis, quibus frequenter, salua honestate, & deuotione debita potest, d. c. significatum, de praben. onus autem dicendi per se, uel per alium omni-

bus diebus, de omnibus diebus intelligendum est, ut ibidem diximus.

135 Vigesimo quarto peccat mortaliter, qui contrauerit alicui sequentium preceptorum Concilij Trid. quod sess. 25. c. 1. de reform. præcipit, sic. *Habens beneficium cum onere legendi, legat per se, si est idoneus; sin minus, per alium; & in posterum non ualentem legere per se, non conferatur eiusmodi beneficium decernens collationem ei saltim esse nullam.* Cui consequens est, acceptantē peccare, argum. cap. eum qui, qui præben. lib. 6. Et in sess. 5. c. Quod habens beneficium curatum prædicet uerbum Dei suo populo, ut minimum dominicis, & festis solemnioribus, & doceat ad salutem necessaria, quod est tanquam nouum, & singulare notandum. Et sess. 23. c. 3. Quod nullus obtineat beneficium ante 14. annum. Et quod in minoribus constitutus, nisi beneficium ecclesiasticū habeat, aut in seminario, uel aliqua schola, quasi uia ad maiores suscipiendos uersetur, non gaudeat priuilegio fori. Quæ res nouissima est. Et sess. 24. cap. 12. Quod archidiaconi sint magistri, aut licentiat in theologia, aut canonibus. Nota non sufficere quoad hoc doctoratum, uel licentiam iuris civilis, medicinæ, uel artium, quod curia seruauit, per quod soluatur questio missæ missæ ex Hispanijs. Et quod per archidiaconum intelligitur solum is, de quo loquitur rubrica de offic. archid. qualem in Hispania neminem scio, quia prædicta rubrica solum uidetur loqui de illo, qui est caput capituli, & primus post Pontificem, & 12. les Hispania in secularibus ecclesijs uocant Decanos, & in regularibus Priores, & Gallia, ut plurimum, Præpositos, cui alludit c. quamuis, de verb. sign. Reliquæ uero dignitates non conferantur cap. 1. de xrat. & qualis. lib. 6. quod præscribit in hoc annum 20. Et prouisi de beneficijs curatis teneantur infra duos menses a die possessionis coram episcopo, aut eius vicario profiteri fidem Catholicam, spondentes se in Romanæ ecclesiæ obedientia permanentes.

136 Quod ipsum de canonicatibus, & dignitatibus prouisi faciant, non solum coram episcopo, sed etiam in capitulo, alioquin non faciant fructus suos, nec illis suffragetur possessio. Quod etiam valde nouum est,

De peccatis diuersorum statuum. Cap. XXV. 272

est, quatenus multum addit cap. ego N. & c. nullus, de iureiur. respectiue. Nemo etiam obtineat dignitatē, canonicatum, aut portionem, qui non sit ordine sacro, quem illa requirunt, initiatus, aut in eadem ætate constitutus, ut infra tempus statutum, initiari valeat. In omnibus uero ecclesijs cathedralibus omnes canonicatus habeant annexum ordinem presbyterij, diaconatus, uel subdiaconatus. Hortatur etiam Concilium ut saltem diuina pars canonicatum conferatur tantum magistris uel doctoribus, aut etiam licentiat in theologia, uel iure canonico. Pondera, quod postremum non est præceptum, sed tantum exhortatio, quæ non obligat. §. fin. 4. dist. Quodque nullius status, aut consuetudinis vigore liceat, ab ecclesijs ultra tres menses quolibet anno abesse. Hic uidetur permitti maior absentia dignitates, & canonicatus obtinentibus, quam parochis, per c. 1. sess. 23. de reform. & c. 13. quod super fructibus episcopatus non excedentibus summam ducatorum 137 mille, aut fructibus parochialium, non excedentibus centum ducatorum, pensio nes, aut fructuum reservationes non assignentur. Hoc uidetur tangere Papam, qui licet ligari non possit, capit. proposuit, de concess. præbend. seruat tamen hæc inuolabiliter, & ubi parochiales non sunt diuerse diuidantur, & ubi non sunt, erigantur, non obstantibus &c. Item sess. 25. cap. 4. de reform. quod episcopi in synodis, & abbates, & generales ordinum in capitulis suis generalibus pro sua conscientia disponant de missis, si earum fuerit exorbitans numerus, uel elemosynæ ijs dicendis impares. Hoc uidetur nouum quo ad Abbates, & Generales, sed non quo ad Episcopos, qui possunt hoc facere, argum. cap. cum accessissent. & cap. ex parte, de constitut. & eis adnotat, etiam sine synodo, iure antiquo, quod non uidetur per hoc sublatum, cum fuisset additum ad augendum, argum. cap. 23. fin. de verb. signific. Idem cap. 13. quod quarta funeralium solita iam ante annos 40. perfolui ecclesiæ parochiali, soluatur, etiam si postea concessa fuerit alicui monasterio, non obstantibus &c. Et sess. 25. cap. 7. de reforma. statuit, quod in posterum accessus, regressus, aut coadiutoria

cum futura successione non concedantur, nisi quo ad episcopatum, & abbatiam, certis ad id causis concurrentibus. Et sessio. 24. cap. 19. de reform. quod nec mandata de providendo gratiæ expectatiuæ, etiam sub nomine indulti, nec alia quæcunque gratiæ ad uacaturam, aut indulta ad alienas ecclesias cuiquam concedantur, & hæcenus concessa, abrogata censeantur. Et cap. 8. quod nulla Ecclesia parochialis, etiam si reueruata fuerit, & vacet in Curia, nisi per concursum, & oppositio nem prauio examine, de quo ibi, confertur. Qualiter autem religiosus peccet contra votum paupertatis alius quā hæcenus trado in c. non dicatis. 12. q. 1.

De peccatis Predicatorum, siue concionatorum.

S Y M M A R I U M.

- 141 Predicans ut peccat, si facit sine facultate, quam ei dare potest, & aduersus se esse in mortali, uel mentiens.
- 142 Predicans ut peccat miscens ridicula, detrahens prelatum, decimare dissuadens, si religiosus sine consensu episcopi. nu. 143.
- 143 Predicandum quid, quoties, quibus, & a quibus.

141 Circa hæc dicimus, quod peccat mortaliter primo concionator, qui publice concionatur absque facultate legitima, cap. excommunicamus. §. quia uero, de hæret. qualem habet episcopus per totum orbem, & parochus in sua parochia: qui potest dare illam alteri noto, & alias probato, quoad suam parochiam, sicut episcopus quo ad suam diocesim, & Papa quo ad omnes, ut colligitur ex Pan. & communi in cap. inter cetera, de offic. ordin. & dicto §. quia uero de hæret. & ex Cardinali in clemen. dudum. de sepult. quia sunt ordinarij, & ordinarij potest omnia, quæ sunt iurisdictionis delegare iure canonico, iuxta glo. recep. cap. peruenit. 93. dist.

Secundo peccat mortaliter, qui aduersus se esse in peccato mortali, ante iustā contritionem concionatur, secundum Caele. in 3. par. q. 64. art. 5. & 2. 2. q. 187. art. 2. qui

Secunda pars Decret.

qui retrahant, quod dixerat in summa verbo, prædicatorem peccata in princ. & tom. 2. de usu spiri. q. 1. ubi oppositum tenuit, quia actus prædicandi saltem per legem humanam est actus peculiaris ordini Diaconatus. Et qui aduertens meretur concionando circa doctrinam fidei, bonorum morum, historiarum sanctorum, miraculorum, aut prophetiarum, ad cohortandum, inducendum, aut mouendum auditores, iuxta Cæter. in sum. verb. prædicatorem peccata. Dixi, circa doctrinam fidei, &c. quia meretur circa alia non est peccatum mortale, nisi notabiliter scandalizaretur, ut de mentiente in iudicio, & confessione dictum est supra c. 18. nu. 7. Et peccat, qui principaliter, vel minus principaliter ob laudem, honorem, vel pecuniam prædicat, & quanto plus mereatur qui putat ob Dei gloriam id facit, colligas ex ca. 23. sup. nu. 6. & latius ex cõm. nostro supra.

141 per c. cum minister. 23. q. 5. nu. 44. Qui vero concioni fabulam, & facerías, aut aliud quid ridiculum miscet, peccat quidem, iuxta S. Ant. par. 3. tit. 1. o. c. 4. & Cæter. 2. 2. q. 64. art. 2. sed cõter non plusquam venialiter, iuxta eundem, in d. verb. prædicatorem peccata, immo nec semper venialiter, ut cum ad hilaritatem honestam breuiter dicuntur, ut tradit Aug. Triump. in summa de potestate ecclesiastica. q. 107. art. 1.

Tertio peccat mortaliter religiosus, qui concionando prælati ecclesiæ, & sacerdotibus detrahit, præsertim quo laicis placeat, cõm. 1. & quibus. de priuilegiis. Quod intelligendum est, iuxta gl. ibid. verb. detrahendo. de detractione nominum, expresse, vel æquipollenter facta, licet enim generaliter prælatorum vitia reprehendere, modo id prudenter, & absque scandalo fiat. Et quauis d. Clem. solum loquatur de religiosis, quia sæpius in eo peccant, idem tamen de secularibus dicendum est quo ad peccatum, quauis non quo ad penas ibi constitutas, argum. glo. Clem. 1. de rescriptis. verb. prædicantes. ad iudicium in l. interpretatione. ff. de pignis. Quæ confirmantur per Conciliū Lateranense, quod sub Leone X. sess. 1. uenit concionantibus populo prædicare miracula falsa, incerta, aut prophetias per scripturam non approbatas, & prælati ecclesiæ detrahere, addens alijs præ-

nis excommunicationem lata sententia reservatæ Papæ, quod non latuit Cæter. num. in summa. verb. excommunicatione. c. 18. sub si. Et religiosus qui concionando dissuadet populo decimarum solutionem, est excommunicatus, Clem. cupientes. de pen. de quo infra c. 27.

142 Quarto, qui controuenit præceptis Concilii Trid. quod sess. 3. c. 2. præcipit. Nullus regularis prædicet in ecclesijs, suis ordinibus, nisi prius examinatus, & approbatus a suo superiore, de uita moribus, & scientia, obtemperans ab eo licentia, quæ Episcopo præsentetur benedictione ab eo petendo. In ecclesijs vero, quæ sui ordinis non sunt, et licentia Episcopi licet necessaria erit. Episcopi et nuntii regularem extra claustra uidentem, nec facultatem sacerdotem prædicare sinat, nisi eis non sint, & moribus, et doctrina probati, et cunctis euniquæ priuilegijs præsertim. Et sess. 24. c. 4. de rescriptis. Nullus secularis, uel regularis, etiam in ecclesijs suis ordinibus prædicet, contrahente Episcopo. Episcopi autem singulis dominicis, & festis solennibus, diuinam legem per se in suis ecclesijs annuntiant, uel si legitime impediti sint, per deputatos ab eis, in alijs uero ecclesijs per parochos, uel alios, tempore uero aduentus, & Quadragesimæ quondam, uel saltem tribus diebus in hebdomada, legem diuinam, et sacra scriptura annuntiant. & festis diebus pueros doceant doctrinam Christianam. Et ibi dicuntur erga Deum, & pariter. Et c. 7. sic. Ministrantes sacramenta, etiam si sint Episcopi, qui ea suscipiunt, illarum uim, & effectum explicent, & inter missarum solennia, uel alia diuina populo exponi curent, postpositis in uerbis questionibus quæ non adfuerint. Res uero incertas, aut speciem falsi habentes, propius non permittant, & curent prædicari doctrinam ueram de purgatorio. Et sess. 22. c. 8. sic. Omnes curam animarum gerentes per se, uel per alios aliquid ex hoc, quæ in missa leguntur, doctum, & festis exponant, & nequaquam sanctissimum huius sacramenti declarant.

De peccatis coniugatorum.

SUMMARIUM.

144 Sponsalia clandestina post Concil. Trid. complent, & ueniunt matrimonio præsumptio. Et ut peccat.

Matri-

Confessarius erga confess. &c. Cap. XXVI. 273

144 Matrimonium præsumptum cessat, & coram quo parochus contrahendum, sine cuius presentia contractum nullum.

stendum, & soluendum.

7 Absolutio excommunicationis præcedat peccatorum absolutionem, ante illam faciet hoc, & hoc nu. 8. & 9.

145 Peccat primò coniux modis supra cap. 22. num. 30. positis, & non complens sponsalia clandestine contracta, etiam post Concil. Trid. quia illud solum matrimonium, & non illa annullat. Et qui uicitur matrimonio præsumpto per copulam carnalem habitam post prædictum Concilium, quia post illud cessant matrimonia præsumpta, per capit. is qui de sponsal. Et qui discedit a matrimonio contracto coram Parocho habitationis uiri non assistat. Et qui uicitur contracto publice, etiam coram toto populo, sine presentia Parochi, vel alterius præbyteri, cum licentia illius, vel ordinarii, quia congregatio Concilii Trid. sub Pio V. interpretata fuit sufficere Parochum mulieris, quando matrimonium contrahitur in parochia mulieris, sicut eadem sub Gregorio Decimotertio censuit, sufficere Parochum uiri, quando in eius parochia contrahitur, ut dictum est supra cap. 22. num. 27.

Confessarius erga confessum ut se geret. Cap. XXVI.

SUMMARIUM.

- 1 Confessarius doceat confessum hoc, & hoc.
- 2 Confessarius alium ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nil dicat.
- 3 Confessarius hoc præstari faciat quinque casibus.
- 3 Confessarius facile non iudicat esse mortale, quod est contrarium, & quid tunc faciat.
- 3 Confessarius non absoluat ualentem facere necessaria.
- 4 Confessarius quid faciat, quando penitent, contrariam suæ opinionem habet. & quid quando uterque dubitat.
- 5 Confessarius quid dicat ei, qui reseruare debet, & quid ei, qui restitutum se promittit, & non præstitit.
- 6 Confessarius quid faciat in absolutione reseruatorum, cum breui resolutione.
- 6 Peccatum reseruatum cui, & quomodo conop. Nauar. Tom. II.

Circa hæc dicimus, primo, quod confessarius, ut diximus in princ. cap. 1. de penitent. dist. 6. nu. 50. doceat ea, in quibus penitentem errare animaduertit, putando peccatum esse, quod non est, aut contra, aut esse mortale quod est ueniale, aut contra, saltem in his, quæ scire tenetur idem faciet de censuris, quas falso credit esse, vel non esse per principium. cap. 1. de penitent. dist. 6. & quæ ibi tradimus, & argum. cap. omnis. §. sacerdos. de penit. & remis.

Secundò pro uarietate penitentium, alium arguat, alium soletur, alium de diligentia, & ordine memorandi, & accusandi modestè laudet, & ad gratias ob id opendum incitet: alijs alias uirtutes magis commendat, alijs alia uitia uerius increpet. Porro, penitenti docto, diligenti, & sæpe confitenti, & celebranti, aut nil dicat, aut solum, ut faciat, quæ nouit facienda, & cum sit lux, & sal aliorum, caueat, ne sit eis ostendiculo, ut copiosius diximus in d. c. 1. nu. 52. & seqq.

Tertio, præmissis ante uel post prædicta interrogationibus opportunis, faciat concludi confessionem, dicendo se commississe illa omnia peccata, & alia multa, quæ non satis meminit, cogitatione, uerbo, opere, & omissione, & persuadeat proponere, nõquam amplius, Deo iuuant, ea, nec alia saltem mortalia ob eius amorem peccatorum, iuxta dicta supra cap. 1. nu. 11. Sed non obliget eum ad id uoto, iuramento, uel alia promissione, quæ nouum uinculum adiciat, nisi quum ius id

M m præ-

præcepit, ut in excommunicatione notorio absolviendo, cap. ex parte. de verb. sign. & c. solet. de sentent. excom. lib. 7. & in incendiario. cap. pessimam. 23. quest. 8. & in mutilatore. c. si quis membrum. ead. caus. & quest. 8. manifestis raptore, aut ecclesiæ violatore, c. super eo. de raptu & usu cario publico, c. quamquam. verb. nullus. de usu. lib. 6. & in publice iniuriante personis ecclesiasticis. c. quisquis inuictus fuerit. 17. quest. 4.

Quarto, caueat facile negare absolutionem penitenti dicendo esse mortale id, de quo sunt contrarie opiniones, ne eum in futurum propter conscientiam illaqueat, sed potius consulat libros, uel doctos, uel certe persuadeat ei propositum faciendi, quod iure facere debet consilio N. vel N. quibus confidit, vel aliorum quorum iudicio fidendum est, tale enim penitentis propositum sufficit, ut absoluitur. Ang. verb. confessio. 4. §. 3. & Syluest. verb. confessio. quæstio. 10. adiunctis, quæ diximus sup. cap. 23. nu. 21.

Quinto, quod nullatenus absoluat penitentem nolentem abstinere ab eo, quod certum est esse mortale, per dicta sup. cap. 10. num. 4.

4 Sexto, quod si sint contrarie doctorum opiniones, quarum alteram confessarius, & alteram penitens sequitur, & confessarius credit eundem se textu, vel ratione niti, penitentem autem dubia, non debet eum absolueret. At si confessarius non adeo forti ratione nititur, vel penitens utitur pari, vel ferè pari, & habet aliquem pro se doctorem clarum, poterit eum absolueret, ut post Ade. in 4. de confessio. quest. 7. dub. 7. tenuimus in c. si quis autem. de pen. dist. 7. nu. 66. non distinguentes inter proprium parochum ad audiendum obligatum, & alium, qui potest audire, & non tenetur, ut nec Ade. distinxit, quicquid Gotfr. relatus per San. Ant. 3. par. tit. 1. c. 10. §. 2. dicat. Quibus adde, quod sicut eum dubitatur, an aliquid sit mortale, nec ne securiorem partem confessarius & penitens eligere debet, ita quod dubitatur, an penitens hoc facere, dare, aut pati debeat, digniore opinionem confessarius intelligere debet, Ang. & Syluest. ubi supra. Dicitur, *Quam dubitatur*, nam confessarius, vel penitens credens suam senten-

tiam esse veram, non dubitant, ut diximus in d. cap. si quis autem. nu. 9. & seq.

Septimo, quod penitentem ad aliquam restitutionem aliquorum obligatum inducere debet ad propositum eam faciendi, quam cito eodem modo poterit, iuxta dicta in c. 17. nu. 74. admonendo eum, si nimis distorat in peccatum mortale recasurum, & gratiam, quam per confessionem & absolutionem adeptus est, amissurum. Quin & eum, qui confessione præterita restitutionem promisit, nec restituit, non debet absolueret, quo ad restitutum, nisi raro, ut in dicto cap. 17. nu. 59. insinuatum est.

6 Octavo, quod penitentem habentem peccatum reservatum non debet absolueret ab eo sine privilegio, bulla, vel alia licentia eius, qui illa potest dare, sed ut dixi in c. consideret. §. cautus. num. 10. de penit. dist. 5. debet absolueret a quibus potest, & pro absolutione reservati mitteret ad eum, cui reservatum est, cui solum reservatum confiteatur, ut ab illo absoluitur, aut absolvendus ad priorem confessarium remittatur. Quare, ut eundem doctissimo respondi, non debet dicere absolute, Absoluo te ab omnibus peccatis mihi confessis, sed cum limitatione, exceptis tali & tali, posset item penitens per se, vel per alium ante vel post suam confessionem impetrare facultatem secretam, uerbo aut scripto, ab eo, cui reservatum est, absolueret a proprio confessario, sed quia is modus periculosus est eo quod peccatum extra confessionem deregatur, tutius esset, ut confessarius per se, vel alium impetraret sibi facultatem absolueret ab illo vel illo peccato ei reservato. Superior autem, cui est reservatum peccatum, non potest absolueret ab illo, antequam ipsi, uel alteri omnia fuerit confessus.

7 Nonno, quod penitentem excommunicatum prius debet absolueret ab excommunicatione, quam a peccatis, alias mortale sacrilegium committeret, ut diximus in d. c. consideret. §. cautus. num. 24. post Palud. in 4. d. 17. q. 1. col. 1. arg. c. si celebrat. de cler. excom. min. c. sacris. de his qui ex vi contra Ang. verb. confessio. §. 10. sequentem Monald. pro se in eadem causam Rchar. qui contrarium tenet, licet absolutio peccatorum si concederet ut ualeat, modo, quo supradictum est c. 9. num. 5.

Quod

Quod si facultatem absolueret ab excommunicatione non habet, nullatenus a peccatis absoluat, quousque absolutus ab ea, redeat, aut deferat mandatum ad absolueret eum. Porro in absolueret ab excommunicatione seruare debet formam iuris, quæ ut diximus in c. 1. in princ. de penit. dist. 6. nu. 54. habet, primum, ut iuret pare se super eo mandatis ecclesiæ, c. ex tenore. c. de cetero, de sentent. excom. Secundo, quod parti satisfaciatur, si offensa, aut debitum est notorium, c. ex parte. de ver. sign. & c. solet. de sentent. excom. lib. 6. aut impensas, si contumacia est notoria, c. uenerabilibus. §. potest. eod. tit. & lib. & hoc si potest, sin minus præter sufficientem cautionem, id est dando pignora, uel fideiussores, & si neque hanc potest, det iuramentum. Noue autem, addimus, quod quamuis distinctio debiti, offensa, aut contumacia notoria & dubia locum habeat in foro exteriori, in interiori tam non habet, sed solum si scit, aut nescit se debere, aut offendisse, aut quantum, aut quomodo, aut cui soluere debeat, quia in hoc foro cessant præsumptiones, & confessum a penitente pro certo notorium habetur, iuxta omnes, arg. c. uia. c. is qui. de sponsal. quod est usu frequens, & theoriacarum. Tertio, quod humeros nudatum cum psalmo. *Miserere mei Deus*, aut alio penitentia si, uirga, fune, aut flagello exdat, & post *Gloria patri*, &c. Kyrie eleison &c. *Pater noster*, &c. c. uel. *Saluū fac hoc. Oremus, Deus cui proprium est miseri, &c. parcere, si sepe deprecationem nostram, &c. huc famulum quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratione tua pietati absoluat, per Christum D. N. Amen.* c. a nobis 2. de sentent. excom. & tradit S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 77. §. 1. quem sequitur alij, & post absoluit in hæc uerba. *Authoritate qua fungor, absoluo te a vinculo excommunicationis, quod incurristi ob hanc uel illam causam, & restitu te sacramentis Ecclesiæ & communioni fidelium. In nomine patris &c. Amen.* Et si est excommunicatus ob multas causas, exprimat eas in absolutione, alioqui a solis expressis esset absolutus, iuxta omnes. Quamuis mea sententia satis est habere intentionem eum ab omnibus absolueret, & comprehendendi omnes suis uerbis. Si uero, ob unam tantum causam se-

pe incurrit, sufficit dicere, toties, quoties eam incurristi. Et quia statim dicimus expungere, ut generaliter absoluat quemlibet penitentem ab omni excommunicatione, sub conditione, si & quatenus est opus & potest, quamuis non uideat eum aliqua teneri, a fortiori expediet, ut eum sic absoluat, quando eum absoluit ab aliqua particulari, qua uidet eum teneri. Quamquam autem modus prædictus regulariter seruandus est, quando commode potest in absolueret excommunicato, absolutio tamen aliter facta ualeat etiam solus dicendo, *Ego te absoluo ab excommunicatione, uel Rebenedico te*, aut aliud equipolens, cum intentione absolueret Syluest. verb. absolutio. §. 9. 2. diximus in dicto c. 1. ubi addimus, num. 55, ne faciat femina nudare humeros, quia nullo iure id cauetur, & a num. 60, quod quatuor prædicta non sunt seruanda, quando excommunicatione non est certa, & ad cautelam absoluitur. Et Leonè Papam X. fratribus ordinis Minorum concessisse, ne, quando excommunicatos in foro conscientie absolueret, teneantur eos flagellare dicendo psalm. *Miserere mei*, compen. privileg. ver. absolutio. 1. quo ad seculares, nu. 14. Quæ omnia procedunt etiam in absolutione a delegato facta simpliciter, vel additis illis solitis, (seruata in eis forma) uel similibus. Secus si aliquid aliud delegatus mandauerit obseruari, quia priore casu solum contineret monitionem, in posteriore uero etiam nouam formam, arg. gl. celeb. in cle. 1. de offic. dele.

10 Decimo, confessarius imponat penitentiam ante absolutionem, glo. fin. in elem. dudum. §. statim. uerb. audire. de sepulchro. quod tamen non est necesse, quia tantum ualeat, & tam sacramentalis est quæ post, quam quæ ante imponitur, ut dixi in princ. dicti cap. 1. nu. 33. post Gerson. in tract. de excom. 2. par. arg. l. lecta. ff. de rebus cred.

Vndecimo, absoluat eum ad cautelam ab excommunicatione maiore, uel minore, suspensione, uel interdicto, in hanc sententiam. *Si teneris aliquo uinculo excommunicationis maiore, suspensionis, uel interdicti, a quibus te possum absolueret, absoluo te, si & quatenus possum.* Et expediet, sed non est necesse adiungere: *Restituo te sacramentis*

Secunda pars Decret.

ecclesie & communione fidelium. iuxta Gerf. ubi supra, & omnium mentem, quia eo ipso, quod absoluitur, eis restituitur.

Duo decimo absoluat a peccatis prae-mittendo Misereatur tui, &c. Dominus noster Iesus Christus te absoluat. Ego auctoritate ipsius qua fungor te absoluo ab omnibus peccatis tuis. In nomine Pa-tris, & Filij, & Spiritus sancti. Passio D. N. Iesu Christi, & merita B. Mariæ sem-per Virginis, & omnium Sanctorum, & quidquid boni feceris, & mali patieris, sint tibi in remissionem peccatorum, aug-mentum gratiae, & premium vitae eter-nae. Non sunt tamen haec omnia necella-ria, essentialia enim, & necessaria sunt il-la sola, Absolvo te, ut diximus in d. pri. nu. 2. & colligitur ex utroque Tho. 2. part. q. 74. art. 3. & Conc. Flor. in decreto Euge. §. 4. quia quae absolutionem praecedunt, sunt preces, & quae sequuntur, sunt iniun-ctio poenitentiae generalis, ut diximus in cap. 3. num. 4. & in d. c. 1. nu. 36. 72. & post S. Tho. quodl. 3. Alia multa verba mul-ti adiungunt, quae non solum sunt superflua, sed etiam periculosa: e quibus sunt illa, De quibus contritus &c. Tum quia absolutio non solum comprehendit pec-cata contrita, sed etiam, quae apparent co-trita, ad effectum, ne iterum ea poenitens confiteri teneatur, quia etiam attrita cer-ta speciei comprehendit quo ad effectum remittendi, ut supra dictum est, c. 1. num. 40. Tum, quia scrupulos gignere posset, ut dixi in d. c. in prin. num. 31. ubi nu. 27. etiam dixi, qualiter intelligenda sit deter-minatio quaedam Ioan. Gerson, quo vera

12 sit. Admonemus etiam id, quod ubi supra nu. 61. quod non debet absolueri ab ex-communicatione de futuro, & minus a peccatis, dicendo: Ego te absoluo ab ex-communicatione, aut a tuis peccatis, sub conditione, si illud, aut illud feceris, aut si satisfeceris. Tum quia absolutio non de-bet esse in suspensio. ar. c. ad huc, quoniam de app. Tum quia si fortiter effectus post adimpletam conditionem, peccaret tamen, qui eam sic faceret, ut dixi ibi. nu. 65. Quamvis posset ferre sub conditione de praeterito, quia actum non suspendit. I. cum ad praesentia. si si cert. pet. ueluti di-cendo: Si fecisti, aut praestitisti tale rem, ego te absoluo, ut dicitur, quasi de baptis-

mo dubitatur, si tu non es baptizatus, ego te baptizo, cap. 2. de baptis. Quod si supe-rior absens inferiori facultatem dederit, ut a casibus sibi reservatis absoluat sub eo modo, ut iterum illi confiteatur, quando praesens fuerit, confessorius tenetur illum modum poenitentiae declarare, & si eum non acceptaverit, non debet audire, si autem co-fessionem id seuerit, nec a reservatis ab-solvere, si post confessionem seuit, si ta-men confessorie absolutioni, adeo ualeat absolutio, quod quamvis postea poenitens superiori non confiteatur, ualere illa non desinat, peccatum tamen mortale nouum committit. Est autem ualde notandum, quod qui confitetur alicui habenti facul-tatem absolueri ab aliqua excommuni-catione, vel peccato reservato, quibus ip-se tenetur, & obliuiscatur illa, & absoluitur ab omni excommunicatione, & peccato si, & quatenus potuit confessorius, ut la-13 pra est dictum, absoluitur etiam ab eis, ita quod quamvis postea factus mem-orum confiteatur illa, ut tenetur alteri, qui talem facultatem, non habet ab illis, possit absolui ab eo, quia desierunt esse reseruat, & habet excommunicationem adiunctam, quippe quae per priorem ab-solutionem sublata fuerunt, & peccata re-manserunt solubilia a quouis proprio sa-cerdote, ut dixi in c. 1. §. cautus. de poen. dist. 5. & in c. 1. in prin. nu. 70. ead. dist. al-legando locum specialem, ubi id dixit Pa-lus in 4. dist. 18. q. 5. col. pe. quem nemo al-legat, quamvis generali ter allegando eo sequatur S. Anr. Ang. Syl. Gab. & Ade. in locis, quos in d. §. cautus. citamus. Et ideo, qui confitenti habenti auctoritatem absolueri ab omnibus peccatis, & censu-ris per viam confessionalis, bulle, Tobilei, vel aliam, prudenter facit, curando, ut mo-do supradicto generaliter ab omnibus ex-communicationibus, & peccatis absolua-tur, immo, & secum in irregularitatibus dispensetur, si etiam ad eas se extendit facultas, quia si postea in mentem uene-rint, satisfaciunt consistendo peccata, nulla obtema absolutione a censuris, nec dispen-satione ab irregularitate, quod religiosi notare debent, qui in visitationibus ab ir-regularitate, & alijs censuris generaliter absoluantur a superioribus, nam esto tunc non meminerint illa, sublata censetur, nec

Confessarius erga confess. &c. Cap. XXVI. 277

De poenitentia imponenda.

SUMMARIUM.

- 15 Poenitentia iusta est imponenda, alia omnis cur falsa dicitur, omnibus leui necessaria, & quia alia voluntaria grauius indifere-re ponitur.
- 16 Poenitentia iusta quid, eam Deus solus ponit.
- 17 Septuaginta unumque peccata mortalia non de-bentur in foro interiori.
- 18 Poenitentia arbitrio confessarii relinquatur, non ad hunc effectum, sed ad illud, & quia imponen-da, si q. conuenient, quales non sunt haec.
- 19 Confessarius antequam poenitentiam intun-gat, dicat haec.
- 20 Poenitentia satisfactoria alia necessaria cul-pa delenda, & quia eorum acceptanda.
- 21 Poenitentia ex causa dimittit, & mutari po-est. nu. 22.
- 22 Poenitentiam per opera alia debita fieri.
- 23 Poenitens quod officium relinquat.
- 24 Confessarius poenitentem absoluit haec consulat.

De tenentur aliam absolutionem quare re ab eis, sed sancti faciunt consistendo sim-pliciter peccata, ob quae illi inueniuntur, Ang. vel. confessio. 2. §. 12. Ros. verb. con-fessio. 2. §. 2. Syl. verb. Confessio. 1. q. 4. Ad-uertendum, quod hic nihil dicitur de ir-regularitatibus, ut uisum fuit Reuer. Epi-scopo Vulturariensi in lib. de irreg. lib. 6. c. 21. nu. 6. An autem idem sit de illis di-cendum, quod hic dicitur de celsis quae-sitionis est. Et etiam dubitari potest, an co-fessarius electus uirtute c. si. de pen. & re-mis. possit dispensare, ut tradit Syl. verb. confessor. 1. uerb. 9. quatuor, nu. 2.

Decimo quarto, quod si absoluit aliquem ab excommunicatione, aut a casu reser-uato, a quibus ipse non poterat, debet pro-curare facultatem absolueri eum ab il-lis, & post habitam eam absolueri eum praesentem, si praesentia eius haberi po-est, si minus absentem ab excommuni-catione, quando uoluerit, & a peccato re-servato, quando ille in gratia esse uidebi-tur, secundum Anto. qui ait multos infi-gnes theologos congregatos super hoc in quodam Concilio, quod ipse citat ibi, & nu-me. 13. conclusisse, huiusmodi poenitentem posse absolui in absentia, etiam si praesen-tia eius haberi posset, sed scandalum im-mineret, dicendo ei, quod nequaquam est absoluit, & propterea oportet ipsum iterum confiteri. Quod equidem ego re-fellere minime audeo, licet nonnullis co-tra videatur, & si praedicta facultatem ha-bere nequit, admonere debet eum si potest, ut se absolueri faciat a tali casu, aut pecca-to a quibus ille non potuit, ut dixi in c. 1. in prin. de pe. dist. 5. nu. 60. Non enim satis placet illud directori lib. 1. tit. 35. §. 143. scilicet, ut obtenta absolueri facultate, iterum poenitentem accersat, & caute sin-gat, se eum de aliquo peccato iam cofes-so interrogare uelle, quo melius eum eru-diat de nonnullis alijs, si postea commi-sit, & ab omnibus absolueri. Tum quia raro id sine scandalo fiet. Tum quia non potest illum ab illo peccato, & alijs absol-ueri, nisi omnia peccata integre ex pro-prio absque tali fictione confiteatur, cap. omnis. de pen. & remis.

Decimo quarto, quod frequenter ro-gati super quantitate poenitentiae im-ponenda, tandem conclusimus octo. Pri-mum, quod confessarius debet conari impone-re poenitentiam iustam poenitenti. Tum quia ei minorem Greg. falsam appellat. in c. fal-sas. de pe. dist. 5. non eo, quod nil prodest, vel absolutionem irritam faciat, sed quia poenitentem fallere potest, praebendo oc-casionem credendi, se per illam plene sa-tisfacere. Tum quia Abul. super 18. Matth. q. 49. circa finem dixit, confessarium im-ponentem poenitentiam pro suo libito, sine alia circumspectione, peccare, quamvis non declares, an mortaliter, an venialiter, nisi quando nullam sciens inuigil, cui satis concordat Concil. Colon. de satisf. §. ex praedictis multa de hac re tagens, & Adr. in 4. de Clauib. q. 2. col. 6. sacerdotem non debere condonare offensas contra Deum factas sine multa prudentia, & poenitentia, arg. c. si is, qui prelatus. 23. q. 4. & Maio. in 4. dist. 20. col. 3. non esse ueri amici im-po-nere paruam poenitentiam, neque prudenter, cui paruitate letari. Tum, quia Co-cilium Trident. sess. cap. 7. post haec scri-pta declarauit, conuenientes poenitentias esse a confessarijs imponendas, & non a

leues pro grauibz iniungendas, ne participes eorum fiant. Quo fit, ut constaret affirmemus non recte fungi officio suo confessarios, qui omnibus vna, & eandem legem poenitentia obligatoriam, & aliam grauiorem voluntariam imponunt.

16. Secundum illam esse poenitentiam iustam, quae neque est maior, neque minor merita, quae exaequat, & non superat poenam peccatis confessis in purgatorio luendam. arg. l. in l. i. ff. de iust. & iur. & prox. m. Greg.

Tertium hanc soli Deo esse cognitam, solus enim ille nouit quanta poena debeat in purgatorio peccato mortali per contritionem, & confessionem condonata, quia solus ipse nouit grauitatem peccati, & vim contritionis, & partem quam absolutio sacramentalis tollit, meritum item operis satisfactorii, tum sacramentalis, tum cuiuslibet alius, quod pro magnitudine, vel paritate gratiae, & deuotionis magis, vel minus, saltem ex opere operantis satisfaciunt.

17. Quartum vulgatum esse, vnicuique peccato mortali, iuxta canones poenitentiam septem annorum iniungendam esse, in quo allegatur Gratianus in e. hoc ipsum. §. 1. 3. q. 2. Pro quo nunquam nos textu reperire potuimus, ut dixi in dicto capitulo. falsas, nuntio. 14. quauis sic multis glossis receptas in dicto capitulo. hoc ipsum, & in cap. admonere. 33. quaestio. 1. & in cap. praedictum. 22. quaestio. 1. & cap. sunt plures. de poen. dist. 3. quae id dicant, & communis cum Hostien. in summa de poenitent. & remis. §. quae poena. & Palud. in 4. dist. 10. quaestio. 2. S. Anton. 3. partit. 17. cap. 10. cui consonare videtur sylui concedendi indulgentias. 40. vel alius numeri annorum, & dierum in poenitentiam iniungendorum. Quare obtracimus putamus. Tum quod id tenet S. Thom. in 4. lib. sentent. dist. 20. q. 2. ante quem idem sentit Hieron. in cap. mensuram. de poen. dist. 1. Tum quia nec Gratianus dicit ecclesiam septennem poenitentiam in singula peccata statuisse, sed tantum pro grauissimis peccatis iniungi solitam fuisse in d. cap. hoc ipsum. §. 1. Tum quia dici potest, illam poenitentiam non fuisse taxatam pro foro interiori, sed exteriori, ut probamus dicto c. falsas. num. 14. Tum quia ibi

ostendimus illos. 46. canones poenitentiales, quos Host. in d. §. quae poena. colligit, ad forum exterius pertinere. Tum quia inepte imponeretur poenitentia septennis pro vnoquoque peccato ei, qui mille confitetur.

Quintum, quantitatem, & qualitatem iustae poenitentiae nunc, & semper relinqui relictam, fuisse, prudentis confessarii arbitrio. dicto cap. mensuram. cap. Deus. de poenitent. & remis. & cap. tempora. 26. q. 7. non quidem ut sentit gl. d. c. mensuram. & Pan. in d. c. Deus, qui. nu. 4. & An. Burgen. in cap. 3. de empt. ad effectum, ut poenitentia facta poenitentia iniuncta magis, vel parua, ab omni poena purgatorii liberetur, quia hoc falsum est, iuxta Mag. & communem in 4. dist. 2. & probamus in d. c. mensuram. & c. Deus, qui. & in repet. §. in Levitico. de poen. dist. 1. nec etiam ad effectum, ut poenitens ad poenitentiam iniunctam acceptandam teneatur, secundum aliquos, ut dicemus infra numer. 20. sed ad effectum, ut animae negotio, quo ad hunc modum, & quo ad alterum medio erit gerantur.

18. Sextum, confessarium circumspecte debere in estimanda poenitentia magnitudinem, & paritatem peccati, & contritionis, & qualitatem personae poenitentis, an sit robustus, an debilis, iuuenis, an senex, affluens, an non. An item videatur magnam recusaturus, aut quauis acceptet, eam non impleturum, an sit pauper, an dives, magnopereque curare debere, ne poenitentiam ineptam imponat, qualis est elemosyna pauperi, ieiunium perpetuo laboranti, austeritas magna delicato, & in altiori loco posito, qualis, quae imponitur uxori, filio, seruo, aut famulo, in notabile absqueiorum debitorum impedimentum, vel in periculo lapsus spiritualis, aut directionis peccati occidendi, iuxta mentem S. Anton. 3. partit. 17. cap. 10. §. 10. qualis peregrinatio mulieribus, iuxta Hostien. in cap. mulier. de sent. excom. maxime sine suis maritis, vel cum illis in longinquum, cum domi maneres sanctos inuicere spiritui possint. Maio. in 4. dist. 17. q. 2. qualis panis, & aqua, & solitudo melancholico, & scrupuloso, qualis multa recitatio praefectori, & ad longas preces obligato, ut dicimus in d. c. e. de

ret.

ret. §. ponat. nu. 4. & 8. de poenit. di. lin. 5. & aliz similes.

19. Septimum confessarium poenitenti dicere debere, iustam poenitentiam, quae sibi imponenda erat, solum Deum Optimum Maximum scire, & timentes Deum, & cupientes vitare poenas alterius vitae antiquis septem annorum poenitentiam pro unoquoque maximo peccato mortali facere solitos fuisse, iudicantes tam longam poenam tam magna offensae purgandae adhiberi oportere, sed quod non intendit imponere ipse, nisi sponte velit eam suscipere. Et si responderit se nolle, & iudicat illum impossum implendum, iniungat eam, quae iusta videtur, habito respectu ad eas, quae praedictis canonibus poenitentialibus praecipitur. Nam, ut habet Concil. Colo. ubi supra, quod sperandum non sit, ut communiter ab hominibus iterum suscipiantur poenitentiae antiquae, bonum tamen esset, ut aliqui ad illas renouerentur, in quod moueri potest etiam formula antiqua concedendi indulgentias per relaxationem annorum, & dierum in poenitentiam iniungendorum, de qua tum modo intelligendi pauca, quae hoc in loco scripsimus, remittimus ad repet. §. in Levitico. de poen. distinctio. 1. not. 11. a numero 12.

20. Octauum, quod poenitenti nolenti acceptare tam magnam poenitentiam satisfactoriam dimittat quantum ei placuerit, declarando ei poenam alterius mundi, iuxta Maio. in 4. dist. 20. quaestio. 1. col. 3. Dixi, satisfactoriam, quia restitutoria, vel ad exequendum a peccato necessaria, qualis est alieni restitutio, odij mortalis depositio, & dimissio concubinae, & officij, quod si ne peccato exerceri nequit, & conuersationis, quae se credit in mortale peccatum lapsurum, necessario imponenda est, quae si nolit acceptare, nullatenus est absoluedus, ut dixi in e. satisfactio. de poenit. distinctio. 3. & d. §. ponat se, & latius supra cap. 3. a nu. 5. & c. 14. a nu. 21. Recte autem faciet concedendo, ut quod non recitauerit, aut non ieiunauerit die praescripto reficere possit alio, & vel elemosyna, redimere.

Decimoquinto, quod ex his potest facta inferri decisio questionis sup. c. 3. a nu. 2. ta. & huc remissa, An poenitens de

praescripto teneatur acceptare poenitentiam iustam a confessario praescriptam? in qua placet sententia subtilis Doctoris Scoti in 4. dist. 17. quam sequitur Gab. distinctio. 16. q. 2. & Med. in Cod. de confess. fol. 75. diserte transiens eam, scilicet, quod sufficit poenitenti habere propositum satisfaciendi Deo hic, vel in purgatorio, quibus consonat Hostien. in summa. de poen. §. & an sit. ver. quid de operibus, & Panor. in c. significauit. num. 2. eo. tit. nisi quatenus teneant, teneri ad acceptandum aliquantulum, & saltem vnum Pater noster, quibus nullus Canonista, quod sciam contradixit. Sed de veritate huius limitationis, in utile prorsus duco disputare, cum nemo sit tam saxeus poenitens, qui bona fide confiteatur, & nolit, vel tam illam poenitentiam acceptare. Pro qua Scoti sententia, & contra eam multa hoc in loco in Manu. Hispano adduxi, quae consilio omitto, eo quod uideam in Vrbe, & in orbe receptum ne cuiquam denegetur absolutio, eo solo, quod nolit acceptare poenitentiam sibi iniunctam, modo habeat propositum verum plane satisfaciendi Deo uiuens per bona opera, & indulgentias, uel mortuus in purgatorio cruciatus horrendo, quamuis contra teneat Palud. in 4. dist. 17. q. 2. art. 1. cum aliquot alijs. Pro quibus vrget cap. omnis, de poenit. & remis. habens poenitentiam a confessario iniunctam a poenitente acceptari debere. & Conc. Florent. agens de sacramento poenitentiae habet, confessarium poenitentiam arbitrari debere, & quod omnes catholici confitentur confessario sicut potestatem habet ad absoluedum, ita ad obligandum habere, cuius oppositum esse haereticum declarauit Concil. Trid. sess. 14. c. 8. & can. 21. & Conc. Later. quod sub Leone X. sess. 9. §. ad absoluedum, praecipit confessarijs, ne blasphemos Dei, & suae matris absque magna poenitentia ad arbitrium seueri confessarii absoluant. Sed his responderi potest, solum per ea probari, quod confessarius sine iusta causa non debet imponere minorem ea, quam arbitratur iustam, sed cum illa sit. arg. quid ergo, §. poena grauior. ff. de his q. no. infra. & adductum per Dec. in e. at. ff. de adulterijs. de iud. etiam nullam imponendo, ut cum iam spirantem, nec poenitentiam facere potentem, sine illius poenitentiae

Secunda pars Decret.

impositione expressa absoluit. Multa autem sunt iusta causa minuenda penitentia, puta impotentia eam implendi, ne proxime dictum est, magnitudo contritionis, quae sola interdum totam poenitentiam remittit, iuxta glo. solen. d. c. mensuram. senectus, debilitas, aegritudo, timor probabilis, quod iustum non impleat, arg. cap. sicut dignum. de homicid. & c. aut la. de poen. dist. 1. tempus iubilaei, vel aliarum indulgentiarum, arg. cap. cum ex eo. de poen. & remiss. & extran. g. 1. & 2. eodem tit. in iunctio, & acceptatio, & directio omnium bonorum operum totius vitae in satisfactionem poenitentiae peccatis suis debita, arg. 1. & 2. 26. q. 8. Porro, cum ualde diminuit iustam, moneat penitentem eius ignarum, quam grandis esset imponenda 22 quanto plus prodest exigua praesentis vitae, quam magna futurae, collimet, & dirigat omnes curas & labores in praesenti perferendos, & mortem ipsam etiam necessario subeundam, in satisfactionem poenitentialem, quae omnia ratione hinc suscepta lenius teret. Addo quod etiam in iuncta, & acceptata mutari potest, & diminui iusta de causa, quia bona fide putat penitens, se eam implere non posse, aut non sine difficultate, vel periculo salutis animae, vel corporis, quia tunc non solum confessarius, qui eam imposuit, sed etiam alius scripsit facile adiri non possit, etiam eo inferior mutare potest, scilicet episcopus impositam a Papa, & parochus impositam ab episcopo, iuxta glo. sing. & recept. capit. tempora penitentiae. 26. q. 7. ut latius post Dec. dicimus in d. cap. at si §. 1. etiam non iterata confessione eorumdem peccatorum, ob quae imposita fuit: modo imposita fuisset ob peccata eiusmodi, a quibus, qui eam mutat, absolvere potuisset, iuxta Monal. in sum. de poen. §. An possit imponi a non proprio sacerdote. Syl. verb. confessio. q. 22. Rosel. verb. confessio sacramentalis. §. 1. quavis stricto iuri consonantius ageret, qui eius implementum differret, quousque posset eam, qui illam imposuit, adire, si spes breui ad eundem foret. Pro praedictis facit quod 23 (gratia Deo misericordiosissimo) possumus ei satisfacere operibus bonis, etiam alia ratione debitis, & de necessitate etiam naturae subeundis, ut post Ca-

ietan. de satisfact. quaest. 1. probamus in 1. de poenit. distinct. 6. nume. 40. post quae declaravit Concil. Trident. sess. 14. capit. 9. quod poenit. & flagellis a Deo iussis, & patienter toleratis satisfacere possumus, & consequenter tolerandis infirmitatibus, & ipsa morte naturali, aut violenta inevitabili. Quo fit utilissimum esse illam clausulam. *Quidquid boni feceris, &c.* quam supra eo. c. nu. 20. & in princ. d. c. 1. de poenit. distinct. 6. nume. 36.) diximus for- 24 ma absolutionis vtiliter addi, declarato praeteritum supradicto modo eius valore. Confessarius tamen poenitentiam ieiunij aliquorum dierum, aut precum imponens, in dubio cesset imponere eorum, ad quae poenitens non tenetur, & consequenter huius ieiunium quatuor dierum imponeret, non satisfaceret dies quatuor temporum, aut vigiliis, ad quas tenetur, ieiunando, secundum omnes. Ad nouum quatuor scilicet. An cessatio a peccato, & emendatio vitae possit in poenitentiam imponi? Resp. affirmative. Tum quia licet puta cessatio a peccato non sit opus, velle tamen cessare ab eo verum opus est, & ita non obstat, quod aduersarij dicunt sola opera esse in poenitentia imponenda, iuxta c. 3. Luca. Tū quia promittens non facere dicitur promittere factum. glo. recept. in l. ass. de obl. per §. si vxor. inst. de nup. Tum quia licet verius esse putemus, opera alia debita posse in poenitentia imponi, contra Scot. Palud. & Mayo. magis videntem, in 4. distinct. 16. cum S. Anton. 3. part. tit. 4. cap. 20. referente Aegi. & Rich. id tenuisse, quod & S. Tho. sentit in ead. dist. 15. quaest. 2. artic. 3. & latius dist. 19. q. 2. art. 1. & Gabr. quaest. 1. pro quo urget Concil. Trident. c. 9. sess. 14. determinando posse nos satisfacere Deo pro peccatis per poenitentiam ab ipsomet iustitias, vel alias naturales, vel violentas, etiam necessario patientias, subeundo eas patienter in remissionem eorum, quod antea tenuit obli supra S. Tho. Tum quia non sequitur ex hoc, quod uideretur ita esse facere, ut maior obijcit, qui clericis non iniungit in poenitentia omnes horas canonicas dicendas, nec alijs alia eis precepta: quia prudenter cauet ab eo faciendum, ne confessi ea postea omitterent his peccent, contra praecipuum ecclesiae, & confessarii. Tum

Confessarius erga confess. &c. Cap. XXVI. 277

Tum quia omnis uirtutis actus, licet uno respectu sit delectabilis, est tamen alio peccabilis: ut post alios declarat rest. Sor. in 4. dist. 19. q. 2. art. 1. & ita, quia parte est peccabilis, est ad poenitentiam aptus. Tum quia omne opus bonum, etiam pure mentale, est satisfactorium penae peccati remissi secundum Scotum in dicta distinct. 15. q. 1. ar. 3. communiter receptum. Tum quia, sicut dirigens nouum eundem actum in multorum preceptorum implemendum, omnia illa implet, ita poenitens, dirigens unum, & idem opus in implemendum praecipii ecclesiae, & confessarii, utrumque implet. Per quae facile respondeas argumentis Maioris ubi supra. Nolumus tamen dicere, quod sacerdos prudenter faciat iniungere in poenitentiam cessationem ab omnibus peccatis, & emendationem uitae sub poena noui peccati: quia id esset dare occasionem his peccandi, ut praedictum est, sed quod aliquando potest praecipere cessationem ab aliquibus peccatis alicui, quae merito creditur eam seruaturum, & semper potest eam consilium imponere: sicut & alia omnia bona opera, quae facturus est, potest iniungere sine noua obligatione ad illa, quam implendo, tanquam poenitentiam consilium iniungit, plus satisfaciens, quam sine iniunctione satisfaceret.

25 Decimoseptimo dico, quod confessarius non debet consulere poenitentem, ut deserat officium aliqui licitum, in quo multum peccat, quando est periculum incidendi in alium statum, in quo plus peccet, quod contingeret, si mercatori multum in decipiendo peccati, consuleret relinquere mercaturam, quod futurum sit ei magna occasio adulterandi, furandi, uel peiora facien- 26 dis, sufficit enim, ut si miter proponat nunquam amplius se quemquam decepturum, & reddidit quod illicite acquisiuit, ut diximus in capitulo. qualitas. de poenitentia distinct. 5. post Adr. in 4. de sacer. confes. q. 4. colum. 25. Dixi, aliqui licitum, quia secus est de illicito, quod exerceri sine morali non potest: quia praecipuum est, ut relinquantur quauis eo occasio magis peccandi praebeatur, neque absolue- 27 dus est, nisi se id resitutum proponat, ut diximus in capitulo. negotiorum. de poenitentia distinct. 5. 28

admoneat eum, ut fugiat occasionem peccandi non solum eas quas de precepto tenetur fugere, sed etiam alias, de quibus utrique late dictum est supra; de acceptis quidem capitulo. 3. a nome. 5. & de dactis. cap. 14. a nume. 31. Consulat item, ut pluries quam semel in anno confiteatur, ut audiat conciones, bonorum precibus se commendet, & eorum conuersionem habeat, etiam si credat poenitentem sua consilia non exequuturum, ut contra tentationem uirij, quo maxime tenetur diuinam opem impleret per preces alicuius Sancti, qui uirtute contraria plurimum enituit, ut medietur poenae inferni adeo magnas, & perpetuas, ut obuiet inimico suggerenti semper poenitentiae locum esse memoria repetendo, quod passim mille modis subito absque poenitendi, & confitendi facultate moriamur, & aliquo uicio maximo illaqueato persuadeat, ut firmiter proponat, & interdum uoueat, se illam, uel illam poenitentiam subiurum, si reciderit illud: non autem ut iuret, uel uoueat, se id non admitturum, argumen- 29 ta clericorum de cohab. cler. & mulier. nec se, si reciderit, religionem ingressurum, quae res frequens est, si frequenterque sacram poenitentiam uarie torquet.

SUMMARIUM.

- 26 Absolvere ab omnibus etiam reseruat in articulo mortis quilibet presbyter potest, sine poenitentia exteriori consulendo hoc, nu. 23. ad petenda alia sacramenta inducendo, num. 34.
- 27 Absolutus, vel communicatus, an debeat proximus mortis, uel alius loquelam priuati, num. 18.
- 28 Restitutio pauperibus debita, an ecclesiis fieri possit.
- 30 Bulla indulgentiarum per incuriam quibusdam in morte non praesunt.
- 31 Bulla qua primo usu exprimitur.
- 31 An alius mortis qui dicitur.
- 31 Absolutio per bullam, quam formam requirit, & an extra confessionem detur.
- 32 Absolutio a consensu quod proposita mortis.
- 32 Mortuus qui non sepelitur, quid admonetur, ad quid inducitur. nu. 33. 34. et 35.

An autem, qui absoluitur a peccato re
servato, vel excommunicatione reser-
vato in articulo mortis ab eo, qui non pote-
rat de illis id facere, teneatur iterum confite-

27 Decimonono dico, quod sacramētum
Eucharistia ministrari pōt infirmo a ju-
dicio mentis per phrenesim, vel alias alie-
nato, qui antea signa contritionis osten-
dit, tollendo manus, tundendo pectus, &
cōcedo *Miserere mei Deus. Deus propiti-
us esto mihi peccatori.* aut id genus alia, etiā si
non percussit sacramenta, & obstinatus,
multo tempore in peccato mortali man-
sisset, nec per multos annos cōfessus fuis-
set, quia censendus est contritus, & in sa-
crāmēta deuotus. c. is qui. 26. q. 6. & a for-
tiori sacramentum extremæ unctionis,
absolutio a quibuslibet censuris, si & qua
tenus eas incurrit. c. la nobis. 2. de senten-
tiis excomm. indulgentia item iuxta gratias
quas habuerit, ut post alios dixi in tra. 8.
de indulgentiis. not. 30. num. 31. sed uol-
latenus absolutio sacramentalis a peccatis,
quia illorum confessio pars quædam
essentialis sacramenti penitentiz, sine qua
illud nec cōstitare, nec esse potest, ut supra
dictum est. cap. 2. & in glo. summ. de peni-
tentia. dist. 5. num. 14. per definitionem sacramē-
ti penitentiz, quam post Maio. in 4. d. 14.
tra. di-

28 Vigesimo dico, quod infirmum, qui nec
sermonem, nec iudicium amittit, inducere
debet ad concipiendam remissionis suorum
peccatorum spem, per iustam de illis
contritionem, propositum ea confusio-
nis exemplum Dauidis 2. Reg. 12. Magdale-
nae Luc. 7. Luronis Luc. 23. & aliorum, &
monere diligenter, ut quidquid memine-
rit alicui debere ex delicto, aut quasi deli-
cto, ex contractu, aut quasi contractu, vel
ex refectione, statim, si commode potest
restituat, sin minus, declarat se id debere,
& quam optimo iure potest providere,
ut quam ciussime post mortem eius resti-
tuatur, argu. cap. peccatum. de regu. iur.
lib. 6. & c. res. 14. quaestio. 6. Cuiusque
ne aliena hereditibus, aut ecclesijs etiam
pro calicibus vel ornamentis relinquat,
quia potius reddat debita certa creditori-
bus certis, & incerta pauperibus, qui sunt
eorum heredes, cap. cum in de iur. iux-
ta §. An. in. 3. part. titu. 10. c. 1. §. 2. Qui-
vis incerta restituenda pauperibus pos-
sint restitui mea sententia etiam eccle-
sijs, aut monasterijs pauperibus, saltem

Vigehimotertio dico, quod quis in hac materia per articulum mortis nō intelligitur solus ille, in quo quis moritur, sed etiam

Secunda pars Decret.

etiam omnis ille, in quo mori probabili-
ter timetur, ut dictum est supra cap. 2. nu-
mero 9. iccirco infirmus, qui iam in ali-
qua simili infirmitate usus est bulla con-
cedente aliquam facultatem in articulo
mortis, non poterit uti ea in alia, quia il-
la per primum usum exspiravit argum. l.
hous. §. hoc sermone. ff. de verborum li-
gnificatio. nisi addatur in ea, quod si non
moriatur illa infirmitate, in qua infirmus
ea utatur, referretur ad alia, qua morere-
tur, vel contineat, ut possit ea uti quotie-
scunque articulus mortis ei occurrerit,
quod videmus insertum aliquibus, iuxta
mentem omnium.

32 Vigesimoquarto dico, quod infirmus,
qui cum signis contritionis moritur abs-
que absolutione ab excommunicatione,
post mortem potest, & debet absolui, sed
tantum ab eo, qui eum sanum in vita ab-
soluere poterat, & non a quouis sacerdo-
te, qui in articulo mortis absolvere eum
potuisset, & si iam est in loco sacro sepul-
tus, non est extrahendus, ut flagellando
absolvatur, quia sufficit flagellare sepul-
chrum. secus vero si fuerit sepultus in lo-
co non sacro, iuxta dicta supra eodem de
viuis absolvendis, & notata in e. a nobis.
2. de senten. excommunicatio. & ualeat il-
la absolutio ad eum in loco sacro sepelien-
dum, aut ad illum ab eo non extrahendum
& ut pro eo publice oretur, Rosel. ver. ab
solutio 1. §. 31.

33 Vigesimoquinto dico, quod non sepe-
liat mortuum in loco sacro non confessum
totum unum annum a confessione postre-
ma, neque notorium peccatorem subito
absque signis contritionis morientem, e.
quibus. 13. q. 2. & c. omnis. de pœnit. & re-
miss. nec contritibus in articulo mortis
imponat magnam pœnitentiam extero-
rem saltem mox agendam, sed moneat ad
interiorem contritionem quā maximam
pōt, non tam proponendo pœnas inferni,
quam spem misericordie Christi pro eo
crucifixi, & brachia ad eum benigne sus-
cipiendum tendentis, & repræsentando
gaudia paradisi late descripta supra præ-
lud. 4. quia in eo articulo, ut ait S. Grego-
rius, desperatione magis quam præsum-
ptione quis oppugnatur. Moneat autem
ad volendam satisfactionem diuine iustitiæ,
quatenus poterit in hoc seculo, si conua-

luerit, & ad offerendum ipsam mortem id
stantem in peccatorum suorum satisfac-
tionem, & ad iubendum, ut de bonis suis
sibi fiant missæ, & elemosinæ rationabi-
les: Consultat simul, ut roget amicos, si
quos habet præsto, ut precibus, ieiuniis,
& disciplinis eum iuuent ad pœnitentiam
que peccatis eius debetur, agendam, mit-
tendo eis xenia, & elemosinas pro condi-
tione rogatorum, quo libentius id agant
ex mente. Host. in lum. §. quando. de pœ-
nit. & remiss. & Palud. in 4. dist. 20. quæst.
3. art. 2. quia certum est alium pro alio pœ-
nitentiam agere posse, quæ satisfaciatur pro
eius pœna in purgatorio soluenda, ut dixi
in dicto §. in leuitico. notabili 12. nume-
ro 2. & 7.

34 Vigesimo sexto dico, quod post hoc mo-
nest eum ad Eucharistiam, & extremam
unctionem magna cum deuotione peten-
dam, & suscipiendam, simul ut permaneat
constans in fide catholica (contra quam
acrius quam unquam in illo transitu op-
pugnabitur) & tentatus a demone, uel a
se quid credat? respondeat id, quod San-
cta mater Ecclesia credit: & retentans,
quid illa credat, quod ego credo, nec ad
ulteriorem disputationem descendat. Ten-
tatur item, quomodo est possibilis talis,
& talis articulus respondeat id ad guberna-
tores Ecclesiæ spectat, non ad me, hoc
saltem tempore, quo satis superque mihi
est credere simpliciter, atque bona fide,
quod tot Apostoli, tot millia Martyrum
Confessorum, & Virginum crediderunt, &
vitas pro illo profuderunt, quinque non
me in celo (si in eadem fide, amore Chri-
sti & eorum ornata, constanter discesse-
ro) porrectis vlnis præstolantur. Tētat
vero quo ausu tantos peccator, quantus
ipse est, speret adire locum, quem tam ius-
ti inhabitant? respondeat diffusus mihi,
& meritis meis, quatenus mea sunt, & hinc
autem meritis D. N. Iesu Christi infinitis
& magnis sue gloriosissimæ Mariæ, & om-
nium prædictorum, qui ea mihi recte ip-
sis confidenti multis modis communi-
cant, & usque in finem sua bona gratia
communicabunt.

35 Vigesimo septimo, enutret confessorius
& qui ægrotum circumstant, ut quoniam mi-
nimum fieri potest, de cognatis, & amicis
& de rebus temporalibus, puta de uxore,
filij

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 279

filij, & opibus, &c. cogitet, & ne nimia
salutis corporalis spes ei fiat: quia sæpe
ob parvam, & fallacem consolationem, &
incertam illius spem, in certam damnatio-
nem corrumpit agrotos. Ideoque opportu-
num est sæpe colloqui eum eo de morte,
etiam si id turbationem, & tristitiam quan-
dam pariat: quia præstat, ut saluati tristi-
tia compunctus saluetur, quam una læti-
tia laxatus damnetur. Et quidem impro-
banda consuetudinis est, polliceri certam
salutem mortis periculo probabili labo-
ranti, contra exemplum Isa. 33. qui saluta-
ri metu Regem Ezechiam ad salutem ani-
mæ induxit dicendo: *Dispositum domui tuæ, quæ
moriemur, non viues*, optimi enim amici
est, admonere tunc eum mortis pericu-
lum imminere, esseque tempus opportu-
num statuendi nunquam se amplius sal-
tem mortaliter peccaturum, & dolendi
super omnia, quod Deum ita offenderit,
& sua culpa inimicus effectus fuerit eius,
qui se condidit, redemit, suscitauit: qui
sibi uitam, salutem, honorem, & bona
conseruauit: & qui se iudicaturus est,
& per suam sanctissimam misericordiam
regni coelestis daturus, ubi cum sua san-
ctissima Matre omnibus Angelis & San-
ctis ipsum uideamus, ipso perfruamur, ip-
sum glorificemus in æternam. Amen.

Admonitio pro volente
testari.

S V M M A R I V M.

- 36 Testamentum cur a sano, vel initio morbi
& statu gratia faciendum.
- 36 Testari impeditur ut peccat, & quibus co-
gnatis pauperibus testatur.
- 37 Pater cur non tenetur prælegere filium di-
gnorem, ut Gubernator publicus.
- 38 Legæ Nauariorum, & Aragonum cur pater
filium sine causa exheredare queat.
- 39 Pater nuntiare non potest legitimam heredi-
tatem, sed remunerando, & faciendo
pro se.
- 39 Donna Maria à Mendozæ laudata.

36 Testari volens, sanus, uel in principio
morbi id faciat, ne postea successuri
ab intestato de more uarij modis, & in
his notarijs, & testibus auertendo ab eo fa-
ciendo impendant, quominus alijs ali-
quid relinquat, qui tamen grauissime pec-
cant, eum obligatione restituendi, & pœ-
na perdendi hæreditatem, l. 1. C. si quis
aliquis. testa. prohib. & S. Anz. 3. par. tit. 10.
cap. 1. §. 2. quod intelligendum est, iuxta
dicta supra c. 17. nu. 72. Precari tamen per
se, aut per alios, ut sibi potius, quam alijs
relinquat, sine magna importunitate, nō
est peccatum, iuxta Sali. in l. 3. C. eod. De-
bet item testator operam dare, ut in statu
præfixi testamentum faciat, quia id faciens
in statu peccati mortalis nullam gratiā,
nec gloriam meretur iubendo iustitias,
& alia pro sua anima fieri: quamuis pos-
tea in statum gratiæ redeat, & in eo mo-
riatur, sicut nec ad illum effectum alia o-
pera in peccato mortali facta profunt, ca-
pitulo nihil. de consecrat. distinct. 5. gloss.
capit. quod quidam. de penitent. & remiss.
& diximus in cap. 1. in princip. num. 45.
de penitent. distinct. 6. & in dicto tractatu
de indulgentiis super §. in leuitico. not. 19.
num. 9. Immo nec ad satisfactionem pena-
rum, quas in purgatorio debet, ut signifi-
cant magni auctores in id citati a Magis-
tro in 4. distinctio. 15. & affirmant San-
ctus Thom. Bonaventura Richar. & com-
munis distinct. 15. quæstio. 1. approbatus
per Gabr. & Maior. quos sequuti fuimus
in cap. 1. in princip. numero 46. de penit.
distinct. 6. ad effectum magnificandi mise-
ricordiam Dei: dicentes tamen utilius ef-
fe, uti opinione Sancti Thom. ad anima-
rum nostrarum requiem. Quare consulē-
dum est testatori, ut quam probabilis
existimat se in statu gratiæ (qui ut pluri-
mum uideretur esse post confessionem, &
communione) testamentum antea fa-
ciat, cum omnibus in eo contentis rati-
ficet, & offerat Deo ad gratiam eius per
remissionem peccatorum promerendam,
iuxta mentem omnium. Quod ue-
rō aliqui dicunt, testatorem, qui nec pa-
rentes, nec liberos, (qui sunt necessa-
rij hæredes) habet, teneri ad relinquen-
da bona cognatis pauperibus, (nisi ma-
li, & indigni sint,) limitandum est proce-
dere.

Secunda pars Decret.

dere tantum in cognatis extreme egentibus, quibus nullus alius proximior cognatus est, qui eos alere possit, & velit, quia nulla lex naturalis, divina, uel humana ad plus de precepto obligat, arg. l. 1. C. de sacros. eccl. & dictorum sup. c. 24.

37 Ad primum noue qua situm. An pater relinquens in Castella filio minus digno tertiam partem bonorum, quam relinquere potest uni, uel pluribus filijs quem, uel quos elegerit, peccet? Respond. negative quia nullam per hoc legem uiolat. Nec obstat, quod Ioan. Lup. contrarium tenuerit in c. per vestras. §. 26. de don. inter vir. & uxor. Tum quia fundamenta eius tantum comprehendunt eos, qui potestate publica debent eligere ad honores, & munera publica ecclesiastica, uel secularia iuxta leges iustitiae distributivae, quae distant, ut optimi quique ad ea deligantur c. licet. §. q. 1. c. unum. §. nunc. 25. dist. nos autem agimus de homine priuato, qui priuata potestate ad sua priuata bona delegit, quem nulla lex obligat ad eligendum optimum filiorum, sed tantum eum, quem uoluerit. Tum quia praedictus Ioan. falso imaginatus fuit patrem distribuentem bona inter filios, teneri legibus iustitiae distributivae, quae solum ligant eos, qui publice potestate publica, & communia bona distribuunt particularibus, aliquando secundum merita eorum, ut quum distribuunt munera, & officia, aliquando secundum fortunas eorum, ut quum distribuunt pecunias, iuxta Aristot. secundo & quarto Ethic. & S. Thom. recep. 2. q. 123. artic. 3.

38 Ad secundum respondeo, quod leges regnorum Navarrae, & Aragoniae, quibus permittitur patribus exheredare filios, relictis singulis eorum quinque solidis, & singulis praediis, ea ratione iustificatur, quod per illam facultatem filij continentur in officio & obedientia paterna ne dicant, quod in Castella frequenter audimus, filius unicus sum parentibus meis, uelint, nolint, succedam in omnibus eorum bonis excepta quinta parte, uel, & si habeam fratres, meam legitimam mihi tollere nequeunt &c. Nec obstat illud a multis assertum, legitimam partem bonorum parentum deberi filijs naturali iure, quod humano illorum re-

gnorum tolli nequit, c. quae contra. §. dist. Non, inquam, id obstat, quia solum est verum, quo ad filios pauperes, debiles, infirmos & inhabiles se sua arte, & labore honeste sustentare non ualentes, & ad id legitima parte, uel maiore indigentes, non autem quo ad alios, ut probamas in capitulo ius naturale. 1. dist. effecti. ci ratione, & per l. si quis a liberis. §. idem in liberis. ff. de libe. agnosce.

39 Ad tertium respondeo, quod licet parentes non possint iusta conscientia minueri filijs partes bonorum suorum eis iure debitas per veras donationes, nec contractus simulatos, scilicet forma onerosos, & re gratuitos, possunt tamen per contractus uere onerosos, & donationes remuneratorias, per fundamenta Iasonis in Lex hoc iure. ff. de iust. & iur. & Io. Lupi ubi sup. §. 59. quibus & omnibus citatis per eos addo posse, etiam donando aliquid amplius ultra merita donatarij, quia perfecta gratitudo non solum exigit, ut tantum, quantum accipitur retribuatur, sed aliquid amplius, secundum Aristot. §. Ethic. & S. Thom. 2. 2. q. 106. ar. 6. quod applicauimus in Apol. praedicta q. 1. nu. 91. ad donationes remuneratorias beneficiariorum.

Ad quartum respondeo, quod pater potest dum uiuit largiri de suis bonis in ueras elemosinas, & opera pia, ad cultum Dei, salutem animae suae, & redemptionem peccatorum pertinentia, tum quia dare elemosinam, non est donare secundum Albe. in dictio. uerbo donatio, quia hoc non est uera donatio, sed donatio ob causam, & tantam, quae omnes fortunas hominis superat. Per quam considerationem bis defendimus a murmure quorundam eruditorum Illustrissimam eandem pientissimam Donnam Mariam Mendozam, quae iuuandis pijs operibus, & elargiendis multis & magnis elemosinis cuiusque ordinis pauperibus tam religiosi, quam secularibus, superare mihi uideatur omnes quotquot a quinque saeculis uiderim, audierim, & legerim, etiam Reginas, optimo cum exemplo secularium magnatum, & non parua reprehensione ecclesiasticorum, in ea re plus satis donantium, quam utinam uideant omnes sic seruientem Christo usque in finem.

De censuris Ecclesiae, &c. Cap. XXVII. 277

nem in terris, & ipse ego olim regnauit sine fine cum eo in caelis. Amen.

De censuris Ecclesiae, scilicet excommunicatione, suspensione, & interdicto, & de irregularitate, & de ecclesiastica pollutione, ac de casibus reservatis, & de quibusdam miscellaneis ad confessarios plurimum pertinentibus.
Cap. XXVII.

S Y M M A R I U M.

- 1 Censura quid, & est triplex.
- 1 Excommunicatio quid, diuiditur in maiorem, & minorem, quae sunt illa, & quid in dubio significatur maior. Diuiditur etiam in generalem, & specialem, & generalis in latam a iure, & latam ab homine, quae differant. Druiditur etiam in iustam, & iniustam, & iusta quid, & quid effectus, nu. 2.
- 3 Excommunicatio iniusta, quae diuiditur in iniustam ualidam, & in iniustam ualidam. Iniusta ualida in duas, quae differunt sic. Iniusta nulla quid operatur.
- 4 Excommunicatio iniusta est nulla in his quinque casibus.

1 Remitto primo, uerbum Censura significare dignitatem censoris, & etiam correctionem alicuius, in qua posteriore significatione hic sumitur, & non pro qualibet correctione, sed pro ecclesiastica, quae definiri potest esse sententia lata a capite ordinis mediante iurisdictione ecclesiastica fori exterioris, quae quia priuatur communione sacramentorum, uel hominum, uel exercitio diuinorum spiritualium, uel prohibentur officia diuina, uel sacramenta, uel sepultura. Dixi, sententia, pro genere. Dixi, lata a capite ordinis, ad excludendas omnes sententias, omnium praetorum etiam habentium iurisdictionem ecclesiasticam, ut sing. declarauit Panormitan. per tex. & in cap. dilecti. num. 3. & 5. de maiorit. & obedient. Dixi, mediante iurisdictione ecclesiastica, quia lata sine iurisdictione, uel eum ea, sed temporaria, non est censura. Dixi, fori exterioris, quia lata me-

diant iurisdictione fori tantum interioris non est censura, qualis est suspensio ab officio, a confessorio facta, argum. glo. singul. in cap. is, qui de sentent. excomm. lib. 6. uerb. de iure. Dixi, quas quis &c. ad denotandum triplicem esse censuram, scilicet excommunicationem, suspensionem, & interdictum, c. quarenti. de uerb. sign. Excommunicatio autem definitur esse censura, quae priuatur communione sacramentorum, & hominum, & est duplex, minor & maior. Minor est priuans participatione passiva omnium sacramentorum, c. si celebrat. de cle. excomm. minist. Maior uero est censura priuans participatione, tam actiua, quam passiva sacramentorum & hominum, secundum sententiam Pan. & communem nostrorum in rub. de sent. excomm. & Theologorum in 4. dist. 18. Et quomodo dispositiones penales in dubio intelligantur de minori pena, c. in pen. de regul. iur. lib. 6. tamen cum Index excommunicat aliquem simpliciter sine expressione maioris uel minoris excommunicationis, intelligitur de maiori. cap. de sentent. excomm.

2 Duplex est iterum excommunicatio, scilicet generalis, & specialis, c. a nobis. 1. de sent. excomm. c. statuimus, & c. constitutionem. eo. tit. lib. 6. Generalis autem rursus est duplex, lata a iure, & lata ab homine. Lata a iure est, quae generaliter canon, cōstitutio, aut statutum excommunicat eum, qui illud, aut illud fecerit, aut nō fecerit, c. 2. de cons. lib. 6. cle. 1. §. uerb. de hered. Lata uero ab homine est, quam Index generaliter fert in eum, qui illud, aut illud fecerit, uel nō fecerit, inter quas duas, ut infra nu. 40. & 41. dicitur, est magnum discrimen, nā lata ab homine moritur mortuo, aut ablato ab officio eo, qui eam tollit, iuxta gl. solen. in d. cap. a nobis 1. quā Hostien. Panorm. Felyn. & communis sequuntur, idemque tradit Sancti Anton. secunda parte titulo 23. capitulo 74. pro quibus tex. in leg. fin. ff. de positon. Moritur inquam quo ad eos, qui eam non eunt, antequam ille moreretur, aut priuaretur, secundum Panorm. & communem ibidem. At lata a iure minime, cap. fin. de offi. leg. secundum eodum in praedictis locis. Ex quo colligi potest, quid dicendum sit de excommunicationibus, &

& alijs censuris latis in mandatis visitationum, quæ non sunt statuta, sed mandata generalia, aut specialia hominum. Dividitur etiam excommunicatio in iustam, & in iniustam, iuxta gloss. in sum. 11. q. 3.

3 Excommunicatio iusta est, quam fert is, qui potest, propter quod, & quomodo debet, quæ nihil operatur quoad ecclesiam triumphantem, & quo ad Deum, iuxta sing. gloss. cap. quodcumque. 2. q. 1. quam plus satis laudant Panor. & Fely. in dicta rub. de senten. excommuni. ut dixi in cap. ita quorundam in glo. fin. num. 8. de iudic. & declaravimus in cap. pen. de senten. excommu. Plus (inquam) satis: quia quamvis non auferat communionem omnino interiorem, sed solum præsupponat ablatam propter peccatū mortale, ratione cuius fertur: auferat tamen, ut num. 18. dicitur, auxilium suffragiorū generalium ecclesie, & communionem sacramentorum, quib. iter paratur ad ecclesiam triumphantem. Iniusta verò est, quam fert is, qui non potest, aut aliter, & ob aliud quā debet. Et dividitur in iniustam validam, & iniustam invalidam. Nam sicut alie sententia (licet iniusta fiat) valent regulariter, quantum ad forum exterius, & eorum virtute in eo tanta sit executio, quāta iustarum. cap. cum inter. de re iudic. & lres iudicata. ff. de reg. iur. & aliqua sunt nulla, & irrita. l. prolatam. C. de sententi. & interlo. omn. iud. sic etiam sententia excommunicationis quamvis iniusta valeat regulariter, & ob id Gregor. in cap. 1. 11. quæst. 3. dixit timendam esse, siue iusta sit, siue iniusta, & aliqua nulla est. Iniusta invalida dividitur in eam, quæ est iniusta ob defectum reſtitutionis animi iudicis, aut formæ, quæ non est essentialis, & in iniustam ex defectu iuste causæ ad excommunicationem, quæ multum differunt: quamvis enim utraque valeat, prima tantum ligat, quantum iusta in foro interiori, & exteriori: secunda verò parum plus nihil, nisi in foro exteriori: quia non admittit conditionem, quæ omnino est interior, neque suffragia generalia, quæ ecclesia, & eius ministri faciunt, quatenus sunt tales: adeo quod Caiet. in tract. 10. q. 2. de effectu excommunicationis dixerit, eiusmodi excommunicationem iniustam non esse propriè excommunicationem, sicut nec

homo mortuus est homo. Quod tamen ita non esse probavimus multis rationibus in dicto cap. pen. de senten. excommunicationis. quarum a nonnullis desideratarum una est, quod tota definitio excommunicationis ei convenit, cum ea separet a communione sacramentorum & hominum, quantum ad forum exterius, & etiā quo ad interiori, ubi sciunt illum esse excommunicatum, & ignoratur eius iniustitia, quantum ad effectum peccandi, nisi enim evitent, & valeret hæc consequentia: separet quantum ad forum exterius, ergo separet: separet quantum ad hoc, ergo separet, arguendo a toto in modo, ad suam partem: ut est homo albus, ergo est homo, iuxta doctrinam Arist. in Topic. Bal. recep. in l. communis. C. de epis. & cler. Altera est, quod non definit quis esse homo ex eo quod non videt, non audit, non loquitur, neque ideo, quod non facit omnia opera quæ alij faciunt, modo aliqua vitalia faciat, ita quamvis hæc excommunicatio non efficiat omnia quæ iusta, facit tamen aliqua, propter quæ potest appellari verè excommunicatio, quis operatur id quod est dictum. Et quamvis opi. Caiet. defendi possit, quia effectus non differt a communione: relinquenda tamen videtur, quia differt a communi more loquendi canonis, qui, ut c. 1. 1. q. 3. habet sententiam pastoris etiam iniustam timendam esse, ubi gloss. & ubique Docto. aperte dicunt, valere ac ligare excommunicationem iniustam, & differre ab ea, quæ est nulla. Iniusta vero invalida, seu nulla nihil aliud operatur in foro interiori, neque exteriori, quam quod obligat excommunicatum ad servandum eam, quo ad populum sibi persuadeat, aut debeat persuadere causas nullitatis ad evitandum scandalum, ut diximus in c. cū contingat. de rescriptis. 2. & in d. e. pen. de senten. excomm.

4 Porro, excommunicatio iniusta est nulla in multis casibus, quos ponit gloss. celeb. c. præfenti. de senten. excomm. l. 6. qui omnes ad quinque redigi possunt. Primus, quando qui excommunicatur non est iudex saltem excommunicatus, c. nullus. de paroch. aut non toleratus, qualis est excommunicatus, & suspensus a iurisdictione, aut interdictus, & denunciatus talis. Secundus casus, quando fertur contra tenorem

privilegium c. quanto. de privi. & cap. 1. de conceſ. præb. lib. 6. §. ex parte. Tertius quando post legitimam appellationem fertur, c. per tuas. de senten. excomm. cap. ad præfentiam. de appel. Quartus, quando excommunicatio continet intolerabilem errorem quem habet illa, quæ datur contra aliquem eo, quod rectè aliquid fecit, puta quia dedit eleemosinam pauperi, aut quia non fecit aliquid illicitum, aut impossibile, c. venerabilibus. §. si de senten. excomm. lib. 6. & c. qui præf. 1. 1. q. 3. Quintus, quando excommunicator excommunicat eos, qui participant cum excommunicato a se, non nominando eos expresse prævia trina monitione, cum intervallo aliquot dierum. c. præfenti, & c. constitutionem de senten. excomm. lib. 6. Dixi, Cum excommunicato a se, quia secus in excommunicatione lata contra participantes cum excommunicatis ab alio, ut dixit Perus. in c. peruenit. 1. de appel. reputans esse in id singulare dictum cap. præfenti. in verb. a se.

Non obstat, quod videtur derogatum consuetudine prædictis cap. quum de more non dentur literæ contra participantes nominatim. Tū quia in Lusitania possim fr. Tum quia in terris in quibus id non faciunt iudices, subditi etiam non servat eorum præcepta, & ut illi sunt in possessione ferendi literas contra participantes sine solennitate illorum iurium, ita isti sunt in possessione non parendi illis, & non habendi se pro excommunicatis maiori excommunicatione ad effectum se abstinendi a divinis, & obtinendi absolutionem. Et ita videtur non esse derogatum illis c. arg. eorum quæ notantur in c. si de consue. Nec obstat, quod consequeretur illas literas esse superuacaneas, quia potest dici, quod profunt ad effectum perveniendi ad interdictum & brachium seculare, iuxta c. 1. cum ei anno. de off. ord. Non obstat etiam quod in aliquot regionibus est consuetudo dandi denunciationem contra eos, qui non sunt confessi ante Pascha excommunicando vicinos participantes cum eis. Et quod illa excommunicatio censeatur valida, & ligare vicinos eis participantes, quia illa non datur contra participantes cum excommunicatis ab ipso denunciante, sed cum excommunicatis a constitutione synodali, denunciante enim non

excommunicat, sed tantum declarat. l. hę redes palam. §. sed si notam. ff. de testam.

Quis potest excommunicare.

SUMMARY.

- 5 Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam ordinariam, vel delegatam in foro exteriori.
- 6 Excommunicare nequit episcopus extra suum episcopatum, nec laici, nec mulieres, neque qui se ipsum.
- 7 Excommunicare non possit consuetudo, aut excommunicatus suspensus, aut interdictus.
- 8 Excommunicatus sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat.

Secundo præmitto, quod causa efficiens excommunicationis potest esse Papa & omnes alij prælati, etiam si sint minores episcopis, quales sunt abbates, præpositi, & priores ecclesiarum collegiarum regularium, & secularium, etiam si non sint consecrati, neque benedicti, modo sint confirmati, vel provisi, quia hi omnes possunt excommunicare iure communi suos subditos, c. transmissam. c. suffraganeis. de ele. & cap. cum ab ecclesiarum. de off. ord. & etiam reliqui omnes, qui consuetudine præscripta sibi comparati sunt iurisdictionem, c. duo simul. de off. ord. & cap. cum contingat. de for. comp. & non alij. Dixi supra, collegiarum, quia alij qui vocantur abbates, & priores in multis regionibus eo quod sunt rectores ecclesiarum habentium multos beneficia: non viuentes collegialiter, non possunt excommunicare iure communi, qui nullam eo habent iurisdictionem fori exterioris, iuxta notat. in c. licet canon. & glo. c. statutum. verb. collegiatis. de elect. lib. 6. & Pan. in cap. nobis. de iur. par. Quo fit, ut capitulum sede vacante possit excommunicare, c. cum olim. cum ei anno de maior. & archiepiscopus, episcopus, & delegatus summi Pontificis. cap. de iis. 12. dist. & etiam delegati prædictorum eos, in quos habent iurisdictionem delegatam, c. P. & G. de off. deleg. Fit item e contrario, quod abbates, rectores, aut parochi ecclesiarum simplicium parochialium non possunt excommunicare suos parochianos

nos iure communi, neque specialiter, neque generaliter, quia facultas excommunicandi non oritur ab ordine, immo est pars iurisdictionis fori exterioris, iuxta, glo. rece. in dicto cap. transmissam, quam ipsi non habent, eam tamen possunt habere ex consuetudine prescripta, argumen. dict. cap. duo simul, & d. cap. cum contingat, tunc autem tantam habebunt, quantum consuetudo dederit. Sic idem, quod nec episcopus extra suum episcopatum potest excommunicare etiam suos subditos cap. episcopum. 1. 1. quæstio. 3. etiam si esset in pulvis, nisi in loco viciniore episcopatus iuxta elem. 1. de for. comper. aut nisi de consensu episcopi ubi manet, & habet domicilium. Rot. 13. de consue. in antiq. aut in re adeo manifesta, quæ non requirat cognitionem causæ, argum. cap. cum sit. 9. fin. de appel. Videtur tamen, quod qui extra suum episcopatum non residetiam consummaverint, ligantur excommunicatione lata ab eo contra non residentes in beneficiis suis, eo quod non residentiam in episcopatu, uel quia rex est sita intra illum, ar. eius, quod ait Feder. consil. 182. & Pelya. in capitulo postulat. colum. final. de for. comper. Sic item, quod non possunt excommunicare mulieres argum. cap. fin. de pœnit. & remiss. Neque laici sine privilegio Apollonio, cap. prater. ad iunct. glo. uerbo duci bus. 52. distinct. Nec quisquam se ipsam l. qui iurisdictioni. ff. de iurid. omni. iud. & ob id episcopus, qui excommunicat generaliter quemcumque furatus est, aut furabitur, iuste, aut iudet, licet ipse id faciat, aut fecerit, non erit excommunicatus, secundum Hostien. in summ. de sentent. excommunic. §. quis ualeat. & Sane. Thom. in 4. distinct. 18. quæstio. 2. ad 2. & Ioann. Andr. in reg. cui licet. lib. 6. communiter recepto, ut probat Hen. lib. de synodo. 2. par. artic. 2. nume. 26. sed si episcopus solum esse denunciator excommunicationis summi Pontifici, aut excommunicationis alterius episcopi, aut eius uicarij, aut alius, qui excommunicat, maneret excommunicatus secundum Bernar. de Bisto par. 2. ser. 37. pag. 3. & mentem omnium. Nec consuetudo sola absque sententia, aut constitutione aliquem excommunicat secundum Rosel. verb. excommunicatio. 7. §. 10. nisi

legitimè præscripta sit, aut approbata a summo Pontifici, aut alio prælato quantum ad suos subditos, quia tunc vim haberet statuti secundum Angel. verb. excommunicatio. 1. §. 6. Neque excommunicatus quamvis sit occultus secundum gl. in 1. sub. & cap. audiuimus. 2. §. quæstio. 1. cuius tamen oppositum est verius, scilicet, quod si non est denunciatus potest excommunicare, & ualeat excommunicato lata ab eo, secundum Panor. in cap. ab excommunicato. nume. 5. de rescrip. cap. cum dilecti. de dol. & contum. sub fin. & Felan. capit. ad probandum. colum. 3. de re iud. quamvis eam ferat in fauorem eius, qui fecit eum excommunicatum, ut dixi in edilectus. 2. præben. in responsione ad contraria per extranag. ad euitanda. de qua infra nume. 36. Quibus consequens est, peccare mortaliter qui sciens, aut qui scire debens se non posse excommunicare excommunicat, quia uis pat. iurisdictionis alienam, aut eius vsum, quod est peccatum mortale, iuxta Sanct. Thom. secundum 2. q. 60. artic. 6. Et qui excommunicat aliquem iniuste, quamvis id non faciat odio, inuidia, aut mala uoluntate, sed per ignorantiam errantem, aut supinam, secundum Rich. in 4. dist. 18. artic. 4. quæstio. 4. Et etiam qui excommunicat sine canonica monitione, cap. sacro. de sentent. excommunicata. uel solo uerbo, aut scriptura publica, aut priuata, nisi iuxta de causa id omittat, quoniam exco. obligat, & exco. cam inuincat suspensus per vnu mensem ab ingressu ecclesiæ, & a diuinis officiis. cap. sacro. de sentent. excom. & cap. primo. eodem tit. lib. 6. intra quem si celebraverit aliquod officium diuinum, alicui ordini peculiariter addictum, erit irregularis, cum quo solus Papa dispensat, capitulo primo. de sentent. & re iud. lib. 6. Quæ tamen pœna suspensionis non afficit episcopos, quia non sit eorum particularis mentio, quod est necesse, ut ipsi incurrant suspensionem, capitulo quia periculosum. eodem tit. & lib. nec prælatos religiosorum, quando est periculum in mora, uel constitutiones ordinis præscribunt aliam formam, uel propter ignorantiam iuris secundum Gabr. in 4. distinct. 18. quæstio. 2. colum. 9. can. 7. qui non satis vigilanter loquitur, quia

quædo periculum est in mora, etiam alij omittere possunt solennitatem prædictam per cap. constitutionem. sub fin. de sent. excommunicata. lib. 6. & constitutiones nisi essent confirmata a summo Pontifici, non possent derogare iure communi, & quod super illis, de maiorit. & obediens. & ignorantia nisi esset iusta eorum non excusaret, cap. ignorantia. de regul. iur. libro sexto, præteritum quod prælati religiosorum cautius excommunicare debent, quam secularium, propter maiorem charitatem, quæ debent esse erga fratres, argumen. notatorum per Panor. in cap. cum causam quæ. de iudic.

De causa, & forma excommunicandi.

SUMMARIUM.

- 9 Excommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum &c.
- 10 Exco. quæ sine monitione, sententia, & clausula iustificatiua, est nulla, nu. 11.
- 10 Exco. de rebus perditis a solo episcopo danda, & alia non nisi in subsidium.
- 10 Excommunicatio annalis suspensum heresi facti.
- 22 Exco. quibus uerbis sit, & conditionalis, uel sine iurisdictione ligandi, an liget. nu. 11.

Tertio præmitto circa hoc primò, quod nemo debet excommunicari maiorem excommunicatione, nisi ab contumacia mortalem, quæ perisistit in peccato mortali præterito, cum in futura inobedientia non comparendi, aut non parendi iusto præcepto factò, præcedente mortis, culpa, aut offensa, iuxta mentem canonum. cap. nemo. 1. 1. quæstio. 2. cap. 1. de iud. c. 1. nobis. 1. c. sacro. de sentent. excommunicata. & cap. Romana. §. caueant. eodem tit. lib. 6. Et consequenter nemo incurrit excommunicationem impositam a canone generali, uel particulari, nisi peccando mortaliter, quæ est regula consolatio. 4. dist. 13. quæstio. 1. art. 2. quamque nos applicauimus multis, & in his parua tantibus in capitulis uerbis. 11. q. 3. nu-

me. 480. Et idem eadem ratione dicendum quo ad hoc de excommunicatione generali lata ab homine.

Secundo, quod quæ excommunicatio fertur a canone, aut statuto ita, ut qui fecerit illud, aut illud ipso facto sit excommunicatus, aut quod illud, aut illud non fiat sub pœna excommunicationis lata sententia, non requirit præcedentem canonicam monitionem, per ea quæ diximus in prælect. cum contingat. de rescrip. 5. causa nullit. post Innoc. in princ. c. sacro de sent. excom. in d. qui contra fecit statim excommunicatur. c. si quis iudicente. 17. q. 4. c. 1. nobis. 1. de sent. excom. & c. 2. de edictis. lib. 6. Tertio, quod Conc. Trid. sess. 25. c. 3. de re forma. huius rei multa adiecit in hæc uerba: Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis, ut aucti, aut pro perditis, seu subtrahis rebus ferri solent, a nemine præsumantur, præterquam ab episcopo, decernantur, & tunc non alias, quam ex re non contraria, causaq; diligenter ac magna maturitate per episcopum examinata, quæ eius animam mouent, nec ad eas concedendas cunctis secularis etiam magistratus auctoritate adducatur, sed totum hoc in eius arbitrio, & conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco persona, aut tempore eas decernendas esse iudicauerit. In causis uero iudicialibus mandatur omnibus iudicibus ecclesiasticis cuiuscunque dignitatis existant, ut quandoque exco. realis, uel personalis in qualibet parte iudicij propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, absint autem se tam in procedendo, quam definiendo a censuris ecclesiasticis, seu in iudiciis, sed liceat eis si expedire uidebitur, in causis civilibus ad forum ecclesiasticum quomodolibet peruenientibus contra quoscumque etiam laicos per multas pecuniarias, quæ sibi pnt ibi existentibus eo ipso, quod ex illis fuerint assignentur, seu per captionem pignorum, per sonarumq; distributionem, per suos proprios, aut alienos executores faciendam, sine etiam per priuationem beneficiorum, aliaq; iuris re media procedere, & causas definire. Quod si executio realis, uel personalis aduersus eos hac ratione fieri non poterit, sique ex iudicem contumacia, tunc ea etiam anathematis muratione arbitrio suo præter alias pœnas ferre poterit. In causis quoque criminalibus, ubi executio realis, uel personalis, ut supra, fieri

poterit gerit a censuris abstinentum. Sed, si di-
ctae executioni facile locus esse non possit, hec
bit in hac hoc spirituali gladio in delinquentes.
Si, si tamen delicti qualitas, procedente sal-
tem bina monitione, etiam per aditum ut po-
ssit. De his autem sit sacrali eulibet ma-
gistratus prohibere ecclesiastico iudici, ne quod
excommunicet, aut mandare, ut latam exco-
municationem renouet, sub praecepto, quod
contenta in presenti decreto non sint obserua-
ta, cum non ad saculares, sed ad ecclesiasti-
cos hac cognitio pertineat. Excommunicatus
vero quicumque si possit legitimis monitio-
nes non respiciat, non solum ad sacramenta,
et communionem fidelium, ac familiarita-
tem non recipiatur, sed si obdurato animo ce-
saret, annexus in illis per annis inforduerit,
etiam contra eum tanquam de heresi suspe-
ctum procedi possit. Hec ita. In quibus no-
uem praeceptis notanda videntur. Primum,
quod solus episcopus potest ferre huius-
modi excommunicationes generales. Se-
cundum, quod in causis civilibus nullus
iudex debet uti excommunicatione, nisi
in subsidium aliorum iuris remedium,
neque in criminalibus, nisi quum execu-
tio personalis, vel realis fuerit valde dif-
ficilis. Tertium, quod infordescens in
ea per annum, habetur de heresi sus-
pectus. Quartum, quod ob culpam praeteritam
non debet ferri nisi canonica monitione
precedente, quae est trina, dicto
capitulo sacro, cum intervallo saltem
duorum dierum inter unam, & aliam mo-
nitionem, aut unam pro tribus conceden-
do sex dies pro illis: quando non est pe-
riculum in mora, cap. constitutionem. de
sentent. excommuni. lib. 6. adiuncto d. ca-
pitulo sacro, & quando tale periculum in-
teruenit diminuendum est tempus, quo
modo, & quantum oportuerit, & non
plus, nec minus. Quod adeo est verum,
quod excommunicatio esset omnino nul-
la, si ferretur ea praelatus, vel iudex in exe-
cutione sententiae, vel praecepti sine prae-
uia cognitione, & sine clausula iustificati-
ua lata circa praeterita, id est, dato ter-
mino ad allegandas causas, si quas habue-
rit contra huiusmodi mandatum, iuxta
Innocentium in cap. proposuit. de concess. praeb.
ben. colum. 2. & in cap. 1. eodem tit. lib. 6.
Oldr. consil. 81. num. 2. & alios quos ci-
taui in praefat. d. cap. cum contingat. 5.

caus. nullit. quod est maximi ponderis.
Quintum, quod qui excommunicat sine hac
monitione, & sine scripto, in quo decla-
retur causa, peccat mortaliter, licet va-
leat, ut tactum est sup. nu. 8. Sextum, quod
excommunicatio lata sub conditione, an
te implementum eius, non ligat. cap. praeter-
ita. de appel. Septimum, quod exco-
municatio non ligat, si qui eam fert, non
habet intentionem ligandi, neque etiam
si is qui eam petit, non habet voluntatem,
ut ligetur, quia omne suum robur acci-
pit excommunicatio a voluntate excom-
municantis, qui quum excommunicat ad
petitionem partis non vult magis excom-
municare, quam ipsa pars velit. Quare
illi, quos excommunicans, aut petens ex-
communicari eos, qui illud, aut illud se-
cerint, aut non denunciarint, intendit ex-
mere ab illa, vere eam non incurrunt, li-
cet se putent incurrere. Octavum, quod
nulla certa verba sunt praescripta pro for-
ma substantiali excommunicationis. Qua
propter, videtur bene Hostien. in sum-
ma de sentent. excommuni. 5. qualiter. col-
1. nihil refert an iudex dicat. Excommu-
nico te, aut separo te a communione, aut
similia, quibus declaret voluntatem suam
excommunicandi de praesenti illa ta-
men, quae ipse putat ad id sufficere, scilicet,
Cognosco, aut habeo te pro excom-
municato, dicta a iudice, non videntur
nobis sufficere, post Gloss. quem ille
refert: quidquid ipse dicat, nisi quando
ponuntur in excommunicatione cano-
nis, aut decreti, aut in excommunicatione
conditionali, quales sunt omnes, quae
dantur cum monitione canonica, aut pro-
pter peccata futura, ar. c. 2. de testib. cog.
& d. c. praeterita. de appel. quo haec duo opi-
niones inter se conciliari possunt. Nonum,
quod non parens canonis, aut iudici iur-
benti aliquid sub poena excommunica-
tionis, non statim erit excommunicatus,
quia verba illa non significant volunta-
tem excommunicandi ipso facto, sed exco-
municationem excommunicandi eum, si
non paruerit, iuxta gl. ezech. in capitulo.
de fagit. cui similis in cap. 2. de matrim.
contra. Neque etiam hae excommunicatio-
nes, sed hae, sic, sit excommunicatus, iux-
ta Fely. in c. Rodolphus. col. 19. de reser-
& quos ipse citat: nisi quando alia iura
decla-

declarat oppositum, quo casu intelligen-
da est glo. cap. si quis ex clericis. de ult. &
honest. cler. & cap. 2. de for. comp. Quae re-
solutio licet communis videatur iure ta-
men proprius apparet, quod praefata ver-
ba, sit excommunicatus, non denotant sen-
tentiam latam, sed ferendam: nisi cum alia
iura declarant. Tum quia plurimi canones
dist. 39. continent illa verba, quae tamen
secundum gloss. cap. 2. de foro competen.
ferendam sententiam significant. Tum quia
verbum, sit, est futuri temporis, per ver-
ba, cuius non fertur excommunicatio ipso
iure, nisi aliquid aliud adiciatur secundum
gloss. recep. in reg. in poenis. de regul. iur.
lib. 6. Tum quia non obstat dicere, quod
verbum, sit, est etiam praesentis tempo-
ris imperativi modi, sicut & futuri optati-
ui. Tum quia in dispositione dubia mitior
pars est eligenda, praed. reg. in poenis. &
praefata verba sunt dubia: ergo interpre-
tanda sunt, ut significant potius senten-
tiam ferendam, quam latam. Tum quia
gloss. c. si quis. 23. dist. cui consonat gloss.
capit. si quis ex clericis. de ult. & honest.
clericor. verb. fiat, exponit per fiat futuri
temporis.

Quis possit excommunicari, & quis
in excommunicatione non
includatur.

SUMMARY.

- 13 Excommunicari solum potest homo baptizatus, & mortalis, habens superiorem: proinde nec Diabolus, nec Papa, nec infidelis, nec laicus, licet possit adiutari.
- 14 Excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neque eum qui sci. h. c. Nec est specialis termini prorogatio, nec tunc h. c. num. 15.
- 16 Excommunicatio non ligat ignorantem eam, etiam super re illicita.

Quarto praemitto circa hae primo,
quod nemo excommunicari potest,
nisi homo baptizatus mortalis,
habens superiorem, capit. Romana. §. in
unius fratrem de sent. exco. lib. 6. ubi Do-
mi. ad notat. & nos dilatamus in eia quo
quadam de iud. not. 8. nu. 7. & gloss. ult.
Op. Nauar. Tom. II.

num. 2. proinde non possunt excommuni-
cari Diabolus, anima separata a corpore
collegium, aut universitas, quae non sunt
homines, c. in quadam. de celebr. missa. ne
que indus, vel ei hoicus, qui non sunt ba-
ptizati, etiam si sint catechumeni, hoc est
conuersi nondum baptizati, per dicta in
tract. de indul. sup. §. in leuitico. nota. 31.
& ar. c. veniens. de presb. no baptiz. quam
uis indulgentias lucrari possint, ut ibi di-
xi. Neque resuscitatus denuo non mori-
turus, arg. finis symb. Achau. & c. h. miter.
de sum. Trinit. Nec Papa, qui nulli homi-
ni, vel legi humanae, qua sola fertur exco-
municatio quoad penam, subicitur, cap.
proposuit. de concess. praeb. c. cuncta per
mundum. 9. q. 3. nam neque propter her-
esim incidit in excommunicationem hu-
manam, de qua loquimur, sed in diuinam
secundum rationes Caiet. de author. Pa-
pa. & Conc. cap. 10. 19. & 20. quicquid di-
cat S. Ant. 3. par. in. 14. c. 74. §. 1. Et quia
hic tangitur summa Papae maiestas, mo-
nente, Christiane lector, Typographo iam
imprimente hoc cap. 27. ostensum fuisse
mibi librum in Hispania impressum, cu-
ius auctor sit dicere me alicubi non esse
obediendum Papae statuenti aliquid in
detrimentum beneficiorum patrimonialium
Castellae, quod tamen est falsum, nec
vlli ego unquam id scripsi, nec debuit
ab illo scribi. Tum quia sapit heresim
Anglicanam. Tum quia procedit ex defe-
ctu cognitionis essentiae rei spiritualis,
quam non latius, & resolutius, quam ul-
lus alius, quem meminerimus eorum,
qui ante nos scripserunt, delinquoimus su-
pra in c. 23. a nu. 99. Tum quia hae igno-
rantia est causa, ut aliqui nimis amplient
potestatem laicam ad spiritualia, quae de-
mo potest construere, neque destruere,
nisi Papa, qui plenitudinem potestatis spi-
ritualis immediate accipit a Christo, vel
alius, qui mediate, vel immediate partem
eius acceperit a Papa, c. in nouo. 21. dist.
Tum quia nullus catholicus debet ignora-
re oia beneficia ecclesiastica, siue sint iuri
spatronatus, siue patrimonialia, siue epi-
scopalia, siue commendae, siue praepo-
sita, esse iura spiritualia, c. dilecto. de praeb.
ben. & nullus, neque Imperator, neque
nullus alius princeps habet potestatem eri-
gendi, vel extinguendi illum ex illis etiam
quam

quam minimum, nisi habeat ad id potestatem immediate, vel mediate acceptam a Papa. Quæ est fides catholica, quam nisi quisque firmiter crediderit, saluus esse non poterit. A quo falso testimonio prius nos liberasset, si prius id nonisset. Nemo item a se ipso, nec a suis statutis excommunicari potest. arg. l. pen. ff. de recep. arb. nec ab inferiori. argum. e. cum inferior. de maio. & obediens. & e. inferior. 21. distin. Quare superstitionis est credere, quod possunt excommunicari locusta, bruchus, aut aliud genus vermium, & animalium irrationalium, quamquam religiose uti possumus contra ea aqua benedicta, precibus, & adiurationibus sanctis fundatis in diuina bonitate, & misericordia, & suis sanctissimis verbis, & institutione ecclesiæ catholicæ. Quibus solis vitam vitentur, qui audacter promittunt se electuros ea ab illa, aut illa regione, si illud, vel illud sibi detur, quandoquidem nihil quod superat vires naturales, & effectum sacramentorum, & institutionis ecclesiæ, & reuelationem particularem, potest promitti tam certo, atque ipsi promittunt, nec precium peti sine specie cuiusdam simoniacæ.

14 Secundo, quod in excommunicatione generali non includitur, quem proferens, vel petens illam non intendit includere, neque is, qui non potest parere, aut iusta de causa ad id non tenetur, ut qui non potest restituere, vel denunciare furtum, aut iusta causa ab eo excusatur, modo adhibeatur remedium, quod commode adhiberi potest, ut cessante necessitate, aut causa satisfacta, quorum remedium dedimus in c. inter verba. 11. q. 3.

15 Tercio quod excommunicatus sub conditione, si non soluat ad præscriptum terminum, non erit excommunicatus eo prorogante illum antequam incuratur excommunicatio, iuxta communem Pano. & citatorum a Dec. in d. c. præterea 2. sed si non soluat in termino prædicto, ferit excommunicatus iuxta Innoc. & communem ibidem. Quod intelligendum est, quando prorogatum fuit consensu iudicis, alias secus, ut recte ait (mea sententia) Syl. verb. excommunicatio 2. mot. 1. cas. 13. nam licet excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequam incuratur de con-

sensu eiusdem, non tamen suspendi, neque differri, neque ita mutari, ut semel sublata, iterum incuratur: quia id iurisdictionis est, quam pars non potest tribuere. l. priuatorum. C. de iurisd. omn. iud. Adde illas singulares decisiones citatas supra c. 23. nu. 104. quod non soluens pensionem in termino, non est excommunicatus, do nec pensionarius id declarat.

Quarto, qui scit id, quod iudex iubet reuelare, sed habet causam iustam non reuelandi, iuxta dicta supra c. 25. nu. 46.

16 Quinto, quod ignorantia facta probabilis excusat ab excommunicatione fin omnes, & etiam illius iuris, quo fertur excommunicatio propter aliquod opus de se licitum, quod ipse ignorabat, neque, tenebatur scire esse prohibitum. Idem de ignorantia eius, qui facit opus de se illicitum, cui adiuncta est excommunicatio per statutum inferioris Papæ, quod ignorat, nisi crasse, aut supine id faciat, fin eadem, & omnes per c. 2. §. ult. de constitut. lib. 6. secus tamen secundum eum, & omnes citatos ab eo, si adnexa esset lege Papæ, ut est percussio clericis, argum. e. a. per locum ab speciali, nobis tamen uidetur verius contrarium cum Syluest. verb. excommunicatio 2. notab. 3. & excommun. ult. questio. 3. Tum quia eadem ratio inuenitur in utraque. Vtraque enim est ignorantia iuris humani, nullumque aliud est in hoc discrimen, quam quod ignorantia poenarum legum Papæ non præsumitur, nec tam facile potest probari quo ad forum exterius, quam poenæ statutorum ordinariarum. Tum quia per dicta superius cap. 23. nu. 41. ignorans poenam legis quo ad alia sibi nota, non incurrit eam in foro conscientie. Tum per alia que ponimus in cap. fraternitas. 12. q. 2. ubi respondemus ad argumenta Adriani.

Quid operatur excommunicatio maior.

SUMMARY.

17 Excommunicatio, ut tollat communionem interiore, & exteriori, & mixtam, & priuet a sacramentis, & suffragiis, nu. 18. diuina officij, nu. 19. & omni contenta hoc

hoc versiculo, Orare, &c. nu. 10. facit & alia vnde nu. 20. & 3. seq.

18 Excommunicatio est iumentum Diaboli, præter, & illum, nu. 16.

21 Excommunicatus ut infamis, & ut perdat debita seruitutem, nu. 22. & 23.

17 Vinto præmitto, quod ut dixi post S. Thom. in exposit. symboli in illa par. 1. Sanctorum communionem triplex est communio. Prima omnino interior charitatis, & gratiæ, qua efficiuntur membra eiusdem corporis mystici Christi, a qua solum peccatum mortale nos se parat, & refuscitatur. de pe. dist. 1. c. duo. seq. Secunda omnino exterior, qua inter nos alij alijs communicamus comedendo, bibendo, colloquendo. Tertia media, seu mixta, scilicet sacramentorum, & suffragiorum generalium, quæ facit, aut præcipit fieri Ecclesiæ catholica. Et quod excommunicatio non tollit primam communionem, sed supponit sublatam esse, & ita operatur primo, non quidem, ut non nulli dicunt, exclusionem a gratia Dei, sed declarationem exclusionis factæ per peccatum mortale. Secundo excludit a sacramentis ecclesiæ actiue, & passiue, ita quod nec possit accipere, nec dare, e. Engeltrudam. 3. q. 4. Tercio priuat suffragijs generalibus ecclesiæ, adeo, ut nulla in te intendat ei subuenire per illa, quod maximum damnum est. Ob quod dici solet excommunicatus possideri a Diabolo in c. audi. & c. ois. 11. q. 3. & uti eo sicut mulio suo iumento, glo. in d. c. audi. Quod tamen non intelligitur de excommunicato vere contrito procurante pro viribus absolutionem, arg. e. dixi. & c. magna. de poen. dist. 1. is. n. coram Deo est in statu gratiæ, & fruatur comunione prima, & 3. non autem 2. Idem de excommunicato absque iusta causa, & de illo, qui non potuit soluere ad præstitutum tempus, intra quod iustus fuit sub excommunicationis latæ sententiæ poenæ, ij enim quo ad Deum non sunt excommunicati, quia non peccarunt mortaliter, quamuis sint quo ad homines, ut dixi ubi sup. post Caiet. in trac. 19. to. 1. Idem est de excommunicato ob contumaciam præsumptam, sed non ueram coram Deo secundum Mai. in 4. dist. 18. q. 2. col. 8. Quarto, excludit a diuinis officiis, & alijs precibus cum alijs

simul faciendis, vel audiendis, cap. quod in te. de poen. & remis. quanquam bene potest solus precari etiam in ecclesiâ, licet alij precentur se iuncti ab eo, iuxta Innoc. recept. e. nuper. de senten. excomm. Quinto, priuat omnibus contentis illo uersiculo, gl. c. statuimus: de sent. excomm. lib. 6. Orare, & c. communio mensa negetur, quem Host. in sum. de sent. excomm. 20 §. exquisita poena, & omnes Theologi in 4. dist. 18. & Canonistæ mille in locis attingunt. Per, Orare, intelligitur participatio colloquendo, osculando, amplexando, recipiendo, mittendo, vel dando litteras, e. cum excommunicato. & seq. 11. q. 3. Per, Orare, autem dicta participatio sacramentorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum in ecclesiâ infra, vel extra eam cum alijs dicendorum, iuxta Innoc. in d. ca. nuper. & dicenda infra, nu. 36. Per, Vale, uero includuntur mutua salutationes, quæ sunt per colloquutionem, aut litteras, aut etiam allurgendo, operiendo caput, mouendo lubia, & alia similia, quæ significant salutationem sine locutione, iuxta mentem Card. Imol. & communionem in elem. fin. de senten. excomm. quid quid dicat Mayo. in 4. dist. 18. q. 2. & Ang. uerb. excommunicatio 9. §. 4. quorum opinio teneri posset quoad forum conscientie, quando eiusmodi signa fierent sine intentione salutandi, intra animum dicendo, Deus te conuertat, vel aliud simile, ar. l. non omnis. ff. si cert. pet. l. in agris. ff. de acqu. rer. do. Per, Communis, participatio, quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid simul cum eo, ut habitando in eadem domo, aut in aliqua eiusdem parte, aut conuersando cum eo alijs modis. Per, mensa, intelligitur comedendo in eadem mensa, dormiendo in eodem lecto, quamuis domus sit aliena, secundum S. Anto. 3. par. tit. 24. cap. 7. iuxta quem, & Innoc. in d. cap. nuper. non potest quis etiam in conuiuio alicuius tertij comedere cum excommunicato, imò debet surgere ex mensa, si excommunicatus accesserit, non teneretur tamen exire domo, imò potest comedere in alia domus parte, si uterque non erat inuitatus ad id conuiuium. nam si erant ambo inuitati, licet duabus mensis diuersis comederent, uidebuntur communicare in eodem conuiuio, Nu 4 &

& simul edere quantum ad hunc effectum, iuxta mentem illorum. Sexto, facit irregularem ventem aliquo actu ordini suo peculiari, ut dictum est sup. Septimo, facit infamem, si excommunicatio est manifesta per c. infames. 6. q. 1. quod Ludo. Rom. dixit ad hoc singulare in sing. 681. limitavit tamen sing. 289. ut solum procedat in excoicatione ob causam afferentem infamiam iuris, aut ob contumaciam in causa infamiam incurrente. Octavo, facit collationem beneficij ecclesiastici adeo nullam, ut non conualescat per absolutionem, nisi renovetur, c. bona. de stat. & c. postulat. cum gl. & ei annot. de cler. excomm. minist. & consequenter tenetur relinquere illud, & restituere fructus ad id usque tempus perceptos. Nono, priuat facultate eligendi actiua & passiva, c. constitutus. 1. de appell. Decimo, suspendit ab officio, & beneficio, c. pastoralis. §. verum. eo. tit. Quamquam si habet officium publicum, valebit quod per illud faciet ratione eius quousque toleratur, c. approbandum. de re iud. Undecimo, eximit subditos ab omni re seruandiratione fidelitatis, aut subiectionis iurisdictionalis, quando fuerit excommunicatus, c. pen. & ult. 15. q. 6. Duodecimo, priuat facultate ducendi uxorem sine peccato mortali per supradicta de sacramentis, quamquam hic secundo continetur. Decimotertio, annullat rescripta obtenta a Sum. Pont. praterquam super articulo eiusdem excommunicationis, c. 1. de rescript. lib. 6. nisi, quod de more sit, detur absolutio, ad effectum illorum consequendum, & non inforduerit per annum, ut diximus in repet. cap. ita quorundam. de ind. ubi in glo. ult. num. 16. posuimus tenorem regule Cancellarie de infordibus. Decimoquarto, priuat alios facultate pro eo orandi publice, & solemniter, quamuis possint priuare, ut dixi in Enchir. siue Manuali de orat. & hoc canon. seu repe. c. quando. de consec. dist. 1. c. siue. notab. 19. num. 67. Decimoquinto, repellit a iudicio, ut non possit esse actor, neque procurator actoris, neque rei, potest tamen esse reus ad se defendendum, c. intelleximus. de iud. ut habet communis ibidem, & etiam constitui procurator ut absolutus procurare possit, ut diximus in c. post cessionem. de proba. post Deci.

contra commu. Decimosexto, facit ut per seuerans in excoicatione per unum annum in causa criminali videatur confiteri crimen, c. rursus, & c. quicumque. 1. 1. q. 3. per quos male intellecta gl. in c. 1. de iud. c. alij multis, tenuit, quod debet et priuari suis beneficijs, quod non est verum, ut copiose scripsimus super illa. Decimosextimo, priuat sepultura loci facti, c. sceleris. de sepult. Decimosexto, obligat manentem in ea per aliquod tempus ad soluendam, antequam absoluitur, penam constitutam in aliquibus episcopopatibus, Ang. verb. excoicatione ult. §. 13. & constitutam et per leges seculares Castell. l. 1. tit. 5. lib. 8. ordi. & per leges Lusitanie aliam, postea quam captus fuerit. §. ite ha. de auer. tit. 53. lib. 1. ordi. & tit. 46. lib. 5. ordi. Decimosexto, quod operatur, & alia multa que scribit Rebut. in gl. concord. de excomm. non vitand. quaedam tamen incaute.

De excommunicatione minore, & participatione cum excommunicato.

S V M M A R I V M.

- 24 Excommunicatio minor solum participationem passiuam sacramentorum tollit, non missam auditionem. c. 24. 25. sic incurritur, non equatur mortali, tollitur a quibuslibet presbyteris. num. 26. non incurritur in his casibus. nu. 26. & 27.
- 27 Excommunicatus communicat cum uxore, filijs, & famulis, non est uitandus, donec denuncietur.
- 28 Excommunicatus participare, ut male. nu. 29. nisi sex casibus. nu. 30. 31. & 32.
- 28 Communio Christianorum triplex, quamnam tollit principaliter excommunicatio.
- 33 Excommunicatio specialiter non denunciatur in presente que missa continuanda, & secunda seq.
- 35 Extraneus, ad uitandam, tenor.
- 36 Excommunicatus ob iustum timorem participare potest sic, & non sic.
- 36 Excommunicatus pro denunciato orari potest oratione priuata, non publica. c. 1.
- 36 Excommunicatus laici a iudice in participationem excommunicato a se, sine ista mentione nulla.

Sexto

24 Sexto pratermittit circa hoc primo, quod excommunicatio minor, ut dictum est supra eo. nu. 1. solum separat a participatione passiva sacramentorum, & ideo potest eligere, & uti omni iurisdictione, quam non potest eligi, capitu. si celebrat. de cler. excomm. potest & ministrare sacramenta, si dando non recipiat: nam missam ad communicandum alios, & episcopus missam ad dandum ordines non peccat, quia parte dant, sed quia sumunt. qui est verus intellectus rationis illius celebrantis. si celebrat. quem pridem dedimus ibi, sequenti mentem Host. ibidem relicto Panor. quidquid dicant Mai. in 4. dist. 18. q. 2. & Adr. in 4. de clauib. q. 3. contra illum textum, eius ratione non satis intellecta.

Secundo, quod predicta minor excommunicatione non facit, ut peccet audiendo missam, nec fumendo pacem, que in ea offertur, secundum Dom. & Fran. contra Arch. in c. is enim de sent. excomm. lib. 6. nec absoluitur ab excommunicatione maiore, vel minore, arg. cap. duobus. de sent. excomm. & d. c. si celebrat. & Mai. in 4. de clauibus quest. 3. col. 1. nec absoluitur a peccatis, quia id est dare, & non recipere sacramentum, neque eadem ratione dando sacramentum infirmo sine missa celebratione, quidquid dicant predicti.

25 Tertio, quod hanc excommunicatio quam fieri potest per sententiam Iudicis, tamen communiter non fertur nisi prius in octo casibus, quos ponit Lano. in c. 1. de sentent. excomm. Quorum, quia solum unum videmus in vlu, & quia dici solet in alijs non esse veram excommunicationem minorem, ideo eos taceo. Casus autem vstratus est, participatio cum excommunicato maiore excommunicatione in casibus prohibitis. Dixi maiore, quia non incurritur ea ob participationem cum excommunicato minori. Nam non transit in tertiam personam excommunicatio iuxta gl. recep. in c. excellens. 1. q. 3.

Quarto, quod post eam incursum nullum sacramentum potest recipere antequam absoluitur ab ea, non quia equetur peccato mortali, ut dixerunt Pan. & alij in d. c. si celebrat. siquidem in multis excedit, & in multis exceditur ab illo, ut ibidem docemus.

Quinto, quod quilibet sacerdos simplex etiam si non sit parochus, sicut potest absolvere a peccatis venialibus non, habentem mortalia, secundum Caiet. id constanter affirmantem, ita potest eundem absolvere ab excommunicatione minori, ut efficaciter contra eundem probemus in capitu. placuit. de poeniten. dist. 6. num. 25.

26 Sexto, quod regulariter participans cum excommunicato maiori excommunicatione incurrit mentem cap. nuper. cap. cum voluntate in princ. & §. 1. de sent. excomm. Fallit tamen in multis contentis illo versu gloss. cap. cum desideras. de sentent. excommunicationis.

Hec anathema quidem soluitur, ne possit obesse.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Per, Vtile, excluditur q. participat cum excommunicato ad utilitatem eius anime, predicando, vel admonendo, quod anime conuenit, quamuis interponat nonnulla alia verba, ut commodius persuadeat, c. responso. & c. cum voluntate. de sent. excomm. vel ad utilitatem propriam temporalem, praterquam sibi debitam, ut petendo ab eo debitum in iudicio, aut extra illud. c. intelleximus. de iud. aut consilium spirituale pro se, aut pro alijs, & etiam temporale valde necessarium, quando non occurrat alius similis a quo petatur. Per, lex, vxor excommunicati, quam lex coniugij ad communicandum ei obligat. Per, Humile, filij quos secum habet, serui, famuli urbani, & rustici, qui ante excommunicationem erant subiecti illi, & ideo tenentur inferuire. cap. quoniam multos. 1. q. 3. n. si eorum consilio, favore, & auxilio perseveret in sua contumacia, d. cap. quoniam. c. inter alia. & c. si uere. de sent. excomm. Dixi, ante, quia qui post excommunicationem scientes ceperunt viuere cum eo, non excusantur. Et quamquam iuxta glo. d. cap. quoniam. communiter recepit. maritus, pater, dominus, & herus non possunt communicare, vxori, filijs, mancipijs, & famulis excommunicatis, nobis tamen verius videtur oppositum, quod sentit Adr. in 4. de clauib. q. 3. col. 3. quos rectius ait excludi per verbum, utile, quam per verbum, lex, per illud enim excluditur creditor, qui potest suum debitum petere.

tere a debitore excommunicato, & omnes ista personae subiectae sunt debitores mariti, patris, domini, & heri, quatenus debent eis debitum coniugale, aut victus, aut stipendium. Per uerbum, *res ignorata*, excipitur ignorans, dicitur capit. quoniam, quando ignorantia est facti secundum omnes, & et quando est iuris dubij per notata in c. ignorantia. de reg. in lib. 6. & 5. notandum. 1. q. 4. Nunc autem de iusta ignorantia eius qui ignorat excommunicatum esse denunciatum per extranag. ad euitanda relata infra num. 35. Verum est tamen, quod qui a fide dignis audiuit illud, uel illum denunciat, debet euitare, arg. c. illud. de cler. excomm. min. sed qui dubitat, non tenetur uitare, praesertim in praesentia aliorum, quia inferret illi iniuriam. Maior. in 4. dist. 18. qu. 1. col. 8. Per necessesse, excipitur qui participat propter magnam necessitatem propriam, uel excommunicati, ut quia alter alterius elemosyna indiget, quam ab alijs commode habere non potest, d. c. quoniam.

28. Septimo, quod participatio cum excommunicato maiori excommunicatione non est communiter pliusquam uenialis, etiam habita a non exceptis superius secundum opinionem Host. in sum. de sent. excomm. 5. fin. & communem Ioan. And. & aliorum in c. facris. de ijs. quae vi. & S. Tho. & aliorum in 4. dist. 18. quamuis dubitet Panor. in d. c. facris. & aliqui teneant oppositum. Dixi, *communiter*, quia fallit in lex participationibus. Prima est participatio in sacramentis uel diuinis officijs. Secunda, nimis frequens. Tertia in contemptum clauum. Quarta, contra speciale preceptum iudicis. Quinta, cum excommunicato a Papa cum participibus. Sexta in peccato mortali, quarum ratio specialitatis est, quod quilibet illarum est principaliter prohibita, uel coniuncta cum alia malitia mortali. Prima enim est mortalis, quia communio sacramentorum, & diuinorum officiorum est illi principaliter uocata. Secunda uero est mortalis, quia intelligitur de frequentia quae habet coniunctam malitiam mortalem animandi ad delinquendum, 31. contra. l. conuenire. ff. de pact. dota. & c. ex parte. de consuet. Tertia, quia habet coniunctam malitiam mortalem inobedientiae contra. c. 13. ad Roma. & cap. solit. de

maior. quis autem dicatur contemnere, dictum est supra cap. 23. num. 49. Quarta, quia est duplex inobedientia iuris, & iudicis. cap. 2. de maior. quod limitatur infra num. 36. Quinta ea ratione qua quarta, qualem tamen excommunicationem solus Papa potest ferre, per dicenda in d. num. 36. Sexta, quia miscetur ei malitia mortalis ipsius peccati.

32. Octavo, quod quidquid dicant Rosell. verb. excommunicatio. 1. c. 43. §. fin. & Syl. eod. verb. dubio. 1. & 3. & excommunicatio 6. c. 41. & prius Ancha. in c. nuper. num. 7. & Panor. de sentent. excomm. ibidem num. 8. & Ioan. Tabien. verb. excommunicatio 5. c. 1. §. 37. & 38. multum refert, an quis participet cum excommunicato in delicto habente annexam excommunicationem, antequam eam incurrat, uel post eam incurram, nam qui communicat ante incurram, uel cum incurritur, non incurrit eam, communicans uero postea sic, modo coeurrant ea, de quibus infra num. 12. per cap. nuper. & c. si concubina. de sentent. excomm. quorum uetus intellectus est hic. Non obstat, quod sepe consulens, mandans, iubens, & iuuans ad faciendum aliquid, cui est annexa excommunicatio, excommunicantur, quia non excommunicantur ratione praedictae participationis, sed quia lex non solum excommunicat facientes, sed etiam consulentes, mandantes &c. qualis est lex excommunicans percipientem Cardinalem. Quod autem lex excommunicans simpliciter facientem regulariter non comprehendat consulentem, nec mandantem, probatur in 1. nu. 3. 33. Nono, quod excommunicato ingrediti ecclesiam ad orandum debet exire qui sunt intra eam, aut rogati, uel ui enim eogere egredi, alioqui cessare ab officijs diuinis, etiam missae capite, si nondum incipit est canon, id est, *Te igitur*, &c. nam si esset coepit, perficienda est ad finem usque cum uno tantum ministro, sumendo etiam sacramentum, Host. in sum. de sentent. excomm. §. & quae sit poena uerbi. sed nunquid iuxta elem. grauis, adiancta glo. recep. de sent. excomm. & Iuno. in d. c. nuper. S. Tho. & comm. in 4. dist. 18. Non tamen exire tenentur, eo quod transcat excommunicatus per ecclesiam, aut non oratio maneat in ea propter alia negotia, per

per dicta eod. cap. nu. 20. neque etiam eo quod secta gentia, & dicat aliquam orationem priuatim.

34. Decimo, quod textus, qui declarant, quando excoicatus occultus debeat euitari occulte, & quando non procedunt secundum tempus antiquum, & non secundum hoc, in quo seruari debet extranagans ad euitanda relata male a Fely. in c. Rodolphus. de rescrip. & S. Ant. 3. part. tit. 24. c. 3. & bene a nobis in c. 5. laboret de pen. dist. 6. lata per Martinum V. & relata in statutis Ecclesiae Gallicanae in tit. de excom. non uitand. & iterum renouata a Concil. Lateran. habito sub Leo X. sessio. 11. & in concordatis inter eum, & Franciscum I. cuius tenor est hic.

35. Ad euitanda multa scdula, & multa pericula, & subueniendu conscientijs timoratis, constituimus, ut nemo post hoc teneatur absistere, & separare se, neque euitare communicationem alienius in administrando, aut recipiendo sacramenta, aut in alijs diuinis officijs, aut extra illa ratione alicuius sententiae, aut censurae ecclesiasticae, aut suspensionis, aut prohibitionis ab homine, aut a iure generaliter promulgatae, neque seruare interdictum ecclesiasticum, si illa talis sententia, prohibitio, suspensio, aut censura non fuerit promulgata, & denunciata specialiter, & expresse a iudice contra certam aliquam personam, collegium, universitatem, ecclesiam, aut locum, certum aut certam, neque manifeste constat incurrisse in sententiam excommunicationis, quod nullo modo potest occultari, aut per aliquod remedium iuri excusari, quia a communicatione huius, uult quod se separant iuxta canonice constitutiones. Per hoc tamen non intendimus reuelare, neque innuere sic excommunicatos, suspensos, interdictos, aut prohibitos.

Nota primo, quod haec extranagans in uerbo generaliter, significat eam nihil prodesse quo ad excommunicatum specialiter, sed contra tenet glossa in dictis statutis Gallicanis, quam sequimur. Tum ob auctoritatem eius, Tum ob uerbum, *specialiter*, in secunda parte positum. Tum per adducta in dict. §. laboret. Tum quia usus Verbis, & orbis habet non uitare excommunicatos specialiter ob contumaciam non comparandi, uel non parendi, antequam declarentur, & denuncientur.

Not. secundum, quod haec extranagans

nihil prodest excommunicato, & sic perinde tenetur tunc, ac antea ad euitandum alios, quamuis sit occultus.

Not. tertio, quod haec extranagans nihil prodest quo ad excommunicatos, qui nullo modo possunt occultari. Quod eose qui uidetur peccare qes catholicos Gallicae, & Germaniae, qui Lutheranis manifestis, immo & palam confitentibus se tales, communicant. Tum quia sunt manifesti excommunicati propter haerem notoriam per bullam Coenae, de qua infra. Tu quia non uidetur prodesse dicere, quod si nis restringendus est ad excommunicatum ob percussione clericum notorie iniustam, ut habet tenor relatus a Fely. Antoni. & a nonnullis alijs, quia, uel illa restrictio non fuit posita, uel postea fuit sublata in d. Conc. Later. & in dictis concordatis: sed quia durum est damnare gentem in qua sunt tot uiri eruditissimi, & academice celeberrimae praesertim Parisien. Tolosanae, & Louanien. probabiliter dici potest praedictam extranagantem esse usu receptam cum sola illa limitatione de excommunicatione manifesta percussione clericum iuxta tenorem antiquae, uel quod multitudo hereticorum, & necessitas communicandi, & negociandi facit licitum, quod alias non esset, iuxta reg. quod non est licitum. de reg. iur.

36. Undecimo, quod qui semel est excommunicatus, & denunciatus semper uitari debet quousque constet de absolutione, per glossa celeb. cap. proposuit, de cler. exco. mi. nisi persona sit eiusmodi, cui affirmati se absolutum esse probabiliter debeat credi, Ang. verb. excommunicatio. 8. §. 16. & quod qui timore mortis alloquitur excommunicatum non peccat, neque incurrit aliquam excommunicationem secundum Innoc. in capite si uere. de sentent. excomm. & Mai. in 4. dist. 18. qu. 1. col. 2. etiam si colloqueretur, & participaret in diuinis officijs, Syluest. verb. excommunicatio 5. q. 4. modo non participet in peccato mortali, neque enim negatione salte tacita fidei catholicae, quae resularet a communicatione in contemptum, & uilipendium excommunicationis, quia oportet potius mori, quam sic communicare, cum magis teneatur defendere articulum fidei de auctoritate, & potestate ecclesiae ferendi

Secunda pars Decret.

ferendi excommunicationem, & illius na-
lorem, quam vitam corporalem, c. pres-
byteros. 40. dist. & capitula ne. 22. que-
stion. 6. & hoc modo limitandum est d. ca-
pit. sacris. de his, quæ ut. vt. dixi in cap. si-
cut. de conse. dist. 1. & senserunt Maiores. &
Sylvest. vbi supra.

Duodecimò, ad primum dubium hic
propositum resp. quod illud S. Tho. quod
lib. 11. art. 9. scilicet esse peccatum mor-
tale orare pro excommunicato, est intel-
ligendum primo de oratione publica, quæ
nomine ecclesiæ fit, & non de priuata. 1.
quia ipsemet in 4. d. 18. q. 2. art. 1. q. 1. re-
net licitum esse orare pro excommunica-
to, & pro quouis infideli oratione priua-
ta. Secundo, quod, ut dixi in d. c. quando,
notab. 19. nume. 67. & seq. non procedit
in excommunicato nulliter, seu invalide:
neque in excommunicato valde, sed ex
iniusta causa, neque in excommunicato
iuste, quem credimus verè poenitere, mo-
do non fiat expresse publice pro illo, iux-
ta mentè Host. in c. cū voluntate. de sent.
excom. Immo ibidem omnibus qui ante
nos scripserunt addimus, posse quem di-
cere missam orando in ea, & applicando
eius valorem quibus ecclesiæ mandat appli-
cari eo sine, vt illud suum opus orandi, &
applicandi ad quem, & pro quo debet, ac-
cipiat Deus pro oratione priuata, ut ali-
quis infidelis, vel excommunicatus conuer-
tatur. Quoniam aliud est applicare pre-
ces missæ & eius valorem alicui, aliud ap-
plicare illud opus orandi, & applicandi,
vt ibid. nu. 70. copiosius declaratur.

Ad secundum, quod pro excommuni-
cato non denunciatio, nec notorio potest
orari publice per prædictam extran. quæ
post S. Th. lata fuit, perquam nunc nō ne-
gatur sepultura ijs, qui excommunicati
moriuntur: nisi sint denunciati.

Ad tertium, quod incurrit minorē ex-
communicationē, qui, ut minister eccle-
siæ, aut nomine eius orat pro excommuni-
cato denunciato, quia ex dictis S. Th. art.
9. & in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. q. 1. colligitur,
quod non solum est uerū orare cum ex-
communicato, ut prædictū est, sed et orare
pro eo oratione publica ecclesiæ nomi-
ne facta. Ad quartum, de participantibus
cum excommunicato contra præceptum
iuris, & iudicis, dico, quod non solū pec-

cant mortaliter, vt dictum est supra an. 7.
sed etiam incurrunt excommunicationem ma-
iorem, nisi quam excommunicans dat li-
teras contra participantes cum excommu-
nicato a se, sine monitione de qua sup. nume.
4. quia excommunicatio sic lata est nulla,
ut ibi dictum est. Ad quintum, quod il-
lud vulgatum superius positum, scilicet
peccare mortaliter, qui communicat cum
excommunicato in oratione, intelligen-
dū est de oratione publica, quæ fit nomi-
ne ecclesiæ quales sunt missæ, horæ cano-
nicæ, quas cantant, vel dicunt sui mini-
stri nomine ipsius, quales est consecratio
ecclesiæ, altaris, & virginum, benedictio
solemnis episcopi, & aquæ benedictæ, &
officia defunctorum, & sepulcrarum, nō
autem de oratione priuata, qualis est sa-
lutatio Angelica matutina, meridiana, &
vespertina, qualis est benedictio simplex
mensæ, & alia similes, quæ non sunt pro-
hibitæ tempore interdicti, ut dicitur in
fra nu. 177. immo uidetur, quod neq. ue-
nialiter peccatur in aliquibus earum. Tū
quia S. Th. in d. art. 9. ait, orantem pro ex-
communicato participare cum illo ora-
tione priuata, uel priuatim dicta. Tum
quia S. Anton. & omnes fatentur, quod li-
cet dicere excommunicato cum me sa-
lutat, aut mitto ad eū literas, Deus te con-
uertat, quæ est magna oratio, & maior il-
la, Deus nos conuertat, quod tamen ei di-
cere possumus. Tum quia possumus al-
loqui excommunicatum super eis, quæ
ad eius animam pertinent, capitul. cum
voluntate. de sen. excō. Tum quia licet le-
gere cum excommunicato aliquam por-
tem Euangelij, aut alicuius psalmi, siqui-
dem illud eius animæ conuenit, & conse-
quenter dicere, Miserebere nobis, & leuauit
oculos meos, quæ sunt orationes. Tum quia
possumus audire cum eo concionem. &
responso. de sen. excō. in cuius initio om-
nes frontem cruce consignamus, dicētes,
Per signum Crucis &c. quæ est egregia ora-
tio, & salutamus Virginem Mariam per
Aue Maria &c. quæ est oratio præcellēs,
in cuius fines omnes facimus præculas a
concionatore iussas, dū absoluit, siue præ-
catur dicens, Misereatur noster.

Ad sextum, quod actus excommunica-
ti etiam denunciati, & in illo agendo pec-
cantis etiam mortaliter, regulariter ua-
lent,

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 287

lent, ut alterius non excommunicati. Tū
quia excommunicatione non definit esse
necus homo, immo nec liber, nec perdit
potestatem naturalem, & ita potest regu-
lariter contrahere, ut quilibet alius, & fi-
cere omnia, quæ sunt naturalia, gendium,
& ciuili nituntur, argument. cap. ius natu-
rale, & c. in gentium. 1. dist. & leg. 1. §.
ius naturale. & Lex hoc iure, ff. de iust. &
consequenter testari secundum commu-
nem quam sequitur Franc. in rub. de testa-
ment. in cap. decernimus. de senten-
excom. lib. 6. quod præsertim proce-
dit in actibus, quos lex humana non po-
test annullare, quales sunt sacramentalia.
Nam baptisma, confirmatio, & ordo colla-
ta excommunicato, ualent secundum omnes, immo & ma-
trimonium, capitulo significauit. de eo
qui dux. in matr. fallit autem regula-
riter in actibus pertinentibus ad pote-
statem, & iurisdictionem ecclesiasticam
humanam, per quam illi annullari pos-
sunt, quales sunt, ad beneficia presentatio
electio, postulatio, confirmatio, institutio,
collatio, promissio, & nominatio, capit.
si celebrat. & capitu. postulasti. de clerico
excommunic. ministr.

De absolutione excommunicationis,
& a quo ferri potest.

S V M M A R I V M.

- 37 Excommunicatio, & absolutio conueniunt in
huius, & differunt in huius, 38.
- 38 Excommunicatio sine causa parā nocet, ab-
solutio multum prodest, an falsa utraq;
annihilet.
- 39 Excommunicatione a minore, & maiore lata
a iure, uel ab homine hic absoluit. nu. 40.
etiam sola tonsura inuiatus, licet non so-
leat fieri cum magno interdum in eodem.
nu. 41. & 42. & seq.
- 44 Absolutio excommunicationis a quo delega-
tur. num. 55. uide alia uerbo excommuni-
catio.
- 46 Absolutus ob impedimentum, uel a Papa cū
uere presentandi se faciat.
- 47 Excommunicationis absolutionem huiusmo-
di satis factio præcedat nu. 48.

37 Eprimò præmitto, circa hoc primò,
quod absolutio & excommunicatio
conueniunt in multis. Tum quia neutra
requirit certa uerba pro forma substan-
tiali, ut supra dictum est nu. 2. & 12. Tum
quia neutra uidet quilibet non seruata
forma alia quam iuris, cum qua data est
potestas excommunicandi, uel absoluendi
ei, qui antea non habebat, cap. Pisanis,
de restit. spol. & ea quæ ibi Ant. not. 7. &
Deci. post aliorum l. transact. no. 1. C. de
transact. trad. Quare licet absolutio facta
ab habente iure ordinario non serua-
ta forma iuris ualeat, etiam ante satisfac-
tionem, nihil tamen ualeat facta a delega-
to non seruata forma absoluendi sibi da-
ta in delegatione, argumen. glo. subtilis, &
sing. Clem. 1. de iur. patr. uerb. in bibemus
& eorum quæ ad eius declarationem re-
fert Felyn. in capitu. ex parte colum. 4. de
conlit. Et ita absolutio facta extra mortis
articulum ab eo, qui bullas, uel alia priui-
legia habet facultatem absoluendi in eo,
non ualeat, neque facta ante satisfactio-
nem ab eo, qui haberet facultatem abso-
luendi post eam. Dixi, *Alia quam iuris*,
quia ut pridem respondimus, absolutio
data uirtute mandati Papæ ad absolu-
endum secundum formam iuris ualeat, quam-
uis ea non seruetur, ut ualere facta sine
illa ab ordinario auctoritate ordinaria,
quia non fuit intentio Papæ inducere no-
uam formam per illa uerba, sed admonere
committentem id quod secundum ius
debet fieri, quod in simili dixit Innoc.
in capitu. fin. de præsumpt. quem sequitur
glos. sing. & receptissima, quæ magna est,
Clem. 1. de offic. delegat. Tum quia ut
excommunicatio ualeat regulariter, quam-
uis sit iniusta, ita absolutio c. venerabili-
bus. §. vbi de senten. excommu. lib. 6. qui
est in hoc singularis.

38 Secundo, quod differunt in multis, quia
excommunicatio iniusta ex causa nihil
nocet quoad forum conscientie, ut supra
num. 3. dictum est, absolutio uero iniusta
prodest, nam confessarius posset absolue-
re a suis peccatis absolutum iniuste ab
excommunicatione, & absoluto iniuste
profunt suffragia generalia ecclesiæ, quæ
non prodesse nullatenus absoluto, quæ
noua, & firma declaratio est. Tum quia
excommunicatio lata metu iusto ualeat
etiam

etiam quo ad forum conscientie, sub-
sistente iusta causa ad excommunicandū,
glo. sing. in c. 1. de his, quæ vi, secundum
Panorm. in c. Abbas eod. tit. col. 4. & Ra-
nen. ibidem. & alios. & absolutio vero mi-
nimè per textum sing. in d. c. 1. Tum quia
excommunicatio lata ex falsa causa, valet
& non absolutio iuxta gloss. cap. ex parte
de offic. ordin. & in cap. quod super ijs, de
fide instrum. quamvis Card. in c. ab ex-
communicato. de rescript. in dicto cap. ex
parte. & d. c. quod super ijs. col. 4. exequat
eas, diceas neutram valere, si neutram ef-
fectus daturus index, si sciret causam esse fal-
sam, utramque vero valere, si index habe-
ret animum dandi utramque, si sciret vtri-
usque causam esse falsam, & quamquam il-
li magis dubitant de valore absolutionis
quam excommunicationis, ego vero con-
tra puto non esse dubium de valore abso-
lutionis, etiam quantum ad forum con-
scientie, quia illa non excedit facultatem
humanam, neque continet errorem intol-
erabilem, siquidem non pertinet nisi ad
iustitiam partium, in eo, quod potest ma-
le, aut bene, & adeo dubito de valore ex-
communicationis, data ex falsa causa, ut
putem non valere illam, quia videtur con-
tinere errorem intolerabilem, & excess-
sum facultatis humanæ, eo quod vult ex-
communicare aliquem, siue peccauerit
mortaliter, siue non, ex dictis supra eod. c.
num. 4. per illud Panormitan. & Fel. in
capit. 2. de testibus cog. scilicet, quod ex-
communicatio lata per iudicem contra ei-
tatum non comparentem ex iusto impe-
dimento nihil valet, quia non intendit, ut
debeat excommunicare, si iustum haberet
impedimentum, & si intendit excommu-
nicare, siue esset iuste impediens, siue non,
implicaret errorem intolerabilem, qui an-
nullat excommunicationem, cap. per tuas.
de sent. excomm. c. venerabilibus. §. fin.
eod. tit. lib. 6.

39 Tercio, quod excommunicatum mino-
re excommunicatione potest absolvi a
quolibet sacerdos, qui potest absolvi a
peccatis, c. nuper. de sent. excom. quomodo
non sit eius parochus, si non habet nisi ve-
nialia, ut supra diximus in c. 4. nu. & ca. 1.
placuit. de penit. dist. 6. nu. 25. & seq.

Quarto, quod excommunicatum maio-
ri excommunicatione a iure non referua-

ta alteri, potest absolvi proprius prælatus,
d. c. nuper. per proprium prælatum
intelligo Papam, episcopum, & capitulum
sede vacante, & alium quemvis prælatum
exemptum ecclesie regularis, aut secularis,
qui dicuntur habere iurisdictionem
quasi episcopalem, secundum glo. recept.
elem. 1. de reb. eccle. non alien. & etiam
quicunque alius non exemptus habens iurisdic-
tionem in foro exteriori, & etiam prae-
rochus, aut sacerdos simplex, qui potest
absolvi a peccatis mortalibus, secundum
Innoc. & Host. d. c. nuper. quæ est com-
munis opinio S. Thom. & Bonau. & alio-
rum Theologorum in 4. dist. 19. & etiam
Summistarum, quos late citat Syl. verb.
excomm. 1. not. 2. quamvis oppositum
teneat Panorm. in d. c. nuper. per glo. sing.
cap. si episcopus, de penit. & remiss. lib.
6. quæ non dicit, quod ille, iuxta quoniam
communem pridem consuevit, limita-
do illam nomine, ut procedat solum quan-
tum ad forum conscientie, & altera quan-
tum ad forum exterius limitando, item il-
lam cum S. Thom. ita quod prælatus sa-
cerdos simplex non potest hoc facere sua
authoritate, sed ut commissarius deputatus
a Papa d. c. nuper. §. fin. qui pro hoc
est quasi expressus, & quod prælatus pro-
prius potest absolvi ab excommunicatione
incurta iure extra suum episcopa-
tum, & parochiam secundum Feder. con-
sil. 16. Panormitan. cap. gr. ne. col. 3. de preb.
communiter recept. Dixi. Non reservata,
quia is cui reservatur, debet eam dare se-
cundum omnes.

50 Quinto, quod excommunicatum ab
homine ipse solus potest absolvi, aut
eius successor, superior, aut delegatus, i.
pastoralis. §. præterea. de offic. deleg. nisi
quod delegatus Papa, qui potest exco-
municare intra unum annum post sententiam dis-
finitivam, eo transacto non potest absolvi
vere c. quærenti. de offic. deleg. quod est
sing. secundum Panorm. ibidem, qui cum
communis idem dicit de quolibet alio de-
legato habente facultatem exequendi suam
sententiam. Et nisi incendiarius exco-
municatus ab episcopo, qui non potest absolvi
ab eo post denunciationem, capitul. 103.
de sent. excomm. quod est singul. secun-
dum Card. ibidem: Et nisi excommuni-
catus, qui post excommunicationem excom-
municatus.

municatione maiori, & denunciatur, c. au-
diemus. 24. q. 1. quanquam potest si solus
est excommunicatus minore, ex duobus,
de sent. excomm. & nisi excommuni-
catio sit pronunciata ab inferiori, & con-
firmata a Papa ex certa scientia. Nam ab
eo non potest absolvi, qui eam tulit, se-
cundum Io. And. recep. in cap. ex frequen-
tibus. de insti.

41 Sexto, quod si qui excommunicatus non
est sacerdos, non potest absolvi in fo-
ro conscientie, quamquam potest in exte-
riori, secundum aliquos, quos Syl. sequen-
tibus est ver. absolutio. 1. no. 4. quod restrin-
gendum est ad absolutionem coniunctam
cum peccatorum absolutione, nam ab ex-
communicatione sola potest absolvi etiam
quo ad conscientie forum, etiam so-
la prima tonsura initiatus, ut affirmat S.
Th. in 4. dist. 18. receptus a S. Anto. 3. par-
tit. 24. c. 77. & Ioan. Tabien. verb. absolu-
tio ab excommunicatione, & quamvis ne-
mo illud asserit, assumendum tamè es-
set ob multa, quæ in id adduci possent, eo
modum tamen videtur committere pres-
bytero secundum Mai. recep. contra quæ
facit, quod multi omittunt quæere ab-
solutionem a suis parochis, putantes illas
commissiones indicum esse absolutiones,
& quod pauci sunt, qui possunt probare
suam absolutionem factam per hanc com-
missionem a Parocho, quia ille absoluit

42 secreto sine notario & testibus. Per quæ
putamus vitiosum fore, ut index, si ei vacaret,
absolveret, & daret licentiam absolutio-
rias, & cum de more committit, excom-
municatus debet dare operam, ut coram
notario, & testibus absolvaatur a Parocho
quo cum oportuerit possit probare abso-
lutionem, quia semel excommunicatus,
semper præsumitur talis iuxta glo. solen.
cap. proposuisti, de cleri. excomm. c.
43 ministr. quamquam aliquando ausi sui-
mus affirmare, quod, qui ostenderet com-
missionem, ut absolveretur, & diceret se
absolutum a suo Parocho, præsumere-
tur absolutus cum solo testimonio paro-
chi, & etiam sine eo, si sciret si esset vir ti-
men- Deum, & ingrediebatur, & admit-
tebatur ad divina officia, habita ratione
consuetudinis receptæ absolviendi absque
notario, & testibus, quod etiam verum vi-
detur, quodq; facit ad intelligentiam clau-

sulæ cuiusdam novæ magni momenti ad
dicta a S. D. N. Greg. XII. in Bulla sube-
læi dati an. 1572. sub finē ibi. *Declaramus.*
44 Septimo, quod executor mandati Pa-
pæ, quo iubetur excommunicare certum
hominem sine cognitione cause, non po-
test absolvi, postquam excommunica-
vit. Et q. qui potest absolvi ab excom-
municatione lata a iure, potest absolvi
ab excommunicatione generaliter lata
ab homine, iuxta decisionem singularem
Ioannis de Imola in c. græve. de præben-
dis col. 4. relatum per Fel. in cap. pastoralis.
§. præterea de offi. dicentem nunquam se
in alio legisse, quamquam idem ante Io.
Imol. dixerunt Ioan. And. & Card. in d. c.
græve. & resumpserunt in c. ex frequen-
tibus. de insti. per illum textum, quod de-
fendimus nos in d. c. græve.

45 Octavo, quod qui possunt absolvi
ab excoicatione virtute iurisdictionis de-
legatæ a Principe, aut concessæ in privile-
gium perpetuum ratione dignitatis, aut
officii, aut virtute alterius ordinariæ pote-
statis, possunt committere alij, iuxta gl.
receptam in cap. fin. de offic. ordin. quæ
conciliat illud cum cap. fin. §. fin. de offic.
deleg. dicens illud procedere in illis, qui
bus solum simplex ministerium absolu-
tionis, sine alia iurisdictione conceditur.
Et omnibus addimus, quod simplex mi-
nisterium absolviendi potest delegari etiam
a delegato ordinarij, & subdelegato de-
legati Papæ, quamvis non possint delega-
re suas iurisdictiones, ratione quarum id
eis competit, neque etiam aliquem arti-
culum iurisdictionalem, per c. super que-
stionum. §. quem videro. & seq. & ea quæ
notat ibi Fel. nu. 4. & 19. de offic. deleg.
quod quotidianum est.

46 Nono, quod excommunicari a iure, vel
homine, qui ob gravem morbum, aut ob
aliud iustum impedimentum faciunt se
absolvi ab eo, qui sine illa non poterat,
debent se præsentare cessante impedi-
mento, quam cito commode possunt, ei qui
eos iure poterat absolvi, alioquin reci-
dunt in eandem excommunicationem, c.
eos. de sent. excom. lib. 6. Idem de ijs, quos
absolvunt legati Sed. Apostolicæ cū one-
re præsentandi se suis ordinarijs, aut alijs
quibuslibet ad suscipiendam poenitentiam,
aut satisfaciendum ei, quem iniuria affe-
cerunt

Secunda pars Decret.

erunt, sed non tenentur regulariter se presentare personaliter, sed satis est mittere procuratores ad id idoneos, secundum Caetanum in summa verb. excomm. cap. 62. qui ait absolutum esse iudicem quoad fori si conscientie ad determinandum tempus intra quod commode potuit se presentare, 47. Decimo, quod omnia iura, que iubent satisfacere ante absolutionem in articulo mortis, intelligenda sunt, si excommunicatus potest satisfacere, & si non potest, satis est quod det cautionem iuxta glossam quae est pen. clemen. 1. §. verum, de haeret. Card. ibidem quae sit. 4. & Fel. in c. pastoralis. §. praeterea. col. 3. de offic. ordi. & in c. cum contingit. de offic. deleg. column. 1. quamvis Imol. teneat oppositum super d. gl. nostro uero iudicio cautio debet esse sufficiens, i. cum pignore, vel fideiussore si eum potest dare, sin minus det eam, 48. quam potest saltem iuratoriā, per eadem rationes. Card. in d. Cle. & Fel. in §. praeterea. siquidem ad impossibile nemo tenetur, i. impossibile, si de regul. iur. Quin & putamus eum, qui potest satisfacere ante mortem, sed non commode, id est non nisi notabiliter vilius vendendo bona sua, si potest differri absque magno damno alieno, non teneri ad aliud, quam ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfacet primo quoque tempore, per dicta c. 17. nu. 56. 57. Adde quod Sotus in 4. lib. sen. dist. 22. q. 2. art. 3. col. 2. tenet non sufficere inopia ad hoc, ut delegatus praeterea satisfactione absoluat.

De excommunicationibus a iure latis.
primum de reservatis Papa per Bullam Cerna, & alia iura.

SUMMARIUM.

- 49 Excommunicationes iuris antiqui paucae, non multa, non summi quamplurima. nu. 50.
- 51 Excommunicatio ut interpretanda, & lata in facientem non includit regulariter consuetudinem.
- 52 Consilium quod dicitur dare, & quod nocet danti.
- 53 Bulla Cerna Domini qua, & iterata non multiplicat censuras. nu. 55.
- 54 Gregorius XII. feliciter cupit, feliciter pra-

- sequitur, feliciter perfellitur.
- 55 Excommunicatio prima bulla Cerna in hereticos. nu. 56. Secunda, in schismaticos. nu. 57. Tertia, in appellantes ad futurum Concilium. nu. 58. Quarta, in Pyratas. nu. 59. Quinta, in accipientes naufragorum bona. nu. 60. Sexta, in imponentes noua pedagagia. nu. 61. Septimo, in falsarios. nu. 62. Octaua, in desertos arma Turci. nu. 63. Nona, in impediētes necessaria Roma adducere. nu. 64. Decima, in male tractantes Rompetat. nu. 65. Undecima, in usurpantes sibi iurisdictionem in urbe. nu. 66. Duodecima, in iniuriis Cardinalibus. nu. 67. Decimatercia, in impediētes cursum causarum Curiae. nu. 68. Decimaquarta, in usurpantes fructus Curiae. nu. 69. Decimaquinta, in laicos cognoscentes de criminibus. nu. 70. Decimasexta, in occupantes bona Sedis Apostolicae. nu. 71. Decimasextima, in male absoluenti a censuris bulla, quae tamen non est reservata. 74.
- 56 Haeretici credentes, sanctores, & receptores a qui.
- 57 Schisma quid, quo differt ab haeresi, & excommunicatur in bulla Cerna.
- 58 Appellans ad futurum Concilium excommunicatur bulla Cerna.
- 59 Pyratas qui excommunicati in bulla Cerna.
- 60 Naufragorum bona accipientes excommunicant, etiam ante monitionem restituendi num. 117.
- 61 Augmentum & auxilium exquantur.
- 62 Pedagia noua quis potest imponere, vel augere.
- 63 Litera Apostolica an dicatur signatura, & aliud falsare, aliud falsis vi.
- 64 Arma bellica qua, & sunt offensiva, & defensiva.
- 65 Roma, & Sedes Apostolica, vel eius Curiae diuersae.
- 66 Index secularis eiciens episcopum a suo episcopatu, &c. excommunicatus.
- 67 Impediens cursum causarum Curiae, ut excommunicatus.
- 72 Ecclesie Rom. iura, & bona nulla taciturnitate, vel patientia perdi.
- 72 Absolutio censurę bullę Papę reservata non continetur etiam in sua generali.
- 72 Privilegium remuneratorium per contrarium ius, a de causa tollitur.
- 74 Absolutio male absoluentis a censura bullę, cur non reservata.

Præmitto

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 289

Præmitto primo, quod glossa magistra Cle. 1. de sent. excomm. colligit 30. excommunicationes latis ipso facto per solas clementinas, & alia prius in cap. ebs. de sent. excomm. lib. 6. arguitur duas latis per solos textus Sixti, & prius cingessit Host. in summa. de sententia excomm. §. 3. in prin. triginta tres, quas solas inducunt omnia iura Decreti, & Decretalium ad eius usque tempora, cum vna cap. 1. de homic. lib. 6. Ex quo facile intelligis, quā parvi fuerint antiqui patres in excommunicatione, & quam largi recentiores, quā ad annum usque 1398. quo promulgatus est Sextus, vix inuenirentur triginta tres casus, qui in pauciores, quam in 26. reduci possunt. Et per solum Sextum induci fuerunt 32. & per solas Clem. 30. Postea, per bullas Cerna, per extraneas impressas, & non impressas, per constitutiones synodales, & provinciales, per visitationes, & reservationes secularium, & religiosorum, peno innumera. Super qua multitudine minuenda quidquam in Man. Hispano desideratum nunc tanquā superuacuum omitto.

Secundo præmitto, quod, quia alij alij ordinem seruauerunt in casibus recensendis nos sequemur eum, quem Ang. 2. Clauas. seruauit verb. excomm. §. 6. 7. cui ex bona parte consonat Silue. qui primo ponit reservationes Papæ, secundo, reservationes episcoporum, tertio, nulli. Et ut facilius quis quam velit inueniat, in prius ponentur antiquiores, præterquam quod inter reservatas Papæ per bullam Cerna erant primæ quæ magis reservatæ.

31. Tertio præmitto, quod ad iudicandū, an quis sit excommunicatus necne, iure vel ab homine, debent perpendi diligenter verba, quibus ius, vel iudex utitur, & persona, contra quas, & opera, ob quæ excommunicatur, non enim ultra illa extenditur. Unde lex excommunicans facientem aliquid, non comprehendit regulariter consentientem, etiam mandando, consulendo, laudando, vel auxiliando, aut regnā fiat, nisi ex eius tenore, vel aliam legem id expresse aut tacite colligatur, quod si minus asseuerat. Caie. in sum. verb. excommunicatio. c. 47. notab. 3. & Sil. lib. contrarius in ver. excommunicatio 10. dubiis 4. & 10. Tab. ver. excomm. c. 1. col. 49. Bonif. cum commu. Op. Nauar. Tom. II.

ni in Clem. 2. de consan. qd & nos hic in Man. Hispano tenuimus, & nunc tenemus. Tum quia secundum omnes excomm. non debent excedi de vno casu ad alium, secundum glossam recep. in Cle. 1. de sep. & in Cle. 1. de consang. eo quod penæ sunt restringendæ. l. pen. & c. penæ. de pen. dist. 1. & prædicti non sunt proprie, & vere facientes, nam mandatum, & consilium præcedunt factum, & nihil præcedere potest id, quod vere ipsum est, & frequenter hæc præcedunt mense, & anno factum, immo & plerumque post vitam dantis ea sunt, & interdum est impossibile quod per factum accipientis ea, excommunicentur dantes illa, qui mortui ante, & forte martyres in cælo iam sunt beati. Tū participans cum excommunicato ante commissum crimen habens annexam excommunicationem, vel quæ committitur, non incurrit eam, per resolutionem supra nu. 32. posuimus, & constat omnes prædictos communicare in crimine, ante crimen commissum. Tum quia e. quod in dubijs de sent. excomm. habet participantem cum excommunicato esse excommunicatum, & non excommunicatum, quod lo. relatus 2. gl. intellexit etiam de participante in crimine q. licet merito carpatur ibi a Pan. & communi quo ad participantem in crimine, commissio, non tamen quo ad participantem ante illud commissum, qualiter participant ij, de quibus loquimur. Tum quia c. felix. de pen. lib. 6. & Cle. si quis suadente. cod. tit. & multa c. bullæ Cerna, & c. si quis id quod. ff. de iur. om. iud. & alia multa, expriment consules mandantes, &c. quoniam intendunt eos includere. Tum quia c. quicumque. de sent. excomm. lib. 6. probat excommunicationem latam contra dantem licentiam malefaciendi, non extendi ad viuentem illa, nisi expresse id exprimat, & Cle. 1. de consang. excommunicans contrahentes, non comprehendit consules, mandantes, nec aliter consentientes, neque lata per Cle. 1. de sepul. in sepelientes excommunicatum, comprehendit consules, & iuvantes, & prosequentes funus ad sepulchrum, qui suis manibus non inferunt eū illi, secundum glossam ab omnibus ibi receptam. Tum quia Bar. in l. 6. is, qui pro emptore ff. de usufructu nu. 56. & melius in l. sed si vnus §. 1. ff. de ini. communiter receptus.

ceptus secundum Ias. in d. l. si quis col. 74. ex professio tenet, cum, qui per alium facit, non vere, sed hñte videri id facere; nisi quando illud aliud est instrumentum morum ab eo necessario faciens, quale est baculum vel gladius, inferens ex eo mandantem non vere, sed hñte facere id quod mandatarius facit, praeterim quum mandatarius non obligetur ad id etiam post fufceptum mandatum, vt contingit in materia delictorum, de qua loquimur. Tum quia c. mulieres. de sent. exco. non habet id quod Pun. & aliquot alij imponunt ei, scilicet, quod mandans percuti clericum vere percutit illum, sed quod vere committit cui supplendum est, in legem, id est vere delinquit, quia mandare illud est verum delictum, vt respondit Bar. in d. §. 1. quem sequuntur vbi supra Rom. & Ias. & ita nulla ratione defendi potest, quod vere & proprie sint idē mandare, vt aliquid fiat, & factum virtute mandati, quomnis frequentissime hñte reputetur idem, sicut haeres, & defunctus, pater, & filius, Episcopus, & Vicarius, &c. Nec consequenter Ias. vbi supra iuste recedit a Bart. cui dixit communem adimplari. Dixi, nūc ex eius tenore expresse, &c. ubi d. l. si quis id, quod, & predicta ce. felicit. & si quis iudicente, & multa bullae Cynae, & alia, quae penam impositioni facienti expresse extendunt ad mandantem, significando tacite alioqui non extensum iri, non quidem quod mandare sit facere, sed quia legislatori placuit vtrumque ad penam ibi positam exaequare. Dixi, Vel ex tenore altariū, vt ex alijs iuribus & consuetudine ecclesiae, si quis iudicente. 17. q. 4. loquens de inficiendo manus in clericum, extendit ad mandantem, consulentem, & iuvantē; d. c. mulieres. & c. quantae. de sent. exco. & c. siue dignum. de homic. Dixi, Tacite, propter c. significavit. de iude. quod habet mittentem arma Sarracenis, ita esse excommunicatum ac deferentem, per canonem latum contrafacientem, non quidem quod idem sit deferre per se, & mittere per alium. sed quia lex penalī exco. dicitur de vno casu ad alium, quando alio qui esset frustratoria vel quati. c. si ciuitas de sent. exco. quod habet interdictū ciuitatis extendi ad suburbia, ne fiat frustratorium, & gl. c. 1. de vsur. lib. 6. quae c.

illud loquens de testamento, extendit ad
codicillum, ne sit frustratorium. Quibus
addendum, quod canon se extendens ad
consulentem, non comprehendit ita sim-
pliciter consulentem, consilio adeo sim-
plici, quod sine illo tam certo, et iniquo
animo fuisset admittum delictum, ac cum
illo, per c. felices. Illud de pæn. li. 6. in
2. glossa celebri verbo, simplici, cui similis
gl. magna d. Cle. si quis furdente. Idem ex
dem ratione est dicendum de mandato,
iuxta, et favore, sine quibus perinde omni-
no peccatum admittum fuisset, ac cum il-
lo, per d. super c. 17. a nu. 17.

Adde, quod refertur, an disponens loqua-
tur principaliter de faciente, & secunda-
rio de mandante, consulente, aut princi-
paliter de omnibus, quia priori casu non
incurrit excommunicationem consulens
aut mandans, antequam fiat opus, unde
mandans cuiusdam etiam centies percutie-
re clericum non excommunicatur, donec
percutio sequatur. & nunquam si ea non
quam sequatur, ar. notatorum in d. c. mu-
lieres. de sent. excom. In posteriore vero
sic, nam qui mandat interficere aliquem
per assassinos, statim quamvis non sequatur
mors, est excommunicatus, cap. l. de
homic. li. 6. quia neque principaliter exco-
municatur mandantem, ac occidentem, &
religiosus, qui concionatur animo retra-
hendi auditores a solutione decimarum,
est excommunicatus, quamvis auditores
non retrahantur. Clem. impientes, §. l. de
pen. Consilire autem dicitur quicunque
monet persuadere, aut precatur, ut illud fa-
ciat, secundum Bart. in l. non solum. §. si
mandato. ff. de iur. immo & qui intruit,
aut proponit villitatem inde sequentis,
secundum Inn. recop. in c. ad audientiam.
de homic.

Quarto, notandum, quod bulla, quæ nostra ætate appellatur Cænæ Domini, est bulla continens processum Papæ, quo die Iouis Sanctæ excommunicat varium genus peccantium. dicta sit. eo quod illa dies appellatur Cænæ Domini propter Cœnam illam ter maximam Domini nostri, quam ultimam fecit Hierosolymis cū discipulis suis, de cuius antiquissima origine, & vario tenore, quem variæ temporibus sub varijs Pontificibus Max. vique ad S. D. N. Greg. XIII. habuit, nihil gra-

Decensuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII.

290

lia breuitatis scribimus, quia glo. solem.
elem. 1. de iud. verb. solenniter, & eius au-
thor Io. And. in a. quod olim, de iud. di-
cunt, ter in anno solere Papam facere pro-
cessus generales contra certos delinquen-
tes, s. de Iouis Sancta, Ascensionis, & De-
dicationis S. Petri, & Pauli. Car. tamen in
d. c. quod olim. quem Io. de Anan. ibi, &
nos sequimur in cita quorundam not. 6.
nu. 9. de iud. dixit. quod suo tempore so-
lum faciebat predicta de Iouis Sancta,
quam S. Ant. 3. part. 1. c. 72. exposuit se-
cundum tenorem bullæ Martini V. cu-
multa. 412.

33 riores. Papæ, viſque ad ſulium III. ſecundum cuius bullæ tenorem nos in Manuali Hiſpano declarauimus. At quia ſuccelſores eius, & etiam S. D. N. Greg. XIII. nonnulla moturunt tam ſecundum tenorem bullæ ipſius, me audiente promulgatæ, primo ſui pontificatus anno, expoſui in editione prima huius Manualis latinitate donati, nunc autem declarabo eſe ſecundum tenorem, ſub quo tam uolui hoc anno eiuſdẽ pontificatus undecimo elapſularum eius ordinem ſequutus. Precorur tã humillime prius. Deum Opt. Max. vt Sanctitatem ſuam ſummam & vniũs eccleſiæ ſux Vicariũ donet ſummo illo perfeſeratũ dono, quo omnia heroica, ſummaque ſua auctoritate, ſapientia, ac recõdita eruditione, & tanta prudentia digniſima, qua feliciter copit, & feliciter proſequitur, feliciffime partiapiat. Amen.

Quinto, quod annua bullæ iteratio non multiplicat censuras per eam latas, ut diximus in dicto cap. ita quorundam, not. 2. a nu. 37. & quod excommunicationes per alia iura latæ, & in prædicta bulla repetitæ sunt in effectu eadem, præter quam quod bulla hæc addit reservationem absolutionis. Sedi Apod. Prima excommunicatio bullæ Censæ fertur per primam clausulam eius in hæc verba.

35. Excommunicamus quoscumque Conſiſter,
Violentius Lutheranus, Zwinglianus, Calu-
niſta Hugonius, Anabaptiſta, Trinitarius,
ac omnes & ſingulos alios hæreticos quocum-
que nomine nuncupentur, et cuiuscuſque Se-
ſe exiſtentis, & coram exiſtentis, & foriſſime
reſcriptoris, & fautores & generaliter quo-
libet deſenſores, ac eorundem libri hæreſim
ſequentes, vel de religione traſtantes, ſine

authoritate nostra, & Sedis Apost. scientes in
gentes, aut tenentes, inprimentes, seu quomo
do libet defendentes ex quavis causa publice,
vel occulte, quovis ingenio, vel colore, necnon
schismaticos, & eos, qui se a nostra, & Rom.
Pont. pro tempore existentes obedientia, parti
nactiter subtrahunt, vel recedunt.

Declaratio prima, quod quid sit heresis, & quid hereticus definitor supra cap. 1. n. 17. & quod excommunicatio in hereticos videtur omnium antiquissima, a. e. Acharius. & c. audiuimus. 24. q. 1. sed non erat referuata ante bullam, ut diximus in d. c. quorundam not. 1. n. 41.

Secunda, quod hæc excommunicatio, non comprehendit magos, qui alias non sunt hæretici, argu. eorum quæ habentur 26. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et 7. S. Tho. 2. 2. q. 65. ar. 1. et 2. quos tamen comprehendebat bulla Pij V. quod est valde notandum.

Tertia, quod verbum Credentes, omisſum in bulla Pij V. ſuit expreſſum in hac po-
tius ob declarationem, q̃ ob neceſſitatem,
nam et eo non expreſſo fuiffent incluſi,
quippe qui vere ſunt hæretici et excom-
municatus, ita. §. ult. hæret. eo quod,
quamvis non credant explicite hæreſes,
credunt tamen implicite, credendo perti-
naciter eſſe verum, quod alius hæreticus
credit, neſciētes quid credat in ſpecie, iux-
ta Palud. in 4. diſtinctio. 23. quaſtio. 3.
concluſ. 2.

Quarta, quod fautores, receptatores, & defensores solum dicuntur ad effectum incurrendi hanc censuram, qui hanc faciunt eis eo respectu, quo sunt hæretici, ut recte notavit Ceter. in d. ca. 1. Tum arg. in delictis, si. detractis, si. de noxa. Tñ quia tenetur quis hæretico extreme egenti subuenire, argum. c. pascet. 86. dist. Tum quia potest quis, licet non tenetur, eidem esse non extreme egenti subuenire, quatenus tñ homo, arg. c. duo ista nomina. 23. q. 4. ibi (quia peccator est, carripit. quia homo, miserece. & ibi Nullo homini claudenda est misericordia, sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est. Tum quia aliqui omnes sectæ catholici eia. religiofi, Germani, Angli, Scoti, & bonæ partis Galliarum, inciderent in has censuras, quippe qui habent commercium cum hæreticis, quatenus sunt homines, quod sine aliquo favore, vel auxilio eis præstando haberi ne-

O o 2 quit.

quit. Tam quia nullo canone contrarium probatur, licet multis probari possit eum praesumi scire haereticum, qui scitens eum esse talem, tunc ei sine aliqua circumstantia, quae excusare posset eum, etiam in foro exteriori, a tali praesumptione, quales multae occurrere possunt fundate in timore, necessitate, cognatione, vel utilitate, in pace, militia, & bellis, in quibus videmus & legimus Carolum Quintum & Philippum Secundum omnium Regum, quos sua etate terra coluit, & colit Catholicos, simos fuisse de bonis, ducibus, & militibus Lutheranis Maieſt. suae militantiibus. Quo ad forum autem interius, in quo sola veritas inspicitur, ea, quae de sponte facile est discernere favorem datum alicui eo respectu, quo malus, & haereticus est a dato eodem, eo quod proximus, & a Christo redemptus est, d. c. dno illa.

56 Quinta, quod Caiet. in praedicto cap. obliuſi sunt ponere id quod 3. 2. q. 2. ar. 3. & 4. & in sum. ver. haereticus, tenuit, & alij alijs locis, quos adducimus in e. cogitationis poenam. Item notetur de p. p. d. d. l. scilicet, haereticus mentalis tantum non incurrit hanc censuram, neque aliam a iure humano latam, quales tamen non sunt ii, qui haereticum promiserunt verbo, scripto, vel auto, & signo verbum equipollenti, licet nemine id vidente, vel audiente promiserunt, quia sufficit sua natura esse probabile, licet contingat probari non posse ad hoc, ut includatur sub potestate & iurisdictione humana, & poenis eius, quod multis confirmari in dicto capitulo cogitationis.

Sexta, quod in foro interiori non sufficit haereticus exterior sine mentali, ob quod superius contra eum, & alios diximus in c. 2. n. 24. & 25.

Septima, quod qui habet, vel legit libros Catholicos si referentium dicta haereticorum etiam desumpta ad verbum ex libris eorum, non incurrit hanc excommunicationem, quia non sunt libri haereticorum, etiam si principaliter legeret illos ad sciendum dicta, & rationes eorum sicut non incideret audiendo eadem relata verbo per alium. Neque eadem ratione qui legit libros Catholicorum elucidatos per annotationes haereticorum, licet ille incidere possit in censuram indi-

cis librorum Pij III. Secunda excommunicatione proferuntur una cum prima contra schismaticos in hac verba.

Nec non schismaticos, & eos, qui in animarum suarum periculum se a nostra & Rom. Pont. pro tempore existunt obedientiam perimunt, subtrahere seu quolibet recipere praesumunt.

57 Declar. quod hic significatur haereticum differre a schismate, & haereticum a schismatice, & recte quidem, ut colligitur ex cap. schisma. 26. q. 1. & S. Tho. 2. 2. q. 11. 36. ar. 1. ad 2. loquentem in hac verba. Haereticus, & schisma, distinguuntur secundum ea, quibus videntur per se, & dicitur oppositum. Nam haereticus per se opponitur fidei, schisma autem per se opponitur unitati ecclesiasticae charitati. Et ideo sicut fides & charitas sunt diversa virtutes, quoniam quicunque caret si de, caret charitate, ita etiam schisma, & haereticus sunt diversa vicia, quoniam quicunque est haereticus, sit etiam schismaticus, sed non e converso, & hoc est, quod Hieronymus dicit in epistola ad Titum c. 3. & refertur in eadem haereticus, 2. 4. q. 3. Inter schisma, & haereticum hoc interesse videtur, quod haereticus per se habet dogma falsum, schisma ab ecclesia separatur. Hic ille, ex quibus colligas, quod schisma generatim summorum est peccatum, quo quis se ab unitate debita separat, specialiter vero summum est peccatum, quo quis se separat ab unitate ecclesiae notando subesse ei, vel membri eius, quatenus sunt eius, licet credat non esse nisi unam ecclesiam, & unum Vicarium supremum. Tertia fertur in hac verba.

58 Anathematizamus omnes, & singulas personas cuiuscunque status, gradus, seu conditionis fuerint, & interdictum venietur, ac collegia, et capitula quocunque nomine nuncupantur, ab ordinationibus sententiis, seu mandatis nostris, ac Rom. Pont. pro tempore existentium ad universale futurum Concilium appellantes, nec non eos, quorum anathema appellatum fuerit.

Declar. prima, quod haec excommunicatione nunc primum facta est bulla Cenz. antea enim licet lata, & reservata fuisset per Pium II. & Iulium II. ut tradit Silvest. verbo excommunicatione sub fin. tamen huiusmodi interdictum bullis Cenz. Secunda, quod huius excommunicationi adiungitur interdictum propter universitates, in quas non fertur excommunicatio, ut

ut infra dicitur. Tertia, quod consuevit, & auxiliarius praedicti non incurrunt donec appellatio subsequatur. Quarta fertur in hac verba.

59 Anathematizamus omnes, & singulas, latrones maris, & illos praecipue, qui in mari nostro a mure Argentario, seu ad Tarracina discurrunt, qui in illo navigant, depredantur, mulant, interficiunt, rebus, & bonis suis spoliant, omnesque receptatores eorum, & eis auxilium scienter dantes, vel favorem.

Declar. prima, quod excommunicatio ista nostra sententia comprehendit omnes, & solos eos, qui principaliter versantur in agendis praedictis, percutiendis, aut interficiendis in mari occurrentibus, quia hi sunt Pyrae, & latrones maris, quidquid dicant Ang. verb. excommunicatio. c. 1. c. 17. Sil. verb. excommunicatio. c. 1. c. 18. & Caiet. verb. excommunicatio. c. 1. c. 18. cuius temporis bulla specialiter includebat consulentem, quem licet haec specialiter non includat, generatim tamen includere videtur, quia includit auxiliantes, & sanctes, & negari non potest, eum, qui consulit, auxiliari, vel favere, arg. a quod favore C. de l. eradic. Bar. 1. l. finius. §. 2. l. de iniur. Secunda, quod qui gerunt sua negotia aut mercimonia cum amicis, aut bella iniusta, vel iniusta cum inimicis, & depredantur aliquando incidenter, non includuntur hic, iuxta omnium sententiam.

Tertia, quod non includit eos, qui in solis fluminibus faciunt hoc, quidquid sentiat Ang.

Quarta, quod sufficit facere hoc alicui vel aliquibus nationibus, & non est necesse facere omnibus, vel fere omnibus, quia quum in id incumbentes principaliter Pyrae, aut latrones maris dicantur, recte in eis verificantur verba huius clausulae, quidquid dicat Sil. ubi sup. Quinta fertur in hac verba.

60 Anathematizamus omnes, & singulos, qui Christianorum quoruncunque navibus tempore in transiitum (ut dici solet) saltatim navis, aut etiam submersis, sine in ipsi navibus, sine ex eis dilapsa, & in mari, vel littore inventa cuiuscunque generis bona tam in nostri Tyrreni, & Adriatici, quam quibuscunque aliis cuiuscunque maribus, & litoribus rapuerint, aut scienter, Op. Nauar. Tom. II.

repperint, ita ut nec etiam ob quodcumque privilegium, consuetudinem aut longissimi et immemorabilis temporis possessionem, seu alium quomcumque pretextum excusari possint.

Declar. quod haec excommunicatio nuper facta est bulla Cenz. nam licet antea fuisset lata, non tamen eius absolutio erat reservata, ut videre est in e. excommunicati de rapide quo infra nu. 117. ubi dicitur an sufficiat acceptio, vel requiratur voluntas (ut sic dicam) mora, & monitio, & quam iniqua sit lex contraria, sex ta fertur per illa verba.

61 Excommunicamus omnes, qui in terris suis nova pedagia, seu gabellas ad id potestatem non habentes imponunt, vel augent, aut imponi vel augeri prohibita exigunt.

Declar. prima, quod hic statuitur idem de augmentis gabellarum antiquarum, quod de novis, quod ipsam dicendum esset etiam si nihil fuisset expressum de augmentis, ut diximus in expositione alterius bullae, ubi hoc non erat expressum argumento legis, si ex toto in principio de legat. 1. & in l. peculium. ff. de leg. 1. tradit Ang. verb. pedagium. & Sil. verb. excommunicatio. 7. c. 19.

Secunda, quod per pedagia, & gabellas intelligi possunt etiam portoria, de quibus in bulla Pij V. & alia vestigalia, ob identitatem mentis legislatoris, & rationis legis, & latitudinem vulgarem significationis eorum. Qua de re latius in c. fra. ternitas. 12. q. 2. tractamus.

Tertia, quod per illa verba (ad id potestatem non habentes) includitur solus, & omnis qui recognoscit superiorem in temporalibus, ad quem ab eo appellari potest, nullus enim talis huiusmodi potestatem habet, & quilibet alius sic, per cap. 1. quae sint regalia. in v. b. feud. & notat in casu per quibusdam male verbis sign.

Quarta, quod per, Exigit, intelligitur haec illa imponentis, publicanus, conductor, sine arrendator illorum iurium, & recipiens etiam famulus a non sponte solventibus, iuxta rubr. de exact. trib. lib. 1. c. quia exigere est extorquere a nolente solvere, glossa in d. no. text. in leg. solvendo. ff. de neg. gest. glossa. & Card. elem. l. de censibus. Dicitur autem iocutus & nolens solvere, etiam qui soluit rogatus solvere tanquam debitum, Caiet. ubi su-

pra. c. 39. Excusare tamen posset ab hac cē-
sura probabilis ignorantia iuris, aut facti,
arg. c. 2. de constit.

Quinta, quod per prohibita debet in-
telligi simpliciter prohibita, id est, quae a
nullis, neque a laicis, neque a clericis ius-
te possunt exigi, & prohibita exigi a cle-
ricis, & non a laicis, non sunt simpliciter,
sed secundum quid prohibita, & ideo pe-
tens a clericis incurrit quidem excommu-
nicationē. c. quinquam. de censibus, li. 6.
quae non est reservata, non tamen hanc.
Septima fertur in hac verba.

62. Excommunicamus omnes falsarios litera-
rum Apostolicarum in forma Brevis, ac sup-
plicationum, gratiarum vel iustitiarum concernē-
tium per Rom. Pont. vel S. R. E. Vice cancella-
rium seu gerentes vices eorum, aut de man-
dato eiusdem Rom. Pont. seu Vicecancellarii,
aut gerentium vices praelatorum signantes
supplicationes easdem. Ac et falso fabricantes
litteras Apostolicas, & in forma Brevis, ac
supplicationes huiusmodi. Extēdentes constitutio-
nem sac. re. Innocentij Papa III. quae incipit.
Ad falsarium, cum omnibus pœnit in ea
continentur, ad eosdem fabricantes, et etiam ad
falsificantes, seu mixtantes supplicationes per
nos, seu de mandato nostro signatas, & da-
tas sine nostra, aut Datarij nostri licentia.

Declaratio prima, quod per hanc clau-
sulam iuncto capitulo ad falsarium, de
crim. falsi. probatur appellatione litera-
rum Apostolicarum in materia odiosa.
non includi supplicationes a Papa signa-
tas, quas signaturas vocamus, alioquin su-
perflue extenderetur per hanc illud c. pa-
niens falsantes litteras Apostolicas ac fal-
santes signaturas.

Secunda, quod hae excommunicatio-
nō est reservata Papae, nisi quoad ea, quae
includuntur in hac clausula, quia quate-
nus continetur in illo cap. non est refer-
vata, ut patet ex eo, & notatur a Caietan.
vbi supra cap. 27.

Tertia, quod videtur bene pridem re-
spondisse, quod neque in hanc excommu-
nicationem, neque in illam d. ca. ad falsa-
riorum. incidit falsarius litterarum Episco-
pi, vel nunciij, quia hae proprie non sunt
litterae Apostolicae, nec eadem ratione fal-
sarios litterarum poenitentiarum, quia nō
sunt litterae Papae, sed eius commissarij con-
stitutū viuz uocis oraculo. Secus tamen

de falsario brevium Papae, iuxta Comel-
lib. de brevibus. pag. 3.

Quarta, quae non includit eos, qui surre-
ptitiē, vel obreptitiē impetrant litteras
Apostolicas, vel videntur illis, ut diximus
in cap. ad audientiam. i. de refer. quia nō
sunt litterae falsae. Neque eos qui videntur
litteris falsis, quia solum loquuntur de fal-
santibus, & aliud est fallere, & aliud vti fal-
sis, ut colligitur ex d. ca. ad falsarios quo
excommunicantur omnes falsarii, & non
omnes falsis utentes, nisi solum laici.

Quinta, quod ille dicitur habere lita-
ras falsas, vel uti eis, qui sciens, vel debet
scire esse tales, videtur eis iuxta Caietan.
vbi supra. arg. in delictis. §. si detra-
cta. de noxal.

Sexta, quod non satis est corrigere ali-
quam litteram, aut punctum, quod non
mutat substantiam aliquam, ut faciat in-
cidere in hanc excommunicationem, ut
dictum est. c. 17. nu. 178. post Io. Gerson.
2. par. Alph. 32. c. quidam. fol. 18. contra
Host. in sum. de crim. falsi. §. post. uerf.
sed hodie. & Caiet. in sum. uerb. excom-
municatio. c. 26. saltem quoad forum cō-
scientiae, quum id facere bona mente sine
dolo, & ullo alterius damno, non videat-
ur mortale, nec consequenter excom-
municare, iux. dicta sup. cod. nu. 9. Oīa
ua fertur in hac verba.

63. Excommunicamus omnes illos, qui equos
arma, ferrum, silum ferri, stannum, elyph-
bem, omniaque alia metallorum genera, atque
bellica instrumenta, lignamina, canapei, su-
net, tam ex ipso canape, quam ex quacunque
alia materia, & ipsam materiam, atque huius-
modi, quibus Christianos impugnant, dese-
runt Saracenis, Turcis, & alijs Christi nomi-
nis inimicis. Necnon illos qui per se, vel alios,
seu alios de rebus Christianae Reip. statum
concernentibus in Christianorum poenitentiam,
& damnum ipsos Turcas, & Christiana reli-
gionis inimicos certiores faciunt, illisq. ad id
auxilium, consilium, vel favorem quomodo-
liber praestant. Non obstantibus quibuscunque
privilegijs, quibuscunque principibus, & do-
minis, siue privati personae per nos, & Sedem
praedictam habent concessis, quae illis nolumus
in aliquo suffragari.

Declaratio prima, quod hanc excom-
municationem praecessit posita in cap. ita
quorundam. & cap. quod olim. ca. signifi-
cavit.

canit. & cap. ad liberandam, de Iudae. & ex-
trauag. 1. Io. 22. eod. tit. & extrauag. 2. eo.
tit. inter communes. Hae autem videtur
omnibus illis amplior, quia licet in d. ca.
quod olim. excommunicetur exercens
mercimonium cum Saracenis tempore
belli, & in c. significavit, trengnam magis
bello quam paci aequet, & licet in dd. ex-
trau. victualia, siue commectus ad eos de
ferri prohibeat, quod est intelligendum
etiam per nuncios, iuxta d. c. significavit.
tamen haec non solum excommunicat spe-
cialim deferentes multa, sed etiam prohi-
bita, & ita videtur excommunicare oēs il-
los, quos singula eorum excommunicat
rent, etiam si hae non faceret.

Secunda, quod ad respondendum du-
biji, quae olim passim interrogabamur in
Lusitania, etiam ex Africa super hac ma-
teria a confessorij Illustrissimae Societa-
tis Iesu, ante hoc Manuale quandam repe-
titionē composuimus in d. c. ita quorum
dam. dicatam insigni collegio eiusdem
Societatis Conymbricen. ex ubi dictis ap-
te posset hae clausula illustrari.

Tertia, quod per equos intelligendi
sunt etiam equi debiles, claudi vel mor-
bosi traditi a praefatis inimicis, & opera,
& arte Christianorum in eorū terris cu-
rati, & feroces effecti, quia est verbum ge-
nerale eadem ratione includens eos, ac
alios apud nos genitos.

Quarta, quod per arma, ut ibi accurate
diximus, intelliguntur tantum bellica, id
est, quae sunt vna species armorum gene-
ratim sumptorum in larmo. ff. de verb.
signif. principaliter ad pugnam facta, vel
destinatione animi ad eā designata, quo-
rum posterius dico propter ligna, trabes,
ferrum, & alia metalla, quae non sua for-
ma artificiali, sed prava deferentis inten-
tione destinantur ad pugnam, conficiendo
ex eis naues, vel alia instrumenta pugnae
accommoda, & consequenter in hac clau-
sula continentur non solum offensiva ut
lanceae, enses, pugiones, bombardulae, seu
selopi, cultri, & etiam cultelli, quia suapte
natura sunt ad pugnam apti, quamvis ob
paritatem aliquando pro subiecta mate-
ria non dicantur arma, sicut nec lapides,
alia defensiva, ut post alios dixit erudi-
simus And. Alcia. in d. larmo. cuius
titulum commetarij ob reconditam eru-

ditionem suspiciēdis, illustravit. Non in-
quam, solum offensiva, sed etiam defensi-
ua, ut cassides, loricae, scuta, peltae, clipei
& id genus alia, arg. l. 2. C. quae res asport.
non deb. Arma vero illa, quae per se non
sunt bellica, qualia sūt lapides, & fustes &
baculi, non includuntur plusquam aliae mer-
ces, nisi cum intentione deferentis desti-
nantur mediate, vel immediate ad pugnam.

Quinta, quod per ferrum intelligendū
videtur factum, & infectum, arg. d. l. 2. C.
quae res asport. non deb. non tamen venia
ferri, vel auri, ut dixi in d. repet. contra Syl.
verb. excommun. 7. cas. 21. quamvis etiam
illa includeretur, si deferretur intentio-
ne, ut ex ea fieret ferrum, & ex ferro ar-
ma pugnae accommoda, per praedicta.

Sexta, quod per aurum, argentum, &
alia metalla, etiam intelliguntur facta, &
infecta. l. cum aurum, & l. Quintus Mu-
tius. §. 1. ff. de aur. & arg. leg. 3. Et quamvis,
ut ibidem diximus in legis eorum ap-
pellatione non continentur nummi, & pe-
cunia signata, non tamen video iustam ra-
tionē, quare sic magis metalla ad pugnan-
dum inepta veniant deferri, quam pecu-
nia signata, quae hae aptior sit ad arma cō-
paranda, quam illa, & cō, si rōne mercimo-
nij permitteretur, eadē ratione qua hae
et illa deberent permitti. Per bellica in-
strumenta videntur intelligi, timpana, fi-
stulae, litui, cornua, & tube. Per lignamina
intelliguntur trabes, & alia ligna nauibus,
& triremibus, & alijs instrumentis belli-
cis fabricandis opportuna, quamvis in d.
c. ita quorundam, restrictius lignamina ga-
learum prohibeantur, ut ibi dixi. Per tu-
nes videntur intelligi non solum linei, &
canapei, sed etiam linei & spartei, quia di-
ctū generaliter, generaliter est intelligē-
dum. l. de pretio. ff. de pub. in rem. act. &
c. solit. de maior. Quod autem naues, &
triemes cōtineantur, probat c. ad libera-
dam. de Iudae. & illud Arist. Propter quod
vnumquodque tale, et illud magis. aut mul-
to magis, C. de sacrosanct. eccles. & ligna-
mina prohibentur, ne inde naues fiant, li-
gna vero ad ignem fouendum non uetan-
tur magis quam aliae merces, ut vbi supra
dixi. Per, Turcis &c. non videntur includi
haeretici, neque Iudaei, neque gentiles,
quibus cum non est bellum Christianis,
quia nec mens, neque ratio, neque verba

elaulule, videntur eis conuenire, nec Tur-
ci, & Saraceni qui nos contra alios Tur-
cas, vel Saracenos inuarent, ut videtur co-
tingille, quando Carolus V. Regem Tune-
ti ab ea eiectione restituit, & contingere po-
test quoties populus aliquis Christi inus
in suam iustitiam & necessitatem defensionē
sociaret sibi aliquot infideles, iuxta Old.
consil. 7. r. probatum a Io. And. in rub. de
Inde. An autem excusetur princeps, dux,
vel prefectus urbis, vel castri donans unū
vel alterum equum, enseni, hastā vel selo-
pum in gratiam cuiuspiam beneficii ac-
cepti, vel spe accipiendi, dubitari potest,
quia uerba eum includunt, sed credi po-
test excusari ex defectu non quidem uer-
borum, sed mentis, argum. l. adigere, §.
quamuis, ff. de iure patroni. Per illa uer-
ba *quibus Christianos impugnant*, uidetur
significari esse necessitatem ad violandā clau-
sulam, ut deferentes hoc malo animo de-
ferant, quod est falsum, & ad hanc indu-
ctionem res ponderari potest, quod hęc
verba potius ponuntur ad demonstrandū
factum communiter solitum, quam ad si-
gnificandū necessitatem tam prauū ani-
mi, nemo enim excusaret mercatorem de-
ferentem multas hastas franiceas, multas
cassides ferreas & selopos Turcis, solo
animo luendi, desiderando, immo paci-
ficando, ne vnquam eis contra Christia-
nos uterentur.

Septima, quod Christiani metu mortis
a ut verberum remigantes in triremibus
Maurorum, etiam contra Christianos, nō
videntur excommunicari, ut in dicto ca-
pit. ita quorundem. notab. 2. probamus,
quamuis a mortali peccato nesciamus ul-
latenus excusare, quod egerimo animo
fero quum hoc consequatur non posse
eos vnquam absolui, neque iuste commu-
nicare, antequam firmiter proponant se
nunquam ita remigaturos, etiam si ob id
oporteat oppetere mortem, per d. supra.
cap. 1. nu. 2. r. Remigantes autem etiam
sponte, vel regentes eorum naues contra
alios infideles, nec excommunicantur,
nec peccant, quia d. c. ad liberandā de re-
gentibus eorum naues contra Christia-
nos intelligendum uidetur, arg. a cessatio-
ne rationis, & mentis legislatoris, l. adige-
re, §. quamuis, ff. de iur. patroni. Nona fer-
tur in hęc fere verba.

64. *Excommunicamus omnes impediētes, sua
inuadentes, qui Siliqua, seu alia ad usum
Romane Curie, necessaria adducunt. At et
eos, qui, ne ad Romanā Curiam adducantur
uel afferantur, impediunt, seu perturbant, uel
pro eis aliquid exigunt, aut solvere faciunt, seu
hac facientes defendunt per se, uel alium, seu
alios, cuiuscumque fuerint ordinis, praeeminē-
tia, conditionis, & status, ac etiam si Pontifi-
cali uel Regali, aut aliquam ecclesiasticā
uel mundana praeferant dignitate.*

Declarat. prima, quod includit omnes
Christianos, qui faciunt aliquod in ea
contentorum.

Secundo, q. non comprehendit eos, qui
ob utilitatem suā Reip. iuste prohibent
victum necessarium, aut pestis grassante in
Curia suis ad eam proficisci cū commea-
tu, & similibus, qui nō intendunt impedi-
re licet ex eo per accidens id consequatur,
ut dixit recte Cajetan. ubi sup. c. 19. verb.
excommunicatio facit, l. si quis nec cau-
sam, ff. si cert. pet. & c. non dubium, de sen-
excom. Decima fertur in hęc verba.

65. *Excommunicamus omnes ex proposito in-
terficiētes, mutilantes, vulnerantes, detimen-
tes, capientes, seu deprauides Rompetas, seu
peregrinos ad urbem causa deuotionis, seu po-
reginationis, & prorsus omnes alios, ad Sed.
Apost. accedentes, vel apud eam morantes,
aut recedentes ab ipsa, & illis dantes auxi-
lium, consilium, uel fauorem.*

Declaratio prima, quod hęc clausula
includit uenientes ad urbem, uel ab ea re-
cedentes causa deuotionis, uel peregrina-
tionis, quos non includebat Bulla eius-
dem D. N. quam exposuimus in Manu.
latino, nisi quando in ea maneret Sedes
Apostolica.

Secunda, quod includit omnes uenien-
tes ad Sed. Apost. & recedentes ab ea, si-
ne maneant Romae, sine foris, non tamen
uenientes Romam, si alia de causa, quam
deuotionis, & peregrinationis ad eam ve-
niant, neque uenientes ad urbem, ubi ex-
tra illam fuerit Curia, si alio respectu, q.
Sedis Apost. iuerint ad eam, uel recesse-
rint ab ea, arg. no. in c. ego N. de iur. iur.
verblimina, iuxta declarationē Io. And.
Pan. & Fel.

Tertia, quod non includit eos, qui tra-
dunt, degunt, aut redeunt a loco, ubi est
curia, si non proficiscantur, uersentur, aut
reuer-

revertantur ratione curie, si illa non est
Romae, Cajet. ubi supra cap. 14.

Quarta, quod ad hanc incurrendam
non oportet, quod id faciens careat iuris-
dictione, quod requirebat Bulla in alio
Manu. exposita, saltem quoad aliquos.

Quinta, quod propositum percucien-
di seu interficiendi, quod sufficit ad pec-
catum mortale non sufficit ad incurren-
dum hanc censuram, ob percussione, uel
interfectionem, immo est necesse, quod
concepiatur tempore animi pacati, uel
tranquilli, iuxta Cajet. ubi supra, quan-
quam nostra sententia, satis est, ut conce-
piatur etiam tempore turbati, & irati, mo-
do concepiatur ante rixam, & tempus per-
cussionis uel moris, quia per hoc serua-
tur proprietas, seu specialitas, quam hęc
clausula significat in hoc cap.

Vadecima fertur in hęc verba.

66. *Excommunicamus omnes illos, qui non ha-
bentes in eadem Curia iurisdictionem ordina-
riam, uel delegatam eius in preceptu capiūt,
spoliāt, detinent morantes in eadem, uel qui
talia fieri mandant.*

Duodecima fertur in hęc verba.

67. *Excommunicamus interficiētes, mutilan-
tes, vulnerantes, percucientes, capientes, car-
cerantes, detinentes, uel hostiliter insequentes
S. R. E. Cardinales, ac Patriarchas, Archi-
episcopos, Sedisque Apostolica Legatos, uel
Nuncios, aut eosdem eicientes a suis diocesi-
bus, territoriis, terris, seu dominiis, eaq; man-
dantes, uel rata habentes, seu praestantes eis
auxilium, consilium, uel fauorem.*

Declaratio prima, quod ob singula ho-
rum septem admittit contra Cardinales
incurritur hęc excommunicatio.

Secunda, quod quo ad capit. felicis
& poenas in eo contentas exquantur.
Cardinalibus Patriarchis, Archiepisco-
pi, Episcopi, & Legati, seu Nuntij Se-
dis Apostol.

Tertia, quod licet hic expresse non di-
catur, quod facientes praedicta contra Pa-
triarchas, Archiepiscopos, &c. incurrant
censuram bullae cum censura praedicti ca-
pit. felicis, non sit de censura bullae, de
mente tamen S. D. N. uidetur fuisse, ut
censureretur censura bullae. Tum quia in-
tendit in hoc aquare illos Cardinali-
bus. Tum quia Pius Quintus in sua
bulla expresse excommunicauit iniurian-

tes eis, sicut iniuriantes Cardinalibus.

Quarta, quod hęc censura includit
etiam eicientes a terris suis Legatos, &
Nuncios Sed. Apostol. Patriarchas, Ar-
chiepiscopos a suis diocesis, eaque
mandantes, consulentes, & ad id auxilian-
tes. Ita quod latius prouidetur ijs quo
ad hoc, quam Cardinalibus, quatenus
sunt Cardinales, & non Legati, uel
Episcopi.

Quinta, quod hic uidetur prouisum
contra illos iudices seculares, qui cū Epi-
scopos non parentes suis iussis non pos-
sunt capere, neque punire, iubent eis, ut
e regno exeant, ob quod non solum iube-
res, sed & lictores iussu exequeres, & opē
ad id ferentes, immo & consulentes liga-
tur, iubentes autem exire curiam regis,
uel alium locum, qui non esset eorū dig-
cesum, ello male facerent, nō tamen hac
censura ligarentur, quia neque eius ver-
ba, nec eadem ratio eis aptantur.

Sexta, q. excusatur ab hac censura, qui
defendēdo se cum moderamine inculpa-
ta tutelae, aliquid horū facit, leg. ut um-
ff. de iust. & iur. & l. 1. C. unde vi. & qui pro-
babiliiter ignorans faceret aliquid in pra-
dictis noctu, uel etiam inter diu habitu
alieno repertos, arg. c. 2. de consil.

Septima, quod per hanc clausula ces-
sat quo ad principalia uicta id quod in
Hispano inueneram, scilicet, quod elem. si
quis suadente de pōm. largius prouide-
bat Episcopis, quam bullae praecedērium
Pontificum, eo quod illa prouidet con-
tra bannientes, quod praedicta bulla nō
faciebant, cessat inquam quia hęc prouid-
et etiam contra eicientes, quod est ge-
neralius, quam bannientes. Immo etiam
uideatur cessare quo ad accessorias, quia
tria illa uerba, scilicet, mandantes, seu co-
siliū uel auxilium praestantes, include-
re uidentur omnia, quae plura uerba il-
lius elem. contineant. Nam per mandan-
tes comprehenduntur eorum habentes.
cap. ratihabitionem. de reg. iur. lib. 6. &
per consilium, & auxilium cetera, nam &
defensare & socium esse comprehendun-
tur sub auxilium praestare.

Ostana, quod Episcopus dicitur qui
est consecratus, & nō qui solum electus,
praesentatus, confirmatus, institutus, aut
prouisus, etiam si iam adeptus sit posses-
per

per gloss. solem. in clem. dignum. de celebr. missa. & alia multa citata per Fel. in cap. eam re. de rescrip. Decimatercia fertur in hanc verba.

68 Excommunicamus illos, qui per se, vel alium, seu alios, quascunque personas ecclesiasticas, vel seculares ad dictam Curiam super eorum causis, & negotiis recurrentes, illasque in eadem Curia prosequentes, aut procurantes, negotiorum gestores, advocatos, & agentes ipsorum, seu etiam auditores, vel iudices, super dictis causis vel negotiis deputatos, occasione causarum, vel negotiorum huiusmodi verberant, mutilant, occidunt, bonis spoliant, seu qui per alium, seu alios, directe vel indirecte, predicta exequi, procurare, aut eisdem consilium, auxilium, vel favorem prestare non verentur, cuiuscunque preeminentie, & dignitatis fuerint. Ac etiam omnes tam ecclesiasticos, quam seculares cuiuscunque dignitatis, qui preterea friuolam quandam appellationem a gravamine, vel futura executione litterarum Apostolica rum, & in forma brevis, tam gratia, quam iustitiam concernentium, necnon citationum, inhibitionum, sequestorum, monitoriorum, processuum exequutorialium, & aliorum decretorum, a nobis, & a sede predicta, seu Legatis, Nunciis, Praesidentibus, Camera Apostolice Auditoribus, Commissariis, aliisque iudicibus, & delegatis Apostolicis emanatorum, & quae pro tempore emanaverint: aut alias ad curias seculares, & laicam potestatem recurrunt, & ab ea instante etiam huiusmodi procuratore appellationes huiusmodi admitti, ac litteras, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, & alia predicta capi, & retineri faciunt, quive illa simpliciter, vel sine illorum beneplacito, consensu, vel examine executioni demandare, aut, ne tabelliones, & notarii super huiusmodi litterarum, & processuum executione instrumenta, vel acta conficere, aut confecta parti, cuius interest, tradere debeant, impediunt, vel prohibent, ac etiam partes, seu earum agentes, notarios, exequutores, & subexequutores litterarum, citationum, monitoriorum, & aliorum predictorum capiunt, percutiunt, vulnerant, carcerant, detinent, ex civitatibus, locis, regnis ejiciunt, bo-

nis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur, per se, vel alium, seu alios, publice vel occulte, seu capi, carcerari, detineri, vulnerari, minisq; agitari faciunt. Quive alias quibuscunque personis in genere, vel in specie, ne pro quibuscunque negotiis prosequendis, seu gratiis, vel litteris impetrandis ad Romanam Curiam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas, vel litteras a dicta sede impetrent, seu impetratis utantur directe, vel indirecte prohibere, statuere, seu mandare, vel eas apud se, aut notarios, seu tabelliones, vel alias quomolibet retinere presumunt.

Declaratio prima, quod hanc clausula includit primum impediens cursum causarum ad Curiam, vel in Curia.

Secunda, impediens executionem litterarum curiae Sedis Apostolice.

Tertia, tractantes male personas illas agentes, & impediens dari instrumenta super his petita.

Quarta impediens impetrationes litterarum gratia, vel iustitiae a Sede Apostolice.

Quinta, quod non est necesse ad includendum in censuras huius clausulae, ut predicta impedienda fiant auctoritate iudiciali laica; sed sufficit, ut fiant privata, vel ecclesiastica. Tum quia id patet quoad primam & secundam partem, & quoad eos qui procurant, ut superiores ponant impedimenta predicta. Tum quia non est cur excusetur ecclesiasticus, qui auctoritate ecclesiastica intimantem, citationem, & alia iussa a Sede Apostolice implentem, capit, conijcit in carcerem, vel uocat, ne instrumenta super executis a se praestet. Tum quia nulla verba eius id indicant, neque ulla ratio concludit, & ita, ut est generalis, generaliter intelligi debet, c. si Romanorum. 19. distin. de precio. ff. de publ. in rem act. Tum quia id, quod contra sentit Caiet. potest intelligi de contentis in §. sequen.

Sexta, quod hanc excommunicatio includit multos alios, quos non includebat Bulla prodita in Manua. Latino expostita, ut patet legenti.

Decimaquarta fertur in hac verba.

69 Excommunicamus omnes, & singulos cancellarios, vicecancellarios, & consiliarios ordinarios, & extraordinarios, quoscunque

quoscunque Regum, & Principum, ac praesidentes cancellarium, consiliorum, & parlamentorum: necnon procuratores generales eorundem, vel aliorum Principum secularium, etiam Imperiali, Regali, Ducali, vel alia quacunque praesulgeant dignitate, quocunque nomine nuncupetur: aliosq; iudices tam ordinarios, quam delegatos, necnon Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Commendatarios, Vicarios, & officiales, qui per se, vel alium, seu alios, auctoritate propria, & de facto, quacunque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & litterarum Apostolicarum praetextu beneficiales, & decimarum, ac alias causas spirituales annexas ab auditoribus, & commissariis nostris, aliisque iudicibus ecclesiasticis avocant, illarumve cursum, & audientiam, ac personas, capitula, conventus, collegia, causasq; ipsas prosequi volentes, impediunt, ac se de illarum cognitione tanquam iudices interponunt; quique partes actrices, quae illas committunt fecerunt, & faciunt ad revocandum, & revocari faciendum citationes, vel inhibitiones, aut alias litteras iis decretas, & ad faciendum vel consentiendum eos, contra quos tales inhibitiones emanant, a censuris, & poenis in illis contentis absolvi per statutum, vel aliam compellunt, vel executionem litterarum Apostolicarum, seu exequutorialium, processuum, aut decretorum predictorum quomolibet impediunt, vel suum ad id favorem, consilium, aut assensum praestant, etiam praetextu violentiae prohibende, vel aliarum praetensionum, seu etiam donec ipsi ad nos informandos (ut dicunt) supplicaverint, aut supplicari fecerint, nisi supplicationes huiusmodi coram nobis, & Sede Apostolica legitime prosequantur.

Decimaquinta fertur in hac verba.

Et qui ex eorum praetextu officio, vel ad instantiam partis, aut aliorum quoruncunque, personas ecclesiasticas, Capitula, Conventus, Collegia ecclesiarum quacunque, coram se ad suum tribunal, audientiam conciliarium, concilium, vel parlamentum, praeter iuris canonici dispositionem trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directe, vel indirecte quovis quaesito colore. Necnon qui statuta, ordinationes, constitutiones, pragmatice, seu quacunque

uis alia decreta in genere, vel in specio ex quavis causa, & quovis quaesito colore ac etiam praetextu litterarum Apostolicarum usu non receptarum, seu revocatarum, vel cuiusvis consuetudinis, aut privilegii, vel alias quomolibet fecerint, ordinaverint, & publicaverint, vel factis, & ordinatis usi fuerint: unde libertas ecclesiastica tollitur, seu in aliquo laeditur, vel deprimitur, aut alias quovis modo restringitur, seu nostris, & dictae Sedis, ac quacunque ecclesiarum iuribus quomolibet directe, vel indirecte, tacite, vel expresse praeducatur.

Decimasesta fertur in hac verba.

Necnon qui Archiepiscopos, Episcopos, aliosq; superiores, vel inferiores praelatos, & omnes alios quoscunque iudices ecclesiasticos ordinarios quomolibet impediunt, quominus sua iurisdictione ecclesiastica contra quoscunque utantur, secundum quod canones, & sacra constitutiones ecclesiasticae, & decreta Conciliorum generalium, & praesertim Tridentini statuerint. Ac etiam eos, qui post ipsorum ordinariorum, vel etiam delegatorum quoruncunque sententias & decreta, aut alias fori ecclesiastici iudicium eludentes ad cancellarios, & alias curias seculares recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata etiam poenalia ordinariis, aut delegatis predictis decerni, & contra illos exequi procurant. Eos quoque, qui hanc decernunt, & exequuntur, seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & favorem in eisdem.

Decima septima fertur in hac verba.

Et qui iurisdictiones seu fructus, redditus, & proventus ad nos, & Sedem Apostolicam, & quascunque ecclesiasticas personas ratione ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes, usurpant, vel etiam quavis occasione, vel causa sine Rom. Pont. vel eorum ad quos de iure pertinet, expressa licentia sequestrant.

Decima octava fertur in hac verba.

Et qui collatas, decimas, tales, praestantias, & alia onera clericis, praelatis, & alijs personis ecclesiasticis, ab eorum, & ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & proven-

tibus huiusmodi, absque simili Romani Pont. speciali, & expressa licentia, imponunt, & diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic impostam etiam a sponte dantibus, & concedentibus recipiunt, necnon qui per se, vel alium, seu alios, directe, vel indirecte, prædicta facere, exequi, vel procurare, aut eisdem, auxilium, consilium, vel fauorem, aut notum, seu suffragium, palam, vel occulte præstare non uerentur, cuiuscunque sint præminentie dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiam si Imperiales, aut Regales præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, Respublicæ, & alij potentatus quicunque, etiam regnis, prouincijs, ciuitatibus, & terris quouomodo præsidentes, aut quauis etiam pontificali dignitate insignitis, innouantes decreta super his per sacros Canones tam in Lateranensi celebrato, q. alij Concilijs generalibus edita etiam cum censuris, & penis in eis contentis. Sequuntur declarationes harum quinque censurarum.

70 Declaratio prima, quod in hac censura non incidit nisi qui auctoritate iudiciali, & laica hic uerita facient, ut sub finis primæ partis huius clausulæ exprimitur.

Secunda, quod per *Prætextum uolentia* includit impediens executionem litterarum Apostolicarum, iustitiarum, uel gratiarum specie tollendarum uolentia, quales an sint semper, uel quando impediens eam post appellationem, uel supplicationem in tempore, & forma interpositam, quællionis est, ut quotidiana, ita maxime dignissimaque, quam summa ecclesiæ potestas, summa seculari auctoritate determinet: quanquam satis uidetur hic determinari, quo ad eos, qui propter illas nullatenus ad tribunal eius, ad quem supplicatores, uel appellatur, adductas, uel adducendas impediunt. Quod etiam uideo pro re indubitata haberi in Hispanijs, & Galijs posse regulum Reges defendere, & possidere colorato titulo beneficia ecclesiastica, ne absque iusta causæ cognitione deturbentur, uel spoliarentur, uirtute illarum litterarum, & Apostolicarum. Quod ubique ferè in illis regnis seruatur, ita multi iure innire conantur, an uero satis mutant, necne, S. D. N. diffinitioni remitto, licet uideatur non posse iure pro-

bari consuetudinem illam quorundam recentiorum, qui decernunt bene, uel male esse appellatum ab interloquutorijs ob actum, quo iudices, a quibus facient, uel desinent facere post appellationes ab eis interpositas: cum omnis sententia interloquutoria, ex solis ante illam actus sit approbata, uel reprobanda, ut no. gl. si recepta in e. cum appellationibus. S. si uero de appel. lib. 6. per hanc. C. de rempo. app. quo facto appellationum prosecutionis perinde negligitur, ac si a iudicibus ad quos appellatum est tertia sententia lata esset, quanquam prosecutionem appellationis nil innouato minime impediant.

Tertia, quod per uerba illa, *Prætextum canonici*, &c. noue addita, excluduntur ab hac censura iudices seculares, qui in casibus a iure permixtis uocant ad sua tribunaia ecclesiastica.

Quarta, q. quarta pars huius clausulæ uidetur noue inserta in fauorem iudicum ordinariorum, & meritis, cum ordinaria iurisdictio sit fouda, & fauorabilis, iuxta gl. solenn. & recept. clem. 2. de offic. ordin. per quam uidetur reduci ad bullam excommunicationis, e. quoniam de immuni. eccles. ut super ea intra dicitur.

Quinta, quod per eadem partem innouatur Concilium Tridentinum sessio 5. capitulo 20. quod grauius hortatur Imperatores, Reges, & quoscunque alios regulos & dominos, ut maiores suos imitati Ecclesiam sanctam, & cultum Dei, ministroque illius, quo a Deo prospera recipiant, obseruent.

Sexta, quod per illa uerba quinta partis, *Quicquid iurisdictiones, uel prouideri demnitate fructuum ecclesiasticorum*, cui ut sit locus debent concurrere quinque. Primum, quod sint reditus ecclesiastici, & non profani, etiam si ad ecclesiasticum pertineant, iuxta Caic. ubi sup. c. 27. quod est intelligendum de bonis non pertinentibus ad eum, quatenus est ecclesiasticus, neque ratione beneficii, arg. c. non erunt. 10. q. 1. & c. cum dilectus. de iurepati. 10. Secundum, quod capiantur tanquam reditus ecclesiastici. Tertium, quod pertineant ad aliquem. Quartum, quod capiuntur absque licentia Papæ. Quintum, quod capiantur auctoritate, & potestate uirapra iuxta Caictanum ubi supra. Quare la-

trones,

trones, & milites, qui rapiunt eos, sit quælibet alia bona, non incidunt hanc censuram, neque qui minuta portoria, siue pagagia exigunt a clericis, sicut ab alijs laicis, nulla habita ratione fructuum aut bonorum ecclesiasticorum, neque qui capiunt eos tempore vacationis, quia nullus sunt personæ uere secundum Caic. cui non assentior. Tam quia nemo dixerit, quod capientes fructus sedis Apost. vacantis, non contineantur ob contentum in 16. excommunicatione, neque eadem ratione capiunt bona conuentuum, monasteriorum, neque communia conuentui & prelato, quæ tamē ad nullam personam pertinet. Tam quia fructus vacationis tempore obuenientes pertinent ad successorem, & durante uacatione ad commendatarium, uel economum, ut late dixi comment. c. non liceat. 1. q. 2. Tam denique, quia potest dici, quod uerbo, personæ, hic posito, significantur etiam sicut ob paritatem æquitatis, & rationis, arg. solennis in c. si postquam. de electione lib. 6.

71 Excommunicamus omnes, & quoscunque magistratus, senatores, præsidentes, auditores, & alios iudices quocunque nomine uocentur, ac cancellarios, vicecancellarios, notarios, scribas, ac exequutores, & subexequutores, & alios, quocumque modo se interponentes in causis capitalibus contra personas ecclesiasticas, illas banniendo, capiendo, procellando, seu sententias contra illas proferendo uel exequendo, etiam prætextu quoruncunque privilegiorum, a Sede Apost. ex quibuscunque causis, ac sub quibuscunque tenoribus, & formis in genere, & specie concessorum quibuscunque Regibus, Ducibus, Principibus Rebus publicis, Monarchis, Ciuitatibus, & alijs quibuscunque potentatibus, quocunque nomine censeatur, quæ nolumus illis in aliquo suffragari, illa oia ex nunc irritum renouando.

Declaratio prima, quod hæc excommunicatio fertur ad tuendam iurisdictionem ecclesiasticam in causis criminalibus, sicut superior ad tuendam in ciuilibus.

Secunda quod tollit privilegia data est Regibus, per quod dubitari posset de iudicibus Galliarum, qui iudicant clericos pro portu siue delatione armorum, & alijs

casibus, quos uocant priuilegiatos, equidem arbitror difficile eos ab illis abstrahere, siue quod præsupponant privilegia illa esse remuneratoria obsequiorum a se magnis impensis, sanguinis, & fortunæ præstitorum, siue quod fiat immemorialis, & super criminibus lenibus, argumeto eorum, quæ notat Innoc. in c. nouit de iudic. cum late additis ibi a Panor. Felyn. & Dec. siue alia, quæ an audiri debeant iudicio S. D. N. relinquo.

Vigesima fertur in hac uerba.

72 Excommunicamus omnes illos, qui per se, uel alium seu alios directe, uel indirecte, sub quocunque titulo, uel colore de facto occupant, uel detinent, uel hostiliter destruunt uel innadunt, aut occupare, detinere, uel destruere, aut innadere hostiliter præsumpserint in totum uel in partem Animam Urbem, regnum Sicilia, Insulas Sardinia, & Corsica, terras citra Phrygiæ, patrimonium B. Petri in Tuscia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venusinum, Sabinensem, Marchiam Anconitanæ, Malle Trabatiz, Romandiolæ, Capanæ, & maritimas prouincias, illarumque terras, & loca, ac terras specialis commissionis Arnulphorum ciuitatesque nostras Bononiam, Cefenam, Ariminum, Beneuentum, Perusium, Auinionem, Ciuitatem Castellum, Tuderum, & alias ciuitates, terras, & loca uel iura ad ipsam Rom. Eccles. pertinentia, distaq; Romanæ Ecclesiæ mediate, uel immediate subiecta: quæ uel supremam iurisdictionem in illis nobis, & eidem Ro. Eccles. competentem de facto usurpare, perturbare, retinere, & uexare uarijs modis presumunt, nec non adherentes, fautores, & defensores eorum, seu illis auxilium, consilium, uel fauorem quomodolibet præstantes.

Vigesima prima fertur in hac uerba.

Item, omnes & singulos supellectilium, librorum, scripturarum, & bonorum Cameræ, & Palatii Apostolici, ex eodem palatio infirmitatis Ro. Pont. ac Sedis Apostol. vacationis tempore ablatores, & illorum detentores, ac quousque alios, ad quorum manus bona prædicta quocunque titulo, & quauis causa scienter pertenerint.

Declaratio, quod includit factionem, quæ existens extra aliquas ciuitates Pat-

Secunda pars Decret.

pa, & ni armata irrumpt in aliquam earum, inuicta altera factione intra eam exsistente per rationes Caietani d. c. 17.

Sequitur §. Volentes, in quo statuitur, ut hæc bulla non expiret lapso anno, nec alio modo, donec addatur alia noua, in hæc verba.

Volentes presentes, ac omnia, & quacunque hinc litem contenta, quousque alij huiusmodi processus a nobis, aut Ro. Pon. pro tempore existente, fiat, aut publicetur durare, suosque effectus omnino sortiri.

Sequitur §. Caterum, continens reservationem harum censurarum.

Ceterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Rom. Pon. nisi in mortis articulo constitutus, neque etiam tunc, nisi de statu ecclesie mandante, & satisfaciendo cautione præstita absolui possit, etiam preterea quorum facultatum, & indulgentiarum quibusque que personis ecclesiasticis, secularibus, & quorum ordinum etiam mendicantium, & militarium regularibus, etiam episcopali, vel alia maiore dignitate præditi, ipsique ordinibus, & eorum monasteriis, conuentibus, & domibus, ac collegiis, confraternitatibus, congregationibus, hospitalibus, & locis pijs, necnon laicis etiam Imperiali, Regali, & alia mundana excellentia fungentibus, per nos, & dictam Sedem, ac eiusdem Concilij decreta, verbo, litteris, aut alia quacunque scriptura, in genere et in specie concessarum, & innovatarum, ac concedendarum, & innovandarum.

Declarat prima, quod hæc censura includit omnes etiam Imperatores, & Reges, & universitates quibus illa sunt apte, & quod nulla consuetudo etiam immemorialis, nec præscriptio quolibet longissima, nec privilegium etiam per viam contractus, vel remunerationis concessum contra eas prodesse. Secunda, quod satisfactio sufficiens, de qua loquitur, est intelligenda ex limitatione de qua supra eodem cap. nu. 43. & quod privilegium in remunerationem, vel contractum concessum, ex causa renovari potest, quæ communis opinio est in cap. nouit. de iudic. & in cap. 1. de probat. An autem derogetur Concilio Trident. dicitur infra eod. cap. numero 154.

Sequitur §. Quod si forte, contra absolventes ab his censuris.

73 Quod si forte aliqui contratenorem præ-

sentiam talibus excommunicatione, & alia themate laqueatis, vel eorum alium absolutio- nis beneficiū impendere de facto præsumpserint, eos excommunicationis pena innotant, grauius contra eos spiritualiter, & temporaliter, prout expedireauerimus, processuri.

Declarat prima, quod non comprehenditur hæc censura confessarius, qui obligatione, incogitantia, aut ignorantia non erassa absoluit, quia fertur contra præsummentem absolueret, de quorum numero non est qui sic absoluit, per ea quæ diximus in repetit. capitu. accepta. de rescriptis, foliato. opposit. s. nu. 31. post Cardin. cle. 1. de privileg. q. 38. & per dicta Caiet. in sum. verb. excommunicatio. c. 18. & 81.

Secunda, quod absolutio huius excommunicationis non est reservata Papæ, ut ex littera patet, sicut ex bulla Martini V. quam ponit S. Anton. 3. part. tit. 34. c. 70. quamvis contrarium visum fuerit Fel. in c. post orala. §. præterea. col. 2. de offic. or. & Caiet. ubi supra cap. 77.

Tertia, quod ab ea potest absolueret ordinarius, siue illa, & alia lata in bulla putentur lata a iure, siue ab homine, quia sunt generales, per dicta sup. eodem. nu. 43. Equidem lata in bulla Iulij III. quæ in Man. Hispano expositis, iudicant esse latas ab homine, quia bulla illa non habebat vim legis, quæ perpetuaretur, si de offi. del. sed præcepti, quod cum præcipiente fiat, ut in dicto num. 43. dictum est, & hæc lata per S. D. N. potius putarem dicendas latas a iure, quia voluit eas non finire sua morte, quæ utinam ante dies Petri non contingat. Amen.

Sequitur §. Declarantes, in quo absolutio restringitur, & protestatio magna adicitur.

74 Declarantes, ac protestantes quatenus, absolutio nem etiam solenniter per nos faciendam prædictos excommunicatos sub presentibus comprehenditur, nisi prius a præmissis, cum uero proposito ulterius similia non committendi desisterint, ac quoad eos, qui contra libertatem, ut præmittitur, statuta fecerint, nisi prius statuta, ordinationes, constitutiones, pragmatice, & decreta huiusmodi publice renovauerint ex archiepiscopo seu capitularibus loci, aut libris, in quibus annotata reperiantur, & lecti, & cassati, ac nos de reuocatione huiusmodi certiores fecerint, eos non comprehendere, nec eis ulterius suffragari.

De censuris Ecclesie, &c. Cap. XXVII. 296

suffragari. Quia etiam per huiusmodi absolutio nem, aut quousque alios actus contrarios tactos vel expressos, ac etiam per patientiam, & tollerantiam nostram, vel successorem nostrorum quousque tempore continuatam, in præmissis omnibus, & singulis, ac quibusque iuribus Sed. Apost. ac S. R. Ecclesie, undecunque, & quomolocunque quasi vel querendis, nullatenus prauinducari possent seu debere.

Nó obstantibus privilegijs, indulgentijs, & litteris Apostolicis generalibus vel specialibus supradictis, vel eorum alicui, seu aliquibus, & alijs cuiuscunque ordinis, status, vel conditionis, dignitatis, & præeminencie fuerint, & si ut præmittitur Pontificali, Imperiali, Regali, seu quavis alia et mundana præfulgeant dignitate, vel eorum regnis, prouincijs, ciuitatibus, seu locis a prædicta Sede ex quavis causa etiam per viam contractus, aut remunerationis, & sub quavis alia forma, & tenore, ac eum quibuslibet clausulis, etiam derogatorijs derogatorijs concessis etiam continentibus, & excommunicari, anathematizari, vel interdicti non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi, ac de ordinibus, locis, nominibus proprijs, cognominibus, & dignitatibus eorum mentionem. Necnon consuetudinibus etiam immemorabilibus ac præscriptionibus, quantumcunque longissimis, & alijs quibuslibet obseruarijs, scriptis, vel non scriptis, per quæ contra hos nostros processus ac sententias, quo minus includantur in eis, se mutare ualeant vel tueri: quæ omnia quoad hoc eorum omnium tenores, ac si de uerbo ad uerbum nihil penitus omisso insererentur presentibus, pro expressis habentes, penitus tollimus, & omnino renouamus, ceterisque contrarijs quibusque.

Ve necd præsentibus nostri processus ad communem notitiam facilius deducantur, chartas seu membranas processus ipsos continentes ualuis ecclesie S. Ioannis Laterani, & Basilicæ Principis Apostolorum de uerbo appendi faciemus, quæ processus ipsos quasi honore præconio, & patulo iudicio publicabunt, ut ij, quos processus huiusmodi contingant, quod ad ipsos non peruenierint, aut quod ipsos igno-

rauerint, nullam possint excusationem prætere, aut ignorantiam allegare, cum non sit uerisimile id remanere incognitum, quod tam patenter omnibus publicatur. Insuper, ut processus ipsi, ac presentes litteræ, ac omnia, & singula in eis contenta, eo fiant notoria, quo in plerisque ciuitatibus, & locis fuerint publicata, uniuersis & singulis Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & locorum ordinarijs, Prælati, & Rectoribus, ubilibet constitutis, per hæc scripta committimus, & in uirtute sanctæ obedientie districte præcipiendo mandamus, ut per se, uel alium, seu alios presentes litteras, postquam eas receperint, seu earum habuerint notitiam, semel in anno, aut, si expedire uiderint, etiam pluries, in ecclesijs suis, dum in eis maior populi multitudo ad diuina conuenerit, sollemniter publicent, & ad Christi fidelium mentes reducant, nuncient, & declarent.

Ceterum hortamur eosdem uniuersos, & singulos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque locorum ordinarios, & ecclesiarum Prælatos, necnon Rectores, ceterosque, curam animarum exercentes, ac presbyteros seculares, & quorumvis ordinum regulares, ad audiendum consilio nes, quam auctoritate deputatos, ut transumptum harum litterarum penes se habere, legere, & diligenter examinare procurent.

Volentes earundem presentium transumptis & impressis, notarij publici manuscriptis, & sigillo Iudicis ordinarijs Ro. Curie, uel alterius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitos, eandem prorsus fidem in iudicio & extra illud ubi que locorum adhibendam fore, quæ ipsis presentibus adhiberetur, si essent exhibita, vel ostensa.

Nulli ergo omnino hominum liceat hinc paginam nostre excommunicationis, anathematizationis, interdicti, declarationis, protestationis, sublationis, reuocationis, commissionis, innovationis, mandati, hortationis, & uoluntatis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Si quis ad hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se noverit incursurum. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum,

Secunda pars Decret.

trum, anno Incarnationis Dominice millesimo quingentesimo octuagesimo tertio, pridie Nonas Aprilis, Pontificatus nostri anno undecimo.

De excommunicationibus reservatis Papa non contentis in bulla Cane.

SUMMARY.

75 Excommunicatio prima reservata Papa extra bullam Cane in canonis transgressores. Secunda in percussorem clericum, nu. 76.

77 Clerici percussio qua excommunicatur, & qui non, a. num. 80. & quis clericus quoad hoc non, 29.

86 Absoluti non possunt ab episcopo ab canone si quis suadente, 17. q. 4. ab enormem percussorem, & qui ob moderatam, & quod omnes possunt ob leuiter, usque ad nu. 94.

91 Percussio enormis, moderata, & levis, quod dicitur, nu. 92.

75 **P**rima in c. nullifas. 19. d. in transgressores Canonum, sed quis restringitur ad eos, qui transgrediuntur negando Papam potestatem ad condendos eos, hanc reducit ad primam bullam Cane.

76 Secunda in c. si quis suadente. 17. q. 4. per hanc fere verba. Si quis suadente diabolo intecit manus violentas in clericum, vel monachum, subiacet excommunicationi, & a nullo episcopo absoluitur, & consilium Apostolice representetur, nisi in articulo mortis.

Declaratio prima, quod illa particula si quis, comprehendit viros, & forminas, iuxta gl. eius approbatam, inuenies, & senes cuiusque ætatis habentes iudiciū ad peccandum mortaliter, c. 1. cap. mulieres & c. pueris. de sent. excommuni. iuncta gl. & etiam clericos, laicos, religiosos, canonicalibus, & c. cum illorum, eodem titulo. Secunda, quod ex illis verbis, suadente diabolo, colligitur, quod iniectio manus debet esse illicita, & adeo quidem, ut sic peccatum mortale, quia nemo incurrit in excommunicationem maiorem per causam, vel hominem generaliter istam nisi peccet mortaliter, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 9. per c. nemo, & c. nullus. 11. quæst. 3. Nec sufficit, ut iniectio sit mortalis, nisi fiat suadente diabolo, ut ait Car.

in d. cap. si quis suadente. quæst. 3. art. 1. licet id raro contingat. contingit tamen aliquando, ut dicitur inf. nu. 80. quidquid dicat Card. ibi in artic. 1. quia nostro iudicio raro contingit casus, in quo iniectio sit lethale peccatum, & non sit satis animi mali ad inferendum iniuriam, per quam incurritur hæc censura, nisi quando percussor ignorat percussum esse clericum.

Tertia, quod non sufficit conatus ad percipiendum, sed requiritur percussio, iuxta gloss. recept. in capitu. si quis pulsatus. de pen. dist. 1. 1. vbi, & in cap. si quis non dicam, eadem dist. idem diximus. Nec requiritur, quod iniuria sit immensa, sed sufficit, quod immerito, vel iniusto modo, vel per quem non debet, irrogetur, cap. vniuersis. de sent. excomm.

Quarta, quod per manus, intelliguntur, & pugni, brachia, pedes, genua, & alia quælibet pars corporis, quia non exprimitur manus, ut excludantur reliqua membra, sed quia est instrumentum proprium ad percipiendum, & ita comprehenduntur omnes partes corporis, arg. gl. sing. in cle. de re scriptis, verbo prædentes.

Quinta, de cl. quod dicitur manus violentas iniecere clerico, qui immediate, aut mediante instrumento iniecit ei, aut rei eum tangenti, & per consequens, qui eum percussit enses, baculos, aut aspergit puluere, vel aqua, salina, aut alia re simili, iuxta glo. sing. in d. c. si quis. & etiam qui eripit e manibus, aut corpore aliquid vi, & qui capite, in carcerem coniecit, aut includit aliquo loco, unde egredi nisi eum potest non potest, aut ad franos equi manus admovent, aut abscindit cingulo episcopij, aut eum adeo furiose persequitur, ut cogat se dare præcipitem in flumen, vel aliud discrimen ad se liberandum, iuxta mentem rex, & Innoc. & communis in e. nuper de sent. excomm. gloss. & aliorum in d. c. si quis. Palud. in d. dist. 18. & aliorum aliorum ibid. & S. Anton. 3. part. tit. 24. sed non si alia fugiens eadit, & vulneretur, iuxta S. Anton. in d. c. 1. 6. 1. colum. si quem sequitur Sylu. verb. excommunicatio 6. not. 3. cal. 7. quoniam Angel. verb. excommunicatio 3. cal. 1. 6. 10. contra tenet.

78 Sexta declaratio, quod sufficit mandare hanc iniectionem, si ea consequatur per d. cap.

De censuris Ecclesie, &c. Cap. XXVII. 297

d. cap. mulieres. de sent. excommuni. vel consilium, auxilium, vel fauorem ad id præbere, argumen. c. quant. de sent. excommuni. per locum a fortiori, aut ratificare eam, si eius nomine facta fuit, alias non. c. quum quis. de sent. excommuni. lib. 6. cum ei anno. quomodo enim prædictus canon de solo iniecente loquatur, extenditur tamen ad prædictos ratione tacta supra eod. cap. nu. 51. Idem si non iussit, sed dixit suis se vindictam eius expetere, credens, vel credere debens, quod ex hoc illi mouerentur ad percipiendum, quia, licet non dicat eo animo, prævidere tamen debebat eos eo animo dictum putaturos, arg. c. pe. de homic. lib. 6. Item qui ex officio possunt, & tenentur propulsare percussorem, & non propulsant d. c. quære, & communis ibid. Caiet. verb. excommuni. ca. 10. Imò quo ad foris exterius quilibet alius, qui videt facinus esse manifestum, & se posse commodè obuiare, & non obuiat, per d. c. quant. nouè declaratur per nos in canon in inferenda. 23. q. 3. & sup. eod. c. 24. nu. 17. Et etiam ministris iustitiæ laicæ, qui inquantum tales percipiunt eos, nam etiam si leuiter percusserint, ad Papam sunt remittendi, iuxta Panor. in c. si vero. t. de sent. excommuni. & Steph. in repet. clemen. 1. de offic. ordi. regul. 3. sal. 3. Imò & ipsemet clericus, qui se iratus percussit, argumen. cap. si non licet. 23. quæstio. 3. cum limitatione posita supra c. 13. nume. 11. sed consentiens, ut ab alio percipiatur non est excommunicatus, quoniam potest excommunicari, per c. contigit. t. de sent. excommuni. quod probat consentientes se percipi excommunicandos esse.

79 Septima declaratio, quod per Clericum, intelligitur non solum, qui sacro ordine, sed etiam, qui prima tonsura est insignitus, c. clericus. 21. dist. c. perlectis. 25. dist. & cap. cum contingat. de æta. & qualita. quomodo sit coniugatus, modo cum uirga, & virgine, & gesserit habitum, & tonsuram clericalem cap. 1. de cler. coniug. lib. 6. & quomodo sit excommunicatus, suspensus, irregularis, & etiam depositus uerbo, nisi sit degradatus realiter, iuxta Panor. & Commun. capitu. ex parte de cler. coniug. vel in corrigibilis, c. cum non ab homine. de iud.

Op. Nauar. Tom. II.

Ostaua declaratio, quod per Monachum, intelligitur quilibet religiosus religionis approbatæ, c. cum illorum. de sent. excommuni. & quilibet religiosa c. de monialibus. eodem titulo. quilibet item conuersus, aut nouitius alicuius religionis approbatæ, cap. non dubium. de sent. excommuni. capit. religiosus. eodem titulo. lib. 6. & etiam ii quos appellant Beguinos, & fratres tertij ordinis S. Dominici, vel S. Francisci, qui viuunt gregatim, & gessant habitum religionis, ut sentit Rot. decis. 321. in antiq. & dixit Felyn. in cap. 2. de for. comp. & in lib. quando literæ Apostolicæ &c. limit. 4. quoniam aliud dicat Caiet. in dicto capitu. 10. quod verum esse posset iuxta ius commune, sed non iuxta privilegia, & consuetudinem, & sylum Ecclesie Romanæ, & etiam Eremita, iuxta glo. c. qui vere. 16. q. 1. quæ uera est, si sit subiectus alicui superiori, ut gaudeat hoc privilegio, Syluest. verb. ecclesia. q. 9. & uerb. eremita. q. 1.

Nona declaratio, quod in articulo mortis non solum Episcopus, ut hic habet, sed etiam quilibet alius sacerdos simplex, si episcopus adiri non potest, potest absolvere ab hac excommunicatione, & a quouis alia per supra dicta c. 26. nu. 16. & quod articulus mortis definitur supra capitu. 2. nume. 8.

Quæ manus iniectiones non excommunicant.

Sunt autem multe manuum iniectiones in clericum ab hac censura exemptæ. Prima iocosa, & ludica, cap. 1. de sent. excommuni. etiam grauis, intra tamen fines ludij, vel extra, modo non sit dolosa, & subita turbati animi, iuxta mentem Richard. in 4. dist. 18. q. 5. quia id non facit suadente Diabolo, quod exposcit dictus canon, ut dictum est, nu. 76. Secunda probabilis ignorantia clericatus c. si vero. 2. de sent. excommuni. aut quia noctu percussit, quomodo rebus illicitis daret operam quidquid dicat Sylu. verbo excommuni. 6. not. 4. cal. 2. absque textu, & ratione ad id idonea. Dixi, Probabili, quia alias non excusaretur, si uideret tonsuram, & non credidit

P p dit

dit esse clericum iuxta gloss. d. c. si nero, 2. Tertia, percussio eius, qui ter monitus habitum clericalem non desit, c. conin-
git 2. de sentent. excommuni. Quarta, & quinta, eius, qui se immiscet militariibus, vel secularibus actis, ter monitus non ab-
stinet etiam si gesserit habitum, & tonsuram clericalem, c. in audientia. eod. tit. & cap. fin. de vita, & hon. cler. Qua tamen tertia monitio facienda est cum intervallo ali-
quorum dierum, nec sufficeret una pro-
tribus, iuxta gloss. sing. clemen. 1. eod. tit. & Panorm. in c. fin. eod. tit. & Ludo. Ro-
ma. sing. 7. 19. quidquid dicat Bonif. in cle-
1. de immuni. eccles. pag. 8. Sexta, eius, qui
81 relicto habitu, & tonsura, turpibus, & enor-
mibus se miscet, licet non admonitus, iux-
ta commun. quam Steph. Auf. in rep. cle-
men. 1. de offic. ord. notab. 3. & reg. 1. falli
19. dixit se bis vidisse vltari Tolosa, et si
Pan. & Card. teneant oppositum in c. per-
pendimus. de sent. excommuni. Septima
bigami c. 1. de bigam. lib. 6. Octava, coniu-
gari etiam cum uirga, & virgine, sed non
gestantibus vestem, & tonsuram clericalem
c. 1. de cler. coniug. lib. 6. Nona degradati
realiter. Decima, depositi verbaliter, & in
corrigibiliter, cum non ab homine, de iudi.
Undecima, eius, qui privilegium clerica-
le quocumque modo amittit. Steph. Auf. ubi su-
pra regu. 3. fall. 6. Duodecima circulatori-
um, siue scolariorum, & senex per annum,
vel si ter monitus ante non abstinet. cap.
1. de vita, & honestate clericorum. lib. 6.
Decimatercia, excentis per se ipsum ta-
bernaculum, vel lanienam publice, si ter mo-
nitus non desistit, clemen. 1. de vita, & ho-
nestate clericorum. Decimaquarta, qui
percutit principaliter, ut corrigat tanquam
magister, pater, herus, propinquus, senex,
aut superior, in ecclesia, c. 1. cap. cum vo-
luntate. de sentent. excommuni. cum glo.
82 opt. l. 1. ff. de emend. propinquorum mo-
do principaliter non fiat odio, malitia, vel
ira, & percussio sit moderata, saltem iux-
ta suum propositum, & modo castigatus
non habeat ordinem sacrum, iuxta Pan-
in d. c. cum voluntate. nisi sit magister, iux-
ta Angel. verb. excommunicatio. 5. §. 10.
vel pater, iuxta communem in dicto c. cum
voluntate. quam sequitur Syluest. verb.
excommunicatio 6. not. 1. par. 18. stricto
iure idem posset dici de alijs, cum d. cap.

cum voluntate non distinguat, nec illa
ratio ad id cogat. Decimaquinta, inuade-
tis in suam necessariam defensionem, c. si
vero 1. & ex tenore. de sent. excommuni.
cap. aut sui honoris. quando fuga ei esset
ignominiosa. Panorm. in ca. olim. de restit.
spol. & Calet. in summ. verb. excommuni-
catio. cap. 10. notab. 6. Decimaseptima, qua
est necessaria ad iuste recuperandum ho-
na, qua iniuste capta clericus asportat,
vel vi occupat, dicto cap. olim. de restit.
tutio. spoliator. & qua detinetur clericus
debitor fugiens, aut fugam praemeditans
ad praesentandum suo praetori, iuxta Pan-
& communem in cap. cum non ab homi-
ne. de iudi. Decimaseptima, qua magister
83 iustitiae secularis, qui capie clericum in
delicto flagrantem, ut illum praesentet suo
praetori, iuxta Panorm. & communem in
dicto cap. cum non ab homine. ubi late
post Dec. nume. 10. diximus, aut inuen-
tum noctu, modo praesumat probabiliter
illum aliquod scelus intendere, alias se-
cus, ut quia fert lumen, vel focum, vel
est persona a tali suspitione omnino alie-
na, & modo iustum modum in capiendo
non excedit, puta si permittenti sponte
capit, & duci quiete, de industria pugnos
impingit, aut calcem glo. iuncto tex. cap.
si clericus. de sent. excommuni. lib. 6. aut
mittit in carcerem eum, qui offert fide-
iussionem praesentandi se, quod non potest
facere etiam iudex ecclesiasticus, nisi gra-
uitas delicti, vel alia iusta causa id exigat
d. cap. si clericus. & ibi omnes. Decima-
oetava, qua uolens delinquere arceatur,
vel qua liberatur ab inimicis, uel alio in-
commodo, cap. ipsa pietas. 23. q. 4. & cap.
cum beatus. 45. dist. Decimanona, qua in
suam necessariam defensionem ei in sem-
aufert, aut qua cogit equo desilire, quo
84 super eo fugiat, iuxta S. Anto. 3. par. 11.
24. c. 1. colum. 4. Vigesima, inuenti in ho-
neste cum sua uxore, matre, sorore, aut fi-
lia legitima, vel naturali, c. si vero. de sen-
excommuni. etiam si mulier eum, aut oeci-
dat, iuxta communem ibidem, licet For-
tun. contradicat in lib. de ult. lin. illat. 1.
modo id ex continenti, & passione subita
faciat. Syluest. verb. excommuni. 6. not. 4. cap.
16. Dixi, cum uxore, matre, vel sorore, quia
secus in coniunctis remotiori gradu, vel
cum filia adoptata secundum communem
sufficit

sufficit autem quod inueniat amplexan-
tem, osculantem, aut in loco suspecto,
quamuis non inueniat in ipso opere car-
nali, iuxta communem, modo fraus ab-
sit, quae non absit, quam maritus, & uxor
conueniunt, ut dolo accerteretur ad volu-
ptatem, ut afficeretur iniuria. argumen-
85 tatur, si quis. C. de adulter. Vigesi-
ma prima, qua detinetur clericus domi-
natus honeste colloquendo cum uxo-
re post monitionem, ut ab ea se abstine-
ret, modo nihil aliud male ei faciat, quod
detinere spatio 20. horarum continua-
tim ad tradendum suo iudici, iuxta gloss.
d. cap. cum non ab homine. & l. capite
quinto. ff. ad l. Juliam. de adulter. Nam si
percuteret, esset excommunicatus, iuxta
Ang. verbo excommuni. 5. §. 29. quod ap-
prios videtur textui d. c. si vero. quam eius
oppositum, quod sentit Syluest. verb. ex-
communi. 6. cap. 10. Vigesima secunda, qua
mulier percutit clericum de stupro ten-
tatem defendendam suae castitatis causa,
modo tentatio facta sit, & non solo ver-
bo, quia tunc non liceat ei nisi defensio
verbalis, Angel. ubi supra §. 21. & Steph.
d. reg. 3. fall. 6. ob quod pridem respondi
excommunicationem incurrisse quandam
monacham nobilem, quae impetit a la-
clerico cuiusdam nobili, quod eam ex amo-
re formosam appellasset. Vigesima ter-
tia, tam subito, uel tam parua, quod il-
lata laico non esset mortalis, iuxta sente-
tiam omnium, qua optime explicat Ca-
leton. ubi supra. cap. 10. Vigesima quarta
qua praetor caput suum clericum per se,
vel alium etiam laicum, aut uerberat per
se, vel alium clericum in poenam proba-
buli suo iudicio iustam. Dixi, suum, quia
86 secus si alienum, arg. leg. fin. ff. de iurisd.
omn. iud. & c. 2. de cons. lib. 6. Dixi, alium
clericum: quia licet possit capere per lai-
cum cap. ut tam. de sent. excommuni. lib.
6. & cap. si clericus. eod. tit. lib. 6. non ta-
men uerberare, nisi per clericum, uel mo-
nachum, neque etiam per alios, si ipse per
se commode potest facere d. cap. uniuer-
satis. de sent. excommuni. excepto Episco-
po, qui non debet uerberare suis manibus,
c. non liceat. 86. dist. nisi quando non ad-
deset alius ad id faciendum. glo. ibid. Unde
sequitur incurrisse excommunicationem
laicos, per quos iudex ecclesiasticus tor-

quet clericos, nisi deessent clerici ad id
idonei, iuxta Panorm. in cap. ut sim. &
cap. uniueris. & Syluest. verb. excom-
muni. cap. 11. quanquam, ut dixi alias, in
d. cap. ut sim. ecclesiasticus, qui consue-
tudinem sequutus torquet, aut egredit ele-
ricum per laicum, non est excommunica-
tus, licet peccet, ut dixit Auf. in d. regu.
3. fall. 2. quia consuetudo, et si non excu-
87 set a culpa, excusat tamen a pena, iuxta
gl. & c. cum venerabilis. de cons. pena,
inquam, saltem ordinaria, licet forte
non ab extraordinaria, ut post Dec. in d.
cap. 1. de cons. diximus. Vigesima quinta,
qua iuste eicitur ab ecclesia excommunica-
tum, aut aliam diuina officia turbantem.
cap. ueniens. de sentent. excommuni. & cle-
men. grauis. iuncta gloss. eod. tit. Vigesi-
ma sexta, qua eicitur e Sede Apostolica, qui
sine canonica electione Cardinalium ea
occupat, cap. si quis pecunia. 79. dist. 1.
Vigesima septima, qua pro munere sibi in-
iuncto includit, & contingit Cardinales
conclauit ad eligendum Papam, c. ubi peri-
culum. §. praeterea. de electio. lib. 6. Vige-
sima octaua, qua uult, & tentat ferire etiam
iaculando, & non ferit: quia errat.

*Quos excommunicatos ab hoc canone
absoluit Episcopus.*

88 **P**er multos possunt ab Episcopo ab
hac excommunicatione absolui, puta
morti propinquus per idem capitulum, si
quis suadente, mulier cuiusque condi-
tionis sit, cap. mulieris. de sent. excom-
muni. membra sua captus, scilicet claudus,
coecus, &c. in x. Com. ibidem. a grois per
petua, uel diuturna aegritudine nequens
iter facere, puta tertiana, quartana, vel
podagra, per not. in dict. c. ea noscitur. Ro-
sel. verb. absolutio. 2. §. 19. qui ante puber-
tatem eam incurrit, licet post eam solu-
tionem petat c. 1. & fin. co. titu. senex ob
cap. ea noscitur. & c. quamuis. cum eis an-
no de sentent. excommuni. qui iudicio Epi-
scopi uidetur non posse ad Sedem Apo-
stolicam uenire, iuxta mentem Innocen. in di-
cto cap. quamuis. adolescens cui iter ef-
ficeret discrimini, Ang. verb. excommuni. 5. cap.
1. §. 56. quod nullo iure probat, nec Pan-
quem citat ait in d. cap. ea noscitur. pau-
per

per arte (quia iter agendo nri non potest) uiuens, cap. quod de ijs. & cap. quamuis de sent. excomm. quia non tenetur mendicare si alijs non est mendicus, alioqui sic: nisi mendicando soleat sibi, & coniugi providere, & iter faciendo id prestare non possit, iuxta Ioann. Andr. & Panormita. in dicto cap. ea noscitur, qui ob inimicitias, vel alia iusta impedimenta iudicio boni viri Sedem Apostolicam, sine periculo uitae adire nequit, cap. de cetero. eodem titul. etiam si sua culpa incidit in ea, argument. nor. per Bartol. in l. i. ff. de ijs quibus, ut indign. & Felyn. in cap. cum oporteat. de accusa. colum. 4. post Panormitan. ibidem, filius familias, id est qui est in potestate patris non uales ire ad Papam sine prauidicio eius, c. mulieres. de sentent. excommuni. & Panormit. ibi nisi pater consentiat, uel emancipetur: seruus nisi dominus consentiat eius ad Apostol. Sedem professioni, uel manumittatur, cap. relatum de sentent. excommuni. quidquid dicat ibidem Panormitan. ut probat Syluest. verb. absolutio in 4. in fin. dubio 6. Dixi, seruus: quia seruus est in famulo libero percussore: impotens, aut tam delicatus, ut non possit sustinere iter ad sedem Romam, quod a bitrio Episcopi relinquitur, iuxta glo. eiusdem, cap. Tales enim non sunt mittendi Romam, sed prius consulendus Papa, & obediendum eius imperio, quidquid dicat glo. iuxta Pan. & Felyn. in eo c. mulieres. si fuerit periculum probabile mortis in mora: quia tunc absoluendi sunt, ut alij, qui fuerint in eodem periculo: istamen, & quilibet alij, quibus iustum adest impedimentum iudicio probi viri, quominus adeant Sedem Apostol. vel Nuncium a latere, qui etiam potest absolvere c. ad emittentiam. de sent. excomm. & c. pen. de off. deleg. possunt absolui ab Episcopis quamuis negent Inn. Anch. Card. in d. cap. quamuis. ut probat Fely. ibidem nouo. & Sylu. verb. absolutio 4. dubio 3. modo pro viribus satis faciant, & iurent sublati impedimento se praesentaturos apud Sed. Apostol. iuxta c. quamuis. c. quod de hi. de sent. excomm. qui postea nisi se praesentent, quam citius commode poterunt, reeident in eadem excommunicationem, cap. eos, qui. de sent. excomm. lib. 6.

Responsio ad quaestiones propositas.

Ad primam uero 7. quaestionum hie quaestiarum respon. q. non solum excommunicatus ob percussorem clericum, sed etiam ob aliam quamlibet causam, cuius absolutio est reseruata Sed. Apostol. potest absolui ab Episcopo, si ob iustum impedimentum nequeat eam adire, quia in omnibus generaliter loquitur Fel. & Syl. supra citati, & in omnibus eadem ratio idem iudicat.

Ad secundam, puta, quanti temporis debeat esse impedimentum, unius an plurium mensium uel annorum? Respond. quaestionem hanc nonam, & grauem esse, qua mature expensa uidetur primo, non esse habendam rationem appulsus, sed distellus alioqui omnes pene Hispani haberent impedimentum duorum, trium uel mensium. Secundo sufficeret impedimentum tanti temporis, quantum est necessarium a discessu ad appulsus. Tam quia operat Ecclesia, ne agens id, quod in se est ob impedimentum in excommunicatione moriatur, c. qua fronte de appella. Tu quia non uidetur posse determinari tempus aptius omnibus casibus, & conformius canonibus. Tum quia falso exillente impedimento nulla erit absolutio, & si cessante impedimento non arripuit iter, recedit in eadem excommunicationem d. c. eos. per quos duo cessat occasio fingendi falsa impedimenta, & intentio matris Ecclesiae seruatur.

Ad tertiam, iustum impedimentum esse, habere curam animarum, & iuste timere eas ob suam absentiam notabile damnum accepturas, nisi posset constitui idoneus Vicarius.

Ad quartam, quod non potest absolui ab Episcopo, qui licet ad Sedem Apostol. ire nequeat, potest tamen adire legatum, uel alium eius ad id privilegio munitum.

Ad quintam, quod iustum habet impedimentum is, qui ire non potest, licet pro absolutione mittere possit, non enim ad id ius eum obligat, sed uult, ut si possit, uadat.

Ad sextam, quod tale impedimentum habet non ualens ire, nisi relinquendo in necessitate

cessitate extrema, vel ualde magna, uxore & filios, arg. c. ceterum, & c. palce. 86. d.

Ad septimam, q. cuiusmodi impeditus absolui non poterit a simplice sacerdote, et si est Nuntius, vel Episcopus absolueret recusat, non enim ad id potestatem habet, nisi in articulo mortis, in quo simplex sacerdos si quo ad hoc Summus Pontifex, arg. d. c. si quis suadere, & pulchre in Conc. Trid. sess. 14. c. 7. dicitur nullum casum esse reseruatum in mortis articulo.

Præterea absolui possunt per Episcopum a percussione mediocri, non tamen enormi, clerici simul uiuētes in collegio. c. quoniam de vit. & hon. cler. & religiosi, c. monach. de sent. excomm. sed hi possunt absolui a suis prelati, clerici non, nisi a suo Episcopo, secundum Pan. recep. in d. c. quoniam col. 3. sanctorum seu exequutor, meritis aut alius minister, qui ut custodiat foret, aut cohibeat homines, manus infert clericis absq. intentione ledendi, & si non sine culpa, & laeso est leui, aut mediocri, c. si uero, s. officialis, de sent. excomm. quoniam si est enormis solus Papa absoluit, ab incuria uero ob paritatem, uel leuē Episcopus, c. peruenit. de sent. excomm. ubi text. singularis. Non intelligitur in hac materia per leuem percussione illa, quae non peruenit ad peccatum mortale, siquidem ob eam, quae non est mortifera, non incurritur excommunicatione, ut supra dictum est eod. can. 9. sed ea, quae est quidē mortifera, ac collatione aliarum magis mortifera est leui, & non enormi, neq. et mediocri. Quae uero si leui declaratur per extenuationem, quae incipit perfectis, quae adscribitur Papa Ioan. 21. & perperam, quoniam ante eius tempus eam allegauit Hostien. in c. peruenit. de sent. excommuni. sub finem. ubi tamen ait respondisse sibi Inno. IV. se non fecisse eam, insulsius autem qui dant eam tribuunt Pio II. cuius exemplum iam diu Romam adductum curauimus, & cuius praecipua uerba sunt hae, Praeclari &c. respondemus percussorem leuem esse pugnare, palam manum pedis, digitum, aut baculum, aut lapidem, quia nullam maculam, neque sanguinationem carnis relinquit, neque abscedit membrum, sine effusione dentium, sine autem sanguine, capillorum, sine effusione milti sanguinis. Nolimus tamen dicere, quod huiusmodi percussio, ut pugnare, aut Op. Nauar. Tom. II.

unguis fiat atrox ob multum sanguinis effusionem. Ad iudicandum tamen qualitas sit leui, mediocri, aut enormis, uolumus diligenter perpendi, non solum factum, sed et qualitatem eius, & modum percutiendi, & ledendi cum omnibus suis circumstantiis loci, persona, & alij, persona, si est magister, iudex, prelati, pater patronus, aut dignitas, percussus, in iure a subdolo, aut ab alio seniore, quia ex hoc interdum censentur graues iniuria, quae ex se sunt leues, aut mediocres. Et quia conditio negotij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus ius arbitrio, ut declaret quia sit leui, & quae enormis iniuria, admonentes ut potius declarent in dubio esse percussorem grauem, & ab ea non posse absolueri, quia declarando leuem esse, occasionem praebent ledendi statum ecclesiasticum, huiusque sunt uerba extravagantis.

Cui addimus primo enormem esse percussorem, quia quis interficitur, scinditur membrum, aut inutile, vel quasi ad suum munus efficiunt: & illam ob quam factam in alia parte, quam in naribus, vel alia uade sanguis facile erumpere solet, desluit multum sanguinis, & illam quae fit in proprium Episcopum, aut Abbatē, & quae magno scandalo est populo, ut de clarat, & sentit Inn. III. in d. c. cum illorum Et quoniam idem dicat gl. eiusd. c. verb. mutilationem, de quolibet excessu notorio, & idem asserat Syl. ver. absolutio 4. in principio, de ea quae inferitur in foro, uel audientia publica corā iudice, aut in oculo, aut in facie, & in glo. aut in ecclesia, aut in dormitorio, non tamen credimus id esse uerum, nisi quando percussio est in se notabilis, & gignit aliquod magnum scandalum, quia Lap. & Car d. in locis proximē citandis declarant aliquas ex his non esse et mediocres, sed leues. Secundo addimus, quod iniuria mediocri est, quae est media inter leuem, & enormem, & quae de hoc certa regula tradi non potest, relinquitur arbitrio Episcopi, & etiam cōsiliarij, qui habet facultatem Episcopi, iuxta Hostien. recept. ab omnibus, in dicto cap. peruenit, ut iudicent habita ratione circumstantiarum, personarum, locorum, & temporum, cauendo ne iudicent leuem eam quae enormis est, iuxta Panormitan. ibidem. Tertio, quod Lap. in allegatio. 76. concludit esse percussorem leuem, a

Secunda pars Decret.

qua posset absolvere Episcopus, colaphū, quem impiegit Capellanus quidem perperuus Arcie ecclesie cuidam Canonico in eadem ecclesia absque sanguinis emissionē, & quod Cardina. in consi. 42. conclusit percussiones duorum clericorum, qui sibi ipsis mutuo pugnos, & pedes impeerunt in itinere, esse leues, a quibus posset absolvere Episcopus.

SUMMARIVM.

Excommunicatio tertia reservata Papa extra bullam Cēna est lata a delegato lapsa anno. Quarta in falsarios. Quinta lata ab Episcopo in habentes bullas falsas, &c. Sexta, in clerici admittentes excommunicatos a Papa, num. 93. Septima in incendiarios post denunciatum, & cetera. Octava in sacrilegos infringentes ecclesias, num. 94. Nona in male eligentes Senatores Romanorum. Decima in clericos solventes talitas, sed revocata sunt, nu. 95. Undecima in insequentes Cardinales num. 96. & 97. Duodecima in vexantes excommunicantium cognatos, & cetera, nu. 98. & sequen. Decimatercia in inquisitores male procedentes nu. 100. Decimaquarta in religioſi absq. facultate administratores certis sacramenta, n. 101. Decimaquinta committitur in bulla Cēna, numero 102. Decimasexta in facientes eligere sepulturas, num. 103. Decimasextima in eos, qui cogunt celebrare in locis interditi, nu. 104. Decimasextima in absolventes per confessionem alia Sixti IV. Decimanona in exenterantes mortuos, nu. 105. Vigesima in dantes, aut accipientes ab impressum manasterij. Vigesima prima in committentes simonia in ordine, vel beneficio. Vigesima secunda in eos, qui ab ordine mendicantium ad alium transiunt. Vigesima tertia in eos, qui asserunt hoc de conceptione Virginis mariti, numero 107. Vigesima quarta in delegatos, qui male auctoritate alienationes ecclesiasticas. Vigesima quinta in septem genera personarum Violantium monasteria, nu. 108. & 109. Vigesima sexta in peregrinantes in Jerusalem absque facultate Papa. Vigesima septima in eos, qui appellant a Papa ad futurum iudicium. Vigesima octava in Cardinales, qui secreta manifestant. Vigesima in predicantes miracula

la falsa, Vigesima prima in Cardinales de vacante simonia, cognitentes, nu. 110. Consuetudo excusata a papa, licet non excusata culpa num. 106. F. Baribolam a Carranza, & Doctor doctissimus, Archiepiscopus Toleranus, nu. 110.

Tertia excommunicatio reservata Papa extra bullam Cēna ponitur in ea, quarentit. de offic. delega. quod habet delegatum Papa lapsa iam anno ad exequendum suam sententiam definitivam et concessa, non posset absolvere ab excommunicatione a se lata ob simoniam eius iurisdictionem, & ea absoluit eius superior, qui est solus Papa, & si dicitur de offi. leg. & c. sane. de offi. deleg.

Quarta est in e. ad falsarios, de crim. fals. quod excommunicat falsarios, de quibus dictum est supra e. an. 38. quia quod ad aliquem casum non continetur in bulla Cēna.

Quinta est in e. d. n. de crim. fals. quod reservat Papa excommunicationem latam ab episcopo in habentes litteras falsas. Papa, nisi eas intra viginti dies destruat, vel resignet.

Sexta in e. si quis fecerit, de sent. excom. quod reservat Papa absolutionem excommunicationis, quam incurrunt clerici, qui scientes, & sponte communicant cum excommunicatis a Papa, admittendo eos ad divina officia.

Declar. quod ad hanc incurrendam requiruntur sex, secundum Caiet. ubi sup. e. 38. Primum, quod sit clericus. Secundum, quod communicatio fiat cum excommunicato a Papa. Tertium, quod ad divina officia admittat. Quartum, quod scienter id faciat. Quintum, quod id faciat sine ulla timore etiam iniusto, qui licet non excusaret a peccato mortali, excusaret ab excommunicatione secundum eundem, contra quem facit, quod verbum illud, sponte, in quo se fundat, non probat id, quod ipse ait, arg. c. super hoc, de renunc. & c. ad audientiam, de ijs, qui v. quibus probatur satis sponte fieri dici, quod sine metu iniusto sit, etiam si interueniat aliquis metus levis & non iniustus, per quod eius noua opinio tollitur efficaciter quoad forū exterius, quamvis in interiori seruari posset in tali metu, qui est causa sine qua non fuisset communicatus, quia talis metus quo ad illud forū exequatur iniusto, ut dixi sup. Sextum, quod sit excommunicatus a Papa iudicialiter, aut nominatum, secundum omnes, vltima, quod hodie

De censuris Ecclesie, &c. Cap. XXVII.

300

dierequiritur denunciatio per extranagran. ad evitanda. relata supra eodem capitul. num. 35.

Septima in e. de senten. excom. quod reservat excommunicationem latam, & denunciatam in incendiarios.

94 Declaratio prima, quod dict. c. tua. non excommunicat, neque iubet denunciari, ut e. conqueſtus. de quo in octava, sed solum, quod denunciari non absoluitur nisi a Papa, & ob hoc non probat esse excommunicatos a iure. Secunda, quod Caiet. ubi supra e. 22. quem pridem sequimur, recte dicit nullum esse canonem, qui excommunicet incendiarios etiam ecclesiarum, licet glo. dicto cap. tua. & communis, Panormita. & aliorum ibidem, S. Anton. 3. par. tit. 14. capit. 11. Steph. elem. 1. de offic. ordin. & de potestate eccles. num. 68. contrarium teneant in incendiario ecclesie, sed sine textu, & ratione sufficienti, que defendi non potest, nisi id haberet consuetudo, & teneatur, quod illa tolerata, & approbata a prelati vim habeat legis, vel statuti excommunicantis per dicta supra eodem capitulo nu. 5.

Octava in e. conqueſtus. de sent. excom. quod habet, excommunicatos esse sacrilegos, qui effringunt, & spoliant ecclesias.

Declaratio prima, quod illud c. non excommunicat, sed presupponit esse excommunicatos, siquidem iubet denunciari eos, ut tales, arg. cap. pastoralis, §. verum, de appel. Secunda, quod duo requiruntur ad incurrendam hanc, scilicet perfringere, & rapere siue furari, Pan. in e. fin. de fur. S. Ant. ubi supra cap. 12. & Caiet. ubi supra e. 21. & ob id qui effringit crucem, sacerarium, aut perpetrat alia similia nefaria scelera, & non turatur, non incurrit eam. Nec sufficit quæcunque fractio, puta serræ, vel arcis, sed requiritur Ecclesie vel forium eius. Tertia, quod per Ecclesia intelliguntur monasteria, hospitalia, & reliqua adificia pia, Pan. in d. c. tua. auctoritate Episcopi iudicis sacra, & non alia scilicet eundem in dicto cap. conqueſtus. arg. ea ad hanc de relig. domibus. Quarta, quod id dicitur effringere ecclesiam, qui effringit vel effodit parietem, aut frangit fores, diruit seras, & qui compellendo, vel quouis alio modo violento in-

gressum sibi parat, Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 8. non aut, qui reserat eas clauas, siue et furripuerit uel extorserit, siue non, iuxta sententiam omnium. Quinta, quod non sufficit denunciatio generalis, iuxta dictam extranag. ad evitanda.

95 Nona, & prima lib. 6. in c. fundamenta. de elect. lib. 6. excom. cum reservatione eligentes in Senatore Rom. aliquem Imperatorem, Regem, &c. Commem. procerem aliquem potentia, aut alium dignitate persequem, aut fratrem, aut filium eius, &c. huiusmodi etiam, qui sine consensu Papa se intulerunt in illud, & qui obtemperant, & qui præbuerint auxilium, &c. De quo, quia est de raro contingentibus, nil amplius.

96 Decima in cap. clericis de immunit. eccles. lib. 6. excommunicat clericos, qui pendunt veſtigalia, decimas, & c. talia secularibus, sed revocata sunt a Clem. V. elem. 1. de immunit. eccles. Undecima, in cap. felici. de ppi. lib. 6. excommunicat cum reservatione eam, qui infectum facit, percussit, aut cepit tanquam inimicum aliquem Cardinalem, aut comitatum fuerit eum qui hoc patraverit, aut mandauerit, aut id ratum habuerit, aut deſeruiſſet consilium, vel fauorem, aut si uis receperit, aut defendere, etiam si ab ea non esset antiquiore iure excommunicatus. Primum item, & dominum, & gubernatorem quemlibet, & sui ministros, qui contra prædictos non obseruauerint suam consuetudinem intra mensem postquam fuerint.

97 Declaratio prima, quod hanc extenditur nunc ad Archiepiscopos, & Episcopos per bullam Cēna Domini. Secunda, quod infectantes, domini, iudices, & officiales negligentes &c. qui non percutiunt, etiam si id maxime velint, non incidunt in dicto cap. si quis suadente, sed in hoc sic. Tertia, quod quidquid dicat Sylo. & quos ille refert verb. excommunicatio 7. cas. 11. qui iubet alicui ve infectum Cardinalem tanquam inimicum, non incurrit nisi consequuta infectione, sequuta uero sic, quamvis nulla consequatur percussio, licet qui iubet percutere non incurrat non sequuta percussione, non quidem per rationes Sylo. sed per dicta supra e. c. nu. 12. puta quia iussio percussoris prohibetur, ut accessorium illi, & ita non sequuta illa, iussio non habet effectum, sed iussio infectionis est accessoria illi, & ita il-

Secunda pars Decret.

la insequuta, etiam si non sequatur percussio, impleta est iussio eius. Quarta, quod exculantur principes, domini, & iudices si incipiant procedere intra mensem postquam sciuerint, quamvis non fiant processus, neque puniant.

98 Duodecima, in c. quicumque, de sentent. excommuni. lib. 6. excommunicat eum reservatione omnes, qui facultatem tribuerint alicui interficiendi, capiendi, aut vexandi personam aliquorum, aut eorum facultates, aut suorum, eo quod tulerint sententiam excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, contra Regem, Episcopum, aut contra quoslibet alios eorum ministrorum, aut contra alios quoslibet, aut illos, quorum ratione rursus sententiam promulgare fuerunt, aut eos qui observant, aut qui nolunt communicare eum sic excommunicatis, nisi antequam dicta facultas executioni mandetur, fuerint revocata ab eis, aut si eorum occasione iam sunt occupata bona, & intra septem dies non restituant, aut satisfecerint. Excommunicat etiam eos qui ipsi fuerint tali facultate, aut proprio munus fecerint aliquid ex predictis. Et si duobus mensibus perseveraverint in dicta excommunicatione, non possunt absolvi, nisi a Papa.

99 Declaratio prima, quod ex sola datione facultatis, non incurritur in eam, neque etiam ex eius executione, si ante exordium reuocetur, neque etiam si post executionem, si ea solum fiat in bonis, & illa intra septem dies restituantur, ut recte adnotavit Caietanus vbi supra cas. 36. Secunda, quod ex Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 12. colligitur, quod suo libro de eadem illa verba, Et quolibet aliorum, qui restringit textum ad excommunicationes latis contra solos predictos dominos, & eorum ministros, contra verum tenorem huius textus. Tertia, quod iuste vexando non incurritur ista excommunicatio, argum. l. i. ff. de appel. & eiv. debitus honor, eo. tit. iuxta Caietanus, quod nostro iudicio locum habet etiam quando ob vindictam, & odium vexat, sed non plus, & alio modo quam iustitia postulat, arg. capitulum in iudicio. 23. quest. 3. & quod omnes filii, simuli, aut cognati excommunicantis dicuntur sui in hoc casu, iuxta Ioan. Andr. & communem in dicto ca. quicumque, & etiam, nostra sententia, eius inimici, & omnes illos quorum

gravamen videntur gravanti esse gravamen excommunicantis, & ea de causa id facit: siquidem negari non potest esse sui gravamen quoad hanc constitutionem, & eius rationem, quia eos omnes comprehendit, argum. l. illud, ff. ad legem Aquil. & cap. 2. de translat. praelat.

100 Decima tertia in clem. prima in §. verum, de haret. cum reservatione excommunicat linguatores, & alios deputatos officio inquisitionis ab episcopo, qui odio, amore, aut lucri, vel cuiusmodi temporalis gratia contra iustitiam, & suas conscientias, omittunt procedere contra aliquem vel fuerint procedendum super huiusmodi pravitatibus, aut ob easdem causas, & eodem modo imponendo haresim, aut impostum officij profati presumunt vexare aliquem.

Declaratio, quod ad incurrendam hanc est necesse, ut sit Inquisitor, aut deputatus ad eius officium ab Episcopo, quia ipse Episcopus solum incurrit suspensionem officij in tres annos per eundem §. verum, & quod non procedat quando, & quomodo debet, aut procedat ut non debet, & quod hoc faciat contra iustitiam & suam conscientiam, sciens illud esse iniustum, & quod hoc faciat odio, amore, favore, aut lucri, iuxta Card. in d. §. verum, vbi textus, & Caiet. vbi supra, cas. 3. quia non satis esset scire ignorantia, timore, aut ad evitandum scandalum, iuxta glossam in dicto §. verum.

101 Decima quarta in clem. 1. de privileg. excommuni. cum reservatione, religiosi, qui sine licentia expressa presbyteri parochialis, presumunt administrare clericis, vel laicis sacramenta unionis, aut eucharistie, aut benedicere nuptias, aut absolvere excommunicatos a canonibus, prout in casibus a iure aut priusquam Apostolice sibi concessis, aut a sententiis promulgatis a iuratis provincialibus, aut synodalibus, aut a peccatis, a pena, & culpa.

Declaratio prima, quod ad incurrendam hanc est necesse, quod sit religiosus, quis non sit exepius neque pfectus, iuxta Card. in dicta clem. quest. 3. & 4. & quod non sit Rector, seu curatus Ecclesie parochialis iuxta mentem Fel. & eorum quos citat in c. c. quidam, col. 2. de iureiur. Quis gl. dubitet in eadem

102 clem. 1. vbi pridem super ea diximus, quid quod dicant ibid. Card. & Imo. Secunda, quod tatis est, ut in licentia exprimat sacramentum cuius causa petitur, etiam si non exprimat.

De censuris Ecclesie, &c. Cap. XXVII. 301

Exprimantur nomina personarum, iuxta glossam clem. 1. receptam. Tertia, quod est necesse, ut faciat aliquid ex quinque hic expressis per presumptionem, & non sufficienti facere id per ignorantiam vel credulitatem, quod patet in dicta clem. 1. ap. 38. & ea quae nos diximus supra eo. capitulo numero 74. & latius in repet. cap. accepta, op. pos. 2. de rest. spoli. num. 32. Quarta, quod non sufficit ut unus religiosus administret eucharistiam alteri religioso exempto. Tum quia non est subiectus presbytero parochiali, quam subiectionis videtur presupponere textus esse ad hoc necessariam, iuxta Caiet. vbi supra cas. 64. Tum quia ille non est clericus neque laicus, de quo textus loquitur, secundum Card. in d. clem. quest. 7. quamvis oppositum, sed annulle, teneat Sylvest. verb. excommunicatio 7. cas. 14. Quinta, quod per presbyterum parochialem intelligitur rector, quamvis non sit initiatus ordine missae, argum. capitulo suffraganeis. de elect. aut eius vicarius, & episcopus, iuxta glossam clem. element. verbo, parochialibus, & eius vicarius generalis, argum. capitulo de constitutione lib. sexto, Sexta, quod incurritur etiam ob administrationem factam in articulo mortis, iuxta Card. in dicta clementina questione 12. etiam si faciat ob defectum parochi, iuxta Sylvest. vbi supra dub. 3. Septima, quod non incurritur ex eo, quod administret parochiano, qui ait habere se facultatem eam non habeat, glossa & Comment. in dicta clement. verbo, non habita, neque eo quod administret sacramentum poenitentiae, aut baptismi, secundum omnes ibidem, neque eo, quod absolvat ab excommunicatione lata ab homine, iuxta glossam & Comm. ibidem, verbo, canonice. Octava, quod fratres minores, & alii, qui participant eorum privilegia possunt ministrare secularibus quolibet die excepto Paschate, ut dictum est supra. 21. nu. 32.

Decima quinta in clem. si quis suadente, de pen. Nunc facta est bulla Crenae per S. D. N. Greg. XIII.

103 Decima sexta in clem. cupientes de pen. §. si excommunicat clericos, & religiosos, qui violant constitutionem, in illis prohibentem ali-

quem inducere ad iuvendum, curandū, aut promittendum elegere sepulturam in sua Ecclesia, aut quod non mutabit electionem.

Declaratio prima, quod ad incurrendam hanc est necesse, quod sit clericus, aut religiosus, & quod inducat ad iuvandum, vovendum, aut promittendum de electione sepulturae, aut non mutandam electionem, & quod persuasus aliquid horum faciat, & quod sepultura pertineat ad Ecclesiam eius, qui persuadet, iuxta Comm. in d. §. si. quod temere faciat non existimando probabiliter id facere posse, iuxta Caiet. vbi supra, cas. 49. Secunda, quod non sufficit precari, ut inducere ad eligendam sepulturam, si non promittit, iurat, aut vovet iuxta S. Anto. tertia par. tit. 24. cap. 31.

104 Decima septima in clem. grave, de sent. excommuni. excommunicat, cum reservatione, nobiles, & dominos temporales, qui cogniti aliquid ad celebranda divina officia in locis interdictis sine compulso fiat persona clericorum, siue eorum consanguineis. Et qui vocem praenuntiant, aut sonum campanae, aut ad clangorem tubarum, & alia huiusmodi, convocant populum ad audiendum missam in tali loco, precipue excommunicatis, aut interdictis, & etiam qui prohibent ne excommunicati, aut interdicti ab Ecclesia egerantur, quando peragunt divina officia, qui ad vocem a sacerdote nominatum volunt exire.

Declaratio prima, quod per tria priora ex his quatuor, soli & omnes domini temporales incurrit in hanc, quamvis sint prelati, si habent temporalem iurisdictionem, iuxta gl. Card. & Imo. in d. clem. per quartum autem omnes. Secunda, quod convocatio debet fieri aliquo modo ex predictis, & non clari per nuncios. Et quod excommunicati sint nominati admoniti, Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 16. §. 71.

105 Decima octava in extranag. & si dominus, de pen. & remiss. excommunicat eum reservatione eo, qui ex privilegio Papa Sixti Quinti absolvent ab aliquo istorum quatuor, scilicet peregrinationis in Ierusalem, & Romam, Compostellam, religionem, & castitatem, nisi in dictis confessionalibus fiat mentio illarum de certa scientia, cum derogatione illius extranagantis.

Declaratio hanc extranag. nunc nihil, vel parum prodesse quo ad contentum in

ea principaliter, quia iam confessionalia illa desierunt, sed est notanda ad hoc, quod dispensatio quinque vatorum in ea contentorum reservatur Papa, ad quod nullus textus ante hunc in libris iuris Pontificij habebatur.

Decimona, in extranag. 1. de sepult. inter comm. excommunicat cum reservatione eos, qui exenterat mortuos ad eos conservandos, aut eos concidunt in frusta, & ea coquant, ut ossa carnis deinde deferant, & sepeliunt in alio loco, & qui hoc fieri iubent.

Declaratio prima, quod non habet locum in his, qui moriuntur in terris infidelium, ubi non est sacer locus ad sepeliendum, neque in eo, qui hoc facit, nullo, neque etiam mortuo alio fine, quam sepeliendi in alio loco, quamvis in vindicta, & etiam ad vespendum id faceret. Sylue. ubi supra c. 41. & colligitur ex rex. Secunda, quod non incurrit, qui hoc facit cadaueri ne ferat, aut in anatomiam, aut cadaueri regio, ut ab eius populis iustus honor habeatur, Caietan. ubi supra cas. 70. quod in se habet Gallia.

Vigesima in extranag. 1. de simo. excommunicat cum reservatione eos, qui dant, aut accipiunt aliquid ob ingressum in aliquod monasterium.

106 Declaratio prima, quod non incurritur per acceptionem, vel largitionem absque pacto, aut ob consuetudinem, vel ob aliquam iura, aut sine presumptione bono animo, quia bis repetit illa verba. *Eos qui presumunt.* Neque per acceptionem cum pacto in iurum eius, qui ingreditur ob necessitatem, iuxta Caietan. ubi supra cas. 71. Secunda, quod Innocentius Septimus declarat moniales non incurritur hanc, nisi ob receptionem cum pacto, aut alicuius non idonei ob largitionem. Et quod S. Ant. tertia parte, tit. 14. c. 70; quae referunt Syl. ubi supra cas. 44. & Pely. in cap. quoniam, de simon. ait quod Martinus V. dixit se nolle hac teneri moniales. Tertia, quod consuetudo contraria excusaret a praedicto mortali, ut diximus in dicto cap. quoniam, arg. gl. sing. in c. cum venerabilis, de consuet. cap. denique 4. dist. 8. & eorum quae Ausser. in repet. de mentima prima de offic. ordina. in regul. tertia fallen. secunda dicit. Quarta, quod Clemens VII. concessit, ut moniales nul-

lam simoniae penam incurrerent propter pacta, & conventiones, quas contraherent in dotibus monialium, in comodum eorum iurum, ut habetur in compendio privileg. verb. moniales. nu. ult.

Vigesima prima, in extranag. Pauli I. de simon. excommunicat cum reservatione committentes simoniam in ordine, vel beneficio, & eius mediatores.

Declaratio prima, quod non intelligitur, nisi de simonia, quae committitur in ordine, & beneficio secundum omnes, quia de ea tantum agit, quod etiam dicit Caietan. ubi supra cas. 72. Secunda, quod non habet locum in simonia mentali, neque etiam in sola conventionali, sed in reali per praedicta, c. 23. nu. 106. & c. 25. nu. 112. & latius in comment. c. de simo. Tertia, quod mandatum positum in ea, ut denuncient eam facientes, non obligat alios quam Cariales Rom. in Sylu. ubi supra cap. 43. neque nunc eos, neque alios, secundum S. Ant. ubi supra cap. 66. quia non est quoad hoc recepta, Syluestr. ubi supra, & Caiet. post cas. 81.

Vigesima secunda, in extranag. Martin. V. de regul. excommunicat cum reservatione fratres quidam mendicantium sine speciali facultate Praep. migraret ad non mendicantes, exceptis tunc Carthusiis, & etiam admittentes eos. Hae sunt ad illud 10. Maior. in 4. dist. 38. q. 1. Carthusio religionum optima.

Vigesima tertia, in extranag. 1. de sentent. excomm. quam refert 10. Andr. in c. nemo, de simon. excommunicat cum reservatione omnes eos, qui largiuntur, aut accipiunt aliquid, aut promittunt in Curia Romana ad obtinendam iustitiam, aut promerendam gratiam alicuius rei. Sed Palu. in 4. dist. 13. q. 3. col. pe. & Ang. verb. excommunicatio 5. cas. 25. & Sylu. ubi supra cas. 46. & Caiet. post cas. 81. aliterunt fuisse revocata per Clementem V. Fuit autem innotata, & maioribus penitus quae per S. D. N. Gregorium XII. per extranagantem, quae incipit. Ab ipso promulgata die 8. Nouemb. ann. 1374. quod statum magno commentario donum in honorem sanctissimarum, earundemque fortissimarum virginum, & martirum Luciae, & Catherinae, intra viginti dies, quibus festa earum distant.

107 Vigesima quarta, in extranag. graue. de rebus, & Genere sancti, excommunicat cum reservatione eos, qui dixerit

dixerit peccare mortaliter eum, qui crediderit in eum, & a verum fuisse conceptam in peccato originali, & et extranag. eum, qui dixerit peccare mortaliter appositum tenentem.

Declaratio, quod qui sincero & solido animo sine alia audacia, vel praesumptione ne dixerit hoc, non incurrit, iuxta Caietanum ubi supra cas. 88. quia ait, *ausu temerario*, & paulo ante, *praesumerent*. & ita dolum aut certe latam culpam requirit, per praedicta eod. capitulum. 74. Quamquam in Concilio Basiliensi, sessio. 36. fuit declaratum fuisse conceptam sine peccato originali, ut asserit D. Bartholomaeus Carranza Illustrissimus nunc Archiepiscopus Tolentanus in summe eiusdem Concilii, renovata est tamen praefata extranag. Trid. sess. 4. sub finem.

108 Vigesima quinta, apud Syluestr. verb. excommunicatio 70. cas. 47. excommunicat cum reservatione, commissarios, & delegatos ad cognoscendum, an illa alienatio honorum ecclesiasticorum sit in utilitatem indecentem Ecclesiae, vel non, qui amore, timore aut pecunia auctorant. Quamquam Caieta. hanc non posuit, sine quod non haberet pro authentica, sine quod non esset usu recepta, quod ipsum de alijs multis significat post cas. 81.

109 Vigesima sexta in privilegijs ordinis relata apud Sanctum Anton. 1. parte tit. 24. caput. 70. & Caieta. ubi supra cas. 81. excommunicat cum reservatione ingredientes monasteria monialium, minorum, & praedicatorum sine licentia praefati ordinis, aut generalis, aut eius, qui ab ipso ad id habet facultatem. Et qui praesumunt proferre in lucem libellos famosos lingua vulgari vel alia, aut componunt, aut habent, aut in vulgus emittunt versus, aut contumelias in infamiam, & detractionem status ordinis praedicatorum, vel minorum. Et eos qui praesumunt predicare, docere, defendere praedictos religiosos non esse in statu perfectionis, vel non licere eis vivere ex elemosynis, neque predicare, neque audire confessiones cum licentia summi Pontificis, aut aliorum pralatorum inferiorum sine licentia Rectorum Ecclesiarum, vel praebiteri Cardinalis. Et eos qui praesumunt inferre aliquam, quae incommoda sit, violentiam, locis praedictorum praedicatorum,

& minorum. Et qui in suis monasterijs vel ecclesijs detinent Apostatas praedictorum nisi eiecerint, postquam a monachis ipsorum ordinum fuerit eis denunciati, ne eos retineant. Et monachos minores, qui praesumunt recipere ordinis praedicatorum professos absque licentia summi Pontificis, quae faciat expressam mentionem huiusmodi, aut nisi prius petant, & impetrent facultatem suorum priorum, & qui polia, vel clam conantur expellere ex universitate Praedicatorum praedictos vel minores.

Declaratio prima, quod septem excommunicationes diversorum Pontificum in hac continentur, quas S. Ant. refert ubi supra. Secunda, quod primam non incurrit qui ingreditur dicta monasteria ignorans iustitiam vel quasi iusta ductas secundum eundem, & Caietanum ubi supra, neque qui ingreditur sciens, sed persuasus iustitiam esse causam ob quam ingreditur, iuxta eundem. Tertia, quod secunda non habet locum contra compendios praedictos libellos in ignominiam ipsorum religiosorum, & non eorum status, per dicta supra capitulo 12. nu. 35. Quarta, quod in septimo loco, pro Praedicatorum, est apud Sylu. ubi supra cas. 14. Perusini, per errorem. Quinta, quod mulieres, quae privata intentione ingreditur monasteria monialium praedictorum, possunt absolvi a confessorijs sui ordinis per privilegium Sixti Quarti, ut habetur in compendio verbo, absolutio secunda num. 3. Sexta, quod praedicti praedictorum ordinum, & eorum qui gaudent privilegijs Carmelitarum, possunt excommunicare omnes clericos & laicos, qui retinent Apostatas sui ordinis, ut habetur in dicto compendio verbo, Apostata. num. 7. Septima qui faciunt dictam damnosam violentiam, possunt absolvi a confessorijs, & praedicti ordinis in foro conscientiae per privilegium Leonis decimi, ut dicitur in dicto compendio verbo, absolutio, secundo quo ad seculares §. final.

110 Vigesima septima apud S. Ant. & Syluestr. ubi supra excommunicat qui peregrinantur in Ierusalem absque licentia Papae.

Vigesima octava, in extranag. Iulij II. relata per S. Ant. ubi supra cap. 10. excommunicat eos qui appellant a Papa ad futurum Concilium &c. Sed hae hoc anno facta est tertia

Secunda pars Decret.

tertia bulla Cœnæ, per S. D. N. Gregorium XIII.

Declaratio, quod qui consilium, ut appellet non incurrit, si non appellat, secus de consiliente licitum esse appellare, iuxta Caiet. ubi supra. Quia priore casu prohibetur consilium secundario, posteriore vera principaliter.

Vigesima nona, in Concilio Later. sub Leone X. sess. 9. excommunicat eum reservatione Cardinales revelantes aliquid de secreto alibi in consistorio Papæ præceptum speciatim expressè ut id maneret secretum.

111 Trigesima, in eod. Conc. exco. cat. eos qui prædicat miracula falsa, vel incerta, vel prophetia, qui non continentur sacra scriptura.

Sed Caiet. ait verb. excommunicat in fine, quæ sequitur Frater Bartholomæus Carranza Navarrus, tunc doctissimus & religiosissimus Doctor, nunc autem Illustrissimus Archiepiscopus Toletanus, in fine summæ Concilij Lateranensis sub Leone X. censuras huius Concilij non fuisse receptas.

Trigesima prima, in extra. Julij II. approbata in Concilio Later. sess. 5. excommunicat Cardinales, qui Sed. Apost. nuntio contraveniunt, ordinant, disposunt, aut aliquo modo præsumpserint facere, vel aliter contra ordinata ab eodem Julio II. ut sine simonia eligatur Papa.

De excommunicationibus reservatis Episcopi, vel partim Papæ, partim illis, partim neutris.

112 Excommunicationes reservatæ Episcopis sunt tres, quæ aliæ sunt aliquando. num. 3. & 2. seq.

Prima in cap. percutit. de sentent. exco. in causa ob leviem percutiendum clericum vel monachum, de qua sup. eo. c. 11. & 2. seq.

Secunda, quam fert Episcopus per summum statum reservando sibi absolutionem secundum omnes, arg. e. nuper. de sent. excom.

Tertia ob aliquod iustum impedimentum conceditur inferiori, quia illa illam dare debet Episcopus, & non alius inferior.

Secundum Inno. communiter receptum in c. 1. & c. monachi, de sent. excommun. quia quæ dispensatio, vel absolutio reservata Papæ privilegio iuris conceditur inferiori, videtur concedi Episcopo, & non

alij eo inferiori, iuxta eundem Innocentium in cap. 2. de eo qui furt. ordin. suscep. probatum per Panor. ibi, & in dict. c. monachi. & in alijs locis multis ibi per Fel. citatis, qui eadem ratione excommunicatio prima harum quinque censetur reservata Episcopo.

Quarta partim episcopalis, partim non in c. nuper. & c. si concubine, de sent. exco. excommunicat eum, qui scienter participat excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, cum reservatione absolutionis ei, cui esset reservata absolutio excommunicationis ob crimen in quo participando eam incurrit alius.

Declaratio prima, quod ad incurrendam hanc excommunicationem oportet, quod fiat participatio in crimine post illud commissum, & ob id incurram excommunicationem ab eo, cum quo participat, ut dictum est supra Exod. num. 33. Et quod participet cum eo sciens illum esse excommunicatum. Secunda, quod licet ante extraneam præfationem, ad eundem, vel alium num. 33. sufficiebat & requirebatur scientia excommunicationis, ita post eam requiritur & sufficit scientia denunciationis illius, per ibi dicta. Tertia, declaratio in solutione propositi dubij, quod sicut qui percutit plures clericum, ita ut appellentur diversa percussiones, iuxta dicta supra eodem cap. 9. num. 16. & seq. singulis vicibus incurrit excommunicationem, sic qui participat in crimine multoties cum excommunicato, ita ut dicantur iterata participationes, singulis vicibus incurrit excommunicationem. Quarta, quod ab hac debet absolvi eundem, qui ab altera, d. nuper. Idcirco cui reservata fuit prior, eadem & hæc erit, & si illa nunti fuerit, neque hæc erit illi.

113 Quinta etiam partim episcopalis, & partim non, in cap. 1. eos, de sentent. excommunicationis, libro 6. excommunicat eum, qui ob articulum mortis, aut aliud iustum impedimentum absolvens ab eo, qui aliter non potuisset, recuperata valetudine, vel sublato impedimento, quam cito commode potest non representat se superiori, a quo debet absolvi, quo obediatur eius mādatis. Et etiam qui absolutus a Sed. Apost. aut eius Nuncijs præcipientibus, ut se præsentet ordinarijs, aut alijs iudici-

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 303

iudicib. quo exequatur sua iussa, vel quo satisfaciatur laicis, vel ijs ob quos fuerunt excommunicati, non facit quam cito commode potest.

Declar. prima, quæ prima pars huius excommunicationis habet locum in absoluto a quibuscunque, ut ex litera palam colligitur, & secunda non nisi in absolutis a Sed. Apost. aut eius Nuncijs, de quibus solus loquitur. Itaque non habet locum in absoluto ab Episcopo, vel alio delegato, in c. Caiet. ubi supra cas. 69. quamvis habeat nostro iudicio in absoluto a summo Penitentiario. Secunda, quod tempus intra quod quam cito commode potest tenetur præsentari, quoad forum exterius, relinquitur arbitrio boni viri, arg. l. 1. ff. de iur. delib. c. de causis, de offic. deleg. quo ad interius autem conscientie absoluti, arg. gl. c. signifi. 2. de homicid. Tertia, quod hæc est Papalis, vel Episcopalis si prima talis erat, & nemini si prima non erat reservata, quia textus habet eandem esse.

De excommunicationibus nemini reservatis.

SUMMARY.

- 114 Excommunicatio prima nemini reservata, in seculares non redentes nisi ecclesiasticis. Secunda, in consentientem electioni de se in Papâ male facta. Tertia, in eum qui sic suscipit manus administrandi pariter talis episcopatus. Quarta, in scholasticum Bononiæ, qui sic conducunt. Quinta in imponentes tributa, &c. ecclesiasticis, num. 115. Sexta, in clericos qui audiunt legem aut medicinam, num. 116. Septima in clericos suscipientes præfaturas seculares. Octava in schismaticos. Nona, in capientes bonanagorum, num. 117. Decima, in servantes statuta contra libertatem ecclesiæ, num. 118.
- 117 Lex qua amissum in mari tribuit, &c. N. in ult.
- 119 Libertas ecclesiastica quæ, qui eam violat, num. 120.

114 Prima, in cap. administratores, 23. quest. 5. excommunicat Gubernatores, & Iudices, qui admoniti ab Episcopis, & alijs ecclesiasticis, omittunt ius il-

lis reddere, ob negligentiam, vel iniquum animum.

Secunda, in c. licet. de electio. excommunicat eum, qui non electus saltem a duabus partibus Cardinalium in Papam, consentit sue electioni, & in recipientes eum in Papam. Hæc non est reservata Papæ, nisi permixtam habeat hæresim credendi duas esse ecclesias, aut schisma absolute illa, & tunc reservatur per bullam Cœnæ in clausula prima, & secunda, sup. eod. cap. num. 16. & 57.

Tertia, in c. quoniam. de off. ord. excommunicat Episcopum, qui in civitate diversarum linguarum suscipit gubernationem eorum, qui sunt sui, priusquam suscipiatur a proprio Episcopo in coadiutorem suum.

Hinc Caiet. ubi sup. cas. 68. hodie esse parum utilem significavit, quia Papa communiter confert omnes Episcopatus in similibus locis, qui si lustrasset episcopatus Castellæ, Navarræ, & Gallie, in quibus alij Vasconice, alij Hispanicè, alij Gallicè, alij Teutonice loquuntur, id non dixisset.

Quarta, in cap. 1. de locat. excommunicat doctorem & scholasticum universitatis Bononiæ, qui conducit domos alterius doctoris, aut scholastici sine eius consensu ante finem termini. Iuxta Innocent. & eodem in eo. c. contra Host. hæc non habet locum extra universitatem Bononiæ & ideo nihil amplius dicimus de ea.

115 Quinta, in cap. non minus. de immu. eccles. excommunicat consules, rectores & potestates imponentes ecclesiæ vel personis ecclesiasticis alias, vel vestigalia, si admoniti non desistunt, & omnes qui præbent consilium, favorem, vel auxilium, & eorum successores.

Declaratio prima, quod per potestatem hic intelligitur secularis, iuxta Io. Andr. in dict. c. non minus. & quod satis est una admonitio, iuxta Hostien. ibidem. Secunda, quod non incurrit Gubernator, qui debuit contradixit, etiam si non relinquat officium, iuxta Panor. in c. adversus, eodem tit. & melius Ang. & Sylvest. verb. excommunicatio 9. cas. 5. & Ioan. Tabiæ, cas. 18. quamquam Ioan. Andr. oppositum teneat ibi, & Innocent. dubitet. in cap. nonerint. de sentent. excommun. siquidem non

Secunda pars Decret.

non peccavit si contradixit tantum, quantum, & quemadmodum debebat, argum. cap. Ephesij. 43. diffin. sine peccato mortali, non incurritur excommunicatio maior, & nemo, & c. nullus. 11. quæst. 3. ut dictum est supra eod. capitu. nume. 9. Tertia, quod hæc non incurritur propter tributa omnino realia, quæ clerici debent ob sua bona, nec ob realia extraordinaria, quæ immediate spectant ad eorum bona, ut ad reficiendum iter, vel callem, qui est ante prædium, vel domum suam, sed incurritur propter onera mere personalia, & mixta quæ imponuntur personis, iuxta Pan. recep. in d. cap. non minus.

116 Sexta, in cap. non magno opere, & cap. super specula. ne cler. vel monach. & cap. 1. eodem titul. lib. 6. excommunicat religiosos, qui exeunt a suis monasterijs, ut audiant leges, vel medicinam, & audiunt, & non redeunt intra duos menses ad illa. Et clericos, qui habent dignitatem vel personatum, quæ non sunt presbyteri. Et presbyteros quævis omnino nullam habeant dignitatem, neque Ecclesiam parochialem, qui audiunt dictis duobus mensibus.

Declar. prima, quod hanc non incurrit religiosus, qui audit intra monasteriū, aut extra in eadem ciuitate, degens in eadem, aut egreditur ad audiendum aliquod exordium, uel aliquam prælectionem, uel honorem, uel informationis causam, uel rediit ante prædictos duos menses ad claustrum, iuxta mentem Panorm. cui Caieta. ubi sup. cas. 30. & alij recentiores consentiunt. Secunda, quod clerici seculares, quævis obtineant beneficia, etiam si sint subdiaconi uel diaconi, modo non habeant dignitatem, vel personatum, non incurrit in eam, quia non loquitur de illis, iuxta gloss. ling. capitul. cum ex eod. verb. literatum. de elect. lib. 6. Tertia, quæ presbyteri et beneficia non habentes, & qui habent dignitatem uel personatum: quævis non habeant nisi minores ordines, eam incurrit, si audiunt duos menses et si non egrediantur e suis terris, neque domibus, iux. Cōm. in dictis tribus c. Quarta, quod nemo istorum incurrit eo quod doceat eam etiam extra domum suam, iux. Inno. & Pan. ubi supra, quidquid dicat Syluest. verbo excommunicatio 9. cas. 6.

117 Septima, in c. cler. ne ele. uel monach. excoīcat sacerdotē qui est Vicarius Vicecomitis, aut alterius, præfati secularis, si admonitus non relinquit præfecturam.

Declar. prima, quod non incurrit hanc clericus minorum ordinum iuxta Pan. in d. c. clerici. quidquid Syl. dicat ubi sup. cas. 7. Secunda, quod incurrit in eā prælati qui sunt gubernatores vel præfati cellarii, iux. Caiet. cas. 76. Tertia, quod non incurrit prælati, qui hanc eiusmodi procuratorem annexam suæ dignitati, aut suo patrimonio, iuxta omnium sententiam.

Octaua, in c. nulli fas. 19. dist. 8. c. 1. de schisma. Sed hæc hodie continetur in bulla Crenæ supra relata.

Nona in cap. excommunicationi. de raptor. excommunicat eos, qui capiunt bona Christianorum naufragio perditā, & non restitunt eis.

118 Declar. prima, quod hæc facta est bulla Crenæ per S. D. N. Greg. XIII. ut patet sup. nu. 60. quæ tamen etiam tantum accipientes scienter excommunicat, quævis non uideatur comprehendere eos, qui bono animo, aut saltem non malo accipiunt, donec sint in mora restituendi. Secunda, quod neutra incurritur ex sola accensione honorum sine mora, & uoluntate (ut ita dicam) restituendi secundum omnes. Quod est verum attenda decreta li. & etiam attēta bulla, nisi acceptio fuerit scienter patefacta, quia tunc illa sufficit, licet sic absque monitione secundum Panorm. in dicto cap. excommunicationi. & Caietan. ubi supra cas. 23. quos sequor ob rationem firmam Caiet. contra Ioan. Andr. in dicto cap. excommunicationi. licet eum sequatur Sylu. verb. excoīcatio 7. cas. 20. Tertia, quod ex his sequitur, quod lex quæ statuit bona naufragorum esse tribuēda illi uel illi, est iniquissima, quippe quæ afflictio addit afflictionem contra eum percussio. 7. quæst. 1. & leg. Dimis. fide offic. præfid.

Decima, in c. nouerit. de sent. excom. excommunicat eos, qui obsequari faciunt statuta facta, & consuetudines inductas aduersas libertatem ecclesiasticam, nisi ex libris radant, & eos qui ea faciunt, & scribunt, & potestates, consules, & gubernatores, & consiliarios quorumlibet locorum ubi eiusmodi statuta seruauerint, & qui

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 304

qui iudicant secundum illa: & quæ publica in forma scribunt.

119 Declar. prima, quod non incurrit hanc omnes qui violant libertatem ecclesiasticam, ut nonnulli censuerunt, sed solum qui eam violant per viam statutorum, & consuetudinem contrariam, ut re. & dixit Caiet. ubi sup. cas. 31. Secunda, quod non satis est facere obseruari, si era. dir. ex libris intra duos menses, neque non eradere, si obseruari non facis, iux. gloss. d. cap. grauem. de sent. excom. & Com. mu. in d. cap. nouerit. quævis Syluest. verb. excommunicatio 9. cas. 10. contradicit, & Caietan. dubitat ubi supra. Tertia, quod quidquid dicat Caietan. dicto cas. 31. potestates, consules, gubernatores, & consiliarij incurrit eam, quævis non obseruent, neque obseruari precipiant, si sciunt, & non impediunt eorum obseruantiam, quia hæc est aperta scientia textus dicti c. nouerit. Nec obstat eius ratio scilicet, quod ex omissione non videtur incurri excommunicatio, quia id falsum est per ele. 1. §. verum. de heret. & ipse tenet contra Syl. tenet in cap. 72. Quarta, quod qui faciunt obseruari, vel scribi eiusmodi statuta synodo corde, quia credunt esse salutaria, non incurrit, iux. Inno. in d. c. nouerit, in fin. maxime si credunt de consilio viri eruditi, & pro idonea scientia, & conscientia præditi haberi, argum. notatorum in c. 1. de constit. & glo. sing. quæ est tertia, ex qua Pan. comm. recep. hoc lib. colligit, c. capellanus. de ferijs. Quinta, quod libertas ecclesiastica est, quæ habet Ecclesia vniuersalis, quatenus est talis in spiritualibus, & temporalibus concessam a Deo, vel Papa, vel Imperatore, iux. Inno. in d. c. nouerit. col. 2. Sexta, quod qui ordinat contra hanc, vel illam ecclesiam particularem, non incurrit hanc excommunicationem, nisi illa etiam pertineat ad ecclesiam vniuersalem. Septima, quod non sufficit aliquid esse contra societatem humanam ut dicatur esse contra libertatem ecclesiasticam. vnde in ca. fin. de immuni. eccles. lib. 6. non dicitur quod statueret ut laici coquant, molant, aut vendant clericis panem &c. esse contra libertatem Ecclesie, sed quod præsumitur esse, quia per se non tangit Ecclesiam quatenus est ecclesia, sed quatenus

est congregatio hominum, ut sunt alij, quod est singulare dictum Caiet. in dicto cas. 31. & 37. quod alias, dicto cap. ult. addimus. Octaua, quod ad hoc ut aliquod statutum dicatur contra libertatem ecclesiasticam, debet esse factum intentio ne derogandi ei, aut alicui rei eiusmodi, quod ex sua natura aduersetur eidem, quale est statuere, ne ecclesijs vel ecclesiasticis dentur elemosynæ, vel decimæ, vel ut vestigal, gabellam seu scillam soluant de his, quæ emunt sibi, & non ad negotia, dum, seu ad causa lueri retinendum. Nona, quod non est huius generis statuere ne in funeralibus, primis missis, vel nuptijs, extra modum offeratur, neque fiant immoderata conuiuia neque sumptus ex. & lusus & reliquæ pompæ, iux. Caiet. in d. cas. 31. licet Tabien. cas. 20. contradicat, cui per prædicta respondeat. Quævis enim hoc fiat ecclesia, & ecclesiastici minus lucentur, tamen hoc factum suapte natura non eo refertur, sed per accidens, quod non consideratur, arg. l. si quis nec causam. ff. si cere. per. c. quia diuersitatem, de concess. præb. & latē trad. per Arjst. de physico auditu, declaratum per B. Thib. lee. 9. Decima, quod c. ult. de reb. eccl. quæ tenus dicit, quod huius non possunt statuere de funeralibus, intelligendum est de his, quæ sua natura diriguntur ad Ecclesiam, salutem animæ mortui, vel ad cultum diuinum, ut sentit Fel. in c. Ecclesia. col. 38. de constit. & expressi Caiet. ubi supra, & non de alijs. Vnde decima, quod hæc excommunicatio hodie est seruata Papæ, ut patet supra nu. 61.

Excommunicationes lib. Sexti Decretalium nulli reseruato.

SUMMARIUM.

121 Excommunicatio vnde decima nulli reseruata, c. prima Sexti in eo, qui secreto mittunt c. Cardinalibus quando sunt in conclau. ad eligendum. Vnde decima in dominos c. qui in electione Papa. non faciunt obseruari. c. Decima vnde in eo, qui molestia afficiunt electores, eo quod non elegerint optatum ab eis, nu. 122. Decima quarta in non usurpantes ius custodiendi aliquam

Secunda pars Decret.

- quam ecclesia se habente &c. nu. 123.
Decimaquinta in directorem electionis mo-
nialium, qui hoc vel illud facit, nu. 124.
Decima sexta in eum, qui procurat suam
conseruationem &c. cetera. Decima septi-
ma in facientes se metu absolui a censu-
ris. Decima octaua in fingentem aliquid
quod index uadat ad mulierem, nu. 125.
Decima nona in compellentes submittere
bona ecclesiastica nu. 126. Vigesima in in-
uentoribus nouarum religionum nu. 127. Vi-
gesima prima in exigentes ab ecclesiasticis
portoria, nu. 127. Vigesima secunda in sic
impedientes iurisdictionem ecclesiasticam,
nu. 129. Vigesima tertia in dominos, qui pro-
hibent subditis ne vendant, ne peccant a
clericis, &c. nu. 130. Vigesima quarta in re-
ligiosos temere habitum deferentes, num.
132. Vigesima quinta in religiosos ad stu-
dia sine licentia euntes &c. nu. 133. Vigesi-
ma sexta in Doctores docentes leges religio-
sas, nu. 133. Vigesima septima in sepelientes
haereticos, nu. 134. Vigesima octaua in iudi-
ces non auxiliantes contra haereticos, &c. n.
135. Vigesima nona in interficientes per-
assinos, nu. 136. Trigesima in permissio-
nes facientes contra ecclesiasticos, nu.
136. Trigesima secunda in negligentes per-
sequi iniuriantes Cardinales, nu. 136.
126 Tempus decem annorum est longum tempus.
126 Monitus extrajudicialis non debet esse ne-
cessario trimus.
128 Mercator quies, qualis non est monasterium
asportans terram &c.
130 Lex, quod nemo vendat pradium nisi tri-
butario, valida.
132 Religiosi habitum qui relinquit, quando
peccet mortaliter, &c. est excommunicatus.
133 D. Franciscus a Nauarra olim prior Ren-
caualtri, post Archiepiscopus Valentini, laudatus.
134 Religiosi Doctor qui excommunicatus.
135 Index non auxilians contra haereticos &c. ex-
communicatus.
136 Assessorius quis sit proprie &c. quis im-
proprie.
136 Repressalia quis concedat contra clericos etc.
121 **V**ndecima e. ubi periculum de elec-
tione. l. 5. nulli. excōicat oēs, q
mittit litteras, vel nōm, vel clā loquitur
Cari. inclusis conclauī ad eligendū Papā.

Declaratio prima, quod non obligat ip-
sos Cardinales, qui sunt intus. Secunda
quod quanquam Archid. in d. capi. nulli-
quem sequuntur Ioan. Andr. Dominie. &
Perus. eum alijs, dicat, vnumquodque ho-
rum trium secreto faciendum esse ad in-
currēdū, contextus tamē eius id de solo
tertio significat, quod ante nos dicit Cai.
Duodecima, in d. e. ubi periculū. §. prae-
terea. excōicat Dominos, Gubernatores
& quoslibet alios magistratus seu officia-
les ciuitatis, ubi creandus est Papa, qui di-
ligenter obseruari non fecerint omne id
quod eo tpe faciendum esse statuitur in il-
lo c. Huius declarationes nullas facimus,
quā raro, & in paucis locis sunt necessariae.
122 Decima tertia, in c. sciant cuncti. de elec-
tio. l. 6. excommunicat omnes, qui se uel
alios praesumpserint vexare aliquam per-
sonam ecclesiasticam, vel alia loca pia eo
quod rogati, seu alias induci, eum pro
quo rogabantur, seu inducebantur elige-
re noluerint, vel consanguineos eorū &c.
Declaratio prima, quod ad incurrendā
hanc necesse est, ut interueniat grauamen
spolij, vel iniusta prosequutio, & quod id
fiat, quia noluit eligere eum, pro quo fuit
rogatus, vel iussus, & quod persona elige-
da sit ecclesiastica, & quod grauamen, seu
molestia fiat rogato, vel eius cōsanguineo
vel ecclesiae, monasterio, vel pio loco, Cai.
ubi supra cas. 34. Secunda, quod ex hac in-
ferat nos bene respondisse cuidam domi-
no, eum non incurrisse hanc, quod praeter
misisset largiri elemosynas cōsuetas eorū
ecclesiae, quia non fuisset electus in
ea is quem optaret. Tertia, quod per spo-
lium intelligitur quaecunque acceptatio
quorū liber bonorū mobiliū vel immo-
biliū occulta, vel violenta, iuxta Archi-
id. in d. sciant cuncti. Quarta, qd in ipsum
qd dicitur de electione, dicendū est de fi-
sentatione spectare ad personam ecclesia-
sticā, sed non ad laicā, iuxta gl. h. in d. e.
sciant, & idem de confirmatione, in illu-
tione & postulatione iuxta Dominie. rece-
123 Decima quarta, in c. generali de electi-
li. 6. excommunicat omnes, qui usurpare co-
nantes noue ius custodiendū, & seruandū
alicuius ecclesiae vacantis, praesumunt ca-
pere aliqua bona illius.
Declaratio prima, quod duo sunt necessaria
ad incurrendam eā, scilicet ut velint usur-
pare

De censuris Ecclesiae, &c. Cap. XXVII. 305

pāre tale ius, & ut capiant bona, ita, ut al-
terum sine altero non sufficiat, Caiet. cas.
38. & ante ipsum Dominie. in d. e. conque-
stus. de for. comp. Secunda, quod qui hoc
facit, eo quod ad eū pertinet ex fundatio-
ne vel antiqua consuetudine, vel praescri-
ptione, non incurrit per sinem illius cap.
Tertia, quod noue usurpare dicitur, qui
nondum possedit 40. annos, iuxta gl. eius-
dem cap. verb. de nouo.
124 Decima quinta in c. indemnitate. §. postremo. de ele. lib. 6. excommunicat
accesitum in directorem electionis mo-
nialium, non temperantē a rebus ex qui-
bus nasci, vel alii potest discordia.
Declaratio prima, quod nihil refert an
is sit religiosus, aduocatus, prudens vir
vel femina iuxta gl. recept. in d. §. postre-
mo. Secunda, quod hinc colligitur quan-
tum errent, qui existimant moniales §. Cla-
re, & cuiuscunque alius religionis, non
posse accedere aliquam personam extra-
neam, scientia, & cōscientia ad id idonea
praeditam, cui fidant ad faciendam san-
ctam, & canonicam electionem suę Abba-
tis, cum possint vocare medicos, chirur-
gos, latomos, fabros lignarios, & alios mi-
nistros ad res necessarias: cum canonica
electio sit maxime necessaria monaste-
rio, & recte factu difficillima, in qua tā-
ta fere offeruntur dubia, ut pauci, quam-
uis sint consummati canonum periti, eā
sic dirigant, quin super aliquo errent. Ve-
rum est tamen, ceteris paribus, quod sa-
tius esset vocari in directorem eiusdem
ordinis virum, quam extraneum. Tertia,
quod ut recte Dominie. ibi ait, non incur-
rit hanc, qui interest electioni non acce-
dit in directorem, neque qui excitat, vel
aliter discordiam, factā iam electione, iux-
ta Caietā. ubi supra cas. 80.
125 Decima sexta in cap. si. de off. deleg.
lib. 6. excommunicat partem incitantem
conseruatorem ad procedendum in eis,
quae non continent apertam violentiam
vel iniuriam, & quae requirunt altorem
indignem. Hanc non incurrit, qui non
est pars in iudicio, neque si est & procura-
tor, sed index nō processit per dicta supra
eod. nu. 1. Neque cum conseruator da-
tur cum clausula, ut possit cognoscere &c.
de eo, quod requirit altorem indignē,
ut communiter hodie cōceditur. Quae vo-
Op. Nauar. Tom. II.

ro noue de hac re induxit Conc. Trident.
videre licet sess. 14. c. 3. de reform.
Decima septima in cap. 1. de his, quae vi-
lib. 6. excommunicat eos, qui vi, aut metu
consequuntur absolutionem, uel reuoca-
tionem sententiae excommunicationis,
interdicti, uel suspensionis.
Declaratio prima, quod non satis est inije-
re metum, si absolutio non fuit impetra-
ta, Archid. ibidem. Secunda, quod nil re-
fert an sententia sit iusta vel iniusta, gl. ibi-
dem, neque quod sit lata a iure, an ab homi-
ne, Caiet. ubi supra cas. 41. neque an ipse excōi-
catus faciat hoc an alius, glossa. & Commu-
nis ibidem. Tertia, requiritur ut timor sit
iustus, sicut sentit glo. pen. in verbo, vim,
eiusdem cap. & communis ibidem: quam-
quam oppositum dicat Caiet. in d. cas. 41.
quod videtur tenendum quo ad forum cō-
scientiae, per posita cap. 17. nu. 4. & 29. &
melius cap. 23. nu. 31.
Decima octaua, in cap. 2. de iudic. lib. 6.
excommunicat eum, qui fingit casum, vel
fraudem aliquam facit, quo iudex ipse va-
dat ad accipiendum testimonium alieni-
us feminae. Sed nil refert quod qui fin-
git sit ipsemet iudex, neque quod iudex
sit clericus, aut laicus, modo profectio
personalis iudicis perficiatur: sed nō erit
excommunicatus, si ipse non fingi fecit,
iuxta communem, in cap. 2. & Caiet. ubi
supra cas. 59.
126 Decima nona, in cap. 2. de reb. eccl. lib.
6. excommunicat omnes, qui compellunt
praelatos & alias personas ecclesiasticas
ad submittendū perpetuo, vel in longum
tempus, ecclesias, bona immobilia, aut iu-
ra earum laicis in casibus iure prohibitis,
& accepta referentes illis tanquam supe-
rioribus patronis vel defensoribus. Et qui
aliquid horum habentes per aliquem cō-
tractum licite factum usurpant plusquam
per illum illis est permittum, & admoniti
ab eo non desistunt.
Declaratio prima, quod ad incurrendam
hanc est necesse interuenire omnes quali-
tates in ea tactas, & ideo iuxta glossa. illius
eam non incurrit, qui hoc facit ad breue
tempus, quod iuxta communem est illud
quod est minus decem annis l. si si ager.
vestiga vel emph. & glossa. clem. 1. de reb.
eccl. & Deci. consil. h. 1. par. quidquid
glossa dicat cap. 2. de reb. eccl. lib. 6. Se-
cunda,
Qq cunda,

eunda, quod admonitio secundæ excommunicationis debet esse trina, iuxta gl. & Syl. verb. excommunicatio 9. cas. 19. Quāquam nostra sententia, vna est satis per gloss. celeb. clem. 1. §. 1. verb. requisierit. de heret. & resolutionem Pan. & Dec. in e. cum causa, de offic. delega. quæ habet monitionem extrajudicialem, quam non facit index ad excommunicandum, sufficere vnicam, & etiam eam quæ fit in iudicio alicui quam partibus litigantibus, & hæc est extrajudicialis, quæ non fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excommunicationem, quod glossam deceptit, sed ad incurrendum a iure statutum. Tertia, quod hic modus submissionis appellatur in Castella commenda, & quibus fit commendatarij, vt apparet ex l. 1. tit. 3. lib. 1. ordina. Castellæ, quæ sub alijs penis id prohibet.

127 Vigesima, in cap. 1. de relig. domib. lib. 8. excommunicat eos, qui in statuunt nouum ordinem religionis, aut accipiunt nouum habitum illius, & mendicantes, exceptis quatuor ordinibus, qui absque facultate speciali Papæ recipiunt aliquem ad suum ordinem, & qui acquirunt nouam aliquam domum, vel locum, aut vendunt ex acquisitis.

Declar. prima, quod non incurritur hæc eo, quod aliquis vel aliqua accipiant aliquem nouum habitum, vt per se solitarius degat in sua domo, vel in alio loco iuxta gl. sing. in eo. c. verb. habitum, quam commendat Panormit. conf. 5. lib. 1. modo non instituat ordinem viuendi in societate. Secunda, quod nostra sententia Caie. cap. 4. præterminat hanc, quia visum illi fuit eam collectam fuisse a doctoribus ex quadam extrinsec. relata per eum ibidem, vbi hoc significat, quæ non extenditur ad tot.

128 Vigesima prima, in e. quando de cens. lib. 6. excommunicat eos, qui per se, vel alio suo nomine, vel alieno exigunt ab ecclesijs, vel eccl. personis portoria, sine pedagium, & ducatum per se, vel alios pro suis personis vel suis rebus, quas non deferunt causa negotiandi.

Declar. prima, hanc hodie contineri in bulla Cæne iuxta Syl. verb. excommunicatio 9. cas. 1. sed quia, vt recte declarat, nostro iudicio, Caie. per illa verba,

Portoria prohibita, ibi nō includuntur portoria, quæ licite exiguntur a laicis, sed quæ illicitè petuntur tam a laicis, quā a clericis, dictum Syl. limitandū est, ut non procedat quoad ea, quæ licite exiguntur a laicis, qui non sunt privilegiati, quamuis illicite exigantur a clericis & laicis immunitibus. Neque videtur posse fulciri dictū Syl. ad intelligendum illud generaliter, vt loquitur sexta clausula posita supra eodem cap. nu. 67. dictæ bullæ, quatenus excommunicat eos, qui exegerint aliqua onera ab ecclesiasticis etiam sponte concedentibus, quia, nostra sententia, illa clausula loquitur de oneribus impositis petitis, & rogatis saltem indirecte ratione prouentuum ecclesiasticorum, & non de istis, quæ petuntur vt ab alijs quibuscumque laicis, prout significatur in eadem clausula, & in eius declaratione. Secunda, quod ex hoc inferitur, nos bene concepisse responsionem negatiuam in illo dubio. An portorii exactores, seu publicani, qui exigunt a clericis portorium, seu vestigal, siue gabellam, seu scissam in casibus prohibitis, incurrant excommunicationem Cæne, sicuti hanc? quia dicendum est quod non. Tertia, quod ille solus dicitur excommunicari, qui emit, vt videtur ab illa, quæ mutatione eius, non autem qui emit in suos vsus, & postea per accidens vendit non mutando, nec qui emit vt vendat mutata in aliam formam, iuxta Arch. & eodem in dicto c. 1. facit c. eijciens, 88. dist. 11. Quarta, quod monasterium, vel clericus, qui habet venā ferrariam suam, & exportat eam in alias terras, vt inde ferrum conficiat, & vendat, non debet vecturam, iuxta Fed. conf. 207. quem sequitur Anchar. in dicto cap. quāquam, vt nec deberet suos prouentus ecclesiasticos si deueheret, vel sui patrimonij, iuxta Cyn. recep. in l. omnes. C. de episc. & cler. per illam legem in §. privilegia, quāquam deberet, si emeret solam venam, & aliorum ministrorum manibus conficeret, iuxta Anchar. in d. ca. quāquam, nu. 5. contra Feder. in hoc ultimo. Quinta, quod locatores, & agricolæ partitij prædiorum ecclesiasticorum, debent solvere pro sua parte, iuxta Dominic. & Perus. in dicto cap. quāquam. Sexta, quod qui accipiunt gaudagia, seu ducatus, seu mercedem ob id, quod

quod ducant, & portoria a clericis & ecclesijs persoluentibus sua sponte, non incurrunt hanc, iuxta omnes, seu pauci sunt qui sic soluant, iuxta Caie. cas. 39. qui vero recipiunt sicut tallias, vel vestigalia illis imposita, quamuis sponte soluant, incurrunt eam, quæ continetur bulla Cæne, de qua supra eod. c. nu. 61.

129 Vigesima secunda, in c. quoniam, de immunit. eccl. lib. 6. excommunicat impedientes iurisdictionem, & iudices ecclesiasticos ample. Sed quia id amplius facit bulla Cæne, de qua supra eod. nu. 69. eius rationem omittimus.

130 Vigesima tertia, in c. si, de immunit. eccl. lib. 6. excommunicat eos, qui habent dominium temporarium, & prohibent subditis, ne vendant vel emant quidquam personis ecclesiasticis, neque molant frumenta, neque coquant panes, neque præstent alia officia.

Declaratio prima, quod per dominium intelligitur temporarium, secundum omnes. Secunda, quod non est necesse ut de hoc statuto caueant, sed sufficit ut impendant subditis, Dominie, ibidem. Tertia, quod ut supra dictum est, eod. c. nu. 120. hoc ex se non est contra libertatem ecclesiasticam, sed contra societatem vitæ humanæ: præsumitur tamen fieri contra eam, vt dicit textus singulariter, quia præsumitur, quod intentio est vexare eam, Caie. vbi supra cas. 31. & 37. Quarta, quod statuere, vt nemo vendat sua prædicta ei, qui non confert in communia vestigalia, non est ex se contra libertatem ecclesiasticam, Domini, ibidem: quia intelligendum est, ita vt non comprehendat clericos, quāquam posset esse ob prauam intentionem, & iniustam extensionem.

131 Vigesima quarta, in cap. 2. ne clerici vel monachi, lib. 6. excommunicat religiosos, qui temere relinquunt habitum sui ordinis.

Declaratio prima, quod hoc non incurritur ob honestam dimissionem, qualis est, quæ fit iuxta de caus. glo. c. si quis ex electione, de vit. & honest. clericos. Secunda, quod neque etiam incurritur ob quamlibet dimissionem temerariam, quia quælibet dimissio absque rationabili causa est talis: quia necessarium est debet religiosus sui habitum in omni loco, c. vidua, 20. quæ dicitur, c. san. c. moniales. 23. dist. 1. saltem

de honestate, iuxta S. Anton. 3. par. tit. 24. ca. 53. & quælibet talis non est peccatum mortale, cum dimissio ad currendū, vel iaculandum lapidem, non sit talis, iuxta Palud. in 4. dist. 18. quæst. 3. colum. 10. Tertia, quod non incurritur etiam ob quælibet dimissionem temerariam mortiferam: quia non incurritur ob dimissionem, vt expeditius fornicationi indulgeat, Syl. verb. excommunicatio 9. cas. 2. no. 2. credens recte id, quod Palud. vbi supra prima facie hinc contrarium dicit intelligi de eo, qui relinquit vt dissimulatus ad fornicandum vadat. Quarta, quod incurritur ob dimissionem quæ fit ad utendum alio ad scelus aliquod mortiferum, aut in tantum tempus, aut ob talem causam & rationem, quod iudicio boni viri dicatur dimississe habitum, vt probat Syl. Quinta, quod ex hoc sequitur, quod non incurritur ob dimissionem, si non accipit alium, neque etiam ob acceptionem alterius adeo exiguo spatio, vt vix sit notabile iudicio boni viri, vt dicatur reliquisse sine reliquat illum intra monasterium, sine extra in aliquo hospitio, vel extra: ut qui relinquit hylari aliqua leuitate, vel ob larum solum primæ missæ, vel nuptiarum, vel doctoratus, vel alterius rei similis secundum sententiam Car. in cle. 2. de vi. & honest. cler. q. 3. Sexta, quod incurrit etiam, qui non dimittit omnino, sed gestat oculum, iuxta gl. sing. in d. cle. 2. verb. extrinsecus. & si oppositum teneat Pan. in c. Deus qui de vit. & honest. cleric. cuius opinio videtur vera, cum non adeo occultat, quin familiares cognoscant eum esse religiosum, glossæ vero, quando abscondit, sic, ut non appareat talis familiaribus, vt optime innuit Caie. cas. 61. Et est consuetudo canonicis simplicibus regulariis in Hispania, qui cōter gestant paruum habitum super sagulis ueste talari obiectis. Diximus simpliciter: quia ordinum militarium quales sunt Dni Iacobini, & Christi, deferunt alia insignia in vestimentis exterioribus, quibus inter noscuntur pro religiosis. Septima, quod incurrit qui dimittit et ad accipiendum alium alterius religionis, iuxta communem, quāuis immediate sumat illum, iuxta Syl. uer. excommunicatio 9. cas. 25. q. 6. Caie. vbi supra, licet Lopus alleg. 34. & Dominic. in

132 Vigesimaquinta, quod Concil. Trid. sess. 25. cap. 19. de regul. statuit, quod nullus regularis pretendens se vi, vel metu ingressum religionem, vel ante statum debitam professum, aut quid simile, uolensque habitum quacunque de causa dimittere, aut etiam cum illo sine licentia superiorum discedere, audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, ac nunc aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo, & ordinario. Quod si ante habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandam quancunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & nullo privilegio suae religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiusvis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuiquam regulari facultas occulte ferendi habitum suae religionis.

Vigimesexta, in d. c. 2. ne cler. vel monachi lib. 6. excommunicat religiosos, qui vadunt ad aliqua studia, etiam theologiae sine licentia sui praetati, aut cum ea sine consilio maioris partis conventus.

133 Declaratio prima, quod solenniori licentia indiget religiosus ad aduenda studia, quam alia negotia, quia ad huc satis est licentia sui praetati, & ad illam non sine sui conventus. Secunda, quod non incurrit hanc qui proficiscitur ad aliud locum ubi est conventus sui ordinis, & est studiū literarum ad studendum, eo quod magis dicitur mutare conventum, quam ire ad studium literarum, iuxta Caiet. ubi supra cap. 61. Tertia, quod non incurrit qui proficiscitur cum sola licentia superioris praetati, a quo pendet licentia habitandi extra monasterium, ut in ordinibus mendicantium. Quarta, quod neque etiam incurrit abbas, vel prior superior ob id quod ad literarum studia proficiscatur sine licentia sui superioris, & conventus, iuxta Arch. quem sequuntur ibi Ioan. Andr. Domin. & Ang. verb. excommunicatio cap. 27. & communis: quamvis Perus. ibidem dubitet, & Sylu. verb. excommunicatio 9. cap. 25. teneat oppositum, quod per locum a speciali probatur hic non esse quem excommunicatum eo solo, quod exeat monasterium sine licentia praetati non dimisso ha-

bitu, licet contrarium asserat Rebuff. super text. in praxi. bene de dispen. cum reg. au. 17. Quin & videtur expressum in extrau. viam de regula monitionem praerequiri, ut eiusmodi exiens sine licentia excommunicetur. quae opinio Archid. obseruata fuit Toloix erga Illustriss. D. Franc. a Navarra, qui, cum hoc Manuale Hispano sermone componebamus, erat Reuerendiss. Episcopus Pacensis, cui antea fuisset prior maior celeberrimi monasterii simul, & Xenodochij seu hospitalis generalis Beatae Mariae nostrae Roncarnalis, qui illustribus virtutum eximiarum literarum, & admirabilis vitae, & consuetudinis ornamentis, & insignibus in illud usque tempus semper suam regiam siropem honestavit atque decoravit, quem tunc Caesarea Maiestas Archiepiscopum Valentium designavit, declarans exterioris dignitatis accessione incrementa interiora heroicarum eius virtutum, quae diuino munere in dies magis, ac magis illustriores fiebant, & ferebantur in caelum, ubi iam a multis annis, ut par est credere tam feliciter fruatur Christo, quam sancte vixit in terra, cui viuenti, ut magno tempore suauissime conuixi, utinam liceat post fata mea, quae longe abesse nequeunt, beatè conuiuere aeternum. Amē.

134 Vigimeseptima in d. c. 2. excommunicat Doctores, qui docent leges, aut medicinam religiosos, qui reliquerunt suum habitum, aut detinent eos arroganter in suis scholis. Declaratio, quod quatuor faciunt hanc incurrit, scilicet, quod auditor sit religiosus, & audiat leges, vel medicinam, & id fiat relicto habitu: & quod doctor id sciat, cumque doceat, vel arroganter detineat in scholis, iuxta Caiet. in d. cap. 61. quāvis Archid. in d. c. 2. & Io. Andr. & Sylu. verb. excommunicatio, 9. cap. 26. teneant non esse necesse, ut relinquat habitum, quia licet auditor non relicto habitu sufficiat, ut doctor incurrat aliam excommunicationem latam per c. nuper. & c. si concubing. de sent. excom. contra participantes cum excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, ut participat doctor, qui praegit leges, vel medicinam religioso, postquam ob auditionem incurrit excommunicationem, non tamen sufficit

hic ad incurrendam hanc, quae requirit habitus dimissionem.

Vigimes octaua in c. 2. de haeretic. lib. 6. excommunicat eos, qui scienter praesumunt sepelire in loco sacro haereticos, eredes, & eorum receptatores, defensores, aut fautores, & prohibet absolutionem, quousque suis proprijs manibus e sepultura extrahant, & tora mittant.

Declaratio prima, quod qui sint hi eredes, & qui sint implicites, & non explicite haeretici, dictum est supra, nu. 56. Secunda, quod tam laicus quam clericus hanc incurrit Io. Andr. in d. c. 2. quem sequitur Perus. cum communi.

135 Vigimes nona, in ca. inquisitionis de haeretic. lib. 6. octo excoicationes complexa, excommunicat omnes habentes iurisdictionem temporariam non obediētes episcopis, & inquisitionibus, in requirēdis,prehēdendis, & custodiēdis haereticis, credentibus, defensoribus, & fautoribus, & qui non perduxerint illos ad Curiam, & loca ad quae requiruntur, & qui non praeheriderint praedicta, postquam eorum brachio seculari fuerint traditi, ad puniendum illos sine mora, & eos qui postquam prehēderunt, dimittunt sine licentia episcopi, vel inquisitoris, & eos qui aliquo modo cognoscunt, vel indicant de crimine haereticis, & qui directe, vel indirecte impediunt episcopos, aut inquisitores in illorum processibus, & eos qui ad aliquid praedictorum praeberint auxilium, consilium, vel fauorem.

Declaratio prima, quod haec non est reseruat, sed illi, contra quos datur, toties incidunt in ea, quae est bulla Coenae, quoties se faciūt fautores huius pestiferæ gentis, Caiet. ubi supra cap. 2. & probatur per clausulam primam bullae positam supra eodem cap. num. 55. & 56. Secunda, quod si episcopus inuenerit unum, & inquisitor contrarium, debet supersedere, iuxta Io. Andr. in d. cap. ut inquisitionis.

Vigimes nona, in c. 1. de homic. lib. 6. excommunicat omnes eos, qui per assassinos interficiunt aliquem Christianum, aut iubent interfici, quamvis non sequatur mors, aut receperint, defenderrint, vel celauerint.

Declar. non incurrit hanc, qui faciūt interficere ob pecuniam, quamvis huius Op. Nauar. Tom. II.

modi interfectores vulgus Italicum appellat assassinos, quia non sunt proprie tales, illi. n. soli certi quidam pagani ditioris cuiusdam domini, ita persuasi, ut putent praecellens opus esse interficere, quae suus dominus iubet, quomodocunque & quacunque de causa iubeat, & non esse id omittendum, quamvis ob id occumbere oporteat, ut gl. Io. Andr. & Arc. sentiant in d. c. & Arc. in consil. antep. vol. 16. ubi non fuit ausus tueri contrariam opinionem.

136 Trigesima, in c. 1. de usu lib. 6. excommunicat clericos, qui non sunt episcopi, ob unumquodque ex quatuor, scilicet, quod permittunt uisari in suis terris forneratores publicos alienigenas, vel quod non expellunt eos ex illis, uel quod locant illis, vel alio praetextu concedunt domos ad usuram exercendam.

Declaratio prima, in excommunicationem duorum priorum casuum incurrit solum clericus, qui sunt domini, in posteriores quilibet, ut annotauit Caiet. ubi supra cap. 61. Secunda, quod per alienigenam intelligitur qui non est natus in illa terra, neque est filius orti in ea, quia dicit alienigena, & non oriundus, iuxta eodem. Tertia, quod nihil refert an fornerator sit Iudaeus vel Christianus quo ad hoc, iuxta Domin. & Perus. in d. c. 1. Quarta, quod non satis est, dare domum in habitationem vel in hospitium, nisi concedat ad fenerandum actualiter, vel virtualiter, iuxta sententiam eodem ibidem.

Trigesima prima, in c. 1. de iniur. lib. 6. excommunicat eos qui concedunt, vel extendunt repraesentationes ad ecclesiasticos, vel eorum bona, nisi intra mensem a concessionem, uel extensionem renouerint.

Declaratio prima, quod haec locum habet tam in repraesentationibus, quae iuste conceduntur contra gentem, vel ciuitatem, unde est clericus vel ecclesia, quam in his quae iniuste, quia textus generaliter edicit, & eadem est ratio quo ad hoc. Secunda, quod concedere pertinet ad superiorem, qui concedit, & extendere ad inferiorem, cui conceduntur, gl. d. c. 1. verb. extendit. Tertia, quod qui concederet repraesentationes contra bona alicuius clerici propter sibi debita iudicans hoc conuenire, non incurreret hanc, iuxta Arch. quem Io. Andr. Domin. & Per. probant, quod validis rationibus confirmat Caiet. ubi supra cap. 31. Quarta, quod

Secunda pars Decret.

quod propter debita clerici vnius episcopatus, non possunt concedi contra bona alterius clerici eiusdem episcopatus, glo. eiusdem c. verbo, concedi.

Trigesima secunda, in c. felix. de pen. li. 6. §. quapropter, exco. omnes principes, & alios dominos, & iudices non observantes tenore illius statuti contra percurientes, vel insequentes hostiliter aliquem Cardinalem. Quæ hodie videtur facta bullæ Cœnæ, vi supra co. c. num. 96.

Excommunicationes clementinarum nulli reservata.

SUMMARIVM

- 137 Excommunicatio trigesima tertia non reservata, & prima clementinarum, in frangentes sequestrum, vel impediens c. Trigesima quarta in sepelientes in loca interdicta nu. 137. Trigesima quinta, in religiosi qui sibi appropriant decimas, nu. 138. Trigesima sexta, in religiosi advenientes aulæ ad nocendum nu. 138. Trigesima septima, in monachos habentes arma in monasterio, 139. Trigesima octava in impediens visitationem monialium, nu. 140. Trigesima nona, in imitantes statum boz uanarum nu. 140. Quadragesima, in contrahentes matrimonium in sex casibus, nu. 141. Quadragesima prima, in inquisitores pecuniam accipientes c. nu. 142. Quadragesima secunda, in facientes statuta ad soluendum usuras nu. 143. Quadragesima tertia, in mendicantes accipientes decimas, nu. 144. Quadragesima quarta, in religiosos suadentes decimas, nu. 145. Quadragesima quinta, in negligentes diuadere decimas, c. nu. 145. Quadragesima sexta, in religiosos non seruantes interdictum, nu. 146. Quadragesima septima, in impugnantes literas Papa electi nu. 147. Quadragesima octava, in interpretantes clementiam Exim. nu. 147. Quadragesima nona, in hereticos aut hereticas nu. 148. Quinquagesima, in imprimentes libros sine examine, nu. 148. Quinquagesima prima, in impediens nuntiorum receptionem, nu. 148. Quinquagesima secunda, in alienantes vel lacantes bona ecclesiastica, nu. 149. Quinquagesima tertia, in mulierum

- rapioribus c. Quinquagesima quarta, in cogentes ad matrimonia minus libera, Quinquagesima quinta, in cogentes virgines ingredi monasterium, c. Quinquagesima sexta, in impediens virginum sancti vel accipiendi voluntatem c. Quinquagesima septima, in concedentes locum ad duellum, c. Quinquagesima octava, in committentes duellum, c. Quinquagesima nona, in dantes consilium in causa duelli, & illius sollicitores, Sexagesima, in non habentes pro authenticis libros sacrorum Bibliorum, c. Sexagesima prima, in mulieres ingredientes claustra monasteriorum, Sexagesima secunda, in male tractantes ministrorum inquisitionis, Sexagesima tertia, in scientes, & non reuelantes iniurias Cardinalibus, Sexagesima quarta, in capientes fructus beneficiorum prius anni c. Sexagesima quinta, in mortales exco. monasteria c. Sexagesima sexta, in capientes Christianos in seruos, Sexagesima septima, in non parcentes inquisitioni penalis, nu. 150. 137 Sequestra infringens cur hodie exco. atum. 138 Decimas ab reventis, qui religiosus intravit excommunicationem. 139 Religiosus adiens Regiam ad nocendum prelati, vel monasterio. 136 Cautionem regularis arma gestans exco. munitus. 140 Visitacionem monialium impediens est exco. munitus. 141 Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo exco. munitus. 142 Religiosus qui loca ad habitandum accipiens exco. munitus. 143 Religiosus qui dissuadens, vel non suadens decimas est exco. munitus. 144 Religiosi non seruantes interdictum ecclesie matricis exco. munitus. 145 Papa simul ac electus, est confirmatus a Deo. 147 Glossare clementiam exim. de verbis signan prohibuit. 148 Impugnans, & editio librorum, & prohibita. 148 Legati qui impediunt receptionem est exco. munitus. 149 Locati qui bona ecclesiastica ultra tres annos an exco. munitus.

137 Trigesima tertia in Clem. 1. de sequestr. possessio. & fruct. exco. munit eos, qui capientes fructus beneficij impediunt, vel infringunt sequestrum

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 308

strum inductum super beneficio ab ordinario ob latam in curia Romana vnam sententiam definitiuam super possessione, vel proprietate eiusdem.

Declaratio, quod visum fuit Caiet. vbi sup. cas. 43. hunc casum raro contingere, quod aliquando mirum nobis fuit cernentibus quotidie sequestra poni, & infringi, & impediri, donec aduertimus sequestra huius temporis non poni ab ordinariis, de quibus loquitur hic textus, sed ab ipsis auditoribus Rotæ auctoritate Papæ, & sic hodie non incurritur hæc lata a iudice, sed alia, quam fert iudex, qui decreuit sententiam.

Trigesima quarta, in Clem. 1. de sepulch. exco. munit sepelientes aliquem in loco sacro interdicto in casibus non permittis, aut interdictos nominatum, vel exco. munitos publicos, aut usurarios manifestos.

Declaratio prima, q. incurrunt hanc clerici exempti, & non exempti, laici semina, glo. 1. d. Clem. etiam si iussu prelati hoc faciant, Card. q. 3. ibidem. Secunda, quod incurrunt sepelientes in ecclesia, idem q. 7. ibidem, quamvis textus non loquatur nisi de sepelientibus in cimiterio, non tamen de sepulchris in agris, & locis profanis, etiam si sint coniuncta sacra, glo. 3. ibidem. Tertia, q. omnes, & soli illi videntur hodie quo ad hunc effectum publice exco. muniti, vel nominati interdicti, qui pro talibus sunt denunciati, per extraneos, ad euitanda, relata sup. eo. c. nu. 35. quanquam glo. 7. eiusdem Clem. & doctores super illa, & Pan. Fel. & alij in c. exceptionem, de exceptio. illud dicant. Quarta, quod usurarius manifestus dicitur quo ad hoc, qui notorie sine palliatione, siue simulatione interesse, vel aliorum contrarium fenerat, secundum mentem communem, quam exprimit Caiet. cas. 46. Quinta, quod solum qui sepeliunt, & collocant corpus in sepultura incurrunt hanc, & non qui efferunt, vel prosequuntur, aut diuina officia peragunt, iuxta glo. eiusdem c. verbo, sepelire, quamvis solus baluis sepeliret, iuxta Caietanum, quod videtur defendi posse per adducta supra, quamvis glo. sing. cum communis refragetur in eadem Clem. eo quod consuetudo esset ludibrio contra c. commissi, de cle. li.

6. pro qua facit limitatio, quædam ibi tacta, & fundata in c. significavit. de iudic. At quis audeat dicere mille prosequentes unus excommunicari vno solo balulo sepulture inferente, quod consequeretur ex glo. Sexta, quod neque sepelientes incurrunt, nisi scienter, & presumptiue id faciant, & ita qui crederent eos fuisse absolutos, aut dedisse cautionem iustam non incurrerent eam, Caiet. vbi sup. Septima, quod horum absolutio sine debita satisfactione, est iniusta & nulla, quia præfata Clem. habet, vt sine illa nullatenus absoluantur, quæ dictio nullitatem ipso iure inducit, iuxta glo. sing. Clem. 1. de sequestr. possess.

138 Trigesima quinta, in Clem. 1. de deci. exco. munit religiosos quoscunque qui noualium, aut alias decimas ecclesiis debitas ad eos ex aliqua causa legitima non spectantes appropriare sibi præsumpserint, aut qui exquisitis coloribus, & dolis usurpant, & eos qui non permittunt vel prohibent solui decimas ecclesiis animalium suorum familiarium, vel pastorum, vel aliorum quæ suis commiserint, aut animalium, quæ in fraudem ecclesiarum in multis locis emunt, & tradunt venditoribus, vel alijs tenenda, aut terrarum, quæ colendas alijs tribuunt, si requisiti ab ijs, quorum interest, non desistant inmensum, aut si quod contra prædicta præsumpserint usurpare, non restituerunt competenter intra duos menses ecclesiis laicis.

Declaratio prima, q. hanc incurrunt quilibet religiosi, quamvis sine ordinum mendicantium, sed non laici, neque clerici seculares, glo. 1. eiusdem Clem. neque religiosus translatus ad ecclesiam seculare, quia non est simplex religiosus, Syl. ver. exco. 2. cas. 36. neque etiam, nostro iudicio, incurrere suspensionem quam incurrunt alij religiosi, qui habent beneficia regularia, per dicta supra eod. c. nu. 101. in excommunicatione Clem. 1. de priuile. per quandam decisionem Feli. in c. tua. 1. de iureiur. Secunda, quod nemo eam incurrit eo solo, quod non soluit, nisi appropriet, usurpet, aut prohibeat, vel non permittat, glo. recept. ibidem verbo, prohibuerunt. Tertia, quod non incurrunt qui hoc faciunt credentes eas pertinere ad sua beneficia per priuilegium vel præser-

prionem, quia textus habet præsump-
tionem, & ita requiritur dolus, per dicta in
repe. c. accept. de rest. spol. oppos. 8. nu. 32.
& seq. Quarta, quod sufficit vna requisitio,
glo. verb. facta. eiusdem Cle.

139 Trigesima sexta, in Clem. ne in agro, §.
quia vero. de stat. monach. excommunicat
religiosos simplices, qui petunt aulas prin-
cipum animo nocendi suis praelatis, aut
monasterijs.

Declaratio, quod hæc incurritur ab eo
qui prædictum fecit, quamvis proficeatur
in aulam cum facultate, siue licentia,
glo. in verb. ipso facto. recep. communiter
in d. §. quia vero.

Trigesima septima, in ea. Cle. & eo. §.
excommunicat monachos, qui sine facul-
tate abbatis habent arma intra claustra
monasteriorum.

Declaratio prima, quod non incurritur
hæc canonici regulares, gl. 3. recepta, eius-
dem Clem. neque qui habent lapides, &
baculos, glo. 3. eiusdem Clem. quicquid
dicat Panorm. in dicta Clem. non quia
non sint proprie arma, sed quia non fuit
legis intentio intelligere de illis, & quia
per se non sunt bellica, quamvis per intē-
tionem fieri possint talia per ea, quæ late
diximus in repe. c. ita quorundam. no. 11.
nume. 13. de iudg. & tactum est supra, nu.
63. Incurrunt tamen qui habent cassides,
thoraces, & alia arma defensiva, quæ ex se
sunt talia, secundum communem. Secun-
da, quod claustrum est locus unde exire
non licet sine facultate, Card. ibidem. Ter-
tia, quod non incurrit qui per negligē-
tiam, ignorantiam iuris, vel obliuionem
sine praua intentione offendendi habet
huiusmodi arma, etiam in cubiculo, Caiet.
cal. 63. neque qui habet ad resisten-
dum suo abbati, quem probabiliter ti-
met se iniuriaturum, Card. ibidem. neque
qui habet in alio monasterio, neque qui
foris venit cum illis in monasterium, nisi
in eodem seruitur, glo. in verb. tenentes
eiusdem Clem.

140 Trigesima octaua, in Clem. attenden-
tes. §. si de sta. monacho. excommunicat
eos qui præsunt impedire visitatores
monialium in eo, quod statuitur a Conci-
lio in d. Clem. si a visitatoribus admoniti
non cessant.

Declaratio, quod hæc admonitio fieri

debet postea iam impedimento, & non
sat est ea, quam ante nonnulli visitatores
faciunt, quamquam satis est, ut sit genera-
lis gl. recepta ibidem.

Trigesima nona in clem. 1. de relig. do-
mibus excommunicat feminas, quæ so-
quantur statum beguinarum, vel de no-
uo instituntur, & religiosos, qui eas iuuant
consilio, auxilio, & favore.

Declar. quod non includuntur hæc mo-
niales tertij ordinis S. Dominici. neque
S. Francisci, neque feminæ, quæ sine re-
gula aliqua degunt in suis domibus, vel
suorum patrum, vel cognatorum, vel alio-
rum, cœlibes inservientes Deo, ut ab ip-
so afflata fuerint, iuxta Caiet. ubi sup. cal.
6. & communem in d. clem.

141 Quadragesima in clem. 1. de consang.
excommunicat eos, qui scienter in gradi-
bus consanguinitatis, vel affinitatis con-
stitutione canonica interdictis, aut cum
monialibus contrahere matrimonialiter
non verentur, nec non religiosos, monia-
les ac clericos in sacris ordinibus constitutos
matrimonia contrahentes, & inter eos
scienter eadem celebrantes.

Declaratio prima, quod hæc ligat se-
ptem genera hominum, quamvis glo. 1.
eiusdem cle. recepta dicat sex, quia omis-
tit clericum, qui sciens eiusmodi celebrat
contractum. Secunda, quod interpretatio
Caiet. principalis, ubi sup. cal. 47. huius
cle. est obscurior ipsa, & quod non incur-
ritur ob matrimonium contractum cum
Iudæis, Saracenis, vel Paganis, vel cum
sine spiritali, vel cum qua intercedit pu-
blice honestatis impedimentum, vel aliud
quodlibet, quamvis sit tale, ut impediat
valorem matrimonij, nisi in solis prædi-
ctis septem casibus, nec in istis, nisi quan-
do sine iusta dispensatione contrahitur,
iuxta dictam gloss. 1. & sine conditione, si
Papa dispensauerit. Couar. in epist. cap.
3. num. 7. Tertia, quod illud aduerbium,
scienter tres priores casus tantum respici-
cit, & in septimo loco eius ponitur sciens,
quia in alijs non est communiter locus
ignorantiæ, ubi tamen esset, idem iuris so-
ret, ut sentit glo. verb. contrahentes, eius-
dem clem. recepta. sub fin. Quarta, quod a
pena illius cle. sola ignorantia facti pro-
babilis excusat, secundum glo. verb. scienter,
quam dixit singularem Præpositus in
cap.

cap. ex par. 1. colum. penult. de appella-
tione quam tenui prælegendo illam Sal-
mantica, & nuper consulendo in sacro
Præbendariæ prætorio, cum Io. Imol. &
Bonifac. super eadem. Tum quia dicta
elem. non loquitur simpliciter de contra-
hente, sed de contrahente scienter, & lex
puniens facientem aliquid scienter, requi-
rit dolum, sed si lege. §. scire. ff. de pet.
heredita. a quo quilibet ignorantia etia
crassa excusat. Ligitur. ff. de liber. cau. & l.
plagij. C. ad legem Plau. de plag. ubi glo.
hoc dicit, citans in id alias leges in ver-
bo, iusta. Tum, quia alioqui nil referret,
an lex diceret simpliciter contrahit, quod
est contra mentem omnium. Tum, quia
certum est, quod quacunque ignorantia
quis aliquid faciat, uere non facit scienter,
& ita uere non continetur lege data
contra facientem scienter, quamvis quo-
ad forum exterius aliud interdum præsu-
mi possit, sed hic de foro conscientie agi-
mus. Tum quia quacunque ignorantia,
quæ non est tantum comes, sed et causa
sine qua non fieret actus, dimittit de cul-
pa illius, secundum Sanctum Thomam
recept. prima, secunda questione septuage-
simaquarta, articulo primo. Quinta, quod
non incurrunt contrahendo sponsalia, si-
ne matrimonium per verba de futuro, ne-
que ob id quod rem habeant ante illa gl.
singular. dicta Clementina verbo contra-
here, neque postea, si eam habuerint sine
voluntate maritali, secus si cum hac ha-
buerint, incurrunt, in quo casu intelli-
genda est dicta gloss. quæ est vera, secun-
dum antiqua iura, non post Concil. Tri-
dent. in locis ubi legitime publicatum est,
& in quod hodie nulla sponsalia possunt
transire in matrimonium per copulam,
quia nullum est validum nisi fiat saltem
coram parochio, & duobus, vel tribus te-
stibus, ut dictum est, supra capitulo vige-
simo quarto, numero ultimo, per præta-
tum Concilium explicatum in capitulo
duodecimo, numero vigesimo octavo, cui
hoc addendum erat, scilicet, & huic loco ad-
dendum est, quod habetur in capitulo ni-
gesimo secundo, numero quadragesimo
tertio. Sexta, quod ad incurrendam hanc
non sufficit, quod scientia supradictorum
impedimentorum superueniat post con-
tractum, licet sufficiat ad peccatum, si non

separantur, secundum gloss. communiter
recept. in dicto verbo scientes. Septima,
quod qui præbent consilium, auxilium,
vel fauorem ad id, vel mandant, non incur-
runt hanc, quæ contra solos contrahentes
matrimonium, & clericum celebrantem
datur, ut patet ex verbis: quamquam per
constitutiones synodales solet extendi et
ad testes. Octaua, quod qui contrahit ma-
trimonium ob timorem, qui in alijs con-
tractibus foret iustus, non incurreret per
supradictum capitulum vigesimo secundum, nu-
mero quinquagesimo, licet peccaret mor-
tisere, etiam ducendo consanguineam in
tertio, vel quarto gradu, quia talem trans-
gressionem iustus timor non excusat a mor-
tali, iuxta Caiet. 1. 2. quæst. 96. art. 4.

142 Quadragesima prima, in clem. secun-
da, de hæret. excommunicat omnes inqui-
sitores, & commissarios suos, aut episcopi,
vel capituli Sede vacante, qui prætextu
sui officij illicitè sumunt pecuniam, ali-
quam, & qui scientes confiscant bona ec-
clesiastica.

Decla. prima, quod per commissarium
potest intelligi uicarius episcopi. Caieta.
in summ. verb. excommunicatio cal. 4. &
per pecuniam quilibet res quæ illa æsti-
mari potest, c. totum. 1. q. 3. & gl. in d. cle.
2. Secunda, quod est casus episcopalis,
sed præcedere debet satisfactio, & alias
non valeret, quia adimit potestatem di-
cendo, quod non possint absolui sine ea,
quod est uerum, quando potest satisfacere
secundum gloss. in verb. satisfecerit. in d.
cle. 2. nisi in articulo mortis. Tertia, quod
non est soluenda pena ultra id quod fuit
acceptum, ut ualeat absolutio, iuxta glo.
ibid. verb. officij, quæ probat quod in
conclusionem singularem supra positam.
cap. 23. nu. 65.

143 Quadragesima secunda in clem. 1. de
usur. excommunicat omnes officiales ci-
uitatū utique appellentur, quia faciunt,
seriunt, vel distant statuta, ut soluantur
usuræ, vel quod solutæ non possint repe-
ti, & eos qui iudicant usuras esse soluen-
das, aut non esse repetendas solutas, &
qui ad id potestatem habentes non era-
dunt e libris talia statuta, vel consuetudi-
nem vim eorum habentem.

Declaratio prima, quod duo requiruntur
ad incurrendam hanc, scilicet, quod
sint

sint officiales civitatum, & quod faciant aliquid ex sex praedictis in ea prohibitis, Caietan. ubi supra cas. 3. & ideo qui sententiam scribit, eam non incurrit, glo. recept. in d. cle. verbo iudex, quamvis in casu e. novetur. de senten. excomm. de qua supra eo. c. num. 1. 19. in princ. incurrit. Secunda, quod non incurritur statuendo, ut nemo accipiat pro usura, nisi tantum quid pro viginti mensium, iuxta glo. sing. in d. cle. 1. uer. facere. per quam iam pridem defendimus quandam legem Lusitaniae.

144. Quadragesima tertia in d. cle. cupientes. de pen. excommunicat omnes religiosos mendicantes, qui accipiunt novas domos, vel nova loca in habitatione, aut commutant, vel alienant acquisita ante Concilium Lugdunensem, aliquo titulo.

Declaratio prima, quod non incurrit hanc nisi qui est mendicans, & presumit, facere aliquam rem ex his tribus per praedictam cle. coniunctam praedicto capit. 1. & ob id non incurrit, qui relinquunt, vel mutant accepta post Concilium. de quo d. cap. 1. quia illud relinquere, & mutare ad hoc solum refertur, iuxta Anc. & Dominie. ibidem. Secunda, quod neque etiam incurrit, qui ad finem, ut sit eremita, accipit, vel construit sibi aliquam domum remotam a populo, ut probatur ibidem sub finem, vel ob aliam causam quam ad habitationem antiquam iux. Dominie. & commun. in d. c. 1. Tertia, quod Papa Iulius I. de quo in supplemento fol. 3. concessit 27. concessit Minimis, ut non obstante hac prohibitione, possint recipere quasilibet domos & edificare basilicas, sine eremitorio, & loca in suam habitationem, sine alia facultate Apostolica, & per consequens omnes, qui eisdem privilegiis gaudebant, ut gaudet frater minores ob servantia per participationem. Quarta, quod etiam possunt ministri provinciales observantia per privilegium Leonis X. in d. supplemento fol. 92. concessit. 277. occurrere necessaria causa transferre, vel mutare ecclesias tam fratrum, quam monialium ab uno loco in alium, & convertere priora loca ad usus humanos, ut melius videbitur conducere eiusmodi locis, & monasteriis, sic ut materia edificiorum adhibeatur ad alteram ecclesiam.

145. Quadragesima quarta in d. cle. cupientes.

excommunicat religiosos, qui concionantur, vel alias dicunt aliquid ad auertendos audientes a soluendis decimis debitis ecclesiis.

Declaratio prima, quod tria requiruntur ad incurtendam hanc, Caietan. ubi supra cas. 6. scilicet, quod sit religiosus, quod habeat intentionem auertendi, & quod decimae debeantur ecclesiae. Addimus quartam, ut audientes sint, qui eas debent, ut palam colligitur ex eodem text. Secunda, quod nullus religiosus excluditur ab hac, siue sit, siue non sit medicus, glo. verb. religiosi, recept. in dicta elem. & quod nulla religiosa, & nullus laicus, neque clericus secularis comprehenditur, secundum Gulielm. receptum communiter ibi, & glo. si. praed.

Quadragesima quinta in d. cle. cupientes. excommunicat religiosos, qui de industria nullum conscientiae scrupulum incuriunt in confessionibus praedictis de solutione decimarum, & postea, non expiata hac negligentia, cum commode possunt praesumunt concionari.

Declaratio prima, quod quinque requiruntur ad incurtendam hanc. Primum, quod sit religiosus. Secundum, quod fuerit negligens in onerando scrupulo conscientiam praedictam in confessione, ut solveret decimas. Tertium, facere hoc scienter, & non purgare illam negligentiam, cum commode posset. Quartum, concionari absque purgatione illius. Quintum, quod non sit religiosus monasterii, quod accipit decimas. Secunda, quod ad hanc non est necesse praecedere requisitionem, quia id non colligitur ex littera, & notat Caietan. cas. 66. quoniam Sylvest. sentiat oppositum verbo excommunicatione p. cas. 46.

146. Quadragesima sexta in d. cle. cupientes. excommunicat religiosos, qui non servant interdictum, vel cessationem a divinis, quam servat ecclesia cathedralis, vel matrix, vel parochialis oppidi.

Declaratio prima, quod in hanc non incurrit laici, neque clerici, sed solum religiosi, & hi si, siue sint mendicantes, siue non, glo. si. religiosi, recept. in dicta elem. recept. si sciatur obsequium interdicti glo. ibidem verb. sciuerit. Secunda,

da, quod non habet locum in interdicto, vel cessatione speciali, sed solum in generali. Tertia, quod habet locum etiam in interdicto, vel cessatione valida, siue nulla, ratione praecedentis appellationis, vel alia glo. dicta elem. probata communiter, & singulis, riter, secundum Rauennotem ibidem. Quarta, quod non satis est, illud observari a nonnullis canonicis, si portionarii, vel alii capellani non servant illud celebrant publice. Quinta, quod quando non est in oppido ecclesia cathedralis, neque matrix, & sunt multae parochiales divise, necesse est, ab omnibus eam observari ad huius incurtendam, glo. cum commun. eiusdem elem. verb. matricem, quamvis parochialis, intra cuius fines situm est monasterium, observet, Card. Panormitan. & Imo. contra Steph. in dicta elem. Sexta, quod quamvis religiosi teneantur observare, quod matrix observat, etiam si nullum sit, non tamen sunt immunes ab observatione validi, licet a matrice non serventur, glo. celebra. & recept. in verb. observare, & verb. obijcere. dicta elem. 1. Immo incurrerent, nisi servarent poenas per alios textus positas e. fin. de excessu prelati, e. auctoritate, cap. episcoporum, de privileg. lib. 6. Septima, quod habet locum in omnibus interdictis, & cessationibus generalibus positis a iure, vel ab homine quacunque auctoritate, ut bene determinat Bonifac. in dicta elem. col. 10. contra aliquas limitationes Card. & Imo. Octava, quod Concil. Trid. sess. 25. c. 12. de reg. stat. quod censuratur, & interdicta nedum a Sede Apostolica, manantia, sed ab ordinariis promulgata mandante Episcopo, a regularibus in eorum ecclesiis publicentur, atque servantur.

147. Quadragesima septima in extran. fin. de senten. excomm. inter communes, quae ibi tribuitur Clem. V. & a B. Anto. 3. parte, tit. 24. c. 68. Bened. III. & a Felyn. in e. eam te. col. 1. de rescrip. excommunicat impugnantes litteras electi Papae, antequam coronetur, &c.

Declaratio prima, quod ratio extraneitatis est, quia eodem momento, quo canonice Papa eligitur, confirmatur a Deo immediate, & eandem habet potestatem quam post coronationem, e. in nomine 21. dist. Secunda, quod non habet locum

in eo, qui ob iustum timorem fuit electus per textum sing. in d. c. in nomine, iuxta Pan. in dicto c. licet. col. 7. & in e. cum terra, col. 3. de elect. dicentem hoc procedere quando interfectus fuit timor in electione illius vel illius, & non quando unus ex illis, vel illis, sed idem esse in hoc casu probat Fortu. lib. de vlt. fin. illat. 22. col. 11. 3. 10.

Quadragesima octava in extranag. Nicolai relata per S. Anto. 3. parte, tit. 24. cap. 69. excommunicat commentantes clementini. de verb. sig. qua declarat regulam S. Francisci.

Declarat. hae suspensa fuit per quandam extranag. Ioan. 2. quoniam S. Anto. ubi supra, quem sequuntur Sylvest. & Tabien. asserit se vidisse, & quod Card. eam refert in prin. d. elem. Card. tamen non affirmat hoc, sed quod Papa Nicolaus III. excommunicat omnes, qui quandam suam declarationem capit. exijt. de verb. signific. lib. 6. interpretati fuerint, nisi certo modo, ut patet, in fin. d. cap. exijt. de quo nescio, cur nullus alius faciat mentionem, neque glossa capit. eos. de senten. excommuni. qua colligit omnes casus, lib. 6. & quod illam excommunicationem suspenderit Io. 22. & quod nemo nescit interpretationem d. cle. Quamobrem credimus suspensionem, quam vidit S. Anton. fuisse excommunicationis d. capit. exijt. & non eius, quae data fuit contra interpretantes dict. clement.

148. Quadragesima nona relata a Caieta. videtur esse eadem, quae posita est pro 39. ideo eam omitto.

Quinquagesima in Conc. Lateran. sub Leo. X. sess. 10. excommunicat eos, qui aliquem librum, vel quamlibet aliam scripturam imprimunt, vel facient imprimi sine approbatione certarum personarum.

Declar. quod Caietan. & Fratri Bartholomaeo Carranzae videtur, neque hanc, neque reliquas censuras positas in Concil. Lateran. postremo obstringere, quia non sunt receptae, ut dictum fuit supra eod. c. num. 110. quamvis pars solemnitaris huius servetur in Hispania, & Concil. Trid. decreverit sub iisdem penis dict. Concilij Lateranensis, quod nemo imprimat, vel imprimi faciat librum de sacris rebus absque nomine auctoris, neque vendat, neque habeat

Secunda pars Decret.

habeat nisi examinatum per ordinarium, neque sine facultate sui superioris si fuerit religiosus, & idem statuit de eo, qui edidit librum aliquem manu scriptum, & amplius quod qui habuerit, censebitur pro autore eius nisi det alium, & approbatio tradetur in scriptis idque gratis, que reponatur in principio libri, quod nescimus an sit receptum, uel an recipietur, quia uidemus libros impressos sine illius observationis solennitate insignium viro rum Dom. Soti, Bartholomei Carrane, & Ambrosij Catharini, qui eidem Concilio interfuerunt. Quamquam nunc in recetibus editionibus cernimus impressos cum dicta solennitate. In regno tamé Castelle lege regia usu recepta requiritur, & sufficit licentia Concilij Regis supreme, cuius autoritate examinatur prius ab aliquo viro in id designato, quod etiá seruari audio in Regno Francie, cum magno reipubl. fructu. In vrbe autem vicarius, aut eius vices gerens remittit videntis Magistro sacri Palatii, quo decernere posse imprimi, Typographus imprimi, præfixa in principio libri sola clausula, De licentia superiorum, aut æquipollenti.

149 Quinquagesima prima in extrauag. super gentes. Ioan. 22. de consue. excommunicat omnes, qui impediunt, ne Legati, & Nuntij Papæ recipiantur, vel ne exequantur mandata ob quæ sunt missi, non obstant quacunque consuetudine, de non mittendo legato, nisi eo qui petitur &c.

Hæc quamquam virtute huius extrauag. non est seruata, est tamen quatenus includitur in bulla Cœnæ, de qua supra.

Quinquagesima secunda in extrau. Pauli II. quæ est prima de rebus eccles. non alien. excommunicat omnes, qui alienant uel locant in plures, quam tres annos bona immobilia, vel mobilia preciosa ecclesiarum extra casus iure permisos, & qui prædicta bona percipiunt.

Declaratio prima, quod hæc extrauag. nõ vetat alienationem in casibus permisis a iure, & quod in nihilo fuit recepta, iuxta Sylu. verb. alienatio. quæstio. 12. & quod consuetudo ualet contra illam, iuxta. Roc. de Curt. in rep. cap. fina. de consue. fol. 23. Secunda, quod Cætera. ubi supra. cas. 55. dicit, quod in aliquibus locis ad nihil in aliquibus ad aliquid est recepta. Et

quod in hac re confessarius inquirere debet de consuetudine, ad intornoscendam quem, & quanti debeat condemnare. Tertia, quod idem per eandem rationem deperpendere iudex fori exterioris. Et credimus nullibi esse omnino acceptam, quia in nullo loco est usu recepta. priuatio beneficiorum, quam incurri iubet ipso iure ab ijs, qui fuerunt minores, quam Episcopi, vel Abbates intra sex menses, si perseuerant in dicta alienatione, & quod in Lusitania non nideretur recepta quo ad locationem in solos tres annos, quia passim uidemus fieri locationes in quatuor. Quarta, quod iam pridem nos Solimanice tulimus sententiam, qua iudicauimus ex probatis coram nobis, irritam, & nullam fuisse quandam locationem in plures, quam in tres annos factam. clericum autem qui eam fecit, non debuisset iudicari excommunicatum, iuxta antiquum ius capituli primi ne prelat. vic. suas. neque per consequens irregularem, eo quod celebrasset post illam locationem absque absolutione, & sic credimus in paucis locis esse receptam quo ad penas extrinsecas, quamquam in multis est recepta quo ad dispositionem principalem, & penam interuentionis nullitatis alienationis, & locationis factæ in plures, quàm tres annos. Quinta, quod Conc. Trid. sess. 24. cap. 12. de reformatione, quod nullæ locationes beneficiorum anticipatis solutionibus factæ valeant in præiudicium successorum, quocunque indulto, vel privilegio non obstante, nec huiusmodi locationes in Romana Curia vel extra confirmantur. Non liceat etiam iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi aut deputandi vicarios in spiritualibus locare, nec conditoris per se, aut alios ea exerceere. Locationes vero rerum ecclesiasticarum etiam autoritate Apostolica confirmatas, S. Synodus irritas decernit, quas a 30. annis extra ad longum tempus factas Synodus provincialis vel deputandi ab ea in damnum ecclesiæ, & contra canonicas sanctiones contradas fuisse iudicabunt. Per longum vero tempus intelligitur decem annorum, et si varient gloss. l. codicillis. §. instituto. ff. de leg. secundo.

Quinquagesima tertia, in mulierum raptorum, ac illis consilium, auxilium, & fauorem præstentibus, qui etiam sint perpetuo infames, & dignitatum incapaces. Et si fuerint clerici, de proprio gradu decedant, Conc. Trid. sess. 24. cap. 26. de reformatione. & teneatur raptor mulierem raptam, siue eam duxerit, siue non, decen ter iudicis arbitrio, dotare. ibidem.

Quinquagesima quarta, in eos, qui quouis modo subditos suos, vel quoscunque alios, cogunt minus libere matrimonium contrahere, Conc. Trid. ubi sup. c. 9.

Quinquagesima quinta, in eos, qui quomodocunque coegerint aliquam virginem vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem, præterquam in casibus iure expressis, ingredi monasterium, vel suscipere habitum, aut profiteri, quique consilium auxilium, vel fauorem in id dederint, vel presentes ei actui scienter fuerint, Concil. Trid. sess. 24. cap. 18. de reformatione.

Quinquagesima sexta, in eos, qui sanctam virginem, uel aliarum mulierum uoluntatem vel accipiendi, uel proliciendi, quoquomodo sine iusta causa impediunt. ibid.

Quinquagesima septima, in concedentes locum ad monachiam, vel duellum in terris suis inter Christianos, & iurisdictione ad dominium ciuitatis, & loci, in quo vel apud quem fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinuerint, priuante, & si feudalitas sit, directis dominis statim acquiruntur, Conc. Trid. sess. 25. cap. 19. de reformatione.

Quinquagesima octaua, in eos, qui duellum commiserint, & eorum Patrimonium bonorum proseriptione, ac perpetua infamiae, ac homicidij pena. Et si in ipso constituto decellerint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura. ibid.

Quinquagesima nona, in eos, qui consilium in causa duelli dederint, vel illius spectatores fuerint, non obstante quocunque privilegio, &c. ibidem.

Post hæc anno proximo præterito 1582. nonis Decemb. S. D. N. Gregorius XIII. addidit præfato Concil. Trid. hæc verba. Statuimus omnes illos, qui ex condito statuto tempore, & in loco conuenito monachiam commiserint, etiam si nulli patrum, seu ne ad id noui fuerint, nec loci securitas habita, nulla sit procuratoria littera, aut denuntiatio, nisi chartula præcesserint censuræ, & penis

De censuris Ecclesiarum, &c. Cap. XXVII. 311

annib. a dicto Concilio propositi teneri perinde, ac si publice, & consuetis abusu singulare certamen missent. Volentes etiam locorum Dominos, si certamen ex condito huiusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit non prohibuerint, omnesque illud fieri mandantes, insignantes, auxilium consilium, uel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, commensum, & alia subsidia scienter subministrantes, aut ex composito spectatores, uel socios, quouis modo sese præbentes eidem certamini, & penis subiacerent, etiam si illi, qui ad locum designatum pugnaturi accesserunt, impediri pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit, quominus illa committatur. Hactenus verba eius. Ex quorum illo. Statuimus. colligitur hanc additionem continere ius nouum arg. gl. recep. in e. ut litigantes. verb. statuimus. de offi. ordina. lib. 6. & consequenter non includere præterita. c. fin. de consue.

Sexagesima in non habentes pro authenticis omnes libros sacrorum librorum, iuxta vulgatam editionem, exceptis 3. & 4. libris Eusebii, aut etiam constitutiones apostolicas scienter continententes, Concilio Trident. sessio. 4. decret. de canon. script.

Sexagesima prima a Pio V. lata excommunicat, cum reservatione, omnes mulieres etiam Ducissas, ingredienti claustra monasteriorum etiam montalium, uirtute saculorum Apostolicarum, quas reuocet, & concedentes licentiam, committentes & recipientes, & prelatos, ac monachos eas introducentes, vel admitteres suspēdit, libro suarum constitutionum. fol. 47.

Addit his primo id, quod in comment. c. statuimus. nu. 60. 19. q. 3. scripsimus, scilicet per prædictam extrau. solum excommunicari ingredienti monasteria monialium uirtute licentia Apostolica, sed Pius V. declarasse mentem suam fuisse includēdi etiam ingredienti sine licentia.

Addit secundo, quod S. D. N. Gregorius XIII. anni 1575. idibus Iunij reuocauit omnes facultates ingrediendi monasteria concessas quibuscunque personis, etiam contemplatione Imperatoris, & c. cum omnium derogatione amplissima, nulla tamen mentione facta de intrantibus sine tali facultate, sed credendum est eandem mentem ei fuisse, qua Pio V. & ita seruare sacram penitentiam.

Addit

Secunda pars Decret.

Adde tertio, quod idē sanctissimus quādo supra, auxit eam ad intrantes cum licentia episcopi, vel aliorum prelatorum, quam possunt dare per Concil. Trid. c. 5. sess. 15. de regularibus exceptis necessitatibus urgentibus.

Adde quarto, quod idem sanctissimus anno 1581. 23. Decembr. extendit eam ad Episcopos, & alios prelatos, quibus tributa est facultas ingrediendi monasteria, ne utantur ea, nisi in casibus necessariis, & a paucis ipsorum senioribus, ac religiosis personis comitati.

Sexagesima secunda eiusdem Pij excommunicat, & punit perinde ac hæreticos, omnes quicunque ex Inquisitoribus, advocatis, procuratoribus, notariis, aliisque ministris prædicti officij, vel episcoporum id munus in sua diocesi, aut provincia obtinentium, seu accusatorem, denunciatorē, aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel euocatum occiderit, verberauerit, deiecerit, seu perterrefecerit, quive Ecclesias, ades, aliasve res siue publicas, siue priuatas officij, aut ministrorum expugnaverit, inuaserit, incenderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regesta, protocolla, exemplaria, scripturas, aliave instrumenta, siue publica, siue priuata ubique posita combusserit, diripuerit, seu interuerterit, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerit, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, siue capienti, siue comburendi, siue supprimendi causa fuerit, siue res, aut personas seruati, defendere prohibuerit, quive carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effregerit, nintum extraxerit, seu emisit, capiendum prohibuerit, captumve eripuerit, receperit, occultauerit seu facultatem fugiendi dederit, seu iussit id fieri. Qui eorum, concursumve fecerit, siue ut aliquid prædictorum fieret homines accommodauerit, siue alias consilium, auxilium, aut suorem publice, vel occulte in quolibet prædictorum scienter præstiterit, licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, diripumve, nullum denique damnum re ipsa sit secutus. eo. lib. fol. 128.

Sexagesima tertia eiusdem Pij extendit excommunicationem cap. scilicet. de pen. lib. 6. ad scientes quomodocunque crimē in Cardinales commissum, vel committendum, & non reuelantes illud opportune Papæ, vel ordinario, & cetera, eodem lib. fol. 150.

Sexagesima quarta excommunicat cum reservatione personas accipientes privilegio, vel consuetudine aliquid ex fructibus primi, vel ulterioris anni beneficii vacantis, & interdicat capitula, & suspendit episcopum idem facientem, non autem in eludit loca pia. eod. lib. fol. 185.

Sexagesima quinta eiusdem Pij, excommunicat omnes abbatias, & moniales exeuntes a monasterio, quacunque de causa, etiam infirmitatis, excepta magni incendij, vel agnitudinis lepræ, vel epidemix probata literis superioris, & episcopi. eod. lib. fol. 192.

Sexagesima sexta eiusdem, excommunicat eos, qui christianos habitantes in terris occupatis a Turcis, capiunt in seruos, & nolunt eos relinquere libere cum bonis suis, eod. lib. fol. 232.

Sexagesima septima eiusdem, excommunicat omnes dominos totius orbis nullis exceptis, non parentes Illustrissimis Cardinalibus, Inquisitoribus generalibus Romæ, in pertinentibus ad officium Sanctæ Inquisitionis. eod. lib. fol. 336. quam, vta viris fide dignis audio suo Imperatorio, & Regio exemplo confirmant, aut paucos dies Imperator Rodolphus & Rex Catholicus Philippus II. mittendo ad vrbē ad prædictę Inquisitionis requisitionem duos de crimine hæresis impetitos, quæ vtrique Monarchæ magnæ gloriæ fuit.

De suspensione quid, & quod duplex.

SUMMARIUM.

- 151 *Suspensio quid, an peccatum, excommunicatio, irregularitas, vel depositio, nu. 152.*
153 *Suspensio vera non tollitur sola penitentia, & est triplex, nu. 154.*
155 *Suspensio in ipso tunc electi non potest formari, eligens talem in episcopum, ordinari sine licentia, vel extra tempora, vel sine*

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 312

sine legitima auctoritate, nu. 156. An in duello pugnant, excommunicant sine monitione, & sine scripto, capient siue uacantis ecclesiæ, nu. 146. Conservator excedens, l. 10. de ecclesiasticis male indicant concurrere ibi 4. admittent ad sacramenta tempore interdicti, mendicantium prelati admittunt ad professionem ante annum. Clerici nesciunt versicolorem deferent. Religiosus sic alienans num. 157. ordinarius cum patre non petendi alimenta, nu. 158.

151 **C**irca hæc dico primo, quod suspensio generaliter accepta, iuxta mentem iurum citatorum a gloss. & alijs in element. cupientes, & in rub. de sentent. excommuni. & cap. si aduersus de hæret. & etiam doctorum, præsertim Cal. de eccles. interdict. memb. primo, est prohibitio usus officij, vel facultatis alicuius, nam & appellatio dicitur suspendi, capitul. venientes de iureiuran. & peccatorum per possessorum capitul. pastoral. 1. de causi. possessio. sed hic accipitur specialiter pro tertio specie censuræ ecclesiasticæ, quæ de finitur esse censura, quia alieni personæ ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui officij, vel beneficii ecclesiastici, in totum, vel in partem, in certum tempus, vel in perpetuum quo ad partem ob suam culpam a iudice, uel a lege. Dixi, *censura* pro genere, quia omnis suspensio est censura, non contra. cap. quærenti. de verborum signifi. & ad significandum, quod non potest ferri nisi ab habente ordinem, & iurisdictionem ecclesiasticam exteriorē, ad quam pertinet ferre censuram (ut ubi supra dixi eodem capitulo. num. 1. eam definiens) argum. capit. dudum. 2. de electio. Dixi, *qua prohibetur personæ ecclesiasticæ*, ad excludendas prohibitiones aliorum exercitiorum, vel ab illis factas alijs personis profanis, aut ecclesiasticis alio respectu, quam quia sunt ecclesiasticæ. Dixi, *vel perpetuum quo ad partem*, quia prohibitio totius exercitij, officij, vel beneficii in perpetuum, est depositio, uel priuatio, & non suspensio, iuxta Card. in elemen. 1. §. ceterum. num. 6. de priui. & sentit Panormitan. in cap. si num. 7. de iud. & Bonif. in elemen. cupientes. de pen. num. 43. Dixi, *ob suam culpam*, quia licet suspensio ob quancunque culpam mortalem ferri

possit, secundum Arc. in cap. cum non ab homine, de iud. iurmo & ob ueniamem, secundum Caietan. in summa. verb. suspensio. non potest tamen sine ulla propria, cuius sit pena; argument. cap. 2. de constit. nam quæ ob senectutem, lepram, debilitatem, vel aliam causam sit, iuxta cap. tua nos. & cap. de rectoribus. & cap. fina. de cler. agro. & cap. 1. eodem tit. lib. 6. licet possit dici generaliter suspensio, non tamen est stricte censura, de qua loquimur. Vnde sequitur primo, quod prohibitio, siue suspensio confessorij a celebrando non est proprie suspensio, quia non est facta ab habente iurisdictionem, quæ est vera ratio, cur contraveniens illi non sit irregularis, secundum gloss. recept. in cap. is cui. de sentent. excommunicatio. lib. 6. post Specul. de dispens. §. iuxta. num. 32.

152 **S**ecundo dico, quod quidquid fere omnes incogitant dicant, licet prohibitio, qua mortali peccato infectus prohibetur celebrare, vocetur generaliter suspensio, in c. si de cohab. cler. & c. si de cler. exco. non est tamen talis stricte accepta. Tum, quia suspensio non est peccatum, sed eius pena, iuxta omnes. Tum quia peccatum mortale antiquius est iuribus canonicis quorum inuentum est suspensio. Tū quia non est censura, qualis est suspensio.

Tertio dico, quod neque excommunicatio maior, neque minor est suspensio. Tum quia est species diuersa censuræ. Tū quia non vetat exercitium ecclesiasticum quatenus est tale, sed quatenus est species communicationis humanæ christianæ.

Quarto dico, quod quamuis quodlibet peccatum mortale, & excoicatio minor suspendant a perceptione sacramentorum in hoc sensu, quod percipiendo peccetur mortaliter, non tamen incurritur irregularitas, quia non contravenitur suspensioni, prout est species censuræ, sed solum prout est prohibitio resultans ex natura illorum.

Quinto dico, quod neque irregularitas, neque depositio verbalis, neque degradatio realis, est suspensio, licet Iono. in c. fin. de excess. prelat. & multi alij appellent eas suspensionem, quod verum est capiendo verbum suspensio generaliter, non stricte, ut hic capitur. Tum quia non sunt censuræ

152 *in x. capit. querenti. de verbo. signific. Tu quia sunt priuationes, uel inhabilitationes, quae priuant officio, uel inhabilem faciunt omnino ad ordinem obtinendum, uel exercendum. At suspensiones solum sunt impedimenta exercitij, iuxta mentem Panor. in d. cap. si. num. 7. de iud. & comm.*

153 *Sexto dico, quod illa diuisio suspensorum Panor. in cap. si celebrat de cler. excomm. num. 4. & aliorum, scilicet, quod quidam sunt quoad se solū, alij quo ad alios solum, alij, & quo ad se, & quo ad alios, licet communis sit, & uera, accipiendo uocabulum suspensum generaliter: non tamen accipiendo, ut hic, pro impedito per suspensionem, speciem censuræ ecclesiasticæ, per proxime dicta de peccato mortali, & de excommunicatione minore. Et quia exemplum tertij membri, quod afferunt de sacerdote peregrino, qui deuotionis causa potest celebrare in occulto, & non publico. c. tu. de cler. peregr. non est idoneum, siquidem peregrinus non peccans, non incurrit suspensionem, quæ sine peccato a iure non imponitur, ut recte dixit Caiet. ver. suspensio.*

Septimo dico, quod neque ulla suspensio laici est suspensio, de qua hic agitur, & per consequens, neque suspensio officij aduocandi etiam in foro ecclesiastico: quia non est proprie ecclesiasticum, neque suspensio facultatis dandi gradus concessa per Regem, vel Imperatorem, quidquid sentiat gl. elem. cupientes. colum. 2. & Tab. ver. suspensio. in princ.

154 *Octauo dico, quod suspensio est triplex officij, & beneficii simul, cap. tuarum. de priuileg. officij tantum, vel partis eius, & beneficii, vel rei pertinentis ad illud tantum, ut colligitur ex exemplis positis per gloss. magnam, & fin. elem. cupientes. de penit. Est item duplex, lata a iure, & lata ab homine. A iure ipso facto feruntur multæ, quas tangit prædicta gloss. & ante omnes Ang. ver. suspensio. a numero 2. in ordinem redegit. Quartum (omissis raro contingentibus) primam in c. nullus. c. præter. 32. distinct. & cap. seiscitantibus. 15. quæst. 8. & alijs multis capitulis suspendit presbyterum, diaconum fornicarium notorium, donec peniteat, cap. si qui sunt. 81. distinctio. ita, quod sicut ipso iure tollitur*

per penitentiam, iuxta glo. recep. in d. c. de qua plura, supra capit. 25. num. 77. ubi dicitur, quod huiusmodi fornicarius utens ordine suo ante penitentiam, sit irregularis: quis infringit censuram suspensionis. Et nota, quod longe differt prohibitio, quæ huiusmodi fornicarius uisus ordinis sui uisus, a prohibitione quæ in factis crimine magno depositione digno, & notorio prohibetur: quoniam hæc est irregularitas de leuibus ab episcopo, cui contrarietatis peccat, sed non incurrit aliam irregularitatem, de qua supra cap. 25. num. 71. illa uero est suspensio, & uera censura, cui contrarietatis incurrit irregularitatem a solo Papa de leuibus, distinctam a suspensione sic violata, de qua in d. cap. 25. num. 77.

155 *Secunda in cap. cum in cunctis. §. fin. de elec. suspendit triennio a beneficiis clericos eligentes in episcopum eam, qui non est legitimus, vel legitima ætate, scientia, & moribus præditus.*

Declara. quod comprehendit etiam eos, qui eligunt tanquam compromissarii, c. compromissarius. eod. tit. lib. 6. Secunda, quod non comprehendit eos, qui eligunt in aliam dignitatem, neque laicos, ut Reges, & Imperatores, qui præsentant in episcopos, neque Cardinales, qui eligunt Papam, argument. l. interpretatione. ff. de pen. capit. penæ, secundo, de penitent. distinctio. 1. quia solum loquitur de clericis eligentibus episcopum.

Tertia in extra. cum ex sacrorum. Pij II. suspendit eos, qui sine legitima facultate vel extra tempus legitimum, ordinis sacrum accipere præsumpserint, & facit irregularem ordine utentem.

Declaratio prima, quod ob ignorantiam illius extraneæ. & per cap. vel non compos. de tempo. ordin. quod non suspendit sed iubet suspendi, oppositum dixerunt se re omnes cum glo. elem. cupientes. de penit. & qualitate, & in dicto cap. uel non est compos. Sanct. Anto. tertia parte, tit. 14. cap. 16. Maior, in quarto distinctio. 24. quæst. 1. Secunda, quod non comprehendit eum saltem quo ad forum conscientie, qui bona fide, & simplicitate existimans se legitimum, ordinatum esse, ut late diximus in repetitio. cap. accepta. de restitutione spoliatorum, oppositio. 3. a nu.

156 *Num. 32. quia textus habet, præsumpserint, quod significat dolum, secundum doct. 156. Strinam Card. in clem. 1. q. 38. de priuileg. quod idem auri finimus dicere ibi de eo, qui temerarie quidem ordinatus est, postea tamen bona fide, & candida simplicitate, per penitentiam purgato peccato, exercuit ordinem, existimans sibi licitum esse: quanquam ad illud usque tempus non fueramus auri assermare.*

Quarta est in capitulo primo, de cler. pug. in duell. suspendit clericum, qui prouocat ad duellum, vel acceptat prouocationem, & in arenam descendit, iuxta Syl. ver. suspensio. ver. 1. & Tab. ibidem: sed non est uerū, quia textus in d. c. 1. solum dicit deponendum fore.

Quinta in c. sacro. de sent. excomm. suspendit vno mense ab ingressu ecclesiæ eum, qui excommunicat absque monitione, quæ debet esse talis, qualem supradiximus eod. c. nu. 10. & 11.

Sexta in c. 1. de sent. excomm. lib. 6. suspendit ab ingressu ecclesiæ, & diuinis officiis eum, qui excommunicat, interdicit, aut suspendit aliquem solo uerbo sine scripto, aut expressa causa illius, uel non dat copiam requisitus.

Septima in c. quia sepe. de elect. lib. 6. suspendit a quolibet officio, & beneficio, Capitula, & singulares personas, quæ nascite Sede Episcopali, uel collegiata, usurpant sibi aliqua bona, quæ reliquit uita functus, collecta fuerunt tempore vacationis. Quod locum habet etiam in relictibus sigilli, & in quolibet alio emolumento. clem. statum. de elect.

157 *Octaua in c. præsent. de off. ord. lib. 6. suspendit Episcopos, & superiores eorum ab ingressu ecclesiæ, & inferioribus officiis, & beneficiis, qui usurpant aliquid ex relictibus dignitatum, & ecclesiasticarum vacantiarum, & illis subditarum, quos reliquerunt mortui, uel collecti fuerunt durante vacatione, nisi habeant speciale privilegium, vel consuetudinem præscriptam ad hoc.*

Nonam in capitulo fin. de off. delega. lib. 6. suspendit vno anno ab officio conservatore Sedis Apostolicæ, qui scienter cognoscit causas, quæ non sunt notorie. Quod intelligendum est, de his, quæ conceduntur sine clausula, quod possit cognoscere etiam de alijs, cum quæ ante Op. Nauar. Tom. II.

Conc. Trid. concedebantur, per illud tamen statutum sess. 14. c. 5. ut esset longe restrictior usus.

Decima in c. 1. de re iud. lib. 6. suspendit vno anno a suo officio iudicem ecclesiasticum, qui contra ius, & suam conscientiam aggrauat partem gratia uel sordibus. Sed debent concurrere quinque, ut hæc incuratur. Primum, quod non sit Episcopus, glo. ibi uerb. ordinarius. argum. cap. quam periculosum. de senten. excomm. lib. 6. Secundum, quod aggrauet contra iustitiam. Tertium, quod faciat contra conscientiam. Quartum, quod sit iudex, quia non satis est, quod sit merus executor, uel arbiter. Quintum, quod faciat precio, amore, timore, uel odio, ut ex gl. recep. colligitur.

Vndecima, in c. episcoporum. de priuileg. lib. 6. suspendit ab ingressu ecclesiæ (quousque satisfaciunt) eos, qui admittunt ad diuina officia, aut sacramenta, aut ecclesiasticam sepulturam, excommunicatos, aut interdictos publicos. Quæ tamen, ut dictum est, supra c. 25. nu. 24. locum non habet, nisi contra exemptos, iuxta communem contra glo. eiusdem cap.

Duodecima in c. non solum. & c. constitutione. de reg. iur. lib. 6. suspendit eos, qui admittunt aliquem ad professionem ante finitum annum probationis in aliquo ordine mendicantium.

Decimatercia in clem. 2. de vit. & honest. cleric. suspendit in sex menses clericos beneficiarios qui gestant uestes partitas, uel coloribus distinctas, & sacro ordine initiatos, qui non sunt beneficiarii, & minoribus insignitos, qui cum prima tonsura gestant tales uestes, inhabiles efficit ad beneficia in idem tempus. Non autem incurrit illam qui ab celebratione nuptiarum, uel doctoratus, uel alicuius aliter similis festi, aut aliam iustam causam gestat, iuxta Card. in d. clem. q. 3.

Decimaquarta in clem. 1. de reb. eccl. non alie. suspendit quoslibet religiosos, qui habent aliquam administrationem, & alienant aliquam rem ad eam pertinentem etiam solum præbendo alicui ad uitam absque necessitate, aut absque facultate sui capituli si habet, uel sui prælati si non habet capitulum. Hanc non incurrit qui in modicum tempus locat fructus, per finem illius

illius elem. licet incurrit aliam exco-
municationem extranag. 2. de rebus eccl'es. non
alien. ut supra dictum est, eod. c. nu. 143.
158 Decimaquinta in c. pen. de simo. su-
spendit papaliter, qui sacris initiatur sine
patrimonio cū pacto non petendi ab Epi-
scopo victum, & qui ordinatur ad præsenti-
tationem alicuius beneficiarij, cū pacto
nihil petendi ab eo.

Declaratio prima, quod per eandē ra-
tionem nostra sententia suspenditur, qui
ordinatur cum patrimonio, vel alimen-
tis promissis, vel donatis ab aliquo, pa-
ctus antequam ordinaretur se non peti-
turum, postquā ordinatus fuerit, qui ca-
sus est valde quotidianus. Secunda, quod
qui post ordinationem remittit, vel retro
donat ius, aut patrimonium, quod illi fuit
donatum, vel promissum sine pacto ante
ordinationē factō, non incurritur, arg. gl.
sing. c. tuis de prax. & gl. memorabilis, c. si
Episcopus. eod. lib. 6. Tertia, quod qui or-
dinatur cum facultate sui Episcopi, impe-
trata ad titulum patrimonij donati, & an-
te ordinationem renunciati, non conse-
quitur nostra sententia ordinari absq; facul-
tate, quo ad effectum incurrendi aliam su-
spensionem supra positam, nu. 33. quia ta-
lis renunciatio facta antequam ordinetur,
non videtur valere, per ea quæ oēs dicunt
i. d. c. pe. et si esset iurata, iux. Fel. & Anan.
contra Panorm. hanc tamen incurrit.

Decimaseptima in cōstitutionibus Pij V.
fol. 407. suspendit Episcopum ordinantē
absq; titulo clericū religiosum ordinis, in
quo solum sit votum tēporale religionis,
quia in quo ad hoc reputatur secularis.

Quarto dico, q. rursus est duplex suspē-
sio, altera a divinis, altera ab alijs, ut col-
ligitur, ex c. 1. §. si. de sent. excom. lib. 6. &
c. 1. de re iud. eod. lib. cū eis anno. & quā-
tum differat harum altera quo ad irregu-
laritatem transgressorum, dicitur infra.

*Quis, cur, & quomodo potest suspendere,
& suspendi, & absolui, & quæ
pena contrahentis.*

SUMMARY.

159 Suspendere, & suspendi quis potest, requiri-
tur monito scripta, & peccatum, non cer-
ta Verba.

160 Generalis non incurritur ab Episcopo, quia
forma tollitur.

160 Suspendio ab uno non est ab alijs, & sic a iurisdictione non est ab ordine, nec contra. &
a beneficio, non est ab ordinibus, & in iurisdictione, nec quia ab officio est a benefi-
cio. num. 161.

162 Suspendio transgressoris quis irregularis
& ut peccet participans. nu. 161.

163 Absolvere quis potest a suspensione lata a
iure, vel ab homine.

159 Circa hoc dico sequentia. Primò,
quod cōter oēs, & soli illi qui pos-
sunt cōdicare, possunt etiam suspendere, &
quāvis omnis Christianus possit exco-
municari, sola tamē per se eccl'esialitē pos-
sunt suspendi, per definitionem suspen-
sionis sup. eod. c. nu. 151. positam. & quod
suspensio scripto ferenda est, sicut excom-
municatio, cap. 1. de senten. excom. lib. 6.
& quod debet præcedere monitio suspen-
sionem quando ponitur ob contumaciā,
quāvis non quando in penam, iuxta
Innoc. in c. fin. de excess. prax. recept. per
Panorm. & communem in c. reprehensi-
bilis. de appel. & quod ob quodlibet pec-
catum mortale, immo & veniale, potest
quis suspendi, ut dictum est.

Secundò dico, q. ut excoicatio lata post
legitimam appellationem est nulla, & in-
valida, sic suspensio, & ut appellatio non
suspendit excommunicationem præceden-
tem, sic neque suspensionem, Domi. cum
communem in cap. 1. §. hæc, de sent. exco.
lib. 6. per c. ad huc quoniam. de appell. &
cap. is cui. §. si. de sent. excom. lib. 6.

160 Tercio dico, q. suspensio a quibusdam
actibus, non est suspensio ab alijs non an-
nexis eis. Ex quo sequitur, quod suspensio
a iurisdictione, non est suspensio ab ordi-
ne, qui est diversus ab ea, cā quæ de con-
secr. eccl'es. vel altar. & c. transmissum. de
elect. cum eis annor. neque contra, suspē-
sus ab ordine, est suspensio a iurisdictione,
neque suspensio a beneficio, est suspē-
sus ab ordine, neque a iurisdictione, quæ
ei convenit alia ratione, quā beneficii
& quo est suspensio. Neque suspensio sim-
pliciter ab officio censetur esse a benefi-
cio quo ad ea, quæ dantur non interessan-
ti divinis officijs, modo suspensio non sit
tā diuturna, ut tacite, vel expresse habeat
vim

vim privationis, iuxta Bonif. in d. clem.
cupientes, a nu. 31. ubi hoc latissime pro-
bat, quidquid dicant Card. & Inno. post
Gasparem, quia multa ad beneficiū per-
tinentia potest facere suspensio ab officio
clericali, qualia sunt regere & gubernare
illa, quæ ad se attinent, & alia quæ non
sunt divina officia.

Per quæ nuper respondi beneficiariū su-
spensum, ideo quod presbyter factus fuit
ante annum 25. caput. non perdidisse
fructus beneficii, quia per illam transgres-
sionem suspenditur tantum ab officio.

161 Quarto dico, quod suspensio ab in-
gressu Ecclesiar tantum, potest excommu-
nicare, & absolvere, quia adhuc retinet
iurisdictionis vim, cap. sacro. de sent. ex-
comm. & quod quis eo quod sit suspen-
sus a beneficio, non est ab officio, neque
suspensio ab officio tantū est a beneficio,
& ut suspensio ab officio, & beneficio si-
mul, est ab utroque, iuxta omnes, sic su-
spensio ab officio, aut beneficio diuisim,
& nullo illorum est, iuxta Pan. recep. con-
tra gl. c. latores. de cler. excom. minit.

Quintò dico, quod non incurritur hæc
censura lata generaliter a iure Epi-
scopi, nisi fiat mentio specialis illorum,
licet locus de excommunicatione, c. quā
periculosa. de senten. excomm. lib. 6.
cum glo. & ei annot.

Sextò dico, quod suspensio ferri, & tol-
li potest quibuslibet verbis id significanti-
bus, quia nulla sunt præscripta in formā
substantialē sive lationis, vel solutionis,
quāvis in absolutione necessarium
est iurandum, ut in excommunicatione
absolutione, capitulo super eodem ca-
pitulo venerabili. de sent. excom. licet co-
muni quando est certa suspensio, docti
utantur hac forma. Absolvo te a vinculo
suspensionis, quam incurristi ob talem, vel
talē causam, & restituo te pristina exco-
municationi, & si est dubia hæc. Si teneris aliquo
vinculo suspensionis, quo te possum absol-
vere, absolvo te, iuxta sententiam Sylve.
verbo absolutio 6. dub. 2. aliquantulum
reformata, & quod suspensio tā lata ab
homine, quā a iure, quæ certo tempore
aut facta, aut omissione facti alicuius ter-
minatur, tollitur lapso tempore vel adue-
niente termino ipso facto, absq; villa ab-
solutione, secundum glossam in clem. 1.

verb. donec. de decim. recepta communi-
ter, & posita sing. a Pan. in c. 1. de ind. no-
tab. 6. quæ tamen habet alias similes.

162 Septimò dico, quod a suspensione la-
ta ob contumaciā, & non in penam de-
licti absolute sine termino & reservatio-
ne, siue iure communi, siue particulari,
confirmata, vel non confirmata per Pa-
pam, potest absolvere Episcopus, & eius
vicesgerens, argum. cap. nuper. de senten.
excomm. & melius, c. ex literis. de con-
stit. tradit Inno. communiter quo ad hoc
receptus, in cap. 2. de solu. & quod a lata
in penam alicuius delicti etiam a iure,
non potest absolvere Episcopus siue sit tē-
poraria, siue perpetua, quidquid dicant
gloss. clem. 1. de hæret. §. penult. verb. ex-
communicationis. & cap. cupientes. §. ce-
terum. verb. suspensus. de elect. lib. 6. li-
cet communiter recipiantur in suis locis,
ut probat efficaciter Pano. in cap. 2. de so-
lu. & cap. tam literis. de testibus. ubi eum
sequitur Aret. & Fely. alius ibi rem per-
pendens, quā in d. cap. nuper. & in cap.
pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. ubi
aliud dicit, eo quod non satis perpenderit
dicta Pan. recept. ab omnibus, qui ea dili-
genter expenderunt, quod non fecerunt
aliqui, ut Sylve. verb. suspensio. q. 8. & alij,
qui sibi ipsi contradicunt dum sequun-
tur Panorm. tenentem contrarium eius
quod ipse. Potest tamen in ea dispensare,
si posita sunt ob adulterium, aut alia mi-
nora delicta secundum eundem Panorm. in
d. cap. tam literis, & cap. 2. de solu. iuxta
notata in cap. at si. §. de adulterijs. de iud.
Dixi. A iure, quia a suspensione absolute
posita ab homine regulariter non potest
absolvere, nisi qui eam tulit, aut eius su-
prior, aut successor, argum. c. pastoralis,
§. præterea. ubi Fel. de offic. iud. dele. Ma-
le autem exceperunt a regula prædicta,
quæ habet suspensio a iure ob contuma-
ciam posse absolui ab Episcopo, clericis,
& religiosis qui administrant sacramen-
ta, aut sepulturam hæreticis, aut accipiunt
elemosynas ab illis, quia textus cap. ex-
communicantibus. 2. §. si de hæret. quo ni-
tuntur, non loquitur de suspensio ab offi-
cio, sed de primatis, & de suspensione irro-
gata in penam, & non ob contumaciā,
& de pena reservata. Male etia excipiunt
exauthoratum, siue degradatum, aut de-

positum resister, cum neque hic, neque depositus verbaliter, sint suspensi per dicta supra eodem cap. nu. 132. Male etiam excipiunt suspensum ob collationem beneficii factam indignis, iuxta cap. grane. de prob. quia illa suspensio interrogatur in praxim, & non ob contumaciam.

163. Octavo dico, quod omnis qui violat suspensionem stricte acceptam pro una specie triscenturatum ecclesiasticarum peccat mortaliter, argum. cap. 2. de maio. & incurrit irregularitatem, si violat eam exercendo aliquem actum peculiarem alicuius ordinis, siue maioris, siue minoris, per cap. 1. de sentent. excom. lib. 6. & c. 1. de re iud. eod. lib. & vtrique Innoc. receptus communiter dicit, quod illa duo cap. non solum habent quoad hoc locum in casib. in quibus loquuntur, sed etiam in omnibus alijs violentibus suspensionem, quia non fuit mentis eorum conditoris, qui fuit ipse semet Innoc. I. V. quidquam non inducere in illis, sed declarare secundum antiquas sanctiones canonicas, de quibus meminit textus, eam incurri. Dixi, aliquem actum peculiarem ordinis, quia secus si exerceret alium etiam ecclesiasticum, & ad officia divina pertinentem, qualis est psallere etiam in choro cum alijs, capere responsa defunctorum, vel litanias, baptizare sine solennitate, ut alius laicus, & alia id generis, quae non sunt peculiariter alicui ordini deputata. Illa autem dicuntur deputata alicui ordini, quorum faciendorum specialis potestas traditur in ordinatione, ut in presbyterio potestas consecrandi, baptizandi, solenniter dicendi collectas in choro, in diaconatu potestas canendi solenniter euangelium, in subdiaconatu canendi solenniter epistolam, in acolitu ferendi cereos &c. Dixi, etiam minoris, quia violans exercendo solenniter actum deputatum ordini minori, ita incurrit ac exercens deputatum maiori, secundum Innoc. & communem, c. h. de exco. praxi. Reperitur saepe, solenniter, quia faciens aliter ali quod horum ut cantans epistolam, ferens cereos, vel vireolos tanquam alius laicus, non incurrit secundum omnes.

Ex quo inferitur primo, quod verius est episcopum celebrantem in apparatu pontificali incurere irregularitatem, quia id est actus peculiaris ab alijs ordini episco-

patus, quem esse verum ordinem distinetum ab alijs significat Concil. Trid. dictum est supra cap. 22.

Secundo inferitur, quod psallere in choro non facit irregularem, quia non est peculiaris ulli ordini vero, licet enim videatur peculiaris psalmistatur, siue primus tonitru, tamen illa non est verus ordo, per ibidem dicta.

Tertio inferitur quod suspensus a perceptione sacramentorum, quamvis peccet mortaliter in percipiendo ea, non tamen est irregularis, c. i. celebr. de elec. excomm. ministran. quia perceptio non est officium divinum, neque opus peculiariter ordini alicui addictum.

Quarto inferitur, quod suspensus ab eorum collatione, dando illa non tanquam ad suum ordinem pertinentia, sed ut alius quilibet laicus, non incurrit eam, iuxta Hostin. c. 1. de sent. excom.

Quinto inferitur, quod sacerdos suspensus ab officio sacerdotalibus administrando in ordine inferiori non peccat, neque est irregularis.

Sexto inferitur, quod suspensus a beneficio non peccat eligendo, si ius eligendi non competat ei ratione illius cap. cum in cunctis. §. si de elect.

Septimo inferitur, quod suspensus ab officio peccat, sed non incurrit irregularitatem eligendo, & acceptando electionem de se factam, eum dilectus de consuet. iuncta gl. & excommunicando, & conferendo beneficia, quia diversitate, de exco. praxi.

Octavo inferitur, quod licet suspensus ab officio praedicandi, celebrandi non peccet, nec fiat irregularis, fm Pano. & eodem in d. ele. cupientes, concionando in peccat, & est irregularis, fm opinionem, quam sequimur supra c. 25. nu. 141. quod actus praedicandi est lege divina, vel humana, vel consuetudine actus peculiariter diaconatui deputatus, quia licet institutione divina sit soli sacerdotio peculiaris, iuxta capit. ad iudicimus. 16. quod tunc. 1. lege tamen, & consuetudine humana videtur deputatus diaconatui, ut tandem Caeetan. ubi supra concludit, quando saltem solemniter uti ex officio suo tanquam sacerdos praedicat.

Nono inferitur, quod sicut tenetur vitare excommunicatum in omnibus, per supra

supra dicta eod. c. nu. 26. & seq. ita suspensus in eo, a quo est suspensus, & non vitando in divinis officijs, & in actib. deputatis suis ordinibus, peccamus mortaliter si est denunciatus, alia non, per extran. ad evitanda relata supra nu. 15. & per latius d. c. 1. laboret. de pen. dist. 6.

Interdictum quid, & quod duplex.

S V M M A R I U M.

164 Interdictum hic non generaliter, sed specialiter sumitur, quo conveniat, & differat ab excommunicatione, & suspensione, n. 165.
166 Interdictum triplex, & quid unumquodque includat, nu. 167.

164. Irea haec dico sequentia. Primum, quod ut interdicere significat prohibere, insti. de interd. in princ. sic interdictum generaliter dicitur quilibet prohibitio, sed hic accipitur specialiter pro una trium censurarum ecclesiasticarum, quod ut in repet. cap. dilectis. de appel. dixi, cautius definitur potest, quam a Caldeirino in trac. de ecclesi. interdic. membr. 1. col. 1. esse censura ecclesiastica, qua prohibentur divina officia, sacramenta, & sepultura actus, & passus, exceptis aliquibus. Dixi, Censura Ecclesiastica pro genere, quo distinguitur a cellatione a divinis, de qua in cap. irrefragabilis. de offic. ord. & c. quamvis eod. titu. lib. 6. quae non est censura ecclesiastica, quia non est nisi ipsa omisso officiorum divinarum, iuxta Panorm. in d. capitu. dilectis. num. 18. Reliqua adduntur ad differentiam inter interdictum ex una parte, & inter excommunicationem, & suspensionem ex altera, quae tres conveniunt in novem, iuxta Cal. ubi supra colum. 2. receptum per communem Domin. & Pern. in d. capitu. 1. §. superior. de sentent. excomm. lib. 6. Sylvest. & Tabien. verb. interdictum, & per complures alios alibi. Conveniunt enim primo, quod quilibet earum est censura ecclesiastica, capitu. quarenti. de verbor. signifi. Secundo, quod quilibet in scriptis debet fieri, & cum causa in eis expressa, capitu. 1. de sentent. excomm. lib. 6. Tertio, quod nullam earum suspendit appellatio, Op. Nauar. Tom. II.

latio subsequuta, & quamlibet annullat praecedens, capitu. is cui. §. si na. eod. titu. lib. 9. & capitu. ad hanc quoniam. de appell. cum fertur ob contumaciam, & non est in penam, capitu. 2. de constitu. lib. 6. & capitu. quoniam. de cens. eod. lib. Quinto, quod quilibet est nulla, cum fertur sine canonica monitione ab excommunicato re contra participantes excommunicatis a se, cap. statum. iuncto capitu. statutum. de sentent. excomm. lib. 6. Sexto, quod quilibet impedit a divinis, excepta illa suspensione, quae non fit ab eis. capitu. pastoralis. §. verum. de appel. iuncto. d. capitu. is cui. Septimo, quod in absolutione omnium iuratur, cap. venerabili. & cap. ex re nore. de sentent. excomm. Octavo, quod nulla earum contra receptos in filios speciales Papae ab ordinario ferri potest, c. 1. de verb. sig. lib. 6. Nono, quod quilibet est a superiore servanda, cap. cum ab ecclesiasticis. de offic. ord. immo & a ferente quousque eam tollat Cal. ubi supra membr. 1. colum. 3. Differunt autem primo, quod excommunicatio directe priuat communicationem quatenus est communicatio humana. Suspendio priuat directe usu facultatis ecclesiasticae. Interdictum vero priuat directe sacramentis, & divinis officijs. Dixi, Directe, quia indirecte & per consequentiam priuant etiam consequentibus directe prohibita. Secundo, quod excommunicatio non potest suspendi, & alia sic, de ea ad hanc quoniam. quoniam idem esse de excommunicatione dixit Dec. ibi, quem per multa fundamenta sequimur ibidem. Tertio, quod Episcopus non incurrit suspensionem, neque interdictum latum a iure, nisi exprimat in eo, excommunicatum vero sic, c. quia periculosum. de sentent. excom. lib. 6. cum gloss. Quarto, quod universitas non potest excommunicari, ca. Romana. §. in universitatem. de sent. excom. lib. 6. suspendi autem & interdicti sic, c. quia saepe. de elect. lib. 6. cap. si sententia. de sent. excomm. eod. lib. Quinto, quod excommunicati nunquam admittuntur ad divina officia, alij vero sic interdum. c. h. de sent. excom. eod. lib. Sexto, quod excommunicatio, & suspensio non servatur, nisi ob culpam propriam, & maior

Secunda pars Decret.

maior ob mortalem, & minor, & suspensio etiam ob venialem, interdictum tamen etiam ob alienam, d. c. si sententia. Septimo quod absolutio excommunicationis semper requirit aliqua verba suspensionis vero, & interdicti non, quando feruntur quousque certum quid fiat: quia sufficit, ut illud fiat, glossa putata singula. clemen. 1. de decimis. verba. donec. quae tamen habet alias quattuor similes citatas a nobis in cap. 1. not. 6. de iudic.

166 Secundo dico, quod interdictum est triplex, locale tantum, personale tantum, locale & personale simul; locale tantum est, quo colui interdicuntur, quod rursus est duplex, generale, quo interdicuntur loci universales, ut regnum, provincia, episcopatus, ciuitas, oppidum, pagus, aut parochia. Et speciale, quo interdicuntur aliqui loci particularis, ut Ecclesia, & non desinit esse tale, eo quod comprehendat multa loca, modo sint particularia, quale est, quod interdicuntur multas Ecclesias, etiam si interdicat omnes ciuitatis, episcopatus, provinciae, regni, aut quotquot sunt in mundo, iuxta Cal. ubi supra membra. secundo receptum per Dominie. Perus. & Coman. in cap. praesenti. de sentent. excommunic. libro sexto. singulare autem, quod addit Ang. verb. interdictum 1. §. 1. est species interdicti particularis minime necessaria. Interdictum personale tantum est, quod interdicuntur personas tantum, quod etiam est duplex, scilicet, generale, quod interdicuntur aliquam universitatem hominum, ut populi, regni, provinciae, ciuitatis, oppidum, collegium, aut pagi, dicto cap. si sententia. Et speciale, siue particulare, quod interdicuntur personas singulares, unam, aut multas, certas, aut incertas, ut quod interdicuntur hoc, vel illud facientem. Interdictum locale, & personale simul est, quod interdicuntur locum, & personas simul; & quod interdicuntur locum, & populum, & tales, vel tales personas; exemplum quotidianum est in interdicto, quod appellant ambulatorium, quo interdicuntur aliqua persona, & locus ubi est, vel fuerit, quando ibi fuerit, aut etiam certo tempore postquam recesserit, de quo quatenus est locale, iudicandum est, ut de locali tantum, & quatenus est personale, ut de personali tantum, argumen. l. quae de tota. ff.

de rei vendic. quibus addimus unum, quodque illorum posse dividi in simplex, & mixtum, hoc est generale tantum, aut particulare tantum, aut generale, & particulare simul. De quo quatenus est generale, iudicandum est, ut de generali, & quatenus particulare, ut de particulari, argum. d. l. quae de tota. & ca. pastoralis. §. item cum totum, de offic. deleg. 167 Tercio dico, quod interdictum generale loci non includit populum, nec personas eius. Neque interdictum generale populi alicuius loci comprehendit esse: itaque quando est interdictus unus locus, qui sunt in eo, & non fuerint causa interdicti possunt audire, & dicere in alio loco divina officia, & dare, & accipere sacramenta, & alii aliorum oppidorum non possunt hoc facere in illo loco interdicto, cuius illi sunt. Et quando interdicuntur solus populus, illi qui sunt eius, non possunt audire, neque ibi, neque alibi, & exteri possunt audire ibi, & in eo potest celebrari patentibus ianuis, exclusis eius hominibus, perinde ac si non esset interdictus, dicto cap. si sententia, cum ei annot. Rursus interdictum clerici alicuius loci non comprehendit locum, neque populum, & habitatores eius laicos, neque econtrario interdictum populi comprehendit clericos, dicto cap. si sententia. Cuius rei novam rationem tradidimus, in cap. 2. de praeben. post Dec. ibi, & in cap. Ecclesia, de constit. col. 4. quomodo interdictum clerici videatur includere religiosos, & religiosas, conuersos, & conuersas, novitios, & novitias, secundum Dominie. in d. cap. si sententia. in si. princ. & Cal. ubi supra membra. 2. Item interdictum ciuitatis includit suburbia, & aedificia prope moenia, capituli ciuitatis, de sentent. excomm. lib. 6. quae vero aedificia dicenda sunt talia, relinquitur arbitrio iudicis, glossa. ibidem. Interdictum etiam Ecclesiae, licet speciale tantum, includit sacella, & eximetrium contigua, alia non, d. cap. si ciuitas. Interdicta vero Ecclesiae, non censentur interdicti clerici eiusdem, neque contra, interdictis clericis, censentur interdicta eorum Ecclesiae, argum. cap. per exemplum. nec de priuilegiis. lib. 6.

Quis,

De censuris Ecclesiae, &c. Cap. XXVII. 316

Quis, cur, & quomodo potest interdicere, & interdicti.

SUMMARIVM

168 Interdicit communiter, qui excommunicat, & suspendit & contra.
169 Interdictum fertur ob culpam alienam, sed non ob culpam debiti, & ponitur ipso facto a iure huius casibus, num. 169. & quae opera prohibeat, num. 170.

168 Quarto dico, quod communiter, qui potest excommunicare, & suspendere, potest etiam interdici. Et vniuersitas, quae non potest excommunicari, c. Romana. §. in vniuersitatem. de sentent. excomm. lib. 6. & locus, qui non potest suspendi, ut supra dictum est, potest interdici, d. c. si ciuitas. & d. c. si sententia. Et quoniam aliud est populus, vel vniuersitas, & aliud particularis eiusdem argum. ea. denique. 7. q. 1. & le. proponatur. ff. de iud. interdicto tamen illo, censentur interdicti omnes eius particulares, fontes, & infontes, d. cap. si sententia. ubi id affirmant Dominie. & Peru. quia potest unus interdici propter culpam alterius, licet non excommunicari, vel suspendi, ut praedictum est: quamvis semper debeat intervenire culpa propria, vel aliena, ut feratur interdictum, nec sufficit culpa non soluendi debitum, ut feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, vel delegata sine speciali Papae mandato, extrava. provida. de sentent. excomm. quamuis particulare Ecclesiae ferri posset, iuxta Cal. ubi supra membra. 1. ca. 4. & Dominie. in cap. praesenti. de sentent. excomm. lib. 6. non tamen parochiae, quamuis per incogitantiam, nostro iudicio, contradixerit Stephan. de potestate. eccle. ca. 10.

Interrogatus olim Salmanticae, an infans lactens, & amens includantur interdicto? Respondi, includi, nec esse admitte ad divina, quia ut praedictum est, sine culpa propria quis potest interdici. 169 Quinto dico, quod fertur generale ipso facto contra vniuersitatem, quae facit solui portoria illicita clericis, c. quoniam.

de cens. lib. 6. & contra eam, quae facit, ut capiatur, percutiatur, vel in exilium mittatur suus Episcopus clemen. 1. de poen. Et contra eam cuius dominus impedit ingressum, aut negotia Nuncij Apost. extrava. super gentes. de consue. Immo & in omnibus casibus, in quibus iure fertur interdictum locale, generale, ob delictum populi, in eisdem fertur etiam generale personale contra suum populum: quamuis non, quando fertur ob delictum solius domini, si non exprimat, c. si sententia. de sentent. excomm. lib. 6. fertur etiam particulare locale Ecclesiae in aliquot casibus, scilicet, quando vniuersitas facit, ut capiatur, percutiatur, vel mittatur in exilium suus Episcopus, d. c. 1. de poen. Et quando clerici, aut conventus Ecclesiae, nolunt restituere corpora, aut monumenta eorum, quos in ea sepeliverunt: & quod induci ab eis irruerunt se electuros sepulchras, in c. de sepult. lib. 6.

170 Sexto dico, quod interdictum personale particulare solu includit personas nominatas, & actus in eo expressos, & qui includuntur in illis. Si vero nulli exprimat, omnes qui vetantur interdictis censentur inclusi. Vnde interdicto simpliciter Petro, omne illud quod interdictum prohibet, vetatur illi. Interdicto autem eo quo ad ministrum altaris, reliqua omnia potest facere, quo ad ingressum vero Ecclesiae omnia divina officia illi prohibentur, intra illam: quia includuntur in prohibitione ingressus illius, & nulla extra illam: quia potest facere domi, vel in tabernaculo, iuxta glossa. c. is cui. de sentent. excomm. lib. 6. & Coman. aut in sacello non erecto auctoritate Episcopi, perinde ac si nulla re esset interdictus, iuxta S. Ant. 3. par. tit. 29. c. 2. §. 2. & ante illum Cal. secundum quem approbatum, ab Anch. Do. & Peru. in d. c. is cui. cui est interdictus ingressus Ecclesiae bene potest introire in eam, & orare quando non aguntur divina officia, ut glossa. singular. dicit de excommunicato, ca. qui fludet. 1. q. 1. & Inno. in c. nuper. de sentent. excomm. quamuis multi contra sentiant, sed male, non potest tamen audire divina officia, iuxta Dominie. & Coman. in d. c. is cui. quidquid dicat Cal. ubi supra col. 16. sed nostra sententia potest transire per eam, & quando illa sunt, quia id non est audi-

Rr 4 re, arg.

re, arg. eorum, quæ sup. eod. c. nu. 34. diximus de excommunicato. Quorum ratio est, quia prohibitio ingressus Ecclesie solum respicit diuina officia, ne ea faciat, vel audiat in ead. c. cuicum eis an. not. & c. præfenti. j. q. 2.

Quæ prohibeantur interdictis, & tempore interdicti.

S V M M A R I V M.

- 171 Interdictis Setantur omnia diuina officia, sacramenta, & sepultura, præter expressa.
- 172 Officia diuina quæ, & permissa quomodo in interdictis generalibus, nu. 174.
- 173 Missa vna singulis hebdomadae licita in interdictis speciali.
- 174 Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati.
- 174 Aqua benedicta, & benedicenda, & vsus adhibenda tempore interdicti.
- 175 Interdictis in loca, & etiam in Ecclesia, clericis recitant horas, nu. 176. & vt campana pulsata, Episcopi benedictio, & sacramentalium vsus, liceant, nu. 177. & 178.
- 178 Confessio item, & alia plurima.
- 179 Interdicta quæ privilegia particularia relaxant, & duob. seq.
- 182 Interdictum curæ suspenditur quattuor scilicet, & an alij privilegio religiosorum, & duob. seq.
- 187 Interdictum non denunciatum nõ obligat, neque nullam, & quando tale, & natiuum violando, qui laici, & moniales peccant.
- 188 Cessatio a diuinis quid, & est duplex, & in his differt ab interdictis.
- 189 Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictum, nu. 190.

Septimò dico, quod per quodcunque interdictum prohibentur omnia diuina officia, sacramenta, & ecclesiastica sepultura (exceptis his quæ expressè, vel tacite permittuntur) ut colligitur ex cap. non est de spons. & cap. fin. de excess. præl. & c. quod in re. de pæn. & remiss. & c. responsio. de senten. excom. c. quoniam. & c. si eod. tit. lib. 6. & notatis in eis, & ex definitione interdicti sup. nu. 164. data,

Ex quo sequitur, quod regulariter prohibentur omnia exercitia specialiter deputata alicui ordini, siue maiori, siue minori, vt dicendi Epistolam solemniter cum manipulo Subdiacono, & Euangelium Diacono, offerendi vireculos Acolito, dicendi missam, aut agendi hebdomadarium quando peragitur matutinum, aut alia horæ canonicæ presbytero, & ordinandi Episcopo, quia omnia talia exercitia sunt diuina officia, quæ est ratio noua & firma non percussa ab alijs.

172 Octauò dico, quod male definiunt Angel. verb. interdictum §. 9. & alij alij diuina officia in hac materia esse officia diuina in missali & breuiario contenta, quia neque omne in illis ordinatum est diuinum officium, nec omne diuinum officium est in illis ordinatum, siquidem multa sunt ordinata in potestati, & multa in missalibus, & breuiarijs, quæ nõ sunt diuina officia prohibita tempore interdicti. Qualis est benedictio mensæ, & fructuum, qualis baculi, & sacculi ad peregrinandum, & habitus monachorum. Possunt autem rectè definiiri esse officia ordinata in dictis tribus libris, aut in alijs legitime ad vsum ordinum, & aliorum sacramentorum, vel sacramentalium, aut ad horas canonicas.

173 Nundò dico, quod potest dici vna missa quaque hebdomada etiam in Ecclesia specialiter interdicta, ad renouandum sanctum Sacramentum, quod asseratur infirmis, cum moderatione versiculi sequentis, cap. permittimus. de sent. excom. & etiam plures quam vna, si necessitas infirmorum id postularer, iuxta Host. ibidem. Et quod possunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto, sicut prius iauis clausis, voce submissa, non pulsatis campanis, & exclusis excommunicatis, & interdictis, c. si §. adiectus. de senten. excom. lib. 6. expulsio item non habentibus privilegium iuris communis, aut specialis, iuxta gl. d. §. adiectus. verb. interdictis. Dixi, in loco generaliter interdicto, quia in interdicto specialiter, non habet locum, iuxta gl. recep. in d. c. si verb. Ecclesia.

174 Et quamuis Ancha. dicat, quod talia officia diuina debent fieri per solos clericos, & monachos illius Ecclesie, vel monasterij,

monasterij, & non per alios, cuius opinio ob seruatur meo tempore in Gallia, vbi pauca interdicta ponuntur, sed contrarij, scilicet, quod omnes clerici maiorum, & minorum ordinum etiam prius consueuerunt vndeunque, & cuiuscunque Ecclesie, nisi fuerit causa interdicti, possint admitti ad dicendam & audiendam illa, tenent Ioan. Andr. Domin. & Philip. in eo. c. fin. Feder. consil. 70. Ang. verb. interdictum §. 9. & Syl. ver. interdictum §. q. 1. quod seruatur in tota Castella, vbi feruntur infinita interdicta, & etiam in Lusitania, vbi feruntur pauciora, etsi plura, quam in Gallia, sed clerici coniugati non sunt de harum numero, quia quidquid dicat Margarita confessorum, non gaudent nisi duobus privilegijs, c. 1. de cler. coniug. lib. 6. c. quibus nõ est hoc, & consequenter quod ad hoc habentur pro laicis, ut iam pridem respondimus Salamantice, quanquam si esset consuetudo præscripta, qualis fertur esse in Aragonia, valeret illis, arg. cap. si de consue. etiam si esset introducta per errorem iuris, arg. eorum quæ infra num. 177. dicuntur. Et adeo quidem excludendi sunt non habentes privilegium, ut non sint admittendi ad oblationem, quæ fieri solet in medio missæ, neque sit eis porrigenda pax, neque aperienda fenestra, neque foramen, per quæ intueri possint corpora D. N. iuxta clem. t. cum suis gloss. de senten. exco. Neque sacerdos potest benedicere aquam absque prædicta modificatione, neque benedicta illa inpergere populum absque illa ante missam, cum Antiphona, Asperges, &c. sicut solet, iuxta Cal. vbi sup. memb. 6. col. 14. Quanquam credimus populum posse sumere aquam benedictam cum ingreditur Ecclesiam, & clericum dare ei, aquam laicam sine peccato, quidquid sentiat idem Cald. vbi supra, quia id nullibi prohibetur. Et vox debet esse tam submissa, quæ foris non audiat, vel saltem proferatur ea intentione, vt non audiat, & cum debita cautio ne, quia hoc excusaret peragentes officia quamuis ab aliquibus curiosis audiretur contra eorum voluntatem, siquidem tam clare est proferenda, ut alij ab alijs possint audiri in choro, iuxta mentem textus, c. alma mater. & omnium doctorum. Possunt tamen accipere funeralia. Cald. in d.

memb. 6. col. 10. & alias oblationes factas pro defunctis, quamuis sepeliuntur extra locum sacrum, & illi essent interdicti, si decesserint pœnitentes, siquidem potest, & debet rogari pro eis, arg. cap. de sepult. & cap. a nobis 2. de sent. excom.

175 Decimo dico, verum esse id quod Salamantice respondimus, & defendimus sequentes mentem Host. in c. quod in re. de pæn. & remiss. cum illud prælegeremus contra Villadię. de irregul. col. 14. & Iacobi Cald. memb. 6. col. 12. & Angel. & Syl. verb. interdictum §. q. 2. scilicet, quod in tempore generalis interdicti non solus vnus, sed etiam duo, tres, & plures recitare possunt suas horas in cõpo, iauis quæ non sunt, nõ clausis, & domi, & in cubiculo clausis illis, & etiam non clausis, modo non audiantur ab alijs nõ habentibus privilegium ad audiendum, quamuis audiat aliqui per transitum, & casu. Et quod et intra Ecclesiam potest quis solus nõ clausis iauis recitare horas ita submissè, ut a nemine alio a se audiat, & ita duo vel tres diuini in aliquo sacello, aut tam submissè, aut tam seuerè a populo, ut audiri nequeant, & a fortiori intra unum sacellum clausum, quamuis ianuæ ecclesie, vbi illud est, sint apertæ, quidquid dicant Host. Ioan. Andr. & Card. in d. cap. quod in re. quia intentio iurium, quæ permittunt diuina officia cum prædicta moderatione in Ecclesijs, non est excludere alia loca, vt ponderabat Villadię. vbi supra, immo a fortiori includere illa, vbi regulariter non audiuntur ab alijs, permittendo ea dici in Ecclesijs, vbi solent audiri, & principalis scopus prohibendi diuina officia est, ne audiantur a laicis, arg. d. ea. quod in re. & d. ea. alma mater. cum non obstante illo quisque clericus teneatur dicere suum officium, gloss. recepta cap. 2. de cler. excom. facit glo. ord. ea. illud eodem titulo & capitulo presbyterorum. 2. §. dist. Dixi, Tempore interdicti generalis, nam in loco specialiter interdicto non esset licitum quidquam horum facere, neque clausis iauis, neque apertis, arg. gl. d. calina. verb. Ecclesia.

176 Vndecimo, dico quod non prohibetur oratio matutina, meridiana, & vespertina, quam vocant Ave Maria: neque benedictio mensæ Cald. vbi sup. col. 16. neque

Secunda pars Decret.

que et quam Episcopi iter facientes con-
cedunt. Neque prohibetur lectio, neque
declaratio. Psalmorum, aut Evangelio-
rum, aut aliorum similium, quæ in di-
vinis officiis dicuntur, cum non prohi-
beatur prædicatio. capitulo responsio. de
sentent. excommun. neque oratio pri-
vata in Ecclesia etiam illis ipsis, quorum
causa positum est interdictum, licet illi
sint interdicti personaliter, iuxta Monal.
recept. per Ang. verb. interdictum 6. 5. 14.
neque dare, neque accipere aquam bene-
dictam in ingressu Ecclesie, neque cantus
laicorum, etiam si cantent litaniam, aut
Psalmos, & Laudes Dei, aut eius Sancto-
rum in suis confraternitatibus etiam in-
tra Ecclesias, Cald. ubi supra memb. 6. col.
10. neque excommunicare, neque absol-
vere excommunicatum absque stola & so-
lennitate sacerdotali, iuxta Innoc. in ca-
pitu. fin. de excess. prælat. & Cald. ubi su-
pra. neque etiam introducere puerperam
in Ecclesiam ad reddendum Deo gratias
in illa, etiam cum confessione generali
absque stola & ornatu sacerdotis, Cald.
ubi supra colum. 3. neque consequenter co-
fessio generalis quam solent facere laici
sacerdoti, idem ibidem colum. 14. neque
adoratio Crucis Veneris sancti, idem ibi-
dem col. 15. neque recommendatio ani-
marum defunctorum, Cald. ubi supra, ne-
que alia similia, quia non sunt divina of-
ficia. Et quamvis laici non possint sepe-
liri in loco sacro tali tempore, neque ex-
tra illum cum officio divino, licet subla-
to interdicto deferri debeat ad illum, &
si sepeliantur in illo durante interdicto,
non sunt extrahendi, iuxta glo. receptam
capitulo a nobis 2. verb. forma. de senten-
excommun. Clerici tamen seruantes in-
terdictum possunt sepeliri in sacro absq;
solennitate, quia id eis permittitur d. cap.
quoq; in re. quamvis sint coniugati, si cō-
suetudo præscripta habet, ut clericus con-
iugatus est unica & virgine, perinde possit
interesse divinis tempore interdicti, ac
alii non coniugati, alias non, iuxta d. sup.
cod. cap. num. 174.

Ad quæsitum, an dictum Cald. de lita-
nijs habeat locum in clericis? Respondeo
habere, quia litania cum cantu, vel sine
cantu absque solennitate consueta Crucis
leuat, superpelliciorum, & ordinis pro-

cedendi, de quibus loquitur Calder. licet
tam clericis quam laicis, cum prædicta ve-
ro solennitate neutris, licet minus cleri-
cis quam laicis, quia hæ sunt divinum offi-
cium, ille vero nequaquam per dict. sup.
177 Duodecimo dico, quod non possunt
pulsari campanæ, neque campanulæ ad
horas canonicas, Cald. ubi supra memb. 6.
col. 16. quamvis sic ad alios fines, veluti
ad Ave Maria prædictum, aut ad ostendē-
dum reliquias, aut notificandum horas,
aut prædicandum, aut ad aliud, quod non
sit officium divinum Cald. d. memor. 6.
col. 16. receptus communiter in cap. fin.
de sentent. excommun. lib. 6. Unde fortis-
sime originem duxit Salmanticensis con-
suetudo pulsandi ad interdictum (hoc est
ad notificandum illud) horis quibus si-
nienda erat pulsatio ad primam, & ad ve-
speras, quæ tamen etsi nostra sententia iā
excuset a pena, & a peccato, ob id quod
potuit sua antiquitate effectum interdi-
ctorum quo ad hoc minuire, tamen non
excusasset in exordio, neq; modo excusa-
ret ubi primum inciperetur, quia esset
manifesta fraus, ut ad aliud propositum
dixit Cald. d. memb. 6. col. 16. Neq; etiam
potest Episcopus tempore interdicti pu-
blice benedicere solenniter cum baculo,
& versu, Adiutorium nostrum, &c. secun-
dum Cald. membr. 6. colum. 15. neque be-
nedicere Abbatem, neque Abbatissam, ne-
que consecrare calices, altaria, virgines,
neque benedicere, corporalia, & alia or-
namenta ad dicendum missam, neque ve-
la monialium, neque ipse, neque paro-
chus possunt benedicere aquam, ut decla-
rauit bene Feder. cons. 3. col. 2. & 3. Card.
ubi supra col. 14. & 15. & seq. neque can-
delas in die Purificationis, neq; palmas,
& ramos in Dominica palmarum Cald. d.
colum. 15. neque missam quam siccam di-
cunt, sine consecratione Sylo. verb. inter-
dictum. q. 3. quia sunt divina officia. Di-
xi, publice, quia etiam ianujs clausis &c.
bene possunt iuxta eundem, quia non sunt
ut ille dicit, sacramenta, sed divina officia
ad faciendam quædam sacramentalia, & ideo
etiam fieri possunt in festis, in quibus sol-
lenter interdictum, de quibus infra eodem
cap. nu. 165. iuxta Feder. in dicto consil. 3.
& Cald. ubi supra.

178 Decimotertio dico, quod sola, & om-
nia

De censuris Ecclesiarum, &c. Cap. XXVII. 318

nia ista sacramenta, & sacramentalia, que
sunt, aut privilegium exprimit, aut tacito
permittit, sunt permittita in loco interdi-
cto, siue interdictum sit generale, siue spe-
ciale, iuxta Cald. membr. 6. col. 29. quale
est sacramentum baptismi pro parvulis e.
non est, de sponsal. & etiam pro adultis.
e. quoniam, de sentent. excomm. lib. 6. qua-
lia sunt catechismus, & exorcismus, & un-
ctio olei, & chrisma, siquidem in baptismo
inhærent hæc fieri, e. accepisti, de conse-
cra. dist. 4. quale etiam est sacramentum
confirmationis, cap. responsio. de sent. ex-
comm. & consecratio chrismatum, quæ ad
id, & baptismum est necessaria d. cap. quo-
niam, & eadem ratione consecratio olei
baptizandorum. Quale est sacramentum
penitentia pro infirmis, dicto e. non est.
& etiam pro sanis, dicto cap. fin. qui non
fuerint excommunicati, neque interdi-
cti, neque fuerint causa interdicti sua cul-
pa, neque consilium, neque sanorem, ne-
que auxilium præbuerint delicto, ob quod
fuit positum. Siquidem hi nequaquam
sunt admittendi ad sacramentum penite-
tiæ, nisi satisfaciatur prius, si possunt, si mi-
nus, præbeant idoneam cautionem, iuran-
do se daturos operam fideliter, & satisfac-
per se, aut per alios, d. c. fin. §. illis. Quale
est etiam eucharistia, siue viaticum d. cap.
quod in re. solum in art. mortis, gl. d. c. si.
recepta, & sic non potest dari sanis, quam-
vis sint clerici, & religiosi, iuxta Cald. in
d. membr. 6. col. 22. & Phil. in d. cap. fin. §.
adijcemus, & §. seq.

179 Quod verum est nisi haberent privi-
legia, quibus non præiudicaret Bulla S.
D. N. Greg. XIII. posita supra e. 25. nu.
68. licet secundum ius commune possint
sumere, quando celebrat, quale est cele-
brare semel in hebdomada ad renouan-
dum sanctissimum Sacramentum e. per-
mittimus. de sent. excomm. quale etiam pul-
sare campanulam, quando fertur ad insir-
mos, & etiam ostendere ipsum in reditu,
ubi mos est Cald. ubi supra memb. 6. col.
19. partim quia videtur iustum, & decorū
d. cap. quoniam, partim quia non est de
actibus prohibitis per interdictum con-
spectum S. Sacramenti, nisi in missa. Qua-
le est etiam sacramentum matrimonij glo.
d. cap. fin. etiam inter interdictos persona-
liter, & specialiter, iuxta Cald. d. membr.

6. col. 21. sed non est talis benedictio nu-
ptiarum, iuxta Host. in d. c. non est rece-
ptum per Com. ibidem. & Cald. d. memb.
6. col. 22. Non est etiam tale sacramentū
extrema unctionis, d. c. quod in re. etiam
quo ad clericos, quia quamvis sint privi-
legiati quo ad sepulturam, nō tamen quo
ad extremam unctionem, iuxta Io. Andr.
d. c. quod in re. neq; religiosi potest dari
extrema unctio secundum ius commune.
Neq; etiam est tale ordinare in loco in-
terdicto, iuxta Innoc. in d. c. non est, neque
extra illū si ordinator, vel ordinatus sint
interdicti personaliter, Pan. ibidem, & me-
lius Cald. memb. 2. col. 22.

180 Decimoquarto dico, quod privilegium
audiendi divina officia tempore interdi-
cti cum prædicta moderatione, non valet
ei, qui fuit causa eiusdem, aut cuius cul-
pa, aut fraude fuit positum, aut commis-
sum delictum, ob quod fuit positum. ei
autem qui hoc non commisit, si est per-
sona singularis, valet, non solum pro se,
sed etiam pro suis familiaribus domesti-
cis, qui non sint fraudulentè recepti ad
audiendum, aut celebrandum cum illo,
e. licet. §. cum conceditur. de privileg. lib.
6. sed si est collegium, non valet nisi col-
181 legis, dict. capitu. licet. Et quamquam in
alijs materijs per familiares, & domesti-
cos intelliguntur mulier, filij, nepotes, ser-
vi, & famuli illi subiecti, qui ratione pote-
statis paternæ, vel dominijs degunt cum il-
lo, iuxta gl. & determinationem Aret. &
Fel. in c. in litteris. de testib. in hoc tamē
casu non sumitur tam late, iuxta Anch. e.
licet, & sic, nostro iudicio, in hoc casu illi
tantum intelligendi sunt familiares dome-
stici alienius, qui eum de more comitan-
tur. Hæc enim ampliatio huius privile-
gij sit ne inutile sit, ut posset esse, nisi sic
ampliaretur ad multos, qui sine comita-
tu non possunt honeste ad ecclesiam ire,
aut celebrare in ea, iuxta glo. solen. que
pen. est d. capitulo licet. & commendata
ad pulchram conclusionem per Dec. in
cap. cum ordinem. de rescript. col. 2. Et sic
clericus qui habet vnum famulum laicū
potest dicere missam in ecclesia serviente
illo siue receperit ante interdictum, siue
post, & in eius locum si agrotaret, vel ab-
esset, posset sumere alium etiam mere lai-
cum, Cald. ubi supra memb. 6. Adde etiam
quod

Secunda pars Decret.

quod privilegia concessa aliquibus religiosis, ut tempore interdicti possint admitti ad divina officia suos confratres, intelliguntur de illis, qui licet sint, & maneat extra monasteria, tamen se addixerunt illi ordini, mutato habitu seculari, aut donarunt inter vivos sua bona suo ordini, servato sibi quamdiu vixerunt usufructu, cap. ut privilegia. de privileg. Eodem modo qui habent privilegia, quod tempore interdicti possint admitti ad divina officia, possunt sepeliri in coemeterio, iuxta Cald. in 6. memb. col. 24. quem sequitur Ang. verb. interdictum, 6. §. 35. licet Feder. consil. 3. in contrarium inclinet, cuius opinio facile defendi posset, si consideretur sepultura pro principali, & officium pro accessorio, sicut & opinio Calderini consideratione contraria, & ita quam favorabilior servanda videtur.

182. Decimo quinto dico, quod etiam possunt fieri omnia divina officia festis Nativitatis, Pasche, Pentecostes, & Assumptionis Domine nostrae diebus solum, & non octavis, etiam sine predicta modificatione, apertis ianuis, campanis pulsatis, & alia voce, exclusis excommunicatis, & admittis interdictis, ita tamen, ut, quod culpa tale interdictum positum fuit, non accedant ad altare, quia id expresse permittitur per cal. mater. §. in festivitibus, de senten. excom. lib. 6. Quod idem postea permittum fuit in festo corporis Christi, & tota octava per Martinum V. & Eugenium IV. in suis extravag. quae legi solent intra octavam eiusdem festi, & in die Conceptionis, & sua octava Virginis Mariæ in ecclesijs, in quibus dicitur officium ordinatum per protonotarium Leonardum Nogarolum, & eius missa quae incipit, Regredimini, & non in quibus illud non dicitur, ut monuimus in Enchirid. siue Manuali de oratione, & hoc canonice, siue repet. capit. quando, de consecrat. dist. 1. cap. 10. nu. 86.

183. Decimo sexto dico, quod in diebus, in quibus a iudice suspenditur interdictum, id omne, & solum ad quod suspenditur potest fieri in illis, ita quod si non suspenditur ad aliud quam ad sepeliendum aliquem, aut faciendam certam missam, aut certum officium, aut dandum certum sacramentum, (ut saepe fit Salmanticensis) non

potest fieri nisi illud, & ideo cum suspenditur aliquod interdictum, scire oportet quo ad quantum tempus, & quo ad quae officia illud suspenditur, quod tenor sua

184. suspensionis monstrabit. Et si noverimus interdictum esse simpliciter, suspendum in unum diem, vel dimidium, poterimus in eo facere omnia, quae possunt fieri, si nullum esset interdictum. Si autem noverimus esse suspendum quo ad officia divina tantum, vel ad aliquos missas tantum faciendas, non licebit facere alia, & ita non licebit alia sacramenta, vel sacramentalia dare, suscipere, vel facere. In predictis autem quatuor diebus suspenditur a primis vespere illorum, arg. cap. 1. & 2. de feriis usque ad completorium inclusive diei, qui octava postrema Archid. Domin. & Perus. in c. fin. de senten. excomm. contra gloss. antepen. eiusdem. Et suspenditur illis diebus, in dicto cap. fin. §. festivitibus, de senten. excomm. lib. 6. quod ad omnes missas, & omnia divina officia illorum festorum, & quavis alia tam publica quam pecuniaria, & tam ordinaria, quam extraordinaria, iuxta gl. verb. sicut prius. recept. per Dom. Perus. & Com. ibidem. quia textus dicit generaliter missa celebrantur, & alia divina officia dicantur sicut prius, &

185. quia sic usus habet. Et consequenter publice potest Episcopus in illis consecrare, Abbates, Abbatissas, calices, ecclesias, virgines, corporalia, & alios apparatus altaris, vela, & omnia alia, quae fieri possent secreto predicto tempore, de quibus supra eod. c. nu. 177. Et quamquam alias nobis visum fuit, quod die Corporis, & Conceptionis, & eorum octavarum non poterant nisi peragi officia divina eorum festorum, ponderantibus illud verbum, Huimodi officia, quod est in dicta extravagan. Martini V. & Eugenii IV. quia tamen mens auctoris videtur fuisse suspendere quo ad illos dies tantum, quantum suspendebatur a iure quo ad predictos quatuor dies, & etiam amplius, siquidem suspenditur quo ad octavas, & quia videtur sic eam interpretari consuetudo, dicimus permittum esse in illis omne id, quod permittitur in praefatis quatuor festivitibus, & etiam in omnibus aliorum sanctorum predictorum ordinum in Ecclesijs, in quibus suspenditur.

Decl.

De censuris Ecclesiae, &c. Cap. XXVII. 319

187. Decimo septimo dico, quod nemo tenetur nostra aetate servare interdictum ali quod nisi denunciatum, vel supra dictum est, de suspensione eod. c. nu. 163. & de excommunicatione nu. 15. & 36. per extravag. ad evitanda. cuius tenor de verbo ad verbum refertur sup. eo. c. nu. 34. Nec quod interdictum est in se nullum, & nullitas est sufficienter publicata, exceptis religiosis, qui debent illud observare, si ecclesia matris id observat, ut dictum est sup. eod. cap. nu. 146. Interdictum autem est, nullum regulariter in eisdem casibus, in quibus excommunicatio, de quibus supra eodem cap. nu. 4.

Decimo octavo dico, quod laicus non dicitur violare interdictum vltum quamvis sit validum, & denunciatum, audiendo missam, vel alia divina officia in loco interdicto etiam ab eo, qui dicendo ea paret, & quamvis audiat cum aliquo personaliter interdicto, iuxta Caiet. verb. interdicti violatio, §. pen. exceptis quatuor casibus, in quibus peccaret, quamvis non incurreret irregularitatem Primo, cum ipsemet est interdictus personaliter, etiam si interdictum sit generale oppidi eius quid quid ille dicat ibidem. Secundo, cum expresse, vel tacite est causa, quod illa dicatur, rogando, iubendo, aut praebendo ad id causam sua praesentia, & auditione, quia facientes, & consentientes, &c. arg. capitulo primo ad Ro. & capitulo primo de offie. deleg. & facit optime gloss. sing. elem. fin. de privi. Tercio, cum dicit talia officia, qualia dicendo violarent clerici, argumento rationis cap. pastoralis, §. 1. de elec. excom. ministr. ut servit Cald. in dict. memb. 6. col. 10. affirmans, quod tali casu potest puniri per iudicem ecclesiasticum, quia delictum est ecclesiasticum. Quarto, cum mentiendo asserens se esse clericum minorum aut habere privilegium, intraret ad audienda divina officia uerita, ubi dicebantur clausis ianuis.

Decimo nono dico, quod monachi, & moniales qui nullum ordinem habent peccant mortaliter faciendo officia prohibita clericis, quia merentur includi ob id in alijs monasterijs strictioribus, quae faciunt poenitentiam dicto capitulo pastoralis. & licet non incurrant irregularitatem, sunt tamen ineligibiles a fine, & passive, iuxta

Cald. dicto membr. sexto. Et a fortiori clerici qui violant interdictum peccant mortaliter, quantumlibet dubitet Caiet. ubi supra, & censentur violare quo ad hunc effectum quoties faciunt quod illis est prohibitum per interdictum personale, aut locale, & quo ad effectum incurrendi irregularitatem, illis tantum vicibus, quibus supradictum est, cap. 25. nu. 38. & 24.

188. Vigesimo dico, quod cessatio a divinis est quidam desistentia a divinis officiis, & ab administratione sacramentorum, & iuxta mentem Innoc. & Communionem in capitulo dilectis. de appellatio. & capitulo irrefragabili, de offie. ordinac. quae est duplex, generalis quae fit in loco universali, ut civitate, oppido, aut parochia, & particularis quae fit in particulari, ut in Ecclesia, aut Ecclesijs. Quo fit, non esse certum quod asserit auctor compendii privileg. verb. interdictum primo §. 17. allegans in hoc duos Doctores Salmanticensis, scilicet, cessationem a divinis generalem, & interdictum generale esse idem, contra mentem Cald. ubi supra memb. 3. col. 3. & Card. in elementina prima §. in cessationis, de senten. excomm. ubi Bonif. numero quarto declarat. Tum quia ut supra eodem capitulo numero 164. dixi, cessatio non est censura, & interdictum sic. Tum quia secundum Innoc. in dicto capitulo irrefragabili, numero quarto & in dicto capitulo dilectis, numero tertio receptum ibi per Anton. Panor. Perus. & Praeposit. qui transgreditur cessationem a divinis etiam particularem, non est irregularis, & qui transgreditur interdictum, quamvis sit generale, sic, quod optime probat Bonifac. in dicta elementina prima numero 80. post Cardinal. & Imol. licet Ioan. Andr. in capitulo si canonici de offie. ord. libro sexto quem sequutus fuit & Angelus verbo cessatio, teneat contrarium, sed male, ut demonstravimus Salmanticensis repetentes dictum cap. dilectis. Tum quia ipse Ang. verb. cessatio. fitetur cessationem particularem, non esse idem quod interdictum particulare, neque facere sui transgressorem irregularem, capitu. is qui. de senten. excom. lib. 6. ob idque qui habet privilegium audiendi divina officia tempore interdicti, non poterit tempore cessationis arg. cap. privilegia. 3. dist. & c. porro

Secunda pars Decret.

porro & cap. sanè, de privileg. neque qui habet privilegium audiendi tempore cessationis generalis, poterit tempore specialis, quamvis verum sit, quod interdictum generale, & cessatio generalis æquantur quo ad modificationem prædictam, d. c. alma. & quo ad rigorem prædictæ ele. 1. de sentent. excommun.

Roganti vero cur ponatur sæpe cessatio post excommunicationem, & interdictum, quibus est paritum, si interdictum est fortius illa? Respondeo, quod hoc non fit nisi a summo Pontifice, & quod ille non ponit cessationem generalem post interdictum generale, sed aliud interdictum speciale, aut cessationem specialem, quæ autem celebrationem divinorum officiorum etiam clausis Ianuis, &c. Ceterum quando feruntur simul interdictum, & cessatio specialis, ponderanda sunt diligenter literæ & secundum eas iudicandæ. Tum quia transgressor censetur irregularis ea ratione, quæ est interdictum, & non ea qua est cessatio, per prædicta. Tum quia interdicta, & cessationes posita a summo Pontifice non nunquam sunt strictiora, nonnunquam vero laxiora, quam communia, tantum enim & non plus obstringunt, quantum ille vult, secundum omnium sententiam. Alia de cessatione utilia, sed confessorijs non vsque adeo necessaria, tradit nonnullime vir eruditissimus, & clarissimus Alphonsus Alvarez. Guererus Preses Regius in Regno Neapolitano, in suo laude dignissimo Iuris Pontificij ac Casarei Speculo, varia eruditione referto, c. 37. de ecclesiastico interdicto. Qui tamen potius refert, quam probare videri debet Philip. Franc. in cap. si canonici. de offic. ordin. dicentem, cessationem generalem posita ab habente potestatem eam ponendi vim interdicti ad inducendam irregularitatem habere, quum paulo ante cum communi contrarium recte teneat.

190 Porro, ut quod ad num. ult. huius casu præciteramus, hic opportunius expectamus, multa super interdictorum suspensione privilegia sunt a Sede Apost. concessa religionis, quorum summam hoc in loco in vulgari scripseramus, sed quia putamus ea esse sublata per cap. 12. & postremum de reg. fell. 27. Cone. Trident. consul-

to etiam super hoc S. D. N. e. prætermittimus, desiderantes, ut Sacritas eius faceret illis facultatem suspendendi interdicta in diebus tantum, & non octavis sanctorum sui ordinis, modo eadem faceret etiam parochis quo ad dies sanctorum suorum ecclesiarum patronorum, quam putato faciet, si humiliter petatur. Dixi, in diebus tantum, ne nimis enervetur verum cessatio ecclesiastica. Dixi, modo, quæ ut servetur æqualitas & concordia, qua, ut post Salustium ait Hier. etiam paræ rex crescunt, ut discordia magnæ dilabuntur. Nō arbitror tamen eis sublata privilegia super necessitate, vel modo præsentandi ordinarijs confessarios sui ordinis, quia credimus quod per prædictum cap. in de reg. solum tolluntur eis privilegia contraria iuribus communibus, quæ in cap. præcedentibus eiusdem tituli iubentur servari, & in nullo illorum iubetur servari ius commune præsentandi præfatos confessarios, sicut ius commune de interdictis servandis iubetur servari, in d. c. 13. & alia in aliquibus alijs. Quæ ratione idem dicendum est de alijs privilegijs concessis eis contra alia iura communia, quæ non iubentur in illis servari. Et hæc quidē de tribus censurarum ecclesiasticarum speciebus, puta excommunicatione, suspensione, & interdicto dicta sufficiant. Veniamus nunc ad irregularitatem.

De irregularitate, & de eius multiplici tate, & regulis generalibus.

SUMMARIUM

- 191 Irregularitas quid, humanum inuentum est, tollitur manente peccato, & est quædam plex, nulla mentalis tantum nu. 193.
192 Irregularis nemo in dubio indicandus in foro exteriori, sed sic in interiori.
194 Irregularitatem nō duplicat celebratio nec tollit bulla communis.

191 Primò dico, quod nomen irregularitas est parum latinum, & generaliter acceptum significat id, quod aliquæ extra regulam ponit, quia componitur ab in, pro, non, & regularis, secundum omnes. Sed irregularitas accepta, ut in hac materia

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 320

materia sumitur, defini potest ex mente canonum & Innocent. in capitulo nisi. nume. 7. de renuntiā. communiter recepto paulo cautius quam definit Speculator de dispen. 9. iuxta. & Villadieg. de irreg. colum. 1. Nicol. de irregul. S. Anton. 3. part. tit. 28. cap. 1. & Aluar. de plan. eccle. lib. 1. artic. 46. & alibi esse impedimentum inductum a iure canonico, directe impediens acceptionem ordinum ecclesiasticorum, aut aliquem usum eorum quatenus sunt ordines, etiam post penitentiam. Dixi, impedimentum, pro genere, & inductum a iure canonico, ad significandum non esse inuentum iuris naturalis, neque divini. Dixi, directe impediens, ad differentiam excommunicationis, suspensionis, interdicti, & aliorum impedimento- rum canonicorum, quæ quatenus ordinis, & eorum usum impediunt, quatenus sunt communicatio, aut sacramenta, aut officia, aut beneficia ecclesiastica, non tamen quatenus sunt ordines, saltem directe. Dixi, aut aliquem usum acceptorum, quia aliqua irregularitas impedit acceptionem, & nō usum acceptorum, & aliqua vnum usum, & non alium, cap. 2. de cler. egrot. ut statim dicitur. Dixi, post penitentiam, ad maiorem eius naturæ declarationem, & ad significandum posse quem absolui a peccato, quo irregularitas incurritur, remanente ipsa, secundum Cardin. elem. dudum. §. ac deinde. q. 8. de sepul. quidquid innuat extrava. 1. de prin. Ex quo sequitur primò, quod recte dixit Innoc. cap. ad audientiam. de homi. omnem irregularitatem inductam esse a iure canonico humano, quamvis aliqua eius origo in veteri testamento fuisset, secundum mentem gl. §. 1. de conse. d. 1.

Secundo, quod incaute Syl. & Tab. verb. irregularitas, in principio significaverunt irregularitatem esse suspensionem, & plus aliquid. Tum quia irregularitas non est censura ecclesiastica, suspensio vero sic, e. quærent. de verb. sig. Tum quia est species pœnæ multum differens ab illa.

Tertio, quod incautius Speculator in d. §. iuxta significat omnem excommunicationem & suspensionem, aut interdictum esse irregularem.

192 Quarto, quod iuxta mentem textuum omnis multis modis diuidendi doctorū,

irregularitas diuidi potest in quinque species, quæ manant ex quinque defectuum generibus, scilicet, sacramenti, corporis, animæ, leuitatis perfectæ, & delicti. Quamquam Aluarus Pelagius dixit esse innumerabiles in lib. de planctu eccle. lib. 1. art. 24. arg. cap. si. 15. q. 5. quod verum esse potest accipiendo eam generalissime, sed non accipiendo specialiter, ut prædictum est, quia in solis casibus iure expressis incurritur, c. is qui. de sent. excom. lib. 6.

193 Quinto, quod prima regularium, quibus regulanda est irregularitas, quod nulla earum incurritur, sola voluntate faciendi, nisi fiat id, ob quod imponitur, & ideo nulla est metalis, ut infra dicitur, nu. 210.

Secundo dico, quod ut Pan. in c. ad audientiam. de homie. recept. per complures recentiores dixit, in foro exteriori nemo in dubio irregularis indicandus est, quævis in interiori secus, aptus tex. in c. significat. 1. de homie. Interiori autē reputatur non solum forum penitentiae, sed et confessorij, secundum Villadieg. de irreg. col. 43. Cuius differentia ratio nō est, ut diximus in c. si quis autem. de pen. dist. 7. a nu. 35. quod in rebus dubijs non fit accipienda. pars securior, sed quod nemo potest facere absq. peccato id de quo dubitat an sit peccatum, necne, & quod nullius iudex debet cōdemnare aliquem, de quo dubitat, an debeat condemnari necne, propter ibi allegata, monstrando quod Ion. in d. c. ad audientiam. non dixit quod ei Panorm. & alij imponunt.

Tertio, quod licet irregularis qui celebrat antequam obtineat dispensationem, peccet mortifere, arg. c. fin. de temp. ordi. & c. inquisitionis de accus. non tamen incurrit novam irregularitatem. Tum quia Innocent. in cap. si celebrat. numero 3. de cler. excommu. receptus id dicit primo de irregulari ob defectum corporalem, aut illegitimitatis. Tum quia paulo post idem asserit de irregulari ob magni criminis notorietatem. Tum quia ratio eius scilicet, quod id iure non caveatur, & quod Sedes Apostolica, quando dispensat cum præfatis irregularibus qui celebrant, solum dispensat super irregularitate, quam ante celebrationem incurrunt, militat in alijs. Tum quia firma ratio doctorum Innoc. quam nec ille, nec alius aduertit,

uerit, est quod ut supra diximus, irregularitas non est vera suspensio, nec censura ecclesiastica: & ita celebras illa irreveritas, nullam violat censuram, nec aliquid aliud, cuius violatio novam infligit irregularitatem, & illa non incurritur nisi cum exprimitur, ut mox dicitur.

Quarto, quod potestas absolventia peccati ad dispensationem irregularitatis non extenditur. Domini & Alexandri, per illum textum, in capitulo. miror. 50. distinction. neque potestas quae per bullas Papae datur ad absolvendum, ut recte dixit Villadiegus ubi supra in fine, & probatur latius infra, nu. 250.

Quinto, quod nemo sit irregularis, nisi in casibus a iure expressis.

Sexto, per quam responderetur quaestioni circa hanc propositam videlicet, quod irregularitas quamlibet occulta, tantum nocet quo ad forum conscientiae, quantum publica, & aequae necessaria est dispensatio in utraque. Nec obstat, quod Castren. lib. 2. de leg. pen. loquens de illegitimitate occulta contrarium teneat. Tum quia novum, & sine textu, & efficaci ratione dictum, contra Com. Ant. in capitulo. 1. de fili. presb. & contra rex. fere expressum est. nisi. 5. personae. ibi, si tamen culpa latet, & causae de renunciat. Tum quia est contra omnem usum ecclesiae hactenus servatum. Tum quia communis efficaciter colligitur, ex cap. 6. sess. 24. Concilii Tridentini. cuius verba sunt. *Luceat Episcopus in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quae oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deducitis ad forum conscientiae, dispensare, & in quibuscumque occultis, etiam Sedi Apostolicae referantur delinquentes quoscunque sibi subditos in diocesi sua per seipsos, aut vicarios ad id specialiter deputatos in foro conscientiae gratia absolvere, imposita poenitentia salutari.* Idem & in hanc sit crimine in eodem foro conscientiae ut tantum non coram iudice sit permissum.

Ad quaeritum autem circa hoc dico, cum qui tacita irregularitate ordinatur, & impetrat beneficium, debere occulte dispensationem impetrare, & si scierit accepit possessionem, quia per id incidit in irregularitatem, quae fecit eum inhabilem ad illud, iuxta citata per Fely. in c. in nostra. corol. 7. de refer. debet facere mentionem

de illa in impetratione a Papa, vel certe impetrare habilitatem ab eo, & postea collationem ab ordinario modo non fuisset reservatum Papae, quando obtinuit illud, quod nos nuper consulimus.

Septimo, colligitur ex d. c. 6. Concilii Tridentini. scilicet, quod in omni irregularitate descendenti ex delicto occulto, & non deducta in iudicium, excepta ea quae descendit ex homicidio voluntario, potest Episcopus dispensare. Ex quo eodem c. 6. nota primo, quod difficilior impetratio est dispensatio super irregularitate occulta homicidij, & mutilationis iustorum, quam iniustorum, non voluntariorum, quia illa a solo Papa potest haberi, ut clare colligitur ex d. c. 6. hanc vero etiam ab Episcopo. Secundo, notat textum expressum contra Castren. ubi supra ad hoc, quod omnis irregularitas descendens ex crimine quamlibet occulto, indiget dispensatione, licet hanc dari possit hodie ab Episcopo Tertio quod per illud non datur Episcopis ulla potestas dispensandi super illa irregularitate occulta descendente aliunde, quam ex delicto, & consequenter, neque super illegitimitate, ut dicitur infra nu. 221.

De prima specie irregularitatis ex bigamia.

SUMMARY.

195 Bigamia quid, est triplex, & qualiter in iure humani, delectabilis a Papa, & similitudinaria et ab Episcopo, quae non contrahitur a laico contrahente nulliter cum vidua. & 2. seq.

196 Dico primo, quod bigamia est status conjugatus cum duabus coniugibus sine ante, siue post baptismum ductis, capitulum. acutius. 26. distinctio. glossa. capitulum. vna. ex d. distinctio. de qua secundum glossa. in summa eiusdem distinctio. fuit statutum, ut esset impedimentum ordinum ob quatuor, scilicet, quod bis coniugatus non potest apte significare unionem Iesu Christi cum ecclesia unica sua, & sancta sponsa, capitulum. debitum. de bigamia. cuius glossa. recept. verb. sacramentum. id late declarat: & quod excellentia sacramenti ordinis hoc moveretur, dicto capitulum. vna. & quod est signum incon-

incontinentiae, cap. proposuisti. 82. dist. & quod ad persuadendam castitatem auctoritatem admittit, d. c. vna.

Secundo dico, quod triplex est bigamia, scilicet vera, interpretativa, & similitudinaria, iuxta glossa. receptam in c. 2. de bigamia. quam sequuntur ibi Anto. & alij, & dicit antea Rota decis. 447. in novis, quae in novissime rubricatis est prima eiusdem tituli. & declarant Speculator de dispensatione. iuxta, num. 6. Vera est eius, qui habuit, & cognovit duas uxores veras, alteram, mortuam alteram, d. cap. debitum. quamvis utraque, vel alteram antequam fuisset Christiana habuisset, d. c. deinde. & cap. acutius. 26. dist. Interpretativa est, quae incutritur, qui fingitur duas uxores habuisse, qualis est contrahens cum una sola, sed vidua, aut cum corrupta per alium, c. maritum. 32. dist. secus si per se, glossa. recept. in d. cap. fin. de bigamia. & c. 2. de cler. coniug. Idem si cum virgine, quae post commissum adulterium ab eo, cognovit, c. si cuius. 24. dist. quamvis per ignorantiam id contingat, glossa. recept. in d. c. si cuius. Pan. in c. si vir de adultera. qualis est etiam contrahens cum una validum matrimonium, cum alia invalidum, aut cum duabus de facto, cum neutra valide, ob aliquod impedimentum viventibus ambabus, aut cum una mortua altera. Similitudinaria est quam incurrit ordine sacro insignitus, vel voto solenni adstrictus cum aliqua etiam unica contrahens, & consummans, c. quotquot. 27. q. 1. & c. si. de bigamia. licet illa sit virgo, ut sentit Aug. verb. bigamia. §. 9. cui consentiunt verb. bigamia, in prin. & S. Anto. 3. par. tit. 21. c. 1. Primo, per d. c. quotquot, Secundo, quod licet neque de iure, neque de facto contrahat cum duabus, vel una corrupta valide, tamen habet affectum contrahendi cum opere subsequuto, postea quam per ordinem sacrum, vel votum solenne contraxit similitudinaria cum Christiano, Dixi, Ordine sacro insignitus, vel voto solenni adstrictus, ad significandum, quod nec laicus, nec minoribus tantum initiatus contrahens cum vidua, siue corrupta invalida, siue nulliter propter aliquod impedimentum efficitur irregularis, ut in sacra poenitentia nuper conclusum fuit. Tum quia nulla iura id caventur, & irregularitas non contrahitur, nisi in casibus a iure

expressis, c. is qui de sent. excomm. lib. 8. Non obstat Rota decis. 1. de bigamia, quae per c. 6. eiusdem tituli. tenuit contrarium in clerico minorum ordinum, quia non aduertit integram rationem decidendi illius c. si. esse praedictam, quae cessat in tali clerico. Tum quia non obstat cap. nuper. eod. tit. quia loquitur de presbytero, & verb. Clericus, in eo posito addit Innocentius. constitutis in sacris. Nec etiam obstat d. c. si. quia loquitur de subdiacono, nec ratio in eo expressa, scilicet, quod habuit affectum contrahendi opere subsequuto, quia non est integra, sed integranda supplendo (& quia iam similitudinaria contraxerat cum alia) quae suppletio colligitur ex ipso textu, non frustra loquente de subdiacono, cui est annexum votum solemne castitatis c. a multis. de rta. & qualiter.

196 Tertio dico, quod non incurrit quis sine matrimonio de iure aut facto contracto eo quod habeat concubinas etiam multas, etiam si eas coniugatur cum una sola virgine haberet, c. pen. de bigamia. & c. fin. 34. dist. neque eo, quod cum desponsata alteri per verba de praesenti matrimonium contrahat, modo, adhuc illa virgo esset, c. debitum. de bigamia. neque etiam si cum multis contraheret, si non haberet copulam, nisi cum una tantum.

197 Quarto dico, quod qui matrimonium cum muliere scurrili, serua, aut cum publica fabularum actrice contrahit, non est bigamus, si erat virgo, quamquam, mortua illa, non debet ordinari, cap. si quis viduam. 2. 34. distinctio.

Quinto dico, quod quidquid aliqui dicant, pro certo habetur posse Papam cum bigamis dispensare ad ordines, ut ait Innocentius in cap. 2. de bigamia. & c. ad audientiam de homicidio. & S. Thoma in quodlibet. 4. art. 8. quae sequitur Ancha. in c. 1. de bigamia. & Rota decis. 47. quae in nonne rubricatis est prima eiusdem tituli. & Com. habet in omni bigamia posse Papam dispensare, quia omnis irregularitas solo iure humano introducta est, licet fuerit inducta a S. Paulo, cap. doctores. cum glossa. 34. dist. quamvis in vera non soleat, neque possit sine magna causa, ordinaria potestate dispensare, iuxta Rotam in praedicta decis. 447. In interpretativa vero, & similitudinaria solet, & iuste potest saltem cum iusta causa.

Secunda pars Decret.

Sexto dico, quod nemo alius a Papa in ve-
ra, vel interpretativa ad ordines sacros
potest dispensare, iuxta oēs, neq; ad mino-
res, iuxta Io. Andr. Anch. & Philip. in c. 1.
de bigam. lib. 6. ubi bonus textus; & ibi
Dom. quamquam S. Tho. in 4. dist. 27. &
Sylu. verb. bigam. q. 6. oppositum dicant,
& Rota in d. decisio. 447. quorum opinio
admitti posset quo ad vsum ordinis susce-
ptorum, arg. d. cap. lector. sed nō ad acci-
piendum novos.

Septimo, quod super similitudinaria,
si illa erat virgo, Episcopus dispensare
potest, cap. 1. cum gloss. qui cler. vel vo-
uent, quod ibi tenet Panorm. cum Card.
præpositis & communi.

De secunda specie irregularitatis ex defectu corporali.

SUMMARY.

- 198 Irregularitas ex quali defectu membri, vel
visu nascitur & qua quo ad vnum offi-
cium, & non quo ad aliud. In qua solus
Papa dispensat, nu. 199. & 200.
201 Irregularitas illegitimitatis, quas notat, &
a quo tollitur.
202 Irregularis quis minor, aget, obfessus, luna-
ticus, furiosus, hermaphroditus, num. 203.
seruus, infans, & abstemius, nu. 104.

Dico primo, quod defectus cuiuslibet
membrum principalis contingens
ob culpam inducit secundæ speciei irregu-
laritatem, c. 1. c. si evangelica. 5. dist. Quis
membrum sit occultum, neq; facultate vti di-
ordine impedit, ut sunt pudenda, c. si quis
absciderit, & c. seq. 5. dist. Quis quis sibi
non abscindat, sed alius sua culpa, quia
iussit aut rogavit, aut quia rei illicitæ dās
operam id casu perdidit, arg. c. presbyte-
rum, c. continebatur, de homie. aut in præ-
nam alicuius delicti ob inimicis fuit illi
abscissum, ut Host. in summa, de corp. vi-
tia. 5. Et que. & in c. ex parte. eo. tit. quem
sequuntur Io. Andr. & Com. determina-
vit de eo, cui maritus mulieris, cum qua
fuit deprehensus, pudenda abscidit, & a
fortiori, si iure a iudice abscissa fuere, ar-
gum. c. si de tempo. ord.

Secundo dico, quod etiam defectus par-

tis membri, quam ipse per indignationē
abscidit, eam inducit, cap. qui partem. 55.
dist. 1. quamvis facultatem naturalem
bene celebrandi non adimat, si est noto-
rium, quod per indignationem, & impa-
tientiam fecit, & alias non, iuxta Anto. &
Card. in cap. fin. de corpore vitiat. quam-
quam de eo Villad. dubitet, ubi supr. col.
38. & possunt conciliari dicendo, quod
non est irregularis ob defectum membri,
sed ob notorietatem peccati, quod abscin-
dendo commisit, d. c. h.

199 Tertio dico, quod neque imbecilli-
tas membri, neque eius defectus contin-
gens absque propria culpa (nisi impediatur
celebrationem) irregularem efficit, qua-
lis est illius, cui consilio medici, aut chi-
rurgi propter valetudinem, aut ab infide-
libus, aut ab inimicis sine sua culpa ab-
scinditur. Qualis illius qui natus fuit sine
pudendis, aut post per vim a parentibus,
aut alijs castratus. Qualis claudicans
etiam cui scipio in altari non est necessa-
rius, gl. cap. si quis in infirmitate. 5. dist.
Qualis macula oculi, quæ non prius vi-
su, neque notabilem deformitatem tribuit.
c. 2. de corp. vitiat. Qualis gibbus, & ni-
mia magnitudo alterius, aut vitium oculi
si non sint notabilis deformitatis.

Quarto dico, quod vtrum videtur, quod
iam pridem respondi, scilicet, quod qua-
vis monoculus sit irregularis, d. c. si euan-
gelica. nō tamen qui caret visu oculi dex-
tri, qui alijs videtur sanus, & sinistro quan-
tū satis est ad bene celebrandum cernit, li-
cet glo. in cap. 2. de verb. signif. lib. 6. idem
de carente oculo, & de carente eius visu
videatur censuisse, etiam si integer appa-
reat; secundum Alex. in cap. hinc etiam.
49. dist. 1. & Villad. in 4. dist. 1. 5. q.
1. col. 18. quod teneri potest de oculo si-
nistro, quem stylus Romanus oculum ca-
nonis appellat, cum est necesse videre eo,
ut canonem missæ sine indecora, & nimia
faciei ad populi conversione legere pos-
sit, alias secus; quod nuper consulimus
ei qui visum dextri oculi tantum valebat
ut sine tali conversione legere posset, ma-
gis enim deformitas, quam defectus visus
videtur in hoc expensus, & ideo c. si euan-
gelica. disponens de carentia oculi, quæ
gravē inducit deformitatem, non est ex-
tendendum ad carentiam visus, quæ eam
non

De censuris Ecclesiæ, &c. Cap. XXVII. 322

non facit, arg. cap. odia. de reg. iur. lib. 6.
100 Quinto dico, esse errorem vulgi, dice-
re, oportere eū, cui abscissa sunt virilia,
et arefacta, aut in pulverem redacta secū
gestare ad celebrandum, ut ait gl. sing. re-
cep. in cap. eunuchus. 5. dist. & Host. in
c. si de corp. vitiat. dicit melius etiam so-
re, quod nonnulli neque virilia gestaret,
cuius falsum dictum est verum, quando
ob illud non essent irregulares.

Sexto dico, quod quilibet defectus, aut
imbecillitas cuiuslibet membri, quæ inha-
bilem facit ad celebrandū, saltem sine no-
tabili horrore, deformitate, aut scādalo,
irregularem efficit, sine incuratur culpa,
sive sine ea, c. p. & c. si de corp. vitiat. quat
est regula Pan. in c. 2. de cler. agrot. quam
dixit sing. Villad. de irreg. col. 39. quod ip-
sum de membro superuacaneo, aut nimis
grandi dicendum, arg. gl. d. c. qui partem.
Quis autem defectus, aut deformitas sit
talis, determinabit Episcopus, iuxta Inn.
in c. 1. de corp. vit. per c. 2. eiusdem tituli
receptum per Card. & Ant. & non confes-
sarius, neque alius prælatus eius, qui est
ordinandus, quamvis sit religiosus. Sylu.
verb. corpore vitiat. q. 1.

Septimo dico, quod defectus aut excessus
membrum, qui aliquē efficit inhabilem ad
exercendum aliquod officium ecclesiasti-
cum, efficit irregularem ad illud, non an-
tē ad aliud. fm Pan. in c. 2. de cler. agrot.
per illum textum. Exemplum de clerico,
qui eo quod membro aliquo captus sit, nō
potest missare, sed sic penitentes absolue-
re, & aliqua alia officia exercere. Quod
verum nobis videtur, quando non incur-
risset eū sponte, aut sua culpa, iux. Villad.
ubi supr. col. 39. & probatur per dicta su-
pra, & quoad iam ordinatos, non autē quo
ad ordinandos, arg. c. si de corp. vitiat. &
notat ibi per gl. & arg. c. 2. de cler. agrot.
& notat ibi per Panorm. & gl. in ca. fo-
rum de verb. signif. quod etiam sensit eru-
ditis. R. D. Simmachus in tract. de irreg-
gul. cap. 2. & alijs locis.

Octavo dico, quod in ista irregularita-
te solus Papa dispensat secundum Inno.
in c. 1. de re iud. lib. 6. & in c. 2. de corpo-
vitiis receptum a Io. Andr. & Anto. in c. si
gnificavit de corp. vitiat. licet Villadieg.
col. 49. Sylu. verb. corpore vitiat. q. si. &
aliqui alij contrarium teneant.

201 Nondō dico, quod defectus natalium,
sive ut ita dicam, illegitimitas, qui ad de-
fectum corporalem redigitur, includit om-
ne illegitimum genus, glo. cap. nisi cum
pridem, de renunciat. verb. manseres. & c.
per venerabilem. §. quod autem, qui filij
sint legit. & omnes facit irregulares, c. 1.
& si de fil. presb. quamvis corū defectus
oculus sit, & publice habeantur pro le-
gitimis, quales sūt multi quos coniugate
ex adulteris habuerūt, adeo, quidē ut qui
scit aut credit per dictum matris se talem
esse, legitimam occultam debet pe-
tere, quæ facile illi concedatur, iux. Ant.
in d. c. 1. post Host. quamvis matri adulte-
ræ credere si nolit, nō teneatur, iuxta eos-
dem ibidem, & dicta supra c. 16. a nu. 45. &
alia super hoc vide supra num. 94.

Decimo dico, quod in hac irregularita-
te solus Papa ad ordinem sacrum, dignita-
tem, & beneficium curatum dispensat, sed
ad minores, & vnum beneficium simplex
potest etiam Episcopus cap. 1. & 2. de fil.
presb. lib. 6. & professio religionis ad om-
nes ordines c. 1. de fil. presb. non tamen,
ut possit esse prælatus, aut prælata. Palu.
in 4. dist. 43. q. 5. Et cum dispensatione Epi-
secundum Villad. ubi supra col. 39. &
efficaciter probatur per c. 1. de fil. presb.
verb. nullatenus, adiuncta gl. si. Cle. ut hi
qui verbo nullo modo, de ætat. & qualite-
quatenus habet, per verba illa, Nullo mo-
do, tolli potestatem dispensandi Episcopis.

202 Undecimo dico, quod ætatis defectus
qui etiam ad defectum corporalem redu-
citur dum durat, irregularem facit, iuxta
Villad. ubi supra col. 39. facit c. fin. de ætate
po. ord. lib. 6. Quæ uero ætas in ordina-
do requiratur dictum est supra caput. 25.
num. 106. Et quamquam ordinatus ante
legitimam ætatem characterem accipiat
(licet sit infans, & ordinetur presbyterio
iuxta Arch. in cap. si quis suadente. 17. q.
4.) non tamen ordinum executionem,
neque privilegia ad eam pertinentia, quæ
uis sic ad characterem spectantia, qualia
sunt canonis, fori, iuxta d. c. si quis suaden-
te. & c. 2. de foro comp. & cle. ut hi qui, de
ætate, & qualite. verb. constitutus. iux. glo.
Cle. si de ætat. & qualite.

Duodecimo dico, quod in hoc defectu
solus Papa dispensat, iuxta gl. & Car. ibi,
quamvis sit religiosus, non obstantib. pri-
St 2 uile-

nilegijs, quæ videntur exclusa per Concilium Trid. sess. 23. c. 12. de refor.

Decimo tertio dico, quod lepra, quæ etiam ad hunc defectum corporalem redigitur, irregularitatem inducit, & non solum susceptionem ordinum, sed vltimū susceptorum impedit, ea. cum petensio. 7. q. 1. & cap. de rectoribus, & c. ex parte, de cler. ergo. quod ipsum in quilibet alia corporis infirmitate, quæ notabile scandalum ordinum vltimū præbet, videtur dicendum, saltem quo ad actus, in quibus id facit, arg. illud. ff. ad l. Aquil. & c. 2. de translat. prælat. & in hæc solus Papa dispensat, arg. notat. in c. at si clericus. §. 1. de iud. & Villad. vbi sup. col. 43.

203. Decimo quarto dico, quod qui patitur epilepsiam, quam quidam appellant epilepsiam, alij morbum caducum, & in l. teris 7. q. 2. acceptus item, energumens, aut a demone obsessus, est irregularis, iuxta Aluar. de planct. eccl. lib. 1. c. 48. littera E. qui dicit epilepsiam duplicem esse (quod ille philosophice declarat) & quod solus Papa super ea dispensat, per notat. d. ut si clericus. & Villad. vbi supra col. 28. & ideo est irregularis, vt semel hoc morbo infectus, nunquam amplius possit ordinari, quauis omnino sanus appareat, arg. §. si. 15. q. 1. neque qui iam ordinatus est, si saepe decidit, neque etiam si raro, inquit spumas ore vomat, celebrare potest, alias sic, vt colligitur ex c. communiter. & duobus seq. 3. dist. & illud. c. nihil. 7. q. 1. & c. pe. 7. q. 2. adiuncto socio præparato ad perficiendam missam incompam, si forte morbo corripitur, d. c. illud. & d. ea. nihil. exceptis si obsecra Demonibus, qui nunquam celebrare debent, ut sentit S. Ant. 3. par. tit. 28. c. 1. & Villad. col. 41. vbi supra, & quod dicitur de epilepsio, idem de amente, lunatico, & furioso, iuxta eundem ibidem, dicendum est.

Decimo quinto dico, quod Hermaphroditus, qui est viroque sexu præditus, non est capax characteris, si sexu femineo magis quam virili præstet, & licet sit eius capax, si magis virili quam femineo pollet non debet tamen ordinari, arg. c. illiteratos. 36. dist. & c. si. 49. dist. secundum S. Anton. vbi sup. c. 6. §. 1. receptum, quia est monstrum, & in hac solus Papa dispensat per prædicta.

Decimo sexto dico, quod est irregularis seruus, sic ut non possit sine facultate sui domini ordinari, & si cum illa ordinatur sit liber, illo vero ignorante, vel e contra, cetero manet seruus sicut antea, si non iudicetur nisi minoribus. Et si initietur subdiaconatu, vel diaconatu se liberare potest, dato alio seruo aequali suo loco, aut in hoc precio soluto. Ad presbyterium aut promotus manet liber dato suo peculio, aut redimendo se, si peculium non habet, & si nec illud habet, nec hoc facere potest, facit præstando domino obsequia non indecètia presbytero, iux. S. Ant. vbi sup. c. 6. & colligitur ex c. 1. & 2. §. 3. & c. nulli. & c. ex antiquis. & c. frequens. 34. dist. & toto tit. de ser. non videtur.

204. Decimo septimo dico, quod infamis tam fidei quam iuris infamia, est irregularis, c. infamibus. cum gl. & notat. et per Fran. de reg. iur. lib. 6. c. 2. in d. gl. ff. de ordi. cogni. & ea. ipsi Apostoli. 2. q. 7. in qua, cū nascitur ex infamia iuris, solus Papa dispensat, iux. Villad. vbi supra, col. 50. nisi quando Episcopus dispensat super delicto, ad quod sua facultas se extendit, necesse est infamiam demit, iux. gl. ling. cap. Enphemismus. §. 12. q. 3. cui similis in c. Dominus. 50. dist. & ea. quæ post Decium dicitur in cap. at si §. 1. de iudic. In ea verò quæ nascitur ex infamia facti, qualis est illa quæ nascitur ex crimine graui notorio, etiam Episcopus dispensat, ut dictum est supra. Quia etiam pnia iusta, & emendatione vite interdum aliqua tollitur, quia omnis res per quædamq; causas componitur, per easdem dissoluitur, cap. 1. de reg. iur. & c. testimonium. de testib. & glo. c. primum. 25. dist. in fi.

Decimo octauo dico, quod qui vinum non potest bibere, quin euomat, est irregularis, glo. sing. d. cap. ipsi Apostoli. eam quo etiam Papa non posset dispensare, nisi teneatur eum posse dispensare, vt qui celebrat non sumat sub vtraque specie, contra c. comperimus. de cons. dist. 2. & cap. illiteratos. 36. dist. c. fin. de temp. ordi. lib. 6. de quo tractare hic non conuenit. non video tamen, cur is non possit promoueri ad ordines minores, eum non teneatur communicare sub specie vini, etiam si seruetur c. peracta. de consecr. dist. 2. quo glossa illa mouetur.

De

De tertia specie Irregularitatis ex aliquo defectu animæ.

SUMMARIUM

205 Irregularis quæ dicitur, Neophytus, & Infidelis, & quæ dispensat.

205. Dico primo, quod idiora siue illiteratus, penitus ignarus literarum, est irregularis, c. illiteratos. 36. dist. de quo latè dixi in prælectione c. si quando. de resec. exceptio. 13. Nunc aut addo Concilium Trid. sess. 2. quod cap. 4. de refor. videtur facere irregularem, etiam ad primam tonsuram, eum qui nescit legere, & scribere, & ad quatuor minores, eum qui saltè Latinam linguam non intelligit.

Secundo dico, quod raro aut nunquam in hoc defectu directè Papa dispensat, quamquam sic indirectè, dispensando super ætate necessaria ad discendum, vt dixi in d. prælec. c. si quæ. de resec. 19. de amentia nero, & defectu iudicii continuo vel interpolato sup. §. proximo meminimus.

Tertio dico, quod defectus fidei irregularem facit, ita ut qui non est baptizatus non est capax ordinis c. 1. & c. veniens. de presby. non baptiz. quauis sit catechumenus, & sanctus, quia character ordinis præsupponit characterem baptismi, iux. 10. And. & c. omni. in d. 1. Neque baptizatus ordinatus, licet capax, si est hæreticus, aut fauor hæreticorum, quauis sit iam conuersus, c. si quis oēm. 1. q. 7. & c. 2. §. hæretici. de hæret. lib. 6. neq; si filius hæretici, qui talis excedit vsq; ad secundam generationem per lineam virilem, aut vsq; ad primam per feminam d. §. hæretici. & cap. statutum. 2. eod. tit. & lib. Neq; Saracenus, Iudeus, aut Paganus, Neophytus, siue recentee conuersus, aut baptizatus, cap. 1. & 2. §. 4. dist. & c. constituit. 17. q. 4. Dixi, Recenter conuersus, & non nouus Christianus, quia vulgus nouos Christianos appellat etiam ab hinc plus decem, viginti, triginta, & quadraginta annis conuersos, in quibus hoc locum non habet arg. c. eam te. de resecr. Fel. nu. 2. & minus in eorum filiis quos etiam prauis nonnullorum consuetudo nouos Christianos appellat, quamuis statutis aliquarum ecclesiarum a Sede Apost. confirmatis aliud statutum sit.

Op. Nauar. Tom. II.

Quarto dico, quod in his irregularitatibus defectus animæ solus Papa dispensat, arg. eorum, quæ supra proximo, §. dicta sunt, & notatur in §. 1. sc. at si. de iud. neq; ille satis bene potest in defectu iudicii continui, ut sentit Bald. in c. cum adeo. nu. 10. de resecr. neq; in defectu baptismi, quia ea iure naturali aut diuino in eo qui est ordinandus requiruntur, iuxta illa, quæ adduximus in d. c. si quando. excep. 10.

De quarta specie Irregularitatis ex homicidio iusto ob defectum perfectæ lenitatis.

SUMMARIUM

206 Deformare hic capitur pro occidere vel mutilare circa irregularem ex homicidio, et seq. 207 Irregularis est ex defectu perfectæ lenitatis omnis, & solus qui, & 208. & ita Iudex, accusator, testis, & c. qui fuerunt causa deformationis sequuta nu. 209. & seq.

211 Causa propinqua deformationis quid, & quæ simplex, & multis illata, & seq.

213 Intentio virtualis specialior necessaria ad irregularitatem iustam, quam iniustam.

214 Irregularis non est, si dant arma, hortant, iuuant, pugnant & c. contra Aluarum Palag. Et qui ferunt ligna, parant funes, & c. alia ad deformandum. nu. 215.

216 Irregularis deformans ob defensionem parentum, & patria, & c. non autem donum, & c.

217 Dispensare nequit Episcopus cū irregulari iusto, & c. cum male ordinato sic. nu. 245.

206. Dico primo, quod hæc oritur ex occisione, vel mutilatione membri hominis in casu licito, quia visum est Ecclesiæ non posse eū satis reterre lenitatem atq; mansuetudinem D. N. Iesu Christi (qui pp nos suum proprium sanguinem fudit, & morti se tradidit) eū, qui occidit vel mutilat etiam licitè, per dicta S. Th. 2. 2. q. 40. art. 2.

Secundo dico, quod illa sola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per se distinctum habet, ut manus, pes, auris, arg. c. singula. 89. dist. quare digitus non est membrum, sed pars membri, iuxta Bar. receptum in l. 2. ff. de public. iudic. quem firmiter sequimur contra Caiet. 2. 2. q. 95.

Sl 3 art. 1.

art. 1. licet enim sequatur Sotus lib. 2. q. 5. art. 1. de iust. & iur. Primò, quod a communi opinione preterit recepta, nò est discedendum sine textu aut ratione necessaria, iuxta e. de quibus. 20. dist. & Io. Andr. recep. in c. 1. de const. quales ipsi non afferunt. Secundo, q. Caiet. confitetur quod ille, cui vultus digitus abscinditur, sine quo bene celebrare potest, non est irregularis, & consequenter non perdidit membrum, cum amissio membri apparentis irregularem faciat, iuxta omnium mentem. Tertio, quod in l. ite Otilius. ff. de adil. edi. habetur, q. habens abscissum unum digitum, habet abscissam partem membri, & non ipsum membrum. Et in l. non sunt liberi. ff. de stat. hom. innuitur habere a quo plures digitos, non habere a quo plura membra. Quarto, q. falsum est id quod Caiet. pro se adducit, scilicet, quod ut sit membrum, non est necesse, ut habeat officium distinctum ab alijs membris, & satis est quod sit socius, & adiutor in illo officio, faciendo, quia etiam pars digiti manum in suo officio, iuuat, attamen non est membrum, ut ipsemet fateatur, tum quod c. 1. de corp. viciat. ab ipso citatum potius pro nobis quam pro eo facit, quanquam neutram partem probat. Quinto, quod non est verum id quod assumit, scilicet, testiculos hominis sine parte genitali membrum per se facere, quia quiauis qui sua culpa eos amisit, non possit ordinari, non tamen ex eo sequitur esse membrum. Nam non potest ordinari, qui sua culpa partem digiti amittit, qui partem. 55. dist. & c. 1. de corp. viciat. quam tamen non esse membrum ipsemet confitetur. Sexto, quod nullus a quoque iudex iudicare audeat, quod statutum irrogans magnam aliquam penam in abscidentem alteri membrum, includat digitum abscidentem. Nam & Fel. in d. e. cum illorum. de sent. extom. ponens sex casus in quibus digitus habetur pro membro, oppositum pro regula ponit. Monemus tamen nullam esse glossam quæ hanc conclusionem Bar. expresse teneat, licet Soto fuerit visum id tenere glo. clem. 1. de homi. quæ tamen nihil tale habet. nec ullus nostrorum eam in id citauit.

Tertio principaliter dico, q. quamuis paria sint quoad hoc, interficere, & mem-

brum abscindere, cle. 1. de homic. non tamen sunt paria, abscindere illud, & debilitate, etiam adeo, ut nihil eo facere possit, secundum Card. Pano. & Præpositum in c. 1. qui clericus vel vouent. post Cald. ibidem, quia saltem exculat a de fornicitate. Contra quod tamen facit, quod idem Pan. in d. c. 107 cum illorum. quem sequuntur Angel. Syl. & quidam alij contrarium tenent, asserens quod cle. 1. de homic. quæ de hoc loquitur, pro diuersis ponit mutilare, & truncare, & quod per mutilare intellexit debilitare. Pro quo facit, quod Bonif. eadem cle. 2. col. 6. ait, quod irregularis est qui facit alium irregularem, in habilem ad sine scandalo celebrandum, quæ duo assumpta esse falsa, iam pridè probauimus Conybricæ. Tunc quia præfata cle. 1. non habet truncare, sed solum mutilare, ut palam est. Tum quia ut supradictum est. u. 59. per eis qui de sent. extom. lib. 6. irregularitas non contrahitur, nisi in casibus a iure expressis, e quibus nò sunt illi, quos ipsi de suo addunt. Tum quia iura statuta irregularitatem eam qui occidit, aut mutilat, oppositam de debilitante significant, ar. c. nonne de præsump. & l. cum prætor. ff. de iudi. Tum quia generans filium extra matrimonium, irregulare facit c. 1. de fil. presby. nò tamen est ob hoc ipse irregularis, & iudex furem furti damnando, facit eum irregularem c. tantis Daniel. 81. dist. & c. omnipotens. de accus. ipse tamen ob hoc non est irregularis. Tum quia membrum aridum vere est membrum, sicut urgeri. 1. q. 1. ibi, si cuius manus arida est, membrum quidem est, licet inefficax.

Quarto dico, quod ad maiorem breuitatem utemur hoc uerbo deformare, loco illorum uerborum occidere, & mutilare membrum, & non ab re, quia uterque potest dici deformatore. Mutilator quidem, quia tollit formam figuræ accidentalem. Occidens autem, quia tollit formam substantialem, argu. eorum quæ habentur in e. de fabrica. de consec. dist. 1. & in c. quadam. de celeb. missar.

Quinto dico, q. omnis, & solus ille est irregularis huius speciei, qui iam baptizatus hominem deformat in casu licito, alio quam infirmitatis, aut dat causam propinquam deformandi aliquem, aut saltem, ut citius deformatur, quam alias fuisset de-

formatus, extra necessitatem inenitabilem suæ uitæ defendendæ. Dixi, iam baptizatus, quia per mortem ipsam anteriorem irregularitas non incurritur per cap. si quis viduam. 50. dist. secundum Pano. & Præpositum in cap. gaudemus. de diuor. & Card. in clem. 1. nume. 13. de homicid. quem ibi secuti sumus cum glossa in Summa 51. dist. in d. cap. si quis viduam. & Innoc. in d. cap. gaudemus. & Villad. ubi supra col. 54. non quia infidelis sit in capax omnis irregularitatis, est enim capax bigamie cap. acutius. 26. dist. sed quia iura solum cōstituerunt hoc de actibus baptizatorum d. cap. si quis viduam. Per quod soluitur argumentum, quod ad oppositum tenendū Villad. induxit ubi supra col. 44. Dixi, Deformat, quia nisi deformatio sequatur, nò incurritur. Dixi, hominem, ad includendum eum, qui deformat Saracenum, aut alium infidelē, & excludendum eum qui solum corpus mortuum, aut antequam animetur deformat, ob dicenda infra nume. 217. Dixi, in casu licito, quia qui in alio hoc facit, hanc irregularitatem non incurrit, sed aliam peioris speciei, scilicet, delicti, de qua d. nume. 218. Dixi, alio quam infirmitatis, quia deformitas ob illam inducitur de formatorem irregularem non facit, neque deformatum, si per hanc facultas recte celebrandi non adimatur, cap. si quis a medicis. cum tres seq. 51. dist. quorum tamen nullum loquitur de deformatore. sed solum de deformato. Quod autem idem sit dicendum de deformatore colligitur ex dicendis infra nume. 217. Dixi, aut est causa, generaliter, ad includendum quatuor causas, scilicet, efficientem, materialem, formalem, & finalem. de quibus infra nume. 219. Dixi, Propinqua, quia non sufficit esse remotam, argum. cap. de occidendis. 33. quaestio. 1. & glo. singul. cap. de cetero. de homicidio. Causa vero propinqua quoad hoc est dictum vel factum licitum directum sufficienter in deformationem inde sequitur. Dixi, Licetum, quia illicitum causat irregularitatem speciei sequentis. Dixi, Directum, quia oportet ut sit tale, quod tendat in deformationem ex se sine inapte natura, vel intentione operantis, ut est ictus mortifer etiam sine intentione occidendi, vel

contra, ictus ex se non deformatorius est intentione deformandi. Dixi, Sufficiens, quia non sufficit qualiscunque, non enim sufficit directio, qua minimus ictus ex se dirigitur in deformationem, neque directio per quamlibet generalem intentionem, qualem habet qui præbet arma militi ad bellum iustum generaliter, & qui hortatur generaliter exercitum ad prælium iustum, & ad victoriam, etiam iuuando sine intentione speciali deformandi. Dixi, Saltem, quia sufficit ut sit causa ut deformatur citius quam alias deformatetur. Dixi, Extra necessitatem inenitabilem, quia hæc excusat iuxta clem. 1. de homic. quamuis ante illam oppositum tenuit S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 7. ad 3. eo quod nondum per illam hoc ius nouum erat inductum, ut opinatur Caietan. ibi, licet illa non contineat uerba ius nouum denotantia, sed parui refert an nouum, an vetus contineat. Idem autem esse de deformatore ob necessitatem euitandæ mutilationis dixit Card. in d. clem. 1. q. 3. Ille vero dicitur esse in prædicta necessitate, qui neque fuga, neque vilo alio modo, nisi interficiendo, aut deformatando aggressorem, eam vitare potest, iuxta glo. clem. 1. & cap. suscepimus. eod. tit. quia licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum uitandum, ne aggressorem interficiat: tenetur tamen quo ad vitandum, irregularitatem, aut rectè Pano. declarant in cap. olim. num. 17. de rescriptis. spo. lia. & senserunt glossa dicta clem. 1. uerbo, non ualens. & c. suscepimus. eod. titu. uerb. interimetur. quia hæc sine peccato incurritur, ut supra dictum est: nò tamen dicitur fuga posse uitare, cui ipsa est periculosa, secundum communem, quam sequitur Fel. in dicto cap. suscepimus. Dixi, Sequentem: quia sine illius consequitione alia nò sufficerent, etiam si alia poena sanguinis irrogaretur, iuxta dicta sup. nume. 193. & glo. recep. in c. si aliquis. de homic. Dixi, Inde: quia non sufficeret aliunde; nam si captus a iudice contra quem sum testatus, occideretur ab alio quam a iudice, vel ab eo alia de causa, nò non moueretur per meum dictum; quia non vidit, nò flocci pependit, non essem irregularis; quippe, quod ex meo dicto non fuit sequuta mors.

212. Ex qua regula sequitur primo, quod est irregularis huius speciei iudex iuste procedens, accusator aut promotor fiscalis, testis, & notarius qui sententiam scribit, aut pronunciat, aut testimonia testium scribit, aut legit quando publicantur, scribens aut dictans litteras, quibus iubetur deformatio, agens aut procurans contra eum talem deformationem patientem, etiam pro reo, qui viciis cum condemnatione talionis, per quam accusatus fuit deformatus, affessor, & quilibet alius officialis, & aliquantos. 1. dist. & c. clericis, & c. sententia. ne clericus vel monachus & gl. summa. 1. dist. & clem. 1. de homi. homines enim hi deformati, vel dant causam propinquam deformati, per predicta.

Secundo sequitur, quod non est irregularis qui alteri arma praebeat, ut se alias se defendere non valentem defendat, si ille aggressor deformati, quia quoniam per se ipsum deformatio non incurreret, per si. d. cle. a fortiori non incurreret faciendum id per alium, arg. cap. pen. de homicid.

Tercio sequitur, quod est contrario qui dat arma proximo non valenti se sine illis defendere, & ille occidat inuadentem, est irregularis; quia tota regula conuenit ei, quoniam non det illa ad necessitatem suam vitam defendendi, & a fortiori si non daret illi arma, sed ipsemet illis occideret eiusmodi inuadentem, ut tenet gl. fere ab oib. recep. in d. cle. verb. sub. folerter ab illa expensum.

213. Quarto, quod est irregularis qui deformat alium ob defensionem iustam vitae alterius, & patris, aut matris, etiam in bello iusto, etiam in casu, in quo, nisi ipse id faceret, ciuitas obsessa caperetur, aut exercitus iustum bellum gerens fugaretur, & a fortiori qui ob iustam defensionem sui honoris, & honoris, aut proximi deformat, licet id iuste faceret, quod fieri possit dictum est c. 1. nu. 2. & 3. post alios citatos ibi, & latius in c. olim. 1. de rest. spol. quia solus ille, qui necessitate inenitabili suae personae deformat, ab illa excusat, d. cle. 1. c. gl. fere ab oib. recepta de homi. Caiet. 2. 2. q. 40. art. 2. Nec obstat, quod dicitur in Fortunius in l. ut vim. ff. de iust. & iur. col. 9. oppositum tenuit, quem aliqui sequuntur, moti eo quod non incurrat excommunicationem, qui clericus pro defensionem necessariam proximi percutit, iuxta Innoc. re-

ceptum in c. si vero. de sent. excom. quod est tum est licere, immo & interdum oportere proximum defendere, cap. dilecto. de sentent. excom. lib. 6. c. quant. eod. tit. in antiq. Non inquam haec obstant, quia excommunicatio generis non incurritur sine peccato mortali, ut supra eodem cap. num. 9. dictum est, irregularitas autem sic, per dicta num. 206. & quia non sufficit iustam esse deformationem, quod non inducat irregularitatem, & quia sequeretur quod qui defendendi honoris, aut bonorum causa in casu licito interficeret non foret irregularis, quod aliter esset mille declarationes in theoria, & praxi receptas sine ratione sufficiens mutare contra textum fere expressum in d. cle. ubi gl. recepta fere per omnes hoc tenet. Dixi, inquit, qui ob iustam defensionem, aut in bello iniusto hoc facit, non est irregularis huius speciei, sed sequentis hae deteriorationis, & difficilius dispensationis: nullam tamen illarum incurrunt, qui iudicibus deouanciant proditores, homicidas, & alia delicta cum protestatione se hoc facere solum, ut impediatur ne fiant, & non ut aliqua poena saltem deformatio puniantur, etiam si sint clerici eiusmodi denunciatores, ut supra cap. 18. & in repet. cap. inter verba. 1. q. 3. diximus: modo ea extra confessionem fecerunt, quia licet clericus qui alio ob alienas iniurias coram iudice etiam cum praedicta protestatione accusat, irregularitatem non uiter, si iudex accusatum deformat, ut supra dictum est, non tamen incurreret si ad euicanda mala, quae imminuerent eos denunciaret cum praedicta protestatione, praesertim ad id conscientiam eum persurgente per locum a maiori. Quia quod etiam laici, qui hoc faciunt sine praedicta protestatione, huius speciei irregularitatem incurrunt, licet non peccent, & clerici beneficiarii, vel ordine sacro iniurati alterius speciei deteriorationis, quia peccant.

214. Quinto inferitur, quod cum non incurrunt laici, vel clerici qui deferunt ad iudicem crimen, quod non meretur deformationem, licet capium ob illud, iniuste, vel ob alia aliunde ad eum delata deformati, modo non tenerentur credere id euentum: quia non praebent praedictam causam propinquam, neque sufficit quod interfuerint deformationibus, quae per iudicem senten-

sententiam fient, glo. Panor. & Commun. in cap. sententiam. ne clerici, vel monachi, nisi inter sint auctoritatem, vel auxilium praebendo, sed tantum nil dicendo, aut faciendo quo deformatio fiat, aut anticipetur, quamuis clerici secundum eandem glossam recepti peccent si eis interfuerint sine causa rationabili, ut consolandi, aut confutandi condemnatum, secundum Panor. ibidem. Quod nostro iudicio restringendum est ad clericos sacrorum ordinum, & beneficiarios, per supra dicta cap. 25. num. 110. & Ang. verb. clericus 4. §. 1. & Syluest. verb. cler. 2. §. 4.

215. Sexto inferitur, quod clericus praesens bello iusto etiam adhortando ad victoriam generaliter, & percutiendo multos propriis manibus, & efficiendo, ut commitiones eius opes, & hortatu multos occidant, non sit irregularis si per se non deformat, quia non dat causam propinquam deformati supra definitam, cum non faciat actum speciatim ad deformationem directam, quo ad percussos ab alijs: & licet faciat talem quo ad percussos a se, illi tamen non sunt deformati, secus si per se deformat, quia licet necessitas defendendae patriae, parentum, cognatorum, aut alius proximi a peccato excuset, non tamen ab irregularitate per proximam dicta.

Septimo inferitur, quod ex hoc colligitur ratio cur interdum praebere lanceam, aut ensim, balistam, aut scopetum, non faciat aliquem irregularem, & interdum sic, & interdum praebere ante praelium non, & in eo sic, quia interdum datio illa est causa propinqua, & interdum non, & ita interdum inducit irregularitatem, interdum non; non enim facit talem eum, qui non dat principaliter ad deformatum, licet det generaliter ad bellandum, praeliandum, & vincendum, ut passim dant patres, patrui, cognati, amici, & domini ecclesiastici, & seculares, ut colligitur ex Panor. & Commun. in dicto capitulo. sententiam. & S. Anton. 3. par. tit. 28. cap. 2. §. fin. & alijs supra citatis: neque etiam, iuxta Innoc. in dicto cap. sententiam. qui dat balistam, aut sagittas sagittarijs, ut iaciant in hostes, sine tamen intentione speciali, ut deformat, sed generali, ut vincant: nec eadem ratione qui scopetum, aut globulos praebet, & a fortiori, nec qui dat lanceam, en-

sem, & alia arma quibus rarius quis interficitur, neque qui hortatur milites, ut animose, & fortiter aggrediantur praelium iustum ut Deo, iuramento, Regi, & Imperatori suis satisfaciant, neque et qui in ipso praelio cohortatur, & dicens praeliamini, uincite, iux. Commun. in d. cap. sententiam.

216. Octauo inferitur verus intellectus est, quod in dubijs de poenit. quatenus habet sacerdotes, qui ad praeliandum incitant in bellis esse irregulares, & glo. cap. ita quorundam. de iudic. dicens irregularem esse, qui ad praeliandum dat arma, si eis aliquis interfecit fuerit, & Commun. in d. c. sententiam. concludens qui in praelio ad interficiendum incitat esse irregularem, quamuis bellum iustum sit ex parte sua, & illius dicti Innoc. approbati communiter ibidem, scilicet, eum qui balistam aut sagittas praebet ei, quem credit interfecit, si interficit, esse irregularem, quoduis bellum iustum sit, intelligi enim debent de incitante, vel dante arma cum praedicta intentione sufficienti ad constituendam causam propinquam deformationis.

Contra haec tamen omnia plurimum vergit primo, quod intentio actualis, sine expressa, & virtualis, suae iactae aequiparatur, in l. cum quid. ff. de reb. cred. & in c. quemadmodum. de iureiur. Et qui incitat, innat, aut praebet ad praeliandum, & vincendum hostes, virtualiter uidetur vel se, ut percutiant, mutilent, & occidant eos, vel aliquem eorum, quoniam id non possit contingere mortaliter nisi ea faciendo, & qui vult consequens, vult necessarium antecedens, l. 1. ff. de iniuri. omni iudi. c. praeterea. de offic. deleg.

Secundo videtur, quod qui hortatur suos in praelio iniusto secunda deformatione sit irregularis, ea sola ratione, quod uideatur virtualiter deformat.

Tercio videtur, quod dupliciter vult quis aliquid, scilicet in se, vel causa sua, & quod sufficit velle in causa homicidium ad incurrendam irregularitatem, pro quo est cap. presbyterum. & cap. continebatur, cum multis alijs de homicid. Ad soluendum haec, & constituendum definita supra in hoc dicto, & septimo, & octauo corollario eius praedictis, quae nullibi satis resoluta legimus, adhibito multo studio & diuino fauore per sacra implorato, vigilia.

Secunda pars Decret.

lia Sancti Marthi anno 1556. ea occurrerunt una cum consideratione, quod non omne quod sufficit ad dandam causam, propinquum, & habendam intentionem sufficientem deformandi quo ad deformationem iniustam, ut incurratur irregularitas, sufficit ad dandam causam propinquam & habendam sufficientem intentionem occidendi quo ad occasionem iniustam, ut eadem incurratur: Tum quia qui iubet alique percuti baculo iniuste, etiam expresso modo, ne interficiat, si iustus interficit, est irregularis, quia dat propinquam causam, & habet intentionem ad id sufficientem, cap. si de homicid. lib. 6. At praelatus qui civitati cuius iurisdictionem temporariam habet, gubernatorem praeficit, ut iustitiae munera exequatur, non videtur dare causam propinquam, nec habere intentionem sufficientem, ut interficiat, quamquam expressum id non prohibeat, cap. prelati de homicid. lib. 6. cum tamen certius sit illum gubernatorem aliquem morte condemnaturum, quam iustum percutere, occidendum. Tum quia opem ferens, & assistens etiam sine oratione iniuste praeficientibus dat talem causam, & habet talem intentionem sufficientem, ut post Inno. in c. pen. de homicid. supra dictum est, qui tamen assistit iniuste praeficientibus non, cap. igitur cum 3. seq. 23. q. 8. etiam si assistat armatus, c. continebatur de cler. percuss. etiam si hortetur, c. 3. eod. tit. nec etiam si percutiat, d. c. pen. Per quam respondetur tribus argumentis praedictis, quod assumpta in eis sunt vera quidem regulariter, sed fallunt in his quae spectant ad hanc irregularitatem, quia sicut speciale est, in ea, ut pro actu etiam iniustissimo imponatur, ita speciale est, ut ad id requiratur causa ita propinqua, & intentio adeo specialis, ut dictum est.

117 Nonde consequitur hae omnia modus excusandi ab irregularitate prelatos clericos, qui non solum solent interesse bellis sacris, & piji cum suis subditis, & militibus, sed etiam exhortari eos ad praeliandum, & vincendum, sine tamen intentione speciali ad deformandum per alios, & sine deformatione ab ipsis facta, quamquam nulla probabilis excusandi eos ratio occurrisset, Alvar. Pelag. de plane. c. cles. art. 48. modus item excusandi ab ea

clericos, & fratres Lusitanos, qui magno zelo fidei Christianos, & non minori animo suos in Indijs contra Sarracenos, & Paganos hortari solent manibus crucem gestantes, & aciem ipsam praeficientes, qui non irregulares, sed regularissimi sunt.

Decimo facit, quod est irregularis huus speciei, qui, ut consequatur indulgentiam, fert ligna quibus haereticis vratur, si ex eis factis cooperatus fuit ad occidendum, alias non, iux. S. Anto. 4. par. tit. 28. c. 2. §. 5. & C6. Quae consequitur, quod ante strangulantur haeretici, quam vratur, non fieri irregulares eos, qui limbo ligna detulerunt, neque etiam quando viui vrantur, si ligna iacta fuerint mortuis illis.

Vndecimo facit, quod fit irregularis committens iudicem tanquam notarius, fideles, aut custos damnari ducti ad mortem, aut deformationem, vendens item vel commodans scolas, funes, enses, sagittas, balistas, aut alia iusta ad sagittas confingendum, ad laqueo suspendendum, ingulandum autem, aut aliud membrum decidendum.

Duodecimo, qui capit, aut indicat sententiam, aut rem, ut a iudice capiatur, & qui etiam suae utilitatis causa tradit, aut conqueritur de aliquo apud iudicem sine protestatione ne procedat ad deformationem, cap. praelatus de homicid. lib. 6. quia omnes isti sunt causa propinqua deformationis in casu licito, & ita irregulares. Dixi: *quia sua voluntatis causa*, quia si causa alienae tantum id faceret, etiam cum protestatione, fieret irregularis per d. capitulum praelatus in verb. suas, secundum communem. quam Franc. sequitur ibi. Quod autem protestatio non solum verbo, sed etiam mente debeat fieri quoad forum conscientiae, dicitur infra num. 227.

Decimotertio, quod etiam est irregularis hortas condemnatum, ut admoneat caput ad stipitem, aut cippum, aut ascendat scolas, aut faciat aliquid aliud ex quo acceleretur deformatio. Et qui accit gladium, aut praeparat funes, aut instrumenta, quo citius, & minori cum dolore fiat executio, iuxta mentem S. Anto. ubi supra, & omnium aliorum.

An autem adiuvans chirurgum ad secandum iniuste membrum fiat irregularis, quaestio nonne mota est. Pro cuius parte affirmante facit, quod adiuvans iudicem iniuste

De censuris Ecclesiae, &c. Cap. XXVII. 326

iusse iudicantem occidere, vel mutilare, fit irregularis per praedicta. Ergo eadem ratione adiuvans chirurgum iniuste mutilantem incurrat eam. Sed tenenda est pars negativa. Tum quia rem, quae culpa caret in damnum vocari non convenit, capitulo secundo de consilii. Et quod praefatus actus iniustus est bonus, iuxta illud Apostoli ad Galat. 6. *Alter alterius onera portate.* Tum quia nullo iure canetur, quod iuvans chirurgum incurrat irregularitatem abique sua culpa propter mortem, vel mutilationem, capitulo ad aures de atat. & qual. & capitulo tua de homicid. cum eis adnot. per Innocent. recept. de iuvante autem iudice sic, capitulo sententiam sanguinis. ne cler. vel monachi. Et ad oppositum, cui nullibi responsum memini responderetur, negando in utroque casu super eandem rationem idem ius dictari, quoniam iudex damnans aliquem, ut mutiletur, & is qui eum quoquo modo ad mutilandum reum iuvat, licet moveatur ad id iure iustitiae, finis tamen eorum est vindicare, & actum terrorem, & horrorem incutientem facere, vel ad illum iuvare, chirurgus autem volens mutilare, & qui eum iuvat, moventur misericordia, & pietate ad sanandum agrotum, & Ecclesia induxit irregularitatem ob homicidium, & mutilationem ad assimilandum Christo morti, & mansueti ministris eius, quo mites essent, & non crudeliter, neu similes crudelibus, quales sunt etiam, qui iniuste occidunt, vel mutilant, iuxta capitulum non est crudelis, qui crudeliter ingulcat, sed crudelis idco vocatur, quia crudeliter patientibus esse videtur. Na latro suspensus patibulo, crudeliter iudicetur putat.

23. quaestio. 5. chirurgus autem, & qui iuvant illum misericordia, & pietate moti nec sunt crudeliter, nec similes crudelibus, & ita longe diversa ratio induxit Ecclesiam ad constituendum iudicem, etiam iniuste iudicantem, & iuvantem eum irregulares, quam chirurgum, & eum iuvantem. Pro quo facit primum dictum supra num. 206. Ex quibus inferitur idem esse iudicandum de medico, & iuvante illum, quod dictum est de chirurgo, & eum iuvante, quoniam nec illi, nec iuvantes illos absque culpa incurrunt irregularitatem, cum culpa autem sic, ut Innoc. communiter re-

cept. ait in d. cap. ad aures. & cap. tua arg. lillitias §. scienti de offic. praesid.

218 Sexto principaliter dico, quod in hac irregularitate solus Papa dispensat, sed longe facilius, & ex minore causa quam in sequenti, quae ex actu illicito nascitur, licet post Conc. Tridentin illa si est occulta dispense Episcopus, & in hac non, ut infra num. 240. dicitur.

De quinta specie irregularitatis, quae ex homicidio iniusto uno ex delictis unde illa nascitur.

SUMMARY.

219 Irregularis per deformationem illicitam est omnia, & solus ille, &c.

219 Causa sunt quatuor, efficientes, formales, materiales, & finales.

219 Causa propinqua deformationis nonne definita, & seq.

220 Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere casualis, mixta vero facit contentum in hac regul. 28. corollarijs ornata de monacho, chirurgo, abortiente, vulnerante, & deformante, ministrante arma, iuvante, & hortante, accusante, sine protestatione, detinente suam rem, dolente feram, magistro castigante, laedere illicite, clerico veniente, cordigero equitante, & de adulterante, a nu. 221. usque ad num. 236.

233 Mandans vel consulens hoc differunt, nec refert, an cito an tarde executio fiat, et seq.

219 Dico primo, quod quo ad hunc effectum paria sunt occidere, & mutilare, siue abscindere membrum, non tamen debilitare, ut dictum fuit supra num. 207. & ut ibi, ita hic utemur verbo deformare pro occidere, aut mutilare, seu membrum abscindere.

Secundo dico, quod deformatio est triplex, mere voluntaria, mere casualis, & mixta. Mere voluntaria est deformatio intenta seu voluta in se iniuste, vel iniuste, qualis est quam quis intendit facere iniuste vel iniuste, per se, vel per alium, iubendo consulendo, aut cooperando, vel iuvando testimonio, vel patrocinio, ferro, veneno, aut alijs modis, aut deducendo ad locum ubi

vbi deformatur, aut procurando, ut faciat aliquid ob quod deformatur. Merè casua lis est non intenta seu volita in se, neque in causa ad eam sufficienter ordinata, qualis est mors, quam infert fulmen eo loco illi, qui sine talis deformationis praevisio ne ad eum iuit, vel missus fuit. Illa enim neque est volita in se, neque in causa ad il lam sufficienter ordinata. Mixta est quæ non est intenta, uel volita in se, sed sic in causa sufficienter in illam ordinata, qualis est facta a ferro iusto palo, eedere alium citra deformationem, testificatio in causa sanguinis volentis deformationem. Illæ enim non sunt intentæ, sine volitæ in se, sed sic in causa sufficienter in eam ordina ta, ut bene declarat S. Tho. 2.2. q. 64. art. 3. vbi multa Caiet. tametsi, nec ipse, neque alius adeo breuiter, & clare resoluat.

Tertio dico, quod sicut ad soluenda du bia occurrentia circa irregularitatem quar te speciei posuimus unam regulam, ita nunc ad soluenda dubia circa hanc tradi mus alteram, scilicet, quod omnis & solus ille est irregularis hac specie irregularita tis, qui discretus & baptizatus seipsum, aut alium hominē illicite deformat, aut causam propinquam illicitam illius, aut suæ anticipationis præbet. Dixi: Discre tus, quia infans & furiosus qui nunquā ha buit iudicium, aut amiserit illud ante defor mationem, eam non incurrit, element. 1. de homic. Dixi, Baptizatus: quia prius fa cta non sufficit, cap. si quis viduam. 60. di stinct. & per dicta supra. nu. 107. Dixi, De format, ad includendum occidentem & mutilantem non solum debilitantem, & sic, ut sine scandalo non possit celebrare, ut proxime diximus. Dixi, seipsum, quia cum nemo sit dominus suorum membro rum. Liber homo. ff. ad l. Aquil. c. contin git. 1. de sent. excommunic. etiam irregu laritatem incurrit qui seipsum illicite de format, cap. si quis absciderit. & c. hi qui 55. dist. quamvis id sancta intentione fa ciat ut qui se castrat, quo melius castita tem colat, d. cap. hi qui. Dixi, Aut alium hominem, quia non fuit eis deformare embriorem nõdum anima rationali ani matum c. sicut ex tuarum. de homic. cap. quod uero. & c. Moyses. 22. q. 2. aut cada uer ea desinitum. Asebid. cap. si quis. 15. q. 1. Dixi, Illicite, quia qui ob morbum

consilio chirurgi abscindi facit, aut abscin dit aliquod suum, aut alienum membrū, hanc irregularitatem non incurrit, cap. si quibus a medicis, & c. si quis in infirmita te. 55. dist. quamvis aliam quæ ex defectu corporali nascitur incurreret, si ob eā fe ret inhabilis, aut deformatis ad celebrandū sine scandalo per supradicta eod. cap. nu. 200. Dixi, causam, generaliter ad cõprehen dendum quatuor causas q̄ sunt efficiens, materialis, formalis, & finalis, iuxta Aris. lib. 6. Physic. & nos collegimus dudum ex glos. 1. Decret. & tradit Maria. in hoc pro posito, in d. c. ad audientiam. q. 42. de ho mic. & consequenter ad includendum eū qui est causa efficiens deformationis, qua lis est qui eam facit, iubet, mandat, ratifi cat, vel iuvat, & eum, qui est causa mate rialis illius, qualis est qui dat arma, aut deducit aliquem ad locum, vbi sunt inimi ci parati ad deformandum ipsum, & eum qui est causa formalis, qualis est qui in struit, docet, aut consilium, & eum qui est causa finalis, qualis est qui præmium, aut receptionem deformatore pollicetur. Dixi, Propinquam, quia non sufficit, quod sit causa remota, per glo. sing. c. de corte ro. de homic. receptam per omnes, qualis est de se omnis armorum fabricatio. Dixi, Illicitam, quia irregularitas huius spe cie, quæ oritur ex deformatione illicita, nunquam sine peccato saltem veniali na scitur, ut statim dicemus. Causa vero propinqua illicita deformationis potest definiri esse dictum aut factum illicitum directum sufficienter in deformationem inde sequentem, declarando partes eius, ut supra num. 210. excepto quod non re quiruntur intentio tam specialis ad incur rēdam ex causa illicita, de qua ibi, ut nu me. 211. declaratur. Dixi, Suæ anticipatio nis, ad includendum eos qui dicunt, aut faciunt aliquid, sine quo deformatio quid em sequeretur, sed non tam cito, iuxta Specula. de dispens. §. iuxta, nu. 12. & 13. Panor. in c. sententiam. ne cler. uel mona chi. Villadieg. vbi supra col. 2. S. Ant. 3. par. tit. 28. cap. 2. §. 5.

Ex hac regula sic declarata inferitur primo, q. prima deformatio intenta, & vo lita in se semper inducit irregularitatem. Secundo inferitur, quod nulla secunda, scilicet merè casualis inducit illam, quia neque

neque est in se, neque in sua causa volita. 211. Tertio inferitur, quod omnis & sola deformatio mixta sequuta ex opere illici to lege iustitiae, quod est causa propinqua eius, inducit irregularitatem huius spe cie, cap. tua. cap. suscepimus. de homicid. & cap. fin. eodem titulo libro sexto, quæ de opere in se illicito loquuntur, & cap. continebatur, & cap. presbyterum. eodē titulo, quæ de opere licito illicito facto agunt. Dixi, Lege iustitiae, non enim suffi cit, quod sit in iustum lege charitatis. Nā iudex, qui iuste secundum legem iustitiæ iubet homicidam occidi, licet forte id fa ciat alio iudi cii p̄uatuæ, vel quia erat clericus beneficiarius, qui licite non po terat esse talis iudex, neque miles, qui oc cidit in bello iusto hostem, malo tamen animo, non est irregularis hac specie irre gularitatis, sed tantum specie præcedenti defectus leuitatis, quæ est facile dispensa bilis. Dicit etiam, sola: quia nulla defor matio casualis, quæ ex opere licito licite facto nascitur, facit quem irregularem hu ius speciei, elitor. c. dilectus. cap. ex litte ris. 1. & c. Joannes. de homic. & c. p̄la. 1. 1. eod. tit. lib. 6. Non dixi, ut alias, De ope re licito illicito facto, quia opus licitum illi cite factum illicitum est, c. cum minister. 23. q. 5. glos. in d. c. de colluf. de teg. Dixi, Quod est causa propinqua eius, quia non sufficit, quod sequatur ex illicito, nisi sit causa eius propinqua, qualis est deformatio solaminis ictu facta eius, qui male iustus aliquo iurat, quia illa mala iussio, neq. de se, neque per intentionem directam in illum est causa propinqua ip sius per prædicta, sicut & culpa præcedē casum fortuitum non efficit, ut fortuita imputentur, contra l. si creditor. & l. que fortuitis. C. de pig. act. nisi illa culpa diri gatur sufficienter ad illum, ut in hac ipsa specie singulariter dicunt Anchi. & Fran. in glo. pen. c. si. de homicid. lib. 6. Nam & tunc demum culpa præcedens casum no cet commodatario, cum illa aliquatenus ordinatur ad illum, iuxta mentem om nium in d. cap. 1. de commo. & c. fin. de de posit. Mula enim commodata periclit in tinere ictu fulminis, nõ perit commodatario, licet propter eius culpam in luden do, uel fornicando non transijt prius lo cum ubi fulminauit, quia culpa illa non

fuit sufficienter directu in illum casum, & in cap. fin. de homic. lib. 6. ideo mandans percutere citra mortem, si mandarius occidit, sit irregularis, quia percussio cul pabiliter mandata, sufficienter dirigitur in mortem. Quod autē dicatur sufficien ter directum, boni viri arbitrio terminan dum est, arg. l. prim. c. ff. de iure deliberan. c. de causis de offic. deleg.

212. Quarto inferitur, pro resolutione eor um, quæ contra hæc adduci possent ex Soto lib. 5. q. 1. art. 9. de iust. & iur. & alijs infra citandis, dicendū esse, q. nõ est aptus nec verus intellectus quem pro certo dat Sotus. c. ius. de homic. scilicet, quod mo nachus qui vntendo chirurgi ob solā pie tatem curat vulnus, & aperit, ex quo infir mus exponēs se uento cõtra præceptum eius, moritur, non est irregularis, & si ob luctum curat sic. Tunc quia in. And. Pan. Anan. & Fely. dicunt in utroque casu esse irregularem, quamvis in altero casu, quā in altero facilius dispensetur. Tum quia textus aperte dicit illū monachum exer cendo alienum officium sibi ueitum pec casse, ibi, Licet ipse monachus multum de liquerit officium alienum, usurpando, quod sibi minime congruebat, & ita ex opere illici to sufficienter ad id tendenti sequuta fuit deformatio. Tum quia textus in illis verbis, Si tamen hoc, palam concludit nõ cessariū fuisse illi dispensationem, etiam si ob solam pietatem curasset.

Quinto inferitur, quod nimis audacter videtur dixisse idem Sor. contra omnes Canonistas, immo & Theologos nõ esse textum probantem, quod ea deformatio ne casuali ex opere illicito sequuta fiat quis irregularis. Tum quia c. dilectus. & c. ex literis. de homicid. ad probant 2 cõtra rario sententiam, quod licet, ut ipse ait, sit infir mum logicis, iuriconsultis tamē firmis simum est l. 1. ff. de offi. eius, cui mandata est iurisdic. & c. Apostolica. de his quæ si a p̄lat. sine cons. cap. saltem quando de sumitur probandum illud, cuius contra rium non est iure expressum, iuxta c. a no bis 3. de sent. excom. & glo. c. significasti. de for. compe. ut in proposito contingit. Tum quia prædicta duo c. dilectus & ex li teris, non solum probant id a contrario sensu, sed etiam a cessante ratione, & cau sa, quod est ualidum, l. adigere, §. quamuis,

Secunda pars Decret.

uis. de iur. patr. c. cū cessante. de appella. ut palam est ea perpendenti. Tum denique quia plurimi sunt textus, quibus pro regula statuitur, quod qui deformat, irregularis est, c. miror. c. si quis viduam. c. ele rico capit. de his 50. distin. capit. continetur. & c. presbyterum, de homicid. & adeo quidem, ut videantur includere etiam eos, qui iuste, & sancte directe, aut indirecte deformat, aut illius causa sunt. Quin multi, & in his S. Thom. 2. 2. q. 64. artic. 8. contra casum clem. 1. de homicid. tenent esse irregularem etiam deformantem ob necessariam suae uitae defensionem. Cū ergo a regula non sit discedendum nisi iure, aut ratione id cogente, gloss. l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & in rub. de reg. lib. 6. recept. per omnes. cumque ius ab hac irregularitate non eximat, nisi casu citra culpa deformantem, regula praefata probata relinquatur.

223 Sexto infertur, quod deformans embriorem inanimatum, vel cadauer exanimatum, non est irregularis, per dicta supra nu. 218. Nec qui propinat mulieri, aut uiro potum, quo eis generandi facultas impeditur, quia non deformat, c. si aliquis. de homie. neque qui praegnantem abortire facit antequam fetus anima rationali animetur cap. sicut ex turum. de homie. quae quadragesimo die masculo, & octuagesimo feminae infunditur, iuxta gl. sing. in prin. dist. 5. Si uero nescitur, an fetus abortiuus, quem abortiuit post diem quadragesimum, sit mas, an femina, debet se censere irregularem, qui eius causa fuit, arg. cap. ad audientiam. de homicid.

Septimo infertur, quod non est irregularis, qui vulnerat pluries, & plurimum, et cum maxima sanguinis effusione, et ab scindendo aliquas partes membrorum, modo non abscindat membrum, nec vulneratus moriatur, etiam si maneat inhabilis ad decenter celebrandum, quia non deformat. Monemus autem quod licet auris, siue cartilago illa solum auditus exornans, non videatur esse membrum eius, tamen carentia videtur inducere irregularitatem, ob deformitatem, quam in parte adeo edita, & publica inducit, arg. c. qui partem. 45. distin. & eius quod paulo ante diximus, per illud quod Spec. placuit in §. iuxta. de dispen.

Octavo infertur, quod non est irregularis qui iuste aliquem percutit, & non occidit, licet ab alijs sine ipsius culpa occidatur, cap. significasti. 2. de homie. aut moriatur culpa medici, aut regimine, aut morbo superueniente, quia illa mors non est sequuta ex eius opere illicito, secus tamen est de iniuste percutiente, nam etiam percussio non sit mortifera, est tamen causa, quod alius eum interficiat, aut incidat ob illam in morbum, quo moritur etiam culpa medici, uel malo regimine, quia quoad hoc paria sunt interficere, & iniuste percutere ex quo mors sequatur, etiam sine alia culpa percutientis, ut singulariter probant, cap. presbyterum. ead. audientiam. de homicid.

224 Nono infertur, quod non est irregularis, qui non occidit, nec mutilat, licet debilitet membrum, adeo ut nequeat celebrare per supradicta.

Decimo infertur, quod est irregularis huius speciei praebens arma ad bellum in iustum eum, si quis in eo deformatur, iuxta glo. cap. cap. ita quorundam. de iud. fundatam in c. quod in dubijs. de pen. & a fortiori si ipsemet praelietur. Immo, & quidquid dicat Spec. titu. de dispen. §. iuxta. uer. 56. & nonnulli alij, nos opinio nem Inn. Pan. & Communem, in c. pen. de homie. certam putamus, quod qui in praelio, uel alia quacunque rixa interfuit illis, ex quorum parte sunt iniusta, auxiliando, uel fauendo, sunt irregulares, si aliquis in eis deformatur, siue interfuit armati, siue inermes, siue deformat, siue non, siue ob id timor inimicis augeatur, siue non, quamuis non qui interfuit ad dissuadendum praelium, & suadendam pacem, licet inde non nihil animi suorum parti, & non nihil timoris aduersae redderetur. Neque etiam qui interfuit iis, qui iuste bellum gerunt, etiam ad fauendum, modo suis manibus non deformat, etiam si animo deformati percutiant, & ex percussione postea sequatur deformatio culpa percussoris, uel medici, quia hoc differt iniusta percussio ab iniusta. Adde etiam, quod qui suis manibus interficiunt in iusto bello, non sunt irregulares huius speciei, sed illius quae nascitur ex defectu perfectae lenitatis, de qua supra a nu. 206. si sunt laici, nec si sunt clerici si iniuste ipsis pugnant, tamen est

De Irregularitate, &c. Cap. XXVII.

328

ta est necessitas, ut excuset a peccato, quia non ab irregularitate, ut contingere potest, ita notata per Caie. 2. 2. q. 40. art. 2. & tractatur supradicta nu. 214. & 217.

225 Undecimo infertur, quod est irregularis huius speciei laicus, uel clericus, qui alium in iudicio iniuste criminis meritis mortem, aut deformitatem accusat, si ea sequatur. Et qui inimico indicat ubi sit, quo iter teneat, quomodo inueniet quem querit ad deformatum iniuste, si illud sequatur. Iudex item condemnans iniuste & omnes eiusmodi condemnationi scienter fauentes. Dixi, iniuste, quia quauis laicus, qui iuste accusat, sententiam fert, uel exequitur, cum omnibus ad id auxiliis praebentibus sit irregularis alterius speciei ut dictum est supradicta nu. 209. non tamen huius quae est deterior, & difficilius dispensationis, quam illa, excepto clerico ordinis sacri, qui hoc facit etiam iuste accusando sine protestatione praedicta, quia facit actum illicitum, iuxta regulam S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 7. unde sequitur deformatio.

226 Duodecimo infertur, quod non est irregularis huius speciei, nec alterius, qui ad recuperandum suam decinet furem quo ad iudex ueniat, aut eidem tradat, neque qui furi sibi facti accusat in iudicio, quamuis suspendatur, modo expresse protestetur, se nolle, ut iudex illi irroget poenam sanguinis, capitu. prelati. de homie. lib. 6. & alias sic, etiam in foro conscientiae, licet id ei uere displiceat, ut colligitur ex gloss. & Archid. in dict. capitu. prelati. & affirmat Cald. probatus ibi a Perus. colum. 2. si autem uere placeat, fiet irregularis, quoad forum conscientiae, etiam si scripto, aut uerbo protestetur contrarium, secundum Ioann. Andr. Dominie. & Perus. in dict. capitu. prelati. Et ideo non semel consuluimus quibus id contigit, ut dispensationem obtinerent, quamquam Felyn. in capitulo postulasti. de homicid. libro 6. contrarium significat, allegando in id Ioann. Andr. in capitulo 2. de homicid. libro 6. qui tamen in meo libro id non dicit, neque in libris Dominie. & Perus. & dict. capitu. 2. qui eum pro nostra parte allegant, & bene, quia ipse remittit se ad Hostien. in summa de homicid. §. quia poena. ver. si uerum. ubi copiosius quam omnes id quos nos affe-

rimus tenet. Nec obstat, quod per solam voluntatem, aut intentionem sine opere exteriori irregularitas non incurritur, ut supra dictum fuit, nume. 193. per c. si. 13. q. 1. quia in proposito cum voluntate concurrat accusatio, aut querimonia exterior, quae ad iudicem deferatur, & deformatio illam consequuta, & protestatio non est talis qualem ius requirit ad excusandum ab irregularitate, ius enim non requirit protestationem mendacem, & fraudulentam, qualis est praefata in nullo enim caso mentiri permittitur, c. primum. 22. quae sit. 2. super eo. de iur. Hae tamen irregularitas non est huius speciei, sed praecedentis, quae ex defectu perfectae lenitatis nascitur, nisi in clerico sacris initiato, vel beneficiario, qui peccat sic derinendo, tradendo, aut accusando sine dicta protestatione, ut dictum est.

227 Decimotertio infertur, quod est irregularis huius speciei, qui illicitè rixatur, aut certat cum alio, si eius inimici superuenientes eum deformat, etiam si absque aliquo eius consensu id faciant, iuxta Ioann. And. in cap. Petrus. de homicid. recepta a Pan. & Fel. & Com. quia ex eius opere illicito in id aliquo modo ordinato, sequuta est deformatio.

Decimoquarto infertur, quod est irregularis huius speciei, qui domi suae alie, aut cultodit feram aliquam belliam, ut Leonem, Elephantem, aut Ursam, & est in culpa soluendo, vel tenendo solutam, & illa aliquem deformat, secus si non est in culpa, secundum Inno. Card. & Com. in d. c. ad audientiam, quia quum est in culpa ex opere illicito, sequitur deformatio: non autem, cum non est in ea.

228 Decimoquinto infertur, quod est irregularis huius speciei chirurgus, uel medicus, cuius dolo, ignorantia, aut negligentia, aut audacia, omittendo suae artis regulas, ictus vel rigorus deformatur, alias secus, iuxta mentem Spec. recept. ubi supradicta nu. 11. & Innocen. & omnium in c. tua. de homie. Cultos item infirmos, qui dolo, aut notabili culpa, aut contra consilium curantis praebent, aut faciunt aliquid quo infirmus deformatur saltem eius, non autem si id faciat bona fide sine culpa notabili, licet in aliquo errauerit, & potest se liberare scrupulo consilio doctorum, qui si etiam dubitant,

tant, irregulariter se debet putare, iuxta Specul. ubi supra num. 13.

229 Decimo septimo inferitur, quod est irregularis, secundum Spec. ubi sup. receptum, qui cum non sit medicus, neque chirurgus, solummodo, aut aliud telum corpori in hostem percussio euellit, ut citius moriatur, vel si ob id celerius moriatur quam alias moreretur, & etiam qui ad aliam partem infirmum uertit, ut citius moriatur, & qui aliquid horum iubet, rogat, aut consilium, & ob id citius moriatur, & alias non

230 Decimo septimo inferitur, quod non est irregularis, infans, neque dormiens, neque furiosus alium deformans, clem. 2. de homicid. Infans autem quo ad hoc dicitur minor septennio, secundum gloss. prae dicta clem. quod certum est quo ad forum exterius, quo ad forum autem interius, videtur iudicandus talis maior eo, si iam natus est iudicium sufficiens ad peccandum: & minor eo, si nondum natus est illud, ut colligitur ex Ioann. Andr. & Pannormitan. in capitu. 1. de delictis pueror. Imol. & Bonif. in d. cle. ubi sunt defectus iudicii, quod praesumitur post septem annos, & non ante. Et quamuis Zenzel. recept. per Card. & Ioan. Colon. & Villad. in tract. de irregulari. col. 23. & Sylu. verb. homicidium. 3. quae. 4. dicat, quod est irregularis qui ebrius iudicio carens deformat, quia causa fuit illius, cum se inebriauit, capitulo inebriauerunt. 15. quae. 1. ne prima, nobis tamen nunquam placuit, quo ad omnino ebrium, & extra iudicium positum. Tum quia furiosus quamuis sua culpa furat, siue insanit, non est irregularis deformando, iuxta gloss. cap. si quis insanit. 15. quae. 1. & Card. in d. clem. 1. quae. 6. & Imol. in gloss. 2. Tum quia multi inebriantur citra suam culpam. Tum ob duodecim argumenta, quae adhibet Maior in 4. distinct. 15. quae. 8. ad probandum, quod ebrius non peccat in eo, quod extra iudicium manens facit. Tum quia neque qui dormiens deformat, sit talis, etiam si deformet quem uigilans deformat intendebat, ut d. cle. communis declaratur. Et magnopere letatus fui, cum primus hoc Bonifacium tenere uidi, in d. clem. nu. 26. quamquam communis opinio procedere potest in ebrio, qui iudicium omnino non amisit, & quo, ad forum exte-

rius, si tanta ebrietas non probaretur, & etiam quo ad forum interius, in eo, qui sciens, solere se inebriatum sumere arma, & alios perire, sua culpa inebriatus fuit, ut Marian. annotauit in c. audientiam. nu. 55. de homicid. quia facit opus illicitum ordinatum ad id consuetudine ipsius. Quod ipsum dici potest de dormiente, & furioso, qui interdum ad se redit, si admoniti se dormientes, aut furentes capere arma, & percutere alios, sunt in culpa non promittendi tempore quo dormierint, vel fuerint, ne talia faciant, a paritate, siue id sit rationis. Illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translat. praelar.

231 Decimo octavo inferitur, quod sit irregularis iniuria affectus, si eius amici iniuriantem deformant, rogati, vel iussi ab ipso, & etiam si eo sciente, & non contradicente id faciant, alias secus.

Decimo nono inferitur, quod est irregularis, qui avertit aliquem a liberando alio ab iniusta deformatione, argumen. cap. si quis uiduam. 50. distinct. capit. periculosus. de poenit. distinct. 1. quia ex ipsius opere illicito ad eam ordinato, sequitur est, quamquam nemo sit irregularis ex sola complacentia, quod deformatur alius, quia id non sequitur ex eo, gloss. recept. d. c. si quis uiduam. licet in eo peccet. Nec consequenter medicus, qui non uult curare infirmum, qui ob id moritur, nec diuer. non pascens, vel non uellens fame, vel frigore morientem, nec qui cum potest, non defendit quem deformat, nisi sit index, aut qui suo officio ad id tenetur, iuxta S. Anton. 3. par. tit. 28. cap. 2. quia non sequitur ex opere illicito iuxta legem, & omissio operum charitatis est obligantis ad mortale, non obligat ad restitutionem damni, nec ad poenas irregularitatis, per d. in capitu. 23. nume. 5. & in Apolog. lib. de rebus ecclesiasticis. quae. 2. monito. 3. Ex quo sequi uidetur non esse irregularem eum, qui omittit aliquod reum praedictorum facere, etiam si omittat uoluntate, & desiderio mortis eius, cui subuenire omittit, secundum Sanct. Anton. 3. par. tit. 28. capitu. 2. in prin. quamuis Sylu. oppositum teneat uerb. homicidium. 1. §. 17. sed sine ratione, & textu idoneo, quia cap. quant. de sentent. excom. quod Ange. adducit, & est fortissimum fundamentum omnium.

omnium, quae allegari possunt, non loquuntur de irregularitate, sed de excommunicatione, & magis inducit praesumptionem quo ad forum exterius, quam ueram dispositionem, ut diximus sup. cap. 24.

233 Vigesimo inferitur, quod est irregularis qui iubet, mandat, vel consilium aliquod deformari illicitum, sequuta deformatione, c. si quis uiduam. 30. distinct. siue statim, siue multo post id faciat, antequam iustum, vel mandatum reuocetur expresse, aut tacite per restitutionem inter eos primae amicitiae, ita ut in notitiam iusti, vel mandatarij ueniat, iuxta Innoc. in cap. ad audientiam, de homicid. communiter recept. ibi, & Villad. ubi supra, col. 32. Idem de iubente, mandante, vel consulente per causam alicuius citra deformationem, ea sequuta c. si de hom. lib. 6. & glossa recept. ibidem. Dixi, & repeti supra illuc, quia secus si licite, quidquid Sylu. verb. homicidium. 1. quae. 4. subulter, sed periculosus dicit. Tum quia tunc non sequitur deformatio ex opere suo illicito. Tum quia ex dicto Sylu. inferretur, eum qui exercitum ad praeliandum, & vincendum absque alia intentione expedit, vel virtuali intendit cohor-tatur, esse irregularem huius speciei, cum tamen non sit etiam speciei praecedentis per probata supra nu. 21. Idem de ratificatione deformationem suo nomine facit, quam antequam fieret mandare poterat, quia rati habitio his duobus concurrentibus mandato comparatur c. rati habitio-nem. iuncto citatum de reg. iur. lib. 6. & c. cum quis. de sent. excom. cod. lib. facit glo. c. omnes. 17. quae. 4. quidquid ibi Arch. dicat, & alias non, ut si factum fuit alterius nomine, aut suo cum esset infans, aut furiosus, qui mandare non possunt, iuxta Io. Andr. & Pano. in c. 1. de conuers. in fid. H. c. autem procedunt, siue is contra quem consilium, iubetur, vel mandatur, deformatur, siue consultus, iustus, uel mandatarius, iuxta Pano. in d. c. ad audientiam. Inter consulentem autem, & alios hoc distat, quod consulens non satisfacit reuocando consilium, quia tenetur persuadere contrarium, nam consilium datur gratia eius cui consulitur, qui non tam cito credit ei qui contrarium priori consilio suadet, quod iustus, uel mandatarius mandanti, uel iubenti. Ex quibus colligitur, siue irregu-

Op. Nauar. tom. II.

larem illum clericum, qui me pridem consuluit, dicens se consuluisse coniugi cuiusdam absentis, quae facta erat praegnas, certum modum abortiendi, quod postea prius ductus reuocauit, sed illa uerba mariti regredientes, exequuta consilium, abortiuit.

234 Vigesimo primo inferitur, quod non est irregularis, qui scit tractari de alienius deformatione illicita, & non significat illud ei, quamuis peccet mortaliter, si nec dicto, nec facto ad id iubet, quidquid dicat Syl. verbo, homicidium. 1. quae. 10. per dicta superius c. d. c. nu. 23. est tamen, qui interest praegna iniuste auxiliando, incitando, aut exhortando suos, aut animos contrarij imminuendo, & etiam custodiendo ne minetur, aut facinas eorum, qui ad praeliandum, aut deformandum inuoluntate proficiscitur.

235 Vigesimo secundo inferitur, quod magister calligans discipulum non sit irregularis etiam si moriatur, si circumspice faciat, alias secus, c. presbyterum. de hom. & clericus ludens cum clerico, aut laico, qui de cetero suo se cultello deformat, sine alienius notabili culpa, non sit irregularis, si licito ludo licite ludebat, alias secus, c. lator & c. continebatur. de hom. Et quod recta reficiens, aut aliquos lapides in alium locum iaciens, aliquem deformat, est irregularis, si dicto aut signo debite non praemonuit, ille transiituros, alioqui secus, arg. l. si putator. ff. ad l. Aquil. & c. si duo. & c. clerico. 30. distinct. Et qui faciens lapides in tuas, aut alia animalia aliquem deformat, est irregularis, si admisit culpam non satis circumspice id faciendo, alias non, glo. d. c. clerico. & quod clericus venans, aut balista se exercens, aliquem casu deformat, est irregularis, iuxta Ange. verb. homicidium. nu. 2. §. 13. & Syl. cod. verbo quod in intelligendum est de venatione aut exercitio illius illicitis, non autem de licitis. Non enim omnis venatio, nec omne balistae exercitium est illicitum illi, ut illi praeposunt. arg. glo. recept. in c. 1. de cleric. venat. & not. in c. 1. de sagitt.

Vigesimo tertio inferitur, quod clericus in introducere meretricem per texta in domum suam, si decidens moriatur uel abortiat, sit irregularis, si vero introducat per viam planam, & idem contingat, minime, quia licet utrumque opus sit illicitum, & ex utroque sit secuta deformatio casualis,

T. prius

Secunda pars Decret.

prout est sufficienter ordinatum ad ea, & posterius non. Et q. circumuersaria campanam, cuius tintinabulum solutum aliquod deformat, non est irregularis, si non fuit in culpa male ligandi tintinabulum, alias secus, ut quia erat campanarius ad id obligatus, c. 10. c. 1. de homie.

236 Vigesimoquarto inferitur, q. iocans, aut salians cum gruida muliere, quæ ob id abortit, non est irregularis, si licite id facit, ut frater, propinquus, aut amicus honestus: secus si illicite, ut amator obsecrans, aut clericus, aut monachus, cui eiusmodi saltatio esset prohibita, ca. sicut ex tuar. c. 1. de homie. Et per Pan. de homie. Et q. monachus, vel clericus beneficiarius, aut ordine sacro initiatus videns furē surripientem vociferatur, latro, latro, secuta deformatione, est irregularis huius speciei, si animo, ut deformatetur clamauit, aut credens, quod superuenientes eū deformaturi erant, vel ad Iudicem ut deformatetur ducturi, alias non, c. significasti. cum ei annot. de homie. Laicus autem, vel alius clericus idem faciens, esset irregularis precedentis speciei.

Vigesimoquinto inferitur, quod est irregularis, qui dormiendo suffocat infantem in eodem lecto illicite a se positum, alias secus. Q. autem id licite fiat, & quando non, dictum est supra c. 15. nu. 13. Idem de mittente puerum ad puteum, aut ad flumen, ubi suffocatur. Et de eo, qui fugiens ictum unius, propellit alterum, qui deformatur, & alia similia, quæ illicite facta inducunt irregularitatem, alias non.

237 Vigesimo sexto inferitur, q. recte dixit Sotus, aberrasse Syluestrum dicendo irregularitatem incurri a clerico, qui ex dendo alienam arborem, casu aliquem interimit, etiam adhibita diligentia, quæ ipsum exdentem propriam a culpa excusaret. Recte etiam dixit, non fieri irregularem, monachum, eo, quod sursum versus ipso mouente campanam tempore prohibito illius tintinabulum aliquod occidat, si eā diligentiam adhibet, quæ sufficeret ad excusandum eum a culpa, si tempore debito id faceret, licet enim his duobus casibus quos sit illicitum, culpa tamen nullatenus dirigitur in mortem.

Vigesimo septimo inferitur, q. eadē rōne recedo ab eodem Syl. verb. homie. 3. q. 2. dicente irregularem fieri clericū, qui

uenans illicite casu occidit aliquem absq. alia culpa in id ordinata, & q. limitandus est Caie. dicens, q. licet clericus occidat casu venando, si tantā diligentiam quantā laicus adhibet, ne homicidiū sequatur, non magis peccet, q. ille, incurrit tñ irregularitatem, q. non ille limitandus est, in quā, ne procedat in venatione, quæ sua natura in homicidiū non dirigitur, qualis est venatio passerū, & perdidit ad aucupis cantū, vel accipitris sine armis, in prouincijs in quibus non est prohibita, licet clericus peccaret id faciendo ipe, quo diuina interelle tenetur, neq. si rogatus, ut se venantē comitaret, fulminis ictu periret. Dixi, Limitandus, quia saluari potest in venatione Vrsorū, Aprorū, & Ceruorū, q. armis exerceatur, si more p. illa cōtingeret.

238 Vigesimo octavo inferitur, q. nō sit irregularis monachus minori peccatis equitandō, eo, q. mula manifestissima qua vehitur citra suam alia culpa puerum occidat, quis culpa infestianis eiusmodi male nullatenus dirigebatur in talē mortē, & quod adulter, qui a marito cum uxore deprehensus suæ defensionis causa eū occidit, est irregularis, ut dixi sup. c. 15. nu. 7. secutus S. Ant. 3. par. tit. 5. quia adulterii est actus illicitus, & sufficienter directus ad mortem inferendā, attentā maritorū procluitate, & consuetudine interficiendī adulteros, & suas uxores, & lege permittēte in certis casib. patri, & marito eos, & adulterantes occidere, arg. l. patri. l. marito. ff. ad leg. Iul. de adul. & l. Gracchus. C. eo. & eadē ratione clericus adulter sit irregularis si maritus ob id occidat uxorem, secundum meam opinionem, quam fel. recor. Pius V. probauit, cum in sacra Pœnitentia id controuertebatur.

De dispensatione Irregularitatis.

SUMMARIUM.

- 239 Missam qui irregularis iuste dicat.
239 Dispensare potest, sed non solet, papa in irregularitate homicidij voluntarij.
239 Homicidium voluntarium ex parte defensionis, & cuius quo dispensat Episcopus, & nunc. 240.
239 D. Franciscus Toletus Societatis Iesu infamiter laudatus.
De

De Irregularitate, &c. Cap. XXVII. 330

239 DE dispensatione huius irregularitatis dico primò, id quod pridem respondimus, scilicet, licere facere sacri post debitam contritionem, & confessionem ante dispensationem ei, qui occultissime occidit alium, & probabiliter est certum, & creditum, infamatum iri cum illud fecisse, nisi celebret: quia lex naturalis, & diuina de defendenda sua fama præstat legi humanæ de abstinendo a sacro in irregularitate, per dicta supra c. 7. nu. 2. & 3. & c. sicut de consecr. dist. 1. Ad quæstionem autem, quam hic quærit quidam vir eruditus scilicet, an idē sit dicendum de excommunicato occultissimo posito in simili periculo infamie, & de moniali incidere occultissime in censurā Pa. palē, ut ante mortē petendi absolutionem possit cōfiteri, q. aliter ad id tenetur, & interesse choro, & alijs, a quib. si abstineret, fama eius, & monasterij periclitaret? Ad quod, resp. affirmatiue eadem ratione.

Secundò, q. tam mala est quoad forum conscientie hæc irregularitas occulta, q. publica, per dicta supra eod. nu. 124. ubi transcripsimus cap. 6. sess. 24. Conc. Trid. quo Episcopis nouè conceditur facultas dispensandi super quacunque irregularitate descendente ex quocunque delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Super dispensatione vero descendente ex voluntario idem Concil. sess. 14. cap. 7. de reform. statuit in hæc verba.

Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari auello debeat, quia sua malitate homicidium perpetranti, etiam si crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicè, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit, nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, et si eorū non habeant animarum, conferre liceat, sed eorum ordine, ac beneficiis, & officio ecclesiastico perpetuo careant. Si vero homicidium nō ex proposito, sed casu vel um. vi. pellendo, ut qui se a morte defendere, fuisse commissum narratur, quā ob causam et ad sacrorum ordinem, & altari ministerium, & beneficia quacunque, ac dignitates iure quodammodo dispensatio debeat, cōmittatur loci ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu viciniori Episcopo, qui non nisi causa cognita, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter, dispensare possit.

Ex quibus duobus c. nota primo, quod ante prædictum Concilium non licebat Episcopis dispensare super hac irregularitate publica, neq. occulta. Ad quod probandum alias hic adduximus multa, quæ nunc tanquam supernacanea omittimus.

Secundò nota ex d. c. 7. duplex homicidium voluntarium illicitum. Alterum in se intentum, ac volitum, super quo statuitur, ne dispēletur. Alterum volitū in se cā defensionis. Nam verū si vero, ponit duplex genus homicidij illiciti, scilicet casuale, & factum causa defensionis, quod intelligendum est de intento, & volito in se, licet causa defensionis, alioqui enim superflueret, quia cōtineretur sub casuali altero mēbro disiunctiua. Ex quo tertio nota, q. homicidium in intentum, & volitum in se causa defensionis, licet sit illicitum ob excessum inculpatæ tutelæ, non est indispensabile, q. est quotidianum in praxi: ad quod hunc canonem efficaciter in sacra Pœnitentia inducem ē inuoluntate ad diu. adm. 2. m. Reuerendum Collegam in ea meum Franciscum Toletum, excellentem sacre pagine Doctorem, & acerrimum antea Gymnastam, ac nonnullis annis primum scol. rec. Pij V. & nunc S. D. N. Ecclesiasten cum primis Vrbis, & orbis suspiciendum, Illustrissimq. Societatis Iesu singulare ornamentum.

240 Tertio nota, quod ex eodem cap. 7. & his, quæ alias hic, & prius in principio dist. 1. de consecr. dixi, potest definiiri homicidium voluntarium, super cuius irregularitate dispensandi potestas excipitur in omnibus facultatibus dispensandi super irregularitate factis tam summo Pœnitentario, quā legatis, Cruciatorum, Commissarijs, & quibuscumque alijs. Definiri inquam, potest, esse homicidium illicitum, intentum, siue volitum in se saltem, qui pollenter, alias quā vitæ mortis causa ab oratore. Dixi, Illicitum, ad diffinitionem eius, quod neque est licitum, quale est factum ab infante, vel furioso, cap. illud 15. q. 1. eius item, quod est iustum, quale est, quod ministri militiæ, vel milites in bello iusto iuste faciunt, de quo supra in quarta specie. Ex quo videtur inferri prædictos, & alios, quibus sit facultas dispensandi super omni irregularitate excepta illa, quæ nascitur ex homicidio

voluntario, posse dispensare super ea, que nascitur ex homicidio iusto, cum solum homicidium iniustum dicatur voluntarium per prædictam definitionem. Dixi, *in voluntum, vel in se voluntum*, quia non sufficit, ut sit voluntum in causa, quale est omne casuale produciens irregularitatem, secundum Sanctum Thomam recept. 2. 2. quæstion. 62. artic. final. Dixi, *saltem aequaliter*, ad includendum illud, quod non est quidem intentum, seu voluntum in se, sed in causa adeo propinqua morti, ut moraliter vix sint patibilia, velle illam causam, & nolle occidere. Quinimodo sit, nolle occidere, & venenum quod scit esse mortiferum propinare, vel ferire ensē pūctim circa præcordia, vel circa caput etiā extrinsecus. Dixi, *Aliarumque*, hoc ad excludendum intentum ad defensionem vitandæ mortis causæ, per d. 7. capitulum. Dixi, *Ab oratore*, quia non sufficit, ut intendatur ab alio, sit enim sepe, quod idem homicidium sit voluntarium uni, & non alteri, quale est, quod facit Petrus in manu ad alium animo occidendi, mandante Ioanne, ut aliquantulum iniuriam leuam circa deformationem ei dicat, vel faciat. Illud enim Petro est voluntarium, & Ioanni non. Et contra quod famulus facit propinando potum veneno infectum animo iocandi, mandato heri persuadentis esse solo sale inspersum, id eam famulo non esse voluntarium, & hero sic. Quæ definitio fundatur, tum in d. c. 7. quatenus in tribus locis significat omne homicidium indispensabile esse voluntum in se, scilicet, ibi, per induktionem, vel per insidias, & ibi, voluntate sua, & ibi, ex proposito. Tum quia S. Thom. receptus ubi supra ait voluntarium differre a casuali, eo, quod est voluntum in se, & casuale in causa tantum. Tum quia longe magis peccat, qui intendens occidere, occidit, quam qui non intendens illud facere, id facit. Adeo quidem quod occidens sine animo occidendi, minus peccare dicatur, quam vulnerans animo occidendi l. 2. §. diuus. ff. de sicar. & facit l. 1. & l. 1. qui. C. cod. quia hic est in dolo, ille in culpa, doctus preponderat culpa, licet si obliuio. §. fin. ff. ad legem Aquil. Tum quia mandans vulnerare aliquem citra mortem licet mandatus occidat, non debet pena ordinaria mortis puniri, sed minori, le-

eundem Communiem, quam possit pluri-mos alios sequitur. Decius consil. 623. & Alcia. in magna negligentia, ff. de verbo rum significat. & non alia ratione, quam quia non intendebat occisionem. Ergo, qui occidit aliquem non intendens occide-re, non incurrit irregularitatem in dispen-sabilem, quam incurrit intendens occide-re, quum secundum mensuram delicti de-beat esse plegarum. modus Deut. 25. & capitulo. non differamus. 24. quæst. 1. Tum quia c. fin. de homicid. lib. 6. quod maxime contra hoc facit, non probat mandan-tem percutere citra mortem ea conse-quentia, esse homicidam voluntarium, ne-que irregularem irregularitate indispen-sabili, sed tantum esse irregularem, quod & nos fatemur. Tum quia nullatenus pro-bat Caier. in d. artic. fin. quod percutiens in utero prægnantem, sine animo euoluendi abortum, si ille sequatur, est homicida voluntarius. Et quod faciens sine animo occidendi aliquid, ex quo ut plurimum sequitur mors, illa sequuta, est homicida voluntarius, quia id maxime fundat in d. l. cap. fin. & in dictis S. Thom. quod autem in d. cap. fin. non probetur supra probatum est, & quod dicta S. Thom. id non probent, probatur eo, quod ait in cor-pore quæstionis, omne, quod non est voli-tum in se, sed in causa tantum, esse casuale, & argumen. de eius solutione sentit homicidium percutientis in utero præ-gnante sine occidendi animo esse casuale, licet panibile, & non voluntarium. Tum quia d. cap. fin. si probaret, quod ait Caier. probaret, quod etiam faciens id ex quo non sequitur, ut plurimum homicidium, esset homicida voluntarius, quia ut pluri-mum non sequitur mors ex percussione no-lentis occidere. nam & ex percussione vo-lentis occidere pluries delinquit sequi mors, quam sequitur, ut experientia docet. Tum quia in cap. significasti. 2. de homic. clare significatur dispensandum esse cum clero, qui percussit sacrilegum fessorio, sine animo occidendi, licet ob id ab alijs fue-rit occisus. Tum denique, quod, ut supra ponderatum est, prædictum capitulum se-primum probat non omne homicidium illicitum inentum, & voluntum in se, esse indispensabile, dicens, non esse tale inten-tum causa defensionibus.

Quarto

Quarto nota, quod post prædictum Cōc. non potest Episcopus dispensare cum ho-micida voluntario ad illos ordines, neque ullum beneficium est simplex, ut disponi-tur in d. c. quamvis cum alio posset dispe-sare quo ad ordines minores, iuxta nota-ta in d. cad. audientiam. de hom. & etiam ad beneficium, per cap. 2. de cler. pugn. in ducl. omnium iuris opumum, fm Anan. ibidem, modo sit simplex, iuxta Panor. ibidem, & Fely. in d. cad. audientiam. & etiam ad retinendum curatum iam ob-tentum, licet non ad obtinendum, iuxta Dec. in c. at si. §. 1. de iud. nu. 16. concor-dantem sic opiniones contrarias.

De Irregularitate delicti accipiendi, aut exercendi male ordines.

SUMMARY

241 Irregularis, ut sit ordinatus, aut ordine viciis in censuris, aut ab Episcopo censu-rato, aut extra tempora, aut utens ordine non habito, &c. duob. seq.

241 Circa hæc dico primo, quod est irre-gularis, qui sciens, aut scire debens se esse excommunicatum excommunica-tione maiori, aut interdictum, aut suspen-sum saltem a suscipiendis ordinibus, or-dinatur, c. 1. de eo, qui fuit. ordi. susce. & c. cū illorū. de sent. exco. Dixi, *Excommuni-catione maiori*, quia minor, quis sufficit ad peccandum, non est sufficiens ad irregu-laritatem incurrendam, c. si celebrat. de cler. excom. ministr. Dixi, *Vel debens scire*, quia ignorantia crassa non excusat, cap. Apostolica. de cler. exco. qualis est eius, qui ad cōstitutum diem sub pena excom-municationis fuit citatus, & non cōparuit, & postea celebrat, nesciens se a iudice fuisse excommunicatum, ubi de consuetudine tales contumaces excommunicantur, iuxta Anch. in d. c. Apostolica. receptum etiam per Villad. col. 4. ubi supra. Neque Episcopus hoc potest iure antiquo dis-pensare, nisi cum ingrediente religionem post nonam aliquanti temporis conuersa-tionem, cap. fin. de eo, qui fuit. ord. Dixi, *in antiquo*, qui in nouo Tridentino, ses-sio. 24. c. 6. potest, si delictum sic celebra-tum. Op. Nauar. Tom. II.

di est occultū, licet celebratio sit publica, argu. l. in delictis, §. si extraneus. ff. de no-xal. act. quia quamuis alicui celebrandi sit publicus, non est tamen publica eius mali-tia, qd in sacra Penitentiaria definitū fuit.

Secundo dico, quod etiam est irregula-ris, qui quatuor ordines minores, & sub-diaconatum uno eodemque die suscipit, cap. 2. eod. tit. (sed consuetudine excusari potest, iuxta S. Anto. 3. par. tit. 14. cap. 10. §. 15. ut supra cap. 25. nume. 71. diximus.) Et a fortiori, si duos sacros ordines susci-pit, quamuis Episcopus potest concedere vsum aliorum prius susceptorum, dict. c. 2. de eo, qui fuit.

Tertio dico, quod est irregularis, qui ordinatur ab episcopo, qui se abdicauit episcopatu suo quo ad locū, & quo ad di-gnitatem, cap. 1. de ord. ab Episc. qui Epi-sco. renun. sciens, aut debens scire eius ab-dicationem, quamuis de facultate sui Epi-scopi ordinetur, iuxta omnes, c. secundū. 10. dist. cap. quod quidam. §. quamuis. & §. sciendum. 1. quæst. 7.

Quarto, quod qui ab episcopo excom-municato, interdicto, aut in suspensio, simo-niaco, schismatico, heretico, aut deposito, aut degradato ordinatur, est irregularis, quia quamuis characterem suscipiat per prædicta, & per c. gratiam, & c. statumimus. 1. & 2. 1. quæst. 1. non tamen executione siquidem qui eam non habet, alteri dare non potest, modo sit sententia talis, per extranag. ad euitanda. relata supra eo-dem, nu. 35. & ad id iusto timore non co-gatur, argum. c. constat. 7. quæst. 1. Potest autem Episcopus dispensare cum eo, qui ignorans denunciationem, ordinatur. ar-gumen. cap. si. de ord. ab episcop. & capitu-lo statumimus. & cap. si a simoniaco. 1. q. 1.

Quinto dico, quod qui ordine sacro or-dinatur ante legitimam ætatem, vel ex-tra tempora legitima, vel absq. literis di-missoris, non est irregularis: est tamen ip-so iure suspensus, & si antequam absolua-tur, eum exerceat, sic irregularis per ex-trau. cū ex sacrorum. citata sup. c. 25. nu. 50. & in hoc nu. 155.

242 Sexto dico, quod quouis qui per sal-tum ordinatur accipiendo maiorem ante minorem ordinem, verum ordinem susci-piat, etiam si primo saltu ex laico presby-ter fiat, iuxta glo. c. sollicitudo, §. 2. dist. & T. 3. cap.

Secunda pars Decret.

cap. 1. de cler. per. sile. promot. recept. cō-
muniter, est tamen suspensus, & perter-
missum ordinem sine dispensatione acci-
pere nequit. Potest tamen Episcopus an-
tequam accepto utatur dispensare, ut per-
missum suscipiat, & postea ambobus
utatur, sed si priusquam dispensetur, utatur
accepto, aut permissio, videtur talis
irregularis, cum quo solus Papa ad ma-
iorem ordinem dispensat, si sciens erro-
rem id fecit, si autem per ignorantiam,
Episcopus potest, imo & si sciens usus
fuerit ad exercendum acceptum, quāvis
non ad maiorem suscipiendum, argumen-
to capituli primi, & corā, quae post alios
ibi annotat Pan. de cler. per. sile. promot.
& Syluest. verb. irregularitas, lib. 11.

Septimo dico, quod est irregularis, qui
ordine quem non habet utitur, c. 1. de ele.
non ord. minist. modo illo utatur serio, &
non ioco, arg. cap. illud, 15. quæst. 1. & tan-
quam ordinatus eo, & non ut laici ex con-
suetudine interdum exercebunt officium mi-
norum ordinum, iuxta S. Th. in 4. dist. 24.
& S. Ant. 3. par. tit. 28. c. 1. aut non initiatus
presbyterio sine consueta solemnitate,
ut alius baptizat, aut nondum subdia-
conus, epistolam canit ex choro, aut al-
tari etiam cum dalmatica, sed sine mani-
pulo, aut cum eo, ubi est talis consuetudo,
iuxta S. Ant. ubi supra, §. 3. & affirmat
Villad. ubi supra, col. 42. fratribus mendi-
cantibus esse consuetudinem eam dicere
etiam cum manipulo, secus. n. si solū exe-
cutione careret, eo quod in ordinatione
aliqua solemnitas accidentaliter de suis. li-
cet enim peccet utendo, antequam illa sup-
pleatur, capitulo primo de sacra. non ite-
ran. cum annot. ibi, non tamen sit irregula-
ris: Quin pridem respondi quod quāvis
clericus primæ tonsuræ, qui solemniter
cantavit epistolam cum manipulo tanquā
subdiaconus, ubi non erat consuetudo cā-
tandi eam cum illo nisi subdiacono, sit ir-
regularis, in foro tñ animæ non est talis,
si noluit id facere tanquā subdiaconus,
licet in foro exteriori putaretur talis, quia
presumeretur id fecisse, ut subdiaconus.
Ad dubium de laico audiente serio con-
fessionem sacram, & absolvente, simulando
se presbyterum, rñd. q. sit irregularis
per prædicta, quia solēniter facit actū ap-
propriatū ordini presbyterali quo caret.

243 Octavo dico, quod est irregularis vio-
lans interdictum generale, aut speciale,
locale, aut personale sepeliendo, admi-
nistrando sacramenta, aut celebra-
do divina officia sic, ut aliquod opus ob-
culis alicuius ordini faciat, ut dictū est
supra eod. c. un. 120. Dixi, Clericus, quia
laicus quāvis sepe peccet mortaliter vio-
lando interdictū ymnūq. tñ irregularitatis
incurrit, ut sup. eod. c. un. 187. dictū est. Dixi,
Interdictū, quia secus de cessatione nō mix-
ta interdicto, ut dictū est sup. eod. c. un. 188.
Nono dico, q. solus Papa cū tali ad asse-
dendum ad maiorem ordinem dispensat,
quāvis ad utendum accepto possit. Epi-
scopus, Pan. in c. 1. de ele. non ord. minist.

De Irregularitate ex delicto violando
censuras celebrando.

SUMMARY.

244 Irregularis, ut sit censuratus celebrando,
aut aliam ordinem proprium agendo.

244 Primo dico, q. excommunicatus ex-
communicatione maiori, interdictus,
aut suspensus, qui sciens, aut scire debet,
celebrat officia divina, faciendo solemniter
aliquid alicui certo ordini suo depu-
tatum tanquā ordinatus tali ordine, aut au-
dit auctorando, est irregularis, iux. Com.
quam Host. in. And. Panor. & alij tenent
in c. 2. de ele. excom. minist. Et probatur
de excommunicatione m. c. si celebra. cōtra-
rio sensu, eod. tit. & de suspensio in c. 2. de
re iudic. lib. 6. Dixi, Excommunicationi ma-
iori, quia minor ad hoc non sufficit, per d.
c. si celebrat, de cler. excom. minist. Dixi,
sciens, ad excludendum eū, qui per igno-
rantiam probabile hoc facit, & ad inclu-
dendum eum, qui per erratam, arg. c. Apo-
stolice, cum et annot. eod. tit. Dixi, divina
officia, quia peragendo alia pura iudican-
do, visitando, castigando, presentando,
eligendo, confirmando electum &c. non
incurritur: quia id nulli canetur, & ita
non est dicendum cap. legatur. 24. q. 2. &
c. is qui de sent. exco. lib. 6. Dixi, Aliquid
alicui certo ordini suū ad excludendum iux-
ta doctrinam Innoc. in c. si. de excessibus
prel. receptam communiter, eos qui reci-
tāt aliquas horas, etiam canonicas, & re-
sponso-

De Irregularitate, &c. Cap. XXVII.

332

sponsoris ad sepulchra mortuorum cantat,
aut Psalmos in choro, quod etiam consue-
verunt laici facere, aut ferunt cereos, aut
faciūt aliquid aliud minoribus ordinibus
anæxum, quæ more laici consueverunt
facere, ut S. Th. & Anticriti supra proxi-
me dixerunt. Dixi, Solemniter, ad excludē-
dum eum, qui dicit epistolam, aut euan-
gelium sine apparatu solito, ut proxime
dictum est. Dixi, Tanquam ordinatus tali
ordine, ad includendum hebdomadariū,
qui tanquam sacerdos capitulum dicit, &
orationem in choro, & aquam solēniter
benedicit. Quod Sylu. declarat ver. irre-
gularitas, q. 13. Dixi, Aut audit auctorando,
ad includendum prælatum, aut dñm qui
ligatus aliqua celsura coram se celebrare
facit aliquem, siue sit ligatus ea, siue non,
aut aliquem ligatum, licet ipse non sit li-
gatus, iuxta gl. sing. in ele. 2. de priuil. ver.
celebrare, commendatum per plurimos.
245 Secundo dico, q. non distinguimus ut
alij inter suspensum quo ad se solum, &
inter suspensum quo ad se, & quo ad alios,
quia loquimur de suspensio suspensione
propria, quæ est species censura ecclesi-
astica, sup. eo. c. un. 151. de hōra, qualis nō
est ea, quam peccatum mortale, vel irre-
gularitas facit, ut ibid. dictum est.
Tertio dico, q. in hac irregularitate, so-
lus Papa dispensat, Inn. & Com. in c. 1. de
re iud. lib. 6. adiunctis, quæ dicit in c. 1. de
sent. excom. eo. lib. 6. c. si de excess. præla.

De Irregularitate ex delicto iterandi
Baptismum.

SUMMARY.

246 Irregularis est hic baptizans, aut bis bap-
tizans, nu. 247.

246 Primo dico, esse irregularem, qui
sciens se esse baptizatum, iterum se
permutat baptizari, c. eos. de consecr. dist.
4. & qui rebaptizat quem scire esse bap-
tizatum, c. 2. de apost. etiam ignoranter,
c. qui bis ignoranter de consecr. dist. 4. nisi
ignorantia esset probabilis, iux. Scot. in
4. dist. 6. q. 8. & Card. S. Xist. in d. c. qui bis.
quāvis gl. A. chid. & citat per eum ali-
ter ibi dicunt per illum textum, cui nos

ibi novē rñdimus, & est dubium probabi-
le excusat, qm non monstratur esse ite-
ratum, quod nescitur esse factum, c. solē-
nitates. 1. de consecr. dist. 1. & c. 1. de cler.
per. sile. promot. Ignorantia probabilis
est ei, qui adhibita diligentia debita scire
nō potuit, an qui offertur, sit baptizatus,
vel non, qui baptizandus est sub ea cōdi-
tione, si nō es baptizatus, ego te baptizo,
c. 2. de bapt. Talis tñ non est ei, qui scit eū
natum ex parentibus Christianis, & edu-
catū inter Christianos, qui infantes recēs-
natos baptizant, debet. n. credere esse ba-
ptizatū, c. veniet, de presbyter. non bapt.

Secundo, q. ut diximus in d. c. qui bis.
parochus non debet iterato baptizare il-
lum, quē ob stetit baptizavit, donec co-
gnoscat ex ea, an & quō baptizavit, & si
cognoverit eam scire baptizare, & bap-
tizasse recte, debet alia oia supplere, sed nō
baptizare, et sub conditione si non es ba-
ptizatus, &c. quosdam tñ qui sic baptiza-
runt bona fide, rñd. pridem nō fuisse ir-
regulares quo ad forū exterius, licet pec-
cassent, quia vere non baptizant, cum
conditio esset de præterito, vel presenti,
& talis falsa faciat cessare actū, cū ad præ-
sens, ff. de reb. cred. cū gl. & citat. in ea. Et
quia interitio eorū non fuit iterare baptis-
mū, & actus agentū non operantur ultra
intentionē eorū, l. non omnis. ff. eod. m.

267 Tertio dico, q. idem est de iteratione
reliquorum sacramentorum, quæ chara-
cterem imprimunt, quæ sunt confirmatio,
& ordo, fm S. Anto. per dictum, de conse-
cra. dist. 5. quod agit de bis confirmatis,
& cap. 1. 68. dist. quod agit de bis ordina-
tis, licet acerrimus Scotus, in 4. dist. 7. q.
vltima, communiter receptus oppositum
teneat, cuius opinio est iuri scripto ap-
rior videatur, consuetudini tamen illud
interpretanti aprior est S. Anton. & ideo
tenenda, argumen. cap. cum dilectus, &
cap. fin. de consuetud.

De Irregularitate ex delicto
notorietate.

SUMMARY.

248 Irregularem sola enormitas peccati non fa-
cit, quid aliud requiratur, nu. 249.

Secunda pars Decret.

- 249 Sodomia non est irregularis, sed hodie gra-
uissime puniuntur.
250 Mathias Contarellus Sancti. Dom. Nost.
Datus laudatur.
251 Collatio beneficii facta irregulari nulla.
252 Irregularis an omnis incapax beneficii.
253 Irregularitas pena maior excommunica-
tione minore. nu. 253.
254 Commissio sicut mandatum expirat morte
committentis.
255 Confessarius qui per bullam electus tollit
irregularitatem.
256 Occultum, & penes occultum quid, & quo-
tuplex.
257 Publicum quid, & quotuplex.
258 Qualitas adiuncta verbo iuxta eius tem-
poris intelligitur.
259 Dispensat ut Episcopus in irregularitate
notorij criminis, & in nulla Confessarius.

248 **D**ico primo, esse irregularem esse qui
notorio crimine, enormi, & digno
depositione notatur, d. c. si de temp. ord.
Dixi. Notorio, quia id requiritur. Quod
autem sit aliud, dictum est supra c. 25. nu.
73. de hac ipsa re tractando. Quibus est
consequens, non sufficere quod probari pos-
sit, aut sit fama de eo, aut sit confessum
extra iudicialiter, ut S. Ant. dixit 3. parte
tit. 28. c. 6. §. 7. Dixi, depositione digno, alias
secus, ut dictum est, ubi supra.

Secundo dico, quod crimina depositione di-
gna sunt adulterij, & omnia alia maiora illo
cöcubitus diu continuatus, præsertim
notorius, & stuprum virginis, & alia similia,
de quibus late Pano. & alij, in c. at si clerici.
§. 1. de indi. & Are. in c. cu non ab hoie. co.
tit. gl. in summa. 15. q. 8. & c. 1. 81. dist.

Tertio dico, quod quæcunque enormitas si-
ne notorietate non sufficit, quamvis con-
tradixerunt gl. in c. si. 25. dist. & c. ex teno-
re. de temp. ord. & Villad. ubi sup. col. 351.
& Ang. & Syl. verb. irregularitas. q. 4. post
S. Ant. ubi supra, male iniicientes magnos
serpulos multis ecclesiasticis, qui deli-
cta enormia occultissima commiserunt.
Tum quia contra eos est d. c. ex tenore,
ubi expresse hoc ait Ion. Tum quia Bar-
tholom. Brixien. in additione gl. in d. c. si.
25. dist. tenet contra eam, inducendo ca-
pit. fin. de tempor. ordina. per quod noue
declarauit Greg. IX. nulla crimina oculi
præter homicidium facere irregularem.

Tum quia hoc probatur per capit. is qui
de senten. excommuni. lib. 6. quareus ha-
bet, nullum crimen quantumlibet grave
irregularitatem inducere, nisi de quo id
a iure specialiter statuatur, ut hunc esse
tum habeat, ut homicidium. Tum quia
nullo solido fundamento nituntur con-
tradictores: solum enim citantur aucto-
ritate Bernard. & Hosien. in ca. nisi. §. 1.
de renun. & Spec. in titu. de dispen. §. iux-
ta. nume. 17. & Ioan. in cap. vlt. 25. distin-
quos licet Anto. sequatur in dicto cap.
nisi. §. 1. contra tamen tenet in dicto cap.
ex tenore. sequens ibi Innocen. Specu-
lator etiam ultimo loco, nume. 18. refert
opinionem Vincentij contrariam. Tum de-
nique, per ea quæ adducit contra illos
Are. in d. c. cum non ab homine. col. 13.
& duab. seq.

249 Quarto dico, quod hæc consequitur
crimen occultum sodomie, licet nefan-
dum, de quo interrogatur, non induce-
re irregularitatem. quamvis Speculator in
dicto nu. 17. contra teneat, vilis opinio-
ni supra reiecta; tum per prædicta. Tum
quia, ut dictum est, enormitas non sufficit,
nec requiritur ad inducendam irregula-
tem, hæretica enim mentalis enorme cri-
men est, & multo maius quam quædam
alia inducentia irregularitatem. S. Th. 2.
2. q. 11. art. 3. & etiam desperatio, idem ibid.
q. 20. art. 3. & multo enormius odium Dei,
idem ibid. q. 34. art. 2. quorum tamen nul-
lum irregularitatem inducit, & alia mul-
to minora eam inducunt, ea presbyteri-
c. continebatur. de homi. quin aliquando
opera bona, ut supra nu. 206. Tum quia
nunquam vidi, nec audiui dispensationem
super hoc a Sede Apost. Tum quia ubi su-
pra Are. ex professo hæc tractans irretra-
gabiliter id comprobat. Nec me in con-
trarium mouent illa plurima, quæ dili-
gentissime tradidit præfatus Illust. Præses
in cle. 1. de homi. 1. par. nu. 6. quia ut ipse
met fateatur, non est de casibus expressis
in iure, extra quos non incurritur irregu-
laritas, ut dictum est, per d. c. is qui.

Quinto, quod dubitari potest, an in-
currat eam iure nouo extra. foel. record.
Pij V. cuius tenor quo ad hoc est.

Omnes & quoscunque presbyteros, & alios
clericos saculares, & regulares cuiuscunque
gradus & dignitatis, tam diu nescias (pala-
sido-

De Irregularitate, &c. Cap. XXVII.

333

sodomiam) exercecentes omni privilegio clericali,
omniq. officio, dignitate, & beneficio ecclē-
siastico presentis canonis auctoritate priua-
mus. Ita quod per iudicem ecclesiasticum de-
gradati potestati statim seculari tradantur.

Ad quod dico primo, non inducere il-
lam quo ad laicos, quia nil agit de illis.

Secundo dico, quod nec quo ad clericos, si
teneamus penas eius ipso iure non in-
currere, quod tamen teneri non potest, pro-
pter illa verba, *Presentis canonis auctoritate priua-*
mus, quæ cum sint presentis tem-
poris, inducunt ipso iure penam, & excom-
municamus, de hæret. & multa capitula
Bulle Cane inierat sup. eo. nu. 52. & tra-
dit Felin. c. Rodolphus. nu. 28. & melius
nu. 33. de rescrip. & sentit gl. in pen. de
regul. iur. lib. 6. communiter recept.

Tertio dico, non includere illam quem
cunque clericum sodomitam, sed solum
exercecentem, quod verbum dixit mihi S. D.
N. Greg. XIII. de industria posuisse in
ea Illust. ac Reuerend. eundemq. doctis ac
integerim, nec pretio nec precibus a re-
cto flexibilem virum Mathieum Conta-
rellum Datarium eiusdem Sanctis. fide-
lis, qui a me consultus id ipsum respondit.
Ideoque arbitror tantum comprehendere
eos, qui quasi ex usu cötinuato id. exerceat,
arg. l. sciendum. §. illud. ff. de edil. edi. per
quem Bar. in proemio. ff. nume. 10. quem
sequitur Panor. in c. 1. num. 24. de iud. di-
cit artificem, vel mercatorem non dici
eum qui semel, aut iterum, artem vel mer-
curiam exerceat, sed qui toties, ut vul-
gi opinione habeatur pro tali, sicut etiam
erro & abigens non dicitur quis pro vno,
vel altero actu, in l. q. si sit fugitiuus. §. er-
ronem. ff. eo d. & l. si. ff. de abig. & ita tem-
peranda videtur d. extrauag. saltem quo-
ad forum conscientie, ut solum compre-
hendat eum, qui sic labitur in præfatum
crimen, ut boni viri arbitrio dici possit
exercitor eius, non autem, qui tantum ea
dit aliquoties, & poenitet cecidisse.

Quarto dico, quod cupienti mihi, ut
solum foris exterius respiceret, item san-
ctissimus respondit, etiam interius respi-
cere, quod non fundetur super presumptio-
ne, nec ponat discrimine inter virumq. forum.

Quinto dico, quod etiam videtur tem-
peranda ne comprehendat omnem exer-
centem luxuriam contra naturam, quæ cö-

prehendit omnem pollutionem extraor-
dinariam, secundum S. Thom. 2. 2. q. 154.
art. 11. neque exercentem omnem actum
sodomiticum, qui comprehendit omnem
pollutionem habitam cum alio, vel alia
extra vas ordinarium, secundum eundem
ibid. sed solum habentem copulam sodo-
miticam, argum. c. fin. de spons. quod ha-
bet, non consummat copulam, nisi intra
vas naturale semen effundatur, & cap. ex-
traordinaria. 35. q. quod habet ex tali pol-
lutione non gigni affinitatem. Quæren-
ti autem, an ut vidimus eam grauius in-
foro exteriori receptam, ita ea in foro in-
teriori sit recepta, respondemus quæstionem
esse factam, ad quam respondere non est iu-
risconsulti, arg. lvi. responsum. C. de tras.

Sexto dico, quod quo ad illos, quos cö-
prehendit inducit depositionem ipso iure,
quæ non est irregularitas, sed prior illa
per dicta sup.

Sexto principaliter dico, quod nulla
irregularitas inducit priuationem benefi-
cij iam quæsi ipso iure, quæ videtur senten-
tia Inno. in c. cum nostras. de concess. præ-
ben. communiter recepti ibi, & ubique
præsertim a Fel. in ca. inquisitionis. de ac-
cus. & probatur per c. clericis. ne cler. vel
monach. verb. priuetur, quod probat irre-
gularitatem ex homicidio natam, non in-
ducere illam, & cum illa sit potissima, argu-
e. miror. 50. dist. a fortiori non inducet aliam.

Septimo dico, quod omnis irregulari-
tas præcedens collationem reddit ipsam
subsequentem nullam ipso iure, quod pro-
batur primo, quod verior resolutio illius
grandis quæstionis tractat a multis cita-
tis a Fel. in c. 1. de rescrip. An collatio bene-
ficii facta criminoso valeat? est, quod fa-
cta irretito crimine inducente irregulari-
tatem non valet, facta vero alij sic, arg. ca.
si. de temp. ord. & aliorum citatorum, ubi
supra per Fel. Et ita ratio, cur, valet, vel
non valet, non est criminis magnitudo,
vel paruitas, sed quod inducit irregulari-
tatem, quæ ratio non esset iusta, nisi irre-
gularitas impediret valorem collationis.
Tum quia inhabilis ad vnum, est inhabi-
lis ad ei annexum, & translatum. de constitu.
& in hac specie dicit hoc glo. notab. in c.
studeat. 50. dist. 1. & probat capitulo po-
stulasti. de cler. excomm. min. At irregu-
laris est inhabilis ad ordinem, & usum eius,
& be-

Secunda pars Decret.

& beneficium ecclesiasticum praequirat ordinem, & illius usum, quia datus propter officium, c. si. de rescriptis. libro 6. ergo irregularis est inhabilis ad beneficium, & consequenter collatio illi facta nil valet. Deinde quod c. 1. de cler. pugn. in duobus. & d. c. studet. 50. dist. in. probant irregularem esse inhabilem etiam ad beneficium simplex sine dispensatione.

252. Contra tamen hoc facit quod ex eo sequeretur, quod collatio facta initio aliquo ordine: qui sine sua culpa fieret irregularis descendendo iuste proximum, vel amittendo aliquod membrum, vel deformitatem grandem incurrendo casu, vel morbo, vel malitia aliorum, non valeret, quod videtur contra totum titulum. de cler. xgro. & c. cum percussio. 7. quod si. 1. quod licet omnis irregularis sit incapax omnis ordinis suscipiendi, non tamen est incapax omnis ordinis usus suscepti, ut per eius definitionem patet, & collat ex cap. 2. de corp. iuriat. quod probat, clericum, qui perdit aliquod membrum, quo fit inhabilis ad sacrificandum, non ideo fieri inhabilem ad alium usum ordinis, scilicet ad canendum in choro, vel ad audiendas confessiones, & ad absolvendum, ergo saltem irregularis quum sit habilis ad aliquem usum ordinis suscepti, et erit habilis ad beneficium, cui serviendo sufficit ille usus, & consequenter videtur, quod qui est irregularis ob defectum quo solum est inhabilis ad celebrandum, & non ad canendum, licet inhabilis sit ad susceptionem ecclesiae parochialis, non erit ad susceptionem beneficii simplicis. Pro quo faciunt etiam c. 2. & cap. studet. 50. dist. quibus conceditur dispensatio ad beneficium simplex ei, cui non conceditur ad officium altaris: sed responderi potest, per hanc solum probari, quod ei, qui sine sua culpa incidit in irregularitatem, quae nascitur ex defectu ad usum unius ordinis, & non alius iam suscepti, potest dari beneficium non requirens maiorem usum, quod concedimus, & consequenter in casu d. c. 2. de cler. xgro. ei qui duos digitos, & dividiam palmarum amittit sine sua culpa, posset conferri beneficium non requirens, celebrationem, non autem requirens illam. Nec ex hoc sequitur, quod quilibet laboranti quarta specie irregularitatis, quae sine culpa con-

trahitur, possit conferri quodlibet beneficium ad quod huius ordinis iam suscepti sufficit, non inquam hoc sequitur, quia licet sine culpa contrahatur, non tamen contrahitur ob defectum, habilitatis ad usum unius ordinis, & non alius suscepti, sed ob defectum contrarium cuiuslibet ordinis suscepti, & suscipiendi, vnde scilicet defectus lenitatis ad omni ordinum usum requisitus.

Octavo dico, quod ad incurrendam irregularitatem, quae ex delicto nascitur, non sufficit quod illud sit veniale, quod sentit Sotus lib. 6. quaest. 1. artic. 2. de iust. & iur. Tum quia irregularitas est poena valde gravis, quippe quae omnium ordinum usum priuat, & ideo non imponenda pro culpa veniali, arg. c. non asseramus. 34. q. 1. Tum quia sine contemptu non incurritur, dicente Panorm. in c. pastoralis. §. verum. de app. num. 15. quod est poena contemptus, quod ipsum dixit Dom. in c. sollet. de sent. excomm. lib. 6. ubi bona gl. pen. pro illis, & Felyn. in c. Rodul. nu. 42. de rescriptis. Tum quia non obstat ratio Case. contra tenentis in summ. verb. irregularitas, scilicet quod excommunicatio minor quae incurritur per peccatum veniale, est

253 maior poena, quam irregularitas, quia id falsum est, nam licet non priuet sacramentorum perceptione passiva, ut excommunicatio minor, c. fin. de cler. excomm. minor. priuat tamen a divinis, & collatiis, & omni ordinis usu, quod est maius, a quo omni non priuat illa, per d. supra cod. nu. 24. & praeterea excommunicatio minor est medicinalis, & facile solubilis, c. cum deheres. de sen. excomm. Irregularitas autem difficilis cum regulariter a solo Papa sit delentilis, quia ratione licet excommunicatio maior dicatur poenarum maxima, in c. corripiantur. 24. q. 3. quia tamen est facilis solutionis, & medicinalis, confertur enim aliis multis, secundum Pan. & Comm. ubi supra. Nec obstat, quod Panor. & communis teneat, in d. c. si. quod licet excommunicatus minore non peccet mortaliter nisi celebrando, peccat tamen venialiter conferendo sacramenta, eo quod text. in 2. par. id videtur exprimitur, quia ille intellectus est ineptus, ut in d. nu. 24. text. & contrarius textui, probanti quod minor excommunicatio tantum prohibet participatione sacramentorum, quae in so-

De Irregularitate, &c. Cap. XXVII.

336

la perceptione consistit, & ita ne textus si bi sit contrarius, quatenus ait peccare conferendo sacramenta, debet intelligi de collatione, quae fit una cum perceptione, ex mente Host. & Anch. ibi. qualis est collatio eucharistiae facta sano a celebrante, & ordinis ab Episcopo missante, ut ibi dixi.

Non dico, quod subiacet hic in alia editione quondam resolutionem Cosmoglottatoris Prag. sancti. quam attexit §. & nihilominus. tit. de concubinariis, vers. inhabiles, quam quia intelligit non esse, adeo perpenam, ac solent esse aliae illius viri doctissimi, omittit, & illi subtili rationem, quae non debeat D. Lector fidere illi decisioni quotidianae, ac periculose relatae in hac materia dispensationum a viro aliquo tradidit in tract. de irregularitate. nuper edito lib. 5. c. 7. nu. 6. scilicet, quod cum Papa dispensat per commissionem factam ordinariis, ut de veritate precum cognoscatur iuxta Concil. Trid. c. 5. sess. 22. de reformatione. commissio illa non expirat morte Papae, etiam re integrata, ad quod citat Syl. Arnil. & Fe. immo & me aliqua ex parte in id voluit, quod tamen non est verum, quia mandatum, & commissio alteri facta expirat re integra morte mandantis. I. mandatum. C. de mandatis, etiam si sit iudiciale, & relatum. de offic. deleg. & ibi per omnes. Nec obstat auctoritas eorum, quos allegat, nam Feder. quem alij sequuntur, non loquitur

254 de mandato, vel commissione dispensandi, sed de gratia potestatis facta ad dispensandum, & de dispensatione iam facta. loquitur enim de gratia, quae Papa concessit cuidam Magistro praedicatorum potestatem dispensandi cum 100. Fratribus sui ordinis illegitimis, ut possint esse priores & de dispensatione iam facta ab illo Magistro, & non de mandato, & commissione dispensandi cum tali, vel tali religioso: nos autem loquimur de commissione, dispensandi cum tali, vel tali, si preces eius veritate nitantur, quae non est gratia facta Commisario, sed mandatum conditionale de gratia faciendi alteri tertio expresso, sicut facultas, quam facit Papa cuiuspiam conferendi aliqua beneficia aliquibus personis gratia facta illi delegato, quae non expirat re integra morte Papae. Facultas autem a Papa concessa cuiuspiam conferendi aliquod beneficium alicui certae perso-

nae non videtur gratia facta illi, sed mandatum de gratia faciendi ei, cui conferendum est beneficium, & ideo si Papa re integra moriatur expirat, ut expresse habet tex. sing. cap. si cui. de praeb. lib. 6. & hoc est quod voluit dicere Dec. in d. ca. relatum. nu. 5. quatenus ait id, quod Pan. concessit nem, quae gratiam continet, non expirare morte mandantis, est super gratia, de off. deleg. lib. 6. & d. ca. si cui. de praeb. cod. intelligendum esse de concessione facta per viam gratiae eius, cui sit concessio, & non de facta per viam simplicis commissionis alij tertio, qualis est commissio dispensandi cum aliquo expresso, si preces veritate nitantur, quia tunc non fit gratia ei, cui committitur, sed tertio cum quo est dispensandum, in quo citat Io. And. & alios, & scilicet probatur per praedicta.

254. Decimo dico, quod cum nullo irregulari dispensare potest ceteris electis per bullas Papae, quae solum habent clausulam absolventi a qualicunque censura, quia irregularitas non est censura, neque absolutio eius est necessaria ad peccatum absolutio, ut dictum est supra eo, c. nume. 194. post Dom. Alex. & Villad. ibi citatos, neque et si habent clausulam dispensandi a quibuscumque censuris, & poenis, tum quia stylus Curiae habet, quod per eam non intelligatur data facultas dispensandi super irregularitate, nisi exprimat, quod colligitur ex eo quod aliquoties eam exprimit. Tum quia quoties id exprimit dando facultatem expressam dispensandi super irregularitate, solet excipere illa, quae ex bigamia, & homicidio nascitur. Et ita ex contrario consequeretur quod clausula absolventi simpliciter ab omnibus censuris, & poenis, quae passim in luvibilibus, & bullis indulgentiarum ponitur si ne irregularitatis expressione maioris vitii esset, quam cum ea, quia in hoc casu semper excipitur irregularitas, quae ex bigamia, & homicidio voluntario manat, & in illo non. Tum quia pari ratione posset absolui a poena pecuniaria pro illo peccato a Indice imposita, vel imponenda, quod est palam falsum. Tum quia facultas illa absolventi a censuris, & poenis quae ponitur in dictis Indultis & bullis, solum videtur respicere illas censuras, & poenas quae impediunt absolutionem a peccatis, quia in illum

Secunda pars Decret.

illud finē datur, ut colligitur ex illis ver-
bis. Et cū absolutio peccatorum recte fie-
ri possit cū sublatione irregularitatis, ut
supra eod. c. nu. 192. dictum est, non vide-
tur eius sublatio cōcessa, nisi exprimatur
quia ex sine fumenda est intentio. Autho-
ris. l. & si nō sint. §. peruenimus. ff. de aur.
& argen. legat. & l. fin. ff. de hered. institut.
Non obstat, quod secundum hoc, verba il-
la, *alij panis*, superfluerent, quum non vi-
deatur occurrere alia pōna distincta a cō-
fessio, cuius sublationē prae requirit abso-
lutio sacramentalis, & sacra communio,
non inquam hoc obstat, quia imō potest
dari aliquis, scilicet suspensio a cōfessario
ne intra certum tempus confiteatur, vel
communiceat, quam non esse proprie cōsu-
ram diximus supra eo. num. 152. Et etiam
illa quam ipse penitens promitteret ali-
quo bono sine subire, vel soluere, si intra
certum tēpus illa sacramenta susceperet.
Et illa quae aliquot canones penitential-
es mandant arceri quem intra aliquod
tempus a communione, capit. presbyter.
82. dist. & c. de his vero. 33. quall. 2. Adde
quod fere omnes praelati omnium religio-
num possunt dispensare super qualibet ir-
regularitate sui monachi, excepta illa, &
quae nascitur ex homicidio voluntario, &
bigamia, non quidem iure communis, sed
privilegio concessio specialiter eis, vel ge-
neraliter communicando illis privilegia
omnia omnibus alijs concessa.

Vndecimo dico, quod in hac materia,
& facultatis cōcessa ad dispensandū super
occultis, & nō publicis, ut in c. 2. de forti-
leg. & c. 6. sess. 15. Concil. Trid. & alijs, ac
bullae Sacrae Penitentialis, & aliquorum
Legatorū, circumscriptis omnibus, videtur
resolvendū, q. occultum est quod non est
publicum. Publicum aut quod est noto-
rium, manifestū, vel famosum. Tum quia
ratio cur alterum cōcedatur, & alterū ne-
getur, est, ut obvietur scandalo publico,
iuxta c. nihil. de praescript. cui satis obvia-
tur non dispensando in notorijs manife-
stis, & famosis. Tū quia non est de occultis
essentia, quod suprà natura nō sit proba-
bile, qualia sunt sola metalia e. erubescat.
32. dist. Neq; quod licet suprà natura sit
probabile, nullatenus tamen probari pos-
sit, quia id est contra §. huc ergo. iūta gl.
verb. secreta, sub c. quis aliquando. de pē-

dist. 1. quatenus probat dici occultum fa-
ctum in praesentia quinquē & contra c. 2.
de apostat. quatenus probat ministerium
Acolyti inuantis rebaptizantem posse esse
occultum. Tū quia penē occultū videtur
esse specie occultū, d. c. vestra. §. ceterum.
quatenus occultū dicitur esse, quod tolera-
tur, etiam si ab aliquibus sciatur, & gl. ibi.
& c. manifesta. 2. q. 1. cōter recep. aut id di-
ci penē occultum, quod probari potest, li-
cet difficulter. Tum quia nulla irregulari-
tas contrahitur sine facto sua natura pro-
babili, & pauca sunt quarū factum aliquo
modo probari non possit, per supradicta
eod. c. nu. 139. Tum quia omne quod non
est publicū, potest dici occultū, & publicū
definitur esse quod patet omnibus, secū-
dum Bar. in l. 1. §. pen. ff. de suspectato. Et
ita oportet esse saltem notorium, manife-
stum, vel famosum: sufficit tū esse tale vi-
cinia, collegio, vel monasterio, licet non
provincia, civitati vel parochia. Tū au-
tem dicitur tale alicui eorum, qm maiori
parti eorum fuerit tale, modo saltem de
eum inueniantur in eo, per notata a Pan.
& citatis ab eo in d. c. vestra. nu. 10. & 16.
& supra cap. 25. nu. 73. Publicum autē est
triplex, scilicet notorium, quod nititur scientia
maioris partis praedictarū cōfessio. Ma-
nifestū, quod nititur fama eiusdem partis
maioris, orta a sciētib; & famosum, qd
nititur fama maioris partis, orta ex uno
sciēte vel ex indicij, vel presumptioni-
bus illi aequipollentibus, iuxta gl. d. c. ma-
nifesta. 2. q. 1. & c. vestra. de cohab. ele. Oc-
cultum item triplex, scilicet quod non est pro-
babile suprà natura, qualia sunt sola me-
talia: & quod est probabile suprà natura
sed non pōt probari, quia coram nemine
factum est, & quod probari quidem pōt,
sed adeo a paucis, quod nullus inde fama
orta est, nec est in iudiciū deductū; quod
praefata glossa penē occultum appellat.

Duodecimo dico, quod ut delictum di-
catur publicum, non sufficit, ut actus qui
est delictum, sit publicū, nisi etiam pu-
blice sciatur esse delictū. missa. n. facta co-
ram populo ab excommunicato occulto
actus publicus, & delictum est, non tamē
delictum publicum, quia nescitur publi-
cum esse delictum. Tum quia qualitas
adiuncta verbo debet intelligi secundum
qualitatem eius, iuxta delictis. §. 1. ff. de no-
xalis.

De polluta Ecclesia. Cap. XXVII.

335

salis, quatenus probat non dici dominū
serui delinquentis, qui non erat dominus
serui cum deliquit, & ut dicitur Dialectici,
non dicitur uidisse Papam, qui vidit eum
solū antequam esset Papa. Tum quia te-
stamentum factum ab aliquo ante mili-
tiam, non censetur militare, nisi in ea ap-
probetur. l. Titius. ff. de testam. & Bar. ibi.
& in d. §. 1. ait, quod pupillus moriens
post mortem tutoris, per cuius scientiam
reputabatur sciens in vita eius, dicitur
mori ignorans, quo ad effectum. l. cum an-
tiquioribus. C. de iur. delib.

De sex casibus, quibus Ecclesia pro pol-
luta habetur, ita quod non liceat
in ea celebrare.

S V M M A R I V M.

256 Ecclesia dicitur polluta in sex casibus,
et sequens.

257 Polluta Ecclesia pollutum est cameteriū
contiguum, sed non contra.

Primus casus est in c. ecclesijs. 68. di.
& cap. ecclesijs de consec. dist. 1. cap.
proposuisti. de consec. eccles. quando in-
tra eam sanguis humanus iniuriōse effun-
ditur, aut causa naturalis eius effusionis,
aut mortis datur. Dixi, *quia* scilicet si
extra eam etiam desuper in tecto, vel sub
ter eam in specu, iuxta Archid. in d. cap.
ecclesijs. gl. in cap. 1. de consec. eccles. lib.
6. Dixi, *Ecclesiam*, generaliter, ad compre-
hendendam eam nōdum consecratam, c.
fin. de consec. eccles. quamvis quo ad re-
conciliationem sit magna differentia, quia
reconciliatio cōsecrata debet fieri ab Epi-
scopo, & cum aqua benedicta ab ipso, aut
ab alio Episcopo: non cōsecrata vero po-
test fieri a solo presbytero, & cum aqua a
seipso benedicta, cap. fin. aqua. de consec.
eccles. d. cap. fin. quam probant ibidē Io.
Andr. Anch. Card. & Panorm. licet dubi-
tet Anton. ibidem Dixi, *Effunditur* ad si-
gnificandum, quod non sufficit aliquarū
guttarum sanguinis emissio: quia iura re-
quirunt effusionem quae largitatem deno-
tat, cap. reuerimini. 16. q. 1. & gloss. ling.
in hac specie c. cum illorum. de lent. exco-
m. verb. effusionem, commēdata per Fe-
ly. ibi, & Panorm. in d. cap. propo-

suit. Dixi, *Sanguis*: quia nō sufficit per-
cussio quae nō sit mortifera sine eius effu-
sione, quamvis sit eiusmodi, ut carnes cō-
tundat, aut ossa frangat, iuxta Spec. de de-
dic. eccles. col. 10. in rationali diuin. offic.
Dixi, *Humanus*, quia nulla effusio cetero-
rū animalium ad id sufficit, gl. d. c. 1. de con-
sec. eccles. verb. sanguis, lib. 6. Dixi, *Iniuriō-
se*: quia nō sufficit: naturalis effusio per
nares, aut per os, aut quae casu sit lapsa,
vel offendiculo, aut ictu lapidis, aut tegu-
le per se decidentis, gl. d. c. 1. recepta, neq;
facta ob illam defensionem, Panor. in d.
c. proposuisti, & Domin. in d. c. 1. neq; lu-
do, antiocho, Specul. ubi supra, col. 9. quod
nostro iudicio intelligendum est de heico,
& licet facto, arg. cap. continebatur, & c.
Istor. de homicid. Qualis raro accideret
pōt in ecclesia, nisi cum aliqua pōt reprē-
sentantur, arg. c. cum decorem, adiuncta
gloss. de iur. & honest. cler. & cap. decet. de
immun. eccl. libro 6. & per ea quae in cap.
quando. de consec. dist. n. 1. cap. 5. nume-
36. diximus, nec effusio facta per furio-
sum, aut stultum, Arch. in dicto capitulo
1. aut per puerum iudicio carentem. Col-
lectarius in d. cap. fin. argum. c. 1. de deli-
c. pueri. Dixi, *Aut datur causa*: quia
sufficit ut vulnus infligatur intra eā, quā-
vis percussus ante egrediatur, quam san-
guis in illam infundatur, & quamvis reci-
piatur de aliquo vase ne in eam decidat,
nec cōtra sufficit, quod sanguis in illa ef-
fundatur, si vulnus extra inflicum est, gl.
1. d. c. cōmuniter recepta. Dixi, *Naturalis*,
quia non sufficit ut teratur sententia con-
demnatoria, etiam intra illam, si per eius
exequutionem effusio extra illam, facta
est. Dixi, *Aut mortis*: quia satis est ad id
suffocare, aut alias intra illā hominē sine
sanguinis effusione interficere, gl. in d. c.
proposuisti. facit l. qua actione. §. 1. ff. ad l.
Aquil. sufficit etiam mors, & effusio san-
guinis ob fidem catholicā occisi, vel vul-
nerati, Arch. & gl. recepta in d. c. 1. non ta-
men sufficit interficere, aut percutere ali-
quo telo, vel tormento nullo ab Ecclesia
in existentem extra eā. quamvis sufficiat
mors, vel effusio facta in Ecclesia per tor-
mentum furis missum, secundum mentē
predictorū. Ad quēstionem hic propo-
itam respondeo, quod nec ista, neque alia
pollutio occulta impedit celebrationem
in Ec-

in Ecclesia secundum gloss. recept. capit. 1. de consec. eccles. lib. 6. ex qua cum ea Salmaticæ prælegerem, intuli fieri posse, ut effusio sanguinis, vel seminis sacra ab hinc octo dieb. hodie incipiat impedire, & non antea: nam facta tunc videtur duo bus, & usq; nunc tacentibus, nunc aut publicatibus ita ut fama gignatur, non impediet, ut ita dixerim, ex tunc, sed ex nunc.

257. Secundus casus est, quando in Ecclesia semen humanum uoluntarie effunditur. Dixi humanum, quia ceterorum animalium ad id non pertinet, gl. in d. c. 7. verb. humanum, quia satis est, ut sit cuiuslibet hominis, siue femine, uiri clerici, laici, si delis, siue infidelis, & quod effundatur, iuxta, contra, aut extra cursum naturalem, text. in d. c. ecclesijs, verb. cuiusq; & Spec. ubi supra tit. de dedica. eccles. col. 10. Imò & per copulam conjugalem iuxta glo. notab. in d. cap. 1. de consec. & in cap. ecclesijs, 68. d. & alias tres, quamuis alia oppositum teneat in d. c. ecclesijs, de cont. dist. 1. quia eius additio a nobis ibi probata confutat. Dixi, uoluntarie, quia non sufficit, que dormiendo fit, glo. sing. in d. cap. ecclesijs, committere recepta, quamuis Angelus in uerb. consecratio ecclesiar. §. 9. oppositum dicat, sed absque sufficienti ratione, quia ex eo quod teneatur conjugalem uiolare, non sequitur sufficere eius, qui dormit, cum ista, non contineat eam irreuerentiam, quam illa erga Ecclesiam.

Tertius casus est, quando in ea aliquis excommunicatus sepelitur, c. consulti. de consec. eccles. vel alta.

Quartus est, quando in illa aliquis infidelis sepelitur, c. ecclesiam, el. 1. & 2. de consec. dist. 1. quoniam in hoc casu non solum reconcilianda est ecclesia, sed etiam parietes illius abradendi, licet in præcedenti reconciliatio sufficiat, iuxta Pan. in d. cap. consulti.

258. Quintus, quando Ecclesia per Episcopum excommunicatum publicum consecratur, aut benedicitur, arg. d. c. consulti. ubi notat Panormita.

Sextus, quando oēs parietes renouantur, glo. in c. ligneis de consec. eccles. Sed contrarium uerius uidetur, ut docuimus in d. cap. ecclesijs, nota. 3. nisi quando omnes, aut maior pars eorum simul deiicitur, quod raro fit. Et addo, q. quoties ali-

qua ecclesia polluitur etiam cœmeteriis illi contiguum est pollutum, quamuis ad id quod non est contiguum, licet è cœmeterio, polluto cœmeterio ecclesia illi contigua non polluitur, cap. 1. de consec. eccles. vel altar. lib. 6.

De casibus reſeruatis.

SUMMARIUM.

- 259 Casus reſeruatus quid, & quomplex.
- 259 Casus reſeruatus dicitur, quia tollitur, non quia non datur.
- 260 Absoluere omnes omnis Sacerdos iure diuino potest.
- 260 Papa a quo, & quâ potestate absoluitur.
- 260 Absolutio Episcopi, non potestate a se data.
- 262 Casus nullius reſeruatur Papa sine cõſensu, quâ ſablata ceſſat reſeruatio ſecus in Episcopali.
- 262 Casus quot, & qui reſeruantur Episcopis.
- 262 Blaſphemi abſolutio, ut ſacienda.
- 262 Papa iuriſdictionem immediate ſumit a Deo in omnes.
- 263 Papa abſoluit ab omnibus ſibi, & alijs reſeruatis.
- 263 Regis operibus præſtiſſi ſape hoc modo peccant.

259. **C**irca hoc dico ſequentia. Primo, q. casus uidetur proprie deſcendere a cado, & ſignificare ruinam, iuxta illud Curij, *Casu rheda inopinare oppreſſus*, per translationem autem ſignificare alia, ſcilicet miſeriam, per quam quis ruit a ſtatu ſalicioſi, iuxta illud.

Sed ſi tãtus amor caſus cognoscere noſtron Et euentum inopinatum, quia cadit & deuiat a regula prudentiæ. In propoſito autem ſignificat peccatum, quo quis cadit a rectitudine iuentis, & eſt duplex. Alter reſeruatus, alter non reſeruatus. Reſeruatus eſt cuius abſolutio adimittitur alicui inferiori Sacerdoti, & eſt duplex, alter Papalis, cuius abſolutio adimittitur omnibus Parochis, & etiam Episcopis: alter episcopalis, cuius abſolutio adimittitur ſolus Parochis.

Secundo dico, quod ex his inferunt, ea ſum non dici reſeruatum eo ſolo q. nãp conce-

concedatur poteſtas abſolendi ei, qui nō habebat eam aſtu, uel habitu, (ut aliqui ſentire uidentur.) ſed quia tollitur, & imittitur ei, qui eam aſtu, uel habitu habebat, & ita ueriffimum uidetur id, quod ait Palud. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 2. reſolutus a nobis in c. 1. in princ. num. 73. de pen. diſt. 6. ſcilicet omnes ſacerdotes ſimul cum ordine ſacerdotali accipere poteſtatem ſuper uerum Chriſti corpus ad conſecrandum Sacramentum eucharistiæ, & ſuper corpus Chriſti miſticum ad abſoluendum ab omnibus peccatis mortiferis, eius ſumptionem impediens, quod nos latius quam alij fundamus in ea, placuit. de pen. diſt. 6. per illius cõtextum, & multa alia. Quibus nunc addimus primo c. adijcimus. §. ecce. & generaliter. §. ecce. 16. q. 1. in quibus Gratianus exerte cõcludit quod omnes ſacerdotes, ſiue regulares, ſiue ſeculares in ſua conſecratione, & ordinatione æqualem ſuſceptionem poteſtatem baptizandi, prædicandi, & penitentias dandi, & peccata remittendi, &c. licet eis omnibus interdicatur exercitium illius poteſtatis, donec iure ordinario per electionem populi, uel de alius licentia concedatur.

Secundo, quod Panormita. iam ſenex, & id animaduertens in Clemen. 1. de priuileg. reuocauit quædam, quæ in capitulo ſignificati. de foro comper. dixerat, quem poſtea omnes, qui cum legerunt ſunt ſequuti.

Tertio, q. S. Anto. in 3. par. ſur ſummatit. 17. c. 1. pro re certa præſupponit, ſacerdotibus datam eſſe, plenariam poteſtatem abſolucendi a Chriſto, & ſacerdotem poſſe diuino iure omnia que pertinet ad formam penitentiale, præter ea quæ iure humano fuerint ei adempta.

Quarto, q. Gratianus in d. c. adijcimus & d. c. generaliter. §. ecce. cõcludit monachos accipere tantam poteſtatem in hoc per ſuam conſecrationem, quantam parochi, & alij ſacerdotes, quia eiſdem uerbis conſecrantur omnes, & ſubdit quod cum in conſecratione coniungantur, non debet fieri diuorſiũ, ſiue diuiſio quo ad poteſtatem, ſed tantum quoad exequutionem eius.

Quinto, q. Bartol. quem ſequuti ſunt oēs, dixit in l. 1. ff. de iudic. eſſe iudices,

quos uocant carthularios habentes iuriſdictionem in habitu, & non in aſtu, ſuper eos, qui ſe uoluerint illis ſubiſcere, ſicut delegatus a Sede Apoſtolica. contra aliquem expreſſum cõ clauſula, & quodſiam alia; generaliter, habet quidẽ in expreſſum iuriſdictionem in habitu, & aſtu, & in nō expreſſum habitu tantum, ut probatur in c. Sede Apoſtolica. de reſcript. & in c. cum in multis. eodem tit. lib. 6. Quales uidetur fuiſſe in primitiua Eccleſia communiter omnes ſacerdotes, donec parochia diuiderentur, iuxta cap. 1. 13. q. 1. & Verbanus ſtatuere. ne quis audiret conſeſſiones alienorum parochianorum in cap. placuit. de pen. diſt. 6.

260. Tercio principaliter dico, quod etiã ex prædictis inferunt non ſatis eante dixiſſe Sotum in lib. 4. ſent. diſt. 12. q. 4. art. 2. uam eſſe omnium conſenſum, q. in ordinatione ſacerdotis, nulla iuriſdictione abſolucendi a mortalibus conferatur. Tum quia omnium conſenſu iure diuino competit eis poteſtas & iuriſdictione abſolucendi, & per nullum aſtum eis conceditur illa iure diuino, niſi per conſecrationem, ergo in ſua cõſecratione, & ordinatione accipiunt illam iuriſdictionem ſaltem in habitu. Tum quia expreſſe habetur in d. c. adijcimus. & cap. generaliter. quod poteſtas abſolucendi datur in cõſecratione iure diuino, licet iure humano adẽpta ſit eius exequutio, donec aſſequantur eam ratione tituli, uel de alia licentia.

Quarto dico, quod etiam inferunt ex eiſdem incautẽ ipſum dixiſſe, Papam conſtituere ſibi conſeſſariũ, & dare illi iuriſdictionem ſuper ſe. Tum quia ſi conſeſſarius acciperet iuriſdictionem a Papa, non poſſet eum abſoluere poteſtate iure diuino ſibi data, cum eam ſolum haberet ab ipſo iure humano. Tum quia non aduertit id, quod nos longe ante ipſum ſcripſimus in dict. cap. placuit ſcilicet non poſſe aſſeri quod ipſe dixit. Tum quia Papa nō habet iuriſdictionem ſuper ſe, immo ne que ſuper ſucceſſorem ſuũ: c. innotuit. de elec. Tum quia iure naturali vetatur quis habere iuriſdictionem ſuper ſe, ſm oēs. l. penul. ff. de recep. arbit. & l. ille a quo. §. tempelluum. ff. ad Trebelli. & nemo pot dare alij, quod ipſe non habet. c. quod aſt. de iure patro. l. ſi uniuerſi. C. de leg.

Quinto

Quinto dico, quod incautus idem ipse subiecit, idem prorsus esse in Episcopo, quod in Papa, scilicet quod in eligendo confessorium, iuxta c. fin. de penit. & remissio ipse dat iurisdictionem illi, quod nulloquam alius dicit, cum secundum omnes confessarius non absoluat Episcopum iurisdictionis accepta ab eo, sed iurisdictionis diminuta accepta per claves, quas accipit in ordinatione, non ab homine, sed supernaturaliter a Deo, ut semel dixit dist. 20. q. 1. art. 3. & sentit art. 1. & dist. 18. q. 2. art. 4. & 2. dum per multas rationes nobis applaudentes concludit, solum sacerdotem esse verum ministrum sacramenti penitentiae, nec sufficere quod sit sacerdos, sed oportere, ut sit proprius vel delegatus a proprio, & quod tres soli dicuntur, quoad hoc proprii sacerdotes, scilicet Papa, Episcopus, & Parochus, quos ait esse iure divino proprios, & ita accipere a Deo diminutis potestatem absolventi. Et cum per nullam aliam actum, quam per consecrationem eam accipiant, & omnes eodem modo, & eisdem verbis consecrantur, ut in supradictis capp. adiungimus, & generaliter habetur, consequitur eos accipere a Deo iurisdictionem, saltem in habitu in sua ordinatione, & consecratione, ut eruditissime, ubi supra dixit Panor. quem omnes postea sequuti sunt, & dilucide Gratianus ubi supra concludit, omnes sacerdotes accipere potestatem dandi penitentiam, & absolventi a peccatis per consecrationem, licet iure humano vetatur eis excoquo eius, donec per titulos, vel alio modo licentiam assequantur.

Sexto dico, quod ex hoc sequitur aliud esse casum reservatum, aliud censuram, quae est poena eius, ut est casum supra eodem cap. nu. 15.

Septimo dico, quod Concilium Trid. c. 7. & can. 15. sess. 24. definit esse hereticum dicentem, quod Episcopus non possit reservare aliquem casum quo ad forum interius, sed solum quo ad exterius. Et addit, quod in articulo mortis omnia casus, & omnis censura definit esse reservata, & in c. 6. sess. 24. de reser. quod Episcopi absolvere possunt in omnibus casibus occultis reservatis Papae, cuius tenor refertur supra eodem nu. 19. Huic. §. in editione.

bus prioribus Latinis hic posico videtur contradicere bulla Coenae Domini in §. reg. relato supra eodem nu. 70. quatenus reservat absolutionem excommunicationis illius bullae, non obstantibus quibusvis Conciliis. Per quae verba videtur derogare praefato cap. 6. sess. 24. de reser. Et quod ut audio S. D. N. non permittit, ut Episcopi absoluant per seiplos, nec per suos vicarios speciales hereticos occultos, licet illud concedatur eis per illud. c. 6. Et quod eadem ratione videtur eis ablata facultas solvendi ab omni excoquo, nisi dicamus quod hic §. limitat illum, ne procedat in occultis, & habentibus complices, & ita non sunt contrarii. Pro quo scilicet, quod lex specialis non censetur, tolli per generalem, siue praecedat, siue sequatur, iuxta gloss. sing. & recep. in auct. offeratur. C. de litis contest. cui similis in l. sciendum. §. qui satisd. cogant. quatenus probant praefatam auct. licet sit posterior, limitari per praefatam l. sciendum. licet sit prior, & non tolli per dictam auct. licet sit posterior, & trad. Decius in reg. 1. §. de reg. iur.

Octavo dico, quod nullus est casus reservatus Papae, cui non sit annexa aliqua censura, ut testatur S. Anton. ubi supra col. 1. & sentit Caiet. in verbo casus. Quo fit ut bulla, quae concedit facultatem absolventi a casibus Papalibus, videatur concedere potestatem absolventi a censuris Papae reservatis.

Nono dico, quod ab omnibus peccatis habentibus annexam censuram Papae reservatam, post sublationem eius legitima simplex parochus absolvere potest, quia per id definit esse reservatum, Caiet. in summa verb. casus. nisi cum reservatione censurae Papalis concurreret etiam Episcopalis, quae sibi reservat peccatum, ob quod illa censura puniatur, argum. cap. ex tuarum. de auct. & usu pal. & l. si domus. §. de servit. urban. praed. quatenus habet altero ex duobus impedimentis sublatum, alterum non tolli, quod quamvis iure notatur, videtur tamen usu indistincte inter praetatum, sublatam esse episcopalem reservationem, & censuram sublatam papalem per ea quae diximus in c. ita quorundam. de iud. not. 11. nu. 71.

Decimo dico, quod Episcopus concedendo

dendo casus suos sine sibi reservados, non videtur concedere absolutionem a censuris sibi reservatis, quoniam a diversis non sit illatio, leg. Papinianus ff. de min. & co. ad audientiam. de decim. & aliud est peccatum reservatum Episcopo, aliud est censura ei reservata. Nam aliqua sunt peccata annexa censuram non habentia, quae sunt Episcopo reservata, & et sunt censurae aliqua illi reservata, peccata ob quae illae dantur ei non reservatis. Nec etiam concedendo absolutionem, a suis casibus, & censuris videtur concedere absolutionem, aut dispensationem votorum aut irregularitatum, a quibus ipse parochus, quia nec sunt casus, nec censurae ipsi reservatae, & ita ex illis non inferitur ad hoc, neque econtrario, arg. praedictorum iurum. Ad quae rationem de Parocho habent facultatem absolventi a casibus reservatis Episcopo suo, an possit absolvere penitentem alterius episcopatus, eum iuxta licentiam sibi concessam a peccatis reservatis suo Episcopo respondit, posse. Tum quia gl. c. placuit. 16. q. 1. & clarius per multa Panor. in cap. cum contingat. num. 20. de foro compe. ten. habent confessorium legitimum vias parochiae posse absolvere confessionem a peccatis ubicunque commissis, & Episcopi videntur tacite velle debere, ut idem sit de peccatis eis reservatis, quando confessio fit habenti facultatem absolventi a reservatis suo Episcopo. Tum quia id videtur habere consuetudo, nunquam enim intellexi ullum confessorium legitimum, cui esset praefata facultas, remissio quam ad Episcopum alterius Episcopatus. Et consuetudo ampliare potest iurisdictionem, immo dare non habentem, cap. duo simule. glo. de offic. ord.

Undecimo dico, quod Episcopus concedendo alicui omnem suam facultatem, & omnem suam auctoritatem ad audientiam confessionem, & absolventem auditorem, non videtur concedere casus sibi reservados iure communi, aut suo particulari, aut consuetudine generali vel specialis, argum. cap. fin. de offic. vic. lib. sexto, & eorum quae Ioan. Andr. citat in cap. tu. eodem tit. quamquam oppositum credo, quando concedit omnes suos casus, quia iuxta communem loquendi consuetudinem, quae attendi debet, cap. Op. Navar. Tom. II.

ex litteris. de sponsa. I. librorum. §. quod tamen Cassius. ff. de leg. 3. per suos casus peccata illi reservata intelligitur. nec S. Anton. 3. par. tit. 17. cap. 13. oppositum tenet. Et etiam quando concedit omnem suam facultatem excepto tali casu reservato, argum. cap. dominus. 27. quast. 7. & eorum quae late notat Dec. in reg. 1. §. de regul. iuris. Et etiam quoad forum conscientiae quando apparet intentionem Episcopi fuisse concedere reservados ei, cum omnem suam facultatem concessit, arg. cap. intelligentia. de verb. signific.

Duodecimo dico, quod excommunicationes Episcopo reservatae referuntur supra eod. capitu. num. 11. cum sequen. Qui autem & quot sint casus ei reservati, magna est inter doctores contentio, ut colligitur ex gloss. cap. 2. de peniten. & remiss. lib. 6. S. Anton. tertia parte, titulo duodecimo: cap. 11. & Ang. verb. casus, in princip. & Sylv. eo. verb. q. 2. & gloss. & doctores in elem. dudum. §. sequimur. de sepul. in qua controversia communior conclusio est, esse quatuor, quinque, aut sex, Primus est, peccatum clerici, quod irregularitatem annexam habet, secundum Sylv. & eos quos ipse refert ubi sup. quast. 3. sed nobis verius & usitatus videtur dictum Card. in elem. dudum. §. ac etiam, de sepul. clericum qui ob aliquod peccatum irregularitatem incurrit, posse absolvi a censura, si qua subest, & a peccato, at requam cum illo in irregularitate dispensetur. Secundus est incedium domorum, frugum, aut aliarum rerum ex proposito factum, & consilium, & auxilium in praestitum, 23. q. 8. c. pessima. Tertius est peccatum, ob quod poenitentia solennis imponenda est, quae ob solum notorium peccatum graue, & scandalosum imponitur, c. si adiuget. gl. 26. q. 6. quae tamen non est in usu. Quartus absolutio blasphemiae publicae & notoriae, per c. statuimus. de malef. cui communis innotuit, sed non probatur: quia loquitur de foro contentioso, ut resse Ang. in finem. ubi supra, & quia ius notum. §. ad abolendam. sess. 7. Concil. Lateran. sub Leone X. oppositum citat, quod communis dicitur, significat: quatenus auctoritas, ne confessor blasphemos in foro conscientiae, nisi cum gravissima poenitentia ad arbitrium seneri confessorii imponat.

posita absoluant, innuit eos posse et prædicta poenitentia absolueret. Quintus, dispensatio votorum, & iuramentorum, sed hic non debet numerari inter casus, cum non sint peccata, qualia illos esse diximus sup. eod. c. nu. 24. Sextus, absolutio excommunicationis maioris, glo. d. cap. 1. de pen. & remiss. lib. 6. sed hic non est casus reservatus: quia non est peccatum, sed illius poenitentiaque intelligenda est de omnibus excommunicationibus, sed de reservatis Papa, quarum absolutio in aliquibus casibus inferiori conceditur, per quem Episcopus intelligitur, ut dictum est eod. cap. nu. 1. nam ab alijs casibus non reservatis Parochi quo ad forum conscientie iure communi absolueret possunt, per dicta supra co. nu. 30. Per quæ videtur, unum vel alterum tantum ex his casibus esse vltu receptum. Alii vero casus reservantur Episcopis ipsis per consuetudinem generalem, aut quasi generalem, quos tangit & refert gl. extrin. inter cunctas, de priuilegiis. Primus est homicidium voluntarium aut realis membri abscissio, quia metalis nec verbalis etiam perueniens ad percussione non comprehenditur, S. An. 3. par. tit. 17. cap. 1. in fi. Secundus, peccatum falsitatis falsandi scripturas, ac dandi testimonium falsum, aut tacendi verum coram Iudice, iuxta nota Panor. in c. 1. de crim. fals. & Bar. l. 1. ff. eo. & peccati admissi ab Advocatis, Procuratoribus, & Notariis ostendendo scripturas paribus adversis, iuxta l. 1. §. qui deposita. ff. eo. Tercius, violatio libertatis, aut immunitatis Ecclesie, de qua supra eod. cap. nu. 18. & cap. 25. nu. 17. per quam iniuste personis aut rebus ecclesiasticis iniuria inferitur. Quamquam nunc sepe habet annexam excommunicationem, C. de pen. per dicta sup. eod. c. nu. 120. in fi. & consequenter videtur quod omne sacrilegium est casus Episcopalis per consuetudinem, Syl. verb. casus, q. 5. Quartus, peccatum retinendi incerta aliena, quem supra in c. 17. nu. 22. vtiliter declaramus. De casibus tamen qui per consuetudinem, aut constitutionem specialem episcopatum reservantur, certa regula dari non potest, iuxta omnes, quia unaquaque provincia suo sensu abundat. cap. vltimam. 36. dist.

263 Decimotertio dico, quod non videtur sa-

tis tuta opinio cuiusdam viri eruditissimi, quæ publicavit in tractatu suo de casibus Sedi Apostolicæ reservatis sub finem, nempe quod contrares Sacrosanctæ Trinitatis, & alij Christi fideles non possunt absolvi a casibus reservatis Episcopis eis inconsumpta auctoritate Bullæ S. D. N. Greg. XIII. per quam facit facultatem præfatis Christi fidelibus in hæc verba. Et insuper ipsi contrares, & alij Christi fideles indulgentiarum, remissionum, relaxationum præfatarum Deo proprio facilius efficiantur participes, illis, & eorum cuilibet, ut temporibus, et diebus prædictis quoscunque faculares, vel quorumvis ordinum vitam monasticam regularem præbiteros idoneos ab ordinarijs locorum approbatos in suis possint eligere confessores, quorum confessionibus diligenter audiant, & eos, & eorum quemlibet ab omnibus, & singulis eorum peccatis, criminibus, excessibus, & delictis quantumcunque gravibus, & enormibus, & Sedi Apostolicæ reservatis exceptis, contentis in literis in die C. de Domini legi consuetis, tenens quocunque, & et a criminibus in eis literis contentis semel in vita tantum, & in mortis articulo eadem auctoritate absolueret, ac præcipue poenitentia salutarem iniungere. Præfatus enim auctor fundat suam opinionem in eo, quod Papa non potest tollere ius divinum, & quod iure divino est concessa potestas Episcopis reservandi sibi aliquos casus, quæ potestas videretur eis auferri si virtute præfate concessionis possent prædicti Christi fideles absolvi a peccatis reservatis Episcopis. Quæ tamen opinio non est vera, nec bene fundata. Tum quia Papa habet in omnes Christianos iurisdictionem per extranag. unam sanctam, de maior. & obed. & dictum Innoc. in c. 1. de cons. ampliatum ibi per Fely. a numero 2. & non solum qualem, qualem, sed immediatam quoad omnia spiritualia, ut colligitur ex S. Thoma recept. in tract. contra errores Græcorum, concl. 65. alias capit. 42. concl. 33. & sicut habet illam immediatam a Deo, ideo nemo alius potest eam illi tollere, vel minuire, cap. cuncta per mundum, & cap. per principalem. 6. q. 3. Tum quia non satis caute arguit, tolli ab Episcopis ius reservandi casus, eo quod Papa conferat facultatem absolvendi ab eis aliquibus alijs in aliquot casibus, ut in casu proposito, quia effectum arguit a sub-

latione partis ad sublationem totius, & sic a minori ad maius affirmative contra regulam Dialecticorum, & Bald. in leg. connenticulum. C. de episcopo. & cler. Tum quia etiam omnis presbyter solo iure divino attentio potest absolueret quemlibet a quolibet peccato, ut dictum est supra eo. in prin. & efficaciter probavimus in cap. placuit. de poeniten. dist. 6. attamen pluribus non licet iure humano Papæ id utantur. Nec sequitur ex hoc tolli eis potestatem illis diuinitus datam sicut iure diuino naturali cuilibet licet pacisci, & contrahere, leg. 1. ff. de pactis. nihilominus iure non solum Pontificio, sed etiam Regio utantur multi ad paciscendam, & contrahendum, nec propterea dicitur tolli ius naturale, & diuinum, sed tantum ex æquo, & bono restringi. Tum quia omnium est una conclusio multa iura iure naturali, & diuino competentia multis restringi, & limitari posse a summo Ecclesie Principe quoad spiritualia, & a seculari quoad temporalia, iuxta cap. quod in dubijs, & c. pen. de poenis, tam per interpretationem inter ius, & æquitatem interpositam, iuxta l. 1. C. de legibus quam per penam impositionem, iuxta leg. quisquis. C. ad l. lul. marci. & cap. cum secundum, de hæret. lib. 6. quam per iustam dispensationem, capit. ex multa. & tot. tit. de voto, & capit. quanto. cum eis adnot. de iure iuran. quam per rationem iustam naturalem, iuxta l. Lucius. ff. de evictio. & litem si verberatum. ff. de rei vend. & l. venditor. §. si constat. ff. comm. prædictio. & copiose tradunt Fel. Dec. & alij in d. cap. quæ in Ecclesiis, & palam est in casu proposito solum ius Episcoporum restringi, & limitari ex iusta causa, sancta, & honesta. Tum quia gloss. cap. omnis. de poenit. & remiss. damnatur ibi communiter, quatenus dicit confessos religionis habentibus a Papa privilegium audiendi confessiones teneri confiteri iterum suis Parochijs, si absque ipsorum licentia confessi fuerint ipsis. Tum quia præfata opinio sapit hæresim Ios. Poliaci damnatam in extractis electionis. de hære. quatenus asseruit, quod stare statuto c. omnis vtriusque sexus non potest Papa facere, ut parochiani non teneantur confiteri proprio sacerdoti, seu Parocho ecclesie. Et quod Pa-

pa non potest dare licentiam audiendi confessiones, quin confessus habenti ea teneatur eadem peccata iterum proprio Parocho fateri. Tum quod destruit Cle. dudum de sepul. & omnia iobelea, cruciatas, & confessionalia, quibus sit facultas eligendi confessores, & consuetudine generalis totius Ecclesie Christianæ, quæ contraria eius opinionis sententiam ubique terrarum servat. Tum denique quod facile diluitur argumentum eius, concedendo quidem Papam non posse tollere ius diuinum in totum, c. sunt quidam. 24. q. 1. imò & concedendo potestatem reservandi sibi aliquos casus iure diuino Episcopis convenire, cap. 6. de casuum reserv. sess. 14. Conc. Trid. negando tamen quod non possit Papa illam ex iusta causa limitare, & restringere aliquo prædictorum modorum, negando item quod per limitationem, & restrictionem in hoc casu factam tollatur Episcopis potestas reservandi sibi facultatem absolvendi in aliquot casibus per supra dicta. Quin & Pan. dicit in c. si de consuetud. num. 3. securus Innocen. recep. ab omnibus, quod per rationem naturalem potest declarari, & limitari ius naturale, diuinum, non solum per legem Papæ quoad spiritualia, per legem alterius principis quoad temporalia, sed etiam per consuetudinem rationabilem, ut passim limitatur præceptum de non occidendo, & de stando duorum, vel trium testimonio &c. Dixi supra, Immo, & concedendo, &c. Tum quia Concilium Trid. in prædicto c. 7. non habet præfatum potestatem reservandi dari Episcopis iure diuino, id est immediate a Deo, sed magnopere ad Christiani populi disciplinam pertinere, ut hanc potestatem habeant, summi quidem Pontifices in toto orbe, Episcopi vero in suis diocesis. Quod longe aliud est, cum multa iure humano constituta multum ad Christiani populi disciplinam pertineant. Tum quia hæc reservandi potestas non pertinet ad ordinis substantiam neque ad iurisdictionem ad absolvendum necessariam, sed ad aliam extrinsecam Ecclesie Christianæ gubernandæ valde opportunam. Tum quia nullibi probari videtur iure diuino competere Episcopis aliam iurisdictionem, quam illam, quæ datur eis per ordinationem, & consecrationem, quia omnis alia

conceditur eis mediate, vel immediate a Papa, capitulo in nouo. l. dist. Per quam considerationem negari posset, quod ita immediate suscipiant Episcopi iurisdictionem hanc referuandi extrarium a Deo, si cut ordinis characterem, sed a Papa per electionem, confirmationem, vel aliam dispositionem ordinariam, vel delegatam, expresse, aut tacite per traditionem, & consuetudinem iam inde ab ipso Petro in hunc diem continuatam.

Ad primam questionem hic propositam, quod Regis prefectus publicis operibus, qui minore precio cogit subditos ad importandam materiam eorum, non potest iuste in gratiam alienius privati etiam gratis curare, ut importet similem ipsius operi. Ad secundam, quod non sufficit ad id consensus Regis, qui operas subditorum non potest ita in utilitatem privatam ac in publicam imperare. Ad tertiam, quod talis priuatus non excusatur, eo quod ipse perfectas suas conscientie oneri id accepit magis quam Pilatus inscriptentibus in se Iudeis culpam damnationis Christi, nec magis quam iuuant ad furandum eum qui totam culpam in se recipit, quia facientes & consentientes & ad Ro. 1. & c. a. de off. deleg.

Miscellaneum primum, de presentatione Confessoriorum religioforum.

V M M A R I V M.

- 264 Presentatio fratris ad audiendam confessionem &c.
- 265 Concilio non derogatur nisi expresse.
- 266 Presentatus semel, & admissus noua presentatione non indiget.

264 **D**e presentatione fratrum confessoriorum facienda ordinarij, iuxta clementem dudum de sepul. hoc in loco scripsimus in vulgari multa, & diligenter quidem, quae ob istas causas propter hanc paucam in editione Latina omittimus, primum, quod iuxta dictam clementem dudum, §. statumus, & Concil. Lateranen. sub Leone X. sess. 11. conuenit praelati fratrum petere ab Episcopis, & superioribus, ut pla-

ceat ipsis, quod fratres ad id per suos praedictos nominati, possint in suis ciuitatibus, & diocesis libere eorum subditorum confessiones audire, & solutares penitentias imponere, & cum sua facultate, & bona venia absolueret, quidquid dicit Syluest. verb. confessor, 2. q. 1. allegando Card. in d. Statutum, quia licet ibi sub obsequio loquatur, tamen in §. de de iudeo, quod illi §. clare resoluit, conueni fratres ad petendum praedicta. Secundum, quod iuxta dictum §. ac deinde, debent fratrum Praelati eligere fratres idoneos in numero conuenienti ad tria praedicta, & eos praesentare Episcopis. Dicit, praesentare, quia non sufficit nominare, iuxta gl. sing. & recept. ibidem verb. praesentare, quod dixit esse sensibus corporis exhibere. Tertium, quod Episcopo sine iusta causa nolente admittere, possunt praesentati facere illa petinde ac si fuissent admissi, dicit clem. §. si vero. Nec videtur obstar, c. 1. §. de reser. sess. 13. Concil. Trid. Tum quia huiusmodi praesentatus, & sine causa ab Episcopo reiectus habetur pro approbato ab eo, & regularis perennis licentiam transeundi ad regulam strictiorem negata ea sine iusta causa habetur pro licentia donato, cap. licet de regula, & sicut Abbas, qui petijt tertio benedictionem ab Episcopo habetur pro benedicto, si eum ille sibi neget, cap. de suppl. negli. praelati. Tum quia Concilium Trid. non videtur noluisse derogare iuri communi, & conciliari d. Clem. dudum, §. si vero, neq; Concilio Lateranen. sess. 11. arg. disti. solennit

265 Archid. in c. 1. de conscri. lib. 6. quod requirit derogationem expressam Concilij ad hoc, ut illi censetur derogatum, de quo late Fel. in cap. nonnulli. de rescript. Tum quia expedit iura concordare, cum expediat de electio. lib. 6. & possumus huc iura commode concordare dicens, quod Concilium Trid. limitetur per alia duo praedicta ob rationem specialitatis, quae colligitur ex eis, Ad primum aliquorum Episcoporum duritiam, ut in d. cap. 1. de suppl. negli. prela. statuitur, cum etiam posteriores leges limitentur per priores, l. sed & posteriores, ff. de legib. 266 Quartum, quod semel praesentatus, & admissus non indiget noua presentatione, etiam si aliquoties exierit diocesim ad

ad quam fuit praesentatus, d. cle. §. idem. ubi Card. q. 1. Quintum, quod praesentatus non debet absolueret a casibus Episcopo reseruat, nisi data ei ad id facultate, & minus dispensare in iuramentis vel votis, iux. gl. rece. in d. §. si vero, quod est tutius, secundum S. Ant. 3. par. 17. c. 11. licet Sylue. verb. confessor, q. 5. contra teneat quo ad casus per ipsum Episcopum reseruat. Sextum, quod praedicti confessorij per privilegium Papae Sixti IV. possunt audire confessiones omnium, qui ad sua loca confitendi causa venerint, licet non sint ex episcopatu, ad quem fuerunt praesentati, supplem. fol. 58. concessi 1591 non tamen possunt extra loca pro quibus sunt praesentati, nisi, &c. Septimum, quod Episcopi si voluerint par remittere religionis obligationem petendi, & praesentandi, habendo eos pro praesentatis arg. c. quod ob gratiam de regul. iur. lib. 6. & sentit praedicta sess. 11. Conc. Lateranen. ubi, nisi eos exhiberi sibi petierint. Octauum, quod praedicti Praetres habent privilegium Innocentij VIII. quo se possunt aliter praesentare Episcopis, relatum in Compendio priuileg. fratru Minorum, verb. presentatio fratru, & melius verb. absolutio quo ad seculares, & habetur in monumentis primae impressionis, fol. 95. & secundae impressionis 93. & in supplem. fol. 91. concessi 352. Haec tamen praesentatio non est tamen virtutis ac alia: quia non nisi in vni anno durat, neq; facit ut sic praesentati pro praesentatis habeatur, iuxta formam iuris, nec consequenter, ut gaudeant priuilegijs quibus praesentati gaudent, ut colligitur ex tenore confessionis, quia est priuilegium, stringi debet, c. porro, & c. sane de priuileg. & eo non esse utendum consulit Compilator praefatoru priuilegiorum, verb. presentatio, §. vlt.

Miscellaneum secundum de quibusdam regulis Confessoriorum.

S V M M A R I V M

- 267 Bonum factum in peccato mortali, ad hoc multum profuit.
- 268 Absolutio non debet sacramentaliter non confessoriam non valens.

- 269 Confessio facta vni non sufficit, ut alter absoluat.
- 269 Voluntas non fertur in incognitum.
- 270 Religiosus qui testatur non absoluitur.
- 271 Excommunicatus mortuus cuius absolutio non petenda.
- 272 Mortuus absolui, et excommunicari an possit.
- 272 Haeres cuius excommunicati absolutiorem querere non debet.
- 272 Excommunicatus etiam non confessus absoluit sacerdos, etiam excommunicatus in morte.
- 272 Absolvere non potest laicus excommunicatum etiam in morte.
- 273 Collatio beneficii facta excommunicato quae valida.
- 273 Excommunicatio non ligat extra Episcopatum etiam ipso volente.
- 273 Excommunicatio consultatione non trahitur retrorsum.
- 273 Appellatur ab excommunicatione durante conditione, etiam post decedendum.
- 274 Pensio cui quis per se consentit statim tenet.
- 274 Ignorant cur non incurrat poenam excommunicationis.
- 275 Dispensare potest super voto, cur non potest super iuramento.
- 279 Volens intrare religionem, an tenetur extra provinciam.
- 277 Absolutio excommunicati ad cautelam quae simplex, & Confessaria ut dare potest.

267 **P**ro contentis in regulis Confessoriorum, & Penitentium hic in vulgari positus, quae excepto uno supra locis opportunioribus interuntur, substituo illud, & alia sexdecim responsa totidem nomine quae sunt. Primo, quod ultra illa ad quae in prelo d. 7. nu. 3. diximus prodesse opera bona facta in peccato mortali, profunt etiam ad implenda praeccepta, & excusandum a nouo peccato, iuxta ea quae diximus in princ. cap. 1. de poenit. distin. 6. num. 45. & ad illustrandam mentem peccatoris, quo suum malum statum agnoscat, & eius poeniteat, cap. fallas. de poenit. distin. 5. & ad querendas virtutes morales cap. vides, 2. quae dist. 6. & ne peccatum nostrum suo pondere in aliud trahat, secundum Alcius in 4. par. summa: & ad querendam cordis latitudinem, iuxta illud Pauli Romae. 11.

per gaudentes, & ne angelus noster tuleris ob ingratitudinem nos omnino deserat, & ne cito Deus nos puniat, tardius enim puniit Aclabuius se humiliavit. 3. Reg. 21. Id aut quod hic diximus in vulgari de actu de se malo fieri bonum ex circumstantia, & contra, explicatum est sup. c. 23. nu. 1. per quod soluitur dubium.

268. Secundo q. firmiter est tenenda scita posita sup. c. 26. nu. 1. non debere quæ absolueri sacramentaliter infirmum, qui verbis, vel nutibus non fuerit ei confessus aliqua peccata, licet antequam obmutesceret, iudicium amitteret, vocauerit eum, quantumlibet voluntate confitendi cum lignis contritionis ostenderit alij, vel alijs quam absolutorio. Tum per rationem ierofragabilem ibidem insinuatam. Tum q. S. Th. pro contraria parte citatus in opuscul. 65. dicens posse tale vngi extreme, baptizari, & a peccatis absolui, intelligendus est de absolutione alia, quam sacramentali, puta generali deprecatoria, vel a pena per indulgentias ei concessas. Sicut Anton. 3. par. tit. 10. cap. 2. de infirmo, pro eadem citatus, qui solum ait in tali casu sacerdotem debere præbere infirmo quidquid humanitatis potest absolviendo, reconciliando, est secundum prædicta intelligendus. Medina etiam pro eadem citatus in C. de confel. tract. 2. de absol. ab obliis, potius concordat sequendo glo. c. 18. qui. 26. q. 6. quæ, ut ubi supra diximus, verbum, poenitentiam, in textu positum intelligit de alia absolutione, quam sacramentali. Tum quia quamvis valeat confessio facta scripto absenti, saltem ex iusta causa, ut dictum est sup. c. 21. nu. 36. non tamen sufficit velle scribere illa, nisi scribat, & id faciat animo confitendi ea, & non cuiuscun-

269 que, sed illi præbytero, a quo vult absolui, & ita non sufficit vocare confessorium, & dicere se velle confiteri, imò neque confiteri peccata coram alio, nisi ad summum quum confiteretur omnia ei mandando, ut deferret illa tanquam nuntius ad præbyterum eum absolutorum. Tum quia contra Concil. Trid. & omnes receptas sententias esse videtur dicere, quod voluntas confitendi absque confessione, vel confessio facta vni præsertim non præbytero, vel aliter quam sacramentaliter, sufficiat, ut absoluitur ab alio, qui eam

non audiuit, & iudicialiter debet absolueri, cum voluntas non feratur in incognitum, secundum Augustinum in lib. 9. & 13. de Trinitate, & probatur in cap. 1. 29. q. 1. præsertim iudicis (qualis est confessorius) de qua re. ff. de iudicijs. Tum quia non vendicat sibi locum eadem ratio in hoc sacramento, quæ in Baptismo, Eucharistia, & extrema unctione, nam illa non ministrant iudicialiter, & causa cognita, ut hoc, nec vllius eorum pars essentialis est concursus vllius actus actualis illa sumpturi quoad eorum ministerium, immo sufficit voluntas præcedens ei suscipiendi, in hoc autem non sufficit voluntas confitendi, & accipiendi absolutionem, imò confessio est eius pars substantialis, ut definit Conc. Trid. sess. 14. c. 1. 3. & 5. & canon. 4. Tum denique q. si maior cognitio peccatorum non requireretur ad absolutionem, non excluderetur confessionem esse iure diuino præceptam, per illud Io. 21. *Quem remiseritis*, &c. ut subtiliter insinuat Medina ubi supra, quod est contra veritatem declaratam in Conc. Trid. sess. 14. cap. 5. & cap. 3. & 5. de sacramento poenitent.

270. Tertio, quod confessorius absolueret, & si moriatur in sacro sepelire non debet vllum religiosum, etiam canonicum regularem (qui omnium laxissimæ regule servit, c. quod Dei. de stat. monach.) testantem, vel testari volentem, nisi a proposito desistat, & si quod testamentum fecit, reuocet illud, aut certe efficaciter renouare proponat, arg. c. nō dicatis. 12. q. 1. c. 1. de testam. c. monachi. & c. super eo. & c. cum ad. de stat. monach. & late tradit admodum Reuerendus Pater Io. Trullus, eruditior, ac pietate insignis, simul Prior sanctæ Christianæ canonicorum regularium Aragoniæ, de ordine suo optime meritis, in cap. 22. lib. primi ex quatuor libris de eodem ordine canonicorum regularium pie valde ac erudite scriptis, in ca. 40. nu. 1. ait cauendum esse cuius Canonico regulari, & a fortiori cuiuslibet alij monacho, a scribenda scheda, vel memoriali significata sua de vllis rebus suis vllibus deputata sit, vel sic distribuenda voluntatem, vel intentionem ultimam, quod tamen solum intelligendum est de faciente illa ea mente, ut sint testamentum, codicillus, donatio

donatio mortis causa, vel alia vltima voluntas vim ex sua dispositione trahens, non aut de illo qui expresse, vel tacite protestans nolle testari, vel nullatenus disponere, solum rogat suum Prælatus, vel Conuentum, ut pro sua libera voluntate, illud, aut illud pietatis, aut misericordie opus illi aut illi faciat, quum hoc nullatenus sit disponere, sed ad pie disponendum alijs pie rogare aut exhortari, quod cuiuslibet religioso, etiam Franciscano, licet, q. a misericordie est virtus omnibus, pauperimis, communis. c. in singulis. 86. dist. quæ quotidiana conclusio est, quam nuper paulo latius tradidimus in tractatu de paupertate, super c. nō dicatis. 12. q. 1. 271. Quarto, q. hæres eius, qui moritur absoluitur a peccatis, & susceptis alijs sacramentis, & in loco sacro sepultus, licet postea credat eum obisse excommunicatum, non tenetur petere absolutionem. Tum quia mortuus propriè, & quoad Deum, nec absolui, nec excommunicari potest, quia non est homo mortalis, quem solum excommunicari posse supradictum est. Nec obstat c. si quis. de hæres. per quod gl. eius contrarium dixit per illa verba, Dicatur mortuo, anathema, quia nō significauit quod excommunicetur, ut putauit gl. cum Pan. nor. ibid. sed q. fiat ei maledictio, qua declaratur decessisse anathematizatus, ut pulchre ait Castr. lib. 2. de iusta hæres. pun. c. 19. nec absolui, quia ille solus potest absolui, qui excommunicari, & contrario, per supradicta. Nec obstat prædictum c. a nobis in 2. quia sensus non est, q. excommunicatus mortuus propriè, quo ad Deum absoluitur, sed q. denscietur Ecclesie decessisse quo ad Deum absolutum ita ut liceat ei nominatim orare pro illo, secundum mentem Pan. & Comm. ibi, & Castr. ubi supra ca. 20. Tum quia si quo ad Deum, & culpam per poenitentiam fuit absolutus, non indiget absolutione quo ad illa, & quum excommunicatio esset occulta, non indiget etiam quo ad Ecclesiam, quæ non iudicat de occultis, c. si omnia. 8. q. 1. & si per poenitentiam non fuit absolutus, nil prodest quo ad Deum absolutio. Tum quia solus denunciatus excommunicatus indiget absolutione quo ad Ecclesiam, per d. ext. ad euitanda & hic de quo queritur, non erat denunciatus, non

inquā, tenetur, imò nec expedit petere, quia nil prodest anima quo ad Deum, & nocet honori quo ad homines.

272. Quinto, q. idem omnino dicendum est de hærede illius qui sine absolutione cum signis tantum contritionis in excommunicatione occulta moritur, arg. c. si de sepul. & c. in literis. de raptor. non autem de hærede excommunicati denunciati, quoniam is debet querere absolutionem ab eo, a quo viuus & sanus erat absoluitus, si nō fuit absolutus saltem ab aliquo sacerdote simplici in articulo mortis, d. cap. a nobis. qui tunc potest absolueret, ut elarius quam omnia alia iura antiqua de finit. Conc. Trid. sess. 14. c. 2. in hæc verba. *In articulo mortis omnis sacerdos quilibet poenitenter a quibuslibet peccatis, & censuris absolueret potest.*

Sexto, quod per hoc videtur, quod omnis sacerdos potest absolueret ab excommunicatione in articulo mortis, etiā non confessam, modo signa contritionis præcedant, quia in tali articulo non solū habet facultatem absoluedi a peccatis, etiā reservatis, sed etiam a censuris, ut per prædicta verba patet, quod elare sentit Pan. in d. c. a nobis. nu. 10. dum ait, quod præsuppositio quod laicus posset absolueret a censura in articulo mortis, illa prodesset, nec iterū oporteret eum absolui. Et constat secundum omnes, non posse laicum absolueret a peccatis: ergo a fortiori absoluitio sacerdotis sine absolutione a peccatis prodesset. Præsuppositū tamen Pan. non est verum, ut dictum est supra ca. 26. quod ipsum postea videtur confirmasse prædictum Conc. Trid. per prædicta verba, quæ non habent, omnis homo, sed omnis sacerdos significando non posse id facere etiam alium clericum, etiam sacris initiatum, quanto minus laicum?

Septimo, q. per eadem verba ausim dicere, quod sacerdos etiam excommunicatus, & denunciatus potest hodie absolueret licite constitutum in prædicto articulo, sicut nō excommunicatus. Tñ quia Conc. vniuersaliter nullū excipiendo loquitur. Tum quia non obstat, q. per excommunicationem tollatur, vel certe suspendatur iurisdicctio, quam salte habitualement habet iure diuino, §. ecce. 26. q. 1. sine qua non potest consistere absolutio, quia proba

biliter credi potestiam matrem Ecclesiam non auferre illi, nec suspēdere in iudicio ne quo ad talis articuli applicet, et proximo dictum est non debeat credi, quod laico eundem quoad eundem articulum videatur concedere, quia quo ad eum non agitur de nō tollēda, vel nō suspendēda iurisdicōne, sed de nouo dāda, quod est difficilius, et quomodo modum, de iuricōr. praeferunt incapaci, qualis est laicus, talis iurisdicōnis, et tuam, de ord. cog. & c. 2. de ind. Au- sim, inq. id nunc dicere. Quis ante praedictum Cone. Communis contra tenuerit, in e. non est de spōs. & S. Th. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. & 3. par. q. 2. ar. 7. & ad 2. quā ipse quoque immemor praedicti Concilij sequutus fuit, sup. e. 26. nu. 26. Ceterum facilius subtilis illa nouitas differētia quorundam inter articulum mortis, & periculum mortis, eadem n. sunt quoad iura facientia facultatem absolueudi in eis, ut satis probat e. e. de sent. excom. lib. 6.

Octauo, q. illud dictum de collatione beneficij facta alicui excommunicato, quod sit nulla, procedit etiam in eo qui se excommunicatum ignorat, secundum gl. Panor. & Com. in e. pen. de cler. exco. min. Nam licet ignorantia excuset a pena transgressionis, non tamen efficit incapacitatem acquisitionis, cuius excommunicatus est incapax, cap. postulatiss. eod. tit. sufficeret tamen dispensatio Episcopi, si ad eum spectabat collatio, secundum omnes, non tamen si ad alium, quidquid dicat Panor. in d. c. postulatiss. quod et non procedit in collatione facta a Papa, vel Legato cū clausula absolutionis quo ad effectum praesentium consequendum in literis eorum apponi solita, de qua Fely. in c. apostolica, col. 1. de except. & alij alibi.

271. Nono, quod non est tenenda opinio Bart. in l. 1. nu. 45. C. de sum. Tricommuni- niter recepti a Legatis, ut tradit Hippol. in l. si de iur. om. iudi. nu. 142. scilicet quod excommunicatio Episcopi ligat extra Episcopatum ipso id volente, quia irrefragabiliter contutatur per e. 2. de cons. lib. 6. & fortius per rationē eius sumptam ex d. l. si recte affirmat Pon. in c. 2. nobis. l. nu. 1. de sent. excom. Nec obstat, l. si de decre. ab ord. fac. qui magno colore motus fuit Bar. quia est male traducta ē graeco in latinum, ut testatur tra-

dictissimus Andr. Alciat. lib. 4. disponē. c. 18. secundum cuius translationem nihil facit pro Bar. & sequacibus.

Decimo, quod excommunicatio conditi- tionalis impleta conditione nō retrahitur, quia hōtio retractionis non habet locum in censuris. Tum argu. cap. licet. de sent. excom. lib. 6. Tum quia hōtio fundatur in aequitate, leg. qui in vtero. ff. de stat. homin. ar. d. Bar. recept. in l. si in qui pro emptore. ff. de vlu. cap. num. 67. & nulla aequitas inuadet, ut qui iuste commu- nicabatur ante conditionem impletam, cō- seatur iniuste tunc edūnicatus, id enim esset fingere impossibile secum pugnant contra huius repugnantia, ff. de reg. iur.

Vndecimo, quod sicut excommunicatio lata sub conditione non ligat ante eā impletam, ita potest quis appellare ante illam impletam, etiam post decedendum, ita quod sine scrupulo potest communi- care, etiam ea impleta, ut sentit gl. quam contra Panormitanum sequitur commu- nis, in c. praeterea, c. 2. de appellat.

272. Duodecimo, quod pensionarius qui personaliter consentit constitutioni pen- sionis, non solvens eam die statō, incidit in censuram etiam ante intimationem li- terarum, secus si consensit per procura- torem, iuxta stylum Curiae, de quo testa- tur Cassiad. decis. 2. tit. de pens. super re- gul. Cancel. l. 2. de rescrip.

Decimo tertio, quod pro communi opi- nione, quam tenuimus supra nu. 18. con- tra gl. 1. cap. a nobis, 2. de sent. excom. scilicet, quod ignorantia probabilis excu- sat ab excommunicatione statuti, pro fa- cto damnato, ultra ibi dicta facit, quod li- cet non requiratur consensus delinquen- tis in poenam, ut obligetur ad eam, quia obligatio non nititur eius consensu, sed potestate legislatoris imponentis eam, requiritur tamen consensus in causis, ob quam imponitur, ut dixit S. Th. 2. 2. q. 64. art. 8. & ut quis dicatur consentire in causam alicuius, non fufficit quod con- sentiat in eo, quod est causa, sed requiri- tur, quod sciat, vel scire debeat id esse causam, argum. l. in delictis. §. 1. ff. de no- xal. & qui scit aliquid esse malum, & igno- rat poenam ob id impositam, scit qui- dem id quod est causa illius, non tamen causam illius. Nec obstat, quod ex eo se- que-

queretur quod mulier, rusticus, & alij qui probabiliter poenas legum ignorant, in nullam earum incidere, responderi enim potest negando quidem sequelam, quo ad poenam ordinariam, & mediocrem proportionatam delicto, secundum na- turam eius statutam, vel prudentia com- muni imponendam, quam quilibet discre- tus paulo plus minus praevidere potest, saltem hallucinādo per legē naturālē di- ctantem delicta mediocriter punienda. Ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. concedendo vero sequelam quo ad poenam extraordi- nariam, & exorbitantem, & auctam ultra naturam suam nuda cōsideratam propter frequentiam, vel alias circūstantias, per sonae, temporis, loci, &c. ea ratione diver- sitatis, q. quicunque scit, vel scire debet aliquid esse malum scit vel debet scire id esse poenā iuxta naturam eius, & ita non solum consentit in eo quod est causa eius, sed etiam in eo quod scit, vel debet scire esse causam eius, secus tamen est de poena exorbitanti aucta, & addita ultra naturam eius, ob sequētiā, & alias cir- cūstantias, quia nec scit, nec scire debet illud malum esse causam illarum, cuius generis est excommunicatio, & eo magis quo sola ratio naturalis, quae docet po- nam debitam malo, non pertingit ad illā sine lumine fidei. Quae est ratio germana cap. 2. de consuet. lib. 6. per quam ex- tenditur ad quasunque alias poenas exor- bitantes, sola natura delicti considerata. Per eandem rationem idem censeo cum Syl. verb. ignorantia. §. 8. de excommuni- catione lata per legē communem Pont. Max. ut probō in comment. cap. 1. frater noster. l. 2. q. 2. cum multis eruditis Curig. putantibus multas Extravagantes cum cō- sensu grauius latas super criminib. dā- natis, quarum notitia nunquam transiit Pyrenaeum, nec Alpes, non excommuni- casset Hispanos eas penitus ignorantes. Nam & percussus clericum, aut patrom, aut dominum, & interpellans monialem, vel virginem ignorans probabiliter eor- um qualitates, quae sciens is non fecis- set, non incurret poenas extraordinarias pro illis additis, cap. si vero. 2. de sen- tent. excom. & leg. si quis ignorans. ff. lo- cat. quia est scit esse malum id quod fa- cit, nescit tamen, nec scire debet tantam

poenam pro illo malo imposita, & minus peccat, qui scit legem grauius, & ex- traordinarij poenis munitam ignorando eas probabiliter, quam sciendo, sicut mi- nus contemnit, & peccat qui ingreditur hortum leui cespite septum cauita furan- di, quam qui alto pariete clausum.

273. Decimo quarto, q. nullus praeter Pa- pam sine eius committione speciali, pōt absoluerē ab heresi & censura ei anne- xa, et oculi illius, quia Papa eam sibi re- seruat in bulla Cōne. quāuis Concil. Triden. cap. 6. sess. 24. de reform. conce- dit Episcopo, ut per se ipsum in suo Episcopatu possit absoluerē subditos suos ab oeculta heresi, quamuis item possit cō- tendi, quod non sit derogatum quo ad hoc illi per bullam Cōne. quia S. D. N. Gregor. XII. & Pius V. adeo id ex- pressē declararunt, ut etiam summa Pe- nitentia negauerint illam facultatem, nisi cum certis modificationibus, sine quibus, nec hic absoluit sine maxima cau- sa, nec ille dum vixit absoluebat, & cum illa. Per quod & arg. c. si de offic. vic. lib. 6. & cap. in generali de reg. iur. eod. lib. mo- uet ad credendum, quod nec uirtute lu- lileorum, nec bullarum Cōneatarum, in quibus non datur specialis facultas absol- uendi ab heresi, potest quis absolui ab ea licet expressē deitur facultas absolueudi a casibus bullae Cōne. arg. cap. frater no- ster. l. 6. q. 1. in d. cō. dicto S. Ant. 7. par. tit. 24. c. 67. §. 1. scilicet, quod facultas gene- ralis absolueudi ab excomm. non includit absolutionem illius, quae specialiter non fuisset concessa.

Decimo sexto, quod confessorio eo q. sit monitus facultate dispensandi super iuro, non potest dispensare super iura- mēto etiam eiusdem materiae. Tum quia iuramentum videtur continere duo vin- cula, promissionis, & iuramenti, quae sunt fortiora, uno, cap. 1. de treug. & pac. qua ratione S. Th. 2. 2. q. 89. art. 8. ait votum iuratum esse firmiter non iurato. Tū quia secundum eundem alia ratione ligat iura- mentum, quam uotum. Iuramentum enim ligat, quia est saerē rei attestatio, ratione reuerentiae, quae quis debet implere, quod per nomen eius promittit. Votum uero ratione fidelitatis, quae quis debet imple- re qd Deo promittit. Tum quia secundum omnes,

Secunda pars Decret.

omnes, votum ut votum, non est iuramentum, nec contra: nam diuersitas nominum, definitionum, & titulorum de iur. in 2. Decret. & de voto in 3. & rationum obligandi supra dictarum, concludit esse diuersa speciei iuramentum & votum, & facultas dispensandi super una specie, non extenditur ad aliam arg. e. cui. de non sacerdotia l. inde p. lib. 6. quatenus probat, virtute mandati, vel privilegii de conferendo beneficio valoris maioris, non posse conferri beneficium minoris. Tum quod Abbates habentes potestatem absolendi a suis canonibus si quis suadente, iuxta e. cum illorum. de sent. excomm. non possunt absolvere a multis alijs excommunicationibus minoris auctoritatis, iuxta Fed. consil. 14. Monachus Perusinus, quia exorbitantia a iure communi non sunt extendenda de alio ad aliud, reg. quae a iure. lib. 6.

276 Hoc ipso die, quo haec in prima editio ne latina excudebantur puta, pridie Idus Octob. An. 1573 (quo sui sacre Penitentiariae Praetorij primum habuit conuentum Illustris, & Reuerendiss. Card. Scantilaus Hosius postea quae fuit in summum Penitentiarium a S. D. N. designatus, magna cum laude, & gloria utriusque, ut potest gratis & absens, nilque minus praeuidens ob solam eandemque celeberrimam pietatis, integritatis, & eruditionis famam, qua non solum Urbis, sed orbi toti christi. etiam ante purpuram fuit notissimus) tactum fuit, an qui Hispanus probabiliter ante 20. annos vouerat ingredi religionem fratrum minorum Conuentualium, qui postea a fel. rec. Pio V. in tota Hispania abrogatus fuit, teneretur quare extra illam, ubi non est abrogatus, monasterium in quo reciperetur? Et videtur non teneri, tum per dicta supra cap. 12. num. 43. Tum quod actus agentium non operantur ultra fines eorum, l. non omnis. ff. de reb. credit. Et orator non intendat ire extra Hispaniam.

277 Eodem die rogatus de potestate absolendi ad cautelam confessarii electi per confessionalem, l. ubi, & alias bullas Apostolice, dico tumultuario primò, quod absolutio excomm. simplex est absolutio integra excomm. quae scitur esse lata, & valida. Absolutio uero ad cautelam est quae non est talis, & ita est triplex, dimidiata,

quae ad certum tempus vel actum fit, & integra, eiusque dubitatur esse lata, & eiusque scitur esse lata, sed dubitatur an valeat. Quae colliguntur ex cap. solet. de sent. excomm. lib. 6. & scribentibus ibi, praesertim Inno. & cap. ueniens. in 2. iuncta gl. ult. de testi. & Io. Andr. & Panor. super ea, & alijs alibi.

Secundo, quod praefatus electus confessarius non potest dare primam harum, & ita non potest absolvere cum reincidentia. Tum quod illa non est integra. Tum quod in effectu est quaedam suspensio, ut ait Inno. in e. cum bono. de ara. & quod. & Dec. consil. 145. & confessario huiusmodi non est potestas dimidiandi absolutionem, nec suspendendi: Tum quia eam dare esset fere absolvere pure, & excommunicare sub conditione, ad quod faciendum nulla est illi potestas, nec potest absolvere ad certum tempus, vel actum, quia id esse aut esset absolvere cum reincidentia.

Tertio dico, quod potest dare secundam quam passim dant confessarii confessis ignorantibus se esse excommunicatos per verba illa. Si teneris vinculo excommunicationis &c. Per quam absoluitur ab ea, vel eis, in quas potestas eius extenditur, modo praemiserit satisfactionem, vel aliud quod Bulla requirat, vel certe eo sit animo, & faceret illud, si meminisset se esse excommunicatum, & faciet cum primum meminerit. Tum quia attentata sua ignorat, satis videtur facere quod potest, & facienti quod potest non est neganda absolutio. Tum quia passim ita absolunt confessarii laudati ob hoc ab eruditiss. ut etiam praedictum est in cap. 26.

Quarto, dico, quod non potest dare tertiam sine praevia satisfactione, si confessus agnoscat esse veram offensam, ob quam est excommunicatus, quia quum offensam manifesta, non potest dari illa etiam cum cautela sufficienti sine praevia satisfactione, dicto cap. solet. Potest autem dare, si dicat se non offendisse, sed si dicat se dubitare de offensa, videtur quod non possit, quia commissa simpliciter absolutione non censetur commissa absolutio ad cautelam, iuxta gloss. sing. cap. capitulum. de rescriptis. Non obstat quod semper teneamus & teneamus, quod delegatus, cui commissa est causa, potest partes absolvere ad cautelam.

De conscientia. Cap. XXVII.

342

cautelam, cum Arer. in d. cap. de testib. col. 3. recepto frequenter a Decio, & notis contra gloss. communiter recept. in d. 6. solet. quia gloss. loquitur de commissione absolutionis ab excommunicatione, quae tractari potest eodem modo sine absolutione ad cautelam, & decisio Arer. & usus loquitur de commissione causa, quae sine absolutione partium ad cautelam non satis eodem modo posset tractari. Adde ipsa illa, quae scripsimus in cap. 1. in principia num. 6. de poenit. dist. 6.

Quinto dico, quod confessarius, cui committitur sacra Poenitentia, vel alius superior, ut absoluat latorem ad cautelam in foro conscientiae tantum, non tenetur servare formam d. e. solet. quia illi foro non congruit citatio partis, quae illa requirit secundum Inno. recept. in d. e. solet. sed satis est quod confiteatur ei per confessionem partem: preces veritate nisi.

Sexto, quod confessarius cui simpliciter ut simpliciter confessarius, committitur absolutio ad cautelam in utroque foro debet ante accipere cautionem sufficientem, iuxta d. e. solet. licet non debeat citare partem nec audire excipientem de manifesta offensa, salvo, si aliquid amplius, vel minus faciendum ei precipiatur, quia uno onere sublato, non censetur sublato alterum, e. ex tuarum. de aut. & vii. pall. & ita cum absolutio ad cautelam requirat citationem & sufficientem cautionem, etiam si sit dubia offensa, per d. e. solet. licet onus citandi tanquam incongruum foro poenitentiae tollatur, satisfactio tamen, vel cautio sufficientis, quae etiam illi foro congruit, non videtur tolli, adeo ut putem, quod si excoicatus agnosceret, offensam esse veram, deberet eum cogere ad prius satisfaciendum. Dixi, in utroque foro: quia si committeretur quo ad forum conscientiae tantum, putarem sufficere reservare propositum firmum satisfaciendi debito, vel offensa, si apparuerit eam valere, quum quoad illud cor magis respiciatur, quam manus, e. si quid inueni. 14. q. 5. Dixi, nisi plus, vel minus precipiatur, quia si precipiatur, ut sine ulla cautione, vel cum sola inraroia, vel satisfactio dimidio, vel toto absolueretur, id esset seruandum, e. cum dilectis. cum not. ibi a Fel. de rescriptis.

Septimo, quod confessarius, cui committitur absolutio specialis alicuius ad cautelam in utroque foro, deberet absolvere coram notario, & testibus, vel saltem testibus ut absolutus posset probare alijs suam absolutionem, quae non praesumitur nisi probetur e. sicut nobis. de sent. excō. & gl. c. proposuisti. de ele. excomm. mi.

Octavo, quod excommunicato, denunciato, & absoluto a confessario, sine simpliciter, hoc ad cautelam quo ad forum conscientiae tantum, non tenentur committere alij praesertim publice, neque iurē possunt nisi probabiliter illud credentes quia limitata causa limitatum producit effectum, l. in agris. ff. de acq. rer. do. nec absolute quoad utrumque forum, nisi legitime id ostendatur, vel probabiliter credatur, per dictum cap. sicut nobis. & per d. glo. d. cap. proposuisti.

Miscellaneum tertium de scientia, credulitate, opinione, dubitatione, & scrupulo.

S V M M A R I V M.

- 277 Scientia, fides, opinio, dubium, & scrupulus, quid, & differunt, & conueniunt, & seq.
- 280 Conscientia quid, quod duplex, ad quid obligat, scrupulosa quae mala, nascitur ex sex causis, et curatur 20. medicinis, a nu. 82.
- 281 Dubij in rebus pariter tutior an necessario eligenda.
- 283 Legis rigor temperatur per aequitatem quumque moris.
- 294 Intellectus illius dicti. Sanae mentis est culpam timere, ubi non est.

277 **D**icimus primo, quod scientia, fides, opinio, dubitatio, & scrupulus, in quibusdam conueniunt, & in quibusdam differunt, ut resolutius alijs tradimus in e. si quis autem. de poen. dist. 7. a nu. 9. Quorum summa est, quod scientia est cognitio veritatis rei, gl. sing. in l. 2. §. ante p. d. de requa plu. arc. tam intellectus, quam sensus, ut praed. 2. & 3. dictum est. Fides est cognitio, quae firmiter ita esse iudicamus, id quod non videmus, iuxta illud Aug. si des est credere quod non uides. cap. in domo. de poen. dist. 4. iux. gloss. 7. quae citat illud

Secunda pars Decret.

Iud Greg. fides non habet meritum, ubi ratio humana præbet experimentum. Opinio est cognitio, qua iudicamus aliquid esse, vel non esse, quod non videmus, nec firmiter credimus ita esse, sed cum formidine ne contrarium sit verum, facit gl. d. s. antep. & gl. in l. si duo. Si pen. ff. vi possidet. Dubitatio est cognitio duarum rerum contrariorum, neutram earum indicando veram, gloss. recept. l. de statu. ff. de testam. & gl. rub. de iur. & fact.igno. quæ dubitationem appellavit titubationem. Scrupulus est cognitio argumenti apparentis contra prædicta. Ex quibus inferitur, hæc quinque convenire in hoc, quod sunt cognitiones, & actus potentie cognitive, & non appetitive, ut ex verbo cognitio apparet, & quod differunt in eo, quod scientia est firma, & evidens cognitio, fides firma non tamen evidens, sed obscura, cap. firmiter. de summa Trinit. Opinio autem nec evidens, nec firma, quæ sit indicativa. Dubitatio vero nec evidens, nec firma, nec indicativa. Scrupulus autem est solum quoddam argumentum contra aliam prædictarum. Et quod quatuor prima sunt contraria, quæ non possunt simul inesse uni, & eidem personæ eo respectu. Scrupulus autem cum qualibet aliarum quatuor esse potest.

Miscellaneum quartum de conscientia.

280 **C**onscientia, ut definit, & dividit S. Thom. 1. par. q. 79. art. 17. non est potentia, nec proprie habitus animæ, sed actus eius iudicativus, interdum reflectans, quod fecimus, vel non fecimus iuxta illud Ecclesiæ. 7. *Sen conscientia tua te crederis maledixisse.* Et interdum accusans, vel excusans dicendo aliquid bene, vel male factum esse, iuxta illud B. Aug. *Scripti de Augustino quicquid libet, sola mensura Dei conscientia non accusat.* c. senti. 11. q. 3. & interdum dirigens dicendo aliquid faciendum, vel non faciendum esse, c. per tuas. 2. de sum. & ita hic accipitur, de hisque potest esse scientia, fides, opinio aut dubitatio, de aliqua re facienda, vel non facienda, secundum Comm. in locis proxime citatis, & est duplex. Vera, quæ

verè iudicat aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Et erronea, quæ false iudicat esse faciendum, vel non esse faciendum, d. c. per tuas. c. inquisitioni de sent. excom. Est & aliter triplex. Certa, quæ pro certo iudicat. Dubia, quæ nullatenus iudicat, & scrupulosa, quæ contra id quod iudicat habet argumenta. Porro, quilibet conscientia certa ligat eam habentem. Quantum autem qualibet harum obliget dictum est praxi. 2. a nu. 9. Quibus ad 281 do, non semper esse necessarium partem tutiorem eligere, quia satis est quoad præcepti implementum tutam eligere, ut late in d. cap. si quis autem a nu. 34. probavimus, etiam in his quæ ad fidem, & mores pertinent: in alijs enim nec de consilio quis tenetur eligere tutiorem, ut ibidem probatur.

Miscellaneum quintum de causis, ex quibus sit conscientia nimis scrupulosa.

282 **D**ico primo, quod conscientia nimis scrupulosa nascitur ex vitio naturalis, vel acquisito.

Secundo dico, quod conscientia nimis scrupulosa gignit multa mala, scilicet conscientiam, augmentum peccatorum, animi perturbatorem, nebulas intellectus, inquietudinem mentis, accidiam & id genus alia.

Tertio dico, quod huius vitij cause, secundum S. Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. sunt complexio timida, melancholia, & mania, demôn tranquillitatis osor, vigilie, ieiunia immodica, & conversatio cum scrupulosis.

283 Quarto dico, quod decem sunt huius agilitudinis medicinae, secundum S. Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. §. 10. Prima Deus per suam gratiam intra habitans, & foris benigne assistens. Secunda pharmacum contra melancholiam, maniam, & alios malos humores iudicium debilitantes. Tertia austerio cogitatus a re scrupulosa. Quarta submissio sui aliorum iudicio. Quinta contritio conscientie scrupulorum. Sexta usus epice, sine æquitate circa leges de qua S. Tho. 2. 2. q. 220. persuadendo sibi non peccare, qui implet legem secundum mentem auctoris, licet verba offendat S. Tho. ibi. art. 1. neque, qui eam in sensu benigno.

De opinione deligenda. Cap. XXVII.

343

re sentat, quamvis in duriore uolet, l. be dignus, & seq. ff. de leg. neque, qui eam non servat ubi, & quando est impossibile, vel valde difficile. S. Ant. ubi supra col. 6. neque qui eam non servat, ut pro flauto non habeatur, nec qui in rebus dubijs, secundum communem bonorum vitam, servat, arg. §. leges. 4. dist. 1. minime. ff. de leg. Septima rectus intellectus illius vulgati, minor pars est eligenda in dubio, c. ad audientiam. de hom. c. si quis autem, de pen. dist. 7. nempe in eo quod est propriè dubium, quale non est cum sufficienti auctoritate, aut ratione altera pars eoditur, neque cum ex multis opinionibus una pro vera eligatur. Octava rectus intellectus illius cap. ad eius. §. dist. bonarum mentium est etiam culpas agnoscere, ubi culpa non est, cuius verus unus sensus est, generaliter se culpam agnoscere, licet non meminerit specialiter culpam, iuxta gl. d. c. ad eius, iuxta late tradita S. Ant. 1. par. tit. 3. cap. 10. col. 6. Aline, qui visus est, 2. par. de nat. & qual. c. conscientia. alfab. 2. Ioan. Gerlioni aptior signum animæ in bonum propense, timere ne sit culpa, quod non est tale, quamquam hoc non est bonitas, immo scientia, aut probi iudicii defectus.

Quæ opinio deligenda.

S V M M A R I V M.

- 285 *Opinio communis, quæ, & quando alteri prædicatur.*
- 286 *Opinio, quæ deligenda late, & resolute, & 287.*
- 288 *Opinio deponat dubium, antequam iudicet, consulat, aut operetur.*
- 290 *Scrupulus mitigat sibi parum, & multum. Christus fidere, & eum talem imaginari.*
- 290 *Auxilio sine speciali Dei, quæ vox a moralibus possunt.*
- 291 *Deus, ut Deus, nullius figura, ut bono, gratiosissima, & benignissima.*

289 **N**ona medicina est electio bona ex varijs opinionibus, & quiescere in ea. Electio autem bona sit secundum Matth. in dicto tracta. col. 4. quia præsumptio pro actus valore præponderat alijs l. in contrahenda. quam ad hoc ibi ponderat Dec. num. 6. de regulis iuris, quam-

consuetudine recepta, minime, cum gloss. ff. de leg. & cap. cum dilectus. de consuet. nisi sit contra legem naturalem, vel divinam certam, contra quam consuetudo nihil potest, cap. mala. & cap. frustra. 8. dist. 1. *Deo, certum, quia dubia interpretari potest.* 286 *Idem consuetudo, & eius interpretatio servanda est, iuxta Pan. in c. de iudi. Secundo est ante consuetudinem eligendo, c. quæ nititur alicui textui, cui contraria licet sit communis, neque aptè respondere, etiam si questio principalis sit vnius iuris, & textus alterius, per citata a Phil. Franco in prin. c. si pater. de test. lib. 6. Tertio eligenda eam, quæ nititur aliquo argumenti, cui aptè responderi non potest, cap. capellani. de ferijs. Quarto cessantibus his eligendo communem si scitur esse talis, arg. c. pendentiam de offi. deleg. cap. de quibus. 20. dist. Quinto cessante communi eligendo eam quæ pluribus fundamentis, & rationibus nititur, quamvis satis apte dissolui queant, quia ex utroque partibus l. nunculus duplex, aut triplex difficultus est. 287 *Idem. Eccle. 4. cap. 1. de treug. & pac. Sexto cessantibus prædictis, eam quæ benignior, aut favorabilior fuerit. Item in dubijs, ff. de reg. iur. Qualis est, quæ iuramento fauet, arg. c. quævis. de past. lib. 6. & c. cum contingat. de iure iur. Et quæ matrimonio, dote, testamento, aut libertati leg. quoties dubijs, ff. de reg. iur. c. fin. de re iud. aut alijs ijs, & religiosis rebus, l. sunt personæ, ff. de relig. & sumpt. fun. aut pupillo, vidua, peregrino, aut alteri personæ miserabili, argument. totius distinctionis. §. 5. Qualis etiam quæ privato contra fiscum fauet, non puto. ff. de iur. fisci, fin. Matth. nota. 13. cum fisci in delicto privati fundatur, alias secus l. 2. C. de iure fisci, lib. 10. ut rectè Decius declaravit in l. in ambiguis pro dote. ff. de regul. iur. alias secus. Qualis etiam est quæ ualorem actus defendit, sine actus de cuius favore agitur, sit ultima uoluntas, l. quoties, ff. de rebus dub. siue contractus leg. quoties, ff. de verborum significatio. siue libellus, litis contestatio, sententia, aut quilibet actus iudicialis, rescriptum, aut privilegium. Matth. in dicto tracta. col. 4. quia præsumptio pro actus valore præponderat alijs l. in contrahenda. quam ad hoc ibi ponderat Dec. num. 6. de regulis iuris, quam-**

quamvis ualor actus in actoris fauorem, & damnum rei redundet, argument. l. inter pares. ff. de reg. iur. Septimo prædictis deficientibus illam, quæ reo fauet, argu. cap. cum sunt iura partium. de regul. iur. lib. 6. & 1. fauorabiliore. ff. eodem. Octauo si nullo modo prædictorum alia opinio aliam superat, illam quam affirmant Doctores autoritate, & sciencia in materia de qua agitur præstantiores, argum. l. septimo mente. ff. de statu homin. & eorum, quæ per eam ait Dec. in cap. propositi. num. 1. de probatio. & ita, quam tenent Theologi si quaestio est theologica, & quam Canonistæ, si potestica, & quam Legistæ si civilis, arg. d. e. propositi. c. u. not. per Pan. & alios.

288 Quatuor autem nobis videtur addenda omnibus, qui hac de re tractarunt quoad forum conscientie. Primum, quod iudex, Consultor, aut agens, qui in re dubia iudicaturus, consulturus, aut facturus est aliquid, antequam id faciat debet, ut non peccet, expellere ex animo illam dubietatem, & credere, aut certe opinari opinionem dicto modo electam esse veram, & secundum eam debere in eo casu iudicare, quia si priusquam id faceret, & dubius iudicaret, consuleret, aut faceret, peccaret contraueniendo conscientie dubie per dicta supra, num. 277. Secundum est, quod in utroque foro unus, & idem de una, & eadem re potest, & debet credere aliquid esse verum quo ad unum effectum propter vim alicuius rationis, & contrarium quoad alterum propter vim alterius, argum. cap. Dominus. de secund. nupt. & cap. inquisitioni. de senten. excommunic. & multorum, quæ pro eius vera concordia adduximus in dicto cap. si quis. 2. num. 120. Per quæ probatur unam, & eandem mulierem posse, & debere credere suum maritum esse illum, cui cohabitatur, quod reddat debitum, & contrarium ad effectum exigendi. Tertium, quod quamvis in foro contentioso regulariter prædicta obseruari debeant, in foro tamen conscientie ad effectum non peccandi sufficit eligere pro uera eius opinione, quem merito censemus esse uirum idoneum ad id scientia, & conscientia præditum, iuxta dicta nu. 132. quibus adde glos. secunda, cap. 289 pitu. capellanus, de feriis, adiuncta do-

ctrina Panormitan. Quartum, quod non videtur una opinio appellanda communis ad effectum præiudicandi alteri eo solo, quod plures eam sequantur tanquam oues aliæ aliæ, quæ præcedunt sine iudicio sequentes, uelut aues, quæ unam uolantem aliæ omnes sequuntur, secundum Dec. in cons. 494. incipiente. Quod sup. & c. eolum. si. Communiorem enim ad hoc existimarem illam, quam sex, uel septem Authores classici rem ex professo tractantes assererent, quam probatam a 50. sola fere autoritate priorum ductis. Opinio enim communis non ex numero opinantium, sed ex pondere autoritatis fit, ut dicit Alex. cons. 129. lib. 7. nu. 6. relato a Lud. Gomet. in q. 2. proxi. reg. Cancell. quoniam & arbitror utrumque ad hoc posse dici communem, quando utraque habet 9. uel 10. assertores graues, & cum iudicio eam diligentes. Quo fit ut non sit multum laudanda diligentia quorundam recentiorum inquirantium utram teneant plures: doctrina enim præfata Ioan. Andr. in cap. 1. de consil. de sequenda communi intelligenda uidetur, cum pauci respectu aliorum teneant contrariam.

390 Decima scrupulosa medicina colligitur, considerando primo, quod opinio, quæ uidetur esse S. Aug. & aliorum antiquorum, (quam sequitur Greg. Arim. 1. lib. senten. dist. 21. & in quam inclinat S. Th. 1. 2. q. 109. artic. 6. & S. Bonauent. dist. 28. quamque nuntiat ibi Maior 24. argumentis) tenet neminem posse solo libito arbitrio, & concursu Dei generali, sine auxilio eius speciali etiam moraliter tantum bene operari. Et quod licet contrariam teneat Guil. Ocham. d. dist. 28. & uideatur receptior apud recentiores, licet tamen nostra sententia, ei sit locus in operibus bonis, quæ sunt nature, & ex propinquo, ad solos uirtutum moralium fines attingendos ratione naturali duce diriguntur (qualia sunt secundum rationem naturalem, honeste uiuere, alterum non lædere, ius suum cuique tribuere, quæque liceat, quid deceat, quidve expediat, iuxta naturalem captum, & rationem providere) necessario tamen tenenda est antiquior sententia in actibus moraliter bonis, quæ ex propinquo spectant ad iustificationem qualia sunt bene credere, sperare, dilige-

re, penitere, qualia percipere celestia, contemnere terrena, & horrere inferna, & id genus alia, arg. in directo sensu eam. 3. sess. 8. Concil. Trid. in hæc uerba. Si quis dixerit sine præueniente Spiritu sancti inspiratione atque eius adiutorio hominem credere, sperare, aut penitere posse, sicut oportet, & iustificationis gratia conferatur, anathema sit. Qui sacer eam non arg. a contrario sensu satis etiam probat opinionem recentiorum quoad alios actus moraliter bonos. Secundo considerando, quod bona pars scrupulorum nascitur ex quadam nimia confidentia propriarum uirium, per quam fere quis putat se posse solis illis bene penitere, confiteri, communicare, bene precari, & alia id genus operari, & videns ea non tam recte, ac uellet facere, pluries iterat ea non implorato, ut deberet a Deo auxilio diuino, & postrema facit imperfectius, quam prima, & ita nunquam sibi plenè satisfacit, & turbatur tristitia errorum, & timore errandorum. Huiusmodi ergo scrupulosa medicina, fuerit considerare paruitatem, & infirmitatem suam, & omnium communem, ob quam vix quis potest etiam moraliter tantum bene agere sine gratia gratum faciente, uel auxilio speciali Dei, & ita reputare sua opera quæ parte sua sunt, non posse fieri tam perfecte, ut sint digna tanta maiestate, & consequenter diffidere sibi, & fidere infinite bonitati eius, qui priorior est ad miserendum, quam uiscendum. Et quod ut est austerus in eos, qui nimis sibi fidentes, & sine illo ei bene seruire posse putantes, & sic non satis de ipsius auxilio curantes, omnia perfecte suis uiribus facere nituntur, & non faciunt; ita est clementissimus erga eos, qui memores suæ imbecillitatis, & ipsius auxilij necessita-

tis, sine quo ei placere non possunt illi se totos subiciunt, & pro naturalibus sui liberi arbitrij uiriculis, ac pro auxilio ab eo superaddito, bona fide obseruantia legum eius, & Ecclesie suæ student, sperantes eum boni equij, consulturum eam, quæ mediocriter fuerit, etiam si non sit exacta: Qui enim hæc pro animo secum uoluerit, contentus erit, quod uel mediocriter obligationi suæ satisfecerit, & gratias ager Deo, quod ad id ita sua diuina bonitate eum inuenit, desiderans, speransque fore, ut in dies maiore ope auctus, melius id faceret, se uipulas abigeret, animumque serenabit. Et quia Deus, ut Deus nullam figuram, & ita neque uultum seuerum, neque gratiosum nisi metaphorice habet quippe qui longe, immo infinite simplicior est, quam anima, & Angelus, plurimum scrupuloso conuenit imaginari uultum illum speciosissimum, & benignissimum Reuerendissimum, & benedictissimum humanitatis D. N. Iesu Christi, qualem Sancti contemplantur eum cum olim doceret, contionaretur, & conuersaretur, exhibere solium, nempe serenum, subtile, hilarem, in sui amorem rapientem, consolantem, & lætificantem, immo & promittentem se a nobis fragilibus, & humilibus nostræ paruitati parum fidentibus, eiusque magnificentie plurimum confidentibus, & bona fide sibi seruientibus, non ex ætate adeo seueram rationem, qua nos condemneret, sed adeo beneuolam, qua saluet. Amen.

Quoniam uero in c. 1. nu. 5. promissimus inferere hic tenorem cuiusdam Bullæ sol. rec. Pij V. & moderationis eorum, de quibus in subiecta Greg. XIII. Bulla, si exiret interea, quæ quia non exiit, solam hanc illius summam subijcimus.

FINIS.

VENETIIS,
Apud Ioannem Guerilium. MDC.

Secunda pars Decret.

Orare proprium Angelorum, & hominum. n. 23. c. 16
Orat Christus quatenus homo, non quatenus Deus. n. 24. c. 27
Orare potest male daemon, & cur non orant, qui sunt in purgatorio. n. 25
Paschasius ex purgatorio, ut fecit miracula. n. 26
Orandum quo sine non est pro existente in purgatorio. n. 27
Oratio triplex mentalis, verbalis, & mixta. n. 28
Orationum alia bona, alia mala. n. 29
Orationum alia publica, alia privata. n. 30
Oratio, ut ex quatuor partibus integralibus constet. n. 31
Oratio S. Trinitatis egregia contexta. n. 32
Orationis Christiana componenda ratio. n. 33
Ladonius a Granata Ordinis Prædicatorum laudatus. n. 33
Conciliatio discordantiarum auctoritas cum his, quæ alij post eum de oratione scripserunt, veni, auct. n. 33

Vo maiore cū luce, maioreq; cū cautela intremus, & trāseamus hanc syluā obscurā, & labyrinthicā, accipiamus in fasces & fulera hæc præludia, & supposita. Quæ & alia innumera in hoc libello contenta, olim, quis senex, fidentius scripsi, quam nunc, & si longillimè senior, audeo confirmare, veritus ne quis dicat esse me de numero contentorū in quodā monito a libria me ipso scripto, nepe in orationis, & alia quavis Deo inseruienti materia, oēs sibi ipsis videri scire, & velle alios docere, & paucos qd sciunt operari, cū ea, q̄ scripto docui, opere nō præstauerim. Ideoq; oporteat me dicere, q̄ licet quadantenus verū sit illud cuiusdā pij ibidē a me ipso citatū, si in materia virtutum tñ quisque nouit, quantum facit, & non plus, non tñ omnino, & iuxta rigore verborū esse accipiendū, & ideo posse me aliqua, q̄ nō feci, in hac, & alia virtutū materia scire; & ea alios, q̄ plura fecerūt, humili, & pia mēte docere, qd Deo annuente facere conabor. Primū ergo præludium sit, orationē de qua S. Cyprianus hic agit, esse actū cū primis omnium, qui Deo grati sunt, eminētē, & sublimē; iuxta illud Abbatis Isidori, b Sicut ad orationis perfectionē omnium tendit structura virtutū, ita, nisi huius cul-

mine oīa fuerint colligata, atq; cōpacta, nullo modo firma poterūt, vel stabilia perdurare. hæc ille. Nā & cū primis omnium, q̄ offerimus Deo est id, quod Oseas appellat, c vitulos labiorum, i. vocalem orationem, quodq; Paulus vocat d hostiā labiorum, ut significat Concil. Viennense, e & ut quidam pius aiebat, f somnis Dei cultus oratione cōstat, aut perficitur, & ideo tantopere nobis a tota Ecclesia Christiana cōmendatur, & ut ei noctes, & dies insistamus, adhortatur, admonens illud ipsiusmet Saluatoris, g Oportet semper orare, & nunq̄ deficere: & illud Pauli, h sine intermissione orare, cui alludit illud Hieronymi i Nunq̄ de manu tua psalteriū cadat, & illud eiusdem, k Oret in ecclesia sacerdos indefinenter, Quæ intra l̄ reperiuntur. & declarabunt, ea vero potissimū rōne hoc primū præludii confirmatur, q̄ m iuxta Tho. in hoc ab oībus receptū. m Oratio est actus virtutis illius, quæ maxima n est omnium moralium, & quā latini Religionē, & Græci latiniā appellāt, quæq; nos impellit & innat, ad Deum debitē honorandū, etiam secundum Ciceronem. o Secundum præludium, Orationem esse rem admodum nobis necessariā: Ei enim, qui vincit, est, aut adeo gravis, ut nequeat ire quo sibi ē necesse, necessarius est nunciū, vel procurator, ut docet Vlp. p At nos qui sumus graues, & corpore victi

ADDITIONES.

- a Monit. libelli addit huius repetitione.
- b In collat. patr. coll. 9. c. 2.
- c Oseas. 14.
- d Hebræo. 13.
- e In elem. t. de celeb. miss. adiuncta glossa ver. fructuum labiorum.
- f Guilielm. in prin. Rhetor. dining, & Gabr. in Can. Missæ lect. 6. col. 2.
- g Luc. 18.
- h Ad Thes. 5.
- i In e. nunquam de consecr. dist. 5.
- k In e. si quis vult. 36. dist.
- l In e. 3. nu. 6.
- m 2. 2. q. 85. art. 3.
- n Tho. 2. 2. q. 81. art. 6.
- o 2. Rhetor.
- p In l. r. de proc. facit e. cum dilecti. de do. lo & contum. c. Cum parari de appell.

Cap. I. de oratione, & horis Canonicis.

2

vinci nequimus adire Deum, & postulare ab eo, quod nobis necessarium est, nisi per orationem, per eā autē sic. Quis est tñ animi, & virtutis, ut ascendens colles, transiens valles, flumina vadens, & oīa impedimenta findens, in conspectū Dei intrare audeat, iuxta illud sapientis, a Oratione humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur, & non discedet, donec altissimus aspiciat, & iuxta illud Davidis b assuetissimi hunc nunciū ad eum mittere, Intret in conspectu tuo oratio mea. super quo dixit magnus ille c Patriarcha noster Augustinus, e Mira virtus orationis, q̄ illuc intrat ad Deū, quo caro peruenire nequit. Cui alludit Aquinas, d asserens orationem esse quēdam interpretem, proxeneta, & veredarium orantis ad oratū. Quibus accessit noster e ille magnus Archidiaconus, f qui per pulchras auctorū sententias probat, quod oratio per varias eius vires ad Dominū appropinquat, penetrat, flagitat, & impetrat. Accessit item doctissimus ille Germanus, f dicens orationem esse quendam nūcium nobis a Deo datum, ut nos in hac peregrinatione comiteretur, nostras ei miserias renunciaret, opemq; perat. Nuncium inquam, duabus alis, spei, & fidei alatum, & animo charitatis armatum, paratumq; ad suo quam citissimē officio fungendum. Quo factum est, ut licet Dominus noster nullam formam edendi, bibendi uestiēdi, & caleandī præstituerit, formam tamen orandi egregiam & omnibus numeris perfectam instituit. Quippe qui nouerat quāto intervallo orationis necessitas, & utilitas, illorum necessitatem, & utilitatē (et si illa magna sit) excellat, Idem quoque Dñs licet prohibeat nos sollicitos esse, quid comedamus, & bibamus, uestiamus, non tñ verit, immo grauiter adhortatus fuit, ut adorandum simus solliciti: tamen si pleriq; nostrū (quæ humana fragilitas est) minus de hoc, quā de illis solliciti sumus. Tertium præludium, orationem, ut prædictum est, esse magnæ virtutis, magnarūque virtutū, quod significauit ipsemet Christus, per illam Evangelij Lucæ parabolam g cuiusdam, qui media nocte postquā cubuit, importuno amici rogatu volens, nolē surrexerat lecto, & tradidit tres panes, quo alium amicum de uia uenientem cō-

modo exciperet hospitio. Per illam itē parabolam h de Iudice, qui licet nec Deū, nec homines reuereretur, prece tñ cuiusdam uiduæ obnixā, ius ei reddere coactus fuit: & quia oratio fiduciam præstat confectū, quicquid petierimus a Deo, iuxta multa Euangelij promissa, præsertim illud: i Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, dabo vobis; & si quid petieritis in nomine meo, dabo vobis. Hæc Deū quā dantenus cogit, ut illa Cananæ k eundē vincit, & superat, iuxta illud Hieronymi l Deus ipse, qui nullius intra se superari uiribus potest, publicani precibus uincitur. Per hanc populus Israeliticus orāte Moyse uicit, & eo orationem remittente m uincebatur. n Theodosij oratio fuit in causa, ut rela in eum iacta in iacentes re torquerentur. o Hæc præstat sterilibus liberos, salutem agrotis, mortuis uitam, & iamiam damnandis paradysum. Huic fidentum potius, quam alij cuius humano inuento, iuxta illud Concilij Lugdunen. o memorabile fidelibus. Non est tam de sollicita quantūcunq; inuentione fidendum, quā de instantia orationis humilis, & deuotæ, sperandum, Quod tamen multi (proh dolor) parum curamus. De hoc est illud S. Bernardi p elegis, ex duobus unum indubitātē sperare debemus: Aut

ADDITIONES.

- a c. 35.
- b Psal. 87.
- c Super eodem Psal. 87.
- d 2. 2. q. 87. ad 4.
- e In e. Tres sunt de Pgn. dist. 1.
- f In 2. par. alphab. 47. in fi. sermonis habiti in concil.
- g Cap. 21.
- h Matth. 6.
- i Ioan. 14. facit eiusdem 15. & 16. Matth. septimo, & 18. Marc. 11. Luc. 11. & 18. 1. Io. 5. & c. fi. 20. dist.
- k Matth. 15.
- l In e. Importuna. de pœnit. dist. 1.
- m Exod. 16. & c. fi. 36. dist.
- n Gloss. sing. in Clem. 1. de reliq. & uener. sancto sub fin.
- o In e. ubi periculum. 5. Quia uero de elec. lib. 6.
- p In lib. Meditationum.

Aut dabit nobis quod petimus, aut quod nouit esse utilius.

- 7 Quartum, Conuenire quidem, ut sciamus, quid sit oratio, ne carpamur, ut in simili carpit gloss. illa celebris. De notorio loquimur, & quid sit notorium ignoramus, non esse tamen eam diffinitu facilem. Tum quia diffinitionum uarietate res adeo confusa est, & obscurata, ut oporteat oculos diligenter aperire, quod inueniatur ueritas, quoque illa omnes concilietur; Tum quia quidam lingua latine esse pro rogare, oratione autem pro rogare minime, nisi Christianis quis stylus curie Romanæ (cui satis consonat vulgaris sermo, Italus, Hispanus, & Gallus) oratorem pro rogatore passim accipiat. Tum quia sunt, quibus oratio videatur esse actus intellectus, & quibus uideatur esse actus uoluntatis, & quibus uideatur esse utriusque, ut facile colligas ex varijs eius descriptionibus, quas refert Alexander ille Halen. Doctor, irrefragabilis, & post eum Doctor Angelicus & Gulielmus, & Gabriel & alij Theologi alibi, & Gloss. f. Host. g. & alij ca non ueriti alibi. Tñ quia uerbu (oratio) f aliter a Grammatico, aliter a Logico, aliter a Rhetore, aliter a Theologo, iurisque peritis accipitur, ut de se patet, & pulchre declaratur a magno Abulense Episcopo.
- 8 Quintum præludium, q meā sententia dicere oportet ad conciliandum oēs diuersa doctores, uerba illa (oratio, & oratio) tripliciter accipi, in sacris litteris, sacrisque canonibus, & legibus, nempe generalissime, generaliter, & specialiter, Oratio. n. generalissime sumpta cōprehendit oēm bonam actionē, ut singulariter docuit Rich. i qua in significatione ut assumi in illo Luca. k Oportet sp orare, & nunquam deficere, ita ut significet, oportet semper bene agere, nunq male. Glossa. n. eius ordinaria sic hēt. Homo nunquam desinit orare, nisi qñ desinit esse iustus, & addit: Sp orat, qui semper agit bona. Oratio uero actū contemplandi, meditandi, & laudandi Desi, aut suos sanctos, aut alia sua, quatenus sua sunt, gratiarū item actiones, & petitiones, quæ ipsi sūt, iuxta illud Matthei: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem, In quo illud uerbum (oratio) non solum significat petere, vel rogare, sed et

meditari, contemplari Deum, & ad eum pertinentia. Iuxta item illud: m Ascendit in montem solus orare; In quo illud uerbu (orare) significat in Deo, & eius gloria maiori cum libertate meditari, & contemplari, ut singulariter exponit Innoc. III. Palam est. n. Dñm non ascendisse in montem, & secessisse a turbis, ad petendum tñ aliquid, sed et ad ea, quæ prædicta sunt, facienda. Probatur idem, & fortius per illud o Phariseus hæc orbat, qui tñ nil in eis petebat: solum. n. gratias agebat ob quædā sibi collata beneficia, quæ narrabat; Hoc modo et accipitur cum dicitur. Ille, aut ille, tanto tpe mansit orādo. Hoc et modo uidetur sumi in illo Pauli: Obsecro primū fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones: secundum enim sententiam Thom. super eo q & Richard. uerbum illud (orationes) significat accessionem ad Deum, per cogitatu & affectum, sic etiam sumptis Damascenus, cū dixit orationem esse ascensum mentis in Deum. Oratio autē specialiter sumpta, est petitio Deo facta, sū plerosq. oēs. Potheaq. hæc scripsimus, inueni. S. Bonau. & S. Ant.

ADDITIONES.

- a In c. Manifesta. 2. q. 1.
b In q. p. q. 22.
c 2. 1. q. 83. artic. 1. & latins in 4. diffin. 15. q. 4. art. 1.
d In prin. Rhet. diuin.
e In canone Missæ lect 61.
f Glo. mag. cle. 1. de reliq. uener. 5.
g In summa de pa. n. & remiss. 5. Quis sit effectus. vers. est autem.
h Matth. 6. q. 24.
i In 4. dist. 15. art. 4. q. 1. in uers. finalibus.
k Cap. 18.
l Cap. 26.
m Matth. 14.
n In c. Nisi col. 9. vers. Ne putes, de Resusc.
o Luc. 18.
p 1. ad Timothe. 2.
q Cap. 2. in 1. a. & secunda secundæ q. 23. artic. 6. ad secundum.
r Lib. 3. c. 42. quem inter alios etiam Rich. in 4. dist. 15. art. 1. refert.
s In locis prædictis.
t In d. q. 15.

- 2 S. Ant. & qui eam non citat, hos tres significatus notasse, quamuis nō probent eos, ut supra sunt probati. Secundum quorum nullum uisum fuit aliqñ mihi hanc diffinitionem in hoc capitulo sumi. Non quidem iuxta primam, quia non est ei locus in oī actione bona: Non iuxta sūm, quia non est etiam ei locus in omni actu contemplandi, & meditandi de Deo, ut infra tangetur. Non iuxta tertium, quia locus est ei in pronuntiatione omnium Psalmorum, & Canticorum, in quorum aliquot nihil petitur, sed tñ laudatur Deus, & gratia ipsi aguntur: Laudem autē aliam esse ab oratione, & non solum aperte patet, sed et efficaciter probatur per diffinitionem laudis, quam infra tangemus. & late alibi c probatur: Nunc autem rem altius perpendēti uidetur prædictum uerbum (oratio) tertio præfato modo in hoc capitulo sumi.
- 10 Tum quia principaliter agi de orationibus ab Ecclesia ordinatis, in quarum aliquibus, et si solæ laudes, uel solæ gratiarū actiones Deo fiant, in principio tamē, medio, uel fine, semper aliquid ab eo petimus, ut palam ex eis constat, & recte annotauit Card. Cuse. d Tñ quia laudes, & gratiarum actiones sunt præambula quædam media, & præparamenta, quo petitiones nostras attentiores, feruentiores, & efficaciores reddamus, & cōsequenter sunt partes earum præcursuales confirmatoriæ, aut confortatoriæ.
- 11 Sextum, q oratio præfata tertio modo sumpta (ut cōter in sacris litteris, sacrisque canonibus, & legibus sumitur, & ut eam sumpsit gloriosus ille Cyprianus Martyr, & Doctor egregius in hoc capitulo) diffinitioni pōt esse petitiō Deo aperte, uel operante facta, Dixi (petitiō) pro genere, q oīs bona diffinitio requirit, ut post Aristot. e Vlpiam. f Bartol. g & alios diximus alibi h Nam uerbum, (petitiō) genus, siue generalior est, quam uerbum (oratio) præfata tertio modo accepta: cum omnis oratio sit petitiō, & non contra, omnis petitiō sit oratio specialiter sumpta. Petitiō. n. quæ Regi, uel alij homini uiuo de re præsertim, quam ipse naturali vi præstare potest, nullatenus est oratio; est tñ petitiō. Dixi Deo pro differentia, qua differt ab alijs petitionibus, quæ alijs sunt, quarum nulla, etiam si fiat Papæ, dicitur oratio, ut Op. Nauar. Tom. II.

i speciatim præfatus Gulielmus annotauit. Dixi (aperte uel operante facta.) Tum quia nonnunquam fit expresse, & nonnunquam tacite, ut a sororibus Lazari petita fuit sanitas eius, per illa uerba, Domine, ecce quem amas, infirmatur k Ve enim Aug. ubi sentit, & alibi declarat Tho. l tacite petierunt eius sanitatem, licet nil de ea expressissent. Tum quia licet petitiō, quam Angelis, & Sanctis Dei porrigimus, aperte tantum fiat illis, aperte tamen fit Deo, quatenus patrigitur eis tanquam in tercessionibus id quod petitur, ab eo impetratur, is, & ita cum effectus eiusmodi petitionis speretur ab eo, potius fit ei quam ipsi, ut potior est medio finis. m

13 Ex quibus infero aliqua corollaria, quibus ea fiant locutiones, & authorum circa illa elegia concilietur. Primum, uerbum esse illud Augustini. n Oratio quædam petitiō est: & quod Sanct. Thom. de hoc perspicacius alijs in quarto lib. Sentent. loquutus est. o Il. Orationem esse actum intellectus, non uoluntatis, ut proinde probat Thom. p eo neruoso argumento, quod ratio est pars intellectus, q & petere, rogare, & impetrare, & ordinare, & loqui pertinent ad ipsam rationem: & constat ex præfatis orationem esse petitionem rogatam, & locutionem quādam mentalem, aut uerbalem, ut & post Sanct. Tho.

ADDITIONES.

- a 4. parat. 3. §. 1.
b Cap. 6. nu. 3.
c In cap. inter uerba. 1. q. 3. pag. 60. nu. 199. & in c. cum minister. 23. q. 5. nu. 17.
d In summa uerb. Horatum, vers. Quoad 3.
e 1. Topic. c. 7.
f In l. 1. ff. de testam.
g In d. l. 1. & in l. 7. ff. de acq. poss.
h In rub. de Prob. & de præb.
i In Recho diui. col. 3.
k Ionan. 1.1.
l 2. 2. q. 83. art. 17.
m L. & si non sint §. perueniamus. ff. de aur. & arg. c. prodell. 28. q. 1.
n In lib. de uerb. Dom.
o Dist. 15. q. 4.
p 2. 2. q. 83. art. 1.
q Thom. 1. p. q. 79. art. 5. & dilucidè tradimus in Mann. Conf. prælud. 3. nu. 2. *

Secunda pars Decret. I. q. 3

a Thomā declarauit Gabriel. a Tertio, Desiderium petendi, impetrandive aliquid a Deo, non esse orationem, ut idem Thomā, ubi supra receptus ab omnibus astru- xit, & palam sic ex eo, q. desiderium est actus voluntatis, & oratio intellectus, ut prādictum est. & ex eo, quod longe aliud est, desiderare, & aliud petere. Multa. n. cupimus, ut faciant alij, quā nolumus, vel non audemus, uel turpe ducimus petere, ut recte annotauit prādictus Episcopus Parisiensis. c. IV. Quod illud glossa or- dinarie. d. Oratio est desiderium boni, sal- uandum est per figuram Methonymiam, quā pro effectu ponitur causa, quā desi- derium boni nō est oratio, sed causa eius. Quā eadem figura dixit Aug. orationem esse purum affectum in Deum directum: 16 Non enim uir eruditissimus noluit dico- ro, ipsum purum affectū esse propriē ora- tionem, cum palam brillum esse actum virtutis, spei, uel charitatis, orationem au- tem virtutis Religionis, sed uoluit dice- re, actum dirigendi, & ordinandi illum purum affectum in Deum esse orationem accipiendo per Methonymiam, actum ma- terialem directum, pro actu illum dirigen- te, ut Tho. ubi supra declarat. e. V. Illud Anselmi relatum a Thoma ubi sup. (Ora- tio est ascensus mentis in Deum) non esse intelligendum de oratione speciali- ter, siue tertio modo accepta, sed de oratione generaliter, secundo modo sum- pra. VI. Per eandem quoque figu- ram Methonymiam, saluari debere illud Hugonis de Sancto Victore (Oratio est deuotio quādam ex compunctione pro- cedens) declarando noluisse dicere, ipsam deuotionem esse orationem, sed significa- re, qd deuotio, quā quis se deuouet Deo sperans opem ab eo, continet quādam petitionem tacitam illius, quā sperat, opis, & adiutorij, quā est quādam opera- tio petita, & consequenter oratio, & ita posuisse causam pro effectu, per Metho- nymiam; Licet enim deuotio & oratio, ambæ sint actus uirtutis Religionis, lon- ge tamen altera ab altera differt, quod fa- cile colligas ex Thomā, qui duas de illis diuersas quæstiones proponit, & multis f. articulis ornatur. f. VII. Quod illa diffini- tio Neotericorum, q. nō est oratio est ere- gatio mentis in Deum, cum studio quip-

piam ab eo impetrandi) non est satis per- pensa. Tum quia non conuenit orationi pure uocali, quod etiam ipsemet faretur. Et per contenta in præsenti præludio: cō- illa orationem uocalem esse ueram, ora- tionem. Tum quia substantia orationis non est ipsa erectio mentis in Deum, sed petitio, quā mens ita erecta facit per prā- 18 lata VIII. Quod non est etiam satis am- pla illa diffinitio Damasceni. Oratio est petitio decedens a Domino. Non enim amplectitur petitionem indecentem, & malorum Deo factam, quā tamen esse h orationem conuincit Augustinus. h. cuius nō uidetur meminisse eius. Commētor ali- bi, negans absolute ullam petitionem contrarie inordinatam esse orationem. 19 IX. q. non abs re ut supra dictum est, ora- tio dicitur esse actus uirtutis, quā Graeci latini, Latini uocant Religionē, quā inclinatur & innat ad suspiciendum, & vene- randum Deum, Opt. Max. uti principij, & fontem ultimum, & portum, in quem tendimus, & in quo requiem speramus, ut colligitur ex Tho. communiter recepto. k Per orationem, n. petentes egestati nostrā opem, & supplicias, honoramus eum, quā parte nos subiicimus ei, agnoscendo eum 20 totius nrī boni fontem, & authorē, ut ex l. eodē Th. colligitur. l. & graphice insinua- m uit Sāctus ille Deuerinus in illo carmine. Tu requies aeterna pīp, te cernere finis, Principium uelut, dux, semita, termi- nus idem. m. ut

ADDITIONES.

- a In canon. Missæ lect. 61. col. 3.
b Tho. d. q. 88. art. 1.
c Guilielm. ubi supra.
d 1. ad Thesalon. 5.
e In d. dist. 15. q. 4. art. 1. q. 2.
f Secunda secunda q. 83. ubi de oratione, & q. 84. ubi de deuotione. cuius diffinitio nem & tres casus unde oritur, ponitur infra c. 20. errorem. 16. *
g In lib. de modo orandi.
h In 4. dist. 15. q. 4. art. 1. q. 1.
i 2. 2. q. 83. art. 4.
k In d. q. 83. art. e.
l ubi supra.
m Metropolit. nono, libro octauo, de consolati- one philosoph.

Cap. I. de oratione, & horis Canonicis.

4

ut qui alto corde, non erat cum esse a & or- 21 principium & finē. a. * X. quod Deus so- lus sit orandus, ad effectum ut deus, aut effi- ciat id quod oratur. Tū quia oratio ut prē- dicitur, & probat Th. recep. b est actus la- trix, & religionis, quā soli Deo debetur, iuxta illud; Deū tuū adorabis, & soli Deo seruiēs. Tum quia principaliter, sola gra- tia gratū, faciēs, & beatitudo sunt peten- dæ, quā solus Deus præstat, iuxta illud e Gratiā, & gloriā dabit Dominus. Quā- uis ad effectum, ut oratur, intercedat ad Deū, & impetret ab eo, qd orat, etiā An- geli, & Sācti utiliter orantur, iuxta illud d Vocā si est, qui tibi respondeat, & ad ali- quē Sāctorum conuētere. Quā oīa cō- firmat usus ille iā inde ab Apostolis rece- ptissimus Ecclesiæ orantis ad Deum, per (Miserere nobis) ad Angelos aut & Sāc- tos per (ora) vel (intercede pro nobis) * & grauius definitiue Sacrosanctū Cōci- lium Tridentinū e in hæc uerba, Epi, & quibus est munus docendi fideles diligen- ter instruant, docētes eos, Sāctos una cū Christo regnātes, orationes suas pro ho- minibus Deo offerre, bonum atq; utile esse suppliciter eos innocare, & ob benefi- cia impetrāda a Deo per filium eius Ie- sum Christū D. N. qui solus noster Redē- ptor, & Sāuator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere. Illos ue- ro, qui negant Sāctos æterna felicitate in cælo fruētes, inuocandos esse, aut qui asserunt uel illos pro hominibus non ora- re, uel eorum, ut pro nobis etiam singulis orēt inuocationē idolatriam, uel pugna- re cum uerbo Dei, aduersarique honori uini mediatoris Dei & hominū Iesu Christi, uel stultū esse in cælo regnanti- bus, uoce, uel mēte supplicare, impie sen- tire, hæc ibi. Ex quibus colligas primū sāc- tos pro nobis orare. 2. Nos uisiter eos inuocare in nostros ad Deum intercesso- res. 3. Sāctos nos ad eorū opem confuge- re. 4. nil per hoc dignitati Christi detrahi. 22 5. Hæreticum esse contrarium asserere. * XI. Quod nec existens in purgatorio, ne- que uiri quālibet sancti sunt orandi se- cundum Thomā, f. & Richard. quia ut ille ait, per orationem principaliter peti- tur beatitudo, quā illi nondum habent, & non debet peti ab aliquo id, quo ipse caret. Quæ ratio licet non omnino con-

cludat, quia multa petimus a multis, quæ ipsi non habent, non quidem ut ea ipsi præstent, sed ut ab alijs impetrem: con- clusio tamen tenenda est, quia licet exi- stentes in purgatorio sint maiores nobis, quā parte de sua beatitudine sunt certi, sunt tamen minores, quā parte sunt in sta- tu pænali, & non in statu orandi pro alijs sed ut oreretur pro illis, & quia nostras ora- tiones minime cognoscunt. A uinis au- tem petimus non orando, sed uerbo, uel scripto, & rogando, ut pro nobis orent, iuxta Thomā. g. & Abulensem. h. communi- ter receptos. * Ratio, autem cur rogatio ad sanctos mortuos dicatur oratio, non autem facta ad sanctos uiuos, non est red- ditū facilis, Tum quia illa Thomæ, quod illi sunt beati, hi autem minime, non ui- detur efficax, eo quod ante Christum passum poterant orari existentes in lim- bo patrum, qui nondum erant beati per prādictum illud Iob. Tum quia nec il- la, quod illi sint in patria, hi uero in- via, satisfacit, quia patres qui erant in limbo, non erant in patria: Tum quia qua ratione rogatio ad sanctum, ut oreretur Deum pro beatitudine rogantis, uide- tur esse facta Deo, saltem tacite & opere- te: eadem rogatio facta uiuo iusto pro beatitudine, uidetur tacite facta Deo; ni- si hoc ideo negemus, quod uiuus non est certus de sua beatitudine, mortuus autē sic; etiam si esset in patrum Lybo, qui per reuelationem specialem propter eo- rum magnam sanctitatem sibi factam pote- rant orationes uiuentiū ad se actas nosse. Nec obstat, quod etiam, qui purgantur, sunt certi de sua beatitudine, quia sunt in statu pænali, & extra statum merendi, &

ADDITIONES.

- a Apocalyp. c. 2.
b 2. 2. q. 83. ar. 3.
c Psalm. 83.
d Iob. 5.
e Sess. 25. in decret. de inuocat. Sācto.
f Secunda secunda, quæstione octuagesima- tertia, ar. 4. ad 3. & articul. 11. ad 3. & in 4. dist. 15. q. 4. ar. 5. q. 2.
g Vbi supra.
h Mat. 6. q. 26. & 28.
i Iob. 1.

Secunda pars Decret.

& impetrandi, ut prædictum est. * XII.
Qd soli Angeli & homines possunt ora-
re, Tum quia nec inanimata, nec bruta ra-
tionis expertia, possunt agere actum ra-
tionis, qualem supra diximus esse oratio-
nem; Tum quia nulla illarum (quæ sunt immen-
se, coæquales, & æternæ) summa Trinita-
tis personarum potest adire superiorem, quod
oratio requirit, sicut dicitur. Non obest, quod
a Regius psalter per illud, a Pullis coruo-
rum inuocantibus eum, significet pullos cor-
uorum orare Deum: quia ut ait Th. non di-
citur inuocare, quia orat, sed quia natura-
liter capiunt bonitatem diuinam modo sibi ap-
to participare, & participat, aut sibi alios,
c. et oris alimenta suscipiendos. Non item ob-
stat, quod Christus uerus Deus, & vera
secunda persona Trinitatis orabat, &
d. orat, quia ipse erat, & est uerus Deus &
homo, in quantum homo orat, & ora-
bat, non in quantum Deus, ut post
e. alios declarat Tho. & qui alibi ait, Ideo
f. non dicere nos illi tanquam homini, ora-
re pro nobis, sed tanquam Deo, s. miserere no-
bis, ut Nestorij, & Arrij errore uitemus,
quoniam absq. ullo errore possemus eum
orare; ut in quantum homo pro nobis ora-
ret. De eadem uero ait dicit Abulensis, g.
n. nunquam quidem illum orare, sed posse.
Cuius argumenta concludunt quidem,
eum nunq. bene orare, nec posse id bene
facere, sed non, quod non male orat, neq.
quod id facere nequeat. Et de existente
in purgatorio, ait nunq. orare, quia eius
oratio non potest esse meritoria, neq. satis-
factoria, quia est, ut diximus, extra statu
merendi in eo & satisfaciendi, nisi eo modo
sibi iam determinato, & penam sibi decre-
tam patiendi, & S. Th. quæ ille non refert,
ait, quod miracula quæ Deus per Sanct.
26 Paschasium, existens in purgatorio fe-
cit, ut colligitur ex D. Gregorio, non fecit
sua oratione, sed orantium fide. Pro
doctrina tamen Abulensis, de existentibus
in purgatorio, quod non orant, est com-
munis opinio a Diuo Thom. k. Sanct.
f. Antonin. & alijs communiter rece-
pta. XIII. Nos non debere orare, neq.
opera bona facere pro animabus in Pur-
gatorio existentibus, eo scilicet, ut ipse, qui
diu sunt in eo, orent pro nobis, sed sic eo,
ut ab eo liberata, & in supremi illius ce-
lestis solij throno locata, id faciant. Quod

uis uir quidamque doctor Illustris, & præ-
cipue apud me obseruantiæ, ac non mi-
nus pius, quam doctus, uti ex eius operi-
bus, & uita liquet, contrariū huic Corol-
lario sentiat in quodam opere pastoris
utilissimo. Hispano idiomate nuper
ab eo composito, nullum in id textum
rationem, uel auctorem, licet reperitur
allegando. XIV. Quod triplex est oratio,
o. mentalis tantum, uerbalis, & scripta tan-
tum, & mixta. Si quidem quandoque ora-
mus sola mente, nulla exprimendo uerba,
aliquando solis uerbis, nil animo concipi-
endo, neque quid dicamus cogitando,
nonnunquam utroque modo exprimen-
do, uel scribendo cogitata, & in id quod
dicimus, uel scribimus, mentis aciem in-
tendendo. XV. Sequitur quod orationi
alia est bona, alia mala. Quædam enim
oratio est peccatum, iuxta illud Psalmogra-
phi, oratio eius fiat in peccatum; Quod
nervosa ratione comprobatur Beat. Thom.
q. & facit illud Malachia, & per Sanct. Hier-
onymum & Gregorium citatum: Ma-
ledicam maledictionibus nostris: Unde
t. subinfertur, dictum illud Abulensis, & De-
mones & si possint, nunquam orant, in-
telligen-

ADDITIONES.

- a Psalm. 146.
- b In d. q. 83. art. 10.
- c Caiet. in eodem psal. 146.
- d 1. Ioan. 2.
- e 3. p. q. 21. ar. 1.
- f In 4. dist. 15. q. 4. art. 6. q. 2.
- g Matth. 6.
- h In 4. dist. 15. q. 4. ar. 5. q. 2. ad 3.
- i In dialog.
- k 2. 2. q. 83. art. 4. ad 3. & ar. 11. ad 3. & in 4. dist. 15. q. 4. ar. 5. q. 2.
- l 4. p. tit. 5. c. 8. §. 2. sub fi.
- m Syluest. in verb. oratio, q. 2. & 3. & Caiet. in d. art. 11.
- n Io. Bernar. a Luco in lib. Auiso de Curas. c. 35. p. 5.
- o Bonauent. in 4. dist. 45.
- p Psalm. 108.
- q In 4. dist. 15. quæst. 4. art. 1. q. 2. & ar. 7. & 2. 2. q. 83. art. 15.
- r Cap. 2.
- s c. maledicam &c. multi sub finem, 1. q. 1. Matth. 6. q. 27.

Cap. I. de oratione, & horis Canonicis.

5

telligendum esse, ut supra dictum fuit.
XVI. Id quod aiunt Cassiod. & Archid.
a. puta petitionem eius, qui postulat a Deo
indecentia, non esse orationem; quin po-
tius esse secundum alios & execrationem,
non est uerum, aut saltem intelligi debe-
re, sumendo uerbum [Oratio] striete pro
sola bona oratione. XVII. Orationum
30 aliam esse publicam, aut eorum, aliam
priuatam, uel singularem: Publica est, quæ
fit nomine Ecclesie, per illius ministros
pro populo, iuxta gloss. recept. & prædi-
ctum S. Thom. d. Cui suffragans ex hoc
infert Caietan. orationem publicam ne-
cessario debere esse uocalem: Priuata, pro-
pria, & particularis est, quam quis nomi-
ne suo, aut alieno, non tamen uti mini-
31 ster Ecclesie, facit. XVIII. Quod quat-
tuor illæ partes in quas Beatus Paul. & di-
uidit orationem, puta, obsecratio, oratio,
postulatio, & gratiarum actio, non sunt
partes subiectiue, siue species eius, tan-
quam generis: neque enim unaquæq. earum
per se sumpta est petitiu, & per consequens
neque oratio, prout hic sumitur: sed sunt
partes integrales orationis. Hac liquide
scriptura a Cassiano, & varijs prædictis, &
neotericis diuersimodo declarata, g. San-
ctus Paulus nos docuit, quattuor præci-
piuas partes, ex quibus oratio constat, iux-
ta B. Thom. h. si satis perpendatur, dum
ait, Ad orationem tria requiri: quorum
secundum diuiditur in duo. Primum, quod
homo accedit ad Deum, id est deligat oculos
mentis in eum, quod significat Beat.
Paulus uerbo [orationis]. II. ratio impe-
trandi, quæ ex parte Dei, est eius sanctitas
significata uerbo [obsecrationes], & ex
parte nostra, recognitio beneficiorum re-
ceptorum, insinuata uerbo [Gratiarum
actiones]. III. Petitiu aperta, uel operata,
significata uerbo [postulationes]. Pro qua
rum exemplo proponit idem Tho. illam
summam Trinitatis, omnibus numeris ab-
solutam orationem, siue collectam. Om-
nipotens sempiternus Deus, qui dedisti
nobis famulis tuis, in confessione uera si-
32 dei æternæ Trinitatis gloriam agnosce-
re, & in potentia Maiestatis adorare uni-
tatem, quæsumus, ut eiusdem fidei firmi-
tate, ab omib. semper muniamur aduer-
sarijs: Per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum &c. In hac enim oratione primum

approximamus Deo, cogitatione nostrâ
in eum iaciendo, eique dicendo. Omnipotens
sempiternus Deus & cetera. II. Com-
memoramus causam impetrandi postula-
ta ex parte nostra, agendo ei gratias be-
neficiorum receptorum, dicendo. Qui de-
disti & cetera. III. Obsecramus eum, di-
cendo. quæsumus, ut eiusdem, & cetera.
IV. Adducimus causam obtinendi postu-
lata, ex parte diuina, dicendo. Per Domi-
num nostrum Iesum Christum, &c. XIX.
33 ex proxime dictis posse quem colligere
praxim in orando Deum a nobis seruandam
In primis quidem, ut oculos in eum
conijciamus, contemplando suam poten-
tiam, sapientiam, bonitatem, & misericor-
diam infinitam, earumve aliquâ, quæ ma-
gis petitioni nostræ congruat. Deinde, ut
oculis in eum defixis gratias ei agamus pro
beneficijs, quæ nobis communia cum alijs
confert, puta creationis, & redemptionis,
aut proprijs, puta salutis, scientiæ, honoris,
aliorumve bonorum spiritualium, corpora-
lium, aut fortunæ, nobis specialiter præ-
stitis. Actusq. gratijs, postulemus operata,
& protinus ei dicamus, ut sui amore, aut
sacratissimæ Incarnationis Christi Iesu,
aut benedictæ suæ Matris, aut aliquorum
Angelorum, uel sanctorum id præstet. Quod
cuiuslibet Christiano scitu dignum foret,
& familiare esse perdeceret. * Qua uero
ratione supradicta de diffinitione, diuisio-
ne, utilitate, necessitate, & eminentia ora-
tionis conciliari possunt ijs, quæ post eru-
ditissimus, idemque piissimus Frater Lu-
douicus a Granata omnium, qui sua etate
in Hispanis concionati sunt, aut primus,
aut certe cum primis mea sententia cen-
sendus, & alij qui de oratione erudite si-
mul, & pie conscripserunt, dicam in prin-
cip. cap. 21. quod multis de oratione mi-
scellaneis relictum nunc sumus addituri.
Cap.

ADDITIONES.

- a In c. presbyteros. 95. dist.
- b Caiet. 2. 2. q. 83. art. 4.
- c Gl. magna clem. 1. de reliq.
- d In d. q. 83. art. 2.
- e 2. ad Timoth. c. 1.
- f In colla. patr. coll. 9. c. 11. & 4. seq.
- g Super illo. Pauli. 2. ad Timoth. c. 1.
- h 2. 2. q. 83. art. 17.

Cap. II. continet textum, & sex conclusiones.

- Textus huius capituli rescriptus. n. 1
Præfatio Missæ inuentum antiquum, & quoduplex. n. 2
Orandum attente, & modeste. n. 3
Orandum voce, & corpore modestis & verecunde &c. n. 4
Hebdomadarii sic incipient horas precari. n. 5
Missæ magis quam horis attendendum. n. 6
Oraturus Deum reputet, quanta cura Regem roget. n. 7
Orans corpore fatis, & incomposito, & quando peccat. n. 8
Ad eundem, quia nequit esse bonus & malus, non potest quis bene, & male mereri.

Collekturus notabilia præmitto, capitulum hoc esse particulam vnam sermonis sexti, gloriosissimi doctoris, fortissimi que martyris Sancti Cypriani, post omnes septem petitiones orationis Dominicæ, scriptam. Deinde contextum eius viciatim videri fuisse a librarijs, & excusoribus Decreti, qui pro omni scripserunt homini, quod me amanter admonuit eruditissimus, idemque rerum antiquarum obseruantissimus, sacre Theologie doctor, Ioan. Baptista Cardona illustri genere prognatus, cum tamen id longe antea, totum orbem præsertim Gallicum, admonuissent opera ipsa Cypriani, quæ prodierunt correctæ, etiam antequam Gryphus Lugduni, anno 1537. ea excuderet. Admonuit etiam quædam, quibus confirmatur id, quod ex hoc capite colligitur, partem scilicet illam Missæ, quæ vulgo hodie, Præfatio vocatur, non a paucis annis (vt quidam impij nouatores metiuntur.) Sed iam inde ab ætate Cypriani eodem nomine fuisse appellatam, & quæ illa verba, *Suscipe corda*, & *Habemus ad Dominum*, a tempore Apostolorum in vñ Ecclesiæ esse coepisse colligitur. Tum ex Clemente; a Tum ex Missa Diui Iacobi, qua Græci vtiuntur; quorum etiam meminere Diui Chrysostomus & Augustinus. Omnis autem alijs, quæ prædictus Doctor admonet, & antea tradidit Gu-

d lielmus Durandus addo, decem esse Missæ Præfationes; quarum nouem ex primit Gelasius & decimam, quæ est Virginis matris, quam Concilium Vebani f. addidit. Quas omnes, & solas, nuper iussit inseri suo missali folio, record. Pius Quintus exclusit alijs, quæ iam nimis, & in eis aliquot non satis probatæ in alijs missalijs irreperant.

Cyprianus.

Quando autem stamus ad orationem fratres dilectissimi inuigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus, cogitatione carnalis omnis, & secularis abscedat, neque quicquam tunc animus aliud, quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo, & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo, *Suscipe corda*, vt dum respondeat plebs, *Habemus ad Dominum* admonetur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium peccus, & soli Deo pateat; nec ad se hostem Dei, tempore orationis venire pariat.

Noto secundo, intentionem principalem Cypriani in hoc capitulo fuisse, nos docere attente orandum esse, & exhortari vt id agamus. Quod ipsum ubi supra his elegantibus verbis protinus facit. Quæ autem segnitia est alienari, & capite ineptis cogitationibus, & profanis, quum Dominum deprecari, quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loquaris? Id ipsum & in his non minus dolatis, & elegantibus, è vestigio repetitur: scilicet. Quomodo te audiri possis, cum te ipsum non audias? vis esse Deum memorem tui cum rogas, cum tu ipse memor tui non sis? Idem & alijs verbis longe

ADDITIONES.

- a Lib. 8. consti. Apost. c. 19.
b Homi. de Luchar. in 2. Cor. 16.
c In c. 13. de bono perseverantia. Tom. 7.
d In 4. lib. Ratione diuino. offic. cap. 33. vbi hoc c. citat.
e In cap. inuenimus. de consecr. dist. 1.
f Sanctorum. 70. dist.

a longe ante in dicto sermone sic ait: Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens, & pudor. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita congruit verecundo, modestis precibus orare. Hoc ipsum & paulo inferius efficit dum ait, b & quando in unum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina, cum Dei sacerdote celebramus, verecundia, & disciplina memores esse debemus, non passim ventilare preces nostras, inceditis uocibus, nec petitionem commendandam modesto Deo, tumultuosa loquacitate iactare. Ex quibus omnibus infero. Primo, peccare hebdomadarii, siue illum, cui est cura incipiendi horas intra, uel extra chorum, qui tanquam præmonens ad eam... inmodesta uoce, incipit, Pater noster, quasi rinitans, aut vngens, tidens, iocans, aut nanis indulgens. Incipit, inquam, etiam interdum extra chorum, tens ad eum, ubi pronuncianda sunt hora, quo paucillim tempore forte ad uana lucrifaciat, edens ut cecinit Poetas sine mente sonum. Quæ omnia fieri uidi, non sine omnium id agentium commiseratione, & priorum dolore, optantium, ut horas exorsurus prius, iuxta mentem B. Cypriani conferret se ad suam sedem; comitatus timore, & amore diuino, ueni in celsu medicari, nec nimis citato, nec nimis tardo, & illinc oculis mentis in Deum, & corporis in crucifixum, super pulpito, aut alio in loco positum intentis inciperet, *Pater noster*, & protinus, *Deus in adiutorium*, cum in ea modestia, & pausa, qui uideatur fratribus, inchoare illas, non solum lingua, sed etiam mente. II. infero peccare etiam eos, qui, quod quotidianum est, horis admiscere iocos, risus, cochinnos, aut impertinentia negocia, præsertim in choro, scandalizando ceteros, & alienando eorum mentes a cogitatu diuinorum, & spiritualium, licet nonnulli adeo egerint, ut honeste id assabilitatis, & ciuilitatis esse iudicent existimantes assabilitatem & ciuilitatem utramque esse honestam, quæ Christianismo sit contraria, ignorantiam que suam proderet, quæ ignorant id in diuersis prohibitum esse concilijs. Sci-

licet Viennensi quod habetur in Clementina prima, de celebratione missarum, & Basiliensi in sessione uigesima prima, titulo.

Quomodo diuini officij in ecclesia celebrantur. Infero III. Letia peccare eos, quos uidi orare in choro turpiter, & indecore dispositis pedibus, & brachijs, oculis errantibus, & capite modo huc, modo illuc circumactis, tato cum impetu, & clara uoce non secus ac si cum Deo, uel sanctis ringere uellent. Quanto autem id sit mortiferum, aut ueniale peccatum dicetur infra in 10. notab. IV. infero Cardinalem illum doctissimum Ioannem a Turrecrem. non debuisse mutare principium huius capituli, quod communiter est (Quando &c.) in, *Cum autem*, Quandoquidem protypa emendatiora, & a recognitore non uulgari emendata, concordant cum lectione uulgata. V. Infero, non satis caute dixisse prædictum Doctorem, Scopum, & summam huius capituli esse, dicere, quod si in ceteris orationibus, magnopere attentis esse debemus magis tamen dum celebramus, uel audimus missam. Sanctus namque Cyprianus in priore tom. sermon. sexto, de orar. Domi. pagin. 18. qui ad uerbum reperitur altero tomo, non loquitur, particulariter magis de attentione seruanda, in dicenda uel audienda missa, quam in alia oratione. licet ore pleno fatear, quod quemadmodum tremendum illud Missæ Mysterium, præcellit alijs aliarum horarum, & officiorum, ita decens foret, attentionem illius dincere aliam, aliarum res foret ijs sufficiens. Itaque, ut ex Concilio Basiliensi, & præfatio sermone Diui Cypriani, ac alijs Neotericis colligitur. Quisquis orando mentis luce, aciem in Deo defigere uolet, consideret, quanta cura se componeret, si Imperatori, aut Regi, loqui deberet, ne quid in corporis habitu, aut uerbis appareret, quod oculos suæ Majestatis offenderet, licet id non sit amplius,

ADDITIONES.

- a In eodem sermo. pag. 2.
b In eodem pag. 2.

Secunda pars Decret.

plus, quam hominem homini, & mortalem, mortali loqui. Et hoc considerando repetet quanta solitudine debeat, compositum esse cum, qui profectus est ad thronum, & sedem Divinae Maiestatis, coram qua etiam potestates Angelice contremiscunt, ne quid sit in eo, quod oculos divinos offendat; Non audeamus loqui Regi, nisi deflexis in terram genibus, Deo vero audeamus loqui erecti, non dico corpore, sed elati arrogantia, & philautia. Veremur alloqui Regem absque vestimento mundo, & nisi per xis capillis, facie lota, & forte suffusa odore, ne enim offendat aliquis factor. Non veremur autem alloqui Deum, conscientia contaminata. Multa Principibus huius seculi locuturi, præcellencia illa humana, tantum pudorem ingerit, ut eis, & vocem, & memoriam adimat, & nos vo-
ciferando, & velut aliud quippiam agendo, alloquimur Deum nostrum. Clamamus ad Deum, exaudi Domine orationem meam, & clamor meus ad te veniat, & non audimus id quod dicimus, & quod petimus est, sumus, qui dum lingua oramus, oculis petuleis, & errantibus vagamur, animi sordibus obvoluti. Reliqua attentionem concernentia sigillatim infra, capitulum trigesimo tertio, describentur. * Id tamen solum, nos hic admonendos esse arbitramur. Quod prædicta elogia Cypriani in confirmationem huius capituli adducta, nervose probare videntur: toties nos saltem venialiter peccare, quoties habitu corporis, & membrorum, tracto & incomposito Deum oramus. Quod pro dolor, frequentissime multi privatim recitando facimus: & consequenter, perdimus fructum meritorium, & satisfactorium, eorum horarum, quas sic recitamus, quia per peccatum veniale nil bene mereri possumus cum per illud male mereamur, & vno, & eodem actu, (quia non potest esse simul bonus & malus, etiam diverso respectu) bene & male mereri nequimus, iuxta resoluta in Manuali Confessi. Præclud. septimo, numero vigesimo secundo, & infra dicenda, capi. tertio, numero quadragesimo nono, & capi. sexto, numero trigesimo quarto. Quæ tamen admonitio videtur restringenda ad illam fractionem & incompositionem corporis, quæ est cau-

sa, ne orationi, quantum ad eius bonitatem oportet, attendatur, aut certe alicui scandalo est, saltem veniali. per infra capit. 4. n. 44. dicenda. *

Cap. III. de Hora orandi, tangit 78. Conclusiones.

- Orandum aliquo tempore. Et quo olim, n. 1
- Et quo nunc. n. 2
- Trinitas tria trium horarum oratione fuit præsignata. n. 3
- Martino pro requie Et incude fuit oratio. n. 4
- Authorem sua tepida orationis pudet. n. 5
- Orandi tempus certum nullo iure divino præfixum. n. 6
- Orandum semper in quo sensu. n. 7
- Orat semper qui bene semper agit, ut semper petat, qui bene semper servat. n. 8
- Orare tenemur omnes, Et petere ut saluemur. n. 9
- Oramus quæ omnis iure divino mortificatio. n. 10
- Mendicatio quæ, Et quando præcepta. n. 11
- Orare non tenetur quis eo solo, quod sit in statu peccati mortalis. n. 12
- Panitentium non est, quatenus qui in statu peccati mortalis est. n. 13
- Orare pro proximo quando necessarium. n. 14
- Et sequen. n. 15
- Missam omnis Christianus omni festo audire debet. n. 16
- Orare aliqua debent interdum aliquid laici, quæ non debent aliqui clerici. n. 17
- Oratio Dominica, Et Angelica omnibus ediscenda. n. 18
- Patrum Et patres male negligunt docere ista. n. 19
- Hora statim horis dicenda. n. 20
- Oratio pro multis diebus vota quæ vno dici potest. n. 21
- Pauca multa in unum ut ante Missam dicatur, quæ post eam dici potest. n. 22
- Hora quæ, quot, Et cur sic dicenda. n. 23
- Et sequen. n. 24
- Hora quater noctu, Et ter diei dici solent. n. 25
- Hora nocturnorum a laudibus distinguitur. n. 26
- Horis nocturnis quæ hora debita. n. 27

Orantes

Cap. III. de oratione, & horis Canonicis.

7

- Orantes bene saltem mediocriter imitandi. n. 32
- Dies varie sumuntur, Et quo ad horas. n. 34
- Dies Et nax artificialis 12. horas in 12. partes aequales divisas habent. n. 35
- Horologia Romana ut ab exteris differant. n. 37
- Hora 1. 3. Et. Et incipiunt. n. 38
- Hora statim horis dicenda, quæ. n. 39
- Vespera Quadragesima quæ ante eam dicenda. n. 41
- Missæ Sabbati sancti quando olim, Et quando nunc dicenda. n. 43
- Hora etiam privatim statim hora dicenda. n. 45
- Hora præsentia quæ providentia, Et sequen. n. 46
- Horas comites timent, ut libenter audiant. n. 49
- Oratio venialiter mala parum vitii. n. 49
- Peccatum Et meritum simul nihil potest esse. n. 49
- Hora ob ludas quæ insse mutantur. n. 50
- Horas non licet mutare ob interdictum. n. 51
- Missæ maior sub interdicto sic dicenda. n. 52
- Hora dicenda in horis statim, licet nullus exterius ei sit interfuturus. n. 53
- Horas prævenire ut mollior dormiat, Et oreris, Et peccatum. n. 54
- Horas extra horas statas insita de causa bene dici. n. 55
- Horas cum parvo temporis ad studendum damno sic dicet studiosus. n. 56
- Horas dicenda vespere privilegium quid prodest. n. 57
- Horas dicere extra statas peccatum veniale. n. 58
- Dies ad horas dicendas quando incipit, Et desinit. n. 60
- Horas vespere usque ad Primam tantum dici. n. 61
- Peccatum mortale an contra legem, Et veniale præter. n. 62
- Horas qui prælati non curat dici horis statim lethaliter peccat. n. 63
- Horas matutinam a laudibus dividi posse. n. 64
- (Te Deum) matutina, Et non laudum esse partem. n. 64
- Patet nositer ante laudes quomodo dicendum. n. 64
- Horas præposcere ex causa nullum peccatum. n. 65
- Et sequen. n. 65

- Missam ante primam dicere an mortale. n. 70
- Hora privatim, an publice dicatur, ut hic differt. n. 71
- Hora de vna hora in aliam quando mutanda. n. 72
- Beneficium an detur carenti qualitate requisita. n. 73
- Hora mutata non semper quoad omnia mutatur. n. 74
- Præscriptio non extenditur ad similia. n. 75
- Hora statim sine debita recitandi aliqua latitudo inest. n. 76
- Et sequen. n. 76
- Hora debita lapsus non nocet, quantum lapsus dies. n. 78

NOto 3. ex primo verbo textus, Quando, aliquo tempore orandum esse. Dicens enim, Quando autem stamus ad orationem, significat nos aliquo tempore ei vacare debere. Circa quod dico primo, ipsummet B. Cyprianum in eodem sermone paulo inferius. pag. 20. dicere, quod in veteri testamento orabant tribus horis, puta, Tertia, Sexta, & Nona, quo typice significaretur summa illa Trinitas, quæ in nouo omnibus manifestari debebat. Cum enim tribus horis numero ternario a se diuisis, tertia, sexta, & nona orabatur, non obscure significabatur esse se trinum, & vnum Deum, qui orabatur, ut ipse singulariter ponderat. Porro hæ tres horæ, tertia, sexta, & nona, videntur esse eadem, quibus scriptura ait, Danieli, cap. 6. solitum orare, David vero septies in die orabat, Dicit enim psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi. Sanctus autem Iacobus minor orando centies in die, & toties in nocte genua flebat coram Domino. De Beato quoque Martino legitur, Anton. in secunda parte histor. titul. 10. capitul. 11. §. 2. & elegantius ante ipsum Sulpirius in vita Martini pagin. maioris formæ 9. & de transitu eius pag. 1. Quod inuictum ab oratione spiritum non relaxabat; & quidem fortiter ipse animum alijs negotijs grauatum ea relaxasse sic, ut faber ferrarius uno mallei, ictu, incudem feriendo sese refocillat. De Abbate Arsenio legitur in 2. part. lib. 11. in vit. Patrum. de eo, quod sine interrupto-
retur. quod Sabbatis orabat brachijs expan-

expansi ab oculo solis, usque ad mane dominicum, quo sol oriens suis radijs vultum eius illustraret. De Abbate item Bisario, in idem, quod sexdecim dies oravit in suo cubiculo reclusus, & brachijs extensis.

4 Quæ gesta cum aliquot tepidiores memoria repetimus; & hinc perpendimus eos fuisse homines, ac ipsi sumus, & quod ipsi sicut illi, saluari desideramus & speramus, quodque ab eodem Deo, a quo & ipsi creati sumus & redempti, & iuvamur, quin etiam nonnulli ad sublimem ordinem Sacerdotij, doctoratus, & religionis sumus promoti, ad quæ non omnes illi, aliique eis similes promoti erant: Illinc vero animadvertimus raro vel nunquam nos ita nos nobis subijcere, ut inentes totas habeamus in Deum intētas modico saltem illo tempore, quo pronunciamus, & canimus horas canonicas, vel sacrificamus. Quid de nostra parvitate, laxitate, & fragilitate dicemus? nisi quod tædere non deberet edere, nescire, & cum hominibus conuersari, donec saltem firmo animo proponeremus, & inciperemus proficere, canere, & missare cum seruo, attentioneque debita, simul totum tempus, quod in studendo, legendo, consulendo, edendo, bibendo, & alijs actibus de se bonis, vel necessarijs impenderimus, dirigeremus, dicemusque gloriæ Dei principaliter, eaque agendo sæpenumero leuaremus oculos ad Deum, inuocando: Deus in adiutorium meum intende. Quod Abbas Isaacus docebat faciendum modo infra narrato, capitulo octauo. Ita tamen, ut ob id opera prædicta licita nullatenus impedirentur, sed tantum diuino quodam sale salirentur, uti Monachi Aegypti manibus laborantes, teste Cassiano libro tertio, capit. 2. de Cano. diuini orat. & Psalm. orabant. II. Dico neque iure diuino naturali, neque diuino positiuo esse certum aliquod tempus ad orandum præfixum, ut Sanctus Thomas in 4. distinctione 15. quæst. 4. artic. primo, quæstio. 3. Paludanus in 4. distinctione 15. quæstione quinta, columna prima & secunda, & alij sentiunt in 4. sent. & Sanctus Antoninus in quarta parte, titu. quinto, capitulo octauo, §. sexto. Abulensis super Matthæ. capitulo sexto, quæstio. 32. Angelus, verb. oratio, quæstione tertia.

Syluester & alij alibi. Contra tamen hanc conclusionem facit primo, quod sacre scripturæ testimonio, David Psalm. 54. solebat orare mane, uespere, & meridie; Vespere, mane, & meridie narrabo opera Domini Psalm. 118. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Præterea Daniel capitulo sexto, ter orabat in die, nimirum tertia, sexta, & nona. iuxta Sanctum Cyprianum in sermone de orat. Do. pag. 28. vii. super tulli. Ad hæc tamen respondetur, probare quidem illos, sic orasse, non tamen ad id obligatos fuisse, ac proinde minus nos ad id obligari. II. Contra hanc conclusionem facit illud Redemptoris nostri: Luc. 18. oportet semper orare, & nunquam deficere: Illud item Apostoli Thessalonicen. 5. Sine intermissione orate. Ad hoc respondent Sanctus Thomas secunda secunda, quæstione 83. articulo decimoquarto, ad quartum, & alij complures, Antoninus, Syluester, & alij ubi supra diuersis modis, quos omnes, qui sunt quatuor, col legit cæteris clarius Abulensis super sextum capit. Matthæ. quæst. 33. iuxta quorum omnium mentem, & doctrinam resoluo, Saluatorem nostrum, & suum Apostolum dicere noluisse nos debere semper orare, ita ut oratio in se semper dureret. Illa enim si mentalis est, non durat diutius, quam ipsi conceptus: si vero vocalis, nisi quamdiu uoces. Conceptus autem & uoces semper durare non posse manifestum est, quandoquidem comedere, dormire, & alia ad conseruationem nostram necessaria, alia item officia debita parentibus, superioribus, & alijs proximis, agere nos oportet. Voluerunt autem dicere causam finalem orationis, quæ ad orandum mouet, semper durare debere. Causa enim illa desiderium habendi charitatem, & per manendi in ea, & per eam, siue diuinam gratiam in uitam perueniendi æternam, Quæ causa semper durare debet actu, siue expresse, aut uirtute, siue tacite, per totam uitam, per omnes eius actiones, iuxta illud perpetuo memorandum, quod in ea parte horæ primæ, quæ preciosi uocatur, pronunciamus (Dirigere, sanctificare, gubernare dignare Domine Deus cæli & terræ, hodie corda, & corpora nostra, sensus, sermones, & actus nostros in lege tua & in operibus mandatorum tuorum, ut hic,

hic & in æternum, te auxiliante, salui esse mereamur) hæc ibi. Non enim possunt esse actiones nostræ meritorie uitæ semper æternæ, nisi actu, & expresse, vel uirtute & tacite, in conseruationem gratiæ diuinæ, & salutis nostræ ordinentur. Hic tamē intelligendi modus, & si uerus sit, & memorandus, sitque de mente eiusdem gl. magnæ, clementin. prima, de re. & uener. nostræ singularis, non uidetur tamen uhi hi satis germanus. Proinde hoc & alij posthabitis, arbitror Saluatorem nostrum, eiusque Apostolum per prædicta uerba, intendisse hortari, ut semper oremus, accipiendo uerbum (orare) generalissime, ut in cap. 1. interduum accipi diximus pro bene, & non male agere, & sic quod petamus a Deo suam gratiam & uitam æternam expresse, aut saltem tacite, bene uiuendo. iuxta glo. ibi citatam (satis orat, qui bene agit).

7 Hic intellectus uidetur magis arridere glossæ ordinariæ Luc. decimo octauo, & Caietano uno loco, in dicto capitulo 18. & si alibi super capitul. 6. ad Thessalonicen. alium debiliorem, steriliorem, & faciliorem sequatur, nempe quod uerba illa, semper & sine intermissione intelligantur de horis in id ordinatis. Quod etiam in se uerum est, & tetigerit Sanctus Thomas secunda secunda, quæst. 83. artic. 14. ad 4. & Abulensis in c. 6. Matthæ. q. 34. & alij. III. Dico, quod quamuis nullo certo tempore iure naturali, & diuino præfixo teneamur orare, omnes tamen, qui ad ætatem discretiōis, & usum rationis peruenimus, præcepto naturali diuino obligamur aliquo tempore orare, ut uidetur sentire Sanctus Thomas in 4. distinctione 15. quæst. 4. artic. 1. quæst. 3. Primo quidem, per illud supra adductum, Luc. 18. oportet orare, uerbum enim, oportet, necessitatem importat, uti tradit ibi D. Ioann. Chrysostomus. & ea est eius propria significatio, iuxta gl. communiter recept. cum ibi late citat. a Ias. in l. prima. ff. de insti. & iure, ac proinde scriptura illa intendit dicere, necessesse esse orare. II. Quia, ut omnes sumus obligati salutis nostræ curā habere, ita iure naturali teneamur id agere, siue quo salui la non queritur, cap. omnis de consecra. distin. 4. c. firmissime. 15. quæstio. 1. Qui enim uult finem, uelle quoque de-

bet media in eum necessaria, argument. capitu. præterea, de officio delegat. l. 2. de iurisdic. omni. iudic. & saluari non possumus adulti citra speciale Dei auxilium, uti Euangelium, Ioan. 15. & epistolæ Catholice ad Coloss. 3. tradunt. Dei autem auxilium non promeretur, nisi petens, iuxta illud Augustini de Eccl. dogmat. ca. 56. & sensu in 43. Nullum nisi orantem auxilium promereri: quamuis ex eo non inferatur id, quod aliqui Duran. in 4. distinctione 25. quæstione duodecima, sentiunt. Quoniam Deus Optimus, multa nobis, quæ non promeremur, beneficia confert, immo frequenter adijcit, quod oratio non præsumit, iuxta egregiam quandam collectam, Dominice ij. post pentecostem, & magnus ille Aquinas diffinit gratiam, quæ non est habituale donum, sed auxilium Dei mouentis ab bonum, non requirere præparationē, quare plus facit illud Euangelij, Ioan. 16. Petite, & accipietis, significans non petentem non accepturum. Cum itaque iure naturali adulti sumus obligati desiderare aliquando nostram salutem, ita & eam aliquando petere. quod est orare. Quarto dico difficile esse determinare, quando quis peccet mortaliter non orando, solo iure naturali, & diuino positiuo attento, uti dixit Paludanus in 4. distin. 15. quæst. quinta, columna prima. Tum quod secundum eundem, quemadmodum illo solo attento, tunc duntaxat tenemur mendicare, & propter Deum panem materiale petere, cum non subest alia ratio conseruandi nostram uitam corpoream, aut illius, qui fidei nostræ est creditus; ita tum demum tenemur orare, & petere bona spiritualia ad salutem necessaria, quando alia nulla in id ratio subest. Tum quod secundum eundem in dicta quæstione quinta, columna prima, non semper mortiferè peccat, qui uidens se peccato mortali irretitum, non orat, aut petit a Deo gratiam, ut eo liberetur, cum alia sint remedia. Quæ est conclusio consolationis plenæ, non quidem ut omittamus orare, quum sumus in peccato mortali, sed ut qui omisimus, non oneremus nos serupulis, & necessitate reuocandi ad memoriam, & confitendi numerum vicij, in quibus id agere omisimus: Tū quod non etiam

etiam peccat quis mortaliter ob id soli, quod videns se esse in peccato mortali, illius non poenitet eum, dummodo ei peccatum non placeat, & verisimiliter credat tempus poenitendi non desore, vti alibi fuit in quarta parte gloss. summa de poenit. distin. 3. nu. 10. post Caietanum Quolib. 7. & Adrian. in 4. de Confess. questione 32. col. 2. probauimus. Tum denique quod non etiam secundum eundem Paludanum peccat mortaliter, qui omittit

13 rogare Deum pro proximo, quem videt esse in peccato mortali, vt eum ab illo liberet Deus: Quæ etiam conclusio conscientias nostras plurimum solari potest, non quo omittamus orare pro existentibus in peccato mortali, sed ut non repariamus nos tam onustos peccatis mortaliibus: considerantes quanto sepius murmuramus aduersus male agentes, quam Deum rogemus, vt eis mentem de male factis poenitendi inspiret.

14 Quinto dico quod etiam si difficile sit decidere, quando quis sub pena peccati mortalis teneatur orare pro se, vel pro suo proximo, aut pro solo iure naturali, & diuino positivo, videtur tamen id fieri posse, colligendo mentem supradictorum Thom. Palud. Anton. Ang. & Sylvestri dicendo ad id teneri, quoties sibi videtur non esse aliam rationem consequendi summam, aut proximi salutem. Verbi gratia, Quando quis videt aliquos ad duellum, quod se occidit, properare, neque eis prodesse potest nisi sua oratione; aut cum se videt tam grauitur tentari impatiencia, luxuria, ambitione, & alijs tentationibus, ut nil ad se ab ijs liberandum, præter opem diuinam, sufficere sibi videatur; Pro quo facit, quod de ieiunio tradidit Sanctus Thomas secunda secunda, questione 14. articulo tertio. obligari quem ieiunio iure naturali, cum videt esse necessarium ei ad resistendum tentationi carnis, aut subleuandum mentem.

15 Non dixi frustra, (attento iure naturali, & diuino positivo) Si enim ultra id accessit votum, iuramentum, aut poenitentia iniuncta, dubium non est, quin teneatur iure diuino dicere orationem tempore iuramento, vel voto præfixo, aut in poenitentia acceptato. cap. magne, de voto, cap. si vero, de iurei. & ad monere. 33. q. 2.

Sexto dico, non esse usque adeo tutam conclusionem illam Abulen. Super Matth. cap. 6. questione 32. puta iure naturali & diuino nos teneri orare pro ijs proximis, quos videmus in necessitate constitutos, & eos orationibus nostris adiutare posse. Dico etiam non esse tutum illud Sylvestri verb. oratio in fine. Quod iure diuino obligamur orare, cum audimus missas, quas Ecclesie præcepto audire tenemur; quia illa obligatio potius est finis humani determinantis diuinum.

16 Septimo dico, dubiam esse illam conclusionem Sylvestri verb. oratio, questione finali. scilicet, Omnes qui nati sunt teneri iure naturali ad orandum in eo momento, qui incipiunt habere discretionem siue usum rationis. In cuius probationem, & si ipse nihil allegat, facit illa conclusio Diui Thomæ 1. 2. questione 89. articulo sexto nempe omnes obligari dirigere, & ordinare ipsos ad finem debitum eo tempore, quo incipiunt habere usum rationis, adeo quod qui id facere omittit, peccat mortaliter. Per quod concludit, quod nullus, qui est in peccato originali, potest prius peccare venialiter, quam mortaliter. Faciunt etiam pro Sylvestro duæ rationes, ad probationem huius sententiæ Diui Thomæ a Caietano in eadem questione 89. articulo sexto, ibidem adductæ, quas prolixitatis & obsecrationis evitandæ causa omitto. Decius tamen nobis videtur contrariis, eius quod Sylvestr. dixit, per supra memorata, nec ex conclusione Diu. Tho. sequitur eius conclusio. Quia aliud est deliberare de se, & de suo fine quod ait Thomas & aliud orare Deum, ut præbeat sibi auxilium perueniendi ad eum, quod ait Sylvestr., & a diuersis non fit illatio. I. Papinianus, ff. de minor. & cap. ad audientiam de decim. Rationes autem, quas ipse, & Caietanus adducunt concludunt quidem, oportere usum rationis adeptos, deliberare de se, & ordinare ad se finem debitum, puta ad gloriam, vel ad virtuosam honesteque uiuendum, non tamen concludunt, oportere orare, & petere a Deo auxilium, ad perueniendum in eum, quod clare patet ei, qui dictas rationes ponderauerit, quod tamen hic non facio. Inferitur tamen ex his, quod qui non recordamur, An cum

17 pri-

primum capimus habere usum rationis, ante omnia nos addixerimus, & ordinauerimus ad finem debitum, an non, teneatur confiteri in dubio illud peccatum, ut determinat Caietanus 1. 2. questione 89. articulo sexto, quod ante decem annos me fecisse memini, * ante primam editionem vulgari sermone, & 40. circiter annos ante hanc in sermonem latini num translationem, non tamen obligamur, qui non recordamur an tunc petierimus a Deo auxilium ad nos saluandum, an non, quatenus secundum opinionem Sylvestri teneamur.

18 Octauo principaliter dico, considerato iure humano, omnes, tam viros quam mulieres, laicos siue seculares, sacerdotes, diuites, & pauperes, cessante iusta causa, vel impedimento, teneri ad orandum, vel assistendum sacerdoti pro nobis oranti, in missa diebus festis, ad quam audiendam obligamur, iuxta Sanctæ matris Ecclesie ordinationem, contentam in quodam famoso capitulo, e. missas, supra eadem distinctionis, cui iustum commentarium ordinaria lectione adieciimus. Vbi diximus, errare multos sacerdotes, qui facile omittunt audire, & dicere Missam, die Dominica, si alijs diebus hebdomadæ dixerunt, vel audierunt. Distinctio enim vel auditio alijs diebus facta non excusat ab audienda, vel dicenda ea, illa die. Quibus addo, quod iuxta varias leges, & ordinationes uariarum summorum, & aliorum Pontificum, Capitularum, Abbatum, & aliorum Præfectorum; tum ecclesiasticorum, tum secularium, multa, & diuersa tempora inueniuntur, in quibus multi, & diuersi tenentur, ad orandum, licet iure communi ad id, non obligentur. Unde euenit, quod sæpe, aut per leges Regum, aut statuta singularia ciuitatum, Confraternitatum, aut aliorum collegiorum, multis processionibus, Missis, & alijs officijs diuinis obligantur orare, aliquot laici quibus non tenentur aliquot clerici, & monachi. Addo tamen regulariter, non esse homines obligatos audire, vel dicere vesperras, & alias horas canonicas diebus festis. Quamuis consuetudo illa ualde laudanda Gallie, & quarundam aliarum partium mouit ad dicendum contrarium Paludanum in 4. distinctio. 25. questione

quinta, columna secunda, & quosdam alios, quorum opinio seruanda esset, in quibus locis consuetudo legitime præscripta eam obligationem induxisset, argument. l. de quibus. ff. de legib. & capitul. finali. de consuetud. * Credo tamen ut dixi in Manuali confessoriorum, capitulo uigesimo primo, numero primo. huiusmodi consuetudines non obligare ad mortalem culpam, sed solum ad ueniam. Tum quia longe laxius, quam auditio Missæ seruatur. Tum quia pauci se accusare uidentur, de illarum transgressione, tanquam de mortali, & pauciores confitentur eam.

19 Nono dico, Cunctos Christianos teneri memoriter scire, Pater noster, Ave Maria, & Credo. Quia secundum Paludanum in quarto distinctione decima quinta questione quinta, columna secunda, sunt principia fidei, Catholice, & licet ipse nil in id alleget, textus tamen est singularis in capitulo, nos autem infra distinctio. quarta, nostri patris Augustini de oratione Dominica, & Credo inferius in eodem libro, quæ præcipit patris, & matris quiddam magnum, de quo multi parum curant, scilicet, ut exhortentur filios suos, & filias in baptismo susceptos, seruare castitatem, diligere iustitiam, & habere charitatem.

Et quod ante omnia ipsimet sciant, & doceant filios, symbolum, & orationem Dominicam, tametsi credam, non sufficere, ut symbolum fidei memoriter teneatur, sed oportere illud intelligere, saltem quoad articulos explicite ab omnibus credendos, ut colligitur ex mente Diui Thomæ in tertia parte, questione 67. articulo octauo, adiunctis quæ ait secunda secunda, questione secunda, articulo quinto, & duobus sequentibus. ex quo inferitur multos in hac re peccare multa peccata negligentia & ignorantia mortalia & uenialia. Alios, quod hæc non ediscunt, nec intelligunt.

Alios autem, quia non docent filios naturales, aut spirituales, scientes eos non esse doctos, nec doceri prædicta a suis parentibus naturalibus, non plus memores sui muneris & quod sint parentes spirituales, quam si iocosa, & ludica fuisset illa obligatio, quæ se ad hoc cum fuerint in baptismo patrum astrinxerunt: ut dixi

Secunda pars Decret.

Salmantice super illo capitulo, & dicto c. uos autem. inf. dist. 4.

22 Decimo dico, oēs, horas, Missas, processiones, aliasq; preces iure aliquo humano debitas, pronuntiandas esse, & canendas horis temporibusq; statis, nec debere anteponi, nec postponi absque iusta causa. Quia quod certo tempore debetur, non sufficit solvere post illud, quod in multis capitulis & legibus cauetur. c. potuit. de locati. & l. eum qui. ff. de verb. obliga. & l. cum tempus. de reg. iur. Et quamuis sufficiat antea solvere cōter, l. eum qui. ff. de ann. leg. l. post mortē. C. de fideicom. l. patrem. ff. de his qui in fraud. credit. non tamen cum tempus interpositum est solum, l. si ita relatum. §. Pelagus. ff. de leg. 2. l. in fideicom. §. pelagus. ff. de usur. in fauorem creditoris, aut in fauorem debitoris, l. qui Romae, in princ. vbi gloss. & Bartolus, ff. de verborum obligat. vel in fauorem alicuius tertij. l. cum pater. §. a filia. ff. de leg. secun. Quod dico per vnam conclusionem quotidianam Petri Anchirani. 2. Conf. 302. cura primum in secundo dubio, * cōcludentis, hāc edem iussum erogare aliqua post suā mortē pauperibus posse erogare illa in vita eiusdem, quia illud iussum fuit principaliter in obsequium Dei, & salutem animæ, quam pauperum, qui vel ante mortem, futuri erant, ut ibi pulchre per eum. Quæ quidem meo iudicio, est verior, quam alia contraria, Bartolus in dicto §. a filia. & missæ, & alie orationes, sunt ordinatæ, ut tali, & tali tempore dicantur, non ad recreandum eos, qui has dicere tenentur, qui sunt debitores, sed et ad consolandum eos, qui eas sunt audituri, & in fauore utilitatis publicæ, quæ consistit in diuini cultus augmento, & in eo quod deuotius communiter dicuntur, & audiuntur, cum horis statis celebrantur, & consequenter, nec anteponi nec postponi sine iusta causa possunt.

Ex qua ratione infertur primo, ei, cui datur penitentia pronuntiandi tria psalteria, tribus hebdomadis uel mensibus, siue tria Rosaria tribus Sabbatis, vel ter Missas tribus diebus ueneris, ut facilius & minore labore ea pronuntiare possit, satisfacere pronuntiando, ea, in tribus primis diebus, quia in eius fauorem positum fuit tps, & dilatio. 2. Eum cui datur sunt di-

ctæ penitentia diuersis temporibus, ut magis duraret ei memoria, & dolor suorum peccatorum, & sapius recordaretur uirgipis matris, quæ fuit illi mediatrix uenit, & indulgentia querenda, & plus perpenderet passionem, quam passus est tali die Redemptor noster, non satisfacere faciendo ea in alijs diebus, quā præstitit, quia non in fauorem penitentis tantum, sed potius in maiorem utilitatem animæ ipsius, quæ est quidam tertius, & gloriæ, honoremq; Dei, aut eius Matris, constitutum fuit ei tps, & determinatum. 3. Quod nouens pronuntiare septem psalmos, in septem hebdomadis sequētib; adimplebit illud recitando eos in primis septem diebus, nisi præstituit illud tps, ut posset facilius, & minore cum labore recitare, non tamen si præstituit, ut plus ei duraret memoria causæ, propter quam, uouit, vel ad maiorem honorem Dei. 4. Inferitur, sacrificios, quibus a suis Confessariis imponuntur penitentia implendæ satisfacere, ut plurimum eas ante missam implendo; Quia ut plurimum, ideo imponitur, dicendæ post Missam, quia non creduntur habituri opportunum tempus, ad eas implendas ante illam, non tamen contra, quæ imponuntur dicendæ ante Missam, possunt iuste post illam impleri, quia tempus non constituitur in eorum fauorem.

XI. Dico, orationes principales Ecclesiæ, ideo horas, aut preces horarias dici, quia certis horis sunt deputatæ, & desumplereque ab illis sua nomina, quæ sunt Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespertina, & Completoria, dicunturque canonicæ, siue regulares. Tum quia sunt inuentum Canonum, & canon idem est

a Gratias, quod Latinis regula, a Tum quia omnes, qui canonibus recitare obligantur, ad eas recitandas tenentur. Ex quibus infertur præ fatum Cardinalem b & c Albertum errasse, dicentes eas nuncupari ab oro, oras, cum prima uerbi, oro, non aspietur, prima uero uerbi hora sic.

XII. Dico, quod horæ canonicæ supra

ADDITIONES.

- a c. Canon. dist. 4.
b In clem. 1. q. 4. de celeb. Miss.
c Alber. de ferr. in c. 2. q. 2. de celeb. Miss.

Cap. III. de oratione, & horis Canonicis. 10

dist. cōter esse dicuntur septē, s. Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespertina, & Completoria, siue Completoria, iuxta illud Psalmi. Septies in die Laudē dixi tibi: & iuxta septē in eis repræsentata, q continent quinq; illi senarij omnium memoris digna quadam glossa citati.

Hæc sunt septem, propter quæ psallimus horis.

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat.

Prima replet spiritus, causam dat tertiam morti.

Sexta crucis nescit, Latas eius Nona bipartit.

Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

b Quāvis Io. Cassianus b & alij considerent alia repræsentata, in quibus sunt dicētes, c ideo Ecclesiā septies orare, ut repræsentet creationem mundi septē diebus completam, & redemptionē septem horis consummatā, & quamuis hæc oīa non male dicantur, aptior tamen nobis ut opinio Archidiaconi d & quorundam aliorum e dicentis octo esse horas Canonicas, diuidēdo

Matutinū in nocturnos, qui durāt vsq; ad Laudes, & Laudes, quæ durāt vsq; ad

f Primā. Tum quod David f ille maximus psalter, non solum ait: Septies in die Laudē dixi tibi, sed et, Media nocte surgebā ad confitendum tibi, & consequenter nocte & die octies confitebatur Deo, i. laudabat eum. Tum q. Agathen. Concilium

g id satis significat, q quatenus habet Matutinam, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperam, & Completorium, distinguī a nocturno officio, quod durat vsque

ad Laudes, & quod de nocturno intelligitur illud. f. Media nocte surgebā &c. de alijs vero septē illud aliud: Septies in die

h laudem dixi tibi. Tum q. laudes differre a nocturnis, probatur eo, q eas, cū nouo cymbalorum pulsu inchoamus, & earum initio repetimus (Deus in adiutorium)

i quod est omnium horarum initium, & q habent proprium hymnum, & q in Natiuitate Dominica Missa Gallicantus inter eas, & nocturnos interponitur, & olim

k tres nocturni dicebantur in tribus Vigilijs, siue tribus partibus noctis, diuidendo eam more militari, ad agendas excubias, & Laudes in quarta Vigilia canebantur, testantibus id multis, in quibus sunt Iu-

dorus, & Tho. Vvaldensis. k quibus sunt Isidorus / Hanc et opinionē probat Gulielm. Duran. m Cosmas Guimier. n & m D. Anto. o Tum q. rationi congruere ut, n quod sicut Esdras p ordinauit, ut Iudæi a o Babylone in Hierusalem recens reuerfi, p octies in die psallerēt, quater die, quaterque nocte, sic etiam Christiani recens a Christo redempti totidem id facerent, quod sit tribuendo nocti Vesperas, Completorium, Matutinū, & Laudes, & diei Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, ut q prædictus Gulielm. q & Arch. dixerunt. Tum denique quod non deest, quod repræsentare possunt soli nocturni, qui ante Laudes dicuntur, cum repræsentare possunt agonem illum acerbissimū, quo Redemptor anxius factus prolixius orans sanguinem sudauit. * Quo fit, ut longe magis recedere videantur a dicendis horis debito tempore, qui ob occupationes seculo officium nocturnum, & laudes diei sequentis simul recitant, vel canunt, quam qui tantum officium nocturnum seculo, & Laudes mane, siquidem Laudes, quæ faciunt horam matutinam, longe ante horam eis propriam dicunt. Quæ ratione, & quia satius arbitror præuenire officium diei sequentis, post cœnam, seu Symposium, vel collationem, quam ante illam, & quia officium nocturnum, & laudes interdum sunt tanta pars, quātam quis cœnatus uno contextu satis attente, & deuote non potest facile dicere, frequēter soleo ipse

ADDITIONES.

- a Quæ est postrema c. 1. de celeb. Miss.
b De Instit. Monach. lib. 3. c. 3.
c Gabr. in Cano. Miss. lect. 13.
d In c. Presbyter. 91. dist.
e Anto. 2. par. c. 12. §. 1.
f Psal. 118.
g In c. Presbyteri 91. d. & c. 1. de celeb. Miss.
h Psal. 118. 4. oston.
i Lib. de offic. eccles. c. 19.
k Lib. de sacram. alt. c. 24.
l In Rationali. lib. 1. tit. de laud.
m In Prag. tit. Qualiter hora. ver. officiorū.
n 2. par. tit. 2. c. 12. §. 1.
o Esdras. 2. c. 9.
p In princ. lib. 5. ration. diuin. off.
q In c. Presbyter. 91. dist.

Secunda pars Decret.

ipse dicere nocturnos tantum sero, hora
eis fere propria circa mediam noctem, &
Laudes hora etiam illis fere propria sua
circa aurorā, de quo inferius, m. 64. pau-
ca. Quae omnia si satis ponderare volu-
a ser Sotus, a non tam absolute dixisset nō
esse audiendos, qui dicunt octo esse horas
Canonicas, cum tot classici authores prae-
fatis, eisdemque nervosis rationibus id
astruxerint, nulla eis responsione reddi-
29 ta. * His consequens est Missam non esse
de numero horarum canonicarum, quod
b & gl. recepta b in loco proprio, & ab Al-
c berto alibi c asseruit. Consequens itē est,
q licet episcopus, sicut quilibet alius sa-
cro ordi- insignitus, & ut mortaliter
quocunque die omittens recitare aliquā
horam canonicam, ut infra dicitur, non
tamen ita peccat omittendo missam, quia
Missam non est hora canonica: Et Bonifa-
d eius VII. d. non dixit praecipere, sed de-
cere episcopum audire Missam quotidie,
c ut ponderavit quidam gloss. & singularis,
secundum Panor.

XIII. Dico non esse facile dictū, quae
horae sint statae, sine in quibus tenemur
dicere horas Canonicas, praecipue noctur-
nas. Tum propter varietatem doctorum,
30 quae colligi potest ex sancto Isidoro f in
f quodam loco, & Inno. & alijs ordinarijs,
g cum Alberto de Ferrarjs & in alijs, &
h Cosma b & S. Antonino, & Tho. Vval-
i denti k & Speculatore l in alijs. Tum q
k antiqui Christiani desiderio, quo arde-
l bant semper orandi, iuxta illud Redempto-
m ris m (oportet semper orare, & nunq̄ de-
ficere) & reputantes non posse nos id fa-
cere ob fragilitatem, & necessitatē huma-
nā, diuidebant noctes in quatuor partes,
eo modo, quo milites eas diuidūt in qua-
tuor vigiliās, quae ternis horis constabāt,
& in vnaquaque earum orare. In singulis
quidem tribus pronunciādo singulos no-
cturnos, & in quarta Laudes, ut D. Isido-
n rus, & Th. Vvalden. a declarant, imitan-
o tes E. d. r. iuxta dicta in dicto preceden-
p ti. & ultra praedicta, quae noctū faciebant,
pronunciabant die Primā, Tertiam, Sextā,
Nonā, Vespertinā, & Completō-
riam singulas earū singulariter, separatis
horis. Tum quod iidē antiqui alij, aut alij
ter in vnaquaq; noctū surgebāt, adibātq;
ecclesiam, ut simul orarent. Prima quidē

Vigilia, qū plebs dormiebat, surgebant so-
li clerici, qui tepēstine cubabant. Post ve-
ro mediam noctem clerici, & coniugati,
tam foeminae, q̄ mares. Ante autē quam lu-
cesceret, oēs, non solum clerici, & coniu-
gati, sed et solui, & pueri, ac puellae testā-
te id Cosma. q Tum quod sunt qui Vespertinā & Completoriā referant ad offi-
cium nocturnū dicentes eas & nocturnas,
& Laudes seruire quatuor noctis partib.
Primam vero Tertiam, Sextam, & Nonā,
quatuor diei partibus, cum die, & nocte
officia recitarent, & in quacunque vice tres
saltē psalmos pronuntiarent, qui multi-
plicati per octo, sunt viginti quatuor. Ita
q̄ pro vnaquaque hora noctis, & diei di-
cebant saltem unum psalmum, & sic qua-
dantenus semper orabant, & adimplebāt
illud Redemptoris r semper oportet ora-
re, quamvis illud aliter germanius posse
intelligi dictum sit, s. Tum, qui postea
refrigerente charitate, & crescente con-
cupiscentia, multa mala, & turpia in illis
congregationibus nocturnis fiebant, sa-
ctum est, ut nō solum omnes eas non adi-
rent, sed nec pauci praeter clericos, &
tandem nec etiam omnes clerici, immo
nec omnes canonici etiam Ecclesiarum
Cathedralium. Immo Laudes dican-
tur

ADDITIONES.

- a Lib. 10. q. 5. art. 4.
- b Clem. 1. verb. Canonicis, de celeb. Missa.
- c In tract. de horis canonicis. nu. 26. & in c. 1. de celeb. Missa.
- d In c. 6. de Priuil. lib. 6.
- e In Clem. verb. Canonicas, de celeb. Missa.
- f Lib. de ecclesiast. off. c. 14. cū quinq; seq.
- g In c. 1. de celeb. Missa.
- h In prag. tit. Quando diuini offic. sit celebr. verb. Debitis.
- i 2. par. tit. 6. c. 12. §. 3. col. 5. & 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 4.
- k Lib. de Sacra. a. c. 20. vsq; ad 27. inclusue.
- l In princ. lib. 5. Ratio. diuini offic.
- m Luc. 18.
- n In lib. 1. de ecclesiast. off. c. 23.
- o De Sacramental. c. 24.
- p E. d. r. c. 9.
- q Prb. tit. Qualiter horae verb. officium.
- r Luc. 18.
- s Sup. eod. c.

Cap. III. de oratione, & horis Canonicis.

tur statim, & immediate post nocturnos;
& completorium mox post vespas; & sex-
ta diebus ieiunij finita Tertia, & Nona;
finita Missa, & Missa finita Tertia, & Sex-
ta, & Tertia, quasi mox finita Prima: ita
quod solum ter communiter adeunt Ec-
clesiam, scilicet ad Matutinam, & Nonā,
vel vespas, & ita mos uetus videtur con-
fundi nono, & nonus ueteri. Tum quia
alij alias horas intelligunt per Primam,
Tertiam, Sextam, Nonam, Vespertinam,
& Completorium, ut copiose alibi a dixi-
mus. Quae omnia retuli Christiane lector
ut cōsideremus per Deum, & reputemus
omnes, quam magnus erat ille ardor, &
desiderium, quo ardebant nostri praede-
cessores inferuēdi nostro Creatori & Re-
demptori. Quāta cura, & sollicitudine in
vigilabant nocte, & die, quā parum gau-
debant, eo quod iam suas horas absoluis-
sent, & ab obligatione eas dicendi iam so-
luti essent; ut nunc plerique gaudemus,
quantoque magis optabant, reuerti ad
orandum, & colloquendum cum Deo, pe-
tendumq; ab eo opem, & gratiam, quam
nos? Illi edebant, & bibebant, ut possent
recitare, & orare, nos uero recitamus &
oramus, ut possimus habere qd edamus,
& bibamus. Illi se exercebant alijs operis,
ut se per illas alentes possent melius ora-
re, & afflictabantur desiderio aduentus tē-
poris orandi, quippe quorum animis, ora-
tio erat refrigerium, requies, & solatium.
Nos uero contra affligimur desiderio fin-
is orandi, & horas recitandi, & aduentus
horae edendi, bibendi, confabulandi, & lu-
dendi. Cogitemus ergo per Deū immor-
talem hanc & perpendamus: uos quidem
qui maiore cum affectu, sapore, diligen-
tiaq; recitatis reputando uobiscum, quā
tum nobis deest, quo illis euadatis pares,
& mereamini humilitate, quod non me-
remini actione. Nos autem, qui tenui
affectu, minoreque sapore, magna negli-
gentia, & maiori tardio recitamus, eleue-
mus mentes, resumamus uires ad imitan-
dum uos, quos hac in re uidemus feruen-
tiores. Amen.

34 XI V. Dico, quod ad recte intelligen-
dum, quam horam diei appellat Ecclesia
Primam, quam Tertiam, & quam Sextā,
Nonam, Vespas, & Completorium, nō
debemus sumere diem, pro die naturali,
Op. Nauar. Tom. II.

qui secundum Romanos, Hispanos, & Gal-
los incipit, a media nocte in mediam no-
ctem, l. More Romano, ff. de feri. & Athe-
nienſes ab occasu solis, vsque ad alium oc-
casum: & Babylonicos ab ortu solis, vsq;
ad alium ortum eiusdem, & Arabes, a me-
ridie, vsque ad alium meridiem, iuxta gl.
Accursij, in d. l. More Romano. quae forte
est viciata quatenus continet, nimis pro-
minus, ut colligitur clare ex Macrobo. in
princip. Saturnar. lib. 3. c. 3. quae ipsa citat,
decepta forte per Aulum Gellium, lib. 3.
c. 2. qui et forſan est vitiatus, sed debemus
sumere diem pro die artificiali, ut Astro-
35 logi eum accipiunt, pro tpe ab ortu solis
vsq; ad occasum interiecto, & nondiuidē
do per horas aequales horo logij, sed per
duodecim partes, quae continent partes
equales eius, siue dies sit longior, siue bre-
uior. Ita q̄ sex priores incipiuntur ab or-
tu locis, & finiuntur meridie. Aliae uero
sex incipiuntur meridie, & finiuntur oc-
casu solis. Ex quo sequitur primō, q̄ q̄
dies sunt aequales noctibus, etiam hmoi ho-
rae erunt aequales horis horologij. 2. q̄ ho-
rae dierum aestatis longiores, & maiores
erunt, quā horae dierum hyemis. Quia
cum dies aestatis sint maiores, quā dies
hyemis, & non diuidantur in plures par-
tes, & horas, quā dies hyemis, necesse
est ut sint maiores. arg. c. cum M. in prin-
36 cip. de constit. 3. quod ut prima semper
incipit orto sole, ita sexta, finitur meridie
& ut septima semper incipit a meridie,
ita duodecima terminatur occasu solis. 4.
quod Tertia hyeme, quādo dies solum est
octo horarum horologij, incipit ab hora
nona & finitur decima horologij Hispani
& Galli quae sunt circiter 15. & 16. ho-
rarij Romani, & Nona incipit, ante
duas horas horologij Hispani & Galli
post meridiem, & finitur ante tres quae se-
cundum horologium Romanum sunt cir-
citer 20. & 21. & Tertia in aestate quādo
dies artificiales sunt sexdecim horarum,
incipit ante septimam, & finitur octaua,
& Nona incipit ante tertiam, & finitur quae
ta horologij Hispani & Galli. Totum
hoc dictum cū suis Corollarijs probatur
per.

ADDITIONO.

a c. solet sup. eodem.

per quamdam legem subtiliter inductam, 37 l. i. ff. de mamill. quæ habet, quod media nox pridie Kalendas Ianuarij incipit sexta hora, quod non potest esse, nisi intelligatur de nocte artificiali, quæ incipit ab occasu solis, & finitur ortu eiusdem, & diuidatur nox quamlibet longa, qualis est illo tempore, in duodecim partes æquales, quarum sex occupent primam mediâ noctem, & alia aliam. Probatur etiam in Euangelio Ioannis, cap. 1. dicentis, Nonne duodecim horæ diei sunt? & in Euangelio D. Matthæi, cap. 20. dicentis, Patremfamilias exiisse ad conducendū operarios hora, prima, tertia, sexta, nona, & undecima, & nouissimos dicit non laborasse, nisi una hora: quia dies finita fuit duodecima. Probatur etiam alia lege, l. 2. ff. de verb. signific. iuxta intellectum suæ glossæ. Ne tamen remoretur lectorem diuersitas horologii Romani, & Itali ab una parte, & Hispani, & Galli ab altera, Admoneo primò quod utraque horologia cōuenient in hoc, quod faciunt diem naturalem 24. horarū æqualium, sed differunt primò quod hæc incipiunt signare ab uno solis occasu, & finiūt in altero, illa vero incipiunt a mediâ nocte, & finiūt in altera mediâ nocte. 2. Quod illa signat per duas duodeimas, quarum alteram incipiunt in mediâ nocte, & finiunt in meridie, & alteram incipiunt in meridie, & finiunt in altera mediâ nocte, hæc autem signant easdem 24. horas per quatuor senarios, quorum primus incipit a solis occasu, & secundus ab ultima prima senarij, & tertius ab ultima secūdi senarij, & quartus ab ultima tertij, & vniūt in occasu, in quo numerantur, 24. 3. Quod Romæ numeramus omnes horas signatas sine interruptione appellando primam secundam senarij septimam, & secundam, octauam &c. & primam tertij senarij 13. & secundam 14. & c. & primam quarti senarij 19. & secundam, 20. & c. & ultimam, 24. Hispanus vero, & Gallus interruptunt numerum, & incipientes primam duodenā ab una, & finientes in duodecima, & incipientes secundā duodenā a prima eius, & finientes in duodecima, ita quod apud illos nunquam est 13. neque 14. neque vltior. Vnde qui promittit apud illas seiturū vel uenturū hora 13. videtur pro-

mittere se nunquam id futurum. 4. quod secundum hæc horologia nunquam scitur, quādo est uera mediâ nox, nec verus meridies, sed solum quando est uel futurus est occasus, & secundum illa non scitur, quā hora est, vel futurus est occasus. 5. Quod secundum illa multum temporis perit in numerando sine interruptione ad 12. magno uita & radio frequenter, fm hæc uero parum, quia vsque ad sextatum numeramus. 6. Quod ob id heris mechanici magis placent hæc, quam illa, & eorum operarijs magis illa, quam hæc. 7. Quod horologium Capitolinum, & quædam alia Romana conueniunt cum Hispani, & Galli, quatenus signant 14. horas per duas duodeimas, ut illa, cum alijs autem Romanis in eo quod incipit signare ab occasu, & quod qui audiunt ea numerant sine interruptione a prima vsque ad 24. Per quæ satis intellecta facile potest quis reducere horas communis horologii Romani & Itali ad horas Hispani & Galli, & contra horas illorum ad horas illorum; Quare breuitatis gratia de vni tantum loquemur, & quia in editione vulgari Hispana, antequam Romam appulisset, de horis horologii Hispani, & Galli locuti sumus, par est, ut eam latinitate donantes, de eisdem loquamur.

38 XV. Dico, quod ad conciliandum omnia Syluester verb. Ieiunium, quæst. 1. dixit, Primam cōtinere tres partes primæ diei artificiales, diuidendo diem, ut astrologi diuidunt, ut prædictum est, & durare, usque ad horam Tertiam, quam dicit continere alias tres partes earum, & durare vsque ad meridiem, a qua sexta incipit, quam etiam dicit continere alias tres partes, & durare usque ad Nonam, quam quoque dicit continere alias tres partes ultimas, & durare, vsque ad duodecimam, & hæc de causa dici posse Tertiam finitā Prima, & Vesperas finitā Nonā. Sed hæc doctrina Syluestri nullo textu solide potest fundari, cum sit contra multos ut superius demonstravi, in alio ea in cap. solent. sup. ead. huius distinctionis. Alciat. etiam dixit alibi d. l. 2. de verbo. sign. Diem testante ecclesia incipere ab occasu Solis, & durare usque ad alium occasum: a qua opinione firmis rationibus in d. e. nos discessimus. Quare dicendum

dam est iure scripto, per mediā noctem intelligi, medium noctis, id est horam duodecimam horologii Hispani, vel Galli, & per Primam, una hora post solis ortum, quā dies sunt pares noctibus, & aliquanto plus una, quando sunt longiores, & aliquanto minus una, quando sunt breuiiores, & per Tertiam, Sextam, & Nonam, eas quas supra diximus, in d. cap. 14. & secundum præfatum ius scriptum, & antiqui consuetudinem, prælatæ horæ sunt horæ statæ sine debita, in quibus horæ Canonice dici debent. Sed hoc ius, quod est humanum, & non naturale neque supernaturale diuinum, potuit mutari per leges Summorum Pontificum, & per consuetudinem legitimè præscriptam. Cui cōsequens est Primo, uerum esse id quod sentit Paludan. in 4. distinctione. 1. quæst. 5. colum. 4. & clarius aperit D. Antonin. 3. par. tit. 1. cap. 4. §. 4. & clarius Syluester. verb. hora. quæst. 9. puta illas horas nunc posse dici debitas, in quibus horæ Canonice dici debent, id est, in quibus, per aliquam iustam ordinationem, constitutionem, uel consuetudinem fundationis, ordinis, uel monasterij ubi dicuntur, debet pronunciarī, vel canī, cum leges iustæ superiorum & consuetudines rationabiles debeant obseruari. cap. 2. de Maior. Trad. Thom. 1. secundæ quæstione 96. art. 4. Panor. & Fel. & alij in cap. 1. de constit. cap. in his, & cap. Ecclesiasticarum. 1. 1. distin. Consequitur 2. quod ubi iusta ordinatione, Matutinū dicitur mediâ nocte in Ecclesia, non satisfacere suo muneri dicentis quarta hora post mediā noctem, neque contra, si constitutum est, ut dicatur quarta satisfaciens dicentis mediâ nocte, quia utrumque potest, iuste ordinari, ut concludit D. Antoninus, 3. par. tit. 1. ca. 4. §. 4. & quamuis ob sex causas ab Archidiacono, in capitul. imitan. 6. quæstio. 1. scriptas, satis dicuntur, mediâ nocte, iuxta illud. Psal. 118. c. 1. de celebr. miss. Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi, alia tamen ratione, aptius dicuntur paulo ante auroram, sub quam aptissime dicuntur Laudes, præsertim, quando utraque simul dicuntur, ut communiter fit, ne sit eis necesse iterum cubare Matutinū quæ recubatio uisa est incōueniens sanctis patribus Aegypti ut Ioan. Cassianus singu-

lariter, alicubi, lib. 2. c. 12. de Institut. c. 2. nob. prodidit: licet alibi, lib. 3. de Instit. c. 8. contra sentire uideri possit. Decere autē uidetur, & expedire, ut ab alijs dicatur Matutinum mediâ nocte, ab alijs ante auroram, & sub eam.

40 Tum, ut alijs in alijs horis laudantibus Deum, omni ferè hora eius Maiestas laudetur, fiatque quadamtenus laus perennis. Tum quod multi layci audientes pulsum campanæ ad Matutinum, mediâ nocte canendum, in quibusdam monasterijs & ante auroram, & sub eā, in Cathedrali, & alijs ecclesijs, surgentes ex suis lectis, uel iacentes, in eis, collaudant etiam eundem uarijs horis. Consequitur 3. quod & si iuxta ius commune Nonā tenemur dicere in Quadragesima, tertia hora post meridiem secundum horologium Hispanum & Gallum, & Vesperas post Nonam ante cenam, ut tempore D. Thom. quod colligitur ex secunda secundæ, quæstione 247. articulo 7. fiebat: nunc tamen non est necesse id facere, quia consuetudo generalis in hoc ei derogauit. Consequitur 4. non esse anteponendas, Nonam, & Vesperas in quadragesima, ita ut ante decimam, uel undecimā nostri horologii Hispani, uel Galli, finiantur, quod aliquando factum uidi, ob ignorantiam forte uel ob citius cenandi audacitatem, sed male; quia nondum tantum temporis effluxit, ab eo, quo uespere pulsabantur in quadragesima post undecimam prædicti horologii horam; ut potuisset dici legitimè, id præscriptum. Quin, & multis monachis religio est, non finire uesperas in quadragesima vsque ad meridiem, siue duodecimam nostri prædicti horologii completam, a iure autem antiquo non est discedendum, nisi quatenus aliud ius uel consuetudo legitima præscripta ei derogat. I. præcipimus. C. de appell. cap. ad audientiam. de præscrip. His tamen adiungo legem de celebrandis uesperis ante cenā, in quadragesima, intelligendam de uesperis, quæ publice in Ecclesia dicuntur, non de alijs, quæ priuatim, intra, uel extra eā: iuxta Syluestrum, uerb. hora. quæst. 9. Caietanū, in summa uerb. horarum, eo quod illud capitulum singulare, d. cap. solent. sup. eadem dist. quod præcipit dicere Vesperas ante cenā in quadragesima, loquitur,

tur, si bene ponderetur, de publice, & non priuato dicendis. Quæ conclusio quoti-
 42 diana est. Sequitur 5. quod licet iure cōi Sabbatho sancto, non debeat ante noctē dici Missa, neque Sabbathis quatuor tem-
 porum, ante vesp̄am, c. Sabbatho, in fi-
 ne distict. 3. & cap. in ieiunij. Sub capit. solent, supra eodem. tamen hodie etiam ante meridiē, potest dici, ob consuetudi-
 nem, licet quoad Sabbathum sanctum sub-
 dura uideri possit: quia illa missa est no-
 ctis resurrectionis, & nō diei Sabbathi, ut ibi dixit gl̄ recepta. in casum. infr. eadem
 & planius gl̄. fin. cap. quod a patrib. 76. di-
 stinctio.
 43 Tum quia cereus ille Paschalis, qui ad eam solenniter dicendam incenditur, eā noctu dicendam significat. Tum quia idem facit illa collecta: Missa, *Deus qui hanc sacratissimam noctem*, etiā & illa ver-
 ba *hac nos toties in benedictione prafati cerei repetita*. Quæ tamen durities, sa-
 tis mollitur, eo quod frequenter, Eccle-
 sia permittit dicere, *hodie, & hac hora*, refe-
 rendo in aliam diem, id, quod in alio sit,
 & in aliam horam, quod illa; ut in quali-
 bet Octaua Natiuitatis, & Resurrectio-
 nis in parte illa Missæ, quæ incipit, *commu-
 nicantes dicimus hunc diem*, referēdo id ad
 primum diem festi & frequenter *Tam lu-
 ci orto* *scilicet ante ipsius ortū*, & interdum
 post meridiē, referendo id ad tempus or-
 tus. Addo tamen hisce omnibus quod
 licet prafatis sabbathis recepta iam con-
 suetudine licet sacrificare, siue celebrare
 missam, & recitare Nonam ante meridiē
 44 non tamen esse illicitum, etiam post id fa-
 cere, etiam post tertiā, aut quartam post
 meridiem: modo sine scandalo fiat. Tū
 quia ut alibi, d. c. solent, diximus, hæc con-
 suetudo solum est inducta causa subue-
 niendi imbecillitati hominum, ne nimia
 dilatio coenæ eis noceret, & ita solum ef-
 ficat, ut prauentio, quæ alioquin esset il-
 licita, sit licita, non tamen efficit, ut pro-
 tractio in tardius tēpus sit illicita eis, qui
 bus vires & animus, ad eam ferendam es-
 sent, quia actus agentium non operantur
 ultra intentiones eorum, l. non omnis. ff.
 si cert. pet. & cap. fin. de prabend. Tum,
 quod nulla hoc nititur ratione, vel autho-
 ritate, quod & ego aliquoties feci, & saepe
 consului parochis, quos Sabbatho sancto

oportebat, multos reconciliare, & recon-
 ciliatos sacrosancta synaxi communicare,
 quæ nequibant facere, nisi Missa in ter-
 tiam vel quartam post meridiem protra-
 ctā. hoc quidem firmissimum erat, ante
 Concilium Tridentinum. Sed illud, in sel.
 28. in decret. de obseru. & cui. uisum est
 aliquibus contraire ijs, quatenus iubet
 Missas horis debitis celebrari. Sed nil ob-
 stat, quia hora debita tam iure, quam ra-
 tione est illa, quam nos dicimus, ut per præ-
 fata patet.
 XVI. principaliter dico, non solum ho-
 ras Canonicas, quæ publice in Ecclesia ca-
 45 nuntur, aut recitantur; sed etiam, quas
 priuatim in & extra eam unusquisque cle-
 ricus per se, aut cum socio recitat, dicen-
 das esse horis statis debitis, & non sine iu-
 sta causa, in alijs. Tum quia ita fieri iu-
 betur, in clement. 1. de celeb. Miss. & sa-
 tis probatur in cap. 1. eod. tit. ubi Innocē.
 Hostiensis, & omnes alij hoc annotant.
 Tum quia non iubentur dici statis horis,
 tam in fauorem recitantium, quam ad au-
 gendum cultum diuinum, & ad efficien-
 dum magis continuam, diuturnioremque
 orationem. & ita non tantum in fauorē
 recitantium, quantum in fauorem cultus
 diuini, & animorū ipsorum, & consequen-
 ter non possunt ei renunciare per supra-
 in dicto dicta. Tum quia Ioan. Andr.
 in c. l. de celeb. Miss. relatus, & recept. ab
 omnibus, refert Angelum solere Eremitę
 cuidam sancto, in recitandis horis statā
 siue debitam praueniēti horā ferre uas
 immaturas comedendas, postponenti ue-
 ro marcidās, dicenti uero statā debita ma-
 turas, & finas: & patet monachum illum
 non solere recitare horas publicas in ec-
 clesia, sed priuatim in suo cubiculo. Tum
 quia portumia, & adagium Hispanum ha-
 bet, *Vesperas de nocte, y mayrinas de dia-
 ni plazen a Dios, ni a S. Maria*, quod ta-
 men intelligendum est, de dictis absque
 causa. Tum quia Hostiensis, in capitulo
 primo, de celeb. missa, quem omnes in lo-
 co proprio, & Cosmas Guimier in alio, in
 Pragmā, quando diuin. offic. uerb. debitis.
 Cardinalis item in alio, in Clement. 1. 5.
 ne igitur, de celeb. missa, numero quarto,
 sequuntur, aiunt clericos ita debere psal-
 lere horas suas Canonicas, ut officium re-
 spondeat horæ diei, non restrictē sed lar-
 ge

p̄ eam considerantes: ut rectē ab Ange-
 lo est dictum. Tum quia dictum illud Hu-
 gon. de S. Viatore, capitulo tertio, Reg.
 S. Augustini. relatum per Paludan. in 4.
 distict. 15. quæstio. 5. columna quarta, &
 alios.
 46 Ante horam orare, prouidentia, post
 negligentia, debita uero obedientia ef-
 fectus; intelligendum est secundum eosdem,
 de eo, qui iusta de causa prauenit horam,
 & sine, aut cum ea potens prauenire post
 ponit eam. Hinc inferitur primo, errare
 multos ecclesiasticos, qui integrum diem
 47 in otio consumentes, nec lectioni, nec stu-
 dijs, negotio uel ulli incumbentes, sibi gra-
 tulantur, & collectantur, quod illico ubi
 illuxerit, aut paulo post horas suas om-
 nes ad uesperas usque recitauerint. Ille
 rare quoque clericos, equitudo iter facie-
 tes, & horas debitis horis recitare poten-
 tes, qui statim sub auroram, uel spiritu,
 48 uel contextu, dicunt omnes, & postea to-
 tum diem colloquijs, fabulis, & uerbis
 ociosis, ne dicam turpibus, & pestiferis in-
 sumunt. I. I. Inferitur cōsilijs facturos,
 si sub crepusculum diei dicerent Maruti-
 num, & deinde ad unam horam Primam,
 & inde ad duas Tertiam, sub meridiem
 Sextam, & secunda pomeridiana Nonā:
 Vespertinam uero prope quartam pome-
 ridianam, & sub crepusculum noctis Cō-
 pletoriam: omnesq; hæc debita cum pau-
 sa, & tono pronūciarent, aliquanto inter-
 uallo, remanendo retro suos comites, ne
 illi essent molesti. Quin, & consultissi-
 me agerent, si comites ipsos, qui dignita-
 te minores, uel pares essent, amanter hor-
 tarentur ad audiendum sanctum illud, &
 diuinum officium, quod ipsi (Deo aspi-
 rante) quam optime, uel certe, quam mi-
 nime male possent, lubenter eis, ut eorū
 capellani pronūciarent. Crede, candide
 49 lector, mihi excepto, quod itineris comi-
 tibus paribus, aut minoribus cōmuniter
 hoc placebit, libebitq; illis discere, quam
 sanctum sit toties in die meminisse Dei,
 & conuersari cum eo, maioris que facient
 & clericos, & diuinum officium, & si quis
 eorum tam prauus fuerit ingenij, ut huius
 rei cum tadeat, uel pigeat, tacebit tamen
 & boni cōsules, si uiderit hoc a clerico nō
 hypocrisis, aut arrogantia causa fieri, sed

quia obligatus sit dicere horas suas debi-
 tis horis, & quod charitate non fissa, sed
 uero Deo placendi zelo, mouetur ad in-
 uitandum comites, ut meditentur in eo,
 & ab alijs cogitationibus uanis & ma-
 lis ad solida, & sancta mentes conuer-
 tant.
 IV. Inferitur cōtra scholasticos ad di-
 cendū diuinū officium obligatos, qui pri-
 uatim non audiēdo praelectores, nec prae-
 legendo alijs facultates auditas, reperūt,
 & licet nullo negotio spiritali, nec tem-
 porali occupentur, possentque studia sua
 intermiscendo ei preces horarias, gra-
 tiora sibi facere, omnes uno halitu, &
 contextu pronūciare, immemores il-
 lius Sancti Bernardi, Lectionem impin-
 guat oratio, & orationem lectio.
 V. Inferitur, contra canonicos, & be-
 neficiarios Ecclesiarum Cathedralium,
 & Collegiarum, priuatim quidem of-
 ficiū Romanum trium lectionum domi
 recitantes, officium uero suū ecclesie in
 choro cum intersunt ei, & cumulate, suo
 iudicio, Deo satisfaciunt, pronūciando
 totum officium Romanum usque ad ue-
 spertinam ante lucem, uel diluculo, &
 Vespertinam, & Completoriam statim a
 meridiē, uel sub noctem, licet non impe-
 dianur impedimento, quominus eas di-
 cant horis debitis, maxime autem er-
 rant, cum hoc faciunt illis diebus, qui-
 bus non tenentur interesse, nec intersunt
 in choro publice dicendis, peccata tamen
 in his quatuor corollarijs tacta tantum
 sunt uenialia, per infra dicenda. Sed re-
 memorandum quod infra. capitul. 6. nu-
 me. 32. diximus, scilicet, ea opera, quæ
 licet sint ex parte bona, ex parte tamen
 sunt mala uenialia, nulla ex parte esse
 meritoria, uel satisfactoria, & ita, quic-
 quid per ea promereri quis potuit omni-
 no perdit, rememorandum, inquam, est,
 quo magna cura caueamus, ne recitatio-
 nes nostræ sint peccata uenialia, cum pec-
 cas, licet non perdat gratia gratum fa-
 ciens, impeditur tamen eius crementum,
 & augetur pena prius debita, iuxta do-
 ctrinam Thom. 2. 2. quæstio. 84. articl.
 ult. adiunc. quæstio. 87. articl. 1. & 89. ar-
 ticl. 1. in prima sec. & communem. VI.
 inferitur, non licere anticipare officia
 diuina

Secunda pars Decret.

diuina ob spectacula, agitationes tauro-
rum, vel ob hastiludia, & lusum canarum, &
50 alia profana, quo postea liberius ea spe-
ctare liceat, nisi cum illi, qui solent audi-
re, non venient ad audiendum ea, si alia
quam debita hora non celebrarentur. Di-
xi (nisi &c.) quia non liceret mutare horas
sine iusta causa, aut eas celebrari prae-
fata spectacula adirent, iuxta multa iura e.
Cum decorem. cap. penult. de vit. & hon.
cap. Sententiam sanguinis, de cleric. vel
monac. c. 1. de Torneam. id significantia.
VI. inferitur non licere mutare matuti-
51 nam dicendam hora quarta post mediam
noctem, ad horam septimam, ob interdi-
ctum generale, ob quod non cantatur: Tū
quia interdictū nec tollit, nec mutat or-
dinem diuinorum officiorum, nisi quoad
expressa in c. Alma mater. de sententia ex
communicationis libro sexto, puta, quod
clausis portis, submissa voce, & non pulsa
tis campanis dicantur. Tum quia eadem
ratio, qua statutum est, ut decantentur ho-
ra quarta non extante interdicto, debent
dici eadem extante illo, ut palam est sup.
in 10. & 12. dicto. Tū quia hoc solet pre-
bere occasionem committendi illud a Con-
cilio generali, in cap. dolentes, de celebr.
miss. deploratum in clericis, nempe, quod
uix ad diurnum concentum animi exci-
tantur. Tum quia ex hoc prouenit, ut
post interdicti sublationē agius ad quar-
tam surgant. Inferitur octauo, quod sicut
non extante interdicto, in quibusdam ec-
clesiis Cathedralibus, & collegiatis, in-
ter Primā, & Preciosam celebratur Mis-
sa de Primā, & ea finita descenditur, vel
exitur compluribus diebus ad dicenda re-
sponsoria defunctorum super sepulchris
eorum, quibus dictis ascenditur, vel redi-
tur cum *Miserere* ad capitulum, vel cho-
rum, ad dicendam Preciosam, sic fieri de-
beat etiam extante interdicto, per dicta
in corollario praecedente; Eodem planē
modo sequitur, quod sicut Missa de Ter-
tia, cum extante interdicto dicitur dicta
Tertia ante Sextam, & si dies ieiunij, aut
Veneris fuerit, Missa celebratur dicta Sex-
ta, & Nona post illam, sic fieri debeat tem-
pore interdicti, cum, quantum ad hoc ni-
hil intersit extare, aut non extare interdi-
ctū. Item sequitur, quod sicut Missa non

52 extante interdicto cantantur capitulari-
ter in choro, sic extante eo generali, capi-
tulariter submissa voce in choro pronun-
ciari debeant, id est chorū capitulariter
debere respondere celebranti, & pronun-
ciare totū officium cum pausa, & tono,
sic ut non cantentur, sed a presbytero in
altare exaudiatur, quem ita missare oportet,
ut audiat in choro. Et si cuius rei
gratia opus esset Canonicos, & beneficia-
rios descendere ad capellam, id facere de-
bent. Quae confirmantur per contextum
celebris capituli, Alma, de senten. excom-
munic. lib. 6. scilicet Missa, & alia diuina
officia dicantur sicut prius, submissa tamē
uoce. Pondera, quod ait (sicut prius) ex-
cepto quod submissa uoce dici debent.
Ergo cum prius dicerentur capitulariter,
cumque prius chorus responderet, & di-
ceret introitum & Kyrie, Gloria, Credo &
alia, debent profecto hęc dicere tempore in-
terdicti, quod placuit ibi Archidiacono
probato, per Ioan. And. Domin. & Com-
munem, in eodem cap. Alma. de senten.
excommun. lib. sexto, super verbo *Ades-
sent*. IX. Inferitur, quod etiam si foris ne-
mo ueniat ad Ecclesiam, auditurus horas
53 publicas, horis tamen debitis dicendae
sunt, secundum opinionem, quam pro ul-
tima, & per consequens sua ponit Innoc.
alibi, in capitulo primo, de celebratione
Missae, per Hostien. Ioan. And. & commu-
nem ibidem probatam. Quo fit, ut iure
ualde turpe visum fuerit, quod a qui-
busdam religiosis factum nouimus, pul-
sare campanam media nocte, ad significan-
dum Matutinum tunc celebratum iri, &
neminem surgere ad celebrandum illud,
immo nec postea conuentualiter, sed tan-
tū singulariter illud a singulis dici, X. In-
fertur, uerum esse illud Sancti Thomae,
quodlib. 5. art. 28. Sancti Antonin. 2. par-
tit. 13. cap. 4. §. 4. & Alberti de Ferrar. in
cap. 1. de celeb. Miss. q. 13. cum communi
assertum, scilicet, Peccare recitantem Ma-
54 tutinum Vespera, absque alia causa, quā
ut commodius & delicatius mane dor-
miat, eademque ratione pfallentes horas
summo mane usque ad Nonam exclusi-
uē, uel inclusiue, quo postea ludant, con-
fabulentur, & oriantur. XI. Inferitur pec-
care illos, qui sine iusta causa recitant Pri-
mam.

Cap. III. de oratione, & horis Canonicis. 14

nam ante Matutinam, Tertiam ante Pri-
mam, Completoriam ante Vespertinam,
aut Vespertinam ante Nonam, quia or-
dinem dicendi eas rectum peruertunt, li-
cet ut inf. dict. c. 19. dicitur, non sit neces-
sario id quod ita dicitur, iterandum: sicut
nec precipimus horas tempore indebito re-
citatas recitare. Quo fit, ut peccata in
his duobus corollariis tacta non sint mor-
tiferā, sicut nec in quinque proxime pra-
cedentibus contenta.
55 XVII. Principaliter dico horas, quae ca-
nendae sunt, dicendae in Ecclesia, ita dici
posse, uel cani hora anticipata, uel post-
posita iusta de causa, sicut horarum, quae pri-
uatim intra, uel extra pronunciantur. Tū
quia intentio eorum, qui horas praefatas
ad dicendam diuina officia praefixerunt,
uidetur esse praefata, ut quaedam capita-
la probant. capit. primo, de celebr. Miss. cap.
Presbyter 91. dist. Tum quia rationi con-
sonat, ut ob processiones aliquas solēnes,
aut concionem insignem, aut iucundum
Bullae Cruciatu, aut Regis aduentum, aut
alias similes causas praeposatur, uel post-
ponatur horarum debita Prima, Tertia, Mis-
sa, aut aliud aliquod diuinum officium, ita
tamen, ut fiat autoritate superioris ad
id potestatem habentis, qualis uidetur
Episcopus in Ecclesia Cathedrali, uel eius
Vicarius, aut Capitulum, uel Decanus,
per dicta in simili casu de ieiunijs a Sanc-
to Thom. in uno loco, & Panormit. in secun-
da secundae quae. 147. art. 4. ad tertium,
in alio, in Rubr. de obseruari. ieiunij. com-
muniter receptis: In alijs autem Abbas,
Praepositus, Prior, uel alius Praelatus ar-
gumento cuiusdam glossae singularis. in c.
potuit de locat. Cui consequens est. Pri-
mo tolerabile id, quod fit in quibusdam
Vigilijs quorundam dierum solennium
in nonnullis Ecclesijs, in quibus, ut con-
currat populus ad eorum Matutinam, sub
crepusculum noctis eam canunt. Cui con-
sequens 2. uideri potest id, quod Ioann.
Maior. in 4. distinct. 11. columna prima, di-
xit, non peccare scholasticos, qui toto tem-
pore ante prandium studijs uacant, & as-
sumpto prandio horas recitant, eo quod
studijs aptior sit aurora, & orationi non
inepta Vespera, & licet studium non sit in
illa causa omittendi recitationem horarū
canonicarum, esse tamen potest talis ad

recitandum eas insē hora alioqui inde-
bita, ut exerte asserit S. Thom. quodlib.
5. art. 18. in praepatore, aut doctore pra-
legente: Licet meo consilio, nullus, eo
56 solo quod sit litteris deditus, id faciat, ni-
si etiam alijs occupetur negocijs: Con-
sultius enim est tā ad animae salutem con-
sequendam, quam ad augendum tempus
studendi, & uana colloquia vitandū, quā
etiam ad maiori cum deuotione, animi-
que consolatione orationi uacandum re-
citare Matutinum prima parte noctis, us-
que ad laudes, & cum primum surrexeris
Laudes & Primam, deinde hora horolo-
gij Hispani uel Galli nona aestate, & de-
cima hyeme Tertiam, & Sextam, audien-
do Missam, & statim a prandio Nonam, &
ubi paulisper dormieris Vespertinam, &
in fine studij pomeridiani, aut initio Ve-
spertini, (quod mihi magis arridet) Com-
pletoriam, & si non solum studijs, sed &
alijs est occupatus negocijs, quo minus
supradictum ordinem seruare possit, pro-
cure potius anticipare, quam postponere.
Experientia enim non semel didici,
Dominum Iesum raro impertiri fauorem
recitandi cum animae consolatione horas
quantumcunque iusta de causa postposi-
tas, aut saltem mihi nunquam illud im-
pertuit, licet aliquando sic horam pra-
uenienti. Quin fateor ingenue, decisionē
hanc Ioannis Maioris magis obfuisse mi-
hi quam profuisse, quippe quae occasionē
praebuit mihi postponendi aliquoties ho-
ras, quas potuissem antepone, postea ve-
ro semper eas cum animi tadio, & fasti-
dio pronunciaui. Consequitur tertio, li-
cet recitare Matutinas, & Laudes prima
partes noctis, gratia uigilantius immo-
randi litteris discendis, uel docendis alijs.
ve operibus pijs tempore matutino secun-
dum Sancti Thom. in quodlib. 5. artic. 28.
recept, per omnes. Item posse quem lici-
te recitare omnes horas diluculo, usque ad
Vespertinam, ut maiori cum attentione
eas proferat: praesumens fore, ut postea te-
pus desit ad recitandum eas attente, & de-
uote, ob negotia sibi occurrentia, ut ab Illis
strictissimis Cardinalibus, alijsque multis
passim fieri Romae ait Innoc. in capitu. pri-
mo, de celeb. Missa. Ioan. Andreas, & Co-
munis. Non obstat, quod in dies Romae
57 impetratur priuilegium, & per Bullas
Cru-

Secunda pars Decret.

Cruciatas Apostolicas indulgetur, ut Matutina unius diei precedenti Vespera dici queat: & quod iure communi conceditur frustra precibus impetratur. l. 1. c. de thesaur. libro decimo, l. ex facto. ff. de vulgar. cap. 1. cum gloss. de rescrip. Nil in qua hoc obstat. Tum quia multa Romae privilegia conceduntur, licet iure communi sint concessa, ut absolutio irregularitatis mentalis, & alia huiusmodi: Quae memini uidere in Bullis Cruciatas, qualia tamen nisi in ijs, quae sunt probabiliter dubia, non uidi concedi a sacro penitentiariae praetorio. Nec id omnino frustra fit, Reperiuntur enim nonnulli ita scrupulosis, quod nullius opinione serenari queant, quos tamen Apostolica concessio serenat, & reddit serenissimos. Tum quia tam efficacibus uerbis posset concedi hoc privilegium a Sede Apostolica, quod liceret impetranti et impune, sine ulla iusta causa anticipare, quod iure communi minime licet. Admoneo te tamen lector Christiane, quod ab hinc 60. annos uix audebant in Hispanijs & Gallijs etiam ex causa post dictam Vesperam Matutinam bibere etiam ob sitim aquam, coenantes uero post illam neminem uidi: Video tamen nunc passim Matutinam recitari ante coenam, & ante solis occasum in Vrbe, quod an omnino licite fiat, dicam cap. 21.

58 XVIII. Quod sicut recitare horas praeueniendo, vel recitandis horis postponendo iusta de causa, non est peccatum per supra, in 16. dicto. allegata, & sine illa sic per dicta in dicto 15. non est tamen plusquam ueniale; Quae conclusio est consonantissima, & uera. Anton. 3. par. tit. 13. c. 4. §. 4. & 2. par. tit. 9. c. 12. §. 3. col. 5. Tum quia nulla ratio, nec auctoritas est, quae in contrarium urgeat. Tum quia licet Concilium generale, in cap. dolentes, de celebr. missa. praeceperit, ut obligati ad horas Canonicas dicant officium tam nocturnum quam diurnum, non tamen praecepit, ut nocturnum nocte, & diurnum die dicere-
59 tur: Tum quia si, ut tenemur psallere omnes horas singulis diebus, ita teneremur ad dicendum illas horas debitis, sequeretur, quod ut non possemus communiter illa de causa horas unius diei differre in alterum, sic etiam non possemus differre easdem de una hora in aliam, cuius con-

trarium ubique seruatur, & iure, in cap. 1. de celebr. missa. cap. Presbyter. 61. dist. probatur, ut supra. in 16. dicto. dictum est. Vnde singulariter sentit Sanct. Anton. 3. par. tit. 13. c. 4. §. 4. & exerte asserunt Syl. verb. hora. quæst. 9. & Caieta. in sum. uerb. horar. §. quoad 4. Quod dicere Primam, immo & matutinam post meridiem, immo & post decimam, & undecimam a meridie non est peccatum mortiferum, modo ante mediam noctem finiatur. Ex hoc dicto inferitur primo, quod est ad iustum implementum praecepti, de dicendis horis, necesse sit obseruare circumstantiam temporis, tñ non uidetur pars substantialis eius, quod eo praecepto praecipitur, secundum Caiet. in d. uerb. horar. §. quoad 4. Sequitur 2. Recte dictum a S. Thom. 50 quolib. 5. art. 18. quod quantum ad horarum recitationem, unusquisque dies incipiat a sua uespera, pro quo est Concilium in c. l. de ferijs. ubi glo. quam in hoc commendat Fel. in c. consuluit. de offi. delega. Compendij, & decretum Alex. II. c. 2. de ferijs. ubi glo. cum glo. suis. Sequitur 3. uerum esse dictum illud Caiet. ubi sup. Diem quo ad horas recitandas durare usque ad mediam noctem, & incipere a Vesperis, quae insignis est praefatorum textuum declaratio. Sequitur 4. Recte dixisse S. Tho. d. quo lib. 5. art. 28. eum, qui dicta Vesperina, & Completoria unius diei sero dixit matutinam sequentis diei, uideri eas dicere illo die, quod tamen non procedere, nisi quoad Matutinam, & Laudes dixit Caiet. 61 qui licet absque nullo textu, & ratione ita declarat dictum S. Thom. ubi sup. fundatum a nobis maximae auctoritatis textibus, ea tamen ratione nobis placet, & consuetudo generalis habere videtur non esse dicendas Vesperas praecedente horas alterius diei ultra Laudes. Quamuis enim ratio Thomae de rigore videatur concludere idem, quoad Primam, & Tertiam, & alias omnes horas, consuetudo tamen praefata illud limitans rationi valde consona uidetur. Quapropter nunquam respondere ausus fui licere dicere Vespera Primam aliasve horas alterius diei, exceptis Matutinis, & Laudibus. Quod ipsum docet S. Anton. in 2. par. tit. 9. c. 2. §. 3. col. 5. in alio loco dicens, quod neque in capella Papae reciteretur Prima statim post matutinam.

Cap. III. de oratione, & horis Canonicis. 15

matutinum, nisi cum post mediam noctem dicuntur. Contra tamen hoc dictum decimum octauum facit primo, quod sit ratio principalis pro eo adducta, nempe circumstantiam temporis horae debite non esse partem substantialem praecepti de recitando diuino officio, esset uera, sequeretur non solum non esse peccatum mortale, sed ueniale quidem recitare horas anticipando, aut postponendo, cum id nec ullis legibus nec praecepto contraheret. 2. quod Concilium Viennense in clement. 1. §. ne igitur de celebr. missa. habet, ut debitis horis Deo psallatur, quod in Concilio Basiliensi sess. 21. tit. quando diuina officia celebrantur, fuit innouatum longe antea alibi decretum. c. presbyter. 91. dist. & cap. 1. de celebr. missa. §. 3. Quod uir ille doctissimus Vmbertus in Commentario regulae S. Aug. c. 37. reprehendens non surgentes de nocte ad matutinas, eo quod putarent satis superque satisfacere officio diuino interfessendo, dicit non cupere se fieri de numero beatorum, & consequenter peccare mortifere, quod Angelus a Clauasio in uerb. hora Canonica. §. 2. dixit Praetor non curantes, ut horae in Ecclesijs suis debitis horis psallantur, peccare mortaliter, esto dicantur in alijs horis, idemque esse dicendum de clericis, & monachis ad id obligatis. Ad primum tamen horum respondeo, negando illationem in eo factam. Nam ut dicit S. Thom. in prima secundae quæstione 88. artic. quanto, ad primum peccatum ueniale, ut plurimum non consistit in non adimplendo praecepta, nec in transgrediendo prohibita, quia in his consistit potius mortale, sed in non seruando modum rationabilem adimplendi praecepta, quem lex praetendit. Quod nos utiliter declarauimus nuper in Manuali Confessi. Praelud. 7. num. 16. Et quia lex praecipiens recitare horas praetendit, ut recitentur obseruato dicto modo, & circumstantia horarum debitarum, ideo non obseruans uidetur peccare uenialiter, & non mortaliter. Ad secundum respondeo, quod laura in eo citata ad summum concludunt dictum Angeli in quarto argumento allegatum, nempe, Praetor non procurantes recitari horas publicas in suis Ecclesijs horis debitis, peccare mortaliter, quod ipsum etiam Syluest. uerb. horar. quæst. 9.

affirmat. Licet ne hoc quidem Caieta. uerb. horarum. §. quoad 4. concedat. Cuius opinio licet de rigore sustentari queat ex quo tamen dici potest eam reprobari per concilia, in c. presbyter. 91. dist. & cap. 1. de celebra. missa. clement. 1. cod. tit. sessio. 21. Concil. Basiliense. praecitata, quae non solum iubent horas canonicas celebrari, sed adijciunt modum eas celebrandi horis debitis. Ampliatio illa Angeli, qua dictum de Praetoris extendit ad clericos, & monachos, iuste uidetur refelli a Syluestro ubi supra quæst. 9. asserente eos non peccare mortifere, si dicant suas horas in alijs, quam debitis horis, licet Praetori praecipiant, & procurent, ut in suis Ecclesijs horae debitis horis dicantur, modo illud praeceptum, ab aliquibus eorum illis horis impleatur. Ad tertium respondeo nos non obligari argument. glo. 1. de celebra. missa. opinione Vmberti, & eam Diui Antonini in 2. par. tit. 6. cap. 12. §. 3. colum. 5. duram iudicasse, meoque iudicio noluisse contrarium his, quae praediximus, asserere, licet ad incitandum nos, quo libentius noctu ad matutinas surgeremus, uerba praegnantia, quae utrumque significare possent, protulisset. Ad quartum respondeo idem quod ad secundum concedendo illud Angeli, ut praedictum est declaratum.

62 Decimonono principaliter dico, licere iusta de causa recitare matutinas usque ad Laudes de nocte, & differre Laudes ad tempus matutinum, ut etiamnum a nonnullis religiosis fieri uidemus, quod approbat doctissimus ille Canonista Guimier. in gloss. Pragm. titulo qualiter horae uerb. officium.

Tum quia sunt horae distinctae, ut supra dictum est in duodecimo dicto. Dubitatur tamen quotidie, ad utram earum referatur, Te Deum laudamus, ad Laudes ne, ut in initium earum, An ad matutinam, ut eius finem? & consequenter, An dicendum sit in Vesperis una cum nocturnis, An mane cum Laudibus? meo iudicio matutinae finis est. Tum quia nocte Natiuitatis ante missam pro fine illarum dicitur, & post communionem incipiunt Laudes, per Deum in adiutorium, Tum quia Deus in adiutorium, est initium omnium horarum secundum

Secunda pars Decret.

cundum iustam institutionē Damasi Pa-
pae, quam Hieronymus dicitur ei scripsisse,
& *Te Deum*, dicitur ante *Deum in adu-*
torium, ad Laudes. Tum quia secundum
regulam Sancti Benedicti post *Te Deum*,
dicitur Evangelium, secundum Gulielm.
Durandum in Ration. lib. 5. tit. de no-
cturnis. col. ult. in una parte, qui in alia di-
cit Laudes incipere a versiculo eam præ-
cedente. * Qui tamen versiculus secun-
dum formulam Breuiarii Pis V. nunc non
dicitur, licet ut plurimum secundum alias
formas dici solebat. * Non obstat his,
quod ab Innoc. in c. consilium, de cele-
br. missa. uideatur poni pro parte Laudis,
dum dicit, quod *Te Deum laudamus*, regu-
laris dimittitur, quam dicitur in Laudibus
matutinis, Responderi enim potest
primo eum per verbum *Laudibus matuti-*
nis, non intellexisse partem horarum vul-
go Laudes dictarum, sed omnia officia ma-
tutina, quæ Primam præcedunt, quæque
ut alie omnes horæ etiam sunt laudes
Diuinæ, & consequenter Laudes. Secun-
do, quod ipse loquutus sit iuxta morem
frequentius receptum a choris Ecclesia-
rum, in quibus communiter excepta no-
cte Natiuitatis, Laudes immediate post
matutinam celebrantur, ne bis ex interval-
lo diuersis horis eos surgere, & in choris
conuenire oporteat. Unde inferitur, quod
psalmus *Miserere mei*, qui iuxta formam
quorundam Breuiariorum, in Quadragesi-
ma, & feriis solet dici loco *Te Deum*, etiā
si finis matutinæ est cum ea dicendus, &
non cum Laudibus, cum separatim dicen-
tur, cum eadem ratio sit utriusque, ergo
idem ius, illud ad l. Aquil. ff. & surroga-
tum sapere debeat naturam eius, cui sur-
rogatur. §. Fuerat. in l. de action. & c. Ec-
clesia S. Mariæ, ut lit. pend.

* Incidit tamen hic quæstio, An in Ec-
clesiis ubi nocturni more antiquo separa-
tim dicuntur a Laudibus, uel priuatim ex-
tra chorum ab aliquibus, ut me frequen-
ter facere solitum supra num. 30. dixi, an
te illas debeat præmitti Pater noster, cū
Aue Maria, secundum formulam recitan-
di a se. rec. Pio V. in suo Breuiario tradi-
tam? Pro parte enim negante, facit quod
nusquam in initio Laudum id significa-
tur, nec in nocte Natiuitatis Domini, in
qua separatim canuntur. Pro parte uero

affirmante facit regula illa eius, quæ poni-
tur in fine regularum generalium, quod
Pater noster cum Aue Maria, ante om-
nes horas debent præmitti, excepto Com-
pletorio, & meo iudicio, hæc pars est ser-
uanda. Nam fundamento pro contraria
parte adducto responderi potest, ideo non
fuisse hoc in initio Laudum admonitum,
quia ut plurimum non dicuntur separa-
tim, & noluit obligare ad id, quando di-
cuntur coniunctim, & in nocte Natiui-
tatis Domini quando ut plurimum separa-
tim publice canuntur, excusatur ab eo di-
cendo, qui missam dicit, ne illam interrū-
pat, & chorus, ne cantum suum diuidat,
quod æquum uidetur. Suboritur etiam
quæstio, An in fine nocturnorum, cum
dicuntur separatim a Laudibus debeat di-
ci Pater noster, secundum præfati Breui-
arii formulam? & uidetur quod sic: Quia
licet nulla regula generalis præfati Bre-
uiarii habeat, ut in fine cuiuslibet horæ
dicatur Pater noster, sunt tamen particu-
lares de Laudibus, Tertius, Sextis, & No-
nis, quibus præcipitur ut in fine illarum
dicatur, quæ per identitatis rationem ui-
dentur extendendæ ad Vespertinam, &
consequenter ad finem nocturnorum, cum
dicuntur separatim ab hora Laudum, licet
non extendantur ad Primam, quia Pre-
ciosa immediate dici debet post benedi-
camus eius, quāuis ipse solem dicere il-
lud in fine Preciosa, de consilio magis,
quam de præcepto. Ex quibus inferitur, quod
dicenti horam nocturnam separatim ab
hora Laudum additur onus dicendi duo
Pater noster, & unum Aue Maria, unum
quidē Pater noster, in fine horæ noctur-
norum, & Pater noster, & Aue Maria in
principio horæ Laudum.

Vigesimo dico, plerumque non esse pec-
catum edere, aut bibere aliquid post di-
ctam Matutinam in Vespera, nec id præ-
stare impedimentum celebrandi missam
mane sequenti, secundum decisionē ma-
gistri Raulinij in quodam sermone cœnæ
Domini, & Ioannis Maioris alibi. in 4.
dist. 12. q. 6. col. 1. & 5. Quæ decisio ma-
gnè mihi fuit olim consolatio, ob quam
respondi eum, qui ratione studij, alterius
ve negotij iuste recitare potest matuti-
nam diei sequentis in Vespera eius, pos-
se illam recitare etiam ante coenam, quā
post

Cap. III. de oratione, & horis Canonicis. 16

post eam somno superueniente. Respon-
deriam posse eam dici antequam nocte-
scat, modo si expleuerit horas illius diei.
Tum quia nec a S. Tho. in d. quodlib. 5. ar-
tic. 18. nec villo alio doctore insigni con-
trarium dicitur. Tum quia Thom. simpli-
citer ait, recitatis Vesperis, & Completo-
rio hodierni diei, posse dici matutinas
crastini, nulla facta mentione coenæ, aut
symposij, quod collationem uocant, neque
noctis, neque diei, an sit de nocte, necne.
Ex quo infero clericos, & religiosos, qui
feria 3. & 6. hebdomadæ sanctæ canunt
aut recitant de more sub crepusculum, &
noctem matutinas, quas uocant tenebras
ante symposium, siue coenaculum, quam
collationem uocant, iuste posse illam, post
eas dictas, siue cantatas, sumere, licet sa-
tius esset eam sumere ante, quod multi
religiosi faciunt, præsertim si post multā
noctem fuerint somnolenti.

Vigesimo primo dico, non esse pecca-
tum inuerrere ordinem horarum iusta
de causa, nempe recitare Tertiam ante
Primam, Nonam ante Sextam, Comple-
torium ante Vesperas. Iustā autem cau-
sam esse arbitror, quod chorus incepit
Tertiam, aliamue horam, ego autem non
dixerim Primam, aut aliam illam, quæ
incipitur, præcedentem, quo casu liceret
mihi psallere cum choro, quam canit ho-
ra, & postea dicere Primam aut aliam
a me omittam, secundum S. Anton. in 3.
part. tit. 13. cap. quarto, §. quarto, aperte
dicentem, quod etiam si per negligentiam,
aut incuriam, immo scienter id fieret, non
esse plus quam ueniale, nec induceret
obligationem iterandi horam. * iam dictā
licet ordine præposuero. Quod ipsum af-
firmant Ang. verb. hor. §. 18. & Sylu. verb.

68 hora. quæstio. 9. vers. 3. & satis colligitur
ex eo, quod Innoc. in cap. dolentes. in fin.
de celebr. missa. alibi dicebat. Contra hoc
tamen facit, quod idem S. Anton. in 3. p.
tit. 13. cap. 4. §. 4. & Angel. verb. missa. §.
42. allegantes Hostiensem dicunt pecca-
te mortaliter eum, qui priusquam reci-
tet Primam, sacrificat, siue missam, etiam si
intendat eam postea recitare. Cui tamen
responderi potest primo. * Quod dictum
Hostiensis agit de præposuptione hora-
rum ad missas, quæ, ut prædictum est,
non sunt horæ: Dictum uero nostrum

agit de præposuptione unius horæ ad al-
teram, & a diuersis non fit illatio. * c. ad
audientiam. de deci. Secundo responderi
potest, negando peccare mortifere eum,
70 qui ante recitationem Primæ sacrificat,
cum nullibi reperiatur textus, qui id pro-
bet. Nec obest quod inualuerit consuetu-
do non sacrificandi, siue missandi ante ma-
tutinam. Tum quia non est extendenda
illa ad sacrificantem ante Primam, post
illam. Tum quia non omnis transgressio
cuiusvis consuetudinis est mortifera, ut
neque etiam qualibet transgressio legis
humane, imò nec diuinæ, ut asserit Tho.
1. 2. quæst. 106. art. 9. & diffuse probat Ca-
iet. 2. Thom. de oblig. præcep. & hanc con-
clusionem tenet Syluest. verb. missa. q. 6.
quæ de rigore iuris mihi uera uidetur,
et si nec ea uia, nec eam alijs consulere un-
quam ausus fuerim, neque etiam eam
consulerem, nisi cum sequeretur scandala-
lum, aut fetor animæ nimia populi, si prius
missa non celebraretur, aut alia non ab-
similis causa concurreret, qualis esset co-
suetudo tempestiue missandi ante horam
deputatam Primam. * Quia etsi missa non
sit de horis Canonicis, ut supra dictum
est, & ideo non habeat ordinem ad illas,
ad eam tamen deuotius, & reuerentius
dicendam disponit recitatio matutinæ &
Primæ, & quidem germanius quam quæ-
dam alia præparatoria priuata priuatim
a parum doctis composita, quod forte
circumspexit Sotus lib. 10. q. 5. artic. 4. de
iust. & iur. ut alioqui circumspectissimos,
quo nimiam forte occasionem præbuit sa-
crileiciis ante omnes horas missandi con-
tra consuetudinem antiquam, quam Do-
Anton. in 3. par. 13. capit. 4. §. 4. & Angel.
verb. missa. §. 42. secuti Hostien. magni fe-
cerunt, quod iterum tangemus infra ca-
pitul. 21.

71 Vigesimo secundo dico, quod maior
causa subesse debet, quo iuste ab horis
debitis mutari possint horæ publicæ in
Ecclesia publice recitandæ, quam quæ pri-
uatim in ea, uel extra eam recitari pos-
sunt, & maior, quo transferantur ad ho-
ras remotiores debitæ, quam ad propin-
quiores illis. Maior enim effectus maio-
rem causam requirit. Facit c. 1. §. hoc no-
tandum. qui fen. d. 3. poss. & c. licet ex qua-
dam. de test. & dictum Bald. in l. 1. ff. de
Senat.

Senat, effectus uero maior est mutare publicum, quam priuatum, & magnum quam paruum; ut ex se patet. Ex hoc sequitur primo, quod quamuis ad anticipandam priuatam recitationem mearum horarum, sufficiat propositum agendi honestam rem aliquam publicam, uel priuatam ea hora, qua recitare deberem, quae quidem nec antea, nec postea commodum fieri potest, iuxta mentem S. Thom. quodlib. 4. artic. 28. non sufficit tamen ad mutandum officium, quod publice fieri debet. Quinimo plus est concurrere opus aliquod publicum, quod eam horam sibi uendiceret, puta confessionem, supplicationem, receptionem Bullarum, Principis, aut alterius rei similis, eo quod bonum publicum praefereendum sit priuato, & licet de regul. cap. bonae. de post. prael. §. sancimus. authent. de test. & ea quae parit in 11. mense, & magis publicum minus publico. Secundo sequitur, quod ut mutetur perpetuo aliquod sacrum officium de una hora in aliam, maiore opus est causa, quam ut semel aut iterum mutetur. Tertio, quod licet ob aliquam causam possint clerici unius Ecclesiae semel iterumve transferre matutinam mediae noctis in auroram, uel noctis crepusculum. Non tamen possunt statuere, ut in perpetuum sic mutetur circa maiorem causam, & auctoritatem, adeo, ut his responderem non sufficere in id auctoritatem Episcopi, qui suo statuto contrario non potest mutare ius commune, & quod super his de maio. & obed. cler. ne Romani de elect. Conciliorum, & Pontificum Maximorum, qui ut sup. in dicto 15. dictum est statuunt, ut horae Canonicae saltem publice certis horis recitentur, iuxta illam singularem decisionem Fel. in c. cum 73 accessisset. col. 8. de consil. Episcopus possit semel, uel iterum iuxta de causa dispensare, ut de consensu heredis fundatoris conferatur beneficium fundatum ei cui non insunt qualitates in fundatione requisiti, non potest tamen statuere, ut tali semper conferri possit. Quarto, sequitur maiorem subesse debere causam, ut hodie antequam nox descat recitetur Matutinum diei sequentis, quam nocte iam facta, & maiorem ut pronuncietur Vespertina hora Prima, quam Tertia, Sexta, uel Nonae.

74 Vigesimo tertio dico, quod quamuis, ut

supra in dicto 12. nu. 70. dictum est, inueterata consuetudine non parum in ecclesiis immutatae sint horae debita officiorum diuinorum publicorum non tamen iudicio, non desinunt esse debita, quae antea erant ipsi, qui in illis priuatim eas recitare uel lent, id est ita quod licet in hac sancta Ecclesia Cathedrali finita Prima, & facta signo ad missam, confessionem recitant Tertiam, & finita Tertia statim, si sit dies ieiunij, Sextam, si minus missam, & ea finita protinus Sextam, & si sit dies ieiunij, euangelio Nonam, & sine mora Vespertina finita Completoriam. Ad hoc tamen, ut non peccem etiam mentaliter, dicendo Primam, Tertiam, Sextam, uel Nonam, sufficit, ut eas dicam his horis, quibus iuxta ius commune dici debuissent, de quibus sup. in 14. dicto diximus. Quamuis enim haec Ecclesia Cathedralis, & aliae similes praescriptionis beneficio obtinuerint, quod horae publicae istis temporibus dici in ipsis debeant, quodque etiam istis temporibus priuatim dici possint, non ideo tamen ex ea praescriptione sequitur, quod non liceat eos priuatim dicere horis iure communi statis, cum sint res diuersae, & praescriptio non sese extendit de una ad aliam, etiam similem secundum Innocentium in c. auditis. de praescrip. quod late ibi Fel. nu. 10. & in c. cum ex in iuncto. de heret. communiter receptum: & quod in fauorem alicuius est inductum, non est in eius praedictum retorquendum. I. quod fauore. C. de leg. Reg. Quod ob gratiam de reg. iur. lib. 6. fauor autem clerici huius Ecclesiae, & aliarum similium est, ut horae publicae tam priuatim, quam publice possint dici istis horis immutatis. An non fauor, sed totius praedicti eius est, quod nisi in illis priuatim eas dicere possint, ut de se patet. Confirmatur hoc eo, quod in simili supra numer. 43. diximus de missis Sabbathi Sancti, & ieiuniorum quatuor Temporum.

Vigesimo quarto dico, quod in obligatione recitandi horas canonicas debitis temporibus non debent debita accipi illi, puta, quod Prima incipi debeat praedicte, in fine primae partis diei artificialis. Tertia uero praecise in fine tertiae partis, Sexta in fine sextae, & Nonae in fine Nonae, sed potius debet sumi cum aliqua latitudine.

itudine, scilicet in ipsis, uel paulo ante, uel post recitentur, iuxta Angelum de Clauasio verb. hora. §. 22. & Sylu. ver. hora. q. 9. Quorum dictum & si mihi placeat, eorum tamen exemplum displicet, scilicet, quod matutina media nocte dicenda sub auroram possit dici. Tum quod hyberno tempore sunt sex, uel septem horae intermediae inter noctem mediam, & auroram, quae tam distantiam inter unam, & aliam horam consiliare videntur, ut indecens sit reputare factum in una, quod sit in alia. Tum quod eadem ratione, quod recitaretur hora tertia, posset reputari recitatum hora nona, & contra, quod nemo consuleret. Tum quod falsum est, quod ipsi praesupponunt, puta, quod matutina dici debeat media nocte: quamuis enim optimum esset, ut id fieret, ut probat Thom. V. valdensis, lib. de sacramen. cap. 25. & 26. nullum tamen extat textus, qui id praecipiat, licet sint complures dicentes Dauidem id facere solitum, quamuis item Arch. c. imitare. 6. q. 1. multis rationibus id melius esse asserat, non est tamen textus determinans horam matutinae, praeterquam quod sit officium nocturnum, siue noctu dicendum. Et ita tam qui illud recitat sub auroram, quam qui media nocte, censentur iure communi recitare horis debitis, non quod recitatio in aurora reputetur mediae noctis, sed quod uterque recitet nocturnum, aut paulo post. Tum denique quod S. Antoninus 3. par. tit. 13. c. 14. §. 4. determinat, ut sup. diximus, in c. 4. nu. 79. quod in Ecclesia, in qua statutum est, ut matutina media nocte dicatur, non sufficit illam dicere in aurora, nec contra, ubi statutum est, ut in aurora dicatur, sufficit dici media nocte. Hanc itaque latitudinem arbitrer circiter mediae horae ante uel post, ita quod qui recitaret, Primam media hora ante, uel post finem primae partis diei, censeretur recitare hora Primam, & etiam qui recitaret serae media ante uel post finem tertiae partis diei, censeretur recitare hora tertia, & sic de reliquis. Ex hoc inferrebant quidam, quod cum matutina cum Laudibus recitatur in aurora, ea finita protinus possit dici Prima, eo quod videbatur eis tempus illud posse dici hora debita: sed non est verum, quia prima hora non est in ipso solis ortu, qui est initium.

Op. Nauar. Tom. II.

tum primae partis diei, sed in fine illius partis, ut supra dictum est.

Vigesimo quinto principaliter, dico duas esse differentias inter lapsum horae debita ad recitandum, aut dici debita. Altera, quod etiam si labatur hora, durat nihilominus obligatio recitandi, si adhuc durat dies usque ad mediam noctem, verum lapsa die ultra mediam noctem, expirat etiam obligatio recitandi secundum communem. Altera, quod solus lapsus horae debita ad recitandum non parit peccatum mortale, ut praefatum est, in 6. dicto huius tertii cap. & notab. in priuatim recitante lapsus uero diei sic, secundum eandem Communionem. Colligitur praeterea, non satis prudenter loquutum fuisse doctissimum alioqui virum Cosmam, in tit. quando horae verb. syncopando. cum dixit, quod expirat hora deputata lectioni horarum, expirat etiam obligatio recitandi eas. Neque id dicit Petr. Anch. in c. 1. de celebr. miss. col. si. quem ibi allegat: Non enim loquitur de hora deputata lectioni horarum, sed de termino ad horas dicendas deputato, & duo sunt termini ad id praefixi, unus ad euitandum omne peccatum, & veniale, & recitandum, ut decet, quae est ipsa hora debita. Alter ad dicendum satisfaciendo obligationi praeccepti, & excusandum a peccato mortali, & restitutione fructuum, qui est integer dies, usque ad mediam noctem; Posset tamen opinio Cosmae saluari, quod ad horas debitas, & deputatas ad dicendum in eis publice praedictas horas in choro: Non enim satisfacerent cantantes, uel publice recitantes a prandio Matutinam Tertiam, uel Sextam, quae tenebantur in choro ante prandium dicere, & non dixerint. Crediderim tamen hanc saluandi modum ipsi ibi in mentem non uenisse.

Cap. IV. Tangens de gestu orandi
17. Conclusiones.

- Stare diuersa significat, & quid in hoc capitulo.
Orandum quo gestu sit non statuit lex diuina.
Genua flectere curbonum?
Oranti priuatim nullus gestus praescribitur.

n. 1

n. 2

n. 3

n. 4

Bene.

Secunda pars Decret.

<i>Beneficiario quæ deambulatio prohibita.</i>	n. 5
<i>Orandum esse vario gestu probari lege.</i>	n. 6
<i>Geniculandum quando ad (Et homo factus est.)</i>	n. 7
<i>Alapa infusa à Damone Christiano.</i>	n. 8
<i>Intellectus c. scire 76. dist. cum concord.</i>	n. 9
<i>Symbolum Apostolicum cur non proprie oratio.</i>	n. 10
<i>Geniculari semper licet ad Ave Maria.</i>	n. 11
<i>Oratio priuata quo gestu fiat docentur.</i>	n. 12
<i>Orare deambulando quando, & quomodo vult.</i>	n. 13
<i>Orat bene priuatim publica pedes, eques & cat.</i>	n. 14
<i>Geniculandum Deo viroque genu.</i>	n. 15
<i>Orare vno gestu alij & alio alij melius.</i>	n. 16
<i>Ceremonia superflua, curiositas mala.</i>	n. 17

NOta 4. ex secundo verbo huius textus *flamus* colligi, quod erecti in pedes debemus orare dicitur. *flamus* & stare significat erectum esse in pedes, & non sedere. Circa quod dico primo, Verbum hoc *flare* multifaria apud Latinos accipi, quoniam enim significat erectum esse in pedes, ut in quodam cap. istiusmet dist. c. Apostoli ca. sup. ead. dist. nonnunquam permanere, & durare, iuxta illud Maronis, Et bene apud memores veteris stat gratia facti. Aliquando esse fixum, & statutum, iuxta illud eiusdem, stat sua cuique dies. Genui na tamen, & propria eius significatio est, sua vi, ac pondere subillere, sic dicimus nauem, solem, arbores, rupem stare, iuxta illud Virgilii, stabat acuta flix, & ita accepit hic B. Cyprianus inquit, Quando flamus ad orationem, siue erecti, siue genuflexi, siue sedentes, siue iacentes.

II. Dico quod, meo iudicio, nullo iure diuino, neque naturali, neque supernaturali pro tempore testamenti noui, siue gratia, describuntur nobis aliquis gestus, aut corporis habitus, quibus orare, aut recitare teneamur. Nullo namque noui testamenti loco nobis præcipitur, ut id faciamus erecti, genuflexi, iacentes, pectora tundentes, oculis in cælum sublati, aut in terram defixis, alijsue seruatis gestibus. Quamuis enim verum sit Diuum Paulum alicubi dixisse. 1. ad Timoth. 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, siue ira, & disceptatione,

non tamen ideo præcipere voluit, quod quando oraremus, manus tolleremus, sed ut cum deuotione id faceremus, ut declarabit ibi Sanctus Thomas: Neque ibi præstituit gestus corporales ad orandum, sed puritatem operis, ut commentantur alij, Cardin. Caietanus ibidem. Idem item Paulus, licet alio in loco ad Ephes. capitulo tertio, aient, flecto genua ad patrem &c. bonum quidem exemplum præberet, ut idem ageremus, non tamen præcepit: Asserendum tamen aduersus deplorandos Lutheranos, & alios hæreticos, gestus exteriores & corporales, etsi per se neque placeant, neque displiceant Deo, multum tamen mouere nos ad concipiendum sic affectus mentis, ut boni vel meliores sint. Nam ut sapiens dixit Augustinus super cap. 1. 2. ad Timoth. Geniculario, & alij humiles gestus licet per se non placeant Deo, at illis velut stimulis humilitatis, & abiectionis, ait alibi, secunda secunda quæstione 84. articulo secundo, Sanctus Thomas, quod naturale est nobis per res sensibiles peruenire ad insensibiles, & ita adoratione exteriori nos moneri ad interiorem.

III. Dico, quod circa gestus seruandos in recitandis horis priuatis, vel publicis priuatim, nihil fere videtur iure communi Max. Pontificum, & conciliorum statutum, & quod pauca videtur esse præscripta, qui recitant vel cantant publicas, Quorum paucorum unum est, ut dicitur legitur Evangelii stemus erecti. ca. Apostolica. 1. ead. 2. quod inter Pascha, & Pentecosten non geniculamur, cap. quoniam de fer. & cap. quoniam, dist. 7. Secundo quod intelligendum est ut infra, eod. c. ad num. 7. dicitur. 3. Quod cum eleuatur, vel deferatur prope nos sanctum Eucharistia Sacramentum, illud veneremur, capit. sane. de celebr. miss. genua flectendo, secundum glo. d. c. sane. 4. Quod Concilium Basiliense, in sess. 21. tit. quomodo diu. offic. verb. & cum dicitur religiosis statuit, ut cum dicitur Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, omnes assurgant. Quod ut nudi seruati religiose aliquibus in locis, præsertim Galliarum, quæ receperunt magnam partem illius Concilij, per prag. sanctio. Gallic. ita obseruati tam parum reuerentia fieri huius versus

Cap. IV. de oratione, & horis Canonicis. 18

versus a laicis & clericis, quod licet sit tam sublimis, tam suspiciendus, tamque glorificans, & luculentissime Sanctissimam, exprimens Trinitatem, sitque religiosissimum inuentum, quo in fine cuiusque psalmi mentis nostræ oculos in eam figamus, Vix tamen ullus sit, qui festinanti, minoreque cum deuotione, ac attentione pronuncietur, adeo quidem, ut aliqui non proferant magis, quam Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, hand obscure significantes, se non considerare quod credunt, nempe Deum præsentem esse, & aduertere omnia, uidereque quam irreuerenter eum reuerentur, & quam incogitanter obliuiscantur, quam denique male tam bene meritam gloriam sibi tribuant, ipse pro sua misericordia nobis ignoscat, & nos adiuet, quo emendemur. Amen. Quantum est id, quod illud ipsum Concilium Basiliense ubi supra, reuocauit, & Lugdunense, in c. decet. de immu. Eccl. lib. 5. antea statuit, scilicet quod est sublime illud nomen Iesus pronuncietur, omnes illud ueneremur, saltem capita inclinando. Quod (gratia Christo cuius est nomen) minus male reuerentur, quam uersum præstatum. 6. Quod idem Concilium Basiliense statuit, ut dum choras diuina officia facit, vel dicit, nullus beneficiarius præsertim honoratior incedat per Ecclesiam, neque extra prope illam deambulet, sub pœna non modo priuationis distributionis illius horæ, uerum etiam totius eius diei. Quod non satis aduertendo, & minus perpendendo uidemus multos, & in eis eo plures, quo honoratiores, non sine gram populi scandalum contrarium agere.

IV. Principaliter dico, multos eiusmodi gestus introduxisse consuetudinem vniuersalem, in quibus sunt, recitare Solem Orientem versus, signum crucis fronti imprimere, iuxta S. Hieronymum. in cap. ecclesiasticorum, 1. dist. tundere pectus, quando eleuatur in altari Domini corpus, dum dicitur *Agnus Dei*, cum in confessione generali dicimus *mea culpa*, & alij eiusmodi, quibus eo maior obseruantia, & reuerentia debetur, quo maior ratio est credendi fuisse primitus per Apostolos statuta, ac deinde per manus aliorum Christianorum ad nos usque deri-

uata, quod insinuat Apostolus his verbis primo Corinth. undecimo. Cetera cum venero disponam, quodque ante & post alios recte ponderauit Thom. Vvaldensis, cap. 28. col. pen. & fin. de sacram. addocens, in eo. c. Ecclesiast. 9. authores asserentes ceremonias missæ, quas seruat Ecclesia, traditas fuisse Apostolis ab ipso Iesu Christo.

V. Dico, quod dicendo officium publicum, seruari debet, quod lex, aut consuetudo rationabilis Ecclesiæ, & patriæ, in qua dicitur, statuit, & ideo in ista Cathedrali Conymbricensi omnes horas B. Mariæ minores dicimus, & audimus erecti, similiter & Euangelia, Collectas, hymnos, capitula, initia horarum, & preciosam, Cantica item noui testamenti, & illud ueteris, quod incipit, *Benedicite*, & psalmum, *Ecce nunc Benedicite*, & *Venite exultemus*, quado dicitur una cum Inuitatorio, & Symbolum Athanasij, *Quicumque uult saluus esse*. Reliquos uero psalmos horarum dicimus sedentes, Geniculamur cum dicimus, *Te Deum laudamus*, ad solum uersum, *Te ergo quaesumus*, &c. nudamus caput, quoties geniculamur, & etiam cum assurgimus ad Collectas, & initia horarum, & Gloria Patri, cum dicitur ad Responsorium hora Vespertina, aut ad Tertiam, Sextam, vel Nonam nocturnorum, & quando inchoamus aliquas Antiphonas, & Responsoria longa, aut breuia, aut uersiculos, & ad Pater noster, & Ave Maria, nonnunquam gradimur, & cum proficiscimur ad Lecturias, supplicationes, & funera defunctorum.

Sexto, dico contentionem magnam exortam fuisse inter nonnullos in Regno Castellæ, cum Salmantiæ prælegerem, An liceret geniculari ad *Et homo factus est* Credo maioris tempore resurrectionis, siue inter Pascha & Pentecosten. Nonnulli enim in suis concionibus uerbo, in suis uero Missis exemplo, docebant non licere, permoti iuribus, in cap. Quoniam deferri. capit. quoniam. c. scire. 76. dist. si. d. cap. si quis presbyter. 30. dist. quibus statuitur non esse geniculandum illo tempore incundo, cum oramus. Qua eadem ratione uideo trahi eos, qui genua flectunt inter Pascha & Pentecosten ad Ave Maria, cum sub crepusculo noctis pulsatur

Secunda pars Decret.

ad illud, quod Lusitani Vocant *A Trinitate*. Quia per trinum sit pulsum, cuius tamen contrarium uisum fuit nobis tunc, ut & nunc videtur. Tum quod & si non reperiatur ius expressum quo iubeamur curuare genua ad *Et homo factus est*, Symboli maioris in Missa pronuntiati, vel ceteri, debemus tamen id facere secundum Episcopum Mimatensem, Tit. de Symbol. lib. 4. ratione diuina. Adeo quod feratur, quod
8 quidam Cacodemon inflixit ingentem colaphum cuidam Christiano non se ad illud geniculanti, dicens, sub terram usque nos Cacodemones inclinarem, si pro uobis naturam nostram assumpsisset, ut pro nobis hominibus humanam assumpsit: Tum quod tantum ualeat consuetudo, quantum lex c. si. de consue. l. 2. C. Quae sit longa consuetudo, & omnes Christiani assueuerunt geniculari ad illud, quum in Missa cantatur, vel recitatur: Tum quia fundamento aduersae opinionis responderi potest, quod iura illa, quae nobis prohibent geniculari tempore resurrectionis, siue inter Pascha & Pentecosten, non includunt hanc geniculationem. Quia non habet simpliciter nos non debere geniculari, sed non debere geniculari in oratione. Credo, autem non est oratio, tam quia non est petitio, qualis est omnis oratio specialiter accepta ut sup. c. 1. nu. 9. dictum est, quam quia
10 oratio est actus laetitiae, aut religionis, ut post Thom. secunda secunda q. 83. art. 3. diximus supra cap. 1. nu. 2. Credo uero est confessio fidei, quae iuxta eundem Thomam alibi secunda 2. q. 3. art. 1. est actus fidei. Tum quia id, quod statuitur illis Turribus pro praefato tempore, alia iura extendunt ad omnes dies Dominicos, & alia. c. Quoniam de fer. ad omnes dies festos solenniores, & ita nullo die Dominico, aut alio anni festo solenni liceret ad dicta uerba geniculari, quod opinio aduersaria esse fieri non auderet, quandoquidem ferè in ipsa solis dicitur, & cantatur. Tum quod illa iura non sunt intelligenda de qualibet oratione, alioqui enim non liceret geniculari inter Pascha, & Pentecosten in ingressu Ecclesiae, neque dum consecratur, aut eleuatur sanctissimum Sacramentum, nec ad confessiones generales, quae sunt ante introitum Missarum, neque ad benedictiones Episcopi, neque ad alia multa,

ad quae ante, & post illa iura semper Christiani fideles genua curuauerunt: Tum quia praefata iura dicunt temporibus, quibus uetèr geniculari, nos debere stare. c. Quoniam de consecra. distinctione tertia, & proinde sequeretur quod qui essent in choro ad omnes psalmos, lectiones, & responsoria in pedes stare deberent, quod repugnat ei, quod Ecclesia uniuersalis seruat: Tum ob alia multa, quibus praefato legendum quatuor illa capitula, quae praefatam genuflexionem prohibent, semel Salamancae, & iterum hic Conymbri-
11 ex, monstrari non esse intelligenda de qualibet genuflexione ad quamlibet orationem, sed duntaxat ad Collectas, quae ferè solas Missale, & Breuiarium uocant orationes, quae sunt Collectae, quae in fine, & initio Missarum, & in hac aliarum horarum pronunciamus praefati prius, *Oremus*.

Ex hac conclusione, & rationibus, quibus confirmatur, inferitur primò, nullo iure probari non esse geniculandum, cum de more pulsatur ad Aue Maria diluculo, meridie, vel ferè inter Pascha, & Pentecosten magis, quam alijs Dominicis, & festis praecipuis anni, quauis bonum fuerit seruare consuetudinem, si qua sit, non tamen est seruanda, ut res iure communi scripto praecipitur, I. I. inferitur posse, debereque nos in hac sancta Ecclesia etiam tempore resurrectionis geniculari ad Te Deum laudamus, dum dicitur uersus ille; Quos precioso sanguine redemisti. Quum id consuetudo rationabilis nullo iure prohibita dicitur, & similiter ad Verbum carum factum est, & ad Proci-
12 dentes adorauerunt eum, & ad Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum, non solum in hac Ecclesia, sed & ubicunque consuetudo id distatuerit.

Septimò, dico auctore praefato Episcopo Parisiense, Guilhelm. in sua Rechorica diuina, opimum corporis habitum ad priuatam eum deuotionem, & citra distractionem orandum, esse sedere, & inniti alicui rei latere sinistro, ut cor in eo residens, unde mouet omnis motus, & inquietudo, quiete finatur. Ceterum, ut corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, Sapient. 5. & grata omnibus in rebus est fastidij expultrix uarietas, quae

Cap. IV. de oratione, & horis Canonicis. 19

quae etiam uis sunt patres Aegyptij, uti significant Ioan. Cassian. libro 2. de Instit. cenob. c. 11. & 12. non inutile fuerit quandoque geniculari, nonnunquam stare, alioquando sedere: Quin & reperio deambulationem, & si saepenumero noceat, prodelle quandoque, praesertim cum somnus impugnat, & cum sit proponendo uere, vel imaginarie in pariete, arbore, rupe, aut scopulo sanctam Iesu Christi, vel aliam sacram imaginem, & recitatur, uelut cum illo loquendo, oculis continuo in illam defixis, maxime, si hoc fiat appropinquando, & recedendo, quique, decemue passuum intervallo, per modum cuiusdam semicirculi, ita circumambulando, ut semper illa imago habeatur a fronte. Addimus praeterea insidere sub sellio humili prodesse magis, quam insidere sedi altiori, praesertim habenti a tergo aliquid, cui scapulis orans innitatur, ut recte Cassian. in lib. 2. c. 12. & ipsa experientia docet: Adde quod gloriosa illa Magdalena iacens, & uni lateri plane incumbens orabat secundum aliquos. Quod inquit Syluest. in rosa aurea, feria 4. post Pascha, & multae ipsius picturae significant. Abbates uero illi Arsenius, & Basilarius corpore erecto, & brachijs expansis. In uitis patrum. 2. parte, ti. De eo ut sine intermissione oretur. Moyses cum pro uictoria contra Amalechitas brachijs subleuatis orabat, populus eius uictoriam reportabat, Exod. 17: quando autem illa demittebat, uincebatur. Saluator noster Luc. 24. in hortu, qua nocte captus fuit, flexis, genibus orauit, & quatuordecim seniores, quos Sanctus Io. uidit in Apocalyp. 4. procidentes in terram adorabant Dominum, & ad hoc innitabat David dicens, Psal. 99. Venite, adoremus, & procidamus ante Deum. Ex quibus omnibus uidetur sequi primo, quod qui orat priuatim, etiam si horas publicas recitet, potest citra peccatum orare pedes, eques, procumbens, iacens, uel recumbens, ambulans, uel quasi iacens, iuxta Innoc. in c. 1. De celebr. Miss. & Hostien. cum communis dum id ager sine aliorum scandalo, c. nihil cum scandalo, De praescript. & seruatis alijs circumstantijs, per quod satis probatur restrictio non ad admonitionis factam supra. c. 1. nu. 7. II. Quod neque priuata, neque publica oratio fieri debet coram

alijs brachijs insolite expansis, neque corpore per terram insolite extenso, aut etiam alijs gestibus insolitis, nisi in casibus, quibus id communiter fieri solet, cuiusmodi est brachiorum sublatio, quum eleuatur Dominus, & prostratio in terram, cum in passione refertur Saluator expirasse, gestus enim insueti scandalizant, & sunt uitand. c. Quae contra mores. 8. dist.

Tertio, sequitur, quod decet ut oratio, priuata siue publica, cum geniculando sit, utroque genu & non altero tantum flexio fiat. Tum per illud Apostoli ad Philipp. 2. In nomine Iesu omne genua flectatur, & illud Eliaz 45. Mihi curuabitur omne genu, quamuis non ignorem hac alium etiam habere intellectum, Tum quia magnus ille, & potentissimus Rex Salomon, tertio Reg. 8. post quam edificauit templum, utroque genu flexo in eo orauit.

Equidem licet rustici, pastores, & alij nonnulli excusari possint ab omni peccato, orantes altero duntaxat genu flexo, Ecclesiasticos tamen, praesertim religiosos, & eos, qui cum eis, & alijs modestae uitae conuersantur, non facile excusarem a peccato ueniali, aut certe aliqua indecentia, nisi aliqua iusta de causa id facerent. Minus autem illos nobiles, & delicatulos, qui nobilitatis ergo flectunt singula genua uersus altare, & singula crura uersus latera protendant, quasi calcitraturi, & ea ostentaturi, partim considerantes, quantum irreuerentur Creatorem suum, facies quocunque eis libuerit auertendo, oculis quasi dimicando, manibus capita, ac barbas peccando. O quam bene Deo, & hominibus appareant, & quantum laudantur magni Reges, Principes, & alij nobiles positi coram Deo suo utroque genu tertae affixo, capitibus immotis, & demissis, manibus iunctis, oculis non errantibus, inter dum in terram, nonnunquam uero in sacratissimum Sacramentum, aut crucem, aut imaginem, quam coram se habent, defixis.

Quarto, sequitur, quod licet quis quiescat, & ambulans, pedes, uel eques, genibus flexis, prostratus, uel erectus, possit priuatim dicere, recitare suas oras, etiam publicas, quoniam tamen deuotionem magis adiungat gestus uerus, quam

quam alijs, & magis unus unum, & alius alium, operapreciū fuerit experiri, quis præfatorum sibi magis expediat, eoque uti. Sicut enim secundum singularem illam S. Thom. 2. 2. q. 84. art. 2. decisionem supra eo. c. num. 3. relata, omnia nostra non parum moventur ad se submittendum Deo, interius & spiritualiter, per submisiones sensibiles, corporales, & exteriores, eo quod naturale sit nobis apprehendere spiritualia per sensibilia, sic etiā consequenter, cū sumus diuersarum complexionū & habituum, diuersimode quoque afficiuntur, tametsi, mea sententia, non erraret ut plurimum, qui recitando priuato seruaret eas ipsas exremonias, quæ in choris Ecclesiarum Cathedralium rite gubernatarum seruantur, cum recitantur publice. Tum quia sunt probata, habitaque pro aptis tanto tempore a quam plurimis doctis, & pijs, Tum quia sollicitudo, & cura seruandi diuersas exremonias diuersis in locis, cum, qui eis non est assuefactus, auertit ab attentione debita. Et quidem experientia docet, eos, qui exremonijs plus satis sunt addicti, longe magis cogitare, quomodo, quando, & ubi eas seruaturi sint, quam cui, & cur eas agant, quod non leue damnum est.

Cap. V. Super orandi loco tangit
41. Conclusiones.

- Orare ubi, & An ubique liceat. n. 1. & 2
Oratio fieri iussa certo loco ibidem fiat. n. 3
Oratio in ecclesia melius, quam extra. n. 4. & 5
Oratio mentalis quous loca etiam turpi bene sit. n. 6. & 7. immo & voculi ex causa. n. 8. etiam debita. n. 9. & 10
Hora publica publice dicenda sacrum locum quare regulariter. n. 11
Missæ deputata Sui loco ibidem dicatur. n. 12
Oratio tempore interdicti ubi alias fiat. n. 13, 14, 15
Episcopi obligati horum, & alij duobus. n. 16. & 17
Distributio amissa non excusat a peccato. n. 18, 19
Hortu ab interessendo an excusent dies coepta. n. 20
Ecclesiarum irreuerenter ingredi peccatum. n. 21. & 22
Iesu namque sic venerandum. n. 23
Maria non sic venerandum. n. 24

Ecclesia non fert rixas, clamores, tumultus, iussus, &c. n. 25, 27. nec symposia, nec cantus, nec fabulas. n. 30. & 31
Processio Corporis Christi alicubi male soluta, & ut facienda. n. 26, 27. & 28
Prædictio processionis solenni importuna. n. 29
Ecclesie in ipsis tales peccant. n. 32, 33
Ecclesia non fert extraneos profanos. n. 35
nec candelarum. n. 36. sed sic lites Ecclesiasticas. n. 37
Ecclesiam ipsa permittitur Doctorari &c. n. 38. & an informatio de consuepente ad eam. n. 40
Monasterium Sanctæ Crucis laudatum, & excusatum. n. 39
Necessitas, quæ facit ut factum in sacro sit malum. n. 41
Ecclesia circumstantia, an facit mortale, quod alioquin non esset tale. n. 42
Totum, & pari notabilis quoad quid paria. n. 43

NOto quinto in eodem verbo *flamme* ex quo eodem desumptum fuit notabile quartum, orandum esse aliquo in loco, quandoquidem stare præsupponit locum in quo stetur. Circa, quod dico primo, nonnullos hereticos asseruisse, non esse recitandum, uel orandum extra Ecclesiam, alios vero non esse melius orare in ecclesia, quā in stabulo, uel canla porcaria, & satius esse orare in monte, quam in ea, quos late refert, & reprobat Thom. Vvalden. in lib. de sacramenta. cap. 143. grauibz authoritatibus, ac rationibus quas ibi uidere licet.

II. Dico, omnem orationem mentale, imò & vocalem priuatam, ac etiam publicam priuatim dictam, quæ non est præcepta fieri certo loco, in quocunque fieri posse, sacro, & non sacro, priuato, & publico, dummodo alix circumstantiæ concurrant, secundum illud Apost. 1. ad Timoth. 2. Volo viros orare in omni loco, & paulo inferius, similiter & mulieres, & per illud præfationis Missæ, Vere dignus, & iustum est, æquum, & salutare, nos tibi semper, & ubique gratias agere. Et illud D. Bernardi in medit. relata glo. magna, elem. 1. de reliq. & vener. San. ver. de octauo. col. penul. Cosmas tit. qñ diuini officii in principio verbo sacro. Vbiunque fue-

ris, intra temetipsam ora, si longe fueris ab oratorio, nō quæram locum, quoniam ipse locus est. Dixi. Quæ non est præcepta fieri certo loco. Quoniam si vero, poenitentia iniuncta, lege, consuetudine rationabili, uel statuto fundatoris aliqua Missa, responsorium, uel oratio dici, uel fieri debet pro viuis, aut defunctis certo in loco non sufficit, ut dicatur in alio loco, per multa iura, & quæ conditio. Scum ita. ff. de condit. & demonst. e. nos quidem. de testam. elem. quia contingit. de relig. domin. quibus ita determinarunt Bal. in l. 6. quis ad declinandam. in fi. C. de episc. & cler. & alij, Petrus, & Imol. in d. c. nos quidem. nu. 22. & ibi Barba. nume. 9. sententia gl. Ioan. And. & omnes in c. si pater. in gl. pauperes. de testa. & Capella Thol. cum addit. in q. 123. testatur. varijs in locis. Dixi etiam, dummodo alix circumstantiæ concurrant. Nam si recitando aliquo in loco daretur scandalū, aut species hypocrisis, quod dant qui in locis publicis & ubi est concursus hominum, sine vlla causa recitant publice, uel adhibitis exremonijs superfluis, esset peccatum, uti sentiunt B. Ambra. 1. ad Timoth. 2. & S. August. ubi supra, quorum verba retulit, & recte ponderauit Thom. Vvald. de sacramenta. cap. 43.

III. Dico, quæ exteris paribus melius est recitare in locis sacris, & in ipsis ecclesijs, quam alibi, uti sentit Conciliū Gangrense de parafimoniam. cum glo. 4. distincta cū æcumenico Lugdunensi, c. decet. de immu. eccl. lib. 6. ac patres, qui interfuerunt Basilicensi, sess. 2. tit. quando diuina. off. in princip. & probat Thomas Vvaldens. lib. de sacramenta. c. 147. Cuius res causas recenset B. Thomas 2. 2. q. 84. art. 3. Prima est virtus consecrationis, cuius ratione Deus specialiter iuuat ad melius orandum, ut ipse subtiliter declarat, & Caietan. alibi 3. p. q. 83. art. 3. ac nos diximus in alio c. ecclesijs. sup. eod. huiusmet dist. 11. Ob mysteria, & res sacras, quæ in ecclesia continentur. III. Ob concursum eorum, qui eo confluentes mutuo sese adiungunt, ut melius exaudiantur.

Quarto dico, quod secundum nonnullos, oratio debet fieri in loco honesto, nō in obscuro, ac inhonesto. Videtur enim quod licet in ea petatur, quod propter

quid, per quem, & a quo peti debeat, non petitur tamen ubi decet, ideoque circumstantia loci videtur deesse. Quod abominatus Gerardus Carthusianus in libr. de asiduitate orandi, dicit nonnullos loqui cū Deo, ubi uerecundarentur loqui cum suis canibus, & pro re horrenda refert, se audisse sacerdotem quendam recitantem uesperas in latrina, qui licet in id neminem alleger, potuit tamen allegare S. Ambra. & S. August. qui super illo Sancti Pauli 1. ad Timoth. 2. Volo uiros orare omni loco, dicunt intelligendum esse de loco decente, & non obscuro, quod ipsum eos non referendo tradit ibi S. Tho. Hoc tamen quantum dictum non est intelligendum de oratione mentali, quæ nullo verbo prolato sit. Etenim quocunque in loco facta placet Deo, dummodo alix circumstantiæ concurrant, ut eleganter tradit B. Thomas in c. 2. ad Timoth. 1. c. 1. col. 2. Et pro indubitato habeo aliquot orationes mentales nonnullorum pauperum, infirmorum, nudorum, & pannofo rum, quorum corpora delitebant in subterraneis speluncis, stabulis, aut latrinis anima uero in purissimis illis coelis, conuersando cum lympidissimis cælitibus, gratiores esse Deo, quam sint aliquot adæ in ecclesijs, & choris splendidis, etiam his qui manent, iuxta sanctum Sacramentū nesciti super pellicijs albis, ut nix, animas tamen habentes iugas, ut carbo, & uagantes cogitatu in patinis, vineis, latifundijs, diuitijs, & locis sordidis, artibus, que turpibus, & obsecnis. Non est etiam hoc dictum intelligendum de eo, qui facit orationem in loco obscuro. necessitate prellus, puta captus, inclusus, aut alias præter voluntatem detentus, quando quidem nulla est lex quæ id prohibet, aut saltem non nisi humana, quæ superneniente necessitate in id sufficiente cessat, ut innuit Papa Felix. c. sicut. de consecr. dist. 1. facit e. quanto. de consuetud. Non etiā mihi uidetur locum habere in eo, qui orationes aliquas voluntarias, ad quas non obligatur, in eiusmodi locis recitat, dum tamen alix bonæ circumstantiæ concurrant. Nullibi enim id uideo ueritum, & ideo non est asserendum. 2. q. 4. c. consulti. Non etiam intelligendum uidetur de ijs, qui in Ecclesijs Cathedralibus, &

illis collegiatis, ac conuēntualibus seruāt
& necessitate coacti extra choros ad natu-
ra necessaria proficiscuntur, recitando in
itinere partem horarum, quam chorus re-
citāt tempore, quo uadunt, & redeunt, ne
que etiam uideatur nobis intelligendum
tam de loco contaminato corporis sordi-
bus, quam de eo, qui ansam præbet, ut ani-
ma sese spiritualibus sordibus inquinet,
aut sese cogitationibus terrenis occupet.
Tum quod non mihi occurrit lex illa di-
uina, uel humana, quæ ueter in locis cor-
poris sordibus conspurcatis; Tum quod
et si super uerbis illis paulinis in dicto ca.
2. S. Aug. & S. Ambr. dicant locum debe-
re esse opportunum, indecentius tamen
existimant forum, & concursum hominū,
quam locum sordidum: Tum quod Con-
ciliū Basiliense in sess. 21. tit. quom. hor-
cano. dicen. sunt extra chorū. non ue-
nit recitari horas Canonicas in cinis
di locis a deuotione mētes alienantibus:
Tum quod plerique, probos, & pios perogre
profectos uidi recitare suas horas in sta-
bulis secus iumenta sua, eo quod exibi
diceret quiescentis, quam in cubiculo diuer-
sorum clamoroso strepitu impediti. Tum per
adducta in 2. dicto. Tum quod cessante scēda
lo, uel hypocrisis, & alijs id genus, ac con-
temptu sacrorum uerborum, & irreueren-
tia eius, quem alloquimur, non uideo ra-
tionem efficacem, cur in illis sordidis lo-
cis malum sit uoce horas recitare, præter-
tim si sordes, pector, fœtor, & humilitas lo-
ci referantur ad serui reputandam parui-
tatem, ac spurcitiam humanam, & quam
parum mereatur homo tam humilis, &
sordidus, eo quod ante illam altissimam
maiestatem, & indicibilem munditiam di-
uinam se humiliat. Tū denique, quod Ab-
bas Isaacus in coll. 2. c. 10. & Io. Cassian.
expresse huic parti stipulantur, ut infra
capit. 20. num. 47.

Quinto dico ex præfatis sequi primo,
quod oēs horæ Canonicæ cum publice di-
cendæ sunt, recitandæ sunt, aut canendæ
regulariter in loco sacro, & quod aliqua præ-
ter dicendæ sunt in ecclesia, aliæ in clau-
stro, aliæ in cimiterio, aliæ extra sacrum
locum, neque sine causa, & dispensatione
uel commutatione legitima, temporaria,
uel perpetua, in se contrarium fieri pos-
set. Nam secundū ius commune, clem. 2.

§. ne igitur. de celeb. missa. innuit cap. 1.
adiuncta gl. ver. persoluat eo. tit. horæ ca-
nonicæ, quæ publicè dicuntur, in Ecclesia
dici debent, & secundum nonnullas leges
fundationes & consuetudines rationabiles
statutum reperitur, ut aliquæ orationes
in diuersis dicantur horis, quod seruandum
esse in 2. dicto probatum est.

Secundo sequitur decisio quæstionis,
quā sapienter sui rogatus, scilicet cleri-
cus studens satisfaciatur suæ conscientie ce-
lebrando in hac Academia missas, quas
ratione sui beneficii erat obligatus dice-
re in certa Ecclesia, cimiterio, uel altari
sue patriæ? Respondendum enim est ne-
gatiue per dicta in 2. dicto.

Tertio sequitur, quod Capitulum San-
ctæ huius Ecclesiæ, quod obligatus dice-
re responsoria sanctorū, aut defunctorū
ante altare maius, aut in corpore Eccle-
siæ, uel in tali, aut in tali parte Claustrī,
aut in Capitulū, non satisfaciatur dicendo illa
alibi sine causa, uel legitima autoritate.

Ex quo sequitur 4. Quod præfatum ca-
pitulum non debet recitare dicta respon-
soria in choro, etiam tempore interdicti
generalis, quod quidem alio tempore de-
bet illa dicere suis locis designatis, & in-
terdictum generale non alterat loca, nec
tempora, cum quibus dicendæ sunt horæ,
& aliæ orationes, dummodo in ijs seruati
possint modificatio. c. Alma mater. de sen-
ten. excomm. lib. 6. cap. Alma mater. ubi
probat, & supra c. 3. num. 52. & 53. mo-
stratum est. Dixi dummodo in ijs seruati
possint modificatio. c. Alma mater. Certum
enim est, quod responsoria in Cimiterio
aperto dici iussa non possent ibi dici tem-
pore generalis interdicti, eo quod nō pos-
set seruati dicta modificatio.

Sexto dico beneficiarios esse obligatos
recitare, & dicere horas publicas in Eccle-
sia, peccareque, qui eas in illa recitare ne-
gligunt sine causa in id iusta, etiam si cas-
dicant domi, ut in quodam Concilio ca.
fin. 92. distinctio. probatur, & cum com-
muni determinat Innocentius in capit. 2. de
celeb. missa. & quidem mortaliter. Conci-
lium enim illud præcipit eos deponi, &
depositio non fit, nisi ob grave peccatum,
per ea, quæ notantur in c. Apostolus. 85.
distinctio. & in summa 15. q. 8. & c. cum non
ab homine. de iud. Quod etiam in Episco-
po lo-

po locum sibi uendicat: Tum quia id in-
nuat Concilium Carthaginense, c. Episco-
pus uilem. 41. distinctio. quatenus statuit,
ut Episcopus prope ecclesiam mouetur:
Tum quia ob id cōmuniter omnia Episco-
porū palatia sunt coniuncta, aut saltem
uicina suis Ecclesijs Cathedralibus, &
ita determinat aliqui Neoterici Sylue-
nerb. hora. quæst. 10. Dictum tamen illud
sextum, quod ad peccatum mortale atti-
net, limitandum est, ut duntaxat locum
habeat in eo, qui ob contemptum, aut cō-
tra præceptū particulare prælati hoc fa-
cere omittit, aut cum ob suam absentiam
diuini cultus damnum notabile patitur,
eo quod ob id officium in ecclesia, aut di-
citur, aut saltem nō cum debita solemnitate,
quia sine illo alij eam præstare ne-
queunt, ut limitauit quidem Cardina. Ca-
ret in summa uerb. horarū. uer. quoad. 5.
& ante illi id sensu Sylue. hora. q. 181.
et si sit grave peccatum ueniale, quæ sa-
ne opinio nobis æquissima uidetur. Li-
mitandum præterea est illud dictum, ut
tantum procedat in beneficiarijs ecclesia-
rum collegiarum, uel regularium: In di-
cto namque concilio Papa Martini po-
nitur uerbum conuenient, quod cōcursum,
& congregationem significat: Meo tamen
iudicio, idem dicendum est de beneficia-
rijs ecclesiarum, quæ licet non sint col-
legiata, sunt tamen tales, in quibus te-
nentur conuenire, & simul dicere, aut Ma-
tutinum, aut Vesperas, aut Missam canere,
aut omnes, uel aliquas horas alias
recitare. Paulo siquidem minus peccant
illi non conueniendo ad eas, quam cleri-
ci collegiatarū non conueniendo ad suas
cum uerbum illud conuenient non minus
uerificetur in congregationes illorum,
qui non faciunt collegium, quam illo-
rum, qui illud faciunt. l. 1. §. conuenio-
nes. de pactis. ff.

Ex hac limitatione sequitur decisio eu-
iusdæ quæstionis, quam me interrogauit
pientissimus quidam Dei seruus, & amicus
meus, non vulgaris, qui ab hinc centum
quinquaginta leucis, huc miliaribus Hi-
spanicis, nempe a Vallerone alia Nanar-
ta me uiserat, puta, an qui habent aliqua
beneficia, quæ appellantur rationes in ec-
clesia non collegiata, in qua communiter
rationarij surgunt dicturi Matutinam,

antequam illucescat, & illam dicere bini,
& bini, aut singuli, non tamen omnes si-
mul, nulla alia lege, aut consuetudine
eos ad id obligante, peccent non eundo
ad recitandum suas horas in ecclesia si-
cut alijs? Et respondendum uidetur negati-
uè, quoad peccatum mortale, quia ui-
detur eos saluare ali eo proxima limita-
tio, arbitror autem peccare uenialiter
per præfatum dictum sextum, nisi ali-
qua causa eos excuset. Tum quia licet
nullo iure teneantur eas dicere in cho-
ro collegialiter, quamuis uoluntarie eas
sic aliquando dicant, teneantur tamen di-
cere illas ratione suorum beneficiorum,
sue rationum, quas habent in ecclesia:
Tum quia iustum uidetur, ut laicis tem-
pestiue surgentibus, & ad ecclesiam eun-
tibus clerici rationarij animam, & bo-
num exemplum tribuant, iuxta morem
illius ecclesiæ religiosum, quo omnes, si-
mul, aut bini, & bini, aut singuli in eccle-
sia recitant.

Secundo sequitur, quod Episcopi non
sunt tam immunes ab horis Ecclesiæ suæ
Cathedralis, ac vulgus existimat, nam
præter prædicta etiam Papa Gregor. c.
peruenit. septimo quæst. prima. statuit,
ut Episcopus in sua ecclesia more sacer-
dotali residet. Neque huic obstat Con-
cilium Aurelianense, capit. episcopos. de
consecration. distinctione testis, quod in-
nuat eum non teneri interesse diuinis
officijs, præter quam Dominicis diebus,
quia non intendit dicere, quod interesse
non teneatur alijs diebus, sed quia Do-
minicis se excusare non potest, nisi ob in-
firmitatem, aut aliam causam similem,
et si alijs diebus alia de leuiori possit, ut
ibi declarauimus.

Caveant igitur sibi illi episcopi, qui
absque causa, præsertim ob conuersatio-
nes uanas, ob lusus, conuiuia, & misticos
sonos, & cantus, utque in multis plu-
mis, ac lectis suffumigatis, & suauolenti-
bus plus æquo dormiunt, & oblectantur,
omittunt interesse diuinis officijs, quæ
in sua præsentia longe reuerētius agerē-
tur. Meminerint illud Hieronymi, in ca-
pitulo 63. dist. Si quis uult pontifex es-
se, non tam uocabulo, quam merito imi-
tetur Moysen, qui indefinēter in taberna-
culo Domini erat. & paulo post, Hæc duo
sunt

sunt Pontificis opera, ut a Deo discat legendo scripturas divinas, & sepius meditando, aut populum doceat.

18 Tercio sequitur quod beneficiarii huius sancte Ecclesie, & aliarum similium, non solum amittimus distributiones quotidianas, quando omittimus recitare horas publicas in ecclesia sine iusta causa, sed etiam ad minus grane peccatum veniale peccamus, quin & mortale, si eo quod ad illas non imus, non recitatur officium publicum, aut non cum solemnitate debita, aut cultus divinus detrimentum alit.

19 quod notabile pariat, circa quod nota pauci errant: Distributionum enim quotidianarum in eas partitio non inducit, neque tollit obligationem eundi ad horas, cum ea nascatur ex titulo, & possessione Canonice, & prebende, quod Concilium illud Martini c. 11. 29. dilatat in cap. 1. de celebr. miss. innuit, & alia iura comprobant. clem. 1. de celebr. miss. Nam prefata largitio solum est quoddam calcitrans, & causa impulsiva nos incitans ad eundem ad ecclesiam, ut infra cap. 18. nu. 10. dicitur.

20 Quarto sequitur, quod octoginta dies qui in hac ecclesia conceduntur eis, qui fecerunt residentiam primi anni, & quin que quolibet mense habet, qui eam facit, ut nihil quotidianarum distributionum periendo, possit abesse ab horis, & alijs divinis officijs, intelliguntur, ut id fieri possit iusta ex causa, vel rationabili & non pro solo suo libito, aut causa iniusta, & irrationabili, per illam singularem determinationem magni illius Patriarche Hierosolymitani, magnique Theologi, & Canonice Petri Paludani in 4. dist. 15. quæst. 1. colum. 7. quod statutum, aut consuetudo, ut qui tali, aut tali officio, vel horæ præfens fuerit, distributiones lucrificat, etiam si protinus egrediat, & abscedat, de eo intelligi debet qui egreditur, ut procuret negotia ecclesie, vel agat opera aliqua sancta, & non de eo, qui egreditur, ut otietur, fabuletur, aut ludat, subiungens, quod statutum contrarium, puta, ut lucrificat eas, etiam si egrediat, ut orietur, aut alia ex causa vana, & iniusta, non excusabit enim coram Deo nec in conscientia, nisi in foro exteriori non debeat ei detrahi sua portio.

21 Quinto sequitur, quod qui chorunt, egreditur ante horam finitam, aut omittit venire, aut intrare cum pretextu eundi ad naturæ necessaria, aut barbam resecandi, aut adveniens hospitii, seu actum scholasticorum, aut ob alias excusationes similes, quam statutum reputat iustas, si non sint veræ, peccat, & non quærit sibi distributiones quotidianas illius horæ. Tum per præfatum Paludani determinationem. Tum quia cessante causa, cessare debet effectus nondum productus, c. cum cessante de appel. 1. adigere. §. quamvis. ff. de iure patron. * An autem sufficiat veritas harum causarum, an requiratur, quod sit vera impedimenta interessendi horis quæstionis quotidianæ est frequenter. non sunt veræ, & non vera impedimenta, ut cum quis se excusat a vespere, ut radatur sibi barba, & faciat eam radi longe post vespere, forte sub noctem, aut excusat se causa eundi ad actum scholasticum, & post illud adire ante horam inceptam, aut post eam finitam, vel excusat se causa adveniens hospitii, & ante, vel post adventum eius potest interesse horæ, a qua se excusat? Cuius quæstionis pars affirmativa visa fuit olim mihi vera, nunc autem alius cogitanti æquior videtur negativa. Tum quia parum, vel nihil detrahunt cultui divino, qui rasuram barbe, ob quæ potuit excusari ab aliqua hora, si fecisset eam radi, protrahit in noctem, vel aliam horam proximam, cum si protrahere non posset, illa hora faceret eam radi. Tum, quia benignior est, & consuetudo ita videtur interpretari, quæ cum nil vel parum noceat divini cultui, satis potest probari. * arg. c. tevera. de consecrat. dist. 2. & c. 2. de consuetud.

22 Sexto dictum principale fuerit debere nos omnes Christianos præsertim ecclesiasticos considerare, quantum & quæ sepe peccamus intrando ecclesias, & existendo in eis. Contemplemur illud Concilii Lugdunensis in c. decet. de immunitate ecclesiarum. lib. 6. Decet domum domini sanctitudo, decet ut eum in pace sanctus est locus, eius cultus sit cum debita veneratione pacificus. Expendamus, & illud, quod subiicit, sit itaque ad ecclesias humilis, & devotus ingressus, sit in eis quæta conversatio, Deo grata, insipientibus placita,

placita, quæ considerantes non solum intrant, sed & relictis. Ex quo inferitur peccare eos, qui ecclesias ingreditur absque ulla reverentia, ridentes, & incando, aquam iustitiam, sine benedictione, in alios spargentes, caput aperiendo, & floccando genua, magis habenti quodam, & consuetudine id agendi, quam devotione, aut memoria sanctitatis loci facti, Expendamus item illud eiusdem Concilii, quod præcipit, ut quum sacratissimum illud Iesu nomen in quo solo oportet nos salvos fieri pronuntiabitur, præsertim in sacrificio Missæ, fleamus genua cordis, quod vel capitis inclinatione testemur. Expendamus, inquam, hoc, & quod in eo potissimum præcipitur, ut fleamus genua cordis. Cui consequens est errare nos qui caput detegimus, quum illud audimus principaliter, ut reputemur ab hominibus pii. Id enim est corda attollere, & pilea demittere, licet de nemine id præsumi debeat cap. 2. de regul. iur. l. merito. ff. pro socio, quod nonnulli temere iudicando facere solent.

Secundo sequitur defectum suæ discretionis, & scientiæ prodere nonnullos, qui magna diligentia, & sollicitudine nudant, & inclinant capita, & reverentur dulci illud nomē Virginis, & Matris Mariæ, & horum nihil agunt, cum pronuntiat, dulcissimum illud, & super alijs eundem exaltatum nomen Iesus, quin & quædo simul proferuntur, & audientes proferri Iesum Christum, & Virginem Mariam suam matrem, nomini Iesu non exhibent reverentiam, nomini vero Mariæ, quam maximam. Optimum enim, & ut ab omnibus fiat percipiendum, mente humili, & devota Virginem matrem venerari, & etiam signis exterioribus significare, modo reputemus suo filio longe maiorem debere incomparabiliter, & tanto excellentiorē, quanto incomparabiliter creator præcedit creaturam, & quod quædo ambo simul nominantur in Evangelio, aut collecta, vel alibi, maiorem reverentiam exteriorē exhibeamus nomini filij, qui Deus est, & homo, Creator, & Redemptor, quæ nomini matris, quæ putatur creatura, & redempta est. Redempta, inquam, non a peccato, quod in ea fuit, sed quod in ea fuisset, nec præservata fo-

ret. Quandoquidem reverentia latræ, quæ debetur filio, maior est, quam Dulci, vel Hyperdulci, quæ matri debetur, iuxta Catholicam Divi Thomæ, in 3. sent. dist. 9. quæst. 1. art. 2. quæstio. prima, ad 3. & omnium aliorum doctrinam. Recordemur, quæso, memoratum Concilium dicto ca. decet. §. 1. addere, quod nemo in Ecclesijs seditionem excitet, conclamationem moveat, impetumve committat. Ex quo sequitur peccatum esse in ecclesijs exercere gestulationes mimosarum, ducere choreas & tripudia profana, & quæ hic vulgus vocat folias, seu pelias, & alios ludos clamorosos, & tumultus profanos.

25 Tercio sequitur peccatum esse eas ingredi cum latris vociferando, & demones imitando, præsertim cum divina officia celebrantur, & etiam meo iudicio, maius peccatum est recitare huiusmodi clamores, & strepitus, vel consentire, ut fiant inter clericos, & religiosos, cum supplicationes faciendo extra ecclesiam procedunt interrompendo cantum, & eos ab attentione debita alienando, quam ea in ecclesijs, cum cessant divina officia, facere, etiam si hoc quoque in eo vetitum cap. cū decorum. de vita, & honestate clericorum, sit, excepto forte eo, quod opus foret ad historias aliquas pias, & animabus salutiferas præsentandam, & exhibendum, ut glo. recepta dixit, in dicto cap. cum decorum. adducendo exemplum representationis præsepis Domini, Herodis, Magorum, & aliarum similium.

26 Quarto sequitur Deum forte magis ostendi quam coli inuentis quibusdam profanis, & sumptuosiss, quæ sunt in festo corporis Domini, alijsque diebus, quibus solemnissimæ supplicationes fiunt. Video namque illa inferri in Ecclesias, quando canuntur Prima, Tertia, & Sexta, & Missa maior. & plerique alie submissa voce celebrantur, & turbant populum, ne audiat, clerum vero, ne ea peragat, & dicat uti decet. Videre est nonnullos clericos, ut ea cernant, chorum deserere, alios cantum omittere, alios canendo ridere, & ridendo canere. Quidam ad id quod dicunt, non attendunt, Nonnulli promiores sunt in observando, quibus vestibus hic exeat, quomodo ille tripudiet, iocetur, & ludica giata proferat, quæ in meditando

Secunda pars Decret.

dicando de ipso Sanctissimo Sacramento, quod ibi perficitur, aut de mysterio, quod refert illa supplicatio: Quin etiam (quod prius est) nonnunquam videre licet eum ipsum, qui deferret Sanctissimum Sacramentum, aut precipuam imaginem, in risum diffundere, & conuolare oculos magis ad hosce iocos, & strepitus, quam in ipsum met Deum, & hominem, quem suis manibus gestat, non sine prauo id cernentium exemplo.

27 Quo circa meo iudicio, saluo seniore, eiusmodi diebus Rectores, tam Ecclesiastici, quam seculares, procurare deberet, primo ne prodeat vlla innocentia de se inhonesta, aut alteri iniuria, deinde ne vlla representatio praterquam pia inferatur in Ecclesia, etiam cum officia diuina cessant, multoque minus, dum celebrantur, & audiuntur.

28 Tercio, quod permittere possent, ut cuiusque inuentionis auctores singuli semel deuote exhibeant debitam reuerentiam Sancti. Sacramento, aut precipuam imaginem, quae in supplicatione gestatur, & eorundem ipsi honestam suam orationem faciant, quo tempore satius esset, ut cessaret supplicatio, & Ministrorum ecclesiae cantus, quandoquidem citra peccatum cessare possit, citra quod tamen non potest male recitari, aut male cantari.

Quarto, quod non permittatur, ut post amplius se misceant clericis, & religiosis laudantibus Deum, & canentibus in ea, interpellando eorum cantum, & diuinas laudes, quin potius procurent, ut longe ante, vel post eos procedat exhilarando, & recreando plebem, ne ei fastidium patriat i multas horas protracta supplicatio.

29 Quinto provideant, ut huiusmodi supplicationes fiant tempestiuus solito, & finiantur hora horologii Hispani, vel Gallici decima, aut ad summum hora undecima, vel duodecima, ut audio Parisiensi finit hora octaua, vel nona supplicationes diei corporis Domini, in quibus, ut audio, est tanta hominum multitudo, ac denotio, quanta in quibusvis alijs orbis Christiani. Idemque uidimus factum in urbe ab anno 1567. in hunc anno 1576. Et in supplicationibus illis sollemnissimis, quas ipsi met Max. Pont. idemque religiosissimi Pius V. & Gregorius XIII. innotuerabili

comitante caterua, ipsum sacrum manifestum proprijs religiosissimis totius orbis Christiani exemplo gestauerunt sine ulla penitus inuentione ludicra, nec profana, nec impertinente. Provideant, inquam, ut fiant tempestiuus, ne praebatur occasio tot ientaculis, tot ebrietatibus, & luxui in finem providendi summi, sibi, & calori in eis superuenientis, eo quod praecedent eas duraturae in horam post meridiem primam, uel secundam, & aliquibus in locis tertiā, non sine graui irreuerentia, & offensione diuinæ maiestatis, ad quam reconciliandā, & venerandam suscipitur is labor. Consequitur. 6. Quod ipsi diebus quibus tantum durat supplicatio, iussus omitti, quā haberi potest concio; quam in hoc solo religiosissimo Lusitaniae regno fieri uidi sub medijs supplicationis, partim quod parū prodest, partim quod nonnulli ab ea ad commellationes & iocos, etiam interdum obscenos egrediuntur: Alij negligentem uerbum Dei audiunt, & obdormiunt, alij vilipendunt, & fere omnes fastidiunt, & fere omnes nimio cibo, & potu muniti ad processionem ueniunt, praesertim si probabiliter suspicentur. concionatore fore ambitiosum, & conaturum ibi ostendere multam doctrinam, & paruam prudentiam in concionando mitem parum attentis. 30 Septimo sequitur fieri non posse conuiuia, & symposia Confraternitatum, populorum, & congregationum in ecclesijs, & earum cimiterijs, etiam cessantibus diuinis officijs. Tum quia uerum est, ea non oportet. 2. & cap. nulli. 44. distinctio. ne ipsi comedamus. Tum quia in huiusmodi conuiuijs, & symposijs excitari solent clamores, & tumultus. Tum quia sunt secularium coetus, qui in ecclesijs fieri non possunt, nisi ob res pias, ut statim in 8. dicto dicitur. Non censuerim tamen peccatum, si illud necessitate fieret, puta, ob multā pluuia, aut solis aestum, neque alius locus opportunus ad sese recipiendum foret, dummodo a clamore, & strepitu, & immodesta copotatione absterneatur, nam & Concilium Carthaginense in dicto cap. nulli. 44. dist. indulget istud peregrinantibus, cum diuina foris desunt. Qui sane textus non obsecro significat peccatum esse, quod uidi fieri, nempe subministrare pradium amicis, & alijs alienius notae uitis iter agentibus in ecclesia

Cap. V. de oratione, & horis Canonicis. 23

ecclesia astate, eo quod esset subfrigida, & in hyeme eo quod esset subcalida, cum non desset honestum aliud receptaculum extra Ecclesiam, in quo id honeste fieri posset. Expendamus insuper etiam illud aliud, quod praefatum Concilium Lugdunense subdit, nempe: Cessent in locis illis vniuersitatum, & societatum quarumlibet Concilia, conciones, & publica parlamenta, &c.

Ex quo sequitur primo quod non fuisset licita congregatio nonnullorum (quorum ego vnus extiti) insignis huius vniuersitatis, & ciuitatis Conymbricæ, quæ anno superiore decreta sunt in Ecclesia Cathedrali finitris diuinis officijs, ad uerendum, & decidendum nonnullas controversias, quæ inter Academiam, & Ciuitatem subortæ erant, nisi finis pias pacem inter eos statuendi, illam licitam reddidisset, per infra dicenda. Secundo sequitur

31 errare plerisque uiros literatos, qui ut decidant talem, uel talem quæstionem profanam, de communi consensu in Ecclesia conueniunt. Tercio sequitur prius agere homines bonæ partis pagorum regni Castellæ, & Nauarræ, qui ad discutieda sua negotia (quod fere semper sit clamoribus, & uocibus,) conueniunt in Ecclesijs, aut earum cimiterijs. Verum tamen est, quod licet ipsi in eo peccet, actus tamē extraiudiciales ibi facti ualidi sunt,

32 & firmi, ut determinat Bal. receptus. Verum etiam est secundum communem, licite posse fieri laicorum conuentus in Ecclesijs ad opera pia, quales sunt cōsuetudines sanctissimi sacramenti, & aliarum rerum piarum, quas Budæus fratras & cōfratras vocat. Expendamus itē illa uerba eiusdē Concilij, cessent uana, & multo fortius feda, & profana colloquia, &c. Ex quo sequitur tam paucos esse Christi fideles, qui in Ecclesijs non peccet, quā rari sunt, qui semel, aut iterum non essentiant in eis otiosa, uana, turpia, mala, aut salte profana. Intelligamus per Deū idē concilium ita precipere, Cessent cōfabulationes quæ libet, sint postremo quæcumque alia, quæ diuina possunt turbare officia, aut oculos diuinæ Maiestatis offendere, ab ipsis prorsus extraneis, ne ubi peccatorum uenia est postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi.

33 Ex hoc colligitur peccatum esse conuenire ad Ecclesiam tres, aut quatuor, aut plures, uel pauciores Canonicos, Clericos, Monachos, uel sanctimoniales, laicos uel laicas, & in ea subfrigiditate eius contra astatem astatem fruenter conuersari, referendo apologos, & fabellas, ridendo, iurando & forte mentiendo, ac iurando citra necessitatem, & utinam nunquam citra ueritatem murmurando nonnunquā & detrahendo proximis: Consideremus illud ipsum Concilium sub finem dicere, Cessent in Ecclesijs, earumque cimiterijs negotiationes, & praeipue nundinas, ac fori cuiusque tumultus.

35 Ex quo sequitur primo, omnem contractum emptionis, & uenditionis, & alios qui de rebus profanis fiunt in Ecclesijs, uel locis sacris esse peccata, sine fiant de mobilibus, & se mouentibus, siue de immobilibus, & stabilibus. Quæ omnia licet ita se habeant, tam confidentes tamen, & temerarij sumus, adeoque tam parum diuinam Maiestatem ueneramus, ut in paucis locis uix plus inuentur contractus & distractus, quam in Ecclesijs. Quod contractuum conclusionem ad eas remittunt dicentes. Dic N. ut vadat cras auditum sacrum in tali Ecclesia, & ibi eo finito expediemus tale, aut tale negotium: Dic vadat eo ad uesperas, & ibi concludemus hoc, uel illud.

36 Secundo, sequitur non solum peccare eos, qui super suis mensis in Ecclesijs exponunt candelas uenales, ut emptores eas offerant, sed etiam eos, qui aliter eas vendunt, ut etiam peccabant, qui uendebant columbas sacrificandas in templo, quos Redemptor, Matth. 21. noster ex eo eiecit quod intelligendum est, cum primaria venditorum intentio foret (ut communiter esse solet) aliquid lucrificandi: si enim ipsi met clerici, uel religiosi eas venderent eo sine praecepto, ut emptores satisfaciunt suæ pax denotio, non esset peccatum, ut determinat S. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. decimo sexto, §. 2. column. 4. receptus per Cardinalem S. Crucis Caieta. verbo. immunitas, column. 2. Syluest. eodem verb. quæstion. 2. & alios, Ioan. Tabien. verb. empt. et si Angelus, verbo immunitas, §. 2. abfolute dixerit non esse peccatum, cuius opinio

Secunda pars Decret.

nio sustineri posset in ijs, qui vendunt in cimiterio, & nō in templo, ut alij recte sentiunt, ubi supra. Laudabiliter tamen, & imitatione dignior est mos omnium ferē Ecclesiarum Verbis, in quibus ponitur vasculum cadularum, ex quibus accipiunt quas uolunt eas oblaturi, missio in capsulam ad id paratam earum precio, absque ullo uerborum strepitu.

Tertio, sequitur uideri primo aspectu peccatum audire, & decidere in Ecclesia lites, nedum seculares, uerum etiam Ecclesiasticas, nisi sint spirituales, dicit enim textus (fori cuiuscumque tumultus cesset) & sic tam fori Ecclesiastici, quam seculares, ut ponderat Decius, in quodam capitulo, in cap. qua fronte, de appella. colu. i. cui quatenus sibi aduersatur, respondet, quod loquitur de confirmatione electionis, quæ non modo est causa Ecclesiastica, sed etiam spiritualis, quæ differunt, ut genus & species, glossa i. q. i. in summa, Glossa, d. cap. decet, verb. seculares, & in cap. 2. & cap. cum in eccle. de immunitate. tamen communiter receptæ absolute dicunt esse permittum in eis iudicium causarum ecclesiasticarum, quarum opinionem ueriores existimo, * Tum

37 quia principaliter pars iurisdictionis ecclesiasticæ est spiritualis, diuinitus a Christo data, ut monstramus in repet. capitul. nonit. nota. tertio, numer. 82. de iudicijs. * Tum quia indubitatum est apud omnes etiam Decium, in dict. cap. qua fronte. Quod licet sententia Iudicis secularis lata in ecclesijs sit inualida, ecclesiastici tamen est ualida, quamuis in ea ferenda peccaretur, sicuti & omnium consensu contractus initi in ecclesijs, & locis sacris ualent, licet contrahentes peccent, iuxta glossam receptam, in dict. ca. decet, verb. processu. Quod intelligo de contractibus initi per laicos, aut super rebus profanis, non aut de initiis per clericos super rebus ecclesiasticis, non enim magis dammare debemus canonicos, & monachos contrahentes in ijs super rebus ecclesiasticis, quam eos, qui in eis iudicant de illis, quod licet, cap. qua fronte, ubi communis etiam Dec. de appellatio. Non obstat dicere, quod canonici & monachi debent contractus suos inire in capitulis communiter suis in claustris extra ecclesias,

quia sexpenumero uidentur contrahere etiam in choris, & intra corpus Ecclesiæ citra ullum peccati scrupulum.

38 Quarto sequitur, non abs re in dubio vocatum fuisse, an licitum sit nec ne gradus Doctoratus, & alios Ecclesiasticos in Ecclesijs conferre? In cuius decisione communis sequitur Ioannem Andream, in d. c. decet, qui affirmatiue respondet, quod uerissimum esse arbitror quoad gradus collatos autoritate Apostolica, qua dari solent communiter. Maius autem dubium uidetur in collatis auctoritate Regia, ut in hac Conymbricensi Academia gradus artium Medicinæ, & Legum conferuntur. Rationum, quibus addubitari potest, altera est, quod causa præcipua, quæ persuasit Io. And. Doctoratum posse conferri in Ecclesia, est, quod sit res ecclesiastica, & conferatur ab ecclesiastica persona, & qui auctoritate regia gradus confert, secularem personam, & non ecclesiasticam gerere uidetur. Altera, quod communis opinio Io. And. Dominici, & aliorum habet, iudicem secularem non posse tractare, aut decidere lites profanas in ecclesijs etiam de rebus pijs moras: textus enim generaliter uetat, & inualidat quodcumque iudicium seculare, ciuile, & criminale: quibus non obstantibus, contra putō, & consequenter celeberrimi, & reformatissimi monasterij S. Crucis Reuerendissimum Priorem Cancellarium nostrum non peccare conferendo auctoritate regia, & ut ea conferatur in sua Ecclesia, permittendo gradus Artium Medicinæ, & Legum, saltem cū eos ipsemet confert, & licet de collatione per alium, qui laicus esset, magis dubitari posset, idē tamen defendi potest ea ratione, quod collatio gradus non est actus iurisdictionis contentiosæ, sed uoluntariæ, & opus de se pium & sanctum, Authent. habita, C. ne fil. pro patr. Et quod communis, in d. cap. decet. opinio Io. And. Dominici, & aliorum habet, laicos posse facere ceteris ad pia in ecclesijs.

Quinto sequitur, nullos præfatorum graduum ab ullis ecclesiasticis posse licite conferri in Ecclesia cum strepitu & tumultu chorearum, & ludorum præfatorum per supradicta, in hoc ipso, & distincte, uerb. recordemur.

Sexto,

Cap. V. de oratione, & horis Canonicis. 24

39 Sexto, sequitur sanctissimam, & religiosissimam fuisse mentem, & intentionem, quam (postquam luculose scripsissem) mihi commouit Reuerendissimus, idēque grauissimus præfati monasterij frater Blasius, quæ eadem erat Reuerendissimi prioris, & conuentus eiusdem celeberrimi monasterij, quod, meo iudicio, totius ordinis Canonicorum Regularis Patris nostri San. Augullini in Hispania, & extra eam, in agenda uita reformatissimæ, est primum, intentionē, inquam, procurandi ut in Ecclesia dicti Monasterij conferantur in posterum per Cancellarium, qui est memoratus prior, alij gradus, quam in sacra Theologia, quod modo dum typis excuderetur hic quaternio a Regia maiestate sancitum fuit, simul & præclaræ uirtutes, & uita d. D. Reformatoris titulo Episcopi aucta, & illustrata.

40 Septimo, sequitur peccare mea sententia Iudices seculares horum regnorum, qui in Ecclesijs summarie se informant de ijs, qui ad illas se recipiunt, ut sciunt, an immunitate frui debeant, nec ne, neque dici potest, quod lex regia huius Regni eos excuset, quia licet illa lex eis tribuat facultatem sumendi informationem summariam, non tamen habet, ut possint eam sumere in Ecclesijs, ut ex illius contextu, lib. 2. tit. 4. patet. Nec obstat quod eniquam uideri posset ualida, eo quod non sit actus plene iudiciarius, in quo debeat vocari, vel audiri pars, licet vocandus sit Rector, aut Parochus Ecclesiæ. Et quod per supradicta licet nō debeant negotia & actus profani in Ecclesijs tractari si tamen fiant, & Iudiciales non fuerint, ualent, ut dixit gl. d. cap. decet, ver. process. recept. quia negari non potest ad huiusmodi reformationem necessariam esse iurisdictionem contentiosam, & uocationem Rectoris, vel Parochi, ut ipsa lex requirit.

41 Octauo. Dico omnia in septimo dicto deducta limitanda esse, ne locum habeant, quando supra memorata uetita in Concilio Lugdun. d. c. decet, sunt ob necessitatem, quam secum conuehant bella, incendia, inundatio aquarum, alius intentus, inimicitia, & alia iuste causæ, & non sunt de se mala, nec lege naturali diuina, nec diuina supernaturali reprobata, per supradicta

ita in uersum censerem. Limitari etiam debent, ut intelligantur de peccato veniali, non autem de mortali, quod enim uetatur in illo Concilio, & non esse de se peccatum mortale, si fieret extra Ecclesiam, non erit tale, si in illa fiat, nisi esset tantum, aut tali modo factum, quod omnino perturbaret officium diuinum, uel fieret per contemptum, ut tradit Ang. in uerbo immunitas. recep. ab alijs. Ioan. Tabien. verb. immunitas in princ. aut esset res magnæ irreuerentiæ, cuiusmodi est coitus inter maritum & uxorem, secundum alios. verb. immunitas. q. 2. Quod autem Ange. ait de omnino perturbante officium, dicendum est etiam de perturbante notabiliter illud, uel partem notabilem eius, sicut enim quod ad peccatum mortale atinet, paria sunt omittere, uel dicere male totum officium, aut partem eius notabilem, arg. c. nihil. 7. q. 2. ca. Missas. totas sup. ea. dist. ut in simili sensu S. Anto. 2. par. tit. 9. c. 10. §. 1. in fi. * & latius traditur in Manual. Confess. cap. 17. nu. 3. B. & f. * cum quodam Cardinali, & alijs multis, ita eadem ratione idem est dicendum de perturbante notabiliter officium, uel notabilem partem eius.

Quoniam Reuerendo in Christo patri Paulo. Constabili, eidemque Sacre Theologiæ Doctori eruditissimo, ac Sacri Palatii Magistro, cum primis qui hactenus fuerunt in exequendo suo munere diligētissimo: Ac fidei zelo, utilitatique Reipubl. Christianæ desiderio seruētissimo, hunc locum ex officio examinanti, placuit, ut hic speciatim dicerē, quod mihi uidetur de sententia auctoris directorij Inquisitorum, quam sentit, 3. par. sub finem 11. & 12. modi ferendi sententiam super hæresi, opinantis nempe sententiam, qua hæreticus damnatur & traditur Curie seculari, extra Ecclesiam esse ferendam; Dico pro ea facere primo illa uerba uniuersalia prædicti capit. Decet, de immunitate Eccl. lib. 6. (cesset in Ecclesia fori cuiusque tumultus) & illa, (sint loca eadem a cogitationibus laicorum aliena,) & constet sententiam qua statuitur damnatum esse tradendum brachio laico, non posse sine cognitione laicorum ferri. Secundo, quod traditio illa sit iudici laico, damnatum in suam potestatem

Secunda pars Decret.

statem accipienti, quod videtur non posse fieri sine interuentu secularis, & aliquo actu iudiciali seculari. Tercio, quod sententia sanguinis intra Ecclesiam ferri non debet. capitu. cum Ecclesia, de immuni. Eccle. Nec quicquam crudele exerceri, ubi est tutela refugij, ut ibidem dicitur, & traditio illa videtur quidam actus sanguinis, & quadam crudelitas eo modo, quo crudele accipitur in illo capitulo, quo illud veratur, includit enim actum in se iustum in sanguinis effusionem tendentem, qualis videtur illa traditio. Quarto, quod eiusmodi sententia in Hispania extra Ecclesiam ferantur. His tamen non obstantibus contrarium est tenendum. Tum quia spiritualia in Ecclesia exerceri debent, capitu. in nomine, 23. distinct. & in cap. preceptum, 2. questio. 2. & capitu. qua fronte, de appell. quatenus habent electionem Episcopi infra Ecclesiam debuissent confirmari. Tum quia Ambrosius in capitu. conuenior, 23. questio. 8. dicit causam fidei in Ecclesia esse tractandam. Tum quia omnes, dissepante nemine, consentunt lites causarum spiritualium intra Ecclesiam posse tractari, & fere omnes idem dicunt de omnibus causis ecclesiasticis, ut supradictum est, & constat causam hæreseos præ omnibus alijs esse spiritualem, & adeo quidem, ut specialissime ob hoc prohibeatur tractari a iudicibus laicis, capitu. ut inquisitiones, & prohibemus, de hæret. libro sexto, quamuis etiam alie spirituales uerentur tractari ab eis etiam incidenter, capitu. tuam de ordine cog. capitu. causam quæ. qui fil. sint legit. Tum denique quod hoc seruatur in urbe, quæ caput est orbis. Et ordo procedendi Papæ regulariter est seruandus ab alijs, ut ait Clemens Tertius in capitu. in causis, de re iudic. Ex cuius responso Baldus colligit illud, a maiore bone discat arare minor. Quinto, quod nil obstant in contraria partem adducta. Non enim primum. Tum quia omnes ad unum DD. sentiunt per illa uerba (cuiuscunque fori) non comprehendendi forum spiritualium causarum, & fere omnes non comprehendendi etiam forum aliarum causarum ecclesiasticarum, & fori, in quo sententia datur in hæreticū, Curia seculari tradendum, non solum est ecclesiasticum, sed etiam spirituale, & non qualiter qualiter,

sed ualde, ut prædictū est: Tum quia non obstat huic responso replicatio a me ante hæc obiecta, nempe: quod nemo reddit rationē, quare illa uerba (cuiuscunque fori) cum sint uniuersalia non includant omne forum spirituale, & ecclesiasticum aculare, cum illa etiam sint uere fori, quia responderi non potest, quod in illo contextu uerbum (fori) non accipitur translatiue, ita ut significet locū, ubi indicia tractantur, sed proprie, ita ut significet locum, quo res uenales afferuntur, originem trahens a ferendo, unde dictum est forum suarium, ubi lues uenduntur, & forum horarium, ubi boues, & fori piscarium, ubi pisces, & forum olitorij, ubi olera. Quod satis significant uerba præcedentia scilicet: Cessent omnes negotiationes, præsertim nundinarum, ac cuiuscunque fori tumultus. Quod ipsum significat etiam uerbum (tumultus) qui proprius est eiusmodi fori, significant & sequentia, & omnis secularium iudiciorum strepitus. Per quæ ueratur strepitus iudiciorum, & non quoruicunque, sed tantum secularium, quale non est iudicium super hæresi habitum. Tum quia mens authoris non fuit per illa uerba in argumēto allata uetare omnem cogitationē de rebus laicis, (Alioqui enim peccaremus quomodoocunque cogitando in Ecclesijs de Regibus, & Principibus, & bellis eorum, de montibus, & uallibus, de coniugatis & militibus, quod est absurdum, & ideo non dicendum, l. nam quod absurdum. si de bonis liber. sed tantum de cogitatione rei seruæ aduersa, vel de faciendo in eis præfata uerba. Ad secunda autem respondetur negando, quod traditio præfata non possit in Ecclesia fieri absque aliquo actu iudiciali seculari, quia satis est ad id ille actus ecclesiasticus tradendi, de quo per tabellionem ecclesiasticū fiat fides. Nec obstat quod eadem fieret etiam per tabellionem secularem. Tum quia ea magis esset extraiudicialis, quam iudicialis, & quia fieret accessorie, non principaliter, & quia ea etiam iure fit alias, puta, quoties confugiens ad Ecclesiam in se traditur ab illius rectore, vel accipitur in ea in casibus, quibus non gaudet illius immunitate, iuxta capitu. inter alia, de immuni. Eccle. & capitulo diffinit, iuncto capitulo con-

Cap. VI. de oratione, & horis Canonicis. 29

constitutum est, decimosextimo, questio. de quarta.

Ad tertium quidem respondetur, sententiam sanguinis non esse in Ecclesia ferendam, negando tamen quod sententia de præfata traditione facienda sit sententia sanguinis: Tum quia iudex eam faciens, rogat secularem, ut extra sanguinis effusionem traditum tractet, ut pater ex quotidiana praxi in præfato directorio ubi supra expressa. Tum quia si esset sententia sanguinis, non posset eam ecclesiasticus etiam extra Ecclesiam ferre, dicto capitulo sententiam. ne cleric. vel Monachi. Tum quia non omnis actus, per quem paratur uia ad sanguinis effusionem, ueratur fieri in Ecclesia, sed tantum ille, qui non permittitur, sed ueratur fieri in ea: Actus enim, quo Rector Ecclesie permittit ut iudex secularis extrahat ab Ecclesia confugiētem ad eam, in casu quo non gaudet immunitate, Immo neq. traditio eiusdem uolentis exire est talis, ut colligitur ex præfato cap. prædicto cap. constitutum. & cap. inter alia.

Ad quartum respondetur concedendo quod communiter in Hispania sententia feruntur extra Ecclesiam, negando tamen ideo id fieri, quod non possit ferri intra eam, sed potius ut fiat solemnius, & maiore populi multitudine assistente ad lucrandas indulgentias, & ad concionem audiendam, & ad maius aduersus hæreses odium, & horrorem concipiendum, Cuius rei argumentum est, quod raro pluries quam semel in anno huiusmodi sententia feruntur, & tunc populo prius per præconem ad id monito, & Orchestræ ad id magno sumptu apparatus, & in loco Ecclesie contiguo, & quod tanta turba non est Ecclesia capax.

Cap. VI. De mala & bona oratione tangit 49. Conclusiones.

Oratio bona & mala, & quid earum & ita que. n. 1.
Oratio defecta aliqua bona circumstantia mala est. n. 2.
Oratio pro victoria Regis, vel lucro, qua mala. n. 3. 4. & 5.

Op. Nauar. Tom. II.

Oratio pro morte alicuius, & episcopatu, qua mala. n. 6. 7. & 8.
Oratio matris Iacobi, & Iohannis contra mala. n. 9.
Oratio in honorem, & gloriam uanam mala. n. 10. 10. & 12.
Gloria sana desiderium quod mortale, remissive. n. 11.
Oratio cuius finis principalis est lucrum distributionis quotidiana. n. 12.
Finis principalis accurate desinitus. n. 13.
Intentio virtualis quid, cum exemplis. n. 14.
Missa dicta ob solam pituitiam qua mala. n. 15.
Horas dicere pro quæstu aque ac pro Deo malum. n. 16.
Finis qui dicitur finis ob quem aque uel magis sit actus. n. 17.
Orare ob Deum, & ob quæstum quando non peccatum. n. 18.
Oratio ob temporale non relata in aliud, mala. n. 19.
Oratio publica cui eam facienti periculo sa. n. 21.
Finis desinit esse principalis ob relationem in aliud. n. 23.
Oratio pro cupitis, & contra exosa qua mala. n. 24.
Oratio pro temporalibus qua bona, qua melior, & qua optima. n. 25. & 26.
Oratio impotentis quid proficiat. n. 27. & 28.
Orationes publicas dicens quid vitare debet. n. 29.
Gloria eiuus desiderij vires quis nouit. n. 30.
Oratio eo melior, quo purior ab honoris desiderio. n. 31.
Oratio non potest simul esse bona, & mala. n. 32.
Orare discant pueri ob Deum, & non ob gloriam. n. 33.
Oratio ob famam in finem debitum relata bona. n. 34.
Famam & gloriam secus quam oportet cupere malum. n. 35.
Honor in se finis bene desideratur. n. 36.
37. 38. & 39.
Oratio missa Ecclesia facta in mortali qua mortali. n. 40.
Oratio quadam bona, qua non est meritoria. n. 42.
Exercitium spirituale in statu malo si. n. 47.
Oratio mixta uana obseruantiis mala, cum exemplis. n. 44.
D Obser-

Secunda pars Decretalium IV. q. 3

Observantia vana, & superflua qua. n. 45
Marinus Arlas Archidiaconus lauda-
tur. n. 46
Orationem dei S. Iohannis, qua mala. n. 47
Oratio incantatrix qua mala. n. 48
Oratio pro valetudine prospera qua bona. n. 49

NOta sexto, ex hoc verbo, oratione, colligi, orationum aliam esse bonam, aliam malam. Dicitur namque Cyprianus in eo presupponit, quod facta absque debita vigilantia, & sollicitudine est mala; facta uero cum ea, bona; Pro quo praeter supra citata, in cap. 1. numero 11. facit, quod, ut antea diximus, in d. capitul. 1. numero 11. Oratio est petitio a Deo aperte, uel operte facta, quam definitionem manifestum est convenire tam male quam bonae orationi. Oratio bona est, qua bonum bene petitur; Alia vero, qua malum, aut male petitur, pro quorum uberiore declaratione inferam aliqua corollaria, quae pro exemplis nobis subseruiant.

Primum est, quod oratio, qua petitur quod, propter quod, a quo, ubi, quando, quomodo, aut pro quo non debet, est mala. Nullus enim actus est bonus, cui aliqua circumstantia requisita deficit. Nam sicut ut mala sit, sufficit eam continere aliquem defectum: ita ut sit bona, necesse est eam omni defectu carere, uti alibi in rep. c. inter uerba. 11. q. 3. praelud. 6. nu. 3. diximus, sequenti doctrinam Aristotelicam, 3. Ethicorum. receptam a S. Thom. uarijs in locis. 1. 2. q. 18. artic. 4. ad 3. & quest. 19. art. 6. ad 1. & art. 7. ad 3. & quest. 20. art. 2. & ab alijs omnibus communiter approbatam, per illud Dionys. 4. c. de diuin. nominibus. Bonum constat ex integra causa; malum autem ex singulis defectibus.

Secundo, quod mala est illa oratio, qua iniuria affectus petit opem a Deo ad vindictam suae iniuriae auctoritate priuata faciendam, & illa furis petentis a Deo media futuri illud, aut illud. Et illa, qua prouocans, uel prouocatus ad duellum, antequam in arenam descendat, orat Deum pro uictoria, & interdu, quod petus est, nouendiales ceremonias obseruat, & misit pro ea dici procurat, & illa, qua quis rogat Deum, ut sibi citra matrimonium

coningat aliqua muliere potiri. Et illa iniuste litigantis, qua rogat Deum, ne causa eadat, sed vincat, si quidem omnibus his petitur, quod non licet, quodque peccatum est. Tertio, mala item esse orationem eius, qui sciens, & prudens perit uictoriam pro Rege, uel Domino suo iniustum bellum gerente, aut se a iusto illato defendente, petit enim, quod non debet. Quandoquidem, ut bellum iniuste gerere est peccatum. Tho. 2. 2. q. 40. & tutari se a iusto, non est licitum. Bart. in Lut. uim. si de iust. & iur. nu. 4. ita maius peccatum, & minus licitum erit cupere uincere in illis, argum. Anti. multo magis, C. de sacrosanct. eccles. & cap. cum in cunctis, de elec. Quia eadem ratione mala erit oratio eius, qui petit a Deo uictoriam pro suo Rege, siue iuste, siue iniuste bellet: quod plerisque facere uidi, putantes non solum se non peccare, sed rem dignissimam fidelissimo subdito agere.

Quarto, malam esse orationem eius, qui petit a Deo adimplerem desiderium alterius praua desiderantis, quod alii uideri potest esse frequens in conclusionibus epistolarum, & mutuis ualedictionibus, seu a sese inuicem decessionibus. Quod, ut videtur, nonnulli non dicunt absolute, Deum te tuorum uotorum compotem faciat, sed cum adiectione, Deus te sanctorum tuorum uotorum compotem faciat. Quod tamen non opus est exprimere: id enim iure, cap. 1. de iure iur. lib. 6. l. si procurator, ff. de condit. indeb. subintelligitur in foro exteriori, si qui orat me te, uel uerbo, expresse, aut tacite, non se ad praua referat.

Quinto, malam quoque esse orationem eius, qui petit impleri desideria propria, uel aliena, ut semper magis, magisque lucretur, & disceat, non praesigendo lucro finem aliquem honestum, ut enim alibi post S. Tho. 2. 2. q. 77. art. 4. declarauimus, cap. qualitas de poenit. dist. 5. nu. 15. licet lucrari, & lucrum ex se mala non fiat, ita neque sunt bona, nisi accedat aliquis terminus, & finis honestus, cuiusmodi est sustentatio suae familiae, & status, aut subuentio pauperum, & id genus alia.

Sexto, malam quoque esse orationem fratris nostri minoris rogantis Deum, ut maior moriatur, quo succedat in ius Primogeni.

Cap. VI. de oratione, & horis Canonicis. 26

Mogeni. siue Maioratus. Peiorem uero esse orationem filij, ut moriatur pater, & paulo minus malam esse orationem eius, qui habens regressum uel accessum, aut praesentationem, uel collationem alicuius beneficii, rogat ut illud obtineat moriatur, de quibus dixit Persius, Sary. 2. Non nullo petere res a Deo, quas uereretur petere a Statio: qui erat uilissimus. Et quauis forte pauci sint expeditores, qui id roget, uereor tamen multos tunc cognatos, tum famulos esse, qui sepius optent, immo, & petant a Deo, ut parentibus, & dominis eueniat optata, quae non nisi morte aliena possunt, aut saltem arbitrantur non posse ad se uenire.

Septimo, malam etiam esse orationem qua quis Deum rogat, ut faciat ipsum Episcopum, Archiepiscopum, Cardinalem, aut Papam, quamuis esse mereatur, quoniam petit, quod non debet, & desiderium illud malum est, ut post S. Aug. cap. qui episcopatum, 8. q. 1. 162. locus superior & c. S. Tho. 2. 2. q. 285. artic. 1. S. Ant. 2. par. tit. 2. cap. 5. §. 2. & alios fuisse alibi, cap. graue de prob. tradimus.

Octauo, malam praeterea esse orationem eius, qui petit a Deo, ut patri, filio, cognato, uel amico largiatur dignitatem aliquam spiritualement, uel temporalem quam non meretur ob defectum aetatis, iudicii, scientiae, experientiae, uel alius id genus, uel quia est uiciosus. Haec enim sunt eis peccata, ut alibi, i. rep. c. inter uerba. 11. q. 3. pag. 30. nu. 110. copiose comprobamus. Et consequenter oratio, qua id petitur a Deo, est mala, & peccatum.

Nono, malam fuisse orationem Mariae matris filiorum Zebedei, qua petijt a Domino, ut eos constitueret in suo Regno, unum ad dexteram, alterum uero ad sinistram. Petebant enim quod non debebant, nimirum sedes gloriae temporalis, in regno temporalis Redemptoris spirituales, & quia etiam si petissent sedes gloriae spirituales, eas necdum merebantur, secundum Bedam, super capitulo decimo Marci, saltem tempore, quo illas petebat scilicet statim resuscitato Redemptore, & antequam moreretur. Et quia petebat primos accubitus, postpositis ceteris Apostolis, secundum Communem, quam Elias, in sermon. quinto, Iacob. & Ca-

ietan. super capitu. 30. Matth. sequuntur. **D**ecimo, malam esse orationem eius, qui aliquid postulat ab eo. ob honorem, uel gloriam uanam, id est ut uane honoretur, & aestimetur. Tum quia licet postulet, quod debet, non tamen petit in finem debitum, & consequenter deficit circumstantia boni finis, quae omnium praecipua est, iuxta Greg. Nyssenum relatum & declaratum a Tho. 1. 2. q. 7. artic. 4. & cum defectus cuiuscunque circumstantiae reddat orationem malam, ut supra diximus a fortiori id faciet defectus circumstantiae boni finis, arg. eum in cunctis de elect. Auth. multo magis. C. de sacrosanct. quae est omnium potissima. Tum quia uanus est uanam gloriam, uanam famam, aut uanam laudem facit malus est, etiam si foret passio martyrij, iuxta S. Hieron. cap. uide. 1. q. 1. qui de illud ob uanam gloriam perpetente ait. Hinc operi non tam praeuium, quam poena debetur. Quo fit, prohi dolor, ut multi sint, qui non solum non bene merentur, & oled, quod aiunt, & operam perdunt, sed etiam mali merentur poenas Inferni, uel Purgatorii, dum alij recitant, & Deum rogant obnox, ut eis elargiatur ingenium, memoriam, uocem claram coniunctam eloquentiae, & artium liberalium, aliarumque scientiarum, ut querant sibi honorem uanum, & uanam laudem in scholis, pulpitis, & auditorijs, alij uero dum importune orant Deum scientiam artis militariae cum robore, strenuitate ad consequendum honorem uanum, facinore aliquo militari: Alij uero, dum supplicat sibi concedi prosperam ualetudinem, uires, & agilitatem, ac fiduciam cum dexteritate coniuncta, quo sibi uanum parent honorem currendo, saltando, discum proijciendo, loquendo, & eiusmodi exercitiis generosa exercendo: Haec enim orationes omnes, siue pro nobis, siue pro alijs, ad hos fines factae male sunt, & quidem uenialiter, cum desiderium eiusmodi uanae gloriae est ueniale, mortaliter autem, cum eiusmodi desiderium est mortiferum. Quod desiderium quando sit mortale uel ueniale, profundius, & copiosius alijs declaramus alibi, in rep. c. inter uerba. 11. q. 3. pag. 96. a nu. 338. Porro non otiose dixi, Ob honorem uanum, uel uanam gloriam, sicut enim

enim non omne desiderium honoris & gloria est peccatum, sed duntaxat desiderium mala, & vana gloria: ita non omnis oratio, qua petitur a Deo honor, & gloria temporalis, aut sit ob eam, est mala, sed illa duntaxat, qua petitur vana, vel mala, aut ob eam sit. Quis vero honor, fama, & gloria dicatur vana, aut mala, alibi, in repe. c. inter verba. 11. quest. 3. pag. 92. num. 322. fuisse tradimus, & inferius in summam obiter redigimus. in coroll. 12. huius cap.

11 Undecimo, malum etiam esse orationem, & recitationem, cuius finis principalis licet non sit de se malus, aut vanus, est tamen ineptus, id est, non est proportionatus, eo quod non sit ita bonus, ac ipsamet oratio. Ad hoc enim ut actus aliquis sit bonus non sufficit eius finem in se non esse malum, sed opus est, ut non sit minus bonus, & male proportionatus, ut post D. Thom. in 2. dist. 38. q. 1. art. 1. & si. & art. 1. in 3. arg. facit. l. 1. §. sed & si. cum gl. & l. 2. ff. de aqua plu. arden. Parisien. in 4. dist. 25. q. 2. sub finem. & Adrianum, quodlib. 10. alibi, in d. rep. c. inter verba. & nuper in Commen. c. cum minister, 23. q. 5. a nu. 10. probauimus.

12 Duodecimo, quod omnis oratio cuius finis principalis est lucrari distributiones quotidianas, quærere alijs fructus, & redditus, vel consequi aliquod beneficium, aut dignitatem, est mala, utpote quæ crearet circumstantia finis debiti: quod recte sentit glossa capit. primo, de cler. non residen. lib. sexto. Qui vadit ad Matutinas principaliter, ut lucratur distributiones quotidianas peccat, & fufius declarauit Adri. Quolib. 10. c. 1. a nobis alibi in d. e. inter verba. n. 136. relatus, dicens, neque totalem, neque partialem finem principalem orationis, aut alterius actus virtutis posse esse bonum ullum temporale. Non otiose dixi, finis principalis, si quidem fama, honor, & gloria possunt esse fines minus principales orationis, recitationis, & aliorum actuum virtutis, dum tamen non sint vana, & idē de alijs bonis temporalibus & dignitatibus, quia possunt esse tales fines minus principales, ut alibi in d. Rep. c. inter verba. 11. q. 3. p. 80. nu. 280. & pag. 89. & 300. & postea nuper in Commen. c. cum minister, 23. q. 5. nu. 9. & nu. 36. cum alijs seq. diximus, ubi fufius, quam alius in hunc

vsque diem declarauimus quis dicatur finis principalis, & quis non. Quod veluti valde necessarium ad materiam subiectā, & ad alia, quæ postea super textu adducuntur, hic summam repetam, admonendo vos prius, quanto per nosceant mali, vana, & indebiti fines amantibus bona temporalia, præsertim honorem, famam, & gloriam. Finis principalis est finis, gratia cuius solius sit, vel fieret opus, etiam si alius non concurreret actus, neque virtute, vel saltē tantum, vel æque gratia eius, ac alius. Dixi, finis, ne definitio careat genere, sine vocabulo generaliori, quam sit definitum exēplo In se. in l. 1. ff. de testa. & alibi sepe. Omnis enim finis principalis est finis, sed non contra, omnis finis est finis principalis, in e. cum cessante. de appell. Dixi, gratia cuius solius sit opus, propter finē, qui solus occurrat ad operandum operatio. Exemplum de fine illius, qui sine memoria, vel recordatione Dei, nec alius finis seruat castitatem, eo quod sit rationi consonum: finis principalis eius est viuere, & operari iuxta rationem, & bene operatur. Dixi quoque, vel fieret etiam si alius non concurreret, propter actus, qui ob multos fines principales sunt, ita quod quauis vnus illorū solus occurreret, actus fieret. Exemplum de illo, qui amore Dei, quia recta ratio præcipit, seruat castitatem, ita, quod ob solam rectam rationem id dīctantem etiam si nullam de Deo memoriā haberet, eam seruaret: & contra propter solum amorem Dei idem faceret, quamuis nullam de recta ratione, actualē, nec virtualemente memoria haberet. Dixi, actualē, vel virtualemente, id est, expressam, vel tacitam: Quia ut aliquis finis sit principalis, non oportet, nec opus est, quod actualiter, vel expresse non mediteris aliū finem, cuius amore tū, vel plus quā alius opereris, sed sufficit, & oportet, ut nec virtualiter siue tacite tale concurrat. Exemplum de illo, qui pro amore Dei ad imitandum eius mundiciem, promisit seruare castitatem, & postea illam seruare, eo quod illam seruare sit rationabile, siue memoria actuali Dei, nec eius amoris. Finis enim principalis obseruantie huius castitatis non est solum, quod sit rationalis, sed etiam amor Dei. Quia licet solum eā seruaret, eo quod sit rationalis, &

solus

solus actualis eius expressa intentio consideretur, considerata tamen virtuali, quæ fuit ex amore Dei, qui eum ad uouendum mouit, Deus & eius amor etiam sunt finis principalis. Dixi etiam (saltem magis pro illo, quam pro alio, & ad comprehendendum finem principalem, qui per se solum non moueret ad faciendum opus, saltem tali tempore, loco, & modo nisi aliqua alia causa impulsiva cum eo concurreret. Exemplum de illo, qui pro suis negotijs etiam si essent grania, non proficeretur Romā, sed quia alia quædam ei commendatur, illuc proficiscitur non tamen tantum pro illis, quantum pro suis. Hoc enim casu, negotia eius sunt finis principalis. Dixi etiam (tantum vel æque gratia eius ac alius) propter finem principalem, per quem solum non fieret opus, nisi adiungeretur ei alius, qui tantum, ut ille, moueret ad faciendū. Exemplum de illo, qui non proficeretur Romam pro lucrificandis 50. scutis aureis, quæ dantur ei ob negotia alicuius, sed quia alius præbet alia 50. pro suis, proficiscitur tam pro vnīs, quam pro alijs. Hoc enim casu tam lucrū 50. scutorum vnus, quam 50. alterius est finis principalis suæ professionis: licet non totalis. Et si quæras qualis vocatur intentio virtualis, dico, omnia magna disputatione, & opinio num, quæ super hoc sunt diuersitate, in 2. lib. sentent. dist. 40. & perpenfis grauib. argumentis, quæ Ioan. Maior ibi in d. dist. 40. colum. 1. contra communem opinionem format, contra quam etiam mihi uidetur illa D. Thomæ. d. dist. 40. art. 1. & Cardinalis Caietani in multis locis 1. 2. q. 21. art. 3. & q. 100. Omnibus igitur his omisiss, & perpenfis, resoluo, quod virtualis relatio est, quæ in alia generali facta antea, vel tunc includitur, aut quæ ex alia speciali sequitur, aut apertendo operationem inclinantē. Exemplum primæ partis, in bonis actibus, & operibus eius, qui generaliter refert, aut aliquando omnia opera bonæ uitæ suæ reuoluit in seruitium Dei, puta cum fieret monachus, vel Christianus, vel aliquem statum, in quolibet alio tempore accepit, & postea aliam intentionem contrariam non habuit. Exemplum secundæ partis, sunt passus, &

Op. Nauar. Tom. II.

milliaria, quæ conficitis, qui constituit ire ad Diuum Iacobum, & illuc pergit: Ex relatione enim & ordine, quo vovit, & proficisci proposuit ad B. Iacobum, & postea proficiscitur illuc, confectio illorum milliaria, & passuum consequitur, & procedit. Exēplum tertie partis, sunt bona opera eorum, qui sunt in statu gratiæ, quæ virtualiter in Deum referuntur eo quod sunt bona moraliter, & consequenter apta ad referendum in ultimū finem, & concurrunt cum habitu gratiæ, gratum facientis, quæ ad id inclinatur, ut D. Thom. in 2. dist. 40. quest. 1. art. 5. Caiet. 1. sec. quest. 11. art. 3. quest. 100. art. 10. & apertius ad propositum quest. 5. art. 1. & 3. & 18. art. 1. & 9. in addit. magna. & Maior superius allegati. Planiusque loquens dico, quod communiter relatio virtualis est, cum actualiter ad aliquem finem non refertur, tamen si operarius interrogetur, an propter illum faciat, vere responderet, quod sic, secundum Bonauentur. & Gabr. in 1. dist. 40. col. 2.

15 Decimotertio, quod qui dicit, vel canit horas in choro, responsoria in Cœmeterio, missas in altari solum pro stipendio, quod ob ea datur, non proponens alium altiorē finē actualemente, siue expressum, nec virtualem, siue tacitum, peccat. Quia eius finis principalis est bonum temporale, cum solum illius respectu faciat. Consequitur etiam peccare illū, qui pronunciat, vel canit supra memorata in finem Deo seruienti, & in finem lucrandi distributiones quotidianas, & redditus, si plus id faciat ob hunc, quam ob illum, ita quod etiam si non interueniret seruitium Dei, nec alius finis, nisi prædictum lucrum, tam reuerenter diceret, vel caneret supra memorata: Quia eius finis principalis totus, vel partialis est bonum temporale, ut ex dicta definitione patet. Sequitur etiam, quod qui supra memorata pronunciat, vel canit plus ob Deum, & ut faciat, quod debet, quam ob lucrū, plus astringens illius supremi, & vniuersalis Domini seruitium, quam lucrum temporale, quod pro eo, habere debet, non peccat, etiam si, nisi speraret aliquid lucri, non faceret illud.

Quia in hoc casu lucrum non est finis principalis orōnis, cum nō fiat amore illius

Secunda pars Decret.

lius solius, nec tam pro illo, quā pro alio respectu operari autem, & agere studiose propter lucrum temporale minus principaliter consideratum, est licitum & bonum, v. corolla, preced. rangebam, & alibi in Rep. cap. inter uerba, 1. quæst. 3. pag. 75. num. 256. * & postea nuper in comm. c. Cum minister. 43. q. 5. nu. 9. & 36. cum alijs seq. * susius probans.

16 Decimoquarto, non peccare sacrificium principaliter propter Deum, pluris æstimantem seruitium suæ Maiestati debitum, quam dimidium Iulij, siue argentei Regalis, vel Carolinum integrum, vel aliud stipendium, quod si datur pro pita- tia, uel elemosyna, quamuis si non tribueretur illud sibi, non diceret, ut concludit Maior in 4. dist. 25. quæst. 2. colum. 2. a me alibi in Repet. d. capit. inter uerba. pag. 81. nu. 295. * & postea in cap. cum mi- nister. nu. 6. & 36. cum seq. * citatus. Nam sicut ibi pag. 53. nu. 259. & in d. c. cum mi- nister, a num. 86. clare monstrari ad hoc, ut quippiam sit principalis finis operis, non sufficit, quod interueniente illo fiat illud, & non interueniente, non: sed oportet, ut ob id solum fiat, uel fieret, etiam si nil aliud actuale, nec virtuale, nec expres- sum, nec tacitum interueniret, aut quod saltem fieret ob illud, quam ob aliud, ut præfatum est in ea. Repe. par. 85. nu. 307. & postea in d. c. cum minister, a num. 9. & 36. cum seq. * Et si queratur, quomodo quis cognoscat, an plus, vel tantum faciat ali- quid ob unum, quam ob alium finem, est ita facit ob duos fines, quod non faceret, si alter eorum deesset? (quod ibi, in d. Re- pet. cap. inter uerba, prætermisi) Respon- deo, quod consulat semetipsum, utrum illorum pluris æstimet, uel habeat alte- ro, & utrum tanti, & utrum minoris. Nā ille, quem pluris æstimat, & pluris habet quoad illud opus, ille est principalis, & ille, qui minoris habet, erit minus princi- palis. Et si utrumque æque habet, uterq; 17 erit principalis. Non dixi otiose, quod ad illud opus, quia fieri potest, quod alter fi- nis in se pluris æstimetur, ad alia, quā al- ter sed non ad illud, quod facit. * Sepe in- euenit, quod quamuis quidam magnas, & eius petitio pluris habeatur simplici- ter, quam ullus subditus eius, & illius pe- titio quoad alia. Ad mutandum ta-

men cuiusdam amico tuo centum scuta, in- terdum pluris habentur preces alicuius subditi eius, uel sanguine tibi coniuncti, uel alterius amici, quam epistola depreca- tiua illius Domini coram Deo, & si forte coram gentibus similes.

18 Decimoquinto, quod ex præcedenti so- quitur, est, quod qui ad Matutinas sur- git, & interest Primæ, & alijs horis ob Deum, & consequendam eius gratiam & gloriam, obque lucrum distributionum quotidianarum, non peccat, si actu, uel vir- tute, expresse, uel tacite pluris æstimat in seruire Deo, & facere, quod sui officij & muneris est, quam illas, quamuis si eas non speraret, minime illis interesset. Et si æque uel pluris habet illud exiguum lu- crum, quam tale alti Domini ministerij, & consequentem, conseruationemque eius gratiæ, & gloriæ, peccat. Unde uide- tur sequi, quod qui interest horis ob lu- crum distributionum, peccando mortali- ter, uel intendendo non pantere pecca- ti mortalis, quo est infectus, uel notabile earum partem occupando in loquendo, scribendo, ridendo, syncopando dictio- nes, anticipando uerbus, uel alia similia faciendo, frequenter non solum peccat ob malum, & peruersum modum dicendi ho- ras, sed etiam eo, quod ob ineptam finem illas pronunciat. Quia difficile est, quod quis intersit horis ob Deum, & lucrum, cum proposito dicendi eas tã euerso mo- do, quo peccet mortifere, & quod eas prin- cipaliter pronunciet propter Deum, & eius obsequium, & ut præbeat sibi gratiam & gloriam, quā propter lucrum, cum ei non intersit, immo deseruiat, & non querat gratiam, & gloriam, sed potius indigna- tionem, & confusionem. Quis audeat di- cere sacerdotem sacrificantem scienter in peccato mortifero, propter pita- tiam, si- ne stipendium, pluris æstimare obsequiū Dei, quem tam grauiter offendit, quam pita- tiam, quā aliter? Quis credet dicen- ti, se plus amare honestam mulierem, eo quod sit amica Dei, quam propter pul- chritudinem, si contra præceptum diui- num concupiscit eam inhonorare, & de- turpare? Dixi supra, Frequenter, quia sæpe uidetur contrarium continere, cum sæ- pius contingat, aliquem mortaliter pec- cantem maioris uere habere Deū quem

Ietha-

Cap. VI. de oratione, & horis Canonicis. 28

Iethaliter offendit, quā id in quo id facit.

19 Decimosexto, idem q̄ in præcedenti corollario diximus de clericis, qui ob di- stributiones quotidianas intersunt horis dicendum esse de monachis, & moniali- bus, quæ illis intersunt ob pudorem, aut metū disciplinæ, aut amissionis uini, car- nis, aut oblonij, aut coactionis ieiunij in pane & aqua: Nam si is timor est finis principalis, cur intersunt, peccant, & si so- lum est minus principalis, non peccant.

20 Ne uero laici putent hæc solum pertine- re ad clericos, monachos, & monachas, addo idem debere dici de illis laicis, qui audiunt Missas, pronunciant horas, Ro- saria, aliasque orationes ad placendum Deo, & mundo, consequendumque salu- tem, sapientiam, aliaque bona tempora- lia. Si enim principaliter hoc faciunt ob bona temporalia, peccant, non tamen si minus principaliter. Idem ipsum est dicē- dum de omnibus, cum de clericis, & mo- nachis, tum de laicis, qui pronunciant, canunt, audiunt Missas, & quascunque alias preces ob Deum simul, & ob laudē, honorem, famā, & gloriam solidam, quas inde consequuntur. Si enim Deus est eo- rum scopus, & finis principalis, & hæc alia sunt secundarij, minusque principalis, bene faciunt. Si autem hæc sunt finis principalior, uel æque principalis, ma- le faciunt. Nō otiose dixi, solidam. Quia, si propter vanum honorem, uel uanam famam id fecerint, peccant saltem uenia- liter, etiam si sit finis minus principalis, ut superius dicebam. Addo idem, quod dictum est in coroll. 10. de oratione, esse dicendum de quocunque uirtutis actu, si ne opere bono, quod propter bona tem- poralia, siue corporis, siue honoris, siue 21 fortunariū fiat. Quo sit periculosum esse, contare solemniter missas, euangelia, epistolas, lectiones, aliaque similia, quæ solo ab uno eorum multis pronunciat, per quod honor quæri, aut perdi potest, periculosum esse inquam, cupidis hono- ris, & non satis uirtute humilitatis mu- nitis, & parum exercitatis in agnoscen- da suarum uirium paruitate, & quam pa- rum debeat sibi ob ea, quæ cum auxi- lio generali, & speciali Dei, sine quo nil tale possunt facere, dicant, aut faciant. Ad quod optime sensit magnus ille Can-

cellarius Parisiensis Ioan. Gers. in 1. par. Alphab. 35. fol. 224. Tum quia frequen- tissime impugnat eos aliquantus appe- titus, & utinam non grandis uani hono- ris, uel nimis timor uani decoris, qui utinam non sæpe saltem uenialiter expu- gnet. Tum quia nisi ualde represserint affectus, dicent, facientque ista tam, uel plus, ut decus saltem solidum quærant, aut dedecus uerum non incurrant, quam ut Deo Opt. Max. placeant, magisque pi- gebit eos suo muneri male satis fecisse, eo q̄ amiserunt honorem, quam quod Deū offenderunt. Nam si omnes agentes ali- qua ubique ea egerint, etiam in Ere- mo, & loco deserto uiriliter impugnat, ut dixit Io. Cassia. lib. 11. de instit. coen. ua- na gloria, quā ille appellat Xenodochia, multo magis impugnat eos, qui aliqua coram alijs agunt, & magis eos qui tam publica, ac prædicta.

Decimosextimo sit, uerum esse deci- mum corollarium quartæ conclusionis dictæ nostræ repetitionis in capit. inter uerba 1. q. 13. pag. 89. nu. 31. scilicet esse peccatum recitare horas, Missas, discipli- na, siue flagello se ferire, ieiunare, aliaq; id genus opera ex genere suo bona, face- 22 re eo fine, ut Deus nobis concedat uisum, salutem, uires, honores, dignitates, alia- que bona temporalia, non referendo ea in altiore finē actu, nec uirtute, sed per manendo in eis tanquam in fine princi- palis, ideoque ut redificentur, oportere, ut referatur actu uel uirtute in ultimum fi- nem, qui Deus est, uel alium generalem, uel particularem aptum omni, uel alicui uirtuti: puta quia cupiuntur ea ad melius inferniendum Deo, uel ad uiuendum ius- te, caste, temperate, & uirtuose, seu, ut re- 23 sta ratio dicat. Hac n. relatione actuali, uel uirtuali fiet, ut illa bona temporalia, quæ absque illa erant finis principalis di- ctorum bonorum operum, per illam fiat minus principalis ob ea, quæ supra in co- roll. 21. dicta sunt.

24 Decimosextimo, quod bonæ, & malæ esse possunt multe orationes, siue preces & alia actiones suo genere bonæ, quales sunt orationes, & ieiunia uirginum, quæ in quibusdam prouincijs septem annorū Sabbathis seruant, peregrinationes item, & opera pia, quæ faciūt, ut uirgo Mater,

vel aliquis alius Diuorum eis opituletur ut in nubendo sint felices. Preces item, & ieiunia, aliaque opera pia militum, quod a periculis bellicis liberentur, & pronuntiatio illa inuicem Evangelij Ioannis venatorum, ne aquila suos accipitres vel falcones occidat; & procuratio Missarum D. Antonij, ut res perditae inueniantur; Distinctio item Missae, preces, supplicationes, elemosynae, ieiunia, peregrinationes, disciplinae nouenae, ob vitam, aut salutem illius, aut illius, ob pestem vitandam, ob prosperum iter agentium, ob pacem, concordiam, ob pluiam tempore siccitatis impetrandam, ob serenitatem tempore pluuiae, ut naues deducantur, vel in portum felicem prouehantur, ut pro Regum uictoria, pro liberis accipiendis, & quaecumque denique alia bona opera, quae ob euitandam tribulationem, uel consequendam prosperitatem temporalem dicimus, facimus, patimur, aut procuramus ut alij dicant, faciant uel patiantur. Haec inquam, omnia opera suo genere bona, saepe sunt bona, & saepe mala. Mala quidem, si bona temporalia propter quae fiunt, accipiantur pro fine principali. Bona uero si pro fine minus principali. Quod mea sententia frequenter a concionatoribus admonendum esset: Quando autem dicantur sumi pro fine principali, quando pro minus principali supra est dictum.

25 Decimonono, quod dicentes, & facientes dictas orationes, uel alia bona opera ad consequenda memorata, uel alia bona temporalia, aut corporalia, uel ad euitandum damna praefata, si nolunt peccare, & uolunt placere Deo, & non ad iracundiam procurare illum, quem procurant placare, debent ea facere magis eo quod sunt Dei obsequia, uel opera virtutum, plus faciendo eius obsequium, & uirtutes, quarum sunt opera, quam bona temporalia, quae petunt, petereque illa ut uirtutes & minus preciosa. Et melius facient, si intendunt studiose, siue uirtuose uiuere cum illis, & melius si intendunt inferuire Deo cum eis. Optime autem, si intendunt inferuire melius Deo cum eis, quam sine eis. Quia, exteris paribus, tanto est melius & sublimius opus, quanto finis eius est melior, & sublimior, ut con-

cludit D. Thom. 1.2. q. 15. artic. 4. & 7. & idem Thom. cum communi in 3. lib. sentent. dist. 30. cum multis alijs. Cui consequens est, quod est contrarium, sicut dicentes, & facientes orationes, & opera memorata principaliter propter bona temporalia petita, quam propter Deum, offendunt illum, ita magis offendunt, si intendunt cum eis uiuere uirtuose, magisque, si intendunt uiuere uirtuosius cum eis, quam sine eis: magis autem, si intendunt offendere Deum cum illis, & magis si intendunt plus offendere eum cum eis, quam sine eis. Quia, ceteris paribus, eo opus est peius & deiecius, quo eius finis est peior & deiecius, ut ipsemet D. Thom. in locis proxime citatis, multique alij concludunt.

26 Vigesimo, quod non abs re dicere possumus. Vix concubinarijs, qui per se, uel per alios sacrificant, aliaque preces, & bona opera faciunt pro uita, saluteque concubinarum, uel concubinarum cum intentione actuali, uel uirtuali, abutendi eis postea: Vix Regi, & Domino, qui tyrannidem exercet; pyrata, latroni, oppressori, foeneratori, avaro, luxurioso, religioso impudico, inobedienti, uel proprietario, lufori, leguleio, cauillatori, & excordi, alijque consuetudine peccandi detentis, qui dicunt, & faciunt dicere orationes, Missas, aliaque multa opera suapte natura bona, ut Deus dignetur concedere eis uitam, salutem, pulchritudinem, prosperitatem, felicem fortunam, diuitias, sapientiam, & iudicium, cum relatione actuali, uel uirtuali, eorum, ad continuandum suum abusum, aut peiorem, uel sordidiorum, aut scandalosiorum. Hi enim non solum peccant, (ut aiunt) oleum & operam, in orando, aliaque supradicta opera faciendo, sed etiam thesaurizant sibi iram, & indignationem Dei, mortisereque peccant. Dixi, cum intentione actuali uel uirtuali &c. Quia, meo iudicio, cum solum ea faciunt propter bona temporalia, absque tali relatione, solummodo uenialiter peccant.

27 Non obstat praefato corollario, quod orationes, aliaque bona facta in peccato mortifero, & si non sunt meritoria gratiae, nec gloriae, tamen ad multa, multosque effectus profunt, & est bonum illa facere, ut dicitur in 1. cor. cap. 13. Quia id est uerum de bonis,

bonis, quae bene moraliter, siue uirtuose fiunt, qualia non sunt haec, de quibus corollarium loquitur, quia haec sunt male facta, & mala: Quia quamuis opera ex se mala, ob relationem ad bonum finem non fiunt bona, tamen opera ex se bona, & et optima, ob relationem in malum finem, fiunt mala, ut omnes concludunt, & nos alibi. * in Comment. c. cum minister. 23. q. 5. nu. 1. & 2 nu. 30. * diximus. Et corollarium praefatum agit de his operibus suo genere bonis, actu uel uirtute in malum finem relatis. O quot peccata, & quanta restant confitenda, & quanta ignorantia, & inconsideratione tenet etiam nos, qui ceteris scientia praecellere putamur. Deus Opt. Max. pro sua misericordia nos omnes illustret, concedatque gratiam, qua emendemur. Amen.

29 Vigesimo primo, corollarium, quod qui pronunciamus, canimus psalmos, lectiones, epistolas, euangelia, uel officium praecendi habemus, incipimus antiphonas, psalmos, submisce, uel solenniter sacrificamus, & Pontifices in pontificalibus celebrantes, ualde conari deberemus, nihil horum dicere saltem principaliter ob ullam laudem, honorem, famam, uel gloriam, & ut audientes dicant, bene dixit, bene decantauit, bene pronunciauit, inuocet & esset nobis uirtute optare, quod si male diximus, ueritatem nobis dicerent, ad nos ipsos corrigendos, ita proficeret desiderare, ne si bene diximus nos laudarent, saltem non referendo laudem in alium iustum finem, essetque uirtuosissimum assuefacere nos, nobisque commendatos, ne quicquam ob eiusmodi fines faceremus: sed tantum obseruium creatoris, eiusque gratiam quaerendam, & quia ratio dicit, ut creatori recte inferuiat sua creatura. Tum per dicta in fine corollarij. Tu quia ut sup. diximus, & alibi lucide probamus, nulla laus, fama, uel gloria, nec aliquod bonum temporale potest esse finis principalis alicuius actus uirtutis. Tum quia alibi in ead. re. c. inter uerb. pag. 109. num. 378. efficaciter probamus, quod amor praefatorum est formidabilis, & continuus

30 noster hostis. Nam ut omitteremus alia, ait ille magnanimus athleta Dei D. August. Quas vires nocendi habet humana gloriae amor, non sentit, nisi qui bellum ei

indixerit. Quia & si cuique facile est laudem non cupere dum negatur, difficile tamen est non delectari, cum offertur. Tu, quia, ut etiam alibi ibid. pag. 81. post nu. 286. proba, ceteris paribus, nostrae orationes, operaque bona eo rectiora, & uirtuosiora sunt, quo minus amoris, laudis, honoris, & lucri temporalis eis miscetur, & sunt excellenter uirtuosa, quae nec principaliter, nec minus principaliter fiunt alia ratione, quam quod sunt Deo grata, uel recte rationi consona. Quia & ea quae fiunt eo, quod sunt Deo grata, praecellunt eis, quae fiunt eo quod sunt rationi consona. Quia Deus est ultior & melior finis, quia est ultimum, quam uirtus, quae est medium, & in illud referibilis, ut recte concludunt Ochan in prologo sentent. q. 1. col. 3. & Gabriel in 2. lib. sentent. dist. 38. 31 quaest. 1. colum. 5. Tum quia sicut aurum aequalis ponderis eo preciosius est, quo minus mixtura argenti alijsue metalli habet, ita, & uirtutis actus erit praestantior, quo minus mixtura amoris, laudis & honoris habuerit. Quia haec ita se habent ad uirtutem, ac ad aurum alia metalla. Unde sicut aurum, si tantum, aut magis habet argenti, quam aurum, non nominabitur aurum, sed aurum, uel argentum & aurum, ita oratio, & quodlibet opus bonum, si tam, aut magis principaliter fit propter laudem uel aliam rationem ipsemet, quam propter Deum, & rationem generale uel particulare id dicente, iam non vocabitur bona, sed mala, bono colore operata, quia non potest esse simul bona, & mala, iuxta ueram opinionem, quam tenet Thome cep. in 2. lib. sentent. d. 40. q. 1. art. 4. quae probatur in e. cum renuntiatur. 32. q. 5. c. si. n. de pe. d. 2. Tu quia ut et alibi proba, paruulum deberet doceri, ne laudem, & gloriam, uel aliquid aliud praeter Dei obsequium, & uirtutem principaliter appeterent, uirtuosissimumque esset eis, ut a parentibus suis audirent id, quod a Regina Blanca filia Regis Hispaniae & Reginae Franciae audire solebat, filius eius Rex Sanctus Ludouicus: Ant. 3. part. Histor. titu. 19. cap. 9. ante §. Mallem te uidere corporaliter morientem, quam mortisere peccantem. Nolo tamen dicere non esse bonum suadere paruulis, quod si fuerint Deo deuoti & uirtuosi, consequantur eos honor, & gloria, & fortuna prosperitas, modo eos doceant, quod non debeant esse.

Secunda pars Decret.

33. esse deuoti, nec uiuere bene, licereque bona opera ob id, sed quia id est Deo gratum, vel ratio recta dicat.
34. Vigesimo secundo, Quod non peccent, imò merentur pronunciantes supra memoratas orationes, ob laudem honorem, famam, & gloriam temporalem, referentes eas actualiter, uel uirtualiter in ultimum finem, in quem possunt, & debent referri: Tum quia honor, fama, & gloria sunt bona temporalia, & ut alibi probauimus, in eadem rep. p. 382. licitum est pronunciare memoratas orationes, & facere alia uirtutum opera ob salutem, bonam valetudinem, ob serenitatem, pluuiam, felicitatem in iter agendo, nauigando, merces emendo, uxorem ducendo, nubendo, & ob alia bona corporalia, uel temporalia, referendo ea actualiter, & expresse, aut uirtualiter, & tacite in ultimum finem, qui est Deus; aut in alium generalem, uel speciale debitum unius, uel omnium uirtutum, puta ad uiuendum iuste, caste, fortiter, temperanter; uel ut recta ratio dicat: Per hanc enim relationem actualē, uel uirtualem, illa bona temporalia, quæ absque illa erant finis principalis memoratarum orationum, & operum bonorum, sunt minus principalis per supradicta in corollario 12. & iterata in 17. Tum quia ut ex præfatis colligitur, & expresse affirmat quidam eruditissimus Cardinalis in summa uer. Gloria. 2. me alibi citatus, in d. rep. c. inter uerb. par. 94. nu. 331. tam licet cupere, quæreg; laudem, & gloriam humanam, quam alia bona temporalia, & pecuniaria, cum etiam hæc sunt bona temporalia, & non minora, imò maiora illis, ut alibi probauimus in d. rep. pagin. 66. nu. 216. & illa non debent nec possunt licite desiderari solum propter se ipsas, sed tãquam in aliquem finem iustum uirtutis, secundum decisionem D. Tho. 2. 2. q. 118. art. 3. & S. Ant. 1. p. tit. 7. c. 1. Tū quia sicut peccatum est, non expetere alia bona temporalia, cur, quando, quomodo, & ubi ratio dicat, iuxta D. Tho. 2. 2. quæst. 117. art. 1. ad 1. & 2. S. Anton. 4. par. tit. 5. c. 17. in princ. ita etiam non optare laudem, honorem, & gloriam, cur, quando, & ubi ratio dicat, est peccatum secundum eod. Tho. 2. 2. q. 131. art. 1. ad 2. Anto. 2. p. tit. 3. c. 6. §. 1. col. 3. Hoc tamen corol-

larium intelligendum est de gloria, laude, & honore solidis, & non uanis. Quia desiderium uanorum etiam si referatur ad Deum, & uirtutem, est malum, quia nullus actus malus siue peccatum potest apte referri ad Deum, uel uirtutem, cum sit uirtuosus, & uanus. & idem actus non potest esse bonus, & malus, ut supra c. 2. nu. 8. & c. 3. nu. 49. ex Tho. in 2. dist. 38. art. 4. ad 4. dictum est. Nam ut idem, & alij la-cob. Alma. 6. Moral. cap. 12. col. 3. concludunt; erogans elemosynam ob gloriam uanam nihil meretur, & peccat, nisi distinctis actibus id faciat; puta uno actu uolens dare elemosynā ob Deum, uel uirtutem, & altero, uolens eandem elargiri ob gloriam uanam. Quo casu duo diuersi actus uoluntatis essent, alter bonus, alter malus.
35. Vigesimo tertio, quod hæc materia quotidiana adeo animam concernens incitabit lectorem ad desiderandum, quæ laus, honor, fama, & gloria, sint solida, quæ contra uana, & mala. Ad quod respondeo id quod alibi, in d. rep. pag. 96. nume. 338. post S. Th. 2. 2. q. 131. art. 1. & art. 2. utrobique Caieta. & de malo q. 9. Abulen. super Matth. cap. 6. q. 3. ubi Maior ibidem, col. 2. & S. Anton. 2. par. tit. 3. cap. 5. §. 1. respondi. nempe, quod sunt uana & mala una de tribus causis. Prima quod cupiuntur de rebus, quæ non habentur, uel maiora, quam illæ merentur. Secunda quod cupiuntur pro certiori, & maiori testimonio uirtutis quam re uera sunt. Tertia quod nec actualiter, nec uirtualiter in finem debitum referuntur.
36. Vigesimo quarto, Etiam desideraturum lectorem, qui sunt fines, in quos hæc expeti possint? Ad quod respondeo summam, quod alibi, in d. rep. pag. 92. nu. 322. & nuper in cap. cum minister. 23. q. 5. a. nu. 54. Fufius respondi esse sex, Primus, gloria Dei, Secundus bonum spirituale proprium, ut in eo perseueret, ut S. Thomas, secunda secunde quæstione 132. art. 1. decidit. Tertius bonum spirituale proximi, ut idem S. Doctor, in ead. q. 132. ad 3. expressit. Quartus ualde uisatus, bonū corporale, uel utile sibi. Passim enim uidemus multos cupientes laudari de suo genere, habitudine, ingenio, aliisque bonis temporalibus, in finem, ut nanciscantur maritos

Cap. VI. de oratione, & horis Canonicis. 30

maritos, aut uxores suis dotibus parēs. Alios ut laudentur de arte dextere legendi, canendi, scribendi, docendi, prælegendi, uel aduocandi, ut pro meritis, & non plus laudati, in illam aliquam conditionem, aut salarium consequantur.
37. Quintus etiam ualde uisatus bonum temporale utile proximi. Multos enim uideas cupientes de bonis sibi a Deo concessis laudari, uel suspici, ut suis filiis, famulis, clientibus, uel aliquibus alijs, in eorum gratiam de bono aliquo temporali provideant, quorum nulli peccant, imò bene agunt. Sed quia supra dictum est, quod nullum bonum temporale potest esse aptum finis principalis, saltem externus, quem appellant operantis, siue agentis actus boni, siue uirtutis, & quod peccatum est ordinare id, quod minus, & melius est, in finem obtinendi id quod est minus, & non reque bonum, ut sup. eod. cap. sequutus S. Tho. in 2. libr. distinctio. 38. quæst. 1. art. 1. sub finem, & art. 2. in 3. arg. & alios dixi, & actus uirtutis est quid minus, & melius quocunque bono temporalis. Dicendum est, tunc demum bonum temporale proprium uel proximi posse esse aptum finem recti desiderij, laudis, & gloriæ, quando bonū temporale in quod ordinatur appetitus laudis, & gloriæ, refertur actualiter, uel uirtualiter in obsequium Dei, aut honestam uitam. Hæc, in relatione bonum temporale definit esse finis principalis eiusmodi appetitus; & Deus, aut uirtus incipit esse finis eius præcipuus, ut supra in corolla. 12. dictum est. Sextus finis est humilitas, & obedientia, uel charitas, ob quam admittitur laus honor, uel gratia. Exemplum de illo, qui admittit honorem a maiore se sibi præstitum, intrandi, uel excundi aliquam ianuam, uel eundi ad manū dexteram propter obedientiam, humilitatem, uel charitatem, ne exasperet eum, uel sit ingratus ei: Exemplum item de illo, qui admittit uerba magnifica, & laudatoria scripta sibi uel dicta ab aliquo maiore se, quæ non deberentur ei etiam a minore, & admittit ea non tanquam sibi debita, sed quia ratio affabilitatis, & charitatis id dicat, ut admittat ea.
40. Vigesimo quinto, Malū esse orationem, quæ sit ab aliquo ut ministro Ecclesiæ in

peccato mortali constituto, secundum Adrianum, quodlib. 8. A. & postea in 1. q. sine argumentis. Pro quo facit primo, quod licet petitio sit bona, nec non finis in quæ petitur, non tamen petit qui petere debet, atque ita uidetur vitari petitio per defectum circumstantiæ personæ. Secundo, quod decretum cap. 1. §. Sacerdos, de penit. dist. 6. cum gloss. verb. iudicandus, quoddam S. Aug. cum gloss. sua singulari probant mortifere peccare sacerdotem, qui in peccato mortali constitutus alicui sacramentum penitentiae administrat. Tertio, quod S. Th. in 4. dist. 5. q. 2. art. 3. q. 3. alibi dixit mortifere peccare præbyterum, qui mortali peccato infectus baptizat. Quarto quod idem Thom. alibi in 4. dist. 24. q. 1. art. 3. q. 2. ait peccare mortifere episcopum, qui in peccato mortali constitutus sacros ordines confert. Quinto, quod idem Tho. ait alibi in 4. dist. 19. q. 2. art. 2. q. 2. peccare peccatorem, qui in peccato mortali manens ex officio, & munere suo reprehendit alium. Sexto, ratio & fundamentum trium horum dictorum doctissimi illius iuxta ac sanctissimi Doctoris uideri potest esse, quod peccat qui eumque uirtutis indigne suo munere spirituali, & suo officio abutitur, quicumque in peccato mortali constitutus illud exercet. Hæc tamen opinio tam ample accepta, uidetur dura, & iam pridem me torfit, & fecit me abstinere semel a celebranda Missa, ut recogitarem si quādo, & quoties id feci, & prius antequam celebrare, id confiterer. Postea autem re penitus inspecta, animaduerti hoc esse contrarium doctrinæ ipsiusmet S. Tho. alijs in locis, in 2. 2. q. 33. art. 5. & quæst. 60. artic. 6. & 3. par. quæst. 64. art. 6. & alibi in c. 2. §. sacerdos, de penit. dist. 6. a me citati, aperte significantis tum demum ministrum Ecclesiæ, & officio suo spirituali fungentem, peccare cū agit ut minister eius aliquid, quod pertinet ad eum ratione alicuius consecrationis, & ordinis sacri, secundum eiusdem eruditissimæ Cardinalis Caieta. in secundo tomo, de usu spir. fol. 33. & in 2. 2. quæst. 33. art. 5. & quæst. 187. artic. 1. & 3. par. quæst. 64. art. 6. quatuor in locis declarationē. Cui optime consonat quædam determinatio Innocentij Quarti, in c. fin. de excess. Prælat. communiter recepta,

præ, nempe incurrere irregularitatem clericum tempore interdicti faciem actum interdictum peculiariter alicui ordini deputatum, puta dicendo Missam, cantando Evangelium cum apparatu diaconali: non autem facientem alios actus pertinentes ad omnes ordinatos, qualia sunt cantare psalmos, antiphonas, & versus. Dicendum 41 est igitur hoc corollarium procedere in eo, qui cum sit subdiaconus aut diaconus cum apparatu diaconali, vel subdiaconali, euangelium, vel epistolam cætat, quod parum ab aliquibus consideratur. Locum item habet in presbytero, qui ut talis solenniter baptizat, sed non in baptizante priuatim, ut obsecratur, vel quibus alius laicus baptizat, iuxta decisionem S. Tho. in 4. dist. 15. q. 2. art. 2. q. 3. Procedit etiam in celebrante Missam, cui tamen non sufficit contritio, & status gratiæ, sed est necessaria etiam actualis confessio, secundum glossam singularem, in c. de homine, de celebr. Miss. communiter per omnes, & a nobis ibi receptam, & alibi, 3. par. gl. summ. 1. dist. 15. de penit. nu. 31. contra Caietanum, in summ. verb. communio, & 1. ad Corinth. 11. & in 3. par. q. 80. artic. 4. approbatum* cuius glossæ determinatio recepta fuit postea in Concilio Tridentino. sess. 13. can. 11. c. 7. Procedit etiam in cionatore, ut idem Cardinalis alibi. 2. 2. q. 187. ar. 1. & 3. par. q. 80. art. 6. decidit, cum sit actus deputatus diaconatus ordini saltem lege canonica, quamvis hoc in dubium renocari possit. Nec minus, in eo iudicio, locum habet in eo, qui capitulum, & collectam pronunciat in choro, quia id facit tanquam presbyter, necnon in benedicere aquam benedictam, ut alibi, in cap. 1. de penit. dist. 6. §. sacerdos, num. 17. dixi. Non autem procedit hoc corollarium in eo, qui absque obligatione pronunciat horas, nec in eo, qui obligatus ad recitandas eas, priuatim pronunciat, immo nec in eo, qui publice eas cantat, aut pronunciat etiam dicendo antiphonas, responsoria, & versiculos in choro, processionibus, aliisque in locis, eo modo, quo quibus laycus, aut primæ tonsuræ clericus eas cantare, siue recitare possit, modo non dicat capitulum vel orationem, euangelium, vel epistolam, ut sacerdos, diaconus, aut subdiaconus, nec ferat

cereos, ut acolitis, nec alios agat actus peculiare & proprios ordinum Minorum, eis insignitus utendo illis. Non obstat his primum huius corollarii fundamentum, nego enim in oratione præfata deficere circumstantiam personæ ad effectum, ut sit actus bonis moraliter, licet sic ad hoc, ut sit meritorius.

42 Ad secundum respondeo, absolueret penitentem absolutione sacramentali, esse actum peculiarem, & confessori propriam ratione consecrationis, id est sacerdotii. Atque ideo non posse licite fieri a sciente se in peccato mortali constitutum, iuxta declarationem, & limitationem supra a nobis in corollario additam. Ad III. idem respondeo, Baptismum scilicet, immo & exorcismum catechumenorum baptizari cupientium, esse proprium presbyteri, prout Nicolaus Papa. capit. Cath. chismi. de consec. dist. 4. & Gregor. cap. sacerdos de consec. d. 4. sentiunt, & S. Tho. 3. par. q. 51. artic. 4. communiter receptus decidit. Ad IV. idem responderetur, quod ad III. Ad V. dico verbis illis S. Thom. in 4. dist. 19. q. 2. artic. 2. q. 2. non esse standum, cum ab eodem in secunda secunda quæst. 33. quæst. 2. artic. 1. postea contrarium determinetur: nempe, peccatorem, eo quod increpet humiliter proximum, in peccato mortali constitutus, non peccare, licet id faciat ex officio & munere spirituali, cum hoc ratione consecrationis & ordinis non pertineat ad ipsum. Ad postremum, nego oem usum muneris spiritualis existentis in peccato mortali, esse peccatum mortale: alioquin. n. mortifere peccaret oes iudices, Prelati, & beneficiarii Ecclesiastici, qui in peccato mortali existentes, iudicant, citant, partes audiunt, licite debent, exigunt decimas, & redditus, admovent, & his similia agunt, quod perdurum esset. Dicendum igitur, ut prædiximus tum demum usum muneris spiritualis existentis in peccato mortali esse novum peccatum, cum functio illa pertinet ad eum ratione facultatis per consecrationem, vel ordinationem acceptam, & non alias. Et ideo licet quis non obligetur ad dicendum vel cantandum horas, nisi ratione ordinis, vel officii quod solis sacris initiatis confertur, non tamen peccat mortaliter pronunciendo eas in statu peccati mor-

mortalis, quia facultas licite pronuncian- di eas non oritur ex ordine præfato, cum id a quouis etiam nullo ordine insignito licite fieri possit.

Vigesimosexto, Omnem orationem, cui nana observantia miscetur, esse malam, licet enim per eam petatur, quod a quo, ubi, quando, & cur debet, non tamen eo modo, quo debet, cum superstitiose fiat, iuxta doctrinam communem S. Thom. 2. 2. q. 92. artic. 1. & aliorum. Vana autem & superstitiosa observantia est usus cuiusvis rei, ad effectum, quem ea nec virtute naturali, nec institutione divina, vel humana ecclesiastica operari potest. Nec est ceremonia concernens reverentiam, & Dei, suorumve Sanctorum honorem, ut recte ex eodem Thom. secunda secunda quæstione trigesima sexta, artic. 1. 2. 3. in 3. part. tit. de direct. Ioann. Gerson. cord. confid. 14. cum seq. aliisque multis colligitur.

46 Ex quo subinfertur, Primo, malas esse processiones, & orationes, quarum cõterranus noster perdoctus, ac pius Martinus ab Arles, Archidiaconus Pampilonæ. meminit, in quibus proijciunt imaginem S. Petri, aut S. Felicitatis in flumen donec pluat, aut in margine eius reponunt eam, ut intra spacium xxiiij. horarum pluviam pro certo sperent, aut immergunt eam in flumine. Eiusmodi enim in aquas imaginis immersio, nec virtute naturali, nec institutione divina, vel humana ecclesiastica, talem effectum, scilicet pluvie tempore siccitatis, operari potest. Secundo, sequitur, malas esse orationes, quæ ipso die S. Ioann. fiunt a colligentibus herbas ante solis exortum, credentibus, nec suas orationes, nec herbas, eo orto lectas ul- las vires, nec efficaciam habituras, licet colligere herbas ad curandum, dicendo orationem Dominicam, aut symbolum eo die, & quouis alio sit salubre, secundum Decretum Martini Papæ in quodam Concilio, in ca. non liceat. 26. quæstio. 5. Tercio, malam item esse orationem, quæ in hac civitate Conymbricensi a quibusdā ad crucem quandam novam tempore matutino sole nondum orto pro infirmis funditur, cum credulitate, quod eo exorto incassum oraretur. Quarto, malas es-

47 se orationes eorum, qui carminum incan-

tamenti curant vulneratos, adiuvant nu- bes, aut chartulas conficiunt pro febricitantibus, nomina demonum, vel aliorum ignotorum ijs inscribentes, cum hac virtute naturali, nec institutione divina præfatam salutem operari possint. Quinto, malam fuisse orationem, quam scriptam in fundo cuiusdam lancis olim datam mihi febricitanti febricitantia, quo ab ea liberarer, ab asserente me liberatum iri, si verba illius paucillo uino confusa biberem, licet enim verba essent sancta, confusio tamen eorum, per quam illa verba peribant, facienda primo in fundo lancis, & postea bibenda, vana observantia erat, quippe quæ nulla ratione naturali, nec divina, neque ecclesiastica poterat operari præfatam liberationem. Sexto, malas esse orationes, quas quidam agrotis in chartulis scriptas alligant collis ligatas filo a virgine filato certa diei parte, habent enim mixtam sibi vanam observantiam fili, & temporis, licet pium sit portare aliqua verba euangelij, alteriusve sacra scripturæ ligata in collo principaliter ad honorem, & gloriam altissimi, & minus principaliter ad salutem sibi ab eo misericorditer dandam, modo ne quid vanum, aut nomen ignotum miscetur, nec vlla spes in modo ea scribendi, & alligandi ponatur, iuxta mentem S. Thom. secunda secunda, quæst. 96. artic. 4. Ioann. Gerson. ubi supra, & aliorum quamplurimorum. Septimo, quod iuste quærat hic quispiam, quid dicemus de orationibus, quibus sagæ benedicunt rosaria pro parturientibus, & angina, aliove morbo laborantibus, immixtis verbis etiam a se non intellectis, additisque caeremonijs superstitiosis habitus, suffragia, oscitationis, aliisque similibus reprobatis? Quod item de his, qui ad eiusmodi sagas, & incantatrices pro remedio salutis confugiunt? Quid quæso? quam ut rogemus Deum Opt. Max. ut supplendo negligentiam, si qua est, Prælatorum, ita eos & eas castiget, ut errata sua agnoscant, & sibi persuadeant supremam illam divinæ Majestatis potestatem & bonitatem infinitam, esse fontem salutis non solum spiritualis, sed etiam corporalis, & quæ hæc in primis per media naturalia procuranda, non sperando, neque desiderando, intempestive nancisci-

eam miraculose, & cum illa defecerint
refugere ad gratuita Dei, per modos &
vias a sacra scriptura, sacraque Dei ec-
clesia, & ipsius Canonibus nobis prebas-
& non per prauas, & superstitiosas a Ca-
codemonibus & eorum ministris inuen-
tas. Adde his quadam pulchra quæ ad-
duntur, in cap. 20.

Cap. VII. De obligatis ad recitan-
dum, 35. Conclusiones tangit.

- Horæ Canonica quæ, & quæ ad eas obli-
gantur. a. n. 1. & 2.*
*Beneficarij, & religiosi quæ lege ad ho-
ras tenentur. a. n. 3. & 4.*
Horas obmissas quæ quæ peccat. a. n. 5. & 6.
*Constituatur sic omittens horas, die, vel
anno. n. 7.*
*Circumstantia multiplicans peccata con-
stituenda. n. 8.*
*Horas recitare nolens peccat, licet possit re-
citet. n. 9.*
Fortitudo alius exterior ab interiori fluit. n. 10.
*Constituendum propositum malum, licet
non exequatur. n. 11.*
*Clerici minorum ordinum ad quas horas
tenentur. a. n. 12. 13. & 14.*
*Ordo prius tonsura, & minorum multus
obstant. n. 15.*
Ordines minores denegare quando virtus. n. 16.
*Horas recte excommunicatus, immo &
degradatus. a. n. 17. & 18.*
Ordinis character nunquam amittitur. n. 19.
*Horas debet monachus priuatus mona-
chismo. n. 20.*
*Horas recitent monachi, & monacha ad
chorum professæ, etiam extra monaste-
ria manentes, sed non conuersi, nec ad
alia professi, nec pensionarij, nec magi-
stri prabendarij, nec bedellæ, & clau-
gers. a. n. 21. 22. 23. 24. 25. & 26.*
*Beneficium etiam exiguum ad horas obli-
gat. n. 27.*
*Horas dicere quis non recipiens fructus re-
neatur. n. 28. & 29.*
Horas dicere talis pensionarius tenetur. n. 30.
*Beneficarius non recitans restituat fru-
ctus. a. n. 31.*
Restitutio ab horas amissis cui facienda. n. 32.
*Restitutio pauperibus quis sibi resti-
neat. n. 33.*

Restituere cui distributio horæ amissa. n. 34.
*Horas a dicendis quis excusetur remissi-
uè. n. 35.*

NOta septimò ex hoc verbo faceret
omnes Christianos ad orandum te-
neri. S. in Cypr. hic omnes sui Episco-
parius Christi fideles, & in eorum persona
omnes alios alloquitur, præsupponens om-
nes, quibuscum loquitur ad orandò obli-
gatos, quam obligationem descendere
ex lege diuina, & naturali supra probatū
est, in c. 3. num. 8. ibique dictum est quan-
do, & pro quo tempore obliget, ideo hic
tantum dicemus, qui iure obligentur ad
pronuntiandum horas Canonicas, & quæ
nam sint illarum ordinis itaque a secundo:
Dico primo a diuersis diuersas earum tra-
ditas definitiones, ut colligere licet ex Io.
de Ligna. in repet. Clem. 1. de celeb. miss.
Card. Flor. in d. Clem. 1. q. 9. Alberto
de Ferrarijs, in repet. cap. 1. de celeb. miss.
& alijs, magis tamē mihi arridet illa Car-
din. S. Cru. in d. §. 1. dist. art. 1. nempe
quod horæ Canonice sunt oratio publi-
ca sub certo numero psalmorum, lectio-
num, & aliorum huiusmodi a sanctis pa-
tribus ad laudem Dei ordinata, & per se-
ptem congruenter horas distributa, quam
definitionem breuitatis causa hic non
declaro, declaraturus eam ex parte in se-
cundo corollario.

Secundò, dico conclusionem esse com-
muniter, Palud. in 4. dist. 15. quæst. 5.
colum. 1. & 2. S. Anto. in 3. par. tit. 13. c. 4.
§. 4. Cardin. S. Cru. in dist. 19. Abulen-
in cap. 6. super Matth. & Maior ibi, & in 4.
dist. 12. & alij alibi. recept. Sola tria
genera hominum, hoc est sacris initia-
tos, beneficia ecclesiastica obtinentes, &
religiosos obligari ad recitandum horas
Canonicas.

Tertio, dico de sacris initiatis esse tex-
tum expressum duobus in locis repetitū,
in c. 1. de celeb. miss. q. ad verbum est, c.
presbyter. 91. dist. Sed quia ille de solis sa-
cerdotibus loquitur, ideo videtur subdia-
conos, & diaconos, nō tam iure humano
scripto, quam lege naturali diuina deter-
minata per vniuersalem consuetudinem
ad eas obligari coëpisse: Nam ut Salma-
nicæ Capitulum, cap. 1. de celeb. miss. il-
lud prælegens docui, clericus initiatus sa-
cris,

cris, ob id totum honorem suscepit, iure
naturali obligatur ad referendum Deo ma-
iores gratias, quam laici, sed tantum gene-
raliter, & indeterminate, non definitendo
quæ, & quantæ debeant esse illæ, sed con-
suetudo immemoralis est eas esse facien-
das per pronuntiationem horarum cano-
nicarum.

Quarto, dico de beneficiarijs reperiri
textum, & rationem: Textus est in Conci-
lio Martini Papæ, c. fin. 92. dist. & in alijs
duobus, c. quod a te, & c. diuersis fallacijs
de cler. coniug. ubi satis probatur eos etiā
si primæ tantum sint tonsuræ, teneri pro-
nunciare horas canonicas. In illis enim
statuitur clericos minoribus ordinibus in-
signitos matrimonio contrahentes pri-
uari debere suis beneficijs, eo quod, vxore
ducta, non possunt commodè diuinis vaca-
re officijs: ergo obligantur ad illa. Ratio
autem est, quod laici persolunt decimas,
aliosque redditus clericis, ut suis ad Deum
intercedant orationibus, & laudent eum
pro eis, qui per occupationes suas id face-
re nequeunt. Quare motus dixit Vlicus
per S. Ant. in 3. parte tit. 13. c. 4. §. 1. Car-
din. S. Xist. in §. 1. 91. dist. art. 5. & alios
probatus, clericos teneri recitare horas
pro communi plebe non solo præcepto
Ecclesiæ, sed etiam iustitia naturali.

Quinto, dico Caiet. in verb. horarum.
§. 1. quendam dixisse non reperiri textū,
nec rationem necessario probantem, q. re-
ligiosos teneantur pronunciare horas cano-
nicas: Illa enim Paludan. in 4. dist. 15. q.
5. col. 2. scilicet, quod sunt ministri Eccle-
siæ, & alia ut tales sustentantur, non vi-
detur concludens: Religiosos enim debita
videtur sustentatio, eo solo, quod dedant
se totos obedientie, & obsequio religio-
nis sicut & quini herus, & locus hospita-
lis est obligatus ad sustentandum vitæ du-
rare quemuis a se receptum, & modo præ-
fatio suo se dedentem obsequio: sed meo
iudicio, ratio S. Anto. in 3. par. tit. 14. c. 4.
§. 1. satis excludit, religiosos professos ad
clericatum, & chorum ad hoc esse obliga-
tos: Quia, inquit, religiones ad vitam con-
templatiuam ordinantur, approbat Eccle-
sia non solum, ut pro semetipsis eas pro-
fessi orent, sed etiam ut idem faciant pro
vniuersali Ecclesia, & non ut quales qua-
les, sed tanquam fideles eius ministri, &

orationes ordinariæ ministrorum Ecclesiæ
sunt horæ canonice, ut supra dictum est
pro qua ratione facit differentia a S. Tho.
2. 2. q. 189. artic. 5. posita inter eos, qui ut
sunt clerici, sunt monachi, & qui sunt ta-
les ad officia laicalia, quæ utique pro-
batur per quædam scripta S. Hier. c. sic vi-
ne, c. si clericatus. 16. q. 1. & S. Aug. c. leg. 16.
q. 1. Ex his sequitur primo nunquamq;
prefatorum trium generum hominum nō
pronunciare quotidie dictas septem ho-
ras canonicas, unāve earum sine iusta cā-
omittentem, peccare mortifere, iuxta Hē-
tic. de Gandauo quolib. 29. q. 30. Card. in
§. 1. 91. dist. art. 5. Palud. in 4. dist. 15. q. 5. co-
lum. 1. Sylu. verb. hora, q. 12. Cardin. San-
cti Xist. Palud. Sylu. & communem, quau-
tumuis Hen. Anglicus, & Ang. de Claua-
tio in verb. hora. §. 10. dubitent: Idem di-
cendum est de omittente partem notabi-
lem, ut sentit Palud. in d. dist. 15. q. 5. col.
5. regulariter enim quoad peccatum mor-
tifere paria sunt omittere aliquod totū,
aut partem eius notabilem, ut dictum est
supra, cap. 5. num. 42.

Secundo sequitur omittentem unico
die pronuntiationem septem horarum ca-
nonicarum peccare mortifere, sed semel
tantum, secundum Gerardum Carthusia-
num, & Nicolaum Plaque, in trac. de horis
q. 8. qui fuit excusatus olim vna cū repet.
Alber. in c. 1. de celeb. Missarum, cuius no-
mine nescio quomodo secundo excusatus
sit tractatus Gerardi nihilo, nec vno qui-
dē verbo depro, addito, vel mutato, ut in
6. volumine tractatum apparet, quod ip-
sum ante illos Archid. in c. Eleutherius.
91. dist. & vterque Cardin. in una parte, &
alij alibi dixerunt, & ratio est, quia septē
horæ præfatæ una tantum sunt oratio, ut
probatur per definitionem earundem in
primo dicto traditam, & consequenter nō
pronunciandæ eam, vnam tantum orationē
omittit, & ita vnum tantum peccatum
admittit, licet grauius, quam si omitteret
dimidium, aut unam, aut alteram horam,
aut partem notabilem eius, secundum om-
nes. Hæc tamen intelligenda sunt de eo,
qui peccat tantum non pronuntiando ho-
ras, non de eo, qui deliberate proponit nō
recitare eas: Toties enim quotidie peccat
obligatus ad dicendum eas, quoties pro-
ponit omittere omnes, aut aliquā earum,
licet

licet postea intra tempus debiti recitat eas, & si eas postea nō dicat, peccat iterū ob omissionem pronuntiationem earum, ita quod propositum non recitandi eas unū sit peccatum, & earundē postea data opera omīssio alterum, hoc omīssionis, illud uero commissionis.

8 Tertio sequitur eum, qui die vno, mense, aut anno horas recitare omiserit, scilicet memor earum, & proponens non recitare illas, non satisfacere, confitendo cōfessario suo, se omīssisse eas uno die, mense, aut anno, quia non solum tenetur specificare tempus, quo omiserit, sed etiam verisimilem numerum earū vicium, quibus proposuit non recitare illas, quae est conclusio quotidiana, & diligenter notanda tam confessorij, quam confitentibus, & probatur per aliam illam, quam alibi in c. consideret. nu. 6. & fufius nume. 41. & seq. de pœn. dist. 5. fufius post S. Tho. ponderantes textum in hoc singularem in principio illius cap. consideret. in verb. multiplicitate executione tractamus, scilicet circumstantiam, sed multiplicationem peccati, & etiam si esset circumstantia, cum tamen sit talis, quae peccatum peccato accumat, necessario confitenda est, & propterea numerus uerus, aut saltem verisimilis confitendus est confessorio.

9 Quarto, sequitur proponentem omittere praefatas horas, aut aliquas earum, uel partem notabilem, peccare mortifere, debereque duci penitentia, & suo tempore, & loco illud confiteri, licet postea mutato proposito debite, & ne pūcto quidē omīssio, eas recitet. Ob quod non sine dolore non semel respondi aliquibus mihi aliquoties dicentibus, Bene tibi sit, quia si tu non celebras tarde, uel si non nos admonuisses, hoc die festo Missam non audiuissetis, aut horas non pronuntiassetis, & in peccatum incidissetis; Respondi, inquam, si proposuissetis non audire Missam hoc die festo, licet postea me tarde celebrante audieritis, uel si proposuissetis non recitare horas, licet postea me admonente recitaueritis illas, non excusamini a peccato commissionis, quod proponendo non audire, uel non dicere admīssissetis, licet sic a peccato omīssionis, quod incurrissetis non audiendo, uel nō dicendo, post illud malum propositum, cum

possetis. Quae omnia fundantur in conclusionē illa Sancti Thomae prima secundae quæst. 20. articulo 4. Cardinalis Sancti Xistii, in cap. si quis non dicam. supra, de penit. dist. 1. & communem, nempe actum interiorē sine exteriori aequē bonum, aut malum esse, atqui cum illa, ceteris paribus, ut latius, Deo uolente, anno proximo in lectione ordinaria Decreti, in cap. magna. de penit. dist. prima, explicabo, in qua idem semel, atque iterum Salmanticensis dixi, & nunc quando hic liber imprimitur scriptum relinquo, fundatur item in Conclusionibus in fine corollarij, subiiciendis.

11 Quinto sequitur in numerum peccatorum mortalium confessionem omitte; Quamplurimi enim sunt, qui proponunt non audire Missas aliquibus festis, non dicere horas aliquot diebus, non facere alia, quae sibi sub pena peccati mortiferi a lege, uel homine præcipiuntur, qui si postea mutato proposito, audierint, recitauerint, uel præcepta impleuerint, non curant proposita illa mala, quae sunt mortifera, confiteri, ut etiam sunt plurimi, qui proponunt alium peccatum, fornicari, furari perniciose mentiri, non ieiunare, quando ad id tenentur, non soluere, quod debent præfixo termino, non adimplere iuramentum, non præstare, quod promiserunt, & alia id genus infinita, quae si postea mutata uoluntate ieiunant, soluiunt, & adimplent, non curant illa proposita mortifera postea cōfiteri. Qui omnes satis miserrabiles sunt. Tum quod compertissimum est, omnia praefata proposita interiora esse mortifera, cum sunt eiusdem speciei, cuius sunt opera exteriora ab eis profecta, & ideo, ceteris paribus, aequē mala, ac illa, ut praefatum est. Tum quod aequē compertum est, nos obligari ad confitendum omnia peccata mortifera, etiam mentalia tantum, ea omnia, de poenit. & remis. & late Caiet. post alios in lib. 17. q. 7. & uergetius Canon. 7. de Sacram. poen. fess. 14. Concil. Trident. & expresse de peccatis mentalibus, & cogitantum in c. 8. eius fess.

12 Sexto sequitur clericos primae tonsurae, & minorum ordinum, qui beneficia Ecclesiastica non habent, non obligari ad horas Canonicas. Tum quod nullo iure

id statuitur, Tum quod ratio, quae sibi locum uendicat in sacris ordinibus ordinatis, non uendicat locum in illis. Nam etsi utrique ratione doni ordinum a Deo accepti maiores, quam laici obligantur gratias Deo agere, non tamen iure, aut consuetudine determinatum est illud, quoad initiatos minoribus in dicendis horis canonicis, consistere, quoad maiores autem sic, salte consuetudine: Non obstat quod glossa quaedam contrarium sentiat: Tum quia, si satis perpenditur, non agit de omnibus ordinatis, sed de solis ordine sacro insignitis: Tum quia mordicus contendere tam agere de omnibus, responderi potest, nullo iure id probari, immo confutari per contextum, quem glossa elucidat, distinguendo, siue puniendo illum, ut ibi distinguunt Archid. & alij. Neque est eadem ratio, cum ipsa Ecclesia non suppetat eis uisum eo, quod sine clericis. Eodemque modo responderi potest authoritati Imol. Ioan. And. & Pan. qui alibi idem quod glossa, asserunt, quamuis Pan. & Ioan. And. dixerunt, eos consuetudine contraria excusari.

Septimo sequitur, quod ubi viget consuetudo ut quatuor minoribus insigniti recitent psalmos, aut canticum graduum, aut horas nostrae domus, prima uero tonsura insigniti. Misere mei, aut canticum graduum, eadem ratione ad id tenebuntur, quae insigniti sacris ad horas canonicas, secus ubi huiusmodi consuetudo non viget, licet saltem quamuis privilegio clericali gaudeant, erūt obligati ad aliquot preculas in genere, non tamen ad determinatas, nisi forte Episcopus, qui eos ordinauit, eas determinasset, & eiusmodi determinationi consentisset, ut communiter fieri solere, & debere tradunt Paludanus, & Cardinalis Sancti Xistii, dicto capitulo final. distinctione uigesimaseptima.

Et quia intelligo paucis minoribus insignitis, & paucioribus prima tonsura tantum insignitis istam de hac re curā esse, qui tamen, ut dixi, etiam circa consuetudinem lege naturali tenentur aliquot maiores gratias agere, quam laici, utile fore arbitror, ut aliquam partem precum suarū, & aliorum honorem operum huic ei generaliter applicarent, dicentes: Domine

Op. Nauar. Tom. II.

gratias tibi ago, quod me in hunc altiorē ordinem promouere dignatus es, & quia pro fragilitate memoriae, & pro externorum occupatione raro, uel nunquam pro tanto beneficio gratias debitas ago, de puto in id humiliter sufficientem precū, aliorumque actuum meorum partem tuę Misericordiae Maiestatē. ut in simili dicemus infra, c. 20. nu. 8.

14 Octauo sequitur, innumera committi peccata ab ordinatis prima tonsura, & quatuor minoribus. Tum quod pauci eorū, collatione aliorum laudant magis Dominum, nec plures preces faciunt pro populo, quam si ordinati non essent, ad quod tamen obligantur lege diuina naturali, etiam si neque lex humana, neque praecipuum Episcopi iurisdictionem habentis cum ea concurrerent. Tum quod uarij in locis consuetudine receptum est, ut recitent horas B. Mariae, & in alijs septem psalmos penitenciales, in alijs canticum graduum, & in omnibus complures repetiuntur, qui ea non recitent. Tum quod omnes pene Episcopi, ordinantes, ut audio iungunt clericis primae tonsurae, ut recitent. Misere mei. Singulis diebus, & clericis 4. minorum, canticum graduum, & paucissimi sunt, qui huiusmodi praecipue satisfaciant. Corollarium hoc si intelligatur de mortali, uidetur durum, & ideo ad illud molliendum dici posset, nullibi forte uigere consuetudine, quae clericos minorum obliget sub pena peccati mortalis, quodque praecipua Episcopi potum, & consensus ordinatorum ad nullum mortale peccatum obliget, sed ad summum ad ueniale tantum. Quia consuetudo generalis, quae optima legum interpret est, capitulum cum dilectus de consuetate uidetur interpretari.

15 Nono sequitur compluribus, qui prima tonsura iniunguntur, satis fore ipso ordinationis die frangere curā, quā prima tonsura, aut quatuor minoribus ordinari. Tum propter proxime dicta: Tum quod nulla prauiā confessione, aut uera contritione ordinantur in statu peccati mortalis, & consequenter mortaliter peccant, quia sacramentum suscipiunt in tali statu, ut alibi in tertia parte, glossa dūm. nume. 3. de penitent. distinctio. 6. declaro. * quod est uerum secundum opinantes quatuor

E mino.

minores, & primam tonsuram esse vera sacramenta, non aut secundum eos, qui credunt ea non esse sacramenta, sed tantum sacramentalia, quos sequimur in Mann. Confessario, capitulo vigesimo secundo numero, decimo septimo. A. Tum quod non se ordinant ad finem debitum, nimirum ut seruiant Deo in officiis Ecclesiasticis, quandoquidem non intendunt initiari sacris, aut munia sacra, ut tales, in Ecclesia subire. Quin potius ordines suscipiunt ob finem malum, puta ut pro sua libidine uindictam sumant de aliquo, qui eis fuerit iniurius, uel ut ipsi possint esse de alijs iniurijs absque iudicio seculari poenae formidine, & ita suscipiunt ordines, quasi in occasione, & ansam peccandi, quod ab omni iure diuino Matth. 18. leonuenire, scilicet de pactis, dicto ei, ex parte, de consuetudin. & humano alienissimum est. Quod fuit in causa, ut nunquam satis laudatum Concilium Tridentinum in sess. uigesima tertia, capitulo sexto de reformat. statuerit, ne clericus ordinum tantum minorum gaudeat in criminalibus immunitate clericali, nisi fuerit beneficarius, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens, alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi inferuiat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua Schola, uel universitate de licentia Episcopi, quasi in uia ad maiores ordines suscipiendos uersetur.

16 Decimo sequitur magna laude esse dignos episcopos, qui primam tonsuram, & per quatuor minores non conferunt nisi ei, qui se, si fuerit adultus, aut per parentes, si puer, iurauerit se uelle ad maiores legitimum tempore ascendere. E diuerso uero utipote dignos esse eos, qui nullo preiudicio examine, facilius omnibus petentibus eos conferunt, quam in macello conferantur carnes, illas pro suis nummis petentibus.

Vndecimo excommunicatum non excusari ob excommunicationem ab onere diei horas. Tum quod excommunicatio non tollit ordinem, neque beneficium, neque professionem: Tum quod excommunicatio non liberat debitorem a soluendo, ca. intelleximus. de iud. capit. uere. de sentent. excommunic. que conclusio est glossarum, capit. presbyterum. uigesima secunda distinctio. & cap. 1. de cleric. excommunic. recepta, non tamen debet eas recitare officium peragendo in sua ecclesia, & si quis episcopus,

vndecimo, questione tertia, neque, cum alio, cap. cum excommunicat. vndecima, questio 3. nec dicendo Dominus nobiscum, ut determinat Archid. in cap. presbyterum. uigesima octaua distinctio. cum Cardin. Alexandrin. & communem, nec si Abbas fuerit, uel Abbatissa, cum suo monacho, uel moniali, ut hoc anno respondi.

17 Duodecimo sequitur, initiatos ordinibus sacris ad id teneri, ut si sint depositi, & actu suis ordinibus degradati, iuxta Archid. Cardinal. Alexand. & communem, in dicto capit. presbyterum. Ut enim excommunicatio, & suspensio non tollit ordinem sacrum, ita nec depositio, & degradatio, nec clericum liberat a oneribus ordinis, cuius character indelebiliter inheret ei, iuxta glossam in c. licite, 2. questio. ceterum. Cuius etiam uirtute uere consecraret, si consecrare praesumeret, licet grauius peccaret, iuxta Thom. 3. parte, questio. decimatercia, articulo secundo. Paludan. in quarta distinctio. 1. questione prima, column. 3. Archidiaconus & Alexandr. in dicto capit. presbyterum. uigesima octaua distinctio. Ioan. Andr. in capit. degradatio. de penis. libro sexto, & communem Theologorum, & Canonistarum. Non obstat, quod aliqua quatuor praefatorum, plus honoris adiungunt quam alia. Plus enim adiungit excommunicatio, quam suspensio, & plus realis degradatio, quam depositio verbalis, immo & quam excommunicatio quoad aliquid, licet quoad aliquid non.

18 Quod uelut parere non hic latius non de elato. Et uidetur, quod sublato honore, ferri etiam debeat onus: non inquam, obstat illud; Responderi enim potest, quod praefata quatuor non tollunt illum honorem, cui annexum est onus recitandi, characterem nimirum impressum in anima, qui ne ipsa quidem morte deletur. glossa in capitulo licite, trigesima secunda, questione septima.

19 Decimotertio sequitur, quod clericus sacris nondum initiatus beneficii sui praesentatione, uel reuocatione liberatur ab onere recitandi horas: scilicet causa illius oneris, & cessante causa cessare quoque debet effectus capit. cum cessante. de appellatio. & capitulo magor, de uoto, & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronatus. Et ita determinat Cardinal. Sancti Sixti, §. 1. noua-

nonagesima prima distinctio articulo 8. Quod ipsum prima facie uideri posset alicui, de monacho non initiato sacris, & beneficium non habente, ac extra. suum monasterium non accipiendo ab illo alimenta, degente, sed contrarium uideretur uetus, licet questio noua sit, & a nemine, quem uiderim mota saltem de tali, qui sua sponte nulla, aut inualida dispensatione prauius, habitu derelicto, aut re-

20 tento, uiuit extra illud. Tum quia, ob culpam eius non alit eum monasterium. Tum quia culpa non debet ei patrocinari, aut libertatem conferre, capitulo primo. de postulatione praetorum. litaque fullo. ff. de furtis. Id ipsum mihi uidetur de eo, qui coactus ob suas culpas, iuste est eiecit, aut sine eis iniuste; Is enim semper remanet monachus, nec uxorem ducere potest, & ad ordinem suum fere semper una, uel alia via, si uolet, redire potest ut colligitur ex una Decretali Gregorij IV. capit. finali, de regular. & adductis ibi per Doctores, & fufius per Vmbertum super regula Beati Augustini, capitulo de cimo quarto, & latius nuper alibi in commentar. de uoto, paupe. capit. statuimus. decimanona, questione tertia, numero sexagesimo quinto, tradidimus. Id ipsum dicerem de eo, qui preiudicio iusta dispensatione ad certum tempus, uel in perpetuum egrederetur, dummodo illa non se se extenderet ad uota substantialia eadem ratione. Dixi, Non se extenderet ad uota substantialia. Quia secus, si extenderet ad illa, ut si fieret ei per dispensationem iustam facultas ducendi uxorem, ita ut defineret esse religiosus, quam fieri posse a Papa iusta de causa tradit Innocentius in cap. cum ad monasterium. de statu monachorum. & communem, in quarto distinctio. trigesima octaua, ubi etiam, Vend. questio. quarta columna decimatercia, contra D. Thomam secunda secunda questio. 88. articulo undecimo, dicentes iustam fore causam, ut dispensaretur cum filio Regis monacho, ob defectum haereditatis, ad procreandos eos, & ad sedanda scandala, ut pacifice regnaret, & liberos, haereditas procrearet, uti altius, & clarius ex teris mense praeterito scripsimus. Talis enim monachus iuste per talem disp-

sationem coniugatus non teneretur ad eas dicendum.

Quia omnino definit esse religiosus, Dixi ita, ut defineret esse religiosus. Quia per solam facultatem ducendi uxorem non defineret esse talis, iuxta ea, quae nuper scripsimus in Apologia lib. de redi. ec. questione prima, Monito. §. 6. & in propugnaculo eius nu. 14. & 15.

21 Decimo quarto sequitur moniales professas ad chorum obligatas etiam esse ad horas canonicas, alias uero, quae profitentur, ut seruiant professis ad chorum, quas uocamus conuersas, minime. Eadem namque ratio, quam ex S. Antonino adduximus in 3. dicto ad probandum, quod religiosi tenentur ad horas canonicas, militat in eis. Quae est singularis determinatio Cardinalis S. Sixti, §. 1. 21. distinctio. articulo 10. licet enim Innocentius in cap. 1. de celebr. miss. quem ibi Host. & Ioan. Andr. ad uerbum sequuntur, & alij complures asserant monachas, quae sciunt legere, posse publicum Ecclesiasticum officium recitare, eo quod licet incapaces sint uerorum ordinum, capit. 9. de penit. & remiss. non sunt tamen incapaces eius rei, quae ad illud sufficit, capit. diaconissam. uigesima septima, questione prima, ubi glossa optima. Non dicunt tamen aperte ad id obligatas esse uti praefatus Cardinalis.

22 Vigesimo quinto ex his colligi rationem ob quam in ordine Christi, Sancti Iacobi, Sancti Ioannis, & alijs militaribus, aliqui religiosi obligantur ad horas Canonicas, alij uero eiusdem ordinis minime, quoniam aliqui profitentur ad chorum, alij uero ad bellum, & praedium, uel alia munia laicalia.

23 Decimo sexto, quod nouitij non tenentur recitare dictas horas Canonicas, iuxta communem. Antonin. tertia parte titulo decimotertio, capitulo quarto, §. primo, ut pote, qui non sint alienius trium generum supradictorum quia non sunt vere religiosi.

Nec obstat id, quod Paludanum mouit in quarto distinctio. decima quinta, questione quinta, columna prima, ad contrarium sustinendum, nimirum, quod gaudent privilegio Canonis, capitulo si quis suadente, decima septima, questio. 1. quo

excommunicantur illi, qui percutiunt, c. religiosus. de sentent. excommuni. lib. 6. clericos, uel monachos, quia clericus prima tonsura eo gaudet, iuxta omnes, & non tenetur recitare eas, licet sit insignitus quatuor minoribus, ut supra dictum est, in quarto corollar. Quod ipsum assero de fratribus, quos uulgus appellat laicos, & iura uocant conuersos, scilicet, quod non tenentur ad dictas horas Canonicas, ut exerte determinauit Caieta. in summa verbo horarum. nam sint licet religiosi, non tamen proficiuntur ad clericorum munia chori, tenentur nihilominus hi recitare Rosarium Beate Mariæ, aut alias orationes ab ipsa regula, uel prælato præceptas, in 4. distinct. 15. quæstio. 5. colum. 7. Non quod præceptum Ecclesiæ de pensio horarum persoluendo extendat se ad eos, uerum, quia tenentur adimplere, quod eis superior iubet, ut ipse recte declarauit, & sentent. antea Paludan. in 4. distinct. 15. quæstio. 5. colum. 7. alibi, quicquid S. Anton. in tertia parte, titulu. 13. cap. 4. §. 1. tradat. Idem mihi uidetur de Nouitijs, & conuersis Monasteriorum monialium etiam militarium, qui ad bellum, & prælium proficiuntur ob eandem rationem. argum. l. illud. ff. ad leg. Aquil. & c. inter cetera. de rescriptis.

24. Decimo septimo, quod professi tertie regule S. Francisci, sacrum ordinem, nec beneficium habentes, non obligantur ad dictas horas Canonicas: Eorum namque regula non est tam religio, quam modus uiuendi, ut dixit gloss. sing. in clem. cum ex eo. de sentent. excommuni. libro tertio recepta per omnes. * Quod non est intelligendum de uiuentibus in congregatione, & emittentibus tria uota substantialia, quia illi uerè religiosi sunt, ut colligitur ex duabus constitutionibus. scilicet. record. Pij V. Quarum quælibet incipit. Ea est, quæque agunt, de extinctione officiorum illius ordinis, & eius subnissione ordini Minorum de obseruant.

25. Decimo octauo, quod ob solam pensionem temporariam, aut perpetuam super beneficio Ecclesiastico obtentam nemo teneatur recitare horas Canonicas: Pensionarius enim proprie non est beneficiarius, ut cap. quamuis. de præbend. lib. 6.

& tradit Fel. contra And. Sicul. in ead. ad diem, 2. de rescriptis. nec per consequens est alicuius trium generum hominum obligatorum ad horas Canonicas recitandum. De quibus in primo dicto. Et ita expressè docuit Cardinal. Caieta. in lib. 17. responsum, respon. 10. Et si, mea quidē sententia, diceret, quod Ecclesiæ eos lata lege noua ad id obligaret, saltem illos, qui pensionem haberent uitæ sustentationi sufficientem. * Et ita facili. record. Pius V. postquam nos in urbem appulimus, statuit, ut pensionarij tenentur ad horas Beate Mariæ minores recitandum sub eadem pena, quæ beneficiarij ad horas maiores tenentur, cuius ea de re extrauagantem inferimus, & declaramus in Manual. Confess. latinitate donato. capit. uigesimo quinto, nume. 122. * nume. 32. & infra.

26. Decimo nono, non esse obligatos ad has horas Magistros grammaticæ, aut aliarum facultatum, qui accipiunt præbendam aliquam, aut portionem pro docentibus institutam, iuxta ius commune, c. 1. de Magistris, uel statuta, & foundationes: Hi enim non habent beneficium Ecclesiasticum, de quo agimus, ut palam probatur per definitionem illius, quam alibi in rubrica de præbendis satis perspicue tradimus.

Vigesimo non esse obligatos etiam bellos, clauigeros, campanarios, sacristas, quos iustitiam uocant thesaurarios, nec eos qui titulo gratuito, uel oneroso alio quā beneficij ecclesiastici ius alimentorum habent in aliquo monasterio uel ecclesiā: nullus enim istorum sub aliquo trium generum hominum supradictorum comprehenditur. Limitatur nihilominus hoc singulariter infra.

27. Vigesimo primo sequitur, quod non de finit esse obligatus ad recitandum clericus eo solo, quod eius beneficium sit exiguum; quum enim beneficium, licet exiguum habeat, continetur sub uno trium generum hominum, quos diximus obligatos esse ad recitandum, & ita determinat glossa singularis, ibi ab omnibus recepta, & ab Hostiensis & alijs alibi. Et Sancto Anton. 2. partit. 13. ca. 4. §. 1. Alberto, c. 1. de celebr. miss. & alijs, alibi. Neque secundum eadem glossam receptam inter-

est, an beneficium quando acceptum fuit, fuerit exigui reditus, an postea fuerit diminutus, utroque enim casu claris iuribus & rationibus, quas in eadem glossa uideri licet, est obligatus. Et secundum hanc opinionem communem semper conclusi, & asserui, quod æque obligatus est ad pensum istarum horarum clericus primæ tonsuræ, uel minorum ordinum habens beneficium duorum millium marapetinarum, seu quattrinorum, atque Episcopus eius, adeo ut mortaliter peccaret, si Episcopus, si eas non recitaret, licet non tam grauiter ceteris paribus. Non sum tamen nescius uirorum doctos, & pios tempore meo contrarium respondisse. Pro quibus facit primo decisio Bonifacij, capitulu. cuius de præbend. lib. 6. Quod is cui sit potestas conferendi beneficia personis idoneis, non potest illa conferre eis, qui beneficia ad decentem uitæ sufficientiam possident, non habentibus uero huiusmodi sic, capitulu. si motu proprio de præbend. lib. 6. quo significatur non habere beneficia, qui non habent sufficientiam.

Secundo, quod ratio ob quam quis uidetur obligatus recitare propter beneficium uideatur esse, quod qui de altari uiuit, altari seruire debet, ut qui ei seruit, de eo uiuere debet. cap. cum secundum, de præbend. ubi late scripsimus. Quæ ratio cessare uidetur in eo, qui tam exiguos fructus ex beneficio suo percipit, ut se ipsi sustentare nequeat.

Tertio, quod parum, & nihil in iure, c. reuera. de consecratione distinct. secundum, & l. si debitori. ff. de iudicijs. æquipolent. Qui autem nihil percipit, nec per eum stat, quo minus fructus beneficij percipiat, non est obligatus ad recitandum, ut in corollario sequenti dicitur: itaque neque is, qui parum percipit obligatur. Hi tamen argumenta nihil concludunt, & ad primum quidem fateor, quod ut quis desinat esse capax alicuius beneficij, non sufficit aliud insufficientem possidere, sed sic, ut dicatur habere beneficium, ut idem Bonifacius alibi capitulu. si motu proprio. de præbend. lib. 6. declarauit, & hoc sufficit, ut recitare teneatur.

Ad secundum dico rationem ueram, ob quam beneficiarius tenetur recitare, non esse, quod se sustentet patrimonio Op. Nauar. Tom. II.

Christi, quandoquidem, ut supra ad aliud propositum diximus, etiam famuli clericorum, & maior pars Cathedralium maioris partis Academicarum eo se sustentant, nec tamen ad id obligantur. Ratio autem uera est, quod ob quolibet beneficium quantumuis simplex, & exiguum, deputatur quis ad laudandum, & rogandum Deum, eique inferuendum pro populo, ab ei recipiens aliquem prouentum, licet sibi sustentando imparem.

Ad tertium, nego parum, & nihil semper in iure cap. de appellationibus, l. & in maioribus. C. eodem, sic æquari. quin potius regulariter differunt, ut post, & ante alios eleganter resoluit Philip. Dec. in d. cap. de appell. de app.

28. Vigesimo secundo, instam causam non recitandi habere clericum, qui ob solū beneficium ad id tenetur, si neque per se, neque per alium ullos fructus percipit, nec per eum stat, quo minus eos percipiat, uidetur namque cessare in eo ratio illa obligationis, cum nullum stipendium ab ecclesiā recipiat, nec in posterum percipitur est pro eo tempore, secundum Paludanum in quarta distinctione decimaquinta, quæstione quinta, columna tertia, Cardinal. Sancti Sixti, in §. primo, distinctio. nonagesima tertia, articulo decimo quarto, & alios non paucos. Dixi per se, neque per alium, ob multos pueros, & adoloscens, quorum patres pro eis recipiunt. Hi enim non minus obligantur recitare, quā si per se reciperent. argument. capitulu. qui per alium. de regul. iur. lib. 6. Dixi: neque ullos. Nam et si nihil præter distributiones quotidianas perciperent, ad id obligati essent, secundum eosdem. Dixi, Nec per eum stat, quo minus eos percipiat. Si enim eum possessionem capere possit, eam non acceperit, et si possessione capta, cum posset residere, non resideret, ob idque desineret percipere fructus, non excusaretur. Dixi: Nec in posterum recipere debet. Si enim litigaret, & habita sententia recipere deberet fructus sequentes, aut per aduersarij receptos, obligatus foret, secundum omnes, etiam si non accepisset, nec accipere posset professionem, quicquid præfati Cardinal. Sancti Sixti, & Paludanus tanquam magis Theologi, quam Canonistæ senserint: fin.

Itus enim recepti saltem post litem contestationem auctori debentur, si uincat, etiam si contra possessorem super proprietate litiget, tam in spiritualibus, de off. Rot. 24. in nou. & notat in egrauis, & per Ion. in c. in litem de res. spol. quam rebus profanis. l. certum. C. de rei uend. l. ex diuerso. ff. eo. §. 1. * Audio esse, qui dicant non teneri quæ ad recitandum, donec apprehen-

30 dat possessionem, vel iter per eum, quo minus eam capiat, eo quod nullos interim fructus capiat, neque capere possit, cum fructuum perceptio a possessione incipere uideatur, quæ opinio procedere potest in eo, qui provisioni sibi factæ nondum consensit, eo quod beneficium nondum est suum, licet sit ei debitum, c. si tibi absentis, iunct. gloss. de prebend. lib. 6. & l. qui absentis. ff. de don. argum. capitul. accedens. cum ei annotat. de prebend. non tamen in eo, qui iam consensit collationi. Tum quia per solam collationem acceptam ante possessionem quaesitam, quaeritur ius in re, & dominium beneficii ei, cui collatum est, dicto cap. si tibi absentis, & cap. penult. de prebend. lib. 6. Tum quia sicut in matrimonio carnali ante possessionem transit dominium, c. penultimo, & ultim. de spons. duor. ita & in spirituali: per prædictum c. penult. Tum quia mortuo pro uiso, ante quam sitam possessionem beneficii, vacat illud per eius mortem per tradita a Felyn. in rub. de constitut. nu. 5. Tum quia fructus debentur beneficiario a die acceptatæ collationis, quia fructus rei domino illius debentur, c. gravis de res. litu. spol. cum ei annot. & traditur in Manual. Confess. cap. 17. num. 24. per quod respondetur fundamento contrariæ partis quam tamen dicere procedere in canonico, qui nihil potest quaerere de fructibus eius ante possessionem acceptam per præfata.

reseruati pro seruicio impedimento cogitur satisfacere, ij namque soli, qui oneribus deductis supersunt. l. fructus. ff. solut. matrim. cum his, quæ ibi, & per Fel. in c. ad nostrum. de iure iur. notantur, censentur fructus.

Vigesimo quarto infero nomen a recitandis horis excusari ob id dantur, quæ fructus beneficii debeantur fabricæ, aut prædecessori mortuo, aut alteri cuius rei uel personæ, ex consuetudine, aut privilegio in primo anno, aut pluribus. Si quidem ei debetur dimidium fructuum, prout lo. XXII. declarant. in extrauag. suscepit. tit. ne Sed. uacant. Et quia etiam ante dictam declarationem poterat ei de seruire, & sustentatione Vicario debitam percipere per supradicta. * Posteaquam hæc fuerunt typis excussa compositum fuit caput uigelimum, in quo iterum tracta fuerunt eadem, & resoluta, ut ibi licet uidere. Quid autem dicendum si statuto, uel consuetudine præsertim a Papa confirmatis introductum sit (ut audio esse introductum in aliquot Hispaniæ, & Germaniæ Ecclesijs) ut primo uel ulteriori anno nil penitus percipiat nouus Canonicus, etiam si uoluerit inferuire, sed omnia cedant antiquis? Respondeo scilicet. Pium Quintum abrogasse illa per extrauagant. quæ incipit dudum, editam anno 1570. Sed quia aliquot ecclesie non receperunt eam, nec uolunt recipere, credo quod nouus Canonicus excusaretur a recitando, etiam si iure deberentur illi dimidiati fructus, quia cum non posset eos sine impensa fructibus maiore, & lite molestissima contra suam ecclesiam exigere, satis uidetur non posse eos recipere, argumento. l. nepos, proculo. ff. de uerborum significationibus, capitul. faciat. duodecimo quaest. secunda, quamuis hoc ad alios alia de causa litigantes non extenderem, quia in illis cessaret reuerentia, quæ a litigando contra suam ecclesiam retraheret. arg. c. fin. de postul.

31 Vigesimo quinto, quod ex supradictis uidetur inferri posse decisio illius quaestio nis quotidianæ, an uidelicet beneficiarius sint obligati restituere fructus beneficiorum ad ratam temporis, quo non recitant horas, & pro utraque parte faciunt argumenta ualida adducta a Panormit. in cap. primo,

primo, numero quinto, de celebr. missar. qui tamen cum communi negatiua parte determinat, & hæc proculdubio est vera opinio, attento iure contento in Decreto Gratiani, & Decretalibus, Sexto, & Clementinis, contraria uero est uera actio quodam statuto Concilij Lateranensis ultimi in session. 9. §. statuimus, sub Iulio Secundo coepta, & sub Leone Decimo finiti. Cuius ego primus vulgator fui in Academia Salmanticensi, ubi etiam quadriennio postea nonnulli eruditionis nomine celebres Doctores consuluerunt secundum uerterem, & communem, a qua recesserunt uiso textu, cuius tenor sequitur in hæc uerba.

32 Statuimus quoque, & ordinamus, ut quilibet habens beneficium cum cura, uel sine cura, si post sex menses ab obrento beneficio diuinum officium non dixerit legitimo impedimento cessante beneficiorum suorum fructus suos non faciat, pro rata omissionis recitationis officij, & temporis, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum, uel pauperum elemosynas erogare teneatur. * Hoc statutum, ut supra dixi, innovauit, declarauit, & auxit scilicet. record. Pius Quintus per unam extrauagantem insertam a nobis in Manual. Confessario. cap. 25. num. 112. cuius tenor est is, qui sequitur.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Ex proximo Lateranensi Concilio pia, & salubris sanctio emanauit, ut quicumque habens beneficium Ecclesiasticum cum cura, aut sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, diuinum officij legitimo cessante impedimento non dixerit, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis officij, & temporis suos non faciat, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, uel pauperum elemosynas erogare teneatur.

Veruntamen multorum animi suspensione tenentur cuiusmodi rata præfata ratio sit habenda? Nos euidentius huic rei providere uolentes, statuimus, ut qui horas omnes Canonicas uno, uel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficii, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, uel illis diebus responderent, si quotidie di-

uiderentur, qui uero Matutinum tantum dimidiam, qui ceteras omnes horas, alia dimidiam, qui horarum singulas, sextam partem fructuum eiusdem dici amittat, tamen si aliquis choro additus non recitans omnibus horis canonicis, cū alijs præfens adsit, fructusque, & distributiones forte aliter assignatas sola præsentia, iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, uel alias sibi lucrifecisse prætendat, is aut per fructuum, & distributionum amissionem, item ille, qui primis sex mensibus officij non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat, se admisisse, declarantes præstationia, præstationiales portiones, & quælibetque alia beneficia, etiam nulli omnino seruicium habentia obtrinentia cum præfatis pariter contineri. Aut quicumque pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas, ut clericus percipit, cum modo præfato ad dicendum officium parum Beatae Mariæ Virginis decernimus obligari, & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium. Hactenus textus, & quia ea, quæ adieci ubi supra in d. Manual. cap. 25. illi extrauaganti continentur, quæ hoc in loco adieci olim statuto præfato Concilij Lateranensis, & etiam aliquot alia, omittis, quæ hic adieci, addi illa, quæ præfata extrauaganti ubi adieci in hæc uerba.

Ex quibus noto primo reprobari opinionem Soti, & nonnullorum dicentium, non obligare præfatum. §. statuimus.

Secundo, uerum esse, quod dixi declarando præfatum §. in dicto cap. quando. not. 7. uidelicet, quod præfata restitutio non est necessario facienda fabricis ecclesiarum, ubi sunt beneficia, sed satis est largiri ea pauperibus.

Tertio, id quod hinc ibi intulimus, & quo non semel consolati sumus aliquos Scholasticos pauperes, qui ob hoc fructus beneficiorum amiserunt, scilicet quod satisfaceret huiusmodi obligatus, si uere pauper esset, capiendū saltem de consilio confessorij eos sibi tanquam uni de pauperibus, quia qui ad dandum aliquid pauperibus tenetur, potest illud sibi accipere tanquam unus ex eis, si uere talis est, saltem de consilio Confessorij, & quoad forum conscientie, per tradita a Bal. in l. id.

quod pauperibus. q. 22. C. de episcop. & cler. & Cal. consil. 36. de testam. Anchar. consil. 84. Domina Apollonia. per ea quæ latius scribimus. in d. nota. 7.

Quarto, quod non sufficit restitutio nem præfatam facere fabricæ, vel pauperibus, quando restituenda sunt lucra, ita per distributiones quotidianas, quia illa debentur ijs solis, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerunt, quibus accrescunt, per cap. 1. de cleric. non residen. lib. 6. cum ei annotat. & non sufficit dare pauperibus, quod debetur alteri, argum. cap. eam te. de iureiur. nisi quando ignoratur quis sit, cap. cum tu. de vsur. ubi glo. cum communi.

35 Quinto, quod idem eadem ratione dicendum videtur de fructibus ecclesiæ, ubi est statutum, ut fructus male percepti restituantur certis operibus pijs, quia illis deberet fieri præfata restitutio: Quod ipsum videtur de parte, quam Corpus, seu Grossam Canonicatum vocant, quæ Canonici ita lucrantur ratione suorum Canonicatum, ut pars lucra facta ab uno accrescat alijs, & obueniens tempore vacationis non reservatur successori, qualem regulariter non habet Canonicus secundum gloss. singul. in cap. quod sicut. de elect. verb. consentire. sed diuiditur inter superstites: iuxta not. in cap. relatum. 2. de testamen. Idem eadem ratione videtur de eo, quod Canonicus perdit ob excommunicationem, suspensionem, aut aliam quamcunque causam, sicut per hæc non recitandi. Quia de similibus, idem est iudicium. cap. dudum. 2. de elect. Non tamen tenetur ad restituendum fructus beneficii, eo quod in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia licet Angelus teneat, quod sic, verb. clericus. dicto 5. 1. Rosella tamen & Sylvest. verb. clericus. 2. quæstio. 24. idem quod nos tenent, & merito. Tum per præfatum §. statuimus. qui id approbat irrefragabiliter, quatenus habet beneficiarium qui suas horas recitare omittit, non teneri ad restituendum, quod primis sex mensibus a consecratione beneficii accepit, & manifestum est illum in peccato mortali notorio fuisse si notorie omisit, & si occulte, in occulto. Qui autem excusentur ab horis dicendis traditur in-

fra cap. 11. præsertim impotentiam multis noue additis cap. 12.

Cap. VIII. De bonitate orantium tangit sex Conclusiones.

- Oratio facta in mortali an quicquam valeat. n. 1.
- Oratio operatur vicia, quarum hæc oratio peccatorum. n. 2.
- Albus nullus etiam venialiter tantum malus est bonus. n. 3.
- Oratio Deum dat quadam iratus, quæ neget propitius. n. 4.
- Opera multa, quæ videntur bona, sunt mala. n. 5.
- Exhortatio ad bene orandam, & recitandum. n. 6.

Nota 3. ex verbo *Dilectissimi*, quod ut oratio sit meritoria, fieri debet ex amore, & charitate; Melius tamen colligitur ex illo B. Ioan. 9. Peccatores Deus non audit, & illud Proverb. 12. Qui declinat aures suas ne audiat legem oratio eius erit execrabilis. Et conclusio Sancti Thomæ. 2. 2. q. 83. art. 15. & communis est, quod oratio eius, qui est in peccato mortali, & extra gratiam diuinam, non potest esse meritoria uitæ æternæ, ut neque etiam esse potest vllum aliud opus, caput. charitas. in 2. & aptius in cap. ut cognouerit. de penitent. distinctio. 2. & latius colligitur ex omnibus illis, quæ decem folijs graphice subtiliter, & pio scribit Concilium Colonienf. fol. 215. ad fol. 227. nonnumquid tempore, sed vetustissimum eruditione, ubi late probatur, orationem nihil valere, nisi fiat in fide viva, spe certa, & charitate illuminata. Dicit enim in uno loco fol. 219. §. sed quorsum. fides mortua ad deprecandum Deum omnino inepta est, & alio fol. 224. §. sed dicis. frustra orare dicemur nisi iacta fidei, spei, & charitatis semente. Contra tamen hanc conclusionem facit oratio publicani Luc. 18. inserta illi dicto Beato Augusti. si Deus non audiret peccatores, frustra publicanus dixisset, Deus propitius esto mihi peccatori.

Pro declaratione huius Antinomix, siue contrarietatis dico, Primo, quod secundum communem opinionem, tres esse

§. Ans potest operari oratio, puta meritum gratiæ, & gloriæ, assequutionem postulatorum. Consolationem animarum orantium, secundum Sancti Thomæ. 2. 2. quæst. 83. art. 15. communiter receptum. Hori primum producere non potest oratio eius, qui est in peccato mortali, ut nec aliquod aliud opus eius quamlibet suo genere bonum gloss. in d. element. si dominum. col. 3. text. in c. ut cognouerit, & capitulo charitas. 2. de penit. distinctio. 2. neque oratio, quæ aliquo respectu est peccatum, saltem veniale, etiam si alijs omnibus sit optima, & fiat in statu gratiæ. Nam secundum opinionem Sancti Thomæ. in 2. distinctio. 4. quæst. 1. artic. 4. Maior in 4. distinctio. 17. quæst. 11. Caiet. Matthes. c. 6. & communem relatum a nobis alibi, capit. inter verba pag. 311. num. 385. Nullus actus, sine opus potest esse bonum, & malum, meritum, & demeritum simul. De his duobus generibus orationis, & hoc effectum primo potest intelligi notabile nostrum cum suis confirmationibus.

Secundo dico, quod illud in contrarium adductum, puta quod Deus peccatores audit, multisariam intelligi potest. Primo, quod audit peccatorem penitentem, qualis erat publicanus, per penitentiam: namque desinit esse peccator, cap. dixi. magna. de pen. dist. 1. & fit iustus, ut videtur intellexisse dictum Concilium fol. 223. §. sed dicis. & probatur in capit. ferunt. 50. distinctio. Secundo, quod etiam audit Deus orationem in se moraliter bonam eius, qui solo veniali peccato irretitus est. Quandoquidem ob illud non desinit esse iustus, neque dignus qui audiat, vel mereatur uitam æternam. Thom. secunda secunda quæstio. 24. articulo. 12. Tertio, quod audit etiam Deus orationem, peccatoris existentis in peccato mortali, ad effectus quibus solet alia opera moraliter bona, ad meritum (quod vocant) congrui. Quarto, quod Deus non audit orationem peccatoris ab eo ut tali, hoc est peccando factam, Thom. ubi supra, & pl. magna dicitur elem. si dominum. etiam si veniali duntaxat peccato sit irretitus, saltem in utilitatem eius. Nullum enim opus quod aliquo respectu est peccatum saltem veniale, est Deo acceptum, ut paulo supradiximus, in primo dicto huius no-

tabil. Quinimo ei magnopere exosum est, uti ait nostra conclusio per adducta in ea. Et oratio peccatoris facta ab eo, ut tali, hoc est peccando, est peccatum ad minus veniale. Non dixi tamen frustra, Saltem in utilitatem eius, quoniam in eius damnum sepius audit Deus, & concedit postulata in punitionem malæ petitionis, iuxta illud Sancti Augustini. a dicto Concilio Colonienf. fol. 223. §. sed dicis. & multis alijs relati. Quædam Deus negat propitius, quæ concedit iratus.

Ex his colligitur primo esse orationem impetratiam, quæ non est meritoria, & meritoriam, quæ non est impetrativa. Prioris generis sunt orationes multorum peccatorum mortali peccato infectorum, quæ exaudiuntur super petitione sustentationis corporalis, uel aliarum id generis rerum. Secundi generis fuit oratio Diui Pauli, secund. Corinth. duodecimo, quæ petijt, ut auferretur ab eo stimulus carnis, quod non impetravit, & aliorum sanctorum, quorum orationes magis erant apud Deum meriti; Verum quia postulata non erant eis utilia, petita non impetrarunt.

Secundo, colligitur nullam orationem, quæ ob respectum aliquem, aut defectum circumstantiæ est peccatum saltem veniale, esse meritoriam gratiæ, uel alicuius gloriæ, ut supra in 1. dicto huius notabil. dictum est.

Tertio, colligitur miserabile quiddam esse videre innumeros clericos non modo suis orationibus non mereri, sed etiam male mereri reatum penarum Inferni, vel Purgatorii. Nam ut supra dictum est, innumere orationes eorum ad minus sunt peccata venialia.

Quarto sequitur, quod licet hæretici sit dogma illud Lutherani, puta omnia opera nostra etiam bona esse peccata venialia, uti late probant S. ille Episcopus, qui obiit Cardinalis, & Martyr. Rossen. 9. asser. Luth. art. 31. & alij verum tamen est plurima opera, quæ vulgo censentur bona, esse peccata mortalia, & plura venialia, & consequenter non modo non meritoria gratiæ, & præmij, uerum etiam expian da igne Infernali vel Purgatorio.

Exoergiscamur igitur, & aperiamus oculos Ecclesiastici oculos nostratū mentis,

Secunda pars Decret.

Cap. IX. De Oratione dormientis
tangit 9. Conclusiones.

<i>Orandum Vigilando, & non dormien-</i>	<i>n. 1</i>
<i>do.</i>	
<i>Vigiles plebis sunt clerici.</i>	<i>n. 2</i>
<i>Angeli assistunt orantibus.</i>	<i>n. 3</i>
<i>Dormiendo nemo mereatur, aut demeretur.</i>	<i>n. 4</i>
<i>Dormiendo oratio vel recitatio facta multi-</i>	
<i>lit.</i>	<i>n. 5</i>
<i>Missam audire dormiendo non sufficit.</i>	<i>n. 6</i>
<i>Oratio, precepta vel Sota, qua recitatur</i>	
<i>in lecto.</i>	<i>n. 7</i>
<i>Dormire notabili missa tempore quando</i>	
<i>mortale.</i>	<i>n. 8</i>
<i>Oratio cum sopore quando, & quantum</i>	
<i>peccetur.</i>	<i>n. 9</i>

& consideremus tantum tempus infumi, tantumque & maiorem laborem subiri, minoremque consolationem accipi in via lequam in bene recitando. Reputemus nostri præcipui muneris esse orare, recitare, cantare, Deum laudare, & gratias illi agere, Christianum populum cōreconciliare. ac in eo præcipuam meriti vel demeriti nostri partem consistere, reputemus indubitatum esse, quod omnis oratio, quamlibet alioqui bona, ob defectum cuiusvis circumstantie sit nobis toxicum, & peccatum saltem veniale. Meminerimus, quod, quo sublimius, & nobilius est onus orandi, & legationes populi coram Divina Maiestate explicandi, eo quoque sublimius, & accuratius servari debent illius præscripta, & circumstantie. Reputemus itaque & perpendamus, & cum timore, ac reverentia debitis conemur Deo nobis ob suam misericordiam fauente, perpendere, quantum opus est ad decenter standum coram Deo & Angelis, atque sanctis eius simul, & ad ita cogitandum, loquendum, canendum, & clamandum, in huiusmodi legationibus obeundis, ut nō desit vel fibula, cuius defectum possit nobis cæcæ demon obiectare, atque plurimum illi displiceamus, quo ei, cui par est placere, placeamus, gratumque obsequium præstemus, quo gratiam eius benignissimam assequamur, Amen.

An autem ulla oratio ex aliqua parte mala impetret aliquod temporale bonū non fuit tactum in hoc capitulo; sed partem affirmantem tenuit Adrian. quolib. 8. lit. M. in hæc fere verba. Oratio mala nonnunquam est impetratoria alicuius temporalis remunerationis, propter bonitatem mixtam, & obvolutam malitia; Quod paulo inferius probat, per remunerationem factā obstetricibus Aegyptijs Exod. 1. ob piam intentionem solvendi parvulos masculos Hebræorum, mendacio involutam, probat & auctoritate Augusti, qui in lib. de Civit. Dei dixit: Romanos memisse Imperium Iulii ob humanam laudem factā, quod cōstat fuisse peccatum, sed infra cap. 20. concord. 14. de valore orationis per firmā fundamenta discedimus ab Adriano.

NOta nono, ex illo, inuigilare, nō esse recitandum dormiendo, sed vigilando, pro quo facit illud, vigilantibus, & non dormientibus iura subveniunt, l. pupillus. §. final. ff. de his, quæ in fraud. credit. §. quorum. iuncta glo. progm. instit. & quod, eadem ipsæ horæ vocantur in iure Canonico. dist. 21. §. 1. & cap. clericus victum. vigilæ. Cuius ratio, secundum Hostien. in cap. 1. de celeb. miss. quem Io. And. & communis sequuntur, est, quod illæ cum sollicitudine vigili recitari, & cantari debent, & ut dicit S. Luc. 2. Angeli non denunciarunt Natiuitatem Domini quibuslibet pastoribus, sed solum vigilantibus, & custodientibus vigilias noctis super gregem suum: & S. Bernard. in ser. 56. col. 3. super Cani. dixit illud Canticum, inuenerunt me vigilantes qui custodiunt civitatē, intelligi de ecclesiasticis, qui suis orationibus custodiunt populum eis vitæ necessaria subministrantem, & alibi for. 7. col. secunda, super Cantic. postquam dixit, Credimus Angelos sanctos astare orantibus, iuxta illud Psal. 137. In conspectu Angelorum psallam tibi, non sine cōpassione nostrum, qui somniculosi horas recitamus, dixit: Doleo proinde aliquos vestrum gravi in sacris vigilijs deprimi somno, nec colli cives reneri, sed in præsentia Principum tanquam mortuos apparere, cum uestigia ipsi alacritate permoti, uestis interesse solemnibus delectentur. Facit etiam hymnus ille sapiens recitatus, quam

Cap. IX. de oratione, & horis Canonicis. 38

quam expensus, sæpius cantatus, quam intellectus, Noctæ surgentes uigilemus oēs, semper in psalmis meditemur, atque viribus totis Domino canamus dulciter hymnos. Postremo convincitur hoc cōclusionem illa communi, elemē. 1. cū ei annot. de homicid. Tho. in 4. dist. 9. q. 1. art. 4. q. 1. receptus ibi communiter, & 2. 2. q. 154. artic. 5. quod nemo dormiendo bene, uel male mereri potest, cum nemo dormiendo sensibus impeditis, prima parte, questio. 5. artic. 8. pro quo est elemē. prima. de homicid. cum ei annot. viatur ratione, & iudicio, ad merendum sufficiens.

Ex hoc notabili sequitur primo non satisfacere præcepto recitando horas eum, qui recitat dormiendo, aut dormiendo ad singulos versiculos a socio pronuntiatos, neque etiam eum, qui dormit parte notabili earum, dum chorus illas recitat, & ut excusetur a peccato mortali, iterato eas recitare debere, aut supplere id, quod ipso dormiente alij recitarunt, non secus ac si nihil penitus recitasset, aut ijs recitandis non interfuisset.

Secundo sequitur, eum qui aliqua parte notabili alicuius horæ sua culpa obdormit in choro, non lucrificasse plus distributiones quotidianas illius, quam si ei non interfuisset.

Tercio sequitur rem periculosam esse recitare matutinas a cœna somno nos vehementer grauantem, etiam si stando, uel ambulando eas recitemus. Homines nōque fatigati studio, negotio, itinere, aliove labore, etiam stando, uel deambulando obdormiunt.

Quarto sequitur, periculosum adhuc esse, quod a multis fieri solet, qui socijs regentibus breuiarium ipsi memoriter recitant lecto decumbentes, tam somnolenti, ut quid dicant plane ignorent.

Quinto sequitur, non satisfacere præcepto de audienda missa festis eum, qui eam audiendo dormit toto tempore, quo illa, aut aliqua eius pars notabilis dicitur. sicut etiam non satisfaceret si non interesset, dum illa, aut pars eius notabilis dicitur, uti alibi, in cap. missas, sup. eadem probamus.

Sexto sequitur, periculosum esse id, quod in dies accidit, puta, quod quis in-

nere fatigatus lecto decumbat, cum proposito, & obligatione in eo memoriter recitandi Completorium, eo quod existens in domo alicuius amici, uel eius, quem uereri debet, & non ualens citra rusticitatem conuersationem bonam interpellare, illud non dicit. Nam si obdormit antequam illud finiat, & non expurgatur ante mediam noctem, mortaliter peccat, ob quod solum si antequam enigilaret, & penitenter moreretur, in orcum detruderetur, saltem si sciebat, aut scire debebat, quod attempta sua complexione, & consuetudine eiusmodi temporibus, ita obdormire, & nō expurgari solitus sit. Id ipsum etiam assero de ijs, qui uoto, aut penitentia, certis diebus tenentur recitare Rosarium B. Virginis, aut quippiam aliud simile, & priusquam illud recitent, in lectum sese recipiunt, ut illud in eo recitent.

Septimo sequitur, quod licet nemo dormiendo peccare possit, potest tamen ipsum dormire esse peccatum, uti subtiliter declarauit quidam Cardin. & etiam velle dormire, aut nolle vigilare, & velle ita sedere, aut iacere, ut obrepat somnus impediens solutionem pensī debiti.

Octauo sequitur, quod sicut qui audit solum dimidium, aut solas duas tertias unius missæ die festo animo non audiendi de nouo aliam, peccat, quāuis postea eā rursus audiat. ita qui dormiens audit dimidium, aut duas tertias unius missæ, animo rursus eam non audiendi, aut qui dormiens recitat aliquam partem notabilem suarum horarum animo non supplendi, ut par est, illum defectum, peccat, quamuis postea audiat aliam missam, aut suppleat, quod dormiendo omisit. Pro quibus omnibus facit quod statim dicemus de omittente partem notabilem horarum.

Contra hoc notabile, & omnia ex eo illata facit, quod sæpenuero non potest quis resistere somno obrepenti in choro, uel extra eum recitando, uel audiendo missam & officia obligantia, & non peccat saltem mortifere, qui tentationi resistit, nisi cōsentiat rationis pars superior, & uoluntas, quamuis illam omnino non expellat, & consequenter subinde in officijs diuinis obdormire non est periculosum, aut saltem non adeo, ut supra dicta præsupponunt.

Secunda pars Decret.

Ad hoc dico primo, quod qui ita recitat somno, ut pronunciet suas horas, vel cum tanta attentione nullam audit, ut saltem videat se non omittere verba, aut versiculos eorum, quae dicere, vel audire debet, licet ob grauamen somni non attendat ad significationem illorum nec meditetur, aut cōtempletur in Deū, aut diuina non peccat, ut probant adducta in hoc argumento, & quod notabile nostrum & in eo adducta de tali non agunt.

Secundo, dico non etiam peccare saltē mortaliter eum, qui recitat, uel audit dicta officia, licet ita dormiat, ut solus, uel associatus, uel memoriter recitando, uel legendo dicat, uel audiat uerbum unum, atque alterum, versiculum, uel alterum, somno ita pressus, ut nesciat an erret, nec ne, & an dicat, uel audiat modo animaduertat se dicere talem, uel talem versum, in tali uel tali, horae parte, saltem si habet animum postea supplendi eiusmodi defectus, ut ratio postulat. & ita eos supplet, peccat tamen, si animum supplendi non habeat, aut si eo ipso die nō supplet, & in tali locum sibi uendicat nostrum notabile, & contenta in corollarijs eius.

Tercio dico, quod ei, qui solus recitat, & uidet se adeo praeuari, somno seductus est subsistere, & aliquantisper obdormire, & ceptum officium resumere, quā cum tanta & periculosa tentatione pugna re, si id per alia negotia, & honestas occupationes necessarias licet. Debemus siquidem enitare, & a nobis remouere occasionem peccandi, cap. uale 81. dist. dict. cap. penitentia 2. cum gloss. penit. distin. tertia. iuxta id, quod in oratione Dominica dicitur. Et ne nos inducas in tentationem. Matth. 6.

Quarto dico, quod obdormire ad uerbum unum, aut alterum, dum tamen non dormiatur parte notabili horae, uel missae, quae cantatur, recitatur, uel auditur, non est peccatum mortale, licet aliquando sit ueniale. In omni enim materia a mortali excusat paruitas, iuxta S. Thom. secunda secundae, questio. 59. art. 4. & alibi saepe receptum, quem sequimur alibi. In rep. cap. inter uerba. 11. questio. 3. & in Manuali Latino, capitulo undecimo, nume. 4. Qualis uero aut quanta pars dicatur

notabilis, & qualis ac quanta non, dicitur cap. sequenti.

Cap. X. De integritate horarum tangit 68. Conclusio.

- Hora integra sunt dicenda, & non interruptenda.* n. 1
Horae Beatae Virginis quae praeceperit recitari. n. 2
Hora defunctorum, quando obligatoria. n. 4
Horae dicendi extra chorum ad quae responsa tenentur. n. 5
Mandatum vniuersitati non obligat singulos. n. 6
Responsa chori non debet seruare aliam regulam. n. 7
Operum bonorum hac applicatio utilis. n. 8
Horae antiphonarum, & synoparum non satisfaciunt. n. 9
Damnus qui legebat syllabas in choro, & cetera. n. 10
Horae non satisfaciunt tarde ueniens, & cito abiens. n. 11
Horae scribendo, loquendo, &c. qui satisfaciunt. n. 12
Horae Canonicae recitantes alia non dicant. n. 13
Recitanti proponens repugnantia, ut peccet. n. 14
Chori errata male emendans, ut peccet. n. 15
Hora dimidium dicere quo iure sufficit. n. 16
Consuetudo optima interpret etiam in hoc. n. 17
Damnus inquit psalmos alternatim cantant. n. 18
Recitantur alternatim etiam alia quam psalmi. n. 19
Missae alternatim dicere non satis. n. 20
Rosarium dicere alternatim an satis. n. 21
Gregorius XIII. in statuendo grauisissimus. n. 22
Rutilius Rouanus Doctor laudatus. n. 23
Damasus lex de alternatim canendo non inuenitur. n. 24
Lex non aptatur ei, cui uerba non aptantur. n. 26
Damasus non inuenit, sed inquit canendum alternatim. n. 27
Religio seruanda, & augenda. n. 29
Corona Domini nostri Iesu Christi. n. 30
Corona.

Cap. X. de oratione, & horis Canonicis. 39

- Corona alternatim dicta ad quid utilis.* n. 31
Lex de alternatim psallendo, ut est extensa. n. 33
Legem etiam paralem extendit ratio canonica. n. 35
Recitandi quinquies Pater noster, & Ave Maria modus nouus. n. 36
Corona Sanctae Mariae diuersis horis dicta an oportet. n. 37
Abbas qui continuus esse debet. n. 38
Officium diuinum ceptum, persiciendum. n. 38
Rosarium Virginis per partes dici solitum. n. 39
Visitatio Ecclesiarum diuersis sit horis. n. 40
Oratio publica, ut magis persicienda quam privata. n. 42

Nota decimo, ex illis uerbis (incumbere ad preces toto corde debemus,) debemus nos horas integre recitare: licet enim illa intellectum alium magis genus habent, ut postea ostendimus: Quoniam tamen hic a ueritate alienus non est, & proposito nostro plurimum conuenit, cum nunc eligimus, & confirmamus, immo Concilio Agathensi, cap. missas sup. eadem missas secularibus Dominico totas audire praecipimus, ita ut ante benedictionem sacerdotis populus egredi non praesumat. Confirmatur etiam illo Concilio Tolentani, cap. cum ad celebrandum, ead. distin. Nullus Ecclesiae minister officia Ecclesiae imperfecta praesumat omnino relinquere. Confirmatur denique legibus. l. plane. ff. famil. ercisc. tutor. §. Lucius. ff. de usur. quae statunt non liberari debitorem solutione partis, & quia inciuile est loqui alicui Principi iubenter auscultanti, & alloquio non finito ad alios sermonem conuerrere, & cum alijs negotiari.

Ex quibus omnibus colligitur. Primo, nos non solum teneri ad integre recitandas horas, uerum etiam ad non interruptum pendum eas ceptas.

Secundo, quod qui tenetur recitare horas canonicas, tenetur etiam recitare horas minores Beatae virginis, quae sunt pars horarum canonicarum. Quicquid enim Albertus cum communi asserat, in rep. capit. primo, de celebr. missar. q. 29. & 30. Urbanus Papa II. in Concilio

Claramont. quum decretum fuit bellum sacrum, quo recuperata fuit terra sancta, praecipit eas dici singulis diebus, & eius officium maius Sabbatho, ut gl. quaedam asserit, in prag. sanct. tit. quomodo diuini off. uerb. dicturi.

Tercio, sequitur obligatum ad horas canonicas etiam teneri ad officium Defunctorum diebus, quibus Breuiariū, aut regula, secundum quae recitat, praecipit generaliter omnibus, qui secundum eam regulam, aut Breuiarium recitare debent. Est enim tūc pars horarum canonicarum, statuto, aut consuetudine licet non iure communi scripto, secundum Ioan. de Lingua. in rep. clement. de celebr. missa. questione duodecima. Paludanū in quarta distinctione decimaquinta, colum. tertia, Cardinal. Sancti Xisti in §. 1. 91. distin. artic. 15. & 16. Ioan. Andr. in c. 1. de celebrat. missar. & communem. Dixi, Quibus Breuiarium, aut regula illud recitare praecipit generaliter omnibus. Si enim duntaxat praeciperet recitari in choro talis, uel talis Ecclesiae, aut talibus, uel talibus canonicis, aut clericis, alij ad id non tenerentur, iuxta eosdem: Sequitur item, uerum esse illud Thomae, puta scholasticū beneficiariū obligari recitare in scholis officium Defunctorum, quod ordinariē in sua Ecclesia toties, uel toties his, uel illis diebus dici debet, licet non illud, quod extraordinarie dicitur ad preces aliorum, uel in mortuo sepeliendo.

Quarto, sequitur omnes clericos huius episcopatus Conymbriken. ad horas dicendum obligatos teneri recitare de defunctis diebus serialibus, & solos Capellanos omnibus diebus, quibus nō occurrit festum duplex, uel octaua, quia illud generaliter per regulam ordinariam omnibus praecipitur, hoc uero non, sed duntaxat praedictis Capellanis statuto, uel ratione particulari.

Quinto sequitur, Responsorium quod pro defunctis, in fine precioso in hoc episcopatu dicitur ab omnibus clericis, tam intra hanc Ecclesiam Cathedralē, quā extra eam, a recitantibus dici debere. Alia uero responsoria, quae dicuntur in fine singularum horarum in diebus, quibus non occurrit festum duplex, uel octaua, non nisi a beneficiarijs, & Capellanis praestantur.

Secunda pars Decret.

prædictis. Illud enim ordinarie omnibus generali, & particulari respectu præcipitur.

Hæc autem respectu priuato ob bona in id legata huic Ecclesiæ præcipiuntur beneficiariis. Occurrit tamen difficultas non leuis, An beneficiarij eius extra chororum horas suas recitantes obligentur recitare prædicta responsoria? Et pro indubitato habeo non teneri eos, qui non lucrantur distributiones illius horæ. Quod autem obligentur ij, qui absentes eas lucrantur facit, quod Sanct. Thom. dicit. quodlib. 6. artic. quinto. sentit beneficium studentem teneri recitare in scholis omnia officia, quorum distributiones, quæ iis intereunt lucrantur. In contrarium vero urget, quod maior beneficiariorum pars ea non recitat, quando non intereunt choro, & quod ad multa tenetur chorus, & illi, qui ei intereunt, ad quæ absentes non tenentur, etiâ si eiusmodi causa, & ratione absint, quæ sufficiat, ut lucrifaciant distributiones quotidianas, in quibus sunt, stare, sedere aut geniculari, cū tale, aut tale quid dicitur, recitare responsoria Defunctorum finita prima in corpore, aut claustrum Ecclesiæ, legere Calendas in Capitulo ad Preciosam, Commemorationes item; Responsoria, hymnos, psalmos, & alia, quæ dicuntur in supplicationibus, Litanij, & missis quæ sunt ab ijs, qui interfunt. Facit insuper, quod absentes non tenentur agere commemorationem Sanctæ Clare, & alias, quas cum ea finito Completorio agimus, etiâ si participes sint distributionum, quæ pro eis dantur. Postremo facit, quod quædam in ecclesijs cathedralibus, & collegiatis præcipiuntur Capitulo aut Collegio, animo ad id obligandi chororum, aut Capitulum, & non eorum singulos, quemadmodum præceptum illud cōseruandi genus humanum, crescite, & multiplicamini, non fuit datū singulis ea mente, ut quilibet eorum obligaretur, sed toti uniuerso, ea mente, ut non deessent in tota multitudine, qui illud sufficienter adimpleret, uti post, & ante multos alios tradit B. Thom. secunda secunda, quæst. cenesimaquingagesima secunda, articulo primo, ad prim. Ob quæ omnia consonantior iuri uidetur hæc pars saluo eo, quod sub finem capituli finalis dicitur,

Et ad adducta in contrariū ex Thoma dico, eum non dicere scholasticos esse obligatos recitare omne id, ob quod lucrantur distributiones, sed non teneri recitare officia extraordinaria Defunctorum, uti præsentis.

Quia neque lucrantur distributiones, quas illi. Vnde potiori ratione, non obligatur ad dicta responsoria is, qui extra chororum ex privilegio, uel iure secundum aliud Breuiarium, & regulam recitat, quam chorus, licet meo consilio, utriusque eorum partem in id sufficientem precum, & aliorum bonorum operum, quæ faciunt studendo, legendo, aut alia negotia Ecclesiæ, uel sua peragendo, applicarent in auxilium eorum Defunctorum, quorum gratia fundata sunt eiusmodi responsoria saltem generaliter Deo dicendo; Suscipe Domine Deus istam partem meorum precum, laborum, & operum, quæ tu iuuatus elemētia passus fuero, uel egero, in satisfactionem eorum, quæ debeo his, quorum contemplatione mihi bene fit. Quam sane applicationem facere saltem tacite, omnibus Christi fidelibus expediret, uti non pauci faciunt expresse.

Sexto sequitur, non satisfacere præcepto recitandi horas eos, qui dum cantant, aut recitant, omittunt tantā partem versuum, psalmorum, uel deglutendo, eorum, & synopando uerba, syllabas, uel litteras, ita quod ex ita omisiss, & corruptis fieret notabilis pars horæ. Qui id agunt, omittunt partem notabilem horarum, & consequenter non recitant eas integras, & præterea contraueniunt Concilio Romano, cap. dolētes, de celeb. miss. & Viennensi, clem. 1. de celebr. miss. & Basilienfi, sess. 21. tit. qualiter horæ dicent. extr. chor. quæ illud grauiter reprobauerunt, maxime uero Basilienfi, dum ait, non debere nos recitare pronunciando in gutture, aut inter dentes deglutiedo, aut synopando dictiones.

Quod optime confirmat uisio illa relata a Sancto Anton. secunda parte, titulo nono, capitulo decimotertio, §. 3. col. 3. de quodam parte sancto, cui uidentur in choro demonem multa imponentem, sacco, & interroganti quid imoneret? Respondit syllabas, & uerba, quæ hi uel illi omittunt, inter dentes deglutunt, & male

Cap. X. de oratione, & horis Canonicis. 40

male pronuntiant, ut illos eius rei accensaret in iudicio futuro.

Septimo sequitur, quod licet tarde ueniens ad chorum sine iusta causa repta iā hora, peccet uenialiter, & quemadmodū qui modo cum causa, modo sine ea tarde uenit, potest continuare cū choro horam inchoatam, lucrificando meritum, & distributiones quotidianas, si uenerit tempore ab ipso statuto permissio, & meritum duntaxat consequendo, si aliquantisper tardius uenerit, per infra in hoc eodem cap. nu. 44. dicenda, ita peccat mortifere, si non suppleat ea, quibus non interfuit, si partem notabilem constituebāt, quia eiusmodi non recitat horam integram, si autem suppleuerit, excusabitur a peccato quantum mox dicitur.

Octauo sequitur, eum qui egreditur chorum, antequam finiat horam, absque iusto impedimento, uel iusta causa, non solum perdere distributiones quotidianas, sed etiam saltem uenialiter peccare, imo & mortifere, si ob id omittet partem notabilem horæ, & postea non suppleat eam pronunciando per se. Quin & si suppleat, debet præsumere se instigationi diabolice consensisse ob illam uisionem D. Benedicti a D. Gregorio recitatam, 1. Dialog. scilicet, quod uidit diabolus extrahentem quendam monachum per extremitatem cucullæ a choro, antequam finiretur hora, & discipula D. Benedicti diabolus instigatum fuisse.

Nono sequitur non adimplere id, ad quod tenetur, qui dum horam chorus cantat, aut recitat, subscribit epistolam uel instrumentis ab alijs scriptis, aut legunt, loquuntur, negotiantur, tixantur, uel faciunt intra uel extra chorum per se solos uel cum alijs aliqua ab officio diuino aliena, & ab attentione debita distrahentia, siquidem paria sunt non adesse, & canere uel recitare agenda attentionem debitam repugnantia, per supradicta de eo, qui ob dormit, & infra de attentione necessaria dicenda, immo hoc est peius illo, ob scandalum, & malū exemplum. Quod ipsum eadem ratione dicendum est de his, qui audiunt missas obligatorias, & faciunt, uel dicunt prædicta saltem dum sacerdos quidpiam pronuntiat elata uoce in altari, excepto quod non sunt tot, quæ repu-

gnant attentioni necessariæ ad audiendam missam, quot attentioni necessariæ ad bene recitandum, & canendum repugnant.

Decimo, sequitur ratio ob quā in Concilio Basilienfi in titu. quomod. offic. sit dicen. in hac & aliquibus alijs Ecclesijs statutum est, quod nemo in choro dum canitur in missa, aut recitatur hora, legat, aut recitet aliud quicquam præter id, quod canitur, & recitatur, siquidem interim dū recitat, aut legit aliud, non potest recitare, aut canere id, ad quod tenetur.

Vndecimo sequitur, quam aperte condemnant se ipsos nonnulli, qui grauiter reprehendunt eos, quos uident recitare aliquid in Breuiario, uel alio libello precatorio, dum canitur uel recitatur in choro, & absque ullo scrupulo ipsimet loquuntur, negotiantur, intendunt, ridet, iocantur, legunt epistolas, petitiones, & provisiones subligant datas, & accipiunt nuncia commissa, & responsa. Nam si malum est recitare, & laudare Deum uno modo tempore, quo alio modo oportet recitare & laudare, nonne peius erit se, uel alium recitantem aut canentē per prædicta impedire? argumen. capit. cum in cunctis, de elect. Auth. multo magis. C. de sacrosanctis eccles.

Duodecimo, sequitur eum, qui rogat uel causam dat, quod legatur, scribatur, uerba fiant, recitetur, aut aliud quippiam recitationi, uel cāui debito repugnans fiat, peccare. Quoniam qui dat occasionem damni, damnum dedisse uidetur, cap. si de iniur. l. qui occidit §. in hac. ff. ad l. Aquil. & is cui placet peccatum alienum peccat ad Roman. 2. & c. 1. de off. deleg.

Decimotertio sequitur, eos qui corrigunt, aut emendant scandalizando, murmurando, uel ridendo barbarismos, solecismos, accentus, male moderatū cātum, uel pronuntiationē paruā eius, qui legit, uel cantat in missa, aut choro, & super eo contendit cum alijs, alienando seipsum, & alios ab attentione necessaria eius, quod postea recitatur, uel canitur, plus peccare, quā is, qui errauit. Nam is peccauit in uno uel altero uerbo, syllaba, uel accētu & qui sic corrigit omittit dicere, uel andre multa uerba, & interdum uersus, quos chorus, uel lector recitat, & distrahit alios ne etiam audiant, uel dicant.

Primo quæritur circa hoc notabile, quare ratione, vel quo iure qui canit uel recitat in choro, uel extra eum cum alijs, satisfaciunt canendo, uel recitando dimidium horarum, & etiam, qui non præcenit, uel dicit lectionem, uel collectam aliquam, neque inchoat antiphonas, quando ore cantantur, nec eas dicit quando recitantur, eo quod ista faciant, uel dicant alij pro omnibus? Ad hanc quæstionem respondendo primo, quod licet non recipiatur lex ulla in id expressa in iure communi, est tamen consuetudo generalis toto orbe Christiano recepta, dictam. Quod qui recitat in choro aut extra eum horas cum socijs, satisfaciunt dicendo dimidium psalmodum & uersiculorum, & audiendo alterum dimidium, audiendo item orationes, capitula, lectiones, antiphonas, responsoria, & alia, quæ iuxta consuetudinem chori, uel eorum, qui simul recitant, dicere non solet nisi unus, uel duo. Quandoquidem consuetudo habet vim legis, de quibus ff. de legibus etiam in hac materia, et Ecclesia. 1. dist. & omnium interpretum cetissimus est in rebus certis consuetudo, et cum dilectus de consuetu. l. Minime ff. de legat. & ita sentiunt Henricus, Quod lib. 2. q. 30. S. Anton. 2. par. titu. 9. c. 23. §. 3. col. 3. & Paludanus in 4. dist. 47. q. 2. colu. 3. & ultra ea quæ ipsi dicunt facit, quod Papa Damasus, Platina in eius uita pag. penult. statuit, ut alternatim canerentur psalmi in Ecclesia, ut nunc fit, & non totus psalmus ab omnibus confusus, ut olim fiebat, & nunc etiam fit a Iudæis: nec ita, ut totus recitaretur uel caneretur ab uno solo audientibus alijs. Quod ait Io. Cass. de inst. ex nob. lib. 2. c. 1. monachos Aegyptios seruasse.

Secundo, quod ex hoc sequitur singularis illa decisio Paludani in 4. dist. 47. q. 2. col. 3. quod qui tenetur dicere officium defunctorum, uel psalterium, aut aliud simile, præcepto confessorij, rogatu uel ordinatione defuncti, satisfaciunt dicendo dimidium, & audiendo reliquum per uersus, ut fieri solet, & quod duo uel plures obligati ad recitandum singula psalteria, satisfaciunt recitando, & audiendo unum alternatim per uersus, & si secus dicendum sit de duobus uel pluribus, qui tenentur dicere singulas missas, non enim suffice-

ret, quod unus eorum eam diceret, adiutuantibus eum alijs: Sacrificium enim missæ, ut & alia sacramenta, operatur ex opere operato, & non solum ex opere operantis, id est absque consideratione operantis, ut idem declarat.

Secundo quæro, An satisfaceret sua obligationi obligatus dicere aliquem certum numerum Ave Maria, uel Pater noster, qualis habent Corona, Psalterium, uel Rosarium Virginis Matris, qui recitat illa cum alio alternatim, eo modo, quo ego frequenter solitus sum facere iter faciens, & interdum domi manens, uel ad stationes iens cum familiaribus meis, & alijs socijs, & amicis, ita quod omnes dicamus simul orationes Dominicæ, & alternatim orationes, siue salutationes Angelicas. Ad quam respondeo primo, quod iam dudum impetraui ad cautelam uerbo a S. D. N. Gregor. Decimotercio gratiam, qua ita lucrificeremur indulgentias mihi, & illis, qui mecum ita recitarent, concessas pro psalterio, uel corona, recitando sic alternatim, ac singulatim, ac si confusè simul omnes omnia recitarem.

Secundo, quod donaturus latinitate hunc libellum, Beatitudinē eius supplex orauit, ut sibi placeret partem affirmatiuā huius quæstionis approbare, & eam hoc in loco per me, pro lege, aut dispensatione promulgari. Qui pro sua summa dignitate, maxima sapientia, & cana prudentia, respondit cupere se prius uidere statum illud Damasii Papæ, quo prædicta præcatio alternatim inducta fuit. Quod mihi hæcenus non licuit inuenire, tametsi illud etiam per alios quæsiui: & in his per D. Doctorem Rutilium Benzoniū Romanum, uirum egregie profecto pium, & eruditum, Canonice Basilicæ Principis Apostolorum Vaticanæ Theologum, & in ea sacro scripturæ continuum interpretem, qui mira diligentia attulit mihi quæ plurimorum, tum recentiorum, tum ueterum, quæ de re meminere, nomenclaturam, quorum tamen nullus adeo exprimit ac Platina in uita Damasii. & Breniarium scilicet recordi Pij Quinti in lect. 6. ipsius sessis. Platina quidem his uerbis. Damasus instituit ut alternatim canerentur psalmi in Ecclesia. Breniarium autem his. Instituit Damasus, ut in-

in Ecclesia psalmi, ab alternis canerentur.

Tertio, quod cum non potuissem inuenire præfati Damasii decretum, neque eius tenorem, non redij ad S. D. N. ne tot & tantis curis obruto nimium essem molestus, sed decreui salua suæ Sanctitatis, & cuiusvis alius rectius sentientis censura, cui me omniaque mea libenter submitto dicere, quæ pro utraque parte occurrunt. Pro parte namque negante facit primo, quod uerba decreti Damasii non uidentur aptari recitationi Pater noster, & Ave Maria; quia solum comprehendunt psalmos, & tantum illorum. At Ave Maria & Pater noster non sunt psalmi, nec recitatio eorum est canens, ergo uerba decreti non possunt eis aptari, & cui non aptantur uerba dispositionis, nec ipsa dispositio aptatur, ea indemnitate. §. super dicta de elec. lib. 6. §. torres. ff. de dñ. infest. Secundo, quod quæ a iure communi exorbitant non sunt extendenda, cap. 27. quæ a iure communi de regu. iur. lib. 6. & prædictum decretum Damasii uidetur ex orbitare a iure communi contento in principio huius capituli, uidelicet quod oratio dicenda ab aliquo, est ab eo integrè dicenda, & decretum limitat illud ne procedat in obligatis ad cantandum psalmos statuens, ut in eis sufficiat canere dimidium eorum & audire dimidium. Tertio, quod memini me uidere in Gallijs quendam Prelatum, ita priuatim recitantem cum alio psalmos, ut unus præter pronuntiando uersum sequentem, & alter sequeretur eum ipsummet uersum repetens, qui forsitan, ut erat doctus, sentiebat decretum Damasii, additum de psalmodum cantu non esse extendendum ad illam recitationem, quæ minus ergo dicitur extendi ad recitationem Pater noster, & Ave Maria.

Pro parte autem affirmante facit primo, quod prædictum decretum Damasii non fuit ius nouum, quatenus disponit, ut psalmi possint alternatim cantari. Quia genus precandi alternatim in psalmis, & alijs fuit inuentum longissime ante Damasium. Nam Theodoretus lib. 1. Histor. eccles. cap. 14. citat B. Athanasium hac dicentem. Illi duo admirabiles uiri Flavianus, & Diodorus, quamquam sacerdotij administrationem nondum sunt conse-

crati, sed annumerati Laycis, tamen notati, & interdu ad pietatis studiū omnes sedulo excitant, hi primi psallentium choro in duas partes diuiso hymnos Davidicos alternis canendos tradiderunt, quæ res primum incepta Antiochiæ ubique peruenit, & ad ultimas orbis terræ oras peruenit. Hæc ille Et Socrates, lib. 6. Histo. eccles. ca. 8. sic dicit. Ignatius Antiochiæ tertius a Petro Apostolo episcopus, qui cum Apostolis ipsis multum uersatus est, uisionem uidit Angelorum Sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium, & formam canendi in ea uisione expressam Ecclesiæ Antiochiæ tradidit, unde illa traditio in omnibus Ecclesijs recepta est. Hæc ille. & Dionysius Areopagita de eccles. Hierarch. ca. 3. par. 3. nu. 36. uidetur innuere morem canendi hymnos ad alterutrum quasi una concordia & consona sacrarum rerum chorea. Et in antiquo hymno Angelorum est illud. Alternates concerpando, melos damus uocibus, & Nicephorus lib. 13. cap. 1. modum alternatim canendi psalmos Ioanni Chrysostomo tribuit. Per quæ omnia concluditur longe ante Damasum licuisse cantare psalmos alternatim, & non solum psalmos, sed etiam alios hymnos, alias laudes, & alias orationes. ergo licuisse & licere etiam salutationes Angelicas, & orationes Dominicæ alternatim dicere.

Secundo, quod Damasus non inducit licentiam cantandi psalmos alternatim, sed necessitatem id faciendi in choris, & ita sicut per decretum eius non est inducta necessitas dicendi alternatim aliam quam psalmos, ita non est sublata facultas dicendi ea in choro, uel a multis alternatim, quia nihil de illis uenit uel præcepit, & consequenter Pater noster, Ave Maria, & alia laudum canonica dicenda a multis, possunt dici confusè, & alternatim, cetero psalmi canendi a choro debeant dici alternatim.

Tertio, quod rō quare iā inde a nascente Ecclesiā uide indicatū est laudare Deum per hymnos, alias laudes, & cātica alternatim cantata, ut fuisse, q. alternatim & disūctim dicendo, ut plurimum eo attentius, deuotius, & intelligētius quo distinctius dicuntur. Quæ ratio tam militat in mul-

sic obligatis ad dicenda dena, vel vicena, quadragena, sexagena, vel centena Ave Maria, vel Pater noster, ac in obligatos ad dicendos denos, vicenos, quadrigenos, sexagenos, vel centenos versus unius vel plurium psalmorum. Ergo idem ius est in vtrisque, l. illud. ff. ad l. Aquil. cap. dudum in 2. de elect.

Quarto, quod nemo iure naturali, divino, & humano serena mente librato in dicabit minus satisfacere suo debito, viginti obligatos ad dicendum quinquaginta Ave Maria, dicendo ita alternatim, ut primum, tertium, quintum, &c. dicerentur ab altera parte earum, & secundum, quartum, sextum &c. ab altera eorundem, quia alij viginti obligati ad dicendos quinquagenos versus unius, vel plurium psalmorum qui alternatim eos ita dicerent, ut primus, tertius, quintus &c. dicerentur ab altera parte eorum, & secundus, quartus, quintus &c. ab altera eorundem.

29 Quinto, quod summa & foueda est ratio quae pro religione facit, l. sunt personae. ff. de relig. & sumpt. fune. & ita sententia, opinio, & alia dispositio, quae religionem, & pietatem fouet & auget, est fouenda, c. si de re iudic. ea. relatum de testa. c. concord. Et hoc facit hae sententia. Tum quia ut praedictum est, attentionem, deuotionem, & intelligentiam erga dicenda auget, q. plurimi est faciendum in precib. c. non mediocriter de consecr. dist. 5. Tum quia magnam praebet occasionem iter facientibus, deambulantibus, & ad rus euntibus & inde redeuntibus recitandi psalterium, coronam vel rosarium Virginis Matris, quod est optimum, & antiquum

30 inuentu precandi genus. Recitandi item coronam D. N. Iesu Christi, quae non inuenta & optima precandi species est, & constat. 33. Pater noster, & quinquae Ave Maria, quorum primum in initio, secundum in fine decimi Pater noster, tertium in fine vigesimi, quartum in fine trigesimali, quintum in fine 33. est dicendum. Tum

31 quia etiam praebet occasionem sanctae memoriae Dei, & spiritualium conuersationum parentibus cum liberis & patribus & matribus familiis cum suis familiaribus multis horis, quibus otiantur, vel uane aut male sine Dei, & spiritualium memoria conuersantur.

Sexto, quod Palu. in 4. dist. 45. q. 2. col. 3. receptus, & supra relatus dixit, quod quemadmodum qui iure communi tenetur ad horas canonicas satisfacit dicendo dimidium earum, & audiendo aliud dimidium per versus, ita qui iure speciali ponitur voti, vel statuti tenetur ad unum psalterium, uel officium defunctorum, satisfacit dicendo dimidium, & audiendo aliud dimidium per versus, & eadem ratione idem dixisset de illo, qui tenetur ad cantandum, vel recitandum Profam fessu corporis Christi, uel officium defunctorum, vel alios hymnos, vel carilenas pias extraordinarias. At eadem omnino ratio videtur de illo, qui tenetur ad dicenda quinquagena vel cetera Ave Maria, imo ea parte maior, quod unum Ave Maria non differt ab altero, quantum unus versus psalmi uel prose ab altero. Ergo idem dixisset de hoc, quod de illis argu. l. illud. ff. ad l. Aquil.

Septimo, quod si essent decem qui tenentur ad dicenda centena Ave Maria, & simul conuenientes dicerent ea omnes simul confuse, plane satisfacerent obligationi. At decenarius, distinctus, & gratus Deo uideretur, si alternatim quinq; unus, quinq; aliud dicerent, ergo potius deberent sic distincte, quae confuse dicere, quia maius bonum minori praefertur, cap. licet de reg. & consequenter tantum, uel plus satisfacerent alternatim, quam contumaciter dicentes.

33 Octauo, q. lex illa de psalmis alternatim cantandis extensa est fere ab omnibus ad recitantes psalmos, imo & ad canentes, & recitantes hymnos, prolas, & quae vocant sequentia, imo & ad cantum, & recitationem Capitulum, Euangeliorum, Epistolarum, & Lctionum, quae cum in altari, tum in choro recitantur, & cantantur, ergo eadem, & maiori ratione debet extendi ad cantum, & recitationem magni numeri Ave Maria, vel Pater noster a multis dicendam.

Nono, quod si S. D. N. ob aliquam piam causam praeciperet, ut quinquaginta Ave Maria cantarentur, uel recitarentur per aliquot dies in choris ecclesiarum, plerique omnes in choro diu versati iudicarent ea omnia, & singula non esse cantanda, uel recitanda ab omnibus, & singulis

gulis chori confuse, sed alternatim, ita ut altera pars cantaret, uel recitaret unum, & altera alterum, quod profecto decentius, pius, & gratus Deo, Virgini Mari, & populo ea audienti esset, ergo par ratione, si conuenirent in Ecclesia uel extra eam multi, qui tenerentur ad cantanda, uel recitanda quinquagena Ave Maria, rectius facerent, si ea alternatim, quam confuse dicerent. At nemo negaret eos confuse dicentes satisfacere, ergo nemo negare debet eos alternatim id faciendo melius satisfacere.

34 Decimo, quod non obstant argumenta in oppositum adducta. Ad primum enim responderetur primo, negando quod Damasus induxit nouam facultatem canendi alternatim psalmos, quia ut probatum est longe ante illum alterna illa cantio, & laudatio non solum licebat, sed praestabat cantioni, & laudationi confuse, quam in hodiernum diem Iudei seruant, & praedicti grauissimi patres laudibus efferebant eos, qui eiusmodi alterna cantione, & laudatione sunt usi, & ut idem facerent alij suaserunt. Non tamen negamus bene dicere Platinam, & Breuiarium praedictum, & alios multos, Damasum instituisse praedictam alternam cantionem, quia concedimus eum statuisse, ut psalmi alternatim in choris canerentur, ita quod post eius institutionem non licet eos confuse cantare, sed ex eo, quod ipse praecipit illud fieri, non sequitur, quod non licebat antea, imo indicatur, quod licebat quidem, sed non erat preceptum, qui est verissimus intellectus illius institutionis, & responsio simillima. Secundo respondeo, quod lex illa Damasii extendenda est ad casum propositum. Tum quia ex similitudine rationis leges communes non penales extenduntur, capit. non possunt. ff. de legi. capit. inter cetera, de rescript. & in casu proposito non tam est similis ratio, sed etiam eadem, per quam etiam lex penalis extenditur de uno casu ad alium, iuxta quandam gloss. singularem, distinctio. 1. verb. Italix. de tempor. ord. lib. 6. concurrente aliquo ex quindecim, uel septedecim, ut super eo tradiderunt magno apparatu Domin. Philippus Francus post Anton. de Butr. in capit. fina. de consuetud. Tum quia lex etiam limitatoria

extenditur ad casum similem, c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil. ubi multa ex hoc congerit Decius. Tum quia omnes extendunt eam ad recitationem alternatim faciendam, cum tamen solum de cantu loquatur. Tum quia omnes extendunt etiam eam ad cantum, & recitationem hymnorum, prolarum, & eorum, quae appellantur sequentia, & ad id genus alia. Quo fit ut merito extendi debeat etiam ad Pater noster, & Ave Maria, in magno numero a multis in choris, uel extra eos canenda, uel recitanda.

Ad secundum respondeo primo, negando quod praedicta lex Damasii exorbitet a iure cōi, quatenus permittit praedictam alternationem, quia ut praedictum est, ante illum fuit permissa, & laudata: secundo, quod licet diceretur exorbitare a iure antiquo quatenus induxit preceptum de canendo alternatim, cum antea esset solum consilium, & ita licet ex ea sequeretur eos, qui tenentur ad dicendum magnum numerum Pater noster, & Ave Maria, sine aliarum orationum mixtura, in choro non teneri de precepto canere illa alternatim, nec quod alternatim dicendo non satisfaciant, quanquam credo quod optimi choristae, ut praedixi, iudicarent dicenda esse alternatim, sicut cetera omnia, quae possunt distingui uersibus, vel alius modis in id aptis.

Ad tertium respondeo, quod ille de quo argumētum, ait iuste quidem poterat recitare priuatim cū suo familiari, sicut in eo dicitur, sed quod nō tenebatur, ut omnes seruant, contenti dicere dimidiū uersuum, & alij aliud dimidium, & quod nimium scrupulosus erat, si putabat id non licere, quod nullo iure uetabatur, & ab omnibus approbatur.

36 Ex quibus infero recte ante circiter 40, annos consuluisse quendam pietatis, & eruditionis ergo celebrē, quod multi qui rōne cuiusdam fratris siue confraternitatis tenebatur certe diebus dicere quinquies Pater noster, & totidē Ave Maria, satisfacerent, si conuenientes in unum ita alternatim ea dicerent, quod unus eorum quasi choraula diceret primum Pater noster, & secundum Ave Maria, & tertium Pater noster, & quartum Ave Maria, alijs audientibus, & alij dicerent illo audiente

Secunda pars Decret.

primum Ave Maria, & secundum Pater noster, & tertium Ave Maria, & quartum Pater noster, & postea omnes simul dicent quinquem Pater noster, & quinquem Ave Maria. Huius ego viri eruditi, & pii consilium & praxim sequutus, frequenter in memoriam quinque plagarum D. N. Iesu Christi cum familiaribus, & socijs predicta quinque Pater noster, & quinque Ave Maria predicta modo soleo dicere, pramonendo ante unumquodque Pater noster, in cuius plagam memoriam illud cum uno Ave Maria sumus dicturi: Ante primum quidem Pater noster, per illa vel similia: In memoriam quinque plagarum D. N. Iesu Christi dicamus quinque Pater noster, & totidem Ave Maria, & primo in memoriam plagam manus dextere, & dicto primo Pater noster cum Ave Maria, per illa verba. In memoriam autem plagam manus sinistrae, & finito illo cum Ave Maria, per illa, In memoriam plagam pedis dexteri, &c. & post finem omnium versiculum, Adoramus te Christe, cum oratione, Domine Iesu Christe, ut infra cap. 19. & quamvis alijs contemplatis illis (quae nobis ob oculos semper esse deberent) plagis frequentiores, & magis forte profitolitaria illorum recitatio, mihi certe utilior solet esse haec cum alijs pronuntiatio.

37 Tertio principaliter quero. An obligati ad recitandum aliquo die coronam, psalterium, rosarium, predicta eadem die, sed diversis horis eiusdem diei ex aliqua honesta causa interruptis, perinde mereantur, & satisfaciunt, ac si unico contextu, sine ulla interruptione eas persicerent? Super qua questione sicut super praecedenti cum Sanctissimum D. N. consiluisse, Sanctitati Sae. placuit, ut ea ad summum Saec. Penitentialis preteritum viris vndequeque doctissimis rosetum reserrem, quod cum fecissem, & natio in ea re decidenda inuenissem, decrevi, ne cuiquam molestior essem, meam circa ea dicere sententiam, ut dixi circa praecedentem, Salva S. D. N. & tanti Praetoris censura.

38 Pro cuius parte negat facit primo conclusio principalis huius capituli, nempe quod horae canonicae, & alia divina officia sint integre & sine interruptione canenda, & recitanda. Secundo, quod unus

actus uno tempore, & sine interruptione fieri debet, ut stipulatio, l. 1. §. 1. l. continens. ff. de verb. oblig. & ut testamentum. l. heredes palam. §. si. ff. de testam. & l. hac consultissima. C. eo. tit. Tertio, quod officium divinum non debet relinqui inceptum. c. nihil. 7. q. 1.

Pars autem affirmativa videtur potius tenenda: Tum quia omnes horae canonicae unius diei, licet sint una oratio, ut patet per definitionem Cardinalis S. Sixti, quam supra sequuti sumus, tamen septem, vel octo horis interruptis iuste persiciuntur: Ergo & Corona Virginis Mariae, quae continet quinque partes, quarum quilibet constat uno Pater noster, & una decade, sine decem Ave Maria, poterit quinque horis distinctis: Tum quia ista receptum est, quod Rosarium Virginis Mariae, licet sit una oratio, dicatur per tres partes interruptas, quarum quilibet continet quinque Pater noster, & quinque decades Ave Maria: Ergo eadem, vel simili ratione poterit & corona dici per partes: Tum quia visitatio quatuor, quinque, vel plurimum ecclesiarum faciendae, uno die pro indulgentia consequenda, vel poenitentia implenda, vel voto, vel promissione exequendis, potest fieri per partes interruptas, visitando alias ante praedictum, & alias post illud, immo & aliam, vel alias diluculo, & alias alijs horis, tertia, sexta, nona, vel sub noctem, modo eodem die visitentur omnes, ut diximus in Comment. de Indulgentijs super §. in Leuitico, de poen. dist. 1. nota. 3. a. nu. 4. Ergo & rosarium, corona, & psalterium Virginis dicendum aliquo die pro aliqua praedictarum vel aliarum causarum, poterit dici per partes, & horis interruptis. Quia negari non potest, quin Rosarium dictum uno die diversis horis eius, non sit uno & eodem die dictum, & consequenter erit satisfactum obligationi dicendi uno & eodem die: Tum quia licet una decas Rosarii vel Coronae, continens decem Ave Maria, videatur indivisibilis quoad illa, sicut una septem horarum canonica, rum quoad ea, quae continet, una tamen decas Ave Maria divisibilis videtur ab alia decade, ac una hora canonica ab alia. Tum quia sicut facultas dicendi horas canonicas diversis horis magnam tribuit

Cap. X. de oratione, & horis Canoniciis. 43

tribuit occasionem dicendi eas commodius, & cum frequentiore, & continuatione memoria divinum, ita facultas dicendi praefatas decades diversis horis, magnam praebet occasionem frequentandi memoriam Virginis Mariae, & rerum divinarum, & commodius, ac forte denotius eas dicendi: Tum quia id praebet occasione occupandi bene plurimas partes temporis (quae preciosissima res est) quae plurimis occupatis, qui perdunt eas, dum eunt ad Ecclesiam, vel congregationes, & expectantes socios ad horas dicendas, vel expedienda negotia, vel expectantes audientias Magnatum, Iudicum, advocatorum, vel aliorum amicorum occupatorum, nihil agunt, nec recitant praedicta, putantes non posse illa finire antequam congregatio adunetur, aut audientia praestetur, aut alia, quam sperant, occupatio veniat, & credunt, quod nihil proderit eis partem eorum dicere ad ceterum, ut censeantur dixisse illa, licet post illas occupationes supervenientes ea persiciant. Qui si putarent posse recte dicere aliquam, vel aliquas decades Coronae, ad effectum ut dicendo postea alias censeretur persicere coronam, libenter dicerent nuncillas, & libentius post illas occupationes alias restantes. Tum quia emptio, iuxta tex. memo. in princip. Insit. de obligat. ex consensu, venditio, & omnes contractus regulariter, excepta stipulatione, possunt fieri per litteras & nuncios, & sic magno intervallo inter consensum unius contrahentis, imo & matrimonium saltem ante Concilium Trid. iux. cap. ult. de procurat. lib. 6. & cap. 1. de reform. matrim. sess. 24. immo & ut diximus, oratio horarum canonicarum, licet sit una, potest tamen fieri septem vel octo horis interruptis. Et ita regulariter omnis actus potest fieri per partes interruptas, exceptis his, in quibus contrarium iura statuunt. At nullum ius naturale, divinum, neque humanum statuit, ut Rosarium, vel Corona Virginis Mariae non possit per partes, & tempore interrupto dici, ergo poterit ita persici. Tum quia non obstat in oppositum adducta. Ad primum enim eorum respondetur primo, negando quod omnes horae canonicae sunt unico contextu simul recitandae, quamvis sint una oratio, Op. Navar. Tom. II.

42 ut proxime dictum est. Secundo, concedendo, quod quilibet hora canonica, & quodlibet officium divinum publicum, quae populo dicenda sunt, de quibus loquuntur iura in argumento citata, debent dici sine ulla interruptione, cum ad evitandum scandalum populi, tum ad evitandum tardum sociorum, cum quibus dicenda sunt: nos autem loquimur de privatis precibus quae private dicuntur. Unde etiam hora canonica publica, quae private dicitur, potest interrompi aliquando sancte, & cum merito, aliquando peccando, sed adimplendo praecceptum, ut colligi potest ex his, quae latius dicemus infra, c. 16. a. nu. 66. ad 78.

Ad secundum concedo, quod aliqui actus, quo valeant, debent fieri unico contextu, sed nego, quod omnes ita fieri debeant, immo regulariter possunt fieri per tempora interrupta, ut proxime probatum est.

Ad tertium respondeo, quod preces privatae, de quibus loquimur, non sunt officia divina ecclesiae, de quibus loquuntur iura in eo citata. Quare concludo eum, qui obligatus est ad dicendum Rosarium, Psalterium, vel Coronam Virginis Mariae, vel Coronam Domini nostri Iesu Christi aliquo die, satisfacere dicendo ea eodem die horis interruptis, praesertim aliqua honesta de causa, & in finem tollendi otij, & non terendi tempus, saltem dicendi unico contextu sine interruptione singulas decades eorum.

<i>Hora quartam partem omittens peccat mortaliter.</i>	n. 43
<i>Missa pars notabilis qua.</i>	n. 43
<i>Hora pars notabilis qua.</i>	n. 44
<i>Chorum nemo post primum psalmum ingreditur.</i>	n. 44
<i>Horae publicae non expedit dicere secreta.</i>	n. 45
<i>Oratio publica praestantior privata.</i>	n. 46
<i>Hora clare & non submisso ad hoc dicenda.</i>	n. 47
<i>Mauvres Chori cantare debere.</i>	n. 47
<i>Hora omnia ignorantiam, incuriam, obliuionem, ignaviam, & contemptum re alia ab alia differit.</i>	n. 48
<i>Horae omittas supplet qui excusatur.</i>	n. 49
<i>Suppletio horarum omittarum re excusatur.</i>	n. 49. & 70
<i>Horae</i>	F 3

Secunda pars Decret.

- Horas omnes & que ad mediam noctem di-
ci posse.* n.50
*Hymnus Matutina potest dici vespere, &
contra.* n.50
*Matutina debens male gaudet hora debi-
ta lapsa.* n.51
*Hora vnius dici omisso an, & quomodo
supplenda.* n.52
Hora vnius dici omni eiusdem solius. n.53
*Confessarius penitentiam quantam im-
ponit.* n.54
*Rescriptio Deo facienda a Papa minui-
tur.* n.54
*Oratio quinque psalmorum qua melior co-
tra psalterio.* n.55
*Penitens an debeat subire penitentiam
meritam.* n.56
*Rescriptio ob horas omisas, & postea di-
ctas.* n.57
*Horas omisas a choro an supplet distia
privata.* n.58
*Hora chori integre dicenda, licet alias di-
cat.* n.59
*Hora chori ut suppleantur per aliud Bre-
uiarium.* n.59
*Hora vnius dici dicens Breuiario dux-
sa.* n.60
Oratio dominica quando dicenda. n.61
*Breviarium Cardinalis Sancti Sixti qua
parte incantum.* n.62
*Oratio Dominica ut sit in fine, & ut fa-
cienda.* n.63
*Horas inchoant male nonnulli hebdoma-
darii.* n.64
*Oratio precepta deuotini fiat quam con-
sulta.* n.65
*Demon metat ad consulta, ut abducatur
preceptis.* n.66
*Exhortatio ut oratio precepta praeferatur
consulta.* n.67
*Psalterij artificum a Caietan. apte exer-
tum.* n.68
*Horas ex diuersis Breuarijs dicere an
sit sit.* n.69
*Horas interrumpens re perimente ad
eam non peccat.* n.70

Quarto queritur, quomodo respon-
dendum sit ei, quod in Concilio
Basilienfi sess. 1. t. i. quo tempore,
quisq; debet esse in choro. statutum fuit,
scilicet, Non esse adiungendas distribu-
tiones quotidianas beneficiarijs ad Matuti-

nas euntibus, priusquam finiatur psal-
mus, *Venite exultemus*, & ad alias horas
antequam finiatur primus psalmus, & ad
Missam ante vltimum, & *kyrie eleison*, & co-
sequenter praeponit non esse necessa-
rium recitare, vel cantare integre omnia.
Quod est contra notab. principale huius
capituli.

43 Ad quam questionem dico primo. q.
omnes & soli illi peccat mortaliter omi-
tendo recitare, canere, vel audire aliquam
partem diuinorum officiorum, qui id a-
gunt per contemptum, vel cum notabili
scandalo, aut omittunt partem notabilem
per negligentiam, absque proposito sup-
plendi ut debent.

Secundo dico, non uideri partem no-
tabilem Missae solum introitum eius, ut
determinat D. Anton. esse tamen (quicquid
alias significauerim) eam, quae durat usque
ad vltimum, & *kyrie eleison*. Tum quia me-
moratum Concilium Basiliense, ubi sup-
ra id significat, quatenus, ut in questione
proponitur, statuit, ut ei, qui ante finem
vltimum Kyrie non uenit ad chorum, non
debeantur distributiones Missae. Tunc quia
D. Anton. determinat tertiam partem
Missae esse partem notabilem eius, & non
eam, quae durat usque ad introitum, & ta-
cens de illa, quae durat ultra introitum,
videtur consentire praedicto Concilio. Nec
obstat, quod sunt aliquot constitutiones
synodales, per quas distributiones lue-
runt ab ijs, qui ueniunt antequam fini-
tur epistola, quia maioris auctoritatis vi-
deretur praedictum statutum Concilij per
totam Galliam recepti. Itaque consi-
lendum est ei, qui cepit audire Missam
post collectam die festo, audiat aliam, aut
saltem partem illam alterius, quam non
audiuit, quia id sufficeret. Quoniam, ut
aiunt Parisien. Maior in 4. dist. 12. satisfacit
praepcepto, qui audit vnam partem vnius
Missae, & reliquam alterius, eo q. ex dua-
bus illis partialibus auditionibus inte-
gratur auditio praepcepta, sicut contra ea
omissionibus duarum partium Missae, qua-
rum neutra esset pars notabilis, fieri pos-
set una omisso partis notabilis, ut alias
respondi ei, qui omisit partem Missae usque
ad introitum, & discessit ab ea statim post
Communionem.

44 Tercio dico, posse dici non esse partes
nota-

Cap. X. de oratione, & horis Canonicis. 44

notabiles Primae, Tertiae, Sextae, Nonae,
illarum principia usque ad finem primi
psalmi, nec ad effectum peccandi, neque
perdendi distributiones quotidianas, quia
tam Concilium Basiliense, quam statuta
communiter non reputant partes illas es-
se notabiles. Quod intelligendum uide-
tur quoad effectum peccandi, modo sup-
pleant priuatim illas partes, quas omise-
rant, per dicta sup. eod. c. nu. 1. & dicen-
da infra, eod. cap. num. 43. quia non po-
test negari, quod omisso praedictorum
principiorum usque ad primum psalmum
fere finitum sit omisso partium notabi-
lium, cum sit circiter tertia pars praedi-
ctarum horarum, computatis Pater nos-
ter, & Ave Maria, Deus in adiutorium,
& hymno, cum parte primi psalmi, & co-
sequenter, nisi suppleatur, inducet culpa
mortalem, licet non inducat distributio-
nis perditionem. Ex quo sequitur aliquam
partem esse notabilem ad peccandum mor-
taliter, quae non est talis ad perdendum
distributiones quotidianas: Notandum
tamen, quod nemo post finitum primum
psalmum, durante ea hora deberet ingre-
di chorum, etiam perdendo distributio-
nes, aut incurrendo alias poenas, quod ali-
quot religiones obseruant, & seruare co-
sueverant monachi Aegypti, secundum
Ioan. Cassian. de Instit. cenob. lib. 3. cap.
7. Quia eiusmodi ingressus est occasio
multum distrahendi mentes eorum, qui
ceperunt canere, vel recitare horam, ab
attentione illis debita, ad cogitandum
quare uenit tam tarde, & tales occasio-
nes sunt euitandae, per hunc textum, ut
infra dicitur.

Quinto queritur, an sit utilis repeti-
tio aliquorum serupulorum, qui quasi
murmurando suppleant in choro, vel ex-
tra illum principia horarum, capitulorum,
& aliorum, quae de consuetudine vnius so-
lus dicit. Ad quam respondeo quod non
est utilis, & minus necessaria, secundum
communem opinionem S. Anton. Poly-
dorus, ubi supra, immo superflua, & ita
superstitiosa, & peccatum inquietans in-
tellectum, cum sit maius obsequium Dei
audire illa deuote, humiliter, & tranqui-
lle. Quod ipsum dicerem de illis qui cele-
brant missam solenniter cum diacono, &
subdiacono, melius videlicet eis fore au-

dire epistolam, & euangelium deuote, non
dicendo illa per se, quam antea recitare,
& postea indeuote audire.

45 Ex quo satis inferitur, non esse tam vti-
le & seuerum, quam multi existimant (de
quorum numero ipse etiam olim fui) re-
citare priuatim prius in domo, aut in ec-
clesia ea, quae postea canenda, vel dicen-
da sunt communiter in choro, eo prae-
textu, quod recitatio illa communis, vel
canatio saepe sit minus attente, eo quod
attentionis partem adimant partim erra-
ta aliena, partim propria, partim quod di-
ctum ab vno non satis audiat ab alijs,
partim colloquia, aut nimis properus
vnius vel alterius egressus, aut tardus in-
gressus, aut id genus alia. Quod tamen
non esse tam utile ac putatur, sed saepe
numero damnosum probatur, tum per
proxime dicta, ex quibus hoc corollarium
inferitur. Tum quia quoad intentum uiden-
tur errare, putantes orationem priuatim
in domo, vel cubiculo, vel cella dictam
esse meliorem ei, quae publice in com-
muni fit in Ecclesia, quod falsum est, ut
probauimus infra in capit. 17. numer. 1.
multis rationibus: Tum quia qui prius
priuatim recitant horas, ut plurimum non
curant satis circumspecte eas recitare, eo
quod iterum eas sunt recitaturi, vel canta-
turi, & postea eas recitantes minus at-
tendant eis, quod eas iam semel dixerint: Tunc
quia praedicta recitatio priuatim praemis-
sa causa est, cur in choris minor sit atten-
tio, & maior negligentia, plura colloquia,
& inquietudines. Nam cum qui hoc agunt,
ut plurimum sunt primores, & cum existi-
ment iam se satisfacere praepcepto, liberius
colloquantur, negotijs intendunt, silen-
tium rumpunt, imo & omittunt aliquot
versus, vel partes eorum, quod non face-
rent, nisi iam prius recitassent, suntque
exemplum, ut id ipsum alij minores agant,
& ita fit confusio, & perturbatio contra
Concilium Toler. cap. in loco. 5. q. 4.

47 Addo his, quod ad lucrandum distri-
butiones quotidianas chori non sufficit
dixisse horas antea, vel dicere eas postea
in domo, vel ecclesia, sed oportet ut in
choro cum alijs, ubi illae lucifunt, dicantur,
ut dici possunt recitando, vel canen-
do cum alijs. Tum quia distributiones non
dantur solum eo, quod dicuntur, vel ca-

nuntur hora, sed quia dicuntur uel canuntur cum alijs in choro, uel alia parte Ecclesie, ubi & quemadmodum statutum est. Tum per illud singulare eiusdem Cardinalis. Cuius in lib. 17. respon. 2. scilicet non satisfacere precepto dicendi horas ad lucrandum distributiones quotidianas, Canonicos, & Prelatos, qui sunt in choro & partem dimidiam non canunt, etiam si recitent submisse, & aliam dimidiam partem audiant, ob officios rationes ab eo adductas in d. Respon. 8. Quod confirmatur illo Concilij Basilienfis in sess. 11. tituli. quomodo diui. offic. Et cum psallendi gratia ibi conueniant, muta, aut clausa labia tenere non debent, sed omnes, praesertim qui maiore funguntur honore, in psalmis, hymnis, & canticis, Deo alacriter modulentur. Confirmatur etiam eo, quod in aliquibus ecclesijs, uel in hac Conybricensi statutum est, ut Presbiteri possint mulctare omnes eos, qui exsistentes in choro non canunt cum reliquis, quod consonat his, quae dictum Concilium paulo inferius addit. * Audio tamen id, quod etiam Extranagani Pij V. relata supra c. 7. a nu. 31. significat statuta aliquarum Ecclesiarum luciferi distributiones per solam praesentiam factam in choro, etiam sine cantu & recitatione, quae nescio quia iusta ratione iustificentur contra praedicta: Na illa, quae infamat Caiet. in summa uerb. Horarum, in si. scilicet, maiores chori non debere cantare, sed a minoribus cantata meditari, est expresse contra praedictum Concilium Basiliense, & contra se ipsum supra citatum.*

Sexto quaero, An omnes omissiones partium horarum sint aequalis culpe, & an per suppletionem deleantur? Ad quod dico primo longe distere omittere per ignorantiam, incogitantiam, uel obliuionem, recitationem alicuius partis horarum, & omittere per negligentiam, & contemptum. Quoniam quando per ignorantiam, incogitantiam, & obliuionem omittitur, communiter non est plus quam veniale, etiam omitteretur pars notabilis, eo lenius, uel grauius, quo ignorantia, incogitantia, uel obliuio est magis, uel minus culpabilis. Et si nulla in eis fuerit culpa, nulla quoque erit in omissione, ut sentiunt S. Anton. 3. par. tit. 12. ca. 4. §. 5. Angel. uerb.

Horarum §. 16. & 17. & Syluester uerb. Hora 9. 12. Quando uero mera negligentia omittitur pars notabilis, est mortale: Quando uero per contemptum, est mortale, et si pars omissa non sit mortalis, ut in 4. q. nu. 43.

Secundo dico diuersos esse effectus suppletionis omissionis, ut enim sentit D. Anton. 3. par. tit. 13. c. 4. §. cum communi, supplementum eius, quod per ignorantiam, incogitantiam, uel obliuionem omisissum fuit, regulariter excusat a peccato saltem mortali, non autem excusat eum, qui per contemptum uel ueram negligentiam, saltem sine animo suppleendi defectum id facit. Quoniam hic quando omittitur, peccat mortaliter ob illam contemptum uel negligentiam, & licet supplementum est excuset a peccato nullo quod committeret, si ualens suppleret, non suppleret, non tamen excusatur a iam commisso per contemptum, uel per meram negligentiam sine proposito suppleendi.

Ex quo sequitur, quod nonnunquam is, qui tenetur suppleret partem omisissam, non excusatur suppleendo a peccato mortali, neque omittere suppleret mortaliter peccat: & alius, qui suppleendo excusatur a mortali, qui si non suppleret mortaliter peccaret. Alius item, qui suppleendo non excusatur a peccato mortifero, & si non suppleret, denique peccaret. Exemplum primum in eo, qui per contemptum omittit aliquam partem exiguiam, quae non est notabilis. Exemplum secundum in eo, qui per ignorantiam, inaduertentiam, aut obliuionem partem notabilem omittit. Exemplum tertium in eo, qui pura negligentia omittit aliquam partem notabilem, sine proposito suppleendi. Maior pars huius distincti iudicatur in eo, quod neque omittit neque non suppletio partis non notabilis extra contemptum, est peccatum mortale, ut supra eodem c. num. 43. & 48. dictum est, & quod peccatum mortale iam commissum sola penitentia, & non alijs, supplementis deletur, quae saltem uoluntate, non essent penitentia, ut tradit S. Augustinus. Omnes, c. Agnus. de consue. distinct. 4. cap. firmissime, 15. quæst. 1. Tho. 3. par. quaestio. 64. artic. 6. & communis in quarto distinctione decimaquarta, & copiosius ac resolutius tradimus in manuali confess. toto ca. 1. * receptus ab omnibus

nib. Catholicis deporados Lutheranos. Tercio dico, quod qui omittit omnes horas, uel unam, aut aliquam partem notabilem illarum sine per contemptum, sine per obliuionem, ignorantiam, uel inaduertentiam, & eodem die ante mediam noctem recordatus fuerit illius omissionis, suppleret debet quod omisit, iuxta communem, & toties peccat, quoties proposuerit & deliberarit id non agere, ut supra declaratum est. Pro hac sententia, quae communis est, facit illa conclusio supra in c. 7. num. 6. posita, scilicet, quod nemo recitans priuatim peccat mortaliter ob id solum, quod tarde dicat horas extra chororum, dummodo eas recitet ante mediam noctem. Nam si recitatio Matutinarum & Primae post meridiem suppledo defectum Matutinae, nos excusat a peccato mortali, necessario sequitur non obligari ad suppleendum, eum non suppleendo peccaremus, uerum tamen est, quod Cardinalis a Turre Cremata, & Alexandri. fuerunt in ea opinione, in cap. Presbyter. 21. dist. hic nu. 5. ille art. 5. quod lapsa tanta parte diei postquam hora Matutinae recitari non solent, non est quis obligatus ad eas recitandas magis, quam si totus dies lapsus esset, in quod allegat Vmberum, apud quem non reperi illud. Verum in id allego pro eis, quod dixit D. Tho. Quodlib. 30. artic. 29. Indecens esse dicere, iam lucis orto, sydere, hora Completorii, ob idque non obligari eum, qui uno die omittit suas horas, illas recitare alio. Sed ad hoc dictum Thomae responderi potest, negando id indecens esse. Tu quia qui dicit horas extra tempus eis cor respondens, non refert, neque referre debet tempus de quo hymni, uel alij uersus, aut antiphonae loquuntur, ad tempus in quo eas dicit, sed ad tempus, de quo iusta ratione intelligendum est, ut singulatim dixit quidam Neotericus Gabr. in cano. Mist. lect. 18. col. 4. Tum quia si quod dicit S. Tho. uerum elicit, neque immo minus posset dici Prima, antequam illuc se ferret, quandoquidem iuxta ueritatem non diceretur, iam lucis orto sydere. Tum quod Ecclesia quolibet anno in die Natiuitatis immo & per totam octauam dicit. Hodie natus est Saluator, & in Pascha te Resurrectione, hodie surrexit,

in Ascensione, hodie ascendit, & non propterea falsum dicit, uel indecens, quia referuntur ad alium diem similem, ante mille quingentos annos elapsam. Tum quod demoror, quo modo impletur D. Ant. Ang. & Sylu. dicunt pro una parte illud esse in conueniens, & alia ex parte asserit, quod horarum omittit suis debitis repositibus possunt, & debent dici eodem die ante mediam noctem, & ita praesupponunt posse dici hora Completorii hymnum Primae, & Matutinae. Tum quod idem S. Thom. Quodlib. 5. art. 8. eum toto mundo dixit, aliqua de causa, aut aliquo bono respectu Matutinam alterius diei cum suis Laudibus posse dici uespera praecedente, & certum est multos hymnos Matutinarum, & Laudum, non minus repugnare tempori, de quo loquuntur, recitando ea hora, quae hymnus Primae dictus hora Completorii repugnat hora Completorii. Quando quidem hymnus Matutinarum ferit secundum, scilicet, Somno relictis artibus, Specto cubili surgimus: & hymnus ferit tertia, Ales diei nuncius lucem propinquam praecinit, & alij similes disti uespera praecedenti, antequam cubemus, non minus, immo magis repugnant tempori, in quo dicuntur, quam hymnus, iam lucis orto sydere, repugnat uesperae ipsius meridiei, in qua dicitur. Tum quod neque S. Thomas, nec alius quicquam eorum, qui sequuntur summa dictum, negabit ante meridiem non esse quem obligatum suppleret Primam eius diei, quam necdum recitauerat, neque negabit hymnum, iam lucis orto sydere, repugnare horae immediate meridiem praecedenti illius diei. Ex his omnibus sequitur, quod stulte dno beneficiarij quodam die ixtabantur: alter, quia lapsus erat meridiem, & alter, quia sol iam occiderat, & necdum recitauerat Matutinas seriales prolixas, neque aliud quicquam usque ad uesperas, putantes iam praeteritum esse tempus officij Matutini, & quod non erat iam obligati illud dicere, sed distaxat facere, quod in dist. dicitur de eo, qui omittit recitare integro die. Sic enim duplici ratione aberrabant, altera quidem, quod gaudebat praeteritum esse tempus, in quo poterat excusari a peccato mortali, altera uero, quia maiori faciebant mortificare Deum offendisse, ob quod aeternae paeae rei fiebant

bant, quam laborem laudandi aliquantu-
lo tempore diuinam eius Maiestatem.
72 Quarto dico, quod qui uno die omnes
suas horas, aut unam uel aliquam partem
notabilem illarum omisit, non tenetur la-
pso eo die dicere illud ipsum, quod omi-
sit, ut determinat S. Thom. Quodli. 3. ar-
tic. 2.9. quem sequuntur omnes Theolo-
gi, & ante eum, dixit Innoc. IV. proba-
tus ab omnibus Canonistis alibi, in cap. 7.
de celebr. miss. & a duobus Cardinalibus
cum Archidiacono alio in loco, in c. Pres-
byter 91. dist. Cuius dicti ratio, secundum
San. Thom. est, quod ineptum, & insolens
uidetur dicere officium quadragesimale
tempore Resurrectionis. Quam tamen ra-
tionem non omnino concludere satis ostē-
di potest per tradita in precedenti dicto,
& quod neque ipse, neque alius negaret
posse dici passionem, & alia diuina of-
ficia quadragesimalia tempore resurre-
ctionis ex deuotione. Et quod omnes sa-
tentur, quod si is, qui omisit officium
vnius diei, uel multorum, noller de nouo
recitare, pro satisfactione bene ageret, li-
cet ad id non teneretur, ratio tamen uera
huius dicti mihi uidetur esse illa, quam
sentit Petrus de Ancharano, in cap. 1. nu-
m. 20. de celebr. missar. uidelicet, quod præ-
ceptum dicendi horas, sicut & ieiunandi,
53 tam est annexum diei, ut eo lapso, non
possit impleri, quandoquidem non potest
recitari, sicut nec ieiunari illo die, qui in
lapsus est, & consequenter non obligat,
quia non est possibile impletu, & ideo non
est necesse imponere omittenti peniten-
tiam dicendi totum officium omittum, sed
aliud, quod confessorius arbitrabitur.
54 Contra hæc tamen facit primo. Quod
Confessorius uidetur teneri iniungere ei,
ut dicat omne officium omittum, aut agat
opus aliud æque bonum, Quoniam com-
muniter Palud. in 4. dist. 15. quæst. 8. co-
lum. 7. & alij dicunt iniungendum esse in
penitentiam aliud, quod æque uel magis
placeat Deo.
Secundo, quod qui tenetur recitare ra-
tione beneficii, & non recitat, non solum
offendit Deum, cui satisfacere potest per
penitentiam arbitriam, sed etiam ho-
mines uiuos, aut mortuos, qui fundant
beneficium, & eos, qui redditus exsolvunt,
aut pro quibus recitare oportet, & per

consequens uidetur, quod sicut qui iura-
uit Deo dare mihi singulis diebus unum
ducatum, si mihi dare omittat integro
anno, licet penitentia arbitraria possit sa-
tisfacere offensi Diuina, illi tamen, quod
mihi debet, non potest, nisi persolvat mihi
tot ducatos, quot sunt dies in anno. Ip-
semet enim Palud. in dist. 15. q. 8. col. 6.
loquendo de hoc, dicit, quod restitutionem
Deo faciendam potest moderari eius
vicarius, non autem homini faciendam,
quæ sunt uerba notata dignissima.
Ad priorem horum scrupulorum di-
co, non esse facile saluare Paludanum, &
illius sequaces: hinc enim præsupponit,
ad ueniam culpæ peccati omissionis ho-
rarum necessarium esse iniungere in pen-
itentiam opera, quæ de se sint æque bo-
na, ac illa horæ male omittæ. & illinc si-
gnificant, sufficere dare in penitentiam
septem psalmos, aut psalterium, aut aliud
quippiam maius ei, qui omisit recitare
uno die uel multis, nec satisfaciet, qui re-
sponderit, quod eius intentio fuit dicere,
quod erat necessarium dare in peniten-
tiam id, quod esset æque uel magis gra-
tum Deo, quam pronuntiatio horarum
omittarum, attenta deuotione penitentis
quamuis de se non esset tam grande, iux-
ta illud Hiero. in c. non mediocriter de-
55 confecidit. 5. Melius est quinque psal-
morum decantatio cum cordis puritate, ac
serenitate, ac spirituali hilaritate, quàm to-
tius psalterij modulatio cum anxietate,
& cordis tristitia, non inquam satisfacti
qui hoc responderit. Tum quia iuxta ue-
ram opinionem, quam in una parte in c.
consideret. 5. ponat se de penit. d. 5. cum
Scoto in 4. dist. 17. & alijs multis nostris
contra alios, quos ibi confutamus, de-
fendimus, & in alia declaramus, in Ma-
nual. Confess. c. 26. nu. 20. non tenetur
penitens acceptare in penitentiam ope-
ra magis grata Deo, quam quæ omisit fa-
cere, quia sufficit propositum, ea ex se fa-
ciendi in hac uita, uel patiendi in Purga-
56 torio. Tum quod non constat, neque cō-
stare potest penitentem istum maiore
eum deuotione recitaturum septem psal-
mos iniunctos in penitentiam, quam ho-
ras omittas, & indubitatum est, quod
etiam si eas minore cum deuotione reci-
taret, satisfaceret penitentia necessariæ
ad

ad absolutionem culpæ, licet non forte to-
tius penæ purgatorii. Tum quia quod
ad satisfactionem Deo debitam attinet,
considerari non debet, quid agere omisit,
sed quantum in eo offenderit, quando-
quidem fieri potest, ut qui minus omisit,
magis offenderit. Itaque tuus esse arbi-
tror dicere, mentem Paludani & eius se-
quacium fuisse dicere utile fore, sed non
necessarium, iniungere penitenti, & ab
eo suscipi in penitentiam rem æque, uel
magis gratam Deo, quam easdem horas
omittas recitare.
Ad secundum argumentum respondeo,
illud plurimum argere eum, qui sequere-
tur opinionem illam communem, quæ
uera erat ante Concilium Lateranense
ultimum supra in cap. 7. num. 31. a nobis
relatum, scilicet Beneficiarios non fuisse
obligatos ad restitutionem fructuum be-
57 neficiorum, eo quod non pronunciarent
horas, hoc enim argumento probatur obli-
gari eos saltem ad satisfaciendum alia-
rum uirtutum actibus, intentioni testato-
rum & benefactorum, quod tamen nil ur-
get post dictum Concilium, quoad omi-
tentem horarum recitationem post sex
menses elapsos. Nam responderi po-
test, eiusmodi beneficium pro rata
temporis, quo omisit, non fecisse fru-
ctus suos, & obligari ad restitutionem eo-
rum, non autem ad iterandum horas non
pronunciatas, quorum noua pronuncia-
tio non liberaret a restitutione prædicta.
Dixi (quo ad omittentem horarum pro-
nunciationem post sex menses elapsos)
Nam quoad non recitationem ipsarum
curritibus idem etiam seruandum est, quod
ante Concilium præfatum, cum quantū
ad hoc nihil in eo sit mutatum.
58 Quinto dico, eorum qui errat cantan-
do horam aliquam, aut partem eius, no-
tabilem, non obligari ad supplendam eam
cantando, uel conuentualiter pronuncia-
do, sufficit enim ut singuli singulariter
suppleant illum defectum, licet satis es-
set si sine scandalo fieri posset ut cantan-
do, aut pronuntiando conuentualiter, quæ
separatim suppleretur, iuxta decisionem
utriusque Cardinalis in c. clerici uictum.
21. dist. 1. Cardin. quidem S. Sixti 7. art.
num. 6. & Alex. num. 7. in Decretum scri-
bens ualde singularem, & quotidianam

56 Sexto, quod quemadmodum pronun-
tians horas extra chorum iuxta formam
Breviarii Romani a Cardinale Sanctæ
Crucis compositi, uel alius, obtemperat ad id
dispensatione, tenetur interesse choro &
pronunciare sine cantare horas una cum
eo ad lucificandum distributiones quo-
tidianas, ita etiam si culpa sua serius acce-
dens, aut citius egrediens, aut immiscens
se rebus contrariis ipsi, quæ dicuntur, uel
cantantur, omiserit partem aliquam nota-
bilem, obligatur ad omitti supplementationem
nec satisfacti dicendo horas iuxta formam
60 prædicti Breviarii, uel alius cum dispen-
satione. Tum quia qui sentit emolumentum
in c. qui sentit, de reg. iur. in 6. l. secū-
dum naturam. ff. eo. adiunctis glo. sentire
debet & opus ei annexum, & constat di-
tributionibus, quæ in choro lucifunt,
annexum esse onus pronuntiandi horas
iuxta formulam Breviarii ab eo recepti.
Tū quia dispensatio, qua permittitur pro-
nunciatio horarum secundum formulam
præfati breuiarii, uel alius extraordinarij
continet clausulam, qua iubetur sic dispē-
satus in choro recitare horas, secundum
formam ab eo seruati solitam. Hæc autē
decisio tam singularis, & quotidiana, quā
noua, limitatur primò, ne procedat in
omittente prædicta iuxta de causa, sine cul-
pa, & peccato, puta quia est in capitulo,
uel occupatus negocij a statutis Ecclesiæ
pro iusta causa habitis, etiam ad sacrifi-
ciendum distributiones quotidianas. Tū
quia auctores eius restringunt eam ad cō-
mittentem sua culpa errorem in ea con-
tentum. Tum quia cum subsistente iusta
causa non teneatur recitare, aut cantare
in choro id, quod a choro recitatur, aut
cantatur, non uidetur obligatus ad pro-
nunciandum quod tunc temporis in cho-
ro dicitur, aut cantatur, quia cessat ratio
& causa prædictæ decisionis, quæ cessante,
debet & illa cessare, e. cum cessante. de ap-
pella. Secundo limitatur prædicta decisio
ne procedat in eo, qui taliter omisit par-
tem aliquam notabilem, ut non teneatur
supplere ipsammet omittam, sed aliud
quidpiam æquipollens, ut cum quis in pri-
ma, uel alia horarum, omittit aliqua uer-
ba, aut uersiculos diuersorum psalmorum,
quorum singula per se quidem partem
notabilem non constituunt, omnia uero
con-

coninnēta sic. Tūc enim obligatur ad sup-
plendum aliquid eis xquipollens, non au-
tem eadem uerba, & uersiculos omittit
recitandum, quia id esset quidam labor in-
thūs, & magna confusio. Quare supplebit
dicendo unum, duos, uel plures psalmos,
qui contineant tot uerba, & uersiculos,
quos ipse omisit, quia pronunciant plus,
uel tantum, quantum omisit. Tertio limi-
tatur decisio prædicta, ne procedat cum
horarum recitatio iuxta formam Breuiarij
extraordinarij omnino, aut fere eque-
nit cum ordinario. Non obstat, quod ui-
deri possum alicui præsupponere duo si-
bi repugnantia, nempe ut idem omittat
partem notabilem horæ, quæ in choro
pronunciatur, & lucifaciat distributiones
eius quotidianas. Responderi enim po-
test, negando illa esse repugnantia, quia
immo concurrunt in omnibus illis, qui
non accedunt ad primam uel aliam ho-
rarum, usque ad uersum ultimum primi
psalmi, & postea intersunt toti reliquæ
partes horæ: is enim omittit partem nota-
bilem horæ, nempe orationem Domini-
cam, & Deus in adiutorium, cum hym-
no, & tota fere primo psalmo, qui tamen
lucrat distributiones quotidianas. Et fa-
teor non æque facile hæc dici posse de
egrediente ante horam absolutam, ac de
tarde ueniēte ad eam. Statuta enim, quæ
in hoc consonant Concilio Basiliensi, ma-
gis prohibent maturitatem egrediendi,
quam tarditatem ueniendi, & ita permit-
tunt, ut ueniens tarde etiam post partem
notabilem lucraretur, non ita egrediens si-
ne licentia.

Septimo quaeritur, quid dicendum sit
de his, quorum alij non recitant Aue Ma-
ria ante initium horarum, alij omittunt
Pater noster, in fine illarum?

Ad quam dico primo, orationem Do-
minicam in fine singularum horarum di-
ci debere, iuxta Concilium Gerundense. c.
id semper placuit, de consec. dist. 5. quod
a multis & in his Lud. Rom. in singul. 42.
commendatur, cuius uerba sunt. Id sem-
per placuit, ut omnibus diebus post Ma-
tutinam, & Vesperas oratio Dominica a
Sacerdote proferatur. Et grauissimus ille
doctor Hugotius (quem manuscriptum
habet) dicit idem fieri debere in fine eu-
angelij, & quidem secreto,

licet in ecclesia primitus elata uoce dici
soleret loco orationis, siue collectæ no-
stra ætate cantari solita, quod obseruatum
fuisse in S. Ioannis Lateranensis, usque ad
suam ætatem, Guil. Duran. & Speculator
affirmat, lib. 5. ration. titul. de his, quæ in
officiis libet horæ, col. 2. Quare iure mi-
rari licuit, quod Breuiario nouo prædi-
cti Cardinalis Sanc. Crucis præceperetur
dici oratio Dominica cum salutatione.

62 Angelica in initio cuiuslibet horæ, quod
nunquam iure commune fuit statutum, si-
cet a multis usu receptum: in fine uero
nihil, cum pari labore dici possit in fine,
ac in initio, & quidem consonantius iuri,
quod prudentissime, si satis expendatur,
fuit institutum. Tum quia apertissimum ini-
tium horarum est, Domine labia mea
aperies, & Deus in adiutorium meum in-
tende, a Damaso Papa inuentum, uel cer-
te auctoritate auctum Apostolica, cum
fuisse a Hieronymo inuentum, auctore
prædicto Gulielm. Specul. lib. 5. Ratio. &
tit. de his, quæ in offic. cuiuslibet horæ, co-
lumn. 2. Tum quia omnium orationum
præstantissima est Dominica, secundum
omnes, & ideo maiori cum deuotione di-
cenda, quam reliqua omnia, & consequen-
ter cum mens ad orandum maxime est
disposita, quod contingere uidetur in fine
horæ, iuxta eccl. capit. 7. Melius est finis
orationis, quam initium. Ob quas ratio-
nes toto tempore, quo secundum formam
dicti Breuiarij pronunciaui horas, solitus
sum incipere quidem ab oratione Domi-
nica, & salutatione Angelica, iuxta præ-
ceptum eiusdem, concludendo uero illam
oratione Dominica sola, iuxta prædictum
Concilium Gerundense. Quod licet de ri-
gore iuris necessarium esse non dicerem,
latis tamen æquum erat & rationabile.

Secundo, quod longe diligentius in hæc
disposuit Sanctissimus ille Don Didac-
cus de Sousa, Archiepiscopus Bracharen-
sis, cum Breuiarium nostrum Bracharen-
se composuit, dum postquam statuit ut
initium omnium horarum sumeretur ab
oratione Dominica, hæc addidit. Atten-
to quod de iure oratio Dominica absolu-
ta qualibet hora dici debeat, ita fiat. Quia
in re, meo iudicio, consentire uoluit præ-
dicto Speculatori, ubi supra, dicenti eam
dici debere in initio, & fine, licet nullus

textus in corpore iuris clausus in initio
dici debere probet. Breuiarium autem
generale solum record. Pij V. omnes horas
præter completorium præcipit inchoari
a Pater noster, & Aue Maria, & finire per
Pater noster: Completorium uero finire
Pater noster, Aue Maria, & Credo, per
quæ ipsa præcipit incipi Matutinam &
Primam, & declarat Pater noster in fine
dictum seruire initio horæ sequentis, si
continuo dicatur, in Regulæ oratio. Do-
minica ordine profecto apertissimo, & gra-
uissimo.

Tertio, quod ex his sequitur, multos
in Episcopatu Conymbricensi, & toto
Archiepiscopatu Bracharensi pronuncia-
re aliquas, ad quæ non obligatur, & omit-
tere alia, quæ dicere tenebantur. Pluri-
mi enim recitant Aue Maria cum Pa-
ter noster in principio horarum: Alij cõ-
memorationem S. Sebastiani in fine qua-
runda horarum. Alij aliam S. Mariæ in
fine altarium, ad quæ nullo iure commu-
ni, nec regulæ particulari Breuiarij, aut
consuetudine obligantur, omittunt autē
in fine orationem Dominicam, siue Pa-
ter noster a prædicto Concilio, & nostro
Breuiario dici præceptum.

Quarto, quod modo contrario ei, quæ
seruare deberemus, nos habemus erga
Pater noster, quod dicitur oratio Domi-
nica, eo quod sit a Domino composita.
Cum enim illa omnium sit gratissima se-
cundum S. Cyprianum, in ser. 6. pag. 22.
& perfectissima, ut post S. Aug. ad Probā.
probat S. Tho. 2. Sec. q. 43. art. 9. receptus
ab omnibus, ideoque esset a nobis atten-
tissime, reuerentissimeque dicenda, nul-
la communiter maiori cum incuria, & ani-
mi laxitate, & euagatione pronunciatur,
quam hæc in horis Canonicis. Multos,
quamuis non plures quam oporteat, ui-
deas reliquum horarum Canonicarum
deuote recitare, & alios aliquando psal-
mos Penitenciales alios, item salutationem
Angelicam, aliasue aliquas preces a
doctoribus tum doctis, tum indoctis com-
positas magna cum attentione recitare.
64 paucos tamen collatione aliorum uideas
dicere Pater noster ante, aut post horas
Canonicas, cum ea, quæ oportet, aut de-
bet, deuotione, attentione, & reuerentia.
Interdum quia præcipient, aut hebdoma-

darius incipit, Deus in adiutorium, antequam
nutu, aut uerbis intret alios ad dicendū
illud, imò ante finem cuiusvis generis ne-
gotiorum colloquia in medium propo-
ta. Interdum hebdomadarius tam cito ex-
finit, ut antequam tu dimidium dixeris,
ille totum deglutiat. Tu item deglutias
reliquum dimidium, ut cum in Deus in
adiutorium, assequaris: Interdum hebdo-
madarius adeo indolens, & frequenter
ridens, uel ringens exorditur, ut satis ne-
gocij habeas in intendendo animum in-
ciuitati eius, ita ut nequeas intendere
orationi Dominicæ, licet satis esset inte-
dere ei, & per eam petere a Deo gratiam
& deuotionem recte orandi, tam præcise
ti, & choro, quam tibi. Interdum omitti-
tur in fine horarum, nisi quando una post
aliam immediate dicitur. Et tunc qui-
busdam uidetur potius dici pro initio so-
quentis, quam pro fine recitæ, sed si-
cut fuerit dicere unum solum Pater no-
ster, siue orationem Dominicam fini unius,
& initio alterius inferuire, ita enim ius
commune, & regula Breuiarij per con-
suetudinem antiquam interpretata esse,
uidentur. Ello enim haud sint lapsi post
nostri Breuiarij Bracharensis composi-
tionem 40. anni ad inducendum consuetudi-
nem legis Canonice derogatoriam requi-
siti, cum tamen hæc consuetudo non tam
sit derogatoria, quam interpretatoria,
cumque regula Breuiarij cum hac interpre-
tatione sit recepta, uidetur seruanda, per
tradita a multis in diuersis locis. Imol.
post alios in e. Cum iam dudum, de præb.
Fel. post alios in capit. quod super his, de
maior. & Roch. post Anto. in e. de con-
suetud. Pro hac nostra interpretatione
facit plurimum prædicta regula prædicti
Breuiarij Pij V. quæ unum pater noster
seruit sui unius horæ, & principio alteri-
us quæ immediate dicitur.

Quinto nonnullos huius patriæ eodem
plane morbo, quo multi aliarum terra-
rum, laborare, scilicet, quod sumus deno-
ti in ea, quæ tantum consuluntur, & non
præcipiuntur laxi uero, & quali aliud agē-
tes, in ea, quæ præcipiuntur, & non qua-
li qualia, sed ut in uitam æternam asse-
quendam necessaria. Quot clericos, mo-
nachos, & monachas uideas deuote, atten-
tissime, & cum lachrymis pronunciare

preces illas, *Stabat mater dolorosa*, *Obsecro te*, & *intemerata*, & alias nulla lege preceptas. Qui iisdem horas Canonicas, ad quas ordo sacer, beneficium, uel sacra religionis professio eos obligat, nulla fere alia cura, & studio, quā choro & mundo satis faciendi, cū nulla, uel parua deuotione pronuntiant. Quot credunt esse admonitionem Angeli lucis illam angeli Sathanæ in Angelum lucis transformari, quam intelleximus a quibusdam uiris egregie pijs bona fide quibusdam nonitijs factā, illam nempe, quā persuadet, ut ardentius appetamus quam citissime quouis modo horas canonicas finire, quo eis finitis alia deuote meditando legamus, aut legendo meditemur, aut mentali orationi non preceptæ intendamus? Non pauci profecto, quia et quamplurimis eiusdem instinctu contingere solet, ut toto pectore rei cuiuspiam non obligatorie incumbentes, parum rebus preceptis intendunt, & tandem persueantur tur praferre acciden substantiæ, coloris saporis, consilium precepto. Quot enim laicos uideas audientes magna cū deuotione Missam B. Mariæ Sabbato, & de quinque plagis feria sexta, qui Dominico non intersunt quidem, sed confabulantes, & in deuote ei corpore magis, quā animo assistentes? Quare omnes, quotquot ad pronuntiandum horas Canonicas obligamur obnix Deum precemur, ut eo inspirate iussu eius diuina humanis, & placita totius ecclesiæ particulariū eius mēbrozum consulti præferamus, & consequenter Patet noster alijs omnibus, & horas Canonicas a tota Ecclesia institutas, aut approbatas aliorum periculis, petamusque ab eodem tantam ad recitandas omnes horas, præsertim obligatorias, deuotionem, quā os, lingua, (Sunt uerba hymni, quæ ad tertiam quotidie dicuntur.) Mens, sensus, uigor, Confessionē personant, flammescat igne charitas, Accendat ardor proximos, Nemoque credat soliloquia S. Augustini Meditationes B. Bernardi, aut hymnos Prudentij præstantiores, & aptiores, immo neque patet esse, psalmis, & canticis diuinis illius Propheta & regis: egregique cantoris, & citharedi, carminumque compositoris sublimissimi, cuius in componendo carmine artem mire, quidam

Neoterici, idemque Illustrissimi, Car-

dinalis Caieta. in comment. psalm. decen-
nio confecto, aperuit, qui utinā eius psal-
mos ita secundum vulgaram editionem enarrasset, ac aliam satis duram declara-
uit. Nitamur autem illos non solum edi-
ficare, memoriaque tenere, & cum debita
pauca recitare, cōcinnoque tono canere,
sed & eos intelligere, menteque gustando
nidere, quāto compositio diuini spiritus
præstet compositioni humani.

69 Octauo quaeritur duo, scilicet an satis
faciat obligationi pronuntiandi horas Ca-
nonicas is, qui recitat partem earū secun-
dum formulam Breuiarij trium lectionū
a bo. mc. Cardinali S. Crucis compositū,
aut alijs extraordinarij extra chori cū
dispensatione. Aliam autem in choro se-
cundum formulam Breuiarij suæ diocesis,
puta Matutinam, & laudes domi ex extra
ordinario, Primam uero tertiā, & sextam
in choro ex ordinario, deinde Nonam ex
extraordinario, Vesperas autem & Com-
pletoriam in choro ex ordinario? An itē
satisfaciat is, qui sine privilegio, aut dis-
pensatione pronuntiandi horas secundum
prædictum Breuiarium trium lectionum
recitat cum Domino, seu hero suo habent
te priuilegium, ut unus vel duo possint
pronunciare horas secum iuxta formulam
illius Breuiarij usque ad primam, & reli-
quum dicat solus, eo quod herus suus id
solus pronuntiatur, uel contra pronunciat
primam & sequentes cum hero, & Matu-
tinam solus.

Ad has quaestiones dico primum, me
neutrā hactenus partem earū mihi per-
suasisse, neque omnino dissuasisse. Secundo,
quod pro indubitato habeo, quod a non-
nullis in dubium uerti solet, nempe reci-
tantem omnes unius diei horas in choro,
aut extra eū, secundū formulam Breuiarij alij
cuius, fm quā licet ei recitare rōne pri-
uilegij sui uel alieni, uel iuris cōis, nō obli-
gari ad pronuntiandū ullam earum secun-
dū formulam breuiarij sui, etiā si horas diei
præcedentis aut sequentis secundum eam
recitet. Vnusquisque enim dies, eo saltē
durante suā propriā habet obligationē,
cui nec post, nec ante illum satisfieri po-
test, ut supra dictum est, & decisum ab An-
char. in c. primo de celeb. Miss. num. 20. &
Cosma. in titulo. Qualiter hor. dicend.
sint, uer. synop. pado. per. clara in hoc iura.

Tertio

Tertio dico q. duæ quaestiones propositæ
mea sententia, possunt redigi in unam, sci-
licet, an recitans partem horarum unius
diei secundū formulam unius Breuiarij, par-
tem uero secundum alterius, qui secun-
dum formulam utriusque potest satisfacere,
satisfaciat recitādo horas unius partis
diei secundum formulam unius Breuiarij,
& horas alterius partis secundum alterius
formulam. Quarto dico uideri, quod satisfaciat
illis diebus, in quibus secundū utrun-
que breuiarium dicitur officium de uno
eodemq. sancto, una eademque feria, uel
Dominica, maxime si quod recitatur secū-
dum regulam Breuiarij extraordinarij sit
prolixius, quā quod secundum ordina-
riū. Tum quia nulla uidetur esse lex nec ra-
tio, quæ efficaciter necessario probet con-
trarium. Tum quia nullo iure obligatur
quis ad pronuntiandum iterum uno eo-
demq. die eandem horam legitime reci-
tatam in eundē saltem finē, & est ignoran-
tiae cuiusdam superstitiosæ credere quem
obligari nullo id iure dicente, secundum
Papam Stephanum. c. consilium. 2. q. 4.
& Innocentium III. cap. 2. de translat. præ-
lat. Dixi; in eundem finem, quia horæ
debitæ recitate domi ad finem satisfaciendi
præcepto pronuntiandi horas canoni-
cas, secundo recitari, aut cantari debet in
choro, ad finem lucrificandi distributio-
nes, quæ ibidem earum gratia dantur.
Quinto dico me mihi impresentiarum
persuasum habere, quod non satisfacit, si
de alio recitatur in choro secundum for-
mulam Breuiarij ipsius. Omnes enim horæ
diei, quæ secundum nonnullos septem,
secundum alios uero, quos & nos supra se-
quuti sumus, octo numerantur, sunt unum
idemque officium, immo & una, eadem-
que oratio, ut supra in capitul. 7. nume. 7.
dictum est. & intentio iuris communis,
imō, & priuilegij quæ diligenter est consi-
deranda, esse uidetur, ut unicuique istud unius
diei officium integre recitetur de uno, nō
autem diuisionem eius denuo, & reliquum
de alio, nisi quando id habet formulam Bre-
uiarij. Habet autem, quando in Nona
inclusiue finitur officium, in qua secun-
dum Breuiariū Pij V. uidemus finiri om-
nia festorum simplicium, & ferialia extra
resurrectionem, & octauas, quibus conce-
di potest recitari posse Matutinam usque

ad Nonam inclusiue, de uno secundum
formam unius Breuiarij, & uespertinam
de alio secundum formulam alterius, quia
ratio huius dicti cessat in illis, ut palā est.
Et quod pōt quis de uno & eodem sancto,
una & eadem Dominica, uel feria dicere
partem officij secundum formulam Breuiarij
eius, cum quo tenetur recitare, & par-
tem secundum formulam Breuiarij sui, ex
causis in duabus prædictis quaestionibus
insertis, quia de eodem dicit totum offi-
cium, & mutatio illa modi parua dicendi
quoad partē satis iustificari ex prædictis
causis secundum mentem ordinantiū Bre-
uiaria, quæ sequenda, c. Marchion. 1. q. 1.
cap. fin. de reg. iur. lib. 5. est.

Nono quaeritur, an qui quaerunt psal-
mos, antiphonas, uel trāsferunt libros ne-
cessarios ex uno loco ad aliū, uel quaerūt,
& adferunt prunas ad turificandum, uel fe-
rūt & reserunt uicia necessaria, uel egre-
diuntur aliquantisper foras ad recreandū
spiritum fatigatum, & ideo omittunt ali-
quam partem horarum uel Missæ, an, in-
quā, hi oēs peccāt, & tenentur supplere?

70 Ad hanc nonam quaestionem Respon-
deo primo. Quod non peccāt, si non plus
temporis impendant in eis agēdis, quā
causa ipsa requirit, quia interruptio bre-
uis pertinet ad horam, in qua illa fit, uel
finem ipsius, non est mala, modo fiat sine
scandalo, ut latius dicitur inf. c. 16. a nu.
66. Limita tamen hæc & illa iuxta dicen-
da infra, c. 11. nu. 38. & prædictæ interrup-
tiones sunt eiusmodi, si plus temporis
quā sit necesse, non impendatur eis. Se-
cundo, quod si omiſsa fuerint pauca, & mi-
nima, non sunt necessario supplenda, si
autem fuerint tot uel tanta, quæ faciant
partem notabilem, uidentur supplenda
sub pena peccati mortalis, & si non fue-
rint tot uel tanta, quæ constituent partē
notabilem, sunt tamen aliquantulæ quanti-
tatis, tenebuntur supplere sub pena ue-
nialis, argumento eorum quæ supradicta
sunt, & eorum quæ post Th. 2. 2. q. 56. &
alijs locis scripsimus in Man. Confess. c. 11.
nu. 4. Quæ autem sint huiusmodi partes
boni uiri arbitrio diffiniedum est, arg. l. 1.
ff. de iure delib. c. de causis, de officio de-
leg. quod aut non omnis interpositio et
mala efficiat, ut hora debeat repeti ab ini-
tio dicitur infra, in d. cap. 16. nu. 75.

Cap.

Secunda pars Decret. ab X. q. 2

Cap. XI. De causis excusandi ab horis, 42. Conclusio. tangit.

- Horarum formam ab episcopo mutare possit.* n. 17
Episcopi quod lucrum turpe erat ex Breuiario nouit. n. 18
Breuiario trium lectionum Cardinalis S. Crucis s. liceat uti. n. 30
Papa potest dispensare super horis, sed vix id facit. n. 31
Marinus de Rada doctor Abbas lausant. n. 30
Orare melius quam studere. n. 32
Studium maledictum, ob quod diminuitur officium. n. 33
Studium non excusat ab horis. n. 33
Horis a dicendis non excusat peregrinatio. n. 33
Horis a dicendis qua occupatio excusat. n. 34
Aut hor nulla se occupatione ab horis excusat. n. 35
Horarum a parte excusant ad eas pertinet. n. 36
Horarum partem ut debet non prauidet, quid facit. n. 37
Horarum interruptio non omittit mala. n. 38
Horas Breuiarii deservit in se omitti. n. 39
Horas in se commutari in quatuor sic dicenda. n. 39
Confessarius sic commutet horas commutandas. n. 40
Horis a canendis non excusat ignorantia cantus. n. 41
Cantare debent Primores in choro. n. 42
- Horis a dicendis qua infirmitas excuset.* n. 1. & 3.
Horas dicat domi, licet non possit in choro. n. 2
Medici faciles ad excusandum ab horis. n. 4
Deo sine auctore salus male quaritur. n. 5
Horas dicere excusatus excusatur audiens. n. 6
Clerici iubentur horas dicere, laici audire. n. 8
Horis qui non potest totas, vel salus, ad quid tenetur. n. 9. & 12
Distributio non soluta quasi sano non quaritur aegritudo. n. 10
Præceptum quod non obligat ad totum, an obliget ad partem. n. 11. & 16
Dispensatus a ieiunio an possit adere carnes. n. 11
Horas dicere quis nequeens tenetur quare faciat. n. 13
Reditus ecclesie differt in hoc a patrimonio. n. 14
Cæcus qui excusatur ab horis. n. 14
Horis a dicendis non omittit cæcus excusatur. n. 14
Horis a parte dicendi impotentia qua excusatur. n. 15
Horarum a parte dicenda paucos omnino excusari. n. 17
Horis a dicendis quosdam inepte excusari. n. 18
Horas dicere excusatus ad quid aliud tenetur. n. 19
Beneficium capiens nesciens horas ut percat. n. 20
Officij ignarus illud capiens ut peccat. n. 20
Culpa caret interdum qui in culpa fuit. n. 21
Beneficium accepturus præsens horas. n. 22
Cæcus possit partem proprii officij dicere quasi cæcus. n. 23
Horis a dicendis qua dispensatio excusat. n. 23
Dispensare contra Concilium legatus non potest. n. 24
Clericus indignus legere nesciens. n. 24
Dispensare nequit Episcopus super aetate. n. 25
Venerunt iuris diuini, & humani doctor præcellenti. n. 25
Dispensare ut episcopus in formula horarum. n. 26. & 29

Cap. XI. de oratione, & horis Canonicis. 49

consistit infirmitas, secundum gl. in dicto princ. distin. 91. Ratio huius excusationis est, quia ægrotus non potest canere, nec recitare horas, & nemo obligatur ad impossibile, impossibile. ff. de reg. iur. c. nemo ad impossibile. eod. tit. lib. 6. Vnde infirmitas multa corollaria particularia. Primum, non quamlibet ægritudinem prebere excusationem, cum non omnis infirmitas tollat potentiam pronunciandi oras, & secundum Innoc. c. 1. de celeb. miss. Hostien. hoc dicere; Sed contra tenendum. Tum quia id non ait Host. sed aliud, quod ante illum dixit etiam Innoc. in capit. de celeb. miss. quo ambo significant contrarium. Aiunt enim infirmitatem excusare a pronunciando horas, & forte ab audiendo. Tum quia iure quidem cauetur, ut horas pronuncient clerici, non autem, ut audiant; Laici vero, ut audiant, non, ut pronuncient, ut singulariter notauit Paul. in 4. distin. 11. quæst. 5. colum. 5. cuius dictum restringendum est ad eos, qui per se recitant. Nam qui recitans cum alijs excusatur, tenetur ad audiendam partem ab alijs recitaram, & ita licet, qui non potest pronunciare horas, audire vero sic, ait audiendo quidem eas bene agere, non audiendo tamen non peccat. Tum quia si Girardi sententia esset uera, nulli, aut paucissimi ægroti excusarentur ab horis, cum paucissimi collatione aliorum inueniantur infirmi, qui eas audire non ualeant. Nam & in articulo mortis constituti leguntur Passio Domini, & alia solo auditu excipienda. Tū quia non obstat, quod audire potest, quia non obligamur ad omnia, quæ possumus, sed ad ea, quæ nobis iubentur, & non iubetur clericis auditio, sed dictio, & ita qui nequeunt dicere, excusantur a dictione iusta, & non obligantur ad auditionem consultam. 4. dist. 8. fin. *

Quarto illum ægrotum, qui potest serio loqui, & alia negotia profana tractare cum suis amicis, ab horarum recitatione minime excusari, quia hoc non est illi facilius.

Quinto iure quem mirari posse, quod nonnulli certo scientes a solo Deo nostrā dependere salutem, iuxta illud August. relatum a Gratiano. 26. q. 1. Qui sine Salvatore salutem uult habere, non sanus, sed æger ægitudine assiduā laborabit, & quod ipso uult, ut eam ab eo in obsequium eius petamus, & ad hoc, ut exoretur, & eam concedat, plurimum expedire, ut uoluntati eius satisfiat, & quod horarum debitarum omissio est ipsius uoluntati parum con-

grata, nihilominus tamen quidam tam facile id faciunt ob quamlibet leuem febri culam, ac si hoc nescirent, neque crederet.

Sexto circa hoc querendum, Primo. An ægrotus excusatus a dicendis horis excusetur etiam ab audiendis? Ad quod negatiue responderet Girardus, in tract. de assid. orandi. quæst. 4. quia hoc potest, licet illud non possit. Tum quia sibi uideretur Hostien. hoc dicere; Sed contra tenendum. Tum quia id non ait Host. sed aliud, quod

ante illum dixit etiam Innoc. in capit. de celeb. miss. quo ambo significant contrarium. Aiunt enim infirmitatem excusare a pronunciando horas, & forte ab audiendo. Tum quia iure quidem cauetur, ut horas pronuncient clerici, non autem, ut audiant; Laici vero, ut audiant, non, ut pronuncient, ut singulariter notauit Paul.

in 4. distin. 11. quæst. 5. colum. 5. cuius dictum restringendum est ad eos, qui per se recitant. Nam qui recitans cum alijs excusatur, tenetur ad audiendam partem ab alijs recitaram, & ita licet, qui non potest pronunciare horas, audire vero sic, ait audiendo quidem eas bene agere, non audiendo tamen non peccat. Tum quia si Girardi sententia esset uera, nulli, aut paucissimi ægroti excusarentur ab horis, cum paucissimi collatione aliorum inueniantur infirmi, qui eas audire non ualeant. Nam & in articulo mortis constituti leguntur Passio Domini, & alia solo auditu excipienda. Tū quia non obstat, quod audire potest, quia non obligamur ad omnia, quæ possumus, sed ad ea, quæ nobis iubentur, & non iubetur clericis auditio, sed dictio, & ita qui nequeunt dicere, excusantur a dictione iusta, & non obligantur ad auditionem consultam. 4. dist. 8. fin. *

Septimo querendum esse secundo. An ægrotus, vel alius, qui non potest dicere totas horas, teneatur dicere partem illam earum, quæ potest, & si non potest dicere eas solus, & cum socio sic, teneatur dicere illas cum socio? Pro parte affirmante facit. Primo, quod ratio qua excusatur ægrotus uel alius a dicendis horis est, quia non potest eas dicere, ut prædictum est, quæ cessat in dimidio illarum, quod potest cum alio dicere, & causa cessante, cessat effectus. c. cum cessante. de appellatio. l. Adigere. §. Quamuis. ff. de iure patronatus.

Secundo quod ualet argumentum de toto ad partem. I. quia de tota ff. de rei uend. c. pastoralis. §. Item si totum, de offic. deleg. ergo sicut qui potest dicere totum, tenetur dicere totum, ita qui potest dicere partem, tenetur dicere partem.

Tertio, quod sunt multi, praesertim nobiles, & diuiores, qui cum sani sunt, rarissime dicunt soli totas horas, sed tantum dimidium, & ita non uidentur excusari a dicendo dimidium. Nam & qui solebat sanus ire ad Matutinam, & omnes alias horas, lueratur, cum esset egrotus, omnes distributiones. Qui autem tantum solebat ire ad aliquas, non nisi earum, ut colligitur ex Panor. c. 1. de cler. egrot. & Domini. communiter recept. in c. 1. §. Qui uero. de cler. non resid. lib. 6.

Quarto, quod qui tenetur ad faciendum aliquid, si non potest facere totum, uel eo modo, quo iubetur, tenetur facere partem, uel totum, eo modo, quo potest, iuxta illud Innocent. III. cap. cum dilecti. de dolo & contru. quo respondit, citatum ad certum diem teneri ad comparandum post illum, quam eis commode potest, si non potest comparere in illo, & qui tenetur ieiunare aliquo die, & consequenter abstinere a carnibus, si potest, licet non a duplici comestione, a qua non possit, & dispensatus, ut non teneatur ieiunare certo die, non censetur dispensatus ad comedendum carnes in eo, ut tradit Cajetan. 2. se. quest. 147. art. 7.

Quinto, quod preceptum ecclesiae si non potest adimpleri in totum, debet adimpleri pro parte, qua potest, ut idem ait, quem nos retulimus, & sequenti sumus in Manuali Confess. cap. 21. numero 22. ut qui non potest ieiunare Quadragesimam totam, tenetur ieiunare partem eius, quam potest, secundum omnes, in 4. distin. 13. & qui uouit seruare castitatem, & contrahit matrimonium, licet non possit eam seruare omnino, quia debet reddere debitum, tenetur seruare qua parte potest, & ita non exigere illud, cap. si uir, adiuncta doct. 1. Archid. communiter recept. 22. distin. & iuramentum quod non potest seruare in totum, debet seruare quoad partem. cap. Quomodo. §. si uia cum ei non. de iur. iurand. Ergo qui praecipitur dicere horas, tenebitur dicere partem earum,

quam potest, licet non possit rotas, & si non potest solus, cum socio, si eum habere potest.

Sexto, quod aliqui sequeretur, quod qui sciret memoriter dicere horas unius diei, excepto una, uel altera lectione, una, uel altera antiphona, aut aliqua parte notabili, puta psalmos, uel hymnos aliquos, & careret Breuiario, uel socio, sine quibus non posset illas per se solam legere, uel inuenire, excusaretur a totis horis illius diei. Quod uidetur absurdum, & ita non dicendum, I. nam quod absurdum. ff. de bo. lib. cap. dudum. de prae. lib. 6.

Pro parte uero negante facit primo, quod nullo iure cauetur, quod qui non potest dicere totas horas, partem uero sic teneatur ad dicendam illam, quam potest, ergo nec nos dicere debemus. c. Consilium. li. 2. q. 4. & cap. 3. de translat. praelat. Secundo, quod si pars affirmatiua esset uera, sequeretur quod nullus egrotus excusaretur omnino ab horis dicendis, quia nullus adeo egrotat, ut nequeat aliquam partem earum dicere, quod est contra omnium sententiam.

Tertio, quod omnes horae Canonicae unius diei sunt uox oratio, ut dictum est supra, c. 7. nu. 1. & ita qui non potest dicere rotas, uidetur excusari ab oratione illius diei, & consequenter a totis horis, & a qualibet parte earum. Quarto, quod iura simpliciter, & generaliter excusant a dicendis horis egrotum, uel alium, qui eas dicere nequit, at ab hac excusatione non excludunt eos, qui cum socio dicere possunt. Quinto, quod nulla iura obligant ecclesiasticos ad dicendum horas cum alijs, nisi cum tenentur adire choros, ubi alij beneficiarij conueniunt, ergo nec nos obligare debemus. de consilium. li. 2. §. consideremus, in Auth. de trien. & semel. col. 3. Sexto, quod non omnis obligatus ad horas potest alere socium, cum quo eas recitet, & obligatio ad recitandum eque uidetur omnes tangere. c. 1. de celebr. Miss. & ita si aliqui excusantur a recitando cum socio, omnes excusantur a recitando cum alio. Septimo, quod aliqui omnes clerici, qui potest alere socium, teneretur dicere horas, quod uidetur contra omnes, in quibus sunt recentiores omnes. Ang. Syl. & Caie. in sum. suus in verb. Horae, uel Horarum, qui dicitur sum-

simpliciter carentes uisu excusari a dicendis horis. Octauo debique, quod Innocent. dicit, in dicto. c. 1. hanc legem de dicendis horis non esse infirmis impositam, & qui absoluitur a toto absoluitur a parte. I. Si quis cum totum. ff. de excep. re. iud.

Hanc questionem tanti momenti, & passim occurrentem, nescio, quare, nemo pro dignitate tractauit, cuius ego determinationem mallem ab alio quouis pio, & erudito audire, quam facere. At quando apud neminem haecenus factam meminere, dico primo, ea habere duas partes. Alteram, An non potens dicere per se, teneatur querere socium, cum quo alternatim dicere possit? Alteram, An qui excusatur a parte, quam dicere nequit, excusetur a toto, cuius partem dicere potest. Secundo quo ad priorem partem dico, non posse me mihi per suadere, quod est excusatus ab horis dicendis, qui potest commode habere socium, cum quo eas commode more solito alternatim dicat, siue egrotet, siue sit cecus, siue aliter impeditus. Tum per argumentum primum, tertium, quintum, & sextum pro parte affirmante formatum. Tum quia aliqui sequeretur, quod habens beneficium decem millium ducatorum, qui sanus, uel alias non impeditus solebat dicere horas cum suis familiaribus excusaretur ab eis propter tantillum oculorum doloris, uel lipitudinem impediens a lectione horarum, & inuentione dicendarum, quod uidetur absurdum, & ita non dicendum. Di-

xi (commode) Quia si non habent redditus ecclesiasticos, uel patrimonij, ad quod est ordinatus, quibus socio satisfacere posset, non teneretur illum querere. Arg. l. Nepos proculo. ff. de verb. signifi. & ca. faciet, 22. q. 2. & etiam si haberet alios redditus profanos, qui saltem non essent praedicti patrimonij. Quia nullo iure tenetur impendere illos in seruicio Ecclesiae, ut colligitur ex Innocent. in cap. Episcopus, de preben. a nobis extenso in Apologia lib. de redditibus, questio. 1. Mon. 30. numer. 1. quatenus habet clericum posse alere se de redditibus ecclesiasticis, conseruando suos patrimoniales quibus uoluerit. Tertio quoad eandem partem priorem dico, quod ex hoc inferitur, pauperes clericos uel uix potentes se sustentare, & mo-

nachos, & monachos simplices non habentes quo socios ad recitandum secum conducant, excusari a dicendis horis, quas per se dicere nequeunt. Qua ratione auderem excusare quendam olim familiarem meum, & nunc amicum, & cecum ab obligatione dicendi eas, quia uix quo se sustentet habet, quamuis enim recitantes eas cum puero ad id instructo laudo, & ad eum alendum aliquantula ex parte iuuo. Quarto, quod etiam inferitur id, quod Angelus, Caietanus, & Syluest. & alij, ut praedictum est, indefinire dicunt carentem uisu excusari ab horis dicendis, intelligendum esse tantum de illo, qui non potest dicere per se, neque cum socio, uel non potest dicere per se, nec commode potest habere sibi socium, qui ad dicendum eum adiunget. Quinto, quod etiam inferitur Clericos diuites profanis bonis, & pauperes ecclesiasticis, & patrimonij saltem in ordinationis titulum dicati, non teneri de rigore iuris ad dicendum cum socijs, si per se nequeunt, nisi cum aliquis gratis eis se offerret. Quamuis conuulendum esset eis, ut socium ad tam pium opus conducerent. Sexto quoad alteram partem, 15 questionis dico, non excusari quem a dicendis horis propter quamlibet impotentiam dicendi partem earum. Non enim uidetur excusandus ab omnibus oris diurnis, & nocturnis, quas memoriter dicere potest, eo quod propter defectum Breuiarij, uel alicuius partis eius, uel propter caliginem oculorum, non potest dicere per se aliquam partem hymnorum, psalmorum, uel lectionum, quae memoria non tepet, nec potest legere propter oculorum caliginem, aut libri defectum. Sicut non excusatur a ieiunando Quadragesimam, eo quod excusetur a ieiunando aliquot dies, quibus non potest ob aegritudinem, uel aliam causam, secundum omnes. Septimo, quod etiam e contrario non potest dici non excusari quem ab horis, ex eo quod aliquam partem earum dicere possit, aliqui uix ullus infirmus, cecus, aut aliter impeditus, qui aliquanto tempore conseruit recitare, excusaretur, quandoquidem uix ullus talis est, qui aliquam partem earum memoriter dicere nequeat. Octauo, quod impotentia dicendi maiorem partem excusat ab eis

dicendis. Tam quia regulariter maior pars trahit ad se minorem argumen. leg. quod maior pars ff. ad municip. capitu. i. de his quæ sunt a maio. par. capitu. quia propter de electio. Tum quia non quilibet impotentia dicendi aliquam partem excusat, per sextum dictum, nec quilibet potentia dicendi aliquam partem obligat ad dicendum, per septimum dictum. Nec iure diffinitur quam magna, vel parva debet esse prædicta pars, & ita relinquitur arbitrio viri, arg. l. i. ff. de iure deliberan. cap. de causis, de offic. delegat. & non videtur occurrere posse aliud aptius arbitrium. Nono, quod per hoc videtur posse conciliari bona pars eorū, quæ pro utraque parte citata sunt, & pro alijs dicendum, quod præceptū obligans ad aliquid certo modo faciendum, non obligat ad quamlibet partem eius, eo modo, quo fieri potest, faciendum, ut præceptum de ieiunando non obligat ad non comedendum 3. & 4. cum, qui iam bis comedit, & ita iam non potest in totum servare ieiunium, secundum Commune, & præceptus venire Romam, non tenetur venire ad medium itineris, si non potest ad illam pervenire, secundum mentem doctorum, in e. cum dilecti, de dolo & contumacia, ut putat, qui tenetur audire Missam totam die festo, quales sunt omnes fideles, e. Missa, sup. ea, diffinitur audire particulam illam, *Te missa est*, vel aliam similem, si reliquum non potest, sed tantum illam partem, quam verisimiliter præcipiens intendit præcipere, & in qua militat eadem ratio, quæ in toto, ut satis colligitur ex prædictis exemplis, adiunctis illis, quæ fuerunt adducta in quinto argumento pro parte affirmativa. & consequenter, licet præceptum de horis dicendis obliget ad dicendam partem earum maiorem, si eam dicere potest, esto non posset totas, non tamen obligabit ad dicendas, particulas aliquas earum, quas dicere potest, si alias totas non possit, quia præcipiens hoc non intendit, & illud sic, ob aliquos respectus, quos gratia brevitatis hic explicare omitto. Decimo ex prædictis inferri, paucos corū, qui diu horas recitare consueverunt, excusari posse ab eis dicendis, ob defectum, vel debilitatem suorum membrorum, etiam oculorum nisi magna febris, vel gravis do-

lor continuus accesserit, neque ob defectū Breuiarii, vel loci, qui regat illud. Pauciorum sunt, qui non possint memoriter dicere maiorem partem horarū, liquidem omnes fere tales memoria tenent, vel facili negotio tenere possunt trinā orationem, cum *Domine Iehesu Christe, & Deus in adiutorium*, quod est omnium horarum initium, & invitariorū cū psal. *Venite exultemus*, & hymnos saltem cōcōsere omnes omnium horarum, & bonam partem psalmorum novitiorum, & magis psalmos laudum, & multo magis psalmos ceterarū omnium horarum, bonam item partem antiphonarum, & capitularum, præsertim communis Sanctorum, Dominicarum, & Veritarū cum precibus tam serialibus, quā Dominicalibus, bonam item partem orationum præsertim communis Sanctorum, & Commemorationum, imo & horas B. Mariæ cum cantico Graduum, & bonam partem psalmorum penitentialium, & officij defunctorum, cum Pater noster, Ave Maria, & Credo, sæpe repetitis. Nec obstat, quod non teneant memoria penitus oīa. Quia sicut impotentia dicendi maiorem partem tollit excusationē, ita diffinitio maioris partis, quam dicere possunt, satisfaciē obligationi, quia soluit quod potest, & nemo obligatur ad impossibile. Impossibile est de reg. iur. c. nemo ad impossibile cogitur. lib. 6. Undecimo videndum fuisse quosdam qui facientes iter, excusabant se ob defectum Breuiarii ab omnibus horis, cū possent omnia præter lectiones & responsoria maiora, memoriter dicere, & multo magis eum, quē memini excusare se a dicendo Vespertinā, eo quod ignoraret Antiphonā, & orationem illius diei propriā. Quā oēs præfati tenebantur de præcepto recitare oīa, quæ poterant memoriter, & de cōsilio pro alijs aliqua, quæ viderentur eis aptiora, substituere. Duodecimo satis iustum esse responsum illud, quod audio sapissime a Max. Pontificibus, & recolo datum aliquando in sacro Penitentia prætorio petentibus dispensationē, sine absolutionē ab obligatione dicendi horas, imposito eis aliquo onere in earum cōpensationem, & allegantibus pro causa senectutem, debilitatem visus, & capitis, nempe quod si possint dicere horas dicat, & si non possunt, non dicant. Quibus subdubitantibus,

tibus, & interrogantibus, an debeant dici potentes, vel impotentes ad dicendum, personarum suarum circumstantijs perpensis, respondendum est, dicēdos esse potentes, si maiorem partem earū dicere possunt, & satis facere dicendo eam partē totam, quamvis longe tranquilliores redderentur, qui hoc petunt, si certa quidam iungerentur dicenda pro partibus illis incertis, quas dicere possunt, & mea sententia potest sancte intungi id, quod infra eodem capitulo numero 40. dicam. Decimo tertio quæstionis esse parum tractatæ, An qui non possunt dicere horas, teneantur dicere, vel facere aliquid aliud loco illarum. Et arbitror quod non, de rigore præcepti iuris humani. Tum quia iustus aliquo die ieiunare, si non potest per se ieiunare, non tenetur id facere per alium, neque aliud pro eo, secundum omnes. Tum quia nullum ius obligat impotentem dicere horas per se, ad dicendum per alium vel ad elargiendū aliquam elemosinā, vel ad aliquid aliud simile faciendum, ergo nec nos debemus ad id obligare secundum quæstionem quarta capitulo, Cōsultissimi. S. consideramus Authent. de trien. & semiss. col. tertia. Dixi, humani. Nam iure naturali ad aliquid huiusmodi indeterminatum. Quia, ut diximus supra capitulo septimo numero secundo, omnes qui obligantur ad horas Canonicas iure humano tenentur iure Divino ad aliquas preces ob quarum tamen omissionem, quia non sunt determinatæ quoad locum, neque quoad tēp. neque quoad quantitatem, & modū nemini audeo peccati saltem mortiferi damnare. Ex hōno tamen & xquo consulerem, ut dicerent id, quod infra eodem capitulo secundo scribo. Quarto decimo quæstionis item esse, An peccet miles à castris armatus ad castra lachrymarum transientes, & beneficia prius quam habeant Breuiaria, vel discant regere illa accipiunt, & non dicunt horas, causantes, quod non possunt donec habeant Breuiaria, & novierint illa regere. Ad quod respondēdo primo, quod regulariter accipiēdo ea peccant. Quia ut Caius I. Caus. l. Idem iuris, §. final. ff. ad leg. Aquil. Nemo debet accipere officium, ad quod per infirmitatem non est idoneus. In quod etiam est illud Persij.

Op. Nauar. Tom. II.

Publica lex hominum, naturaque continet hoc fat.
Et tenet necitos infirmitas debilis alius.
Dulcis Helleborum, recto compescere pun-
do.

Nescius examen &c. cum alijs, quæ nō late adduximus alibi in prælect. capitulo. Si quando de rescriptis, & illud Gregorij in capitulo, nō est putanda prima, quæstio ne prima. Quisquis sacerdotium desiderat bene accipere, prius vires cum eo, quod est subiturnus, onere metiatur, ut si est impar abstineat. Cui addit glossa, & illud Horat. in arte poetica.

Sumite materiam vestris qui scribitis a-
quam
Viribus, &c.

Secundo, quod licet accipiēdo peccent non recitando tamē uno, vel altero die, donec diligentia debita præstita possint habere breuiarium vel instructorem, nō peccent. Quia etiā sua culpa cadens in fo ueam, a qua non potest exire, excusatur a recitando, si careat in id necessarijs, secundum omnes. Pro quibus facit, e. quia diuersitatem, de concessio. præben. &c. veniens de sponsa.

Tertio sequi ex his, quod expectantes beneficia deberēt parare sibi breuiaria, & notitiam regendi ea antequam ea acciperent ne accipiēdo peccaret, & post accepta muneri recitandi statim satis facere inciperent. xv. Quod cecus, vel coecitens, vel aliter impeditus, qui non potest recitare totum officium diei occurrentis, sed maiorem partem eius sic, videtur consilietur acturus, si recitat omnes partes, quas potest, proprii officij diei, quam totum officij alterius, quod forte novit memoriter dicere, ut aliqui norunt officium maius B. Mariæ, & officium commune sanctorum exceptis paucis.

Secunda causa excusans ab horarum pronunciatione est dispensatio. Super quo dico primo, nonnullos affirmare ab Episcopo eam fieri posse, secundū Girard. dicentem, quod Episcopus dispensans cum puero maiore septem annorum super beneficio simplici, dispensare etiam possit super horis canonicis, ut loco earum alias preces recitaret. Quod primo est in se falsum, & contra Archidiacon. & utrumque Cardinale quodā loco, in c. Eleutherius. 91.

G 3 distin-

distinctione, & contra Panormitan. alio-
ramque mentem in capit. primo, de cele-
bratio. missarum. secundo. præsупponit
aliud falsum, scilicet quod Episcopus po-
test dispensare super grato ad beneficia ob-
tinenda requisita. Quia nec episcopi, nec
legati dispensant contra concilia genera-
lia, secundum glossas, capit. penultimo, de
filijs presby. & cap. dilectus primo, de pre-
bend. ubi multa in hoc adduximus com-
muniter receptas. Et in Concilio genera-
li, cap. cum in cunctis de electio. in princ.
statutum est. ut in omnibus beneficijs
aliqua gravis maturitas requiratur, & quia
alia glossa cap. cum dilectus. de elect. a Pe-
tro Rauennate pro singulari habita, & ab
omnibus recepta dicit episcopos regulari-
ter super etate non dispensare. 3. præsупpo-
nit falsum, scilicet quod legitimus benefi-
ciarius propter pueritiam non potest reci-
tare, quia legere nescienti clericali tōsu-
ra, cap. fin. de tempo. ordina. lib. 6. non est
conferenda, quam qui non habet incapax
est beneficii, capitulo secundo, de instir. &
consequenter, qui beneficii iuste possidet
legere nonit, & qui legere nouit, potest
recitare horas, & si nescit, recitare discat.
4. cōsequētia, quam præsупponit est ma-
25 la, quia ex eo, quod episcopus possit di-
spensare super etate ad obtinendum be-
neficiū, non sequeretur, ut ille sentit,
quod posset dispensare ne recitaret horas,
cum hoc non sit necessarium consequens
illi. Idem, quod dixi de Episcopo quod
suum clericum, dicendum est de Abba-
te, & Abbatis quoad Monachum, & Mo-
nachum, secundum Vmbertum quem duo
doctissimi Cardinales in cap. Eleutherius.
2. dist. uocant Doctorem V. I. Diuini, &
humani clarissimum.

Secundo dico ueram mihi nunc quoq;
26 uideri opinionem cuiusdam glossen marta-
rij, in tit. quali. hor. dicenda sunt in glos-
tertia, sub finem, in pragmat. sanc. Gallie.
quam olim quoque hoc loco tenui. Nem-
pe Episcopum potuisse olim dispensare in
ita de causa, ut subditus eius, secundum
aliā formā, quam propriam sui Epi-
scopatus, horas pronunciet. Quæ conclu-
sio singularis erat olim, quotidiana, pro
qua fecit glossa, in capitulo primo, 9. di-
stinctione, quedam memorabilis, per apta
id iura probans, posse Episcopos in suis

Episcopatibus nouam formam pronuncii
di horas inducere, de qua dudum interro-
gatus a predicto eruditissimo D. Doctore
27 Cardona, an idem nunc sentirem, respon-
deo, quod sic. Tum ab auctoritate præ-
dictarum glossarum. Tum per Concilium
Lugdunense, de quo in capitulo pronun-
ciandum, de consecra. dist. tercia, quod ha-
bet posse Episcopos noua festa in suis Epi-
scopatibus inducere, & consequenter no-
ua eorum officia ordinare. Tum per quod-
dam decretum Gregor. de quo in capitu-
loni. duodecima distinctione, quod cla-
re illa probat, nisi dicatur Augustinus Epi-
scopum, de quo ibi, non potuisse facere il-
la, in qua incitabatur a Gregorio, nisi au-
thoritas eius accessisset, sed replicari po-
test, nullum esse in eo uerbum, quod signi-
ficet eum debere facere illa auctoritate
delegata, & illa non præsупmitur, nisi probe-
tur cap. cum in iure peritus, de offi. de-
leg. l. prima. C. de mand. princip. & quod
incitatio Papæ non facit de ordinario
delegatum, capitulo, licet. de offi. ordi-
nat. Tum quod Diuus Antoninus pro
contrario citatus, tercia parte, titulo 13.
capitulo quarto, in meo libro id non di-
cit, nec ex ullo eius dicto elici potest.
Tum quod non obstat, quod facit, recor-
datio. Pius Quintus in bulla Breuiarij
uideatur appellare prauam consuetudi-
nem Episcoporum nouas formas recitan-
di horas inducentiam: Quia non loqui-
tur de episcopis mutantibus formas pro-
prias suorum episcopatum, sed de mu-
tantibus formam Ecclesiæ Romanæ, quæ
Ecclesiæ suæ ab initio cum ceteris acce-
perunt, quæ non erat tam eorum episco-
patuum, quam Ecclesiæ Romanæ, ut
ex eius contextu colligitur. Nos autem
loquimur de alijs, quæ secundum formas
proprias suorum episcopatum recitabant.
28 Responderi etiam potest, quod loqui-
tur de Episcopis ab utentibus potestate
mutandi eo modo, quem prædictus D.
Cardona merito reprobat, nempe de his,
qui in initio sui regiminis aliquantula ex
parte mutant breuiaria suorum predecesso-
rum, quo suis impensis impressa longe ma-
iori precio, quam sibi consentiunt, &
29 suos omnes clericos ad singula emen-
dum cogentes, magnam inde pecuniā
summam sibi sardide quarant. Ex qui-
bus

bus infertur primo, quod nullus Episco-
pus potest nunc, nec potuit a tpe publica-
tionis dicti Breuiarij Pij V. rediti post re-
missionem de illo componendo, & eden-
do, a Concilio Tridentino sibi factam,
nouam formam recitandi horas canoni-
cas in suo episcopatu inducere. Quia per
bullam ei præpositam, summa, qua uale-
bat, auctoritate id uenit, & insit, ut om-
nes clerici in toto orbe Christiano, secun-
dum formulam in eo positam horas ca-
nonicas recitarent, exceptis eis, qui per
breuiaria ante 100. annos composita re-
ciabant.

Secundo infertur, quod prædictæ duæ
conclusiones prædictarum duarum glos-
sarum erant quidem ueræ ante diuisionē
prædicti Breuiarij Pij V. post eam uerō
non, quia ante illam clerici subiecti Episco-
pis, & Archiepiscopis, tenebatur recita-
re horas canonicas, secundum formā ab
ei. præfixam, & ideo poterant ipsi, & mu-
tare suas leges, & circa eas dispensare. Nūc
autem tenentur omnes lege Papæ, quam
30 inferiores nec tollere possunt, nec limita-
re, element. ne Romani. de elec. infertur,
& 3. per hæc cessare quæstionem illam,
quam in uulgari moueramus, an scilicet
posset Episcopi in suis Episcopatibus in-
ducere formam recitandi horas canoni-
cas per Breuiarium nouum trium lectio-
num Cardinalis S. Crucis. Dicendum est
enim, quod licet forte potuissent, iuxta
prædicta si tantum formas proprias reci-
tandi habuissent, eam inducere ante præ-
dictum Breuiarium, nunc autem omni-
no non possent, nisi forte in terris, in
quibus nondum est receptum prædi-
ctum Breuiarium Pij V. uel nisi ab his,
qui formas proprias ante 100. annos in-
stitutas habent, quas prædictus Pius illi-
batus omisit.

31 Quarto principaliter dico certū esse,
quod Papa potest per suā dispensationē
excusare quem ab horis canonicis dicen-
dis, cum ille iure humano sint præceptæ
& Papa possit circa omne ius humanū di-
spensare, capit. proposuit, de concess. præ-
bend. uix tamen id facit. Nam & ipse, cum
litteris operam nauarem Tholosæ, eius-
modi dispensationem procurari, sed nan-
obtinui, & procurare desij, adductus ab il-
lo proposito auctoritate gravis, & prudē-

tis doctoris Martini a Rada, Abbatis Illu-
stris Monasterij B. Marie de Oliua Regni
Nauarre, tunc Romæ residentis, qui scrip-
sit de me quædā, quæ uerā esse ipsa expe-
rientia didici, nempe, quod si appellerem
animum ad deuote in horis studio minus
aptis impediētibz, recitandum horas,
non modo tantum, uel magis studerem
quam non recitādo, oratione mentem il-
lustrante, sed etiam me a conuersationi-
bus pranis, ac inutilibus auocare magna
cum accessione temporis studio impariē-
di. Quod ipsum sæpius consului consu-
lentibus me ad obtinendas huiusmodi di-
spensationes, & quā plurimis persuasi, om-
nibusque persuasum esse percipio.

32 Tercia causa excusans a recitatione se-
cundū nonnullos: quos allegat Gerardus
de assiduit. oran. q. 6. est studere cōstituto
uicario, qui beneficio deseruiat, a quo ta-
men communis dissentit.

Tum quod melius est ex se orare, quā
studere, uel legere, secundum quandam,
quæ solennis, & recepta est, glossa in c.
licet. 3. quæst. 1. cui consonant alia in gl.
3. capitu. qualis. hor. colum. 5. in pra. sanc.
dixit. Maledictum studium, propter quod
relinquitur diuinum officium. & Ioan.
Imo. receptus ab alijs dixit, scholarem te-
neri recitare horas per se, licet vicarium
habeat ad suo beneficio deseruiendum, li-
cet non habeat alios, quam minores ordi-
nes. Cuius contrarium tenet Abbas in c.
1. de celeb. miss. antiquis. Quod licet de-
fendi possent disputando, non est tamen
consulendum, eo quod ei repugnet com-
munis theoria, & praxis rationi opti-
mæ innixa.

33 Quarta causa, iuxta aliquos est pere-
grinatio ad urbem relicto vicario, qui be-
neficio deseruiat. Nā secundū prædictam
Abbatem, ubi supra, pro se adducentem
Petrum Sampsonem, qui ratione solius
beneficii tenetur recitare, satisfaciť deser-
uendo per alium, si iusta ex causa absens
sit. Cuius tamen contrarium, uti prædixi,
tenet communis. Onus enim recitandi vi-
detur personale, iuxta cle. in repetitio. di-
cti capitu. 1. de celebra. miss. qua. lio. 8. ibi,
fructuum laborum suorum, & quia eius
industria fuit in id electi, ut recte declara-
uit Albertus in repet. d. cap. 1. de celebra.
miss. quæst. 8.

34 Quinta causa est, cum supervenit aliqua occupatio subito, vel eo modo, quod non potest ei provideri, nec omitti sine scandalo, vel peccato secundum Henrici Gandavensem quodli. 1. §. quest. 10. cui suffragantur Parisienses, lo. Maior. in 4. di. ff. 1. §. quest. 2. col. 4. & super Matth. cap. 6. colum. 29. & alij, Sylvest. in verb. horæ. q. si. ut si occurreret necessitas subita horarum omittendi ad pacificandum populum rixari volentem, aut necessitas habendi concionem, quæ non nisi magna cum scandalo omitti potest, idem iudicarem de ap. tis confessoribus audientibus confessiones septimana sancta, aut tempore talis Iob lei, ad quod querendum oporteat quem omnium omnes in una hebdomada confessiones audire. Hi enim mea sententia, recitando horas maiores citra preces, excusarentur a minoribus, ab officio defunctorum, a cantico graduum, & a psalmis penitentialibus. Quin, & tanta posset occurrere necessitas, ut merito excusarentur a maioribus, & a fortiore ratione, sitis doceretis, qui sciens se die sequenti occupatissimum fore, anticiparet eas in vespera præcedente, super quo a quodam pio Dei seruo interrogatus fui. Quod ipsum dicerem de illo, qui prælectionem habere deberet illo die in concursu publico aliorum cõdidatorum, vel deberet defendere aliquam conclusionem, quod ne debite fieret, plurimum Republicæ, vel ipsiusmet primatui interesset, & studium in id necessarium recitationem officij non cõpaceretur. Quamquam nos (gratias Deo) ad hunc usque diem nunquam earum recitationem ante, vel post eiusmodi actus omittimus, tamen si frequenter nobis occurrerunt, neq; ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tolose, & Cathurci primum, deinde Salmaticæ, & Conyubri ex habuimus, nec ob quaternas toto vno anno in Gallia singulis diebus etiam festis, exceptis B. Mariæ Virginis, Dominicis, &

35 Apostolorum, habitas, licet horæ mei breuiarij duplo longiores essent, quæ quæ a prædicto Pio V. in suo breuiario sunt præceptæ. Neque facile consuleremus alteri, qui recitando partem ante signatum concionandi, vel prælegendi punctum, & partem post concionem vel lectionem, & partem inter studendum, satis facere possit, at

tento quod sine ope divina nihil, & c. et omnia fieri possunt, iuxta Pauli ad Phil. tert. Omnia possum in eo, qui me cõfortat, Christus.

36 Sexta causa est necessaria occupatio circa recitationem vel cantum, iuxta S. Anton. 2. parte titu. 9. cap. 12. §. 3. col. 3. ab omnibus receptum, qualis est occupatio querendi, psalmos & antiphonas, transferendi libros necessarios ab una parte ad aliam, querendi prunos ad turificandum, nuncia necessaria insinuandi, egrediendi aliquantisper ad respirandum. Omissio enim auditionis, vel recitationis officij divini, ob has vel similes causas, neque videtur peccatum, neque suppletio necessaria. Quod tamen locum duotaxat habere limitarem, cum illa ante officium divinum preparari non potuerit, aut ea postea fecerit, qui non tenebatur illa preparare, eo quod præparata non sint ab alio ad id obligato, quandoquidem turpitudine sua nemini prodesse debet, leg. itaque fullo. ff. de furt. cap. primo. de postulatio. prælat. & non providere, quod oportet, peccatum est inopudentie, ut sentit D. Tho. 2. 2. quest. 42. artic. 6. questio. 72. quasi per totam.

37 Ex quo infero eum, qui recitare vel cantare debet unam lectionem, vel responsorium, aut aliud quidpiam in choro, & id providet, siue prævidet interim, dum chorus aliud recitat, vel cantat, licet forte non canendo, vel non audiendo non peccet, & lueretur distributiones illius horæ, non secus, ac si recitaret, vel cantaret, cum alijs, nihilominus eum obligari supplere postea totum id, quod omisit recitare, vel cantare, dum providebat, siue prævidebat eam lectionem, vel responsorium, si ut dixi, sciebat, vel scire debeat illud sui muneris futurum esse, per quod limitata dicta supra, cap. 10. nume. ultim. & dicenda in infra cap. 16. a nume. 6. Inferitur item non omnem interruptionem horarum esse peccatum, sed tantum illam, quæ negligenter, vel alia de culpa, sine causa in id iusta sit, quæ tamen censenda sit talis, arbitrio prudentis viri delinendum est argumen. leg. 1. ff. de iure deliber. capitulo de causis. de offic. deleg.

38 Septima causa est defectus Breuiarij, vel aliud

aliud rei ad recitandum necessarium, quia defectus facultas recitandi, & nemo ad impossibile obligatur. capitul. nemo ad impossibile. de regul. iur. lib. sexto. Exemplum de illo, qui peregre proficiscendo oblitus est domi Breuiarium, vel postea iter faciens perdidit illud, & non potuit pervenire ad locum, ubi esset Breuiarium. De illo item, qui cum non sit latinus, & nullatenus sciat recitare, beneficium, vel ordinem sacrum suscipit, nec invenit socium, vel non tenetur querere, iuxta supradicta supra eodem capitulo nume. 13. qui cum dirigit, etiam si habeat Breuiarium. Cuiusmodi sunt (proh dolor) hodie permulti milites supradicti, supra eod. c. numero, 20. qui ut videtur habeant ad Ecclesiam confugium, & prius acceptant beneficia bene, vel male sibi renunciata, & forte peius collata, quam deserant arma & militaria stipendia, nescientes plus recitare, quam arma ipsa plorare, & orare. Cuiusmodi sunt etiam multi pueri, quorum humeris eorum parentes onus orandi pro alijs imponunt, priusquam pro se orare sciant, & eos ad id fieri legatos procurant, antequam legationem intelligant, eoque explicare valeant. Hi siquidem omnes, licet, ut supra eodem capitulo nume. 20. dictum est, peccent suscipiendo onera, & officia, quibus fungi nesciant, quibusque indigni sunt. Quia tamen iam ea acceperunt, si possunt, & intendunt se ad illa idoneos reddere, & collatio quamvis iniusta, non tamen fuit nulla, siue ipso iure inuálida, non teneantur relinquere beneficia, nec recitare horas canonicas, donec possent eas dicere, vel per eos stare, quo minus possent. qui licet de rigore iuris non teneantur dicere aliquid aliud determinatum pro eis, ut dictum est supra eodem c. nu. 19. de consilio tamen meo ipsi, & omnes, qui non possent dicere horas, & dicere tot Pater noster, & Ave Maria, & alias preces, quo arbitrio boni viri ad id sufficerent. Equidem aliquando arbitratus fui huiusmodi viros, aut pueros, debere tantum temporis, plus minusve, incumbere in arte decedens Pater noster, Ave Maria, Credo, & Salve Regina, quantum insumpturi essent in recitandis omnibus horis, si eas recitare nescirent, addendo ter, Ego peccator, semel mane, cum supple-

rent Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, & tertio vespere, cum suppleret Vespertinam, & Completoriam. Quare si mihi a Max. Pontif. committeretur commutatio horarum canonicarum in aliquid aliud, commutarem in hoc. Adde primo hæc intelligenda esse iuxta supradicta eodem capitulo. 1. nume. 24. de his, qui non possunt ob ignorantiam, vel alia impedimenta dicere, maiorem partem horarum per se, nec tenentur querere socios, cum quibus dicant. Alij enim, qui tenentur querere socios, & possunt eos habere, non excusantur, nec qui possunt dicere maiorem partem, licet non teneantur querere socios, quia tenentur dicere saltem illam maiorem partem, ut resolutum est supra, eod. cap. nume. 23. declarando, qui teneantur querere socios, & quod qui propter defectum Breuiarij non possunt dicere aliquas partes, possunt tamen dicere reliqua memoriter, vel alijs, tenentur illa dicere, & quod nulli propter ignorantiam excusantur, nisi quousque discant, & quod tenentur discere, quæ cito commode possunt, & quod non potest dispensari cum eis ab episcopo. Quibus quoad pueros, addo secundo, quod Concilium Tridentinum sessione decimatercia, capitulo sexto. de reformatio. vetuit ne illis ante decimum quartum annum beneficia conferantur. Adde tertio, quod Confessarij, quibus committeretur facultas commutandi horas, quas dicere nesciunt, vel agere dicere possunt, recte, merentur sententia, faceret, commutando in supradictas, eod. nu. 35. quatuor orationes modo scripto dicendas.

41 Octava causa, qua nonnulli se excusant a cantando in choro, & in supplicationibus sine processionibus, licet non a recitandis horis, est ignorantia cantus, aut vocis, in id aptæ defectus, aut prælatio, quæ nobilitate scientia, & gradu alijs præcellunt. Quæ tamen causa non est iusta. Tum quia qui non calliet cantum, aut aliquid aliud officio suo exercendo necessarium, non debet illud suscipere, capitulo, non est putanda, cum glossa prima questio. 1. l. idem iuris. §. 1. ff. ad legem Aquiliam, & si suscepit, tenetur requi sita illi discere, quod si nequeat, vel non sit ad discere, priuandus est huiusmodi beneficia

Secunda pars Decret.

eio, vel officio, ut recte determinat Alber-
tus, in reg. c. 1. q. 34. de celo. mil. & aliquid
in q. 26. & 27. & ante illum Panor. in cap.
venerabilis. de praxen. & probari potest
per ea, quæ exteris iustis alibi præle-
ct. c. si quando. de test. excep. 1. scripti. Tum
quia satisfacit unusquisque, si voce sibi a
Deo donata pro virili ei laudando infer-
uerit, iuxta illud Apost. ad Eph. 3. Secun-
dum mensuram donationis suæ, nisi forte
non esset tam absorta, ut offenderet audi-
torium, & societatem. Talis enim, si eam
mollire non posset, non foret tolerandus
in beneficio cantum requirente. Nihil. n.
cum scandalo faciendum est, capit. nihil
cum scandalo. de praxen. & qui non vult,
aut non potest addiscere id, quod suo of-
ficio necessarium est, ab eo remouendus
est. c. si de xtar. & qualiter cum multis in di-
cta prælectione, & except. per nos citatis.
Tum quod præstantia dignitatis non ex-
cusat a cantu, quinimmo ad eum magis obli-
gat, uti declaratum fuit in Concilio Basili-
ensi in sess. 21. tit. quomodo. diu. offi. sup. in
cap. 4. nume. 5. relato. Tum quia nobilitas
parum momenti habet ad excusand-
um quempiam ab oneribus spiritualis
muneris, ut multa iura insinuant cap. nos
qui. & c. seq. 40. dist. & 1. q. 1. c. vilissimus.
licet Caie. quodam in loco, in sum. verb.
horarum in fine, dicat quiddam contra-
rium prædicto Concilio Basiliensi, & sibi in
alio, ut sup. c. 10. nu. 47. monuimus.

Cap. XII. Super cogitatu extrario
tangit septem Conclusiones.

- Oratio absque cogitatu carnali, vel facula-
si fiat. n. 1
- Oratio turris alta super vana terra fun-
danda. n. 2
- Oraturus perfecte in principio agat hac
sex. n. 3
- Orationem, qua præcedere debeant, qua
non. n. 4. & 7
- Capitula tenere ante horas quando dam-
nosum. n. 5
- Contile est quandoque incivilem esse. n. 6

Nota duodecimo, ex illis verbis, co-
gitatio omnis carnalis, & secularis
abscedat, bene recitaturum exuere se de-

bere omni cogitatu carnali, & seculari, &
perpendendum non solum dicere, omni
cogitatione, significando, ad perfecte reci-
tandum non sufficere, ut non peccemus,
vel negotiemur tempore, quo recitamus,
sed opus esse etiam, ne quicquam extra-
rii cogitemus. Quod egregie confirmant
sex dicta Abbatis Isaac, & Io. Cassian. in
col. 9. c. 5. Primum, oratio est velut turris
alta, quæ fundata in terra ascendit usque
ad cælum, ideoque ad eius ædificationem
ante omnia remouenda est ab anima om-
nis mortua terra vitiorum, & prauarum
cogitationum, donec deueniatur ad ter-
ram, vel rupem, ut aiunt viam.

Secundo, sollicitudo rerum carnalium
generaliter abscedenda.

Tertio nullius negotij, causæve nõ so-
lum cura, sed ne memoria quidem dum
oratur admittenda. Detractio, vaniloquia,
seu multiloquia, scurrilitates quoque, simi-
liter amputanda. Iux præ omnibus siue
tristitiæ perturbatio funditus erucenda,
concupiscentiæ carnalis, ac philargyræ
noxius fomes radicibus euellendus.

Quarto facienda sunt profunda humi-
litate fundamina, quæ turrim pulsaturâ
Cælos valeant sustinere.

Quinto super ædificanda virtutum spi-
ritualis structio.

Sexto ab omni discursu, atque enaga-
tione lubrica animus inhibendus, ut ita
paulatim ad contemplationem Dei, ac
spiritualis intuitus incipiat sublimari. Quæ
enim ante orationis horam anima nostra
conceperit orantibus nobis, per ingessio-
nem recordationis occurrere solet. Quæ
obrem quales orantes volumus inueniri,
tales nos ante orationis tempus præstare
debemus. Et idcirco quicquid orantibus
nobis nolumus, ut irrepat, ante orationem
de abditis nostri pectoris extrudere fe-
cinemus. Hæc ibi. Ex quibus omnes nos
d patres, & fratres, clerici, & layci, mona-
chi, & monachæ quocunque nomine, eea
seamur, cuiuscunque sexus, & status sumus,
sacri simul, & profani, maximi pariter, &
minimi, inferamus, quod qui egregie vo-
luerit placere Deo sua oratione, recita-
tione, & cantu, non debet expectare ho-
ram id faciendi in vestibulo chori, aut Ec-
clesiæ porta, vel loquutorio, intendendo
negotij, vel iocis, & minus rebus vanis, &
prauis,

Cap. XIII. de oratione, & horis Canonicis. 54

prauis, murmurando, aut rixando, aut pa-
cta vana, vel inhonesta inuendo.

Inferamus secundo, non esse uilem,
immo potius damnosam diligentiam non-
nullorum, qui ut temporis iacturam non
faciât, procurant, ut canonici priusquam
inchoent Primam, Vesperas, aut Nonam,
ingrediatur Capitulum, ut interim, dum
aduenit hora recitandi eas, illasque inci-
piunt medijs canonicis, & rationarij, expe-
diant aliqua negotia, & ijs inceptis egre-
diantur a Capitulo, & ingrediuntur cho-
rum. Datur enim per id occasio, ut cano-
nici, priusquam mentes affectibus carna-
libus, & secularibus in Capitulo conce-
pris exuantur propteranter, contra hunc
textum, intrent chorum cū alijs iam ex-
cepta prosequuntur.

Tertio silentium Ecclesiasticis non so-
lum esse necessarium tempore diuinorum
officiorum, sed & valde uile paulo ante,
quam inchoentur, quando ad id congre-
gantur, & ciuile admodum esse, tunc inci-
nile, & solitarium esse, remuendo tempus
conterere in urbanitatibus, & honesta
conuersatione harum, illarumve nouita-
tum licet bonarum.

Quarto uitis doctis, & Deum timentibus
dignum esse id, quod a nonnullis fieri
vidi, nimirum, quod dum recitaturi con-
ueniunt, & horam uel socios expectant, &
urbanitas inuitat ad colloquiū mutuum
sciscitantur de quo, aut quo modo recita-
re debeant, referunt aliquas uirtutes il-
lius sancti, Perennantur alius, narran-
tes quantopere eis placeat sententia ali-
qua suæ legendæ, aut alterius officij diuini
illius dici, & omni cum humilitate, &
mansuetudine alios roget illius interpre-
tationem, & si non placeat alij, uel finitur
disputatio, proferunt in medium mores
horrendos, & casus infelices, ostendendo
quantopere sit reuerendus Deus, & quan-
tum decet ei seruire, & in horis canonicis
orare, ut omnibus sit propitius. Si uero
magis ardeat bona nona nonnullorum
cælum bene fortunatorum & prospero-
rum, ea referunt, uel audiunt, cōmonstran-
do, quam bonus sit Deus, & quam utilis
illius amor, & seruitium, ut uerba facien-
tes de timore, & amore diuino, simul, &
necessitate, & fructu inferuendi, laudan-
di, & gratias dandi, excipiat hora recitan-

di, & cantandi, quod tante minore labore
facient, quanto minus oportet eos affe-
ctus, & cogitatus conceptos a mentibus
suis remouere.

Quinto denique inferemus, quæ sint
illa præparamenta, de quibus meminit
sapiens Ecclesi. 13. Ante orationem (in-
quiens) præpara animam tuam, ne sis
quasi qui tentat Deum. Quod in hoc ci-
tat Concilium Basiliense in 21. sessio. tit.
qualit. licet glo. in d. tit. qualiter in Prag.
sanct. super verb. sancto, aliud existimatur.
An hæc omnia peragenda sint sub poena
peccati, an spe maioris præmij, infra in
24. cap. dicitur.

Cap. XIII. de attentione orandi tan-
git 61. Conclusiones.

- Attentio orandi necessaria. n. 1
- Anima desideria sunt eius uerba. n. 2
- Oratio quinque producit effectus. n. 3
- Attentio triplex, & quæ præstantissima. n. 4
- Attendit quando melius idiota, quam do-
ctus. n. 5
- Maiorem sapie a minori in hoc præcellit. n. 5
- Attendere melius potest intelligens recita-
ta. n. 6
- Missæ non intellecta, ut potest bene atten-
dere idiota. n. 7
- Missæ, quam attentionem requirant. n. 8
- Clerici, & Monachi, quam expediat la-
minas. n. 9
- Horarum dicendarum munus præcipuum,
de quo grauis reddenda ratio. n. 9
- Horas ad recitandas præcellens doctrina. n. 10
- Oratio in deuota tertio fructu caret. n. 11
- Canonicatum seruare cur apparet laborio-
sum. n. 11
- Horas non intelligens cogit in hoc. n. 12
- Horæ mutum requirit propositum atten-
dendi. n. 13
- Orationis attentio debet esse intentio. n. 14
- Oratio indeliberata nil prodest, nec deli-
berata satisfaci sine proposito satisfaci-
endi. n. 15
- Distributio non lucrifit sine animo atten-
dendi. n. 16
- Intentio tam actualis, quam virtualis suf-
ficiat. n. 17
- Attendendi propositum oportet continua-
re, interruptum autem bisariam. n. 18

Cantens

Canens quis, aut recitans, aut lucrans non canit etc. n.13
Emagatio mentis interior sola quandoque mortalis. n.20
Emagatio, qua mortalis, qua Senialis, etc. n.21
Horas recitando scribere, legere, etc. ut mortali. n.22
Iulius Caesar in scribendo, et distando mirabilis. n.23
Orans cur peccat signans litteras in choro. n.24
Orans loquendo, rixando, etc. in choro, ut peccat. n.25
Orans precipitando festine, ut peccat. n.26
Hora sine proposito complendi cur non complentur. n.27
Missam audient sine animo satisfaciendi, etc. ut peccat. n.28
Horas recitans immemor, an hoc, vel illud omiserit. n.29
Missam ignorans, an hac, vel illa dixerit. n.30
Attendere bene non est cogitare, an attendatur. n.31
Habitus repetendi non necessarius, ut malus. n.32
Horas iam recitans denovo recitare, ut peccatum. n.33
Attendendi tertius modus sit propositus. n.34
Attendere in humanitatem Redemptoris an satis. n.35
Christi humanitas, et gradus in amorem diuinitatis. n.36
Orantes multi absunt a termino, quem putant attingisse. n.37
Exhortatio, ut bene attendamus ad horas. n.38
Clerici, ut pro clericis habeantur optent. n.39
Latina, ut intelligant Hispanus, et Gallicus, et Italus. n.40
Oratio etiam voluntaria sine attentione mala. n.41
Alius non est uirtuosus, si deest ei ulla circumstantia. n.42
Orare sine attentione malum. n.43
Orare non obligatur si oret, tenetur bene orare. n.44
Recitando peccant multi, qui non recitant non peccarent. n.45
Pater noster, quod dicitur Nobilis, vel Militi. n.46
Horas colloquendo audire multis ciuile. n.47

Canciones oscitanter audire quando peccatum. n.48
Recitare consilia, et precepta non attente differre. n.49
Recitare peccando, exuendo etc. cetera, quis peccat. n.50
Orabant laborantes monachi Aegyptij. n.51
Recitans agendo impatiens non satisfaci. n.52
Attentio per qua opera externa tollitur. n.53
Orat prius, qui exterius minus intendit. n.54

Nota decimotertio, Orationem fieri debere cum attentione. Quod ex multis partibus huius capituli colligitur, nempe ex ea, nec quicquam tunc animus aliud, quam id solum cogiter, quod precatur, & ex illa, ad aliud propositum superponenda, Inuigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus, & ex illa, elaudatur contra aduersarium peccatum, & soli Deo pateat, & ob hoc in primo notabili diximus, & probauimus hunc esse scopum, & finem principalem, in quem Gratianus hoc capitulum Decreto inferuit. Secundum huius notabilis fundamentum est, determinatio illa Concilij generalis, c.1. de celebr. miss. Distincte precipimus in uirtute sanctae obedientiae, ut diuinum officium nocturnum, pariter, & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent, pariter, & deuote. ubi glo. penult. & ultima, dicunt uerbum illud, studiose, referri ad pronuntiationem exteriorem. Deuote, uero ad interiorem.

Tertio huius dicti fundamentum est illud Apostoli ad Ephes. 5. cantantes, & psallentes in cordibus uestris Domino. Super quibus uerbis dicit Hieronymus in d. ca. cantantes. Audiant hi, quibus in ecclesia est psallendi officium Deo, non uoce, sed corde cantandum, ubi gl. in d. cap. cantantes. adijcit uersus illos dignos continuam memoriam.

Non musica cordula, sed cor, Non clamor, sed amor clamat in aure Dei.

Quarto fundatur hoc dictum in tribus, quae glossa in elem. 1. de reliq. & uener. sancto in 7. membr. quaedam nostra in id allegauit, puta, S. Pauli 2. ad Corinth. 14. Si orem lingua, mens mea sine fructu est. Sine Augustini, quid prodest strepitus labiorum, si intum est cor. S. demum Gregorij

gorij. Animarum uerba sunt ipsa desideria, in quibus tanto quis minus clamat, quanto minus desiderat.

Quinto, fundatur in eo, quod spiritus est Deus, Ioan. 4. & eos qui adorant eum in spiritu, & ueritate oportet adorare: qui uero sine attentione orat. non uidetur orare in spiritu, & S. Basilii dixit: Diuinum auxilium est implorandum non remissione, nec mente huc, vel illuc euagante, eo quod talis non solum non impetrabit, quod petit, sed etiam magis Deum irritabit. Cui etiam consonat illud Elia ab ipso fomet domino relatum: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Matth. 15. Per quae omnia constat esse uerissimum id, quod Cai. in sum. uerb. horarum. dixit. Non solum dictione horarum, sed etiam modo dicendi attende, & deuote esse ab ecclesia praecipuum.

Contra tamen hoc notabile, & omnia in eius confirmationem allegata facit primo, quod antea Apostolus, ad Hebr. ult. & post eum Concilium Viennense. clem. 1. de celebr. miss. uocauit horas fructum labiorum, ubi glossa ait, textum illum probare sola uocali pronuntiatione horarum adimpleri praecipuum recitandi, licet animo aliud uoluamus.

Secundo facit, quod ipsi etiam sanctissimi tunc interdum mentis oculos non habent defixos in id, quod recitant, dicente Dauid. Ps. 35. Cor meum dereliquit me. Impossibile uero uidetur, ut quamuis omnes suas horas recitet, mente ad alia non euagante, & nemo ad impossibile tenetur, impossibile illud de reg. iur. & canono, eod. tit. lib. 6. & ecclesia mater non reddit suis filiis laqueos, quibus irrecantur, cap. de uiduis. 27. q. 1. neque onera inportabilia sunt imponenda, cap. alligant. 26. q. 7. prodictum est, sanctissimum quendam uirum significasse, nec unam orationem Dominicam mente nulla alia cogitatione distraeta dici posse, quatenus promissum equum cuiusdam, si id ageret, cuius animus, cum ea recitaret, labijs cogitatio, an daturus esset equum cum epluppio siue sella, an uero sine illo?

Pro concordia horum, & aliorum complurium quae ultro citroque in modum adduci possent, & ut diuina fretus opera; materiam hanc non modo in dies, sed &

in horas occurrentem dilucidius, quam quouis alius in hunc diem, (& si multi; Host. in tis. de pen. §. quid sit effectus, uer. carnis maceratio, & gl. magna. cle. 1. cum Card. & alijs de reliq. memb. 8. & uterque Tho. 2. 2. q. 10. 1. 1. & Tho. cum Paluda. Gab. & alijs multis, in 4. dist. 13. & D. An. to. 3. par. tit. 13. c. 4. §. 8. & aliquid, 2. part. tit. 9. c. 1. §. 3. col. 2. Ioan. Maior, in 4. dist. finitio. 11. Adria. quodlib. 2. & Vmber, in Reg. B. August. c. 24. & uterque Cardinalis in c. cantantes. 92. dist. in eo desudant) elucidem, dico primo, orationis tres principales & distinctos effectus esse, secundum S. Tho. 2. 2. q. 13. art. 4. communiter receptum, puta, mereri, impetrare, & consolari. Quibus addo quartum, quem ex tribus ab Adriano quodlib. 1. littera H. relatis colligo, scilicet, satisfacere praecipuo. Addo etiam quintum, nimirum satisfacere pro poena temporaria debita peccatis uenialibus vel mortalibus remissis, ut colligere licet ex traditis a Thom. & alijs omnibus in libros Magistri commentantibus. Quod quidem non obscure probatur. Nam multi merentur orando, qui non impetrant, quod petunt, sic D. Paulus 2. ad Corinth. 12. meruit quidem, petendo, ut lex membrorum suorum repugnans legi rationis, & stimulus carnis remoueretur a se, id tamen non impetravit. Et e diuerso, multi & quandoque in suam perniciem impetrant postulata, neque tamen merentur, quia potius peccant, sic populus Israeliticus petendo Regem peccauit, cum tamen obtinuit, eandem. 1. q. 1. Multi insuper neque merentur, neque impetrant, satisfaciunt nihilominus praecipuo, ueluti, qui in statu mortiferi peccati proferunt preces quas uouerunt, ut ab aliqua tentatione liberentur, non merentur per eas gratias, vel gloriam, neque forte impetrant postulata, satisfaciunt tamen suis uocis, ad effectum non peccandi omissionem, adimplent tamen illa per infra denda, in c. 14. nu. 2.

Saepe numero etiam recitando, consolantur citra meritum, & citra impetrationem, quin, & citra adimplerionem praecipui. Exemplum esto in eo, qui deuote, & fuis lacrymis recitat tertiam partem suarum horarum, sine animo eas finendi, & e contrario ipse quis mereri, impetrare, & praecipuum adimplere, nullam percipiendo ani-

Secunda pars Decret.

ma consolationem, ob graues tentationes, & euagationes, quas sancte Ecclesie piorumque omnium atrocissimus hostis Sathan non semel dum recitamus inuitis nobis suggerit. Potest praterea oratio esse satisfactoria peccati, & non meritoria, secundum multos, quos alibi allego, in c. 1. §. sacerdos. de poenit. dist. 6. & in capitulo, perfecta. de poenit. dist. 1. & infra in cap. 10.

4 Secundo principaliter dico, triplicem esse orationis attentionem. Prima est, qua attenditur ad verba sola, ne in ijs erratur. 2. qua attenditur ad sensum eorum. 3. qua attenditur ad orationis finem, qui est Deus, & id, quod petitur, de qua re amplius infra. cap. 1. 1. Harum trium attentionum per se consideratarum secunda praxstantior est prima, & tertia secunda. Tertia item communis est omnib. doctis & indoctis, quin & prima fere omnibus. Secunda vero eis duntaxat, qui intelligunt idioma, quo recitatur.

5 Ex quo sequitur primo multos idiotas & rusticos attendere melius ad Pater noster, & Psalmum, quem memoriter recitant, quam aliquot alij literatissimi. Multi siquidem idiotae volentes recitare, vel recitantes, mentem traducunt in illam magnam curiam coelestem contemplantes, ut Deus ille, rerum omnium opifex, in quantum Deus per se ipsum illi praesidet, & in quantum homo habens unitam reuerendissimam, ac suauissimam humanitatem, summus noster mediator est, utque innumeri Coelestis, Angeli, & Sancti ei assistunt, eiusque suauissima conuersatione fruuntur, & ea contemplatione delibuti, desiderioque eo migrandi affectu recitant, non poterantes quidem verba, quae proferunt, nec quid ea significant intelligentes. Aliquot vero literati, ea ipsa recitantes, ponderant quidem verba quae proferunt, & legunt, & mentes in eorum significata intendunt, eas tamen ad illa sublimiora non elevando. Secundo infertur magnam occasionem habere nobiles, & literatos, alioque potentes, ac diuites humiliandi, & quadantenus se coram Deo contemnendi, & magnificandi aliquos ignobiles, indoctos, & pauperes, hinc secum reputantes, quod quandoque & vitam non sepiissime, Deus permittit

obuelari oculos intellectus eorum, ne eis, & res eius diuinas contemplantur, & obscurari voluntates eorumdem, ne eis delectentur, & finantur. Et illinc cernentes aliquot vetulas manibus lenatis, oculis la chrymantibus, genibus flexis, velut a sese alienatas, quas probabiliter credere possunt, spatari, & conuersari per amplissima illa coeli palatia, quod centuplo, & amplius, nobilitatem, literas, & fortunas suas praecellit. Tertio sequitur, quod longe maiorem occasionem habet quis deuote recitandi preces compositas idioma te, quod nouit, quam compositas alio; puta latinus latine compositas, Graecus graece, Italus itale, Hispanus hispane, & sic de alijs, & hanc esse praecipuam rationem, cur clerici in maxima Europa parte latine callere debeant, quia nimirum in ea clerici latine recitant. Quae ratio mouit aliquos ad dicendum utile fore Missas idioma te populari loci, in quo dicuntur, celebrari. Quod nisi maiora inconuenientia secum veheret, hoc sane respectu in ijs, quae voce sublata dicuntur, conueniens indicaretur, id tamen non conuenit esse necessarium ad debitam attentionem, prout nonnulli haeretici asseuerant: Sufficit enim idiotae audienti Missam iacere cogitatus suos in Deum, & desiderare suam gratiam, gloriam, & contempleri Missam continere realem veri corporis Christi praesentiam, esseque veram representationem vltimae Coenae, mortis, & passionis, quas propter nos Saluator noster perpessus fuit, quibusque redempti sumus, qui est tertius, & optimus bene attendendi modus. Sufficeret etiam, & desiderare, ut exaudiat sacerdos ille pro cunctis orans, & sacrificans, attendere insuper ad ea, quae dicit, & facit, licet cum neque audiant, neque intelligant, animo satisfaciendi praeepto Ecclesiae, aut seruendi Deo. Quarto sequitur plurimum conuenire omnibus Ecclesiasticis intellectu Latino sermonis, cuius in officiis diuini est usus. Magna item laude dignas esse sanctimoniales, quae non solum sibi praeepta, ut idiotae adimplent, sed etiam laborant pro sua virili, latina, & quae recitant, intelligere, aliquot quidem arte, aliquot vero viu discretionem, & aduerentiam. Cum enim munus praecipuum, cuius a mini-

Cap. XIII. de oratione, & horis Canonis. 56

stris ecclesiae rationem reposcet Dominus, sit horarum recitatio, eaque esse debeat nostra maxime assidua occupatio, & ob eam nobis suppeditetur victus, honorque tribuatur, sique requies animae facta deuote, & attente, aliter vero facta, labor, & tedium. Iustum profecto, & vtile fuerit, reputare nobis decorum id egregie facere, iustum in id conatus nostros intendere. Iustum procurare id, quod in id multum habet momenti, intelligere nimirum, quae pronunciamus. Iustum denique ad animum reuocare, nos non posse sine intellectu verborum praestare illum modum, quem optimum magnus illo predicator, & Doctor D. Bernardus in sermone 13. super cantic. littera P. in haec verba nos docuit. Immolantes hostias laudis, iungamus verbis sensum, sensui affectum, affectui exultationem, exultationi grauitatem, grauitati humilitatem, & humilitati libertatem.

11 Tertio principaliter dico, non posse quem sine aliqua dictarum trium attentionum obtinere tertium fructum orationis, de quo supra, puta consolationem, & suauem animae recreationem, secundum omnes iuxta illud Pauli, 1. ad Cor. 14. Si ore lingua, mens mea sine fructu est, est autem fructus ille suauitas illa, & manna illud, neque quae dulcissima, quibus anima cum attentione deuota orans reuertitur, iuxta expositionem D. Tho. ibidem, & in d. art. 14. & aliorum.

Ex quo colligitur primo causa, cur praefertim ijs, qui non sunt latini, videatur tam molestum, & laboriosum sequi chorum, & deseruire canonicato. Est enim illa, quod cum plerique in choro recitemus parua cum attentione tertie speciei, & secunda locum non habeat in ijs, qui arte, vel visu non callent latinum, & prima secum ferat plus aloes, quam mellis, praecipua sibi spiritalis pars amara, aut certe insulsa remanet.

12 Sequitur secundo recitanti idioma te alieno utile fore secum cogitare, & Deo dicere. Non intelligo mi Domine, quod pronuntio, nel audio; credo tamen me dicere, & audire magnas laudes tuas, licet longe minores ijs, quas Maiestas tua meretur, & gratias tibi agere, quales potest humana infirmitas, simul peto tuam gra-

tiam, & gloriam, cum necessarijs ad eas consequendas mihi, & omnibus Christianis, praefertim vero benefactoribus meis, iuxta ordinem, & intentionem Almae Matris Ecclesiae. Exaudi me domine, & praesta ea, quae non intelligendo verba peto. Credamus expertis, quod qui consueuerit dum recitat talia cogitare, animoque reputare, suauis, hilarius, & gratus sui peraget officium, siue sit Ecclesiasticus, siue laicus, siue reciter Pater noster, & Ave Maria, siue psalmos, & hymnos, aut aliud quodquam approbatum idioma te sibi ignoto. Quod sepius predicandum esset populo, & Clero, ad bene, magisque efficiendum eos ad hoc, quod omnibus est factum facile, quam ad alia subtilia, quae ut sunt paucis facilia, ita a paucioribus fiunt.

13 Quarto dico, quod etiam quoad alios tres effectus orationis, scilicet mereri, impetrare, & satisfacere, opus est, secundum omnes, quod in initio habeatur propositum actuale, siue expressum, uel virtuale, siue tacitum, attendendi, & uacandi Deo, dum orauerint. Nullus enim actus esse posset meritorius, uel virtuosus, nisi fiat cum deliberatione, & aliquo sine debito, quandoquidem aliter non esset actus humanus, sed brutalis, uti graphice declarat D. Tho. 1. 2. q. 6. & 12. Ex quo sequitur recte dixisse Paludanum, in 4. dist. 15. q. 5. col. 6. orationi necessariam esse attentionem hoc sensu, ubi supra q. 6. quod oratio nasci debet ex intentione eam dicendi. Neque hallucinatus fuit statim postea dicendo, quod orationis attentio a principio debet esse intenta.

Ex quo sequitur primo, quod qui incipiunt recitare indeliberate, & eodem modo prosequuntur ex sola imaginatione, non merentur, neque impetrant, nec adimplent recitandi praeeptum, quales sunt infirmes, stulti, & mente capiti, carentes iudicio sufficienti ad merendum, uel demerendum, & multa recitant memoriter, uel legendo. Quales item, qui solent dormiendo surgere, iuxta glossa Barto. & Imol. in cap. primo, de homicid. uestire se, domo egredi, & ad eam redire, & recitare memoriter, quod alijs diebus vigilantes solent, quando se uestiunt. Quales sunt etiam, qui accipiunt Breuiarium in manus, & expectantes socios sine proposito recitandi,

di, vel satisfaciendi suo numeri, legunt in eo easdem horas, quas recitare debeant, vel earum partem. Nam licet talis mereri posset expectando uirtute alios bene cogitando, & meditando, non tamen recitatio illarum horas, quatenus canonicas, quas tenebitur denno recitare, etiam si postea socij non adueniunt, non enim a principio habuit animu dicendi illas, neque eas dixit, ut satisfaceret suae obligationi. * & actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, si non omnis. Et si certum petat. & 16 in agris. ff. de acquirend. rerum dominio. Dixi supra (proposito actuali, vel virtuali) quia alterum eorum sufficit. Si enim quis petat, vel capiat Breuiarium cum proposito expresse satisfaciendi huic obligationi, aut recitandi, ut debet, aut dicendi suas horas canonicas, ut praecipit Ecclesia, sufficiens propositum habet attendendi a principio, licet non habeat expresse. Amplius dico, sufficere, alio deliberato capere Breuiarium, seu ad ecclesiam, uel aliud simile facere, ita ut interrogatus quare id petat, uel faciat, vere responderet, se id facere ad recitandum, uel satisfaciendum suae obligationi, uel debito, iuxta ea, quae alibi, e. inter uerba. 1. q. 3. pag. 16. nu. 309. & supra in hac eadem repe. c. 6. nu. 15. late diximus de proposito virtuali. Quae conclusio est ualde quotidiana, & me pridem consolata fuit, cum eam uidi per Parisienses. Maior in 4. dist. 12. q. 7. in specie determinatam.

Sequitur secundo, non mereri, quinimo peccare, & non lucrari distributiones quotidianas coram Deo, ideoque in foro conscientiae esse obligatos eas restituere, qui recitant, uel propositum habent recitandi suas horas domi, uel extra choru, & ad illum vadunt animo non attendendi ad ea, quae ibi dicuntur, uel cantabuntur, neque vacandi Deo, saltem aliqua bona parte notabili illius. Quod ipsum dicendum est de illis, qui vadunt cum proposito attendendi aliquo dictorum modoru, uerum postea mutant actualiter, uel virtualiter illud.

18 Quinto dico, quod ad merendum, impetrandum, & satisfaciendum, non solum necessarium est habere a principio propositum supra dictum attendendi, & vacandi Deo, sed etiam, ne accipiantur postea actua-

liter, uel virtualiter aliud illi contrarium, secundum omnes. Amplius dico, quod si cut duae sunt species propositi attendendi, scilicet actualis, & virtualis, ut supra diximus, ita etiam duae sunt species non attendendi, & consequenter, bifariam posse amitti propositu attendendi conceptum ab initio, scilicet actualiter, siue expresse, & virtualiter, siue tacite. Actuale, siue expresse propositum non attendendi habet is, qui proponit non attendere aliquo dictorum trium modorum ad id, quod recitat, quod raro contingit, nisi eis, qui iam semel recitarunt, & proponunt iterum recitare postea id ipsum, quod iam recitarunt, quae praenotio fieri solet a multis uiribus pijs, qui recitant, uel canunt in choris parum Deo attentis, & deuotis, & ab alijs qui recitant cum dominis, uel socijs habitudinibus, uel quia suo uitio anticipant uersum, uel syncopant uerba, uel alios defectus admittunt, ob quod non liberantur a recitandi obligatione. Propositum uirtuale non attendendi orationi habet solus, & ois ille, qui solo cogitatu se occupat in rebus ei extraneis, & aduertit se de ijs cogitare, & quod per eiusmodi cogitatum aueritur plane ob omni attentione horaru, & omnia haec animaduertendo, non procurat animu suum ab ijs reuocare, iuxta communem, uel animo deliberato se occupat in actibus exterioribus repugnantibus omnibus supradictis attentionibus recitandi, attenta saltem habilitate, & cura eius, qui ita se occupando recitat.

19 Ex hoc dicto sequitur primo, quod aliqui recitando, & canendo, nequa recitantes neque canunt, & lucrificando distributiones quotidianas coram hominibus, eas perdunt coram Deo, una cum animarum suarum iactura. Quod verificatur in ijs, de quibus in corollario ultimo praecedentis dicti, & etiam in his, qui a principio habent sufficiens propositum occupandi se in horis, sed postea conuincendo illas, mutant propositum actualiter, uel virtualiter, ut proxime dictum est. Tales enim, etiam si coram hominibus mereantur, & lucentur, coram tamen Deo peccant, & non merentur magis, quam si non recitarent, etiam si alijs operibus exterioribus non occupentur, secundum communem quam tenent Paludan. in 4. dist. 15. q. 5. &

& late probat Adria. quodlib. 8. lit. G. H. I. & Caetan. in uerb. horarum. §. 3. Ioan. Maior in 4. dist. 12. licet Hostiensis in uno loco, in capitu. dolentes. de celebra. miss. S. Anto. 3. parte, tit. 13. cap. 14. Angelus uerb. hora. §. 28. & alij alibi contrarium teneant. Videtur enim mihi communi assensu sentire etiam S. Tho. in 4. dist. 15. quastio. 4. artic. 5. quastio. 4. quatenus praesupponit, quod aliquando sola euagatio interior est peccatum mortale, & Syluester etiam si in duobus locis, in Aur. rosc. 2. & in uerb. hora. quastio. 1. uide ri possit alicui esse opinionis Hostiensis, in utroque tamen, meo iudicio, concordat cum communi. Dicit enim, euagatio nem interiorem non esse peccatum mortale, etiam si sit deliberata, dummodo sciat, quod recitat, uel facit. Scire enim, quod dicit, & facit, est animaduertere, & uidere, an erret, nec ne, & hic est unus, licet infimus trium modorum attendendi, & consequenter in effectu non dicit, nisi quod non est peccatum mortale euagatio interior deliberata, quando cum ea concurrat una trium attentionum, licet sit minima, quod etiam tenet communis.

21 Secundo sequitur, non censeri quem mutare propositum attendendi, eo solo, quod non attendat, nisi etiam aduertat se non attendere. Sed neque tunc, si procurat mediocriter animum retrahere. Dixi, mediocriter, quia secundum Thom. in 4. dist. 15. quastio. 4. artic. 2. quastio. 4. & omnes alios, magna est differentia in retractione animi, quando negatur, & distrahitur: Si enim adhibeatur in eo magna, aut saltem mediocriter diligentia, etiam si non retrahatur, euittatur culpa mortalis, & uenialis, & oratio est meritoria & satisfactoria, uerum si non adhibetur ad minus mediocriter, peccatur uenialiter. & per consequens oratio non est meritoria, licet sit satisfactoria praeccepti, uti ad aliud propositum loquendo de eadem oratione supra in cap. 2. diximus.

22 Tercio sequitur, quod qui accingit se ad scribendum, uel legendum aliquid diuersum ab eo, quod recitat, communiter peccat, & etiam mortaliter, si ea deliberate faciat tamdiu, quamdiu recitat partem notabilem orationis obligatoriae. Scribere enim, & legere diuersum ab eo, quod

Op. Nauar. Tom. II.

recitatur, est actus exterior, qui uidetur repugnare omnibus speciebus attentionis. & per consequens, qui tale quid recitando facit, uidetur saltem eo tempore, quo id facit, mutare uirtualiter propositum attendendi, quod a principio habuit, per proximè dicta. Dixi, communiter, quia interdum excusatur, ut cum necessitas id faciendi superuenit recitanti cum alio, & proponenti supplere postea, quod interim dum illud scribit, socij recitent. Dixi, si id deliberate faciat, quamdiu recitat partem notabilem. Qui enim tale quid ageret non cogitans quid agat, aut per imaginationem subitam, aut solum dum socij recitant unum uel alterum uerbum, uel uersum, non esset defectus mortalis per supra in c. decimo, nu. decimonono, ad aliud propositum adducta.

23 Non sum ignarus obijci mihi posse, possibile esse quem legere, aut scribere uiam epistolam, & attendere ad horas, iuxta illud Plinij lib. 7. capit. 25. de Iulio Caesare. Scribere, & legere simul dictare, & audire solitum accepimus. Epistolas uero tantarum rerum quaternas pariter librarijs dictare, aut si nihil aliud ageret, septenas. At ei, qui mihi hoc obiecerit, respondebo, nos omnes Ecclesiasticos non esse ea habilitate, qua fuit Iulius Caesar, & licet essemus, non tamen adhibemus tantam curam in recitando, quantum solebat ipse scribendo dictando, uel legendo. Et quod si quis repetiretur tam diligens, & habilis, ut legendo, uel scribendo aliud attenderet ad recitationem tantum, quantum esset necessarium ad euitandum peccatum mortale, talis non peccaret mortaliter, licet frequenter sic uenialiter, mea sententia, ob irreuerentiam quam facit Deo, occupando se, dum ei loquitur, in alijs ab eo distrahentibus, siue iusta in id causa.

24 Quarto sequitur, quod Beneficarij legentes, uel scribentes, aut subsignantes litteras, promissiones, uel alia in choro, etiam si sint Capienti, interim dum in eo canitur, uel recitatur, bis peccant, quando que mortaliter, aliquando uenialiter. Primo quidem, quod se ipsos distrahunt. Deinde uero, quod a bene attendendo auerunt socios. Equidem de alijs me constanterioribus, & paratioribus, ad meos oculos diligenter.

Secunda pars Decret.

desigendum in Deum, quam ego non loquor; verum fateor, quod quando video dari meis socijs provisionem, aut epistolam in choro subscribendam, & eos manibus penas ad subscribendam tenentes, mentem meam distrahi, vel ad cogitandum de illo, quod provisio continet, si sciam, vel ad dubitandum, vel diuinandum quid contineat, si nesciam, vel saltem cogito de ea subscriptione, quae me ab attentionis officio auocat.

25 Quinto sequitur isdem duobus modis peccare eos, qui loquuntur in choro, alij quidem in aurem, alij uoce subleuata quorundam a recitatione aliena, quoniam loqui, & audire ita sunt actus exteriores, sicut legere, & scribere, & quae ac illi repugnant attentioni ad recitandum, vel canendum requisitae. Quid ergo dicemus de ringentibus, siue rixantibus, ridensibus, murmurantibus, & uociferantibus? Quid nisi quod peccent quandoque mortifere, quandoque uero uenialiter, & quod tempore, quo id agunt, non magis placeat Deo quam si non essent in choro, imò minus: 26 quia praetermissio siue iuxta orationis, qui est seruire Deo, eius hosti diabolo seruiunt aliquando.

Sexto sequitur peccare grauiter eos, qui attendunt quidem ad uerba, sed adeo festine, precipitante, & transcorrendo recitant, uel canunt, ut etiam si illa integre pronuncient, neque ipsi, neque eorum socij possint intelligere eorum significata, etiam si idioma quo recitatur calleant. Tum quia licet primo modo attendant, non tamen accipiunt illum ut medium, & gradum ad conscendendum ad alios meliores attendendi modos, quandoquidem festinatio illa repugnat secundo modo, nec cum tertio concordat, saltem iuxta communem recitantium habilitatem & usum.

27 Tum quia id prohibetur in Concilio Vien. Cle. 1. de celebratione Missarum, in uerbo transcorrendo, & est festinatio, & precipitatio, quam prohibet Basiliense, Sess. 1. tit. quomodo diu. offic. in illis uerbis. *Non cursim, ac festinante.*

Septimo sequitur uerum esse id, quod non semel respondi, nimirum, quod licet non satisfaciunt debito, nō tamen satisfacere desinunt ob defectum attentionis illi qui cum sufficienti proposito attendendi

incipiunt recitare, quod debent, & postquam inceperunt, ob uariarum cogitationum pugnam, nō dicunt tam deuote, quam cupere, & ideo deliberant de nouo recitare, etiam si tunc finiant illud cum mediocri attentione, animo tamen non se a debito exonerandi. Quod sapienter contigit mihi dicenti orationes uitas, & per cont. 28 fellarios in penitentiam iniunctis. Quod ipsum dico de eo, qui die seculo audit Missam, & quia non est de die, aut quia non audit tam deuotione, quam cuperet, de liberat audire eam ad finem usque, sed sine animo satisfaciendi obligationi, quod est quotidianum. Neutrum enim eorum satisfacere debito constat ob defectum propositi satisfaciendi, & quod ad non sit ob defectum attentionis, & propositi attendendi, constat ex hoc dicto.

29 Octauo sequitur, quod qui recitat, non tenetur repetere uerbum, neque uersum, neque psalmum, neque lectionem, quam non recordatur se dixisse, modo non recordetur se non dixisse, & credat probabiliter dixisse, neque etiam sacerdos sacrificans facere signa, aut repetere uerba, quae non recordatur, an fecerit, vel dixerit, dummodo etiam non recordetur se non dixisse, vel fecisse, modo, inquam, credant probabiliter, eo quod alias soliti sint ea facere, quando sic recitant, uel celebrant, & meminerint a principio, ac medio habuisse propositum actuale, siue expressum, vel virtuale, siue tacitum, in id attendendi. Tum quia qui recitat legendum, uel memoriter pronuntiandum uersum psalmum, uel alterum, imò tres, uel quatuor contemplando omnipotentiam diuinam, qua uersa creatura, sapientiam, qua eadem gubernat, & bonitatem in finem, qua uult, ut ei seruiamus, quo saluemur, quaque se nobis mirabiliter, & stupore communicat, aut alia id genus similia nil cogitando de uerbis, quae dicit, nec de signis quae egit, nec de eorum sensu, nō potest recordari, an illa dixerit, vel fecerit, sufficientem tamen & selectam attentionem habet, etiam si animaduertit, quod aliud ab eo, quod recitat contemplatur, quandoquidem contemplatur Deum & diuinam, quae sunt finis debitis orationis, & ita tertio modo, qui est optimus, ut supra eod. cap. num. 4. dictum est, attendit.

Cap. XIII. de oratione, & horis Canonicis. 58

Tum quia qui incipit recitare cum proposito attendendi, uno trium dictorum modorum, si postea dum recitat unum uersum, psalmum, uel unam lectionem, immo uero multas, tam intentus est fabricandis, ut aiunt, in aere castris, uel modo quo studebit, uel praeleget eo die, uel anno, aut quo excolet sua oliueta, & uineas, quod non adhibet mentem ei, quod recitat, nec eius significatum. Tamen si non aduertit se uagari, uel si aduertit, procurat se colligere, licet non possit, adeo, quod postea recordetur, an dixerit illa uerba, satisfaciens secundum omnes. Tum quia qui sensu uerborum, quae recitat, fruitur, concipiens conceptus, quos uocauit ultimat, id est rerum per uerba significatarum, minus aduertit ad eorum corticem, & minus concipit conceptus eorum, quos uocant non ultimos, qui sunt conceptus ipsorum uerborum, & non significatarum, & ita minus nescit, an ea dixerit. Praestantior tamen tam attentionem habet, quam si soli cortici uerborum intenderet, quia haberet secundi generis attentionem, quam primi generis attentioni supra diximus praestare. Tum quod qui recordatur se incepisse talem psalmum, talem lectionem, imò etiam talem horam, & uidet se ad illius finem peruenisse, legendum, uel memoriter pronuntiando aliqua, in quibus ipse communiter errare non solet, iuste credere potest se totum recitasse, uti solet, & ulterius progredi, argumento eius, quod singulariter dixere Patres in 4. distinct. 12. quaestio. 7. colum. 2.) praefati. Nempe, quod qui incepit laudes minores S. Marci, & se uidet in fine psalmi, *Laude Dominum de calu.* etiam si non recordatur dixisse illum uersum illorum psalmorum, quos dixit, iuste potest credere, se de more solito omnes dixisse. Qui optime consulunt, ut qui recte uult attendere ad horas, non se occupat in cogitando, & meditando, an attendat, nec ne. Nam, ut qui trāseunt per summam aliquarum trabium pro pontibus in aere distentiarum, citius cadunt, cogitando de casu, & metuendo cadere. Ita qui recitat cogitando de errore, & metuendo errare, citius errabit. Tum quia ut alibi 2. sec. q. 23. artic. 1. ait Caietanus, uelle attendere non est tam attendere, quam pro obie-

cto & scopo attentionem ipsam praefigere. Tum quia, ut saepius consuli, nō solum, non tenetur repetere id, quod probabiliter credi se dixisse, qui talia patitur, uerum etiam male ageret id faciendo, eo quod habitum, & consuetudinem concipiendi scrupulos superfluos sibi quæreretur, eo item, quod iterum ea repetens, ut plurimum iterum erraret, & ob id oporteret eum tertio, & quarto repetere, quod non semel mihi contigit, & scio alijs contingere, quae uia est desipiendi, nisi relinquatur, eo etiam, quod faceret contra illud Sapientis Eccles. 7. Ne iteres uerbum in oratione tua. Confirmantur haec, eo quod alibi, in cap. fin. num. 28. 29. & 30. de prenit. distinct. 1. probamus, nimirum, quod licet iterum confiteri peccatum semel confessum de se sit bonum, non est tamen tale iteranti ob scrupulos superfluos, alluendi se ad inquietam conscientiam habendam.

33 Sexto principaliter dico, necessarium esse ei, qui primum uel secundum attendendi modum eligit, ne illum eligat animo persistendi in eo, & non transeundi ad tertium, qui melior est illis, sed eligat eum tanquam gradum ascendendi ad alium meliorem, si Deus id dederit. Nam si adeo contentus foret aliquo duorum primorum, ut proponeret non procurare tertium, neque mereretur, neque satisfaceret, ut singulariter determinauit subtilis Caietanus in secunda secunda, quaestio. 83. artic. 14.

34 Ex quo sequitur primo, quod qui inciperet recitare, animo attendendi ad uerba, quo pronunciet, uel cantat ea in corrupte, ordinate, & distincte, putans quod ob suam imbecillitatem, uel ualitudinem, qua tunc est, magis expedit eligere infimum illum modum, tanquam medium, & gradum ascendendi ad alios duos altiores, si id Deo placuerit, debito satisfaceret, non autem si eligeret eum eo animo, ut eo contentus, nollet ascendere per medium illum ad altiores.

35 Secundo sequitur, ueram uideri aliam non minus insignem conclusionem eiusdem Cardinalis, ubi supra, scilicet, quod qui dum recitat, mentem occupat in meditando amorem, mansuetudinem, suauem conuersationem, capturam, passionem,

sonem, & mortem Saluatoris, & domini nostri Iesu Christi, optime satisfacit, si hanc meditationem sumit tanquam medium, & gradum ascendendi ad contemplandam diuinitatem, & concipiendum in ea amoris affectum, qui ex ea contemplatione quasi filia nascitur. Nulla siquidem est melius medium, uel gradus ascendendi ad montem cognitionis, & fruitionis Diuinitatis altissimam, quam ipsa humanitas benedictissima Redemptoris, iuxta illud præfationis, *Ut dum uisibiliter Deum cognoscimus, per hunc inuisibilem amorem rapiamur*, uerum si prædicta meditatio humanitatis, & passionis, sumeretur pro fine ultimo, & non pro medio, uel gradu ascendendi ad contemplationem, & amorem Diuinitatis, non satisfaceret; Quinimo etiam si eam non sumeret pro fine ultimo, sed uideret se ita illi implicari, ut maiori sit impedimento, quam auxilio ascendendi ad prædictum altissimam cognitionis & fruitionis Diuinitatis motum, omittere deberet eam, secundum eam, licet mea sententia mereretur, & satisficeret præcepto, dummodo expresse non acciperet eam pro ultimo fine suæ recitationis, & attentionis, etiam si non expresse acciperet eam pro medio, quia virtualiter pro medio, & non ultimo fine ascendendi est accipere argumen. capituli secundi, de reg. iur. & leg. merito. ff. pro socio.

36 Tertio sequitur, multos (quod ad orationem, & recitationem, attinet) multum abesse a termino, ad quem existimant se peruenisse, imò & prætergressos esse. Sunt enim quamplurimi existimantes se peruenisse ad optimum finem horarum, protinus ac eas omnes canunt, uel pronunciant bene, uel male ruminatis, bene, uel male pronunciatas, & cantatas. Sunt multi qui aduertentes prædictos esse suo modo satisfaciendi contentos, arbitrantur se longe prætergressos esse limitem bonæ recitationis sufficientem, eo quod eas cantent, & pronuncient sine errore syllabæ, uel puncti, licet non intellexerint significatum eorum, quæ dixerunt, neque eis in mentem uenerit Deus, nec desiderium uidendi eum uisionis, neque habendi illius gratiam, neque gloriam. Alij existimant se dignos, quibus

deserantur (ut aiunt) candelula, eo quod peruenierint ad statum, in quo dum recitant, uel canunt officium alicuius Sancti meditando labores eius, offunduntur lacrymulis, quæ sæpe nascuntur ex hypocrisis infima inimica contemplationi sublimi. Quot quæso uideas contentissimos, & audissimos laudis, eo quod cecinerunt aliquam lectionem, epistolam, euangelium, siue collectam, siue ullo uerbi, uel accentus errore? Cum tamen nihil prorsus eorum quæ dixerunt intellexerint,

neque eis attulerit radius contemplationis Diuinæ, ob nebulas, quibus eos auiditas gloriæ, & metus ignominie humane obubrabit. Quocirca, o Domini patres, & fratres mihi suscipiendi, & diligendi, qui ex patrimonio Christi ratione ordinum, professionum, & beneficiorum, a Sancta Matre Ecclesia alimur, oculos in nos reseruetis, nobiscum sæpe reputemus, eam ideo nobis, & stipendia & uictus suppeditare, ut gratias agamus Deo creatori nostro, utque matrem eius laudemus, & oremus non solum pro nobis, sed etiam pro toto populo Christiano, quam ob causam sæpe nobis longe plus honoris tribuit, quam fratribus nostris natu maioribus. Et nunquid non obueretur ob oculos nostros, hoc esse munus nostrum, hæc esse nostram prouinciam, & de illa bene administrata nobis esse gloriandum, simul optemus, ut plurimum Deus, deinde homines ad illius gloriam, nos habeant pro deuotis clericis, religiosi, peculiariibusque eius ministris, & maioris faciamus, quod laudemur ob talia, quam ob ulla alia quamlibet alta nostre gentis stemmata, gloriam, honores, & fortunas, quibus prædictos spirituales titulos prætulimus. Ideoque omni cura & studio attendamus saltem in uerba, quæ pronunciamus, nec anticipemus uersus, neque qui sumus unius chori incipimus nostros, antequam qui sunt alterius chori finiant omnino suos (qui cum primis magnus, & frequentissimus recitantium, immo contentium abusus est) simul ablineamus a corrumpeudo, deglutendo, inepto accentu, nimia eum festinatione pronuncians uerba, adeo, ut intelligi nequeat.

38 Præterea procuremus intelligere id, quod proferimus, quamuis enim non sumus

simus arte perfecti Latini, si tamē idioma Italum, Hispanum, & Gallum (quod est latinum corruptum) canamus, erimus usu saltem corrupti latini, adeo ut aliqua eorum, quæ cum debita pausa recitauerimus, aut cecinerimus, ex usu intelligere queamus. Et Deus ipse pro sua bonitate id quod in nobis est facientibus suppetias mittat, quo imperfecte contemplantur eum, eodemque imperfecte fruenter in terris, perfecte uideamus eundem, eodemque perfecte fruamur in cælis. Amen.

39 Septimo, dico omnia supradicta de attentione excepto uno aut altero, non tantum esse necessaria, ut debita, siue præcepta oratio sit bona, uerum etiam ut consulti, siue quæ de consilio est, non sit peccatum, ut singulariter, & speciatim Caietanus 2. 2. q. 81. artic. 13. determinat, & antea sensu Thom. in eo artic. 12. quatenus ait, peccare orantem ex præcepto, & inter orantem de consilio, & probatur illa celebris Hieremias cap. 25. auctoritate: Maledictus homo, qui opus Dei negligenter facit. Probetur & illa simillima ratione, quod nullum opus cuiusquam uirtutis quælibet uoluntarium est bonum, nisi concurrentibus omnibus circumstantiis necessariis, ut supra cap. 1. nume. 2. de eadem ipsa oratione tractantes diximus. Tum quia, qui uoluntarie ad id non obligatus hospitio excipit aliquem, aut intercessoris munus ad aliquem magnatem gratis accipit, non agit studiose, siue uirtuose, imò peccat, nisi necessarias in eo obseruauerit circumstantias, ut recte a prædicto Cardinale in 2. sec. q. 23. artic. 12. determinatur, & ex prædictis constat attentionem esse unam de circumstantiis bonæ orationi necessariis. Tum quia eadem ratio quoad hoc in oratione uoluntaria, quæ in obligatoria militat, ergo idem ius utrobique censendum. Illud. ff. ad legem Aquilam. 2. capitul. primo, de translatione prælatorum. Ratio enim, cur oratio siue attentione facta non est bona, est, quod ut qui non attendendo in id, quod dicit, alloquitur Principem, aut Magnatem, irreueretur, & offendit eum, ita a fortiori, qui alloquitur regem Regum, non attendens in id, quod dicit, eum offendit. Tum per illud Malachias, capit. 2. Si offeras cæcum animal ad imolandum, nonne malum est?

offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam? Quasi dicat, quod quemadmodum offerens Magnati alicui arietem, aut hædum cæcum errat, ita & qui aliquid Deo maculat offerit: Et qui orat sine attentione, rem maculat offerit ei, unde hac auctoritate motus dixit Adr. Quolib. 3. C. orationem, & sermonem ad Deum habitum, etiam si non sit de præcepto, non debere tamen esse contemptibilem, qualis est oratio sine attentione.

41 Ex his sequitur primo, quod licet interdum ad recitandum, aut orandum non obligemur, quoties tamen id fecerimus, ritè facere tenemur. Sequitur 2. Multos dicendo, aut audiendo missam, horas canonicas, uel alia diuina officia, peccare, qui non peccarent non dicendo, aut non audiendo illa. Quot ad id non obligari pronunciant horas, & loco orationis Dominice modè dicenda, recitant illa, quæ insignis ille uerbi diuini præco Thomas Illyricus solebat Tholosæ in Gallijs uocare Pater noster de Gétilhome, siue nobilis dum Deo dicit, *Pater noster*, & mox famulo, passi ne sunt equi? & post, *qui es in cælis*, subdit, est quod edatur? & dicto *sanctificetur nomen tuum*, rogat, cur se demittit accipere ille, & finito *adueniat regnum tuum*, cõfestim dicit, strigilla equi. Quot item ad id non obligati adeo oscitanter horas recitant ut merito responderi eis posset eo modo, quo apud nostros famulus quidam suo respondit hero die quodam ueneris ad focum recitanti symbolum Apostolicum. Herus enim cum oscitanter, & uaga mente peruenisset ad illa uerba, *Carnis resurrectionem*, quinquies, aut sexies repetijt, *carnis, carnis*, famulus autem subridens dixit, Domine hodiernus non est dies carnis. Quot ite bis horas recitant, & secunda uice, quia se putant prima satisfecisse, absque fere ulla attentione pronunciant, non animaduertentes etiam secunda uice obligari ad debite recitandum, esto uoluntarie id faciant; Quamobrem raro, & rægre soleo ipse recitare cum familiari, uel amico iterante horas semel pronunciatas. Quot præterea missas diebus, quibus ad id non obligantur, audiunt, nunc confabulando, nunc ridendo, & iocando, nonnunquam dormitando,

tum facile possent resistere somno, nunc oculos, inimo & cogitatus in ea, quæ non oportet, iaciendo? Nō otiose dixi. *Missæ*, Nā pro re inurbana, nūllā, & abiecta (proh dolor) iam habetur a multis, audire attendente Primam, Tertiam, Sextam, Nonā, & Completorium, immo & Vesperas, nisi organi sonus accedat, & tunc non pauci eum audiunt in solum finem iudicandi, & dicendi, o quam celestially pfallit, si sonus ardeat, aut quā infernaliter, si displiceat, in utroq; hyperbola superflua utendo. Non loquor de nobis ministris superpelliceo indutis, qui duandoq; loquimur in aurem, quandoque voce sublata, quin & nonnunquam idem tempore, quo organum pulsat suum uersum hymni, aut Magnificat, Benedicite, aut Nunc dimittis. Quis loquor de recitantibus, uel canentibus citra obligationem. Non enim eo magis in ea re peccamus, quam laici, quo magis, quam ipsi sumus obligati canere, uel audire attendente per mox dicenda.

45 Quot denique audiunt ediciones adeo negligenter, ut uel nolint intelligere, quod audiunt, uel ita, ut quod una excipiant aure, altera egrediatur, uel quod perperam, aut negligenter dictum sit, memorie mandant, ut postea cuiuspiam perperam uel negligenter dicti notent edictorem, & si quid boni desumit, non id agunt, ut illud faciant, uerum ut gloriam postea consequantur illud alibi referendo, aut ut adulētur ipsi concionatori, præsertim si Regi, uel Principi fuerit eū primis charus, dicentes, o quam singularis, delicata, sublimis, & propositio apta fuit illa, uel illa dicendi phrasia. Omnes quidem supradicti audientes, cantantes, aut recitantes etiam citra obligationem, si faciant hæc cum attentione, facere tenentur, alioquin peccant, licet communiter uenialiter tantum. Non otiose in initio huius dicti septimi dixi (excepto uno, aut altero) Inter orationem enim obligatoriam & uoluntariam, sine ea quæ mere denotionis ergo sit, duplex ex Neotericeis colligitur differentia. Prior est, quod qui sine attentione, & eum proposito non iterando dicit obligatoriam, peccat mortaliter, sensu Thomæ & exprimit Caietan. secunda secunda quaestio. 83. articulo de-

cimortorio, & Paludanus in 4. distinct. 15. quaestio. quinta. colum. 5. Anton. 3. parte. titu. 13. cap. 4. §. 8. quia non satisfacit præcepto. argum. capitul. Quod præcipitur, 14. quaestione prima. capitul. denique, sub finem quarta, distinct. Qui uero non obligatoriam, uenialiter tantum, quia nō debita cum attentione dicit. Posterior differentia, quod pronuncians obligatoriam sine attentione, tenetur iterare. Adria. quod lib. 8. Maior in 4. distinct. 2. q. 7. colum. penul. & ult. eam aliter non item. Vterque enim tantum, & non plus ad iterandum obligatur, quantum & non plus, quam si non pronunciat, atque ita obligatio remanet sua obligatio, alteri uero sua tantum deuotio.

47 Octauo principaliter dico, uerum uideri illud D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 3. uer. tertia negligentia. nempe illos, qui recitant uenialiter, calcando, & alijs actibus exterioribus se occupando, dignos esse reprehensionem, & uix satisfacere præcepto, quia ex proposito se immiscet actibus ab attentione auertentibus. Quæ ratio uidetur concludere idem esse dicendum de his quos passim uidemus recitare horas, colligendo herbas, rosas, uinas, instruendo ignem, pestendo caput, manus, uel faciem lauando, pennas ad scribendum aptando, & id genus alia attendente agendo. Pro quo facit quod, ut ait S. Antoninus, nemo magne auctoritatis a quo animo ferret, ut quis eum serio super re graui loqueretur, occupando se in huiusmodi leuioribus. Contra tamen hoc dictum Diui Antonini facit primo, quod contrarium ab omnibus fere obseruari uidemus. Quis enim est, qui illas, uel illas preces, illa, uel illa uice nō dicat, aliquid præfatorum, uel similitum faciendo? Quis, quæso, non aliquando recitando se scalpuit, aut ad pulicem pungentem manum porrigit, nō tendit oculos in uiridarum, & deambulans in margine fontis fluminis, uel ripæ, non prospiciat illa, & gaudeat quod rancunt per leuia murmur laxa ciet, ut inquit Poeta a Hieronymo e. Nunquam de consec. dist. 5. citatus. Secundo quod fere totus mundus credit, & feruat id, quod Caietan. 2. sec. q. 83. artic. 13. dixit. Non peccare recitantes dum se induunt, modo pro uiribus recitandis attendant, & quod in-

in nonnullis religionibus statutum uidetur, ut religiosi inter surgendum pronuncient horas B. Mariæ, & quod S. Dominicus dixit orationem attente a surgere de lecto pronunciatam communem, & salubrem ad resistendum peruersis cogitationibus esse medicinam. Tertio, quod Parisienses, Io. Maior in 4. dist. 12. q. 7. cap. fin. aiunt, quem posse iuste exuendo recitare, cum non agat actum repugnantem actuali horarum attentioni. Sicut & religiosus satisfacit mandato uerendi ecclesiam superioris sui, licet hoc agendo intrantes eam obpice intueatur. Quarto quod iter faciens peder, uel eques, suas horas iuste pronunciare potest, secundum Innocent. in c. 1. de celebr. Missæ, receptum per omnes, & quod Ioann. Cassia. lib. 2. cap. 4. canon. notum orat. & psal. modo. (Quem Ildorus in lib. de diuini offi. tanti facit) testatur de monachis Aegyptijs, quod occupati externis actibus orarent, & recitarent in hæc uerba. Sicut nullum ferme ab eis orij tepus, excipitur, ita nec meditationi spirituali quidem finis imponitur, quin & pariter exerceat corporis animæq; uirtutes, exterioris hominis stipendia cum emolumentis interioris æquant. hæc ibi.

* Adde quod sacrificijs præscribuntur in Missalibus formulæ precum, quas pronunciant dum sacris uestibus se induunt, dum in medio Missæ manus lauant, dumque se in fine eius uestibus sacris exuunt. Quin & Episcopis in Pontificali præstuntur multi psalmi, quos dum uestibus Pontificalibus uestiunt, eum ministris recitant. Equidem perciperem hanc adeo quotidianam, & tanti momenti quaestionem uidere ab eo, qui errare non posset, decisam. Varia enim diuersis temporibus de ea mea fuit opinio, sed in præsentia arbitror, omnes conciliari posse.

49 per conclusiones sequentes. Quarum prima sit, quod omnes supra relati satisfaciunt præcepto, quod ad recitandum. Tum quia solus & omnis ille actus corporalis ad implementum præcepti recitandi impedit, qui repugnat, & est imparibilis cuiuslibet attentioni trium prædictarum, habilitate eius qui recitat inspecta iuxta Cōmunem, ut pulchre resoluit Durandus, in 4. distinct. 15. quaestio. 12. & conflat supradictos actus non esse tales, quia

faciens illos potest attendere ad horas attentione trium supradictarum, nec D. Antoninus dicit, eos non adimplere præceptum, sed uix illi satisfacere, & ut ait Bonifacius Octauus. capitul. per Ca thechismum. de cognat. spirit. lib. 6. quod uix ueri tamen dubium non existit. Secunda conclusio, recitans aliquid ad quod non obligatur, faciendo aliquid prædictorum, non peccat, imo meretur, si utcumque ad id attendat, quod probant rationes contra S. Antonium allegatæ, de quibus prædictus Caietan. loqui uidetur, de eo enim loquitur, qui ex sola deuotione orat. Tertia est non solum satisfacere præcepto, & non peccare eum, qui iuxta de causa, una & eadem hora agendo actus prædictos horas debitas pronunciat, uerum etiam mereri gratiæ augmentum & gloriam, si in statu gratiæ id faciat. Tum quia in eo non procedunt rationes pro opinione S. Antonini adductæ. Tum quia nullus Princeps agere ferret, si a subdito suo, uel quouis alio aliquid aliud agente, iuxta de causa serio super re graui consuleretur, quod quotidie uidemus fieri a Bobardarijs, Vitarijs, sartoribus, sculptoribus, pictoribus, & alijs id genus officarijs, quos occupatos in sui officij rebus libenter super rebus serijs audiunt Principes, immo egre ferunt, quod causa eis loquendi, omittant dare operæ alicui operi celeriter absolendo. Exemplum conclusionis sit in casu, quo uenit ad aliquem uisitaturus, aut interrogaturus, uir aliquis spectatæ auctoritatis, & ipse peruenit quasi ad finem alienius horæ, quam non potest finire, & simul ut docet illum excipere, nisi recitet componendo simul capillos, pileum, uestem, calceos, & alias uestes mutando, hoc casu non uidebitur peccare, modo conetur mediocriter recitationi attendere. Idem si lecto, absque culpa incumbens ad celebrandam missam publicam hora, non solita quis uocetur, & recitare usque ad Primam inclusue, & ite ad eam celebrandam tempore opportuno nequeat, nisi surgendo, uestiendo, & calcando se, & alia in id præparatoria faciendo recitet, poterit id absque peccato facere. Necessitas rerum studendi concionatorio, prælecturo, aut expedituro nego-

Secunda pars Decret.

ita saltem spiritus alia, iusta causa id facien-
do di esse uidetur. Quarta conclusio, Non-
nullos actus corporales tam parum repu-
gnare attentioni horis etiam obligatorijs
debitis, ut etiam nulla interveniente cau-
sa, sine peccato, eos faciendo recitari pos-
sit. Quorum de numero uidetur esse le-
nis deambulatio, itineris factio mode-
rata pedis, uel equis, collectio huius,
uel illius herbae, prospectio in prata, hor-
tos, & uirera. Quinta, quod plurimi actus
adeo sunt attentioni horarum contrarij,
ut ea salua, magna difficultate fieri pos-
sint, quos qui horas pronuntiando fece-
rit, uenialiter peccabit, in quibus dicitur
D. Antonini 2. par. tit. 9. cap. 4. §. 4. uel si
tertia negligetia, erit locus. Quales sunt
surgere de lecto, induere & calceare se,
ualde festinanter, magna intentione in-
struere focum, & preparare libros. Qui
autem horum actuum sit huius generis,
uel praecedetis, certa regula tradi non po-
test, ideoque boni iuri arbitrio relinquen-
dum, argument. leg. 1. ff. de iure deliber.
capit. de causis. de offic. delega. cuius mun-
neris erit non tantum naturam operis ex-
terioris, sed etiam modum, & habilitatem
agentis considerare. Posset enim quis in-
duens uestem tam esse intentus recitatio-
ni praefata, ut omnino non peccaret.
& contra, ita intentus esse ambulatio-
ni, aut profectioni, ut sic intendendo
pronunciare horas esset peccatum saltem
ueniale.

Sexto, quod ex omnibus his sequitur, eo
maiori laude dignam esse recitationem,
exterioris paribus, quo minori manuum, pe-
51 dum, oculorum, aliorumque sensuum ex-
terna sit occupatione, ut integra ad ea si-
mus mente intenti, iuxta illud Redempto-
ris Matt. 6. nostri bene intellegendum, Cum
oraueris intra in cubiculum tuum, & clau-
so ostio ora. Dixi (exterioris paribus) ad solu-
endum argumenta, quae contra hoc funda-
ri possunt in recitatione horarum canonici-
arum publicae, & in celebrandis alijs diui-
nis officijs publicis in Ecclesia, uel sub die
ut litaniae, quae potiora sunt primatis, exte-
rioris paribus, licet maiorem requirant sen-
sum occupationem.

Nono principaliter dico, ex octo his di-
ctis praecedentibus colligi posse uerum mo-
dum intelligendi hunc textum, & omnia

in eius confirmationem supra citata, quae
breuitatis gratia haud specifico.

Cap. XIV. de parando ad recitan-
dum animo, tangit quinque Con-
clusiones.

<i>Recitans horas sic ad id pararet.</i>	n. 1
<i>Recitans in flatu malo implet praecceptum, sed gratiam non meretur.</i>	n. 2
<i>Preparatio quae necessaria ad implendum praecceptum recitandi.</i>	n. 3
<i>Missam maior decet preparatio, quam alias preces.</i>	n. 4
<i>Attendere non est uelle attendere.</i>	n. 5
<i>Attentio triplex, ad uerba, ad significata, ad Deum & diuina.</i>	n. 6

Nota decimoquarto. Ad horarum
recitationem animi preparatione
opus se; Sanctissimus enim Cyprianus
in hoc textu ita dicit. Ideo sacerdos an-
te orationem, praefatione praemissa parat
fratrum mentes, dicendo, *Sursum corda*.
Quin & antea idem aperius reliquit di-
ctum Ecclesiastes cap. 15. in Concilio Ba-
siliensi sess. 2. tit. Qualit. horae dicen. sint
extra chorum, in fine, in idem propositu
sitatus. Ante orationem prepara-
nam tuam, ne sis quasi qui tentat Deum,
quae preparatio recte sit contritione pec-
catorum, & elemosynarum largitione,
ut significat Concilium Viennense. cle-
ment. 1. §. ideoque, de Reliq. & uener.
Sanct. & aperius quarundam diocesum
recitandi regulae, quibus concordat Ro-
mana nona, scilicet Breviarij Cardinalis
S. Crucis, dum praecipit incipere horas a
confessione generali, quod non facit no-
ua sol. recordatio. Pij Quinti. Optime,
preparabit se, qui seruauerit in Abba-
tis Isaac, & Ioannis Cassiani supra. in ca-
pitul. 12. nume. 3. relata, ubi tamen non
determinauimus, an omnia illa ita ad eu-
tandam peccatum sint necessaria, sicut
sunt ad maius premium consequendum
uilia, quod in hunc locum determinan-
dum remissimus. Pro cuius determina-
tione dico primo. Necesse esse oratio-
ne dico primo. Mortali peccato infecto misere se ab eo
saltem uera contritione, ad hoc ut oratio
eius

Cap. XIV. de oratione, & horis Canonicis. 61

eius sit meritoria gratia, & gloria. Licet
non ad hoc ut satisfaciatur praeccepto reci-
tandi, siue ut non peccet nonne per omis-
sionem recitationis, ut dictum est supra,
cap. 7. nume. 1. & seq. cum nemo in pecca-
to mortali constitutus agat, actum meri-
torium. cap. Nihil, infra dist. 5. cap. chari-
tas. 2. de pren. dist. 2.

Secundo, quod non solum ad quatenus
dam gratia, sed et ad implendum praeco-
ptum per orationem, praecedere oportet
preparationem voluntatis, & propositi
actualis, aut virtualis ei attendendi modo
supradicto, in not. 12. nu. 3. & seq.

Tertio dico quod ad euitandum pecca-
tum, & satisfaciendum praeccepto recitan-
di, sufficit ut praeparemus nos ad horas,
Missam, aliaque officia diuina, per prepa-
ramenta ad id ab Ecclesia ordinata, puta,
*Domine Labia mea aperiet, aut Deus in ad-
iutorium meum intende*, uel per orationem
Dominicam, confessionem generalem,
aut symbolum Apostolorum, secundum
formulam breuiarij, secundum quod reci-
tare uel missae debemus, adeo quidem,
quod si quis mecum recitare solitus me-
cum ingressus cellam, uel muszum, inci-
peret id, & eo modo, quod & quo praecipit
Breviarij, ego autem non conceptio alio
proposito actuali, relicto studio secun-
dum eiusdem formulam ipsi respondeam,
preparationi necessariae satisfaceret. Quae
est decisio notabilis, & rei quotidie in cho-
ris contingenti necessaria, & ad tollendos
sexcentos scrupulos eis, quibus negotijs
extraneis intentis, aut dormientibus inci-
pit, & incitat hebdomadarius, per oratio-
nem Dominicam, dicendo sublata uoce,
Pater noster, aut per, *Deus in adiutorium*,
ut & ante nos affirmant Parisenses, Ma-
ior in 4. dist. 12. q. 7. col. 2. Ex quibus om-
nibus sequitur, uersiculum illum, *Deus in
adiutorium*, aptissimum esse horarum initiu,
& confirmatur per multa dicta Cassiani
in 11. colla. Abba. Isaac. ca. 10. & oratione
Dominicam esse finem conuenientem, iux-
ta Concilium Gerundense. c. id semper
de consecrat. dist. 5. Per quae confirmatur
quidam superius adducta. Verum tamen
est huius capituli contextum significare,
maiores attentionem, & preparationem
requiri ad unam orationem quam ad aliam.
Quoniam ad partem illam Missae, quae con-

secratione Sancti corporis Christi conti-
net specialiter nos admonet S. Mater Ec-
clesia, ut nos praeparemus per illa uerba,
Sursum corda, quod non facit ad alia, imo
nec ad initium eiusdem Missae. & S. Tho.
2. 2. q. 83. art. 18. ait in ea parte Missae ani-
mum sacerdotis esse valde eleuandum. Li-
cet proculdubio plurimum deceat, non
tamen arbitror esse necessarium ad eui-
tandum peccatum, immo neque ad que-
rendam gratia, & meritum augmentum. Li-
cet. n. orare cum attentione sub pena pec-
cati teneamur, non tamen hoc uel illo at-
tentionis gradu id facere praecipimur, ut
sup. in not. 23. dictum est. Nam neque quis
tenetur ad omnem attentionem sibi pos-
sibilem, ut recte dixerunt Parisenses. Ma-
ior in 4. dist. 12. q. 6. colum. 3. Aduertere
item debemus omnes, qui consecramus,
aliud esse occupare mentem in uolendo
attendere, aut ad attendendum nos, para-
re, in quo se solent scrupulosi occupare, &
non est attentio, nec ad attendendum pra-
paratio, sed potius euagatio, & assumere
6 attentionem in obiectum, & scopum. Aliud
est attendere, quod est aduertere, ne in
uerbis erretur, quae est prima, & infima at-
tentio, uel eorum significata concipere,
quae est secunda & mediocris, uel Deum,
& diuina contemplari, quae est tertia, &
optima attentio, ad quam inter alia, peri-
net figere mentem in illius summa benigni-
tate, qua nos tanta familiaritate, & huma-
nitate dignos facit, ut existens in coelo, in
terram per sancta illa, & ualentissima uer-
ba, quadatenus se demitti patiatur, quae
est consecrationis actui attentio aptissi-
ma, ut quidam doctissimus Cardinalis. l.
Cae. 2. 2. q. 83. art. 18. sentit. De qua tri-
plici attentione sup. c. 13. dictum est.

Cap. XV. de re a recitatione aliena,
tangit tres Conclusiones.

<i>Falsum non est, quod in sensu in quo sit
est uerum.</i>	n. 1
<i>Corda in Deum esse eleuata dupliciter di-
citur.</i>	n. 2
<i>Attendere multi admodum, parum ipsi
attendentes.</i>	n. 3

Secunda pars Decret.

Nota decimo quinto, non esse falsum vel mendacium id, quod in aliquo sensu est verum, licet in communi non sit tale. Hic enim textus in illis verbis, dum respondet plebs, habemus ad Dominum, significat secundum communem intelligentiam, quod omnes Missam audientes sacerdoti praesenti vere respondent, habemus corda actu eleuata ad dominum, quod est falsum. Quia pauci eorum collatione aliorum, corda sic habent actu eleuata, est tamen uerum ita intelligendo, quod sancta Mater Ecclesia, & non nulla eius membra habent sic eleuata, & etiam est uerum intelligendo, quod audientes Missam habeant saltem virtualiter corda eleuata ad dominum, si a principio actus, vel uirtute proposuerint cum attentione Missam audire, & tale propositum in contrarium non mutarunt. Verum quia aliis duobus in locis in cap. cum super de confess. & in cap. inter uerba, 11. quaestio. 7. & plenius in cap. humanae aures. 22. quaestio. 5. super hac conclusione non tam materiam orationis quam aliam tangente scriptum est, solum hic dicam, quod multos pios miseret, piget, atque pudet audire aliquot sacrosanctas prelationes recitantes, aut cantantes, quorum alij adeo festine, alij adeo oscitanter, alij adeo pompose eas recitant, aut cantant, quod facile hi, qui ab eis praemonentur leuare in Deum corda, conijcere possunt quam longe habeant ab eo sua, & quam parum leuant in eum sua, qui alios ad leuandum hortantur, saltem actu, licet credendum sit, eos saltem uirtute ita leuata habere, ut a peccato saltem mortali excusentur, per infra ca. 16. nume. 20. dicenda.

Cap. 16. de impedimento attentionis tangit 80. Conclus.

Recitator sicut occasiones euagationis propriae vel alienae.
Attentionem horarum multum rumpit laudis amor.
Magna horarum Aegyptii silentium imitatione dignum.
Recitans negligenter cum alijs hic peccat.
Recitans priuatum in choro aliud ab eo quod cantatur hic peccat.

Recitare debet omnia sic tarde uenient, vel cito exiens.
Recitans stando quod debet recitare sedendo, vel contra, ut peccat.
Horas ad dicendas in choro qui ducit peritum ut peccat.
Recitans peccat, si monitus non seruat accensius.
Accentus Graecus a Latino multum differt.
Accentus, qualis uerbis extraneis proprius.
Iacobus quali accentu proferendum.
Lucia & Matthaeus quo accentu proferenda.
Accentus nouus aptus admittendus.
Recitans leuiter erranda nonnulla peccat.
Recitans quis corrumpenda uerba peccat.
Christe dicere insignis error est.
Kyrie eleison quid significat.
Salus qui bene & qui male pronuntiat.
Pater noster quibus punctis distinguendum.
Symbolum quibus punctis & quomodo distinguendum.
Missa nec nimis festine, nec nimis tarde dicenda.
Cerebantia debent esse breuiores suo tempore quam alio.
Missa defunctorum aliquot ita festinanter dicuntur ut audire piget.
Recitare in portis ecclesiae indecent.
Recitare cum superpelliceo tali & tali indecorum.
Anticipare Versum quam indecent.
Pensandum in medio & in fine Versus.
Recitare alta uoce missam audiendo malum.
Sacrificia in tota silentur dum paratur ad Missam.
Cantando ceremonias illas aut illas sic facientes peccant.
Ignorantia sua qui in choro mouet risum peccat.
Cantus qui contrapunctum ignorantes illi peccant.
Cantores cantu organum diuina canentes ut plurimum peccant.
Ingenio qui acuto possent non orientur.
Cantus qui plus quam re cantata mouetur ut peccat.
Cantus

Cap. XVI. de oratione, & horis Canonicis. 62

Cantus contrapuncti magis licet, quam organum.
Cantores Monachorum Conymbricensium imitanda.
Cantores Musica in diuinis quomodo peccant.
Cantando & audiendo cantantes varie peccant.
Cantus non debet praeferi concioni.
Cantus Ecclesiae male ab haereticis sublati.
Cantores quia ratione possunt effici deuoti.
Cantore profana, & benedicere scommatis in diuinis malum.
Cantore in diuinis tumultum bellicum peccatum.
Symbolum Apostolicum in Missa incipitum siniri debet.
Organum ecclesiae non tam Deo grata, ut vulgus putat.
Thomas Aquinas mortuus anno 1274.
Musica instrumenta scientia querenda parum professe.
Organum miscere profana diuinis peccatum.
Organum psallentes in quo peccant.
Missam audiens quid maxime attendere debet.
Organum sonus prolixus hoc modo deuotius audietur.
Organum sonus in diuinis non sit nimis.
Officia diuina non sint nimis longa, nec nimis breuia.
Missa quae parti submisit & quae clare dicenda.
Missa & alia diuina officia non debent relinqui incerta.
Missa iam capta quibus de causis imperfecta relinquitur.
Missam ob quam excommunicatus non sit irregularis.
Excommunicatus praesentia est iusta causa non finendi missam.
Canon Missa quis, & capitis omnino finimendus.
Horam capiam non finire abque causa venial.
Hora minori de causa quam Missa relinquitur capta.
Oratio etiam voluntaria & non debita non debet relinqui imperfecta.
Oratio sine causa non interrumpenda.
Recitans exiens cito uel tarde uenient ut

peccat.
Orationem iuste rumpi ob causam ei pertinentem.
Salutare in choro obiter ut liceat.
Oratio ob quid iuste interrumpatur.
Iudex inter recitandum ordinare aliquid potest.
Oratio consilia quando non est addenda praecipua.
Oratio interrupta animo iterandi eam iteranda est.
Orationis dicenda obligatio non tollitur dicendo illam absque animo eam tollendi.
Oratio male interrupta ut satisfaciatur.
Missam qui dicit non misceat illi extranea.
Officijs diuinis seruendum modeste & honeste.
Exhortatio ad modestiam in diuinis seruandam.
Ira Dei punit populum, quem non punit eius Rector.
Chori praefes corrigat in eo peccantes.

Nota decimo sexto, euitandas esse occasiones ab attentione recitationis debita nos auercentes. Quod colligitur ex illis uerbis, claudatur contra aduersarium pectus, id enim debite fieri nequit, nisi uirtutibus occasiones praedictae, & confirmatur illo Saluatoris nostri, Matth. 6. Cum uolueris orare intra in cubiculum tuum, & ianna clausa oratui tuo supple, ne uideas, uel audias, quod te impediatur, & ne uidearis, aut audiaris, a quibus laudari cupis, quod maximè est impedimentum; Confirmatur & ipsiusmet exemplo, qui ascendebat in montem, Matth. 14. Marc. 6. ut oraret solus. Adde quod non solum uirtute debemus causas nosmetipsos, sed etiam proximos impediunt. Cum peccato alieno consentiens peccet, ad Roman. 1. cap. 1. de officio deleg. & causam damni dantis dedisse dicatur, ea. si de injur. l. Qui occidit. §. in hac aff. ad l. Aquil. Pro utroque facit testimonium Ioannis Cassiani de Monachis Aegyptiacis testantibus, quod horis, in quibus ad recitandum & orandum multitudo eorum innumera conueniebat, tantum erat eorum silentium, ut nullus alius praeter psalmi praetorem ibi adesse uideretur, praesertim eo tempore, quo

Secunda pars Decret.

quo oratio sine collecta dicebatur, in quo ut ipse ait, in hęc uerba, nō sputum emittitur, non excreatio obstrept, non tussis intersonat, non oscitatio somnolenta distutis malis & hiantibus trahitur, nulli gemitus, nulla suspiria etiam altantes impeditura promuntur, nulla uox absque sacerdotis prece cōcludentis auditur præter eam, quam anima accensa, & ignita non potens infra se retinere, quasi deuotione crepans uel fractis oris repagulis emittit. Qui idem protinus hęc subdit. Il lum vero, qui constitutus in tempore mēris cum clamore supplicat, aut aliquid horum, quæ prædiximus, ex faucibus suis emittit, aut præcipue oscitationibus præuenitur, dupliciter peccare pronunciant. Primo quod orationis suæ reus sit, quod eam scilicet negligenter offerat Deo. Secundo quod indisciplinato strepitu alterius quoque, qui forsitan ardentius orare potuit, intercipit sensum.

5 Ex prædictis omnibus desumuntur multa corollaria. Primum, peccare beneficiarium, qui in choro recitat suas horas, aut eam partem tempore, quo in cōmuni recitatur, uel cantatur quippiam aliud. Nam ut Cōcilium Basiliense sess. 21. Quo mo. diuina offic. §. antep. ait, non solum obsequium, quo est obnoxius, choro subtrahit, sed alios p̄sallentes perturbat, & per consequens sumit, & dat causam auocandi se, uel alium ab orationis attentione, contra hunc textum & notabile. Ob quam eandem rationem, peccat similiter canonicus uel monachus, q. recitat quippiam præter suas horas interim dum chorus recitat uel canit, licet iam domi, uel alibi suas recitauerit.

6 Secundum corollarium est, quod qui inchoata hora uenit ad chorum, non debet statim supplere id, quod iam chorus cantauit uel recitauit, sed debet illā cum eo continuare, & ea finita, & alijs, quas postea sine intermissione cantauerit, uel recitauerit chorus, supplere illud modici cui non interstit. Quod ipsum dico de illo, qui post horam coeptam, aliqua ex causa egreditur, uel obdormit, regressus enim uel exprobratus, debet continuare cum choro id quod restat, & horis finitis supplere defectum.

7 Tertio, peccare saltem uerbaliter be-

neficiarios, qui sine causa iusta, & aduertētes stant, cum sedere debeant, & qui sedent quando stare debent. Eos item, qui sedibus desertis, ad vestibulum chori sese conferunt, uel prope eius portam, quo citius egrediantur officio finito, uel ut loquantur, legant, scribant, seu aliud quippiam agant. Siquidem hi omnes se ipsos, & alios perturbant, & per consequens, sumunt uel dant occasionem distractionis, contra hunc textum. Neque (meo iudicio) iusta in id causa est, uidere oculis corporeis eleuari sanctum Sacramentum. Tum quod ab ipsis subfellijs oculis mētis illud uidere possunt. Tum, quod D. Hieronymus a glossatore in prag. Sancti Gallic. tit. quomo. diu. uerb. subtrahit. quodam relatus dicebat. Ingratum est Spiritui Sancto, quicquid obtuleris, neglecto eo ad quod teneris.

8 Quarto infero, peccare eos, qui saltem tempore quo hora pronunciantur, deferunt ad ecclesias canes, accipitres, & infantes, qui plorant, uel vociferantur, & fatuos qui tumultus excitant. Quoniam sunt causa suæ, uel alienæ distractionis ab attentione officij diuini. Quod recte sensit Concilium Basiliense, in dicta sess. 21. & etiam Lugdunense c. Decret. de immunit. eccle. lib. 6. supra allegatum in ca. 4. Quid ergo dicemus de ijs, qui eiusmodi deferunt ad chorum, & de ijs, qui in ipso cum infantibus lustrant, dum diuinum celebratur officium?

9 Quinto, peccare eos, qui iam ab alijs certiores effecti, aut ab eruditjs edocti, pertinaciter seruant prauū accentum nō nullarum dictionum, licet antiquitus ita pronunciarentur. Quorū de numero sunt illi qui hodie sequuntur suā cōsuetudinem ueterem, accentum in antepenultima dictionis, *Iacobus*, constituunt. Neque excusari possunt, quod dicant se accentum Græcum sequi. Quoniam in omnibus casibus etiam gignendi & dandi, non secus ac in nominandi, accusandi, & vocandi cōstitunt in antepenultima, qui sū Græcos, nō nisi in certis casibus in antepenultima cōstitui debet. Quā ratione noster

11 Antonius Nebrisenſis complures alios sequutus, optime docet, dictiones peregrinas reductas ad declinationē latinā, accentu latino pronunciandas esse. Dixi supra

Cap. XVI. de oratione, & horis Canonicis. 63

supra (pertinaciter) qui a qui id facerent, ut usui chori uel Auditorij, in quo id faciunt, se conformēt, minime iudicio meo peccarent. Similiter etiam errant, & peccant, qui admoniti, accentum in penultima dictionis, *Lucea*, cōstitunt. Tū quod non est (ut putant) dictio Græca uel peregrina, sed pure latina, uti eruditores tradunt, & usu receperunt, & quemadmodum est dictio, *Luceus*, Tum quia licet foret dictio peregrina, declinatur ut latina, & in omnibus casibus ei tribuunt unum & eundē accentum, contra regulas Græcicas, & aliquot alijs casibus, neque Græcum, neque Latinum ei tribuunt. Idem dicendum de ijs, qui in litanijs ponunt accentū in prima in syllaba dictionis, *Martino*, non aduertentes penultimam esse longā, & diphthongo esse affectā. Horū omnium, qui admoniti nō se emendant, peccatum non obscure comprobatur. Quia præterquam quod non dicunt id quod, & quomodo debent, perturbant & distraunt ab attentione horarum doctos, qui cum eis recitant, uel ab eis audiunt, & tanto grauius, quanto magis & plures perturbant. Neque se tutari possunt dicendo, quod pronunciando ut debent, perturbarent eiusmodi pronunciationi assuefactos. Quia sine causa perturbantur, alij uero cum ea, & horū scandalum est acceptum, & peccatū propriū aliorum uero actuum & peccatū pronūciantis, ut colligitur ex doctrina communī de scandalo, quam explicat uterq. Th. 2. 2. q. 43. art. 2. Tho. cum communī in 4. dist. 38. Ad. quol. 2. Noster in ca. de opere. nou. nūciat. & cum hoc uel illos offendere oporteat, offendat quæ ratio dicat eius uis protinus illam offensionem tollet, non autem quem ratio excuset, cuius nis magis eam in dies adaugebit, una cū dedecore eruditorum Capituli, & Cleri, quos docti auditores indicant ignorantes, uel incircumspectos: Pareor nihilominus, quod cum aliqua dictio uno, & altero accentu pronūciari potest, decens est eam pronūciari solito, ob rationem memoratā, & quia ubi excusationi est locus, non dandum scandalum. Matth. 18. & c. nihil de præfer. Neque etiam excusari possunt dicendo, accentus errorē esse patuum. Tum quia non est eiusmodi, cū si-

gnificationem immutat. Tum quod licet paruitas erroris, excuset a culpa mortali, non tamen a ueniali. Tum quia quamuis per se paruus sit error, per accidēs tamen ob perturbationem, & distractionē, quam parit in choro, magnus est, arg. l. si quis in hoc. C. de episc. & cler. Tum denique, quilibet error horarū quamuis exiguus per contemptum admissus, est peccatum, etiam mortale, uti sup. in ca. 10. & 11. traditum est, & ob alias rationes cuiusdam doctissimi, quæ licet non concludant suā propositionem, uel supra ostendimus, hęc tamen sic.

15 Sexto, inferitur peccare et eos, qui pronunciant corrupte dictiones, saltem si admoniti non se corrigunt. De quorum numero sunt, qui supremi Ducis nostri Iesu cognomen illud, *Christus*, pronūciāt sine aspiratione, cum tamē ipse in illo significacionem immutat, etiam in uocatiōe, dum dicitur, *Christe*, quod significat plumarum conum in uertice autem, quā Christus unctum significat. Idque non solum in omnibus horis, sed etiam in Missa. Ex eorum quoque numero, & quidē potiore ratione, sunt ij, qui cum dicendū foret, *Kyrie Iesū*, dicunt, *Kyrie Iesū*, efficiētes unam de duabus dictionibus, & tollentes ē septem syllabis unā, & magis qui dicunt *Christe Iesū*, quoniam adiūnt unā syllabam, & unam aspirationem, quæ significacionem mutat, ut recte scripserit quidam eruditi, & ipse alibi in c. hoc quoque, sup. ead. dist. dixi. In iisdem etiam, & potiori ratione, sunt, qui pronūciant, *Kyrie Iesū*, & *Christe Iesū*, quandoquidem isti nō solum auferunt accentum, & aspirationem, aut ponunt ubi non est opus, sed et syllabas adiūnt. Quā uero, ut debeo, desidero, ut uerba hęc tam usitata & tanti momenti bene pronūciantur, eius rei ignaros certiores facio, *Kyrie*, esse dictionem unam, quæ significat domine, & *Iesū*, sen, *Iesū* cum accentu in penultima, quæ significat, Misereere, & similiter, *Christe*, esse dictionem unam idem ualentem

17 quod unctus, uel Messias, etq. cognomen Iesu, & *Iesū*, sen, *Iesū*, aliam, quæ, ut dictum est significat Misereere.

Sextimum corollarium, peccare quosque eos, qui licet bene seruent accentū, & bene pronūciant uerba, perperam tñ punctis

Secunda pars Decret.

punctis distinguunt, & pausant clausulas, pronuntiatione interruptentes, ubi eis lubet, quando quidem eo mutatur signifi-
catio, & perturbatur chorus, aut socius, & similiter etiam admittitur intellectus eius, quod dicitur. De numero horum sunt, qui recitant, *Salve Regina*, non servatis punctis, aut nonnulla servando in una parte, alia vero in alia, ita ut etiam doctissimi quique perturbentur, & difficile assequantur quid, cum quo, aut quomodo loquantur, cum tamen antiphona illa sit talis, ut facile humiliaverit, immo ad lachrymas concitarit eum, qui eam attente pronuntiavit. Itaque omnes, qui illam praefertim in choro, uel cum alijs recitant, per Deum obsecro, ut puncta bene servant, facto nimirum primo in *Miserericordia*, secundo in secundo *Salve*, tertio in *Eua*, quarto in *valle*, quinto in *nostra*, sexto in *converte*, septimo in *offende*, octavo in *placida*, ultimo in fine.

18. Ex horum quoque numero sunt multi, qui etiam dicunt, *Pater noster*, adeo male servatis punctis, ut etiam docti illud non intelligant. Videbis nonnullos respirare in *sanctificetur*, alios in *fiat*, quosdam in *nostrum*, adeo ut iuxta suam pronuntiationem non dicant, ut agentibus, si primi punctum locarent in *calis*, secundum in *tuum*, tertium in secundo *tuum*, quartum in *terra*, quintum in *hodie*, sextum in *nostris*, septimum in *temptationem*, ultimum in fine. Ex horum etiam numero sunt ij, qui magis symboli, sine Credo mille, citra distinctionem unius articuli ab alio dicunt, existimantibus nonnullis, eo melius dici, quo citius, alijs vero tanto se maiore laude dignos esse, quod diutius in eo dicendo immorantur, & tam hi, quando illi respirando, & pausando ubi non oportet, articulum articulo ita permiscunt, ut cum sanctam fidem Catholicam consistere deberent, eam negent plerique, quod faciebatur, qui subsistebat post Deum uernum gentium non, & postea velut periodum separatam incipiebat, factum consubstantialem patri. Consideremus, quapropter, omnes istud, & sollicite subsi-

stamus, & pausamus ubi, & ut oportet, quod numquam uti decet praestabimus, nisi elaboremus addere verbis mentem, & sensum.

20. Octavum corollarium, peccare eos, qui nimis festine, aut nimis tarde pronuntiat Missam. Turbant enim & distrahunt se suosque auditores, & occasionem praebent, ut aliqui dicantur celebrare Missam venatorum, alios vero doctissimus ille Episcopus Parisiensis Guillelmus cereorum consumptores vocat. Quoniam vero nonnulli mediocrem festinationem, & tarditatem vocant nimiam, dico mentorem eius rei non debere esse appetitum eam dicentis, vel audientis, sed rationem. Et quia illa dicitur, ne quis adeo festinus sit in loquendo, ut a semetipso vel alijs sacris intelligi nequeat, arg. e. is autem. 2. q. 2. neque et adeo tardus, ut sui obliuisci, aut alia meditari videatur, is mihi legere uel recitare mediocri cum festinatione, & mediocri cum tarditate videtur, qui illam eo modo pronuntiat, quo si alicui Principi seculari loqueretur, vel legeret, modestus, & urbanus censeretur, fateor nihilominus, quod doque aliquam festinationem, aut tarditatem esse mediocrem, quae alias foret nimia.

21. Cepilli tarde Missam, aut coram fatigatis negotijs, vel officijs, aut iter agentibus, aequum est ea uti festinatione, quam verborum prolatorum intellectus patitur. Facis Missam societatis sancti Sacramenti suis die & hora, aut festo die maiorem Missam, aequum est ut tardior sis, citra tamen ullam euagationem, vel distractionem. Nam & magnus aliquis Princeps gaudet iusta de causa, quem a quo & solito sibi festinantius loqui. Ceterum ut Princeps non gaudet sibi quem ita festinanter loqui, ut quid dicat non intelligat, neque ita tarde, ut sui obliuisci, vel alia meditari videatur, ita Deo non est grata festinatio, quae impedit intelligentiam eius, quod dicitur neque tarditas, quae obliuionem, vel distractionem illius inducit.

22. Nono, errare etiam episcopos & alios, qui statim diebus canunt Missas, & licet habeatur cunctis prolixum, cum cantu organico dilatato, adeo lente churificant, & canunt per festinationem, *Pater noster*, & ceteras caeremonias peragunt, ac si nulla prolixitas admitti iussisset, eo quod suapte natura sint valde tardi, sic enim diminunt devotionem

Cap. XVI. de oratione, & horis Canonicis. 64

orationem audientium, & occasionem dant obloquendi suis caeremonijs, quae licet sint bonae & sanctae, sunt nihilominus damnatae caeremoniae, & inuenta ad augendam devotionem, & attentionem, ac proinde non tunc sunt assumenda, quanti finis, quia propter unumquodque & illud magis. Arist. in Topic. & Anth. multo magis. Cade sacrosanctae ecclesiae, & cum in cunctis de electis earum, & si plerique pluris eas faciant, & ita nunquam adeo lente sunt peragende, ut impediant devotionem, & assequutionem finis, ob quem sunt inuenta: quin potius sunt breuitanda, quantum patitur honestas, & dicti finis consecutio deprecatur, uti dubio procul requirit praefatis diebus in praefatione, *Pater noster*, Benedictione, & ceteris omnibus, quae audiuntur a populo, prolixo officio, & concione praecedentibus fatigato.

23. Decimo, peccare quoque presbyteros, qui adeo festinanter canunt aliquas Missas, praefertim defunctorum, ut videatur subsannatio, & irrisio bene canentium, eis sanandi enim non solum se ipsos, sed et audientes disturbant, distrahunt, & devotionem adimunt, & provocant magis ad cogitandum de illorum incuria, quam de Deo, eiusque bonitate, qui id colerat. Quod ipsum etiam censeo de ijs, qui adeo festinanter, & insipide officium, uel responso-ria defunctorum canunt, uel recitant, quod miserandum sit eorum, qui sine misericordia pro illis animabus adeo miseris orant.

24. Undecimo, peccare Ecclesiasticos, qui sedentes uel ambulantes recitant in portis Ecclesiarum, per quas transeunt, uel ingrediuntur multi, praefertim mulieres salutacionibus mutuis uacantes. Nam non modo non obserant peccata hosti, quod iubet facere hic Cyprianus, sed etiam illa iam aperta apertiora faciunt.

25. Duodecimo, peccare eos, qui cum superpelliceo, vel alio amictu superiori notabiliter precioso, & curioso, licet, spurco, male corpori aptato, vel insolito procedunt ad chorum, ad supplicationes, uel alio cum alijs recitaturi, uel cantaturi, siquidem quandoque se ipsos, & semper alios perturbant, & occasionem distractionis subministrant, contra hoc nostrum notabile. Quod non obscure sentiens Concilium Basiliense, sess. 21. tit. quomodo diu. offic. dixit:

Si quis Principem seculi rogaturus habitum honesto, gestu decenti, prolatione non praecipiti, sed distincta, attenta quoque mente, se ipsum ac uerba studeat componere, quanto diligentius in hoc sacro loco omni potentem rogaturus Deum, haec omnia facere curabit? Intelligi nihilominus, mea sententia, hoc debet, quin uadit oraturus coram alijs, si non solus obseratis iunioribus ibi oraret, non esset istud necessarium. Ratio enim huius corollarij in tali cessat.

26. Decimotertio, grauiter peccare eos, qui recitando, uel canendo anticipant uersum, negligenter audire ultimam syllabam uersus, quem eius socij, uel alius Chorus recitat, uel canit. Nam praeterquam quod audire desinunt, & causa sunt quod alij audire desinant partem horarii debitarum, perturbant intellectum eius quod recitatur, & ansam dant propterea, & alienae distractioni, omittendo audire finem uersus alieni, neque permittendo, ut finis proprius audiat, quid sane est defectus intolerabilis, & satis uetatur per prohibitionem transgressionis per Conc. Vien. ele. 1. de celeb. miss. damnata per illa uerba, transcurrentes, & syncopando, & in Concil. Basiliense, sess. 21. tit. quomodo diu. offic. §. 1. per illa, cum sim & festinanter, in hanc uerba. Diuina laudes per singulas horas, non cursim ac festinanter, sed tractim, & cum pausa decenti, praefertim in medio cuiuslibet uersiculi psalmi, debita faciendo inter solenne, ac feriale officium differentiam, reuerenter persoluantur. Quod equidem decretum pondero in fauorem eorum, qui, ut par est, solliciti sunt seruare puncta, & pausas in medio uersiculi, & contra eos, qui reculant in fine facere, & agunt in medio, & incipiunt suum uersiculum, antequam audiant finem alterius. Perspicuum enim est, magis necessarium esse punctum in fine totius periodi & sententiae integræ, quæ communiter perficitur singulis uersiculis, quam in medio, ubi communiter non perficitur. Et quidem, meo iudicio abusus iste est omnium eorum, quæ in horarum cantu, & recitatione admittuntur, maximus, periculosissimus, notissimus, frequentissimus, & minime emendatus.

27. Decimoquarto, peccare multos, qui audiunt Missam, & iuxta altare tam clare recitant,

Secunda pars Decret.

eitant, ut eos audiant sacrificii & alij, qui cum eis Missæ assistunt, quia tam eam dicentem, quam audientes perturbant, & ab attentione Missæ debita distrahant. Qui sane si considerarent, quantopere perturbant, præsertim post ipsam præfationem, & inchoato iam Canone Missæ, *Te igitur*, profecto vel non recitarent, vel uoce submissa id facerent, etiam si essent Rex, & Principes, neque etiam sibilarent, ut solent aliqui, qui non proferunt quidem uocem claram, & altam, sed suo quodam sibilo idem fere faciunt. Ob quod, & alias rationes, non solebant olim audituri Missam submisisse, nec cum cantu dictam, ingredi cancellos facelli, in quo dicebatur.

28 Decimo quinto, peccare eos, qui ridet, iocantur, narrant fabulas uel historias uarias, aut clare loquuntur, & præcipue, qui risantur in sacrificiis (quas Lusitani thesaurarias uocant) saltem tempore, quo ibi se præparant, & uestiunt se alij, quo statim celebraturi Missam egrediantur, proculdubio enim id plurimum perturbat, & distrahit uolentem deuotè celebrare.

29 Decimo sexto, peccare eos, qui recitando in choro, uel coram alijs insolitas agunt ceremonias, posternantes se in terram, uel sine modo pugno sua pectora tundentes ad, *Domine non sum dignus*, uel se colaphizantes ad *Ego peccator*, uel ad altare post consecrationem, ante communionem, & in ea, aut in alia parte citra modum suspirantes, diutius æquo notabiliter in primo, uel secundo Memento immorantes, euaginantenses dum dicitur Euangelium, genua in terram usque descedendo, quando Iesus, uel Maria profertur, polientes, & mollientes notabiliter uerba. Hi si quidem omnes turbant se, & alios id ab eis fieri uidentes, & auocant a debito, & aptiore cogitatu, & consequenter sua, & aliena pectora hosti adaperiunt, tantum abest ut occidant. Contra ea, quæ habentur in extrauag. 1. Ioan. 22. de uita & honest. clerici. inter communes.

30 Decimo septimo, peccare eos, qui canere nescientes, tam notabiliter male canunt id, ad quod tenentur, ut alijs excitent risum, perturbationem, uel fastidium, distrahendo mentes ab attentione debita. Ex quo subinfertur, eos esse obligatos ad minus tantam sibi cantus notitiam parare, ut

canere valeant id; ad quod tenentur, citra prouocationem ad aliquid supradictorum. Neque eos ab eo excusant iuuenilis uel senilis ætas. Tum quia nulla ætas fera est ad discendum, apud Iulianum, ff. de fideicommiss. liber. Tum quia nemo debet suscipere munus, quo nesciat fungi, & si susceperit, tenetur per conscientiam subire onus, aut discere id, sine quo non potest eo, ut par est, fungi, per multa iura, cap. nisi cum pridem, §. pro defectu, de reuic. l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & c. non est putanda. l. q. 1. per quæ id alibi latius, c. si quando, pag. 55. de rescrip. & in c. 1. §. caueat. de pœnit. dist. 6. probauimus.

31 Decimo octauo, peccare eos, qui ut uocem suam ostendant, & ut audiantur, non callentes arte, nec usu cantum, quem contrapunctum uocant, canunt illud, & ut aiunt, cantillant contra omne punctum, & omnem bonam harmoniam in diuinis officijs, alijs ridendi, alijs uero obmurmurandi ansam præbentes, & per consequens dantes, & sumentes occasionem distrahendi se ipsos, & auditores a debita attentione, contra hoc notabile. Quod ipsum dico de ijs, qui data opera tardius finiunt suum uersum, aut in ultima syllaba ultra ceteros reboant, & repetendo uelut quoddam echo, non solum ad supra memorata prouocant, uerum etiam se ipsos, & alios impediunt, ne audiant initium uersus alterius chori, quod peccatum est, & in dies immo uero in horas accidit.

32 Decimo nono, peccare hodie communiter aliquot cantores, qui in horis canonicis, & Missa canunt cantum organicum. Eos item per consequens, qui eum, non adhibito remedio, ne peccetur, procurant. Tum quod communiter hodie cantores, dum non canunt, fabulantur, & tantum strepitum excitant, ut totum chorum inquietent, & non modo non excitant, uerum adimunt attentionem, & deuotionem officio debitam, & contemplationem Dei, rerumque diuinarum, quin & dum canunt tam parum modestis gestibus utuntur, ut magis eos aspicientes distrahant, quæ sua melodia attrahant. Tum quia, ut augeretur attentio, & deuotio propria, uel aliena permissus fuit cantus in officio diuino, ut Pontifices, extrauag. 1. Ioan. 22. de uita & honest. clerici. inter communes, & Sancti Doctores

Cap. XVI. de oratione, & horis Canonicis. 65

doctores determinant. Thom. 2. 2. q. 91. art. 2. præsertim Ioan. XXII. in dicta extrauag. in hæc uerba: Ideo etenim in ecclesijs Dei psalmodia cantanda præcipitur, ut fidelium deuotio excitetur. In hoc nocturnum, diurnumque officium, & Missarum celebritates assidue a clero, ac populo sub maturo tenore, distinctaq; gradatione cantantur, ut eadem distinctione, & maturitate collibent, & delectent, hæc ille. At is cantus organicus communiter est causæ, ut non audiantur, minusque intelligantur uoces, quæ canuntur, & consequenter adimit duas species supradictarum trium attentionum, præsertim apud Germanos, Flandros, & Gallos, qui lux explicant uerba, asserentes solo cantu, citra uim & significationem ullam uerborum, peritos cantores mouere debere auditores. Cui consequens est, hodie communiter cantu operari contrarium ei, ob quod inuentus, & in officijs diuinis permissus fuit, ac proinde frequenter esse abusum, & peccatum, argumen. l. legata inuulter, ff. de adim. leg. & cap. Ad nostram, de appellat. Tum quia dant occasionem, ut ferè omnes alij, qui in choro sunt, relictis suis sedilibus, ad alienas se approximent, & mutuo colloquantur, iocentur, rideant, & negotientur, potissimum cum alternati uersum unum organa, & alterum catores cantus organi concinunt. Nam cum non bene audiant, & minus intelligant id, quod canitur, cumq; non sit facile ipsis ascendere ad fastidium conversationis diuinæ sine uerborum, quæ canuntur intellectui (qui seruiat pro scala, & gradu) descendunt ad humanam, quæ intellectus potissimum acuti, quales sunt ut plurimum ecclesiastico rum, ad aliquid semper agendum sunt prouensi, nequeuntq; esse oïosi. Tum quia ueritus est cantus organicus in Missa, & alijs horis canonicis per prædictum Ioan. XXII. in extrauag. de Illustrissimo rum Cardinalium consilio, per multa, & magna uerba neruosis innixa rationibus: Tum quod delectari, aut alium delectare uelle in officijs diuinis magis cantu, quam uerbis, est peccatum, ut consecratur B. Augustinus, libro 10. confession. in hæc uerba: Cum mihi accidit, ut me amplius cantus, quam res, quæ cantatur moueat, penam me peccare confiteor, Op. Nauar. Tom. II.

& tunc mallem non audire cantantem. Tum quia ut sit licitus cantus in diuinis officijs duo sunt necessaria. Alterum, ut non canatur delectationis dandæ, uel accipiendæ gratia. Alterum ne canatur existimando, quod cantatum per se magis arrideat Deo, quam recitatum, ut recte probauit Cardinalis Caieranus 2. 2. q. 91. art. 1. Intelligo tamen horum prius de sine principali, idest, quod delectatio non debet esse finis principalis cantus. Nam si finis principalis canentis, aut cantare procurantis sit excitare deuotionem propriam, uel alienam, recte potest minus principaliter uelle sibi, uel alijs audientibus aliquo bono sine placere, ubi supra, in notab. 6. nu. 32. ad aliud propositum diximus, & alibi cap. inter uerba, 1. q. 3. nu. 280. & pag. 86. nu. 390. probauimus.

33 Non abs re uero in principio huius collarij, dixi de cantu organico, contrapunctas enim qui non turbat Gregorianum, siue planum, licitus est iuxta ea, quæ ipsemet Ioan. XXII. postquam uenisset cantum organicum, in hæc uerba dixit. Per hoc autem non intendimus prohibere, quin interdum diebus festis præcipue, siue solennibus, in Missis, & præfatis diuinis officijs aliqua consonantia, quæ melodiâ sapienter, puta octaua, quinte, quartæ, & huiusmodi, supra cantum ecclesiasticum simpliciter proferantur; Sic tamen, ut, ipsius cantus integritas illibata permaneat, & nihil ex hoc de bene memorata musica imminuetur, maxime cum huiusmodi consonantia auditum demulceat, deuotionem prouocent, & psallentium Deo animos torpere non sinant. hæc ibi: Dixi supra, aliquot cantores, quia multi adeo modeste, deuoteque canunt, ut de Deo, deque hominibus bene mereantur, præsertim in urbe, & maxime in capella Papæ, ad quam de cuiusque gentis artis musicæ callentissimi, & de huiusmodi callentissimis moribus probatissimi delignantur, & tali cantu organico utuntur, ut eum minime comprehendere uideantur rationes, quibus præfatus Ioan. XXII. cantum organicum prohibuit. Quæ uidetur ratio germana, quare in tota urbe non obstanto dicta extrauagante, uisatur cantus organicus, qui nec auditum; nec intellectum uerborum, quæ cantantur, impedit, I ut

36 ti. postquam in urbem appuli animaduer-
libus huius civitatis Conimbri cē dignis,
quas uniuersus orbis imitetur, quæ ad rā-
to maiorem deuotionem excitant audito-
res, quo attentius, modestius, humiliter,
deuotius, grauius, & conuenientius canit
uocibus diuersis, nō corrupto, uel immu-
tato puncto cantus Gregoriani. Dixi etiā
in dicto principio huius corollarij. (Com-
muniter) quia aliquando conueniunt can-
tores tam modelli, tam compositi, & de-
uoti, qui cum humilitate canunt unum
motetum, uel aliud quippiam, quod non
est obligatorium, aut ita canunt obligato-
rium, ut æque bene, uel melius audiat,
intelligatur, & moueat litera, eis sic ca-
nentibus, quā Gregorianum, & planum
cantum canerent. In cuiusmodi cantu nō
habere locum dictum decretum præfati
Ioan. XXI I. dici potest. Quod tamen,
ut cetera omnia, Sanctissimi D. N. iudi-
cio submitto.

37 Vigefimum corollarium est, magnæ mi-
serationis causam esse errores, qui hodie
circa cantum tam a cantoribus, quā au-
ditoribus in officijs diuinis sunt; Alii
enim pluris faciunt, nolle canere, quā
cantata intelligere, Alij existimant cantū
per se esse rem Deo valde gratam, quum
tamen nō sit aliud, quā cēremonia quæ-
dam ad excitandam deuotionem canen-
tium, uel audientium inuenta. Alij, qui
potius permittunt, & iubent omitti, uel
abbreviari unam bonam concionem, quā
bonum cantum. Videas quosdam, qui pro-
curant, ut, *Kyrie, Gloria, Alleluia, & Credo*,
valde prolixè canantur, qui tamen non te-
runt, quod concio unam horam duret:

38 Sunt item, qui egrediuntur concione ad
tentandum, & qui in ea dormiant, uel illā
male auscultent, qui tamen iidem sunt at-
tentissimi ad cantum, nō quatenus est sea-
la, & gradus ascendendi ad diuinā contē-
plandum, ut oportet, sed ad pascendum
suas aures, quas iactant se habere ualde
muficas, & ut dicant, dō qualiter ille canit.
Sunt qui infumunt centum, quingentos,
uel mille aureos, quin & myriadē in can-
tores latini sermonis ignaros, uanos, uicio-
sos, & fatuos, & renouunt dare centum ali-
cui concionatori doctissimo, graui, uirtu-
tibusque prædito, & ualde composito,

cuius tres conciones coram Deo pluri-
sunt, quā aliorum totius anni cantus &
39 garritus. Atque neminem solum nullius va-
loris foret, & non noceret choro, & ani-
mabus ipsorum, & canentium, & audien-
tium, ut fileam loquacitates, gestus, & in-
quietudinem, quæ Deus nouit. Sunt qui
dum canunt magnopere solliciti sunt, ne
uel unius puncti sui cantus iacturā faciat,
qui tamen nil cogitant de eo, quod can-
tant, nec oculos in Deum defigunt,
imō dum cessant a cantu, fabulatur, ridet,
aut rixantur, & huc illuc ita uagantur, ut
neq; satis audiant orationem, quæ colle-
cta dicitur, neque epistolam, neque euan-
gelium, imō nec præfationem, neq; Pa-
ter noster, nisi duntaxat, ut respondeant
sacerdoti, quod etiam facere non satis cu-
rant. Hi tamen sibi sufficere, & comenti,
videntur magni eo die obsequium Deo
præstitisse, quum ne præceptum quidem
de audiendo Missam adimpleuerint, quan-
doquidem non sufficit illam ita audire,
per prædicta in cap. 13.

40 Vigefimum primum, quod hæretici ve-
teres nostro hoc seculo renouati, & ab in-
feris renouati, qui omnino sustulerūt can-
tum diuinorum officiorum, iniustissima
id de causa fecerunt; Tum quia licet mul-
ti cantores modis præfatis peccent, non
tamen sunt pauci, qui debita cum reueren-
tia cantent. Tum quia satis erat emenda-
re, & tollere abusus, & errores, & defectus
cantus, eo minime sublato, sufficiebat. n.
remouere ab usum, bono usu relicto. Tū,
quia tollere omnino cantum, esset tolle-
re magnas commoditates ex eo manan-
tes, arg. l. si feruum, §. 1. ff. de actio. empt.
c. uenient. de presbyt. non baptizat. quas
Ioan. XXI I. Extrauag. 1. de uita & honesta
clerico. inter communes, insinauit,
& nos supra in ea. de hymnis. supra eadē,
& nos supra in ea. de hymnis. supra eadē,

41 explicauimus. Quocirca conuenientiissi-
mum foret cultui diuino, & honori S. Ma-
tris Ecclesie, cantores esse modestos, de-
uotos, & bene compositos, & timētes of-
fendere Deum, cuius Maiestati, & obse-
quio cantum suum potissimum deuoue-
rent, nō autem gustui, oblectationi, & au-
ditui populi, iuxta illud S. Pauli. ad Eph.
6. & ad Colof. 1. Cantantes & psallentes
in cordibus uestris Domino. quod facile
facerēt Catores, si per opera, & beneficia Prin-

Principum, & prælatorum, cognoscerent
parui eos facere cantum uirtute, & de-
uotione destitutum, & magni eis comi-
tatum.

42 Vigefimum secundum, peccare illo, qui
ipso die Natiuitatis Redemptoris petēti-
bus benedictionem ad dicendum suas le-
ctiones iocosē male imprecatur, ita ut to-
tum chorum & populum prouocent ad ri-
sum. Peccare etiā eos, qui eo die, aut alijs
canunt canticiones uulgares, & profanas, li-
cet de se non sint inhonestæ, aut uanæ,
durante officio diuino, omnia enim hæc
distrahūt ab attentione, & deuotione of-
ficio diuino debita, ut de se patet, & de-
terminauit Concilium Basiliense, in ses-
sio. 21. titul. de his qui in Miss. Et licet
intentio pia celebrandi festum, & solenni-
zandi illud extenuet peccatū, non tamen
tollit omnino illud, ut determinauit te-
ste Cardin. Caietan. in 2. 2. q. 91. artic. 1.
loquendo de sono, & addendo, quod non
solum peccant, qui hoc agunt, uerum
etiam qui consentiunt, & procurant.

43 Vigefimum tertium, parū placere Deo
miscere spiritali granitati diuini officij
profanum quandam, & leuem in Gallis
inuentam cātilenam, iam nimis in Hispa-
nijs receptam, qua fere ad uisū represen-
tantur tumultus prælij cum sonitu tym-
panorū, & tubarum, & toto strepitu belli
eo. Nā licet hæc representatio de se nō sit
inhonestæ, & conuiuijs, recreationique se-
culari sit apta, inepta tamen ualde est offi-
cij diuinis quæta mente dicendis, & eo-
rum fini, qui est erigere animas, & spiritus
ad meditandū diuinā, & ad Deum super
omnia diligibilia diligendum, & peccatū
mortiferum, quod nos ab eo separet, su-
per omnia odibilia odio habendū, ad quæ
parum promouet strepitus ille bellicus
magis ferociens, quam leniens audien-
tium animos.

44 Vigefimum quartum, peccare etiam
eos, qui inchoant *Credo* manus, in missa, &
non absolunt. Tum quia id est abusus,
uti determinauit dictum Concilium Basi-
liense, sess. 21. de his, qui in missa non cō-
plent, *Credo*. Tum quia impediunt atten-
tionem in partem, quæ omittitur, & sunt
in causa, ut auditores se occupent in di-
scurrendo, & imaginando causam cur nō
finiatur.

46 Vigefimum quintum, quod usus orga-
norum, & horum sonus non est facien-
dus tanti ad uerum cultū diuinum, quanti
vulgus facit. Nam quia non est res per se
Deo grata. Cum. n. cātus ipse hominis nō
sit per se Deo gratus, uti supradictum est
in corol. 14. huius cap. longe minus erit
ar. e. cum in cunctis, de elect. & Anth. mul-
to magis. C. de sacros. eccle. sonus organi
aut fidium. Tum quia est noua cēremnia
laudandi Deum in Ecclesia Catholica. Vi-
uente. n. S. Thoma, qui obiit anno 1274.
non erat adhuc eorum usus in officijs diui-
nis, ut ex eius uerbis colligitur, in 2. 2. q.
91. artic. 1. ad 4. neque in hodiernum us-
que diem coram Papa illis utitur Eccle-
sia, uti testatur in Cardina. Caietan. in
eadem q. 81. artic. 1. & nos postquam ueni-
mus in Urbem, ad anno 76. in hunc 85. pa-
lam uernimus. Tum quia Principi philo-

47 sophorum uisum fuit, nō conuenire sciē-
tiæ adipsicendæ, instrumenta musica, cuius
ratio secundum S. Thom. in dicta quæst.
91. est, quod illa magis mouent animum
audientis ad delectationem, quā ad aliā
bonam dispositionem. Ex quo infert idē
Cardinalis, quod si instrumenta musica

48 magis noceant, quā prosint ad discen-
dum scientias humanas, minus proderūt
ad discendum diuinā, quæ interior est.
Tum quia multi organistæ faciunt sona-
re sapientia organa cātionem profanas in Ec-
clesijs, immo & uanas, & quandoque
malas: cuiusmodi sunt, quas uocant Ba-
xas, & Altas, & alias cātilenas, quas vul-
gus nouit esse turpes, obscenas, & petu-
lantes, quod palam est peccatum, præfer-
tum cum id faciunt, quando officia diui-
na, sunt tam ob irreuerentiam, quæ loco
sacro sit, quā propter occasionem, quæ
præbetur, auertendi mentes ab attentio-
ne rerum diuinarum, & spiritualium, &
ad intendendum easdem temporalibus

49 uanis, & malis. Tum quia est causa, quod
multis in locis non canuntur, nec audien-
tur *Credo*, & *Gloria*, a populo in festis,
quibus iubentur cani, non quidem ut pro-
cis audiantur fistulæ, & harmoniæ, sed
ut animo, & ore consueamur sanctam
fidem Catholicam, & ut gratis Domi-
no ob suum aduētum agamus. Tum quia
multi organistæ, quo suam artem ostē-
tent, & plene audiantur, tandiu pulsant

Secunda pars Decret. lxxv

52 cum in ille pulsus non sit aliud, quod ille ait, sine tunc sonus) ut nonnunquam Missam una hora diutius a quo protrahat, quare adeo audientes lassant, ut cum deveniunt ad id, quod plurimum importat, puta confectionem, aut contemplationem passionis Redemptoris, & redemptionis humani generis, quae representantur in sanctissima illa consecratione, tam sunt fastidiosi, ut plures cogitent de egressu Ecclesiae, quam de illis mysterijs. Tum quia datur occasio, ut interim dum organa sonant, qui in choro sunt colloquantur, iocentur, rideant, negotientur, quandoque paulo plus cogitent de eo, quod organa sonant, quam eorum fistulae cogitant de eo, quod ipsi agunt, vel dicunt. Tum quia cantores celebres quando cum paribus organistis concurrunt, & contendunt, utri eorum suus versus magis protrahant, eo magis coram Deo uersus, vel psalmus perit, quo magis coram hominibus statu uentoso, & uoce theatri tractatur. Tum quia nec chorus rebis diuinis caratis, uel pulsatis animum intendit, uix est qui sileat. Pauci enim sunt tanta in diuina intentione animi, & cogitatu sublimi, ut possint, uel saltem uelint nisi remedio in id a nobis reposito: nempe, ut interim quis toties repetat animo, & uoce submissa uersus, aut res organo, uel uoce cantatas, quoties oportuerit, ad animum in attentione rei cantatae, uel pulsatae continendum, & interdum religiosius esset eleuare, & figere mentem in illa coelesti, quae coram Deo fit harmonia, quam illa Ecclesiae organica, & musica in terra representat. Si enim etiam cum uersus unus cantu organico canitur prolixo, uidemus eos, qui in choro sunt, distrahi ab attentione debita eius, quod canitur, quid sperandum est de audientibus uersum fistularum sonum obiectum? Tum quia sonus, & cantus catenus, & non amplius laudantur, quatenus excitant deuotionem in animis audientium, ut colligitur ex Thom. communiter recepto in dicta quaestione. 91. uel canentium, & ideo quoties in id non prosunt, sed potius obstant, mouendo pro deuotionis excitatione fastidium, non est eis utendum. Tum quia considerando aliqua supradictorum, dixit Card. Caste. 2. q. 91. ar. 2. quod utendo sono organorum debemus

esse breues, qui si considerasset omnia praedicta, dixisset debere nos esse breuissimos, dixisset, quod parum plus duraret canus organicus, quam planus Gregorianus congrue pausat, quod sancte seruari in nonnullis Conymbriae monasterijs uidi, & nunc uideo idem fieri in aliquot urbis ecclesijs. Dixisset (meo iudicio) bonum fore, ut saltem tertius uersus cantaretur cantu Gregoriano plano, & deuoto per totum chorum, cum alium pulsaret organum, & alium cantus organicus. O si quis sibi posset persuadere religiosam diuinorum officiorum actionem non esse sita in eorum nimia mora, uel nimia festinatione, sed in medio, modo, modesta, arteta, deuota, humilissima, & tranquilla. Ita ut neque mora nimia fastidiat, nec nimia festinatio debitu rei recitatae, uel cantatae intellectu impediat. * Quod etsi plurimi obseruent, multi tamen id minime faciunt, quibus sunt, qui psalmos laudum tridui ante Pascha tanta cum festinatione, & aliquanta uersuum anticipatione cantant, ut uix eos etiam attentus, & perdoctus auditor intellectu assequi possit. Quod contingere uidi, eo quod cantores nimiam moram, quam fecerant cantando Lamentationes Hieremiae, & responsoria eorum morosissime modulantes in primo nocturno, nimiam psalmorum laudum cantus breuitate compensare uoluerunt.

55 Vigelimus septimum peccare eos, qui Missam submissam tam submissa recitant, ut circumstantes non possint audire, Gloria in excelsis, orationem, epistolam, euangelium, & reliqua, quae non sunt secreto dicenda. Nam praeterquam, quod est abusus uti declarauit Concilium Basil. in sess. 22. tit. de ijs, quae in missa, dant occasionem murmurandi, uel saltem imaginandi multa audientibus superflua, uti saepius mihi dedecurrunt, & consequenter sunt causa distractionis attentioni contraria. Id ipsum dicendum de ijs, qui uerba consecrationis tanto conatu, & aspiratione ab imo pectore tracta proferunt, ut scandalo sint auditoribus. Idem eadem ratione dicendum de ijs, qui sacrosancta consecratoria uerba tanta mora, & tantum temporis inter ea interponendo proferunt, ut sic uideantur ex his componere unam orationem.

Tum

Cap. XVI. de oratione, & horis Canonicis. 67

Tum quia id est iure ueritum, ea nihil. 7. q. 1. & illud, supra cap. 1. ar. 1. supradixi. Tum quia praebent ansam distractioni audientium a debita attentione officij diuini, & imaginationi rerum superfluarum, neque sufficit, quod alius eam finiat, uti declarauit Macharius Papa, c. nullus, supra ea, dist. quod ipsum dicendum de omnibus alijs horis, ut insinuat Concilium Toletanum, in d. cap. illud, quatenus statuens de non relinquendo officio diuino imperfecto, agit de omni officio, in quo Deo domino psallitur, uel sacrificatur, & consequenter etiam de alio, quam de Missa, in qua sola sacrificatur. Dixi (sine iusta causa) Nam cum ea potest relinqui imperfectum secundum S. Tho. in 3. par. q. 33. ar. 6. Palud. in 4. dist. 1. q. 1. col. 2. & alios, & dictum Concilium Toletanum insinuat. Et a fortiori tali iusta causa subsistere, qui Missam inchoauit, potest iterato eam inchoare. Ego una duntaxat uice, qua id egi, pro iusta causa habui, quod superuenit uir magni nominis meam Missam audientem in die festo, cum iam ad epistolam peruenissem, & certus essem non fore aliam, quam audire posset, & ita regressus fui ad introitum. Porro una causarum, ob quas Missa cepta potest non finire, est impotentia facere illam prosequendi, quae in qualibet Missae parte sacerdoti superueniens, excusat ab ea perficienda, siue proveniat ex pogadra, spulmo, alienatione mentis, siue alia qualibet infirmitate. Alia est memoria impotentia iuris eam dicendi superueniens. Videlicet, quia meminisse comedisse, antequam eam inciperet, uel quod erat suspensus, excommunicatus, irregularis, uel in peccato mortali, iuxta S. Thom. 3. par. quaest. 52. ar. 6. ad 2. communiter receptum, secundum quem tamen licite eam potest finire, peragendo de peccato commissio, quantum sufficeret, ello praedicta memoria superuenisset ante consecrationem, si omitti non posset citra scandalum, quicquid dicat Palud. in 4. distinctio. 1. q. 1. col. 2. si tamen posset omittere citra illud, finire non deberet in tribus primis casibus, scilicet commisionis, excommunicationis, & irregularitatis, licet sic in quarto peccati, concipiendo in animo penitentiam debitam, & propositum confitendi suo tempore, se

Op. Nauar. Tom. II.

cundum eundem S. Thom. 1. parte, quaestio. 73. artic. 6. communiter receptum, finiendo eam in dictis casibus, non incurreret irregularitatem, ob excommunicationem, uel suspensionem, secundum Angel. in verb. Eucharistia, 3. q. 1. & sequet. & Syluest. in verb. Eucharistia, quaestio. 7. colum. fin. Cuius opinio in hoc iustior mihi uideretur, quam contraria, in quam inclinat Palud. in 4. distinctio. 1. q. 1. quaestio. 1. colum. 2. Tertia causa non finiendi Missam, est ingressus excommunicati, & denunciati pro tali, qui non uult egredi ecclesiam. Nam id si contingat ante inchoationem canonis, bene potest omitti, ut significauit Concilium Viennense. c. legrauis. de sentent. excommuni. iuncta glossa. lecus si tamen si Canon esset incipiens, iuxta eandem glossam communiter receptam. Verumtamen semper de hoc dubitavi, quandoquidem Canon incipit, in Te igitur, quod post Sanctus, secreto dicitur, secundum Felyn. in cap. a uobis. colum. 2. de exceptione. & alios, Cardina. S. Sixti: & magna pars illius dicitur, antequam perueniamus ad uerba consecratoria: & uidetur quod de illo intermedio id ipsum sit indicandum, quod de praecedentibus, ut mea sententia, sentiunt Sancti Thom. in tertia parte, quaestio. 83. artic. 6. Palud. in 4. distinctio. 12. quaestio. 1. colum. 2. & Communis, determinando quid fieri debeat, quando memoria impotentia iuris superueniret ante totam consecrationem, quandoquidem in utroque casu eadem ratio militat, ob idque uidetur illa glossa in dicta clemetina, grauis, intelligenda, cum Canon iam est incipiens, & in ea progressum usque ad consecrationem, quod etiam Archidiaconus, & uterque Cardinalis in cap. siue Apostoli. 1. q. 1. quaestio. 4. Vbi est glossa. de qua loquuntur, senserunt, quatenus aiunt glossa. dicentem sacerdotem, qui Missam incipit, non debere ab ea desistere ob ingressum excommunicati, intelligendam esse de eo qui Missam incipit, & ad illius communionem peruenit. Quod confirmatur ex eo, quod Innocent. in cap. nuper de sentent. excommunicatio. ex quo desumpta fuit haec limitatio, non loquitur de eo, qui Canonem incipit, sed de eo, qui communionem inchoauit. Quarta causa est,

I 3 cum

cum post missam cepta superuenit interdictum speciale, uel eiusmodi cessatio, ut neque ualuis apertis, neque obseratis celebrari possit, uel interdictum generale, & non permittentur ualux ocludi. In his enim casibus eadem ratione, qua in precedenti, potest, & debet missam ceptam omittere, si non peruenierit ad Canonem, ut dixi in tertia causa. * Quæstio autem, ut audio, nuper in Sacro Rotæ Prætorio proposita fuit, An qui cepit dicere missam, & sine causa eam reliquit imperfectam, ipso iure fuerit excommunicatus? Cuius resolutio, infra capitulo nigesimo primo, ponetur. *

61 Vigelimus octauus, quod ex prædicto. 27. sequi uidetur, Multos parum dubitare de eo, in quo plerumque peccatur salutem uenialiter, omittendo Primam, Tertiam, & Sextam, & alias horas ceptas cum proposito eas postea incipiendi, & finiendi. Id enim in dies, & in horas accidit ijs, qui extra ecclesiam & chorum recitant. Quod autem peccet, probatur. Tum quia 62 ut supradictum est, nullum officium diuinum inceptum omitti debet. Tum quia assuefactio inchoandi quippiam, & non finiendi est vitium inconstantie, & inconsummationis, iuxta S. Thom. 2. sec. quæst. 53. art. 5. S. Anton. 2. par. tit. 5. capit. 12. & alios, & per consequens, actus omittendi opera cepta sine iusta causa, sunt uitiosi. Tum quia inurbanum, & inciuile est, non finire colloquium ceptum cum Principe, & ad alia sine causa diuertere, quod facit, qui finire omittit aliquod officium diuinum. Longe maius tamen peccatum est non finire Missam, quam alias horas, & maius non finire horas ceptas cantari, uel recitari publice in choro, uel ad populum quam priuatim solitarie, uel cum socio extra chorum. In duobus enim prioribus casibus sapienter peccatur mortaliter propter scandalum.

In tertio uero nunquam, nisi uenialiter, dummodo omittantur cum proposito iterato incipiendi, & finiendi ante diei naturalis lapsum. Longe item minor causa sufficit ad non finiendum officium priuatim, quam publicum, & minor ad omittendum officium consultum, quod sola deuotione fit, quam preceptum, & minor, meo iudicio, ad cõfestum incipiendū, & finien-

dum, quam ad omittendum ceptū, & postea ex intervallo incipiendū, & finiendū. 63 Vigelimus nonum. Ex his duobus ultimis corollarijs sequi, quod quemadmodum (ut supra, in capitu. 13. nu. 39. diximus) multi peccant recitando aliquid, quod non est obligatorium, qui non peccaret, si non recitarent, eo quod sine attentione debita, uel cum defectu alius circumstantie requisitæ recitant, ita multi peccant omittendo sine causa orationem ceptam, cuius initium non erat obligatorium, & consequenter multi peccant inchoando, & non finiendo rosarium, septem psalmos, Pater Noster, Aue Maria, uel aliam orationem, quæ inchoeperunt animo eam finiendi, qui non peccassent, si eas non inchoassent. Res sane miseranda, & homine Christiano indigna est, quod ob colloquium cuiusvis et infirmi, interrompimus nostrum cum Deo ceptum, nullam præfati ueniam, per, Ignosce mihi Domine, uel aliud simile, & inchoatum cum alio quouis non anderemus interrompere, nisi ueniam præfati, uel alia ei reuerentia exhibita.

64 Trigesimum, peccatum etiam esse sine causa quippiam officio iam cepto admiscere, quo illud interrompas: Tum quia sine interruptione finire debet, ut in Concilio Toletano. c. nihil. 7. q. 1. determinatur. Tum quia quod admiscetur distrahit ab attentione debita officij diuini iam cepti, & proinde, qui hoc agit non claudit, imò uerò aperit peccus hosti. Tū quia tam Concilium Viennen. Cle. 1. de celeb. Miss. quàm Basiliense sess. 21. tit. quom. diu. off. & tū, qualiter horæ dicendæ, uetant admixtionem rerum impertinentium cum officio diuino.

Ex hoc oritur aliud Corollarium, puta quod plurimis modis peccare, qui recitamus, cantamus, uel dicimus horas Canonicas, Missas, uel alias mentis eiazulationes, immiscendo eis sine iusta causa, quæque aliquas facietas, nouitates, uel negotia, aliqui ridendo, uel alios fastidio afficiendo, nonnunquam mittendo inuicem aliquod nunciū superfluum, aut quod saltem differri posset usque ad finem horæ. Interdum egrediendo chorum, ut ad naturæ necessarias, uel alio vadamus, & petendo licentiā ab uno, aspiciendo aliquem, uel caput ei nudando, aliæ eiusmodi interrompimus officium ceptum, cum pos-

possemus egressum in finem usque differre, sumusque causa, & occasio, quod alij illud interrumpant, & ab attentione debita alienentur. Utinam persuaderi posset, quantum noceat deuotioni, & attentioni Communitatis, & Chori egressus unius, & ingressus alterius, cum ignoratur, aut non præsumitur eorum causa. O quæ bene hoc sibi persuasum habebant (teste Io. Cassiano) Monachi Aegypti, quos postea imitati nonnulli in suis regulis, quas composuerunt, uel inuenerunt, pro religiosis statuerunt: Ne quis ingrederetur Chorum finito primo psalmo, & ne iam existenti in officio diuino negotijs aliquod, aut nunciū scripto, uel verbo proferretur, donec illud finiretur. O si persuaderi posset ijs, qui soliti sunt egredi ante finem officij, & se excusare, quanto per id dedecet, & turpe collegijs suis uideatur, & quantam displicentiam, & cogitationem superfluum in mentibus proximorum eorum egressus pariat. Certus quidem sum, quod si scirent, & serio animo id reputarent, nulla id ratione agerent, nisi cum differri commodè non posset ad finem usque, ut dixi. Et si probè aduerterent, quantæ irreuerentiæ sit inter recitandum loqui suis domesticis, uel familiaribus, præcipiendo eis illud, aut illud, curam illius, uel illius rei gerendo, & quàm execrandum recitando, blandulis, & delicatulis uerbis salutare mulieres, intrantes, egredientes, uel transeuntes locum ubi recitatur, malent forte sibi resectas esse linguas, quàm horas suas ita recitasse.

66 Limbo tamen corollarium hoc, ne pro cedat, cum id, quod interferitur, est breue, arg. l. continuus, in prin. ff. de verbo. obli. aut spectat ad ipsummet officium, arg. l. hæredes palam. §. fin. ff. de testamen. uel eius finem, uel salutem, arg. l. cum antiquitas. ca. de testam. corporali, uel temporali, honori, uel rei familiari propriæ, uel proximi conuenit, & non patitur commodam dilationem, si fiat sine scandalo alieno, & animo continuandi ceptum cum eo, quod post inserta dictum est. Nam & testamentum, l. hæredes palam. §. fin. ff. de testamen. & stipulatio, l. continuus, in prin. ff. de verb. oblig. continuè sine interpellatione feri debent, non tamen valida esse desinunt, eo quod inter eorum principium,

& finem interferatur modicum quidpiā, uel ad id spectans, uel fuerit necessarium saluti testatoris, uel testij. l. cum antiquitate. C. de testa. Eo minus tamen fieri debent eiusmodi interruptiones, quo magis publicæ sunt horæ, & in loco magis publico dicuntur, & eo magis fieri possunt, quo magis secretè, & in loco magis priuato, 67 & temore fiunt. Ex qua limitatione inferitur primo licere recitanti salutare obiter intrantes chorum, aut secus illum transientes. Sunt, nam actus, & opera modice, & bonæ occupationis. Quia eadem etiā ratione nihil licitum uidetur uerbum unū, atque alterum respondere famulo suo, uel alteri, & promittere alij rei, uel negotio, quod ei tunc in mentem uenerit, & metuit, ne illius postea obliuiscatur, aut non poterit eius curā aio depellere donec prouideat.

68 Ex eadem limitatione inferitur secundo, Non facere quem malam interpositionem, qui solus recitans, & incidens in uersiculum illum, Saluum me fac, quoniam defecit Sanctus, Psal. 91. quoniam diminutæ sunt ueritates a filiis hominum, uana loquuti sunt unusquisque ad proximum suum. &c. aut in aliam non abhominabilem sententiam, & ad animum reuocans multitudinē, malitiam, & fedtatem suorum, & aliorum peccatorum, immoratus in eis deplorandis, et si feruore displicet forte se ipsum cedat, aut corpore in terrā prostratus, & mente erectus in cœlum, aliquanto tempore in eo uersetur. Neque necesse est ut inchoet horam, sufficit, nam cōtinuare a uersu, uel sententiā, quæ ipsum ad hanc ingressionem mouit. Sequitur etiā, quod qui recitat solus, nemine alio se uidente, & incidit in uerba illa. Psal. 94. Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus coram Dño, qui fecit nos, &c. Si mentem eius subeat Maiestas, & celsitudo creatoris & uilitas creaturæ, & perpendens, quantum illi debeat, in terram se prosternat, dicens, Domine non sum dignus stare in cōspectu tuo &c. & se tantisper in eo occupat, non peccat, neque tenetur iterato dicta repetere, sufficitque cepta proficere. Hæc enim spectat ad horas, aut earum finem. Ob quam eandem rationem supra in capitu. 13. diximus, quod etiā accedere cereos, queritare lectiones, & psalmos, adferre prunas, & alia eius-

modi licita sunt officio diuino durante. Quae in limita, ut supra limitata fuerunt.

Ex eadem limitatione inferitur tertio, licitam esse interpositionem, qua opus aliquod misericordiae spirituale, uel corporale facimus, cuiusmodi est dare amicum, esculentum, uel poculentum pauperi, subuenire consilio bono, doctrina, reprehensione, uel consolatione, opus eis habenti saltem quando res non patitur commoda dilationem.

- 69 Ex eadem limitatione inferitur quarto, potius, uel alius medicinae sumptionem necessarium, & utilem, quae commode ad finem horarum differri nequit, interpositam earum pronuntiationem, minime officere, quauis Missae celebrationi officiat, ut alibi, c. liquido, de conse. dist. 2. fufius diximus, nec inferre necessitatem iterandi eas a capite, sed pergendi ab eo loco, ad quem peruenire erat, sicut nec in itinere sitis extinguenda gratia in cauponam ingressus, ut a quodam religioso uitae laudatissimae alius praecellens factum tradit. Haec enim oia saluti recitantium conducunt. Quin alicui exonerationem omnino necessaria est Missam non inuasile interrumpere si nullatenus usque in finem differri posset, ex facto interrogatus respondit. Quin cessat in ea ratio supradictorum. Sequitur quinto, ex eadem, non esse malam interpositionem subleuare proximum, aut iumentum eius, excipere hospitē, aut negotium aliquod afferentem, quem sine scandalo non posses iubere expectare, aut alia id genus pietatis opera facere, saltem si periculum esset in mora. Nec uidetur nimium haec extendere ad quēuis uirtutis actum, qui moram non patitur, & licet ad omnes actus uirtutis studiositatis extendere non fuerim ausus, immo quoties interrupti pronuntiationem Matutinae, uel alius horae, propter praedictionem faciendam, uel studium ad eam necessarium, toties finita, praedictione, uel studio, eam ab initio repetij, non tamē audere damnare illū, qui relicta hora incepta studij tunc temporis necessarii gratia, statim eo finito cōtinuaret captam, & non a capite repeteret. Quin & ipse non semel recitando solus, & non assequendo satis intellectum alicuius loci scripturae occurrenti, substitui, ut doctores in eum comminiscētes cōsule-

rem, quibus consultis, sine iteratione recitatorum ab eo loco horam captam absque ullo conscientiae scrupulo sum prosequutus, quauis hoc enim alia ratione posset defendi, nempe, quod haec interpositio satis pertineret ad horam, quam recitabam. Nec dicerem peccare iudicem, qui dum recitat festinanter, interpellatus aliquid constitueret, aut breuiter praeciperet, & deinde horam captam continuaret. Nec dannarem, immo defendi, quā plurimos, qui diebus festiuis, dum Missa solemnis cāntatur, dicunt horas debitas, dum sacerdos nil pronunciat, choro tardius cantare id, quod a sacerdote in altari breuiter dictū est, & cum ad orationem, siue collectam, epistolam, uel euangelium peruenit fuerit, desistunt in recitando, quibus auditis continuat horam captam. Nec reprehensione dignum iudicarem eum, qui integram concionem, aut Missam interpone- ret, quamuis quidem hoc ea ratione colorabat, quod quia illa, & recitatio sunt eiusdem uirtutis, quā religionem nocant, dici posset interpositionem illam quodā modo pertinere ad horas ipsas. Quae tamen ratio non uidetur firma, quia ex ea sequeretur, interponi posse omnia officia diuina, quae a mane in meridem dicuntur, quod uidetur absurdum, quamuis plus horum, quam aliorum interponi posset, sed quantum id esse debeat, arbitrio boni uiri uidetur esse relinquendum. Non otiose in calce praedictae limitationis principalis dixi, ita ut fiat sine scandalo alieno. Nam si plures recitarent iūctim in choro, aut extra eum, nihil ab uno eorum, siue omnium consensu interponi debet. Unde errare mihi uidentur illi, qui recitantes eum alijs etiam extra chorum, finitis laudibus, aut uesperis, ex deuotione faciunt aliquas cōmemorationes, nescientes, an fociorū palato, siue gustui sapiant. Nec minus illi, qui inter horam, & horam recitantes cum alijs, ultra orationem Dominicalem necessariam, dicunt horam Crucis respondentem horae dictae, aut dicendae, uel salutationem Angelicam, circa obligationē. Haec enim scandalizant, & auellunt cōfocios ab attentione magis necessaria. Seruentur itaque huiusmodi deuotiones in ea tempora, quibus quis recitat solus, uel cum ijs, quibus illae placeant, alias dicat

- 73 eas solus ante ceptas, uel post finitas horas obligatorias. Non etiam otiose in si-
ne dictae limitationis addidi, Animo cōtinuandi ceptam cum dicendis post interpositionem. Si quis enim ceptam horae alicuius recitationem, studijs, Missae auditione, aliove quouis modo impeditus intermiserit animo non continuandi, quinimo cum intentione ab initio eas iterandi, persuasum habeo, cōtinuando praefata nequaquam cum satisfactorum. Actus enim ultra intentionem agēis non extenditur. Non omnis, si cert. perat. l. in agris. ff. de acq. rer. dom. Quo motus dicere soleo id, quod & supra in c. 13. insinuauim, nepe eum, qui cepit audire Missam die festo, aut facere sacramentalem confessionem debitam, aut implere aliquod uotum, aut penitentiam sibi iniunctam, & quia Missa non est diei festi, uel quia non facit confessionem, ut uellet, uel alio quouis respectu, animo non satisfaciendi obligationi eam audit, & alia facit, teneri ad iterato eam audiendam, & ad haec faciendam, licet, nisi propositū non satisfaciendi obstat, plenissime obligationem adimplet.
- 75 Secundo limitatur corollarium hoc 30. quod interpositio ex eo solo, quod sit mala, neminem obligat ad iterandum ab initio. Si enim fiat absque animo habendi recitata pro non recitatis, sufficit continuatio ad hoc, ut satisfiat obligationi. Verbi gratia, inter recitandum interponitur aliquem dissolutum, sermonē inhonestū, uel simile quid quod differri commode potuerat, malam interpositionem fecisti, uerum si absque proposito iterandi recitata hoc feceris, omnino obligatio non adimpleueris, parum enim temporis, uel alterius actus etiam impertinentis, & non necessarij non annihilat, nec facit alium actum, qui interponitur non continuum, l. continuus. in princ. ff. de uerb. oblig. licet faciat uenialiter, aut mortifere malum. Dixi, eo solo, quod sit mala, quia si esset tam magna, & tam impertinens, ut merito cēsetur horae recitationem facere adeo discontinuam, ut merito dicta, & dicenda non facerent quid unū, impediret obligationis solutionem.
- 76 Trigefimum primum, peccare illos sa-

crificos, qui inter principium, & finem Missae interponunt preces aliquas peculiare per missale non statutas, & consequenter interponentes officium defunctorum ab offertorio, septem psalmos a consecratione, & ante Communionem, aut responsorium aliquod, & magis eos, qui inter consecrationem hostiae, & calicis remorantur, inferendo, Tu Rex gloriae Christi, usque ad finem, aut, Ecce agnus Dei &c. uel alias preces iniussas, praesertim tant sublatā noce, ut a circumstantibus audiantur. Tum quia illae consecrationes eiusmodi diuisionem non patiuntur, arg. c. nihil. 7. q. 1. Tum, quia, quamuis contemplari tunc temporis liceat contenta in dictis uersibus, & precibus, uel alia similia, praesertim penitissime praesentiam realem. Reuerendissimae humanitatis D. N. Iesu Christi, quam summo amore, & bonitate ineffabili dignatur mirabiliter exhibere per sanctissima consecratoria uerba, non tamen licet, nec decet alijs uerbis bonis, nec malis interrompere.

- 77 Trigefimum secundum, quod omnes recitantes, aut cantantes Missam, uel alia diuina officia, & ministrantes in choro, in ecclesia, & praesertim ad altare, & accendentes lumina, & cereos, hyssopum, aut aquam benedictam, & id genus alia portantes, maxime uero circumferentes sanctissimum Sacramentum, & alias reliquias, omnes, inquam, isti debent grauitate, modestia, humilitate, & uerecundia praeuocare. Tum per illud S. Isidori cap. his igitur. 23. dist. Non sint uagi oculis, non effrena lingua, neque petulantia, fluídoque gestu incedant, sed pudorem, & uerecundiam mentis simplici habitu, incessuque ostendat. Tum quia cum primis eorum, quae ualde distrahunt a deuotione tam clerum, quā populum, est uidere in eis praedictis uirtutibus contraria. Vix enim fieri potest, ut vulgus sit debita reuerentia, in sanctissimum Sacramentum, Reliquias Sanctorum, Crucis uexillum, aut alias imagines sanctas, quod cernit portantes, & circumferentes illa non reuereri ea, nec habere mentes, & oculos intentos in ea, immo uidet eos colloqui, iocari, uel ridere, aut iuuenerit garrere. Qui fieri potest, ut quis audiat Missam debito cum silentio quam episcopus, uel presbyter dicit i altari colloquens

Secunda pars Decret.

loquens, & nonnunquam cum diacono, subdiacono, alijsve Ministris, & astantibus ridens? Qui fieri potest, ut habeam omnem sensum, & cogitatum meum iniectum in Missam, & officium, quod facio, recito, canto, vel audio, si chorauli mihi, aut alij ministrantes, incedunt incompoti, nunc nimis festini, nunc nimis tardi, nunc respondentes precipitanter, & alte, nunc submisso, & tarde, nunc ita laxi, ut altera parte superpellicij terram verrant, altera vix cingulum contegant? Quomodo toto corde diuinam contempler Maiestatem, dum qui tradunt mihi hyssopum, aut ampullam vinariam, hac illac circumspicientes rident, & cum alijs cereos, thus & his similia portantibus colloquuntur, & nonnunquam rixantur?

Trigesimum tertium, peccare illos, quorum est corrigere, non castigando choraulos praefatos ob supradictos defectus, cum semetipsos, tum alios auercentes a debita attentione. Qui enim potest, & debet, & non corrigit, peccat, probante id late Hierony. in cap. sed illud. 45. dist. Peccant item praefati choro, aut alijs locis, qui non habent instantiam curam, non emendant verbis ferulis, mulctis, alapis, & alijs similibus, & apertis eos, qui in aliquo praefatorum delinquant, etiam si ea sola de causa id facere omittant, ne scandalizentur, neve conquerantur de ipsis castigati, iuxta illud Hierony. in cap. Ira Dei vno peccante super totum populum uenit, quando qui ei praesunt, erga delinquentes beneuoli uideri volunt, & uerentes peccantium linguas, ne forte quid mali de eis loquantur, sacerdotalis seueritas 30 ris immemores, nolunt complere, quod scriptum est. Peccantem coram omnibus argue &c. Quod recte sentiens Concil. Basiliens. sess. 22. sic statuit. Decanus, vel cui onus incumbit, diligenter inuigilet hinc inde, ne quid inordinate fiat circumspiciens.

Cap. XVII. de occasionibus bene recitandi tangit 50. Conclus.

Oraturus occasiones bene attendendi quarat.

Attentionem inuat praesens recitatorum,

Oraturus occasiones bene attendendi quarat.	n. 1
Attentionem inuat praesens recitatorum,	n. 1
Oraturus occasiones bene attendendi quarat.	n. 2
Missam sic prauidens benedictus.	n. 3
Ecclesiam intrans hac facere debet.	n. 4
Aqua benedicta cur in introitu Ecclesiae ponatur.	n. 5
Recta, ubi inter te, & Deum nemo transeat.	n. 6
Missam celebra vnde neminem uideat.	n. 7
Recitans sic oculis utatur, & nuncium vitet.	n. 8. 9
Reges an excusentur a negotijs dum recitant.	n. 10
Recitans putet se a Deo, & Angela bono, & malo uideri.	n. 11
Recitatio publica alijs commoda, alijs incommoda.	n. 12
Recitans non iaceat diu in terram prostratus.	n. 13
Ceremonia in choro una ab oibus fiat.	n. 14
Silentium in diuinis laudabile.	n. 15
Sacerdos in ecclesia sileat, & a risu abstinere.	n. 16
Silentium robur ad spiritualia praestat.	n. 17
Silentium Monasterij S. Crucis Conymbriae laudatum.	n. 18
Silentium colloquio in debito impediri certum.	n. 19
Recitatio breuis, & frequens bona, nihil debet praetermissio.	n. 20
Recitare solum an melius, quam cum alijs.	n. 21
Horas Canonicas melius cum alijs, quam a solo dici.	n. 22. 23. 24
Canonici, quo maioris dignitatis, eo magis choro intersint.	n. 25
Choro prodest praesentia iuxta magna auctoritatis.	n. 26
Ceremonia publica quando possunt quantum priuata.	n. 27
Intellectus dicti cuiusdam Redemptoris nostri.	n. 28
Horas cum alijs attentius hac respectu recitari.	n. 29
Cantus qui prodest, & cur in diuinis admissus.	n. 30
Exhortatio ad bene canendum, & audiendum cantum.	n. 31
Organorum usus cur receptus, & quid pro sit.	n. 32
Organa non pulsanda principaliter ad recreandum.	n. 33
Organis, & non alijs instrumentis uti liceat.	n. 34
Cultus	

Cap. XVII. de oratione, & horis Canonicis. 70

Cultus Dei principalis non in cantu, nec ornatu precioso.	n. 35
Cultus Dei principalis, & verus in quo consistat.	n. 36
Oratio mentalis, & vocalis, & quid vox prodest.	n. 37
Oratio publica a priuata in quo differat.	n. 38
Missae est officium publicum publice dicendum.	n. 39
Orationis priuata non nocet, sed vilis vox.	n. 40
Oratio publica eget voce, etiam si mentalis noceat.	n. 41
Cantus varijs sonis & sonis attentionem commouet.	n. 42
Pausa in versiculo si nimia non sit, bona.	n. 43
Tardare nimium in consecratione, Memento &c. malum.	n. 44

NOta decimo septimo, procurandam esse occasionem, & praeparationem, quo magis, & melius orationi attendamus, quod colligitur ex illis vltimis verbis, soli Deo pateat pectus, nec aduersarium tempore orationis ad se venire patitur. & is aperit Deo pectus ad eum excipiendum, & impedit aduersarium, ne veniat, qui orare volens procurat occasiones, & media, quibus magis ad attendendum orationi moueatur. Cui consonat illud Sapientis, Eccles. 18. quem in hoc citauit Concil. Basiliens. sess. 21. quom. horae dicent. sunt extra chor. Ante orationem praepara animam tuam, &c. quod supra in c. 14. declarauimus, cum illo alio, nepe diuina officia recitare, cantare, aut audire volentibus, non tantum vitanda esse vitia, sed etiam omnium aliarum rerum extraneas cogitatus. Ex quibus multa inferuntur corollaria.

1 Primum, sanctum quidem esse praemeditari, & prauidere recitanda, cantanda, celebranda, aut audienda, de quo, quae, & quomodo dicendum sit, aut audiendum, iuxta supradicta in dicto c. 14. Laudandi enim sunt (quia quod tenentur facere faciunt) qui praelegunt lectionem, epistolam, euangelium, praefationem, Ite missa est, & alia publice dicenda, quae non satis nouerunt antequam dicant, ne, cum dixerint, errant. Magis autem commendandi sunt (quia plus, quam tenentur faciunt)

qui uespere, aut mane in Missali integrā Missam a se celebrandam legunt, licet non sit eis discere necesse. Maximo uero extolendi, qui, cum eis est oratio, glossam aliquā aut Commentarium latinum, uel vulgarem in Euangelium Missae, quam discunt sunt, praelegunt, quo eam antimo saporato lapidis illis lapidissimi D. N. Iesu Christi uerbis sapienter pronunciant. Et praeter haec prauidet, an dicendum sit Gloria in excelsis, Credo, noua Praefatio, cum nouo communicantes, an non. Quandoquidem, ut primi, nisi id faciant, nequaquam excusare se possunt a temeritate, & impudentia audendi dicere publice, quod nesciunt dicere priuatum, admissuri sexcentos folx cismos, & barbarismos. Ita secundi opus (ad quod non tenentur) agunt supererogationis, & sancti consilij. Tertij uero exhibet feruorem, quo desiderant diuino amore igniri, uidereque se illo ignitos.

4 Secundum corollarium, Praxim, quae quidem aiunt usum fuisse D. Bernard. laudare dignam esse, quae quidam utebatur, apponendo manum portae Ecclesiae, chori, aut cellae, intra quas recitare, aut audire diuinum officium statuerat, dicens, Tibi meas oēs alias curas commendo, donec hanc absoluerim. Cuius contrarium agimus, qui proponimus intra praedicta loca agere negotia, vel dicere, aut facere attentioni recitandorum contraria. immemores ipsorum verborum, quae nos aqua benedicta aspergentes, ipsi Deo dicimus, Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, Psalm. 50. animaduertentes debere nos idem (quod ille faciebat apponendo manum portae) facere, cum aqua lustrali, siue benedicta aspergimur, & quod huius animaduersionis habenda causa eam in ipso ecclesiae introitu poni praecipit ecclesia.

6 Tertium, prudenter fuisse praxim, siue practica illius, qui recitaturus preces, aut audietur Missam, conabatur capere locum adiunctum cancello altaris, dicens maiores nostros dicere solitos, esse ad orandum locum eligendum, per quem nemo inter orantem, & oratum transeat.

7 Quartum, religiosam itē esse praxim eorum, qui procurant dicere missam in capellis, aut altaribus, ad quorum latera non sit talis accessus vllis, quos celebrando videant. Item.

Secunda pars Decret.

Item illam eorum, qui praeponunt famulos, aut amicos suos sibi missanti ministraturos, ut retro, & non ante se consistant, ne seuisio eorum a debita attentione auertat.

8 Quintum, laudabilem etiam esse praxim eorum, qui fixos habent oculos corporeos in librum, ex quo recitant, aut cantant, in terram, aut Crucem Christi, aliamve imaginem positam realiter, vel imaginatam super pulpito, siue facistolio, cum nulla, uel minima in alia diuersione, donec officium finiatur, modo non praesideant choro, nec incumbat eis onus aliena errata corrigendi, & consequenter, quae ab alijs sunt notandi.

Sextum, deuotioni, & attentioni congruentem esse praxim eorum, qui recitantes iter faciendo vel deambulando pedes, uel mule, uel equo insidentes, imaginantur unam crucem, Crucifixum, aut aliam deuotam imaginem a se octo, uel decem remotam passibus, uel inter aures mule, uel equi, oculisque in eam fixis recitant.

9 Septimum, dignam item intentionem praxim eius, qui famulis suis mandabat, ne ullum sibi recitanti referrent nuncium quod magnam celeritatem non desideraret. Et licet quidam reprehendant Reges,

10 & Principes, qui deuotionis ergo horas canonicas recitantes, iubet expectare ne gotiantes, donec eas absoluerint: Nos autem laudandos potius iudicamus, modo mora illa damnum, aut scandalum non pariat, nec murmurandi occasionem praebet, nec tempore Reipublicae gubernandi destinato recitarent, nec illud ei debitum suis suffragantur precibus praesertim si tempus illud, quod horas canonicas dicunt detraherent ex eo, quod sibi ad decenter edendum, quiescendum, & recreandum est opportunum. Neq. perdocto illi uiro credo contrariam his mentem fuisse, quicquid uerba eius significant, ut cap. seq. dicam.

11 Octauum, laude dignos esse illos, qui recitantes imaginantur Angelos suos bonos custodes, simul & Cacodantones inimicos suos ipsos auscultantes: Illis, ut bene recitata Deo praesentent; hos uero, ut de erratis accusent. Licet melior sit illa eorum, qui imaginantur Deum ipsum

praesentem, & audientem, uidentem, & re uidentem, & usque syllabam notantem, ad bene prolata remunerandum, & errata castigandum.

12 Nonum, quod quemadmodum bene agunt missando, uel recitando secreto id quod non tenentur publice recitare hi, quos sua conditio, & appetitus sensibilis ad desiderandum gloriam, & laudem de cunctis, quae agunt, inclinant, ita e contrario recte agunt recitantes, uel missantes coram alijs, qui adeo negligentes se non runt, quod si secreto id facerent, deficientibus audientium calcariibus, non satis attenderent ijs, quae dicerent, adeo saltem, quod communiter in aliquo non erraret. Cauendum tamen, ne id principaliter fiat ad complacendum auditoribus, approbationem eorum pro fine principali habendo, sed pro adminiculo quodam imbecillitatis humanae, & pro calcari, & incitamento ad magis attente, & uigilantius missandum, & recitandum.

13 Decimum, quod quemadmodum prostratio in terram a recitante solo, aut cum alijs ad hoc assuetis, facta aliquando prodest, ita nimium manere prostratum nocet, utpote somnum, & cogitationes extraneas inducens.

14 Quod grauitur Ioan. Cassian. de instit. cenob. lib. 2. cap. 7. admonuit, docens nos, ut ad exemplum insignium recitatorum monachorum Aegyptiorum, eodem momento, quo praecentor geniculatur, aut prostratur, geniculamur, & prosternamur, & si fieri possit, nec puncto prius, aut postea, quod male seruamus, qui praecentore, praecentore, aut praeside genua flectente, stamus, & contra, eo surgente, & astante geniculamur, non absque nota nostra, & scandalo cum iusta cura id facientium.

15 Undecimum, laude, & imitatione dignos esse eos, qui ut in choro, ita in Sacristia, siue thesauraria, & alias, quando se parant ad missandum, uel missant, aut vadunt ad ministrandum eis, uel ministrant, tantum silentium seruunt, ut nullum uerbum loquantur, nisi id, quod solo nutu significari nequeat. Quod tam gratum, & decorum apparet coram Deo, & hominibus, quam ingrata, & indecora est illa episcoporum cum dignitatibus, & presbyteriorum cum diaconis, uel subdiaconis eis propin-

Cap. XVII. de oratione, & horis Canoniois. 71

quis in choro, & processionibus colloquutio, & quam indecentes interrogationes illae, & responsiones de alijs, & alijs rebus eorum, qui se in sacristia induunt ad missandum, uel in processionibus incedunt.

Quid ergo dicendum de ridentibus rixantibus, & vociferantibus? quid? nisi reputent, an facerent illa in aula Regis terreni, & an credant, quod tantus Rex terrenus est minor coelestis, quantum mortale immortali, & creatura minor est creatore? Quae omnia probantur per Concil. Toletanum, translatum per Concil. Constantiense sess. 21. & Gratianum nostrum in e. in loco, 5. q. 4. in haec uerba, In loco benedictionis confidentes Domini sacerdotes, nullus debet aut indiscretis uocibus perstrepere, aut quibuscumque tumultibus perturbare, nullus etiam fabulis uanis, uel risibus agi, & (quod est deterius) obliuio, disceptionibus tumultuosis uoces effundere. Haece ibi. Eum uero, qui responderit illum textum disponere de sacerdotibus in synodo confidentibus, ut glossa in d. e. in loco. in 1. gl. quae uerbum benedictionis exponit per uerbum synodi, ibi, & dictum Concilium Constantiense sentit. Eum, inquam, qui hoc responderit, in terrogemur, an, qui in synodo consistentes tenentur seruare silentium, & supradicta teneantur eadem seruare, quando agunt diuina officia, uel ad agendum se parant: & si culus iustitiae est silentium, ut tradit Esaias ca. 33. relatus ab eodem Concilio, de quo in d. e. in loco, quanto magis erit diuinorum officiorum, praesertim D. Bernardo dicente in Epist. 341. silentium esse robur animae ad spiritalia properata.

16 Quam sancta, & religiosa apparet mihi consuetudo celeberrimi huius Conybricæ S. Crucis monasterij, ne quis in eius sacristia loquatur, neque ullum uerbum in eo audiat, sed quod nutus pro uerbis inseruiant. Dicant quicquid uolent illi, qui se tam habiles iactant, ut dicant se posse loqui cum alijs de negotijs, locis, & rixis, siue ulla attentionis ad diuina debita detrimento, modo permittant nobis, qui tardioris sumus ingenij, credere contrarium. Quippe quos experientia rerum magistra docet, quod etiam cum summo silentio uix possumus concipere timore, & reuerentiam sufficientem ad cogendos

sue colligendos nostros cogitatus, & auertendo eos a rebus extraneis, figere in Deum, & expandere in summam bonitatem suae Maiestatis, cum qua conuersari volumus, & conuersamur.

17 Duodecimum, memoria dignam esse illam consuetudinem sanctorum Patrum Aegyptiacorum, relata a Cassiano, lib. secundo. c. decimo & a S. August. ad Probam relato a Th. 2. 2. q. 83. ar. 14. alijsque quamplurimis approbatam, orandi. scilicet, & frequenter, parum quidem, ut magis attente oremus, frequenter autem, ut saepius cum eo conuersemur. Quod tamen intelligendum est de orationibus uoluntarijs, non de obligatorijs: haec enim tantum horis statis, ut supra in 4. not. dictum est, fieri debent.

18 Decimum tertium, aliquot respectibus melius esse recitare quem solum, quam in choro, uel cum socijs. Primo quidem, quod occurrente uersu aliquo, qui ad diuina contemplanda moueat, qui solus recitat, subsistere poterit, & contemplatione illa frui, & illa fructus, ab eodem loco, ubi subsistit, progredi. Secundo, quia uersus, si quos cum nimia mentis euagatione dixit, poterit iterare. Tertio, poterit uti caeremonijs priuatis, quas sibi utiles nouerit, si a nemine uideatur aut audiat, quod recitando cum alijs facere non poterit. Quarto, quia hoc uidetur consulere Dominus, Matth. 6. super quo multa inuenies in cathena aurea S. Tho. memorabilia. Cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscon-

19 dito. Quinto, quia ubi molei una recitant, alius intus, alius spiritus, alius nimis seclinat, uel anticipat uersum, alius nimium tardat, & nimium tarde finit, alius errat in uersu, alius dormit, alius nimis clara uoce, & alius nimis submissa utitur: alius sua dictione ualde sibi placens, alijs ualde displicet, alius malo utitur accentu, & est in ciuillis, alius sua nimia simplicitate ad risum, & ad sui contemptum alios mouet. Oes errare timent, & oes uolunt recte dicere, & plerisque oes sui erroris pudet, & recte dictis gaudent. Quae omnia multum attentionem debitam impedire uidentur, suntque in ea cur raro quis recitet in ciuitate officium, corde ab extraneis cogitatibus mundo, totoque in Deo fixo, & q. nonnulli boni

boni, & deuoti dicant prius, aut postea irent omnia in communi dicenda, aut dicta. Quæ item uidentur fuisse in causa, cur patres quidam cuiusdam ordinis non in solitudine, singuli singulatin in sui ordinis exordio suas horas canonicas recitarent. His tamen omnibus non obstantibus, melius puto recitari horas canonicas in choro, & communitate, quam solitarie. Tum per mox subiicienda de eâ.
23 Tum quia ab Apostolis ad præsentem usque ecclesiæ statum, ab Ecclesiâ Catholica id pro meliori habebatur. Tum quia etiam Monachi Aegyptij, licet multa uoluntaria priuati, & soli pronuntiarent, ea tamen, quæ erant præcepti, Canonis, aut regulæ, in communitate recitabant. Tum quia cum multi una pronuntiant, unus deuote attendit, licet alius uagetur, & si unus non curet, uel obliuiscatur, uel ignoret aliquid ad officium pertinens, alius procurat, meminit, & fecit. Tum quia deuoti sua deuotione feruenti calefaciunt frigidos, & incendunt tepidos. Quæ ratio
25 ne moti Parisienses, Maior in 4. dist. 1. q. 6. prudenter dixerunt, Canonicos, quo maioris sunt precij, deuotionis, & uirtutis, eo magis in calorem aliorum, & exemplum choro interesse debere. Quæ eadem ante illos Cerson dixerat, de oratione uilitatem inextimabilem choris esse frequentiam aliquot uirorum doctrina, conscientia, & uirtute insignium. Tum quia erratis alienis, quæ nobis displicent, noscimus nostra eis similia, ut illa emendemus. Tū quia per sanctam illam communionem conseruatur, & crescit bona amicitia, & charitas fratrum. Tum quia in uitis sanctorum Patrum legitur, quod oratio communitatis unius hebdomada liberauit eam quæ peculiaris totis 14. annis non potuit, ob quod pene solum hanc conclusionem astruit Piludanus in 4. dist. 13. q. 5. col. 12. cui suffragantur Parisienses, Maior in 4. dist. 12. q. 6. col. fin. Nam & Dominus ipse met dixit, Matth. 18. Si duo ex uobis, aut tres conueniunt super terram in nomine meo, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a patre meo. Et sic unanimiter orabant Beata Maria, & Apostoli, Actor. c. 2. cum eis missus fuit Spiritus sanctus, & S. Thomas soli non apparuit Ioan. 20. dominus, sed simul cum alijs existentibus. Quin

& multi pij uiri, qui intentione debita placendi Deo proficiscuntur ad chorum & recitant, uel canunt in eo, aiunt se non obscure deprehendere, nullam aliam recitationem, uel cantionem horarum esse parrem recitationi, uel cantioni Chori, nec si bi omnino satisfacere recitationem ullā extra chorum uel absque socijs factam. Nec in contrarium adducta quicquā obstant. Non primum; Tum quia rarissimi sunt, qui in eo cōtenta faciunt. Tum quia licet recites cum alijs, potes prosequi contemplationem diuinam, quam ex aliquo versiculo concepisti absq; intermissione: quandoquidem illa est optima attentionum, per supra dicta in c. 13. nu. 4. Et licet id nequeas agere cum tanta libertate, quanta recitando solus, interdum tamen id ages maiore cum sollicitudine, & etiā consolatione, eo q. uno, & eodem tempore id lucrificeris, & horas tuas prosequutus fueris.

Ad secundum respondeo, necessariam suppletionem uersiculorum recitatorum cum distractione etiam fieri posse post recitatas horas, per superscripta in c. 10. nu. 1. cum seq.

27 Ad tertium, quod cum per se optimæ sint ex ceremoniâ, quibus publice utitur Ecclesiâ, ob eas Deus, si ei te commēdes in eo loco publico largietur tibi deuotionem, quam ob tuas priuatas largiretur in occulto, & forte maiorem, uel maiori cū merito, ob bonum exemplum quod das, aut accipis.

28 Ad quartum respondeo. Mentem Redemptoris, & Domini nostri in uerbis in ea adductis non fuisse, prohibere ne recitarem in publico, & alijs non audientibus, & uidentibus, sed ne finem nostræ recitationis faceremus conspectum eorum, & laudem, uti post Io. Chrysost. declarant ibi, Matt. 6. Abulen. Caiet. & Maior, & Tho. 2. 2. q. 83. art. 1. ad 3. post S. Aug. in sermo. Dom. in monte. & alibi. Quorū declaratio est intelligenda est de fine principali, aut de eo, qui esset uana laus, per tradita a nobis alibi, in c. inter uerba. 1. 1. q. 3. concl. 3. a cor. 20. & etiam supra in capit. 6. num. 35.

29 Ad quintum, concedo frequentius, quam opus foret peccari mihi nō negaueris, non infre-

infrequenter peccare eos, qui priuati recitant, & eo maiore eū periculo, quo per pauciores reprehenduntur. Raro in communi recitabis sine attentione actuali saltem uerborum, priuati uero sapius. Adeo, quod hoc argumentū non aliud conuincat, quā medelam esse defectibus orationis communitatis adhibendam, ut etiam responsio nostra concludit, in c. de hymnis, sup. eadem dist. emendandos esse preceatione priuati dicta admissos, quorum utrumque uerissimum est.

30 Decimumquartū, religiosam fuisse institutionem B. Ambrosij, ut in Ecclesiâ Mediolanensi canerentur diuina officia. Causa enim est occasio, & preparatio in magis, & melius orationi attendendum, quod alibi, in d. c. de hymnis, probauimus per sacram scripturam, Matt. 26. relatum in d. c. de hymnis. declarationes Pontificias, Extrinag. 1. Io. XXII. tit. de vit. & honest. cle. inter comm. & determinationē sacrorum, August. lib. 9. & 10. Confess. & catholicorum Doctorum, Tho. uterque. 2. 2. q. 91. Tho. Valden. lib. de sacramental. ca. 17. & alij alibi, amplificando rationem illam D. Thom. 2. 2. quæst. 91. artic. 2. ad 5. puta, quod qui canit magis, & deuotius potest attendere ad id quod dicit, quoniam diutius illi immoratur, & quia secundum D. August. lib. 10. Confess. affectus nostri diuersi magis mouentur uarietate uocum, & cāuum, quam uis uniformitate. Ex quo inferebamus finem principale, ob quem in diuinis officijs admittitur tantus, non fuisse, quod is esset per se ualde acceptus Deo, sed quod sit medium conueniens ad magis exercitandum, & augendum deuotionem cantantium, & eos audientium, sicut neque etiā uoces aliæ corporales laudibus diuinis adhibet, ex se sunt admodum bonæ, licet sic ad excitandam deuotionem laudes canentium, & eas audientium. Ex hoc subinferebamus, non esse canendum, uel audiendū cantum in ecclesiâ, putando cāum per se Deo esse gratum, neque ad audiendam, uel dandā delectationem, uel recreationem, neque ut nos ipsos olentemus, ut etiam supra terigi capit. 16. corollar. 17. & 18. nu. 30. & sequen. Inferebamus etiam, nō esse amplius cantandum in diuinis officijs, quā conueniat ad incitandam, & augendā deuotionem canentium, & audientium, declarando, quantus, & quanto maior, uel minor respectus haberi debeat ad deuotionem audientium, quā canentium. Ob quod nonnunquam iter faciēs per aliquot uicos, seu pagos, & uidens canentes eos, qui neq; callebant, neque sentiebant harmoniam, rogati ne canerent Missam, aut Vesperas, nisi tono plano, & uniformi, ut prouocarent magis ad ritum, & leuē sublationem, quam grauem deuotionē.

Nunc uero de nouo etiam atque etiam rogo omnes, qui in ecclesiâ cantamus, & cātum audimus, ut per Deum puremus, & reputemus, nos id agere non debere principaliter ad capiendam, uel dandam recreationem, uel oblectationem, sed a mouendam, uel augendam propriam, uel alienam deuotionem, animo preliis uolendo, quod canimus, uel cantari audimus, quam recitando uoluerimus. Licet enim id non intelligamus, uel quia nō bene uerba capimus, aut ea non intelligimus, sufficit tamen ut immoremur in cogitando, quod laudamus, uel laudari audimus nostrum Creatorem, Redemptorem, & Duce. Voluimus hoc animo, & protinus uidebimus causam, ob quam sine affectu, aut saltem ualde exiguu canimus, & audimus tantum in diuinis officijs, & quare dum canuntur Kyrie, Gloria, Credo, & alia similia, colloquimur, ridemus, & negoriamur. Deprehendimus enim consensum horū causam esse, quod nō canimus, neque audimus tantum, quo excitemus, uel augeamus propriam, uel alienam deuotionem, sed quo satisficiamus legi, uel statuto ad id nos obliganti, aut mōdo id a nobis expectanti.

32 Decimumquintū, Tolerari posse harmoniam organorum in diuinis officijs, ut alibi post Ioan. de Turrecrema. in cap. de hymnis, sup. eadem, probauimus. Nam ut recte ait quidam Cardinalis Caietan. 2. 2. q. 91. art. 1. aliqua occasio, & preparatio est ad exercitandū saltem minus deuotionem auditorij, uel populi, & allicien dum eum ad audiendum diuina officia, a quibus ob refrigerentem in eo charitatem auocatur. Tum, quia est res in uniuersa Ecclesiâ Christiana consuetudine recepta, & præscripta, quæ ob præfatum respectum dici potest rationalis, ergo ualida cap.

Secunda pars Decret.

cap. fin. de consuetud. Ex quo inferitur,
33 non esse cantu organorum utendum in
diuinis officiis principaliter ad delectan-
dum, & recreandum. Inferitur etiam non
esse tam uilia, neque tam necessaria orga-
na in ecclesia Dei, atque vulgus putat, exi-
stimans Deo non decenter inferuiri, ubi
ea non sunt. Nam licet aliquantulum pro-
sint imperfectis, & idiotis Christianis, ex-
citando (licet ex longinquo) ad deuotio-
nem, doctis tamen, & in Christianismo so-
lide fundatis communiter nocet, adimen-
do eis intellectum uerborum, qui longe
efficacius deuotionem excitaret, & adauge-
ret, ut optime perpendit Cardinalis Ca-
ieran. secunda secundæ quæstio. 91. art. 1.
Inferitur etiam ratio, quare in hodiernum
usque diem non est (ut supra diximus) eo-
rum usus coram Papa, ut idem attesta-
tur. & nos a nouē circiter annis, ex quo
in urbem appulimus oculis proprijs cerni-
mus. Neque Ecclesia Christiana primis
Mille, & recentis annis eis usā fuit. Cum
enim D. Thomas scriberet, eorum nondum
erat usus, ut ipse sentit, in ead. quæstio. &
art. in dicta quæstio. 91. articulo. 2. ad 5. &
ex eo colligit præfatus Cardinalis. Et cer-
tum est doctissimum illum, iuxta ac san-
ctissimum virum anno 1300. beatorum
numero cooptatū fuisse a Deo, de cuius
diuina Maiestate, rebusque diuinis tam-
docte, & sancte scripsit. Inferitur insuper,
præposse agere, qui eis utuntur ut ci-
uius, & minore cum labore celebrent Mis-
sam, onus canendi recitantes in organi-
stam, qui breuius, quam cantu expediat
Gloria in excelsis, Alleluia, Credo, Offer-
torium, Sanctus, Agnus, & Deo gratias.
Id enim agere est uti eis in finem contra-
rium ei, ob quem permittuntur in eccle-
sia, ergo est abusus, cap. ad nostram. de ap-
pellat. l. 1. ff. eod. Quā præsertim id sit in
Monasterijs, ad quæ nullus populus ad au-
dienda diuina officia concurrat, quando
quidem, ut dictum est, duntaxat permittū-
tur ad excitandam deuotionem vulgi, quo
magis eis afficiantur per melodiam, & so-
lemnitatem, quam addere uidetur orga-
num. Hi uero neque habent populum, cuius
deuotionem excitent, nec quam diu-
tius retineant, neque addunt, quin potius
adimunt solemnitatem, citius expediendo
sono ipso organico, quā cantu. Quin quæ-

que (quod non sine dolore animaduerti)
magis, quam cum debita pausa recitan-
do. Inferitur præterea illicitum uideri
34 quibusdam, admiscere officiis diuinis Vio-
las, Cytharas, fistulas, lyras, tubas, tibias,
& alia non ab similia instrumenta musica,
partim per supradicta, in cap. 17. partim,
quod ubi illa mixtio non est consuetudi-
ne recepta, parere uidetur mentium a de-
bita attentione distractionem, licet (mea
sententia) possent licite tolerari si neque
organistræ, neque instrumenta, neque id
quod illis pfallitur, neque modus illis pfal-
lendi illam inducerent. Quia id nec iuri
naturali, nec diuino, nec humano repu-
gnare videtur, & non est peccatum, quod non
est contra legem, cap. qui peccat. 2. quæ-
stio. 4. & l. Gracchus. C. ad legem Iuliam,
de adulter. Inferitur quoque, quantopere
hac in re hallucinetur vulgus, ut in alijs
multis, imaginando maximum, & princi-
35 palem cultum diuinum consistere in sua
ui cantu, clamoribus sublati, strepitu ma-
gno, uario harmoniarum genere, ornamento
rum diuersitate, aulicis textilibus, eisdem
que preciosis, magno cera sumptu, diuino
ampliarum capanarum sonitu, & alijs
non ab similibus rebus corporeis. Quādo
quidem secundum Sapientes, quod late
colligas ex extrauagan. Ioan. 12. de nris,
& honesta clericorum, inter eam. & Tho.
secunda secundæ, quæstio. 91. articulo. 1. & 2.
& ex Caieta. ibidem, uerius, & principalis
36 cultus diuinus est interior, quo Deū ani-
ma fide firma, spe certa, & charitate serui-
da colit, & omnia supradicta solum sunt
quædam ceremoniarum, bonæ quidem tunc,
& eatenus, cum, & quatenus prædictum
interiorem prouocant, uel adaugent,
& consequenter eatenus, & tunc malæ,
cum & quatenus ab eo auocant, uel eum
diminuunt.
37 Decimus sextum, sanctam, & utilem
esse ordinationem Ecclesiæ, qua ordina-
tur, ut horæ canonicæ, & alia diuina of-
ficia dicantur non solum mente, & conce-
ptu interiore, sed etiam ore, & uoce exte-
riore. Tum quia, si cantus, & sonus sunt
præparatio, & occasio ad prouocandā de-
uotionem, ut supra dictum est in duobus
proximis corollarijs, quanto magis eiusmodi
uox, & loquela, quæ nobis significat, &
representant id quod recitamus, uel cāta-
mus?

Cap. XVII. de oratione, & horis Canonicis. 73

mus, Tum quia id sensit magnus ille Rex,
& Propheta, Psal. 49. in his uerbis. Sacrifi-
cium laudis honorificabit me, & illic iter
quo ostendā illi salutare Dei. Tum quia
licet uerba principaliter fuerint reperta,
ut declaremus alijs mentis nostræ conce-
ptus, ut docet B. August. relatus in cap. 15,
qui. 22. q. 1. & id non sit necessarium erga
Deum, qui melius, quam nos ipsi, uidet
quod petimus, & imaginamur, quippe
cui, ut ait Apostolus, ad Heb. 4. relatus in
capitulo, Deus omnipotens, secunda quæ-
stione prima, nuda & aperta sunt omnia
oculis eius, nihilominus tamen excitat,
& mouet cogitatos, & affectus proprios,
& alienos, ob idque prodest multum etiam
ipsimet cogitanti, ad efficacius, & ordina-
tius cogitandum, & immorando illi ma-
gis efficiendum, uti experientia docet.
Tum quia docet, ut creatura suis uiribus
tam corporis quam mentis seruiat Crea-
tori, ut ait S. Thomas. 2. 2. q. 93. art. 12. & gloss.
quædam singularis, quæ magna est. elem.
1. de reliq. & uene. sancti. colum. 2. uerbi-
culo, sed dubitatur.
38 Ex his omnibus inferuntur duæ diffe-
rentiæ inter orationem publicam, & pri-
uatam, altera, quod publica fieri debeat
uerbis, nec sufficeret fieri sola mente, etiā
si fieret omni cum attentione mundi, se-
cundum S. Thom. in dicto articulo 12. &
communem gloss. prædicta, & communis
dict. ele. prima, de reliquijs. & uener. quam
elegantè explicat Adrian. quolib. 8. H.
Quin & Thomas ait Ecclesiam statuisse,
quod uerba orationis publicæ sint adeo
clara, ut ab alijs exaudiri possint, quod
uideatur intelligendum solum de horis pu-
blicis, quæ publice dicuntur, & de Missa,
quæ suapte natura nedum est publica,
sed etiam publice dicenda, ut supra in c.
decimosexto, corolla. 16. num. 54. dictum
est. In publicis enim, quæ priuatim dicen-
tur, & quas quilibet seorsum dicit, suffi-
39 ciunt uerba secreta, ut infra cap. 11. tan-
getur. Ad orationem autem priuatam nõ
requiritur uox ulla, nec secreta, nec cla-
ra. Nam secundum omnes sufficit, ut men-
te sola fiat, uti determinat quædam gloss.
magna d. elem. 1. de celeb. missi. col. 2. uer-
sed dubitatur, probata ibi per omnes. San-
Tho. in d. art. 12. & Communis. Quamuis
autem non sit necessarijs, est tamen utilis.

Op. Nauar. Tom. II.

40 Tum ad prouocandum, & augendam no-
stram deuotionem; Nam secundum B. Au-
gust. ad Probam, & Bonan. in 4. dist. 15. uer-
bis, & alijs signis ad augendum in nobis
desiderium sanctum nos ipsos acius ex-
citamus. Tum ut seruamus totis uiribus
tam mentis, quam corporis, Deo utriusque
creatori, iuxta glo. & S. Tho. supradictos.
Tum ut seruiat pro uase in quod abun-
dantia cordis redūdet, ut Reginus insinuat
Propheta in illo, Latatum est cor meum, &
exultauit lingua mea, Psal. 15. Quare valeat,
& a nemine audiantur, qui dicuntur nõ-
ue docere, quod uocalis oratio nil pro-
dest, neque est ea utendum, sed sola men-
tali nitendum, quæ profecto nouitas pla-
ne hæretica est, & omnino exterminanda,
per omnia supradicta, & mox dicenda.
41 Altera differentia inter orationem pu-
blicam & priuatam est, quod publice non
potes adinere uerba, neque nocet, etiam
si impediatur deuotionem. Priuatæ uero
non solum potes, uerum etiam pruden-
ter egeris, si aduertas iacturam, & adme-
ris ea uerba, quæ illi euitanda sunt neces-
saria, dummodo caueas fraudes inimici,
qui quandoque nobis persuadet, pronun-
tiationem uerborum impedire orationem
mentalem, quo sublata uocali, facilius no-
bis adferre valeat etiam illam, uel non se-
mel (ni fallor) me decepit.
42 Decimo septimo, Laudabile admodum
esse diuersitatem cantus, & tenorum, psal-
morum, Antiphonarum, Responsorio-
rum, Capitularum, Hymnorum, uerficu-
lorum, & orationum. Tum quia illa fo-
net, & renouat attentionem, sicut cibaria
diuersa, uel diuersimode apparatus excitat
appetitum, ita, ut longe plura edamus, &
libentius, quā si unus duntaxat cibus, &
uno tantum modo apparatus exhibeatur.
Tum quia quemadmodum Prælectores,
& Concionatores, qui prælegunt, & con-
cionantur semper uniformi uoce falli-
diunt auditores, quantumuis multa, &
optima dicant, ita etiam cantus, & so-
nus uniformis fallidit & canentem, & au-
dientem. Tum denique quod omne uni-
sonum fallidit, fatigat, & prouocat som-
num, adimit attentionem, & delectationem,
ei, qui cantat, dicit, uel audit. Ut enim na-
tura humana gaudet uarietate, secundū sa-
pientes, ita nauica ei mouetur uniformi-

K rate,

tate, & auditus est omnium sensuum delicatissimus, facilissimus, & proclivissimus ad nauseam, ut ait Tullius in 4. Rhet. ad Herennium. Ex quo sequitur, quod licet multis respectibus bonis, quidam religiosi (mea sententia) excellentes, dicant totum officium diurnum, & nocturnum vni sona voce, nihilominus tamen simpliciter & de se longè melius est dicere illud diuersa sona, uti ordinarunt San. Amb. & Greg. quod testatur Speculator in Ratio. lib. 5. tit. de his, quæ in officio & seruant Ecclesiæ Cathedralis, & communiter alij ordines. In cuius confirmationem adduco illud Io. Cassia. in lib. 3. de inst. cœnob. c. 1. Semper æquanimus quilibet fatigatio sustinetur & sine fastidio labor impenditur, si interiecta ciuicilitudo quædam, uel operis immutatio qualiscunque intercedat. Pro quo est illud hymni dominicalis, qui incipit, Aeternæ, & dicitur ad laudes. Temporum das tempora, ut alleues fastidium.

43 Decimo octauo, iustum esse pausare in medio, & in fine cuiuslibet uersus, cum recitantur, uel canuntur psalmi, ut sup. diximus, c. 16. num. 26. & statuitur in Conc. Basiliensi. sess. 21. tit. quo. dia. off. §. statuimus. quod iubendo fieri pausam in medio uersus, a fortiori, uidetur iubere, ut fiat in fine, ea ratione, quam ibi reddimus. Ratio uero pausæ faciendæ est, quod ea uox reficitur, & anima munitur ad melius recitandum dicenda, & eis attendendū. Non tamen mihi uidetur Concilium otiose ad didisse uerbo (pausas) uerbum (dicenti) (insinuando non debere esse nimis magnæ, uel exiguæ durationis. Ob quod pau- sa admodum magna, quam nonnulli religiosi in fine, & medio singulorum uersuum faciunt, licet aliquibus respectibus bona sit, simpliciter tamen, non mihi æque decens uidetur, atq; alia breuior, qua boni regiminis chori communiter utuntur. Ea namq; mora fastidiuntur, & excruciantur auditores, dantes eis ansam obloquendi, & murmurandi. Et (ut exillimo) nonnulli (utinam non maxima pars ita canentium) fastidio afficiuntur, & replentur alijs cogitationibus, facientes, quo impleatur scriptura illa Sapientis. Eccl. 10. Muscæ morientes perdunt suauitatem unguenti, idest cogitationes subuenientes nostram mentem recitantem, uel canentem,

per suauitatem orationis. Quidam Cathedralarius Salmanticensis magni nominis Theologiæ Doctor olim dicere solebat, quod uel ob id unum non uellet esse religiosus ordinis, in quo ita caneretur. Ob eamq; rationem nunquam nobis arrisit magna illa mora, qua nonnulli utuntur inter consecrationem hostiæ, & calicis, præcipue in Missa maiore, uel alia, in qua tempore elevationis campana pulsatur. Tum quia uel uerbis consecratorijs admiscetur alia, quod indecens, & illicitum est, ut sup. diximus, in c. 10. & latius c. 16. pu. 76. Vel si non admiscetur alia, tanta mora in pronuntiatione adeo paucorum uerborum est nimia. Tum quia geniculatur, & orant ad sonitum campanæ, quæ pulsatur in signum elevationis Sacramenti, casu illac transientes, & nausea afficiuntur, & obmurmurantes sciscitantur, an obdormierit sacrificium, quidve aliud agat, & confingunt non expectato tertio sonitu campanæ, aut elevatione calicis. Quod ipsum quoque dicendum est de ijs, qui, Memento, nimis prolixè faciunt, & de ijs, qui nimium lente thurificant, qui utinam tunc non cogitent, magis de laude, quam eos extoller populus, quod id agant tanta cum lenitudine, & grauitate, quam de modo, quo oratio nostra instat incelsi debeat esse odor deuotionis, ut digne sit odor, quam Angeli in conspectu diuinæ Maiestatis offerant. Id ipsum dicendum de ijs, qui sub finem illius, quod canunt, reflectunt uocem, & tandiu retinent, ut impedimento sint, ne ipsi, uel alij audiant principium eius, quod alius chorus incipit, qui sane testante Ioan. Cassi. magis se ipsos, quam officium celebrant, ut supra in cap. 16. nu. 31. dictum est.

Cap. XVIII. quod circa nouem illationes 108. Concludit, attingit.

Ecclesiastici sunt legati, & procuratores ad Deum populi. n. 1
Clerici pro se & populo pugnant. n. 2
Canens, uel recitans reputet quid, aut cui operatur, quæ, & quo uadit. n. 3. & 4
Orare bene difficile in locis ualde splendidis. n. 5
Nobilis doctus, & diues forte in hoc Pharisæus.

risum. n. 6
Sellas quas ferre ad conciones, & Missas quando malum. n. 7
Sedere alie in Ecclesia, quando non malum. n. 8
Honor, an debeatur ob opera de restituendis facta. n. 9
Distributionum quotidianarum ad horas inuentum bonum, licet. &c. n. 10
Occasionem peccati dans dispositio, qua ualida. n. 11
Horas dicat sic, qui distributiones quarit. n. 12
Recitans excusatus ab horis, an semper excusetur a peccato. n. 13
Tentatus praferre temporale spirituale quid aget. n. 14. & 15
Exhortatio ad eleuandum mentes recitantium. n. 16
Lucrum temporale in spirituale intentum desinit esse finis. n. 17
Orantem inuat credere, quod Diui iuuant. n. 18
Ora pro me Martine, tam bene dicitur mortuo, quam dicebatur uiuo. n. 19
Christus non timet sua gloria ob gloriam Sanctorum. n. 20
Orando Sanctos multis sapius errant. n. 21
Maria Virgo Mater multis titulis a quibusdam male intellectis locupletata. n. 22
Maria Virgo Mater sic, & sic pie uocari a pijs. n. 23
Sanctos non esse superstitione inuocandos. n. 24
Sancti minores impetrant quapiam, quam non maiores. n. 25
Sancti nolunt honorari cum prauidicio aliorum. n. 26
Adorare calceos Sanctorum cur non malum. n. 27
Adorantur res Diuorum, ut ipsi Diui. n. 28
Carminia Christiana, in quas mutata sunt pagana, ut profunt. n. 29
Inuocatio Apollinis & Aesculapij, ut mutata in S. Antonij & S. Rochi. n. 30
Inuocantur Sancti sic per, Pater noster, & Ave Maria. n. 31
Adorator rusticus male risus a Lauanien- sibus. n. 32
Orationes obligatoria sunt pauca collata decenibus. n. 33
Orandi consuetudo, cum aliqui sese excipiunt, optima. n. 34

Orant communiter Christiani sibi mutuo obuiantes. n. 35
Osculum manuum uerbali orationi successit. n. 36
Epistolam decet præter oscula manuum continere preces. n. 37
Epistola breuis, qua hic oratur, sapit hypocrisim. n. 38
Reges Lusitani, & Franci non porrigunt manum presbyteris, Castellani autem olim sic. n. 39
Orandum tali, & tali tempore sine obligatione. n. 40
Mane surgere ad tria utile. n. 41
Adrianus quos Hispanos uocabat Principes tenebrarum. n. 42
Benedicant omnes mensam, sed ex precepto presbyteri. n. 43
Reges, & Laycos, an deceant hora Canonica. n. 44
Reges orent saltem quantum communiter alij. n. 45
Hora Canonica de se sunt optima oratio. n. 46
Orare absolute melius, quam studere, sed non tali, & tali. n. 47
Reges discant prius suas leges, quam polliceri. n. 48
Rex Ioan. III. ob legum suarum uoluntatem laudatus. n. 49
Leges Lusitania breuiiores, & elegantiores alijs. n. 50
Horas Canonicas ferè omnes dicere possunt. n. 51
Horas Canonicas recitare Reges bonum. n. 52
Reges chorant, & ludis dediti periculo se ciuunt. n. 53
Predicator non dissuadeat alijs, quæ sunt sui officij. n. 54
Confessarium, uel iudicem perfectum multa scire oportet. n. 55
Doctores Theologi Sorbona discebant Canonica audiat Theologiam ab illius patre. n. 56
Theologus purus regendo Rempub. errare solet. n. 57
Iudices quidam se sua laude vituperant. n. 58
Rectare quibus non obligauit expediat. n. 59
Studere rebus Christi, & Maria, quando conuenit. n. 60
Studens, an ob contemplationem debeat mutare uitam. n. 61

Secunda pars Decret.

Clericos a laicis superari posse meritis. Eccl. n. 63
Religiosus docens se, & non agricolam
Dei seruum, an recte agat. n. 64

EX hoc cap. & super eo commentis in
fertur primo, quod sacris initiati, re-
ligiosi, & beneficiarii, quando nos accin-
gimus ad recitandum, canendum, & mis-
sandum, debemus considerare nos esse
legatos totius populi Christiani genera-
tioni, speciatim vero eorum, qui nos su-
stant ad eos Deo conciliandum, & ut
tam eis, quam nobis consequamur indul-
gentiam culpam, & gratiam bene-
agendi, & perseverandi, ut supradictum
est, in cap. 13. nume. 37. & cap. 9. nume. 2.
esse eorum custodes ut eis instar muri, &
valli sumus, conantes ne ira Dei eos inua-
dat, ut significat Ezechiel, cap. 13. & esse
milites, ut pro populo pugnantes gladio
orationis resistamus sententiae Dei, ne
executioni mandetur, ut glossa quidam,
super Ezechiel, cap. 13. & B. Tho. Quod-
lib. 7. artic. 18. in corpore q. 4. asserunt, esse,
inquam, milites eius stipendijs sustentat-
os, non ut oculis intentis in nostras diui-
tias, census, dignitates, stemmata scien-
tiam, litteras, & habilitatem, pluris nos
faciamus, superbiamus, ac vilipendendo
alios, rotam, quod aiunt, paonis expan-
damus, sed ut considerantes nos aliorum
sumptu vivere, alijs inferuire, esseq; mer-
cenarios, expendamus, & pōderemus no-
stram imbecillitatem, & nigredine pedum
conspicua, tam expansam, astringamus.
Expendamus an quando ad stata respon-
sionis loca choro descendimus, & ab eis
revertimur in chorum, & extra eum roga-
mus pro defunctis, pro pace, salute, fru-
ctibus, & tranquillitate Ecclesiae. An, in-
quam, animis in vires collectis, & milita-
ribus, adeo parati & strenui descendamus,
& ascendamus ad tam arduum praelium,
in quo opus est vna manu protegere, & re-
cipere amicos, & altera ferire, & proster-
nere hostes, & capite, ore, & clamore Deū
continere, & quadantenus (ut in aliud
propositum ait Hierony. in cap. importu-
nae de penit. distinctio. 1.) vincere aut co-
gere, ut aliquantisper expectet, & suspen-
dat suam iram, ac suae executionem sen-
tentiae contra nos, & populum paratam,
promittendo ex animo ei penitentiam,

& satisfactionem, & postea eam per nos
praestando, procurandoque saltem exem-
plo, ut eam populus praestet. Perpenda-
mus praesertim, qui ampliore dignitate,
& reditu ornati sumus, an nonnuquam
cum frequenter dicimus, *Memento mei
Deus quia ventus est vna mea.* Iob. cap. 7.
adimemus nos maiorem quam dicimus,
& quod non sumus ut ceteri hominum,
vnde se siebat Phariseus, quia & an tan-
ti nos faciamus, ut vile nobis videatur
dicere responsoria pro hoc vel illo, qui
aliquantulos nummos ob id nobis lega-
uit, & ideo tarde ad ea venimus, & cum
peruenimus, colloquimur, & ridemus,
non obscure significantes magis id nos
ad in faciem transciendum, quod signi-
ficantius Hispanus ait, para complimen-
to, ut faciunt aulici, quales uideri nolu-
mus, & non sumus, quam ad persoluen-
dum, ut par est, nostrum pensum, velut
operarios diuinos, quales sumus, & uide-
ri esse nolumus.

Secunda illatio est, nostra plurimum
interesse primo, quam nos ad recitandum,
vel canendum accingimus, meminisse il-
lius Pauli, ad Hebr. 5. relati in cap. can-
tantes, p. 2. distincti. Cantantes, & psalle-
ntes in cordibus uestris Domino, & ponde-
rat e verbum *Domino*, ut cogitemus ei soli
principaliter nos cantu, & recitatione no-
stra complacere debere. Et quamuis bea-
tus sit is, qui neque principaliter, neque
minus principaliter canit, vel recitat ob
aliud, quam ob solum Deum, quo ei obse-
quium, & reuerentiam exhibeat, non ta-
men bene agere desinit, qui praeterquam
quod principaliter Deo placere studet,
etiam optat minus principaliter placere
hominibus ob aliquos bonos respectus,
iuxta supradicta. c. 6. nu. 12. Quin etiam
hi respectus eiusmodi esse possent, ut pra-
stantior foret oratio facta principaliter
propter Deum, & secundario ob homines,
quam facta propter solum Deum, quoru
de numero est respectus incitandi proxi-
mum ad amorem, & reuerentiam diui-
nam, & abstrahendi eum a prauis cogita-
tibus, & infligendi ad suam salutem. Duo
enim boni fines, argu. c. 1. de treug. & pac.
compatibiles, ceteris paribus magis pro-
sunt, quam unus solus, ut alibi monstra-
mus, in cap. fin. nu. 17. de penit. distinctio. 5.
tra-

Cap. XVIII. de oratione, & horis Canonis. 75

tradendo methodum facile consequendi
omnes uirtutes. Secundo, meminisse de-
bet qui sumus, ad quem imus, & viam, qua
ire debemus, quod sumus homunciones, iux-
ta illud Iob. 13. Homo natus de mulie-
re, &c. bulla, & res vilis obnoxia innume-
ris pene spurcitijs corpus, & animam se-
dantibus, ascendimus ad Deum altissi-
mum, & adeo purissimum, ut puritas, &
limpiditas humana, qua per eius gratiam
& misericordiam nonnulli nitent, collata
suae diuinae, est quaedam immundities, iux-
ta illud Iob. cap. 17. Coeli non sunt mun-
di in conspectu eius, neque Angeli, cap. 11.
enim, colum. penult. de penit. distinctio. 2.
Porro via, qua adeo infimi possumus asce-
dere ad sublimissimum (qui nedum caelos,
sed etiam omnem aliam altitudinem ima-
ginabilem transcendit) est humilitas, qua
descendimus in nos infimos, & agnoscimus
distantiam infimi a summo, cum huius-
modi descensus sit ascensus, & cognitio di-
stantiae approximatio, iuxta illud Luc. ca-
pit. 14. & 15. Qui se humiliat exaltabitur.
Tertio, Conuenit non eligere in Ecclesijs
loca valde honorifica, & vicina altari, non
uti conopaeo, auleis, pulvinaribus precio-
sis, & sellis alijs, alijsve similibus rebus,
cum salua dignitate personae, quam geri-
mus, omitti possunt. Sicut enim locus
obscureus, argumen. cap. in capite 50. dist.
adiuncto capitu. 1. & cap. lina. 40. distinctio.
faciunt scripta supra cap. 4. numero 16.
& 17. & abiectus nos ad cognoscendam no-
stram paruitatem, uilitatem, & abiectio-
nem prouocat, sic contra loca alta, & orna-
menta pomposa impellunt nos ad reputa-
dum nos magnos, & ad nostram uilitatem,
& paruitatem obliuiscendam. Phariseus
ille Euangelicus prope altare corpore sta-
bat, lactans obsequia, qua Deo impen-
debat, & uilipendens Publicanum ex an-
gulo orantem, vel procul ab eo men-
te remansit, contra vero Publicanus pro-
cul corpore se uilipendens, propinquus
ei factus fuit. Faxit Deus Optim. Ma-
xim. ut quod euenit Phariseo, non eue-
niat multis nobilibus, litteratis, & diuiti-
bus, qui non contenti locis extra Cho-
rum, & cancellos altaris constitutis, ele-
ricos, & monachos, sacerdotes, & re-
ligiosos & suis sedibus, & locis ubi, uel
uerecundia deturbant, ut ex locis hono-
Op. Nauar. Tom. II.

tabilioribus orent. Faxit item, ne phari-
saei simus multi tenuiores, qui Missam au-
dituri, nihil non facimus, ut approxime-
mus sacrificio, donec ad ipsum usque per ue-
niamus, etiam si ob id quospiam ad iram
prouocemus, & multos alios turbemus,
non quidem ut dicenda melius intelligen-
mus, uel deuotius audiamus, sed ne ma-
neamus retro alios, quos despiciamus.
Admoneo tamen Lectorem primo, non
esse nobis propositum carpendi eos, qui
deferunt sedilia, praesertim humilia, & par-
ua parum loci occupantia ad conciones,
& Missas & loco idoneo audiendas, ne-
que eos, qui sedent, ubi ratione suo-
rum graduum, dignitatum, munerum, uel
officiorum eos sedere licet, & decet. Se-
cundo, nec esse nobis mentem laudandi
hypocritam, aut pusillanimitatem nonnul-
lorum, qui ut uideantur humiles, aut ob-
degenerem animum eligunt loca notabi-
liter suis personis indecētia, & retro alios
ualde abiectos, & effrontes honoratiorū
loca indecenter occupantes.
Tertio esse tamen mentem reprobandi
ambitionē illam sese maioribus, & aequa-
libus praefereudi, desiderium illud uento-
sae aures popularis, & incogitariam illam
non considerandi, quod ubique est, & ubi
que audit diuina Maiestas, cui grata sunt
corda tranquilla, & mediocri honore, &
minore sibi debito contenta, & ingrata,
seditiosa, & maiorem, quam sibi debeat-
ur, honorem appetentia.
Quarto esse item mentem improbandi
delationem illam sellarum, siue sedium,
per medias Ecclesiae turbas ad audiendam
Missam, & concionem congregatas, ma-
gna cum earum turbatione, & strepitu,
& cum desiderio, ut audiantur, haec est
sedes, siue sella illius, aut illius, & quod
tali, aut tali loco ei paratur. Quinto es-
se item animum admonere, quod licet non
sit malum tam alto loco, ac recta ratio
iubet, sedere, praesertim inuitato, & cum
sedentium gratia id facienti, non tamen
pari prodest stare, uel sedere in loco pau-
lo inferiore merito, quo maiore cum se-
dentium gratia, tranquillius, & melius ore-
mus, & magis placeamus Creatori. Et quod
quandoquidem ob solum eius obsequium
principaliter adimus, adireq; debemus Ec-
clesias, diuinaq; officia, expediet eligere
K 3 loca,

Joca, in quibus id commodius prestare valeamus. Sexto quod non est intendere improbare, ut nonnulli reprobant, voluntatem, & desiderium facienti se inhumare in aliquo honoratiore loco ecclesie, vel et in precipuo sacello, modo id non fiat ob vanam gloriam, aut credendo, quod orationes Ecclesie citius ei suffragabuntur, eo quod vicinior sit loco, ubi ex fiant, modo item qualitas suae personae, & honorum Ecclesie relictorum eum locum mereantur consuetudine, vel statuto episcopi, aut alio privilegio: Et ne dubites quomodo honor ille desiderari possit citra ambitionem, & vanam gloriam, vide quae late alibi, in c. inter verba, l. r. q. pag. 92. nu. 32 r. coroll. 14. & infra c. 21. & contra c. 1. sup. cap. 6. coroll. 23. nu. 35. scribo de sex finibus, ob quorum quemlibet sancte desiderari possunt honor, fama, gloria, laus, & obseruantia temporalis, & adde sanctam esse intentionem, qua honorabilis sepultura desideratur, in fine, ut scilicet aliqui videndo illam, pluries pro eo rogent, & ut celebrantes Missas crebrius eum iument, vel quia id posebat sepulti dignitas, vel ad prouocandum alios ad recordationem mortis, quin etiam ad honorandum eos, qui sui sunt generis, quo maiore recordatione incitentur ad virtutem, & mereantur esse cognati eius, qui tam honorifice fuit tumulatus. Quod ipsum dicendum videtur de ijs, qui largiuntur aliquos redditus, aut bona Ecclesijs, aut fabricant aliqua aedificia utilia, quo nomina sua describuntur, & perpetuo in Capitulis legantur, quando leguntur Kalendae, vel coram pauperibus, cum ministratur eis cibis, ut sit in amplissima illa aula celeberrimi illius hospitalis generalis nostrae Roncauallis gloriosissimae Virgini Mariae dicata. Saltem eiusmodi redditus vel bona donantur, aut aedificium sit de ijs, quae non erant necessaria restituenda. Eos. n. qui ea largiuntur, vel faciunt de bonis necessario restituendis pijs operibus, eo quod sit incertum quibus debeat restitui, qualia sunt multa quae occidendo, vulnerando, praediando, furando, mentiendo, peierando, adulterando, usuris exercendo, & alia id genus peccata patrando, construunt Ecclesias, fundant altaria, & scella, venientes auram popularem, acriter, & terribiliter carpit Th.

Vualdenfis, lib. de sacramental. cap. 13. col. 6. amplificando dictum quoddam B. Hieronymi ab eo relatum, licet (meo iudicio) aliquantulum possit, & debeat mitigari. Quod infra cap. 23. faciam.

10. Tertia illatio, Veile fuisse nouum illud inuentum diuidendi omnes, uel aliquos redditus Canonicorum, & Capitularum in distributiones quotidianas lucrificandas duntaxat ab ijs, qui horis interfuerint, & non alijs uti probant multa in ra capitul. 1. de clericis non residentibus. lib. 6. & clem. vi. l. i. qui de stat. & qualita. clem. 1. de reliq. & uener. noua. magnus enim stimulus siue calcar, & causa impulsiva est, ut beneficiarij diuinis officijs interfuerint. Contra quod tamen facit, quod mala videntur esse, quae mali occasionem praebeant: quo sit, ut consuetudo praebens materiam delinquendi reprobetur, capit. ex parte. de consuetud. & pactum idem faciens, a iureconsulto. l. conuenire. ff. de pactis. & praedictum distributionis inuentum videri potest alicui multas praebere mali occasiones. Prima, quod anxia ex eo accipitur, quod plerique ad eam non vadant ob solum Deum, & solum eius obsequium, & beneplacitum.

Secunda. Quod capiatur occasio praetendi saepius fallas excusationes, & semel ac iterum (utinam non saepius) in eo merendi.

Tertia. Quod capiatur occasio, ut complures existimant, quod amittendo distributiones unius horae, liberantur a residentia in ea, ob idque nulla alia subsistente causa, omittunt ire ad aliquas horas, in quibus parum admodum lucrifit.

Quarta (quae omnium periculosissima est) quod saepe accipitur occasio a plerisque eundem ad Chorum magis ob quassum crumenam temporalem, quam ob animae spirituales, & ut supra, in cap. 6. numero 13. & alibi in repet. c. inter uerba. undecima quaestione tertia, pag. 75. nume. 185. diximus, peccat qui recitat, canit, sacrificat, vel orat principaliter ob lucrum temporale, quam spirituale.

Quinta, & longe peior, quod capiant occasione praesentis, ut gaudeant de aliorum absentia, etiam si tales, talisque vitae & exempli sint, ut eorum praesentia choro valde utilis esset, & ad impetrandum quod a Deo petitur, & placandum eius

Eius iram, non parum iuuaret. Pauperes vero aliquot dicendi (quod quandoque audiui) quam avarus est ille, aut ille, qui cum adeo opulentus sit, ad Matutinas,

aut illas, aut illas horas uenit. Sed responderi potest, hoc inuentum distributionum principaliter factum fuisse in fauorem cultus diuini, ob idque licet ex eo aliqui accipiant aliquam occasionem peccandi, non desinit esse iustum. Quicquid enim dicat Felynus, in capit. fin. colum. 14. de consuetud. cum multis alijs citatis ab eo, tunc demum lex, & dispositio est iniusta eo solo, quod praebet occasionem peccandi, cum sit principaliter in fauorem eius, cui eam praebet, uti senserant Nicolaus de Vbaldis, in lib. de successib. intest. col. 13. Calderinus, consil. 4. de consuetud. & clarius Philippus Decius, consil. 271. col. penult. & nos dilucidius alibi in c. si de consuetud. & c. ex parte. de consuetud. probamus. Ut itaque hoc inuentum de se bonum & conseruans cultum diuinum, non fiat nobis laqueus, quo nostra culpa praecipitemur ad orcum, sollicite conari debemus, ut assuescamus non consentire alicui supra memoratorum, ad quae praedictum inuitat inuentum, saltem ipsa parte superiore nostrae mentis, licet pars inferior, & corrupta instiget ad ea, & prouocet superiorem sibi consentire. Quare debemus studiosè nos assuescere, ut adeamus diuina officia ob solum Dei creatoris nostri obsequium, & ut solum seruamus ei, & satisfaciamus rationi, quae hoc dicit, ac obligationi, qua astringimur ratione titulorum beneficiorum nostrorum, aut certe magis ob haec, quam ob nummos, quos lucrificamus, & quando ob praedicta non iremus, nisi nummorum lucrum accederet, pluries faciamus seruissse Deo, & satisfacisse obligationi nostrorum titulorum, quam lucrificasse illos nummos. Nam ut supra, in capit. 6. nume. 20. coroll. 15. tractando de circumstantia finis orationis, diximus, non uideo rationem, qua a peccato excusari possit recitans, canens, uel Missas, aut aliquod aliud officium diuinum agens magis ad lucrificandum nummos, qui pro eo dantur, quam ad lucrandum Paradisum, uel placendum Deo, aut satisfaciendum obligationi, & ei, quod ratio dicit, nisi forte ordinaret illud lu-

crum in suam sustentationem, & ad magis ac melius Deo seruendum, quam sine illo. Qua relatione lucrum in Deum efficeret, ut principalior finis esset Deus, quam lucrum.

13. Circa haec, tria quotidiana interrogari sumus. Primum, An peccet necne, qui cum non sit obligatus in conscientia adire Matutinum, & alia diuina officia in ecclesia cantanda, ob iustam occupationem studendi, praelendi, negociandi, uel aliud opus magis uirtuosum, & magis necessarium agendi, ob idque non iret, nisi rigor statuti prohiberet quicquam dari ei, qui illis non interest, licet interesse desinat ob talem occupationem: verum, quia ita statutum est, proficiscitur ad officium diuinum, ubi scit minus se Deo seruaturum. Nam pro parte affirmatiua facit, quod qui omittit opus Deo gratius, ne de sinat quærere pecunias, uidetur maioris eas, quam Dei obsequium aestimare. Magis enim uidetur aestimari, quod praefertur, & praenominatur, leg. quoties. ff. de usufructu. & cap. Mandato, de praebent. lib. 6. per multa, quae congerit Felynus in cap. cum dilecta. de rescript. a nume. 4. Unde & prius nominatus inter approbatos ab examinatore candidatorum concurreret, uidetur dignior iudicatus, quam praesumptionem euitare uolentes, debent nominare in circulo spherico, ita ut nullus appareat prior nominatus. Quod colligitur ex facto narrato ab Angelo, in l. generaliter. §. si quidem. ff. de fideicommissis. lib. 1. Nihilominus pars negatiua uidetur uerior, scilicet quod non peccat, modo uere pluries faciat obsequium, quod est praestaturus Deo, & satisfactionem titulo suo debitam, quam lucrum illud temporale, quod iussit, & facile potest facere, cum illud collatum spirituali, quod Dei obsequium consequitur, perinde se habeat, ac luti auro collatum, arg. cap. duo quippe, 96. distin. & capit. illud, de maiorit. Ad argumentum autem pro parte affirmante adductum responderi potest: Primo, negando, quod peccet omnis, qui facit id, quod est minus bonum, & minus meritum, omisso maiore, alioqui omnis, qui facit contrarium ei quod Dominus consulit, peccaret, quod est falsum. §. si. 4. dist. c. integritas. 32. quaestio. 1. Secundo responderetur concedendo

- prænomina præsumi quidem in dubio magis æstimata, vel amica, & ita in foro exteriori iudicanda esse talia, argum. Illi citas. §. veritas. ff. de offic. præsid. nisi aliud constaret contrarium; In foro tamen conscientie, de quo hic loquimur, veritatem præferri præsumptioni, eis qui. & c. tua. de spons. & nostra responsio expresse loquitur de illo, qui vere magis æstimat Dei obsequium, quam lucrum illud temporale. Tertio, quod in proposito nostro non agitur, de prænomina, sed de prælati, & prælecti: & licet, qui nominat multos, videatur magis æstimare primo nominatum, non tamen, qui prælegit vobis, videtur illud iudicare melius, alioqui omnis, qui eligeret statum conjugale esset iudicandus magis æstimare illum, quam coelibatum, & censendus esset hæreticus. can. 10. sess. 24. Conc. Trid. de reformatione. An autem qui vere principaliter vadit ad horas ob lucrum temporale, quam spirituale, peccet mortaliter, an tantum venialiter, infra c. 2. dicitur.
- 14 Secundum est, quid acturus sit is, quem aliquando adeo tentat sensualitas, & cupiditas lucrificandi magnam distributionem dici solennis, vnius Primæ, vnius supplicationis solennis, aut alterius actus, ut seruitium, & cultum diuinum & adimplerem sui muneris, non possit tanti facere, quanti lucrum illud? Cui respondeo, non posse offerri eiusmodi casum. 13. distinctione in summa, & c. primo, cū ei annotat, quia non potest quicquam adeo vehementer vilo genere tentationis tentari, ut nequeat pluris facere legem diuinam, & eius obseruantiam, quā id, ad quod tentatur. Quandoquidem nostra fides Catholica habet nullā esse tentationem adeo magnam, cui, ope diuina a Deo promissa, facienti, quod in se est, non possit resisti, imo & (ut ait Paulus, 1. Corint. 10.) magnam ex ea facere fructū. Quare tentatus ea tentatione, de qua in questione, debet iuxta illud psalmi, Psal. 30. viriliter agere, confortare cor suum, & sperare in domino.
- 15 Tertium, an peccet, qui ad chorum principaliter quidē vadit ob Deum, & ut suæ obligationi, & dictamini rationis satisficiat, non potest tamen ita sibi imperare, quod non equè principaliter vadat, ut lucraretur

magnum, aliquod lucrum distributionis propositum, ac ut seruiat Deo, ita quod iret ad Choram, & iam si nullus omnino respectus Dei magnus, vel parvus subesset. Ad quod respondeo id ipsum, quod proxime respondi, nimirum non posse dari eiusmodi casum, quum non possit dari casus, quo cogamur peccare, ut dixit gl. recep. 13. dist. in summa. & pridem alibi in c. literas. de ressit. spoliat. scripsi. & manifestum est ex supra, in c. & nota. 6. & alibi in c. inter verba. 11. q. 3. pag. 75. num. 356. dictis, omnem recitationem, cantum, & auditionem Missæ, quin & alium omnem actum virtutis, cuius finis principalis totalis vel partialis est bonum temporale, esse peccati saltem veniale. Quamobrè oportet nos omnes Ecclesiasticos vtriusque sexus reputare nos, ut supra in hoc eod. cap. illat. 1. dixi, milites, in conseruationem nostram, & totius sanctæ Matris Ecclesiæ delectos, & scriptos, esseque debere non degeneres animis, quos philargia, siue anaricia deiiciat, sed generosos, quos spes sancta in æthera leuet, non demittere nos ad humilia, & vana, quia ad sublimia, & solida sumus delecti, meminisse nostri muneris, cuius est militare Deo altissimo propter semetipsum, & altissima quæ ab ipso speramus, gratiæ, & gloriæ, donæ, & pugnare contra Infernum Plutonium infima, mala, & vana promittentem, & quæstum distributionum, stipendiiorum, & quæcumque alium temporarium non facientes maioris, quam ratio dicat, Exultemus domino, iubilemus Deo salutari nostro, preoccupemus faciem eius confitendo, & laudando ipsum quidem principaliter, non ob terrena lucra, pallidula, vagula, blandula, & nudula, sed quia est magnus Dominus & Rex magnus super omnes Deos, in cuius manu sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipse conspicit. Amen.

Quarta illatio, expedire nobis plurimum quo bene oremus, firmiter credere Angelos, & omnes coelites, præsertim vero illam omnium Diuinorum Reginā, eandemq; gloriosissimam Virginem Mariam, posse nobis in cunctis opiculi. Tū quia hac ratione assaessimus, ut sepius cogitemus de ipsis, eosq; magis amemus, dulciusque cum eis conuersemur, quæ magna.

gna scala est ad subleuandum mentem nostram in Deum, eumque contemplantum & amandum, & cum eo magna cum oblatione, & incunditate mentium cōuersandum, quæ est felicitas imperfecta quidem, sed omnium, quæ in hac vita mortali nobis contingere potest, maxima, & optima, & tam iuxta Ethnicos, Arist. 10. Ethico, recte philosophantes, quam Catholicos sancte de illa differentes. Tho. & alios in primo sentent. dist. prima. & in 4. dist. 42. & Tho. 1. secundæ quæstio. 3. per totam, præsertim art. finem. ad 2. Tum quia cum favore, quem a Deo nobis impetrare possunt, poterimus dirigere, erigere, & nobilitare nostras intentiones, & cogitatus, quomodo nimirum deceat cum alloqui, & orare, & cum eo negotia nostra & nobis commendatorum agere. Tum quia in nobis excitat fidem immortalitatis, & æterni præmij animarum, confirmatque spem, & perficit charitatem, & amorem inter omnia membra Christi, & quod qui impedit suam inuocationem, admittit nobis hanc commodum. Non obstat primo dicere id, quod nonnulli hæretici, rationis, & fere omnis sensus expertes, & ignari dixerunt, & dicunt, puta, Sanctis iam a Deo ultra merita satisfactum esse, & ita nihil mereri posse pro se, vel impetrare pro alijs. Tum quia, posteaquam hæc Conynbrice scripseramus, Concilium nunquam satis laudatum Tridentinum desinuit, (ut supra cap. 1. a numer. 27. dictum fuit) quinque. Nempe Sanctos pro nobis orare. Nos utiliter eos inuocare in nostros ad Deum intercessores, sancte nos ad eorum opera confugere. Nil per hoc dignitati Christi detrahi: Hæreticum esse contrarium asserere. * & merito quidem; quia si (ut ait Sanct. Hieronym.) ij dum adhuc mortale corpus circumferunt; nec omnino carent peccatis, & egent alienarum precum intercessione, audiunt orantes pro fratribus, quanto magis credendum est eosdem iam exuta mortalitate, omniq; vitæ huius cōtagione liberos posse aliquid apud Deum? Tum quia certum est, eos cum vita non exuisse fraternam charitatem, aut nostri sollicitudinem, nec dubitari eos flagrantè desiderio optare omnes Christi fideles saluos fieri. Tum quia

cum mortali corpore circumsepti roga-
rent Deum pro salute etiam infidelium,
etiam eorum, qui eos martyrio afficiebant;
qua ratione, & sensu dicere liceat eos nūc
cum ipsomet Deo regnantes, & ad socie-
tatem vsque flumina immensa amoris, &
charitatis diuinæ bibentes, posteaquam
pro eius amore mortem subierunt, plus-
que apud Deum valeant, minus proficiat,
minulque impetrent? Magisque nos sine
comparatione amantes minus ament, cō-
tra Auth. multo magis, C. de sacrosan. ec-
clesiæ. & cap. cum in cunctis, de elect. Tum
quia, si sanctum & utile erat dicere S. Mar-
tino adhuc uiuenti, Ora pro me Marti-
ne, cur modo cum Deo regnanti id dice-
re tale non erit, An forte crudelior est
cōsequuta beatitudine, quā antea? Agre-
stior curialis coelitus effectus, quam cum
humano cōmercio frueretur? Tum quia
si Deus citra comparationem ditior, po-
terior, magnificentior, & suorum curia-
liū amantior est omnibus Regibus huius
seculi: Reges autem magnanimi non solū
cum possunt de se benemeritis referunt
gratiam, verumetiam intercessionem ab
eis pro suis amicis factam gratissime au-
diunt, qui fieri potest, ut Deus Opt. Max.
diues in omnes, omnia quæcumque vult
potens, nullamque inopiam timens, non
audiat suos milites meritos pro suis ami-
cis intercedentes, licet cumulatissime eos
remunerauerit? Non obstat secundo dice-
re non esse necesse nos rogare sanctos, ut
pro nobis intercedat, cū immediate pos-
simus ipsum Deum pro nobis orare, cū iux-
ta Philosophum, relatum per glo. pæn. §.
fina. clement. 1. de summa Trinita. frustra
fiat per plura, quod potest fieri per pau-
ciora. Tum quia dominus & Magister no-
ster ille magnus, in forma orandi nobis a
se tradita nos docuit, alios pro alijs orare,
dicentes: Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie, & dimitte nobis debita
nostra, &c. Quod si Deus ipse uoluit ro-
gari a mortalibus corpus mortale circun-
ferentibus pro alijs, ad conseruandū amo-
rem & charitatem inter eos, credendū est
profecto magis uelle se a beatis pro nobis
rogari, quo magis eos amemus, imitemur
& eorum cōsortio frui desideremus. Tū,
quia non potest non placere Deo, quod
tanti faciamus eius Maiestatem, & tam
parui

parui nostram humilitatem, & reputātes nos indignos, qui per nos ipsos immediate ab eo beneficia postulemus, recurramus ad Diuos, quos scimus ei gratissimos, ut p nobis mediatores intercedāt. Grata fuit Redēptori humilitas Archilynagogi, qui quod se nō reputaret dignū, salutem sui serui per se petere, petiit per alios. Placuit ei honesta mulier obnoxia profluio sanguinis, quæ recurrit ad sim brian uestimenti eius. Non obstat tertio, quod timendum uideatur, ne gloria domini Iesu Christi (qui summus est inter Deum, & homines mediator) per tot mediatorum multiplicationem diminuat, & obumbratur, arg. cap. legibus, 93. dist. ibi, Turba sacerdotum eos contempnibiles facit. Tum quia hoc non timuit, nec timet, qui uoluit, Ioan. 14. ut qui crederet in eum, opera quæ ipse faciebat, & maiora eis faceret, quique tot miracula fecit & in dies facit in fauorem uisitantium sepulchra, reliquias, & loca dedicata Apostolis, Martyribus, alijsque Diuis, præferim fug Sanctissimæ matri. Tum quia gloria eius non solum non diminuitur, aut obumbratur, quinimmo magnopere illustratur. Clem. si Dominū in sanctis eius laudare iubemur, de reliq. & uenerat. per rectā diuorum inuocationem, quandoquidem nunquam per eam inuocatur, nisi tanquam serui, & amici eius. Et qui aliquem, ut seruum, & amicum alterius inuocat, & honorat, potius dominum inuocare, & honorare uidetur, iuxta illud Philo sophi, propter unumquodque tale, illud magis. Auth. multo magis, capitu. de Sacrosan. Ecclē. & c. h. 93. dist. Tum quia magni Principes multa conferunt alijs per alios sibi subditos beneficia, quo mediatores subditos honorando eorum cre scit honor, & gloria.

21 Quinta illatio, quod proculdubio errarent, qui peterent gratiam, vel quidpiā aliud, cuius Deus solus est author, a celi tibus non ut mediatoribus, sed ut authoribus, & consequenter, qui peterent salutem, sapientiam, gratiam, uel gloriam a Virgine matre, non ut mediatrice, & impetratrice, sed ut auctrice potente per se ea agere, & dare, instar pictoris, qui potest colores addere, & depingere. Errarēt item, qui eam in salutatione illa, *Salue,*

uocarent matrem misericordie in eo sensu, quo Apostolus 2. ad Corint. c. 1. vocat Deum patrem misericordiarum, & qui in eadem uocant eam uitam, dulcedinem, & spem nostram in eo sensu, quo Euangelium Io. primo uocat uerbum domini uitam, Et in eo, quod psalmista Deo dicit Psal. 90. *Tu es domine spes mea,* & qui dicēdo orationem illam uulgaram, & piecissimam, *Obsecra te Domine,* tribuerent ei illos titulos, uia errantium, salus in te sperantium, fons misericordie, & uenia, in eo sensu, quo tribuuntur Deo, in eo quo eius filius se uocauit uiam, Io. 14. dicens; *Ego sum uia, ueritas, & uita,* & in quo psalmista de Domino dicit, Psal. 136. *Domine illuminatio mea, & salus mea,* & alibi Psal. 41. *Situit anima mea, ad Deum fontē uitæ.* & Apostolus 1. ad Corint. 1. cum uocat patrem omnis consolationis, & psalmographus Psal. 78. datorem gratiæ, dicens. *Gratiam & gloriam dabit dominus.* Pari modo errarent, si qui peterent a S. Sebastiano, & S. Rocho, ut præferuēt eos a peste, a S. Antonio, ut ab igne, a S. Barbara a fulmine, & ab alijs Diuis alia in eo sensu, quo ea petunt ab ipso Deo: Manifestum est enim hæc errata esse, quamuis si qui Catholicorum in hoc errant, potius ignorantia, & incogitantia, quam perfidia, & malitia id faciunt. Quare Parochorum, Confessariorum, & concionatorum fuerit loco, tempore ac modo aptis populū hæc admonere.

23 Quo circa omnes utriusque sexus gloriose virgini Matri bene affecti honoremus eam eo modo, quo ipsa uult honorari, puta citra præiudiciū Sanctæ fidei, Catholicæ, & honoris Dei, eiusque benedictissimi filij sui, & domini nostri Iesu Christi, & uocemus eam salutem, & uitam nostram, non quod ipsa essentialiter sit illa, neque quod per se eas dare possit sed quod efficacius, quam alia omnes puræ creaturæ, nobis illas impetrare potest. Vocemus eam Matrem, & fontem misericordie, gratiæ, consolationis, indulgentiæ, & remissionis, nō eo quod ab ea emanēt isthæc, sed quod ex ea natus fuit uerus ille Deus & homo. a quo omnia illa manant, non quod ipsa possit ea facere uel dare, sed quia nulla alia pura creatura potest nobis ea melius quā ipsa impe-

impetrare ab eo, qui illa facere & largiri potest. Dicamus ei cum Ecclesia, *Tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe,* in hymno, Memento salutis, eo quod sit omnium excellentissima mediatrix ad ea nobis impetrandum, quod consequitur nō potuisse has petitiones, & titulos sic intel lectos iuste reprehendi a quibusdam, in lib. de modo orandi, pag. penult. quorum alia quædam errata, aut certe parum circumspecte scripta primi omnium ipsi uulgari sermone Conymbrix ante circiter 30. annos uulgauimus. Considerare oportet humilitatem & modestissimam Virginitatem non dixisse Sanctæ Elisabethæ. Luc. c. 2. *Me dicent oēs beatam,* quia magna se ei, sed, Quia fecit mihi magna qui potens est. & consequenter cogitemus neminem ei gratum futurum, uolendo ut ei per se largiatur uel agat id, quod sibi ipsi Deus reseruauit. Sed sic petendo, ut tanquam gratiosissima mediatrix id nobis impetret, quod per libenter faciet. Recogitare oportet, nullos alios Sanctos tantū quantum eam posse, & ideo a fortiori nulli eorum placitum, ut petatur aliquid ab eo, ut auctore, quod nō potest, nisi ut mediator, famulus, & alicuius sui & nostri omnipotentis Domini præstare. Errant item multi petendo a Sanctis tanquam mediatoribus, adhibitis ceremonijs superstitiosis, puta per uerba scripta in membrana Virginea, ligando eam filo a uirgine ducto, uel ab ea, quæ uocatur Ioanna, uel Maria, aut ponendo ea sub cernice ante solis ortum recitando eum candelis ceræ uirginæ, cundo, uel ueniendo, dicendo, uel canendo ea toties, & non magis, uel minus, scribendo ea in una scutella, & postea bibendo ea deleta uino uel aceto, in sumendo urendo aliqua uana obseruatiā & præstigijs, quas determinauimus supra, in c. 6. nu. 46. coroll. 26. post S. Thom. 2. 2. q. 66. Quodlib. 12. art. 14. & alios. Fateri etiam oportet multos errare petendo ab aliquibus Sanctis aliqua, putantes ea non posse alios impetrare, ut plerique in hac regione petunt a S. Antonio res perditas, a S. Rocho liberationē a peste, & alia ab alijs hic, & alibi. Non autem oportet fateri (quicquid præfati dicant) ubi supra, erroneum esse credere Deum decreuisse aliqua beneficia præstare intercessione ali-

25 quorum sanctorum, quamuis minorum, in aliquibus materijs, in quibus ei inseruiunt, quæ non decreuit præstare per alios licet maiores, ut in dolore dentium, & molarum intercessione S. Apollonix, quæ ei patientissime inseruiit, tolerando eius amore, ut tyranni crudelissimi eos euellerent, & in peste intercessione S. Rochi, quam ipse patientissime perpeffus fuit, & S. Antonij in rebus deperditis, qui naufragio uelut perditus, & extra patriā suam delatus, & ob mutationem sui nominis sanctissime semper se gessit, & ei semper inseruiit, & ob alios respectus particulares. Fateamur etiam erroneum esse inuocare Sāctos sui ordinis, patriæ, uel officij. Horum de numero sunt, qui inuocant Sanctum Dominicum, & contēnendo S. Franciscum, aut contra, & qui inuocant Sanctos Hispanos, accipiendo 26 Sanctos Gallos, uel S. Bartolomæum, & S. Ludouicum Regem Franciæ, quod fuerint nobiles, patri faciēdo S. Crispinū, & Crispinianum, qui fuerunt sutores, & qui extollendo S. Ioannem Baptistam, depri munt euangelistam, aut cōtra, exemplum S. Thom. qui 1. par. q. 20. art. 4. & ad 3. dicit præsumptionis esse iudicare, an Petrus fuerit sanctior Ioanne uel contra. Sancti enim non sunt inuidi, nec ambitiosi, neque seditiosi, & factiosi, uti nos peccatores, qui eis intendētes placere & seruire, displicemus & offendimus. Negemus tamen intolerabilem omnino esse, ut quidā scriptor eruditus ait, Io. Coletus relatus a quibusdam in lib. de modo orandi, & dignam, ut alij dixerunt, quod a medio tolleretur (quando citra seditionem posset) consuetudinem adorandi calceum, & sudarium gloriofi illius D. Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis, in quadam 27 parte Angliæ uigentem. Nam non solum uasa, terra, cinis, aut puluis carniū sanctorum, uerum etiam eorum uestimenta, & calceamenta, quibus inseruiunt Domino, possunt & debent adorari, & uenerari, ceu res eorum, eadem adoratione & ueneratione, quæ possunt & debent ipsi mereri, quorum illa sunt, ut recte dixerunt Tho. Vvaldensis, in lib. de sacramental. cap. 120. Gabriel in 3. dist. 13. q. 2. col. 2. & pen. & alij alibi. Et quamuis neque ipsi, neque alij dixissent, posset efficaciter &

& facile probari per theoriam Magistri Thomæ, & aliorum, dist. 9. lib. 3. sentent. & Tho. 3. par. q. 25. per totam præsertim, ar. 6. & 2. q. 96. art. 4. Ex quo sequitur, improbum esse illud eiusdem de calceo B. Th. quid ineptius quam adorare calceum hominis? Nam licet adorari non debeant calceus, tunica, syndon, nec clauus, nec crux, quatenus sunt quoddam corium, pannus, tela confuta, ferrum, vel lignum, præterea, & debet adorari, quatenus sunt instrumenta illius Sanctitatis, & Redemptionis, quam nobis repræsentat, uti res talis Sancti, vel Redemptoris, ut Thom. in locis supra citatis, & alij dixerunt. Vbi autem inueniatur quod Dominus regnavit a ligno, siue a cruce lignea, dicitur infra, cap. 23. Displacet item, quod iidem dixerunt, ubi sup. nempe ob id duntaxat tolerandas esse multas supplicationes Christianorum, quod introductæ sint veluti quædam minus mala, ad tollendum alia maiora Pagani. Licet enim fatendum sit earum introductionem profuisse illis depellendis, negandum tamen est profuisse uti minora.

29 mala. Quia immo inducuntur ut magna bona, qualia ex se sunt. Et consequenter fatendum est institutionem supplicationis die Purificationis B. Mariæ Virginis, quam vocant Cadelarum, quæ sit eadem facibus, & cœreis accensis, multum profuisse ad tollendam illam sacrilegam consuetudinem Gentilium, currendi cum facibus accensis in honorem falsæ Deæ Proserpinæ, quæ fingunt fuisse raptam, negandum tamen est profuisse, ut illi dicunt, tanquam mutationem maioris mali in minus, sed mali in bonum, qualis est de se illa deuota supplicatio sanctissimi illius

30 dici, quæ repræsentat eam, quæ facta fuit in templo Hierosolymitano a S. Symeone, S. Anna, & S. Iosepho, una cū Sanctissima vergine Matre, & supremo Redemptore. Fatendum item est, quod ad excludendam inuocationem Gentilium, Apollinis, Aesculapij, & aliorum idolorum in infirmitatibus, potuit prodesse introductio inuocationis B. Antonij, S. Rochi, & aliorum Diuorum. Negandum tamen est profuisse (ut illi dicunt) tanquam inductionem minoris mali ad euitandum maius, sed ut inductionem boni, quod gratia, & ope diuina successit. malo. Quod ipsum

etiam est dicendum de institutione inuocationis Virginis, & Matris, per illam antiphonam, Salue Regina, quæ (ut ipsi male aiunt) inuenta fuit a nautis, ad tollendam inuocationem idolorum Veneris, & geminorum Castoris, & Pollucis. Quibus est consequens, non esse verum illud eiusdem; Hæc tolerata sunt a Patribus, non quod in his esset Christiana religio, sed quod ab illis, quæ commemoramus ad hæc profecisse, magnus pietatis gradus videretur. Hæc ille. Non, inquam, id est verum, quoniam prædicta tria, nempe processio diei Purificationis, & inuocatio diuorum in morbis, & cantus antiphonæ, Salue Regina, actus sunt sancti veteris & sanctæ religionis Christianæ, per supra dicta. Negandum est etiam ignorantiam esse, aut rem ridiculam, siue risu dignam, (ut iidem dixerunt lib. de modo orandi pag. 21.) inuocare sanctos, & sanctas oratione Dominica, vel Angelica. Nam licet eorum ratio popularis sit, & primo aspectu colorata, puta: Quid absurdius quam virginem dicere, Patrem nostrum, & Christophoro, Aue Maria gratia plena, aut S. Gregorio, Dimitte nobis debita nostra? Non est tamen apud eruditos & pios vera, intelligenda illam, ut communiter intelligitur ab eis, qui id faciunt; Aliud enim est dicere, Pater noster, virgini Mariæ, referendo verba ad eam: Aliud illud dicere Deo in honorem eius; quod sanctæ & religiosæ fieri potest, & vulgo agitur. Illud verò malum, & quod a nemine ne per somnium quidem sit. Aliud item est dicere Aue Maria, semel, bis, vel ter S. Christophoro, referendo verba, ad quem oportet, hoc sanctum est, & passim sit, illud malum, & a nemine ni fallor agitur: Licet enim idiotæ non intelligentes quid dicant, non referant actum, siue actualiter verba, ad quem oportet, virtute tamen, siue virtualiter sic. Quæ do quidem interrogati de sua propria intentione dicerent eam esse referendam ad quem docti referrent, arg. l. si procurator ff. de condic. indeb. cap. de iure iur. lib. 6. Displacet item grauius nobis subfannatio & irrisio illa, quæ iidem referunt eruditos quosdam Louanenses solitos fuisse subfannare, & ridere quandam idiotam, qui finita Missa uisitabat sacella, & ante quamlibet imaginem recitabat aliquoties, Pater

Pater noster, & Aue Maria, & ipsæ dictis aiebat, hæc tibi S. Barbare, hæc tibi S. Rochi: licet enim illud dignum risu fuit, si (ut interpretabantur) eo fine id egisset (quod non erat uerisimile) ne ullus illorum Diuorum præriperet quod erat alterius, & ad euitandam discordiam inter eos, prudenter tamē factum erat, si (quod credibile est) agebat componendæ memoriæ gratia, ut se admoneret quod, & in cuius honorem recitaret, ac deuotionem renouaret, quo negetior ad residua fieret, & ut distributio illa, quæ Transitus Rhetorice foret, ad transendum finit inuocationem unius Sancti, ad incipiendam inuocationem alterius. Quemadmodum nonnulli pij uiri recitantes aliquas horas Canonicas, finita una, & si recitent soli, dicunt ante ceptam aliam ad Primam, vel ad tertiam, uel ad aliam horam pro diuersitate horarum, quam sint inchoaturi, non quidē ut doceant Deum quam horam sint dicturi, sed ut se admonendo de una hora in aliam transire, suam attentionem renouent.

32 Sexto illatio, quod licet non teneamur recitare horas Canonicas nisi supra memorati, in c. 6. an. 2. & quamuis neque ipsi, neque alij teneamur orare nisi temporibus, in cap. 3. horis, & locis, in c. 5. antedictis, ad euitandum nouum peccatum, ad querendum tamen maius meritum, & ad renouandam & augendam nobis memoriam, reuerentiam, & amorem Domini nostri, & ut perfectiores Christiani eundem plurimum nos doceat orare, longē sepius, & pluribus locis ac temporibus: Tum ob innumera elogia, & exempla sanctorum Euangeliorum, Actorum, & epistolarum Apostolorum, & totius veteris ac noui testamenti, quæ copiosissime quidam in libellis de modo orandi collegērūt, De modo orandi pag. 4. usque ad 10. quorum aliqua supra, in c. 3. nu. 1. posuimus. Tum quia certum est, quod Discipuli illi ueteres, ut penē in dies ad comedendum, ita etiam ad orandum se communicandum conueniebant. Quin & consuetudo inuoluit, ut cum Episcopi, & alij celebres uiri conueniebant, primus actus suscipiendi hospitio esset orare, secundus eoi care, tertius negotiari, & etiam hodie in ingressu nonnullorum monasteriorum, & domuum, primas sibi vendicat salutatio,

& oratio ante aliquam imaginem, aut intra sacellum portæ uicinum: & Papæ, Episcopi, Imperatores, & Reges in suarum Ciuitatum inaugurationibus prius descendunt ad portas ecclesiarum, & prius in eis orant, quam se ad sua hospitia, & domicilia conferant. Et nonnulli iter agentes, (quos quandoq; imitatus sum) in locis ubi sunt pransuri, uel cœnaturi, siue dormituri, solent ex mulis, uel equis siue equitaturis descendere ad portas Ecclesiarum, & missis eis per famulos ab hospitibus, ingredi eas ad orandum. B. Paulus Acto. 20. & 21. discedens Mileto, & iterum Tyro, orauit in littore maris, antequam solueret, cū fratribus, tamen quibuscum nauigaturus erat, cū illis a quibus discedebat. Omnes insuper Christiani cōiter, quando sibi sūt obuij, uel cœnunt, salutatio se se orant dicendo, Deus te saluet, Deus tibi salutem uel gratiam, uel lætitiā impartiat, Deus te consoletur, uel Deus te conuertat, si sic excommunicatus. Quod ipsum agunt in recessu. Et S. Paulus omnes suas Epistolas inchoabat ab oratione, & multas earum eadem concludebat. Cuius exemplo omnes fere Christi fideles idē agunt exceptis aliquot, præsertim antecis nostris Hispaniæ. In qua neicio quis spiritus a tempore non adeo antiquo nobis persuasit dicere, & scribere. Osculor manus, imò & (si superis placet) Osculor pedes, pro Aue, Salue, uale, aut Deus te seruet, uel saluet, sustinet, & suam gratiam, aut gloriam impartiat, & malle audire semel manuum osculum, quam centies, Deus te seruet, uel beet, & plus semel pedum osculum (qui est bonus soli Papæ reseruatus) quam millies, Deus se sustentet & conseruet, immo sunt, qui hoc iniuriæ ducunt, & illud honori. Quibus addo primum, quod ante 60. annos Galli ob hoc ridebant Tholosæ Hispanos, quāuis nūc (ut audio) ceperunt eos imitari, quæ tamen permutatio non est nimis religiosa. Nam licet non sit imprudentia (ut nonnulli tunc existimabant,) dicere, osculor tibi manus, quia sunt uerba humilitatis, & earum pronuntiatio sine fictione sit actus illius uirtutis, sapit tamen aliquid superbiæ & uanitatis, optare ut magis se quis tibi humiliet, quam quod Deo prote roget. Quinimmo redolet aliquid gētilitatis

Secunda pars Decret. l. II. q. 2.

tilitatis, quodammodo minoris, facere opera virtutis Patrie, uel religionis (quae omnium moralium est praestantissima, iux. Th. recep. 2.2. q. 91. art. 6.) quaeque nos magnopere inclinat ad nos humiliandum coram Deo, eique praestandum honorem, & gloriam, quam actus humilitatis, ob gloriam & honorem inde resultantes, quum tanto sint minoris praedictis, & actibus Religionis, quanto uirtus humilitatis est interior uirtute Patrie & Religionis, quod colligitur ex 2. 2. q. 12. art. ad quartum. Adde secundo, 37 quod ipse communiter eorum utrumque uti soleo, incipiendo uel finiando, & quandoque tam incipiendo, quam finiando epistolam meam oratione, cuius finis & eolophon sit bonum aeternum, & postea separatim ponendo osculum manuum. Adde tertio, quod quia intellexi compluribus recipientibus epistolas esse fastidio illam salutationem iniri epistolae, quae necessario erat legenda, a multis annis pro illa, qua breuiter solebam uti in initio epistolarum, pono illa uerba dulcissima Iesus Maria cum crucifixa ea diuidente, in epistola summite, ut eorum memoria ipse ad pie scribendum mouear, & is ad quem datur, ad sancte ea legendum, si uoluerit ea prelegere, incitetur. Et si noluerit, possit epistolam totam eis omittis 38 sibi perlegere, quoniam illa non sunt lectori necessario legenda. Adde quarto, quod hic usus ponendi in summite epistolae, Iesus Maria pro salutatione uel ofone principij Epistolae, maxime ut conuenire schedulis, & epistolis breuib, quas nobis mutuo scribimus. Quia sapit quandam hypocritism oratio addita illis in principio, & sine. Adde quinto me in hunc usque diem non potuisse adduci ad dicendum uel scribendum osculum pedum, alijs, quam Papae, etiam Regibus, non quod si expediret honori Dei, aut uero bono proximi, non cuius oscularer, sed quia haec reuerentia ab omni antiquitate cui plurimum deferendum est, c. Ecclesiasticarum, & c. in his, 1.1. dist. uidetur reseruatam summo Pontifici. Adde sexto, quod Reges Lusitaniae & Franciae non porrigunt manum etiam ipsis Sacerdotibus, qui rationabilis mos est, arg. ca. duo sunt. 96. dist. & c. solus, de maio. & obed. licet sic

Reges Castellae etiam ipsis Episcopis, quod reprehenditur ab Archidiacono, & Alexandrino, in d. capit. duo sunt. 96. dist. quando saltem non sunt comites, licet meo iudicio sustineri posset quoad episcopos ratione iurisdictionis temporalis, quae exigua, uel magna omnes habent in Hispanis: Quod nunc non disputo, aut determino. Longe tamen post hanc scripta, anno 1555, cum a Lusitania in Nauarram redirem in honorem sacerdotij, negavit mihi manum osculamam Princeps illa Portugalliae gloriosissima Donna Ioanna, quae pro Carolo Quinto patre suo, Castellam tunc Gubernabat, & etiam Carolus ille magnae spei Princeps, qui ante circiter octo annos, cum maximo totius Hispaniae dolore mortem obiit, Quia & Maiestas Regia patris eius Philippi I. I. quem anno. 64. primum uisi, non solum tunc etiam postea pluries in eiusdem sacerdotij honorem, suam manum Regiam osculamam mihi tradere noluit, quam & alijs sacerdotibus, a tempore quo gubernacula Regni suscepit, negasse audio. Nam & Regina illa gloriosissima Isabella eius uxor, tam in domo natalis mei, cum eam hospitari dignata fuit, quam alias semper manum suam Regiam osculamam tradere reuult. Ex hoc inferat nos pro nostra uirili conari debere imitari ueteres christianos, patres, & maiores nostros quorum opera fere omnia erant orationes, aut oratione consecrata & dedicata. 40 Deo, aut relata in eum, Deberemus orare saltem paucillum in lecto a somno primo exprorecti. Imitari debemus Gallos & Germanos in mane surgendi, etiam si essemus Comites, & Duces, Reges, & Imperatores, immo, & Episcopi, & Summi Pontifices, exemplo Ferdinandi Regis Romanorum, Caroli Quinti fratris germani, qui postea fuit Imperator, quae Proceres & alij cum facibus ante lucem ne gotiorum ergo adibant, quauis in Hispanijs fuisset natus, & educatus: exemplo item s. rec. Pij V. & Sanctissimi domini Nostri Gregorij Decimiterij, in hoc quoque, ut i. compluribus, alijs admirabilium memoria repetentes celebre illud dictum Philo. li. 2. cono. Surgere mane conducit studio philosophiae, corporis sanitati, & rei familiari. & non obliuiscetes illud quod bo.

Cap. XVIII. de oratione, & horis Canonicis. 80

43 bo. memor. Belgiae decus aeternum Adrianus Sextus cum esset Cardinalis, & regeret Hispanias, lepide dixisse fertur de illarum Proceribus noctu uigilantibus, & in meridiem usque dormientibus, posse scilicet eos uocari Principes tenebrarum, & non lucis. Deberemus, inquam, uti dico, mane surgere, in surgendo aliquantisper orare, & Missam audire, si id per negotia liceret, antequam alijs intenderemus, non ut proptinus ientemur, & bibamus, quod nonnulli praefatarum gentium faciunt, & est uitium gulae, neque ut credamus, quod audita Missa uotorum nostrorum, (quaeunque ea sint) compotes siemus, quae est superstitio, quae utuntur pyrae, qui grassanturi, & furtum in immeretes committunt, prius Missam audiunt, & negotium suum Deo inuereconde commendant. Quod de more etiam faciunt latrones, qui audiendo Missam, exilimant se impetraturos auxilium ab eo, qui tam exosa habet sortem, & rapinas. Quae etiam temeritate utuntur nonnulli mercatores, & insitiores, qui utraque manu, per fas & nefas, undecunque & quomodocunque conquirunt bona. Deberemus orare in principio, & sine prandij & coenae, benedicendo mensam, ad quod nos Sacerdotes tenemur, cap. quatuor. 44 do. 44. distinction. licet (mea sententia, quae communis est) non nisi sub pena peccati uenialis. Deberemus orare a somno meridiano, cum interdiu dormierimus, & cum pulsatur ad eleuationem Sacramenti, & ad uesperas, & ad, Ave Maria, quod hinc uocatur, a Trinitate, cum nos somno componimus, ut somnus occupet nos orantes, uel res sacras attente legentes, uel audientes, quae cum primis est apta ad prouocandum somnum medicina, licet id a nullo libro, uel ore medici receptum. Id ipsum deceret agere, cum audimus pulsare media nocte ad Matutinam in aliquibus ecclesijs, & in alijs hora tertia, uel quarta post eam: Ne uero cupienti istud agere desint formulae breues orandi his temporibus congruae, nonnullae ponuntur infra in capitulo 19. Nemo tamen existimet me dicere nelle supradicta obligare omnes, adeo ut id non agendo peccent etiam uenialiter, non enim omisio eorum est peccatum etiam ueniale, modo citra scandalum, uel aliud dam-

num, & uitium inconstantiae fiat. * Nec obstat illud Greg. cap. Qui bona. 17. q. 1. Qui bona agunt & meliora deliberant si ea non faciunt in conspectu Dei, cadunt, nec glossa eius, quae habet eos saltem uenialiter peccare, quae glossa est falsa, & dictum Gregorij intelligendum est de deliberantibus, & obligantibus se ad illud, ex mente ueriusque Tho. 2. sec. q. 79. art. 3. ad 4. nos autem solum de proponantibus facere ista, sine obligatione noti, uel alia. *

44 Septima illatio, Bonum esse Regibus & Magnatibus recitare quotidie horas Canonicas, quod quidam negant, in lib. de modo orandi pag. 76. dicentes, quod Principes si aliquid eis temporis superest, potius debent illud impendere in addiscendo precepta diuina, prouerbia Salomonis, apothegmata Plutarchi, Politica, Ethica, Aristo. & Oeconomica, officia Ciceronis, & dialogos Platonis, quae tractant de Republica, & alia in genus, quam in recitando horas Canonicas, & quod sit, superque recitat Rex, qui integris & incorruptis uiris sua negotia credit, qui sua prudentia bellum a suis Regnis auertit, qui pauperes a potentibus opprobrii non sinit, qui medelam adhibet temeritati & audaciae malignorum, cum quanta potest modica sanguinis effusione, quique sanctis legibus, & consuetudinibus suam Rempublicam fundat & insitit. Circa quam 45 questionem quotidianam dico, Primo, bonum fore, quod Principes orent ijs temporibus, quibus supra diximus illat. pro. praeced. decere omnes orare, id enim (excepta Missa) tam exiguo tempore fieri potest, ut fere nemo negotijs publicis ita implicatus sit, ut id agere nequeat, ne quicquam ijs impediens. Secundo, quod horae canonicae per se sunt optimus modus orandi omnium, qui ab hominibus paris sunt instituti, argum. totius distinctionis. 22. & eorum quae diximus in cap. 10. numero. 50. cum sint totius Ecclesiae inuentum, & ob alias rationes, quas breuitatis ergo praetermitto. Et consequenter, quicunque tantum temporis in orando impendere possunt, quantum sufficit recitandis horis canonicis, sancte eas possunt recitare. 47 Tertio, quod licet, ut dicit quaedam glossa recepta, in c. licet. 8. q. 1. melius sit de se orare, quam studere, uel docere, quia orare est

Secunda pars Decret.

est actus uirtutis Patrie, Tho. 2. 2. quæst. 83. art. 3. siue religionis, quæ est uirtutum moralium prima, secundum S. Thom. 2. 2. quæstio. 81. articulo. 6. & discere est actus studii, 2. 2. quæstio. 166. articulo. 1. uirtutis longe inferioris, melius item quam audire partes, legere processus, decernere lites, iter facere, arare, fodere, & metere. Multis tamen, qui ex officio, statu, uel munere tenentur discere uel studere, aut supra memorata agere, longe melius est discere uel agere ista, quàm ultra id quod eis præcipitur, uel est obligatorium, orare, si alterum alteri est imparabile. Nullus enim actus quilibet ex se bonus est Deo acceptus, quādo ob illum omittitur alius magis obligatorius, cap. non est putanda. 1. quæstio. 1. capit. 1. 14. quæstio. 6. ut alibi in princ. capitul. inter uerba. 11. quæstio. 3. & supra dixi, in capit. 10. nume. 5. & seq.

48 Quarto, quod Rex, uel Regina, aut Princeps callens omnia, quæ requirit suus status, & expeditis omnibus negotiis, ad quæ tenetur, tantum temporis impendere potest in orando, quantum recitandis horis canonicis sufficit, eas recte potest recitare alias fecus. Quinto, quod non solum Princeps præsertim iuuenis, ignorans, uel non intelligens leges diuinas, prius illas addiscere debet, quam recitare horas canonicas, si utrūq; facere nequeat, uerum etiam is, qui ignorat suas proprias ad sui statum & regimen pertinetes. Quinimo potius conuiderem ei, ut disceret illas, quin & institutiones Iustiniani, una cum nonnullis decretis Pontificijs, quæ Politica, uel Oeconomica Aristotelis, uel Dialogos Platonis, uel Apophthegmata sapientium, & Regum Ethnicorum, quorum nonnulla aduertantur legi Euangelica. Licet enim hæc, quæ generalia sunt, magis placeant discendi, illa tamen sunt magis necessaria, & utiliora, eo quod sint particularia, & quotidiana: & in materia morali, ea quæ sunt magis particularia, sunt cæteris paribus ueriora, & utiliora, quàm generalia, uti post Aristot. in primo Ethic. dixit S. Thom. in princ. 2. 2. Licet longe satius foret prius discere ista generalia, & postea illa particularia, quæ perficiunt

49 sciam morale. Quod mihi fecisse uidetur Rex & D. N. Ioannes huius nominis III. cum primis omnium Principum quos ter

ra colit, prudentissimus & iustissimus, qui præter illa generalia, egregie calleret etiam suas leges horum suorum Regnorum particulares, quæ (meo iudicio) sunt succi pleniores, & concinniores, quam ullæ aliæ, quas legere mihi contigit (legi autem) 50 tam in Hispanijs, quam in Gallijs, & adeo quidem eas calleret, ut quandoque ipse semet emendari curet libellos supplices a se subsignandos, monendo aliquos eos asferantes, nil sibi aliàs eos ob illam, aut illum defectum ob suas leges profuturos, nonnunquā alios, id quod petunt fieri nō posse, quādoquidem perneretur ordo 51 iuris per suas leges Regias sanciti. Sexto dico (meo iudicio) nullum Regem, Principem, Nobilem, Iudicem, Lectorem, Ad uocatum, aut alium quempiam, exceptis ad summū mercenarijs, esse adeo occupatum, qui non possit, si uelit, per hoc Breuiarium nouum Romanum a Cardinale S. Crucis compositum, citra damnum publicum, uel priuatum, recitare horas canonicas, eo modo, & temporibus, quibus supra, in capit. 2. nume. 56. consului studiosis recitare. Imò etiam per hoc nouum 52 fac. record. Pij V. quod & si sit paulo longius, est tamen grauius & sapidius. Quinimo existimo eos, qui eo modo se occupant, ab alijs negotijs non necessarijs, & otiosis, ita se auersuros, ut longe plura negotia possint expedire, quam si eas non recitarent. Septimo, subinfertur de se optimam esse, ut Reges & Principes, immo & cæteri omnes recitent horas canonicas per hæc uel alia æque succincta Breuiaria, modo id non faciant tempore necessario ad agendum, discendum, uel audiendum alia, quæ iuxta suum statum, munus, uel officium dicere uel legere tenentur.

53 Ex quo sequitur admodum periculosum esse illorum Regum & Procerum statum, qui choreis, ludibus, uenationibus, amoribus, alijsque uanis & stultis inuentis sese occupant diutius, quam honesta recreatio postulet, in præiudicium negotiantium: Si enim occupare se in recitandis horis tali cum præiudicio peccatum est, quanto magis erit occupare se in supradictis argument. capitul. cum in cunctis, de election. & Authent. multo magis. C. de sacrosan. ecclesi. Octauo, ex hoc ipso sequi 54 multos concionatores, quorum puritati

Cap. XVIII. de oratione, & horis Canonicis. 81

conscientiæ (ut Alexan. IV. ait cap. non solum, de reg. li. 6.) discretionis deest ratio, parum discrete interdum concionari, dum discantibus, & docentibus leges Romanas, Canonicas, Ciuiles, quin & Theologiam scholasticam in Scholis, maxime ecclesiarum, Regum, parietum, & agnorum suorum sumptu, dissuadent etiā publice graue illum & continuum laborem noctu diuque uolendi tot, & tam grandia uolumina textuum, glossarum, simulque prouocant eos, ut maiorem temporis partem insumant in contemplando uitā Redemptoris, & in meditando de Deo, & sua curia cœlesti, ac carere infernali, qui tamen quandoque sacra scripturæ repugnantia imaginantur. Quod ipsum nituntur persuadere prædicatoribus, senatoribus, aduocatis, & procuratoribus. Concionatores, inquit, existimantes sufficere ad quorumlibet promiscue confessiones audientium, ciuitates gubernandum, lites decidendum, & cōsulendum, sciētiā tunc in tuario studio, & animo aliud agente partam, quum tamen perfecto iudici ad omnia occurrentia iudicādo præficiendo uix sufficiat continuum, maxime serium, ac toto uitæ curriculo impensum studium.

55 Nec minus, & forte magis necessarium est perfecto confessario ad audiendos omnes occurrentes exponendo, quādoquidem tali necessaria est scientia Ethica, siue moralis, & sacramentalis, cum omnibus suis accessorijs, quæ partim constat ex Theologia, partim ex sacris Canonibus, & legibus, & alijs permixtis, ut alibi probamus in capitulo primo de penitentia. distinctione quinta. in 6. Caueat, numer. 6.

56 Quod satis intelligebant Magistri illi Theologiæ Sorbonici, qui olim Doctores in insigniti Luteriæ proficiscerentur Tholosam Canonibus operam daturi, priusquam illi ceperent Parisijs doceri, quod nunc diligentissime audio fieri. Sicut & diuerso decet Canonistā addiscere aliquantam Theologiam, priusquam Canones addiscere incipiat, uel postea, aut saltem audire materias spirituales Canonicæ facultatis ab eay probe callētibus. Argumento etiam sunt errata & grauiamina frequentia quo imprudenter admittūt Theologi prius regentes Episcopatus, aut alia huiusmodi munera subeantes quoad forū exterius Op. Nauar. Tom. II.

ob quæ nunc in tota Castella raro cōmittuntur officia etiam Inquisitionis, puris Theologis, qui non satis norunt admonere aut interrogare penitētes de peccatis fori exterioris. Quæ tamen multa, & ualde quotidiana sunt.

Exhortemur itaque, Christiane lector, & inuitemus unumquemque, ut seruatis ante omnia præceptis Dei, & singulis Ecclesiæ discat, & dicat, & agat id, ad quod obligatur ratione sui status, muneris, uel officij, & uocationis, ut ait Apostolus, 1. ad Corinth. 7. & capit. 1. 28. quæst. 1. Agricola ueraret, fodiat, & metat, quo se, suamq; familiam alat. Sutor ut scindat & consuat, quantum suffecerit sibi, suisque sustentēdis. Scolastici cuiuscumque scientiæ approbare, ut sedulo illi inuigilet. Iudicem ut perlegat suos processus, & partes audiat, studeat insigniter suis legibus, & cōstitutionibus, neque agat quod aliqui, nō aduerentes se se in eo uituperare, laudabant se apud me dicendo, Qualibet nocte euoluo aliquam S. Scripturæ expositionem Hieronymi, uel S. Ioannis Chrysostomi. Delectant me epistolæ B. Hieronymi. Quibus responderi potest, eos si id præstent satisfaciētes suis officijs, & studijs necessarijs, dignos esse laude, quia bonum duplicatum melius est simplici, cap. 1. de treug. & pac. & Ecclesi. 4. Alio qui longe melius foret reuoluere sua Digesta, & Codicem suum, Bartolum, & Paulum, & suas ordinationes & instructiones. Recitemus igitur, recitemus, legamus & relegamus S. scripturam, & Doctores sacros. Contemplemur aliqua ut uitā contemplatiuam agentes, sed nostris, nō aliis impensis, ne de rapina offeramus holocaustum. Esai. 61. cap. non medioeriter, de consec. dist. 5. Suffuremur in id aliquid eius temporis, quod comedendo, dormiendo, & nos honeste recreando possumus in sumere, non autem eius, quod sibi uendicare debent expeditiones litigantium, & negotiantium, & studia necessaria prælectionum, discussionis processuum, instrumentorum, testimoniorum, siue depositionis testium, in quæ agenda stipendia nobis persolunt Regina, Reges, Academiae, Ciuitates, & parentes. Non dehortor tamen, quin potius exhortor scholasticos cuiuscumque facultatis, ut singulis

reſpectu ſabbathorum, aliqua de benedi-
ctiſſima illa Virgine Matre Deipara, deq;
eius excellētia mēte reuoluamus, vt olim
ſieri Tholoſe ſolebat: & manē feſtorum
Benedictiſſimi filij ſui D.N. de ſuis mira-
culis. Quin & ſi ob id etiam omitta-
mus, & tempus eorū ei rei impendamus,
longe præſtantius & ſuauius erit ſtudio
62 ut animaduertet qui experietur. Nō au-
tem uolo dicere quōd Rex, Iudex, & Scho-
laſticus, agricola, vel alius artiſex, non ſi-
ſit, nec uelle debeat omittere, vel cōmu-
tare ſuum munus, & ſe religioni addice-
re, aut ſacerdotio initiari, ſi id agere uo-
luerit, & mutato ſtatu contemplari ac me-
ditari, quantum liberit, & per ſtatum aſ-
ſumptum licuerit: Multa enim ſuaſpe na-
tura bona ſunt, & optima, quæ non licent
nec decent aliquem in uno ſtatu, quæ ual-
de decerent alium in alio, immo & eun-
dem in illum tranſlatum, ut ſingulariter
ſignificauit magnus ille Aquinas. 2. 2. q.
32. ar. 6. Volo tamen dicere, quod quādiu
qui eſt Rex, Iudex, Scholaſticus, Agrico-
la, aut alius artiſex, nō omittat facere ea,
in quæ eſt obligatus Deo vel proximo, ſe-
cundum ſuum ſtatum, vt faciat ea, ad quæ
religioſus eſt obligatus ſecundum ſuum,
quodque recordetur illius Adagi, Quod
perpulchre exornat quidam in princ. Cen-
turiz. 1. chiliad. 2. Spartā naſtus eſt, ipſam
orna. Nam cum ipſemet cōſecrationes ſi-
unt Prælati, non permittant recitare, &
contemplari ſuis religioſis, qui dedicati
ſunt vitæ contemplatiuæ, c. duo ſunt, 12.
q. 1. omiſſis ijs, ad quæ tenetur ſecundum
eorum præcepta, & ſuum ſtatum, dicētes
eos magis debere verrere, coquere, & alia
ſimilia, ad quæ iuxta ſuum ſtatum obliga-
tur, facere, quam contemplari: a fortiiori
dicere debent, dedicatos vitæ actiuæ, ne il-
la ad quæ ſecundum ſuum ſtatum obli-
gantur, omittant facere propter ea, quæ
ob ſuauiſſimam cōtēplationis de ſolo cō-
ſilio eis conueniunt. arg. ca. qui episcopu
tum, 8. q. 1. capit. niſi. de renunc. Ad do præ-
terea plurimū expedire populo Chriſtia-
no, quod quemadmodum prædicti Con-
ſecrationes docent, & quidem recte, mul-
tum mereri eos, qui etiam ordinariæ me-
diocriter comedendo, bibendo, & dormien-
do, etiam impenſis, lux. ea quæ trad. Tho.
2. 2. q. 187. artic. 3. alienis inferuiūt Deo,

recitando, cantando, & cōtēplando. quæ-
dam pia certis horis (quod multi religio-
ſi, & nonnulli diuites faciunt) ita doce-
rent cumulate remuneratum iri eos, qui
parum præ inopia comedendo, bibendo,
& dormiendo, integros dies & bonam
partem noctium impendunt literarū ſtu-
dio, audientia partium, lectioni proceſ-
ſuum, ordinationi ſententiarum, agricul-
tura, aut alijs artibus mechanicis, aran-
do, fodiendo, metendo, ſuendo, texēdo, &
id genus alia ſexcenta faciendo, vt multi
iudices, ſcholaſtici, agricolæ, artiſceſque
pauperes faciunt, ſuo muneri ſatiſfacien-
do, & honeſte, ſudore ſuo, ſine damno &
onere proximi, ſe, familiamque ſuam alē-
do, præceptis diuinis & humanis in pri-
mis ſeruatis.
63 Equidem nil loquor de alijs, qui oculo-
ſus mentis in Deum & diuina, dum reci-
tant, aut cantant, firmiores & fixiores ha-
bent, quā ego. De me autem dico, quod
utinā et ipſis feſtis diebus maxime feſtis,
quibus a quarta circiter hora poſt mediā
noctem, uſque ac meridiem & ultra, &
circiter a ſecunda pomeridiana uſque ad
ſextam in hac ſancta eccleſia diuinis of-
ficijs interſum, conſumendo reliquum
eorum laute edendo, bibendo, & dormien-
do, quod utinā, inquam, mereret co-
ram Deo dimidium eius, quod credo
aliquos ruſticos mereri illi diebus ſole
ſub ardenti, uel Borea regenti, aut pluuia
inundante metunt, ſerunt, fodiunt, aut
pedites ab aurora in occaſum iter faciūt,
cauentes primum a peccando, deinde ſe
Deo commendantes cum ſurgunt, cu-
bant, cibum ſumunt, cumque pulſatur
ad orationem in eleuatione S. Sacramen-
ti miſſæ maioris, ad Aue Maria meridiana,
& uel perſona, eo ſine quod Deus ipſe
iubet, rectaque ratio ſuadet ac diſtat, ut
ſe, familiamque ſuam, quam habet, aut
poſt habituros eſt ſenex, ſine onere proxi-
mi ſuſtinet, & pauperibus aliquid inter-
dum eroget, præſertim ſi id ageret re-
putando, & ruminando, quod robur il-
lud ad ſic laborandum diuinum ſit do-
num, ob idque Deo gratias iſtas ageret.
Non eſt mihi tamen animus ex æquandi
ſtatum laycū eccleſiaſtico, nec opera vir-
tuoſa mechanica operibus virtuoſis eccle-
ſiaſticis, quia hæc, ceteris paribus, altiora,
&

& meliora ſunt illis: quippe quæ altiori
ſunt uirtute. Eſt animus tamen ſigni-
ficandi raro eſſe cetera paria, primum qui-
dem, quia ut plurimum agricolæ & arti-
ſceſ plus laborant & miſerius edunt, ui-
uunt, ueſtiunt & dormiunt, quā eccle-
ſiaſtici, cum paſſim uideas multos agrico-
las uix ſibi panem cibarium, aquam, &
expas, quibus uiſitant aſſequi, & totas
ſere noctes in æſtate præſertim meſſi, &
areæ impartiri. Deinde quod licet in
omnibus tam illis, quā nobis deprehen-
datur negligentia, noſtro tamen ſtatui pe-
riculoſior eſt, quā ſuo, & longe facilius
peccatur ſaltem uenialiter in noſtris acti-
bus, quā in ſuis. Quia cum ſint altio-
res & delicatiores, Deique cultui proxi-
miores, & ideo debeant eſſe puriores, plu-
ribus indigent circumſtantijs, quo bene-
64 fiant, quā ſui. Eſt item animus ſigni-
ficandi eſſe, ut eorum miſereamur, æquum
ob intolerabiles labores, quos ſiti, fame,
nuditate, frigore, & calore preſſi ſolcite
ſuſtinent, ad ſuſtentandos & impinguan-
dos nos, & alios diuites. Miſereamur, in-
quam, & procuremus potius cōſolari eos
præſata conſolatione, & alijs eam conſe-
quentibus, quā ſuperbientes, & elati,
nos eis immodeste præferre, ac plus ſatis
nos eos deſpicientes ſuſpicere, quā ſi nos
ſoli ſumus ſerui Dei, immemores quod
preces Publicani fuerūt exaudite, & Pha-
riſæi ſatidite.

Conſtitutiones Conymbricæ qua iuuant
Dei cultum. n. 65
Georgius Almeida cum primis Illuſtris. n. 66
Lumē accenſum ſemper teneatur ante Sa-
cramentum. n. 67
Ornamenta ſacra non applicanda ꝛ ſibi
profanis. n. 68
Parochi doceant Pater noſter, Aue Maria,
Credo, &c. n. 69
Altariſtis nemo incumbat. n. 70
Altari & oblationes non locanda laycis. n. 71
Cantare arte non erunt Beneficiarij. n. 72
Chorus non tolerat, nec excommunicat
laycos. n. 73
Clerici non ſunt quoad hoc coniugati. n. 74
Miſſam non celebret pater miniſtrante ſi-
ſio. n. 75
Eccleſia non tolerat cantum ꝛ choreas

ſeculares &c. n. 76
Clerici Conymbriſibus quadam pecu-
liaria præcepta. n. 77
Beneficiarij non deſerant thoroſce, uel cre-
pidas ſeſſas, &c. n. 78
Deambulantes hora Miſſæ Tertiæ ſic pu-
niantur Conymbrica. n. 78
Viſitatio quadam modo intelleda. n. 80
Peccatum non excuſat multa chori. n. 82
Cantores & notatores Chori errant in hoc. n. 83
Concilium Baſilienſe peperit Baſiliſium. n. 84
Clerici Conymbrica his uicibus ſurgunt,
& nudant caput. n. 85
Hebdomadarius præuenit agat hoc &
hoc. n. 86
Prælati præſtant feſtis ſolemnioribus &
duplicibus. n. 87
Præcentor nō incipiat priuſquam omnia
ſint preparata. n. 88
Cappa ſi ſumit præcipiantur, & ꝛ non
& car. n. 89
Cappam non ſumer ignorant cantum. n. 90
Cappas non ſumer dignitates niſi tali-
bus diebus. n. 91
Mulſtandus odio tacent, alte loquunt. n. 92
Officium diuinum in legendo non ſeruans
& car. n. 93
Mulſtandus qui non ingreditur protinus
chorum. n. 94
Capellanus & ſuccentor nemo ſit ſimul. n. 95
Peregrinus præbiter non miſſet abſque ha-
bitu decenti. n. 96
Theſaurarius caſtiget in ſacriſtia alte lo-
quentem. n. 97
Mulſtandus qui ſurgit a ſede ꝛ recitet an-
tiphonam. n. 98
Sacerdos ſimul egrediatur cum diacono
& ſubdiacono. n. 99
Recitatio uſinearum non uilipendenda. n. 100
Attentionis triplex, et optima conuenit etiam
idioni. n. 101
Oratio mentalis breuis excellens. n. 102
Orare porta clauſa quid Abbati Iſaaco. n. 103
Oratio triplex, mentalis, uerbalis & mix-
ta. n. 104
Oratio Memento ſit mentalis ꝛ uel mixta. n. 105
Oratio ſocialis multorum pſalmorum ꝛ
bona. n. 106
Oratio mentalis pura non intelligitur a
Diabolo. n. 107
Maria uirgo & mater orabat mentali-
ter. n. 108

Secunda pars Decret.

65 **C**onsequens est VIII. multas con-
stitutiones huius episcopatus, lras
a Domino Georgio de Almeyda, episco-
po Conymbricensi (qui cum primis Prae-
sulum totius Hispaniae fuit Illustris mul-
66 tis nominibus, alibi in repet. c. cum con-
tingat. de rescript. in 16. casu, pag. 145. ex-
pressis) laude & imitatione dignas, non
solum alijs rationibus, quae pro unaqua-
que earum adduci possent, sed etiam ea, quae
directe, vel indirecte inducunt causam mo-
nentem ad deuotionem, aut eius impedi-
mentum uitant. Quorum de numero sunt
67 sequentes. Vigesima prima, quae praecipit
habere lumen accensum diu, noctuque ante
Sanctissimum Sacramentum, quod iure co-
muni sanctum non reperio, nisi cum foras
desertur, cap. sane. de celeb. Mis. Illa enim
huc, ut dicit Honorius III. in d. capitulo
sane. significat ibi esse cadorem lucis eter-
nae, & consequenter eam uidentes ad de-
68 uotionem incitat. Vigesima nona, quae
conformis iuri communi, ca. uasa. cap. ve-
stimenta. supra ead. capit. semel Deo. de
reg. iur. lib. 6. statuit, ne ornamenta eccle-
siae ludis secularibus seruiant, & uitat im-
pedimentum deuotionis, nequis hoc abu-
su spectato, postea uidens sacerdotem eis
ad celebrandum utentem, desinat con-
cipere reuerentiam, quam alias concepisset
erga id, quod celebratur. XXXIV.
qua mandatur omnibus Prioribus & Pa-
69 rochis, ut in Quadragesima singulis Do-
minicis, & extra ea, semel saltem singulis
mensibus doceant Parochianos suos ora-
tionem Dominicam, cum salutatione An-
gelica, Symbolum Apostolicum, Articulus
sanctae Fidei Catholicae, Decalogum cum
ecclesiae praecipitis, res quidem optime pra-
ecepta, quod est quoddam auctarium, cap.
nos autem. infra. num. 4. sed non aequae be-
70 ne seruata. XXXVII. quae prohibentur
omnes, ne brachijs uel cubitis, innitentur
altaribus, cum diuina officia in ecclesia ce-
lebrantur, id enim efficit, ut assistentes ea
de re cogitent, & de huiusmodi irreueren-
tia murmurarent, atque ita deuotionem de-
71 bitam non concipiant. LVIII. quae satis
est consona iuri communi (quicquid fre-
quentior opinio sentiat) prohibet locare
laycis oblationes altaris eiusmodi enim
locatio plurimum impedit uoluntatem,
& deuotionem offerendi nonnullorum,

qui in tales personas nollent suos oblatio-
nes peruenire, ut iam pridem alibi in ca.
2. de iudic. declarando textum & gloss. in
cap. Altare. 1. q. 3. & concordando opinio-
nes contrarias, dixi. LX. quae praecipitur
72 beneficiarijs, ut ex arte cantum calleant,
eius. n. ignorantia deuotionem remouet,
quatenus magis ipsi, & audientes eos ani-
mos intendunt erratis suis, quam Deo, &
73 significat uerborum, quae cantant. LXI.
qua praecipitur laycis, ne dum diuina ce-
lebratur officia, existant, nec existere per-
mittantur in choris, & capellis ecclesia-
rum, quia confabulantur, & deuotionem
impediunt, quod nunquam aequae obserua-
tum uidi, atque in hac nostra Cathedrali,
ubi & alia complura diligentius quam
74 alibi obseruari uideo. Aduertendum ta-
men, quod in eo quod constitutio haec ad-
dit iuri communi, cap. 1. de iur. & honest.
cler. penam excommunicationis contra
laycos id facientes, & clericos illis consen-
tientes, multi falluntur, putantes eos ipso
facto incurrere excommunicationem, quod
est contra collecta ex glossis communiter
receptis, cap. 1. de sagit. & cap. 1. de matri.
contra. cont. interd. eccle. quatenus de
terminat uerba illa, quibus aliquid prohi-
betur sub pena excommunicationis, qua
lia in praefata constitutione ponitur, non
inducere illam ipso facto. Deinde quod
praesumunt omnes ordine sacro non infi-
gnitos, uel beneficijs ecclesiasticis carere
esse laycos, cum omnes primae tonsurae, &
minorum ordinum sint clerici, cap. cleri-
cus. 2. 1. dist. quod late declarauimus in c.
2. de praeb. licet coniugati quoad hoc pro
laycis videantur iudicandi, iuxta mentem
Bonifacii VIII. arg. c. 1. de cler. coniuga-
lib. 6. quatenus statuit, Clericum coniuga-
tum non esse habendum pro clerico, nisi
quoad priuilegium fori, & canonis, de qui-
bus non est sessio, uel mansio in choro, ut
palam est. Questionis autem est, An con-
trahant praedicta constitutioni clerici con-
sentientes, uel inuitantes laycum aliquem
sentientes, uel inuitantes laycum aliquem
cis praedictis? Et uisum fuit in prima
75 additione non contraire, eo quod non ui-
debatur intentione auctoris eius ad hunc
casum extendi, & ita non esse illam exten-
dendam. arg. rex. cum gl. tale pactum. §.
final. ff. de pact. sed nunc contra uidetur.

Tum

Cap. XVIII. de oratione, & horis Canonicis. 83

Tum quia uerba aequae conueniunt huius-
modi ac alijs. Tum quia ratio prohiben-
di, ne Chori attentio turbetur, magis mi-
lita in hoc, quam in alijs. Tum denique
quia feli. record. Pius V. noluit mihi coe-
dere gratiam, ut quidam magnas interes-
set choro monachorum contra constitu-
75 tionem prohibentem, ne ullus laicus in-
teresset choris eorum. LXII. qua sta-
tuitur, ne patri missanti filius ministrare,
quod iuri communi, arg. c. 2. & 3. de filijs
presby. satis consonum est, ne audientia
eam debitam in Deum contemplationem,
& deuotionem turber cogitatio subiens
mentem de fornicario coitu, quo ille fuit
76 natus. LXVII. iuri communi, cap. de-
cet. de immu. eccles. lib. 6. quod late de-
clarauimus sup. c. 9. nu. 20. consona, qua
prohibetur comestatio, tripudiatio, & can-
tus secularis in ecclesijs. LXIX. qua inhi-
betur frumenti, aliarumue rerum profa-
nari in ecclesijs depositio. His. n. duabus
constitutionibus inhibita incitant eccle-
siam intrantes ad orandum, ne facile cogi-
tationibus extraneis implicentur. LXX.
qua consona iuri communi cap. ut clerici,
de iura, & honest. cler. prohibet quendam
uessendi & calceandi genera, quae magis
mouent spectantes ad suspicandum, quod
qui ea deserunt plus cupiunt haberi pro
77 aulicis politis, quam pro clericis deuotis.
LXXI. qua statuitur, ut singulis quidem
diebus, clerici barbas, & coronas tondeant, ne
prebeatur populo occasio cogitandi quic-
quam, quod minorum officiorum audien-
tiam dedecet. LXXIII. quae prohibet
clericis agitare tauros, luctare, & tri-
pudare publice, qui. n. uident eos ista fa-
cientes, non facile afficiuntur deuotione
erga ea, quae postea uident ab eis in eccle-
sia tractari. LXXIV. quae iubentur cleri-
ci cum superpelliceis recitare in choro,
administrare sacramenta, aut dicere Mis-
sam, hoc enim inducit deuotionem. Va-
de colligitur male agere huius episcopa-
tus clericos audientes confessiones sine
superpelliceis, quod procedere limitarem
ad auditores confessionum laicorum, non
autem clericorum. LXXIX. consona iuri
communi, de quo supra, in cap. 5. num.
20. & sequen. ordinauit, ne iudex secu-
laris ulli audientiam praebet in ecclesijs,
aut cenoibus: haec enim impedit deuotio-
nem, & reuerentiam eis debitam.

Op. Nauar. Tom. II.

Hac eadem ratione fundari possunt mul-
ta capitula uisitationum eiusdem bo. me.
Episcopi, quorum summam, cum aliqua
declaratione eorundem hic subiiciam, par-
tim quod sunt imitatione in omnibus Ec-
clesijs Cathedralibus digna, partim, ut
plenius per haec huius ecclesiae uisitatione-
78 nes innotescant. Quorum primum eccle-
siae nostrae beneficiarijs mandat, ne circun-
ferant pilea, soleas, crepidas, aut thora-
ce sectas, sub poena amittendae distribu-
tionis illius diei, quo id ferremus, debita.
Secundum item statuit, ne scilicet arma
in iure prohibita in ecclesias deferantur.
Tertium iubet unicuique beneficiario-
rum sua sede modeste sedere in omnibus
horis diurnis & nocturnis, sub poena no-
re, quoties id non obserauerimus. Quar-
to statuit, ne chorum purantibus horis
sine causa legitima, & licentia notato-
79 rijs exeamus, sub poena amissionis eius,
quod illis luerit. Quinto praecipitur
ne sub poena amittendi id, quod pro pri-
ma datur, & oneris conscientiae, de-
ambuletur in templo, tabulario, aut ante
choro, dum dicitur Missa, Tertia, cum Sex-
ta, aut Nona postea decantanda. Quod
ex Concilio Basiliensi Sess. 21. qualiter ho-
ra sint dicenda, intra chorum, uidetur ex-
tractum, ubi statuitur, quod quicumque in
ecclesia beneficiarius praesertim de maiori
bus diuinorum tempore in ecclesia, uel for-
tis circa ipsam deambulando, aut cum alijs
colloquendo uagari uisus fuerit, non solu
illius hora, sed totius praesentiam, siue di-
80 strubutionem diei ipso facto amittat. No-
tandum tamen est hoc capitulum non ex-
tendi, ut nonnulli putant, ad omnes, qui
Missa, Tertia, aut hora postea, dicenda
non interfuerint, uerba enim capituli non
comprehendunt eos omnes, & quibus uer-
ba legis non conueniunt, nec eius disposi-
tio conuenit. cap. indemnitate. §. su-
pra dicta. de elect. libro 6. l. 4. §. toties. ff. de
damno infecto. Sed solos illos, qui praedi-
cto tempore in dictis locis deambulant.
Tum quia est penale, & ideo restringen-
dum, cap. poena, de poenitent. distinctio. 1.
Tum quia statutum fundatur in conscien-
tiae grauitamine, quod incurrat illi, de qui-
bus loquitur, & consequenter non com-
prehendit absentes dicta Missa & hora ob-
I. 3 impe-

soluta recitanda deambulet, & hanc horarum, & etiam Primam lucro priuatur. 2. differt Concil. Basiliense ab hoc capitulo, quod illud castigat deambulantes in ecclesia, aut prope eam, hoc tamen in tribus locis deambulantes, in ecclesia, tabulario, aut antechoro, & consequenter non in claustris, aut cimiterio, vel alio loco iuxta ecclesiam id faciente. Tertia differentia est, quod Concilium auferat totius diei praesentiam sine lucrum, hoc autem capitulum Primam tantum. Et quia Concilium Basiliense secundum aliquos, Ant. 3. par. tit. 23. c. 1. ante §. peperit Basiliensem, & in sola Gallia receptum uideatur, ibi in hac parte obseruari poterit, hoc autem capitulum hic, intelligendo illud iuridice, ut supra melius quam unquam fortasse in hunc usque diem declaratum est.

85 Sexto, capitulum distans uisitationum materiam propositam concernentium statuit erecto corpore, & aperto capite standum, dum dicitur Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis, & orationes sine collecta, Gloria in Excelsis Deo, Credo, Gloria Patri in Responsorio, & Pater noster horarum nocturnarum & diurnarum, sub pena puniti transgressori infligenda. Quod colligi potest ex Speculatore alibi in rationali libro §. tie. de his qui in officio casualibus, dici col. 3. dicente, quod in fine verborum eum gelicorum signo S. Cru. nos munire omniaque illa stando audire debemus, & speciatim recenset supradicta.

86 Septimo praecipit hebdomadario, ut ipse per se, vel per alium praecipiat omnes horas diurnas & nocturnas, & primum omnium in choro ad incipiendum se exhibeat, sub pena amittendi praesentiam, sine lucrum illius horae, si eius culpa alius praeeperit, excepta Tertia, quando est de secessurus ad se vestiendum, & dicendum Missam, & Sexta, aut Nona post Missam, dicenda, quibus quando missa, non teneatur choro interesse. In quibus duabus horis Mesochorus, siue Praefidens choro imponit alij alicui beneficiario omnes praecipuendi, qui si non obediens, amittit illius diei integram praesentiam, sine lucrum, & nisi dictas hebdomadarius per se, vel alij suo satisfaciatur officio, Mesochorus, aliusve pater eius impensis aliis in eius locum surrogabit, cui singulis diebus pro omnibus horis diurnis, & nocturnis

& nocturnis, numerabuntur tot oboli pro Matutino, tot pro singulis aliarum horarū, & beneficiarius ad hoc electus per Mesochorum, præcinere nolens ab alio notetur, donec satis faciat.

87. Octavo præcipitur, ut in festis solēnibus & duplicibus principalis dignitas præcinat, aut alia quæ proximior est illi, vel quæ in id habet prærogatiuam, factō discensu per alias dignitates, & Canonicos, secū dum ordinem suum, & antiquitatem, sub pœna amissionis lucri illius diei.

88. Nono statuit, ne is, cuius est præcinere siue capitulare, incipiat horas, aut officiū diuinum, antequam omnia necessaria præparata uideat, præsertim quatuor cantores cum cappis, & sceptris suis, & omnes ministros, aliamve quamuis solennitatē eo die, aut festo requisitam, sub pœna amissionis præsentie illius hora.

89. Decimo capitulum mandat, ut beneficiarij quorum sunt cappæ, templū ingrediantur antequam diuinum officium incipiant, ad accipiendū eas cū sceptris suis & ut loco absentū Mesochorus, seu Præfides diuinis substituat statim aliquos ex præsentibus huic actui aptos, quorū singulis impensis absentium numerabuntur 50. oboli, decē scilicet pro primis Vesperis, decem pro secundis, viginti pro Matutino & decem pro Missis, & Processione. Et nō obstante, quod in expro officio accedat is, cuius erat cappa, soluatur alteri salarium præfatum, & quod medijs Canonici, siue præbendarij, seu Tertiarij soluant pro dictis horis, pro ratione distributionum sibi competentium, medium, aut tertiam partem, ut supra dictum est.

90. Undecimō ordinat, ne Canonici cantū ignorantes deferant cappas, etiam diebus sibi deputatis, quorum tamen integram assint distributionem, siue provideant de alijs, qui eorum nomine eas induat, siue non, ut adducant tantum sibi necessarium, quod si ipsimet non fecerint, providebit Mesochorus, siue Præfides diuinis de alijs salarium supradictum lucris Auris, qui si inobedientes se exhibuerint singuli quaternorum dierum præsentia, siue lucro privabuntur.

91. Duodecimo declarat dignitates huius Ecclesie nō esse obligatas ad habendū cappas, præterquam in Missis, quibus Tons,

sue ferijs quintis in honorē B. Marię ce-
 lebrant. quib. supradicta sunt observanda.
 92 Decimotertio, decernit omnes benefi-
 ciarios præ odio, aut iniuria sibi mutuo
 non colloquentes esse notandos, licet in-
 terfint horis, donec reconcilientur.
 93 Decimoquarto, statuit, notandos etiā
 eos, qui in sedibus suis tam alta voce in
 vno choro recitant antiphonas, responsu-
 ria, hymnos, aut cantica, quæ a cætoribus,
 aut organo decantantur, ut in altero exau-
 diantur, quia interturbant alios, & debi-
 tum interrumpunt silentium.
 94 Decimoquinto, ordinat signandum pū-
 cto beneficiarium errantem in officijs di-
 uinis, & præcipue in lectionibus, epistolis,
 evangelijs, & orationibus, eo quod non
 præuiderit recitanda, & facienda.
 Præuiderit, mandat, beneficiarios ec-
 clesiam, iam ingressos notandos esse, si fla-
 tim ad initium officij diuini chororum non
 intrent, immorantes usque ad Gloria Pa-
 tri, primi psalmi, quia ea libertate nō gau-
 dent, nisi qui sunt extra ecclesiam.
 95 Decimosextimo, statuit, vt nemo hu-
 ius ecclesiæ esse debeat capellanus simul,
 & Subthesaurarius, aut Succentor.
 96 Decimosextimo ordinat, ne permitta-
 tur sacerdotibus extraneis celebrare, &
 literas dimissorias, & licentiam sui episco-
 pi ostendentibus etiam huiusmet episco-
 patus, nisi cum habitu & tonsura a iure re-
 quisiis incedant propter scandalū, quod
 ex contrario concessio sequeretur.
 97 Decimonono, prohibet Thesaurario,
 si permittat clericis illis, & ne beneficia-
 rijs quidem, tam elata in sacratio voce lo-
 qui, vt foris audiantur, aut vaniloqui, &
 nugis se recreare, quin e velligio penitenti-
 æ ijs iniungat, & castiget, quod ipse
 facere nequiuert, indicet Præsidenti, ad
 quem vt reliquum regimen Ecclesiæ, ita
 correctio huiusmodi delinquentis perti-
 net, & ut dictus Thesaurarius acerbo re-
 prehēdat pueros, & puberes in dicto sacra-
 tio strepitu excitantes, aut malū exēplum
 præbentes, sub pena uiginti obolorum,
 quotiēs in hoc negligens repertus fuerit.
 98 Vigesimo statuit notandos esse illos, qui
 suo se loco mouentes, aut recitatū anti-
 phonam aliquam ad Magnificat, aut Nūc
 dimittis, in pulpito, eo quod nō sunt con-
 tenti audiendo eam ab alijs decantatam.

Secunda pars Decret.

99 Vigesimo primo precipit, ne quis Missa, Primæ, Tertie, aut quavis aliam caturus exeat sacrario ante introitum inceptum, & ne tam quidem absque diacono & subdiacono sub poena amissionis presentiarum, siue distributionum duorum dierum, & quod diaconus, aut subdiaconus qui postquam ad altare accesserit, ad sacrarium redierit, aut per ecclesiam deambulauerit, vel silentium huiusmodi loco debitum impediuerit, illius diei presentia siue lucro carcat.

100 Nono, consequens est, iniuste cõtemni recitationem idiotarum a nonnullis doctoribus, de modo ordi pag. 23. dicentibus, parum prodelle ipsi pronuntiatione eorum, quæ non intelligunt. Tam quia concessio eo, quod illi non possunt attendere secundum trium supradictorum in cap. 13. num. 6. & cap. 14. num. 4. & sequen. modo, possunt tamẽ primo, qui sufficit ad satisfaciendum, quoniam ad merendum, & tertio, qui

101 eorum præstantissimus est: Tum quia cum maior pars Christianorum linguam latinam & græcam ignoret, & orationes ecclesiæ his duabus linguis sint compositæ, saltem in tota Europa, bona pars recitantium pronuntiat id, quod non intelligunt: quod ipsum faciunt etiam eas callentes, nunc conando meditari vtiliora, nunc fragilitate humana uaga mente cogitando quæ nollent, sine tamen attentionis virtualis amissione, & iniustum est tot Christianorum preces cõtemnere. Quare nullius orationes & recitationem uilipendamus, quibuscunque etiam uerbis modo bonis pronunciet, & non desit ei uoluntas æqualis aut virtualis attendendi uno trium modorum supra in cap. 13. num. 6. & c. 14. num. 4. & seq. positorum. Non desinamus tamen magnificare intellectum uerborum, quibus oramus, per ibidem dicta in c. 13. num. 6. Credimus certo absque uerbis in intellectu, vel non intellectu, non posse per solui debitum orationis publicæ, nec etiã priuæ uocæ, aut in penitentiam iniunctæ, etiam si conciperemus mentaliter significare uerborum huiusmodi orationis

102 debere. Assuescamus tamẽ orare frequenter mentaliter & breuiter absque ullius uerbi expressione, quia hunc orandi modum esse reliquorum omnium præstantissimum censebat apud Ioannem Cassia-

num in colla. 9. c. 36. Abbas Isaacus in hęc uerba. Istud est sacrificium uerum, quia sacrificium Deo spiritus contritus. Hæc sacrariis oblatio, ista sunt pura libamina, istud sacrificium laudis: hæc sunt uera & pingues hostiæ. Ista sunt holocausta omata mendacata, quæ contritis & humilibus cordibus offeruntur, de hac dici potest, Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. hæc ille.

103 Pro quo facit & illud eiusdem Abbatis in capitulo præcedenti, sup. 35. prædicta colla. 9. *Ingressi ad orandum in cubiculum*, de quo Dominus loquitur Matth. 6. esse ab omnium cogitationum siue sollicitudinum strepitu cor nostrum penitus amouere & orare clausuram, esse cum strictis labijs, omniq; silentio. Supplicamus non uocem, sed cordiū secretatori, & orare in abscondito esse, quando corde tantum, & intentamēte petitiones nostras soli pādimus Deo, ita ut ne ipsæ quidem aduersæ potestates genus nostræ petitionis possint agnoscere.

In quibus uerbis tres species orationis ab alienis cogitationibus mundas consti-

104 tuit. Prima quæ fit uerbis clariis. Secunda quæ uerbis submisso prolatis, compressis tamen labijs. Tertia quæ fit mente sola sine ullis uerbis tacitis uel expressis, & hæc tertiam omnium excellentissimam constituit, uti ex his quæ ibi subiicit, colligitur. Quibus addo decem sequentia. Primum quidem, quod facile uideri potest alicui, quod hi patres effectu astruunt id, quod diximus supra ca. 1. num. 28. nempe triplicem esse orationem. Mentalem, uerbalem, & mixtam, sed non est ita, quia soli astruunt esse duas species, scilicet puram mentalem & mixtam ex mentali, & uerbali, quæ diuiditur in eam, quæ fit uerbis omnino tacitis, & eam quæ fit uerbis clariis & expressis.

Secundo, quod non uidentur damnare uerbalem a mentali separatam, illam scilicet, quæ fit uerbis sine cõceptione mentali eorum, quæ illa significat illa enim bona satisfactoria, & meritoria est, modo fiat est attentione prima uel tertia, nam ea communis est doctis & idiotis, & ea plures utuntur quam pura mentali, & mixta, de qua, & eius merito diximus supra, ca. 13. num. 6. & c. 14. num. 4. & seq.

Tertio,

Cap. XVIII. de oratione, & horis Canonicis. 85

Tertio, quod quicquid hi patres senserint, uerius putamus id, quod in additio ne huiusmodi relectionis admonimus numero decimo, mixtam, ceteris paribus, esse puram mentalem meliorem, Tum quia duplex uinculum fortius est uno, cap. 7. de treuga, & pace. Tum quod mixta, ceteris paribus, habet quicquid mentalis, & aliquid ultra, excepto quod illa est cacodæmonibus ignota, quod tamen ex se non augeat meritum: Tum quia mentalis cum longa est, patitur maiores euagationes, & interdum curiosas, & parum dolatas imaginationes ingerit præsertim indoctis, & nonnunquam uertiginem capitis cerebro debilibus parit, ut experientia, quæ res magistra est, cap. Quam sit, de elect. lib. 6. docet.

Quarto, uideri aliquibus posse præstatam puram mentalem ab Ecclesiæ præcipi nobis sacerdotibus in primo, & secundo Memento Missæ, sed hoc nullo iure probatur, unde licet nobis in eis uti mixta, introitum formando aliqua uerba tacita, quod ego fere semper in aliqua eorum parte facere consueui.

105 Quinto, quod illa omnino mentali, aut hæc mixta ex mentali, & uerbis omnino secretis, omnes sacrificii deberemus uti, quando nos humiliamus coram hostia finita, eius consecratione, & cum eam eleuamus, & cum nos inclinamus ante calicem consecratum, & quando illum populo ostendimus, nullis, quæ ab alijs audiri possint prolatis.

Sexto, quod qui ad horas Canonicas tenemur, non satisficeremus utendo hæc pura mentali, ut dictum fuit supra, quia oportet uti uerbis clariis, aut submisso formati, & ita conari deberemus uti mixta, quæ uerba formaremus saltem tacita, & eorum significata mēte conciperemus. Quod ipsum facere deberemus, cum dicimus uerba in id præscripta, quando nos uestimus ornamentis sacris ad offerendum supremum illud Altaris sacrificium Deo altissimo, cumq; ei gratias agimus, quod nobis ei sacrificare concesserit, & cauere diligenter ne sola uerbali utamur, quæ, ni fallor, plurimi utuntur mente in alia uaga se recitantes, quamuis & illa satis bona sit, modo aliqua trium attentionum iussu per supradicta.

106 Septimo, quod licet non sint despiciendi imò laudandi, qui usq; ad fatigationem mentis & corporis cum sola prima attentione, formando tantum conceptus non ultimos corticis uerborum, & non conceptus ultimos eorum (quæ illa significant) recitant uoluntarie absq; obligatione hæc uel illas horas, hos uel illos psalmos hæc uel illas preces, insomendo in id magnam diei partem, maius tamen obsequium præstarent Deo, si minuerent uerba, & augerent spiritum, & detraherent corticem, & adderent medullam. Tum quia, ut ait quidam Card. Caiet. 2. 2. q. 83. artic. 1. errant qui orationi mentali numerum orationum uocalium præferunt. Tum quia etsi non peccent, imò & bene agant (quicquid ille dicat, qui omissa mentali meditatione uoluntaria, recitat magnum psalmorum numerum, cum attentione tamen debita, ut præfatum est) melius tamen facerent, si mentali orationi & meditationi partem illius temporis deputaret, & uerbalem minuerent, iuxta illud Hieron. non mediocriter de conse. dist. 5. Melior est quinque psalmorum decantatio cum cordis puritate & serenitate, ac spiritali hilaritate, quam totius psalterij modulatio cum anxietate cordis, atque tristitia.

Octauo, quod nisi tam prolixæ orationes uocales fundentur in aliqua mentali iacta in eis loco commentum, & fundamentum, & nisi inter tot uerba, quæ circa intelligentiam dicuntur, misceantur aliquæ mentales, quæ illorum, uel aliorum sanctorum significati respondeant, pluries quam semel, saltem uenialiter peccabit, qui eas recitauerit, & non solum priuabitur aliqua parte meriti, uerum etiam desolationem, lassitudinem, & acidiā referet ex eo, unde oblectatio, leuamen, & alacritas erant querenda.

107 Nono, quod plurimum expediret nobis omnibus Christi fidelibus consuescere uti oratione pura mentali, quamuis breui, petendo sæpe sapius gratiam a summo illo dace D. N. Iesu Christo, ad sapiens sine ea sine ullis uerbis expressis nec tacitis utendum, gloriosum nobis ducentes ita Deum orare, ut coniurati humani generis hostes non assequantur quid petamus, nec cõsequenter suis prauis technis nobis

Secunda pars Decret.

nobis petitorum assecutionem impediāt simul & ut enecentur displicentia, quod nostras petitiones nesciant, quas scirent, si quibus verbis etiam submisit labris cōpressis formatis fierent.

108 Decimo credendum esse, frequentissime sic orasse virginem matrem, frequenter Apostolos, & nostro quidem iudicio, multis vicibus e centum illis, in quibus D. Bartholomaeus flexis genibus nocte & die orare solebat, ita orasse, sic etiā orasse existimo sanctum illum, & senem Abbatem, qui nonnullis hospitibus fuit, qui enim iniuserant, post magnum colloquū tandem, cum de oratione sermo intercessisset, dixit, Senex quidam huic orationi interest, qui a tempore, quo sermones inter nos contulimus, centum orationes peregit. O exemplum dignum quod imitemur omnes Christiani, praesertim Clerici & religiosi, exemplum, inquam, incitans, ne in mutuis conversationibus adeo colloquiis nostris praesertim recreationis & alij parum ferij afficiantur, ut nequa minus subinde vel aliquoties obiter subleuare oculos nostrae mentis in Deum, & citra uerbum ullum expresse vel tacite formatum, postulare inter alia, ut sua gratia liceat nobis transigere eam conuersationem absque mortali, vel veniali offensa, cuiusmodi orationis beneficio habitae in cathedra praeslegendi non semel mihi uenit in mentem quod iam ab ea exciderat. Gratia gloriosissimae Virgini matri, quae nos omnes semper in hoc iuuat. Amen.

Cap. XIX. continens 18. conclusiones, & certas formulas orandi.

Orare qui iugiter uolet utatur eiusmodi uersu.

Deus in adiutorium est clypeus ad omnia paratus.

Deus in adiutorium illis, & illis conuenit.

Luxuria fugiendo, acedia resistendo uincitur.

Cassus quas gratias agere debet ne cadat.

Gloria uana nascens ex tempore aliarum periculosa.

Victoria contra superbiam habita ut roboretur.

Gratiam Dei seruaturus imploret auxilium Dei.

Studenti quis finis, quia tentatio uincenda, & quis locus optandus.

Studenti vni facultati non facile transeat ad aliam.

Rex Ioannes I. I. & Regina Catharina cur recurrant ad hunc uersum.

Maria Princeps Castella, & infans Portugallia deplorata.

Regina Catholica Donna Isabella maxima.

Causa deplorationis mortis principis Donna Maria.

Reges ob regna, non regna ob Reges constituti.

Regna & diuitias ex se non honesta, & assidue mali, quam boni.

Bona hominum dona Dei, qui ea iure repperit.

Regi celi pareat Rex terra, plus quam illi subditi sui.

Providentia diuina omnia gubernat.

Christi incarnatio & passio pie massa magnum solatium.

Fata uel parca nullas esse, aut esse diuinum ordinem &c.

Plinius impie dixit Deum homini uiricem.

Deo cuncta esse aperta, ab omnibus ei, & nulli ab eo ratio reddenda.

Moriantur multi iuuenes boni, ne fiant mali.

Rex caueat ne fiat tyrannus, & pastor ne fiat lupus.

Testamentum condendi Salantai & facultas Deimonum.

Considendum non nimis saeculi principibus.

Regnum de regibus ne iniuste queritur, nec Rex iniuste illud uexato.

Rex uelit quod Deus, aut quod ille uult eum uelle.

Consolando Christiano massa ob mortuum cur exempla Ethnica non minus apta.

Abrahami de filio sacrificando obedientia massam ob mortuum solatur.

Maria mater uolens id, a quo abhorrebat, quem non soletur.

Christi animus morti se deditis quatenus

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 86

non soletur?

Christus quis, & quantus, quantaque illi data.

Christi tunc modestum prosperis, & forte aduersis parandum.

Mors Christi tunc somnus, quantumque de illa dolendum.

Gratias Deo cur plus oportet pro mortui agere, quam eos lugere.

Honorum huius saeculi & futuri quanta disparitas.

Beatitudo patriae indicibilis ut superat bonitatem.

Conuersatio celi ut superat conuersationem terrae.

Bona mortem consequentium contemplatio plus delectat, quam ipsa contristat.

Christi humanitas in caelo sublata nos affigit etiam.

Deus in adiutorium frequentatum quam uide.

Verbis orationis praesertim sacramentalibus nil miscendum.

Deus in adiutorium mentale pluribus, quam uocale conuenit.

Deus in adiutorium, horarum initio aptissimo qui adiutur.

Deus in adiutorium proferens hac cogitet.

Deus in adiutorium, cur adiunctum Gloria Patri.

Conclusio Prima.

1. Tugiter Dei Opt. Max. recorde-mur, & assueamus iugi orationi praesertim mentali, & breui, ubicunque simus, & quicquid agamus, citra impedimentum nostrarum actionum cum magna consolatione, & fructu animarum bonum est ut illo uersiculo Psalmographi. Psal. 69. Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina, licet secundum alium intellectum subtiliter cuiusdam Cardinalis. f. Caie. super eod. psal. aliud amplius ille insinuat. Qui, ut aiunt S. Abbas Isaacus, & perdoctus Ioan. Cassianus, lib. 12. in l. 23. coll. 10. colligit omnes affectus, & passionem naturae humanae aduenientes, est; omni statui clypeus paratus aduersus omnes inimicorum insultus, quod ceu rem utile, & quotidianā

paulo fufius extendemus, succidendo, & summando, quod in id duo illi peritissimi uiri dixerunt, & quod Deus nobis inspirat addendo. Primo quidem, quod uersus hic utilis est contra omnia pericula, cōtinetur enim periclonem auxilij diuini, quod contra omnia potentissimum est. Prodest contra superbiam, quatenus nobis suggerit considerationem propriae fragilitatis, & quod illa sine ope diuina subsistere nequeat. Valer cōtra infidelitatem, quatenus fidei uires recreat, & renouat, proponendo illū dicenti, Deum praesentem, & inuare paratum. Id enim quod inuitat, ad continue postulandum auxilium a Deo, praesupponit eum semper praesentem, & petita praestare potentem. Valer aduersus inimicorum insidias, quatenus ad memoriam nostram reuocat eas, & obsidionem, qua nos diu noctuq; uelut leones rugientes, 2. Petri 5. circundant, & iacula quae praeparantur minus nocent, secundum Grego. Et quod ab ea nequeamus liberari, nisi eiusdem Dei Opt. Max. opitulatione. Valer ad augendū charitatis seruiorem, quatenus incitat ad seruandū petendum, & ut festine adiuuet. est praeterea nobis hic uersiculus, ut ait Cassianus, in praelijs contra murus inexpugnabilis, lorica impenetrabilis, & clypeus munissimus, iuuat eos qui trilli, & solliciti sunt animo, & cogitatione varia fatigantur, ne de sua salute desperent, quatenus monstrat Deum inuocatum continue nostra praelia cernere, & nunquam ab hominibus perentibus abesse. Immo ad exaudiendum esse praesto. Hic admonet nos, ne ulla ex parte instemur, vel esseremur ob bonum successum spirituale, aut prosperum statum temporalem. Quandoquidem monet nos, non solum in rebus duris, & tristibus, sed etiam in blandis & latis necessariam esse opem diuinam, ut in his permaneamus, & ab illis nos liberemus. Ad cuius, praxim & usum declarandum, subferunt haec exempla desumpta est dicto Abbate, & Cassiano in haec uerba. Castrimargia, seu gulae passione perstringor, cibos quos eremus ignorat inquiror, & in squalida solitudine ingeruntur mihi odores Regalium ferculorum, atq; ad illorum desideria sentio me inuitum trahi, dicendum subinde mihi est, Deus in adiutorium meum intende.

adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina. Necesse mihi est, & cupio strictioribus ieiunijs corpus macerare, ad reprimendum stimulos, & insultus carnis, sed debilitas stomachi una cum siccitate, & oppressione alui id dissuadet, ne si mihi noceant austeriora ieiunia, vel ut ardor carnalis desiderij, citra illa cesset, orare debeo, *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.* Comelluro hora statuta, nauseam mouet panis, & ea quae sunt necessaria naturae sustentandae abhorreo, voce querula dicere debeo, *Deus in adiutorium meum intende*. Legendo quae oportet, quo spiritus meus prauis cogitationibus non inquietetur, dolor capitis me impedit, & infestat. Hora tertia indormio libro, videor compelli anticipare, aut praeruertere tempus quieri deputatum, somnus grauis non permittit me finire horas publicas, similiter clamare debeo, *Deus in adiutorium*. Euigilo, & experscor, video me technis demonis noctu inquietari, suspiras orare debeo, *Deus in adiutorium*. Existetem adhuc in luctu uiriorum titillationes carnis me pungunt, & blandis delectationibus conantur compellere ad consentiendum illicitis, ne ignis hic infernalis suo feruore adurat suaves floculos castitatis, clamare debeo, *Deus in adiutorium*. Hae illi. Quibus tamen illustribus uiribus addo, tutius fore in hoc ultimo casu oculos intendere in Maiestatem Diuinam, & eius potentiam (quae super omnia sufficiens est ad me, si placuerit, iuuandum) quam in animi passionem, quam ob fragilitatem meam patior, ne cogitatione in eam intenta magis, crescat, saltem cum per petitionem auxilij aduersus titillationes carnis crescit earum imaginatio, tunc enim satis fuerit aliud cogitare, quo obliuioni tradatur, aut minuat illa. Impugnatio enim carnis magis fugiendo vincenda est, quam resistendo, ut tentatio accidit, secundum Io. Cassian. lib. 10. de instit. Carnob. S. Thom. 2. 2ae. q. 1. art. 1. ad 4. & alios dicentes id sensisse B. Paulum, quum dixit. 1. Cor. 6. Fugite fornicationem, & agendo item sedulo gratias Deo pro uictoria, & postulando adiutorium, ut fruamur, & non imitari quendam mihi notum, qui, eo quod speciali beneficio Dei, quum esset iuuenis,

eiusmodi impugnationibus non discebat, non agnoscebat misericordiam, qua Deus utebatur erga eum, quo ob id gratias ageret, neque petebat donum perseuerantiae, quin potius sibi magnopere fidere, dicebat esse facillimum seruare uotum castitatis, cuius difficultatem tamen postea iam senior, fortassis in poenam illius ingratiitudinis adeo magna deprehendit, ut sepius non suffecerit clamare, *Deus in adiutorium*. neque alia multa remedia querere, excepta gratia Diuina, quae praesentabat eum, ne illicitis consentiret. Sed prosequamur alia exempla praedicti S. Abbatris in hae uerba. Simuli me ita, auaritia, aut tristitia inquietant, uideo me penae coactum labefactare mansuetudinem, quam ut uitam desidero seruare, ne ab ea separer, & amaritudine irae non conturber, magno gemitu clamare debeo, *Deus in adiutorium*. Tunc me ualde superbia, uel uanagloria, & spiritus meus uidens ignorantiam, & teporem aliorum, adulando mihi incipit suggerere, quanto melius in seruiuo Deo quam illi? Aut quae sit iam uirtute humilitatis, & simplicitatis, uel timiditatis, & dupliciter superbia, aut hypocrisis quo uinea praedictam tentationem & adulationem, & ne gloria mea uictoria contra superbiam habere me grauius infestet, quam ipsamet superbia, omnibus uiribus clamare debeo, *Deus in adiutorium*. Excrucior innumeris & diuersis euagationibus mentis, & inquietudine cordis, neque comprimere, neque obligare effusos meos cogitatus, neque orare, sine impedimento & imaginatione figurarum lasciuarum, & uanarum possum. Anima mea ita sterilis est, ut non concipiat, neque pariat spirituale quicquam, uel contra. Percipio mentem meam in Deum intendi, & me impetrasse in bonis cogitationibus perseuerantiam, placiditatem cordis, ineffabile gaudium spirituale, quod penae meae extra me ipsum ponit. Anima docto me adeo plenus cogitationibus spiritualibus, ut dissuas, & exundat. Reuelata sunt mihi res admodum secretae, & haec mihi plane occulta, repetita illuminatione diuina. Quo me a praedictis animi euagationibus uanis, & praedicta siccitate, & sterilitate spiritus & quod haec alia dona in me perseuerarent, multa cura, & crebro clamare me oportet. *Deus in*

In adiutorium &c. Hae ille. Quibus addo ista alia quotidiana. Sum scholasticus, & hinc uideo me principaliter discere debere, quia ratio dicit, ut unusquisque suam officio suo nauet operam, ut ait Apostolus 1. Corinth. septimo, & capitulo primo, uigesima prima, quaestio. 1. & ut se in sua uocatione exerceat, quo Deo seruiat, uel sibi aut proximis, literis, quae addiscit, proficit. Bern. ser. 36. sup. Cantic. Illinc uero Demon, & mundus suadent eas addiscere principaliter, ut quicquam honorem, famam, gloriam, diuitias, dignitatem, siue Deo obsequium praestetur, siue non, plurimum interest clamare, *Deus in adiutorium*. Multi sumus concursuri ad petendum lauream Baccalaureatus, Licentiae, aut Doctoratus, ubi pro meritis distribuuntur loca priora, uel posteriora, uel ad assequenda beneficia ecclesiastica, aut alia brauia, iuxta qualitatem eruditionis conferenda. Praelectiones, uel examina nobis coram iudicibus habenda sunt, uideo hinc me optare debere, ut iudices concipiant iustitiam de me opinionem, in proemio Grego. & sicutis praecipua, insitit de iust. & iur. & debere contentum me esse eo titulo, loco, uel beneficio, aut brauiio iure mihi debito. Illinc uero tentat me demon & Mundus, ut desiderem, quod iudices de me concipiant maiorem iusto opinionem, incitant me procurare per fas, & nefas, iusto honoratiorem locum, beneficium, uel brauium, uel titulum, necesse est clamare *Deus in adiutorium*. Video me multum temporis insumpsisse in addiscenda aliqua disciplina, & non sum illius tam peritus, quam alij mei condiscipuli, offerunt se mentem meam longe magni, & continui labores addiscenda illi necessarii. Suggestit mihi demon milites uoluptuose uiuere, mercatores paruo labore ditiores fieri, quam literati magno: Iam diu do operam Theologiae, & tanta iam sum aetate, ut bonus iurisperitus euadere nequeam: uenit mihi in mentem, quanto sunt maiora propria iurisperitorum, quam Theologorum: uel contra, postquam diu dedi operam iuri, incitat me demon, ut studeam artibus, & Theologiae, suggerendo mihi, sufficere in ijs paucillimum scire, in iure uero plurima esse addiscenda, quod illa exiguo labore perdiscentur, ius autem maximo, quod ille sunt

scientiae sanctae, & a fraude alienae, hoc autem fraudem, & technarum occasio, idque facit, ut auocando me ab ea disciplina, cui incubui, & in qua poteram multa discere, quibus Deo inferuirem, efficiat, ne in illa, neque in alia quicquam sciam, quo Deo seruiam: Ut igitur in his tentationibus sim collatus, & ne a praeccepto diuino, nec a mea uocatione, siue uacatione sine causa in id iusta discedam, per pusillanimitatem, inconstantiam, uel alios respectus, qui licet foris appareant aurei, intus tamen sunt plumbi, multa humilitate, fiducia, & conatu clamandum est mihi, *Deus in adiutorium meum intende*.

Digressiuncula consolatoria pro Regibus & Dominis nostris, super morte Principis Castella Donna Mariae, quae hoc tempore contigit.

Exemplum heu nouum & inopinatum & innumeris quidem lachrymis, sed tanto damno imparibus ploratum, & plorandum occurrit nunc (accepto de morte Serenissimae & Altissimae Donnae Mariae Principis Castella nuncio) in Regibus, & dominis nostris, Ioanne. huius nominis III. & Regina Donna Catharina huius nominis Prima, coniuge sua inelyta. Ipsi enim ab una parte (ut sunt Christianissimi) proposuerunt ne transuersum quidem unguem ab aequitate uirtute, & mandatis Dei discedere, & mortem potius subire, quam sanctissimae eius uoluntati (cui suas submisserunt) saltem mortifere contraire. Ab altera uero uident finitam uitam corporalem Serenissimae & Celsissimae illius Principis Donnae Mariae, filiae suae unicae, plusquam unice multis de causis a se dilectae. Illius, inquam uere Christianissimae, tot, tantis, tamque heroicis exemplis suorum Christianissimorum parentum, patrum, & singularissimae matris educatae. Illius, quae nata in hoc Lusitaniae Occidente, euecta fuit in Principem & futuram Reginam Regni Castella, & ei annexorum, quae tam in Asia, quam in Europa, & Africa, & extra eas in nouo orbe maxima sunt & amplissima imperia. Illius

lius inquam, Donnae Mariae, quae magna uirtute, maioreque indole a tenella aetate resplendens, ab omnibus praedictis Regnis tam dilecta, tantique erat habita, ut crederent se nata esse quandam celestem plantam, quae breui ita exeresceret, ut sicut forma corporis uenusta, nomine, statumque magnitudine superabat, ita ualere & fructu superaret illam suam proauia perennis memoriae, cognomentumque Catholicae primum adeptae, maximam Regnam Donnam Isabellam, cum qua eius mater praedicta Regina Donna Catharina de paritate contendit. Videntes ergo iidem Reges & Domini nostri, se hinc obligatos ad se conformandum uoluntati Diuinae, illinc uero insigniter tentatos ob mortem tantae Principis, & multorum aliorum liberorum ad maledicendum facis, & iniuriandum Parcis, quod immaturo, & atrociter nimium flamina elegantissime ordiri cepta ruperunt, & ad murmurandum aduersus prouidentiam diuinam & dicendum quod ille alius dixit, apud Boet. lib. 1. de consol.

*Omnia certo sine gubernat:
Hominum solus respuis altus.*

- 16 Cur tua aeterna Maiestas interemit hanc innocentem in aetate adeo tenera? Cur tua morte tua immortalitas adeo discernat nos suos parentes, & Serenissimum Castellae Principem nostrum generum, & consobrinum, eiusdemque maritum, qui tantopere eam ardebat, & Caesaris summi auunculum, & focerum, & Proceres Castellae, Nauarrae, & Aragoniae, & alios omnes sibi subditos, qui per illam, suasque stupendas corporis & animi dotes existimabant se a plurimis molestiis subleuari & liberari iri? Cur tua immensa bonitas mortem infligit eis, qui illi conuiuiebant, se parando eos a tam magna, tam suauis, tanque uera, & plusquam Regia conuersatione, & conuiuendo eos in extrema necessitate reuocandi ad natale solis luctu, planctu & paupertate coactos, unde nuper (solo enim anno Princeps uixit) egressi erant?
- 17 maxima cum alacritate & opulencia? Cur tota & Regna & Domina turbantur, tot foedera dissoluantur, tot & tanta spes, & conuentiones utriusque sexus hominum tolluntur? Cur Domine mitissime, speciem crudelitatis ostendere quibuspiam uide-

ri potes, toties nos occidendo, quia ex nouem filiis maribus, & duabus feminis mortua ista, tantum unus relictus est superstes, dum tot utriusque sexus Principes & infantes filios & fratres nostros occidis? & in his unam incomparabilem Augustam Imperatricem, & unum Serenissimum Cardinalem, unam Sabaudiae Ducem admirabilem? Quo uictrix ex hoc tam atroci praelio euadat humana praedictorum Regum Maiestas, proculdubio adigetur magna necessitate recurrere ad Diuinam, & magnis clamoribus, & suspiriis dicendi, *Deus in auditorium nostrum intende, &c.* & ad virginem matrem interpellandum dicentes, *Monstra te esse matrem, mala nostra pelle bona cuncta posse, & nos ab hoste protege.*

Seminaria consolationum, quibus praefatas Regias Maiestates per apostrophem in persona Christi latius consolabamur, sint haec.

Primo, quod considerarent Diuinam Maiestatem praesentem, omnipotentem, & omnia optime gubernantem.

18 Secundo, quod is, qui omnia potest, & omnia optime gubernat, Deus, nec filia suam praefatam Donnam Mariam, nec se ipsius parentes, Reges, neque alios Monarchas principaliter creauit ut regnerent in terris, neque subditos eorum ut in eis sibi seruiant, Magist. cum alijs in 1. dist. lib. 1. sed ut Reges bene regendo, & subditi bene parendo, omnes saluentur in oculis amplissimis perpetuo regnaturi &c.

Tertio, quod reputarent, quod status Regis potestas, diuinitas, quae uisibilitati humanae quaedam magna uidentur, apud Deum, non sunt per se talia, quippe per se sunt tantum utilia, uel delectabilia, & non per se honesta. Thom. 1. par. q. artic. 6. licet nequeque per se sint mala, quamuis affiniore sint eis, quam bonis, ob idque Deus, licet nonnullis amicis suis ea impartiat, compluribus tamen aut non largitur, aut eorum commodo illa admittit, aut ut ipsi ea relinquunt inspirat, &c.

Quarto, quod honores, status, liberi, salus, & uita, quibus praedicti Reges fruebantur, uel frui fuerant, sunt, uel fuerint dona

dona ipsius, qui iure optimo poterat dicere illud 1. ad Cor. 4. Quid habetis quod non acceperitis? & consequenter, quod licet ipsi quoad alios homines, eorumque habeant, essent Domini, quoad Deum tamen ipsum, quoad tenus erat depositarii, aut commodatarii, & ita nihil, quod suum non esset, eis ademit. cap. 1. de deposi. & c. 1. de commod. & nec eis, nec cuiquam alij iniurius fuit, iuxta illud potentissimi, sapientissimi Regis. Psal. 23. Domini est terra & plenitudo eius, & illud. Psal. 65. Scitote quoniam Dominus est Deus, ipse fecit eis nos, & non ipsi nos, & illud eiusdem Psal. 65. Nos autem populus eius, & oues pascuae eius &c.

Quinto, quod Rex celi est Rex Regum terrae, Apocalip. 19. & Dominus uitae, & mortis, qui occidit. Deuter. 32. & uiuere facit, cui par est, ut magis pareant Reges terrae, quam subditi eorum illis. &c.

Sexto, quod alta mente perpenderent, nihil, nec minimam quidem frondem minimae arbusculae orbis moueri citra praescientiam illius, Aug. & Tho. 1. par. q. 14. & melius, q. 18. neque frustra sine fine ab illo praestitutum &c.

Septimo, quod iustum esset, ut ipsi licet sint patres, a quo animo ferrent illam esse traditam morti honestissimae, ut impletur uoluntas illius patris aeterni, qui filium suum unigenitum Opt. Max. sibi coequum, quem caeli & terrae capere non poterant, pro salute ipsorum in terris demisit, & in angusto uentris uirginalis claustro incluserit, iuxta illud hymni Eccle. Quae terra, pontus, aethera Colunt, adorant, praedicant, Trinam regentem machinae Claustrum Mariae baiulat. quo sanguinis sui precio eos de captiuitate redimeret, aeternumque saluaret, nisi suae offensae impedimento essent &c.

Octauo, quod ob nullam causam maledicendum sit Parcis, nec iniuriandum Parcis. Quando quidem (licet fabulosa & nimium delusa Gentilitas secus senserit) aut non sunt fata, neque Parcae, aut non sunt aliud, quam ordo, & dispositio. Tho. par. 1. q. 116. per rotam, post August. lib. 5. de ciuit. Dei. quam in caulis creatis, & earum effectibus iustissima Dei prouidentia, potestas omnipotens, & uoluntas sacratissima constituit, & quod ideo maledi-

cens Fatis, uel iniuriis Parcis, aut imprudens incogitanter dat sine mente sonum, aut uera fide caret, cuius defectu credit esse aliquid, quod non est, aut ipsi Deo, uel ordini & regimini, quo orbem & suas creaturas, & opera gubernat, maledicere. &c.

24 Nonno, quod impia uox est illa Boetio de Consol. met. 5. tributa. Omnia certo sine gubernas, hominum solos respicis actus. Quandoquidem adeo omnia perperit, ut de omni, uel minimo uerbo orio so Matthaei. 10. sit petiturus rationem: Desipuit enim ingratus, & infelix ille Plin. in Proem. libro 7. nat. hist. quem carpit Lactan. in lib. de opif. Dei, qui dixit, Deum homini esse utricum, brutis uero patrem, cum cum in tam altum finem creauit, & tanta prouidentia eum gubernet, tantoque labore, & sumptu filij sui unici de tyrannide suorum inimicorum liberant. &c.

25 Decimo, quod expenderent, quam ofuscatae nebulis passionum habeant suas mentes qui Deum rogant, cur ex terra rerum humanarum caligine hanc innocentem euocauit, quandoquidem ipsius est ab omnibus de omnibus rationem poscere, & nullius ab eo, Aug. ad Macedon. relatus in cap. quamuis de penit. distinct. 3. cumque ipse solus errare nequeat, capit a nobis 2. de sentent. excom. & nemo sine ipso, uel sine eius ope possit non errare, cui que omnia tam futura, quam praeterita, quam etiam praesentia nuda sint, & aperta oculis eius. ad Hebr. 4. & capit. nouit, de iudic. &c.

26 Undecimo, quod expenderent, quod nemo alius a Deo sciebat, an praedicta Princeps, quae iuste credebatur innocens, si diutius superuixisset, nocens esset, fuisset, & malitia mutasset eius intellectum. Sapient. 4. & c. si ex bono, de penitent. dist. 4. & culpa sua obliuiscitur illum, & in cunctissimum statum gloriae perennis (in quem gratia, & beneficio Dei euectam esse sancte credi potest) perdidisset, & tandem forte in tristi illo foco, & infernali carcere ignominiae perpetuae sine fine arderet, &c.

27 Duodecimo, quod agnosceret, quanto peius praedicta Princeps obijisset nocens, quam innocens, quanto peius annis & nec-

catu gratia, & cum indignatione Dei, quam bonis operibus, & uirtutibus ornatam eius gratia, (cum qua iuste credi potest mortua) fuerit defuncta? &c.

27 Decimotertio, quod non esset imaginandum Deum benignissimum enecare in eam suum matrem, vel socerum, sed potius ei gratia agendam, quod ex causa suae diuinae sapientiae nota, licet illis incognita, finat eos diutius quam eam uiuere: simul rogare, ut illud in eorum salutem uertere dignetur, cum ipsi & alij omnes etiam suae Regiae conditionis (quae humana miseria est) ignorent, an melius sibi fuisset hanc laboriosam uitam finisse ea in aetate, qua haec suam finiuit: ideoque cauere debere, ne suo altissimo statu, & uita longa benignè sibi concessa abutatur (nam potentes potenter tormenta patiuntur. Sap. 6.) ne de pastoribus fiant Lupi, de Regibus tyranni, de elementibus patribus asperi uirici, ne sub specie diuinam implendi uoluntatem, propriam suam, vel sibi acceptoriam, illi contrariam impleant, ne sub umbra constituende pacis, & inseruendo Deo inferant bella, & proximis iniuriuntur, &c.

Decimoquarto, quod exploderet a sua mente Regia blandam duri hostis suadellam quod Regna sunt instituta propter eos, & alios Reges, & familiares eis acceptos, ut sanguisugam instar illa exugant, & contra leges aqua infellēt. Quandoquidem dubium non est munera eorum in regnorum commodum (non enim Regnum propter Regem, sed Rex propter Regnum est) protectionem, & tutelam inuenta fuisse, &c.

28 Decimoquinto, gratias agerent, quod Deus Opt. Max. prauidens quem exitum res habitura esset, praefata Principi (ut terrenis exonerata oneribus, & spiritualibus adornata emblematis se coram eo sifteret) largitus fuit uoluntatem, & iudicium condendi testamentum, & sancta Sacramenta, quibus se armaret, c. mul. 1. q. 1. suscipiendi. &c.

29 Decimosexto, alta mente reponerent, quod Deus Opt. noluit per praefata Principis mortem ulla foedera, quae mille modis suggerit, (cogito cogitationes pacis Hierem. 29. c. Dece. de immunit. eccl. lib. 6.) infringere, monere tamē sic, ut nolint nimis confidere Principibus, quia exebet spiritus eorum, & reuertentur in terram

suam, & in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. &c.

30 Decimoseptimo, cognoscerent, quod idem Deus Opt. Max. per praefata Principis mortem, nullam Regnis praedictorum Regum de se, vel de illis conquerendi ansam praebuit. quippe qui ut scit (quippe, qui omnia nouit, ad Hebr. 4. & cap. Deus omnipotens, 2. quæst. 1.) eos non posse de ipso iuste conqueri, & ipsum de illis sic, ita non ignorat quando, quomodo, & quare, & quanam Regna, populi, & priuati homines iuste conquerantur de suis Regibus, & dominis propriis, uel alienis, & quare iniuste. Proinde ut illis, aduersus quos sanguis & sudor clamant ad Deum, *Deus in auditorium meum intende*, & contra imitari inuerecundum Cham, Genesis 4. & c. qualis. 2. q. 7. faciētes se de omnibus, c. ues, 2. q. 7. canes, facilius infamant, & condemnant Dei Vicarios tam spirituales, quam temporarios, quam ipsi eos, transgrediendo magnopere leges Dei, ipsumque graui ter offendendo, &c.

31 Decimooctauo, semper reminiscerentur, quod quanta cum ratione praedicti Reges genibus flexis in dies ei dicunt, fiat uoluntas tua, Matth. 6. tanta ei debent uelle conari id, quod ipse uult, vel certe quod ipsum uelle nolit, quandoquidem nemo magis eos amat, quam ipse, nemo magis nouit, nec dare potest quod eis expedit, quam ipse. &c.

32 Decimonono, omittis exemplis Echnicorum, quae licet celeberrima sint, & a multis etiam eruditis & Christianis in consolatione aliquorum piorum proposita, non tamen uidentur Regibus tam Christianis consolandis adeo idonea, quia non fuerūt uera, aut certe non perfecta uirtutes, sed falsae. c. omnes. 5. ex his. 27. q. 1. & Tho. 2. sec. q. 33. art. 8. & q. 10. ar. 8. Omittis, inquam, Echnicorum exemplis, proponerent sibi illud illius obediētis serui

33 Dei Abrahami, qui prius ab eo implorata ope, saltem aequipollenter, per, *Deus in auditorium meum intende*, adeo suam uoluntatem diuinam postposuit, quod firmiter decreuit sua propria manu, suoque proprio gladio Deo sacrificare proprium filium, non qualemqualem, sed innocentissimum, sibi, gratissimum, & heredem destinatum. &c.

Vigesi.

34 Vigesimo, quod ob oculos ponerent illud aliud maius obedientissimae Virginis matris, quae magna fide, parique magnanimitate, absque plangitibus (quos nonnulli quos confutat Caieran. in line 3. Tom. fin. gunt) itabat iuxta crucem acerbissimam, in qua filius eius suo pretiosissimo sanguine exolvebat precium redemptionis generis humani uolendo plusquam uitam, (ut Deo se conformaret) id, a quo plusquam a morte adhorrebat, morte nimis eiusdem filij sui quam dilectissimi, quamque diligentissimi &c.

35 Vigesimo primo, ut animis suis infigerent illud omnium maximum, & admirabile D. N. Iesu Christi, qui cum esset ante omnia secula primus & unigenitus, ad Coloss. 1. in quo, & per quem omnia facta fuerunt, Ioan. cap. 1. & in quo reconditi sunt omnes thesauri, ad Coloss. 3. sapientiae, & scientiae Dei, cuiusque data est omnis

36 potestas in caelo, & in terra. Matth. 28. quique est Rex Regum, & Dominus dominantium, Apocalyp. 19. quo se sanctissimae patris uoluntati conformaret, postea quā dixit Matth. 25. *Pater si possibile est transeat a me calix iste*, prouinus subiunxit. Veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu uis, & mox sciens id patrem uelle, permisit, Matth. 26. Ad. 18. se tradi eis, qui innumeros enim iniurijs cupiebāt crudelissime interficere &c.

37 Vigesimo secundo, quod perita ope per *Deus in auditorium meum intende*, subleuaret ad Deum mentes, & considerantes se, suos seruos, & fideles, ac prudentes eius in temporalia vicarios, c. cum ad verum, & cap. duo. 96. dist. 10. perpenderent quanto minus est id, in quo uult Deus eos sibi conformari, quam illud, in quo praedictus Abrahamus, praefata Virgo mater, & praefatus Dominus Iesus se ipsi conformauerunt, perpenderent, inquam, haec & ei mente uolentes conarentur toto animo dicere ei, quod alius suae conditionis Rex antea perfecto corde dixerat, Psalm. 56. & 107. *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum*, paratum quidem ad suscipiendum modeste prospera, & paratum ad ferendum fortiter aduersa &c.

38 Vigesimo tertio, quod licet Deus Opt. Max. uelit praefatos Reges suae uoluntati sibi notae se conformare, non tamen Op. Nauar. Tom. II.

praecipit eis, ne ullatenus ob tantae Principis & filiae tam dilectae mortem contristentur, modo id Christiane faciant, iuxta illud Apoc. ad Thessa. quarta. *De dormientibus non contristemini, sicut cetera gentes, quae spem non habent*, quasi dicat, uobis quidem uero Christiani mors uestrorum uideri debet somnus quidam, ex quo quando forte minus putaueritis, excitabitur, & ideo, potestis quidem iuste dolere, sed non ita ut Echnici, qui nullam ulterius uidendi mortuos spem habent, &c.

Vigesimo quarto, quod licet diuina Matris permittit praedictis Regibus dolorem modestum, eo quod tam cito post alios Principes & infantes, filios & fratres, ademptos, hanc quoque Principem ademit, deberent tamen ei agere gratias, eo quod eam ipsis adeo probam, adeo in bona propensam dedisset, ut duratura diu sit eius fama, quae sola incitare queat totam Hispaniam ad imitandum eam, Deo seruandum, & ipsos parentes eius colendum.

39 Vigesimo quinto, quod idē Deus Opt. Max. permittit eisdem lugere medio-criter, quod tam paruo tempore tam ampla regna terrena tenuerit, modo gratias ei actu, vel uirtute ageret, quod eam ipse illis praeposuit, permittitque eis dolere, quod illius praesentiam corporalem eis (licet raro ea fructuri essent) subtraxit, modo actu, vel uirtute gratias agerent pro spirituali, quam pio possunt credere eum fecisse illi adeo continuam, ut ea semper, & ubique eius consuetudine uti possent. &c.

40 Vigesimo sexto, quod etiam permittit eisdem Opt. Max. eis dolere, quod illa post hac non erit mediatrix inter eos & Caesarem, & eius filium Principem Philippum, modo non negarent ei gratias, quod transierit eam in locum, ubi erit mediatrix apud Imperatorem omnium Regum, & Imperatorum creatorem, & apud filium suum primo & unigenitum immortalem, ab omnibus spiritibus ordinibus adoratum, ad Heb. 1. quem prius quam illum alium mortalem desponderat. Cant. 1. ubi Bernar. ser. 7. Permitteret item eis dolere, quod ea euocant Pincia oppido angusto aetate calore ardenti, & hyeme frigore rigenti, subiecto negotijs tetricis, horridis morbis, siti, fami alijsque id genus sexcentis.

41 tis malis, modo non negarent ei gratias, quod (vixisse credere possunt) transiit eam ad amplissima regna eorum, quorum aliquot emblemata collatione aliorum medioerum (nempe stelle) sunt longe maiora, iuxta tradita in 1. de celo, & 1. Metaph. & tangit gl. cum DD. in c. solit. de maiorib. verb. inter solem tota Europa, Asia, & Africa, in quibus non est æstus, non frigus, non tædium, nil triste, non fames, non sitis, nec dolor ullus, contra vero redundat omne gaudium, omne lætium, Damian. de Gaudijs parad. Tho. 1. 2. q. 2. 3. & 4. & indicibilis de summo bono fructio, &c.

42 Vigesimo septimo, quod idē Opt. Max. permittit eis dolere, q. prædicta Princeps subduxerit se conuersationi suarum mortalium amicarum, dum non negarent ei gratias, quod pro ea ipsi cōcesserit cōsuetudinem supremæ suæ Curie celestis Principi Mariæ suo de nomine dictæ, & omnium, quibus illa est amicissima, Diuorum & Vinarum, & propterea, quod eam participem fecerit admirabilis filii benedictissimi conuersationis. Super oia vero quod eam compotem fecerit indicibilis, beatificæq. visionis, qua intuetur ipsius essentiam, quam consequitur gaudium illud plenissimū, quale nec oculus uidit, nec auris, 1. Cor. 2. & Hierem. 3. audivit, nec in cor hominis ascendit, &c.

43 Vigesimo octavo, quod pro sui christianissimi magnitudine animi subleuarent oculos mentium, & cōtemplarentur triūphantem prædictæ Principis in regna eorum ingressum (quē sancte credere poterant sibi datum) simul & ingressam cepisse possessionē sui Regni iam inde a cōstitutione mundi sibi destinati, præfatarū que conuersationum cum omnium suorum desideriorum expleto, simul & illarū congratulabundam orationem, qua excepta fuit a suis auis, fratribus, sororibus, ammentis, alijsq. cognatis, & amicis, & a tota illa celesti Curia splendidissima, & quod prædicti Reges & Dñi nostri si pressius cōtemplarentur, non solum non contristarentur, verum et iubilantibus lacrymis magis, quam uerbis exprimendū cōciperent & arriperent desiderio seruati, potiundi simili in prædicta Regna introitu, & confortio suæ prædictæ Donnæ

Mariæ, & animis in uires collectis, subla-
taq. in cælum uoce clamarent. *Deus in adiutorium nostrum intende, Domine ad adiuuandum nos festina*, quo ad hæc lamina gaudia tandem post uarios casus, & tot discrimina rerum peruenimus. Amen.

Aequi, boniq. consulas, Christiane lector, quod digressionem consolatoriā, & in uulgari per apostrophē in persona Christi composuimus, nunc in prædicta capita contraximus, quia tūc oportuit per eam animos prædictorum Regum, & multorum aliorum Summatum & Infimatum prædictæ Principi bene affectorum lenire, & leuare dolore. Nunc autē satis uisum fuit, redigere eam in prædicta capita, ex quibus lector pro casus qualitate possit excipere, quæ ad consolandum lugentes mortuos uel conuenire possint. Conueniat autem frequenter, quando quidem in his, quibus oppugnamur, malis, maxime quotidiana & infesta sunt tela mortium, parentum, filiorum, cognatorum, Dominorum, & aliorum amicorum, aduersus quæ præsentissimū propugnaculum nobis esse potest prædictum, *Deus in adiutorium meum intende*, nostro casui occurrenti debito modo applicatum. Nolo tamen tollere rationem tunc redditam, qua me iuste fuisse motum ad eam componendam, scripsi, fuit enim illa, quod in Navarra natus, & in regno Castellæ splendoris honores adeptus, & iussu Cæsareo inde migrans in admodum insignem Lusitanic Conymbricam, in qua prædicti Reges susceperunt insulas, & coronati fuerunt, eisdem in eadem inseruiui maiore honore, & honorario, quam alius hactenus inseruiuit, in qua eadem ciuitate prædicta inclita Princeps nata fuerat, & tandem electa in Principem, & Reginam futurā Castellæ, & Navarræ; Per hæc enim omnia simul coniuncta satis concluditur, me triplici ratione lugere debuisse mortē ipsius, quæ tria prædicta Regna umbra aliarum suarum protegere ceperat. Accedit, quod per eam superstitem sperabam implenda multa, quæ maxima illa Dōna Isabella Augusta, & Imperatrix, amita sua uerbo, & epistula Regi nobis amiserat, quæ eius, & Cæsaris iussu Salmantica Conymbrica commigramus, subuenire nimirum meis cognatis, quos ille commigra-

grādo reliqueram desolatos. Accessit itē, quod nuntium prædictæ mortis acerbissimæ aduenit eo tempore, quo hæc pars, in qua de uersa illo, *Deus in adiutorium*, tractatur, iam erat prælo submitenda, pars inquam, operis nuncupandi suæ matri Reginæ, nostræ Domine Christianissimæ, quam & Regem ipsius coniugem magno pere cupiebam ab omnibus etiam minimis quibusque seruilis eius (quorum de numero eram) adiutū iri, ut qui tanquam magnanimi heroes suum iustum dissimulabant dolorem, omnino eum ex suis (qui uere regij erant) animis expungerent alta mente cōtemplantes sollicitatem, qua credimus filiam esse donatam, & maiore qua speramus parentes esse olim donandos, magnopere, inquam, hoc cupiebam, multo autem magis, quod sicut Reuerendissima, eademque amantissima illa nostri Redemptoris humanitas ab oculis corporis Virginis Matris, Apostolorum & aliorum sibi deuotorum, & deuotarum in cælum sublata, animos eorum in eodem sustulit, & quadatenus eis defixit, & ita prædictæ Serenissimæ, eiusdemque dulcissimæ ipsorū filie in cælos sublatio esset in causa, quod ipsi, suorumq. subditi mēte habitarent in eis, obnixè interim, dum uita manebit, dumq. spiritus rexerit artus, toto corde clamante, *Deus in adiutorium nostrorum Regum, & nostrum intende*, quo illi sancte regendo, & nos humiliter parendo ad tuā ista cælorum amplissima, & omni ex parte felicissima regna tandem transmigremus. Amen.

Præfata tamen digressio non obstabit, quo minus te & me admoneam, candide Lector, illa uerba S. Abbatis Isaac, apud Io. Cassian. lib. 12. Inst. c. 23. collat. 10. e.

44 10. commendantis usum istius uersus. Ps. 99. *Deus in adiutorium meum intende*, quæ sunt hæc. Huius uersiculi meditatio in tuo pectore indurpta uoluitur. Hic in opere quolibet sine ministerio, uel in itinere cōstitutus decantare nō desinas. Hic & dormiens & relictus, & in ultimis nature necessitatibus meditare. Hæc uoluntatio cordis uelut formula tibi salutis effecta, nō solum illarum ab omni demonum incur sione custodire, sed etiam cunctis te uitijs terrenæ contagionis expurgas, ad illas inuisibiles theorias celestesque perducet,

atque ad illum ineffabilem, ac a paucis expertum prouehet orationis ardorem. Hunc uersiculum meditantī tibi somnus irrepit, donec incessabili eius exercitatio ne formatus etiam per soporem eundem consuefas. Hic tibi expergefacto primus occurrat, iste enipilati cogitationes antici per uiueras, iste de tuo cōsurgente cubili curuationi genuum tradat, atq. illinc deinceps ad omne opus, & usq. deducat: hic te omni tempore prosequatur, hunc meditaberis, secundum præcepta legislatoris, sedens in domo, & ambulans in itinere, dormiens, atque cōsurgens, hunc in parietibus domus tuæ, ac penetralibus tui pectoris collocabis, ita ut hæc ad orationē procumbenti sit tibi acclius decantatio, & exinde cōsurgenti, atque ad omnes usus uitæ necessarios incedenti fiat erecta & iugis oratio. Hæc ille.

Hanc doctrinam duorum istorum Illustriū uirorum S. Abbatis Isaac, & eloquentis Eremitæ Ioannis Cassiani, quam uti nemo me docuit, neque ad canos usque di dicit, ita libenter tibi, Christiane lector, cōico, obnixè te rogans, ut id, quod ego capite iam cano in usum habere cepi, nō sine fructu, tu cum maiore iunior eam doctus ea utaris, quo nos Deum continuo inuocantes, & mentibus nostris repræsentātes, quadatenus in eum transformemur in hoc sæculo per gratiā, & in futuro per gloriam. Amen. Addo hanc doctrinam intelligendam esse de dictione, & cōtatione mentali tantum, quoad actiones cantandi, & recitandi, non autem de uocali. Tum quia uocaliter dici nequit, cū aliud uocaliter dicitur, & non est cōsulendum quod fieri nequit, argumen. capit. nemo potest, cum ei annot. de reg. iur. lib. 6. Tum quia peccaret, qui cantando uel recitando psal mum, hymnum, euangelium, uel aliquid aliud eiusmodi, uerba præsertim sacramentalia, eis misceret uerba prædicta uersiculi, cū per nil tale debeant illa interrompi, ut terigit Felyn. in cap. cum dilecta, nu. 11. de rescript. & dist. i. Thom. post & ante alios in 4. dist. 13. art. 2. quæst. 3. & 4. concludendo, addere quicquam uel interponere uerbis formalibus sacramentorū esse peccatum, etiam si non semper essentiam sacramenti impediunt, argum.

Secunda pars Decret. b. XIX. q. 2

cap. retulerunt, de consec. dist. 4. & l. 1. l. continuis. de verb. oblig. *

Ex hac conclusione sequitur primo, nō abs re magnum illud Hieronymum (ut fertur) consuluisse Papā Damaso, ut in initio cuiuslibet horæ Canonice diceretur hic versus: Quandoquidem etiam in principio, medio, & fine cuiusque actus tam secularis, quam ecclesiastici, corporalis & spiritualis, magno cum fructu di-

46 ei posse prædicti Patres doceant. * Dixi, inquam posse dici mentaliter tantum in actibus, qui voce tantum, vel qui mente & voce fiunt, quia in alijs dici possunt etiam vocaliter, per proxime dicta. *

47 Secundo sequitur id, quod supra c. 10. a nu. 62. dicebam, puta, versum istū de se esse principium aptius cuiuslibet horæ, quā Pater noster, sicque statuisse Papam Damasum consulente B. Hiero. & Patre nostro de se aptius in fine dici, uti veteres dicere soliti erant, c. id semper, infr. dist. 5. * Dixi de se. Quia ex aliqua circumstantia ecclesiæ aliud potest esse aptius, ut est in Breuiario Romano scilicet. rec. Pij V. ex ipsius præcepto, * & in alijs, quorum regula iubet ab alio initium sumere. In illis, nō solum est melius, sed etiam necessarium ab illo inchoare. Quandoquidem minus bonum præceptum præferendum est meliori cōsulto, ut alibi diximus. in reper. e. inter verba, l. 1. q. 3. nu. 3. & probatur in c. 1. 14. q. 5. c. non est putanda, l. q. 1.

48 Tertio, sequitur deplorandum esse multos, qui in choro & extra illum incipimus hūc versum omni ex parte Deo plenum, & redundantem, adeo ipso uacui, adeoque uacue, leuiter & indeuote, ut scōmmata essent, aut uersus Virgilianos occinere uideamur.

Quarto sequitur, q. deproptur thesauros supra memoratos ex tam opulento armario, non tā debet asseruari ad recitandum vocaliter uerba prædicti uersus, quam ad cogitandum quam prope, quāq; præsens sit tibi Deus, a quo petit opem, quamq; ille potens & benignus ad ferendum, & quam ipse qui petit ea indigens, ut supra eo. c. nu. 1. & 2. dictum est.

49 Quinto sequitur, apte cōiungi hūc uersum illū alterū, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, ut fertur cōsuluisse D. Hieronymum, nō quidem ut sine attentione

vlla (ut sapissime prohi dolor sit) dicatur, sed ut priore humiliter petamus nobis opem, sine qua nihil possumus, Io. 15. posteriore uero reuerenter optemus, & quæ ramus, summa eidē uni, & Trino, Patri, & Filio & Spiritui sancto gloriam, & honorem quæ super oīa optare debemus, quæq; utinam uniuersis orbis tribuat ei, quo ipse nobis omnibus suam, qua nos sibi faciat gratos, gratiam tribuat. Amen.

Orandus non est Deus ut noue velit, quod antea noluerit. n. 51

Deus plane immutabilis. n. 52

Voluntas & scientia Dei ut immutabilis. n. 53

Oratio quid prodest, si Deum non mutat. n. 54

Oratio ut male multi pro se & alijs. n. 55

Oraturus recte expresse vel tacite ut faciat. n. 56

Oratio facta Deo ut differat a precibus hominum potest. n. 57

Deum non tades multitudinis precum. n. 58

Oratio peccatoris, quæ mortui prodest. n. 59

Intellectus cuiusdam eloq. S. Gregorij. n. 60

Elacrymæ huius Domini missa per malum prodest. n. 61

Oratio pro defunctis omnium securissima missa. n. 62

Oratio pro alijs agat hoc. n. 63

Orandum sed non pro fausto vel damno. n. 64

Oratio pro infante mortuo an liceat? n. 65

Facetus fuit quidam rusticus. n. 66

Oratio pro infidelibus, & excommunicatis an liceat. n. 67

Missæ cur non applicetur excommunicato. n. 68

Oratio ut liceat saltem priuatim pro eo, qui creditur beatus. n. 69

Oratio ut ecclesia expresse pro hereticis, & ceteris. n. 70

Excommunicatis non prosunt suffragia generalia. n. 71

Oratio quæ Ecclesiæ fiat pro excommunicato. n. 72

Missam applicare aliud, quam applicare eius orationes. n. 73

Excommunicato non prodest missa, sed mortali peccato infecto sic. n. 74

Oraturus pro mortuo, quem putat saluum, hoc agat. n. 75

Oratio pro inimicis sanctorum, quæ & interduum necessarium. n. 76

Oratio malum malis, ne male agant, licet. n. 77

Oratio

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 91

Orari potest omne fatibile, sed non fieri omne orabile. n. 78

Tyrannus occidi nequit a quouis priuato. n. 79

Surdus horas non recitet cum alijs. n. 80

Cæcus non excusatur a Choro. n. 81

Infirmus sufficiens ad excusandum ab horis non est surditas, vel cæcitas. n. 82

Horas recitans cum alijs, ut supplere debet particulas omittas. n. 83

Privilegia quæ recitandi non sunt uera privilegia. n. 84

Recitare licet etiam sedendo iure communi. n. 85

Privilegia quæ recitandi, etiam si nihil non concedant, prosunt. n. 86

Privilegiarum compendium uile, sed cum originali conferendum. n. 87

Interdictum ubi tollendum die conceptionis Mariæ. n. 88

Oratio ad supplendum defectum horarum. n. 89

Oratio pro Francorum Rege hanc quærit indulgentiam. n. 90

Regibus pro duobus Christianis quid orandum. n. 91

Reges an quidam Christiani teneantur in foro decurre sedes. n. 92

Descendere tenetur quis Rempub. & Ecclesiæ plus quam priuatum. n. 93

Concordiam ad honestam quos litigantes Index cogere potest. n. 94

Regibus alienis, & suis nasallis detrahentes ut peccant. n. 95

Murmurationi contra Reges obuiandum. n. 96

Christiani sunt membra & serui omni corpori & domini. n. 97

Regibus quid potius quam uictorias optare debeamus. n. 98

Oratio pro Rege suo iustum, & an iustum quam pro omnibus. n. 99

Oratio pro multis ut melius quam pro paucis. n. 100

Amare amicum maioris meriti quam amare inimicum. n. 101

Oratio nominatum in collectis ut licitum. n. 102

Secunda Conclusio.

51 Quid nemo orare debet, aut rogare Deum quicquam, existimando se suis precibus flexurū eum ad uolendum aliquid, quod antea nolebat. Tū Op. Nauar. Tom. II.

per illud D. Gregorij. 23. q. 4. ca. obtineri non possunt, quæ prædestinata nō sunt.

Tum quia Deus immutabilis est, testante se apud Zachariam prophetam Zach. c. 1. Ego Deus, & non mutor. & asserente August. in lib. de nat. boni. Quod ipse solus est immutabilis, cum neq; quoad substantiam mutari possit, ut alia corpora celestia, neq; alio modo, ut Angeli cap. firmiter, de summa Trinit. cum ei annot. per

52 Tho. ibi, & in 1. par. q. 9. artic. 1. & 2. Tum quia ut ineffabilis illa substantia, & suum esse supra modū admirabile, ita eius scientia, & uoluntas non mutatur, ut ante & post alios tradidit D. Thom. 1. par. q. 8. art. 13. & q. 19. art. 7. Tū quia, ut impius est dicere, Deo cure non esse regimen inferiorum, aut humana omnia facto quodam inuitabili, aut syderum concursu, sine (ut aiunt) constellatione, aut immutabilitate providentiæ diuinæ fieri, ob idque non prodesse orationem, ita erroneum est existimare ob nostras orationes mutare Deum suam uoluntatem, instar Regum & potentum dominorum, ob preces suorum familiarium, ut tradit idē S. Doctor 1. par. q. 22. art. 3. & q. 23. art. 8. & 2. q. 83. art. 2. ab omnibus receptus. At inquit, Cur ait D. Ambrosius a Gratiano relatus in cap. nouit. de pœn. dist. 2. Nouit Deus mutare sententiam, si tu

54 noueris emendare delictum. & ut dixit Hieremias, cap. 19. relatus per Conc. Toletanum, c. incommutabilis. 22. q. 4. Si penitentia egerit gens illa a malo suo, agā & ego penitentia a malo, quod cogitauit ut facerem eis. Quomodo igitur secundū hoc prodest orare, quādoquidem si Deus uelit, fiet quod eum rogamus, etiam si non rogemus, & si nolit, superfluum est eum orare quādoquidem non est mutaturus suam uoluntatem?

Ad dictum B. Ambrosij respondeo, eū nolle dicere Deum mutare suam disiuuam de me, aut de te a creatione mundi latam, licet sic eam, quæ fieri debet secundum præsentem iusticiam, & statum meū uel tuum præsentē, si nos illum immutemus, ut post Card. S. Sixti, in c. sed & continuo de pœn. dist. 2. & alios complures declarauit hoc anno super illo ipso dicto cap. nouit. de pœn. dist. 1. S. Ambrosij, & ita etiam intelligendum est id, quod

Secunda pars Decret.

Tertia conclusio.

ait Hieremias, cum alijs multis sententijs S Scripturæ. Ad aliā objectionem respon-
deo, utilitatem orandi nō cōsistere in eo,
ut merito, & uirtute orationis faciamus
eum uelle, quod antea nolebat, sed ut det
quod decreuerat nobis dare, oratione me-
diatē, sicut mittens sementem in aliquem
fundum, non facit Deum uelle in eo da-
re panem, quem nō decreuerat dare, præ-
uia illa semente.

55 Ex quo sequitur primo, male, & perpe-
ram orare aliquos, & aliquas, quos uidi re-
citare, iubere celebrare Missas, ieiunare,
& plāgere ob salutem alicuius cognati in
firmi, aut affligi, sperantes quod Deus
mutaret uoluntatem constantissimā, &
optimā.

Sequitur secundō, quod orans & rogās
Deum aliquid, credere potest, quod ante
mundi creationem scit Deus enim fuisse il-
lud rogaturum, & quod immensa sua boni-
tas decreuerat illud agere, aut aliud quip-
piam magis orātū, uel illi pro quo oratur
conueniens, iuxta illud B. Bernardi. Ser-
mo. 5. de Quadragesima. Vnum indubita-
ter ē duobus sperare possumus, quoniam
aut dabit quod petimus, aut quod noue-
rit esse uilius.

56 Tercio, uerum esse quod post alios di-
xit Adrianus, Quodli. 5. Omnes quippiā
a Deo postulantes debere cōmuniter, sal-
tem uirtute uel tacite addere conditionē
illam, si sua Maiestas id uelit, aut illud ei
gratū fuerit, & magis, quæ Dei sunt, quā
quæ nostra, querere, uoluntatemque suā
nostræ præponere. Quinimo melius fo-
ret petitionem nostram sub finē his ver-
bis moderari. Sed fiat uoluntas tua, uti ip-
semet Redemptor suū in horto modera-
tus fuit, cum dixit, Pater si possibile est,
transseat a me calix iste, ueruntamen non
sicut ego nolo, sed sicut tu uis. Quot (que-
so) hallucinātur in hoc? Quot recederent
a desiderijs suis feruentibus, si considera-
rent illorum scopum esse debere deside-
rium, ut potius fiat uoluntas Dei, quam
sua; Dixi supra *Communiter*. Nā sine ulla
conditione possumus uelle optare, & pete-
re illud, ad quod nos præceptum domi-
nicum obligat, cuius est gratia, & gloria
diuina, quā abstinemus a peccato mor-
tali, ut dixit idem Adrianus, ubi supra.

57 Quadruplicem esse differentiam inter
orationem, & preces, quæ sūt homini, &
eas quæ sūt Deo, uti ante & post alios re-
cte tradit S. Th. in compendio Theologiæ
c. 237. & 2. 2. q. 83. art. 9. ad 5. & in 4. dist.
15. q. 4. ar. 1. Prima, quod rogans hominē,
communiter suum uotum, & necessitatē
ei manifestat; qui uero rogat Deum, non
uult, neque debet uelle manifestare suum
desiderium, aut necessitatē, quandoquē
dem credere debet eum cuncta uidere, &
scire. Ad Hebr. 4. cap. Deus omnipotens.
2. quæst. 1.

Secundō, quod orans, & rogans homi-
nem, uult, & uelle potest flectere eius ani-
mum, ut non uelit desiderata ab oratore
Rogantes uero Deū, non debemus uelle,
ut uelit noue id, quod nos optamus, uti an-
tea dictum est, in hoc c. conc. 2. nu. 5. Sed
qd ibi diximus, puta cognoscere nostros
defectus, & flectere mentes nostras, ut cū
feruore, & pietate desideremus id, quod
orando speramus consequi.

Tercio, quod ut oremus homines, com-
muniter opus est aliqua præuia familiari-
tate, quæ nobis aditum præbeat, non ta-
men ad orandum Deum, quia ipsamet
oratio nobis familiaritatem Dei concil-
iat, cuius efficacia ipsa mens in eum ere-
cta facit sibi aditum, & maiore eum si-
ducia orat.

58 Quarto, quod multæ & continuæ peti-
tiones fastidium pariunt hominibus, quā
tamen sint Deo gratissimæ. Ex quo sequi-
tur, quā simplex erat bona illa uetula, cuius
meminit episcopus Parisiensis Guilielmus
in Ratio. diu. quæ ea diei, uel noctis par-
te, quā sibi uidebatur nemo recitare, suas
preculas effundebat, existimans Deū tūc
temporis nullis negotijs esse distractū, &
libentius exaudiri, immemor S. Fidei
Catholicæ, cap. firmiter, de summa Trin.
& fide catho. quæ nos docet, intellectum,
& auditum diuinum adeo immensum esse,
ut omnes petitiones omnium hominum,
& angelorum, minus occupent auditum
diuinum, quam aqua gutta mare Oceā-
num, Deumque ipsum adeo magnum,
& sine ullo limite omnipotentem, ut fa-
cilis sit ei elargiri, & cōcedere, quæcūq;
nos

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 92

nos omnes ab eo petimus, quā a totius
orbis potentissimo dare tertiam partem
monet, quā hic Sexilem, & alibi ba-
ioecum, uel quatuordecim appellant.

Quarta conclusio.

59 Quod etiam orationes peccatorum in
peccato mortali existentium non solū eis
prodesse possunt, sed etiā alijs tam uiuis,
quā mortuis. Tum quia sunt aliquot,
quæ per se non innitendo meritis personæ
orantis, & (ut aiunt) ex opere operato
suum operantur effectum, de quarum nu-
mero est Missa, secundum S. Tho. in 4. d.
15. q. 1. art. 1. q. 3. & omnes, quin & oratio
Dominica cū omnibus horis Canonicis,
secundum aliquos, Gabr. in Cano. Missæ,
lectio. 57. col. 2. ob uirtutem eis inhæren-
tem ex institutione Dei, uel ipsius Eccle-
siæ vniuersalis. Quem effectum æquē ope-
ratur oratio malicæ boni, e. intra catho-
licam, 1. q. 1. Tum quia peccator nonnun-
qua orat, & recitat tūquam minister Ec-
clesiæ, aut instrumentum eius, qui onus re-
citandi ipsi iniunxit; & tunc, quia nō tam
perpenditur persona recitantis, quā eius,
qui recitare iubet, sufficit eum, qui iubet
esse bonum. Neque obstat huic Grego-
riano illud relatum a Gratiano, in prin-
cip. dist. 42. Cum is qui displicet ad inter-
cedendum mittitur, irati animus ad deteri-
ora pronocatur. Nec illud Ioannis, c. 9.
Peccatores Deus non exaudit. Ad horum
enim prius responderi potest, iuxta doctri-
nam B. Thom. in 4. dist. 45. q. 2. art. 1. q. 3.
secundum receptam sententiam. Oratio-
nē peccatoris mortifero peccato infecti,
quatenus est ipsius, nil prodesse alijs: Si-
cut nec intercessio Legati displicentis pro-
dest apud iratum, quatenus est ipsius. Ve-
runtamen sicut intercessio Legati displic-
entis placet quandoque ei, ad quem mit-
titur Legatus, quatenus est aliena, & non
propriaria oratio peccatoris, licet nō pla-
ceat quatenus est eius, placere tamen po-
test quatenus est alterius, puta ecclesiæ,
aut alicuius alterius iusti, ut in casibus su-
pra dictis. Neque necesse est adeo arctare
dictum Gregorij, ut arctat quædam glos-
sa in dicta dist. 46. puta, intelligendum
esse solum, quando offendens data opera

eligit Legatum offenso ingratum. Ad po-
sterius autem, uidelicet dictum Ioannis,
eodem ferē modo responderi potest, q. li-
cet Deus non audiat orationem peccato-
ris, quatenus est eius, audit tamen quate-
nus est alterius iusti, quemadmodum elec-
mosyna a bono domino per famulum pec-
catorem missa pauperi, domino prodest.
Verum item est, secundum omnes, melio-
rem esse orationem boni, ceteris paribus,
quia non solum innititur naturæ propriæ
orationis, aut meritis alienis, sed etiam
proprijs orantis.

62 Ex his omnibus sequitur primo, q. se-
curissima omnium orationum, quæ dicun-
tur pro defunctis, est Missa, quia de se plus
longē operatur, quā quælibet aliā, &
(ut aiunt doctores) ex opere operato,
non habito respectu meritorum orantis.
Secundo, quod aliarum magis securæ sunt
Pater noster, & Ave Maria, iunctis horis
Canonicis, & alijs a Sancta Matre Eccle-
sia institutis; quoniam (ut dixi) secun-
dum aliquos, Gabr. in Canon. Missæ, le-
ctio. 57. col. 2. operantur aliquid ex opere
operato.

Tercio, quod harum securiores sunt,
quæ dicuntur a ministris Ecclesiæ, quate-
nus sunt illius ministri.

Quarto, quod oratio pro defunctis fa-
cta ab existente in peccato mortali, qui
non est minister ecclesiæ solo proprio mo-
tu, uel alterius existentis etiam in pecca-
to mortali, parum, aut nihil prodest.

Quinto male agere eos, qui prouocant
ad sacrificandum, aut aliquod sacramenti
ministrandum eum, quem probabiliter pu-
tant sacrificaturum, uel ministraturum in
peccato mortali, nisi fuerit ad id obliga-
tus, aut necessarium fuerit eiusmodi sa-
cramentum, & licet necessarium fuerit, si
non erat præparatus ad ministrandum il-
lud, peccat, ut alibi dicebamus, in cap. 7. §.
Sacerdos, nu. 5. de pœn. dist. 6. Tum q. eli-
git Legatum ad placandum Deum, quem
scit ei displicere. Tum quia credit, quod
fungendo legatione de nouo eum offen-
det. Peccat etiam, qui potest, & debet, &
non prohibet, secundum Adrianū. Quod
lib. 8. quæst. 1. in fine argumenti.

Sexto, quod licet non sit prudentiæ re-
citare alias orationes per eum, quem pu-
tat recitaturum in peccato mortali, cum

posset per alium, non peccat tamen mortaliter, qui id procurat, quandoquidem neq; recitans eas in peccato mortali peccat ob id mortaliter, per supradicta in c. 8. num. 1. & seq.

Septimo, quod procurantem recitari, vel recitantem pro defunctis, aut pro alijs alio nomine, quam Ecclesie, prius penitere oportet suorum peccatorum, & conari esse in statu gratie, ut sua, & aliorum orationes, si fuerint in peccato mortali, non sint inuiles, & effectu optato uacue.

Quinta Conclusio.

64. Quod licet varij varia circa hoc sentiant secundum tamen doctrinam communiter receptam S. Thom. & aliorum, Tho. in 4. dist. 35. q. 1. 2. & 4. orandum non est pro beatis, qui fruuntur regno celesti, neque pro damnatis, qui cruciantur in inferno, neq; pro existentibus in limbo, quo relegantur, quotquot recedunt cum solo peccato originali. Cuiusmodi sunt, qui moriuntur antequam peccent mortaliter, vel consequantur gratiam, omnes nimirum morientes sine baptismo ante usum rationis, siue sunt filij fidelium, siue infidelium, nisi excipiendo quis putet eos, quos comprehendit noua quaedam opinio, scilicet Cardinalis, quam tamen non approbo. Caiet. in 3. par. q. 68. art. 11. nisi quatenus S. Romana Ecclesia (cui & ipse eam submittit) approbarit. * Pro obstinatis denique in peccato mortali non tenetur quis orare, licet non sit ueritum, ut dixit S. Thom. in 2. dist. 45. in expositione littere, enucleans dictum illud Ioannis, Est peccatum ad mortem, non dico, ut quis oret pro eo, super quo alibi, in c. sacerdos, de pen. dist. 6. latius scripsi, declarando id, quod super eo dixit idem Cardinalis Caietan. in 5. ient. art. 3. qui licet non alleget S. Thomam, potuit tamen id ex eo de sumptis, in 2. d. 43. in expof. littere. Cuius uisusq; dictum (meo iudicio) limitandum est, licet scriptum non reperiam de oratione particulari. Nam saltem ministri Ecclesie generaliter pro omnibus Christianis orantes, neque possunt, neque debent eximere obstinatos, si non sint excommunicati.

65. Ex quo sequitur primo, errare eos, qui

procurant dici, & dicunt Missas, & officia defunctorum pro infantibus, qui ante usum rationis moriuntur, existimantes illa eis profutura. Nam si rite baptizati obierint, recta in celum emigrarunt, sin minus, in limbum perpetuo in eo permansuri. Non nego tamen posse, aut debere causa mortis eorum peragi eiusmodi officia ad agendam Deo gratias, ut dicit S. Tho. alibi, in 4. dist. 4. in expositione. lis. in fine. aut ut pro sint alijs defunctis, nempe parentibus, vel alijs uiuis, & defunctis sibi coniunctis, vel saltem disunctis, iuxta eundem in 4. dist. 45. q. 2. art. 2. in fine, & alios. Pan. in c. Fratritatem, de sepult. & facit gl. sicut non est, 23. q. 4. in quo plurimos suspicor aberrare, & in his etiam aliquot sacerdotes, qui in secundo Memento Missarum, earum ualorem applicant animabus illorum infantium.

66. Secundo, quod non minus uerax, quam urbanus, fuit quidam rusticus, patris mei famulus, qui dixit cuidam Abbati, siue parrocho, qui postquam sepelisset filium quendam nonnullorum Neophitorum ex Iudaismo conuersorum, de more laudabili in similibus seruari solito, pro foribus domus conuersus ad illius parentes, sacerdotibus, & populo presentibus, dicere coepisset, Oremus Deum fratres, pro infante, & illius predecessoribus &c. Respondit enim ipse rusticus, Domine Abbas, neque hic infans eget tuis precibus, neque illi uiles esse possunt ipsius predecessoribus, qui in sua infidelitate mortem obierunt, ob quod planctus uersus fuit in risum. * An autem B. Gregorius peccauit orando pro Traiano in infidelitate mortuo, dicitur infra cap. 12.

Sexta Conclusio.

67. Orari potest pro infidelibus. Indari, Mauris, & Paganis, licet quoad gratiam, & gloriam non proderit, nisi conuersi fuerint, iuxta S. Tho. in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. q. 2. ad 1. & 2. q. 31. art. 2. ad 1. quia & pro excommunicatis oratione particulari, & priuata non autem publica, quae dicitur pro membris Ecclesie, secundum eundem. Quales mihi videntur oēs orationes Missarum & horarum Canonicarum. Ex hac conclusione

ne sequit primo, male agere sacerdotes, qui suscipiunt onus sacrificandi pro excommunicatis, nisi ut statim dicatur: peius uero eos, qui postea Missas dicunt, applicando earum ualorem, & orationes illis. Missa enim, & illius orationes dicuntur pro membris Ecclesie. Et ut passio Redemptoris nostri non producat effectum suum, nisi in ijs, qui fide, & charitate sunt illi conglutinati, ita admirabile illud sacrificium Missae referens atq; representans preciosissima illa passionem, non prodest nisi fide, & charitate ei unicus ut eleganter dixit B. Tho. in 3. par. q. 79. ar. 7. Limito tamen hoc corollarium, ut non procedat in inualide, siue nulliter excommunicatis, quos iure sacerdos non reputat excommunicatos excommunicatione valida, pro his enim bene possunt, per ea, quae alibi dico, in cap. cum contingat, de rescript. pag. 60. & seq. Limito etiam ut tantum procedat in excommunicatis, quos credimus non penitere peccati, ob quod fuerint excommunicati, pro alijs namque licet orare secreto, & eis applicare missam, eiusq; ualorem sub conditione saltem actuali, vel virtuali, si eos uere penituerint, uel peniter, quamuis non publice, ut sentit Hostie communiter receptus, in c. cum uoluntate, de sentent. excomm. Pro excommunicato, inquam, signa contritionis edente, aut in ijs moriente, ob quae credo eum esse, aut mortuum fuisse extra peccatum mortale, iuxta c. 2. nobis, 2. de sentent. excomm. pro illo enim licet etiam facere Missam, eiusq; illius ualorem applicare, antequam absoluitur, non publicando illam pro ipso dici. Is enim coram Deo fidei & charitatis glutino uinitur Ecclesie, licet occulte. Ideoque pro eo occulte dici possunt orationes ab Ecclesia institutae pro membris illius. Arg. c. a nobis, 2. de sent. excomm. cum ei annot. Sicut etiam eum, quem credo saluatum, licet non in numerum Sanctorum relatum, orare possum secreto uelut Sanctum, quamuis non publice, secundum Inno. in c. 1. de reliq. & uener. sanc. & Communem.

Secundo sequitur, lectorem hic dubitare posse de eo, quod saepe in dubio vertitur, licet semel duxat in cathedra proposuerim, puta quomodo in officio missae Veneris sancti publice, & expresse oramus pro hereticis, cum sint excommunicati iure,

cap. excommunicamus, de heret. & Bulla Cenae Domini, pro excommunicatis non sit orandum oratione publica? Ad quod dubium dicit forte aliquis, illud dilui ab Hostienfense, in d. c. cum uoluntate, colu. 2. communiter recepto, per doctores, & eruditum Ioan. de Friburgo, in sum. Confess. lib. 3. titu. 33. q. 159. quatenus ait, nos non posse specialiter orare pro excommunicatis, generaliter tamen sic. Nam & ecclesia ipso die Veneris sancto pro hereticis orat. Ceterum id emendatioris uariis uero non satisfaciet, si perpenderit, quod secundum hoc posset quis applicare orationes Ecclesie legitime excommunicatis generaliter, quod absurdum est. Non etiam satisfaciet ei, qui animaduertit rationem S. Thomae 3. par. quest. 79. ar. 7. paulo ante relatum, supra in eadem conclu. nume. 68. ob quam non debet celebrari Missa pro excommunicato, comprehendere etiam Missas generaliter dictas pro excommunicatis, sicut eas, quae specialiter celebrantur, quod clarum est. Denique non satisfaciet ei, qui perpenderit, quod Ecclesia non applicat sua suffragia, & adiutoria generalia, neque illa profunt Christianis, excommunicatis, per definitionem excommunicationis datam a Thoma in 4. dist. 18. q. 1. art. 1. & a nostris in Rub. de sent. excomm. licet sic in peccato mortali existentibus, & excommunicatione non innodatis. Itaque alterum duorum mihi uidetur dicendum, nempe, vel quod tempore, quo ecclesia cepit orare publice pro hereticis in die Veneris Sancto, non erat illi ipso facto excommunicati, Arg. cap. corripiantur, 24. q. 3. & Thomae 2. sec. quest. 83. art. 7. & licet postea sint, vel fuerint, remansit tamen illa oratio forte ex inaduertentia. Vel quia hoc uidetur durum, satis fuerit dicere, quod eo die Sancta Mater Ecclesia non solum orat publice, & in officio publico pro membris sibi fidei & charitatis, aut solius fidei uinculo conglutinis uti ceteri solet precibus, pro suis membris copositis ueris et pro exteris, & inimicis suis, siue sibi nunquam adhaerent, quales sunt Iudaei, Mauri, & Pagani, pro quibus eo die orat, siue ei adhaerent, & postea ab illa defecerint, quales sunt heretici, & Apostatae. Non tamen hoc agit orationibus copositis pro suis membris, sed alijs institutis pro ijs, qui tales non sunt. Ex quo resposito sub-

Secunda pars Decret.

subinfertur primo, quod ecclesia neque orat, neque orare interdum pro excommunicatis, nec alijs infidelibus orationibus compositis ad orandum pro suis membris nec quisquam ad eius nomen facere debet.

Secundo, quod Ecclesia interdum orat pro excommunicatis orationibus compositis ad orandum pro extrarijs, & infidelibus inimicis, suis & consequenter pro excommunicatis.

Secundo, quod Ecclesia interdum orat nemo debeat, vel possit orare nomine Ecclesie, & velut persona publica, pro infidelibus, & excommunicatis, orationibus deputatis ad orandum pro suis membris, sed sic orationibus, quas habet illa compositas ad orandum pro infidelibus, & excommunicatis, & alijs per ipsammet orantem componendis & eligendis. Verbi gratia. Non possum ego tanquam sacerdos rogare pro Turca, nec pro eo, quem existimo rite excommunicatum impenitentem, ea oratione, *Omnipotens sempiterna Deus, qui dedisti nobis famulum tuum, etc.* Illa vero dici Veneris sancti, sic. *Oremus pro perfidis Iudeis, etc.* alia sequente. Possum etiam alia noue composita puta. *Omnes domine creati omnibus bene uis. ut sumus opera manuum tuarum, pater es omnium, miserere domine omnium Maurorum, & Iudeorum ac Christianorum, largireque nobis omnibus gratiam cognoscendi te, & seruendi tibi per Christum. Amen.* Et licet addendo supradicta, multa addiderim omnibus, quae in hoc haecenus scripta sunt.

Addo tamen etiam quarto quod quauis nemo possit, nec debet applicare orationes Missae infidelibus, vel excommunicatis, neque earum ualorem ad satisfaciendum pro eis, mea tamen sententia, potest quis celebrare Missam rogando in orationibus illius, & applicando ualorem pro eis quibus Ecclesia uult, & iubet id fieri, in finem ut actum illum suum orandi, & applicandi pro eis, & pro quibus debet, suscipiat Deus pro oratione priuata, ut infidelis aliquis vel excommunicatus conuertatur. Aliud enim est applicare orationes Missae, eiusque ualorem uni, aliud applicare actum illi orandi, & applicandi eidem. Ideoque ab altero, in alterum non fit illatio. I. Papinianus exul. ff. de minor. e. cum inter. sub si. de excep. Et horum prius qui

dem sit in orationibus publicis ecclesiae, eiusque nomine, posterius uero in applicando meritum particulare orantis, & applicatis: ita quod nomine meo priuato celebrare possem Missam unam, aut horas Canonicas recitare in finem, ut se conuertat excommunicatus, aut Turca, non orando pro eis in orationibus Missae, aut horis Canonicis, neque applicando earum ualorem eis, sed exhibendo suae Maiestati seruitium illud, quod ei praestiti, aut praestare uolo, rogando, & applicando uti debeo Missam, & horas, quo sua Maiestas eos conuertat, quae singularis, quotidiana, & haecenus a nemine, quod sciam, tacta, declaratio est. Per quam defenduntur illi Missarum celebratores, quos audiri dicere, pro illius, aut illius haereticarum, aut Principis infidelis conuersione toties Missam, totiesque psalmos penitenciales recitari. Pro quo facit, quod pro rite excommunicatis orari potest etiam in primo memeto, in quo sacerdos orat uelut persona priuata secus aliquos Syluester, & Io. Tabien. uer. excommunicatio: quos in hoc sequor, licet reliqua in Missa uelut persona publica peragat. Facit etiam, quod id quod operatur Missa ex opere operato, & nullo habito respectu ad dicentem, non prodest quicquam ei, qui non est incorporatus ecclesiae per fidem, & charitatem, & per consequens non possumus illud applicare ei quod non credimus esse in gratia, secundum S. Thom. 2. 2. q. 76. art. 7. supra relatam, in hoc ipso c. nu. 68. Non tamen inferat quisquam me intendere, quod quoad Missas paria sunt esse in peccato mortali citra excommunicationem, & esse excommunicatum. Qui enim solum est in peccato mortali, & non excommunicatus, participat in orationibus, quae generaliter sunt ab omnibus Christianis: immo & earum ualorem illi applicari potest, quoad effectum satisfactorium, ut pro sit ei tempore, quo liber erit a peccato. Immo, & quando ei obnoxius est, secundum opinionem, quae hodie receptior uidetur, quam contraria S. Thomae puta, quod existenti in peccato mortali condonari potest veniale, & poena purgatorii ob alia peccata debita priusquam ei condonetur mortale, uti solius alibi diximus, in capitulo primo in princip. numero 45. & seq. de poenit. distinct. 6. nihil tamen

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 94

men horum duorum fieri potest pro excommunicato.

Quinto, quod cui iniungitur, ut oret, 75 uel orat pro defunctis, quos credit in celis esse, non inepte fecerit id, quod ipse se pius fecit, & facio, scilicet credere ad mea & cognatorum, atque aliorum amicorum consolationem, quod sunt in caelo, tanquam si eos uiderem frui beatitudine diuina, & conuersari cum suis Sanctis, & ad effectum orandi pro eis, credere, quod sunt in Purgatorio, ueluti si eos uiderem aduri flammis. Nam alibi probaui, in cap. si quis autem de poen. distinctione septima. nu. 113. (enucleando nonnulla capitula difficillima iuris) credere me posse aliquid ad unum effectum, & contrarium ad alium, mediantibus diuersis impulsibus in id sufficientibus. Saltem diuersis temporibus, & credulitate, quae habeat uirtutem hesitationem, iuxta ea, quae utilissime ad praxim quotidianam, declarando quaedam dicta utriusque Thomae, diximus nuper in Rub. de iud. nu. 48. Non intendo tamen dicere, necesse credere defunctum esse in Purgatorio, ut possit orari pro eo, sufficit enim dubitare, ad effectum orandi pro eo, & non credere firmiter esse in inferno, aut in Paradiso, ut sentit S. August. libro de agend. cur. pro mor. relatus a Gratiano, in capitulo, non existimemus. 13. quaestione secunda, habendo pro certo, quod licet non proficit oratio eis, pro quibus oratur, proderit tamen alijs, ut declarauit S. Thom. in quarta distinct. 45. quaestione secunda, articulo quarto in fine.

Septima Conclusio.

76 Sanctum esse orare pro inimicis, uti fecit Dominus, Luc. 23. in Cruce, & S. Stephanus, cum lapidum grandinibus obrue retur, Acto. 7. secundum diuinam illam Euangelij doctrinam. Matth. 3. Orate pro persequentibus, & calumniantibus uos. Quin & tenemur non eximere eos ab oratione generali, quam pro omnibus Christianis facimus, iuxta S. Thom. receptum, 2. 2. q. 63. art. 8. adeo, ut qui dicit, *Pater noster*, peccaret, si de petitione illa generali, *Paternum nostrum* quodammodo da nobis hodie, exi-

mere uellet suos inimicos. Tenemur etiam habere uoluntatem orandi in particulari pro illis, si uideamus id esse necessarium ad salutem animarum, ut idem ait, illa elegantiori ratione, quod ut tenemur amare inimicos, ita etiam orare pro illis, & consequenter, tenemur eos generaliter amare, & includere in amore, quo prosequi debemus omnes proximos, eosque ab illo non eximere, imò & si uideamus illos in necessitate extrema, amare eos particulariter, & eis benefacere in particulari, ut idem S. Doctor docet alibi. 2. 2. quaest. 25. art. 8. Ita quod tenemur non eximere eos ab oratione generali, immo & orare pro eis in particulari, si eo egerent extreme. Non lo tamen dicere, peccatum esse orare Deum ut immittat aliqua mala, & damna temporalia, quin & mortes corporales nostris inimicis, alijsue prauis hominibus, ut peccatum agnoscant, & conuertantur, aut non tam grauiter peccent in suum bonum, uel Reip. uel ad executionem iustitiae diuinae, uel humanae, quum scimus, aut non si ne ratione pro certo habemus eos peccare, nobis inferendo, aut parando inferre mala aut alia faciendo. Tum quia uarijs in locis scripturae sacrae id rogatur. Psal. 68. ibi, *Fiat mensis eorum coram ipsis in laqueum &c.* & Psal. 118. *Auerte mala inimicis meis &c.* & alibi saepius. Tum quia saepe licet illis malum inferre, immo & illos interficere, iuxta iura, ob dictos respectus.

78 Quicquid autem iuste fieri potest, potest etiam iuste & sancte rogari, ac peti a Deo, licet non contra, quicquid iuste possumus petere, possumus etiam agere, ut resoluebat doctus quidam Cardinalis Caiet. 2. 2. q. 53. art. 8. Nam sancte potest quisquam rogare Deum, ut Princeps Turearum moriatur, uel alius quilibet Tyrannus, ut eorum tyrannis, & peccata cessent, & Haereticarum, ut haereses eius sopiantur, saltem quum nullum aliud remedium apparet: Licet non unusquisque, possit quemcumque Tyrannum & Haereticum occidere, uti determinauit Concil. Constantiense, in Sess. 15. tit. condemnatio.

Octaua Conclusio.

80 Quod surdus non debet dicere suas horas recitando cum alio, licet sic canendo in.

Secunda pars Decret.

in choro, iuxta Parisienses Maiores in 4. dist. 12. q. 6. col. 3. Nam ut ipsi aiunt, nemo est qui videndo aperiri, vel elaudibilia ipsi, qui sunt sui, vel alterius chori, non sciat quando canere, vel silere debeat. Quam conclusionem, & eius fundamenta non eximo satis firma. Tum quia sunt surdi, qui audiunt, & sunt qui audiunt quidem, sed non nisi voce tantum, & sublata clamantes, quanta communiter non videntur chori, etiam voce subtilissima canentes, saltem cum festine canit. Tum quia videre solam apertionem, aut compressionem labiorum alienorum, non est audire canentes. Dico igitur Beneficiarium non excusari a choro, eo quod sit surdus, si ex eo, quod videt vel audit, assequitur quando canere, vel silere debeat, sed non satisfacere canendo solum pensum sui chori, nisi audiat pensum alterius, vel saltem recitet submisso ex Breviario, vel psalterio, per supradicta, c. 10. De hoc tamen non surdo clarius est non esse excusatum a Choro, & minus a Capitulo, neque, meo iudicio, satisfacit audiendo pensum alterius, & sui chori, nisi canet pensum sui qua parte potest. Tum per determinationem illam singularem Cardinalis, Caie. lib. 16. Respo. respo. 8. & in summa verbo. Horarum in fine, supra positam, c. 10. nu. 29. nimirum: Non satisfacere beneficiarium, qui recte audit alterius chori versum, & solum submisso recitat, nisi
82 ceteris concinat. Tum quia potest memoriam mandare totum psalterium, & consequenter recitare, & cantare cum alijs. Ex hac conclusione sequitur, neque surditatem, neque cecitatem esse infirmitatem sufficientem ad lucrificandum distributiones quotidianas, non eundo ad Chorum. Cui addo neque his, neque illis scrupulum mouere debere, quod non audierint bene antiphonam, quam in pulpito cecinerunt cantores. Siquidem, ut recte determinaverunt ipsimet Parisienses, Maior in quarta, 83 distinctione duodecima, questione sexta columna tertia recitantem, aut canentem in choro non oportet repetere, dicere, vel supplere, quod alij dixerunt, dum tussit, vel eror, & variis dissolvit, aut quicquam decens loquitur, etiam si ob id chorum egrediatur, dummodo exiguum sit, quamvis psalmus integer. Ratione namque societatis dictum ab unis censetur dictum

ab alijs qui medioeri cum sollicitudine dicunt, & audiunt quod decet, licet ob aliquid iustum impedimentum incidens non dicant, vel non audiant, aut non tam recte ac uellent. Quamvis alijs semper consilere soleam, quod mihi expediret videretur, nempe sollicite consilium ad nihil, quod debeat audiri, praetermittendum, & si quid praetermittatur, supplere illud contra impedimentum chori, & absentiam ab eo. Qui enim (vel quia tardius ingressi, vel egressi sunt, aut dormierunt) praetermiserunt quippiam, & suppleant illud recitando interea, dum alij canunt, non recte agunt, per supradicta, in c. 10.

Nona Conclusio.

84 Quod aliqua privilegia concessa super recitatione, magis videntur declarationes iuris communis, quam privilegia. E quibus primum sit Papae Sixti, in compendio privilegiorum fratrum, Minorum, quo in dultis fratribus Minoribus, ut psalmo aliquo supplere possint aliquos defectus paruos, quos eo, quod non possint bene audire, vel videre, admittunt in choro, quandoque non teneantur repetere illud ipsum, quod omiserunt. Illud enim videtur ius commune, adeo quidem, ut & septenarius non sit necesse supplere etiam alio psalmo, nisi colligitur ex supradictis, in proxima conclusione, & in capitulo decimo numero vigesimo nono, & in consequentibus.

Secundo est Papae Innocentij VIII. De quo in d. compen. & verb. nu. 7. quo concessit, quod fratres Minores omittentes aliquid ex officio divino, possint illud supplere in psalmo, vel Pater noster, aut Ave Maria: illud enim privilegium, mea sententia, intelligendum est de parte non notabili, per mox dicenda: & quando tam exiguum est, quod omittitur, quod licet omittatur cum culpa, & non suppleatur, non imponitur necessitas repetendi sub pena peccati mortalis per supradicta, in capitulo 10.

Tertio est eiusdem Innocentij Octavi, eodem compen. & verb. num. 8. qui concessit, ut Fratres praedicti, qui per se recita-

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonis. 95

re nesciunt, non teneantur ad id sub pena peccati mortalis, donec illud sciant, dum tamen agant, quod in se est, & dicant pro suo capto, & praeterea dicant horas laycorum. Nam per supradicta, in capitulo 10. constat, eos iure communi ad plus non obligari, immo neque forte ad tantum propter obligationem, qua per hoc privilegium obstringuntur, recitare horas laycorum.

Quarto est Alexandri VI. simile secundum supra allegatum Innocentij VIII.

Quinto est Papae Leonis X. de quo in d. compen. & verb. §. 12. quo concessit Fratribus minoribus, ut conseantur implere mandatum Concilii generalis, cap. dolentes, de celeb. Missi, quatenus iubet horas studiose & devote dici, quin & suae regulae licet fatigari, vel alia de causa dicant suas horas sedentes, aut decubulantes, aut non pronuncient integre verba per negligentiam, vel ignorantiam, vel suam malam pronunciationem naturalem, & defectum linguae, vel aliter, quantumcunque dicant imperfecte, cum distractione mentis, aut enervatione sensuum, dum tamen id non faciant ex malitia. Quod etiam concessit recitationibus admittentibus supradictos defectus, quod nimirum non teneantur repetere, quod alij imperfecte pronunciant, aut quod audire nequeant ob strepitum, vel loci distantiam. Iure, enim communi possumus recitare horas sedentes, & decubulantes, ut supra diximus in c. 4. nu. 13. & 14. etiam sine ulla causa, quanto magis ob fatigationem, vel aliam causam, ob quam privilegium illud indulget. Eodem quoque iure communi non tenemur repetere horas, in quibus per negligentiam vel ignorantiam, aut malam pronunciationem naturalem, vel defectum linguae, defectus aliquos admittimus, vel dicendo nostrum pensum, vel audiendo sociorum, nisi defectus efficiant partem adeo notabilem, ut ob illam repeti, & reiterari debeant, ut supra probatum est, in c. 9. nu. 18. & conseq. Non

85 est autem (meo iudicio) privilegium hoc intelligendum de omittentibus partem notabilem, in ipsa siquidem non militat eadem ratio, quae in parte, quae non est notabilis, per supradicta de his paribus, & privilegia restringenda sunt, non amplianda, Reg. quae contra iura, de regul. iur. lib. 6. cap. 10. porro, de privileg. & si dicas, quod

secundum hoc nil proderit istud privilegium, neque alia iam dicta, contra cap. in his, de privileg. l. si quando. C. de inoff. test. responderi tibi poterit primo, id quod ad aliud simile supra diximus, in cap. 13. numer. 27. Quod licet huiusmodi privilegia nihil concedant ultra iuxta, multum tamen conferunt ad pellendum scrupulos, & ad alios effectus ibi dictos. Quod satis sensit compiler horum privilegiorum, ponendo in margine verba illa, *Pro fratribus scrupulosis*. Qui ut fuit mihi plurimum observandum in Christo pater, & dominus Salutatoris, & non dedignatus fuit aliqua quae in illis scribebat, communicare, ita credo cum a quo animo latuerit, si admodum numero lectionem, quod aliqua eorum, quae sua Paternitas ibi dicit, diversa sunt a prototypis, & originalibus, quoad aliquos effectus, qui tunc temporis ei, licet docto & circumspecto viro, non occurrerunt. Nam nisi ego dudum vidissem originalia, suspensum fuisset interdictum generaliter positum in hac civitate, die & octava festi Conceptionis virginis Matris, quod pleniusque viri docti responderat faciendum, & quidem bene, perpenso solo eo, quod praedictus auctor in suo compendio transfert, verb. Conceptio. §. 1. in a. verb. interdictum. septimo, §. 7. non tamen viso prototypo & originali, quod solum habet, ut suspendatur in ecclesijs, in quibus recitatur officium illius festi, compositum a prothonotario de Nogerolis, quod inducitur in extraneant. Sixti IV. qui est primus in tit. de Reliquijs & Vener. Sanctor. & quod illud non recitatur in hac ecclesia, nec eius episcopatu, & ideo non fuit suspensum. Itaque quando consulendum fuerit super aliquo casu particulari dubio, videtur perpendendum originale, quod in sua doctissima prudentia curiosissime allegat, magno cum fructu, & lenamine literatorum.

Secundo responderetur, tibi prodesse ad tollendam obligationem, quae religiosi non nunquam obstringi possunt, ad supplendam sub pena peccati venialis aliquos defectus, qui solo peccato veniali admittuntur. Pro hoc intellectu facit, quod istud privilegium non excusat a peccato etiam veniali eum, qui admittendo aliquos defectus in eo contentos peccasset, nisi fuisset prius.

privilegiatus, solum enim conceditur in fauorem eius, qui non obstantibus illis defectibus, videatur satisfacere mandato Concilij generalis, & mulci ei satisfacere peccando venialiter, ut supra dictum est, in capitulo decimotertio. Facit etiam, quod illud de euagatione, & distractione intelligendum est, ita ut saltem uirtute attendat ad id quod dicit, quod clare significat id, quod de malitia addit. Quod ipsum est de iure communi, per supradicta in d. capitulo 13. Ex hoc sequitur id, quod mihi semper tale visum fuit, periculosum nimirum esse ordinato, & ordinanti, promouere balbutientes ad sacros ordines, præsertim presbyterij. Balbutientes, inquam, impotentes ad recitandas suas horas absque notabili errore, admitti enim non debent, secundum Ioan. Andr. communiter receptum, licet non sit textus in id expressus, & illius ratio, quam melior est reddidit additio, scilicet, quod qui est inhabilis ad unum officium non debet ad illud assumi. per ea, quæ latissime scripsimus alibi, in Repet. ca. si quando. pag. 46. de refe. & in capitulo, inter verba. 11. q. 3. pagin. tertia numero 111. satis militat in ita balbutiente, & licet facile dicant aliqui mutum, Bald. Ang. Immo cū Iaso. in Lex pacto, in princ. ff. de vulg. & in Lamutis. ff. de acquir. hered. posse ingredi, & proficere religionem, non tamen est facile defendere, posse bene exigi ab eo professionem ad chorum, arg. capitulo. non est putanda, prima questione prima. & Lidem iuris. §. primo. ff. ad l. Aquil. & ideo sententia illorum limitanda est, ut procedat in admissione, & professione ad alia officia temporalia, quæ non respiciunt chorum, neque ordines. Quandoquidem ad hæc non est idoneus.

Sexto est eiusdem Papæ, in eod. compen. & verb. §. 17. qui concessit fratribus Minoribus, ut omne quod in missa, & horis Canonicis secreto dici debet, sufficiat dici mentaliter citra pronuntiationem vocalem. Illud etiam non est privilegium, quatenus sufficere continet dicere illa ab que expressione vilius verbi, quod audiri possit ab alio, licet sic continet sufficere dicere mentaliter absque vlla voce secreta, vel publica. supra enim conclusimus, orationem publicam requirere verba se-

creta, vel publica. Ex quibus in additione vulgari sermone facta significamus, disputando defendi posse, etiam in hoc sensu non continere privilegium, eo quod possit teneri etiam iure communi licere mentaliter tantum dicere, quæ secreto dici iubentur, quia verba videntur requiri principaliter, quo alij audiant, & quod doctrina glossæ & Thom. supra citata, & communiter recepta non procedat, per ea, quæ dicta sunt in capitulo decimo in his, quæ secreto sunt dicenda, consulendo tamen lege verius videtur, omnem orationem publicam etiam secreto dicendam, requirere verba saltem secreto inter dentes & labia formanda. Tū quia omnes canones, & statuta Brachiarum habent, ut dicatur, & nulla, quod mente tantum concipiatur. Tum quia proprie aliud est dicere, & aliud cogitare. Argumento capituli cogitationis, de penitent. distinctione prima, adiuncta leg. si non conuicti. C. de iniurijs. Tum quia significat aliud esse agendum de his, quæ in primo, vel secundo Memento sunt concipienda, & aliud de ijs, quæ sunt secreto dicenda. Tum quia nemo auderet asserere, quod sufficeret verba creatoria accipere mentaliter, licet sufficeret dicere secreto, ita ut nemo illa audiat. Argumento capituli detraxe. prima questione prima. capituli. primo de baptis.

Septimo est eiusdem Papæ Leonis, qui concessit fratribus Minoribus, in dicto §. & Compendio, ut cum erunt infirmi, & non poterunt discernere, an laborent in firmitate, quæ sufficiat excusare eos a recitatione, sufficiat dicere alios psalmos, & hymnos, vel Pater noster, & Ave Maria toties, quoties prælati, præsedes, vel conuentus iudicauerint, quando medicus, si comode haberi possit, diceret, recitationem horarum fore eis noxam. Peripicuum est, capitulum hoc non continere privilegium, nam nihil continet contra ius, quandoquidem iure communi excusatur a recitatione ob infirmitatem omnis, qui bona fide, & sine fraude credit medico, aut alicui alteri graui viro, dicentis, quod ei recitatio noceat. Prodest tamen, ut supra dixi, ea. concl. & c. ad remouendum scrupulos, & dubia conscientiarum piarum, & timidarum.

Octauo, est eiusdem Papæ Leonis, qui concessit

eisdem fratribus, ut negotijs districte possent anteporre, & postponere, suas horas iure statis, dicendo Matutinas ante mediam noctem, & aliquas horas usque ad vespertas mane, licet negotium non sit magnopere necessarium, si existimant, quæ sic dicendo deuotius dicent. Quod tamen non est vere privilegium, quia nihil continet, quod iure communi non concedatur, ut supra probauimus in capitulo tertio.

Nono, est eiusdem Papæ Leonis, qui concessit eisdem fratribus, ut possint officia feriarum, quæ sunt prolixiora, anticipare, & dicere diebus, quibus sunt otiosi, & officia festiua quæ sunt breuiora, reservare in eos dies, quibus credunt se fore occupatos concionibus, & confessionibus, modo id non faciant in fraudem, sed ad melius studendum, prædicandum, & confessionem audiendum. Quod tamen non videtur privilegium, quia tantundem, & amplius posse fieri iure communi supra ostensum est in d. cap. 10.

Decima Conclusio.

Aliqua privilegia nonnullis a S. Sede Apostolica concessa super horarum recitatione, esse vere privilegia, quorum primum est illud, quo Leo X. concessit fratribus Minoribus qui recitauerint suas horas ex libro, ut lucrifacerent indulgentiam medietatis peccatorum, quæ die, quo sic dixerint officium, perpetrarint. Nam hoc merum privilegium est. Ex quo videtur colligi, melius esse dicere horas ex libro, quam memoriter, si enim id non esset tale, non concessisset tam magnam indulgentiam illud agenti. Contra quod facit, quod ad contemplandum Deum, & diuinam, mens recitantis memoriter videtur esse magis libera, & minus occupata, & ita paratior ad tertiam, quæ tertium attentionum supradictarum optima est. Sed respondere potest, quod licet hoc respectu melius sit recitare memoriter quam ex libro, præsertim in doctis. Tū quia recitans prolixè memoriter, qualis est recitans horas Canonicas, facilius distrahitur ad extraneas, quam si ex libro, præsertim si est indoctus, & non intelligit ea, quæ recitat.

Tum quia nonnihil recolligitur ex lectio- ne, quoad habendam tertiam ac infimam speciem trium attentionum supra declaratarum, in c. 13. quæ verba, & eorum ordinem respicit. Quare melius esse mihi sum expertus recitare partim legendo, partim vero memoriter. Necessitas, enim vel propositum recitandi, vel semper memoriter id faciendo, tertiam (quæ est optima) attentionem impedire solet.

Secundo, est illud, quod idem Papa generaliter cuius infrascriptam orationem in fine alicuius horæ, cum uno Pater noster, & Ave Maria pro felici statu Ecclesiæ, & suæ Sanctitatis, dicenti concessit remissionem omnium defectuum, quos in ea hora ex fragilitate humana admisisset, & quod sufficeret dicere eam in fine multarum, vel omnium horarum simul dictarum, aut cum aliquo inter horæ, & horarum intervallo modico. Oratio prædicta est hæc. Sacrosanctæ & indiuiduæ Trinitati, Crucifixi Iesu Christi D.N. humanitati, & Beatissimæ, ac gloriosissimæ Virginis Mariæ fecunditati, siue integritati, & omnium Sanctorum universitati sit semper na, laus, honor, virtus, & gloria ab omni creatura, nobisque remissio peccatorum, per infinita secula seculorum. Amen. Ec Beata viscera Mariæ Virginis, quæ porta uerunt æterni Patris filium, & beata ubera quæ lactauerunt Christum Dominum, Pater noster, Ave Maria, pro intentione supradicta. *Caueat tamen is, qui hoc privilegio uti uolet, ne fiat ei occasio negligentius & laxius horas suas recitandi, concepta fiducia remissionis per prædictæ orationis dictionem habenda. Quod non paucis contigisse noui, ob quod a consuetudine illam semper dicendi frequenter abstini. Arg. l. conuenire. ff. de pac. dotal. c. ex parte. de consuet.

Tertio est quod Regi Francorum Christianissimo concessum est ab Innocentio I V. ut quærant decem dierum indulgentiam, quotquot pro eo rogarint, teste Thomæ, in quarto distinctio. 20. questione prima articulo tertio, sub finem. quod credo concessum ei fuisse propter illustissima officia, quæ Regia illa Regum Francorum Christianissima, piissime ac magnificissime olim erga S. Sedem Apostolicam præstitit. Omnis enim ijs, quæ scri-

Secunda pars Decret.

ptores Gallici prodiderunt, quæ aliquibus nimia uideri possent, Doctor quidam magni nominis Hispanus, Io. Lup. a palatijs Rubens in quarta parte. §. primo. de iure obiect. & retent. Regni. Navar. sapienter testatur, quod septem uel octo Papas sede sua Romana deturbatos, usque ad ætatem suam suis impensis, suorumque sanguine restituerunt. Quamuis non desint, qui dicant eos græte nostra maiore dare causam belli, quam pacis, neque qui alios id facere contendunt. Cuius rei ueritatem, quicquid hi uel illi dicant, nouit ille Rex cæli regum qui nihil ignorat, qui non minus diligenter a Regibus terræ suorum actorum rationem exiget, quam ipsi a sibi subditi exigere solent. His tamen addo, quod licet bonum sit orare Reges Regum pro Rege Francorum, & pro quibuslibet alijs Regibus Catholicis, cum Indulgentiarum privilegio, & absque illo, non tamen id, quod communiter vulgus orat, mirum, ut quoquomodo hostes perimant & eorum ciuitates diripiant, incendantque sed potius, ut hostes respiciant, male ablata restituant, pro iniurijs illatis satisfaciant pacemque quam æquis conditionibus dent & accipiant, ut quos unum baptisma, una fides, & una spes, in una eademque Ecclesia Romana coniungit, una etiam charitas uniat, & in gloriam deducat æternam. Amen.

* Admonemus te, Christiane lector, scripsisse nos hoc in loco in additione vulgari libere quidem, sed humiliter & pie, quædam de Carolo V. Imperatore gloriosissimo, eodemque sanctissimo, qui iustissimo, pietissimoque illi Ioanni Lusitanæ Regi, huius nominis III. eorum utriusque amico, & alteri sanguine, alteri antiquo sedere iuncto, adeo placuerant, ut eius Maiestas mihi eam in id hortanti dignata sit dicere, se conaturum præstari, quod mihi maxime optandum in suis Regnis scripsi. Ea vero paulum mutata hæc erant. Primum quidem, quod debebamus Deum Opt. Max. rogare, ut non solum conseruaret Ecclesiam Christianam, quod Ecclesia semper facit per illud, Vt Donum Apostolicum, & omnes gradus Ecclesiæ in sancta religione conseruare digneris, quod;

certum est factum iri, iuxta illud Luc. 22. Rogauit Petre, ut fides tua non deficiat, sed etiam ut eam conseruaret in libertate, & præseruaret a seruitute, ne cuiquam in fidei Principi subderetur. Quod an sit futurum, non esse usque adeo certum, dixit Remundus Russus in illo suo omnibus numeris perfecto libro, quem in Carolum Molinæum pro Papa conscripsit.

Rogare, inquam, id debebamus, quia seruitus morti comparatur. leg. Seruitutem, cum ei annot. per gloss. & omnes. ff. de reg. iur.

Secundo, quod debebamus rogare eundem Opt. Deum, ne prædicti duo Monarchæ sua diuina inspiratione, aliquam firmam inter se pacem inirent. Tunc quia pax omnibus optanda est, iuxta illud clem. secundum. de sepult. Non nisi tempore pacis colitur pacis auctor. Tum quia illi ambo totam fere Christianam Europam in duas ueluti quasdam factiones diuidebant, & eis bellantibus, tota fere illa bellabat, & eis habentibus pacem, tota fere sedabatur. Tum quia sine tali pace, nec Carolus præstare poterat, quod optabat contra inuicem aduersario ei Francisco, nec contra Franciscum poterat satis imitari suos maiores, aduersante Carolo.

Tertio, quod a plerisque omnibus totius Europæ Christianæ prudentibus probabiliter timebatur, quod Turcarum Princeps ut bonam partem orbis Christiani suo Imperio subiugarat, ita & quod reliquum est eius esset subiugaturus, nisi aliqua firma pax inter eos iniretur, quoniam prudentia humana bellica distare videbatur, non posse absque miraculo tanto tyranno a Christianis resisti, nisi eorum uiribus in unum terræ, marique coniunctis.

Quarto, quod prædicti ambo sibi certo persuadere debebant, quod sua potentissima imperia adeo excreuerant, ut eorum controuersia armis sopiri nequiret, nisi tota Europa Christiana fere euerfa, & uiris fortibus & fortunis exhausta, & conuenter Turcarum tyrannidi fere exposita per prædicta.

Quinto, quod eius controuersia tot erat & tam uetusta, & tam implicita, & omnes fere qui possent esse iudices, & consultores, adeo alteri parti affecti, ut per iustitiam leges sine armis nequiret haberi pax prædicta.

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 97

dicta, cum non posset sperari sententia uelut, quæ utrique parti adeo uideretur iusta, ut ex ea eiusmodi pax oriretur, quæ ambo optare assuebant.

Sexto, quod videbatur multis (in quibus ipse eram) mortaliter impossibile, ut inter eos pax firma pacto gratuito fieret, quandoquidem in utriusque regnis utriusque iuri discendo, & docendo nauans operam certo accepi, neutrum uelle quicquam de his, quæ petebat remittere, sed retinere omnia posset, quæ prætendebat esse sua, uel iuste retenta, & repetere ab altero omnia, quæ sua esse prætendebat, licet ea non possideret, & ita frequenter a sexaginta annis dixerunt multi (in quibus & ipse fui) multas, quæ inter eos frequenter intercesserunt paces, non fuisse ueras paces perpetuo duraturas, sed potius inductas occasione commoda bellandi finiendas. Quod cum ante 30. annos de quadam sollemnissima pace inter eos facta dixissem Ilusterrimo illi, & prudentissimo Castellæ Gubernatori, Cardinali Don Ioanni a Tavera, nulli omnium, qui nostra ætate Regna pro alijs gubernarunt, secundo, & ille primum demuratus, audita ratione desijt mirari, & ante sesquiannū rupta pace laudauit, me uocans præfagum.

Septimo, quod ex his omnibus inferre batur, non uideri omnino paradoxum id, quod semel in quodam sublimi confesso proposui, nempe potuisse quempiam, qui pacis actorum Monarcharum, & Ecclesiæ Sanctæ conuersationis satis audax esset, probabiliter opinari, eos ambo in foro cōscientiæ uideri obligatos ad inuicem aliquam pacta non gratuita, siue aliquam transactionem super omnibus suis controuersis, ita ut qui nollet dare uel accipere conditiones æquas, non abs re salutis animæ sue timere poterat.

Octauo, quod prædicta opinio videbatur colorari hac cōsideratione, quod oēs, qui possunt succurrere salutis, & libertati proximorum suorum, qui liberi essent, & priuatorum periclitanti, & non succurrunt, peccant, saltem si non est alius qui succurrat, iuxta c. non in inferenda. 23. q. 3. cum multis, q. in cōmentario eius adiectionis & summam repetimus in Man. cōf. c. 24. a nu. 15. & magis qui non succurrunt salutis

Op. Nauar. Tom. II.

patriæ, & Reipub. suæ, quia magis obligatur ei, quam proximis priuatis, argu. v. licet deuote, & l. ueluti. cum eis annotat. ff. de iust. & iur. & a fortiori, multo magis qui possent, & non succurrerent salutis, & libertati Ecclesiæ Christianæ, si periclitaretur. Et quod prædicti duo Monarchæ facta aliqua iusta transactione, quæ a Pontif. Max. de cōsensu statuum Regnorū utriusque in Comitij generalib. præstito, cōfirmaretur, & censuris muniretur, poterant inuicem aliquam firmam, & honestam pacem succurrere libertati Ecclesiæ Christianæ, quæ videbatur periclitari, & non erant alij, qui id præstare poterant.

Nono, quod altioris indaginis erat definire, An summus & unicus Christi Vicarius, ut decenter poterat eos inuicare, ita etiam potuisset eosdem adigere ad inuendam prædictam transactionem, si prædicta bellica Christiana indicasset eam tam sanctam, & tam necessariam, ut sine ea totius libertas Ecclesiæ periclitaretur: Altioris inquam, erat indaginis hoc definire, quāuis deduci forte possit ex his, quæ alibi de finimus, in repet. c. nouit. de iudic. a nu. 96. adiuncta illa theoria Concilij Agathensis relati in c. placuit. 90. dist. & late declarati per Felynū & citatos ab illo in Rub. de treu. & pace. nempe quod iudex potest compellere partes ad honeste concordandum super lite ueteri & intricata.

Decimo, quod non est max. paruitatis censere, An prædicta, quæ colorate uidebantur dici de prædictis duob. Monarchis arte & fortitudine bellica cum primis antecessorum suorum celeberrimis, locum sibi uendicent in eorum successoribus, quibus charitatis, professionis, & ætatis mex, sit malle uidere inter eos aliquam pacem quæ omnino firma esset, iusta, & eorum animos, uires, & fortunas in quoscunq; infidelis pro fide Catholica cōiunctos, ut certe maluisse uidisse ante 40. annos inter factos duos monarchas eorū præcessores facta, quæ uis huius mundi Regnū, munus & imperiū. Tū quia illa iusta principaliter ob amorem, & timorem castum & filialem Dei Opt. Max. & odium eadem monis pessimi & scruissimi, fuisset eis coram Deo & hominibus gloriosissima, & longe utilior, quā ea, ob quæ remittenda, uel recipienda, non fuit iusta. Tot enim aureorum myria-

N des

Secunda pars Decret.

des in eis retinendis uel recipiendis impē-
dūt, quot satis, super que fuissent ad de-
turbandum a sedibus (quas vi occupant)
Turcas, Saracenos, & ad sua Imperia du-
plo magis quam sint, sancte dilatanda, &
terram Sanctam Ecclesie Christiane resti-
tuendam. Fuisset item vilissima omnium
eorum subditis, quo libera cōmētia exer-
centes, Regnorum necessitatibus subueni-
rent, & ad pauperibus erogandum discede-
rent. Fuisset item religioni conseruandae
commodissima. Per eam enim effectum
fuisset, ne pseudoeuangelia, nec antiqua
nouē, ac perperam intellecta, impune in
Regnis eorum ac Imperijs cum maximo
eorum dedecore, & auctoritatis Ecclesie
Romane iactura defenderentur, & pradi-
carentur. Cui malo nisi diuina bonitas
antiodoto aliquo salutari ne ulterius ser-
pat, medeatur, timendum est libertati Ec-
clesie Christiane uerā, eiusdemque Ro-
mane, ne, quā a uetere Oriente & Aphri-
ca, & bona parte Europae iam est explosa,
in nouum Orbem migret, quod ne pradi-
cta diuina bonitas permittat, o Primates
Orbis, Summates & infimates, secuti fre-
quentes hortatus S.D.N. hac in re, ut ex-
teris, vigilantissimi, contendamus, per
Deum, singuli quique in suo gradu & ordi-
ne, contritione primum uera, & confessio-
ne integra peccatorum, deinde ieiunijs,
elemosynis, & alijs operibus pijs, ut Re-
gibus omnibus Christianis, & toti populo
Christiano ueram pacem & concordiam,
veramque charitatis unionem donare di-
gaetur. Amen.

Vndecimo praeterea hoc eodem loco (ut
redeat unde digressa est oratio) dicebam,
debere nos orare eundem Opt. Max. ne
permitteret illorum duorum, & aliorum
omnium Monarcharum Consiliarios pro-
uocare eos ad cecos impetus irae, super-
biae, & ambitionis. Quin potius eis persua-
dere rationes Iustitiae, charitatis, mansue-
tutinis, & uerā humilitatis, quibus agno-
scent iusta, & quam parum sine auxilio
diuino possunt, & q̄ multum cum eo. De-
bere nos item diuinę Maiestati eius sup-
plicare, ut sua benignitate ex aliquorum
subditorum suorum animis depelleret fu-
rias illas infernales, quā adeo eos exagita-
bant, ut nunquam non maledicerent, nun-
quam nō inuenerent calumnijs, iniurijs,

& obreftationibus in Reges suis Regibus
aduersarios, & eorum subditos (quod so-
lum utinam non suffecerit impediendae pa-
ci uerā, nobis tam necessaria & optata)
quāque nix linebant eos cognoscere pec-
catum esse detrahente superioribus, iuxta
ea multa quae tradimus i einter uerba, 11.
q. 3. num. 460. Quoties, o bone Deus, na-
uans operam literis discendis & docendis
in Academicis Regnorum uicinis illorum,
ut satisfacerem Deo, & conscientiae meae,
restiti eis, qui cum ignari rerum Regnorū
aduersariorum, laxato (ut aiunt) omnino
freno, nullo Dei timore frenati, inanima-
bant Regna, alienosque Reges & subditos
eorum, adijciendo eis epitheta, quae uel di-
cere pudor est. Restitui, inquam, & saepius
cum fructu, admonēdo eos multa uarij ge-
neris bona, multaq; animi & corporis do-
tes, quibus Deus Optimus Maximus orna-
uit Regna, Reges, & subditos, quib. detra-
hebant, & in aliqua quibus detracti detra-
hentibus praecelebant, referendo specia-
tim, quibus bonis & uirtutibus, & gratijs
naturalibus & acquisitis ut plurimum prae-
sunt Regnicolae unius Regni, Regnicolis
alterius, & contra, quibus uitijs, & defecti-
bus ut plurimum alij ab alijs uincerentur.
Quam resistentiam & si (teste Deo) bona
fide pro iusta defensione absentium face-
rem, nihilominus frequēter per iniuriam
andui non solum in Gallia, quod essem
Hispanus, ut eram, defendēdo Hispanos,
sed etiam in Castella, q̄ essem Gallus, aut
Lusitanus, eo quod defendere Gallos &
Lusitanos in eo, in quo iuste defendi debe-
bant. Et in Navarra, quod essem Castella-
nus, aut alterius gentis, eo quod contra fal-
sam aliquorum meorū Navarrorum opi-
nionem eos defendēderim, & in quibus iu-
stum erat, ipsis praeferrem.

Duodecimo, deberemus uehementer
orare, ut in nostras omnium mentes ueni-
ret, q̄ in omni gēte Christiana sunt boni,
meliores, & optimi, ut contra, mali, peio-
res, & pessimi, & illud Apost. Petri, Ado.
c. 10. In omni gēte qui facit iustitiam ac-
ceptus est Deo, & illud Pauli ad Ro. c. 10.
Non est distinctio Iudaei atque Graeci, Nā
idem dominus omnium, diues in omnes,
qui innocant illum, & quod recte intelli-
geremus illud Christi: Diligite uos inui-
cē, sicut dilexi uos, hoc est in illum finem,
& illa

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 98

& illa ratione, in quem, & qua dilexi uos,
& quod nō putemus adimplere hoc prae-
ceptum, eo solo quod amore naturali, si-
ue amicitiae, sine concupiscētijs, amemus
alios, eo quod sunt nostri cōterranei, uel
conciues, uel cognati, uel serui, uel domi-
ni, uel amicitia politica amici. Quia nul-
lus amor huiusmodi est charitativus, de
quo loquitur ibi Dominus, quē late dis-
finiuimus in additione huius repetitio-
nis a nu. 354. & breuius in Manu. Confes.
c. 34. nu. 6. & 7. nempe quod est amor, quo
proximi diligimus, eo quod est capax &
aptus, sicut nos, ad participandam nobi-
scum illam aeternam beatitudinem, quā
beatis diuina bonitas dare, & communi-
care dignatur, sui ipsius uisionis, & frui-
tionis copiam faciendo, & gaudio eterno
& indicibili afficiendo, & optare illam ei
tanquam illius capaci.

25 Ex quo facile inferas, quam stultum sit
odisse, & odio habere Lusitanum, Castella-
num, Gallum, Anglum, Germanum, Ita-
lum, aut alium alius cuiuslibet gentis ho-
minem, ob defectus & uitia aliquorū eius-
dem gentis, praesertim si animaduertamus
ex nobis uita promanare, iuxta illud gl.
in c. si ex bono, de peniten. distin. 4. in ver-
bo Apostolicam. & Tho. 1. 2. quæst. 109.
per totam. Ex ope celesti fit, si quid habe-
tur honesti, & quod omne bonum est do-
num diuinitus naturaliter aut supernatu-
raliter datum. Iacob. cap. 1. Persequamur
igitur omnes, nos esse seruos unius Do-
mini, ad Ephes. c. 4. redemptos ab uno Re-
demptore, membra unius corporis Chri-
sti, quod est Sancta Romana, unica, & Ca-
tholica Ecclesia, Ad Ephes. 1. & 1. ad Co-
rinth. 12. & quod uii fratres in cōlo tan-
dem conueniemus, & perueniēde collata
bimur, ideoque teneri nos mutuo diligere
ea ratione, quod sumus capaces consortij
diuini, & quod siue simus Hispani, siue Ita-
li, siue Galli, infelicissimi erimus, si pro
diuino consortio diabolicum sortiamur,
& contra, felicissimi, si eodem diuino con-
sortio fruamur, & diabolicum euitaueri-
mus, & perueniēde in conspectu Dei am-
plexati, & uniti, unanimi uoce, eademque
perpetua laudauerimus eundem ibi aeter-
num. Quod ut per diuinam bonitatem asse-
quatur, incipiamus in terris seruare il-
los duos senarios Hostiēti, *Spernere mū-*

*dum Spernere nullum Spernere se se, Spre-
nere se, sperni, tibi quatuor haec bona sunt.*
& ita nullam gentem despiciere, & omne
aestimare, honorare, & ante omnia pradi-
cto amore charitativo diligere, certi nos
gratiores fore Deo, quo minoris nos fece-
rimus, eo quod simus huius uel illius gen-
tis, uel regionis, quā quod simus omni-
no sui suae religionis Christianae, nil tan-
tum cupientes, quā quod in hac Domi-
nica quinta post Pentecosten orat Eccle-
sia, in omnibus & super omnia cum dili-
gentes, promissiones suas, quae omne desi-
derium superant, consequamur. Amen.

26 Ex his omnibus sequitur primo, gratius
Deo fore, quod nos sacerdotes oremus
Deum ut nostrorū Regum animas effice-
ret habitatione sua dignas, & exornatas
sapientia culen diuino, alijsq; uirtutibus,
magis q̄ uictorijs, triumphis, & gloria, qua
saltem parte illa essent a uirtute aliena.

Secundo, sequitur q̄, quando Rex ali-
quis Christianus bellum adornat, & pa-
rat aduersus alium Catholicum, satius fo-
ret, ut sacerdotes ipsius orarent in altari
pro pace & concordia amborsū, uti a mul-
tis fieri uidi in Regnis Hispaniae, & Gal-
liae, quā pro uictoria gloriosa sui Regis,
& interuentione hostium. Non ausim tamē
asserere, quod quidam de modo orandi
pag. 25. asseruerūt, puta, indecens esse ora-
re pro uictoria, quicquid enim illi sen-
tiant, iuste possumus eam petere a Deo
nostro Regi, quem credimus iuste bella-
re. Nec obstat eius fundamentum, nimirum
quandoq; ambos Principes bellare
iniuste. Tum quia etiam q̄sq; uterq; iuste
bellare potest ut colligitur ex S. August.
c. quid culpatur 23. q. 1. & ex rationibus
communis opinionis. Parisi. in 4. dist. 17.
q. 20. col. pen. sentit Luca. 1. Pharalibi.
Quis iustius induit arma scire nefas, ma-
gno se iudice quisque ruetur. Tum quia
sufficit, ut quis iustam habeat causam cre-
dendi Regem suū iuste bellare, quo pos-
sit orare pro eius uictoria.

Tertio, sequitur uideri uerum, quod
pradioti asserunt, scilicet, parum decere,
ut orantes pro Regibus addant eis illos
titulos profanos: Inuictissimus, Victorio-
sissimus, & Gloriosissimus. Cuius ratio,
quā tamen ipsi nō reddunt potest esse,
quod loquentes Regibus mortalibus nō

Secunda pars Decret.

adeo decet appellare subditos eorum dominos, nec ornare titulis & epithetis gloriosis. Ergo loquentes Regi immortalis de subditis eius, subtrahere decet eorum titulos gloriosos: unde & antiquissima Ecclesia consuetudo habet, ut petens benedictionem in choro a Prælate coram Domino Deo, dicat, *tube Domine benedicere*, & non *tube Domine benedicere*, ut Guilielmus docuit, in ratio. diuino. offic. lib. 5. cap. 2. no. 44. & Ecclesia orans Deum in die Parasceves pro Imperatore, non ornat eum ullo titulo profano, sed solo pietatis & Religionis, scilicet Christianissimi, ergo alij minus sunt talibus titulis profanis ornandi. argumen. cap. cum in cunctis, de elect. & Auth. Multo magis. C. de sacrosan. eccles.

97 Quarto, quod licet aliquo respectu verum sit quod prædicti dicunt, puta pietius esse orare pro omnibus Regibus Christianis simul, quam pro nostris peculiaribus, alijs tamen respectibus apertius est quod communiter fit. Tum quia licet maioris sit meriti orare pro multis, quam pro paucis, ceteris paribus, ut recte probat Adrianus, quodlib. 8. art. 3. & infra in 11. conclusi. dicitur, melius tam est verumque agere, quod facit Ecclesia Catholica. Tum quia ad impetrandum aliquid alicui prius, vel ad satisfaciendum pro eo, satius est orare particulariter pro eo solo, quam in genere pro eo, & alijs, ut colligitur ex his quæ latius scripsit dictus Adrianus. Tum quia licet Ecclesia in qualibet Missa generaliter pro cunctis fidelibus oret, statuit tamen ut ante consecrationem prius in Memento nominatim oremus pro Papa, Episcopo, & Rege nostro. Tum quia ratio maior suadet orare pro nostro, quam pro alio. Tum quia nobis semper vera visa est opinio illa D. Thomæ, 1. secundæ. question. 27. articulo. 7. ubi Cardinal. S. Sixti respondet contrarijs, quæ Durand. in 3. assert. dist. 30. nempe plus mereri quem amando suum amicum, quam suum inimicum, ceteris paribus. Licet enim difficilius sit amare inimicum quam amicum, actus tamen magis debitus, & melior est in se, amare amicum, quam inimicum. & bonitas actus non tam procedit ex difficultate, quam natura & bonitate eius. Eadē quoque ratione maioris erit meriti orare pro

suo Rege & protectore, quam pro adversario suo inimico.

100 Quinto, non videri admodum decens, ut nomen proprium cuiusquam Magnatis siue Ecclesiastici, siue layci superiorem recognitionem, exprimat in collecta oratione publica, siue dicatur pro infirmo, siue pro sano. Quia & ipsimet Reges religiosius videntur facere, si non consentient, ut in sua præsentia nominibus proprijs nominarentur. Tum ad tollendum orantibus occasionem aduladi, & ijs, pro quibus oratur, occasionem hanc gloriantis. Tum quia non oratur pro illis, quatenus sunt privati homines, Ioannes, vel Petrus, sed quatenus publico munere funguntur. Non tamen indecens esse existimo id facere, pro non recognoscentibus superiores. Nam die Parasceves Ecclesia oras pro Papa & Imperatore, quod patet in ordinarijs Missalium, eos nominatim exprimit, quibus sint præsentibus, licet Concilium Constantiense in sess. 17. in qua bis nominatus fuit Rex Romanorum nomine proprio non nominasset Imperatorem Sigismundum, cum orauit pro eo præsentem iam iam profecturo ad Petrum de Luna pro Papa se gerentem, & Regem Aragonum super schismate, quod tunc vigeat.

Sexto, consuetudinem illam nominandi Regem, Reginam, & Principes nostros, cum tota prole Regia & suo exercitu, non esse adeo religiosum, ut aliqui arbitratur. Tum quia nona est, & nouitates nisi sint valde viles, vitandæ sunt, capitul. consuetudines, iuxta glossi. & adductis per Ioan. Andr. de consuetud. Tum quia non videtur fuisse grata veteribus sacris doctoribus, quorum ætate nondum cepit. Tum quia distrahere videtur mentes audientium Missas ad cogitandum plus de bellis, & personis nominatis, quam de Missæ mysterio, cuius contrarium faciendum est. * Tum quia non videtur id fieri in Capella Papæ, neque in monasterijs & parochijs Urbis, & Missale nonum scilicet re. Pij V. satis indicat non esse id valde laudabile, cum in nulla sui parte tale quid insinuet.

Pater noster orationum prima apprimè dist. 101. & 122. Oratio

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 99

Oratio Dominica multis respectibus deuote dicenda, n. 101
Fratres nos omnes esse credimus, sed inco- n. 102
gnanter. n. 103
Deum in calis qui male contemplantur. n. 104
Deus præsentis ubique licet non eius humanitas, nisi etc. n. 105
Oratio Dominica docet ordinem optandum. n. 106
Sanctificetur nomen tuum, quid sibi n. 107
Adueniat regnum tuum quid significet. n. 108
Fiat voluntas tua quid importet. n. 109
Panem nostrum quotidianum quid significet. n. 110
Et ne nos inducat quid etc. n. 111
Sed libera nos a malo quid significet. n. 112
Christiani, ut plus intendunt res spirituales quam Iudæi. n. 113
Bona quibus sunt mala. n. 114
Dono 7. Spiritus sancti, & beatitudines 7. continent 7. petitiones. n. 115
Peccatores orando quid impetrant. n. 116
Orare pro alijs bonis & malis licet. n. 117
Orare pro alijs, & iniurias remittere debemus. n. 118
Pater noster qui dicens non remittendo iniurias non peccat. n. 119
Oratio eo magis memoranda, quo pro pluribus fit. &c. n. 120
Orare licet alijs verbis quam Dominicis, sed non etc. n. 121
Orare calculis precatorum bonum, & melius fieri potest. n. 122
Deuotio cui deest hoc agat. n. 123
Aue Maria oratio omnium ei dicatarum acceptissima Maria. n. 124
Auctor multa diebus, & locis Maria cepit & sperat. n. 125
Rocanallus laudata. n. 126
D. Maria Tauora cum uo monasterio laudata. n. 127
Aue Maria non patitur hac auaritia. n. 128
Aue Maria quis composuerit. n. 129
Aue quid significet. n. 130
Mariam salutandam non nominant Angeli. n. 131
Maria quid significet? n. 132
Maria cur stella & mare. n. 133
Maria semper & ubique invocanda, & imitanda. n. 134
Maria ut & quam plena gratia. n. 135
Maria omnibus largitur. n. 136
Op. Nauar. Tom. II.

Maria habuit omnes virtutes & gratias gratis datas. n. 138
Maria multum privilegiata. n. 139
Maria & cum ipsa dominus. n. 140
Maria benedictiones nemo explicare valet. n. 141
Maria operibus Eux contraria operatur. n. 142
Maria se in flumina vertit. n. 143
Maria benedicta, sed magis eius fructus. n. 144
Maria impeccabilis gratia, Christus natura. n. 145
Maria tam cito sancta quam concepta, sed postea sanctior facta. n. 146
Christus conceptus tantum iudicij, quanti postea inquam fuit. n. 147
Maria fructus benedictus colore, odore, & sapore. n. 148
Maria stella maris, Arcton & Aquæ nomen gaudet. n. 149
Aue Maria qua parte proprie oratio. n. 150
Initium querendi cognitiō defectus. n. 151
Initium salutis cognitio in firmitate. n. 152
Homo bulla, & miseris plenus. n. 153
Homo quot miseris subiectus nascitur, n. 154
me. 154. & ita natus ut superbiere possit. n. 155
Homo quam facile moritur. n. 156
Anacreon mortuus grauius vna, & Fabius pilo luttis. n. 157
Maria nemini deest. n. 158
Pater noster & Aue Maria non habent hanc virtutem. n. 159
Oratio bene fit pro temporalibus saltem tantum cum condicione. n. 160
Oratio semper postulata impetrat quatuor concurrentibus. n. 161
Oratur recte pro temporalis sperato, sed non tanquam de fide credito. n. 162
Indulgentiis maximis a Papa concessis ut utendum. n. 163
Papa plurimum subsistente causa indulgere potest. n. 164
Pater noster dicens ut se reputat peccatorem. n. 165

Undecima Conclusio.

101 Quid sicut oratio Dominica est omnium præstantissima, ut supra in c. 10. num. 45. diximus, ita decet nos eam

non recitare, ut a multis communiter recitari solet, quoniam quo aliquid est præstantius, eo reuerentius tractandum est. capit. 11. & tot. distinct. 95. Vehementer equidem misereor mei in primis, deinde aliorum omnium, qui adeo negligenter, irreuerenter, & vanam non contemptim, toties usi sumus hac excellentissima oratione, Cuius tenorem primum subiiciam distinctum punctis, quibus supra diximus esse distinguendum, & mox breuiter insinuabo quædam, quæ nos ad melius ea utendum incitare possunt, *Pater noster, qui es in celis, sanctus, pater noster, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in celo, & in terra, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo.*

102. Primum igitur est considerare anthropem illius fuisse Creatorem, & Redemptorem nostrum, qui quatenus homo, summus est noster Advocatus, quatenus autem Deus, summus Creator & gubernator, ad quem dirigitur oratio. Nam si nos ad deuote recitandum aliquam orationem mouet, quod composita sit a beato Augustino, Hieronymo, Thoma, aliove Diuorum aliquo, longe magis mouere nos debet ad hanc deuotissime dicendam, & recitandam, quod sit composita ab illo, qui modo indicibilis est Deus & Homo, cui soli placendum est, cuius manu donandum est, quicquid oratione obtinere speramus, cui quæ (ut ait Cyprianus in sermo. sexto, unde hoc capitulum desumptum fuit) oratio magis placebit quam ea quam ipsemet composuit.

103. Secundum reputare, quod docet nos ut in eius initio vocemus patrem illum, qui non minus est dominus & Iudex, quam pater, Matt. 6. monet nos, ut cum eum adimus aliquid petaturi, contemplemur ipsum misericordiam, gratiosum, benignum, Matth. 22. cupientem providere filiis suis adoptiuorum Christianorum, scilicet filium necessitati, & utilitati. Docent item ut appellemus patrem nostrum, admonet nos, ut cum adimus eum oraturi, actu uel uirtute putemus nos omnes esse fratres, ad Philemo. c. 1. quos ipse pro filiis adoptiuis habet, & consequenter etiam Papas,

Reges, aliosque Summates & Heroes hæc orationem recitantes, reputare debere, quod quamlibet sint potentes, & supremi, sunt tamen fratres suorum subditorum, familiarium, & aliorum infirmatum etiam seruorum, qui foro baptismatis fonte renati sunt, utque pari modo, qui uirtute, litteris, & fortunis præstant, perpendant esse sibi fratres carentes illis, ob idque solam (etiam si nihil aliud id suaderet) deberent eas illis communicare, & non superbientes designari eos etiam alloqui, ut quidam faciunt etiam erga cognatos, nolentes eos agnoscere. Cuius contrarium faciendum quidem est, sed quod facilius sit docere, quam facere, inde colligitur, quod hanc sanctam doctrinam, omnes nouimus, & pauci aliorum collatione carentur.

Tertium perpendere, quod docet nos 104. ei dicere, *Qui es in celis*, admonet nos suam potentiam, & ualentiam, simul & Regiam suam & Regalem conuersationem, quam nobis preparauit, ibique esse nostram patriam, ibique nobis esse habitandum, & thesaurizandum. Cauemus, tamen, ne dicentes tanto patri, *Qui es in celis*, imagine mur eum esse in illis uel Angelos, qui cum ibi sunt non sunt hic, iuxta trad. a Tho. in 1. part. q. 3. nec contra quando sunt hic sunt ibi. Neque imaginemur, ut quidam religiosus Conuersus imaginabatur eum eo modo magnum, ut capite attingeret summum cælum, & altero pede Orientem altero Occidentem, & altera uero Septentrionem. Neque (qualem suspicor plerique imaginari eum) esse tanquam locatum, & contentum. Tho. prima parte q. 8. in celis: Quia est in eis tanquam eos continens. Nam sicut illud Hierem. propheta. Hierem. 23. Ego cælum & terram impleo, intelligendum est iuxta illud David Psalm. nono. Eleuata est magnificentia tua super cælos, ita non imaginemur eum includi in cælo, sed cælum concludi ab eo, ut post & ante alios tradit Thom. prima parte questione octaua. Contemplemur itaque ipsum incorporeum, quatenus est Deus, sine capite, brachijs, pedibus, & sine ulla alia corporis parte, simplicissimum, capitulo, Firmiter, de summa Trinitate, cum gloss. verb. simplex, & purissimus spiritum, qui cum partibus caret, & omnino

omnino indiuisibilis sit, ita totus est in omni loco, & in qualibet eius parte, sicut post & ante alios tradit Tho. prima parte, questio. 8. Quænam. Quemadmodum etiam anima rationalis, secundum August. lib. 5. de Trinit. & eundem Tho. prima parte, questione. 76. art. octauo, post alios, tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte totus Deus in Ecclesia, in qua oramus 105. in musæo, & dormitorio, ubi studemus, negotiamur, & dormimus, totus in itinere, per quod iter facimus, tum præsens omnibus, quæ cogitamus, loquimur, & facimus, ac sumus nosmetipsi, & multo magis absque ulla proportionem. Quod perpendens dicebat Sapiens Ecclesiast. 24. Beatus vir, qui sensu cogitabit circumspeditionem Dei, plurimum enim, & plusquam dici potest prodest, considerare iugiter circumspici nos, & omnia quæ cogitamus, loquimur, & facimus, ab ipso longe, magis, quam a nobis ipsis, quo beatitudinis impedimenta uitemus, & quæ conferunt ad eam, amplectamur. Dicimus itaque Deo; *Qui es in celis*, non quod non sit in terris, sed quia ibi communiter confortes suæ gloriæ facit beatos, quos omnes ibi recipiet post diem iudicii, ut semper ipso fruente ipsi corrigant. Apocalypsi. 22. Ex hoc tamen nemo inferat: quod quidem inferabat, nempe, humanitatem benedictissimam nostri Saluatoris æque esse ubique, non est enim nisi in cælo, & in sancto sacramento, & consequenter, licet Iesus Christus uerus Deus & homo, quatenus Deus, & quoad immensam diuinitatem, sit ubique quatenus tamen homo, & quoad humanitatem, est solum in cælo, & in sancto Sacramento, quamuis non uno eodemque modo. In Sacramento namque tota humanitas, & omnes illius partes, Tho. tertia parte questione. 76. artic. tertio, & communis in quarto distinctione decima, admirabili admodum, & stupenda ratione magisque intelligibili sapientibus, quam idiotis. In cælo autem circumscribitur, & naturali modo, ubi uiam olim ipsius uulsum, gratiosissimum, suscipientes, matris purissimas, & pedes sanctissimos, quam humillime exosulemur. Amen.

106. Quartum considerare, quod hæc oratio sublimissima non modo nos docet uerba, quibus petere debemus, uerum etiam ordinem præcellentem, quo id faciamus. In prima namque petitione docet nos petere bonum diuinum. In secunda nostram æternam beatitudinem. In tertia rationem ad eam perueniendi principalem. In quarta rationem minus principalem. In alijs uero tribus sublationem trium impedimentorum, quibus a perueniendo in eam impedimur, quæ sunt, peccatum iam commissum, quod est præcipuum. Tentatio, quæ nos prouocat ad committendum. Et alia mala pœna, quæ quandoque sunt occasio committendi. Luculenter enim instruit nos in primis, super omnia uelle bonum diuinum, honoremque illius optare. Deinde nostram animæ beatitudinem æternam, & tertio gratiam, quæ est medium principale perueniendi ad eam, quarto sancta sacramenta, & sustentationem corporalem, seu instrumenta in id instituta. Et quia oportet uitare impedimenta, quibus a tanta re assequenda impediri possumus, & ea sunt tria, primum est peccatum iam commissum, secundum tentatio directa ad illud, committendum, tertium malum pœna ad illud indirecte inducens, ideo quinto loco docentur petere sublationem peccati iam commissi, sexto petere uictoriam contra tentationem directam ad peccandum, septimo uictoriam contra tentationem indirectam peccandi, quam malum pœna inducit. Quæ omnia fieri in hac oratione ostenditur, eo quod in prima petitione, puta, *Sanctificetur nomen tuum*, non petimus suum 107. nomen, & cognomen, suamque gloriam, & famam fieri sancta (quandoquidem sanctissima sunt) sed petimus, ut sancta habeantur ab hominibus, quoniam nimirum ita reuerantur, honorent, & collaudent suam Maiestatem, ut nil aliud sanctius, neque æque sanctum habeant, iuxta Sancti. Augustini, de sermone Domini in monte, quem in hoc sequimur, & ut talis laudetur, celebretur, & glorificetur. In secunda uero, scilicet, *Adueniat regnum tuum*, in summa principaliter petimus, ut nobis beatitudinem æternam impetrat, non enim petimus, ut suæ Maiestati noua potestas, non uel iurisdic- N 4 aduc-

adueniat, sed secundum Sanctum Cyprinum, in sermone unde hoc capit. est desumptum, quem in hoc sequimur, petimus principaliter, ut regnum glorie, quo perficiuntur beati, nobis adueniat, quod certo adueniet, si nos satis adhaereamus ei licet etiam accessorie petamus, ut regnum gratiae nobis adueniat, id est, quod ipse super nos regnet per gratiam, ut sentit sanctus Hieronymus, Matth. 6. & nos uiuamus sub suo aequissimo, sanctissimoque sceptro, & imperio: & tollat, ac destruat sceptrum, & imperium demonis, & furitum eius infernorum, superbiae, auaritia, irae, luxuria, gula, accidia, & inuidia, & omnium aliorum ducum infernorum, qui nos sibi subiungunt, subiacere tentant, & illis depulsis surroget, ac permoneat in nos suos duces iustissimos, & aequissimos, fidem, spem, & charitatem, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, & temperantiam, & omnes eis adhaerentes, qui nos satagunt continere in officio, & obedientia sui dominum regimini. Porro in tertia petitione, scilicet, *Fiat voluntas tua*, in summa petimus, ut nobis largiatur gratiam promerendi praedictam beatitudinem, & gloriam aeternam. Non enim solum petimus, in ea, ut fiat quod ei collibuerit, nam uelimus nolimus, semper & ubique fiat voluntas eius, iuxta illud Esai. 46. Omnis uoluntas mea fiet, sed petimus, ut faciat nos suam implere uoluntatem in terra, sicut impletur in caelo, Cardinalis Sancti Sixti, in capitul. 6. Matth. id est, ut sicut in caelo omnes Angeli, & Sancti charitate, & amore implent suam uoluntatem, & quodcumque praecipit, eodem modo nos idem faciamus in terra, quod est proprium meritum glorie, & beatitudinis, quoniam in secunda petitione petimus. In quarta autem petitione, scilicet, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, secundum Sancti Tho. secunda secunda, quaestio. 83. articulo. 2. in primis petimus dari nobis sanctum altaris Sacramentum, sub quo uelut omnium sublimissimo, sub intelliguntur cetera, quae sunt media, & instrumenta ad promerendam beatitudinem. Petimus item, sed non adeo principaliter, panem corporalem, sub quo ceu praecipuo hominis alimento, subintelligitur reliqua cibaria, & alia uitae necessaria

quibus mereamur, seruando Domino: Quia principaliter petere debemus spirituale, argumenti capit. illud de maiori, & obediens quam corporale. Licet plerique, (& utinam non maior pars) proferebant uerba illa, *Panem nostrum quotidianum*, uota sua expressius referant in alimoniam corporalem, quam in spirituales, sed non peccant, modo saltem virtualiter & tacite maioris habeatur, & aestimetur spiritualis, argumenti capit. si quis obiecit. 1. quaestio. 3. quam corporalis, & uita quae optetur, & petatur tanquam donum Dei, iuxta Ioan. Chrysostomum super Matth. 6. & secundum Sancti Augustini ad Probam, & Thom. secunda secunda, quaestio. 83. articulo. 6. ut instrumentum ad uiuendum, & seruandum Deo, & ad impetrandam gratiam, quae in tertia petitione petitur, quo promeremur beatitudinem, & gloriam, quae petitur in secunda. Sane in quinta petitione, puta, *Et dimitte nobis*, petimus principaliter sublationem impedimenti peccati, scilicet peccati mortalis clare, & directe impediens beatitudinem, & etiam peccati uenialis differentis illius consecutionem, iuxta illud, si peccati mors.

111 In sexta uero, *Et ne nos inducas in tentationem*, petimus uictoriam contra temptationem, quae est iustum uentale impedimentum, & causale, quod producit directum, & formale, puta peccatum. In septima denique, *Sed libera nos a malo*, petimus liberationem a malis poena, corporalibus, & temporalibus, quae nonnunquam niuntur suo pondere auferre bona spiritualia, una cum temporalibus. Ex quibus clarescit, hanc orationem non solum, ut diximus, nos docere, quomodo, & quibus uerbis petere debeamus, sed etiam quo ordine id faciamus, & petenda desideremus.

Quinto reputare, quod tota haec admodum sublimis oratio nos inuitat ad habendam maiorem curam animae, & honorum spiritualium, quam temporalium. In quinque enim petitionibus illius directe petuntur bona spiritualia, puta augmentum glorie Dei, nostrae uicinis beatitudo, meritum illius, remissio peccatorum, & uictoria in temptatione. In sola uero quarta, & ibi minus principaliter, directe petimus temporalia,

poralia, & indirecte in ultima petendo liberationem a malis poenis, longe aliter, quam in ueteri testamento, in quo petitiones, & promissiones clarius continebant temporalia, quam spiritualia, iuxta illud Poetae, Baptiste Mantuani, lib. 2. de seculis, cap. 2.

Nostra Deo primam lucem, tuique supremam.

Hebdomas impartit, quia prima, & maxima nostra.

Cura Dei, Hebraei uel nulla, uel ultima semper.

Confirmatur hoc quod graues aliqui doctores Card. Sancti Sixti, Matth. cap. 6. docent quod etiam in quarta petitione non petuntur bona temporalia, neque panis, aut alimonia corporalia, asserentes in omnibus quinque petitionibus nos petere bonum Dei, non nostrum. Quae opinio licet olim mihi aruisset, nunc tamen ea pressius expensa parum placet. Tum quia aptius est dicere, ut supra dixi, quod in sola petitione prima principaliter petimus donum Dei, licet illud minus principaliter redundet in nos. In secunda, & tertia petimus duo praecipua nostra bona, nimirum gloriam pro futuro saeculo, & meritum illius, seu gratiam pro praesenti, licet etiam haec in gloriam Dei redundent. Et quod in quarta petitione petimus instrumenta, quibus uiuendo queramus gratiam, & gloriam, siue meritum, & beatitudinem, quorum principale est panis substantialis Corporis domini, quo supernaturaliter uiuimus & minus principale panis quotidianus, quo corporaliter uiuimus, ut uerose colligitur ex Euangelio Matth. de quo per recentiores Matth. 6. & Tho. in catena aurea, quae docemur petere panem substantialem, adiuncto Euangelio Lucae, quo docemur petere panem quotidianum: c. 11. utrunque enim coniunctum docet nos petere principaliter quidem meritum spirituale, minus autem principaliter uictum corporalem, quorum utroque opemur ad querendum meritum, & premium gratiam & gloriam. Causam uero cur septimam petitionem, in qua petimus liberari a malo, non posuit S. Lucas, ait August. esse, quod impleta sexta, in qua petimus, ne nos uincat tentatio, sit, superque impleta septima, in qua petimus liberari a malis, quandoquidem mala, quae nobis

poenam, & damnum corporale inferunt, magis bona, quam mala sunt, nisi nos praecipit in aliquas culpas, iuxta illud Apostoli ad Rom. 3. diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & proinde mala sunt eis bona. Cuiusmodi fuerunt Iob, & alij innumeri.

115 Sextum, animaduertere id, quod asserit idem Augustinus in sermone de uerbis Domini, quod per has septem petitiones petuntur, etiam tacite, & effectu septem dona Spiritus sancti, de quibus Esai. 11. & Thom. 1. 2. quaestio. 68. quae sunt sapientia, intellectus, consilij, fortitudinis, scientiae, pietatis, & timoris domini, & etiam septem beatitudines, de quibus Matth. 7. & Tho. secunda secunda, quaestio. 69. quae sunt pauca petitis, spiritus mansuetudinis, iustus siue ploratus, famis, & sitis spiritualium, uel misericordiae, puritatis cordis, & pacis. Qui enim petit, ut diuina Maestas talis qualis est habeatur, honoretur, colatur, & glorificetur ab omnibus, satis petit dona timoris, de quo Thom. secunda secunda, quaestio. 13. unde nascitur ille cultus, & subinde petit beatitudinem paupertatis, & humilitatis spiritus, quae parit sanctus ille timor. Qui uero petit ut adueniat Regnum Dei, & in nobis sua Maestas regnet, sat, superque petit donum pietatis, & beatitudinem mansuetudinis. Quandoquidem uolentem iubere, uel iuberi, & regnare, uel regnari, mansuetum esse oportet, & non iracundum. Sane, qui optat, & petit, ut fiat uoluntas Dei, satis petit donum scientiae, quae edocet rationem implendi eam, & beatitudinem, quae consistit in iugendo & deplorando ea, quae contra eius mandata sunt. Porro, qui petit panem quotidianum sanctorum sacramentorum, & nostri alimenti corporalis, quo accendamus ad agenda, quae debemus, satis petit donum fortitudinis, quod nos corroboret, & beatitudinem famis, & sitis, honorumque spiritualium, quibus desideramus, & petimus nunc panem quotidianum. Qui autem petit remissionem suorum debitorum, sicut dimittit aliena, satis approbat donum consilij, & beatitudinem misericordiae, quandoquidem uult exercere misericordiam cum proximo, & accipere id tanquam medium impetrandi a Deo, quod optimum consilium est, & qui petit ne inducat

tur in tentationem, satis petit donum intellectus, ex quo nascitur beatitudo puritatis cordis. Quando quidem, ut bene liberetur a tentationibus, quæ nascuntur ex bonis temporalibus, opus est intelligere illorum naturam, quam qui intellexerit, facile purgabit mentem suam desiderijs illius puritatem impredientibus. Qui denique petit liberationem ab omnibus malis satis petit donum sapientie, quæ principaliter solus Deus, & res diuinæ animæ sapiunt, & consequenter beatitudinem pacis, quam, ut in ea perfecta sit, oportet esse plane immunem ab omni malo, secundum Boetium 3. de consolat. & Tho. 2.2. q. 2. & 3.

116 Ex hoc sequitur primo, verum esse, quod supra fm Boetium 3. de consolat. & Tho. 2.2. q. 2. & 3. dictum est, etiā peccatores orando impetrare, alioqui enim non posuisset Dominus in hac forma orandi petitionem remissionis nostrorum peccatorum. Nec solueret argumentum, qui responderet hanc orationem de sola peccatorum venialium remissione intelligendam, quia replicari potest, eam, cum generaliter loquatur, generaliter intelligendam cap. solita. de maior. l. de precio. ff. de publican. rem actio. Sequitur secundo, licitum 117 esse orare pro alijs: pro se namque, & pro alijs orantē manifestum est pro alijs orare, & licet hic non probetur nobis licitum esse orare pro solis alijs, non adiungendo nos eis, neque tamen contrarium probatur, licet aliqui in id texum hunc ponderent, qui tñ non obstat. Dominus enim non præcepit, ut oraremus pro nobis, & alijs simul, quasi non foret licitum orare pro alijs solis, & pro nobis solis, sed ut nos doceret gratius esse suæ Maiestati, ut oremus pro omnibus, & nobis & alijs, tam iustis, q̃ peccatoribus. Nam qui de vno dicit, non negat de alio simili, iuxta doctrinam singularem Dominus in c. qualis. 25. distin. non obstat etiam dicere alios, vel bonos, vel malos esse, & quod si boni sunt, non opus sit orare pro eis, si vero mali sunt, non videtur velle Deus, ut pro eis oremus, iuxta illud Hieremias, cap. 3. Non li orare pro populo hoc. Non inquit hoc obstat. Tum quia utiliter pro peccatoribus oratur, ut conuertantur, pro iustis vero, ut perseuerent, & proficiant. Tñ quia

orationes multorum, iuxta illud Collectæ omnium sanctorum multiplicatis intercessoribus, & ceteris citius exaudiuntur, quam paucorum. Tum quia conuenit, ut a multis gratia agantur Deo pro iustis, qui multis profunt. Tum ne extollantur, videntes se opus habere sese minoribus, ut ait Sanctus Thom. secunda secunda, quæstio. 83. artic. 7. ad 5. Vnde sequitur, non recte sensisse quendam parui xliumntem, quod a monachi, vel sanctimoniales orarent, vel nō orarent pro se, quod non fecisset Beat. Paulus, qui sepius rogauit multos, ut pro se orarent, ad Roman. 15. ibi adiungetis me in orationibus ad Deum, & 1. ad Cor. 1. ibi, adiuantibus, & vobis in oratione pro nobis, & alibi sæpe.

118 Septimum, quod nos mouere debet ad hanc sacrosanctam orationem deuote pronunciamdam, est, quod illa nos innuit non solum ad nos mutuo amandum, & ad mutuas iniurias remittendum, sed etiam ad orandum alios pro alijs, siue amicis, siue inimicis, ad inuitandumque Deum, qui omnes diligit, omnibus largitur, & super omnes tam malos, quam bonos solem suum oriri facit. Matthæ. 5. & capitulo. hæc autem. 23. quæstio. 4. Quod facile colligit, qui perpenderit doceri nos dicere in ea, Pater noster, & nō Pater mi, & Dimitte nobis, & non, Dimitte mihi. Debita nostra, & non debita mea. Et ne nos inducas, & non, ne me inducas, & libera nos, & non libera me. Similiter etiam qui ultra alios auctores secum reputauerit, quod ubi textus non distinguit, nec nos distinguere debemus, leg. de precio. ff. de dupli. rem actio. capitul. solita, de maior. & obediens. & quod tribus petitionibus primis petimus, ut nomen eius glorificetur, nō apponendo, a me, uel ab illo, ab amico meo, uel inimico, & ut adueniat regnum suum, non restringendo mihi, uel illi, & ut fiat voluntas sua, non a me, uel ab illo, sed sicut in celo, & in terra. Quod ipsum facies, qui perpenderit conclusionem hæc referri ad omnes dictas tres petitiones, ut dixit nouus quidam auctor, Caietan. in capitul. 6. Matthæ. licet non noue. Antea enim id scripserat Ioannes Chrysostom. super Matth. capitulo sexto, & consequenter significat peti

peti debere, ut nō solum fiat voluntas sua sicut in celo, & in terra, sed etiam ut nomen suum glorificetur, & sua Maiestas regnet tam hic, quam ibi, non quidem ita in quacunque, sed in qualitate, sed hic per gratiam ibi per gloriam.

Ex hoc inferunt nonnulli primo, peccare recitantes Pater noster, non dimittendo debitoribus suis sua debita pecuniaria, quod non est verum. Quia secundum Gregorium 10. notab. receptum, nō intelligitur hoc de debitis pecuniarijs, sed de iniurijs. Ex quo inferunt alij secundo, peccare iniuriam passos recitantes hoc, non condonando iniurias acceptas. Quod sentire videtur S. Cyprianus dicto sermo. 6. pag. parua 15. & clarius Ioannes Chrysostom. super Matth. dicens eiusmodi recitantes mentiri, cum petat sibi remitti culpas suas, dicendo se remittere alienas, & non remittendo. Quin & D. Augustinus in Enchirid. idem dicere uidetur de ijs, qui neque condonant, neque parati sunt condonare iniurias petentibus ab eis illas sibi remitti, licet non alijs. Nihilominus B. Thom. secunda secunda quæstio. 83. artic. 16. contrarium determinat, quod verius videtur. Tum quia, ut ait August. ubi supra. Non est tam multis tanta inrens, ut a seipsis possint impetrare remissionem iniuriarum, quam multos credendum est a Deo exaudiri in hac oratione. Tum quia quamuis clausula illa, sicut & nos dimittimus, non verificetur in recitante, ad hoc tamen, ut non mediatur, sufficit verificari in persona Ecclesie, iuxta eundem, secunda secunda, quæstio. 83. artic. 16. Tum quia supra in cap. 2. nume. 15. diximus, quod qui sacerdoti dicenti, Sursum corda, respondent, habemus ad Dominum, non cogitando Deum, non mentimur, quando quidem respondeat nomine Ecclesie, in qua nunquam deest aliquis, qui id agat. Tum denique, quod iniuriam passus, licet teneatur remittere odium, & rancorem in iniuriantem conceptum, non tamen tenetur condonare actionem, quam habet ad petendam penam, vel satisfactionem honoris, uel alius boni sibi adempti, iuxta glossam singularem, & receptam, in cap. si quis contristatus. 90. distinctio. & Thom. secunda secunda quæstio. secunda artic. 2. nec tenetur cum alloqui, nec signa affabilitatis parti-

cularia exhibere, secundum Thom. receptum, in dicta quæstio. 25. artic. 4. Hoc autem temperandum est, dummodo recitans hanc orationem non eximat sibi iniurias, & inimicos a petitionibus generalibus suæ orationis: Id enim peccatum foret, ut supra in aliud propositum dictum fuit, & tradit utroq; Th. supradicto art. 8. & 9. 120 Tercio inferunt verum esse id, quod in alium finem supra in conclusio. 10. dictum est, scilicet, ceteris paribus, meliorem esse, & maioris meriti orationem, quæ oratur pro multis, quam sit ea, quæ rogatur pro paucis. Quod ea ratione confirmabat Adria. quodlibet. art. 3. quod in missis pro defunctis, licet pro aliquo priuato dicantur, tamen pro cunctis animabus oratur, & nō particulariter pro hac, uel illa, pro qua sit sacrificium. Quæ tamen ratio diluitur illa consideratione, quod in orationibus præcipuis, quales sunt Collectæ, Secretæ, & Postcommunio, pro ea sola, pro qua dicitur Missa, oratur: Et quod oratio quoad vim satisfactoriam applicata multis, non satisfaciunt pro singulis tantum, quantum satisfaciunt, si uni soli applicaretur, ut etiam idem ipse ait, in eod. quodlibet. & art. 6. missæ autem defunctorum præcipue dicuntur pro satisfactione pæne eorum, qui decedunt in purgatorio, secundum omnes.

Octauo, quod ad hæc orationem deuote faciendam mouere ualet, considerare, quod licet tam in veteri, quam nouo testamento multis alijs uerbis oratum fuerit, oreitur, & optime orari possit, quicquid autem unquam iussu oratum fuit, & iussu orari potest, reducitur ad unam septem petitionum in hac subtilissima oratione contentarum, nihilque, quod sub earum aliqua non comprehendatur, potest recte, & iussu peti, ut asserit S. Augustinus ad Probam. ab omnibus receptus, in 4. distin. 15. & Tho. 2.2. q. 88. ar. 2. & a quibusdam recentioribus amplificatus. Cui addo, quod sicut nulla uerba aptiora esse possunt ad orandum, quam uerba huius orationis cōposita ab ipsomet D. N. Iesu Christo, ita post illa secundum locum obtinent, quæ desumuntur ex ipsamet sacra scriptura: etiam illa, quæ sunt instituta, & approbata ab ipsa Sancta Matre Ecclesia, cuiusmodi sunt Collectæ, & orationes, & hymni veteres missarum, & horarum canonicarum

Secunda pars Decret.

etiam, licet secundum Specu. in rationali lib. 4. c. 17. num. 17. in Ecclesia S. Ioannis Lateranensis, neque in missa, neque in horis dicatur Collecta, neque oratio, sed Pater noster, illius loco, ut antiquitus fieri solebat in primitiva Ecclesia. Quod tamen hodie non servatur in dicta Ecclesia quodammodo enim audimus in ea cantari, & recitari easdem collectas, quae in Ecclesia S. Petri, & alijs parochialibus vrbis cantantur, & recitantur. Per omnes igitur has octo considerationes, vel aliquas earum, evitamus recitare hanc orationem in dies attentius, & assueamus non tam pronuntiare eam verbo, quinque, decies, quinquagies, ceteris, vel millies in die, vel hebdomada, aut mense quam mente concipere significata verborum eius, iuxta praedictum intellectum, in 3. consider. & alijs seq. Quando vero voluerimus eam recitare pluries continenter (quia difficillimum est mente concipere tam continenter omnia verborum significata, quam continue illa ore proferimus) meditemur nunc contenta in una petitione, & consideranda in ea, nunc contenta in alia, & consideranda in illa, ita ut eorum varia meditatione continendo mentem, siue intellectum in ijs, quae proferimus, & ad ea pertinentibus, & tale faciendi voluntatem igne ex tali meditatione, iuxta psalterium Regium, Ps. 38. exar descendit, & utramque, tam mentem, quam voluntatem, voluptate ex ipsis nata pascendo, simul & exercendo linguam, frequenter diuque eam recitando satisfaciamus, & his, qui consulant eam frequenter pronuntiare, & his, qui consulant multam in ea pronuntianda contemplari, verorumque consilium probantes. Quandoquidem Ecclesia non precipit, neque vocat dicere ea sapienter continenter, siue aliarum interiorum, & interruptione. Nec curemus, quod nonnulli despiciunt, aut certe non laudant recitationem Pater noster, & Ave Maria per calculos precatorios, etiam laycorum, & idiotarum, cum esset etiam ipsis sacerdotibus, & literatis magni fructum ex ea provenire, & merito. Quia cum modica sint, & lapidissima significata verborum Pater noster, & Ave Maria, cumque illa recitanti per calculos precatorios non sit opus querere hunc, vel illum locum, nec multum cogitare, quid prius, quidve po-

sterius sit dicendum, recitas per illos ea, attentius, & sapientius potest circa defatigationem intellectus, & cum oblectamento voluntatis id facere, defigendo mentis oculos in ipsamque Virginem matrem, & in eius innumeras gratias, & virtutes, dum profert Ave Maria, & in interminam maiestatem, & bonitatem diuinam, & in ea quae petit, & ad ea pertinentia, dum profert Pater noster.

124 Iuuabit in hoc reducere ad memoriam eos, quos vidimus sapientissime per huiusmodi calculos obortis lachrymis (quas oculi eorum amore, & reuerentia Dei, eiusque matris tincti stillabant) recitantes. Iuuabit item in idipsum, quando animaduertemus nos uacuos amore actuali diuino, & deuotione, defectos lachrymis, dum corde, vagosque mente, considerare prope nos, inimo intra nos esse Deum Optimum Maximum, qui verus est fons totius boni amoris, & blanditici, deuotionis, & tranquillitatis, & maiore animi quam oris clamore clamare ad eum, Deus in adiutorium meum intende, supra eadem conclusionem dilatatum, sup. eod. c. a. nu. 1.

Duodecima Conclusio.

125 Quod ob multa dicendum est mihi aliquid de quamplurimis, quae dici poterat de Ave Maria, siue salutatione Angelica, ad me in primis, deinde lectorem monendum, ut magna est cura, & reuerentia ea recitemus, & id aliquos nostrum non fecisse ex animo peniteat. Primo quidem, quod ipsa sit gratissima, & vetustissima omnium orationum, quas Ecclesia Christiana fundit ad gloriosissimam Virginem matrem Mariam, communem dominam, commune asylum, refugium, inimo & matrem omnium, iuxta illud Baptista Mantuani r. Parthe, post principium.

*Tu licet à nostro spacijs ingentibus vrbe
Distingere, suus quatuor polus eleuat ignes,
Non tamen humanos casus oblitus, tuoque
Nil pertusa genit, vigila mortalia curae
Suscipis, & lachryma tangunt tua pectora
nostra.*

Secundo, quod ipse plus, quam aliquot alij meae conditionis ei sum obstrictus multis de causis, & in his quod in Ecclesia S. Ma-

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 103

S. Mariae baptizatus fuit: Quod in duabus Ecclesijs B. Mariae obtinui duo beneficia simplicia, quorum prouentibus litteris operam dedi, donec doctoratus insignibus (licet immeritis) ornarer. Quod beneficium a monasterio Beatae Mariae pendens erat illud, ob quod licet litigiosum, praedicta duo reliqui. Quod in benedictissima Mariam oculos delixos habebam, cum de lapsus in fluvium exundantem, iam pro suffocato habitus, suauissime extractus fui. Quod die S. Mariae suscepti habitum sacri ordini Roncualis morte Rolandi & aliquor Parium Franciae nobilitate, & quod in Ecclesia Sanctae Mariae omnes ordines minores, & sacros diuersis diebus suscepti. Quod die Sanctae Mariae in Ecclesia S. Marię presatum ordinem fui professus; Quod in alia Ecclesia Sanctae Mariae, primam missam submissa voce dixi, & in alia eiusdem vocis alta cantavi. Quod Maria uocabatur mater, quae me genuit, quaeque me recens natum, & ab uberibus pendente huic maxime Mariae dicauit. Quod Maria uocatur, & Sanctae Mariae monasterium regit & gubernat illa, quae cum suo sacro Collegio in matrem in Lusitania Occidente, loco naturalis premortuæ delegi, & data fuit, nempe Illustris illa valde Donna Maria de Tanora, Abbatissa Reuerendissima Sanctae Mariae de Cellas, generis claritate, & innumervis gratijs & uirtutibus inditis & quæstis, & in suauiter regendo, & uniendo suo monasterio vinculo charitatis clarissima. Quod Cantoria huius Ecclesiae Cathedralis Conimb. quae dicata est S. Mariae, huius libri componendi causa fuit. Quod denique die S. Mariae sacro mori opto, & in Ecclesia eius nominis inhumari, ut ei seruiam æternum. Amen.

Tertio, quod uerus & antiquus tenor praedictae Salutationis Angelicae est hic. Ave Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Iesus: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus: Amen.

129 Ex quo tenore sequitur non esse genuinas huius orationis partes illam, *Et tu Domina semper sis mecum*, & illam, *Spiritus sanctus superueniet mihi, & uirtus altissimi obstrabit tibi*, & alias, quas nonnulli magis pia intentione, quam prudens discretionis de-

fuo addit, quod confirmatur ex infra proxime dicendis. Non otiose tamen dixi supra (antiquus tenor.) Quia consuetudo Vrbis approbata Breuiario Romano fidel. reco. Pij quinti, efficit, ut illa uerba, *Nunc & in hora mortis nostrae*, addita fini eius, sint pars ipsius, argum. 5. sed & quod principi placuit, insit de iure nat. gent. & cuius & l. 1. ff. de constitut. Principum, saltem cum fuerit pronuntianda in horis Canonicis ab eis, qui eas pronuntiare tenentur.

130 Quarto, quod licet hanc sanctissimam orationem non composuerit per se solum Deus ueluti orationem Dominicam, partem tamen illius composuit per Sanctum Gabrielem, qui, ut aliqui sentiunt, Orig. & Greg. quamuis Thom. contrarium tenet in tertia parte quaestione 30. articulo secundo (quibus adhaereo) est ex ordine Seraphico, partem per Sanctam Elisabeth, partem per Ecclesiam. Nam uerba illa, *Ave gratia plena, Dominus tecum*, Sanctus Gabriel composuit. Luc. 1. *Benedictus fructus uentris tui*, Sancta Elisabeth. Luc. 1. & illa, *Benedicta tu in mulieribus*, uterque ibidem. Illa uero, *Sancta Maria* &c. Ecclesia addidit. Quae tamen non uidetur fuisse recepta a Belgis etiam pijs, qui tamē post praefatum Breuiarium Pij V. ab eis receptum, tenentur addere illam saltem Ecclesiastici horis Canonicis dicendis obnoxii, saltem cum in eis dicendis occurrerit. Dixi (saltem &c.) quia non facile aude rem dicere teneri ad id alios, nec etiā ipsos, cum causa indulgentiae lucrificandae aut implendi voti uel penitentiae, aut alia quam obligatione pronuntiandi horas Canonicas, tenerentur ad recitandum Psalterium vel Rosarium Virginis Matris, uel aliud eiusmodi, non, inquam, audeam dicere hos non satisfacere, si recitauerint illa iuxta suam antiquam consuetudinem, omissa illa particula praedicto modo indicta, si recepta non fuerint, vel consuetudine legitima sint abrogata, non obligent capitulo, in istis, 5. leges. quarta distine. & capitulo ultimo de consuetu. Quae non in hoc addo, ut non percipiam has additiones ab omnibus recipi, sed ut mentes, pijs, & trepidis, siue timorosis a scrupulis liberet, a quibus eadem ratione libera dos cenfeo etiā Hispanos, qui particulam illam

Secunda pars Decret.

illam. Nunc & in hora mortis, ante præfati Breuiarii minime addere solebamus.

Ex quo colligitur ratio illius, quod in fine dicti præcedentis dicebamus de additione illa. Et tu domina &c. & Spiritus sanctus &c. quandoquidem uerba illa, & tu Domina sis semper mecum, non composuit Angelus, neque S. Elisabeth, neque Ecclesia; illa uero, quæ nonnulli addunt, Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. licet composuerit Angelus non tamen huic temporari conueniunt. Significant enim, quod fiet id, quod factum est, & si mutes duo illa futura superueniet & obumbrabit in præterita, non erunt uerba ab Angelo prolata. Ex hoc etiam uidetur colligi, meo iudicio, saniori saluo orationibus, Pater noster, & Ave Maria non esse miscendam aliquid aliud, quam quod ab Ecclesia admixtum est. Tum quia mixtio speciei inferioris gradus auctoritatem minuere solet, argumento capituli, super questionum. S. si uero duo, de offi. delegat. Tum quia fatius esset id quod miscetur separatim dicere tanquam orationem, aut contemplationem, quam mixtum.

131 Quinto, quo moueri possumus ad hæc sanctam Salutationem deuota mente tante Virgini faciendam, est, quod per primum illius uerbum, Ave, non solum dicimus ei salutem, gaude, & letare, quod proprie illa dictio significat, sed etiam, quod sit absque uix, hoc est absque illa re uero dolore magis quam gaudio digna, quod compositio ex A quod est sine, & uix, quæ est interiectio dolorem insinuans, repræsentat. Ita quod qui dicit Virgini matri, Ave, non solum ait salutem, gaude, & letare, sed etiam, expers omnis mali, de quo non sit magis gaudendum, quam dolendum, quia uere talis fuit. Nam nullum uix, siue malum habuit, quod ei bonum & meritum non fuerit, secundum omnes: Nullum uix peccati mortalis, uel uenialis, secundum omnes, neque originalis, secundum plerumque; omnes, siue maiorem partem recentiorum, quibus semper adhaesi, quos præter alios plurimum in hoc laudant Parisien. & in his Maior. in 3. lib. sen. d. 3. quorum de numero semper fui, sum, & gratia filij eius Theantropi nunquam non ero, nullum et uix repugnantem, uel contradictionis sen-

sibilis appetitus aduersus rationem habuit, secundum Tho. 3. par. q. 27. art. 3. & alios, in 3. dist. 13. Nunquam oculi sui se inclinarunt ad uidendum, nec aures ad audiendum, nec manus ad tangendum, neque lingua ad gustandum, neque nares ad olfaciendum, quicquam quod ratio uetaret, nunquam risit, nunquam contristata est, nunquam amauit, uel odit, nunquam loquuta est, uel tacuit, nisi quomodo, quare, ubi, quando oportuit, nec minus, uel magis, quam debuit. Erat quædam cera, molliissima ad opportuna, quædam Marperisia cautes ad importuna, fuit sine uix iacturæ uirginalis pudoris in sui filij cõceptione, sine ullo uix doloris in partu eiusdem qui fuit sine uix corruptionis corporis sui sanctissimi in morte, siquidem, ut mea (quæ communis est) fides habet, ante quam corrumpere, suscitauit eam, qui in ea se humanauit, & locauit eam (in corpus redeunte anima) integram ad suam dexteram, super omnes choros Angelorum, ubi utinam eam videamus oculis animi uix uacuis, maxima cum alacritate dicentes ei, Ave, gaude, & letare, quæ sine ullo uix semper fuit. Amen.

132 Sexto, quod licet ille modestissimus Gabriel Archangelus, siue ob urbanitatem, siue ob alia a sacris authoribus tradita, in quibus est etiam deuotissimus ei Anto. 4. par. tit. 13. c. 14. suæ summæ, non salutauerit eam nomine proprio, aude tamen Ecclesia, & nostrum quilibet id facere, siue quod etiam ipsemet in explicanda sua legatione postea idem fecit, siue quod suauitas ipsa corticis nominis nos in eam diligendam pellicat, siue quod appellatione illa facile sumus memores, quantum ea egeamus, quantamque opem illa nobis ferre potest. Nomen enim hoc, Maria, ut est He-

133 bræum, uel ex Hebræo deductum, auctore Hieronimo, alias sonat, stella maris, alias mare amarum, ut autem est Syriacum sonat Domina. Quæ omnia ei aptissimi me quadant, cum primum sit stella orta ex Iacob, Numer. 14. ut additissimus ei Bernardus ait (super Missus est, homil. 1. col. 20. apposite eam se syderi conferens.

134 Sicut sine sui corruptione syderis suum emittit radium, sic absque sui lacione Virgo parturit filium, nec syderis radius suum minuit claritatem, nec Virgini filius suam inte-

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 104

integritatem: stella inquam, est non qualis qualis, sed maris, idest Arctos, Cynosura, uel Elice, quibus sicut uerum mare nauigantes ducuntur, sic nos mundum hunc mari similes transfractantes. Mariæ ductu ducimur, & uela damus, sic enim eam alius sibi deuotus alloquitur Baptista. Man tua lib. 1. par. 3.

Tu placidum terris syderis, quod liberas omnes

A pelagi seruire rates, quod luce benigna

Saturni, Martisque graues eliminat iras.

Tu nobis Elice, nobis Cynosura, per altum

Te duce uela damus portus habitura secundos.

Est etiam illuminans, quippe quæ, ut ille ait, micat meritis, & illustrat exemplis. Vnde ille ad illam totius Ecclesiæ clamor Profer lumen cæcis, & si Apostoli erant lux mundi, quanto magis illa longe lucentior illis. Fuit autem mare amarum, præsertim die passionis sui filij acerbissimæ, cum animam ipsius, iuxta Symeonis præfati doloris gladius pertransibat, cum stabat mater dolorosa, iuxta crucem lachrymosa, dum penderet filius, dumque suo summo amore dulcedinem nostri redemptionis augebat. Quod autem sit Domina, tota te statuit Ecclesia, sic eam reuerenter salutando, Ave Regina celorum, Ave Domina Angelorum, & rursus, O gloriosa Domina, excelsa super sydera. Cum igitur sit stella datrix, lux illuminatrix, Domina præpotens, & amara pro nobis passa, cõsequitur nos ea plurimum egeret, testante id in hæc uerba suo Bernardo super, Missus est, homil. 1. col. 10. O quisquis te intelligis in

135 huius seculi profluvio magis inter procellas, & tēpestates fluctuare, quæ per terram ambulare, ne auertas oculos a fulgore huius syderis, si non uis obrui procellis, & infra. Si consurgant venti tentationum, si allidas ad rupem tribulationum, subeat animum tuum stella ista, & inuoca Mariam. Si agiteris unde superbiæ, ambitionis, murmurationis, uel inuidiæ, referas oculos tuos in Mariam, eamque inuoca. Si ira, uel auaritia, aut blandimenta carnis inuaserint nauiculam tuam mentis, erige oculos in Mariam. Si magnitudine tuorum peccatorum turbatus, fœditate tuarum con-

scientiæ confusus, & stupore condemnationis horrens, incipit te absorbere barathrum tristiciæ, & abyssus desperationis, iacta cogitatum tuum in Mariam stellam tuam consolatricem, non recedat ab ore, non separetur a corde, & ut impetres auxilium suæ orationis, non deseras exemplum suæ conuersationis. Hæc ille. Quam autem opem ferre possit, in diesque & in horas, immo & momenta ferat, colligitur ex illo cuiusdam: Sequendo illam non desectimus a recto tramite, rogando eam non desperamus, cogitando in eam non erramus, ea duce non cadimus, umbra alarum eius protecti non timemus. Ea nostri misera in portum optatum appellimus. Et ex illo alterius. Ipsa est aduersus cõmune in rebus asyllum, Ante preces etiam necdum obsecrata fauorē Donat, & ad miseros maternæ explicat ulnas. Quamobrem non solum humiliter, reuerentia, & deuoto animo nomine proprio eam salutemus, sed etiam omnes, qui semper actu, uel uirtute Deū Opt. Max. interpellamus, per Deum in adiutorium meum intende, ita eam eiusdem matrem, eandemque creaturarum optimam, & maximam, semper actu, uel uirtute flagitemus, per Mariam mater gratia, mater misericordia, tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe. Amen.

Septimo, quod nos mouere potest ad hanc salutationem deuota mente faciendam est, quod appellemus eam gratia plena, super quo multis prætermis admodum 136 neo Græcis esse χαριτοφυλιν siue charitomeni, quod sonat gratiosa, pro gratia plena, & ideo quidam interpretantur gratiosa pro gratia plena. Quamuis parui referat quoad hoc, inter utrosque, quoniam qui vocant eam gratia plenam, nolunt dicere eam ita plenam, ac eius filium, quem Beatus Ioannes vocauit plenum gratia: Ioan. 1. nec qui vocant eam gratiosam, uocant æque gratam, ac eius filium, in quo pater eius æternus dixit, Matth. 3. sibi maxime complacuisse, utriusque tamen reputant eam plenior gratia, & magis gratiosam, quam Ioannem filium suum adoptiuum, quem Euangelium Ioan. 13. dilectum & gratum Iesu uocat; iuxta item utrosque, plenior fuit eadem omnibus alijs Sanctis, ad melius, & alius cogitandum, loquendum, & operandum, de cuius pleni-

Secunda pars Decret.

plenitudine, ut ait Bernar. in sermo. 7. col. 2. de assumpt. omnes recipiunt, capitiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angeli letitiam, tota Trinitas gloriam, deniq; Dei filius carnis substantiam: Quæ eadem secundum utrosque dicere potest illud Sapientis. Eccles. 24. In me omnis gratia: quia secundum eosdem fuit plena gratia, quam vocant gratum facientem, quæ omnes alias gratias præcellit, ut quæ se habent efficit Deo gratum, & amicum. Plena gratia omnium virtutum tam Theologarum, scilicet fidei, spei, & charitatis, quam Moraliū, scilicet, Prudentiæ, Iustitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, cum omnibus alijs eis attributis. Plena gratia septem donorum Spiritus sancti, quorum sup. in 11. concl. meminimus. Plena omnibus nouem gratijs, quas vocant gratis datas, enumeratas ab Apost. 1. ad Cor. 12. & Tho. ibid. & 1. 2. q. 11. art. 4. quæ dantur, ut alius alium ad Deum adducat. Prima uocatur fides, quæ indit omnium uisibilibus certitudinem. Secunda Sapientia, quæ indit rerū diuinarum cognitionem. Tertia, scientia, quæ indit rerum humanarum cognitionem. Quarta, gratia sanitarum sanandi corpora per miracula. Quinta operatio virtutum manifestandi potentiam diuinam per miracula. Sexta, prophetia prænunciandi futura contingentia. Septima, discretio spirituum discernendi cordium secreta. Octaua, genera linguarum, noscendi idiomatica. Nona, interpretatio sermonum, interpretandi sensum uerbis illorum inclusum. Præterea secundum utrosque, est plena gratijs peculiaribus, privilegio, sibi donatis, quartum 12. ponit Anto. post alios 4. par. tit. 15. c. 20. per quas est mater Dei, mater omnium, porta celi, Regina misericordiarum, resuscitata ante diem Iudicii universalis. Aug. Hiero. & alij recentiores in suis sermo. de Assumptio. & exaltata super omnes Angelos & Archangelos, Cherubim item & Seraph. Quotus quisq; erit igitur, qui aliquid horum animo uoluens, postquam dixerit, *Aue Maria*, Domine tātis & tot gratijs illustrare, non subdala critet, deuote, & reuerenter, *Gratia plena* 140 *O* *Stimo*. quia dicimus nostre Domine, *Domine tecum*, non solum Domi-

nus filius, quem uessisti carne, sed etiam dominus pater, qui filiū suū fecit tuū, dominus Spiritus sanctus a quo, & cuius uirtute id actum est; omnes tres, & eorū singuli, qui non sunt nisi vnus Dominus, sunt tecum. Est tecum pater exercens suā omnipotentiam, est filius ostendens suā supremam sapientiā, est Spiritus sanctus utens sua immensa bonitate, sunt omnes tres personæ æque potentes, in symbolo Athanasij, &c. firmiter de summa Trinit. sapientes, & bonæ, faciēdo in te opera potentissima, sapientissima, & optima. Tecū & ex te omnes tres composuerunt gloriosum illud corpus, quod uierunt uni soli, & secundæ personæ, sublimissimo illi filio Dei, qui uestitus carnem ventre tuo uirginali egressus fuit talis, ut neque totus foret de tua substantia, neque totus de substantia diuina. In quo sensu est intelligendum illud, quod quidam deuotus tuus famulus Bernar. hō. 3. super Missus est. col. 2. & explicat Thom. 3. par. q. 35. art. 5. tibi dicebat, scilicet, Totus ipse est filius tuus, & totus filius Dei, quia non duo filij, sed idem & vnus solus amborum. Tecū sunt & fuerunt, ut magnificareris, & adeo splendidis beneficijs ornareris, ut uerè dixeris, Luc. 2. *Fecit mihi magna qui potens est*, & beatam me dicent omnes generationes. Quin & uerè dicere potuisti, maximis te beneficijs ornasse, teque uocant beatissimā Christiani, Turcæ, & Mauri, siue Sarraceni, & plerique hæretici.

141 Nonno, quia in ea nostram Dominam uocamus benedictam in mulieribus, cuius benedictiones neminē enarrare posse ei quidam deuotus, Petrus comestor author histo. eccles. per illa carmina testatur. *Si fieri posset, quid arena puluis & unda, Vndarum gutta, rosa, gemma, lila, flans, Aethera, celsitudo, mixta, grada, sexus, uirginitas, Ventorum pinna, uolueris, pecudū genus omne, Sylvarum rami, frondes, aurum quoque penna, Gramina, ros, stellæ, pisces, angues, & arbor, Et lapides, montes, conualles, terra, dracones, Lingua cuncta forent, minime depromere possent, Qua sit, uel quanta Virgo Regina Maria, Quæ tua sit pectus, nec luctus, nec dubitatio.* Bene-

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 105

Benedicta enim fuit concipiēdo sine iactura uirginei pudoris. benedicta, quæ non uenit mēibus sine uilla grauidine prægnans, benedicta sine uilla corruptione & dolore pariens. Benedicta filia Eue olim maledicta, quæ tua benedictione maledictionem eius deleuisti. Benedicta uirgo 142 *Aue* uocata, transpositis literis Eua, benedicta es, quæ ut nomine ita opere fuisti ei obuersa, iuxta illud cuiusdam tibi deuoti Baptis. Mant. 1. Parth.

Uirgo uirgo, medicamina Virgo, Contulit illa uerba, dedit hac primordia uita. Illa tulit belli causas, hac femina pacis, Illa Senexosa stygijs ludata Megera, Vberibus gelido conceptum pectore uirum Expuit in natos, nigroq; afflata colubro, In genuum suum spiritum erexit Aueri, Ista saluari totam se prout imbre, Nectari sentis, uitalis pro uita, dulces Ambrosia succos pleni crateribus hausit, Et se in flumina uerit Lactea, qua semper pleni currentia ripis, Omne solum lustrant.

143 Fiat o Regina diuina, ut aliquot gutta tot & tam ualidorum fluminum, quæ de te scaturiunt, infundantur in eos, qui hæc humiliter scribunt, & legunt, ob reuerentiam & amorem tantæ Mariæ, tantęq; Virginis Matris, quæ nō solum super omnes mulieres, sed etiam super omnes puros viros, & super omnes Angelos & Archangelos, Cherubim atque Seraphim est benedicta, & super benedicta. Amen.

Decimo, quia in hac selectissima oratione dicimus nostre Domine id, quod S. Elia beth Spiritus sancto illuminata & accensa, ei dixit, *E benedictus fructus ventris tui*, addito ab Ecclesia illo dulcissimo nōie, Iesus. Quare si sumus Christiani, & libet dicimus ei, Benedicta tu in mulieribus, æque libet dicemus, Et benedictus fructus ventris tui Iesus, ac si clarius ei di-

144 ceremus, Magna & mirabilis est quidē tua benedictio benedicta Maria, longe tū maior & admirabilis benedictio fructus ventris tui benedictissimi Iesu. Benedicta 145 tu, benedictus ille. At non benedictus ille, quia tu benedicta, sed tu, quia ipse, ut tibi deuotissimus quidā Bern. in hom. 3. super missus est, col. 2. dicebat. Benedicta tu

Op. Nauar. Tom. II.

146 multis & magnis benedictionibus, at magis benedictus fructus tuus, qui oēs illas in eadē specie & forma, aut alia sublimiore, & longe plures habuit. Benedicta quæ nunquā peccasti, eius beneficio & gratia, Communis in 3. lib. senten. distinctio. 3. & Tho. 3. par. q. 27. sed magis benedictus ipse, qui suamet natura peccare nō potuit. Benedicta quæ prius sancta, quam nata fuisti. Bern. in epist. ad Canon. Lugd. col. 2. & tam cito sancta, Communis recentiorum in lib. 3. senten. dist. 5. quam concepta, non tamen tā sancta ac posteaquam nata, & prius concepta quoad corpus, quā quoad animam, prius iofans sine iudicio, Thom. tertia parte q. 27. artic. 3. profecto quam discreta cum eo, magis tamen benedictus fructus ventris tui, qui tam sanctus fuit, Tho. 3. par. q. 34. art. 2. ad 4. & Mag. cum communi in 3. sent. dist. 13. & 14. in ipso puncto suæ conceptionis, & iudicii tam perfecti, quā erat cum prædicabatur. Nam secundum illam prophetiam Hiero-

147 mia, Hierem. c. 30. Femina circundabit uirum, tu circundatum uentre tuo continuis Iesum infantem quidem corpore, sed uirum iudicio & perfecta mente. Tu desponsata sancto illi Ioseph. Luc. 1. ipse desponsatus sanctissimæ ecclesiæ. c. Debitum, de bigam. Tu uirgo & mater quia eū genuisti. Ipse uirgo & pater, qui te, cetera quæ omnia creauit, quod maius est, quā dignere, Th. 1. par. q. 45. Magis, cum communi in 3. sent. dist. 1. immo & quia iam natos renasci facit aqua & Spiritus sancto, quæ plus est quam creare, iux. Th. 2. sec. q. 113. art. 9. Tu munda ut aer purificatus, & ipse mundus ut aerem purificans, iuxta illud Sapient. 4. & c. sane de celebr. Miss. Canon. est lucis æternæ, speculum sine macula, imago bonitatis. Tu quicquid te scire decebat sciuit, Tho. 3. par. q. 27. ar. 7. ad 3. ipse nihil omnium ignorauit, uelut in quo absconditi erant ab illa sua ineffabili conceptione, Ad colof. 2. omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei. Non minuitur

148 tua benedictio, eo quod sua sit maior, quin potius crescit, quia tu es arbor, Matth. 7. quæ dedisti talem fructum, qui, ut ille ait. Bern. hom. 3. super missus est, col. 2. colore, odore, & sapore benedictus. Colore quia speciosus forma præ filijs hominum Pl. 44. in quē desiderat angeli prospicere.

O

1. Pet.

Secunda pars Decret.

1. Pet. 2. Odore tam benedictus, ut in Canticis Cantic. 1. sponsa dicet. Trahe me post te, curremus in odore unguentorum tuorum. Et Patriarcha Iacob typice Genes. 27. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui bene dixit Dominus. Sapore ite benedictus, ut qui eum gustauit, dixerit Cant. 12. fructus eius dulcis gutturi meo, & alius qui dicebat, Psalm. 35. Gustate & uidete, quia suauis est Dominus, beatus qui sperat in eo. O igitur adeo benedicta, impetra nobis fauorem ad imaginandam recte decoram pulchritudinem tanti fructus, & ad sentiendum illius suauem odorem, & gustandum lapidum saporem, quibus alia omnia illis contraria sordescant, fateant, & amarescant, illa uero super omnia dulcescant, placeant, & ut sunt, ita sint super omnia benedicta. Amen.

Vndecimo loco moueant nos ad eam deuote dicendam illa uerba, quae addit Ecclesia uerbis Archangeli Gabrielis, & S. Elisabethae, scilicet, *Sancta Maria mater Dei*, quibus eam appellamus Sanctam Mariam, ac Matrem Dei. Equis non uocauerit eam sanctam, quam reputat sanctissimam? Quis non appellet Mariam, quam habet pro sua stella maris, pro sua luce duce, pro sua diuina gubernatrice, cum haec omnia, ut dictum est, significet Maria? Quis non appellet magnam cum reuerentia theotocum & matrem Dei eam, quae Deum pro sua & omnium salute ex sanguine suo purissimo, Tho. 3. par. 9. 3. art. 4. & Magister cum communi in 3. dist. 4. concepit, quem in suis uisceribus nouem menses a 25. Martij in 25. Decembris, portauit: quem sine dolore, non tamen sine paupere, & frigore peperit: quem natum reuerentissimi me adorauit: quem pannis inuoluit, & fascijs constrinxit: quem denique suo purissimo lacte lactauit, cum a benedictis suis uerbis, cum ab arbore fructus, penderet benedictissimus?

150 Duodecimo, nos moueat in idipsum colophon & finis eius, scilicet, *Ora pro nobis peccatoribus. Amen.* Tu quod haec sola pars huius salutationis est proprie & specialiter oratio, cum illa sola sit petitio, & nihil, quod non sit petitio, sit (ut supra in c. 1. nu. 1. diximus) oratio sic accepta: Partes enim priores potius sunt saluatio, & laudes ad conciliandam beneuolentiam, &

erigendam mentem, preparandamque uiam petitioni, quae proprie est oratio, quia hic 151 finis concinet. Tum quod per eius finem (quatenus petimus orari pro nobis) nos agnoscimus egenos, quod est initium querendi aliquid, ut eius contrarium est causa nihil habendi, iuxta illud Bernardi lib. 2. de confid. ad Eugenium, col. 5. Omnia desunt illi, qui nihil sibi deesse putat. Tum quod per eum recolimus catholicam illam ueritatem auctoritate Saluatoris, Luc. c. 18. firmatam, nempe uilem nobis & necessarium esse orare. Illa item magis supra in c. 18. nu. 18. declarata, scilicet, Sanctos pro nobis orare, eorumque orationem nobis 152 his uilem esse. Tum denique, quod hoc sine agnoscimus nos peccatores, quod nostrae salutis initium est, quod etiam quidam Paganus asseruit, Seneca epist. 17. initium salutis est notitia peccati.

153 Cognoscimus igitur nostros defectus, considerando eum B. Bernardo, lib. 1. de consider. ad Euge. col. 6. quod etiam si sumus Papae, & Reges, sumus tamen homines, nati pauperes, nudi, & miseri. Nam & 154 ut quidam Ethnicus in hac uerba, dixit Plinius lib. 7. proem. Naturalis historiae, inter omnia animalia hominem tantum natura nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus statim & ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lachrymas, & ad has protinus uix principio, hominem ita natum (quae uerba quidem inuenter nos genitas) uincula excipiunt, & omnium membrorum nexus. Designamus memoriam id, quod idem ipse protinus subiungit. Heu dementia ab ijs initijs existimantium ad superbiam se genitos: Subeat etiam animus nostrum id, quod idem alibi dixit in eod. lib. 7. capit. 7. Miseret atque pudet assimantem, quam sic frivola animalium superbissimi origo, cum plerumque abortus causa fiat odor ac lucernarum extinctus. Haec, inquam, Paganum nos 155 Christianos superbientes alloquentem audiamus. Tu qui corporis uiribus fidis, tu qui fortunae munera amplexaris, & te ne alumnus quidem eius existimas, sed partum, Tu cuius semper in uictoria mens, tu qui te Deum credis, aliquo successu tumes tanti perire potuisti, atque etiam hodie minoris potes, quam illo serpentis ictu detes, aut etiam, ut Anacreon poeta acin-

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 106

157 uix passus, ut Fabius Senator pretor in laetis haustu uno pilo strangulatus? Haec non ille. Memoria igitur nostros defectus, nostramque miseriam repetentes, & tantam 158 dominam tantam felicitatem, tantosque felicissimos profectus ob oculos uersantes humili reuerentia; mente dicamus, Ave salue, gaude, & latere Maria, innumeris gratijs plena, cum qua miris modis est Dominus, quae miris modis es benedicta, inuenire nos innumeris miserijs plenos, uacuos, aut certe dubios gratiae grati facientis, multis modis a mandatis declinantes ob idque totidem maledicta merentes, inuenire, inquam, miseros, & ora pro nobis.

159 Ora, inquam, & flagita pro nobis, ut miseretur nostri, & super omnia bona diuinam eius maiestatem amantes, saluemur tandem, ea semper fruituri, & tibi gratias acturi, & seruaturi. Amen.

Decimatertia Conclusio.

160 Quod licet praedictae duae orationes pater noster, & Ave Maria sint excellentes, non tamen credenda sunt omnia, quae illis aliquot libelli & tituli conscripti maiore temeritate (ne dicam superstitione) quam Christiana discretionem tribuunt, nempe, quod qui toties recitauerit illas, uel eorum alteram, illo, aut illo die, uel loco aut modo, erit bene fortunatus in contrahendo matrimonio, in gerendo negotia sua, felicem habebit successum, non morietur subito, non occidetur insidiosae, apparebit ei Virgo Maria, non peribit igne uel aqua, aut ante obitum apparebit ei Virgo Mater, & alia id genus, quae nulla scriptura authentica, nec ab ullo illustri, classico uel auctore probantur. Non tamen est nobis mens dissuadendi cuiquam, ne has uel alias preces faciat ad impetranda a Deo praedicta, uel alia similia beneficia, modo finis primarius eius tacitus, uel expressus non sit bonum temporale, ut supra in cap. 15. cum sequentibus, declaramus, & modo non credamus esse necesse, toties, & illis aut illis diebus horis & locis eas facere, quo illa impetretur, neque quod eas toties sic & sic recitantibus necessario concedantur. Neque uero malum est, imò bonum, sperare Deum nobis elargitum

talia beneficia, si nostrae saluti conferant. Quod duabus communiter receptis conclusionibus confirmatur. Quarum altera 161 est S. Augustinus ad Probam, quem sequitur Th. 2. 2. q. 83. art. 6. & communis in 4. dist. 15. & glo. magna Clem. 1. de reliq. & uener. Sancte nimis petere nos posse a Deo bona temporalia in genere & specie, non uelut finem & scopum, sed ut in ista uita & auxilium transigendi uitam temporalem, & merendi uitam eternam, sub conditione tacita uel expressa, si placuerit suae maiestati. Adria. Quodlib. 5. art. 1. D. Altera 162 est, quod etiam peccatores dubio procul impetrant postulata a Deo, quatuor concurrentibus, scilicet, ut petant pro se, bona intentione necessaria ad suam salutem, & cum perseverantia debita, ut dixit Sanctus Basilii, relatus a Thoma, 2. 2. quae st. 85. art. 15. & 16. & alij, in hac uerba. Ideo quandoque petis, & non accipis, quia perperam postulasti, uel infideliter, uel leniter, uel non conferentia tibi, uel destitisti. Porro licet postulans scire possit, an sua oratio contineat duas harum quatuor conditionum, puta quod petat pro se, & bona intentione; alias tamen duas, scilicet, an quod petit necessarium sit ad salutem suam, & an satis perseveret in eo petendo, non potest scire, & consequenter, licet credere possit quod obtinebit, non tamen potest certus esse, quod sit obtenturus ea, quae multi tituli uariarum orationum promittunt. Ex quo infertur idem dicendum, & potiore iure, de oratione, *Obsecro te, o interueni*, & de orationib. S. Brigidae, & alijs id genus, quandoquidem haec sanctiores sunt illis, & ceteris paribus, melius est has quam illas dicere. Idipsum dicendum de reliquijs, imaginibus, & nominibus, quae plerique adferunt, credentes quod quando ea gestarint, non peribunt aqua, aut igne, nec sine confessione, aut fulmine, neque peste, aut prodicione. Illud enim peti & sperari potest a diuina bonitate, & credi quod largietur, concurrentibus quatuor praedictis conditionibus. Sed non est credendum, ut euangelium, quod aliqui male faciunt, quandoquidem dubitatur de duabus postremis conditionibus.

163 Videtur etiam nobis discretè utendum esse indulgentijs maximis, quae ignorantibus causis, ob quas a summis Pontificibus

Secunda pars Decret. XIX.

interdum concessa feruntur, vel fuerunt, nimirum videntur, ut qui, tenendo in manu, vel penes se Rosarium, aut calculos precatorios ab eis benedictos, consequantur tantam, vel talem indulgentiam. Nam 164 ut certum sum Pont. Max. multum posse circa peccatorum indulgentiam, ita opinor cum plerisque omnibus necessariam in id esse iustam causam, qualis non videtur recitatio tam paucarum orationum, ad eximendam, verbi gratia, quamlibet animam earum, quae in Purgatorio cruciantur, licet sic ad liberandum aliquam, cui pauca essent purganda, esto plura essent quam quae orationes tales per se sola sine indulgentia Pontificia sufficerent omnino delere. Ego quidem per elusum di calculos precatorios recitare soleo. Non tamen id facio, nec faciendum consulo ad effectum omittendi preces, missas, & alia bona opera, pro anima eius, pro qua oratum est per calculos, pro certo habendo, quod iam liberata sit a purgatorio, nec ad effectum non agendi penitentiam pro nostris peccatis. Ad hunc enim effectum, non videtur mihi facile credendum, saniori iudicio saluo per ea quae alibi comm. de indul. in §. in Len. de pen. dist. l. not. 15. super gl. extrauag. 1. de penit. & remis. latius tradidi.

165 Admoneo etiam aliquos dixisse, quod quando iusti, & sancti dicunt in Pater noster, & dimitte nobis debita nostra, non petunt remissionem suorum peccatorum, sed alienorum, & propterea eos non dicere. Dimitte mihi debita mea, sed dimitte nobis debita nostra, qui eadem ratione dicere debebant, iustum, quando dicit in Ave Maria, ora pro nobis peccatoribus, non dicere pro se, sed pro alijs. Quorum utrumque, falsum est. Nam etiam iustus pro peccatis suis proprijs orat, & peccatorem se censere debet, quantumvis iustus sit, ut recte in Concilio Aphricano, cap. 52. 1. tom. Conciliorum determinatum fuit, ubi statuitur, quod sit excommunicatus, qui secus dixerit. Quod etiam condonat, in ca. 53. eod. tom. eos, qui dicunt, iustum vocantem se peccatorem, aut peccatorem remissionem suorum peccatorum in oratione Dominica, id agere humilitatis ergo, non autem quod res ita se habeat. Quia enim (ut dicebat Concilium) ferat orationem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs tibi dicit, dimitte velle, & corde dicit, quae tibi dimittantur debita, non habere.

Pater noster & Ave Maria non finitur ut Collecta, n. 166
Pater verbum duobus modis sumitur. n. 167
Oratio Collecta ad omnes & singulas personas divinas fieri potest. n. 168
Oratio Collecta quae per dominum, quae per eundem terminetur. n. 169
Oremus semper praecedit Collectas, sed non &c. n. 170
Oratio Collecta, ut & quando in fine breuianda. n. 171
Orationes Collectae & hymni praecedenda in scholis ut olim. n. 172
Hymni laudati a quibus compositi, & de clavi. n. 173
Antonius Nebrisenfis vir doctissimus hac fecit. n. 173
Orationes Collectae veteres pulchra arte factae. n. 174
Sacerdos non ferat Virgulum pro Eucologio. n. 175
Doctores qui parum collunt ecclesiastica. n. 176
Ferdinandus Nunez de Guzman laudatur. n. 177
Oratio debita an dici queat in Missa debita. n. 178
Oratio melius quae ex formula praescripta. n. 179
Forma orandi praecellens Pater noster, Ave Maria, & Salve. n. 180
Exhortatio ad recitandum cum delectatione Salve n. 181
Vallis quid, & qualis hac, quam inhabitamus. n. 182
Pater noster, Ave Maria, & Salve sufficientes forma orandi. n. 183
Salve cantatum ab Angelis &c. n. 184
Exhortatio ad recitandum Pater noster cum deuotione. n. 185
Pater noster ut camentum, recollectio, & & partes orationis. n. 186
Horas canonicas debens ad consulta se habere. n. 187
Orabit bene viens antiquis formis. n. 189
Venite exultemus, antiquum & nouum. n. 190
Hymni Prima, Tertia, Sexta, & Nona, noui, licet sint antiqui. n. 191
Nouitatum audidas non tollat gustum antiquitatum. n. 192

Barba.

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 107

Barbarica nouitas explosa. n. 193
Oratio vetusta per tot ora sancta dicta re dolet. n. 194
Orationes quae vulgo intellecta profint, & quare. n. 195
Credo, tam latino, quam vulgari idiomate docere utile. n. 196
Credo, vetustas, quae meditatione nouatur. n. 197
Pater noster, Ave Maria, Salve, & Credo semper & ubique congrua. n. 198
Forma quae orandi statim certis horis dicit. n. 199
Crucis signum ut faciendum, cum concordia opinionum. n. 200
Brenarium Romanum S. Crucis an bonum inuentum. n. 201
Te Deum, Matutina, Gloria, & Ite missa est, Missa comitetur. n. 202
Brenarium Romanum nouum S. Crucis in quo ad minus emendandum. n. 203
Dispensatio sine causa nec petatur, nec detur etiam a Papa. n. 204
Brenarij S. Crucis forma orandi non est canonica. n. 205
Dispensatio recitandi Romae an contineat Brenarium nouum. n. 206
Recitare per unum Brenarium laudat charum videntem alio. n. 207
Hora aliqua, ordinari deberent pro omnibus. n. 208
Horis Brenarij S. Crucis quid addendum pro non occupatis. n. 208
Prudentia Romanorum omnium maxima. n. 209
Brenario S. Crucis vteris quid, & quando plus recitabit. n. 210
Brenarium Pij V. multum, quae optabatur (ut fecit). n. 210
Brenarium per quodlibet recitare an sufficiat. n. 211
Recitare obligatus discere debet regulas in id necessarias. n. 212
Recitare vel orare iubet ipsi diuinum licet non quid, aut quomodo. n. 213
Clericus ordinatus ad titulum patrimonij ut recitabit. n. 214
Pauit ut oportet non recitantes secundum regulam. n. 215
Recitat familiaris Cardinalis & Episcopi, ut ipse. n. 216
Recitare secundum aliud Brenarium quando non est peccatum. n. 217
Legent transgredi non licet etiam cum in Op. Nauar. Tom. II.

ita causa, extra superioris dispensationem. n. 218
saltem quando non est manifesta, & differri potest. n. 219

Decimaquarta Conclusio.

166 Quid orationes Ecclesiasticae tam Missae, quam omnium aliarum horarum Canoniarum, non terminantur cōiter sicut Pater noster, & Ave Maria, In istis. n. non dicimus, Per dominum, &c. in illis vero cōiter sic, idque clarissima ratione, quod attinet, ad Ave Maria, & illos duos fines, Qui vivis &c. & Qui tecum &c. quiquidem in illa alloquimur Dominam nostram, quae est pura creatura, & non creatrix, nec creator, cui soli recte aptantur praedicti duo fines, Qui vivis, & Qui tecum. Quod vero ad Pater noster attinet, ratio est, secundum doctorem quendam aetate neotheoricum, sed doctrina veteris Gabr. in canon. Miss. lect. 64. N. quod in oratione Dominica non dirigimus verba ad solam primam personam Sanctissimae Trinitatis, quae est Pater, sed ad totam Trinitatem, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Nam licet dictio (Pater) capta (ut aiunt) notionaliter, & personaliter ad discernendum unam personam diuinitatis ab alijs, soli primae personae illius conueniat, Thom. 1. par. q. 39. art. 6. Commun. in lib. 1. sent. dist. 29. quia illa sola est, quae ab aeterno, filium suum aeternum generat, totam tamen Trinitatem, & singulis illius personis conuenit, si capiatur (ut dicunt) essentialiter pro Deo quatenus est pater creatione, iuxta illud Malachiæ cap. 1. Nunquid non pater vnus omnium nostrum, nunquid non Deus vnus creauit nos? & quatenus per adoptionem Alex. Halen. 4. par. questio. 27. offert omnibus hominibus gratiam filiorum adoptionis, licet ea actu non recipiant, & ob alia multa, quae scripsit canon. Missae lect. 64. & in hac significatione sumitur in hac oratione. Verum haec ratio non videtur sufficiens. Nam etiam multas orationes & Collectas, quae ad Sanctissimam Trinitatem diriguntur sicut Ecclesia per, Per Christum, vel per, qui vivis & regnas &c. ut illa, Suscipe sancta Trinitas, quae secundum Missale sac. record. Pij V. post Offertorium dicitur,

O 3 tur,

Secunda pars Decret. XIX.

tur, & illam, Placet tibi Sancta Trinitas, quæ post, *Ite Missa est*, dicitur. Dixi per, *Per Christum*, Nam per, *Per Dominum* &c. *filium tuum*, vel per, *Per Christum filium tuum*, nō possunt eiusmodi orationes terminari, quia Christus, qui est secunda persona summe Trinitatis, non dicitur filius Trinitatis, sed tantum patris primæ personæ illius, ut colligitur ex Thoma communiter recep. 1. par. questio. 31. artic. 1. & quest. 32. artic. 3. Nec obstat quod oratio illa, *Omnipotens sempiterna Deus*, quæ in solennitate Trinitatis dicitur, finitur per, *Per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum* &c. ut post Thom. 2. 2. q. 83. ar. 17. diximus supra, in f. c. 1. quia licet dicatur in die vel solennitate Trinitatis, non tamen dirigitur ad ipsam Trinitatem, sed ad solum patrem primam personam eius. Itaque aptius fortè dici posset id ecclesiā facere, ne operi tati authoris, tamq; perfecto videatur uelle aliquid addere, & ne obuiet breuitati orandi, quam ipse Christus Author eius in eadem oratione condēda prætendebat, ut contextus Euangelij Matt. 6. significat, innuēs eū uoluisse dare breuem quandam formulam orandi ad petendam, quantum peti poterat, & debebat. Alias tamen orationes præsertim Collectas insinuat Ecclesia, quæ nitens illa promissione eiusdem Domini. Ioan. 14. *Quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam*, omnes orationes communiter direxit ad Deum patrem, ut dixit episcopus Mimaten. in Ratio. libro 4. titu. de orat. colum. 5. & terminauit, nominando, & ponendo pro intercesfore ac supremo mediatore, ad Hebræ. 9. & 13. & c. Quoniam. 10. dist. Iesum, facta

168 mentione Spiritus sancti. Circa quod dico primo, quod sicut æquales sunt Pater, Filius, & Spiritus sanctus, cap. firmiter. de summa Trinit. & in symb. Athan. potestate, scientia, & bonitate, quandoquidem sunt una, & eadem substantia, & unus & solus Deus; Ita nostra oratio dirigi potest singulis eorum, ob idque Ecclesia in Litanijs, ut dicit, Pater de cælis Deus, miserere nobis, ita quoq; dicit fili Redemptor mundi Deus, miserere nobis, & Spiritus sancte Deus, miserere nobis. Quod ipsum facit in pluribus hymnis, prosis, & uersibus, uelut in, *Christe qui lux es & dies*, & in *Iesu Christe fili Dei unigeniti*, miserere nobis, & in

Veni creator Spiritus mentes tuorum uisita, & in *Veni sancte Spiritus, reple tuorum corda filiorum*.

Secundo, quod orationes, quæ uocantur Collectæ, quasque solus sacerdos dicit, ferè omnes diriguuntur ad Patrem, & pauca ad totam Trinitatem, pauca item ad filium, & nullæ de antiquis ad Spiritum sanctum, ob rationes datas a Speculatore, in dicto lib. 4. & tit. de orat. & alijs recentioribus, in lib. de modo orandi pag. 14. & alijs alibi. Nam neq; orationes festi Spiritus sancti, aut illius Octauarum diriguuntur ad Spiritum sanctum, licet aliqui recentiores insinuerint aliquas Missas, noue dirigendo orationes ad suam Maiestatem, quod sine culpa fieri potuit, accedente saltem auctoritate legitima.

169 Tertio, quod ad rectè terminandū orationem, uel Collectam, aduertere oportet, cui dirigatur illa, & quarum personarum diuinarum mentio fiat in eadem: Nam si dirigatur ad totam Trinitatem, rectè terminari potest per, *qui uiuit & regnat Deus*, per omnia secula seculorum, nulla nominata persona in fine, & conclusionē illius uti sentit Episcopus Mimaten. in 4. li. tit. de orat. Potest etiam terminari, per, *Per Christum dominum nostrum*, non facta mentione de filio: Non autem per, *Per dominum nostrum* &c. *Filium tuum* &c. ut proxime dictum est. Et si collecta dirigatur ad Patrem, terminari debet per, *Per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum*, qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum, ut in illa oratione Primæ, *Dominus Deus pater omnipotens* &c. aut per, *Per Christum Dominum nostrum*, abbreviatum. Et si oratio uel Collecta dirigatur ad filium, finis esse debet, *Qui uiuit & regnat cū Deo Patre in unitate* &c. uelut in illa oratione, *Dominus Iesu Christe*, qui ex uoluntate Patris &c. & in illa, *Percepit corporis* &c. quam ante communionem, & post, *Agnus*, dicimus. Quando uero dirigitur ad solum Patrem, & in principio, uel medio orationis facta fuit mentio filij, uelut in illa *Deus*, qui in filij humilitate &c. in fine addere debemus, *Eundem*, illis uerbis, *Per Dominum*, uel *Per Christum*, & si in fine orationis facta est illa mentio filij, concludere debemus per, *Qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus*, per omnia secula seculorum.

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 108

seculorum, ut in illa oratione Cōpletorij, *Visita qua sumus Domine*. Adde hoc exemplum esse aptum, secundum Breuiaria, in quibus finis illius orationis est, & *Lucem tuam nobis concede perpetuam*, *Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum*, non aut secundum Breuiarium fel. rec. Pij V. secundum quod finis est *Benedictio tua sit semper*. Quare sit pro exemplo Collecta illa *S. Mariæ*, *Deus qui salutis æternæ*, quæ dicitur in festo Circuncisionis, & illa, *Da nobis*, quæ dicitur in festo S. Stephani. Dixi (quando oratio dirigitur ad solum Patrem) si enim dirigeretur ad totam Trinitatem, & merito filij fieret in fine, concludendum esset per, *Qui uiuit & regnat cū Deo Patre*, & quando in oratione uel Collecta sit mentio Spiritus sancti quacumq; in parte fiat, in fine dicere debemus, *Eundem Spiritus sancti*, & non simpliciter *Spiritus sancti*, ut qñ non sit illius mentio; & quando sit mentio filij & Spiritus sancti, addere debemus, *eundem*, ad *Per Dominum*, & ad *Spiritus sancti*, eiusdē. Est aut questio quotidiana, An cū dicuntur diuersæ Collectæ sub una conclusione, & in una illarū sit mentio de filio, & in alia de Spiritu sancto, conclusio sit faciendā, ac si in ultima fieret de utroque, & quid si in prima fiat mentio de utroque, uel de altero, & in secunda de neutro. De qua re nulla regula Missalis noui decernit, quamuis in casibus occurrentibus, perinde concludat, ac si nulla mentio fieret in præcedenti Collecta. Quod uidetur factum ad leuandum curā & studio missantem. Nam ratio, quæ omnes illæ Collectæ habentur pro una, & concluduntur eadem conclusione, suadere uidetur, perinde concludendum, ac si in ultima fieret de utroque, uel altero mentio. Quod ipse seruare soleo, paratus seruare contrarium, si declaretur id esse seruandum, quia ratio est anima legis. c. March. 1. q. 1. & c. ult. de reg. iur. lib. 6. Nulatenus tamen id non facientes notandi.

170 Quarto, quod ante omnes fere orationes & Collectas Missæ, & horas canonicas dicitur, *Oremus*, licet non *Dominus uobiscum*, nam etiam ante Secretam, cuius finis est initium præfationis, dicimus, *Oremus*, non immediate ante illam, ut aliqui (sed perperam) agunt, sed longe antea, f. ante Offertoriū, post Euangelium & sym-

bolum, tūc enim dicimus unum, *Oremus*, quo dicto, non protinus dicimus orationē, sed alia agimus, quibus actis, dicimus Secretam absque alio, *Oremus*, quod est responsum notabile ad quæstionē sapius mihi factā, & colligitur ex Episcopo Mimaten. in Rat. lib. 4. de inclinac. col. 2.

171 Quinto, qd quoties fere omittimus, *Dominus uobiscum*, ante orationem, abbreviamus conclusionem illius per, *Per Christum Dominum nostrum*, loco, *Per D. N. Iesum Christum filium tuum*, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, uel per, *Qui tecum uiuit & regnat in secula seculorum*, loco, *Qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus*, per omnia secula seculorum, uel terminando in ipsomet uerbo, *filium tuum*, absque, *Per Dominum*, uel *Per Christum*, uel, *Qui tecum*, ueluti dicta oratione, *Deus qui salutis æternæ*. Quin et qñ oratio dirigitur ad S. Trinitatem, & uelimus concludere per, *Qui uiuit & regnat*, abbreviamus, dicendo, *Qui uiuit & regnat in secula seculorum*, loco, *Qui uiuit & regnat Deus* per omnia secula seculorum, iuxta uisum & consuetudinem Ecclesiarum recte gubernatarum. Dixi supra (ferè) quia licet in postrema commemoratione Laudum & Vesperarum, nō dicatur, *Dominus uobiscum*, conclusio tamen debet esse integra, uelut cū dicitur, *Dominus uobiscum*, Adde quod secundum morem Urbis in commemorationibus faciēdis ad Vesperas & Laudes, omittitur conclusio, præterquam in ultima, sicut secundum morem Orbis omittitur conclusio in Commemorationibus Missæ, præterquam in ultima.

Sexto dico clausulam illam, *In unitate Spiritus sancti*, quæ in conclusione Collectarum ponitur, rectè (meo iudicio) exponi a Gabriele, in cano. missæ in lec. 64. N. quicquid sentiat Speculator, in 4. lib. tit. de ora. per identitatem, ita ut nolit dicere, qd Spiritus sanctus est vnus, sed quod Filius & Pater sunt vnū cum Spiritu sancto, licet non una eadem persona.

Decimaquinta Conclusio.

172 Quod sicut nō sine magna causa, & ratione Christiani prædecessores, potissimū Hispani, & Galli introduxerunt consuetudinem

tudinem prælegendi in suis scholis incipientibus discere latine, orationes latinas. Hymnos, & Homilias Sanctorum. Ita nunc quoque, renouanda esset, saltem quod ad hymnos & orationes attinet. Tum quia iam scholæ nostræ (imitate in eo magis forte quam oporteat Italicas) cum risu & vilipendio eorum, velut in exilium illos ablegarunt, & professores erubescunt & horrent audire, quod suis auditoribus hymnos & orationes prælegant. Tum quia ne
173 mo eruditorum dubitat, compositionem Hymnorum veterum Ecclesiæ, valde sublimem esse, adeoque parum cedere Odæ Horatianis, quod ad latinitatem & artem metricam attinet, quin & illis longe præcellere in sententijs, doctrinis, & exemplis necessarijs, puta S. Ambrosij, Prudentij, & aliorum similium, qui fuerunt lingue latine peritissimi. Tum quia multi viri lingue latine illustres, non sunt designati suis Commentarijs ornare hymnos Prudentij, in quibus etiam fuit Antonius Nebrisenfis, qui primus ex altera Hesperia, siue Italia, in alteram Hesperiam Occidentalem, siue Hispaniam literas latinas feliciter ante circiter centum annos induxit, & omnes hymnos ecclesiasticos scholijs se discipulis decorauit. Tum quia compositionem orationum veterum Ecclesiæ adeo sublimem esse dixit quidam, omnium consensu Rhetoricæ artis cum paucis facile princeps, ut qui eas deiecerit, merito confundi debeat. Tum, quia plerique Scholares non discunt aliam facultatem, quam latinam intelligendi, & loquendi, & nonnulli
175 eorum ob eam solam consentunt sacerdotio digni, & si, cum eam discunt, nil aliud eis prælegatur, quam Virgilius, Terentius, Ovidius, alique authores Ethnici, plus imbibent Paganismi, quam Christianismi, & succedit illud indecens S. Hieronymi, in cap. sacerdotum. 37. dist. in c. desumptum ex epistola Hieron. incip. Beatitudinis. 3. tom. epist. Sacerdotes Dei omnes Evangelij, & Prophetis, videmus comedias legere, amatoria Buccolicorum uersuum verba cantare, tenere Virgilium in manibus, & id quod in pueris adest causa necessitatis, crimen in se facere uoluptatis. Tum quia, ut cecinit Horatius lib. 1. epist. citatus a glo. cap. quibusdam. 1. quaestio. 1. Quo semel est imbuta recens seruabit

odorem Testa diu. Sic anima scholasticæ, quæ ab infante, & puero imbibit, tota vita redolebit ea: & contra, qui impia, & ob scena, diu eis forebit. Adolescens nimirum, iuxta viam suam ambulans, cum senuerit, non recedet ab ea, & quæ a teneris annis imbibuntur, tenacissime herere solent. Tum quia hæc ab initio audire nil impedit, quo minus audiantur auctores politiores, & copiosiores, ad profundas latine discenda, in quod vnam assumeretur auctores Christiani, quorum selectissimorum tam metro, quam prosa magna nobis suppetit copia. Tum quia quemadmodum audiens fabulas particulares Gætilium, ad audiendam Metamorphosin Ouidij afficitur, in qua illæ fuscæ præscribuntur, ita qui audit particulares aliquas sacras historias quales in hymnis, & orationibus tanguntur, afficitur desiderio uidendi Biblia, in quibus illæ late describuntur, quod magnopere conducit scholari cuius disciplinæ operam nauanti, & Christiane uite re, & mori cupienti. Tum quia hoc est in causa, quare multi (proh dolor) legum, medicinarum, & Mathematicarum doctores, immo & Canonum, qui solum audierunt solas materias iudiciales, & forenses, inueniuntur rerum spiritualium a quo fere ignari, ac alij layci, quod valde indecens, & nocens est, ob multa, quæ hic taceo, quod non contigit illis, qui a teneris annis, & veluti cum lacte nutriti imbibunt suauissimum succum hymnorum, orationum, historiarum, & mysteriorum in eis contentorum. Mouit me ad hoc præter prædicta, autoritas illius eruditissimi, & cum primis totius Europæ in auctoribus
177 Græcis, & Latinis profantis versatissimi Ferdinandi Nunes de Guzman, professoris cathedrae Rhetoricæ in nobilissima illa Academia Salmaticensi, ubi tanquam hæc expertus, affirmabat expedire multum religioni Christianæ hymnos, & orationes ad grammaticorum scholas more antiquo redire.

Decimaseptima Conclusio.

178 Quod recitans horas canonicas, uel alias preces notas, uel a confessorio, uel alias præceptas uel confusas, eodem tempore, quo audit Missam tam præceptam, quam

quam confusam, satisfacit suæ obligationi, voto, poenitentia, aut deuotioni tam horarum, quas recitat, quam missæ, quam audit, ut latius supra in c. missas, supra eadem distinctio. conclusimus, ubi disputando, & sequendo Parisienses, Maior. in 4. dist. 12. quæst. 5. corroborauimus eorum opinionem aliquibus fundamentis a parte aduersaria confessis, quæ hic non repeto. sed summam dico primo, quod hæc conclusio est intelligenda de illo, qui in utrumque tantum, quantum necesse est, animum intendit, non autem de illo, qui saltem aduertenter tantopere attendit in vnum eorum, ut in aliud non attendat quantum est necesse.

Secundo, quod facile fieri potest, ut ad utrumque quantum est necesse attendat, quandoquidem nemo teneretur de præcepto audire, aut intelligere, quod sacerdos canit, uel dicit, ut ibi probatur. Sufficit enim exterius assilire sacerdoti, qui pro omnibus loquitur, & orat, & interius optare actualiter, uel virtualiter, ut Deus ei exaudiat, flectendo, & leuando genua instar aliorum, cauere de industria cogitare, dicere uel agere quicquam, quod prædicto desiderio, & assilentiæ repugnet, quæ non est precum recitatio, cum in eundem finem, in quem missa, tendat.

Tertio, quod minus dubie procedit prædicta conclusio in eo, qui ante, uel post Missam alijs operibus honestis impendit tempus, quod lucrat in utroque simul faciendo, & non impendit frustra otiano, minus dubie item procedit in eo, qui præfata recitat solum tempore, quo non potest audire, uel intelligere sacerdotem, aut quia longe abest ab eo, ut quia submisit, uel se creto dicit, uel surdus est, aut alijs impeditus. In eo etiam, qui non tenet canere in choro nisi partes missæ, quæ in eo canendæ sunt. Nam dummodo eas canat, & alios non impediatur, existendo ubi non dicit, aut legendo alte, aut alia faciendo alieno cum scâdalo, tempore, quo canendum non est, sicut potest recitare Pater noster, & Ave Maria, ita poterit alias preces debitas, uel indebitas. Minusque dubie procedit in eo qui sicut eodẽ tempore uult implere duo præcepta, ita conatur duplo magis attendere, quam attendisset, si solum alterum implere uellet.

Quarto, quod opinio contraria huic conclusioni procedere potest, quando uolens implere duo præcepta, non attendit sufficienter nisi ad alterum illorum, Ang. uer. ferix. §. 46. Syl. uerb. missa. in fine. talis. non satisfacit, nisi illi, ad quod necessariam attentionem adhibet, & si ad neutrum adhiberet, neutrum impleteret.

Quinto quod tertia opinio Cardinalis S. Sixti, in summa uerb. dies festus, & latius in 2. tomo. tit. de ualore orationis, quæ habet eum, qui hoc agit, satisfacere quidem utrique præcepto, ut habet prædicta conclusio, sed uenialiter peccare procedit in eo qui nulla iusta de causa, sed ut postea otietur, uel antea fuit otians, utrumque eodem tempore implet, non habita ratione respectum supradictorum, quibus præfata conclusio minus dubie procedit. Quæ omnia, & singula non probatur hic latius. Tum ut finem imponam huic capitulo, quod plus quam præcogitaram excreuit. Tum quia supra in lectione ordinaria, id feci.

Decimaseptima Conclusio.

179 Pro decimaseptima, & ultima conclusionem dico primo, plurimum expedire uis nonnullis formulis orandi Deum, scriptis aut memoriæ mandatis, quæ cepit facere ille seruus Dei Enoch, iuxta uerborum intellectum textus de eo loquentis, Gen. 4. Et quod omnium formarum optima est Pater noster, & prima, aut certe cum primis aliarum, post illam formam Ave Maria, de quibus supra eo. c. in conclus. 8. & conclus. 12. dictum est. Et est ualde lapida forma, *Salve Regina*.

Secundo opera pretium fuerit tenore illius hic inferere, & paucis partes eius tangere, quoad eam sapide pronuntiandam excitemur, ut simul nos misereatur, pudeat, & poeniteat nostri, qui eam toties insipide folijs labijs, & lingua oris pronunciamus, sine ulla attentione dantes (ut ille ait) sine mente sonum, cuius tenor est hic, iuxta puncta in eo signata pronuntiandus.

180 *Salve Regina, mater misericordie, uirgo dulcedo, & spes nostra salue. Ad te clamamus exules filij Eue, Ad te suffragamur, gemetes, & fletus in hac lacrimarum ualle. Eia ergo aduocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad*

ad nos conuertere, & Iesum benedictum fructum
ueteris tui, nobis post hoc exilium ostende, O ele-
mens, & pia, & dulcis uirgo semper Maria.

181 Quem enim non misereatur, pudeat, pe-
nitentiae incogitatio suae, quae desinit co-
gitare, quando eam recitabat vel canebat
ea quae per uerba eius significantur, cum
uix nullus sit Christianus a deo duro, & in-
sensibili corde, qui, si cogitaret significata
eius uerborum, eum ea recitat, vel ruma-
ret eam cum eam cantat, eo quod plus ad
id faciendum otij habet, non sentiat mul-
tos sapores? Nonne multum saporis desert
consideratio, Quod Regina prepotens Ce-
lorum, & Domina Angelorum benignissi-
me & gratiosissime sua nos dignetur au-
dientia, & audire a nobis, *Salue Regina,*
mater Misericordia? Cui uero cor non ar-
deat amore, cogitando se tam sublimi & mi-
sericordi Reginae obsequium prestare dicen-
do ei, *Vita dulcedo, & spes nostra salue?*
Quae non moueat ad agnoscendam suam fra-
gilitatem, & miseriam illa uerba pressius
rutinata, *Ad te clamamus exules filij Eua,*
ad te suspiramus gementes & flentes in hac

182 *lachrymarum ualle?* Quandoquidem fa-
ciat eum cogitare, hunc mundum esse laborio-
sum, & quandam profundam uallem duo-
bus eminentibus collibus depressam, ne-
pe illo alto paradisi terrestri, a quo exu-
lamus, & longe illo altiori paradisi celestis
in quem tendimus, ea lege, ut nisi eo per-
uenerimus, in inferni barathrum pernas
ibi semper daturi intrudemur. Ecquis haec
secum reputans non timeat, & tremens non
clamet, *Eia ergo Aduocata nostra illos tuos*
misericordes oculos ad nos conuertere. Quis non
eum uehementi desiderio uidendi id, cuius
uisionem toties precatur, dicat illa dulcis-
sima uerba, *Et Iesum benedictum fructum*
ueteris tui, nobis post hoc exilium ostende? Quis
demum post hanc magno clamore non ex-
clamet semel iterumque, & *elemens, & pia,*
& *dulcis uirgo semper Maria.* Quin citra ba-
thologiam, & inutilem repetitionem ge-
minato seruire deuotionis, iuxta sanctam
huius Ecclesiae consuetudinem repetat,
geminetque illa uerba, & *elemens, & ele-*
mens, & pia, & pia, & dulcis semper uirgo
Maria.

183 Tertio quod quando profundius ex-
pendo tenorem symboli, siue Credo mi-
noris (quod est humilissimum recte orandi,

& meditandi fundamentum) sublimissimam
illam orandi formam orationis Domini-
cae, & sublimem Salutationis Angelicae, &
184 sapida *Salue Regina*, quam fama est olim
in nostra Roncaualle sabbathis solita ab
Angelis cantari apud quendam fontem,
quem ab eo tempore in hoc praesens An-
gelorum fontem appellant, quam, ut alii
aiunt, S. Bernardus audiuit ab eisdem ali-
bi cantari, quamque alij cantionem Nau-
ticam vocant, eo quod nauis praesertim
naufragantes magna cum intentione ani-
mi ea uiuntur. Cumque considero vastam
& amplissimam contemplandi materiam,
quam in his quatuor orandi formis con-
tenta praestat, fere mihi persuadeo, eas so-
las sine aliis nouis (quas tamen fateor ef-
se utiles) sufficere, quandoquidem haec fa-
cile usui esse possunt semper, & ubique,
nocte, & die, in prosperis, & aduersis, in
locis sacris, & profanis, & eas semel, ite-
rum, saepiusque repetitas, quoties opus fue-
rit totam hominis uitam occupare posse.
Et fastidium, quod repetitio eiusdem rei
generat, potest facile collatione,
& variatione contemplationis nunc eorum,
quae una pars representat, nunc eorum,
quae alia. Nam & Abbas Isaacus, & qui-
eum refert Ioannes Cassianus, lib. 12. de
instit. monach. cap. 23. & collatio. 10. c.
10. supra relati, asseruerunt, posse quem
iugem, & perpetuam orationem facere ex
solo illo versiculo, *Deus in adiutorium etc.*
nunc Deum, & quae sunt eius innumera
beneficia, & eius opem, & varia opitulan-
di genera, nunc necessitates varias, quib.
orantes, & alij premimur, meditando,
quod est optimom, & sapidissimum ora-
tioni attendendi genus, modo per id pra-
ceptum non omitteretur oratio, quod etiam
partim ex adiectis supradicta quatuor ora-
di formis colligi potest.

Quarto, quod nihil tamen his obstan-
tibus, optima fuit Ecclesiae ordinatio, qua
pro diuersis horis diuersos psalmos, hym-
nos, antiphonas, capitula, responsoria, uer-
siculos, & orationes statuit, non quidem
ad minuendam deuotionem Pater noster,
Aue Maria, Salue Regina, & Credo, de-
bitam, neque, ut contemptius, & incogi-
tantius ea pronuncientur, (quod prohi-
dolor saepe fit) sed quod mens recrea-
ta illa uarietate eorum clare prolato-
rum

rum, deuotius, & sapidius has in silentio
secreto recitet, & ut linia sapore suauis, &
saccaro ex harum in silentio secreto reci-
tatione potius mentali, quam uocali (ut
fieri debet) concepto, reliqua omnia sa-
pient, & dulcescant, quod fideli commen-
dandum est memoriz. Quare & patres, &
185 fratres, qui recitamus horas canonicas,
per Deum, petamus opem ab eodem ad
reputandum ex animo, orationem Domi-
nicam esse omnium, quas recitamus, pra-
cipuam, ideoque illi praecipue esse atten-
dendum, & quod non ideo iubemur illam
in silentio secreto pronunciare, ut minus
pauatam, minusque intellectam, & rumi-
nantem pronunciemus, sed ut tanquam re-
grauorem, maiorem cum attentione, cura,
& religione (augente illam silentio) om-
nes, & singuli totam, & singulas eius par-
tes proferamus, licet psalmos, & reliqua
alternatim, uel particulatim, & dimidiata
186 dicere sufficiat. Petamus, inquam,
opem ad hoc reputandum ex animo, si-
mul & ad perpendendum, quod illa ora-
tio Dominica dicta in horae principio, est
cimentum, siue fundamentum totius
molis eius, & dicta in fine, tectum, & colo-
phon eam tegens, & dicta in medio, pa-
ries eam sustentans. Simul consideremus,
quod per nulla eorum, quae recitamus,
quicquam aliud petimus, quam quod in
ea petitur, nec facimus aliud, quam uer-
bis specialioribus speciatim petere id,
quod in ea generalioribus generatim pe-
timus. Quod ipsum fere cogitandum
est de *Aue Maria*, quoad horas Beatae Ma-
riae: Neque uero quis mihi uitio uertat,
quod fere hoc ipsum bis supra commen-
dauimus. Nam, auctore Seneca, nunquam ni-
tis dicitur, quod nunquam satis dicitur,
& utinam etiam quater repetitum esset
mihi satis, ac satis, superque id, quod
alios admoneo, faciendum. Tanta est
mea, & ut suspicor, aliorum aliorum
fragilitas.

187 Quinto, quod qui tenentur recitare,
uel canere horas canonicas quotidie, me-
minisse debet eius, quod supra diximus,
nempe illas, & Missam continere formas,
& modos orandi omnium praestantissimos.
Nam praeter Pater noster, Aue Maria, Sal-
ue Regina, & Credo, continent alias ora-
tiones, lectiones, historias sacras, & for-

mas ad laudandum, & orandum aptissimas,
& quod ideo, qui eas tenentur recitare, uel
cantare maioris debet eas facere, quam
alias quascunque deuotiones uoluntarias
maioresque conatum eis bene recitan-
dis, uel canendis adhibere, quam illis, qui
bus eatenus uti debet, quatenus sibi pro-
sunt, & opitulantur ad deuotius recitan-
dum, uel canendum horas canonicas, uel
saltem ab id faciendo non impediunt. Qui-
nimmo, si animaduertit eas praebere
ansam, & occasionem dicendi praepcepta
& obligantia minore cum gustu, & atten-
tione, & maiore praecipitatione, & eo
quod antea in illis se occupauit, uel po-
stea se occupaturus est, debet eas omitti-
re saltem diebus, uel horis, quibus talem
occasionem praestarent. Quo fit, ut certe-
iam pridem quosdam uiros pios admo-
nuerim, non satis recte instituire discipu-
los suos, monendo, ut horas canonicas
praepceptas, quam citissime utunque re-
citarent, quo sibi tempus suppeditare
posset ad dicenda, & facienda cum ma-
gna paula, magnoque temporis spacio
ea, quae ipsi illis dictabant, contemplan-
da, & facienda, cum contra monere de-
buisset, ut illas grauiter magna cum pau-
sa, & attentione recitarent, haec autem
cum ea sola, qua sine illarum impedi-
to posset.

188 Sexto, quod non deberemus tam pro-
curare nouas orandi formas, quam noua
nostram deuotionem & attentionem
in antiquorum ruminacione, per quam
nobis fierent admodum nouae & sapidae.
Nam cui non sient noua, *Pater noster, Aue*
Maria, Salue, & Credo, si attendens ad eo-
rum significata, nunc conceperit aliquos
respectus, nunc alios eorum, quos circa
singulas partes earum respicere nos posse
supra significauimus, & alios, quos Spiritus
sanctus pro sua benignitate suggeret
ei, qui eis uti coeperit. Cui non magis ac
magis renouabitur initium illud uerulsi-
simum horae Martine, Domine labia
mea aperies, qui cogitans se de se insufficie-
tem ad illa, ut decet, aperiendum, praesertim
ad recte laudandum Dominum, ut illa sibi ip-
189 se, qui praesens est, aperiat. Cui non fiet
nouum, *Deus in adiutorium meum intende*, qui
noue animaduertit, se ob necessitatem,
qua premittitur, petere auxilium a Deo, ima-
gine-

191. 2. 1. 1. Secunda pars Decret.

ginando eum (uti est) presentem, & pon-
derauerit magnam, qua id sibi dari petit,
190 festinantiam? Cui non, si animum satis
intenderit, inuouabitur per Inuitatoriū,
& illum exhortatorium psalmum, *Venite
exultemus*, quo nos mutuo exhortamur,
ut humiliter, & alacriter cum lachrymis
amoris & deuotionis Deū laudemus, & ab
eo beneficia postulemus, præsertim in eo
versu, *Venite adoremus*, & *procedamus ante
Deum*, *ploremus corā Domino*, qui fecit nos;
Quia ipse est Dominus Deus noster, nos autē
populus eius, & oues pascuæ eius. Quot no-
uitates inueniet in huius psalmi vetusta-
te, qui nunquam nō germinat pāpino, &
horos suauissimos ei, qui curauerit eos
decerpere? Iā vero qui inchoat Primam,
Tertiam, Sextam, & Nonam, attendendo
in illarū hymnis cōtenta, quos nouos im-
pulsus sentiet indies ad deuote canendū
191 psalmos sequentes? Quid autem dicet
qui ex animo attentē conceperit ea, quæ
psalmus ille Psalm. 118. *Beati immaculati
diuisus in Primam, Tertiam, Sextam, &
Nonam*, continet de ipsius Dei amore, le-
ge, & iustitiis, de suis iij, semitis, iudicijs,
mandatis, & præceptis, quasi ore ad os fa-
miliarissimē cum ipso Deo colloquendo?
Quid, inquam, dicet qui hæc attentē con-
ceperit? Dicit profecto illud octonarij se-
ptimi eiusdē psalmi, *Dulcia faucibus meis
eloquia tua super mel ori meo*, Et illud octo-
narij octauī, *Ideo dilexi testimonia tua su-
per aurē & topaz.* Quo fit, ut ob eius ad
prædictas horas restitutionē, ita ut quoti-
die in eis recitetur, aut cantetur, magnæ
profecto gratiæ sint agendæ sœl. rec. Pio
V. ab ijs, qui colloquio illo diuino, eodē
que suauissimo libeter, & humiliter fruū-
tur: quamuis non damnem eos, qui in suis
Breuarijs ut solis Dominicis dieb. ita di-
ceretur, potestate in id iusta suffulti ordi-
nauerunt. Arg. e. quæ contra. d. 8. Fit etiā
ex hoc & superioribus, ut par sit Christia-
num exhortari lectorem, ut Deum Opti-
192 mum Maximum etiam atq; etiam quā
humillimē & obnixissimē oremus, ut qui
est æternus, & sine ullo principio anti-
quissimus, simul adeo nouus ac vñquam
fuit, teneat & coerceat nostros nouitatis
appetitus, ita ut nō pereat nobis sapor an-
tiquitatis firmis radicibus nitēis, florentis,
& maturis fructus ferentis, licet qui-

bisdam, qui eam non cernunt oculis sē
dignis, uideatur eradicata, marida, & in-
193 fructuosa, & ut dignatus fuit finire no-
stro sæculo barbariem nouam, quam in-
docti & barbari, præsertim in Hispania
in litteras antiquas inuenerant, ita digne
tur hoc suo sancto, æcumenicoq; Conci-
lio Tridentino. (*Idea post expletum hoc
Concilium sit mentio de illo tanquam nondū
expleto, quia prope est initium hoc dictum
fuit in adiutone priorū vulgari.*) relegare
& deportare nouitates, quas miseradi Lu-
therani, & alij eis peiores inuexerunt in
modum maiestatem suam, suosque Diuos
orandi, laudandi, eisq; seruiendi, contra-
rias reuerendæ uetustati, ab ipsis Aposto-
lis in hæc tempora per manus tot sancto-
rū deriuatæ; Sicut faciat nos amare & co-
lere formas recitandi & laudandi eū per
ora innumerorum a tot sæculis sanctifica-
tas, æstimantes (quanti par est) nouas a
Catholicis compositas, non tamen tanti,
ut ob has nobis futeant illæ, quæ compo-
194 sitæ a uiris pijsissimis, eisdemque ipsi
amicissimis, & a mille & amplius annis
conseruatæ sunt: conseruatæ inquam, il-
lo condimento conseruatorio fidei firmi-
tate, spei certitudine, & charitatis melle
ac saccaro, & aceto pœnitentiæ, tot & tā
piorum seculi regnantū confectio, ideoq;
longē suauius, quam storax, nardus, & mu-
seus, redolentes ijs, qui eas oculis in diu-
na defixis, mundis naribus olfaciunt.
Septimo, utilissimum fore Christiano
scire memoriter Pater noster, Ave Maria,
Salve Regina, & Credo parū, idiomate
vernaculo, Hispano nimirum Hispanico,
195 Gallo Gallico, Italo Italico, Germano
Germanico. Per hoc fieri possent ei ofo-
nes mētales & vocales, ac magna pars do-
ctrinæ Christianæ, cum alioqui multis so-
rē solū sint vocales. Prodesse etiam mul-
tū consuefcere non solum ad eas frequen-
ter recitandum, sed etiam ad cogitandum,
quā magna, quāq; mira sint in eis cō-
tenta, ad consolandum se eis, quæ per se in-
telligit, & ad interrogandum doctiores, ea
quæ per se non assequitur. Quamobrem
hoc in loco sermone Hispano edito, non
solum adieciimus tenorem symboli Apo-
stolorum, siue credo minus Latinum, sed
etiam Hispanicum, quod ipsum supra in
suis locis fecimus de tenore, *Pater noster*,
Ave

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 111

Aue Maria, & Salve, Sed quia in hoc ec-
clē latinitate præsertim in Italia donato,
ineptum esset subijcere Hispanicum magis,
quam Italom, uel Gallum, uel alium, eu-
ram id faciēdi delegamus Curionibus, si-
ue Curatis, & pastoribus particularibus,
cōtenti subijcere sermonem latinū distin-
ctum punctis, quibus dūm recitatur est di-
stinguendus (in quo non parum multē er-
rant) qui est hic. *Credo in Deum*, *pater om-
nipotentem*, *Creatorem cali & terra, & in Je-
sum Christum*, *filium eius unicum*, *dominum
nostm*. *Qui conceptus est de Spiritu sancto*, *na-
tus ex Maria Virgine*, *passus sub Pontio Pi-
lato*, *crucifixus*, *mortuus*, *et sepultus*. *Descen-
dit ad Inferos*, *tertiā die resurrexit a mor-
tuis*, *ascēdit in Cælū*, *sedet ad dexteram Dei
Patris Omnipotentis*, *Inde uenturus est iudicare
uiuos & mortuos*. *Credo in Spiritum sanctum*,
Sanctam Ecclesiam Catholicam, *Sanctorum
Communione*, *remissionem peccatorū*, *carum
resurrectionem*, *& uitam æternam*. Amen.
196 Addo, quod idiota, qui idiota Latine
uel vulgari hoc symbolum memoria
tenet, operę precii faceret dicendo Deo:
Ego Domine firmiter hæc omnia credo;
una cū omnibus, quæ illa consequuntur,
ut credit Sancta Mater Ecclesia Romana,
nec alia mihi opus est ratione, uel autho-
ritate, quā quod illa hæc docet. Addo
item, quod in dies hoc symbolum non so-
197 lum idiota, sed etiam docto nouum fieri-
ret, & eius uetustas nouaretur in eo, si po-
stea solus memoria repeteret, & optaret
scire, & si sciret, actu consideraret, qui, &
quot composuerit rem adeo sublimem,
magnam, sanctam, & compendiosam, &
ex quibus ipsius uerbis colligitur, qd Deus
est trius & unus, unus in substantia, tri-
nus in personis, Pater, Filius, & Spiritus
sanctus, & sub quibus eorum, & quomo-
do comprehenduntur duodecim articuli
siue axiomata, secundum aliquos, uel qua-
tuordecim secundum alios, quæ sunt ba-
ses, & principia sacrosanctæ fidei Christia-
næ, & sub quibus comprehenduntur sex uel
septem spectantes ad diuinitatem, & sub
quibus alix sex septemue ad humanitatem,
& quibus diebus ac festis anni Sancta Ma-
ter Ecclesia illa celebrat, & nobis suis dile-
ctissimis filiis repræsentat. Idemque ope-
ræ precium faceret desiderando & cōfado
nosse, & postea ruminando, quando, ubi,

& post quos affatus & affatus, gloriōsa il-
la uirgo permānens uirgo concepit, & pe-
perit: Vbi, quando, quomodo, & qua in
ætate ille innocentissimus, totiusque in-
nocentiæ author, filius innocentissime uir-
ginis mortem pro nobis subiit acerbissi-
mam. Quæ erymis furtive infernalis po-
ruit persuadere maligno illi Præfidi Pon-
tio Pilato capitalem ipsius damnationē.
Quis, & quousque gestabit crucem, in
qua erat clauis confingendus, & ut ibat cū
ad illam ducebatur. Quæ uerba, & quibus
loquutus fuit in uia, quot clauis, & quō-
eum confixerunt. Quanto cum dolore
sua mater ipsum uidit euntem, utque gla-
dio fuit transfixa, audiēs illum malleorū,
quibus quatiebantur clauis carnem ipsius
cum ligno confuturi. Quid, & quibus ip-
se tam crudeliter fixus cruci, adeoq; affli-
ctus tam benigne loqui dignatus fuit, præ-
sertim Virgini suæ matri, quæ iuxta crucē
stabat: Ut abstinent a maledicendo & ma-
lefaciendo maledicentibus & malefacien-
tibus sibi, & condonauit tam dire ipsum
traçantibus & crucifigentibus. Quid de
uestibus eius actum, a quibus, & quomo-
do de cruce depositus. Vbi, & quomodo
sepultus, & quando ac quomodo resurre-
xit. An primo apparuerit suæ Matri, &
id genus alia. Idem operæ precium face-
ret optando, & cōfado nosse, ad quæ qua-
tuor inferiorum animarum locorum de-
scēdit, & quos illinc eluxerit. Quid sibi
uolunt uerba illa, Ad dexteram Dei pa-
tris, cum supra in eod. cap. num. 113. dix-
imus, Deum, quatenus Deus est, non ha-
bere manum dexteram aut sinistram, &
patrem naturam humanā non assumpsisse,
ut filius assumpsit? Quare dē in hoc
symbolo, *Credo in Spiritum sanctum*, & nō
credo in Ecclesiam, Tho. 2. 2. q. 1. ar. 9. sed
credo Ecclesiam, in qua Sanctorum con-
sistit communio (Quare & quomodo re-
mittuntur peccata? cur tantopere diseri-
ciat, & angit timor mortis, cum certi-
simus nos resurrecturos immortales, nun-
quam amplius morituros, & id genus alia?
quo id quod per se non assequitur, inter-
roget temporibus, & horis subiectis, si-
ue alijs negocijs non destinatis, doctio-
res, & ut instructus postea doceat igno-
rantes, præsertim suam familiam ea igno-
rantem, illis maxime horis, quas præuidet
impen-

Secunda pars Decret.

impensum iri murmurationibus, obre-
stationibus, fabulis, ac historiis vanis,
vel obscenis.

198 Octauo, quod quia prefate quatuor
orationes *Pater noster*, *Aue Maria*, *Salve*,
& *Credo*, quorum tenores supra scribun-
tur, sunt præcellentes precandi, & contem-
plandi formulæ, omni tempore, loco, æta-
ti, & sexui convenientes, visum fuit, cum
idiomate vulgari componeremus, adijce-
re septem modos orandi, & precandi, mi-
scendo his septem illas horas, quas Crucis
vocant, omnibus etiâ conuenientissimas,
quibus ipse sepe soleo, cum vacat, uti nunc
ad præcandum, nunc ad contemplandû,
nunc domi, nunc foris, nunc solus, nunc
cû socijs, aut familiaribus. Adieci, in quâ,
septem modos orandi, & contemplandi,
respondentes septē horis canonicis, com-
positos ex prædictis quattuor orationi-
bus, & horis Crucis ad hunc modum.

Ad Matutinum.

Credo, Pater noster, Aue Maria, Salve Re-
gina.

Hymnus.

Patris sapientia, Veritas diuina.
Deus homo captus est hora matutina,
A suis discipulis cito derelictus,
A Iudeis traditus, venditus, & afflictus.

Verf. Adoramus te Christe nocte cõpre-
hensum, & benedicimus tibi.

Resp. Quia per sanctam crucem tuam re-
demisti mundum.

Verf. Dñe exaudi orationem meam.

Resp. Et clamor meus ad te veni. Orem.

Domine Iesu Christe fili Dei viui, pone passio-
nem crucis, & mortē tuam inter iudicium
tuum, & animas nostras nunc, & in hora
mortis nostræ, & semper largiri digneris
viuis misericordiam, & gratiā, defunctis
requiē, & veniā, Ecclesia tua pacē, & con-
cordiam, nobis quoq; peccatoribus vitā, &
latitiam sempiternā. Qui viuis, & regnas
cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti
Deus, per omnia secula seculorū. Amen.

Ad Primam.

Credo, Pater noster, Aue Maria, Salve Re-
gina, vt supra.

Hymnus.

Hora prima ductus est Iesus ad Pilatum,
Et a falsis testibus multum accusatum,
Colaphus percutitur manibus ligatum.
Vultu Dei conspuunt, lumen cali grati.

Verf. Adoramus te Christe ductum ad Pi-
latum, & benedicimus tibi.

Resp. Quia per sanctā crucē &c. Orem.

Domine Iesu Christe, vt supra.

Ad Tertiam.

Credo, Pater noster, Aue Maria, Salve Re-
gina, vt supra.

Hymnus.

Crucifige clamant hora tertiæ,
Illus induitur veste purpurarum,
Caput eius pungitur corona spinarum,
Crucē portat humeris ad locum pamarū.

Verf. Adoramus te Christe crucem por-
tantem &c.

Verf. Domine exaudi &c. Oremus.

Domine Iesu Christe &c.

Ad Sextam.

Credo, Pater noster, Aue Maria, Salve Re-
gina, vt supra.

Hymnus.

Hora Sexta dominus Iesus est Cruci con-
clauatus,
Et cum latronibus pendens deputatus,
Dra tormentis siccis felle saturatus,
Agnus crimen diluens sic iustificatus.

Verf. Adoramus te Christe cruci concla-
uatum &c.

Verf. Domine exaudi &c. Oremus.

Domine Iesu Christe &c.

Ad Nonam.

Credo, Pater noster, Aue Maria, Salve Re-
gina, vt supra.

Hymnus.

Hora nona dominus Iesus expirauit,
Eli clamans animam patri commendauit,
Latus eius lancea miles perforauit,
Terra tunc contremuit, & sol obscurauit.

Verf. Adoramus te Christe in cruce ex-
pirantem &c.

Verf. Domine exau. &c. Oremus.

Domine Iesu Christe &c.

Ad Vesperas.

Credo, Pater noster, Aue Maria, Salve Re-
gina, vt supra.

Hymnus.

De cruce deponitur hora vespertina,
Fortitudo latuit in mente diuina,
Talem mortem subiit vite medicina,
Hen corona gloriæ iacuit supina.

Verf. Adoramus te Christe de cruce de-
positum, & benedicimus tibi &c.

Verf. Domine ex. Oremus.

Domine Iesu Christe &c.

Ad

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 112

Ad Completorium.

Credo, Pater noster, Aue Maria, Salve Re-
gina, vt supra.

Hymnus.

Hora completorii datur sepultura,
Corpus Christi nobile, spes uite future,
Condatur aromate, complentur scripturæ,
Ingi sit memorie, mori hoc mihi curæ.

Verf. Adoramus te Christe a matra se-
pultum &c.

Verf. Domine exaudi &c. Oremus.

Domine Iesu Christe, vt supra.

Equidem arbitror, hos septem modos
omnibus doctis, & indoctis inferuire pos-
se primo ad deuote contemplandum in
Credo, articulos fidei, qui sūt totius recte
cõtemplationis bases firmissimæ, & in *Pater*
noster, septem petitiones eius, in quas om-
nia, quæ iuste peti possunt, reducuntur, &
in *Aue Maria*, dulcia illa colloquia Virgi-
nis Matris cum magno illo Archangelo
& cū beata illa Elisabeth, & multis eius-
dem præcellētes tam animi, quam corpo-
ris dotes, & in *Salve*, multos titulos trium-
phales Virginis Matris, una cum contra-
rijs nostræ captiuitatis, & miseræ, & de
nostræ, quæ illos consequitur, varia neces-
sitate ad ipsam, & alios Diuos confugien-
di, & cum utili desiderio, quod inde nasci-
tur, uidendi tandem Iesum Christum in
calis regnantem. Secundo inferuire pos-
sunt ad reuerenter orādum, & petendum
quæcunque conueniant saltem generali-
ter, inferuire, inquam, possunt illis, qui
sategerint mente potius, quam ore dicere
illas magnificantes, & admirantes con-
tenta in eis, iuxta ea, quæ supra circa teno-
rem eorum considerari posse diximus, &
alia, quæ Spiritus sanctus id conanti pro
sua benignitate inspiraturus est. Inferuire
autem magis illis, qui principijs præmisso-
rum modorum præmiserint, *Deus in adiu-*
torium meum intende, Domine ad adiuuan-
dum me festina, mentaliter tantū, uel men-
taliter, uel uocaliter, modo potius mente
humili, & reuerēter, quā uoce temeraria
id faciunt. Dixi (temeraria) quia menta-
lis adiuta uoce opportuna, ceteris parib.
soli mentali præstat, ut supra capitulo 18.
numero 37. & capitulo duodecimo dictū
est. Ut tamen magis inferuire possent ad
prædictos effectus non collēbus latine,

oporteret eas in linguam sibi notam ver-
tere. Ob quod ipse id editione vulgari in
Hispanam linguam, quia Hispanice scribe-
bam verti, gratiasque ob id a multis acce-
pi. At nunc latine scribentem non decuit
uertere magis in unam, quā in aliam,
sed Curiones, & Confessarij possent eas
suis deuotis, quibus illæ placerent, in suā
linguam uersas tradere.

Admoneo denique, qd hī modi oran-
di multum inferuire possunt, ad tedium
itineris, uel orij, & ad excusanda uanilo-
quia, his qui uoluerint eis simul cum alijs
ut, si unus eorum factus Choraula, siue
orantium ductor, ut exponit quædam gl.
capitulo legi. 16. quæstio. prima, ad Mar-
tinum incipiat, & dicat, *Credo*, solus, &
chorus, *Pater noster*, & Choraula, *Aue Ma-*
ria, & Chorus, *Salve Regina*, & omnes him-
num, *Patris sapientia*, &c. & Choraula di-
midium uersuum, *Adoramus te*, &c. & *Do-*
mine exaudi, & Oremus, cum Collecta, &
chorus alterum dimidium uersuum. Ad
primam autem Chorus incipiat, & dicat,
Credo, & Choraula, *Pater noster*, Chorus,
Aue Maria, & Choraula, *Salve*, & omnes
hymnum, *Hora prima*, &c. & Choraula di-
midium uersuum, & Oremus, cū Collecta,
& Chorus alterum dimidiū uersuum. Ad
tertiam uero incipiat, & dicat solus Cho-
raula, *Credo*, Chorus, *Pater noster*, Chorau-
la, *Aue Maria*, & Chorus, *Salve Regina*, &
omnes hymnum, *Crucifige*, &c. & Chorau-
la dimidiū uersuum, & reliqua ut supra.
Ad Sextam Chorus incipiat, & dicat ut in
Prima, & Choraula sequatur, ut in ea, &
omnes dicant hymnum. Ad Nonam inci-
piat Choraula, & sequatur. Chorus. Ad
Vesperas contra incipiat Chorus, & sequa-
tur Choraula. Ad Completorium incipiat
Choraula, & sequatur Chorus.

Curat autem plurimum Choraula, ut
non solum ipse, sed & alij dicant suas par-
tes cum debita deuotione, & attentione,
per cominata, & cola, pausando, & distin-
guendo, ut supra distinguitur, iuxta illud
Apostoli ad Ephes. 5. supra relatum, in c.
cantantes. 92. distinctio. Cantantes, & psal-
lētes in cordibus uestris Domino, ubi ait
Hieronym. corde, non uoce cantandum,
cui addit glossa. Non uox, sed corum,
non musica cordula sed cor, Non clamor, sed
amor clamor in aure Dei. Quæ si puocau-
rit

rit Choraula, maiorem frequenter in se attentionem experietur, dicendo cum socijs, quam si solus recitaret. Quod autem dixi de predicto Choraula, quod debeat curare, ut totus chorus reuerenter, attente, & cum pausa decenti distincte sua partem dicat, idem & magis curare debet in recitandis, & cantandis missis, & omnibus horis canonicis, quæ ut in omnibus alijs dignitate præstant, ita maiore cum attentione, & reuerentia, quâ alia, dici debent. argumento cap. fin. 9. distinct.

200 Nono, quod inter omnes conuenit, debere nos cruce nosmetipsos signare, qd Hispani vocant, *Santiguar*, siue se crucis signaculo insignire, ut Hierony. c. ecclesia sticorum, duodecima distinctio, loquitur, & quod id fit formando crucem tribus digitis, vel tota manu, deductis a fronte in pectus, & ab altero in alterum latus, quod interdum fit nullis uerbis prolatis, ut ad *Deus in adiutorium meum* &c. ad finem, *Gloria in excelsis*, & ad *Benedictio super nos*, *Collectæ Completorii*, & alias sæpe, & nunc in Missarum introitu, secundum ordinem Missalis bo. me. Pij V. Et interdum innocata expresse Sanctissima Trinitate, per illa verba, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, nominato patre, dum frons tangitur, filio, dum pectus, & Spiritus Sancto, dum ab uno ad alterum latus fit transuersio. Est autem magne questionis inter authores, An transuersio debeat fieri a latere sinistro in dextrum, quod glossa quædam, in capitulo, nūquid, de cons. distinctio quinta, mihi singularis, (quam quidam Cardinalis magnæ auctoritatis, Ioa. de Torrecrem. in cap. ecclesiasticarum vndecima distinctio sequitur) sentit. An contra a dextro in sinistrum, quod Archidiaconus, in d. c. ecclesiasticarum. Domini eius, & alius Cardinalis dicebant. Nobis tamen magis placet glossa, cuius ego doctrina uti soleo, sicut & plurimi alij vtuntur, ut & ipse Archidiaconus sentit, quāuis nec reprobem contrarium, quia neutrum eorum vllō iure diuino, nec humano inuenitur præceptum, aut uetum, & pro utroque sunt fundamēta mediocritas, quæ super eadem glossa Salmanticæ Auditorio dictaui.

201 Decimo, quod magnæ questionis est, an bona, uel mala fuerit noua ordinatio

Breniarij noui Romani, ab Illustris. Cardinali S. Crucis facta, Ad quam respondeo sequentia. Primo: Quod multis grauissimis uiris displicuit. Tum quia magnam induxit nouitatem tempore, quo heretici tam multas commiscebantur, contra capitulum, ex parte, cum glo. de consuet. & capitulo, quis nesciat. vndecima distinctio. In rebus, ff. de legibus. Tum quia multa magni momenti abstulit, nempe officium minus, S. Mariz, Capitula, Responsoria, uersiculos, preces, Dominus uobiscum, & officium defunctorum, psalmos penitentialis, & Canticum graduum, quoad omnes fere dies: Tum quia contra ius capituli. Consilium, de celebrat. missar. addidit omnibus ferijs exceptis Aduentus & Quadragesimæ, *Te Deum laudamus*, & consequenter addidisse, *Gloria in excelsis Deo*, & *Ita Missa est*, in missis serialibus: quādoquidem hæc tria consueverunt argumento dict. capituli. Consilium, cum ei annot. & ibi dixi. Tum quia abstulit, *Pater noster*, quod iure in fine cuiuslibet horæ dicendum est, capituli. id semper, de consecratione distinctio quinta. Tum quia abrogauit hymnos seriales horæ Matutinae, & omnes hymnos laudum, cum tamē ij omnes essent uetustissimi, & possent poni himni laudum in principio eorum ut præcipit suis dici in principijs aliarum horarum. Tum quia perturbauit ordinem psalmorum, & eorum qui debent inter se choro aliquot temporibus, uel horis. Tum ob alia, quæ breuitatis causa omitto.

Secundo, quod his non obstantibus, probabilis mihi semper uisa fuit. Tum quia fere tota sacra scriptura legitur in eo singulis annis semel. Tum quia abstulit multas leues historias ab hominibus, indecitis compositas, & multas lectiones tam historigiarum, quā expositionis homiliarum, adeo breues, ut periculo esset earum breuitas, quādoquidem uix singulas periodos continebant. Tum quia sustulit confusionem nascentem ex recitatione de Sanctis anticipatis & postpositis: Tum quia ademit occasionem alienandi animum a Deo, quam præbet (quod uitandum est per capitulum nostrum, & ea quæ supra diximus in notab. 16.) necessitas, de quo, uel quot, & quomodo faciendā est commemoratio,

moratio, & querendi capitula, responsoria, uersiculos, psalmos, quin & lectiones, quæ licet ex una parte sua uarietate renouent attentionē diligentibus, & in arte recitandi uersatis, alijs tamen ex alia non nihil ut plurimum nocet. Tum quia quicquid per illud recitatur est Sacra Scriptura, uel historia, uel expositio admodū grauis a grauissimis uiris cōposita. Tum quod litterarum studiosis leuamini est & auxilio, quādoquidem recitando student, & plus otij sit eis ad studendum, & sapientia cum religione coniungenda est, quoniam altera sine altera diu esse nequit, auctore Lactantio, in lib. Institut. Tum quod non parum subleuat concionatores, cōfessarios, & alios aliarum uirtutum acibus, & exercitio additos, & occupatos. Tum quod negari nō potest, quin aliqua ex parte saltem parum deuotis, per uarietatem indie renouatam, attentionem augeat, & ob alia quæ prolixitatis uitanda causa prætereo. Tum denique, quod sufficit ad tollendos scrupulos his, qui uentur, ne per illud satisfaciunt, quod modus recitandi est humana lege inductus, & consequenter potest per Max. Pont. dispensationem mutari, & limitari etiam absque peccato, qñ eam ex causa facit, quin etiam facta sine ulla causa ualeat saluandum eum, cum quo dispensat, a peccato, licet aliquantisper sese maculet eo, iuxta a nobis alibi in Commen. cap. non liceat. 1. 2. q. 2. §. 3. nu. 8. & latius in Manu. Confess. prælu. 9. a nu. 1. latius dicta.

203 Tertio, quod longe probabilior tamen esset, si quoad *Te Deum*, *Pater noster*, & hymnos laudū prouideretur, ut in editione posteriori prouisum fuit, quoad antiphonas, sine quibus prima prodierat.

204 Quarto, quod nemo sine causa deberet impetrare facultatem recitandi per illud, ad oneri suo satisfaciendum. Nam ut post quemdam Cardinalem doctissimum, 1. 2. q. 96. art. 5. ubi speciatim de dispensatione agit, dixi, & scripto respondi Salmanticæ, super eundem, 9. dist. dispensans, licet sit Papa, & dispensatus etiam circa legem humanam sine iusta causa, peccat mortaliter uel venialiter, pro qualitate scādali magni uel parui, quod dat ijs, quibuscum uiuunt, petendo uel dando dispensationem, immo & utendo illa, non quia

Op. Nauar. Tom. II.

contrauenit legi humanæ, quā Papa bene uel male, quoad ea, quæ contra mores. 8. dist. illum laxauit, sed quia contrauenit illi legi naturæ, quæ turpis est pars, quæ non conuenit suo uniuerſo, & quæ subditi iubemur conformare nos in bono ijs, quibuscum uiuimus, & præpositi non solum debent abstinere ab eximendo sine causa subditos a sua lege, sed etiā se subdere illi, quā alijs imponit, iuxta illud, Patere legem, quā tuleris, ca. cum oēs, de cons. l. digna vox. C. de legibus. iuxta item illud. Quod quisque iuris in alium statuerit, eodem ipse utatur, toto tit. ff. quod quisque iuris &c. extra uillam personarum acceptionem. Deuter. 1. cap. nouit. de iudic. Quæ maxime memoranda conclusio est, & opportune alibi repetita, in nostro Manu. Confess. prælu. 9. a nu. 11.

205 Quinto, quod qui sine dispensatione recitat per prædictum Breniarium nouum prædicti Cardinalis S. Crucis, non satisfacit obligationi recitandi horas Canonicas. Horæ enim istius Breniarij nō sunt Canonicæ, nec pro talibus etiamnum receptæ, & approbatæ, nisi eis, qui ad id dispensati sunt, & ideo, qui sine illa eas dicunt, non recitat horas Canonicas, immo nec sufficit habere dispensationem recitandi simpliciter officium Romanum, sed oportet habere illam expresse, ad recitandum officium Romanum nouum per prædictum Breniarium. Quinimo non sufficeret facultas expressa recitandi Romanum Breniarium nouum, ad recitandū per Breniaria prima, quæ antiphonis carēt, licet nonnulli, sed male, contrafaciant, si facultas facta fuit post editionem Breniariorū habentium illas, ut super his omnibus nō semel interrogatus respondi, per rationes, quas breuitatis ergo prætermitto.

206 Sexto, quod ad continuandum cum deuotione chorum conformando se ei magis nocet, quā prodest recitatio horarum per hoc Breniarium, ut supra in cap. 10. nu. 27. determinamus. Ideoque, sicut nemini consulerem, ut horas, quas cum choro est dicturus, dicat prius extra eum, ita recitanti per hoc Breniarium Romanum consulerem, ut non curaret de illo diebus, quibus dicturus est in choro, præterquam quod legeret, uel audiret ab alio lectas tres illas lectiones, quæ adeo

P selectas

Secunda pars Decret. XIX. quod

selektas habet, tempore prandij, vel a pradio, aut alia quapiam hora docente. Per magna siquidem esset deuotio illius, qui postquam semel recitauit suas horas per hoc Breuiarium noui, vel aliud, posset deuote sequi Chorum, tota die se illi conformando, quandoquidem etiam alij, qui satisfaciunt suae obligationi, recitando, vel canendo cum choro, non sine cura & sollicitudine id bene agere possint.

208 Septimo, quod aequum videtur, ut Concilium hoc oecumenicum Tridentinum iuberet, ut easdem horas Canonicas saltem maiores oēs ad eas obligati recitaremus, ob multa, quae in id adduci possunt, diluendo facile ea, quae a contraria parte stant, & quia hora huius Breuiarii videtur nimium breues, quoad religiosos, imò etiam quoad clericos non studentes, neque in praelegendo, praedicando, uel confessiones excipiendo occupatos, nec alia officia spiritalia magnae occupationis exercent. 209 tes (Quod meo iudicio est in causa, cur prudētia Romana, quae mea sententia superat alias, difficiliter in hoc dispensat cum religiosis, quam cum secularibus: hi enim communiter pluribus sunt negotijs distriti, quam illi) Ideo (licet ex hac formula omnibus recitandum foret) adderet pro his, qui non sunt praedictis modis occupati, saltem minus officium Beat. Mariae pro certis diebus, & pro alijs etiam horas defunctorum, aut psalmos penitenciales, aut Canticum graduum, aut ad recitandum, uel canendum eas simul in choro, aut extra illum separatim, ut expedientius videretur, aut quo singulis horis diebus singulis uel ipsas horas, audirent uel legeret ex sacra scriptura, uel alia materia spiritali, aliqua quae mentes eorum in Deum, uel diuina subleuarent.

Octauo, quod iam praefata ex parte cessant, & ex parte illis est satisfactum per additionem Breuiarii noui a sel. recor. Pio Quinto editi, quoad terras illas, in quibus praefatum Concilium Tridentinum (cuius rogatu illud compositum fuit) receptum est, & etiam quoad alios omnes, eo quod Sanctissimus Dominus Noster praefatum Pium Quintum sequens, nulli penitus faciat facultatem recitandi per praefatum Cardinalem S. C. uel Breuiarium. de quo etiam aliquid infra, c. 21. conclusit.

211 Nonū principale, quod est etiam questionis quotidiana. An quicumque tenetur recitare horas canonicas, satisfaciatur recitando eas ex quouis Breuiario alio quam sui Episcopatus? Ad quam iam ter in Cathedralis, bis in Clem. 1. de celebr. Miss. & semel in cap. dolentes, eod. tit. & extra eam saepe interrogatus laicius respondi, nunc aut latiore disputatione posthabita, breuiter respondeo primo, S. Antonin. 3. par. tit. 13. c. 4. §. 5. & nonnullos alios, Maior. in 4. dist. 12. quaest. 6. Syluest. verb. Hora. in princ. & clarius, quaest. 12. viros doctos recentiores tenere partem affirmantem, adeo quod quidam eorum dixerit, Syluest. & Maior ubi supra, & satis Caie. in summ. verb. Horarum. §. 1. quod etiam qui mutat officium pro suo libito, dicendo hodie ex uno cras ex alio, & de Sancto, cum recitare debet de feria, non peccat mortifere, quamuis id agat, ut dicat officium breuius loco alterius prolixioris, & quod D. Antoninus dicens huiusmodi fraudatorem peccare grauiter, intelligit de peccato ueniali, & non mortali, licet recentiores, (Ioa. Tabien. verb. Mora. num. 10. & 16.) non se satis dearent.

Secundo, dico fundamenta horum adeo celebrium uirorum (meo iudicio) esse admodum debilia. Quidam, ut Maior in d. q. 6. enim mouentur ad hoc dicendum, quia indecens est, quod nunc doctus, qui nouit modum unum recitandi, alium ab indocto discat, omittit praedilectionem, uel cōcionem, & quod Roma est patria communis, l. Roma ff. ad municipal. ob idque ad minus ex Romano quemlibet posse dicere. Quibus responderi potest primum, neminem esse tam doctum, qui quod nescit, & scire debet, discere nō debeat ab eo, qui illud melius, (argumen. cap. si habes. 24. quaestio. 3. cum glo. & l. apud Iulianum. ff. de fideicō. miss. lib.) nouit, licet alia minus nouerit, & qui tenetur recitare, tenetur etiam recitari regulas nosse, uti determinauit quidam Card. Alexan. in cap. de his. 12. dist. Deinde, quod ob id non oportet omittere praedilectionem, uel cōcionem, cum horis alijs successibus siue uacuis, & alijs negotijs nō destinatis, & a prandio uel coena facile ad disci possint. Tertio, quod Roma est quidem communis patria quoad alia, non tamen ad eximendum a legibus suorum Episco-

Cap. XIX. de oratione, & horis Canonicis. 114

Episcoporum eos, qui extra eam viuunt. Quarto, quod Papa non instituit officium Romanum ut ubique & ab omnibus recitandum. Alij mouentur quodam dicto Cardinalis Florentini, D. Anton. in d. §. 5. & Syluest. in d. q. 1. & Caietan. in Sum. verb. Horarum. §. 3. qui secundum illos dicit, recitare quidem esse praecipuum, non tamen recitandi modum, id est. Quod licet sint praecipua obligantia ad recitandas horas Canonicas, nō tamen ad recitandas has uel illas. Ad quod responderi potest

213 quod licet praefatus Cardinalis Florentinus alibi in Clem. 1. q. 7. de celebr. miss. hoc significet, alibi in Clem. 1. not. 6. tamen se declarat, allegando seipsum in illo loco, & non dicit, quod illi ei imponunt, sed solum, quod iure diuino uel naturali tenentur clerici recitare, licet non quid uel quantum, aut secundum hanc uel illam regulam. Sed non ait nos iure humano ad illud non teneri, immo potius contrarium, & textus quem allegat S. Anton. in c. cōuenit. infr. dist. 3. dicit quidē id quod ipse, nempe aliquos recitare uno, alios uero alio modo, sed non, quod nulli teneantur recitare certo modo, quin potius statuit, ut omnes seruent, id quod Ecclesia Romana antiquitus seruabat.

214 Dico tertio, ab omnibus haberi pro certo opinionem eius, directi lib. 1. tit. 8. qui dixit, quod clericus secularis ordinatus ad titulum sui patrimonij, nō habens beneficium, potest dicere horas secundum regulam, & Breuiarium sibi beneplacitum, mihi tamen non uidetur usquequaque uera. Tum quia licet non habeat beneficium, est tamē subditus Episcopo sui domicilij, & originis, adeo ut non possit ordinari ab alijs sine licentia alterius illorum, c. cum nullus. de temp. ordin. lib. 6. Tum quia leges Synodales Episcoporum quae subditos eorum obligant, c. 2. de Maior. & obediē. per notat. in cap. quod super his, eod. tit. tam comprehendunt non habentes beneficia, quam habentes, quoad ea, quae illa non cernunt, cuiusmodi est recitare, quod equē pertinet ad ordinatum ordine sacro sine beneficio, ac cū illo. Tum quia iura, quae directe uel indirecte praecipunt recitare hoc uel illo modo, non distinguunt inter habentem, & non habentem beneficium. Tum quia

multi habent beneficia, praesertim praestimonialia, quae non obligant habentes illa ad recitandum in societate aliorum, neque in Ecclesia, plusquam ordinatos ad titulum patrimonij. per ea quae tradit Pano. in conf. 47. vol. 2.

Quarto dico, contra opinionem supra dictorum tenere alios plerosque diuersis in locis. Io. de Ligna. in Rep. Clem. 1. de celebr. Miss. colu. 2. post Stephan. quem sequitur Cardin. Floren. & Io. Imol. Bonifac. nu. 59. & 73. ibidem dicentes, idipsum tenuisse Zenzel. & Archid. Dominic. cum utroque Card. in e. de his. 12. dist. & uerius quidem. Tum quia S. Th. in quodlib. 1. art. 17. quē sequitur Henric. in c. Perniciosus. de celebr. Miss. & Cosmas in Pragmat. titu. qualiter horae, in gloss. 2. colu. 4. ait parum referre quoad Deum, dicere *Dixit Dominus*, uel, *Laudate pueri*, dummodo seruemus statuta superiora, & ita definit dicendum esse id, quod statuitur. Tum quia expresse ait Card. Alexandri. peccare mortaliter eos, qui nō sequuntur formulam sui Archiepiscopatus. Tō quia Concilium Toletanum quod ponitur in

215 d. c. de his fecus facientem praecipit sex mensibus a communione suspendi, & culpam lachrymis ablueri, quae ambae sunt poenitentiae culpae mortalis, nō aut uenialis. Arg. eorum quae ad culpam ueniale delendam posuit gl. progmij lib. 6. in ver. Benedictionē. Tum quia quidam Clem. 2. de celebra. Missa. indulget clericis familiaribus Cardinalium, & Episcoporum, ut 216 se conformare possint eis in modo, recitandi. Quod necessarium non fuisset, si quod relati in primo dicto asserūt, uerum foret. Quin & textus ille, si bene expeditur, probat ad id quamlibet causam non sufficere, quatenus probat oportuisse id indulgeri, & tamē suberat causa satis grauis, ut se familiaris conformaret domino in recitatio, cum certum sit Capellanum alicuius Cardinalis, uel Episcopi magnā causam habere conformandi se suo modo recitandi, si cum eo recitare debet, immo & si cum eo non recitet, de quo etiam intelligitur Clementin. ut recte post alios. declarauit Bonifacius in d. Clement. 2. nu. me. 2. 72. Illa namque conformitas potest esse causa, ut sibi melius afficiatur suus herus, quandoque uno aliove die recitet cū

Secunda pars Decret. XIX. q. 3

ro, aut cum ijs, qui cum eo recitant, quan-
doquidem in una morantur domo. Et non
parum expedit ad considerandum dubia cir-
ca id occurrentia. Tum quia in dies impe-
tratur a Papa privilegium recitandi Ro-
manum non solum ex hoc Breuiario no-
uo Card. S. Crucis, quod nondum est ap-
probatum, nisi pro dispensatis, sed etiam
ex antiquo, & frustra precibus impetra-
tur quod iure communi conceditur, c. 1.
de rescript. & l. 1. ad municipal. Tum deni-
que quod multa iura. c. conuenit. de cons-
tit. dist. 5. c. de his, 12. dist. cle. secunda, de ce-
le. miss. iubent, ut certus in hoc modus &
regula seruetur.

17 Quinto, quod non obstat quauis re-
spōsione, & apostilla super hoc haecenus
a me data, resolutorie dico nunc primo,
non esse peccatum mortale, neque veniale
vno vel alio die, quāque aliqua de causa,
quae iure docto & iusto uideretur aequa,
recitare secundum aliam regulā, vel Bre-
uiarium, aut de vno Sancto loco seriatim,
ab sente superiore, qui possit dispensare, &
quod iusta mihi videtur causa. necessitas
repentina studendi, concionandi, praelegen-
di, iuuandi ad recitandum vno die vel al-
tero aliquem infirmum, aut prelarum, vel
amicum defessum, immo & obliuio, & in-
aduerentia inculpabilis, & aliae similes,
per supradicta in cap. decimo, & in hoc
19. in fine 9. conclus. Secundo, quod qui
est de Episcopato, cui, nec Archiepiscopa-
tui cui subijcitur, est vllum Breuiarium
speciale possit uti Breuiario Romano an-
tiquo, per quendam textum in capitulo
conuenit. infra distinctio. quinta, sic a Io.
de Lignano in d. cle. 1. col. 2. intellectum.
Tertio, quod cum dispensatione Papae, qui
libet possit iuste sumere officium, quod
ei libuerit, aut cum dispensatione sui Epi-
scopi aliud approbatum, iuxta quandam
celebrem glossam, in prag. Sancti. tit. quali-
ter hora dic. in glossa. col. 8. allegata su-
pra in c. 1. nu. 8. dūmodo illa, siue detur
a Papa, siue ab Episcopo, iusta de causa de-
tur, iuxta dicta sup. in fine quaestionis prae-
cedentis, in hoc eodem ca. nu. 105. Quar-
to, quod recitare interdum ex alio breui-
ario, vel ex suo, de Sancto, cum deberet re-
citari de feria, vel contra, sponte, sine ul-
la causa iusta, est peccatum, sed non
mortale, modo citra contemptum legis,

& adeo raro fiat, ut viro prudenti & docto
non videatur notabilis audacia, non qui-
dem ratione Caietani in sum. verb. Hora
1. §. 2. quae per superiora resisti potest,
sed quia huiusmodi mutatio tam rara, non
videtur ita notabiliter contrariare mētē in-
stitutoris Breuiarii, ut ad culpā mortale
perueniat. Quinto, quod qui sine dispensa-
tione in id sufficienter frequenter mutat
modū, recitando aliquot dies ex uno Bre-
uiario, ex aliquot ex alio pro suo arbi-
trio, ita quā uis doctis & pijs uideri pos-
set nimis, siue sit beneficiarius, siue non,
peccat mortaliter, uti dixit Angelus, uer-
bor. Hora. §. 16. etiam si ordinatus sit ad ti-
tulum patrimonij. Tū quia licet sequere-
mur Directorium, quod hic posset elige-
re modum recitandi Romanum, aut aliū,
non tamen ob id posset iuste tot mutatio-
nes facere. Tum quia supra monstratum
est, inter hunc & alios quoad hoc, nullam
esse differentiam. Quod ipsum dicendum
est de beneficiario, religioso, vel sine be-
neficio ordinato, qui omittit, vel multo
tempore mutat suum Breuiariū, & regulas
sui Episcopatus, vel ordinis sine dispensa-
tione. Hoc enim est plane contra prae-
ceptum posituum, quo iubetur quisque se-
cundum suam regulam recitare. Neque
18 sufficit subesse iustam causam dispen-
sandi cum eo, si res patitur dilationem
ad recurrendum ad superiorem pro ea.
Siquidem ad contrariendum legi etiā
humanae, non sufficit iusta causa dispensan-
di, nisi actu dispenseretur per superiorem,
saltem cum causa non est manifeste ius-
ta, secundum communem opinionem,
quā subtilissime prosequutus est quidam
Cardinalis, in 2. 2. quaestio. 157. articulo. 4.
19 neque est consuetudo contrariandi le-
gi ex tali causa sine alia dispensatione, ut
sentit S. Thom. 2. 2. q. 147. articulo 4. Sex-
to, quod inter beneficiarios sacris initi-
atos ad titulum sui patrimonij, & religio-
sos, non est quoad hoc alia differentia, ni-
si quod beneficiarius tenetur recitare se-
cundū regulam sui Episcopatus, si habet
speciale, alioquin secundū regulā Metro-
politani, c. fi. 12. dist. & religiosus secundū
modum suae regulae per Pontificem ap-
probatae, & si ea nil praecipit, secundum re-
gulam Episcopi, c. de his, 12. dist. cui sub-
est, si exemptus sit, secundū uisum Roma-
num,

Cap. XX. de oratione, & horis Canonis. 119

num, quandoquidem Papa est Episcopus
exemptorum, iuxta gloss. receptas, gloss.
cap. auctoritate, in verb. sedis, de priuil.
lib. 6. & in clem. 1. verb. monasterij, de re-
bus Ecclē. quas commendat Panorm. in
consil. 56. lib. 1.

Cap. XX. Conciliat nonnulla Do-
ctoris Medinae, & authoris.

Doctor Medina laudatur. n. 1
Oratio ut est actus intellectus, & ut volun-
tatis. n. 2. & ut duarum virtu-
tum. n. 3
Rogans cur rogatum dicitur honorare. n. 4
Oratio an liceat temporalia pura petat. n. 5
Oratio qua bona pure peti possunt. n. 6
Pauper an possit esse liberalis, vel magni-
ficus. n. 6
Fortis an possit esse debilis. n. 6
Orari potest omne, quod fieri potest, non
contra fieri omne, quod orari. n. 7
Oratio qualis ad Spiritum sanctum dirigat-
ur. n. 8
Purgatorij animas non esse a uinis oran-
das. n. 9
Purgatorij poena maiores sunt, quam hu-
ius seculi. n. 9
Oratio an ad Sanctos uiuos dirigi possit. n. 10
Purgatorij animas pro uinis minime ora-
re. n. 10
Animas purgatorij pro uinis orare cui non
licet credere. n. 11
Peccator qualis auditur a Deo, & qua pia
opera operatur. n. 12
Obstinatus non est omnis, quem non satis
penitet. n. 12
Opera omnia peccatorum etiam infidelium
non sunt mala. n. 12
Demones proprie orare possunt, sed non
bene. n. 13
Horas non esse necessario tam clare dicen-
das ut eas alij audiant. n. 14
Oratio publica non semper publice dicen-
da. n. 14
Horas quis consentiens reservationi fru-
ctuum dicere teneatur. n. 15
Commenda ut est mulier, ita obligat ad
horas. n. 16
Cappellania qua ad horas Canonicas obli-
gant. n. 17

Coadiutor an teneatur ad horas, & ad
quas. n. 18
Coadiutoria non est beneficium, sed suffi-
cit ad ordinandum. n. 18
Regularis omnis ad chororum professus te-
netur ad horas Canonicas. n. 19
Pater noster, Ave Maria, Credo, quo iure
tenemur memoriter scire. n. 20
Orare an teneamur pro egente nostra ora-
tione. n. 21
Elemosynam diues tenetur dare pauperi,
sed non cuique. n. 21
Orandum semper, ut intelligendum. n. 22
Oratio interdum mala ex sola circumstan-
tia persona. n. 23
Orare ne licet ut fiat miracula, quod sine
illo fieri potest. n. 24
Oratio aliqua peccatoris obstinati bona. n. 25
Oratio sine quali deuotione mala, cum di-
scordium concordia. n. 26
Actus simplex non sufficit, ubi requiritur
qualificatus. n. 26
Oratio etiam voluntaria sine attentione
mala. n. 27
Attentio in finem orationis quando non
sufficit. n. 28
Orationem per malam ut satisfat praece-
pto. n. 29
Finis praecepti non praecipitur. n. 29
Virtutis actus solus praecipitur, sed non ut
virtutis fiat. n. 29
Horas dicenti sine animo satisfaciendi non
satisfacit. n. 30
Hora qua sine attentione & deuotione di-
cta iteranda. n. 31
Recitans ita male, ut teneatur iterare, per
dit fructus. n. 32
Lex penalis in utilitatem publicam, vel
anima lata extenditur. n. 32
Valor orationis propria & aliena trahit-
ur. n. 33
Oratio triplex, uia, mortua, mortifera. n. 33
Orationis ualor triplex. n. 33
Oratio uia auget gratiam, satisfacit, &
impetrat tribus adiectis. n. 33
Oratio nulla in charitate facta est mortua. n. 34
Gratia & charitas non sunt idem, sed sem-
per concurrunt. n. 34
Oratio mortua, sed bona, qua uia predesti-
ad haec, & alia multa. n. 35
Bona opera mortua ad quid & qua uia
profunt. n. 35
Oratio mortifera nil prodest etiam de con-
gruo

Secunda pars Decret. XX. q. 10.

pro, etiam ob bonitatem mixtam, etiam de mandato bono Ecclesia, vel alterius facta, nisi ad summum quoad effectum ex opere nascentem.	n. 36	Communio bonorum fidelium qua ratione nittitur.	n. 53
Obflectites Aegyptia non moruere meum dicitur.	n. 36	Christus caput Ecclesia.	n. 53
Romani quibus adhibitis meruere imperium.	n. 36	Ecclesia Christi corpus, Christiani eius membra.	n. 54
Cato gloriam contemnebat.	n. 36	Excommunicatus quod maximum damnum incurrit.	n. 55
Orationum quot Clerici perditio deslenda.	n. 36	Compaternitas, et patria, qua Christianorum optima.	n. 56
Oratur quid in se pro Sancto, et an ei pro sit.	n. 37	Confratres multarum fraternitatum honorificum infalicer, si fratria Christiana sunt expertes.	n. 57
Orari an iuste possit pro anima infans mortui iam baptizati.	n. 37	Deuotio quid, quot, et quacuius causa.	n. 58
Oratio pro damnatis non prodest eis, et nocet oranti.	n. 38	Deuotiores cur famina, agroti, et afflicti, quam alij.	n. 59
Oratio nulla anima lymbi prodest, purgatorij vero sic fere omnes.	n. 39	Vota plura sunt tempore necessitatis, quam prosperitatis.	n. 60
Ecclesia nunquam ad orandum quis dicitur.	n. 40	Deuotionis impedienda occasio, cur interdum scientia.	n. 60
Oratio qua ex opere operato prodest, et qua tantum ex opere operantis.	n. 41	Religiosus cur non suo nomine indignus, eo quod orationem mentalem voluntariam quotidie non agit.	n. 61
Oratio aliena pro viuis an sit utilis illi.	n. 41	Oratio mentalis voluntaria sine prauitate praecipua facienda.	n. 61
Oratio in quid prodest animae purgatorij, et in quid non.	n. 43	Deuotendi nos Deo causas, qua sunt tres, haec tria nominata suggerent.	n. 62
Oratio quo iure mortuo et viuis prodest, etiam via iustitia.	n. 44	Deuotionem qua Dei beneficia, et qui non sui desolus suggerent.	n. 63
Oratio nulla, excepta Christi, prodest de iustitia alij quoad gratiam.	n. 45	Sacramento quo regeneramur, quo conseruamur, et quo respicimus.	n. 64
Oratio aliter via iustitia, aliter via liberalitatis prodest.	n. 46	Dei casta quis pro diaboli deserit, et Denique quadauentionis renuit.	n. 65
Deus qua ratione potest dici obligatus.	n. 46		
Oratione viuis datur de liberalitate alij gratia maior merita.	n. 47		
Oratio pro multis, ceteris paribus, praestat orationi pro paucis.	n. 48		
Oratio pro amico melior, quam pro inimico, ceteris paribus.	n. 48		
Amare amicum de se melius, quam amare inimicum.	n. 48		
Oratio generalis pro multis an prosit ut singularis.	n. 48		
Oratio facta pro alijs quid illi, et quid facienti prosit.	n. 49		
Oratio pro se orante solo facta prodest alijs.	n. 50		
Oratio et omne aliud opus meritorium triplicem valorem triplici hominum specie applicandum habet, et ut id sit faciendum.	n. 51		
Orationum intentio in applicando et exprimenda.	n. 52		
Missae in Memento quid memorandum remsine.	n. 52		

Secundo

Cap. XX. de oratione, et horis Canonicis. 116

Secundo, significationem huius uocis Oratio, ambo ille in prima q. 10. in c. 1. nu. 11. tractamus, ille breuius, ego fusius, quia plura tango, et non minus diligenter.

Tertio, ille ait, ubi supra in princ. 2. q. orationem esse actum voluntatis: ego uero in c. 1. nu. 16. esse actum intellectus, sequutus in hoc S. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 2. et in 4. distin. 15. q. 4. art. 5. Gabrie. lect. 61. col. 8. super can. Missae, et Communem, qua in re ille multum moratur, ego uero parum, quia parum refert quoad animae vel corporis, vel fortunatum salutem utra opinio teneatur. Quamobrem non respondeo hic ipsius considerationibus, quae licet sint subiles, possunt tamen eneruari, aut cum nostris conciliari per id, quod in hoc considerauit Cardinalis doctissimus Caieta. secunda secunda quaestione. 83. artic. 1. dicens: Quod cum oratio sit actus rationis practicae, eamque moueat voluntas, potest attribui oratio utrique potentiae, intellectui scilicet, et uoluntati. Intellectui quidem immediate, uoluntati uero mediate, et uni argumento, quod ipse postea format, satis respondet ipsemet S. Tho. 2. 2. q. 83. art. 3. et in 4. distin. 15. q. 4. nu. 1. nec contra solutionem, quae ex eo colligitur, replicat Medina.

Quarto, Ego cap. 1. nu. 22. et 25. dico cum S. Tho. in 2. 2. q. 10. art. 4. communiter recepto, orationem esse actum virtutis Latriae suae religionis absolute, ipse uero cum distinctione, nimirum esse quidem Latriam eam orationem, qua petitur aliquid in Dei honorem, esse uero actum charitatis illam, in qua petitur aliquid ob amorem eius, vel proximi: non tamen ob id recedo a communi. Nam ut nullus est actus uirtutis, qui non possit ex uarijs uirtutibus nasci, ut alibi diximus (in cap. si. nu. 17. de poeniten. distin. 5. inferendo ex hoc quendam modum, ad valde copiosius quarendas multas uirtutes) adeo quidem dixit, quod S. Tho. 2. 2. q. 85. artic. 3. Ieiunium, quod suapte natura palam est actum esse temperantiae, interdum esse sacrificium, et consequenter actum Latriae ratione finis. Qua eadem ratione oratio, licet suapte natura sit actus Latriae, facta tamen ob amorem, quo Deum, nos, vel proximum prosequimur, sit actus charitatis ratione finis, ut subtilissime declarauit

S. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 15. Ideo autem oratio ex suapte natura est actus Latriae, quia rogare Deum suapte natura, si non referatur ad alium finem aliarum uirtutum, duntaxat pertinet ad Latriam, quae incitat ad honorandum Deum. Quo nam rogare est honorare, quatenus per id significatur potestatem iudicandi inesse rogato, et necessitatem auxilij inesse roganti, uti nos alibi tangimus, ut fusius tradidit Cardinalis in 2. 2. q. 83. art. 3.

Quinto, ambo ipse in q. 3. nu. in c. 19. nu. 56. et 160. et in c. 6. nu. 35. sub si. sequimur frequentiorum opinionem, quae habet, posse homines licite petere a Deo bona temporalia, siue sint corporalia, cuiusmodi sunt uita, salus, integritas membrorum, pulchritudo, agilitas, siue honorabilia, ut sunt honor, fama, et gloria; siue pecuniaria, ut diuitiae, dummodo illa petantur hac adhibita conditione, si Deo placuerit, et conferat ad suam salutem, alias secus. Cui ego addidi, ubi supra nu. 56. et nu. 160. non esse necessarium semper exprimere hanc conditionem, sed sufficere tacite intelligi, quodque ea sit intentio petentis illa, quod etiam ipse postea dixit, in q. 12. §. 4.

Sexto, ambo etiam sequimur communem dicentem, posse nos petere absolute aliqua sine conditione, sed ego solum expressi ea, quae Deus nobis iubet petere, cuiusmodi est gratia et gloria aeterna, et liberatio a peccato potissimum mortali, sequutus doctissimum, eundemque piissimum Adrianum, non tamen negando alia peti posse. Ipse extendit expressae ad omnia, quae de se sunt bona, qualia sunt omnes uirtutes, ob quod necesse visum fuit ei limitare suum dictum, q. 3. col. 3. ut non haberet locum in ijs uirtutibus, quae sine bonis temporalibus haberi non possunt, de quarum numero dicit esse liberalitatem, et magnificentiam, quas dicit non posse actu haberi citra bona fortunae, et sortitum dicit bellicam, quam inquit non posse acquiri citra arma et uires, et castitatem coniugalem, quam dicit sine uxore haberi non posse. Ratio tamen praefata huius limitationis non uidetur eam concludere, quia multi non habentes bona pecuniaria, possunt, et solent sapientius habere uoluntatem dandi, quod, quibus, quantum, ubi, et ut oportet, si eis abundarent, et multi magnis uiri-

bus carētes, & non habētes arma, possunt & solent velle iuste pugnare, occidere, & mori in bellis iustis in debitum finem, & quantum oportet, si possent, & hi actus sunt proprii liberalitatis & fortitudinis, & cōsequenter possunt eas gignere, quia illa sunt habitus, & habitus generatur, & augetur ex suis actib. frequentatis, ut post Arist. docet Tho. communiter receptus, 2. 2. q. 1. art. 3. ad iust. q. 55. art. 1. & 2. Sed quia disputatio hāc parum est utilis, satis fuerit hęc insinuasle. Admonemus tamen Lectorem, quod in Commētorio de elemosyna, quem in capitulo, quiescamus. dist. 42. commentati sumus, probauimus etiam pauperrimos teneri quādoque de praecepto ad elemosynam mentalem, id est ad volendum elemosynam realem facere, si possent. Quod ipsum dici potest de viro fragili, & infirmo, videntē Rempub. in extrema necessitate defensionis aduersus inuasores suos, praesertim in fideles, videlicet, quod teneretur ad defensionem mentalem, hoc est volendum ipsam defendere si posset, quod constat esse virtutis fortitudinis actum, & consequenter non solum possunt pauper, & debilis habere actum liberalitatis, & fortitudinis, sed etiam tenerentur aliquando illum habere, vel inchoare.

7 Septimo, ille in c. q. 3. col. 1. dicit, posse nos sancte orare Deum ut occidat haereticum, vel alium infidelem sub conditione, si tandem se non sit emendaturus, immo & sanctum sub conditione si diuinus nūc damandus sit. Quin ut & nos ipsos occidat, si nostrae id saluti cōferat. Quod ipsum ego in c. 19. nu. 75. (immo ipse ita orauit. c. 6. nu. 70.) dico breuius, & addo resolutionē illam, quod quicquid fieri aut desiderari potest, oratione peti potest, non contra, quicquid desiderari vel peti potest, fieri potest.

8 Octauo, ambo, ipse in q. 4. §. esto, & nos in capitulo 19. num. 178. dicimus, quod toti Sanctissimae Trinitati & singulis trī personarū dirigi pōt oratio. Ille insinuat quendi asserere, quod non potest dirigi Spiritui sancto, ego vero id non admodum. Quia licet ab alijs nonnullis ipsius opinionibus, ut videre est in capitulo decimo octauo. num. 23. 24. 27. & 31. & alibi quarum ille non meminit, recedam, hanc

tamen non inueni in eo assertam. In meo namq; libro non aiebat ille quēdam, non posse dirigi orationē ad Spiritum sanctum, imo dicebat Ecclesiam dirigere ad ipsum multis i hymnis, prosis, antiphonis, & versibus, licet nullam earum, quas vocamus Collectas, quod anteq̃ ille, id dixit Speculator, ut solius trado in d. c. 19. nu. 168.

9 Nono ait, in q. 9. §. de animabus, non orare posse animas purgatorij, quae sunt Deo amicae, ut eum pro nobis orēt, ego vero id negauī, i. c. 1. nu. 4. sequutus S. Th. & Communem, a qua etiam nunc non recedo, non quod nequeat vtrunq; citra S. Fidei Catholicae praedictum, disputando defendi, sed quod non videam rationem, aut tantum, cur recedere ab itinere Regio & communi debeam. Tum ob rationes ibi adductas. Tum quia Ecclesia haecenus nullam vnquam orationem in id instituit. Tum quia videtur inhumanum, & a misericordia alienum, imo & quēdam crudelitatem, ut quis petat auxilium ab eo, qui eo tantopere indiget, & tam exerceatur, est ipse longe minus egeat minusq; patiatur, cumque sciat indigentia, necessitatem, & tormenta animarū in Purgatorio existerē multum excedere tormenta vinorum.

10 Decimo, ille dicit, ubi su. q. 4. in si. quod pios ac sanctos uiuentes possumus orare, ego vero in c. 1. num. 24. contra, sequutus Th. contra tenentem, licet, meo iudicio, conciliari possunt eo, quod ego ibi dixi, nempe, quod uiuos rogare possumus loquendo illis, ut pro nobis aut alijs intercedant apud Deum, sed id non appellari orationē a vulgo, qđ ipsum S. Th. sentit. Qui tamē illā orationem voluerit orationem appellare, ut p̃satus vir doctus, nō est dicendus errare, modo cōstet alia reuerentia debere orari Diuos ambrosia illa diuine visionis, cū securitate nunquā ex carendi, fruētes, alia vero rogādos Sanctos uiuos, qui nesciunt etiam a se esse boni, licet sint tales sine priuilegio specialī, & esto sint boni, quotidie possunt fieri mali, nisi fuerint in gratia confirmati, quorum nullus, aut rarus, aut certe ignotus est lege communi numerus, iuxta declarationem Concil. Trid. post hāc scripta factam sess. 6. cap. 9. canon. 9. 12. & seq.

11 Undecimo, ille ait, in q. 1. ubi sup. et animas in Purgatorio existentes orare Deū pro

pro uiuentibus, ego c. 1. nu. 29. vero contra, cum S. Th. & communi sententia, a qua discedere nolui, licet Gabriel, in can. Missae, lect. 55. G. P. & alius quidam doctor neotericus (quem Medina nō citat, ego sic, ut pote uirum mihi peculiari ratione admodum obseruandum, cuius uirtutes, & eruditio, posteaquam illud addidit, fuerunt illustratae magno illo Episcopatu Calaguritanensi, quem optime promeruit) sequantur illius opinionem, discedere, in qua nolui, quia nullas est textus, qui id probat, nec ratio, quae nequeat facile considerationibus Thomae solui.

Quas tamen facit eorū parum concludere, contra eum, qui nouam hanc tenere uoluerit opinionem. Nam contra eum nullus est textus, nec ulla ratio, quae necessario concludat. Quare consulerem, ut ille nouae huius opinionis adhereret, quem magis moueret ad orandum pro animabus Purgatorij spes, quod per preces earum in illis grauissimis poenis ad Deum emissas inuaretur, quam mouer misericordia, & compassio, quam de illis habet, una cum spe, quod illa ab illo carcere liberata, sint pro eo (sententia omnium) oratura. Nemo tamen existimet, eos posse cognoscere id, quod agitur in hoc mūdo, ut cognoscunt beati, qui teste Gregorio, 12. Moral. quem sequitur Tho. 1. par. quāst. 89. Quod Card. Caiet. perdocti ibi limitat. Deum videntes hoc scire, quamuis coiecturis, & relatu aliorū, qui eo accedunt, diuinaque reuelatione, & Angelica monitione multa eorum quae hic fiunt, norint. Verum quia illa eorum magna miseria, desiderium subueniendi eis (mea quidem sententia) plus nos mouere debet ad orandum pro illis tam afflictis, quam spes antidotalis recompensationis faciendae ab eis, in nobis subueniendo tempore quo cruciatur, assentior opinio ni D. Thomae in dist. art. 8. ad primum.

Duodecimo, ambo, ipse in quāst. 5. §. de uiatoribus, nos in cap. 6. num. 82. & alijs multis, & in cap. 6. nu. 43. & seq. dicimus peccatores orare posse. Ille tamē ait primo, quod obstinati non proprie orāt. Secundo uidetur in obstinatorum numero ponere omnes eos, qui peccata sua nō ita agnoscunt, nec curant exire ab eis. Tertio inquit, quod his suae preces non pro

sunt. Quarto, quod orando peccat. Quinto, quod nullus eis bonus, & pius potest esse affectus. Quae omnia, meo iudicio, his sequentibus sex dictis cōsideranda sunt. Primum, quod obstinati orare, possunt saltem male, etiā accipiendo proprie uocabulum, orare. Nam etiam proprie acceptum significat petere rogādo, quod tam facit, qui male, quam qui bene orat, ut efficaciter S. Thom. probat, in 4. dist. 15. q. 4. cuius nescio, an meminerit praef. Doct. cum hoc scripsit, quem etiā, ut credo, oblitus fuit Caiet. in 2. 2. q. 83. art. 4. id alibi tagens, quē supra citauit. c. 1. nu. 21. Secundo, quod tres sunt species peccatorum, dux supradictae, & tertia eorum, qui proponunt exire a peccato aliquando, quamuis impresentiarum non exeant, aut suo iudicio satis exest, licet uere coram Deo non exeant, quorum magnus est numerus ut clare colligitur ex his, quae communis habet opinio, in 4. di. 14. & ex eo, quod ipse alibi c. perfecta. de pen. dist. 1. scribo, & et ex eo, quod idem Doc. 16. conc. & locis alterius tractatus, de poen. imo & in hoc ipso tractatu, in q. 12. §. 1. & melius §. 2. de oratione, ad aliud propositum, magnā posuit differentiam inter hos, & obstinatos. Quamobrem non ascribo obstinatorum numero, nisi eos, qui sua peccata decreuerunt continuare usq; ad mortem, aut nunquam eorum poenitere. Tertio, quod peccatores etiam obstinatis suae bonae preces possunt prodesse ad omnia illa, ad quae profunt sua bona opera ipsi, qui peccato mortali sunt infecti, eadem enim ratio in utrisque inuenitur, ut etiam ipse Medina alio in loco in quēst. duodecima §. primo inquit. Quarto, quod peccatores obstinati facere possunt multa opera moraliter bona, sed non meritoria gratiae, uel aeternae uitae, ut Io. Chris. e. quid ergo, de pe. di. 3. aperte ait in hāc uerba; Non potest malus in omnibus esse malus, sed hēt aliqua bona. Et Hier. c. omnes. 24. q. 1. in illa. Virtutibus Romani meruerūt imperiū. Et S. Th. 2. 2. q. 10. art. 4. ab omnibus receptus concludit, nō solum infideles non peccare in omnibus, quae faciunt aut dicūt sed etiam nonnulla opera moraliter bona exercere, quanto magis fideles, licet sint obstinati possunt eadem, immo maiore ratione bene orare, quia nō sunt adeo mali.

Secunda pars Decret.

malis, ac infideles, qui etiam mori in peruersa sua opinione, sectaque sunt parati. Nec obstat id, quo praefatus Doctor mouetur, videlicet obstinatos non posse habere affectum, vel desiderium pium erga Deum. Tum quia licet id uerum sit, intelligendo per pium meritum gratiae, vel gloriae (qualem nullus etiam alius mortifero peccato infectus habet) non tamen est opus, ut talis affectum habeat, ad hoc ut aliquod eius opus sit moraliter bonum. Alioquin enim in peccato mortali existentes peccarent in omnibus, quae agerent, quae propositio falsa est, & haeretica, iuxta Concilium Tridentinum sess. 6. can. 7. & sess. 14. can. 5. Tum quia, si intelligas per pium bonum moraliter, ut accipi debet hoc loco (quemadmodum hoc eleganter declarat idem Card. Caiet. 2. 2. 83. art. 14. quodque sentit S. Tho. in d. art. 14. & 15. & 16. illius q. 93.) falsum est id, quo Med. mouetur. Quinto, quod hoc consequitur, obstinatos non solum posse habere aliquod pium desiderium, verum etiam multa bona opera, & colloquia. Sexto, quod Deus saepe solet audire pro sua liberali benignitate, etiam ad bonum eorum saltem temporale, & ad omnia alia, ad quae opera bona facta in peccato mortali prodesse possunt, quod olim diximus, post gl. c. quod quidam. de pe. & remis. & in 5. pe. de pen. d. 3. & Car. in cuilibet. de co. d. 5. & Adr. quod l. 1. pag. 11. licet eos non peniteat peccatorum, & sint obstinati, ut exaudivit Saulem, aliosque plurimos Reges peruersos populi Israelitici, & aetate nostra audit Sarracenos, Iudaeos, Paganos, Turcas. Probantur haec ex ijs, qui saepe dixi in c. 6. num. 114. per eodem op. contra Adr. quod. 8. & postea in 1. q. sine arg. si. q. ecclesiastici cum mortali peccato sunt infecti recitantes horas, non solum de iure non peccant recitando, sed et praepcepto recitandi satisfaciunt, quod ipsum ipsemet Medina alibi affirmat in q. 12. §. 1. & 2. Confirmatur etiam eo quod supradixi, in c. 19. nu. 39. & seq. nempe oratione peccatoris et obstinati prodesse etiam alteri, quando eam agit alicuius boni rogatu, aut tanquam minister Ecclesiae.

23 Decimotertio, ambo, ipse in q. 6. col. pen. & 6. nos in c. 1. n. 27. dicimus contra Cōdem, daemones, & danatos orare posse, licet non bene. Sed ille dicit hoc verum esse capiendum verbū hoc large pro orare, sed non pro-

prie. Ego vero dico, quod sic, etiam capiendum proprie: proprie enim orare & rogare dicitur non solum, qui bene orat & rogat, verum etiam qui male, ut probat efficaciter S. Th. in 4. dist. 15. q. 4. art. 1. q. 2. cuius memoria fortassis Medinae & Caietani non occurrit, ut antea dixi.

14 Decimoquarto, ille ait q. 7. col. 1. quod qui tenetur recitare horas canonicas, non satisfacit praepcepto Ecclesiae, recitando eas submisso inter dentes, nisi tamen clare recitet ut assistentes eas audire, cessante alio impedimento, queant. Cui rei, quia quotidiana est, paulo plus operis impendū. Pro ea facit primo praxis ecclesiae Gallicanae in illis verbis. Non in gutture, neque inter dentes, seu deglutendo, aut syncopando &c. tit. quo. sit orand. Secundo, quod ut supra dixi, S. Thom. secunda secunda q. 83. art. 13. dicit, quod oratio publica non solum requirit uocem, sed et altam uocem. Tertio quod ipse post Caietani in d. art. 14. sup. in d. c. 7. nu. 41. dixit, peccare dicentes Missam adeo submisso, ut eam non possint audire circumstantes: Ego autem non obstantibus his, dico sufficere formare uerba intra labia, ita ut illa ipse audire, vel intelligere queat, si non tenetur dicere ita, ut populus, aut alij auditores audiant. Tum quia id seruant doctiores & pietiores, qui recitant audiendo Missas, aut manendo in sacellis, aut choris, vel cubiculis, vel proficiscendo cum alijs, ubi si tam alte, & clare recitarent, ac ipse dicit, alij alios impedirent, & aliorum perturbatores censerentur, quales habentur quotidie, qui tam clare recitant. Tum quia magna pars missae, & horarum canonicarum pronuntiatur, & debet pronuntiari secreto, & tam submisso, ut non audiant circumstantes. Tū quod alioquin innumerati sacerdotes & pij, & eruditi, tenerentur restituere magnam partem fructuum suorum beneficiorum, quia innumerati saepissime recitant submisso in praesentia dominorum, amicorum, & aliorum ex urbanitate, & ciuilitate, & ad fugiendum hypocrisis speciem. Tum quia Cardinalis Caiet. secunda secunda q. 87. articulo duodecimo prudenter dixit quod oratio publica de praepcepto quidem debet esse uocalis, sed clara, & alta solum de decencia, quae tamen decencia cessat, cum ad non impediendum vel offendendum

Cap. XX. de oratione, & horis Canonicis. 118

dum alterum, decencia est illam submisso se dicere. Tum quia cum eas pronunciat ad se tantum mouendo, & mente, & corpore Deo seruendum, sufficit, quod former uerba, illaque audiat & intelligat, saltem quoad forum interius, licet quoad exterius non possit probare se illa dixisse. Tum denique etiam sustineri posset disputando licet ipse non consuleret, quod ea, quae iubentur dici in Missa & horis canonicis secrete, sufficiat dicere mentaliter, ponderando quoddam prauilegium a Leone Papa X. fratribus Minoribus concessum, & supra in cap. 19. num. 86. in id pensum. Non obstant pro contraria parte adducta. Ad primum enim responderi potest, quod decretum ecclesiae Gallicanae per uerba illa, Non in gutture, uel inter dentes, seu deglutendo, aut syncopando, &c. noluit significare, necesse esse illa tam alte dicere, ut alij audire possint, sed ne dicantur in gutture, & inter dentes, deglutendo, aut syncopando, ita ut neque sibi ipsi pronunciet distincte. In quod ponderando illam coniunctionem, seu, quae diuidit uoce, & coniungit significata, iuxta glo. memorabilem, in had. protegendum. C. de lit. dand. tuto. & gl. c. Ludouicus. 63. dist. & quod coniunctio, aut, uidetur capere pro, seu, cum duobus illis gerundijs, deglutendo, aut syncopando, quae denotant uerbum deglutendo, referri ad in gutture, & syncopando ad inter dentes. Pondero item quod inferius dicit: Sed reuenter, uerbisque distinctis peragat, insinuans, quod non requiritur necessario uox alta, sed euasatio confusionis, & imperfectionis uerborum per pronunciationem distinctam, & articulatam. Ad secundum, uidelicet dictum S. Tho. respondeo, intelligendum esse de oratione, quae non solum est publica, uerum etiam publice alijs dicenda, nec sufficit dicere etiam clare in camera, aut angulo Ecclesiae, nemine audiente. Ad tertium uidelicet dictum Caietani, 2. 2. quae. 83. art. 12. quem sequor in c. 1. nu. 41. respondeo, Missam non solum esse orationem publicam, sed etiam publicam coram alijs, qui ea audiant, dicendam, in cap. hoc quoque supra ead. dist. Debet enim eam audire duo, uel unus saltem, si haberi potest, ut in lectione ordinaria alibi in eodem cap. hoc quoque dixi. Horas

vero canonicas dici posse priuatim, quando non debent dici coram alijs, ut eas audiant.

15 Decimoquinto, ambo, ipse in q. 7. col. 3. nov. in cap. 7. num. 30. & supra eodem cap. nu. 15. concordamus contra quosdam alios, quod qui recipit aliquod beneficium, consentiendo alteri, ut reseruentur omnes fructus loco pensionis, tenetur dicere horas Canonicas; uerum ipse se fundat in eo, in quo et olim ego me fundabam, puta quod habet titulum, & quia per eum stat, quominus percipiat fructus, eo quod consensit, ut alteri reseruentur, & quod unus eorum tenetur recitare, sed non pensionarius, ergo ipse. Ego uero me nunc fundo etiam in alio, quod non solum habet titulum beneficium, sed etiam, quia potest recipere, si uelit. Nam si uelit, potest per se seruire beneficio, uelut ipsius dominus, alius uero tenetur ipsi dare tantum, quantum dandum est illi, qui seruit, quantum cumque fuerint ipsi reseruati omnes (arg. l. fructus. ff. soluto matrimonio, & eorum quae latius citauimus in c. grauis. de rest. spoliar.) fructus. Quae tamen ratio mea non ua cessat in eo, qui recipit beneficium, consentiendo, ut Papa reseruet non solum fructus, sed et seruitium, omnemque obligationem & administrationem, & ideo antiquior ratio, cui soli adheret ipse, generalior uidetur & firmitior. Quia uero prudentia, liberalitate, & integritate Sanctiss. eorumdemque Max. Pot. Pij V. & Gregorij XIII. nunc regnantis, praedictae insolentes reservationes iam exularunt ab Aula, nec in ea (Deo propitio) redibunt, omitto tractare hic quaedam corollaria subtilia, & paradoxa, quae ex eis, & praedictis antea hic intuleram.

16 Decimosexto, ille dicit in dicta quae. 7. col. 3. & quidē optime, quod is, cui commendatur beneficium, tenetur recitare pro tempore quo ei fuerit commendatum, ego id non attigi. Quia de eo non dubitamus, quia titulum beneficium habet, & fructus percipere potest. Quandoquidē, ut ait gl. recepta, c. nemo. de electio. lib. 6. Commenda beneficiaria est titulus canonicus, cuius contrarium praesupponit praedictus Medina, licet excusari possit, meo iudicio, intelligendo per titulum id, quod multa iura intelligunt, puta ius, ob quod beneficium sit

fit habentis illud, quale non est Commenda, praesertim cum non est perpetua.

Decimo septimo, ille ait in dicta quest. 2. col. penul. obligari ad recitandum habentem Capellaniam collatam, quod ego 17 speciatim non tango, licet saepius Salmaticae, & hic Conybricæ id ipsum responderim, & palam est ita esse respondendum: quandoquidem beneficiarius omnis potest recipere aliquos fructus ex suo beneficio ad id est obligatus, & Capellania collata est beneficium Ecclesiasticum, ut ex beneficii diffinitione a nobis alibi in rub. de praebe. data probari potest. At vero difficius est determinare, quae Capellania dicatur collata, & quae non. Ad quod respondeo, quod illa, quae auctoritate Apostolica, uel ordinaria instituta est, ut sit ius spirituale consequenter, & perpetuum in se, saltem quoad habentem. Nec refert an dari debeat per meritum collationis, an per electionem, uel confirmationem, an praesentationem, & institutionem. Colligitur haec ex Calderino cons. si. de iure patrona. & ex alijs quos recitant recedendo in ea. ex parte 2. de rescript. Vnde sequitur, quod Capellania instituta a solis testatoribus, uel donatoribus, citra auctoritatem Papalem, uel Episcopalem, non sunt collatae, neque obligant suos possessores ad horas Canonicas.

18 Decimo octavo, ille ait in dicta quest. 7. col. fin. Coadiutores non esse obligatos ad recitandi diebus, quibus non supplent uices illorum, quorum sunt Coadiutores, quibus uero supplent sic. Quae conclusio uidetur iusta, sed facit contra eum, quatenus praesupponit, quod Coadiutor non semper tenetur recitare. Primum quidem, quod titulus Commendae obligat ad recitandum iuxta supradicta, in praecedenti dicto, & quod titulus Coadiutoriae non uidetur esse minor, quam titulus Commendae, cum etiam uirtute illius capietur possessio Coadiutoriae, sicut uirtute tituli Commendae, capietur possessio Commendae. Secundum, quod obligatio recitandi non nascitur ex supplementatione officij alieni, sed ex titulo, & iure, quod ad id habet. Tertiū, quod ratione illius percipere potest uitae necessaria, in c. 1. de cle. agrot. c. Gradi. de suppl. negl. praelato. lib. 6. Io. And. & omnes in c. si. de cle. agrot. & consequenter fructus. Quarto

quod uidetur posse quem ad titulum Coadiutorie ordinari: Etiam contra eandem conclusionem, quatenus habet Coadiutor rem esse obligatum ad quandoque recitandum, facit, quod Coadiutoria non est beneficium Ecclesiasticum, quia non conuenit ei definitio beneficii, quam latè alibi, in rub. de praebe. tradidimus, & proxime summarie retulimus, & quod ratione unius beneficii non debet obligari duo ad recitandum, & quod eorum aliter non habet ius in re, se ad rem, ut alibi dixi in praefect. c. si quando. de rescript. pag. 59. & 60. Per haec omnia uidetur resoluendum, quod Coadiutor tenetur facere omnia, & sola illa, ad quae datus est Coadiutor, licet constitutur in totum futurus successor, & ita si datus sit Coadiutor ad dicendum omnes horas nomine alterius, tenebitur ad omnes illas, si uero ad aliquas solas ad eas duntaxat, & si solum ad canendum, ad id tantum, & si omnibus diebus, tenebitur illis, & si aliquibus, ijs solis, quia causa limitata limitatum producit effectum. In agris. ff. de acq. rer. dom. c. ad audientiam. de decem. Et forte mens praefati Medinæ haec fuit, quod singularis declaratio est. Ad diluendum autem argumenta, fateor Coadiutor rem nunquam teneri ad recitandum ratione beneficii, ut concludunt ultima argumenta, quandoquidem nullum beneficium neque in titulum, neque in Commendam habet, & licet ratione iuris, quod habet, possit accipere possessionem illius, quod est Coadiutoria, non tamen beneficii, quod est aliud ab ea, sicut & Pensionarius potest accipere possessionem iuris recipiendi pensionem, non autem beneficii, super quo illa est constituta. Et quantum ei debeat sustentatio, & ordinari possit, si sit Coadiutor, & futurus successor, non tamen ratione beneficii possessi, sed alterius iuris, quo sustentari potest, quale sufficit ad ordines suscipiendos, sicut etiam Pensionarius perpetuus. Et etiam obligatio recitandi parum, aut multum, hoc uel illud, procedit a Coadiutoria per eum suscepta, sicut & procederet ex uoto, uel ex pacto, arg. c. qualiter, de pact. & l. 1. ff. de const. pecu. & l. 1. ff. de pactis, si per illa se obligasset ad illud.

19 Decimono, ille ait, ubi sup. q. 7. col. si. religiosos, ut tales nos obligari ad horas cano-

canonicas, nihil in illius confirmationem allegando, in quo credo eum sequutum Caic. in summ. verb. horarum. §. 1. dicentem non reperiri textum, uel rationem id probantem. Ego uero dico, in c. 7. num. 4. quod quicumque religionem ad seruendum in choro professi sunt, ad id obligantur, & pro ratione adduco non illam Palud. in 5. distinct. 15. q. 5. col. 3. quam confutat Caic. sed rationem S. Antonini, in 3. par. ti. 14. c. 5. §. 1. ex quo infero, in d. c. 7. nu. 2. & consequenter multa quotidiana. 20 Vigesimo, ille ait, ubi sup. q. 10. nos non obligari scire memoriter *Pater noster*, & *Credo*, ego dico quod sic, etiam *Aue Maria*, sed ipse intelligit de obligatione contenta sub praeepto diuino, iuxta quod tenemur quidem scire, quod contenta in oratione Dominica petenda sunt a Deo, sed non memoriter tenere petitiones eo ordine, quo in ea scriptae sunt, sicut etiam tenemur scire articulos parui symboli, licet non teneri memoria eo ordine, quo in eo describuntur, ut recte declarant Angel. Syluester, & Ioann. Tabienn. in suis summis, verbo scientia. Ego intelligo de obligatione nascente ex humano iure communi, uel particulari scripto, uel consuetudine introducto, quod saltem obliget ad peccatum ueniale, ut sentit Palud. in 4. dist. 15. questio. 5. col. 2. quod confirmat textus a me ibi allegatus, c. vos ante, de consecr. dist. 4. & alia Concilia Toleran. 4. & 9. & melius Concilium Remense c. 2. & generalis consuetudo, quin & constitutiones synodales aliquorum Episcopatum (uelut usus Archiepiscopatus Bracharensis) quae in ordine est 34. quae iubent, ut parochi statim diebus doceant *Pater noster*, *Credo*, & *Aue Maria*.

21 Vigesimo primo, ille praesupponit, ubi supra in princip. quaestione secunda, licet nihil in id alleget, nos obligari iure diuino ad orandum pro nobis, & pro ijs, qui extreme, uel magnopere egent nostra oratione. Ego uero allego in cap. 3. nu. 9. & se quor plerisque viros illustres contrarium tenentes, nihil cum non se offert aliud remedium. Facile tamen cuiuspiam uideri potest, nos posse conciliari, intelligendo eius dictum de eo, qui commode citra iacturam propriam orare potest, nostrum autem de illo, qui commode id facere non potest,

Pro quo faceret, quod uidetur distinguendum de obligatione faciendi eleemosynam, uel delictum, quod ei, qui necessitate extrema premittitur, tenetur ea facere, qui habet superfluum naturae, id est ultra necessaria uitae: & ei, qui non in extrema, sed in notabili necessitate constitutus est, tenetur facere ea, qui habet superfluum non solum naturae, & uitae, sed etiam personae, siue ultra decentiam sui status, iuxta S. Thom. 2. 2. quest. 32. artic. 5. declaratum a Cardinali Turrecremata, in c. singulis. 86. distinctione. & defensum, ac illustratum a Caetano in tractatu, quem super eo composuit, de praeeptis eleemosynarum, tertio tomo. Sed aduertendum est, quod non ait Thom. eum, qui habet superflua uitae, & personae, teneri ad erogandam eleemosynam cuilibet pauperi in magna necessitate constituto, sed quod habens eiusmodi superflua tenetur facere eleemosynam alicui in tali necessitate constituto, quem rationabiliter ad id elegerit, ut colligitur ex praedicto Caetano, in multis locis praefati tractatus, praesertim ex c. 3. & 5. & sic eius dictum a simili non uidetur concludere, teneri nos ad orandum pro quolibet constituto in magna necessitate nostra orationis, etiam si eam abique iactura nostra facere possemus.

22 Vigesimo secundo, ille ait in dicta q. 11. illud Euangelij, *Oportet semper orare*, non esse Christi, sed Euangelistae, & noue illud commentatur. Ego dicto cap. 3. num. 6. se quor eos, qui illud commentantur uelut dictum Christi, & ut ipse non negat in se ueros esse intellectus, quos ibi refero, & deligo, ita fateor eius intellectum esse rationi consonum, puta uerbum illud, semper idem ualere, quod instanter, & importune, intelligendo tamen per importunitatem id, quod intelligit D. Paulus, secundum ad Tim. 4. & declaratur per B. Greg. in c. si rector, sub li. 43. dist. & non fiat quando, ubi, & quomodo non congruit, de deficient aliqua circumstantia: Id enim peccatum foret, ut ambo alibi tradimus ipse in q. 43. nos in c. 6.

23 Vigesimo tertio, ambo tradimus, orationem multis modis fieri malam, quod ego longe fufius, quam ille uiginti octo corollarijs explico, c. 6. a num. 1. ipse uero breuius, quia tradit radices nudatas ramis, ego

Secunda pars Decret.

ego vero vestitas eis, corollarijs, scilicet ad modum quotidianis, quibus oblitus fui addere vnum valde notabile, quod ipse adduxit, puta, orationem nonnunquam fieri malam sola circumstantia, persona, qualis est oratio concubinarum, vel alius peccatoris publici, facta publice in Ecclesia tanquam ab eius ministro, ob scandalum, quod praeberet.

24 Vigesimoquarto, ego dixi salutem esse querendam per media naturalia, & non per supernaturalia, & miracula, omittendo per iniuriā naturalia. Ille vero extendit illud optimē ad quaecumque alia bona, asserens orationem fieri malam incuria, & negligentia petentis, quando per eam petit, ut Deus sibi det aliquid, & nō vult ut medijs naturalibus vel alijs ad id instigetur a Deo, vel hominibus, siue petat gloriam aeternam, siue scientiam, siue salutem, siue alia quaevis bona.

25 Vigesimoquinto, ambo asserimus, ipse in q. 12. nos in c. 2. nu. 42. & ca. 19. nu. 59. cum omnibus alijs, orationem priuatam non fieri malam, eo quod orans solum sit in peccato mortali, imō neq; publicam, ipse in dicta questio. 12. §. 2. nos in dicto capitu. 6. nu. 42. & horas canonicas, licet in hoc contra teneat Adrianus quodli. 2. A. & postea in quarta questione sine argumentis. Limitat tamen ipse hoc nō habere locū in peccatore obliuato, quodli. 5. §. 5. neque in eo, qui non abstinet, in dicta questio. 12. nec proponit abstinere a peccato, ob magnam irreuerentiam, quam committit petendo ab eo, cui non vult obedire: Quae quidem limitatio non videtur nobis bona; Tum ob illa, quae supra in hoc cap. 20. nu. 12. in aliud propositum allegauimus. Tum ob alia, per quae, si otium suppeteret, monstraremus eōdem ipsam rationem, quae locum habet in peccatore non obliuato, sed non satis penitente, & secundum suam conscientiam, habere locum quoad hoc in obliuato, qui neque bene, neque malē penitet, ergo idem de utroque iudicandum, illud, scilicet ad 1. Aquilam, c. dudum 2. de elect. quandoquidem uterque est in peccato mortali, & uterque nouit, aut nosse debet suum prauum statum, & quod non obedit ei, a quo petit, & quem orat, & rogat. Tum quia ut defectus propositi abstinendi a peccato, ita

voluntas peccandi, & perseverandi nō repugnat voluntati recitandi, & honorandi Deum, imō se mutuo compatiuntur, sicut actus virtutis compatitur sibi peccatū mortale, non enim repugnant sibi mutuo per ea, quae trad. D. Thom. 2. 1. q. 24. art. 12. Pro quo textus in c. pium. de pen. dist. 3. adeo, ut non semel viderim publicos concubinarum impudentes ex animo, & deuotissime recitare horas canonicas. Tum quia secundum eius opinionem, innumeri sacerdotes, & beneficiarij, & religiosi deprehenderēt innumera peccata nondum a se confessa, & nullus infidelis posset bene petere a Deo quicquid, quod est contra communem S. Tho. in 2. 2. q. 10. art. 5. & in 3. dist. 45. art. 2. & ad Rom. 14. & aliorum.

26 Vigesimo sexto, ille ait, in q. 13. per totam orationem nō desinere esse bonam, vel meritoriam gratia, & gloria, ob defectum deuotionis, & feruoris, quodq; sufficit habere talem voluntatē, quae nos inducat ad orandum, quamuis non oremus cum deuotione, & feruore. Tum quia ad implendum alia praecepta sufficit tāta voluntas, quae nos inducat ad agendū in ijs iussis, licet non sit feruens, sicut oēs, iuxta Euangelicum illud; Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, nulla facta mentione feruoris; Tum quia ieiunans voluntarie satisfacit precepto ieiunandi, licet cum feruore, ut omnes sentiunt in 4. dist. 15. in materia ieiunii, non ieiunet. Tum quia etiam qui amat Deum super omnia satisfacit praecepto amandi, licet cum feruore eum non amet. Nam licet scriptura Deutero. 4. & Matth. 22. praecipiat amare Deum ex toto corde, non tamen intelligendum est, quod eum amemus tanto feruore, quanto possumus, sed quod amemus eum solum, non amando aliud nisi propter ipsum, aut quod non amemus aliud contrarium eius amoris, secundum S. Thom. in 2. 2. q. 44. art. 4. Tum quia etiam sicut communem opinionem, in 4. dist. 14. quam alibi, in ca. perfecta, de poen. dist. 1. pertracto, sufficit, quod nobis vere displiceat peccatum ob amorē Dei super omnia amati, licet displicentia non sit intensa, & feruens, ut colligitur ex S. Io. Chris. in c. talis, de pe. dist. 4. Tum deniq; q. ad peccandum non est necessarius feruor

Cap. XX. de oratione, & horis Canonicis. 120

feruor, & Deus magis est ad indulgentiam quam ad vindictam pronus. c. quia diuinitatis, de pen. dist. 1. Contra tamen hanc conclusionem tenuit Adrianus, in quodlibet. 8. C. quem cur nō allegarit Medina 27 ignoro, cū reculerit omnia sua fundamenta, quae etiam ipse supra retuli, in c. 13. nu. 39. allegando eundem pro opinione, quod qui sine debita attentione orat, peccat, quamuis oratio non sit praecepta, sed consilia, quia deest ei circumstantia necessaria puta attentio debita: Ego vero, licet ibi potuissem, inserere hanc conclusionem, eam tamen attingere nolui, eo quod dura mihi uideretur opinio Adriani, nec minus dura in re tā seria, & quotidiana recedere ab ea, a qua tamē nunc ferme decere ueram recedere, partim, ut uitare desolationem, quam concipio de amicorum desolatione, quā illius opinio in animos eorum poterat inducere, partim ob praedicta fundamenta, & auctoritatem doctissimi huius auctoris, partim quia ferē omnia Adriani argumenta diluantur respondendo, eius argumenta intelligenda esse de oratione, cui deest circumstantia aliqua necessaria. conclusio vero Medinae de oratione, cui nihil huiusmodi deest, licet ea non reuoluet deuotione, uel feruore, quae uilia quidem sunt, sed non necessaria per infra dicenda, & q. non dicitur tepidum, quod non feruet, si caleat, neque uoluntas, quae est causa operationis, dicitur tepida, sed calida licet non ferueat. Respondendo itē quod illud Apocalip. c. 3. Vini calidus, aut frigidus es, sed quia tepidus es &c. & alia id genus, nō significant tepidū esse eum, qui cum feruore non implet praecepta, sed eum, qui non implet ea, vel ita negligenter implet, cum non seruat omnes circumstantias ad bene implendum ea necessarias; Significare autem uult eum esse calidum, qui facit id, quod ei iustum est, tali amore, qualis sufficit ad implendum, licet non sit feruens. Is autem ibi dicitur frigidus, qui saltem metu implet mandata, & tepidus, qui per incuriam nō implet ea, aut non cū circumstantijs debitis. Contra tamen dictum Medinae, eiusque opinionem facit Decretum cuiusdam Concilij aemuenici, in cap. dolentes. de celeb. miss. cni nescio cur non respondeat, nec illud ibi citet, quod tamen, ut statim postea

dicam, allegauit in alia questione 16. artic. 2. & non parum eum implicuit. In quo Decreto expresse statuitur, ut officium deuotē dicatur, & ut aliquid dicatur ita fieri, non sufficit, ut uoluntariē fiat, si ea uoluntas non sit prompta, & feruens, quādoquidem, ut probat D. Tho. secunda secundae, questio. 82. artic. 1. receptus deuotio est uoluntas prōpta submitteudi se Deo, quae promptitudo addita uoluntati actuali, nil aliud esse uidetur, quā intensio, & feruor eius, ergo cum uoluntate intensa, & feruida sunt dicendū horae, & consequenter de uotē. Praeterea contextus illius Concilij tam clarissimo clariū praecipit deuotionem, quam attentionē, in hae uerba. Districte praecipimus in uirtute sanctae obedientiae, ut diuinum officium, nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiosē celebrent, pariter, & deuotē. Et ipsemet Medina per eundem textum asserit in dicta questio. 16. art. 2. sub finem, quod qui horas praecipuas recitat sine debita attentione, peccat. Igitur etiam peccabit, qui eas dicit sine deuotione. Cōfirmatur hoc, quod, ut ait Cardinalis Caiet. in summa, uerbo horarum 1. ante illud Decretū praecepta erat recitatio horarū, in cap. 1. de celeb. miss. & quia non recitabantur deuotē, & attente, in eo statutum fuit, ut recitaretur deuotē, nō autē uidetur posse deuotē recitari, nisi promptē recitetur, quod sine intentione, & feruore nō uidetur fieri posse, ut dictum est. Nec inuat Medina dicere, textum illum nō esse iuris diuini, sed humani, & potestatem humanam non se extendere ad iussionem, uel prohibitionem actū interiorum animae, cap. cogitationis, de poeniten. dist. 1. ubi late super hoc anno praeterito scripsimus, cuiusmodi est deuotio. Nam ut alibi in dicto c. cogitationis probamus, & ipse Medina alio in loco, in questio. 15. §. his tā fatetur, hoc non esse usquequaque uerificatum, & tenendum est, saltem ut ipsemet tenet, in dicta questio. 15. prope finem, & praefatus Caietanus, uerb. horarū, §. 1. Quod licet lex humana directē, & immediate non se extendat ad actus interiores, mediatē tamen, & ex consequenti sic, id est, quod iubendo, uel vetando actus exteriores, mandatur etiam, & uetatur id, quod est necessariū ad interiores, ad agendum

Secunda pars Decret.

dum actus exteriores praeceptos. Ad omnia vero fundamenta praefati Medinae responderi posset, quod in praeceptis per eum allegatis praecipitur actus nudus, in hoc vero qualificatus, & cum ius quippiam requirit cum certa qualitate, non sufficit illud sine ea, c. licet causam, de probat. cum ei anno. glo. memorab. & receptum in c. notificasti, 33. quaest. 5.

Pro resolutione igitur omnium praedictorum dicendum primo, quod sicut recitatio sine proposito actuali, vel virtuali sufficiens ad attendendum ad suas horas, peccat, ita eas recitans sine proposito actuali vel virtuali dicendi eas deuote, ut asserunt praedicti Adrianus, in d. quolib. 8. C. & Caietanus in summa verb. Horarum. §. quod ad 3. post medium. Secundum, quod sicut ad recitandum cum debita attentione non est opus semper durante recitatione attendere, licet sic semper habere propositum actuale uel virtuale attendendi, ut supra clarum & fatis ex ceteris declaramus, ita ad deuote recitandum, non est opus toto tempore, quo recitatur, habere deuotionem & voluntatem propriam, & seruente affectum, quae obsequio diuino, sed sic propositum actuale, vel virtuale eam talem habendi, puta deuotam, affectam, & propriam. Tertio, quod meo iudicio, nemo est, qui cum proposito sufficiens attendendi sufficenter incipiat, vel continuat suas horas, qui eas etiam non incipiat, uel continuat eum proposito sufficiens dicendi eas cum deuotione satis intensam, & seruente; Licet namque attentio spectet ad potentias cognoscendi, puta intellectum & sensum, & deuotio ad uoluntatem, secundum S. Thom. 2. 2. q. 82. art. 1. & 2. receptum, uelle nihilominus attendere etiam pertinet ad uoluntatem, & qui uult attendere, ut decet, ad horas, uult ei deservire cum aliqua promptitudine uoluntatis, & consequenter cum deuotione aliquantum intensa. Ex quo sequitur Quarto, quod communiter solum & semper quis peccat, eo quod non recitet cum deuotione, vel proposito illius, quum peccat, eo quod non attendat, uel non habeat propositum attendendi, quod quando sit peccatum vel non, sup. in c. 13. nu. 14. & seq. clare & fatis dictum est, & quidem per haec duo ultima dicta possemus utrumque conciliare, dicendo, quod deuotio illa,

quae sufficit ad bene attendendum, sufficit etiam ad bene recitandum, nec est necessaria maior, ut ait Medina, nec sufficit minor, ut ait Adrianus.

Vigesimo septimo, ambo dicimus ipse in q. 13. nos in c. 13. nu. 39. contra Gabrielem, quod oratio, licet non sit praecepta, facta sine attentione est peccatum, & consequenter, quod licet quis non teneatur orare, tamen, cum orat, tenetur bene orare, quod eleganter dixit Cardinalis Caieta. 2. 2. quaest. 3. art. 3.

28 Vigesimo octauo, multa, & valde quotidiana, & particularia dico de intentione, & attentione horis & orationi debitis. Ipse vero dicit pauca, & in ipsa unam declarationem, quam licet omnes probent, nemo tamen eam ita specificiter tractauit ac ipse, puta illud, quod communiter tenetur, scilicet licet sufficere, quod is qui recitat, attendat ad uerba sola, uel ad significata eorum, uel ad Deum, qui oratur, intelligendum esse, dummodo dicens orationes praeceptas cogitet, quantum oportet de uerbis, ne erret, dicendo aliud uel aliter, quam quod, uel quomodo ei praeceptum est, & quod etiam ipse qui orat de consilio per uerba, quae ipse semet componit, tenetur aduertere, ne dicat, uerba contraria, uel inepta suae intentioni, quia in re suspicor nonnullos, qui se se ualde orationi mentali dedunt, nonnullum quam errare.

29 Vigesimo nono, ambo dicimus, ipse in q. 16. nos in c. 3. in fine, & in cap. 14. num. 2. & latius in repet. c. in uerba, nu. 388. pag. 112. quod recitans suas horas, licet peccet dicendo illas, ob defectum alicuius circumstantiae, loci, temporis, uel finis, aliter uel similis, non tamen tenetur eas repetere. Nam, ut ambo efficaciter probamus, ipse in dicta q. 16. nos in repet. c. inter uerba. nu. 388. impleri possunt mandata tam diuina quam humana, ad effectum euitandi nouum peccatum, citra obligationem iterum illa implendi per opera, quae ob defectum alicuius circumstantiae necessariae, praesertim finis boni uel apti, sunt peccata. Quod amplius ipse in d. rep. & nu. pag. 112. etiam ad peccata mortalia, immo mortalissima, iuxta Parisienses, Maior in 3. dist. 27. q. 5. qualia sunt largiri elemosynam praeceptam ad prouocandum in amorem illicitum, & dicere horas praeceptas

Cap. XX. de oratione, & horis Canonicis. 121

ptas ad prouocandum in amorem illicitum, uel in opinionem haeticam, & hanc esse communem omnium opinionem dixit Jacobus Amayn. in quarta, dist. 16. quaestio. 2. colum. 41. Idque sentiunt Ioan. Andr. & Panorm. in c. quod quidam, de penitencia. & remissi. Nunc uero omnibus addo ex hoc sequi, quod qui sic peccando recitat, non est obligatus ad restitutionem fructuum, sicut esset si non recitaret, per Concilium Lateranense, quod supra in cap. 7. num. 31. allegamus & declaramus. Nec obstat dicere, quod Ecclesia non praecipit nisi bona opera, adeo quod si praeciperet mala, eius praeceptum non ualeret, neque obligaret, c. Non semper. c. si dominus, cap. Iulianus. 11. q. 3. nec excommunicatio ob id lata, c. venerabilibus. §. si de sententia. exco. lib. 6. & quod per consequens, per mala non possunt impleri eius praecepta. Respondetur. n. potest, quod aliud est, quod praecipitur, quod est actus de se bonus, aliud finis, ob quem, & intentio, qua praecipitur, quae non praecipitur, ut subtiliter determinauit S. Thom. 1. secunda quaestio. 100. art. 9. & satis art. 10. & q. 96. art. 3. ad 2. & 2. 2. q. 44. ad primum. & ad 8. a Caiet. ibidem, Paludano & alijs, in 3. lib. sententia. dist. 37. q. 1. col. 3. & postea per nos in Manuali Confess. c. 11. coter receptus, inferendo ex eo, quod, licet opera quae nobis praecipuntur, sint actus uirtutis, non tamen praecipitur, quod ea uirtuose agamus, quae est mens & finis praecipientis, ut etiam alibi scripsimus, c. inter uerba. 11. quaest. 3.

20 Trigesimo, ambo dicimus, ipse in q. 14. colum. 5. nos in cap. 13. nu. 16. quod recitans suas horas debitas citra animi satisfactionem suae obligationi, causa deuotionis, recreationis, uel alia simili, non satisfaciunt, & tenetur eas repetere. Ille autem addit, in q. 16. col. 5. nu. 6. obligatum ad id esse eum, qui non recordatur se eas dixisse, sed hoc intelligendum est de illo, qui neque recordatur, nec ulla probabili coniectura, uel ratione ducitur ad credendum se eas dixisse, quia in dubio tenetur eligere partem tutiorem (capit. si quis autem de poenitentia. dist. 7.) ut multis rationibus fuisse probato, in d. cap. 13. nu. 28. allegando ibi, Parisienses, Maior in 4. d. 11. col. 2. qui antea hoc asseruerunt, & id, quod post quemdam Card. scripsi alibi, in Manu. Confess.

c. 21. nu. 4. & 42. de peccatis, quorum non recordatur homo, an confessus sint necne, & sufficienti coniectura credit quod sic. 31 Trigesimo primo, ille in q. 26. §. de secundo, & §. de tertio, sub finem. multum sudat in querendo, an recitans sine attentione, & deuotione teneatur repetere necne, & tandem dicit, quod non, licet obscure. Ego uero (licet optarem hanc opinionem, quae antea fuit Hostiensis, in c. dolentes, de celebr. miss. & S. Antonini 3. par. §. 13. cap. 4. esse ueram) non tamen ausus fui eam sup. in cap. 13. num. 14. & 18. & 20. cum sequi amplecti. Tum ob ea, quae ibi allego: Tum quia non facit id, quod praecipit Ecclesia, quae non solum praecipit simpliciter recitare, sed qualificatè, c. dolentes, de celebr. miss. scilicet studiose & deuote, ut supra diximus. Tum quia opinio communis, quae habet, hunc peccare mortaliter sic recitando, fundatur in eo, quod is non magis implet praeceptum Ecclesiae, quam si non recitaret. Non enim agit quod illa praecipit, & per consequens, idem est iudicandum de isto, ac de non recitando. Quia par ratio, par ius parit, c. dudum. 2. de elec. illud. ff. ad l. Aquil. Tunc quia expresse sic determinat Palud. in 4. d. 15. q. 5. & Gabriel, in Canon. Missae lect. 62. allegando in id S. Thom. in 4. dist. 15. q. 4. artic. 1. q. 4. & Gerlonem, qui id tenet, 3. par. alphab. 71. F. uer sic orationem. Nec obstat quod Medina dicat S. Tho. hoc non dicere, quia licet non dicat expresse, dicit tamen tacite, quatenus ait, eum peccare mortaliter, sentit enim per hoc, eum non satisfacere praecepto Ecclesiae, & consequenter quod tenetur repetere saltem donec effluerit dies, in quo repetendo potest implere praeceptum, & eo elapso agere id ad quod tenetur is, qui eas non recitauit. Idem quoque tenent expresse Parisienses, Maior in 4. dist. 12. q. 7. col. pen. licet autem nonnulli, quos supra in cap. 13. num. 21. citauimus, teneant etiam non peccare hunc, Adrianus, Quodlib. 8. tamen (qui expresse est nostrae opinionis) late eos confutat, & post eum breuius, sed non minus efficaciter Card. Caietan. uerbor. Hora. artic. 3. qui non obscure hoc ipsum sentit. Porro contra responsiones, quas Medina dat argumentis contra se factis, sunt uergetes replicae, quas non refero ex illis aduersus illas sufficere axioma iuris

Iuris infra allegatum, eod. tit. numero 36. Quod cum aliquid requiritur est aliqua qualitate, non sufficit illud sine illa, capit. licet causam, cum ei annotat. de probat. Ius autem requirit recitationem comitatum attentione & deuotione. Neque hic locum habet responsio, quæ colligi potest ex quadam glossa. Clemens. 1. de iure patrona. 2. verb. inhibet singulari, ob respectus, quos breuitatis gratia sileo. Saluo tamen contrariam opinionem, ut tantum solum & semper habeat locum, quando obligatus ad recitandum non peccat magis quam uenialiter, ob defectum iustæ attentionis & deuotionis. Nostra uero communis locum habet semper, & solum, quando ob hunc defectum peccatur mortaliter uel uenialiter, & quando non, clarissime colligi potest ex his, quæ duobus in locis supra dixi, in cap. 13. nu. 2. & in cap. 19. nu. 37.

32 Trigesimosecundo, ille non loquitur de restitutione fructuum, quos percipit is, qui tam male recitat, ego uero dico in dicto capitulo 13. numero secundo, & in cap. decimono, numero trigessimoprimo, eum teneri ad illam non secus, ac eum, qui eas nullatenus dixit. Nec obstat quod lex illa Concilij Lateranensis, cuius tenore pono supra capitulo septimo, numero trigessimosecundo, quæ præcipitur restituere fructus is, qui horas non recitat, non loquitur de male dicentibus, sed de nullatenus eas dicentibus, & quod est penalis, & esse quenter non debet extendi extra proprium casum. capitulum penæ, de penitent. distinctio prima, si de interpretatione. ff. de penis. Non inquam hoc obstat. Tum quia est ius commune, & compositum in utilitatem publicam, & ideo potest extendi, iuxta doctrinam Bar. l. quædam, de ag. & cens. lib. 1. Tum quia est facta in salutem animarum recitantium, & eorum, pro quibus recitatur, & ita est extendenda, iuxta quadam glossam receptam, c. sciatis eundem, de elect. lib. 6. Tū quia non dicitur recitasse, qui sic recitat, ut se ab onere recitandi non liberet, arg. c. ea. de. de iure iuri. & recitans sic non liberatur ab onere recitandi, arg. c. dolentes, de celebrat. Miss. & eorum quæ paulo ante diximus. Tum quia ius interpretatis, uel corroborans aliud, intelligendum est in omnibus & solis illis ca-

sibus, in quibus est ius interpretatum, in qua glossam receptam, in c. ut circa, uerba appellari, & c. is qui. & c. si compromissarius. & c. procurator. & c. sicut, de elec. lib. 6. & corroborata. Pro quibus textus in authentica, de fil. ante dot. instr. nat. coll. 3. A. c. præfatus, dolentes, factum in Concilio Vniuersali, ad cuius interpretationem, & corroboracionem, uel suppletionem factus fuit ille. §. Concilij Lateranensis. c. statumus, citatus supra in d. c. 7. nu. 32. locum habet in male recitantes, qui tenentur iterum recitare, ut dictum est, ergo & prædictus §. habebit locum in illo. Tum quia constitutio quilibet penalis extenditur de uno casu ad alium, in quo subest eadem ratio, & includitur sub significatione saltem largæ uerborum constitutionis penalis, iuxta communem resolutionem Antonij, in cap. si de consuetud. Dominici, in cap. de temp. ord. lib. 6. ubi etiam Perusinus, Perusini & aliorum, quos hoc anno alibi in c. penæ, de pen. d. 1. allegauimus. At sic male recitans includitur sub significatione saltem lata, uerb. non recitans, & in eo subest eadem ratio, quæ in non recitante, ergo includitur in lege penali, disponente de non recitante. Nec obstat dicere, quod in utroque casu non reperitur eadem ratio, eo quod non uidetur peccare tantum recitans saltem male, quantum nullatenus recitans. Nam si res sacris expendatur, inuenietur magis peccare eam male recitans, ut remaneat obligatus ad recitandum, quam non recitans bene, neque male. Peccat enim omissione, & commissione, Omissione quidem quia censetur non recitare, Commissione autem, quia peccat sic, male recitando, non recitans uero solum peccat omissione, omittendo scilicet bene recitare.

De ualore Orationis.

33 Trigesimotertio, ambo, ipse in quaest. 17. nos in cap. 8. per totum, & in cap. 19. nume. 160. loquimur de ualore orationis propriæ & alienæ, post Adrianum, Quod libet. 8. K. & alios. Quorum omnium summa consistit in his sex breuibus conclusionibus de oratione propria, & septedecim erotematis, siue interrogationibus, super oratione aliena.

Prima

Prima Conclusio, quæ tres sunt species orationis, arg. c. charitas. 2. de pen. dist. 2. nimirum uiua mortua, & mortifera. Viua est, quæ sit bene siue uirtuose, absque ulius circumstantiæ defectu, ab eo, qui est in statu gratiæ. Mortua, quæ est uirtuosa quidem siue bona moraliter, facta ab existente in peccato mortali. Mortifera, quæ est mala siue uitiosa, & peccatum, ob defectu alicuius circumstantiæ. Sub hac specie includo etiam illam, quæ tantum est peccatum ueniale, non quia mortem inferat, sed quia in illam disponit, uel uitam æternam differt, eo quod apud nata est priuare aliquo tempore gloriæ, arg. l. ff. de cap. dim. & l. 1. ff. de publ. iud.

Secunda Conclusio, quod ad tria ualere potest de iustitia oratio, ut in supra c. 8. nume. 2. dictum est, uia scilicet ad merendum gratiæ augmentum, ad satisfaciendum pro peccato, & impetrandum postulata. Valor tamen merendi non inest ei ex sua natura magis, quam alijs bonis operibus, sed ex gratia, & charitate, in qua est orans, secundum omnes, licet ex gratia sola non dependeat magis uel minus mereri, ut bene declarat Medina, in d. q. 17. col. 3. contra Ioanem Gersonem, in 3. par. alphab. 76. de ualore orationis, littera &. Satisfacere uero inest ei, ex eo quod sicut promissi Saluator noster remunerare bona opera, penalis, ut alibi in c. satisfactio, de penit. dist. 3. probamus. Oratio autem est actus penalis, quia fatigat, & humiliat orantem, quod Medina ait esse contra naturam, & contra omnem inclinationem naturalem, qui in hoc non accedo, quandoquidem uirtutes licet nobis non insint a natura, non tamen sunt contra naturam, nec contra eius inclinationem. Quinimo sunt secundum naturam, & uirtutes sunt ei contraria, ut recte probauit, & declarauit S. Thom. 1. 2. quaest. 68. art. 1. & quaest. 71. art. 2. receptus, & iura, Genes. 3. & c. omnis ætas. 12. quaest. 1. dicentia homines esse pronos ad malum, intelligi debent, quatenus est sensibilis, siue sensus, & participat cum brutis, ut subtiliter sensit Papa Ioannes XXII. in proemio Clem. non autem quatenus est rationalis, ut recte dixit S. Tho. in d. q. 71. art. 2. neque credo aliud intellexisse

Medinam, attentò, quod eius uerba sunt generalia, in utraque parte flexibilia, itaque dici potest orationem esse satisfactoriam, quia penalis est, & humiliat hominem contra inclinationem sensibilem & sensualem. Valor autem impetrandi postulata inest ei, ob promissiones nobis factas a Redemptore multis in locis Math. 8. & petite & accipietis, & Iob 16. & 1. Ioa. c. fin. quod scilicet daturus est nobis postulata concurrentibus conditionibus supradictis, in cap. 19. nu. 161. quibus Medina addidit alia, puta non omittere procurare media humana instituta ad id impetrandum, sed hoc includitur eo ipso, quod dicitur oratio sit actus bonus, qualis non esset, si istud amitteretur, per supradicta, in cap. 16. nu. 50. & in hoc ca. 20. nu. 30. ut & ipsemet Medina recte declarauit. q. 12. post principium.

34 Tertia Conclusio, quod oratio uiua propria semper de iustitia meretur augmentum gratiæ, & gloriam æternam, & de iustitia satisfactio pro peccatis, quin & de iustitia impetrat postulata, concurrentibus supradictis in c. 19. nu. 161. quatuor conditionibus, licet, non nisi de gratia & liberalitate, ijs non concurrentibus. Oratio mortua non meretur gratiam de iustitia, secundum omnes, nec etiam satisfactio de iustitia, secundum opinionem S. Thom. & eius sequacium, de quorum numero est etiam præfatus Medina, licet aliter sentiat Scotus, & eius sequaces, in quibus sunt non solum Frasciani, uerumetiam alij, quos allego alibi, in c. 1. in princip. nume. 46. & c. seq. & latius in §. sacerdos nu. 27. cum seq. de penit. dist. 6. dicendo hanc uideri ueriores, licet opinio Thomæ sit utilior, ut dixi c. 9. nume. 10. Licet autem oratio mortua moraliter bona non mereatur gratiam, nec satisfactio de iustitia, secundum Thom. in 4. dist. 16. impetrat tamen secundum omnes, non quidem de iustitia, quæ peccatoris petentis merito nitatur, sed quæ in promissione Dei, ex misericordia promittentis a se postulata præstare, fundatur, secundum eundem Thom. 2. 2. quaest. 83. artic. 16.

Quarta Conclusio, quod, mea sententia, Medina, uir aliqui diligentissimus, per incogitantiam uidetur sibi contrarius. Nam in una parte dixit, in q. 17. sub finē,

Q 2 quod

quod nos modo & supra in cap. 16. nume. 161. diximus cū communi, scilicet, quod oratio mortua impetrat de iusticia concurrentibus certis conditionibus, & in alia parte, in quaest. 18. pro vna earum ponit, quod dicatur cum fide, spe, & charitate, siquidem loquendo de oratione mortua, præsupponit, quod loquitur de oratione non existētis in statu gratiæ, & charitatis, & postea dicendo eam ea conuenire debere fidem, spem, & charitatem, præsupponit se loqui de oratione existētis in statu gratiæ, & per consequens de viua, & non mortua, quandoquidem charitas & gratia sunt vnū & idem, aut saltem earum vna non reperitur absque altera, secundū duas opiniones relatas a glossa quadam singulari in clem. 1. §. si de sum. trin. verb. informant, quarum prior licet multo tempore uerior mihi uisa fuerit, & eam teneat Scotus, in 2. dist. 16. & 17. ubi multi eum sequuntur, & alij multi, quos puto esse plures, quā contrarios, postquā tamen in id ponderam quandam Clemē. 1. de sum. trin. §. fin. semper sequor S. Th. in 1. 2. quaest. 100. arti. 1. & in 1. dist. 26. & in 4. dist. 1. quem sequutus fui in cap. charitas. 2. de penit. dist. 2. & in c. sacrificium. de consecratio. dist. 2. & in dist. Clemē. 1. §. fin. de sum. trinit. & fide catho. qui tenuit secundam, quæ mihi probari uidetur in textu illo facto in Concilio generali.

35 Quinta Conclusio, quod oratio mortua, quæ de se est bona, prodest ad multa, sicut alia bona opera mortua, nō de iustitia, sed de liberalitate diuina, quorū tria ponit S. Th. in 4. dist. 15. quaest. 1. artic. 3. quaest. 3. & quatuor glossæ, in capit. quod quidam. de penitent. & gloss. in §. quod autem, de pen. dist. 10. 3. quibus addunt alij neoterici, Adrian. Quodlib. 8. Sylue. uerb. charitas, §. 8. & Rota aurea cap. 1. & Cardin. in cap. nihil, de penite. dist. 1. ubi etiam scripsimus nos, & late diximus in dist. capit. quod quidam, & in die §. quod autē alia, e quibus præcipuū est, quod ob ea Deus inspirat suis auctoribus aliqua, quæ disponant & præparent eos ad consequendam suam gratiam gratum facientem, & amicitiam. Aliud est euitatio noui peccati, quod committeretur, si oratio debita non diceretur. Aliud

consequutio prædum Sanctorū, qui videntur in Deo speculo suo purissimo eos, qui se ipsis commendant, mouentur ad rogandum pro eis, præsertim Angelus custos, qui etiam aliter videtur. Aliud consequutio salutis, honoris, diuitiarum, & aliorum bonorum temporalium. Aliud aduocatio in bonis operibus, & resistentia cōtra malas inclinationes. Aliud sunt effectus boni, quos oratio Dominica, & alię institutionē ab Ecclesia vniuersali, de se, & (ut aiūt) ex opere operato pariūt, ut dixit Gerson in 3. par. alphab. 76. cui suffragamur, Medina, in quaest. 17. col. final. & ego post Gabrielem.

36 Sexta Conclusio quod oratio mortifera uel mala non prodest de iusticia, nec de liberalitate, quin potius nocet. De iustitia namque meretur penam, licet in malum orantis sapius audiat, secundum omnes. Quibus tamen addo, eā prodesse ad satis faciendū de iusticia præcepto, quod ad dicendum eam obligat dicentem, per supradicta in hoc c. nu. 17. contra Adrianum ibi allegatum, Quodlib. 8. art. 18. & cum Aristotile in Rhet. in locis Enchir. & B. August. apud gloss. magnam Clem. 1. de reliq. & uenerat. col. 2. & Th. 1. 2. q. 83. artic. 16. dico, sapius eam exaudiri a Deo in malum eā facientis, immo & secundum Adrianū, in bonum temporale ipsius, ob admixtam bonitatem, quod probat primo ex eo, quod hac ratione meruerit, secundum S. Gregoriū, obstrictices Aegypti domos, quas eis edificauit Deus propter mēdacia, quibus se excusarēt, ne occiderent filios populi Israelitici. Secūdo, probat ex eo quod etiā Romani suum imperium meruerunt, secundum S. August. lib. de ciuit. Dei cap. 15. ob iustitiam, quam faciebant ex uana gloria, licet ea mala esset, utpote malo sine facta. Cui tamen in hoc non accedo, Tum quia non uidetur iustitiam diuinam decere largiri cuiquā mercedē ob opera mala punitione digna. Tum quia Deus non prosperauit præfatas obstrictices ob mēdacia, quibus liberabant infantes, ob quæ merebantur puniri, sed ob metum, & reuerentiam, quam erga suam Maiestatem habuerunt, quæ erant opera bona, ut exprimit textus, Exod. capitulo 1. & declarant illud Lyranus & recentiores, Caietan. in d. cap.

d. c. 1. Exod. quicquid Adrianus in quodlib. 8. artic. 1. dicat: Tum quia etiam Romani non meruerunt suum Imperium ob iustitiam, uel alia opera, quæ ob malam uel vanam gloriam faciebant, sed ob illa, quæ una cum illis bene, siue uirtuose faciebant eo sine, quod essent uirtuosa, uel rationi consona, qualia infideles agere posse asserit S. Th. 2. sec. q. 10. art. 4. & sentit B. Hieron. in cap. omnes, 28. q. 1. ut supra in hoc cap. 20. nume. 12. dictum est. Tum quia iisdem Romani multo minus, mea sententia, meruerūt illud ob religionem suam execrandam & cultum sacrilegū, quo demonibus tribuebant honorem Deo debitum. Licet uir quidam spectatæ eruditionis & pietatis, qui fuit Cathedra eius celeber huius Academiæ, & amicus meus plurimum obseruandus, in insigni illo suo Speculo Principis Christiani, forte mente sua in propositū principale elenata, incidenter hoc dixit, addendo, quod ideo imperium eis ademptū fuerit, quia cultum illum ab se abdicarūt, iuxta S. August. in libr. de ciuit. Dei. qui meo in libro neutrum dicit. Quinimo contrarium sentit in illo cap. in lib. 5. capit. 12. in principio, & fine. & alijs, 15. & 18. & satis 14. & 16. aliterendo, quod non obstante hac idolatria, ob alias uirtutes, quas uana gloria studio adducti exercebant, Deus ipsis beneficia illa temporalia largitus est, & ad id allegauit eum Adrianus in d. Quodlib. artic. 1. S. Quamuis, ut dixi, dicere possimus, magnum illum Augustinum nō intendisse, quod in mercedem eorundem operum, mala, uel uana gloria factorum, Deus ipsos beneficijs illis prosequeretur seu in remunerationem eorum, quæ hisce admixta, bono sine actuali uel uirtuali faciebant, uti ipse significat in dicto cap. 12. post medium ibi, nolite & c. aliquibus in uerbis, præsertim uero in ijs, quibus ex Catone refert causas, ob quas Respub. Romana magis superiori seculo quā suo florebat. & in illis Salustianis scriptis per eūdem August. dict. capit. 1. ab eo citatis quibus insinuat, quanto opere uilipendebat gloriam magnus ille Cato. Idē sentit insuper Aug. in fine cap. 12. & in c. 15. post medium, quatenus ait, quod salutem suam propriam anteponebant saluti Reipub. quoque una de causis, cur Imperium

Op. Nauar. Tom. II.

eis Deus concessit, fuit, ut punirent alias gentes se peiores, eo quod neque ob gloriam, neque ob alium finem abstinerebant a malis.

Ex quo uidetur inferri, nullas horas & orationes sacerdotum, religiosorum, aut laycorum, dictas cum aliquo defectu mortali uel ueniali attentionis, uel deuotionis, aut alterius circumstantiæ, quicquam prodesse, quia sunt peccata, nisi ad summum, ut ijs sati fiat præcepto recitandi, quod etiam non impletur, si defectus sit mortalis ratione attentionis uel deuotionis, ut supr. in hoc c. 20. nu. 2. & 3. dictum est. Quod sane pro certissimo habeo in ijs, qui eas faciunt, quatenus sunt suæ, licet dubitari posset pro ea parte, quæ sunt Ecclesiæ, & sunt eius nomine, propter ea quæ sup. in eod. ca. diximus, & mandato, nihilominus tamen uidetur, quod etiam pro illa parte nō profunt, nisi ad summū, quoad effectum, quem ex opere operato operantur: Tum quia omnes absolute dicunt, præsertim Adrian. ubi sup. O. orationem infectam malitia, aut defectu debite bonitatis, esse malam, nihilque prodesse, & non distinguunt inter eam, quæ dicitur nomine aliquo uel proprio, Tum quia communiter magis prodest, oratio eam facienti, quā alteri: Tū quia nemo contrarium dicere potest, quin confiteatur vnum & idem opus esse bonum & malū, diuersis respectibus, quale esse impossibile, supra in cap. 6. nume. 33. post S. Th. in 2. lib. dist. 40. quaest. 1. artic. 4. facit e. cum renunciat. 32. q. 1. & Communem dictum est. Tum quia non obstat dicere, quod elemosyna iusta bene fieri ab hero ei prodest, licet minister eam dando peccet secundum Gersonem 3. part. Alphab. 36. H. de valore orationis. col. 2. receptum. Herus enim meretur, quia bene mandat, ut eam det, & non quia minister eā male dat. Atque ita concedi posse uidetur, Ecclesiam quidem mereri bene præcipiendo, quod recitetur uel oretur, sed nō per malam recitationem suorum ministrorum. O conclusionem stupēdam, ex qua sequitur, quantum laboris perdamus ecclesiastici, non solum nobis, sed etiā Ecclesiæ, & quanto magis prodest uox aliqua rauca & submissa in choro eius, qui uidebet recitat & canit, quā centum claræ

Secunda pars Decret.

& resonantes eorum, qui ut minimum venialiter peccant recitando vel canendo. Et quam sanctum & tremendum fuerit nuncium illud, quod de celo vel aere, in Ecclesia celebri Lugdunensi fertur intonuisse in illa verba: Solus rancus auditur, carentibus multis catoribus excellentibus cantum organicum, & agre ferentibus, rancus ille senex cum eis simul caneret. Quod quidem in causa fuisse dicitur, quod in hodiernum usque diem non fuerit in ea usus cantus organici, qui quantum liceat, supra capitulum 16. num. 38. dictum est. Advertendum tamen, quod licet aliquis peccet venialiter vel mortaliter, dicendo versiculum unum, vel psalmum, vel aliquam partem Missae, vel alterius horae, non ob id recitatio totius horae, aut totius Missae erit peccatum, & nullius meriti, sed solus recitatio vel dictio mala illius partis, quae est conclusio plena consolationis & digna memoria. Quam in utilissimum propositum, monemus in tractatu de Indulgentiis, quem nuper edidimus, in §. in Levitico, de poenitentia distinctio. prima, nota 46. Quare eritendum est, ut cum primu aduertimus peccare nos mortaliter vel venialiter, recitando aliquam partem, statim nos emendemus, ne defraudemus Ecclesiam, & eos pro quibus recitamus fructum nostrae orationis, quae si fuerit bona eis proderit, licet non profit nobis ob alia nostra peccata.

Decima septima Erotemata, siue rogationes super orationis alienae valore.

Prima rogatio, quid oratio aliena prosit 37 alteri iam existenti in paradiso? Respondeo, quod nihil, quoad augmentum gloriae essentialis, neque quoad satisfactionem pro suis peccatis. Immo peccaret, qui quoad haec, oraret pro eo, quem sciret ibi esse, & oratio eius esset mala, & peccatum. Orare enim pro Sancto, est iniuriam ei facere, ut decrevit Innocentius III. in cap. cum Marthe. §. tertio, de celebra. miss. Aug. apud Magistrum in 4. distinctio. 45. Dixi (quoad augmentum gratiae essentialis &c.) Quia quoad augmentum gaudij accidentalis eveniens Sancto, eo quod ut

det in verbo divino cognatos, & amicos eius sui meminisse, & quoad honorem ipsius apud homines amplius quam prodesse potest, iuxta illam orationem, quam post ablutionem manuum in medio Missae ad Sanctissimam Trinitatem proferimus, suscipe per S. Trinitatem hanc oblationem, quam tibi offerimus ob memoriam, & infra, & in honore B. Mariae semper Virginis, & infra, & omnium Sanctorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem &c. Magis autem prodest oranti. Tum quia non solum ei prodest ad augmentum gratiae, & gloriae essentialis sed etiam ad hoc, ut ipse Sanctus reddat antidota, orando Deum pro orante per se. argum. leg. si non forte, §. Libertus. ff. de codit. indeb. cum in officiis, de testamentis. Tum quia, ut alibi in 4. distinctio. 45. q. 2. art. 2. q. 4. ait Thomas, verba Collectarum, quae significant nostra sacrificia, & festorum celebrationem prodesse illis ad gloriam, non sunt intelligenda ita, ut significant gloriam Sanctorum crescere per illa, sed quod nos crescimus illos glorificando, sicut ex hoc quod Deum cognoscimus vel laudamus, & sic quodammodo eius gloria in nobis crescit, nihil Deo, sed nobis accrescit, ut singulariter idem subdit ibidem d. q. 4. Qui vero putat, non tamen certus est, illud esse beatum, pro quo orare vult, agat id, quod supra in c. 19. nu. 65. Dixi. Ex quibus inferitur responsio interrogationis, cur quidam Ecclesiae Collectae habent, Prosit vel proficiat, domine, huic vel illi Sancto hac obligatio ad gloriam, & honorem, &c. Est enim illa, quod in ijs non orat Ecclesia, ut honor & gloria essentialis quibus fruuntur in caelo, quoad Deum augeatur, sed ut magis, magisque honorificentur & glorificentur, in terra ab hominibus, quod est, magnus ei fructus, uti declarat ubi supra in dicti Marthe §. tertio, de celebr. miss. Inno. Est ne igitur peccatum celebrare, aut curare celebrari Missas pro infantibus morientibus baptizatis? Respondeo, quod non, quia officia illa defunctorum, quibus inhumantur, magis sunt ad agendas Deo gratias, quam ad orandum pro eis, ut ibi in d. c. 19. nu. 65. dictum est, post S. Th. in 4. d. 4. in exposit. litterae, & i. d. c. 19. nu. 65. & ideo nulla oratio singulariter est eis applicanda, dicendo, animam eius aut, pro animabus eorum, vel alia similia, ut

Cap. XX. de oratione, & horis Canonicis. 124

ut recte tradit Paludanus in 4. dist. 15. q. 1. col. 5. Sed quia in hoc aliquot, mea sententia, ut supra c. 19. nu. 65. dixi, errant, ideo videtur nobis institutam esse in urbe formulam, quam infra, cap. 22. miscella. §. subiiciemus.

Secunda Erotema, siue rogatio.

38 Vtrum oratio aliena quicquam prodesse valeat donatis in inferno? Resp. minime, ut supra in cap. 19. nu. 64. dictum est, immo per Concilium Bracharense, in c. placuit. 23. q. 5. & cap. pro obeuntibus. 13. q. 2. glo. cap. ex par. 1. de sepult. & alia iura probatur, quod pro morientibus in peccato mortali, & impenitentibus non est orandum, nec eorum corpora sepelienda in loco sacro. Nonne saltem prodest quoad liberationem poenarum, quas patiuntur pro peccatis remissis, aut condonatis, quas per peti deberent in Purgatorio, nisi iterato peccassent mortaliter? Resp. nequaquam, ut recte defendit praefatus Medina. in q. 19. §. saepe. Quod verum mihi videtur, etiam tenendo opinionem Scoti, contra S. Th. & Communem, scilicet quod poena debita peccato mortali, quoad culpam condonato, potest deleri, aboleri; non condonato mortali, cui obnoxius est: quam sequitur sui alibi, in c. 1. in prin. nu. 45. & in cap. sacerdos. nu. 28. de poenit. dist. 6. dicendo, quod licet haec verior mihi videatur, credebam tamen utilius fore servare contrariam. Quibus addo, quod orationes factae pro damnatis, pro talibus habitis, nocent eas facientibus, peccat enim per supra allegata. Et si ignorantes eorum damnationem eas faciunt, non quidem peccat, sed nec prosunt eis, & nocere possunt, adaugendo eis poenam accidentaria, si aliquo modo id noverint, eo quod vident se adeo infelices, quod preces bonorum sua malitia sibi prodesse nequeant. Non tamen plene inutiles erunt. Proderunt enim alijs defunctis, ut supra in cap. 19. nu. 73. post S. Th. dictum est. Qui & orans meretur sibi gratiam & gloriam, si est in statu gratiae. Vnde non videtur absurdum, quod Medina ait, puta, ne quidem Papam ipsum posse largiri indulgentias pro damnatis, etiam quoad poenam

debitam peccatis mortalibus condonatis. In quorum omnium confirmatione sufficiat illud S. Augustini: Si scirem patrem meum esse in inferno, non magis orarem pro illo, quam pro diabolo. Si enim vlla ratione ad ipsos damnatos posset pervenire ullus fructus orationum ipsorum uiuorum, id non dixisset vir ille doctissimus, iuxta ac sanctissimus.

Tertia Erotema, siue rogatio.

39 Vtrum oratio aliena possit prodesse animabus in limbo, vel purgatorio existentibus? Resp. quod non, existentibus in limbo, existentibus autem in purgatorio multum. 2. Machab. 12. cap. Animae, 13. q. 2. Th. in 4. dist. 45. q. 1. art. 1. cum omnibus alijs ibidem dummodo, ut supra in c. 19. nu. 62. & tradit pulchre Thom. in 4. dist. 45. q. 1. art. 2. q. 3. dictum est, orans sic in statu gratiae, vel eius oratio sit Missa, quae secundum omnes ex opere operato, & de se absque respectu meriti operantis, vel iubentis operari, virtutem habet: vel sit Pater noster, vel alia oratio Ecclesiae universalis, quae secundum aliquos (Gerson. Gabri. Medina supra per nos citati in c. 19. nu. 62. & in hoc c. nu. 64.) habet virtutem & efficaciam ex opere operato, eo quod sit ab ipso meo Deo composita, vel ab Ecclesia sua dilectissima Sponsa, eo ap probante, aut eas dicat rogatu, vel iussu alicuius existentis in statu gratiae, vel sicut minister Ecclesiae universalis, quae semper est iusta & sancta, ut declarat recte S. Th. in 4. dist. 45. q. 1. art. 1. q. ex quo eliciuntur corollaria, quae supra in d. c. 19. nu. 54. & 62. valde quotidiana intulimus.

Quarta Erotema, siue rogatio.

40 Quis dicitur minister Ecclesiae ad hoc ut oratio eius, quae alias non prodesse, prosit, & valeat tanquam facta a ministro Ecclesiae? Resp. quod est quicquid a nemine, quem uiderim, pro dignitate tractata, & (mea sententia) sunt tales omnes religiosi professi, & etiam Novitij, sunt omnes clerici etiam prima duntaxat tonsura insigniti; Omnes Donati, & Donatae

Secunda pars Decret.

nam Ecclesiarum secularium, quam regu-
larium, Arg. 12. q. 1. c. duo sunt genera ho-
minum, & c. non dubium. de sen. excomm.
& cap. religiosus, eod. tit. libro 6. Quid ue-
ro de alijs, qui de horum quidē numero
non sunt, atque recitant orationes inli-
tatas ab Ecclesia, veluti septem psalmos,
horas defunctorum, nostre Domine, aut
ipsamet horas Canonicas? Resp. quod,
meo iudicio, dici possunt quoad hoc mini-
stri Ecclesie, si illius nomine, & tanquam
compositas ab ea illas dicant, licet enim
expresse supradictos solos habeat pro tali-
bus, tacite tamen insinuando orationes il-
las, ut nonnulli eas cum obligatione dicant
& ut omnes volentes, eas dicere possint ex
deuotione, videtur facere facultate, Arg.
cap. si Apostolica. de preb. libro 6. l. 2. c.
de ver. iur. encl. ibi omnia nostra facimus
quibus nostram impartimur auctoritate,
illas suo nomine dicendi. Quin etiam ar-
bitror illos, qui eas dicunt, tanquam res
institutas a S. Matre Ecclesia, dicere vir-
tualiter nomine ipsius, velut suos procurato-
res, aut negotiorum gestores. Eiusdem ne-
ro, recitantes alias orationes, quae non sunt
ab ea institutae, licet sint clerici, & religio-
si, non videri eas recitare tanquam eius mi-
nistros: Erit ne ergo securius dicere Mis-
sas, quam alias orationes pro defunctis, &
orationem Dominicam, quam alias, & in-
stitutas vel approbatas ab Ecclesia vniuer-
sali, quam alias, & per ministros ipsius,
quam per alios, & per bonos, quam per
malos? Resp. multo securius, argumento
capituli, si quis autem, de poenitent. distin-
ctione septima. ibi tene certum, relinque
incertum, & cap. ad audientiam. de hom.
Oratio enim, quae per se ipsam prodest di-
cta per bonum ministrum Ecclesie, pro-
dest triplici respectu. Nimirum ob meri-
tum proprium orantis, ob meritum Eccle-
siae, cuius nomine dicitur oratio, & ob vir-
tutem ei inhaerentem. Aliae autem non nisi
duplici, aut vno solo, vel nullo.

Quinta Erotema, siue rogatio.

41. Vtrum oratio aliena utilis sit uiuui? Re-
sp. esse, quando recitans, & is, pro quo re-
citatur, sunt in statu gratiae, imò, & quan-
do solus orans, quin & quando uterque est

in malo statu, si orans recitat orationes,
quae habent uirtutem ex opere operato,
vel recitat nomine Ecclesiae, aut rogatu,
uel iussu alienius in bono statu existeris,
ut supra dixi in tertia rogatione, de reci-
tationibus, imò & quando (Tho. in 4. dist.
45. q. 2. art. 1. quest. 3. ad 1.) eas recitat suo
proprio nomine, licet non aequae, quia non
de iustitia.

Sexta Erotema, siue rogatio.

42. Oratio aliena quoad quid prodesse po-
test uiuui? Respon. quod quoad omnia illa
quoad quae mortuis, & praeterea, ut Deus
illis impertiat, vel augeat gratiam, largia-
tur salutem, scientiam, honorem, diuitias,
aliaque bona spiritualia, corporalia, vel ex-
teriora, non uia iustitiae legalis debetur, sed
uia cuiusdam liberalitatis, uel decentiae,
suae diuinae bonitatis.

Septima Erotema, siue rogatio.

43. Ad quid prodest oratio aliena existen-
tibus in purgatorio? Resp. quod prodest
eis primo quoad consolationem, quam re-
cipiunt, quando sciunt modis supradictis
in hoc eod. c. nu. 2. & seq. pro se orari. Se-
cundo, ad satisfaciendum in totum uel in
partem pro pena. cap. Anima, & c. pro ob-
euntibus. 13. q. 2. Tho. in 4. dist. 55. q. 2. art.
2. ad quam ibi satisfaciendam sunt damna-
ti. Non potest tamen prodesse, ut ibi au-
geatur eis gratia uel gloria coelestis in pa-
radiso, tales enim illum ingredi debent,
quales hinc discesserunt, c. quales 25. dist.
& 2. ad Corint. 5. ibi omnes nos &c. &
Apocalyp. 13. ibi Beati &c. & Tho. in 4.
dist. 35. quest. 1. art. 1.

Octaua Erotema, siue rogatio.

44. Quali uia oratio aliena prodest alteri
uiuo uel mortuo, an uia iustitiae & obliga-
tionis, an uero solius liberalitatis & uolun-
tatis diuinae? Resp. quod ad unum solum
uia iustitiae, ad alia uero uia liberalitatis;
Quod est illud unum? satisfactio pro pena
tem-

Cap. XX. de oratione, & horis Canonicis. 125

temporali sufferenda in purgatorio tota,
vel parte ob peccatum veniale, vel morta-
le condonatum debita, secundum commu-
nem dicentem, quod ita quis liberatur a
pena, quam subire debet, subeunte eam
alio pro ipso, sicut liberatur quis a debito
soluendo illud alio. Tho. in d. dist. 45. q. 3.
art. 1. q. 1. communiter receptus, pro quo
est lex, soluendo. ff. de neg. gest. & l. 3. C.
de sol. Non obstat quod Medina in quest.
19. col. 12. dicat, non reperiri textum id pro-
bantem in Sacra Scriptura, & quod non
est efficax illatio a debito civili ad crimi-
nale. I. si quis id quod ff. de iurisd. omni iu-
dic. l. 1. sub finem. ff. de penis. adiuncto, ca.
Odoardus. de solut. & tit. de cessione bo-
norum. ff. & C. quia fundatur in eo, de quo
in 3. dist. 29. & tradimus in tracta. de in-
dulg. super §. in Leuitico. de poenit. distin-
ctio. 1. notab. 8. numer. 4. in quo fundan-
tur indulgentiae, & earum concessionem,
de quo per Card. & alios, in Clem. 1. de re-
liq. & Panor. in cap. quod autem, & c. ex
eo, de poenit. & remiss. & in multis alijs iu-
ribus, capitul. Anima, & capitul. pro obeu-
tibus. 13. q. 2. quae certe praesupponit re-
mittere dictam poenam ob orationes, & bo-
na opera aliena, quod non esset, si mana-
ret ex liberalitate, & uoluntate sola diui-
na nudata omni lege, & obligatione, & in
alijs considerationibus, quas breuitatis
gratia omitto.

Nona Erotema, siue rogatio.

45. An Sanctus aliquis Ecclesiae triumphan-
tis, quae est celestis paradisi: aut militan-
tis, quae est congregatio fidelium uiuorum
mereri possit de iustitia alteri, rogando
Deum pro eo gratiam, uel augmentum il-
lius? Respon. quod non, argumento capi-
tuli 45. Hierem. ibi si steterit Moyses &c.
Tho. communiter recept. in quarto di-
stinctio. 45. quest. 1. art. 1. quest. 1. & 1. 2.
quest. 114. artic. 5. neque etiam omnes si-
mul, excepto Maximillo, & optimo Iesu
Christo domino nostro ex sua anima be-
nedictissima, ob rationem, quam in id dat
S. Th. recept. neque salutem, alacritatem,
aut aliquod aliud bonum spirituale, uel
corporale. Estne igitur maioris uirtutis
uia iustitiae oratio propria quam aliena?

Maioris quidem. Propria enim uia de iu-
stitia, meretur, (Tho. communiter recep.
in 1. 2. quest. 114. artic. 1. & in 2. dist. 28. ar-
tic. 4. ad Hebr. 6. lectio. 3. colum. 2.) gratiae
augmentum & gloriam, immo etiam mor-
tua, quae non est mortifera uel mala, de iu-
stitia quadam nitente promissione Dei ex
misericordia factae, de praestando, a se po-
stulata, ut supra (eodem capitul. nu. 124.)
dictum est, impetrat postulata, concurren-
tibus conditionibus, supradictis. Aliena ue-
ro de iustitia solum potest satisfacere, quod
etiam nolunt omnes confiteri. Est tamen
oratio aliqua propria, quae non prodest
oranti, licet eidem prodest aliena, scilicet
existeris in purgatorio, iuxta supradicta,
c. 1. num. 134.

Decima Erotema, siue rogatio.

46. An sit idem iudicium de uia liberalita-
tis, quod de uia iustitiae? Respon. minime.
Quemadmodum enim, qui fodit in vinea
Regis, uia iustitiae certum quid meretur,
qua uia preces Reginae non possunt ei me-
reri aliud tantundem, uia tamen decenti
liberalitatis, & magnificentiae, potest ei
plus mereri Regina vno uerbo, quam ipse
centum dierum operis. Ita licet uia iusti-
tiae quisque possit magis sibi per se mere-
ri, argumen. 2. ad Timoth. & Ioan. 4. quam
per alios, uia tamen decentiae, & magnifi-
centiae, saepe plus per alios, quam per se me-
retur. At, inquires, quomodo praesupponis
Deum nobis posse debere, & obligari, cum
Dominus seruo, non possit obligari, aut ei
quicquam debere, argumen. leg. placet,
ff. de acq. her. le. uix. ff. de iud. l. lecta. ff. de
rebus credit. Respon. Deum quidem uera
obligatione non obligari nobis, neque et
alia nobis quicquam debere, sibi tamen sic
ita ut ex sua diuina bonitate, & ueritate
adimpleat promissa, & quae procedunt de
labijs suis, non faciet irrita, Deut. 32. &
trad. Thom. in 1. 2. q. 114. art. 1. ad 2. iuxta
quam declarationem intelligendum est il-
lud dictum celebre Bald. in l. 1. ff. de pact.
Deum sua promissione obligari, relatum
a multis, & in his a Decio, in c. 1. nota. 1.
de probat. quod puto crassius, quam oportet
a compluribus intelligi.

Secunda pars Decret.

Undecima Erotema, siue rogatio.

47 Vtrum Deus det gratiam uel augmentum illius uia liberalitatis alicui non merenti illam, uel illud de iustitia, aut aliquid plus quam meretur ob preces aliorum? Resp. esse qui dicunt, quod ob preces inspirat pro sua munificentia talia, & largitur efficacem opem ea acceptandi, & in effectum deducendi, ut mereatur uia iustitiae illam gratiam, uel incrementum illius pro quo alij implorauerunt eius benignitatem, sicut contingit aliquando, quod aliquis magnas petat a Rege nonnullis aureos pro aliquo benemerito, & Rex ei dat uiam munificentiae aliquod munus, uel officium preclarum, quo uia iustitiae illos & plures merebitur & lucrificet. Alij in quibus D. Tho. 1. 2. q. 114. articulo 6. & in 4. dist. 45. art. 1. q. 1. & in 3. dist. 19. q. 1. art. 2. q. 1. dicunt, quod licet peccatori, qui se non preparat saltem sufficienter ad merendam gratiam illam, non det Deus rogatu cuiusquam, ei tamen, qui se sufficienter preparat, dat rogatu alieno quandoque plus, quam daret absque illo. Quae secunda opinio, quia magnificat magnificenciam diuinam, & non est contra aliquam legem suam, uti recte ostendit Medina, in q. 19. colum. 10. gratior nobis est, & quod opinio Adriani Quoli. 5. art. 1. A. restringatur, & intelligatur, iuxta hanc secundam, & non tam large, quam nonnulli noluerunt male intelligere, quandoquidem fundamenta partis contrariae optime dissoluntur ac dissoluntur, eo quod ait S. Th. in 4. dist. 45. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 4. scilicet Deum nemini facere iniuriam, dando uni magis quam meretur, precibus suorum seruorum. Pro quo est parabola illa, Matt. c. 20. relata a gl. 5. 2. Iust. de iust. & iur. in qua dicitur, tantum datum fuisse, his, qui laborauerunt parum, quantum his, qui multum.

Duodecima Erotema, siue rogatio.

48 An oratio facta pro multis sit melior & magis meritoria gratiae, & gloriae, quam facta pro paucis? Resp. maxime, & eo magis quo pro pluribus sit, ceteris paribus, ut supra dictum est, in c. 19. nume. 96. & latius

nu. 120. post Adri. quodlib. 8. art. 3. magis enim exteditur charitas. Dixi (ceteris paribus) alias enim saepe melior est ea, quae fit pro paucis, uel quia fit maiore cum seruitore, uel maiore difficultate, quae meritum augeat. Thom. 1. parte. q. 95. articulo 4. & in 2. dist. 29. ar. 4. Ex quo infert Medina, in q. 20. colum. antep. maioris meriti esse orare pro inimico, cuius contrarium assero ego in capitulo 19. nu. 96. sequutus conclusionem illam S. Tho. 2. 2. q. 17. art. 7. & in 3. dist. 30. defensam a multis, in d. dist. 30. potissimum a Card. Caie. in d. to. 7. art. scilicet melius esse amare amicum, quam inimicum. Ex quo interebam ego in d. c. 19. numero 96. melius esse orare Deum pro suo bono Rege, quam pro Turca, ceteris paribus. Nunquid tamen tanto magis impetrat, quanto pro pluribus? Nequaquam, quandoquidem effectus merendi est alius, quam effectus impetrandi, & ita sunt plerumque preces optime, quibus quis merendo multum, non impetrat postulata, uti supra dixi, in c. 13. nu. 3. referendo quinque effectus illius: Neque pro multis oras quoties impetrat, omnibus impetrat, sed nonnunquam aliquibus, uel alicui duntaxat, secundum omnes. Admonendi autem sumus, quod qui oratione priuata rogauerit Deum pro salute omnium, si ista expressa mentione fidelium & infidelium, amicorum & inimicorum, non parum accipiet animi solatium, ob quod, & quia, secundum omnes, eiusmodi oratio multum meretur, & grata est Deo, ea expedire interdum uti. Dixi (priuata) quia publice instituta ab Ecclesia pro membris suis non sunt applicanda infidelibus, & excommunicatis, ut dictum est supra: Num autem facta pro multis tantum ualeat, & prodest singulis eorum, ac si pro singulis singula, (quod colligitur ex Scoto quodlib. 20. Parisien. dist. 45. q. 2. Adri. Quodlib. 8. ar. 3. Inn. in c. penul. Ne praes. lmo. in c. significat, de praeb. Alex. in c. sacrosancta, 22. dist. Caie. de celeb. Miss. 3. to. q. 2. fo. And. Pan. & Communis in c. fraternitatem de sepult. orationes fierent? Respond. minime, secundum Communem, ut alibi in cap. visum, infra eadem, & c. non mediocriter, infra dist. 5. & breuius in Manua. c. 25. nu. 92. fuisse ostendi, determinando sacerdotem non posse una missa satisfacere uni uel plu-

Cap. XX. de oratione, & horis Canonis. 126

pluribus, quibus debet singulas, citra sui consensum, neque parochus unius loci uel populi ea, quam ei debet, potest alteri satisfacere, nisi forte aliqua constitutio, aut rationabilis consuetudo, uel consensus eius rei potestatem ei faciat, nisi quidam ratione, quam nonnulli (Caie. ubi supra) ponunt, quam hic, neque proba, neque reprobo, referendo me ad ibi dicta.

Decimatercia Erotema, siue rogatio.

49 An oratio facta pro alio prodest eam facienti, necne? Resp. prodest. Quantum? Tantum, ut omne lucrum totius gratiae & gloriae, quam de iustitia ob bonum opus suum meretur, remaneat apud eum, neque eam, licet uelit potest alteri cedere. Tho. in 4. dist. 45. q. 2. articulo 1. q. 1. editer recept. Quid igitur alteri prodest? multum. Et. n. applicatur uia liberalitatis valor impetrandi beneficium a Deo petiti, quem sua oratio habet, quin & ualor satisfaciendi pro suis peccatis, si ei applicetur. Potestne igitur orans prodeste sua oratione alteri, manente apud eum omne eo, quod illa de iustitia meretur? Potest, immo pene omnes pro uiuis orantes sibi seruare illud. Non enim communiter intendunt communicare, & applicare eis ualorem satisfactorium, sed ualorem ipsum impetratorium, licet orantes pro mortuis non solum ualorem impetratorium, uerum etiam satisfactorium ceteris eis applicent. Quin & rogantes pro uiuis possunt eis applicare hos duos ualores, licet meo iudicio, communiter non faciant nisi ij, qui dicunt eorum numerum Missarum, uel aliarum orationum, pro pitantibus uel elemosynis ob id datis, & acceptis.

Decimaquarta Erotema, siue rogatio.

50 An partis orationis alicuius pro se solo factae alij participes sint, necne? Resp. esse bonos & iustos, ut & ceterorum bonorum operum pro se uel alijs factorum. Per quem textum per illud Psalmi, 118. in 4. octonario, quod incipit, Memor esto qui pene quotidie canitur ad Tertiā; Participem me fac omnium timentium te, &

custodientium mandata tua, & per illum articulum Symboli, Credo Sanctorum communionem, qui iuxta B. Tho. in 4. dist. 45. q. 2. art. 1. q. 1. nos docet omnes, & singulos bonos participes fieri omnium, & singulorum suorum meritorum, & bonorum operum. Nemo tamen hinc inferat, tantum illa facienti, quia id non est uerum, ut enim declarauit subtilis Doctor Scotus in Quolib. 20. communiter receptus, in 4. dist. 45. & per Adrian. Quoli. 8. H. & Gab. lect. 29. super Canone Missae, omnis actus meritorius tres in se continet ualores, generalem, specialem, & mediu. Generalis prodest omnibus Ecclesiae membris, specialis illum facienti, medius ei, cui applicatur, siue unus, siue multi sint, ita quod omnes iusti participant in tertia parte ualoris, omnium bonorum cuiuslibet iusti, & solus ipse faciens in altera tertia, in alia uero solus ille, uel illi, cui uel quibus illa speciatim applicatur, quam suam tertiam partem alteri applicabilem potest faciens sibi soli, uel alteri, quibuscumque ualeat, applicare, immo & potest ualorem, quem habet ad impetrandum, applicare uni, & ualorem satisfactorium alijs. Qui tamē dicit Missam, aliaue oratione ex obligatione tenetur applicare hanc tertiam partem illi, pro quo recitat uel dicit Missam, licet neque sibi, neque alteri applicare debeat tertiam partem, quae est totius Ecclesiae, & in qua coeunt omnes iusti. Et licet vari et doctores, Scot. enim in dicto Quolib. 20. negat posse Paris. & Vendel. in 4. dist. 25. contradicant: nihilominus iuxta id, quod mihi alibi in cap. uisum, infra eadem, & c. non mediocriter. infra dist. 5. uisum fuit, potest suam tertiam alteri applicare, sicut quoad uirtutem impetrandi petiti, & gratiam uia liberalitatis, licet non uia iustitiae. Quandoquidem nulla pura creatura potest illam ea uia alteri mereri, uti supra in eodem c. nu. 45. post S. Thom. in 1. 2. q. 114. art. 6. & in 2. dist. 27. art. 3. & in 4. dist. 45. q. 1. art. 1. q. 1. communiter receptum dixi. Admoneo autem id, quod alibi in c. uisum, inf. ead. dist. scriptum, & saepius respondit, scilicet, intentionem eorum, qui dicimus Missas, horas publicas, aliasue orationes pro nostris officijs, & beneficijs, pitantibus, promissis, mandatis aut precibus iustis,

Secunda pars Decret.

his, esse debere, applicare istos tres valores, cui & quomodo debet, & licet non videatur mihi necessarii uerbis exprimere hanc intentionem, esset nihilominus admodum utile ex mente Scoti Quodlib. 20. ar. 9. Gabr. in Can. Mist. lect. 25. colu. penult. & Paris. in 4. distinct. 45. q. 2. colu. fin. & pulchre per Gerson. 3. par. alpha. 77. A. de ualore orationis, uerbi. Quisquis, id agere & eo utilius, quo sapius fieret, praesertim in Memento, cum dicimus Missae, & in principio aliarum horarum, & orationum, his vel similibus uerbis. Tu mi domine Deus, nosse ualere huius Missae, horarum, uel orationis, nosse quae, cui, quantum, & quomodo, & quo in gradu debeatur, supplico tibi, ut propter temeritatem, & defectum, suscipias partes huius, uel harum orationum debitarum alijs, eo modo, quo conscientiae meae exoneratio, ni, & intentioni eius, qui eas dicere curat conuenit, & partem mihi contingentem applices mihi, aut N. & N. & c. totam, uel illam, aut illam partem. Quae expressio (quia molestia & ratio foret in cuiusque actionis initio repetere) fieri potest in eunte die, quoad omnia illo die facienda, uel in eunte hebdomada, mense, uel anno, quo ad omnia in eis facienda. Nam iuxta illud Psal. 44. Dico ego opera mea Regi, potest quis omnia opera sua bona facienda in Deum utilissime referre. Quoniam uero modos ordinandi Memento Missae, & pro quo Rege, uel Domino, ac pro quo Episcopo uel Praelato orandum sit ab exteris, uel exeptris, aut orationibus in locis exeptris, cum alijs multis peculiaribus applicationis istorum valorum scripsimus in c. penult. infra ea. in lectione ordinaria huius distinctionis, plura hic non referam, quandoquidem supradictus modus applicationis sufficit quoad id, quod de necessitate in ipso Memento dicendum est. Summatim tamen, sed fusius quam alius, tradimus in Manuali Confess. latino. cap. nu. 92. & latius a nu. 111.

Decimaquinta Erotema, siue rogatio.

53 Quae ratione innititur ista communio bonorum operum? Resp. quod illa optima,

quam omniscius ille Th. in expos. symbo. opul. 6. super illa parte, Sanctorum Communionem. agit in hac uerba; Sicut in corpore naturali operatio unius membri cedit in bonum totius corporis, ita in corpore spirituali, scilicet Ecclesia, & quia omnes fideles sunt unum corpus, & singuli alter alterius membra, bonum unius alteri communicatur. Ro. 11. Vnde & inter alia credenda quae tradiderunt Apostoli, est, quod communio bonorum sit in Ecclesia, & hoc est quod dicitur, *Sanctorum communio*. Inter alia, uero membra Ecclesiae principale membrum 54 est Christus, quia est caput, iuxta illud Ephe. 1. Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius. Bonum ergo Christi communicatur omnibus Christianis, sicut uirtus capitis omnibus membris & haec communicatio fit per Sacramentum, in quibus operatur uirtus passionis Christi, quae operatur ad conferendam gratiam, in remissionem peccatorum. & paulo inferius. Sciendum est etiam, quod non solum uirtus passionis Christi, communicatur nobis, sed et meritum uirtutis Christi, & quicquid boni fecerunt omnes Sancti communicatur in charitate existentibus, quia omnes unum sunt, iuxta illud Psal. 119. Particeps ego sum omnium timendum te, & inde est, quod qui in charitate uiuit, particeps est omnis boni, quod fit in toto mundo. Sed in specialius illi, pro quibus specialius sit aliquod bonum. Nam unus potest satisfacere pro alio, sicut patet in beneficijs, ad quod plures congregationes admittunt aliquos. Sic ergo per hanc communionem consequimur duo; unum scilicet, quod meritum Christi communicatur omnibus; aliud, quod bonum unius communicatur alteri. Vnde excoicati, per hoc, quod sunt extra Ecclesiam, perdunt partem omnium bonorum, quae sunt, quod est maius damnum, quam damnum alienius rei temporalis. Est etiam aliud periculum, quia constat, quod per huiusmodi suffragia impeditur diabolus, ne possit nos tentare unde, quoniam quis excluditur ab huiusmodi suffragijs, diabolus facilius uincit eum. Et inde est, quod in primitiua Ecclesia, cum aliquis excommunicabatur, 56 statim diabolus uexabat eum corporaliter. Haec ille. Ex quibus colligitur, quod Deus Optim. Max. instituit quandam fratrem suae confraternitatem claritatis, in qua omnes boni simul inuicem communicant sua

Cap. XX. de oratione, & horis Canonicis. 127

sua bona spiritualia, idque non abs re, quod quidem uni soli Domino seruiunt omnes, omnes morantur in una domo, quae est Ecclesia, omnes regenerantur uno fonte, omnes una fide uiuunt, & uno amore se diligunt. e loquitur, 24. q. 1. ad Ephe. 4. Cant. 6. cap. firmiter, §. fin. de sum. Trinit. O felicem societatem, & excellentem fratritatem, siue confraternitatem, experitem uirtutum, ornatam uirtutibus, in qua nulla inuidia, ambitio, hypocrisis, praesumptio, uel alia actio mala, saltem mortifera inuenitur. In qua clerici & laici, saeculares & religiosi, diuites & pauperes, coniugati & soluti, Citramontani. & Ultramontani, Hispani & Galli, domini & serui, heri & famuli, omnes demum accubunt uni mensae, omnibus propinantur iidem cibi, licet aliquot eorum abundantius alijs, quam alijs. In qua plura sit cor confisum dolore 57 re peccatorum, quam uestis lacera, & fordidate resecta, & calcus fenestratus, licet & haec sincera mente gesta multum eam ornent, plura praecordia charitate etiam uelut ad inimicos extensa, quam uestes holocausticae, pinnae preciosa solum uerrentes, quamuis & haec cum rationi consonae eam decorent. Infelices profecto, & ignominiosi fuerimus, qui in multis fratribus, siue confraternitatibus, & societatibus honorificis descripti, immo & probatas religiones professi, quos coronae rursus, barbae resectae, uestes diuersae tacite elamitant in ea constitutos, si ab ea sumus exclusi. Cum tamen in ea inueniantur multi milites armati, negotiatores diuites, coniugati mille curis distracti, agricolae suis ligonibus fessi, & alij mechanici suis artibus noctes & dies exercendis dediti, immo & serui contumeliosi dominorum nunquam non affecti.

Decimasexta Erotema, siue rogatio.

58 Quo opus est ut ingressi hanc generalem omnium iustorum fratritatem, & confraternitatem, cōseruemur in ea, & ut ore mus, recitemus, & cantemus, ut decet, & necesse est? Resp. quod sacra deuotionis condimento. Deuotio autem est uoluntas prompte Deo famulandi, ut docet Thoma. 2. sec. q. 82. art. 1. & 2. quae, ut idem ibi bi-

dem ar. 3. addit, nascitur ex triplici fonte nempe ex Deo tanquam ex causa extrinseca, iuxta illud Ambrosij super Lucam. c. 9. Deus, quem uult facit religiosum, & ex meditatione diuinæ bonitatis eius, quae est prima causa intrinseca, & gignit amorem, iuxta illud psalmi. psal. 38. In meditatione mea exardescet ignis, qui generat propitium seruendi ei. & ex consideratione defectuum naturae & culpae, quae est altera causa intrinseca, quae impellit recurrere ad Deum, ut eos deleat, & suppleat, iuxta illud psal. 119. Ad dominum cum tribulaber, clamaui &c. Ex quo tertio fonte hauritur ratio, quae famine ut plurimum sunt deuotiores uiri, & Ecclesia sexum foemineum appellat deuotum. Est enim, quod foemina plus considerant fragilitatem, & defectum naturae, quos habet maiores, quam uiri, qui habent minores & contra, uiri plus considerant uires & robur, quae habent maiora illis, quam fragilitatem, & defectum, quos habent minores quam illae, & ita foeminae magis perpendunt necessitatem suam, quae maior est recurrendi ad Deum, quam uiri, quae est mens S. Thomae. 2. 2. q. 82. artic. 2. Ex quo subinfero, eas foeminas, quae sunt fragiliores, & pluribus bonis deficientes, esse plurimum deuotiores alijs, quae minores defectus habent & contra, eos uiros, qui sunt fortiores, & bonis abundantiores, esse ut plurimum minus deuotos illis, qui sunt debiliores, & egentiores. Hinc cernere licet multos nobiles, potentes, diuites, & robustos parum deuotos, quia occupati in considerando ea, quae habent, scilicet nobilitatem, potentiam, diuitias, & uires, parum perpendunt ea, quibus carent, & necessitatem quam habent ad Deum refugiendi. Hinc videas tam foeminas, quam pauperes, afflicti, & aegrotos, ut plurimum esse deuotiores illis, qui non aegrotant, & affliguntur, & easdem personas tam foeminas, quam mares, ut plurimum esse deuotiores tempore, quo sunt pauperes, afflicti & aegroti, quam tempore quo sunt diuites prosperi, & sani. Hinc etiam fit, ut quotidie in sacra Praenitentiariae praetorio petatur dispensationes super uotis emissis in periculis magnis maris, fluminis, itineris, latronum, praehorum naualium, & terrestrium, carcerum, & aegritudinum, ac aliorum

Secunda pars Decret. XX. q. 10

rum mortis articulum, & non super uotis tempore prosperitatis emissis, quia cum in illo plus recurratur ad Deum, quam in hoc, plura uota emittuntur in illo, quam in hoc. In quod facit illud Plinij. Tunc maxime uotorum locus est, quando spei nullus est. Hinc fit etiam, quod multi ignari & simplices sunt deuotiores, quam aliquot perspicaces, & eruditi. Cui consonat illud Apostoli 1. ad Corinth. 8. relatu in cap. Nisi, de renunciat. Scientia inflat. Non tamen ex hoc inferitur, quod sint optabiliora simplicitas ignorantia, & carentia aliorum bonorum supradictorum, quam perspicacitas, scientia, & alia bona supradicta, eo quod sunt occasio in deuotionis. Quia, ut eleganter sentit ille Aquinas, in dicta q. 82. artic. 3. ad 3. hec, & omnia, alia bona per se sunt meliora, quam defectus & carentia illorum, licet per accidens abutenti eis fiant occasio in deuotionis, & aliorum malorum. Qui enim suam perspicacitatem, & scientiam, immo & nobilitatem, & potentiam, prosperitatem, sanitatem, robur, & uires, agnoscit humiliter esse dona Dei, & habere se illa ab eo, iuxta illud 1. Corinth. quarto. Quid habes quod non accepisti? & quod est obligatus ad reddendum ei rationem de illis acceptis, non tumescit, nec desinet agnoscere suam necessitatem, quam habet refugiendi ad Deum, immo cognoscet se habere maiorem ad id faciendum, ut illa sibi conseruet, & optulerit ad recte utendum eis, & ut eo fiat humilior, quo ad reddendum de illis rationem est obligatus, sic enim considerata non solum non impediunt ei deuotionem, immo eam augebunt, quauis interdum (& utinam non ut plurimum) persona tam foemina, quam mares perspicaces, & eruditi, & alia supradicta bona habentes, non satis considerantes a quo acceperit illa, & quanta eius ope sit eis necesse ad conseruandum ea, & quantam ad bene utendum eis, negligant animaduertere maximam, quam habent necessitatem refugiendi ad Deum, & ita sunt parum (quod magna miseria est) deuoti. Deuotio autem, & meditatio etiam uoluntaria adeo quibusdam egregie doctis ac pijs uidentur necessaria, ut dixerint non esse suo nomine dignum illum religiosum, qui suam quotidie mentem sal-

tem semel, omisso multiloquio orationis uoluntariae, ad huiusmodi meditationes non transfert. Quod tamen non uidetur uerum. Tum quia nullo iuro id probatur: Tum quia suo mueri satisfacit, qui satis studiosè & deuote ea, quae sibi praecipuntur, recitat uel cantat, mentem pie & humiliter illis applicando. Tum quia consiliorum omisio non facit quem religiosi nomine indignum, Arg. capit. fin. 4. distin. ut etiam in specie dixit S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 2. in hac uerba. Religiosus non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem peruenitur, sed ad illa, quae determinate sunt ei taxata secundum regulam, quam professus est, hae ille. Quibus addit Cai. quaedam, ex quibus colligitur contrarium huius sententiae. Quod non dixerim, ut retraham quenquam a ea utili meditatione (qua utinam uteremur) sed ut liberem scrupulis eorum, qui aliquot dies hae omittunt, & a peccatis, quae contra conscientiam erroneam omittendo admitterent, praeseruem. Admoneo tamen, quod praefata meditatio tunc est digna laude, cum sit sine orationis praeparatione, praedicta autem illi (omnium sententia) cum ob eam praetermittitur, imo & mea, cum festinantiis, & minus reuerenter & attentè, quam oportet, praeparata recitat, aut canit, ut post illam utinamque actam, ad praedictam meditationem consultam, & non praeparatam accedat, ut insinuant supra, referens quosdam noue, sed parum prudenter id docentes. Nam rectè arguitur de toto ad partem, in qua est eadem ratio. I. quae de tota, scilicet de re uend. c. Pastoralis, §. item cum totum, de offi. deleg. Cum ergo attentio, reuerentia, & mora bona orationi necessaria, sit pars eius, & sequitur eis, qui eas omittit, peccare, sicut & qui totam, licet non tantum. Quando ergo ista necessaria est deuotio, & illa est habenda ex triplici fonte, nempe Deo uel causa extrinseca, & ex duabus causis intrinsecis, scilicet meditatione bonitatis & beneficiorum eius, & consideratione defectuum naturae, & culpae, ore uel sup plices ipsummet Deum Opt. Max. ut suos nos dono potentissimo suae bonitatis, suorumque erga nos beneficiorum agnitione, ac nostrae miseriae, defectibusque plenae conditionis perpensione, suo famulatu, seruitio

Cap. XX. de oratione, & horis Canonicis. 128

seruitio approximet, adiciat, & omnino addicat. Amen.

Decima septima Erotema, siue rogatio.

62. Quoniam pauca ex innumeris, quae ad praedictas tres causas denotionis pertinent possemus deligere ad eam (quae preciosissima est Margarita) consequendam? Respon. Alijs alia fore convenientiora, mihi uero satis congrua hae tria uideri.
63. Primum quidem, quam supplicissime, quamque obnixissime orare, & flagitare Deum Opt. Max. ut nos sua benignitate efficiat deuotos, siue uolentes prompte suae Maiestati seruire. Secundum, leuare mentes nostras in eius bonitatem, & benignitatem indicibilem, qua nos amat, qua miseretur, & innumera tam particularia, quam communia beneficia praestat. Communia quidem creando, conseruando, gubernando, & a manu eadem monis sanguine unigeniti filij sui proprio redimendo, & interius, exteriusque per se, & alios docendo, simul instituendo Baptismum, quo generamur, Eucharistiam quam sustentamus, Pœnitentiam qua reparamur, & alia Sacramenta, quibus ad alia munimur, & singulis quibusque nostrum singulos Angelos tutelares, qui nos defendunt, doceant, & gubernent, assignando. Particularia uero beneficia quamplurima, in quibus sunt mille, bonorum inspiratio, a mille periculis corporis & animae praeseruatio & liberatio, donorumque ac dotium animi, & corporis, bonorum, & fortunarum largitio. Tertium considerare, reputareque nostros naturae culpaeque defectus generales & particulares, in quibus sunt continua peccata, laboresque concatenati, quibus ob peccatum primorum parentum & nostrum, omnes, & singuli quique in suo statu affligimur, perpetuo item, & inclinatio nostra sensualitatis ad uia Domini deuiandum, & ad bonis, quae ab eodem suscipimus, abutendum: pugnaque carnis aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, prauaque consuetudo male cogitandi, peius loquendi, & pessime agendi: & illa, qua nunquam non laboramus, instabilitas cordis, & molesta mentis enagatio, peregrinatio praeterca,

& exilium a conuersatione Dei, Diuorumque; illa dulcissima, in quo plagis malitiae, & liuoribus ignorantiae sedati, mancisque ac compedibus quadantenus nexi, magna cum difficultate operamur decennia, imò & praeparata; super omnia uero, illa insignis ingratiitudo, qua Deo Opt. Max. intus, & foris, per se, & alios recta monenti minime paremus: Quin & mortifere peccando sumus rebelles, & hostes, a suisque pijslimis castris in impijsimam Luciferi transfugiendo, signisque illius praeparatae & uiuificis, relictis, huius mortifera sequendo, imò (quod uel dicere horrendum est) quadantenus, ut quidam erudite ait, eum pro Deo habere renuendo, nunc subsistuentes ei gastrimargia, & gula, iuxta illud Apost. ad Phil. 3. quorum Deus uenter est, nunc philargia & auaritia, quae iuxta eundem idolorum seruatus, ad Galat. 5. est, nunc philantiam siue vanam gloriam, per quam, iuxta eundem ad Roma. 1. dicentes nos sapientes, stulti sumus. Denique, quod uitam hanc terrestrem, & parum duraturam, tot malis afflictam, uix uolumus, nisi eam si relinquere, iuxta Cypria. relatum a Gratia. in cap. quam praeposuerimus 2. q. 2. nec nisi exiliter eam pro celesti, & perpetua his malis carente, & bonis omnibus redundante, commutare. Hae triplici consideratione & re putatione satis ruminata, & prout cuique Spiritus sanctus dederit extensa, arbitror posse nos concipere magnam nostram fragilitatem, & maiorem ad refugiendum ad Deum necessitatem, & maximam ipsius potentiam, & ad nos iuuandum clementiam & bonitatem; & consequenter, reddere nos bene affectos ad uolendum ei prompte seruire in timore, exultare ei cum tremore (quod est deuotum esse) & ut quam humillime, quaque obnixissime ei supplicemus, ut nos a tot & tantis malis, & praesertim a morte perpetua liberet in hoc saeculo per suam gratiam, & in futuro per gloriam. Amen.

Cap. XXI. tractans 47. concordias inter Sorthum & Authorem.

Ioannes a Medina laudatur. n. 1
Dominicus Sotus laudatur, qui et author,
Doctores, & Cathedralium prima sum-
mationis

Secunda pars Decret.

Deonū Salmanticensis fuisse.	n.1	templum.	n.17	
Clericos cur oportuit institui.	n.2	Maria nondum nata a paganis dicatum facellum.	n.28	
Horis dicendis & Deo laudando debuisse constitui tempora, horas, templa, hymnos, & psalmos.	n.3	Hieronymus Oforius Praeful laudatus.	nu.28	
Theologi & Canonista munera sic disse- runt.	n.4. & 6	Clerus credat horarum onus esse sibi pri- mum.	n.29	
Horas Canonicas esse octo, graues Dosto- res tradunt.	n.5	Horarum praepositionem non esse mor- tiferam.	n.30	
Horas aliquas de causa iuste interpolari, & omitti.	n.7	Missam ante Matutinam minime dicen- dam.	n.30	
Ordinati minoribus an teneantur ad cer- tas preces lege humana, vel consuetudi- ne, sicut diuina ad incertas.	n.8	Missam iure communi, ut dici potest post meridiem.	n.31	
Præsimonium ad nil aliud quam horas obligat.	n.9	Horas etiam priuatim dicendas in loco sa- cro.	n.32	
Pensio ad horas minores S. Maria obli- gat.	n.10	Attentio & deuotio proprie dicta ut disse- runt.	n.33	
Beneficium paruum cur pro nihilo non habendum.	n.11	Deuotio improprie dicta ut differt a pro- prie dicta.	n.33	
Beneficium etiam fructu reſeruat obligat ad horas.	n.12	Attentio triplex, secundum omnes: Prima & tertia omnibus communis, secunda soli doctis, sed etiam non Theologis, con- tra Sotum.	n.34	
Breuiarij defectus ut excusat ab horis.	n.13	Attentionis tertia, qua optima est, mate- ria propria Deum, adeo quod etiam in humanitate Christi non est omnino si- stendum.	n.35	
Horis a dicendis qua impotentia excusat.	n.13	Attendenda non tam erat plebs ut putat Sotus.	n.36	
Cæcus & caligans ut tenentur ad horas.	n.14	Orationis quinque effectus diuersi.	n.37	
Horarum pars a ministro omiſſa an sup- plenda.	n.15	Attentio qualis in qualem effectum ne- cessaria.	n.38	
Organo cantatum quomodo suppletur me- lus.	n.15	Oratio omnis etiam Layci sine attentione mala.	n.39	
Infirmus qua sine prælato excusat ab ho- ris.	n.16	Attentio cur magis quam bonitas oratio- nis exigitur.	n.40	
Horas dicat excommunicatus, irregula- ris, & degradatus.	n.17	Oratio voluntaria mala cur non omnis mortifera.	n.41	
Excommunicatus magis debet vitare, quā vitari.	n.17	Alius sine qualitate requisita nō sufficit.	n.41	
Excommunicatus alios (quod male serua- tur) exiit.	n.18	Non entis non sunt qualitates.	n.42	
Monacha ad chorum professā tenentur ad horas.	n.19	Lex non omnis præceptiua etiam natura mortifera.	n.42	
Monachos ad chorum professos quis potest facere conuersos, qui, nec Nouitij te- nentur ad horas.	n.20	Attentione necessaria non debemus esse contenti.	n.43	
Religio potest institui sine choro.	n.21	Constitutio cap. Commissa, de electis lib. 6. non includit Episcopum.	n.44	
Horis obligatus tenetur dicere officium S. Maria, & quicquid suum Breuiariū omnibus præcipit.	n.22	Lex interpretans terminis interpretata continetur.	n.44	
Breuiarium pro libito nemo iuste mutat.	n.23	Ecclesiam parochialem capient animo cer- to non promouendi, tenetur restituere fructus, nisi eo mutato promoueat.	nu.45. & 46. & tunc non restituet an- tea perceptio.	n.45
Breuiarium Card. S. Crucis cur author co- lorat.	n.24	Condiuione deficiente deficit dispositio.	n.46	
Maria matris hora minores ab Urbano II. præcepta.	n.25			
Mariam in matrem deuotio antiquissima.	n.26			
Maria matri defunctæ statim dicatur.				

Cap. XXI. de oratione, & horis Canonicis. 129

Restitudo debet fructus non promotu etiā ante sententiam.	n.47
Pena regulariter non debetur ante sen- tiam.	n.47
Pena quid sit definitur.	n.48
Conditio & modus diuersa.	n.48
Pena qua in foro Dei debita.	n.49. & 54
Beneficium parochiale capientis pena nō extenditur ad capientes alia, qui tamē peccant, si non capiunt ordines eis ante xoi, vel laycaliter uiuant.	n.51.
Beneficium retinens nolendo sacrari an peccet.	n.52
Pēso perit matrimonio, sed nō uita layca.	n.53
Ecclesia parochialis proprie non est pra- benda.	n.55. & 57
Beneficio ipso iure priuatus non potest spo- liari.	n.55. & 57
Beneficium capient ut fiat presbyter, in quo dispensatio capienti pecuniā, ut ali- quid faciat.	n.56. & 57
Resto ob horas omiſſas turis humani est.	n.58
Dispensat Episcopus in hoc cum Parocho tantum causa studiij.	n.59
Concilium Lateran. iudicare fuisse circa horas partim nimis laxum, partim ni- mis strictum, nimium liberum.	n.60
Intellectus S. Statuimus, Concil. Lateran. seſſ. 9.	n.61
Concil. Lateranen. lex de omiſſis horis ser- uanda.	n.62
Concilium Lateran. suspiciendum, non de spiciendum.	n.62.
Intellectus dicti Paludani de se absentan- te, ab horis.	n.63
Absentanti se principaliter ab horis hac non obstant.	n.64
Beneficiarius male uiuens an restituat fructus.	n.65

1 Sicut candide Lector, in prima huius
libelli additione adieciimus ca. 20. ceu
quoddam auctarium, quo quædam pla-
cita de oratione, & horis Canonicis eru-
ditissimi iuxta ac piissimi D. Ioannis a Me-
dina, eodē tempore, qui quo ego, de illis
scripsit, nostris assertis conciliaremus. Ita
in hac additione uisum est addere, hoc c.
21. ceu simile auctarium ad cōferendum
cum nostris assertis quædam, quæ scripsit
lib. 10. q. 5. art. 1. de iustitia & iur. Domini
eius a Soto, uir undequaque doctissimus,
grauissimus, & probatissimus, Illustresque

Op. Nauar. Tom. II.

Illustrissimi Prædicatorum ordinis orna-
mentum, posteaquā ego Salmantica (quæ
nos ambos, me prius, & cum posterius
doctoratu insigniuit, & Cathedra primæ
functionis illum Theologiæ, me Cano-
num ornatu) Conymbriam duorū Mo-
narchatum rogatu obnixo coactus mi-
grauit: & in ea hunc libellum ædidi.

Imprimis ergo inueniet, qui sua est no-
stris cōtulerit, cum, omiſſa rei de qua tra-
ctamus, diffinitione, & diuisione, ante
omnia utiliter quinque magno apparatu
probasse.

2 Primum quidem, decens, & necessariū
fuisse instituere clerum, qui inter Deum
& populi esset medius, qui quotidie po-
puli nomine Deum laudando psalleret,
qui; curaret gratiam Dei & precādo, &
administrando, sacramenta in populi de-
ruiare, & uicissim gratias eiusdē nomine
Maieſtati suæ rependere: & merito, quia
cum hoc munus omnium Reipubl. ma-
ximū, & ad alia omnia certos habeat mi-
nistros deputatos, maiore profecto rōne
ad hoc debuit aliquos deputatos habere.

3 Secundum, non solum debuisse instituī
personas, quæ Deo laudes canerent, sed
etiam designari tempora, dies, & horas,
quando id facerent.

Tertium, oportuisse constitui loca, &
tēpla, in quibus id fieret, uasa item, & or-
namenta administrandis sacris opportuna.

Quartum, debuisse præscribi psalmos,
hymnos, orationes, & preces, per quæ glo-
ria, laus, & honor tantæ Maieſtati defer-
retur, & gratiæ pro humana fragilitate
agerentur.

Quintum, septem horarum Canonica
rum institutionem esse antiquissimam, de-
centissimam, & congruentissimam. Inue-
niet item, qui eadem contulerit, nos con-
tra, definitione & diuisione præmissis, in
c. 1. ubi definitur & diuiditur oratio, & c.
7. ubi definiuntur & diuiduntur horæ Ca-
nonicæ. horum quinque probationem præ
supposuisse potius, quam probasse: simul
dubitare poterit, quæ de causa id contige-
rit. Cui responderi potest facile, illi ceu
Theologo fuisse animum cōfundendi hæ-
reticorum statuta, Ecclesie probatissima
probando: Mihi uero ut Canonistæ fuisse
mentem eadem Canonum regulis de-
clarandi, extendendi, & usui Catholico-
rum

R rum

rum quibus iam probata erant, accommodandi.

Secundo, qui prædicta eius placita cum meis contulerit, aduertet eum nemine citato, & quasi contemptim decernere, in dicto lib. 10. quæst. 5. art. 1. sub fin. non audiendos, qui octonarium horarum Canonicarum numerum ponunt. Nos vero multis, eisdemque grauissimis auctoribus, qui neruosa ratione nituntur, citatis illi olim posuimus, & in hac editione lectorem ad monuimus, ipsum, si satis illa perpenderit, minime ita decreturum.

Tertio, ipse magno apparatu probat, ubi supra art. 2. licere cantum psalmorum, horarum Canonicarum, & officiorum Ecclesiasticorum. Nos cap. 16. a nu. 35. uero breuius idem facientes, laus id praxi, & usui accommodauimus. Quia ut prædixi, ille ut Theologus pugnans contra hæreticos, iam probata Catholicis, probat eis. Nos uero ut Canoniste, id iam probatum Catholicis eorum praxi accommodamus.

7 Quarto, conuenimus ambo, ille in d. q. 5. art. 3. & nos in c. 8. nu. 9. c. 11. nu. 34. & c. 13. nu. 9. & nu. 37. in asserendo totum eleum persuadere sibi debere, munus hoc horas dicendi esse ipsi præcipuum & genuinum. Ex quo infert ille, nullam Canonicam horam ullo genere negotij, etiã litteris studendi, gubernandi, prælegendi, vel prædicandi, esse interpolandam. Nos uero diximus in ca. 16. a nu. 70. multis de causis posse quæ interpolare, & interrumpere horas Canonicas, ita ut cessante causa, non oporteat a capite repetere, sed solum ab eo loco, ubi sit interruptio aut interpolatio, imò & nonnunquam totas uno die uel altero ob negotiorum magnitudinem penitus omittere. Nec obstat quæ eum ad id mouit, ratio certe memoranda nempe quod (Deo ita disponente) subtractio temporis ad eas dicendas necessarii nil impedit, quo minus alia negotia bene expeditur. Nō, inquam, hoc obstat, quia licet vltimum ita se res habeat, præsertim in exemplis, quæ ipse subiungit, studendi, prælegendi, prædicandi, & gubernandi, frequenter tamen occurrunt aliqua ita urgentia, ut nullatenus, vel saltem non sine maioris præcepti transgressione, bene fieri possint, sine talis temporis subtractione, qualia sunt exempla a nobis ibi proposita, quæ graui-

breuitatis hic non repetimus. Quin & ipsemet alio in loco in d. quæst. 5. art. 3. col. 4. ait, causa infirmorum, & ob aliqua alia impedimenta interdum posse illas omitte. Admonuimus autem modum, quo absque studij, & aliorum huiusmodi negotiorum iactura horæ prædictæ possint recitari, quodque nemo eret dispensationem a Sede Apostolica qua ab eis dicens excusaretur impetrare. Quin & alio in loco c. 16. nu. 7. addimus, Reges, Principes, Iudices etiã laycos, imò & fere omnes artifices etiam mechanicos, sine fugæ artis & officij notabili iactura eas per aliquot Breuiaria posse recitare.

8 Quinto, ambo dicimus, ille in d. art. 4. col. 2. & ego in c. 7. a nu. 12. & in Manual. Confess. c. 25. nu. 96. & 108. neminem tōne ordinis, qui nō est sacer, teneri ad recitandum horas Canonicas, neque canticum Graduum, quod Breuiarij Pij V. psalmos Graduales appellat. Ille autē addit, quod nulla est lex, neque consuetudo, quæ etiã ad Canticum Graduum obliget, & quod neque Episcopus obligare potest. Nos autem diximus, nullam quidem esse legem communem, quæ ad id obliget: Sed an aliqui sit huiusmodi consuetudo, dubitamus. Meminimus enim, ut diximus i dicto Manuali cap. 25. nu. 108. ante circiter 70. annos morem fuisse in Regno Nauarræ, ut insigniti quatuor minoribus, quos vulgus ibi gradus ordinis appellat, præfatum Canticum graduum, & qui prima tonsura tantum erant insigniti, psalmum, *Miserere mei*, quotidie dicerent. Diximus etiam, quod esset Episcopus auctoritate sua sola nequeat huiusmodi minoribus ordinatos nolentes ad aliquid certum recitandum obligare, ut ille ait; posse tamen de eorum consensu id facere, ut in d. nu. 108. paulo latius diximus, cum iure naturali conuentiones & pacta, quæ duorum, vel plurium consensu constant, l. 1. ff. de pact. obligent. cap. 1. de pactis, ad peccatum, præsertim in foro conscientie, argumen. cap. iuramenti, 22. q. 5.

Addidimus itē, quod licet prædicti nullo humano iure, vel consuetudine teneantur dicere prædicta, iure tamen naturali, & Diuino tenentur ad aliquas preculas, vel gratias Deo Optim. Maxim. maiores, quam laici, agēdas, ob beneficium clericatus,

atus, & ordinu ab ipso acceptum, saltem dum clericali priuilegio gaudent.

Adiciamus etiam modum nonum eas persoluendi, ubi nulla lege, consuetudine, vel facto sunt determinata, & quod obligatio prædictas gratias agendi, iudicio nostro, non obligat ad plus, quam ueniale, ubi non sunt determinata.

9 Sexto ille ait, in d. art. 3. col. 3. & recte quidem, teneri ad horas Canonicas eum qui habet præstimonium, seu beneficium quod uocant præstimoniale. Nos autē in hoc libro id nō expressimus; sed satis fuit dixisse, omnem beneficiarum beneficij Ecclesiastici teneri ad eas, cum inter omnes conueniat, & efficaciter probat Panor. in consil. 47. vol. 2. eiusmodi præstimoniale esse beneficium Ecclesiasticum, licet nullam in eo residendi, nec ei seruendi per se, vel alium obligationem, uel onus habeant, expressi autem id in Manuali, Confess. in d. c. 27. nu. 108.

10 Septimo inter ambo conuenit, ubi supra Pensionarium nō teneri ad horas Canonicas. Nos autem in hac editione addimus nouam fel. record. Pij V. constitutionem, qua obligauit eos ad officium Beate Mariæ minus dicendum.

11 Octauo ille, in d. art. 3. col. 3. ait, nō obligari quem ad horas Canonicas ratione beneficij ualde exigui nos uero d. c. 7. nu. 27. multis nostram partem confirmando, & partim aduersæ fundamenta soluendo contradiximus. Quibus nunc addo primo, quod ipsemet confitetur beneficium octo ducatorum obligare: quod tamē certum est non sufficere ad sustentationem habentis illud: ergo non oportet ad hanc obligationem inducendam, ut beneficium ualeat exiliter sustentare beneficiarium. Secundo, quod etiã ipse ait, illud debere esse adeo exiguum, quod pro nihilo reputetur, quæ tamen nullum est. Tum quia post Concilium Trident. Sess. 25. cap. 6. omnis clericus etiam primæ tonsuræ tantum, habens beneficium Ecclesiasticum quolibet exiguum, gaudet priuilegio fori, etiã quoad crimina, quoad quæ non gaudet etiam insignitus quatuor minoribus, si beneficium careat, quod est magni momenti, & facit, ut non debeat pro nihilo reputari. Tum quia habens beneficium etiam exiguum, licet potest sine alio patrimonio ad ordi-

nes sacros promoueri, c. Episcopus & c. tuis, de præbend. ad quos tamen non potest sine beneficio, uel patrimonio sufficenti admitti, quod etiã est magni ponderis. Tum quia ratione qualiscunque beneficij accedit beneficiario aliquis honor, & præminencia, præ non habentibus simile in Ecclesia, cuius est beneficium, & honor, est bonum præstans, quia præcellit alia pecuniaria, iuxta philosoph. 4. Ethic. & gl. quæ apta in id iura citat in c. suam. verb. modestie, de pœnis: & iuxta illud Apost. ad Rom. 13. Cui honorē, honorē. Tum quia non potest renunciari absque superioris auctoritate, c. admoner. & cap. quod in dubijs, de renunciat. Tū quia non deerit, qui uoluerit illud renunciatum acceptare cum onere horas recitandi, ob prædictos respectus.

12 Nono, ille ait, ubi supra, non teneri ad horas Canonicas beneficiarium, cuius fructus sunt per Papam alteri reseruati, nos uero contradiximus, in d. c. 7. nu. 30. & in c. 20. nu. 15. Tum quia Papa non reseruatur fructus sine consensu beneficiarij, & consequenter per eum stat, quo minus eos recipiat, cum eius consensu facta sit reseruatio. Tum quia obligatio recitandi principaliter ex titulo beneficij, quàm ex perceptione fructuum descendit: per eius enim collationem, & acceptationem ante fructuum perceptionem, beneficiarius Ecclesiæ, & Ecclesia beneficiario quadatenus dispensatur, iuxta Innocentij III. cap. nisi cum pridem, de renunciat. Tum quia nihil inuat eum suū illud fundamentum, scilicet, quod Papa reseruando fructus alteri, præsumitur uelle absolvere illū ab onere recitandi, quoniam nullo iure talis præsumptio nititur, cum de ipsius consensu reseruet, per prædicta. Tum per alia, quæ ubi supra, in dicto capitulo uigesimo numero decimoquinto, referendo sententiam doctissimi Ioannis a Medina nostræ conformem, prædiximus. Quamuis sententia Soti seruari posset in eo, qui succedit in beneficio, cui omnes fructus, & administratio tota reseruata fuit ex præcessoris sui consensu, huiusmodi tamen reseruaciones deserunt fieri fel. record. da. Pio Quinto, & Sanctissimo Domino nostro Gregorio XIII. clauum Ecclesiæ nostri uersa tenentibus, ut ibi idem adijcitur.

13 Decimo, ipse in d. ar. 3. col. 3. carpit Paludanum, dicentem excusari quem a recitandis horis defectu Breuiarii, quia typographiae artis beneficio facile, & vili haberi potest. Sed per facile defenditur Paludanum. Tum quia non fuit ei mens excusandi eum qui mediocri cura potest habere illud, & non habet, sed tantum eum, qui cura tali adhibita, non potest habere illud saltem pro illo die, quo non recitat horas. Tum quia, ut quis excusetur ab horis hodie dicendis, non oportet quod nec hodie, nec heri, nec nudius tertius, quartus, aut quintus potuerit querere illud, neque quod non dederit causam, ob quam hodie non potest illud habere, sed sufficit, quod toto hoc die non potest. Sicut ad excusandum quem ab hodierno ieiunio, non requiritur quod hodie, heri, nudius tertius, quartus &c. non potuerit ieiunare, imo neque quod heri, vel nudius tertius non dedit causam, cur hodie non possit, etiam si illa impotentia sua culpa ei euenerit, argum. cap. quia diuersitatem, de concess. preben. & capit. uenies, de sponsal. ut supra, cap. 11. nume. 2. dictum fuit.

14 Undecimo, ambo, ipse in d. ar. 3. col. 4. nos in cap. 11. nu. 13. & 14. excusamus eum, aut oculis ita caligantem, ut legere non possit, ipse autem excusat illum simpliciter, nos vero cum limitatione, nisi possit illas cum socio recitare, & scilicet qui uellet, & posset eum iurare gratis, aut precio, si haberet redditus ecclesiasticos sufficientes ad se alendum, & illum ad id conducendum. Obligamus item eum ad recitandum eam partem, quam memoriter tenet, si earum pars maior fuerit, licet non habeat socium, nec habere teneatur. Quod etiam ipse Sotus sub dubio forte satis affirmat.

15 Duodecimo ille excusat in specie ab interruptionis horarum culpa eos, qui ex choro mittuntur ad thurificandum, quo tempore, Magnificat, vel Benedicunt, ab eo canuntur. Ego vero c. 16. nu. 66. generali ter excuso ab illa culpa omnes, qui exeunt choro ad aliquid aliud officio necessarium peragendum, non tamen excuso eos a supplendo post, uel antequam id fecerint, ea quae omittunt. Ille uero sic, ea ratione, quod tenentur memoriter illa scire, & quod satis uidetur ab eis dici, quod eis in alijs

occupatis chorus omnium nomine recitat, vel cantat. Ego autem non fui ausus extendere tantum, tamen non auferem eos ob omisam suppletionem arguere peccati, quin & rationi satis consonum uidetur id, quod ille subdit, nempe illum, qui organorum pulsu choro respondet, excusari a recitanda antiphona, vel alia parte, quam organus pulsatur: tamen quod ille non tangit non auferem excusare chororum totum nec singulos eius a supplendo tacite id, quod organus pulsatur: & magis laudem modum illum supplendi, quo chorus submissa voce & singulatim supplet singulos uersus ab organo pulsatos post singulos a se cantatos, quam illum, quo chorus supplet uni eo contextu, dum primus uersus ab organo psallitur, totum canticum, vel psalmum a choro, & organis uicissim canendum. eo quod attentionem & deuotionem uagandi mente, & colloquendi uerbis tollit, & ualde laudabile est id, quod ad hoc incitat. Arg. c. ex parte, de consuet. & l. c. uenire, ff. de pact. dotal.

16 Decimotercio, ambo excusamus a recitando infirmos, ille breuius, ego uero latius: Ambo requirimus, ut infirmitas sit talis, quae legitimam ad non recitandum pariat impedimentum: Ille autem in ait, quod si manifestum est infirmitate parere tale impedimentum, auctoritate propria potest quis horas omittere. Si autem est dubium, consilium medici, & auctoritatem Praelati esse requirendam, ut in ieiunijs, iuxta doctrinam Thomae, 2. 2. q. 14. ar. 7. 4. licet ipsum ille non citet. Mihi uero, ca. 11. nu. 4. uisum fuit satis esse consilium medici, modo ille sit prudens, Deum timens, & praeccepta Ecclesiae obseruans, ob quoddam notabile Ambrosij, cap. contraria, de consec. dist. 5. elogium. Nullibi enim ferè consuetudo cleri, exceptis ad summum monachis, habet, ut super hoc Praelatus consulatur. Cum & raro, & a raris super ieiuniorum omissionem consulimus Praelatos, & ex Th. ubi sup. colligitur, eiusmodi consuetudinem satis esse iustam.

17 Decimoquarto, inter ambo, illum in dicta columna quarta, & me in capitulo septimo, numero 17. conuenit nec excommunicatum, neque irregularem, nec depositum, neque degradatum ab horis dicendis excusari, iuxta glossam, adiuncta do-

doctrina Arch. Cardi. Alex. in c. presbyterum, dist. 28. Quia nemo ex improbitate sua debet reportare commodum, itaque; fullo, ff. de sur. cap. legi. adiuncta prima glossa 16. q. 1. Ille autem exprimit, & quidem recte, irregularem, depositum, & degradatum licite posse suum pœsum persolvere simul cum alijs in choro, excommunicatum autem minime. Admoneo autem lectorem, vitio typographiae ipsius uerba in meo libro significare, excommunicatum non teneat antequam denunciatur vitare alios, quod longe fuisse a mente uiri doctissimi iuxta de pœsum, constat ex eo, quod paulo ante praedixit, excommunicatum solitarie eas dicere debere, & quod non ignorauit Canonem, c. illud, de cler. excom. minis. singulariter disponentem, quod excommunicatus magis tenetur ad uitandum, quam alij ad uitandum eum.

18 Quod (proh dolor) male seruāt multi ob occultam culpam a iure, vel ab homine excommunicati, & praesertim super beneficijs, quae possident, condemnari, qui antequam denunciarentur, & per schedas, siue cedulones in ualuis Ecclesiarum, & quadriuijs affixos publicentur excommunicati, non uerentur illa administrare, & diuini se ingerere, & distributiones quotidianas recipere, quin & (quod horrendum est) missare, & pro missis pœntiar accipere immo & querere, nisi eo modo, qui adijciatur infra cap. 22. miscella. 2.

19 Decimoquinto inter ambo, illum in d. ar. 3. col. 4. 5. & 6. me in d. cap. 7. nu. 4. conuenit, quod monachi, & monachae, ad chorum deputati, uel deputatae, iam professi, uel professae, etiam carētes ordine sacro & beneficio Ecclesiastico, tenentur ad pronuntiandas horas Canonicas. Ille autem late nititur confirmare contrariam sententiam Caietani (a qua tamen discedit) dicentis nulla lege, neque consuetudine, quam ipse sciat, neque ulla efficaci ratione communem sententiam probari. Nos uero quae breuissime ea asserimus, insinuat ex D. Antonino efficaci ratione, quam tamen ipse Sotus deligit, & potuit a nobis mutare, & mutatum fuisse satis significant allegata per eum, quae sunt ipsa eade, quae nos ante omnes alios ad confirmandam rationem citauimus.

20 Decimosexto conuenit etiam inter nos, Op. Nauar. Tom. II.

quod nec monachi nouitij, nec professi ad munia laica, uel secularia a Choro psallendi aliena, siue sint uiri, siue feminae, tenentur ad praedictas horas pronuntiandas, sed tantum ad preces alias per sui ordinis regulam, & statuta sibi sub pena peccati uenialis, uel mortiferi, aut alia temporalis praecipuas. Ipse tamen addit posse Praelatos ordinum dimouere monachos etiam professos ordine sacro nondum insignitos, & monachas etiam professas ad chorum, & spiritualia munia, ab obligatione exercendi ea, & deputare laicis munijs, & consequenter absolueri illos ab obligatione pronuntiandi horas, eo quod Maxim. Pont. ab initio institutionis religionum hac facultatem mutandi earum Praefectis concessit. Ego autem ea tunc tacui, & nunc minime probo. Tum quia nunquam alibi legisse memini, Summos Pontifices, eiusmodi potestatem praefatis Praefectis fecisse. Tum quia receptum est, eos non posse suis monachis facere facultatem transgredi ad laxiorem, & minorem religionem, glo. in cap. cum singula, §. fin. uerb. Canonice, de praeb. lib. 7. & Tho. 2. 2. quest. 8. ar. 8. Panor. & alij in c. licet, de regular. & constat statum ad laica munia professi minorem, & laxiorem esse, quam sic statum ad spiritualia munia professi. Arg. c. illud, & cap. solitae, de maior. & obed. Tum quia hoc consequeretur, monachum nondum sacro ordine insignitum ob sua demerita ab ordine perpetuo in triremes, uel in laica, uel clericale uitam eiecitur ab onere recitandi horas absolui. Cuius contrarium supra, c. 7. nu. 20. definiuimus, & satis colligitur ex his, quae in tractatu de uoto paupertatis, super capitulo, non dicatis, duodecima, quaestione prima, numero sexagesimo quinto, scripsimus. Tum quia pars principalis uoti solennis proficis ad chorum est, inferuendi spiritualibus, & ita uidetur, quod cum solus Papa possit dispensare in uoto solenni, ita solus ipse possit illam partem principale relaxare. Arg. l. quae de rota, ff. de rei uendic. c. pastoralis, §. ita cum totum, de offi. deleg. Tum quia licet uiderim aliquos monachos ad laica professos in statum professorum ad chorum euectos, neminem tamen haecenus uidi ex professis ad chorum ab alio, quam a Pontif. Max. in ordine professorum, ad laica mutatum.

Secunda pars Decret.

tatum, nisi forte ob sua delicta, ob quæ et ab ordine penitus ejici posse in præfato tractatu, super ea, non dicatis, nu. 67. probauimus, per quam penam ob delicta imposita, nullatenus credimus eum ab onere pronunciandi horas absolui, quum, ut & ipse ait, nemo ex sua improbitate com modum reportare debeat, litæque fullo. ff. de fur. capit. legi, adiuncta gl. 16. q. 1. Pa teor tamen potuisse Pontificem Max. ab exordio religionum, imò & nunc posse sac cultatem prædicta iusta de causa facere, sed non credo eam hæcenus factam.

21 Non enim satis placet id, quod ipse religionis alioqui colatissimus insinuat, nul lam religionem ad munia layca sine cho ro, & spirituali Dei cultu subsistētia, insi tuti posse, vel debere. Tū per illud Iacob. 1. Religio munda, & immaculata apud Deū & homines hæc est: Visitare pupillos, & viduas in tribulatione. Tum quod hac au thoritate nūlus, definit Tho. sancte in vno loco. 2. sec. quæst. 188. artic. 2. posse insi tuti religionem aliquam ad opera uitæ a ctiua tantum, & in alio, ead. quæst. ar. 3. q. etiam ad militiam armatam in proximo rum defensionem ad obsequiū Dei exercendam.

22 Decimoseptimo inter ambos, illum in lib. 10. quæst. 3. ar. 4. col. 2. & me d. c. 7. nu. 2. conuenit, clericos ordine insignitos iure naturali, & diuino teneri quidē ad maiores preces, & laudes diuinas, quā laicos: substantiam autē, speciem, & quantitatem earum non esse iure diuino, sed tantū humano determinatam, & ideo varias apud varios esse horarum dicendarum formulas, ut Canones censent, e. in die, de consecr. dist. 5. & ea nouit. e. de his. e. placuit. 12. distincti. Ipse autē latius spaciatur circa varias variarū Ecclesiarum, & ordinū horarum Canonicorū formulas, & circa obligationem, quam illæ inducunt. Ego autem, ca. 10. nu. 4. breuius & generaliter concludo, quod omnes, qui præcipimur dicere horas Canonicas, tenemur ad dicenda omnia, quæ præcipit dicere forma Breuiarij, secundū quā obligamur eas dicere, & consequenter officium Beatæ Virginis, defunctorum, Litaniz, Psalmos pontificiales, Canticum graduum, siue psal mos Graduales, & commemorationes, & trinā orationem ante Matutinum, & an-

te Primam, & post Completoriū, & quæ quid aliud, quod illa forma præcipit esse dicendum ab omnibus generaliter, secundum eam formam recitaturis. Dixi (omnibus generaliter) quia si præcipiat aliqua dicēda illis vel illis, illo, vel illo loco tatum, solū illi, & in illo loco dicentes ad ea tenerentur. Dicens autem, quod tenemur dicere id, quod præcipimur, intelligo sub pena peccati mortiferi, quia non parere præcepto, mortiferū est, §. quod præcipitur. 13. quæst. 1. §. 5. 4. dist. nisi rei par uitas, vel alia causa a tanto malo excuset, iuxta ea, quæ in Manuali Confessar. cap. 11. resoluimus.

23 Decimo octauo, uterque ille in d. col. 2. Ego autem in c. 19. a nu. 211. nostrū ait, non licere obligatis ad horas Canonicas deligere pro libito formulam, seu Breuiarium dicendi illas, etiam si ad titulum sui patrimonij, sine ullo beneficio sint ordi ne insigniti, cōtra Directorium, & eius se quaces: Ille uero ait, nō audere cōtradice re omnino Caietano, in sum. ner. Horarū §. 2. dicenti id licere, sed solū quoad cul pam uenientem: Ego arbitror in ca. 19. nu. 211. contradicendum illi etiā quoad cul pam mortalem, quoniam transgreditur præceptum, quo iubemur omnes recitare illas, secundū formulā Breuiarij, quam sequi præcipimur: tamen si excusarem a culpa mortifera eum, qui vno, vel altero die, etiā sine vlla causa, id faceret, & etiā a ueniali, si qua (licet non omnino iusta) causa concurreret.

24 Decimonono uterque, ille in d. art. 4. colum. 3. ego in capitul. 19. a numer. 201. adduxit multa, quæ suaderent, Breuiariū bon. memor. Card. S. Crucis, aut esse tol lendum, aut reformandum, aut saltem in choris nullatenus iuxta eius formulā recitandum, & canendum: Et ipse quidem nulla ratione inuentionem eius colorat. Ego uero multa, quo excusarem & Pon tifices Max. eius formulam recitandi per frequentes dispensationes probātes, & in numeros clericos, præsertim seculares, & in his etiam summates, (qui tanto applau su illud susceperunt, ut etiam nūm de plo rent ablatum) a facultate commutandi ve tera p tot secula Canonibus approbata.

25 Vigesimo uterque, ille in d. articul. 4. columna quarta, & ego in cap. 10. num. 2. ait,

Cap. XXI. de oratione, & horis Canonicis. 132

ait, & omnes, qui tenentur ad horas Ca nonicas, teneri ad horas minores Virgi nis Matris illis diebus, quibus forma Bre uiarij, ex quo recitamus, præcipit dicen das. Sed ipse cum communi ait, nullo nos ad id præcepto scripto teneri: Ego autem contra, secutus eruditissimum Cosmam Guimiel. in quadam sua gl. in præg. sanct. Gall. in tit. quomo. diui. off. uerb. dictori, asserentem Urbanum I. cum in Concil. Claramon. bellum sacri decerneret, præ cepisse, ut singulis diebus illæ dicerentur ab eis, qui ad horas Canonicas obligantur quas Sanctissimæ Virginis horas minores per præfatum Card. S. Crucis Breuiariū sublatis omnino fuisse, ut merito dolet ipse Sotus (qui ad felicis sæculum, ante quam Pij V. Breuiariū prodiderit, migra uit) ita ego plurimum gaudeo, eas per il lud resitutas. Nemo autem suspicetur vi rum illum, quem nouimus Virgini Matri deuotissimum, per illa uerba, quæ de illa subdit, Ante Bernardi tempora, & ordinū mendicantium institutionem, non incre buit tanta Virginis deuotio, sensisse deuotionem Christianorum in Virginem Matrem esse nouam. Nouit enim vir erudi tissimus, iam inde a tempore, quo ipsam filius suus de dyb. uis cruci affixus Ioāni commendauit, maximam fuisse omnium Christianorum in ipsam reuerentiam, & deuotionē, quod præter alia multa, eadē quæ antiquissima (quæ breuitatis gratia omittimus) argumēta, demonstrant lucu lentissima illa maxima, pulcherrimaque ubique terrarum in eius honorem dedica ta templā: Quin & statim audito ipsius in celo transitu, constructam in honorem eius in monte Carmelo Basilicā, quidam ei egregie deuotus Baptista Mant. libr. 2. Patren. Mariæ, uersus finem, qui omnia hæc decerpisse uidetur ex Hieron. Serm. de assumpt. Mariæ, quem Tho. Vuall. re ferens in cap. 133. a nu. 6. de sacramental. eadē asseruerat, excepto eo, quod de Sa cello ait, his uersibus prodidit.

In uidua deserta domo rerū indiga uirgo,
Contuge defuncto, natoq; in regna recepto,
Ducebat tristis uisū in prore tacēte. Et intra
Palladia collem dederant cui nomina sylue
Et loca, quæ curare magis quā dā ille solebat.
Asidue tāquā prole uisura petebat. Et inf.
Huc igitur se quādo quies, vacuūq; negoti,

*Tempus erat ueniet, curas lenibat, & ipsa,
Maestate loci large oblectata redibat:
Propterea montana uiri Spelæa colentes,
Auditu illius fato sublimē sacellum
Apricis posuere tugis primi, atq; quotānis
Sacra instaurant, Hymnos, & thura se re
bant.*

28 Quin & antequam ipsa nasceretur, de dicarunt ei Carnuti (quæ Galliz Lugdu nensis ciuitas celebris est) Druides sapiē tissimi aram, sub terram profunde cauā tam, cum hoc titulo. VIRGINI PA RITVRAE. Quem locum postea si deles magnificentissime ampliātum sub terra, & super terram, in amplissimam Ec clesiam Cathedralē erexerunt. Sed & eruditissimus, idemque pientissimus Hie ronymus Oforius, iam pridem scriptor clarissimus, nunc autem etiam Præfatu amplo Reuerendissimus, in vita gloriosissi mi Lusitaniz Regis Emanuelis, tradit ostensum fuisse Duci eius præcellenti, ei demque Comiti, & Admiralo Illustrissi mo Gamæ, in Indiam eum nauium clas se missio, Sacellū intra quoddam magnum templum, sub nomine Mariæ, religiosissi me ab antiquissimo tempore a paganis cultū. Quin & mihi hæc scribenti uerbo asseruit, se posteaquam illa scripsit, & ty pis excudi fecit, accepisse a uiro erudito, fide digno ab India reuertēte, quod in uetustissimis Calicuti Regni annalibus in uenitur Regem Calicuti, fuisse unum, aut certe primariū socium trium Regum Magorum, quos ad adorandum Christiū ab Oriente stella ductos fuisse, Marti h. 1. testatur, qui reuersus in suū Calicutum, præfatu templum, quod nunc uisitur, extruxit, & intra illud præfatu sacellum & in eo Aram, ad quam per multos gra dus ascenditur, in quam nullis alijs, quā aditis est aditus, & in qua est sculpta imago Angustissima Virginis Matris Mariæ suum filium uhis suis amplectentis, & summa religione a paganis culta. Quæ omnia fusius, suauisque sua illa Cicero niana phrasi, uir eloquentissimus, magnū que totius Lusitaniz ornamentum, & de cus, propediem traditurus est editione, quam parat, secunda præfati Emanuelis uite, quam plurima scitu & memoratu dignissima, quæ intus & foris lectorem as fatim instruant, amplectentis. Quin etiā

Secunda pars Decret.

mihi nunc hæc prælo subijcienti allatū est cuiusdam eruditi testimoniu, quo affirmat Constantinum Lascarium, virū eruditione præstantem, transulisse Græca in latinam epistolam quandam breuem, iam ab alio antea ex Hebræa factam Græcam, qua ipsa Virgo Mater amantissime in suam protectionem suscepit ciuitatē Messanam, quæ a Beato Paulo Apostolo edocta ipsam adhuc viuētem per suos Legatos reuerenter visitauerat.

Subdubitatio autem eiusdem Soti de officio defunctorum, an clerici seculares non fruētes decimis, & beneficijs Ecclesiasticis, teneantur illud recitare, parū placeat, cum absque alia curiosa indagine sit firme tenendum id, quod prædixi, nempe omnes ad horas Canonicas obligatos teneri ad dicendū omnia, quæ formula sui Breuiarij iusta superioris auctoritate eo positi omnibus generaliter præcipit. Dixi (præcipit) quia ea, in qua solum exhortatur (qualia sunt multa multis extra chorū recitacibus in præfato Pij V. Breuiario) non sunt necessario dicenda. Arg. §. si. 4. dist. cum simil. Nec aliud de Litanij in Breuiarijs præceptis censendum est, quod officio defunctorum & Beate Virginis quicquid ille nitens ordinis sui formula (quæ tamen excusare potest) subdubiter, cum iusto superioris præcepto parere oporteat, ea. 2. de maior. & obed. §. quod præcipitur 24. q. 1.

29 Vigesimo primo conuenit inter nos, illum dicto articulo 4. colum. 5. & me in c. 3. numer. 39. quod horæ Canonicæ, quæ in choris debent dici publice, sub pena peccati mortiferi, sunt horis statis dicendæ. Ille uero, quæ priuatim extra chorū dicuntur, sub pena venialis peccati, si absq; iusta causa id fiat, quod ambo ea ratione (quam omnium ad eas recitandas obligatorum animis inculcari & ualidis clamis insigi percipiendū est) confirmamus, scilicet, quod hoc munus est maxime illis proprium, & ideo alijs negotijs anteferendū, nisi iusta in id causa contrarium suadeat. Ego autem id latius exēplis amplio, quāuis id in horis priuatē dicendis a paucis, aliorum collatione, seruari uideat. Ambo ubi supra item affirmamus, satis esse præponere, quam postponere illas, quando alterum etiam ex causa facere oportet.

30 Vigesimo secundo conuenit inter ambos, illum in d. ar. 4. col. pen. & me in c. 3. nu. 70. non esse peccatum inuertere ordinem horarum iusta de causa, nempe recitare Tertiam ante Primam, nonam ante Sextam, Completorium ante Vesperas, & quod etiam si per negligentiam, aut incuriam, immo scienter id fieret, nō esset plusquā veniale, nec induceret obligationē iterā di horam iam dictam ordine præposteror. De ordine item Missæ ad alias horas satis conuenimus, in asserendo, quod facere illam ante Primam recitatam, nō est peccatum, quamuis ego addam nunquā me habere ausum fuisse id facere, neque alij, ut id faceret, consulere, & etiam ipse dicat decere multo, ut dicturus Missam post horam Primæ deputatam, antea illam recitet. Dissentimus tamen in eo, quod ille contra communem ait, non esse mortiferū, sed solum veniale, missare ante Matutinam recitatam. Ego autem sequor opinionem communem, limitando eam, ne procedat, quando aliqua de iusta causa id fieret. Mouetur ille primo, quod nulla lege id uidetur caueri. Secundo quod, Missa non est de horis Canonicis, ut dictum est supra, cap. 3. nu. 29. post quandam gloss. singularem, Clement. 1. de celebrat. Missæ. & ita nullus ordo uidetur inter Missam, & horas seruandas, sed quæ hæc dicantur horis sibi statis, & illa in sibi stata. Tertio, quod si soluere nocturnum officium Sextæ, aut Nonæ hora diei non est mortiferū, a fortiori missare ante nocturnum non erit tale. Quibus tamen non obstantibus, mihi seruanda uidetur communis, nisi cum, ut ibi dixi, scandalum, vel nimia retardatio Missæ, vel alia similis causa contrariū suadeat. Tum quia omnes, & etiam ipsemet Sotus, tatenent consuetudine antiqua id seruari, & quod ei contraire saltem veniale fuerit peccatum. Tū quia et si expresse sacrosancta Mater Ecclesia id non dādam decreuerit, tacite tamē videtur decreuisse, partim per vniuersalem consuetudinē, cuius magna est auctoritas, & vim legis habet, ut ait Imperator, l. 2. C. quæ sit long. consuetud. & neruosa ratione probat luresconsultus, in l. de quibus. ff. de legibus, partim statuendo, ut Matutina diceretur tempore nocturno, & Missa diurno; partim maiorem attentionem, & præparationem

Cap. XXI. de oratione, & horis Canonicis. 133

rationē exigendo ad Missam faciendā, ut hoc ipsum Capitulum probat, ut notatur supra c. 2. & 15. & ita significando, ut horæ saltem nocturnæ essent quædam eius præparatio. Nullam enim aliam præparationem præfixit faciendā. Tum quia ipsius opinio præbet occasionem valde indecenter, & inde note recitandi nocturnum, vel matutinum officium interdiu, etiam post prandia & meridiem, quæ merito impedienda est, ea. ex parte, de consuetud. l. conuenire. ff. de pact. dot. Non obstant ea, quibus ille mouetur, non primum: Tum quia licet nulla id lege scripta teneatur, consuetudine tamen vniuersali, eademque sanctissima id seruatum est: Tum quia videtur id statutum esse tacite: Nam ordinādo, ut Matutina diceretur nocte, vel mane, & Missa die, tacite voluit, ut per Matutinam fieret ad eam præparatio, & alia proxime dicta. Ad secundum responderetur, concedendo Missam non esse de horis Canonicis. Sed negando consequentiam illam; Ergo nullus est inter eam, & eas ordo, sicut est neganda illa. Archidiaconus Ecclesiæ Cathedralis exrens Canonici non est de Canonicis: Ergo nullus ordo est seruandus inter illum & eos: cum in sedendo, & alijs multis sit seruandus. Argum. cap. cum olim. & ei an notat. de re iudic. Ad tertium respondetur, negando illam consequentiam. Quia sit a separatim, & inualide, l. Papinianus ex l. ff. de minor. cap. ad audientiam, de decimis, sicut & male inferret, qui sic argueret, Dicens: Matutinam post prædium nō peccat mortaliter, Ergo nec dicens Missam, contra cap. liquido, de consecratio. dist. secunda. per quales consequentias non sunt inducendæ nouitates contra vetustam, eademque reuerendam in tanta re consuetudinem.

31 Vigesimo tertio conuenit etiam inter nos, illum in d. ar. 4. col. penul. & me in Manual. Confess. cap. 2. nu. 86. & lenius supra cap. 3. num. 42. missas esse horis sibi statis dicendas, sed ille ait, missas solennes, siue maiores dicendas esse post tertiam di horam in festis, & post sextam in profestis, & post nonam, in ieiunijs, priuatas autē qualibet hora, præterquam antelucanā, & pomeridianā, in quibus ait sine priuilegio non esse dicendas. Nos autem ad-

uertimus primo quandam in uerbis eius repugnantiam, nempe quod Missa solennis, & maior debeat dici post sextam in profestis, & post nonā in ieiunijs, & quod Missa priuata non possit dici post meridiem, cum palam sit horam sextam finire meridiem, & horam nonam incipere a secunda pomeridiana in uere, & a quarta in æstare, per ea, quæ late diximus supra, c. 3. a numero quadagesimo secundo, cum item constet Missas priuatas a fortiori dici posse post meridiem, si post illum dici possint solennes: secundo, quod non obstat, quod etiam (ut in dicto Man. dicto capitulo vigesimo quinto, numero octuagesimo quinto diximus) Ioan. Andr. quem ipse non citat, communiter recepit in c. 1. de celebrat. Missar. dicat, illicitum esse celebrare post præteritam notabiliter horam sextam, quæ finitur meridiem, quia nostro iudicio, minus benedicit; Tum per proxime dicta, quæ satis efficaciter probant contrarium. Tum quia non est textus, neque ratio, quæ prohibeat ieiunio, ubi sine scādalo potest, facere eam ante Nonam; Tū quia est oblatio & sacrificium inuentū, a sacerdote in persona Christi oblatum, & idem quod ea hora ab ipso met Christo fuit oblatum eruentum, quod quādā prima missa fuit, ut latius alibi, in dicto capitulo. solent. probō. Tum denique quod præfatus Ioan. Andr. non ait simpliciter illicitum esse post meridiem celebrare, sed communiter esse illicitum id facere post præteritum meridiem notabiliter. Quod ea ratione dixisse videtur, quod ali quid scādali communiter ingeritur ex celebratione tantum dilatata, sine aliqua, quæ appareat, causa, cuius hanc esse mentem colligitur ex eo, quod non damnat celebrationem, quæ statim post meridiem inciperetur, & ex eo, quod consuetudo Urbis, & Orbis habet, quod quando missa maior ob eandem, processionem, vel aliam causam durat, ut sepissime durare solet, usque ad primam, & aliquando secundam pomeridianam, missa priuata dicuntur post præstationem eius finitam.

Itaque sine ullo scrupulo tenemus, nullo iure cōi, neque ulla ratione efficaci probari, missas priuatas cessante scādalo nō posse a ieiunio fieri post meridiem usque ad nonā, imō neruosa ratione contrarium suaderi,

Secunda pars Decret.

suaderi, & etiā post nonā in ieiunijs, per Canones ad id aptos, quin & consuetudine esse satis receptū, vnde nos semper cōsuluimus, quod clerici iusta de causa diebus festis iter facientes, & non potentes missare in loco, unde exeunt, nec peruenire ante meridiem, ad locum prandio destitutum, possunt in eo post meridiem missare, quo ipsi, suiq; familiares precepto de audiendo Missam satisfaciunt, quod ipse frequenter sine ullo scandalo, imo magna cum edificatione, & deuotione populi iā pransi ad id concurrentis, & exemplo nō omittendi Missas diebus festis etiam propter itineris faciendi necessitatem, fecisse meminimus.

32 Vigesimoquarto vterque nostrum ait, ille in d. art. 4. col. fin. ego in c. 5. nu. 11. q. horarum publicarum, cum publice dicuntur, dici debent in ecclesia, & loco sacro sub pena peccati mortiferi. Ipse autem ait, nihil peccari dicendo eas extra locum sacrum, cum privatim dicuntur, etiam a beneficiarijs. Nos uero in d. cap. 5. numer. 14. contra, secuti Innocentium communiter recepimus. cap. 1. de celebr. Missarum. dicentem mortifere peccare beneficiarios sine iusta causa id facientes: cuius dictū efficaciter probatur per quoddam Concilium capitulum. 92. distinctum, quatenus precipit eos deponi, & depofitio nō fit nisi ob peccatum, per ea, quae notantur in capitulo. Apostolus. 85. distinctum. & in summ. 15. q. 8. & cap. cum non ab homine, de iud.

Limitamus, tamen dictum eius, quatenus ait eos mortaliter peccare, ut tantum procedat, quando per contemptum, aut contra preceptum particulare praelati hoc facere omittunt, aut cum ob suam absentiam cultus diuinus damnum notabile patitur, eo quod ob id officium in Ecclesia, aut non dicitur, aut saltem non cum debita solennitate, quia sine illo, alij eam praestare nequeunt, uti limitauit Cardinalis Caieta. in summ. verb. Horarum. versicul. quoad 5. & ante illum id sensu Syluestri. vers. horarum. quoad 10. quorum tamen vterque ait eos graue ueniale peccare, quod ipse limitat, quando sine causa id faciunt. Nam quem admodum recitare sine causa alijs horis, quod statum est peccatum ueniale, & id facere cum causa nullum, ut supra eo. c. concordantia, 20. & 21. nu. 32. dictum est, sic arbitror

quod licet recitare extra locum sacrum recitandis horis statum est peccatum saltem ueniale, recitare tamen cum illa est nullum, arg. a simili. quod est ualidum, & dudum. in 2. de elect. illud, ad legem. Aquil. ff. q. vero ipse ait recitantes extra ecclesiam debere habere Oratorium aliquod ad id in sua domo deputatum, potest procedere de decencia, & honestate, non autem de precepto, etiam sub pena peccati uenialis (licet in hoc ipse inclinare videatur) quia quod nullo iure precipitur, nō est pro precepto habendum, ca. consuluisti. 2. q. 4. cap. qui peccat. 23. q. 4. & nullo iure precipitur clericis, ut extra ecclesias priuata Oratoria habeant, neque quod in eis suas horas recitent, licet illa habeant, imo ferē omnium consuetudine contrarium est receptum.

33 Vigesimoquinto conuenit inter nos, illud in d. lib. 10. q. 5. art. 5. col. 3. de iustit. & iure, & me in c. 10. q. attentio, & deuotio proprie dicta longe differunt, quoniam attendere est habere animū praesentem, id est, quod, ut in sua regula ait Augustinus, id uersetur in corde, quod uersatur in ore. Deuotio uero proprie dicta, ut diffinitur a Th. 2. 2. quoad 82. art. 1. est uoluntas tradendi se prompte Dei famulatu: Ipse uero addit, & recte quidem, deuotionem improprie dictam esse aliam ab utraque, puta spirituales dulcedinem reficientē animam, quae ab utraque illarū procedit. Non autem uideo cur dicat hanc uulgus appellare deuotionem, cum consistat in doctos, quam doctos appellare deuotos eos, qui ad Deo famulandum sunt prompti, quique attente famulantur, etiam si nesciant eos praefata spirituali dulcedine frui, cumque tam docti quam indocti se, aliosque appellēt Pont. Max. & alij multis deuotos, qui tamē huiusmodi dulcedine minime fruuntur: cumque omnes, qui utique latine callent, etiam si aliorum ignorent, nouerint, deuotionē deriuari a deuotio, quādam magnam rei deditioem significante.

34 Vigesimo sexto conuenit inter nos, illud in d. art. 5. col. 3. me in cap. 13. nu. 4. triplicem esse attentionem, quae orationi uocali attenditur. Prima ad uerba tantū, quae est infima, altera ad eorum sensum, quae est media, & tertia ad orationis finem, quae est

Cap. XXI. de oratione, & horis Canonicis. 134

est optima. Ipse autem addit non posse habere primam, qui idioma eorum, quae recitat, non caller, & ideo clericos omnes esse debere latinos, quae tamen non uidentur nobis satis expensa; Tum quia attentio illa principaliter consistit in aduertendo ut uerba recte, suoque ordine pronuncietur, quod ē idiotarum possunt facere, & passim faciunt, imo & secundum omnes, sufficere attendunt, & utuntur attentione prima, si caueant ab errore pronuntiandi uerba, dū recitant Credo, Pater noster, Ave Maria, Salue, Rosarium, Psalteriū, & Coronam Virginis matris latinae, quorum uerborum significationem ignorant, alioqui bona pars Christianorū, quae idiotarum est, quasi semper peccaret, & nunquam ferē mereretur gratiam, neque indulgentias ob ea querendas, cum attentione secunda suae media uti nequeat, & tertia rarius quod oporteat, utatur, ut experientia (quae rerū est magistra) ea quam sit. de elect. li. 6. docet, cumque is qui absque aliqua trium attentionum orat etiam uoluntarie, peccat ut mox dicetur. Tum quia sufficit clericis graue callere, quo suas horas Canonicas idioma graeco recte pronuncient, ut infra, c. 22. Miscella. 11. Addit itē ipse secundam attentionem nō congruere omnibus latinis, sed solum Theologiae peritis, quod gratis, & contra omnes, quos ego legerim uidetur dictum. Tum quia palam est peritos iuris, Philosophiae moralis, & naturalis, & Medicinae, & aliarum artium liberum, imo & omnes mediocriter latine callentes uerba orationum latinarum tam canonicarum, quam aliarum sine tali Theologia intelligere, posse, & modum attendendi secundum in intelligendo uerborum significata consistere, nec aliorum misteriorum cognitionē exigere. Tum quia eius dictum consequeretur, nullis idiotis primam, & secundam attentionem seruire posse, & solum Theologiae secundam, quod absurdum est, & ita nō dicendum. Item quod absurdum. ff. de bon. lib. c. dudum. de praebend. lib. 6.

35 Vigesimo septimo, conuenit etiā inter nos, illud in d. art. 5. col. 3. & me in d. c. 13. a nu. 33. quod ut praefatarum trium attentionum praestantissima est tertia, ita superior tertiae attentionis materia, uel obiectum est ipsemet Deus, & sua Deitas, adeo quod

non debemus etiam in attentione, & contemplatione ipsius Reuerēdissimae Christi humanitatis omnino subsistere, nec ultimam attendendi finem ponere, sed potius eam facere gradum, & medium ad ascendendum in altiorē attentionem ipsius Dei, & eius Deitatis. Ipse autem speciatim exprimit, plebem indoctā sapissime errare in attendendo, cum orat Diuos, & Virginem sacram, in eisque sistendo gradum, & suae orationis scopum. Quod nobis uidetur intelligendū de illis solis, qui nec actu, seu actualiter nec uirtute, seu uirtualiter illam in illis attentionem faciunt gradum, uel medium perueniendi ad attentionem in ipsum Deum, quales uidentur esse rari, cum fere omnes, si interrogarentur, an attentionem, & deuotionem, quam habent ad Virginem matrem, & alios Diuos, tantū faciant: & eam tam ultimam esse uelint, quod ea contenti nolint altius ad attentionem, & contemplationem ipsius Dei ascendere, responderent, quod minime. Exprimit itē, & quidem uere, aliud, nempe, quod licet temporalia, quae a Deo petimus, possint esse attentionis tertiae obiectum, non tamen diutius eis immorandū, ne Deum ipsum ad ea referamus, cū nec in ipsis (quae maxime opabilia sunt) spiritualibus, uidelicet gratia, & beatitudine aeterna finis orationis sit constituendus. Quia & ipsa sunt diligenda, & querenda propter Deū (quod est amoris, beneuolentiae, & amicitiae, quo diligendus est Deus) & nō Deus propter ipsa (quod est amoris concupiscentiae, quo minime diligendus est Deus, ut alibi in comment. de fin. humanor. act. super ca. cum minister. 23. q. 4. num. 5. sūsum tradimus.) Dixi hanc cum uere dicere, quae tamen non satis apte dicuntur. Tum quia aliud est attendere ad aliquid, quod est cogitare de ipso, uel mente concipere ipsum, & aliud constituere, uel ponere finem in illo. Et in proposito ambo loquimur de orationis attentione, & modo ad eam attendendi, & non de orationis fine, & de modo illum ei constituendi, & ita id quod spectat ad finem, torquet ad attentionem. Tum, quia certum est maius periculum esse in modo constituendi finem, quam modo attendendi: cum iuxta orationis iuxta materiam attendendi possit esse etiā pec-

Secunda pars Decret.

peccatum, non tamen iustus finis etiam minus principalis iustæ orationis, ut alibi, in cap. inter verba, undecima, quæstio, 3. & in d. capit. cum minister. vigesimatertia, quæstione 36. numero tertio, & cap. 6. numer. 12. tradimus. Verum tamen & aptum est id, quod ex eo colligitur, cauendum esse, ne adeo vehementer attendamus ad temporalia, quæ petimus, ut sine principali nostræ orationis ea faciamus. Quia nullum bonum temporale potest esse iustus finis principalis alicuius virtutis etiam minimæ, ut monstrauimus ubi supra in dicto capitul. inter verba, & in d. c. cum minister, & capitul. 6. supra eodem, a numer. 11. quanto minus orationis, quæ est actus virtutis religionis, quæ est omnium moralium maxima, secundum Th. secunda secunda quæstione undecima, articulo sexto communiter receptum. Ex eisdem quoque colligitur, cauendum esse, ne vltimum finem in gratia, & gloria, quæ sunt res creatæ, ponamus, Deum ob eas principaliter diligendo, & colendo, & aliam eidem seruendo, quoniam solus Deus Optimus Maximus, est noster verus finis vltimus, cuius gratia sunt omnia bona facienda, ut latius alibi in dicto capitul. cum minister. num. 4. & 6. tradidimus. Est item verius quam oportet illud aliud, quod ipse insinuat, nempe multos adeo ardentem ea, quæ a Deo petunt, cupere, ut potius Deum ad suum bonum, quam se ad illius gloriam referant, quod nonnullis exemplis supra dicto capitul. 6. a numer. 16. amplificamus.

37 Vigesimo octauo, conuenit inter nos, illud in dicta quæst. 5. toto articulo 5. & me in toto prædicto capit. decimotertio, numero decimonono, in plurimis alijs attentione concernentibus, quæ nos fufius tractamus, ille vero contra, & quasi non ita (quæ longe antea edita etiam videre potuit) in summam redigendo. Conuenimus autem præsertim, quod ambo sequenti communem, ponimus ille in dicta quæstione quinta, colu. secunda, ego in dicto ca. decimotertio, numero tertio, tres effectus orationis, nempe mereri, impetrare, & consolari seu reficere animum. Ego vero addo quartum, scilicet effectum satisfaciendi præcepto, & quinto satisfaciendi pro pena cõdonati peccati luenda in purgatorio.

da, sequens Scotum in 4. dist. 15. quæ Gabriel. & Maior sequuntur, quem etiam alibi in c. 1. in princ. de pœnit. distinct. 6. numero 45. sequutus fui. Addo item, quod quem libet horum effectum potest producere oratio, non producendo alios. Est enim oratio, quæ solum operatur primum effectum, scilicet merendi, qualis fuit illa Pauli. 2. Cor. 12. petenti sublatione stimuli carnis. Et est, quæ solum operatur secundum, scilicet impetrandi, qualis fuit illa populi Iudaici, petentis Regem. Reg. 1. c. 8. capit. audacter. octaua, q. 1. Est etiam, quæ operatur tertium effectum, scilicet consolandi, qualis est oratio voluntaria eius, qui mortifero peccato infectus, magna cum animi dulcedine precatur. Est & quæ solum operatur quartum effectum satisfaciendi præcepto, qualis est omnium, qui in statu mortali, & interdum peccato mortaliter, vel venialiter, sine refectione illa animi recitant horas præceptas. Est & quæ operatur solum quintum effectum, qualis est illa, quæ bene moraliter, & voluntarie oratur Deus a mortali peccato infecto, pro venia penæ peccati cõdonati luende in purgatorio, sine prædicta cõsolatione aig.

38 Vigesimo nono, ambo (ille quidem breuius, ego vero fufius) asserimus, aliquam prædictarum trium attentionum requiri, & sufficere ad effectum primum orationis, qui est merendi de condigno, vel de congruo, & ne oratio solo attentionis defectu sit vltatenus mala, vel peccatum, & ad effectum secundum, qui est impetrandi, in hunc sensum, quod dicturus horas, vel alias orationes, siue præceptas, siue voluntarias, debet habere, & sufficere, quod habeat a principio propositum actuale, vel virtuale attendendi vno trium prædictorum modorum orationi vsq; ad finem, licet postea in prosecutione per humanam fragilitatem vel cacodæmonis infestationem, vel fomitis carnis, vel habitus in alia inclinationem, debeat ei, vel alicui eius parti etiam notabili vilo modo attendere. Ego autem addo, idem esse dicendum de sufficientia, & necessitate attentionis bene orandi, quoad effectum quartum satisfaciendi præcepto, & quo ad quintum satisfaciendi pro pena cõdonati peccati luenda in purgatorio, quos duos effectus ego addo, & ille tacet. Ambo item asserimus quod

Cap. XXI. de oratione, & horis Canonicis. 135

quod ad effectum tertium orationis, scilicet consolandi, & reficiendi animam, non sufficit huiusmodi propositum attendendi a principio contemptum, sed requiritur, quod comitetur orationem totam secundam, vel tertiam attentionem, in hunc sensum, quod a recitatio illius, vel partis eius, sine secunda, vel tertia attentione non consolabitur, nec reficiet animam recitantis dulcedine illa suauis, quæ ex attentione, & deuotione, ut supra in hoc eodem c. 2. nu. 35. dictum est nascitur.

39 Trigesimo, ambo ex prædictis expresse vel tacite inferimus, orationem non solum præceptam, sed etiam voluntariam absq; vlla trium attentionum prædictarum factam, esse malam & peccatum. Quia oratio est actus virtutis, & non qualis qualis, sed religionis, quæ maxima est moralium, ut prædictum est, auctore Thoma communiter recepto, 2. 2. q. 1. ar. 6. & cõsequenter, nisi fiat eo modo, quo oportet, erit inuisus, & malus. Quia omnis actus humanus, siue deliberatus, cui deest aliqua circumstantia requisitarum, est inuisus, iuxta doctrinam Arist. 2. & 3. Ethic. recept. ab omnibus, præsertim a Thoma 1. 2. q. 7. ar. 2. & q. 18. art. 3. inferimus ite inter voluntariam, & præceptam hoc distare, quod hæc absque attentione facta est mortifera, quia per eam non fit satis præcepto, illa vero venialis: Inter autem clericos, & laicos nullam esse in hoc differentiam: Quia etiam laycus, qui voto, præcepto, vel alia lege tenetur orare, vel aliquas preces facere, nisi eas attente fecerit, mortifere peccat. Quod autem dicatur propositum virtuale attendendi, quod prodest, & propositum virtuale non attendendi, quod obest, uti rem pernecessariam, latius, quam ille supra in d. c. 13. nu. 18. describimus.

40 Ratio vero cur audiens Missam, vel pronuntiās horas corrupto, vel malo animo, satisfaciit præcepto de audiendo Missam, & de pronuntiando horas, non autem qui absq; attentione Missam audit, vel preces præceptas pronuntiat, illa est, quod non præcipitur audire Missam, nec dicere horas messorie, neq; moraliter bene, siue virtuose, sed sic audire, vel dicere attente, & is, cui præcipitur facere aliquid cum certa qualitate, non satis facit præcepto absq; illa iuxta gl. solemnē, & recept. in c. nou-

ficasti. 33. q. 5. & licet causa, de probat. cum multis ei a Fel. & a Dec. adiectis, & quauis alicui videri possit prædictum Solum ponere in hoc aliquam differentiam inter præceptum de audienda Missa, & pronuntiandis horis, nulla tamē est, nec eam vir doctissimus sensisse censendus est. Nam & supra c. 9. nu. 9. ex recepta sententia cõstitimus, audientem Missam præceptam absq; attentione, non satisfacere præcepto. 41 Trigesimo primo, cõuenit inter nos, quod ratio, quare oratio voluntaria, sine attentione facta, non est mortifere mala, præcepta tamen sic, illa est: quia cui præcipitur dicere aliquas preces, videtur præcipi et attentione ad eas, arg. c. accessorium. de regul. li. 6. & l. c. principalis. ff. eod. eo quod est qualitas ob naturam actus necessario ei ad hoc, quod bona sit, accedens, ut colligitur ex Decreto Inn. III. in c. dolentes, de celeb. miss. Clem. V. in cle. 1. de celebr. miss. & Io. 2. in extr. 1. de vit. & hone.

42 cler. Et autem, qui voluntarie precatur, cum non præcipitur id facere, minus præcipitur attente facere, quia non entis non sunt qualitates, l. si seruum. §. 1. ff. de act. empt. & c. cum Paul. 1. q. 1. quamuis, quia facit, debet illud bene facere, ex lege illa generali, quæ quicumque facit aliquem actum, debet illum bene facere, alioqui male facit, & peccat saltem venialiter. Quia nullus actus humanus inuenitur indifferens, siue qui non sit bonus, vel malus in individuo, ut ex professo alibi in Min. Cõfess. pr. l. 7. nu. 77. diximus, post vtrumq; Th. 1. 2. q. 18. ar. 9. Sed neuter nostrum, nec alius, quem meminerim, soluit argumentum, quod contra hoc formari potest, ne uosum, nempe, quod licet quis non præcipiatur orare, si tamen orat, præcipitur id attente facere; & adeo quidem, quod alio qui peccaret, ut habet hæc cõclusio, & supra eod. cap. dictum est. Ergo, o mnis, qui orat etiam voluntarie, præcipitur id attente facere, quia nullum est peccatum, nisi quod sit contra præceptum. c. qui peccat. 23. q. 4. & c. nam de constit. & consequenter peccat mortaliter, quia contravenit præcepto. c. quod præcipitur. 4. q. 1. Solui tamen potest respondendo, quod qui orat de præcepto, duplici præcepto præcipitur attendere: Illo. scilicet speciali, quo præcipitur orare, quod obligat ad mortale, d. c. quod præ-

præcipitur, & illo generali, quo quicumque facit aliquid, tenetur id cum omnibus suis circumstantiis ab bonitate eius requisitis facere, quod præceptum generale ex se, non concurrente alio speciali, non obligat ad mortale. Alioquin. n. omnis actus iniquus & malus esset mortifer, quod est falsum, & hæreticum. Qui autem volutarie sine attentione orat, solo prædicto præcepto generali præcipitur attendere: Et quia hoc tantum ad veniale obligat, solum venialiter peccat, quæ est solida, & memoranda solutio. Ex quo colligitur quotidianum, & pulchrum exemplum illius singularis conclusionis, quam singulariter fundat Caietan. in tractat. de obligat. præcepto. i. vi. deficit, quod sunt aliquot leges præcepti uæ etiam iuris naturalis, quæ cōstruuntur non irretiunt mortali peccato. Talis est enim prædicta, quæ præcipitur, ut quicumque agit aliquid, agat illud cum omnibus circumstantiis ad bonitatem actus, quem facit, requisitis, quandoquid est præcepti uæ, & nisi eum ea cōcurrat alia præcepti uæ fortior, ex se neminem ad mortale obligat.

43 Trigesimosecundo, concordēs sumus etiam in eo, quod licet ad excusandū nos a peccato, sufficiat nobis, ut supradictum est, orationi attendere, nō tamē debemus esse hoc solo contenti, præsertim clerici & monachi, quibus munitus, & onus orandi pro se, proque toto populo Christiano generatim, & pro ipsos alente speciatim est maxime proprium, genuinum, & grauissimum præcepto impositū, ut prædictum est supra eo. c. & alijs locis ibi citatis. Sed potius omnibus neruis conari, & obnixè a Deo petere opē, quo totā orationem cōmitemur attentione actuali, secūda, vel tercia, & anima resecta suauitate inde nascente, impleamus illud maximi feruentissimi que orationis eiusdem Regis Davidis Ps. 36. mandatum. Delectare in Domino, & dabit petitiones cordi tui. Nec nos rei difficultas ab ea dehortetur, cum ad eā hortari, impellere, immo & cōpellere debeat consideratio, & reputatio, quod si res in sese preciosissima, nobis utilissima, & Deo Angelis, & Sanctis eius gratissima, quæ ad eam assequendam a Matutina initio id petimus, & flagramus per, Domina labia mea aperies, & ab eiusdē, & omnium aliarum horarum principio per Deus in

adiutorium meum intende, & per Domine ad adiuvandum me festina, quæ utinā in initia humiliter, attente, & reuerenter dicta ut plurimum ad id assequendum adiuvare possunt, ita pietate Dei adiuvent. Amen.

44 Trigesimotertio, ambo tractamus, ille in d. q. 5. art. 6. col. 1. ego in c. 7. nu. 31. de restitutione, ad quam tenetur, qui horas præceptas non recitat. Circa quod dixit incidēter, quod Decretū Bonifacii VIII. cap. commissā. de elect. lib. 6. quo decreuit eum, qui accipit Ecclesiam parochialem, non intendens ad sacerdotium promoueri, debere restituere fructus perceptos, cōprehendere Episcopum. Quod nemo videtur ante eum dixisse, nec eum recte dicere apparet. Tum quia Canonem penalem, statuente penam contra Parochum Ecclesiæ parochialis, extendit ad Episcopum regentem Episcopatum, contra omnia iura statuentia ne leges penales de vno casu ad alium extendantur, c. pen. de pen. dist. 1. l. si de interpretatione, & l. si de pen. dist. 1. l. si de interpretatione, & l. si de pen. dist. 1. l. si de interpretatione. Tum quia ipsemet approbat glossam in uer. parochialis, præfati c. commissā. prædicti Decreti, quæ ait, illi Decreto non esse locū in Ecclesia Collegiata. Tum quia prædictū decretū est quoddā auctarium alterius Decreti Gregorii X. c. licet canon. de elect. lib. 6. cui non est locus in præfatis Ecclesiis parochialis Collegiatarum saltem secularium, iuxta aliud decretum Bonifacii VIII. cap. statum. de elect. lib. 6. & a fortiori nō erit locus in Episcopis, qui ab eiusmodi penis plus, quam alij eximuntur. c. quia periculosum, de sentent. excomm. lib. 6. & lex interpretans, & addens aliquid alteri legi, intelligenda & terminanda est iuxta terminos legis interpretata. anthē. constitutio, quæ innou. s. unde vers. in illis colla. 3. & clare sentit glo. quæ putat sing. Card. ibi oppos. 3. in elem. statutum. uerbo consuetudine de elect. Nec obstat, id quo ipse mouetur, quod est similis ratio. Tum quia ratio similis non sufficit ad extendendam legem penalem, per iura prædicta, immo nec eadem, nisi cōcurrat aliquid ex quindecim, quæ ponit Dominicus in c. 1. de temp. ordi. lib. 6. vel decem, & septem, quæ ponit idem Philippus Francus, quorum nullum occurrit in proposito. Tum quia nec

nec est eadem, nec similis ratio propter multas circumstantias, quæ possunt considerari in Episcopo, quas non inuenias in parochialis Ecclesiæ simplici parochio. Tum quia etiam non obstat, quod peius facit Episcopus accipiens Episcopatum, non intendens cōsecrari, quam parochus non intendens presbyterio sacriari; quia multo minora crimina iure humano acriter puniuntur, quæ maiora, percussio clerici magis puniuntur iure humano, quæ hæresis mentalis, quia ob illam excommunicatur quis ipso iure, ar. c. si quis suadete. 17. q. 7. ob hanc autem minime. c. cogitationis. de pen. dist. 1. & tradimus in Manuali Cōfess. c. 17. nu. 5. 6. & alibi sæpe. Licet iure diuino secundum mensuram fiat plagarum modus, quæ sunt uerba, ca. 17. Deu. & probantur in ca. non asseramus. 24. quæstio. 1.

45 Trigesimoquarto, ait ipse in dicto art. 6. col. 2. eum, qui capit ecclesiā parochialem sine proposito absoluto assumendi presbyterium, etiam si accipiat eum proposito dubio, & conditionali assumendi illud, nisi aliud cōuenientius sibi offeratur, peccare, tenerique ad restitutionem fructuum quia inquit decretum illud requirere, ut intendat accipere presbyterium absolute, ad hoc, ut excusetur a peccato, & restitutione, quod tamen videtur nouum, & durum, cuius contrarium alibi in Man. Confess. ca. 25. nu. 180. tradidimus. Tum quia Petrus ab Anch. ibid. not. 6. expresse ait illud Decretum intelligendum de illo, qui a principio, cum accipit Ecclesiam, habet animum non assumendi sacerdotiū. Tum quia illud loquitur expresse de illo, qui fraudulenter, ut lucratur fructus anni dati ad assumendum presbyterium, accipit illam, ut expresse uerba illius habent, & per ea id notant Arch. Ioan. Mon. Io. And. Do. Anch. & Peru. Tū quia ex eo sequeretur, quod frater minor, cui debetur primogenium fratre maiore sine liberis mortuo, non posset acceptare sine peccato parochialem Ecclesiam cum proposito cōdōnali nō assumendi sacerdotiū, si frater moriatur, & alioquin sic, quod etiam ipse asserit, quod consequitur, fere omnes clericos nobiles, immo, & ignobiles totius orbis, qui sunt fratres minores, expectantes successionem in fratre maiorem, suscipientes Ec-

clesias parochiales peccare, mortificare, & in statu dānationis, manere, nec absolui posse, nisi eas resignauerit. Idemque dicendum esse de his, qui eo animo actuali uel uirtuali sunt, ut propter assequendas nuptias ditissimarum coniugum, uel donationes, amplissimas Regū, & Principum, uel aliorum cognatorum & amicorum, uel alios honorificissimos euentus, relinquerent suas parochiales Ecclesias. Quod est durum, & contra consuetudinem totius Orbis Christiani generalem, & cōtra prædictum Anchar. ibidem in d. notab. 6. de cidentem contrariū in fratre minore, cui euenit successio primogenij, mortuo fratre maiore, quod & nos ubi supra in d. Manuali, c. 25. nu. 118. firmauimus. Tū quia Decretum illud disponit de nullo modo intendere a principio assumere presbyterium, quia disponit de non intendente: & negatiua totum, quod post se inuenit, destruit, & contrarium eius quod sequitur ponit iuxta glo. singular. in cap. cum dilectus. de consuetud. & consequenter nō de intendente saltem conditionaliter, quia etiam intentio cōdōnalis est intentio, cum dispositio conditionalis sit etiam vera dispositio, licet nō tanti effectus, quanti est absoluta, §. omnis, in lit. de verb. obl. & ca. si pro te. de rescrip. & ita Decretum penale loquens de nullo modo intendente assumere presbyterium, non debet extendi ad eum, quo aliquo modo honesto, & rationabili intendit assumere, arg. cap. pen. de pen. dist. 1. & l. si de interpretatione. si de penis, præsertim quia non est eadem nec similis ratio in utroque, cum palam sit, longe magis peccare, qui cum absoluta intentione non se promouendi accipit, quā qui cum intentione conditionali rationabili id facit.

Tum quia contextus ipsius in illis uerbis, mutata uolūtare, clare significat, agere illud de illo, qui absolute non uult assumere presbyterium, sed solum frui beneficii redditibus, donec in minoribus tantū cōstitutus illud retinere poterit. Nam ut prædictum est, loquitur tantum de illo qui fraudulenter accipit Ecclesiam, ut fructus anni ad promouendum sibi dati ex ea percipiat, & ita de illo est intelligendus, ex mente omnium commentantium ab Anch. expresse; & nō de alio, qui sine

sine tali fraude accipit Ecclesiam, animo saltem conditionali assumendi presbyterium, nisi eueniat sibi aliquid, quod videbitur sibi magis, quam Ecclesiam conuenire. Pro quo præter prædicta facit, quod alioqui omnes accipientes beneficia etiam simplicia, quibus est annexus ordo sacer, animo conditionali non assumendi ordinis sacrum, si quid conuenientius sibi offeratur, peccarent, & essent in statu damnationis; immo etiam omnes, qui acciperent alia beneficia, quibus nullus ordo sacer est annexus, si acciperent animo relinquendi illa, & redeundi ad vitam laycam, si quid eis conuenientius offerretur. Nam licet pena dicti Decreti, d. c. commissi. de elect. lib. 6. restituendi fructus non haberet locum in istis, quia de parochiali tantum Ecclesia loquitur, haberet tamen locum quo ad peccatum, quia eadem ratio naturalis, quoad illud, militat in istis, quæ in illis. Ex quo inferitur a fortiori, non fore locum illi Decreto in eo, qui post acceptam Ecclesiam cum voluntate absoluta se promouendi, incipit dubitare, & fluctuare, quicquid ille dicat, quæ res frequentissima est.

6. Trigesimo quinto, subdit ille, in d. art. 6. col. 2. circa idem Decretum Bonifacii VIII. d. c. commissi. de elect. lib. 6. aliud nouum simile proximo dicto, nempe quod accipiens Ecclesiam parochialem, animo non assumendi presbyterium, teneatur restituere fructus perceptos durante illo animo, etiam si postea illo animo assumat illud, ea ratione, quod secundum ipsum, prædictum Decretum, quatenus habet, eum, qui voluntate mutata assumpsit presbyterium, non teneri ad restituendum fructus, est restringendum ad fructus post voluntatem mutatam, & non ante perceptos, quod non est tenendum. Tum quia lex simpliciter & generaliter loquens, simpliciter & generaliter est intelligenda, l. de precio, ff. de pub. in rem act. & cap. solita. de maiorita. & prædictum Decretum a contrario sensu simpliciter & generaliter probat, huiusmodi voluntate mutatam, promotum non teneri ad restituendum fructus perceptos. Tum quia Archidiaconus, & omnes alij super eodem Decreto, dicto cap. commissi. sentiunt expresse contrarium, dum notant ex illo, fraudem quandoque purgari, sicuti & mora inter-

dum purgatur, l. interdum. ff. de verb. obligat. & non censentur purgari, si fructus temporis fraude durante percepti deberent restitui. Tum denique quod Decretum prædictum condonat recipientem Ecclesiam animo non se promouendi, sub conditione, si mutata voluntate non fuerit promotus: ergo, si mutata voluntate fuerit promotus, deficiet conditio, sub qua obligatur restituere, & consequenter obligatio restituendi, quia deficiente conditione cessat dispositio, d. §. omnis. Inst. de verb. obligat. & l. cedere diem. ff. de verbo. signific.

47. Trigesimo sexto, ille ait circa idem Decretum Bonifacii VIII. d. c. commissi. quod accipiens Ecclesiam parochialem fraudulenter, animo non se promouendi ad sacerdotium, teneatur restituere fructus non expectata Iudicis condemnatione, quamuis regulariter non debeatur pena, nisi sequuta illa. Pro quo est gl. singularis, c. fraternitas. 12. q. 2. cui concordat Th. 2. 2. q. 62. art. 4. licet ipse illa, neque illum citet, quæ sententia nobis placet, sed non ratio: primo, quatenus ait illud Decretum non esse penale. Tum quia id est contra mentem omnium super eo scribentium. Archidiaconus n. cui nemo contradicit, hoc sentit, dum contextum illius inducit ad purgationem moræ & penæ. Tum quia pena ab Augustino definitur esse laesio puniendi delictum commissum, c. penitentia. in 2. de poenit. dist. 3. cui consentiunt annotata, §. sequens. in situ. de act. quæ definitio conuenit prædictæ restitutioni, ut patet. Tum quod ipsemet paulo inferius dicit, illud esse odiosum, & non extendendum, quod nulla ratione alia nisi potest, quam quod sit penale. Displicet secundo eius ratio, quatenus ait, eum, cui confertur beneficium, cum obligatione illud uel illud facienda, perdere illud, & teneri ad restitutionem fructuum perceptorum. Tunc quia omne beneficium datur propter officium, capit. final. de rescript. libro sexto, non tamen perditur eo ipso, quod non facit illud. Non enim perditur eo ipso, quod quis omittit dicere horas, uel facere residentiam, uel missare, quando & quoties tenetur, per notata d. c. fin. & toto tit. de cler. non residente, & cap. significatum. de præbend. Tum quia inter legatum, & donatum sub con-

conditione ex una parte, & donatum, & legatum sub modo ex altera, hoc distat, quod illa non quaruntur ante consequuta conditionem: hæc uero sic ante completum modum. Tum quia donatarius, & legatarius sub modo, licet possint compelli ad implendum illum, non tamen ipso iure perdunt legatum, uel donatum regulariter, non adimplendo illum, l. ea lege. C. de cōdictio. ob caus. & l. 1. per locum a speciali. C. de dona. quæ sub modo, & tradit Saly. post alios in d. l. ea. oppos. 14. Displicet et tertio satis, quatenus ait prædictum non intendentem promoueri, non querere sibi fructus, licet ei concordet Philip. Franc. in d. c. commissi, §. ceterum, quia contra sentit Dominicus in dicto §. ceterum, & quia habet titulum legitimum, secundum omnes, imò & secundum eundem Sotum, qui cum omnibus alijs affirmat, eum non indigere nouo titulo ad continuandam possessionem, & querendum sibi fructus, si mutata uoluntate fuerit promotus, & fructus quaruntur legitimo domino rei, l. 2. & l. bonæ fidei. ff. de acquiren. rerum domin. & ipse est legitimus dominus Ecclesiæ eo modo, quo quis dicitur dominus beneficii, quia, ut dictum est, habet legitimum titulum, & quia Decretum illud non priuat eum titulo, sed solum punit pena restitutionis fructuum. Ratio autem, qua tenetur restituere non expectata sententia, est illa, quod licet regulariter, non teneatur quis ad soluendum penam ante sententiam, secundum communem, quam tenet prædicta gloss. singu. in capit. fraternitas. 12. q. 2. secunda, & Sancti Thom. secunda secunda, quæstio. 62. articulo. 4. scilicet tamen quando ipsa imponitur ipso iure, 49. & mens imponētis est, quod debeatur in foro conscientie, ut alibi in comm. capit. non liceat. 12. quæstio. secunda, §. primo, & in dicto cap. & fraternitas, & in nostro Manuali latino, cap. 35. nu. 118. resolui-mus, & quod in casu huius Decreti mens auctoritatis fuerit talis, colligitur satis ex ipso contextu, & ex eo, quod poena priuationis, qua promotus ad Ecclesiam parochialem perdit illam per illudmet Decretum, si non fiat sacerdos intra annum, habet locum in illo foro, secundum communem doctorum mentem, ut mox dicetur, infra. eo. cap. concord. 39.

Op. Nauar. Tom. II.

50. Trigesimo septimo, ipse ait, dicto articulo. 6. colum. 2. eum, qui accipit parochialem Ecclesiam animo non assumendi sacerdotium, teneri ad restituendum fructus perceptos, antequam mutet uoluntatem, etiam si ea mutata fuerit promotus, quod nobis non uideatur tenendum. Tum quia omnes in prædictum Decretum in dicto c. cum missa. comminantes contrarium sentiunt. Tum quod gloss. Archidiaconus, & omnes alij fraudem adhibitam in principio purgari per promotionem subsequuntur. Tum denique, quod, ut supra tactum est, illud Decretum est conditionale obligans ad restituendum, si uoluntate mutata non fuerit promotus, & si promouetur, deficiat conditio, & consequenter dispositio, argum. præfati §. omnis institut. de uerborum obligationib. & l. cedere diem. ff. de uerborum significat. Arbitror etiam, quod glossa illius Decreti, super uerbis non intendens quatenus habet eum, qui a principio bono animo accipit Ecclesiam, & postea mutato animo retinet illam, teneri ad restituendum fructus perceptos post illam mutatam, non est uera. Tum, quia legem poenalem extendit de uno casu ad alium. Tum quia non est similis ratio, quicquid illa dicat. Quia longè magis peccat, qui ab initio fraudulenter accipit Ecclesiam animo non se promouendi, quam qui post eam animo mutato illam retinet. Nam ille grandem fraudem, & dolum committit hic autem nullum, uel certè non tantum. Tum quia plurimum refert, an quis absque ullo titulo capiat possessionem beneficii, an post titulum perditum ipso iure retineat illud. Nam priore casu male, & iniuste, & incolorate possidet, posteriore autem colorate, ut alibi in repetitio. c. accepta. de restitutione spoliatorum, oppositio 7. per totam tradimus, probantes efficaciter, quod amittens possessionem beneficii iuste quæsit per renunciationem, uel alias, ipso iure non perdit colorem possessionis, quominus restitutionem petere possit, si spoliatur, licet accipiens a principio possessionem beneficii sine titulo colorato, non possit petere illud si spoliatur, iuxta communem, quam tenet gl. singul. in cle. men. 1. de causa posset.

51. Trigesimo octauo, ipse dicto articulo. 6. colum. 2. addit circa prædictum Decretum, & re-

Secunda pars Decret.

& recte ac vtiliter quidem, quæ ego (quia proposito meo erant extranea) non tetigi. Primum est, quod prædicti accipientes parochiales Ecclesias, non intendendo assu mere sacerdotum, nō solum tenentur ad restituendos fructus, sed etiam ad relin quendas illas, vel mutandam voluntatem sub pœna peccati mortiferi. Quod ideo videtur mihi recte dictum, quod qua ra tione iniustum est accipere eo animo Ec clesia parochialem, eadem est etiam in iu stum eam retinere, argum. cap. quia non nulli, adiuncto capit. relatum, de ele. non reside. Secundo, quod Decreto prædicto, dicto c. commissa. §. ceterum. non est lo cus in intendētibz accipere alia benefi cia, & Ecclesias parochiales, sine animo assumendi sacerdotiū, vel alios ordines, etiam si iure communi, vel statuto essent eis annexi, quod ea rōne videtur nobis iustum, quod lex penalis nō est extra suū casum extendenda. cap. pœna. de pœnite. dist. 1. & l. præses. ff. de pœn. Tertio, pecca re illos, qui accipiunt illa beneficia, nō in tendētes assumere ordines illis annexos, immo & intendentes nō uiuere clericali ter, licet nulli ordines sint eis annexi. Qd ea ratione fundatur, quod tā naturali, & diuino, quā humano iure, qui accipit ali quod minus, debet esse, vel certe curare, ut sit habilis ad illud exercendum. Idem iuris. ff. ad legem Aquil. c. non est putanda. 1. q. 1. Quarto, peccare item etiam morti fere illos, qui accipiunt beneficia nullos ordines præter primā tonsuram requirē tia, etiam si sint præsumptiua, animo uiuē di laicē, & non clericaliter, quod nobis vi detur satis probari auctoritate Concilij Viennēsis, clem. 2. de vir. & honest. cleric. & ratione in eo expressa.

52 Trigesimonono, addit præterea ipse d. art. 6. quintum, nempe etia peccare mor tificare licet nō teneantur ad restitutionē, eos, qui capiunt, & retinēt beneficia etiā nullos ordines præter primam tonsuram requirētia, animo transeundi ad statum conjugalem. Quod tamen nobis non vi detur sufficiens ratione probari, modo eo animo accipiat, & retineant illa, vt ue lint eis sufficēter inferuire, uiuētes cleri caliter, donec uxores ducāt, & eis ductiv relinquare. Nullo enim iure naturali, di uino, nec humano id cuius potest, & Ca-

nones liberum concedunt eis ad cōiugia transitum, modo beneficia relinquant, c. Ioannes, cap. diuersis fallacijs, de ele. con iug. Addit sextum de pensionarijs eccle siasticis, quod hi non peccāt seculariter vi uendo, & videtur præsupponere, posse il los etiā postquam fuerint coniugati, suas pensiones reuocare, quorum potterius nō est verum. Quia, ut omittam alia secun dum stylum Curie, qui facit ius. c. quam graui. de crim. falsi. per matrimonium ex tinguuntur ipso iure, perinde ac vacāt be neficia Ecclesiastica, super quibus consti tuuntur, vt latē tradunt recēiores, Gigas in tracta. de pensionibz. q. 13. nume. 3. 4. 5. Prius autem etia forte sustentari posset, eius tamen contrarium æquius videtur, præsertim postquam sol. recor. Pius V. in extrauag. relata supra c. 7. nu. 32. statuit, ut officium minus B. Mariæ teneantur re citare. Quia & meminisse uidere in Hispa nia quandam pensionariū sub pœna exco municationis a suo Episcopo monitū, ut tonsurā, & habitum clericalem gestaret. Arbitror autem non perdi pensionem ip so iure propterea solum, quod non uiuat clericaliter, quia nullo iure cautum ui deo, & non est dicendum pœnam aliquā ipso iure incurri, nisi id iure caueatur, iux ta communem, quam tenet gl. recep. c. si. de iure patronat.

54 Quadragesimo, addit ipse præterea d. art. 6. circa idē decretum Bonifacij VIII. dicto ca. commissa. §. ceterum. quatenus habet accipientem Ecclesiā parochialem ipso iure perdere illam, nisi intra annum fiat presbyter. Addit, inquam, id proce dere etiam si non præmoneatur, vt id fa ciat, tenerique ad relinquendam illam absque sententia iudicis, quorum vtrum que (licet sint qui posterius negent) uide tur nobis iustum, nō quidem per rationem ipsius quæ cōfutatur eo modo, quo ratio alia similis fuit paulo superius eodem c. concord. 38. confutata. Quia negari non potest iuste, prædictum decretum in hoc esse penale, per ibi dicta, licet ipse noue neget illā esse penalem, & nouius appel let eam conventionalem, & ut puto, in cogitanter. Tum quia licet omnes do ctiores diuidant pœnam in legalem, & cō uentionalem nemo tamen vquam diui dit legē in penalem, & conventionalem,

Tum

Cap. XXI. de oratione, & horis Canonicis. 138

Tum quia si illa pœna esset conventiona lis, consequeretur collationē talis Eccle siæ esse simoniacam, cum collationem be neficij omnis cōuentio faciat simoniacā, cap. quam pio. 1. q. 2. Vnde per textum eu iusdā decreti Inn. III. c. 1. ut ecclesiastica benef. sine dim. conferantur, in illud com miniscentes, concludunt non esse benefi cium vacans conferendū alicui. cū modo & onere aliquid faciendi, vel dandi, quia id esset simoniacū, licet possit Episcopus cum suo capitulo beneficio vacātū impo nere aliquem modum, vel onus, & postea illud sic onustum, vel modificatum, sine vlla conventionē alicui conferre. Quam uir hæc ratio dilui posset ab eo, qui respō deret id, quod dicti Cōmentatores aiūt, procedere quidem in conferente, qui ad dit modū, vel onus nouum, quod iure cō muni, vel speciali non inest ei non autem in eo, qui modum vel onus illi iure ali quo inhærens exprimit, ut alibi, in Man. Confess. c. 23. nu. 101. tradimus, quia ex pressio eius, quod tacite inest, nō inducit simoniā, c. significalli. de elect. & gl. quam ibi ornat Fel. in ead. audientiā 2. de rese. Sed ita respondenti replicari posset, quod eiusmodi expressio, sicut nō facit collatio nem simoniacam, ita non facit etiam con uentionalem, & consequēter nullatenus potest dici conventionalis, quali nomine nemo ante illum eam appellauit. Ratio aut vera, & germana, & nona est illa, quā terigimus supra concor. 36. & reddimus alibi, in Manua. Confess. capitu. 25. num. 118. in hæc verba. Nec obstat, quod cōti nenter soleam tenere, & tenui in comm. c. fraternitas. 12. q. 2. & in rubric. de penis & alijs sape. Quod pœna temporalis ēc ipso iure incurra non debetur in foro cō scientiæ, quia id non procedit, cum con trarium constet de mēte legislatoris, vel cū non imponitur proprii, ut pœna, sed vt quidam conditio, vel modus rei tradi ta, ut cum testator relinquit aliquid ali cui, vt quippiā faciat alias perdat legatū iuxta Panor. communiter receptū, super gl. verb. adiciens in c. Raynaldus, de testa ment. & in proposito constat ex stylo, mē tem Pontificum statuendum, vt illos, uel illo casu uacet beneficium ipso iure, esse, vt peccet, qui illud ita perditū retinuerit. Et quod beneficia conferat quodāmo-

do sub illo modo, uel conditione tacite, uel expressē, ut terigi in ca. non liceat. 12. q. 2. & latius trado in c. fraternitas. 12. q. 2. hæc ibi.

55 Quadragesimoprimum, ipse dicto arg. 6. colu. 3. prosequēs declarationē præfati de creti Bonifacij VIII. in dicto c. commissa de elect. in 6. dicit alia tria. Primo non se mel appellat ecclesiā parochialem præ bendā, qd & si forte defendi possit ea con sideratione, qua nos pridē alibi, in Rubr. de præb. in hoc eam ponderādo, diximus omne beneficium posse appellari præben dam, accepto generaliter nomine, nō ex pedit tū id facere, cum sine ulla utilitate nō sint nouitates inducēde, c. cū consuetu dinis, vbi glo. & Io. Andr. de consuet. & l. in rebus. ff. de legibus. Secundo ait eum, qui perdit ipso iure ecclesiā parochialem, eo quod intra annum non est factus pres byter posse inauditum spoliari, quod nul latenus est verum, quia imō si spoliatur, ante omnia est restituendus, vt nos alibi in rep. cap. accepta, de restitutione spolia torum, oppositio. septima, & octaua late tradimus, & irrefragabiliter conuincitur per aliud decretum eiusdem Bonifacij, in capit. licet. 2. de præb. quo expresse caue tur, beneficium, quod uacat ipso iure, per adeptionem alterius, posse quidem con ferri alteri a superiore, ad quem pertinet collatio, nō citato detēto, non aut tradi ei possessionem illius, nec tolli detēto ri antequam audiat, & condemnatur.

56 Tertio, quod probat suum proximum di cū, comparando eum, cui confertur Ec clesia parochialis cū onere, ut fiat presby ter, ei qui capit aliquā pecuniam ab alio cum obligatione faciendi aliquid, in quo bis erat. Primo quidem, quod accipiens Ecclesiā, non accipit illam ex cōuētio ne, ut probatum est, accipiens autem pecu niam sic. Secundo, quatenus significat, acci piētem pecuniam, vt aliquid faciat, posse compelli ad reddēdam illam sine iudicis sententia, si non præstiterit illud, in quod accepit, quod omnino falsum est, cum au thoritate sua nemo possit etiam rē suam ab alio possessam recuperare, l. si quis in rēam, C. unde vi, & c. sape, & toto tit. de rest. spol. Nec mirandum, quod uir Theo logus doctissimus, & in his, quæ pertinent ad forū interius versatissimus, in illis quæ

Secunda pars Decret. **lib. IX. tit. 2.**

pertinent ad exterius, & ad ordinem iudiciarii, interdū hallucinetur. Quare tria **17** hęc ipsius dicta, ne quem offendant, temperanda sunt. Primum quidem, quod appellatione præbendæ, nec in iure Pontificio, nec in literis Apostolicis cōmuniter continetur Ecclesia parochialis, licet secū dum significationē grammaticā, & generalissimā comprehendī posset. Secundum autem, quod habens parochiale Ecclesiam, si non fiat presbyter intra annū, perdit eam ipso iure, ita quod tenetur relinquere illam in foro conscientie sine iudicii condemnatione, non potest tamē si ne illa possessio ab eo auferri. Tertiū qđ recipiens pecuniam, ut aliquid faciat, si id nō fecerit, tenetur quidē in foro conscientie reddere illā, uel soluere interesse, non expectata sententia iudicis, sed in foro exteriori absque illa non potest ad id compelli, per prædicta.

58 Quadragesimo secundo, cōuenit inrer nos, illud in d. art. 3. col. 3. & me in ca. 7. supra eod. quod beneficiarius omittēs dicere horas, tenetur ad restitutionem fructuum eo modo, quo statuit Conciliū Lateranēse sess. 9. §. statumur a Iulio II. cōceptum, & a Leone X. continuatum. Discordamus autem in eo, quod ipse ait, iure naturali & diuino etiam ante dictū Conciliū, fuisse obligatos ad aliquam restitutionem, ego autem sequutus Communē in d. cap. 1. de celebr. Missa. dixi, non fuisse ad id obligatos. In qđ præter ea, quę ibi adduxi, potest ponderari uerbum, *statumur*, in dicto Concilio positum, quod est argumentum & signum inductionis iuris noui, iuxta glossas communiter receptas, in c. ut litigantes, de offic. ord. lib. 6. uerbo. statumur, & capit. 1. ut lite pendente eo. lib. & Clem. 6. de præscript. in eo. uerbo. Nec argumenta per eum adducta probāt plūquam ea, quę Card. & alij, sententiā contrariam Comuni tenentes, adduxerūt. Est & pro nobis irrefragabile argumētum, quod etiam post Conciliū non tenentur restituere quicquā propter omissionem semestrem a beneficio accepto, a quo nō excusarentur si iure naturali, & diuino fuissent ad id obligati, ut palam est.

59 Quadragesimo tertio, ipse d. art. 3. col. 3. ait circa prædictū Decretum Bonificij VII. d. c. commissā. §. ceterū. de elect.

lib. 6. quod idem Bonifacius, c. cum ex eo, de elec. lib. 6. statuit, ut Episcopi possent dispensare cum accipiente Ecclesiam parochialem causa studij, ne teneatur promoueri ad presbyterium usq; ad septenniu, modo intra annū promoueantur ad Subdiaconatum, & quidem recte, sed id quod subiicit, nempe nūc temporis quacūq; de causa dispensari, non est intelligendū de dispensatione Episcopi, sed Papæ. Episcopi enim solū possunt dispensare ex causa studij, quia hoc solum permittitur eis, quod nō possunt alij inferiores, ut glossa recepta in d. capit. cum ex eo, uerb. Episcopi, determinat. Quamuis Vicarius generalis Episcopi, & capitulum Sede uacante id possint, quia eandem iurisdictionē, quam Episcopus habet, exercēt, ut notat Felin. in cap. cum olim quæst. 3. de maior. & Rebuff. in Praxi benefic. de deuolut. num. 64.

60 Quadragesimo quarto addit ipse dicto art. 6. col. 4. tria. Primū, quod nimia relaxatio fuit illa, qua Conciliū liberat a restitutione, non dicēs in primo semestri ab acceptione beneficii, quod ego ueritus fuissē dicere. Tum quia Conciliū generale, cuius omnia statuta sunt suscipiēda, c. Maiores, 24. q. 1. id edixit. Tum quia id ipsum placuit sac. rec. Pio V. vt ex sua Extrauaganti, quę incipit, *Ex proximo*, supra c. 6. num. 32. relata constat. Tum quia cum nec iure naturali, nec diuino debeatur restitutio omnium fructuum, etiā secundum ipsummet Sotum, potuit Conciliū modificare obligationem restituēdi quam nouē inducebat. Secundum, quod addit, est, nimis arctasse beneficiarios ad restituendum pro rata ob horas omittas post sex mēses, quia obligauit eos ad id ēt si vno, uel altero die eas omittērent. Qđ nimium libere uidetur dictum, ob eadē rationes, ob quas idem Pius declarauit, quod etiam unam horam omittens teneatur restituere pro rata, nec abs re, quoniam etiam secundum ipsum Sotū peccat mortifere & consequenter perdit gratiam, & regnū cælestē, & qui perdit quod est plus, nō debet mirari quod perdat id qđ est minus argumētum. cap. cui plus, de reg. iuris. lib. 6. Tertium quod uerba Concilij, ut iacent, minime sunt intelligibilia, & ideo loco uerbi *post*, reponendū esse ait,

Cap. XXI. de oratione, & horis Canonicis. 139

per, ita quod sit sensus, restitutionem esse debitā ob horas omittas ante & post sex mēses, sed omittas post sex, priuationē a beneficio faciendam. Quę profectō nullatenus sunt admittenda. Ad cuius rei cōfirmationem, quia est maximi momēti, & in foro cōscientie quotidianum, subiiciā primum totum tenorem prædicti §. statumur, ut est in Concilio, & ut ipse cum refert, cuius partē, quia proposito meo non inseruiebat, omisi supra in dicto c. 7. nu. 33. referre, & mox monstrabo planum, uerum, & communem intellectum eius esse illum, qui supra d. 7. nu. 33. & in Manuali Confess. c. 25. nu. 122. positus est. Tenor prædicti Concilij est hic. *Statumur, & ordinamus, quod quilibet habens beneficiū cū cura uel sine cura, si post sex mēses ab obtento beneficio, diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata omissionis officij & temporis, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas Ecclesiarum huius beneficiariorum, uel pauperum elemosynas erogare teneatur. Si uero ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione precedente, beneficio ipso priuetur, cū propter officij detur beneficium. Intelligatur aut officium omittēre quoad hoc, quod est beneficium priuari posse, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit.*

62 En tenor Concilij, cuius uerba sunt clara & facillē intelligibilia, habet enim duas partes: secundam ibi, *Si uero*, & prioris quidē sensus directus clarus est sic, quod beneficiarius omittēs horas post sex mēses nō faciat fructus suos, pro rata temporis omitti, & teneatur restituere illos. In directus autē sensus, qui a contrario colligitur, est, quod beneficiarius omittēs horas intra primos sex mēses faciat fructus suos, & non teneatur restituere. Posterioris autem partis sensus est, quod beneficiarius omittens horas post sex mēses contumaciter, monitus ut eas dicat, & nō dixerit, saltem bis intra quindecim dies ipso beneficio priuetur. Cui modo intelligendi fauent uerba illa prædicta extrauagantis Pij V. simulque tollunt errorem eorum, qui petunt sensisse Conciliū, nō peccare illos, qui omittūt horas intra primos sex mēses. Verba, inquam, illa, Item ille qui primis sex mēsis officij non

dixerit, nisi legitimum impedimentū ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat se admisisse. Hęc enim uerba clarissime sonāt, beneficiarium, qui absque legitimo impedimento, primis sex mēsis omiserit horas, grauius quidem peccare, sed non tēneri ad restitutionem, ut palam est.

Quadragesimo quinto ipse addit, dicto artic. 6. col. 5. statutum prædicti Concilij Lateranēsis dicto §. statumur, sessione 9. hodie non obligare. Nos autem eius dictū dānari a prædicto Pio V. in sua Extrauaganti supra dicto cap. 7. nu. 32. diximus. Addit & alia quædam quæ quadatenus eleuare, & extenuare uideri possunt auctoritatem & grauitatem præfati Concilij, nisi ea pie, pro magna illius uiri in Deū pietate, & notissima in Concilia, & sanctam sedem Apostolicam obseruantia molliantur, puta, quod Conciliū illud fuit nimis prolixum, & contineat quædam, quę non sunt tanti momēti, & partim nimis laxum, & partim nimis rigidum, & quod restitutio non sit iubēda uno uel altero die horas omittenti, cum tamen etiam omittenti unam solam unius diei sit iubenda, per declarationem Pij V. supra dicto ca. 7. nu. 32. relati. Et quod per Bullas Cruciatæ, quę dant facultatem absoluedi ab horis male recitatis, huiusmodi omittēs possit liberari. Quod nullatenus est dicēdū, quia Bullæ illæ faciunt quidem facultatem absoluedi a peccato malæ recitationis, non autem ab obligatione restituendi ob peccatum incursum, & quod ægre ferre uidetur, quod compositio super huiusmodi restitutione, quam dicē iure naturali & diuino fieri posse cū Episcopis, fieri debet cū Papa post illud Conciliū, cum tamen illud eam sibi nō reseruet, nec facile dici debeat, iure naturali & diuino tantū attēto, eam fieri posset cum Episcopis: cum etiam uix fieri posset cum Papa, nisi iusta de causa quidā defendat. Et quod ab una parte appellat omissionem horarum unius uel alterius diei, parū negligentia, & minutas indignas ad quas Conciliū respiceret, & ab altera mortiferam Dei offensam, quę etiam ob uitam conseruandam non est admittēda. c. Sacris, de his quę in c. itane, 32. q. 5.

63 Quadragesimo sexto uterq; nostrum ille in d. art. 5. col. 5. ego uero in c. 3. nu. 20.

Secunda pars Decret.

tangit illud singulare dictum Palud. in 4. dist. 15. q. 5. supra latius relatam, quod in summa habet, statutum Ecclesie, ut absens ab horis certis diebus vel horis, lucretur distributiones, non excusare eum, qui abest ut oretur, ludat, aut alijs rebas uanis, aut malis intendat, licet in foro exteriori non debeat ei detrahi sua portio. Quod ego dictum simpliciter sequor, ille vero videtur refellere, concludens in hac verba. Vbi non est manifesta statuti peruersitas, quicumque choro iuxta tenorem institutionum suarum Ecclesie inseruiens, bona fide, & conscientia, fructus facit suos, neque ad ullam restitutionem tenetur. Sed contra eum facit, quod videtur secum pugna, quatenus in sensu directo ait, quod predicta suarum conclusionis uerba sonant, & in sensu indirecto a contrario, quod si iniustitia statuti est manifesta, uel bona fide, & bona conscientia non credit illud esse iustum, tenetur restituere. At manifesta uidetur iniustitia statuti, si intelligatur dictare, quod absentia causa otandi, aut uane uel male uersandi excusat, non potest bona fide, & bona conscientia credere illud statutum esse iustum in illo sensu; Ergo sensus directus & indirectus suarum conclusionis sibi mutuo repugnant. Quare amplectenda uidetur Paludani conclusio, immo & a concionatoribus inculcanda. Quia nec ipse Sotus negat eos peccare, nec Paludanus, & ego dicimus eos cogi posse restituere in foro exteriori. Addo 64 autem quiddam, quod plurimos consolari & saluare potest, nempe, quod qui principaliter accipit diem, hebdomadam, mensem, vel menses statuto concessos ad peregrum proficiscendum, ad uisendos cognatos uel amicos, uel ad alia iusta negotia successiua, etiam intra ciuitatem, ubi est Ecclesia, uno uel multis diebus gerenda, non peccat, nec tenetur restituere illa, quae secundum formam statuti lucretur absens ab horis, licet multis horis, in quibus horae dicuntur in choro, ipse intendat ludis, uel alijs rebas uanis, uel malis. Tunc quia quod principaliter intenditur est attendendum, si quis nec causam, ff. de rebus credito. cum multis ibi per dd. praeter tim. luso. congestis, & multis alijs per nos adductis in comment. c. cum minister. 23. questio. 5. & supra cap. 6. a nu. 14. & dies

& menses praedicti accipiuntur principaliter ad iustas occupationes. Tum quia nec minus principaliter ut plurimum accipiuntur ad illa uana, & mala, licet illa incidant, & occurrant intendenti principaliter bonis & iustis negocijs. His tamen est consequens, quod qui principaliter ad haec uana & mala acciperet praedictos dies, peccaret, quidem coram Deo, & in foro conscientiae restituere teneretur, licet in foro exteriori sua portio non posset ei denegari, ut ait Palud. ubi supra. in 4. dist. 15. questio. 5. 65 Quadagesimo septimo, conuenit inter nos illum in d. art. 6. col. fi. & me in dicto Manuali, cap. 35. num. 123. contra Angelum, in verb. clericus, 8. q. 5. & Adrianum in 4. de restitutio. quod beneficiarius uitam malam & corruptam uiuens, non tenetur restituere fructus sui beneficii, modo suas horas preceptas recitet eo modo quo precepto eas dicendi satisfaciatur. Sed ille tribuit hanc opinionem Adriano, dicens, nullum eam colore habere, licet sic forsan apud quosdam Iuriscosultos, qui ex sancto zelo potius, quam ratione consulti philosophantur. Nos autem tribueramus eam ante ipsum Angelum a Claudio, in d. verb. clericus, 8. q. 5. Qui duo, & si Theologiam & leges egregie calluerint, plus tamen illam, quam has coluerunt, & ille hanc nostram (quae uera est) opinionem, sibi soli de more Theologorum tribuit. Nos uero antea de more nostro, quo sua quibusque reddimus, eam tribueramus Summa Bosellae & Syluestri. in verb. clericus, q. 24. & ille munit eam aliquot rationibus ex longinquo petitis. Nos uero ex ipso iurium fonte hausimus. Primo quidem, quod nulli ipso iure ponitur haec pena clerico male uiuenti. Et quae pena expresso iure non ponitur, non est dicenda ipso iure posita, iuxta gl. quae putatur singulari. in cap. fin. de iure patrona. Deinde quod ille §. Statuimus, id approbat irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui suas horas recitare omittit, non tenetur ad restituendum, quod primis sex mensibus a consequuntione beneficii accipit, & manifestum est illum male, & in statu malo uixisse.

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 140

Cap. XXII. Quaedam de oratione Miscellanea complectitur.

Hoc ultimum Capitulum adijcimus, ut aliquot de oratione questionibus nobis propoitis respondeamus, & quia tam illa quam resolutiones earum sunt uariae, Miscellanea uocauimus.

- Orationi tributorum multa elogia moderanda. n. 1
Oratio non uirtus, sed actio uirtutis prima moralium. n. 2
Virtutum omnium Princeps Charitas, licet prima Fidei. n. 2
Intellectus illius, non est inuentus similis illi. n. 3
Maxima qua ratione minora minimis. n. 3
Oratio stricte largi, & largissime sumitur. n. 4

Primum quod sunt qui magis pietatis zelo, quam digesta doctrina ducti, multa orationi tribuunt elogia, quae sunt ita mollienda, & declaranda, ut recepta, eidemque uerae Doctorum Classico rum de oratione doctrinae non repugnent. Sunt enim in primis qui eam frequentissimi me appellent uirtutem, & tanta operantem, ut vulgo uideri possit eam facere omnium uirtutum Principem. Cum tamen oratio non sit uirtus, sed actus uirtutis, ut post & ante alios classicos auctores trad. S. Tho. recept. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 4. art. 2. & 2. q. 83. art. 3. Cumque non sit actus principis, & maxime omnium uirtutum, quia est actus uirtutis, quae Gregori Latruiam, & Latini appellant religionem, quae licet sit omnium uirtutum moralium maxima, ut tradit Th. recept. in 2. 2. q. 31. art. 6. inter omnes tamen conuenit, quod est minor Theologiae, Fidei, scilicet Spei, & Charitatis, quae praecedunt omnes morales, quorum de noua est religio, ut praesupponit Tho. 1. 2. q. 61. per totam, & post & ante alios in 3. d. 23. q. 1. art. 4. q. 3. Cumque non solum falsum sit, sed & haereticum, tribuere primatum uirtutis orationi & religioni, immo & fidei, & spei, quia illum habet charitas, per illud. 1. ad Cor. 12. Nunc autem manet fides, spes, charitas, maior autem horum est charitas, relatum a S. Tho. quodam loco, d. q. 62. ar. 4. per quod ipsum in alio,

2. 2. q. 23. art. 6. concludit, charitatem esse omnium uirtutum maximam, quod multis, eisdemque elegantibus uerbis confirmat Prosperus relatus a Gratiano, in c. charitas. 2. c. pen. dist. 2. subiiciens, Apostolum 1. ad Cor. 13. eam excellentiorem uiam appellare. Nec obstat quod ipsemet Th. alibi in 2. 2. q. 4. art. pen. dicat fidem per se esse primam inter uirtutes, intelligendo per uirtutes Caie. ibidem. anthore, tam Theologas, quam morales. Non, inquam, id obstat, quia multa sunt priora, quae tamen sunt minora, & imperfectiora, ut embrio est prior, sed minor & imperfectior se ipso posteriore anima rationali aucto, & fides informis frequenter est prior, sed semper minor & imperfectior se ipsa formata, ut & ipsemet Th. colligit ibidem in eodem. Quare & omnia priorum dicta, quibus ea appellant uirtutem, intelligenda sunt per tropum, & figuram Metonymiam, quae effectum pro causa, uel contra causam pro effectu frequenter accipimus. Et ea quibus illa alijs omnibus praeferre uidetur, excusanda sunt per hyperbole, aut accipiendo dicta simpliciter pro dictis secundum quid, ut illud desumptum ex Ecclesiastico cap. 44. Non est inuentus similis illi, qui cõserua ret legem excelsi, cuiuslibet Sancto Cõsulto applicat Ecclesia, intelligendum est secundum quid, siue quod quemlibet alium Sanctum ei collatum aliqua ex parte excedit. Sicut erit in simili. Th. 2. 2. q. 161. ar. 2. exponens illud Apostoli, ad Phil. 2. Superiores uos inuicem arbitantes, ait posse quolibet etiam maximū arbitrari, se aliqua ex parte a quolibet sibi collato superari, quod utinam omnes tam uerē arbitremur, quam multi significamus. Sunt itē qui dicant orationem esse actionem siue actū, sed talem, qui complectatur omnes actiones uitae cõtemplatiuae, puta fidei, spei, & charitatis, & religionis, quae consistunt in credendo & meditando Deum, & sperando, & confidendo in eo, amando eum super omnia, & fruendo eo iucunde, tranquille, & pacifice, honorando item, laudando, benedicendo, & quomodolibet alias eum colendo, quod intelligendum est de oratione, non assumendo eam specialiter, siue stricte, ut communiter accipiunt auctores de oratione disputantes, sed generaliter, siue large, ut supra cap. 1. num. 9. diximus, s. 4. sicut

Secunda pars Decret. b. lxxx. q. 9

sicut & dicta eorum qui omnem bonam, & in Deum directam actionem vocat orationem, intelligenda sunt de oratione generalissime, siue largissime sumpta, quæ, iuxta etiam supra posita, in d. c. 2. nu. 8. comprehendit omnem bonam actionem.

- Hæretici excommunicati notorie cur non vitandi.* n. 5
Intellectus Extravag. Martini V. Ad cui tunda. n. 5
Lex & su non recepta non ligat. n. 5
Hæreticum damnare, & denunciare non idem. n. 6
Excommunicatus Parochus potest suis parochis sacra eis debita ministrare, sicut & alia debita alijs solvere. n. 7
Excommunicato communicat, qui idem cum illo audit. n. 8
Excommunicandi potestas iure diuino data est Ecclesie, sed non omni forma & effectus vitandi. n. 9
Hæreticus iure diuino excommunicatur. n. 9

Secundum, quod ultra illa omnia quæ supra in c. 17. a nu. 67. de non orando pro excommunicatis scripsimus, & ultra modum, quo tenetur excommunicatus orare admonuimus, in cap. 7. nu. 16. admonemus etiam prius, quod in Manuali Confess. c. 27. nu. 35. insinuauimus rationem, qua possunt excusari a peccato quidam Monarchæ, & alij Principes, & privati homines, etiam Ecclesiastici, qui permittunt Legatos, uel alios manifestos hæreticos intrare secum in Ecclesias, & eis presentibus orant, & Missas audiunt, uel faciunt, licet notorii hæretici sint, & consequenter notorie excommunicati, c. excommunicamus. de heresi. & c. 1. Bullæ Cœnæ Domini, quæ declaratur in Man. c. 27. a nu. 32. Licet idem extrauagan. Ad cui tunda, quam referimus in Manuali Confess. cap. 27. a nu. 35. excommunicatos, denunciatores & notorios equiparet. Ratio enim insinuata ibi est, quod non tenemur vitare nisi duplex genus excommunicatorum, videlicet denunciatorum specialiter, & percussorum clericorum notorium, quod etiam post nos tenent Sotus in 4. dist. 23. art. 4. Non sufficit tamen illa eius ratio, qua dicit Martinum V. & Concilium Constantinense, non iussisse vitare oēs notorios excommunicatos,

sed solū illos, qui essent tales ob percussorem clericorum notorium, & quod non est curandum de extensione, quam fecit statutum Ecclesiæ Gallicanæ, receptum per Bituricensem, in Prag. tit. de excomm. non uitari. non inquam, sufficit hæc ratio, quia Concilium Lateranense, exceptum sub Iulio II. & finitum sub Leone X. sess. 2. contra quod nihil potest obijci, eandem extensionem nouissime expresse facit. Est ergo alia ratio, quam ibi reddimus, quam quæ ipse innuit, quod usus non recepit prædictam extensionem, & lex usum non recepta non ligat. §. leges. 4. dist. ubi Domini. & Card. Alex. id notant, & gl. recepta & reputata sing. & ibi latè dilata a Fel. cap. 1. de treug. & pac.

Admonemus secundo, quod licet non teneamur vitare hæreticos notorios, nisi fuerint denunciati, uidetur tamen Soto sufficere ut sint declarati, uel denunciati hæretici per Iudicem, eo quod denunciatus hæreticus uidetur ei denunciatus excommunicatus, quod & si quandam ueritatis speciem habeat, non tamen uidetur de rigore iuris uerum. Tum quia non est formaliter, ut palam est, idem. Tum quia multi ignorat hæreticos esse ipso iure excommunicatos, & ita licet sit iuris notorium, non est tamen notorium facti, & ideo præsupposita præcedenti conclusioni, quæ ipse quoque tenet, nempe quod non sufficit, quem esse notorium hæreticum, ut debeat euitari, iustius uero dici, non sufficere quem esse denunciatum hæreticum, ut euitetur, nisi expresse denunciatur excommunicatus. Non enim recte fit a separatim illatio, l. Papinianus exuli. ff. de minor. p. g. fertim in p. n. 5. p. n. 2. de p. n. dist. 1. l. p. n. 5. de p. n. saltem quando non est in utroque omnino eadem ratio, iuxta gloss. singul. & et addita per Domini. & Franc. in c. 1. de tempor. ord. lib. 6. qualis non est in hoc casu, per prædicta.

Admonemus tertio, uisum fuisse cuidam uiro cum primo erudito, cauendum esse ab alia conclusione præfati Soti, ubi sup. d. art. 4. col. 4. nempe parochum excommunicatum occulte licite posse conferre sacramenta suis parochis, siue parochianis, quibus iure tenetur conferre, motus ea ratione, quod creditor potest ab excommunicato suum debitum petere, & ille illi absque ui-

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 141

lo peccato solueret, c. intelleximus. de iudic. & cap. si uere de sent. excomm. cum eis annot. & qd prædicta Extravag. nil faueret excommunicatis, & quod faueret eis si non possent ad id compelli parochi, & quod concessa parochis facultate sumendi sacramenta a parochis excommunicatis non denunciatis, uidetur per quandam consequentiam concedi parochis ministrare illa suis parochis. Canendum, inquam, aiebat ille ab hac conclusione. Tum quia uidetur noua, & a nullo Theologo & Canonista saltem exerte asserta. Tum quia si ea esset uera, Extravag. prædicta plurimum faueret excommunicatis non denunciatis. Cuius tamen contrarium ipsamet protestatur. Faueret enim adeo, ut per illam liceret Episcopo uel Parocho occulte excommunicato per decem & uiginti annos, licite facere & ministrare omnia sacra, ad quæ teneretur, si non esset excommunicatus. Tum quia eam consequuntur multa, quæ a iure diuino & humano abhorreere uidentur, puta, quod aliquis parochus uel Episcopus iuste excommunicatus, iuste posset consecrare corpus Christi, & iuste ministrare illud, iuste audire sacram confessionem, & absolueret, iuste confirmare, iuste ordinare, iuste conferre beneficia iuste uti iurisdictione contentiosa & uoluntaria, a quibus oibus actibus est cinctus & expulsus, c. is qui Episcopus. 1. & c. si quis Episcopus. 2. 1. q. 3. cap. si celeb. de cle. excomm. minist. cap. quia diuersitatem. de co. cess. præb. & alia multa. Consequuntur etiam quod parochus, conuersando leuiter extra sacra cum suis parochis peccaret, non autem communicando cum eis in sacris, & dicendo eis Missam. Quæ omnia uidentur absurda, atque ita non audienda. leg. nam quod absurdum. ff. de bon. lib. & cap. dudum. de præb. lib. 6. His tamen non obstantibus, uidetur prædicta conclusio defendenda.

Nec obstant obiecta, non primum, scilicet quod sit noua, uel non asserta, quia ut post Iustinianum, aie gl. celebris gl. in princ. l. Gallus. ff. de lib. & posthu. verb. si filius. Quæ iuniores, tanto perspicaciores, intelligendo per iuniores recetiores, quæ antiquorum scripta legerunt, ut ei recte addidit Ias. in princ. d. l. Gallus, nu. 5. 1. quælis cum primis fuit prædictus Sotus. Non ite

obstant alia, quia non directio, sed per accidens resultant ex favore creditorum, quod non adeo attéditur, l. si quis nec causam. ff. de reb. credit. & potius est onus, quam fauor: & ea quæ supra inferuntur absurda, non sunt talia, considerando, quod conclusio intelligenda est de occulto excommunicato, quem iuste punitur sui peccati, ob quod est excommunicatus, & aliorum omnium saltem mortiferorum, sic quod nil aliud obstat ei, quam quod sit excommunicatus: Si enim absque iusta penitentia sacramenta ministraret, peccaret utique, etiam si non esset excommunicatus, & non inuenit quod parochus excommunicatus peccaret communicando suis parochis, etiam in leuibus, etiam profanis, ad quæ non tenetur, quia in hoc casu excusat obligatio soluendi debitum, quæ in illo non inuenitur, per c. si uere, & ei annot. de sent. excomm. facit quod ut alibi in Man. c. 27. nu. 239. diximus, non peccat celebrando illa, qui perpetravit homicidium occultissimum præmissa iusta contritione, & confessione, ante absolutionem irregularitatis, ne illud proderetur.

Admonemus quarto, quod quauis liceat orare & audire Missam in Ecclesia, trāsente per illam excommunicato, & manente illo, & orate, & aliam missam audiente in alia eius parte, ex mente Innocentii communiter recepti, in c. nuper. de sent. excomm. non tamen licet cum eo audire unam Missam uel aliam horam, quicquid dicat Dur. in 4. dist. 18. q. 2. Quia non potest negari eum communicare in oratione cum excommunicato, qui dicit illi orationem, uel audit eam ab illo, sed etiam, qui audit eandem una cum eo, sicut & qui comedit in una mensa cum eo, quod etiam Soto placuit.

Admoneo quinto, quod licet potestas excommunicandi iure diuino a Christo est data Ecclesie, per illud Matthæi, ca. 18. Si autem non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus, ut copiose post alios probat contra Lutherum prædictus Sotus, in 4. dist. 22. q. 1. art. 1. nulla tamen Euangelij parte uidetur lata ipso iure excommunicatio, secundum eundem in dicta q. 1. art. 10. col. 10. & in art. 4. col. 5. utrobique, carpentem Almay, qui dixit, in 4. dist. 18. q. 1. Hæreticum ipso iure diuino excommunicari, cuius tamen opinio defendi potest per

Secunda pars Decret. IXX. q. 9

per illud Pauli, ad Titum 3. Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita, & per illud Io. Secundæ capitul. 1. Venientem ad uos sine hac doctrina nolite recipere, nec dixeritis ei, Ave. Quamuis non sit iure diuino excommunicatus in ea forma, & ad omnes eos effectus, in qua, & ad quos postea uia est, & uisur Ecclesia. Per quam declaratione responderi potest ei, qui cõrederit probare, prædictam extrauagantē nō potuisse contra ius diuinum facere facultatem communicandi excommunicatis non denuntiatis, licet sciatur esse excommunicati non denunciati. Responderi enim potest, quod licet potestas excommunicandi sit iure diuino data, & licet aliqua excommunicatio eodem iure feratur, forma tamen uitandi, & effectus, ad quos faciēda est uitatio, non fuit præscripta iure diuino, sed relicta præceptioni Ecclesiæ, quæ iure humano a se (potestate sibi diuinitus collata) constituto præscripsit, & potest ea, quæ expedierint, addere, adimere, & mutare.

Hæreticos causa capti an. possint ad sacra admitti. n. 10

Tertium est, quæstionis esse quotidiana, an coniectus in carcerem ob hæresim debeat admitti ad audiendam Missam, & ad alias orationes, quæ intra carcerem dicuntur. Pro parte namque negante facit usus communis Inquisitorum Hispaniæ, qui non permittunt hæreticis a se captis audire Missas, nec sacram Communionem facere, nec sacram Communionem sumere. Secundo quod Deodatus in quadam epistola Decretali, quæ refertur in capitulo, accusatum, de simo. quam in hoc mihi pro sua singulari humanitate citauit sgl. record. Pius V. ait, simoniacum pendente accusatione, nō debere ad missandum admitti, & nō alia, ut apparet, ratione, quam quia ipso iure est suspensus, ut colligitur ex gloss. eiusdem. Ergo nec hæreticus, quia est ipso iure excommunicatus, cap. excommunicatus. de hæret. ca. primo Bullæ Cœnæ. Tertio faciunt mille iura, quibus iubemur uitare quos scimus maiore excommunicatione excommunicatos, non solum ab oratione, sed etiam ab

omni humana cõuersatione, capitulo, excommunicatio, capitulo, cum excommunicato, capitulo, ad mensam, undecima quæstione tertia. capitulo nuper, cum multis alijs. de sententia excommunicationis. iubemur, inquam, uitare non solum quos scimus excommunicatos, sed etiam quos fama prædicat esse tales, capitulo, illud, de cler. excomm. ministrat. At cõiecti in carcerem ob hæresim sciuntur esse excommunicati, uel fama prædicat eos esse tales, ergo tenemur eos uitare.

Pro parte uero affirmante facit, quod in præcedenti miscellaneo conclusimus, hæreticos et non esse uitandos antequam denunciarentur. Deinde, quod multi coniecti in carceres ob alia multa delicta excommunicationem annexam habentia, quales sunt simoniaci in ordine & beneficio, extrauaga. secunda de symon. quales item clericorum percussores, capitulo, Si quis suadente. 17. quæstione quarta, & crimina bulla Cœnæ Domini prohibita pertrantes, qui etiā si sine presbytericæ modo non sint notorii, non reijciuntur tamen ab illis. Tertio quod post extrauag. Martini V. Ad euitanda, non tenemur uitare illos excommunicatos, præterquā denunciatos, & notorios clericorum percussores, quorum de numero nō sunt prædicti ob hæresim capti. Quarto quod non parum uidetur expedire expeditioni iuste causarū violatæ fidei, quia ob eas capti si nō reijcerentur ab orationibus, & sacramētis facilius cõfiterentur ea, quæ cõfiteri deberent, contritione peccatorū eos ad id impellente. Quinto quod in urbe uidimus quēdam ad sacras confessiones admitti, & ad recitandas horas Canonicas cum alijs, & ad conuersandum eū multis & constat facilius debere quem admitti ad audiendas Missas, quam ad sacramentum cõfessionis. Excommunicatus enim excommunicatione minori, excluditur a sacramēti penitentiæ participatione passua, quæ in sola perceptione consistit. c. si celebra. de cle. excomm. ministr. Non tamen ab audiēdo Missam, & alias orationes, ut alibi cap. 27. Manu. nu. 24. tradimus, secuti Dominic. & Perus. contra Archidia. in capitulo eius, de sent. excomm. libro 6. Per quæ, & alia semper mihi uisum est, præfactos hæreticos accusatos uel inquisitos, nō esse

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 142

esse iure cõmuni a Missa, nec ab alijs orationibus, & sacramētis excludēdos, plusquā alios accusatos, & inquisitos ob alia crimina excommunicationem annexam habentia, salua tamen censura & auctoritate prædictorum Reuerendissimorū Inquisitorum, qui ad id alijs mihi occultis rationibus moueri possunt.

Ad primum oppositorū respondemus, præfatum usum Inquisitorū iure quidem aliquo priuilegij, uel consuetudinis specialis, uel alia ratione mihi ignotis defendi posse, iure autem solo communi attendi minime.

Ad secundum respondeo, quod Deodatus nō agit de excommunicato, sed de Simoniaco, qui suo tēpore nō erat ipso iure excommunicatus, sed tantū suspensus nec loquitur de quolibet simoniaco, sed de famoso, qui propter infamiā poterat suspēdi ab administratione beneficii, iuxta Canones, cap. presbyter, cap. si mala fama, 1. q. 4.

Ad tertium, quod iura in eo citata procedunt secundum tempora, quæ præcellerunt Concilium Constantiense, in quo Martinus V. prædictam extrauag. *Ad euitanda scandala*. adidit, post quam non tenemur uitare nisi duplicis generis excommunicatos, ut prædictum est in secundo Miscellaneo. Equidem salua S. D. N. & prudētiorum sententia, ē re Christiana existimo, prouidere, ut qui causa fidei uiolatæ conijciuntur in carceres, donec dampnentur, perinde ad sacramentorum & diuinorum participium admitterentur, ac alij ob crimina in Bulla Cœnæ domini prohibita capti. Tū quia multi eorū, sicut & aliorum, omnino absoluantur, uel leui pena purgationis, uel alia citra declarationem, quod inciderint in hæresim, mulctantur. Tum quia tardius ut plurimum expeditur sacrosanctæ Inquisitionis causæ, & dura res est tandiū arcere Christianū, quem nescimus esse excommunicatum, a Communione Sacramentorū, quibus spiritua liter uiuimus, nutrimur, & munimur cōtra hostes nostros demonū, mundum, & carnem, qui etiam sacris armatos frequentissime vincunt, & triumphant. Tum deniq; quod Sacrosancta, eademq; pijsima mater nostra Ecclesia, imitata Christum suum sponsum (cuius diuinitatis natura

clemens est, & pia. c. quia diuinitatis, de poen. dist. 1.) pronior esse debet, & est ad miserendum, quam ad puniendum, & docet melius esse reddere rationem de misericordia, quam de iudicio, iuxta illud Iacobi 2. Superexaltat misericordiam iudicium.

Communis sacra damnatis ut datur in Vrbe. n. 11

Quartum, quod quæstionis est quotidiana, an damnati ad mortem corporalem, & sacra cõionem petentes, debeant ab ea excludi. A parte enim affirmante stat Concilium Viennense, Clemens. de poenitent. & remiss. quatenus grauissime phibet, ne ultimo supplicio puniendis denegetur sacramentum penitentiae, si petierint illud. Cui addit gloss. idem dicendum de sacra Communione, quæ illis pro uiatico datur, argumēto responsi Inno. III. in c. quod in re, de poen. & remiss. quod respondit non esse negandū uiaticum quibus morientibus cõceditur penitentiae Sacramentum, quod communis tenet præsertim Bonifacius, in d. Cle. 1. a nu. 33.

Pro parte autem negante facit totius Hispaniæ, Galliæq; usus quo seruatur cōtrarium, adeo ut auctore Roberto Gaguino, in vita Ludouici XI. Ludouicus Luxemburgensis Connestabilis Franciæ dā natus ad mortē, & religiose confessus, nō potuit obtinere, ut sibi uiatica ministraretur, sed audita Missa, & pane benedictō, ut solet in ea regione diebus Domini eis benedici, per eū assumpto, statim ei ducto in tabulatum caput amputatum fuit. Deinde quod irreuerentia quādam uideretur fieri Sacramēto, si factus Summi Regis hospes statim occideretur, antequam corrumpetur species panis, sub quo manet uerum corpus eius, donec illa durat, Th. in 3. part. quæst. 76. articu. 8. Vnde & Hostiensis, qui tenēs priorem partem, ait, ob reuerentiam tanti hospitis, executionem mortis esse in alium diem differendam. Qua ratione abolenda ualde uidetur consuetudo, quarundam regionū, in quibus ait prædictus Bonifacius, ubi supr. parari Missam in uia qua ducēdus est damnatus ad patibulum, ut uiatico ibi sumpto religiosius

Secunda pars Decret.

giosus & animosus obeat mortē. Est tamen cōsuetudo urbis digna, maxima Maxim. Pont. prudentia, quam orbis imitari deberet, ut damnato ad mortem denuncietur sententia post mediam noctem, ut liceat ei confiteri, & communicare ante quatuor horas, quam ducatur ad mortē & (si libuerit) etiam testari, ut iam corrupta rāto temporis spacio panis specie, sine ulla irreuerentia Sacramēti cum magno eius fructu moriatur semper uicturus. Amen.

Dei ad laudē principaliter inducenda, inducere principaliter ad laudem propriam, an sit mortiferum. n. 12
Contemnit non semper uerē, qui uidetur contemnere. n. 13

Q Vintum: quæstionis esse grauis, & quotidianæ, an oratio predicatio, Missa, cantus & quilibet alius actus principaliter in honorem, & cultū Dei institutus, sit mortifer, quoties sit principaliter in laudē, & gloriam humanam. Partem enim affirmatiuam asserit Angelus, verb. vana gloria, §. 1. & ante illud Abulenſis, super Math. c. 6. q. 3. quorum auctoritatem iam inde ab adolescentia mea magnifeci. Pro quibus facit primo illud Auguſt. libro primo, de doctrina Christiana, diuina scriptura principaliter ordinatur, ad honorem Dei, in qua Deus contemnitur, si principaliter ad alterius honorem ordinetur.

Secundo quod D. Anton. 2. par. tit. 3. c. 5. §. 6. diffinit. peccare mortaliter eum, qui etiam alioqui benemeritus, uult assumere uel assumit magisterium in sacra Theologia ob honorem, & immunitatē illud consequentis. Tercio quod simonia est peccatum mortale, c. tanta, de simo. & qui spiritualia facit propter laudem, & honorem uidetur symoniam admittere, cum auctore Gregorio, cap. sunt nonnulli. 1. q. 1. simoniam admittat, qui munus a lingua pro spirituali accipit, ut Adrianus alibi late tradit.

Partem uero negantē tenuit egregia & resoluta eruditione, Syl. verb. vanagloria. quæstione 3. subdens, totum pene clerum esse in isto statu, si Angeli conclusio esset uera. Pro quo facit resolutio, quā

tangit ipse, & pridem nos explicauimus alibi, (in comm. c. inter uerba. 11. q. 1. conclusio. 5. a Coroll. 10. desumpta ex B. Th. 2. sec. q. 131. art. 1. & 132. art. & de malo. q. 9.) nepe, quod appetitus, uel amor laudis, uel gloriæ ex se neque est bonus, neque malus, sicut nec appetitus uel amor aliorum, honorum temporalium, & quod quamuis appetimus, & amor laudis, & gloriæ uana sit semper malus saltem uenialiter, tunc tamen solum est mortifer, cum in ea constituitur ultimus finis, uel appetitus de aliqua re notabilem irreuerentiam Dei notabilem iniustitiam proximi continere. Et potest quis orare, cantare, Missare, prædicare, uel facere uelle, uel aliquid aliud huiusmodi facere ad laudem, uel gloriam suam principaliter, non ponendo in eo ultimū finē, & non resultante ex eo notabili irreuerentia Deo, nec notabili iniustitia proximo. Unde & postilla Angeli a uero docto adiecta hanc partē tenet, subdens, nec ipsum, Angelum sensisse contrarium, quod ei Syl. uellet imponere, eo quod per principaliter facere in gloriam suam, intellexit facere ponendo in eo finem ultimū. Equidem ut gaudeo auctore postilla in hac esse opinionem, ita ingenue fateor, Angeli contrarium sensisse, nam clare sentit differentiam in hoc inter eum, qui principaliter agit in gloriam suā ea, quæ non sunt instituta principaliter in gloriam Dei, & secundam intellectum postilla non esset in hoc differentia, quia uterque peccaret mortaliter, siquidē constituere ultimū finem in alio, quam Deo, est mortale peccatum, secundum omnes, ut alibi, ut d. cap. inter uerba conclusio. 5. coroll. 4. & in Commen. capituli, cum minister. 23. quæstio. 5. articulo 16. latius dixi.

Ad primum autem argumentum pro Angelo supra formatū, quod est auctoritas Auguſtini in eo citata, præfata postilla tacite respondet, quod uerbum, principaliter in ea secundo loco possum, idem ualeat, quod ultimū finem in eo constituere, quod non uidetur satis apte dictū. Tum per proximam confutationem. Tū quod passim in finem principalem accipimus multa, quorum nullum uisi rarissime facimus ultimū, ut alibi, in d. coroll. 4. & in d. cum minister. nu. 15. monstrauimus.

Sed

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 143

Sed neque sufficienter respondere uidentur, qui dicunt Auguſtinum solum loqui de sacra Scriptura, non autem de alijs ad laudem Dei principaliter institutis, quia eadem ratio idem suadet dicendum de omnibus, quod ipse de sacra Scriptura dicit. Quare nos alibi, in Commen. in c. inter uerba, 11. q. 3. conclusio. 5. coroll. 28. aliter respondimus, & nunc respondemus, quod Auguſt. noluit significare, quod omnis qui ordinat Scripturam sacram institutā ad honorem Dei in suum honorem, contemnit uere Deum, & ita peccat mortifere, sed quod adeo parum reuerenter eam tractat, quod uideri possit contemnere, si qui in simili quædam gl. solemnitas, in cap. Metropolitano. 2. q. 7. dixit, quod transgrediens legem sine causa, uidetur transgredi ex contemptu, & sicut aliqui, quos 13 refero in Manuali, c. 2. nu. 42. dicunt ex contemptu peccare, qui ex consuetudine peccant, cum tamen longe aliud sit ex contemptu uero peccare, quā ex cōsuetudine, uel sine causa, ut colligitur ex utroque Thoma, 2. 2. q. 188. art. 9. & q. 147. art. 3. & Archid. c. quicumque. 31. dist. & Domin. in c. nullus. 55. dist. quicquid Felyn. inuoluat alibi, c. cum quidam. de iureiuran. Ita quod mens pijsissimi Auguſtini non fuit dicere, quod qui sacram Scripturam datam ad honorem Dei ordinat in honorem suum, contemnit Deum, sed quod tam parum reueretur Deum, ut uideri possit contemnere illum, ita tamen, q. si uere non contemnit, non admittat peccatum mortiferum, sed graue ueniale.

Ad secundum pro Angelo adductum, scilicet diffinitionem D. Antonini, quod mortifere peccat, qui etiā benemeritus assumit gradum Theologiæ ob honorem, & immunitatem illum consequentes, responderetur, non esse uerum, ut Syluester alibi, in uerbis doctor. quæstio. 4. recte tradidit.

Ad tertium responderetur, quod munus a lingua tum demum facit actum simonia cum cum datur, uel accipitur in precium, non autem alias, ut ante omnes dixit Innocent. in cap. tuam, de ætate & qualitate, & nos alibi in Manuali, cap. 23. num. 101. uersicul. decimo resoluimus. Per hanc ipsam responsionem tolluntur etiam illa, quæ ex Adriano, quod li. 6. a littera H,

ad littera O, pro Angelo adduci posse supra fuit insinuatū.

Deus, an possit concipi, cognosci, & amari ut unus, qui cognoscatur, concipitur, uel ametur ut trinus. n. 14
Cognoscitur unum, & idem quoad quid, ignotum quoad aliud. n. 14
Deum uerum adorans omnis, trinum adorat. n. 15
Fructus quid, cuius potentia, & de quo habenda. n. 16
Dei cognitio, amor, fructus, oratio ad Deū, & adoratio ipsius in hac conueniunt. n. 19
Frui non potest beatus Dei essentia, quia etiam actu fruatur Trinitate, & singulis personis eius, licet Siater sic, modo tali habitu fruatur eis. n. 16
Deo & Summa Trinitate male fruatur, quidam uere p̄p̄ abs re sufficiant fruunt. n. 17

S Extum, quod quidam eruditus rogatus a quodam, qui legerat acutissimi Ioannis Maioris scripta, in lib. 3. sententiarum distinctio. 1. quæstio. 14. de cognitione, amore, & fructione ea consequenti, trium personarum sanctissimæ Trinitatis, quibus passim orando utimur, respondere potuit primo, Parum curandum esse de argutis Dialecticorum illorum, qui multum referre putant inter, Papam uidi, & uidi Papam: Et inter uirgo peperit, & peperit uirgo. Secundo quod ex doctrina plana, & matura Thomæ, in dicta distinctio. prima, quæstio. secunda, art. 2. communiter recepta, & Scoti, Maioris, & aliorū dictis paulum extēsa, resolutorie colligi possunt sequentia. Primum, quod ut ait Maior, in dicta dist. 1. quæstio. 14. nemo potest cognoscere, uel concipere Deum uerum, quin cognoscat, uel concipiat id, quod est uera, & summa Trinitas, & tres eius personæ realiter distinctæ, quia sunt una, & eadem res, & eadem substantia, potest tñ cognoscere, & concipere Deum, in quantum est primus motor, prima causa, & unus Deus, non cognoscendo, nec concipiēdo eum esse Trinitatem, & tres personas realiter distinctas. Quia unū & idem potest cognosci, & concipi quoad quid, & ignorari quoad aliud. Potest enim Petrus, qui uere est homo, & sapiens, & filius Regis, cogno-

Secunda pars Decret.

cognosci, & concipi ab alio, quod est homo, & ignorari, quod est sapiens & filius Regis, & ita qui cognosceret, & conciperet eum, quod est homo, licet ignoraret quod est sapiens, & filius Regis, necessario tamen conciperet quendam, qui uere est homo, & sapiens, & filius Regis, licet non conciperet eum, ut sapiētem, & filiū Regis. Secundo, quod ut Maior ubi supra ait, multi Philosophi cognouerunt, & conceperunt, & nunc cognoscunt, & concipiunt Iudaei, & Mahumetani Deum unū uerū essentialiter, qui uere est trinus personāliter quia cognoscūt, & concipiunt eundē Deum, quem nos cognoscimus, & concipimus, qui uere est unus essentialiter & trinus personāliter, licet non cognoscāt, & concipiant eū in quantum est trinus personāliter. Ex quo recte infert multos Summam Trinitatē, & tres summas eius personā cognoscere, & concipere, nō cognoscentes nec concipientes illā, neque eius personā, in quantum sunt tales, quia cognoscunt Deum uerum, & unū, qui uere est Trinitas, & tres personā, licet ignorent eum esse talem.

15 Tercio his esse consequens, quod etiā Christiani, & orthodoxi, qui cognoscimus & concipimus Deū nostrum esse uerū in essentia, siue essentialiter, & trinum in personis, siue personāliter, licet nō possimus cognoscere, & concipere illum unū essentialiter, quin cognoscamus, & concipiamus eum, qui est trinus personāliter, possumus tamen cognoscere, & concipere eū in quantum est unus essentialiter non concipientes actu eū esse trinum personāliter.

Quarto, quod his est etiam consequens quod licet non possimus orare unā personā diuinā, quin oremus saltem habitualiter, siue uirtualiter alias, neque dirigere orationem nostrā ad unā personā quin aliquatenus dirigamus ad alias, quia omnes sunt una, & eadē summa res, possumus tamen orare unā personā, & dirigere orationem nostrā ad illā, nō concipientes actu alias personā, nec dirigētes orationem nostrā actu ad illas, in quantum alix sunt, ut Ecclesia ipsa orthodoxa tota dirigit, ut plurimū orationes, quas uocamus Collectas, ad Patrem, obsecrando in calce, per filium, cum speciali mentione Spiritus sancti, docens per hoc,

posse nos orare unā Summā Trinitatē personā, sine cōceptione actuali aliarū duarum, immo & orare unā obsecrando eā per aliam, & ita separatim oramus. *Pater de calce Deus miserere nobis, Fili Redemptor mundi Deus miserere nobis, Spiritus sancte Deus miserere nobis, & coniunctum. Sancta Trinitas unus Deus, miserere nobis, & quod diximus de oratione, idē dicendū uidetur & de adoratione, cum eodem idē in utraque suadeat ratio, Argum. e. dudum. in 2. de elect.*

Quinto, quod licet una sola fructio, & non pluribus debeamus frui Deo, & tribus personis, ut determinat S. Tho. in d. d. 2. q. 2. art. 2. communiter receptus, quia obiectū fructiois, quod est summa Dei bonitas, unum tantum est in omnibus personis, & ideo, licet secundum Scotum, in d. dist. 1. q. 2. art. 4. non possit comprehensor, siue beatus frui essentia diuina, quam intuitiue uidet, quā actu fruatur etiam tribus personis, quas etiam intuitiue uidet eiusdem essentia, quāuis secundum eundem, in ead. quāst. 2. artic. 4. nec uisitor possit ordinate frui unā personā, quia fruatur alia, fructioe saltem habituali, hoc est tali, q. sit proxima dispositio fruendi alia, si distincte illā conciperet, potest tamen frui una personā, sine fructioe actuali alterius, quam distincte nō concipit.

16 Sexto, quod cum fructio proprie dicta sit actus potentia appetitiue, & non rationalis, secundum S. Th. 2. 2. q. 11. ar. 1. & 2. & illa, quae est bene ordinata, solum sit ultimi finis iā habiti, uel habendi, secundum eundem, in d. q. 11. art. 3. & 4. cumque ut ipse significat, frui ordinate sit inherere amore ultimo fini, qui est Deus, propter ipsum, cumque ea non possit consistere sine cognitione, & amore, eadem quae dicta sunt de cognitione, & fructioe Dei unius essentialiter & trini personāliter, dicenda uidetur de amore, qui cum proxima cognitione praecedat fructioem. Nec multum refert, an teneamus fructioem potius consistere in amore, quam delectatione, cum sequacibus Scoti, lib. 1. sent. dist. 1. q. 3. An potius in delectatione quam in amore cū sequacibus S. Tho. Quos S. Thom. 2. Vio d. quāst. 11. art. 2. defendit.

Septimo, quod non erat, cur scrupulus ange-

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 144

angeretur quidam, qui Apostolorū actū legendo, & aduentum Spiritus sancti memoria repetendo, frequenter delectatus fuit, nullis de Patre, aut filio actuali amore, & fructioe conceptis, neque qui frequentissime passionis Christi mysteria, repetens, Christum secundum personam Trinitatis ardentissime amauit, & in eo amando sine ulla cogitatione actuali Patris, uel Spiritus sancti plurimum oblectatus fuit. Sufficit enim ei amor & fructio habitualis, quibus paratus erat eos simili amore amans similiter eis frui. Quae eadē ratione nō est cur scrupulis angatur, qui meminerunt, frequentissime se mēte concepsisse, amasse, orasse, & adorasse Deū unum, & eodem fructu fuisse sine actuali memoria Trinitatis, & trium personarū. Neque qui contra meminerunt se frequentissime mēte concepsisse, amasse, orasse, & adorasse fruendo Sanctissimā Trinitatem, uel aliquam personam eius, non concipiendo, amando, orando, & adorando actu Deū, ut unum, uel aliquam personam eius, modo non defuerit eis habitualis, & proxima illa, de qua loquitur Scotus, dispositio idē faciendi erga illas, si memoria earum succurrisset.

<i>Ecclesia, an recte fundetur de rebus male acquisitis.</i>	n. 18
<i>Eleemosyna, an de re aliena recte fiat.</i>	n. 18
<i>Patronus an fiat, de rebus male acquisitis.</i>	n. 19. & 22
<i>Religio moralium uirtutum maxima.</i>	n. 19
<i>Misericordia quadamtenus maxima uirtutum.</i>	n. 19
<i>Iustitia est maxima uirtutum Cardinalium.</i>	n. 19
<i>Uirtutum opera non fiant principaliter ob temporalia.</i>	n. 20. & 21
<i>Ineriorum in opera pia, qua restitutio pia.</i>	n. 21
<i>Meretrix excommunicatus quārit ius patronatus.</i>	n. 22
<i>Restituenda necessario duplicia, de quibus eleemosyna, & ius patronatus.</i>	n. 23

18 Optimum operis precium est constituere, an recte quidam, in quibus fuit etiam Thom. Vualdensis, in libr. de sacramental. cap. 13. in antiqua impressio ne, ut diximus supra, cap. 18. noue. 9. car-

pant eos, qui ecclesias, sacella Missas, uel alias preces construunt, aut fundant, de rebus male quassitis, & eo quod incertum est, quibus sunt reddenda, necessario pijs operibus, uel pauperibus restituēdis, quālia sunt multa quassita occidendo, uoluerando, militando, furando, mentiēdo, peierando, adulterando, usuras clare, aut simulate exercendo, uel tumos uendēdo. Et quidem pro eis facit primo, quod ipse met Dominus reprobare uidetur apud Matth. cap. 23. sepulchra, & monumenta Prophetarum, quae Iudaei ambitiosē edificabant, iuxta Hieronymi sensum, super eod. c. Tom. 9. Secundo quod gloriam de peccatis querere, peccatum est uanæ gloriae, quā sit graue crimen, cum maleficerint gloriari, de excess. pralat. Tercio quod iniustum est dere aliena fructum querere, quod facere videntur, qui gloriam, & laudem querunt de re aliena male quassita, & necessario restituenda, quā nisi male retineri non potest. Arg. capit. Ecce. 99. dist. Quarto, quod peccat, qui eleemosynam de rebus illicite quassitis largitur, ut ait Grego. in cap. non est putanda, 1. quāst. 1. confirmans id illo Prouerb. cap. 21. Hostia impiorum abominabiles sunt domino, quae offeruntur ex scelere, & illo Prouerb. cap. 3. Honora Deum de tuis iustis laboribus, & non alienis, & illo Eccles. capitu. 34. Qui offert sacrificium de substantia pauperis, idem est ac si uictimet filium in conspectu patris. At qui construit, & fundat praedicta de rebus necessario restituendis, id facit de rebus alienis. Ergo grauissime peccat. Quinto, q. qui de rebus alienis, uel restitutioni subiectis facit praedicta, non querit ius patronatus, iuxta quādam solennē glossam, gloss. cap. non est putanda, 1. quāst. 1. ut late concludit Lambert. in tract. de iure patr. lib. 1. par. 1. q. 8. ar. 1. 2. postquam retulit omnia, quae Rochus a Curto, Paulus de Ciudad. ea de re scripserunt. Nam ut Aug. relatus a Gratiano. in c. forte. 14. q. 5. ait, non licet furari a diuitie etiam avaro, ad erogandum pauperibus. At ij, de quibus loquimur edificatores, & fundatores nihil non agunt, ut fiant patroni, & presentatores ministrorum praefatorum piorum operum, ergo grauissime peccat ea in illum finem facientes,

Contra

Secunda pars Decret.

Contra tamen prefatos ita carpentes facit primo, quod facere predicta opera pia in honorem Dei est actus, siue opus religionis, secundum mentem S. Th. 2. 2. q. 81. art. 1. & toto tit. de Ecclesijs edific. & ca. nemo, cum multis alijs. de consecr. dist. 1. & religio est maxima uirtutum moralium, secundum eundem S. Th. in d. q. 81. art. 1. Largiri etiam pauperibus ea, que nesciuntur, quibus sunt restituenda, elemosyna quædam est. c. tria, & c. dux 25. dist. Elemosyna uero est actus, siue opus uirtutis Misericordiae, fm eundem S. Th. 2. 2. q. 39. per totam. Misericordia uero est quadantenus, maxima earum uirtutum, que sunt ad proximum, secundum eundem 2. 2. q. 30. art. 4. Restituere item male quæsitæ est actus Iustitiæ, fm S. Th. q. 62. art. 1. Iustitia uero est maxima uirtutum

20 Cardinalium. S. Th. 2. 2. q. 58. art. ult. At predicti hæc tantum quatuor uidentur facere, ergo laudari merentur, & non uituperari, quia quamuis non liceat facere opera uirtutum principaliter propter bona temporalia, ut dictum fuit sup. cap. 6. a. en. 1. r. licet tamē facere illa principaliter propter iustum finem, & minus principaliter propter temporalia, & consequenter propter laudem, & gloriam nō uanā, sed solidam, idest in aliquem iustum finem relatum, ut etiam sup. in d. c. 6. a. nu. 11. & in locis ibi citatis diximus.

21 Pro resolutione dicendum, quod predicti recte carpunt eos, qui predicta constringunt, uel fundant ad gloriam & laudem uanā, uel sumptu superfluo, & rei pæ inuili, ad quandam iactantiam humanā, uel ad renouandam memoriam delictorum suorum, uel ad indicandum modum expiandi illa mente incitandi alios ad similia proposita suo exemplo uenia cum laude coniuncta, quod probare uidentur rationes pro eis allatæ.

Secundo, quod nō merentur carpi, qui predicta faciunt principaliter in honorē & gloriam Dei, & salutem animarum suarum absque superfluo sumptu, & absque superstitione & curiositate, & in exemplum restitutionis, etiā si uelint ex eiusmodi actibus, minus principaliter querere sibi aliquā laudem, & honorē, ad inuili finem relatum. Nam & nō peccat, qui penitentiam publicam ob publicum delictū

agit principaliter ad placandum Deum Opt. Max. licet minus principaliter intendat sibi recuperare bonum nomen, quod ante illud habuit, & de bono penitentis in bonum finem laudari. Arg. c. 7. de pœn. & remiss. & c. in capite. cum alijs 50. distinct.

22 Tertio, quod difficilius est respondere ad duo argumenta ultima pro predictis carpentibus, que ipsi omiserunt, formata; Nā licet facile sit defendere, quod meretrix, & excommunicatus iuste possunt largiri elemosynam, & querere sibi ius patronatus, quando eam faciunt de rebus suis etiam turuiter quæsitis, modo non sint necessario restituendæ, ut habet communis opinio, quam Rochus, de iure patro. verb. competens, quæst. 3. & post eum Lambertinus in eod. tra. 1. part. 1. lib. 8. q. argument. 10. defendunt, difficile tamen est defendere, quod liceat etiam honestæ personæ, & non excommunicato facere elemosynam, & querere ius patronatus per res alienas necessario restituendas, adeo quidem, ut predictus Lambertinus argumentorum pondere pressus, negatiuam partem tenuerit, sed mea sententia non satis acriter. Aliud enim est simpliciter dicere, quod non licet de rebus alienis necessario alijs restituendis facere elemosynam, uel alia opera pia, contra uoluntatem eorum, quibus illa sunt restituendæ, quod palam est illicitum, cap. cum eo, de iureiuran. & aliud de rebus restituendis alijs elargiri elemosynam illismet, quibus sunt restituendæ, uel impendere in pia opera ipsis placita, quod palam est licitum. Vnde qui male quæsiuit aliena, & tenetur ea restituere alijs, qui sciuntur uel sciri possunt, non potest quidem largiri elemosynam, uel facere alia opera pia cum præiudicio eorum. At qui habet illicita quæsitæ, quæ nō sunt necessario restituenda dominis antiquis ignotis, qui neque hæredes eorum queunt sciri qui sint, & ideo necessario sunt restituenda Christo uel pijs ipsius operibus, sancte potest facere elemosynā pauperibus, & pijs operibus impendere, quia illa elemosynam facit illis, quibus iuste poterat restituere, cum incerti sunt ii, a quibus fuerint erepta, & ita licet declaratio Lambertini sit uera, quoad res necessario restituendas eis

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 145

eis, qui, uel quorū hæredes repetiri possunt, non tamen est uera quoad res, quæ necessario quidem sunt restituendæ, sed nō Dominis antiquis, nec hæredibus eorum, quia neque inueniri, sed Christo, & operibus pijs. Et quæstio, quam tractamus, proponitur de fundantibus predicta de his rebus, & nō de fundantibus de illis. Grauius tamē quā predicta argumenta, obstat, quod ius patronatus nō potest dari nisi ob largitionem bonorum propriorum, ut colligitur ex responsō Gelasij Papæ, cap. 33. mentis. 16. quæst. 7. & ex Concilio Tolitano, capit. nonerint. 10. quæstio. 1. relatis a Gratiano, sed responderi potest, quod huiusmodi fundatores non parum uidentur dare de suo, uerē penitendo, plenē restituendo, & prouidē & solcite curando, ut ædificia, & fundationes predictæ fiant utiliter, & in utilem & sanctum finem, & quod non refugiendo ad sacrosanctā sedē Apostolicā, & Commissarios Cruciatarum, qui cōdonare solēt aliquā partem huiusmodi bonorum incertorum, uolentibus restituere alia in pia opera, a Sede predicta destinanda, & ita uidentur dare quodammodo suam partem illam, quæ per compositionem eis condonata fuisset. Facit, quod qui nimis emungit elicit sanguinem. Proverb. capit. 30. capit. denique, dist. 4. & quod præiudiciū sit per hoc operibus pijs fundatis, & quod animandi sunt ad restitutionem hi, qui circa illam salui fieri nequeunt. Huiusmodi autem fundatoribus consulere, ut impetrarent quo ad forum conscientie gratiam iuris patronatus, uel quod aliquid ultra necessario restituenda predictis foundationibus, de his quæ sua omnino sint, impenderent, quamuis non arbitror id omnino esse necessarium.

Sepeliendis paruulus baptizati, quæ officia opta. n. 24
Parochi qui errant sepelienda paruulos. n. 24
Officium sepeliendi paruulos, ad longum. n. 25
Sepeliendi sunt amentes, et paruuli. n. 26
Paruuli, qui sunt in hoc proposito. n. 26

34 Octauum, quoniā multi parochi, siue Curiones, & alij sepelientes paruulos iam baptizatos, errant, ut diximus Op. Nauar. Tom. II.

supra, in cap. 19. num. 95. dicentes responsoria missas, & alias preces ab Ecclesia pro defunctis institutas, applicando specialiter in ea in suffragium animarum eorū. Admonemus eos primo id non licere, ut ibidem diximus, quamuis liceat ea dicere in laudem Dei, & gratiarum actionem, ut dixit Thom. in 4. dist. 4. in expō. lit. in fi. applicando ea defunctis propinquis eorum, uel quibus Dei iudicio potius sunt applicanda.

Admonemus secundo, institutum esse in urbe officium pro talibus paruulis sepeliendis dignissimum, quo totus Orbis utatur, quod fit hoc ordine.

Cum paruulus extrahitur e domo, dicitur Antiphona.

35 **S**it nomen domini benedictum. Ex hoc nunc & usque in seculum, & post eam Psalmus. Laudate pueri dominum, & alij psalmi, si fuerint necessarij ad continuandas preces, usque ad Ecclesiam, singuli cū gloria patri &c.

Cum peruentum fuerit ad Ecclesiam repetitur Antiphona prefata.

Sit nomen domini benedictum. Vers. Hic accipiet benedictionem a domino. Respon. Et misericordiam a Deo saluari suo. Kyrie eleyson. Christe eleyson. Kyrie ele. Pater noster. Vers. Et ne nos. Respon. Sed libera nos a malo. Vers. Me autem propter innocentiam suscepisti. Respon. Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum. Vers. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te ueniat. Vers. Dominus uobiscum.

Oremus.

Omnipotēs & mitissimē Deus, qui omnibus paruulis renatis fonte baptismatis, dum migrāt a seculo, sine ullis eorum meritis, uitam illico largiris æternā, sicut animæ huius paruuli, uel paruulæ credimus te fecisse fac nos, quæsumus, per intercessionem Beate Mariæ semper Virginis, & omnium electorum tuorum, hic purificari tibi mentibus famulari, & in Paradiso beatis paruulis perenniter sociari. Per

T Chri-

Secunda pars Decret.

Christum domini num nostrum. Respon.
Amen. Antiphona. Iuvenes & uirgines
senes es iunioribus laudate dominum de
celis. Psalm. Laudate dominum de celis
cum gloria patri. Kyrie eleyson. Christe
eleyson. Kyrie eleyson. Pater noster. Ver.
Sinite paruulos venire ad me. Resp. Taliu
enim est regnum celoru. Ver. Domine
exaudi orationem meam. Respon. Et cla
mor meus ad te ueniat. Ver. Dominus vo
biscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, sancte
puris amor, qui animam huius paru
li, uel paruule, ad celorum regnum ho
die misericorditer uocare dignatus es,
digneris etiam ita nobiscum misericordi
ter agere, & meritis tue sanctissime pas
sionis, in eodem regno nos cu omnibus
sanctis, & electis tuis semper facias con
gaudere. Qui uiuis & regnas cum Deo
patre in unitate Spiritus, &c. Antiphona.
Benedicite dominum.

Canticum trium puerorum.

Benedicite omnia opera domini, domi
no; & Antiphona. Benedicite dominum
omnes elei eius, agite diem leticie, &
confitemini illi. Resp. Amen.

Oremus.

Deus qui miro ordine angeloru mini
steria, hominumq; dispensas, concede pro
pitius, ut quibus tibi ministrantibus in ce
lo semper assistitur, ab his in terra uita no
stra muniat. Per dominu nostru Iesum
Christum filium tuu, &c. Versus Benedi
camus domino. Resp. Deo gratias. Et fide
lium animar per misericordiam tuu &c.
26. Admonemus tertio idem esse facien
dum in sepeliendo quoscunque baptiza
tos, qui fuerunt semper amentes, & iudi
cij ad peccandum sufficientis expertes.
Quia eadem ratio idem ius suadet in eis
lallud. ff. ad leg. Aquil. c. dudum de elect.
cum non peccauerint, nec peccare potue
rint plusquam paruuli.

Quarto admonemus, hanc oia intelli
genda esse de paruulis, & amebus, quos
certum est no habuisse usum rationis ad
peccandum sufficientem. Si enim dubitare
tur, faciendum esset officium ordinariu
mortuorum, ea mete, ut sic animabus eo
rum in suffragium, si eo egerint, aliqui
animabus eoru, quibus Dei iudicio sunt

potius applicanda. Argumen. c. si quis au
tem, de poenit. distinct. 7. ibi. tene certum,
& relinque incertum, &c. ad audientiam,
de homicidio.

Beneficium Principis late interpretandum. n. 27
Concessio facta diuersis, ut diuersi sumi.

tur. n. 28

Aue Maria a Belgis, & Hispanis, ut dici
tur. n. 29

27. Onum, quod ad quessionem, qua
nuper interrogatus fui, a quodam
egregio erudito: An Belgis non solent
tibus de more suo antiquo addere saluta
tioni Angelicæ Aue Maria, illa particulā
finalem. Sancta Maria, &c. sufficiat ad lu
crificandas indulgentias concessas a Pa
pa pronuntiandis. Rosarium, Psalte
rium, uel Coronam Virginis maris dice
re Aue Maria illa, quibus ea constat abs
que illa particulā.

28. Respondeo sufficere. Primum quod be
neficia Principi latissime sunt interpre
tanda. l. 3. ff. de constit. prin. c. quauis. de
prebend. lib. 6. Deinde quod uerba conce
dentis debent intelligi, secundū conditio
nē personæ, cui sit concessio per quādā
solemnem legem, l. Plenum. §. equitij. ff.
de usu & habit. ex qua colligit ibi Bart. &
probat, quatenus habet concessione equi
tij factam Auguræ aliter intelligendam,
quā factā exerceenti equos in ludis Cir
censibus, per quam multi multas questio
nes particulares deciderunt, in quibus
sunt Ludo. Rom. And. Sica. & Fel. citati
in Apostill. Bart.

29. Cū ergo mos antiquus quarundā pro
uinciarum (in quibus ut audio, est bona
pars Belgicæ) sit no addere salutationi An
gelicæ, siue Aue Maria, illā particulā, San
cta Maria &c. concessio indulgentiæ dicē
ti certa Aue Maria, intelligēda est quoad
incolētes eas de Aue Maria ab eis dici so
litos; quāuis quo ad eos, qui sunt earum
provinciarum, in quibus additur illa par
ticulā, teneantur dicere cum illa. Qua
ratione respondi, etiam Hispanos salu
tem laicos, quibus non est mos addere
Salutationi Angelicæ illa uerba, nunc
& in hora mortis nostra, lucificatos in
dulgētiis recitando sine illis præscri
ptum numerum Aue Maria. Dixi (saltem
laicos.)

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 146

laicos. Quia Ecclesiastici obligati ad ho
ras Canonicas, secundum formulam Bre
uiarij sœl. Record. Pij V. forte debent il
las addere, sicut tenentur id facere, cum
horas Canonicas dicunt, quia in formula
eorum dicendarum iubetur dici, Aue Ma
ria, illis uerbis adiunctis, quāquam de
rigore iuris contrarium seruari possit, do
nec consuetudo amplior contraria intro
ducta fuerit.

Crucis ligno regnaturum Christum, ubi
David expressit. n. 30

Crux quare imperium Christi super hume
ros eius. n. 31

30. Decimum miscellaneu, quod a iuuen
tute mea desiderauit scire, ubi nam
Rex ille sapientissimus, idemque prophe
tarum certissimus, quoad Mytheria Chri
sti David cecinerit illud carmen, quod ei
uniuersa ecclesia tribuit in illo hymni Ve
xilla. a Thodo. compositi, Impleta sunt qua
conuenit David fidelis carmine. Dicent in na
tionibus, Regnauit ligno Deus. Cū in nul
lo suorum psalmoru id inuenire possem,
quod tamē desiderium ipse Christus ab il
lo regnans, pro sua intermina benignita
te adimpleuit mihi 84. annu in Vrbe (ubi
omnia sciuntur) agēti, per præfatū Rutiliū
Benzonum, sapientia & moribus magis,
quā annis canu, qui super hoc a me ro
gatus respōdit illud in Psal. 95. cuius ini
tium est, Cantate, inueniri. Ibi enim secun
dum translationē psalterij Romani, quā
quam in hodiernum diem Ecclesia Sæci
Petri Vaticana seruat, pro eo, quod vulga
rior editio habet, Dicite in nationibus, quia
dominus regnauit, Dicite in nationibus, domi
nus regnauit ligno, quā translationē ualde
sulciendā esse cōtendit ipse. Rutilius in
libello quē propediē dediturus est, super
ea retinenda in præfata Ecclesia Vatica.
& inter ea quę in id adducit argumenta,
vnu præcipuū est, ut perpetuo carmē hoc
adeo Regno Christi asserēdo aptū, serue
tur, quod magnopere seruandum esse pro
bat r. autoritate Beati Aug. qui eo line
affus translationis quę illud omiserit, men
tione in eiusdē psalmi expositione utitur
desumēs ex eo neruolum contra Iudæos
argumentū, pro Christo regno glorioso,
exordiū a ligno Crucis ignominioso su

mete. Deinde probat idē autoritate Iu
stini Martyris, qui in oratione ad Antoni
nū Piū circa mediū, eo utitur, desumens
ex eo præclarum testimonium edificatio
nis domus Dei, populi scilicet Christiani
& Regni Christi: qui idē (Iustinus, in libr.
de uerita. Christiana Relig.) testatur, ma
litiā Iudæoru illa uerba a ligno, fuisse sub
31. lata. Idem fulcitur autoritate Tertullia
ni, li. 3. aduersus Marcionem, qui in sum
ma ait, per illa uerba psalmi præfati, Do
minus regnauit a ligno, non significari qui
dē Regem aliquem Iudæoru lignariū re
gnasse, vel regnaturū, sed qui mortem in
ligno usque ad se ab orbe condito regnā
tem, in ligno quoque uincere, & ea per
passionem, & mortem uicta & triūphata,
erat gloriosissime regnaturus, & quod
ideo apud Esa. 9. dictū fuit, Imperium eius
super humerum eius, quia insigne Imperij
sui erat futurū lignū humeris eius portan
dum, quod nouus Rex nouo modo, non
diademate capitis, nō scepro manu gestā
to, sed cruce lignea humeris portata erat
designaturus. Cyprianus itē ait in opu
sculo, de mōtibus Sinai, & Siō. montē Siō
ligni sacri, Regnū esse sanctitate iustifica
tum, dicente David: Annūciate Regnum
Dei in gētibus, quia dominus regnauit li
gno. Suspiciamus igitur, adoremus, & ore
mus Christum in ligno morte sua morte
destruentē, & ab eo uita reparata glorio
sē in omnes gentes regnantē, ut nos quo
que in illo peccatis mortui, & per illud
iustitiā uiuificari, tā felici Regi ab eo re
gnanti uiuamus æternum. Amen.

Ecclesiā ingressus adoret Eucharistiā, nō se
deat tergo uerso ad eam: fugiat risus, non
deābulat, nihil, quod turbet diuina sacra
nihil abs. animum, sub gravi pena loquatur,
nō permittatur quis intra eā medicare. n. 32

Mendicans, uel ei danti intra Ecclesiā,
an peccet. n. 33

Ecclesiā defunctorum tumbis non occu
pentur. n. 33

Missæ pro nouis quicquam dari, uelent
ordinarij. n. 34

Dispensatio, ut quid pro Missa non detur,
quæ scandalosa. n. 34

Elemosyna ne impetretur uetandū, & an
hæ sint eiusmodi. n. 35

Auitor Missam nouam cur extra patriā
T 2 secreto

Secunda pars Decreti.

Secreto dixit. n. 36
Miser pro nouis, pauci multum in se lar.
giuntur. n. 36. & 37

Vndecimum Miscellaneū, quod licet supra cap. 5. nu. 22. vsque in finem, late fuerimus commenti super quadam parte Conc. Lugdun. quæ habetur in cap. de elec. de immunit. Eccles. lib. 6. de cultu Eccles. & modo in eam intrandi & orandi, omisimus tamen addere illa noua, quæ illi addidit scilicet record. Pius V. In sua extravag. quæ incipit, Quamprimum. posita inter consuetud. pag. 9. Primum, Ecclesiam ingressi genib. flexis sancti Sacram. ador. Secundū, essent in ea vsus immoderati, & alia, quæque diuinū officium perturbare possunt. Tertium, Nullus intra Ecclesiam deambulare audeat, siue presumat, dum celebrantur sacra Mysteriorum mysteria, & alia diuina officia. Per quam deambulationem grauius Scholastici, præsertim Hispani, tēpore Vesperarū multū peccabāt mea ætate Tholosæ, in illa Ecclesia Monasterij Dominicanorū cum primis totius sui ordinis reformatissimi, ad quā Doctores cū bona parte Scholasticorum ibāt ad sacra festiuis diebus audienda, & in qua est sepulchrū gloriosius gloriosissimi Thom. Aquinatis, in loco ædificato, ad quem p multos gradus ab utraq; parte magna cū deuotione ascēditur, hō. Cuius solius reuerentia, satis debitorum poterat a tali deambulatione, si mens nō leua fuisset. Quartum, Nemo dum celebratur diuina, aut prædicatur, nociferetur, aut uersa tergo, ad sanctissimum Sacramentum irreuerēter fideat. Quintum, Qui aliquid, quod scandalum generet, aut diuina perturbet officia, facere præsumptum, penam viginti quinque ducatorum incurrat. Et quamuis cupiam uideri possit, prælatam penam ipso iure incurrit, ne rix tamen & æquus est nec eam, nec aliquam aliam infra positā debere ante sententiam, tū per illa, quæ sequuntur uerbū, incurrat, in hac clausula, quæ per alia uerba futuri temporis, quæ ponuntur in alijs, quod gratia breuitatis latius nō explico. Sexti, qui in Ecclesia cum mulieribus impudici, siue etiā honesti colloquiū scurrile habuerit, aut alios inhonestos actus fecerit, viginti quinque ducatorū penā incurrat, & carceris per mensem. Hæc uerba (carceris per mē-

sem) faciunt ad prælatam conclusionem, quod penæ huius extraneant non incurrit ipso iure. Septimū, Qui in Ecclesia obsecrat, & inhonestas uerba, aut signa vsus fuerit, aut alia feda colloquia cū personis quibuscuque habuerit, de c. auctoritatem penam incurrat, aut alius corporaliter puniatur. Hæc uerba futuri temporis inuuant id quod de pena prædiximus. Octauū, Capitula, Rectores, Vicarii, Sacristæ, Offitii, & alij Ecclesiarū custodes, præfatos cō in Ecclesia delinquentes admoneant, & in eis uelut si non permittat, uel saltem ipsis Ordinarijs, uel officialibus nostris puniendos deferant, quod si facere neglexerint, penam duorum auctoritatem vice qualibet incurrant. Nonū, Præfati, Capitula, Rectores, Vicarii, &c. pauperes mendicantes, seu elemosynas petentes per Ecclesias tēpore Missarum, predicationum, aliorumque diuinorum officiorum, ne non sinant, sed eos ad ualua Ecclesiarū stare faciāt sub pena duorum auctoritatem, Capituli in singulis, pro qualibet uice, nisi eos cūcti emouerint, & parochi dimidijs aureis, Religiosis quoque, Clausuralibus, siue Regularibus præcipimus in uirtute sancta obediētia, ut in Ecclesia sint deputati aliqui, qui tales excipiant, & si negligētes fuerint, grauius ab ordinario corripiantur, quod si illi parere recusauerint, grauius penam incurrant, & pro quacunque personarū et corporaliter puniuntur arbitrio nostro, siue superiorū suorū.

Ponderanda primo uerba futuri tēporis horum clausularum pro præfata conclusionem de pena, quod ipso iure nō incurritur. Aduertendum 2. quod non prohibetur pauperes petere, nec rogati dare, & ita uirtute huius Constitutionis, neutri eorū peccant, quicquid aliqui et eruditi dixerint. Quamuis uero legis naturalis & diuine utrique peccarent, si turbarent audientes, & dicētes diuina, etiam mortaliter, si turbatio esset notabilis. Decimum, Ne in Ecclesia aliquid indecens relinquantur, quod prouideant, ut capsa omnes, & deposita, seu alia cadauerum conditoria super terram exstentia omnino amoueantur, & defunctorū corpora in tumbis profundis infra terrā collocentur. Quamuis hoc (quod reuēte fuit de centissimum) ante fuisset statutum, ut in ipsamet extravagante dicitur, quia tamē nullo iure Decreti, Decretalium, Sexti, & Clementinarum speciatim inuenitur statutum, ideo inter noua repono.

Addi.

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 147

34. Addimus etiam quod Concil. Trident. Sess. 22. in Decreto de obseruand. & euitand. circa hæc noue, & speciatim statuit, primū in hæc uerba, Ordinarij locorum episcoporum ea omnia prohibere, atque e medio tollere scdulo curent, ac teneantur quæ uel auaritia, idolorum seruitus, uel irreuerētia (quæ ab impietate uix semel esse potest) uel superstitione, uera pietatis falsa imitatio, induxit. Atque ut multa pauci comprehendantur, imprimis quod ad auaritia pertinet, cuius uis generis mercedis condonationes, pacta, & aliquid pro Missis nouis celebrandis datur. Hæc ibi.

Quo sancto statuto aliquot Ordinarij non sine magno scandalo turpiter utuntur dum sub grauius penis interdum dari quicquam Missas nouas cantantibus, ultra quid certum, nisi a certo genere cognatorum, & in fauorem quorundam potētorum illud interdictum relaxant, non sine magno scandalo tenulorum clericorū. & cognatorum eorum, quos ob uerecundiam humanam inuitatos ad Missas nouas eorum, oportet dare multum, cum tamen non receperint, nec recipere sperent ullū antidorum. Secundū in hæc uerba, Ordinarij interdicitur importunas atque illiberales elemosynarum exactiones potius, quā possessiones, aliasque huiusmodi quæ a simonia, ca labent, uel certe a turpi quaestu non longe ab sunt. Hæc ibi.

Animaduertant ergo primo, Reuerendissimi Ordinarij, An debeant prohibere consuetudinem, quæ paucis annis cepit in V. de irrepetere, ut Concionator in medio concionis hortetur auditoriū ad elemosynam statim corā oibus faciendā, bona pauca in id facta, cum aliqui ob id omittat adire concionē, & aliquot ob magnam uerecundiam, & non diuinum amorem largiuntur elemosynam aliquam, uel certe maiore quā uellent, cōtra illud Apost. 1. ad Cor. 9. de hac ipsa re decernētis: Vnusquisque pro ut destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, Hilarem enim datorem diligit Deus.

Animaduertant 2. idem Ordinarij: An debeant prohibere morem, quo multi Hispani Parochi & (ut puto) etiam aliarū prouinciarum, in Litanijs, & aliquot festis solemnibus de more religionis, solent in medio uel fine Mille publice hortari, ut promittatur aliquid in honorē illius San-

cti, cuius solennia celebrantur, uel in ali- quod opus pium, idque publice coram omnibus faciāt, excipiente notario quid, & quantum quisque promiserit, ita ut nemo nō cogatur aliquid promittere, & omnes plusquam possint, uel uelint, ob uerecundiam, uel ambitionem promittant.

Animaduertant 3. An debeant prohibere morem, quo quætores aliquorū pietatis nomine celeberrimorum locorū, ostiatim elemosynam quærituri faciunt, ut se comitetur Parochi uel primores locorū, ob causam simulatā demonstrandi eis domus, quæ possunt elemosynā facere, cū tū uera causa tales comites suscipiendi sit ut præsentibus eis non possint non dare, uel non plus dare, quam alias darent: An item idē debeant facere circa morem eligendi aliquos uiros primores, ad petendam elemosynā pro aliquibus pauperibus, ut ob reuerentiā, & uerecundiam illorū, plus largiatur petiti sine rogati, quam ob Dei amorē: Quamquam memini me decidere alibi, in repet. e. inter uerba. 11. q. 3. nu. & in c. cū ministris. 23. q. 5. n. 72. & 73. nō peccare quæ largiēdo elemosynā maiorem, eo quod magnus est qui petit ea, quā largiretur illimet, pro quo petitur, uel si minor esset, qui nomine eius peteret, eo modo principaliter totā elemosynā largiatur propter Deū, uel misericordiā uerā, licet minus principaliter id faciat et propter reuerentiā petentis uel præsentia populī uel spectantium. Non audem tamē facile saluare ab omni peccato eos, qui saltē sine magna causa procurāt, ut sic petatur elemosyna præbendo magnā occasionē largiendi eā, principalis uel æque principaliter propter uerecundiam, uel ambitionem, uel amorē & honorem potentium, uel spectantium, quam propter Deum, & uerā misericordiam. Gregaria enim persona primorum spectantium & petentium præsentia turbata, non leuat ut plurimū mentem ad Deū, ita ut dicat ei: Hoc principaliter facio propter amorem, & honorem tuum Domine, licet nō fecissem, si a quo, uel mō, quo rogor, nō rogaret, imō ut a multis intellexi plurimi præsertim iuuenes, rustici, & pauperiores petita largiuntur nulla de Deo cōcepta memoria, neque ulla in corde concepta misericordia, principalis ut placeant petentibus,

Secunda pars Decret.

36 uel spectantibus, quam ut subueniant miseris, uel Deū honorent, dolētes frequenter: quod in causa fuit, ut primam meam Missam dicerem extra patriam, quādo, & ubi uelliret ab alijs, quam a patre meo, & duobus fratribus, & gregētibz populo patrie, & multis cognatis, & amicis, qui de more gentis ante Concil. Trident. Missas nouas, præsertim nobilium magna ambitione & largitione decorabant. Præuidebam enim multos daturos, plusquā cōmode possent, & multos plusquam uel lent, & multos plus ut placerent mihi, & cognatis meis, quam Deo & Virgini matri, cuius Missam erā celebraturus, & nullos uel paucissimos, qui tam ordinata uoluntate id facerent (cum non essem pauper) ut saltē uenialiter in largiendo non peccarent. Quod ipsum ut facerēt, aliquibus Missam nouam cantaturis, elemosinā non egentibus consului.

Oratio mentalis cum operibus sine uerbali, an sufficiat. n. 38
Oratio mentalis uerbis aucta ut præstantior. n. 38
Orationi uitali omnia, tribuere hæreticum. n. 39
Orans alio modo quam præcepto, non satis facit. n. 39
Oratio mentalis duplex, nota & ignota dāmon. n. 40
Oratio pure mentalis etiam mali, diu durare potest. n. 41
Beatitudo uera imperfecta, quæ? n. 41
Contemplatiui ab hac superbia cāuent. n. 42

38 **D**odecimum Miscellaneum, quod ante paucos dies, posteaquam fuerunt typis excusa uiginti Capitula priora, fuimus interrogati: Nunquid liceret Christiano asserere, sufficere ad salutem opera, & mentis concepta, siue oratione uerbali, & qđ de hac parum sit curandum ei, qui meditationi, & operibus præceptis & consultis absq; ullis uerbis iustam operā naut? Cui quæst. Respondi, me supra in duobus locis consuctis satisfacere, dū in altero, c. 17. a nume. 37. probaui, uerba plurimum iuuare ad bene orandum, & in altero, c. 17. a nu. 10. 4. orationem mixtam ex mentali, & uocali, ceteris paribus, soli mentali præstare, declarando quædā ad

hæc pertinētia, & in his, qđ oratio priuatā & uolūtaria, hoc est non præcepta, nō ita indiget uerbis, ut per solas animi conceptiones bene fieri nequeat, oratio tamen publica, & priuata præcepta indiget uerbis publice uel secrete prolatis. Quibus addo primo hoc limitandū esse, ni mens præcipiētis uera uel præsumpta fuisset, ut sufficeret mentalis. argument. in l. conditionibus. ff. de cond. & demon. & glo. sing. §. tale pactum. ff. de pact. ca. super litteris. de rescript.

Addo 2. limitandum etiam esse hoc in non ualentibus loqui; Quia uel non teneantur, ad agendam orationē præceptam, aut recte præsumendum esset mentē præcipientis non fuisse ligare illos ad uocalem arg. ca. nemo ad impossibile obligatur, de reg. iur. lib. 6.

Addo 3. quod per rumores a regione quadā Catholica delatos nescior, ne quidā mētali orationi (suadente Angelo malo in bonū transformato) plus satis deferētes, contemnant uocalem, sicuti quidam hæretici omnia tribuentes interiori puritati, exteriora non solum sacramentalia, sed etiam sacramenta, eodem autore cōtemnunt. Sicut etiā ē contrario Hæresarcha ille Vvicēss mentalem orationem contemnēs, orationi uitali hoc est operi & actioni exteriori omnia tribuēda esse docebat, quem neruoso apparatu Thom. Vval. confutauit. in capitulo 1. de sacrament. Quare.

Addo 4. debere nos abstinere ab his extremis opinionibus, quæ per defectū, uel excessum a Sacrorum & Classicorum authorum uia Regia secedunt, & credere omnem orationē debitis cum circumstantijs actam esse laudandam, siue sit mentalis, siue uocalis, siue mixta, & non sufficere solam mētalem, cum præcipitur uocalis, nec contra, solam uocalem, cum præcipitur mētalis. & quod multæ uocales sine mentalibus actu ei respondentibus sunt bonæ, modo attentio uirtutis eas comitetur, ut supra. c. 13. nu. 16. probatum est. 40 Addo 5. duas uideri orationis mētalis species. Altera, quæ sola mētis cōceptione sine ullo uerbo lingue officio formato sit. Altera, quæ sit formatis uerbis sibi respondentibus, adeo secrete, ut a nemine audiri possint, qualis uidetur fuisse illa

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 148

illa Annæ matris Samuelis, de qua scriptura ait, 1. Reg. 10. quod dum corde precaretur Deum, tantū labia monebantur. Quorum prior Angelo & dāmoni est de se occulta, posterior uero minime, quia corporali actu efficitur. iuxta doctrinam S. Thomæ, 1. par. q. 57. art. 4. subtiliter a Caietano auctam. Et prior quidem sublimior uidetur, posterior uero planior, & prioris quidem usus animum uiriliorē requirere uidetur (præsertim si diuturna fuerit, & circa multa concipiatur) quā posterior. Mixta fere omnes securius uti posse puto. Quo forte sit, ut non meminerim legere apud ullum classicum authorem, qui expresse diceret id, quod aliqui ut audio gregarij homines autumant, nē pe esse multos, qui una & altera hora orationem mentalem nullis uerbis etiam secrete prolatis, ordinatē continuant.

41 Addo 6. me tamen non negare, id fieri posse. Tum quia beatitudo uera imperfecta uix consistit in cognitione nō intuitiua, & perpetua Dei cum fruitione, ut post & ante alios præsupponit S. Thom. 1. secund. quæst. 5. articu. 4. & nos alibi in Magna. Confess. prælud. 4. num. 13. latius repetimus, qua utuntur hi, qui grata Deo mente concipiunt Deum Opt. Max. & ei attributa, & substantias beatas, cū eis attributis, diligentes cum propter se, & substantias beatas propter ipsum, ita ut tota Sanctissima Trinitas ueniat ad eos, & mansionem apud eos faciat. Ioan. 14. Hi enim Deo mentaliter tantum fruētes diu in huiusmodi contemplatione sine ulla uerborū formatione immorari possunt: Tum quia etiā e philosophi doctrina 10. Ethico, colligitur, hoc ipsum fieri posse etiam per eos, qui gratia Dei gratum scientie non sunt ornatī, autē eis quæ illi adijcit Thom. in d. libr. 10. Ethic. & 2. 2. q. 182. art. 1. maxime hi qui præfata beatitudine imperfecta gratia siue uita frui mortifera culpa (quæ humana fragilitas est) ceciderunt. Hi enim habitibus acquisitis adiuti, licet gratiam amiserint, id facilius præstare possunt. Tū quia alioqui scire posset quis absque peculiari reuelatione, se in gratia statu esse, contra illud Eccles. 9. Nemo scit an sit amore dignus. & illud, et si fuero simplex hoc nescit anima mea. Iob c. 9. & c. si de purgat.

cano. & contra Concil. Trident. sess. 6. ca. no. 13. & 14.

Addo 7. quod qui ad hunc gradum peruenit, multum a superbis iaculis sibi cauere debet, ne ob hæc Sanctæ contemplationis & fruitionis dona elatus, sese alijs ita præferat, ac si nosset se Dei seruum, & alios diaboli esse.

Addo 8. cauere quoque debere præfatos, ne se melioris & maioris meriti credant, quā alios, qui eiusmodi oratione mentali, & contemplatione non utuntur sed seruatis Dei præceptis impendunt totos dies sue uocationis uel uocationis officijs, uel artib. liberalibus, uel mechanice actū, uel uirtute, in Deum, uel alium finem bonum & aptum relatis. Tum quia ut ait Inn. in c. nisi cum pridem de renun. §. uerum. licet uita contemplatiua sit magis secūra, quā actiua, hæc uero est fructuosior illa; Tum quia, ut eleganter de more se soluit Bille Aquinas. 2. 2. q. 182. art. 1. & 2. licet uita contemplatiua simpliciter sit melior, & ceteris paribus, maioris meriti, secundum quid: tamen frequenter contingit, ut uita actiua sit melior, & maioris meriti, quā contemplatiua.

Orare pro damnatis quod licet, triplex argumentum. n. 43
Leger alia miraculorum alia natura limitatum. n. 43
Traiano pro damnato orans Gregorius nō peccauit. n. 44
Gregorius nō orauit ut Traianus uelaret in calum. n. 45. & 46
F. Alphonsus Ciacon laudatus. n. 45
Resuscitauit qui fuerunt omnes salui facti. n. 46
Gregorius non peccauit orando pro sepe liandis in cōc. n. 47
Gregorius non agrotauit ob peccatum orandi. n. 47
Orare pro damni refrigerio peccatum. n. 47

43 **D**ecimumtertium Miscellaneum, quod aliqua occurrunt contra id, quod supra eod. cap. numer. 24. & in capitulo 19. nu. 63. dictum est, nempe nō licere orare pro mortuis damnatis uel saluentur, & contra illa, quibus id fulcitur, scilicet illud Iob: in Inferno nulla est redemptio, & illud Ecclesiastici. c. 11. si ceciderit lignum ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit,

quo innitur & illud Greg. 1. c. Quali. 25. dist. Qualis quisque hinc egreditur, talis in iudicio apparebit. Occurrit, inquit, primo q. Helias, & H-liseus orauerunt pro mortuis, qui uidebatur dñati, ut resuscitarentur, quos par est credere fuisse post ea salutos. Secundo q. multi infideles in sua infidelitate mortui, fuerunt resuscitati a D. N. Iesu Christo, & ab Apostolis, & a B. Martina, & alijs multis Sanctis, quos par est credere in malo statu prima uice obijisse, & in bono secunda. Tertio q. historia a plerisq. omnibus recepta tradit, Traianū Imperatorem, B. Gregorij precibus ab inferni cruciatibus fuisse ereptum. Ad quā responderi potest primo, uerum esse id, quod supra dictum est, si nō licere orare pro mortuis damnatis, ut saluentur a tanto iure ordinario, & lege cōmuni, sed fallere illud quoties iure speciali cōceditur a Deo contrarium. Potest enim Omnipotens & misericors Deus gratiam particularem, quibus sibi plicuerit, multo, & sine proportionē liberius facere: quam legislator humanus suam legem relaxare. Principes. ff. de leg. & c. proposui, de conce. prahēd. & ita frequēter fecit gratiā alijs uis, ut liceret eis orare pro mortuis damnatis, & rursus damnatis, ut ad uitam miraculo reuocari postea saluaretur, ex mente S. Tho. in tract. de uerita. q. 6. artic. 6. ad 4. ante quem fufus disertibens, D. Aug. in lib. 6. de cura pro mortuis agēda, tom. 4. capit. 16. Idem sensit in hac uerba; Alij itaque sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa uirtutū. Alia sunt quę naturaliter, alia quę mirabiliter fiunt, quāuis & Natura Deus adit ut sit, & miraculis Natura non desit, hac ille.

Secundo, quod nullam ipse maiore difficultatem inuenio in defendēdo Beatissimo Gregorio a peccato, eo quod orauit pro aeterna salute Traiani, quam in defendēdis Prophetis, Apostolis, & alijs Sanctis a peccato, eo quod orauerunt Deū pro resurrectione illorū mortuorū, quos credebant uel credere debebāt in mortiferi peccati statu mortuos fuisse, & consequēter perpetuo damnatos. Quia quis facilitate S. Thomas in 4. libro sentent. dist. 45. quæstio. 2. articulo. secundo, ad 5. dissoluit argumētum a se formatum ex orationibus prædictorū pro resurrectione mor-

tuorum infidelium, cōtra conclusionem illam Catholicam, scilicet, suffragia uiuorum nō prodesse damnatis, eadem potest dissolui argumentum desumptum ex oratione B. Gregorij pro Traiano defuncto facta, ut & ipsemet respondit in dicta quæstio. 2. articulo. 5. ad 5. in hac uerba, de facto Traiani hoc modo potest probabiliter affirmari, quod precibus B. Gregorij ad uitā fuerit reuocatus, & ibi gratiam consequutus sit, per quam remissionem peccatorū habuit, & per cōsequens, immunitatem a pēna, sicut etiā apparet in omnibus illis, qui fuerunt a mortuis miraculose suscitati; quorum plures constat idololatrias, & damnatos fuisse. De omnibus enim similiter dici oportet, quod nō erant in inferno finaliter deputati, sed secundum præsentem iustitiam propriorum meritorū, secundū autem superiores causas, quibus præuidebantur ad uitam reuocandi, erat de eis aliter disponendum. Hæc ille. Tertio, hæc cōsequi primo, quod Gregorius nō orauit ut Traianus damnatus recta sine baptismo, penitentia, & gratia saluaretur, sed simpliciter, ut saluaretur. Deus autem misericors de modo saluandi prouidit, suscitando eum ad uitam, in qua ea quæ ad salutem erant necessaria, faceret; ut ait Tho. Nec obstat, quod nemo Historicorum de resurrectione Traiani, neque de Penitentia, baptismo, uel gratia uidetur testari, licet plerique omnes de ipsius saluatione testentur. Tum quia argumētum ab auctoritate negative non ualeat: Tum quia omniscius & omni pietate resplendens Aquinas sequutus alios, id scripsit. Tum quia reuictio aut resurrectione illa potuit esse secreta. Tum quia, præsupposita historia de Traiani saluatione contexta, nil uidetur posse dici quod pauciores leges & regulas diuinas limitet. Nam per hunc dicēdi modum solum limitatur lex, quæ dicit nullam esse in inferno redemptionem. Per alios autē modos dicēdi non solum limitatur illa, sed etiā illa, quæ dicit, uenientem sine fide, Hebræo. capit. 1. sine baptismo, Marc. ult. sine gratia gratum faciente, & charitate, 1. Corin. 18. & cap. charitas, 2. de penit. dist. 2. sine penitentia peccati mortiferi saluandum, c. firmissime 15. q. 1. c. communis. de consecratio. dist. 4. & a regula, quam minime fieri

fieri potest, debet recedi. l. precipimus, C. de appel. gl. in l. omnis definitio, ff. de regul. & in rub. eod. tit. lib. 6.

Secundo, hæc eadem consequi, uerā esse de oratione Gregorij pro Traiano, & de saluatione ipsius historiam, quam dudum copiose, & leganter & neruose probauit F. Alfonsus Ciacon, uir pietate, nobilitate, & eruditione insignis in libro, quæ ea de solare stylo addidit elaborato.

46 Tertio, iussu eū recedere a Dominico Soto uiro aliquo sui ordinis eruditissimo, qui in lib. 4. sentent. dist. 45. q. 2. art. 2. dixit illam sibi esse durissimam credidit, & iustius a Melchiorre Cano, uiro eiusdem ordinis ingenio acro, & stylo facundo prodito, qui lib. 1. t. locorum Theologicorum, planē illam, & nimis audacter negauit.

Quarto, par esse credere, omnes eos, qui miraculo Prophetarum, Apostolorum, & aliorum Diuorum reuixerunt, saluos tandem euasisse.

Quinto, non esse audiendum Abulensem uiro aliquo doctissimū, & egregiepiū, dicentem in 4. lib. Reg. quæst. 57. S. Gregorium in orando pro Traiano, quem credebatur esse damnatum, mortifere peccasse. Tum quia non est uerisimile Deū iustissimum concessurum fuisse tam insignem gratiam, tā insigniter in ea petenda peccanti. Argum. cap. quia non uerisimile, eum ei anno. de præsumpt. Tum quia tam facile saluari potest ipse, ac alij Prophetæ & Apostoli, & alij Sancti, qui rogauerunt Deum pro resurrectione illorū, quos credebatur esse damnatos, eo quod sciebant illos idololatriæ, & alijs peccatis grauibz infectos mortem obijisse. Nec obstat dicere, quod illi non rogarunt, ut damnati re-
ta saluarentur, sed ut ad uitam temporariam reuocarentur, & postea, si facerēt ea quæ salutis aeternæ cōsequenda sufficerēt, saluarentur. Non, inquam, hoc obstat. Tū quia, quod una uia prohibetur, alia nō est concedendum. capitulum. cum quid. de regul. lib. 6. Tum quia petendo, ut suscitarentur, satis directē petebant, ut aliqua gratia fieret damnato, & aliqua in inferno redemptio. Tum quia ut dictum est sup. non petijt Gregorius a Deo, ut Traiano recta ex inferno in paradysum duceretur, sed simpliciter, siue generaliter, ut saluaretur, quod erat intelligendū eo modo, quo

multi alij dñati sua infinita bonitate salui facti fuerunt, per reductionem ad uitā corporalem, sermo enim generalis nō comprehendit delictum, quando intelligi potest de eo, quod est delictum, l. si procura. ff. de condi. indebit. capitulo primo de iureiurand. lib. 6. Tum quia par est credere, Deum Opt. inspirasse Grego, uoluntatem petendi, sicut & alijs Sanctis inspirauit uoluntatem petendi aliorum damnarum resurrectionem, & licet regulariter mortifere peccet, qui transgreditur, uel transgredi proponit præceptum, c. uouentibus 17. q. 1. non tamen peccat, imò bene meretur, quando inspirante uel iubente Domino uult facere uel facit id, qd alias esset contra diuinum præceptum, ut Abraham, qui uoluit filium suum occidere. Genes. capitulum. 22. & Sampson occidit se & Philistæos, demoliendo domum. Iud. cap. 16. quos nullatenus peccasse, sed bene meritos fuisse diffinit Aug. in lib. de ciuitate Dei, relatus a Gratiano in c. si non licet, 23. quæst. 5.

47 Sexto nō esse tantæ operæ saluare Gregorium a peccato, eo quod orauit Deum finita cōsecratione Ecclesiæ S. Andreæ inclino Scauri, ut quicunq. in circuitu eius deligeret sepeliri, saluaretur, dummodo fidem tenuisset Christianam. Quia oratio illa non fuit pro aliquo damnato, sed ad summum pro aliquo damnando, nisi deligeret se ibi sepeliri, sed neque fuit mens oratō, ut si cū sola fide informi absque gratia gratum faciente moreretur, fieret saluus, sed ut nemini ex Christianis daretur ibi sepeliri, qui non esset saluus futurus.

Septimo, non uideri uerum id, quod subiicit Abulenſis, & aliquot alij affirmāt ob has petitiones fuisse punitū a Deo Gregorij dolore stomachi, & pedum. Tū quia historia uerior (quæ est diacōni Iōannis & Petri) nō habet, q. in penā peccati pro Traiani anima orando admissi, fuerit stomachi & pedū dolore punitus, sed q. non esset liberandus ab illo, eo q. pro anima illa, & animab. eorū, qui eligerent sepulturam in præfato circuitu Ecclesiæ S. Andreæ orauit, quorū uerba non habent eū peccasse, neq. punitū fuisse, sed potius uoluisse Domini per illum dolorem ipsum in humilitatis uirtute cōtinere, cōtra reu-

tatio

Secunda pars Decret.

tationem superbia, vel xenodoxia, que de tam magnarum petitionum concessio ne facile nasci poterat. Tū quia ante illas petitiones patiebatur illum, ut ipsimet testantur, & piissimus Deus noster solet im mittere multas infirmitates & labores suis seruis & amicis ob multas alias causas, quam peccatorum, c. non omnis 5. q. 5. & interdum, ne ob dona sibi diuinitus data superbiant, iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. cap. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi Angelus Sathan, qui colaphizat me.

Octauo, summo opere cauendum esse, ne oremus Deū pro salute sine saluatione, uel leuamine, aut refrigerio ullo eorum, quos scimus, uel firmiter credimus esse damnatos, etiam amicorum, cognatorum & parentum nostrorum. Tum quia non licet aliquid horum facere pro diabolo damnato, & quoad hoc dānati pares sunt diabolis, iuxta illud Aug. si scirem patrē meum esse damnatum, nō orarem pro eo plusquam pro diabolo. Tum quia non minus oderunt nos illi, quam diaboli, quia utrique omni charitate carent, & odio re dundant, iuxta dictum Iob. 10. In eis nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Tum quia id prohibitum est. c. pro ob euntibus, 3. q. 2. & c. placuit. 21. q. 5. gl. re cep. in c. ex parte. de sepul.

- Distributiones quotidianæ an remitti possint.* n. 48
Distributio etiam iam perditā hodie remitti nequit. n. 49
Dolus futurus non remittitur ut prateritis. n. 49
Distributio restituta an possit reddi restituenti. n. 50
Remittere proprie aliud quam donare. n. 51
Remitti facilius qui quam donat. n. 51
Distributio, qua nō accrescunt interestibus. n. 51

48 **D**ecimumquartū Miscellaneū, quod quaestio est quotidiana & nuper nobis proposita. An qui non interest horis Canonicis vel alijs quibuscunque precibus pro quibus prestite sunt quotidianæ distributiones interuentibus distri buendæ, possit tota conscientia recipere & retinere sibi eas, consentientibus illis,

quibus iure ob absentia eius accrescebant. A parte namque affirmante uidetur stare primo quædam glo. memorabilis, cap. 1. verb. suas. de cleric. non resident. lib. 6. quæ habet, ualere remissionem distribu tionum male perceptarum factam ab eis, quibus accrescebant. Secundo, quod qui te netur ad restitutionē alicuius rei, absoluitur ab obligatione, remittente illā illo, ad quem res spectabat, iuxta quandā aliā gloss. solemnem receptam, capitu. peccatum, uerb. restituitur, de regul. iur. lib. 6. & merito, quia remittens, donare uidetur. capitu. ueniens, de testib. Tertio faciunt aliquot iura, quibus specialiter uetatur fieri remissio. capitu. statutum, §. si quid autem. de rescrip. lib. 6. & cap. exigit. de censibus, eodem lib. & consequenter, regulariter ualeat. argum. cap. præfenti, §. loca. de præb. lib. 6. Quarto denique quod potest quis de sua re ad libitum disponere, l. in re mādāta. C. mandati, l. sed et si. §. consuluit. ff. de petit. h. red. ergo & is, cui accrescit distributio, potest illam donare cui uolet, & consequenter remittere illam sibi debenti.

Pro parte uero negante stat. Primo, quod distributionū perditio principaliter statuta est in fauorem publicum cultus diuini, ut sentit Bonifacius in d. c. 1. de clerico nō resident. lib. 6. & consensus priuato rum ius publicum tollere nō potest, c. si diligenti, de foro compet. l. ius publicū. ff. de pac. ergo consensus eorum quibus accrescunt non potest eis prodesse. Secundo quod materia delinquendi est tollenda, l. conuenire. ff. de pact. dota. c. ex parte, de consuetudine, & si consensus eorū, quibus distributiones accrescerent, sufficeret, facile fieret, ut oēs in absentia perciperent illas, facile enim cōsentiret unus Canonici, ne alius perdat in absentia, ut alius cōsentiat, ne ipse perdat cum abfuerit, & ita omnes delinquerent. Tertio quod uidetur hoc expressum in Concilio Trident. sessio. 24. capitu. 12. ibi Distributiones uero qui statis horis interfuerint recipiant, reli qui quauis collusione, aut remissione ex clusa, his careant.

49 Pro concordia horum arbitror dicen dū: primo, non posse Canonicos uel cleri cos statuere, neque pacisci de remittendis distributionibus in futurum perdendis,

ob

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 150

ob argumenta pro parte negare formata. Nec obstat glo. solemnis supra pro altera parte citata, cap. 1. de clerico non residen. verb. suas lib. 6. quia non ait posse conuenire, ut distributiones perdendæ remittan tur, sed solum, quod is, cui iam ipso iure accreuerāt, posset eas remittere, id est cō sentire, & pacisci, ne is, qui eas perdidit, te neatur ei restituere, quæ longe sunt diuer sæ, sicut & aliud est pacisci, ut dolus futurus remittatur, quod non licet, & aliud ut prateritis remittatur, q. licet, l. si unus. §. illud. ff. de pact. Quia remissio doli futuri dat occasionem delinquendi, nō autem remissio doli iam prateriti, ut post alios Iason declarat in d. §. illud. Secundo, q. nulla collusione, machinatione, uel dolo fauore effici pōt, ut non teneatur re stituere distributiones, q. eas nō interes sando diuini percipit; Tum quia eadem ratio suadet hoc, quod prius dictum. Argu ment. illud. ff. ad legem Aquilæ & c. Du dum, in 2. de elect. Tum quia prædictum Concilium Trid. expressim de collusioni ne id definit. Tertio idem uideri dicendū post Concilium Trident. de remissione il larum antequam restituatur. Quia perinde uetat remissionem ac collusionem, ut palam est, ac consequenter dicendū, gloss. sam dictam solemnem dicto c. verb. suas, de clerico. non residen. esse sublatam per prædictum Concilium. Nam ratio, qua se fundant glossa ad asserendum quod erat 50 locus remissioni; fuit, quod illa non erat prohibita, quæ tamen hodie prohibita est. Quarto, quod maioris quaestio nis est, An prædictas distributiones iam restitutas possint ijs quibus accreuerant, & quibus restituta sunt, reddere restituenti bus, ita quod maneant sibi ac si iussu lucra ti fuissent, & arbitror id fieri non posse, si restitutio fieret cū pacto de donādo pos tea restituta; quoniam effectus idē est, ac si non restitueret, eo quod rem uidetur ha bere qui actionem habet, l. qui actionem. cum gl. & ei annota. ff. de regul. iur. & quia qui sic soluit ut recipiat nō liberatur. l. q. sic. ff. de solut. Quinto, qd. qui bona fide, sine dolo & fraude restitueret distributio nes male partas eis, quibus accreuerāt, & postea illi libere sine dolo, meto, & alia coactione ex charitate, & beneficētia red deret eas restituentibus, præsertim intuitu

paupertatis, uel pietatis, ualeret illa reddi tio. Tū quia iura, quæ prohibēt remitti de bitum, sunt exorbitantia a iure regulari, per argumenta pro parte affirmante for mata, & ideo non sunt expendenda, capitu. quæ a iure. de reg. iur. lib. 6. ad donatio nem rei iam restituta & soluta. Quia & si largo modo paria sunt remittere & dare, proprie tamen differunt. l. Julian. ubi hoc notat Bart. ff. de condit. & demonstratio. & Dec. in l. si quis obligationem. ff. de regul. iur. nume. 7. Nam facilius quis remittit, quā donat, ut ait Bar. in l. si duo. ff. de uerbor. oblig. Vnde mulieri conceditur dona tio, non hedeiussio, quia nō est tam facilis ad donandum, quam ad fideiubendum. l. si ego. ff. ad Velleian. Tum denique q. gloss. sa quædam singularis in cap. statutum, §. si quid autem. de rescrip. lib. 6. communiter recepta hoc tenet expresse.

Queritur autem nūc a nobis post hæc scripta, antequam excuderentur, a quadā ualde Illustri Ecclesia Cathedrali, quō conciliari potest antinomia illa, quæ uide tur esse inter cap. 3. de reformat. sess. 1. Concilij Trident. & cap. 3. sess. 22. eiusdem Concilij, quatenus in hoc decernitur, ali quas distributiones quotidianas amissas ab absentibus applicari debere fabricæ, aut alij loco pio: In illo uero decernitur oēs distributiones amissas, ab absentibus, accrescere presentibus, & interuentibus. Ad quod respondeo idem, quod alibi res pondi, in c. 28. continente multas addi tiones ad 27. c. Man. Confess. Hispano ser mone compositi, nempe quod hoc posita rius loquitur tantum de distributionibus extraordinarijs, quæ de redditibus particu laribus dignitatum, personatum, & offi ciorū constituuntur lucrifaciendæ ab eis solis, qui habent ea, impendendo officia diuina eis per episcopos designata. Illud autē de distributionibus ordinarijs, quæ constituuntur de fructibus communibus lucrifaciendæ a facientibus communiter officia diuina, & ideo hæc extraordinariæ merito nō accrescunt alijs, quibus aliæ or dinariæ distributiones accrescunt, qm. illæ de communibus fructibus constituuntur pro officijs communiter ab omnibus faciendis. hæc uero de fructibus particula ribus præfatarum dignitatis, personatum, & officiorū, pro officijs a solis habentibus

ca

Secunda pars Decret.

ea ratiendi: Pro quo facit q. ante Concilium Tridentinum in multis Ecclesijs erant quedā distributiones extraordinariae pro habentibus aliquas dignitates personatus, vel officia, qui personaliter facerent aliqua divina officia, puta Missas maiores certorum dierum, ut haberēt lucrum unius sciti, aut maius, aut minus, ita q. si ea personaliter subirent, lucrarentur illud, alioqui amitterent, & illud lucrum amissum non accrescebat Canonicis interessentibus Missae. Facit etiam q. multis persuaderi posse videtur, q. si quispiam constitueret in suis bonis onus reale dādi unum, duo, vel plura scuta Decano, vel Archidiacono Ecclesiae, qui tali, vel tali die Missam diceret, vel matutinam, vel vespertinam inchoaret, & alias non, non accresceret illud alijs Canonicis, qui Missae illi vel matutinae interessent.

Horas an teneatur bis dicere, cui sunt duo beneficia. n.52
Beneficia plura habens quoad horas haec reputet. n.52. & 53
Beneficia plura non obligare ad recitandum horas plures in die, non tam validum fundatur ac eius contrarium. n.52
Natura lex est, qui commodum sentit, sentiat onus. n.53
Beneficium duplex male tentum duplices horas requirit. n.54. 58. & 62
Laudes huius Deo debita, his sunt solvenda. n.54
Horas binas tricendia Hispania requirunt. n.55
Duo officia tenens duorum vicem gerit. n.56
Dispensatio ad haec tantum accessoria extenditur. n.57
Beneficia duo sunt unum quoad hoc. n.57
Beneficia quae plura quam duo tenent possunt. n.59
Dispensatio ultra iustam causam ut requiritur. n.60
Dispensatio & consuetudo ut pariter potentia. n.60
Beneficij pluralitas de se mala est fit iusta. n.60
Confessarius pluralis in beneficijs hoc facit. n.61
Beneficia plura procurare alij, ut peccatum. n.61
Horas triplices, & alia bona triplicia debet.

bet, qui tria beneficia habet. n.63
Beneficium minus habens & petens maius, hoc faciat. n.64
Papa danti habenti unum sufficiens aliud, non dispensat. n.64
Beneficia iustius quam solebant dantur in curia. n.65
Matthaeus Contarellus nulli Datariorum secundus. n.65
Credens bono viro excusatur. n.66
Beneficium quod sufficiens, cur diffinitum difficile. n.67
Beneficia plura male tenens non Deum, sed se decepti. n.68
Beneficium quod sufficiens definitum Patris. nu.69. sed efficaciter improbat. n.70
Beneficium sufficiens est, quod prudens arbitrat. tale. n.71
Determinat interminatum vir bonus. n.71
Nobilitatis gradus plures sunt. n.72
Literaturae gradus plures. n.72
Sufficiens quantum clerico simplo, duplo, & triplo. n.73
Beneficiarius iudicat quantum sibi sufficiat ex eo quod daret alij, ut sibi similem a lat. n.74
Beneficium sufficiens ad vivendum honeste, vel sine penuria, non sufficit ad vivendum commode, vel decenter. n.74
Dispensatio quia prodest plurali. n.75. & 76
Beneficia plura habere quare malum. n.76
Beneficia plura habendi, altum saltem sufficiens iustificat sine dispensatione, cum illa vero etiam alta. n.76

Decimum quintum, hoc Miscellaneū propositurus attentum te uelim esse, Christiane lector, ad reputandum, quā improba uexet Etyymis eos, qui per las, & nefas, per se, & per alios quaerūt, ac requirunt sese multis onerare beneficijs Ecclesiasticis, cum fuerint, qui dubitantes, An habens duo beneficia Ecclesiastica teneatur, quotidie bis horas canonicas pronuntiare, & consequenter, qui tria ter, & qui quatuor quater &c. Et quamquam non sum ignarus, nonnullos me olesū (qd aiunt) & operam perdere iudicatuos eo quod proponā quātionē tam vulgo indubiam, quam totius orbis Christiani usu pro parte negante resolutā. Ego autē non parū operæ precium facturum me existimo,

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 151

mo, si per argumenta, quae contra illā occurrunt, monstrauerō eam non esse adeo ex pediat, ut merito non debeant qui habent illa p̄sare, an iuste teneant, & qui iuste tenent gratias agere minimā S. Marii Ecclesiae Romae, eo quod a tanta obligatione dissimulando ipsos absoluerit, & parare se tāto deuotius, & attentius ad suum soluendum pensum, quo magis ad id obplura, quam ob unum teneantur.

53. Quātionem hanc ante nos mouet S. ille Thom. in quolibet. 1. artic. 13. & post eum Io. a Lignano, de horis canon. q. 9. & postea Albertus de Ferrarijs, in suo lib. de hor. canon. nu. 30. postea Probus, in additio. glo. Cosmā Guimiel in titu. qualiter hora diceat. verb. teneantur, quorum nullus pro praedicta parte negante (quae habentibus plura beneficia tam indubia videtur) ullum fere aliud fundamentum affert, quā quod consuetudo Ecclesiae id habet. Contra tū illam pro parte affirmatē adduci possunt aliqua nix dissolubilia. Primum quidem, quod legis naturalis est ille senarius, Comoda, qui sentis iugas onus emolumentus, leg. secundum naturam. ff. de regul. iur. cle. 1. de censib. At unumquodque beneficium habet onus pronuntiandi quotidie horas canonicas, ut supra in c. 7. a num. 3. dictum est, & consequenter, duo beneficia duo onera, & tria tria. Si enim duo duobus conferrentur, bis dicerentur horae ab eis, & ter, si tria tribus, &c. ergo etiam si duo uni cōferantur, ille debet dicere bis, & si tria conferantur uni, ter, &c. Secundo, quod non est ferendus, qui commodum sumit, & onus ferre recusat l. vni ca. 6. pro secundo. C. de ead. toll. Tertio, quod qui duobus creditoribus dona debet nisi essent correi credēdi, nō satisfacere, si ambobus decem soluerent, secundū omnes, argument. capit. ea re. de iur. iur. cū ei annot. Quarto, quod si quis duo facella siue cappellanias, quibus singulas Missas quotidie dicendi onus esset iniunctū, acciperet, nō satisfaceret dicendo vnā tm̄, ergo neq. hū duo beneficia, quorum cuiuslibet est iniunctum onus dicēdi horas canonicas satisfacit dicendo vnā tantum, argument. a simili, quod est ualidum, capit. inter ceteras. de rescript. & capit. constitutas. de appellatio. Quod ob aliqua horum argumentorum praefatus Al-

bertus dixit, usum huius seculi hoc seruare. sed nescire se, an usus tuturi idem seruet, significans nolle, ut quisquam se ob eius dicta absolutum putet. Sexto, quod Hugo a Sācto Victore relatus a praedicto Io. a Lignano, ubi supra dicta quēst. 9. dixit, Accipe beneficium, redde seruitiū, fuge supplicium, & quod nullo, quod meminerim, expresso iure pars haec approbatur. Sed neq. Th. neque alij, ut dixi, aliud quā consuetudinem pro ea fundanda adducunt, nec meo iudicio argumentis, quae contra se faciunt satisfaciūt. Nam qui altius respondēt, sunt ipse Thomas, & Lignano cum ad uerbum referens. Quod autē non satisfaciunt argumentis, colligitur ex ipsis uerbis Thomae collatis, & applicatis argumentis contra formatis. Verba enim Thomae sunt haec: Supposito, quod aliquis sit licite praebendatus in duabus Ecclesijs, scilicet ex dispensatione, considerandum est, quod ille, qui in aliqua Ecclesia praebendam accepit, duobus obligatur, scilicet Deo, ut ei debitas laudes exoluat, p̄ eius beneficijs, & Ecclesiae, de qua accipit sumptus, uero, quae ad Ecclesiam pertinent subiacent dispensationi Praelatorū Ecclesiae, & ideo hoc debitum, quod debet Ecclesiae debet exolvere, secundum quod statutum est, vel per se ipsum, si sit praebenda quae requirat residētiā, vel per Vicariū, si hoc sufficiat secundum Ecclesiae statum, ac consuetudinem, sed debitum, quod debet Deo per se ipsum debet exolvere. Nō refert autem quantum ad Deum, quibus psalmis, aut hymnis Deū laudet, ut puta, ut si dicat in uespertis Dixit Dominus, uel Laudate pueri Dominum, nisi quantum ad hoc, quod homo debet sequi maiorū traditiones, & quia Laudes Deo debet quasi unus homo, sufficit, quod semel dicat officium secundum consuetudinem alicuius Ecclesiarum, quarum est clericus. Hic ille. Per quae tamen non soluuntur argumenta. Tum, quia non soluunt illum, qui iniuste recipit plura beneficia, quatenus habent, (Supposito, quod quis sit licite praebendatus in duabus Ecclesijs.) Tum, quia continet eum qui habet duo beneficia in duabus Ecclesijs obligari Deo, & Ecclesiae, Deo quidem, ut ei exoluit laudes debitas p̄ eius beneficijs, Ecclesiae uero, ut praestet in ea, quae debet

Secunda pars Decret.

debet secundum statuta, sed per hoc non soluntur argumenta, immo fortificatur quatenus habent esse teneri ad soluendum, debitas laudes Deo pro beneficiis suis. At pro quolibet beneficio debet horas canonicas Deo, ergo debet dicere laudes duplicatas. Tū quia dicere, quā laudes debitas Deo per se debet ei exolvere, & debita Ecclesie possit solvere per alium, non satisfacit, quia etiam Ecclesie per se tenetur satisfacere quoad ea, quæ personale officium requirunt, & si duplex officium personale debet Ecclesie, utrumque prestare debet. Tum quia qui duplicatas laudes Deo debet, non satisfacit soluendo simplices. Qui enim voto, vel penitentia tenetur ad dicendas horas canonicas ultra debitas ratione ordinis, vel beneficii, non satisfacit ret dicendo eas semel in die, secundum omnium mentem, quam praxis quotidiana Hispanie exprimit in eis, qui intra Ecclesias inclusi, ex legato, vel ordinatione testamēti dicunt. 30. Missas 30. diebus continuas, cum obligatione geminandi horas Canonicas. Tum quia dicere quod refert quantum ad Deum, quibus psalmis & hymnis Deum laudet &c non satisfacit, quia plurimum refert, an psalmi vel hymni debeant duplicari vel triplicari, & argumenta concedunt debere duplicari officium, & solutio tendit ad dicendum, quod non adeo referat quale officium dicatur, quod non pertinet ad propositum. Tum, quia non videtur iuridicum dicere, quod debens laudes Deo ob duo beneficia, eas debet ut unus, quia imò videtur debere ut duo: Nam licet regulariter non possit quis fungi duplici officio, cap. singula 89. dist. 8. & l. nemo. C. de Assess. cum tamen fungitur, duorum vicē tenet, ut aiunt Lucius Tertius, in cap. ex litteris. de probat. ubi gl. resolu. & Iurisconsultus in l. consul. ff. de adopt. ut cum quis iure proprio, & procuratorio habet duas voces in electione, cap. quia propter. de elect. e. penul. de procurat. lib. 6. Tum quia videns circumspiciamus S. Thomas hanc non satis firmam esse, statim (omissa responsione formali ad argumenta) se vertit ad dicendum, cuius beneficii officium eligere debeat, quod optime diffinit, & ita solum videtur nisi generali consuetudine, quam solum pro decisione questionis allegavit. Adde-

quod etiam solutio, quam addunt verba S. Tho. 1o. a Lignano, & Albertus de Ferrar. parvi momenti est, videlicet quod consuetudo vel dispensatio efficiens licitam omissionem horarum aliarum ab his, ad quas obligat unum eorum, eo quod dispensatio extenditur ad accessoria, per quandam glo. solemnem, capitulo si quis in clero. 7. q. 1. cui satis similis, ca. quia in tantum. de praben. & cap. non potest. eo. tit. lib. 6. Id enim parvi momenti est, quia tum demum dispensatio extenditur ad accessoria, quando sine illis consistere non potest id, super quo dispensatur, ut dispensatio Pape ad duo residentiam personalem requirētia, extenditur ad non residentiam in utroque, quia sine hoc accessorio, non potest consistere principale, quod est exemplum illius gl. At dispensatio ad duo, & consuetudo retinendi duo, potest consistere cum obligatione recitandi horas bis, imò, & ter in uno eodemque die. Aptius aut responderi posset, quod consuetudo & dispensatio iusta obtinendi duo videtur quadantenus facere ex eis unum, ob necessitatem, pietatem, vel utilitatem, per quam iustificatur dispensatio vel consuetudo, ad hunc effectum ut tantum teneatur dicere unas horas, quod forte sentit D. Thomas in illis verbis, obligatur ut unus.

Ex prædictis inferitur primo, cum, qui habet plura beneficia debere secum reputare, quā difficile sustentari potest, ut non teneatur pluries semel dicere horas Canonicas in die, & consequenter conari ad splendendum devotione & attentione id, quod iteratio adderet, secundum D. Thomam, & alios prædictos: solum illi excusari a geminatione horarum, qui per dispensationem vel consuetudinem iustam ea retinent. Quis autem dicatur iniuste obtinere plura alibi resolvimus in Manu. Confess. cap. 25. a num. 15. in hac verba (quæ ideo non grauior repetere, quod ut ait Seneca, nunquam nimis dicitur.) Is peccat retinendo plura beneficia, qui habet plura beneficia diuisa in titulos, quorum unum sui statui decenti sufficit, vel sine dispensatione, vel consuetudine iusta, iuxta quādam glo. singularem in cap. dudum. 2. de elec. receptam a Panorm. & Comuni, ibidem.

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 152

ibidem. & ab alijs, quos cito uno loco, in repet. cap. ad hanc de praben. & probatur alio e. conquerente. de cler. non resid. & alibi sentit Thomas.

Dixi (diuisa) quia secus si legitime unita aut annexa, cap. ultio. 10. q. 3. e. cum venissent. de rellituti. spolia. cap. eam te. de prate & qual. & e. extirpand. e. qui uero. de prab. Dixi (in titulum) quia licet habere unum in titulum, & aliud ad tempus commendatum ad sex menses tantum, si est Ecclesia parochialis, e. nemo. de electio. lib. 6. Dixi (ad tempus.) Nam de commendato in perpetuum idem dicendum est, quod de dato in titulum, iuxta Card. Alexand. in e. cum autem. 44. dist. & Gomez. in reg. de infir. resig. quæst. 13. & citatos per eum, quod probauimus alibi, e. de multa. de praben. excepto, quod necias per mortem Commendatarij censetur vacare eo modo, quo vacabat tempore, quo fuit ei commendatum, quo stilus Roma, curia hodiernus palam seruat. Dixi (quorum unum sufficit) alioqui secus. Nam quamuis Concilium Tridentinum, sessione vigesima quarta, cap. 17. de reformat. quod approbat tacite prædictam glossam, statuerit, ut unum tantum cōferatur vni, qualis & quantum quisque sit ille, adiecit tamen, quod si illud ei non suffecerit, liceat & aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat habere. Ex quo duo collige, posse quem iuste tenere duo beneficia simplicia, non requirētia residentiam personalem, quorum alterum non sufficiat, absque ulla dispensatione. quæ ante hoc Concilium fuit communis opinio, in cap. cum iam dudum. & e. extirpand. §. qui uero, de praben. & quod Concilium non prohibet retentionem plurium etiam requirētiū residentiam personalem per iustam dispensationem. Dixi (absque dispensatione) quia non sufficit habere iustam causam ea obtinendi, attento solo iure naturali, & diuino, sine dispensatione iuris positui id prohibentis, iuxta S. Th. in Quodlib. 9. artic. 15. Dixi, (aut consuetudine iusta) quia tantum licet non plus ualeret illa, quantum dispensatio, iuxta eundem ibidem, quia utraque potest iuri humano derogare, & neutra naturali vel diuino e. si cū ibi late notatis. de consuet. Por-

ro iusta causa tenendi plura, & consequenter dispensandi, & consuetudinem circa id inducendi, est secundum eundem, circumstantia eiusmodi, quæ sufficiat ad tollendum deformitatem, quam multitudo beneficiorum præ se fert. Plura liquidem beneficia tenere (ut ille ait) nec adeo suapte natura est malum, ut per nullam circumstantiam iustificari possit, ut fornicatio, & alia id genus uitia, neque adeo indifferens, ut line aliqua circumstantia iustificante liceat, ut habere duo prædia uel domos, ut supra, cap. 23. Manualis. nu. 1. ibi. Non iustificabilis, diximus. Talis est circumstantia personæ eius, cui attenta suæ qualitate non sufficit unum beneficium ad honeste, decenterque uiuendum; Talis item, tanta prudentia, sagacitas, & industria alicuius, ut speretur plus eis, quibus præest profuturus etiam absens, quam cōmuniter alium præsens, & potius accipit propter utilitatem beneficiorum, aut subditorum, quam propriam. iuxta Innoc. e. cum iam dudum. nu. 4. de praben. recep. Talis est, etiam defectus aliorum idoneorum, iuxta Hostien. cap. graue. col. 2. eod. tit. Talis insuper notabilis animi uirtus, nobilitas, & scientia, dicto cap. de multa. quamuis hæc causa uideatur includi sub primam, & tertiam. Quoniam ideo cum notabili, & graduato dispensari posse uidetur, dicto cap. de multa. quia eius honesta sustentatio pluribus, quam aliter indiget, & eruditio plus prodesse potest, ut alibi diximus, dicto cap. de multa. Talis etiam uisa fuit Cardina. in clement. gratia. de rescript. intentio tenentis plura beneficia, non ad splendorem uitium, uerum, & famulatum, & alia eiusmodi, sed largius erogandum in pauperes, & opera pia, retentis sibi tantum ad uitam decentem necessarijs, intentio inquam, talis cum uera eius executione. Quare Confessarius non debet absolueret habentem plura beneficia, nisi saltem concurrat aliqua prædictarum, uel alia similis circumstantia. iuxta mentem Maioris, lib. 4. dist. 24. argument. 6. & nos in Manu. Confess. cap. 25. nu. 129. Dixi (saltem.) Tum quia non sufficit quælibet illarum sine dispensatione iuris humani: Tum quia ultima circumstantia Cardinalis, licet ante prædictum Concilium sustentari utrumque pote-

Secunda pars Decret.

poterat, post illud tamen nō potest, cum illud absolute prohibeat habere plura beneficia etiam cōpatibilia ultra id, vel ea, quæ sufficiunt honestæ, atque decenti sustentationi, iuxta prædictam gloss. singula. dicto capitulo dudum. de electio. Hæc ibi, quod postremum iterum infra tangetur. num. 76.

Quibus addo primo, non solum peccare qui quærunt, & petunt inordinate sibi plura beneficia, sed etiam cognatos, amicos, & heros siue dominos, qui eis in hoc faueat, ut in specie ubi supra Parisienses notauerunt, in 4. lib. sent. dist. 24. q. 4. col. 4. & comprobatur per illud Pauli Rom. 1. relat. in c. 1. de offic. delega. Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt. Quod fuit in causa, ut frequenter rogatus in vrbe ab aliquot amicis meis, quos ego valde obseruabam, & quibus non minus inseruire cupiebam, non fecerim rogata, nempe, ut S. Dom. Noll. vel Reuerendis. eius Datarium orarem, ut quibusdam habentibus beneficia, iuberent conferri alia cum prioribus retinenda.

Addo secundo per nullum Canonem, nec per ullam opinionem doctorum excusari habentem plura beneficia a recitatio pluribus quolibet die horas Canonicas, si non retinet illa iuste. Quia Tho. & prædicti, solum excusant eos, qui per iustam consuetudinem, vel dispensationem retinent plura, & non alios. Tertio his esse consequens, quod quicumque tenet alia beneficia præter unum quod ei sufficiat, tenetur ad recitandas pluries quotidie horas canonicas, & ita nō solum peccat retinendo illa superflua sine dispensatione legitima, sed et non recitando quotidie pluries horas canonicas, & quod non solum tenetur restituere fructus eorū, quæ iniuste detinet, eo quod iniuste detinet, sed etiam eo, quod non recitat horas, quas ob ea recitare deberet. Quod expresse definiuit magnus ille præfatus Guilelmus Episcopus Parisiensis, in tractatu de collat. benef. relat. & probatus a Dionysio Carthusiano, in tractatu contra pluralitatem benef. ar. 8. in hæc verba. Quemadmodum, quod sentia unusquisque tenet, tot debet inde servitia, sic quod præbendas, vel beneficia unusquisque detinet, tot debet inde eccle-

sias servitia, hoc est, tot paria horarū, & alia huiusmodi, & idem Guilelmus in suo sacerdotali probatus ab eodē Dionysio, ubi supra col. 9. in hæc verba: Qui non vult operari dupliciter, vel tripliciter, nō manducet dupliciter, vel tripliciter. Dupliciter vel tripliciter manducare, qui tres habent præbendas, debent ergo operari tripliciter tria paria horarū dicendo, & oia bona alia triplicando, hoc est uigilando tripliciter, ieiunando tripliciter &c. Et subdit, neminem sibi uelle seruium comedentem quantum tres, & operantem solum quantum unus. Cuius tamē dicta licet ipse non restringat, uidentur restringenda ad tenentem plura iniuste, vel ultra sufficiens, vel sufficientiam per prædictam doctrinam S. Tho.

64 Decimum sextum Miscellaneum. Eum qui habet unum beneficium, quod non sit ei sufficiens, non debere petere aliud sibi sufficiens, nisi eo intentione relinquendi prius, habita pacifica possessione secūdi, etiam si alioquin iure, uel consuetudine, uel dispensatione essent compatibilia. Quia uero beneficium sufficiens alicui est incompabile, quoad illud, cuius alij beneficium quolibet simplici, & de iure compabile, ad effectum, ut non possit retinere illud cum sufficiens alio; culpa mortali, per prædictam glossam singularem d. c. dudum, in 2. canonizata a Cone. Trid. sess. 4. c. 17. de reformatio. Cui adde primo admonendos esse impetrantes plura beneficia etiam a Papa, non dispensari eis, ut retineant plura quā debent, licet exprimant in sua petitione alia multa, quæ habent. Tum quia nusquam uel rarissime Sanctissimus Dominus Noster & sac. record. Pius Quintus, dispensarunt expresse contra præfatum Canonem Concilij Tridentini, ut quisquam retineret alia, ultra illud, uel alia, quæ suo statui decerni sufficiant. Tum quia nec tacite id fecerunt per quoddam singulare decretum Bonifacij Octau. Cum uero tibi (non obstante quod aliud beneficium obtinere noscaris) a Sede prædicta de aliquo beneficio prouideri contingit, per hoc tecū (ut primum beneficium cum secundo retinere ualeas) non intelligitur dispensatum: Hoc. n. solum præfata operatur expressio, quod facta tibi gratia nequeat repetitio

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 153

repetitio iudicari. Hæc ibi. Per quæ palam est decipi eum, qui post acceptam aliquam dignitatem, quæ iudicio prudentis, & timoris Deum, est sibi ad decenter uiuendum sufficiens, nihil non agit, ut sibi aliquot alia simplicia, quibus affluentijs uiuat, conferantur, putans quod Papa relaxat ei Canonem illum singularem, capit. 17. de reform. sess. 24. Concil. Triden. quolibet vetatur habere aliquod beneficium ultra unum sufficiens. Addo secundo, quod gratia Deo, cum alia multa, tum maxime beneficiorum Ecclesiasticorum distributio, iustus, cautus, & sanctus sit in Vrbe, clauum Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ tenente prudentissimo, vigilantissimoque Sanctissimo Domino Nostro Gregorio XIII. quā forte inquam a Gregorio Primo, usque ad eum facta fuerit. Nec quis miretur, quod aliquot, præsertim Ultramontani obtinuerint, & retineant plura beneficia etiam tria, uel quatuor, quorū singula, uel bina assatim sufficerent sibi decenter alendis; quia id non euenit culpa conferentis, sed ex collationum importunitate. Tum quia de S. D. N. prouidentia, Reuerendis. Dataribus D. Mathæus Contarellus (quo in datariatus munere fungendo iustior, constantior, & rectior tenacior non fuit alter, quem nostra nouerit ætas) non tam facile, ut quidam putant, credit petentibus plura beneficia, asserendo illa, quæ habet non sufficere sibi, quo iuxta suarum personarū qualitatē decet uiuere possint. Immo priusquam illa sua Sanctitas conferat, ipse Datarius (ut certo audio) interdum testimonijs ex partibus allatis, interdum in ipsa Vrbe acceptis, & frequenter antequam de uacatione nuncius ueniat, se informat, & informationes iniuste magnitudinis libro scribi facit, & ad sanctitatem suam opportuno tempore refert nō solum ea, quæ ad uitam, & mores pertinent, sed etiam quæ sint ætate, quibus erga Sanctam Sed. Apost. & alias Ecclesias, & pia loca meritis, & quanto tempore Regibus, & Principibus Christianis a iustis in Remp. officijs fuerint, si habeant parentes pauperes, & senes, quos teneantur alere, si sorores, aut nepotes, quas oporteat collocare.

66 Tū quia licet viro habito pro honore credere, iuxta glossam quandam singul. l. Ti-

tio fundus. ff. de condit. & demonstrat. & illa, quæ ei addit Fely. in prin. c. cum contingat. de rescrip. Tum quod non possunt omnia exacte circumscribi a tanta mole præsertim negotiorum obrutis. Tum, quia qui plura petunt, possunt putari non esse immemores suarum animarum salutis, cū ea in aliorum animarum salutem se petere dicant. Tum denique, quod sua sanctitas non dispensat, ut prædictum est, contra prædictum celeberrimum Canonem Concilij Tridentini, & credere potest, quod Confessarij (qui merito præsumuntur boni cap. si. de præsump. & c. 2. de regul. iur. & l. merito. ff. pro soc.) non absoluent eos, nisi dimissis his, quibus non egēt, vel concepto firmo proposito ea dimittendi.

67 Decimum septimum Miscellaneum, consulationis quotidiana, magnique momenti esse, quod beneficium Ecclesiasticum dicatur ita sufficiens, ut ultra illud aliud & simplex, & aliis compabile iulle retinere nequeat. Ad quam sæpissime consultus respondere tenui. Tum quia nulli, uel pauci eorum, qui se pluralitati beneficiorum implicat (quæ magna fragilitas est) sunt, qui non putent se plura mereri, quā mereantur, & pluribus egere, quā egeant. Tum, quia qui ad eam respondent patres adeo paruum quantitatem sufficere definiuerunt, & adeo magnam esse sibi, qui ea de re consulunt, persuadent, ut difficile sit medium iustum, quod consulentibus ardeat, inuenire.

Cui addo primò. Quod pro re cōperatissima est constituendum, peccare mortaliter, & in statu damnationis uiuere, quicumque retinet saltem sine iusta causa, & dispensatione Apostolica, aliquod beneficium ultra illud, uel illa, quæ ad honeste uiuendum sibi sunt necessaria. Tum quia hoc tenui glo. celeberrima, cap. dudum. de electio. recepta a plerisque omnibus classicis authoribus ibi, & fere ubique, quorum nomenclaturam legendi tegij gratia, ut rem parum necessariam minime refero. Tum quod prædictum Concilium eius tenorem in Canonē grauissimum reduxit in d. sess. 24. de reformat. capit. 17.

68 in hæc uerba. Quoniam multi impie cupiditatis affectu, seipsos non Deum decipiētes, ea, quæ bene constituta sunt, uarijs artibus eludere, & plura simul beneficia obinc-

Secunda pars Decret.

obtinere non erubescit, sancta Synodus debitam regendis Ecclesijs disciplinam restituere cupiens, presentis decreto, quod in quibuscunque personis, quocunque titulo, etiam Cardinalatus honore fulgeat, mandat observari, statuit, ut in posterum unum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur, quod quidem si ad vitam eius, qui confertur, sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residetiam non requirat, eidem conferre. Hæc ibi.

Cuius Canonis tenor a prædictæ glossæ sententia hoc differt, quod Canon futuram tantum beneficiorum pluralitatem expresse prohibet; Glossa vero etiam omnium seculorum præteritam, quod etiam non obscure sentit Concilium in initio eiusdem capit. 17. in illis verbis: Cum Ecclesiasticus ordo pueratur, quando unus plurius beneficia occupat clericorum, sancte sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesijs consistere. Hæc ibi. Per quæ testatur id etiam antea multis Canonibus fuisse prohibitum, c. gesta, 72. distinctio. cap. vno. §. sed & hoc. 10. questio. 3. 21. questio. 1. per totum, capit. eam te de ætate, & quali. c. quia in tantum. cap. ratio nulla, cap. referente, & capit. de multa, de præben. præsertim autem a Io. XXII. qui paucissimis verbis undecim argumenta ex undecim malis pluralitatem consequentibus, contra eam insinuat. Quorum septem latè prosequitur Ludolphus Saxo, in vita Christi, admiscens multa ex Bernardo, & alijs terrorem incutientia.

69 Addo 2. Quod multi, idemque gravissimi Patres super beneficii sufficientia interrogati responderunt, beneficium valoris quindecim librarum Parisiensium esse sufficiens. Dionysius enim Carthus. in tractatu de plural. benefic. & ante eum Ludolphus, in prima parte vitæ Christi, cap. 63. & ante utrumque quidam magnus Doctor Illustrissimi ordinis Prædicatorum (quæ præfatus Dionysius ait genere, virtute, eruditione, & experientia, clarissimum) testatur in lib. Apum, in hæc verba. Volo, ut quicumque hæc legerit, sciat me anno ab incarnatione Domini 1208. fuisse Parisijs, ubi venerabilis Guilielmus Parisiensis Episcopus, qui in Theologia iam rexerat,

convocationem fecit in fratrum Prædicatorum capitulo omnium magistrorum, proposita questione de pluralitate beneficiorum, solerti, & valde longa disputatione probatum est, duo beneficia, dummodo unus valeret. 15. Parisiensium libras cum animæ salute non posse teneri. Hæc de terminavit prædictus Episcopus, & frater Hugo ordinis Prædicatorum, postmodum. Ro. Cu. Card. Hoc frater Guericus, frater Ioan. de Rupella, fratrum ordinis Minorum, & alij quamplures Magistri Theologie determinaverunt etiam hoc in scholis proprijs. Hæc ille. Qui & præfati ultra alia multa, quæ proxime dicta confirmant, adducunt illud memorabile prædicti Guilielmi Parisiens. nepe quod cum nosset quendam Cancellarium Parisiensem solitum defendere mordicus pluralitatem beneficiorum esse licitam, in mortis agone constitutum maxima, qua in eum erat charitate, visitavit, & summo opere rogavit, ut illam suam opinionem, quam ante tres annos generalis congregatio omnium magistrorum unanimiter, excepto ipso, & altero, dānaret, exueret, & omnia sua beneficia excepto uno resignaret, ne cum tanto donationis periculo ab hoc sæculo migraret, qui tamē noluit acquiescere, dicens se mox expetiturum, utra opinio esset verior. Qui miserrimus post paucos a sua morte dies apparuit prædicto Episcopo, & dixit se dānatum esse perpetuo propter tria, quorum unum erat pluralitas beneficiorum, quæ ultra sufficientiam retinuit. Facit quod Concil. Tridentinum sess. 21. c. 2. de reformatione, statuit, ne quis ratione beneficii ad sacros ordines promoveatur, nisi illud sibi ad victum honeste sufficiat, per quod significat omne beneficium sufficiens ad ordinem sacrum, esse sufficiens ad honeste vivendum. At vñ, quod tempore Patrum præfatorum sufficiebat beneficium quindecim librarum ad ordinem sacrum, ergo etiam ad honeste vivendum, & consequenter erat sufficiens; sed & nunc, si omne, quod est sufficiens ad ordinem sacrum dicatur sufficiens ad hoc, quod cum illo non possit aliud tenere, profecto omne beneficium valoris annui 30. vel quadraginta scutorum aureorum est sufficiens, quia omne tale habetur, pro sufficienti ad ordinem sacrum.

Addo

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 154

70 Addo tertio, quod quamvis nimis cuiusdam audaciæ quibusdam Confessarijs visum fuerit recedere a sententia, in qua sunt tot, & tanti patres, tanta Academia, & tantus Episcopus, & tam insignes religiosi; a quibus in theoria nulli, vel pauci expresse recedunt, proculdubio tamen in praxi videntur tenenda sequentia. Primum, beneficium sufficiens, ut hic accipitur, non recte diffiniri esse beneficium. 15. librarum Parisien. Tum quia experientia (quæ rerum magistra est) cap. quā sit. de elect. lib. 6. monstrat contrarium. Tum quia id, quod sufficit uni, non sufficit cuilibet alij, quia sufficientia attenditur secundum dignitatem & qualitatem personæ, cui est providendum, ut dixit gl. recep. in c. 1. 21. q. 1. & ea. cum adeo. de rescript. Tum quod glossa c. 1. de statu Monach. li. 6. in verbo penultima, ait non sufficere ad eodem vivendum Canonico Bononiensi centum florenos. Tū quod Bal. cui nemo contradicit, d. ea. cum adeo col. si. de rescript. ait Beneficium non esse sufficiens nobili, nisi ex eius fructibus possit alere unā equitaturā. Cui satis consonat Iurecōsultus in l. idemque §. idē labeo, ff. mandat. Tum quia viri bene literati æquantur nobilibus. iuxta glossam notabilem in l. Societas, §. Societas, ff. pro socio. Pro qua est Concilium generale quatenus in c. de multa, de præben. ex æquat nobilibus literatos, & hæt utroque posse habere plura beneficia et incompabilia per Papæ dispensationē, quæ videntur iustificari eo, quod pluribus indigēt ipsi quā alij, & Io. XXII. qui præ alijs execratur plures, in extran. execrabili. Io. XXII. de præben. Cardinalib. tñ & filijs Regū multum in hoc deservit. Per quæ & alia multa efficaciter probatur, non esse tenendum beneficium 15. librarum Par. fuisse unicuique sufficiens, ut hic sumitur, tempore quo Patres præfati id definierunt anno 1208. imo neque hodie infimo cuiquam.

71 Secundo, satis bene diffiniri posse beneficium sufficiens esse id, quod vir prudens & bonus arbitratur esse tale, per regulam illam. l. 1. ff. de iure deli. & c. de causis, de officio del. Quod determinatio eorum, quæ indeterminate a iure statuuntur, relinquitur tali viro bono, seu iudici. Tertio, certum esse, quod eiusmodi vir diffiniturus id in casibus occurrentibus,

deberet circumspicere conditiones, & qualitates personarum, de quarum pluralitate agitur, & quod non omne, quod ignobili sufficit, est sufficiens nobili, & egrégie literato, & aliquo gradu literario insignito, & cum nobilitate, & literaturæ et sint multi gradus, ut colligitur ex re. Cancellaria, ult. regularū glossatarū. quatenus in secunda parte agit de uno genere nobilitatis, & in tertia de alio, & huic præfert illud, colligitur item ex glossa eiusdem, in 3. parte, quatenus ponit quatuor, vel quinque genera nobilitatis, præsertim in Hispania, omne, quod sufficit nobili gradus inferioris, sufficit Illustri, vel Illustrissimo, & Regis filio, vel fratri. Quin & literaturæ distinctio colligitur ex eadem regula in par. 3. & 4. adiunctisque gl. ubi addit: Circumspicienda etiam essent virtus animi egrégia, literaturæ magna sine ullo gradu magistrali, doctorali, vel alio minerali, de qua loquitur gl. suprad. in 3. part. & merita erga San. Sedē Apost. vel aliam Ecclesiam particularem, aut ipsam Remp. Christianam, & id genus alia. Et an beneficium sit situm extra vias, an in viis, ut annotavit gl. in d. cap. 1. vigesima prima quest. 1. verbo necessitatem, & an beneficiarius sit complexionis delicatæ, capit. non cogantur, 41. dist. movit item hominum honestorum regionis, in qua situm est beneficium, arg. c. quisquis, 41. dist. & c. quæ contra, 8. dist. & caritas vel utilitas victus, sine esus, potus, vestitus, & habitationis, & medicinarum iuxta Barcol. in leg. legatis. ff. de alim. & cibis, legat.

73 Addo quarto, quod quia milies interrogatus a Confessarijs, & beneficiarijs, quod beneficium deberet censi coram Deo ita sufficiens, ut non debeat cum illo aliud retineri? Respondi, esse id mihi difficile, & ideo me fere semper excusavi, & quia ipsi solent replicare, quis erat eis satisfactorius, si ego post tam longam ætatem, & tam longa & continuata studia non audebam id facere? ideo nunc sequutus mentem regulæ prædictæ Cancellariæ, quæ est ultima glossatarum de prærogatiis expectatarum, & multorum eruditissimorum virorum, audeo quadammodo delineare hanc sufficientiam, dicendo, quod ut beneficium dicatur sufficiens alicui clerico quamlibet simplici,

Secunda pars Decret.

& sano, requiritur, ut ualeat ad minus tantum, quantum est necessarium ad alendum mediocriter, siue modeste se, & unum ministrum, & unum coquum focarium, arg. c. 1. de vita & honest. cleric. & cap. omnino 3. dist. & ad conducendam habitationem sibi necessariam, arg. d. l. legatis, ff. de alim. & ciba. lega. Ut autem dicatur sufficiens nobili etiam inferioris gradus, & Magistro Theologie, & doctori iurium mediocriter literaturæ, oportet, ut ualeat tantum, quantum requiritur ad alendum se & duos ministros, & unam equitaturam, & unum coquum focarium, & ad conducendam habitationem digniorem ea, qua eget clericus simplex, arg. prædict. iurium, & prædict. dist. Bald. in c. cum adeo eolum. ff. de rescrip. & l. idemque. §. idem labeo, ff. de m. dat. Ad hoc autem ut sit sufficiens nobili mediocriter ordinis, puta filio, uel fratri Baronum, & Vicecomitum, uel magistro & doctori præcellenti, debet esse tanti valoris, ut possit alere se, & unum coquum, & unam equitaturam, & quatuor ministros, & conducere habitationem digniorem ea, qua eget clericus nobilis & literatus ordinis inferioris. ut autem sit sufficiens nobili, puta filio uel fratri Ducis, Marchionis, uel Comitis mediocriter, ualeat tantum, quantum est necessarium, ad alendum se & duas equitaturas, & octo ministros, & unum coquum, & conducendam habitationem splendidiorē ea, qua eget præfatus nobilis mediocriter ordinis. Prouinciam autem diffiniendi sufficiens beneficium quoad filios & fratres Regū, Principum, & Ducum, Marchionum, & Comitum maximi ordinis, illis relinquo quorum imagines (ut ille ait) lambunt hederæ sequaces, & qui res aulicas Christi philosophias rectas melius quam ego nouerint.

74 Contra tamen hanc nostram delineationem, & quod illa nimium sit beneficiariis fauorabilis urget, quod ut supra eod. c. nu. 69. ponderatum est, Concilium Trid. sess. 21. c. 2. de reform. non obscure definiuit omne beneficium sufficiens ad ordinē sacrum sufficere ad victum honestum. At omne beneficium ualoris quinquaginta aureorum habetur communiter pro sufficenti ad ordinem sacrum, ergo cum beneficio huiusmodi ualoris non potest

teneri hodie aliud. Accedit quod præfata definitio Parisiensium forte fuit in causa, cur hoc senserit præfatum Concilium. Et quamuis argumentum hoc multum profecto urgeat, uidetur tamen posse dilui, ponendo differentiam inter posse uiuere honeste, & posse uiuere decenter, & quod illud dicatur sufficere ad uiuendum honeste, quod sufficit ad uiuendum ita, ut non cogatur mendicare, nec possit dici de illo illud Hieronymi, c. legimus, 93. dist. Mendicat in plateis infelix clericus: Ad decenter autem uiuendū requiritur id, quod præfatum est. Pro quo facit glossa solennis, c. 1. uerb. penuria, de statu reg. lib. 6. quatenus habet aliud esse, posse uiuere sine penuria, & aliud posse uiuere commode, & quatenus ait sufficere Canonico Bononiensi ad uiuendum sine penuria uiginti quinque florenos, ad uiuendum autem commode non etiā centum, & illam glossam sequuntur ibi Dominicus, & Fræns, & Pan. in c. 1. de inst. & c. postulasti, de rescrip. quicquid contra illam murmuret Deci. in c. peruenit. 2. de appell.

Addo quinto, quod ex prædictis sequitur, maioris ualoris esse debere beneficiū sufficiens regionis, in qua sunt alimenta cara, quam illius, in qua uilius emuntur, & maioris illius, in qua sunt carissima, quā illius in qua sunt cara & minoris illius regionis, in qua uilissimo pretio uenduntur, quam illius, in qua uili.

Admoneo autem pium Lectorem, quod mea sententia, omnis beneficiarius uolens recte iudicare, quot scutis annuis eget unumquodque genus prædictorum clericorum, ad se cum sibi præscriptis necessariis alendum, potest multum ad id iuuari reputatio secum, quot scuta daret ipse ali cui, ut victum honestum, & necessarium unius anni administraret cuiuspiam sui ordinis, ad quem decenter alendum obligaretur ex aliqua ultima uoluntate, uel contractu, aut suo filio uel fratri, ex pietate paterna, uel cognationis.

75 Decimumseptimum Miscellaneū, questionis uideri magnæ: An dispensatio Papæ super beneficiorum pluralitate post Concilium Triden. sit necessaria uel utilis: Pro parte namque negante facit primo, quod nemo uel rarus (quod ipse seiam) petit

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 155

petit nunc illam a Sanctissimo Domino Nostro, nec petiuit a sæcl. record. Pio V. Secundo, quod præfatum Concilium, sess. 7. c. 2. & 4. de reform. & sess. 24. ca. 17. de reform. omnino uetat, ne quis duas Cathedralis Ecclesias, nec unam cathedralem, & alteram parochialem, nec duas parochiales simul, neque alia duo beneficia impatibilia, uel alias residentiam personalem requirentia retineat, & expressè concessit facultatem accipiendi & retinendi plura, modo unum non sufficiat, & alia sint simplicia, non requirentia residentiam personalem, quod nullo iure anteriori fuit expressum, licet sic consuetudine indutum, ut communiter docetur in ca. conquerente, & c. si de cler. non resid. & cap. cum iam dudum, & c. extirpanda, §. qui uero, de præb. & c. gratia, de rescrip. lib. 6. & Cle. gratia, eo. tit. Sed contrarium est uerum. Tum quia etiā hodie iuste iusta de causa potest S. D. N. dispensare super dignitate, personatu, & officio, quæ fecit impatibilia generale Concilium, quia nulla parte Concilij Trid. id uetatur. Tum quia uidimus dispensationē a Pio V. factā viro perdocto, & optimo ad retinendas duas Ecclesias parochiales fere contiguas, quarū neutra poterat ei dimidium uictus ministrare. Et ita et hodie iuste S. D. N. iusta de causa potest similem dispensationē facere, arg. ca. cuncta per mundum, 9. q. 3. c. proposui, de concess. præb. quamuis sanctius abstinere ab eiusmodi gratia, quæ si inciperet dari, possent timere dissipationes pro dispensationibus, ut ante prædictum Conc. inueniebantur. Ex quibus infertur primo, quamplurimos mortificare peccare, & manere in statu damnationis, eo quod sine dispensatione receperint, & retineant plura beneficia, quorum unum sibi sufficeret, quia transgrediuntur Canonem præfati Concilij, a cuius transgressionē possent per Papæ dispensationē excusari. Non est tamen parum questionis, an sicut quis excusaretur a peccatis transgressionis præfati Canonis per Papæ dispensationem, ita et excusari posset ab omni alia transgressionē legis naturalis, diuinæ, ac humanæ. Pro parte namque negante stat id quod supra, eod. c. nu. 20. ex Thomas, Quodl. 9. ar. 15. & nos in M. Conf. c. 23. nu. 1. ibi non iustificabilis, dictum est, Op. Nauar. Tom. II.

nempe quod actus habendi plura beneficia, licet non sit de se tā malus, ut per nullā circumstantiam possit fieri bonus, sicut actus fornicandi, adulterandi, & id genus alij: est tamen de se malus, nisi aliqua circumstantia sufficiens iustificetur, & ita licet malitia proueniens ex transgressionē præfati Canonis, & aliorum multorum, quibus prohibetur, ne quis habeat plura beneficia, quorum unum sufficiat, tollatur per Papæ dispensationem, manere tamen uidetur malitia illa præfata naturalis, quæ de se inhæret illi. A parte tamen affirmante stat, quod potest concurrere aliqua circumstantia, ratio, & causa iusta, per quam tollatur malitia illa inhærens ei ex lege, uel ratione naturali, uel diuina, ut dixit Thomas, ubi supra. Quo casu nulla remaneret malitia, cum illa transgressionis Canonis, & legis humanæ esset sublata, per Papæ dispensationem. Illa uero legis & rationis naturalis per circumstantiam, & causam iustam: Propter quas duas rationes respondendum est ad questionem præfata, quod Papæ dispensatio ex sua sola uoluntate sine aliqua iusta causa procedens, excusaret quidem a malitia transgressionis prædicti Canonis, non autem ab alia fractionis legis naturalis uel diuinæ, manens tamen ex sua uoluntate, & ex circumstantia, & causa iusta, tolleretur utranque.

Infertur secundo, esse utilis questionis, an aliqua circumstantia uel causa iusta huiusmodi possit occurrere præter insufficienciam beneficii? Ad quam respondetur affirmatiuē per supradicta, ibi enim, eod. cap. nu. 61. expressimus aliquas ultra insufficienciam. Quibus forte addi potest circumstantia subueniendi paribus, fororibus, & neptibus ex fratribus uel fororibus, maxime innuptis & nuptis. Illa uero quam ex Cardinali posuimus ibi, & in Manuali, unde translata est, an sit reprobata per Concilium Trid. dubitari potest, eo maxime, quod ego ibi dixi opinionē eius non posse post prædictum Concilium sustentari, eo quod ille absolute prohibeat habere plura beneficia etiam compatibilia, ultra id, uel ea, quæ sufficiunt honestæ, atque decenti sustentationi. Nihilominus tamen uidetur, quod possit defendi, non quidē in illū sensum, quod post Concilium

Secunda pars Decret.

liceat tenere plura (quorum unum sufficiat) sine dispensatione, quamlibet essent simplicia, & non requirentia residentiam personalem; & quantumlibet abstineret ab impendendo suis vñibus ultra redditus beneficii sufficientis, & quantumlibet recte & plene impenderet aliorum redditus in solos pauperes, & usus pios: sed in hñc sensum, quod illa circumstantia & causa sufficeret ad hoc, ut dispensatio Papæ ob eam facta non solū excusaret a malitia transgressionis prædicti Canonis Concilii Tridentini, sed etiam ab alia malitia, quæ de se inest beneficiorum pluralitati. Itaque circumstantia insufficientiæ sine dispensatione iustificat aliquam pluralitatem, cum ea uero etiam alias tam proxime, quam supra relatæ.

- Indulgentia data pro oratione non sunt reuocata, data vero pro eleemosyna sic.* n. 77
Orationis una super eleemosynam prærogatiua. n. 77
Quæstorum nomen, vsus, & officium sublatum. n. 77
Indulgentia quæ non parit temporale, & languat. n. 78
Quæstibus sublati an quæri possit officium. n. 79
Lex generalis, etiam odiose comprehendit omnes species etiam si in alia ratione inueniatur. n. 80
Lex naturalis maior humana, nequit ab ea tolli. n. 81
Lex natura licet egenti mendicare. n. 81
Mendicantem esse, & non licere ei mendicare repugnat. n. 82
Lex generalis stringitur alia lege & ratione. n. 83

77 **D**ecimum octauum Miscellaneum, q. sel. record. Pius V. maiorem quamdam prærogatiuam fecit orationi, quam eleemosynæ, nempe quod non reuocauit indulgentias concessas orantibus pro salute Ecclesiæ, pro Regibus, aut alijs Christianis, & dicentibus, aut legentibus illas, aut illas preces, & orationes. Reuocauit tamen omnes, & singulas concessas porrigentibus manus adiutrices, siue eleemosynas in fabricas, uel alia quæcunque opera pia, in amplissima forma,

per quandam suam extraneantem, quæ incipit e. b. dominici, æditam anno 1566. ea potissimum de causa, q. nonnullis uidebatur fieri turpis de indulgentijs quæstus. Quæ eadem causa uideretur mouisse Sacrosanct. Concilium Tridentinum, in sess. 21. cap. 9. de reformat. ad abolendum quæstus, & nomen eorum, qui ad publicandas indulgentias, & quæstus eleemosynas ratione earum a fidelibus dandas antea a varijs monasterijs, hospitalibus, & alijs pijs locis & personis mitti solebant, in hæc uerba. Sancta synodus statuit, ut in quibuscunque Christianæ religionis locis quæstorum nomen atq; vsus penitus aboleatur, nec ad officiū huiusmodi exercendum ullatenus admittatur. Non obstantibus priuilegijs Ecclesijs, monasterijs, hospitalibus, pijs locis, & quibuscunque gradus, status, & dignitatis personis concessis, aut consuetudinibus etiā immemorabilibus. Hæc ibi. Quibus addo primo, quod reuocatio prædicta Pij V. uidetur esse in causa, cur parum sit in usu clausula illa præfati Concilij, quæ prædicta eius uerba consequitur, uidelicet: Indulgentias uero, aut alias spirituales gratias (quibus nō ideo Christiani fideles decet priuari) deinceps per Ordinarios locorum, adhibitis duobus de Capitulo, debitis temporibus populo publicandas esse decreuit, quibus etiam eleemosynas, atq; oblata sibi charitatis subsidia, nulla prorsus mercede accepta fideliter colligendi facultas datur. Hæc ibi. Cum ergo hodie huiusmodi clausula nō sit locus indulgentijs concessis porrigentibus manus adiutrices. per prædictam extraneam, cumque ex publicatione aliarum ipsis impetrantibus plus laboris & damni, quam utilitatis & quæstus proueniat, facile (quæ fragilitas humana est) cessat cura publicandi indulgentiam, quæ nihil temporale parit.

Addo secundo, in gratiam personarum orationi deuotarum & locorum religioni dicatarum, dubitatum fuisse ante 40. annos in Hispa. An Canonici, & ministri Illust. monasterij & hospitalis generalis Rōcualis Virginis matri sacre regni Navarrae uertici Pyrenæi mōis infestæ, possint petere ostiatim eleemosynas, nō obstante Bulla Cruciatæ, quæ quæstus om-

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 156

nēs a quærendis eleemosynis arcebat. Nuper item magnam ortam fuisse quæstionē in eadem Hispania, an Commendatarijs, & ministris D. Antonij liceret eleemosynas de more suo antiquo quærere, non obstante prædicto Decreto Concilij Tridentini in dicto capitu. 9. de reformat. sessio. vigesima prima.

80 **E**t quidem potissimum eorum, quod contra utriusque monasterij ministros factum est, quod omnis lex generalis generaliter est intelligenda, c. solita. de maiorit. & obed. & l. 1. §. & generaliter, ff. de leg. præsta. etiam si maior ratio in una specie, quam in alia inueniatur. l. 1. ff. q. autem. ff. de alex. luf. & alea. & post & ante alios tradit Dec. consil. 669. nu. 3. Ita quod etiā lex odiosa & pœnalis comprehendit oēs species, quæ sub propria uerborum legis significatione continentur, l. cum lege. ff. de testam. ubi hoc annotat Aret. recept. sepiissime a recetioribus, & in his a Decio in l. factam, §. in pœnalibus, num. 12. de regul. iur. & alibi sæpe, & Alciat. in rubric. de uerb. signific. sub finem 1. pagin. & quod prædictum Concilium, d. cap. sessio. 21. de reformat. tollit generaliter, & uniuersaliter omnes quæstus, & negari nō potest Ministros prædictorum monasteriorum, quærentes a pijs fidelibus eleemosynas, ex propria significatione uocabuli uere dici quæstus, cum uere prædictis Monaster. pro se & pauperibus, & ægrotis ad eos confugentibus quærant mendicando, & petendo eleemosynas.

81 **P**otissima uero eorum, quæ pro religiosis, & ministris prædictis faciūt, sunt hæc. Primum quidem, quod inferior non potest, nec in dubio intendit tollere legem superioris, cap. inferior. 2. dist. Clement. ne Romani, de elect. & consequenter, nec lex humana legem naturalem & diuinam quæ est superior illa, argum. capit. quo iure. 8. dist. & cap. sunt quidem. 25. q. 1. & lex naturalis & diuina permittit, & interdum præcipit quærere medicando egentibus, ægrotis, & sanis, qui aliter, quam mendicando uiuere non possunt, c. quiescamus. 42. dist. & cap. 1. de religiosis domib. lib. 6. At præfata Monasteria, religiosi, ministri & ægroti ad eos confugientes, & eis insistentibus non habent unde alant se & ægrotos, & sanos ad se, & sua hospitalia.

confugientes nisi medicando a pijs fidelibus quærant, ergo non fuit intentio Concilij condentis legem humanam, quæ habetur, in d. 9. tollere naturalem, & diuinam, quæ est illa superior.

82 **S**ecundo, quod nihil absurdi est admittendum. l. nam quod absurdum. ff. de bon. libert. cap. dudum. de præb. lib. 6. & secundum contrariam partem admittendum esset grande absurdum, nempe, quod nulli religiosi mendicantes possent mendicare, quod uideretur quiddam absurdum & quoddam in obiecto repugnātia, uidelicet, qd sint medicantes, & nō liceat eis mendicare. Quod autem admittendum esset hoc absurdum, patet ex eo, quod tam uere & proprie dicuntur omnes illi quærere suis monasterijs, aut ordini in communi, aut sanctæ S. Apost. (quod dixerim propter Franciscanos, qui nō possunt quærere bona sibi etiam in communi, iuxta c. 3. de regul. sessio. 25. Concil. Trident. sed bene sanctæ Sedi Apostolicæ, cap. exijt, cap. porro. & capit. ad hæc. de uerb. signific. lib. 6.) quam prædicti Religiosi Rōcualis, & Sancti Antonij quærent suis Monasterijs ut palam est; quia cum sint ueri religiosi, non possunt quærere, nec habere quicquid, nisi in communi, cap. non dicatis. 12. q. 1. cum ijs, quæ ei nuper late fuerūt per nos adiecta, ergo si prædicti ordines Mendicantes possunt ostiatim mendicare, non obstante prædicto Decreto, potuerunt etiā idem facere præfati religiosi & ministri Rōcualis, & Diui Antonij.

83 **T**ertio, q. lex naturalis & diuina non solū permittit, ut egentes, & qui non possunt alias quærere victum, quærant sibi per semetipsos, medicando ostiatim, sed etiā, ut quærant per alios pios ad id substitutos, imò, & ut alij sponte sua in id oblatis, aut publica auctoritate in id deputati id faciant pro eisdem, qui per se ipsos medicare nequeunt, uel modeste erubescunt, ut habet praxis & vsus totius populi Christiani, quatenus alij quærent pro pauperibus in suis domibus ægrotantibus, alij pro sanis, quibus pudor est egere, & mendicare, cap. exprobranda & cap. consideranda. 86. dist. & alij pro monialibus & alijs personis in carceres uel alia loca coniectis & inclusis, & alij pro uarij generis hospitalibus passim ostiatim, publice, & priuatim

mendicant. Imo, & nonnunquam concio maiores, ex ipsis suggestis, & communiter praedicti religiosi Roneuallis, & S. Antonij non solum potuerit per semetiplos mendicare, sed etiam substituere & nominare, & in socijs & fratres accipere aliquos pios, qui id pie & fideliter faciant.

Quartum, quod ex legibus & Canonibus, cum ex eo de pœnit. & remiss. & elem. abusioibus, eod. tit. pro quorum ratione editum fuit praefatum decretum Concilij, c. 9. sess. 21. de reform. colligitur ratio, quae illud capitulum limitat, procedere solum in quæstoribus, qui quaerunt elemosynas predicando, uel publicando indulgentijs, praesertim coeclias pro porrigentibus, manus adiutrices pjs locis, quorum sunt quæstores, & pro quibus per ipsam eadem colligitur inquam ex eo, quod illae leges ponuntur in titulo de Pœnitentijs & Remissionibus, & in capitulis, quae tractant de indulgentijs, & de usu uel abusu quæstorum in eis publicandis. Colligitur etiam ex fine eiusdem decreti, d. capit. 9. quatenus prohibet publicari indulgentias per Quæstores, & permittit earum publicationem per deputatos in id ab Ordinarijs.

83 Quintum, quod non obstat potissimum contrariae partis argumentum supra formatum. Tum quia licet lex generalis generaliter sit regulariter intelligenda, ut probat argumentum praefatum, fallit tamen, quando per aliam legem limitatur lex generalis, uel excipitur aliquis casus ab ea, iuxta gl. recept. in l. de precio. ff. de pub. in rem actio. siue lex excipiens & limitans legem generalem praecedat eam, siue sequatur, l. sed & posteriores. ff. de legibus, & glossa in l. sciendum. ff. qui satisf. cog. adiuncta glo. Authent. offeratur, C. de lit. contest. At in casu proposito, Bulla Pij Quarti, facta ante publicationem Concilij, & alia facta post publicationem eius, quae nim leges habent. ipsi sunt Canones, 9. q. 3. & l. 1. ff. de constit. Princ. ex cepit a dispositione praefata d. capituli, & Decreti noui, quaerentes elemosynas pro Commendatarijs, hospitalibus, & egrotis S. Antonij, & ita non habebit locum in eis, & ratio eadem, quae mouit Pium ad declarandum illud Decretum non habere locum in religiosjs & ministris Diui Antonij, mouere debet ad declarandum, non ha-

bere locum in Canonicis & ministris Roneuallis, immo neque in alijs aliorum locorum piorum, qui ostium sine indulgentiarum publicatione quaerunt, uel quaerere nolunt. Tum quia conclusio praefata (lex generalis generaliter est intelligenda) nulli etiam in ea specie, quae per rationem alterius legis excipitur ab illa, ut annotauit Baldrecepis in d. l. de precio. At in casibus propositis reperiuntur tres leges, naturalis, diuina, & humana, tam in tribus argumentis pro hac parte formatijs, ex quibus colliguntur tres efficaces rationes ad limitandam praedictam Cruciatam, & praedictum Concilium, d. c. 9. quibus Quæstores a quaerendis arcetur, ne sit locus eis, qui quaerunt ostium elemosynas sine ulla indulgentiarum publicatione: ergo non comprehendunt Canonicos Roneuallis, nec Commendatarios S. Antonij, quaerentes ostium elemosynas pro se, suisque hospitalibus, & egrotis uel sanis in illis recipiendis, & ita ante paucos menses obtinuit declarari quoad Commendatarios, & ministros Diui Antonij, Dominus Bernardinus de Palatis, S. Antonij Olet Regni Nauarrae Commendatarius, idemque uir religione, prudentia, & commoda temperantia & modestia clarus, qui causam nuper ad Sanctum Dominum nostrum detulit, & obtinuit.

Dominus uobiscum unde desumptum, & quid significat. n. 84

Et cum spiritu tuo unde sumptum, et quid significat. n. 85

Saluamini & resalutamus cur frigide in horis. n. 86

Dominus uobiscum solus presbyter non excommunicatum dicit, dicit autem etiam cum solus, aut cum uno tantum vocat. n. 87

Missae praesente uno tantum dici potest. n. 88

Ecclesia minister respondendo personam eius gerit. n. 89

Sacerdos ut Ecclesiam saluat, & ab ea re saluatur. n. 90

Salutatio simplex in Missa quid significat. n. 91

84 **D**ecimum nonum Miscellaneum. Quod circa illam solennem, quae in Missa & horis Canonicis fit salutationem, puta, *Dominus uobiscum*, & c. curant aliquot dubia. Primum, unde sit desumpta ad

ad quod ex S. Isidoro, de offic. ecclesiasti. & Alcuino, de diu. off. respondetur, quod ex Ruth. cap. 2. ubi legitur, sic Booz saluta- talle meliores suos, & ex Paralipom. cap. 25. l. 2. ubi legitur, Prophetam Azariam eisdem uerbis salutasse Asiam Regem, cum exercitu suo, sicut & Angelus singulariter salutans Gedeonem, Iudicum ca. 6. dixit, *Dominus tecum*. Quod ipsum fecit Gabri. gloriosissimam Virginem. eandemque Diuorum omnium Reginam Mariam salutando.

Secundum dubium, quid per illa uerba sacerdos sibi uelit? Ad quod ex mente doctissimi illius Gualtheri Durandi, Episcopi Mimatensis, cognomento Speculatoris, in lib. 4. Ration. diu. offic. ca. 14. responderi potest, uelle, ut salutari sint affectu, & ita maneat in eis Dominus, ut eius meminerint, eodemque fruantur.

85 Tertium, quid sibi uelit resalutatio illa saluatorum, *Et cum spiritu tuo*, desumpta ex Paulo 1. ad Timoth. ult. Ad quod responderetur breuius, quam a Mimatensi, uelle, ut salutari eadem ipsa fiant, quae ipse salutatis fieri desiderat.

Quartum, cur ergo cum sacerdotes missas, & recitamus, tam paru attendi his uerbis salutamus, & a salutatis tam oscitan- ter resalutamus, ut pauci, aliorum collatio- ne, quicquam horum recogitemus, & uix uerborum ipsorum corticem appreheda- mus? Respon. id esse in causa uideri, quod neutri minimum actu cogitamus de Deo & minus ei actuali amore inhaeremus, & parum nostram miseriam, & necessitatem ad eum cōfugendi recogitamus, nec plus satis ipsius interminam potentiam, & misericordiam admiramur iuxta ea, quae de deuotione, & fontibus eius supra tradidimus, in c. 20. a. nu. 58.

Quare o patres & fratres, qui salutamus & resalutamus, omnes coeum uer- sare corde id, quod uersamus ore, & non agamus id frigide, ac aliud agētes, sed fer- uido aut certe calido affectu concipiētes uere id mēte, qd cupere ore profitemur.

Quintum, an salutatio praefata fieri possit in horis ab alijs, quam a presbyteris? Responderetur non posse, adeo, quod nec Diaconus debet ea uti, nisi eum cantat euangelium, uel ceruam paschale benedi- cit, ut praefatus Mimatensis ait. Quanquā

non memini an legerim Canonem ullum, quo id et subdiacono ueteretur, sed cum generalis Ecclesiae usus ita obseruet, non est ab ea discedendum, cap. si. de consuet. & l. 2. cap. quae sit longa consuet. licet aliqui dixerint, posse illam facere omnes, qui horas tenentur recitare Canonicas, sed eis, praefato Gualthero testante, gene- ralis mundi usus repugnat.

Sextum, an presbyter excommunicatus, qui ut praedictum est supra cap. 2. ad horas canonicas tenetur, possit ea iuste uti? Respon. non posse secundum Host. in c. illud. de cler. excom. ministr. & Cosmam, in gl. notab. Prag. titulo, qualiter sunt ho- ra dicenda extra choram, uerb. tenentur. Albertum in c. 4. de celeb. miss. q. 1.

Septimum, an presbyter & Episcopus, cum soli recitant, debeant uti praefata sa- lutatione? Ad quod frequentius respon- deri uidetur, non debere, ut Mimatensis, in Ration. diu. offic. lib. 4. cap. 14. Alber- tus, in dicta quest. 12. & Cosmas, in d. glo. super uerb. teneantur, significant.

Pro quibus facit primò, quod pluralis loquutio & si duobus contenta sit, c. plu- ralis. de reg. iur. lib. 6. l. ubi numerus. ff. de rebus, translata in §. ubi nume. 4. q. 3. duos tamen saltem requirit, & ita inepta esset salutatio per illud uerbum plurale, *Dominus uobiscum*, nisi salutati saltem duo essent. 2. Facit quod Sother Papa ea ratio- ne probat Missam non esse faciendam nisi saltem duob. praesentibus, quia missam salutando per, *Dominus uobiscum*, praesup- ponit saltem adesse duos. Cōfaria tamen opinio nobis uerior & sanctior uidetur.

Tum quod generalis omnis usus habet, quod presbyter missam coram uno solo ministro, uel recitans cum uno solo socio uti- tur hac salutatione, *Dominus uobiscum*, non obstante, qd sit pluralis loquutio, quae ut sit apta, requirit saltem duos. Tum quod qua- ratione non deberent dicere, *Dominus uobiscum*, eadem deberent abstinere a dicen- do in medio Missae, *Orate fratres*, cum et sit uerbu pluralis numeri, sicut & *uobiscum*. a quo tamē nemo absteineat. Tum quod, ut ait gl. memorabilis, in d. c. hoc quoque. Sa- cerdos cum salutatur per, *Dominus uobiscum*, non solum uel salutare praesentes, uel praesentē, sed etiam Ecclesiam totā, & maxime particu- larē, cui deferuit, cuiusque beneficio uiuit.

Tum

Secunda pars Decret.

Tum quia grane onus, & vix sine aliquo peccato, & multa cura cesset explicabile presbyteris & Episcopis recitantib. nunc solis, nunc cum socio, nunc cum choro toties, & ita frequenter salutationem mutare. Tum quod fecit. rec. Pij V. Breuiarium nullibi hanc variationem precipit, immo significat, quod qui ratione sui ordinis potest iuste dicere, *Dominus vobiscum*, dicat illud semper, siue in choro, siue extra eum, & siue solus, siue cu socio vel socijs recitat, imo in formula gratias agendi post Missam, quas ferè omnes agimus soli, ponitur, *Dominus vobiscum*.

Non obstant opposita, non primum, cui respondeo concedendo pluralem locutionem duos solum requirere, negando tamen non adesse duos, etiam cum soli recitamus. Adest enim Ecclesia, quam totam, vel partem eius salutamus. Ad secundum, si decretum Sotheris Papæ respōdetur, quod secundum Thom. in 3. par. q. 3. art. 5. ad 12. illud est intelligendum de Missa solemni dicta, & non de priuata, sed ratio textus ita concludit in hac, ut in illa. Paludanus autem respōdet, illud esse cōsuetudine abrogatum, & recte quidem. Nam ubique gentium missatur cum uno solo ministro, imò glossa illius satis concedit, inclusum presbyterum, & non potentem habere vllum ministrum, posse solum missare, salutando Eccl. in persona sua, & resalutando se in persona Ecclesie. Cui tamen nō attentior eiusdē. Tertio alius responderi potest ex mente Thomæ, insinuantis ministrum gerere personam Ecclesie, & ideo ex persona illius pluraliter respondere, & pluraliter salutari. Ex quib. infertur, recte facturos nos presbyteros, si cum missando & recitando salutamus, non solum intendamus salutare ministrum, vel alios presentes, sed etiam ipsam Ecclesiam totam, & præsertim partem eius, cui peculiariter seruimus, & resalutationem, qua nos ministri resalutant, accipiamus non tantum ut factam, nomine suo solo, sed etiam ut factam nomine Ecclesie, & prædictæ partis eius, quod non parum animum consolatur. Placet enim Deo plurimum oratio communis, & communicata per supradicta in cap. 17. num. 262. cod. & diximus supra, in cap. eo. nu. 86. quod respondentes Missanti, & conse-

quenter Choralium Agenti videntur respondere non solum nomine suo, sed etiam Ecclesie, siue cum respondent *Amen*. c. seculo, 38. dist. siue cum respōdent *habemus ad Dominum*, ut in hoc ipso c. Quando, siue cum respōdent, & cum spiritu tuo. Nō autem est mihi mens dicendi errare illos, qui suā salutationem actu siue uirtute ad solum præsentem uel præsentem referunt, nec eos, qui salutationem actu admittunt, tanquam a solo ministro factā, quia uirtute siue uirtualiter referunt eam ad oēs, ad quos referre debent, secundum intentionem Sanctæ Matris Ecclesie, quod puto omnes facere: Licet alios expressius, quā alios. Si enim interrogarentur, An saluant presentes, & eorum resalutationem admittant eo modo, quo debent, secundum intentionem Ecclesie Sanctæ, responderent, quod sic.

Octauum dubium, quid teneantur dicere loco præfate salutationis, cum recitant horas, qui non debent ea uti? Resp. Quod debent dicere *Domine exaudi*, &c. Quæ substitutio adeo uidetur grata fuisse Cardinali S. Crucis, cum suum Breuiarium composuit, ut uideatur uoluisse, ut ne etiā presbyteri diceret in horis *Dominus vobiscum*, quo solo nomine uidebatur ab antiquo instituto nimis exorbitare.

Arbitror autem, quod cum in aliquo Breuiario occurrit, ut semper occurrit ad preces dominicales, & seriales Breuiarij Pij V. locus, in quo dicendus est uersiculus *Domine exaudi* ante uersiculum *Dominus vobiscum*, tunc, qui non possunt iuste dicere hunc, non tenentur duplicare illum, ut intellexi quosdam facere. Tum quia uidetur, quod illa Battologia fuit aliena a mente condentis Breuiarium, & ita reiicienda, argumen. capitu. super litteris, de rescript. & capitul. intelligentia. de uerborum signific. Tum quia licet, *Pater noster*, dicendum est ante, & post quamlibet horam, tamen cum duæ simul dicuntur, non duplicatur, sed quod finit horam præcedentem, seruit pro initio sequenti, ut dictum fuit supra in capitulo 19. numero 20. Prætermittito autem alia quædam dubia, quæ non adeo spectant praxim, qualia sunt, cur, quoties Episcopus interdum pro, *Dominus vobiscum*, substituit, *Pax vobis*, &

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 158

& cur missans septies salutet, & cur solū quinquies se uertit ad populum, & quomodo uersiones significat dona Spiritus Sancti, ad expellenda septem uicia mortalia siue cardinalia &c. Quæ uideri possunt apud Archidiaconum, & apud Mimatensem in d.c. hoc quoque.

Romana deuotio in uisitando Ecclesiam
mira. n. 89.
Deuotionis tanta Romana quæ causa. n. 89.
Romam magna mole conditam Petrus & Paulus effecere maximam. n. 90.
Romani etiam ante Hieronymum deuotissimi. n. 91.

89 **V**igesimum Miscellaneum, quod & si supra cap. in nu. 58. & cap. 21. num. 33. vtrunque licet breuiter satisfecerim mihi querenti quid, & quotuplex sit deuotio, & unde haurienda, & per quæ prouocanda, & quid docui, & quid vulgus uocant deuotionem, nullatenus tamen hætenus satisfacere potui mihi admiranti, quid sit in causa, cur Gēs Romana, quam condere (ut ille ait) tantæ molis fuit, tanta tamque assidua & indefessa deuotione, præ ceteris gentibus, quas mihi uidere licuit in Deum, diuosque omnes colendos, statasque peccatorum cōdonationes & indulgentias querendas: Admiranti, inquit, & querenti iam inde ab anno 1567. quo in Urbem appuli, eo quod uiderem omnes utriusque sexus, cuiusunque ætatis, cōditionis, fortunæ, gradus, & ordinis, tam summates, quā infirmates, & mediocres miro quodam spiritu afflatos, rara honestate, & modestia adire, & circuire nunc quatuor, nunc septem, nunc nouem Ecclesias 16. circiter miliarium, circuitu cōfecto nunc singulas quasque, præsertim tota Quadragesima, & toto Paschatis festo in id ab antiquissimo tempore destinatas, & in eis quam humillime, mira deuotione Deum Opt. Max. Diuosque oēs eorumque omnium Reginam, eandemque Dei matrem, & Virginem gloriosissimam Mariā supplicissime adorare, orare, sacrificijs ac alijs diuinis officijs etiam interdum cum uix periculo, ex confluentis frequentia imminente interesse: & quod cū stationes sint frequentissimæ, imò in tota Quadragesima, & festo Paschatis continue, tot, &

cum tãto deuotionis seruore singulis quibuscunque diebus adeunt eas, ac si toto anno alia statio non esset adeunda, neque alia indulgentia querenda. Quo nomine & multis alijs. multo alia (gratia Deo) mihi fuit, & est Roma uisa, quam audia. Forte tamē dici potest esse in causa primo, quod Petrus & Paulus iudices sæculi, uera mundi lumina, sua in ea corpora gloriosa deposuerunt, in nouissimo die gloriosissime resumenda. De quibus Nicolaus Pōt. Maxim. in c. fundamēta, de elect. lib. 6. sic ait: Isti sunt, per quos Euangelium Romæ resplenduit. Isti sunt, qui una die pro merito, uno loco pro gloria, sub uno persequuto, uno loco pro gloria, sub uno persequuto pro parili uirtute compassi, urbē ipsam glorioso cruore martirii Christo Domino consecrarunt. Isti sunt, qui illam in hanc gloriam prouexerunt, ut sit gēs sancta, populus electus, ciuitas sacerdotalis & Regia per sacram B. Petri sedem caput totius orbis effecta: Hæc ibi.

Deinde, quod licet multæ sint in orbe Christiano sedes Pōtificales, quarū multi præfati per sua martyria fidei Christianæ firma testimonia præstiterint, nulla tamen est, in qua tot, & tam insignes, atque in hac id fecerint. Quandoquidē ferè omnes, quotquot ei ante Syluestrum præfuerunt, martyrii coronam meruerunt, & qui eam non fuerunt consequuti, magna passi, tam firma confessione illum munierunt, ut uel quadantenus martyres fuisse non immerito dici possint.

Tertio, quod in nulla Vrbe tot, & tam insignes utriusque sexus Martyres (in quibus sunt Laurentius & Sebastianus, Ioannes, & Paulus, Agnes & Cecilia) & tot, & tam insignes Confessores & Virgines (in quibus sunt Siluester & Gregorius, Petronilla & Praxidis) palmas & laureolas ac in hac meruerunt.

Quarto, quod iā inde ab Apostolis gēs Romana eiusmodi deuotionis sobria ebrietate inebriata est, testate in id Hieronymo in prolog. li. 1. ad Galat. in hæc uerba. Romane plebis laudatur fides. Vbi alibi tanto studio & frequentia ad ecclesias, & ad Martyrum sepulchra concurrit? ubi sic ad similitudinē celestis tonitruū, Amen roborat? & uacua idolorum templa quatuantur. Non quod aliam habeant Romanam fidem, nisi hæc, quam omnes Christi-

Secunda pars Decret.

At Ecclesie, sed quod denotio in eis maior sit, & ad credendum simplicitas, hæc ibi. Quæ non latuerunt Th. Vual. eā magni faciētem. c. 123. nu. 4. de sacramenta. Quare Principes, & ciues Romani, quos mater Roma genuit & adoptauit, pergit, & perseuerate in conseruanda tāx de uotionis margarita; & nos exteri nostræ sanctæ matris Urbis exemplum sequuti, eandem querere, seruare, & (si qua parte fieri potest) augere conemur; quod utriusque ad brauium, in quod vos contēditis, peruenire mereamur æternum. Amen.

Scholis Latinitatis qua spiritualia restituerenda. n. 93.

93 **V**igesimum primum Miscellaneum, quod in Concilio Lateranensi sub Leone Decimo concluso, fest. 9. in Bulla reformationis, colum. 9. est contextus singularis pro conclusione supra posita, in c. 19. num. 172. de reducendis ad Latinitatis scholas hymnis, & alijs spiritualibus, quem non memini, cum primum ab hinc circiter 32. annos hūc libellum sermone vulgari componerem, neque nūc, cum loquor illum, in quo de hac re egi, latinitate donarem in d. cap. 19. nu. 172. Nec miror quia pauca de actis eius in Academijs Hispanicis deuenerūt; nec vsq; in hunc diē multa in eis sciuntur, imō mirati fuerūt multi Salmanticæ, cum ipse prodidisset duo, scilicet, §. statumimus, & §. ad abolendam, quorum alterum præcipit beneficiarijs non recitandis horas, restituere fructus, alterū persanctæ, & grauitè punnit blasphemias. Quæ ipse excerpit ex nostra sessione hinc illuc absq; alijs sessionibus. Pars aut, quæ præfata reductionem præcipit, in hæc verba textitur. Cū omnis ætas ab adolescentia prona sit ad malum, & a teneris assuescere ad bonum magis sit operis, & effectus, statumimus, & ordinamus ut magistri scholarum, & præceptores pueros suos, siue adolefcētes, nedū in Grammatica, & Rhetorica, & ceteris humanis studijs, & instruere debeant, ne tūc etiam docere teneantur ea, quæ ad religionem pertinet, ut sunt præcepta diuina, articuli fidei, sacri hymni, & Psalmi, ac Sanctorum uitæ, diebusque festiuis nihil aliud eos docere possint, quā in rebus

ad religionem & bonos mores pertinentibus, eosque in illis instruere, hortari, & cogere, in quantum possint, teneantur, ut nedum ad missas, sed etiam ad uesperas, diuinaque officia audiēda ad Ecclesias accedat, & similiter ad prædicationes, & sermones audiendos impellant, nihilq; contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat, eis legere possint. Hæc ibi: quā in re egregiā proficō laudem meriti sunt, & in dies meretur patres Illustrissimi Ordinis Societatis Iesu, qui scholis literarū scholas pietatis adiungentes, non solū quæ præfatum Concilium decreuit, etiam antequam scirent ea fuisse ab illo decreta, seruare in Hispania a principio fundationis suorum Collegiorum studiose ceperunt, & studiosius seruant, sed etiam postea addiderūt alia suo magisterio digna contenta breuissime in libello de his quæ facere debent qui in scholis suis discere volunt, digna certe, quæ etiam in omnibus aliorum scholis seruaretur, in quibus est Fidei Catholica, & in Sanctam Sedem Apostolicam, deuotionis pura, simplex, & firma professio; Confessio sacra mentis; Parētum & seniorum reuerēcia. In cibo, potu, verbis, vestibus, & actibus abstinentia, sobrietas, & modestia, Iustus suorum studiorum finis. Ingilque memoria præsentis Dei, & quod ab eo tanquam patre luminum omnis sapientie & scientie, lux est in eos descensura, Iacob. 1. & Eccles. 1. Per quam studiorum, pietatis, & literarum conjunctionem maximam orbi Christiano, præsertim circa pueros & adolefcētes, utilitatem importarunt & important, sicut contra paulo antea orbi Gallico indicibile damnum inuenerunt in docendis eisdem, qui in quidam Gallicæ Aquitanicæ scholas impietatem Lutheranam, & rudimenta Grammatices coniunctim eosdem docuerunt, quoniam, Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.

Vesperæ Quadragesimæ, an etiā priuatim ante cœnam dicenda. n. 94.
Nonam in ieiunijs, an ante cœnam dicenda. n. 94.
Intellectus, capitul. solent, de consecrat. dist. prima. n. 95.
Lex noua ueterem declarans secundum eam intelligenda. n. 95.
Pa-

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 159

Pater noster, an dicendum in fine hora, quam alia immediate sequitur. n. 96.
Iure ab antiquo quatenus per nouum recedendum. n. 97.
Argumentum a contrario sensu quando non valet. n. 97.
Lex recepta tantum quoad partem, quoad illam seruanda. n. 98.
Præscriptio de vno loco, tempore, vel re non extenditur ad alia. n. 98.
Horas B. Maria non solum consuetudo sed lex Papalis induxit. n. 99.
Missas solemniter an debeat secreto dicere Epistolam etc. n. 100.
Cantata ab alijs non esse necesse dici secreto ab alijs. n. 100.
Cantus, distributioni lucranda, an necessaria. n. 101.
Maiores chori non excusantur a cantu. n. 101.
Deuotioni augenda cur feruit cantus. n. 101.
Maria quæ ratione creaturarum maxima dici potest. n. 101.
Oratio an dicatur, Credo. n. 101.
Pater noster, Ave Maria, Credo, & Saluete, lingua vulgari donanda. n. 103.
Biblia vulgaria quibus permittenda. n. 103.
Missa præparatio quæ præcepta quæ sit. n. 103.
Exordia nimirum longa vitanda. n. 104.
Horas omittens miles, & puer qui non peccat, nec restituit. n. 105.
Episcopus non intendens consecrari cur non restituit, ut parochus, nolens ordinari. n. 106.
Pena maiore interdum puniuntur crimina. n. 106.

Vigesimum secundum Miscellaneum, quod gratum & vtile videtur fore, ut diluantur quædam Antinomix & oppositiones, quæ alicui contra quædam præfata occurrere possent: Prima est, quod contra illud quod habetur in cap. 3. num. 41. Vesperas iuste posse in quadragesima etiam in ferijs post cœnam priuatim dici faciunt tria. Primum, quod 94 Breviarium Romanum tam antiquum quam nouum habet, Vesperas dicendas illis diebus ante cœnam sine ulla exceptione. Secundum quod consuetudo id videtur seruare. Tertium, quod Concilium Caillonense a Gratiano citatum in cap. solent, de consecrat. dist. 1. cap. ver

bis strictioribus quam Breviaria id statuit. Illi scilicet nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante māducauerunt, quam vespertinum celebretur officium. Ad quā dico primo, quod non obstantibus his tenet Caietan. in summa, verbo ieiunium pag. 1. non esse de necessitate officij, nec de necessitate ieiunij, ut clericus dicat Vesperas in Quadragesima, nec in alijs ieiunijs Nonam ante cœnam, & alibi in 2. 2. quæstio. 147. artic. 7. ait, primo non esse de præcepto, sed de consilio dicere Vesperas ante cœnam, & paulo post dixit, quod sicut in ieiunijs Quatuor temporum non est necesse dicere Nonam ante cœnam, quamuis iure omnium id videatur statutum, ut colligitur ex S. Thoma, in d. ar. 7. & ex §. in ieiunijs, sub d. c. solēt. sic non est necesse in Quadragesima dicere Vesperas ante cœnam. Secundo dico, quod eius determinationem ego cum ante circiter 40. annos præfatum cap. solēt. Salmanticæ prælegerem, declarauit, & limitauit ne procederet in Vesperis publice dicendis, sed tñ in eis, quæ priuatim dicuntur. Pro qua declaratione ponderaui contextum illius cap. Conciliaris, in verbis continentibus rationem decidendi, uidelicet, Concurrentium est enim ad missas, & auditis missis, & Vespertinis officijs ad cibum accedendum est. Hæc ibi, per quæ apparet Concilium loqui de Vesperis concurrete populo dicendis, & non de alijs, de quibus locutum fuisse Caietanum conieciabam ex illis uerbis eius quæ posuit, ubi supra in dicto verb. ieiunium, §. 1. An autem ante quam comedat dixerit clericus Nonam, aut Vesperā & c. & ita supra in d. cap. 3. num. 41. tenui mediam opinionem. monendo eā ibi in d. c. solent, probari, si bene pōderetur textus uidelicet Vesperas, quæ publice dicendæ sunt in Ecclesia, dici debere de præcepto ante cœnam, priuatim uero tantum de consilio, & eodem modo uidetur limitandus Angelus dicens, in sum. verbo ieiunium, §. 2. prædictum Concilium Caillou. de quo in d. c. solent. loqui de perfectione, & non de præcepto, & idem quod ego tenet Syluest. verb. hora. q. 9. addens ita tenere Doctores. Tertio, quod per proxime dictum respondetur ad tertium argumētū, desumptū ex dicto Concilio Caillonensi, dicto

Secunda pars Decret.

dicto c. solent. nempe, quod habeat locū in Vesperis publice dicendis non autem in alijs. Ad primum autem desumptum ex Breuiarijs Roma. respondeo illud deduci ex dicto Concilio, dicto cap. solent. esseque quandam admonitionem, uel innouationem ipsius, per quod totus orbis Christianus Vesperas publicas ante cenam canit, uel recitat, & lex noua innouans, uel declarans antiquā intelligēda, & amplianda est, ut illa, iuxta glossam recepit. clem. statutum. de electio. uerb. consuetudine, quam dixit singularem Card. in dicta cle. & pro qua est textus Iustiniani in authen. constitutio. quæ innouat. §. unde, uer. in illis. collat. 3.

Ad secundum uero respondeo, primo uariam esse consuetudinem, quia ut multi dicunt Vesperas etiam priuatim ante cenā, ita & multi post eam, ut in ieiunijs multi dicunt, Nonam ante cenā, & multi post eam. Secundo quod qui dicunt ante cenā, uidentur de consilio id agere, & probabile est Ang. Syluestrum, & Caiet. uiros insignes ita dixisse, quando eas ante cenā dicebant, cum ipsi in ea fuissent opinione, ut possent iuste dici post cenā, quam ego semper secutus sum quoad Vesperas priuatas (licet enim eas etiam priuatim ante cenā soleam dicere, nisi aliqua causa iusta interueniente, ea tamen mente id soleo facere, quod putem id consiliū magis, quam præcipi) nō autem quoad publicas, de quibus prædictum Concilium, ut supra declaratum est præcipit, ut ante cenā dicantur.

Secundo Antinomia, quod contra aliquam eorum, quæ supra c. 10. nu. 61. & aliquid cap. 3. nu. 64. satis copiose dicta sunt de necessitate dicendi orationē dominicā, siue, Pater noster, in horis canonicis uidetur obseruātia illustris. Ecclesiarum Urbis, ibi enim dictum est in fine cuiusque horæ debere dici Pater noster, & in prædictis Ecclesijs non dicitur post Vesperas quādo immediate dicitur Completoria, ut tere semper dicitur, neque in fine aliarum horarum, cum immediate alia non dicitur, sed solum, Salue Regina, quo dicto egreditur a choro. Immo neque in fine alicuius horæ si dicenda sit immediate alia dicitur pro fine illius, sed pro principio immediate dicendæ. Pro qua ob-

seruantia facit Rubrica initiorum Tertiar, Sextæ, & Nonæ, quæ iubent dicere Pater noster & Ave Maria, pro initio illarum, & in earum fine non uidetur dici Pater noster nec Ave Maria, pro earum fine. Contra uero illam facit, quod in regula generali de oratione Dominica, uel Salutatione Angelica statuitur in hæc uerba. Finitis horis dicitur similiter secreto Pater noster tantum, dicto uersu, Fidelium anima. Per quod ego semper hæcenus dixi, & posthac donec aliud clarius statuatur, dicam Pater noster in fine cuiuslibet horæ, licet immediate non dicam aliam, etiam in Vesperis, & dicturus aliam immediate pro fine dictæ, & principio dicendæ, dico Pater noster adiuncto Ave Maria pro initio dicendæ, exceptis Vesp. in quibus dico Pater noster, tantum pro fine illarum, & pro principio Completoriæ, alterum Pater noster, post tube, & breuem lectionē, & uersiculum, Aditorium, motus ea neruosisima ratione, quod a iure antiquo non est recedendum nisi quatenus per iura noua exprimitur. I. præcipimus. C. de appellatio. & quod ius antiquum, de quo in cap. id semper placuit, de consecr. dist. 7. ut supra in cap. 3. nu. 64. dixi, habet, debere dici Pater noster in fine cuiuslibet horæ, & quod per regulas Breuiarij scilicet record. Pij V. non receditur expressè ab eo, immo statuitur idem ubi supra, in reg. de oratione Dominica, & Salut. Angelica.

Nec obstat regula illa specialis, quæ ponitur in fine Vesperarum Sabbathi, scilicet, post, fidelium animæ, & Pater noster, sic terminatur officium ubi alia non sequitur hora. Tum quia in sensu directo facit pro nobis, quatenus habet, quod Vesperæ terminantur per, fidelium, & pater noster: Tū quia licet in sensu indirecto, siue per argumentum a contrario sensu significet non esse dicendū pater noster, si alia hora immediate sit dicēda, sed hoc nihil obstat, quia licet illud argumentū sit in iure aliā fortissimum l. 1. ff. de offic. eius, cui mandata est iurisdictio. & c. cum Apostolica, de his, quæ sunt a prælat. & in clemenina 1. de usuris, nihil tamen ualeat cū sumitur contra ius expressum, iuxta gloss. memorabilem, & receptam, quæ uelima est, cap. significasti, de foro comp. adeo

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 160

adeo, quod glo. singu. & recept. in clem. 1. de usuris, habet, ualere statutum, quo cauetur, ne quis accipiat pro usura plusquam unum pro decem, eo quod non censeatur disponere, argumento a contrario sensu, quod possit accipere unum pro decem, c. si feneratoris, & c. plerisque. 14. quæstion. 3. & ita cum iure dici debeat Pater noster, in cuiuslibet horæ fine, iuxta Concilium Gerundense, c. id semper. de consecrat. distinct. 5. adiunctis scholijs Archidiaconi communiter recepti, in dicto c. id semper. cumque regula breuiarij generalis præfata de Oratione Dominica idē habeat, non est locus præfato argumento a contrario sensu.

Non obstat prædictarum Illustrissimarum Ecclesiarum obseruantia. Tum quia iustificari potest expresso consensu Pontificis Max. uel tacito, qui colligitur ex scientia, patientia adiuncta cum potentia facile prohibendi eam. argum. notat. in c. cum iam dudum, de præb. c. qui circa. de consang. Tum quia etiam potest iustificari ex eo quod breuiarium præfatum cum hac modificatione, a principio receperūt, & obseruant, quicquid forte aliqui parū hæc expēdentes seruent sine textu, & ratione, quæ id concludat, qui tamen excusari possunt si a principio regulam illā non receperunt in sensu quo ego illam recepi, & seruo. Quia lex humana etiam iusta, si non est recepta non ligat, iuxta Gratianum capitulum in illis leges. 4. distinction. & gloss. receptam, & singularem in capitulo. 1. de treug. & pace, late dilatata a Felyno in loco proprio, & licet sit recepta quoad unam partem, non obligat quoad aliam, quoad quam non est recepta, argument. de toto ad partem. lege quæ de idta. ff. de rei uendicatio. capitulum. pastoralis. §. item eum torum. de offic. deleg. quod ad grande propositum applicauimus in Manuali Confessoriorum, capitulo. 31. nu. 62.

Suboritur autem quæstio grauis, & quotidiana. An obseruantia præfatarum Ecclesiarum illustrissimarum excuset a dicēdo toties Pater noster, alios clericos dicētes singulariter suas horas extra choros earum, uel extra Urbem, uel ultra montes. Pro parte enim affirmante facit

solemne illud c. in causis. de re iudic. quæ tenus probat inferiores debere sequi ordinem iudicandi Papæ. Per quod ibi Bal. fultit illud pentametrum.

A maiore bone discat arare minor.

Pro parte uero negat facit, quod præscriptio non extenditur ultra loca, tempora, & res, ubi, quando, & in quibus perfecta est, iuxta solemnem gloss. cap. odia. de regulis iuris, lib. 6. Pro qua est textus, in cap. auditis. de præscriptis, ubi hoc annotat Innocen. & dilatat folio 110. Equidem in præsentia arbitror excusare omnes clericos, saltem Urbis, qui exemplum præfatarum Ecclesiarum bonā fide sequuti, illa omittunt. Illos item qui bonā fide præfatas regulas ita intellexerunt, & iudicarunt esse obseruandas, ac præfate Ecclesie obseruant, non autem eos, qui eas, ut ego intelligo, & uere iuris rigore mea sententia sunt intelligende intellexerunt a principio, & eas iuxta illum intellectū obseruare ceperunt, per prædicta, & alia quæ breuitatis gratia omitto.

Tertia Antinomia, quæ contra, id quod supra cap. 10. nu. 3. uisum est dici, omnes, qui tenentur ad dicendas horas canonicas, teneri etiam ad dicendas horas minores Virginis Matris ex præcepto Urbani Secundi. Facit non solum formula recitandi Breuiarij Pij Quinti, sed etiam omnium breuiariorum, saltem clericorum secularium, quæ mihi legere licuit, iuxta quorum formam plurimis diebus non dicuntur horæ Virginis Matris. Ad quod respondetur primo, quod desunt ibi illonume. 3. hæc uerba; Præcepto antiquo, ut in erratis ponitur, ita ut sit sensus, quod non solum usu, & consuetudine dicebantur olim horæ Beatæ Virginis, ut ibi citati putarunt, sed etiam ex præcepto Urbani Secundi, Pontificis Maximi, & non quod hodie omnes, qui sunt obligati ad horas canonicas, obligantur ad dicendas illas. Quoniam sicut multa præcepta generalia etiam Maximorum Pontificum, etiam in Concilijs generalibus edita, quæ omnes, & omni tempore obligabāt, quando edita fuerunt, nunc non obligant ut tunc. Quoniam postea per alios inos Canones, & statuta, & privilegia, & consuetudines rationabiles præscriptas inueniuntur sublata, uel limitata, ita illud præceptum

ceptum Urbani, in variis terris varie limatum fuit, etiam ante præfatum Breuiarium per consuetudines rationabiles non dicendi eas, quibusdam diebus, & partibus anni, immo & sublatum fuit per dispensationes, quæ solebant dari ad recitandum Breuiarium Cardinalis Sanctæ Crucis, immo etiam per præfatum Breuij Pij Quinti sublata est obligatio dicendi eas de præcepto extra chorum, quamvis provide, ac pie inducta sit exhortatio ad eas dicendum, cum indulgentiarum largitione. Licet, (ut audio) Cistercienses, & aliquot alij religiosi etiam hodie, quotidie dicant eas.

Quarta Antinomia, quod consuetudo & ordinaria Missalium videntur habere, ut sacerdos dicens Missam, dicat per se Epistolam, & Euangelium, quod non esse necesse habetur supra in cap. 10. num. 40. Ad quam respondetur primo, quod nullo canone in corpore iuris clauso præcipitur missanti solemniter cum diacono, & subdiacono, recitare secreto Epistolam, uel Euangelium, quæ ipsi cantant, ante, uel postquam cantauerint, vel cum cantant, & ut Stephanus Papa dixit, in capit. consulti. 2. q. 4. Quod sanctorum Patrum decreto sancitum non est superfluitiosa adinventione, non est præsumendum, id est non est dicendum, aliquem ad aliquid esse obligatum nisi de iure naturali diuino, uel humano caveatur. Secundo quod non memini legere aliquod ordinarium missæ quo id præcipiatur. Nec Missale nouum sæcli. 1. ec. Pij V. id habet, licet enim habeat Missantem osculari debere librum Euangelij sibi ad id delatum, non tamen habet, ut in eo relegat Euangelium. Tertio, quod licet consuetudo missantium frequentior habeat, licere tamen quam quid utile dicere secreto Epistolam, & Euangelium, quæ cantantur, non tamen habet, quod non liceat id non facere, cum multa sine consuetudine, quæ non sunt præcepta. §. si. 4. dist. c. quod præcipimus. 14. q. 1. immo consuetudo omnium, qui missas dicunt, diebus quibus Christi passio cantatur ab alijs, quam a sacerdote, habet non recitare inter missarum solemnia, passionem illam cantandam, vel cantatam, neque qui cantat eam cum alijs dicit secreto partes illas, quas alij canunt, nec in die Para-

secues, & Sabbatho Sancto apud multos legit secreto sacerdos lectiones, quas subdiaconus, & chorus cantant, nec hebdomadarius lectiones nocturnorum caritas tenetur, nec cõsuevit secreto dicere. Quarto, quod decus officiorum diuinorum consistit in seruando ordine, quem statuit Ecclesia, ut quædam dicat solus sacerdos, quædam solus populus, uel chorus nomine ipsius, quædam subdiaconus, & quædam diaconus. Ita quod dedecus, & confusio esset, ut sacerdos secrete diceret oia, quæ dicit chorus, & iure fuit reprehensus quidam, qui cantato *Sursum corda*, secreto dicebat *Habemus ad Dominum*, quod chorus cantabat, & cantato *Gratias agamus*, Episcopus subdebat *Dignum*, & *insigne*. & Beatus Gregorius in c. sancta. 92. d. decreuit ne subdiaconus, uel diaconus altari assistens caneret psalmos, uel alia ad se non spectantia. Quin & ut audio, in illustrissimo prædicatorum ordine, qui missat sic, non recitat secreto Euangelium a diacono cantandū, uel cantatū. Equidē quid alijs usu ueniat nescio, mihi autē utrunque modum diuersis uicibus expertus, usu uenisse scio, quod grauius, ac tēius, & deuotius rem gessi quoties tñ audiui, quā quoties primum legi, & postea audiui, spe magis attendendi cum audirem, minuentē attentionem legenti tumultuaria, ut sapē legi solet, & contra, lectione illa diminutē curā attendendi cantanti fuit, & ut supra c. 10. nu. 46. dixi, recitatio secreta uesperarum canendarum solet efficere, ut frigide attendatur utrisque, quod fuit in causa, ut ante 40. annos cõsuetudine prælegendi illas secreto abstinerim. Quāuis certum sit utrunque bene fieri posse.

Quinta Antinomia est, q. in aliquibus Ecclesijs Italicis insignib. aliqui habentes dignitates lucratur distributiones quotidianas in choro, et si non canant canenda cum alijs, si modo secreto fusi uersum dicant, q. non esse iustum dñ sup. in c. 10. nu. 47. ad quam rñdeo primo, q. ibidem satis tangitur, & soluitur hæc Antinomia. Secundo q. nihil obstat. Tum quia nō quod sit, sed quod fieri debet est attendendum, ut in hac ipsa specie psallendi habetur in Cōc. Viennensi, cle. 1. de celeb. miss. & extrau. 1. lo. 22. de uita & honest. cler. inter cōc. Tum quia huiusmodi consuetudo subtili,

& efficaci ratione reprobat a Caietano in quodam loco. in tract. ultim. respons. 3. 1. to. opusculo. Tum quia licet ipsemet Caietanus in alio loco, in summa, uerbo horarum. §. 4. nitatur eam defendere, id tamen facit potius ductus compassione ea utentium, quam ullo nro iure communi, ut ex eius uerbis colligitur. Tum quia id per quod nititur illā defendere, si quod maiores chori debent contemplari, & non cantare ea quæ cantantur a minoribus, est falsum, & efficaci ratione ab ipso met alibi confutatum in dicto tractatu 3. 1. Tum quia id nullo iure communi statuitur, nec probatur, & ideo non est dicendum, c. consulti. 2. quæst. 4. Tum quia repugnat ei totius Ecclesiæ Hispaniæ, & Gallicanæ consuetudo, & ratio illa, quæ habetur in titulo, quomodo diuina officia sunt dicenda, scilicet, cum psallendi gratia ibi conueniant, muta, & clausa labia tenere non debent, sed omnes præsertim, qui maiore funguntur honore, in psalmis, hymnis, & canticis Deo alacriter modulentur. quare, meo iudicio non potest defendi præfata consuetudo Ecclesiarum prædictarum, nisi privilegio S. Sedis Apostolicæ, uel statuto ab ea confirmato, uel cõsuetudine rationabili legitime præscripta illis tamen sic, quatenus id quod nos diximus iuris humani est. Nam quatenus iuris naturalis, uel diuini esset ratione contractus, uel ultimar uoluntatis non posset defendi etiam per illa nisi iusta causa niteretur, c. sunt quidā. 25. quæst. iuxta mentem Urbani Papæ, & communem sententiam in c. quæ in ecclesiis. de cons.

Non obstat præfatis cōtra Caietanum adductis, id quod pro eo potest allegari (scilicet ipse non allegat) ex Tho. secunda secunda, quæst. 91. artic. 2. in 3. argum. & responsio ad illud, scilicet, quod maiores Ecclesiæ non debent insistere cantui. Tū quia non loquitur de maioribus choris, sed de maioribus Ecclesiis. Tum quia ex ratione ipsiusmet colligitur uoluisse dicere, quod præfati maiores, non debent officium cantorum assumere, ne auertantur ab officio prædicandi, non autem uoluit dicere, quod maiores Ecclesiæ habentes beneficium, uel officia quibus cantus est annexus non debeant cantare. Nā

Op. Nauar. Tom. II

etiam Cardinalis, qui coram Papa die solemni missat, cantat etiam, & idem facit, si aliud officium cantandum ei committatur. Quarta autem potest, an iusta causa, esset, omittendi cantum uersum, propter contemplationem in eis contentorum. Quod uidetur sentire Caietanus ubi supra in dicto uerbo horarum. §. si. Sed ipse contra puto. Tum quia cāus officiorum diuinorum iunctus fuit ad augendam de notionem, & contemplationem in eis contentorum, ut post Tho. secunda secunda, quæst. 91. art. 2. late diximus supra in cap. 17. num. 3. & testatur Ioan. XXII. in d. extravaganti. 1. de uita, & honest. clerico. Tum quia experientia rerum magistra, caput quam sit de elect. lib. 6. constat, quod minus bene contemplari potest quis contenta in uersu quem secrete dicit, socijs eum cantantibus, quā cantando cum eum illis. At Caietanus non excusat maiores chori a recitando secreto suum uersum, & ita non potest dicere causam iustam omittendi cantum sui uersus, esse contemplationem maiorem in eo contentorum. Tū, quia ut diximus supra cap. 17. num. 30. post Thom. secunda secunda, quæst. 91. artic. 2. ad 3. Mora, quæ fit in cantu augeat occasionem contemplandi, & consequenter festinatio eam dimittit. Quia quod operatur propositum in proposito, operatur oppositum in opposito, leg. & si contra, ff. de uulgari, & sciendum. §. q. 1. ergo eccontrario quæ cum maiori mora fit maiorem occasionem contemplandi præbebit, ut ait Th. ubi supra, quam recitatio quæ breuis fit præsertim diuisa attentione, in suam secretam recitationem, & in audiendum cantum, quæ non potest non audire.

Sexto, Antinomia tollitur eo quod in lertatis impressoris ponetur deesse in cap. 18. nu. 25. uerbum, (Seditiosè) post illa uerba, (erroneum esse sanctis sui ordinis, patriæ, uel officij.) Quod etiam ex uerbis immediate sequentibus colligitur, & quod in c. 19. nu. 135. ubi legitur, Creaturæ optimam dñe, legi, creaturæ optimæ, ut etiam in lertatis ponetur. Quamuis etiam si non legeretur expresse, ita tamen subintelligendum esset, ut subintelligitur etiam in Breuiario præfato Pij Quinti, & in S. Io. Chrysostomo

X relato

Secunda pars Decret.

relato ibi, die 5. Octauæ Natiuitas Beatæ Mariæ, lect. 4. Hæc sola Beata Mariæ, cœlum ac terram amplitudine superauit, & paulo inferius: Non denique aliud quippiam inter creatas res visibiles, aut inuisibiles, maius aut excellentius inueniri potest. Intelligendum enim est, de rebus creatis puris, siue quæ non sunt ipsi Deo illa mirabili unione hypostatica unitæ. Eodem modo intelligendum est illud Euthimij apud Metaphrastæ relatū ab Aloysio Lippomano lin. præconio zonæ Deiparæ. Hæc deum peperit, & est propriè, uereq; deipara, & altior & superior quam re creata, tam quæ sub aspectū cadit, quam quæ non cadit. Similiter & quædā alia Bernardi in primo sermone de Assumptione, præsertim illud, Super omnē exaltata est creaturam, & illud, Nec in terris locus dignior ueri Virginalis tēplo, nec in cœlis regali eius folio. Cuiusmodi loquēdi ratio desumi potest ex ijs, quæ tradit S. Thom. 3. parte quæst. 5. & 6. per totum artic. 1. & sequen. & quæst. 16. artic. 8. & idem cum alijs in 3. libro sentent. distin. 11. scilicet, quod licet palam sit, animam & humanitatem Christi esse creaturas, longissimè, quoad dona gratuita præcellere Virgini Matri: quia tamē ita sunt inefabili modo unitæ, secundæ personæ diuinæ increatæ, quod illa dicitur homo simpliciter, licet non creatura, nisi cum adiectione secundum illas, excedunt tamen adeo aliam omnem puram creaturam, ut dicens Mariam esse maximam rerū creatarum, merito uideri debeat dicere eam esse maximam tantum purarum creaturarum, quibus tam longè præstant illæ, ita creatori summo unitæ, ut quadatenus dicantur deificatæ, & extra omnem aliarum creaturarum aleam sepositæ.

Septimò, & satis leuīs Antinomia, quæ supra in uno loco, capitu. 4. numero nono, habetur, quod *Credo*, non est oratio, & in alio capitu. decimonono, numi 199. uidetur appellari oratio, & forma orandi. Ad quam respondeo quod in priori loco, capitu. quarto, numero nono, expresse dicitur quod non est oratio, capiēdo uerbum, *oratio*, specialiter pro petitione, in posteriore uero loco, si satis perpendatur, non ponitur inter solas formas orandi, sed inter formas orandi & contem-

plandi. & constat *Credo* esse formam operis contemplandi, immo & necessarium totius bonæ contemplationis fundamentum, iuxta illud Augustini, capit. vbi. vigesimaquarta, quæstio. 1. & argumen. capitul. cum Paulus, prima quæstione prima. Vbi sana fides non est, non potest esse iusticia, & breuitatis & claritatis causa, ut uno uerbo complecterer quatuor formas precandi & contemplandi usus sui uerbo, Orationis, in significatione generali, qua significat non solum petitionem, sed omnem actum cogitandi, meditandi de Deo, & contemplandi diuinæ, ut frequentissimè solere accipi dixi supra in capitulo primo, numero octauo, & omnium apertissimè & breuissimè docet eruditissimus, idemque piissimus Petrus Canisius, magnum, Illustrissimæ Societatis Iesu decus & ornamentū, in summa doct. christ. tit. de triplici genere bonorum operum, quæst. 7.

Octauò, Antinomia est quod sunt qui cōtra id quod habetur supra, in capitulo decimonono, numero 199. uidelicet expedire, ut *Pater noster*, *Aue Maria*, *Credo*, & *Salue*, fideliter uersa permitterentur aliquibus, non callentibus linguam latinam, ut melius intelligerent, & contemplantur contenta in eis. Contra inquam, hoc sunt qui opponant. Primo quod Italia non uirgit huiusmodi uersionibus. Deinde quod scilicet record. Pius Quintus, uetuit usum horarum Beatæ Mariæ Virginis in linguam uernaculam uersarum. Ad quos respondeo: primo negando quod illorum quatuor uersione non utatur Italia, cum etiam Roma, quæ caput est eius, ac totius Orbis Christiani, permittantur uerti, & typis excudi. Tum ex eo quod aliquid non fiat in Italia, uel alibi, non sequitur non posse iuste fieri alibi, uel in ea, neque ex eo quod aliquid fiat in ea uel alibi, infertur id iuste fieri posse in ea uel alibi. Quia illa sunt diuersa, & a diuersis non fit illatio, leg. Papinianus exuli, ff. de minor. & capit. ad audientiam. de decim. & quia multa bona nō sunt in Italia, uel alia regione, quæ iuste fieri possunt, & contra multa mala, quæ iuste fieri non possunt ut palam est. Secundo quod aliud est officium Virginis Mariæ, & aliud *Pater noster*, *Aue Maria*.

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 162

Maria, & *Credo*, & *Salue*. & Pius Quintus non uenit hæc quatuor haberi uersa in uernaculam linguam, neque omnia contenta in officio Virginis Mariæ in linguam uulgare uersa, sed tantum officium ipsum, ut patet in sua extranaganti quæ incipit, superui. edita anno. 15. Nec causa prohibendi, nempe quod erant multa superstitiosa, composita ex capite impressorum, habet locum in his quatuor, & cessante causa, debet cessare effectus. cap. cum cessante, de appellat. l. adigere, §. quamuis. ff. de iur. patro. Tertio. Quod in tota Ecclesiā Hispana cum magno fructu puerorum id permittitur ab Ordinarijs, & Inquisitoribus ex uersione Domini Soto uiri eruditissimi iuxta ac piissimi, ac aliorum eruditorū: & in latissimis Indiæ Regnis hæc quatuor, & alia multa doctrinæ Christianæ in suam linguam uernaculam uersa cum magno fructu docentur, & ante circiter 25. annos quidam Catherinus pius & doctus magna cum approbatione supremi Regis Catholici consilij parique utilitate Christianissimi prouinciarum quæ lingua Vasconica (quæ remotissima est a Latina, Itala, Hispana & Gallica) in finibus Hispaniæ & Galliæ ad Oceanum uiuantur, hæc quatuor, & totam summam doctrinæ Christianæ uertit in linguam Vasconicam, simul & docuit. Quod utinam ante quingentos, & mille annos factum fuisset, & quantum profuerit summa doctrinæ Christianæ, a præfato Canisio composita, & in varias uulgares linguas uersa ex edicto Cæsaris Ferdinandi, cum primis omnium Cæsarium Christianissimi colligere licet. Quarto, quod per regulam quartam indicis librorum prohibitorum Concilij Tridentini a scilicet recordat. Pio Quarto confirmati, possunt aliquibus certo modo qualificatis, etiam tota Biblia in uulgarem sermonem uersa ab Episcopo, uel Inquisitoribus permitti. Quinto, quod bona pars causæ quare aliquot prænitentiarij Romani, & aliquot aliarum gentium confessorij testantur, quæ magna pars rusticorum, & pastorum quarundam regionum montanarum paulo plusquam ethnici de pertinentibus ad doctrinam Christianā intelligunt, est, quod contenti tenere illa meminerit, ut pſtaci humana uerba, edocti

non ediscunt quicquam horum in suam linguam uersum, & ita parum uel nihil de illis intelligunt, & minus eis afficiuntur, quia ut ait Aug. lib. 13. de trinit. Nihil uolunt, quod nō prius cognitum. Denique, quod nullo iure naturali, diuino, uel humano id prohibetur. ergo non est dicendum, cap. consuluisti. 2. q. 4.

Nono, Antinomia, quod dicēdo supra in capitulo vigesimo primo, numero trigesimo primo, Ecclesiā uniuersalem nō uideri præcepisse aliquam præparationem ad missandum præter eam, quæ ponitur in ordinario Missæ, uideor reprobare, uel despiciere præparationes, quas aliquot Missalia continent, & alias, quibus deuotiores ante missas uti uidentur, quod non uidetur modestum. Ad quam respondo, aliud esse dicere reprobandas, uel despiciendas esse præparationes aptas, quibus præfari deuotiores utuntur, uel quas Missalia doctè composita suadent, quod ipse nullatenus aio, & aliud esse dicere Ecclesiā nō præcepisse missantibus aliam præparationem, quam in ordinario Missæ contentā, quod ego aio, & quidem rectè. Tum quia nullam talem præcipit in suo Missali scilicet recordat. Pius Quintus. Nec ullo iure communi in corpore iuris clauso id præcipitur. Tum quia in nullo alio Missale legere memini præceptum de uela tali præparatione faciēda: immo bona pars sacrificiorum ante Missale præfari Pij V. omittebat psalmum, *Iudica me Deus*, quem ordinatum missæ Romanum ante confessionem generalem dicendum præponebat. Utentes autem præparationibus aptis, præsertim breuibus uerbis cōceptione interiore redundantibus adeo imitari iam inde a mea missa prima percipiui, ut post aliquot annos cepissem uti quadam breui, quæ mihi paucis meam humilitatem, & diuinam sublimitatem representaret, in hæc uerba.

Fragilitatis, tenuitatis, & omoi modæ penuriæ meæ consideratione, maiestatis, & omnigenæ uirtutis tuæ o mi Deus Omnipotens, contemplatione, fac me animo collecto, & tremebundo ad mensum ditissimi D. N. Iesu Christi accedere, ita ut timor tuæ offensionis abigat a me spiritum elationis, & amor honoris, & laudis tuæ, expellat a me appetitum honoris, & gloriz

Secunda pars Decret.

gloriae propriae, quo fiat, ut admirabile sacrificium rite offeram tibi ad laudem, & gloriam nominis tui, ad utilitatem quoque nostram, & totius tuae Sanctae Ecclesiae. Amen. Dixi supra (praesertim brevibus,) quia nimis longae nonnunquam efficiunt, ut animus in attendendo preparatorie orationi lassus minus attente priores partes omisit legat, aut proferat, & minus de uoce mysteria consecrationis, quae maximam attentionem, & deuotionem requirunt, peragat. Quod mihi non semel evenisse ingenue fateor, uenisseque in mentem praecepta illa Rhetorum, quae nimis longa exordia improbat, ne dicatur, Oratio credit in caput, & quod non est sapientis ante historia effluere, & in ea ipsa succingi. 2. lib. Machabeo. cap. 2.

Decimo Antinomia, quod non satis caute uideor aliquibus dixisse supra in capit. 11. num. 6. & sequent. peccare cum onere restitutionis fructus illos beneficiarios, qui docti, & scientes recitare, & digni beneficiis, quae suscipiunt, non recitant horas canonicas: non autem milites, & quosdam alios ignorantes, & nescientes recitare, qui ob hoc non recitant eas, quamuis non sint satis digni beneficiis donec addiscant.

Pro quibus facit primo, quod hi ter uidentur peccare, nempe, indigne acceptando beneficia, & indigne recitando illa, & negligendo dicere horas: illi autem non nisi semel, scilicet negligendo dicere horas. At qui magis peccat, magis est puniendus, iuxta illud Deuteronomio. c. 15. & c. non asseramus. 24. q. 1. Pro mensura delicti debet esse plagarum modus. Secundo, quod qui possidet beneficium sine canonico titulo, non facit fructus eius suos, & tenetur restituere illos, iuxta sacros Canones, c. 1. de regul. iur. lib. 6. cum citatis a glossa ipsius. cap. grauis de restit. spol. cum citatis a gladius, & praefati milites, & alij nescientes recitare horas, non uidentur habere canonicos titulos suorum beneficiorum, quia uidentur peccare acceptando illa, ignorantes ea, quae requiruntur ad iuste seruandum eis, in quibus est scientia recte recitandi, quia ipsi carent: Cum omnis qui utitur munere, quo uti nescit, peccet. iuxta doctrinam Gaii Iuriconsulti in l. idem iuris ff. ad legem Aquilia, & Beati Gregorii in capitulo, in scripturis, octaua quaestione

prima. Tercio, quod utrique tam hi, quam illi omittunt dicere horas canonicas, & utrique tenentur dicere illas cum possunt, & ita utrique committunt idem peccatum, ob quod perduntur fructus, iuxta Concilium nouissimum Lateranense, §. statum. sess. 5. & extrinsecus. Pij Quinti, qui incipit, Ex proximo relatum supra capitulo septimo, numero trigésimo, & in Manuali Confessorum, capitulo vigesimo quinto, num. 121.

Quam Antinomia clare diluatur: Praesuppono primum, quod omnis collatio beneficii iniusta, est ipso iure inualida sine ulla. Illa enim quae sit ex parte habente potestatem conferendi cum defectu alicuius circumstantiae finis debiti, siue iustae intentionis, temporis, loci, uel scientiae sufficientis, ad iustitiam, & sancte regendum beneficium sibi collatum, modo sciat legere, & construere, ualida est, secundum receptam sententiam in c. cum in cunctis. de elect. & glossa. clem. 2. de concess. praebend. sicut & multae sunt excommunicationes iniustae, quae tamen ipso iure ualent. c. 1. 11. q. 3. Immo etiam multae absolutiones iniustae ualent, c. uenerabilis. §. ubi de sentent. excomm. lib. 6. Secundo praesuppono, quod non omnis indignitas reddit collationem ipso iure nullam, cum solum regulariter eam talem reddat illa quadruplex, quae ex celebri Decreto Alexandri colligitur in c. cum in cunctis. de elect. scilicet defectus scientiae litterarum, deum reddat nullam, quando reddit quae penitus illiteratum, ita quod nescit legere, ut decreuit Gelasius cum glossa. sua capitulum. Illiteratos. trigésima sexta distinctio. Cui satis concordat capitulum. final. de tempor. ordin. libro sexto, Bonifacius. Quamuis enim qui non habet scientiam sufficientem administrandi beneficium aliquod sit indignus eo ad hoc, quod peccet acceptando illud, per iura supradicta dicta l. idem iuris ad legem Aquilia, & d. cap. in scripturis octaua q. 1. non tamen regulariter ad hoc, quod collatio ei facta non ualeat. Nam Innocentius receptus d. cap. cum in cunctis. ab omnibus, ait, posse beneficium conferri ei qui non habet sufficientem scientiam eorum, quae

Cap. XXII. de oratione, & horis Canonicis. 163

quae requiruntur ad illud regendum modo sit spes, quod ea discat. Et licet oē crimen, quod inducit defectum grauitatis morum, faciat quem indignum beneficio, ad hoc, ut illud acceptans peccet, ut infra in alio Miscellaneo, quod cum quibusdam alijs non potuit in praesentia typis excudi, sed propediem excudetur, utiliter, & efficaciter probabitur, non tamen effici collationem nullam, nisi talis sit, quod inducat irregularitatem, censuram, aut aliam inhabilitatem specialem, quae erit luculenta resolutio eorum, quae alibi, c. 2. de refer. satis confundunt Fel. & citati ab ipso, tractantes illam quaestionem, An collatio facta criminoso ualeat? Tercio praesuppono, quod beneficiarius non tenetur ad renuntiandum beneficium, eo solo, quod nesciat omnia illa, quae illud requirit, modo sciat legere, & construere, ut praedictum est, & praesupponit Pan. recept. c. uenerabilis. de praeb. dicens, quod tenetur quidem discere illa, sed non renunciare illud, si potest, & intendit discere. Quarto praesuppono, quod nonnunquam minora crimina lege humana grauiori poena, quam maiora puniuntur, iuxta Claudianum Iuriconsultum l. aut facta. §. nonnunquam. ff. de poen. & iuxta receptam sententiam, quam retulimus in Man. c. 27. num. 36. post Caiet. 22. q. 2. art. 3. & 4. in summa haereticis, & alios alibi, quae habet: Neminem excommunicari ipso iure ob solam haerese mentalem, uel odium Dei metale, quae sunt maxima crimina, ut tradit Th. 2. 2. q. 10. ar. 6. q. 34. ar. 2. ob percussorem autem clericum etiam leuem sic, c. si quis suadente. 17. q. 4. adiuncto c. peruenit. de sent. excomm. Quinto praesuppono, quod miles, uel alius nesciens recitare, licet peccet acceptando beneficium, non tamen peccat omittendo dicere horas, durante impotencia dicendi eas ob ignorantiam, defectum directoris, & instructoris, pro tempore, quo non potest discere modum recitandi, nec habere instructorem. Tū quia nemo ad impossibile obligatur, capit. nemo. de reg. iur. lib. 6. l. impossibilium. ff. eo. Tum quia ob hoc infirmus, & quicunque alius, qui ob defectum Breuiarii, uel inclusionem in carcerem, uel aliam impedimentum non potest recitare, excusatur a peccato omissionis horarum, secundum omnes, c. 1. 91. distinctio. & capit. 1. de cler. Op. Nauar. Tom. II.

non resid. lib. 6. cum eis anno. post Inn. in c. 1. de celebr. miss. etiam si per suam culpam inciderit in illa, arg. c. quia diuersitatem. de concess. praebend. & c. ueniens. de spon. ut quia sua culpa incidit in cisternam, uel conijcitur in carcerem, aut captus a latronibus, uel hostibus tenetur in eis in monibus, uel desertis uacuis Breuiariis. Ergo cum quis nescit recitare, nec potest habere directorem, non possit eas dicere, durate illa impotencia, & sufficere conatu ad discendum, excusatur a peccato omissionis earum non dicendo illas.

Quibus praesuppositis, respondeo ad ea, quae adduxi pro illis, quibus usus fui in aduertenter loquutus. Ad primum quidem, negando, quod huiusmodi miles, uel alius nesciens dicere horas ter peccat. Quia per quintum praesuppositum constat, quod non peccat omittendo horas durante impotencia dicendi eas, cum in illo conatu discendi, modum recitandi, neque peccat retinendo beneficium si uult & potest discere illa, quae illud requirit per tertium praesuppositum. Ad secundum respondeo concedendo quidem, quod qui possidet beneficium sine canonico titulo, tenetur restituere fructus, negando tamen, quod omnis qui male acceptat collationem beneficii careat Canonico titulo. Per praesuppositum primum, & secundum. Ad tertium concedo, quod utrique relati in argumento omittunt dicere horas, & quod utrique tenentur ad dicendas, cum possunt; negando tamen quod posteriores possunt sicut priores, & consequenter negando, quod posteriores peccent sicut illi omittendo horas. Cui est consequens, quod non tenentur ad restituendos fructus. Quoniam poena restitutionis imponitur pro solo peccato negligentiae dicendi horas, & ita non ligat alio modo peccantem, cum a separatis non fiat illatio, l. Papinianus exuli. ff. de minorib. nec poena de uno casu ad alium debeat extendi, c. poenae. de poen. dist. 1. l. factum. §. in penalis. ff. de reg. iur.

Alia multa Miscellanea in quibus tractatur de illo genere orandi, quod Psalterium, & Rosarium B. Mariae appellatur, & de dubijs circa illud occurrentibus. De quibus habilitate, dignitate, siue idoneitate orandi ad munera promouendorum; De quibus sine, &

II. pars Decr. Cap. XXII. de orat. & horis Canon.

proposito habendo ab eis, & promotoribus, quibus est onus diligendi oratores populi ad Deum Opt. Max. Deq; peccatis, quae admittunt huiusmodi munera appetentes, petentes, competentes, candidi, siue conuenerentes, in formato, uel informi concursu, & fautores, examinato-

res, & promotores eorum, quae in praesentia ob quorundam impedimenta non potuerunt typis excudi, ita Deo dignante propediem in hac eadem forma continuato numero excidentur, ut qui dignabitur ea legere, facile possit praedictis annectere.

F I N I S.

D. MARTINI AB AZPILCVETA

NAVARRI I. V. D.

PRAECLARISSIMI

AC CELEBERRIMI,

MISCELLANEA

DE ORATIONE,

PRAESEPTIM

ROSARIO B. MARIAE, ET DE PECCATIS
fieri consuetis in modis eligendi ad munera orandi ministros, cum summa
viginti duorum aliorum Miscellaneorum praemissa.

IN QUIBUS RESOLVUNTUR MVLTAE DVBIA
confessarijs & poenitentibus quotidiana, & nullibi,
hactenus satis resoluta.

S Y M M A R I V M.

O Ratio non est uirtus, sed actus uirtutis, & cuius & qualis.

Orare cum haeretico manifesto nondum tamen pro excommunicato denunciato qua ratione licet.

Excommunicato parochus ut licet suo parochus sacra dare.

Haeretico capto an communicanda sacra.

Communio sacra damnatis ad mortem ut danda.

Orationem principaliter ad Dei laudem institutam dicere principaliter ad humanam non esse morisferum.

Deus ut potest cognosci, amari, & orari in via & uiuere, non cognitus, amatus, nec oratus ut uiuere.

Capellar fundans de male questis, ut iuste capitur.

Orari pro infante mortuo ut peccet.

Officium pro sepultura iussus aptum.

X 4 Aue

Secunda pars Decret.

- Aue Maria Hispanis & Belgis absque qua parte dicere sufficit.* n.6
Regnavit a ligno Deus, ubi dixit David. n.6
Ecclesia in sacra qua novem noua seruanda. n.7
Orationi nec mentali nec vocali nimis tribuendum. n.7
Orans qui pro damnato non peccat. n.8
Remissio distributionis quotidiana ut ualeat. n.8
Horas duplices ob beneficium duplex quis debet. n.9
Beneficia plura quis tenet iniuste. n.9
Beneficium sufficiens, hodie nullum aliud patitur. n.10
Dispensatio ad plura in quid hodie vitiosa. n.10
Oratio praestat elemosinam hodie in hoc. n.11
Mendicare ostitit ut etiam hodie liceat. n.11
Schola grammatica quae pia restituitur. n.12
Vespera qua praecepta in quadagesima ante cenam, & qua consuevit. n.13
Pater noster, dicendum post quamlibet horam etiam cum alia statim dicitur. n.13
Horas B. Mariae paruas Urbanus Papa praecepit. n.13
Missam cum Diacono & Subdiacono factam est audire ab eis cantata. n.13
Distributio non queritur a non cantante in choro. n.13
Maria Virgo ut possit dici Maxima creatura. n.14
Crede cum non sit oratio, ut potest ita vocari. n.14
Pater noster & Aue Maria salua vulgaria posse rapti excudi. n.14
Missae preparatio qualis non praecipitur. n.14
Beneficium qui capiens peccat, & omittendo horas non restituit, & qui meretur capiens, et amittens horas restituit. n.14

Edituro mihi Miscellanea illa, quae sub finem cap. 22. Enchiridij siue Manualis de oratione & horis Canonicis nuper editi promissi propediè edere, visum est summam illorum viginti duorum, in eo late tractatorum lectori ob oculos ponere, tum ut quando hoc non potuerunt ob impedimenta tunc illis a linigi, nunc saltem illorum summam horum tractatui coniungere, tum ut qui dignabuntur hoc legere, nouerint rationem qua horum primum vocetur vigesimum tertium, & qua

huc possint iuste pars & auxilium praefari Enchiridij appellari.

PRIMUM, quod ponitur in c. 22. nu. 1. & 2. praefari Enchiridij, igitur illorum Miscellaneorum mollit & declarat, per hyperbolem Metonymiam, & alias figurarum multa priorum asserta, ita ut scholasticæ, eidemque deservata doctorum classicorum de oratione doctrinae non repugnent. Qualia sunt illa, quibus eam appellant uirtutem & talibus uerbis, ut uulgo uideri possint, eam facere illarum omnium primam & principem. Cum tamen proprie accepta non sit uirtus, sed actus uirtutis, Thom. in 4. lib. sent. distinctio. 15. quæst. 4. art. 1. & 2. quæst. 83. articulus. 3. nec si esset, dici deberet prima & princeps. Quia licet sit summa uirtutum moralium, Thom. 2. 2. quæst. 82. articulus. 6. minor tamen est theologia. 1. 2. quæst. 83. per totum, & post & ante alios in 3. distinctio. 23. q. 1. art. 4. q. 3. praesertim charitate, cui fides Catholica primatus tribuit. Qualia item illa quibus non appellatur quidem uirtus, sed actio sine actus uirtutis, adeo tamen ampliat, ut includat omnes fere actiones vite contemplatiue, puta fidei, spei, & charitatis, & religionis, quæ constitunt in credendo & meditando Deum, & sperando, & confidendo in eo; amando eum super omnia, & fruendo eo iucunde, tranquille, honorando, item laudando, benedicendo, & quomodolibet alias eum mente colendo, cum tamen iuxta praefatam scholasticam & deservatam doctrinam, oratio proprie dicta solum includat actus religionis discretos ab actibus fidei, spei, charitatis, & ab actibus uirtutum a religione distinctis. Licet vox illa, Oratio generaliter & generalissime accepta nonnunquam illos oēs ut alibi diximus in c. 1. Enchiridij praefari, nu. 8. includat, Secundum Miscellaneum, ubi supra, c. 22. nu. 5. latagit reddere rationem, qua possunt excusari a peccato multi Monarchæ, & alij principes, & priuati homines, & ecclesiastici, qui permittunt legatos vel alios manifestos hereticos intrare secum in Ecclesias, & eis praesentibus orare & missas audire, vel facere, licet notorij heretici sint, & consequenter notorie

Miscellanea de Oratione.

165

excommunicati, ea excoicamus, de hereticis. & cap. Bullæ egra Domini. rationem item qua defendi potest conclusio quædam memorabilis Dominici Soti in 4. dist. 2. t. ar. 4. col. 4. nempe Parochum excommunicatum occulte licite posse conferre Sacramenta suis parochis siue parochianis, quibus iure tenetur conferre.

2. Tertium Miscellaneum determinat, ubi supra nu. 10. quæstionem quotidianam, An coniectus in carcerem ob heresim debeat admitti ad audiendam missam, & ad alias orationes, quæ intra carcerem dicuntur, & ad alia sacramenta.

3. Quartum Miscellaneum tractat, ubi supra nu. 1. quæstionem quotidianam, an damnatis ad mortem corporalem, & sacra communionem petentibus debeat denegari, & prodiit consuetudinem super hoc Verbis dignissimam quæ in Orbe toto seruaretur.

5. Quintum Miscellaneum uiliter probat, id quod & alibi probauimus, ubi supra nu. 12. non esse peccatum mortiferum agere & facere ob laudem humanam & principaliter ea, quæ etiâ principaliter in Dei laudem, & gloriam sunt instituta, qualia sunt templa, horæ Canonicae, Missa, & id genus alia.

Sextum Miscellaneum ubi supra nu. 14. applicat scripta in lib. 1. sent. dist. 1. q. 14. Ioannis Maioris, Thomæ in ead. dist. 1. q. 2. ar. 2. & Scoti lib. 1. sent. dist. 1. q. 3. praxi rerum nunquam non occurrenti Christianis, egregie se Deo bene afficere cupientibus, nempe quatenus recte possimus cognoscere, amare, orare, & adorare Deum ut unum, non cognoscendo, amando, orando, & adorando ipsum ut trinum, & ut quatenus possumus cognoscere, amare, orare, & adorare unam Trinitatis indiuiduam personam non cognoscendo, amando, orando, nec adorando alias. Quatenus item recte possumus frui Deo, ut uno, non fruendo ipso actu ut trino, & quatenus possumus in uia frui una persona non fruendo alijs.

4. Septimum Miscellaneum ubi supra nu. 18. resoluit altius quam hactenus fuerit resolutum quoad quid & quatenus Vval. lib. de Sacra. c. 113. antiqua impressione, & aliquot alijs recte carpit eos, qui ecclesias aut sacella construunt, aut Missas, uel alias preces fundant de rebus male quæsi-

tis, & de ijs, quæ quia incertum est, quibus sunt reddenda, pijs operibus vel pauperibus sunt restituenda, qualia sunt multa quæ sita occidendo, vulnerando, militando, furando, mentiando, peierando, adulterando, uisuras clare aut simulate exercendo, vel fumos vendendo, & quoad quid & quatenus non debeant carpi.

5. Octauum Miscellaneum admonet ubi supra nu. 24. curiones & sacrificos quatenus errant sepeliendo infantes, orando pro animabus eorum, & continet officium, quod in Urbe seruatur in sepeliendo eos, dignum profecto quod in toto Orbe seruaretur.

Nonum determinat ubi supra nu. 27. affirmatiue quæstionem cuiusdam eruditi noue propositam, an Belgis, non solentibus de more suo antiquo addere salutationi Angelicæ (Aue Maria) illam particulam finalem (sancta Maria &c.) sufficit ad lucrificandis indulgentias concessas a Papa pronuntiantibus Psalterium, uel Rosarium dicere Aue Maria quibus illæ continent, absque illa particula, & eadē ratione probat, quod Hispani saltem laici, qui secundum morem gentis non addunt prædictis (Aue Maria) illam particulam, Nunc & in hora mortis nostræ, satisfaciunt obligationi dicendi psalterium, vel Rosarium sine illa particula.

6. Decimum Miscellaneum docet ubi supra in praefato Enchiridio de oratione, n. 30. profunde id quod a iuuentute mea desiderauis scire, nempe ubi nam rex ille sapientissimus, idemque prophetarum certissimus quoad mysteria Christi David cecinerit illud carmen, quod ei uniuersa Ecclesia tribuit in illo Hym. vexilla Regis a Theodoro composito. Impleta sunt quæ cecinit David fidelis carmine, dicens in nationibus regnauit a ligno Deus. Cum in nullo suorum psalmorum id inuenire possem.

7. XI. prodiit ubi supra nu. 28. quædam nouum noua, quæ fel. recor. Pius V. statuit circa ingressum Ecclesiarum, & adorationem Eucharistiæ, & deambulationem in Ecclesijs, de non dicendo vlla uerba obscena, uel scurrilia in ijs, & de non permittendo pauperibus intra illas Eleemosinam petere, cum quibusdam nostris scholijs.

8. XII. Miscellaneum ubi supra nu. 38. declarat multa de oratione mentali, & uocali &

Secunda pars Decret.

& in xta ex utraque, & quatenus errant, qui nimium mentali tantum tribuentes, uocalem despiciunt, & contra, qui uocali nimium tribuentes mentalem contemnunt, & qua media via extremis omitti sit in hac re incedendum.

XIII. ubi sup. nume. 33. late componit Antinomiam & item quæ dura uersatur inter illud Elogium, In inferno nulla est redemptio, Et illud, non licet pro his quos credimus damnatos orare, & id genus alia ex una parte, & inter Acta prophetarum, Apostolorum, & aliorum Sanctorum, qui orauerunt Deum, ut suscitarer aliquot mortuos, quos credebant peccato infidelitatis infectos obisse & ita damnatos ad inferna descendisse, præsertim illam celeberimam Gregorij orationem, qua ille magnus, idemq; sanctissimus orauit pro Traiano, multis antea seculis cum peccato infidelitatis mortuo ex altera.

XIV. Miscellaneum ubi sup. num. 48. resoluit negative quæstionem illam, quæ post Concil. Triden. quotidiana est: An obligato restituere aliqua ob distributiones, quæ dantur his, qui diuinis horis interfunt, male receptas, sufficiat remissio eius, cui iure quæsitæ fuerit, & quid agendum esset, ut prodesse possit.

XV. admonet super num. 51. quam parum liceat multa beneficia per fas & nefas, per se, perque alios sibi quærere, & quod licet quadam satis iusta ratione defendatur consuetudo, qua habens iuste plura beneficia semel in die horas Canonicas, dicendo præcepto Ecclesiæ de illis dicendis, satisfaciat, debet tamen pensare, quæto eas deuotius saltem de Consilio dicere debeat, quam qui solum unum habet, quodq; ille retinet iniuste plura, qui tenet plura diuisa in titulum, quorū unū suo statui decenti sufficit, vel sine dispensatione uel consuetudine iusta, & quæ sit illa quodque non solum quæreres sibi plura iniuste peccant, sed etiam in id eis opæ ferentes, quodq; qui plura iniuste tenet non satisfacit, ideoq; retinens plura, quorum unum sibi sufficit, nō excusatur a dicendi pluries in die horis, aut horum grauissimorum sententia.

XVI. Miscellaneum ubi sup. nu. 75. continet quod qui habet unum beneficium, quod non sit ei sufficiens, non debere pete

re aliud sibi sufficiens, nisi cum intentione relinquendi prius, habita pacifica possessione posterioris, etiam si alioqui iure uel cōsuetudine, uel dispensatione essent compabilia. Quodq; Papa, ob id solum quod conferens beneficium alterum habenti unum sufficiens, non uidetur dispensare, ut utrumque retineat, quodque distributio beneficiorum, gratia Deo, nunquam fortassis a Greg. I. in S.D.N. Greg. XIII. adeo circumspēcte facta fuit, ac sit, eo Ecclesiæ uniuerse clauum tenente, prudentissimè vigilantissimeque illum gubernante, quodque multis rationibus excusatur Maximus Pontifex a participio peccantium ob plura beneficia ab ipso extorta.

XVII. Miscellaneum, ubi sup. nu. 75. qd licet pauci aliorum collatione satis animaduertant, multum & in multis casibus prodesse potest, etiam post Conc. Triden. dispensatio Papæ ad plura beneficia iuste retinenda, non solum illa, qua relaxaret legē humanam, quatenus humana est, sed etiam naturalem uel humanam, quatenus naturalis est, modo eā iusta de causa faciat, & quæ causæ sunt tales.

Decimum octauum admonet rationem ubi supra num. 77. qua felic. recordat. Pius V. maiorem quandam prerogatiuam fecit orationi, quā Eleemosinæ largitioni, nempe quod non reuocauit indulgentias concessas orantibus pro Ecclesiæ prosperitate, pro Regibus, aut alijs Christianis, & dicentibus aut legentibus illas, aut illas preces, & orationes, reuocauit tamē omnes, & singulas concessas porrigentib. manus adiutrices, siue Eleemosinas in fabricas, uel alia quæcunque opera pia. Admonet item rationes nouas, & firmissimas, quib. probatur, neque per eius extrauagatē, neque per Concil. Triden. fuisse ueritum usum plurimorum Monasteriorum ordinum & hospitalium petendi osiatum sine ulla indulgentiarum prædicatione uel publicatione.

Decimum nonum Miscellaneum docet ubi supra num. 84. nouem circa salutationem illam solemnem (quæ in diuinis sit officijs.) Dominus uobiscum. Primo unde sit desumpta. Secundo quid significet. Tertio unde sit desumpta, & quid significet illa salutatio: Et cū spiritu tuo. Quarto cur

Miscellanea de Oratione.

166

edr multi sacerdotes missantes adeo frigi de salutamus audientes, & adeo tepide ab eis salutatur. Quinto quod nullus alius quā presbyter det his uerbis in diuinis officijs quæquam salutare. Sexto quod nec presbyter si est excommunicatus. Septimū quod presbyteri & Episcopi etiam cum soli horas recitant, uel cum singulis ministris missant, iuste possunt ijs uerbis salutare. Octauum quæ uerba debeant ijs substituere qui eis non debent in horis dicendis, vii. Nonum quod versiculus. Domine exaudi &c. non uideatur iterā dū lo eo versiculi (Dominus uobiscum) ab eo, qui nequit eo uti, quum occurrit locus, ubi presbyter, post Domine, exaudi, debet dicere Dominus uobiscum.

Vigésimum Miscellaneum, ubi sup. nume. 83. miratur post Hieronymum & quærit, & pro tenuitate auctoris reddit rationem, quæ gens Romana est adeo propēsa & deuotione adeo mira, feruida, & continua in uisitando Ecclesijs, præsertim septem & quærendas indulgentias in illis, & alijs multis statis, hortaturque exteras gentes ad eam in re tam pia imitandam.

Vigésimum primum, palam facit omnibus, quod me, supra nume. 93. ingenue fateor usque ad annum proximum superiorem, latuisse quoddam Decretum Concilij Lateranen. sess. 9. in Bulla Reformationis, colum. 9. sub Leone X. conclusi, super reducendis ad latinæ scholas hymnis, & alijs spiritalib. quod esse faciendum ante circiter 33. annos persuadere nifus fuorā in præfato Enchiridio, c. 19. nu. 171. Cuius tenorem, quia eum percipio omnibus esse notissimum, non grauabor huic inferere. (Statuimus & ordinamus ut Magistri scholarum, & præceptores, pueros suos siue adolefcentes, nedū in Grammatica, & Rhetorica, & ceteris huiusmodi, audire & instruere debeant, uerum etiam docere teneantur ea, quæ ad religionem, pertinent, ut sunt præcepta diuina, articuli fidei sacri hymni, & psalmi, ac sanctorū uite, diebusq; festiuis nihil aliud eos docere possint, quam in rebus ad Religionem, & bonos mores pertinentibus, eosque in illis instruere hortari, & cogere, in quantum possint teneant, ut nedum ad Missas, sed etiam ad Vesperas, diuinaque officia audienda ad Ecclesias accedat, & similiter

ad prædicationes, & sermones audiendos impellant, nihilque contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat eis legere possint.) Hæc ibi, cuius statuti cōtēta Patres Illustrissimi Ordinis Societatis Iesu, etiam antequam nossent illa maxima cura, studio & diligētia executos fuisse in primo sui ordinis Collegio, quod magno regio fauore in Lusitania Conymbricæ fundatum fuit attestor, cumq; magno auctario ea nunc ibi, & multis alijs Orbis Christiani regionibus excqui, fuimus attestati in d.c. 23. nu. 93.

Vigésimum secundum Miscellaneū, soluendo decem Antinomias monstrat primo legem de dicendis uesperis ante cenā in Quadragesima quoad quas uesperas est consilium, & quo ad quas præceptum. Secundo profunda ratione defendit Patrem nostrum dicendum esse in fine cuiuslibet horæ, secundum regulas Breuiarij fælic. recordat. Pij Quinti, siue alia hora immediate postea sit dicenda, siue non, redditque rationem tuendi contrariam, quam rōndam Ecclesiarum Illustrissimarum obseruantiam, & quædam alia. Tertio, quod officium B. Mariæ paruū non solū consuetudine, sed etiam præcepto Urbani Papæ toti clero fuit in illud, quod tamen postea uarie fuit limitatum, Quarto sufficere celebranti solenniter cum Diacono & Subdiacono audire Epistolam, & Euangelium per eos dicta, & non teneri ad ea per se pronuntianda, immo interdum utilius esse sibi audire quam pronuntiare. Quinto iuri contrariam esse consuetudinem, qua aliquot dignitates & Canonici, quærun distributiones chori, non canēdo suum uersum cum alijs, nec posse defendi, nisi priuilegio Papæ, uel statuto ab eo confirmato, uel consuetudine præscripta, neque ijs sine iusta causa cōcessis, uel inductis, quatenus iuri naturali uel diuino repugnat. Sexto, quorum auctoritate, & qua ratione dici potest gloriosissima Virgo Mater Maxima creaturarum, cum humanitas & anima Christi sint ueræ creaturæ, & longe maiores ea. Septimo, qua ratione, Credo, potest appellari oratio & forma contemplandi, cum non sit propriè & strictè oratio. Octauo, quod sine iusta ratione, & auctoritate quibusdam uidetur prohibendum,

Secunda pars Decret.

Sum, ne Pater noster, Ave Maria, Credo, & Salve Regina, etiā pie in vulgare idiomate uersa, typis excudantur. Nono, quod quamvis nullo iure communi præcipiatur, ut præmittatur aliqua oratio præparatoria ad Missam, præter eas, quæ in Missali & Ordinario Missæ Romano continetur, licet tamen & expedit ut aliqua præsertim breui, & compendiosa humiliter, attentē, deuotē concepta & pronunciata. Decimo, quod ex multis utilibus præsuppositis colligitur fieri posse, ut quidam parum digni beneficijs, peccent ea recipiendo, & non peccent ea retinendo, nec non recitando aliquo tempore, & non teneant restituere fructus eorum pro illo tempore, quo non recitant, & alijualde digni eis qui bene merentur ea recipiendo, & retinendo, peccant non recitando, & tenentur restituere fructus pro tempore quo non recitauerunt.

Summāria 23. Miscellaneæ.

- Rosarium B. Mariæ genus orandi nunquā satis laudatum. n. 15
Maria Virginis Matris memoria eo magis utilis quo magis continua. n. 15
Psalterij B. Mariæ inuētor D. Dominicus, approbator Sixtus, renouator Alanus, prædicator Suiuersus prædicatorum Ordo. n. 16
Sixti Quarti Bulla psalterij B. Mariæ approbatoria. n. 16
Psalterium B. Mariæ, a quo, & cur Rosarium appellatum. n. 16
Rosaria & rosa aurea cur quidam libri disti. n. 17
Corona quid, & cur sic disti. n. 17
Mariam Matrem solus 63. annis vixisse incertum. n. 17

15 Vigesimum tertium Miscellaneum, & alia quatuordecim sequentia resoluunt multa, quæ de Psalterio & Rosario B. Mariæ Virginis, (genere orandi nunquā satis laudato) in dies interrogamur, in reuerentiam & honorem eiusdē, & utilitatem ei deuotorum, qui hæc dignabuntur legere, & meam saltem illam, quæ de ipsius magis continuata memoria spero prouenturam, suis ut minus è nostro labatur pectore vultus, quando gloriosus

Athanasius scripturus vitā mirabilis S. Antonij, eo solo id sibi ingenti lucro deputabat, quod id factum esset eum diutius memorem Antonij.

Primum igitur fuerit a quo habuit originem hoc genus orandi. Ad quod respondit frater Albertus de Castellano, vir pius & eruditus Illustrissimi ordinis prædicatorum professor, in eo libro quem super Rosario præfato copiosum scripsit, pagina de cima, id, quod habet recepta sententia, nepe quod gloriosus ille B. Dominicus Patriarcha, & institutor Illustrissimi ordinis Prædicatorum circiter annum M. CC. in spirante ipsamet Virgine Matre tradidit genus hoc (quod tum nouum fuit) orandi,

16 & precandi, per 150. Ave Maria, & 15. Pater noster, quod appellauit psalteriū Dominice nostræ, eo quod sicut psalterium Davidicum constat ex cētum & quinquaginta psalmis, ita & hoc genus orandi cōstat ex cētum & quinquaginta Ave Maria. Et quod licet a principio prædicatē ipso Dominico, & fratribus eius, fuisse seruide acceptum, postea tamen repide cepit exerceri, & fere omitti. Sed anno 1460. ipsamet Virgo resplendentissima apparuit in rupe Britannia P. Alano fratri eiusdē Ordinis, & egregio doctore, egregieq; sibi deuoto, simul adhortata fuit ut magna cura, & studio per suam, suorumq; fratrum prædicationem ad illud denuo Orbem Christianum adhortaretur, & quia non desuerunt, qui renouationi nouæ, illius noui orandi inuenti detraherent, Franciscus Dux Britannia, & Margareta eius uxor, alijque multi supplicarunt obnixè Sixto Quarto, qui tūc Ecclesiæ præerat uniuersæ, ut ad gloriam Dei, & Virginis Matris, autoritate Apostolica illud approbaret, quod lubentissime anno insequenti 1479. fecit, & indulgētijs auxit litteris suis Apostolicis, quarum archetypum, seu exemplar authenticum est insertum inter primi legia ordini præfato concessa, & typis authenticè excussa, fol. 163. cuius pars nostro proposito conueniens sic habet, *Sixtus Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuā rei memoriam*, & infra, omisso proemio, in quo se ait obnixè rogatum a Francisco Duce Britannia, & Dona Margarita sua uxore, & alijs multis fidelibus, ut approbaret genus illud orandi, quod appellatur

Miscellaneæ de Oratione.

167

tur psalterium B. Mariæ constans ex centū & quinquaginta Ave Maria, & 15. Pater noster, quod decem decadibus illorum præiunctis, hæc serē verba subiungit: *Nos igitur deuotionem præfatorum Ducū, & aliorum præfatorū fidelium commendantes, eorū precibus inclinam præfatum psalterium, sine modum orandi prædictum autoritate Apostolica tenore presentium approbamus, & infra: Et ut omnes & singuli Christi fideles, ad deuotionis opera, & prædicto modo orandum, eo fructibus inducantur, quo ex eo maiora premia sperauerint, omnibus & singulis Christi fidelibus, presentibus, & futuris ubicunq; de gentibus quæ quinquaginta Ave Maria præfati psalterij modo præfati eis adiunctis dixerint, concedimus quinque annos, & eundem quadragenariū indulgentiarū, & infra. Datum Romæ apud S. Petrum Anno incarnationis m. 1479. Per quas patet primò Sixtū nullā fecisse mentionē de Rosario, ut quidā significat, sed de Psalterio, & quinquaginta Ave Maria, & quinq; Pater noster modo prædicto eis adiunctis, quæ sunt tertia pars psalterij. Secundo patet, quod idem minus eam significat, imò & exprimit, quod ipse concessit indulgentiam præfati huius qui dicunt Rosarium, uel partem eius per se uel per alios, cum neque uerbo, Rosarium, fuerit usus, nec ullam mentionē de recitatione per alium fecerit. Tertiò, q. per præfatum indulgentiā concessit omnibus Christi fidelibus, & consuequenter etiam ijs, qui non sunt confratres præfate confratriæ, de quibus neque de illa ullam mentionem facit.*

Addo, quod bona pars eorum, quæ Albertus ait, approbatur a fœlic. rec. Pio V. in quadam sua extrauaganti, quæ incipit, *Consueuerunt*, & habetur in lib. constitutionum ipsius fol. 244. in qua exordio pio præmisso hæc serē verba subdit, *Beatus Dominicus, spiritus sancto, ut creditur, affatus, imitatusq; patres antiquos, qui diuinā opem, per suffragia sanctorū implorauerunt, cum Albigenium hæresis in partes Galliarum & Italia misere grassaretur, leuans in cœlū oculos, & montē illū gloriose Virginis Mariæ (de quo sine humanis manibus abscessus est lapis ille, qui ligno percussus gratiarū aquas afflueret produxit) respiciēs, modum facilem, & omnibus peruium, ac admodum pium,*

orandi & præcandi Deum, Rosarium, seu Psalterium eiusdem Beate Mariæ Virginis nuncupatum, excogitauit, excogitatum per asseclas suos diuulgauit, & eo diuulgato, & a nonnullis accepto, ceperunt Christi fideles in alios viros repente mutari, hæc ibi; Quorum postremum, a pietissimo Pio, piētissime dictum, efficit, ne adeo mirari debeamus, quod multi idiotæ etiā rustici & pastores, hoc genus orandi, nunquam satis laudatum frequentantes sint quam optime Deo, diuinis & cœlestibus affectū, Virginisq; Matri familiares & deditissimi, cum antea essent fere alieni & exotici.

Secundū fuerit a quo cepit præfatum Psalterium appellari Rosarium. Ad quod responderetur non videri dicendum sic esse appellatum a suo inuētoe sanctissimo Dominico, tum quia nō inuenitur ullus 17 classicus author, qui hoc asserat, & de nō existentibus & non apparētib; idem est iudicandum, l. duo sunt Titij, ff. de testat. cap. sacerdos. cum gl. de off. ord. tum quia constat ex præfatis litteris præfati Sixti I. V. fuisse appellatum ab eo simpliciter Psalterium, sine ulla mentione Rosarij, & post institutam confratriam Rosarij, quoniam hæc fuit instituta anno 1476. ut patet ex litteris Alexandri legati in Miscellaneis sequenti referendis, & approbatio præfati generis orandi per psalterium B. Mariæ fuit facta per Sixtū anno 1479. ut patet ex litteris eius proximè relatis, ita quod prius Pontifices Maximij vti fuerunt nomine Psalterij, quā Rosarij. Constat autem Psalterium appellari Rosariū non quidem ex litteris Sixti IV. qui primus Maximorum Pontificum, hoc genus orandi approbavit. Sed ex litteris Alexandri legati in sequenti Miscellaneo referendis, qui primus cōfratriam Rosarij confirmavit, idem etiam colligitur ex statutis primis præfate cōfratriæ infra relatis, in quibus sæpe ponitur Psalterium sine Rosarium, quod ipsum sit in litteris Clemē. VII. & Pauli III. in quibus prius appellatur Psalterium quā Rosariū, per quod significatur nomen psalterij esse originariū, & sic antiquius & dignius q. nomen Rosariū, quia quæ præponuntur cēsentur digitorum, l. quoties. ff. de usufr. c. quorū dā. de elec. lib. 6. & ita nomen, *Rosarium*, vide

Secunda pars Decret.

tur scititium, & vulgari vsu inductum, quemadmodum etiam a multis in multis terris appellatur corona, vt infra dicemus.

Tertium fuerit qua ratione præfatum Psalterium appellatum est Rosarium. Respondetur quod nemo quem uiderim eā reddit, sed reddi potest duplex. Altera quod sicut Rosarium continet multitudinem fructuum gignentium rosas suauolentes, se tractantem consolantes, & lætificantes, ita præfatum Psalterium continet multitudinem orationum Dominicarum & salutationum Angelicarum, quæ frequenter repetitæ miram suauolentiam, suauemque lætitiā pariunt illis, qui eis sic repetitis patrem misericordiarum, & Virginem Matrem, quasi præsentem, attenta humili & deuota mente alloquuntur, saluant & orant. Altera ratio est illa, qua quidam opera sua nuncupant Rosaria, ut Archidiaconus suam expositionem in Decretum, & alij, alia sua, rosas, & aureas rosas, quia in eis contenta sunt præcipua & pulcherrima eorum que in illa materia traduntur, sicut rosa est præcipua & pulcherrima florum. Nā psalterium hoc continet potissimas orandi formas, cum oratio Dominica sit omnium potissima, secundum Th. receptum. 2. sec. 9. 83. art. 2. & in 7. opusculo. Et salutaris Angelica omnium ad Virginem Matrem directarū gratiosissima ut dictum est Ench. de oratione. cap. 19. nu. 125. Ratio autem quare multi præfatum psalterium cøperunt notare coronam forte fuit, quod repræsentat circulum 63. annorum, quibus ab aliquibus pie creditur gloriosissimam illam omnium Reginam & matrem, totum suæ sanctissimæ uitæ curriculum peregrisse, & consequenter repræsentat flores & rosas omnium annorum sancte in hoc mundo post Christi filij Dei & sui, annos actorum. Non tamen est certum eam solis 63. annis uixisse, nec id meminit Baptista Mantuanus, qui uitam eius carmine pio & heroico tribus libris magna cura & studio scripsit.

Confratria uerbum unde deductum. n. 18

Confratria Rosarij cum sit pia cur confratria,

Collegia communiter illicita. n. 19

Rosarij confratria ubi, et a quo instituta. n. 19
Confratria Rosarij Bulla confirmatoria. n. 20
Maria festorum maximum simpliciter quod. n. 20
Rosarium recitare per se melius, quam per alium. n. 20

Vigesimumquartum Miscellaneum, quando & ubi cøpfit confraternitas, præfata celeberrima Rosarij. Ad quod respondet primo, quod proprius notari potest confratria quæ confraternitas, uerbo deducto a græco phratia, & non a latino confraternitas, secundum Budæum in l. 1. pag. 4. ff. de off. questor. Eo quod phratia dicitur græcis conuentus, seu conuenticulum quorundam ipsdem sacris uentium, & quasi de uno puteo uiuentium, a uerbo enim phrear quod significat puteum deducitur phratia, & phratotes quasi cøbidentes, & simul edētes, sed repugnat ei quod ipsemet scribit uerbum confratria per l. latinus, uerba uero illa phratia, & phrear, & phratotes per q. græcum siue per p. aspiratum. Quare assentior ei dicenti (confratria) uerbum selectius esse, quam confraternitas, uel eo nomine quod est breuius, & eo infra utar, sed dissentior ei quatenus negat deduci a uerbo frater, puto. n. ab eodem uerbo deduci fraternitas, & confratria, ut sentit Archidiaconus in c. si quis despiciat. 42. distinet. & sodales confratriæ aptius dici confratres quam phratotes, licet ipse contra sentiat, tum quod sodales collegiorum profanorum posse dici fratres, ait Gaius, in l. ult. ff. de colle. illicit. tum quod uarij nominibus appellantur congregationes particulares aliquorum cœsitium ad conuiuendum, negotiandum, uel aliquid aliud agendum, scilicet collegium & corpus, ut in rubrica de Collegijs illicitis. societas, l. Societas. ff. pro socio. quo se noue appellauit noua eademque illustrissima religio societatis Iesu, & sodalitiū, iuxta l. 1. & ultim. ff. de colle. illicitis. Conuenticulum, l. conuenticula. C. de epis. & cler. & in actis Apostolorum act. 6. c. Collegia Alexandrinorum & Cyrenensium, & quarundam aliarum nationum appellatur Synagoga. Vnde sicut hæc cøfratria recte appellari potest collegium, corpus, societas, conuentus, & cœuenticulum, ita e contrario illæ cøgregationes, quæ appellatur

Miscellanea de Oratione.

168

19 latur collegia, corpora &c. possent appellari confratriæ, & sodales eorum fratres, aut cøfratres, quod probatur ex l. Solonis uerbo fratres, quam refert Gaius in d. l. vl. ff. de colle. illicitis, non obstat his quod regulariter oia collegia particularia sunt illicita, iuxta rub. & l. 1. & l. 3. §. in summa. ff. de colle. illiciti. quæ sententia recepta Bartoli est, in d. l. hoc iure. ff. de iustitia & iure. quia id fallit in collegijs eorum qui causa religionis cœunt, iuxta Martianum, l. 1. ff. de colle. illiciti. & in quibus ob negotiationem, uel aliam iustam rationem in aliquem bonum finem cœunt, iuxta mentem Solonis, & Caij cum referentis, d. l. vl. ff. de colle. illiciti. Frequens autem questio est, an huiusmodi confratriæ licite possint facere sibi statuta sine superioris autoritate, ad quam responderetur, quod sic, modo nihil in eis quod publicæ legi obuiet statuatur, quod expresse definit Gaius, d. l. si. cur ergo. tãtopere procurata fuit confirmatio huius nunquā satis laudatæ confratriæ? Respondeo id factum partim quo maioris esset autoritatis, ar. c. 1. & 2. de confirmat. uti. partim ob quædam eius statuta, de quibus quispiā dubitare posset, an sine Papæ, uel Legati autoritate fieri possent, ut infra dicetur in 3. Mifce. prox. sequentibus.

21 Secundo respondeo directe ad ipsam questionem, esse receptam sententiam, quod anno 1476. quidam egregius doctor Prouincialis eiusdem Ordinis nomine Iacobus Spenger, cum esset prior celebris monasterij prædicatorū celeberrimæ Urbis Colonia Agrippinæ instituit solēnem, & generalem omnibus Christianis ytriusque sexus confratriam Rosarij Dominiæ nostræ quibusdam statutis super ingressu, & obligatione confratrum adiectis, quam præfatus Alexander Legatus ad instātiā Imperatoris Federici III. & eius uxoris Angulæ confirmauit, & indulgentijs auxit, ut constat ex eius literis, quas præfatus Albertus in præfato li. pag. 17. in Italum sermonem uertit, & quatenus nostro proposito inseruisti sic habet: Alexander Episcopus Forolim. cum potestate Legati de Latere in totam Germaniam missus, & infra, omisso progymio, eleganti, & pio, quo suadet nos nihil nō debere gloriosissimæ Virgini Matri Mariæ sic tere

22 ait. Nos deuotione, qua sumus erga præfatā Virginem Matrem moti, & Imperatoris Federici III. & uxoris eius Angulæ precibus inclinati, auctoritate Apostolica confirmamus præfatam confratriam. Et insuper omnibus, & singulis confratribus eius centum dierum indulgentiā in singulis festis principalibus, præfata Virg. Mariæ, s. Annuntiationis, Visitationis, Assumptionis, Natiuitatis, & Purificationis, & qualibet vice, qua per se, uel per alium recitauerint Rosarium B. Mariæ Virginis quod constat ex 50. Ave Maria, & quinque Pater noster legerint, uel legere fecerint, uel interfuerint cantui Antiphona (salue Regina) diebus Sabbatis, & alijs festis, in quibus fratres Prædicatores eā ad altare Rosarij concinunt, pro qualibet uice, qua hoc fecerint 40. dies de penitentijs sibi iniunctis relaxamus in Domino, & infra. Dat. Colonia anno 1476. &c.

Circa quarū literarum tenorem aduertendum primo, quod nō ideo præfatus legatus nominauit prius festū Annuntiationis, quā Assumptionis, quod sit maius illo simpliciter, eū secundū gl. celebrem, c. Alma Mater, uerbo Assumptionis, de sententia excommunicationis. libro 6. festū Assumptionis sit maximum omnium festorum B. Mariæ Virginis, sed quia est maximum secundū quid, hoc est quoad præfatam confratriam, quia per eius statutū 8. infra scriptum, fuit electum illud pro maximo quoad quædam in illo faciendā. Secundo aduertendum, quod præfatus Legatus non parificat generaliter recitationem psalterij, uel Rosarij per alium factā, recitationi per se factæ, licet id asserat præfatus Albertus, sed tantum quoad effectū querendi prædictam indulgentiā 40. dierum a se concessam, & ita præfata literæ non probant, quod confratres præfati satisfaciunt suæ obligationi dicendi singulis hebdomadis singula psalteria dicenda, dicendo illa per alios, ut infra probauimus in Miscel. 27. nu. 127.

SUMMARIVM.

Statuta confratria Rosarij quis prodit.
Alberto de Castellano cur credendum. n. eo.
Sixtus quando aduulsi parti terij psalterij. n. 22
Confratria Rosarij omnibus patet gratis.
Grati datum, & exaltum, ut diuersa. n. 23
Si-

*Simonia non est omnis datio pro re spiri-
tuali.* n. eo.
*Confratria pro ingressu, ut detur aliquid,
an licitum.* n. 23
*Confratres Rosarii, an morbo excusentur
ab eo dicendo, & an peccant non reci-
tando illud.* n. 24
*Causa efficiens, & materialis precedit ef-
fectum.* n. 24
*Opera propria cur plus regulariter pro-
sunt, quam aliena.* n. 25
Bona opera unius quantum prosunt alteri. n. eo.
*Statutus novum indicat, & declaratio an
iniquum.* n. 26
*Statutum etiam declaratorium est statu-
tum.* n. 26

Vigesimumquintum Miscellaneum,
quod quæ sunt statuta prima præfa-
te confratriæ, non licuit mihi legere in
aliqua, quæ esset authentica, scriptura, li-
cet mediocrem in id adhibuerim diligen-
tiam tam in Vrbe, quam Venetijs, sed præ-
fatus Albertus prodidit illa pagina 19.
libri præfati, quem ante circiter 60. an-
nos edidit idioma Italo super Rosario
compositum, & approbatum, & lauda-
tum, primum a Venetiarum Patriarcha,
& Dalmatiæ, eiusdem Ordinis viro. De-
inde ab hæreticæ prauitatis Inquisitore
etiam eiusdem Ordinis professore, cuius
magis credendum videtur, quod in re adeo
peculiariter tam illustri ordini, tanto Pa-
triarcha, & tanto Inquisitore, eiusdem
ordinis iuris approbantibus ante tot an-
nos, sine ulla vilius, qui postea scripsit cō-
tradictione testatus fuit habuisse illa ex
originalib. Colonix, ubi confratria præfa-
ta fuit instituta. Autem non omnia vn-
decim, quæ ipse ponit pro statutis præfa-
te confratriæ possunt esse de illis primis,
quæ præfatus Alexander Legatus confir-
mauit, tum quia quartum, quod infra re-
fertur, non habet, quod insinuat confrat-
ria statuit contentum in eo. Sed quod
declarat id esse verum, eo quod præfatus
legatus confirmator id dixerit in litteris
suis, tum quia confirmatum præcedit con-
firmationem, sicut materia (vita dicam)
materialium toto titu. de confirma. vi vel
nulli ergo confirmatio item legati debuit
precedere statutum per eam confirmatum,
& ita non est de primis statutis, si ex litte-

ris legati descendit. Quia causa efficiens,
& materialis præcedit effectum, ut colligi-
tur ex Aristot. & citatis ab eo, in 2. physi-
corum, & a Thoma in eius expositionem
tum quia nonum declarat Sixtum IV.
concessisse quasdam indulgentias præfa-
te confratriæ, & constat ipsum concessis-
se illas tribus saltem annis, post eam insti-
tutam, & confirmatam. Quia concessit eas
anno 1479. ut patet ex litteris, & præfata
confratria fuit confirmata anno 1476. ut
constat ex tenore confirmationis relato
in Miscel. 34. tum quia decimum, & unde-
cimum declarant indulgentias concessas
ab Innoc. VIII. & Leone X. quos constat
longe post institutam, & confirmatam præ-
fatam confratriam fuisse in maximos Pon-
tifices electos.

Primum statutorum præfatorum con-
tinet, quod omnes Christiani utriusque
sexus, cuiusque ætatis, conditionis, status,
& ordinis possint hanc confratriam ingre-
di, & faciat se scribi ab aliquo fratre eius-
dem ordinis, quem ad id specialiter ad
scribendum confratres Reuerendiss. gene-
ralis, aut suus provincialis designauerit,
& quod nemo sit obligatus pro ingressu
uel inscriptione quicquid dare, nec ullus
possit quicquam pro eo petere.

Circa hoc statutum dubitant quidam
primo, An hanc confratriam ingressurus li-
ceat cum ingrediuntur & scribuntur ali-
quid gratis in elemosynam dare & fratri
scribenti, uel monasterio in quo scribitur
aliquid sic gratis datum accipere? nec abs-
re, quia etiam ipse, qui unum aureum in
elemosynam feci dari cum me feci scri-
bi, scriptulum concepi, posteaquam legi
quandam scripta typis excusa continen-
tia, quod nihil potest recipi ab intranti-
bus præfatam confratriam, sed procul du-
bio tenendum est id licere, tum quia sta-
tutum non habet quod nemo possit acci-
pere, sed quod non possit petere, siue exi-
gere. Et aliud est gratis dare, & gratis da-
tum accipere, & aliud exactum dare, &
exigere, ut annotant quidam glossi no-
tabilis, capit. exigit, verb. exigere, de con-
sibus lib. 6. per allegata in ea. l. fideicom-
missa. §. si rem. ff. de lega. 3. & ideo prohibi-
bit illorum altero, non cessat prohibi-
tum alterum, ut probant quidam respon-
sa quorundam maximorum Pontificum,
cap.

cap. de eulogijs. 18. distine. cap. dilectus. 7.
de simo. Vnde legislator utrumque prohibet
expresse, quum neutrum vult permit-
tere, & ita præfatum cap. statutum. §. in-
super. de reser. lib. 6. & in d. c. exigit. statu-
tum intelligendum est, de exigente & exa-
cto expresse, aut saltem tacite. Non obstat
his decisio illa Ripæ & multa quæ ipse ci-
tat in tractatu de pelle 3. part. in princip.
nume. 109. & sequenti, nempe quod cleri-
cis non licet quicquam accipere pro sepul-
tura, etiam gratis, etiam sponte datum,
etiam post illatum mortuum, etiam ratio-
ne consuetudinis, eo quod sit simonia cum
accipere aliquid etiam a gratis & sponte
præstante pro re spirituali, & quod Barro-
lus, l. inuitus. §. quod cuique. ff. de reg. iur. &
per gloss. ibid. per gloss. quandam determinat,
Notarium prohiberi accipere aliquid,
non posse capere sponte datum. Non in-
quam obstat illa, tum quia id quod ipse
nisiur defendere, est contra sententiam
Panormitan. cap. cum Manu. 25. de cons.,
& in cap. ad Apostolicam, & cap. Jacobus,
de simo. receptam, si quia est contra Con-
cilium Tridentinum, sess. 24. de reform. ca-
dit 14. quod palam continet, ualere con-
suetudinem, immo & statutum, ut pro no-
ua receptione alicuius in beneficium
ecclesiæ soluat aliquid in usus pios cōuer-
tendum, tum quia aliud est accipere uel
dare aliquid pro re uel actu spirituali tan-
quam precium uel finem principalem eius,
quod nullatenus licet, de quo citata per
eum intelliguntur, aliud est, accipere uel
dare pro sustentatione uel stipendio uel
elemosyna siue pitantia ministrorum ec-
clæ uel actum agentium, quod licet secun-
dum sententiam receptam & irrefragabili
iure probatam, in capitu. dilectum. 2. & ca-
pit. ad Apostolicam. de simo. & per præ-
fatum Concilium Tridentinum, & mul-
tas determinationes glossarum Doctorum,
Adriani. Caietani & aliorum citatas a no-
bis in Manuali Confessoriorum, capit. 23.
nume. 109. uersu. 4. tum quia illud Bar-
roli quo ipse nititur, loquitur de prohibi-
to accipere, ut notabiliter de more an-
notauit Decius in dict. §. quod cuique.
Nos uero loquimur de prohibito pete-
re, ut prædictum est, & iura communia
quæ prohibent accipere aliquid tempora-
le pro spirituali loquuntur, ut diximus,
Op. Nauar. Tom. II.

de accipiente pro precio ipsius, uel pro
causa principali, & non de accipiente pro
sustentatione, uel pro elemosyna, uel
alia causa minus principali incitativa, &
si esset talis sine qua id non daretur, qua-
lis est receptio distributionum, quæ in-
tercellentibus horis, dantur, iuxta quan-
dam glossam celebrem, quæ ultima est,
capit. 1. de cler. non resident. libro 6. &
alia multa, quæ ubi supra citamus. Dabi-
tant secundo aliqui an sit necessarium, ut
uolens ingredi, adeat personaliter ad mo-
nasterium, & quidam alia, quæ dicit esse fa-
cienda præfatus Albertus, in dicto libro
super Rosario pagin. 32. unde cum ea in
vrbe legissem, dubitavi an essem con-
frater præfate confratriæ, licet bis in ea
me scribit fecissem, semel in Hispania, &
iterum in Vrbe. Quia neutra uice adui per-
sonaliter monasterium, in quibus erant fra-
tres ad scribendum deputati: super quo
mihi consulenti quidam reuerendus reli-
giosus ad scribendum confratres Com-
millarius, respondit quod praxis scribendi
non seruat ea, & quidem, quia id nulla le-
ge diuina, naturali, neg. positua, nec ulla
humana cōi, nec particulari requiritur, &
id quod nulla tali lege requiritur non obli-
gat, ut Stephanus Papa, c. consilium. 1. q.
4. & Iustinianus in Auth. de trien. & semi.
§. consideremus, collatio. §. sentiunt. Du-
bitatur tertio an valeat statutum confratriæ
ne quis intret eam, nisi certum quid soluat,
ad quod rhodet Archidiaconus, cap. si quis
despicit. 42. dist. vi intelligit cum Ludoui-
cus Rom. singulari. 358. Nunc habeo, quod
negatiue conceptum, puta nemo ingredia-
tur nisi tantum soluat, non ualet, affirmati-
ue aut conceptum qui tantum soluerit, in-
gredietur, ualet, sed uerius uidetur utro-
que casu ualere, si quod soluendum est, ces-
surum est in usus pios, & neutroque cellu-
rum est in profanos, tum quia si satis res
perpendatur, nulla, aut certe parua differ-
entia realis est inter illa, cum quomodo
cunque fuerit cōceptum, operatur, ut solu-
uens ingredietur, & non soluens non in-
gredietur, tum quia ratio principalis, quæ
contra utrumque facit, uidetur esse, quod
sapit simoniam, quæ per adducta con-
tra Ripam circa primum dubium conclu-
dit contra utrumque, si quod soluendum
est, sit in usus profanos cellurum, & con-
tra.

Secunda pars Decret.

tra neutrum si sit cessaturum in usus pios, quo sic ut arbitror illicitum esse illud statuta, & digna quod deleteretur, iuxta Cōc. Trid. in d. sess. 24. c. 14. de reform. eiusdā confratrie, quem ipse noui primorum eiusdā tertie, & ingressurus eam exhibeat omnibus confratribus die sue receptionis unum opiparum conuiuium.

Secundum statutum continet quod v. n. si quisque confratrum qualibet hebdomada teneatur ad recitandum unum psalterium integrum cōstans ex 150. Ave Maria & 15. Pater noster, declarando quod cōgeries 150. Ave Maria & 15. Pater noster appellatur psalterium, & tertia pars eius scilicet 50. Ave Maria, & quinque Pater noster appellatur Rosarium. Circa hoc statutum aduertendum primo, quod posterior pars eius ponderanda est ad questionem infra in Miscellaneo 28. disputandam, quid in hac materia appellatione Rosarii contineatur. Secundum aduertendum, quod parum iuridice quidam ex eius priorī parte videntur colligere, & significare pradi-ctos confratres, cum egrotant, uel alias iusse impediuntur a dicendis per semetipsos suis psalterijs singulis hebdomadis teneri ad dicendum ea saltem per alios: tum quia tantum, immo plus obligat præceptum Ecclesie de dicendis horis canonicis, quam præceptum hoc confratrie de dicendo psalterio, attamen qui præcepto ecclesie vniuersæ tenetur ad recitandum horas canonicas ita excusantur iusta infirmitate, & legitimo impedimento ab eis dicendis, ut non teneantur eas dicere &c. per alios, neque per se audire, ut alibi in enchirid. de Oratione. c. 11. nu. 6. contra Girardum diximus. Ergo a fortiori excusabuntur præfati confratres a dicendis suis psalterijs etiam per alium saltem quoad fruendum cōmunicatione honorum confratrie, tum quia si tenerentur dicere, quam egrotant, non satisfacerent dicendo per alios, quia ut infra in Miscellaneo 27. nu. 33. efficaciter probatur, quod regulariter, qui tenetur facere, aut dicere aliquid, non satisfacit faciendo, uel dicendo per alium. An autem quoad fruendum indulgentijs sit necessarium dicere illud per se uel sufficiat dicere per alium, mox dicetur in Miscel. 37. nu.

Tertium continet, quod nullatenus peccat

prædicti confratres non dicendo illa præfata psalteria per negligentiam, occupationem, uel obliuionem, sed solum per illam participationem omnium bonorum, quæ sunt a confratribus in toto orbe Christiana hebdomadis, quibus recitare omnes: quod quidem prouidendum fuit ad tollendos scrupulos, quibus multi omittentium, qui hoc ignorant, attinguntur, imò eorū aliquos peccant eo peccato, quo se credunt peccare suæ conscientie, arg. c. si de præscr. c. per tuas. el. 3. de simo. obuiando, quod ipsum uidetur dicendum de confratribus non implentibus statutum 7. & 8. de interessendo certis missis defunctorum, & diei Annūciationis cum cōdelis cereis, quia debitum dicendi psalterium est maius, quam debitum interessendi illis Missis, & ita minus obligant hæc, quam illud, & consequenter minus peccet hi, qui illi arg. c. cū in cunctis. de elec. & auth. multo magis. C. de sacros. eccl.

Quartum declarat, quod recitatio præfati psalterij per alium, tantum lucratur, quantum si per se recitaret illud, & quod id clare colligitur ex præfatis litteris præfati Alexandri Legati. Circa hoc statutum aduertendum primo, quod ut prædixi, in principio huius Miscellaneæ. versic. Attamen, nec hoc nec quædā alia videntur esse de primis statutis præfate confratrie per rationes irrefragabiles ibi positas. Aduertendum secundo, quod ex litteris prædicti Alexandri relatis in hoc statuto non colligitur id, quod in eo imponitur ei, ut patet ex tenore litterarū eius, relatarum sup. in Miscel. 24. nu. 19. in quibus, ut super eis annotauimus solum dicitur, quod ad quædam indulgentiam 40. dierum a se concessam confratribus recitantibus, partem tertiam psalterij, sufficit illā per alium recitare, ex quo per nullam bonam consequentiam inferri, quod recitatio psalterij facta per alium, generaliter tñ ualeat, quantum recitatio propria, sed solum ad summum, quod tñ ualeat quoad effectum, de quo ibi agitur, sed ad quærendam illam indulgentiam 40. dierum.

Tertio aduertendum, quod præfatus Legatus non potuisset etiam si uoluisset statuere generaliter, ut tantum ualeret recitare psalterium præfatum per alium, ac per seipsum, licet potuisset statuere, ut tantum ualeret, quoad effectum quærendi, quam ipse concedebat indulgentiam eo, quod

Miscellanea de Oratione.

170

quod quamuis liceat unicuique imponere modum rei suæ a iure non improbatum per multa iura. In traditionibus. ff. de pæc. cap. verum. cum glo. de conditio. apposi. Non tamen potest imponere modum a iure improbatum, per eadem iura a contrario sensu. At iuri naturali, diuino, & humano est contrarium dicere, quod facta bona uel mala per alios, ceteris paribus, tantum generaliter proficiunt, uel nocent, quantum facta propria, licet quoad aliquos particulares effectus id faciant, tum per illud Eccl. hielis 18. cap. 2. multi & in his ab Aug. relatum, c. ita itaque. 1. q. 4. anima, quæ peccauerit ipsa morietur, & per leges Imperiales, quæ uetant filios & uxores pro patribus, & maritis pueri (toto titulo Codicis, ne filius pro patre, & toto titulo ne uxor pro marito) tum per illud Apocalyp. 14. Opera enim illorum sequuntur illos, & per illud ad Galatas 6. Quæ seminauerit homo ipse metet. Per quæ & alia pro contraria parte citata concludit D. Th. in 4. lib. sen. dist. 45. q. 2. ar. 1. quod licet opera aliena possint alteri prodesse, præsupponit tamen quod non tantum proficiunt, quantum sua, quod nos alibi in Enchirid. siue Man. de Oratione. c. 28. nu. 49. & 50. magis declarauimus, licet enim proficiant alijs quoad effectum expiatorium, siue satisfactorium pœnæ debitæ etiam de iustitia, & de condigno, cum debita intentione facientis, opus applicatur alteri, non tamen proficiunt quoad effectum meritorium augmenti gratiæ, saltem de iustitia, & de condigno, neque quoad effectum præseruatiuum a peccato futuro, quandoquidem, ut uoluit Richardus & Bonauentura aiunt, in 4. dist. 1. ieiunium alterius non disponit me ad seruandam melius cōstitatem, neque oratio alterius afficit, & affigit mentem meam Deo ne uagetur ad uana, & pro quibus facit, quod licet, iuxta præfationem quadragesimalem proprium ieiunium uitæ comprimatur, meum eleuet, uirtutes largiatur, & premia, non tamen ea facit alienum, tum denique quod licet factum alienum frequenter reputetur proprium, ut factum mandatarij reputatur factum mandantis, cap. mulieres. de sent. excommunicatio. cap. qui per alium. de regulis iuris, libro sexto, cum multis alijs per glossas illorum citat, non

tamen est uere factum, sed tantum fide, ut annotat glossa recept. d. c. qui per alium uerbum perinde. Unde regulariter propria facta plus proficiunt, uel nocent, quam aliena, ea, sicut dignum. §. 1. cum sequen. de homicidio. adeo, quod regulariter excommunicatione lata contra facientem, non includit consulentem, uel mandantem, cle. 1. de consanguinitate & affinitate. iuncta glo. quod alibi in Manuali Confessoriorum, cap. 17. nu. 51. tradimus, & merito, quia dispositio in casu uero, non extenditur ad casum fictum, l. 2. §. hæc uerb. ff. de negotiis. ubi Barto. & communis ibi notant. Perque omnia uidetur dicendum, quod hoc statutum non est de primis statutis prædictæ confratrie, sed quod insertum fuit eis ab aliquo fratre pio, qui pietatis iurisprudentiā superante, arbitratus fuit hanc extensionem uilem fore, cum tamen nec causa pietatis, nec humilitatis sit a uero recedendum, secundum Augustinum, capit. primum. 22. quæstio. 2. & Isidorum, capit. cum humilitatis. 22. quæstio. secunda, & Thomam receptum, secundum da secundæ, quæstio. 110. articulo. 3. & proprius Bedam in capitulo, qui scandalizauerit, de regulis iuris, dicentem non esse relinquendam ueritatem etiam ob scandalum.

Quintum declarat, quod mortuus quæ aliquis in præfato libro scribit, & pro eo singulis hebdomadis dixerit præfatum psalterium, gaudebit fructu præfate confratrie. Circa hoc & sequens statutum, dubitari potest etiam, An sint de primis statutis confratrie? uideri enim potest cuius, quod non. Tum quia illa prima inducebant aliquid iuris noui, quod hanc non inducunt, quia non utuntur uerbo (statuimus,) quod est inditum iuris noui, sed uerbo declaramus, quod est inditum iuris antiqui, iuxta quandam glossam receptam, elemen. si. uerbo statuimus, de rescriptum, quia nomini diuersitas arguit rerum diuersitatem, leg. si idem. C. de codic.

Sed contra dicendum est, tum quia necessarium fuit constituere, siue decernere ut aliorum bona communicarentur alijs ad hoc ut prodesse eis, quia sine tali applicatione non prodesse saltem tantum, ut circa sequens statutum mox dicetur,

Secunda pars Decret.

tum quia argumentis apposis respondere potest. Primo, quod non omne statutum est novi iuris inductorium, cum plerumque sint antiqui declaratoria, cap. ult. de consuet. & extrauag. vnam sanctam. de mai. oritat. & obed. Secundo, quod licet non inducat tamen nouam communicationem bonum de qua in eo, inducit tamen nouam probationem eius. Ut enim finis eius habet, praefata confratria instituta fuit, ut bonorum confratrum communicatio fieret, & ita simul, ac in eam consenserunt illi, quorum consensus requirebatur, & sufficiebat, constitutum fuit saltem tacite, ut illi communicatio fieret, sed oportuit facere statutum, quo probaretur ea esse factam, sicut in simili communio re solutio habet, quod licet non sit de substantia, & essentia legis, gratiae, vel priuilegij scriptura, est tamen de necessitate probationis saltem facilius eorum, ut post Baldum l. humanum, sub fi. C. de legibus, & Cardinalem in proemio Clementinarum, & Paucorum in rubr. de consuet. tradit ibi late Fel. & latius Dec. nu. 11. & 12. prioris lectionis.

Vigintimsexto Miscellaneum.

- Confratrum, ut sociorum non omnia bona communicari. n. 27
- Communicatio qualem bonorum inter iustos sit. n. 27
- Communicatio bonorum vnius iustorum quid, & qua via proficit alteri. n. 27
- Communicatio bonorum spiritualium specialis sit a priuato, prelato, Papa, sed varia ratione. n. 28
- Indulgentia, & communicatio bonorum, ut differunt. n. 28
- Papa est summus Ecclesiae bonorum administrator. n. 29
- Communicari an possint merita praeterita, ut futura. n. 29
- Communicari sibi quis sua merita, ad quid potest. n. 29
- Communicari merita Monachi, an eo inuito possint. n. 30
- Communicatio bonorum confratrie ad quid, & an mortuis proficit. n. 30
- Communicari an possint bona, poenitentiae praecipua. n. 30

Vigintimsexto Miscellaneum, quod sextum statutum declarat omnes confratres esse participes omnium bonorum, quae sunt ab omnibus confratribus, & consorioribus praefatae confratrie, per omnem orbem dispersis, circa hoc statutum quaeritur primo, an sit de primis praefatae confratrie statutis, ad quod proxime circa quintum satis responsum est. Secundo quaeritur, an communicatio bonorum de qua in hoc statuto esset facta etiam non fuisset id expressum in institutione praefatae confratrie. Ad quod respondeo, quod non, tum quia praedicta confratria est quaedam societas ut dictum est in Miscellaneo 24. nume. 18. Et in societate, ut in l. si pro socio, tum quia sancte contrahi potest aliqua confratria in honorem Virginis Matris, vel alicuius alius diui ad faciendum tantum celebrari vnam vel alteram, vel plures Missas sui officij, vno, vel pluribus diebus, vel ad alendas aliquas orphanas, vel visitandas aliquas aegrotas, aut sepeliendos aliquos morientes. Vlpianus enim respondit l. societas, ff. pro soc. Societatem posse contrahi, & omnium bonorum, & quorundam, vel vnius tantum, & alibi ait leg. coiri. eod. Societatem simpliciter contractam intelligi tantum de his, quae proueniunt ex quaestione, & non de alijs bonis. Ex quo inferret bene consuluisset illum, qui respondit quosdam confratres Beate Luciae, & Beati Sebastiani non communicare sibi mutuo omnia bona spiritualia, sed solum illa, quae certis diebus faciebant, & conueniendo ad aliquot missas audiendas, & erogandas aliquot eleemosynas ecclesiae, & contagiosa aegritudine laborantibus, quoniam illa sola promiserunt, & ad nihil aliud se obligauerunt statuto, nec promissione particulari, & nullo iure communi ad aliud tenebantur, & cessante lege obligante, cessat obligatio. §. finali, quarta distinctio, caput. quod praecipitur. 14. quaestione prima, quod ipsum responderi posse arbitror de multis vrbis, & orbis confratrijs, quarum statutis non sit huiusmodi communicatio, quam ipse tanto magis suspicio, quanto minus &c. per statuta aliarum confratrum factam. Tercio quaeritur an fuerit necessarium facere communicationem,

de

Miscellanea de Oratione.

171

de qua in hoc statuto, adeo, quod nisi expresse facta esset, non fuisset subintellecta ex eo solo, quod esset confratria pia, vide enim potest cuiuspiam, quod non. Quia communicatio bonorum in gratia, & charitate factorum ipso iure, siue ipso facto, sine communicatione alia particulari communicantur omnibus iustis gratia, & charitate ornatis, adeo quidem, quod ut ait Tho. Opuscul. 6. colum. 24. supra relatus nobis ad verbum, cap. 10. num. 53. & seq. Omnis, qui incipit esse gratus Deo gratia gratum faciente, incipit esse participes omnium bonorum, quae in toto mundo sunt, & merito, quia est articulus fidei explicatus in symbolo Apostolorum, esse Sanctorum communionem, & probatur per illud, participem me fac Deus omnium timentium te. psalm. 118. Sed contradicendum est, tum per proxime dicta in quaestione praecedenti, tum quia communicatio haec sit etiam quoad valorem satisfactorum de iustitia & de condigno, ut infra dicam, quoad quem non sit communicatio bonorum operum Sanctorum ipso iure, sine aliqua particulari applicatione, secundum eundem Thomam receptum in 4. distinct. 45. quaestio. 2. art. 1. q. 4. Alioqui enim ut ait Paludan. eius doctrinam sequutus, sequeretur, quod omnis peccator eo ipso quo fieret iustus, esset absolutus ab omni pena, suis peccatis, quo ad culpam condonatus debita, quia ad soluendas huiusmodi poenas infinitus meritorum thesaurus est in Ecclesia, cum in eo sit repositus etiam valor meritorum Christi, quae fuerint infinita, ut ait Clem. VI. in extrauag. vniuersus, de poenit. & remissioni. & ita ipso facto applicaretur ad soluendas poenas, quas iusti debent ipso facto etiam ipsi absoluerentur ab eis, 2. Machabeo. cap. 12. quod est falsum, & haereticum contra sacram scripturam, & definitionem Concilij Tridentini sess. 15. in decreto de indulgentijs. Quae omnia confirmantur ex eo, quod dupliciter potest bonum spirituale vnius communicari alteri, ut luculenter de more docuit Thomas receptus ubi supra in 4. dist. 45. quaestio. 2. artic. 1. q. 4. Primo quidem in quantum est expiatiuum. Secundo in quantum est meritorium, & sentit, quod communicatum primo modo, plus prodest al-

Op. Nauar. Tom. II.

teri, quam facienti, communicatum autem secundo modo plus prodest facienti, quam ei pro quo fit, & merito, quia ut mox dicemus, quatenus est meritorium prodest facienti ad merendum de iustitia siue de condigno augmentum gratiae, quatenus autem expiatiuum, & satisfactorium non prodest alteri pro quo fit quoad gratiam de condigno merendam, sed solum quo ad condonationem poenae pro peccato condonato debita per viam cuiusdam recompensationis, quoad quod non prodest facienti, adeo quidem, quod nihil prodest ei, si poena quam debet ei pro quo fit requirit totum valorem operis boni communicati, ut qui soluit alicui centum pro alio 100. ei debente, non satisfacit quicquam pro se debente totidem eidem, ut colligitur ex Innocen. cap. ea te. de iur. iur. tertio, & ex Iureconsulto Vlpiano, in l. 1. ff. de solut.

Quarto quaeritur id, quod lector hoc loco merito nosse desideret, nempe, quid proficit communicatio illa mutua bonorum Sanctorum, quae ipso iure, siue ipso facto fit ad quod respondeo, id quod latius respondi supra, nempe quod non prodest ad quaerendam viam iustitiae, & de condigno gratiam neque augmentum eius, neque salutem, alacritatem, aut aliquod aliud bonum spirituale, vel temporale, per illud Hierem. c. 15. Si steterint Moyses, & Samuel coram me non est anima mea ad populum istum. declaratum a Thoma in 4. dist. 41. q. 1. art. 1. quaestio. 1. & 1.2. q. 114. art. 6. & 8. communiter recepto, & ab alijs, sed sic ad quaerendum illa de liberalitate, & merito (quod vocant) de congruo, ut praefatus Thomas docet. d. art. 6. & 8. Quia licet quilibet existens in gratia possit de iustitia, & condigno mereri sibi augmentum eius. Nemo tamen potest de condigno mereri alteri eam, nec augmentum eius excepto uno Christo, ut idem S. Th. declarat in praefato art. 6. & 8. Ne quis tamen ex hoc inferat parum prodesse communicationem orationum, & aliorum meritorum, quoad vim merendi, quandoquidem nihil prodest ad merendum de iustitia, consideret ea quae supra conclusimus, in c. 29. nu. 48. nempe, quod plerumque maiora impetrantur per viam liberalitatis, & congruitatis, quam iustitiae. Qui enim fodit in vinea Regis,

Y 3 via

Secunda pars Decret.

uia iustitiae certum quid meretur, qua via preces Reginae non possunt mereri aliud tantum, uia tamen decet liberalitatis, & magnificentiae, potest ei plus mereri Regina uno verbo, quod ille centum dierum operis; Ita licet uia iustitiae quisque possit magis sibi per se mereri, quam per alios, uia tamen decentiae, & magnificentiae sepe plus per alios, quam per se meretur.

Quinto querat hic aliquis, quid prodest communicatio praefata specialis, quoad vim merendi, cum quoad id de congruo generaliter sit facta ipso iure, ut praedictum est, & per communicationem non additur uis merendi de iustitia, & de condigno, ad quod respondeo, quod prodest ad hoc, ut magis debeat de congruo, ut singulariter sentit Thomas in dicto opusculo 6. column. 24. relatus a nobis alibi in Enchirid. siue Manu. de oratione. cap. 20. nume 54. & merito. Quia licet nullum meritum de congruo quamlibet magnum perueniat ad gradum meriti de condigno quoad rationem debiti, aliud tamen alio est maioris gradus ratione personae, modi, temporis, loci, & iustitiae rogantis, & merentis, sicut in preces maioris, ceteris paribus, magis meretur de congruo apud rogatum, quam preces minoris, & multiplicatae magis, quam tepidae, vel laxae, & quae specialiter pro uno, plusquam quae generaliter pro omnibus, intercessionis & meriti Sanctorum, & iustorum apud Deum alia sunt maioris meriti de congruo, quam alia ad querendum bona illi pro quo rogant, uel bona opera faciant, & consequenter communicatio generalis, quae ipso iure fit bonorum iustorum, licet multum proficit de congruo, plus tamen prodest, quando additur ei specialis communicatio, quo fit, ut maxime sit illa desideranda, & per consequens maxime facienda communicatio praefata coepta, quae tot orationes, & merita tot confratrum, & in his tot millium religiosorum electorum speciem quamuis non singulatum cuique confratri applicentur.

28 Sexto queritur a quo possit huiusmodi communicatio fieri? Respondeo, quod a quolibet privato, quoad bona opera sua, & a quolibet prelato spirituali, cuiuslibet congregationis spiritualis, quoad bona spiritualia communia ipsius, & a

Pontifice Maximo quoad bona communia totius Ecclesiae uniuersae, ut eleganter de more determinat Angelicus Doctor in quarto sententiarum distinctio 20. articulo 3. & 4. Cuius definitio quoad priuatum probatur per determinationem eiusdem receptam in dicta distinctio 20. quaestio prima, articulo secundo, quod licet unus non possit conteri uel coferri pro altero iuxta illud psalmi, psalmi 61. reddet unicuique iuxta opera sua, potest tamen satisfacere pro altero quoad poenam temporariam peccato condonato debitam, iuxta illud Apostolo ad Galatas 6. alter alterius onera portat: Ob rationem diuersitatis, ab eodem Thoma redditam, sicut etiam in iudicio humano alter pro altero debitum soluit, re potest. Institut. Quibus modis tollit obligatio in principio. Quoad praedictos autem congregationum probatur primo per illa multa quae Thomas Valden. libro de sacramentali capitulo 24. attulit ad probandum, quod Paulus, Ioannes, & Iudas Apostoli, & Timotheus & Syluanus communicauerunt specialiter suas orationes, sua quae bona opera quibusdam particularibus Christianis sibi amicioribus, & consequenter, quod pessime dixit Vaycless non posse prelatos religioni dare sibi deuotissimas cartas fraternitatis, quibus suas orationes, & alia bona opera coeant eis. Secundo probatur eo quod prelati habent administrationem omnium bonorum eorum suae congregationis iuxta Decretum Pelagii c. nulla. 18. q. 2. cum multis, quae ei nuper adieci in libro de Voto paupertatis. super eod. c. nullam. Quatenus habent tota bona non Monasterii administratione esse penes Abbatem. Nec obstat quod Pelagius ibi loquitur de Abbatibus, qui sunt prelati congregationum regularium non habentium quicquam proprium, neque in eorum diuisa a bonis Abbatibus, & consequenter non probat idem esse dicendum de Episcopis & alijs prelati congregationum secularium habentium propria, neque de Abbatibus habentibus bona diuisa a bonis suorum coeuentuum, qui non possunt administrare, nisi sola bona sibi deputata: Non inquam hoc obstat. Quia responderi potest primo, quod possunt facere saltem de consensu suorum capitulorum, & coeuentuum. Secundo quod Capitula, & con-

Miscellanea de Oratione.

172

& coeuentus suae congregationis Ecclesiarum suae secularium suae regularium non adeo curant, nec curant de administratione eorum bonorum spiritualium, ex quibus non redeunt redditus pecuniarij, nec honorarij, honoris, famae & gloriae saltem singulis eorum. Et ideo prelati quae fuerit hanc facultatem sibi solis consuetudine & praescriptione ordinaria 40. annorum, cap. de quarta. cap. ad aures. de praescript. & Authen. quas actio. C. de sacrosanctis. Eccle. aut saltem extraordinaria immemoriali, siue tanti temporis, de cuius initio non est memoria, ea. super quibusdam. de uerborum significatio. l. hoc iure §. duct. aqua. ff. de aqua. quod id. & a si. Non etiam obstat quod hanc doctrinam Thomae uidetur consequi quod prelati inferiores Episcopis, possunt concedere indulgentias contra Canonem Concilij generalis in c. accedentibus. de exce. praetor. Et contra receptam sententiam, in c. quod autem. & c. cum ex eo. De poen. & remiss. ut alibi tradimus in tractatu de indulgentijs, super §. in Leuitico. de poen. dist. 1. no. 23. 1. Non inquam hoc obstat quamuis uideat Quia ipsemet uigilantissimus Thomas in dict. lib. 4. q. 20. art. 3. & 4. respondit duplici nomine hanc communicationem non esse indulgentiam.

Altero, quod per eam non tollitur obligatio adimplendi poenitentias iniunctas. Altero quod non fit de thesauro ecclesiae in exhausto siue indiciente, ut ipse ait, siue immenso & infinito, ut Clemens Sextus loquitur in d. Extrauag. Unigenitus. Sed quia haec duae rationes uisae sunt, ut opinor, debiles Soto lib. 4. sen. dist. 21. q. 1. art. 4. ideo ipse reddit tertiam, scilicet quod Papa & Episcopi communicant ecclesiae uirtute iurisdictionis, & absolutionis, prelati uero communicant uirtute alterius potestatis, contra quam tamen neruose replicari potest, de indulgentia quae animae purgatorij conceditur per uisum suffragij. & non per uiam iurisdictionis, & absolutionis, ideo reddenda uidetur quarta noua, sed uera (quam forte sentit Thomas ubi supra, dum dicit indulgentiam coeundi de thesauro ecclesiae) nempe quod Papa, & Episcopi, per suas indulgentias communicant bona & merita etiam praeterita Christi & Sanctorum in Ecclesia

thesauro iam reposita, Praeterea uero bona & merita futura sua, & suarum congregationum nondum in thesauro praefato reposita, nec reponenda quidem, si receptis ad fraternitatem fuerint necessaria, pro soluendis poenis debitis suis peccatis quoad culpam condonatis, quod longe minus est, cum quilibet persona etiam priuata id facere possit, quoad sua merita futura.

Definitio autem praefata Thomae quoad Pontificem Maximum probatur ea ratione, quod ipse habet summam administrationem omnium bonorum Ecclesiae uniuersae, iuxta determinationem Concilij Lateranen. sess. 9. §. & cum omnium, & pars bonorum ecclesiae uniuersalis est thesaurus ille infinitus meritorum Christi & aliorum Sanctorum, paratus ad soluendam omnem poenam debitam iustis pro peccatis eis condonatis per iustam & rationabilem ipsius dispensationem & applicationem, quae piensissime a tempore Apostolorum in hunc diem facta est, & fit iuxta definitionem Concilij Tridentini, sess. 25. in Decreto de indulgentijs & aliorum Decretorum, ante illud frequenter additorum, cap. quod autem, & c. cum ex eo, de poenitent. & remiss. Cle. 1. de reliq. & uenerat. & extrauagant. 1. cum seq. de poenitent. & remiss. & alia quae nos alibi in tractatu de indulgentijs notab. 7. adieciimus.

29 Septimo queritur an persona priuata possit communicare alteri sua bona praeterita, sicut potest futura? Respondeo quod non, tum quia non potest quis iuste donare uni, quod iam donauit alteri, leg. quoties. C. de rei uendic. nec retinere quod uendit alteri, l. uendicantem. ff. de uic. Ergo neque qui ualorem bonorum suorum uni dedit, poterit alteri dare. At qui cumque facit aliquod bonum opus, si non facit illud pro alio, uidetur ualorem eius applicare sibi, quatenus eo indiget, & si facit pro alio uidetur applicare illud quatenus eger, & si neutri est necessarius in totum uel in partem, totum uel partem eius, quae non est necessaria ipsis, uidetur uelle reponere in thesauro generali Ecclesiae praedicto. Ergo non potest illum applicare de nouo alteri.

Ex quo inferitur iure potius militari, quam

Secunda pars Decret.

quam canonico quendam meum auum
unum militarem fratri suo fortissimo mi-
liti in pralio occiso donasse meritum ie-
juniorum sabathorum septem annorum,
quæ in honorem Virginis matris proxi-
me antea ieiunauerat, cui rei similia illo
tempore ab alijs quoque suæ conditionis
viris potius bona fide, quam erudita ra-
tione facta fuisse accepimus.

An autem prelati inferiores episcopis
possint per chartas fraternitatis commu-
nicare sibi deuotis benemerita preterita?
Respondeo quod non, tñ per proximam
rationem, tum quia prelati & congregatio-
nes dantes chartas huiusmodi communi-
cationis sibi deuotis sola futura bona cõ-
municant, ut satis patet ex his quæ uide-
re est apud Thomam Vnald. in præfato lib.
de sacra. c. 94. qui ponit substantiã formæ
chartæ fraternitatis Carmelitarũ, & Car-
thusianorum.

Arbitror autem (licet apud neminem
legere meminerim) quod hæc duo respõ-
sa sunt limitata, ut solum procedat quo
ad effectum satisfaciendi de iustitia & de
condigno, & non quoad effectum meren-
di uel satisfaciendi de congruo, tum quia
etiã personæ priuatæ præsentamus Deo
Opt. Maximo merita Christi, Diuorum,
& iustorum uiuentium, & obsecramus eũ
per illa, ut nos iunget ad conterendum &
confutendum peccata nostra, & ut condo-
net penas pro eis condonatus debitas, &
multa alia nobis conuenientia, tam tem-
poralia, quam spiritualia, tum quod ali-
quot prelati & congregaciones solent ali-
quando omnia merita sui ordinis etiam
preterita præsentare Deo ad placandũ
iram eius, si quam cõtra suum regem uel
regnum uel patronum, aut aliquem aliũ
maximum amicum conceperit, in quod
facit illud principũ psalmi *Memento do-
mine David, & omnis mansuetudinis eius.*
per quod iuxta apũssimũ intellectũ quẽ
Iansenius sequitur, Salomon representat
merita patris sui David, ad obtinendum
quod optabat, & paulo post expressius,
*propter David seruus tuum, non auertas fa-
ciem Christi tu.* Huc ẽr pertinet illud ser-
ui Abrahæ, querentis uxorem Isaac, Ge-
nes. 24. *Domine Deus dāmi mei Abraham,*
& illud Iacobi, Genes. 34. *Deus patris mei*
Abraham, & Deus patris mei Isaac, in qui-

bus merita preterita Domini & patris ta-
cite ad obtinendum optata præsentan-
tur eodem etiam spectat representatio in
carnationis, aduentus, passionis, & resur-
rectionis Domini nostri Iesu Christi, quã
post Litanias facit Ecclesia ad impetran-
dam misericordiam, gratiam, pacem &c.
representatio item meritorum uiuorum,
quam nunquam non facit in collectis
eorum.

Octauo queritur, an possit quis sibi
met ipsi cõmunicare bona preterita quo-
ad ualorem satisfactorium de iustitia &
de condigno pro eis debitũ, ita quod
profint ei ad luendam penam, quam de-
bet uel debebit pro peccatis commissis
post illa bona opera, & iusta poenitentia
condonatis, uerbi gratia, Quidam gratia
Dei gratum scientie ornatus & perseuer-
rās in ea multo tẽpore, fecit multa ope-
ra bona, quorum ualore satisfactorio sal-
tem toto non eguit, & postea peccauit
mortifere, ac sufficienter poenitet quoad
remissionem culpæ, sed non quoad re-
missionem totius penæ, queritur ad præ-
fatum ualorem proximorum bonorum
operũ quo antea non indiguit, possit acci-
pere, & applicare sibi pro solutione penæ
quam pro peccato illo none commissio,
noueq; condonato debetur, ad quod re-
spondeo quod non, quia iam illa merita
quoad illum ualorem satisfactoriũ sunt
reposita in Ecclesiæ thesauro. Cuius di-
spensatio non pertinet ad eum, sed ad
aliũ, scilicet ad Papam & Episcopos ut
prædictũ est, hinc & qui multa bona
perfecta donatione donauit iam Ecclesiæ
præsertim, non potest quicquam de illis
authoritate sua capere, etiam si egeat illis
cap. nouerint 10. q. 1. & c. sunt qui oper.
17. q. 4. & c. præterea, de iure patronatus,
licet si esset patronus & pauper, posset ali-
quã sustentationem petere, sed non pro-
pria authoritate capere, iuxta c. nobis, de
iur. patronat. eodem autem modo quo li-
mitata sunt duo proxima responsa, hoc
quoque limitandum est, ut colligere licet
ex vnius psalmi, *Domine probasti me, Non-
ne qui oderunt te Domine oderam &c.* &
multis uersibus alterius psalmi, *Beati im-
maculati,* psal. 118. in quibus David præ-
sentare uidetur quædam acta sua bona, ut
obtineat alia optata.

Vigesi-

Miscellanea de Oratione.

173

29 Vigesimo nono queritur, an prelati
possint orationes & benemerita singulorũ
suæ congregationis applicare alijs, nolen-
tibus ipsis, ad quod respõdeo primo quod
non, si est cõgregatio secularis, quia pos-
sunt habere proprium, nõ solum iurium
spiritualium, sed etiam temporalium, ca.
nolo. c. habebat. 12. q. 1. & nemo debet re-
sua sine culpa priuari, c. sine culpa, de reg.
iur. lib. 6.

Secundo, quod etiam non potest salte-
sine magna causa, licet congregatio sit sin-
gularis, si ipsi indigent suorũ meritorum
ualore, quia prelati habent potestatem
in adificationem, & non in destructionẽ,
secundum Apost. 2. ad Cor. 10. Destruere
autem, & non adificare esset communi-
care benemerita vnius Monachi eo inui-
to & eis egente.

Nam charitas debet esse bene ordina-
ta, iuxta illud Canticorum. canticor. 2. c.
ordinauit in me charitatem. Et charitas be-
ne ordinata incipit a seipso, iuxta illud
Imperatoris, *crudeletas quædam est, ut aqua
nata in uno agro, sitiente illo rigetur alius.* Ter-
tio quod potest quoad eã partem qua ipsi
non indigent, & quæ reponenda esset in
thesauro Ecclesiæ, si prelati eã nõ com-
municaret alijs: Tum ob eas rationes qui-
bus supradiximus prelatos posse merita
suæ congregationis alijs applicare. Tum
quia ipsi religiosi possunt illa communica-
re alijs, si prelati non iuberet, ut alijs cõ-
municarentur. Cum enim ut prædictũ est
post Thomam 4. dist. 20. q. 1. ar. 2. alijs pro
alio satisfacere potest, & nullo iure natu-
rali, diuino, nec humano videntur Mona-
chi ab hac facultate seclusi, saltem nõ con-
tradice re prelati, quoniam licet religiosi
sint incapaces dominij, & possessionis bo-
norum pecuniariorum, capaces tamen
sunt bonorum spiritualium, qualia sunt
virtutes, scientia, immo & beneficium si-
bi Canonice collatum. Imo etiam bono-
rum temporalium honorariorum, qualia
sunt honor, fama, gloria, Magisterium,
Doctoratus, & similia, ut alibi tradimus
in cõmentario de voto paupertatis, super
c. non dicatis. 2. q. 12. nu. 33. post Thomam,
& alios ibi citatos. Quarto, quod si oc-
curreret aliqua grandis causa succurrendi
alicui de Monasterio, merito per applica-
tionẽ omnium bonorum spiritualium al-

teri cõmunicabilium, quæ singulares Mo-
nachi possent alijs communicare, posset
prelatus iuste iubere, ut omnes religiosi
applicarent sua oia opera bona uno uel
altero die, aut alio tempore iusto illi, ma-
gna necessitate oppressio. Quia huiusmo-
di iussio esset edificatio, & non destructio
argumẽto multorum iurium, c. quorun-
dam, c. si religiosus, de elect. li. 6. quib. pro-
bat uoluntatem monachi a iusto arbitrio
prelati pendere. Dixi alteri communica-
bilia, quia ualor meritorum, quoad quæ-
rendũ de iustitia siue de cõdigno gratiam
non est communicabilis, nec ab illo pla-
to benemeriti tolli uel impediri potest, ut
supra dictũ est. Decimo querit, an per
præfatã communicationẽ omnia bona, quo-
ad utramq; vim siue ualorem satisfaciendi
& merendi siue impetrandi, ad quod re-
spondeo primo certum esse quod nõ com-
municant, quoad ualorem merendi de iu-
stia & de condigno gratiam, uel aliud
bonum spirituale uel temporale. Quia
quoad hoc sunt incommunicabilia, cum
nemo alius a Christo possit ea de condi-
gno alijs mereri, ut dictũ est sup. in co.
Miscel. post Thomam & alios ibi citatos.

Secundo, certum etiã uideri commu-
nicari ea quoad omnia illa quo ad quæ
generaliter ipso iure cõmunicantur om-
nia iustorum merita inter ipsos, iuxta il-
lum articulum, Sãctorum communione
declaratum à Thoma, in opusculo 6. col.
24. & quod hæc communicatio specialis
efficit, ut magis prosit, quàm generaliter
communicata prodesse, ut dictũ est
supra in eodem Miscellaneo.

Tertio certum etiã uideri, quod com-
municantur quoad utrumque ualorem,
quem habent ad merendum & satisfaci-
endum de congruo.

Sed cõtra uideri posset cuiuspiam de cõ-
municatione quoad ualorem satisfaciendi
de cõdigno, quia, ut prædixi, non com-
municantur, quoad ualorem merendi de
condigno, cui similis ẽr ualor satisfaciendi
de condigno, & de similibus idem indi-
catur, capitu. dudum. 2. de elect. leg. illud.
ff. ad l. Aquil. Sed contra uidetur dicen-
dum, tum quia communicatio sit genera-
liter, & dispositio generalis generaliter
est intelligenda, capitu. solita. de maio-
ritate & obed. leg. de pretio, ff. de publ.

Secunda pars Decret.

in rem actum quia S. Thomas id videtur sentire in d. opusculo. 6. col. 24. relatus a nobis ad verbum alibi in Enchiridio siue Manual. de orat. & horis cano. c. 20. num. 55. in illis verbis.

Nam vnus potest satisfacere pro alio sicut patet in beneficijs ad quæ plures cōgregationes admittunt aliquos, tum quia negari pōt esse similia quoad hoc mereri de condigno & satisfacere de condigno, quoniam illud non potest aliis pro alio facere, hoc autem sic, ut supra dictum est post S. Tho. & alios in eod. Miscel. nu. 18. Arbitror autem communicationem præfatam quoad ualorem satisfaciendi de cōdigno non extendi ad illum ualorem, quo eget is, qui facit illa, sed tantum ad illum qui reponendus esset in ecclesiæ thesauro, si alio non comunicaretur, per ea quæ proxime dicta sunt eo. Miscel.

Vndecimo queritur, an huiusmodi communicatio possit fieri patientibus in purgatorio, ad quod respondeo, quod sic, tum quia per quantum statutum huius confratriæ id fit illi, quem aliquis uiuus facit scribi in præfato libro obligando se ad recitandum psalterium singulis hebdomadis, tum quod sententia S. Thomæ recepta, & catholica habet suffragia uiuorum prodesse mortuis, quæ probatur per multa decreta a Gratiano relata, e. anime defunctorum. c. qui oblationes, & alia multa 13 q. 2. tum quia una quæuis persona etiam priuata potest sua bona quoad ualorem satisfactorium etiam de condigno communicare illis, ut prædictum est in eo. Miscellaneo.

30 Duodecimo queritur quid sit respondendum cuidam nunc querenti, an ualorem satisfactorium operum in penitentiam sibi a Confessario in iudicium possit iuste applicare suæ matri defunctæ. Apparet enim quod sic illa ratione. Quod ualorem satisfactorium operum quæ quæ obligatur facere, potest applicare alijs pro parte ad eum pertinente, ut diximus alibi in Enchir. de Orat. c. 20. nu. 51. de ualore parit. Missæ ad Missam pertine re sequenti Maiorem & Vuendelinum in 4. dist. 45. & quod uotum & iuramentum non obligant minus quam præceptum Confessarii, immo magis, quia iure diuino obligant, c. non est, de uoto & c. quanto, de iu-

re iurando, eum gloss. At certum est posse quem bonorum operum uotorum uel iuratorum ualorem satisfactorium alijs applicare. Sed cōtra, facit quod pretio quo soluitur unum debitum, non soluitur aliud, c. ea te, de iureiur. l. 1. ff. de solu. & per illam regulam iuris. Quod semel placet amplius displicere nequit, c. quod semel, de reg. iur. lib. 6. At Confessarius de præcepto imponens aliquid pro penitentia peccati confessi, uidetur applicare illud pro solutione pænæ debitæ peccato sibi cōfesso, ergo non potest confessus postea illud alij applicare. Quare hæc pars uidetur tenenda quoad ualorem necessarium ad soluendam pænā debitam, petēdo pro quo penitentia est imposita. Quamuis quoad ualorem uel partem eius quæ in id non esset necessaria, posset illā partem matri applicare. Nō obstat opposita, quia loquuntur de ualore operum nō applicatorum ex præcepto saltē expresse nec tacite alicui alij debito soluendo, quæstio autē propōita est de ualore operum, qui ex præcepto expresse uel tacite a Confessario est applicatus solutioni pænæ debitæ pro certis peccatis confessis. Non obstat etiam dicere quod ex hoc sequeretur quod nullus confessus absolutus posset ullius operis sui boni ualorem alijs applicare. Cum fere omnes confessarii imponant sibi confessis omnia bona quæ fecerunt in penitentiam peccatorum sibi cōfessorum, iuxta ea quæ tradimus in Manual. Confessoriorum. c. 26. num. 12. Non inquam hoc obstat. Quia confessarius non uidetur præcipiendo, sed consulendo ut ibi dixi, omnia illa bona opera pro penitentia imponere, ita quod obligetur cōfessus ad applicandū oīa illa pænæ peccatis ei confessis debitæ, sed quod illa quæ uoluerit applicare profint ei tōquam pro penitentia imposita, & ita potest aliquid illorum alijs applicare etiam si confessus applicauerit ea omnia peccatis confessis. Quia consilium eo solo quod acceptatur non fit præceptum ad implendum illud, licet enim quis acceperit consilium de audiendo Missam die professo, uel de intranda religione, non tenetur de præcepto ad illa faciendā, iuxta tradita per Gratianū, s. si 4. dist. c. quod præcipitur. 25. quæst. 1. & specialius alibi per Archidiaconum, c. qui

Miscellanea de Oratione.

174

qui bona. 17. q. 1. post Thomam 2. 2. q. 88. art. 1. Ad autem in applicatione uota uel iurata illius, qui applicauit bona sua opera unius mensis uel anni alicui defuncto, includantur bona opera in penitentiam sibi a Confessario intra illud tempus imponenda. Videtur quod non, tum quia in obligatione generali non includitur ea, quæ quis uerisimiliter non obligasset, l. obligatione generali. ff. de pign. tum quia non potuisset etiam si uoluisset per prædicta, nisi facultate sibi ad id faciendū a Confessario facta. Per eam. n. fieret ut impositio penitentiae esset quidem præceptum quoad implendam illam, non autē quoad applicandum ualorem illius pænæ debitæ pro peccatis ei confessis, nisi ad summum illam partem quæ non esset necessaria illi defuncto. Quia uoluntas legislatoris, qualis est in eo Confessarius, est attendenda. l. 1. ff. de consil. principum. §. sed quod principi placuit. Instit. de iure nat. gentium, & ciuili.

27. S V M M A R I A.

- Anniversaria quot & quando pro his confratribus mortuis dicenda. n. 31
- Festum annunciationis, ut maximum huic confratriæ. n. 31
- Annunciationis in festo multas Virgines pauperes in Monasterio Romæ Mineruæ dotari. n. 32
- Indulgentia multa dicentibus Rosarium concessa. n. 33
- Indulgentia Sixti includit penitentiam non iniunctam, sed nō quarit eam dicens per alium psalterium. n. 33
- Indulgentia qua Alexandri tollit penitentiam non iniunctam. n. 34
- Indulgere potest inferior Papa penitentiam non iniunctam. n. 35
- Indulgentia plenaria semel in dicta & semel in morte confratribus Rosarij concessa. n. 35
- Gratius de substantia non est scriptura Stationes Romanas ut dedit Leo. X. Rosarium, ut fere proprium Dominicans. n. 36
- Rosario non uno die, & vice dicendum. n. 36
- Rosariū quæ dedit Pius V. quanti momenti. n. 36

Donari potest pro collegio etiam sine inscriptione. n. 36
Articulus mortis duplex, & hic intellige de vero. n. 36

Vigesimumseptimum Miscellaneum quod septimū est statutum præfatæ confratriæ, continet, ut quatuor diebus proxime sequentibus, quatuor festa Beatae Mariæ principalia, scilicet Purificationis, Annunciationis, Assumptionis, & Natiuitatis fiat quatuor anniuersaria in omnibus Monasterijs prædicatorum pro confratribus iam mortuis, quibus interesse debet omnes confratres, cum singulis candelis cereis, si facultatem ad id habent. Circa hoc nil occurrit addendum, sed optandum quod ut est piissimum, & tanto ordine dignum institutum, ab internis quæ confratribus eiusdem ordinis, & religiosi pro sua parte seruatum, ita simili cura & studio externi confratres exequantur.

Octauum continet, quod festorum omnium Virginis Matris maximum est, quod ad præfatam confratriam festum Annunciationis, & ideo in isto die conuenire debent ad Missam omnes confratres cum candelis cereis in Monasterijs prædicatorum Rosarij.

Huius statuti prior pars colligebatur ex litteris præfati Alexandri supra in 14. Miscel. relatis, quatenus dant primum locum festo Annunciationis B. Mariæ, nominando 4. festa eius principalia, quibus ibi addidimus, quod nec mens illius, nec huius statuti fuit dicere festum Annunciationis esse simpliciter maximum festorum Virginis Matris, sed secundum quid, scilicet quoad hanc confratriam. Quia festum Assumptionis est simpliciter maximum eorum, iuxta glossam quandam memorabilem & receptam, capitū. Alma mater, uerbo Assumptionis. de sentent. excommun. lib. 6.

Altero uero pars huius statuti, quæ obligat omnes confratres ad audiendam Missam, cū candelis cereis in præfato Annunciationis festo, tam male seruatur aliquot in locis, quam dignum est seruati in omnibus, quandoquidem pauci collatione aliorum præfati Missæ interfuerint, & pauciores candelas deferunt, cum fere solæ mu-

Secunda pars Decret.

mulieres pauperiores ferant spirulas ex
cera torta cōglobatas, viris præsertim po
tentioribus parum (proh dolor) de hu
iusmodi candelarum delatione curantib.
quamvis in Vrbe Orbis capite celeberrime
hoc festum celebretur, interessente il
li Pont. Max. cum maxima pompa, mul
tis Virginibus pauperib. (quæ hoc anno
32 fuerunt 93.) noue dotatis, in processio
ne longo ordine, contratrib. eas granib.
eisdemq; primoribus matronis ducētib.
Nonū declarat quod diuersi Pōtiffes
Maximi, & alij ecclesiarum prælati, con
cesserunt multas indulgentias recitanti
bus Rosarium, & Psalterium prædictum.
In primis quod Sixtus Papa IV. conces
33 sit indulgentiam quindecim annorum &
totidem quadragenarum recitanti. præ
fatam psalterium pro qualibet vice qua
id fecerint. Circa hoc aduertendum primo,
quod supra in Miscellaneo 25. nu. 22.
irrefragabiliter probatum fuit, quod hoc
statutum, & duo sequentia non potuerint
esse de primis statutis huius præcellentis
confratriæ. Deinde aduertendum, quod
Sixtus IV. non concessit formaliter indul
gentiam 15. annorum & 15. quadra
genarum recitanti. sed quinquaginta
recitanti. quinquaginta Ave Maria, cum
quinque Pater noster, quamvis æquiva
lenter id fecerit. Nam si quis quoties
recitat quinquaginta Ave Maria, & quin
que Pater noster, quærit indulgentiam
quinque annorum & quinque quadra
genarum, & qui recitat Psalterium, ter reci
tat illa, consequens est eum qui recitat
psalterium quæsituram indulgentiam quin
decim annorum & 15. quadragenarum.
Tertio aduertendum quod prædictus Six
tus concessit præfatam indulgentiam re
citanti præfatam quinquaginta Ave Ma
ria, & quinque Pater noster, nulla facta
mentionē de recitatione per alium fa
ciendo. Ex quo inferitur, non quærere il
lam eum, qui recitat illa per alium, tum
quia concessio indulgentiæ est restringen
da, Argumento capitul. porro, de pri
uileg. quod in specie dixit quædam glo
sa recepta, in regu. 49. Innocent. IV.
Cancellariæ, quam ad hoc citamus in
Commentario de indulgentiis, supra. §.
in Leuitico, de penit. dist. 1. notab. 9. nu.

7. tum quia regulariter non sit extensio
de nero casu ad fictum, l. 3. §. hæc verba,
ff. de nego. gestis, c. in nostra, de iniurijs,
& factum per alium non est vere factum
per se sed fictum, ut notauit quædā gl. rece
pta, c. qui facit per alium, versiculo, per in
de. de reg. iur. lib. 6. c. 27. nu. 5. adeo qui
dem, quod ut alibi in Manuali confessa
riorum diximus, in Manuali c. 27. num. 5. r.
quod canon excommunicans facientem
aliquid, non censetur in dubio excommu
nicare mandantem, rogantem, aut consi
lentem, ut efficaciter probat quædā Cle
mentina cum sua glossa, in clem. 1. de con
san. & affinitat. adiuncta glossa. Ex quo
rursus inferitur, præfatos confratres non
satisfacere obligationi suæ recitandi sin
gula psalteria singulis hebdomadis, recitā
do illa per alios, sed oportere recitare illa
per semetipsos. Quarto aduertendum,
quod Sixtus concessit præfatam indulgen
tiam omnibus & singulis recitanti. præ
dicta quinquaginta Ave Maria, cum quin
que Pater noster, siue tertiam partem psal
terij, & non solum quærunt illam contra
tres præfatæ confratriæ, sed etiam quilibet
alij. Nulli enim de præfata confrat
ria, nec de confratribus eius, neque de
Rosario mentionem fecit.

Quinto aduertendum, quod præfatus
Sixtus concessit prædictam indulgentiam
quinque annorum, & quinque quadra
genarum, nulla mentione facta de iniuncta
penitentia. Et ita quærunt illam, qui re
citant ea, etiam si nulla penitentia talis fue
rit eis. Confessarijs iniuncta, iuxta ea,
quæ alibi contra Caietanum probamus
in tractatu de indulgentiis, super §. in Le
uitico de penit. dist. 1. not. 11. nu. 7. quod
ipsum est dicendum de illa indulgentia cé
tum dierum, quam solis præfatis contra
tribus concessit præfatus Alex. Legatus in
confirmatione prædictæ confratriæ, pro
singulis quinque festorum principalium
Virginis Mariæ, non autem de illa quadra
ginta dierum, quam concessit recitanti. ter
tiam partem psalterij (quod vocat Ro
sarium) quia concessit eam cum adiectio
ne de iniunctis penitentijs, ut habet lite
rarum eius tenor relatus supra, Miscella.
24. Nec obstat ei quod prædictum est de
indulgentia centum dierum, quod Caieta
nus in tractatu secundo de indul. ca. 7.
tenuit,

Miscellanea de Oratione.

175

indulgentia centum dierum, quod Caieta
nus in tractatu 2. de indulg. c. 7. tenuit,
nullam inferiorem Papa posse concede
re indulgentias penitentiarum non iniun
ctarum, quoniam neruose probauimus
alibi in prædic. tractat. de indulg. not. 11.
nu. 7. contrarium esse verum.
Decimum statutum declarat Innocen
tium Octauū anno 1404. vix vocis ora
culo concessisse indulgentiam plenariam
semel in vita, & semel in morte scriptis in
prædicta confratria. Circa hoc dico primo,
id quod de nono dictum est, nempe
probatum esse supra Miscell. 25. non po
tuisse hoc esse de primis præfate contra
triæ præcellentis statutis, secundo est ma
gni faciendū, quia est plenaria, & non res
tricta ad penitentias iniunctas, & conse
quenter quicquid dicat præfatus Caieta
nus in 2. tract. de indulg. c. 8. in trac. de in
dul. notab. 1. nu. 3. tollit penā pro pec
catis confessis debitam, & quæ tolli po
tuit per penitentiam a Confessarijs iniun
ctam, quæ debite iniungi potuisset, ut effi
caciter alibi super §. in Leuitico, de peni
dist. 1. not. 33. probamus. Tertio quod du
bitari potest, an fuerit & maneat suspen
sa per Bullam, quam S. D. N. Gregorius
XIII. paulo ante annum Iohelæum 85. su
spendit omnes indulgentias plenarias, ut
si maneat suspensa, remedium adhibeatur
opportuni, quo suspensio illa reuocetur.
Et quidem arbitror primo illam fuisse su
spensam, saltem quoad loca & terras ex
tra Urbem positæ, per prædictam Bullam
per ea quæ illi ad verbum relata adieci
mus, in glo. verb. plenarias, in tract. de in
dul. Secundo quod illa suspensio non fuit
reuocata per lapsum anni Iohelæi, neque
per ullam reuocationem generalem, per
ea quæ super eadem diximus in gl. super
verb. publicetur. tractata re eum Reuo
candis. Datis super dubijs, quæ antea
circiter 27. annos nos Conymbriæ scrip
tiseramus in eodem tractatu de indul. no.
28. super simili suspensione a Iulio III. fa
cta ob Iohelæum anno 1550. Tertio quod
procuranda esset præfata suspensio sub
latio, quoad dictam indulgentiam plena
riam, si nondum est obteata. Non obstat
quod non uideatur super huiusmodi ui
dantia expeditæ litteræ, quia ad ualorem
gratiæ non sunt necessariae litteræ, ut mul

tis iuribus probatur, c. institutionis. 25. q.
2. & cle. dudum. de sepult. §. nos, & iuncta
glossa. quæ hoc exprimit, in uerb. verbo
uel scripto. & alia quæ late tradunt post
Archidiaconum, in proemio lib. 6. & Pa
normitanum in Rubi. de constitutio. Fel
nus & Decius ibidem. Nec quicquam ob
stat replicatio, quod litteræ licet non sine
de substantia gratiæ Papæ, sunt tamen de
substantia probationis eius, secundū Bal
dum a multis receptum, l. humanum, sub
fine. C. de legibus. tum quia id modifi
cari & negari potest, quod facit Decius in di
rub. nu. 1. tum quoad Deum, cuius ocu
lis omnia sunt nuda & aperta, iuxta Apo
stolum ad Hebr. 4. c. relatus ab Euaristo,
c. Deus Omnipotens. 2. q. 1. non est neces
saria ulla probatio, neque quoad forum
conscientiæ, iuxta glossam receptam de
Cle. 1. de priuileg.

36 Undecimum quod Leo X. concessit
præfatis confratribus, totius orbis Chri
stiani confratriarum in Dominicanorum
ecclesijs fundatarum, visitando quinque
altaria, uel quinquies vnum, uel plura,
ubi desunt quinque, & qualibet vice reci
tando quinquies Pater noster, & quin
quies Ave Maria, quærant oēs indulgen
tias, quas quærunt qui personaliter uadūt
ad stationes Romanas. Circa hoc dicendū
primo, quod non est de primis statutis hu
ius confratriæ per supradicta in 9. & 10.
sta. Deinde quod est magni faciendū gra
tia in eo contenta, sed quod ea soli pos
sunt frui, qui sunt confratres confratriæ
Rosarij in Ecclesijs fratrum Dominicanorum
fundatæ. Quia id sonat eius uerba a
quibus non est recedendū, nisi aliud aliq
de confiter, l. non aliter. ff. de leg. 3. c. ex lit
teris. de sponsalibus, & merito huiusmo
di restrictio facta uidetur, quum ipsorum
Patriarcha sanctissimus fuerit huius ge
neris oradi author & persuasor, & eius or
do renouator, & conseruator, imo & con
fratriæ institutor curiosissimus, & constan
tissimus amplificator. Addendum præfa
tis primo ex præfato libro priuilegiorum
Illustrissimi Ordinis Prædicatorum Au
thentico, fol. 206. quod fol. record. Pau
lus Tertius confirmauit declarationem
Clementis VII. quæ in eod. lib. fol. 205.
ponitur, quod (licet forte ad quærendas
indulgentias confratribus præfate cofra

Secunda pars Decret.

tria prædictum psalterium recitantibus concessas, requireretur secundum tenorẽ litterarum Sixti IV. super hoc expediturum, ut vno die, & vna vice deberent illud integrum recitare, sufficeret, quod una hebdomada, & pluribus vicibus dicerent illud, accipiendo diem pro hebdomada, & vicem pro vicibus.

Addidit insuper duos annos verã indulgentiæ confratribus illud integrum in vna hebdomada recitantibus. Addendũ secundo, quod scilicet record. Pius V. præfata confratriæ concessas. Secundum, quod confirmavit & innovavit omnes gratias præfata confratriæ concessas. Secundum, quod confratribus eius, qui qualibet hebdomada totum psalterium recitauerint septem annos, & totidem quadragenas de iniunctis eis penitentijs relaxavit. Tertium quod confratriæ prædictæ possint ea per se & petere omnia quamlibet magna sibi donata vel relicta, & ea in usus pios præfata confratriæ impendere, absq; alia vllius licentia. Circa quæ tria est advertendum, quod primum est vtilissimum, tum ob alia, tum maxime ob indulgentiam plenariam semel in vita, & semel in morte querendam vix vocis oraculo, ab Innoc. VIII. concessam. secundum vero quo eadem septem annos, & totidem quadragenas de iniunctis penitentijs, paucis obstraxit est vtile, quia paucis nunc ab vllis impinguntur penitentijs annorum & quadragenarum, & per penitentiam iniunctarum nihil remittitur eis de iniungendis, idest de ijs quas debuisset, vel potuisset Confessarius infigere, secundum communem alibi probatam in dict. tract. de indulg. super §. in Levit. de penit. dist. 1. not. 3. i. nu. 38. & not. 10. nu. 7. & 8. Tertium vero potius est iuris communis declaratio, quam nova gratia, cum Constantina lege liceat omni collegio pio relinquere in morte, l. 1. adiuncta glo. recept. C. de sacrosanct. Eccle. l. collegium, C. de hæred. instit. cum ci annotatis, cumque illa lege tali collegio quis vetatur inter vivos donare, cūque nulla donatio ad opera pia facta requirat inscriptionem secundum Bartolum communiter recept. l. si quis argentum. §. sancimus. C. de donationib. Adde tertio quod præfatus Pius non

solum præfata concessit, sed etiam alia eis maiora, quæ videre licet in contextu Extravagantis suæ, quæ incipit, Consueverunt. & ponitur in volumine. confic. fol. 244. primum quidem, quod non solum confirmavit, & innovavit gratias concessas confratriæ & confratribus, ut supra dicitur, sed etiam concessas alijs hoc genere orandi nunquam satis laudato ventibus ut colligitur ex ead. Extravag. ex versicu. vique facilius. Secundum, ut colligitur ex versic. & in super, eiusdem Extravagantis, concessit plenariam indulgentiam & remissionem omnium peccatorum omnib. & singulis, confratriam prædictam in dominicanorum ecclesijs rite institutam, in gredientibus, qui prima vice qua descripti fuerint Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum in aliqua ecclesia seu Cappella dictæ confratriæ percoperint, & unam saltem quinquagenam Rosarij recitauerint & pro Sanctæ Mariæ Ecclesiæ tranquillitate orauerint, quæ maxima gratia est. Tertio ut ex d. uer. & insuper colligitur, concessit similem indulgentiam & remissionem omnium peccatorum omnib. præfatis confratribus, qui in mortis articulo constituti, salutaris penitentia, & viatici Sacramento muniti fuerint.

Circa quod dubitari potest, An hæc gratia expiret & consumatur prima vice, qua mortis articulus euenit, & cōfrater cōfessus communicaverit. Nā pro parte affirmante facit, quod articulus mortis non solum dē euenire, quādo ex ægritudine illa, qua laborat, moritur, sed et cum tantum laborat, ut probabiliter timeatur moriturus, ut diximus alibi in tract. de indulg. super 6. in Levitico. de pen. dist. 1. not. 30. nu. 3. & in Manual. Confessica. 26. nu. 31. post D. Antonium, Felinum, & alios, quos ibi citauimus, & Angelū a Claudio, in sum. verb. mors. ante quos oēs resoluit Pan. in c. pastoralis. §. 3. de offic. ord. Quod toties quis in mortis articulo inuenitur, quoties probabiliter timeatur moriturus, ut quia est in procinctu nauigandi, vel præliandi, vel quotidiana febri vexatur &c. quæ sunt exempla Iurisconsultorum l. 1. & 3. seq. ff. de dona. cau. mor. & ita per absolutorem in articulo mortis præsumpto factam consumitur gratia, nisi alia exprimitur, ut ibi diximus, & in præfata Bulla Pij V. non

Miscellanea de Oratione.

176

non exprimitur aliud, & sic per primā absolutionem in articulo mortis præsumpto factam expirat, & præfati S. Antoninus & Felinus, quos alibi sequuti sumus concludunt indulgentiam concessam pro articulo mortis expirare per absolutionem factam in articulo præsumpto mortis, ita quod postea in vero non potest prodelle, nisi aliud in ipsa indulgentia exprimitur. Quia ratione hoc mihi primo aspectu visum fuit dicendum de hac indulgentia, sed re alius perpenſa uidetur dicendum contrarium, tum quia præfata Bulla Pij non requirit ullum ministerium confessorij vel alius, quo hæc indulgentia concedatur, sed ipsemet eam pro illo tempore concedit, ut colligitur ex illo uerb. concedimus. Tum quia licet cum Pontifex Max. concedit facultatem absolendi in articulo mortis, recte præsumatur habere mentem, ut possit absolui in articulo mortis præsumpto, ne si non absolueretur, gratia fieret frustranea, & quod per primam absolutionem in eo factam expirat gratia, ut præfati patres dixerunt, & quos nos sequimur per quandam legem solemnem, l. boues. §. hoc sermone. ff. de ver. sign. Cum tamen ipsemet sine ullius alius ministerio concedit indulgentiam pro articulo mortis, uidetur profecto intelligere de articulo veræ mortis & non tantum præsumptæ. Cum intentio eius sit, ut is cui facit illa gratia mundus ab hoc mundo immundo exeat. Qualis alias non exiret, saltem virtute illius gratia, si antea euenisset ei aliquis articulus mortis præsumptus, in quo cōfessus communicasset, & intentio disponentis imprimis est attendenda, l. in conditionibus. ff. de condit. & demon. cap. si de præb. Tum quia nihil obstat prædictæ lex. l. boues. §. hoc sermone. ff. de ver. sign. quatenus probat gratias in dubio de primā vice intelligendas. Quia concedimus illud. Sed negamus gratiam hanc ulla vice applicari in ullo articulo mortis præsumptæ, sed manere integram pro articulo mortis veræ, tum quia regulariter stipulatio, legatum, fideicommissum & alia quæ sunt pro tempore mortis, intelligunt de tempore veræ mortis, & non tantum præsumptæ vel fictæ. l. si quis, cum morietur. ff. quan. dies leed. & c. susceptus. de rescrip.

li. 6. Et mors civilis non æquiparatur mortis naturali, nisi in casib. a iure expressis, ut dux glossæ celebres & approbatæ resoluerunt, c. placuit. 16. q. 1. & d. c. susceptus, tum denique quod ut ait Felinus in sermone de indulg. num. 3. S. Antoninus & alij patres, & ipsemet loquuntur de indulgentia quæ conceditur quotidie pluribus a Papa per viam specialis indulti, quod in articulo mortis per idoneum confessorē quem elegerunt possint auctoritate Apostolice indulti absolui plenariē. Et ideo dixerunt indulgentiam huiusmodi habere locum in articulo mortis præsumptæ, & per absolutionem factam in eo expirare. Quia loquebantur de gratia per quam, sola non conceditur indulgentia, sed cum ministerio confessorij vel alius absoluentis, & poterat esse frustranea ægroto, si absolutio non fieret in illo mortis dubio articulo, in nostro aut casu conceditur indulgentia sine ullius alius ministerio, & non potest esse frustranea. Quia adueniente veræ mortis articulo ipso iure queritur. Quare intranda & suscipienda est hæc confratria, & ob hanc solā gratiam, quæ tā felicē confratrib. eius (si Sacramentis penitentia, & Eucharistiæ muniti moriuntur) sine promittit. Quartū concessit omnibus et non cōfratribus, qui in festo Resurrectionis, Annunciationis, & Assumpt. B. Mariæ sanctissimam Eucha. Sacramentum sumpserint, & tertiam partem præfata Rosarij recitauerint indulgent. decē annorum, & totidem quadragenarum. Circa quod est advertendum, quod in hac concessione nulla sit mentio de iniunctis penitentijs, & ita est valde vtilis. Quia ut prædiximus, quicquid dicat præfatus Caietanus in 2. tract. de indul. ca. 7. tollit omnem penam pro peccatis confessis debitam, quæ tolli potuit per penitentiam a Confessarijs iniunctam, & quæ debet iniungi potuisset ut efficaciter alibi in tract. de indulgentijs, not. 21. num. 6. & 11. probamus.

S V M M A R I V M.

Totum & pars non ut numero, ita specie
& nomine distant. n. 37
Rosarij appellatione simplici, quid veniat
in dubio. n. 37
Cord.

Secunda pars Decret.

Coronam nullus classicus auctor uocat Rosarium. n. 83
Obligatio in dubio quod minus est cōtinet. n. 39
Vouens sextarium quod minus est debet. n. 39
Verba ut capiendā, & ad promerendum concepta data. n. 40

27 **V**igesimū octauum Miscellaneum an appellatione Rosarii simpliciter prolari debeat intelligi sola illa congeries 150. Aue Maria & 15. Pater noster cōstans (quæ appellatur psalterium) an etiā præfata cōgeries cōstans ex 63. Aue Maria, & 7. Pater noster, an vero congeries illa cōstans ex 50. Aue Maria, & 5. Pater noster, quæ appellatur tertia pars psalterij. Et quidem pro asserentib. quod sola prima congeries, siue totum psalteriū, ueniat appellatione Rosarii simpliciter prolari facit primo, quod cōstat ex prædictis litteris primam congeriem siue totū psalterium appellari Rosarium saltem vulgariter, & non vñ constare idem de alijs.

Secundo, q. ex eisdē constat, quod tertia eius pars, siue cōgeries, quæ cōstat ex 50. Aue Maria, & 5. Pater noster, appellat tertia pars psalterij, & Rosarii. & pars & totum nō sunt idem, l. si quis cū totū ff. de excep. rei iud. Tertio q. vñ aliquib. solam primam congeriem, siue totum Rosariū appellari vulgariter Rosariū, & non alias. Pro his aut qui aiunt secundā congeriem dici ē Rosariū, facit quod vulgus Romanū, licet appellet eā peculiarius Coronā B. Mariæ, tamen ē appellat Rosariū. Pro asserentibus aut quod præfata tertia congeries constans ex 5. Aue Maria, & quinque Pater noster proprius appellatur Rosarium, facit primo, quod statuto secūdo præfate cōfratriæ in Miscell. 25. post nu. 23. supra relato expressim cauetur q. congeries prima omnium 150. Aue Maria, & 15. Pater noster, appellatur psalterium, & tertia congeries 50. Aue Maria & quinque Pater noster appellatur Rosarium. Secundo, quod præfatus Alexander in suis præfatis litteris, dum confratribus concedit indulgentiam, sic ait, *Quæcumque vice per se, vel per alium dixerint Rosarium B. Virginis, quod constat ex 50. Aue Maria, & quinque Pater Noster*, clarē docēs quod præfata tertia congeries dicitur proprie Rosarium. Tertio facit quod prædicta con-

fratria, non appellatur confratria Psalterij, sed Rosarii, & si appellatione Rosarii solum intelligeretur Psalterium tantum, iustius appellaretur confratria Psalterij, cum illud nomen sit antiquius & dignius, & inditum ab ipsomet auctore, ut prædictum est. Quarto, quod verba intelligenda sunt, vt communius intelliguntur. c. ex litteris, de sponsal. l. habeo. ff. de supell. lega. At ut a fide dignis audio, apud Germanos, Belgas, in quorum terris præfata confratria instituta fuit, & apud Francos eis uicinos, & etiam Hispanos Francia finitimos, tertia pars psalterij appellatur Rosarium, in Italia etiam qui habens in manu præfatum tertiam congeriem inter rogatus quid habeat in ea, respondet quod Rosariū, Ergo &c. Quinto quod aliquot Pontifices Max. cum appellatione Rosarii uolunt solum significare totum psalterium, adijciūt verbo Rosarium, illud adiectiuum (totum) non obscure significātes, quod per verbum Rosarium simpliciter prolatum intelligeretur etiam aliquid aliud, nisi adijceret verbum totum. Sexto deniq. quod uerba in dubio sunt proprie intelligenda, l. non aliter. ff. de l. 3. & ut cōmuniter sonāt per iura dicti quarti argumenti; At per statuta confratriæ prædictæ, & per litteras Legati, qui eas confirmant, constat tertiam partem Psalterij appellari proprie Rosariū, & per quintū argumentū quod tota uel maior pars orbis Christiani appellat illam Rosarium, efficaciter profecto probat tertiam partē Psalterij uenire appellatione Rosarii. Equidem, mea sentētia, glua saniori opinio hæc tertia vñ uerior, tum ob fundamenta eius, tū quod aliarū fundamēta nihil obstant. Ad ea n. responderetur, concedendo quod totum psalterium appellatur Rosarium, nō quidem nomine originario ab auctore suo indito, sed a vulgo ei postea impositio, negando tamen quod per hoc consequatur tertiam Psalterij partem non appellari Rosarium, tū quod ex eo quod aliquod prædium dicatur fundus, non sequitur quod pars eius non sit fundus: Imō pars fundi præsertim separata a toto dicitur fundus, l. plane. §. si ff. de leg. 1. l. locus ff. de uerb. sign. cum cit. a gl. illarū. Et qui agnoscit partē legati, totū agnoscere uidetur, l. si cui. ff. de leg. 2. tum

Miscellanea de Oratione.

177

tum quod sicut vulgus totum Psalterium appellat Rosariū, ita potuit appellare tertiam partem eius psalterij separatam, immo & expressim statutis præfate confratriæ fuit sic appellata, tum quod licet pars & totum non sint idem numero, frequenter tamen sunt idem specie uel genere, & eodem nomine appellatiuo nominantur, ut Petrus & Ioannes sunt idem specie, & uterque appellatur homo & tota regis iurisdicō & pars eius, dicitur iurisdicō, l. cui iurisdicō, & l. imperium. ff. de iurisdicōne om. iudic. & cum eadem ratio dicat, id quod dicitur de toto, dicitur etiam de parte, l. quæ de tota. ff. de rei uend. cap. pastoralis, §. item cum totum, de offic. deleg. Et qua ratione totum Psalterium dicitur Rosarium, eadē potest dici tertia pars eius, ut palam est perpendenti duplicem rationem supradictam, quæ Psalterium potuit appellari a vulgo Rosarium. Quæ tamen conclusio limitanda uidetur primo, ut procedat quando illi uerbo Rosarium, adijciatur totum, arg. prædictarum legum, tunc enim intelligendum est de toto Psalterio, & nō de parte eius; Tum quia fundi pars non dicitur totus fundus, arg. prædictarum legum, tum quia ita interpretanda est dispositio, si fieri potest, ut nihil superfluat, qd Clemens III. significat in c. solita, de mai. & obed. adiuncta gloss. in uerb. tanquam, recept. ac dilatata per Felib. & nisi hoc diceremus illud uerbum totum, superflue ret, cum adijungitur illi uerbo, Rosarium. Limitanda est etiam secundo non procedere in terris, in quib. solum totum Psalterium appellatur Rosarium, & non pars eius, tū q. uerba sunt intelligenda, secundum consuetudinē regionis, in qua profertur, ut ait Vlpianus, l. numis. ff. de leg. 3. & loquentis, ut ipsemet ait, & alij iure cōsulti alibi l. alimentā, & l. pen. cum alijs, a gl. illius citatis, ff. de alimentis & cibarijs leg. tū argumēto eorū, quæ alibi diximus uidelicet quod appellatur Aue Maria in terris, in quibus solet dici cum illa partientia, Sancta Maria, & cum illa, Nunc & in hora mortis nostræ, uenit illud Aue Maria, quod cum illis dicitur, & non illud, quod absque illis dicitur, licet in alijs terris ueniret, quod sine illis dicitur. Dixi, in terris in quibus solum totum psalterium Op. Nauar. Tom. II.

appellatur Rosarium. Quia in quibus sola tertia pars psalterij appellat Rosarium 39 uel tam illa, q. totum psalteriū, illa ueniret appellatione Rosarii in dispositione obligatoria. Quia in dubio obligatio interpretanda est de re, uel summa minore, per regulas iuris, l. semper in obscuris. l. semper in stipulationib. ff. de reg. iur. & c. in obscuris, de reg. in li. 5. Nō ēt numis legatis ex illiōres debent, d. l. numis. & votum de soluendo sextarii iurici, de solutione sextarii minoris intelligit. c. ex parte. cū per Pan. n. 4. de censu. Limitanda est tertio præfata conclusio, ut procedat cum res est dubia nō aut cum aliūde contrarium constat, (in certis n. non est locus cōiecturis) l. cōtinuus. §. cū ita. ff. de uer. ob. cōstaret aut satis aliunde contrarium, si qui uouet uel iurat, uel imponit penitentiam de dicēdo Rosario esset de regione, in qua solum Psalterium siue cōgeries 150. Aue Maria & 15. Pater noster appellatur Rosarium, tum per limitationem præcedentem, & eius fundamenta, tum quia cum uerba sint inuenta ad exprimendum concepta loquentis, cap. ne quis. 22. quæst. 2. Cumque is qui est de regione, in qua solum totum Psalterium appellatur Rosarium, non uidetur concipere per uerbum Rosarium, nisi Psalterium totum, necellario intelligenda essent uota, iuramenta quæ ipse fecerit, & penitentia, quas ipse imposuerit, uel acceptauerit de toto Psalterio. Ex quib. sequitur primo, quod satisfacti suæ obligationi dicendo præfata tertiā partem, qui ad dicēdū Rosarium cū simpliciter obligatus statuto, voto, penitēcia, pacto, testamento, promissione, uel alia ratione, per præfata conclusionem & eius fundamenta. Dixi, simpliciter, quia si teneret cum adiectione ad totum, oporteret dicere totum psalterium, per prædicta in prima limitatione. Itē si huiusmodi obligatus esset de terra in qua solum totum Psalterium appellaretur Rosariū, & non tertia pars eius, uel esset persona, q. nunq. conuenit appellare Rosariū tertiam partem Psalterij, teneretur ad dicēdum totū per secundam limitationē, si aut occurreret quod consuetudo personæ loquentis, quæ iurat, uouet, promittit, uel statuit dicere Rosarium simpliciter sit contraria consuetudini regionis, at tēdenda potius esset

esset consuetudo personæ loquentis, quæ regionis, secundum Vlpianum, d. l. numis legatis, de leg. 3. quod clarius dixit Iulianus, l. si seruus plurim. §. fin. ff. de leg. 1. ubi hoc annotauit Accursius. Quid autem dicendum de Papa concedente indulgentiam dicenti Rosarium simpliciter? & qui dem videtur in dubio intelligendum de tertia parte Psalterij; tum quia Pontifex Max. videtur in dubio præcessorum uestigia sequi, cap. fin. de clan. despon. cap. verum, de iureiurando. At primus omnium Pontificum Maximorum, qui concessit indulgentiam utenti hoc genere orandi, fuit Sixtus Quartus qui concessit recitanti tertiam partem Psalterij. Legatus ite eius, qui præfatam confratrem confirmauit, qui omnium primus concessit indulgentiam confratribus eius, concessit illam recitanti tertiam partem psalterij, ut constat ex utroque litteris supra relatis, Sixti quidem Miscella. 2. 2. num. 16. Legati uero Miscella. 2. 4. num. 19. Et ita satis præsumi potest, quod successores eorum concedentes indulgentiam simpliciter dicenti Rosarium, intelligat de Rosario, quod est tertia pars prædicta, tum per rationes supra pro conclusionem adductas, tum quia possim deferuntur Pontificibus Maximis Psalteria integra, & tertia partes eius separata; Et coronæ prædictæ constantes ex 63. Aue Maria, ut benedicat ea, ut concedat indulgentiam recitantibus per ea: Et pro comperto habetur, quod recitantes per illas tertias partes, quærunt illam indulgentiam, quamuis etiam posset attendi consuetudo suæ Sanctitatis in appellando, uel non appellando tertiam partem Psalterij Rosarium.

40 Tertio sequitur, quod cum apud nullum classicum authorem, neq; apud præfatum patrem Albertum, qui ex professo copiose Italo sermone de Rosario scripsit, inueniatur, cogeri præfatam secundam (quæ constat ex 63. Aue Maria, & 7. Pater noster) appellari psalterium, neque Rosarium, neque tertiam partem psalterij, dicendum est illam in dubio appellatione Rosarij nullatenus uenire. Quarto sequitur, quod qui tenetur dicere psalterium, non satisfaceret dicendo tertiam partem eius neque dicendo cogeri illam 63. Aue Maria, & 6. Pater noster, quam

multi uocant coronam, qui uero tenentur ad huiusmodi coronam expresse, non satisfaceret dicendo tertiam partem psalterij, sed sic dicendo psalterium, sicut qui diceret huiusmodi coronam, satisfaceret obligationi dicendi tertiam partem psalterij, quia sub maiori summa continetur minor, non contra sub minore maior. l. 1. §. si stipulanti. ff. de verb. obli. c. plus. c. qui licet. de reg. iur. lib. 6.

S V M M A R I A.

Mysteria significata per psalterium S. M. quot, quæ, & qualia. n. 41

41 Vigelimum nonum Miscellaneum, quot mysteria (quæ secundum receptam sententiam significant illa quindecim decades psalterij siue integri Rosarij) sunt quindecim, quorum quinque prima Gaudiosa siue gaudij plena. Secunda quinque Dolorosa. Tertia quinque Gloriosa. & quinque quidem gaudiosorum, primum est salutatio illa mirabilis, qua Gabriel Archangelus eam mirabiliter conceptam, natam, in templo eductam, & sponsatam, salutauit; Matrem Dei & hominis mirabiliter continue futuram. Secundum salutatio illa suauissima, qua ipsa plena *triduo* siue Deo homine, salutauit Elisabeth ipsius maximo præcuratore plenam. Tertium iucundissimus partus Virgineus, quo ipsa Virgo mater peperit Saluatorem. Quartum, præsentatio illa singularis, qua filium Dei, & suum præsentauit in Templo, maxima cum consolatione S. Simeonis, Annæ, & aliorum, qui præsentem fuerunt. Quintum, inuentio illa indicibili gaudio plena, qua filium duodenum, triduo perditum, inuenit in Templo inter Doctores sedentem, interrogantem, & respondentem. Quinq; autem secunda dolorosa dicuntur ab alijs quibus (& quidem satis recte) esse sudor sanguineus in horto effusus, flagellatio ad columnam. Coronatio spinosa, portatio Crucis, & Crucifixio crudelissima. Quia tñ hæc quinque immediate & formaliter non sunt actus Virginis matris, sed filij D. N. Iesu Christi, item quia ante 60. annos legimus quendam metra cuiusdam celeberrimi concionatoris Dominici, qui

qui uersu Hispano significat 15. mysteria significata per quindecim decades psalterij, esse quindecim actus ipsiusmet Virginis, introducendo illam sic nos exhortantem, Rezad contemplando y contemplando rezad, los quinze autos de mi uida. Paulo aptius forte dici posset, primum, dolorosum esse illud uale uleum, quod (ut quidam deuoti contemplantur) sibi Matri dilectissimæ, filius dilectissimus dixit, quum comessum, siue licentiam abeundi ultima uice Hierosolymam, passurus ibi acerbissimam passionem in Bethania petijt. Secundum, uidere filium durissime spinis coronatum, portare crucem, quem iam audierat in horto sanguine sudasse, moxq; dure captum, durius ad columnam flagellatum fuisse. Tertium cernere eum crudelissime crucifigi, & audire ictus malleorum, quibus clauis trabales affigentes cruci pedes & manus feriebant. Quartum cernere eundem Crucifixum in altu leuari, & pendere in cruce, pendenteq; se matrem dolorosam stantem iuxta eam Ioanni condolenti condolentissime commendari. Quintum suscipere eum singulibus in gremio a cruce depositum, & sepulture parandum, illum quem toties suscepit cum maximo gaudio laudandum & fouendum, quod Hispani, Quintam angustiam uocant.

Quinque autem gloriosorum primum fuit, uidere cum summo gaudio filium, potentissime suscitatum a mortuis, ipsam primam omnium uisitantem. Secundum, uidere eundem mirabiliter ascendentem in celos. Tertium suscipere eum toto comitatu suo Spiritum paracletum, sub figura linguarum ignearum de celo missum. Quartum, uidere se a filio & eius Apostolis in transitu suo uisitatum, tota ecclesiæ Curia comitante in celos assumi. Quintum cernere se super omnes choros Angelorum, uti omnium eorum & nostram Reginam Potentissimam, & Matrem Misericordiosissimam constitui.

S V M M A R I A.

Mysteria signata per Psalterium, an meditata. n. 42

Fini præcepti non præcipitur. n. 43

42 T Rigelimum Miscellaneum, an obligatus recitare psalterium uel Rosarium, suæ obligationi satisfacit recitando illud absque meditatione præfatorum. 15. mysteriorum? Et pro parte quidem, negante, quod non satisfacit: Facit primo, quod finis est potior medio secundum Pomponium. l. & si non sint §. perueniamus. ff. de aur. & arg. legat. Ex cuius dicto colligit Bartolus, Cum quid est propter aliud, consideratur id propter quod est, & tradit Thomas 1. 2. q. 1. artic. 1. 2. & 3. & quest. 2. art. 1. At præfatus D. Dominicus hoc genus orandi ad hoc inuenisse dicitur ut illo utentes, reuocarent in memoriam uitam & actus gloriosissimæ Virginis Mariæ, ergo intentioni eius non satisfacit, qui absque tali meditatione recitat illud. Secundo quod id uidentur significare multa, quæ typis excussa, de modo dicendi Rosarium circūferunt. Tertio, quod præfatus Albertus ubi supra in d. libello sup Rosario sermone Italo scripto, significat non solum prædicta 15. mysteria, sed etiam omnia fere, quæ Christus, & Mater eius in hac uita mortali gesserunt, quæ ipse pie, certe, & erudite per circuit 165. contemplationes prosequitur, inter recitandum illud esse meditanda, asserens in nu. 30. quod præfatum Psalterium siue Rosarium debet dici contemplando præfata 15. mysteria, subiungendo præfata 165. contemplationes distinctas per totidem numero appositas singulas earum singulis Pater noster, & singulis Aue Maria, ut inter dicendum illa fiant. Sed contra dicendum uidetur, tum quia nullæ orationes uidentur esse magis præceptæ, quam horæ canonicæ, extranag. Ioann. 22. de uita & honesta clerico. inter communes præsertim illi, qui ratione ordinis sacri, religionis, beneficij, & uoti teneretur ad eas recitandas, de qua re alibi in Enchirid. de Oratione. capitu. 7. diximus, & conuenit inter omnes præceptas esse horas Canonicas, ad eleuandam mentem in Deum eiusdemque res diuinas contemplandum ca. dolentes, de celebra. Missa. At qui uindictus est ad dicendum eas, satisfacit præcepto dicendi eas, recitando cum aliqua trium intentionum, alibi in Enchirid. de Oratione. cap. 13. num. 4. declaraturum, etiam si nihil de Deo uel diuinis meditaretur, Z 2 secun-

secundum mentem omnium, ergo etiam qui tenetur ad recitandum psalterium, vel Rosarium, suæ obligationi satisfacere, si recitaret illud absque vlla præfationum mysteriorum meditatione, modo id cum aliqua trium attentionum faceret, tum quia consuetudo est optima legum interpretis, capiti cum dilectus, de consuetud. l. minime. ff. de legibus. At consuetudo & praxis recitantium Psalterium vel Rosarium adeo hanc partem amplexa est ut vix unus de mille recitantibus illud, inuenietur, qui contempletur ea omnia, quæ præfatus Albertus desiderare videtur, vix vnum de centum præsertim idiotarum, maxime puerorum & puellarum qui omnia prædicta 15. mysteria meditatur singula quaque vice, quam illud recitet, imo & vix decem de quinquaginta, qui dimidium illorum meditatur. Quamvis arbitror, multos etiam idiotas, rusticos, et pueros, & puellas aliqua vel aliquot eorum et actu Deum id inspirare solere meditari. Oes tamē obligant ad proferendum uerba *Pater noster*, & *Ave Maria*, & attendendum actu sine actualiter, virtute sine virtualiter ad uerba præfata, vel ad significata eorum, vel ad Deum ipsum quem orant, uel ad Virginem Matrem, quam salutant & orant, uel alia diuina, quæ illis equipollent, iuxta declarationem attentionis debite supra posicam, tum quia nullus, aut rarus facit, facit, aut faciet id, quod præfatus Albertus significat, cum vix toto unius diei dimidio, posset quis unum psalterium recitare omnia illa, debita cum reuerentia meditando, & de huiusmodi raris non constituuntur leges, ut Pöponius & Celsus aiunt, in l. 3. & 4. ff. de legibus. tum quia qui tot extranea meditaretur vix satis arderet verbis, quæ proferri, concipiendo conceptus eorum, quos vocant non vltimatos, & minus significata eorum per conceptus, quos uocant vltimatos, tum quia prædictus Albertus mea sententia non intendit illud, quicquid significet in locis prædictis, sed potius allicere lectorem (ut cum per osium id liceret) meditetur illa, non quidem una vice omnia, sed una hæc, & alia illa.

Quod licet quibusdam assueris subtilia, & alia prædicare, uideri possit reptile ac humile, quia tamen est quotidianum

& omnibus fere necessarium, dignum profecto esset, quod in concionibus sæpe incalcaretur loco quorundam sublimiorum & subtiliorum, quæ a paucis intellecta paucioribus profunt. Non obstant incongruum citata. Ad primum enim responderi potest, quod licet pro comperto habeatur Patriarcham illum gloriosum Dominicum, Virginem Matrem id inspirante, statuisse præfatum Psalterium, & illud genus orandi omnibus vtilissimum. Non tamen uideo authenticæ documenta, quibus probetur intendisse, reuocare magis memoriam præfatorum mysteriorum per hoc genus orandi, quam per horas Canonicas, sed potius noluisse incitare omnes etiam idiotas cuiuscunque sexus, ætatis, & ordinis essent, ad contemplandum & amandum Deum, & Virginem Matrem, & meditando eorum mysteria per orationes omnibus communes, ad quæ contemplanda viri Ecclesiastici, & doctiores incitabantur per horas canonicas, & alias sacras scripturas, & consequenter, quod vir prudens iuxta ac piissimus non requirit maiorem attentionem, & contemplationem ad suum Psalterium recitandum a rusticis & pastoribus, & pueris & puellis & alijs idiotis, quam nouerat requiri ad pronuntiandas horas Canonicas, etiam a literatis & perdoctis viris. Secundo responderi potest, quod finis præcepti, qui est alius a re præcepta, non censetur præceptus, seu non est in præcepto, ut tradit Thom. receptus, 1. 2. q. 100. ar. 9. quem alibi c. 13. num. 2. quoque citauimus in Manuali Confessorum, & ita licet finis dicendi Psalterium esset contemplatio præfatorum mysteriorum, non tamē ideo esset præceptus ut eius recitatio, cum aliud sit contemplatio præfata, & aliud recitatio, ut palam est.

Ad secundum responderetur, quod scripta in eo citata significant quidē aliqua ex parte prædictorum mysteriorum contemplationem esse præceptam, sed non clare, & ita intelligenda sunt potius de fine intēto ab statuente, quam de re ipsa præcepta sicut & in tertio præcepto Decalogi scipimus abstinere ab operibus mechanicis & seruilibus, ut intendamus contemplationi, & fruitioni Dei, non tamen præcipiunt sicut illa abstinere, ut docet idem Tho. 2. q. 122. art. 4.

SVM.

SUMMARIA.

Attentio & intentio, disturi psalterium, qualis esse debeat. n. 44
Voluntas non fertur in incognitum. n. 45

44 **T** Rigessimum primum, An posito quo ad satisfaciendum obligationi dicendi psalterium siue Rosarium non sit necessarium meditari actu præfata 15. mysteria inter dicendum illud, sit tamen necessarium saltem ab initio habere intentionem actualem, uel virtuale meditando illa, inter dicendum quidem primas decades, quinque gaudiosa, & inter dicendum secundas decades, quinque dolorosa, & inter dicendum tertias, quinque gloriosa, licet postea ob fragilitatem id non faciat, sicut diximus alibi in Enchir. de Oratione in c. 13. nu. 13. quod obligatus ad horas Canonicas debet a principio habere actu, vel virtute intentionem attendendi debere ad eas, licet postea ob mentis instabilitatem non attendat. Cuius quæstionis partem affirmantem satis exprimit quædam scripta impressa, de modo dicendi Rosarium, ob quod multi cōfratres qui dixerunt sua psalteria sine intentione huiusmodi anguntur scrupulis. Sed contrarium videtur verius, tum quia nullo in re nec statuto præfata cōfratris id canitur, nec ex vlla scriptura Authentica colligitur, quod prædictus Patriarcha inuentor psalterij, uel renouator illius inuenti, uel institutor præfate cōfratris inuenerit præfata meditationem, imò neque quoad finem meditando præfata mysteria id facerent, sed tantum ut hoc genere orandi (quod est per se optimum) uterentur omnes, etiam idiotæ, & senes, & puellæ, & pueri, quorum de omnium inscitia, fragilitate, & imperitia, vix vllus prudens tantam tantarum rerum contemplationem sperare potest, & nulli est indicenda obligatio sine lege obligante, c. legatur. 24. q. 2. ea. quod præcipitur. 14. q. 1. tum quia non tenetur quis habere intentionem agendi id quod non tenetur agere, ut palam est, tū quia licet intētio & finis præfati Patriarchæ, inuentoris præfati psalterij vel renouatoris eiusdem fuisset, ut per eiusmodi psalterij recitationem ueniretur ad prædictorum mysteriorum meditationem, nō tamen ob hoc

censetur illam præcepisse. Quia finis præcepti non est in præcepto, ut dixi supra, in proximo miscellaneo, nu. 43. post Thomam receptum in multis locis alibi in Enchir. de Oratione c. 20. nu. 29. citatis, tū quia consuetudo est optima legum interpretis: cum dilectus, de consuetud. l. minime. ff. de l. ar. maior pars, imò ferē omnes recitantes psalterium uel Rosarium recitant illa sine tanta & tam varia meditatione, & sine intentione eam habendi, ergo secundum eam intelligenda est lex de recitando illa. Resoluendo igitur concludo primo, sanctū quidē & utile ualde cōfessum, quod vnusquisque huius præcellentis cōfratris cōfrater, imò & omnis Christianus nouerit omnia mysteria, quæ proponit contemplanda præfatus Albertus per centum sexagintaquinque contemplationes, præsertim præfata quindecim principalia, & quod eorum quinque appellatur gaudiosa, quinque dolorosa, & quinque gloriosa, ut prædictum est in Miscel. 29. a nu. 31. & singulatis nōsse illa, & frequenter meditari, etiam non dicēdo psalterium uel Rosarium. Concludo secundo quod nulla lege naturali, diuina, neque humana tenentur regulariter Christiani, neque cōfratres prædicti ad sciendum hæc in specie (ut loquuntur I. C.) vel in indiuiduo, ut loquuntur Dialectici, licet sic credere in genere, quatenus sunt de fide ad salutem necessaria, quia tenentur in genere credere quicquid Ecclesia Romana credit, ut testantur Lucius, c. a recta. 24. q. 1. Hieronymus, Hæc est fides ead. caus. & clarius, Athanasius in simbolo suo. Dixi regulariter, quia sacras & Canonicas litteras docti tenentur saltem substantiam eorum scire, licet non omnes, quod appellatur gaudiosa, dolorosa, vel gloriosa. Tertio quod cum voluntas nō feratur in incognitum, secundum Augustinum 13. de Trin. Dei. & Papinianum, l. cum Aquiliana. ff. de transactionibus. bene dicitur psalterium non tenetur habere intentionem meditando prædicta mysteria in specie & in indiuiduo, præsertim partiā per præfatas decades, cum nō teneat ea specialiter, ut prædictum est, nōsse. Quarto quod recitaturus bene prædictū psalterium, uel Rosarium, tenetur habere propositū actuale,

Z 3 uel

vel virtuale debite attendendi ad *Pater noster*, & *Aue Maria*, quæ pronunciabit, sicut & bene pronunciaturus horas Canonicas, uel alias preces debet habere propositum bene attendendi ad ea, quæ pronunciat, & quod sicut bene pronunciaturo horas Canonicas sufficit attendere unum trium attentionum alibi in Enchirid. de Oratione. cap. 13. a num. 4. declaratum, puta ad uerba uel significata eorum, uel ad Deum & diuina: Ita bene pronunciaturo psalterium uel Rosarium sufficit una illarum. Quinto quod etiam si statutum esset, ut ad præfatum finem recitaretur Rosarium, & consequenter quod in principio haberet propositum recitandi illud ad illum finem, satis tamen esset ut dicturus illud haberet generalem uoluntatem dicendi bene, & ad debitum finem illud, sicut & Parisenses supra citati significarunt, non oportere clericum ad bene recitandum horas Canonicas habere propositum actuale uel virtuale, particulari hoc, uel illo modo, in hunc uel illud finem dicendi suas horas, sed satis esse quod accipiat Breuiarium cum proposito actuali, uel virtuali generali satisfaciendi suo debito, uel dicendi suas horas debitas ad finem, quem intendit Ecclesia: Et statim dicere illas sine alio proposito particulari hoc uel illo modo, aut in hunc uel illum finem attendendi, & eadem ratione uidetur idem de accipiente Psalterium uel Rosarium, cum proposito actuali, uel virtuali generali recitandi illud ad finem ab illius auctore præstitutum. Sexto denique concludo, quod recitans Psalterium, uel Rosarium ob amorem uel laudem Dei, & sine Matris Virginis, uel ut placeat eis uel ad satisfaciendum obligationi confratriæ Rosarij, sufficiente sine uestitu suam recitationem, ad hoc ut sit bona, & uestita circumstantia finis debiti. Quod expressè sensit Paulus Tertius in confirmatione cuiusdam declarationis supra in Miscel. 27. num. 36. proposita, licet uestita alia circumstantia particulari posset esse melior, per ea quæ alibi capitulo cum minister 23. q. 5. nu. 37. scripsimus, de boni operis sine apto, per quæ satis conciliari possunt, in utranque partem adducta, & conteri scripta, quibus nonnulli confratres anguntur.

Rosarium dicenti an utile hac meditari. n. 46
Oratio attentior ceteris paribus melior. n. 46
Intrinsæca extrinsæca preponenda. n. 47

TRigesimumsecundum, An posito quod non sit necessarium ad satisfaciendum obligationi recitandi Psalterium, siue Rosarium integrum, meditari prædicta 15. mysteria inter dicendum illud, neque ab initio recitationis intendere meditari illa in specie inter recitandum illud, sit tamen utile & consulendum alicui ut id faciat? Ad quod respondeo primo, quod non, nisi paucis eo modo quo aliqui consulant, nempe quod 5. Gaudiosa meditetur inter dicendum primas 5. decades, & 5. Dolorosa inter dicendum secundas 5. decades, & 5. Gloriosa inter dicendum tertias 5. decades: Tum quia id nimium uidetur operosum, & onerosum præsertim idiotis, rusticis, mulieribus, pueris, & puellis, quorum magna copia scribitur in præfata confratria, & huiusmodi operosa, & onerosa non uidetur uoluisse prudentissimus, idemque lenissimus Patriarcha Dominicus tantæ multitudini imponere, iuxta illud Euangelij Matth. 13. relatum in c. alligant. 2. q. 7. Alligant onera importabilia, tum quia consulenda sunt meliora, & non minus bona, c. qui bona, 17. q. 1. ubi latè Arch. c. nos nouimus, eadem c. q. 2. at Rosarium attentius recitatum, ceteris paribus, est melius, quam recitatum minus attente. Et quod cum tam varia distractione recitatur, semper, aut ut plurimum, minus attentè recitatur, quia tam uaria meditatio necessario dimittit attentionem ad uerba & significata tam orationis Dominice, quam salutationis. Angelicæ, tum quia non iuuat dicere quod maior bonitas meditatorum præstet, & præminet bonitati contentorum in orationibus recitatis, quoniam contenta in *Pater noster*, & *Aue Maria*, sunt cum primis optima, & præterea Rosario intrinsæca, quorum meditatio, ceteris paribus, est aptior quam meditatio extrinsæcorum iuxta mentem Hermogenis in l. 2. de stat. homi. per quam & multa alia probat Iason in rubr. de actio. continuos & coniunctos esse debere titulos, tum quia nimium occu-

deonat mentem in cogitando de ordine, numero, & applicatione præfatorum mysteriorum ad numerum & ordinem præfatorum *Pater noster*, & *Aue Maria*, quæ debitam attentionem attenuant, iuxta illud, *Pluribus intellectus minor est ad singula sensus*, tum quia nimium uidetur parare mentes, præsertim fragiles, ad euagationem, & capitis uertiginem. Ob quæ non fui ego ausus consulere hunc modum recitandi cuidam mente debili ad utendum eo parato, si eum ei cõsuluissem, sed alium intrinsæcè faciliorem, & mea sententia gratiorem Deo, & eius Matri, menti quæ recitantis ameniorem. Dixi pauci, quia eruditus, & in contemplandis diuinis ualde exercitatus, & forti & robusto animo donatus id securius consuli posset, eiusmodi autem personæ collatione aliarum quæ Rosarijs utuntur, sunt paucæ.

S V M M A R I V M.

Rosarij dicendi modi qui mali, peiores, & pessimi. & qui boni, meliores, & optimi. n. 47
Rosarij dicendi modus, qui anthoni aptior. n. 48
Amor & reuerentia actualis iuuant attentionem. n. 49
Rosarij dicendi modus hic, septem de causis præstat. n. 49

TRigesimumtertium Miscellaneum, quod sicut habetur pro constituto per proxime dicta, quod obligatus ad pronuntiandum Psalterium uel Rosarium potest id facere bene melius, & optime, ita per alia potest constitui posse quem recitare illa male, peius, & pessime. Male quidem uenialiter tantum peccando ob defectum attentionis debita. Quod uereor esse frequentissimum, uel ob finem ineptum, ut cum pro fine principali præfiguntur bona temporalia, quod etiam uereor esse frequens, per ea quæ alibi in Enchirid. siue Man. de Oratione. c. 6. a num. 12. in num. 19. diximus, uel ob finem uenialiter malum, puta, laudem, uel gloriam uanam, quod etiam non semel contingit, præsertim pueris & puellis, ad nimis faciendam huiusmodi & gloriam humanam a parentibus, animatis, contra doctrinam Augustini, lib. 5. de ciuitate Dei. ca. 12. alibi

in c. inter uerba. 11. q. 3. nu. 5. cõcl. a nobis relati, peius autem cum mortaliter peccando recitat, ut cum id sit propter finem mortaliter malum, ut s. moriatur is, cui sperat succedere in beneficio uel hereditate, aut ut lethali aliqua uoluptate potiatur. Pessime autem cum in sacrilegiam aliquam suspicionem, quæ præsertim expressè caco demoni exhibetur diuinus honor, id faciunt iuxta mentem Tho. 2. 2. q. 94. per totam, præsertim ar. 3. recepti, quibus consequens est, quod, ut oportet fugere malos dicendi Rosarij modos, & plus quo fuerint peiores, ita decet complecti bonos & quæ erere meliores, Quare hic scribam unum modum, qui post septuagesimum meæ peregrinationis annum præ alijs (quos antea fueram expertus) placuit, & quo etiam nunc octuagesimum quintum annum agens, cum per orium licet uxor, vsurus eodem (ut puto) dum uita manebit, saltem inter dicendum unum de tribus tertijs psalterij, quando omnes tres eodem die recitauero, is autem consistit in faciendo tria, quæ subiiciam, ut is cui placuerit possit ea uti. Primum præconcepere breuiter & quasi in instanti & momento temporis sine ullis uerbis in principio *Pater noster*, Deum uti patrem & dominum omnium semper & ubique præsentem, & se nihilum & indignum audire dignantem, & eum continuo alloqui humiliter uerbis ipsius *Pater noster*, tãquam patrem nostrum, formâdo quoad eius fieri poterit solos conceptus, quos uocant non ultimatos, & ultimatos eorum, sine tamen reflexione, quod eos concipit uel non cõcipit, sicut solet alium magnâ principem, uerbis a se compositis, uel occurrentibus humiliter alloqui. In quod plurimum iuuabunt actualis amor & reuerentia in ipsum Deum, qui oratur: eo quod ualde recinent mentem, ne in extrinsæca uagetur. Dixi supra *sine reflexione*, &c. Quia illa fatigat mentem, ut experientia docet, & nocet attentioni, secundum Parisienses, imo non est attentio, sed obiectum attentionis, secundum Caietanum, citatum supra in Enchirid. de oratione, c. 13. num. 31.

Secundum uero faciendum, est, præconcepere, breuiter & quasi in instanti, in initio *Aue Maria*, nullis uerbis formati Vir-

Secunda pars Decret.

ginem matrem aliquem de prædictis actibus agentem, sequi indignum uidere dignantem, & continuo alioqui eam uerbis *Aue Maria*, seruando circa illa, quæ dixi seruanda esse circa uerba *Pater noster*, ut alloqui solet aliam magnam principem uerbis a se compositis uel occurrentibus. Iuuant etiam in hoc valde actualis in eam amor, & reuerentia, quæ ualde retinent mentem ne in extrinseca uagetur, ut prædixi. Tertium concipere in fine cuiuslibet decadis, quasi recreando animum & dicere fixis oculis mentis in ipsam Virginem Matrem, ut dictum est imaginatam, infra scripta. In fine quidem primæ decadis hæc: Decies millies benedicant te Virgo mater gloriosa Maria omnes Angeli, Archangeli, & Virtutes, Principatus Potestates, & Dominationes, Throni, Cherubim & Seraphim, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in celo. Amen.

In fine secundæ decadis hæc. Vigies millies benedicant te Virgo Mater gloriosa, Adam, Eua, Elias, Enoch, Patriarche, Prophete Innocentes, Baptista, & omnes alij Sancti ueteris testamenti, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in celo. Amen.

In fine uero tertiæ decadis hæc. Trigies millies benedicant te Virgo Mater gloriosa Petrus & Paulus, & omnes Apostoli, Ioannes & omnes Euangeliste, Stephanus & omnes discipuli Domini, Sebastianus & omnes Martyres gloriosi, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in celo. Amen.

In fine quartæ hæc. Quadragies millies benedicant te omnes Sancti Confessores Syluester, Gregorius, Ambrosius, & Augustinus, Hieronymus, Ildorus, & Nicolaus, Benedictus, Bernardus, Dominicus, & Franciscus, & omnes alij Episcopi, Monachi, & Heremite; Virgines, Vidui, & coniugati, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in celo. Amen.

In fine decadis quintæ hæc. Quinquagesies millies benedicant te Virgo Mater gloriosa, Anna mater tua, ambæ Mariæ sorores tuæ, Magdalena cum amicissimis tuis, Martha & Mercella, & amicæ, seruæque tuæ Agnes, Cecilia, Agatha, Lucia, Catherina, & omnes alie sanctæ Marty-

res, Virgines, Viduæ, atque coniugatae cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in celo. Amen.

Is tamen cui nimium videretur opero sum tot nomina propria mente concipere, posset tacere illa (quod ego aliquando faciebam) & loco illorum ponere tantum appellatiua generalia, quæ oia propria comprehendant, puta in fine primæ decadis potest pro omnibus nominibus propriis, nouem Chororum Angelorum ponere appellatiuum illud generale: Omnes sancti Angeli Dei. Et in fine secundæ pro omnibus nominibus propriis supra positis, ponere illud appellatiuum, Omnes sancti & sanctæ ueteris testamenti. Et in fine tertiæ pro propriis suprapositis illa appellatiua: Omnes Apostoli, Euangeliste, discipuli Domini & Martyres. Et in fine quartæ pro propriis nominibus supra expressis, illa appellatiua, Omnes Sancti Confessores, Episcopi, Doctores, Monachi, Eremitæ, Virgines, Vidui & coniugati. Et in fine quintæ decadis, pro propriis supra expressis illa generalia: Omnes sancti, Martyres, Virgines, uiduæ, & coniugatae. Is item qui uoluerit plures nominare potest illorum nomina propria addere, quod ego in fine quintæ decadis soleo facere, & qui uoluerit exprimere alios pro supra expressis, potest hæc illa mutare. Hic modus recitandi Rosarium placuit mihi præ alijs. Primo quidem quod inter dicendum *Pater noster* proponit Deum ipsum presentem: & audire dignantem, & inter dicendum *Aue Maria*, Matrem eius benigne audientem, deinde quod adigit, & fere cogit attendere ad uerba suæ intentionis, & significata eorum, quæ maxime spiritualia sunt, & suauia. Tertio, quod conseruat memoriæ decadum *Aue Maria* iam dictarum. Quarto quod sine ullo impedimento attendendi ad ea quæ recitat, excitat fidem, quæ figat oculos in oium matrem, mouet charitatem, quæ roget celestis patriæ ciues, ut eam benedicant, augeantque spem, quæ speret actu eam cernere, colereque in celo. Quinto, quod est præfatus Albertus ubi supra nu. 193. vsq; ad nu. 202. inclusiue ait, contemplandam esse per multas contemplationes inter dicendum tertiam partem psalterij illam indicibilem Angelorum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum & oium Sanctorum,

Miscellanea de Oratione.

181

& Sanctorum gloriam, quod sine ullo impedimento attendendi, ad recitata fieri potest hoc modo, cum tamen illo suo vix fieri queat sine magno. Sexto, quod effectum nulla fere fiat inter decem, & decadem interruptio, cum interposita sint pauca, & non auertant, immo conuertant mentem orantis ad Virginem Matrem, quam salutat, orat, & adorat.

Sexto denique, quod licet hæc interiecta alicui ab initio uideri possint insipida, uisitata tamen adeo sunt sapida, quod discunt somnum, nec dormire permittunt precantem, quamuis vulgo dicatur recitationem Rosarij, sicut & aliarum precum uniformium parere somnum, quia imaginatio, quæ tanta Princeps auscultat, & recordatio supernæ patriæ, & desiderium, quod tot, & tanti ciues illius eam benedicant, & spes actualis cernendi, & colendi eam in illa (quod hic interiecta continet) mentem intentam, & cor mundum faciunt, & intenta supplicatio (ut ait Prudentius) in Hym. laudibus feriæ tertiæ deputato, cor mundum dormire uetat. Ne quis autem putet me oleum, & operam in his moneddis perdere, cōsideret, quam utilissimum esse, nosse modos, ac quibus & quo labore, æquoque tempore ac studio, potest quis longe plus mereri, & satisfacere, quam faciendo idem alio modo est bono. Et reuocet ad memoriam id, quod alibi in tract. de indulgentijs, probauimus per quādam extrauagantem, quæ est secunda de penit. & remiss. declarata a nobis in tract. de indul. not. 7. nempe quod per easdem preces uno modo dictas potest querere plus de una, & eadem indulgentia concessa, quā per easdem preces alio modo etiam bono factæ, non sunt tam grandis causa indulgentiæ concedendæ, & querendæ, quā sunt eadē preces, optimo, & heroico modo factæ, ut uisiter alibi in tract. de indul. not. 11. & 13. num. 4. post Inn. & alios multos ibi relatos, declarauimus, & quod plurimæ in dies indulgentiæ ob alias, & alias causas conceduntur Psalterium, & Rosarium recitantibus.

Summaria Miscellaneæ. 34.

Pater noster dicturus nomen Dei quale

praconcipt. n. 50
Oratio quauis Deo directæ, sic multum inuatur. n. 50
Nomen Dei quale preconcipt. n. 51
Oratio breuis omnibus omni loco, & tempore apta. n. 52

TRigesimumquartum Miscellaneum, quod non solum ad deuote ac sapide dicendas quindecim orationes Domineas contētas in psalterio præfato, sed et ad maiore cum merito pronuntiandas illas, & alias præceptas per regulas horarum Canoniarum, uel in penitentiam impositas, uel noto, aut alia ratione debitas, aut consultas, immo & ad proferendum quācumque orationem ad Deum immediate directam, quales sunt, quæ appellantur Collectæ, & ad contrahendam familiaritatem cum Deo, imitando Diuam Catherinam, cui fuit ab Angelo dictum, *Quia concipis alto corde Deum concessa tibi consortia Diuina*, Baptista lib. 1. Parth. 2. proderit multum consuefcere ad præconciendum in earum initijs alta mente ali quod nomen mentale Dei, ad quem illa dirigitur, non quidem tale, quod clare, & perfecte representet eum nobis, quia non potest tale in statu uix, nec in patria absque lumine gloriæ, Thom. 1. par. q. 12. concipi. De quali nomine cognoscendi Deum, ut est, intelligitur illud Dionysij, c. 1. de diuinis nominibus. Nullum esse nomen Dei, & illud Salomonis, Prou. 30. c. quod nomen eius, & nomen filij eius, si noster? neque uniuocum, quod omnino eadem ratione, & conceptu conueniat ei, & suis creaturis, ut luculenter de more Thom. 1. par. q. 13. artic. 5. probat, sed nec conuenit concipere penitus æquinocum, sed analogum, quod per prius de ipso, quā de creaturis prædicatur, ut declarat idem Thomas ubi supra, artic. 5. & 6. quale noster intellectus, iux. illud Pau. ad Rom. capit. 1. *Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, &c.* intelligere potest, nempe per habitudinem, & relationem creatorum ad Creatorem, & earum perfectionum imperfectionum ad perfectiones eius perfectissimas, quæ eminenter, indicibiliter, & infinite continent, & superant eas, iuxta Dionysium d. c. 1. & Th. lib. 1. sen. dist. 3. & 4. pag.

Secunda pars Decret.

pag. summa, q. 13. per totam, receptum. Quale in primis est iuxta eundem, illud nomen, Qui est, eo quod sit ens primum quod a se tantum est, & omnibus dat esse. Quale item est, causa prima, eo quod a nullo causata, siue producta omnia causat, siue producit, quale motor primus eo quod immotus in se permanens, omnia mouet. Quale Deus, eo quod nullius cura & prouisione indigens, omnia curat, & omnibus prouidet: quale aeternum, eo quod principio siueque carens, omnium est principium & finis: quale Omnipotens iuxta illud Exo. c. 15. Omnipotens est nomen eius, eo quod omnia potens omnia facit, & regit, de quo est illud elegans Trichon Bipt. Mant. lib. 5. Parth. 2.

Quicquid habet flegethon, quicquid caua viscera terra,

Quicquid inest pelago, quicquid secat aera pennit.

Conduci, & solum totum hoc opus ipso gubernat.

Quale trinus, & unus, & alia multa in complexa ei soli conuenientia & in his illud existens, siue manens in omnibus, & ubique, eo quod in eis existat, & maneat, ut declarat Tho. p. 1. q. 8. art. 2. per potentiam, praesentiam, & essentiam, tanquam in omnibus habens potentiam, omnia cernens, & in omnibus manens essentialiter, essentiam eis indens & conseruans, quod uti est de nominibus eius facilioribus conceptu, ita uidetur esse de utilioribus eorum non solum ad orandum, sed etiam ad totam uitam recte agendam, iuxta illud Sapientis: Eccl. c. 14. *Beatus uir, qui in iustitia meditabitur, & in sensu cogitabit circumspeditionem Dei.* Quare utile valde fuerit in praefatarum orationum Dominicarum initijs, per uerbum *Pater noster*, concipere aliquod praefatorum nominum Dei, praesertim illud complexum, Omnipotens, & ubique praesens, & considerando eum omnipotentem, & praesentem, & nos (ut ait Prudentius) in Hym. laudibus ser. 5. deputato, diebus ac noctibus, actusque nostros a luce prima in uesperum prospiciet humiliter ac deuote alloquendo reliqua praefatae orationis Dominicae pronunciare. Ad querendam autem nobis praefatam consuetudinem, & habitum facile praecipiendi praefata

nomen, & conciliandam cum ipso Deo tanquam cum Patre nostro familiaritatem omnibus omni modo desiderandam, ad magnumque operis precium paruo labore faciendum, ualde utile fuerit, dicere Deo frequenter contenta in meditatione & oratione insequenti, per ipsa uerba eius, uel alia plura, uel pauciora, quae dicere occurrerent, eandem sententiam contentia, quam meditationem, & orationem a maioribus nostris olim accepimus dignam, quae frequenter fiat, in memoriam quinque Christi plagarum, & in gratias beneficiorum a Deo acceptorum.

Meditatio, & oratio omni aetati, sexui, ordini temporis, & loco conueniens.

Omnipotens ubique manens Deus noster, gratias ago tibi, primo quod dedisti mihi esse. *Pater noster* (quod totum est attente recitandum.) Secundo quod dedisti esse non quale, sed ad imaginem, & similitudinem tuam & tuam maiestatis, cognitionis, & fruitionis capax. *Pater noster.* Tertio quod tam care prectissimo Christi sanguine me redemisti. *Pater noster.* Quarto, quod Angelum adeo magnum, sapientem, & potentem in custodem, directorem, & protectorem mihi deputasti. *Pater noster.* Quinto, quod non solum mihi das hanc uitam temporariam, & eius alimenta, sed etiam uitam, & gloriam aeternam, de tua misericordia sperare concedit. *Pater noster.*

S V M M A R I A. 35.

Aue Maria dicturus hoc praecipiatur. n. 53

Oratio quanta ad S. Mariam directam hoc multum augetur. n. 54

Oratio trina ad Virginem Matrem directam. n. 55

Trigesimum quintum Miscellaneum quod sicut ad attentius, amantius, & cum maiore merito pronunciandas, & orationes Dominicas totius psalterij uirginis matris, uel quinque tertiae partis eiusdem, plurimum, ut proxime dictum est, prodest in earum initijs praecipiendi praefata

quod

Miscellanea de Oratione.

182

Dulcibus urebat, teneros amplexibus artus.

Stringebat lacrymans, rosea dabat oscula fronti.

Aut in caelis regnantem, & benignissime nos audire dignantem, iuxta illud eiusdem.

Tu licet a nostro spatij ingentibus orbe, Disiungere, suoi quantum polus eleuat ignes

Non tamen humanos casus obliua, innumque

Nil pertasa genus, uigili mortalia cura

Suscepit, & lacryma tangunt tua pectora nostra.

Ad querendum autem consuetudinem, siue facile imaginandi eandem Verginem Matrem solitariam, aut aliquem trium praefatorum actuum agentem, & ad familiaritatem cum ea contrahendam, multum proderit, ter in die, mane, meridie, & uespere, cum ad id campana inuitat, ea imaginari solitariam, aut aliquem horum trium agentem, & humiliter, & reuerenter tres eius partes in quibus tria mira facta sunt, salutare sub sequenti forma, quam olim a maioribus nostris praefatis tribus horis faciendam accepimus.

Meditatio, & Oratio, trina omni sexui, aetati, statui, & ordini, conueniens: mane, meridie, & uespere, cum ad id ter campana, de more inuitat dicenda.

O Gloriosissima Regina misericordiae saluto venerabile templum uterique, in quo requieuit Dominus meus *Aue Maria*: dicendum totum attente.

O gloriosissima Regina misericordiae saluto cor Virgineum tuum, quod purissimum fuit ab omni contagione peccati, *Aue Maria*.

O gloriosissima Regina misericordiae saluto nobilissimam animam tuam, quae ornata fuit omnibus preciosis ornamentis donorum, uirtutum, & gratiarum, *Aue Maria*.

quod nomen Dei mentale, soli ei conueniens, ita supra modum proderit, ad deuote, iucunde, maioreque cum merito proferenda omnia *Aue Maria*, siue Salutationes Angelicas eiusdem psalterij, siue Rosarij; Immo & ad pronunciandum deuote quamlibet aliam ad ipsam immediate directam. Qualis est, *Salutem Regina, Aue sanctissima. Obsecro te, & id genus alia*; Plurimum in qua proderit praemeditari praefata 15. mysteria, uel acta eiusdem uirginis Matris Gaudiosa, Dolorosa, & Gloriosa, non quidem omnia una uice, neque eadem, omni tempore, & loco, sed alia alijs vicibus, & temporibus, & interdum pauca, & interdum pauciora, & interdum unum tantum pro animi uarietate, & maiore, uel minore uirtute, siue ui, habitu uel dispositione, & pro uarietate temporum festorum & feriarum, & quod feria 2. & Sabbatho, praemeditemur gaudiosa, uel aliqua ex illis; diebus autem festis ea, quae magis conueniunt illis. At quia haec uix possunt praestari, uel seruari, nisi ab eruditis, & amplissima Virgo Mater non inspirauit suo charissimo Dominico praefatum Psalterium, siue Rosarium, nec renouationem eius suo charo Alano pro solis eruditis, sed etiam, immo forte magis pro idiotis & illiteratis, ac simplicibus. Quia item praefata confratritia praefati Rosarij non solum fuit instituta a praefato Iacobo prouinciali pro eruditis praedictis, sed etiam pro omnibus utriusque sexus, & cuiuslibet conditionis status, & ordinis, totius orbis Christiani, ideo uidetur consulendum idiotis, & promiscuo vulgo, ut in initio salutationum Angelicarum Psalterij, uel Rosarij, uel aliarum orationum, ad Verginem Matrem immediate directarum, imaginentur eam humiliter, reuerenter, & deuota mente solitariam, aut unum de tribus, quae fere omnes saltem per picturas nouerunt agentem, nempe audientem Salutationem mirabilem ab Angelo tam humiliter, & reuerenter factam, aut fouentem suum, & altissimi filium infantem in ulnis, & summo amorem sic tractantem, quod, ut qui dam eius deuotus ait Baptista lib. 1. Parthenicae Marianae.

Conspiciens oculis oculis, praecordia flammas

Secunda pars Decret.

SUMMARIA.

Rosarium debitum ob plures causas pluries dicendum. n. 56
Hoc ob plures causas debita, an pluries dicenda. n. 57

56 **T** Rigefimum sextum Miscellaneum, an obligatus, dicere psalterium, vel Rosarium pluribus de causis satisfaciat semel dicendo illud: verbi gratia, tenetur quis dicere illud, quia est confrater confratrie Rosarii, vel quia per commutationem voti, castitatis, religionis, vel alius imposita est ei recitatio illius, & quia vult recitare illud, & quia est ei a sede Apostolica consensus, ut recitando illud, quærat indulgentias illo die statas, aut quaspiam alias, qualis nuper concessa fuit dicentibus illud per quosdam calculos precatorios a S. D. N. benedictos, pro perseverantia in fide, & liberatione a captivitate Regine multis nominibus, & in his exemplo constantie fidei inclite, gloriosissimeque Mariæ Scotiæ. An inquam satisfaciat præfatis omnibus obligationibus, dicendo illud semel tantum. Et quidem pro parte affirmante facit primo, quod obligatus ad dicendas horas Canonicas ratione duorum beneficiorum ob quorum quodlibet tenetur ad illas, satisfacit dicendo eas semel tantum, ut dictum est alibi, in Enchirid. sine Manual. de oratione, c. 22. num. 52. Obligatus item ratione plurium sacrorum ordinum, ob quorum quemlibet teneretur ad illas, satisfacit dicendo semel eas, imò & obligatus ratione beneficii, ordinis, & religionis, ob quorum quodlibet, ut alibi in Enchirid. dicto cap. 7. num. 3. dictum est, teneretur ad illas. Secundo, quod cū festum B. Mariæ incidit in quadragesima satisfacimus præcepto de ieiunando in vigilia eius, & in quadragesima semel tantum ieiunando: præcepto item de ieiunando quatuor temporibus incidentibus in quadragesima satisfacimus, per eadē ieiunia, quibus implemus præceptum de ieiunando quadragesimam. Et Franciscani per idem ieiunium satisfaciant non solum præcepto Ecclesiæ, sed etiam iux regulæ ieiunando semel ferijs sextis quadragesimæ. Quibus tamen non obstanti-

bus verior videtur pars negans, scilicet quod non satisfacit, tum quia solutio facta pro vna obligatione non tollit aliam, ut probat Vlpian. responsum, l. 1. ff. de solutione. & solutio facta vni non tollit obligationem, qua solvens tenetur alteri, cetera te. de iur. iuran. tum quia bona satisfactoria facta pro aliquo, non satisfaciunt pro alio, etiam pro ipso faciente, ut sentit Tho. in uno loco, in 4. distinct. 15. q. 2. art. 4. & exprimit in alio, in 4. distinct. 45. artic. 1. quæst. 2. & 3. tum quia secundum receptiorem sententiam, missa dicta, vel facta pro multis, non prodest eorum singulis tantum, quantum si pro eorum singulis singulariter diceretur, ut alibi, cap. non mediocriter, de consecrat. distinct. 5. post gloss. penult. eius, & in Manual. confess. cap. 25. num. 92. tradimus post alios utrobique citatos. Non obstant opposita, ad prius enim respondetur, quod illud non tam de stricto iure, & ratione generali procedit, quam de quadam equitate, & ratione speciali, scilicet quod plura beneficia iuste collata vni habentur pro vno, quia pro iusta vnius sustentatione conferuntur, & quod ordo, & religio, quæ etiam per se obligant ad horas, videntur reduci ad eandem causam, quam inducit beneficium, eo quod beneficium datur propter officium, & officium requirit sustentationem, quam præstat beneficium, & ita non est extendendum ad nostrum casum, in quod diuersæ omnino sunt causæ dicendi Rosarium. Vnde v. supra dictum est, qui voto, pacto, vel aliquo speciali onere deberet bis dicere horas, non satisfaceret semel dicendo, ut passim contingit in Tricendij mortuorum Hispaniæ, quæ treptenas clausas vocant. Ad posterius autem respondetur, quod etiam illud contingit ex ratione illa speciali, quod non potest bis, quis in eodem die ieiunare, quod non contingit in nostro casu, in quo quis potest pluries in die Rosarium recitare. Et illa quæ speciali ratione statuuntur non debent extendi ad alia, saltem illa in quibus illa non innuntur, tanquam a iure communi exorbitantia. Caneamus igitur ne qui sumus confratres huius præcellens confratrie, puremus una, & eadem recitatione psalterij, vel Rosarii satisfacere obligationi eius,

Miscellanea de Oratione.

183

eius, & alij, quæ ex voto, poenitentia, pacto, vel ob indulgentiam quærendam de cædis, in quo arbitror non paucos errare.

Summaria Miscellaneæ 37.

Rosario a dicendo rarissime morbus excusatur, & eo excusatur, non quærit indulgentias, licet bonis confratris gaudeat. n. 57
Et Cuius constantia egregia in recitando Rosarium. n. 58
Confrater non implens onus, an gratijs gaudeat. n. 59
Conditio, & modus multum differunt. n. 60

57 **T** Rigefimum septimum Miscellaneum, an posito, quod confrater huius confratrie morbo vel alio legitimo impedimento impeditus dicere psalterium in hebdomada, excusetur etiam a dicendo illud per alium, ad effectum fruendi communicatione bonorum spiritualium totius confratrie, ut supra, in Miscell. n. 25. nu. 24. dictum fuit. Quæstionis tamē subtilis est, an etiam excusetur, quoad effectum fruendi indulgentijs concessis dicentibus illud, ita ut perinde eas consequatur ac si recitaret illud. Et re alius pensata videtur dicendum primo, quod rarissime occurrit cuiquam iustum impedimentum recitandi hoc psalterium intra unam hebdomadam, cum possit illud dicere faciendo tres partes dicendas tribus diebus eoque etiam perditis calculis precatorijs possit dicere per digitos, cumque memoria teneantur omnia dicenda. Secundo, quod non consequitur eas, si per se non dixerit, licet sit impeditus, quia indulgentia concessa facienti aliquid, non quæritur ab eo, qui non facit illud, etiam si a faciendo eo iusto impedimento arceatur, ut late alibi, in tract. de indulg. super §. in Leuitico, de poenit. dist. 1. not. nu. 1. probamus argumento extraneantis. Quemadmodum, de poenit. & remiss. & aliorum ibi citatorum. Et breuius in d. tract. not. 32. num. 50. etiam si faceret dicere illud per alium, nisi aliud aliunde appareat, ut probatum est supra in Miscell. 25. nu. 23. & 24. Tertio quod exhortadi sunt, ut illud per semetipsos dicant, nec se ullo impedimento morbi excusent simul animandi causa spe

certa, quod horum conatibus aderit pie-
58 tissima Virgo Mater, ut ferret adiuu-
adeo illi Illustrissimo, fortissimoque Du-
ci Guisio, ut licet esset laicus, cingatus
& miles strenuus, cum civitatem Medio-
maticum ab potentissimo exercitu ob-
sessam ab hinc circiter 25. annis, defende-
ret, quolibet die sub auroram de strato
surgens, tanta constantia, & fiducia ante
omnia recitabat Rosarium, siue tertiam
partem prædicti psalterij, ut ob nullum
strepitum, vel clamorem bellicum, nec
ob ullam rebus gerendis curam ab eo fi-
niendo desisteret, quod a quodam nostro
Hispano captivo eius fide digno accepimus.
Sunt & alia quæstiones de præfatis
& alijs confratribus quotidianæ a nemi-
ne quem legerim tractatæ. Prima est illa,
quæ me olim torset, an confratres cuiuslibet
celeberrimæ confratrie, quibus erant co-
cessæ multæ gratiæ, puta, eligendi confes-
sarium, comedendi ova, & læticia in
diebus ieiuniorum, audiendi divina offi-
cia tempore interdicti, & quærendi indul-
gentias plurimas, & in his aliquas plenari-
as iniuncto confratribus onere dicendi
semel in hebdomada quinque Pater nos-
ter, & totidem Ave Maria, & audiendi
quasdam in anno Missas, & interessendi
quibusdam supplicationibus, & congrega-
tionibus, an inquam confratres illius con-
59 fratres, qui absque iusta causa desinebant
subinde implere omnia prædicta, sed rati-
um aliqua, vel forte nulla, possent iuste
uti præfatis gratijs. Nam pro parte nega-
te urgebant illud Apostoli. 1. ad Corin. 9.
Qui non laboret non manducet, & illud Elo-
gium naturale, Commoda, qui sentit, iungat
onus emolumentis, c. cum secundum, de pre-
bend. ubi glo. Clement. 1. de censibus, l. se-
cundum naturam, ff. de regul. iur. Pro par-
te vero affirmante premebat, quod pauci
omnia illa onera toto anno implebant,
& darum videbatur eos omnes excludere
a gratijs tam quotidianis, quibus sine
serupulo utebantur: & quod clerici, & re-
ligiosi apostatæ gaudent priuilegijs Cano-
nicis & fori, c. si quis suadente. 17. q. 4. licet
non recitent horas, ne gestent suum ha-
bitum, & quod beneficiarius non perdat
suum beneficium, quamvis non residet
nec suum iuste faciat officium, licet ob
hoc illud detur, cap. fin. de rescrip. lib. 6.
Nec

Necius colligendi illius redditus, licet teneatur ad restitutionem, iuxta alibi in Enchirid. de Oratione c. 7. d. Denique, quod licet acceptum sub conditione propria, non queratur, nisi ea impleta, §. omnis iusti. de verb. obl. c. si pro te. de rescript. lib. 6. acceptum tamen sub modo, qui aliquando appellatur conditio, licet improprie, cap. verum, de conditio. appo. regulariter queritur ante modum impleti, l. ea leg. C. de condi. ob causam, l. x. per locum a spec. C. de condi. quæ sub mod. ob quæ, & alia quedam in hac inclinaui partem, in quam etiam nunc inclino per eadem, & ad opposita responderi posset, quod probant quidem illos confratres obligatos fuisse ad subeunda onera suæ confratriæ, & peccasse non subeundo illa absq; iusta causa, nisi statuta liberaissent eos a peccato, ut tertium statutum huius Sanctæ confratriæ liberat, non tamen propterea perdidisse illas gratias, sicut & prefati clerici, & beneficiarij peccat quidam non recitando, non gestando suum habitum, uel non residendo, sed non propterea perdunt ipso iure beneficia, & gratias ordini, & religioni concessas.

Secunda questio huic affinis est. An indulgentiam plenariam præfatam semel in uita, & semel in morte ab Innoc. VIII. concessam quærat is confrater, qui aliquot hebdomadis, mensibus, uel annis, dixit Psalterium, & alijs non. Et breuiter dicendum quod sic, tum per dicta in proxima questione, tum quod qui dicit illud aliquot hebdomadis, & aliquot non, licet perdat communicationem bonorum confratriæ illarum hebdomadarum, quibus non recitat illud, non autem perdit participationem illarum, quibus recitat, tum quia indulgentia fuit ab Innoc. VIII. concessa his qui legitime scriberentur in confratria, nihil addito de recitatione Psalterij, & ita uidetur sufficere, quod scribatur quis in illa, & obliget se ad seruanda statuta eius, quoniam sicut non querunt indulgentiam, qui non faciunt opus ob quod illa conceditur, ita querunt eam, qui faciunt id quod ob illa conceditur, & sola scriptio cum uera uoluntate implendi statuta, est bonum opus ob quod indulgentia potest concedi, ex mente omnium, c. cum ex eo, & c. quod autem, de pœnit. &

remissio. Tum quia ommissio recitationis Psalterij non est peccatum confratri eam omittendi per tertium statutum supra in Miscell. 25. post nu. 23. relatum, & non uidetur tantæ indulgentiæ iactura multatundus, qui nihil peccauit, Arg. c. 2. de constituit. tum quia qui contrariam partem teneret, cogeretur concedere, quod solus ille lucraretur illam, qui omnibus hebdomadis uix suæ, a tempore scriptiōis recitaret psalterium. Nam qua ratione requirerentur aliquot recitationes, eadem requirerentur oēs, quod nemo concedit.

Sunt aliz quatuor questiones his affines. Prima, an confrater huius confratriæ recitans alia, ad quæ obligetur, fruatur omnibus gratijs confratribus concessis. Secunda an contra, faciens omnia alia, & non recitans Psalterium, qualibet hebdomada fruatur eisdem. Tertia an recitans Psalterium aliquot hebdomadis, & aliquot non, fruatur eisdem. Quarta, an impletis aliqua de alijs, & aliqua non, fruatur eisdem.

Ad quarum primam ex æquo & bono responderi potest, quod huiusmodi confrater gaudebit communicatione omnium bonorum confraternitatis, exceptis ijs, quæ sunt in illis actibus, quibus debens interesse sine iusta causa, non interest, quales sunt, Missa diei Annunciationis, aut aliz prefatorum anniuersariorum, quia ratio particularis suadet, ut non gaudeat his, licet generaliter alijs gaudeat: gaudebit etiam indulgentijs concessis ob recitationem Psalterij, immo & indulgentia præfata plenaria, iuxta supradicta, in principio huius Miscellæ. & indulgentia centum dierum concessa quolibet quinque festorum prædictorum, in Miscell. 24. numero vigesimo nono, in litteris Alexand. Legati.

Ad secundam ex eodem æquo, & bono responderi potest, quod eiusmodi confrater gaudebit participatione bonorum, quæ sunt a confratribus in actibus, quibus ipse interest, non autem in alijs, quia licet non recitans psalterium debitum non peccet, perdit tamen communicationem bonorum aliorum confratrum, ut habet tertium statutum, in Miscell. 25. post numerum 23.

Ad tertium respondetur, qd pro hebdomadis

madis, quibus recitat, gaudebit omnibus exceptis actibus, quibus debens interesse, non interest, quibus autem non recitat perdet pro illo tempore participationem omnium bonorum, exceptis bonis actuum quibus interfuerit.

Ad quartum, quod hebdomadis quibus non recitat psalterium, non gaudebit, nisi bonis actuum, quibus interest, & indulgentijs, quæ conceduntur confratribus principaliter eo, quod sunt confratres, sine mentione aliquid aliud faciendi, qualis uidetur indulgentia plenaria Innoc. VIII. & indulgentia centum dierum, pro quinque diebus festis ab Alexandro Legato in dicta littera N. 19. Miscell. 24. concessa, quarum responsionum fundamenta gratia breuitatis non explico.

Summaria Miscellaneæ 38.

- Orandi doctrinam ad personas orantes extendi. n. 61
Confessarij bona pars cultorum uinea Domini. n. 61
Beneficia omnia, an requirant tot, quot Episcopatus. n. 62
Doctoratum qualem requirit Episcopatus, & qualem alia beneficia. n. 62

Trigesimosextum Miscellaneæ, & alia fere omnia consequentia, continent doctrinam de vicandis peccatis, quæ in modis deligendi ministros ad munera orandi, admitti solent; partim quia id facere rogamur, partim quia in Enchiridio de Oratione hanc partem omisimus, & nonnullis eruditis uidetur ad integram de oratione doctrinam pertinere, ut per eam noscatur, Quis, & quo fine, ac modo munera orandi appetere, & petere iuste possit. Simul quo fine, quoque modo deligere, promouere, & debeant ijs, ad quos ea res pertinet, iuxta Caij. l. si queramus. ff. de testamen. Quæ sit uis testamenti valore in primis debet querere de persona, an testamenti factionem habuerit, partim, quia confessarij (quibus tanquam præcipuis vineæ Domini cultoribus operam nostram libenter impartimur) multa dubia quotidiana occurrunt, circa huiusmodi for-

midas munerum appetitiones, petitiones, & competitiones, electiones, & promotiones.

Queritur igitur primo, an ea omnia, quæ Paulus ille diuinus in Epistolis ad Timoth. 1. cap. 4. & ad Titum. cap. 1. requirit in aliquo ad hoc, ut sit dignus, siue idoneus Episcopatu, requirantur ad hoc, ut quis sit dignus, siue idoneus alio beneficio inferiore curato, vel simplici? Ad quod respondeo primo, quæstionem esse nouam, & eius partem negatiuam procul dubio uideri ueram uulgo, & appetentibus beneficia magis ob redditus eorum, quam ob officia spiritualia eis incumbenda. Pro quibus facit, quod Paulus de requisitis tantum ad episcopatum statuit. Et multa specialia statuuntur per Canones, cap. quorundam. 23. distinct. cap. legimus. 93. distinct. c. quanto. de consuet. cap. quia periculosum. de sent. excommunic. 6. & alijs multis, pro habetibus alia beneficia, & quod illa, quæ requirit Paulus ad Episcopatum, uidentur esse nimium multa, ad hoc, ut requirantur ad alia beneficia Ecclesiastica. Paulus enim ad Tim. sic ait: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris uirum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non uinolentum, non perculsores, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sed suæ domui bene præpositum: hæc ibi, quæ ipsa in sententia eisdem ferme uerbis repetit ad Titum. c. 1. Per quæ uidetur ad Episcopatum requiri Doctoratus, & scientia docendi sanam doctrinam, & respondendi contradicentibus ei, ac constare non esse necessarium Doctoratum, nec tantam scientiam ad alia beneficia.

Contraria tamen pars affirmatiua uidetur uerior, tum quia Gratianus ille in hac re uersatissimus præfata duo dicta. Pauli citat in quodam loco, in §. nunc autem, sub ca. vnum orarium. 25. distinct. & in eorum declaratione, quam per multas distinctiones prosequitur, uidetur extendere illa ad omnes clericos ad beneficia promouendos, in aliquot summis, siue principijs earum, præsertim in summa distinct. 32. & 37. & 5. sequentium, tum quod Alexander III. in Concil. Lateranen. sic ait in c. cum in cunctis. de elect. in cunctis sacris

Secunda pars Decret.

non statuerunt promouendum debere esse in statu gratiae, sed debere habere morum gravitatem, quae non videtur quocumque peccato mortali tolli, tum denique quod nec S. Thomas, nec Augustinus, nec alij interpretes epistolarum Pauli, videntur requirere statum gratiae in Episcopo quando eligitur, vel confirmatur, vel ei confertur episcopatus, licet cum consecratur, (quia tunc Sacramentum ordinis, & Eucharistiae accipit) aut cum celebrat debeat procurare, ut in eo statu inveniatur. Pro resolutione, & concordia omnium supra pro utraque parte citatorum, videtur dicendum primo, quod sex modis contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi. Primo quidem, cum est infectus mortifero peccato inducens ipso iure irregularitatem, vel aliam specialem inhabilitatem ad beneficia. De quo dicendum est, quod non solum peccat mortifere acceptando beneficium ad quod est inhabilis, siue peccatum sit notorium, siue famosum, siue occultum, sed etiam promotio est ipso iure nulla, & indiget nouo titulo, adempta prius habilitate ad habendum illud, dicto capit. cum in cunctis, capit. si celebr. de cleric. excomm. ministr. cum annot. & per Innocent. ibi, & capitulo, cum nostris. de concessio. praebend.

Secundo contingit, promouendum esse in statu peccati mortiferi, quod non inducit quidem irregularitatem, vel aliam inhabilitatem specialem ipso iure, sed est notorium, & depositione dignum, de quo est dicendum idem, quod est dictum de priore. Quia per notorietatem huiusmodi criminis inducitur irregularitas, argumento capitul. fin. de tempor. ordinan. de qua utiliter, & copiosius scripsimus in Manuali Confessoriorum, cap. 25. numero 73. & capit. 27. numero 248. Tertio contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi, quod non inducit ipso iure inhabilitatem, nec est dignum depositione, sed est notorium, vel famosum, de quo dicendum, quod acceptando beneficium, peccat mortifere, & non valet promotio, quia illa sit contra Concilium Lateranense, relatum in dicto capitulo. cum in cunctis. & collationes factae contra illud, sunt ipso iure nullae, ut satis probatur

in eodem, ubi in §. fin. Panor. communiter receptus id annotauit.

Quod tamen arbitror limitandum, ut solum procedat in crimine graui, vel ita qualificato infamia iuris, scandalo, diutina continuatione, vel alia qualitate, propter quod iudicis arbitrio veniet deponendus, saltem a beneficio, iuxta pulchre notata per Panormitan. in capit. si clerici, a num. 33. Quarto contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi, quod tamen non inducit ipso iure inhabilitatem ad beneficia, nec est notorium, vel famosum, licet sit probabile. De quo dicendum, quod si scies se in tali statu esse acceptat, mortifere peccat, praesertim si esset in affectu continuandi peccatum, per praecitata pro parte affirmatiua questionis, quae probant idem esse dicendum etiam si non habeat affectum continuandi peccatum modo non poeniteat eum iam perpetrati, sed promotio tenet ipso iure, nec indiget nouo titulo; Quia non videtur facta contra Concilium praefatum Lateranense; Cum per peccata huiusmodi occulta non uideatur tolli grauitas morum per illud necessarium requisita. Cumque S. Thomas in praefata epistola ad Titum sic dicat, non vult dicere Apostolus quod qui mortaliter peccat post baptismum non possit eligi, sed quod eligendus non est infamis, haec ille.

Quinto, contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi, qui ignorat probabiliter se in eo esse, propterea, quod confessus est, vel contriuit peccata sua modo, suo iudicio; sufficienti, licet vere coram Deo non fuerit talis, de quo dicendum, quod non peccat acceptando, & valet promotio; quia nullus qui semel mortifere peccauit potest certo scire, nisi per diuinam reuelationem, se esse dignum amore Dei, & gratia eius ornatum, ut post Iobum, c. 9. & Ecclesiasticum c. 9. declarauit Concilium Tridentinum sess. 6. capit. 9. & Canon 16. & Canon 23.

Sexto, q. contingere potest promouendum esse in statu peccati mortiferi occulto, & non inducentis ipso iure inhabilitatem, sed non poenitet eius; Quia non meminit, vel non aduertit se esse in tali statu. Neque nouit, quod ad acceptandum beneficium requiritur tanta puritas, & pro-

Miscellanea de Oratione.

186

& propter hanc ignorantiam, & incogitantiam non agit poenitentiam, quam ageret saltem metalem, si haec nosset, vel aduenteret. De hoc videtur satis & que possit dici, q. non peccat, saltim mortifere, acceptando non praemissa poenitentia. Quia ignorantia, & incogitantia, quae est causa transgressionis legis, excusat a peccato saltem mortifero, quando ipsa non est peccatum secundum Thomam communiter receptum, cap. secundo, questio. 6. ar. 8. & questio. 76. artic. 4. Aduertendum tamen primo, quod non otiose dixi, de existente in statu peccati mortiferi. Quia peccata venialia etiam notoria, vel summa, non sufficiunt ad faciendum quem indignum beneficium, ita ut peccet mortifere acceptans beneficium eo infectus, ut late probat Gratianus in dicto §. nunc autem. 25. distinction. auctoritate Augustini, Hieronymi & aliorum. Aduertendum secundo, quod non sufficeret ad praedicta fuisse aliquo mortali crimine infectum, vel infamatum si iusta poenitentia & emendatio subsequenter essent, ut eleganter determinat Rabanus, cap. de his 50. distinction. nisi crimen induceret inhabilitatem, vel impediret executionem ordinis ipso iure post poenitentiam per quoddam responsum Gregorij, cap. fin. de tempor. ordinan. Unde non abs re uidimus sancte promotum fuisse, quendam egregium virum praesentatum ad episcopatum, contra quem fuit obiectum crimen ante decem annos commissum, (quod erat quidem graue, sed non inducens inhabilitatem, nec impediens executionem post poenitentiam) eo, quod iusta poenitentia, & emendatio subsequenter fuissent.

66 Ex quibus colligitur primo ratio, quae Sanctissimi Domini N. Gregorij XIII. iuxta suum nomen in regendo suo grege vigilantissimus, magno promotorum omnium exemplo inuit, ut beneficiorum collationes a se faciendas praecedat informatio morum sufficienter promouendorum, in teris eorum, vel in Vibe facta. Secundo valde praeposterum esse maxima cura, & sollicitudine per se, & alios, per fas, & nefas querere beneficia, & parum curare de contritione, & minus de confessione eulparum mortiferarum, quod a multis ubique fieri uidemus.

Tertio saluberrimum antidotum fore volenti acceptare presentationem, electionem beneficii sibi faciendam, praemittere, confessionis Sacramentalis, aut certe contritionis, per illum modum breue, quem nos alibi in Man. Confessoriorum, c. 1. nu. 25. ponimus, orationem, nempe.

Confiteor tibi Domine omnipotens, & misericors Deus, quod N. peccatum peccauit, & poenitet me illius, & omnium aliorum mortiferorum, quae unquam admissi ob amorem quo te, super omnia diligenda, diligere, & tuas offensiones mortiferas, super omnia odio habendas odisse debeo, & propono, tua ope, nunquam ea recurre, nec alia mortifera committere, & te pore debito ea confiteri, praemissa speciali, quae in id fuerit necessaria, detestatio: oroque summissime, ut secundum magnam misericordiam tuam miserearis mei, quo beneficium hoc digne ualeam acceptare, & siam apud te intercessor populi tui utique acceptus.

S V M M A R I A.

- Beneficium indigno conferent, vel procurant ut ei conferatur, peccat mortifere etiam si sit Papa, nisi etc.* n. 66
Papa non est dominus, sed summus dispensator beneficiorum, & omnium reddituum eorum. n. 66
Gregorius XIII. ab his monitis abhorret. n. 67
Papa sciente conferens indigno quando dispensat. n. 67
Papam, & prelatos urgendo ad conferendum qui peccant. n. 67

Quadragesimum tertium Miscellaneum, quod omnis, qui sciens, vel debens scire, promouet, vel procurat ut promouetur indignus ad beneficium Ecclesiasticum, peccat mortifere, & graue, de praebend. etiam si esset Pontifex Max. secundum Caiet. in 2. 2. questio. 69. ar. 2. Cuius dictum magnopere amplificat Sotus, in lib. 3. de iust. & iur. questio. 6. arti. 2. quorum uterque id colligit ex Thoma, in dicto artic. secundo dicentes, praefatos non esse dominos, sed dispensatores beneficiorum Ecclesiasticorum, quae uerba ponderans Caietan. sic ait: Nota, quod

Secunda pars Decret.

prælatus Ecclesiasticus non est dominus, ut ministeria Ecclesiastica possit dare pro libito, sed dispensator, & sub nomine Ecclesiastici prælati clauditur etiam Papa, ut pater per auctoritatem Pauli allatam in littera ad probandum intentum. Est namque Christi minister, & dispensator ministeriorum Dei, hæc ille, quæ confirmat Sotus ubi supra column. 4. & pen. per alia, & in his per illud Pauli ad Corinthios cap. 4. Sic nos existimet homo tanquam ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei, hæc ille, quæ confirmat Sotus ubi supra column. 4. & pen. per alia, & in his per illud Pauli ad Corinthios cap. 4. Sic nos existimet homo tanquam ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Quis putas est fidelis seruus, & prudens quem constituit dominus super familiam suam. Ex quibus colligit Papam iure diuino esse dispensatorem, & non dominum horum spiritualium. Quam conclusionem maxime deberent perpendere summates, & alij multi intercedentes apud Pontificem Maximum, & alios inferiores prælatos, ne nimis obnixæ, & importune beneficia peterent pro suis amicis, & familiaribus, ut quidam petaces faciunt, qui & semel, & iterum sancte repulsi, non cessant a molestando per se, & alios, donec obtineant, nec a detrahendo, si non obtinuerint, reputantes secum promotores nullâ Deo de beneficiorum dispensatione reddituros rationem. Id autem, quod Caiet. & Sotus dicunt, quod Papa non sit dominus beneficiorum, ipse profundius, quam alij, alibi in comment. de spol. super cap. non licet. 12. quæst. 2. §. 3. numero. 4. §. 6. declarauit, exponendo quandam glossam in dicto capitu. si gratiose, dicentem, quod in beneficijs Papæ est pro ratione voluntas. Ex qua Dominicus, & quidam alij intulerunt quædam monstra, quæ ibi refero (a quibus S. D. N. Greg. XIII. qui est totius iuris callentissimus, magno torius orbis exëplo abhorret) ibid. tamen efficaciter probo, eum etsi non sit dominus beneficiorum ecclesiasticorum, esse tamen summum, & immediatum Dei dispensatorem omnium eorum, & redditu ipsorum, ita quod nemo alius habeat dispensationem etiam partis eorum nisi ab eo immediate, uel mediate acceptam.

Addo tamen primo, quod prædicta extensio Caiet. & Soti limitanda est, ne procedat quando indignitas esset eiusmodi, quam ipse sua maxima potestate abolere

posset, qualis est defectus Natalium, uel irregularitas, iuxta Innocentium, cap. nisi cum pridem, de renuntiati. & c. ad audiend. de hom. citatum in Manua. c. 27. nu. 197. aut alia similis iure humano inducia, adeo quod quamuis expresse non dispensaret, tamē tacite uideretur id facere promouendo scienter. Quæ recepta cōclusio & probatur per aliquot leges, l. idem Vlpianus. ff. de excusa. tuto. l. quidam cōsulebat. ff. de re iud. & traditur a Fel. in cap. si quando, de rescrip. nolo tamen dicere, quod Papa non peccaret dispensando sic tacite, uel expresse, sine iusta causa, sed quod ualeret actus, licet ipse peccaret, quod ubi supra magis declarauit, & sentit In. c. inno. tuit. de electio.

Summaria Miscellaneæ 41.

Beneficium quale, a quo, & ob quid iuste appetitur. n. 68
Beneficium laicum ut iuste appetitur. n. 18
Spiritualia ordinare in temporalia quale peccatum. n. 69
Beneficium curatum ut appeti potest. n. 69

68 **Q**uædagisimam secundum Miscel. An liceat cuiquam petere, uel saltem appetere beneficia Ecclesiastica? Pro parte enim negante facit, quod appetere superiorem locum spiritualem uideretur esse peccatum, secundum Augustinum in capitul. qui Episcopatus. 8. quæstione 1. dicentem, quod locus superior licet bene regatur, indecenter tamen appetitur. Pro parte uero affirmante stat nſus totius Orbis christiani de desiderandi beneficia non solum parua, sed etiam media, & maxima. Pro cuius resolutione dico, quod ei, qui non est dignus beneficio, ob aliquem defectum iuris naturalis, diuini, uel humani, non licet appetere illud pro tempore, quo fuerit eo indignus, tum quia desideraret rem non suam indebito modo habere, quod est contra præceptum decimum Decalogi Exod. 20. relatum a gloss. quadam capitul. quid in omnibus. 32. quæst. 7. tum quia non licet cuiquam desiderare officium, uel munus pro tempore, quo eo iuste fun-

gi

Miscellanea de Oratione.

187

gi non potest, uel nescit, secundum Catum Iuriconsultum, l. idem iuris. ff. ad legem Aquiliam. Et Gregorium capitulo non est putanda. prima quæstione prima, & illud Horatii relatum a quadam gloss.

Summe materiam uestris, qui scribitis aquam.

Vribus. & uersate diu, quid ferre re-cusent.

Quid valeant humeri. & illud Persij:

Publica lex hominum, naturæque continet hoc fas,

Ut teneat vitæ insectia debilis ætus.

Dixi pro tempore quo est indignus: Nam pro tempore quo post suppletionem, uel defectionem defectus fuerit dignus effectus, perinde potest desiderare, ac dignus pro tempore præsentis, sicut potest quis etiam iuste desiderare habere rem alienam pro tempore: quo iusto modo fuerit facta sua. Secundo dico, quod quilibet clericus aliqui dignus potest licite appetere in genere beneficium ad se sustentandum in statu clericali. Quia secundum Apostolum primo ad Corinth. nono, relatum ab Innocent. III. capitulo, cum secundum, de præbend. Qui altari seruit, de altari uiuere debet.

Tertio dico, quod quilibet clericus potest desiderare etiam in specie, hoc uel illud beneficium simplex, ad cui seruendum se iuste indicat idoneum. Quia nullo iure, nec ulla efficaci ratione id prohibetur. Nam Augustinus pro contraria parte citatus non intelligitur de beneficio simplicis. Oportet autem quod principalis desideret illud ob officium spirituale iniunctum ei, quam ob redditus temporarios, aliqui enim peccaret, Quia enim beneficium datur propter officium. capitul. fina. de rescrip. libro sexto. & consequenter officium sit finis beneficii, & reddituum eius peruerteret ordinem, uolendo principalis hos quam illud; & ita peccaret contra illud Apostoli ad Romanos 13. relatum in extrauaganti, Vnam sanctam, de maiorta. & obediæ. Quæ a Deo sunt, ordinata sunt, & illud Iustiniani in authent. de hered. & Falcid. §. nihil inordinatum. nil debet esse inordinatum.

Op. Nauar. Tom. II.

Ex quo facile inferas plurimos debere refrenare, dolare, aut reformare suas beneficiorum appetitiones, & retentiones. Quia plurimi appetunt, retinent principales beneficia ob redditus temporarios eorum, quam ob officia spiritualia eis adiuncta, & adeo quidē, ut sint qui nullatenus ob ea illa desiderant nec retineant. Quauis arbitrer eos ob hoc solum non peccare mortifere, si illa quæ ob ea decepto debent, uelint facere, & faciant, sed tantū uenialiter: at grauitur per infra dicenda. Quod tamen ualde fugiendum est, cum nullum peccatum etiam leue ueniale sit committendum propter ullum bonū temporarium, iuxta mentem cuiusdam glossæ, capitul. si aliquid. vigesima secunda quæstione quarta. Quæ satis elicitur ex quodam elogio Augustini. capitulo primo, & capitulo ne quis. vigesima secunda quæstione secunda, & ex quadam Decretali Alexandri Tertij, capitul. super eo. de usuris. Etsi qui tantopere anhelant ad beneficia; suas appetitiones, petitiones, & retentiones refrenarent, dolarent, aut reformarent, iuxta prædicta, tranquillius uiuerent, & alluerebant finem ponere cuius.

Quarto dico, quod laicus non potest iuste desiderare beneficium pro tempore quo laicus fuerit: Immo neque clericatum, ut illo mediante adipiscatur redditus beneficii, quibus sustentetur; Quia, ut subtiliter de more ait Caietan. dicta. secunda secunda quæstione 183. articulo primo, qui hoc facit, refert bonum spirituale, scilicet clericatum tanquam medium ad bonum temporarium, quod ait esse illicitum, & mortiferum, propter iniuriam magnam, quam facit rei spirituali, ordinando illā ad bona temporalia tanquam ad finem, & subdit orbi esse plenum laicis id facientibus. Quam conclusionem arbitror uerissimam, quatenus hæt eos peccare, non tñ. credo eam ueram quatenus habet eos peccare mortifere, tñ quia terribilis est, eo quod dominat innumeros, & obligat ad confitenda innumera peccata mortifera saltem mentalia, & uocalia, tum quia falsum uidetur fundamentum eius, quod ordinare spiritualia ad temporalia, nulla alia malicia addita sit peccatum mortiferum, quoniam, ut

AA 3 alibi

Secunda pars Decret.

alibi probamus in commen. cap. cum mi-
nister. 23. quæst. 5. nume. 64. & in Echi-
rid. de oratio. cap. 22. contra Angelum in
sum. verb. uana gloria. & pro Syluestro in
sum. verb. uana gloria. & pro postilla eius-
dem Angeli in verb. uana gloria. Misere
& alia spiritualia, etiam quæ sunt speciali-
ter ordinata in gloriam Dei, facere etiã
principaliter ob gloriam humanam non
est peccatum mortale, nec ullo iure, vel
efficaci ratione probat Caietan. quod per
uersio ordinis qua spiritualia ordinantur
ad temporalia sit mortifera, licet sit pec-
catum, tum quia certum est, ac a nobis late
probatum tam alibi in Manna. cap. 6. nu-
me. 15. quam alibi dict. cap. cum minister.
23. quæst. 5. num. 9. quod temporalia pos-
sunt esse finis minus principalis cuiusli-
bet uirtutis, & ita potest laicus etiam ius-
te sine peccato desiderare clericatum prin-
cipaliter ad seruendum Deo, & minus
principaliter ad habenda temporalia suæ
sustentationi honestæ necessaria, quan-
to magis beneficium quod inter spiritua-
lia numeratur, capitu. dilecto. de præben.
Quare concludendum uidetur licere laico
uelle suum statum in clericalem mu-
tare principaliter ad seruendum Deo, &
minus principaliter ad quærendum modo
licito beneficium & redditus eius ad se su-
stentandum. Non tamen desiderare cleri-
catum principaliter ob beneficium & red-
ditus eius, saltem non referendo illa in
obsequium Dei, & ad seruendum suæ
Majestati, sed ob id solum non peccare
mortaliter. Dixi saltem, non referendo il-
la in obsequium Dei: Quia si faceret il-
lud desinerent esse finis principalis, quia
ut alibi diximus in Echiri. de oratione,
capitu. 6. num. 15. & dicto capitu. cum mi-
nister. nume. 9. & 36. cum alijs sequentib.
quod relatio finis alicuius operis in aliū
efficit, ut ille relatus non sit principalis,
& ita huiusmodi desiderium cum tali re-
latione non solum non esset mortale, sed
neque ueniale. Quæ omnia sunt ualde
notanda, quia quotidiana & a nemine
quod sciam resoluta. Quinto dico (quod
licet contrarium communiter doceatur)
quod licitum est clerico digno aliqua ec-
clesia parochiali appetere illam, tum per
proxime dicta, tum quia qui definit ali-
quid esse iustum, uidetur definire tale ef-

se illud, sine quo id consistere nequit.
Immo & illud sine quo id commode con-
sistere nequit, l. 2. ff. de iurisd. omni. iudic.
cap. præterea. de officio deleg. ut pulchre
determinat Aretinus in capitu. de testi-
bus, colum. 3. de testibus, per quasdam le-
ges in hoc aptissimas, l. penult. ff. de usufr.
l. quicumque. §. si ei quem. ff. de inst. actio.
quem frequenter in hoc commendat Dec.
capitu. ut debitus, de appellatio. nume-
ro vigesimo quarto, & capitulo præterea,
de officio deleg. numero sexto, & alibi
sepe contra quandam gloss. in capitu. so-
lei. de sentent. excommuni. lib. 6. At SS.
Concilium Trident. statuit, quod omnes
ecclesiæ parochiales conferantur per con-
cursum candidatorum, siue oppositorum,
siue competitorum, qui moribus & scien-
tia fuerint inuenti digniores. Quod non
posset esse iustum, nisi etiam esset ius-
tum non solum illas appetere, sed & pe-
tere & competere, cum illud absque hoc
nequeat esse iustum. Quæ definitio concilii
hæc profecto satis urget ad dicendum
illum, qui dignus est, posse iuste desidera-
re episcopatum principaliter ut pro sit quā
ut præ sit. Cum etiã potuisset Concilium
statuere ut episcopatus omnes, uel alicuius
provinciæ conferrentur per concur-
sum. Dixi principaliter, ut pro sit, quā ut
præ sit, quia neque huiusmodi Ecclesiam,
neque episcopatus, neque aliud bene-
ficiū spirituale, potest a quoquam ap-
peti principaliter, neque principaliter
ut præ sit, honoretur, & habeat redditus,
quam ut pro sit, quia esset actus inordinatus,
quo temporalia fierent finis principa-
lis spiritualium, quod nullatenus licet, ut
sepe prædictum est, in c. cum minister. 23.
quæst. 5. nu. 39.

Miscellaneæ 42. Summaria.

Episcopatus male appetitur etiã a digno,
nisi in duobus casibus secundum com-
munem, qua infra recedunt. n. 70
Episcopatum nullus appetit iuste ullo ca-
su principaliter ut præ sit. n. 70
Episcopatus tria continet, unum ut finem,
alia ut media. n. 71
Episcopatum appetere ob temporalia cur-
non est mortiferum. n. 71

Finis

Miscellaneæ de Oratione.

188

Finis actus rei spiritualis nequit esse tem-
porarius. n. 72
Episcopatum appetere ob Deum & spiri-
tualia tantum, vel principaliter ob illa,
& minus principaliter ob temporalia
non est malum. n. 72
Reserui potest in Deum omne quod non est
peccatum. n. 73
Bonum omne ob se tantum, vel ob se &
alia, sed ob alia tantum optabile. n. 73
Bonum honorarium tam vel plus appeti
potest, quam pecuniarium. n. 73
Bona honoraria & pecuniaria appetere ob
se tantum malum. n. 74
Possunt autem appeti ob alia, sicut & con-
temni. n. 74
Verbum, videri, fiduciam vel præsumptio-
nem significat. n. 74
Intellectus Elogij cuiusdam celebris Au-
gustini. n. 72
Episcopatus appetitur non est ita per se
malus ut mendacium. n. 74
Præsumptio contraria veritati cessat in so-
ro Dei. n. 74
Appetitur episcopatus & aliorum loci ita
licitus vel illicitus, ut appetitur laudis
& honoris & alius rei videri.
Appetitur, qui minus principalis licet, &
non principalis. n. 75
Beneficium ob quid licet optare principa-
liter. n. 75
Episcopatus iuste optari potest, sed insin-
venit. n. 75

70 Q Vadragessimus secundum Miscella-
neum, an licet etiam clerico digno
Episcopatu, appetere illum?
& communiter tenetur quod non, per il-
lud Augustini, in dict. capitu. Qui episco-
patum, 8. quæstion. 1. Superior locus, licet
bene rogetur, indecenter tamen appetitur, in
quo se fundat etiam Thomas communi-
ter receptus, nisi in duobus casibus. Prior
est, quando & ubi necessitas ecclesiæ id
requirit, ut idem August. exprimit in d. c.
qui episcopatum.
Posterior, cum charitas a Deo inspira-
ta in id mouet, iuxta illud Esa. capitu. 6.
Ecce ego, mitte me. relatum a Gregorio
in dict. capitu. in scripturis. sed quia inspi-
ratio potest esse a bono & malo spiritu,
non debet illi credere, nisi aliquo super-
naturali signo id sibi innotescat, ut satis

sensit Thomas, & notabiliter declarat Cai-
etan. in dict. articulo. 2. Pro quo facit,
quod inspiratio & missio interior non
est credenda, nisi miraculo, vel sacra scri-
pturæ testimonio comprobetur, secun-
dum Innocent. III. in capitu. cum ex
inimico, de hæreticis. Quæ tamen limi-
tationes etiam sublimitandæ sunt, ut so-
lum procedant in ijs qui desiderant epi-
scopatum principaliter ut pro sit, siue ut
faciant opera & officia episcopalia, quia
nunquam licet illum appetere principa-
liter ut præ sit, siue ut habeant celsitudi-
nem gradus, aut honorem, aut redditus
temporarios, quia non licet spiritualia
ordinare ad temporalia, tanquam ad fi-
nem eorum, ut prædictum est, in Miscel-
lan. præcedenti. tum quia illud Apostol.
Qui episcopatum desiderat, hominum opus de-
siderat, relatum ab August. significat quod
qui bene desiderat episcopatum, præci-
pue desiderat ad operandum opera in-
cumbentia episcopatu, id est ut proximis
pro sit. Tria enim inueniuntur in episco-
71 patu, secundum Thomam emunctissime
de more sic fere loquentem. In episcopatu
tria possunt considerari, quorum primum est
principale, & finale, scilicet episcopalis opera-
tio, per quam utilitati proximorum intendi-
tur, secundum illud Ioa. ult. cap. pascite oues
meas. Alterum autem est altitudo gradus,
quia episcopus super alios constituitur, se-
cundum illud Matth. cap. 23. fidelis seruus
& prudens, quem constituit dominus super
familiam suam. Tertium autem est, quod
consequenter se habet ad ista, scilicet reueren-
tia & honor, & sufficientia temporalium se-
cundum illud. 1. ad Tim. 5. Qui bene præ-
sunt presbyteri duplici honore digni habeantur,
hæc ille, & mox in summa determi-
nat quod appetere siue desiderare epi-
scopatum propter honorem, reuerentiã,
& sufficientiam temporariam, & bona
temporaria, manifeste est uitiosum, &
pertinet ad ambitionem vel auaritiam.
Appetere autem propter celsitudinem
gradus esse præsumptuosum, appetere
autem propter operationem, ut pro sit
proximis, esse quidem per se laudabile,
sed quia habet coniunctam celsitudinem
gradus, & ob eam debetur honor & re-
uerentia, videtur præsumptuosum, & ideo
cessante necessitate, & inspiratione diui-

AA 4 na,

na, non licet illum appetere etiā propter operationem, ut profit, hęc ille.

71 Circa quæ advertendum primū, quod licet omnes tres præfati modi appetendi dicantur illiciti a Tho. extra duos prædictos casus, nullus tamen eorum dicitur esse mortifer ab eo.

Secundo, quod Caietan. ait primum, eorum esse mortiferū, eo quod per eum appetitur episcopatus tanquam medium ad bona temporaria, ut finem, & ita continet perversiōnem ordinis, quem habent bona temporaria ad episcopatum, & curam animarum, quæ sunt spiritalia, eo quod hæc quæ deberent esse finis, efficiunt medium ad illa, quæ deberent esse medium. Cuius conclusio, quam etiam tenuit alibi sententia. 12. artic. 4. semper in hunc diem nobis placuit, sed nunc displicet eisdem rationibus, quibus supra in Miscell. præcedenti displicuit illa eiusdē, qua tenuit laicam peccare mortaliter desiderando clericatum ob beneficium, & redditus eius.

Secundo, quod ipsemet fatetur alios duos modos appetendi non esse mortiferos, artamen (quicquid ipse subtiliter certe de more disputat) etiam in eis perversitur ordo, licet non tantum quantum in hoc. Tercio, quod sequeretur ex sua cōclusionē pleniorē esse orbem huiusmodi peccatoribus clericis, quam laicis desiderantibus clericatum ob beneficium, quibus ipse dixit orbem esse plenum, & horret animus damnare peccati mortiferi tot animas non solum clericorum, sed etiam laicorum, etiam militum & mercatorum, quorum plurimi vellent habere Pōtificatum Maximum, vel alios magnos, opulentos, & excelsos propter celsitudinem gradus, vel reuerentiam, & honorem, & bona pecuniaria ad eos pertinentia.

Quarto, quia huiusmodi appetitus nullam iniusticiam continet in eo, qui alias esset dignus, si modo actu, vel virtute, eo sit animo, quod velit eiusmodi omnibus bonis ita uti, & ita subire onera eius incumbētia, ut Canones præcipiunt.

Quinto, quod qui dignus est Ecclesia parochiali iuste potest eam appetere, petere, & competere, ut dictum est supra, in

Miscell. præcedenti. iuxta Canonem Concilij Tridentini, cap. 18. sess. 24. de reformatione, ubi res satis perpendatur, similis ratio est de episcopatu per ibi dicta, tum quod multæ sunt parochiales Ecclesiæ maiorum reddituum, quam aliquot episcopatus, tum quod idem Concilium potuisset statuere, quod aliquot Episcopatus, vel aliquot alicuius provincie conferrentur per concursum, & competentiam, Ergo non est appetentia eius iure naturali, vel diuino prohibita, si eam circumstantia iusti finis proficiendi proximo adornet, quam appetentia Ecclesiæ parochialis. Per quæ, credo ideo Thomam nullum trium præfatorum modorum dixisse mortiferum, quia nullum eorum putauit esse talem, licet unus eorum uisus fuisset manifeste uiciosus.

Tercio advertendum est, quod communis opinio, quæ habet appetere episcopatum esse peccatum saltem veniale, proculdubio est vera, cum appetitur propter se tantum, vel principaliter, quatenus habet celsitudinem loci, aut honorem, aut alia bona temporaria. Quia, ut probamus alibi in dicto capitulo inter verba, cōclusionē quinta, a numero decimoquarto, & resolutius in dicto capitulo cum minister, numero trigesimo nono late, & retulimus alibi in Enchirid. de oratione. capitulo. 6. numero. 7. & 19. post Adrian. sextum quodlibet. 10. columna quarta. Nullum bonum temporale potest esse finis principalis alicuius actus virtutis, adeo quod omnis actio cuius finis principalis est bonum temporale est uiciosa. At episcopatus quatenus insunt ei celsitudo, honor, & alia bona temporaria eius, est quiddam bonum temporarium, ergo non potest esse finis principalis alicuius bonæ actionis, nec consequenter alicuius boni appetitus, & ita appetitio eius propter se tantum, vel æque principaliter propter se, ac propter officium spirituale, est uiciosa.

Quarto advertendum, quod appetitus Episcopatus, & eorum, quæ ille continet non propter se tantum, nec principaliter propter se, & illud, sed principaliter propter Deum, & proximum ad seruendum illi, & proficiendum huic, & minus principaliter propter honorem, & tempora-

ria, quæ insunt ei, nullum videtur esse peccatum: immo meritum si alix circumstantiæ in id necessariæ adsint. Primo quidem, quod omne, quod non est peccatum, est referibile, & dirigibile in Deū, ut sentit Apostolus. dum ait. Omnia in gloriam Dei facite, & tradit Caietan. in uno loco. 1. 2. quæst. 8. artic. tertio & clarius prima secunda quæstione 100. articulo ultimo. at Episcopatus quatenus continet prædicta tria a S. Thoma subtiliter notata non est peccatum, ergo est referibile in Deum, & appetibile aliquo bono fine, & respectu. Secundo, quod ut alibi probamus. Omne bonum est appetibile, vel propter se tantum, quale est Deus solus Optim. Maxi. uel propter se, & aliud, quæ sunt bona honesta, & delectabilia, uel propter aliud tantum, quæ sunt bona honoraria, & alia temporaria, quæ dicuntur uilia, quia non sunt propter se, sed propter aliud tantum amabilia. At Episcopatus quatenus continet prædicta, est quoddam bonum, ergo licebit illum appetere saltem propter aliud.

Tercio, quod bona honoraria tam sunt appetibilia, quæ bona pecuniaria, immo plus, quia sunt maiora bona, ut nos in quodam loco, in repet. a. inter uerba. cōcl. 5. nu. 15. & d. e. cum ministe. nu. 51. latissime probamus, & resolutius alibi in Enchirid. de orat. cap. 6. num. 10. & 19. Et ideo ut ibi diximus, post Caietan. in sum. verb. gloria. sicut appetitus pecunie propter finem bonum est bonus, ita etiam appetitus gloriæ, honoris, & famæ propter finem aptum, erit bonus ratione appetitus Episcopatus, & loci altioris, propter finem iustum erit bonus; Non enim appetitus famæ, & aliorum honorum honorariorum est de se malus, nec bonus; Quia ut ait S. Tho. quodlibet. 10. articulo 13. iuste possunt appeti, & contemni, ut latius alibi in dicto c. inter uerba, cōcl. 5. nu. 3. rerulimus. Et contra, sicut appetitus pecunie propter ipsam tantum est malus, quia est de appetibilibus propter aliud tantum, ut prædictum est, ita appetitus gloriæ, laudis, & honoris, & consequenter loci altioris propter se ipsos, erit malus. Ut definit Sanctus Thomas secunda secundæ, q. articulo primo, ad 2. & quæstione 134. ar. 1. & q. 133. artic. secundo, & consequen-

ter appetitus Episcopatus propter alium iustum finem erit bonus, & propter se ipsum tantum, erit malus, & per consequens appetitus eius, ut profit, erit bonus, si alix circumstantiæ in id necessariæ adierint.

Quarto, quod nisi hæc pars teneatur, impossibile est defendere id, quod omnes consentiunt, scilicet qui est dignus beneficio simplici, etiam grandi, licet appetere illud, ut profit, nec etiam defendi posse videtur id quod cogimur omnes confiteri per Concilium Tridentinum, scilicet licet Ecclesiam parochialem appetere, & competere. Quinto, quod hoc non uidetur esse contra mentem S. Thomæ, quia non dicit ille in dicto art. 1. expresse quod appetere Episcopatum ad proficiendum proximo sit presumptuosum, sed tantum uidetur esse presumptuosum, id est presumi esse presumptuosum. Nam uerbum, uideri, non significat ueritatem affirmatiue, sed fictionem, uel presumptionem, secundum Bart. receptum, l. si is, qui pro emptore. ff. de usufructu. & ita S. Thomas uoluit dicere quod per locum a communiter de accidentibus presumitur quis presumptuosus, uel ambitiose petere Episcopatum. Sed si quis dixisset ei esse aliquem dignum Episcopatu, qui uere coram Deo desiderat illum solum propter Deum, & ut profit, & uolens ut præsit, & discedat, respondisset coram Deo non peccare.

Sexto, quod nec etiam uidetur contra mentem Augustini, cap. primo, & cap. ne quis. 22. quæstio. 2. c. meretricis. 32. quæstio. 4. aduersus Iudeos. 32. quæstio. 5. quia per se prædicta, necessario restringendum est dictum eius supra citatum, capitulo, qui Episcopatum, 8. quæstio. 2. ad appetitum inordinatum, quo locus superior appetitur propter se tantum, uel propter celsitudinem, honorem, & redditus eius tantum, uel principaliter propter se, & hæc, quam ut præsit, aut æque principaliter propter se, & hæc, ac ut profit. Non enim est extendendum ad appetitum ordinatum, quo altitudo loci ordinate appetitur. Nec est dicendum, quod Beatus Augustinus noluit dicere, quod appetitus altioris loci suapte natura inordinatus sit, & malus, ita, quod talis altitudo, nec propter se, nec propter aliud, neque

Secunda pars Decret.

neque principaliter neque minus principaliter potest recte appeti, sicut nec mendacium, nec fornicatio recte appeti possunt iuxta eundem Augustinum, capitulum primo, & capitulum quibus. 22. q. 2. capitulum metricis. 32. q. 4. adiuncto cap. itane. 32. quæst. 5. non inquam est hoc dicendum, tum quia ipsemet receptus a S. Thoma, & ab alijs, fatetur licere appetere episcopatum. 8. q. prima quod profecto non esset verum, si eius appetitus esset suapte natura malus, ut sunt mendacium, & fornicatio, secundum eundemmet ipsum, tum quia eiusmodi appetitus non est ita suapte natura malus, ut nulla circumstantia possit fieri bonus, cum ut prædictum est circumstantia necessitatis possit fieri talis, tum quia licet qui huiusmodi appetitum habet, per locum a frequenter accidentibus aliquantulum presumatur duci ambitione vel cupiditate, vel quod principaliter, vel æque principaliter appetit, ut præsit, ac ut proficit, si tamen coram Deo principaliter vere appetit, ut proficit, quam ut præsit, non peccat coram eo: quia ei omnia sunt nuda & aperta, ad Heb. 14. & c. Deus Omnipotens. 2. q. 1. & coram eo & in foro conscientie cessat presumptio, quæ veritati repugnat secundum omnes, capitulum 15. qui, capitulo, tua. de sponsal. tum quia si præfatum elogium Augustini tam late intelligeretur, sequeretur quod omnes fere Reges, Duces, Comites, & quilibet alij cuiuslibet ordinis homines, tam spirituales quam seculares essent in peccato, cum fere omnes cupiant habere vel retinere

75 locum aliquo modo altiore iuste quæsitum, vel quærendum, secundum conditionem suam, tum quia licet appetitus lo ei superioris sit illicitus, cum appetitur tamen vel principaliter, eo quod est superior, quia est uanitas quædam sicut appetitus laudis tantum, vel principaliter, eo quod est laus, id est uanitas, & illicitus. Ita est sicut appetitus laudis relatæ ad iustum finem, dicendus est licitus, ita appetitus altioris loci, relatæ ad iustum finem, dicendus est licitus, & consequenter quamvis appetitus episcopatus, eo solo vel principaliter, quod est locus superior sit uanus & illicitus, appetitus tamen eiusdem principaliter, quatenus est gratus Deo, & utilis proximo erit ordinatus & licitus, tum

quia multa licet appetere minus principaliter, appetendo alia principaliter, quæ non liceret principaliter. Nam quamvis non liceat amare Deum principaliter propter nos, vel propter salutem, & honorem, & alia bona temporaria nostra, licet tamen amare ipsum principaliter propter nos, & præfata bona temporaria. Iuxta illud ps. 118. In eliam cor meum ad custodiendas iustificationes tuas propter retributionem. Sic licet ire principaliter ad horas propter Deum & minus principaliter propter distributiones, iuxta glossam ultimam, cap. 1. de cler. non resid. libro sexto, & alia multa quæ alibi, in cap. cum minister. 23. q. 5. nu. 30. Sic licet nullus clericus potest licite appetere beneficium principaliter propter redditus, etiam si sit eo dignus, quilibet tamen talis licite potest appetere beneficium, quo est dignus, principaliter ut seruiat Deo, & proficit proximo, & minus principaliter ut habeat redditus quibus se sustentet, etiam si beneficium sit curatum, ut supra diximus, in Miscel. præcedenti. tum quia paucissimi sunt collatione aliorum, qui desiderant habere, vel retinere spiritualia, nullatenus desiderando saltem minus principaliter temporaria eis annexa, iuxta illud. Virtutem quis amplectitur unam, premia si tollas. Et illud honor alit artes. & ita si non licet illo modo etiam minus principaliter desiderare celsitudinem, honorem, & diuitias episcopatus, vix ullus esset, qui etiam causa necessitatis acciperet vel retineret episcopatum, tum denique ad hanc partem tuendam urget, quod videmus quamplurimos cupientes episcopatus, & Christianæ charitatis uidetur esse velle saluare a præfato saltem illos pios, & eruditos, qui principaliter cupiunt eos ut proficiant, quam ut præfint. Quamvis profecto longe laudabilius esset, eos (cessante iusta necessitate, & inspiratione supernaturali) nullatenus eum appetere & minus petere, & minime muneribus, obsequijs, importunisq; precibus, ne dicam pretio per se, perq; alios iura promouendi habentes flagitare.

Sum-

Miscellanea de Oratione.

190

Summaria Miscellaneæ 43.

- Beneficium non conferens digniori, cur mori nescit peccat.* n. 76
Iustitia duplex, distributiva & commutativa, seruanda. n. 76
Beneficij collatio iniusta, interdum ualeat. n. 76
Beneficium simplex, dandum digniori. n. 77
Beneficium in conferenda duplex iustitia seruanda. n. 77
Impedimento uuo sublato, non tollitur alterum. n. 77
Beneficium resignans, ut detur minus digno ut peccat. n. 78
Beneficium dari potest minus digno, quando maior pietas misericordiae, uel utilitas rei Christianæ ex eo surgens, equat uel superat maiorem dignitatem eum aliquot exemplis. n. 79
Beneficij collatores mouere possunt minus principaliter ad conferendum huic, uel illi merita parentum, &c. n. 80

76 **Q**uadragesimum tertium Miscellaneæ. Quod qui promouet aliquem minus dignum omisso digniore peccat, quicquid sentiat aliquot glossæ i. c. licet. 8. q. 1. c. monasterium. 13. q. 7. ea firma ratio ne, quæ id tenet S. Thomas ubi supra, 22. q. 63. art. 2. & quæst. 185. art. 3. & in quoli. 6. quæst. 9. nempe quod huiusmodi promotio sit contra iustitiam distributivam, quæ præfatus tenetur conferre illa dignioribus secundum Leonem Papam, c. metropolitanum. 63. distincti. & secundum Hieronymum, d. c. licet. & colligitur ex libro Ethicorum & alijs fundamentis, quæ nos pridem alibi c. grane. de præben. addidimus, & post addidit Sotus d. lib. 3. quæst. 6. art. 2. Quam S. Thomas doctrinam sequuntur communiter non solum Theologi, sed et Canonistæ, quicquid significet Sotus, ut monstrat Decius. c. constitutus, el. 2. de appellationibus. defendendo Paternitatem eam tenentem ab argumentis Philippi Franci, d. c. constitutus. & præpositi contradicentium, peccat inquam non solum utique sed mortifere regulariter, ut Caiet. in sum. uerb. beneficij. & Sot. in lib. 3. quæstio. 6. artic. secundo, & 10. quæstio. secunda, artic. 3. de iust. &

iure. exprimunt, & licet Thomas id non expresse, tacite tamen id eum intellexisse colligit Sotus, ex eo quod in uno loco. 2. 2. quæstio. 63. art. 2. affirmat huiusmodi promotionem esse contra iustitiam distributivam, & in alio, in ead. 22. quæstio. 59. art. 4. asserit peccata contra iustitiam esse mortifera, nisi exiguitate damni excusentur. Non obstant iura, cap. cum nobis. cap. cum dilectus. de electio. & cap. monasterium. 16. quæstio. 7. defendentia promotiones dignorum factas postpositis dignioribus; Quia defendunt eas tanquam validas, & non tanquam bene sine peccato factas, ut Thomas ipse responderet in 2. 2. quæstio. 63. artic. Quia multa quæ fieri non debent facta tenent, ut matrimonium contractum contra interdictum Ecclesiæ, cap. 1. de ma. contra. contra inter Ecclesiæ, & contractum contra simplex uotum castitatis, cap. rursus. qui cler. uel uouent. Dixi regulariter; Quia fallit primo cum eligitur dignus de gremio Ecclesiæ posthabito digniore extraneo, ut colligitur ex quodam Decreto Cælestini, cap. nullus. 61. distincti. & idem uidetur dicendum cum eligitur indigena dignus, alienigena digniore, licet non sit paræcus sue parochianus Ecclesiæ, cuius est beneficium, per quandam legem Cæsaream, l. in Ecclesijs. C. de episc. & cler. Fallit secundo cum per statuta uel fundationem debetur beneficium clericis alicuius loci, uel cognationis. Quia tunc tantum est promouendus eorum dignissimus, si quis eorum reperitur dignus. Nam indignus nunquam est eligendus, ut prædictum est in Miscellaneæ 39. nume. 64. etiam si per statuta fundationis, uel alia, uocaretur, ut pulchre præ cæteris dixit Sotus in d. quæst. 6. art. 2. colum. 8. Fallit tertio in beneficijs simplicibus quo ad culpam mortalem. Quia licet peccet promotor uenialiter, postponendo digniore, non tamen mortifere, secundum Caiet. tac. 12. ad quartum. & Sot. in d. q. 2. sub finem. Quod mea sententia, nulle firmitate nititur, & refelli uidetur duplici uerbo. Altera est quod ambo, Caiet. in d. q. 63. artic. 2. Sot. in d. q. 6. artic. 2. secuti Thomam, fatentur ideo promotionem digni posthabito digniore esse peccatum, quia continet acceptionem personæ, quod

Secunda pars Decret.

quod est peccatum contra iustitiam distributivam, & secundum Sotum est contra iustitiam commutativam. At peccata contra iustitiam siue distributivam, siue commutativam sunt mortifera, secundum eundem, & alibi tradit Th. receptus in 2.2. q. 65. ar. 4. Altera est, quod ratio precipua, qua promotio ad episcopatum, vel aliud beneficium curatum postposito digniore dicatur mortifera, est, secundum eundem quod sit per acceptionem personae contra iustitias praedictas. At promotio ad alia simplicia beneficia facta posthabito digniore est contra easdem, ut efficaciter, & late probat praefatus Sotus in d. lib. 3. q. 6. ar. 2. Ergo & illa erit mortifera, nec prodest eis respondere, quod promotio ad simplicia male facta, non est adeo dannosa, ac est facta ad curata.

Nam ut peccatum factum contra iustitiam sit mortiferum, sufficit, ut per illud inferatur damnum notabile, ut alibi late monstravimus in Man. c. 17. num. 3. licet non inferat maximum. Non enim desinit esse mortiferum, furtum unius scuti, eo quod non sit tam grande, ac furtum mille scutorum, & palam est per promotionem ad simplicia posse fieri notabile damnum Ecclesiae cui providetur, & digniori qui possibatur, immo & aliquando multo maius, quam per promotionem ad aliquod curatum. Danoior enim reputatur committere promotio mala ad Archidiaconatum Tolet. cui nulla imminet cura, & est redditus viginti millium & amplius scutorum, & Canonicatus eiusdem Ecclesiae redditus duorum millium scutorum, & aliorum innumerorum beneficiorum simplicium, praesertim habentium suffragium in gubernatione regiminis bonorum Ecclesiarum, quam promotio ad curatum alicuius plebeculae decem vel viginti parochiarum siue parochianorum. Quamvis n. regimen animarum est paucorum, praestat regimini bonorum et multorum, c. praecipimus. 12. q. 1. facilius tamen est suppleri defectum regiminis tam paucorum animarum, quam defectum regiminis multorum bonorum temporariorum, & saltem non potest negari notabile damnum inueniri posse in servitio beneficii simplicis, quod sufficit, ut praedictum est, ad constituendum peccatum mortiferum.

Praeterea praedicta limitatio nullatenus procedere potest, quando promotor iurat promovere digniorem, ut secundum statuta Gallicana iuratur a canonicis, quando electio pertinet ad eos, in tit. de electione. §. & cum humanae. verfic. ego N. &c. & ut plurimum solent iurare etiam examinatores concurrentium ad ecclesias parochiales, iuxta statutum Concilii Tridentini, capitu. decimo octavo. de reformatione. sess. 24. & concurrentium ad beneficia patrimonialia, immo & Canonici suffragaturi concurrentibus ad Canonicae doctorales institutos per Concilium Tridentinum, capitu. 8. de reformatione. sess. 24. & per alia privilegia, & statuta eorum particularia.

Fallit tertio praedicta conclusio quando dignitas, siue idoneitas maior digniorum parum excederet dignitatem minus digni. Quia ut proxime dixi, post Thomam, in d. quaest. 59. art. 4. exiguitas damni efficit ut iniustitia non sit mortifera, & idem eadem ratione putaret quispiam dicendum, cum beneficium esset huiusmodi, quod parum plus prodesset Ecclesiae conferre digniori, quam minus digno, ut quia beneficium est institutum ad canendum, & minus dignus concurrens cum digniore aequae bene cantat ac dignior, sed contrarium videtur verius. Quia licet eo casu iustitia commutativa, quae consistit in quantum beneficium est quoddam stipendium, quod confertur ob onus & laborem cantandi, parum laderetur iustitia tamen distributiva, quae consistit in hoc, quod ad munera publica digniores assumantur, multum laderetur, & magna fieret iniuria digniori. Pingimus enim quod concurrunt duo ad portionem, vel praebendam institutam ad canendum, & uterque calleat aequae cantum, at alter superat alterum egregia eruditione Theologiae, Canonum, vel artium liberalium, etiam insignitus gradu Doctoratus, vel licentiatu: ratione magna iniuria fieret huic, si post poneretur illi, qui solum cantum calleat. Non igitur sufficit ad excusandum conferentem a peccato, quod parum obstat Ecclesiae violando iustitiam commutativam, sed oportet quod etiam parum obstat digniori postposito violando iustitiam distributivam, quoniam non sufficit tollere alterum

Miscellanea de Oratione.

191

alterum impedimentum, quando duo concurrunt, ex eorum de author. & usu palij, & l. si domus, ff. de ser. urba. praed. §. affinitas, in l. de nuptijs. Quare non crederem id licere nisi fieret consensiente digniore, vel consentientibus dignioribus, cum eorum tamen consensu sit iuxta illam regulam, c. scienti. de reg. iur. lib. 6. scienti & consentienti non sit iniuria, neque dolus. Quamvis arbitrator non sufficere consensum illorum quando notabiliter plus prodesset Ecclesiae promotio dignioris, Quia eorum consensus non potest illius iuri publico nocere, licet si non solum consentirent, sed etiam renuerent accipere beneficium, & ad id compelli non possent licite minus digno daretur. Quia tunc non fieret iniuria dignioribus, capitulo. si diligenti, de foro competent. l. ius pub. ff. de pactis.

Fallit quarto cum dignior non potest haberi; Quia ut ait Ceter. in d. q. 63. art. 2. not. 4. Sicut extra latitudinem eligibilium sunt indigni, ita extra illam sunt qui non possunt haberi. Cuius dictum arbitrator habere locum etiam cum haberi potest dignior, sed magna cum difficultate, qui non videtur loquutus de possibilitate logica, sed tantum morali & civili, argum. l. nepos proculo. ff. de verb. sig. capitu. faciat. 22. quaestio. 2.

Quinto videtur aliquibus fallere in resignatoribus, qui sine ulla consideratione dignitatis maioris sua beneficia renunciant in fauorem suorum cognatorum, vel amicorum, pro quibus facit, quod illi non sunt promotores, neque conferunt beneficia quae resignant, sed tantum eis renunciant in manibus eorum, ad quos spectat ea conferre, vel renunciationem admittere. arg. c. admonet. & c. quod in dubijs. de renun. & glossa. Cle. 1. de renun. & Clem. 1. de rerum permut. Contrarium tamen tenet Sotus lib. 3. quaest. 6. art. 2. sub finem de iust. & iur. & merito quidem. Quoniam & si non sunt collatores, neque conferant beneficia sua, sunt tamen causa conferendi ea suis cognatis vel amicis minus dignis, & qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. cap. fin. de iniurijs. l. qui occidit. ff. ad le. Aquilian. Et non solum, qui est causa peccati, sed etiam qui consentit in illo peccato, secundum Apostolum

capitulo primo ad Roman. c. 1. de off. delegat. Quam Soti conclusionem, & (qua ille nititur) rationem consequitur, grauius peccare Praelatos admittentes huiusmodi renunciationes in fauorem cognatorum & amicorum minus digniorum, quam ipsi resignatores. Consequitur enim non solum resignatores & admittentes renunciationes, sed etiam omnes alios parentes, cognatos, heros, & amicos: ea, recta vel indirecta, via, etiam sine ullo precio & simonia procurantes, peccare mortifere, quod si concedas, quis saluus erit? Cum passim ab omnibus, & ubique gentium, haec fiant, aut certe procurantur, vel optentur, aut approbentur. Quare praefata conclusio Soti limitanda videtur primo saltem in permutatione beneficiorum candido animo facta, cum iustitia commutativa nitatur, iuxta quoddam capitulum, cum olim, de rerum permutat. & capitulo primo & Clem. 1. eo titulo lib. 6. Dixi candido animo facta, quoniam non auderem excusare a peccato permutationes & renunciationes illas, quibus aliquot senes eruditi, & exemplares viri renunciant causa permutationis, magna & pingua beneficia, cum paruis nepotum, cognatorum, vel amicorum suorum exiguae virtutis & eruditionis, ea causa principaliter moti, ne ipsis senectute deficientibus, sua pingua beneficia extra suam familiam, & suos amicos alijs conferantur, tum quia principalis causa, & finis dispositionis spiritualis non debet esse res temporaria, per supra tradita in Miscellan. 41. nume. 69. & Misc. 32. nume. 72. immo per alibi in Manu. Confessar. cap. 23. in 39. & 100. dicta, quandam simoniam sapit. Dixi ea sola causa principaliter moti, quia si principaliter mouerentur spe probabili quod resignatarii studebunt uirtuti, & litteris ad obsequendum Deo, & minus principaliter, ut eos, & cognatos eorum paupertate aut calamitate oppressos, leuent, consolentur, & in uirtutis officijs continentur, iuuando parentes, aut alios cognatos pro sua conditione pauperes, & locando forores, vel alias cognatas pro sua conditione pauperes, satis tolerari posse videtur propter limitationem sequentem: nempe, quod secundo limitanda videtur praefata conclusio Soti ne procedat in

Secunda pars Decret.

in resignatore, qui resignat beneficium ea mente, ut detur alicui suo cognato, uel extraneo tam digno, quam est ipse, omittis dignioribus: Cum enim posset ipsemet retinere nulli uideretur iniurius, si procuraret ut illud conferatur ei, qui est æque dignus ac ipse. Nam qui doctor potest legere per substitutum, satisfacit substituto æque peritum, ut tenet Bart. com. muniter receptus. l. nemo. ff. de duob. reis.

¶ Tertio limitari posse videtur conclusio prædicta principalis, nempe non licere conferre minus digno postposito digniore, quando in minus digno concurrunt aliqua pietatis, misericordie, uel utilitatis publica, quæ consuevit iustam causam arbitrio boni uiri, ut præferatur digniori, etiam si non efficiant eum digniorem, tunc quod bona pars uirorum prodentium laudaret Pipam, qui mortuo in Curia quopiam de S. S. Sed. Apost. & de reipublic. Christiana egregie bene merito (qui sui beneficii redditibus parentes, fratres, uel sorores pro sua conditione pauperes ad honeste uiuendum, uel ad discendas bonas artes alebat) conferret illud beneficium fratri eius, digno, quidem eo, sed minus multis alijs extraneis principaliter quidem, ut inferuieret Deo, & minus principaliter, autem, eo quod probabiliter speratur id ipsum, quod frater faciebat, futurus, tum quod nemo damnat Collationes beneficiorum, quas nonnunquam Maximi Pontifices, & alij faciunt ad preces obnixas Monarcharum, & aliorum summorum, postpositis dignioribus, principaliter quidem, ut Collatarij seruiant Deo, minus principaliter autem, ut conseruent uel augeant uoluntatem rogantium ad cultum Sed. Apostoli, & fideique reipub. Christianæ augmentum, uel ad aliquam pacem publicam inuendam, tum quod supra in Enchirid. de oratione c. 2. Miscel. 17. nu. 76. diximus, quod Papa iuste potest etiam post Concilium Tridentinum dispensare, ut quis habeat plura beneficia, quorum unum sibi sufficiat, eo quod habeat parentes, fratres, sorores nepotes, uel alias cognatas pauperes, quos cum oporteat alere, collocare, uel in aliquam uiam salutis æternæ dirigere, tum denique quod ratio quare Collatio fieri debeat digniori, est: Quia maior inde uti-

litas & decor ecclesiæ, & rei Christianæ insurgit. Ergo eadem ratione, si aliquo iusto respectu maior utilitas & decor ecclesiæ & rei Christianæ insurgeret ex eo, quod aliquo casu collatio fiat minus digno, poterit illi fieri iuste, argumento a simili, quod ualet, l. non possunt. ff. de legibus. c. dudum. de electione præsupposita enim dignitate siue idoneitate personæ Collatarij tamen maior dignitas, quam maior pietas, misericordia, & maior utilitas rei Christianæ accedunt, uti quidam cumuli perfectionis, & ita potest in uno casu alius maioris ponderis esse quam alius, tum quod 80 memini laudatam fuisse in quadam paræcia præsentationem unius populi, quam minus dignum, ætate, litteris, & uirtute præsentauit, prætermittis aliquando dignioribus, eo quod erat frater præmortui, & filius patris optime de ecclesiæ & populo meritis, & erat bonæ indolis, & longe pauperior, & aliquanto genere honestior illis, tum quod merita publica parentum, fratrum, patruorum, & amenculorum possent hanc legem de digniore preferendo mitigare plurimum facit commendatio illa, qua quidam Pontifices Maximi (in quibus teste Platina in historia, de uir. Pontifici Rom. in uita Pij II. fuit ille doctiss. iuxta ac piissimus Pius Secundus) iamiam morituri commendauerunt sacrosancto Cardinalium Collegio nepotes & cognatos aliquot suos orphanos, desitutos, & pro sua conditione pauperes, quo qui eligeretur Papa iuuaret eos beneficijs. Commendatio enim illa parum prodesset, nisi conferre possent eis (si essent digni) beneficia, prætermittis dignioribus, ut palam est. Dixi supra præsupposita dignitate siue idoneitate. Quia licet interdum minus dignus litteris, & moribus, præferatur ob aliquas alias qualitates digniori, & meliori, nunquam tamen indignus, & malus debet præferri digno & bono, ut dictum est supra in Miscel. 39. num. 34. post utrumque Th. 2. q. 63. artic. 2.

Summaria Miscellaneæ 44.

Beneficij collatarius an peccet quoties collator, & contra. n. 81

Beneficium qui dat uel accipit, principaliter ut præsit, peccat. n. 82

Be-

Miscellanea de Oratione.

192

Beneficium collatum accipere, ut melius quam appetere. n. 82

Consentens actui peccati, non omnis peccat. n. 83

Elemosyna male data, ut bene capiat. n. 83

Beneficia dantes & capientes hec dolare debent. n. 85

Beneficium dare indigno, & dare minus digno, et dare digno sine incepto, sunt peccata inæqualia. n. 86

Beneficij iuste obtenti retento sine incepto, mala. n. 87

Actus si malus non solum siue malo, sed etiam incepto. n. 88

Fini principalis boni actus nihil temporale. n. 88

Quadragesimum quartum Miscellaneum, quod quotidianæ quaestioni est, an quoties peccat promouens male, eo quod promoueat minus dignum posthabito digniore, uel ob aliam causam, toties etiam promotus peccet, & contrario. An quoties peccat promotus, peccet etiam promotor? Nā pro parte affirmante facit primo, quod consentiens peccato, peccat secundum Paulum ad Roma. 1. & c. notum. 2. q. 1. c. 1. de offic. deleg.

Secundo quod petere, & appetere sibi quod debetur alteri, uidetur esse contra præceptum Decalogi Exod. 20. & gloss. decimum, non concupiscere rem alienam, c. quid adulterio grauius. 32. q. 2. Conferri item uni, quod est conferendum alteri, est contra iustitiam, quæ reddit uni- cuique quod suum est, Liusticia. ff. de iust. & iure. §. 1. in li. eod. tit. & utrumque horum uidetur interuenire, quoties pro-

81 motor confert beneficium minus digno illud acceptanti. Sed contra dicendum est, tum quia fieri potest, ut superior promoueat aliquem suum cognatum, uel amicum, quem credit esse minus dignum alio, & tamen ipse promotus iuste ignoret, & ita promotus peccat, ob malam conscientiam, & promotus excusatur ob iustam ignorantiam, cap. 2. de constitut. cap. Apostolicæ de cler. excomm. ministrum quia fieri potest, quod promotor conferat beneficium amico uel cognato principaliter ut præsit, siue ob honorem, & redditus, & promotus dignus acceptet

principaliter, ut pro sit proximo, & obsequatur Deo, & ita promotor peccabit ob 82 inordinatum finem, & promotus excusabitur ob ordinatum, per supra dicta in duobus Miscel. proximis, tum quia promotus nulli uidetur esse iniurius acceptando bona fide munus a superiore collatum, siue illa sua petitione formali uel æquipollenti iniusta præcedente. Quia non quoties est peccatum petere uel appetere locum superiorem, est peccatum sponte oblatum accipere. Nam secundum communem semper peccatur a petentibus Episcopatus, non tamen ab accipientibus oblatos, ut sentit Augustinus, cap. qui episcopatum, 8. quaest. 1. & Gregorius, ex in scripturis. eod. cap. & quaestio. & exprimit Thomas 2. 2. quaest. 185. artic. 1. ad tertium. Dixi bona fide. Quia si promouendus uidet, quod promotor ob cognitionem uel amicitiam confert ei pingue beneficium, postposito scienter digniore, & id sibi placet, non excusabitur a peccato, cum consentiat peccato, cap. 1. de off. delegat. & iniuriam facienti, argu. cap. si de iniur.

Dixi etiam æquipollenti, quia frequenter non sunt petitiones formales, & directæ, sed æquipollentes, & indirectæ, tum quia etiam contrario frequenter promotus peccat acceptando beneficij principalis, uel æque principaliter propter honorem, & redditus, & ut præsit, & non promotor conferendo illud principaliter ob obsequium Dei, & ut pro sit, tum quia frequenter superior, falsa informatione illius, qui est promouendus, uel alius pro eo promouet eum credens esse digniorem alijs, & ipse promotus scit contrarium, & taceat, & ita promotorem excusat iusta ignorantia, & promotum excusat mala conscientia per iura prædicta.

83 Ad prius oppositum respondetur, quod non omnis qui consentit actui, qui est peccatum, peccat, sed solum qui consentit ei, quem scit esse peccatum, & consentit in eo quatenus est peccatum. Et consequenter non qui iuste ignorat illum esse peccatum, uel consentit in eo, alia ratione, quam quia est peccatum. Verbi gratia consentio donationi rei furtiue, ignorans eam esse furtiuam, uel sciens illam esse furtiuam, sed non ea ratione qua est pecca-

Secunda pars Decret.

peccatum, sed alia, puta, ut seruent illam; domino suo non pecco. Quia priori casu ignoro illum peccare, & ita non cōsentio in peccato. I. si quis per errorem. ff. de iurisdic. omnium iudicium. cap. quamuis. 38. dist. In posteriore vero cōsentio qui dem actui donandi sciens illum esse peccatum, sed non illa ratione, qua est peccatum, & ita non pecco, sicut sancte cōsentimus percussioni Christi, quatenus fuit actus patientiæ ipsius indicibilis, licet de testemur eam quatenus fuit actio incredulorū detestabilissima, iuxta illud glossæ. cap. 1. de consecrat. Ethic. lib. 6. Actio displicuit, passio grata fuit. Sic promotus ignorans conferentem beneficium peccate, potest collationem acceptare sine peccato, immo & sciens conferentē peccare ob malum animum.

84 Quia confert ei principaliter ut præsit, & non ut prosit, potest acceptare illā, quatenus est donatio beneficij ea mente ut prosit principaliter. Sicut & pauper potest consentire largitioni elemosynæ, quatenus est sua subuentio, non cōsentiedo ei, quatenus est actus vanæ gloriæ ob quam credit sibi eam largiri.

Ad posterius oppositum respondetur concedendo quidem, quod aliquando & vtiā non frequenter in collatione beneficij concurrat inordinata cupiditas beneficij alteri debiti, cum iniustitia faciens eam vni cum deberet fieri alteri, sed negamus id semper contingere, cum frequenter cōtingat collatorem inique, vel iniquo animo conferre, & promotorū æque, æquoque animo collationem acceptare, & cōtra promouendum inique vel iniquo animo collationes petere, & Collatores æque, æquoque animo eas facere, per supradicta.

Ex quibus facile inferas, plurimos promotores peccare non solum conferendo beneficia indignis, & dignis, posthabitis dignioribus, sed etiam malo, vel inepto fine conferendo illa, & e contrario plurimos promotores peccare, non solum appetendo, petendo, & acceptando beneficia quibus non sunt digni, vel scientes, quod per eas fit iniuria dignioribus, sed etiam appetendo & acceptando ea, malo, v. 87 no, vel inepto fine, & ideo necessarii esse multis promouendis, & promotis re-

frenare, dolere, aut certe mutare suas benedictionum appetitiones, petitiones & acceptiones. Multos itē promotores oportere reformare, vel mutare suas voluntates promouendi & conferendi, non solum eas, quibus volunt promouere indignos vel dignos, posthabitis dignioribus, sed etiam eas, quibus cupiunt promouere, vel promouere malo, vano, vel inepto fine, siue principaliter promouendo ob honorem & reditus, siue ut præsit, quā ad obsequium Dei, & ut prosint, vel æque principaliter ut præsit, ac ut prosint.

Aduertendum autem plurimum, quod non parum refert inter peccatum, quod committitur in promouendo indignos ex vna parte, vel dignos, posthabitis dignioribus, ex altera, quia licet verumque sit mortiferum per supradicta, quod tamen committitur admitrendo & conferendo digno, posthabito digniore, non reddit promotionem nullam, ut supra dictum est, Miscel. 43. num. 76. peccatum vero quod committitur conferendo indigno siue quicquid reddit collationem nullam, per ea quæ alibi in Man. de oratione cap. 22. num. 106. diximus, & supra tetigimus. in Miscel. 39. nu. 64.

86 Aduertendum item, quod inter peccatum quod admittitur in conferendo indigno, vel minus digno, posthabito digniore ex vna parte, & peccatum quod committitur cōferendo digno, vano, vel inepto fine, siue principaliter ob temporaria, quā ob spiritualia, vel æque principaliter ob utraque ex altera, plurimum differt, quia hoc tantum est veniale, licet graue, dummodo eo animo conferatur, ut debeat facere omnia quæ beneficium de præcepto requirit, illud autem mortiferum per supradicta Miscel. 42. nu. 72. & in Miscellaneo 39. Quod ipsum dicendum est, de acceptione beneficij ab indigno facta ex vna parte, & acceptione vano vel inepto fine a digno facta ex altera, quia hoc est veniale dummodo faceret animo implendi omnia quæcunque beneficium acceptatum de præcepto requirit, & illud mortale per supra dicta.

An autem retentio beneficij iuste acceptati fiat illicita eo, quod principaliter retineatur propter honorem, & reditus siue ut præsit, quā propter officiū spirituale, siue

Miscellanea de Oratione.

193

87 siue ut prosit, quæstio noua est. Cui tamē nuper respondimus, quod licet per illam regulam Topicam: Cuius finis malus est, ipsum quoque malum est, & quia nullus actus, cui deest aliqua circumstantia, ad bonitatem requisita, qualis est circumstantia, capit. cum minister. 23. quæstione 5. adiunctis illis, quæ ei nuper adieciimus, finis boni, & apti est bonus, iuxta illud Dionysij, cap. 4. de diuinis nomi. Bonum cōstat ex integra causa, & tradit Thomas 1.2. q. 7. art. 2. & q. 18. art. 4. & tradunt omnes libro 3. sentent. dist. 38. & ut alibi conelusimus, capit. inter verb. 1. quæstio. 3. & in Enchirid. de oratione. cap. 6. num. 2. & c. cum minister. 23. q. 5. nu. 2. post alios,

88 præsertim Adrianum Sextum, in quo li. 10. litera B. & G. Quod ad bonitatem actus, nō solum requiritur, quod finis eius principalis sit bonus, sed etiam quod sit aptus, ita quod sit maius bonum illo, qd ad ipsum ordinatur; adeo quod nullum bonum temporariū potest esse finis aptus cuiuspiam actus virtutis, nec rei spiritualis, cum hæc præcellant omnia bona temporaria, & adeo quidem, ut Caietanus 2. 2. q. 185. art. 1. asserat mortiferum peccatū esse, facere finem rei spiritualis bonū temporarium, cuius tamen contrarium firmis rationibus supra Miscellaneo 42. nu. 72. tenuimus, asserentes esse quidem peccatum graue, sed tantum veniale.

Summaria Miscellanei 45.

Beneficium, An iuste competat minus dignus cum digniore. n. 89
Confessarius multum rem Christianam augent. n. 90
Beneficia competuntur per duplicem concursum, quorum alterum nullus aut rari seruat. n. 91
Beneficij collator quare non dicitur liber. n. 92
Rex Philippus Secundus hac in re laudē dignissimus. n. 93
Concursus duorum magna differentia. n. 94
Beneficium qui competit duobus modis potest esse indignus. n. 95
Beneficij collatio, quo literarum, vel morum destitu nulla. n. 96
Iuri ad rem per concursam quæstio non derogat Papa. n. 96

Op. Nauar. Tom. II.

Beneficij competitor minus dignus, quando peccat n. 97
Episcoporum in concurrentes fraud magna. n. 98
Beneficij competitor minus dignus, an, & quomodo potest excusari a peccato, concurrendo cum digniore. n. 99
Competitorum excusatio communis, an excuset. n. 99
Competitores, ut graue, grauius, & grauissime peccent. n. 100
Competitorum intercessores qui grauius peccant. n. 101
Competitor imponens, vel reuelans criminem, si peccat. n. 102

89 **Q**uadragesimum quintum Miscellaneum. Quod quæstio quotidiana in pratorio præsertim diuino est de Candidatis siue concurrentibus, & cōpetentibus ad quærendas Ecclesias parochiales iuxta præfatum decretum Concilij Tridentini, cap. 18. de refor. sess. 24. & ad alia officia vel munera, quibus est orādi onus annexum, qualia sunt omnia beneficia Ecclesiastica, quales capellani, etiam si non sint beneficia, quales Cantorix, siue officia canendi, psallendi, & organa ecclesiastica pulsandi, & id genus alia. Quæstio inquam quotidiana est de præfatis muneribus orandi. An qui sunt minus digni eis, possint absque peccato competere illa, & in arenam siue concursum examinationis descendere cum alijs se dignioribus.

Ad quam quæstionē dico primo, quod illa est satis similis illi quotidianæ, quæ passim occurrit cōfessarijs in Academijs & collegijs studiorum, vbi gymnasiæ, & collegæ per concursum candidatorum deliguntur suffragijs doctorum scholasticorum, vel collegarum, patronorum, examinatorum, vel aliorum ad quos ea res pertinet, qua de re quædam diximus alibi, & præsertim in Manuali Confessariorum, c. 17. a nu. 69. præsertim a. 73. & 74.

Secundō, quod circa hæc tot sui antiquam in urbem appelleret, interrogatus, & tot posteaquam in eam appuli, ut vix iusto libello eis satisfieri possit. Quia tamen multi viri prudentissimi, in quibus est Sotos vbi supra lib. 3. q. 6. art. 2. columna septima, & vlti. de iust. & iure, maxi-

B B me

Secunda pars Decret.

mē vero Reuerendissimus in Christo pater Episcopus Rossensis, Ioannes Lessius Illustrissimo genere pronatus, omnigena que eruditione clarus, in libro, quem de gestis Regum Scotorum pietate, prudentia, & modestia refertum, dictionisque politie nitentem nuper edidit lib. 10. arbitrantur neglectum curā animarum, hareses, & alia multa mala euenisse orbi Christiano, ex eo quod praelati desierunt habere in distributione beneficiorum, iustam meritorum rationem, subijciā pauca generalia, per quā confessarij animarum salutem zelantes (quibus, tanquam rem Christianam maxime promouentibus interire percipio) facilius possint admonere aliquos sibi confidentes, quā in hac re admittuntur peccata.

Tertio quod competitores eiusdem beneficii, Cathedrae, vel muneris ab eruditioribus appellanti candidati, eo quod olim candida velle amicti, poscebant suffragia, etiam dicuntur ambiētes, eo quod circumstant suffragatores. Vulgo autem in vrbe vocantur concurrentes, & in Hispania competentes, & oppositores.

Actus autem competendi dicitur vulgo concurfus in Vrbe, & alibi competentia, & oppositio. Est autem, licet a nemine quod meminim legē expressum, duplex. Alter qui a iure naturali & diuino dicitur, alter qui a iure humano communi vel particulari praescribitur. Concurfus qui a iure naturali & diuino dicitur, requirit, ut distributor aliquanto tempore arbitrio boni viri determinando debeat ante & post vacationem deliberare de personis, quibus debeat illa distribuere, & non statim ac sciuerit illa vacare, vel se posse illa conferre, nec primo aut alteri roganti, absque alia consideratione illa distribuere, quod probatur illo iure naturali, quo dicitur, eum, qui tenetur facere aliquid bene teneri praemittere id, si ne quo id bene facere nequit. Sicut & qui potest facere aliquid, potest facere id, si ne quo illud fieri nequit, l. 2. ff. de iurisd. om. iud. capit. praeterea. de offic. delegat.

91 At palam est distributorem beneficiorum vel aliorum munerum publicorum non posse illa bene ut plurimum distribuere, quibus cōuenit, nisi praemissa deli-

beratione aliqua de personis, quibus sunt distribuenda. Quod autem iure diuino idē fieri debeat, satis visus est sentire Paulus, 1. ad. Timotheo. 5. relatus in c. 1. 25. dist. & in c. quid est 58. dist. & c. cum nobis. de electione, cum Timotheo sic praecipit. Ne cito manum imposueris. Nam exponens id S. Thomas in d. c. 5. sic inquit. Agit de promotione, & monet, quod sicut non debet cito punire, ita non debet cito promouere. Facit etiam quod ipsemet Paulus subdit pro ratione sui dicti. Neque communicaueris peccatis alienis. Quod exponens idem Thomas, sic ait, quia si inordinate promouereas, & ex hoc contingat peccatum eis, vel in plebe, hoc tibi imputabitur.

Ex quibus infertur primo, quod illa conclusio recepta, & probata, in c. relatu. adiuncta glo. de praeb. cui satis concordant Concordata ecclesiae Gallicanae. §. 1. titulo. de collat. quod Collatores beneficiorum exercent liberalitatem, non quidem in conferendo, quia tenentur conferre, sed in cui, vel quibus conferendo:

92 quia possunt illa quibus volunt conferre, non est intelligenda (ut multi collatores intelligunt) scilicet quod possunt conferre illa sine peccato quibus, quando, & quomodo eis libet, cognatis, familiaribus, & amicis, dignis, & non dignis, & dignioribus, & minus dignis, & subito cum vacauerint, & maxime primis vacationem mouentibus, & rogantibus, etiam diplomate visis, sed intelligenda est, quod Collationes factae dignis, erunt quidem ualidae, sed conferentes peccant, si non deliberant, quantum debent prius de personis, quibus illa beneficia sint distribuenda, & qui sunt digniores, & magis, non conferendo ea illis, etiam si tardius, vel nullatenus illa peterent, quod a nullo Episcoporum satis seruatum memini audire toto tempore quo in Hispanijs & Gallijs degi, nisi a duobus tantum, qui non contrebant beneficia petentibus, neque rogantibus, nisi scirent eos esse digniores alijs clericis suorum episcopatum, sed ipsi rogabant eos, qui sudabant in Academijs virtutibus, & litteris, quorum catalogum in libris suis scriptum habebant, cum informatione, quam quotannis de vitis, & studijs eorum per

Miscellanea de Oratione.

194

per fideles amicos faciebant) ut vellent accipere illa beneficia, & ad inuadendum se in pascendis gregibus sibi commissis, quā citius possent venire.

Secundo, quod hinc videtur habuisse originem illud privilegium Ecclesiae Gallicanae, quod omnes ordinarij Collatores tenentur cōferre graduatis, & nominatis in Academijs omnia beneficia vacantia in quatuor mēribus, scilicet, Aprili, Iulio, Octobri, & Ianuario. Cum enim collatores cōferrent pro libito suo beneficia omnibus, quibus volebant, oportuit inuenire viā, qua saltem pars tertia eorum cōferretur eruditis, & in Academijs versatis. Et quāuis nulla glossarum concordatorum, nec aliorum statutorum praefata Ecclesiae, unde illa fuerūt desumpta, animaduertit, admonendi tamen sunt omnes ordinarij Galliarum, quod non possunt alias duas tertias beneficiorum conferre pro libito, sed secundum praedicta iure naturali, & diuino fundata.

93 Tertio quod merito hac in re plurimum laudatur Rex Catholicus Philippus Secundus, qui praesentaturus ad beneficia sui iurispatronatus vacantia, nunquam, vel rarissime primos nunciantes vacationem beneficiorum, & se praesentari ad ea rogantes, statim praesentat, sed praedictum ius naturale, & diuinum obseruando expectat alios, & alios competentes, quo queat deligere digniores, & aptiores. Alter concursus, qui iure humano communi, vel particulari statuitur, est, quem superior debet ordinare habita vacationis notitia, praefigendo certum diem intra quem possint, & debeant venire, qui volunt, ad competendum illa, ea lege, ut praeterea examinatione conferantur dignioribus, qualis est ille Tridentini, sess. 24. cap. 12. iubentis eum fieri modo in eo praescripto, circa prouisionem Ecclesiarum parochialium. Quales sunt etiam illae, quae debent fieri per statuta particularia id iudicantia.

In quorum vtroque concursu solent admitti multa peccata. Quaedam per concurrentes, quaedam per examinatores, & illos coram quibus fit concursus, quaedam per promotores, siue collatores & alios ius in re, vel ad rem, vel eius implorandi officium iudicis tradere valentes. De quo

rum primis tantum dicam in hoc Mis.

94 Quarto quod inter hos duos modos concurrendi magna est differentia, a nemine, quod sciam expresse perpenfa. In modo enim priore beneficium vacans, licet debeat vni ex competentibus, vel digniori: non tamen adeo, ut ita illi officiat, siue debeat, ut collatio illius alij digno etiam iniuste facta non valeat, per su praedicta in Misc. 39. nu. 65.

Qui ei nihil iuris in re, nec ad rem que rit. In posteriore autem ita afficiatur, siue debeat vni ex his, qui se intra terminum praefixum, iuxta tenorem edicti propositi, concurrunt, ut non possit illud conferri alteri postea venienti, etiam si fuerit dignissimus, arg. cle. 1. de concessio. praeb. in principio; & §. secus adiuncta glo. verb. intra mensem.

Quinto, quod qui petunt, vel competunt beneficia per concursum tantum, & plus peccant concurrente, & competendo, quam facerent appetendo, de quibus dictum est supra, in Misc. 41. nu. 68. Cum competitio, appellationem includat, & ei aliquid addat.

95 Sexto, quod multum refert, An indignitas sit talis, quae reddat collationem non solum malam, sed etiam ipso iure nullam; An vero talis, quae reddat ipsam quidem malam, sed non ipso iure nullā. Quia priore casu peccat, & mortifere quidem petendo beneficium, & plus accipiendo, & retinendo, & tenetur ad relinquendum illud, & restituendos fructus acceptos, c. 1. de reg. iur. lib. 6. & c. sepe. c. grauis. de rest. spol. & notata in illis. Posteriore autem peccat quidem petendo, & accipiendo, non tamen retinendo, si rectificare voluerit suum appetitum, & intentionem, & facere omnia quae debet, ut dignus eo efficiatur, nec tenetur restituere fructus, per ea, quae notat Inn. communiter receptus. c. cum nostris. de conc. praeb. & Pan. c. uenerabilis. de praeb.

96 Septimo, quod indignitas illa reddit promotionem nullam ipso iure, quae descendit ex aliquo defectu illorum, quae Alexander Tertius in Concilio Lateranensi, c. cum in cunctis. de elect. requisit. ad beneficia susci. tendenda, nempe gratis maturitas, & grauitas morum, litterarum scientia, & natiuitas legitima.

B B 2 Prouisio

Secunda pars Decret.

Prouisio enim facta alicui, patienti alicuius horum defectuum, est ipso iure nulla, ut satis decernit ipsemet Alexander, in capitu. cum in cunctis. §. final. de electionibus, declaratus a Panormit. ibidem & a Felino, & citatis ab eo. in capitul. secundo, de rescriptis. Per defectum autem litteraturæ, non debet intelligi defectus scientiæ competentis, sed totius litteraturæ, ita quod nesciat legere, per quædam Iura in hoc apta, in capitul. illitteratos. 36. distinction. & capitul. fina. de tempor. ordinan. & in dicto capitul. secundo, de rescript. argum. capitul. super eo. de officio delega. & regu. Cancellar. de non præiudicando iuri quæsito alterius. Licet enim defectus scientiæ sufficientis reddat collationem iniustam, non tamen reddit nullam, si non reddit prorsus amissam, siue illiteratum, & per defectum morum grauitatis, non debet intelligi omne peccatum mortiferum, quod inducit defectum gratiæ gratum facientis, sed solum illud, quod est graue quodque comitatur etiam defectus bonæ famæ, seu infamia, vel (ut ita dicam) notorietas, per supradicta in Miscel. 39. nume. 64. vel sit tale per quod inducatur irregularitas, excommunicatio, suspensio, vel alia inhabilitas specialis ad beneficium. Vnde indignitas resultans ex mortali occulto quamlibet graui, non impediens executionem post penitentiam, neque inducere irregularitatem, vel inhabilitatem specielem, non reddit collationem nullam, & consequenter non est nulla, licet sit iniusta collatio facta appetenti, vel petenti beneficium principaliter ob temporaria bona, vel ad otiaandum, vel sine proposito actuali, vel virtuali dicendi, vel efficiendi ea, ad quæ beneficium de præcepto obligat. Per quæ, & superius in Miscel. 39. nu. 64. tradita, longè clarius, quam alibi resoluitur quæstio illa grauissima, An collatio facta criminoso valeat, quam Fel. & citati per eum, in d. cap. 2. de rescript. multum confundunt.

Octauo, quod ex his colligitur ratio respondendi ad quæstiones graues occurrentes de indignis, qui per concursum expressum inductum iure humano consequuntur beneficia. Nam si indignitas fuerit primi generis, non dabit eis Papa remedium retinendi illa, etià quo ad forum

conscientiæ tantum, quia non vult præiudicare iuri ad rem quæsito per concursum sui, competitoribus, nisi consentirent illi, facti de præfato defectu certiores, arg. c. super eo. de offic. deleg. & reg. cancellar. de non præiudicando iuri quæsito alterius, ut sepe respondimus, si autem est secundi generis dabit pro sua benignitate, saltem ex causa iusta remediū oportune dispensationis. Dixi sup. de his, qui per concursum expressum iure humano inducti, &c. quia hoc non haberet locum in consequentibus per concursum tacitum, siue iure naturali seruandum, cum per illum nullum penitus inquiratur concurrentibus, ut prædictum est in 3. dicto.

97 Nono quod etià videtur peccare mortifere minus dignis concurrendo in concursu cum eo, qui est notorie vel manifeste dignior ipso, prosequendo saltem concursum vsque ad examinationis, vel suffragationis finem. ut satis mihi videtur sensisse Caietanus in sum. verb. beneficium, tum quia videtur dare causam peccandi mortifere examinationibus, vel suffragationibus, vel collatori, nocendo notabiliter competenti, quod est mortiferum secundum mentem Beati Pauli, capitul. 1. ad Rom. c. notum. 2. q. 1. cap. primo de offic. deleg. tum quia ledit notabiliter digniorem etià si beneficium assequatur, obli-gando eum ad faciendum aliquot impensas, & dandas propinas, quæ examinatoribus, vel alijs de more, vel statuto eis debentur, quod est mortiferum, iuxta mentem Augustini. ca. penale. 14. q. 1. traditur in Man. Conf. cap. 17. post principium. Dixi contra notorie, vel manifeste dignior. Quia concurrere cum alio digniore, siue dolo, & mendacio, quo detrahat, vel alias noceat ei, quem putat esse digniorem ea consideratione, quod forte aliquo respectu honesto putauit superior se esse digniorem, vel æque dignum, posset iuste concurrere in utroque modo concurrendi supra dicto, ut notabiliter dixit Caietanus in dicta summa, verb. beneficiorum. art. 2. quia ut ait Paulus iurisconsultus in l. illud, ff. de pet. hered. & ibi glossa not. non tenetur quis suum ius dubium dimittere indiscutitum.

98 Dixi, animo prosequendi concursum vsque ad finem. tum quia ratio peccati mortifere cessat,

Miscellanea de Oratione.

195

cessaret, si antequam damnum notabile inferretur digniori a prosecutione desisteret, argum. cap. cum cessante. de appell. non etiam, ut nobis videtur, peccaret prosequendo usque in finem, quando id faceret eo fine, ut obuiaret fraudi, quæ quidam prælati post Concilium Tridentinum seruntur vsi ad conferendum Ecclesijs parochiales suis amicis parum habilibus, faciendo sequentia.

Primum uocando, & rogando aliquot amicos suos dignissimos, ut concurrerent ad finem quo aliqui mediocriter, sed minus digni eis, & digniores alijs suis amicis nolent concurrere frustra cum illis dignissimis.

Secundo consulendo præfatis mediocriter ne frustra concurrerent contra tam manifeste dignos.

Tertio admittendo clam suos amicos parum habiles ad concursum, sub sine termini ad concurrendum præfixi.

99 Quarto, rogando post lapsum præfati termini illos dignissimos, ut desisterent a progressu concursus, quo nullo alio concurrente, leui examine præmissis amicis parum dignis Ecclesijs conferrent, in hunc inquam finem, iuste posset minus dignus probabiliter id suspicari cum dignissimo quoque concurrere, quia hominum malitij, ut ait Iurisconsultus in l. in fundo. ff. de rei uendic. obuiare licet.

Decimo, quod quotidiana quæstio est, An competens, qui se agnoscit minus dignus, alijs concurrentibus excusetur a peccato, eo quod id faciat, non ut manifeste digniori præponatur, sed ut possit allegare se iam alias concurrisse, vel concurrisse cum viro adeo digno, quod ei aliquando posset esse honoris, & etiam commodi, vel ne habeatur minoris, ut postponatur alijs, qui non sunt digniores ipso, & volunt concurrere ut in alio concursu allegare possint, se iam alias concurrisse, & non obtinuisse, ideoque debere alijs, qui nunquam concurrerunt præferri.

Ad hanc quæstionem omissa longa disputatione, quæ super ea texti posset, respondetur breuiter negatiue, scilicet, quod non excusatur; tum quia non licet querere honorem, uel commodum cum iniuria proximi, exemplo Gregorij, cap. ecce. 99. distinction. tum per illud Ambrosij in c. si quis Op. Nauar. Tom. II.

vero. 11. q. 3. nihil faciat commendandi tui causa, quo minor alius fiat. Tum denique quod propter nullum honorem, uel commodum est peccandum. Iuxta illud Matt. cap. 16. Quia prodest homini totum mundum lucrari, si anima sua detrimentum patiatur? relatum in c. Matt. de simon. alias, posset tamen huiusmodi uir pius excusari, si cum se in albo competitorum scribit protestetur nol se sibi conferri beneficium cum præiudicio N. quæ agnoscit se digniorem, quodque nullum suffragium sibi petit ex his, qui illi uellent suffragari, quodque libenter discederet a competentia, si alij sibi æquales ab ea discedere uellent, quodque si minus competitum est adiudicandum ei, qui haberet suffragia plura, nollet, ut uultus qui suffragaturus esset præfato N. si ipse non concurreret suffragaretur sibi, quodque damnum impenfarum, quo illi digniori eueniret, eo quod ipse concurreret, est paratus restituere. Per has enim protestationes satis uiderentur cessare cause, ob quas suus concurrendi actus fieret sine peccato, argum. cum cessante. de appell. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron.

100 Undecimo, quod huiusmodi competitorum peccant etiam sola mente desiderando expresse, uel tacite, ut præponantur alijs etiam dignioribus, grauius autem qui non sola mente, sed etiam uerbo, uel scripto per se obnixissime, & absolute rogant suffragatores, uel promotores, ut eos præponant, grauissime uero, qui procurant, ut aliquot alij magnates, aut potentiores, uel multum ualentes gratia, & amicitia apud suffragatores idem per se, uel per nuncios, aut litteras faciant, quod plane ualde illicitum est, nisi forte illis, qui se nouerunt esse alijs suis competitoribus euidenter digniores. Sola enim illa rogatio modesta (qua in concursibus meis olim Salmantici ad munera Cathedralium utebar, & utendum esse publice, ac priuatim docebam) licere mihi uidebatur, nempe quod serena mente, meritis omnium competitorum libatis si mea iudicarent maiora, uel paria, mihi gratificarentur, quia ceteris paribus, gratificationi est locus. Episcopus, cum patronus laicus uariando duos, æque idoneos ad beneficium ei præsentat, BB 3 potest

potest alteri eorum gratificari, & utrum eorum noluerit instituere, in capitu. cum autem de iure patro. ubi id annotat Ioan. And. communiter recep. a Panormic. & ab alijs ibi, & a citat. a Roco. de iure patro. na. verbo honorificum. quæstio. 17. Quare grauitur errant, qui obnixè rogant, & flagitant non solum Monarchas, summatres, & mediocres, sed etiam infimates, & interdum impudicissimas feminas, ut sine ulla modificatione rogent pro motore ut eis conferant beneficia, Cathedras, uel alia id genus munera, uel ad ea non nihil iuris præbeant: agnoscentes eorum Deo competitorum eorum esse longe digniores, siue concussus, & competentia debeat fieri expresse iure humano, siue tacite iure naturali, & diuino. Quantum uero errent huiusmodi rogati, & intercessores tot exequendo rogata, ipsi uiderint: mihi enim certum est eos grauitur peccare, non solum in legem diuinam, & Christianam, sed etiam in illam ethaicam de rationis naturalis fonte deducta, qua Cicero ethicos, libro 1. de amicitia, ait: cauere ne amicis turpia, & inhonesta rogemus, neue pro illis rogati faciamus. Certum item multos eorum incidere in obligationem restituendi damna, quæ dignioribus, & Ecclesijs intulerunt, iuxta ea, quæ alibi in Manua. Confess. capitu. 17. nu. 69. & multis sequent. adduximus.

102 Duodecimo, quod manifestius peccat, qui competitoribus falsa crimina, uel falsos defectus imponit, uel occulta illegitimè reuelat, quo minus beneficia, uel alia competita munera, alioquin sibi conuenientia consequantur: grauius autem qui minis, & terroribus a competendo illa, uel a prosequendo competentiam, uel concursum iam captum arcet, & impediunt, neque a peccato hypochrisis sunt alieni, qui falsas sibi uirtutes, aut falsa gesta sua, aut parentum, & cognatorum suorum dolose narrant, quo suffragatoribus, aut collatoribus digniores falso appareant, & consequenter munera competita male assequantur. Hi enim omnes non solum peccant supradicta facientes, sed etiam si competitorum consequantur munera, tenentur ad restitutionem, quia contra leges iustitiae specialis peccando assequuntur. Iuxta ea, quæ alibi in Manuali Confess. cap.

17. numero 69. scribimus. Illi uero, qui collatoribus, uel suffragatoribus offerunt munera principaliter ob habenda eorum suffragia, & nota, siue consensu ad obtinenda beneficia requisita plus peccant, plusque tenentur ad restitutionem. Quippe qui simoniam admittunt, in c. sunt nonnulli. 1. q. 1. & tradita in præfato Manua. c. 27. num. 100. & seq. aut quod peius est, sibi apud sanctam sedem Apostolicam fiat, incurrunt penas illas grauissimas extrauagantis Boniti. VIII. quæ est prima de senten. extr. com. innouata per Sanctissimum Dominum Nostrium Gregorium XIII. per extrauagantem ab ipso, quam nos iusto commetario nuper donauimus, in tracta. de dot. promiss.

Summaria Miscellaneæ 46.

Beneficij competitorum admittent, ut peccat. n. 103
Competitorum, examinatorum peccata. n. 104

103 **Q**uadragesimum sextum Miscellaneum, quod examinatores competitorum, & qui potestatem ad examen admittendi habent, frequenter, & grauitur peccant.

Primum quidem admittendo ad examen eos quos iure non deberent admitte- re, uel contra, non admittendo eos, qui iure deberent admitti. Quod aliquando factum in Vrbe accepit, ex falsa competitorum suggestione, & informatione potius, quam ex intentionis admittentium, capitu. præsentia de renunciatione. (quæ præsumenda est sancta) prauitate. Quare ualde cauendum est, ne facile inuidis, & ei fauentibus facile credatur. Iuxta canones in hoc aptos, cap. non solum. 12. quæst. 3. & cap. si quis uero. 86. distin. Ad quam uero restitutionem tenerantur huiusmodi admittentes, uel excludentes, potest ex ijs, quæ alibi diximus in dicto Manuali Confessatorum, capitu. 17. num. 69. & sequent. colligi.

104 Secundo solent examinatores peccare, communicando per se, uel per alios amicis examinandis puncta, quæ interrogabuntur, ut præmoniti superent alios non præmonitos, contra quod prudenter in Episcopatu Palentino cautum est,

ne

ne ullus examinatorum (antequam intra conelane cōueniant omnes) nouerit, quæ sint interroganda, sed in casu, uel ab instant aliquo aperitur liber Sententiarum Theologis, & Decretalium Canonistis, & Logicæ Aristotelis Artibus, & Hieronymi, uel Cypriani, uel alius similis humanis, ut ex tempore super eo loco, qui cōtinerit respondeant, quod aliquando memini dicere S. D. N. esse adeo necessarium, quod aliqui timere possent eruditissimus quisque Canonista concurrere cum scholastico eiusdem facultatis anniculo, cum possent deligi puncta insueta tractari, ad quæ non posset ex tempore uelus eruditissimus, uel mediocriter respondere, Anniculus autem præmonitus posset copiose satisfacere, quod aliquando factum esse in Vrbe a fide digno accepimus. Sunt & alia contra hoc periculum tam imminens, in dicto Episcopatu Palentino, statuta, quæ gratia breuitatis hic non refero.

Tertio peccare solent præfati examinatores illis modis, quibus alij iudices, qui non parent Innocentio Quarto sic subiecti, in cap. de re iudic. lib. 6. Cauent Ecclesiastici iudices, & prudenter attendat, ut nil vendicat odium, uel timor usurpet, timor exulet, præmiunt, aut expectatio premij iustitiam non auertat, sed statim gestent in manibus, laces appendat æquo libramine.

Summaria Miscellaneæ 47.

Beneficij collator, & patronatus, ut peccat grauitur promouendo sine concursu formali, & grauius cum eo. n. 105
Episcopi ambientes alios Episcopatus, ut cognatos, & familiares promoueat, quam grauitur peccant. n. 106
Patronus, qui uoluit esse, ut uitaret peccatum. n. 107

105 **Q**uadragesimum septimum Miscellaneum, quod collatores, & alij promotores, præsertim patroni, qui sine concursu formali promouent ad beneficia, solent peccare passim promouendo ad ea indignos, aut certe minus dignos per acceptionem personæ, ob cogitationem, familiaritatem, amicitiam,

aut munera data, uel promissa, iuxta supradicta in Mis. 39. & 44. Quod cum adeo splendidum uirtutum sit, ut etiam ipsi promotores id confiteantur iure quis miretur paucissimos, & ut ille ait, raros nates in gurgite vasto, esse, qui ab eo abstinent, tam uerum est illud Hieronymi. Esse qui bus confessa uicia placent, quo sit, ut non desinat, qui dicere audeat iustius beneficia Ecclesiastica distribui per Reges, & magnates laicos, quam per ordinarios, & patronos inferiores, quorum aliquot nouimus, eo scilicet nomine reliquisse suos Episcopatus, & procurasse habere alios, ad quos libera multorum beneficiorum collatio pertinebat, ut per ea possent suis cognatis, & familiaribus providere, idque fecerunt cum magna suorum familiarium laude, sed cum magno vituperio illorum piorum, & eruditorum, qui ab una parte nouerant ex The. communiter recepto, in 2. 2. q. 63. tit. 2. t. u. demum cognatos, & familiares posse iuste alijs præferri, quum sunt digniores, uel certe pares eis, & ab altera parte sciebant ex facto plurimos esse in Episcopatibus, quos ambierunt longe digniores cognatis, & familiaribus eorum, & consequenter inferebant, eos uoluisse quærere nouos episcopatus, eo præcipue, ut antiqua peccata sola niente concepta nouis operibus exquereretur, & animum peccandi in quo diu permanferant, diutius continuarent. Quare prælatorum cōfessarijs curæ maxime debet esse adhortari eos, ut ab hac iniustitia (quæ seduntur Ecclesie, quæ populi scandalizantur quæque, nomini eorum maxime detrahitur) omnino abstineant, doleant non abstinuisse cum proposito firmo semper, & ubique (non obstantibus cognatorum, & amicorum precibus) canones sacros de hac re decernentes seruandi, & docendi nos opere, ut Deum in omnibus, & super omnia diligentes, ad promissiones eius, quæ omne desiderium superant currere, anhelareque debeamus. Amen.

Est mihi egregius in Vrbe amicus (prudentia senior, quam annis,) qui capellaniam quandam copiose dotaturus, noluit sibi, suisque heredibus ius præsentandi Capellanum reseruare. Ne posteris suis peccandi occasionem præberet, eo quod nouerat p. absolutiones, & donationes,

BB 4 nca,

nes, & dispensationes, quas pro patronis, & promotoribus in hac re peccantibus impetrare solent, plurima in presentando, promouendoque peccata committit. Ideoque raro exemplo ius presentandi referre fecit eisdem selectissimorum sacerdotum collegio.

Secundo grauius peccant promotores, qui per concursum formalem promouet, procurando multis modis, ut ab examinatore iudicentur digniores, qui sibi sunt acceptiores, grauiusque autem, & cum magno scandalo, proponendo eos, quos examinatores postposuerint dando magnam diu litigandi causam, qui ter, quaterque videntur peccare. Procurando primo minuire honorem vnius iniuste per examinatores, deinde procurando augere honorem alterius iniuste per eosdem.

Tertio iniustus conferendo minus dignis.

Quarto prebendo causam litigandi, & sonendo multo tempore lites iniustas.

Quare horum omnium confessariis, magne curae debet esse admonere illos non solum, ut eos peniteat peccasse, sed etiam, ut meminerint restitutionis ad quam tenentur, iuxta ea quae alibi in Manuali Confessariorum, capit. 17. a nu. 69. diximus.

Summaria Miscellanei 48.

Beneficium ob simplex, an quis cogatur ad ordines maiores, & an accipiens illud teneatur habere animum capiendi eos. n. 108

Beneficium simplex plura, quam ordines maiores requirit. n. 109

Ordo minor, & prima tonsura, quantam scientiam requirunt. n. 110

108 **Q**uadragesimum octauum Miscellaneum est, an beneficiarius etiam simplicium beneficiorum, possint compelli ab Episcopo, ad suscipiendos ordines sacros, per suspensionem, vel priuationem suorum beneficiorum? Ad quod respondeo, quod id serio disputauit magnus ille Magister Gratianus, per totam dist. 74. in cuius princ. duo c. pro parte negante adduxit, & mox plura pro affirman-

te usque ad s. verum. & determinatione eius subsecutam, obsecrare reddidit gl. Ioannis in summa illius distinctionis, referendo multas opiniones. Sed addito Bartholomei in fi. d. glossa, resoluit per Decret. Alexandri Tert. c. quare, de xia. & qualiter, nempe quod potest cogi, quod utilitas, vel necessitas id suadet, non autem alias, quin addo, quod nec etiam quando adest necessitas potest cogi, si qua de causa iusta excusari potest, ut ex eadem Decretali Alex. III. colligitur d. c. quare.

Addo secundo, quod potest cogi ad assumendum ordinem annexum beneficio, per c. cum in cunctis, s. h. de elect. & cap. licet can. c. commissi, cod. tit. h. 6. & clem. ut hi, qui de xia. & qualiter. cum eis annotat, licet nulla suadeat necessitas, vel utilitas, per poenas a iure constitutas, vel arbitrio iudicis imponendas.

Addo tertio, quod non potest cogi et necessitate suadente, si statuto, vel fundatione esset beneficium immune ab omni onere alio, quam pronuntiandi horas Canonicas, quale videtur prebimonium, vel portio prebimonialis, secundum Pan. c. 6. lib. 4. vol. 2. receptum.

Addo quarto quod resolutio Bartholomei procedit etiam in beneficiis, quibus nullus ordo de iure annectitur. Quod eo sequitur omnem qui accipit beneficium etiam simplex debere habere animum actuale, vel virtuale accipiendi ordines maiores in casu necessitatis vel utilitatis. Arbitror autem, quod ad salutem animae capiendi illud sufficit, quod habeat animum disunctiui accipiendi ordines sacros in illo casu necessitatis, aut sponte dimittendi beneficium, iuxta c. quod in dubijs, & c. admonet, de renu. auctoritate superioris. Quoniam iura supra citata statuunt beneficium cogi posse (necessitate id exigente) ad superiores ordines per priuationem vel suspensionem beneficij, satis signatur non posse cogi absolute, sed conditionaliter, nisi sponte vellet illud dimittere. Quod multum notandum est confessorijs, ad absoluentibus eos, qui capiunt, vel retinent beneficia simplicia, sine animo etiam virtuali accipiendi ordines sacros, quorum non est parvus numerus.

Addo quinto, quod non insubilliter quidam

dam eruditissimus arguebat, quod ad obtinendum beneficium etiam simplex videbatur requiri maior sufficientia, quam ad primam tonsuram, immo & quam ad quatuor minores ordines, quia potest compelli ad maiores ordines suscipiendos, si necessitas vel utilitas id exegerit. Quae tamen argumento non concludit necessario, quia non potest cogi absolute ad ordines maiores, sed conditionaliter, nisi beneficium uoluerit dimittere, ut praedictum est. Pro quo tamen fortius urget quaedam glossa. solemnis, clem. verb. reputamus, de concessione praebend. quae habet, oportere beneficio donandum scire legere, cantare, & construere, quum tamen ad primam tonsuram suscipiendam aideatur iure antiquo sufficere, quod sciat legere, quod si significat Bonifacius Octauus, c. 6. de temp. ordinan. lib. 6. Innuens maiorem infantem, immo & minorem si a parentibus tradatur religioni posse prima tonsura insigniri, & glossa quaedam c. praecipimus, 24. dist. innuit Canones dicti, c. praecipimus, & c. illiteratos, 25. distinct. & cap. si de temp. ordin. lib. 6. prohibentes illiteratos ordinari, intelligendos esse de ignorantibus prorsus litteras, & ita de nescientibus omnino legere.

Non obstat, quod Concilium Tridentinum, sess. 23. c. 4. de reform. plus requirit in hac uerba: Prima tonsura non intuetur, qui sacramentum confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere, & scribere nesciant, & de quibus probabilis coniectura non sit eos non saecularis iudicij fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum praestent, hoc uita genus elegisse. Haec ibi. Quae inquam non obstat, quia ultra omnia requisita a Concilio ad primam tonsuram, requiritur scientia construendi ad beneficium per dictam glossam, d. clem. de concess. praeb.

Summaria Miscellanei 49.

Beneficium simplex capiens sine animo seruendi peccat. n. 111

Beneficium capiens animo relinquendi illud, an peccet? n. 112

Quadragesimum nonum Miscellaneum. An clericus quamlibet dignus uolens, petens, vel accipiens beneficium etiam simplex animo nunquam inseruendi Ecclesiae, sed tantum fructibus eius fruendi peccet?

111 Ad quod dicendum primo, eum proculdubio peccare. Tum quia tenetur inseruire ecclesiae recitando saltem horas canonicas, ut dictum est alibi, in Enchirid. de oratio. c. 7. nu. 2. Tum quia etiam tenetur habere animum inseruendi in his, ad quae de praep. obligatur ratione illius beneficii, qualis est praefata horarum Canonicarum pronuntiatio, qualis item est residentia personalis, quam iure communi attento omne beneficium requirit, ea conquirentes de cler. non rend. licet de consuetudine, vel statuto multa eam non exigat. iuxta glossam solemnem receptam, in cap. gratia, verb. iure, de rescript. libro sexto, ad quam se remittit glossa clem. gratia, cod. tit. & late tradit Panorm. in c. extirpanda, s. qui uero, de praeb. qualis item est scientia construendi, iuxta aliam glossam solemnem, in repetitio. clem. n. 2. primae, verbo reputamus, de concessio. ne praebend. Qualia item sunt alia, quae iure, uel consuetudine particulari exiguntur, licet non peccant, non habendo animum inseruendi in his, ad quae non tenentur nisi de consilio, iuxta s. fin. 4. dist. & c. quod praecipitur, 14. q. 1. Et consequenter accipiens prebimonium, de quo supra diximus Miscell. 48. sine animo inseruendi Ecclesiae in alijs, quam recitandis horis Canonicis, non peccat, cum ad nil aliud, quam ad dicendas eas obligetur de praep. iuxta Panormitan. 47. columna secunda.

112 Secundo maioris & magis quotidianae quaestio est, an peccet qui capit beneficium animo postea relinquendi illud, & mutandi statum clericalem in conia-galem.

Ad quod respondet Sotus, lib. 10. capitulo 5. art. 6. de iust. & iure. relatus a nobis alibi in Enchirid. siue Manuali, de oratione, cap. vigesimo primo, numero quinquagesimo secundo, quod sic, etiam mortifere, licet non teneatur ad restitutionem fructuum, sicut tali animo recipiens ecclesiam parochialem. Cuius tamen opinio subdura

Secunda pars Decret.

dura visa fuit nobis per ibidem adducta. Sed conciliari possumus intelligendo illam de illis, qui animo absoluto mutandi sic statum clericalem accipiunt beneficia, nostram vero de illis, qui non certo & absoluto animo mutandi, sed conditionali, si aliquid suo proposito convenientius su perueniat, id faciunt, cum proposito tamen actuali, vel virtuali faciendi omnia, quae beneficium de praecepto requirit, dum illud tenuerint.

Tertio dico, quod omnis qui accipit beneficium quolibet simplex, debet habere animum actualem, vel virtuale saltem dissonantiae, accipiendi ordines sacros, si necessitas Ecclesiae illud exegerit, vel renunciandi beneficio ratione cuius iubetur ordinari. Quia per resolutionem praecedentis Miscellanei, tenetur de praecepto accipere ordinem sacrum, cum illi Ecclesiae fuerit necessarium, aut renunciare illud cum autoritate superioris.

Summaria Miscellanei 30.

- Pensionarius beneficalis, an debeat clericum uiuere.* n. 113
Ordinandus etiam prima tonsura, debet habere animum uiuendi clericali- ter. n. 114
Papa intendit ut uiuat clericus in cuius dat pensionem. n. 115
Altari qui non seruit, de illo non uiuat. n. 115
Actus inordinatus omnis, est peccatum. n. 116
Pensionem vel beneficium accipere animo certo non uiuendi clerice malum, non autem accipere cum dubio. n. 117
Pensionarius qui uiuens laice tenetur re- stitueret accepta. n. 117

113 **Q**uinquagesimum Miscellaneum, an volens, petens: vel accipiens pensionem super beneficio Ecclesiastico, sine animo uiuendi clerice, siue clericali, peccet. Cuius partem negantem uidetur tenere Sotus, lib. 10. q. 5. art. 6. de iust. & iur. relatus a nobis alibi in Enchirid. siue Manua. de oratio. capit. 2. n. 63. quatenus ait, quod pensionarius non tenetur ad uiuendum clericali. Pro quo facit primo, quod multi procurant sibi pensiones huiusmodi, ad finem congerendi quas pecunias ex eis, per quas, &

per habendas ex redemptione illarum, dicati vel aucti, possint ducere uxores bene dotatas. Multi etiam procurant eas ad finem extinguendi eas statim, aut paulo postea, quam eas tenuerint, per redemptionem earum, qui eas soluere tenebuntur, immo aliquot ea intentione animi eas quaerunt a Pontifice maximo, ut obtineant dispensationes, quibus liceat eas, post uxores ductas, retinere. Qui tamen non uidentur ullam de huiusmodi peccatis facere poenitentiam, & durum uidetur eos ob hac damnare, contra morem assuetum, arg. c. quae contra. 8. dist. 1. de quibus. ff. de legibus.

Secundo, quod is actus, nulla ex parte uidetur esse inordinatus, neque illicitus. Quia licet clerico prima tonsura uelle, petere, & accipere huiusmodi pensionem, & eam autoritate Papae, anticipata solutione extinguere, iuxta stylum Curiae, qui facit ius, ex literis de cons. & c. qui graui de crim. falsi. Licet item post eam relicta laicaliter uiuere, arg. c. Ioannes, 114 & c. diuersis, de cle. coniug. Sed pro parte affirmante faciunt primo illa, quae contra praedictum Sotum ibidem adduximus in d. c. 2. n. 63. Secundo, quod non licet appetere, nec petere, uel accipere primam tonsuram, nisi uolenti clericali uiuere, ut Concilium Trid. sess. 23. c. 4. de reformatione significauit per illa uerba: *Ne primam tonsuram accipiant, nisi qui (Sic Deo fidelem cultum praestent) hoc uita genus elegerint.* Ergo a fortiori non potest quis appetere, petere, uel accipere pensionem huiusmodi, arg. Auth. multo magis. C. de sacrosan. eccle. c. cum in cunctis. de elect. quae primam tonsuram adeo praerequirunt, ut non debeat eam non habenti constitui, arg. c. pen. & cult. 12. q. 6. c. diuersis fallacijs. de cler. coniug. Tertio, quod intentio, & mens Papae illam constituens est iuuare pensionarium

115 ad se commodius sustentandum in statu quem suscipit clericali, quod colligitur ex uerbis suae Bullae, quibus eum appellat clericum, & illis, ut commodius sustentare possit. Certum est enim Papam, nisi aliud exprimat non praesumi uelle constituere pensionem ad sustentandum eum in statu militari vel coniugali, uel alio clericali contrario, uel extraneo. Cum beneficium ecclesiasticum, & fructus eorum sint

Miscellanea de Oratione.

198

sint instituta ad cultum Dei, & statum clericalem sustentandum, arg. c. pen. & cult. 12. q. 6. c. diuersis fallacijs. de cler. coniug. adeo, quod Sotus non leui ratione dubitauit in quodam loco, lib. 3. de iust. & iur. q. 6. art. 2. sub finem. An Papa possit iuste huiusmodi pensiones constituere ad alios fines. Quamuis nos mox dicemus eam id iusta de causa posse. Quarto, quia sicut qui altari seruit, de altare debet, secundum Apostolum 1. ad Cor. c. 9. relatum ab Innoc. III. in c. cum secundum de praeb. & c. 1. 13. q. 1. ita qui non seruit altari non debet illo uiuere, iuxta Dionys. Papam c. 1. col. 2. 13. q. 1. & illud glossae, citatum a glossa. 2. praefati. c. cum secundum. C. de cad. tollend. *Commoda qui sentit, iungas omni emolumento.* Quinto, quod ut alibi in Enchirid. siue Manua. de oratione. c. 7. n. 25. dictum est Pius V. adiecit pensionarijs onus dicendi officium paruum B. Mariae. Per quod non obscure significauit huiusmodi pensiones constitui ad clericale officium exercendum. Sexto, quod inordinatus est omnis actus, qui ad finem debitum non ordinatur, c. cum minister. 23. q. 5. cum multis ei per nos adiectis, ob defectum circumstantiae finis debiti, qui reddit actum inordinatum. Et omnis actus inordinatus est peccatum, ut alibi in Manua. Confess. praed. 7. n. 9. post Tho. 2. 2. q. 71. art. 9. tradimus. Pro huius (quae ualde quotidiana est) quaestione resolutione dico primo, Pontificem quidem Maximum pro sua plena & absoluta potestate posse, quicquid dubiter Sotus, iusta de causa constituere pensionem super fructibus beneficii Ecclesiastici laico ad uiuendum honeste, & decenter pro sua conditione. Tum quia est summus omnium reddituum Ecclesiasticorum dispensator a Christo immediate constitutus, iuxta declarationem Concil. Lateran. sub Leone X. finiti, sess. 9. §. & cum fructuum. Tum quia licet eius Sanctitas teneatur illa potestate uti ad edificationem, & non ad destinationem, ad Cor. c. 10. Satis uirtus ea ad edificationem cum aliquam pensionem constituit laico iusta de causa, puta, quia est ualde bene meritus de Christiana Ecclesia, pugnando pro fide Catholica, vel agendo negotia pro-

prietate, libertate, vel utilitate Ecclesiastica, aut tanta paupertate, vel membrorum debilitate pressus, ut sit ualde dignus elemosina, quae ex his, quae superfluum minister Ecclesiasticis debet fieri pauperibus, vel pijs operibus, cap. fin. 16. q. 1. & 12. q. 1. quasi per totam, tum quia non obstat, quod aliqui Pontifices Maximi, qui constituisse dicuntur aliquas pensiones aliquibus laicis male audierunt, & quod S. D. N. Greg. XIII. securus aliquos alios optime audir, eo quod ab huiusmodi constitutione omnino abstineret. Quia illi aliquas constituerunt sine iusta causa diuitibus, & potentibus, precibus eorum, & aliquorum Regum obnixis coacti, & ob eas audierunt male, & non ob iuste constitutas. Et S. D. N. non ideo abstinet ab eiusmodi constitutione, quia illa ex se mala sit, sed quia id non potest facere de potestate ordinaria, & non uult, ut absoluta, & quia melius est eas constituere clericis, vel monachis egenis, quorum, gratia Deo, magna copia in Ecclesia Christiana est, & ne aperiantur ostium laicis rapiendi sibi fructus Ecclesiasticos, per suas & suorum principum preces importunas. Dico secundo Pontificem Maximum de sua potestate absoluta, & iusta de causa etiam posse constituere clericum in minoribus constituto, pensionem cum clausula, ne teneatur clericus uiuere. Si enim ut praedictum est, potest eam constituere laico, a fortiori uidetur posse constituere clericum in minoribus constituto, cum liberum sit ei non uti eis, nec clericali uiuere, si noluerit eorum privilegium gaudere, c. Ioannes. c. diuersis fallacijs. de cler. coniug. Dico tertio, quod pensionarius laicus, cui iam pridem constituta fuit huiusmodi pensio, vel cui nunc constitueretur tanquam laico, non teneretur clericali uiuere, quia communiter non decet laicum uita clericali, sicut nec clericum uita laica, Clem. 2. de uita & hon. cler.

Addo tamen, quod Papa in dubio non praesumitur eam constituere cum facultate uiuendi laice, tum per argumenta pro parte affirmante supra formata, tum quia Papa in dubio non uidetur uti plenitudine potestatis iuxta dictum Innoc. c. innotuit. de elect. nu. 5. receptum, quem sequitur Panor. in c. ad haec. de rescript. & Felinus

Secunda pars Decret.

linus c. 1. col. 8. & cap. quæ in Ecclesiarij. de consili. colum. 15. Et de potestate ordinaria non debet constitui pensio clerico, nisi ut in statu clericali commodius uiuat, per argumenta prefata. Quarto quod ex proxime dicto sequitur, quod clericus minorum ordinum, cui constitueretur pensio, tanquam laico ex iusta causa non teneretur clericaliter vivere. Quia eadem ratio idem iuris suadet in hoc, quod in laico. Nam & clericus, qui est patronus, ratione patrimonij pro laico patrono in dicatur, ut sentit Innoc. capit. cum dilectus. quod ad hoc putauerunt singula. Panor. ibi. & alij alibi. de iure patron. & de suis bonis patrimonialibus potest disponere, ut laicus. cap. quia nos. de testam. c. 1. 12. q. 3. Quinto quod volens, petens, aut acceptans pensionem (de qua loquimur) clericalem, animo non clericæ uiuendi, saltem tempore quo illam tenuerit ab alio quam a Papa, vel a Papa non intendente de potestate absoluta constituere illam tanquam laico, ex aliqua iusta causa, grauiter peccat. Tum quia volens, petens, aut acceptans beneficium quælibet simplex, animo non uiuendi clericæ saltem tempore quo illud tenuerit, grauiter peccat, ut post Sor. dixi Miscel. proximo 49. num. & in Man. de orat. cap. 2. 1. nu. 45. supra. Et quod ad hoc nulla uidetur differentia inter tale beneficium simplex, & huiusmodi pensionem clericalem per supradicta.

117 Dixi, ab alio quam a Papa. Quoniam alius a Papa non potest eam ei tanquam laico constituere. Dixi vel a Papa non intendente &c. Quia Papa non intendit id facere, nisi exprimat, ut prædictum est.

Sexto, quod sicut acceptans beneficiū animo certo & determinato, quod non perseverabit in statu clericali, peccat, ut alibi in Enchirid. de orat. c. 2. 1. num. 32. post Sor. diximus, ita volens, petens, vel accipiens pensionem clericalem eā simili animo certo, & determinato non perseverandi in statu clericali peccat, per rationes paulo ante in eod. Misc. & alibi in Enchirid. de orat. c. 2. 1. num. 45. adductas. Dixi certo, & determinato animo non perseverandi in statu clericali. Quia in ea sum opinione, contra Sorum, quod clericus acceptans beneficium animo uiuendi clericali,

& subeundi onera eius, quæ de præcepto incumbunt illi, tempore quo illud tenuerit, & cum incerto & conditionali, quod non mutabit statum, nisi superueniat casus, in quo prudentum consilio illud facere deceat, non peccat. Pro quibus facit, quod sicut alibi in d. Enchirid. de orat. c. 2. 1. nu. 45. tenuimus cum Soto, peccat ille, qui accipit Ecclesiam parochialem cum animo certo & absoluto non assumendi sacerdotium, ita tenuimus contra eum, quod non peccat, qui accipit eam cum prædicto animo incerto & conditionali sumendi illud, nisi superueniat aliquid, ob quod sine offensa Dei magis conuenire sibi videatur.

118 Septimo, quod licet accipiens pensio nem, sine ullo animo uiuendi clericæ peccet: non tamen tenetur ad restitutionem perceptorum, si alias illa sibi Canonice constituatur, & officium B. Mariæ paruum recitauerit toto tempore, quo pensionem tenuerit, & fructus in suos honores, vel pios usus impenderit, vel seruauerit. Nam ut alibi in Enchirid. de orat. c. 2. 1. nu. 52. tenuimus cum Soto, etiā qui accipit aliquod beneficium Ecclesiasticum aliud ab Ecclesia parochiali sine ullo animo perseverandi in clericatu, peccat quidem; Sed si alias ei Canonice conferatur, non teneatur ad restituendos fructus perceptos, quia huiusmodi obligatio restituendi specialiter imponitur a Beneficio c. commissio. §. ceterum. de elect. lib. 6. ei tantum, qui Ecclesiam parochialem, sine ullo animo accipiendi presbyterium assumit. Dixi modo officium paruum B. Mariæ recitauerit, propter extraneitatem Pij V. relat. a nobis in prædicto Enchirid. de orat. c. 7. nu. 31. Dixi & fructus in suos usus honestos, vel pios impenderit vel seruauerit, quia ut alibi in Apolog. lib. de redditibus Ecclesiasticis. super c. si. 16. q. 1. monito. 80. q. 1. probamus, ita pensionarius tenetur ad bene impendendum fructus ex sua pensione perceptos sub pena restitutionis, ac beneficiarius ex suo beneficio perceptos.

Octauo, quod hæc consequitur, peccare quidem, sed non teneri ad restitutionem pensionum acceptarum eos, qui procurant querere sibi, sine animo certo, vel conditionali præfato seruandi Deo in statu Ecclesiastico ad hoc, ut cogerat aliquot pecu-

Miscellanea de Oratione.

199

pecunias ex ijs, uel earum redemptione, cum quibus possint ducere uxores benedotatas, uel ut possint ijs frui, etiam post illas ductas de gratia Pontificis Maximi speciali, consequitur etiam fuisse reformationem maxima laude dignam, qua S. D. N. reuocauit equitibus Sanctorum Petri & Pauli facultatem retinendi pensiones ecclesiasticas, post uxores ductas, quas consequuntur fuere ante illas ducendas.

Summaria Miscellanea 51.

Beneficium, uel pensionem conferens, uel procurans conferri, uel constitui nolenti clerico uiuere ut peccat. n. 118
Papa summus est Ecclesiasticorum fructuum dispensator. n. 119
Pensionem cui Gregorius X I I I. non constituit laici. n. 126
Voluntas non fertur in incognitum. n. 121
Actus agentium limitantur ad mentem eorum. n. 121
Clericatus & Monachismus periculose relinquitur. n. 122
Clericatus non accipiendus ob redditus principatibus. n. 123

118 **Q**uinquagesimum primum, Miscellaneum, An beneficium simplex, vel constituens pensionem ei, quem nouit non esse perseveraturum in Clericatu, uel monachatu peccet, & quid de procurante, consulente, & fauente. Respondeo ad primam partem questionis, quod peccat, si conferens, uel constituens est inferior Papa. Tum quia facit actum inordinatum contra illud Iustiniani, Authen. de hered. & Falcid. §. nihil. Nihil inordinatum & contra illud Apostoli ad Romanos. 13. relat. in extrau. vnam sanctam, de maio. & obe. Que a Deo sunt ordinata sunt, tum quia consentit peccanti accipienti illa, qui, ut prædictum est, peccat, & consentiens peccato peccat, secundum Apostolum ad Romanos. 1. & c. 1. de offic. deleg. Dixi inferior Papa. Quia ipse pro summa, quam habet in dispensandis Ecclesiæ redditibus potestate, ut in Concilio Lateranensi declaratum fuit, sessi. 9. §. & cum fructuum. relat. a nobis ad pulchrum propositum. c. non licet. 12. q. 2. §. 9. nume. 2. non solum posset intuitu paupertatis & pietatis co-

stituire huiusmodi pensiones præfatis clericis non intendentibus in clericatu perseverare, sed etiā laicis pauperibus, ut supra diximus Miscel. precedenti. A quo tamen ultimo, ut prædiximus, magna, pia que cum prudentia & constantia S. D. N. Greg. XIII. abstinuit, ne laicis aperiat ollium inuadendi, per preces importunas Ecclesiasticos fructus, quibus potius Clerici, & Monachi indigentes sunt alendi, & sustentandi. Aduertendum tamen non exculari a peccato etiam clericum, qui sine ullo animo perseverandi in clericatu accipit pensionem a Papa, nisi Sanctitas eius id præseruerit, & ex certa scientia eā constituerit, ut prædiximus in Miscel. precedenti, cum per ibi dicta, tum quia uoluntas non fertur in incognitum, secundum Augustinum libro 13. de Trinita. tum quia actus agentis non extenditur ultra intentionem eius, l. non omnis. ff. de reb. cred. c. si. de præb. Et Papa non nouit animum inordinatum pensionem sic petentis, nec habuit intentionem sustentandi eum in statu clericali contrario. Ad secundam uero partem questionis respondeo ad ipsum, quod dictum est de conferente, & constituente, immo & de appetente & accipiente, esse dicendum de procurante, consulente, & fauente. Quia consentiunt aliquo nouem modorum consentiendi, quos alibi Manual. Confessi. c. 11. a nume. 22. & c. 17. a nu. 27. explicamus, & consentiens, ut prædictum est, peccat ut faciens, ad Rom. c. 1. c. notum. 2. q. 1. Quos omnes ad monemus, quod eos, qui post beneficia suscepta, & pensiones super eis acceptatas statum Ecclesiasticum in laicum mutabāt appellari solebant in Hispania ante septuaginta annos, rastro epistolas, hoc est abicientes & trahentes per terrā officium ecclesiasticum; sicut etiā Monachi etiam nouitij absque causa habitum religionis susceptum reiicientes, appellantur etiam nunc a vulgo Monges renegandos, id est Monachi, qui Monachismum abnegant, quodque tunc pro adagio erat, A los rastro epistolas, uendran malas uenturas id est, uitam ecclesiasticam susceptā deserenti infortunia euenient. Quæ quibusdam non sine mei animi dolore euenisse obseruaui.

123 Quare etiam, etiam monendi, rogandi,

Secunda pars Decret.

di, orandi, & flagitandi sunt laici, ne fiant clerici principaliter, ut dicescāt, & clerici minoribus tantum initiati, ne appetant beneficia vel pēiones super eis principali ter, ut redditibus eorum ditati uel aucti, uitam ecclesiasticam in secularem commutent. Parentes item, cognati, heri, & domini eorum, ne quos filios, cognatos, aut ministros suos ad id incitent, eis que opitulentur, uel faueant, tum ut euent peccatum, a quo tanquam a facie colubri fugiendum esse docet Ecclesiasticus, c. 21. tum ne dum bonam fortunam mala uia quæritant, infortunia reperiant, & ne in morborum, & in utriusque hominis uitæ discriminum Scyllam incidant, dū unus pauperiei uolunt uitare Charybdin.

Summaria Miscellaneæ 52.

Missam ineptam iniuste relinquens, an sit excommunicatus. n. 124
Pana nulla ipso iure incurritur, nisi iure id caneatur. n. 125
Excommunicationi minori, non aequatur culpa mortalis. n. 125

124 **Q**uinquagesimum secundum Miscellaneum, quod duo concionatores celeberrimi, iidemque doctissimi, & mihi maxime suspiciendi, qui nostrum enchiridion de oratione, nuper editum, legere dignati fuerunt, cum inuenirent in quodam loco, c. 10. nu. 55. multa de relinquendis officia cœpta imperfecta, aduerterunt ibid. nu. 63. me mouisse illam quæstionem, quæ paulo antea in sacro Rotæ prætorio inciderat. An relinquens Missam imperfectam, absque rationabili causa, sit ipso iure excommunicatus, & eius solutionem remisisse in alium locum eiusdem Enchiridij in c. 2. in quo non inuenerunt. Quia non potuit tunc cōmode tractari. Quare hortati fuerunt, ut eam soluerem cum alijs duabus in Miscellaneo sequenti soluendis. Nunc igitur eam soluturus, dico primo, quod quidam patroni causarum putauerunt eum incurrisse excommunicationem maiorem. Alij quod minorem. Nos autem ex tempore respondimus neutram incurrisse. Secundo dico facere pro illis, primum Concilium Toletanum in c. nihil. 7. q. 1. quatenus

tenuis habet, quod huiusmodi desertor officij, excommunicationis sententiam sustinebit. Secundo Decretum Macharij in c. nullus. de consec. dist. 1. Papæ, quatenus statuit, ut huiusmodi Clericus a Sacro Corpore & Sanguine domini sit suspensus. Per quod Archid. dixit in d. c. nihil. incurrit excommunicationem minorem. Tertio, quod excommunicatio minor uideatur incurri octo uel nouē casibus quos alibi c. 1. de sent. excom. refert Innocentius. Quorum unus est, quando incurritur peccatum mortale, per quod quis a sacra cōmunionem Corporis Domini excluditur, iuxta Paulum Apostol. 1. ad Cor. c. 11. re lat. in c. quid est, de consec. dist. 2. At qui absque iusta causa relinquit Missam imperfectam, uidetur peccare mortaliter per præfata capitula. Quibus tamen non obstantibus responsum meum extemporariū uidetur mihi uerum, tum quia non memini aliquem eorum, qui collegerunt casus, in quibus iure ipso incurritur excommunicationem ullam de hoc fecisse mentionem, neque ego qui post alios ordine longo collegi, c. nihil. c. nullus. eos in Manu. Conf. c. 27. a. nu. 45. ullam talem feci, tum quia non est dicendum aliquam penam ipso iure incurri, nisi cum id exprimitur iure, iuxta glo. solenn. & recept. c. si. de iure patr. & nullum uidetur in toto corpore iuris communis tale ius inueniri, tum quia uerba illa præfati Concilij Tolet. Sententiam excommunicationis sustinebit, nihil urgent. Quia sunt uerba futuri temporis, quæ non important penam ipso iure impositam, nisi alia uerba id significancia ijs adiungantur, iuxta quandam glossam solennem & receptam in reg. in pœnit. de reg. iur. lib. 6. tum quia minus obstat elogium Macharij præfatum d. c. nullus. Quia nullam de excommunicatione mentionem facit, sed solum de suspensione, & non ab omnibus actibus spiritalibus, sed solum a Corpore & Sanguine Domini. Quod non sufficit ad inducendam excommunicationem maiorem, immo nec ad producendam substantiam excommunicationis minoris, quæ non solum repellit a cōmunionem Sacramenti eucharistie, sed etiam ab omni participatione paslina omnium aliorum Sacramentorum, c. si celebrat. c. ei annot. de cler. excom. ministrante,

Miscellanea de Oratione.

200

ministrante, tum quia non obstat dictum Archidiseoni, quoniam nihil pro suo dicto allegat, nisi præfatum Decretum Macharij, quod tamen nihil probat, eo quod ut prædixi, nullam de illa excommunicatione mentionem facit. Et suspensio a Sacramento Eucharistie, de qua loquitur, non sufficit, ut dictum est, ad substantiam excommunicationis minoris, tum quia nihil obstat dictum Innocentio in d. c. 1. de sen. excom. c. quod in octo casibus incurritur excommunicatio, partim, quod non est hic unus eorum, partim quod in illis, quos ibi enumerat, excepto uno uel altero, non incurritur uera excommunicatio minor, ut alibi in Man. Confess. c. 28. nu. 25. diximus, & colligitur ex iuribus per eum citatis, quæ suum dictum non probant, partim quod in illis ponit peccatum mortale, quod palam est non esse excommunicationem, cum illa sit causa huius, & hæc pœna illius, nec exsequatur, ut alibi in d. c. 27. nu. 26. diximus. Neque (licet aliqui contra putauerint) Pan. exquat peccatum mortale excommunicationi minori, si satis perpendatur, c. si celebrat. nu. 6. de cler. excom. Censet enim, ut supra retulimus, collationem beneficii factam aliquo peccato mortifero infecto ualere. Cum tamen facta excommunicato minori excommunicatione non ualeat. d. capitulum. si celebrat. de cler. excommunicat. ministrant.

Summaria Miscellaneæ 53.

Missam quando ab Euangelio in introitum redire potest. n. 126
Missæ, quas quidam siccas appellant an licitæ. n. 127

Quinquagesimum tertium Miscellaneum quod prior duarum quæstionum, quarum decisionum præfati duo clarissimi Concionatores dixerunt fore utilem ad quorundam scrupulos tollendos, est. An liceat Missam, quæ iam Euangelium dixit, redire ad introitum eius, ut qui post illum superuenerunt, possent eam integram audire, ne expectando aliam, quæ usque ad finem illius non est incipienda, radio afficiantur, uel suorum operum, uel aliarum bonarum actio

num iacturam faciant. Cuius partem negantem, quod id non liceat, suadere possent iura citata in c. nihil. & c. ut illud. 7. q. 1. & c. nullus, & c. ut illud, de consecra. dist. 1. in Miscell. præcedenti, quatenus habent officia diuina esse dicenda perfecte, & non relinquenda inchoata, & illud Salomonis Ecclesiastici cap. 7. B. Non iteret uerbum in oratione tua, & quod inter alia uicia ponitur uitium inconsummationis. in summa uirtutum & uitiorum tomo 2. ab eruditiss. Francisco Peraldo Illust. ordinis Prædicatorum composita. Partem uero affirmantem per-suaderi illa, quæ alibi probauimus in Enchirid. de orat. cap. 10. a. nu. 48. scilicet multis de causis posse quem orationem cœptam relinquere, & recitare, multis item de causis etiam Missam posse, immo debere relinqui imperfectam. Quare uidetur teneodum licere id facere iusta de causa. Et quia qualis sit illa non est a iure determinata, uiri boni arbitrio delinienda est, arg. l. 1. ff. de iur. deliberandi, & c. de causis. de offic. delegat. Et ita tales, & tot personæ, & tam occupatæ negotijs publicis, aut priuatis, & tali die superuenire possent post introitum Missæ, quod decenter qui Missam redire posset ad Introitum a iam dicta Gloria in Excelsis, & interdum a dicta Epistola, & non nunquam a dicto Euangelio. Ego. n. audeo redire ad illud, si quis princeps magna comitatus familia, iter faciens, & diuertens ad Ecclesiam iuxta iter positam, in qua ego Missam, id rogaret ut id facerem. Tot etiam & tales operarij sollicitatores, uel negotiatores superuenire possent, quod rogati bus ijs sanctæ moræ gerere posset sacerdos, ne deuotio illorum tarditate alterius Missæ frigesceret, ne ue operarum suarum iacturam facerent, tum quia nulla lege uidetur prohibitum, ne huiusmodi reueratio iusta de eâ fiat. arg. c. 1. de baptismo, & c. Ecclesia. de consec. dist. 1. Et licitum est iterare idem uerbum in eadem oratione iusta de causa. Ut in Euangelijs Ioannis capit. 6. & alibi sæpe legimus. Amen amen dico uobis, & in Psalmis Psalmo. 40. & 105. fiat fiat. Et in Paulo ad Rom. 8. & ad Galat. 4. Abba pater: tum quia per hanc retroreditionem non relinquatur officium imperfectum, imò magis uidetur perfici, ut palam est. Quia.

Secunda pars Decret.

Quinquagesimumquartum Miscellaneum, quod posterior questio fuit, An liceat dicere Missas, quas quidam appellant fectas, saltem in navibus, in quibus non licet dicere integram ob periculum effusionis Sanguinis Domini? Ad quam respondetur primo, nomen hoc esse nouum, & in nullo contextu iuris Canonici, nec in ullo commento eius cuiusquam ordinarij & classici authoris, quod sciam inueniri. Secundo, quod eo nomine usus fuit Gulielmus Episcopus Minatensis, siue Speculator, in rationali diuinorum officiorum lib. 4. c. 1. nu. 23. sentiens in summa Missam fectam appellari eam, quae continet omnia contenta in Missa integra, excepta consecratione Corporis & Sanguinis Domini cum aliquot alijs ad eam pertinentibus. Et quod interdum dicitur a Sacerdote omnibus sacris vestibus induto, & interdum omnia Casula, & retenta stola alba & alijs, & interdum cum stola & solo superpellicio.

Tertio, quod pro parte affirmatiua questionis, quod liceat huiusmodi Missas fectas dicere, facit primo, quod nulla lege naturali, neque diuina, neque humana id uetari uidetur. Deinde quod nihil mali hoc continet. Licet enim sacerdoti nescire se omnibus sacris uestibus ad aliquam pia sine consecratione Corporis & Sanguinis Domini faciendam nempe ad Litantias, siue supplicationes, & ad oleum sacrum consecrandum, & ad assistendum interdum in Capella Papa, & aliqua id genus alia.

Pro parte autem negatiua facit primo quod quidam simulationem inutilem pra se ferre uidetur, cum uideatur esse quidam imago & figura inutilis rei, scilicet Missae, quae non est, quod non licet facere. c. utilem simulationem, 22. q. 2. & notat per Thomam. 2. 2. q. 111. art. 1. Deinde quod audimus nonnullos scandalizari & offendi, eo quod uidetur per eas detrahi Maieitati summi, & angustissimi nostrae Religionis sacrificij, & nihil quod absque peccato potest omitti, est cum scandalo faciendum. c. 2. de noui oper. nunciat.

Tertio, quod uidentur sapere quandam superstitionem, cum sine ulla figura Missae, & sine ullis uestibus presbyterio proprijs tam utiliter dici possint omnia, quae

in ijs leguntur, ac cum illa, & illis, & ita uidentur superflua, & quidam religio supra modum seruata, & consequenter superflua. Cum illa definiatur a Thoma recepto, 2. 2. q. 92. art. 1. esse religio supra modum seruata.

Quarto quod non licet interpolare Missam integram interponendo inter partes eius aliqua extranea, ut alibi probamus, in Euchirid. de orat. c. 10. nu. 1. & 13. & sequentibus. & aliquot sacerdotes (ut praefatus Gulielmus in 4. lib. c. 1. nu. 23. rational. diuinorum officiorum) dicunt Missam integram unius officij ab introitu usque ad offertorium, & postea duplicem secretam duplicem communionem, & Post communionem. Et aliquot, ut ipsi uidimus, post ultimam Collectam Missam integram ante. *Ita missa est, & benedicamus*, uel benedictionem incipiunt Missam fectam, & ambas concludunt per *ita missa est*, uel eandem benedictionem. Et aliquot post illam ante Euangelium Ioannis, uel aliud secundum regulas Missalis in fine dicendum. Quorum primos detestatur expresse praefatus Gulielmus, ubi supra, & ratio hanc quartam alios reprobatur.

Quarto principaliter dicendum pro concordia horum & resolutione questionis, licere de se praefatas Missas fectas dicere, ut probant argumenta priora pro parte affirmatiua adducta, modo hanc sine scandalo, & sine superstitione, & interpolatione ne ut probant argumenta posteriora pro parte negante adducta. Dixi sine scandalo, quia cum illo non liceret per praedicta. Scandalum autem contingeret, si diceretur coram aliquibus, qui putarent sacerdotem dicere duas missas integras, vel si dicendo fectam post integram praesumeretur uelle obligare ad audiendam fectam, ut erant obligati ad audiendam integram. Quod tamen per leuem monitionem tolli posset. Dixi sine superstitione, quia cum illa nil licet. c. no licet, 26. q. 1. & melius c. non obseruetis, 26. q. 7. tradit Thom. 2. 2. q. 92. art. 1. Dixi & sine interpolatione integram Missam, quia non liceret cum ea, ut alibi in Euchirid. de orat. c. 10. num. 1. & 13. & seq. probamus.

Quinquagesimumquintum Miscellaneum, quod ex his infertur primo non licere post dictam integram incipere fectam ante

Miscellanea de Oratione

201

Ita missa est, & benedicamus, nec ante benedictionem integre, nec ante Euangelium Ioannis, uel aliud quod iuxta ordinationem Missalis esset dicendum, ut praetactum est. In quo nonnullos errare uidimus. Secundo infertur licitum esse id, quod saepe cum essem puer uidi fieri in Litanijs, siue supplicationibus, quae ad pia loca longinqua fiebant, nempe quod inter eundem, ne orationum remissio, & interpolatio fieret, interponebatur Missa fecta a sacerdote, induto superpellicio stola superposita, nunc Virginis Matris, nunc alius Diui, quam clerici memoriter dicere vel cantare nouerant, quaeque populi prosequentijs deuotionem incitaret & conseruaret.

Tertio infertur uera esse illa, quae de modo dicendi missam fectam habet liber sacerdotalis prima parte, tract. 4. ca. 34. a Leone Decimo (ut aiunt) probatus, quae nobis monstrauit R. in Christo pater F. Paulus Constabilis Sacri Palatii Magister multis nominibus mihi suspiciendus, Cuius uerba de ordine dicendi Missam fectam statim post integram sunt haec. *Data benedictione post Missam celebratam, & Euangelio S. Ioannis lecto celebrat deponit casulam, & omnibus alijs parametis retentis stans in cornu Epistolae, uersus ad altare dextero capite legit absolute ex Missali introitum aliterius Missae, Gloria in excelsis Deo, si illud in prima Missa non dixit, & secundae missae conueniat, alioquin ipsum praetermittit. Idem obseruat de Credo in unum Deum. Subiungit absolute praetermissis uersis. Dominus uobiscum, & Oremus, Orationem, Epistolam, Graduale, Alleluia, uel tractum, Euangelium quod incipit, Sequentia, uel initium S. Euangelij, praetermissis Dominus uobiscum offertorium. Communionem. Et similiter omnia uer. Dominus uobiscum et Oremus, absolute subiungit post communionem, omnia intelligibili uoce legens, & sic ibi absque alia cerimonia officium ipsum terminat, cum dicit secrete, seu competentem uoce, Antiphoniam puero rum &c. Deponit omnia paramenta, pro ut superius post missam ordinariam dictum est, haec ibi.*

Quinquagesimumsextum miscellaneum quod ex iisdem quarto infertur etiam uera esse, quae idem liber sacerdotalis ubi sup. in d. tract. c. 33. continet de missa fecta Op. Nauar. Tom. II.

in mari & fluminibus celebrari solita sunt haec uerba. In loco fluctuanti, ut in mari & fluminibus celebrare non licet alicui. Consuevit tamen in mari pro populari deuotione, absque consecratione, Missa (quam fectam uocant) dici per sacerdotem hoc ordine: In loco uasis Ecclesiola nuncupato, parata est mensa, supra quam ponitur mappa munda, etiam non benedicta, & in medio partis posterioris eiusdem mensae Crux, ac hinc & inde in cornibus posterioribus ipsius mensae duo candelabra cum duabus candelis ardentibus collocantur, ubi sacerdos Missam huiusmodi dicturus, ante dictam mensam stans accipit superpellicium & desuper stolam ab humeris dependentem, quam transferat ante pectus per modum Crucis, & cingulo eam firmat. Vel secundum alios, omnibus parametis sacerdotalibus induitur ordine superius dato, omnia sola planeta siue casula, qua non uitur. Sic que paratus stans ante mensam praedictam facit confessionem cum intercessionibus dicens, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Introibo &c. pro ut habetur supra in principio Missae, usque ad orationem, Oremus te domine: ut per merita &c. exclusiue ascendit ad mensam, & omissio illius osculo, stans in cornu Epistolae legit illius introitum, kyrie eleison. Gloria in excelsis Deo, si est dicendum, Dominus uobiscum, non vertendo se ad populum. Oremus, & orationem ordinariam. Deinde si placet & dici conueniat facit unam vel duas commemorationes, legit epistolam, graduale, Alleluia, si est dicendum, uel tractum, portat librum ad cornu euangelij, dicit in medio mensae, Munda &c. Dominus sit in corde &c. Deinde ante librum, Dominus uobiscum. Sequentia &c. signando librum & se in fronte, ore & pectore, finito euangelio osculatur textum, dicit Credo, si dies & officium requirit, Dominus uobiscum, non vertendo se ad populum. Oremus, Offertorium, Praefationem, Sanctus &c. Oremus praecipis salutaribus moniti &c. pater noster, Agnus Dei, & dat osculum pacis, si alias officio illius diei, & quod legit, conueniat, reuertitur cum libro ad cornu Epistolae, dicit communionem in eodem loco, Dominus uobiscum,

Secunda pars Decret.

non vertendo se ad populum, Post communionem & commemorationes, si prius fecit ibidem, dominus vobiscum, ut prius, & ite Missa est, vel benedicamus, prout conuenit, aut, requiescant in pace, si legit pro defunctis. Quo dicto ibidem se uertit ad populum, & illi more solito benedicit, si non legit pro defunctis. Pro quibus si legit, benedictionem huiusmodi prætermittit. Tum dicit, Dominus uobiscum & signans se ipsum in fronte, ore, & pectore continuat. Initium sancti Evangelij secundum Iohannem, In principio &c. ut supra. Quo finito, vestes sacras, quas recepit ibidem deponit. Omnia præmissa in huiusmodi Missa dicuntur voce intelligibili, ita quod ab omnibus illis interessentibus audiantur. hæc ibi. Circa quæ tamen aduertendum est, quod non videtur dicenda Post communio, quando in ea fit mentio de oblatione, sacrificio, vel sacramento oblato, vel percepto, qualis est Post communio, quæ in Missa Dominicæ primæ Aduentus, & in alijs multis pro Papa dicitur, scilicet: Hæc nos quesumus domine perceptio Sacramenti. Qualis item illa Postcommunio vnius Confessoris, *Refecti, potuque caelesti*, & aliarum multarum, cum ea sunt verba præsupponant factam esse consecrationem Sacramenti, & illud perceptum, quæ in Missa sicca non sunt. Et ita qui eas diceret mentiri videretur, quod nulla de causa facere licet, capit. primum 22. q. 2. cap. super eo. de vsur. Addendum item quod præfatus Gulielmus ait, ubi sup. lib. 4. capi. primo. nume. 23. Rationali diuinorum. offic. posse dici etiam, Pax domini sit semper vobiscum, Quod ea ratione asseri potest, quod illa verba, *modo non fiant super calicem*, nõ præsupponunt consecrationem factam, nec Sacramentum perceptum, sicut præfata Postcommuniones.

Quinquagesimumseptimum Miscellaneum, quod quinto etiam insertur uera item esse illa, quæ continet præfatus liber in d. tracta. 4. c. 36. de modo dicendi Missam siccam, coram infirmo vel alio (quam varijs de causis dici posse præsupponit) in hæc verba, *Si aliquando acciderat quod infirmus, uel alius Sclt. Missa audire, ubi non est sacerdos ad Missam celebrandum dispositus; Quia ipse eadē die celebravit, uel*

ex alia legitima causa, poterit Sacerdos in Ecclesia, uel alio loco conuenienti, ut præmittitur huiusmodi Missam legere in omnibus, & per omnia, pro ut superius de Missa naturali dictum est, & non in ea Sacramenta ostendere, etiam illud in Ecclesia ibidem in loco suo Sacro habeat paratum, propter periculum offensionis, ad laudem Saluatoris nostri. Circa quod etiam aduertendum, quod ratio, quæ redditur in præfatis verbis, cur non debeat ostendi verum Sacramentum, non videtur satis apta & efficax, & videtur posse reddi hæc aptior, quod quædam irreuerentia videtur fieri tanto Sacramento educendo illud ex custodia, ex leui causa, & tempore, & modo insolito. A quali omni irreuerentia, omniq; specie eius, eo magis nos oportet fugere circa tægentia missam quo illa magis omnia alia diuina officia præcellit, quoque in illa, ut habet Concilium Vienne in Cle. 1. de reli. & vene. sanct. col. 2. conficitur Sacramentum maius præcellens, & memoriale mirabile, ac stupendum delectabile, suauitissimū ac super omnia preciosum. Quodq; ut alii cubi 3. par. q. 63. art. 3. ait Angelicus Doctor (de eodem bene meritis) omnium Sacramentorum est maximum. Quodq; ut idem alibi in sermone de Eucharistia breuiarijs inserto, ait, omnium miraculorum a Christo factorum est maximum. Quodque nullum Sacramentum est eo salubrius, eoq; purgatur peccata, virtutes augentur, & mens omnium spiritualium charismatum abundantia impinguatur. Per cuius vtiā memoriam ænigmatiscam, ex parte obscuram vix, sed vera, eademq; firma fide sustulit, perque vsum eius cernuis venerabundisq; animis frequentatum, ad omnium clarum patriæ intuitum eiusdem perueniamus. Amen.

Summaria Miscellaneæ. 58.

- Indulgentiam ad querendam forma seruanda. n. 128
- Oratio trium dierum qua melior oratione vnius diei. n. 128
- Forma non suppletur per æquipollens. n. 128
- Conditio implenda in forma specifica. n. 129
- Plus non continet minus cum ratio est diuersa. n. 129
- Oratio & eleemosina semel factæ, quæ valeant,

Miscellanea de Oratione.

102

leant pro ter fallis. n. 129
Statutum videtur, quod statuent rogatus statuisse. n. 129

128 **Q**uinquagesimum octauum Miscellaneum, interrogatus, An indulgentia Iobila nunc a S. D. N. concessa (quo efficacius imploremus diuinam elementiam, qua bellum præsens Flandriæ in Gloriam suam, in augmentum fidei Catholice, quæ Romana est, pacem, tranquillitatemque totius Ecclesiæ Christianæ uertat) queratur ei, qui uno solo die pro præfata clementia Deum tantum orauit, quantum tribus diebus tenebatur orare. Respondet primo, hanc questionem esse similem illi, quam me ante triduum dignatus fuit quidā Summus Illustriss. (cui multis nominibus plurimū debeo) interrogare, scilicet, An præfata indulgentia quæreretur, qui vno solo die largiretur eleemosinam tantam, quanta facta tribus diebus sufficeret ad eam querendam. Secundo respondeo, utramque questionem esse quotidianam, quippe quæ occurrit in omnibus fere Iobileis, in quibus, sicut in hoc conceditur indulgentia Iobila contritijs & confessis, qui quarta & sexta ferijs, nec non die sabbathi ieiunauerint, & orationes deuote habuerint, & eleemosinas potentes iuxta suam deuotionem largiti fuerint. Tercio, quod pro vtriusq; parte affirmante facit primo, quod non refert, quid de æquipollentibus fiat, l. fin. ff. mandati. licet ex quadam de testibus. & oratio & eleemosina factæ uno die eiusdem quæritur, cuius factæ tribus diebus videntur sibi mutuo æquipollere. Secundo facit, quod qui soluit plus, videtur solvere minus, sicut promittens plus, videtur promittere minus, l. 1. §. si stipulam. ff. de verb. obliga. & reg. cui plus de reg. iur. libro sexto. At qui soluit ante diem, videtur soluere plus, sicut qui petit ante diem, videtur petere plus quam sibi debetur, capit. 1. de plus petito. §. si quis agens, In sit. de actionibus. Ergo orationes habite, & eleemosinæ factæ saltem primo die tæta magnitudinis, quantæ tribus diebus factæ sufficerent, non solum satis, sed etiā plus quam satis, satisfaciunt. Sed contra tenendum est, tum quia seruanda est forma data ad indulgentiam querendam,

adeo quod nõ queritur illa, nec vlla pars eius, nisi compleatur totum, quod indulgens ad eam querendam requirit, ut efficaciter alibi in tract. de indulgentijs, notab. 15. colligimus ex quadam Extrauaganti, quæ incipit unigenitus. relat. ad litteram dict. tracta. de indulgentijs. notab. 12. de peniten. & remission. Clementis Sexti. At forma querendi hoc Iobilaum habet, quod tribus diebus habeantur orationes, & fiant eleemosinæ. Ergo non sufficit vna die habere & facere illas, nõ quia concessio Indulgentiæ restrictè intelligenda est, arg. ea. porro. de priuileg. quod in specie dixit quædam glo. recepta, in regula 56. Innoc. III. Cancellariæ, quam ad hoc alibi citamus, in comment. de indul. super §. in leuitico. de peniten. dist. 1. notab. 9. nu. 7. tum quia dispositio copulatiua ad sui veritatem requirit, ut omnes eius partes sint veræ, leg. hæredi plus, ff. de condit. institut. §. si plures, in sit. de hæred. instituendis. Ergo ad hoc, ut quis dicatur largitus esse eleemosinam quarta feria, sexta & sabbatho, non sufficit ut largiatur vna, vel duabus illarum, tum quia licet id quod est dandum, vel faciendum aliquo tēpore, potest fieri ante illud, quando tēpus est adiectum in fauorem debitoris, l. qui Romæ, in principio, vbi Bart. & communis. ff. de verbo. oblig. non tamen potest id fieri, quum est adiectum in fauorem alterius, l. cum pater, §. a filia, ff. de legat. 2. ut & not. post alios in hæc ipsa materia orationis alibi in Enchirid. de orat. ca. 3. anu. 23. tradimus, asserentes quod pœnitens iussus ad recitandos Psalmos pœnitentiales septies, septem hebdomadis, nõ satisfacit dicēdo illos septies in vna hebdomada, si tempus non fuit adiectum in fauorem eius, ut lenius eos recitare posset, sed in fauorem animæ sue, ut maiore tempore desheret peccata. Et in casu proposito videri potest onus de faciendo Eleemosynam tribus diebus, adiectum esse, ut diutius, & pluries bene operaretur, tum quia conditio debet impleri in forma specifica, & non in æquipollenti, l. qui hæredi, leg. Maxi. ff. de condit. & demonstra. quin, & efficit, ut possum sub ea, censetur esse de forma substantiali actus, secundum Baldum, in Auc. mari & Auiz. C. quā mul. of. tut. fung. pot. CC 2 quem

Secunda pars Decret.

quem inter alios sequitur Felynus, capit. cum dilecti. ou. 6. de rescriptis. tum denique quod nemo diceret sufficere ieiunare vno solo die tam austerius proferendo cenam in noctem, & tunc solum parum panis & aquae sumendo, quod esset tanti & maioris meriti, quam trium dierum ieiunium opipare sexta hora cenantis.

Ad primum oppositorum responderi potest, primo negando quod equipol- leant facere prædicta vno die, vel tribus per supra in argumen. pen. pro hac parte adducto. adducta. Secundo videtur, quod illi regule, non refert quid de aqua pollenti- bus fiat, non est locus in dispositione condi- tionali, & alijs, in quibus aliquid pro for- ma tradit, vel ratio diversitatis aliud suad- det. Et in proposito, Oratio & eleemosyna tribus diebus facienda, pro conditio- ne & forma querendi Iobileum tradi- tur. Et ratio est diuersa, quia maioris me- riti est, ter tribus diebus orare, & eleemo- synam facere, quam vna tantum die.

Ad secundum responderetur, quod illa regula, plus continet in se minus, fallit in his quæ sunt de forma & conditione sub- stantiali, iuxta quandam glossam in ca. plus. de reg. iur. lib. 6. per eum de non sacerdo- tali. de præbend. eod. lib. & doctores ibi. Neque cum est ratio diuersa, ut annota- uit Decius post alios in reg. non debet. sub. finem. ff. de reg. iur. Et in casu pro- posito agitur de implendis ijs, quæ dantur pro forma & conditione querendi iobileum, & non militat eadem ratio in implendis ijs semel, quæ militat in im- plendis ter, ut prædictum est. Ex quo infer- tur primo quàm vtilissimum fore, ut parochi, & Concionatores huiusmodi Iobi- lica promulgantes monerent præfata tria, tribus diebus in eo expressis esse faci- endam, quoniam scio multos, partim per negligentiam, partim per incogitantiam omittere orationes, & eleemosynas usque ad sabbatum. Quamvis aliquando visum fuerit nobis id, quod & nunc videtur, probabile, scilicet, quod qui per probabilem ignorantiam, obliuionem, vel incogitantiam siue inadvertentiam absque alia culpa & negligentia omitteret ora- re, & eleemosynam facere vique ad sab- batum, & tunc haberet orationem & fieret eleemosynam notabiliter maio-

rem, quam tribus diebus facere teneba- tur, ex quadam æquitate, & tacita indul- gentis intentione, quæreret illam. Quia rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit, capit. secundo. de constitut- tionibus. Et quia quadam glossa singula- ris & recept. l. tale pactum. §. si. ff. de pa- ctis, dixit, pro tacite statuto habendum id, quod verisimiliter statutum fuisset si ab iternente queritum fuisset. Et verissi- mile est, Papam si de hoc casu interroga- tus fuisset, ita pro sua maxima pietate, & æquitate responsum.

Summaria Miscellaneæ 59.

Absolutio a reſeruatis facta per Confessa- rium, virtute Iobilai electi, an valeat si reliqua ad querendum illud requisita non ſiant. n. 130

Confiteri his idem peccatum nemini cogi- tur. n. 130

Absolutio Sacramentalis non debet esse co- ditionalis. n. 131

Confessio facta excommunicato, quæ non valet. n. 131

Quinquagesimum nonum Miscel- laneum, quod circa idem præ- sens Iobileum occurrit etiam in præsentia queritio nona, & grauissima cuidam Confessario peripio, perdocto, perque celebri Concionatori, de quodam qui firmiter propones querere illam die- Dominica sequenti, cum animo firmo fa- ciendi omnia ad querendum Iobileum requisita vere contritus, confessus fuit se- ria secunda generaliter omnia totius ui- tæ suæ peccata, etiam reſeruata, a quibus fuit absolutus a Confessario virtute Iobi- lici electi, qui postquam ieiunauit feria quarta, non curauit ieiunare, nec orare, nec largiri eleemosynam feriam sextam, & sab- bathum, neque communicare die Domini- ca, An Confessio reſeruatorum, & abso- lutio ab eis facta valeant, ita quod non ob- ligetur iterum illa confiteri, neque eorū absolutionem aliam querere? Et quidem pro parte negante facit primo, quod ut su- pra dictum est, in miscellaneo præceden- ti. Nulla indulgentia, nec pars eius, que- ritur alicui antequam faciat omnia, quæ re- quiruntur ad eam querendam, etiam si bonam

Miscellanea de Oratione.

203

bonam partem eius fecerit per quandam extravagantem Clementis VI. quæ inci- pit, Vngenitus. de pœnit. & remissi. inter communes. alibi a nobis ad verbum rela- tam, in tracta. de indul. super §. in leuiti- co. de pen. dist. 1. nota. 12. ex qua id effica- citer collegimus in d. trac. not. 45. & alijs fundamentis munuimus.

Secundo, quod intentio Sanctissimi Do- mini nostri videtur esse, ut Confessarius absoluat a reſeruatis sub conditione, si fe- cerit requisita ad Iobileum querendum, & actus agentis non operatur ultra inten- tionem eius. In omni. ff. de rebus ere- dit. capit. si. de præben. Tertio fecit, quod alioquin daretur occasio fraudis, quæ quis possit virtute Iobilai absolui ab omnib. censuris reſeruatis S. Sedi Apostolicæ, nil curando de Iobileo querendo. Posset enim quis confiteri, & absolui feria secun- da, vel tertia hebdomade, in cuius Domi- nica sequente per sacram communionem querendum est Iobileum, & nihil præte- rea curaret de Iobileo querendo, & ita maneret absolutus a reſeruatis, antequam communicaret, aut illam orationem, aut eleemosynam faceret, quod videtur ab- surdum, & ita non dicendum. l. nam quod absurdum. ff. de bon. liberto. cap. dudum. de præbend. lib. 6. Quibus tamen non ob- stantibus, pars affirmatiua, nempe quod absolutio valeat, & Confessio non sit ite- randa tenenda est; tum quia qui semel confitetur legitime peccata sua, & abso- luitur, non tenetur illa iterum confiteri iu- re naturali, nec Diuino, nec Canonico communi: immo nulla lege humana pos- set constitui, ut quis absque consensu suo obligetur ad confitendum his idem pec- catum, ut post Thomam in quodlibeto 3. a. t. 12. & alios in 4. sentent. dist. 17. tra- didimus. At is de quo queritur legitime fuit semel confessus peccata reſeruata, & legitime absolutus: Ergo non tenetur iterum confiteri, tum quia præfatus pœ- nitens si fecisset omnia ad Iobileum que- rendum requisita, vel obiret mortem an- te diem Dominicum, iudicaretur absolu- tus, etiam quoad reſeruata, & non per aliam absolutionem: Ergo illa absolutio fuit valida etiam quoad reſeruata; tum quia Sanctissimus Dominus noster, requirit ieiunium, & eleemosynam, & orationem, Op. Nauar. Tom. II.

tanquam præambula Iobilei, ad Confes- sionem, & absolutionem peccatorum: At ieiunium, oratio, & eleemosyna facta ua- lent, etiam non consecuto Iubileo: Ergo etiam confessio, & absolutio reſeruato- rum ualebunt, eo non consecuto.

Ad primum argumentum in oppositu formatum responderetur, quod procedit a separatis, & ideo non ualet, l. Papinia- nus. ff. de minoribus. Aliud enim est in- dulgentia querenda, de qua sumitur ar- gumentum: aliud confessio legitima, quæ est quoddam præambulum ad eam, que- rendam, & requisitum, & potest, immo de- bet esse legitima.

131 Ad secundum autem argumentum responderetur, negando intentionem Pa- pæ fuisse concedere Confessarijs eligen- dis potestatem absoluedi sub conditio- ne, si facerent omnia requisita ad que- rendum Iobileum, & non alias. Tum quia ni- hil tale habetur in Bulla, immo per eam fit potestas absoluedi absolute. Tū quia nullum mandatum generale extenditur ad delicta. l. procurator. ff. de edictio. in debiti. cap. 1. de iureiurand. lib. 6. At Con- fessarius, qui absoluit Sacramentaliter sub conditione rei futuræ delinquit, quia absolutio esse incerta, & in pendentem, ut post Sanctum Antoninū tradidimus pri- dem, capit. 1. in princip. num. 62. de po- nitent. dist. 6. & postea in Manuali Con- fessoriorum, capit. 26. numero decimo- secundo, ergo non fuit intentio S. San- ctitatis, ut confessarij absoluerent condi- tionaliter.

Ad tertium responderetur, negando, quod per hoc daretur occasio delinquendi, & fraudandi fructum Iobilai illis, qui nol- lent aliud, quàm absolutionem a reſerua- tis. Quia nos loquimur de illo, qui uere contritus, & cum proposito firmo que- rendi Iobileum, & faciendi omnia in id requisita, legitime confitetur. Et qui ta- li fraude uteretur non esset legitime con- fessus, nec absolutus a reſeruatis, neque a non reſeruatis. Quia confessio sua non esset integra, eo quod peccatum illud ani- mi fraudandi admissum, taceret, sicut in simili tradidimus alibi, in Manuali Con- fessoriorum cap. 9. num. 4. quod licet con- fessio ab excommunicato facta, & abso- lutio ei data ualeant, si ignorat, uel non

Secunda pars Decret.

aduertit se esse excommunicatum, neque excommunicato non licere suscipere Sacramentum, non tamen valent, si fiant ei hoc scienti, & aduertenti. Quia non penitet, nec confitetur integrè, eo quod non penitet eum peccati, quod in hoc committit, nec confitetur illud.

Summaria Miscellanei 60.

Iobelaum hoc, vt impotens ieiunare, quæ rat. n. 132
Iobelaum impeditus facere, vt quærit. n. 132
Iobelaum hoc an quærat Confessum mane Dominicæ. n. 133
Legè seruare videtur seruans sine ei⁹, licet medium statutum nō principaliter propter se, sed propter finem non seruet. n. 133

132 **S** Exagessimus Miscellaneus, quod post præcedens Miscellaneum prælo mandatum tria quotidiana interrogor a quodam Sacerdote admodum reuerendo. Primum an præfatum Iobelaum quæserit messor, vel alius operarius, qui operando non potuit ieiunare tribus diebus in Bullis Iobelæi præscriptis, cætera tamen omnia requisita impleuit. Secundum an quæserit illudis, qui non fuit confessus intra hebdomadam usque ad mane Dominicæ, in qua debebat communicare, tunc autem sic, & postea communicauit, & antea cætera omnia adimpleuit præterquam, quod supplicationibus, siue processionibus in Bulla fieri iussis non interfuit. Ad quorum primum respondeo, quod pro parte negatiua, scilicet, quod non quæserit, facit primo, quod qui de duobus propositis alterum concedit, alterum negare videtur: at Bulla huius Iobelæi excusat expressè ab obligatione, capitul. nonne, de præsumptio. le. cum prætor. ff. de iudicijs. largiendi elemosinam illum, qui eam facere nequit: nihil autem ait de non potente ieiunare: Ergo videtur illum non excusare. Secundo, quod (ut in proximo Miscellaneo probauimus) non quærit quis indulgentiam, qui omnia quæ ad eam quærendam requiruntur, non implet, etiam si iusto impedimento aliquid eorum omittat, vt alibi in tracta. de indulgen. notab. 19. nume. 3. & 4.

per Extrauag. Vnigenitus. de peniten. & remission. inter tam ibi notabil. 12. probamus, per Extrauagantè, Vnigenitos. Tertio, quod non dicitur impeditus, qui potest tollere impedimentum, argu. c. si. de electione. & c. commissi, eo. tit. lib. 6. at messor, & alius operarius, licet non possit ieiunare operando, potest tamen id facere non operando, & ita potest tollere impedimentum ieiunij, ac cōsequenter ieiunare. Pro parte autē affirmatiua facit primo, quod fortius, aut saltem æque obligat quem ad ieiunandum præceptum Ecclesiæ, ac Bulla hæc, at operarius, qui ob iustam necessitatem operatur opus, quod operando ieiunare nequit, excusatur a ieiunio Ecclesiæ pcepto, vt post alios tradimus in Manua. Confess. c. 21. nume. 16. Ergo etiam excusabitur a ieiunio huius Bullæ. Secundo quod de similibus idem est iudicandum, l. illud. ff. ad l. Aquil. c. dudum. 2. de elect. at impotens facere elemosinam, excusatur ab ea faciendâ per ipsammet Bullam, ergo etiam non potens ieiunare excusabitur a ieiunio, cum quoad hoc illa duo sint similia. Tertio quod licet non quærat in dubio indulgentiam is, qui non implet omnia ad eam quærendam requisita, etiâ si ob impedimentum iustum omittat; quærit tamen quando expressè excusatur ab eis faciendis iuste impeditus, vt præfata Extrauag. de peniten. & remiss. Vnigenitus probat, & nos alibi in præfato notab. 19. annotauimus. & S. D. N. expressè concedit, in Bulla Præfati Iobelæi, vers. Eos qui morbo, vel alio iusto impedimento facere requisita ad hanc indulgentiam, ut quærant eam faciendâ pro illis alijs, in quæ Confessarij commutauerint illa, & in claris non est locus coniecturis. l. continuus. §. cum ita, ff. de verbo. obl. Itaque ad quæstionem propositam resolutè dicendū est quod messor vel alius operarius, de quo quæritur, si propter iustam necessitatem alendi & sustentandi se uel uxorem, aut familiam suam, quam tenetur alere, omisit ieiunare præfatos dies, sed fecit alia in quæ Confessarius suus, illa ieiunia ei commutauit, quæsiuit indulgentiam, & non aliâs. Ad primum oppositorum respondeamus, quod illud vulgatum, qui de vno dicit, de alio negare videtur, intelligendum est de alio dissimili, & non de alio simili,

Miscellanea de Oratione.

vt singulariter annotauit alicubi Domini eius capit. qualis. 25. distinct. pro quo est textus ca. si tibi. De præbend. lib. 6. adiungit gloss. quæ text. loquentem de absente, extendit ad præsentem, qui eo casu est similis præsentem. Ad secundum respondeo, quod assumptum in eo intelligendum est in casu dubio, & non in claro, vt proxime dictum fuit.

Ad tertium, quod nostra responsio agit de operatio operante propter iustam necessitatem, qui licet potentia, siue possibilitate logica dicatur posse ieiunare, possibilitate tamen morali iuste dicitur non posse ieiunare. argum. cap. faciat. 22. quæstio. 2. & le. nepos proculo. ff. de verborum significat.

Inter impotentem autem ieiunare, & inter impotentem largiri Elemosynam videtur quoad hoc Iobelaum id interesse, quod ille non quærit illud nisi faciat id, in quod Confessarius ieiunium commutauerit hic autem sic. Quoniam solum potentem largiri Elemosynam obligat ad illam, & ita impotens non tenetur ad illam, nec cōsequenter ad aliud, in quod illa commutetur, ad ieiunium autem obligat omnes, ad quod (vt supra dictum est) non excusaret impedimentum etiam iustum, nisi id in Bulla exprimeretur. Exprimatur autem vt excuset, dummodo fiat id, in quod a confessario commutabitur, & ita id est faciendum. Ad secundum quæsitum respondetur, quod pro parte negatiua, scilicet, quod qui non fuit confessus ante mane Dominicæ, non quærat hanc indulgentiam, facit primo, quod Bulla requirit, vt confessio fiat in hebdomada præcedente Dominicam Communionis, at is non fuit intra illam confessus, ac cōsequenter non impleuit omnia requisita per Bullam. Quod tamen oportet facere ad indulgentiam quærendam, vt supra dictum est in proxima q. & in proximo Miscellaneo.

Secundo, quod multo melius est confiteri ante præfatas orationes, elemosynas, & ieiunia requisita, quam post ea, cū illa facta in statu gratiæ sint multo gratiora Deo, & habiliora ad obtinendum id, propter quod Iobelaum conceditur, & cōfessio Sacramentalis actus peracta est de præcipuis medijs ad illū statum quæren-

dum, secundum omnes, per multa alibi nobis tradita in Manua. Conf. ca. 1. & 2. & cap. 22. a nu. 33.

Pars tamen affirmatiua, scilicet, quod is de quo quæritur, consequutus fuerit indulgentiam videtur tenenda, tum quia is, qui seruat finem ad quem aliquid non propter se principaliter, sed propter illū finem tanquam medium constituitur, satis videtur seruare constitutum, licet illud non faciat, vt Panormitanus colligit ex quodam Canone Concilij generalis, in vltim. notabil. capitul. quoniam contra de probationibus, quem sequitur ibi Aretinus, & late confirmat Felynus. & licet Decius contra id argumentetur, tandem tamen ait saluari posse dictum Panormitani quoad forum conscientie, vt procedat, iuxta illud dictum Innocenti celeberrimum in alio Canone, capitulo quis propter de electione, eiusdem Concilij, videlicet quod electio prælati facta non seruata forma, & solemnitate iure humano statuta, ualet quoad forum conscientie, si iuxta ius naturale maior pars vere consensit in electum. Et in casu nostro agimus de re fori conscientie, & in quo iubetur fieri confessio intra hebdomadam non principaliter propter ipsam, sed ad finem iuste sumendi Eucharistiam, quam non licet sumere etiam verissime contrito non præmissa confessione actua li peccati mortiferi, iuxta quandam glossam singularem, capitul. de homine. de celebration. missar. redactam in Canone a Concilio Tridentino, in canone 11. sess. 13. Ergo satis seruatur ordinem Bullæ, qui ante Communionem tempore apto habendam fuerit confessus, tum quia nemo negabit sufficere confiteri feria quinta, sexta, & sabbatho etiam in eius nocte vna quarta horæ ante dimidiatam noctem, & durum videbitur, ei qui hoc confitebitur, negare, quod satisfaciatur, qui vna quarta horæ post eam dimidiatam confiteretur, & qua ratione defendi potest sufficere confiteri vna quarta horæ post dimidiatam noctem, eadem potest defendi sufficere confiteri post vnâ horam, & tres, & quatuor, & plures, dummodo id fiat ante Communionem opportuno tempore sumendam, arg. l. illud. cum similib. ff. ad leg. Aquil. tum quia falsum est dice-

Secunda pars Decret.

re intentionis S.D.N. fuisse obligare ad conficiendum ante ieiunia orationes, & elemosinas faciendas, alioqui enim non sufficeret confiteri etiam intra hebdomadam feria quinta, & sexta, & minus sabbatho post illa facta, quod est absurdum, & contra omnium praxim. Ergo non est dicendum. Et ita vidimus consultum, & servatum in Hispanijs ante triginta annos in casu Iobelei huic similis.

Ad opposita responderi potest, quod factis confitetur intra hebdomadam precedentem, quoad hunc effectum, qui confitetur mane Dominice ante Communionem per rationes predictas. Cum confessio requiratur non principaliter propter se, sed tanquam medium ad finem iulle sumendi Sacramentum Eucharistie, ad quod sufficit confessio mane Dominice ante illius summptionem facta. Ad tertium questum respondeo, quod non fuit necessarium interesse supplicationibus siue processibus per Ballam haberi iussis. Quia licet S.D.N. iusserit eas fieri, & desideraverit, ut si frequenter comitatu fierent non tamen precepit, ut omnes Iobileum querituri, interessent eis, sed solum ut ad eas invitarentur, & invitatio, hortatio, & rogatio non inducunt preceptum, sed consilium tantum faciendi ea, in quibus invitatur, & rogatur. S. f. 4. dist. 8. c. quod precipitur 14. quæst. 1.

Summaria Miscellaneæ 61.

- Beneficium an liceat acceptare nescienti recitare.* n. 134
Beneficium licebat olim pueris acceptare nunc autem minime. n. 134
Munus per se exercendum non capiat nesciens illud exercere. n. 134
Beneficium non quaritur per collationem ante acceptationem. n. 136

137 **S** Exageſimum primum Miscellaneum, quod ante paucos dies interrogati; An liceat ei, qui non caller artem siue modum recitandi legitime horas canonicas, suscipere beneficium Ecclesiasticum, & compere illud cum alijs coperentibus, & concurrentibus, quum per concursum est conferendum? Respondemus, quod a parte affirmante stat primo,

quod olim ante sacrum Concilium Tridentinum, cap. 6. sess. 23. passim conferebatur beneficia simplicia pueris infantia siue ætatem septem annorum egressis, qui nesciebant recitare illas, imò & ignorabant quos, & quæ essent illæ. Secundo, quod usus ille non erat Canonico iuri contrarius, imò consentaneus, iuxta resolutionem communem Panormitani & aliorum in capitulo super inordinata de præbendis capituli indecorum de ætate, & qualitate, & capitulum ex eo de electione, libr. 6. Pro qua est per locum ab speciali Regula, quæ est 17. Cancellaria Innocentij Octavi, quatenus specialiter requirit ætatem quatuordecim annorum ad Canonatum Ecclesiæ Cathedralis, & decem annorum ad Canonatum Ecclesiæ Collegiæ, adiuncta glossa, quæ diffinit rationes, portiones, & præbendas, quæ non essent Canonicales, posse conferri maiori septem annorum, non obstante illa regula, quæ ad solos Canonicos præscribit illa tempora, imò quod mortuo Papa (quia per eius mortem cessant Regule Cancellariæ per prætorium earum) posset ordinarius conferre prædictos canonicatus maioribus septem annorum. Tertio, quod et post præfatum Concilium frequenter conferuntur beneficia etiam indoctis, qui vix vix acceptant in manibus breniaria. Quarto, quod etiam Magisterium, Doctoratus, & alia munera Minorum conferuntur illis, qui vix salutariter a limine facultates illas, quarum docendarum præfata munera conferuntur eis. Quinto, quod etiam officia Romana scriptorum, & quædam alia tam Ecclesiastica quam secularia ubique gentium donantur viris per Bullas Apostolicas nescientibus scribere, & nescientibus illa exercere. Sexto, quod tam circa spiritualia, quam temporalia videntur abrogatæ leges illæ quibus veramur fungi muneribus, quorum exercitium ignoramus. Septimo, quod recipiens beneficium non videtur teneri ad recitandas præfatas horas intra primum semestre, cum nec per Concilium Lateranense sessio. 9. §. statumimus, nec per Pium V. in Extravaganti, relata a nobis in Enchirid. de oratione, capitulo. 7. Ex proximo Lateranense cogat Beneficiarios omittentes illas primo semestri restituere fructus

Miscellanea de Oratione.

fructus illius temporis. Quibus tamen non obstantibus contrarium est dicendum, tum quia lex naturalis, divina, & humana habet, ne quis suscipiat munus exercendum statim necessario per semetipsum, quod nescit exercere. Quia vult se obligare ad impossibile, cum ad faciendum aliquid bene requirantur potestas & scientia, cum super de off. dele. & est per se notum: tum quia id præsupponit Gregorius, cap. non est putanda. i. q. 1. in quodam capitulo, cuius glossa in d. c. non est putanda. citat illud Horatii in arte poetica.

Summe materiam nescitis qui scribitis, aquam

Vribus. Et uersate diu, quid ferre hoc, cui concordat Cuius luteo consultus in d. Lidem iuris. Ad legem Aquiliam, & illud A. Persij Satyra quinta.

Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas,

Vt teneat uetior infamia debilis actus.

Diluis ellebrorum, certo compescere puto Nescius examen, notat hoc natura medendi.

Naum si pascat sibi peronatus arator

Luceſcit rudis, exclamet Melicerta perisſe

Frontem de rebus.

Tum quia glossa quædam singularis Cle. r. de Magistris, recepta, ait peccare, qui indignus accipit honorem Magistris, vel Doctoratus, tum quia recte responderi potest ad opposita, pro parte affirmante adducta. Ad duo quidem priora, quod procedunt a separatim, & ita inualide, l. Papinianus exuli. ff. de Minoribus. Aliud enim est acceptari beneficium a puero, quod antiqua iura permittebant, aliud est acceptari beneficium ab ignorante recitare, quod nulla lege permittitur. Multi enim pueri sciunt recitare, quorum de numero etiam ipse fui, qui a nono ætatis meæ anno (in quo mihi quoddam Beneficium simplex collatum fuit) eas in hunc usque octuagesimum quintum (gratia Deo) recito. Sed sanctissime, prudentissimeque præfatum Concilium prouidit. Ne ullum Beneficium quamlibet simplex ulli puero ante decimum quartum annum conferatur, quandoquidem adeo difficile est puero bene recitare, ut nulla in re uideatur mihi adeo seni, & exercitato etiam nunc se

quemus peccare, quam in eis non bene recitandis. Et uix me ullius rei magis pœnitet, quam acceptum beneficium in tantâ puerili ætate.

Ad tertium, & quartum respondetur: Non quod sit, sed quod fieri debet, esse faciendum, l. nemo. C. de sent. & interloqu. om. iudicum, & capitulum. causam que de electione. Ad quintum, quod officia scriptorum, & quædam alia similia tam ecclesiastica, quam secularia non habent onus dicendi & exercendi ea per semetipsum, sed per se, vel per alium ad id idoneum, Beneficia uero habent onus dicendi præfatas horas per ipsosmet Beneficiarios, secundum omnes, per alibi a nobis tradita, in Enchirid. siue Manual. de oratione capitulo septimo.

Ad sextum respondetur, quod lex præfata, quæ uetat ne quis fungatur munere habente onus, quod statim necessario est subeundum per ipsammet suscipientem illud, si nescit eo fungi, non solum est humana, sed etiam naturalis & diuina per prædicta, & ideo nullo usu abrogari potest. c. quæ contra. 8. dist. c. fin. cum anno. ei per omnes. de consuet. Quamuis enim lege, consuetudine, uel dispensatione fieri possit, quod quis accipiat munus cum onere, quod per se subire nequit, cum facultate illud exercendi per alium, non tamen fieri potest, ut quis iuste accipiat munus cum onere necessario exercendi per semetipsum, si nescit per se illud exercere. Quia cum hæc sibi repugnent, non possent simul licere. l. ubi repugnantia. ff. de regul. iur. & capitulo sollicitudinem. de appellationibus. Et ut prædictum est, beneficia habent annexum onus recitandi horas Canonicas statim & necessario subeundum per ipsosmet Beneficiarios.

Ad septimum respondetur, quod etiam ut duo priora, procedit a separatim, & ita male l. Papinianus exuli. ff. de minoribus. c. ad audiendam, de decimis. Aliud. n. est non teneri ad restituendum fructus, quod allegata in eo assumunt, aliud non teneri ad recitandum, q. in eo cōcluditur. Et præfatus Pius expresse determinat in præfata Extravaganti, Quæ omittit horas in primo semestri, licet non teneat restituere fructus, grauius tamen peccat, per q. mense proximo quendam ab hoc errore auertimus.

Secunda pars Decret.

135 Limitanda tamen est hæc Conclusio ita, ut non includat eos, qui tali sunt ingenio, & taliter sciunt legere, & talem Magistrorum, vel sociorum oportunitatem habent, quod probabiliter credunt, quod poterunt legitime recitare statim potest acceptatum beneficium collatum, & proponit firmiter hoc facere simul ac illud acceptauerint. Quia fundamenta eius, nihil contra eos concludunt. Memini autem consuluisse pridem cuidam, ut beneficii collati sibi acceptatione differret quantum iuste posset, ut interim disceret recitare, & quædam alia facere ad sancte acceptandum illud conuenientia, cum enim per solam collatione collatoris non queratur ius collatorio ante suam acceptatione, iuxta ea quæ leguntur, & notantur e. accedens. de præben. & c. si tibi. eod. tit. lib. 6. non erat obligatus ad recitandum ante illam, & eam iuste potuit sine ullius iniuria. n. illo casu differre, quod ipsum etiam hodie consuleret alijs similis conditionis clericis.

Summaria Miscellanei 62.

Horarum pronunciatio mala, hac damna importat. n. 137
Præcepto dicendi horas, quis eas male dicent, satisfacti. n. 137

137 **S** Exageſimum secundum Miscellaneum quod operæ precium me futurum arbitror, si accepta ex contentis in Miscellaneo proximo, occasione (omnes nos beneficiarios, præsertim recitantes horis horis Canonicis novitios, & eos qui sunt Beneficiarii antequam noverint recitare illos, & qui ea potius ob fructus, & redditus eorum, quam ob officia divina eis adiuncta querunt & accipiunt) admonero tria, quibus nos incitemur ad bene fructuosæque pronunciandas horas Canonicas (genus orandi omnium optimum) nobis ac omnibus ordine sacro initiatis, religioneque sacra obuinctis munus maxime commendatum præcipuum, per ad dicta in Enchiridio siue Manuali de oratione & horis Canonicis. capitulo 13. numero nono, & præceptum. Primum quod multi magnam partem fructus, laboris, temporis, & verborum, quæ insumimus

in recitando, perdimus. Secundum vero modum quo quidem tantam perditionem vitant, & magna lucra maioribus cumulant. Tertium unam de multis semitis faciliorem, quæ possumus saltem appropinquare limini status eorum, qui hoc faciunt. Primum horum probatur, tum quia non satisfacit præcepto de dicendis illis qui pronunciant illas sine proposito actuali, siue expresso, aut virtuali siue tacito debite illi attendendi, & satisfaciendi obligationi, ut alibi in Enchiridio. de orat. c. 13. nu. 13. & sequē. probamus, declarando, quod dicatur propositum huiusmodi actuale, vel virtuale. Neque qui incipit eas pronunciare cum tali proposito, sed in prosecutione mutat illud actu, siue expresse, aut virtute, siue tacite. Quod quando contingit alibi in Enchiridio. cap. 15. num. 18. explicamus. Tum quia is qui alterum horum facit perdit fructus beneficii pro rata temporis, & omittit querere gratiam Dei, quam bene recitando potuisset consequi, & novum peccatum mortiferum incurrat, ut alibi in d. Enchiridio. cap. 13. nu. 17. declaramus, tum quia partem notabilem illarum omittit (qualem multi qui sunt in recitando novitij frequenter omittere solent) perdit quoad horam cuius partem omittit omnia illa, quæ perdunt prædicti, quoad horas quas sine debito proposito, debitaque attentione eas pronunciant ut alibi in Enchiridio. de orat. c. 10. a nu. 43. probamus, tum quia qui pronunciamus horas in statu peccati mortiferi, etiam si eas bene moraliter pronunciauerimus, perdimus tamē, aut certe omittimus querere gratiam Dei, quæ vel cuius augmentum pronuncialemus, si eas in statu gratiæ pronuncialemus, ut alibi in Enchiridio. de orat. c. 8. nu. 1. latius tradimus, post S. Thomam 2. 2. quæstio. 183. articulo. 15. & alios ibi relatos. Quare meminisse debemus omnes tantū se nos debere curare, ut eas pronunciamus in statu gratiæ, quantum bene, ac integre, ne tam pulchrum lucrum amittamus. Tum quia qui eas peccando venialiter pronunciamus, etiam si in statu gratiæ id fecerimus, tantum tamen gratiæ Dei querere omittimus, quantum si in statu peccati mortiferi eas pronuncialemus, ut alibi declaramus in d. capitulo. 2. Tum quia a fortiori prædictam gratiam

Miscellanea de Oratione.

206

gratiam querere omittunt, qui eas mortaliter peccando pronunciant. Quamvis tam sit, quam illi, qui venialiter peccando id faciunt, satisfaciunt præcepto de dicendis horis, & novum peccatum omissionis illarum excusant, si nullo alio respectu eas persequere dicant, per alibi tradita in Enchiridio. siue Manuali. de oratio. & hor. cano. c. 8. & latius cap. 20. nu. 29.

Summaria Miscellanei 63.

Horas canonicas, qui sapienter psallit. n. 138
Orans sapienter quæ lucra facit. n. 138

138 **S** Exageſimum tertium Miscellaneum, quod modus, quo quidam (benedictione dulcedinis præveniens, ut supra diximus in proximo Miscellaneo) maxima lucra ex præfatis horis bene dicendis colligunt, est, quod eas iuxta monita Prophetæ David Psal. 46. sapienter psallunt, & pronunciant. Psallit autem sapienter ille, secundum varias expositiones Augustini, Thomæ, Turre Cremonensis, Titelman. Raynerij Snoy Goudani, & aliorum recentiorum, qui psallit intelligenter, diserte, devotè, sapide, & gratè. Intelligenter autem psallit, qui non ore tantum, sed etiam mente id facit, iuxta illud eiusdem glossæ, capit. cantantes. 9. 2. dist. Non musica cordula, sed cor, non clamor, sed amor clamat in aure in Dei, suffultum auctoritate Apostoli, Hieronymi, Gregorij, & aliorum, quos alibi in Enchiridio. de oratio. cap. 13. a num. 1. ad id citamus. Discrete vero psallit, qui ordine, tempore, & loco ab Ecclesia statutis id facit, ut alibi in d. Enchiridio. cap. 3. & cap. 5. & capit. 10. significamus. Devotè autem, qui voluntate famulandi & placendi Deo id facit, iuxta alibi dicta in d. Enchiridio. de oratio. cap. 20. nu. 58. & cap. 21. nu. 33. Sapide vero is, cui sua sapit oratio, hoc est quem delectat memoria Dei, & divinorum quæ pronunciat, iuxta illud; *Delectare in Domino*, Psal. 36. & illud Psal. 38. adiuncta expositione Thomæ: *In meditatione mea exardescet ignis*, nempe amoris, & sanctæ voluptatis ex eo nascentis.

Porto ille psallit gratè, cuius oratio Deo sapit, & est ei grata, id est facta in statu gratiæ, bene moraliter absque ullius

circumstantia ad bonitatem actus necessaria defectu, & excessu, iuxta ea, quæ alibi in Enchiridio. de orat. c. 6. nu. 2. diximus.

Admoneamur igitur hunc modum pronuntiandi & psallendi horas Canonicas quo avertamus a nobis damna eorum, qui (ut ait Augustinus dicto psal. 46.) absque intellectu, ut equus & mulus ore solo psallunt, & dant (ut quidam ait) sine mente sonum, vel quod est peius, cum alicuius circumstantiæ defectu vel excessu peccando venialiter, vel (quod est horrendum) offendendo mortaliter. Simul ut queramus grandia illa lucra gratiæ gratum facientis, charitatis, amoris divini, & serenitatis mentis, eiusdemque consolationis, voluptatis, & gaudij, ea ut plurimum consequentium.

Summaria Miscellanei 64. & vltimi.

Horas ad sapienter pronuntiandum una via facit. n. 139
Pater noster, & Ave Maria, dicendi attentione consuetudo, quam nihil. n. 140
Deus in adiutorium, Gloria Patri, & Salve, dicendi attentione consuetudo, quam. n. 141
Culus. n. 141
Psalms quis sapienter, et quis insipienter psallit. n. 142
Horas dicere obligatis quid præcipuum reputandum. n. 143

139 **S** Exageſimum quartum Miscellaneum, quod una semita de facilibus (quæ supra Miscellaneo 62. nu. 137. dixi me tertio loco admoniturum, ad appropinquandum saltem limini status eorum, qui præfata lucra maxima, præfatas horas sapienter psallendo, faciunt) est, consuecere ad pronuntiandum quotidie unum *Pater noster* mane, & unum *Ave Maria* vespere, modo sequenti.

Dicturus mane *Pater noster* præconciat mente iuxta supradicta in Miscellaneo 34. nu. 50. mente reuerenti & humili Deum omnipotentem, ubique præsentem, & preces nostras ubique audire dignantem, & continuo reuerenter & amanter alloquatur eum uti præsentem, & benigne auscultantem verbis unius *Pater noster*, attendens solum ad eius verba, vel ad eorum significata, vel ad ipsummet Deum

Deum sic conceptum, sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit.

140 Dicturus autem vespere *Aue Maria*, imagnetur gloriosissimam Virginem Matrem angelicam salutationem audientem, aut puerum Iesum in ulnis reuerenter & amanter gestantem, aut in coelis gloriosissimè regnantem, aut aliquid aliud de supra dictis in Miscellaneo 33. nume. 48. & Miscella. 35. nume. 54. agentem, & preces nostras audire dignantem, & continuo eam ita imaginatam verbis anius *Aue Maria* reuerenter & amanter alloquatur, attendendo solum ad ipsam eandem, & ad prefatorum uerborum significata, sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit.

Et cum aliquanto tempore hæc fecerit, consuetudinemque facile id faciendi qua herit, nitatur aliquanto alio tempore alloqui quotidie mane semel Deum præconceptum, ut omnipotentem ubiq; præsentem, & nostras preces audire dignantem per uerba illius versiculi (alibi in Enchirid. siue Manuali de oratio. c. 19. a nume. 4. a nobis valde dilatare) *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.*

Et per uerba illa alterius nunquam non teneri, & non suspiciendi, per tradita in Enchirid. de oratio. c. 19. nu. 49. & 50. *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto*, attendens solum ad eum a quo petit adiutorium, & cui gloriam impendit, & ad significata uerborum, quibus id facit, sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit. Vespere autem salutet & oretpissimam Virginem Matrem (vbi prædictum est imaginatam) uerbis totius *Salve Regina*, vel saltem harum duarum partium. *Salve Regina, Mater misericordie, vita, dulcedo, & spes nostra salue. Et Iesum benedictum, fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende*, attendens solum ad eam ipsam, & significata uerborum, quibus eam salutat & orat, sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit.

Quo duplici consuetudine, qua nos munuerimus, hæc saltem sequentia sequemur. Primum quod non tantum offendemus Deum Optimum Maximum, eiusque piensissimam Virginem Matrem, quantum olim offendebamus quidam pronun-

ciando prædicta. Quæ cum intelligentius, attentius, reuerentius, deuotiusque quam alia multa pronuntiari debuissent: minus tamen intelligent, minus attentè, minusque reuerenter, & deuotè, magisque festinè, quam illa alia quasi contempnim pronuntiabamus, & consequenter saltem uenialiter peccando, quæ maxima iactura erat per prædicta in Miscellaneo. 62. nu. 137.

Secundum quod modestius, grauius, intelligentius, & reuerentius inchoabimus, & finiemus præfatas horas Canonicas. Cum illæ sere omnes per prædicta quatuor incipiantur aut finiuntur, quod merito facere debemus. Quia cum illæ sint genus orandi omnium humanitas in uentorum optimum, dignissimæ sunt, quæ intra & extra Ecclesiis ostenduntur incipiantur & finiuntur, siue cæntur, siue absque cantu pronuntientur, ut alibi latius tradimus in Enchirid. de oratio. c. 13. Tertium, quod assueti ad prædicta quatuor, modo præfatos dicendum, facile nos assue faciemus ad pronuntiandas etiam alias

142 orationes ad ipsum Deum, ipsamque Virginem Matrem directas sapienter, hoc est intelligent, discretè, deuotè, sapidè, & gratè. Quarum multas olim inspicter aliqui pronuntiare solebamus, & utinam etiam nunc saltem aliquas non ita pronuntiarem. Quartum, quod sapientius psallemus, & pronuntiabimus psalmos Davidicos, præsertim illum suauissimum, *Beati immaculati*, qui est 118. & quotidie primæ, tertiæ, sextæ, & nonæ diuisus per multos octonarios inseruit, per cuius totam seriem quasi ore ad os familiariter ipsum Deum Optimum Maximum alloquimur, quemque beatissimus, idemque eruditissimus Patriarcha noster Augustinus triginta duabus concionibus ornauit, quinque quatuor horis quotidie diuisus in undecim octonarios uersuum duplicatos inseruit, sapientius inquam cantabimus, & pronuntiabimus, quam ipse, & multi alij solebamus eos olim cantare, & pronuntiare, quod & nunc ideam facere uidemus aliquos, qui sine ulla pausa in medio uersuum, & cum rara in fine illorum, & cum frequenti eorundem anticipatione, incipiendo sequentem ante finem præcedentis, tanta cum illorum con-

confusione, & mixtione, tantaque festinantia, ut qui pronuntiat sequentem non possit intelligere finem præcedentis, nec contra, qui pronuntiat præcedentem initium sequentis, qui est omnium cantantium, & recitantium abusus maximus, & frequentissimus, & qui, mea sententia, mortifera culpa non vacat, dignusque ut emendetur ubique, quod etiam alibi in Enchirid. de oratio. cap. 16. nume. 25. & sequen. & cap. 17. num. 43. monuimus. Videmus autem hunc abulum præsertim in Sexta, & Nona, quæ post Missam maiorem tarde finitam cantantur, & in completorijs, quæ immediate post Vesperas 143 solemnissime cantatas properantissimè canuntur, & utinam omnes imitemur multos religiosos, præsertim Illustrissimi Ordinis Prædicatorum, qui magno studio faciunt id quod ordinario in titulo, quomodo diuin. offic. sit celebran. quædam Ecclesiæ Gallicanæ fieri iusserunt in Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis, nempe: *ut laudes diuina per singulas horas non cursim ac festinanter, sed tractim & cum pausa decenti præsertim in medio cuiuslibet*

versiculi (debitam faciendo inter solenne & feriale officium differentiam) reuerenter ab omnibus persoluantur, hæc ibi. Quibus nos alibi in Enchirid. de oratio. cap. 16. a nume. 25. & cap. 17. nume. 43. adieciimus id, quod præfati Religiosi faciunt, nempe præfata pausam fortiori ratione, quam ibi explicamus, in fine cuiuslibet uersiculi faciendam, ad gloriam summæ Trinitatis eiusdemque indiuiduæ Unitatis, quæ intercedente illa omnium diuorum Regina, omniumque ei gratissima parthenomitri, dignetur persuadere nobis omnibus, ad horas Canonicas dicendas obuiis, munus eas pronuntiandi esse nobis præcipuum, grauitè commendatum districtèque præceptum, ideoque maxima cura & studio exercendum, nullasque opes, nullum earum magnificè usum, nec ullam generis claritatem tantæ utilitatis, gratiæ, & gloriæ solidæ nobis apud Deum & homines ei charos fore, quantæ functionem eius sancte ac iugiter in finem usque uite continuatam. Amen.

FINIS.

VENETIIS,
Apud Ioannem Guerillum. M D IC.

VENETIIS
MDCCLXXV

